Bundel van de PS van 8 oktober 2018

Agenda bijlagen

Notulen PS 08-10-2018 def

Besluitenlijst PS 8 oktober 2018

Bundel ingetrokken en verworpen amendement en moties,Notulen PS 08-10-2018 def

1 Opening en mededelingen.

Uitnodiging Statenvergadering 8 oktober 2018

2 Vaststelling agenda en regeling van werkzaamheden.

Gewijzigde agenda PS 08-10-2018 -met overzicht spreektijden-

2.b Interpellatieverzoek SP, ChristenUnie-SGP en GroenLinks inzake A8-A9

Aangenomen ordevoorstel: behandeling als punt 2b.

gecombineerd interpellatieverzoek fracties SP-CU-GL

3.a Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding.

3.b Lijst geheimhouding PS.

Lijst geheime stukken PS 08-10-2018

4 Vaststelling notulen van de vergadering van 9 juli en 12 september 2018.

notulen PS 09-07-2018 cpt

notulen PS 12-09-2018 -profielschets- cpt

5 Vaststelling Strategische Statenagenda.

StrA cie R&W per 20-9-2018

StrA cie NLWM voor PS 08-10-2018

StrA cie M&F september 2018

StrA EEB oktober 2018

6 Vaststelling lijst ingekomen stukken.

ingekomen stukken JUNI vanaf 28-6

ingekomen stukken JULI

ingekomen stukken AUGUSTUS

ingekomen stukken SEPTEMBER tot 25 sept

7 Voortgangslijst van moties.

memo PS 08-10-2018 lijst moties

lijst moties PS 08-10-2018

8 Voorlopig aangemerkt als hamerstuk (indien de commissie besluit dat het stuk geen hamerstuk is, dan wordt het als volledig agendapunt aan de agenda toegevoegd):

8.a Verzoek tot uitbreiding fondsvermogen Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland PDENH (VD-51).

Brief GS aan PS - Verzoek ophoging fondsvermogen PDENH

Voordracht 51-2018 Verzoek uitbreiding fondsvermogen PDENH

Advies EEB 17 september 2018 bij voordracht ophoging fondsvermogen PDENH

8.b Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer ‘Restauratie van rijksmonumenten’ (VD-52).

Brief RR aan PS NH inz/ eindrapport

5-minutenversie NH -

Eindrapport NH -

Voordracht 52-2018 rapport van de Randstedelijke Rekenkamer ‘Restauratie van rijksmonumenten’

Advies EEB 17 september 2018 bij voordracht Randstedelijke Rekenkamer restauratie rijksmonumenten

8.c Wijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds (VD-53).

Brief Waddenfonds aan PS. Concept-wijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds

Brief GS aan PS inz. voordracht conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Voordracht 53-2018 Wijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Advies cie NLWM bij voordracht zienswijze conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds

8.d Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek (VD-54).

Brief GS aan PS. Zienswijze op resultaatbestemming 2017 OFGV

Bijlage. Brief OFGV aan GS met verzoek om zienswijze

Bijlage. Jaarstukken 2017 OFGV

Bijlage. Controleverklaring onafhankelijke accountant bij jaarstukken 2017 OFGV

Voordracht 54-2018 Zienswijze op de resultaatbestemming 2017 OFGV

Advies cie NLWM bij voordracht zienswijze resultaatbestemming 2017 OFGV en Begrotingswijziging 2018 RUD NHN

8.e Zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD Noord-Holland Noord (VD-55).

Brief GS aan PS inz. voordracht zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD NHN

bijlage AB-besluit Tweede begrotingswijzigingen 2018

bijlage AB-memo tweede begrotingswijziging 2018

Voordracht 55-2018 Zienswijze tweede begrotingswijziging 2018 RUD Noord-Holland Noord

Advies cie NLWM bij voordracht zienswijze resultaatbestemming 2017 OFGV en Begrotingswijziging 2018 RUD NHN

8.f Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018 (VD-49).

Bijlage Subsidievaststelling fractiebijdragen

Voordracht 49-2018 Subsidievaststelling fractiebijdragen over de periode 15 mrt 2017 tm 14 mrt 2018

Advies cie M&F Rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen ondersteuningsstichtingen van de fractie

9 Zomernota 2018 (VD-50).

brief GS Zomernota 2018

Zomernota 2018

Voordracht 50-2018 Zomernota 2018

Uittreksel cpt-verslag cie M&F 17-09-2018 Zomernota 2018

Uittreksel cpt-verslag cie EEB 17 september 2018 over Zomernota 2018

Uittreksel cpt-verslag cie NLWM Zomernota 2018

Uittreksel cpt-verslag cie R&W 24 september Zomernota 2018

Aanvullende beantwoording vraag mw. Bezaan detachering medewerkers

beantwoording vraag cie NLWM 24 september 2018 inzake jachtverhuurtarieven

beantwoording technische vragen SP Zomernota 2018 -na cie M&F 17-09-2018

M34-2018 -aangehouden- motie CU-SGP Onderzoek fietstunnel Linschotenlaan Hilversum

10 Begroting en werkplan 2019 Metropoolregio Amsterdam -MRA- (VD-56).

Brief GS aan PS inz. voordracht MRA begroting

Notitie VoorstelHerbestemming2017

Mail MRA inz. werkplan en begroting

MRA Werkplan en Begroting 2019_20180723

agenda_RegiegroepMRA_20181010

algemeen_vs_RegiegroepMRA_20180413 (concept)_publieks_versie

Voordracht 56-2018 Begroting en werkplan 2019 Metropoolregio Amsterdam (MRA)

Advies cie EEB 17 september 2018 bij voordracht MRA begroting en werkplan 2019

Uittreksel cpt-verslag cie M&F 17 september 2018 MRA begroting en werkplan 2019

Uittreksel cpt-verslag cie NLWM 24 september MRA Begroting en Werkplan 2019

Uittreksel cpt-verslag cie R&W 24 september MRA begroting en werkplan 2019

Beantwoording openstaande vragen MRA cie R&W 24 september

M35-2018 -aangenomen- motie VVD MRA begroting en werkplan 2019

11 Verklaring van geen bedenkingen (vvgb) Versterking Markermeerdijken (VD-57).

Brief GS aan PS inz. voordracht VVGB Markermeerdijken en aanvullende info over versterking

bijlage bij brief aan PS svz 10 mei 17 met bijlagen

Nota Bantwoording Zienswijzen Versterking Markermeerdijken

Memo ODNZKG motivering vvgb

Ruimtelijke Onderbouwing

Toetsing planologische strijdigheid incl kaarten v3

Memo Reflectie op reviews Markermeerdijken (18.264164)

Voordracht 57-2018 Verklaring van geen bedenkingen Versterking Markermeerdijken

Advies cie NLWM bij voordracht VVGB Markermeerdijken

beantwoording vragen CDA Markermeerdijken inclusief bijlagen

Rapport Deltares "mogelijke gevolgen van versnelde zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma"

M37-2018 -aangenomen- motie PvdA Betrek de betrokken inwoners Markermeerdijken

12 Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving (VD-58).

Brief GS inz. inzet gelden voor de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving ihkv voortgangsagenda warmtetransitie

Voortgangsagenda Warmtetransitie Noord-Holland 2016-2020

Voordracht 58-2018 Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving

Advies EEB 17 september 2018 bij voordracht inzet gelden warmtetransitie gebouwde omgeving

Beantwoording vraag over veiligheid Geothermie, gesteld door de hr. Wiesehahn bij voordracht inzet gelden warmtetransitie EEB 17 september 2018

13 Vaststelling van het Reglement van orde werkzaamheden jury Ribbius Peletier Penning en benoemen leden van de jury (VD-59 en 59A)

Voordracht 59 en 59A-2018 vaststellen RvO jury Ribbius Peletier penning en benoemen jury (bijlagen A en B)

bijlage C biografie Ribbius Peletier

14 Benoemen lid werkgroep Arondéuslezing (VD-48).

Voordracht 48-2018 Benoeming lid Werkgroep Arondéuslezing

15 Vragenuur. (Het Statenlid dat tijdens dit vragenuur mondelinge vragen wil stellen, meldt dit onder aanduiding van het onderwerp uiterlijk een werkdag voor aanvang van de vergadering bij de voorzitter met een afschrift aan de statengriffier.)

15.a Actualiteiten (onder voorbehoud van instemming Provinciale Staten).

Aangenomen ordevoorstel: behandeling aan het einde van de agenda.

Aangemelde actualiteit fractie PvdD "Geen vergunningen voor biomassacentrales"

16.* Indien aan de orde: stemming motie(s) Vreemd aan de Orde van de Dag.

16 Sluiting.

Notulen

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	8 oktober 2018
Voorzitter	:	dhr. J.W. Remkes
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. V. Mulder - statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), mw. W. van Andel (CDA), dhr. E. Annaert (VVD), dhr. W. Bakker (D66), mw. I.A. Bezaan (PVV), dhr. T.M. Buijtendorp (D66), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), dhr. W. Hoogervorst (SP), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. S. Klaassen (D66), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), dhr. A.E. van Liere (PvdD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. E.A.S. Rommel (VVD), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV), dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. A.E. Tijssens (D66), dhr. M. Tromp (VVD), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), mw. L.D. Vermaas (PvdD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig: dhr. M. Deen (PVV), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. J.H. Leever (ONH)

Agenda **Paginanummer**

1.	Opening en mededeling	03
2.	Vaststelling agenda, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en regeling van werkzaamheden	03
2.a.	Actualiteiten	03
2.b.	Interpellatiedebat	04
3.a.	Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding	22
3.b.	Lijst geheimhouding PS	22
4.	Vaststelling notulen van de vergaderingen van 9 juli en 12 september 2018	22
5.	Vaststelling strategische Statenagenda	22
6.	Vaststelling lijst ingekomen stukken	22
7.	Voortgangslijst van moties	22
8.	Hamerstukken	22
8.a.	Statenvoordracht 51 Verzoek tot uitbreiding fondsvermogen Participatiefonds Duurzame Economie Noord- Holland (PDENH)	23
8b.	Statenvoordracht 52 Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer “Restauratie van rijksmonumenten”.	23
8c.	Statenvoordracht 53 Wijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.	23
8d.	Statenvoordracht 54 Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek.	23

8e.	Statenvoordracht 55 Zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD Noord-Holland Noord.	23
8f.	Statenvoordracht 49 Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018.	23
9.	Statenvoordracht 50 Zomernota 2018.	23
10.	Statenvoordracht 56 Begroting en werkplan 2019 Metropoolregio Amsterdam (MRA).	39
11.	Statenvoordracht 57 Verklaring van geen bedenkingen (vvgb) Versterking Markermeerdijken.	48
12.	Statenvoordracht 58 Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving.	68
13a.	Statenvoordracht 59 Vaststelling van het Reglement van Orde werkzaamheden jury Ribbius Peletier penning.	78
13b.	Statenvoordracht 60 Benoemen van de leden van de jury Ribbius Peletier penning.	78
14.	Statenvoordracht Benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing.	79
15.	Vragenuur.	79
2.a.	Actualiteiten	79
16.	Sluiting	84

1. Opening en mededelingen

De **VOORZITTER**: Dames en heren, van harte welkom. De vergadering is geopend. Ik verzoek u uw mobiele telefoons tijdens de vergadering uit te zetten. Bericht van verhindering is binnengekomen van de heer Deen (PVV) en de heer Leever (ONH). De heer Ludriks (PVV) en Van Hooff (PVV) komen later, evenals mevrouw Van Langen (VVD). Gedeputeerde Post zal de vergadering om 14.00 uur verlaten vanwege een afspraak met de minister. De heer Yurdakul (D66) heeft mij laten weten dat hij ook de hele middag afwezig is.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Mevrouw Koning is afwezig vanwege haar aanwezigheid bij de VN.

De **VOORZITTER**: Wij wensen haar veel wijsheid en sterkte in die hoedanigheid. Ik wil de gasten van de Staten van harte welkom heten. Het zijn deze keer leden van de CDA-fractie en de ondersteuning van de fractie uit Schagen. Vandaag maakt een cameraman sfeerbeelden van onze bijeenkomst, daarbij wordt geen geluid opgenomen, die worden gebruikt voor een video die de redactie van het personeelsmedium Op Dreef maakt over de voorbereiding van de verkiezingen voor de Staten in maart 2019. Ik zal als uw voorzitter tijdens de lunch een petitie over sport in ontvangst nemen en er worden sporten gedemonstreerd in onze binnentuin.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en vaststelling agenda

De **VOORZITTER**: De primus. Op grond van artikel 18 van het Reglement van Orde is het lotnummer gevallen op nummer 10, mevrouw Kirch (VVD).

2.a. Actualiteiten

De **VOORZITTER**: Er is een actualiteit aangemeld door de PvdD, het advies van het presidium is per mail gevraagd. Geen vergunning voor biomassacentrales. Het verzoek kwam vrijdag op de valreep binnen. Het presidium adviseert in meerderheid dat er geen sprake is van spoedeisendheid, maar PS besluiten daarover. Omdat er nog allerlei vragen worden beantwoord op dit moment en voor de volledigheid, adviseer ik PS om de actualiteit aan het einde van de vergadering in behandeling te nemen in afwijking van ons reglement van orde, dan worden PS het beste bediend. Eerst het feit als zodanig. De meerderheid van het presidium is niet overtuigd van de spoedeisendheid van deze actualiteit, maar ik geef het graag als ordepunt in bespreking. Wie van u? Als er geen behoefte is om hierover te spreken, dan gaan wij hierover stemmen. Elf leden moeten voor zijn. Wie is voor? Dat zijn de leden van de fracties SP, GL, PvdD, CU/SGP en 50plus, dus aan de eis van elf voorstanders is voldaan. Kunt u ermee instemmen dat wij dat aan het einde van onze vergadering doen?

De heer **ZOON** (PvdD): Dat is prima.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij dat op deze manier doen. Er zijn geen moties Vreemd aan de orde van de dag ingediend. Er is een verzoek voor een interpellatie aangevraagd maar gedeputeerde Post moet om 14.00 uur weg. Ik stel dus voor om de interpellatie aan het begin van de vergadering te doen. Maar er moeten elf leden voor stemmen. Wie is voor? Dat zijn de leden van de PvdA, GL, SP, PvdD, 50plus, PVV en CU/SGP, zodat die toestemming is verleend. Ik stel voor dit onder agendapunt 2.b. te doen. Daarmee gaat u akkoord. De agenda is op die twee punten gewijzigd en conform het voorstel van het presidium vastgesteld.

2.b. Interpellatiedebat

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Er is de afgelopen jaren veel gesproken over de mogelijke verbindingsweg A8/A9. PS hebben veelvuldig gediscussieerd over nut en noodzaak met als uitgangspunt enerzijds de leefbaarheid in Krommenie langs de huidige N8, anderzijds de doorstroming van het autoverkeer in de regio Zaanstad/Amsterdam. De door sommigen gewenste verbindingsweg doorkruist in elk geval UNESCO Werelderfgoed Stelling van Amsterdam. In enkele vergaderingen van de commissie M&F van de afgelopen maanden heeft een deel van de fracties helder aangegeven het niet acceptabel te vinden als door de komst van een verbindingsweg de Stelling van Amsterdam haar erfgoedstatus zou verliezen. ICOMOS, adviesbureau voor UNESCO, rapporteerde dat met de verschillende voorliggende varianten de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam gevaar liep. ICOMOS accepteert zelfs geen enkele verbindingsweg A8/A9, althans niet de opties zoals die in de plannen worden geschetst. Inmiddels kozen GS voor de golfbaanvariant als voorkeursvariant, maar wetende dat ICOMOS deze variant niet zou goedkeuren, is er overleg gestart met de ministeries van OCW en IenW om te zoeken naar een oplossing die de kans dat ICOMOS zou adviseren aan UNESCO de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam af te halen, zou minimaliseren. Samen met de ministeries werd een redeneerlijn opgesteld die ertoe leidde dat er een landschapsplan zal worden opgesteld. ICOMOS noemde de landschapssituatie in het gebied nu al een ernstige bedreiging voor de erfgoedstatus en het landschapsplan moet eerst de huidige situatie verbeteren. Op basis van de nieuwe situatie moet dan gekeken worden of een verbindingsweg ingepast kan worden zonder dat de erfgoedstatus zal worden ingetrokken. In de afgelopen commissievergadering waarin de A8/A9 aan de orde kwam, is op zijn minst de veronderstelling gewekt dat onze provincie een grote rol speelt in de opstelling van een landschapsplan waarbij GS melden uit te gaan van de golfbaanvariant. Er is gesproken over het verdiept aanleggen van de golfbaanvariant als mogelijke optie. Dankzij een WOB-verzoek van een bewoner in het plangebied werd duidelijk dat niet de provincie maar het ministerie de contacten onderhoudt met ICOMOS. Na het opstellen van een landschapsplan legt het ministerie van OCW het plan ter keuring voor aan ICOMOS. ICOMOS geeft geen adviezen, maar alleen een oordeel op basis van wat wordt voorgelegd. Enkele andere fracties stelden naar aanleiding van de uitkomsten van het WOB-verzoek schriftelijke vragen. Uit de antwoorden werd nog maar weer eens duidelijk dat ICOMOS geen enkele optie accepteert zoals die nu voorligt en ook niet accepteert als er variaties in de bestaande opties zouden worden aangebracht. Er moet gezocht worden naar nieuwe opties. Zo zal een verdiepte aanleg van de golfbaanvariant als optie niet worden geaccepteerd. Een verdiepte ligging van de golfbaanvariant is wel ter sprake gekomen in commissievergaderingen.

Uit de uitkomsten van het WOB-verzoek is naar voren gekomen dat GS op de hoogte waren van een waarschijnlijke afwijzing van de verdiepte aanleg door ICOMOS en dat dit al eind 2017 duidelijk was. Met het duidelijk worden van de onderliggende verhoudingen tussen UNESCO, ICOMOS, het ministerie van OCW, IenW en de provincie lijkt het zo te zijn dat elke discussie en elk debat over een mogelijke verbindingsweg voorlopig zinloos is, omdat gewacht moet worden op het gereedkomen van het landschapsplan, nee, zelfs op het wachten op het ICOMOS advies op basis van het landschapsplan, nee, zelfs op het wachten op een ICOMOS advies op basis van de inpassing van de golfbaanvariant in het landschap met inachtneming van het landschapsplan. De SP-fractie heeft een aantal vragen aan GS. Zijn GS het met ons eens dat ICOMOS in haar rapportage klip en klaar heeft aangegeven dat geen enkele optie die voorligt, behoud van de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam zal garanderen? Graag een verheldering waarom GS deze vraag met ja of nee beantwoorden. Zijn GS van mening dat zij in de commissievergaderingen nadrukkelijk en duidelijk hebben aangegeven dat ICOMOS alleen in contact staat met het ministerie en niet of althans niet direct met de provincie? Wisten GS al vanaf 2017 dat een verdiepte aanleg van welke van de toen voorliggende varianten dan ook, niet door ICOMOS zou worden geaccepteerd? Zo ja, waarom kiezen GS dan toch uit de voorliggende varianten een voorkeursalternatief? Vinden GS dat zij PS op een gedegen en correcte wijze hebben geïnformeerd over het proces rond de advisering van ICOMOS in relatie tot het kiezen van een definitieve voorkeursvariant en het besluit tot het opstellen van een landschapsplan? Wij ontvangen graag een uitgebreide toelichting. Zijn GS het met ons eens dat PS buiten spel staan totdat ICOMOS haar advies heeft uitgebracht op het straks door het ministerie van OCW ingebrachte landschapsplan waarin de huidige golfbaanvariant is ingepast? Zo nee, hoe denken GS daar dan over en zo ja, wat vinden GS van de ontstane situatie?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Op 18 september jl. hebben GS de gestelde schriftelijke vragen over de openbaar geworden mail van 22 december 2017 van ICOMOS aan OCW beantwoord. GS concluderen dat de mail geen nieuwe informatie bevat en daarom niet met PS gedeeld had hoeven worden. Dat vinden wij op zijn zachts gezegd een bijzondere interpretatie van de feiten. Daarover wil ik graag met GS in debat gaan. Er zijn een aantal feiten, zoals dat OCW aan ICOMOS om verduidelijking heeft gevraagd: 'On behalf of the vice-governors of the province of Noord-Holland'. Het college heeft dit voornemen op 22 november aan PS aangekondigd met de woorden: "Wij willen voordat wij conclusies trekken uit dit advies eerst duidelijkheid hebben over wat wel en niet mogelijk is en die duidelijkheid willen wij krijgen door ICOMOS over een aantal zaken verduidelijking te vragen en daarover in gesprek te treden met de ministers van OCW en IenW." De exacte formulering van deze vragen is via het WOB-verzoek bekend geworden en de eerste twee vragen in de mail van OCW van 11 december 2017 startte met de zinsnede: "Our conclusion is" en eindigt met de vraag: "Do you agree with this conclusion?" Wij hebben een aantal vragen. Interpreteren GS de antwoorden op beide vragen in de mail van 22 december 2017 als een instemming met de conclusies zoals die door GS zijn geformuleerd en zo ja, kunt u uitleggen hoe u dat ziet als een instemming? Hebben GS hun eigen conclusies herzien op basis van de mail van ICOMOS? Bent u het met ons eens dat de antwoorden die de conclusies van de provincie falsificeren, geïnterpreteerd kunnen worden als de antwoorden die meer duidelijkheid bieden over wat wel en niet mogelijk is? Bent u het met ons eens dat een

antwoord dat dwingt tot het herzien van een foutieve conclusie over een rapport beschreven kan worden als ‘een nieuw inzicht’? Het laatste deel van het antwoord van ICOMOS op de eerste vraag luidde: “Therefore the mission report suggests that other options rather than other design options as considered that none of the current options or modifications were feasible.” Bent u het met ons eens dat ICOMOS hier benadrukt dat de conclusie van het rapport is dat een oplossing gezocht moet worden in andere opties en niet in aanpassing van bestaande varianten? Over de uitkomst van de verduidelijking heeft het college op 26 april met de Staten gedeeld: “Naar aanleiding van de reactie van ICOMOS is nogmaals teruggekeken op het proces of er nieuwe inzichten zijn die aanleiding vormen om andere opties dan wel alternatieven opnieuw te beschouwen”. Hoe kunt u deze mededeling rijmen met de extra duidelijkheid over wat wel en niet mogelijk is die is geboden door de antwoorden van ICOMOS en het nieuwe inzicht dat die antwoorden boden en de nadruk in die antwoorden op de noodzaak om de oplossing te zoeken in andere opties. In de redeneerlijn die op 26 april aan PS is gezonden, wordt uitgelegd dat GS een landschapsplan gaan ontwikkelen op basis van het golfbaantracé. De verduidelijking die ICOMOS biedt in haar mail van 22 december wordt daarin niet expliciet genoemd. Kunt u zich voorstellen dat PS de redeneerlijn anders zouden hebben beoordeeld wanneer de verduidelijking door ICOMOS wel expliciet was gedeeld met PS? Bent u het met ons eens dat de discussie en besluitvorming over de redeneerlijn daarom deels opnieuw gedaan moet worden? Tenslotte, bent u het gezien de stellige uitspraken van ICOMOS over de onhaalbaarheid van de aanpassing van bestaande opties, het met ons eens dat het nu verstandiger is om een alomvattend gebiedsplan te ontwikkelen waarin alle opgaven, bedreigingen en kansen van het gebied worden meegenomen in plaats van een landschapsplan voor een variant waarvan wij nu al weten dat die niet de goedkeuring van ICOMOS kan wegdragen?

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter, hiermee is het project A8/A9 terug bij af. U zult misschien denken dat dit het begin is van een vlammend GL-betoog waarin ik fel van leer trek tegen het onzalige plan om door een gebied met de werelderfgoedstatus een autoweg aan te leggen, maar dat betoog houdt u van me tegoed. Hiermee is het project A8/A9 terug bij af. Dat dachten wij inderdaad toen wij in augustus de mail van ICOMOS zagen van 22 december 2017 waarin in niet mis te verstane woorden wordt aangegeven dat wij ons moeten richten op andere varianten en dat aanpassing van bestaande varianten niet voldoende is om het vernietigende oordeel van ICOMOS te veranderen. Hiermee is het project A8/A9 terug bij af. Niet alleen wij dachten dat, ook de provincie dacht dat nadat zij begin januari de e-mail van ICOMOS onder ogen kreeg. In een notitie van de provincie voor een overleg op 15 januari staat het volgende te lezen en ik citeer: “In eerste instantie was uit het advies van ICOMOS niet duidelijk of nieuwe alternatieven moeten worden onderzocht of inpassingsvarianten van bestaande alternatieven. Daarvoor is bij ICOMOS opheldering gevraagd. Als antwoord is gekomen dat modificaties aan bestaande alternatieven onvoldoende soelaas bieden om de alternatieven acceptabel te krijgen. Dit betekent dat volgens ICOMOS nieuwe alternatieven onderzocht moeten worden. Hiermee is het project A8/A9 terug bij af.” Hiermee is het project A8/A9 terug bij af. Dat concludeert de provincie zelf op 10 januari ook na de verhelderende e-mail van ICOMOS. Blijkbaar vonden GS dat geen nieuwe informatie die met ons gedeeld moest worden. Wij hebben vrijdag een aantal vragen ingediend die ik niet allemaal ga herhalen. De notitie waar ik zojuist uit citeerde, komt boven water na een nieuw WOB-verzoek,

dit keer aan het ministerie en ontving ik gisteren. Het is de zoveelste indicatie dat er wel degelijk nieuwe en relevante informatie was die GS naar onze mening had moeten delen met PS. Het meest sprekend is dat misschien het geval bij de vraag of een verdiepte aanleg van de varianten nu wel of niet mogelijk is. Over een verdiepte aanleg wordt voor zover wij kunnen nagaan, niet gerept in het advies van ICOMOS en het was pas na de mail van ICOMOS duidelijk dat die oplossing geen soelaas bood. Nieuwe informatie dus, die des te relevanter lijkt nu in de redeneerlijn wordt betoogd dat de aandachtspunten van ICOMOS bij een verdiepte ligging van het wegtracé een goede invulling zouden krijgen. Wat ons betreft, is een ruiterlijke erkenning van GS dat de informatie uit december met PS gedeeld had moeten worden, op zijn plaats. De nieuwe informatie is ook reden voor een heroverweging van het besluit van GS. Inderdaad, hiermee is het project A8/A9 terug bij af.

De **VOORZITTER**: De twee meest betrokken portefeuillehouders zullen in goede samenzang deze vragen beantwoorden. Het woord is aan gedeputeerde Geldhof.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, dit dossier regardeert twee portefeuilles, mobiliteit wordt besproken door gedeputeerde Post en de Stelling van Amsterdam en ICOMOS door mij. Uit de inleiding van de drie fracties blijkt dat er veel onduidelijkheid bestaat over de rol en verantwoordelijkheden van verschillende partijen die betrokken zijn bij dit proces en dat er veel onduidelijkheid is over wat er in het landschapsplan wordt uitgewerkt. Voorafgaand aan de beantwoording wil ik de rollen en verantwoordelijkheden, het proces en het landschapsplan nader duiden. ICOMOS is het adviesorgaan van UNESCO en die gaat niet over de status van het werelderfgoed en heeft in het advies daarover niets opgenomen. In het proces A8/A9 is ICOMOS drie keer gevraagd aan te geven wat wel acceptabel is en drie keer is er geen antwoord op gegeven. ICOMOS toetst slechts wat voorligt door het inhuren van experts zoals wordt gedaan door de commissie van de MER. OCW is het Focal Point namens de State Party, het Koninkrijk der Nederlanden. De minister van OCW maakt een zelfstandige afweging of zij een voorstel aanbiedt aan ICOMOS/UNESCO of niet. Daarom is het van belang dat OCW het proces mede regisseert en de aanpak draagt. De provincie is site holder van de Stelling van Amsterdam en het bevoegd gezag voor de A8/A9. Het landschapsplan wordt opgesteld in opdracht van de provincie in samenwerking met het ministerie van OCW. Het proces. Ons college wil benadrukken dat de mailwisseling van OCW naar ICOMOS van 11 en 22 december 2017 en de beantwoording geen novum is. Het secretariaat van ICOMOS heeft de vragen getoetst aan het reeds uitgebrachte advies, die heeft in feite een exegese gedaan. Het advies van ICOMOS en de mailwisseling is onderwerp van gesprek geweest met de minister van OCW en dat heeft uiteindelijk geleid tot de afspraken die zijn gemaakt op 25 april jl. De conclusie is dat wij op een andere manier gaan werken waarbij eerst wordt gekeken naar het herstel en versterking van de Stelling van Amsterdam en daarna hoe de weg daarin optimaal past. Die aanpak verschilt wezenlijk van de eerdere aanpak die heeft geleid tot het ontwerp zoals die eerder waren voorgelegd aan ICOMOS. Dan het landschapsplan. Het proces is als volgt. Het wordt opgesteld in opdracht van de provincie in samenwerking met OCW en bij beide partners volgt een go/no go moment op basis van het landschapsplan en bij de provincie ligt dat bij PS. Het doel van het landschapsplan is herstel en versterking van de Stelling van Amsterdam en vervolgens kijken hoe de weg daarin

optimaal past. Tot zover mijn inleiding. Nu kom ik bij de vragen. De eerste vraag is, zijn GS het met ons eens dat ICOMOS in haar rapportage klip-en-klaar heeft aangegeven dat “geen enkele optie zoals die voorligt” behoud van de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam zal garanderen? Graag een verheldering waarom deze vraag met ‘ja’ of met ‘nee’ wordt beantwoord. Het antwoord is nee. ICOMOS is een adviesorgaan van UNESCO en UNESCO heeft beslissingsbevoegdheid. In geen enkel document van UNESCO is de suggestie gewekt dat ICOMOS UNCESCO adviseert om de werelderfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam mogelijk verloren te laten gaan. De vraag is prematuur, dus het antwoord is nee. Vraag 5. Zijn GS het met ons eens dat de Staten van Noord-Holland in feite buiten spel staan tot het moment dat ICOMOS haar advies heeft uitgebracht op het straks door het ministerie van OCW ingebrachte landschapsplan waarin de huidige golfbaanvariant is ingepast? Het antwoord is nee. Wij hebben met OCW de afspraak gemaakt dat na voltooiing van het landschapsplan een go/no go besluit volgt zowel bij de provincie als bij OCW. In onze brieven van 30 mei en 19 juni dit jaar hebben wij u laten weten dat na afronding van het landschapsplan een definitief go/no go besluit wordt voorgelegd aan PS. Dus de definitieve beslissingsbevoegdheid voor het vaststellen van het Provinciaal Inpassingsplan ligt eveneens bij PS. Vraag 6, interpreteren GS de antwoorden op beide vragen in de mail van ICOMOS op 22 december 2017 als een instemming met de conclusies zoals die door GS waren geformuleerd? Zo ja, kunt u dat uitleggen? De antwoorden van ICOMOS zijn een herhaling van het eerdere advies uit november. De antwoorden geven geen nadere duiding. Dat hadden wij gehoopt, maar dat zit er niet in. Wij zijn vervolgens met OCW in gesprek gegaan. Dit heeft geleid tot afspraken zoals gemaakt op 25 april jl. en daarin hebben wij gekozen voor een andere aanpak en benadering van het vraagstuk en hierover heeft ICOMOS geen conclusies getrokken.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik heb horen zeggen dat het een novum is dat er mailverkeer is geweest. Daar ga ik vanuit, dat lijkt mij te doen gebruikelijk, maar in dit mailverkeer – dat maak ik op uit de passage die ik net citeerde – niet duidelijk voor de provincie zelf, namelijk of er nieuwe alternatieven moesten worden gezocht of inpassingsvarianten van bestaande alternatieven. U had daar toch pas duidelijkheid over nadat u de mail van 22 december heeft ontvangen?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Nadat wij de mail hadden ontvangen was duidelijk dat ICOMOS geen adviezen geeft over wat wel en niet te doen. ICOMOS heeft uitsluitend gezegd, dit was ons rapport, daar moet je het mee doen. Nieuwe informatie over wat je wel en niet moet doen, krijg je niet. Daarom zei ik, wij hadden gehoopt dat wij met een nadere duiding nieuwe informatie zouden krijgen en die hebben wij niet gehad.

De heer **HIETBRINK** (GL): Dan citeer ik nog een keer uit de notitie van de provincie: “Als antwoord is gekomen dat modificaties aan bestaande alternatieven onvoldoende soelaas bieden om de alternatieven acceptabel te krijgen. Dat betekent dat volgens ICOMOS nieuwe alternatieven onderzocht moeten gaan worden. Hiermee is het project A8/A9 terug bij af.” Hoe moet ik dat rijmen met wat u zegt?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Ik maak hieruit op dat in het overleg met OCW er tot een andere conclusie is gekomen en dat het ministerie dat op een heel andere manier duidt.

De heer **HIETBRINK** (GL): Het is een belangrijke vraag over de kern. Dit is geen standpunt van het ministerie maar van de provincie, in ieder geval begin januari. Het lijkt mij politiek de belangrijkste vraag of u vindt dat als u deze conclusies trekt, u daar PS wel of niet over moet informeren. Ik vind dat u daar een beetje omheen draait. Vindt u als u deze conclusies trekt nadat u de mail heeft ontvangen, dan niet dat u PS moet informeren?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Wij hebben die conclusie niet getrokken, anders hadden wij u op een andere manier geïnformeerd. De mail waar u het over heeft, ik weet niet welke dat is.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Bij interruptie, van de orde. Wij hebben een interpellatie met tig vragen. Ik probeer dit te volgen. De interpellanten hebben toch het recht in tweede termijn aanvullende vragen te stellen?

De **VOORZITTER**: Zo is het en dat allemaal binnen een uur. Het advies aan de heer Hoogervorst is ook om de gedeputeerde eerst haar verhaal te laten afmaken.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Bij welke vraag ben ik gebleven? Bij vraag 7. Hebben GS hun eigen conclusies herzien op basis van de antwoorden in de mail van ICOMOS? Nee. Met de ministeries is afgesproken te kiezen voor een nieuwe aanpak waarbij herstellen en versterken van het landschap van de Stelling van Amsterdam centraal staat en hoe een wegverbinding hier het beste in past. Deze optie is niet beoordeeld door ICOMOS. Vraag 12, kunt u zich voorstellen dat de Staten de redeneerlijn anders zouden hebben beoordeeld wanneer de verduidelijking door ICOMOS wel expliciet gedeeld was met de Staten? Nee, de redeneerlijn is na 22 december gezamenlijk met OCW die Nederland richting UNESCO vertegenwoordigt en ICOMOS, samen met de provincie opgesteld en bekrachtigd. De mail van 22 december was dus ten tijde van het opstellen van de redeneerlijn bekend bij betrokken partijen. De mail omvatte geen nieuwe informatie ten opzichte van het advies van ICOMOS van november 2017 maar was slechts een herhaling van het eerdere advies. De redeneerlijn bekrachtigd door de minister OCW als vertegenwoordiger van de State Party en door GS als site holder, omvat afspraken welk proces zou worden doorlopen om het behoud en versterking van de Stelling van Amsterdam en de wegverbinding A8/A9 te realiseren. Vraag 13, bent u het met ons eens dat de discussie en de besluitvorming over de redeneerlijn daarom opnieuw gedaan moet worden? Nee. De afspraken met het Rijk in de redeneerlijn zijn gemaakt na de mail van 22 december van ICOMOS. De inhoud van de mail van ICOMOS was bekend bij het Rijk en de provincie ten tijde van het opstellen van de redeneerlijn. De mail omvat geen nieuwe informatie ten opzichte van het advies van ICOMOS uit november 2017 maar was slechts een herhaling van het eerdere advies. Vraag 14, bent u het – gezien de stellige uitspraken van ICOMOS over de onhaalbaarheid van de aanpassing van bestaande opties en bovenstaande passage – met ons eens dat het nu verstandiger is om een omvattend gebiedsplan te ontwikkelen waarin alle opgaven, bedreigingen en kansen van het gebied meegenomen worden? Het landschapsplan dat wij voornemens zijn te maken, is een

gebiedsplan voor het gebied tussen de N203 en het Noordzeekanaal waarin wij kijken op welke punten de Stelling van Amsterdam in dit gebied hersteld en versterkt kan worden. Voor de Stelling als geheel bestaat het voornemen om de komende jaren in het kader van de uitbreiding van de Stelling met de nieuwe Hollandse waterlinie meerdere gebiedsanalyses op te stellen, met name voor die gebieden die grote ruimtelijke druk kennen. Binnen Noord-Holland gaat het om het gebied van Heemskerk tot voorbij Schiphol en om het gebied Vechtstreek-Noord. Vraag 15, kunnen GS aangeven hoe zij de hierboven geciteerde passages – die de heer Hietbrink heeft uitgesproken – weegt en waarom zij van mening zijn dat dit geen nieuwe informatie bevat en een herhaling is van het advies uit november. Samen met OCW hebben wij geconcludeerd dat ICOMOS in haar mail bij haar standpunt blijft dat de drie alternatieven die op dat moment voorlagen, niet aanvaardbaar waren. Zij verwijzen naar andere opties. Daarmee was dat voor ons een herhaling van het advies van ICOMOS in november. Wij hebben samen met OCW geconstateerd dat er ruimte was om op basis van het door ICOMOS gegeven advies in november te kijken naar herstel en verbetering van de OUV, Outstanding Universal Value, de universele waarden van de Stelling van Amsterdam in een landschapsplan en vervolgens naar inpassing van de weg. Vraag 21, kunnen GS uitleggen hoe de chronologie precies in elkaar zit? Wanneer is de portefeuillehouder geïnformeerd en wanneer GS? Het antwoord van ICOMOS kwam beschikbaar op 22 december 2017 en de portefeuillehouders zijn geïnformeerd op 8 januari 2018. Op basis van een eerste ambtelijke bespreking tussen OCW en de provincie op 15 januari zijn GS geïnformeerd op 23 januari 2018. Vraag 22, Wij ontvangen graag een volledig leesbaar afschrift van de mail van 3 januari van het ministerie aan de provincie. Kunnen GS dat afschrift beschikbaar stellen aan PS? Het is niet aan ons om mails met persoonlijke beleidsopvattingen van ambtenaren van het ministerie openbaar te maken, dus het antwoord is nee.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Ik dank de interpellanten voor dit debat, het is altijd fijn als het college in staat wordt gesteld om de feiten op een rij te mogen zetten, zeker nu er zoveel ruis op de lijn zit. Als je de berichtgeving online en offline volgt, dan waan je je af en toe in Paviljoen Zweinstijn waar ondergetekende als een nearly headless Nick of haast onthoofde Elisabeth door de gangen van het paviljoen zweeft. Er zou sprake zijn van desinformatie, van een laconieke houding, van verzwijgen en van het achterhouden van informatie, grote woorden waarin wij ons als college geenszins herkennen, dus dank aan de drie partijen dat wij dat recht kunnen zetten. Dan heb ik behoefte aan nog een inleidende beschouwing. Afgelopen vrijdag was hier in dit huis een bijeenkomst over de verschraling van de regionale pers. Een van de aanwezigen constateerde dat er in het publieke discours meer sprake is van zenuwachtigheid en nervositeit, zeg maar meer kippendrift, en dat het lastiger is tussen allerlei schuivende panelen je positie te bepalen, dat het lastig is bezonkenheid, wijsheid en reflectie te waarborgen, dat het lastig is om dingen goed uit te zoeken. Media moeten woekeren met beperkte middelen en dat woekeren betekent vaak dat er geen ruimte is voor diepgravend onderzoek, voor hoor en wederhoor en voor reflectie. Verschraling in tal van opzichten, in kwaliteit en kwantiteit. De overgebleven verslaggever is redacteur, columnist en opiniemaker en ook inwoner en belanghebbende. Soms zijn die petten moeilijk te scheiden en dat komt de nuance niet ten goede. Dan helpt het ook niet als de media worden gevoed met tendentieuze berichten. Het is dus prima dat CU/SGP, GL en SP een spoeddebat willen en ik citeer: “Hier is het laatste woord nog niet over gezegd.” Sterker nog,

wij zijn er blij mee. Dan kunnen wij nog eens uitleggen waar het over gaat, waar wij staan en wie waarvoor verantwoordelijk is en welke rol wij hebben. Kort gezegd, hebben wij het in dit dossier over een gebied en dan zeg ik maar eufemistisch, waar sprake is van grote ruimtelijke druk. Door het ontbreken van een goede oostwestverbinding staan er dagelijks files, is er sprake van ernstige overlast, van sluipverkeer, van geluidhinder en slechte luchtkwaliteit. Om deze problemen op te lossen willen wij een betere verbinding tussen de A8 en A9. Dat is ook het gebied waar wij de uitzonderlijke universele waarden van de Stelling van Amsterdam willen behouden. Daarom hebben wij afgesproken te kiezen voor een aanpak, zoals eerder door gedeputeerde Geldhof is toegelicht. Daarmee zijn wij nu samen met de ministeries van OCW en IenW aan de slag en dat weet u, want u stelt de kaders en controleert en wij als college voeren uit. Daarvoor hebben wij met veel partijen contact. We bellen, schrijven, mailen en vragen advies, rapporteren, doen voorstellen en u beoordeelt die voorstellen, u stemt erover en u beslist. Niemand anders, niet de gemeente, het Rijk, ICOMOS, het college en zeker niet deze gedeputeerde in haar eentje. Dan de vragen aan mijn adres. Vraag 2, Zijn GS van mening dat zij in de commissievergaderingen nadrukkelijk en duidelijk hebben aangegeven dat ICOMOS alleen in contact staat met het ministerie en niet of althans niet direct met de provincie? Het antwoord op die vraag is ja en ik geef u drie voorbeelden van essentiële momenten in de besluitvorming en dat is niet uitputtend. In onze brief van 8 oktober 2015 schrijven wij aan de commissie het volgende over de aanbieding van de Heritage Impact Assessment aan ICOMOS: “Als bevoegd gezag voor de projectverbinding A8/A9 hebben wij besloten de HIA A8/A9 door tussenkomst van het Rijk aan ICOMOS voor te leggen voor advies. ICOMOS is het adviesorgaan van UNESCO, de HIA wordt begeleid met een State of Conservation Report waarin OCW namens Nederland melding maakt van het voornemen tot de verbinding A8/A9. Daarnaast wordt in de SOC toegelicht op welke wijze werelderfgoed verankerd is in wetgeving en beleid, worden nut en noodzaak van het project A8/A9 aangegeven, de te volgen procedure, planning en conclusies uit beide HIA’s.” Uit het verslag van de commissie van 30 november 2017 kan worden gelezen dat ondergetekende hierover het volgende heeft gezegd: “ICOMOS kan niet rechtstreeks door GS worden aangesproken. Alle contacten lopen altijd via het ministerie van OCW.” Uit het verslag van 17 mei jl. en volgens mij was dat ondergetekende, citeer ik: “Na eerdere contacten waarover de Staten al zijn bericht, is er geen contact meer geweest met ICOMOS. Die contacten verlopen altijd via de State Party, in dit geval het ministerie OCW. De provincie handelt in overeenstemming en in overleg met de afspraken die zijn gemaakt met de State Party”. De mail van 22 december was gericht aan de State Party, de provincie stond slechts in de cc. Vraag 3, Wisten GS al vanaf eind 2017 dat een verdiepte aanleg van welke van de toen voorliggende varianten dan ook, niet door ICOMOS zou worden geaccepteerd? En zo ja, waarom kiezen GS dan toch uit die voorliggende varianten een voorkeursalternatief? Wij waren op de hoogte van het standpunt van ICOMOS toen het adviesrapport van ICOMOS in november 2017 naar ons toe kwam. De antwoorden van ICOMOS op 22 december zijn een herhaling van het advies van november 2017. Zij geven geen nadere duiding en bevatten daarom geen nieuwe informatie. ICOMOS concludeerde toen al dat geen van de drie alternatieven in het advies voor haar op dat moment acceptabel waren. In haar mail herhaalt zij dat een verdiepte ligging en dan citeer ik: “Op dit moment niet acceptabel is.” Het advies van ICOMOS van november 2017 leverde bij ons de vraag op hoe hiermee om te gaan. Nadat wij u hebben geïnformeerd over het proces, zijn wij met de minister OCW in gesprek

gegaan over hoe dat advies te duiden en wat ermee te doen. Bij het kiezen van het huidige proces zijn de afspraken uit het gesprek met de minister OCW leidend geweest. Het is van belang dat de gekozen aanpak voor het vervolg wordt gedragen door de minister OCW. Met de ministeries OCW en IenW is afgesproken om te kiezen voor een geheel nieuwe aanpak waarbij het herstellen en versterken van het landschap van UNESCO werelderfgoed de Stelling van Amsterdam centraal staat en hoe een wegverbinding hier het beste in past. In mijn herinnering heb ik u dat in de commissie van mei 2018 zo gemeld. Deze aanpak is door ICOMOS nog niet beoordeeld. In de HIA die voor de zeven alternatieve tracés in 2015 is uitgevoerd en aan UNESCO/ICOMOS is voorgelegd door tussenkomst van OCW, scoorde het Heemskerk en golfbaanalternatief beide matig negatief. Na de opstelling van de HIA hebben verdere inrichtingsaanpassingen plaatsgevonden vanwege verkeerskundig noodzakelijke aanpassingen. Daarna bleek dat met name het Heemskerk alternatief meer impact heeft op het landschap en de OUV dan het golfbaanalternatief. Om de impact op de OUV verder te beperken, zijn aanvullende maatregelen nodig. Gezien de ligging binnen dit deel van de Stelling van Amsterdam biedt het golfbaanalternatief de beste kans om de landschappelijke expressie van de Stelling te herstellen en te versterken. Daarom gaan wij een landschapsplan opstellen en dat wordt opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de provincie. Het ministerie OCW wordt betrokken bij het opstellen en uiteindelijk hebben wij in de commissie afgesproken dat wij daar zoveel mogelijk de omgeving bij betrekken. Op basis van het landschapsplan komt er een go/no go moment waarbij zowel PS als de minister OCW zich uitspreken, los van elkaar. Het golfbaanalternatief wordt gezien als de meest haalbare oplossing. Nader onderzocht wordt of en hoe dit tracé inpasbaar is in het werelderfgoed. Dit is de conclusie die GS hebben getrokken, maar ook de minister OCW. Vraag 4, vinden GS dat zij de Staten op een gedegen en correcte wijze hebben geïnformeerd over het proces rond de advisering van ICOMOS in relatie tot het kiezen van een definitieve voorkeursvariant en het besluiten tot het opstellen van een landschapsplan? Graag een uitgebreide toelichting. Ja, wij hebben u geïnformeerd op 22 november 2017 en op 26 april 2018. Op 16 mei is een brief van 26 april gerectificeerd vanwege een foutief bedrag. Tot slot hebben wij u geïnformeerd op 30 mei 2018 over het besluit voorkeursalternatief. Op 22 november 2017 hebben wij in onze brief aangegeven hoe wij verder gaan naar aanleiding van het rapport van ICOMOS. Zo schreven wij dat wij ICOMOS op een aantal zaken om verduidelijking willen vragen en daarover in gesprek willen treden met de ministers van OCW en IenW. Het adviesrapport van ICOMOS van november 2017 en de antwoorden uit de mail van 22 december 2017 op de vragen van OCW aan ICOMOS hebben wij betrokken bij de gesprekken met de ministeries van OCW en IenW. De antwoorden van ICOMOS leverden geen nieuwe informatie, maar bleken een herhaling van het advies van november 2017 waarin is aangegeven en ik citeer: “Dat de voorliggende opties op dit moment niet ondersteund kunnen worden. Met de ministeries is afgesproken om te kiezen voor een nieuwe aanpak waarbij het herstellen en versterken van het landschap van de Stelling centraal staat en te bezien hoe een wegverbinding daar het beste in past.” In de periode van november tot april 2018 heeft de ambtelijke voorbereiding van het overleg met OCW plaatsgevonden. Dat was op 25 april. Direct erna op 26 april 2018 hebben wij PS schriftelijk geïnformeerd over de uitkomsten van het gesprek met de minister en de hierbij behorende redeneerlijn. Wij hebben aangegeven een landschapsplan op te laten stellen voor het deelgebied waar een A8/A9 wegverbinding de Stelling doorkruist en dat landschapsplan dient als

basis voor de nadere planuitwerking. Vanuit het perspectief van landschapsherstel biedt het golfbaanalternatief de meeste kansen om de uitzonderlijke OUV van de Stelling te versterken. In dit gebied is de grootste winst te behalen door het koppelen van herstelmaatregelen aan het uitwerken van het tracéontwerp. Ook is verantwoord dat op basis van de beschikbare informatie uit de planMER-studie verbinding A8/A9 en de ingewonnen adviezen van onder andere ICOMOS wij voor de zomer 2018 een besluit nemen over een voorkeursalternatief. Vraag 8: Bent u het met ons eens dat de antwoorden die conclusies falsificeren, geïnterpreteerd kunnen worden als antwoorden die meer duidelijkheid bieden over wat wel en niet mogelijk is? Nee, dat zijn wij niet. De antwoorden van ICOMOS van 22 december 2017 zijn een herhaling van het advies van 2017 en geven geen nadere duiding. De antwoorden reflecteren namelijk op de onderwerpen die voorlagen. De directeur van de Advies- en Monitoring Unit van ICOMOS heeft met een toets op de tekst van het uitgebrachte advies van november 2017 de conclusie getrokken dat op dit moment de alternatieven niet acceptabel zijn. Daarmee heb ik impliciet vraag 9 ook beantwoord, dat was “Bent u het met ons eens dat een antwoord dat dwingt tot het herzien van een foutieve conclusie over een rapport, beschreven kan worden als “een nieuw inzicht”?” Het antwoord van 22 december is een herhaling, het verwijst stelstelmatig naar het adviesrapport. Vraag 10, Bent u het met ons eens dat ICOMOS hier benadrukt dat de conclusie van het rapport is dat een oplossing gezocht moet worden in andere opties en niet in aanpassingen van bestaande varianten? Dat zijn wij niet met de interpellanten eens. Op basis hiervan hebben wij Anthea nogmaals onderzoek laten doen naar de mogelijkheid van andere opties. De conclusie is dat er geen andere opties zijn en dat concluderen niet alleen wij, maar ook de minister OCW. ICOMOS heeft de vragen die wij hebben gesteld, getoetst aan haar eigen advies van november en geconstateerd dat haar eigen advies op dit moment geen aangrijpingspunten kent voor een verdiepte ligging of andere inpassingsopties. Vraag 11, Hoe kunt u deze mededeling rijmen met de extra duidelijkheid over wat wel en niet mogelijk is en het nieuwe inzicht dat de antwoorden van ICOMOS hebben opgeleverd en de nadruk die in de antwoorden wordt gelegd op de noodzaak om de oplossing te zoeken in andere opties? Ons college is van mening dat er geen nieuwe inzichten zijn. De directeur van de Advies- en Monitoring Unit van ICOMOS geeft de vragen getoetst aan de tekst van het advies van 20 november 2017 en op basis van dat advies hebben wij nogmaals onderzocht of er andere opties beschikbaar zijn die tegemoet komen aan de OUV van de Stelling en de verbetering van de leefbaarheid en bereikbaarheid en de conclusie is dat die er niet zijn. Vraag 16, Kunnen GS aangeven of en zo ja waar in het advies van november wordt gesproken over de verdiepte aanleg van een variant? In het advies van november 2017 is alleen over de drie alternatieven gesproken zoals die toen voorlagen. De drie alternatieven vond ICOMOS op dat moment onaanvaardbaar en zij adviseert naar nieuwe opties te zoeken. Het secretariaat van ICOMOS concludeert op basis van een exegese dat op basis van het advies van november 2017 een verdiepte ligging niet kan worden geaccordeerd. Vraag 17. Als er in het advies van november niet wordt gesproken over de verdiepte aanleg van een variant, hoe kunnen GS dan beweren dat er in december geen nieuwe informatie beschikbaar was? Pas na haar expliciete vraag op dat punt heeft ICOMOS er immers iets over gezegd. In de mail hebben wij gevraagd via OCW om verduidelijking of een andere optie ook een andere manier van ontwerpen kon inhouden. ICOMOS verwees ons terug naar het eerdere advies waarin zij aangaf dat op dat moment geen van de opties aanvaardbaar was. Vraag 18: Waarom verwijzen GS in haar redeneerlijn van april niet naar

de afwijzing van ICOMOS ten aanzien van een mogelijk verdiepte aanleg van een variant (met of zonder compensatie)? ICOMOS heeft in haar advies en mail aangegeven dat geen van de drie alternatieven op dat moment voor haar aanvaardbaar was ongeacht het ontwerp. In overleg met OCW zijn op basis van het ICOMOS advies afspraken gemaakt over een nieuwe werkwijze waarbij eerst naar behoud en versterking van de Stelling wordt gekeken en pas daarna naar inpassing van de weg. Hiermee kunnen wij naar verwachting van de betrokken overheden voldoen aan de adviezen van ICOMOS waaronder concrete voorstellen voor herstel en versterking van het landschap. Vraag 19: Hoe rijmen GS hun suggestie dat een verdiepte ligging kansen zou bieden om tegemoet te komen aan de aandachtspunten van ICOMOS met de expliciete afwijzing van ICOMOS op dit punt? ICOMOS heeft op dat moment de drie alternatieven afgewezen. Wij hebben ter verduidelijking gevraagd of dit ook geldt als wij de alternatieven anders vormgeven, bijvoorbeeld door een verdiepte ligging. ICOMOS heeft ons vervolgens duidelijkheid gegeven dat de afwijzing geldt voor de drie alternatieven, ongeacht het ontwerp. Daarna hebben wij afspraken met OCW gemaakt over een nieuwe werkwijze en die afspraken zijn vastgelegd in de redeneerlijn. Ten slotte, zijn GS het met interpellant eens dat PS als zij wel hadden beschikt over de informatie in de email, mogelijk tot een andere afweging hadden kunnen komen ten aanzien van de door GS voorgestelde voorkeursvariant en hun opmerkingen over een verdiepte aanleg ervan? In mijn beleving hebben PS nog geen afweging gemaakt. De commissie M&F heeft op 18 juni 2018 aangegeven aan GS pas een keuze te willen maken nadat het landschapsplan beschikbaar is.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik wil nu even interrumperen omdat het antwoord op de vraag relevant is voor de tweede termijn voor mij. Ik hoor de gedeputeerde constateren dat er in het rapport van november niets staat over een eventuele verdiepte aanleg en dat er daarna een aanvullende exegese is geweest waarvan het antwoord terecht is gekomen in een e-mail die niet bekend was bij PS. Ik heb zelf geconstateerd dat er in de redeneerlijn iets staat over de mogelijke verdiepte aanleg van varianten. Dan is de vraag of de afwijzing van ICOMOS uit december geen onderdeel had moeten zijn van de beraadslaging van PS. Hoe hadden wij moeten weten dat ICOMOS in december had gezegd, wat ons betreft is een verdiepte aanleg niet aan de orde. Dat staat namelijk niet in de redeneerlijn.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, in het e-mailbericht van december waarnaar wordt verwezen, staat een continu terugverwijzing in de beantwoording van ICOMOS naar het rapport en daarmee bevat die e-mail geen enkele nieuwe informatie. De toets heeft steeds plaatsgevonden aan het advies van november en ten opzichte daarvan is er geen nieuwe informatie door ICOMOS terug gemeld.

De **VOORZITTER**: Een laatste afrondende vraag van de heer Hietbrink.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik probeer het nog een keer. Volgens mij heeft de gedeputeerde net geconstateerd dat er in het rapport van november niet wordt gesproken over een verdiepte aanleg. Vervolgens is er een expliciete vraag gesteld vanuit het ministerie op verzoek van de provincie. Hoe denkt u over een eventueel verdiepte aanleg? Is dat een mogelijkheid? Het antwoord is nee. Hoe hadden PS kunnen weten dat ICOMOS dat antwoord heeft gegeven? Wij

hebben die informatie niet gehad, niet in april en dus ook niet in mei in de beraadslagingen van de commissie.

Gedeputeerde **POST**: Nogmaals, in het antwoord van ICOMOS wordt alleen terugverwezen naar teksten uit het rapport van november.

De **VOORZITTER**: Een eventuele tweede termijn.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Wij willen graag vijf minuten schorsen.

De **VOORZITTER**: Geschorst kan er altijd worden. Ik wijs er wel op dat wij de afspraak hebben dat een interpellatie niet langer dan een uur duurt. Maar als er behoefte is aan schorsing, dan doen wij dat, vijf minuten en niet langer. Ik heropen de vergadering.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Ik bedank beide gedeputeerden voor de antwoorden die in wezen heel helder waren, maar onze mening niet hebben veranderd. Wij begrijpen niet dat enerzijds wordt gezegd, ICOMOS geeft adviezen en dat zijn slechts adviezen, maar dat er toch conclusies worden getrokken die niet met ons gedeeld zijn, of wel met ons gedeeld zijn maar dan op basis van vreemde redenaties. Wij begrijpen dat OCW de gesprekspartner is van de State Party voor UNESCO en ICOMOS, maar wij vinden dat GS daar een te grote broek bij aantrekken. In de procesgang om te komen tot het laten opstellen van een landschapsplan zijn wij op de verkeerde voet gezet, ook omdat u zelf een aantal keren noemde dat een verdiepte aanleg van de golfbaanvariant op dat moment niet tot de mogelijkheden behoorde, omdat ook een verdiepte aanleg zou worden afgewezen. Dat wordt dan toch meegenomen in het landschapsplan. Wat dat betreft blijft het voor ons onduidelijk.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Kunt u toelichten wat u bedoelt met de verwarring over het landschapsplan, want daar gaan wij zelf over. Wij hebben aangedrongen om het gehele gebied te nemen maar GS maken bepaalde keuzes. Wat bedoelt u met dat de verwarring ontstaan is bij de commissiebespreking in het voorjaar?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Het landschapsplan is voorgesteld als een mogelijke oplossing om de golfbaanvariant in het gebied te krijgen.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Dat klopt, maar PS gaan erover.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Als in de ICOMOS adviezen staat dat geen enkele variant van de voorliggende opties soelaas biedt voor het probleem, dan moet je helemaal niet beginnen aan een landschapsplan waar de golfbaanvariant onderdeel van uitmaakt.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Op 25 april is een nieuwe situatie ontstaan en die hebben wij in de commissie besproken en wij hebben er allemaal mee ingestemd. Die gaat van start.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Ik wil vooropstellen niet met zijn allen, maar ik begrijp uw opmerking wel.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Voor de zomer hebben wij gesproken over het landschapsplan maar dat moet opgesteld worden om te kijken hoe wij de Stelling kunnen verbeteren en dan kijken hoe de golfbaanvariant daarin past. Bent u dat met mij eens?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Zoals u het nu zegt, is dat een logische conclusie van u. In de hele procesgang richting het opstellen van een landschapsplan is altijd sprake geweest van een golfbaanvariant die daarin zou worden opgenomen.

De heer **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Er is niet altijd sprake geweest van een golfbaanvariant. Op het moment dat het landschapsplan werd benoemd, werd dat expliciet benoemd om te kijken hoe wij de historische waarden van het werelderfgoed kunnen verbeteren en dat kunnen toepassen op de golfbaanvariant. Het verbaast mij dat u nu zegt 'dat klinkt logisch', want zo is het voor het zomerreces door de gedeputeerden ook gezegd.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Zo heeft u dat begrepen en dat mag.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, ik ben flabbergasted in mooi Nederlands. GS beginnen met een hautain college over de verschillende rollen en de suggestie dat PS er allemaal niks van snapt.

De **VOORZITTER**: Volgens mij is dat niet door de gedeputeerde gezegd.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): De suggestie dat PS er niets van snappen, spreekt uit de beantwoording van beide gedeputeerden. Dan geeft gedeputeerde Post een ongekend en onterechte sneer naar de pers. De pers die in dit geval feitelijk en zorgvuldig heeft gerapporteerd zonder suggestief en tendentieus te zijn. Dan inhoudelijk, u geeft aan dat er geen novum is en dat is de kern van het debat. Wij zijn van mening dat een mail waarin een vooronderstelling van de provincie expliciet wordt ontkracht, wel degelijk nieuwe informatie is, zoals vrijwel iedereen dat zou interpreteren. Ik begin te twijfelen aan de logische redeneervermogens van GS. Ik vond het heel tekenend dat vraag 6 en 7 eigenlijk niet beantwoord zijn. Er werd een mooi verhaal gehouden, maar de kern van de vragen is niet beantwoord. Er wordt een vraag gesteld en die wordt ontkracht. Blijkbaar zaten GS dus op het verkeerde spoor en GS ontkennen dat glashard. Ik zie ook geen greintje begrip voor het effect wat deze informatie op de besluitvorming voor de Staten zou kunnen hebben gehad. Tenslotte betoogt u dat u al bezig bent met een gebiedsplan maar negeert u daarbij volledig dat dit landschapsplan geheel geschreven wordt rondom een variant, de golfbaanvariant. Ik ben diep teleurgesteld.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): U zegt, er wordt alleen naar het landschapsplan voor de golfbaanvariant gekeken. Vlak voor het zomerreces hebben wij hierover een debat gehad en is door de gedeputeerde aangegeven dat de golfbaanvariant de meeste kans maakt omdat wij daar

het meest kunnen herstellen aan de Stelling en dat dat voor de andere varianten niet op zou kunnen gaan vanwege de MKBA. Bent u dat met mij eens?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Die feiten kloppen helemaal, maar mijn punt is dat ICOMOS geadviseerd heeft aangegeven, maak een breed gebiedsplan en kijk daar hoe al die uitdagingen aangepakt kunnen worden en de provincie maakt een landschapsplan waarbij een variant centraal staat.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Twee opmerkingen en een motie. De eerste opmerking betreft mijn interruptie van gedeputeerde Geldhof. Er zijn documenten daar heb ik uit geciteerd, dat zijn standpunten van de provincie. Ik denk dat het goed is – misschien op een later moment en niet vandaag – om vast te stellen dat dat inderdaad zo is. Ik zal mijn documenten ook aan de griffie doen toekomen, zodat alle Statenleden daar kennis van kunnen nemen, want net als gedeputeerde Post hecht ik eraan dat wij het debat zorgvuldig en op basis van feiten met elkaar voeren. De tweede opmerking en daar ben ik teleurgesteld over, is dat ik veel herhaling heb gehoord, herhaling van het standpunt dat er geen nieuwe informatie zou staan in de mail van 22 december, terwijl dat volgens mij met droge ogen niet vol te houden is en op basis van de informatie die ik vandaag heb aangedragen, ook bij de provincie anders werd geïnterpreteerd. Zeker begin januari. Het kan zijn dat er in het proces en in het gesprek met het ministerie uiteindelijk een ander inzicht is ontstaan dat tot de redeneerlijn heeft geleid, dat wil ik niet uitsluiten, maar dat was relevant geweest voor de beraadslagingen in de commissie en ik vind dat PS daarover hadden moeten worden geïnformeerd. Daarom een motie:

Motie 31/08-10-2018
Motie van wantrouwen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:

- *PS niet of tenminste onvolledig zijn geïnformeerd over de reactie van ICOMOS in december 2017 op vragen die het ministerie van OCW aan de organisatie stelde op verzoek van GS;*
- *GS zich ook na schriftelijke vragen en een interpellatiedebat op het standpunt blijven stellen dat er in de e-mail van 22 december geen nieuwe informatie stond en dat er geen aanleiding was PS aanvullend te informeren.*

Van mening dat:

- *De nu openbaar geworden informatie relevant was voor de beraadslagingen van PS over de keuze voor een voorkeursvariant A8/A9 en het vervolgproces;*
- *Deze informatie aanleiding zou moeten zijn voor een heroverweging van dat besluit*

En zeggen hun vertrouwen op in GS.

En gaan over tot de orde van de dag.

Fracties GL, SP, CU/SGP

De **VOORZITTER**: De motie maakt deel uit van de beraadslagingen. Willen andere leden het woord voeren?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter. Goed dat het debat is aangevraagd, want het blijkt dat er over de geschiedenis discussies kunnen worden gevoerd, dus waardering voor de partijen die het hebben aangevraagd. Wij delen niet hun analyse. Wij weten dat er allerlei discussies zijn geweest, maar voor ons is een nieuwe situatie ontstaan na overleg van beide gedeputeerden met het ministerie. Daarom vinden wij dat de mails geen nieuwe informatie bevatten. Wij hebben nog geen keuze gemaakt voor een variant, wij hebben aangedrongen om er breder naar te kijken en er ook de Heemskerk variant erbij te betrekken, dat hebben GS niet overgenomen, maar ik ben blij dat gedeputeerde Geldhof zei, we gaan een gebiedsanalyse maken van Heemskerk tot het Noordzeekanaalgebied en dat valt net onder het gebied waar beide dingen onder vallen en ik ben blij met de aanduiding van de gedeputeerde. Wij hebben nog geen keuze gemaakt. Het verbaast mij wel van de indieners dat de inwoners van Krommenie/Assendelft geen enkele aandacht krijgen. De heer Hietbrink zegt, wij gaan terug naar af en dat betekent een jaar verlies voor het hele proces en dat de bewoners van Krommenie/Assendelft nog langer in de kou staan. Ik ben heel verbaasd over de bijdragen van de fracties op dat punt.

De **VOORZITTER**: Ik wil het aantal interrupties beperken. Dus een vraag per interruptie.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik heb niet gezegd dat het terug bij af is, dat was een conclusie van de provincie zelf in januari op basis van de mail. Het is van belang om de feiten goed in het oog te houden. Een korte vraag. Had de heer Papineau Salm toen wij in de commissie spraken over de voortgang in mei, willen weten hoe ICOMOS dacht over de verdiepte aanleg van de weg?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Ik wist dat ICOMOS de drie varianten had afgewezen. Er kunnen nog allerlei dingen komen. Het was voor mij niet relevant of dat werd afgewezen. Het standpunt van ICOMOS was voor ons materiaal om te kijken hoe je verder kunt gaan in de nieuwe situatie na het overleg met het ministerie.

De **VOORZITTER**: Wij zijn al ruim over de toegestane tijd heen geschoten. Een korte vraag. Gelijke monniken, gelijke kappen, maar ik vraag de leden het aantal interrupties te beperken.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Begrijp ik het goed dat de PvdA het argument van de inwoners van Krommenie die ons ook zeer aan het hart liggen, nu gaat gebruiken om deze gang van zaken goed te praten?

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Nee, u moet goed luisteren. Ik ben er verbaasd over dat er in uw bijdrage geen enkel woord over wordt gerept, en niet dat u het gebruikt om dat te doen.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. Ik was getroffen door de woorden van de heer Hietbrink, hij zei, het is terug naar af. Dat gevoel heb ik in het debat ook gehad, dat was het moment waarop het rapport van ICOMOS aan ons bekend werd gemaakt. Wij zagen toen oeps, ICOMOS wijst de drie varianten af. Dat was natuurlijk het moment waarop wij teruggingen naar af en toen was het heel logisch dat GS naar een oplossing gingen zoeken, want in het coalitieakkoord staat dat wij die oplossing willen met elkaar. Ik hoor zelfs van de SP dat zij dat eigenlijk ook willen, want er zijn grote leefbaarheidsproblemen in onze provincie. Het volgende moment is dat GS in de zomer zeggen, wij leggen onze voorkeursvariant en het landschapsplan voor aan PS. Toen heeft D66 gezegd, doe dat nou niet, maak eerst het landschapsplan af en dan kunnen wij met elkaar een goede afweging maken. Dat heeft iedereen ondersteund, ook de SP, GL en de CU/SGP en dan nu huilie, huilie, in een interpellatiedebat zeggen dat wij buiten spel worden gezet als PS, nee, wij hebben gewoon aangegeven dat wij nog even wilden wachten totdat we alle informatie hadden om het debat te voeren. Dat was de situatie en dan gaat u er nu een show van maken en dat vind ik heel irritant. Want u wekt de suggestie dat het leugen en bedrog is en dat is totaal onzinnig. Ik heb een vraag aan GS. GS of het ministerie of een ambtenaar hebben de prealabele vraag op een gegeven moment voorgelegd aan ICOMOS, kunnen wij ook iets anders doen. Als u wist dat ICOMOS niet met zich laat marchanderen, had u misschien de mail niet kunnen versturen, want dan was die ruis niet ontstaan. ICOMOS met haar eigen gedragsnorm kon natuurlijk niet anders zeggen dan, beste mensen, wij hebben net een rapport uitgebracht en daarin stond dat het niet kon, dus wij gaan u niet informeel zeggen dat het op een andere manier wel kan. Dat zou het enige zijn, want misschien is dat wel het haakje waar de drie interpellanten aan zijn blijven hangen.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Voorzitter. Ook de VVD heeft vragen gesteld over het nieuwsbericht dat naar aanleiding van het WOB-verzoek is verschenen. Ook wij hebben daarvan de antwoorden anderhalve week geleden ontvangen. Was ik tevreden met de beantwoording? Nee, niet helemaal. Ik had verduidelijkende vragen willen stellen maar er was een interpellatiedebat aangekondigd, dus ik had de zaak voor 30 dagen op slot kunnen gooien maar dat leek mij ook niet zo aardig, maar een interpellatie vond ik wel een zwaar middel voor verduidelijkende vragen. De beantwoording door de gedeputeerden van de door de interpellanten gestelde vragen hebben antwoord gegeven op de vragen die ik nog open had staan. ICOMOS verwijst steeds terug naar het reeds eerder gegeven advies, uitgaande van de toen voorliggende uitgangswaarden. Uitgangswaarden waarbij nog niet werd gekeken naar het herstel van het landschap. De VVD is het met GS eens dat er een nieuwe situatie ontstaat als er met het landschapsplan bestaande aantastingen van het landschap worden aangepakt. Zoals wij hier tegenaan kijken, is het project A8/A9 niet terug bij af. Wij wachten op het landschapsplan. Pas daarna zal er een go/no go besluit genomen worden door ons, door PS. Dat moment wachten wij – zij het weliswaar een tikkeltje ongeduldig – rustig af.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Wij hebben het hier niet over de zinloosheid van de A8/A9, ook niet dat het weggegooid geld is om een landschapsplan te maken. Daar zullen wij bij de zomernota op terugkomen. Het gaat erom of wij wisten dat het landschapsplan kansloos is. En dat wisten wij al als wij kijken naar het rapport van Anthea van 28 februari waarin staat dat

ICOMOS geen van de huidige opties ondersteunt en dat zij oproept tot het zoeken naar andere opties. Dan kun je nog zoveel gaan onderzoeken, voorkeursalternatieven of een landschapsplan gaan maken, GS zijn een doodlopende weg ingeslagen en zoeken wanhopig naar een uitweg zonder om te keren, zonder hulp van PS te vragen over welke kant ze op moeten gaan. Dat kunnen wij nu geven. Ons advies is: keer om.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Voorzitter. Wij waren met een aantal leden zaterdag jl. op een symposium van de Reizigersvereniging Rover en daar sprak ook Pieter Litjens en die was regelmatig aangesproken door zijn collega-VVD-leden omdat zij dachten dat hij geen lid meer was van de partij want hij was zo ontzettend voor openbaar vervoer. Maar hij bepleitte openbaar vervoer maar ook snelheid bij besluitvormingsprocessen en dat willen wij hier ook bepleiten. Wij denken aan de tienduizenden inwoners van Zaanstad-Noord, de duizenden scholieren van de scholen die daar gevestigd zijn, omdat die weg toch wel weg zou gaan en er een nieuwe verbinding zou komen en wij denken aan al die bedrijven die in hun economische ontwikkeling worden belemmerd doordat de ontsluiting en bereikbaarheid niet goed zijn. Dit interpellatiedebat ondersteunt de voorspelbare framing om dit project als overbodig weg te zetten en daar is het CDA het niet mee eens. Wij willen graag tempo en duidelijkheid.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Ik dank de opstellers van het interpellatiedebat en de beantwoording van GS, maar volgens mij hadden we in vijf minuten klaar kunnen zijn, want alles gehoord hebbende en de schriftelijke vragen die zijn gesteld de afgelopen maanden, kan ik maar tot een conclusie komen en vervolgens hebben GS het zich heel gemakkelijk kunnen maken door het volgende te zeggen. Wij kiezen uit drie varianten die alle drie zoals die op dat moment voorlagen en door ICOMOS negatief beoordeeld zijn, toch voor de variant die GS het beste uitkwam, de golfbaanvariant en we maken er vervolgens na overleg met OCW een landschapsplan bij om toch recht te breien wat krom was.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter. Druk beraad op de achterbank met zijn vieren. Al de verhalen horende, is de communicatie van GS naar PS niet om over naar huis te schrijven. Dat had veel en veel beter gekund. Daar kunnen wij lang over praten maar dat gaan wij niet doen. Het antwoord van de PVV op het verzoek van de motie van GL, CU/SGP en SP is dat wij die steunen.

De **VOORZITTER**: Ik vraag op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde toestemming om ook de gedeputeerden nog even aan het woord te laten. In dit opzicht is er wat mij betreft sprake van een onvolkomenheid in het Reglement van Orde want het is logisch dat als PS vragen stellen, het college in de gelegenheid is om antwoord te geven.

Gedeputeerde **POST**: Het college heeft behoefte aan een moment van schorsing.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij vijf minuten schorsen. De vergadering is geschorst. Ik heropen de vergadering.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. Wij hebben ons uiteraard gericht op ICOMOS, maar altijd via het ministerie, want ICOMOS is het adviesorgaan, maar OCW is de State Party en die bepaalt of iets werelderfgoed is of niet en of dat bedreigd wordt of niet. Het is de State Party die erover gaat. Ja, in antwoord op de heer Tijssens, wij hebben inderdaad nog een poging gedaan, waarom hebben jullie die extra vragen gesteld als je eigenlijk weet dat ICOMOS niet besluit. Dat is heel simpel. Wij hadden zo gehoopt dat er een dialoog zou kunnen ontstaan, want er zijn problemen met de leefbaarheid en bereikbaarheid, die regio heeft het zwaar te verduren, maar wij willen op geen enkele manier de status van het werelderfgoed kwijtraken en hoe zouden wij dan toch tot een oplossing kunnen komen. Dat was de reden dat ondanks dat wij dachten ICOMOS geeft geen adviezen over hoe het wel kan, maar misschien kunnen wij het toch proberen. Het antwoord is helder, dat kwam niet voor het plan dat op dat moment voorlag en elke volgende actie, ook het landschapsplan, zal opnieuw bekeken worden en dan hopen wij dat er uiteindelijk wel iets komt waardoor de leefbaarheid en bereikbaarheid maar ook de unieke status van het werelderfgoed kunnen blijven behouden.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. De SP heeft aan mij nog een vraag gesteld. Als ICOMOS zegt, er is geen enkele variant acceptabel, waarom ga je toch de golfbaanvariant meenemen. Hij vond dat een vreemde redenering. Dat komt omdat wij nu een totaal nieuwe aanpak hanteren en dat geeft ons samen met OCW het idee dat wij het op deze manier langs twee kanten wel kunnen bereiken namelijk en het versterken van de OUV van de Stelling én het aanleggen van de weg. Dat is een totaal nieuwe aanpak en niet voortborduren op het bestaande. In de richting van de heer Klein, het is zeker niet de bedoeling geweest van dit college om hautain te klinken. In wat ik over de pers gezegd heb, heb ik eerst en vooral verslag gedaan van een bijeenkomst die in dit huis heeft plaatsgevonden en waar dit soort dingen gezegd is. Dat is geen sneer naar de pers. Tegelijkertijd constateer ik wel dat in de berichtgeving over de A8/A9 er een keer sprake is geweest van wederhoor, maar dat de antwoorden van het college op de vragen nooit door de pers naar buiten zijn gebracht en dat betreur ik wel, want dat geeft de mogelijkheid om ook onze kant van de zaak te belichten. Dat heb ik in eerste termijn gezegd en dat is niet hautain, dat is slechts concluderend. Dan de motie. Het zal u niet verrassen dat wij deze motie in de meest krachtige bewoordingen van de hand wijzen.

De **VOORZITTER**: Wij gaan over tot stemming. Stemverklaringen?

De heer **ZOON** (PvdD): Wij keuren de hele gang van zaken af en vinden het erg dat via een WOB-procedure er informatie moet komen die wij te zien krijgen en onderliggende stukken die wij anders niet te zien krijgen. Wij hebben het hier niet over een afkeuring, maar over een volledig wantrouwen tegenover GS en dat gaat ons op dit moment te ver.

De heer **TIJSSENS** (D66): Wij begrijpen dat de oppositie zijn werk doet en zoekt naar de waarheid, maar als wij kijken naar de mail dan vinden wij het instrument een motie van wantrouwen veel en veel te zwaar. Dat wil ik nog even gezegd hebben voordat wij niet instemmen met het voorstel.

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Wij kunnen ons niet vinden in de redeneerlijn van partijen en daarom zullen wij de motie niet steunen.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Wij kunnen de redeneerlijn van de interpellanten niet steunen en zullen de motie niet steunen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders van de motie vragen hun hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PVV, CU/SGP en 50 plus, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen.

3.a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding

De **VOORZITTER**: Er is geen geheim stuk ter bekrachtiging binnengekomen. Wenst iemand hier het woord over? Dat is niet het geval.

3.b. Lijst geheimhouding PS

De **VOORZITTER**: Door de griffie zijn geen opmerkingen ontvangen. Wenst iemand over deze lijst geheime stukken het woord? Dat is niet het geval, dan stel ik u voor de lijst voor kennisgeving aan te nemen.

4. Vaststellen notulen van de openbare vergaderingen van 9 juli en 12 september 2018

De **VOORZITTER**: Hierover zijn door de griffie tot dusver geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de notulen het woord? Dat is niet het geval, dan zijn beide notulen ongewijzigd vastgesteld.

5. Vaststellen Strategische Statenagenda

De **VOORZITTER**: Wenst iemand daarover het woord? Dat is niet het geval. Dan is de Strategische Statenagenda vastgesteld.

6. Vaststellen lijst ingekomen stukken

De **VOORZITTER**: Hierover zijn door de griffie tot op heden geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de ingekomen stukken het woord? Dat is niet het geval. Dan is voor wat betreft de afdoening van de brieven conform het voorstel van het presidium besloten.

7. Voortgangslijst van moties

De **VOORZITTER**: De griffie heeft geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de voortgangslijst moties het woord? Dat is niet het geval. Dan stel ik u voor de lijst vast te stellen.

8. Hamerstukken

8.a. Statenvoordracht 51 Verzoek tot uitbreiding fondsvermogen Participatiefonds Duurzame Economie Noord- Holland (PDENH)
8b. Statenvoordracht 52 Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer "Restauratie van Rijksmonumenten".
8c. Statenvoordracht 53 Wijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.
8d. Statenvoordracht 54 Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek.
8e. Statenvoordracht 55 Zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD Noord-Holland-Noord.
8f. Statenvoordracht 49 Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018.

De **VOORZITTER**: Bij punt 8.a. wil de PVV een stemverklaring afleggen.

De heer **KAPTHEIJNS** (PVV): Voorzitter. Met deze voordracht dreigt 25 miljoen euro aan belastinggeld extra door het afvoerputje te gaan. De PVV beseft dat er met leningen wordt gewerkt en dat de provincie pas de benodigde middelen beschikbaar stelt op basis van de daadwerkelijke behoefte. Naar onze mening is dat geen taak voor de overheid, maar voor de markt. De provincie is geen bank. Het moge duidelijk zijn dat de PVV tegen voordracht 51 is.

De **VOORZITTER**: Waarvan akte. De PVV stemt tegen voordracht 51. Dan zijn de hamerstukken 8.a. tot en met 8.f. conform besloten.

9. Statenvoordracht 50 Zomernota 2018

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Ook uit de zomernota 2018 blijkt wederom dat wij toewerken naar een flink positief resultaat over het kalenderjaar. Het positieve resultaat dat eraan lijkt te komen wordt alvast benoemd als dekking voor tekorten in 2019. De SP is benieuwd welke tekorten dat zullen worden, want met de weinig sociale keuzes die dit college maakt, is er niet snel sprake van tekorten. Er wordt onder andere een aanvullend krediet gevraagd voor vervolg van de studieplanfase van het project bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek. De SP wil de gedeputeerde eerst vragen om verslag te doen van de beraadslagingen in GS, alsmede het overleg dat zij heeft gevoerd met haar collega in Zuid-Holland over de ontstane situatie. PS in Zuid-Holland besloten namelijk anders dan GS hier voor ogen had. Graag even een kort verslag en een uitleg over de financiële consequenties daarvan. In de zomernota wordt gesproken over 900.000 euro voor afronding van het project OV, de Texelhopper. Intussen is er flink geïnvesteerd in deze pilot die als voorbeeld zou moeten gaan dienen voor openbaar vervoersonderdelen elders in de provincie. Zijn GS bereid om de pilot Texelhopper op korte termijn grondig te evalueren, waarbij men het project van vele kanten belicht. Middels een technische vraag vroegen wij naar het aanvullend krediet voor het project HOV in 't Gooi. In de voordracht wordt aangegeven dat het aanvullend krediet verklaard kan worden door aanzienlijk hogere kosten voor de werkzaamheden. Wij vragen GS om alles in het werk te stellen om ervoor

te zorgen dat de kosten niet nog verder uit de hand lopen. Een toename van het krediet van nu ruim 9 miljoen euro is niet niks, en als wij de voordracht goed lezen, liggen er nog meer kredietverhogingen in het verschiet. Tot slot de fietsknelpunten. Wij adviseren GS om deze regeling te versoepelen. In de commissie van enkele weken geleden hebben wij aangegeven dat wij begrijpen dat voor de regeling ook de medewerking van de gemeente nodig is, maar dat een zo positief mogelijke grondhouding van de provincie de vaart erin kan brengen en houden. Daar waar het voor de provincie om betrekkelijk kleine bedragen gaat, kan de bijdrage voor de gemeente aanzienlijk zijn. Logisch, want het financiële plaatje is van een heel andere schaal.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Bij de zomernota kijken wij naar de voortgang van de uitgaven van het lopende jaar. Dit jaar hoort daar ook de voortgang van de uitgaven naar aanleiding van motie 110 bij. Deze motie had tot doel om uit te zoeken hoeveel vrij besteedbare middelen er in de reserves waren en deze ter beschikking te stellen voor plannen die in 2018 nog gerealiseerd konden worden. Later werd het tijdspad opgerekt naar de volgende verkiezingen, maart 2019. De oppositie voorspelde toen al dat het nooit zou gaan lukken om al het geld in deze periode uit te geven, echter op al onze vragen bleef de coalitie antwoorden dat het werkelijk binnen dit tijdspad uitgegeven zou worden. De oppositie heeft toch gelijk gekregen. Van 69 miljoen euro wordt een aanzienlijk deel niet besteed voor maart 2019. Bij de bespreking van de begrotingswijziging motie 110 gaf ik het volgende mee. Wat dragen wij een verantwoordelijkheid als PS als overheid om dit geld met de grootste zorg uit te geven en dat betekent ook het maken van haalbare plannen. Zo kunnen wij werken aan een betrouwbare overheid die zegt wat zij doet en doet wat zij zegt. Tijdens de behandeling van de begrotingswijzigingen brachten GL, CU/SGP, 50plus, PvdD en de SP samen verschillende voorstellen in en geen van deze voorstellen kreeg goedkeuring van de coalitie. Dit ondanks dat het zelfs maar een motie was die vroeg om 10.000 euro, een bedrag dat je op een totaal van 69 miljoen euro toch zou moeten kunnen missen. Maar het kon niet, het plan was dichtgetimmerd door de coalitie en voor de oppositie was geen ruimte meer. Ons openbaar bestuur, onze provinciale politiek zou meer moeten zijn dan een dicht getikt akkoord waarin geen millimeter ruimte is voor goede ideeën van anderen. Een cultuur waarin wij liever een onhaalbaar plan presenteren dan ruimte te geven aan anderen. GL gelooft niet in het idee van de coalitie tegen de oppositie en het wij-zij denken, dat is in onze ogen geen democratie. In de samenleving zie je steeds vaker burgers opstaan die zich verenigen om van zich te laten horen of om maatschappelijke taken zelf te vervullen. De groei van dit soort initiatieven vraagt om een andere vorm van bestuur waarin luisteren een kwaliteit is in plaats van schreeuwen voor het eigen gelijk en dat is maar goed ook. Het is tijd voor een open gesprek, niet alleen tussen coalitie en oppositie maar ook met bewoners, organisaties, bestuurders en politici op andere overheidslagen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Kunt u even specifiek aangeven in wat naar uw mening niet uitgegeven gaat worden? U zegt, dat kunt u nalezen in de zomernota, maar misschien kunt u bedragen noemen in de wetenschap dat wij 25 miljoen euro hadden gereserveerd voor de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek waarvan wij zeker weten dat het proces als wij straks het krediet goedkeuren, in werking wordt gezet, maar waarvan wij ook weten dat nu niet de spa in de grond gaat, maar het geld moet er wel zijn. Kunt u wat specifieker zijn?

Mevrouw **PELS** (GL): Zeker, zo specifiek zijn wij zeker ook geweest bij de behandeling van de begrotingswijziging voor motie 110 en daarin staat dat het moet gaan om plannen die te realiseren zijn in 2018. Toen werd het opgerekt naar maart 2019, daarmee zijn wij akkoord, maar niet met de reservering. Dat hebben wij toen ook al aangegeven.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter, PS hebben dat besloten en voor volgend jaar, het geld is nog niet uitgegeven, dan voel ik dat niet als een verwijt. Mijn hele concrete vraag aan u is, heeft u ook gekeken naar wat er wel gebeurd is, zoals bij de natuur en alle andere dingen die op dit moment in werking zijn gezet?

Mevrouw **PELS** (GL): Wij hebben een overzicht gemaakt en dat wil ik u graag doen toekomen, waarin wij hebben opgeschreven wat het voorstel was in motie 110, wat daarbij begroot werd, wat er uit de zomernota blijkt en wat er vervolgens ook al in de begroting 2019 wordt aangegeven, dan zie je dat bij meerdere voorstellen de besteding niet wordt gehaald. Een daarvan is de bodemdaling veenweidegebieden, daar blijft geld over, een deel van 375.000 euro gaat naar natuurvriendelijke oevers en daar zijn wij heel blij mee, maar een deel komt niet tot besteding. Wij hebben er nog meer, maar dat kost heel veel tijd. Samen moeten wij voorbij de angst komen dat als je iets niet dichttimmert, je niet zou kunnen doen wat het beste is voor de provincie. Laten wij in gezamenlijkheid bouwen aan een Noord-Holland van de toekomst door te luisteren en door ruimte te geven. Elke verandering groot of klein vraagt om een eerste stap. Wij zullen geld overhouden uit de middelen die voor de doelen van motie 110 zijn gereserveerd. GL stelt voor dit geld vrij te laten vallen naar de algemene reserve zodat de volgende coalitie – naar wij hopen in gezamenlijkheid en met een breder perspectief – middelen heeft om nieuw beleid in een nieuw akkoord in gang te zetten. Daarvoor een motie.

Motie 32/08-10-2018
Restant middelen motie 110 naar algemene reserve

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:

- *GS naar aanleiding van motie 110 de vrije ruimte binnen de reserves in kaart hebben gebracht en voorts voorstellen hebben gedaan tot besteding daarvan voor plannen die in 2018 te realiseren zouden zijn;*
- *Bij bespreking van die voorstellen gebleken is dat niet alle plannen gerealiseerd zouden worden in 2018, doch uiterlijk voor de verkiezingen van 20 maart 2019;*
- *Uit de Zomernota blijkt echter dat niet alle plannen daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden voor 20 maart 2019, en dat dus de gereserveerde middelen in weerwil van de eerdere toezeggingen niet volledig tot besteding zullen komen in de lopende bestuursperiode.*

Overwegende dat:

Ten aanzien van een onderdeel van de door GS voorgelegde plannen te weten het meerjarenplan voor de restauratie van Rijksmonumenten het van meet af aan duidelijk was dat snelle besteding niet aan de orde zou zijn.

Verzoeken GS:

- *De middelen die gereserveerd waren voor de plannen voortkomend uit motie 110 en niet tot werkelijke besteding zijn gekomen voor maart 2019 met uitzondering van het meerjarenplan voor de restauratie van Rijksmonumenten te laten vrijvallen naar de algemene reserve;*
- *PS uiterlijk in januari 2019 te informeren over de stand van zaken*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, CU/SGP, 50plus

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter. Er is een positieve tussenbalans van meer dan 7,5 miljoen euro. Het resultaat van de zomernota wordt benut voor de dekking van de aanvullende beleidsdoelen die wij hier hebben vastgesteld bij de bespreking van de kaderbrief 2019, daarmee komen GS hun toezegging na om de begroting 2019 en de jaren erna sluitend te maken. Wij zijn daar blij mee. GS stellen voor om twee nieuwe kredieten in te stellen voor de Duinpolderweg en HOV 't Gooi. De kredietaanvraag HOV 't Gooi is conform de eerder vastgestelde plannen en D66 kan daarmee instemmen. Bij de kredietaanvraag Duinpolderweg willen wij enige kanttekeningen maken en aanvullende voorwaarden meegeven voor de verdere uitwerking van de plannen. Wij denken constructief mee. Het is u bekend dat PS Zuid-Holland na de bespreking van de zomernota in onze commissie M&F een verregaand gewijzigd besluit hebben genomen over de Duinpolderweg. Het is van belang om eenduidige kaders mee te geven voor de uitwerking van de plannen. Daarom verzoeken wij GS te komen met een nota voor de planuitwerkingsfase van de Duinpolderweg voor PS die gebaseerd is op de volgende wijzigingen en verbijzonderingen die verdere uitwerking moeten geven aan het door GS voorgelegde definitieve voorkeursalternatief. Dat zijn vier punten: de ruimtelijke reservering doortrekken naar de N206 wordt overeenkomstig het besluit van PS Zuid-Holland van 19 september 2018 geschrapt uit het project en de plannen worden hierop aangepast. Het tracédeel langs de Oosteinderpolder en het passeren van de ringvaart aldaar wordt naast het voorkeursalternatief met de brug gelijkwaardig uitgewerkt met verdiepte ligging en aquaduct. Er wordt onderzoek gedaan naar de maatregelen voor stimulering van fietsgebruik en in gezamenlijkheid met onze buren in Zuid-Holland en er wordt financiering gezocht voor extra maatregelen die uitgewerkt moeten worden voor het fiets- en langzaam verkeer in het plangebied. De planonderdelen verbinding N205 en N208 Ringweg Lisse en randweg Zwaanshoek worden elk volwaardig uitgewerkt inclusief tracéonderzoek, onderzoek inpassing en natuurcompensatie, participatietraject en onderbouwing ten behoeve van de besluitvorming zodat gefaseerde uitvoering mogelijk wordt. Dit is de inbreng bij de zomernota. Ik weet dat dit niet helemaal de juiste plek is, maar wij zijn ingehaald door de werkelijkheid, daarom doen wij het op deze manier.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Allereerst past een compliment aan GS, want wij zaten bij de kadernota met een gat en dat gat is gevuld. Wij mogen ook Alliander bedanken en de BNG want die hebben allemaal hun dividenduitkering verhoogd. Desalniettemin, GS hebben het opgelost. HOV 't Gooi, daar moet meer geld bij. Nou is het dat ook waard, maar de gedeputeerde heeft in de commissie uitgelegd dat de bouwwereld van nu anders is dan een aantal jaren geleden en dat prijzen stijgen en dat kredieten omhoog moeten. Wij accepteren dat krediet. Dan het verzoek tot het aangaan van een krediet van 4,8 miljoen euro voor de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek waarvan een kwart ten laste van deze provincie komt. Eerder is in PS al opgemerkt dat door de besluitvorming van Zuid-Holland gevraagd moet worden, kan het oorspronkelijke besluit van GS in stand blijven, in die zin dat het moet worden aangepast. Voor ons geldt, wij waren en zijn altijd voorstander geweest van de zuid-variant, maar wij moeten constateren dat er een politieke realiteit is dat de middenvariant onvermijdelijk is geworden. Dat leidt ertoe dat wij GS vragen en ik sluit een beetje aan bij wat de heer Yurdakul net gezegd heeft, wij zien graag van GS in ieder geval een stuk tegemoet dat aangeeft hoe de besluitvorming in Zuid-Holland de besluitvorming in Noord-Holland zou moeten beïnvloeden, wat ons betreft inclusief de financiële gevolgen en op een zodanig tijdstip dat er in de commissie van november over gesproken kan worden. Hier zouden de vier elementen met nadruk in moeten zitten, die de heer Yurdakul heeft genoemd. Ik wil hieraan toevoegen dat wij graag helderheid willen hebben over het OV en het HOV en of dat proces kan gaan lopen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter, dank aan GS voor de zomernota, een tussentijdse analyse die toont dat de provincie na een halfjaar ongeveer 8,5 miljoen euro voorloopt op de begroting, grotendeels door onverwachte grote meevallers aan de inkomstenkant, met name enkele dividenduitkeringen met of zonder belasting, en het afboeken van subsidiecrediteuren. De ambities voor 2019 zijn groot en het geld wordt vast ingezet voor de dekking van het te verwachten tekort in 2019. In de zomernota wordt ook gevraagd om twee extra kredieten, voor de studieplanfase bereikbaarheid Haarlemmermeer/Bollenstreek en HOV 't Gooi. Met de eerste stemmen wij van harte in. Het is van belang dat dit project door kan gaan naar de volgende fase en daarvoor is dit budget nodig. Voor de tweede hadden wij aanvankelijk enkele bedenkingen. Wij zijn altijd kritisch geweest op dit project, zeker nu het nog extra geld kost. Maar met de toelichting in de commissie kunnen wij toch instemmen met deze kredietverstrekking.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. De zomernota bestaat niet alleen uit noodzakelijke wijzigingen die voortvloeien uit een update van de verschillende programma's, het bevat ook een nieuw budget voor de Duinpolderweg, waardoor dit project in de volgende fase komt. En de zomernota bevat 1 miljoen euro voor een zinloos landschapsplan van GS voor de A8/A9. Deze budgetaanvragen moeten niet te licht worden opgevat. Het is voor PS het moment om toestemming te geven of niet. De PvdD is ontevreden over het project bereikbaarheid Duin- en Bollenstreek. Het gebied kent een groot aantal problemen en ik noem in het bijzonder de vervuiling van de natuur door de stikstofdepositie. Hoe het huidige voorkeursalternatief ook uitgewerkt wordt, dit zal de situatie alleen maar erger maken. Daarnaast ontbreekt de integraliteit, openbaar vervoer en bereikbaarheid fiets in het gebied is onder de maat en wordt

niet meegenomen in het plan waar nu geld voor wordt gevraagd. De aanvraag voor het krediet is prematuur. Over het landschapsplan A8/A9 is vandaag al gemeld dat dit zinloos is. In de voorjaarsnota wordt hier wel geld voor vrijgemaakt. Daarom een amendement dat beide punten in een keer corrigeert:

Amendement 32/08-10-2018
Geen bereikbaarheid Duin- en Bollenstreek en Landschapsplan A8/A9

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018.

Besluiten in bovengenoemd ontwerpbesluit de volgende onderdelen te schrappen:
- 4. "Een krediet beschikbaar te stellen van 4,8 miljoen euro voor de planuitwerkingsfase Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/Duinpolderweg waarvan 1,6 miljoen euro gedekt wordt uit de reserve Infrastructuur en het overige uit middelen derden.";
- 5. "Het te activeren krediet op te nemen in het PMI en af te schrijven in 25 jaar.";

en het onderdeel 3: "De in deze zomernota opgenomen mutaties in de reserves vast te stellen" aan te vullen met de tekst:
"exclusief het beschikbaar stellen van 1miljoen euro voor de planfase Verbinding A8-A9";

en de nummering aan te passen.

Toelichting
Op dit moment is het nog onbekend welke gevolgen de uitspraak van de RvS heeft op het Programma Aanpak Stikstof. Deze uitspraak wordt snel verwacht, mogelijk kort na 7 november, en biedt duidelijkheid ook over dit project. Daarnaast is er vanuit de provincie Zuid-Holland een aanpassing gekomen naar aanleiding van het voorkeursalternatief, dat nog niet besproken is in de commissie M&F. Tevens bevat het plan op dit moment nog geen aanpak voor een integrale bereikbaarheid van de regio waarbij fiets en openbaar vervoer gelijkwaardig worden meegenomen. Het beschikbaar stellen van het budget voor de planuitwerkingsfase is daarom prematuur en kan daarom op dit moment niet worden vastgesteld. Daarnaast wordt er in de zomernota een verschuiving gedaan uit de reserve TWIN-H naar het project A8-A9, waarbij geld beschikbaar gemaakt wordt voor een landschapsplan. Het nut en de noodzaak van dit landschapsplan is onvoldoende aangetoond en er kan daarom geen budget voor gereserveerd worden.

Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter, de plezierjacht bestaat uit het doodschieten van dieren. Natuurlijk zijn wij daartegen en het is een schande dat deze provincie jachtrechten aan hobbyjagers verhuurt. Zeker op onze terreinen zouden dieren veilig moeten zijn, maar het gaat

het college niet ver genoeg en de jagers krijgen nu ook nog eens 60% korting op de huur voor het jagen op onze gronden. Ik wil erop wijzen dat het bundelen van beleidsarme noodzakelijke onderdelen samen met een politiek beladen onderdeel als jacht, A8/A9 op de Duinpolderweg een zeer groot risico inhoudt, waarbij het ene het andere onderwerp kan gijzelen. Ik hoop dat de voorzitter van PS de gevolgen hiervan overziet bij de voordrachten die door het college ingebracht worden.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. De zomernota geeft een tussentijdse raming van het lopende begrotingsjaar. Het grote positief resultaat van 7,5 miljoen euro wordt samen met het resultaat van de kaderbrief gestort in de algemene reserve ten behoeve van het dekkingstekort voor 2019. Een hele grote bijdrage aan het positieve resultaat komt van het vrijvallen van de stelpost macro-economische tegenvallers van 8,5 miljoen euro. Het is fijn dat wij die niet nodig hadden, maar ik vond het opmerkelijk dat die nu ingezet worden voor het dekkingstekort. Kan de gedeputeerde hierop reflecteren? Met deze voordracht stellen wij ook extra krediet beschikbaar voor HOV 't Gooi. Dat is een grote stap, want daarmee breken wij de financiële kaders die eerder gesteld waren open en wij besteden 9,4 miljoen euro extra. Op zich zijn wij daar niet tegen, want het is misschien wel goed om de kaders open te breken, want een van de problemen die wij ervoeren bij het vorige kader was dat er waarschijnlijk niet voldoende geld was voor de fietstunnel bij de Van Linschotenlaan en dat was altijd gekoppeld aan dit kader. Nu er nieuwe kaders worden gemaakt, vragen wij om binnen de kaders ook ruimte te maken voor de fietstunnel die zo gewenst is. Samen met de gemeente Hilversum en eventueel daarbij gebruikmakend van de rest van de reserve TWIN-H zou dat mogelijk moeten zijn. Wil de gedeputeerde daarvoor gaan zorgen? Dat hoor ik graag van u.

De heer **VAN STRAATEN** (VVD): Voorzitter. De zomernota geeft een mooi positief resultaat van 8,5 miljoen euro te zien. Dat komt voor een goed deel in de richting van een nog te vinden dekking van het financiële gat van 10,1 miljoen euro dat resteerde na vaststelling van de jaarstukken 2017. Het gat was verwerkt in de kaderbrief 2019. Dat is nu voor een groot deel ondervangen. Het resultaat is het saldo van een aantal mee- en tegenvallers, meevallers vooral in de sfeer van leges, dividenden, subsidiecrediteuren. De tegenvallers die wat meer verspreid zijn over een aantal posten. De afwijkingen worden voldoende beargumenteerd in de zomernota. Wij stemmen in met de voorgestelde aanpassing in programmabudgetten, mutaties in de reserves en de gevraagde kredieten.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter. Ik heb een aantal collega's gehoord die inhoudelijk op de zomernota ingaan. Ik denk dat dat niet bij de zomernota thuishoort, maar bij de begroting of de commissie om het dan daarover te hebben. De zomernota omvat 7 punten. Met punten 1, 2 en 3 kunnen wij akkoord gaan, maar dat geldt niet voor de punten 4, 5, 6 en 7, daar hebben wij grote problemen mee. Om nou tegen de hele zomernota te stemmen vind ik wat zwaar, dus wij stemmen voor de zomernota behoudens deze vier punten.

De **VOORZITTER**: Het is bijna 12.30 uur. De vergadering is geschorst tot 13.15 uur. Ik heropen de vergadering.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Er wordt gevraagd hoe het zit met het inzetten van het tekort voor 2019 van het surplus in 2018. Ik roep u in herinnering dat wij bij kaderbrief 2019 nog hadden gerekend met een positief saldo over 2017 maar na overleg met de accountant lag ons voor dat wij gehouden zijn om voor de lening die wij aan Pallas hebben verstrekt, een voorziening te treffen. Bij de jaarrekening 2019 kwam dus geen positief saldo uit waarop wij hadden gerekend. Ik heb toen aangegeven om dat nu bij de kaderbrief – want dat was dezelfde maand – te corrigeren, wordt een hele complexe zaak. Dat redden wij qua tijd en capaciteit niet. Wij stellen u voor dat op te lossen bij de begroting 2019 en daar bent u toen mee akkoord gegaan. Daarom kijken wij nu naar wat er in 2018 overblijft. Weten wij dan zeker dat het dit is? Nee, dat weten wij niet, maar de taxatie is dat dit in elk geval overblijft en dat wij dat in kunnen zetten om 2019 sluitend te maken. De heer Klein vroeg, reflecteer daar wat verder op, kan het allemaal wel? Ja, dat kan omdat de grootste post die voor een tekort zorgde eind 2017, een incidentele is. Met de meevallers die wij nu hebben en die ook incidenteel zijn, kunnen we het ene incidentele met het andere oplossen. Als er een structureel tekort zou hebben bestaan, dan zou ik daar meer problemen mee hebben gehad. Een aantal partijen heeft iets gezegd over de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek. Ik aarzel een beetje, want sommigen onder u noemen de naam Duinpolderweg en destijds is mij op straffe van allerlei ernstigs door GL opgelegd dat wij die naam niet meer mogen gebruiken, dus ik ben nu doordat u dat zelf wel doet, enigszins in verwarring. Ik zeg dan maar dat het gaat over de Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek voorheen Duinpolderweg. Hoe zit dat nou? Het is complex dat wij een voorkeursalternatief hebben gekozen dat een ander voorkeursalternatief is, althans een ruimer voorkeursalternatief dan PS in Zuid-Holland hebben gedaan. Op dit moment bereiden wij een besluit voor het college van GS van Noord-Holland voor om een en ander met elkaar in lijn te brengen, maar dat vergt even, want wij moeten kijken wat Zuid-Holland nu precies heeft ingediend aan moties en amendementen, waar ligt de grens exact en hoe moeten wij dat voorkeursbesluit op een goede manier afhechten. Ik ga ervan uit dat wij dat besluit op niet al te lange termijn in ons college kunnen nemen, zodat de twee besluiten met elkaar in lijn zijn. Ik zal u daarover uiteraard informeren. Ons gebruik is dat wij dat doen door u een brief te sturen die op de C-agenda wordt geplaatst, maar ik ga ervan uit dat u dat zelf overhevelt naar de B-agenda, want u gaat zelf over uw agenda. Ik taxeer dat u in de commissie van november daarover kunt spreken. Een aantal partijen heeft gezegd, er zitten bij ons nog wel wat voorwaarden aan vast. Genoemd is de fiets, daar moet je rekening mee houden. In het verleden is nooit gezegd dat wij daar geen rekening mee zouden houden, alleen de volgorde der dingen is dat je eerst grosso modo het tracé bepaalt, dus waar komt het tracé ongeveer te liggen en dat je daarna kijkt wat daar precies gerealiseerd moet worden. Natuurlijk zit daar ook aandacht voor de fiets bij en dat heb ik in de commissie ook al eerder aangegeven. Met alle plezier wil ik dat hier nogmaals herhalen. Bij de Oosteinderpolder en het kruisen van de Ringvaart hebben verschillende sprekers gezegd, neem dat nou mee in je uitwerking respectievelijk een verdiepte ligging bij de Oosteinderpolder respectievelijk een aquaduct bij de ringvaart. Ook dat is in de commissie ter sprake gekomen. Ik ben ervan uitgegaan dat u bedoelt dat wij dat als een soort accessoire meenemen, een optie, maar dat dat niet de enige uitwerking is die wij eraan moeten geven omdat er hoe dan ook financiële consequenties aan verbonden zijn. Wanneer je dat als optie meeneemt,

kun je ook de afweging maken, vind ik dat die verdiepte ligging er moet komen alles afwegende en vind ik dat het aquaduct er moet komen alles afwegende en op basis daarvan kan besluitvorming plaatsvinden. Over HOV. In ons coalitieprogramma zit er een koppeling tussen HOV in de Duin- en Bollenstreek en de Duinpolderweg. Inmiddels waarderen wij de besluitvorming over de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek voorheen Duinpolderweg in een dusdanige fase dat ook met het HOV weer voortgang geboekt kan worden. Ik verwacht over niet al te lange termijn u daarover te kunnen informeren. Ik kijk nog even goed naar de financiële kant, maar daarna ga ik ervan uit dat het via het college na akkoord ook bij u op de agenda komt. De gefaseerde uitvoering. Ook daar is geen enkel probleem mee, ik meen dat mijn collega in Zuid-Holland dat voor Lisse ook al heeft toegezegd. Bij Zwaanshoek kan ik mij goed voorstellen dat wij ook daar kijken naar een gefaseerde uitvoering, omdat mensen in Zwaanshoek als eersten willen weten, wat voor effecten heeft die aanleg en moet dat stukje randweg daar dan wel worden aangelegd of kunnen wij daar eventueel van afzien. Ik ben de eerste om te zeggen, op het moment dat je iets niet hoeft te doen qua aanleg van infrastructuur en het gemakkelijker maakt voor de omgeving en het goedkoper maakt voor iedereen, laten we het vooral niet aanleggen. Ik heb er dan ook geen enkel probleem mee om dat gefaseerd te doen. Dat waren de algemene noties en dan kom ik nu op de specifieke vragen. Het inzetten van het positief resultaat, het afronden van de pilot Texel en een grondige evaluatie vraagt de heer Hoogervorst. Volgens mij is er geen enkel probleem om dat te evalueren, dus ik zal de mensen bij ons vragen dat op te pakken. HOV 't Gooi, daarvan zegt u, er zijn wel hoge kosten maar u moet alles in het werk stellen om het zo laag mogelijk te houden. U kunt ervan op aan dat dat altijd de bedoeling is, want hoe meer wij de kosten in de hand houden, hoe meer mogelijkheden wij hebben om elders ook goede dingen te doen. Die toezegging doe ik graag, want dat is gewoon bestaand beleid. Ik heb ook in de commissie gezegd, wij hebben jaren gehad dat de aanbestedingen altijd enorm meevielen. Dat was toen het economisch in Nederland niet zo goed ging en op dit moment is sprake van de omgekeerde situatie. Het gaat een stuk beter met Nederland en dat leidt ertoe dat de weg- en waterbouw en reguliere bouwsector overspannen aan het raken zijn en dat vertaalt zich in hogere prijzen en ook de staalprijzen stijgen enorm. Bijvoorbeeld bij kunstwerken met veel staalwerk is dat een probleem waardoor de kosten oplopen. Dat heb je niet in de hand, dus vandaag kunnen wij een raming maken die deugt en morgen besteden wij aan, dan is die raming achterhaald. Dan kun je zeggen, dan raam je toch wat ruimer. Dat vind ik ook ingewikkeld want als ik dat doe, dan leg ik beslag op middelen die wellicht in mijn portefeuille niet nodig zijn. Dat vind ik al niet plezierig want je zou andere dingen kunnen doen die je nu moet nalaten. En tevens zou ik achteraf steeds aan u moeten uitleggen dat ik overal geld overhoud en dan gaat u vragen stellen of de ramingen wel adequaat zijn. Ik ontkom nooit aan die discussie met u behalve wanneer wij spot on ramen en dat is onmogelijk. Soms zit het mee en soms zit het tegen. U vraagt de regeling fietsknelpunten te versoepelen maar u heeft er niet exact bij gezegd over welke fietsregeling het gaat, mijnheer Hoogervorst en wij hebben er meerdere. Ik zoek even naar waar u van mij een nadere duiding verwacht. Als het gaat om de regeling kleine infrastructuur, wij kijken op dit moment of wij daar op een andere manier vorm aan kunnen geven. Ik weet niet of ik er iets over gemeld heb in de commissie, maar op dit moment is er een beperkte openstellingsperiode. Daarna sluit de regeling, wordt alles geprioriteerd en de besten krijgen een subsidie en niet goed scorenden niet. Daarvan hebben wij

gezegd, misschien is het handiger om het grootste deel van het jaar die regeling open te laten zodat gemeenten op het moment dat het hen uitkomt, met een voorstel kunnen komen. Dan is de tijd als er dan geen geld meer zou zijn, tot de volgende openstelling een stuk korter dan nu. Wellicht lost dat het probleem op. Ik weet niet of u op die regeling duidt, maar in ieder geval kijken wij daar op dit moment naar. Mevrouw Pels heeft iets gezegd over het laten vrijvallen van niet bestede middelen naar de algemene middelen. Daar komt mijn collega Van der Hoek op terug omdat specifiek de restauratie van Rijksmonumenten genoemd wordt. Ik kijk naar het dictum en u zegt, de middelen die waren gereserveerd voor plannen uit motie 110 en niet tot werkelijke besteding zijn gekomen voor maart 2019, te laten vrijvallen naar de algemene middelen en daar moeten wij in januari over rapporteren. Die twee verhouden zich slecht met elkaar, omdat je in januari niet precies kunt overzien of iets al in maart is uitgegeven of niet. Los daarvan heeft u het specifiek over middelen die tot besteding zijn gekomen. Wij werken in dit land soms ook met verplichtingen en dat betekent dat het juridisch wel helemaal vastligt maar dat de factuur nog niet is verstuurd en ook nog niet betaald kan worden. Dan is het niet besteed maar je ontkomt er niet meer aan en als u het dan vrij laat vallen in de algemene middelen, dan heb ik een dijk van een probleem, dus om die reden ontraden wij deze motie. Dan de vraag van de heer Yurdakul. Over de ruimtelijke reservering doorschrappen bij de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek voorheen Duinpolderweg, heb ik het al gehad en ook over de verdiepte ligging en het aquaduct, de fiets en gefaseerde uitvoering. Dan de PvdA. HOV 't Gooi, kunt u alsnog even kijken naar de fiets. Wij weten dat dit een sloot geld kost en daar hebben wij binnen dit budget helemaal geen ruimte voor. U zegt, ga ook eens praten met Hilversum. Ik weet precies wat Hilversum zegt, want daar hoor ik al zes jaar hetzelfde mantra en dat is: geen cent erbij. Wij betalen 2,5 miljoen euro en niets meer, dus ik heb van Hilversum niets te verwachten. Ik wil het met alle plezier nog een keer vragen maar op grond van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur heb ik niet de illusie dat dit bestuur een 180 graden andere koers gaat varen dan het vorige, indachtig ook de smeekbedes die ik aan hen heb gericht voor de N236 en de rotonde waarvoor u mij ook op pad hebt gestuurd. Men heeft aangegeven daar geen geld voor te hebben. Ik vermoed dat als dat niet het geval is bij 500.000 euro, bij 5 miljoen euro de deur nog iets harder dicht zit. Ik hoor graag in tweede termijn hoe u daartegen aankijkt. Dat was de heer Klein? Dan zeg ik dat in de richting van de heer Klein. Dan wilt u over de financiële gevolgen van de bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek voorheen Duinpolderweg geïnformeerd worden. Dat vind ik heel ingewikkeld omdat wij nog niet in dat stadium zijn. Wij hebben een berekening over de duim en die getallen zijn grosso modo bij u bekend, maar als u wilt weten wat het allemaal betekent als u zelf vraagt om een verdiepte ligging en aquaduct, dan moeten wij daar goed naar kijken en dat wil ik niet doen op de achterkant van een sigarendoos, want dat vind ik voor dit soort bedragen net iets te gemakkelijk. Dus ik hoop dat u mij de tijd gunt om de besluitvorming in lijn te brengen, dan met een nette planning bij u te komen over hoe wij verder gaan en op een gegeven moment aangeven wat de financiële consequenties van het totale pakket zijn inclusief fiets, aquaduct of exclusief verdiepte ligging. Over dat laatste kan in november niet gesproken worden, over het eerste wel. Daarmee heb ik ook impliciet de vraag van de heer Heijnen beantwoord. De heer Zoon vindt het landschapsplan zinloos en hij is ontevreden over de Duinpolderweg. Ik hoop dat u begrijpt dat met de beantwoording van zojuist ons college daar anders over denkt en het amendement daarover ontraden wij ten zeerste. Ik heb

van een aantal van u begrepen, waarom moest dit bij de zomernota. Voor wat betreft Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek voorheen Duinpolderweg geldt dat als wij daar nu geen geld voor krijgen, ik ben het met iedereen eens die zegt, het was chiquer geweest als je daar een aparte voordracht voor had geleverd of het mee had genomen bij de begroting maar dat zou betekenen dat de mensen vier maanden met de handen stil moeten gaan zitten en in dit soort werk is het van belang dat je de projectorganisatie in stand houdt en dat is de reden dat wij zo snel mogelijk verder willen en niet willen wachten tot december totdat de begroting is goedgekeurd.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter. Een korte opmerking bij de overweging want die kun je op twee manieren lezen. De eerste is dat er wordt vastgesteld dat het wat het meerjarenplan betreft, dat het ook niet kan dat je dat allemaal voor 2019 uitgeeft. Als hij zo bedoeld is, dat klopt. Je kunt hem ook anders lezen, dat wij van tevoren hadden kunnen weten dat in 2018 in ieder geval de gelden voor de Rijksmonumenten niet tot besteding zouden komen. Dat is niet zo, dat hing af van het tijdstip waarop het aan het IPO-bestuur voor behandeling zou worden voorgelegd. Dat bleek pas na de zomer hoe dat precies uit zou pakken. Ook daarvoor pleit ik dat de gelden niet meteen vrijvallen, maar dat wij kijken of dat binnen cultuur nog voor andere zaken nodig is.

Tweede termijn

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Dank voor de beantwoording en reactie op onze motie. Wij hebben geprobeerd in de tekst te schrijven dat wij snappen dat de middelen voor de Rijksmonumenten nog niet tot besteding gaan komen en die willen uitzonderen van deze regel. Ik stel voor de motie aan te passen om aan de opmerkingen van gedeputeerde Post tegemoet te komen. En wel als volgt, om het dictum te veranderen en punt 21 te schrappen.

Motie 33/08-10-2018
Restant middelen motie 110 naar algemene reserve

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:

- *GS naar aanleiding van motie 110 de vrije ruimte binnen de reserves in kaart hebben gebracht en voorts voorstellen hebben gedaan tot besteding daarvan voor plannen die in 2018 te realiseren zouden zijn;*
- *Bij bespreking van die voorstellen gebleken is dat niet alle plannen gerealiseerd zouden worden 2018, doch uiterlijk voor de verkiezingen van 20 maart 2019;*
- *Uit de zomernota blijkt echter dat niet alle plannen daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden voor 20 maart 2019, en dat dus de gereserveerde middelen in weerwil van de eerdere toezeggingen niet volledig tot besteding zullen komen in de lopende bestuursperiode.*

Overwegende dat:
Ten aanzien van een onderdeel van de door GS voorgelegde plannen te weten het meerjarenplan voor de restauratie van Rijksmonumenten het van meet af aan duidelijk was dat snelle besteding niet aan de orde zou zijn.

Verzoeken GS:
De middelen die gereserveerd waren voor de plannen voortkomend uit motie 110 en niet tot werkelijke besteding zijn gekomen dan wel gereserveerd zijn voor een verplichting, voor maart 2019 met uitzondering van het meerjarenplan voor de restauratie van Rijksmonumenten, te laten vrijvallen naar de algemene reserve

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, CU/SGP, 50plus

De **VOORZITTER**: Motie 32 is ingetrokken en motie 33 is nieuw en maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Voorzitter, de heer Yurdakul moest de vergadering vroegtijdig verlaten. Ik dank GS voor de beantwoording, specifiek op het gebied van – ik blijf burgerlijk ongehoorzaam – de Duinpolderweg. Wij zijn heel blij met de toezegging. Ik zou een aquaduct geen accessoire noemen, maar ik begrijp wel de opmerking van mevrouw Post dat als wij een gouden tiara met diamanten voor de Duinpolderweg gaan bestellen, wij dan eerst over de financiën moeten praten. De motie van het restant van de middelen. Ik krijg ook hier weer het gevoel dat er nogal nagepleit wordt in deze zaal. Wij hebben bij motie 110 niet gezegd dat het geld wordt besteed binnen deze periode, maar dat het wordt geïnvesteerd in projecten die wij nu in gang kunnen zetten en die waarschijnlijk wat langer gaan duren, te denken valt aan de Duinpolderweg en de maatregelen in het kader van het Klimaatakkoord. Ik hoef GL niet te vertellen dat wij dat nu nog niet concreet kunnen uitgeven, maar dat het verdomd belangrijk is dat wij het geld wel daarvoor gaan gebruiken, dus deze motie lijkt mij volstrekt overbodig.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Dank voor wat de gedeputeerde gezegd heeft over wat ik voortaan aanduid als de BHDB, bereikbaarheid Haarlemmermeer/Duin- en Bollenstreek. De gedeputeerde heeft mij ten onrechte geantwoord op een vraag die gesteld is door de heer Klein. Desalniettemin zouden wij het ook waarderen als u bereid zou zijn om nog een keer met Hilversum te praten om te kijken of wij op een later moment nog even zouden kunnen praten over de vraag of zo'n fietstunnel financieel haalbaar zou zijn, ook al is daar eerder in deze Staten steeds gezegd, het hangt van de financiën af. Tenslotte, ik moet zeggen dat wij bij motie 110 willens en wetens een aantal gelden hebben neergelegd die voor een belangrijk deel in 2018/2019 niet tot besteding komen maar voor een ander deel investeringen zijn in de toekomst van Noord-Holland. Dat geldt voor de BHDB, maar ook voor de energietransitie waar wij heel veel geld voor uitgetrokken hebben. Sommige dingen zoals veiligheid in natuur en stilte, allemaal dingen die al lopen en gedaan zijn en met andere dingen zijn wij volop bezig. Wij vinden deze motie niet goed en zullen hem zeker niet steunen. Er gaat een soort suggestie uit van, GS en PS

hebben geld ter beschikking gesteld en ze doen er niets mee, en die suggestie wijs ik echt af, want er gebeurt echt heel veel in de provincie, mede dankzij de gelden die vrijgekomen zijn uit motie 110.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter, volgens mij heeft u mij erom gevraagd en heb ik duidelijk gezegd dat een deel van de middelen wel tot besteding komt, maar een deel ook niet. Heeft u dat niet gehoord?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Ik heb u heel goed gehoord, maar toen ik daarop inging, het ging met name over de BHDB, zei u, ja, maar wij waren er al tegen. Dat was uw antwoord, en toen dacht ik, ja, voordat je het weet, impliceert u met deze motie dat wij de middelen BHDB weer terug moeten trekken. Daar doen wij niet aan mee, want wij zijn volop bezig gezien het feit dat wij net een krediet als Staten hebben vastgesteld voor de ontwikkeling daarvan. Tenminste, gaan vaststellen.

Mevrouw **PELS** (GL): U heeft daarna ook gehoord dat ik nog een voorbeeld gaf van waar het nog meer was en dat ik zei, ik kan u een hele lijst doen toekomen waaruit blijkt dat het niet tot besteding komt. Was uw opmerking van net niet iets te vergaand?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Dat gevoel heb ik in het geheel niet, want u hebt net aangekondigd dat u een lijst had, maar die heb ik nog niet mogen ontvangen. Dan had ik daar kritisch naar kunnen kijken.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Dank aan GS voor de beantwoording. Ik wil hierbij opmerken dat er aparte voordrachten op deze vergadering hadden kunnen staan om over de middelen te vragen. Dan hadden wij de zomernota wat zuiverder kunnen behandelen. Motie 110 ging onder andere over de Duinpolderweg, dat was de reden waarom wij toen tegen die motie hebben gestemd, maar er staan ook goede dingen in de motie, zoals natuur, luchtkwaliteit en bodemdaling. Wij zijn erg bang dat bij het terugvloeien van die middelen richting de algemene reserves ook deze projecten in gevaar komen en wij zijn zeker bang dat die gelden gebruikt gaan worden voor de financiering van de reserve Pallas en dat willen wij niet.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Dank aan de gedeputeerde voor de beantwoording van de vragen. De toezegging die u deed aan de heer Den Uyl op mijn vraag is mij niet geheel duidelijk. U zei dat u eerder bij de gemeente Hilversum bent langsgegaan voor een bijdrage maar dat is niet wat ik u vroeg. Ik verzocht u te kijken hoe de tunnel gerealiseerd kan worden, hij was immers onderdeel van het oorspronkelijke plan, alleen het financiële kader zorgde voor de problemen. Nu gaan wij het financiële kader herzien, dus ik wil u vragen om te kijken hoe u met een herzien financieel kader die tunnel wel kunt realiseren. Dan is het logisch dat u ook bij de gemeente Hilversum langsgaat voor een bijdrage, maar niet dat wij alleen maar vragen of zij die tunnel willen financieren. Om die discussie even wat scherper te krijgen, dien ik een motie in. Ik zou graag uw reactie horen omdat ik denk dat wij op basis van deze motie net iets concreter kunnen praten over wat wij willen dan op basis van de vragen die ik net stelde.

Motie 34/08-10-2018
Onderzoek fietstunnel Van Linschotenlaan Hilversum

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:
- *In project HOV 't Gooi is opgenomen dat "bij de Van Linschotenlaan Hilversum een fietstunnel wordt gerealiseerd, als deze past binnen het financiële kader van het project";*
- *Deze tunnel belangrijk is als toegang tot de geplande halteperrons en als schakel in de noord-zuidverbinding;*
- *De tunnel door inwoners van Hilversum erg gewenst is;*
- *Er grote onduidelijkheid bestaat over de kosten van de tunnel; de gedeputeerde heeft eerder een bedrag van 10 miljoen euro genoemd, terwijl de wethouder van Hilversum spreekt over 6,5 miljoen euro.*

Voorts constaterende dat:
- *In de Zomernota 2018 het financiële kader van het project HOV wordt herzien door een verhoging van het krediet met 9.400.000 euro;*
- *Er in de reserve TWIN-H, budget 0V/1.1 HOV in 't Gooi OV nog 9.500.000 euro beschikbaar is.*

Verzoeken GS:
- *PS te voorzien van een gedetailleerde en betrouwbare kostenraming van de fietstunnel bij de Van Linschotenlaan;*
- *Samen met de gemeente Hilversum ruimte te zoeken binnen nieuwe financiële kaders voor de realisatie van de tunnel;*
- *Daarvoor indien noodzakelijk de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in 't Gooi OV deels te gebruiken*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, GL, SP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Ik begin met de aangepaste motie van GL, nummer 33. Ook daar zou ik technisch nog een aantal opmerkingen over kunnen maken, maar het belangrijkste is gezegd door mevrouw Zaal, die daar geen misverstand over liet bestaan, een volstrekt overbodige motie omdat het haar en de coalitie en het college gaat om zaken die op wat langere termijn spelen. Het is goed gebruik in de privéportemonnee dat als je iets groots wilt kopen, je daar een tijdje voor spaart. Het werkt bij de provincie niet anders. Wanneer wij in een keer het bedrag bij elkaar zouden moeten rapen dat nodig is voor de aanleg van een stuk infrastructuur, weet je zeker dat je dat niet redt. Ik kan mij voorstellen dat dat u zeer tot tevredenheid zou stemmen, maar het is niet de inzet van het college om al die zaken die strekten tot de uitvoering

van motie 110, op een rijtje te hebben gezet. Ten aanzien van mevrouw Zaal, ik heb mij meer uitgelaten in termen van het kopen van een auto en dan zijn sommige dingen af fabriek en sommige dingen zijn opties of accessoires, zo heb ik het beschouwd. Af fabriek is een weg met een brug, dat is de meest standaardaanpak van een stuk infrastructuur en op het moment dat je iets extra's wilt, daar zijn wij het dan over eens. Daarmee heb ik ook de bijdrage van de heer Den Uyl over de BHDB/VhDW geadresseerd. Ik mis de motie van de heer Klein. Ik heb geen tekst.

De **VOORZITTER**: Even heel snel.

Gedeputeerde **POST**: Ik zie nu de tekst en ik moet hem op grond van het tweede bolletje ten zeerste ontraden. U zegt, samen met de gemeente Hilversum ruimte zoeken binnen nieuwe financiële kaders voor de realisatie van een tunnel, daar zit deze ruimte gewoon niet in. Dat deel van de motie kan ik niet uitvoeren. Als u vraagt om u te voorzien van een gedetailleerde en betrouwbare kostenraming, dan is dat mogelijk, maar u moet zich realiseren dat op het moment dat wij u die raming doen toekomen, er geen tunnel meer gerealiseerd kan worden voor die kostenraming, want als je je prijs bekendmaakt, dan gaat de prijs omhoog en op het moment dat die raming openbaar is, kun je hem nooit meer voor die prijs aanbesteden. Daarom worden ramingen met dat detailniveau nooit openbaar gemaakt zolang projecten nog lopen. Samen met Hilversum zoeken, daar sloeg ik in eerste instantie op aan. Ik weet dat ze bij de N236 niet een bedrag van 500.000 euro ter beschikking wilden stellen, omdat ze daar financieel geen ruimte voor hadden. Dan lijkt het mij stug dat zij voor iets wat het tienvoudige gaat kosten, wel ineens ruimte zouden hebben. Daarom heb ik tegen de PvdA gezegd, ik wil het best nog een keer vragen, maar ik ga er niet vanuit dat dat gaat gebeuren, want de algemene beginselen van behoorlijk bestuur vereisen dat je enige consistentie van besluitvorming hebt.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik zoek naar een manier hoe wij gezamenlijk die fietstunnel er wel in kunnen krijgen, want wij vinden het allemaal een mooi idee. Het was niet voor niets onderdeel van het oorspronkelijke plan. Ik snap dat de financiële kaders heel erg knellend zijn, maar ik zie ook dat wij het op gaan rekken en dat is blijkbaar niet genoeg, legt u net overtuigend uit. Tegelijkertijd hebben wij nog wat geld in de reserve. Als het voor Hilversum duidelijk is dat het wellicht met een kleinere bijdrage zou kunnen, kunnen wij er misschien nog eens naar kijken. Is het een idee om hier bijvoorbeeld in het kader van het PMI nog eens met u overleggen en dan kunt u misschien in vertrouwen iets delen over de cijfers, want de getallen die nu geroepen worden, gaan alle kanten op en dat maakt het moeilijk.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, ik ben altijd bereid om met PS te spreken in commissieverband over voorstellen van PS. Dat is nooit het probleem. Los daarvan, u bepaalt de agenda, dus dan heb ik daar met u over te spreken, ook als ik dat niet zou willen, quod non.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): U bent als was in onze handen.

Gedeputeerde **POST**: Altijd, altijd, dat weet u. Ik wil met alle plezier met Hilversum overleggen, maar ik heb niet het gevoel dat daar iets anders uitkomt, gelijktijdig constateer ik dat de wens

voor een fietstunnel niet zozeer bij de provincie vandaan kwam, maar met name van de gemeente Hilversum, want er wordt een fietstunnel gerealiseerd ter hoogte van de Oosterengweg. Dus die komt er al. In dit geval heb je het over een afstand over de weg hemelsbreed van nog geen 500 meter een extra tunnel en dat was met name de wens van de gemeente. Als wij dan al extra geld bijdragen omdat de kosten toenemen, geen enkel probleem, want zo werkt het in deze wereld, maar dan zou ik het wel merkwaardig vinden als de provincie zou moeten opdraaien voor de wens van de gemeente terwijl de gemeente niet bereid is om daar geld bij te leggen. Vanuit onze beleving, die fietstunnel op de korte afstand van de oversteek bij de Oosterengweg ook niet direct noodzakelijk is voor het functioneren.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik vind dat u het net iets te gemakkelijk als wens van de gemeente Hilversum presenteert, want het is natuurlijk onderdeel van het gezamenlijke project HOV. Hij staat gewoon in het projectplan, u heeft alleen gezegd, als wij niet voldoende geld hebben, is dit de eerste die er uitvalt. Daarom vind ik het goed om als PS verantwoordelijkheid te nemen voor het gehele projectplan.

Gedeputeerde **POST**: Ik heb al eerder aan de heer Klein aangegeven, als hij daarover wil spreken in de commissie dan gaan wij dat gewoon doen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Dan zou ik de motie aan willen houden en hoeft hij niet in stemming te komen. Dan gaan wij er in de commissie over spreken.

De **VOORZITTER**: Motie 34 is aangehouden. Dan komen wij bij de stemming over het amendement 32. Stemverklaringen? Dat is niet het geval. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, de overige leden daartegen, zodat het amendement is verworpen. Dan motie 33, oud 32. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken?

De heer **ANNAERT** (VVD): Namens onze fractie wil ik meedelen dat deze motie door ons wordt gezien als een motie tot uitlokking, namelijk om GS zover te krijgen iets te doen waarvan ze eerder hebben gezegd het anders te willen doen. Wij zijn blij dat het college de motie ontraden heeft en het zal duidelijk zijn dat onze fractie deze motie niet zal steunen.

De **VOORZITTER**: Andere stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de leden van de fracties GL, SP, PVV, 50plus, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat motie 33 is verworpen. Dan de voordracht. Stemverklaringen?

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter, met uitzondering van de punten 4, 5, 6 en 7 zijn wij voor de voordracht.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties PvdD, de overige leden voor, zodat de voordracht is aanvaard.

10. Statenvoordracht 56 Begroting en werkplan 2019 Metropoolregio Amsterdam (MRA)

De **VOORZITTER**: Mevrouw Van Andel houdt haar maidenspeech.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Voorzitter. Ik mag inderdaad vandaag in de Staten voor het eerst het woord voeren en wel over de begroting en werkplan MRA. Ik zoek eerst maar eens op wat de MRA precies inhoudt. Twee provincies, 33 gemeenten en de Vervoerregio Amsterdam werken vanuit een gedeelde visie aan een krachtige, innovatieve economie, snellere verbindingen en voldoende en aantrekkelijke ruimte voor wonen, werken en recreëren. Het is goed dat dit zo gebeurt, hier staan wij als CDA achter, maar ik zoek wel naar concrete en nuttige resultaten, dat het aantal woningzoekenden echt kleiner wordt, dat de MRA door samen te werken hier echt een flinke steen aan bijdraagt. De MRA heeft veel mooie plannen maar helaas staat in hun werkagenda niet altijd duidelijk wat en wanneer wij als resultaat van de inspanningen van de MRA mogen verwachten. Ik realiseer me in welk gremium ik plaatsgenomen heb en dat wij ons hier niet altijd met hele concrete zaken bezighouden, wij gaan juist vaak over de wat abstractere kaders. Toch is het mijn voornemen en daar zal ik altijd voor gaan, om plannen en kaders zo concreet mogelijk te krijgen met het verwachte resultaat erbij vermeld, zodat het uit te leggen is aan inwoners, zodat ik op de aan mij veel gestelde vraag 'wat doet de provincie nu eigenlijk?' een enthousiast en concreet antwoord kan geven. Het voorbeeld over vaagheid in de stukken is de kwartiermaker/curator landschap. Alleen de titel al, wat zou die dan moeten doen? Gaat het echt nuttig zijn en een concreet genoeg resultaat opleveren te onderzoeken of het nuttig is om met elkaar een verhaal te maken van het metropolitane landschap? Gedeputeerde Tekin heeft ons hierover in de commissie NLWM vol passie uitleg gegeven, dank daarvoor, toch blijf ik enige gezonde scepsis houden, want ik zie graag een concreet resultaat dat ook naar buiten uit te leggen valt. Dat ga ik zeker in de gaten houden. Nog een aantal vragen. Het is in de commissie veel gegaan over de wens van Noord-Holland om het overgebleven geld terug te storten. Hiervoor was geen meerderheid binnen de MRA. Gaan GS erop inzetten dat er anders gaat worden gestemd waardoor Noord-Holland vanwege de omvang van het bedrag dat zij aan de MRA geeft, een grotere stem krijgt en dit in de toekomst wellicht anders kan gaan? Gaat dat al op de MRA-vergadering van deze week gebeuren? Het is belangrijk dat PS en de raden daadwerkelijk kunnen controleren wat er met het geld gebeurt in de MRA. Dat betekent verantwoording afleggen over de inzet en output in de programma's. GS zitten er dichter op dan wij, het is aan hen dit vorm te geven en daar kritisch op te zijn waar plannen bijvoorbeeld niet genoeg concreet zijn. Volgens mij gebeurt dit ook. Daarom tot slot de vraag aan GS of zij in het vervolg ook vast in de voordracht hun inzet en eventueel commentaar op die begroting die zij in de vergadering vast moeten stellen, kunnen weergeven en ook kunnen GS aangeven wanneer zij dat nodig achten, met welke uitspraak van PS zij geholpen zouden zijn in de MRA-vergadering. Dit alles om de inzet van Noord-Holland in de MRA en zo de MRA zelf zo krachtig mogelijk te maken.

De **VOORZITTER**: Van harte gelukgewenst.

Mevrouw **LAGERVELD** (VVD): Voorzitter. Voorop staat dat mijn fractie er nog steeds voorstander van is dat de provincie deelneemt aan de MRA. Er is de afgelopen jaren al veel bereikt. De MRA

wordt gezien als de belangrijkste economische regio van Nederland. Dit komt onze inwoners ten goede. Om de positie als topregio te behouden en te versterken is het noodzakelijk dat gemeenten en provincies samenwerken. De ambitie van de MRA is duidelijk. Tot de derde economische regio van Europa gaan behoren. Deze ambitie vinden wij nog steeds realistisch. Eerder is in PS aandacht gevraagd voor het concretiseren van de doelstellingen. Dit punt blijft nog wel staan, met andere woorden, waar gaan wij met de MRA naartoe van het budget dat wij ter beschikking stellen, welke concrete resultaten kunnen wij verwachten en hoe dragen de beoogde maatregelen in het werkplan bij aan het bereiken van een toppositie. GS hebben deze wens in de MRA ingebracht en de wens tot verdere concretisering blijft echter nog wel staan. Wij beseffen dat de provincie maar een stem heeft. Wanneer een deelnemer iets wil, dan kan het samenwerkingsverband deze wens relatief gemakkelijk naast zich neerleggen, omdat de meerderheid het dan blijkbaar niet wil. Wanneer de meerderheid van de vertegenwoordigde organen iets wel wil, dan kan een samenwerkingsverband dit politiek gezien moeilijk naast zich neerleggen. Wij willen samen met D66 een motie indienen, mede ondertekend door PvdA en CDA, waarin de wens tot concretisering opnieuw aan de orde komt. Als deze motie wordt aangenomen, dan sturen wij de motie ook ter kennisgeving door naar onze fracties in de deelnemende gemeenten om te vragen dit punt bij hun colleges ook onder de aandacht te brengen. Als de wens tot concretisering daar ook leeft, dan staan we samen sterk. De democratische controle moet immers deels gemeenschappelijk gebeuren. Alleen dan kunnen wij onze politieke instrumenten effectief toepassen.

Motie 35/08-10-2018
MRA begroting en werkplan 2019

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:

- *Het MRA Werkplan 2019 de ambitie stelt dat de MRA tot de Europese top voor de vestiging van bedrijven en bewoners, voor verblijf als toerist en voor werk of studie moet behoren, zodat de MRA tot de derde economische regio van Europa gaat behoren;*
- *In het najaar van 2017 de MRA begroting en werkplan 2018 zijn behandeld in de Statencommissies en Provinciale Staten, waarbij door meerdere partijen het verzoek aan GS is gedaan om binnen de MRA aandacht te vragen voor lean en mean in de organisatie, minder overhead en het concretiseren van doelstellingen.*

Overwegende dat:

- *De Staten van Noord-Holland er waarde aan hechten om goed op te hoogte te zijn van waar de middelen in de MRA aan worden besteed, hoe deze tot besteding worden gebracht, wat de toekomstvisie van de MRA is en welke concrete resultaten kunnen worden verwacht;*
- *In april van 2018 de MRA conceptbegroting voor 2019 in de Statencommissies is behandeld, waarbij vanuit de commissie wederom verzocht is om e.e.a. te concretiseren, wat door GS is ingebracht in de MRA;*

- *in de nu voorliggende MRA begroting en werkplan 2019 inderdaad een aantal onderdelen nader toegelicht zijn, maar de wens tot verdere concretisering van projecten en doelen overeind blijft;*
- *De beleidsmonitor van Noord-Holland kan bijdragen aan het concretiseren van doelstellingen door diverse activiteiten van de MRA aan de overkoepelende doelstellingen en indicatoren van de monitor te verbinden.*

Verzoeken GS:

- *De herhaalde wens van PS tot "concretisering van de doelstelling van het bereiken van de top drie positie als uitgangspunt van alle maatregelen te nemen en het formuleren van meetbare resultaten op weg daarnaar toe" in te brengen in de MRA Regiegroep van 10 oktober 2018;*
- *De reacties van de MRA-partners en eventuele toezeggingen van de MRA-organisatie terug te koppelen aan PS, ter bespreking in de eerstvolgende commissievergaderingen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties VVD, CDA, D66, PvdA

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **LAGERVELD** (VVD): Voorzitter, tot slot, nog even over het niet terugstorten van het overschot uit 2017. Het is een duidelijk verhaal. Noord-Holland heeft een relatief groot belang bij het terugstorten van het geld en de overige deelnemers kennelijk niet of minder groot. Dus staat Noord-Holland hier alleen. Uit de commissiebehandeling EEB bleek dat dit besluit ter discussie zal worden gesteld in de MRA. Wij blijven graag op de hoogte van dit punt en zijn benieuwd of er mogelijkheden zijn om dit in de toekomst te voorkomen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. In de commissie R&W hebben wij over de begroting en werkplan 2019 MRA aan de gedeputeerde gevraagd om binnen het portefeuillehouderoverleg Wonen het tekort van voldoende woningen voor senioren op de kaart te willen zetten binnen de MRA en het aanpassen van woningen en tevens het aanbod van woningen gecombineerd met zorg op de agenda te plaatsen. Dat missen wij in het werkplan. De gedeputeerde gaf hierop het antwoord: "Er zijn in Amsterdam laatst twee flats gebouwd in de Jan van Galenstraat waar ook senioren in konden wonen." Dat is dus haar antwoord op het nijpende tekort aan voldoende seniorenwoningen in Noord-Holland. Onlangs bleek uit cijfers van het CBS dat wij als provincie helemaal onderaan bungelen ten opzichte van andere provincies. Wij gaan dus niet akkoord met het antwoord van de gedeputeerde, wij vinden dat niet voldoende en wij vinden dat dit onderwerp meer op de agenda moet komen. Er dient weliswaar voor allerlei bevolkingsgroepen gebouwd te worden in de regio's, maar wij vinden dat er specifieke aandacht nodig is voor seniorenhuisvesting en een combinatie van wonen met zorg wat overigens ook in de RAP's opgenomen moet worden. Wij komen binnenkort met een discussienota hierover. Wij horen graag van de gedeputeerde wat zij van plan is en of zij voornemens is om dit in de MRA op de agenda te zetten.

De heer **DE GROOT** (D66): Voorzitter. Mevrouw Lagerveld heeft goed uiteengezet hoe het tot nu toe gegaan is met onze wens om een aantal zaken te concretiseren. Van meet af aan heeft ook bij D66 de wens vooropgestaan om een goede centrale doelstelling te formuleren, dit ook om energie los te maken. Het geeft energie als mensen iets gezamenlijk willen en een duidelijke doelstelling voor ogen hebben. Ik denk dat een realistische doelstelling om in de top drie te komen voor het vestigingsklimaat realistisch en ambitieus is en daarom geschikt is om als centrale doelstelling te dienen. In dit doel past het toepassen van de economische monitor die in Noord-Holland ontwikkeld is en wij zijn verheugd dat die ook gebruikt gaat worden in de MRA. Dat maakt het mogelijk om welzijn, welvaart en duurzaamheid te koppelen aan genoemd doel. Een combinatie van beide biedt een kapstok om gericht beleid smart te formuleren en te monitoren. Samen met de landschappelijke kwaliteit vormen welvaart, welzijn en duurzaamheid belangrijke dragers van zo'n vestigingsklimaat. Een en ander heeft geleid tot de gezamenlijke motie die door de VVD is ingediend. Uiteraard hebben wij daarvoor bredere steun nodig binnen de MRA, maar om met Pippi Langkous te spreken: Wij hebben het nog niet zo geprobeerd, dus dit moet lukken. Zeker in het licht van het belang van onze bijdrage aan de MRA maar ook als het gaat over het doorschuiven van het bedrag waar wij niet zo blij mee zijn. Een duidelijke missie voelt een stuk beter. Wij voelen veel voor het idee om de zaak rond te sturen en daarmee een bredere steun te kunnen creëren.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. De MRA is een groot goed. Wij betalen er wat voor maar krijgen er ook veel voor terug en in zo'n samenwerkingsverband werkt het het beste als je het op inhoud eens kunt worden en niet zozeer roept dat wij de grootste zijn en het meeste betalen. Het is allemaal wel waar, maar het gaat vooral om elkaar zien te vinden en te overtuigen. Wat daarbij helpt is, hoe concreter je bent in je doelstellingen, hoe meer kans je hebt om elkaar te vinden. Daarom hebben wij de motie mede ingediend. MRA heeft drie platforms Mobiliteit, Economie en Ruimte en hierin zit het spoor van duurzaamheid, energietransitie en klimaat en voor ons is een goed vestigingsklimaat waar aandacht is voor duurzame ontwikkeling en energietransitie, want dat hoort echt bij elkaar. Het oude economische denken is vervangen door een denken over een wereld die in transitie is. Dat geldt ook in de MRA. Vandaar zeggen wij, laten wij zo concreet mogelijk zijn bij het vaststellen van de doelen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Wij vinden de motie om te komen tot concrete en meetbare doelstellingen heel sympathiek, maar wij verbazen ons wat over de beperkte focus op het vestigingsklimaat en in bredere zin op het economische klimaat. Is er een reden waarom u voor die smalle focus heeft gekozen?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Dat is een hele goede vraag. Ik heb het net geprobeerd uit te leggen, maar dat is blijkbaar niet gelukt. Onder vestigingsklimaat moet je niet alleen naar de traditionele economische factoren kijken, zoals gronden, grondpositie en arbeidsmarkt, maar nadrukkelijk naar wat wij doen bij de energietransitie, circulaire economie, duurzaamheid en klimaat. Dat zijn de factoren die tegenwoordig het vestigingsklimaat in hoge mate bepalen. Het staat er al, maar het moet even uitgelegd worden.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. De MRA is een nuttig samenwerkingsverband om uitdagingen op het gebied van vervoer, economische ontwikkeling en ruimte aan te pakken, die de grenzen van de hoofdstad overschrijden. Tegelijk blijkt zoals bij iedere interbestuurlijke samenwerking, het een kunst om grip te houden op de goede besteding van belastinggeld. Het is daarom goed dat er een concreet en behoorlijk gedetailleerd werkplan ligt waarin aangegeven wordt welke concrete acties ondernomen gaan worden. Wij zijn met name enthousiast over de inzet voor de arbeidsmarkt en onderwijs want het is belangrijk om jongeren op te leiden voor beroepen waar behoefte aan is in de toekomst. Slimme handjes zijn in de komende jaren hoog nodig. Wat ons echter hogelijk verbaast, is dat de MRA bestuurders soms een beetje in de vorige eeuw lijken te leven en misschien is dat ook de reden van de toelichting van de motie door de heer Den Uyl. De eerste zin van het werkplan luidt: “De doelstelling is om als stedelijke regio bij de Europese top te horen en een nog aantrekkelijker plek te worden voor bedrijven en bewoners om zich te vestigen maar ook om te bezoeken als toerist voor werk of studie.” Dan denk ik, we leven in 2018 en de woningmarkt staat in de hele MRA-regio onder enorme druk van het grote aantal expats. Dit is zelfs voelbaar in Noord-Holland-Noord. Amsterdam wordt overstroomd door toeristen en zit met de handen in het haar om dat te kunnen kanaliseren. Dan verbaast het mij nogal dat de MRA zo vrolijk blijft inzetten op het stimuleren van toerisme en het verbeteren van het vestigingsklimaat. Voor de gezamenlijke uitvoeringsagenda Strategische Agenda Toerisme en het actieplan is 450.000 euro gereserveerd en voor een hoop andere belangrijke doelen, bijvoorbeeld die rondom aansluiting arbeidsmarkt, brengen wij het budget terug van 450.000 naar 250.000 euro. Heeft u ook nog een beetje aandacht voor de inwoners van de MRA? Zitten die te wachten op nog meer expats en toeristen? Kunt u als college bij de MRA-bestuurders inbrengen dat er meer aandacht moet komen voor de effecten van het toerisme en het vestigingsklimaat op de mensen die in de provincie en Amsterdam wonen?

De heer **KAPTHEIJNS** (PVV): Voorzitter. Vandaag spreken wij over de begroting en werkplan MRA voor 2019 en net als verleden jaar kon het de PVV wederom niet bekoren. Niet in de laatste plaats omdat onderwerpen zoals de energietransitie en circulaire economie weer een belangrijke rol spelen. Zo wordt er onder andere 300.000 euro uitgegeven aan circulaire economie en wordt voor het versnellen van de energietransitie een bedrag van in totaal 230.000 euro uitgetrokken. Meer dan een half miljoen euro aan provinciaal belastinggeld, alsof het allemaal niets is. Het kan voor de Noord-Hollandse belastingbetaler nog vervelender worden. Zo staat op bladzijde 24 dat de begrote kosten voor 2019 ten behoeve van verschillende activiteiten om de energietransitie te versnellen moeilijk kunnen worden ingeschat en de provincie er vooralsnog maar even van uitgaat dat het benodigde budget voor 2019 identiek is aan dat voor 2018, te weten 230.000 euro, terwijl het zeer aannemelijk is zeker gezien de ontwikkelingen in Den Haag en het vandaag opnieuw verschenen rapport van de IPCC dat het budget nog groter zal worden. Ik heb het ook al in de commissie gezegd, maar in 2017 was er een overschot van 1,24 miljoen euro. Wij hadden graag gezien dat dit geld zou worden teruggestort. GS delen deze opvatting en voegen eraan toe dat dit besluit ter discussie zal worden gesteld in de MRA. Hopelijk komt daar nog niets uit voort. De PVV heeft niets tot weinig met de MRA en dat steken wij al jaren niet onder stoelen of banken. Daarom zullen wij ook dit jaar niet instemmen met de voordracht.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. De motie is hetgeen moet worden ingebracht in de regiegroep door ondergetekende en een beetje door de voorzitter. Het dictum luidt: het verder concretiseren van de doelstellingen en dat is volgens mij geen enkel probleem. Ik heb er geen moeite mee om dit mee te nemen naar de regiegroep MRA. Als het verder gaat over verdere concretisering en alles wat erbij komt, als je het hebt over, wat is nou de centrale doelstelling van de MRA, dan moet u zich realiseren dat het werkplan en de actieagenda destijds tot stand zijn gekomen van onderaf. Op de verschillende congressen en bijeenkomsten van de MRA is met input van uw Staten een actieagenda gemaakt, die is onderverdeeld over de drie platforms en daar geven zij uitvoering aan, maar het zijn allemaal wensen die uit alle gemeenten gezamenlijk naar voren gekomen zijn. Wij zitten met 33 partijen in de MRA en dat maakt het bereiken van consensus over wat je wel of niet zo moeten doen, best complex. Het is een goed idee van de VVD om die motie ook naar de bevriende fracties in de betreffende gemeenteraden en PS van Flevoland en de Vervoerregio Amsterdam te sturen, zodat wij daarin gezamenlijk kunnen optrekken. Dat zal alleszins helpen. De bijdrage van mevrouw Van Andel, kunnen wij iets bereiken zodat wij in de toekomst anders omgaan met de overschotten. De manier waarop wij nu samenwerken met de MRA is nieuw, wij doen dat nu op basis van een convenant dat wat verstrekkender is dan de manier waarop wij voorheen samenwerkten. Dat betekent dat de verhoudingen zich een beetje moeten zetten, dat de wijze van samenwerking verder geprofessionaliseerd moet worden. Dat heeft er onder meer toe geleid dat de agendacommissie die eerst een soort coördinerende functie vervulde, nu veel meer is aangewezen als een soort dagelijks bestuur van de MRA Amsterdam. Dat daarbinnen een portefeuilleverdeling is opgezet. Ik zit vanuit de provincie als enige in de agendacommissie en heb de portefeuille Financiën gekregen. Ik heb goede hoop dat wij tot een wat strakker financieel regiem kunnen komen waarbij niet alleen taken en bevoegdheden helder zijn belegd, maar vooral verantwoordelijkheden en het afleggen van verantwoording, ook nog wat strakker geregeld kunnen worden. Hopelijk komt dat aan uw wens tegemoet. De insteek van GS aan de voorkant aan u meegeven, ik stel voor dat wij dat doen in de vorm van een brief aan u, waarin uw commentaar op de stukken verwoord zou kunnen worden, een soort van zienswijze die u aan het college meegeeft. Ik moet er even naar zoeken en misschien moeten wij er even in de commissie over praten over hoe u dat precies wenst, want ook daar willen wij rekening mee houden, zodat optimaal uw wensen en gevoelens meegenomen kunnen worden. Omdat dit niet in de commissie aan de orde is geweest, overviel het mij hier een beetje. Ik wil daar met alle plezier nader met u over van gedachten wisselen. Wij hebben nog even de tijd voordat de volgende regiegroep is, dat is volgens mij ergens in april volgend jaar. Ik ga nu aan mijn stutten trekken, want het is kwart over twee.

De **VOORZITTER**: Nog even over de terugstort 2017. Daar is expliciet naar gevraagd.

Gedeputeerde **POST**: Ik heb dat kennelijk even gemist in het spervuur van vragen. In eerste instantie hebben wij gezegd, wij vinden dat het teruggestort moet worden. Daar was men in de agendacommissie en ook in de regiegroep geen massaal voorstander van en toen is afgesproken dat er een onderbouwing zou komen waar het overschot 2017 aan besteed zou moeten worden om het niet terug te storten, maar wel met een concreet bestedingsplan van dit en dit gaan wij

doen en als dat een goed plan zou zijn, zou dat op die manier uitgevoerd kunnen worden in 2018. Zo is het uiteindelijk ook gebeurd. Dat betekent dat het overschot 2017 in 2018 niet terugkomt, maar de insteek van mij in de agendacommissie en regiegroep is dat ik er niet voor ben dat een samenwerkingsverband op basis van een convenant eigen reserves en voorzieningen gaat vormen, omdat het geen juridische entiteit is. Als zo'n samenwerkingsverband geld te kort komt en iedereen is van oordeel dat er toch iets ligt wat per se uitgevoerd moet worden, dan is het een kwestie van put your money where your mouth is en leveren. Als je dat niet wilt, is het kennelijk niet belangrijk genoeg. Ik hou er niet zo van om geld op te potten op het moment dat je niet precies weet wat ermee gebeurt en waar de zeggenschap zit en tot op dit moment is dat mijn gevoel een beetje. Ik hoop dat ik mij nu mag verwijderen.

De **VOORZITTER**: De groeten aan de staatssecretaris.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter. Ik ondersteun de motie, een mooie ambitie. Maak het wat meer concreet, zoals het CDA vraagt. Dat is het eerste deel en het tweede deel en de inbreng van de heer Klein over toerisme en werkgelegenheid. Dat is een permanente inzet vanuit de volle breedte van de MRA. Zo moet u het zien. Als ik verwijs naar PLABEKA, het Platform voor Bedrijventerreinen Kantoren wordt niet genoemd maar is wel een zeer succesvol samenwerkingsverband waarin men erin geslaagd is om kantoorruimte om te bouwen naar woonruimte en waarin wij proberen om Flevoland mee te nemen in de economische groei en ook andere gemeenten in de MRA. Daar zit juist de kracht dat je dat probeert te verdelen over de regio. Voor toerisme loopt een aantal programma's, zoals Amsterdam bezoeken, Holland zien, maar ook landelijk vanuit het NTBC wordt daaraan gewerkt. Het is jarenlang inzet geweest met I Amsterdam om dat te promoten. Wij kunnen concluderen dat dat zeer succesvol is geweest en dat wij nu met een ander probleem zitten, hoe verdelen wij de luxe.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Afgelopen zaterdag stond in het Parool een heel stuk over spreiding van toerisme en de zin ervan. Daar staat in en dat geloof ik heilig want ik zie het om me heen, ik werk ergens waar het ook heel druk is met toerisme, daar zie je dat het alleen maar zin heeft bij mensen die iets langer op een bepaalde plek zitten, want die zijn genegen om even ergens anders te kijken. Dat het gevolg is dat de spreiding niet werkt maar dat er alleen maar nog extra duizenden toeristen voor in de plek komen.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter, wat daar niet in stond en dat heb ik ook al eens in de commissie met u gedeeld, is dat 50% van de bezoekers in Amsterdam Nederlanders zijn, die meerdere keren per jaar naar de hoofdstad gaan. Dat is een doelgroep die wij proberen te verleiden om meerdaags in onze provincie maar ook in andere provincies te verblijven. Dat is er een en zo zijn er nog een aantal voorbeelden. Het gaat mij iets te ver om dat onderzoek hier nu helemaal door te nemen, maar er zijn meer mogelijkheden en die moeten wij benutten. Ruim drie jaar geleden zaten wij in de economische crisis en was dit juist allemaal een wens en heel welkom.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij zitten nu in 2018 en u begint de inleiding nog steeds met dat het doel is meer toerisme en een beter vestigingsklimaat voor bedrijven. Volgens mij is het probleem

wat u schetst, hoe verdelen we de luxe. Zou u daar in de MRA niet veel explicieter op in moeten zetten? Kunt u toezeggen dat u dat meeneemt?

Gedeputeerde **BOND**: Daar ben ik mee begonnen, dat is nou juist de kracht van de samenwerking in de MRA, dat je daar samen aan werkt om de luxe te verdelen. Ik ben het niet met u eens om op voorhand te zeggen, wij moeten dit terugdraaien en het allemaal aantrekkelijker te maken, want over drie jaar ziet de wereld er weer heel anders uit. Het gaat nu economisch goed en daardoor kunnen wij veel wensen die hier leven en in de verschillende raden, waarmaken. Ik zou dat toch willen koesteren en op een voorzichtiger manier mee omgaan dan u nu voorstelt. Ik koester het wel en ik wil de economische groei graag benutten voor alle wensen die er zijn in de MRA en die wij daardoor kunnen uitvoeren.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter. In reactie op 50plus, die zegt, ga nou eens aan de slag en zet de seniorenwoningen op de kaart. Het voorbeeld dat u geeft, is selectief shoppen in teksten die worden uitgesproken. Als dat het enige zou zijn wat er in de hele provincie zou gebeuren wat u zojuist heeft gezegd, daar zou ik het ook niet voor doen en daar heeft u gewoon gelijk in maar dat was een voorbeeld om aan te geven dat een bepaalde woning niet altijd specifiek een seniorenwoning is, maar dat als hij nultreden heeft en met een lift bereikbaar is en niet al te groot met een ruime badkamer, dat niet op voorhand te zeggen is wie daar komt wonen, maar in ieder geval iemand die hulp en zorg nodig heeft. U vraagt zet het op de kaart, ik kan u zeggen, het staat al op de kaart voor veel mensen en gemeenten, het staat in de RAP's dat men rekening moet houden met nultredenwoningen en voorzieningen. Wij zijn er volop mee bezig. Bij de netwerkconferentie Wonen waar u ook aanwezig was, is de woonzorgwijzer gepresenteerd. Wij hebben twee deelsessies gehad over deze onderwerpen. Wij zijn volop bezig om vanuit onze kennisrol gemeenten te informeren waar behoefte aan is en hoe zij dat kunnen gaan inzetten, wij leveren informatie, maar het is aan gemeenten om er daadwerkelijk invulling aan te geven. U doet ze te kort door te zeggen dat er helemaal niets gebeurt, want er zijn veel gemeenten keihard bezig om hier goed invulling aan te geven. Het lukt alleen niet altijd van de een op de andere dag.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik wil graag van de gedeputeerde weten of zij het alsnog zou willen inbrengen, want ik zei net al, wij komen als slechtste provincie uit de boeken om te kijken hoeveel inwoners boven 65 eventueel naar een geschikte woning kunnen. Er is wel degelijk iets aan de hand in Noord-Holland. Bent u bereid om dat toch op de agenda te zetten van de MRA?

Gedeputeerde **GELDHOF**: Wij verschillen van mening over dat dit op de kaart gezet moet worden of dat dit er al op staat. Hij staat al op de kaart en gemeenten zijn er keihard mee bezig maar het is niet van de ene op de andere dag gerealiseerd.

De **VOORZITTER**: Ik kijk naar de laatste regel van de motie en terugkoppeling in de eerstvolgende commissievergadering. Het hangt er een beetje vanaf wat er afgesproken wordt in de regiegroep en het verdere proces, want terugkoppeling zou weleens zinvoller kunnen zijn op het moment dat die andere partijen daar wat explicieter en ik begrijp dat u van plan bent om ze

te informeren, dat dat wat geland is tussen de oren. Als wij het zo mogen lezen: zo snel mogelijk een terugkoppeling, dan wordt dat euvel voorkomen.

Tweede termijn

De heer **DE GROOT** (D66): Voorzitter. Ik ben heel blij dat het college positief is over deze motie en dat daarin het vestigingsklimaat van groot belang is. Als je kijkt naar het aantal problematische schulden, een op de vijf gezinnen heeft een risicovolle schuld, als je kijkt naar het aantal mensen dat werkend tegen de armoedegrens zit of eronder, dan is het van groot belang dat wij blijven werken aan een goed vestigingsklimaat, zorgen dat wij een gezonde economie in de MRA krijgen, ook zorgen voor de mensen die het wat minder goed hebben. Daar past ook een goed gespreid toerisme bij.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Het had wellicht met een tweede interruptie afgekund, maar goed. Ik vroeg de heer Bond niet om het vestigingsklimaat onderuit te halen of het beleid op het vestigingsklimaat en daarmee te stoppen, ik vroeg vooral om de prioriteiten anders te stellen. Volgens mij is de prioriteit op dit moment niet meer om zoveel mogelijk bedrijven en toeristen te lokken. De prioriteit is hoe gaan wij om met de grote stroom van mensen die hier willen wonen en hier als toerist komen.

Gedeputeerde **BOND**: Ik heb het antwoord al in eerste termijn gegeven, zij het niet direct. Het succes in de MRA is groot en dat heeft te maken met jarenlange inspanningen. Ik heb I Amsterdam als voorbeeld genoemd. U weet dat Amsterdam daarmee stopt in investeren in het acquireren op die manier. Daarnaast zijn er heel veel bedrijven zonder acquisitie die zich graag willen vestigen in dit gebied en dat faciliteren wij. Dat is de EMA waar wel actief voor geacquireerd is, maar alle bedrijven die daar achteraan komen, daar zetten wij op in, want nu gaat het economisch goed maar over een paar jaren ziet het er weer heel anders uit. Dat zijn de talenten die je binnenhaalt en die kunnen wij goed gebruiken in de regio. Het is een veel breder palet dan u schetst en daarin faciliteren wij. De acquisitie is wat minder actief, maar dat betekent niet dat er niet heel veel internationale bedrijven zijn en dat past bij de ingediende motie over de top drie. Dan blijven wij dat wel faciliteren.

De **VOORZITTER**: Wij gaan over tot besluitvorming. Motie 35. Stemverklaringen?

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Wij zijn erg voor meetbare doelen maar niet met de exclusieve economische focus in de motie. Ik heb het niet kunnen vinden, mijnheer Den Uyl.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. De MRA-uitdagingen zitten vooral in de grote energietransitie, circulaire economie en andere mobiliteit, OV. Wij zien dat de motie vooral andere dingen gaat stimuleren waar wij juist geen behoefte aan hebben. Wij hadden van andere partijen wat meer verwacht. Wij zullen tegen stemmen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Wij vinden het een sympathieke motie. Ik ga hem niet steunen omdat hij mij niet ver genoeg gaat. Het is al een ondemocratisch instituut, die MRA, er gaat heel veel geld in om. Concrete doelen moeten sowieso het uitgangspunt zijn omdat er zoveel geld in omgaat.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik vind dat de doelen van de MRA al vrij concreet zijn en de focus op het behouden en bereiken van de top drie positie in economisch opzicht vind ik ook te eng, dus wij zullen niet instemmen.

De heer **KAPTHEIJNS** (PVV): Voorzitter. Ik sluit aan bij 50plus. Het is een sympathieke motie maar vanwege veel principiële bezwaren stemmen wij tegen.

De **VOORZITTER**: Willen de tegenstanders de hand opsteken? Dat zijn de fracties GL, SP, PVV, PvdD, 50plus, CU/SGP, de overige leden voor, zodat de motie is aanvaard. Dan de voordracht. Stemverklaringen?

De heer **ZOON** (PvdD): Stemverklaring. Wij zijn in de commissie heel kritisch geweest en dat de gedeputeerde nu verantwoordelijk is voor de planning en control maakt ons iets gelukkiger. Toch zijn wij niet helemaal tevreden met hoe het er nu voor staat. Toch willen wij de samenwerking in het convenant uit 2016 niet in de weg staan. Daarom zullen wij wel voor stemmen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties PVV en 50plus, de overige leden voor, zodat de voordracht is aanvaard.

11. Statenvoordracht 57 Verklaring van geen bedenkingen (vvgb) Versterking Markermeerdijken

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Er is al veel in de Staten en de krant gezegd over de Markermeerdijken. Mooie dijken die ons moeten beschermen tegen het water in de Markermeer. Dijken zijn er in de eerste plaats om een veilig gevoel te geven, want wat heb je aan een dijk als er bij een flinke storm het water een meter hoog in je huis staat. Daar word je dan op zijn zachts gezegd niet vrolijk van. Op veel plaatsen is al honderd jaar niets aan de Markermeerdijken veranderd. Het gevolg is dat de dijk op veel plaatsen is afgekeurd. Zij voldoen niet meer aan de huidige normen en dat betekent dat de schop erin moet. Daar begint het spek meteen te stinken. Mijn fractie begrijpt heel goed dat de omwonenden van dit stukje dijk dat niet zonder slag of stoot willen prijsgeven, maar nu komt het moment dat je een afweging moet maken wat je belangrijker vindt, een mooi plaatje waar je niets aan wilt veranderen of de veiligheid voor het achterland, het land achter de dijken. Niet een hele moeilijke vraag. Mijn fractie gaat te allen tijde voor veiligheid, maar ik wil de gedeputeerde wel vragen dit idyllische plaatje zoveel mogelijk in stand te houden. Dat kan betekenen dat hier en daar na het veilig maken van de dijk cosmetische aanpassingen nodig zijn, zoals het aanbrengen van basaltbrokken en Noorse stenen of bomen en planten. Ik wil de gedeputeerde vragen hierover met de lokale mensen in overleg te gaan. Dat is toch bij een dijk van een project een kleine moeite. Klaarblijkelijk is door de verschillende

ondergronden een eensluidende aanpak voor de Markermeerdijken niet mogelijk. Elk stukje van de dijk moet apart worden bekeken, beoordeeld op de beste aanpak en worden verbeterd. Dat geeft bij bewoners een gevoel van willekeur. Waarom kan in Uitdam en Durgerdam wel een damwand worden geslagen en op andere plaatsen niet? Om deze gevoelens weg te nemen is er uitgebreid aan burgerparticipatie gedaan opdat de omwonenden in het gehele proces mee kunnen denken en hen uitgebreid op de hoogte te houden van elke stap die wordt genomen. Desondanks zijn die gevoelens niet bij iedereen weggenomen gezien de vele zienswijzen die zijn ingediend en de vele insprekers in de commissievergadering op 24 september jl. Dat betreuren wij. Klaarblijkelijk is er in de informatievoorziening toch iets fout gegaan. Ik wil de gedeputeerde daarom vragen om te onderzoeken waar het proces in de communicatie met de omwonenden verbetering behoeft en indien mogelijk, in het plan enige aanpassingen te doen mits de veiligheid van de overige inwoners van Noord-Holland niet in gevaar komt.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. Het project Markermeerdijken is primair gericht op waterveiligheid. Nut en noodzaak daarvan staan niet ter discussie. Het project heeft jaren in beslag genomen en dat is begrijpelijk. Het is complex, diverse waarden strijden met elkaar om voorrang, zoals die van de monumentale dijk, natuur en landschap en een zorgvuldige afweging daarvan is niet eenvoudig. Veel mensen hebben zich voor dit project ingespannen, zowel van de kant van de opstellers als namens de criticasters. Alle waardering daarvoor. Echter, wat opvalt is dat de tijd en energie die is gestoken in talrijke bijeenkomsten en de uitvoerige beantwoording van de zienswijzen niet geleid hebben tot een breed maatschappelijk draagvlak. Diverse bewonersgroepen voelen zich niet gehoord, zijn niet in de positie geweest om van meet af aan mee te denken en te praten over mogelijke oplossingen. Een veelgehoorde kritiek is dat er slechts gereageerd kon worden op de door de Alliantie uitgedokterde voorstellen en dat alternatieven niet of niet voldoende konden worden doorgesproken. Zo heeft de dorpsraad van Uitdam bijvoorbeeld niet kunnen meepraten over het aangrenzende dijkdeel in Opperwoud behorend tot dezelfde gemeente en met de gemeente Koggenland en de bewoners van Scharwoude een niet gewenste oeverdijk opgedrongen. Het gaat er nu niet om of de kritiek van omwonenden in alle gevallen standhoudt, maar om wat overheersend is in de ervaring van de direct betrokkenen. Wat mogelijk meespeelt is dat er meer op de techniek van de dijkversterking georiënteerde projectmedewerkers en primair op het behoud van de monumentale leefomgeving gerichte bewoners niet altijd elkaars taal spreken. Nogmaals, het gaat er niet om wie er precies gelijk heeft, maar om wat wij met die ervaringen doen. Wij pleiten ervoor om nogmaals diepgaand het gesprek aan te gaan met de groeperingen die hebben laten blijken vast te houden aan hun bezwaar en die ervan overtuigd zijn dat er minder ingrijpende oplossingen mogelijk zijn om de monumentale dijk te versterken. Zulke gesprekken zijn niet alleen van belang voor het draagvlak dat nodig is om het project op verantwoorde wijze te kunnen uitrollen, maar zijn ook nodig om er zeker van te zijn dat de voorhanden deskundigheid onder inwoners is aangesproken en dat er geen versterkingsmethoden buiten beeld zijn gebleven die zorgen voor voldoende waterveiligheid bij een zo gering mogelijk aantasting van het monumentale dijklandschap.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Voorzitter, ik kan voor een groot deel meegaan in dit relaas, maar ik vraag mij af hoe u door met deze motie op de rem te gaan staan van het project, ervoor kunt

zorgen dat er geen verwachtingen gewekt worden bij de bewoners, waarvan u nu al zo goed als zeker kunt zeggen dat u ze niet gaat inlossen. U zegt, wij moeten een open discussie hebben en kijken naar alternatieven, maar er is al gekeken. Verwacht u echt dat dit andere dingen gaat opleveren? Hoe gaat u om met het verwachtingenmanagement wat steeds een groot probleem is geweest?

De heer **KRAMER** (GL): Het gaat ons er primair om dat dingen niet helemaal goed zijn gelopen en dat je een vorm moet vinden om dat recht te zetten. Daarop is het overleg in eerste instantie gericht. Dat zou ertoe kunnen leiden dat er iets uitrolt dat misschien verder gaat dan een kleine aanpassing in de uitwerking. Die poging moeten wij ondernemen. U refereert aan een motie die ik nog niet heb ingediend. Maar ik heb begrepen dat u dat ook wel wilt maar dat u zich beperkt tot de uitwerking en wij doen dat niet. Als u mij mijn verhaal laat afmaken, dan dien ik de motie in en dan kunt u daar alsnog vragen over stellen.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Misschien appelleer ik aan een motie die nog niet is ingediend, maar de heer Kramer appelleert aan een woordvoerder die nog niet op het spreekgestoelte heeft gestaan, dus wat dat betreft is hij nog vroeger dan ik. Is de heer Kramer het met mij eens dat wanneer hij zegt wat hij nu zegt, we gaan er nog een keer naar kijken en misschien komt er iets uit, dat bij de groep mensen die al zolang op zoek zijn naar een antwoord op hun vragen over wat het beste is voor hun dijk, toch verwachtingen wekt terwijl dat niet heel waarschijnlijk is in het licht van wat er allemaal gedaan is en gezien de uitkomsten van alle onderzoeken die in het project zijn gebeurd. Dat u een verwachting in standhoudt waarvan u bijna zeker kunt zeggen dat u die niet waar kunt maken.

De heer **KRAMER** (GL): Primair is het een vorm van recht doen aan de bezwaren omdat die niet altijd overal zijn gehoord en niet alle oplossingen overal zijn bekeken, maar de bewoners waarvan ik er heel veel heb gesproken, weten heel goed dat er sprake is van hele smalle marges en in die zin heb ik ze niets voorgeschilderd, niet in de laatste plaats vanwege de samenstelling van PS. Dat appel blijf ik doen. Ik had het over de zo gering mogelijke aantasting van het monumentale dijklandschap. Een positief effect daarvan is dat bedenkingen over een goede ruimtelijke ordening dan achterwege zouden kunnen blijven. Deze wat ik toch gemakshalve een hersteloperatie noem, die qua tijdsbeslag in het niet valt bij de totale duur van het project en die deels zou kunnen samenvallen met werkzaamheden aan en gesprekken over het definitieve ontwerp, veronderstelt wel dat sprake is van open overleg, ook dan verander je een brug niet snel in een tunnel, maar soms kan een pont ook uitkomst bieden.

De heer **BAKKER** (D66): Voorzitter. De dijk is reeds 12,5 jaar geleden afgekeurd en dient te worden versterkt. Daar mag mede na alle aanvullende onderzoeken die zijn gedaan, geen twijfel meer over zijn. Voor D66 is de veiligheid voor Noord-Hollanders achter de dijk van het grootste belang. Daarnaast willen wij dat de monumentale dijk met haar karakteristieke ruimtelijke kwaliteit en de natuur zoveel mogelijk gespaard wordt. Een dijk is namelijk meer dan een bult zand en stenen die ons beschermt tegen het water. De dijk vertelt ons de eeuwenoude geschiedenis van voorouders, hun strijd tegen het water en vormt voor de huidige bewoners

onderdeel van hun eigen geschiedenis, woonomgeving, hun thuis. Het is niet voor niets dat wij de Markermeerdijken tot provinciaal monument hebben gemaakt. Wij dienen daarom uiterst zorgvuldig met de dijk en met de zorgen van de bewoners om te gaan. Met het door het Hoogheemraadschap vastgestelde plan gaat tot wel 40% van de huidige dijk verdwijnen door afgraving en asverschuiving. Dat is zeer ingrijpend. De vraag waar wij ons de afgelopen periode vooral over hebben gebogen, is of dat nu zo ingrijpend nodig is. Deze vraag is mede gevoed door de vele zienswijzen, insprekers en gesprekken met bewoners. Veel mensen voelen zich onvoldoende gehoord, zijn van mening dat er onvoldoende is gekeken naar alle mogelijkheden, denken dat het anders kan en vragen om uitstel en meer onderzoek. Laat ik er niet omheen draaien. De 40% vinden wij ook ingrijpend en pijnlijk. Ik ga deze mensen waarschijnlijk vandaag wel teleurstellen want alles overwegende zijn wij tot de conclusie gekomen dat deze ingrijpende verandering noodzakelijk is en voldoende is onderbouwd. De belangrijkste onderbouwingen die wij hebben gevonden om toch de vvgb af te geven, zijn dat onderzoeken zijn gedaan naar andere technische oplossingen, maar die bleken onvoldoende veiligheid te bieden. Een andere technische oplossing wordt op veel plekken gezien dat het tot groter risico op schade en andere problemen kan leiden tijdens de uitvoering en de dijk kan met een andere oplossing in de toekomst mogelijk moeilijker worden versterkt. Gelet op de doorgaande klimaatverandering en het rapport van Deltares over de snelle zeespiegelstijging is dat in onze ogen een reëel scenario om rekening mee te houden. Dit zou weleens niet de laatste versterking kunnen zijn.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. U bent tot een conclusie gekomen. Mist u niet het rapport van de commissie Vrijling? Daar wordt opnieuw gekeken naar een aantal van modulen waar bezwaren tegen bestaan en waar alternatieven voor zijn aangedragen.

De heer **BAKKER** (D66): Ik heb daar in de commissie over gezegd dat ik het vrij ongemakkelijk vind dat dit rapport nog niet in zijn volledigheid is verschenen nu wij hierover moeten besluiten, maar wij hebben wel een memo gehad waarin duidelijke en heldere voorlopige conclusies worden getrokken dat het niet tot andere technische oplossingen gaat leiden. Het gaat mogelijk wel leiden tot aanpassingen die passen binnen de scope van het plan. Wij denken dat meer onderzoek en het nu uitstellen van ons besluit niet gaat leiden tot andere uitkomsten. Ik ben het helemaal eens met de heer Voskuil die zei, laten wij vooral geen valse hoop en verwachtingen scheppen. Na een moeizaam participatietraject is het tijd voor duidelijkheid, weten waar wij aan toe zijn. De dijk kan mogelijk nog wel iets gespaard blijven, maar binnen de scope van wat er nu al ligt. De gedeputeerde zei het al in de commissie, vandaag leggen wij het maximale ruimtebeslag vast maar in de uitwerking kunnen zich nog wel wat dijkbesparingen voordoen. Het blijft nog wel de vraag, wat wij ons bij die besparingen precies mogen voorstellen. Misschien kan de gedeputeerde daar nog iets over zeggen. Met die opmerkingen over het vervolg maak ik het bruggetje naar de volgende fase. Voor ons is ook duidelijk dat het participatieproject niet vlekkeloos is verlopen. Het proces heeft echter wel aantoonbaar bijgedragen aan het ontwerp dat er nu ligt, maar veel mensen voelen zich onvoldoende gehoord en trekken gemaakte keuzes in twijfel. Dat is spijtig en dat zien wij graag anders. In de vervolgfase zijn er nog veel keuzes te maken over dijkbekleding en terugkeer van Noorse stenen. De heer Loggen heeft in de commissie toegezegd toe te zien op een goede participatie in de vervolgfase. Inmiddels hebben

wij hier ook nog te elfder ure een stuk van HHNK over mogen ontvangen. Toch houden wij de gedeputeerde graag aan zijn toezegging en willen zijn inzet richting Alliantie en de urgentie om echt werk te maken van participatie graag bekrachtigen met een uitspraak van PS. Daarvoor hebben wij samen met de PvdA, VVD en CDA een motie voorbereid, die door de PvdA zal worden ingediend. Wij zien uit naar een vervolgfase waarin de Alliantie nog veel ruimte gaat bieden voor bewonersparticipatie bij de uitwerking van de plannen. Een fase waarin de noodzakelijke versterking helaas tot gevolg heeft dat delen van de huidige dijk verloren gaan maar ook een fase waar wij wel positief naar kunnen kijken. Wij hebben straks weer een veilige dijk, waarin ook heel veel monumentale en ruimtelijke elementen wel bewaard zijn gebleven en waar wij nieuwe zaken mee terugkrijgen, zoals nieuwe natuur, een nieuw fietspad, nieuw strandjes. Laten wij vandaag vooral niet overwegend somber zijn, maar ook wat positief vooruitkijken.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Het is van groot belang om ons in te zetten voor de veiligheid van de bewoners van Noord-Holland. Wij PS, moeten vandaag een definitieve vvgb afgeven, waarbij een goede ruimtelijke ordening van het grootste belang is. Aan ons om te zeggen of wij vinden of die goede ruimtelijke ordening er ook daadwerkelijk is. Al gedurende langere tijd hebben wij allerlei inwoners die te maken hebben met de Markermeerdijken, laten opdraven en natuurlijk hebben wij ze ook bezocht. Uit alle bijeenkomsten met diverse bewoners blijkt dat zij niet erg tevreden zijn met de ruimtelijke ordening die er zal zijn na voltooiing van het project. Volgens ons is er na de ontwerp-vvgb dan ook niets of slechts heel weinig met de argumenten van de bewoners gedaan. Sommige stukken van de toekomstige dijk vinden zij het aanzien waard, andere delen vinden zij ronduit om te huilen. Grote bezwaren zijn er in Scharwoude waar zelfs de raad van Koggenland en de burgemeester zich voor inzetten, in Warder en ook nog steeds bij Uitdam. Daar moet toch iets gedaan worden om te komen tot een goede ruimtelijke ordening. Het gaat wel om een provinciaal monument. Wat de SP betreft, moeten de inwoners een grote stem hebben in het verhaal. Geen betere inwoners dan tevreden inwoners. Daarom een motie van GL, SP, PvdD en 50plus die de heer Kramer zou indienen maar dat vergeten is en daarom doe ik het nu even. Als PS met zijn allen voor deze motie stemmen, komt er een goede ruimtelijke ordening naderbij, wordt het provinciaal monument levend en wel gespaard en verdwijnen een groot aantal bezwaren van de bewoners. Wat wil je nog meer? En kom nu niet aan, met oh, oh, het is zo gevaarlijk als de vvgb nog even uitgesteld wordt. Toen twee weken geleden voorspellingen kwamen dat de zeespiegel nog meer zou stijgen dan eerder vermoed, was de SP ook ongerust, maar de dijkgraaf, de heer Kohsiek, zegt in de Volkskrant van 24 september jl. tegen verslaggever, Marjon Bolwijn, we zijn geen Bangladesh. Nederland heeft expertise en geld genoeg om watersnoodrampen te voorkomen. We zijn ook geen Amerika dat liever eerst mensen in veiligheid brengt en dan pas gaat kijken hoe een overstroming te voorkomen. Wij denken ver vooruit. Met de uitspraak van de dijkgraaf in het achterhoofd – de laconieke uitspraak – kunnen wij desnoods met de vvgb nog wel even drie maanden wachten en kijken hoe het afloopt.

Motie 36/08-10-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:

- *Het bestuur van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier op 19 september 2018 het projectplan Markermeerdijken heeft vastgesteld;*
- *Uit de stukken blijkt dat er veel bijeenkomsten en contacten zijn geweest met bewoners en andere belanghebbenden, die deels hebben geleid tot bijstelling van het projectplan;*
- *Uit zienswijzen en inspraak naar voren komt dat diverse belanghebbenden zich desalniettemin niet gehoord voelen.*

Overwegende dat:

- *Nut en noodzaak van versterking van de Markermeerdijken niet ter discussie staan;*
- *De Markermeerdijken met zijn karakteristieke dijklandschappen over een provinciale monumentenstatus beschikken;*
- *De methode van versterking deze beschermde status dient te respecteren, waarbij alternatieven met de minste impact op het monumentale dijklandschap de voorkeur verdienen;*
- *Op diverse onderdelen van het traject geen alternatieve oplossingen zijn onderzocht, zodat niet kan worden vastgesteld of volstaan kan worden met bescheidener ingrepen in het monumentale dijklandschap;*
- *Er op onderdelen van het traject sprake is van ingrepen die op gespannen voet (kunnen) staan met de vereisten van goede ruimtelijke ordening.*

Voorts overwegende dat:

- *Bij ingrijpende projecten, zoals versterking van de Markermeerdijken, maatschappelijk draagvlak uitermate belangrijk is;*
- *Lang niet alle ingebrachte bezwaren en alternatieven (voldoende) zijn doorgesproken met de indieners;*
- *Het derhalve wenselijk is dat met nader te benoemen partijen alsnog een diepgaand gesprek wordt aangegaan;*
- *Een maximale termijn van drie maanden hiervoor toereikend zou moeten zijn.*

Besluiten GS op te dragen:

1. *Overleg te entameren met in elk geval de indieners van zienswijzen die ook na beantwoording daarvan hebben aangegeven vast te houden aan hun bezwaren.*
2. *Zorg te dragen voor een open overlegagenda, zodat diepgaand kan worden gesproken over de bezwaren, alternatieve oplossingen, reviews en andere daarmee verbonden zaken.*
3. *De bevindingen ten aanzien van de mogelijkheden tot wijziging, respectievelijk optimalisering van de desbetreffende versterkingsmethoden met PS te delen en te bespreken*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, PvdD, 50plus

De **VOORZITTER**: De motie maakt deel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Voor ons staat waterveiligheid natuurlijk ook voorop en is nut en noodzaak van vervanging van de Markeermeerdijken noodzakelijk. Het is een omvangrijk project en wij bedanken alle opstellers van alle plannen en alle overleggen die zijn gevoerd, spreekuren die zijn gehouden en voor de nota van beantwoording. Toch hebben wij onze twijfels over hoe er is omgegaan met de indieners van zienswijzen en bezwaren. Mijn collega van het waterschap had ook echt het gevoel niet goed te zijn ingelicht c.q. te zijn meegenomen door het waterschap met name en Arcadis over alle plannen en alternatieven van bewoners. Wij vragen de gedeputeerde daarom om eventueel de vvgb met drie maanden uit te stellen, want de dijk ligt er straks voor 50 jaar minimaal. Nogmaals met bewoners in gesprek te gaan en waar dat mogelijk is, toch nog aangedragen alternatieven van bewoners te onderzoeken. De impact op de diverse onderdelen van de Markermeerdijken is enorm groot en de dijk komt er minimaal weer voor 50 jaar en wordt op diverse plekken beslist visueel geheel anders. Ik ondersteun de motie van GL.

Mevrouw **ROMMEL** (VVD): Voorzitter. Al eeuwenlang beschermen de Markermeerdijken het achterland tegen overstroming, het gaan over 1,2 miljoen inwoners achter de dijk. In 2006 is door een landelijke toetsing geconstateerd dat een groot deel van de dijk, 33 km, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnormen, dus de Markermeerdijken moeten worden versterkt. Dit beeld wordt gelukkig breed gedragen. Er zijn diverse onderzoeken geweest, daarom ligt er nu een plan dat grotendeels voldoet aan de wensen van de mensen. Daarnaast worden de monumentale delen van de dijk zoveel mogelijk gespaard. Er zijn nog steeds bezwaren tegen de realisatie van de dijkverzwaring, echter, de dijk moet worden versterkt en wij kunnen niet langer wachten. Als je kijkt naar de enorme droogte van deze zomer, dan zie je wel dat de natuur zijn eigen weg gaat. Wij hebben altijd aangegeven dat wij het belangrijk vinden dat bewoners kunnen participeren in dit proces en de gedeputeerde heeft in de commissievergadering ermee ingestemd dat hij dat wil ondersteunen en toegezegd dat het ook zal gebeuren. Wij vertrouwen daarop. Wij hebben alleen de laatste tijd met heel veel mensen gesproken en tot vandaag klampen mensen ons nog aan. Juist omdat wij het zo belangrijk vinden dat de burgerparticipatie bestaat en dat mensen nog steeds gehoord worden, wij de motie mede in zullen dienen waarbij wij de controle houden op de besprekingen die zullen plaatsvinden met de burgers. Wij willen dat er een plan van aanpak komt waardoor wij kunnen zien hoe en op welke manier die gesprekken plaats kunnen vinden, zodat de mensen houvast hebben dat zij betrokken worden bij het overleg over hun dijk en serieus genomen worden. Het feit dat het er bij die mensen op lijkt dat zij meer niet worden gehoord dan wel en dat ze alleen maar een soort van toehoorder zijn, wij zullen het niet helemaal kunnen wegnemen, maar wij willen het wel graag kunnen controleren. Met wat wij geconstateerd en gezegd hebben, de aanpassingen zijn ingrijpend maar in het kader van een goede ruimtelijke ordening hebben wij geconstateerd dat er een weloverwogen afweging heeft plaatsgevonden van alle in het geding zijnde belangen van dit besluit en daarom zien wij geen bedenkingen en geen gronden om de vvgb niet definitief vast te stellen. Wij stemmen in met het voorstel.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Ik heb gelezen dat de VVD in het Hoogheemraadschap tegen gestemd heeft tegen dit hele gebeuren. Ik vraag mij af of de VVD in de provincie de bewoners niet wat

meer garanties wil geven door ze drie maanden tijd te gunnen om na te denken over de vvgb en vooral natuurlijk ons bestuur te laten nadenken over de vvgb.

Mevrouw **ROMMEL** (VVD): De afwegingen in het Hoogheemraadschap en in de provincie zijn anders, die drie maanden zullen die mensen niet helpen. Wij vinden dat wij voldoende meedenken met de mensen die bezwaar hebben, dat er gewoon contact blijft met die mensen in dit gebied. Dat doen wij met een plan van aanpak dat wij dat kunnen controleren.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): U denkt daarmee voor de inwoners voldoende garantie te hebben dat hun wensen en bedenkingen ook voldoende gehonoreerd worden?

Mevrouw **ROMMEL** (VVD): U zegt nu dat de wensen van de mensen voldoende gehonoreerd zullen worden en dat wij daar een garantie voor geven. Dat kunnen wij niet en doen wij ook niet, want die garantie kunnen wij en ook u zeker niet geven. U hebt het debat met de heer Voskuil gehoord en u weet dat zou een schijn-iets zou zijn als je drie maanden langer gaat doen over het afgeven van een vvgb. Wij zien daar geen gronden voor.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter. Dijken zijn er om ons te beschermen tegen de kracht van het water en als een dijk niet meer veilig is, dan moeten wij de dijk versterken, zeker nu door klimaatverandering het weer extremer wordt en het risico op overstromingen met grote gevolgen toenemen. De Markermeerdijken voldoen al sinds 2006 niet meer aan de veiligheidsnormen en dus wordt het hoog tijd dat de dijk versterkt wordt. De dijk is echter ook een bijzonder monument en ingrijpende wijzigingen aan de dijk hebben een grote impact op de natuur en op de leefomgeving van de omwonenden. Daarom is het voor ons van belang dat voor elk stuk dijk waarvoor nu ingrijpende wijzigingen worden voorgesteld, serieus is gekeken naar alternatieven. Daar knelt volgens veel bewoners de schoen. Zij stellen dat op sommige stukken zoals bij Scharwoude en Opperwoud, alternatieven niet serieus genoeg zijn overwogen. Bovendien wordt de onafhankelijkheid van de commissie die dit vraagstuk diende te beoordelen, in twijfel getrokken. Daar komt nog bij dat het rapport van deze commissie nog niet eens af is. Er moet natuurlijk een punt komen waarop er een knoop moet worden doorgehakt en men tot uitvoering overgaat om de dijk weer veilig te maken. De vraag is of dat moment nu al is aangebroken.

De heer **BAKKER** (D66): Ik hoor u zeggen dat de bewoners vinden dat de commissie misschien niet onafhankelijk is, dat de bewoners vinden dat de alternatieven niet goed zijn onderzocht. Vindt u dat ook?

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Ik krijg heel sterk de indruk dat dat inderdaad het geval is, zeker wanneer een burgemeester die nauw betrokken is bij zijn omgeving, ons zijn twijfels over de onafhankelijkheid van de commissie komt vertellen in onze commissie, dan ben ik dat met hem eens en dan vind ik dat wij daarnaar moeten luisteren.

De heer **BAKKER** (D66): Heeft u de burgemeester in de commissie als antwoord op mijn vraag aan hem daarover horen zeggen dat hij de commissie niet in twijfel trekt, maar dat hij vindt dat er goed met de twijfels van de burgers omgegaan moet worden.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Misschien vindt D66 het niet zo belangrijk om naar de mensen die het meest betrokken zijn bij deze dijk, te luisteren, maar wij vinden dat wel. Wij hebben zoveel inhoudelijk overtuigende argumenten gehoord van deze inwoners die ons keer op keer met rapporten, deskundigen en burgemeesters zijn komen opzoeken en ons hebben verteld dat het niet allemaal zo pasklaar is als in de stukken die wij gezien hebben is, dat wij zeker daardoor overtuigd zijn. Wellicht is dat bij D66 anders. U was in de commissie kritischer. De vraag is nu of het moment is aangebroken waarop wij tot uitvoering moeten overgaan of dat er ruimte tot verbetering is. De PvdD is van mening dat die ruimte er is en dat er nog een laatste poging gedaan moet worden om te kijken of er alternatieven zijn die nog niet zijn onderzocht. Daarom hebben wij de motie van de SP, GL en 50plus medeondertekend. Op dit moment zijn onze bedenkingen nog te groot om in te stemmen met een vvgb.

De heer **DE KAM** (CDA): Voorzitter. Ik wil nog even terugkomen op wat een van de insprekers in de commissievergadering zei. Hij zei letterlijk: Jullie zouden een verklaring van bedenkingen moeten afgeven, dus zonder het woordje 'geen'. Er zijn veel bedenkingen geuit en de nota van zienswijzen is een dik boek met bedenkingen, dus hoe kunnen PS vandaag een vvgb afgeven? Ik kijk graag vooruit en wat winnen wij er nou mee als PS deze verklaring vandaag niet zouden afgeven? Wordt het plan dan beter? Worden de insprekers dan meer gehoord? Ik zou vandaag graag bereiken dat het verhaal van de Markermeerdijken een nieuwe wending krijgt. Ik zou willen bereiken dat door de inbreng van bewoners en organisaties straks over de dijk nog meer te vertellen valt dan ooit tevoren en ik zou willen bereiken dat de oude materialen van de dijk worden toegepast in de nieuwe dijk. Daarom dienen wij vandaag de motie in samen met de PvdA, VVD en D66. Samen met de notitie van de Alliantie, met de beantwoording van onze Statenvragen en de effort die de gedeputeerde in dit dossier heeft gestoken, geeft dat ons vertrouwen in een goed vervolg. Er komt een nieuw hoofdstuk voor de Markermeerdijken en het CDA zal zowel in de Staten als in het waterschap het project met grote betrokkenheid blijven volgen. Ik wil nog even ingaan op de motie van onder andere GL. Het CDA staat achter de intentie van de motie van GL. Dat is volgens mij het streven dat de indieners van de zienswijzen een echt gesprek kunnen hebben over de voorliggende alternatieven en over de definitieve invulling van het project. De moeilijkheid die ik zie is met wie de indieners dan in gesprek zouden moeten gaan. De motietekst suggereert dat daar een belangrijke rol voor GS en later voor PS zou zijn, maar dan vergeten wij de primaire verantwoordelijkheid van het Hoogheemraadschap. Het is goed om die verantwoordelijkheid terug te leggen bij het Hoogheemraadschap en de juiste manier om dit te doen, is via voorwaarden in de vergunning. Daarom ligt de motietekst die straks zal worden ingediend, meer in lijn met onze visie. Het lijkt mij wel mooi als wij als PS de handen ineen kunnen slaan en een gezamenlijke motie kunnen vaststellen. Wij hebben geprobeerd om de motie met GL samen te voegen maar hoewel de intentie van gelijke strekking is, ligt het verschil van inzicht over het nu vaststellen van de vvgb ons in de weg. Ik hoop dat wij vanmiddag tot een

breed gedragen motie kunnen komen, bijvoorbeeld door GS te vragen een plan van aanpak participatie aan PS toe te sturen en te rapporteren over de uitvoering van dit plan.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Voorzitter. Wie in Noord-Holland over dijken spreekt, kan gewild of ongewild niet om Hansje Brinker heen. Het verhaal over het dappere jongetje dat met zijn vinger in de dijk voorkomt dat Haarlem onder water kwam te staan. Niet vanwege het verhaal zelf, dat is immers een stukje Amerikaanse fictie en de bewering dat het echt waar is, zou gezien kunnen worden als een heel vroeg voorbeeld van fake nieuws. Wel omdat er een parallel bestaat met de Markermeerdijken. Dan heb ik het niet over de vinger in de dijk actie die ten onrechte aan Hansje wordt toegeschreven, maar wel over waar die volgens het verhaal symbool voor staat. De geestdrift van het hele land in de strijd tegen dreigende doorbraak en verwoesting zowel letterlijk als figuurlijk, of zoals de auteur het zegt: “Er kan geen lek in de dijk ontstaan, noch in de politiek of de openbare veiligheid of een miljoen vingers staan klaar om het te stoppen tegen elke prijs.” Wat hier beschreven wordt, is wat wij tegenwoordig burgerparticipatie noemen. De grote mate van betrokkenheid van onze inwoners bij hun leefomgeving en hun dijk, die zo kenmerkend is voor dit hele proces, net zo kenmerkend als hun bereidheid om tegen elke prijs hun vinger in de dijk te steken, wanneer zij een dreigende doorbraak van de kant van het bestuur en de politiek vermoeden. Het is die betrokkenheid die wij serieus moeten nemen, koesteren, vasthouden en bovenal waarderen. Wat niet ter discussie staat is dat iedereen wil dat dijken veilig en sterk zijn en dat ons lage land beschermd wordt tegen het hoge water. Wat voor een aantal inwoners wel ter discussie staat, is of de gekozen oplossingen de beste, minst aantastende zijn en de vraag of de noodzaak van versterking enerzijds en het behoud van de monumentale dijk en de kenmerkende dijkdorpen anderzijds voldoende in balans zijn. Vooral bij Scharwoude en Zeevang is nog veel discussie over de gekozen aanpak en wij waarderen het dat deze modules nogmaals door een onafhankelijke commissie van experts bekeken worden. Alle stukken lezend hebben wij de indruk gekregen dat er veel aandacht is besteed aan de inbreng en de wensen van bewoners bij het zoeken naar de beste oplossing. Soms heeft dat tot gevolg gehad dat het ontwerp werd aangepast en soms bleken de aangedragen oplossingen onvoldoende, bijvoorbeeld vanwege waterveiligheid. Het resultaat is een omvangrijk en complex plan waarin per module uiteengezet is wat er gedaan moet worden om de dijk veilig te maken. Dat verschilt per deel, omdat de dijk niet overal hetzelfde is, ook al lijkt dat misschien wel zo.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Hoe komt het nou dat de bewoners tot op vandaag ons als Statenleden bestoken met brieven en documenten, hoe komt het dat de bewoners zoveel hebben ingesproken? Hebt u het idee dat er echt voldoende naar die bewoners is geluisterd, want dat beluister ik in uw bijdrage. Ze zitten hier niet voor niks.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Of het ooit voldoende is, weet ik niet. Er is een heleboel geluisterd naar de inwoners, er is aan de hand van hun inbreng veel aangepast en er is ook veel heroverwogen en soms zijn hele andere methoden en technieken op basis van die inspraak ingevoerd. Is het ooit genoeg? Waarschijnlijk niet, want dan hadden wij hier een lege publieke tribune gehad en dat is niet zo. Zijn daar zaken in gedaan die wat ons betreft, anders of beter hadden gemoeten? Absoluut, dat is een les voor toekomstige projecten om te leren daar goed mee om te gaan. Alles

overwegende vinden wij dat er zoveel mogelijk uiting is gegeven aan de verwerking van de bezorgdheid om een veilige dijk te creëren. Alles overziend zijn wij van mening dat de voorgestelde aanpak van de dijk hoe ingrijpend deze soms ook is op de bestaande dijk en het landschap, inderdaad de beste manier lijkt om de veiligheid te vergroten en waar mogelijk het monument te sparen, zoals ik net tegen mevrouw De Groot zei. Nu volgt de verdere detaillering van het project. Hoe moet de dijk er aan de buitenkant uitzien na het verstevigen? Ook voor ons is het essentieel dat bewoners en belanghebbenden hier echt bij betrokken worden. Zij kennen hun dijk en hun dorp en zij weten wat er binnen de kaders van technische versterking gedaan moet worden om het karakter zoveel mogelijk te behouden of terug te brengen. Het komt misschien als een verrassing, maar daarvoor dienen wij een motie in.

Motie 37/08-10-2018
Betrek de betrokken inwoners Markermeerdijken

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Overwegende

- *Dat PS grote waarde hechten aan het betrekken van onze inwoners bij het tot stand komen en uitwerken van plannen;*
- *Dat de Markermeerdijken tussen Hoorn en Durgerdam niet langer voldoen aan de eisen die in het kader van de veiligheid aan een primaire waterkering gesteld moeten worden;*
- *Dat de komende jaren gewerkt zal worden aan een versterking van de Markermeerdijken conform het projectplan zoals dat op 19 september door het Algemeen Bestuur van HHNK is vastgesteld;*
- *Dat om een vergunning te kunnen verlenen hiervoor, PS een vvgb dient af te geven;*
- *Dat er binnen de kaders van het projectplan uitwerking gegeven gaat worden aan de landschappelijke en ruimtelijke invulling van de nieuwe dijk;*
- *Dat de gedeputeerde heeft toegezegd dat de bewoners daar nadrukkelijk bij betrokken zullen worden in het vervolg van het proces.*

Voorts overwegende:

- *Dat PS het als hun verantwoordelijkheid zien om een goed proces van burgerparticipatie bij de landschappelijke uitwerking te borgen;*
- *Dat het van belang is vooraf duidelijkheid te geven over het participatieniveau, de vormen van de participatie, de ruimte binnen het participatieproces voor deelnemende bewoners en de verwachtingen die zij bij dit proces mogen hebben.*

Roepen het college op:

- Met de betrokken partners binnen de Alliantie Markermeerdijken voor de verdere uitwerking van de ruimtelijke invulling een concept plan van aanpak burgerparticipatie op te stellen waarin tenminste tot uitdrukking komt
a. Het niveau van participatie
b. De vormen van participatie

c. De verwachtingen die inwoners en belanghebbenden bij het participatieproces mogen hebben;
- Het opstellen van dit plan van aanpak als voorwaarde op te nemen bij het verlenen van de vergunning

en gaat over tot de orde van de dag
Fracties PvdA, D66, VVD, CDA

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Het zou heel fijn zijn als nog meer partijen zich bij deze motie willen aansluiten. Ik zou graag een toezegging willen hebben van de gedeputeerde dat wij het plan van aanpak dat opgesteld zou kunnen gaan worden, in de commissie krijgen en dat wij geïnformeerd worden over het verloop, de successen en eventuele hobbels in het participatieproces. Bovendien zou ik GS adviseren de inwoners en belanghebbenden ook te betrekken bij het concept plan van aanpak. Draagvlak en vertrouwen komen immers vooral voort uit openheid en betrokkenheid. Een gebrek aan vertrouwen kan aanleiding zijn om de vinger uit de spreekwoordelijke dijk te trekken en Haarlem, het provinciaal bestuur, onder water te zetten. Laten wij dat vooral zien te voorkomen door samen met onze inwoners te zorgen voor een veilige in het landschap en de historie passende dijk.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik sta hier met een dilemma. Wij hebben een lang traject achter de rug waarin allerlei alternatieven zijn onderzocht voor de noodzakelijke aanpassing van de Markermeerdijken. Niemand betwijfelt dat dit moet gebeuren maar over de vraag hoe verschillen de meningen wat. Omdat het over de directe omgeving van heel veel inwoners gaat, is de betrokkenheid bij dit project heel groot. Helaas moeten wij constateren dat niet alle betrokkenen het gevoel hebben dat alle opties goed zijn onderzocht en het is daarom waardevol dat GS betrokken zijn geweest bij het initiëren van een review onder leiding van een onafhankelijke expert. Echter, dat rapport komt pas uit aan het einde van deze maand en wij vinden het het meest zorgvuldig om op dit rapport te wachten voordat wij de vvgb afgeven, ook al hebben wij al enig inzicht gekregen in de waarschijnlijke inhoud van het rapport. Wij hebben het presidium voorgesteld om de besluitvorming nog een maand uit te stellen in ieder geval tot het rapport bekend was, maar dat verzoek is afgewezen. Hoe kan de gedeputeerde ervoor zorgen dat wij dit rapport serieus nemen, ook al komt het pas na onze besluitvorming? Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat conclusies uit het rapport effect krijgen? Kunt u ons toezeggen dat u bij ons terugkomt wanneer er conclusies in dat rapport staan die effect hebben op het projectplan? De volgende vraag is, hoe kunnen wij ervoor zorgen dat wij bewoners betrekken bij de verdere uitwerking en dat eventuele misverstanden die er bestaan of onduidelijkheden worden opgelost. Het is van belang dat wij eerlijk zijn over mogelijkheden en onmogelijkheden. Ik sta daarom sympathiek tegenover de motie van de PvdA en consorten waarin gevraagd wordt om binnen heldere kaders het gesprek met inwoners en betrokkenen aan te gaan. In de motie van GL vind ik die kaders erg ruim. Ik vind het belangrijk dat wij geen valse verwachtingen wekken maar wel de bewoners maximaal betrekken. Ik hoor graag de reactie van gedeputeerde.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Voorzitter, wij hebben het al vaker gezegd en het debat bewijst dit weer, dat de betrokkenheid bij de Markermeerdijken in deze provincie groot is. Dan constateer ik dat wij het niet allemaal eens zijn, maar dat wel voor alle partijen geldt dat de betrokkenheid groot is. Ik kan de discussie opknippen in een drietal hoofdthema's en daarna kom ik bij de vragen. Eerst een van de dominante onderdelen in de discussie, de burgerparticipatie, want dat is voor een aantal fracties onlosmakelijk verbonden aan het wel of niet afgeven van een vvgb en omdat dat de grondslag zou zijn voor een goede of niet goede ruimtelijke ordening. Wij leven in Nederland en wij kunnen het vaak wel op hoofdlijnen eens worden, maar in de detailuitwerking kunnen wij vaak van mening verschillen en mijn ervaring na 20 plus jaren in de politiek heeft mij geleerd dat het in dit land een onmogelijke opgave is om iedereen tevreden te stellen. Dat geldt ook hier. Als ik kijk naar wat er gebeurd is, dat is onderzocht en zie dat het rapport dat verschenen is aangeeft dat er een goede burgerparticipatie heeft plaatsgevonden. Het burgerpanel, dan is 78% tevreden over de betrokkenheid, dat er van 2008 tot 2017 een adviesgroep betrokken is bij het opstellen en ontwerpen en van 2015 tot 2018 is er een bewonersklankbordgroep betrokken geweest over de bewezen sterkte wat door de bewoners is ingebracht en serieus is onderzocht. Dat er meer dan 450 bijeenkomsten zijn geweest waaronder keukentafelgesprekken en ateliers. Dat bestuurders het gebied in zijn getrokken en dat geldt ook voor mezelf. Nog belangrijker misschien, hoe nou verder na vandaag? Er zijn twee moties ingediend die voor een belangrijk deel op elkaar lijken, in ieder geval hetzelfde beogen. Het dilemma is dat de ene motie wel de rolzuiverheid en het wettelijk kader van de provincie vasthoudt, en de andere verder gaat. De motie die door de PvdA is ingediend, past beter bij de rol en verantwoordelijkheden van de provincie, uitvoerbaar is en geen verwachtingen schept die niet nagekomen kunnen worden. Ik zou die motie positief kunnen adviseren maar motie 36 van de SP, GL, PvdD en 50pus moet ik afraden puur op de uitvoerbaarheid en op wat er verwacht wordt. Gehoord hebbende de commissie en de eerdere discussie, zijn voor mij reden geweest om te vragen naar het plan van aanpak van de Alliantie over hoe men verder denkt om te gaan met burgerparticipatie in de verdere uitwerking. Ook bij de insprekers heb ik gehoord dat er heel veel vrees leeft van wat gaat er gebeuren als het eenmaal vastgesteld is. Hier gaat het over het maximale ruimtebeslag, wordt het nu een brug of tunnel. Wij hebben gezegd, natuurlijk moet daar verdere betrokkenheid zijn, dat is de reden geweest om een plan van aanpak te vragen. De Alliantie heeft aangegeven dat ze dat gaan doen en uw vraag is, kunnen wij dat ter inzage krijgen. Als het plan van aanpak er ligt, dan wordt dat ter informatie naar u toegestuurd en als daar ontwikkelingen uit voortkomen, want er is gevraagd om daarover te rapporteren, ik zal u aangeven wat ik van het plan van aanpak vind. Dan gaat de informatie naar u en als er momenten komen waarop er iets terug te rapporteren is, dat wij die goed met elkaar inzichtelijk krijgen en kijken, wat verwacht u daar nou van. Laten wij eerst zorgen dat het plan van aanpak er komt. Samen met partijen ben ik het erover eens dat de burgerparticipatie goed ingebed is. Het tweede dominante thema is het monument. Ongeveer 36% van het monument wordt afgegeven en aangepast. Voor 64% geldt dat niet en het valt te prijzen dat wij in staat zijn geweest ondanks de enorm ingrijpende maatregelen die genomen moeten worden, het monument voor een groot deel in tact te laten. Daar waar voor constructieve oplossingen gekozen zou worden, er ook ingrepen aan het monument dienen te gebeuren. Ook dan moeten er ingrepen plaatsvinden, zoals afgraven in het monument want je zult daar de constructieve oplossing moeten neerzetten of

aanbrengen om de dijk vervolgens weer op te bouwen. Wij constateren hier dat het monument voor 64% gewoon intact blijft. Wij moeten ons ook realiseren en dat geldt voor heel Nederland dat dijken met een monumentale status wel levende monumenten zijn omdat de waterveiligheidsopgave in dit land en ook in de provincie Noord-Holland is het diepste punt 6.80 m onder de zeespiegel en dat betekent dat wij de verplichting hebben naar onze inwoners dat de primaire keringen goed op peil blijven.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter, ik hoor het de heer Loggen hebben over een monument van een dijk, maar het kan zijn dat hij de sokkel laat staan en je haalt datgene waar het om gaat, haal je eraf, dat haalt het gezicht van het monument een beetje weg. Ik heb gevraagd of het mogelijk is om de dijk cosmetisch dusdanig aan te passen dat toch ook datgene waar het bij het monument om gaat, hetzelfde aangezicht gaat krijgen.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Ik zal deze vraag meteen beantwoorden. De plek waar het om te doen is, wij in de omgevingsverordening waarin wij ook om de rolzuiverheid vast te houden, gaan voorschrijven wat wij verwachten hoe om te gaan met bijvoorbeeld Noorse steen en historische dijkbekleding. Het CDA heeft er ook nadrukkelijk naar gevraagd hoe ga je hiermee om. Dat is de plek om het daar neer te laten dalen om vervolgens in het plan van aanpak terug te zien hoe men dat denkt verder vorm te geven in het kader van bewonersparticipatie. Zo zou je dat moeten doen met behoud van de rolzuiverheid. De provincie vindt het heel belangrijk dat zoveel mogelijk van de historische waarde en kenmerken behouden blijven, maar het is en blijft een levend monument waarin wij niet altijd voor 100% onze zin zouden kunnen krijgen. Het is nog even licht aangestipt, maar dat heeft in de voorgaande discussies vaak een rol gehad, dat zijn de onderzochte varianten en in relatie hiermee over het laatste rapport dat nog moet verschijnen, de review van onafhankelijke experts. Het is altijd jammer om deskundigheid of autoriteit van een commissie in twijfel te trekken. Overigens heb ik het de burgemeester niet horen doen. Wij hebben te elfder ure om een review gevraagd om te toetsen of er oplossingen die bedacht waren, wellicht technisch verbeterd zouden kunnen worden of een andere invulling en daarvan hebben wij in de preview op de review kunnen constateren dat dat niet aan de orde zal zijn. Natuurlijk ben ik van ganser harte bereid om wanneer de definitieve rapportage er ligt, die aan u toe te sturen, ik zal die vraag ook stellen aan de Alliantie, maar als daar iets uit voortkomt wat eventueel zou leiden tot, dan hebben wij het gesprek met elkaar en dan vraag ik als eerste aan de Alliantie hoe ze daarmee om denken te gaan om dat dan vervolgens met u te delen. De vraag van de PVV over het idyllische plaatje heb ik dan al beantwoord. De PVV vraagt nog wel te onderzoeken waar de communicatie richting de bewoners verbeterd kan worden. Dan wijs ik toch weer op de rolzuiverheid, dat is niet aan de provincie, participatie ligt bij de Alliantie. Wanneer wij dat gaan overnemen, dan gaan wij verwachtingen scheppen die wij niet kunnen waarmaken.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. De rolzuiverheid. Heeft de provincie niet een sturende taak in het geheel? Wij geven straks misschien een vvgb af, mogen wij daar dan niet enige eisen aan stellen?

Gedeputeerde **LOGGEN**: Wij hebben een toetsende taak, dat hebben wij vaker vastgesteld en waar het gaat om de omgevingsverordening, kunnen wij dingen voorschrijven. Maar bij burgerparticipatie houdt het op want daar moeten mensen zelf invulling aan geven en dat weet men ook en ook hoezeer ik belang hecht aan burgerparticipatie. Dat heb ik meer dan eens uitgesproken. Het beeld wat ik erbij heb, is dat dat altijd goed is opgepakt, los van de tijd voordat ik bestuurder werd was men daar al mee bezig. En men weet dondersgoed hoe de provincie ernaar kijkt. GL zegt, er is geen breed maatschappelijk draagvlak en ook de SP refereert daaraan. Inspraak staat niet gelijk aan je zin krijgen en ik heb nog weleens het idee dat dat zo nu en dan door elkaar heenloopt. Met de grootst mogelijke zorgvuldigheid heeft men getracht daar waar het kan en mogelijk is, om te zorgen dat wat bewoners wilden, ook gehoord werd en daar zijn tal van voorbeelden van. Uitdam en Durgerdam zijn er slechts twee. D66 heeft ook de vraag gesteld over het rapport van de expert. Ik zal die wens uiten naar de Alliantie en ik zie daar van mijn kant geen belemmeringen in. U vroeg wat men zich moet voorstellen bij de besparingen. Hier wordt het maximale ruimtebeslag weergegeven en in de verdere uitwerking wordt gezocht naar optimalisaties en dan wordt gekeken naar waar het scherper, beter en kleiner kan. Daar moet u aan denken. Als wij een stap verder zijn, hoe zien die optimalisaties eruit, dat wij dat met u ter kennisname delen, want dan krijgt u er ook gevoel bij, waar bestaat dat dan uit, hoewel het na vandaag feitelijk via de formele kant klaar zou zijn, wil niet zeggen dat uw betrokkenheid hiermee weg is, want u hebt een haast passionele betrokkenheid bij deze dijken en die wenst u ook te behouden. En ik vind dat wij met behoud van die rolzuiverheid moeten kijken om dat te accommoderen op een verstandige wijze. Mevrouw De Groot refereert aan een interview met de heer Kohsiek en maakt daaruit op dat het allemaal niet zo'n vaart loopt. Het is niet de eerste keer dat u en ik dezelfde tekst lezen en allebei tot een andere inzicht komen. Dat is de rode lijn in onze politieke relatie die wij de afgelopen 16 tot 20 jaar hebben, sterker nog, wij zijn altijd verbaasd als wij het wel met elkaar eens zijn. Dat is hier ook het geval. Ik lees in het interview van de heer Kohsiek dat wij juist nu de maatregelen nemen om te zorgen dat wij niet in de Amerikaanse toestanden komen en voorkomen dat wij niet vanuit de repressie moeten optreden, wij zijn preventief bezig om te zorgen dat wij ons land droog houden. Maar ondanks dat, wij kunnen het nog steeds goed met elkaar vinden, toch mevrouw De Groot? Kijk, dan zijn wij het daarover eens! Over het verzoek van 50plus om drie maanden uit te stellen, daar hebben wij genoeg met elkaar over gedeeld. Dat leidt niet tot betere of andere inzichten. De VVD, plan van aanpak, dat komt ter kennisname naar u toe. Alles overziend, zijn GS van mening dat wij nu op verantwoorde wijze de vvgb ter besluitvorming kunnen voorleggen. De vraag van het CDA over oude materialen heb ik geantwoord en ik heb ook de heer Klein beantwoord over het rapport en als er eventueel nog iets uitkomt.

Tweede termijn

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Hartelijk dank voor de beantwoording door de gedeputeerde. Ik heb in navolging van de PVV bijna alle partijen horen zeggen dat zij het aangezicht van de dijk zoveel mogelijk onveranderd willen houden, maar wel dat de veiligheid de hoogste prioriteit is en dat het participatietraject niet vlekkeloos is verlopen. Er zijn 450 keukentafelgesprekken geweest, maar kwantiteit is iets anders dan kwaliteit, het gaat erom dat je

dan wel het idee hebt dat je gehoord wordt. De gedeputeerde zei ook, inspraak betekent niet dat je je zin krijgt en daar heb ik alle begrip voor. Wij vertrouwen erop dat de bewoners dankzij inspraak in de Statencommissie en door hun zienswijzen toch wel het gevoel hebben dat zij door de Staten zijn gehoord. Dat getuigen ook alle teksten, zoals ik al zei. Ook een rondrit met de NLWM commissie heeft een goed en duidelijk beeld gegeven en dat heeft tot de teksten geleid zoals die vandaag in PS gebezigd zijn. Dan de moties. Ik heb toch een beetje moeite met beide moties, niet zozeer omdat ik er tegen ben, maar een is van de oppositie en een van de coalitie en dan weet je al welke wordt gegarandeerd en de andere niet, terwijl ik het gevoel heb dat ik ze beide zou kunnen steunen. Dus waarom zegt de gedeputeerde niet, we pakken ze allebei en maken er een goed plan van en dat gaan wij uitvoeren en daar informeren wij de Staten over. Dat zou mijn gevoel zeggen, maar ik ben de gedeputeerde niet. Mijn fractie heeft veiligheid hoog in het vaandel staan, want echter niet betekent dat wij geen begrip hebben voor de argumenten van de omwonenden. Ja, verbetering van de dijken mag niet ten koste gaan van groen. Ja, het idyllische beeld van dijken moet zoveel mogelijk worden behouden, maar nee, we moeten geen consensus doen op veiligheid, de belangrijkste taak van dijken. Dit alles in ogenschouw nemend, zullen wij onze goedkeuring aan dit project geven.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. Ik vind het uitermate sympathiek dat de heer De Kam te elfder ure de suggestie doet om de moties samen te voegen, maar dat zit er helaas niet in omdat er wel een wezenlijk verschil in zit. De intentie die hetzelfde is, is dat wij allebei hechten aan participatie, aan veiligheid, maar durf aan de constatering dat de participatie hier toch echt niet helemaal goed is verlopen ondanks intenties, dat je daar nu nog consequenties aan zou moeten verbinden volgens onze motie en de andere motie doet dat niet. Die verwijst naar de toekomstige periode waarvoor de heer Loggen in de commissie al een duidelijke toezegging heeft gedaan. Nu is er een positief advies van GS op die motie en is die in die zin overbodig. Niemand die bezwaar kan hebben tegen de inhoud van het dictum, wij ook niet, maar wij zien het toch meer als een beetje voor de bühne, terwijl de bewoners daar niet per se baat bij hebben en dat is jammer. De rol van GS moet zuiver zijn.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Het gaat mij wat te ver dat u onze motie afdoet als ‘voor de bühne’ nadat u net een vlammend betoog heeft gehouden hoeveel belang u hecht aan burgerparticipatie. Met deze motie doen wij als Staten een uitspraak over de manier waarop wij willen dat die vorm krijgt. Ik heb in eerste termijn gezegd dat er in het voortraject punten zijn die beter hadden gekund. Dat proberen wij nu te borgen met een uitspraak van PS. Waar zit volgens u die bühne in? Dan diskwalificeert u eigenlijk uw eigen inbreng wat mij betreft.

De heer **KRAMER** (GL): Dat is dan jammer. De term bühne is misschien niet helemaal gelukkig maar het gaat mij erom dat u in ieder geval duidelijk maakt dat u voor de toekomst de participatie beter georganiseerd wilt hebben. Daar is eigenlijk al een toezegging over gedaan door de heer Loggen, dus in die zin voegt dit niet veel toe. Het gaat uit van de aanname dat vandaag per se het kader moet worden vastgesteld door vaststelling van de vvgb en daar denk ik anders over en dat is een wezenlijk verschil van de intentie van de motie.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Wij kijken altijd graag vooruit en willen de toekomst proberen te borgen. Met de suggestie die u doet alsof het eigenlijk niet ter zake zou doen, maakt u zich er een beetje te gemakkelijk vanaf met het feit dat er al een toezegging is. Wij doen een uitspraak als PS. Waarom ziet u dat belang dan niet?

De heer **KRAMER** (GL): Daar heb ik net antwoord op gegeven, het gaat om de politieke intentie van de motie en niet om de techniek. Het volgende punt, een zuivere rol. De motie van GL en anderen zegt, overleg te entameren en daarmee bedoelen wij dat je dat doet in samenwerking met de Alliantie en de daarin verbonden partijen. Ik kijk even naar de heer De Kam of dit op die manier wel kan, dan wijs ik u erop dat in de andere motie staat dat er gezorgd moet worden voor een plan van aanpak, niet op problemen stuit. Dan kan het entameren van overleg in formele zin ook niet op problemen stuiten. De heer Loggen suggereerde opnieuw dat er gedacht zou worden dat inspraak niet je zin krijgen is. Ik heb daar een hele verhandeling over gehouden in de commissie, juist om duidelijk te maken dat bewoners niet zo stom zijn dat ze denken dat inspraak is dat ze op alle punten hun zin krijgen. Daar draait het naar mijn idee niet om, maar om de kwaliteit van de participatie en die is op onderdelen tekort geschoten. Nog een technische opmerking over de voordracht. In het vierde puntje van het ontwerpbesluit staat: “Gelezen de zienswijzen”. Ik wijs u erop dat deze ons niet ter beschikking zijn gesteld.

De heer **BAKKER** (D66): Voorzitter. Dank aan de gedeputeerde voor zijn beantwoording. Maar het ging over mijn vraag hoe de uitwerking eruitziet, dat vroeg ik niet alleen voor mijzelf, maar uiteraard juist voor alle bewoners die erbij betrokken moeten worden, dat zij duidelijk weten wat zij kunnen verwachten. Dan de moties. De motie van onder andere GL kunnen wij niet steunen. Daar zit een gedachte van uitstel achter en ik heb net gezegd dat wij mensen geen valse hoop willen gegeven. Ik vind de handreiking van de heer De Kam zeer sympathiek en daar wil ik mij achter scharen. Het zou mij heel mooi lijken als wij met meer partijen dan de coalitiepartijen vandaag onze motie kunnen aannemen. Dat is niet voor de bühne maar om een krachtig signaal af te geven richting de Alliantie. Wij hebben weliswaar een toezegging van de gedeputeerde, en wij hebben van de heer Remkes geleerd dat het een goed gebruik is om na een toezegging geen motie meer in te dienen, maar dit is een andere situatie omdat wij hier niet primair zelf over gaan, maar wij sturen de gedeputeerde op pad met een boodschap. Laat dat een krachtige boodschap zijn, want wij vinden allemaal Statenbreed participatie belangrijk en dat het beter moet ik het vervolgproces. Daarom zou ik zeggen, denk nog eens goed na en steun onze motie.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Ik ga in op de discussie van de heer De Kam en de heer Bakker. Als er nou gezamenlijk een motie geformuleerd moet worden, welke motie wordt het dan? Van de coalitie of van de andere partijen? Welke eisen stelt u aan zo’n samenwerking? Ook de oppositie wil graag zijn wensen gehonoreerd zien. Een aantal andere aspecten. Een goede ruimtelijke ordening en onze rolzuiverheid. Dat is zo. Wij gaan als PS over een goede ruimtelijke ordening en het waterschap over een groot aantal andere zaken. Waar mensen met ons over zijn komen praten, alle inwoners die bezwaar hebben gemaakt, is over de goede ruimtelijke ordening. Zij vinden het niet goed en wij vinden het op punten ook niet goed. Daarom willen wij graag nog wat bedenktijd hebben van drie maanden om te kijken of er een aantal zaken geschikt kan

worden en dat heeft niks te maken met het geven van valse hoop aan mensen. Nee, dat heeft te maken met om samen met mensen goede oplossingen te bedenken en kijken hoe het ook kan. Laten wij dat dan vooral doen voordat wij de vvgb afgeven, want anders is het misschien te laat. Dan over het proces van burgerparticipatie. Ik ben ook heel lang raadslid geweest en dan werd er ook over burgerparticipatie gepraat. Burgers hadden heel wat te vertellen over de herinrichting van de straat, er worden groepjes en klankbordgroepen en wijkcomités geformeerd en aan het einde zeiden zij tegen mij, het enige waar wij over mochten besluiten, was over de kleur van de prullenbakken. Op het eind, want verder werd er helemaal niet naar ons geluisterd. Ik zeg niet dat het op deze manier is gegaan maar ik denk dat van een groot aantal mensen hun terechte bezwaren niet gehoord zijn en dat er toch te weinig is gedaan om die mensen te betrekken bij het proces of het gevoel te geven dat ze gehoord zijn. Zij willen dat monument graag behouden en dan is het weliswaar een levend monument, dan is het de vraag, in hoeverre houden wij het levend of maken wij het misschien helemaal dood.

Mevrouw **ROMMEL** (VVD): Voorzitter, ik ben wel benieuwd of uw motie met de burgerparticipatie en uitstel van drie maanden betekent dat de bewoners hun zin krijgen.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Het gaat er niet om dat bewoners hun zin krijgen – en dat zullen de bewoners zeker beamen – maar dat zij serieus gehoord worden en dat de door hen aangedragen mogelijkheden daadwerkelijk onderzocht worden en dat is in veel gevallen nog niet gebeurd. Misschien hebben wij daar drie maanden voor nodig, wij zeggen voorlopig drie maanden, maar misschien is er wel langer nodig. Aan de andere kant, mijnheer Loggen en ik verschillen daarover vaak van mening maar ik lees de laconieke houding van de heer Kohsiek anders dan hij.

Mevrouw **ROMMEL** (VVD): Voorzitter. Ik doe nogmaals de vriendelijke oproep om onze motie te steunen zodat wij gezamenlijk de gedeputeerde de opdracht mee kunnen geven om het plan van aanpak in orde te brengen, kunt u met ons daarin meegaan?

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Nu begrijp ik dat de gezamenlijke motie de motie van de coalitiepartijen is. Dat kan dus niet een gezamenlijke motie zijn, want als je die wilt indienen, dan moet er een zeker begrip zijn voor elkaar. Toch? Nog even over het levend monument. Wat ik al zei, het moet een levend monument zijn en geen dood monument, dat er zoveel aan veranderd is dat het monument afgeschreven kan worden als dood. Dat heeft te maken met materiaalkeuzes en ligging van de dijk. Volgens mij staat de veiligheid van inwoners niet ter discussie op dit moment, wij denken dat er nog wel drie maanden de tijd genomen kan worden om het met elkaar veel meer eens te worden.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. De heer De Kam heeft voorgesteld om beide moties in elkaar te schuiven. Ik zou het een enorm goed plan vinden als de coalitie bereid zou zijn hun motie in die van de oppositie te schuiven. Gedeputeerde Loggen zegt, inspraak betekent niet je zin krijgen, maar je kunt het ook omdraaien. Het mag toch niet zo zijn dat overheden en het hoogheemraadschap en de Alliantie voorschrijven en dat de bewoners zonder tegenspraak maar

in moeten stemmen. Angst voor valse hoop bij omwonenden lijkt mij onterecht. Op een dijk die er de komende 50 jaar ligt, is een uitstel van drie maanden niet het probleem.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter. Het zal u niet verbazen dat wij aansluiten bij het betoog van GL over de moties en zeker, aan onze motie zitten consequenties. Dat is het idee van een motie. De gedeputeerde zegt dat onze motie niet uitvoerbaar is, maar als ik hem hoor zeggen, overleg entameren waar wij om vragen en terug te rapporteren aan PS wat er bij dat overleg is besloten, als hij zegt dat dat niet uitvoerbaar is, dan moet ik toch zeggen dat ik hem ken als een zeer capabele gedeputeerde die dat ongetwijfeld wel kan regelen. Ook worden er geen onrealistische verwachtingen gewekt, maar slechts de verwachting dat de belofte die aanvankelijk is gedaan, namelijk dat er serieus geparticipeerd kan worden en dat alternatieven worden meegewogen en onderzocht, wordt waargemaakt. Het is dan ook tekenend dat de coalitie dat al te ver vindt gaan en zelf met een volstrekt overbodige motie komt waarbij de oppositie ook nog wordt gevraagd om bij het kruisje te tekenen. Daar passen wij voor, dus wij wekken als oppositie bij de coalitie in ieder geval geen valse verwachtingen.

De heer **DE KAM** (CDA): Je kunt een deur openzetten en hem zo maar weer hard dichtgooien. Het belangrijkste verschil – dat overigens in het debat steeds kleiner wordt volgens mij – blijft dat een motie inzet op het vervolgproces en de andere op het verder brengen van het huidige proces. Ik weet niet of het verschil vanmiddag nog overbrugbaar is, maar ik ben het met D66 eens dat het een krachtig signaal naar de Alliantie zou zijn, dat wij de gedeputeerde van een krachtig signaal kunnen voorzien om zich tot de Alliantie te richten, zodat er een prachtig participatietraject ook na de vvgb mogelijk is. Daar blijven wij voor staan. Ik heb geen antwoord op hoe wij deze moties samen kunnen voegen.

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Voorzitter. Dank aan de gedeputeerde voor zijn reactie op de eerste termijn en dat wij het plan van aanpak ter inzage krijgen. Ik was nog een reactie schuldig op de motie van GL en de SP. Het is al een aantal keren ter sprake gekomen. Ik ben bang dat het lastig wordt om ze in elkaar te schuiven zoals de heer De Kam zegt, precies om de reden die hij aangeeft. Wat mij heel erg verbaast in de discussie is dat de motie die wij hebben ingediend niet op steun kan rekenen, omdat dat niet lukt, terwijl die van ons vooruitkijkt en door die niet te steunen u wat mij betreft een signaal afgeeft dat burgerparticipatie vooral een politieke speelbal is en niet iets wat echt in de kern van het beleid moet zitten, anders is er geen enkele reden om deze motie niet te steunen. Het probleem van de andere motie is dat men vooral terugkijkt en een verwachting wekt die naar onze overtuiging niet waar gemaakt kan worden. Ik heb in mijn eerste termijn aangegeven dat een evaluatief gesprek een goed idee zou zijn, ook om te leren voor de toekomst, maar niet door op de rem te gaan staan zoals nu gebeurt. De vraag van mevrouw De Groot van de SP, die vraag over het in elkaar schuiven heb ik al beantwoord en dat geldt ook voor 50plus en de PvdD. Tot besluit het dilemma dat de heer Van der Sluijs presenteerde, was dat hij een motie van de oppositie en van de coalitie had en wat hij er dan mee moest. Die twee bijten elkaar niet, dus steun ze allebei of in ieder geval die van ons, want dan laat u ook zien dat burgerparticipatie heel belangrijk is. Als er iets is wat ik echt als winst beschouw in deze discussie, is dat wij de heer Van der Sluijs de noodzaak voor het verhogen van

dijken heb horen omarmen zonder klimaatverandering in twijfel te trekken. Dat is voor het eerst in ieder geval zolang ik in deze Staten zit, dus er is hoop.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Dank voor de toezegging dat u bij ons terugkomt als er in het rapport dingen staan die relevant zijn en daar aanleiding toe geven, nadat u dat met de Alliantie hebt overlegd. Ik wil de motie van de coalitiepartijen steunen. Als die wordt aangenomen dan is dat voor ons voldoende waarborg om een vvgb af te kunnen geven.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Voorzitter. Ik loop de partijen even af. De PVV zegt, kwantiteit staat niet gelijk aan kwaliteit en daarbij refereerde hij aan de 450 keukentafelgesprekken. Maar er hebben meer dan 450 gesprekken plaatsgevonden waaronder keukentafelgesprekken, maar ook ateliers en andere bijeenkomsten. Het bureau heeft de burgerparticipatie onderzocht en er een kwalificatie aan gehangen en hebben gezegd, het is goed geweest. Dus ik deel uw mening en van andere partijen die hetzelfde zeggen, niet. Niet alles is gehonoreerd wat is gevraagd, maar alles wat de bewoners aan plannen en alternatieven hebben ingediend, is onderzocht, maar uit het trechteringsmodel en alle criteria waar het aan moest voldoen, als daaruit bleek dat het niet paste, dan werd het niet verder uitgewerkt maar anders werd het wel onderzocht.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik vind het altijd een beetje vervelend als er gezegd wordt, als ik zeg dat de kwaliteit niet goed is geweest, dat weten wij natuurlijk niet, maar dat is het geluid dat wij van heel veel bewoners te horen krijgen.

Gedeputeerde **LOGGEN**: Ik begrijp wat u bedoelt, maar het is uw taak om op basis van de aangeleverde stukken tot eigen oordeelsvorming te komen. Het is niet zo dat u op 20 maart op mij gaat stemmen, mijnheer Van der Sluijs, omdat ik zeg dat dat goed is om te doen. U maakt daar ook uw eigen afweging in. De moties op een hoop vind ik lastig, want er zit een wezenlijk verschil in. De ene past bij de rol- en taakopvatting en mogelijkheden van de provincie en de andere valt daarbuiten en daarmee zou je valse verwachtingen scheppen, los van of je vooruit of achteruit kijkt. Waarom ik niet heb gezegd dat de motie van de PvdA overbodig is, omdat ik het verstandig vind om ook richting de andere partners achter de Alliantie, een krachtig signaal als PS te geven welk belang ze daaraan hechten. Daarom adviseer ik deze motie positief. GL heb ik beantwoord over inspraak. Ik ga het toch zeggen, mijnheer Kramer. Het is ook durf, als u alle stukken overziet en kijkt naar wat er is gedaan, dan moet je op een gegeven moment het lef hebben om te zeggen, nu nemen wij deze beslissing. Het college en een fors aantal partijen in PS nemen dat ook. Dat is ook verstandig, want er is al genoeg uitstel geweest, want wij zouden deze dijk al in 2016 en 2017 aanpakken en mijn voorganger is er ook al uitvoerig mee bezig geweest. Ik heb moeite met de opmerking van mevrouw De Groot over de laconieke houding van de dijkgraaf. Zo ken ik de heer Kohsiek helemaal niet. U maakt dat op uit een tekst in een dagblad, maar ik deel dat niet. Ik weet dat de dijkgraaf en het Hoogheemraadschap hun taken en rollen buitengewoon serieus nemen, daar zit niets laconieks bij. De PvdD, bedankt voor het compliment mevrouw Vermaas, maar nogmaals, het past niet bij de rol van de provincie om dat gesprek te entameren. Dat hoort echt bij de Alliantie die hier verantwoordelijk voor is.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Kunnen wij even schorsen?

De **VOORZITTER**: De vergadering is voor zes, zeven minuten geschorst. Ik heropen de vergadering. Mevrouw De Meij had om schorsing gevraagd. Dan kijk ik als eerste naar u.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik vind het fijn dat u na 3,5 jaar eindelijk tot de conclusie bent gekomen dat ik geen eigen fractie heb maar dat ik lid ben van 50plus. Onze beraadslagingen hebben niet tot andere inzichten geleid. Helaas.

De **VOORZITTER**: Dat stelt mij nou weer teleur. Wij gaan over tot stemming. Stemverklaringen?

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Voor mij betekent een gezamenlijke motie indienen ook onderhandelen over de inhoud en dan tot een gewogen besluit komen en niet zoals de coalitie voorstelt om maar gelijk met hun motie in te stemmen. De SP, GL, de PvdD en 50plus zijn natuurlijk niet tegen maar verschrikkelijk voor burgerparticipatie.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Wat betreft de moties, het begint een beetje op een kofferbakverkoop te lijken, stem op mijn motie, stem op mijn motie. Wij zijn het eens met de inhoud van beide moties en daarom zullen wij bij beide tegen stemmen.

De **VOORZITTER**: Sommige redeneringen……

De heer **VOSKUIL** (PvdA): Voorzitter. Ik hoop dat wij kunnen besluiten dat de moties op inhoud worden beoordeeld en niet op de politiek die erachter schuilgaat en dat wij als Staten uitspreken dat wij burgerparticipatie echt belangrijk vinden.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik wil benadrukken dat wij niet tegen het betrekken zijn van de inwoners van de Markermeerdijken en ook de waterveiligheid staat buiten kijf. U zult begrijpen dat wij liever hadden gehad dat iedereen in zou stemmen met onze motie en dat heeft nog steeds onze voorkeur.

De **VOORZITTER**: Motie 36. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, 50plus, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Motie 37. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PVV, PvdD en 50plus, de overige leden daarvoor, zodat de motie is aanvaard. Dan de voordracht. Stemverklaringen? Geen. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD en 50plus, de overige leden daarvoor zodat de voordracht is aanvaard.

12. Statenvoordracht 58 Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Blijkbaar klotst het geld bij de provincie tegen de plinten op want wij bespreken nu de voordracht om 2.890.000 euro over de balk te smijten en waarom doen wij dat? Omdat wij voor de muziek vanuit Den Haag willen lopen, het groenste

jongetje en meisje in Nederland willen zijn. Geld van de hardwerkende burger dat wij in warmtenetten willen investeren. Op zich heeft mijn fractie niets tegen warmte, maar dat moet wel rendabel zijn. In september jl. hadden wij drie nachten met een record koude temperatuur voor de maand september, dus de PVV begrijpt dat de Noord-Hollanders er graag warmpjes bij zitten, maar met deze voordracht geven wij een vermogen uit aan een verkapte energietransitie die verre van rendabel is. Er zijn veel betere manieren om het geld te investeren. Nu worden er samen met het Rijk proeftuintjes ontwikkeld om wijken aardgasvrij te maken. Het Rijk heeft daar 90 miljoen euro voor uitgetrokken. In Woerden zijn ze in juni dit jaar begonnen. Daar zijn 39 sociale woningen van het gas afgekoppeld. Dat kostte 61.000 euro per woning. De huizen zijn volledig geïsoleerd, geventileerd, voorzien van zonnepanelen en warmtepomp, enzovoorts. Maar bij het verbouwen van een woning kom je weleens voor verrassingen te staan. Zo ook in de Woerdense Schilderswijk. Er waren onvoorziene zaken zoals verrotte vloeren en asbest. Nu kun je verrotte vloeren niet aan het klimaat toeschrijven, maar als je eenmaal aan een verbouwing begint, kun je niet meer stoppen. Deze bewoners hoefden gelukkig niet zelf voor de kosten op te draaien. Ze wonen niet voor niets in een sociale huurwoning maar bij huiseigenaren is dat anders. Zo'n bedrag leen je niet zo maar even, zeker niet als je als jong stel net tegen hoge kosten samen je eerste woning hebt gekocht omdat je door een grote instroom van nieuwe Nederlanders geen huurwoning meer kunt krijgen. Dan word je ook nog eens met deze absurditeit geconfronteerd. Het klimaatneutraal maken van je woning en tot je 50e bij je ouders blijven wonen of geen kinderen nemen omdat er geen geld meer voor is, zijn voor veel jongeren geen optie. Een huis klimaatneutraal willen maken en daar is aansluiten op het warmtenet een onderdeel van, is een kostbare zaak. Rekent u even mee? In Nederland hebben wij 7,8 miljoen huishoudens maal 61.000 euro is 475,8 miljard euro en nu maar hopen dat er geen verrotte vloeren naar boven komen. Dan laat ik de gehele infrastructuur van Noord-Holland nog maar even buiten beschouwing. Deze subsidie waarvoor de bijdrage van de provincie bedoeld is, is eigenlijk een asociale subsidie want alleen bewoners van een koophuis of woningcorporaties die bereid zijn te investeren in het klimaat neutraal maken van hun woningen, kunnen in aanmerking komen voor dit gratis geld dat door alle bewoners van Nood-Holland is opgebracht. Heb je niet de middelen om te investeren in je huis? Dan krijg je niets, behalve dat je meebetaalt voor andere mensen. Het feit dat veel huiseigenaren niet de middelen hebben om te investeren, zal voor de heren en dames partijpolitici niet als een verrassing komen.

Mevrouw **KLAASSEN** (GL): Volgens mij hebben wij een ander stuk gelezen. Dit geld is toch bedoeld voor gemeenten die een aanvraag kunnen indienen?

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Klopt. Ik neem aan dat u net hebt zitten luisteren, uiteindelijk komt alles hier op het klimaat terecht, dus ook warmtenetten en dat is een onderdeel van je huis klimaatneutraal maken. Ik probeer er een integraal verhaal van te maken zodat u niet op de kleine stukje een afweging gaat proberen te maken.

Mevrouw **KLAASSEN** (GL): Waarom verwijst u dan dat het niet sociaal zou zijn omdat het tussen particuliere huiseigenaren en sociale woningen niet eerlijk verdeeld zou zijn?

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Je hebt huiseigenaren en woningcorporaties die huizen verhuren. Al die organisaties komen in aanmerking voor dat geld om die warmtenetten aan te leggen en daar betaalt elke burger in Noord-Holland aan mee, terwijl ze er niet allemaal gebruik van kunnen maken. Ook veel woningcorporaties kunnen het financieel niet aan om hun woningen in 2030 zodanig aan te passen dat ze gemiddeld energielabel A hebben. Dat staat in het nieuwe rapport van het Waarborgfonds Sociale Woningbouw dat afgelopen vrijdag is uitgebracht. In het voorstel is onder andere te lezen en ik citeer: "Het uitvoeren van noodzakelijke onderzoeken naar de haalbaarheid van een duurzame energievoorziening op wijkniveau, denk hierbij aan onderzoek of er voldoende belangstelling is onder potentiële afnemers om warmte af te nemen, om een warmtenet en/of geothermiebron rendabel te kunnen exploiteren." Die warmtenetten worden straks als een lappendeken over delen van de provincie uitgerold, omdat veel mensen wel bij hun volle verstand zijn en deelname gelukkig op vrijwillige basis is. Hierdoor vallen er grote gaten in de dekking. De nu al niet zonder subsidie rendabel zijnde warmtenetten worden hierdoor nog onrendabeler. En bij geothermie wil ik de kanttekening plaatsen dat de kans op aardbevinkjes in de provincie toe zal nemen. In het Limburgse Grubbenvorst hebben ze dat inmiddels al aan den lijve ondervonden. Daar is het geothermieproject stilgelegd. Mijn fractie zou graag zien dat het college in contract treedt met Staatstoezicht op de Mijnen en PS informeert over de kansen op aardbevingen door geothermie in Noord-Holland. Als wij echt met deze idioterie doorgaan en ik heb er geen ander woord voor, dan is 2.890.000 euro niet alleen een spreekwoordelijke druppel op een gloeiende plaat, maar dan werken wij ook mee aan het afbreken van de welvaart in Nederland en dat kunnen alle partijen die hiermee instemmen, zichzelf dan aanrekenen. Heeft de PVV problemen met iemand die zijn huis klimaatneutraal wil maken? Nee, dat niet, maar wel lekker zelf betalen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Langzaam maar zeker wordt duidelijk dat de energietransitie heel veel geld gaat kosten, heel veel geld, in totaal 80 tot 90 miljard euro om in 2050 50% minder uitstoot CO2 te hebben. Dat lijkt mij vrijwel onhaalbaar en onbetaalbaar en wij vinden niet dat de rekening hiervan bij de burgers en met name bij de lage inkomens komt te liggen. Het mag absoluut niet ten koste gaan van zorg of van andere voorzieningen. Corporaties hebben van het Rijk 100 miljoen euro gekregen voor het bouwen van sociale huurwoningen en het verduurzamen van hun voorraad. Aedes heeft aangegeven hier niet veel voor te kunnen doen. Te weinig geld dus. Ook in het huidige kabinet zijn er enkele partijen die zeggen dat gezien alle kosten die hiermee gemoeid zijn, het niet haalbaar is om tot 2050 50% minder CO2 te krijgen. Twee weken geleden heb ik een documentaire op de televisie gezien waar in een wijk drie blokken met sociale huurwoningen waren aangesloten op het warmtenet. Het resultaat was dat mensen al twee winters in de kou zaten, alleen appartement 1 en 2 kregen warm water en de rest had geen verwarming en geen warm water. Ik zou het heel vervelend vinden als mijn corporatie over zou gaan tot het doen van deze voorstellen.

Mevrouw **DOEVENDANS** (PvdA): Voorzitter. Ik heb wel dezelfde stukken gelezen, want het gaat vooral om een aanjaagfunctie voor de provincie en die rol hebben wij met zijn allen vastgesteld en die zien wij de provincie graag nemen bij de energietransitie. Het is voor ons van groot belang dat het eerlijk en sociaal gebeurt en dat de kosten eerlijk worden verdeeld waarbij wordt gekeken

naar draagkracht. Daarbij vinden wij participatie heel erg belangrijk en ik denk dat wij dat ook horen bij voorgaande sprekers dat het vooral gaat om het meenemen van het burgerparticipatieproces om zeker te weten dat mensen snappen waar het over gaat. Ik begrijp van mevrouw De Meij dat er dingen zijn misgegaan en dat gebeurt vaker als er iets nieuws wordt ingezet maar dat is natuurlijk niet het hele plaatje.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik denk dat de burgers heel goed weten waar het om gaat en als je iedereen vraagt, dan zijn die niet tegen de plannen van het kabinet om CO2 uitstoot te verminderen, maar als mensen het in de eigen portemonnee merken en mensen die het absoluut niet kunnen betalen, niet de dupe worden. U zegt, u bent voor rechtvaardig en sociaal, maar vindt u het rechtvaardig dat de heer Samsom aangaf dat de energiebelasting 75% omhoog moet. Vindt u dat eerlijk en sociaal?

De **VOORZITTER**: De opvattingen van de heer Samsom zijn hier niet aan de orde.

Mevrouw **DOEVENDANS** (PvdA): Wij vinden het belangrijk dat de energietransitie gebeurt naar draagkracht. Ik heb zelf een huurwoning die verduurzaamd is door Eigen Haard en daardoor ben ik maar een heel klein percentage in huur omhoog gegaan wat ik terugkrijg van de zonnepanelen en de verduurzaming van mijn woning, dus het is mogelijk.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): U zegt, u hebt een huurwoning, dus u hoeft zelf de kosten niet te dragen. Ik ken ook mensen die wonen in een huis of appartement in de Kop van Noord-Holland, die moeten 61.000 euro lenen om hun huis op te knappen en dan staat hun huis straks onder water. Vindt u dat sociaal?

Mevrouw **DOEVENDANS** (PvdA): Wij moeten met zijn allen ons steentje bijdragen om de energietransitie te gaan doen. Hiervoor ging het over dijken, dus er zal iets gedaan moeten worden. Daarom moeten wij goed kijken hoe wij ervoor kunnen zorgen dat het naar draagkracht gebeurt. Als die personen kunnen aantonen dat het qua draagkracht niet lukt, dat wij een sociale oplossing vinden. Maar er zal toch echt een bijdrage gedaan moeten worden door iedereen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Wat gaat mevrouw Doevendans dan bijdragen met haar huurwoninkje?

De **VOORZITTER**: De persoonlijke situatie en opvattingen zijn hier niet aan de orde. Wij voeren hier een regulier politiek debat.

Mevrouw **DOEVENDANS** (PvdA): Ik wil de heer Van der Sluijs graag uitnodigen voor een barbecue bij mij thuis om te zien dat het niet een heel klein huisje is. Ik ben aan het kijken naar een koopwoning en ik zal echt gaan bijdragen aan de energietransitie en vanuit de partij en vanuit PS gaan wij ook stappen zetten. Ik vraag u om met ons mee te doen.

Mevrouw **KOCKEN** (GL): Voorzitter. Ik kan vrij kort zijn. Wij steunen dit en hadden het nog wel iets ambitieuzer gezien. Ik heb mij verbaasd over hoe gemakkelijk hier toch soms naar mijn idee vrij ver van de feiten wordt geredeneerd. Wij hebben vanochtend allemaal op het nieuws gezien dat de VN de noodklok luidt en dat er desastreuze gevolgen worden verwacht. Als je hier dan zegt, het is heel duur, maar wat gebeurt er als de zeespiegel een paar meter stijgt? Wordt dat niet heel duur? Dat kunnen wij ons niet veroorloven, dus dit is een goede en verstandige stap.

De heer **DE KAM** (CDA): Onze Cv-ketel of gashaard gaat ons de komende winter hopelijk weer lekker warmhouden, maar wij hebben met elkaar afgesproken dat de gasproductie wordt afgebouwd en de CO2-uitstoot ook. Daarom is het belangrijk dat gemeenten het voortouw nemen in de warmtetransitie waarbij wijk voor wijk kan worden gekeken hoe deze woningen in de toekomst van warmte kunnen worden voorzien. Onze provinciale rol is passend om een steentje bij te dragen en de kennis over onze ondergrond in de provincie te bundelen en te delen met alle gemeenten en initiatiefnemers. Het CDA stemt in met de voordracht.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Het is goed om de urgentie te proeven voor de warmtetransitie die uit dit stuk spreekt. Met deze voordracht kiest de provincie een duidelijke rol in de energietransitie en wil gemeenten helpen bij het onderzoek naar bronnen voor duurzame warmte en de haalbaarheid van het gebruik daarvan. Er worden in dit debat allerlei opmerkingen gemaakt over de energietransitie in zijn geheel en over de betaalbaarheid. Dat is allemaal relevant maar niet voor deze voordracht. Ik heb een concrete vraag over de opzet van de subsidieregeling. In de voordracht staat genoemd dat draagvlak binnen de gemeenteraad een belangrijk criterium is. In de commissievergadering merkte u op dat het zou gaan om cofinanciering. Dat is een manier om draagvlak te toetsen maar het is een manier en dit staat niet in de voordracht. Hoe gaan GS voorkomen dat straks bepaalde gemeenten niet mee kunnen doen, terwijl ze wel geïnteresseerd zijn omdat het stukloopt op regels rond voorfinanciering?

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Het gaat over de besteding van de gelden dat de gemeenten straks onderzoek doen naar mogelijkheden om over te gaan op andere warmtebronnen. Blijft het altijd op basis van vrijwilligheid?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Deze hele goede vraag moeten wij allemaal met elkaar beantwoorden. Bij een regionale aanpak en wijk voor wijk, dan zal het niet altijd op basis van vrijwilligheid kunnen blijven bestaan, maar juist daarom is het goed dit soort onderzoeken in te gaan en daarvoor plannen te gaan ontwikkelen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): U zegt, daar gaat u dan later naar kijken, maar deze voordracht gaat toch over het onderzoeken door gemeenten? Er zit toch nergens dwang achter mag ik hopen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): U behandelt mij nu alsof ik hier sta als gedeputeerde, maar dat is niet het geval.

De **VOORZITTER**: Mevrouw De Meij vraagt naar uw opvattingen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ze zegt, u gaat erop terugkomen. In dit onderzoek gaan wij kijken welke opties er zijn en daarna moeten wij met elkaar plannen gaan ontwikkelen in Nederland en die verder uitvoeren en ik denk dat dat niet alleen op basis van vrijwilligheid zou kunnen.

De heer **WIESEHAHN** (VVD): Voorzitter. Dank aan GS voor de voordracht en voortgangsagenda. Wij zijn positief over hetgeen voorligt. 50% van ons totale energieverbruik zit in de opwarming van huizen en bedrijven, tuinders en industriële ondernemingen. Die zijn afhankelijk van de warmtevoorziening. In de bedrijven verdienen honderdduizenden Noord-Hollanders hun boterham. Daarom alleen al is het vanuit de afspraken die wij met elkaar gemaakt hebben in het Klimaatakkoord om in 2050 tot 49% CO-2 reductie te komen, verstandig om met elkaar te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om die doelstelling te halen. Daarom is de VVD in de basis voor dit voorstel, maar wij willen onze ogen niet sluiten voor de potentiële risico's die bij de exploitatie van warmtenetten om de hoek komen kijken. Dus hier heeft de provincie echt een rol. Of het gaat om haar taak om regionale belangen in te brengen bij de aanvraag van opsporings- en winningsvergunningen voor de exploitatie van geothermienetten of om de inbreng van de provincie in het exploratieprogramma geothermie van de MRA of dat het gaat om de voorwaarden die de provincie stelt bij deze subsidieverleningen, wat ons betreft benadrukt de provincie bij al die provinciale inmengingen het belang van een veilige exploitatie.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): De heer Wiesehahn zegt dat de VVD voor warmtenetten is. Heeft de VVD erover nagedacht hoe de mensen straks aan warm water moeten komen om te douchen, af te wassen, etc.?

De heer **WIESEHAHN** (VVD): Het zou mooi zijn als de heer Van der Sluijs goed luistert naar wat ik zeg, want ik heb gezegd dat wij voor zijn dat er onderzoek plaatsvindt naar de potentie van warmtenetten en aan de hand van de uitkomsten kunnen wij bepalen of dat in een gemeente een acceptabele oplossing is of niet. Uit de nagezonden antwoorden op een aantal vragen in de commissie zou het idee kunnen postvatten dat de provincie eigenlijk geen prioriteit geeft aan het belang van veiligheid bij de ontwikkeling van die warmtenetten en dat dat belang vooral door derde overheden gedragen zou moeten worden. De VVD vraagt GS toe te lichten hoe zij de verankering van veiligheid als grondhouding in het dossier warmtetransitie vormgeven en vorm willen geven.

Mevrouw **KLAASSEN** (D66): Voorzitter. Een belangrijk element voor gemeenten om in aanmerking te komen en om onze toegevoegde waarde om dit als provincie te faciliteren is volgens D66 de mogelijkheid om de kennis die gemeenten opdoen, onderling te delen. Het zogenaamd lerend effect van de aanpak. Tijdens de commissievergadering heeft D66 ook de provinciale rol en uitdagingen in de warmtetransitie onder de aandacht gebracht. Ook de provincie moet aan de slag. Wij hebben begrepen dat in IPO-verband er met het Rijk gesproken wordt over hoe overheden zich verhouden tot de nieuwe warmtebedrijven, want ook D66 heeft daar vragen over. Hoe wordt de marktordening ingericht en is sprake van een gesocialiseerd net? Ook moeten wij ons in de regio voorbereiden om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Wij hebben allemaal

huiswerk, gemeenten en provincie. Wij blijven graag op de hoogte van dit gesprek. Dus aan de slag met het ondersteunen van gemeenten, maar ook zelf aan de slag.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter. Om bij de PVV te beginnen, daar zit een aantal aspecten aan wat er wordt ingebracht en tegelijkertijd een aantal antwoorden op wat anderen hebben gezegd. Die kosten per woning is terecht een vraagstuk, maar dat is door anderen ook al gezegd, dat is niet primair wat hier voorligt, maar is onderdeel van de gesprekken in het IPO met het Rijk bijvoorbeeld in het kader van het klimaatakkoord en er zijn wel degelijk maatregelen te bedenken die die kosten naar beneden kunnen brengen. Waar gaat het over? De subsidie is er niet voor de inwoners, maar voor de gemeenten.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik hoor de gedeputeerde zeggen dat er maatregelen zijn te bedenken die de kosten voor de huizen naar beneden brengen. Kunt u er een aantal noemen? In Woerden zijn maatregelen genomen en dat kostte 61.000 euro per huurwoning.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Er zijn ontwikkelingen en technische innovaties, hoe verder je in de tijd komt, dan zie je dat er technische oplossingen zijn voor woningen, die steeds minder kosten vragen. Je kunt denken aan de teruggave van een deel van de energiebelasting, je kunt kijken naar gebouw gebonden financiering, maar dat is allemaal onderdeel van de dialoog met het Rijk en daar is op dit moment nog geen pasklaar antwoord op te geven. Dat is waar wij met elkaar landelijk, overheid, gemeenten, koepels naar kijken. Daar doet de provincie ook aan mee.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Een vraag nog. Ik hoor eigenlijk niets over hoe de kosten per huis verlaagd kunnen worden. U hebt het over teruggave van belasting, maar dat moeten wij toch ook met zijn allen betalen? Als de een iets terugkrijgt, zal de ander toch echt moeten betalen.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Ik hoor hier meer een eigen opvatting van de heer Van der Sluijs dan een vraag, dus dat laat ik even zo. Dan de regeling zelf. Het gaat niet over een subsidie voor inwoners maar voor gemeenten. Het CDA heeft het opgezocht, het gaat om meer inzicht, over kennis delen, onderzoek en dat was ook een belangrijk aspect bij het vorige onderwerp voor de PVV, het gaat om participatie, ook daar is een groot deel van de subsidie voor de onderzoeken voor bedoeld om juist samen met bewoners van een wijk te kijken hoe groot het draagvlak hier is voor een bepaalde technische oplossing wanneer wij van het aardgas af moeten. Waar zou dat het beste toepasbaar zijn? Hoe zit het met de betaalbaarheid? Al dat soort aspecten komt daarbij aan de orde en die kennis kunnen wij weer delen met andere gemeenten. Ik kom zo nog even terug op de veiligheid. Een specifieke vraag van de CU/SGP, hoe? Is het draagvlak of cofinanciering? Het is beide, uit de cofinanciering moet het draagvlak blijken. Wij nemen niet de volledige kosten van het onderzoek op ons, wij vinden echt dat als gemeenten die ambitie hebben, dan moeten zij daar wel iets van laten blijken maar als het voor hen lastig is, dan kan het wel degelijk dat zij hun deel van het onderzoek, in principe is de basis 50/50, bijvoorbeeld door de netbeheerder die daar aan de gang gaat, mee laten betalen. Het gaat al gauw om 60.000 euro voor een onderzoek, dus het is van belang dat gemeenten laten zien dat het hen serieus is. Het onderwerp veiligheid, waar ook de PVV aan refereerde, aan het toezicht door de Mijnen. Dat is

primair een verantwoordelijkheid van het Rijk, maar ik begrijp wel de opmerking over de veiligheid, ook van de VVD. Ik snap dat veiligheid een belangrijk aspect is en dat vinden GS ook, zowel bij de warmtenetten als bij de warmtebronnen. Daarom is belangrijk om te kijken wie doet nou wat. De warmtenetten vallen onder de Warmtewet. Het Rijk is daarvoor bevoegd gezag en gaat over de vergunningverlening en die vragen daarin aandacht voor de veiligheid. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het verplicht beschrijven van de wijze waarop de veiligheid van het warmtenet wordt gewaarborgd. Daarnaast heeft ook de gemeente een rol. Het ordenen van de bovengrond waarin zo'n warmtenet valt, is een bevoegdheid van de gemeente. Het is aan de gemeenten om in de omgevingsvergunning hier eisen aan te stellen. De leidingen en installaties dienen te voldoen aan de NEN-voorschriften. Wanneer het gevolgen heeft voor het watersysteem, dan wordt ook het waterschap erbij betrokken. Bij de aanleg van warmtebronnen heeft de provincie een grotere rol omdat die vaak plaatsvinden in de grondwaterlaag. Daarom worden wij betrokken bij geothermieboringen. In zowel het vergunningsproces, dus de Mijnbouwwet als bij het Omgevingsmanagement is er een rol voor decentrale overheden. Daarbij kunnen wij belangen inbrengen en de mijnbouwondernemer wijzen op de specifieke kenmerken van de veiligheid waarmee in het gebied rekening moet worden gehouden. Zoals ik al eerder heb aangegeven in antwoord op vragen van PS op de eerdere vraag van de VVD in de commissie, zijn die veiligheidsaspecten bij geothermieboringen integraal onderdeel van de vergunningverlening en het toezicht. Ik hoop dat op deze manier wij duidelijk kunnen maken dat de veiligheid ook vanuit de rol van de provincie wordt geborgd in het aspect met betrekking tot de warmtebronnen.

Tweede termijn

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Bij geothermie, de gedeputeerde zei dat de aanvraag van de vergunning ligt bij het Rijk, dat klopt, maar als college moet je toch de veiligheid in de provincie naar jezelf toetrekken en goed geïnformeerd willen zijn over de veiligheid van de eigen woningen in de eigen provincie. Daarom een motie.

Motie 38/08-10-2018
Informatie inwinnen bij SodM inzake kansen op kleine aardbevingen in N-H door geothermie.

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018.

Constaterende dat:

- *Het college voornemens is in te zetten op geothermie;*
- *In het Limburgse Grubbenvorst het geothermieproject in september 2018 is stilgelegd vanwege kleine aardbevingen;*
- *Kleine aardbevingen veel schade kunnen aanrichten, bijvoorbeeld aan woningen.*

Overwegende dat:

- *Het niet onwaarschijnlijk is dat door de toepassing van geothermie ook kleine aardbevingen in Noord-Holland gaan plaatsvinden met alle gevolgen van dien;*

- *Het Staatstoezicht op de Mijnen de onafhankelijke toezichthouder is op de delfstoffen- en energiewinning in Nederland.*

Verzoeken het college om:
In contact te treden met het SodM en de Staten te informeren over de kansen van aardbevingen door geothermie in Noord-Holland

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PVV

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Ik wil wel weten hoe groot de kansen zijn en mogelijk ook andere collega's in PS. Alles samen delen heb ik horen roepen, de koper van een koopwoning mag straks betalen voor de bewoner van een huurwoning, want die heeft niks en hoeft ook niks te investeren, die krijgt het allemaal van de woningbouwvereniging, maar iemand met een koopwoning moet alles zelf aanleggen in zijn woning. En als je als jong stel net een woning hebt gekocht en je hebt een hypotheek gekregen en je moet extra gaan lenen voor een huis dat nog duurder wordt en het eigenlijk niet waard is, vind ik niet sociaal. Op basis van vrijwilligheid of van draagkracht was een vraag van 50plus. Als iedereen daar even naar kijkt hoe men hierover denkt, dan weten de bewoners van Noord-Holland op welke partij zij moeten stemmen als ze dat niet willen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Wij zullen niet tegen deze voordracht stemmen omdat het allemaal geld uitgeven is voor het doen van onderzoek, maar wij willen stellig benadrukken dat het te allen tijde wel om vrijwilligheid moet gaan. Wij hebben hierover de afgelopen weken veel krantenartikelen kunnen lezen en heel veel woningeigenaren staan niet te trappelen om een investering van 50.000 euro in hun woningen en zeker niet tegen dwang te doen en dan heb ik het nog eens niet over ouderen die misschien nog maar heel kort in hun woning blijven en misschien naar elders willen vertrekken. Na drie jaar komt er een evaluatie en na 1,5 jaar krijgen wij de stand van zaken door. Op die voorwaarden kunnen wij instemmen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Er wordt nu uitgegaan van 50% cofinanciering, maar ik wil de gedeputeerde verzoeken om in overleg te gaan met gemeenten om te kijken of dat reëel is. Ik heb zelf geen inzicht in hoe duur dat soort onderzoeken zijn, maar het zou heel jammer zijn als gemeenten graag mee willen doen en dat vanwege de financiële drempels niet kunnen. Misschien kunt u in de evaluatiecriteria van de regeling opnemen dat u gaat kijken in hoeverre die mate van cofinanciering passend is.

De heer **WIESEHAHN** (VVD): Dank de gedeputeerde voor de antwoorden. Als ik u goed beluister, dan hoor ik vooral de formele bevoegdheden die wij terecht met elkaar uit moeten voeren. Ik ben blij dat de provincie die taken serieus oppakt. Waar onze oproep over gaat is ook om in de softe kant, de beleving van veiligheid meer passie te leggen. Dus als het bijvoorbeeld gaat over onze

adviesrol richting SodM bij de aanvraag van winningsvergunningen, dan zou het mooi zijn als GS zouden zeggen, daar letten wij extra op veilige boringen. Als wij kijken naar de bijdrage van de provincie in het exploratieprogramma van de MRA, zou het mooi zijn als GS zouden zeggen, daar gaan wij extra nadruk leggen op veilige winning van warmte via duurzame bronnen. Het gaat mij ook om een stuk beleving en veiligheidscultuur waar GS juist in deze context aandacht aan gaan besteden de komende periode. Ik hoop dat de gedeputeerde ons daar een iets beter gevoel bij kan geven.

De **VOORZITTER**: Een laatste interruptie voor mevrouw De Meij.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik heb u alleen maar over veiligheid gehoord vandaag, heel goed, maar als er onderzoeken worden gedaan door gemeenten in wijken en woningen, hoe staat u tegenover vrijwilligheid?

De heer **WIESEHAHN** (VVD): De vraag of onderzoek gedaan moet worden, houdt niet direct verband met of mensen verplicht worden te participeren in een warmtenet of niet. Het gaat om de kansen die een warmtenet kan bieden voor een wijk of gemeenten. Daarover geen verschil van mening. Op het moment dat wij in de toekomst voor de vraag komen te staan, burger, u moet verplicht participeren in een warmtenet, dan kan ik mij goed voorstellen dat wij daar binnen de VVD nog een goed gesprek over hebben.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Dat wilde ik graag horen. Dank u.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Ik begin bij de VVD. Ik hoor mijnheer Wiesehahn zeggen, het is allemaal mooi en de formele rol is allemaal best geborgd, maar snapt u dat mensen daar zorgen over hebben, heeft u daar gevoel bij, is het voor u ook belangrijk dat dat aspect goed wordt geborgd. Natuurlijk heb ik daar gevoel bij en dat snap ik ook. Er wordt in algemene termen steeds meer gesproken over dat je warmtebronnen aanboren op wijkniveau zou moeten kunnen doen en ik kan mij voorstellen hoe dat voor mensen werkt, wanneer je ziet dat er in je woonwijk geboord wordt en je denkt, kan dat allemaal wel, gaat het trilling opleveren of niet, hoe zeker is dat en hoe werkt dat op langere termijn. Dat zijn zeker aandachtspunten die ik vanuit mijn portefeuille inbreng in de overleggen zoals bij het programma Warmte/Koude, dat wij daar voldoende oog voor hebben en zeker ook voor het communicatieve aspect met bewoners en omwonenden. Ik hoop dat ik u daarmee wat meer geruststel, even los van de formele rol dat wij degelijk daarbij het gevoel kunnen begrijpen en de achtergrond van de vraag. De CU/SGP, in overleg met de gemeenten zou je ook naar de reële situatie kunnen kijken, dus moet het altijd 50/50 zijn en als je ziet dat het anders moet of anders kan, wil je dat in de evaluatie meenemen. Dat zal ik zeker doen. Het is geen zwart-wit verhaal, maar het uitgangspunt is dat we samen moeten optrekken omdat wij allebei een ambitie hebben en het gaat uiteindelijk om uw wijk in uw gemeente. Dat zit vooral achter die gedachte om te beginnen. 50plus zegt, je moet niet alleen maar onderzoek doen maar dan vul ik nog een keer graag aan, het gaat ook om participatie. Het is niet alleen een papieren onderzoek, het gaat ook om de vraag om de dialoog met de wijkbewoners aan te gaan en te zeggen, hoe staat u er tegenover als hier bijvoorbeeld een

warmtenet zou komen, hoeveel zou u willen of kunnen betalen? Wat doet dat met uw woning? Over dat soort maatregelen ga je met elkaar de dialoog aan en het is onderdeel van zo'n onderzoek. De PVV zegt, geïnformeerd zijn is belangrijk in relatie tot de vraag, kijk eens naar SodM. Natuurlijk laten wij ons informeren, wij leunen niet achterover en kijk maar wat er komt, maar mede in relatie tot uw motie en ik heb het net al gezegd in eerste termijn, wij kunnen eisen stelen en dat doen wij ook en vragen om rekening te houden met de specifieke kenmerken van het gebied en de veiligheidsaspecten in de vergunningsaanvraag te borgen. Daarnaast, bij iedere vergunningsaanvraag wordt een risicoanalyse gemaakt voor bevingen en de provincie krijgt een rapport van SodM, dus per project wordt er een rapport gemaakt. Wij hebben niet een algemeen overzicht van waar in de provincie het bevingsrisico zit. Wij vragen zelf meer aandacht aan SodM maar het blijft onze aandacht vasthouden. Ik ontraad de motie in dat opzicht, omdat wij bij iedere aanvraag al een rapportage van SodM ontvangen over het bevingsrisico. Daarmee wordt aan de informatiekant voldoende gedaan en dat is ook ter inzage aan PS.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Als de gedeputeerde deze informatie in eerste termijn had gegeven, dan had ik mijn motie niet hoeven in te dienen. Daar is hij niet op ingegaan, daarom deze motie. Maar ik trek hem bij deze in.

De **VOORZITTER**: De motie is ingetrokken. Wij gaan stemmen over de voordracht. Stemverklaringen?

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Hoewel het iets ambitieuzer had gemogen is het een goed voorstel waarmee wij instemmen.

De heer **WIESEHAHN** (VVD): Voorzitter, concluderend, dank de gedeputeerde voor zijn laatste toelichting en alle vertrouwen dat het veiligheidsaspect hier goed in verweven zal zijn.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Voorzitter. Mijn partij zal tegen stemmen vanwege het in een pot stoppen van 2.890.000 euro om adviezen te laten betalen voor iets wat wij voor Nederland niet eens willen.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Wij stemmen voor omdat het thans alleen over adviezen en cofinanciering gaat en niet over besluitvorming en dwang.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen hun hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat de voordracht is aanvaard.

13a. Statenvoordracht 59 Vaststelling van het Reglement van Orde werkzaamheden jury Ribbius Peletier penning
13.b. Statenvoordracht 60 Benoemen van de leden van de jury Ribbius Peletier penning

De **VOORZITTER**: Er zijn geen woordmeldingen. Mag ik daaruit de conclusie trekken dat u bij acclamatie instemt met de voordracht?

De heer **ANNAERT** (VVD): Stemverklaring. Wij – en met name namens het vrouwelijk smaldeel in onze fractie – kunnen niet instemmen met punten 1 en 2 van het dictum. Punt 3 willen wij niet zover gaan, omdat de verwachting bestaat dat er een meerderheid zal zijn voor het wel invoeren en wij vinden het te ver gaan om tegen de voorgedragen kandidaten te stemmen. Wij zijn in principe tegen het instellen van deze penning en dus ook tegen het reglement.

De **VOORZITTER**: Waarvan acte, de overige leden daarvoor, zodat de voordracht is aanvaard.

14. Statenvoordracht Benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing

De **VOORZITTER**: Ik heb begrepen dat het in het voortraject bij acclamatie is afgewikkeld. Als dat zo is, dan kunnen wij daar bij acclamatie over stemmen en ik concludeer dat PS unaniem met deze voordracht instemmen. Dat is het geval.

15. Vragenuur

De **VOORZITTER**: Er zijn geen vragen ingediend.

2.a. Actualiteiten

De **VOORZITTER**: Dan rest ons nog de actualiteit, agendapunt 2.a.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Nuon heeft een vergunning aangevraagd voor een nieuwe biomassacentrale in Diemen en dat druist in tegen de doelstelling van de provincie om CO2 neutraal te worden. De bouw van een biomassacentrale is omstreden, dit soort grote houtkachels levert niet alleen een hoop fijnstof op, maar belangrijker nog, staat haaks op de provinciale CO2-doelstellingen. De biomassa moet namelijk van ver over de hele wereld aangevoerd worden. In een Milieueffectrapportage van augustus 2009 was dit ook al bekend en er werd toen gesproken over een 8 MW centrale, maar er zou in de regio onvoldoende biobrandstof zijn. Nu heeft Nuon een aanvraag gedaan voor een centrale van 120 MW. Deze centrale blijft het hele jaar rond hout verbranden en de hoeveelheid biomassa die daarvoor nodig is, is gigantisch. Een snelle rekensom leert ons dat binnen vijf maanden alle bomen uit het Amsterdamse bos op zouden zijn. Er is geen mogelijkheid om deze hoeveelheid biomassa op een duurzame wijze te verkrijgen. In 2011 heeft Greenpeace al melding gemaakt van dat dit soort biomassa de oerbossen van Canada vernietigt. Het Planbureau voor de Leefomgeving spreekt in de analyse van het klimaatakkoord ook over de schaarste van duurzame biomassa en dat deze vorm zeer beperkt ingezet kan worden. Bomen groeien niet zo snel als zij verbranden. Ik noem vier punten die wij weten. Met de keuzes die wij nu maken, moeten wij 10 tot 20 jaar vooruit. Nuon erkent dit ook en schuift bewust de duurzaamheid door tot na 2030. Duurzame biomassa is alleen mogelijk als ook de productie wordt meegenomen. Nuon geeft aan dat er hout op de wereldmarkt ingekocht zal worden, het is dus maar een kant van de medaille, niet de duurzame kant. Wij zijn op dit moment bezig met het uitwerken van het klimaatakkoord. Biomassa wordt hierin veelvuldig genoemd en het nu al

vergunnen van deze centrale zal ervoor zorgen dat we op andere plekken harder moeten gaan lopen met meer windmolens en meer zonnepanelen, meer geothermie. Als laatste, er zijn alternatieven en dat weet Nuon ook, maar schuift het bewust op de lange baan. De actualiteit waarom wij hier staan zit hem in dat deze vergunning heel snel verleend zou kunnen worden. Hoe snel, weten wij niet exact, maar wij zien wel dat Nuon nu al op zoek is naar een bouwer voor deze centrale. Nuon trekt duidelijk een sprint om een loopje te nemen met de CO2-reductie en duurzaamheid. Onze inzet moet zijn, echt duurzaam en goed gebruik van grondstoffen. Ik hoop op een positief antwoord van het college om de vergunning niet te verlenen en om wat sturing mee te geven. Om een tweede termijn te voorkomen, heb ik een motie.

Motie 39/08-10-2018
Geen biomassacentrales

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 8 oktober 2018

Constaterende dat:
Er vergunningen worden aangevraagd voor biomassacentrales.

Overwegende dat:
Het Planbureau voor de Leefomgeving in het rapport 'Analyse van het voorstel voor hoofdlijnen van het klimaatakkoord' zeer kritisch is over de rol van biomassa en het duurzaam verkrijgen hiervan.

Zijn van mening dat:
- *Er op dit moment geen vergunningen moeten worden uitgegeven voor de bouw van biomassacentrales;*
- *Eerst een goede afweging gemaakt moet worden welke plek biomassa krijgt in de C02 reductieplannen.*

Gehoord de discussie, verzoeken het college van GS geen vergunningen te verlenen voor biomassacentrales, zolang het klimaatakkoord niet uitgewerkt is

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **DE KAM** (CDA): Voorzitter. Het mooie van een actualiteit is dat niemand zich heeft kunnen verdiepen in de exacte inhoud. Het lijkt mij goed om dat wel te doen. Het CDA is benieuwd of de gedeputeerde inschat dat de door Nuon aangevraagde vergunning op korte termijn verleend zou kunnen worden, uitgaande van de ingediende documenten. Ook horen wij graag of de bouw van de centrale een direct gevolg is van het feit dat de gaskraan in Groningen

wordt dichtgedraaid of dat deze ontwikkeling hier los van staat. Tot slot zou het fijn zijn om te weten welke instrumenten GS hebben om deze vergunning wel of niet te verlenen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. De heer De Kam zei het al, om zo'n verregaande beslissing of motie in een actualiteit te doen, betreurt het college ten zeerste. Dat hadden wij graag in de commissie besproken. Om maar even op de hamvraag te komen, mijnheer De Kam, een vergunningsprocedure kan enige tijd duren. Hoelang weet ik niet, maar het klopt, 5 november staat in de boeken. Ik ga over het vergunningsdeel als gedeputeerde Milieu en mijn collega Van der Hoek over het beleidsinhoudelijke deel. Maar uw vragen gaan met name over het vergunningsdeel, het beleidsinhoudelijke en daar komt een beetje de irritatie van het college vandaan, dat zullen wij echt met elkaar ook in het kader van het klimaatakkoord nader moeten bespreken. Het Rijk gaat over de kaders voor de biomassacentrales. Een aantal jaren geleden zijn daar afspraken over gemaakt, ook met de provincies en andere overheden. Als je een biomassacentrale wilt, dan moet je gewoon een vergunningsprocedure doorlopen. Bij de OD dient een omgevingsvergunning te worden aangevraagd en deze bestaat uit onder meer een bouwvergunning en een milieuvergunning. Wij hebben het nu over de centrales 33 en 34 in Diemen en die zouden moeten worden aangepast voor een deel op houtstook ter vervanging van aardgas. Het gaat over de productie van warmte en niet van elektriciteit. Nuon heeft de procedure aangevraagd, de OD toetst deze op de geldende kaders, denk aan het bestemmingsplan en milieueisen rond emissies. Op 5 november loopt de tender van Nuon af en zullen zij een keuze maken uit de inschrijvingen en dan wordt pas duidelijk met welke aannemer gewerkt zal worden en met welk ontwerp. De vergunningsaanvraag zal op basis van het conceptontwerp verder worden aangescherpt. Dergelijke vergunningstrajecten zijn lange processen en wanneer de definitieve vergunning wel of niet wordt verleend, is nog niet bekend. Inmiddels hebben wij ook kennis genomen van de klimaatafspraken. In hoeverre dat hier een relatie heeft kan ik niet zeggen. Ik ga uit van de huidige kaders en daarbinnen kunnen zij die aanvraag indienen en ik toetst op de basis van de huidige kaders die wij hebben meegekregen.

De heer **ZOON** (PvdD): Als ik het goed begrijp, dan was deze aanvraag van Nuon nog niet bij u bekend. Als ik terugzoek zie ik in maart van dit jaar dat Nuon hiermee naar buiten is getreden, maar dit is de eerste keer dat u hiervan hoort?

Gedeputeerde **TEKIN**: De OD is permanent in gesprek met vergunningen en ik heb niet alle vergunningsaanvragen in het vizier. Weet u hoe groot onze provincie is?

Tweede termijn

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter, ik ben een beetje verbaasd dat zo'n grote centrale niet bekend is bij het college, helemaal omdat de duurzaamheid dat bij ons een vrij actueel thema is. Ik heb de gedeputeerde nog niet gehoord of hij voor of tegen de motie is, die eigenlijk heel simpel is, wacht nu nog heel even met het vergunnen van dit soort dingen totdat wij een goed beeld hebben van wat wij precies willen gaan doen met biomassa in Noord-Holland.

De **VOORZITTER**: Ik denk dat de gedeputeerde impliciet al wel antwoorden heeft gegeven, maar u wilt dat expliciet van hem horen, begrijp ik.

Gedeputeerde **TEKIN**: Aan het begin van deze ochtend is de betrouwbare overheid gevallen, ik meen door mevrouw Pels. Ik wil een betrouwbare overheid zijn en ga uit van de huidige wet- en regelgeving. Mocht dat tijdens de wedstrijd veranderen, dan hoor ik dat het liefst vanuit Den Haag. Dan doen wij daaraan mee, maar ik ga uit van de huidige wet- en regelgeving en het college ontraadt met kracht deze motie.

Mevrouw **KOCKEN** (GL): Voorzitter, ik was al gaan staan zodat u mij niet over het hoofd zou zien, maar dat hielp niet. Ik had verwacht uit de beantwoording wel te kunnen afleiden wat mijn grote vraag is, vooral, komt het hier voor? Hebben wij hier iets over te zeggen? Het laatste wat de gedeputeerde gezegd heeft, namelijk onduidelijkheid over ik wist dit niet specifiek maar er gebeurt heel veel, dat verontrust mij wel heel erg. Dit is niet gewoon een vergunninkje, dit is een enorme installatie en in die zin verbaast het mij dat u zegt, laten wij nou niet aan dit soort moties beginnen, want de motivering daarvan ging volgens mij vooral over, het wordt netjes getoetst dus het komt wel goed. Ik weet niet of wij dit hier allemaal zo maar van u moeten aannemen en dan straks moeten vaststellen dat er misschien een vergunning ligt. Ik zou graag van u willen horen, komt er een moment waarop wij hier iets van kunnen vinden en misschien ook vergunningsvoorwaarden kunnen beïnvloeden of staan wij helemaal buiten spel?

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter, u moet mij geen woorden in de mond leggen, mevrouw Kocken. Dit is een vergunningsaanvraag en er zijn tientallen vergunningsaanvragen. Ik ben niet zo'n bestuurder dat ik bij iedere vergunningaanvraag op de eerste rang ga zitten. Het OD voert het mandaat uit, bevoegd gezag, daar zitten alle deskundigen. Mochten daar risico's in zitten, dan krijg ik dat te horen. Deze was nog niet tot mij gekomen maar dat hoeft ook helemaal niet, want hij zit nog in het vergunningaanvraagtraject. Als er in de toekomst een onderwerp naar boven komt, dan komt het vanzelf bij mij. Er zijn tientallen vergunningsaanvragen, omgevingsvergunningen, herzieningen op vergunningen, het is volstrekt logisch dat ik daar niet allemaal van op de hoogte ben. Het ligt bij het OD, dat hebben wij mooi gescheiden in deze provincie.

Mevrouw **KOCKEN** (GL): Ik vind het echt verontrustend dat u dit als elke andere vergunningsaanvraag ziet. Ook als dat betekent, als dit binnen de kaders past, dan is dat prima. Ik denk dat wij hier straks dan moeten vaststellen dat wij helemaal niet blij zijn met de kaders als dit zo maar door kan gaan. Dat zou ik liever nu weten dan wanneer het straks te laat is.

Gedeputeerde **TEKIN**: Ik begon mijn verhaal dat wij met het Rijk een aantal afspraken hebben gemaakt. Het Rijk stelt de kaders vast en daar toetst de OD op. De OD doet niets illegaals of iets dergelijks, het zijn gewoon de huidige wet- en regelgeving waarop getoetst wordt. Als die regelgeving gaat veranderen op basis van het klimaatakkoord dat afgelopen vrijdag naar buiten is gekomen, dan is dat een nieuw feit, maar op dit moment gaan wij uit van de huidige wet- en

regelgeving en daar toetst de OD op. Dat doen ze altijd heel zorgvuldig en daar nemen ze de tijd voor.

De **VOORZITTER**: En een alternatief is er ook niet want als je niet toetst op huidige wet- en regelgeving, dan ga je juridisch splinterhard onderuit en dat kan nooit de bedoeling van deze Statenleden zijn.

De heer **ZOON** (PvdD): Wij zijn toch degenen die de kaders stellen in Noord-Holland. Ik zou dan ook willen weten wanneer wij wel de mogelijkheid te krijgen om hieraan recht te doen en niet alleen achter het Rijk aanlopen.

De **VOORZITTER**: Volgens mij is het heel goed mogelijk dat u hierover met de gedeputeerde in de commissie spreekt over hoe dat procedureel loopt.

Gedeputeerde **TEKIN**: Dat is het beleidsinhoudelijke deel en dat gesprek moet u met gedeputeerde Van der Hoek voeren en dat gaat u ook voeren, dat komt uw kant op. Ik ga in mijn milieuportefeuille uit van de huidige wet- en regelgeving.

De **VOORZITTER**: Wij gaan stemmen. Stemverklaringen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Wij willen de PvdD bedanken dat zij ons hierop geattendeerd hebben. Wij snappen dat wij niet zo maar kunnen ingrijpen in deze vergunningsprocedure, dat heeft de gedeputeerde duidelijk uitgelegd, maar het is goed dat wij binnenkort in de commissie hierover gaan praten en kijken hoe wij dat signaal aan het Rijk kunnen geven, want het gaat inderdaad om keuzes die nogal bepalend zijn voor de toekomst en dit klinkt niet als een verstandige keuze.

Mevrouw **KLAASSEN** (D66): Ik sluit mij hierbij aan.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Om elke suggestie van belangenverstrengeling te voorkomen, zal ik mij onthouden van stemmen omdat ik directeur ben van een welzijnsorganisatie die grond huurt van Nuon in de nabijheid van de planlocatie van de biovergasser.

Mevrouw **DE GROOT** (SP): Voorzitter. Wij zijn van mening dat een biomassacentrale niet veel oplost, integendeel, veel vervuiling en onnodige kap van bomen met zich meebrengt. Daarom willen wij alvast een signaal meegeven aan de gedeputeerde en mogelijk ook aan de OD en willen wij voor de motie van de PvdD stemmen.

De heer **VAN DER SLUIJS** (PVV): Wij vinden het een hele sympathieke motie, zeker als het gaat om een biomassacentrale waar hele bossen en heel veel afval uit Polen straks vergast gaan worden om er energie van te maken, zolang het klimaatakkoord niet is uitgewerkt. Dan hebben wij grote problemen met het dictum. Wij zullen tegen de motie stemmen.

Mevrouw **DOEVENDANS** (PvdA): Wij stemmen ook tegen de motie. Ik wil vragen om dit terug te laten komen samen met de gedeputeerde over het beleid, om hier een technische briefing over te hebben hoe het precies zit met biomassavergassing. Er zijn veel voors en tegens en daarom zouden wij graag eerst inhoudelijk op niveau worden gebracht.

De heer **DE KAM** (CDA): Woorden van gelijke strekking.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, de overige leden daar tegen, zodat de motie is verworpen.

16. Sluiting

De **VOORZITTER**: Ik wens u wel thuis en sluit de vergadering om 17.30 uur. Wij zien elkaar terug op 12 en 19 november 2018.

***

Besluitenlijst PS

■ ■ ■ ■ ■

Datum vergadering : *8 oktober 2018*
Voorzitter : *dhr. J.W. Remkes*
Griffier : *mw. K. Bolt*

1. Opening en mededelingen.
De heren Leever (ONH) en Deen (PVV), alsmede mevrouw Koning (CDA) zijn afwezig. De heren Ludriks en Van Hooff (PVV), alsmede mevrouw Van Langen (VVD) arriveren later. De heer Yurdakul (D66) is vanaf de middag afwezig en gedeputeerde Post verlaat de vergadering om 14.00 uur.

Tijdens lunch neemt de voorzitter een petitie in ontvangst over sport.

2. Vaststelling agenda en regeling werkzaamheden.
PS heeft ingestemd met de behandeling van de aangemelde actualiteit door fractie PvdD inzake “Geen vergunningen voor biomassacentrales”. Het voorstel om dit punt na het Vragenuur te behandelen als agendapunt 15a wordt ingewilligd.

PS heeft ingestemd met de behandeling van een ingediend gecombineerd-interpellatieverzoek door fracties SP, ChristenUnie-SGP en GroenLinks, inzake “ontwikkelingen A8-A9 en ICOMOS-Unesco Werelderfgoed Stelling van Amsterdam. Het voorstel om dit punt te behandelen als agendapunt 2b wordt ingewilligd.

Er zijn geen moties Vreemd aan de Orde van de Dag ingediend.

2b. Gecombineerd interpellatieverzoek inzake de ontwikkelingen A8-A9 en ICOMOS/Unesco Werelderfgoed Stelling van Amsterdam (fracties SP, ChristenUnie-SGP en GroenLinks).

Fracties SP, ChristenUnie-SGP en GroenLinks stellen vragen aangaande dit onderwerp. Gedeputeerden Post en Geldhof beantwoorden de vragen.

3a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding.
Er zijn geen stukken ter bekrachtiging binnen gekomen.

3b. Lijst geheimhouding PS.
De lijst wordt voor kennisgeving aangenomen.

4. Vaststelling notulen van de vergaderingen van 9 juli en 12 september 2018.
De notulen worden ongewijzigd vastgesteld.

5. **Vaststelling Strategische Statenagenda.**
De Strategische Statenagenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

6. **Vaststelling lijst Ingekomen stukken.**
De lijst ingekomen stukken wordt vastgesteld.

7. **Vaststelling lijst moties.**
De lijst moties wordt vastgesteld.

8. **Hamerstukken.**

8a. **Ophoging fondsvermogen Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH).**
Voordracht 51-2018

Provinciale Staten besluiten:
1. kennis te nemen van het verzoek van de directie van PDENH om de tweede tranche van het fondsvermogen ad. €25 miljoen aan PDENH beschikbaar te stellen;
2. de tweede tranche aan PDENH beschikbaar te stellen door een bedrag van €25 miljoen te doteren aan het fondsvermogen van PDENH.

Fractie PVV wenst **aantekening** tegen de voordracht te hebben gestemd.

8b. **Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer "Restauratie van rijksmonumenten".**
Voordracht 52-2018

Provinciale Staten besluiten:
1. GS te verzoeken om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden gekregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave.
2. GS te verzoeken om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor Provinciale Staten inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt.
3. GS te verzoeken om de opzet van de subsidieregeling aan te scherpen, zodat aan eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.
4. GS te verzoeken om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen.
5. GS te verzoeken om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauraties van rijksmonumenten steekproefsgewijs in het veld te controleren.
6. GS te verzoeken om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht.
7. GS te verzoeken om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met de andere Randstadprovincies geleerd kan worden.

8c. Wijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.
Voordracht 53-2018

Provinciale Staten besluiten:
geen gebruik te maken van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen bij het Dagelijks Bestuur van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, betreffende de conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019.

8d. Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek.
Voordracht 54-2018

Provinciale Staten besluiten:
Met betrekking tot de voorgestelde resultaatbestemming 2017 van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV):
1. niet akkoord te gaan met de door de OFGV voorgestelde resultaatbestemming 2017;
2. de zienswijze op de voorgestelde resultaatbestemming 2017 vast te stellen.

8e. Zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD Noord-Holland Noord.
Voordracht 55-2018

Provinciale Staten besluiten:
Met betrekking tot de voorgestelde tweede begrotingswijziging van de RUD Noord-Holland Noord (RUD NHN):
1. akkoord te gaan met de door de RUD NHN voorgestelde tweede begrotingswijziging;
2. de zienswijze op de voorgestelde tweede begrotingswijziging vast te stellen.

8f. Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018.
Voordracht 49-2018

Provinciale Staten besluiten:
1. kennis te nemen van het ontwerpbesluit om de aanvragen van de ondersteuningsstichtingen van de Statenfracties: VVD, PvdA, D66, SP, CDA, PVV, GroenLinks, CU-SGP, PvdD, ONH en 50PLUS vast te stellen conform artikel 11, lid 2 van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015;
2. dat het ontwerpbesluit, dat zijn vertaalslag krijgt in elf besluiten van de voorzitter van Provinciale Staten tot subsidievaststelling, hen geen aanleiding geeft om hierover wensen en bedenkingen ter kennis van de voorzitter te brengen.

9. Zomernota 2018.
Voordracht 50-2018

Motie M34-2018 ingediend door ChristenUnie-SGP, GroenLinks en SP is aangehouden.

Provinciale Staten besluiten:
1. de Zomernota 2018 vast te stellen;
2. de bij deze zomernota gewijzigde programmabudgetten van de begroting 2018 vast te stellen;
3. de in deze zomernota opgenomen mutaties in de reserves vast te stellen;
4. een krediet beschikbaar te stellen van € 4,8 miljoen voor de planuitwerkingsfase Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/ Duinpolderweg waarvan € 1,6 miljoen gedekt wordt uit de reserve Infrastructuur en het overige uit middelen derden.
5. het te activeren krediet op te nemen in het PMI en af te schrijven in 25 jaar.
6. voor de uitvoering van het project HOV in 't Gooi het krediet te verhogen met € 9.400.000 naar € 121.400.000, ten laste van de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in 't Gooi OV.
7. de bestaande labeling van de resterende reservering binnen de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in 't Gooi OV van € 9.500.000 te verbreden om dit bedrag binnen TWIN-H beschikbaar te houden voor onvoorziene kostentoenames op het project HOV in 't Gooi.

Fractie PVV wenst **aantekening** voor de voordracht te hebben gestemd, maar tegen punten 4, 5, 6 en 7.
Tegen **voordracht 50-2018** stemt de fractie: **PvdD**.

10. Begroting en werkplan 2019 Metropoolregio Amsterdam (MRA).
Voordracht 56-2018

Motie M35-2018 ingediend door de fracties VVD, D66, CDA en PvdA wordt aangenomen.
Dictum:
Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om:
- de herhaalde wens van PS tot "concretisering van de doelstelling van het bereiken van de top drie positie als uitgangspunt van alle maatregelen te nemen en het formuleren van meetbare resultaten op weg daar naar toe" in te brengen in de MRA Regiegroep van 10 oktober 2018;
- de reacties van de MRA-partners en eventuele toezeggingen van de MRA-organisatie terug te koppelen aan PS, ter bespreking in de eerstvolgende commissie-vergaderingen.

Tegen **motie M35-2018** stemmen: PVV, SP, GroenLinks, PvdD, 50PLUS en ChristenUnie-SGP.

Provinciale Staten besluiten:
1. Kennis te nemen van de vergaderstukken voor de vergadering van de Regiegroep Metropoolregio Amsterdam van 10 oktober 2018.
2. Wensen en opvattingen desaangaande naar voren te brengen, die door de vertegenwoordigers van de provincie Noord-Holland ingebracht kunnen worden in de vergadering van de Regiegroep Metropoolregio Amsterdam van 10 oktober 2018.

Fractie PvdD wenst aantekening voor de voordracht te hebben gestemd om de samenwerking niet in de weg te staan, maar nog niet tevreden te zijn met hoe het er nu voor staat.
Tegen **voordracht 56-2018** stemmen de fracties: PVV en 50PLUS.

11. Verklaring van geen bedenkingen (vvgb) Versterking Markermeerdijken.
Voordracht 57-2018

Motie M37-2018 ingediend door fracties PvdA, VVD, D66 en CDA wordt aangenomen.
Dictum:

- met de betrokken partners binnen de 'Alliantie Markermeerdijken' voor de verdere uitwerking van de ruimtelijke invulling een concept plan van aanpak burgerparticipatie op te stellen waarin tenminste tot uitdrukking komt
  a. het niveau van participatie
  b. de vormen van participatie
  c. de verwachtingen die inwoners en belanghebbenden bij het participatieproces mogen hebben;
- het opstellen van dit plan van aanpak als voorwaarde op te nemen bij het verlenen van de vergunning.

Tegen **motie M37-2018** stemmen de fracties PVV, SP, GroenLinks, PvdD en 50PLUS.

Provinciale Staten besluiten:
voor het project Versterking Markermeerdijken een verklaring van geen bedenkingen af te geven over de door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier ingediende aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het afwijken van meerdere bestemmingsplannen in de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam.

Tegen **voordracht 57-2018** stemmen de fracties: SP, GroenLinks, PvdD en 50PLUS.

12. Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving.
Voordracht 58-2018.

Provinciale Staten besluiten:
voor de uitvoering van de Voortgangsagenda Warmtetransitie, onderdeel Warmtetransitie van de gebouwde omgeving, een bedrag van € 2 miljoen beschikbaar te stellen uit de reserve EXIN-H, compartiment Duurzame Energie.

Tegen **voordracht 58-2018** stemt de fractie: PVV.

13. Vaststelling van het Reglement van Orde werkzaamheden jury Ribbius Peletier penning en benoemen leden van de jury.
Voordracht 59 en 59A.

Provinciale Staten besluiten bij acclamatie:
Besluit 59-2018:

1. tot het instellen van de Ribbius Peletier Penning;
2. tot vaststelling van het Reglement Ribbius Peletier Penning overeenkomstig bijlage A (besluit 59A);
3. de in bijlage B van deze voordracht genoemde kandidaten te benoemen tot lid dan wel voorzitter van de jury.

Bijlage B. Kandidaat-leden voor de jury
Leden:
- Mw. mr. A. Broekers-Knol (voorzitter)
- Mw. H. Benmiloud
- Mw. dr. L.M. Mügge
- Mw. mr. E. Doets

Fractie VVD wenst **aantekening** tegen punten 1 en 2 van het dictum te zijn en daarmee tegen het instellen van de penning en het reglement, maar willen met punt 3 niet zo ver gaan om tegen de kandidaten te stemmen.

Besluit 59A-2018:
Reglement Ribbius Peletier Penning

Artikel 1 Begripsbepalingen
In dit reglement wordt verstaan onder:
a. penning: de Ribbius Peletier Penning die jaarlijks door een jury wordt uitgereikt aan een Noord-Hollandse vrouw die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor de positie en rol van vrouwen in de politiek in de provincie Noord-Holland.
b. jury: de jury die de ontvanger van de penning selecteert en de penning uitreikt.

Artikel 2 Penning
Er is een penning die jaarlijks door een jury wordt uitgereikt aan een Noord-Hollandse vrouw die zich verdienstelijk heeft gemaakt om de positie en rol van vrouwen in de politiek in de provincie Noord-Holland te verbeteren.

Artikel 3 Instelling jury
1. Er is een jury waarvan de leden worden benoemd door Provinciale Staten op voordracht van het presidium.
2. De jury bestaat uit vier leden, waaronder de voorzitter.
3. De ontvanger van de penning kan voor de duur van één jaar aansluitend op de uitreiking als extra lid zitting nemen in de jury.
4. Bij de samenstelling van de jury wordt gelet op de diversiteit van de jury als geheel, waarbij er naar wordt gestreefd dat de netwerken van de verschillende leden zoveel mogelijk complementair aan elkaar zijn.
5. De jury vergadert maximaal vier keer per jaar.

Artikel 4 Lidmaatschap jury
1. Een lid is geen Statenlid of duo-commissielid en niet werkzaam bij een fractie of de ambtelijke organisatie van de provincie Noord-Holland of gelieerd aan een van de voorgenoemde partijen.
2. Elk lid neemt op persoonlijke titel zitting in de jury.
3. Voor de leden geldt een benoemingstermijn van vijf jaar.

4. Het lidmaatschap van de jury eindigt:
   a. op het moment dat de termijn van benoeming is verstreken;
   b. door schriftelijk ontslag op eigen verzoek, of
   c. door ontslag van rechtswege indien het lid niet langer voldoet aan de voorwaarde genoemd in het eerste lid.

5. Het ontslag genoemd in het vierde lid, onderdeel b, geschiedt door middel van een brief aan het presidium. Het presidium draagt in dat geval een nieuw lid voor ter benoeming door Provinciale Staten voor de resterende duur van de benoemingstermijn van vijf jaar.

Artikel 5 Ondersteuning jury

De jury wordt bij haar werkzaamheden ambtelijk ondersteund door een Staten- en commissieadviseur van de Statengriffie, die zal optreden als secretaris van de jury.

Artikel 6 Procedure selectie kandidaat

1. Eenieder kan in het jaar voorafgaand aan het jaar waarin de penning wordt uitgereikt tot twee maanden voorafgaand aan de beoogde uitreikingsdatum een kandidaat voor de penning voordragen aan de jury.
2. De voordracht wordt schriftelijk of per email ingediend bij de secretaris van de jury.
3. De voordracht wordt voorzien van een uitvoerige beschrijving van de verdiensten van de kandidaat en van een curriculum vitae van de kandidaat.
4. De jury kent de penning toe op basis van de criteria als bedoeld in artikel 6 en stelt een juryrapport op met een onderbouwing van haar keuze.
5. De beslissing inzake het toekennen van de penning geschiedt bij meerderheid van stemmen.
6. Bij staking van de stemmen beslist de voorzitter.
7. De jury vergadert in beslotenheid.
8. De jury brengt uiterlijk op 5 februari van elk jaar het juryrapport onder geheimhouding ter kennis van het presidium.
9. Over de beslissing van de jury wordt niet gecorrespondeerd.

Artikel 7 Criteria voor de toekenning van de penning

1. Om in aanmerking te kunnen komen voor de penning dient betrokkene:
   a. zich verdienstelijk te hebben gemaakt voor de positie en rol van vrouwen in de politiek in de provincie Noord-Holland;
   b. van onbesproken gedrag te zijn.
2. De penning wordt niet toegekend in het geval dat waardering en erkentelijkheid voor de verdiensten reeds in een vergelijkbare vorm tot uitdrukking zijn of worden gebracht.

Artikel 8 Uitreiking

1. De uitreiking van de penning geschiedt jaarlijks in de week van internationale vrouwendag.
2. De jury reikt de penning uit.
3. De ontvanger van de penning verkrijgt naast de penning een oorkonde waarin de uitzonderlijke verdiensten worden vermeld, alsmede de datum van uitreiking.
4. Het juryrapport wordt op de dag van uitreiking van de penning openbaar gemaakt.

Artikel 9 Inwerkingtreding
Dit reglement treedt in werking met ingang van de eerste dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin zij wordt geplaatst.

14. Benoemen lid Werkgroep Arondéuslezing.
Voordracht 48-2018

Provinciale Staten besluiten bij acclamatie:
de heer H.J. de Graaf aan te wijzen als lid van de werkgroep Willem Arondéuslezing voor de (resterende) periode 2015-2019.

15. Vragenuur.
Er zijn geen mondelinge vragen ingediend.

15a. Actualiteiten (onder voorbehoud van instemming PS).
De door fractie PvdD aangemelde actualiteit “geen vergunning voor biomassacentrales” is behandeld.

16. Sluiting.
De voorzitter sluit de vergadering.

A 32/ 08-10-2018
puntg

VERWORPEN

Partij voor de Dieren
Statenfractie Noord-Holland

Amendement geen bereikbaarheid Duin- en Bollenstreek en Landschapsplan A8-A9

Provinciale Staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op 8 oktober 2018 ter behandeling van de Zomernota 2018;

besluiten in bovengenoemd ontwerpbesluit de volgende onderdelen te schrappen:

- 4. "Een krediet beschikbaar te stellen van € 4,8 miljoen voor de planuitwerkingsfase Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/ Duinpolderweg waarvan € 1,6 miljoen gedekt wordt uit de reserve Infrastructuur en het overige uit middelen derden.";

- 5. "Het te activeren krediet op te nemen in het PMI en af te schrijven in 25 jaar.";

en het onderdeel 3: "De in deze zomernota opgenomen mutaties in de reserves vast te stellen" aan te vullen de tekst:

met

", exclusief het beschikbaar stellen van €1 miljoen voor de planfase Verbinding A8-A9";

en de nummering aan te passen.

Toelichting
Op dit moment is het nog onbekend welke gevolgen de uitspraak van de RvS heeft op de Programma Aanpak Stikstof. Deze uitspraak wordt snel verwacht, mogelijk kort na 7 november, en biedt duidelijkheid ook over dit project. Daarnaast is er vanuit de provincie Zuid-Holland een aanpassing gekomen n.a.v. het Voorkeurs Alternatief, die nog niet besproken is in de commissie M&F. Tevens bevat het plan op dit moment nog geen aanpak voor een integrale bereikbaarheid van de regio waarbij fiets en openbaar vervoer gelijkwaardig wordt meegenomen.
Het beschikbaar stellen van het budget voor de planuitwerkingsfase is daarom prematuur en kan daarom op dit moment niet worden vastgesteld.

Daarnaast wordt er in de zomernota een verschuiving gedaan uit de reserve TWIN-H naar het project A8-A9, waarbij geld beschikbaar gemaakt wordt voor een Landschapsplan. De nut en noodzaak van dit Landschapsplan is onvoldoende aangetoond en er kan daarom geen budget voor gereserveerd worden.

F.A.S. Zoon
Partij voor de Dieren

M 31 / 007-10-2018
punt 2B

VERWORPEN

GROEN LINKS NOORD-HOLLAND ChristenUnie SGP SP

Motie van wantrouwen

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 8 oktober 2018,

Constaterende dat:

- Provinciale Staten niet of tenminste onvolledig is geïnformeerd over de reactie van ICOMOS in december 2017 op vragen die het ministerie van OCW aan de organisatie stelde op verzoek van Gedeputeerde Staten;
- GS zich ook na schriftelijke vragen en een interpellatiedebat op het standpunt blijft stellen dat er in de email van 22 december geen nieuwe informatie stond en dat er geen aanleiding was PS aanvullend te informeren;

Van mening dat:

- De nu openbaar geworden informatie relevant was voor de beraadslagingen van Provinciale Staten over de keuze voor een voorkeursvariant A8-A9 en het vervolgproces;
- Deze informatie aanleiding zou moeten zijn voor een heroverweging van dat besluit;

En zegt haar vertrouwen op in Gedeputeerde Staten

En gaat over tot de orde van de dag,

Alwin Hietbrink (GroenLinks)
Michel Klein (ChristenUnie-SGP)
Wim Hoogervorst (SP)

M32/08-10-2018
punt 9

GROEN LINKS ChristenUnie SGP

SP 50 PLUS

INGETROKKEN

opnieuw ingediend als motie 33-2018

Motie restant middelen motie 110 naar algemene reserve

Betreft agendapunt 9: Zomernota.

De Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 9 oktober 2018 ter bespreking van de Zomernota,

constaterende dat:

- GS naar aanleiding van motie 110 de vrije ruimte binnen de reserves in kaart heeft gebracht en voorts voorstellen heeft gedaan tot besteding daarvan voor plannen die in 2018 te realiseren zouden zijn;
- Bij bespreking van die voorstellen is gebleken dat niet alle plannen gerealiseerd zouden worden in 2018, doch uiterlijk voor de verkiezingen van 20 maart 2019;
- Uit de Zomernota blijkt echter dat niet alle plannen daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden voor 20 maart 2019, en dat dus de gereserveerde middelen in weerwil van de eerdere toezeggingen niet volledig tot besteding zullen komen in de lopende bestuursperiode;

Overwegende dat:

- Ten aanzien van 1 onderdeel van de door GS voorgelegde plannen, te weten het meerjarenplan voor de restauratie van rijksmonumenten, het van meet af aan duidelijk was dat snelle besteding niet aan de orde zou zijn;

verzoeken GS:

- De middelen die gereserveerd waren voor de plannen voortkomend uit motie 110 en niet tot werkelijke besteding zijn gekomen voor maart 2019, met uitzondering van het meerjarenplan voor de restauratie van rijksmonumenten, te laten vrijvallen naar de algemene reserve;
- PS uiterlijk in januari 2019 te informeren over de stand van zaken;

en gaan over tot de orde van de dag.

Zita Pels	Michel Klein	Wim Hoogervorst	Olga de Meij
GroenLinks	ChristenUnie/SGP	SP	50 plus

GROEN LINKS ChristenUnie SGP

SP. 50 PLUS

M 33/OD-10-2018 punt 9

VERWORPEN

Motie restant middelen motie 110 naar algemene reserve

Betreft agendapunt 9: Zomernota.

De Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 9 oktober 2018 ter bespreking van de Zomernota,

constaterende dat:

- GS naar aanleiding van motie 110 de vrije ruimte binnen de reserves in kaart heeft gebracht en voorts voorstellen heeft gedaan tot besteding daarvan voor plannen die in 2018 te realiseren zouden zijn;
- Bij bespreking van die voorstellen is gebleken dat niet alle plannen gerealiseerd zouden worden in 2018, doch uiterlijk voor de verkiezingen van 20 maart 2019;
- Uit de Zomernota blijkt echter dat niet alle plannen daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden voor 20 maart 2019, en dat dus de gereserveerde middelen in weerwil van de eerdere toezeggingen niet volledig tot besteding zullen komen in de lopende bestuursperiode;

Overwegende dat:

- Ten aanzien van 1 onderdeel van de door GS voorgelegde plannen, te weten het meerjarenplan voor de restauratie van rijksmonumenten, het van meet af aan duidelijk was dat snelle besteding niet aan de orde zou zijn;

verzoeken GS:

- De middelen die gereserveerd waren voor de plannen voortkomend uit motie 110 en niet tot werkelijke besteding zijn gekomen voor maart 2019, met uitzondering van het meerjarenplan voor de restauratie van rijksmonumenten, te laten vrijvallen naar de algemene reserve;
- ~~PS uiterlijk in januari 2019 te informeren over de stand van zaken~~;

danwel gereserveerd zijn voor een verplichting

en gaan over tot de orde van de dag.

Zita Pels	Michel Klein	Wim Hoogervorst	Olga de Meij
GroenLinks	ChristenUnie/SGP	SP	50 plus

VERWORPEN

M36/ 08-10-2018
punt 11

Motie versterking Markermeerdijken

Statenvergadering 8 oktober 2018, agendapunt 11

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 8 oktober 2018,

Constaterende dat
- het bestuur van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier op 19 september 2018 het projectplan Markermeerdijken heeft vastgesteld,
- uit de stukken blijkt dat er veel bijeenkomsten en contacten zijn geweest met bewoners en andere belanghebbenden, die deels hebben geleid tot bijstelling van het projectplan,
- uit zienswijzen en inspraak naar voren komt dat diverse belanghebbenden zich desalniettemin niet gehoord voelen;

Overwegende dat
- nut en noodzaak van versterking van de Markermeerdijken niet ter discussie staan;
- de Markermeerdijken met zijn karakteristieke dijklandschappen over een provinciale monumentenstatus beschikken,
- de methode van versterking deze beschermde status dient te respecteren, waarbij alternatieven met de minste impact op het monumentale dijklandschap de voorkeur verdienen,
- op diverse onderdelen van het traject geen alternatieve oplossingen zijn onderzocht, zodat niet kan worden vastgesteld of volstaan kan worden met bescheidener ingrepen in het monumentale dijklandschap,
- er op onderdelen van het traject sprake is van ingrepen die op gespannen voet (kunnen) staan met de vereisten van een goede ruimtelijke ordening;

Voorts overwegende dat
- bij ingrijpende projecten, zoals versterking van de Markermeerdijken, maatschappelijk draagvlak uitermate belangrijk is,
- lang niet alle ingebrachte bezwaren en alternatieven (voldoende) zijn doorgesproken met de indieners,
- het derhalve wenselijk is dat met nader te benoemen partijen alsnog een diepgaand gesprek wordt aangegaan,
- een maximale termijn van drie maanden hiervoor toereikend zou moeten zijn;

Besluiten
Gedeputeerde Staten op te dragen:

1. Overleg te entameren met in elk geval de indieners van zienswijzen die ook na beantwoording daarvan hebben aangegeven vast te houden aan hun bezwaren.

VERWORPEN

2. Zorg te dragen voor een open overleg-agenda, zodat diepgaand kan worden gesproken over de bezwaren, alternatieve oplossingen, reviews en andere daarmee verbonden zaken.

3. De bevindingen ten aanzien van de mogelijkheden tot wijziging, respectievelijk optimalisering van de desbetreffende versterkingsmethoden met PS te delen en te bespreken.

Fred Kramer (GroenLinks)
Anna de Groot (SP)
Linda Vermaas (PvdD)
Olga de Meij (50-PLUS)

INGETROKKEN M38/08-10-2018 punt 12

PARTIJ VOOR DE **VRIJHEID**
Noord-Holland

Informatie inwinnen bij SodM inzake kansen op kleine aardbevingen in N-H door geothermie

De Provinciale Staten van Noord-Holland bijeen op 8 oktober 2018, hebben kennisgenomen van de stukken horende bij het agendapunt Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving (VD-58),

Constaterende dat:

- het College voornemens is in te zetten op geothermie;
- in het Limburgse Grubbenvorst het geothermieproject in september 2018 is stilgelegd vanwege kleine aardbevingen;
- kleine aardbevingen veel schade kunnen aanrichten, bijvoorbeeld aan woningen.

Overwegende dat:

- het niet onwaarschijnlijk is dat door de toepassing van geothermie ook kleine aardbevingen in Noord-Holland gaan plaatsvinden met alle gevolgen van dien;
- het Staatstoezicht op de Mijnen de onafhankelijk toezichthouder is op de delfstoffen- en energiewinning in Nederland .

Verzoekt het College om:

- in contact te treden met het SodM en de Staten te informeren over de kansen van aardbevingen door geothermie in Noord-Holland.

D.J. van der Sluijs
PVV N-H

VERWORPEN

M39/od-10-2018
punt 15a

Partij voor de Dieren
Statenfractie Noord-Holland

Motie geen biomassacentrales

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 8 oktober 2018, te Haarlem, ter behandeling van de actualiteit Geen vergunning voor biomassacentrales;

constaterende dat:

- er vergunningen worden aangevraagd voor biomassacentrales;

overwegende dat:

- Planbureau voor de Leefomgeving in het rapport 'Analyse van het voorstel voor hoofdlijnen van het klimaatakkoord' zeer kritisch is over de rol van biomassa en het duurzaam verkrijgen hiervan;

zijn van mening dat:

- er op dit moment geen vergunningen moeten worden uitgegeven voor de bouw van biomassacentrales;

- eerst een goede afweging gemaakt moet worden welke plek biomassa krijgt in de CO2 reductieplannen;

gehoord de discussie,

verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

- geen vergunningen te verlenen voor biomassacentrales, zolang het klimaatakkoord niet uitgewerkt is;

en gaan over tot de orde van de dag.

Fabian Zoon
Partij voor de Dieren

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

De leden van Provinciale Staten van Noord-Holland

Provinciale Staten
Uw contactpersoon
M.C.F.R. Frijns / V. Mulder
AD/STG

Doorkiesnummer (023) 514 4186
mulderv@noord-holland.nl

Betreft: uitnodiging Statenvergadering 8 oktober 2018

Datum
27 september 2018

Kenmerk
1093060/1131057

Geachte dames en heren,

Hierbij nodig ik u uit tot het bijwonen van de vergadering van Provinciale Staten die zal plaatsvinden op **maandag 8 oktober a.s.** De Statenvergadering begint om **10.00 uur.**

De lunch wordt u aangeboden in zaal 003 van de nieuwe vleugel. Gezien de verwachte vergaderduur wordt er geen diner geserveerd.

Hoogachtend,

J.W. Remkes
voorzitter Provinciale Staten

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

■ **Provinciale Staten**

Provincie Noord-Holland

Agenda PS -gewijzigd-

Datum vergadering	:	8 oktober 2018
Vergaderlocatie	:	Statenzaal, Dreef 3, 2012 MD Haarlem
Aanvangstijd	:	**10:00 uur**
Voorzitter	:	dhr. J.W. Remkes
Griffier	:	mw. K. Bolt
Telefoonnummer/e-mail	:	(023)5144755 statengriffie@noord-holland.nl

1. Opening en mededelingen.

2. Vaststelling agenda en regeling van werkzaamheden.
2a. Actualiteiten (onder voorbehoud van instemming Provinciale Staten).

3a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding.
3b. Lijst geheimhouding PS.

4. Vaststelling notulen van de vergadering van 9 juli en 12 september 2018.

5. Vaststelling Strategische Statenagenda.

6. Vaststelling lijst ingekomen stukken.

7. Voortgangslijst van moties.

8. Voorlopig aangemerkt als hamerstuk (indien de commissie besluit dat het stuk geen hamerstuk is, dan wordt het stuk als volledig agendapunt aan de agenda toegevoegd):

8a. Verzoek tot uitbreiding fondsvermogen Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH).
Voordracht 51
Commissie EEB

8b. Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer “Restauratie van rijksmonumenten”.
Voordracht 52
Commissie EEB

8c. Wijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.
Voordracht 53
Commissie NLWM

8d. Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek.
Voordracht 54
Commissie NLWM

8e. Zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD Noord-Holland Noord.
Voordracht 55
Commissie NLWM

8f. Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018.
Voordracht 49
Commissie M&F

9. Zomernota 2018.
Voordracht 50
Alle commissies

10. Begroting en werkplan 2019 Metropoolregio Amsterdam (MRA).
Voordracht 56
Alle commissies

11. Verklaring van geen bedenkingen (vvgb) Versterking Markermeerdijken.
Voordracht 57
Commissie NLWM

12. Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving.
Voordracht 58
Commissie EEB

13. Vaststelling van het Reglement van Orde werkzaamheden jury Ribbius Peletier penning en benoemen leden van de jury.
Voordracht 59 en 59A

14. Benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing.
Voordracht 48

15. Vragenuur.
(Het lid van Provinciale Staten dat tijdens dit vragenuur vragen wil stellen, meldt dit onder aanduiding van het onderwerp uiterlijk een werkdag voor aanvang van de vergadering bij de voorzitter met een afschrift aan de statengriffier.)

16. Sluiting.

Spreektijdverdeling:

Het presidium heeft besloten de spreektijdverdeling te baseren op 5 uren vergaderen.

De vergadering van 8 oktober zal aanvangen om **10.00 uur**.

Voor een lunch zal worden gezorgd. Gezien de verwachte duur van de vergadering is er geen avondmaaltijd.

■ **Provinciale Staten**

Provincie Noord-Holland

Voor de vergadering van 8 oktober 2018 wordt de volgende verdeling gehanteerd:

Fractie	**5 uur**
VVD	27 min.
D66	25 min.
PvdA	19 min.
PVV	17 min.
SP	17 min.
CDA	15 min.
GL	13 min.
PvdD	11 min.
50PLUS	10 min.
CU-SGP	10 min.
ONH	10 min.
Totaal PS	*174 min.*
Spreektijd GS	70 min.
Technische tijd	56 min.
Totaal	**300 min.**

Ontwikkelingen A8-A9 en ICOMOS/Unesco Werelderfgoed Stelling van Amsterdam

Interpellatiedebat fracties SP, ChristenUnie-SGP en GroenLinks
Statenvergadering Noord-Holland - maandag 8 oktober 2018

Deel A

Er is de afgelopen jaren veel gesproken over de mogelijke verbindingsweg A8-A9. De Staten hebben veelvuldig gediscussieerd over nut en noodzaak, en daarbij als uitgangspunt nemend enerzijds de leefbaarheid in Krommenie langs de huidige N8, anderzijds de doorstroming van het autoverkeer in de regio Zaanstad-Amsterdam

De door sommigen gewenste verbindingsweg doorkruist in elk geval Unesco Werelderfgoed "Stelling van Amsterdam". In enkele vergaderingen van de commissie Mobiliteit en Financiën van de afgelopen maanden heeft een deel van de fracties op een heldere manier aangegeven dat zij het niet acceptabel vinden als door de komst van een verbindingsweg de Stelling van Amsterdam haar erfgoedstatus zou verliezen.
ICOMOS, adviesbureau voor Unesco, rapporteerde dat met de verschillende voorliggende varianten de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam gevaar liep – ICOMOS accepteert geen enkele verbindingsweg A8-A9, althans niet de opties zoals die in de plannen worden geschetst.

Inmiddels koos GS voor de Golfbaanvariant, als voorkeursvariant. Wetende dat ICOMOS deze variant niet op deze wijze zou goedkeuren is er overleg gestart met de ministeries van OCW en I&W, om te zoeken naar een oplossing die de kans dat ICOMOS zou adviseren aan Unesco de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam af te halen, zou minimaliseren. Samen met de ministeries werd een redeneerlijn opgesteld, die ertoe leidde dat er een 'landschapsplan' zal worden opgesteld. ICOMOS noemde de landschapssituatie in het betreffende gebied nu al een ernstige bedreiging voor de erfgoedstatus en het landschapsplan moet eerst de huidige situatie verbeteren. Op basis van die "nieuwe" situatie moet dan gekeken worden of een verbindingsweg ingepast kan worden zonder dat de erfgoedstatus zal worden ingetrokken.

In de afgelopen commissievergadering waarin het project A8-A9 aan de orde kwam is op zijn minst de veronderstelling gewekt, dat onze provincie een grote rol speelt in het opstellen van een landschapsplan, waarbij GS aan gaf uit te gaan van de Golfbaanvariant. Er is gesproken over het verdiept aanleggen van de Golfbaanvariant.

Dankzij een WOB-verzoek, gedaan door een bewoner in het plangebied, werd duidelijk dat niet de provincie, maar het ministerie de contacten onderhoudt met ICOMOS. Na opstellen van een landschapsplan legt het ministerie van OCW het plan ter keuring voor aan ICOMOS. ICOMOS geeft geen adviezen, maar geeft alleen een oordeel op basis van wat wordt voorgelegd.

Enkele andere fracties stelden naar aanleiding van de uitkomsten van het genoemde WOB-verzoek schriftelijke vragen. Uit de antwoorden werd nog maar weer eens duidelijk dat ICOMOS geen enkele optie accepteert zoals die nu voorliggen, maar ook dat ICOMOS niet zal accepteren als er variaties in de bestaande opties zouden worden aangebracht. Er zal gezocht moeten worden naar nieuwe opties. Zo zal een verdiepte aanleg van de Golfbaanvariant niet worden geaccepteerd.

Een verdiepte ligging van de Golfbaanvariant is wel ter sprake gekomen in de commissievergaderingen. Uit de uitkomsten van het WOB-verzoek is naar voren gekomen dat GS op de hoogte was van een waarschijnlijke afwijzing van de verdiepte aanleg van de Golfbaanvariant door ICOMOS, en dat dit al eind 2017 duidelijk was.

Met het duidelijk worden van de onderlinge verhoudingen tussen Unesco, ICOMOS, het ministerie van OCW, het ministerie van I&W en de provincie Noord-Holland lijkt het zo te zijn dat elke discussie en elk debat over de mogelijke verbindingsweg voorlopig zinloos is, omdat gewacht moet worden op het gereed komen van het landschapsplan, nee: zelfs op het wachten op een ICOMOS-advies op basis van dit landschapsplan, nee: zelfs op het wachten op een ICOMOS-advies op basis van de inpassing van de Golfbaanvariant in het landschap met inachtneming van het landschapsplan.

1. **Is GS het met ons eens dat ICOMOS in haar rapportage klip-en-klaar heeft aangegeven dat "geen enkele optie zoals die voorligt" behoud van de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam zal garanderen?**
   Graag een verheldering waarom zij deze vraag met 'ja' of met 'nee' beantwoordt.

2. **Is GS van mening dat zij in de commissievergaderingen nadrukkelijk en duidelijk heeft aangegeven dat ICOMOS alleen in contact staat met het ministerie en niet of althans niet direct met de provincie?**

3. **Wist GS al vanaf eind 2017 dat een verdiepte aanleg van welke van de toen voorliggende varianten dan ook niet door ICOMOS zou worden geaccepteerd?**
   En zo ja: waarom kiest GS dan toch uit die voorliggende varianten een voorkeursalternatief?

4. **Vindt GS dat zij de Staten op een gedegen en correcte wijze heeft geïnformeerd over het proces rond de advisering van ICOMOS in relatie tot het kiezen van een definitieve voorkeursvariant en het besluiten tot het opstellen van een landschapsplan?**
   Graag een uitgebreide toelichting.

5. **Is GS het met ons eens, dat de Staten van Noord-Holland in feite buiten spel staan tot het moment dat ICOMOS haar advies heeft uitgebracht op het straks door het ministerie van OCW ingebrachte landschapsplan waarin de huidige Golfbaanvariant is ingepast?**
   Zo nee: hoe denkt GS hier anders over?
   Zo ja: wat vindt GS van deze situatie?

Deel B

Op 18 september jl. heeft GS heeft de gestelde schriftelijke vragen over de openbaar geworden mail dd. 22 december 2017 van ICOMOS aan het ministerie van OCW beantwoord. In de beantwoording concludeert GS dat de mail geen nieuwe informatie bevat en daarom niet met PS gedeeld had hoeven worden. Dat is op z'n zachts gezegd een bijzondere interpretatie van de feiten.

Feit is dat het ministerie van OCW aan ICOMOS om verduidelijk heeft gevraagd "*on behalf of the vice-governors of the Province of North-Holland*". Het college heeft dat plan op 22 november aan PS aangekondigd met de woorden: "*Wij willen, voordat wij conclusies trekken uit dit advies, eerst duidelijkheid hebben over wat wel en niet mogelijk is. Die duidelijkheid willen wij krijgen door ICOMOS op een aantal zaken verduidelijking te vragen en daarover vervolgens in gesprek te treden met de ministers van OCW en I&W.*"

De exacte formulering van de verduidelijkende vragen is via het WOB verzoek bekend geworden. De eerste twee vragen in de mail van 11 december 2017 starten met de zinssnede: "*Our conclusion is*" en eindigen met de zin "*Do you agree with this conclusion?*"

6. **Interpreteert GS de antwoorden op beide vragen in de mail van ICOMOS op 22 december 2017 als een instemming met de conclusies zoals die door GS waren geformuleerd? Zo ja, kunt u dat uitleggen?**

7. **Heeft GS haar eigen conclusies herzien op basis van de antwoorden in de mail van ICOMOS?**

8. **Bent u het met ons eens dat de antwoorden die conclusies falsificeren, geïnterpreteerd kunnen worden als antwoorden die meer duidelijkheid bieden over wat wel en niet mogelijk is?**

9. **Bent u het met ons eens dat een antwoord dat dwingt tot het herzien van een foutieve conclusie over een rapport beschreven kan worden als "een nieuw inzicht"?**

Het laatste deel van het antwoord op de eerste vraag luidde: *"Therefore, the Mission report suggested "other options" rather than "other design options" as it considered that none of the current options, or modifications to these, were feasible"."*

10. **Bent u het met ons eens dat ICOMOS hier benadrukt dat de conclusie van het rapport is dat een oplossing gezocht moet worden in andere opties en niet in aanpassingen van bestaande varianten?**

Over de uitkomst van de verduidelijking heeft college van GS op 26 april met de Staten gedeeld: "*Naar aanleiding van de reactie van ICOMOS is nogmaals teruggekeken op het proces en of er nieuwe inzichten zijn die aanleiding vormen om andere opties dan wel alternatieven (opnieuw) te beschouwen."*.

11. **Hoe kunt u deze mededeling rijmen met de extra <u>duidelijkheid over wat wel en niet mogelijk is</u> en het <u>nieuwe inzicht</u> dat de antwoorden van ICOMOS hebben opgeleverd en de nadruk die in de antwoorden wordt gelegd op de noodzaak om de oplossing te zoeken in <u>andere opties</u>?**

In de Redeneerlijn die op 26 april 2018 aan de Staten is gezonden wordt uitgelegd dat GS een Landschapsplan gaat ontwikkelen op basis van het Golfbaantracé. De verduidelijking die ICOMOS biedt in haar mail van 22 december wordt daar niet expliciet in genoemd.

12. **Kunt u zich voorstellen dat de Staten de Redeneerlijn anders zouden hebben beoordeeld wanneer de verduidelijking door ICOMOS wel expliciet gedeeld was met de Staten?**

13. **Bent u het met ons eens dat de discussie en de besluitvorming over de Redeneerlijn daarom opnieuw gedaan moet worden?**

In haar rapport van november 2017 schreef ICOMOS ook: "*Thirdly, the mission suggests that in response to these issues, more detailed strategic approaches need to be developed for the property as a whole and its wider setting, particularly in relation to infrastructure, as considering infrastructural projects on a one-by-one basis within the narrow confines of segments of the property is particularly difficult, as this report has shown."*

14. **Bent u het – gezien de stellige uitspraken van ICOMOS over de onhaalbaarheid van de aanpassing van bestaande opties en bovenstaande passage – met ons eens dat het nu verstandiger is om een omvattend gebiedsplan te ontwikkelen waarin alle opgaven, bedreigingen en kansen van het gebied meegenomen worden?**

Deel C

GS stelt zich in haar beantwoording van de schriftelijke vragen over de A8-A9 op het standpunt dat er niets nieuws onder de zon is. Het ICOMOS heeft in november aangegeven dat ze de voorliggende opties niet kunnen steunen en herhaalt dat in december. Geen enkele reden dus om PS actief te informeren. “Omdat de mail van 22 december geen nieuwe informatie (onderstreping AH) opleverde was er voor ons geen aanleiding om u aanvullend te informeren”. Het is daarbij voor GS duidelijk van belang dat ICOMOS heeft aangegeven dat er “op dit moment” geen steun kan worden geven (de formulering wordt herhaaldelijk en onderstreept opgenomen door GS). De suggestie is dat met de nu gekozen aanpak voor een landschapsplan die steun uiteindelijk wel verleend zou kunnen worden.

In de mail van 22 december reageert ICOMOS op een direct verzoek van GS. Inderdaad citeert ICOMOS daar het eerdere standpunt uit het advies (inclusief “at the current time”). ICOMOS voegt echter iets toe: “It [the advisory misson, AH] did not consider that there were any modifications that could be made to the current options to make them feasible” en zegt dat “none of the current options , or modifications to these were feasible”. Daarmee verduidelijkt en scherpt ICOMOS haar eerdere standpunt aan.

15. **Kan GS aangeven hoe zij de hierboven geciteerde passages weegt en waarom zij van mening is dat dit geen nieuwe informatie bevat en een herhaling is van het advies uit november?**

Als GS dan expliciet vraagt naar de mogelijkheden van een eventuele verdiepte aanleg van de weg herhaalt ICOMOS dat er naar andere alternatieven moet worden gezocht en dat een verdiepte aanleg van de weg niet afdoende is. Tot slot vraagt GS of een verdiepte aanleg onderzocht kan worden als een mogelijke aantasting van de OUV van het gebied wordt gecompenseerd door herstelmaatregelen die bijdragen aan de kwaliteit en openheid van het landschap ter plekke. Weer herhaalt ICOMOS haar afwijzing.

16. **Kan GS aangeven of en zo ja waar in het advies van november wordt gesproken over de verdiepte aanleg van een variant?**

17. **Als er in het advies van november niet wordt gesproken over de verdiepte aanleg van een variant, hoe kan GS dan beweren dat er in december geen nieuwe informatie beschikbaar was? Pas na haar expliciete vraag op dat punt heeft ICOMOS er immers iets over gezegd.**

In de Redeneerlijn van 18 april 2018 stelt GS: “De aandachtspunten van ICOMOS lijken bij een verdiepte ligging van het wegtracé, inclusief een verdiepte aansluiting op de A9, een goede invulling te geven”.

18. **Waarom verwijst GS in haar Redeneerlijn van april niet naar de afwijzing van ICOMOS ten aanzien van een mogelijk verdiepte aanleg van een variant (met of zonder compensatie)?**

19. **Hoe rijmt GS haar suggestie dat een verdiepte ligging kansen zou bieden om tegemoet te komen aan de aandachtspunten van ICOMOS met de expliciete afwijzing van ICOMOS op dit punt?**

De mogelijk verdiepte aanleg van de Golfbaan (of een andere)- variant was ook onderdeel van de beraadslagingen in de commissie. De commissie deed dat zonder dat zij kennis had van de inhoud van de email van 22 december en nadat zij in de Redeneerlijn had kunnen lezen dat een verdiepte aanleg mogelijk een oplossing zou bieden voor de door ICOMOS gesignaleerde knelpunten.

20. **Is GS het met interpellant eens dat PS als zij wel had beschikt over de informatie in de email, mogelijk tot een andere afweging had kunnen komen ten aanzien van de door GS voorgestelde voorkeursvariant en haar opmerkingen over een verdiepte aanleg ervan?**

In de beantwoording van de schriftelijke vragen van de ChristenUnie-SGP staat dat GS op 23 januari 2018 op de hoogte is gesteld van het standpunt van ICOMOS zoals verwoord in de mail van 22 december 2017. Tegelijkertijd hebben we een mail van 3 januari 2018 van het Ministerie van OCW gericht aan de provincie NH waarin wordt gesproken over de reactie van ICOMOS, waarin wordt verwezen naar een ambtelijk overleg van 15 januari.

21. **Kan GS uitleggen hoe de chronologie precies in elkaar zit? Wanneer is de portefeuillehouder geïnformeerd en wanneer GS?**

22. **Wij ontvangen graag een volledig leesbaar afschrift van de mail van 3 januari van het Ministerie aan de provincie. Kan GS dat afschrift beschikbaar stellen aan PS?**

Lijst geheime stukken PS 8 oktober 2018 (bekrachtiging geheimhouding in PS)

(bijgewerkt t/m GS-besluitenlijst van 25-09-2018 en PS-vergadering van 12-09-2018)

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
2018-04	Businesscase Pallas (versie 3.1) en de analyse daarop van Strategy& (1083186/1083817).	29-05-2018	11-06-2018	Geheimhouding duurt voort totdat de exploitatie van de Pallas-reactor is beëindigd, waarbij elke tien jaar wordt beoordeeld of de geheimhouding al dan niet dient voort te duren.		
2018-03	Adviezen van Pels Rijcken betreffende de bestuurlijke afspraken “wonen en vliegen” (910083/1064974).	10-04-2018	23-04-2018	De geheimhouding geldt voor een periode van vijf jaar (tot april 2023).		
2018-02	SSK-raming (Standaard Systematiek voor Kostenramingen) en andere ingeschatte kosten voor Variant I binnen project N236 Franse Kampweg (1027121/1027124).	30-01-2018	12-02-2018	De geheimhouding duurt voort totdat het project N236 is afgerond.		
2018-01	Rapportage van PWC, behorende bij de openbare Statenvoordracht nr. 03-PS12-02-2018, inzake aandeelhouderslening voor SADC (905620/1033755).	09-01-2018	12-02-2018	Bevat vertrouwelijke bedrijfsgegevens. De geheimhouding duurt voort gedurende de looptijd van de te verstrekken lening, maximaal 9 jaar.		
2017-07	Offerte Connexxion m.b.t. OV-concessie Noord-Holland Noord (714608-1018469).	28-11-2017	18-12-2017	Concurrentiegevoelige informatie. Niet openbaar op grond van de Aanbestedingswet en de WOB.		
2017-06	Verslag vergadering van Stuurgroep Verbinding A8-A9 van 24 maart 2017 (94721/947211).	16-05-2017	29-05-2017	Artikel 10, tweede lid, sub b en g, Wob Geheimhouding duurt voort totdat besluitvorming over het project heeft plaatsgevonden.	01-01-2023 of zoveel eerder als mogelijk is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				Vroegtijdige openbaarmaking kan onderhandelingen schaden. Het gaat verder om een intern document, openbaarmaking zou er tevens toe kunnen leiden dat de deelnemers aan de vergadering niet langer vrijuit hun gedachten willen uitspreken.		
2017-05	Geheimhouding op **bijlage 3** (930794-939942) bij Vaststellingsovereenkomst (930794-940884) met Heijmans over de N23. *(Geheimhouding van Vaststellingsovereenkomst en bijlage 1 (930794-939935) Heijmans N23 is komen te vervallen per 1 maart 2018 (930794-940884) besluit GS 30-01-2018, PS 12-02-2018)*	18-04-2017	29-05-2017	De geheimhouding van **bijlage 3** dient voort te duren omdat openbaarmaking van deze bijlage de positie van Heijmans zou kunnen schaden. Artikel 10, tweede lid, sub b en g, Wob.	Geheimhouding van **bijlage 3** dient voort te duren totdat de werkzaamheden volledig zijn afgerond.	
2016-01	Voordracht 09-2016 en verslag vertrouwenscommissie inzake aanbeveling herbenoeming CdK.	n.v.t.	PS hebben op 07-03-2016 met geheim-houding ingestemd	O.b.v. artikel 61C van de Provinciewet en de verordening op de vertrouwenscommissie inzake herbenoeming CdK zijn de stukken geheim. De stukken zijn overgebracht naar het provinciaal archief en blijven gedurende 75 jaar geheim op basis van art 15 van de Archiefwet 1995 en op grond van de in lid 1, sub a en c van dat artikel genoemde gronden.	n.v.t.	Geheimhouding gedurende 75 jaar

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
2015-05	Besluit, voordracht en alle onderliggende stukken m.b.t. de Toekomst RON/Hoogtij (702724/681248).	29-09-2015	09-11-2015	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob. Geheimhouding opgelegd tot het einde van de exploitatie van HoogTij, welke wordt voorzien in 2035, dan wel zoveel eerder als het project is afgerond.	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2015-04	Consultatie Pallas (verseonnr. 648323/666397).	15-09-2015	28-09-2015	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob Het genoemde belang bestaat eruit dat vroegtijdige openbaarmaking van deze informatie een vertekend beeld zou kunnen opleveren en de voortgang van het project ernstig zou kunnen belemmeren. Het is wenselijk dat de geheimhouding voortduurt totdat onderhandelingen met partijen ten behoeve van de bouw en exploitatie zijn afgerond.	01-01-2023 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2015-02	Aanvullend rapport second opinion (Zaanstad) inzake de RON (375176/537299).	03-02-2015	02-03-2015	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob Het rapport bevat bedrijfsgevoelige informatie. Openbaarmaking kan de onderhandelingspositie van de provincie schaden. De geheimhouding is opgelegd tot aan het moment van de definitieve besluitvorming inzake de toekomst van RON/Hoogtij.	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2015-01	GS brief d.d. 15 december 2014, inzake de Second Opinion RON/Hoogtij (375176/522583).	25-11-2014	02-02-2015	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob. De geheimhouding is opgelegd totdat definitieve besluitvorming inzake de toekomst van RON/Hoogtij heeft	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				plaatsgevonden, naar verwachting niet vóór 2035.		
2014-06	2 Bijlagen bij voordracht 94-2014 inzake herbenoeming bestuurder/directeur Randstedelijke Rekenkamer.	n.v.t.	*Bekrachtiging PS n.v.t. Er is wel door PS geheimhouding op de bijlagen gelegd op 15-12-2014.*	Artikel 10, tweede lid, sub e, bescherming persoonlijke levenssfeer. Het gaat om gespreksverslagen over functioneren van bestuurder/directeur. Omdat over vijf jaar de privacy nog steeds een zwaarwegend belang zal zijn wordt de geheimhouding opgelegd voor langere duur.	01-01-2035 of zoveel eerder als mogelijk is.	
2014-04	Brief seniorenconvent provincie Flevoland d.d. 28 mei 2014 (kenmerk 1620294) m.b.t. Randstedelijke Rekenkamer.	Geheimhouding opgelegd door CdK op 05-06-2014	23-06-2014	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob De brief bevat privacy gevoelige gegevens over de bestuurder-directeur van de randstedelijke rekenkamer. Omdat over vijf jaar de privacy nog steeds een zwaarwegend belang zal zijn wordt de geheimhouding opgelegd voor langere duur.	01-01-2035	
2014-02	Het onderzoeksrapport “notitie financiële analyse van de Fast Flying Ferry” kenmerk 311187/312241.	28-01-2014	03-02-2014	Artikel 10, tweede lid, sub g en sub e, Wob Het is een intern stuk met persoonlijke beleidsopvattingen. Het dossier is nog steeds niet helemaal afgerond. Openbaarmaking zou gevolgen kunnen hebben voor de interne advisering. Ambtenaren zouden zich niet langer vrij voelen advies uit te brengen.	01-01-2023 of zoveel eerder als mogelijk is	
2012-20	De juridische bijlage 2 van 10-12-2012 bij nota GS en de brief van Pels Rijcken van 10-	11-12-2012	17-12-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob Er lopen nog juridische procedures, vroegtijdige	01-01-2019	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	12-2012, met als onderwerp Second Opinion juridische analyse Vos & Vennoten (18404/123180).			openbaarmaking kan deze procedures frustreren.		
2012-19	De brief van Pels Rijcken van 22-11-2012, met als onderwerp onderzoek risicoanalyse (81404/111663).	27-11-2012	17-12-2012	Financiële en economische belangen provincie	In 2018 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-15	De bijlagen 1, 2 en 3 bij de Risico-analyse Wind op Land (81404-83688).	04-09-2012	24-09-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob Deze documenten bevatten informatie over projectrisico's, openbaarmaking kan de financiële en economische belangen van de provincie schaden. Er lopen nog procedures.	In 2019 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-12	Bijlagen over Pallas Kernreactor: - Businessplan Pallas, versie 2.0 - Assesment Booz & Co 5 juni 2012 (2012-23938).	12-06-2012	25-06-2012	Artikel 10, eerste lid, sub c, en tweede lid, sub b, Wob. De stukken bevatten concurrentiegevoelige informatie. Er zijn onderhandelingen gaande. Openbaarmaking kan financiële en economische belangen van de provincie en van derden schaden.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-8	Brief GS als reactie op brief van minister BZK d.d. 13 maart 2012 over Herindeling Gooi en Vechtstreek (2012-15911).	04-04-2012	07-05-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b en g, Wob Arhi procedure is gestart. Vroegtijdige openbaarmaking kan leiden tot onnodige vertraging en financiële en economische schade toebrengen aan betrokken partijen.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2012-4	Geheimhouding opgelegd t.a.v. 2 bijlagen (2012-1145): • bijlage "lijst van projecten met initiatiefnemers/uitvoerd	31-01-2012	05-03-2012	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob. Projecten zijn nog niet afgerond en er lopen nog juridische procedures. Vroegtijdige openbaarmaking kan de financiële	01-01-2020 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	ers, geraamde kosten per project" • bijlage "vervaldata betaling bijdragen van de samenwerkingsovereenkomst Ruimtelijke kwaliteit zwakke schakels".			en economische belangen van de provincie schaden, mede gelet op aanbestedingsprocedures.		
2011-3	• aandeelhoudersovereenkomst Provincie NH, gem. Amsterdam en gem. Zaanstad inzake Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor Noordzeekanaalgebied (RON); • Ondernemingsplan RON; • Samenvatting Businesscase RON; • Term scheet Hoogtij.	31-05-2011	27-06-2011	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob. De geheimhouding is opgelegd totdat definitieve besluitvorming inzake de toekomst van RON/Hoogtij heeft plaatsgevonden, naar verwachting niet vóór 2035	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2010-9	Bijlage 5 "werkplan en begroting Pallas" behorende bij de openbare voordracht "behoud onderzoeksreactor Pallas te Petten en verzoek NRG verstrekken van een financiële bijdrage".	25-05-2010	27-09-2010	Artikel 10, eerste lid, sub c, en tweede lid, sub b, Wob De stukken bevatten concurrentiegevoelige informatie. Er zijn onderhandelingen gaande. Openbaarmaking kan financiële en economische belangen van de provincie en van derden schaden.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2010-5	Notitie over Eikenrode (kenmerk besluit GS 2010-15795). Agendering van deze notitie op 26-04-2010 t.b.v. cie FEPO.	16-03-2010	12-04-2010	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob Wegens bescherming persoonlijke levenssfeer van betrokkenen is openbaarmaking niet gewenst. Omdat de privacy ook over	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				langere tijd nog in het geding is dient de geheimhouding langer voort te duren.		
2009-13	Achtergrondnotitie vaststellingsovereenkomst in relatie tot de N201 en de vaststellingsovereenkomst m.b.t. de overeenkomst tussen de provincie en de Chipshol-groep.	24-11-2009	07-12-2009	Artikel 10, tweede lid, sub b, Wob. Openbaarmaking kan de onderhandelingspositie van de provincie schaden. Er lopen nog juridische procedures.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-10	Businesscase SADC.	22-09-2009	28-09-2009	Artikel 10, eerste lid, sub c, Wob. Het document bevat bedrijfsgevoelige informatie. Openbaarmaking kan concurrentiepositie van derden schaden.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-7	Toelichting bij het besluit van GS inzake Landgoed Eikenrode (kenmerk GS 2009-47179).	18-8-2009	28-09-2009	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob Wegens bescherming persoonlijke levenssfeer van betrokkenen is openbaarmaking niet gewenst. Omdat de privacy ook over langere tijd nog in het geding is dient de geheimhouding langer voort te duren.	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2009-4	Brief BJZ d.d. 21-01-2009 (2009-5959) en de adviezen van PricewaterhouseCoopers en PelsRijcken (2009-17776) behorende bij het besluit over de kosten overdracht Lokaal jeugdbeleid.	14-04-2009	15-06-2009	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob In deze stukken komt het functioneren van medewerkers aan de orde. Openbaarmaking van deze stukken schaadt de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. Anonimisering voorkomt niet dat de informatie te herleiden is tot de desbetreffende medewerkers. Omdat de privacy ook over vijf jaar nog aan de orde	01-01-2035 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
				zal zijn wordt de geheimhouding voor langere tijd vastgelegd.		
2009-3	Onderzoekscommissie: 1. Brieven van GS aan de onderzoekscommissie met daarbij verstrekte documenten onder het opleggen van geheimhouding door GS, waaronder afschriften van geheime besluitenlijsten van GS en het werkplan en voortgangsverslag van de treasurer over 2007. 2. De uitnodigingsbrieven van de onderzoekscommissie aan de geïnterviewden voor vertrouwelijke informatieve voorgesprekken, tenzij betrokkenen instemt met openbaarmaking. 3. De verslagen van de vertrouwelijke informatieve voorgesprekken evenals de geluidsbestanden, tenzij betrokkene instemt met openbaarmaking. 4. De opdrachtverleningen aan derden en correspondentie met de treasurer, tenzij betrokkene instemt met openbaarmaking.	Door onderzoeks-commissie: 13-11-2008 15-06-2008	15-06-2009	Artikel 10, tweede lid, sub e, Wob De documenten bevatten privacy gevoelige informatie. Omdat de privacy ook over vijf jaar nog aan de orde zal zijn wordt de geheimhouding voor langere tijd vastgelegd.	01-01-2035	

ID-nr	Onderwerp	Datum opgelegde geheimhouding door GS	Datum bekrachtiging in PS	Motivering	Voorstel of besluit GS opheffing geheimhouding	Datum PS opheffing bekrachtiging geheimhouding
	(beheerder dossier: statengriffie)					
2009-1	Aantal geheime bijlagen bij Statenvoordracht 14-2009, Life Science Fund (2008-53600).	03-02-2009	16-03-2009	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob. Het fonds is nog actief, de participaties daaruit ook. Zolang deze niet verkocht zijn is geheimhouding wenselijk. Het gaat om concurrentiegevoelige informatie.	01-01-2023 of zoveel eerder als daartoe aanleiding is.	
2008-4	Aanbesteding openbaar vervoer Noord-Holland (2008-46377).	Door GS aan te geven	22-09-2008	Artikel 10, eerste lid, sub c en tweede lid, sub b, Wob Het gaat om stukken die in het kader van een aanbestedingsprocedure door inschrijvers aan GS zijn aangeboden. Deze stukken zijn per definitie vertrouwelijk gelet op de Aanbestedingswet. Openbaarmaking schaadt de concurrentiepositie van de desbetreffende inschrijvers.	01-01-2035	
2008-1	Verslag van de vertrouwenscommissie inzake herbenoeming CdK (voordracht 12-2008).	n.v.t.	PS hebben op 11-02-2008 met geheim-houding ingestemd.	De stukken zijn overgebracht naar het provinciaal archief en blijven gedurende 75 jaar geheim op basis van art 15 van de Archiefwet 1995 en op grond van de in lid 1, sub a en c van dat artikel genoemde gronden. Daarnaast zijn de stukken ook geheim op basis van artikel 61C van de Provinciewet.	n.v.t.	Geheimhouding gedurende 75 jaar

Notulen concept

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	9 juli 2018
Voorzitter	:	dhr. J.W. Remkes
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. C. Frijns 023-514 4186 statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), dhr. E. Annaert (VVD), dhr. W. Bakker (D66), mw. I.A. Bezaan (PVV), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), dhr. T.M. Buijtendorp (D66), dhr. M. Deen (PVV), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), dhr. W. Hoogervorst (SP), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. H. Keur-Polman (CDA), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. S. Klaassen (D66), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), dhr. A.E. van Liere (PvdD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. E.A.S. Rommel (VVD), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), dhr. P.P.J. Slettenhaar (VVD), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV), dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. A.E. Tijssens (D66), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), mw. L.D. Vermaas (PvdD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig: dhr. J.H. Leever (ONH)

Agenda **Paginanummer**

1.	Opening en mededeling	03
2.	Vaststelling agenda, vaststellen van primus bij hoofdelijke stemming en regeling van werkzaamheden	03
2.a.	Actualiteiten	09
3.a.	Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding	09
3.b.	Lijst geheimhouding PS	09
4.	Vaststelling notulen van de openbare vergadering van 11 juni 2018	09
5.	Vaststelling Strategische Statenagenda	09
6.	Vaststelling lijst ingekomen stukken	09
7.	Voortgangslijst van moties	09
8.	Hamerstukken	09
8.a.	Statenvoordracht 34 Vergaderschema PS en Statencommissies 2019 (inclusief indicatief deel)	09
8.b.	Statenvoordracht 45 Wijziging Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van PS en Statencommissies Noord-Holland 2015	09
8.c.	Statenvoordracht 35 Zienswijzen financiële stukken recreatieschappen	10
8.d.	Statenvoordracht 41 Zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de jaarstukken 2017 Omgevingsdienst IJmond	10

	8.e.	Statenvoordracht 42 Zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de jaarstukken 2017 Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied	10
	8.f.	Statenvoordracht 43 Zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de jaarstukken 2017 RUD Noord-Holland-Noord	10
	8.g.	Statenvoordracht 44 Zienswijze op de conceptbegroting 2019, de tweede begrotingswijziging 2018 en de voorlopige jaarrekening 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi en Vechtstreek	10
	9.	Statenvoordracht 37 Jaarstukken 2017	10
	10.	Statenvoordracht 38 Kaderbrief 2019	27
	11.	Statenvoordracht 39 Tweede actualisatie Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI) 2018-2023	68
	12.	Statenvoordracht 36 Adviesaanvraag nieuwe zendmachtiging Stichting RTV N-H	89
	13.	Initiatiefvoorstel nr. 40 GL “Onderzoek naar de mogelijkheden van een Lightrailnetwerk in de Metropoolregio Amsterdam”	92
	14.	Statenvoordracht 33 Benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing	95
	15.	Vragenuur	96
	16.	Sluiting	100

1. Opening en mededelingen

De **VOORZITTER**: Dames en heren, van harte welkom. De vergadering is geopend. Ik verzoek u uw mobiele telefoons tijdens de vergadering uit te zetten. Bericht van verhindering is binnengekomen van de heer Leever (ONH) die gestrand schijnt te zijn in Faro. Er zijn slechtere plaatsen op deze aarde om te stranden. Wij leven met hem mee in de hoop dat hij vandaag het vaderland weer binnen zal komen. De heer Papineau Salm (PvdA) zal iets later aanwezig zijn en dat geldt ook voor mevrouw Kirch (VVD). Mevrouw Keur (CDA) zal onze vergadering iets eerder verlaten. Ik heet vanzelfsprekend de mensen die te gast zijn bij onze Statenvergadering van harte welkom, negen medewerkers van Wallaart en Kusse Public Affairs. Met ingang van vandaag is het provinciaal bestuur van Noord-Holland eenvoudiger te volgen. De provincie geeft de informatie van de Staten vrij als open data. Inwoners, journalisten en ook Statenleden kunnen nu moties, amendementen, besluiten, Statenvragen en brieven eenvoudig vinden met een gebruikersvriendelijke zoekmachine: openstateninformatie.nl. Graag wil ik uw aandacht vestigen op de Statendag van 10 september. Afgelopen dinsdag hebt u hiervoor de uitnodiging ontvangen. De Statendag staat deze keer in het teken van 100 jaar vrouwenkiesrecht. De werkgroep heeft een mooi programma voor u gemaakt en ik wil u oproepen zich daarvoor aan te melden en dat kan nog tot 1 augustus. Vandaag nemen wij naar alle waarschijnlijkheid afscheid van mevrouw Keur (CDA) die ik overigens nog niet zie.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Mevrouw Keur staat vast op de A7, die is aanstonds.

De **VOORZITTER**: Ik had nog een paar woorden tegen haar willen zeggen, maar in afwezigheid is dat een beetje misplaatst. Wij zullen zien hoe dat zich in de loop van de dag ontwikkelt. Wij nemen vandaag in ieder geval ook afscheid van een ander gewaardeerd Statenlid, de heer Slettenhaar (VVD), omdat hij vorige week is benoemd als wethouder Ruimte en Parkeren van de gemeente Castricum. Van harte gefeliciteerd met uw benoeming als wethouder. U begon in 2015 als fractievoorzitter van de VVD en daarnaast was u stadsdeelbestuurder in Amsterdam-Zuid. Na een halfjaar hebt u het fractievoorzitterschap overgedragen aan de heer Annaert. U bleef lid van de commissie R&W en hier hebt u onder andere een zeer actieve rol gespeeld bij het betrekken van lokale bestuurders en andere stakeholders bij de bespreking van de Omgevingsvisie, alsof u al met betrekking tot uw nieuwe waardigheid een vooruitziende blik had. Ik wil u bedanken voor uw inzet als vasthoudend en soms kritisch Statenlid en ik wens u veel succes in uw nieuwe rol als wethouder van de gemeente Castricum. Het zal wel even wennen zijn, het fungeren als wethouder met een raadsbreed programma en met een zakenachtig college. Veel succes.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en vaststelling agenda

De **VOORZITTER**: De primus. Op grond van artikel 18 van het Reglement van Orde is het lotnummer gevallen op nummer 28, de heer Kramer (VVD). Er lag een ordevoorstel van de PvdD om onze agenda iets te wijzigen, maar dat ordevoorstel is inmiddels van tafel, zodat agendapunt

12 gewoon gehandhaafd blijft. De fractie SP heeft een motie Vreemd aan de orde van de dag aangekondigd met als onderwerp: De provincie neemt de regie bij het opzetten van een netwerk relevante meetapparatuur in het kader van vliegroutes Lelystad Airport.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Lelystad Airport ontwikkelt zich in de komende jaren tot een luchthaven voor vakantievluchten binnen Europa en andere bestemmingen rond de Middellandse Zee en neemt hiermee een deel van het vliegverkeer van Schiphol over. Schiphol krijgt op die manier meer mogelijkheden om haar economische positie als belangrijke internationale luchthaven te versterken. De opening van Lelystad Airport dient zorgvuldig te gebeuren en die zorgvuldigheid bepaalt het tempo. In de nieuwe planning is het de verwachting dat de luchthaven in 2020 haar deuren opent. In de eerste jaren is er ruimte voor maximaal 10.000 vliegbewegingen per jaar van en naar Lelystad. Dit alles valt te lezen in een van de recente factsheets over de ontwikkelingen rond Lelystad Airport. Natuurlijk gaan deze documenten opgesteld door het Ministerie van I&W, ervan uit dat Lelystad straks ook echt open gaat en een flink deel van de Schiphol vakantievluchten zal overnemen. Ook in deze Staten is niet iedereen ervan overtuigd dat het ook gaat en moet gebeuren. Fracties hebben daar verschillende standpunten over, maar waar het hier om gaat, gaat verder dan het hebben van een standpunt over het al dan niet overhevelen van vakantieverkeer van Schiphol naar Lelystad. Dat laatste maakt onderdeel uit van een bredere visie op de mogelijke of onmogelijke groei van Schiphol. Begin juni was ik op een presentatie van het ministerie over de ontwikkelingen rond de vakantievluchten. Mocht de opening van Lelystad voor vakantievluchten doorgaan, dan zal dit stapsgewijs gebeuren en elke stap zal zorgvuldig worden afgebakend door een evaluatie van daadwerkelijke vlieghoogtes, luchtkwaliteitsbelasting en uitstootgegevens, veroorzaakt door de nieuwe vliegbewegingen. De evaluatie vindt plaats in het gebied dat belast gaat worden met deze vliegbewegingen. Mensen in de regio en dan heb ik het voor ons vooral over West-Friesland en de Noordkop, maken zich grote zorgen over de toekomstige vliegbewegingen. Er hebben inmiddels een aantal grote protestbijeenkomsten plaatsgevonden en deze protesten overstijgen de politieke kleur van de deelnemers. Het aantal mensen dat zich zorgen maakt, is fors. Collega-Statenleden die in de regio woonachtig zijn, zullen dit kunnen beamen. In de bijeenkomst in Andijk is uitgebreid gesproken over de evaluatiemomenten die eventueel een nieuwe fase van het aantal vliegbewegingen kan inluiden. De regio moet zelf zorgen voor meetapparatuur, het liefst natuurlijk in onderlinge samenwerking en ook daarover maakten aanwezigen zich zorgen. Is dit netwerk van meetapparatuur wel gereed voor een eventuele opening van Lelystad, zodat er een nulmeting verricht kan worden? Zonder een nulmeting heeft een tussentijdse evaluatie geen zin. Vandaar de volgende motie Vreemd.

Motie Vreemd aan de orde van de dag 15/09-07-18

De provincie neemt regie bij het opzetten van een netwerk relevante meetapparatuur vliegroutes Lelystad Airport

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *De voorbereidingen voor de uitbreiding van Lelystad Airport in volle gang zijn;*
- *Als deze uitbreiding werkelijkheid wordt, de regio Noord-Holland-Noord - West-Friesland en de Noordkop zal worden belast met een flinke toename van het aantal vliegbewegingen van en naar Lelystad Airport;*
- *Er mogelijk vanaf 2020 zal worden gestart met het in gebruik nemen van het vernieuwde Lelystad Airport ten behoeve van vakantievluchten;*
- *Het aantal vluchten in dat geval stapsgewijs zal worden opgevoerd, te beginnen bij 7.000 vluchten oplopend tot maximaal 45.000 vluchten;*
- *Er onder de bevolking in genoemd deel van onze provincie veel onrust is als het gaat over de mogelijke overlast van vliegtuigen van en naar Lelystad Airport.*

Overwegende dat:

- *De provincie Noord-Holland een rol speelt in het opkomen voor de belangen van de bewoners in eerder genoemde regio's als het gaat om het voorkomen en bestrijden van overlast, veroorzaakt door vliegbewegingen van en naar Lelystad Airport;*
- *In de factsheets over de toekomst van het aantal vliegbewegingen sprake is van evaluatiemomenten die worden gehanteerd om het aantal vliegbewegingen stapsgewijs op te voeren, maar dat de meetapparatuur daarvoor nog geplaatst moet worden;*
- *Voor de provincie Noord-Holland evaluaties van geluidscontouren, van uitstoot van fijnstof en ultrafijnstof zullen moeten worden uitgevoerd boven de genoemde regio's;*
- *Het instellen van een netwerk van meetapparatuur nog geen onderwerp van gesprek is in het geheel van voorbereidingen van de uitbreiding van Lelystad Airport, en derhalve ook niet helder is wie dit netwerk gaat aanleggen;*
- *Het noodzakelijk is om nog voor de eventuele 'start' van het nieuwe Lelystad Airport een nulmeting te kunnen doen ten behoeve van een goede evaluatie.*

Besluit het college van GS op te roepen:
De regierol op zich te nemen om samen met de gemeenten in West-Friesland en de Noordkop voorbereidingen te treffen om tijdig een passend netwerk van meetapparatuur aan te leggen, om:

- *Voor aanvang van de beoogde vluchten vanaf Lelystad Airport in 2020 een nulmeting te kunnen doen;*
- *Op de door het Ministerie van I&W beoogde evaluatiemomenten te kunnen beschikken over betrouwbare cijfers*

en PS over dit proces te informeren, uiterlijk in het eerste kwartaal van 2019

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, GL, 50plus

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. Hierover wordt aan het eind van de vergadering gestemd. GL dient een motie Vreemd in over de Markermeerdijken.

De heer **KRAMER** (GL): Voorzitter. De motie over stolpboerderijen die was verspreid, zal ik vandaag niet indienen omdat wij dat eerst in de commissie gaan bespreken en met een gemeenschappelijk initiatief gaan komen, in ieder geval samen met de PvdA en D66. Markermeerdijken. In de commissiebespreking bleek dat de Stichting Zuyderzeedijk het gevoel heeft dat er geen echte participatie heeft plaatsgevonden. Wij hebben dat in de fractie besproken en zijn tot de conclusie gekomen dat wij dat op dit moment niet kunnen beoordelen. Er ligt nog geen reactie voor van GS op de ingediende zienswijzen, in totaal 140. Toch willen wij wat doen met dit gevoel van de bewoners en aangesloten organisaties en wij hebben bedacht dat dat zou kunnen door een iets andere opzet te maken voor de technische briefing. Wij zien het liefste dat deze organisatie wordt uitgenodigd om bij deze briefing aanwezig te zijn met dezelfde rechten als de Statenleden, met andere woorden dat zij vragen kunnen stellen. Een tweede voorstel is dat een aantal deskundigen wordt uitgenodigd, want zo kunnen wij gerichte vragen stellen en afwegingen maken of wij al dan niet meegaan met het afgeven van een Verklaring van geen bedenkingen. De suggesties voor de onafhankelijke deskundigen staan vermeld onderaan de motie.

Motie Vreemd aan de orde van de dag 16/09-07-18
Briefing Markermeerdijken

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat

- *De Stichting Zuyderzeedijk tijdens de commissievergadering van R&W op 25 juni 2018 heeft verzocht om te bewerkstelligen dat (alsnog) ruimte wordt geboden voor reëel overleg over de aanpak van trajectonderdelen van de Markermeerdijken (het 'participatietekort' wordt veelvuldig genoemd in de 140 zienswijzen);*
- *Er door GS nog geen stukken zijn aangeleverd waaruit PS kunnen opmaken of er in voldoende mate is voorzien in participatiemogelijkheden voor belanghebbenden in het ontwerpproces en bij de keuze van voorkeursvarianten.*

Overwegende dat:

- *Het in elk geval wenselijk is om deze belanghebbenden aanvullend op de standaardinspraakmogelijkheden, te betrekken bij de provinciale besluitvorming over de Verklaring van geen bedenkingen (VVGB);*
- *Het aan PS is om te bepalen op welke wijze daar vorm aan wordt gegeven;*
- *De Stichting Zuyderzeedijk veel bewoners en organisaties langs de dijk vertegenwoordigt en nauwe contacten onderhoudt met andere 'bezwaarden' (stichtingen en individuele bewoners);*
- *Het derhalve zinnig is om de stichting en eventuele 'partnerorganisaties' uit te (doen) nodigen om de technische briefing van de Staten op 20 september 2018 bij te wonen, met ruimte voor zowel de Statenleden als de genodigden om technische vragen te stellen;*
- *Het wenselijk is om tevens onafhankelijke deskundigen uit te (doen) nodigen, aan wie vragen gesteld kunnen worden;*

- *Deze opzet van de briefing bijdraagt aan het delen van relevante informatie en daarmee aan het vertrouwen van burgers in een weloverwogen besluitvorming.*

Besluiten

1. *De technische briefing vorm te (doen) geven volgens bovenstaande opzet;*
2. *GS te verzoeken aan deze opzet mee te werken*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. Hierover wordt aan het eind van de vergadering gestemd.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik wil ook een motie Vreemd aan de orde van de dag indienen.

De **VOORZITTER**: Het woord is aan de heer Klein.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Het zal u niet ontgaan zijn dat de chauffeurs in het streekvervoer de afgelopen maanden actie hebben gevoerd voor verbetering van de werkomstandigheden. Dat is hun goed recht. Wanneer wij de verhalen over de hoge werkdruk horen, realiseren wij ons dat het geen overbodige luxe was. Gelukkig is er inmiddels een principeakkoord bereikt tussen werkgevers en werknemers waarin afspraken zijn gemaakt over vermindering van de werkdruk en verhoging van het salaris en wij hopen van harte dat dit de werkomstandigheden voor de chauffeurs voldoende zal verbeteren. Echter, vanwege de stakingen heeft in Noord-Holland het streekvervoer op 26 mei en 7 juni gedeeltelijk en op 27, 28 en 29 juni grotendeels stilgelegen. Veel reizigers waaronder veel scholieren en studenten in toetsperioden, hebben daar hinder van ondervonden. De provincie is opdrachtgever van het openbaar vervoer. Als de bussen niet rijden dan mag de provincie volgens de OV-concessie boetes innen bij een te hoge rituitval. Wij denken daarom dat het sympathiek zal zijn als de provincie iets terug zou doen voor gedupeerde reizigers. Het zou goed zijn om inwoners een keer een positieve ervaring met het Noord-Hollands busvervoer te geven. Daarom de volgende motie.

Motie Vreemd aan de orde van de dag 17/09-07-18
Een dag gratis met de bus

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *De chauffeurs in het streekvervoer de afgelopen maanden actie hebben gevoerd voor verbetering van de werkomstandigheden;*
- *Het streekvervoer in Noord-Holland op 26 mei en 7 juni gedeeltelijk en op 27, 28 en 29 juni grotendeels heeft stilgelegen vanwege stakingen;*
- *Vele reizigers, waaronder veel scholieren en studenten in toetsperioden, daar hinder*

van hebben ondervonden;

- *Er inmiddels een principeakkoord is bereikt tussen werkgevers en werknemers waarin afspraken zijn gemaakt over vermindering van de werkdruk en verhoging van het salaris;*
- *De provincie opdrachtgever is voor het streekvervoer;*
- *Er in de OV-concessie afspraken zijn gemaakt over boetes bij te hoge rituitval.*

Overwegende dat:

- *Het sympathiek zou zijn als de provincie iets terugdoet voor gedupeerde reizigers;*
- *Het goed is om inwoners een positieve ervaring met het Noord-Hollandse busvervoer te geven;*
- *De provincie de op te eisen boetes kan inzetten ter financiering van een actie om reizigers tegemoet te komen.*

Verzoeken GS:

- *In overleg met de Noord-Hollandse busvervoerders een compensatie-actie te organiseren, zoals bijvoorbeeld een dag gratis busvervoer in Noord-Holland;*
- *Deze actie te communiceren aan de inwoners en te financieren vanuit de op te eisen boetes vanwege de stakingen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, GL

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. Hierover wordt aan het eind van de vergadering gestemd. Wenst iemand het woord over de agenda? Dat is niet het geval. Dan is de agenda overeenkomstig het voorstel van het presidium vastgesteld. Dan keer ik even terug naar agendapunt 1, want mevrouw Keur is inmiddels gearriveerd uit de file. Na bijna zestien jaar als volksvertegenwoordiger namens het CDA waarvan twaalf jaar als gemeenteraadslid en vanaf 2015 in deze Staten, bent u nu als wethouder voorgedragen aan de gemeenteraad van Den Helder en vanavond zal de gemeenteraad van Den Helder daarover besluiten. Uw afscheid is dus nog onder enig voorbehoud, want in Den Helder weet je het maar nooit. U was in onze Staten een klein jaar voorzitter van de commissie NLWM, daarna werd u fractievoorzitter van het CDA. Wij hebben u leren kennen als een hartelijke politica en als het nodig was, stevig op de inhoud. U was lid van de werkgroep Willem Arondéuslezing. Cultuur en cultuureducatie gaan u aan het hart en u hecht er belang aan om jongeren te betrekken bij de politiek en u bent dan ook lid van de werkgroep Jongerenparticipatie. Wij nemen dus naar alle waarschijnlijkheid afscheid van een kundig en zeer gewaardeerd Statenlid. Mevrouw Keur, ik feliciteer u van harte met uw voordracht als wethouder en ik wens u namens de Staten veel succes met deze mooie uitdaging. U was steeds voorstander van wat meer duale politieke omgangsvormen – dat is mij ten minste goed bijgebleven – en daar kunt u nu vanuit uw nieuwe verantwoordelijkheid in Den Helder invulling aan geven met als bijzonder aandachtspunt dat dualisme iets anders is dan duellisme. Uw voornemen om met elkaar te praten in plaats van over elkaar, kan daarbij helpen. Veel succes.

2.a. Actualiteiten

De **VOORZITTER**: Er zijn geen actualiteiten aangemeld.

3.a. Bekrachtiging besluit GS inzake opgelegde verplichting tot geheimhouding

De **VOORZITTER**: Er is geen geheim stuk ter bekrachtiging binnengekomen. Wenst iemand hier het woord over? Dat is niet het geval, zodat het besluit daarmee is bekrachtigd.

3.b. Lijst geheimhouding PS

De **VOORZITTER**: Door de griffie zijn geen opmerkingen ontvangen. Wenst iemand over deze lijst geheime stukken het woord? Dat is niet het geval, dan stel ik u voor de lijst voor kennisgeving aan te nemen.

4. Vaststellen notulen van de openbare vergadering van 11 juni 2018

De **VOORZITTER**: Hierover zijn door de griffie tot dusver geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de notulen het woord? Dat is niet het geval, dan zijn de notulen ongewijzigd vastgesteld.

5. Vaststellen Strategische Statenagenda

De **VOORZITTER**: Wenst iemand daarover het woord? Dat is niet het geval. Dan is de Strategische Statenagenda vastgesteld.

6. Vaststellen lijst ingekomen stukken

De VOORZITTER: Hierover zijn door de griffie tot op heden geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de ingekomen stukken het woord? Dat is niet het geval. Dan is voor wat betreft de afdoening van de brieven conform het voorstel van het presidium besloten.

7. Voortgangslijst van moties

De **VOORZITTER**: De griffie heeft geen opmerkingen ontvangen. Verlangt iemand over de voortgangslijst moties het woord? Dat is niet het geval. Dan stel ik u voor de lijst vast te stellen.

8. Hamerstukken

8.a. Statenvoordracht 34 Vergaderschema PS en Statencommissies 2019 (inclusief indicatief deel)

8.b. Statenvoordracht 45 Wijziging Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van PS en Statencommissies Noord-Holland 2015

8.c. Statenvoordracht 35 Zienswijzen financiële stukken recreatieschappen
8.d. Statenvoordracht 41 Zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de jaarstukken 2017 Omgevingsdienst IJmond
8.e. Statenvoordracht 42 Zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de jaarstukken 2017 Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied
8.f. Statenvoordracht 43 Zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de jaarstukken 2017 RUD Noord-Holland-Noord
8.g. Statenvoordracht 44 Zienswijze op de conceptbegroting 2019, de tweede begrotingswijziging 2018 en de voorlopige jaarrekening 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek

De **VOORZITTER**: Verlang iemand over deze voordrachten het woord, hoofdelijke stemming, stemverklaringen of aantekening? Dat is niet het geval, waarmee de besluiten van 8.a. tot en met 8.g. bij acclamatie aangenomen.

9. Statenvoordracht 37 Jaarstukken 2017

De **VOORZITTER**: Vanwege de hindernissen bij de voorbereiding in commissieverband zijn ontstaan zal ik met enige clementie de eventuele overlap of wat eigenlijk in de commissie had thuisgehoord, behandelen. Ik realiseer mij dat sommige Statenleden vragen stellen die normaal gesproken in de commissie aan de orde zouden zijn geweest.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter, Vandaag bespreken wij de jaarrekening 2017. GL betreurt het zeer dat de jaarstukken en het rapport pas kort voor deze PS-vergadering beschikbaar zijn gesteld. Wij vinden het erg jammer dat de Rekeningencommissie, de daadwerkelijke opdrachtgever, niet meer is betrokken in het proces. Volgens de gedeputeerde is dit wel voldoende gebeurd door de voorzitter van de Rekeningencommissie vertrouwelijk te informeren over de redenen voor de vertraging. Zij stelde dat de voorzitter dit had kunnen delen met de Rekeningencommissie gezien de regels in het reglement rondom geheimhouding voor PS. Wij missen hierin wat extra uitleg van de gedeputeerde. In het reglement wordt namelijk enkel gesproken over geheime stukken. Er is echter geen sprake geweest van een geheim stuk, maar van een geheim gesprek. Hoe zien GS dit? En hoe ziet de voorzitter van de Rekeningencommissie dit? Als een van de redenen voor de vertraging wordt, inmiddels wel tot hoofdpijndossier te dopen, de kernreactor Pallas genoemd. Wij hebben daar een lening uitstaan, waarvan de accountant van de Stichting Pallas zelf het idee achter Pallas heeft afgewaardeerd. Onder andere hierdoor heeft onze accountant aangegeven dat er twijfels zijn bij de inbaarheid van de lening en is er een voorziening getroffen. GL vraagt zich af of het niet noodzakelijk is om ook al een reservering te maken voor het leningdeel wat is uitgekeerd in 2018 bij de kaderbrief die zo meteen wordt besproken. De accountant gaf ons daarnaast mee dat we ervoor moeten zorgen dat we ons niet laten verrassen door tegenvallers van een verbonden partij zoals deze. Wat gaan GS hieraan doen? Dan terug naar het geheel. In de commissievergadering gaf de gedeputeerde aan dat er weinig te doen is aan het grote verschil tussen de initiële begroting en de jaarrekening. De grote verschillen die er zijn in Noord-Holland tussen wat we denken te gaan

doen en wat we werkelijk hebben gedaan, zijn volgens de gedeputeerde onvermijdelijk. Dat is jammer, want daarmee verliest de begroting veel van haar politieke waarde. Op zoek naar een antwoord besloot ik te doen waar cijfers zich het beste voor lenen: vergelijken. Zo heb ik dit weekend een soort “Ranking the Stars” toegepast op alle twaalf de provincies. Ik heb van de provincies de begrotingen en jaarrekeningen doorgenomen op zoek naar de verschillen. Hieruit is een ranking naar voren gekomen waar helaas, de provincie Noord-Holland belabberd uitkomt. In de ranking heb ik gekeken naar de afwijkende programma’s met een afwijking groter dan 20% ten opzichte van het totaal aan programma’s. Helaas eindigt de provincie NH op plek 11 van 12. De afwijkende programma’s met een afwijking groter dan 50% ten opzichte van het totaal aan programma’s. Helaas eindigt de provincie NH op plek 9 van 12. De datum waarop de jaarrekening is vastgesteld. Een blijk van het “in control” zijn van een provincie omdat we tijdig de stukken aan kunnen leveren. Helaas, de 11e plek. We moeten alleen Utrecht achter ons dulden en met de Uithoflijn is dat niet zo vreemd. Onze hoogste notering is plek 7 van de 12 bij de gemiddelde realisatie in percentage. Dit is het percentage van het bedrag wat totaal per programma is uitgegeven ten opzichte van de initiële begroting. Wat blijkt? Als je geld hebt, kijk je wat minder op de centen. Absolute koploper in realisatie en de beperking van afwijkingen is namelijk Zeeland. Direct daar achteraan volgen Gelderland en Zuid-Holland. Gezien de ranking kunnen we vaststellen dat de provincie Noord-Holland ten opzichte van andere provincies niet in control is en onderaan bungelt als het gaat om het beperken van de hoeveelheid en de grootte van de afwijkingen en het tijdig aanleveren van de jaarstukken aan PS. Wij horen graag van GS wat zij hier aan gaan doen. Mogelijk kunnen we bij Zuid-Holland in de leer, aangezien zij in de ranking gemiddeld genomen op plek 3 eindigen. Op belangrijke dossiers is er sprake van onderbesteding. De accountant uit in het rapport zijn zorgen hierover. Volgens de gedeputeerde is ook hier maar in beperkte mate iets aan te doen. Wij hebben begin april door middel van schriftelijke vragen gevraagd aan de provincie een benchmark te doen met andere provincies. We wachten helaas nog op de antwoorden, volgens GS zijn deze nog steeds in bewerking. Mogelijk kunnen GS alvast een tipje van de sluier oplichten: hoe doet de provincie het ten opzichte van andere provincies? Over twee programma’s maakt GL zich het meeste zorgen: cultuur en groen. Bij cultuur is slechts 55% van de begrote middelen uitgegeven. Dit komt door subsidies die bij cultuurorganisaties terecht hadden moeten komen, maar hun weg daar naar toe niet hebben gevonden. Bij het programma Groen is het daarnaast ook zichtbaar in de vele doelen die niet zijn behaald. Er zijn te weinig NNN hectares gerealiseerd, te weinig middelen ingezet binnen Groen Kapitaal en te weinig boeren hebben gebruik gemaakt van de regeling voor agrarisch natuurbeheer. Wij horen graag van de gedeputeerde Cultuur en de gedeputeerde Natuur hoe zij het komend jaar gaan zorgen voor een verbetering in de uitvoering van hun programma’s. Dan rest mij nog een vraag die nog niet beantwoord is na de commissie. Ik vroeg hoe het zat met de onderbesteding bereikbaarheid Bollenstreek welke onderbesteding blijkt uit de jaarrekening. In de vergadering over motie 110 gaf de gedeputeerde aan dat er een tekort was en dat er rekeningen uitstonden en dat wij daarvoor 25 miljoen euro nodig hadden die toen werd vrijgemaakt. Hoe combineert dat met elkaar?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. De jaarrekening 2017 kwam laat en zeker de accountantsverklaring en het rapport van bevindingen kwamen helemaal laat. Nou is de

accountantsverklaring goedkeurend, dat helpt een hoop, en het rapport van bevindingen is interessant te lezen, maar ik kan niet zeggen dat er veel schokkende dingen in stonden. Dat betekent dat de financiële verantwoording van de provincie op orde is en dat is goed. Ik kan mij niet helemaal aan de indruk onttrekken dat het verstandig is dat wij naar een andere accountant zijn gegaan, want ik heb een beetje het gevoel dat de verhoudingen tussen de accountant en de provincie minder dan optimaal zijn. Ik heb nog twee vragen aan de gedeputeerde die ook in de commissie aan de orde zijn geweest, maar nog niet naar tevredenheid zijn beantwoord. In de eerste plaats de vrijval van de 6,8 miljoen euro voor de N201, die wordt rechtstreeks doorgeschoven naar het gat van de N23 en de vraag die ik opnieuw stel, ik heb in de provincie altijd gehoord dat overschotten terugvloeien naar de algemene middelen waarna een integrale afweging plaatsvindt. Hier wordt het overschot in de eigen portefeuille ingezet. Waar staat dat dit bestaand beleid is en als het geen bestaand beleid is, waarom wordt er afgeweken van bestaand beleid? De tweede vraag betreft het feit dat de voorziening voor groot onderhoud moet worden beëindigd vanwege de opvatting van de accountant en dat er vervolgens in plaats van de voorziening een reserve groot onderhoud wordt gecreëerd. Mijn vraag is opnieuw: is het nodig dat die voorziening groot onderhoud in een keer wordt gecreëerd of zouden wij dat ook stapsgewijs kunnen doen, zoals wij ook andere reserveringen stapsgewijs opbouwen. Daar is niets mis mee en dan zou het geld voor een deel gebruikt kunnen worden voor discussies rond de begroting vast op te lossen. Dit is een suggestie en graag antwoord. Voor het overige stemmen wij in met de jaarrekening.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. Om met het einde te beginnen, een quote van Ernst & Young uit de controleverklaring: “Hierbij geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld.” Gevolgd door een hele onderbouwing, hiermee is de jaarrekening technisch goed en kunnen wij instemmen. Echter, het ging niet vanzelf. Financieel hoofdzakelijk veroorzaakt door een kernreactor die voordat de bouwtekening klaar is, al onder water staat. Het oplopende negatieve eigen vermogen lijkt een wensput te zijn waar de provincie al 22 miljoen euro in heeft geworpen in de hoop op hoogwaardige werkgelegenheid. Aan de andere kant zien wij de enorme vraag naar mensen voor ICT, duurzame energie en medisch personeel. Van deze laatste groep zijn er op dit moment meer dan 1.500 vacatures in Noord-Holland. Is deze jaarrekening niet aanleiding om ons hier meer op te gaan richten? EY hekelt ook de onvoldoende expertise van de provincie voor Pallas. Ons werd altijd voorgehouden dat wij dit project samen met het Rijk deden en wij gingen ervan uit dat wij gebruik konden maken van hun expertise, maar als de minister zegt dat hij ons geld gebruikt om te wedden op twee paarden, dan kun je zeggen dat de provincie het Rijk als bookmaker kan zien. op dit punt is het terecht dat EY vraagtekens stelt. Het is een groot verlies om nu te stoppen, maar de PvdD is altijd al tegen de reactor geweest. Nu is er nog een reden bijgekomen. De rest van het geld kunnen wij beter besteden.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, volgens mij heb ik in een foutje ontdekt in het verslag van bevindingen van de accountant, zou dat kunnen? Een foutje van 100,7 miljoen euro, op pagina 7, eerste alinea staat: “Waardoor er per saldo sprake is van een positieve afwijking ten opzichte van het resultaat van 2016”, daar staat 24 miljoen euro, maar dat moet 124,86 miljoen euro zijn. Ik begrijp dat het een verschrijving is in de samenvatting, maar ik vind het wel een illustratie van de

risico's die wij lopen met zo'n proces. Het is niet goed dat een proces dat zo essentieel is om het vertrouwen van de burger in de rechtmatigheid van de overheidsbestedingen vast te houden, dat dat op zo'n manier is gelopen. Mijn analyse is dat onze organisatie wat steken heeft laten vallen en die moeten natuurlijk voorkomen worden, maar dat de grootste oorzaak ligt in de manier waarop de accountant dit traject heeft aangepakt. Onze fractie is erg blij dat wij afscheid nemen van deze accountant. Dan de jaarrekening. Het is positief dat er een goedkeurende verklaring is afgegeven. Onze complimenten voor het college en de ambtenaren. Het is goed om te zien dat de onderbesteding iets is teruggelopen. Wij zijn blij met de steeds gedetailleerdere analyse van de oorzaken van de onderbesteding, het geeft ons het gevoel dat wij als PS meer grip krijgen op dit probleem. In veel gevallen is de onderbesteding terug te voeren op vertragingen. Dat is iets minder ernstig dan het echt niet kunnen realiseren, maar wij blijven oproepen om in te blijven zetten op het terugdringen van de onderbestedingen. Wij hebben er vertrouwen in dat wij mede dankzij de ingezette verbeteringen in de vormgeving van de begroting beter kunnen gaan sturen op de provinciale financiën.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter, het is al door verschillende mensen gezegd, de jaarstukken kwamen laat, ook de accountantsverklaring en het rapport van bevindingen. Gelukkig is er wel een goedkeurende accountantsverklaring. 50plus merkt op dat het geen schoonheidsprijs verdient zoals e.e.a. is gegaan de afgelopen weken en zeker als ouderenpartij werd ik daar heel onrustig van, want dan moet je denken aan je hartklachten. Er was niet veel te wijten aan de provincie maar aan de accountant en daarom vinden wij het prettig dat wij overstappen naar een andere accountant. Wij maken ons zorgen over Pallas en of de lening wel terugbetaald wordt. Tenslotte is er een voorziening getroffen vanwege negatief eigen vermogen. Wij willen graag van GS weten hoe zij tegen een aantal kernpunten aankijken in de bevindingen van de accountant en of zij die gaan overnemen, zoals de grote verschillen tussen de initiële begroting en de vele wijzigingen daarop, waardoor sturing door PS steeds moeilijker wordt. Wij vragen ons af of dat niet beter kan. Wij horen graag van GS hoe zij overschrijdingen bij de aanleg van infrastructuur in de toekomst meer kunnen stroomlijnen, want waarom kunnen er geen afspraken worden gemaakt om voor welke klus of traject dan ook een bepaald bedrag aan te houden?. Wij stemmen in met de jaarstukken, de financiën zijn op orde evenals de solvabiliteit va de provincie.

Mevrouw **BEZAAN** (PVV): Voorzitter. Mijn fractie heeft met belangstelling kennisgenomen van het accountantsrapport over de jaarrekening 2017, wederom de complimenten voor eenieder die daaraan heeft meegewerkt. Wij zijn opgelucht dat er een getekende en positieve verklaring is gekomen van de accountant. Net als andere fracties hopen wij dat volgend jaar het opstellen van de jaarrekening en de verklaring van de accountant een stuk soepeler en sneller zal verlopen. In de laatste vergadering van M&F heeft ook gedeputeerde Post die wens uitgesproken, waardoor wij er alle vertrouwen in hebben dat dit volgend jaar inderdaad het geval zal zijn. De technische kant van de jaarrekening is in orde, de cijfers kloppen. Het is een keurig geheel, maar wij kunnen ons wederom niet vinden in de gemaakte politieke keuzes.

De heer **VAN STRAATEN** (VVD): Voorzitter. De opstelling en afronding van de jaarstukken 2017 zijn voor velen een nachtmerrie geworden. Met veel kunst en vliegwerk zijn uiteindelijk toch nog binnen de termijn die het BBV stelt, de stukken beschikbaar gekomen ter vaststelling door PS. Het is spijtig te moeten constateren dat daar waar andere provincies erin slagen om al in april of mei de jaarstukken in hun Statenvergadering te bespreken, Noord-Holland daar maanden extra voor nodig heeft gehad. De oorzaak wordt vooral gelegd bij de externe accountant. Intensivering van de controle met grotere steekproefacties te werken, hetgeen veel extra uitzoekwerk heeft opgeleverd, discussies over concrete dossiers en uitvoerige interne toetsing van bevindingen binnen het accountantskantoor zouden daartoe hebben geleid. De externe accountant stelt daar tegenover dat het jaarrekeningdossier niet tijdig en volledig was waardoor de controle niet op het afgesproken tijdstip kon starten. Ook wijst de externe accountant op de vele losse eindjes in de dossiers en nieuwe feiten die zich gedurende de controle voordeden, met name voor jaarstukken van verbonden partijen of partijen waarmee wij een financiële relatie hebben zoals een lening. En ten slotte de omstandigheid dat de accountant niet flexibel is voor de inzet van controlecapaciteit als eenmaal van de afgesproken planning is afgeweken. Wat hiervan ook zij, wij hopen dat in het nieuwe jaar met de nieuwe externe accountant deze problemen tot het verleden zullen behoren. Ik ben nog wel benieuwd hoe wordt omgegaan met de meerkosten die de accountant ons in rekening gaat brengen. Dat lijkt mij een aandachtspunt voor de Rekeningencommissie. Door het rekeningenresultaat is sprake van een gemiste meevaller in de middelen die in de kaderbrief beschikbaar zijn. Het gaat om een bedrag van 10 miljoen euro. Het college stelt voor bij de opstelling van de begroting 2019 daar financiële dekking voor te bieden. Daarin kunnen wij ons vinden, er zullen immers in de komende maanden nog de nodige ontwikkelingen zijn voor wat betreft cijfers, waardoor er van andere verwachtingen wordt uitgegaan bij de opstelling van de begroting dan bij de kaderbrief het geval is geweest. Wij nemen aan dat daarmee mogelijkheden komen voor een oplossing. Wij kunnen ons ook vinden in de omzetting van de voorziening groot onderhoud in de bestemmingsreservering en wij zullen instemmen met het voorgestelde besluit op dat punt. Uit de stukken komt een tekort naar voren van 5,7 miljoen euro. Het college stelt voor om dit te dekken uit de algemene reserve die daarvoor voldoende ruimte biedt. Daar kunnen wij ons mee verenigen. Uit de jaarstukken blijkt dat de financiële positie van de provincie onveranderd sterk is. De accountant constateert ook dat er sprake is van een robuuste financiële positie. De incidentele weerstandscapaciteit neemt toe van 1.6 naar 2.3 en structureel neemt de weerstandscapaciteit toe van 4.6 naar 8.7, zeer gunstig als wij weten dat voor beide kengetallen een norm geldt van minimaal 1. De overige financiële kengetallen – omvang eigen vermogen, schuldquote, structurele exploitatieruimte, belastingcapaciteit – zijn zonder meer goed te noemen. Ik heb kennisgenomen van de bevindingen van de externe accountant. Deze geeft bij de jaarstukken een goedkeurende verklaring af wat betreft de getrouwheid van de weergave en de rechtmatigheid van de uitgaven. Het verslag bevat overigens geen bevindingen die aanleiding geven om nadere vragen te stellen, de belangrijkste bevindingen zijn bovendien in eerder overleg van de Rekeningencommissie en de Statencommissie al uitvoerig besproken. Een moeizame totstandkoming van de jaarstukken, ik noemde het al. Daarom ook complimenten aan de medewerkers van de provincie die desondanks de moed niet hebben laten zinken en welgemoed – althans dat vermoed ik – de werkzaamheden aan de jaarstukken met succes hebben weten af te ronden.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter, het had niet veel gescheeld of wij hadden vandaag niet over de jaarstukken kunnen spreken. Behandeling hiervan heeft veel last minute inzet vereist van Statenleden en dat is niet zoals het hoort. Het moet onze inzet zijn om dit proces te evalueren met de eigen organisatie en te bespreken met de nieuwe accountant om herhaling te voorkomen. Over de inhoud een aantal opmerkingen. Mijn fractie is tevreden over wat het college het afgelopen jaar heeft bereikt. Het financiële beleid van de provincie is en blijft robuust. Het weerstandsvermogen is sterk en op orde. De inkomsten door de aantrekkende economie gaven ons ook afgelopen jaar meer financiële ruimte. De provincie kan aan haar verplichtingen blijven voldoen en kan blijven investeren in de toekomst. Dat was overigens drie jaar geleden toen wij in deze Statenperiode de jaarstukken bespraken, wel anders. Ik kan mij herinneren dat wij toen in deze zaal vragen stelden over wat te doen als de provincie geen eigen gelden meer heeft en op zoek moet naar vreemd vermogen. In deze Statenperiode zijn de reserves alleen maar gestegen. Dat baart wel zorgen en moet ook een kritische blik naar onszelf zijn. Treuzelen wij soms niet te veel om tot investeringen over te gaan? Bijvoorbeeld bij bereikbaarheid en infrastructuur. Het resultaat pakt dit jaar weer zeer goed uit al is sprake van een vertekend beeld door het anders organiseren van de benodigde gelden voor onderhoud en de voorziening lening Pallas. Mijn fractie vraagt zich af of een voorziening voor Pallas niet een te zwaar middel is, feitelijk is er niets veranderd aan de businesscase. Wij wisten altijd al dat het een risicovolle lening was. Was het niet beter geweest om het risico in de risicoparagraaf te verhogen? Ook indachtig hetgeen de accountant opmerkt in het rapport van bevindingen. Waarom is dit niet gebeurd? In het rapport worden door de accountant opmerkingen gemaakt over het rentepercentage die aan de lening wordt gekoppeld. Erkennen GS deze en wat gaan zij hiermee doen? Het CDA is van mening dat nu er toch een voorziening is getroffen, deze volledig ten laste zou moeten komen van de algemene reserve en deze moet niet – zoals wordt gesuggereerd in de begeleidende brief bij de jaarstukken – in mindering worden gebracht op de ambities in de kaderbrief 2019. Dat zou investeringen in de provincie alleen maar verder uitstellen. Graag een reactie van GS hierop. Tot slot vragen wij blijvend aandacht voor onderbesteding, met name bij de subsidies. Wij doen het iets beter dan vorig jaar maar dit proces kan beter. Wat gaan GS hieraan doen? Is er een plan voor of krijgen wij dat binnenkort? Mij zijn als voorzitter van de Rekeningencommissie een aantal vragen gesteld maar ik stel voor dat op het eind te doen of bij het begin van de beantwoording.

De **VOORZITTER**: Beide kan.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Voor het tweede jaar op rij was het komen tot een goedkeurende accountantsverklaring weer een zware bevalling. In de bijgeleverde documenten wordt een poging gedaan uit te leggen wat hiervan de achterliggende reden is. Rest ons als PS niet anders dan om deze uitleg die overigens best helder is, te aanvaarden maar de goedkeurende verklaring van de accountant is er en dat betekent sec dat de organisatie de provinciale centen op verantwoorde wijze heeft beheerd. De SP is daar tevreden over alhoewel zij kan invoelen dat partijen moeite hebben met politieke beleidskeuzes die de richting bepalen voor deze uitgaven en het beheer van het geld. Op veel fronten had de SP ook andere keuzes gemaakt. Er is in 2017 wederom sprake van een flinke onderbesteding. Dat lijkt een patroon geworden. Wij

zouden toch met elkaar de conclusie kunnen trekken dat wij op bepaalde gebieden wat minder financieel streng hoeven te zijn, toch wat meer NNN-aankopen of aanbestedingen in het OV uitzetten tegen een hoger tarief wellicht? Het proactiever zijn in het ervoor zorgen dat cultuursubsidies op de juiste plek, dus bij onze inwoners terechtkomen? Als blijkt dat er steeds onderbestedingen van miljoenen zijn, kunnen fundamenteel andere beleidskeuzes worden gemaakt.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Ik snap het punt van de onderbesteding, maar het is toch niet zo dat deze provincie aan het eind van de rit bakken met geld heeft overgehouden. Wij hebben uiteindelijk toch een tekort op de rekening.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter, als wij het hebben over onderbesteding, dan is dat toch duidelijk? Dan hadden wij wellicht met andere keuzes wat minder onderbestedingen gehad. Dat bent u toch met mij eens?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Maar wel een groter tekort dan.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Als daarmee de financiële positie van de provincie niet in gevaar komt, dan is dat helemaal geen probleem. Als blijkt dat onderbestedingen van vele miljoenen zijn, dan kunnen er fundamenteel andere keuzes gemaakt worden. Zijn GS van plan richting de programmabegroting 2019 hier eens over na te denken en ons daarover te informeren? Als wij niet nauwkeuriger gaan begroten en er altijd miljoenen over lijken te blijven, dan kunnen wij ons niet aan de indruk onttrekken dat er straks wellicht weer vele miljoenen opduiken om een leuke bestemming te geven, door de coalitie wel te verstaan. Dan Pallas, een heikel dossier, waar altijd het probleem van geheim en risicovol om de hoek komt kijken. Wij begrijpen uit de uitleg van GS dat wij inmiddels volledig aan het koorddansen zijn binnen dit dossier. Een hoog risicodossier wordt het genoemd en GL noemde het zelfs een hoofdpijndossier en wij kunnen niet ontkennen dat het hier al enige tijd aardig op begint te lijken. Onze lening aan Pallas kan wellicht niet worden terugbetaald. Dat zouden wij geweten hebben en toch is de lening ooit verstrekt na besluit van PS. Vraag aan GS: vindt u dat met de kennis van nu PS anders met dit besluit om had moeten gaan? De huisaccountant van Pallas concludeert dat de kans op succesvol terugbetalen van de leningen door Pallas kleiner is geworden, de afwaardering. Daar heeft onze provincie nu last van. Een flink bedrag is opzijgezet. Is dit een potje geworden op weg naar afschrijving? Hoogtijd om met elkaar het hele Pallasdossier weer eens tegen het licht te houden, want een paracetamol helpt inmiddels niet meer.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter. De jaarrekening 2017 is voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring en daarvoor complimenten aan GS en de ambtelijke organisatie. Het rekeningresultaat is inderdaad negatief en niet positief. De belangrijkste reden is dat er een lening uitstaat bij de Stichting Voorbereiding Pallasreactor en die moet worden voorzien. Dat hebben GS gedaan. Een bedrag van 15,3 miljoen euro is in mindering gebracht op het eerder in de kaderbrief aangekondigde rekeningenresultaat. Daarvoor is de dekking voor aangekondigde vrij besteedbare financiële ruimte deels weggevallen, het gaat om een bedrag van 10 miljoen

euro, eerder ook door anderen gezegd. Onze vraag is, hoe willen GS dit bedrag inlopen? Op welke wijze zal dat gaan gebeuren? In totaal is het uit te lenen bedrag aan Pallas 40 miljoen euro, de teller staat op dit moment op 22,8 miljoen euro. Dat betekent dat er ook in 2018 waarschijnlijk een voorziening moet worden getroffen voor een bedrag van 7,5 miljoen euro, ook dat moet ergens door worden gedekt. Hoe gaan GS toetsen of het verdedigbaar is om de volgende tranche uit te betalen?

De **VOORZITTER**: Ik vraag de heer Heijnen als voorzitter van de Rekeningencommissie de aan hem gestelde vragen te beantwoorden.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Er zijn twee vragen gesteld door GL en de VVD. GL over het proces. Het klopt dat ik als voorzitter van de Rekeningencommissie telefonisch ben geïnformeerd over de opgelopen vertraging, eenmaal door de gedeputeerde en een aantal keren door de concerncontroller, dat waren vertrouwelijke gesprekken en ik was niet in staat om dat in detail met de leden van de Rekeningencommissie te delen. Er is wel aangedrongen op een schriftelijke informatieronde, maar gezien het feit dat wij hier steeds met dagkoersen spraken, bleek dat ingewikkeld. Er is toen uiteindelijk voor gekozen om vorige week maandag een half uur in geheim bij te praten met de ambtelijke organisatie over de achterliggende reden van de vertraging. Achteraf terugkijkend en ik denk dat dat goed is, ware het wellicht beter geweest om dat half uur bijpraten eerder in het proces te organiseren en is het goed om met de nieuwe accountant te bekijken hoe wij dit kunnen voorkomen. Over de vraag van de VVD over de meerkosten is het laatste woord nog niet gezegd.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Door bijna alle fracties is gememoreerd dat dit proces door ons niet met enthousiasme ervaren is, dat geldt zeker ook voor het college, want dat leidt ertoe dat wij hier aanzienlijk meer woorden wijden aan het proces in plaats van aan de inhoud en volgens mij moet de inhoud centraal staan en niet het proces. Daar word ik niet vrolijk van en ook wij vonden het vervelend dat het zo liep en ik heb goede hoop dat met de nieuwe accountant en de afspraken die gemaakt zijn, dit soort vervelende procedures tot het verleden gaan behoren. Betekent het dan ook dat wij niet in control zijn, zoals mevrouw Pels vraagt? Dat betekent het pertinent niet. Ik vind het grappig om allerlei vergelijkingen en benchmarks te maken over wie als laatste de jaarrekening heeft vastgesteld, maar dat zegt natuurlijk helemaal niets. Het moment waarop is niet bepalend, het gaat om de deugdelijkheid van hetgeen voorligt. Wij kunnen constateren dat de oplevering van stukken door de provincie in twee gevallen een week te laat is geweest en dat rechtvaardigt op geen enkele wijze het uitstel van het rapport van bevindingen en de goedkeurende verklaring van de accountant zoals wij dat hebben ervaren. U hebt een vraag gesteld over de benchmark met andere provincies en of wij een tipje van de sluier kunnen oplichten. Het antwoord is nee, want dezelfde mensen die zich de afgelopen weken de benen onder de kont hebben gelopen on ervoor te zorgen dat alle informatie die te elfder ure of om vijf over twaalf alsnog werd gevraagd door de accountant, zijn dezelfde mensen die antwoord moeten geven op uw vraag over de benchmark en over het tekort in de kaderbrief en die ook de begroting moeten opstellen. Wij hebben beperkt de beschikking over de capaciteit en die is de afgelopen weken overigens met volle instemming van het college gegaan naar het vervolmaken

van de jaarrekening en niet naar het antwoord geven op vragen, omdat wij gemeend hebben dat dat in de prioriteiten op een iets lager spoor kwam dan het voor 15 juli vaststellen met PS van een goedgekeurde jaarrekening. Dan de onderbesteding, waar een aantal partijen iets over gezegd heeft, met name het verschil tussen begroting en jaarrekening. Ik heb in de commissie aangegeven dat de kaders voor de begroting door u op dit moment worden gesteld voor de begroting 2019 maar die worden bij ons in de organisatie al gesteld in februari en dat betekent dat je in februari al bepaalt wat er anderhalf jaar later moet uitkomen en met die mate van nauwkeurigheid is niet altijd te voorspellen wat uitkomsten van processen zijn. Een simpel voorbeeld is dat wij te maken hebben met derde partijen waar wij subsidies verstekken en als aanvragen gemeenten, aanvragende derden niet op tijd spullen leveren, dan kan het zijn dat de subsidieverstrekking over de jaargrens heen schuift. Kun je dat dan inzetten voor iets anders, zoals de heer Hoogervorst vraagt. Nee, want het is niet zo dat projecten en subsidies niet doorgaan waardoor er geld overblijft. Nee, er is sprake van uitstel en dat iets over de jaargrens heen schuift en dat je volgend jaar het geld wel uitgeeft. Als wij een lagere offerte krijgen in een aanbesteding dan waar wij rekening mee hebben gehouden, dan zou u gelijk hebben. Vaak gaat het niet om dat soort zaken, sterker nog, wij merken bij aanbestedingen dat prijzen weer beginnen te stijgen maar het gaat erom dat derde partijen minder snel werken dan wij graag zouden zien. In de eigen portefeuille weet ik dat bij de regeling kleine infrastructuur een aantal maatregelen is getroffen om ervoor te zorgen dat bijvoorbeeld niet een hele inspraakprocedure gevoerd wordt nadat wij een subsidiebeschikking hebben afgegeven, maar dat de procedures gelopen zijn voordat de subsidie wordt aangevraagd, zodat wij iets meer grip hebben op het proces. Maar dat is niet in alle gevallen mogelijk en dat betekent dat wij altijd te maken zullen houden met zaken die over de jaargrens heen schuiven. Mevrouw Pels vraagt specifiek nog naar de Duinpolder. In de commissie heb ik al aangegeven dat wij over de jaargrens zijn geschoven en bij motie 110 heb ik destijds aangegeven dat het niet de taxatie is dat die 25 miljoen euro in 2018 zouden worden aangegeven, maar dat wij daar wel een begin mee zouden maken. Ik ben het met de heer Den Uyl eens, er zitten niet veel schokkende dingen in het rapport en misschien is dat maar goed ook, daar ben ik in ieder geval heel gelukkig mee. De 6,8 miljoen euro N201, in de financiële verordening artikel 2, lid 3 eerste lid staat dat u op programmaniveau de kaders stelt, dus als u de begroting vaststelt, dan bepaalt u voor het programma Ruimtelijke Ordening, Water en Infrastructuur het totale budget. Binnen dat kader is het aan PS om zaken te verschuiven. De portefeuillehouder kan een probleem binnen die kaders oplossen. Er staat ook dat als wij boven een investeringskrediet uitgaan, dat is nog iets anders dan sec het programma bereikbaarheid in mijn eigen portefeuille Mobiliteit, dan moeten wij in een volgende Statenvergadering u een voorstel voorleggen hoe dat op te lossen en dat is in feite wat hier gebeurt. De bestemmingsreserve groot onderhoud kan dat in stapjes? In de commissie heb ik gezegd, ja dat kan stapsgewijs, maar wij hadden een voorziening en die moet altijd het bedrag bevatten dat je nodig hebt. Een voorziening mag niet meer of minder zijn dan wat je raamt nodig te hebben. Dat is anders bij een bestemmingsreserves. Maar omdat wij een voorziening hadden en het gel d wel nodig is, is het natuurlijk het meest eenvoudig om het label van die voorziening om te klappen en er een bestemmingsreserve van te maken, omdat die onderbouwd is en je dan weet dat je voldoende hebt. Als u zegt wij gaan er toch wat vanaf halen en aan iets anders besteden, dan kan dat betekenen dat op het moment dat wij de bestemmingsreserve nodig

hebben, er voldoende in zit en dat er dan ergens bezuinigd moet worden om in het onderhoud te kunnen voorzien. Volgens mij is dat een ongewenste situatie. Ik vergelijk dat met Groen maar daar hebben wij bij kaderbrief een aantal maatregelen voor genomen, dus lost die situatie zich ook op als het goed is. Ik ben het eens met de heer Zoon, het ging niet vanzelf en het was een zware bevalling, zoals de heer Hoogervorst opmerkte. Dat ben ik met hem eens, maar uiteindelijk is er dan toch een mooi kind uitgekomen, concludeer ik dan maar in die beeldspraak. Alle vingertjes en teentjes zitten er in ieder geval aan. De heer Klein vraagt of ik blijf inzetten op het terugdringen van de onderbesteding, ja uiteraard, maar voor een deel zijn wij afhankelijk van derden. Wij blijven steeds kijken naar de oorzaken en waar kunnen wij nog iets doen en wellicht dat mijn collega-portefeuillehouders ook iets kunnen zeggen over daar waar zij subsidies verstrekken, hoe zij daarmee omgaan, maar ik heb al iets gezegd over hoe wij daar bij infra mee omgaan. Ik ben wel bezorgd om mevrouw De Meij die kennelijk hartkloppingen heeft gekregen. Uiteindelijk komt het allemaal goed, mevrouw De Meij! Dat was ook in dit geval, zij het op het nippertje. Verschillen begroting en rekening ben ik op ingegaan. U zegt, hoe gaan wij om met overschrijdingen bij infrastructuur? U noemt het overschrijdingen maar als wij kijken naar de kredieten die er verstrekt zijn voor aanvang van de werkzaamheden, dan is er uiteindelijk zelden of nooit sprake van overschrijding van de kredieten. Wij merken wel, wij ramen projecten en gaan de aanbesteding in en tussen de raming van het project en het moment dat wij moeten gunnen door turbulente marktontwikkelingen van dit moment de kredieten die wij van tevoren geraamd hebben, niet voldoende zijn om de aanbesteding te gunnen, maar dat is iets anders dan overschrijding van het project. De twee grootste in de recente periode, de N201 en N23, respectievelijk 650 miljoen euro en grosso modo 420 miljoen euro, daar zijn wij geen cent overheen gegaan, sterker nog, bij de N201 hebben wij 6,8 miljoen euro over op het huishoudboekje en daar ben ik super trots op.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Ik begrijp dat u daar trots op bent, maar ik bedoelde tussen de tijd, ik zeg niet de overschrijding van de kredieten, maar wat er daarna allemaal bijkomt.

Gedeputeerde **POST**: Dat is lastig, omdat wij ook niet precies weten hoe zich dat ontwikkelt. Je hebt altijd te maken met offertes die worden uitgebracht en intussen en dat zie je nu vanwege de krapte op de arbeidsmarkt en het feit dat het economisch beter gaat, dat veel meer wegbeheerders gaan investeren in hun infrastructuur, maar dat ook anderen gaan investeren in bijvoorbeeld bouw. Het is een beperkte hoeveelheid mensen die het werk kan verrichten en als er schaarste ontstaat bij de bouwbedrijven, dan gaan de prijzen omhoog. Tegelijkertijd hebben wij ook ontwikkelingen gezien in de taalindustrie, ook de staalprijzen zijn gestegen. Bij onze beweegbare bruggen heeft dat geleid tot een forse kostenverhoging. En ook de invoerheffingen van de VS gaan er niet toe leiden dat de staalprijzen in Europa gaan dalen. Op het moment dat je de raming maakt en het moment dat je gunt, daar zit in de regel iets van een halfjaar tussen, dus je raamt naar beste weten en ga je de aanbesteding in. Een halfjaar later krijg je offertes en dan er een behoorlijk prijsverschil zitten. Dat is heel vervelend maar hier staat tegenover dat wij in de crisisjaren het omgekeerde hadden en ik u steeds kon vertellen dat het allemaal een tandje meeviel. Wij zitten nu in de omgekeerde situatie en als ik moet kiezen, dan zit ik liever in

economisch voorspoedige tijden dan in een crisis. Mevrouw Bezaan kan zich vinden in de cijfers, maar zou andere keuzes gemaakt hebben. Ik heb daar met de heer Van Hooff in de commissie over gesproken en ik gaf hem mee, hij zei, wij zullen tegen de jaarrekening stemmen. Ik zei, dat vind ik merkwaardig want als je daartegen stemt, geef je aan dat de cijfers niet kloppen. Je zou kunnen overwegen om voor de jaarrekening te stemmen met inachtneming van het feit dat de keuzes niet de uwe zijn. Dat zou een elegante oplossing zijn, dus ik ben benieuwd of u zich daar iets aan gelegen laat liggen. De vraag van de heer Van Straaten over het meerwerk zie ik als een vraag aan de Rekeningencommissie, niet zozeer aan ons college. De interne evaluatie staat op de rol, want wij zijn ook niet gelukkig. U zegt, treuzelen wij niet te veel met investeringen als je ziet dat ook de reserves aan het toenemen zijn. Dat is een vraag die ziet op onderbesteding. U zegt was de voorziening voor Pallas nodig en waarom doe je dat niet via de risicoparagraaf. Dezelfde discussie hebben wij in de commissie gevoerd, de risicoparagraaf is veel meer aan de voorkant dan taxeer je wat het risico is. In dit geval heeft de accountant van Pallas aangegeven dat er een afwaardering moet plaatsvinden van de immateriële vaste activa, daarmee is het niet meer een risico voor de risicoparagraaf, maar een een-op-een vertaling van de jaarrekening van Pallas die zijn vertaling moet krijgen in onze jaarrekening. Dus kun je niet meer volstaan met een risico, want de situatie dat er daar is afgewaardeerd heeft zich voorgedaan. U spreekt de verwachting/hoop uit dat wij die 10 miljoen euro verschil niet ten laste brengen van de ambities op in totaliteit die 15, maar ten laste van de algemene reserve. Wij zijn er nog niet aan toegekomen vanwege al het gedoe met de jaarrekening om die volgende stap te zetten, daar moeten wij nog even goed naar kijken. Maar ik vraag u ons niet te vragen met een voorstel te komen, want dan jagen wij de organisatie echt over de kling, geef ons de gelegenheid om te kijken hoe wij omgaan met het verschil tussen kaderbrief en jaarrekening en met name het surplus/deficit en geeft u ons de ruimte om bij de begroting met een gedegen voorstel te komen. Dat geeft ons een adempauze om dat netjes te kunnen regelen. De heer Hoogervorst zegt, volgens de accountant van Pallas is door de afwaardering de kans op terugbetaling kleiner geworden. Dat is niet het geval. De accountant heeft aangegeven dat hij de positie onderhanden werk moest afwaarderen vanwege het feit dat een go/no-go besluit nog niet genomen was en dat leidt ertoe dat ook wij een voorziening moeten treffen en dat zegt niets over de kans over wel of niet terugbetalen. De overige vragen worden meegenomen door de portefeuillehouder. Op de 10 miljoen euro komen wij dus terug en voor 2018, wij moeten overleggen hoe wij daarmee omgaan. De cijfermatige berekening die u maakte is correct, er staat voor 2018 nog 7,5 miljoen euro en wij moeten kijken hoe wij daarmee omgaan, maar geeft u ons de gelegenheid om dat op zijn merites te beoordelen. Dat zal ongetwijfeld ook samenhangen met verdere acties die zowel hier als op Rijksniveau genomen zullen worden over het besluit voor de derde tranche.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter, wij spreken straks over de kaderbrief en daarin staat een bedrag voor 2019 en verder. Deze 10 miljoen euro hebben wij nodig om dat bedrag te dekken, dus bij de volgende voordracht hebben wij een probleem, er is te weinig gel d er is geen dekking. Mijn fractie is van plan om in te stemmen maar er is geen dekking voor.

Gedeputeerde **POST**: Volgens mij kan dat opgelost worden door PS te laten beslissen over de uitgangspunten van de kaderbrief met inachtneming van het gegeven dat bij jaarrekening het een

ander bedrag is en dat het college dat verder gaat uitwerken bij de begroting. Volgens mij is dat probleem opgelost. In formele zin hebt u daar gelijk in maar het kan in materiële zin worden opgelost door dat besluit te nemen.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter. Het technische deel van Pallas is door gedeputeerde Post beantwoord, voor mij is de vraag gesteld door de SP of GS het met de kennis van nu dat het project qua inhoud veranderd is en het antwoord is nee. U heeft het over geheimzinnigheid, maar daar ben ik het ook niet mee eens. PS is in alles meegenomen maar wel in beslotenheid want zo'n businesscase is gewoon vertrouwelijk. Het gaat over een belangrijk bedrijf en een project waar veel geld in zit en daar is PS in meegenomen. GS is bezig met de uitvoering van hetgeen PS hebben besloten inclusief de motie van PS over de tranches. Daarin worden PS ten volle meegenomen en wij staan nog steeds ten volle achter de inhoud van het project.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Ik wil u vragen ook in reactie op wat gedeputeerde Post net zei, bent u het met mij eens dat gaandeweg dit hele proces dat al jaren loopt, het financiële risico voor de provincie alleen maar groter is geworden en wordt en als u dat ontkent want ik hoor mevrouw Post nee zeggen, dan is mijn vraag, blijft het geld bij ons of zijn wij het straks gewoon een keer kwijt.

Gedeputeerde **BOND**: Op uw laatste vraag kan ik geen antwoord geven, maar ik kan wel zeggen dat het antwoord op uw eerste vraag nee is, omdat wij vanaf het begin wisten dat dit een hoog risicoproject was.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Mevrouw Pels en de heer Hoogervorst vroegen naar de onderbestedingen bij natuur. Ik had met mevrouw Pels daar in de commissie een korte discussie over. Zit daar een groot verhaal achter? Absoluut niet, wij zijn afhankelijk van aanvragen uit het veld. het voorbeeld van agrarisch natuurbeheer is achteraf misschien te optimistisch ingeschat, 1.500 ha, wij komen uit op rond de 1.300. Wat daarbij ook nog een rol speelt, dat zie ik ook in contacten met boeren uit het veld, dit jaar is een verkenningsjaar, dus er is een mate van onzekerheid voor de periode na 2021. Wij hopen met dit verkenningsjaar straks de duidelijkheid te kunnen geven, ook aan de boeren, zodat zij hopelijk meer aanvragen gaan doen. Zitten wij op het geld? Zeker niet, als voorbeeld noem ik de landschapselementen die dit jaar zijn uitgebreid en ook op Texel kan het een en ander gebeuren. U vroeg naar groen kapitaal, daar hebben wij in de technische briefing al antwoord op gegeven. Daar zijn wij ook afhankelijk van aanvragers en als aanvragers nog niet klaar zijn om een aanvraag in te dienen, dan nemen wij het een jaar mee verder. Dat is de reden voor de onderbesteding. Is het geld weg, wordt het niet uitgegeven? Nee, alleen het komt een jaar later. Dan NNN, een tijd geleden heb ik al aangekondigd dat wij dat op een andere manier met elkaar moeten gaan doen. Bij het Natuurbeheerplan 2018 heb ik een aankondiging gegaan dat wij dit kaar met een Programma natuurontwikkeling komen, waarbij de inrichting en de verwerving veel meer hand in hand moeten gaan met elkaar om de ambitie te halen. Dat komt na de zomer uw kant op en in oktober komt er een signaleringslijst bij in het kader van het WKW-traject. Dat is een goed moment om met elkaar de discussie te voeren over hoe wij met NNN willen omgaan. Het is geen onwil, maar wij zijn afhankelijk van de

gebiedspartijen om NNN te kunnen realiseren. Soms is dat enigszins vertraagd, ik gaf u het voorbeeld in de commissie over Texel. Daar ga ik nog cijfers noemen. Ook is dit jaar Hanenplas gerealiseerd, 55 ha, volgend jaar komt daar nog de Bol bij, 20 ha. Als wij snel zijn en geen barrières tegenkomen komt daar in 2019 ook nog Walkenburg bij, 205 ha. Er zijn projecten in ontwikkeling maar die kijken ook niet naar 31 december en soms lopen deze door over het jaar heen en soms lopen wij een beetje achter.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter. Dezelfde vragen over onderbesteding zijn ook aan mij gesteld. Woorden van gelijke strekking als mijn voorganger. Wat doen wij eraan? Ik denk dat onder andere wordt gedoeld op de uitvoering van de culturele infrastructuur. Daarbij zijn wij afhankelijk van de vraag die gemeenten aan ons stellen. Wat doen wij er dan aan? Sowieso de regeling waar wij dat al niet deden, nog een keer onder de aandacht brengen en verder zie ik veel dat conform was uitgevoerd of met reden en dat verklaart waarom die cijfers er anders uitzien bijvoorbeeld omdat de uitvoering begin 2018 is geweest en niet in 2017, maar er is wel degelijk iets gebeurd. Soms moet je er een beetje inkomen, wij hebben de loods herbestemming aangesteld, maar het was zijn eerste jaar en dat is nog niet volledig tot uitvoering gekomen. Hij heeft wel al een positief effect doordat de doorgeleiding beter lukt en er meer aanvragen komen. Verder maken wij de regeling bekend op symposia, of dagen waar wij aanwezig zijn of waar ik iets mag zeggen, bijvoorbeeld onlangs de Stolpendag in Noord-Holland. Ook daar maak ik iedere keer mensen attent op het feit dat wij diverse regelingen hebben waar gebruik van kan worden gemaakt. Een onderwerp als bijvoorbeeld onderwaterarcheologie, daar luistert de inzet van de middelen nauw en dan moet je dan wel zorgvuldig doen. Het zijn unieke vondsten en dat vergt nader onderzoek waardoor de besteding van het geld langer zal duren maar waar er wel degelijk gel d nodig en ongetwijfeld tot besteding zal komen.

Tweede termijn

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter. Ik kom graag terug op twee zaken. Als eerste het proces, wij zijn ook blij dat wij naar een andere accountant gaan, maar laten wij onze eigen rol, onze eigen circle of control niet vergeten. EY is ook in vier andere provincies de accountant, bijvoorbeeld in Drenthe waar ze op 25 april de jaarrekening hebben vastgesteld en in Overijssel op 23 mei. De gedeputeerde deed de suggestie dat het allemaal wel moet kloppen. Ik ga ervan uit dat alle provincies die dit voor ons hebben vastgesteld, daadwerkelijk een kloppende jaarrekening hebben overlegd. Dan over de andere punten in de ranking. Ik ben benieuwd wat wij gaan doen aan afwijkingen groter dan 20% of zelfs groter dan 50% tussen de initiële begroting en de uiteindelijke jaarstukken? Wat gaan wij doen aan de verbonden partijen, dat zij ons niet meer kunnen verrassen. Wij begrijpen dat zij mogelijk voor vertraging kunnen zorgen maar wij gaan ervan uit dat de andere provincies ook een of meerdere verbonden partijen hebben, dus hoe gaan wij dan om met de verrassingen? Net als in de commissie heb ik geen antwoord gekregen op mijn vraag over de Bollenstreek. Was er daadwerkelijk een rekening die nog uitstond en betaald moest worden, dat werd namelijk wel gebruikt als argument voor motie 110 en de 25 miljoen euro. Dan Pallas. Wij vinden dat de situatie daadwerkelijk is veranderd en dat zegt de accountant ook. Wij hebben de brief met een vraag voor uitstel van de terugbetaling, een oplopend negatief

vermogen en vertraging in de jaarrekening. De accountant zei letterlijk: “Je kunt je vraagtekens hebben bij de inbaarheid van de lening.”

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter, ik heb net bij interruptie de heer Hoogervorst gevraagd hoe erg het is als er onderbesteding is bij een provincie die uiteindelijk een negatief resultaat op de rekening heeft. Eerlijk gezegd, ik zie altijd alles graag gebeuren, maar ik ben blij dat wij financieel een niet nog groter gat hebben. Dat geldt ook voor de opmerkingen van mevrouw Pels in deze in de wetenschap dat sommige dingen in het jaar erop tot besteding komen.

Mevrouw **PELS** (GL): Bent u het niet met mij eens dat de enige oorzaak dat wij een negatief resultaat hebben, Pallas is en de voorziening die wij daar moesten treffen?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Nee.

Mevrouw **PELS** (GL): Welke redenen ziet u nog meer?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Er zijn ook andere dingen die wij vooraf niet geraamd hebben, de begroting heeft iets te maken met onzekerheid. Er zijn onderbestedingen en dingen die uiteindelijk meer gekost hebben dan geraamd of die wij niet voorzien hadden. Er zit een zekere mate van onzekerheid in de rekening. Dat is ook goed want wij zijn een provincie die middenin de samenleving staat en als wij alles van tevoren precies konden ramen dan wisten wij ook hoe de toekomst eruitziet en dat weten wij niet.

Mevrouw **PELS** (GL): Een aanvullende vraag, want in de kaderbrief werd rekening gehouden met een overschot dat kwam uit de jaarrekening 2017. Hoe verklaart u dat?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Het is niet aan mij om dat te verklaren, ik heb dat met u geconstateerd dat wij oorspronkelijk dachten dat er een overschot was en nu een tekort. Ik weet dat in die periode het gedoe met Pallas is ontstaan. desalniettemin, ook het feit dat wij vaak meestal een overschot op de jaarrekening hebben, wil niet zeggen dat wij niet af en toe ook een tekort hebben. Dat hadden wij een paar jaar geleden ook. Wij moeten dus rekening houden met een zekere onzekerheidsmarge, maar wij kunnen niet zeggen, laten wij meer uitgeven want er is geld over. Dat is niet altijd zo. Als je kijkt naar de rekening dan hebben wij vaak een overschot en soms een tekort. En dat lijkt mij verstandig dat die elkaar in evenwicht houden.

De heer **YURDAKUL** (D66): Ik wil mijn college van GL even bijvallen. U zegt dat er ook andere oorzaken zijn voor het negatieve rekeningresultaat, terwijl wij allang weten dat dat komt door de voorziening voor Pallas.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Ik ben het hier echt niet mee eens. Wij hebben een hele lijst in de jaarrekening van zaken die meevallen en soms tegenvallen. Je kunt niet zeggen dat een post voor het negatieve saldo staat. Dat die post later is gekomen, klopt, maar het is te kort door de bocht om te zeggen dat een post tot een tekort heeft geleid. Dat is niet zo.

De heer **YURDAKUL** (D66): De heer Den Uyl is volhardend, maar u moet vooral optellen en aftrekken en dan ziet u gewoon dat wat in de stukken staat klopt en de oorzaak is Pallas.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Wij verschillen van opvatting, want je moet niet naar een post kijken maar naar het totaal van plussen en minnen in de jaarrekening en meestal is het een plus en dit jaar is het een min. Daar hoeven wij niet zo zenuwachtig over te zijn, want wij hebben voldoende reserves om het op te vangen. Dit jaar hebben wij nog een probleem met de kadernota maar daar komen wij nog over te spreken.

De heer **VAN STRAATEN** (VVD): Voorzitter, een aantal partijen heeft gewezen op de voorziening Pallas lening en ook is de twijfel uitgesproken over de inbaarheid daarvan en of wij met het project wel door moeten gaan. Feitelijk is er niets veranderd in de financiële positie van Pallas – de gedeputeerde heeft het ook uitgelegd – behalve dat de externe accountant van Pallas niet akkoord is gegaan met het activeren van activiteiten die zijn verricht, dat wordt niet als activering op de balans geduld waardoor er een negatief resultaat overblijft. Wij houden het volste vertrouwen in het project en ondersteunen dat van harte. Dat neemt niet weg dat wij vanaf het begin hebben geweten dat het om een risicovolle lening gaat. Dat wisten wij vanaf het begin en daar hebben wij toen bewust mee ingestemd. Wij houden het volste vertrouwen in het project en de continuering ervan.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Twee opmerkingen. De 10 miljoen euro in de kaderbrief, hier moet het college over nadenken over hoe dat exact verwerkt wordt, maar wat ons betreft gaat het ten laste van de reserve. Ten tweede over Pallas. Door sommigen is de accountant geciteerd waarin hij sprak over oninbaarheid. De accountant heeft weliswaar ook gezegd dat zij moesten onderzoeken of een voorziening niet een te zwaar middel was. Dat is ook de mening van mijn fractie. Ook wij houden het volste vertrouwen in het project Pallas.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter, allereerst aankopen NNN. Wij snappen dat bij het vergroten van het arsenaal NNN wij afhankelijk zijn van het aanbod, dat is logisch. Wij zien uit naar de bijeenkomst die gedeputeerde Tekin heeft aangekondigd. De over de niet bestede cultuursubsidies. Daaraan zit een probleem. Wij hebben ooit besloten om dat niet meer als een van onze kerntaken te zien en daarnaast zijn gemeenten meer verantwoordelijk geworden voor culturele evenementen en activiteiten. Cultuureducatie is er daar een van en dan is het logisch dat je een budget hebt, maar je gaat zitten wachten tot mensen een beroep doen op een deel van dat budget. Natuurlijk bieden wij als provincie de mogelijkheden aan gemeenten en instellingen aan, maar als je nou voor het zoveelste jaar merkt dat er toch niet voldoende beroep wordt gedaan op die subsidies, zou je eens bij jezelf moeten nagaan, kunnen wij dat misschien op een andere manier organiseren? Misschien moeten wij als provincie wel wat meer eigen initiatief nemen in bijvoorbeeld met het terughalen van organisaties die wij ooit hebben wegbezuinigd. Dat zou zomaar kunnen. Dan over Pallas. Natuurlijk is het risico groter geworden, de financiële relatie is namelijk gewijzigd en niet in het positieve. Ik snap best dat de gedeputeerde op mijn vraag net nee schuddend antwoordde maar vanuit boekhoudkundige en ongetwijfeld

noodzakelijke manoeuvres blijkt wel dat ons risico toch wel hoog was en alleen maar hoger wordt. Als reactie op college Den Uyl over het negatieve rekeningresultaat, dat is en dat hebben GL en D66 ook al gezegd en dat ga ik ook nog een keer doen, dat is een gevolg van deze voorziening voor Pallas in 2017, anders hadden wij, u schudt weer nee, maar dan moet u toch de stukken beter lezen denk ik. Anders hadden wij toch wat geld op een andere manier kunnen besteden.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Heeft u in de jaarrekening gezien dat er kosten zijn die leiden tot lagere uitgaven dan begroot en posten die leiden tot hogere uitgaven.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Dat is altijd zo.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Bent u het met mij eens dat het saldo op de jaarrekening het totaal is van alle posten en niet van een post.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Dat begrijp ik ook ja. Wat wilt u zeggen?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Dat u niet kunt zeggen dat het feit dat wij een negatief resultaat hebben, alleen het gevolg is van de voorziening Pallas.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Het woord 'alleen' is misschien wat overdreven, maar wel voor een heel groot deel.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter. Ik wil nog even stilstaan bij het bedrag dat wij uitlenen aan Pallas. Meerdere tranches zijn al uitbetaald en er volgen nog enkele. Die tranches niet voor niks, die zijn ooit bedoeld om op gezette momenten een go/no-go besluit te kunnen nemen. Het zou heel erg jammer zijn als wij bij de bespreking van de jaarrekening meteen daar een uitspraak over doen, wij gaan nu even vrolijk verder. Ik denk dat wij op een ander moment het hierover moeten hebben, maar op dit moment is mijn vraag niet beantwoord. De verdediging van het betalen van de volgende tranches, hoe kijken GS daarnaar? Het is een moment van een besluit voor go/no-go. Hoe gaat u daarin zitten?

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. In de richting van mevrouw Pels even over het proces. De provincie Noord-Holland is niet de provincie Drenthe of Zeeland, dus ik heb helemaal geen zin om op basis van het moment waarop de jaarrekening wordt vastgesteld, ons met anderen te gaan vergelijken en daar dan conclusies aan verbinden. Ik kan maar een ding zeggen en dat is dat een club van ambtenaren *….(geanonimiseerd)….* kei- en keihard hebben gewerkt om ervoor te zorgen dat u hier vandaag de jaarrekening kunt vaststellen. Ik ben beretrots op wat zij hebben bereikt en ik sta voor onze mensen en ik weiger om daar iets aan toe of af te laten doen omdat het toevallig dit keer later is dan de vorige keer. Overigens breng ik in herinnering dat twee jaar geleden wij precies dezelfde situatie hadden en dat dat ook niet het gevolg was van ons acteren, maar dat had alles te maken met de handelwijze van de accountant. Ik ga mij echt niet in dat frame van u laten drukken. De afwijkingen van 20 tot 50% op de begroting, het kader wordt in februari

vastgesteld en je kunt niet twee jaar van tevoren exact voorspellen wat de uitgaven twee jaar later geweest zullen zijn. Als wij dat konden, dan stonden wij niet hier maar lagen wij ergens in een zonnig oord op een strandje, want daar kun je waanzinnig rijk mee worden als je alles over twee jaar kunt voorspellen. Daarom hebben wij begrotingswijzigingen en daarom is het een beetje flauw om alles te vergelijken met de initiële begroting, maar moet u het vergelijken na de eerste begrotingswijziging en dan zien de cijfers er heel anders uit. Ik herhaal het antwoord op de vraag die ook al in de commissie is gesteld over verbonden partijen, want die is blijkbaar niet beklijfd en ik herhaal het nog maar een keer. Daar waar wij de enige aandeelhouder of enige verbonden partij zijn, kunnen wij eisen stellen en dat doen wij op dit moment ook. Wij hebben bijvoorbeeld bij het op te stellen mkb-fonds – ook dat voorbeeld heb ik in de commissie genoemd – aangegeven dat wij de jaarstukken van de betreffende verbonden partijen n iet pas eind mei willen maar eind april. Ik heb er ook bij gezegd en dat herhaal ik ook nog maar een keertje, dat op grond van het BW iedere vennootschap het recht heeft om zijn jaarrekening met een keer een halfjaar uit te stellen en dat betekent dat als er aanleiding voor is, elke verbonden partij dat op grond van de wet kan. Daar kunnen wij geen enkele verandering in aanbrengen door dat in de statuten anders op te schrijven omdat de wet prevaleert. Waar wij er zelf volledig over gaan, doen wij er heel veel aan, maar waar wij 1% BNG-aandelen hebben, ook dat voorbeeld heb ik genoemd, denk ik niet dat alle overige aandeelhouders enthousiast staan te juichen als wij zeggen, omdat PS dat vereisen, willen wij graag met ons 1% aandeel de jaarrekening vervroegen naar eind april in plaats van eind mei. Meer kan ik er niet over zeggen. Wat u ook in de commissie gehoord heeft, is het antwoord op de vraag over de Duin- en Bollenstreek. Ik heb aangegeven dat in 2017 er geen voorkeursalternatief is bepaald en dat betekent dat de inhuur van externen is verschoven naar 2018. Ten slotte zet u vraagtekens bij de inbaarheid van de lening en de heer Hoogervorst zegt, het risico wordt alleen maar groter. Nee, het risico blijft hetzelfde, de taxatie van de inbaarheid blijft hetzelfde alleen de waardering van de vordering op de balans is een andere, maar met het risicoprofiel heeft dat niets van doen.

Mevrouw **PELS** (GL): Voorzitter, ik vraag mij af, kunnen wij niet iets leren van andere provincies die veel minder afwijkingen hebben dan wij?

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, misschien komt dat ook wel omdat wij veel meer doen dan die andere provincies.

Mevrouw **PELS** (GL): Geldt dat ook voor een provincie als Zuid-Holland?

Gedeputeerde **POST**: Dat geldt zeker voor Zuid-Holland. Wij hebben namelijk Nuon-aandelen verkocht en dat betekent dat wij een enorme omvang aan bestemde reserves hadden en dat had de provincie Zuid-Holland niet.

Mevrouw **PELS** (GL): Dus dan zijn wij meer vergelijkbaar met een provincie als Limburg.

De **VOORZITTER**: Dit was de laatste vraag.

Gedeputeerde **POST**: Wij zijn meer vergelijkbaar met provincies als Brabant en Gelderland.

De **VOORZITTER**: Nee, dit was de laatste vraag. De heer Den Uyl refereerde er al naar, ik sta twee interrupties toe en u hebt er al drie gekregen.

Gedeputeerde **POST**: Tot slot, naar aanleiding van het kleine debat tussen de heer Den Uyl en de heer Yurdakul. Ik ben meer van de school van de heer Den Uyl. Het totaal is de som der delen in dit geval.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter. In eerste termijn heb ik al gezegd, GS voeren uit wat wij met PS hebben afgesproken en naar mijnheer Hoogervorst toe, ook wat wij met het Rijk hebben afgesproken waarvoor wij een samenwerkingsovereenkomst hebben afgesloten op dit dossier. Het zijn drie tranches en de motie die door PS is aangenomen, ben ik aan het uitvoeren. De eerste tranche was 15 miljoen euro, de tweede tranche 7,5 miljoen euro en de derde tranche 22,5 miljoen euro, die ligt voor en daar moeten GS nog een besluit over nemen en dat komt naar de commissie zoals afgesproken.

De **VOORZITTER**: Dan komen wij bij de stemming. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PVV, de overige leden voor, zodat de voordracht is aanvaard. Ik stel voor om tot 13.00 uur te schorsen voordat wij met de kadernota beginnen. Wij hebben vanmiddag vrij ruim de tijd. De vergadering is geschorst.

10. Statenvoordracht 38 Kaderbrief 2019

De **VOORZITTER**: Ik heropen de vergadering.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Voorzitter. Vandaag bespreken wij de kaderbrief, een afgeleide van het coalitieakkoord Ruimte voor groei uit 2015. Een groot deel van de kaders dat nu vastgesteld wordt en al vastgesteld is, is afkomstig uit afspraken die gemaakt zijn en gaan worden in Den Haag en vanuit Brussel, de EU. Mijn fractie is niet altijd blij met deze afspraken. De koers van het kabinet en de EU in Brussel is niet de onze en als er delen van die koers geplakt worden in de kaders voor de koers van de provincie, dan zijn wij daar ook niet blij mee. En dat gebeurt. Bijvoorbeeld, de doelstellingen van het Parijse Klimaatakkoord worden in het nationale Klimaat- en Energieakkoord verder uitgewerkt. Op basis van dat akkoord zullen wij in Noord-Holland invulling geven aan de transitie. Er staat ook: “Van groot belang is daarbij de mogelijke sluiting van kolencentrales, de opslag van kooldioxide en ruimtelijke inpassing van zonne- en windenergie”. Een ander voorbeeld, in de kaderbrief bij trends staat niets over de nog altijd gaande asielzoekerscrisis. Er wordt alleen opgetekend dat het inwoneraantal in Noord-Holland stijgt, maar niet waardoor en al helemaal niet over de gevolgen die de komst van asielzoekers daarin speelt. Echter, er staat ook, de volgende opgave die in het IBP, het interbestuurlijke programma van het Rijk, provincies en gemeenten en waterschappen is vastgesteld, dat is Nederland en Migranten voorbereid.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Heeft u niet het idee dat dat ook voor een deel komt door de toename van het aantal expats dat naar Amsterdam komt om hier als gevolg van onder andere Brexit werk te gaan doen. Dat noemt u geen migranten?

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Nee, voorzitter, dat noem ik geen migranten, want die mensen komen hier werken. Wel migranten voorbereid en niet de eigen inwoners eerst, daar heeft de PVV grote moeite mee. Provinciaal beleid is voor een behoorlijk deel gebaseerd op EU-beleid, u hoort mij bewust EU zeggen en niet Europees, omdat dit de verkeerde voorstelling van zaken zou zijn. Voorbeelden van beleidsvelden waar EU-beleid een belangrijke rol vervult, zijn circulaire economie en energietransitie. Jammer genoeg is het voor de gemiddelde Noord-Hollander niet duidelijk welke onderdelen van het provinciaal beleid worden beheerst door de EU en/of andere internationale regelgeving. Daarom hebben wij een motie.

Motie 18/09-07-18
Oormerken Statenvoordrachten bij uitvoering EU-beleid

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *Statenvoordrachten die gebaseerd zijn op en uitvoering beogen van beleid van de Europese Unie (EU);*
- *Dit niet altijd in een oogopslag duidelijk wordt, maar in de Statenvoordrachten is verwerkt.*

Overwegende dat:
Burgers en andere geïnteresseerden in een oogopslag moeten kunnen zien of een Statenvoordracht beoogt EU-beleid uit te voeren.

Roepen het college op om:
Bij Statenvoordrachten waar het gaat om uitvoering van EU-beleid, dit duidelijk aan te geven op het voorblad met een in het oog springend oormerk met de woorden "Uitvoering van EU-beleid"

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PVV

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN HOOFF** (PVV): Op bladzijde 22 valt te lezen dat Recreatieschap Spaarnwoude grote financiële problemen heeft. Zo is er sprake van achterstallig onderhoud bij het deel Oud Spaarnwoude en zijn de huidige reserves van het recreatieschap niet voldoende om de komende tien jaar groot onderhoud en noodzakelijke vervanging te kunnen uitvoeren. Daarom wordt voorgesteld de deelnemersbijdrage voor dit schap structureel te verhogen en dat betekent voor de provincie een structurele stijging van de deelnemersbijdrage aan dit recreatieschap van ruim 1

miljoen euro. Het kan zijn dat ik iets mis, maar waarom moet de provincie hier de kastanjes uit het vuur halen? Het zal u allen hier vandaag aanwezig niet verbazen dat wij de kaderbrief niet kunnen ondersteunen aangezien wij het volledig oneens zijn met de voorgestelde beleidsontwikkelingen en -ambities.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voorzitter, ik las een tweet: "Voor iedereen die denkt dat "schrijnende" armoede in Nederland wijdverbreid is, in het Haarlems Dagblad van vandaag staat dat het Duitse Ifo Institut concludeert: Nederland heeft de meest eerlijke inkomensverdeling van Europa, iedereen heeft genoeg om van te leven." Gevolgd door de hashtag Solidariteit kent twee kanten. Een paar dagen daarna las ik in de krant weer een citaat: "De crisis is voorbij, maar er zijn toch meer klanten bij de voedselbank." Ik wil hier geen discussie starten over de definitie van schrijnende armoede of eerlijke inkomensverdeling – hoewel de verleiding natuurlijk groot is – en graag noem ik dat de verhouding tussen het laagste en het hoogste inkomen in Nederland 1:174 is. Nou zijn er die deze verhouding te klein vinden, maar de SP vindt hem veel te groot. Maar ik zei al, ik wil de discussie hier niet starten. Waar ik het wel over wil hebben, is duurzaam, duurzaam, duurzaam, alles moet duurzaam. Er ligt nu een Klimaatakkoord, in allerhande media wordt gesproken over CO2-reductie, energietransitie en ook deze kaderbrief trekt geld uit voor de klimaatdoelen, die de SP overigens op geen moment in twijfel trekt, dat geldt ook voor de goede bedoelingen van de provincie. Maar het verhaal is niet compleet. Uit recent onderzoek is gebleken dat er een hele rare blinde vlek zit in de aanpak van de klimaatschade. Ons wordt geleerd dat wij korter moeten douchen en dat de verwarming een graadje lager moet en ook dat we aan de warmtepomp moeten en al wat dies meer zij, maar het zijn de bedrijven die de grootste vervuilers zijn en ook de landbouw trouwens. Zij zijn verantwoordelijk voor 3,2 miljard euro klimaatschade maar betalen slechts 1,5 miljard euro mee om het aan te pakken. De huishoudens veroorzaken 2,6 miljard euro klimaatschade, maar zij betalen maar liefst 5,4 miljard euro. U kunt de cijfers later van mij krijgen. Degenen die minder schade veroorzaken, betalen meer voor de aanpak daarvan. Hoezo, de vervuiler betaalt? Als wij daarbij bedenken hoeveel huishoudens wij in welke inkomenscategorie hebben, dan kun je snel concluderen dat de laagste inkomens het meeste moeten dokken. De SP vindt dit niet rechtvaardig. De kosten van klimaatbeleid moeten juist wel rechtvaardig worden verdeeld. Je loopt namelijk anders het risico dat mensen zullen afhaken of erger nog, ze zullen niet eens beginnen met aanhaken. Wij hebben daar net al het een en ander over gehoord. Het begin van een goede oplossing is vaak de erkenning van een probleem en ik vraag aan de Staten of zij het met de SP eens zijn dat het klimaatbeleid rechtvaardig moet. Daarvoor een motie.

Motie 19/09-07-18
Klimaatrechtvaardigheid

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Overwegende dat:

- *Om de klimaatdoelen op tijd te kunnen halen, alle zeilen bijgezet moeten worden;*

- *Dat deze doelen het best bereikt worden als er een rechtvaardige verdeling van de kosten wordt gemaakt, zodat mensen niet afhaken of zelfs niet eens aanhaken bij het klimaatbeleid;*
- *Een rechtvaardige verdeling van de kosten NIET inhoudt dat de lage en middeninkomens het meeste moeten bijdragen.*

Constaterende dat:

- *Er een klimaatakkoord ligt, waar een dergelijke rechtvaardige verdeling van de kosten nog niet in is opgenomen;*
- *Grote bedrijven voor 3,3 miljard euro bijdragen aan de klimaatschade, terwijl zij slechts 1,5 miljard bijdragen aan de aanpak;*
- *Huishoudens 2,6 miljard euro klimaatschade veroorzaken, terwijl zij 5,4 miljard betalen voor de aanpak van de schade;*

Spreken uit dat:
De kosten voor de aanpak van het klimaatbeleid rechtvaardig verdeeld moeten worden en niet overwegend bij huishoudens met een laag of middeninkomen gelegd kunnen worden

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie SP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voorzitter, dan een ander punt van een in onze ogen gebrek aan rechtvaardigheid. In de Kamer is druk gedebatteerd over het salaris van mensen met een arbeidsbeperking. De regering vindt het rechtvaardig om deze werknemers onder het minimumloon te betalen. Op zich is dat taalkundig al een interessante exercitie, want hoe kun je nu minder betalen dan het minimum? Dat is toch is het allerlaagste? Voor de taalkundigen onder ons, net als het woord leeg of vol kun je dit niet in de vergrotende of overtreffende trap zetten, want leeg is leeg en vol is vol. Dat kun je niet voller doen, want dan loopt het over of leger want dan had je al niks. Dat is even een taalkundig zijspoor. De SP vindt dat als het gaat over betalen onder het minimumloon, de regering hier de weg kwijt is. Ik kom nog even terug op waar ik met deze bijdrage begon, namelijk een Duits instituut dat stelt dat er in Nederland geen schrijnende armoede is en een krant die meldt dat zich meer mensen bij de voedselbank aanmelden. Deze regering wil kennelijk de armoede in Nederland vergroten of de rij bij de voedselbank laten groeien, een van de twee, maar de verhouding 1:174 is kennelijk voor de regering nog te klein en de SP vindt dit ongehoord. Maar sinds enige tijd voert de provincie beleid op social return en de resultaten daarvan hebben wij kunnen lezen. Door dit beleid hebben mensen met afstand tot de arbeidsmarkt – waar ook mensen met een arbeidsbeperking onder vallen – weer werk gevonden. Hartstikke mooi. Daar zitten mensen bij die het minimumloon ontvangen. Nu wil ik graag van GS horen of zij onderschrijven waar het Rijk mee komt, namelijk dat deze mensen voor wie de provincie toch zijn best heeft gedaan, onder het minimumloon betaald zullen gaan worden. De kaderbrief is in feite een tweede begrotingswijziging en wat de SP voortdurend opvalt, er is

steeds geld over. Kortgeleden vonden GS 69 miljoen euro en nu blijkt er weer geld over te blijven. Over de besteding van die gelden is de SP vaak behoorlijk kritisch. Als wij bijvoorbeeld vinden dat er 5.000 euro gedoneerd moet worden aan de herdenking Februaristaking, dan is er geen geld, maar voor sponsoring van bijvoorbeeld Jumping Amsterdam is er opeens een enorme berg geld. Ooit diende de SP een initiatiefvoorstel in om te stoppen met dergelijke zwaar gesponsorde netwerkbijeenkomsten voor het zakenleven op kosten van de belastingbetaler. Nu dienen wij met de CU/SGP een motie in – dat gaat straks de heer Klein doen – die in ieder geval de sponsoring beperkt tot einde Statenperiode. De besteding van 69 miljoen euro destijds was – ondanks dat het een Statenbrede motie behelsde – een feestje voor de coalitie. Een van de weerwoorden van een van de coalitiepartijen op onze kritiek was dat de oppositie nooit met ideeën of voorstellen kwam, pertinent onjuist, maar ik zal uw blinde coalitievlek helpen verkleinen. De SP heeft een voorstel. U krijgt het straks te zien bij het PMI, van de 980.000 euro die bij deze kaderbrief overbleef, willen wij 500.000 euro besteden aan bewonersparticipatie. U krijgt het straks nog preciezer te horen. Ik ga afronden. Wij zitten aan het einde van een Statenperiode en het duurt niet lang meer of er zijn weer verkiezingen. De SP hoopt van ganser harte bij de eerstvolgende kaderbrief na de verkiezingen dat er klimaatrechtvaardigheid is, dat mensen met een arbeidsbeperking voor ten minste het minimumloon werk verrichten en dat onze inwoners gemakkelijker kunnen participeren dan nu. Het topje van de ijsberg is dan geslecht, maar wij moeten natuurlijk – en dat zal u niet verbazen van ons – de hele neoliberale ijsberg slechten. Maar daar is pas een echte klimaatverandering voor nodig.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter, voor ons ligt de laatste kaderbrief van deze bestuursperiode. Een mooi moment om kort terug te blikken en vooruit te kijken naar een nieuwe periode. Toen wij eind 2015 de begroting van het daaropvolgende jaar met elkaar bespraken, waren we nog in afwachting van de uitkomsten van de onderhandelingen over het Klimaatakkoord in Parijs. En daar werd geschiedenis geschreven. En afgelopen maand werd het aanpakken van klimaatverandering in Nederland verankerd in een ambitieuze Klimaatwet. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% gedaald zijn. Om dat te realiseren kan ook Noord-Holland een consequente keuze voor schone energie niet langer uit de weg gaan. Parijs is de nieuwe bestuurlijke werkelijkheid. Tijd dus om ook als provincie ambitie te tonen en als bestuurslaag met een belangrijke taak op het gebied van duurzame energie het voortouw te nemen, want daar schort het nogal eens aan wat GL betreft. Te vaak neemt Noord-Holland een afwachtende houding aan of formuleren we beleid dat onverenigbaar is met de enorme opgave die ons te wachten staat. Dat provinciale falen wordt het meest pijnlijk duidelijk in de achterhaalde windmolenregels die we hier hebben vastgesteld. Ondanks grote druk en scherpe kritiek van gemeenten, de VVD Amsterdam, een D66 partijcongres, een havendirecteur, groene organisaties, energiecoöperaties en een afgetreden gedeputeerde blijft deze coalitie volharden in het standpunt dat er in Noord-Holland niet ‘te veel’ windenergie mag worden opwekt. Te veel als in, ‘geen MW meer dan de met de Rijksoverheid afgesproken 685,5 MW’. Die bovengrens was al niet uit te leggen, met Parijs en het nieuwe regeerakkoord is ze ook onhoudbaar geworden. Om die reden dienen wij een motie in waarin we GS verzoeken de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) zo te wijzigen dat de Cap op windenergie wordt geschrapt. Schrap de Cap hebben wij er in slecht Engels van gemaakt.

Motie 20/09-07-18

Schrap de Cap

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *Noord-Holland vanuit Den Haag in de nabije toekomst een nieuwe opgave voor het realiseren van duurzame energie verwacht;*
- *Het op basis van de huidige Provinciale Ruimtelijke Verordening onmogelijk is om nieuwe windmolens te vergunnen.*

Overwegende dat:

- *Het gelet op de te verwachte grote opgave, hoogst onwaarschijnlijk is dat daaraan kan worden voldaan zonder uitbreiding van het aandeel wind op land;*
- *De beperking voor het afgeven van een omgevingsvergunning als dat leidt het realiseren van meer dan 685,5 MW, relatief eenvoudig kan worden aangepast, namelijk geschrapt*;
- *Gelet op de tijd die gemoeid is met het vergunnen van nieuwe windmolens enerzijds en de grote urgentie van het klimaatprobleem anderzijds, het onwenselijk is onnodig uitstel te dulden.*

Concluderende dat:

Het onvermijdelijk is deze regel op enig moment te schrappen.

Dragen GS op:
Bij de volgende Statenvergadering een PRV-wijziging voor te leggen die voorziet in het schrappen van de 685,5 MW

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter, ik wil graag een vraag stellen over de ambities van GL. Wij hebben recent 69 miljoen euro uitgetrokken onder andere voor de energietransitie waarvan 20 miljoen euro daarvoor is uitgetrokken. Uw partij heeft daar toen tegen gestemd en nu komt u met een ander verhaal. Ik kan het niet meer volgen, kunt u mij helpen?

De heer **HIETBRINK** (GL): Wij hebben daar tegen gestemd omdat wij vonden dat een bepaald deel daarvan en dat weet u ook want wij hebben daar een uitvoerige motie bij ingevuld, namelijk 25 miljoen euro voor de bereikbaarheid van de Bollenstreek, naar onze mening beter op een andere manier kon worden ingevuld. Wij zijn heel blij met dat beschikbare geld en ik ga u nu vertellen wat wij denken dat daarmee kan gebeuren. Wij vinden het ook van belang dat er nu echt werk

gemaakt gaat worden van de ondersteuning van lokale initiatieven die zijn gericht op het opwekken van schone energie. Om die reden dienen we een amendement in om een subsidiefaciliteit voor deze organisaties op te richten en daarvoor 3 miljoen euro beschikbaar te stellen. De dekking daarvoor vinden wij in de gelden die nog in 2019 bovenop motie 110 beschikbaar komen voor projecten die de energietransitie versnellen. Wij denken dat dit een mooie manier is om lokale initiatieven ruim baan te geven. Hierbij het amendement.

Amendement 26/09-07-18
Inrichten subsidiefaciliteit ter stimulering van duurzame energie burgerinitiatieven en dito lokale coöperaties

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Besluiten om:

- *GS op te dragen om op korte termijn een subsidiefaciliteit op te richten waarvan Noord-Hollandse burgerinitiatieven of lokale coöperaties gericht op energietransitie/het op wekken van duurzame energie gebruik kunnen maken ter realisatie van hun initiatieven;*
- *Een voorstel uiterlijk in oktober 2018 voor te leggen aan PS;*
- *Hiervoor 3 miljoen euro beschikbaar te stellen uit de middelen die in paragraaf 5.5 in 2019 worden gereserveerd voor de energietransitie (totaal beschikbaar 10,83 miljoen euro in jaarschijf 2109, p. 31, regel AQ)*

Toelichting
In de Kaderbrief 2019-2022 is vermeld dat in navolging van motie 110 10,83 miljoen wordt gereserveerd voor projecten 'die de energietransitie versnellen' (p. 31 en 36). Het uitgangspunt van de verdeling van de gelden van motie 110 was dat deze gelden nog dit jaar tot besteding zouden komen. Gelet op de tot op heden weinig concrete plannen is het vooralsnog onduidelijk of deze gelden daadwerkelijk dit jaar nog zullen worden aangewend. In de concrete plannen zijn geen projecten opgenomen die gericht zijn op burgerparticipatie en lokale initiatieven. Het barst in Noord-Holland van dergelijke lokale initiatieven gericht op het opwekken van schone energie. Deze komen door een gebrek aan middelen soms moeilijk tot wasdom. Dat is jammer want lokale coöperaties en burgerinitiatieven leveren niet alleen een bijdrage aan de (versnelling van de) energietransitie, maar vergroten ook het maatschappelijk draagvlak en bieden inspiratie en kansen voor burgers

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

*De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.*

De heer **HIETBRINK** (GL): Een actievere houding verwachten we ook op het gebied van het Natuur Netwerk Nederland. De realisatie van het netwerk loopt achter, zelfs op het eigen schema van GS. We zijn blij dat er nu een klein beetje gespaard gaat worden om het enorme tekort dat er is te

verkleinen, eindelijk, maar dat gaat veel te langzaam om echt verschil te maken. Wij storen ons er ook aan dat er wel en vaak meer geld wordt gereserveerd voor zaken die nog helemaal niet uitgewerkt zijn, terwijl voor een tekort dat bekend is en bovendien een verplichting behelst, zo karig wordt gereserveerd. Het komt erop neer dat we tot en met 2025 13,5 miljoen euro reserveren voor een tekort dat voor zover wij weten, op 135 miljoen euro is geraamd. 10% dus, de resterende 90% mogen onze opvolgers ergens vinden.

De heer **DEN UYL** (PvdA): De heer Hietbrink heeft 13,5 miljoen euro uitgerekend en in mijn ogen is dat nog altijd echt geld en dan zegt hij, dat komt er te kort, maar het tekort is er niet in 2025.

De heer **HIETBRINK** (GL): Volgens mij hebben wij eerder met elkaar vastgesteld dat er een tekort is van 135 miljoen euro om het NNN af te ronden in Noord-Holland. Wij hebben gevraagd om de meest recente cijfers en het antwoord op ons verzoek staat nog open. Ik ga er vooralsnog vanuit dat wij voor 2027 135 miljoen euro moeten vinden en daarvoor wordt nu 13,5 miljoen euro gereserveerd in deze kadernota. Dat is een beetje weinig.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Wij weten dat NNN nog niet is afgefinancierd, er is geen tekort voor 2025 en dat is niet in een keer 135 miljoen euro maar pas tegen de tijd dat wij het hebben afgrond. Dit college reserveert 13,5 miljoen euro en neemt daarbij ruimte om in de toekomst het probleem aan te pakken. Is dit niet het moment om ook eens enige tevredenheid te tonen over de aanpak van dit college in plaats van alleen maar dat het probleem na 2025 nog niet is opgelost?

De heer **HIETBRINK** (GL): Mijnheer Den Uyl moet beter luisteren, want ik begon de zin met dat wij blij zijn dat er eindelijk gespaard gaat worden. Wij hebben daar vorig jaar zelf een amendement voor ingediend bij de vorige kaderbrief. Toen kon het nog niet, maar wij zijn blij dat het nu gebeurt, maar wij moeten vaststellen dat er nog steeds een gat zit van 90%. Dat is echt heel veel geld en volgens ons moeten onze opvolgers niet pas in 2025 daarmee beginnen, maar zij moeten in de volgende bestuursperiode dat geld gaan vinden, want anders is het te laat, mijnheer Den Uyl. Ik ben heel blij dat we zijn begonnen. Ik was gebleven bij de 90% en wij vinden het een beetje weinig en daarom stellen wij voor een aantal posten te schrappen, die nog onvoldoende uitgewerkt zijn. Dat zijn de kosten voor sponsoring vanaf 2020, de visie Waterrecreatie en informatieagenda en die middelen toe te voegen aan de reserve Groen. Het gaat om een bedrag van in totaal 15,69 miljoen euro in de periode 2019-2022. Verder vragen wij van GS een toezegging om bij de begroting 2019 met een spaarplan te komen dat echt zoden aan de dijk zet. Ik dien een amendement in.

Amendement 27/09-07-18
Sparen voor het NNN

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Besluiten om:

1. *In paragraaf 5.2 de middelen voor informatieagenda van 2020 t/m 2022 te schrappen (2,75 miljoen euro per jaarschijf);*
2. *In paragraaf 5.5. de middelen voor sponsoring van 2020 t/m 2022 (0,48 miljoen per jaarschijf) en voor visie waterrecreatie van 2020 t/m 2022 (2 miljoen euro per jaarschijf) te schrappen;*
3. *Deze middelen in 2020 t/m 2022 (5,23 miljoen euro per jaarschijf) toe te voegen aan Realisatie NNN (in paragraaf 5.5, onder AR) waardoor deze respectievelijk toeneemt tot 6,23 miljoen euro (2020), 6,73 miljoen euro (2021) en 7,23 miljoen euro (2022).*

Toelichting
Er zijn onvoldoende middelen gereserveerd om afronding van het Natuur Netwerk Nederland mogelijk te maken terwijl het hier een verplichting betreft. GL heeft eerder en herhaaldelijk dringend verzocht hiervoor middelen vrij te maken. Wij zijn blij dat GS nu tot hetzelfde inzicht zijn gekomen. Helaas is het bedrag dat nu wordt gereserveerd volstrekt onvoldoende om het tekort dat eerder werd begroot op 135 miljoen euro, te dekken. GL stelt daarom voor gelden die zijn gereserveerd voor initiatieven die op dit moment nog onvoldoende uitgewerkt zijn, te alloceren voor het NNN en toe te voegen aan de reserve Groen. We doen dat indachtig de uitspraken van onze eigen gedeputeerde: "Ik ben graag een bestuurder die eerst duidelijkheid wil over de inhoud en hoeveel we nodig hebben en dan pas over het geld" (gedeputeerde Tekin, 10 juli 2017). Dat zeggen wij hem graag na. Nu het tekort voor de afronding van het NNN evident is en er nog onvoldoende duidelijkheid is over de inhoud van genoemde posten, kan dat geld probleemloos worden toegevoegd aan de reserve Groen.

En gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **HIETBRINK** (GL): De provincie Noord-Holland of althans de huidige coalitie, heeft zich bekeerd tot een interpretatie van de kerntaken van de provincie die in haar beperktheid uniek is in Nederland. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de verkrampte discussie over cultuur en cultuureducatie die telkens opnieuw gevoerd moet worden in deze vergaderzaal. Ook nu weer zien we dat GS voorsorteren op een heel beperkte invulling van die kerntaken als het gaat om de zogenaamde regiodeals. Tot en met 2021 staat daar 29 miljoen euro voor gereserveerd in de Kaderbrief. Als het aan GS ligt zal daarvan nul euro naar cultuur en cultuureducatie gaan en zullen ook leefbaarheid, sociale infrastructuur en het voorzieningenniveau geen gebruik kunnen maken van die middelen. Dat is doodzonde. Wij dienen daarom een amendement in om de keuze voor bepaalde onderwerpen en accenten aan een nieuwe coalitie over te laten. Als het aan GL ligt zal juist de sociale dimensie van ons provinciale handelen de komende bestuursperiode meer aandacht moeten krijgen. Hiervoor een amendement.

Amendement 28/09-07-18
Regiodeals

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Besluiten in de kaderbrief de volgende zin te schrappen:

(pagina 29) "De provincie wil bijdragen aan de regiodeals waar met name gedacht wordt aan de onderwerpen economische structuurversterking, onderwijs en arbeidsmarkt, klimaat en energie, natuur en landbouw en woningmarkt".

Toelichting
Bij de bespreking van de regiodeals in de commissie werd duidelijk dat GS zich in hun inzet op de hierboven genoemde gebieden vooral laten leiden door eerder gemaakt keuzes en de in hun ogen belangrijkste kerntaken van de provincie. GL is een warm voorstander van het reserveren van middelen om regiodeals te kunnen sluiten, maar is van mening dat een discussie over de inzet op bepaalde beleidsterreinen niet nu gevoerd dient te worden. Dat hoort in een nieuwe bestuursperiode te gebeuren, in ieder geval voor de middelen die voor 2020 en 2021 staan gereserveerd (in totaal 26 miljoen euro).

En gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel van de beraadslagingen.

De heer **HIETBRINK** (GL): "Het gaat goed met Nederland". Dat was denk ik de meest gehoorde algemene uitspraak tijdens de commissievergadering over de Kaderbrief. "En het gaat nog veel beter met Noord-Holland", hoorde ik daar een aantal sprekers aan toevoegen. Waarschijnlijk wordt dat optimisme ingegeven door economische groeicijfers en een daling van de werkeloosheid. Net zo makkelijk kun je constateren dat de inkomensongelijkheid in onze provincie fors hoger is dan het Nederlands gemiddelde (NH: 7,2, Nederland; 6,3) en dat hetzelfde geldt voor het percentage inwoners dat langdurig van een laag inkomen moet rondkomen (NH: 11,2 %, Nederland 10,1%). Dat terwijl het gemiddeld besteedbaar inkomen en het gemiddelde vermogen in Noord-Holland hoger is dan het landelijk gemiddelde. Het gaat goed met Noord-Holland. Is dat zo? Of profiteert een bepaald deel van onze inwoners van de economische groei terwijl de kloof tussen arm en rijk steeds groter wordt? Om dat uit te kunnen zoeken en monitoren hebben wij een motie.

Motie 21/09-07-18
Effect beleid op armoede

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *De inkomensongelijkheid in Noord-Holland een van de grootste in Nederland is;*

- *Het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen een van de hoogste van Nederland is;*
- *In Noord-Holland het risico op armoede voor kinderen hoger dan het landelijk gemiddelde is (13,2% versus 12,2%);*
- *De inkomensongelijkheid, het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen en de kans voor kinderen om in armoede op te groeien, toeneemt.*

Overwegende dat:

- *De provincie binnen haar kerntaken beleidsterreinen heeft die invloed hebben op het inkomen dan wel de bestedingsmogelijkheden van de inwoners van Noord-Holland;*
- *Deze invloed direct en indirect kan zijn;*
- *Armoede, met name onder kinderen, onwenselijk is en daarom bestreden dient te worden.*

Verzoeken GS:
In de voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Economie een paragraaf op te nemen over inkomensongelijkheid in Noord-Holland en het directe en indirecte effect van het provinciale beleid hierop

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie GL

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Elke bestuurslaag dient actief na te denken over de manier waarop ze deze groeiende verschillen kan verkleinen. De opgave die er ligt op het gebied van natuur en duurzame energie staat niet los van dergelijke sociale vraagstukken. Of onze inwoners allemaal een bezoek kunnen blijven brengen aan onze prachtige recreatiegebieden ligt ook aan de bereikbaarheid van die plekken en de betaalbaarheid van ons openbaar vervoer. Of onze inwoners betaalbare woningen kunnen blijven huren of kopen ligt ook aan de keuzes die de provincie maakt op het gebied van sociale woningbouw. Of onze inwoners de rekening voor de energietransitie kunnen blijven betalen ligt ook aan de instrumenten die wij willen inzetten om ze daarbij te ondersteunen. GL kiest voor een duurzaam en groen Noord-Holland dat voor iedereen toegankelijk en betaalbaar is. Wat ons betreft is dat een belangrijke belofte richting de verkiezingen van volgend jaar.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter. Dit is de twaalfde kaderbrief waaraan ik namens de PvdD een bijdrage lever, dat is voorlopig tevens de laatste keer, want na deze termijn zal ik niet terugkeren in de Staten. Het is dan ook prettig dat hier een aardige kaderbrief ligt en een aardige reactie van de zaal, dank u wel. De PvdD pleit al jaren voor meer investeringen in de realisatie van de EHS, voor een hogere bijdrage aan de recreatieschappen en voor groen bermbeheer langs provinciale wegen. Wij zijn blij dat de noodzaak voor deze maatregelen eindelijk breed wordt gedeeld. Wij hebben overigens niet de illusie dat dit voldoende is. Er is nog maar 15% van de oorspronkelijke biodiversiteit over en dat is niet acceptabel. Daarom moet minimaal de

oorspronkelijke EHS gerealiseerd worden. De huidige schatting is dat er nog een tekort van een kleine 50 miljoen euro resteert in 2027. De volgende coalitie weet wat haar te doen staat en dat geldt eveneens voor investeringen in recreatieschappen en verduurzaming van de landbouw, daar is meer nodig en dat kan ook. Dan maar een weg of kernreactor minder, dat scheelt veel geld en zoals het college nu ook weet, veel ellende. Met de bijen en insecten is het dramatisch gesteld. Wetenschappers luiden de noodklok, maar adequate reacties tegen landbouwgif blijven vooralsnog uit. De PvdD diende in 2011 het initiatiefvoorstel 'Geen bijzaak' in en dat werd met algemene stemmen aangenomen. Groen bermbeheer was hier onderdeel van. In de agenda Groen werd 50 km ecologisch bermbeheer gestart en vandaag zal de CU/SGP de insectenhoofdstructuur voorstellen. Wij zijn blij met dit goede idee en voelen ons weer even de haas in de marathon. Daar bovenop dienen wij een motie in om een beetje geld vrij te maken voor het aanbieden van bijenhotels aan scholen. Ideaal materiaal voor natuur- en milieueducatie en het helpt ook nestgelegenheid beschikbaar te stellen voor die dieren die het nu zo moeilijk hebben en waarvan wij afhankelijk zijn voor onze voedselvoorziening.

Motie 22/09-07-18
Bijenhotels voor scholen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *Het slecht gaat met de bijen, zowel met de honingbijen als met de wilde bijen;*
- *Bijen een essentieel onderdeel van ons ecosysteem vormen.*

Overwegende dat:

- *Bijenhotels een nestplek bieden aan bijen;*
- *Bijenhotels bij scholen de mogelijkheid bieden om kinderen te leren over bijen;*
- *Bijeneducatie kan helpen voorkomen dat kinderen verder vervreemden van de natuur en eraan kan bijdragen dat zij als de beleidsmakers van de toekomst de juiste keuzes zullen maken voor bijen en natuur;*
- *Zorgdragen voor een gezonde bijenstand past bij de kerntaken van de provincie;*
- *Bijen in het voorjaar, normaliter in de periode april-augustus, actief zijn;*
- *Stichting Bijenvrienden een bestaand netwerk van imkers heeft dat nu al bijeneducatie verzorgt op scholen in Kennemerland.*

Gehoord de discussie:
Dragen het college op binnen de begroting 5.000 euro vrij te maken teneinde de Stichting Bijenvrienden in staat te stellen voor april 2019 bij 200 scholen in Noord-Holland een bijenhotel te plaatsen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Dan kom ik bij mijn traditionele blokje over ganzen. Nog steeds staart het college zich blind op het doodmaken van ganzen en vergeet problemen op te lossen. Ganzen leven in familieverbanden en zijn erg sociale dieren. Het is dan ook volkomen terecht dat er woedend gereageerd wordt door mensen in de hele provincie en daarbuiten, als elf ganzen met opzet zouden zijn doodgereden. Dat incident vond vorig jaar plaats in Onderdijk. In datzelfde jaar werden 80.835 ganzen, soortgenoten van de doodgereden ganzen, in deze provincie gedood. En wat het nog erger maakt is dat dit immense dierenleed helemaal nergens goed voor is geweest, want wederom wordt er meer geld uitgetrokken voor boeren die gans aantrekkend turbogras telen. Steeds meer schadevergoeding, steeds meer dode ganzen. Nog steeds geen lange termijnoplossing dus. De kraan blijft open en wij dweilen door. Deze gedeputeerde is al tien jaar verantwoordelijk voor het faunabeleid, maar neemt geen enkele verantwoordelijkheid. Al het falen van zijn beleid schuift hij af op de Flora- en Faunawet. Hopelijk snapt een volgende coalitie dat het echt anders moet. Met een scherp metalen object de huid en het vlees van een ander doorboren is natuurlijk mishandeling, ook als die ander een vis is. Alleen daarom al zou de provincie niet moeten meewerken aan hengelplaatsen. Maar het idee van de VVD om hengelen als ongewenste koppelverkoop aan natuurvriendelijke oevers te plakken is wel een heel perverse meekoppelkans. Hengelaars gebruiken namelijk lood en daarom komt jaarlijks 54.000 kg van dit giftige metaal in het zoetwater terecht. Ik heb het niet zelf verzonnen, maar dat heet dus ‘vistuig’. Dat de VVD dit überhaupt overweegt, toont al aan dat deze partij niets meer heeft met natuur. Geen van onze wateren voldoet op dit moment aan de ecologische eisen van de KRW. Dat moeten we met meer milieuvervuiling niet nog erger maken. Daarom een motie.

Motie 23/09-07-18
Natuur- en diervriendelijke oevers

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *In de Omgevingsvisie de bescherming en uitbreiding van natuur als belangrijke doelen worden gezien;*
- *De provincie Noord-Holland in de Watervisie 2021 zich tot doel stelt de waterkwaliteit te verbeteren en ervoor te zorgen dat “de eigen wateren ecologisch goed functioneren door ecologische verbindingen en natuurvriendelijke oevers aan te leggen.”;*
- *De provincie Noord-Holland daarom meer gaat investeren in natuur en in natuurvriendelijke oevers.*

Overwegende dat:

- *Er jaarlijks 54.000 kilo lood in het zoetwater terechtkomt, afkomstig van hengelaars;*
- *Lood de habitat van dieren verstoort, water ernstig vervuilt en zeer giftig is voor natuur, milieu, mens en andere dieren;*
- *Het gebruik van lood pas in 2027 verboden wordt voor hengelaars;*

- *Het toegankelijk maken van natuuroevers voor sportvissers dus in contrast staat met het oorspronkelijke doel van bescherming van natuur en investeringen in natuurvriendelijke oevers.*

Gehoord de discussie, dragen het college van GS op:
In ieder geval tot 2027 niet te investeren in het toegankelijker maken van natuurvriendelijke oevers voor hengelaars

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): De PvdD staat voor persoonlijke vrijheid en persoonlijke verantwoordelijkheid. Dit komt samen in de keuze die wij dagelijks maken, pak je de fiets, auto of bus. De auto lijkt zoveel goedkoper dan de bus, terwijl de auto veel vervuilender is dan het openbaar vervoer en het prijsverschil helpt niet om ons doel om luchtvervuiling tegen te gaan, CO2-uitstoot te verminderen en mensen de keuze te geven hoe zij zich het liefst verplaatsen. Wij stellen voor om met een verhoging van de belasting op auto's de prijs van het OV te verlagen. Dat is het beste wat wij als provincie kunnen doen om de belasting te vergroenen zonder lastenverzwaring. Een kleine verhoging, 7 euro per kwartaal voor een kleine personenauto, zorgt voor een flinke korting op de OV-prijs. Vier retourtjes van hier naar de Zuidas en je hebt het er al uit. Daarvoor een motie.

Motie 24/09-07-18
OpStapCenten

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:
- *In de Omgevingsvisie staat dat provincie Noord-Holland een klimaatneutrale provincie wil zijn en wil bijdragen aan de klimaatdoelen van Parijs;*
- *In de Omgevingsvisie expliciet wordt genoemd dat de provincie als het gaat om mobiliteit, als ambitie heeft "dat de inwoners en bedrijven van Noord-Holland zichzelf of producten effectief, veilig en efficiënt kunnen verplaatsen, waarbij de negatieve gevolgen van de mobiliteit op klimaat, gezondheid, natuur en landschap steeds nadrukkelijk meegewogen worden. De provincie zet zich in voor het versterken van mobiliteitsopties die hieraan bijdragen";*
- *In de Omgevingsvisie staat dat de provincie Noord-Holland de keuzevrijheid in het bepalen van een vervoerswijze voor iedereen wil vergroten;*
- *Er potentiële belastinginkomsten onbenut blijven;*
- *De provincie Noord-Holland de laagste opcenten van Nederland heeft.*

Overwegende dat:

- *Een buskaartje 2 tot 3 maal duurder is dan de brandstofkosten van een personenauto;*
- *Een beperkte verhoging van de motorrijtuigenbelasting kan worden aangewend om een significante verlaging van de prijs van een bus-, tram- en metrokaartje te realiseren;*
- *Hierdoor meer mensen van het openbaar vervoer gebruik zullen maken.*

Gehoord de discussie, verzoeken het college van GS om een voorstel aan PS voor te leggen om:

- *De provinciale opcenten per 1-1-2019 te verhogen naar hetzelfde niveau als provincie Zuid-Holland;*
- *Deze inkomsten aan te wenden voor het verlagen van het OV kilometertarief voor bus, tram en metro in heel Noord-Holland*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fractie PvdD

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Daarmee ben ik aan het einde van mijn betoog, maar ik wil u niet onthouden dat ik van mening ben met de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur en het Planbureau voor de Leefomgeving en meer dan 250 hoogleraren in Nederland dat er een einde moet komen aan de bio-industrie.

De **VOORZITTER**: Wat jammer toch dat dit de laatste keer is bij de behandeling van de kaderbrief dat de Staten daarvan kunnen genieten.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. De kaderbrief 2019 is een uitvloeisel van het coalitieakkoord. Wij hadden graag gezien dat een aantal plannen en die van 50plus in het beleid waren meegenomen, zoals ouderenwerkeloosheid, lage inkomens, dak- en thuislozenopvang, etc. Wij hebben hier de afgelopen jaren veelvuldig moties en amendementen voor ingediend, maar tot op heden heeft geen enkele het gehaald. Ook hadden wij graag gezien dat de extra 69 miljoen euro die dit jaar gevonden zijn met de stofkam, aan iets anders besteed waren. Deze coalitie blijft echter stug volhouden dat zorg geen speerpunt van beleid is, toch raar, als je ziet dat de inwoners van Noord-Holland daar heel anders over denken. Verder draait alles om energietransitie en klimaatdoelen. In de commissies hebben wij al enkele keren aangegeven dat wij ons daar ernstig zorgen over maken, want wie gaat dit allemaal betalen? Er zijn al geruchten dat de energiebelasting voor particulieren met 75% omhoog gaat. Het is er nog wel niet door, maar het is wel een start van in welke richting wordt gedacht door het kabinet. De gewone burgers en lage inkomens gaan het wellicht betalen. Ook corporaties hebben al aangegeven dat zij de klimaatdoelen niet gaan halen wegens een tekort aan financiën om alle huurwoningen energieneutraal te maken. Wij dienen een amendement omdat er in de kaderbrief iets staat dat toekomstbestendig wonen een belangrijk onderdeel uitmaakt van het IBP-beleid en daar valt seniorenhuisvesting onder. De afgelopen jaren hebben wij veelvuldig moties ingediend over seniorenhuisvesting. Daarvoor een amendement.

Motie 26/09-07-18

Zorgen voor onderzoek naar behoefte aan seniorenwoningen, alternatieve woonvormen, verpleeghuizen die nodig zijn tot 2030 en voor de langere termijn in Noord-Holland (2050)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Overwegende dat:

- *Er een groot tekort is aan seniorenhuisvesting, alternatieve woonvormen voor ouderen, woonzorgzones en verzorgings- en verpleeghuizen voor ouderen op de korte en lange termijn;*
- *Toekomstbestendig wonen een agendapunt is van het IBP en dat seniorenhuisvesting daar deel van uitmaakt;*
- *Door de afbraak van het zorgstelsel en het sluiten van bejaarden- en verpleeghuizen er veel ouderen tussen wal en schip zijn gevallen, omdat ze niet langer thuis kunnen wonen en voor zichzelf kunnen zorgen;*
- *Er geen tot weinig doorstroming is van ouderen uit hun huizen, omdat er geen tot onvoldoende betaalbare alternatieven zijn voor ouderen in hun oude omgeving;*
- *Er in de Omgevingsvisie NH tot 2050 niets is opgenomen over de nog komende vergrijzingsgolf en de problematiek van steeds grotere groepen dementerende ouderen;*
- *Ouderen recht hebben op een goede en veilige leefomgeving.*

Verzoeken GS:

- *Een onderzoek te doen naar seniorenhuisvesting, hoeveel woningen er nodig zijn op de korte en langere termijn, zowel kwalitatief als kwantitatief, alternatieve woonvormen, de behoefte aan woonzorgzones in de gehele provincie NH in relatie tot de vergrijzing en dementie;*
- *De gelden benodigd voor dit onderzoek te halen uit de volgende middelen: vrijvallen van 50.000 euro doordat het project lang leren eten geen doorgang vindt; vrijvallen van 105.000 euro doordat er minder onderzoek nodig was m.b.t. de woonvisie; vrijvallen van 90.000 euro omdat financiële risico's zich niet meer voordoen en buffer niet meer nodig is of uit de algemene reserves;*
- *PS de resultaten van het onderzoek terug te koppelen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties 50plus, PVV, CU/SGP

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, deze kaderbrief bevat een heel aantal ideetjes voor de begroting. Ideetjes waar we ons voor een groot deel wel in kunnen vinden, zoals 60.000 euro voor de werkambassadeur, 10.000 euro voor het zonnefietspad, 100.000 euro voor het energieneutraal maken van de steunpunten, enkele tonnen voor de doorfietsroutes en een

voortzetting van subsidie voor toezicht op natuurterreinen. De grootste keuzes zitten in de reservering voor de uitvoering van het Interbestuurlijk Programma, de MIT innovatiesubsidie en het aanpassen van de Boerenverdrietsluis in Den Helder en de reservering voor de energietransitie. Eigenlijk zou een kaderbrief kaders voor de begroting moeten bieden, deze brief doet dat naar mening van mijn fractie maar zeer ten dele. Het is een beetje heen-en-weer sjoelen van geld. Beetje hier, beetje daar. Wij vinden het een groot gemis dat niet gesproken wordt over wat we nu eigenlijk willen bereiken: wat zijn de beoogde maatschappelijke effecten? De uitgangspunten die wel worden genoemd, zoals een robuust en rechtmatig financieel beleid, zijn zaken waar we ons in kun vinden. Tegelijkertijd verbazen wij ons ieder jaar over het feit dat het fixeren van de belasting als uitgangspunt wordt benoemd. Uiteraard is het belangrijk om uiterst zorgvuldig om te gaan met het geld van belastingbetalers. Maar even zo goed hebben wij als overheid een opdracht om dingen te realiseren of te bewaken die niet vanzelfsprekend ontstaan in de samenwerking tussen inwoners, bedrijven en organisaties. Denk aan goed openbaar vervoer, zorg voor de natuur en erfgoed of publieke infrastructuur zoals bijvoorbeeld goede internetverbindingen, fietspaden, busbanen of wegen. En daar is geld voor nodig. De uitdaging van de overheid is om in een democratisch proces de publieke baten en publieke kosten tegen elkaar af te wegen. De hoogte van de belasting is daar een onderdeel van, maar zou geen uitgangspunt moeten zijn. Even een klein zijpaadje ter vermaak: mijn fractie heeft nog even gedacht om een motie in te dienen om de opcenten afhankelijk te maken van de milieubelasting van auto's, maar we hadden over het hoofd gezien dat elektrische auto's al vrijgesteld zijn van MRB. Hier wreekte zich dat onze fractieleden of geen auto hebben of in oude benzineauto's rijden. Dan naar de inhoud. Mijn fractie wil graag over twee punten iets opmerken. Ten eerste is dat het sponsorbeleid. Dan is het ten eerste goed om ons te realiseren wat sponsoring precies is. Anders dan subsidiëring, waarbij het gaat over het meefinancieren van doelen die de provincie wil bereiken, gaat het bij sponsoring alleen om de meerdere eer en glorie van de provincie. We geven geld omdat we willen dat de naam van de provincie genoemd wordt. Mijn fractie is niet bang dat Noord-Holland van de kaart verdwijnt, althans niet vanwege een gebrek aan naamsbekendheid, maar we weten natuurlijk niet wat de gevolgen van de zeespiegelstijging met Noord-Holland zal doen. In deze Staten leeft bij meerdere partijen twijfel over het nut van sponsoring, vandaar dat wij willen voorstellen de sponsoring niet verder dan tot 2019 vast te leggen. De nieuwe Staten kunnen dan in vrijheid beslissen of ze dit belangrijk genoeg vinden. Het argument dat evenementen niet meer kunnen voortbestaan zonder bijdrage van de provincie is een signaal dat sponsoring het verkeerde middel is. En specifiek voor wat betreft Jumping Amsterdam hebben wij ook een oplossing: dankzij het meest-coöperatieve Statenlid mevrouw De Meij heb ik hier twee krantenartikelen waarin staat hoe andere provincies paardensport willen stimuleren ten behoeve diplomatieke doelen. Geen gevaar dus voor de wereldbekerwedstrijden.

Amendement 30/09-07-18
Sponsoring niet verder dan 2019 vastleggen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Besluiten in het ontwerpbesluit behorende bij bovengenoemde voordracht:

- *Besluit 5 als volgt aan te vullen: "met dien verstande dat regel AC op pagina 20 en de beschrijving van regel AC op pagina 21 worden verwijderd en de Kaderbrief en het financieel kader voor de meerjarenraming 2019-2022 dienovereenkomstig aangepast wordt."*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, PvdD, 50plus, GL, SP

Toelichting:
Wij constateren dat in de Kaderbrief het voorstel wordt gedaan om 480.000 euro per jaar te reserveren voor sponsoring in de periode 2020 — 2022. In 2019 zullen er verkiezingen zijn voor een nieuwe Provinciale Staten. De meningen over het nut en de zin van de sponsoring door de provincie Noord-Holland lopen tussen de verschillende partijen uiteen. Het is daarom verstandig om de nieuwe Staten in 2019 alle ruimte te geven om het sponsorbeleid voor de periode 2020 tot 2023 vorm te geven en nu nog geen besluit te nemen over de reservering van middelen voor de sponsoring na 2019.

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter, over paarden gesproken, dat is maar een deel waar provinciegeld naartoe gaat via sponsoring. Mijn vraag is, er is een enorme lijst van gesponsorde organisaties en nu zegt u, wij moeten alles on hold zetten in afwachting van het nieuwe college. Waarom kiest u voor een generieke maatregel en geen specifieke? Dan kunnen wij daarover sparren.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Een tweeledig antwoord. Ten eerste is het aan de nieuwe Staten om daar beleid over vast te stellen en ten tweede wil ik het generiek doen, omdat sponsoring op zichzelf niet nodig is. Wij hoeven niet onze naam zo groot te maken. Als wij vinden dat dingen belangrijk zijn, dan kunnen wij dat via subsidiëring of op andere manieren regelen of stimuleren, maar sponsoring heeft als enige doel de naam van de provincie te verspreiden en dat vinden wij niet nuttig. Het tweede punt dat we aan de orde willen stellen, is de landschappelijke inpassing van vaarwegen. Wij vinden dit een goed idee, maar zouden de ambitie graag wat hoger leggen. Daarom willen wij voorstellen om als onderdeel van dit beleid een netwerk van insectvriendelijke gebieden te ontwikkelen door te zorgen voor overbruggingen met planten en bloemen die gunstig zijn voor insecten. Dat noemen wij een Insecten Hoofd Structuur en het kan relatief eenvoudig ingevoegd worden in de jaarlijkse prioritering van het onderhoud zonder hoge kosten, maar met veel effectiviteit voor de insectenpopulatie.

Motie 25/09-07-18
Insecten Hoofd Structuur

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *Insecten een essentieel onderdeel vormen van het natuurlijke ecosysteem;*
- *In een Duits-Nederlands onderzoek is vastgesteld dat in 27 jaar tijd (1989-2016) de totale biomassa aan vliegende insecten met 75% is afgenomen (Hallmann et al., 2017);*
- *In een onafhankelijk onderzoek van met als initiatiefnemer Natuurmonumenten, wordt geconcludeerd dat de biomassa aan vliegende insecten met twee derde is verminderd (Analysis of insect monitoring data from De Kaaistoep and Drenthe, 2018);*
- *Deskundigen ervan overtuigd zijn dat ook de achteruitgang van weidevogels te maken heeft met het afnemend aantal insecten.*

Overwegende dat:

- *De provincie wil zorgen voor meer biodiversiteit, wat duidelijk naar voren komt in de kaderbrief 2019-2022, waarin onder ander 350.000 euro per jaar wordt gereserveerd voor de landschappelijke inpassing van provinciale wegen en vaarwegen;*
- *Deze maatregelen onvoldoende zijn om het teruglopende aantal insecten op korte termijn te stoppen;*
- *De aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur/het Natuur Netwerk Nederland door diverse oorzaken achterloopt en niet op korte termijn gerealiseerd zal worden;*
- *Nederland voor 3% uit berm bestaat (zie kaderbrief, pag. 26), welke zeer geschikt zijn als dragers van een alternatieve hoofdstructuur voor insecten.*

Verzoeken GS:

1. *Een "Insecten Hoofd Structuur (IHS)" uit te werken als integraal onderdeel van het initiatief "Landschappelijke inpassing en biodiversiteit provinciale (vaar)wegen";*
2. *Daartoe samen met gemeenten, natuur- en landbouworganisaties, boeren, waterschap en deskundigen een actieplan af te spreken en uit te voeren dat de groei van het aantal insecten stimuleert, lopende initiatieven op het gebied van biodiversiteit verbindt en witte vlekken in insectvriendelijke gebieden opvult;*
3. *Dit actieplan baseren op twee pijlers:*
   A. Het op korte termijn creëren van een netwerk van insectvriendelijke gebieden door te zorgen voor overbruggingen met planten en bloemen die gunstig zijn voor insecten;
   B. Een denktank met deskundigen samenstellen die in kaart brengen hoe het ervoor staat met de insectenpopulatie in Noord-Holland en wat de grootste bedreigingen zijn, met als doel vast te stellen welke maatregelen op de lange termijn belangrijk zijn om de insectengroei in Noord-Holland te stimuleren;
4. *De bermen van provinciale (vaar)wegen in te zetten voor het creëren van dit netwerk en de keuze voor de jaarlijks aan te pakken bermen mede hierop te baseren;*
5. *Indien extra budget noodzakelijk is, een voorstel en de dekking daarvoor aan de Staten voor te leggen*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, PvdD, GL, 50plus

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **VAN STRAATEN** (VVD): Voorzitter. Met deze kaderbrief stellen wij vandaag de hoofdlijnen vast op basis waarvan de komende maanden de begroting en meerjarenraming zullen worden opgesteld. Het is de laatste kaderbrief en laatste begroting die voor deze periode worden opgesteld en de uitvoering ervan ligt grotendeels in handen van een nieuw college samengesteld uit een nieuw te kiezen PS. Het past niet om een dergelijk college alle ruimte te ontnemen een eigen beleid te formuleren, anderzijds past het ook niet om de komende maanden feitelijk niets te doen en zelfs geen voorbereidingen te treffen voor nieuw beleid. In de kaderbrief zijn daarom in lijn met het beleid van de afgelopen jaren toch keuzes gemaakt die vooral voortbouwen op bestaand beleid en op het invullen van motie 110 van enkele maanden geleden. Daarbij wordt expliciet vermeld dat het nieuwe college de ruimte heeft op het beleid terug te komen en op delen een andere koers uit te zetten. Volgens deze kaderbrief komt er veel extra geld beschikbaar de komende jaren, met name door de groei van het Provinciefonds, hogere inkomsten MRB en vrijval van een groot deel van de reserve macro-economische tegenvallers. Met de bestedingen in de kaderbrief kunnen wij instemmen. Wij hebben twee aandachtspunten: het negatieve jaarrekeningenresultaat 2017 wat voor de kaderbrief een tegenvaller of een gemiste meevaller oplevert van 10 miljoen euro. Bij de begroting zal worden bezien of het geheel aan ontwikkelingen de komende maanden met name aan de inkomstenkant een oplossing kan bieden. Wellicht zijn ook andere maatregelen nodig, maar dat zullen wij te zijner tijd zien bij de begroting. Daarnaast is een tweede aandachtspunt dat wij ons afvragen of in de meerjarenraming voor het PMO en PMI voldoende rekening is gehouden met de snel oplopende kosten van infrastructurele bouw- en onderhoudsactiviteiten, waarmee wij geconfronteerd worden. PMO en PMI worden vanmiddag nog besproken en wij zullen die daar mede op beoordelen. Hiermee een korte bijdrage aan de discussie over de kaderbrief en ook geen uitgebreide algemene beschouwing. Wij kunnen ons geheel vinden in de gekozen richting voor de invulling van de komende begroting en stemmen daarom in met de kaderbrief onder aantekening van de twee genoemde aandachtspunten. Wij zien derhalve uit naar de begroting 2019 en de meerjarenraming die op basis van deze kaderbrief zullen worden opgesteld.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter. Dit is de laatste keer dat wij in deze PS-samenstelling een kaderbrief bespreken, want de huidige bestuursperiode loopt in maart 2019 ten einde. Met deze kaderbrief geven wij richting aan de uitwerking van de begroting 2019 en schetsen wij een meerjarig financieel perspectief. Het gaat goed met Nederland en nog veel beter met Noord-Holland. Als gevolg van de economische groei zal de uitkering uit het Provinciefonds de komende jaren verder omhoog gaan. Er is een omvangrijk banksaldo waarmee uiteenlopende investeringen zullen worden bekostigd en dat komt uit op bijna 800 miljoen euro. Er is een robuuste algemene reserve van meer dan 100 miljoen euro en tot slot, er is een jaloersmakende onbenutte belastingcapaciteit van 121 miljoen euro. Het is fijn dat economische groei dit soort taferelen met zich meebrengt, want drie jaar geleden heb ik hier een betoog gehouden over de kaderbrief en toen waren wij met zijn allen niet zo enthousiast over de ontwikkelingen. Zo zie je maar hoe de wind kan waaien. Het coalitieprogramma Ruimte voor groei is meer dan voltooid. Eind 2017 hebben PS besloten om nog eens een bedrag van 69 miljoen euro te investeren in onder andere

de energietransitie, versnellen van de woningbouwproductie, restauratie van Rijksmonumenten, natuurinclusieve landbouw en infrastructuur. D66 is bijzonder trots dat onze ambities worden waargemaakt door het meer dan volledig uitrollen van het coalitieprogramma Ruimte voor groei. De komende periode willen GS structureel geld uittrekken voor waterrecreatie, een bedrag van 2 miljoen euro jaarlijks. Een informatieagenda met cybersecurity en informatiemanagement is begroot voor een structureel bedrag van 2,75 miljoen euro. De plannen zijn nog niet uitgewerkt. Hoe willen GS ons daarbij blijven betrekken en informeren over het uitwerken van de plannen? Het meerjarig financieel perspectief is zeer rooskleurig. Voor de nieuwe bestuursperiode vanaf maart 2019 is veel beleids- en financiële ruimte gecreëerd van 19 miljoen euro in 2019 tot 55 miljoen euro in 2020.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik hoor de heer Yurdakul gelukkig dezelfde constatering doen als wij over een aantal onderdelen van de kaderbrief, zoals waterrecreatie en de informatieagenda. Is D66 ook van mening dat je pas geld beschikbaar moet stellen als de plannen wel uitgewerkt zijn?

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter, daar kan ik goed mee leven. Ik heb ook altijd dat principe bij het nemen van besluiten. Hier gaan wij nog geen geld uitgeven, dit wordt geraamd en te zijner tijd komen er plannen en dan kunnen PS hun zegje daarover doen. Dat is precies de vraag die ik aan GS heb gesteld. Wij zijn dus bijzonder trots op het moois in de kaderbrief. Geld is er wel maar er zijn ook heel veel ambities voor D66 zoals klimaatmaatregelen, energietransitie, voorkomen van bodemdaling en volledige realisatie van NNN.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Spreken over de kadernota is welhaast zo aangenaam als spreken over de begroting, want wij fourneren nog geen geld maar wij leggen wel vast waar wij naartoe gaan en in Noord-Holland gaat het op heel veel terreinen goed, maar niet overal. Ik heb behoefte om even terug te kijken op een aantal dingen die de afgelopen periode zijn gerealiseerd. Wij staan voor een gezonde leefomgeving in Noord-Holland en er is een aantal dingen gebeurd die helpen om dat dichterbij te brengen, bijvoorbeeld het verbod op varend ontgassen van binnenvaartschepen waarmee zeer schadelijke benzeen houdende stoffen de lucht in worden gegooid. De provincies zijn daarmee begonnen en gelukkig is dat opgepakt door de Rijksoverheid. Wij hebben in het NZKG en het Amsterdam Rijnkanaalgebied luchtmeters geplaatst om te meten wanneer de schepen ontgassen, want de strijd tegen slechte luchtkwaliteit is essentieel onderdeel van een gezonde leefomgeving. Wij hebben nieuwe meetinstrumenten, airboxen ingezet, ook in de Spuisluisbuurt op ons verzoek waar straks een windpark komt. Over het Schipholdossier en de overlast die de mensen ervaren van het luchtverkeer kunnen wij uitgebreid met elkaar spreken, maar wij denken dat de tijd rijp is voor een ommezwaai en wij hopen dat met de nieuwe leiding van Schiphol er nu echt stappen gezet kunnen worden op het gebied van duurzaamheid, gezondheid, veiligheid en bestrijding van geluidsoverlast. Het is tijd dat wij de luchtvaartsector gaan behandelen als een normale sector die ook een bijdrage moet leveren aan de Parijse klimaatdoelen, waar ook gewoon belasting wordt betaald en waar meer duurzaam treinverkeer op middellange afstand niet weggeconcurreerd wordt door gesubsidieerd energieverslindend luchtverkeer.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): U zegt dat er anders aangekeken moet worden tegen Schiphol en de uitbreiding, maar u was wel een groot voorstander van wonen binnen de 20 KE-contour. Hoe verklaart u dat?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Volgens mij zijn daar twee dingen. De geluidsoverlast en de gevolgen daarvan voor de bevolking van Noord-Holland heeft zijn grenzen bereikt en tegelijkertijd zullen wij de schaarse ruimte goed moeten gebruiken en dat betekent dat wij moeten bouwen waar het kan en dat is anders dan in andere provincies waar zij met 10.000 vluchten al moord en brand schreeuwen, terwijl onze bewoners 500.000 vluchten over hun dak zien gaan. Ja, wij wonen in Noord-Holland en iedereen heeft ermee te maken.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Dat betekent dus dat u willens en wetens mensen aanspoort om daar te gaan wonen en dan moeten ze ook een kettingbeding ondertekenen voor het geluid en andere overlast. Heel apart.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Volgens mij heb ik dat toch goed uitgelegd. De grenzen aan de groei van het luchtverkeer zijn een zaak die ons allemaal treft in de provincie waar niet een gedeputeerde voor staat, maar het gehele college treft en ook de voorzitter, de commissaris, moet in voorkomende gevallen laten zien dat hij achter zijn bevolking staat die te maken heeft met die enorme overlast. Want goed wonen doe je niet alleen in je huis, maar je doet het ook in een goede buurt zonder ondragelijke overlast. Goed werk staat voor ons voorop en juist voor degenen die niet zelfstandig aan de slag kunnen gaan. Wij zijn een werkgelegenheidsproject gestart samen met Amsterdam-Nieuw West en Schiphol om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan werk op Schiphol te helpen. Dat was een behoorlijk succes en gelukkig heeft het college besloten om met dit project door te gaan voor de hele Schipholregio. Wij zijn bezig om een nadere invulling te geven aan de rol van de provincie voor de inclusieve arbeidsmarkt, juist in deze tijd van hoogconjunctuur moet iedereen mee kunnen doen. Of je nou 45+, 25- bent los van afkomst of aanwezigheid van beperking, wij hebben iedereen nodig en wij moeten iedereen de mogelijkheid geven om mee te werken aan de inclusieve provincie. Daarbij speelt de provinciale werkambassadeur een grote rol vooral door het aanjagen van mbo- en hbo-campussen. Ook de natuur speelt een grote rol in de gezonde leefomgeving. Vrijwilligers werken in de natuur waarvoor wij structurele middelen hebben vrijgemaakt in deze collegeperiode. Wij zijn blij dat de natuurorganisaties in deze kadernota structurele middelen ontvangen voor toezicht en handhaving natuur en stiltegebied. Waar wij ook blij mee zijn, is dat er wordt gestart met sparen voor NNN. Een uitstekend voorstel. Vrij recent vond een bijzondere gebeurtenis plaats, een bijzondere regenboogcoalitie bestaande uit de regeringspartijen VVD, CDA, D66, CU/SGP en de linkse partijen GL, PvdA en SP gaven een gezamenlijke persconferentie, omdat zij op landelijk niveau overeenstemming hebben bereikt over de Klimaatwet. De CO2-uitstoot moet in Nederland in 2050 met 95% omlaag gaan ten opzichte van 1990, dat wil zeggen dat wij over 30 jaar nog amper energie mogen gebruiken. Olie en gas verdwijnen en wij moeten overstappen op duurzame energie, zoals zonnepanelen, windmolens en geothermie. Lodewijk Asscher zei daarbij, deze wet beëindigt de discussie of wij deze doelen willen halen en legt de doelen vast. De werkelijkheid is: wij hebben geen tijd te verliezen. Wij hebben als PvdA niet van iedereen in

gelijke mate waardering ontvangen voor het initiatief dat GL, de PvdD en wij indertijd genomen hebben over een Klimaatwet om tot een Noord-Hollandse invulling van de Klimaatwet te komen. Dat leidt er bij mij toe dat ik de zeven partijen die landelijk tot overeenstemming gekomen zijn en vanzelfsprekend ook de overige partijen in deze Staten zou willen uitnodigen om met ons het gesprek aan te gaan over de vraag, als er landelijk over alle partijen heen overeenstemming is over een wet met klimaatdoelen, dat een vertaling in de Noord-Hollandse praktijk zou moeten krijgen. Ik hoor graag de reacties van deze partijen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik werd blij, omdat ik dacht dat u een motie ging aankondigen, waarin de doelen die in de Klimaatwet zijn opgenomen, zouden worden voorgelegd aan PS en dan was ik zo blij geweest als de PvdA dan ook had meegedaan, maar dat gaat u volgens mij niet doen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Nee, ik ga iets anders doen. Ik vraag om een gesprek, want dat vind ik heel verstandig.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik vind een gesprek ook heel verstandig. Wij hebben zo meteen vast nog een schorsing. Ik zal de klimaatdoelen straks in een mooie motie opnemen en dan ben ik benieuwd wat de PvdA bij de stemming gaat doen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Dan weet u nu het antwoord, want ik heb niet gevraagd om een motie, maar om een gesprek, maar u wilt blijkbaar geen gesprek, maar alleen een motie en dat geeft voor mij aan dat u iets anders in uw hoofd heeft dan de klimaatdoelen.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, praatjes vullen geen gaatjes. Het gesprek gaan wij graag altijd aan, maar dat hebben wij al gedaan en toen hebben wij een voorstel gedaan en toen stemde u tegen. Ik wil iets meer horen, wat gaat u voorstellen in dat gesprek en waar moet dat toe leiden?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Ik spreek gewoon Nederlands en de boodschap is toch heel erg helder. Zeven partijen hebben op landelijk niveau overeenstemming bereikt over de doelstellingen in de Klimaatwet. Dat is toch ook reden om in Noord-Holland met elkaar in gesprek te gaan over of wij een vertaling zouden kunnen maken of niet. Dat is niet gelijk een motie, want die gaan wij echt niet indienen. De vraag die ik neerleg is, zijn wij bereid om met elkaar het gesprek te voeren? Het realiseren van de klimaatdoelstellingen kost geld en de lasten moeten eerlijk verdeeld worden en dat kan en mag men vragen aan mensen met een dikke portemonnee, want je moet mensen met een smalle beurs helpen. Wij staan voor een spannend laatste jaar waarin nog belangrijke besluiten moeten worden genomen, ook over mobiliteit. Mijn fractie staat voor geïntegreerde mobiliteitsoplossingen, daarin is naast de auto een grote rol voor de fiets en het OV weggelegd. Daarin hebben wij de afgelopen jaren grote stappen gezet en een gezonde leefomgeving vraagt om een goede afweging van ruimtelijke, culturele en natuurdoelstellingen ten opzichte van mobiliteit en waar nodig, een goede koppeling van automobiliteit, OV en fietsmobiliteit. Wij zullen voorstellen voor nieuwe weginfrastructuur ook daarop beoordelen. Tenslotte nog twee opmerkingen over de kadernota in meer technische zin. Het eerste betreft het voorstel tot het

inzetten van 2,75 miljoen euro structureel voor de informatieagenda. In de technische voorbereiding hebben wij om nadere onderbouwing gevraagd en het antwoord vinden wij onvoldoende. Wij vragen aan GS om bij de begroting een heldere onderbouwing voor deze structurele uitgave want die is voor ons noodzakelijk om met deze post in te kunnen stemmen. Door de late vorming van een voorziening voor Pallas in de jaarrekening – dat is overigens helder uitgelegd in de commissie en in PS waarom dat nodig is – is er in de financiële opstelling van de kadernota nog een te dekken gat. Wij hebben vertrouwen in het toezicht van het college dat hier bij de begroting voorstellen voor worden gedaan. Ik heb zelf de impliciete suggestie gedaan maar die wil ik wel expliciet maken, om de vorming van de reserve voor groot onderhoud te temporiseren. De kadernota kan op steun van mijn fractie rekenen.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Dank aan het college voor de kaderbrief in een nieuwe opzet. Het CDA is tevreden over de eerste uitwerking van het nieuwe format van de begrotingssystematiek. Een duidelijke knip tussen volgend jaar en veranderingen in het huidige jaar maakt beoordeling eenvoudiger. Ik zei het al in mijn bijdrage bij de jaarstukken, de provincie zit goed in de slappe was. Ook de financiële vooruitzichten voor 2019 zien er goed uit. Het gaat goed met Nederland en nog beter met Noord-Holland. De economische groei heeft zijn effect in de uitkeringen vanuit het Provinciefonds. Ook de toename van het aantal voertuigen heeft een positief effect op onze inkomsten, voor een belangrijk deel veroorzaakt door meer leaseauto's die in Noord-Holland geregistreerd staan. Aanvullende maatregelen om onze inkomsten te vergroten, zijn naar onze mening op dit moment niet nodig. Wij zijn tegen de verhoging van de opcenten. Wij zijn blij met de voornemens van het college voor 2019. Goed dat wij uit de reserve extra geld vrijmaken voor veilige uitwegen op onze provinciale wegen. Onlangs werden wij weer opgeschrikt door een ernstig ongeluk op de N203 tussen Uitgeest en Castricum en hoewel wij ongelukken nooit helemaal zullen kunnen voorkomen, doen dergelijke voorvallen ons wel beseffen welke verantwoordelijkheid wij hier dragen voor veilige infrastructuur. Ook zijn wij blij met middelen voor het aanpassen van de Boerenverdrietsluis in de prachtige gemeente Den Helder en de extra gelden voor innovatiestimulering van het mkb. Hoewel het economisch goed gaat in Noord-Holland, hebben sommige mkb'ers het nog steeds zwaar. Leningen om innovaties van de grond te krijgen zijn niet altijd commercieel voorhanden. De overheid kan een belangrijke rol nemen in het bieden van zekerheid en garanties. Het mkb verdient dat en moet de provinciale aandacht behouden. Het mkb draagt immers 50% van onze Noord-Hollandse economie en heeft een belangrijke rol in de samenleving. Zo is het mkb een vaste sponsor van tal van lokale evenementen. Dan over de klimaatdoelstellingen. In deze Tourdagen horen wij het vaak zeggen, Parijs is nog ver en dat is ook zo. Het is goed dat GS nu al geld reserveren voor de energietransitie en het kabinet komt nog met een uitwerking van het Nederlandse klimaatakkoord uit het klimaatberaad. Laten wij daarbij aansluiten met de middelen voor regiodeals en interbestuurlijke programma's. In het hoofdstuk Onvermijdelijke ontwikkelingen heeft mijn fractie zowel in de technische vragen als in de commissie gevraagd om een nadere onderbouwing van de structurele verhoging van 2,75 miljoen euro voor de informatieagenda. Net als D66 en de PvdA vinden wij de toelichting daarop te summier. Wij willen een toezegging van de gedeputeerde horen met een uitgebreider plan te komen voordat wij dit in de begroting vaststellen. Graag zien wij dat de gedeputeerde vooral ingaat op het structurele karakter van de

bestedingen. Een ander punt waarop wij graag een nadere toelichting ontvangen, is de aanpak van het ligplaatsenbeleid. Dat lijkt wel erg veel geld te kosten. In de aanpak die later dit jaar naar PS wordt gestuurd, verwachten wij hiervan een gedegen uitleg. Tot slot danken wij GS voor de suggesties en voorbereidingen op enkele beleidsontwikkelingen vanaf 2019. Wij hebben hier goed kennis van genomen en onze partij zal dit betrekken bij de uitwerking van ons verkiezingsprogramma, samen met tal van andere onderwerpen. In het bijzonder noem ik cultuureducatie. Heleen Keur heeft zich in de Staten hiervoor bijzonder ingezet en wij betreuren het dat dit niet is terug te zien in de kaderbrief, maar ik kan u verzekeren dat onze inzet voor cultuur en cultuureducatie in het bijzonder onverminderd groot zal blijven. Tot slot wil ik van deze gelegenheid gebruikmaken om Heleen te dank voor al het werk dat zij voor onze fractie heeft gedaan en voor PS in het algemeen. Heleen, je hebt je altijd ingezet voor goede en zuivere verhoudingen in PS en ik zie ernaar uit om dat stokje van jou te mogen overnemen. Ik dank je wel en een hele goede tijd in Den Helder gewenst.

De **VOORZITTER**: Wij zijn aan het einde gekomen van de eerste termijn van de Staten. Wij hebben gekeken naar de tekst van amendement 29 en dat is toch echt een motie. Als ik het goed begrepen heb, dan hebben de indieners geen bezwaar tegen het omzetten in een motie en dat wordt dan motie 26. Dan stel ik voor om nu even een halfuur te gaan schorsen. Dan schorsen wij tot 14.45 uur. De vergadering is heropend en het woord is aan gedeputeerde Post.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, volgens mij heeft die niet een hele lange bijdrage, want er is maar een beperkt aantal vragen gesteld. Wel een paar korte opmerkingen en ik werk het maar in de volgorde van indiening af. De heer Van Hooff geeft aan, wij zijn niet zo blij met de Brusselse en Haagse kaders in onze kaderbrief. Volgens mij maakt het ons college niet zo gek veel uit hoe wij daarover denken. Op het moment dat ze meegeven worden van Brussel of vanuit Den Haag, dan zullen wij daar gewoon rekening mee moeten houden, omdat ook wij de stelregel hebben dat wij ons aan de wet houden. Dan kom ik tegelijkertijd bij uw motie, waarin u ons opdraagt om in Statenvoordrachten bij uitvoering van beleid dat duidelijk aan te geven. Die motie is gewoon niet uitvoerbaar, bijvoorbeeld bij een voordracht bij de begroting, het is voor ons niet uit te splitsen op het aggregatieniveau waarop wij de begroting opstellen, om dan precies aan te geven wat EU gerelateerd is, wat Haags gerelateerd is en wat dat allemaal niet is. Dus het is een onuitvoerbare motie en om die reden ontraden wij hem ook. Zowel de heer Hietbrink als mevrouw Alberts heeft een aantal zaken gezegd over inkomensverschillen en inkomenspolitiek. Dat is uiteraard geen onderdeel van ons provinciale beleid. Dat is toch een opmerking die ik in algemene zin dan maar even gemaakt wil hebben. In het kader van moties en amendementen wordt er ongetwijfeld door collega's nog op ingegaan. De heer Van Liere zegt, ik vind het wel – en dat is dan volgens mij meteen ook weer een volgende motie of amendement – een aardig idee om de belastingverhoging te gebruiken om de kosten van het OV te verlagen. Het is M24. Ik ga er maar eens vanuit dat u op voorhand er al wel rekening mee gehouden heeft dat wij deze motie zouden ontraden om de simpele reden dat u heel goed weet dat in ons coalitieakkoord staat dat opcenten deze periode niet verhoogd gaan worden. Wij hebben ook hier de neiging om ons te houden aan gemaakte afspraken met elkaar. Volgens mij is dit een beetje voor de vorm dat u deze motie heeft ingediend. Dan kom ik bij de heer Klein en dat is eigenlijk van hetzelfde. U

geeft aan dat u verbaasd bent dat het niet verhogen van de belasting een uitgangspunt is. Dat klopt, want het staat in het coalitieakkoord. Dus dat is dezelfde redenatie als bij de PvdD. De heer Van Straaten vraagt, is er bij PMI/PMO nou voldoende ruimte voor stijgende kosten. Het antwoord daarop is ja en nee. Wij ramen dat natuurlijk naar de stand van vandaag, omdat je niet al te ver vooruit kunt kijken en dus niet precies weet hoe die prijzen zich exact gaan ontwikkelen. Ik gaf bij de behandeling van de rekening al aan dat het te maken heeft zowel met sec de personele kosten, de kosten van de aannemer, maar ook met de staalprijzen. Dat is voor een beperkte periode vooruit redelijk overzichtelijk, maar voor een periode van een jaar vooruit waar wij nu over praten, is dat niet te voorzien. Dat betekent dat wij vaak gedurende het jaar nog indexeren en dat wij met name het PMI natuurlijk ook actualiseren. Voor wat betreft het PMO ligt het ietsje anders, omdat wij daar inmiddels voor het grootste gedeelte natuurlijk contracten hebben, gebiedscontracten met aannemers en dat betekent dat die uitgaven redelijk goed voorspelbaar zijn voor de komende periode. Dan zegt de heer Den Uyl: moeten wij nou in relatie tot het tekort wat wij nu in feite hebben in vergelijking met de rekening, dat groot onderhoud niet temporiseren. Volgens mij heb ik dat bij het vorige onderwerp ook aangegeven, mijn antwoord is nee, omdat dat dat zou betekenen dat op het moment dat je er daadwerkelijk over moet beschikken, je elders moet gaan bezuinigen omdat je dan ineens de ruimte niet meer hebt om die bestemmingsreserves op niveau te brengen. Dat zou natuurlijk een hele ongewenste situatie zijn of je moet er voor opteren dat je het onderhoud niet op het gewenste niveau krijgt.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Is het nou zo als je iets temporiseert en je stort niet in een keer dertig maar je stort twintig of woorden van gelijke strekking en je zegt de komende vijf jaar doe ik er ieder jaar 2 miljoen euro bij, je hebt die reservering omdat je die kosten niet eenmalig wilt maken maar over een reeks van jaren wilt uitspreiden, anders heb je geen reservering nodig. Het risico wat u schetst, dat loop je toch niet als je zegt, ik begin met 20 miljoen euro te storten en ik stort ieder jaar 2 miljoen euro of woorden van gelijke strekking. Dan kom ik op die manier getemporiseerd bij dat bedrag.

Gedeputeerde **POST**: Zeker, maar dan moet je wel de zekerheid hebben dat je dat ook doet en er geen kink in de kabel komt, omdat bijvoorbeeld de algemene uitkering Provinciefonds omlaag gaat of omdat er economisch iets gebeurt waardoor je je dat niet meer kunt permitteren. Nu hebben wij de zekerheid en wij hebben hem destijds onderbouwd omdat er een voorziening was en die moet dus op het juiste peil zijn, dus wij weten dat dit het juiste peil is en op het moment dat je dat niet stort, dan loop je het risico dat je er aan te kort komt. Dat risico wilden wij maar liever niet lopen. De heer Heijnen geeft nog aan, het ligplaatsenbeleid lijkt wel heel erg veel geld en daar wil hij later nog op terugkomen. U moet zich wel realiseren dat dat geld op termijn ook wel weer terugverdiend wordt, dus het is in dat opzicht een budgettair neutrale, datgene wat wij eraan uitgeven, krijgen wij later ook weer terug. Uiteraard ben ik alleszins bereid om daar nader met u van gedachten over te wisselen op het moment dat wij dat wat verder hebben vormgegeven. Dan ligt er nog een amendement over de regiodeals. Die is van GL met het voorstel om een aantal specifieke beleidsterreinen uit die regiodeals te schrappen. Wij ontraden die motie, want u geeft aan dat u die discussie daarover wilt voeren voor 2020 en 2021. Alleen het vervelende is, die regiodeals voor dit jaar moeten ingediend worden voor 1 september en voor

volgend jaar ergens in het voorjaar, dus 2020 en 2021 is ongeveer twee jaar te laat om die discussie te voeren. Wij zijn alleszins bereid ondanks dat wij deze motie in deze vorm ontraden, om als het zo voorkomt, wel even wat breder te kijken naar die regiodeals dan alleen in deze zin staat. Wellicht dat wij daarmee in voldoende mate tegemoet komen aan uw wensen op dat terrein. Volgens mij is dat wat mij regardeerde en als ik iets vergeten ben, dan kom ik nog wel terug met een nabrander.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Voorzitter, ten aanzien van de kaderbrief zijn er twee zaken ingediend die mijn portefeuille betreffen. Het eerste is amendement 26 over het inrichten van subsidiefaciliteiten ter stimulering van duurzame energie burgerinitiatieven en lokale coöperaties. In het coalitieakkoord Ruimte voor groei is specifiek aangekondigd dat wij willen inzetten op het verduurzamen van de gebouwde omgeving. PS hebben op 12 februari het programma vastgesteld waarin daar ook voorstellen voor worden gedaan. Daarvoor zijn uitvoeringsregelingen opgesteld, een daarvan is de ondersteuning van die duurzaamheidsinitiatieven van burgercollectieven en die zal naar verwachting nog voor de zomer worden opengesteld, zodat ook dit najaar al kan worden gekeken welke collectieven ondersteund kunnen gaan worden. U vraagt om een voorstel uiterlijk in oktober voor te leggen aan PS. Het goede nieuws is, de regeling wordt al opengesteld. Althans dat is de verwachting, wij moeten dat nog definitief besluiten in GS. Het tweede is de motie 26, dat was eerst amendement 29 en dat is motie 26 geworden. Dat ging over het onderzoek naar de behoefte van seniorenwoningen. Laat ik beginnen met dat wij als provincie vooral willen zorgen dat er voldoende woningen zijn voor alle groepen inwoners. Ik snap het ook en mevrouw De Meij zegt het ook vanuit haar optiek van 50plus, dat u vooral de senioren wilt bedienen maar ik wil u toch wel aangeven dat wij voor heel Noord-Holland zijn. Het is specifiek aan de regio's om in de regionale actieprogramma's afspraken te maken en die afspraken ook in een programmering op te nemen. Huisvesting van senioren is lokaal gebonden en het is ook regionaal maatwerk. De kernvraag bij programmering is, wat voor woningen heb je in je voorraad zitten, wat voor woningen heb je nodig voor wie, wanneer heb je die nodig en hoeveel moeten dat er zijn. Regio's zijn aan zet, dat zij gegevens daarvoor verzamelen, dat zij die opstellen en opnemen in de actieprogramma's. Als zij daar hulp bij nodig hebben, kunnen zij daarvoor subsidie aanvragen via de woonvisiegelden. Aanvullend wil ik u ook aangeven, wij werken ook aan het beschikbaar maken van de woonzorgwijzer, dit is eerder ook door u aan de orde gebracht. Daarmee wordt inzichtelijk welke groepen mensen met een bepaalde aandoening of bijvoorbeeld problemen hebben in welk gebied die wonen en met welke beperkingen zij te maken krijgen. Daarmee komt inzicht in wat in een bepaald gebied nodig is zodat zorgdoelgroepen daar op een goede wijze zelfstandig kunnen blijven wonen. En ook hiervoor geldt, die woonzorgwijzer is er niet alleen voor senioren maar voor iedereen met een zorgvraag. Dus wij ontraden deze motie.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Dat roept u nu al drie of vier jaar lang elke keer als ik met zo iets kom, dat de RAPS het allemaal oplossen, maar vindt u nu echt oprecht dat die RAPS en de regio's dat allemaal gewoon goed regelen? Ik blijf constateren dat in bepaalde regio's gewoon veel te weinig gebouwd wordt voor senioren.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Het is aan de regio's om met elkaar dat onderzoek te doen, dat is niet aan ons. Ik zei u ook al, de huisvesting is lokaal gebonden en het is regionaal maatwerk. Het is aan de regio's om ervoor te zorgen dat zij dat op een goede wijze in beeld hebben. Daar ondersteunen wij hen bij. Zij weten wat hun woningvoorraad is, wat er nodig is, hoe de demografische ontwikkelingen zijn en wat en waar moet worden bijgebouwd. Dat zal men met elkaar moeten gaan bespreken en vastleggen in die programmering en daar zitten onder andere senioren bij, maar het geldt in feite voor alle doelgroepen.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter. Een paar moties en amendementen maar voordat ik daarop kwam, de heer Van Hooff vroeg zich hardop af waarom wij de kastanjes uit het vuur moeten halen voor Oud Spaarnwoude met het miljoen. Wij hebben het daar uitgebreid de laatste keer in EEB over gehad en u zag ook een groot voorbehoud, ook in de kaderbrief. Ik ben daar op dit moment geen voorstander van. Ik heb het wel opgenomen dat ik in de omgeving zie dat andere gemeenten dat wel doen. Wij vinden zelf dat eerst de volgorde moet worden omgedraaid, eerst de visie over het gebied, de uitwerking van de WKW's waar wij mee bezig zijn. Dat moet zijn beslag krijgen en dan kunnen wij het hebben over extra beheer et cetera. Maar ik ben een partij binnen zes partijen in zo'n schap. Deze week is die vergadering, dus u zult daar na de zomer wel een nadere duiding over krijgen hoe het er mee staat en dat krijgt weer zijn beslag in de begroting. Dan begin ik met motie 22 over de bijenhotels. Ik was de laatste keer afwezig in NLWM en ik begrijp dat daar een inspreker was en dat hij ook Noord-Holland complimenten gaf over het bijenbeleid. In ieder geval dat de bijen het goed doen in Noord-Holland. Dat vind ik altijd heel mooi om te horen natuurlijk. Ik zou deze motie van de heer Van Liere willen afraden, omdat de administratieve lasten hoger zijn dan die 5.000 euro als wij de subsidieregeling nu in het leven gaan roepen. Ik zou iets anders willen toezeggen. Juist voor dit soort initiatieven hebben wij het Groenfonds. Dat doen wij samen met het IVN. Ik kan u de toezegging doen als u deze in deze vorm intrekt, dat ik ervoor zorg dat er contact wordt opgenomen met de initiatiefnemer en dat wij kijken of wij binnen dat Groenfonds hiervoor een oplossing kunnen vinden. Anders ben ik nu veel duurder uit dan die 5.000 euro om dit allemaal te gaan regelen. Dus ik geef u dat graag mee. Mocht daar nog een financiële uitdaging zijn, dan lossen wij dat gewoon op. Dan motie 25 over de Insecten Hoofdstructuur. Even een reis waar wij nu al mee bezig zijn als wij het hebben over bermen en natuurvriendelijke oevers. Die aankondiging heeft u ook gelezen in die kaderbrief, die 350.000 euro voor biodiversiteit bij bermen, waarbij natuurlijk wel bij bermen het uitgangspunt is verkeersveiligheid, maar wij nemen dit daarin mee. De natuurvriendelijke oevers 1,4 miljoen euro, 700.000 euro in februari, 500.000 euro voor motie 110 en nog eens 200.000 euro hier voor het volgend jaar. Dat tel ik op tot 1,4 miljoen euro. Ik ben zelf binnen agrarisch natuurbeheer bezig met die bloemrijke akkerranden. Daar zijn wij ook al vaker op werkbezoek geweest, ook in de Kop van Noord-Holland om dat te bekijken. Wij zijn bezig met de bodemcoaches, wij zijn bezig met natuurinclusieve landbouw en ook nog eens – en die heeft u niet in het vizier maar ik wel- de Stichting Leefbaarheid Schiphol, die ook nog een subsidie heeft gegeven aan Red de bij waar ik na de zomer ook mag optreden om het een en ander in te zaaien. Nu kom ik terug bij uw hoofdstructuur. Ik vind de term die u gekozen hebt, heel ongelukkig. Onze hoofdstructuur is de NNN. Dit zet de deur open ook voor de Vlinderstichting en andere stichtingen om over een hoofdstructuur te gaan praten en daar ben ik absoluut geen voorstander

van. Wij doen al heel veel, is dat voldoende? Nee, daar ben ik het met u eens, want u heeft ook dat onderzoek van Natuurmonumenten of van Duitsland, dat hebben wij ook op ons genomen. Ik ben nu bezig binnen het programma Natuurontwikkeling, daar komt ie weer, om te kijken of wij actiever soortenbescherming daar een plek in kunnen geven. Dat is ook nieuw binnen de Wet Natuurbescherming. Daar kom ik dus in september/oktober bij u op terug. Ik moet natuurlijk altijd van de gedeputeerde Financiën ook zeggen, indien extra budget noodzakelijk is, ik weet nu al dat als wij deze in deze vorm aan gaan nemen, dan is er instrumenteel en structureel extra budget nodig, want bermbeheer heeft ook structurele component. Dus op inhoudelijke gronden ontraad ik hem en ook op financiële gronden. Dan kom ik bij een discussie waar ook meerderen van u aandacht voor hebben gevraagd en dat is het tekort op NNN. De heer Van Liere had terecht een vraag gesteld, hoe zit het nou met het tekort. Daar heb ik zo goed mogelijk een antwoord op proberen te geven, maar er zit echt een voorbehoud omdat het een lopend dossier is. Wij komen uit op de 48 à 50 miljoen euro in 2027, u noemde het al. Wij menen dat dit college nu een krachtig signaal uitgeeft, ook gehoord hebbende wat u vorig jaar aan ons heeft verzocht. Ik vind dit op dit moment wel voldoende. Wij staan nu vlak voor nieuwe Provinciale Statenverkiezingen. Ik vind echt dat de volgende GS en PS hiermee verder moeten. Voor de korte termijn hebben wij financieel geen enkele uitdaging. Laten wij maar eens afmaken waar wij mee begonnen zijn. Ik wil hier graag, want dan heb ik de meest recente cijfers, bij het PMO na de zomer bij u op terugkomen. Dus in deze vorm ontraden wij amendement 27 en de dekking haalt u ergens anders vandaan, maar daar gaat de heer Van der Hoek op reageren.

Gedeputeerde **BOND**: Voorzitter. Het gaat over amendement 30, die ontraden wij. Sponsoring en subsidie vergelijkt u met elkaar maar dat is niet helemaal correct. Bij subsidie mag je geen tegenprestatie vragen, bij sponsoring is dat wel het geval. Een andere reden waarom wij hem ontraden is, omdat wij vanaf september afspraken maken voor andere evenementen voor de periode 2019-2021. Die komen vanaf september a.s. al langs om de ondersteuning van de provincie te bespreken en die kun je dus niet laten wachten tot het najaar 2019. Ik noem er een aantal: Haarlem 2020, 40ste bevrijdingspop en 75 jaar bevrijding. Zaanstad Monetjaar, Den Helder Sail met Pre-Sail Texel, Hoorn in samenwerking met andere West-Friese gemeenten evenementen voor een verdere ontwikkeling van de streek in de regio. Verder is het zo dat wij hem ontraden omdat u iets suggereert wat volgens mij ook niet klopt, namelijk dat er zeker ruimte is voor de nieuwe Staten en de nieuwe coalitie om hier anders over te denken, maar zoals ik u net uitleg, sommige evenementen hebben echt een lange voorbereidingstijd nodig en zonder dekking in de volgende periode kunnen wij die afspraken dus niet maken voor dat soort evenementen. Het laatste argument is dat wij ook nog personele inzet hebben en dat wij daar ook duidelijk in willen zijn.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Ik heb een vraag aan de heer Bond. U zegt, er komen allemaal al instanties die willen weten waar zij aan toe zijn. U zegt ook een nieuwe coalitie kan daar straks apart over besluiten. Is het dan niet raar als u eind van het jaar al in conclaaf gaat met een aantal organisaties, dan is het toch heel moeilijk om dingen weer terug te draaien? Dat bent u toch met mij eens, dus wat voor vrije keuze hebben dan een nieuwe PS?

Gedeputeerde **BOND**: Dat voorbehoud zit er altijd in, maar als het gaat over contracten zoals een Sail, ik heb dat de vorige keer ook al uitgelegd in de commissie, dan praat je ook al over het contracteren van dat soort schepen jaren van tevoren en dan moet je wel een betrouwbare overheid zijn en dat vind ik ook een belangrijk argument in deze.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Kunt u aangeven wanneer het moment is dat de Staten in vrijheid kunnen besluiten over de vormgeving van het sponseringbeleid?

Gedeputeerde **BOND**: Voor een aantal evenementen en die heb ik net genoemd, gaan wij verplichtingen aan tot en met 2021. Voor een aantal evenementen moet dan nieuwe besluitvorming plaatsvinden en daar ligt dan de ruimte voor de nieuwe coalitie. Ik vind die betrouwbare overheid en partner ook wel een argument waar u volgens mij ook wel achter zult staan. Dan motie 21, die ontraden wij. Ik verwijs naar de welvaarts- en welzijnsmonitor die wij al hebben gekoppeld aan onze eigen uitvoeringsagenda Economie. En waar ik ook mee zit, dat doe je dan en dan heb je een uitslag en dan, wat ga je daarmee doen, want dan kom je toch weer bij inkomenspolitiek en daar gaan wij niet over. Ik wil het ook nog eens koppelen aan de personele inzet die het vergt. Ik ben daar ook wat selectief in als het gaat over wat doen wij wel en wat doen wij niet. Dit voegt dan weinig toe aan provinciaal beleid. Daarom ontraden wij deze motie.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik ben wel benieuwd want die gegevens komen natuurlijk gewoon uit die barometer, dus wij verzamelen de gegevens wel. Mijn vraag zou dan zijn, waarom zouden wij niet als wij de gegevens verzamelen, er ook iets over opnemen in die uitvoeringverantwoording.

Gedeputeerde **BOND**: Omdat u aan ons vraagt om een paragraaf op te nemen over inkomensongelijkheid in Noord-Holland en het directe en indirecte effect van het provinciale beleid hierop. Wij gaan niet over inkomenspolitiek. Daar gaat deze motie veel verder dan datgene wat wij kunnen en ook als het gaat om het economisch beleid.

De heer **HIETBRINK** (GL): Wilt u dan ook beweren dat het provinciaal beleid niet indirect ook effect heeft op armoede of inkomensongelijkheid?

Gedeputeerde **BOND**: Niet in die mate zoals het hier in deze motie staat. Dan overschat u wel de rol van onze inbreng in de regionale economie en de versterking daarvan. Ik denk dat u hiervoor echt in Den Haag moet zijn.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Ook gedeputeerde Loggen speelt vandaag, dat is waar zegt mijn collega terecht. Ik begin even bij D66 en ook de PvdA, CDA die vragen hebben gesteld over ICT. Misschien nog even goed om te beginnen en nog eens te benadrukken dat het niet alleen maar gaat hier om investeringen alleen maar voor ICT, maar voor organisatie brede processen. Kritieke processen, ook bijvoorbeeld daar waar het gaat om brugbediening en de veiligheid daaromtrent. U zegt, kunt u ons als GS nader informeren over waar dat geld straks specifieker aan wordt besteed en komt het nog bij de begroting terug? Het antwoord op beide is ja. Wij gaan dat specifieker uitwerken in een staatje waarbij u dat op onderdeel en per jaarschijf nader uitgewerkt

krijgt. Daar waar het om grote bedragen gaat, worden ze zeker ook in separate voorstellen met PS besproken. Waarom is het dan structureel nodig, dat was een andere vraag. Omdat er heel veel op ons afkomt. Die veiligheid van gegevens wordt steeds belangrijker, de bescherming tegen aanvallen van hackers, de taken nemen toe wat betreft digitaal gebied. De complexiteit wordt steeds groter, wij hebben te maken met zogenaamde big data die een steeds grotere rol gaan spelen in onze beleidsvorming en de digitale dienstverlening neemt toe. Als je dan kijkt wat er nu structureel begroot is, dat is 800.000 euro per jaar plus nog – oneerbiedig gezegd – een restje uit de egalisatiereserve, daar kun je nu wel wat dingen voor doen maar dat is dan niet een structurele dekking, want uiteindelijk val je dan weer terug op die 800.000 euro. Dus ook in relatie tot die andere motie, het niet sparen voor NNN met dit geld, maar gewoon gebruiken voor de ICT wat ons betreft waar het voor nodig is.

De heer **HIETBRINK** (GL): Wij proberen bij dat punt niet iets te zeggen over het belang van informatieveiligheid. Wij wilden een principieel punt maken over hoe uitgewerkt moet nou iets zijn voordat je er heel veel geld structureel voor beschikbaar stelt. Wij vinden en waren volgens mij niet de enige, dat de informatie heel summier is en als je echt extra geld wilt hebben, je echt wat meer zou moeten duidelijk maken als GS, waar dat dan voor nodig is. Kunt u dat ook aanleveren dan?

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Ik heb u net gezegd, u krijgt een nader uitgewerkt staatje waarin precies staat op onderdelen waar het voor nodig is, wat de bedragen daarbij zijn en ook de jaarschijven. Dan ga ik naar de SP die zegt, met betrekking tot de klimaatdoelen hebben wij een blinde vlek eigenlijk met betrekking tot ook die relatie tussen wat zijn nou de kosten voor burgers of wat zijn de kosten voor bedrijven. Aan de andere kant, wat veroorzaken zij voor klimaatschade. Die blinde vlek is nog maar de vraag, er is zeker aandacht voor aan de tafels en ook in het kader van het klimaatakkoord en ook in de gesprekken die ik heel vaak heb binnen mijn portefeuille, kan ik u verzekeren. Het is zeker ook een aandachtspunt en een oplossing. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt door te kijken naar alternatieven als gebouw gebonden financiering en ook andere varianten, maar dat zijn uitwerkingen die nog nader tot ons komen. U heeft ook een motie en die gaat over de kosten van een rechtvaardig klimaatbeleid. Wat mij betreft is het geen motie voor GS, maar voor PS. Dit gaat over inkomenspolitiek, dat is niet aan ons maar aan het Rijk. Als u daar een politieke uitspraak over wilt doen als PS, dan staan wij daar neutraal in met betrekking tot deze motie. U had ook nog een concrete vraag, onderschrijven GS nou de stellingname van het Rijk over het betalen onder het minimumloon. Ik kan u alleen vertellen hoe wij dat zelf doen. De arbeidsgehandicapten die in het kader van de Participatiewet aan het werk zijn bij ons, worden in ieder geval conform het minimumloon of meer betaald. In zijn algemeenheid denk ik dat de consequenties van die regelingen een Rijksaangelegenheid zijn en als wij er al iets van vinden met elkaar, dan is dat over het algemeen breed in IPO-verband en zeker niet als Noord-Holland afzonderlijk. Dat is ook in lijn met hoe wij dat doen. Dan GL, over de Klimaatwet, zegt u een grote ambitie.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Ik heb nog een vraag over het vorige onderwerp. U zegt, dat doen wij dan in IPO-verband.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Als wij dat al doen.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Als u dat al doet. U zegt zelf heel keurig, wij betalen het minimumloon of zelfs meer. Dan ben ik hartstikke blij om maar er dreigt natuurlijk wel door het beleid van de regering dat daar verandering in gaat komen. Mijn vraag is dan eigenlijk, onderschrijft u dat? Dat geeft natuurlijk wel bepaalde consequenties. U zegt, nu vind ik er nog niks van en pas in IPO-verband, maar u mag er nu ook al wat van vinden.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Wij gaan er wat van vinden in IPO-verband heb ik u net verteld en dan ligt er ook een concrete casus voor. Dus ik houd het bij het antwoord dat ik net gegeven heb.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Waarvan ik kan concluderen dat ik dat vrij teleurstellend vind.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Dat mag u ervan vinden, maar dat is mijn antwoord. GL, de Klimaatwet 95% in 2050, de reductie is wel ambitieus en daar moeten wij het voortouw in nemen maar er worden ook andere grote woorden gebruikt. Het is een grote opgave, maar u zegt dat wij falen. Ik vind dat nogal wat, ik heb daar een ander beeld bij als wij kijken hoe wij op dit moment bezig zijn. Wij hebben subsidieregelingen, fondsen, innovatieregelingen, versnellingsprogramma's. Wij ondersteunen gemeenten, coöperaties, bewonersinitiatieven. Wij hebben beleid met betrekking tot alle belangrijke onderdelen rondom die energietransitie en het klimaat. Maar u zegt, het is met name aan de andere kant op het gebied van wind op land. Ook daar ga ik u natuurlijk wel tegenspreken. Dat is denk ik ook een beetje een kwestie van perspectief natuurlijk, want als je kijkt naar de opgave die wij met het Rijk hebben afgesproken dan herhaal ik nog maar eens ten overvloede dat wij wel de tweede provincie zijn die gewoon die opgave heeft gehaald. Dus zo belemmerend was de regelgeving dan in ieder geval niet. Maar u zegt je moet eigenlijk meer doen dan die opgave met het Rijk en daar heeft u die motie voor ingediend, motie 20 schrap de Cap. Het is een beetje in de lijn met wat collega Post ook net over een aantal andere moties zei. Wij hebben een coalitieakkoord en sinds de laatste keer dat ik buiten ben geweest, is het coalitieakkoord niet veranderd. Het college ontraadt deze motie en heeft geen reden om dat nu te wijzigen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik snap dat het coalitieakkoord niet veranderd is, maar de wereld is buiten natuurlijk wel veranderd. Ik vraag me af, want dat was de inzet en wij hebben er heel vaak met elkaar over gesproken om de motie nu in te dienen, of u het met ons eens bent dat die Cap onhoudbaar is gezien de afspraken die in het regeerakkoord zijn gemaakt.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Of de Cap houdbaar is of niet is onderdeel van de nieuwe coalitiebesprekingen. Er ligt nu een coalitieakkoord wat zegt dat dit gewoon de Cap is. Ik zie natuurlijk de ontwikkelingen die op ons afkomen, dat zie je ook bij de gesprekken die er plaatsvinden rondom het Klimaatakkoord en ook de uitwerking daarvan aan die verschillende tafels. Dus als daar uiteindelijk iets concreets uitkomt dan zal dat ongetwijfeld ook hier in ons huis landen om daar met elkaar het gesprek over te hebben. De PvdD heeft het over de

hengelplaatsen en de motie lood. U zei, geen enkel water voldoet aan de kaderrichtlijn water, Ik heb mij heel snel laten bijscholen op dit onderwerp. Ik heb begrepen dat lood niet het enige probleem is voor waterkwaliteit. Als je kijkt naar de verhouding, ook eigenlijk een ondergeschikte als je kijkt naar andere oorzaken van de mindere waterkwaliteit. Met betrekking tot de motie specifiek, er zijn natuurlijk ook al hengelaars die met alternatieven werken nu ook als zij gaan vissen. Op het moment dat wij dit nu volledig in de ban zouden doen, dan zouden die mensen die heel bewust hiermee bezig zijn, niet meer aan die oever terecht kunnen. Verder is de praktijk dat bij de herinrichting van de oevers van provinciale vaarwegen wordt gekeken naar waar steigers kunnen komen en ook waar natuurvriendelijke oevers kunnen komen. Wij bepalen natuurlijk ook die locatie voor die vissteigers, ook in goed overleg met ecologen, met Staatsbosbeheer en de kraamkamerfunctie van die natuurvriendelijke oevers zal daarbij niet worden beperkt. Bij een goede zonering hoeven die functies elkaar dus ook niet te bijten. Als de motie dus tot doel heeft om die bestaande praktijk te beëindigen, dan ontraadt het college deze motie.

Tweede termijn

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Wij hebben een reactie gehad van GS op amendement 26 waarvoor dank. Wij zitten een beetje te worstelen met of wij het amendement zullen intrekken. Als er iets onze kant opkomt, dan zijn wij daar natuurlijk blij mee en dan zullen wij het amendement zeker intrekken, maar omdat mevrouw Geldhof het antwoord gaf en niet gedeputeerde Van der Hoek, terwijl het echt over lokale coöperaties gaat die iets doen met duurzame energie, willen wij nog een hele korte aanvullende toelichting vragen aan GS of het daar inderdaad over gaat, die regeling. Als dat zo is, dan zullen wij het amendement intrekken. Dan ben ik bij amendement 28, want ook daar hebben wij een reactie gehad van GS. Ik heb dat maar gelezen als een toezegging om voordat wij richting Den Haag iets doen op het gebied van de regiodeals, met de commissie in gesprek te gaan zodat wij op dat moment nog kunnen kijken of daar wat ruimte zit. Ik zie de gedeputeerde nee schudden, dan ga ik hem nog niet intrekken, dan ben ik toch benieuwd wat er wel gezegd is net. Tot slot probeer ik de heer Den Uyl op zijn wenken te bedienen, een motie indienen, de motie Klimaatnota waarin wij constateren dat er in de Tweede Kamer onlangs een klimaatwet is gepresenteerd, de Tweede Kamer naast Prinsjesdag voortaan de klimaatdag kent en GS opdragen in lijn met de klimaatwet elk jaar een klimaatnota te presenteren, zodat PS op een klimaatdag naar aanleiding daarvan het gesprek aan kunnen gaan. Dat dienen wij in mede samen met de SP, PvdD en de CU/SGP. Dus potentieel hebben wij hier een bredere coalitie dan in Den Haag, als de hier zittende coalitiepartijen ook zouden willen aanhaken. Dat zien wij graag.

Motie 27/09-07-18
Klimaatnota

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *Er in de Tweede Kamer onlangs een Klimaatwet is gepresenteerd;*
- *De Tweede Kamer naast Prinsjesdag voortaan de klimaatdag kent.*

Dragen GS op:
In lijn met de Klimaatwet elk jaar een klimaatnota te presenteren zodat PS op een klimaatdag naar aanleiding daarvan het gesprek aan kunnen gaan

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP

Mevrouw **ZAAL** (D66): Mijn partij heeft een dag nadat de klimaatwet was aangenomen schriftelijke vragen over dit onderwerp ingediend, onder andere hoe Noord-Holland dat gaat vertalen. Vindt u niet dat wij eerst de antwoorden op die schriftelijke vragen moeten afwachten voordat u deze motie indient?

De heer **HIETBRINK** (GL): Nee, dat vind ik niet want volgens mij vragen wij hier niets anders dan het organiseren van een dag. Dat staat volgens mij helemaal los van de schriftelijke vragen die u heeft ingediend.

De VOORZITTER: De motie maakt in ieder geval deel uit van de beraadslagingen en zal in de wereld bekend worden gemaakt als motie 27.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, de Britse journalist George Mondioth zei over het klimaatakkoord van Parijs: het is een wonder bij wat het had kunnen zijn en een ramp in vergelijking met wat het had moeten zijn. En ook in die lijn heeft de PvdD kritiek op de klimaatwet zoals die nu in Nederland voorligt. Mooi dat er doelen zijn maar hoe ga je die ook daadwerkelijk halen? Deze klimaatwet biedt daar geen enkele garantie voor en die hebben wij hard nodig om binnen het anderhalve scenario te blijven. Bijvoorbeeld het vergroenen van de belastingen en dan hebben wij een prachtige kans in Noord-Holland. Over de opcenten, de lagere OV-tarieven, precies wat wij zouden moeten willen. Natuurlijk adviseert het college negatief op die motie, want het staat in het coalitieakkoord dat de opcenten niet omhoog mogen. Daarmee is die motie natuurlijk niet voor de vorm, want na twaalf jaar heb ik nog steeds vertrouwen in voortschrijdend inzicht van de coalitie. Het kan wel, er is tenslotte een heel andere wereld nu. Wel degelijk een klimaatakkoord, een klimaatwet en de roep om het vergroenen van de belasting is nog nooit zo groot geweest. Dus coalitie, pak die kans, GS, zeg niet dat het een slecht idee is, het staat slechts niet in het coalitieakkoord. Pak de kans om niet alleen te praten over het klimaat maar er ook iets aan te doen.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Ik heb hier toch een beetje moeite mee. Wij hebben bij motie 110 24 miljoen euro vrijgemaakt voor duurzame energie. Nu nog een keer 10 miljoen euro. U hebt bij motie 110 tegengestemd net als GL. Hoezo komen wij niet in actie? Volgens mij doen wij hier in Noord-Holland heel erg veel en ik wil dus ook afstand nemen van hetgeen u hierover zegt.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Ik verwijs in het bijzonder naar de bijdrage van de PvdA die zegt, laten wij het gesprek met elkaar aangaan, dat moet u ook duidelijk zijn geweest. Met betrekking tot de koppelverkoop die u destijds aan de Duinpolderweg voorstelde, volgens mij weet u heel goed waarom wij daar tegen gestemd hebben. Wij zijn niet van de koppelverkoop en zeker niet als wij er extra asfalt mee moeten realiseren. Dat doen wij dan gewoonweg niet. Neemt niet weg dat wij voor die investeringen zijn, dat heb ik in mijn eerste termijn ook heel duidelijk verwoord. Zeer blij met de woorden van de heer Tekin. Volgens mij beogen wij met de motie Bijenhotels precies wat hij toezegt. Volgens mij kan het op deze manier zijn vorm krijgen en kunnen wij de motie dus intrekken. Dat zullen wij dan ook bij deze doen. Wij zien uit naar al die prachtige bijenhotels die op al die scholen opgehangen kunnen worden en de kansen die dat voor natuur- en milieueducatie biedt.

De **VOORZITTER**: Motie 22 is ingetrokken.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Dan de motie Hengelen met lood. Ik hoor GS zeggen: ja maar er zijn wel meer problemen dan alleen het lood om de KRW te behalen. Dat klopt, maar dat is geen goede reden om meer lood in het water te gooien. Er zijn hengelaars die geen lood gebruiken, maar dat is geen goede reden om alle hengelaars, dus ook degenen die lood gebruiken, te faciliteren. De bestaande praktijk biedt geen enkele garantie dat er tot 2027 niet extra lood in onze wateren gegooid gaat worden door hengelaars. Willen wij die bestaande praktijk doorbreken? Ja, dat willen wij. Daarom handhaven wij deze motie en zien die graag in stemming.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter. Met betrekking tot motie 26. Gedeputeerde Geldhof heeft gezegd dat zij een rotsvast vertrouwen heeft in de RAPS en dat de regio's het zelf moeten doen, om te kijken hoeveel seniorenhuisvesting er gebouwd wordt. Voor het overige heeft zij gezegd dat het gaat om allerlei bevolkingsgroepen. Daar kan ik inkomen wat haar betreft, maar wij hebben nu eenmaal een voorkeur voor seniorenhuisvesting, omdat wij vinden dat daar veel te weinig voor wordt gebouwd. 25% van de bevolking is straks ouder dan 65 en er wordt veel te weinig gedaan. Wat ik hiermee wil zeggen is, wat is er mis met het doen van een onderzoek dat je straks met cijfers kunt onderbouwen naar de regio’s toe hoeveel seniorenwoningen en alternatieve woonvormen tot 2050 er daadwerkelijk nodig zijn? Ik vind dat de provincie hier best een regierol in moet hebben. Dat hebben wij de afgelopen jaren al vaker gezegd. Dus wij handhaven onze motie 26.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik zie gezien mijn spreektijd af van de tweede termijn.

De heer **YURDAKUL** (D66): Voorzitter. Het is bijzonder jammer dat een democratisch gekozen partij kiezers in de kou laat staan. De PVV stemt vandaag tegen de kaderbrief. Dat betekent dat zij tegen provinciale wegen zijn waarop ook hardwerkende Nederlanders graag rijden. Dat betekent ook dat zij tegen het OV zijn die mensen brengt van de ene stad naar de verschillende dorpen in onze provincie. Maar ook tegen onderhoud van historisch erfgoed. Zo kan ik nog verder doorgaan. Het siert GL niet als zij vandaag met extra investeringen komt, terwijl zij een paar maanden geleden bij de bespreking van motie 110, waar wij geld vrij hebben gespeeld voor

klimaatdoelen, daar tegen hebben gestemd. Het is niet geloofwaardig. Het siert GL niet, omdat zij daarvoor ook geen goede dekking hebben. Wat doen zij dan? Zij trekken gewoon twee belangrijke plannen onderuit. Dat is informatiebeveiliging en waterrecreatie. De gelden daarvan wil men aanwenden voor de dekking van extra investeringen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Misschien mag ik hier vast aankondigen dat wij ook tegen de kaderbrief zullen stemmen en dat dat volgens mij ons democratisch goed recht is. Ik wilde een vraag stellen over de dekking want die is volgens mij gewoon goed. Wij constateren dat bepaalde plannen niet uitgewerkt zijn. Ik zou willen vragen aan de heer Yurdakul of hij kan uitleggen waarom volgens hem die dekking niet zou deugen.

De heer **YURDAKUL** (D66): Die vraag heeft u ook net gesteld toen ik aan het woord was over de kaderbrief. Er zijn ook andere zaken die belangrijk zijn in de provincie Noord-Holland. Het benutten van kansen voor waterrecreatie, dat vinden wij ook wel belangrijk. Het is ook wel zo dat er nu geld wordt uitgetrokken voor wederom klimaatdoelen en er wordt ook geld uitgetrokken voor een natuurnetwerk en daar bent u eigenlijk wel blij mee, maar u wil daar ook een stapje verder gaan. Ook daar heeft u geen goede dekking. Ik heb het gevoel dat de verkiezingen weer in aantocht zijn en GL wil zich groener gaan profileren. Er zijn een paar moties ingediend die inderdaad betrekking hebben op inkomenspolitiek, motie 19, 21 et cetera. Ik denk dat dat geen zaak is waar de provincie Noord-Holland zich mee moet bezighouden. Bovendien kunnen wij dat ook nooit handhaven. Verder stoppen met sponsering spreekt ons niet aan, het is een te generieke maatregel. Wist u dat provincie Noord-Holland via sponsorbeleid ook de Amsterdamse Uitmarkt mede mogelijk maakt, zodat de provincie Noord-Holland op de culturele kaart komt te staan? Verder concluderen wij dat de kaderbrief op een brede steun kan rekenen van PS.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Voorzitter. Ik wilde iets zeggen over drie moties. In de eerste plaats motie 19 van de SP. U heeft gehoord in mijn eerste termijn dat ik iets gezegd heb wat hier helemaal mee overeenkwam. Wij willen deze motie graag mede ondertekenen en indienen. Dan in de tweede plaats motie 20. Het zal helder zijn, wij zijn gebonden aan een coalitieakkoord. In dat coalitieakkoord hebben wij heldere afspraken gemaakt over de doelstelling van de provincie ten aanzien van Wind op land en zouden wij elkaar nog eens even mogen feliciteren met het feit dat wij een van de weinige provincies zijn die zijn doelstellingen haalt. Er komt een volgende periode en dan kijken wij wel weer naar de toekomst, maar op dit moment vind ik het meer reden voor plezier dan zeggen dat het allemaal weer anders moet. Sommige successen moet je echt vieren, zoveel hebben wij er ook niet. Dit was een grapje om even te relativeren, niet dat ik het meen. Dan het laatste punt, er ligt een motie 27. Daarvan zou ik het volgende willen zeggen. Het klimaatakkoord van Parijs gaat vooral over samenwerking van overheden maar dat moet zijn vertaling krijgen in samenwerking op landelijk en regionaal niveau. Daarom heb ik gezegd, wij hebben een regenboogcoalitie van zeven partijen waaronder de vier regeringspartijen en drie oppositiepartijen die samen iets vinden. Moeten wij niet met elkaar in gesprek om hier in Noord-Holland te kijken, D66 had weliswaar vragen gesteld, maar ik stel de vraag aan partijen en niet zozeer aan GS, om te kijken wat wij daar in Noord-Holland mee kunnen. Wat krijg ik? Wij krijgen een motie die bedoeld is om te verdelen in plaats van te verbinden. Wij zijn natuurlijk een politiek

orgaan, dat weet ik ook wel anders stond ik hier niet, maar toch is het soms handiger om elkaar even bij de hand te nemen in dit soort discussies dan gelijk weer met een motie denken dat je je gelijk haalt. Wat wordt het klimaat daar beter van, dat is mijn vraag.

De heer **HIETBRINK** (GL): Laat ik allereerst constateren dat de motie niet bedoeld is om te verdelen. Ik denk dat samenwerking inderdaad de enige manier is om het klimaatprobleem onder de knie te krijgen. Mijn vraag is waarom u niet kunt instemmen want u reageert een beetje geagiteerd op de motie. Wij vragen eigenlijk niets anders dan, organiseer elk jaar een dag, zorg dat er een klimaatnota ligt en praat daarover met elkaar. Dat is wat wij vragen, er is niks mis mee toch?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Naar de heer Hietbrink toe, het lijkt mij een goed idee om met zeven of meer partijen te praten over de vraag of dat de goede aanpak in Noord-Holland is. Maar in plaats van dat je begint met een besluit en dan zegt, dan gaan wij over de uitwerking, zou je moeten beginnen met het gesprek en dan samen kijken wat de beste manier is. Zo zien wij dat voor ons en niet andersom.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voorzitter. Volgens mij liggen wij niet uit elkaar en staat er juist in deze motie, laten wij het er met elkaar over hebben. Nu vragen wij aan GS of zij dat willen organiseren, wij kunnen het ook aan de griffie vragen of wat dan ook. Er staat nou juist, laten wij dat nou een keer per jaar doen. Er staat helemaal niks raars en wereldschokkends in en het is het gesprek dat u wilt.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Ik denk dat ik nog niet helder genoeg ben geweest. Dat gesprek, als dat tot stand komt tussen die zeven en misschien meer partijen, zou best tot een conclusie leiden dat wij samen iets aan GS willen vragen. Het zou ook tot iets anders kunnen leiden, dat wij iets anders vinden. Wat deze motie doet, die begint met een eventuele uitkomst van een gesprek en dan vervolgens zegt: zo moet het. Dat is niet een gesprek organiseren, dat is eigenlijk op voorhand beginnen met, wij weten hoe het moet en u weet niet hoe het moet, terwijl het aardige van die regenboogcoalitie is dat over de partijen heen men tot een gemeenschappelijke opvatting is gekomen. Ik zou dat ook graag in Noord-Holland zien, in ieder geval dat wij met elkaar erover in gesprek gaan.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Voorzitter. Ik wil ingaan op een aantal moties en amendementen die ingediend zijn. Allereerst de subsidiefaciliteit voor die duurzame energie van burgerinitiatieven. De uitleg van de gedeputeerde op dat vlak, waarin wij dit gaan doen en die collectieven gaan ondersteunen, is zeer naar tevredenheid van onze fractie. Wij waren daar ook erg voor. Wij zullen later ook bekijken of die inzet dan voldoende is of dat wij daar wellicht nog wat meer moeten doen. Volgens mij komt dat amendement in dat kader wat te vroeg. Dan sponsoring, ik ben het eens met de woorden van de heer Yurdakul op dat vlak. Ook sponsoring aan de Uitmarkt en Bevrijdingspop en dergelijke zit daarin en volgens mij zijn dat doelen die wij hier breed ondersteunen en is het te generiek om daar nu in een keer een einde aan te maken. Het bijenhotel, ben blij dat de gedeputeerde daar een toezegging over heeft gedaan. Volgens mij was

het een mooie oproep in de commissie destijds en goed om dat te regelen op deze manier. Dan kom ik bij tot de laatste motie die zojuist is ingediend rondom de klimaatwet. Ik vind die motie eigenlijk misschien een wat te zwaar middel, want ik voel enorm mee met collega Den Uyl om daar wel een gesprek over te voeren en te kijken welke stappen wij kunnen zetten daarin. Ik vind eigenlijk de motie ook wat beperkt, want het is eens per jaar een klimaatdag. Volgens mij moeten wij ons ook niet beperken tot eens per jaar om aandacht te geven aan dit onderwerp, maar zouden wij dit vaker moeten doen. Ik zou daarbij ook nog willen bekijken wat nou de relatie is met de energiemonitor die wij ook al enkele keren per periode bespreken. Dus dat nog even over die laatste motie.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Ik wil toch nog even in de richting van de heer Hietbrink naar aanleiding van amendement 28 reageren. U zegt in de toelichting dat u van mening bent dat de discussie over de inzet op bepaalde beleidsterreinen niet nu gevoerd dient te worden, dat hoort in een nieuwe bestuursperiode te gebeuren, in ieder geval voor de middelen die voor 2020 en 2021 zijn gereserveerd. Waar het om gaat is dat de eerste regiodeals al moeten worden ingediend voor 1 september en volgend jaar ergens in het voorjaar. Dat betekent dus dat wij geen tijd hebben om te wachten tot 2020, 2021 met het voeren van de discussie. De discussie eigenlijk voor die tranche die in september al aan de orde is, is expliciet niet meer te voeren. Wat wel gebeurt, is dat wij u uiteraard informeren. Dus er komt een brief vanuit ons college met de actuele stand van zaken. Wij kijken dan natuurlijk ook hoe zit het met de cofinanciering voor nu, maar kijken ook naar, kunnen wij misschien cofinanciering halen uit bijvoorbeeld de klimaatmaatregelen. Er wordt wel degelijk breder gekeken. Als u zegt wij moeten die discussie helemaal opschuiven tot ergens in de nieuwe bestuursperiode, dan is dat gewoon te laat voor een aantal van die regiodeals. Dan inhoudelijk in de richting van de heer Van Liere. Ik realiseerde mij dat ik vergeten was om inhoudelijk op uw voorstel in te gaan. Even los van de dekking, op grond waarvan alleen al ontraden moet worden, wij hebben als college en als coalitiepartij, zo staat het ook in het coalitieakkoord, steeds aangegeven dat wij alle modaliteiten willen faciliteren. Dan is het natuurlijk wat kort door de bocht om te zeggen, een buskaartje is twee tot drie keer zo duur als benzinekosten, want een automobilist betaalt niet alleen maar benzinekosten. Die betaalt ook motorrijtuigenbelasting, de aanschaf van de auto, het onderhoud en als hij op andere plekken komt, betaalt hij nog meer kosten. Dus ik vind het wat te kort door de bocht om te zeggen, nou ja vergelijk het maar met de brandstofkosten want dat is lekker gemakkelijk. Dus op die inhoudelijke grond vind ik de vergelijking volkomen mank gaan. Wij hebben steeds gezegd, wij zitten er niet om mensen in een bepaalde modaliteit te drukken. Wij faciliteren alle modaliteiten en tegelijkertijd heeft de ervaring ook geleerd dat prijselasticiteit in het openbaar vervoer vrij beperkt is, met andere woorden of je prijzen verhoogt of verlaagt, heeft niet echt veel invloed op het aantal reizigers. Sterker nog, wij hebben een tijdje een proef met gratis openbaar vervoer gedaan en er werd niet meer gebruik gemaakt van het openbaar vervoer. Dat wil zeggen, gratis voor de reiziger, want there's no such thing as a free ride. Bovendien strekt uw motie zich ook nog eens uit tot het gebied van de SRA. Wij gaan niet over de prijzen van het openbaar vervoer in de stadsregio Amsterdam. Dus als het gaat om metro en tram, dan is dat echt een aangelegenheid van de vervoersregio Amsterdam en niet van ons. Bovendien is ons opstaptarief

al lager dan dat van diezelfde stadsregio. Ik geef u nog een handje vol argumenten mee op grond waarvan ik deze motie ontraad.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Allereerst in reactie op mevrouw De Meij over haar motie van een paar partijen. Natuurlijk, het is essentieel dat je weet voor wie je moet bouwen, maar gemeenten weten als geen ander wat hun woningvoorraad is. Zij krijgen ook de informatie hoe de samenstelling van de bevolking zich gaat ontwikkelen en wat voor woningen er moeten worden toegevoegd. Met name de regio Gooi en Vechtstreek heeft het vooral voor senioren en zorgwoningen uitstekend in beeld. Ook andere regio's werken eraan of hebben dat al klaar en het motto van GS is dat wij werken in de geest van de Omgevingswet. Regio's hebben met elkaar de verantwoordelijkheid om te zorgen voor een evenwichtige woningvoorraad passend bij de regionale behoeften en de samenstelling van hun bevolking. Huisvesting overigens voor alle doelgroepen is lokaal gebonden en regionaal maatwerk en wij hebben er vertrouwen in dat de regio's daarvoor kunnen zorgen. Overigens financieel gezien, mocht u hiertoe alsnog besluiten als PS, zou ik u de dekking zeer willen ontraden.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Voorzitter, dat gemeenten op de hoogte zijn van wat er gebouwd moet worden, zegt nog niet dat dat altijd tot goede besluiten leidt.

De **VOORZITTER**: Dat besluit vindt in de gemeenteraad plaats.

Gedeputeerde **GELDHOF**: Maar u vraagt om onderzoek te doen naar seniorenhuisvesting en laat dat nou precies in de regio's plaatsvinden. U vraagt het nu aan ons om dat te doen en daarvan zeg ik, wij ontraden deze motie. Daar zijn andere gremia voor. De fractie van GL heeft nog gevraagd om een nadere toelichting waar wij dus aan werken en wat ook staat in het programma wat u als PS hebt vastgesteld, is dat er een regeling is om burgercollectieven te ondersteunen bij het uitvoeren van concrete, energiebesparings- en duurzame energieprojecten. Het resultaat dat beoogd is, is meer draagvlak onder burgers voor energietransitie, een afname van het energieverbruik in de gebouwde omgeving en een toename van de productie van duurzame energie. Volgens mij staat dat letterlijk in de toelichting van uw amendement. Het gaat erom in ieder geval dat de burgercollectieven een belangrijke rol hebben en er ook voor kunnen zorgen dat zij kunnen worden ingezet als ambassadeur voor het verduurzamen, mensen meetrekken. Juist die collectieven waarvan wij weten dat die er al heel veel zijn, er zijn er op dit moment meer dan 50 in Noord-Holland en dat wij hen helpen. Je hebt bijvoorbeeld Calorie in Castricum, zij hebben met succes bij diverse scholen zonnestroominstallaties gerealiseerd. Er zijn twee collectieve zonnestroomsystemen op panden van de gemeente neergezet en men heeft inmiddels allerlei projecten lopen voor collectieve inkoop voor zonnestroominstallaties voor woningeigenaren. Dat zijn allemaal van die initiatieven die wij met deze regeling willen gaan ondersteunen. Dank voor uw steun dat wij dit verder aan het uitwerken zijn.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Die graag reageert op de motie 27 Klimaatnota. Het college ontraadt deze motie. Wij hebben al een begrotingscyclus, de jaarlijkse bijstelling van de uitvoeringsparagraaf Beleidsagenda Energietransitie. Wij hebben ook afgesproken dat wij ieder

jaar de staat van de transitie opleveren waarin wij de CO2 monitoren. Dat doen wij vierjaarlijks plus eventueel nog het dashboard wanneer de actualiteit dit vereist. Dan hebben wij ook nog een voortgangsrapportage op de circulaire economie en wat er aan zit te komen in het kader van de landelijke afspraken, is de landelijke monitoring van de regionale energiestrategieën. Al met al is dat heel erg veel. GL had het straks over falen en wij moeten meer doen, maar als meer doen betekent meer schrijven, dan moeten wij dat volgens mij maar niet doen. Wij hebben voldoende informatie om met elkaar het debat over te voeren en in gesprek te gaan.

De **VOORZITTER**: Dan komen wij bij de stemming over de moties en amendementen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter. Een schorsing van twee minuten.

De **VOORZITTER**: Ik begrijp dat er behoefte is aan een korte schorsing. Dan schorsen wij drie minuten. De vergadering is heropend. Wij gaan stemmen over de amendementen.

De heer **HIETBRINK** (GL): Ik zou willen beginnen met het leven iets makkelijker te maken door te zeggen dat wij amendement 26 willen intrekken. Wij hebben naar de gedeputeerde geluisterd en wachten rustig af wat er komt.

De **VOORZITTER**: Amendement 26 is ingetrokken.

De heer **HIETBRINK** (GL): Dat geldt ook voor amendement 28. Wij begrijpen dat de aanvraag voor de regiodeals al onderweg is voor 2019. Wij kijken wat er uitkomt en agenderen dan die informatie voor een commissievergadering. We kunnen altijd zien wat wij daarmee willen doen.

De **VOORZITTER**: Amendement 28 is ingetrokken. Amendement 27. Stemverklaringen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Wij vinden het doel erg sympathiek, echter de dekking vinden wij heel erg ingewikkeld. Daarom stemmen wij met pijn in ons hart tegen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL en PvdD, de overige leden daar tegen, zodat het amendement is verworpen. Amendement 30. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen hun handen op te steken? De leden van de fracties van GL, SP, PvdD, CU/SGP en 50plus. Overige leden daar tegen, zodat amendement 30 is verworpen. Dan de moties. Motie 18. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de handen op te steken? Dat zijn de leden van de fractie van PVV, de overige leden daartegen zodat motie 18 is verworpen. Motie 19. Stemverklaringen?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Voor alle duidelijkheid, wij hebben niet de motie opnieuw ingediend maar hij moet worden beschouwd als medeondertekenend door de PvdA. Deze motie is medeondertekend door de PvdA, maar wij hebben de administratieve aanpassingen niet gedaan want dat scheelt gewoon een blaadje. Als wij dat nu in de notulen zetten.

De **VOORZITTER**: In de notulen wordt vastgelegd dat de motie mede is ingediend door de PvdA. Stemverklaringen?

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter. Bij constateringen in de motie staat bij het eerste gedachtenpuntje niet voor niets dat er een klimaatakkoord ligt waarin een dergelijke rechtvaardiging van de kosten nog niet is opgenomen en dat is niet voor niets, daar waar het in Den Haag ook hoort te liggen. Mede in het licht van deze zinsnede zal het u duidelijk zijn dat de VVD hier geen inkomenspolitiek gaat bedrijven. Dat de twee indieners daar een andere mening over hebben, verbaast ons uiteraard niet.

Mevrouw **KLAASSEN** (D66): Uiteraard een sympathieke motie en belangrijk dat hier aandacht voor gevraagd wordt, maar wij voorzien op dit moment nog geen rol voor de provincie. Wij willen graag het gesprek in dit huis aangaan over wat de gevolgen zijn van de klimaatwet.

De heer **HEIJNEN** (CDA): Het CDA stemt tegen deze motie. Wij hebben wat twijfel bij de genoemde cijfers. Wij vinden het op dit moment nog te vroeg in het proces om een dergelijke uitspraak te kunnen doen.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties PvdA, SP, GL, PvdD, CU/SGP, 50plus, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Dan motie 20, Schrap de Cap. Stemverklaringen?

Mevrouw **ALBERTS** (SP): De SP wil zeker doorpraten over windenergie op industrieterreinen. Deze motie zoals die hier geformuleerd staat, is een vrijbrief om weer verder te gaan met de wildgroei die wij al eerder hebben meegemaakt en waarom wij het provinciebeleid hebben ontwikkeld. Om die reden zijn wij tegen de motie, niet omdat wij tegen windenergie zijn.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, PvdD, CU/SGP, de overige leden daar tegen, zodat motie 20 is verworpen. Motie 21. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, 50plus en CU/SGP, de overige leden daar tegen, zodat motie 21 is verworpen. Dan motie 23. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, overige leden daar tegen, zodat motie 23 is verworpen. Dan motie 24. Stemverklaringen?

De heer **HIETBRINK** (GL): Wij zullen tegen deze motie stemmen, niet omdat wij per se tegen het verhogen van de opcenten zijn, maar wel omdat wij niet snappen waarom dat op het niveau van Zuid-Holland moet. Belangrijker omdat wij vinden als er heel veel geld vrijkomt, dat dat niet alleen zou moeten gaan naar het verlagen van het kilometertarief. Daar hebben wij ook nog allerlei andere nuttige doelen voor.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat is de fractie PvdD, overige leden daar tegen zodat de motie is verworpen. Dan motie 25. Stemverklaringen? Mag ik

de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties PvdD, GL, 50plus, CU/SGP, overige leden daar tegen, zodat motie 25 is verworpen. Dan motie 26. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, PVV, PvdD, CU/SGP, 50plus, de overige leden daar tegen, zodat motie 26 is verworpen. Dan motie 27. Stemverklaringen?

De heer **DEN UYL** (PvdA): Gezien het debat zal het geen verbazing opleveren dat wij deze motie niet gaan steunen. Ik wil wel melden dat wij deze week een uitnodiging aan alle partijen in deze Staten vertegenwoordigd, zullen doen om dat gesprek over de klimaatwet waarvan wij de noodzaak zien, te organiseren.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, CU/SGP, overige leden daar tegen, zodat ook deze motie is verworpen. Dan de kaderbrief zelf, voordracht 38. De besluitvorming vindt plaats ervan uitgaande dat het ontstane verschil tussen de jaarrekening 2017 en de kadernota in het begrotingsproces wordt opgelost. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PVV en 50plus, de overige leden daar voor, zodat voordracht 38 is aanvaard.

11. Statenvoordracht 39 Tweede actualisatie Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur (PMI) 2018-2023

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Wij hebben drie punten waaronder het PMI, ten eerste de verbinding A8/A9. Mijn fractie is een groot voorstander van het verminderen van de leefbaarheidsproblemen in Krommenie. De manier waarop ons college dit echter nu aanvliegt vinden wij zeer onverstandig. Het college richt zich met oogkleppen op slechts één oplossing. Zij is als een automobilist die in volle vaart op een muur afrijdt en alle afslagen naar veiliger uitwegen negeert. Dit is heel gevaarlijk want er is een grote kans dat wij de optimale oplossing zo niet vinden. Wij doen een dringende oproep aan het college om breder te kijken naar de golfbaanvariant en ook te kijken hoe andere oplossingen waaronder een versimpelde variant 7 met goede landschappelijke inpassing, kunnen bijdragen aan de oplossing van de problemen. Ten tweede, het project groot onderhoud N236, de Franse Kampweg. Er is op verzoek van de Staten een burgerparticipatieproces uitgevoerd waarin een aantal goede suggesties is gedaan om de weg veiliger te maken. Afgelopen week is er op de weg nog een ongeluk gebeurd wat alleen maar illustreert dat het belangrijk is te investeren in verkeersveiligheid. Wij zijn daarom mede-indieners van een motie en amendement die later door de SP worden aangeboden, waarin wij oproepen in overleg met de werkgroep een aantal verbeteringen uit te werken en uit te voeren en daarvoor 300.000 euro ter beschikking te stellen. Ten derde, de fietstunnel bij Laren bij La Place. Er ligt daar een school aan de overkant van een drukke provinciale weg. Na heel veel druk vanuit de omgeving is in 2009 een tunnel aangelegd. Iedereen blij zo leek het, ware het niet dat de toerit naar de tunnel niet op een goede manier kon worden aangelegd omdat een manege de grond gebruikte. Verschillende keren heeft de gedeputeerde aangegeven bezig te zijn met de oplossing van dit probleem. Het was een probleem, want de tijdelijke toerit bleek levensgevaarlijk. Verschillende keren hebben ernstige ongelukken plaatsgevonden waarbij een

traumahelikopter moest komen. De landelijke Fietsersbond heeft de situatie zelfs uitgelicht in haar rubriek "Rare frats". Nu opeens lijkt het probleem in de manege niet meer te bestaan, maar gaat het over een aardkundig monument. Ik ben een groot voorstander van zorgvuldig omgaan met aardkundige monumenten maar dit lijkt wel een gelegenheidsargument. Collega's, weet u over welk aardkundig monument wij het hebben? De Utrechtse Heuvelrug. Die loopt van Rhenen tot Huizen. Weet u wat er ter plekke is gebeurd in dit monument? Er is gegraven om een tunnel aan te leggen. Dan kun je toch niet beweren dat de toerit aanleggen niet meer mogelijk is. In de wezenlijke kenmerken en waardenaanpak zou dit absoluut irrelevant zijn geweest, ik snap het werkelijk niet. Wij dienen daarom een motie in waarin wij oproepen om de bovengrondse aanpassingen nog even in de wacht te zetten en werk te maken van het recht leggen van de toerit.

Motie 28/09-07-18

Toerit fietstunnel Laren recht leggen

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *De provincie in 2010 een tunnel heeft aangelegd onder de N525 bij Laren;*
- *Het destijds niet direct mogelijk was een normale toerit te creëren vanwege gebruik van het naastliggende terrein door de manege en er als tijdelijke maatregel een toerit met een haakse bocht is aangelegd;*
- *Er destijds 200.000 euro gereserveerd is om de toerit later alsnog recht te leggen;*
- *Er sinds die tijd verschillende ernstige ongelukken zijn gebeurd in deze bocht;*
- *Er volgens de CROW-normen geen haakse bocht met zo'n kleine boogstraal aangelegd mag worden wanneer het zicht beperkt is;*
- *Het college op 19 juni jl. heeft besloten de haakse bocht in stand te laten vanwege "de aantasting van het aardkundig monument".*

Overwegende dat:

- *Veilige fietsinfrastructuur prioriteit moet hebben;*
- *Het aardkundig monument destijds reeds is aangetast door de aanleg van de tunnel zelf en dat een verbeterde toerit die aantasting niet substantieel groter zal maken;*
- *De provincie veel expertise heeft in het maken van landschappelijk zorgvuldig ingepaste ontwerpen van infrastructuur;*
- *Er in de regio/bij omwonenden waarde wordt gehecht aan voltooiing van dit project door nakoming van de eerdere toezeggingen;*
- *Het zonde is van de investering in de tunnel destijds als we de tunnel nu niet beter bruikbaar maken.*

Dragen GS op:

1. Project "N525-05 Kruispunt N525-Westerheide/Oude Postweg, gemeente Laren" nog niet naar de planfase te verschuiven maar voorlopig in de studiefase te houden;

2. Alle benodigde stappen te zetten die nodig zijn om de aanrijroute naar de fietstunnel onder de N525 bij Laren recht te leggen

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties CU/SGP, SP, GL

De **VOORZITTER**: Uw spreektijd is nagenoeg op. De motie maakt deel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **KAMER VAN HOEGEE (**VVD): Voorzitter. Afgelopen weekend heb ik heel even het nog vrij verse asfalt van de N194 mogen bewonderen. Wie had anderhalf jaar geleden toen Heijmans de werkzaamheden stil legde, gedacht dat dit stukje weg nog dit jaar tot openstelling zou komen. Complimenten aan de gedeputeerde die daar ongetwijfeld een aantal slapeloze nachten van heeft gehad. Het was een hele bevalling maar zoals de gedeputeerde vanochtend al zei over een ander dossier, er is een mooi kind gekomen. Wij gaan ervan uit dat het met het resterende deel van de Westfrisiaweg ook goed gaat komen. In ieder geval is de regio al een stukje beter bereikbaar geworden. Een ander mooi project in onze provincie is de N201. Het mooie van dit project is dat door de meevallende conjuncturele ontwikkelingen er een positief resultaat bereikt is. Uiteraard kunnen wij instemmen met het voorstel om dit positieve resultaat af te ramen en dit in te zetten voor het aangepaste dekkingsplan Westfrisiaweg. Zoals door mijn collega Van Straaten bij de Kaderbrief al is aangehaald, lijkt het erop dat wij de komende tijd vaker geconfronteerd zullen gaan worden met behoorlijk nadelige conjuncturele ontwikkelingen. Daar hebben wij wel wat zorg over naar de toekomst, maar de reactie zojuist van de gedeputeerde bij de kaderbrief is op dit moment afdoende en om die reden zal ik hier niet opnieuw over beginnen. In het INNI is een afwegingsmodel opgesteld welke een uitgangspunt is voor de investeringsstrategie infrastructuur in onze provincie. Hierin zijn bereikbaarheid, verkeersveiligheid en leefbaarheid bepalend voor de investeringen die uiteindelijk bepalend zijn in het PMI en het PMO. Over het onderwerp verkeersveiligheid wil ik heel even doorgaan. De laatste maanden worden wij helaas met enige regelmaat geconfronteerd met zeer ernstige ongelukken op onze provinciale wegen. Ook op wegen waar wij nog niet zo gek lang geleden allerlei maatregelen hebben getroffen om de verkeersveiligheid te verbeteren. Daarmee zeg ik overigens niet dat er onvoldoende of geen aandacht wordt besteed aan de verkeersveiligheid. Uit een landelijk onderzoek is gebleken dat veel verkeersongevallen niet worden veroorzaakt door de weg zelf, maar dat weggebruikers met andere zaken bezig zijn. Toch ben ik nieuwsgierig of en hoe verkeersveiligheidsverbeteringen aan onze provinciale wegen na verloop van tijd worden geëvalueerd en of dat vervolgens ook met de omgeving wordt gecommuniceerd. Onlangs heb ik schriftelijke vragen gesteld over het stilleggen van de werkzaamheden aan de Leeghwaterbrug. De beantwoording stelde gerust, de planning gaat nog steeds gehaald worden. Toch zou ik de gedeputeerde willen vragen of zij al zicht heeft op wanneer de calculaties gereed zijn en wanneer de werkzaamheden weer hervat gaan worden. Een van de grootste frustraties van weggebruikers zijn snelheidsmaatregelen, versmalde rijstroken en vertragingen als er geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Wij kunnen instemmen met de voordracht.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter, in de commissievergadering M&F van 18 juni jl. is deze tweede actualisering van het PMI al uitgebreid aan de orde geweest. De SP-fractie heeft toen al opmerkingen gemaakt over de dekking van de tekorten op de N23, over het alsmaar stijgende krediet voor de afslag A9 bij Heiloo en ook over het flink stijgende krediet voor het HOV Schiphol-Oost. In het kader van dit laatste project vroegen wij GS om nog eens goed het projectplan door te nemen om te komen tot een financieel passender opzet. Zo zou bij het niet mogelijk blijken te zijn van het slaan van bepaalde damwanden, waardoor de bus gewoon over de weg moet meerijden, toch nog eens gekeken kunnen worden naar nut en noodzaak van dit project. Het ging ooit om zo'n vijf minuten tijdwinst. Wat blijft daar dan van over en hebben wij daar zoveel geld voor over? Kan de gedeputeerde toezeggen hier nog eens naar te kijken? Dan de A8 en A9. Wij willen hier niet al te diep op ingaan deze keer, in dit zeker ook voor dit project turbulente Statenjaar zijn discussies gevoerd over een viaduct langs Krommenie, over de problematiek in Heemskerk, over het draagvlak in de regio en last but not least, over een landschapsplan. Aanleiding tot het maken van een landschapsplan is een deal met het Ministerie van I&W om de schadelijke gevolgen van een nieuwe weg door het mooie groene gebied op de erfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam te kunnen wegnemen. GS en het ministerie lijken er zelfs van overtuigd dat er een verbindingsweg A8/A9 kan komen en dat de waarde van de erfgoedstatus daarmee kan worden verhoogd.

De **VOORZITTER**: Dat is het departement van OC&W.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Nee, GS zijn op bezoek geweest bij I&W.

De **VOORZITTER**: Nee, bij OC&W.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Oké, dat maakt het verhaal op zich niet anders, maar dank u voor de correctie. Tijdens de beraadslagingen werd helder dat voor de meeste partijen, zo niet alle partijen, de status van Werelderfgoed van UNESCO van de Stelling van Amsterdam ongelooflijk belangrijk is. Met die strekking dient de SP samen met GL en 50plus de volgende motie in.

Motie 29/09-07-18
Het belang onderschrijven van behoud van de status van Werelderfgoed van de Stelling van Amsterdam

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Constaterende dat:

- *ICOMOS in haar rapport aangaande de gevolgen van de aanleg van een verbindingsweg A8/A9 heeft aangegeven dat dit negatieve gevolgen heeft voor het behoud van de status van UNESCO-Werelderfgoed van (dit deel van) de Stelling van Amsterdam;*
- *GS van Noord-Holland met het ICOMOS-rapport in de hand bij het Ministerie van OC&W hebben overlegd en hebben voorgesteld om te komen tot een 'landschapsplan', waarbij een van de drie varianten uitgangspunt zal zijn;*

- *Het behoud van de Werelderfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam van groot belang voor de toeristische, maar zeker ook voor de cultuurhistorische waarde van het gebied tussen Heemskerk, Krommenie en Zaandam.*

Overwegende dat:
Het oordeel van ICOMOS over het thans op te stellen 'landschapsplan' van grote invloed kan zijn op de besluitvorming in de Staten.

Besluiten GS op te roepen:
Uit te spreken dat de UNESCO Werelderfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam van dermate groot belang is voor onze provincie en ons land, dat deze nooit zal worden opgegeven of opgeofferd door welke uitkomst van de (deel-)besluitvorming rond de aansluiting A8/A9 dan ook

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, 50plus, GL

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Ook komt de SP-fractie nogmaals terug op de werkzaamheden tot verbetering van de veiligheid op de N236, de Franse Kampweg in de gemeenten Gooische meren en Hilversum. Enkele Statenvergaderingen geleden op 26 maart hebben wij een motie aangehouden. Deze motie dienen wij nu in een licht gewijzigde vorm in. Gedeputeerde Post zegde de Staten destijds toe om nog eens bij de betrokken gemeenten langs te gaan om financiële steun te vragen voor het aanleggen van een rotonde. Zij achtte het mogelijk – en wij ook – dat de nieuwe colleges die gevormd zijn na de raadsverkiezingen in maart, anders zouden aankijken tegen een bijdrage, maar helaas bleek dat niet het geval. De SP-fractie gaat samen met een aantal andere partijen nogmaals een poging doen om te komen tot een verkeersveilige oplossing die ook nog recht doet aan het traject van burgerparticipatie dat eind 2016 is gestart. Bovendien daar waar verkeersminister Van Nieuwenhuizen miljoenen aan de provincies beschikbaar stelt om de verkeersveiligheid op provinciale wegen te verbeteren – en wij hebben het recent maar weer gezien, dat is geen overbodige luxe – biedt dit zeker kansen. Daartoe eerst de motie, die de SP indient samen met de fracties van 50plus, GL en CU/SGP.

Motie 30/09-07-18
Afronding Pilot burgerparticipatie 2e fase verbetering N236 tussen Nieuwe 's Gravelandseweg en Loodijk (Aangehouden motie M9/26-3-2018 punt 9, gewijzigd)

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Gelezen de e-mail van het Bewonerscomité N236 verkeersveiliger en de Fietsersbond Hilversum aan PS van 24 maart 2018 waarin mailschrijvers verzoeken teneinde de impasse in het proces van aanpak van de 'N236 verkeersveiliger' te doorbreken, nader te mogen overleggen met de provincie over een optimale variant.

Vaststellend dat PS op 27 juni 2016 een motie hebben aangenomen waarmee GS werden verzocht:

1. *Zo spoedig mogelijk een pilot "burgerparticipatie N236 2e fase" voor de aanbesteding van dit deel van de weg te starten;*
2. *Daartoe in overleg met betrokkenen een stappenplan te maken en*
3. *De leden van de Commissie Mobiliteit en Financiën over het stappenplan alsmede de bereikte resultaten te informeren.*

Overwegende dat:

- *Blijkens brief van GS van 13 november 2017 het proces burgerparticipatie N236 2e fase/Franse Kampweg in een constructieve sfeer heeft plaatsgevonden;*
- *Alle betrokkenen een andere variant adviseren dan de nulvariant, en de deelnemers aan de pilot burgerparticipatie en het grootste deel van de overige betrokkenen een aanbeveling hebben gedaan voor variant 1, rotonde;*
- *Er zich op dit deel van de N236 ook dit jaar weer een aantal ernstige verkeersongevallen heeft voorgedaan waarbij telkens een fietser en een auto waren betrokken;*
- *Buurtcomité N236 Verkeersveiliger en de Fietsersbond met brief van 19 maart 2018 hebben voorgesteld het participatieproject voor te zetten als ultieme poging om ruime draagkracht te verkrijgen voor een uit te voeren optimale variant en het Buurtcomité en de Fietsersbond te betrekken bij de uitwerking van het definitieve ontwerp;*
- *Het mogelijk is onderdelen uit de ontwikkelde varianten te gebruiken voor het ontwikkelen van een optimale variant.*

Verzoeken GS:

- *Het overleg met de betrokkenen bij de pilot "burgerparticipatie N236 2e fase" te hervatten, zodat er alsnog met betrokkenen gezocht kan worden naar een optimale variant;*
- *Aan PS over het verloop van het overleg te rapporteren*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, 50plus, GL, CU/SGP

De **VOORZITTER**: De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer **HOOGERVORST** (SP): En een amendement op het PMI om dit financieel mogelijk te maken.

Amendement 31/09-07-18
Verbetering Verkeersveiligheid, trajectbenadering Franse Kampweg (N236) en N524, gemeenten Gooise Meren en Hilversum

Provinciale Staten van Noord-Holland in openbare vergadering bijeen op 9 juli 2018

Overwegende dat:

- *De verkeersveiligheid op de Franse Kampweg (N236) verbetering behoeft;*
- *In de pilot "Burgerparticipatie N236 2e fase" hiervoor voorstellen zijn gedaan en concrete plannen zijn ontwikkeld.*

Besluiten:

Het ontwerpbesluit behorende bij de voordracht 2018/39 Tweede actualisering PMI 2018-2023

A. *Toe te voegen aan de voordracht, pagina 14, na onderdeel j:*
   k. Trajectbenadering Franse Kampweg (N236) en N524, gemeenten Gooise Meren en Hilversum
   Uit de pilot "burgerparticipatie N236 2e fase" is gebleken dat aanvullende maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid noodzakelijk en mogelijk zijn. In het kader van de
   de pilot is een variant I ontwikkeld, die de steun heeft van nagenoeg alle betrokkenen. Deze variant – of een aanpassing van het ontwerp met vergelijkbare kwaliteitsverbetering – kan worden ingepast in het bestaande ontwerp, waarvan de uitvoering is gepland in 2019.
B. *Toe te voegen aan het ontwerpbesluit, onder 1, na j:*
   k. Trajectbenadering Franse Kampweg (N236) en N524, gemeenten Gooise Meren en Hilversum (verhoging krediet) 300.000 euro, het totale bedrag komt ten laste van de kapitaallasten.
C. *Het brutobedrag kredietaanvragen te wijzigen van 35.993.143 euro in 36.293.143 euro en het nettobedrag ten laste van de kapitaallasten PMI te wijzigen van 23.951.000 euro in 24.251.000 euro*

en gaan over tot de orde van de dag.
Fracties SP, 50plus, GL, CU/SGP

De **VOORZITTER**: Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. Ik wil graag iets met jullie delen. Afgelopen weekend liepen de tranen over mijn wangen. Het is van geluk, van dankbaarheid. Mijn ouders waren 40 jaar getrouwd en ik ben daar heel blij om en om alle mensen bij elkaar te zien, zo liefdevol en zo fijn om iedereen van vroeger te zien, ook collega's van mijn vader die in het onderwijs werkt. Mijn eerste meester en juf, de een heeft kanker en loopt slecht en die is oud en grijs maar ze zijn er. Dan merk ik pas waar het in het leven weer echt om gaat, dat je in een zo'n goed mogelijke gezondheid bij elkaar kunt zijn. Wat voelde ik mij rijk. Jullie denken misschien, wat heeft dit te maken met het PMI. Wij praten hier ook over gezondheid, het gaat hier ook over mensen, over onze bijdrage aan een gezonde leefomgeving. Voor de PvdA betekent dat ook dat wij kunnen bijdragen aan onze inzet op duurzaam vervoer, op smart mobility en veiligheid, dat wij openstaan voor participatie. Inzet op duurzaam vervoer betekent ook dat wij zonder benzinedampen naar het werk en naar oma kunnen en dat wij veel minder files hebben door

prioriteit te geven aan elektrisch en gedeeld vervoer, door de fiets voorrang te geven. Kortom, ons vervoerssysteem koppelen aan een gezonde leefomgeving dat zoveel waard is. De PvdA wil dat wij hier in Noord-Holland mee vooroplopen. Laten wij daarom ook scherp blijven op de keuzes die wij maken. In hoeverre houdt de gedeputeerde rekening met de keuzes rondom PMI en duurzaam vervoer voor een bijdrage aan een gezonde leefomgeving? Als gekozen moet worden, als er geld over is dan steekt de PvdA-fractie het liefst in goede doorfietsroutes, PMI-projecten waardoor het hoofdfietsnetwerk beter wordt en die ook de realisatie van een F-net dichterbij brengen. Een betrouwbaar en kwalitatief Randstedelijk fietsnetwerk dat net als het succesvolle R-net een nadere uitrol zou verdienen. Heeft de gedeputeerde hier al verder over nagedacht en kunnen wij hier na de zomer over verder praten? In hoeverre draagt het beleid rond Smart Mobility en verkeersmanagement bij aan een completer PMI en duurzame keuzes hierin? De PvdA zal ook graag zien dat er nog nadrukkelijker wordt ingezet op verhoging van fietsveiligheid. Het aantal fietsslachtoffers onder verkeersslachtoffers stijgt al jaren. In hoeverre wordt bij de samenstelling en actualisering van het PMI primair ingezet op veiligheid voor fietsers? En als het gaat om de toegankelijkheid van fietstunnels, als de fietstunnel in Laren niet beter toegankelijk wordt gemaakt, maar in plaats daarvan een bovengrondse oversteek wordt gemaakt, wat heeft dat dan voor gevolgen voor de doorstroming van het verkeer? Is het niet zo dat een fietstunnel meer bijdraagt aan een betere doorstroming? Hoe kijkt de gedeputeerde hier tegenaan? In het PMI staan een kleine honderd projecten. Een mooi overzicht maar wij moeten hier met zijn allen op alert zijn dat wij de problemen van vandaag niet aanpakken met de oplossing van gisteren. Vooruitkijken en ook kiezen voor innovatie en duurzaamheid. Keuzes die bijdragen aan een gezonde leefomgeving. Keuzes waardoor de fiets en ander duurzaam vervoer beter kunnen doorstromen. Zeg nou zelf, op een knopje drukken voor groen licht, dat is zo 2018. Wij gaan voor duurzaamheid, veiligheid en een gezonde leefomgeving. Hoe doen wij dat dan? Wij hebben hier een lijst met projecten liggen. Deze projecten doen wij niet voor de provincie, maar voor de mensen. Daarom vinden wij het belangrijk om stakeholders mee te nemen in een plan. Mensen stap voor stap betrekken. Dit levert niet alleen draagvlak op maar voorkomt ook fouten en bezwaar. Hoe ziet de gedeputeerde dit zelf? Bijvoorbeeld het vervolg op het participatietraject bij de N236, kan de gedeputeerde toezeggen dat belangrijke processen niet in de zomervakantie zullen plaatsvinden, opdat relevante stakeholders niets missen? Mijn collega's in de Staten zeiden het al eerder vandaag, wij zijn hier best rijk in Noord-Holland. Maar laten wij zo nu en dan ook even stilstaan bij de dingen waar het in het leven echt om gaat, de dingen waardoor je je rijk voelt.

De heer **TIJSSENS** (D66): Ik zal niet zo emotioneel doen, want u hebt een Fishermans Friend nodig gehad na het betoog van mevrouw Van Duijn, zie ik.

De **VOORZITTER**: Af en toe mogen wat inspiratie en wat dieperliggende beschouwingen bij een zakelijk onderwerp als dit, ook best.

De heer **TIJSSENS** (D66): Dat vind ik ook, het was absoluut niet vervelend bedoeld. Het PMI actualiseren wij enkele keren per jaar en de lange lijst aan projecten vraagt zo nu en dan om kredietverlening wat een besluit van PS noodzakelijk maakt, maar het biedt de Staten ook

gelegenheid om in te gaan op projecten waar geen besluit over gevraagd wordt. Ditmaal is de fietstunnel bij la Place in Laren actueel doordat die bocht daar niet gestrekt mag worden in verband met het schenden van een aardkundig monument. Dat is een hele lastige situatie en D66 hoort graag de reflectie van GS. Wij steunen de aanpak om nu de bovengrondse oversteek prioriteit te geven. Het is ontzettend belangrijk dat daar echt iets gebeurt. In dat geval is het geen no regret of spijtmaatregel daar.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Heeft u niet het idee dat het dan jammer is van de tunnel die is aangelegd, dat die niet gebruikt kan worden?

De heer **TIJSSENS** (D66): Daar heeft de heer Klein wel een punt. Ik ken de oversteek daar heel goed en de tunnel ligt vrij ongunstig gesitueerd ten opzichte van het meeste overstekende langzaam verkeer aldaar. Je zult dus zien dat op een kruising die je niet ontoegankelijk kunt maken voor langzaam verkeer, dat langzaam verkeer op die plek hoe dan ook veilig moet kunnen oversteken. Op het moment dat dat op zo'n niveau kan en de doorstroming en de veiligheid gewaarborgd kunnen worden, dan denk ik dat het wellicht helemaal niet zo zinnig is om nog meer te investeren in het tunneltje dan het al gekost heeft.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Zou u dan met terugwerkende kracht spijt hebben van de aanleg van de tunnel daar? Eigenlijk zegt u hiermee, we hadden net zo goed meteen een paar lijntjes op de weg kunnen schilderen.

De heer **TIJSSENS** (D66): Als het zover is, dan kunnen wij misschien vaststellen dat het niet de beste investering geweest is uit de geschiedenis. Dat kan erbij horen, maar dat kunnen wij nu nog niet vaststellen want wij weten nu nog niet of het lukt, maar ik gok erop dat de gedeputeerde daar echt een halszaak van maakt en dat wij het heel binnenkort zullen weten. Ik ga terug naar mijn betoog en het zwaarste onderdeel van het besluit zijn de investeringen in HOV Schiphol-Oost. Het extra krediet dat GS nu nodig hebben, stijgt van bijna 30 naar 50 miljoen euro. Een tegenvaller in de uitgaven. Wij vragen ons af of dezelfde oplossing gekozen zou zijn als men van tevoren een realistisch beeld van die kosten gehad zou hebben. Het is 160% ongeveer van het oorspronkelijke budget wat wij hierop uit moeten geven. In de commissie hadden wij de dialoog daarover en ik heb de stille hoop dat de gedeputeerde daar nog iets aan kan doen, maar vooralsnog is het exemplarisch. In de behandeling van de kaderbrief kwam dit ook al terug en hoe houden wij grip op de totale uitgaven voor infrastructuur? Het is een vraag die D66 al meerdere malen heeft opgebracht. Er zijn meevallers uiteraard. GS hebben het overschot op in het krediet op de N201 kunnen aanwenden om het dekkingstekort op de N23 aan te zuiveren, maar in zijn algemeenheid zijn de meevallers kleiner dan de tegenvallers. Hebben GS een beeld van die onbalans, hoe groot is die? Wat gaan wij hiermee doen? Daarmee wilde ik het eigenlijk afsluiten maar bij de behandeling van de kaderbrief is daar iets over langs gekomen. Het gaat namelijk over een extra krediet dat aan PS voorgelegd is in deze periode van ongeveer 70 miljoen euro en dat is geen klein bier. De tekorten die daar ontstaan, zijn ook verwant met de lange termijn dekkingstekorten die in het PMO zitten, vervangingsinvesteringen met name van die bruggen. Daar kunnen wij niet verwachten dat dit heel snel heel gunstig wordt. Die infrastructuur

die wij nu aanleggen waarvoor wij krediet nodig hebben, moet onderhouden blijven. Ik weet niet op wat voor manier wij hierover het beste de dialoog kunnen voeren, dat zou in commissieverband kunnen zijn, maar ik zou er toch graag een keer met de gedeputeerde en PS over discussiëren. D66 kan instemmen met de voordracht.

De heer **DE GRAAF** (CDA): Voorzitter. Ik heb de heer Den Uyl horen zeggen en jammer dat hij er niet is, maar succes moet je vieren. Met deze voordracht bij dit PMI hebben wij ook iets te vieren. Wij mogen het niet onbenoemd aan de vergetelheid overlaten dat er al 64 jaar over is gesproken. Het heeft 640 miljoen euro gekost en het totale project is met 6,4 miljoen euro nog op de begroting positief afgesloten. Dat wordt gebruikt bij de realisatie van de Westfrisiaweg. De N201 is nu echt gereed en dat is het memoreren waard. Een onzeker onderdeel van de voordracht is de HOV Schiphol-Oost waar collega Tijssens het ook al over had. Als die voor een deel niet kan worden gerealiseerd, blijft dat openbaar vervoer dan nog wel hoogwaardig? Kunnen GS daar duidelijkheid over verschaffen? In de voordracht wordt een bijzonder actueel project niet genoemd dat wel in het onderliggende PMI staat, de verbinding A8/A9. Wij hopen met de gedeputeerde dat een landschapsplan de bezwaren van ICOMOS wegneemt. Wij rekenen erop dat de golfbaanvariant niet meer hinder zal veroorzaken dan de Heemskerkvariant. Wij zullen dit project nauwlettend volgen, ook in relatie tot de bewoners en bedrijven die er direct bij betrokken zijn als het gaat om verplaatsingen. Het is een omvangrijk geheel, dit PMO en PMI. Het CDA is tevreden over de stappen die worden gezet.

De heer **HOOGERVORST** (SP): U zegt, wij rekenen erop dat de golfbaanvariant minder overlast zal geven dan de Heemskerkvariant. Waar baseert u dat op?

De heer **DE GRAAF** (CDA): Ik denk dat er wel voldoende voorbeelden zijn van hele goede inpassingen en misschien ook wel met aanvullende maatregelen – die met extra uitdaging richting Den Haag zullen gaan, dan moet je ook denken aan verlaging van de maximumsnelheid – en dan denk ik dat je een oplossing kunt bieden gekoppeld aan de golfbaanvariant, waardoor je eindelijk die vervelende situatie in Krommenie en Assendelft, waar elke dag 20.000 bewoners last hebben van die weg, oplost. Daar zijn wij wel aan toe en die mensen hebben daar ook recht op.

De heer **HOOGERVORST** (SP): U herhaalt wat u net heeft gezegd. Maar ik vroeg, waarom rekent u erop dat wat dit betreft de golfbaanvariant een betere keuze is dan de Heemskerkvariant?

De heer **DE GRAAF** (CDA): Omdat de Golfbaanvariant veel meer mogelijkheden biedt om de nadelen die ICOMOS signaleert, op te lossen. Dat gebied is veel meer verrommeld waardoor je meer compensatie kunt realiseren. Dat staat ook in de brief van het ministerie. Wij zijn tevreden over de stappen die zijn gezet. Mijn collega's wil ik nog oproepen om ook richting Den Haag te lobbyen voor dit project, want het zal nog een hele uitdaging worden om dat financieel rond te krijgen. Het CDA komt later dit jaar met voorstellen om de provinciale infrastructuur en dan met name rotondes, nog wat anders te vergroenen. Wij stemmen in met de voordracht.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter, ik wil iets langer stilstaan bij dat fietstunneltje in Laren, want daar is veel over te doen en er zit een hoop onduidelijkheid. Terug in de geschiedenis, dat fietstunneltje is er ooit gekomen in het kader van het integraal bereikbaarheidsplan Hilversum, het IBP. Daar waren heel veel maatregelen in het Hilversumse uiteraard want anders heette dat niet het Integraal Bereikbaarheidsplan Hilversum, maar er waren meerdere gemeenten bij betrokken en zo ook de gemeente Laren. Omdat er heel veel maatregelen in Hilversum op de rol stonden, voelde Laren zich toen toch enigszins onderbedeeld. Dus na heel veel discussie en gepraat en gedoe is door mijn ambtsvoorganger uiteindelijk besloten om Laren dan tegemoet te komen door dit door Laren zeer gewenste tunneltje te realiseren. Dat had niet zijn grote voorkeur maar het was op uitdrukkelijk verzoek van de gemeente Laren en na heel veel vijven en zessen. Op dat moment was bekend dat dat tunneltje niet in een keer goed kon worden aangelegd en dat die toerit een haakse bocht moest worden, omdat er inderdaad een pachtcontract lag met de manege ter plaatse. Dat tunneltje is conform gerealiseerd en toen begonnen de problemen eigenlijk al vrij vlot. Bij de opening van dat tunneltje is er ook meteen een verbod ingevoerd om gelijkvloers over te steken. Iedereen die daar ook maar een halfuurtje heeft staan kijken, weet dat eigenlijk niemand zich stoort aan het verbod om gelijkvloers over te steken. Natuurlijk hebben wij dat ook gemerkt en dat geeft niet een bepaald verkeersveilige situatie. Daar hebben wij uitgebreid onderzoek naar gedaan, wij hebben ook wat tijdelijke maatregelen genomen. Om die kruising af te sluiten voor langzaam verkeer is een onmogelijkheid, omdat er vanuit zowel de hei als La Place als aan de overkant het Geografisch Museum Hofland als vanuit de begraafplaats snelverkeer over wil steken en linksaf wil slaan van welke kant je ook komt, en is het niet mogelijk om het oversteken door fietsers fysiek onmogelijk te maken. Dus je kunt niet anders dan de situatie min of meer zo laten voortbestaan zoals die nu is of die kruising gaan aanpakken omdat je van mening bent dat het gevaarlijk is om die situatie voort te laten bestaan. Daar zouden wij naar gaan kijken mede op het verzoek van Laren. Wat is nou het ingewikkelde? U heeft zelf als provincie provinciaal beleid vastgesteld dat gaat over aardkundige monumenten. Op het moment dat wij een vergunning willen hebben voor het rechttrekken van het tunneltje, van die toerit, moeten wij bij de RUD – want wij gaan daar zelf niet over – een vergunning aanvragen voor het graven in een aardkundig monument. Het bijzondere is dat wij die vergunning zoals het zich laat aan zien, niet krijgen. Door de heer Klein wordt gezegd, het is de Utrechtse Heuvelrug, maar de hellingbaan betekent dat je een aantasting van de toplaag tot een meter onder het maaiveld van het bodemprofiel moet hanteren, dat je de dieper gelegen grondlagen aantast. De maximaal te ontgraven diepte is 2,80 meter onder het niveau van maaiveld en dat betekent in termen van de Provinciale Milieuverordening een zware aantasting. Een ontheffing wordt alleen verleend als er op basis van een juridische beoordeling sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang. Daarbij is van belang of er alternatieven zijn. Door de aanleg van een voorrangsplein op het kruispunt bij de 525, wordt er een alternatief gerealiseerd voor het overstekend langzaam verkeer. Tegelijkertijd is de verwachting dat door die reconstructie het aantal gelijkvloers overstekende fietsers zal toenemen en dus het aantal passanten van de tunnel zal afnemen. Met het voorhanden zijn van die alternatieve oplossing is dan geen sprake meer van een zwaarwegend maatschappelijk belang. Als u desalniettemin wilt dat die toeleiding toch wordt recht getrokken, dan zult u uw eigen provinciale beleid moeten aanpassen, want daarop wordt getoetst.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik snap natuurlijk dit betoog en snap ook dat met het bovengronds aanpassen waar op zich niemand tegen is als het om een gevaarlijke situatie gaat, bij de kansen om het ondergronds te verbeteren, te minimaliseren. Mijn vraag richt zich op waar in dit proces is het misgegaan. Wanneer begon dan het probleem van het aardkundig monument te spelen? Toen die tunnel werd ontworpen is er toch ook over nagedacht. Toen wist toch iedereen dat een normale toerit ook door het aardkundig monument moest gaan. Waarom zitten wij in een situatie waarin u suggereert dat wij eigenlijk niets anders kunnen doen dan die tunnel af te schrijven?

Gedeputeerde **POST**: Dat heeft zich echt voor mijn tijd afgespeeld, dus ik weet niet precies wanneer dat besluit exact genomen is. Ik weet wel dat ik in mijn eerste maand als gedeputeerde in de stromende regen de tunnel opengeknipt heb, dat moet in 2009 geweest zijn dat die opengegaan is. De bouw heeft ver voor die tijd al aanvang genomen, want een tunnel bouw je niet op een achternamiddag. Het besluit daarover – in mijn herinnering – is het IBP al in 2004 of 2005 afgesloten. Daar is dat besluit genomen en ik waag te betwijfelen of de provinciale milieuverordening die vandaag de dag van toepassing is, ook toen van toepassing was. Ik denk het niet, want anders was die vergunning ook toen niet verleend.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): U heeft in de afgelopen vier jaar verschillende keren vragen beantwoord over deze tunnel en dan bracht u vaak het punt van de manege in stelling. Wij hebben nooit iets gehoord over dit aardkundig monument. Kunt u daar een toelichting op geven?

Gedeputeerde **POST**: Op het moment dat ik daar antwoord op gaf ben ik uitgegaan van de situatie dat wij alleen die tunnel zouden recht trekken. In die periode is er niet gesproken over de aanpassing van de kruising. Pas op het moment dat bleek dat fietsers massaal zich niet storen aan het verbodsbord, is er gezegd, en op aandringen van de gemeente Laren die gezegd heeft je moet iets aan de kruising gaan doen, ik wil met alle plezier iets aan die kruising gaan doen, maar dan is de kans wel vrij groot dat wij niets meer aan de fietstunnel gaan doen, want daar gaan steeds minder mensen gebruik van maken. De enige die waarschijnlijk straks nog door die tunnel gaan, zullen de schapen zijn en een enkele ruiter, maar mijn taxatie is dat fietsers daar geen gebruik meer van zullen maken. Dan kom ik meteen bij de motie van CU/SGP, de SP en GL. Wij kunnen de aanpassing van het kruispunt wel in de studiefase houden en niet naar de planfase, maar dat betekent dat er op beide fronten geen enkele voortgang meer wordt geboekt. Dan laat u een situatie die ik als verkeersonveilig benoem, langer voortbestaan, want het uitstellen van het verschuiven naar de planfase gaat er niet toe leiden dat voor de tunnel een andere oplossing gekozen kan worden. Volgens mij moet u dat niet willen, tenzij u vindt dat de verkeersveiligheid van ondergeschikt belang is. Volgens mij was dat juist de reden om dat hier aan te pakken. Over Schiphol-Oost heeft ook een aantal partijen het een en ander gezegd. Ik heb u in de laatste commissievergadering aangegeven dat ik nog een aantal vragen beantwoord wil hebben.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Ik wachtte op het vorige onderwerp of u nog terug zou komen op mijn vraag over de doorstroming. Ik had gezegd, een tunnel is normaal gesproken voor de

doorstroming beter dan een andere oversteek. Op welke manier is hiermee rekening gehouden in deze beslissing?

Gedeputeerde **POST**: Zeer beperkt geef ik in feite impliciet aan. Er zullen minder mensen door de tunnel gaan, dus meer mensen over de kruising en dat zal de doorstroming niet bevorderen. Hoe je het wendt of keert, van alle oplossingen is in de regel een tunnel de meest verkeersveilige, omdat je verkeersstromen uit elkaar haalt. Hier laat je in feite opnieuw een conflictpunt toe wat wij eruit wilden hebben en dat gaat de doorstroming niet bevorderen. Hoe vervelend dat het ook is, in dit geval vind ik dat je moet opteren voor verkeersveiligheid boven doorstroming op dit specifieke punt, omdat je geen andere oplossing hebt dan het op maaiveldniveau te doen, omdat men zich niet stoort aan verbodsborden en een fysieke afsluiting onmogelijk is. Dat zal ten koste gaan van de doorstroming, voor iedereen overigens en ook voor de fietsers. Schiphol-Oost, ik heb u in de commissie aangegeven dat ik nog een groot aantal vraagpunten heb bij deze verhoging en dat ik bij u terugkom op het moment dat wij daar meer helderheid over zouden hebben. Die is er nog niet en ik verwacht niet dat die voor ons reces binnen zal komen en al helemaal niet voor uw reces, want dat begint vanavond. Ik heb aangegeven dat ik precies wilde weten op het moment dat er gereden gaat worden over de Fokkerweg, wat dat betekent voor de vervoerswaarden, snelheid, exploitatie, et cetera. Op het moment dat dat inzicht er is en wij ook met onze partners van de Vervoersregio Amsterdam hebben kunnen praten over en wat betekent dat nu voor een ieders bijdrage en voor ieders eventueel extra bijdrage, dan wil ik bij u terugkomen met de nadere onderbouwing van het bedrag. Dan sluit ik ook geenszins uit dat datgene dat nu in het PMI staat, aanzienlijk naar beneden wordt bijgesteld. Dus op die vragen kan ik u op dit moment helaas nog geen antwoord geven, maar kom ik zo spoedig mogelijk bij u op terug. De Franse Kampweg, daar heeft ook een aantal mensen over gesproken, de N236. Voor alle helderheid en volgens mij is daar inmiddels grote verwarring over en ik ben misschien enigszins erfelijk belast omdat ik uit die contreien kom en daar elke dag minstens twee keer overheen kom, het stuk waar wij het nu over hebben is niet het stuk waar ongevallen gebeurd zijn. Dat is pertinent een ander gedeelte van de N236. U heeft mij opgedragen ergens rond maart om met twee wethouders van Gooische Meren en Hilversum te gaan praten. Dat heb ik gedaan en daar kwam niets uit. De heer Hoogervorst zei dat ik dacht dat er een mogelijkheid was dat nieuwe colleges daar anders over zouden denken. Ik heb daarover gezegd, ik sluit dat niet helemaal uit, maar ik ga er ook vanuit dat deze colleges de algemene beginselen van behoorlijk bestuur respecteren en dat betekent dat je enige consistentie in beleid betracht. Dat zou betekenen dat men niet de bereidheid heeft om bij te dragen, ook niet in de nieuwe colleges en dat laatste is het geval. Er ligt een brief klaar, alleen heeft de ondertekening wat vertraging opgelopen en ligt die nog niet bij u. Ik heb met de wethouders van beide gemeenten gesproken en zij nemen geen ander standpunt in dan de vorige colleges. Dat gaat u lezen in de brief die naar u toekomt. Ik heb met hen wel afgesproken dat wij de variant waar wij budget voor hebben, verder zullen uitwerken, dat wij binnen het budgettaire kader aandacht zullen besteden aan wensen en eisen vanuit de omgeving en voor zover wij die kunnen meenemen, zullen wij dat doen. Zij hebben nadrukkelijk aandacht gevraagd voor het fietspad dat nu aan de noordzijde ligt, want dat zou in de oorspronkelijke plannen verdwijnen. Ik heb gezegd dat als het vanuit het perspectief van de verkeersveiligheid mogelijk is, dat is de eerste randvoorwaarde wat mij

betreft, er voldoende ruimte is om dat fietspad te handhaven en het kan ook op een verkeersveilige manier, dat wij dan kijken of wij dat kunnen handhaven. Dat zijn volgens mij de afspraken die ik gemaakt heb, maar ik moet het uit het hoofd zeggen. Volgens mij waren dat de belangrijkste, dus zoveel mogelijk de wensen uit de buurt meenemen als het budgettair neutraal kan. De variant nul nu uitwerken en het fietspad aan de noordzijde als dat kan. De vraag van mevrouw Van Duijn, gaat dat dan niet midden in de zomer gebeuren zodat niemand mee kan kijken. Ja, en natuurlijk ook samen met de gemeente, want we hebben niet alleen omwonenden maar ook de gemeente. Wij gaan nu wel de voorbereidingen treffen, maar het betrekken van de omgeving bij wat er verder nog binnen deze kaders mogelijk is zullen wij uiteraard doen en dat zullen wij niet middenin de zomer doen als iedereen op vakantie is. Wij beginnen wel met het treffen van voorbereidingen, omdat het groot onderhoud nu ingepland moet worden en wij kunnen niet meer langer wachten met het nemen van de beslissing.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Bent u ervan op de hoogte dat er op dit moment geen enkel contact is met de mensen van de initiatiefgroep en de provincie?

Gedeputeerde **POST**: Ja.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Wat vindt u daarvan?

Gedeputeerde **POST**: Ik heb hen opgedragen om dat te doen, omdat ik niet wil dat er nu wordt gesproken over een ontwerp terwijl wij nog niet wisten wat de uitkomst was van de gesprekken met de gemeente. Het is onzinnig om een variant te kiezen die het uiteindelijk niet gaat worden of een variant te kiezen die het wel gaat worden. Ik heb gezegd, er moet eerst een keuze gemaakt worden, ik moet eerst de uitkomst van het gesprek met de gemeente hebben en daarna maken wij de keuze als college en dan gaan wij verder met de uitwerking en dan wordt er verder gesproken. Anders zijn wij mensen bezig aan het houden met bezigheidstherapieën die uiteindelijk tot niets leiden. Volgens mij wordt iedereen daar ongelukkig van. Ik zou er althans zeer ongelukkig van worden als ik voor de kat zijn staart bezig was met een variant die het uiteindelijk niet werd. Dat is de reden waarom er de afgelopen weken, maanden geen contact geweest is. Dat had alles te maken met de opdracht van uw Staten aan deze gedeputeerde om eerst met de gemeenten te gaan praten, dus gaan wij eerst met de gemeenten praten.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Gaat dat overleg wel weer plaatsvinden?

Gedeputeerde **POST**: Volgens mij heb ik daar al antwoord op gegeven, want dat was dezelfde vraag die mevrouw Van Duijn stelde en die heb ik al beantwoord.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Stel dat die mensen die betrokken zijn, niet op vakantie zijn, is er dan wel al de mogelijkheid dat zij vanaf nu of vanaf het gaat spelen betrokken worden?

Gedeputeerde **POST**: Volgens mij is het het handigst om dat in een keer te doen, want anders zijn wij weer vier maanden bezig omdat mensen successievelijk op vakantie gaan. Wij gaan zelf

eerst voorbereidingen treffen, daarna wordt de buurt erbij betrokken en de betreffende gemeenten. Daarna gaan wij dan definitief de uitvoering in, dat is de volgorde der dingen. Dan de A8/A9. De heer Klein vindt de manier waarop ik het aanvlieg, bijzonder onverstandig, hij wil breder kijken bijvoorbeeld ook nog naar variant 7. Wij hebben in de afgelopen zeven of acht jaar, van heel veel varianten zijn wij getrechterd naar steeds minder varianten. Wij kunnen allerlei varianten blijven bekijken, maar op een gegeven moment komt er een moment dat je je moet toespitsen op datgene wat haalbaar en doelmatig is. Van variant 7 weten wij op grond van alle onderzoeken die er in het verleden hebben plaatsgevonden, dat die de problemen zoals wij die gesignaleerd hebben en waarvoor wij met deze verbinding een oplossing zoeken, het niet brengt. Dan zou ik opnieuw een variant gaan onderzoeken waarvan wij aan de voorkant al weten dat die de oplossing niet gaat brengen. Ik vind dat vrij zinloos. Ik vind het ook zonde van het geld en van de tijd en energie die heel veel mensen ook uit de buurt, de afgelopen jaren in dit proces hebben gestoken. Dan vind ik het een beetje wonderlijk om vervolgens opnieuw een variant ter tafel te brengen waarvan wij weten dat die de verkeersproblematiek niet oplost.

De **VOORZITTER**: De heer Klein voor de laatste keer.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Er is een aangepaste variant van variant 7 door een aantal mensen gepresenteerd en volgens mij is die nooit goed doorgerekend. Wat het punt nu is, wij staan in een nieuwe situatie waarin wij ook de landschapskwaliteiten moeten verbeteren om het ICOMOS-status advies positief te krijgen en dan denk ik dat het goed is om breder te kijken dan alleen die ene golfbaanvariant.

Gedeputeerde **POST**: Nou verschillen de heer Klein en zijn fractie en ons college van mening want wij denken daar anders over. Als het gaat om het landschapsplan, territoriaal loopt dat niet van waar de golfbaanvariant nu loopt tot en met het gebied van de Heemskerkvariant, maar het is natuurlijk ook niet een smal strookje met 20 cm aan beide kanten van het tracé waar ongeveer de weg geprojecteerd wordt. Dus je kijkt naar de bredere omgeving van die golfbaanvariant, maar het is wel voor die variant een landschapsplan. In de richting van mevrouw Kaamer van Hoegee, helaas signaleer ik ook dat wij de afgelopen paar weken weer behoorlijk aan de beurt geweest zijn als het gaat om ernstige verkeersongevallen. Uw vraag was, wordt dat geëvalueerd en met de omgeving gecommuniceerd. Volgens mij doelt u daarmee op de maatregelen die je vervolgens neemt. Het is niet zo dat wij achteraf exact kijken wat voor maatregel hebben wij hier genomen en wat heeft het opgeleverd. Er wordt wel bij een project steeds gekeken in de trajectbenadering, wat zijn concrete maatregelen op het gebied van verkeersveiligheid die je hier kunt nemen. Dat doen wij aan de hand van de inzichten die ook bij het Landelijk Platform voor Verkeersveiligheid gehanteerd worden. Wij richten onze wegen duurzaam veilig in, dus de inzichten tot betrekking met verkeersveilige inzichten hanteren wij. Wanneer wij met zo'n traject aan de slag gaan en wij praten daarover met de buurt, dan is verkeersveiligheid logischerwijze altijd een onderwerp. Het komt wel altijd aan de orde.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Meer ter voorkoming van de tweede termijn, ik doel eigenlijk specifiek op het ongeluk dat vorige week is gebeurd. In de media is te lezen dat de

provincie zou gaan terugkoppelen naar de belanghebbenden wat de effecten zijn van de veiligheidsmaatregelen die genomen zijn. Mijn vraag is of dit is toegezegd en of dat gaat gebeuren.

Gedeputeerde **POST**: De verkeersmaatregelen die zijn genomen, waren volgens mij op een totaal ander stuk dan hier, dat was namelijk in de bocht bij het tankstation. U overvraagt mij op dit moment even in de mate van details. Ik wil dat met alle plezier uitzoeken en kom ik daar bij u op terug. Wanneer gaan wij verder met de Leeghwaterbrug? Wij zijn in overleg met de aannemer als het gaat om het monitorings- en keuringsplan. Dat moet er uiteindelijk toe leiden dat zij met een plan komen waardoor de omgevingsveiligheid geborgd is. Dat ligt er nu nog niet en ik durf niet te zeggen wanneer men dat oplevert. Op dit moment is het nog niet zo dat wij daardoor uit de planning lopen, maar het moet ook niet al te lang duren. Wij zijn op dit moment wel bezig om ook te escaleren om ervoor te zorgen dat de urgentie ook op wat meer echelons gevoeld wordt. U kunt ervan overtuigd zijn dat wij echt proberen om te doen wat wij kunnen, maar wij zijn uiteindelijk niet degenen die moeten leveren. De toezegging mijnheer Hoogervorst, waar u om vraagt, die heb ik in de commissie al gedaan. Op de moties en amendementen kom ik zo dadelijk terug. Mevrouw Van Duijn heeft gevraagd naar het MRA-convenant en de afspraken die wij over de fiets hebben gemaakt in dat verband, want als het over iets anders gaat, dan maakt dat onderdeel uit van de Omgevingsvisie en de producten die daaruit voortvloeien die aan u voorgelegd gaan worden. Daar staat het een en ander over in het PMI. Waar wilt u precies verder over praten? U heeft geld ter beschikking gesteld, wij gaan aan de slag. Waar wilt u dan precies over praten? Volgens mij moeten wij nu gewoon gaan uitvoeren datgene wat u ons heeft opgedragen. U zegt, wij moeten primair inzetten op verkeersveiligheid voor fietsers. Daar ben ik het niet helemaal mee eens. Ik signaleer wel dat de verkeersveiligheid onder fietsers minder goed georganiseerd is in dit land en dat het aantal verkeersslachtoffers onder fietsers toeneemt, maar volgens mij is dat niet het grootste probleem bij ons op de provinciale weg. Op de provinciale weg hebben wij echte zware verkeersongevallen veel meer in frontale aanrijdingen en niet zozeer in fietsers en snelverkeer. De stijgende kosten zegt de heer Tijssens. Ik wil daar graag met u over praten, natuurlijk zie ik ook in deze tijd, zoals wij net al bij de kaderbrief aangaven, het gaat economisch goed en op heel veel terreinen is dat heel plezierig. Maar juist in de infra loop je af en toe tegen wat onaangenamere verrassingen op en wij proberen dat zo goed mogelijk te doen maar ik wil met alle plezier met u in de commissie een keer met de benen op tafel daarover discussiëren, hoe werkt dat nou bij ons, hoe berekenen wij dat soort dingen eigenlijk en hoe zou je dat beter kunnen doen. Als u daar lucide ideeën over heeft, dan houd ik me altijd aanbevolen. De heer De Graaf zegt, blijft HOV Schiphol nog wel HOV. Ik heb daar impliciet al antwoord op gegeven. Ik dank u voor uw complimenten over de N201. Ik vind het nog altijd heel erg mooi om daar rond te rijden, elk stukje heeft voor mij een eigen verhaal, soms een mooi verhaal maar af en toe ook een wat minder mooi verhaal. Uw voorstel met betrekking tot rotondes zie ik graag tegemoet. Dan kom ik bij moties en amendementen. Het moge duidelijk zijn dat ik de motie 28 ten zeerste ontraad, omdat er dan voorlopig niets gebeurt aan de verkeersveiligheid en ik ook niet voorzie dat er een andere oplossing is. Voor wat betreft motie 29 van 50plus, SP en GL over de UNESCO Werelderfgoedstatus. De heer Hoogervorst las het al voor en ons probleem zit met name in het dictum: “Uit te spreken dat de UNESCO Werelderfgoedstatus van de stelling van

Amsterdam van dermate van groot belang is voor onze provincie en ons land dat deze nooit zal worden opgegeven." Wij kunnen als college misschien iets zeggen over deze bestuursperiode, uw Staten kunnen daar iets over zeggen vooral, maar voor datgene wat er na deze bestuursperiode gebeurt ga ik mijn hand op geen enkele wijze in het vuur steken. Ik weet niet wat er na deze bestuursperiode gebeurt en 'nooit' is wel heel erg lang. Wat dat betreft moeten wij deze motie ontraden. Dat laat onverlet en dat heb ik al meerdere malen in de commissie uitgesproken, dat ons college er op alle fronten naar streeft om beide zaken georganiseerd te krijgen, zowel het behoud van het predicaat UNESCO Werelderfgoed als een deugdelijke verbinding A8/A9. Motie 30 gaat over de afronding burgerparticipatie. Daar staat in de overwegingen al een eclatante fout. Er staat dat zich op dit deel van de N236 ook dit jaar weer een aantal ernstige verkeersongevallen heeft voorgedaan, waarbij telkens een fietser en een auto betrokken waren. Niets is minder waar, er heeft zich geen enkel ongeval voorgedaan op dit deel. Er kunnen dus geen fietsers en auto's bij betrokken zijn geweest. Het dictum is: om het overleg te hervatten. Ik heb al gezegd dat ik dat al van plan was. Ik zeg niet dat er dan gezocht kan worden naar een optimale variant, het gesprek richt zich sec op het inpassen van aanvullende eisen en wensen binnen de gekozen variant. Dat is iets anders dan wat hier staat. Dan het amendement met de trajectbenadering. Ik moet u zeggen ik kan hier niet zo heel veel mee, want ik begrijp absoluut niet waarvoor die 300.000 euro uitgetrokken zouden moeten worden, want daar kunnen wij niet een andere variant mee realiseren, in ieder geval niet die rotondevariant. Wij hebben het uitgangspunt dat wij sober en doelmatig met onze infrastructuur omgaan. Er is geen noodzaak om andere maatregelen te nemen dan die in de basisvariant zijn opgenomen en als u dit doet, dan schept u een gigantisch precedent voor alle andere plekken waar wij vergelijkbare fietsersoversteken te realiseren. Bent u ook bereid om op al die plekken exact hetzelfde te doen? Dan kan ik er uitleg aan geven, maar dan zijn wij er met 300.000 euro niet en ik denk met 15 miljoen euro ook niet.

Tweede termijn

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter. Ik snap het dilemma over de fietstunnel in Laren, maar ik ben nog niet overtuigd dat nu niks doen de beste oplossing is. Kunt u niet op de een of andere manier met de RUD in gesprek gaan over wat voor ontwerp er gemaakt kan worden?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Even over de warme woorden van collega Van Duijn. Het was een verrassend begin van uw inbreng, maar wat u zei is zo, daar gaat het leven over. U sprak ook wat warme woorden over het belang van de fiets en de fietsveiligheid, dat kennen wij van u. Het hele verhaal over de verkeersveiligheid van de fietsers op de N236 zal u zeer aanspreken. In reactie op de gedeputeerde en het proces rond de N236 en de pilot burgerparticipatie. Even een tip voordat u met de mensen in gesprek gaat, vraag even wanneer het een geschikt moment is, want ik snap ook wel dat je niet twintig keer hetzelfde gesprek kunt voeren, maar je moet zorgen dat je een zo groot mogelijk groep bij elkaar hebt. Wij willen graag dat de mensen in het gebied toch nog mee kunnen praten over een variant. U zegt, wij kiezen nu voor variant nul dus waar laat je de mensen dan over meepraten? Dat is niet helemaal bevredigend voor de mensen, maar ook niet voor het hele proces van burgerparticipatie. Vandaar dat wij hebben gezegd, als je het krediet een klein beetje verhoogt, want er zijn wel degelijk oplossingen mogelijk die minder

kosten dan het miljoen waar wij eerder om vroegen. Vandaar de aanpassing van de kredietaanvraag.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. Wij hebben in commissieverband zeer uitgebreid gesproken over het participatietraject. Toen is het ook gegaan over het managen van verwachtingen. Ik denk niet dat je altijd van tevoren verwachtingen kunt managen. Bent u niet als SP-fractie heel erg bezig met deze motie verwachtingen aan het kweken die wij niet kunnen waarmaken omdat wij al weten dat er vanuit bestuurlijke hoek, zowel gemeentelijk als onze gedeputeerde, niet de prioriteit aan die investering gegeven wordt?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Ik begrijp uw vraag en daar hebben wij het in de commissies en zelfs in eerdere Statenvergaderingen ook al over gehad. Wij zijn niet voor niks vanuit de Staten begonnen met zo'n proces tot burgerparticipatie. Als je de indruk wekt dat er eigenlijk toch niks kan behalve de variant nul, want die indruk hebben wij natuurlijk wel gekregen.

De **VOORZITTER**: Rond uw betoog af, want ik heb wel de indruk dat er bij dit onderwerp ook wel een aantal zetten uit de commissievergadering worden overgedaan. Rond het af.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Dat is misschien wel zo, maar moties kun je alleen hier indienen, vandaar.

De **VOORZITTER**: Daar hoort u mij ook niet over.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Fijn. Daarom handhaven wij de motie en het amendement, want wij willen graag die pilot op een goede manier afronden. Goed wil niet alleen zeggen dat de mensen daar hun zin moeten hebben, maar zij moeten aan het eind van het proces het gevoel hebben, er is goed naar ons geluisterd, wij hebben inbreng gehad maar helaas is het dit niet geworden. Dat kan ook een goede afronding zijn. Het is wel belangrijk dat je dat doet, zeker als wij in de toekomst meerdere projecten willen voorzien van een goed burgerparticipatie-aspect. Misschien is het mogelijk dat wij op korte termijn een overzicht kunnen krijgen van de ongevallen en vooral van de aard van de ongevallen, die op beide delen van die N236 hebben plaatsgevonden. Ik denk dat dat voor ons Staten goed is om daar een overzicht van te hebben. Om terug te gaan naar de A8/A9, wij snappen dat het woord "nooit" moeizaam is. Over vijftig jaar is het allemaal weer anders, dat kennen wij. Ik wil voorstellen om motie 29 enigszins aan te passen en het woord "nooit" te vervangen door ‘niet’. Ik hoop dat de mede-indieners daarmee kunnen leven. Na het woord "opgegeven of opgeofferd" wil ik graag de zinsnede: door een verbindingsweg A8/A9. Het dictum komt nu te luiden: “Uit te spreken dat de UNESCO Werelderfgoedstatus van de Stelling van Amsterdam van dermate groot belang is voor onze provincie en ons land, dat deze niet zal worden opgegeven of opgeofferd door een verbindingsweg A8/A9.”

De heer **DE GRAAF** (CDA): Kunt u aangeven of kwantificeren wat dan het belang is van het behoud van de status van de Stelling?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Bent u niet overtuigd van het belang van de status van het Werelderfgoed? Ik hoef u toch niet te vertellen waarom het hebben van een dergelijke status van belang is ook voor onze provincie.?

De heer **DE GRAAF** (CDA): Als ik moet kiezen tussen de gezondheid van 20.000 inwoners van Krommenie en Assendelft, en ik vraag u die keuze ook te doen, of alleen het behoud van de status, dan kies ik voor de inwoners.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Dat is duidelijk en wij ook, alleen dat kan ook op een andere manier. Als u even in het verleden teruggaat naar onze inbreng over deze weg. Ik noem alleen maar de problemen die zich opstapelen rond het gebied van de Coenbrug. Het gaat natuurlijk veel te ver om daar nu over te spreken.

Mevrouw **KAMER VAN HOEGEE** (VVD): Volgens mij gaat het over meer inwoners dan het CDA net riep. Zouden wij niet even het landschapsplan moeten afwachten en dan gaan kijken of wij überhaupt hierover moeten gaan discussiëren? Het landschapsplan heeft als doel om te gaan kijken of het in te passen is in de UNESCO Werelderfgoedstatus.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Juist niet, want wij willen graag vooraf een dergelijke uitspraak.

De **VOORZITTER**: De motie wordt nu 29 a.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. In de richting van de heer Klein zeg ik, natuurlijk kan ik met de RUD gaan praten, maar het eerste wat zij zullen zeggen is, Post, ik begrijp niet wat je hier doet. Jouw Staten hebben dit beleid vastgesteld en wij toetsen aan het beleid en als het past zeggen wij ja en als het niet past zeggen wij nee. Het past niet, dus wij zeggen nee. Als jij iets wilt, zeg dan tegen de Staten dat zij die PMV aanpassen, want daar zit het probleem. Als jij een andere PMV laat vaststellen, dan kunnen wij een vergunning verlenen. Nu moeten wij hem weigeren. Dus ik kan wel met de RUD gaan praten, maar ik kan veel beter met u praten, want u bent degene die het beleid moet aanpassen en dan krijg ik die vergunning wel. Veel meer kan ik er niet van maken, mijnheer Klein.

De **VOORZITTER**: Dit is een interruptie uitlokken. Heel kort, want ik wil dit onderwerp echt afronden. Dit begeeft zich op een detailniveau dat naar mijn gevoel in geen enkel opzicht in de Staten thuishoort.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik wil die handschoen graag oppakken. Wilt u dan met een voorstel komen naar de Staten om de kaart aan te passen, want het gaat om een heel klein hoekje van de kaart.

Gedeputeerde **POST**: De geëigende weg is dat op het moment dat je dat wilt, je een motie indient en het college dat opdraagt. Als u dat vraagt, dan is het antwoord niet dat ons college begint te rennen. Daar zult u een meerderheid voor moeten hebben in PS. Zo werkt het volgens mij. Dan in

de richting van de SP. Die aanpassing tussen ‘niet’ en ‘nooit’ gaat nergens over. Laten wij nou afspreken dat wij eerst het landschapsplan gaan uitvlooien en ons college streeft naar beide. Er komt een landschapsplan en op een gegeven moment blijkt vanzelf, is het nou wel allebei of niet allebei, of een van beide en dan kunnen wij alsnog het besluit nemen waar u om vraagt. Laten wij niet op die zaken vooruit lopen. Nogmaals, ons college gaat over deze bestuursperiode en datzelfde geldt voor u. Het landschapsplan is pas medio volgend jaar gereed en dan kunnen er in de tussentijd in een coalitie- of collegeprogramma hele andere dingen op papier staan.

De heer **ZOON** (PvdD): Nu ben ik een beetje in de war, ik wil nog even terugkomen op de fietstunnel.

De **VOORZITTER**: Dat hadden wij inmiddels alweer achter ons gelaten.

De heer **ZOON** (PvdD): Dat klopt ja, maar de gedeputeerde zegt dat wij nu met een voorstel moeten komen, hoewel er een voorstel ligt waarin staat alle benodigde stappen te zetten. Volgens mij hebben wij dat hierbij gedaan.

De **VOORZITTER**: De heer Klein stelt voor om het aardkundig monument aan te passen, zodat de vergunning kan worden verleend. De gedeputeerde zegt, kom met een initiatief.

De heer **ZOON** (PvdD): Die ligt hier met alle benodigde stappen te zetten.

Gedeputeerde **POST**: Nee, die motie draagt op om die toerit recht te trekken, maar ik krijg op grond van de huidige PMV daar geen vergunning voor. Als u vindt dat het beleid moet worden aangepast van de PMV, dat geldt niet alleen voor dit aardkundig monument maar voor alle aardkundige monumenten in Noord-Holland, naar willekeur kunnen gaan spitten in aardkundige monumenten, want daar komt het op neer, realiseert u zich dat. Het wordt niet per aardkundig monument bepaald, voor alle aardkundige monumenten geldt dan dat zij eigenlijk vogelvrij zijn. Ik krijg zomaar het gevoel dat de zaak dan een stuk genuanceerder ligt en dat dat niet is wat de meerderheid van uw Staten wil, maar als het anders is dan hoor ik dat graag. In de richting van de SP over de N236. De ongevallen en daar blijkt voor mij dat u de situatie ter plaatse niet kent, hebben zich voorgedaan op een ander stuk namelijk tussen de N524 en de Nieuwe ‘s Gravelandseweg. Dit gaat over het stuk tussen de Meentweg en de Nieuwe ‘s Gravelandseweg. Dat is een totaal ander stuk. Wij moeten wel het kastje bij de muur houden wat dat betreft. In dit stuk is op grond van de verkeerskundige kant van zaken geen enkele noodzaak om iets anders te doen dan de nul-variant. In dit stuk is op grond van verkeerskundige argumentatie niets anders nodig dan datgene wat in de nul-variant voorligt. Ik vermag dan niet in te zien waarom er ineens 300.000 euro extra ter beschikking moet worden gesteld voor deze specifieke situatie en op het moment dat u dat hier doet, zult u de bereidheid moeten hebben om dat voor iedere overgang in Noord-Holland te doen waar ook vragen over worden gesteld, omdat er geen noodzaak is op basis van de kenmerken van de weg, de situatie ter plaatse en alles wat daarmee samenhangt om hier meer maatregelen te treffen dan elders en zo creëert u willekeur. Ik vind het prima, maar dan gaat het PMI verder omhoog. Als u daar geen problemen mee heeft, dan gaan wij dat regelen. Ik

ontraad dit amendement op grond van de verkeerskundige argumenten. Natuurlijk praten mensen mee, maar ik ga niet inventariseren hoeveel mensen kunnen er op maandag, dinsdag en woensdag. Ook wij hebben hier interne procedures. Wij gaan dit netjes op de rit zetten, wij gaan niet turven of er vijf of zes mensen kunnen, of dertig of tweeëndertig. Wij lijnen dat proces uit, wij treffen de voorbereidingen en daarna wordt er met de buurt gepraat inclusief de gemeenten Gooische Meren en Hilversum.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij over naar de stemming. Wij beginnen met het amendement 31. Behoefte aan stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties van de SP, GL, PvdD en CU/SGP, de overige leden daar tegen, zodat het amendement is verworpen. Dan motie 28, behoefte aan stemverklaringen?

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Ik wil de motie aanhouden om te kijken op welke manier de handschoen van de gedeputeerde op te pakken is.

De **VOORZITTER**: Kunnen de mede-indieners daarmee instemmen? Wij houden de motie aan. Motie 29.a. Stemverklaringen?

De heer **TIJSSENS** (D66): Gedurende de debatten over de A8/A9 hebben wij weleens gezegd dat de status van de Stelling wat ons betreft heilig is. Het veranderen van het woord ‘nooit’ in ‘niet’ lijkt mij wat dat betreft een minor detail. Wij zullen de motie niet steunen.

Mevrouw **KAAMER VAN HOEGEE** (VVD): Wat ons betreft gaan wij er nog steeds vanuit dat er een inpassing gevonden gaat worden waarbij de titel UNESCO Werelderfgoedstatus behouden kan worden. Dat de Stelling niet opgeheven door een verbinding A8 A9 gaat worden is ons echter een stap te ver. Bovendien zijn wij nu bezig een landschapsplan op te stellen waarin wij juist onderzoeken hoe wij een verbinding tussen de A8 en A9 in het landschap kunnen inpassen met behoud van de Werelderfgoedstatus. Om die reden zullen wij deze motie niet steunen.

De heer **DEN UYL** (PvdA): Er is over dit onderwerp meermalen gesproken, recentelijk nog uitgebreid in de commissie. In die zin vinden wij deze motie niet op het goede moment. Het zal helder zijn dat onze opvatting is dat de weg moet worden aangelegd als dat kan, maar in ieder geval zonder de aantasting van de UNESCO Werelderfgoedstatus en daarom hebben wij geen behoefte aan deze motie op dit moment.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, GL, CU/SGP, 50plus, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Tenslotte motie 30. Stemverklaringen? Niet. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, CU/SGP en 50plus, de overige leden daar tegen, zodat de motie is verworpen. Dan de voordracht. Stemverklaringen?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Wij stemmen in met het PMI met uitzondering van de projecten het asfaltgedeelte, het autogedeelte, bereikbaarheid Bollenstreek, de afslag A9 Heiloo en de verbindingsweg A8/A9.

De heer **HIETBRINK** (GL): Daar sluit ik mij bij aan.

De heer **DEEN** (PVV): Behoudens de projecten met de nummers 1, 4, 10 en 21 kunnen wij instemmen met deze actualisering.

De heer **ZOON** (PvdD): Wij hebben ons in de commissie kritisch uitgelaten over de aansluiting bij A9 Heiloo, ook over de brug bij Krommenie. Wij zullen derhalve aansluiten bij GL en SP en stemmen voor.

Mevrouw **DE MEIJ** (50plus): Wij kunnen instemmen met de voordracht onder de voorwaarden die GL ook stelde.

De **VOORZITTER**: Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Die zijn er niet, zodat het PMI unaniem is aanvaard met uitzondering van een aantal projecten.

12. Statenvoordracht 36 Adviesaanvraag nieuwe zendmachtiging Stichting RTV N-H

Mevrouw **BEZAAN** (PVV): Voorzitter. Het draait bij deze voordracht om de volgende vraag. Is het orgaan van de regionale omroepinstelling dat het programmabeleid bepaalt, de programmaraad, zo samengesteld, dat het representatief is voor de belangrijkste in onze provincie voorkomende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke stromingen. Omdat een deel van de commissie EEB vond dat dat niet het geval was, is er overleg geweest met de stichting RTV N-H en daar is de conclusie getrokken dat vertegenwoordiging van de stroming levensbeschouwing en religie niet goed tot zijn recht zou komen binnen de huidige samenstelling van de programmaraad. Daarop heeft de Stichting RTV N-H besloten om een vacature te openen voor een vertegenwoordiger van deze stroming. Mijn fractie betwijfelt of het echt toegevoegde waarde heeft om levensbeschouwing en religie als aparte categorie op te nemen en te voorzien van een vertegenwoordiger. Er bestaan al een aantal categorieën waar religieuze en levensbeschouwelijke zaken onder zouden kunnen vallen, te weten onderwijs, educatie, cultuur en literatuur, etnische en culturele minderheden en lifestyle. Kan de gedeputeerde aangeven of er een evaluatie komt om te kijken naar de werking en de neveneffecten van deze wijziging in de programmaraad? Als laatste, naar het oordeel van mijn fractie moet er bij alle categorieën voldoende aandacht zijn voor tegengeluiden en/of andere geluiden. Voorkomen moet worden dat RTV N-H een in zichzelf gekeerd bolwerk wordt met een tunnelvisie. Een door de overheid gesubsidieerd orgaan dient neutraal te zijn.

De **VOORZITTER**: De heer Hietbrink heeft het woord, maar uw spreektijd is bijna op.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Ik zal proberen het heel kort te houden. Bij de bespreking van dit punt in de commissie was veel onduidelijkheid die vooral te maken had met de vraag of de programmaraad van de regionale omroepinstelling voldoende representatief is voor de belangrijkste in de provincie voorkomende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke stromingen. Dat begrip is in de Mediawet niet nader omschreven, maar wordt door RTV N-H zo ingevuld dat verschillende maatschappelijke sectoren in de programmaraad vertegenwoordigd zijn. Denk daarbij bijvoorbeeld aan onderwijs, natuur, bedrijfsleven en wonen. Het is de vraag of dit een juiste vertaling is van het regionale representativiteitsbeginsel in de wet. De onduidelijkheid op dit punt heeft de gedeputeerde proberen weg te nemen door samen met RTV N-H te constateren dat de stroming religie en levensbeschouwing onvoldoende vertegenwoordigd is in de programmaraad. RTV N-H zal daarvoor een vacature openstellen. Bij ons riep deze oplossing eigenlijk alleen maar meer vragen op. Wij denken dat de bepaling in de Mediawet is bedoeld om te garanderen dat de programmaraad zelf voldoende divers is in haar samenstelling, zodat zij ook daadwerkelijk representatief kan worden genoemd voor de inwoners van de provincie. Of dat zo is, kunnen wij niet vaststellen. Wij zien een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen en constateren dat er een zekere regionale spreiding is maar dat is het dan ook. Het lijkt ons dan ook dat de keuze om nu iemand toe te voegen die alle religies en levensbeschouwingen moet vertegenwoordigen, dit probleem niet oplost. Dat er twee leden zijn die de jeugd en culturele en etnische minderheden vertegenwoordigen, kunnen wij lezen in de voordracht, maar of jongeren en culturele minderheden voldoende vertegenwoordigd zijn in de raad zelf kunnen wij niet vaststellen. Wij hebben geworsteld met dit punt. Wij hebben nu ook niet een oplossing. Er zit een strakke deadline achter, dus wij zullen voor de voordracht stemmen en in de volgende commissie het initiatief nemen om RTV N-H en de programmaraad een keer uit te nodigen en op dit punt met elkaar in gesprek te gaan. Dat leek ons de meest praktische en elegante oplossing.

De **VOORZITTER**: Uw tijd is helemaal op voor de rest van de vergadering.

Mevrouw **LAGERVELD** (VVD): Voorzitter. Zoals tijdens de commissievergadering al aangegeven, steunt mijn fractie de voordracht. Wel moet uiteraard geen onduidelijkheid of discussie ontstaan over formuleringen in de wet en de voordracht. Wellicht zou de gedeputeerde dit te zijner tijd kunnen opnemen met zijn collegae in Den Haag met de vraag in hoeverre is de formulering in de wet nog actueel als je het hebt over stromingen. Zoals gezegd, dit is nu geen reden voor mijn fractie om deze voordracht nu niet te steunen.

De heer **BUIJTENDORP** (D66): Voorzitter. Wij steunen de voordracht en willen benadrukken dat wij grote waarde hechten aan de persvrijheid en dat wij als Staten afstand moeten betrachten. Wij hebben er alle vertrouwen in hoe RTV N-H dit oplost en wij zijn content met de situatie en steunen het.

De heer **DE KAM** (CDA): Voorzitter. Wij hoeven niet te debatteren over de vraag of RVT N-H de komende vijf jaar weer de aangewezen publieke media-instelling voor Noord-Holland is. Het ogenschijnlijk eenvoudige debat ging in de commissievergadering over de representativiteit van

de programmaraad, die zich op het standpunt stelt dat de representativiteit wordt geborgd door leden aan te stellen met kennis en ervaring op uiteenlopende sectoren zoals onderwijs, natuur of bedrijfsleven. Een groot deel van de commissie en ook het CDA heeft betoogd dat representativiteit niet alleen bestaat uit kennis en ervaring, maar ook of vooral door een bepaalde culturele achtergrond, ideologie of levensbeschouwing. Deze diversiteit is in de programmaraad wellicht aanwezig, maar om onbekende reden in ieder geval niet inzichtelijk gemaakt. Het CDA vindt het positief dat er een extra vacature is opengesteld door de raad voor levensbeschouwing en religie en graag doe ik aan de gedeputeerde de suggestie het volgende mee te geven aan de programmaraad. Er zijn nu twee openstaande vacatures en daarmee doet zich een kans voor om twee leden te benoemen die qua culturele achtergrond, ideologie of levensbeschouwing een mooie aanvulling kunnen zijn op de zittende programmaraad. Laat ze die kans benutten.

Mevrouw **DOEVENDANS** (PvdA): Voorzitter. Ook voor ons mag duidelijk zijn dat wij niet kunnen toetsen of deze mensen de representativiteit waarborgen. Wij zijn het eens met GL om hier in de volgende commissie verder over te spreken, want diversiteit in een programmaraad is heel erg belangrijk net als de diversiteit in de provincie. Wij willen nog een vraag stellen. Hebben GS kunnen toetsen of de programmaraad die diversiteit en representativiteit van de verschillende punten in de wet heeft en zo niet, om daar met RTV N-H in een volgende commissie verder over te spreken.

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter. Dan word je zo maar ineens RTV N-H deskundige. Bij de wijziging van de Mediawet destijds hebben wij gepleit voor recentralisatie van de regionale omroepen naar het Rijk en wij hebben nog maar een taak, dat nog even ter herinnering. Artikel 2, punt 61, tweede lid van de Mediawet zegt drie zaken: wij moeten drie zaken toetsen en daar een advies over uitbrengen. A, is RTV N-H een rechtspersoon? Verzorgen zij lokaal dan wel regionaal media-aanbod en B, dat is het centrale punt van de discussie vandaag, wordt het programma-aanbod bewaakt door een orgaan dat representatief is om dat te kunnen beoordelen. RTV N-H heeft daar een programmaraad voor opgesteld en die bewaakt het aanbod door middel van een vertegenwoordiging in verschillende sectoren, die zijn net genoemd. Daarbij kwam in de commissie aan de orde dat er een sector niet nader was ingevuld en dat was opvallend. Daar had u absoluut een punt omdat zijzelf die sector wel hadden opgenomen als zijnde een die ingevuld moest worden. Wij hebben daarover een gesprek gehad met RTV N-H, zij hebben dat erkend en waardering daarvoor. Zij hebben gezegd, als wij die sector hebben benoemd, dan moeten wij die ook bemensen. Daarvoor is een vacature opengesteld. Als je het hebt over de representativiteit, het is maar net hoe je daarnaar wilt kijken. Bij de verhouding man/vrouw is er een fifty/fifty situatie op dit moment. Er wordt gedaan aan regionale spreiding en er is ook een sector etnische en culturele minderheden, dus ook daar is voldoende aandacht voor de achtergrond van het programma-aanbod en naar ik mag aannemen, een vertegenwoordiger die daar iets over kan vinden. Die twijfel heeft de PVV over de extra categorie, maar nogmaals, die categorie had RTV N-H zelf opgesteld, dus ik denk dat het terecht is dat zij die alsnog gaan invullen. Komt er dan een evaluatie? Dat weet ik niet, daar ga ik niet over, maar de minister. Wij gaan puur over die adviesrol. GL gaat akkoord maar wil RTV N-H uitnodigen om het gesprek hierover aan te gaan. Dat lijkt mij uitstekend, dat is uw eigen bevoegdheid. Het is altijd goed om de vragen naar elkaar

uit te spreken en te verduidelijken. Gaan wij het dan richting Den Haag – zegt de VVD – nog eens over die stromingen hebben? Volgens mij niet, wat mij betreft. Het is aan het Rijk om dit te regelen. Wij hebben destijds een minimale rol op ons genomen, dus wij moeten die niet op deze manier naar ons toe gaan trekken. Wij gaan niet over de invulling en wij weten ook niet wat de achtergronden zijn van de leden die nu benoemd zijn. Daar gaan wij niet over. Wij kijken of er een programmaraad is en of de verschillende sectoren daarin zijn vertegenwoordigd en de leden die daarin benoemd worden en of zij de leden van de achterban voldoende representeren is een taak van RTV N-H. Wat mij betreft, met die noties kunnen wij de minister positief adviseren volgens mij.

De **VOORZITTER**: Is er behoefte aan een tweede termijn? Die is er niet. Bestaat er behoefte aan stemming? Die bestaat er wel.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Stemverklaring. Mijn fractie is niet overtuigd door de argumentatie van RTV N-H en de gedeputeerde en ik zal net als GL voor stemmen om het proces niet te vertragen, maar ik wil de gedeputeerde oproepen om samen met RTV N-H goed na te denken over wat het betekent om representativiteit te waarborgen. Het benoemen van iemand uit de sector levensbeschouwing is an sich niet meer voldoende.

De **VOORZITTER**: Dit heeft weinig meer met een stemverklaring te maken.

Mevrouw **BEZAAN** (PVV): De PVV zal voor stemmen, maar wij willen benadrukken dat wij geen meerwaarde zien in de categorie levensbeschouwing en religie.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij stemmen over de voordracht. Mag ik de tegenstanders vragen de hand op te steken? Die zijn er niet, dus de voordracht is unaniem aanvaard.

13. Initiatiefvoorstel nr. 40 GL "Onderzoek naar de mogelijkheden van een lightrailnetwerk in de Metropoolregio Amsterdam"

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Wij spraken in de commissie over ons initiatiefvoorstel om de mogelijkheden van een lightrailnetwerk in de MRA te onderzoeken. Wij willen jullie bedanken voor de waarderende woorden en zijn blij dat de SP en de PvdD het voorstel mee willen indienen. Omdat sommige woordvoerders wat huiverig waren om in dit stadium al heel concreet over specifieke lijnen te spreken, hebben wij onze suggesties op dat punt verplaatst naar een bijlage. Wij hopen dat dit met name voor de PvdA – zij brachten dat punt over het voetlicht in de commissie – reden kan zijn om het voorstel toch te steunen. Wat is onze inzet? GL constateert net als heel veel anderen in de Staten, dat er iets moet gebeuren om te voorkomen dat de MRA dichtslibt, want het is druk en het wordt nog drukker. Om bereikbaarheid, leefbaarheid en kwaliteit van leven met elkaar te kunnen blijven combineren, moet er iets gebeuren. Een schaalsprong in het OV is daarvoor naar onze overtuiging een vereiste. Wij denken dat een lightrailnetwerk een onmisbaar onderdeel zal zijn van een dergelijke schaalsprong en om die reden hebben wij een discussievoorzet gegeven en willen wij GS vragen om een notitie op te

stellen over de rol van de provincie bij het realiseren van een dergelijk netwerk over de kansen en belemmeringen die GS zien, de kosten die er bij benadering mee gepaard gaan en de stappen die je zou moeten zetten om tot zo'n netwerk te komen. Met die informatie kunnen wij later dit jaar een expertmeeting organiseren. Wij doen dat bij voorkeur met een zo breed mogelijke coalitie in PS. Wij hebben in de commissie onze teleurstelling over de reactie van GS niet onder stoelen of banken gestoken. Natuurlijk weten wij ook dat er hard wordt gewerkt aan een OV toekomstbeeld en natuurlijk weten wij dat er uiteindelijk integrale besluitvorming dient plaats te vinden. Het initiatiefvoorstel vraagt niets anders dan een aanzet voor discussie, een korte compacte notitie waarin wij GS vragen stil te staan bij de vragen die ik zojuist formuleerde. In de commissie hebben verschillende partijen ons gevraagd rustig af te wachten tot de uitkomsten van het OV toekomstbeeld beschikbaar komen. Wij vinden dat daar onvoldoende urgentie uit spreekt. Heel Nederland heeft het inmiddels over het onderwerp en wij wachten rustig af. Ons initiatiefvoorstel is een mooie kans om als PS goed beslagen ten ijs te komen als wij met elkaar dat toekomstbeeld bespreken. Ik wil hier overigens mijn zorgen uitspreken over de rol die PS hebben bij de keuze van een voorkeursvariant voor het toekomstbeeld. Ik lees in het verslag van de commissie van 5 juli dat er met de voorzitter afspraken zijn gemaakt over momenten waarop wij worden geïnformeerd over dat toekomstbeeld. Ik mag toch hopen dat wij allemaal van mening zijn dat wij de voorkeursvariant en het toekomstbeeld moeten vaststellen en dat wij daar niet alleen over geïnformeerd worden. Misschien kan de gedeputeerde daar ook iets over zeggen, maar ik hoor vooral graag van mijn collega's of zij die mening ook zijn toegedaan. Juist om in dat verband goed geïnformeerd keuzes te kunnen maken willen wij GS vragen een notitie op te stellen. Ik hoop natuurlijk op brede steun in deze Staten.

De **VOORZITTER**: Mag ik de heer Hietbrink verzoeken hier plaats te nemen:

De heer **PAPINEAU SALM** (PvdA): Voorzitter. Dank aan GL voor het initiatief. Prima om het onderwerp op de agenda te zetten. Bij de Omgevingsvisie heeft de PvdA ook een uitvoerig pleidooi gehouden voor meerdere vormen van OV infrastructuur in de komende tijd, busbanen, metrolijnen doortrekken, spoorlijn verbeteren onder andere tussen Schagen en Den Helder en natuurlijk lightrail. Wij hebben op urgentie aangedrongen en ik hoop dat het terugkomt in de Omgevingsvisie. In de discussie in de commissie waarnaar de heer Hietbrink verwijst, hebben wij aangegeven dat wij het goed zouden vinden om daar een keer breder over te praten, omdat er veel verwarring bestaat over wat een lightrail is en wat het kost en wat het voor de omgeving betekent. Prima op zich, maar dit is ingehaald door een prima sessie op 21 juni over het OV toekomstbeeld. Prima verhaal, knap gemaakt en goed doordacht waar wij in de komende tijd ons voordeel mee kunnen doen. Nog lang niet klaar, maar daar zitten al die elementen in en ook lightrail als een van de modaliteiten en daar was ik heel blij mee. Op 17 september is er een vervolgdiscussie over de ontwikkeling daarvan. Natuurlijk zijn wij er zelf bij om af te dwingen wat wij voor scenario's willen, dus dat vind ik prima. Wij als PS gaan over de scenario's. Ik vind het jammer dat GL hier onnodig een aparte notitie over voorlegt, want het zit in het OV toekomstbeeld en ik wacht een boeiende discussie af op 17 september.

De heer **ZOON** (PvdD): Voorzitter. De wereld om ons heen verandert, OV is niet meer de standaard trein, tram en bus maar zijn alle tussenvormen. In de kern, wij passen het aan naar gebruik en het moet duurzaam zijn. Daar waar weinig mensen gebruik maken van de bus, kan deze opgeroepen worden. Als het druk wordt zetten we dubbeldeksbussen in en bij Uithoorn komt er een elektrische tram. De verduurzaming zien wij steeds meer terugkomen bij de elektrische bussen die rondrijden. Dat is nodig, want de luchtkwaliteit is op verschillende plekken slecht, elektrisch vervoer in steden is een belangrijke oplossing om deze te verbeteren. Ook zien wij dat de auto minder in trek is, niet alleen de kosten of de dagelijkse file maar wij accepteren steeds minder de ruimte die de auto nodig heeft. Of dat nou het asfalt is dat ze gebruiken of de vele parkeerplekken die zij opslokken. Dit roept op tot beter en duurzaam OV, maar met de mogelijkheden die wij hebben met trein, tram en bus ontbreekt op dit moment de lightrail, schoon elektrisch vervoer dat gebruik maakt van bestaande voorzieningen en in staat is om veel mensen te verplaatsen. Laten wij de lightrail toevoegen aan het OV van Noord-Holland. Dat doen wij niet van vandaag op morgen, maar bedacht en goed. Dit initiatief zorgt ervoor dat wij dit gezamenlijk gaan oppakken. Vandaar dat wij dit initiatiefvoorstel mede indienen samen met de SP en GL.

Mevrouw **KIRCH** (VVD): Voorzitter. Bedankt aan de initiatiefnemers voor dit voorstel, daar gaat veel tijd en werk in zitten. Toch snappen wij dit op dit moment niet. Momenteel wordt er al gewerkt aan het ontwikkelen en uitwerken van een regionaal OV-netwerk met oplossingen en maatregelen dat aansluit bij het gewenste regionale ambitieniveau zoals dit in 2016 is uitgewerkt ten behoeve van het landelijke OV toekomstbeeld voor 2040. Het moet een totaalnetwerk worden dat recht doet aan verschillende vervoersstromen en de samenhang daartussen. Daar kan een lightrailsysteem onderdeel van zijn in het MRA-gebied of waar dan ook, maar ik zeg nadrukkelijk kan, want dat is nou juist wat onderzocht wordt, wat de beste opties zijn en de samenhang daartussen. GS geven aan dat de resultaten van al die onderzoeken in het eerste of tweede kwartaal van volgend jaar te verwachten zijn en dat is op zich best snel. Wij laten dat niet zo maar langs ons heengaan en de noodzaak om te komen tot een heel goed OV-netwerk, dat is er en daar wordt hard aan gewerkt. GL kwam als eerste met dit initiatiefvoorstel en het lijkt erop dat zij het faciliteren van een lightrail als doel op zich zien in plaats van een mogelijke oplossingsrichting om tot een totaal OV-netwerk te komen. De VVD is het hiermee niet eens, wij vinden het ongewenst om alleen een lightrailsysteem voor de MRA of waar dan ook eruit te lichten. Wij achten het verstandig om de resultaten begin volgend jaar af te wachten om tot een integraal netwerk te komen. Wij hebben geen behoefte aan dit voorstel of aan een aparte notitie hierover.

De heer **TIJSSENS** (D66): Voorzitter. Ik bedank GL voor dit initiatiefvoorstel. Lightrail biedt een wenkend perspectief waar wij veel over vernemen, maar wij lezen mede als gevolg van nieuwe inspanningen ook dat GS het potentieel van lightrail onderkennen en hier al actief mee bezig zijn. Ik stel voor dat wij als PS de modaliteit lightrail expliciet blijven meenemen in onze analyses over de toekomst van het vervoer. Bij de commissiebehandeling bleek dat veel partijen terughoudend zijn om schaarse beleidscapaciteit uit te trekken om los van de andere modaliteiten, apart aandacht te gaan besteden aan lightrail. Het onderwerp komt integraal terug, bijvoorbeeld bij de

behandeling van het OV toekomstbeeld 2040. De in het initiatief gevraagde notitie over lightrail past daar niet goed in. Misschien is het een idee om met uw fractie een symposium te organiseren over het thema. D66 heeft dat gedaan met zero emissie openbaar vervoer en later in gezamenlijkheid met de PvdA en GL over de modaliteit fiets. Het is logisch dat volksvertegenwoordigers van de hoed en de rand willen weten als een nieuwe oplossing zoals lightrail, keer op keer genoemd wordt. Ik wil GS vragen of wij in MRA-verband mogelijkheden hebben om aan die behoefte van PS tegemoet te komen. Daar zit een aantal van de noodzakelijke partners immers samen aan tafel.

De heer **BRUGGEMAN** (SP): Voorzitter. Goed voorstel.

De heer **HIETBRINK** (GL): Voorzitter. Ik kan kort reageren, want ik heb de indruk dat de argumenten wel gewisseld zijn. Dat was in de commissie ook zo. Er spelen twee zaken. Allereerst worden er vraagtekens geplaatst bij de timing. Moet dat nu? Wij zijn toch bezig met het OV toekomstbeeld, dat komt wel. Ik constateer dat als ik de woorden van de PvdA en de VVD naast elkaar zet, dat er wat licht zit over wanneer wij het er dan weer over hebben. Direct na de zomer of in het tweede kwartaal 2019? Het is volgens ons goed om er nu mee aan de slag te gaan, want het is te belangrijk om te laten liggen. Integraliteit snappen wij ook. Ik wil richting de VVD constateren, het is niet alleen lightrail, lightrail is geen doel op zich maar wij nemen ook besluiten bijvoorbeeld over voorkeursvarianten van de A8/A9. Daar heeft u dan blijkbaar minder problemen mee, maar wij moeten het integraal bekijken en ook kennis vergaren en daar is dit voor bedoeld. De mogelijkheid om een conferentie te organiseren, vind ik interessant. Wij gaan zo meteen het voorstel in stemming brengen, ik kan ook koppen tellen en als het geen meerderheid haalt, dan gaan wij ons natuurlijk beraden, want het onderwerp wordt niet minder urgent. Wij gaan daar zeker over nadenken en kijken of wij daar een mouw aan kunnen passen. In ieder geval bedankt voor de suggestie van D66.

Gedeputeerde **POST**: Ik heb maar een vraag gehoord van de heer Tijssens, of wij in MRA-verband de behoefte van PS kunnen invullen. Volgens mij heb ik nog niet helemaal scherp wat u wilt, maar misschien is het handig om het buiten de vergadering – want de voorzitter wil door – samen even te hebben over waar u naar zoekt en dan kijken wij of wij daar invulling aan kunnen geven.

De **VOORZITTER**: Dat wordt dus nog nader overlegd. Is er behoefte aan een tweede termijn? Dat is niet het geval. Dan gaan wij stemmen. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD, 50plus, CU/SGP, de overige leden daar tegen, zodat het voorstel is verworpen en er verder nagedacht wordt over een conferentie. Misschien zou dat een conferentie in MRA-verband kunnen zijn.

14. Statenvoordracht 33 Benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing

De **VOORZITTER**: Er ligt een voordracht van het presidium en per mail is door de Statengriffier gevraagd of deze stemming bij acclamatie kan plaatsvinden. Dat is het geval. Bent u daarmee

akkoord? Dat is zo, dan constateer ik dat u instemt met de benoeming van mevrouw Kocken als lid van de werkgroep Willem Arondéuslezing. Van harte gelukgewenst.

15. Vragenuur

De **VOORZITTER**: Dan de behandeling van het vragenuur. De fractie van de SP heeft mondelinge vragen ingediend inzake de vertraging van de aanleg van een nieuwe zeesluis.

De heer **HOOGERVORST** (SP): Voorzitter. Afgelopen dinsdag 3 juli 2018, werd via verschillende media mededeling gedaan van ernstige problemen rond de bouw van de nieuwe zeesluis in IJmuiden. Door vooral technische belemmeringen en daardoor tevens ontstane logistieke problemen, zal de bouw van de nieuwe zeesluis met enkele jaren worden vertraagd. Daardoor schuift de datum van ingebruikname in elk geval op van 2019 naar 2022, met een gerede kans dat dit nog later zal worden. De fractie van de SP heeft in dit kader een aantal vragen aan GS: 1. Op welk moment zijn GS van Noord-Holland op de hoogte gebracht van de vertraging in de bouw en aanleg van de nieuwe zeesluis in IJmuiden? 2. Kunt u een schets geven van de directe en indirecte gevolgen voor het plangebied, maar vooral ook voor de uitgebreidere regio van deze ernstige vertraging? 3. Welke financiële gevolgen heeft de ernstige vertraging van de aanleg van de zeesluis in IJmuiden voor onze provincie? Daarbij in eerste instantie gericht op de directe bijdrage van de provincie aan het project. 4. Bent u bereid uw en onze grote zorgen uit te brengen bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat over de ontstane situatie? Zo ja: hoe gaat u dat doen? Zo nee: waarom niet? 5. Kunnen GS op korte termijn, uiterlijk september 2018, PS een notitie doen toekomen waarin zij een beschrijving geven van de financiële gevolgen van de vertraging in de aanleg van de nieuwe zeesluis, ook voor de regio?

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Even voor de volledigheid. De mededeling over de problemen met de bouw van de nieuwe Zeesluis was niet van 3 juli, maar die was al eerder bekend. Wat recent wel is gebeurd, is dat de route over de sluis is afgesloten. Wij hoorden twee weken geleden voor het eerst dat de oplevering is gezet op 25 januari 2022. De afspraak was dat wij daar niet over zouden communiceren omdat het een Rijksproject is en omdat betrokken partijen in OpenIJ beursgenoteerde ondernemingen zijn en dit soort zaken op een correcte manier gecommuniceerd moet worden om te voorkomen dat er koersgevoelige informatie op onjuiste momenten naar buiten wordt gebracht. Op het moment dat RWS ons heeft aangegeven, dit is het moment waarop het embargo eraf kan, hebben wij u hier meteen een brief over gestuurd. Kunt u een schets geven van de directe en indirecte gevolgen voor het plangebied, maar vooral ook voor de uitgebreidere regio van deze ernstige vertraging? Een volledig overzicht is ingewikkeld maar ook de inwoners van IJmond hebben langer overlast van de bouw van de sluis en dat betekent dat de bedrijven die achter de sluizen zitten, hun producten – zoals het er nu naar uitziet – twee jaar en drie maanden later in Panamax schepen kunnen vervoeren, dat zijn de schepen die de maatvoering hebben waar de sluis op is gedimensioneerd en dat betekent dat de schaalvoordelen waar zij op gerekend hadden, zich niet zullen voordoen en dat die producten duurder zijn dan de producten die door concurrenten geleverd worden die wel die schaalvoordelen hebben. Ook het vestigingsklimaat voor bedrijven die gebruikmaken van Panamax, zal pas in 2022 op orde zijn.

Dat zijn een aantal nadelen voor de directe omgeving. De financiële gevolgen voor de aanleg van de zeesluis voor de provincie en dat gaat met name om de bijdrage, wij hebben destijds samen met de gemeente Amsterdam en het toenmalige Ministerie van Verkeer en Waterstaat afgesproken dat de regio zou betalen voor de verbreding, verlenging en verdieping en het eerder opleveren. Dat eerder opleveren wordt nu later en dat betekent dat het anders is dan de afspraken die wij in december 2014 met elkaar gemaakt hebben en daar moeten wij het met elkaar over hebben. In antwoord op uw laatste vraag, wat zijn de financiële gevolgen? Ik kan de financiële gevolgen nog niet exact benoemen, omdat er nu weliswaar een datum bekend is, maar ik durf er mijn hand niet voor in het vuur te steken dat dit ook de datum gaat worden, the proof of the pudding is in the eating. Dat kunnen wij pas beoordelen op het moment dat de sluis daadwerkelijk wordt opgeleverd. Als de aannemer tijdwinst weet te boeken ten opzichte van 25 januari 2022, dan valt dat weer een beetje mee. Wij zullen de subsidie aan de Sluis pas definitief kunnen vaststellen na oplevering, wanneer dat ook is. De gevolgen voor de regio zijn moeilijk weer te geven, conform uw laatste vraag, omdat het hele verschillende soorten bedrijven en inwoners betreft. Om daar inzicht in te krijgen zouden wij een soort maatschappelijke kostenbatenanalyse moeten maken waarbij wij de kosten vooral in beeld zouden moeten brengen, omdat ik nog niet helemaal voorzie of er ook baten zijn. Die kan ik mij op dit moment niet direct voorstellen. Tenslotte uw vierde vraag, bent u bereid uw en onze grote zorgen uit te brengen bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat over de ontstane situatie? Dat is uiteraard al gebeurd. Wij hebben de DG Maritieme Zaken mondeling onze zorgen overgebracht. Natuurlijk heeft ook het departement hier ontzettend veel moeite mee. Niet voor niets hebben zij op enig moment overwogen of het niet verstandiger zou zijn om een andere aannemer in te schakelen. Dat doe je niet op het moment dat je geen zorgen hebt over de voortgang van dit project, maar alles afwegende is het toch het snelst en waarschijnlijk ook het voordeligst om die vertraging te accepteren en daarover met de aannemer in gesprek te gaan.

De **VOORZITTER**: Geeft dit de heer Hoogervorst aanleiding tot nadere vragen?

De heer **HOOGERVORST** (SP): Op dit moment niet, onder dankzegging aan de gedeputeerde.

De **VOORZITTER**: Zijn er andere leden van de Staten die vragen hebben op dit punt? Dat is niet het geval. Dan gaan wij over tot de stemming over de moties Vreemd en wij beginnen met motie 15.

Gedeputeerde **TEKIN**: Voorzitter, dank aan de heer Hoogervorst om dit te agenderen. In de motie Vreemd wordt gevraagd om samen met de regio de regierol op ons te nemen voor een soort van nulmeting op Lelystad Airport. Ik zeg het even in mijn eigen woorden. Ik vind dat geen verstandige keuze, want het bevoegde gezag is het Rijk en die is ermee aan de slag. Vandaag is bekend geworden dat in verband met de belevingsvlucht de geluidsnormen tegenvielen en dat de regiegroep de minister heeft geadviseerd om daar nader onderzoek naar te doen. Als ik de pers mag geloven heeft zij nader onderzoek toegezegd. Er is al een bredere discussie over rekenen versus meten gaande, niet alleen bij Schiphol maar ook rondom Lelystad. De Tweede Kamer zit daar terecht bovenop. Vanuit mijn rol als voorzitter van de BRS doe ik daaraan mee, maar ik vind

dat in dit dossier wel zorgvuldigheid in acht moet worden genomen en die verantwoordelijkheid ligt bij het Rijk. Wat ik wel doe en dat zal ik nog stringenter doen ook naar aanleiding van uw signalen, ik zal bij de minister weer onder het voetlicht brengen hoe belangrijk het is dat er een nulmeting komt voor West-Friesland en de Kop van Noord-Holland. Ik trek al op met de regio West-Friesland en dat blijf ik doen, maar zoals u het hier vraagt, vind ik een stap te ver gaan. Die stap ligt echt bij het bevoegd gezag en dat is Den Haag.

De **VOORZITTER**: Wij gaan stemmen over motie 15.

De heer **STRUBEN** (D66): Stemverklaring. In de commissie is gevraagd om Lelystad een keer te bezoeken en goed geïnformeerd te worden over de consequenties voor Noord-Holland. Daarin kan dit worden meegenomen, reden waarom wij dit nu te vroeg vinden, en dus tegen zullen stemmen.

De heer **DE KAM** (CDA): Vanwege mogelijk dubbele belangen onthoud ik mij van stemming.

Mevrouw **VERMAAS** (PvdD): Voorzitter, wij vinden het wel verstandig om een nulmeting te gaan doen bij het vliegveld, maar wij willen wel vermeld zien dat wij sowieso tegen uitbreiding van het vliegveld zijn.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de leden van de fracties GL, SP, PvdD, CU/SGP, 50plus, de overige leden tegen, zodat de motie is verworpen. Dan motie 16, briefing Markermeerdijken. Mag ik gedeputeerde Van der Hoek als plaatsvervanger van gedeputeerde Loggen vragen om ons daarover te adviseren?

Gedeputeerde **VAN DER HOEK**: Voorzitter, dat doe ik graag. Er worden door GL grofweg twee dingen geconstateerd inzake de briefing Markermeerdijken, namelijk dat er is gevraagd om een reëel overleg – alsof dat niet zou hebben plaatsgevonden – en er zouden door GS geen stukken zijn aangeleverd waaruit PS kunnen opmaken of er voldoende is voorzien in participatiemogelijkheden. GS zijn van mening dat er wel een uitgebreid en intensief participatietraject is gevolgd vanaf 2013 en 2014 met keukentafelgesprekken, informatiebijeenkomsten, presentaties, ontwerpateliers, inloop- en parallelsessies en workshops. GS zien geen reden om aan de kwaliteit van de evaluatie te twijfelen en wij twijfelen ook niet aan de conclusies. Het participatietraject gaat ook nog door. Er worden nog gesprekken gevoerd met de indieners van de zienswijzen wanneer het gaat over het raken van directe belangen, dus grond en bedrijven en om schade te voorkomen tijdens de uitvoering. Ook heeft de alliantie nog na het ontvangen van de zienswijzen, veel achtergrondinformatie beschikbaar gesteld, bijvoorbeeld de berekeningen over de noodzakelijke versterking en over de risicoanalyses. Bewoners en belanghebbenden hebben – ook de Stichting Zuyderzeedijk – een uitnodiging gehad voor een toelichting. Uit mijn informatie blijkt dat dat een aantal keren is gebeurd en dat de stichting juist niet wil praten met NHNK en met de alliantie. Dan over de informatievoorziening. Het klopt dat GS aan PS geen stukken hebben gestuurd over het participatieproces, maar dat betekent niet dat PS niet zijn geïnformeerd. Er zijn twee technische briefingen geweest waarin expliciet aandacht is

besteed aan het participatieproces, 28 september 2017 en dit jaar op 15 januari. De technische briefing van januari was juist bedoeld om u de mogelijkheid te geven om te reageren op het ontwerpprojectplan tijdens de inspraakronde. De heer Loggen had dat beloofd en dat is ook zodanig gebeurd. Daarnaast is de rapportage maatschappelijke participatie van 14 september 2017 tot en met 24 januari 2018 mede ter inzage gelegd door GS. Kortom, PS hadden ook daarvan kennis kunnen nemen. En dan nu naar het dictum. Uiteraard besluiten PS over de verklaring van geen bedenkingen, maar om daar nu nog eerst een informatie voor op te stellen, dat is aan u. Het is ook aan u en u zet dat terecht in de motie, om daar vorm aan te geven aan die aanvullende inspraakmogelijkheid als u daar behoefte aan heeft. GS achten het echter om daarvoor een technische briefing te gebruiken, een oneigenlijk instrument. Het is een ondergraving van uw eigen positie, want die is specifiek bedoeld voor PS om specifieke technische vragen te stellen naar aanleiding van een concreet stuk dat voorligt. Dus wat dat betreft zouden GS u adviseren daarvoor een andere vorm te kiezen, zoals een hoorzitting of informatiemarkt. Een uitgebreid antwoord, maar volgens mij voldoende.

De heer **KRAMER** (GL): Van de orde. Ik zit met een probleem. Er wordt een enorm uitgebreid antwoord gegeven waarvan ik constateer dat dit op het laatste onderdeel na, totaal niet slaat op de ingediende motie. Ik kan daar niet op reageren.

De **VOORZITTER**: Dat is nou eenmaal de orde hier. De gedeputeerde heeft juist in uw richting een suggestie gedaan.

De heer **KRAMER** (GL): Het eerste gedeelte is klinkklare onzin, sorry dat ik die term moet gebruiken.

De **VOORZITTER**: Dan gaan wij nu stemmen. Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties GL, SP, PvdD en CU/SGP, de overige leden daar tegen dus de motie is verworpen. Ik was even wat abrupt, maar op het moment dat dat soort teksten wordt gebruikt, dan heeft dat weinig meer met een zakelijke discussie te maken. Motie 17, een dag gratis met de bus.

Gedeputeerde **POST**: Voorzitter. Op zich lijkt deze motie van CU/SGP gesteund door GL, sympathiek, maar het conflict in het OV is een conflict geweest tussen werkgevers en werknemers en zo hebben wij ons ook steeds verstaan over dit onderwerp. Dat zou betekenen dat als wij invulling zouden geven aan datgene wat u vraagt, dat wij ons alsnog onderdeel laten uitmaken van dat conflict en daar hebben wij geen enkele behoefte aan. Er is in de provincie op verschillende plekken heel verschillend omgegaan met het middel van staking. Er zijn plekken geweest waar 100% van het openbaar vervoer gewoon is doorgereden en er zijn plekken waar alle lijnen zijn doorgereden en er zijn plekken waar maar 10% is doorgereden. De verschillende regio's in Noord-Holland zijn op geen enkele wijze met elkaar te vergelijken. Tenslotte geef ik u in overweging dat er in het verleden andere aanleidingen zijn geweest waardoor het OV niet de remise is uitgekomen en daar is nooit iets mee gebeurd. Ik zou het heel ingewikkeld vinden, juist op een moment waar wij geen onderdeel zijn geweest van dit conflict, wij nu maatregelen zouden

moeten nemen terwijl dat in die andere gevallen niet is gebeurd. Het college ontraadt deze motie, met name vanwege het eerste argument, conflict werkgever/werknemer.

De **VOORZITTER**: Wij gaan stemmen. Stemverklaringen?

De heer **TIJSSENS** (D66): Wij gaan mee in de uitleg dat het niet verstandig is om te treden in het arbeidsconflict tussen bonden en vervoerder.

De **VOORZITTER**: Mag ik de voorstanders vragen de hand op te steken? Dat zijn de fracties SP, GL, PvdD, CU/SGP, de overige leden tegen, zodat ook deze motie is verworpen.

16. Sluiting

De **VOORZITTER**: Wij zijn aan het einde van onze vergadering gekomen. De volgende vergadering vindt plaats op 8 oktober en vangt aan om 10.00 uur. Ik sluit nu deze vergadering. In de tuin staat u een borrel te wachten en aansluitend sluiten we af met de barbecue. Ik wens u allen een fijn zomerreces toe en ik zie u op 8 oktober hopelijk gezond en veilig terug.

***

Notulen concept

Provinciale Staten van Noord-Holland

Datum	:	12 september 2018
Voorzitter	:	dhr. J.W. Remkes / dhr. Z. Yurdakul
Griffier	:	mw. K. Bolt
Contactpersoon griffie	:	mw. V. Mulder statengriffie@noord-holland.nl

Aanwezig: Mw. R. Alberts (SP), mw. W. van Andel (CDA), dhr. E. Annaert (VVD), dhr. W. Bakker (D66), mw. I.A. Bezaan (PVV), mw. C. Boelhouwer (SP), dhr. J.M. Bruggeman (SP), dhr. M. Deen (PVV), mw. S.S. Doevendans (PvdA), mw. M. van Duijn (PvdA), dhr. H.J. de Graaf (CDA), mw. J.M.E. de Groot (SP), dhr. F. de Groot (D66), dhr. A. Hietbrink (GL), dhr. J.J.A.M. van Hooff (PVV), mw. A.A.J. Jellema (PvdA), mw. J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), dhr. P.J. de Kam (CDA), mw. P.E. Kirch-Voors (VVD), mw. S. Klaassen (D66), dhr. M.C.A. Klein (CU-SGP), mw. R.P.M. Kocken (GL), mw. W. Koning-Hoeve (CDA), dhr. F. Kramer (GL), dhr. J. Kramer (VVD), mw. F.M. Lagerveld (VVD), dhr. J.H. Leever (ONH), dhr. A.E. van Liere (PvdD), dhr. N. Papineau Salm (PvdA), mw. Z. Pels (GL), mw. E.A.S. Rommel (VVD), mw. C.W.M. van Rooij (PvdA), dhr. D.J. van der Sluijs (PVV), dhr. J.P.M. van Straaten (VVD), mw. A.J.C.E. Strens (D66), dhr. H.W. Struben (D66), dhr. A.E. Tijssens (D66), dhr. M. Tromp (VVD), dhr. L.Hj. Voskuil (PvdA), mw. C. Weemhoff (D66), dhr. M.R.F. Wiesehahn (VVD), dhr. A.J.C. de Wit (VVD), dhr. Z. Yurdakul (D66), mw. I. Zaal (D66), dhr. F.A.S. Zoon (PvdD)

Afwezig: dhr. T.M. Buijtendorp (D66), dhr. J. Haijen (SP), dhr. D.G. Heijnen (CDA), dhr. W. Hoogervorst (SP), dhr. N. Kaptheijns (PVV), mw. A. van Langen-Visbeek (VVD), dhr. M.S. Ludriks (PVV), mw. O.A.C. de Meij (50PLUS), dhr. X.J. den Uyl (PvdA), mw. L.D. Vermaas (PvdD)

Agenda			**Paginanummer**
1.		Opening en mededeling	02
2.		Vaststelling agenda, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en regeling van werkzaamheden	02
2.a.		Installatie en beëdiging Statenlid CDA	02
2.b.		Installatie en beëdiging Statenlid VVD	02
2.c.		Installatie en beëdiging duocommissielid CU/SGP	02
3.a.		Statenvoordracht 47 Vaststelling profielschets Commissaris van de Koning in de provincie Noord-Holland en aanbieden vastgestelde profielschets aan de minister van BZK	04
3.b.		Statenvoordracht 46 Vaststelling van de verordening op de vertrouwenscommissie (inclusief instellen van de vertrouwenscommissie)	15
4.		Sluiting	15

1. Opening en mededelingen

De **VOORZITTER** (Remkes): Dames en heren, van harte welkom. De vergadering is geopend. Ik verzoek u uw mobiele telefoons tijdens de vergadering uit te zetten. Bericht van verhindering is binnengekomen van de heer Den Uyl (PvdA), mevrouw De Meij (50plus), de heer Heijnen (CDA), de heer Buijtendorp (D66), mevrouw Vermaas (PvdD), de heer Ludriks (PVV), de heer Kaptheijns (PVV), mevrouw Van Langen (VVD) en de heer Hoogervorst (SP). De heer Van Liere (PvdD) zal wat later zijn evenals de heer Haijen (SP), de heer De Groot (D66), mevrouw Weemhoff (D66) en de heer Tijssens (D66). Ik vind het aantal afwezigen in deze vergadering wel relatief hoog.

2. Regeling van werkzaamheden, vaststellen primus bij hoofdelijke stemming en vaststelling agenda

De **VOORZITTER**: De primus. Op grond van artikel 18 van het Reglement van Orde is het lotnummer gevallen op nummer 11, de heer Van Straaten (VVD). Wenst iemand over de agenda het woord? Dat is niet het geval, dan is de agenda overeenkomstig het voorstel van de fractievoorzitters vastgesteld.

2.a. Installatie en beëdiging Statenlid CDA
2.b. Installatie en beëdiging Statenlid VVD
2.c. Installatie en beëdiging duocommissielid CU/SGP

De **VOORZITTER**: Overeenkomstig artikel 10 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten heb ik tot lid van de Commissie van Onderzoek geloofsbrieven benoemd mevrouw Van Duijn (PvdA), de heer Bakker (D66) en de heer Hietbrink (GL). Ik geef nu graag het woord aan de voorzitter van de commissie, mevrouw Van Duijn.

Mevrouw **VAN DUIJN** (PvdA): Voorzitter. Ter voldoening aan uw opdracht hebben wij onderzocht de geloofsbrieven en de daarbij behorende bescheiden die de benoemd verklaarde leden de heer Tromp (VVD) en mevrouw Van Andel (CDA) aan uw vergadering hebben toegezonden. Het onderzoek heeft aangetoond dat blijkens de in gevolge artikel W7, tweede lid Kieswet aan PS toegezonden afschriften van de besluiten van de voorzitter van het Centraal Stembureau voor de verkiezing van leden van PS van Noord-Holland van 12 september 2018 tot leden van PS benoemd zijn verklaard de heer Tromp (VVD) en mevrouw Van Andel (CDA). De commissie adviseert PS te besluiten mevrouw Van Andel (CDA) en de heer Tromp (VVD) toe te laten als lid van uw Staten.

De **VOORZITTER**: De commissie adviseert beide leden toe te laten. Verlangt iemand hierover het woord? Dat is niet het geval, dan is unaniem door u besloten mevrouw Van Andel en de heer Tromp als lid van PS toe te laten. Ik ontbind onder dankzegging de Commissie van Onderzoek geloofsbrieven en dank de leden voor de verrichte werkzaamheden. De beëdiging is nu aan de orde. Ik verzoek mevrouw Van Andel en de heer Tromp als Statenlid en mevrouw Terlouw als

duocommissielid naar voren te treden. Mevrouw Van Andel wenst de eed af te leggen, de heer Tromp de belofte en mevrouw Terlouw wenst de eed af te leggen. Mevrouw Keur (CDA) heeft mij verzocht haar ontslag te verlenen conform artikel X2, tweede lid van de Kieswet. Ik heb dat ontslag inmiddels verleend. Haar lidmaatschap wordt opgevolgd door mevrouw Van Andel (CDA). De heer Slettenhaar (VVD) heeft mij verzocht hem ontslag te verlenen conform artikel X2, tweede lid van de Kieswet. Ik heb dat ontslag inmiddels verleend. Zijn lidmaatschap wordt opgevolgd door de heer Tromp (VVD). De fractievoorzitter van de CU/SGP heeft laten weten dat de heer Ceder in verband met zijn drukke functie als raadslid in Amsterdam zijn functie als duocommissielid wil neerleggen. Mevrouw Terlouw, nummer 3 op de lijst van de CU/SGP, is bereid gevonden deze rol op zich te nemen. De installaties zijn nu aan de orde. Provinciale Staten hebben zojuist besloten mevrouw Van Andel en de heer Tromp toe te laten als lid van Provinciale Staten. Ik stel mevrouw Van Andel daarom thans in de gelegenheid de in artikel 14 van de Provinciewet bedoelde eed en belofte in mijn handen af te leggen. Ik zal u eerst de formule van de eed en belofte voorlezen. “Ik zweer dat ik om tot lid van Provinciale Staten benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd. Ik zweer dat ik om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen. Ik zweer dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als lid van Provinciale Staten naar eer en geweten zal vervullen”. Ik verzoek u onder het opsteken van de voorste twee vingers van uw rechterhand mij na te zeggen: “Zo waarlijk helpe mij God almachtig”.

Mevrouw **VAN ANDEL** (CDA): Zo waarlijk helpe mij God almachtig.

De **VOORZITTER**: Mag ik u dan van harte gelukwensen met uw beëdiging. De heer Tromp. Ik zal u de formule van de verklaring en belofte voorlezen. “Ik verklaar dat ik om tot lid van Provinciale Staten benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd. Ik verklaar en beloof dat ik om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen. Ik beloof dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als lid van Provinciale Staten naar eer en geweten zal vervullen”. Ik verzoek u onder het opsteken van de voorste twee vingers van uw rechterhand, mij na te zeggen: “Dat verklaar en beloof ik”.

De heer **TROMP** (VVD): Dat verklaar en beloof ik.

De **VOORZITTER**: Ik wens u van harte geluk. Dan mevrouw Terlouw. Op grond van het bepaalde in artikel 61, lid 4 van het Reglement van Orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies, dient een commissielid dat geen lid van Provinciale Staten is, in de vergadering van Provinciale Staten in handen van de voorzitter de eed of gelofte af te leggen. Ik stel u thans hiertoe in de gelegenheid. Ik zal u eerst de formule van de eed voorlezen. “Ik zweer dat ik om tot lid van een commissie benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of

beloofd. Ik zweer dat ik om iets in deze functie te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen. Ik zweer dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als adviseur van het provinciaal bestuur naar eer en geweten zal vervullen". Ik verzoek u onder het opsteken van de voorste twee vingers van uw rechterhand, mij na te zeggen: "Zo waarlijk helpe mij God almachtig".

Mevrouw **TERLOUW** (CU/SGP): Zo waarlijk helpe mij God almachtig.

De **VOORZITTER**: Van harte gelukgewenst. Ik schors de vergadering voor de felicitatieronde.

3.a. Statenvoordracht 47 Vaststelling profielschets Commissaris van de Koning in de provincie Noord-Holland en aanbieden vastgestelde profielschets aan de minister van BZK

De **VOORZITTER** (Remkes): Ik heropen de vergadering om namens u zo meteen de minister te verwelkomen. Ik verzoek u dan ook om allemaal te gaan zitten. Ik verzoek de fractievoorzitters of hun vertegenwoordigers in deze vergadering en de vicevoorzitter van PS daar te gaan staan. Excellentie, dit gebouw aan de Dreef is voor u niet helemaal onbekend terrein, met name niet vanuit de vorige functie maar ook bij deze gelegenheid, zeer hartelijk welkom, ook voor uw ambtelijke ondersteuning de heer 't Lam en de heer Van Dijk, welkom in deze bijzondere vergadering van de Staten van Noord-Holland, want dit is in feite de eerste officiële stap op weg naar een nieuwe Commissaris van de Koning (CdK) en wij zijn daarom verheugd dat u er bent. U zult begrijpen dat ik hier enigszins met gemengde gevoelens sta. De fractievoorzitters hebben een profielschets voorbereid waarbij zij onder meer gebruik hebben gemaakt van de inbreng van de inwoners van Noord-Holland met de campagne "Wie wordt jouw Commissaris van de Koning?". Vandaag wordt de profielschets besproken en vastgesteld door PS en aan u overhandigd door de beoogd voorzitter van de vertrouwenscommissie en tevens de fractievoorzitter van de VVD, de heer Annaert. Eveneens wordt er gedurende deze vergadering een vertrouwenscommissie benoemd en zal de verordening op deze vertrouwenscommissie worden vastgesteld. Dan is nu het moment aangebroken dat ik de voorzittershamer figuurlijk zal overdragen aan de vicevoorzitter van PS, de heer Yurdakul. Ik wens u allen een zeer vruchtbare vergadering met hele vruchtbare concrete resultaten toe.

De **VOORZITTER** (Yurdakul): Dank u wel. Wij zullen ervoor zorgdragen dat u op de hoogte wordt gebracht van de uitkomst van deze vergadering. Aan de orde is de vaststelling van de profielschets van de CdK en het aanbieden van de profielschets aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ik zal de agendavolgorde kort toelichten. We beginnen met een toelichting op de totstandkoming van de profielschets door de heer Annaert namens de fractievoorzitters. Hierna hebben alle fracties de gelegenheid om aan te geven wat zij het belangrijkste vinden in de profielschets. Vervolgens nodig ik de minister uit om te reageren op de profielschets en eventuele vragen te stellen waarna de heer Annaert de gelegenheid krijgt te antwoorden. Vervolgens zal ik u vragen de profielschets en de verordening op de vertrouwenscommissie vast te stellen. Tenslotte zal de heer Annaert de profielschets aan de

minister overhandigen. Zoals gebruikelijk bij belangrijke vergaderingen houden wij de volgorde van sprekers aan van fracties van klein naar groot en van oppositie- naar coalitiepartijen.

De heer **ANNAERT** (VVD): Excellentie, voorzitter, collega's en overige aanwezigen. Op 10 april 2018 hebben PS er kennis van genomen dat de CdK en ik citeer uit zijn brief "Na ampele overweging de minister van BZK heeft verzocht te bevorderen dat hem met ingang van 1 januari 2019 door zijne Majesteit de Koning ontslag wordt verleend." De reden van zijn beslissing heeft niets te maken met zijn dagelijkse werkzaamheden en verantwoordelijkheden, zo schrijft de heer Remkes, maar wel met de door zijn partner en hem gevoelde behoefte aan een grotere vrijheid om meer tijd te nemen voor hun privéleven. De CdK geeft aan dat het een lastige afweging is om het juiste moment te kiezen om afscheid te nemen van dat mooie publieke ambt en daar bekendheid aan te geven. "Door die beslissing echter nu bekend te maken kan tijdig en zorgvuldig in zijn opvolging worden voorzien", aldus de heer Remkes in zijn brief "en is de opvolger ingewerkt als in 2019 na de verkiezingen de nieuwe Staten en een nieuw college van GS aantreden." Ik kan u namens PS melden dat wij de heer Remkes zeer erkentelijk zijn voor zijn inzet als CdK en dat wij dankbaar zijn dat hij tot 1 januari 2019 aan het ambt verbonden blijft. Dat geeft ons als PS inderdaad de gelegenheid om op zorgvuldige wijze op zoek te gaan naar een opvolger. De fractievoorzitters van PS zijn begonnen met de procedure om te komen tot een nieuwe CdK en dat begint met het opstellen van eisen en ervaringen die passen bij het profiel van een CdK in Noord-Holland. Om te komen tot een evenwichtige profielschets hebben de fractievoorzitters tijdens meerdere bijeenkomsten hierover met elkaar van gedachten gewisseld. Voorts zijn de leden van GS, de provinciesecretaris, de kabinetschef en de Statengriffier geïnterviewd over de punten waarop naar hun oordeel kandidaten voor het ambt uiteindelijk beoordeeld zouden moeten worden. Tevens is in de provincie een raadpleging gehouden in de vorm van een publiekscampagne #jouwCdK. Alle Noord-Hollanders konden in de periode van 4 juni tot en met 2 juli 2018 aangeven over welke eigenschappen en ervaringen de nieuwe CdK dient te beschikken. In totaal hebben 1178 personen de gelegenheid aangegrepen om de enquête in te vullen waarvan 989 inwoners van Noord-Holland en 189 medewerkers van de provincie Noord-Holland, wat zeker ook inwoners kunnen zijn. Om recht te doen aan de verzamelde gegevens hebben de fractievoorzitters van PS die reacties mee laten wegen bij het opstellen van de voorliggende profielschets. Wij denken u nu een profielschets aan te kunnen bieden die de Noord-Hollandse uitdagingen verbindt met de aan de nieuwe CdK te stellen eisen van bekwaamheid en geschiktheid. Ik zal iets nader ingaan op de opzet van de publiekscampagne en wat die heeft opgeleverd. De raadpleging van de inwoners van Noord-Holland als onderdeel van de publiekscampagne vond plaats aan de hand van een digitale vragenlijst met zeven keuzevragen en een open vraag, namelijk 'wat ik belangrijk vind aan een toekomstige CdK is…' en dan was het aan eenieder om in te vullen wat hij of zij daar wilde invullen. Andere onderdelen van de campagne waren vijf filmpjes waarbij inwoners van Noord-Holland op straat gevraagd werden naar wat een CdK doet en die filmpjes werden wekelijks verspreid via social media met de oproep om de vragenlijst in te vullen. Inwoners werden voorts aangespoord om hun mening te geven via een promotieactie tijdens de wandelvierdaagse op 22 juni in het AFAS Stadion in Alkmaar. De campagne-elementen zijn via nauwe samenwerking met de provinciale partners, gemeenten en lokale en regionale media wekelijks onder de aandacht

gebracht en de respondenten konden hun gegevens achterlaten voor een ‘meet en greet’ met de nieuwe CdK en een derde van alle respondenten heeft dat ook gedaan. Twintig van hen kregen voor 15 juli bericht dat zij als gast van PS worden uitgenodigd voor de installatie van de nieuwe CdK naar verwachting op 7 januari 2019, want je weet het maar nooit. Alle eigenschappen in de vragenlijst kunnen passen bij een CdK. Net als bij de campagnes van andere provincies en gemeenten is hierbij niet voor echte tegenstellingen gekozen. Juist de nuance kan interessant zijn. De antwoorden op basis van de enquête uit de vragenlijst zijn op een aantal punten opvallend en op andere juist weinig uitgesproken. Enkele daarvan haal ik hierna aan. De respondenten hebben geen duidelijke voorkeur voor een deskundig bestuurder of een betrokken commissaris die gemakkelijk bereikbaar is, 56% van de respondenten vindt het belangrijk dat de CdK de weg weet in Noord-Holland in plaats van in politiek Den Haag en Brussel. De eigenschappen eerlijk en duidelijk worden door 72% van de respondenten belangrijker gevonden dan de eigenschappen diplomatiek en bedachtzaam. 43% heeft een voorkeur voor een CdK die rekening houdt met alle belangen en 40% vindt het belangrijk dat hij bestuurlijke knopen doorhakt. Tot slot, respondenten spreken de voorkeur uit voor een commissaris die open staat voor verandering, 59%. Bijna 75% van de respondenten heeft antwoord gegeven op de open vraag die ik net duidde. Door middel van een analyse zijn alle antwoorden van respondenten geclusterd tot de tien meest genoemde eigenschappen van de toekomstig CdK. 1. Open. 2. Eerlijk. 3. Integer. 4. Een mensenmens. 5. Betrokken. 6. Toegankelijk. 7. Verbinden/bruggenbouwer. 8. Zichtbaar. 9. Betrouwbaar en 10, luisteren. Uiteindelijk hebben de interne gesprekken en de resultaten van de publiekscampagne geleid tot een schets waarin wij vertellen wat voor soort provincie Noord-Holland is, waarin wij de taakomschrijving van een commissaris geven en waarin wij formuleren welke uitdagingen op stapel staan en waarin staat wat Noord-Hollanders van de nieuwe CdK verwachten. Uit de inleidende samenvattende tekst van de profielschets blijkt wat dat dan is. Daaruit blijkt wie wij zoeken en wel een gezaghebbend en integer bestuurder die de inwoners van alle regio’s in de provincie goed begrijpt. Dat is de nieuwe CdK die Noord-Holland zoekt. Als ruimdenkend belangenbehartiger en communicatief sterk boegbeeld zet de CdK zich met enthousiasme en energie in voor de provincie. Warm en met statuur vertegenwoordigt de CdK een veelzijdige en diverse provincie. Deze beschrijving is vertaald in zes eisen die ik hier tot slot kort zal herhalen. Onze commissaris is toegankelijk voor alle Noord-Hollanders, verbindt de veelzijdigheid van de Noord-Hollandse regio’s, is hét gezicht van onze provincie in Nederland en daarbuiten, heeft liefde voor de provinciale democratie, bevordert het bestuurlijk proces en vervult de Rijkstaken buitengewoon goed.

Mevrouw **ALBERTS** (SP): Mevrouw de minister, voorzitter en alle aanwezigen, wij gaan een proces in dat niet elke dag voorkomt. Het zal intensief zijn, de lat ligt hoog en ik hoop dan ook dat wij een CdK zullen vinden die aan al deze voorwaarden kan voldoen en dat er iemand is die denkt, ik kan dat, ik ga solliciteren, want wij hebben het wel moeilijk gemaakt. Dat is wat ik erover wil zeggen, want de heer Annaert heeft al het andere al genoemd.

Mevrouw **BEZAAN** (PVV): Voorzitter, geachte minister, voorzitter, Statenleden en overige aanwezigen. Aan de fractievoorzitters is gevraagd kort te spreken over hetgeen hun fractie echt belangrijk vindt in de vereisten in de profielschets voor de nieuwe CdK. Welnu, de voorkeur van

de PVV gaat uit naar een politiek onafhankelijk en onpartijdig persoon die boven de partijen staat, dit om de controlefunctie van PS zo goed mogelijk tot zijn recht te laten komen. Iedere vorm van twijfel over de onafhankelijkheid van de CdK moet voorkomen worden. Het kan niet zo zijn dat dit soort functies louter uitgeoefend worden door bestuurders van bepaalde partijen. Wij zoeken een CdK en voorzitter van PS die in alle opzichten onfeilbaar is en op geen enkele wijze beticht kan worden van een vooringenomenheid die afbreuk doet aan de statuur van deze functie. Ik dank u voor uw aandacht.

De heer **HIETBRINK** (GL): Geachte minister, beste collega's. Wij hebben de afgelopen maanden samen een profielschets opgesteld voor een nieuwe CdK van onze mooie provincie met input van ons en van heel veel verschillende Noord-Hollanders en medewerkers van onze organisatie. Zij waren graag bereid een bijdrage te leveren en ik wil hen daar langs deze weg van harte voor bedanken. Dat proces heeft geresulteerd in de voorliggende profielschets. Voor GL bevat die profielschets veel relevante aanknopingspunten om te komen tot een goede keuze van een opvolger van de huidige CdK. De nieuwe CdK is volgens de schets een persoon die de veelzijdigheid van de Noord-Hollandse regio's verbindt. Die veelzijdigheid is inderdaad een kracht van onze provincie, maar zorgt ook voor spanningen die in de toekomst niet kleiner worden als wij de zaken op zijn beloop laten. Als wij in alle regio's de voorzieningen op peil willen houden en voor al onze inwoners de kwaliteit van leven willen verhogen, vraagt dat om een grote inspanning van onze kant. Het vraagt om een CdK die in staat is om maatschappelijke partijen en instellingen bij elkaar te brengen, juist als ze uiteenlopende belangen hebben. Een CdK die partijen actief verbindt en die verandering omarmt en belichaamt. De nieuwe CdK moet iemand zijn met hart voor de provinciale democratie, iemand met oog voor het betrekken van onze inwoners en met een open houding ten opzichte van nieuwe vormen van democratie. Bijzondere aandacht is wat ons betreft nodig voor het debat in Haarlem. Wij hebben de afgelopen periode regelmatig met elkaar vastgesteld dat onze beraadslagingen gebaat zouden zijn bij een gezonde dosis dualisme. Wij zoeken een CdK die niet zal schromen om bij alle politieke partijen de deugden van het dualisme onder de aandacht te brengen. In het profiel vragen wij om een kandidaat met bestuurlijke ervaring. Wij willen hier expliciet en met nadruk aangeven dat die ervaring wat ons betreft niet beperkt hoeft te worden tot politiek bestuurlijke ervaring. Een kandidaat met statuur in het brede maatschappelijke domein is wat ons betreft van harte uitgenodigd om te reageren. Onze nieuwe CdK heeft oog voor diversiteit en zal zich sterk maken om het Noord-Hollandse bestuur op dat punt te versterken. Wij hopen en verwachten daarvoor aandacht bij de kandidatenselectie van onze nieuwe CdK. Om die reden, minister, willen wij u vragen bij de selectie bijzondere aandacht te schenken aan diversiteit, net zoals wij dat zullen vragen van onze nieuwe CdK.

De heer **VAN LIERE** (PvdD): Voorzitter, Statenleden, minister, gedeputeerden, mensen op de tribune of thuis en in het bijzonder, potentiële kandidaten. De PvdD vindt dat PS de CdK rechtstreeks zou moeten kiezen, dat is helaas nog niet de wettelijke procedure. PS stellen de profielschets vast. De vertrouwenscommissie spreekt de kandidaten na voorselectie door de minister en draagt uiteindelijk aan PS minstens twee kandidaten voor. PS maken een keuze en doen een aanbeveling aan de minister. Meestal volgt de minister de aanbeveling op en draagt zij

de kandidaat ter benoeming voor aan de Koning. In de profielschets zijn de voorkeuren van de mensen in Noord-Holland opgenomen. Liever eerlijk en duidelijk dan diplomatiek en bedachtzaam, iemand die open staat voor verandering. Het is terecht dat de inwoners die voorkeur hebben, want grote veranderingen zijn de komende jaren een gegeven. Wij hebben nog maar 15% van de biodiversiteit over en dat moet beter, planten en dieren moeten meer ruimte krijgen. Klimaatverandering, zeespiegelstijging, het zijn grote uitdagingen en die staan terecht prominent in de profielschets. Staan voor de bescherming van natuur, voor een gezonde leefomgeving en duurzame oplossingen. Dat is onze nieuwe commissaris. Wij zijn benieuwd wie het gaat worden.

De heer **KLEIN** (CU/SGP): Voorzitter, aanwezigen, Statenleden, geachte minister. Dank dat u hier gekomen bent om met ons in gesprek te gaan over de profielschets voor de nieuwe CdK, want wij hebben met elkaar opgeschreven welke eigenschappen volgens ons belangrijk zijn voor een CdK in onze provincie met alle diversiteit en gegeven de uitdagingen van dit moment. Er zijn twee aspecten waar ik in het bijzonder bij stil wil staan. Ten eerste is dat de urgentie van de uitdagingen waar wij voor staan en wat dat betekent voor een nieuwe CdK. Ik som er een aantal op, al vertel ik u natuurlijk niets nieuws. Het is voor woningzoekenden steeds moeilijker een passende en betaalbare woning te vinden. Hoe zorgen wij voor voldoende betaalbare woningen en bewaren wij gelijktijdig het open landschap? De landbouw zal in de komende jaren toekomstbestendig moeten worden en dit vereist een systeemverandering op vele fronten. De energietransitie is een van de noodzakelijke veranderingen die nodig zijn om de aarde leefbaar te houden en de provincie speelt hierbij een belangrijke rol en dit zal om moeilijke keuzes vragen. De mobiliteit in de noordelijke Randstad dreigt vast te lopen en vraagt om langetermijnoplossingen en andere keuzes dan alleen meer asfalt. De biodiversiteit loopt op vele plekken nog steeds terug, een groot deel van onze bodem daalt en ook daarvoor zijn stappen nodig. Ik weet dat deze veranderingen op veel plekken in Nederland spelen, maar ik denk dat ze juist hier in Noord-Holland in het bijzonder samenkomen. Dit vraagt om een commissaris die in verbinding met alle maatschappelijke partijen ruimte geeft aan creatieve oplossingen. Die verandering omarmt en ook stelling durft te nemen wanneer dat noodzakelijk is. Het tweede aspect wat ik wil benoemen is de rol van de CdK als boegbeeld van de provinciale politiek. De woorden integer en eerlijk werden door inwoners – overigens naast het woord vrouw – het vaakst genoemd als gewenste eigenschappen. Wij hebben gezien hoe onze huidige CdK zich heeft ingezet voor bewustwording van het belang van integriteit binnen alle lagen van het provinciaal bestuur. Tegelijkertijd zien wij dat in de samenleving het vertrouwen in de politiek tanende is. Mensen vermoeden of observeren besluiten van politici die niet uit te leggen zijn. Zij hebben soms het gevoel dat politieke keuzes opportunistisch en inconsequent zijn. Ik maak mij hier grote zorgen over. Aan ons als politici de taak om te laten zien hoe belangrijke besluiten worden genomen op een transparante en democratische manier op basis van een eerlijk debat en afweging van alle belangen. Het is daarom dat wij vragen om een CdK met liefde voor de provinciale democratie, want hoewel het een opdracht is voor ons allen, bevindt een CdK zich op een unieke plek. Wij vragen dat onze CdK door zijn zichtbaarheid naar buiten en door zijn dubbelrol als voorzitter van PS en GS bijdraagt aan een effectief opereren van ons democratisch

orgaan en de uitstraling daarvan naar buiten. Ik wens u en onszelf veel wijsheid toe bij de selectie van kandidaten.

De heer **LEEVER** (ONH): Excellentie, welkom in dit mooie huis, collega's en gedeputeerden en de aanwezigen op de publieke tribune. Wij zoeken een nieuwe commissaris. Sinds 1814 is dit de 17e commissaris in dit huis, een bijzondere baan in een bijzondere provincie. Wij vragen toch wel behoorlijk wat eisen van onze nieuwe commissaris. Of het nou een man of een vrouw is, is om het even. Het gaat ons erom dat het een persoon is die openstaat voor verandering en die zijn er nog legio in deze provincie, boven de partijen kan staan en een behoorlijke dosis humor heeft, want humor draagt ons over de valleien van problemen heen. Diplomatiek moet hij zijn en goed de weg weten in Den Haag en Brussel niet te vergeten. Oprecht en bedachtzaam, eerlijk en toegankelijk en zichtbaar, 24/7. ONH ziet met belangstelling het proces tegemoet. Ik dank nogmaals mijn collega's in de fase waarin wij nu zitten van de vertrouwenscommissie, want als wij zo doorwerken met elkaar, dan zie ik ook de aankomende periode met vertrouwen tegemoet.

De heer **ANNAERT** (VVD): Collega's, voorzitter, excellentie nogmaals en ook alle overige aanwezigen. Ik zal het u allemaal eerlijk bekennen, maar ik had hier liever vandaag niet gestaan. De VVD is zeer content met de CdK die wij nu hebben en hadden dan ook graag gezien dat hij nog een behoorlijk tijdje zou blijven. Uiteraard heeft onze fractie begrip voor de afwegingen die de CdK persoonlijk heeft gemaakt, maar jammer is het wel. Het liefst zou ik de minister en onszelf een onmogelijke opdracht willen meegeven, namelijk zoek een tweede Johan Remkes. Het feit dat ik aangeef dat dit een onmogelijke opdracht is, brengt ons terug naar de realiteit dat wij op zoek zijn naar een nieuw en uniek persoon die het prachtige ambt van CdK in Noord-Holland kan gaan vervullen. Voor de VVD is de voorliggende profielschets leidend. De accenten die onze fractie daarbij legt, zijn bestuurlijke ervaring, toegankelijkheid voor alle Noord-Hollanders en oprechte betrokkenheid, optreden als het gezaghebbend boegbeeld en daarbij altijd en overal de belangen behartigend van Noord-Holland en het bevorderen van het bestuurlijke proces met liefde voor de provinciale democratie. Excellentie, u en ons wacht een belangrijke en misschien lastige opgave, een waardig opvolger voor de huidige commissaris vinden. Geen sinecure, maar wel een prachtige uitdaging. Want laten we eerlijk zijn, wie zou er nu geen CdK in deze prachtige provincie willen zijn? Wij nodigen belangstellenden die menen aan het profiel te voldoen, nadrukkelijk en van harte uit te solliciteren.

Mevrouw **ZAAL** (D66): Minister en overige aanwezigen. Met het vertrek van de heer Remkes verliest Noord-Holland haar boegbeeld, een betrokken commissaris van statuur die de weg in Den Haag en Brussel goed weet te vinden, bekendheid geniet in Noord-Holland en in dit huis zijn deur altijd heeft open staan voor zijn Statenleden. Bij zijn benoeming kreeg de heer Remkes een belangrijke taak mee. De openheid en eerlijkheid moesten terug in Noord-Holland en dat is hem gelukt. De heer Remkes laat een schoon schip achter voor zijn opvolger en natuurlijk zal ook voor de nieuwe CdK integriteit een belangrijk thema zijn, maar er is ook ruimte voor andere accenten. Bij D66 laten wij ons leiden door vijf richtingwijzers. Op basis van de profielschets, het gesprek in mijn fractie en ook de enquête onder de inwoners heb ik drie richtingwijzers geformuleerd voor de nieuwe CdK. Dat zijn: koester de verscheidenheid, behoud de eenheid,

betrek de samenleving en stimuleer het debat en denk voorbij de grenzen en sta open voor verandering. Ik licht ze heel kort toe. Koester de verscheidenheid en behoud de eenheid. Noord-Holland is een zeer diverse provincie. Met uitzondering van de hunebedden hebben wij bijna alles: strand, een eiland, veenweidegebieden, wereldsteden, et cetera. Die verscheidenheid is onze identiteit en moet gekoesterd worden. De CdK moet net zoveel liefde hebben voor het veenweidegebied als voor de Zuidas, net zoveel liefde voor de inwoners van Den Helder als voor de inwoners van 't Gooi en moet alle gebieden en inwoners met verve vertegenwoordigen. Die diversiteit kan er soms toe leiden dat bepaalde groepen tegenover elkaar komen te staan. Dat moet voorkomen worden, vandaar dat niet alleen de verscheidenheid gekoesterd moet worden, maar ook de eenheid behouden. De samenleving betrekken en het debat stimuleren. De provincie blijft een bestuurslaag op afstand, terwijl er zoveel onderwerpen spelen die iedere inwoner en organisatie raken. De CdK heeft de deuren wijd open staan en nodigt mensen uit om mee te doen. Hij profiteert van het BOB-model en zorgt dat de kennis van Statenleden goed terechtkomt. Ik wil hier nog even aandacht vragen voor de arbeidsvoorwaarden en het terugdringen van de werkdruk van Statenleden, want dat vind ik ook uitdrukkelijk een taak van de CdK. Tot slot, denk voorbij de grenzen en sta open voor verandering. De CdK kent de weg in Noord-Holland heel goed, maar toch ook in Den Haag en Brussel en werkt samen met gemeenten, waterschappen, de MRA en vervoersregio. Gezamenlijk worden de grote uitdagingen die al eerder zijn genoemd, de klimaattransitie maar ook de verduurzaming van de landbouw, aangegaan. De CdK staat open voor innovatie en verandering. Met deze richtingwijzers in het vizier gaan wij met de vertrouwenscommissie op zoek naar een nieuwe waardige opvolger van de heer Remkes.

Mevrouw **VAN ROOIJ** (PvdA): Voorzitter, minister, geachte aanwezigen. Noord-Holland zoekt een nieuwe CdK en misschien zoeken wij naar een nieuwe Remkes, maar die zoektocht is snel klaar. Daar is er maar een van en die is heel uniek. Zoeken wij dan een schaap met vijf poten? Iets wat eigenlijk niet bestaat? Misschien, maar Noord-Holland verdient wel het beste. Dat betekent dat wij toch op zoek gaan naar een schaap met vijf poten, maar dan in de vorm van een mens van vlees en bloed. Kijk je dan naar de publiekscampagne, dan zie je dat de Noord-Hollanders een duidelijk accent leggen. Een accent op open, integer en een mensenmens. Eerlijk en duidelijk wint het van diplomatiek en bedachtzaam. De menselijke kant van een persoon weegt dus zwaar zonder afbreuk te doen aan de vaardigheden die nodig zijn om deze functie uit te oefenen. Dit accent willen wij graag onderstrepen. Maar er is nog een signaal waar ik op wil ingaan. Er waren veel mensen die op deze positie graag een vrouw zien en wij als fractie ook, want met twaalf provincies en één vrouwelijke commissaris in Drenthe is dat nauwelijks een afspiegeling van de maatschappij te noemen. Een op de twaalf ofwel 8%. Bij burgemeesters ligt dat percentage op 20 en wij leven wel met zijn allen in 2018. Mooi dat de profielschets genderneutraal is geformuleerd, maar zestien voorgaande commissarissen in Noord-Holland waren allemaal man. In de 19e eeuw zelfs hele voorname mannen, jonkheren en baronnen. De tijd dat de voornaamheid van een persoon meewoog ligt gelukkig achter ons, maar de achterstand van vrouwen daarentegen is nog lang niet ingehaald. Een voorkeursbehandeling voor vrouwen is in het kader van de gelijke behandelingswetgeving niet mogelijk. Er moet sprake zijn van een achterstand van een bepaalde groep die wordt opgeheven of verminderd. Dan mag bij gelijke geschiktheid de voorkeur gegeven worden aan een vrouw. Er moet een objectieve beoordeling plaatsvinden. Uiteraard. Waarom

vinden wij het belangrijk dat er een vrouw op deze functie komt? Omdat een betere verhouding in deze functie zorgt voor een betere dynamiek en dat komt ten goede aan de kwaliteit van de democratie. Masculiene kwaliteiten zijn vooral gericht op denken en focussen op meetbaarheid, controle en resultaat. Feminiene kwaliteiten daarentegen focussen op contextbewustzijn, draagvlak en maatschappijbewustzijn en participatie. Onderzoek heeft aangetoond dat als er een disbalans is, dit een duidelijk effect heeft en dat bij een situatie die meer in balans is, de resultaten gewoonweg beter zijn. Specifieke kwaliteiten van mannen en vrouwen zijn derhalve complementair. Het is daarom goed voor Nederland als er een betere verhouding man/vrouw komt in deze beroepsgroep en dat is ook goed voor Noord-Holland. Daarbij zou het in het kader van 100 jaar vrouwenkiesrecht in 2019 een heel krachtig signaal zijn. Tegenstanders zullen ongetwijfeld roepen dat die vrouwen niet te vinden zijn of dat zij niet solliciteren. Soms is dat ook zo, want het is aan de vrouw zelf om in actie te komen en om die reden roep ik op deze plaats nadrukkelijk vrouwen op om te solliciteren naar deze functie.

De heer **DE KAM** (CDA): Voorzitter, leden, minister. Is het niet prachtig als een volksvertegenwoordiger echt iets kan bijdragen aan een mooier land? Als het pleidooi van een Statenlid echt wordt gehoord en als de positieve energie in deze Statenzaal echt wordt benut om maatschappelijke veranderingen door te voeren. De nieuwe CdK zal op verfrissende wijze leiding geven aan het debat in deze Statenzaal. Hij of zij stimuleert een levendig debat en geeft ruimte aan verschillende denkbeelden. De CdK geeft ruimte aan verandering. Wie doet wat hij altijd deed, krijgt wat hij altijd kreeg. Buiten de Statenzaal is de CdK de ambassadeur van de provincie en de provinciale politiek. Uit interesse spreekt de CdK met inwoners en is hij of zij in staat om het besluit van de democratische meerderheid uit te dragen, maar evengoed te luisteren naar de opvattingen van de democratische minderheid. Zijn er mogelijkheden om dat meerderheidsbesluit acceptabel te maken voor de minderheid? Zoals de profielschets weergeeft, staat Noord-Holland de komende jaren voor een flinke opgave. De provincie en wij als provinciaal bestuur mogen daaraan meewerken en het is geweldig om daar samen de schouders onder te zetten.

De **VOORZITTER**: Minister, u hebt alle fracties gehoord behoudens een fractie die afwezig is, namelijk 50PLUS. Ik geef het woord aan de minister, mevrouw Ollongren.

Minister **OLLONGREN**: Voorzitter, heel veel dank. Ik vind het ontzettend leuk om hier te zijn in deze prachtige zaal, maar ook omdat ik goede herinneringen heb aan de andere keren dat ik hier was. Wij gaan nu praten over een nieuwe CdK en als minister kan ik niet anders zeggen dan dat alle provincies en alle commissarissen mij even lief zijn, maar uiteindelijk kun je maar op een plek wonen en ik woon in Noord-Holland, dus dat maakt het extra bijzonder. Ik sluit mij graag aan bij de woorden van de heer Annaert in het begin. Het is natuurlijk niet het moment om afscheid te nemen van de heer Remkes, maar ik realiseer mij en ik merk dat ook aan wat iedereen gezegd heeft, dat de heer Remkes een buitengewoon gewaardeerd commissaris is, die wij met lede ogen zien gaan. Maar het is niet anders. U hebt heel veel werk verricht om te komen tot een keuze voor een nieuwe commissaris. Ik heb zojuist heel goed geluisterd en ik probeer goed te begrijpen wie u zoekt, want mijn rol is om u daarbij te helpen. Laat ik beginnen met te zeggen

dat ik ook waardering heb voor de manier waarop u ertoe bent gekomen, dus de raadpleging onder de mensen in de provincie vind ik een heel aansprekende methode en ik denk dat die ook guidance heeft gegeven, als ik kijk naar wat er daarna is gezegd over de profielschets. Er zijn begrippen uit naar voren gekomen en er is de nuance gezocht, maar die nuance geeft toch kleur aan het type commissaris dat past bij deze provincie en nogmaals, om mensen op die manier mee te laten denken, vind ik heel erg te waarderen. Als ik dan kijk naar begrippen zoals gezaghebbend, integer, ruimdenkend, de weg weten in Noord-Holland en ook wel een beetje in Den Haag en Brussel natuurlijk. Een ding, mevrouw Alberts zei dat net, mensen moeten wel durven solliciteren. Ik weet dat belangstellenden terug zullen lezen wat hier gezegd is, ik denk dat wij moeten proberen zo uitnodigend mogelijk te zijn naar mensen toe, want uiteindelijk willen wij allemaal graag dat er iets te kiezen is. Dat is zo, want die kwaliteit is er gewoon in Nederland, maar het vereist wel dat zij zich melden in deze procedure en dat zij enthousiast worden van hetgeen hier gezegd is en van wat in de profielschets staat en dat we ze niet afschrikken in het proces. Ik wil nog een paar dingen zeggen over de inhoud van de profielschets, wijze van selectie en kort de procedure schetsen. Allereerst de inhoud van de profielschets. Ik vind het wervend, uitnodigend, het gaat heel erg over wat Noord-Holland precies is, van veenweide tot de Zuidas en enorm divers inderdaad. Er staat ook goed in welke grote vraagstukken op het bordje van de provincie komen en waar een leidinggevende en richtinggevende rol van de CdK wordt verwacht. Ik wil complimenten uitspreken voor de profielschets die er ligt. Ik wil ook even terugkomen, het werd zo net ook gezegd, u heeft besloten om niet de voorkeur uit te spreken voor een vrouw. Dat begrijp en respecteer ik ook, maar het is heel belangrijk om te zeggen dat wij vrouwen nadrukkelijk uitnodigen om te solliciteren, want als wij straks de keuze hebben uit enkel mannen, ook al heb je niet specifiek de voorkeur voor een vrouw, denk ik dat het voor de uiteindelijke selectie beter is als er een breed palet is. Ervaring leert dat het nodig is om daar de nadruk op te leggen. Ik zou het fijn vinden – uiteindelijk moeten wij degene kiezen die het beste past bij de profielschets, man of vrouw – als wij constateren dat ook vrouwen belangstelling hebben voor deze functie, want maar een vrouwelijke CdK in heel Nederland, in Drenthe is wel heel erg mager. Er staat ook nog: een goede bestuurder hoeft niet per se iemand te zijn die ervaring heeft opgedaan in het openbaar bestuur, dat kan ook in andere maatschappelijke posities zijn geweest. Sterker nog, het zou ook iemand kunnen zijn met een heel andere achtergrond, maar dat leg ik een beetje als vraag bij u neer, in het openbaar bestuur, maatschappelijk, bedrijfsleven, een diverse loopbaan zou tot aanbeveling kunnen strekken, vraag ik u. U bent het vooral eens over het feit dat de CdK proactief moet zijn, zichtbaar mag zijn en tegelijkertijd ga ik ervan uit dat in collegiaal bestuur met gedeputeerden, dat er wel ruimte blijft bestaan voor andere bestuurders en er een goede samenwerking bestaat. Er werd net gezegd, liefde voor de provinciale democratie, heel goed. De provinciale democratie is er ook bij gebaat dat de kwaliteit van het bestuur goed is, dat daaraan gewerkt wordt, aan verbetering van de kwaliteit van bestuur, dat er veel aandacht is voor integriteit en dat juist de CdK in de positie is om daar veel aandacht en zorg voor te hebben. Het is een heel veeleisende functie, het schaap met de vijf poten. Vanuit mijn perspectief is het ook belangrijk dat de CdK niet alleen de functie heeft in de provincie, maar ook het verlengstuk is van het Rijk als Rijksheer. De laatste tijd hebben wij daar weer meer aandacht voor. De CdK is bij uitstek het scharnier tussen de provincie en het Rijk, Den Haag. Ik vind het belangrijk dat de CdK die

verantwoordelijkheid ziet en op zich neemt. Daarvoor zou ik van mijn kant aandacht willen vragen bij de selectie. Dan de selectie zelf. Ik ben er om te helpen, ik heb zelf geen actieve rol in het zoeken van sollicitanten. Dat moet echt gebeuren doordat wij hier gezamenlijk vandaag en bij de openstelling door de profielschets er aandacht en ruchtbaarheid aan geven. Het staat overigens PS-leden helemaal vrij om mensen te attenderen op de vacature. Ik ga daarna helpen om te kijken naar de geschiktheid en de benoembaarheid. Dan toets ik het aan de profielschets en dan kan ik helpen bij een selectie van een zo breed mogelijk palet van kandidaten waarbij ik wel een oordeel kan geven of mensen in principe benoembaar zijn of niet, overigens alles in overleg met de vertrouwenscommissie en de voorzitter daarvan. Ik sluit af met een korte schets van de procedure. Het is de bedoeling om op 13 september de vacature open te stellen. Het is ook de bedoeling dat dat gebeurt door hem op de internetsite van BZK te zetten, van de ABD, van de provincie. Hij wordt ook gemeld in VNG Magazine en Binnenlands Bestuur. Vanaf dat moment staat de vacature drie weken open, dus mensen hebben drie weken tijd om na te denken en om daadwerkelijk over te gaan tot solliciteren waarna de volgende fase in de procedure gaat lopen en dat is de fase waarin vertrouwelijkheid heel erg belangrijk is, want mensen die solliciteren moeten ervan uit kunnen gaan dat de vertrouwelijkheid ten volle wordt gerespecteerd want uiteindelijk kan maar een van de sollicitanten CdK worden en de anderen moeten er dan vanuit kunnen gaan dat hun belangstelling geen openbare informatie wordt. Vertrouwelijkheid in de procedure is heel erg belangrijk. Ik ga straks met de vertrouwenscommissie iets meer en detail praten over de vervolgstappen na de openstelling, maar wij proberen de termijnen te respecteren opdat u op de datum die u al hebt voorzien, hier een nieuwe CdK mag verwelkomen. Ik zie heel erg uit naar de samenwerking en ik hoop op een resultaat dat past bij deze mooie provincie.

De **VOORZITTER**: Ik geef het woord aan de heer Annaert, beoogd voorzitter van de vertrouwenscommissie.

De heer **ANNAERT** (VVD): Voorzitter, excellentie, ook wij zijn mensen en complimenten krijgen is altijd fijn. Dus dank voor uw complimenten voor de voorliggende profielschets. Ik wil al mijn collega's bedanken die meegewerkt hebben aan de totstandkoming van deze schets en de wijze waarop dit is gebeurd kan misschien een voorbeeld zijn voor andere vormen van samenwerking. Je weet het maar nooit. Natuurlijk, diversiteit is een belangrijk onderwerp, dat wordt ook niet ontkend door de vertrouwenscommissie, maar wij hebben er toch weloverwogen voor gekozen om te zeggen dat kwaliteit leidend moet zijn. U gaf het zelf ook al aan, wij zijn ervan overtuigd dat er gelukkig heel veel vrouwen zijn – want daar heeft de PvdA specifiek aandacht voor gevraagd – dat kwaliteit zich in alle diversiteit kan manifesteren. In dat verband spreken wij de hoop uit dat de profielschets nadrukkelijk die groepen uitnodigt om te solliciteren. Als wij luisteren naar de oproepen die gedaan zijn, die hebben niet gezegd, alleen mannen of alleen vrouwen, nee, iedereen die denkt de kwaliteiten te hebben, is welkom om te solliciteren en doe dat alstublieft want inderdaad, een keuze uit één is geen keuze. Een goede bestuurder, inderdaad, dat vinden wij belangrijk zoals ik ook in mijn betoog namens mijn fractie heb aangegeven. Zeggen wij daar nou mee, het mag alleen maar iemand zijn die gepokt en gemazeld is in het openbaar bestuur? Nee, wat de vertrouwenscommissie betreft zeker niet. Wij zijn ervan overtuigd dat ook bij mensen die een andere maatschappelijke carrière hebben, er voldoende

bestuurlijke ervaring kan zijn. Het gaat er vooral om dat het iemand moet zijn die gevoel heeft bij wat er in Noord-Holland leeft en wat er aan de hand is en wat er nog op ons afkomt. Iemand met een andere maatschappelijke carrière kan wel degelijk kwaliteiten in huis hebben die daar een positieve bijdrage aan kunnen leveren, dus wat dat betreft geen grenspaal of iets dergelijks, ook die mensen zijn van harte uitgenodigd om te solliciteren. Het is wel gemakkelijk – zeg ik er namens de commissie bij – als je wel bestuurlijke ervaring meeneemt, want hoe je het ook wendt of keert, contacten en weten hoe de hazen lopen in bestuurlijk Nederland, in Europa en misschien zelfs daarbuiten en niet te vergeten in Den Haag, is wel handig voor een CdK. Maar goed, wij kennen andere voorbeelden van mensen die inmiddels een andere maatschappelijke carrière hebben maar nog wel een achtergrond hebben vanuit het bestuur, ook die zouden dit zo maar een prachtige functie kunnen vinden. Wij zijn benieuwd. Wij gaan ervan uit dat de CdK goed samenwerkt met andere bestuurders en zeker met het college van GS, de politiek verantwoordelijke bestuurders de ruimte geeft die zij nodig hebben. Wij hopen dat de CdK die het wordt, met kennis en kunde de vergaderingen zal kunnen leiden en vanuit wat die persoon meebrengt, een positieve bijdrage kan leveren aan de vergadering van GS maar uiteraard ook aan onze eigen vergaderingen, want ook dan is het handig als je iemand hebt die weet wat vergaderen is, wat de mores zijn en vanuit inhoudelijkheid een bijdrage kan leveren aan de discussie, voor zover dat op zijn plaats is, want het blijft bovenal een voorzitter die de vergadering moet leiden. Gezien wat wij hier allemaal meegemaakt hebben, zal het voor u duidelijk zijn dat integriteit een ontzettend belangrijk thema in deze Staten is en niet in de laatste plaats voor onze huidige commissaris, want als er een onderwerp is waarvoor hij zich met hart en ziel ingezet heeft, is het wel integriteit. Wij vinden het echt van belang dat de CdK ook dat als belangrijk thema blijft omarmen en boven de partijen blijft staan. Kwaliteit van bestuur is een belangrijke opdracht voor de CdK om die te bewaken en waar nodig, te verbeteren. Wij hebben ook in de profielschets aandacht gevraagd voor de taken als Rijksheer want daar zien wij uiteraard het belang van in, dat daar aandacht voor moet zijn bij de selectie, zullen wij zeker doen. De profielschets zal leidend zijn voor de selectie en dit is er een onderdeel van, dus het gaat absoluut onderdeel uitmaken van de selectiecriteria. Ik vind het een fantastische uitdaging en ik hoop dat wij met u de juiste kandidaat voor Noord-Holland gaan vinden, want ik zeg een beetje chauvinistisch, daar hebben wij ook gewoon recht op.

De **VOORZITTER**: Dank voor uw aanwezigheid en inbreng. Ik kijk even naar mijn rechterzijde. Heeft de minister nog aanvullende vragen?

Minister **OLLONGREN**: Nee, wij kunnen goede zaken doen.

De **VOORZITTER**: Mooi om te horen, dank voor uw aanwezigheid en inbreng. Wij gaan over tot besluitvorming over de vaststelling profielschets CdK in Noord-Holland. Verlangt iemand over deze voordracht het woord? Verlangt iemand hoofdelijke stemming? Wenst iemand een stemverklaring af te leggen? Verlangt iemand aantekening? Zo nee, dan gaan we nu over tot stemming. Willen de tegenstemmers hun hand opsteken? Die zijn er niet, dan constateer ik dat voordracht 47 unaniem is aangenomen.

3.b. Statenvoordracht 48 Besluitvorming/vaststelling van de verordening op de vertrouwenscommissie (inclusief het instellen van de vertrouwenscommissie)

De **VOORZITTER**: Verlangt iemand over deze voordracht het woord? Verlangt iemand hoofdelijke stemming? Wenst iemand een stemverklaring af te leggen? Verlangt iemand aantekening? Dat is allemaal niet het geval. In het overleg met de fractievoorzitters hebben wij afgesproken om benoeming bij acclamatie te doen. Kunt u bij acclamatie instemmen met de benoeming van de vertrouwenscommissie zoals opgenomen in de bijlage van het besluit? Zo ja, dan is voordracht 48 unaniem is aangenomen. Ik nodig de heer Annaert uit om de profielschets aan de minister te overhandigen.

4. Sluiting

De **VOORZITTER**: Ik dank de minister, de heer 't Lam en de heer Van Dijk voor hun aanwezigheid en sluit de vergadering om 18.00 uur. Ik nodig alle Statenleden uit voor de borrel in zaal 003.

***

Strategische Statenagenda Commissie Ruimte & Wonen per 5-2-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (Q)				2019 (Q)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen t.a.v. de voorbereiding
Commissie R&W	**1e**	**2e**	**3e**	**4e**	**1e**	**2e**			
Ruimte									
MRA agenda							Geldhof		De MRA maakt met enige regelmaat rondes langs de Raden en Statenleden. In het najaar vindt het MRA Congres plaats. PS kunnen tweemaal per jaar reageren op de stukken die in de MRA regiegroep worden besproken.
Koers NH2050 in Statencommissie / Omgevingsvisie NH 2050		PS medio 2018					Geldhof e.a.	BOB	1e werksessie koersdocument 22 juni 2016, 2e werksessie, 6 juli 2017. Extra Statenvergadering ingevoegd om Koersdocument te bespreken op 9 oktober 2017 7 december 2017, extra gezamenlijke commissievergadering over voordracht Koers NH2050. 18 december 2017, besluitvorming in PS over voordracht Koers NH2050 December 2017 t/m mei 2018: opstellen ontwerp omgevingsvisie 8 februari 2018: werkcongres omgevingsvisie. **29 maart 2018: werksessie PS omgevingsvisie** **28 mei 2018: behandeling concept Omgevingsvisie NH2050 in commissie R&W met uitnodiging EEB, M&F en NLWM** 11 juni 2018: terinzagelegging omgevingsvisie Oktober/november 2018: definitieve besluitvorming PS
Nominatiedossier Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding op de Stelling van Amsterdam (UNESCO-status).							Geldhof		Per brief van 9 november 2017 zijn PS geïnformeerd (c agenda R&W 4 december 2017) over de Unesco nominatie Nieuwe Hollandse Waterlinie als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam. Ten behoeve van het gedeelde siteholderschap (van de 4 betrokken provincies voor het vergrote werelderfgoed) dienen PS de gemeenschappelijke regeling die daarvoor nodig is vast te stellen. Naar verwachting wordt deze gemeenschappelijke regeling eind 2018 aan PS worden voorgelegd.
Wonen									
Vervolgactiviteiten Waterlands wonen							Geldhof		De commissie wordt geïnformeerd als daar aanleiding voor is.

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 08-10-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)				2019 (Q)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie NLWM	**25 Jun**	**24 sep**	**29 okt**	**3 dec**	**1e**	**2e**			
Natuur									
Natuurbeheerplan							Tekin	Jaarlijks vast te stellen/ BOB	Onderwerp komt jaarlijks terug ***Vanaf 2018 wordt dit het Programma Natuurontwikkeling***
Provinciaal meerjaren-programma Groen							Tekin	Gedeeltelijk Bob	Jaarlijks vast te stellen door PS ***Vanaf 2018 wordt dit het Programma Natuurontwikkeling***
Natuur beheers-maatregelen		TB					Tekin		**Technische Briefing nav toezegging**
Toekomst Goois Natuurreservaat							Tekin	Gedeeltelijk Bob	Eind 2015 begin 2016 besluitvorming over GNR verwacht. Evaluatie 1 jaar na invoering transitie. 1-6-2016 brief ontvangen GNR aangepast transitieplan nav zienswijzen ter besluitvorming in AB GNR op 23-06-2016 November 2017: Transitie is in volle gang, naar verachting kan in maart 2018 een evaluatie in de commissie besproken worden.
Programma Groen Kapitaal en Biodiversiteit							Tekin	Geen Bob model, GS besluiten	11-1-16 BOT-overleg op locatie. In februari 2016 zal een eerste discussiestuk ter bespreking worden voorgelegd aan de Statencommissie NLM. Met medeneming van de uitkomsten daarvan zal het e.e.a. verder worden vormgegeven. 15-05-2017: Bespreking Rapport biodiversiteit in Noord-Holland Biodiversiteit is onderdeel van de expertmeeting over NNN op 12 oktober November 2017: Doorlopend programma met regelmatig bijeenkomst en informatie voor commissie via C-agenda
Groene Hart Visie							Tekin	Gedeeltelijk BOB, 3 provincies	Startnotitie 2e helft 2016 besproken, visie (gedeelde visie met ZH en Utrecht). Woensdag 20 september 2017 gezamenlijke bijeenkomst UT, ZH en NH. De visie als bouwsteen is door provincies afzonderlijk vastgesteld (oktober-november 2017). In de volgende fase moet aan de slag gegaan worden om visie te concretiseren. Er volgt afstemming tussen de griffies hoe de Statencommissies gezamenlijk betrokken kunnen worden bij het vervolg. Een overleg met drie Statencommissies Groen is op dinsdagavond 27 maart 2018 geweest. **In het najaar 2018 volgt nog een gezamenlijke bijeenkomst.**
Collectief agrarisch natuurbeheer / NNN begrenzing							Tekin		27-02-2017: Transitie naar collectieven: er is een evaluatie van PBL ontvangen. Gedeputeerde Tekin stelt voor deze evaluatie gezamenlijk met de NNN-begrenzing te agenderen voor de commissievergadering van mei 2017. Op 12 oktober 2017 wordt voor de commissie NLM een expertmeeting georganiseerd over NNN, biodiversiteit en de rol van agrariërs November 2017: Motie aangenomen in PS 13-11 voor een verkenningsjaar (M126-2017).
Metropolitaan landschap							Tekin		Op verzoek PvdA (ook RW). Komt medio 2017 een Actieplan. Er is een werkbezoek met TBO's aan Amsterdamse bos geweest in 2016. Zit in Agenda MRA, informatie voor commissie via C-agenda

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 08-10-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)				**2019 (Q)**		**GS**	**Werkvorm**	**Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding**
Commissie NLWM	**25 Jun**	**24 sep**	**29 okt**	**3 dec**	**1e**	**2e**			
Toekomst Recreatieschappen Wijziging PRV, WKW NNN-gebieden (EEB/NLWM)				Via RW			Tekin	BOB	De discussie over de toekomst van de recreatieschappen en de natuurwaarden in deze recreatiegebieden wordt gezamenlijk opgepakt door de commissies EEB en NLWM.
Initiatiefvoorstel 'Groen doet kinderen Goed'							Tekin		**Van de PvdD fractie**
Milieu									
Luchtkwaliteit	TB						Tekin		Technische briefing op 25-06-2018
Actieplan geluid							Tekin	Gedeeltelijk BOB	Oordeelsvorming over ambitieniveau nieuw vast te stellen Actieplan geluid (B-agenda 25-06-18) en bespreken concept-Actieplan geluid (B-agenda 24-09-18)
PMV wijziging							Tekin		Besluitvorming over nieuwe tranche PMV (technische wijziging)
Luchthaven-besluiten							Tekin		Besluiten over Loodswezen (verwacht 2e helft 2017), VUmc (nog niet bekend) en Westpoort (medio 2018) 4-12-17: Voordracht Luchthavenbesluit Middenmeer 29-01-18: Voordracht helihaven Loodswezen IJmuiden
Zienswijzen op financiële stukken Omgevings-diensten							Tekin		Jaarlijks ontvangen PS de financiële stukken van de 4 Noord-Hollandse omgevingsdiensten voor zienswijzen op de Jaarrekening * bestemmingsresultaat en op de (meerjaren)Begroting. Het gaat om: - Omgevingsdienst IJmond - Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied - Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland noord - Omgevingsdienst Flevoland, Gooi & Vechtstreek
Actualisatie/ herijking beleid stiltegebieden							Tekin	Bob-model	In cie. Januari 2016 t.k.n. onderzoeksrapport. Medio 2017 vervolg. Over Stiltegebieden is ook een onderzoeksrapport van de Randstedelijke Rekenkamer verschenen. Presentatie november 2016. Inhoudelijke behandeling Rekenkamerrapport 27 maart in NLM en 10 april PS. Beleidsstuk GS wordt eind 2017 verwacht (o.v.b.) November 2017: Beleidsstuk wordt naar verwachting 1e kwartaal 2018 opgeleverd en vervolgens besproken in de commissie **Beeldvorming over de voorgestelde maatregelen n.a.v. de uitkomsten van de stiltetafels. (B-agenda 29-10-18)**
Schiphol			TB				Tekin		27-02-2017: Gedeputeerde Tekin stelt voor om in maart een technische briefing te geven over de lopende dossiers en de inzet van de provincie. Het bestuurlijke standpunt volgt zo snel mogelijk. Tech briefing geweest, in 4e kwartaal 2017 notitie met bestuurlijk standpunt.

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 08-10-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)				2019 (Q)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie NLWM	**25 Jun**	**24 sep**	**29 okt**	**3 dec**	**1e**	**2e**			
									November 2017: Met het nieuwe kabinet en regeerakkoord is het dossier Schiphol in beweging. Bestuurlijk standpunt GS wordt in 1e kwartaal 2018 verwacht. **In 2e helft 2018 volgt een technische briefing stand van zaken.** Maart 2018: De MER procedure is uitgesteld (met drie maanden). Net voor of net na de zomer 2018 wordt de commissie verder geïnformeerd.
Vliegveld Lelystad en betekenis voor NH							Tekin		**Werkbezoek op verzoek van commissie, najaar 2018**
Gaswinning en NAM							Tekin		
Bodem					*Tech. briefing*		Tekin		**Briefing na Bodemberaad, overdracht bodemtaken naar gemeenten**
Landbouw/ Fauna									
Innovatieve ganzenverjaging							Bond		Aangehouden initiatiefvoorstel PvdD
Grondgebonden melkveehouderij met koe in de wei							Bond		Initiatiefvoorstel PvdD
Pilot Natuurinclusieve landbouw				*Confe-rentie*			Bond		N.a.v. in PS aangenomen motie. Er is een BOT-overleg op 16 november 2017. Op basis daarvan vervolg voor uitvoering motie. **25-06-2018: Bespreken op de B-agenda 'Programma Natuur-inclusieve landbouw' en voorstel afdoen motie 40-2017.** **Eind 2018 organiseert GS een conferentie over de stand van zaken waar ook PS voor wordt uitgenodigd.**
Water									
Ruimtelijk programma Markermeerdijken							Loggen	Geen BOB-model	Werkbezoek op 28 september 2017. Behandeling Verklaring van geen bedenkingen (VVGB) in RWW van 19-10-2017 en PS van 13-11-2017 Planning 2018 VVGB **Technische briefing op 20 september 2018** **Inhoudelijke bespreking VVGB najaar 2018 op 24 september 2018**
Aangepaste Reglementen waterschappen							Loggen		Reglement Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) komt op 19 oktober 2017 naar de commissie. Het reglement AGV is vorig jaar al behandeld. Het reglement Rijnland moet nog worden gepland (in overleg met de provincie Zuid-

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 08-10-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)				**2019 (Q)**		**GS**	**Werkvorm**	**Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding**
Commissie NLWM	**25 Jun**	**24 sep**	**29 okt**	**3 dec**	**1e**	**2e**			
									Holland) Voor de Aanpassing reglementen waterschappen is de planning voor Waterschappen Rijnland en HHNK: - behandeling in de commissie van oktober 2018. Het is ter besluitvorming (voordracht voor PS)
Implementatie Kaderrichtlijn Water							Loggen		PS worden in het tweede kwartaal van 2018 geïnformeerd over de voortgang
Aangepaste Waterverordening Rijnland met een wijziging inzake peilbesluiten.							Loggen		Is uitgesteld tot nader order.
NH vaarverbinding IJsselmeer – Amstelmeer							Loggen		Afdoen van motie M43-2016, bespreken op B-Agenda Wordt verwacht in 1e kwartaal 2018.
Toekomst governance Waddenfonds	BOT 05/07/18						Loggen	BOT-overleg	**N.a.v. toezegging gedeputeerde Loggen bij bespreking Rapport Rekenkamer over Waddenfonds**
Verdroging/ Bodemdaling							Loggen / Tekin		Voorstel: technische briefing RWW en NLM (medio september). Bij dit onderwerp ook het door de gemeente Amsterdam opgedragen onderzoek, genaamd Inklinking veen in Waterland meenemen.(Valt ook onder portefeuillehouder Water, cie RWW) I.v.m. andere tech. briefing tussen NLM en RWW (over MRA) is deze verschoven naar september 2017. Thema wordt ook opgepakt binnen de Omgevingsvisie Noord-Holland 11 t/m 13 april Buitenlands werkbezoek over o.a. Bodemdaling Conferentie volgt daarna. Bespreking uitkomsten werkbezoek op 28-5 op B-agenda besproken. **Najaar 2018 vervolg over programma Bodemdaling**
Stand van zaken Watervisie							Loggen		
Algemeen									
Jaarstukken							Heel GS		
Kaderbrief							Heel GS		
Begroting							Heel GS		

Strategische Statenagenda Commissie NLWM voor PS 08-10-2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018 (d.d.)				**2019 (Q)**		**GS**	**Werkvorm**	**Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding**
Commissie NLWM	**25 Jun**	**24 sep**	**29 okt**	**3 dec**	**1e**	**2e**			
Omgevingsvisie NH2040 en invoering Omgevingswet (Cie R&W leidend)							Heel GS	BOB	De Omgevingsvisie NH 2040 raakt de beleidsthema's van de diverse Statencommissies, waaronder die van NLWM. Door het presidium is gekozen om de commissie R&W de leidende commissie voor dit traject te maken. <u>Planning:</u> 7 december 2017, extra gezamenlijke commissievergadering over voordracht Koers NH2050. 18 december 2017, besluitvorming in PS over voordracht Koers NH2050 December 2017 t/m mei 2018: opstellen ontwerp omgevingsvisie 8 februari 2018: participatiebijeenkomst met gemeenteraden en leden AB van waterschappen. 11 juni 2018: terinzagelegging omgevingsvisie Oktober/november 2018: definitieve besluitvorming PS

Strategische Statenagenda Commissie M&F september 2018

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	-	-			
PIP N247									**Post**		Op dit moment wordt gewerkt aan ontwerp-PIP. Vaststelling van PIP in PS staat gepland Q1 (eerste kwartaal 2019)
Verkeersbeleid in relatie tot de Omgevingsvisie (agenda Mobiliteit)									**Post**		28 mei 2018: Concept-omgevingsvisie is besproken in commissie R&W met uitnodiging EEB, M&F en NLWM 11 juni 2018: Terinzagelegging omgevingsvisie Oktober/november 2018: Definitieve besluitvorming in PS 17 sept 2018 techn briefing Extra bespreking RW en andere commissies over Mobiliteit binnen de Omgevingsvisie heeft plaatsgevonden op 22 maart.
Perspectief Fiets en uitwerking moties 31/2017 en 45/2017					12/11 PS				**Post**		In de commissievergadering van 17 mei is het concept Perspectief Fiets besproken worden. De input die vanuit het thema Fiets aan de Omgevingsvisie wordt geleverd wordt samengevat in het Perspectief. Met het Perspectief als basis kan vervolgens verder gewerkt worden aan de opgaven die plaats krijgen in een beleidsrijke Agenda Mobiliteit, waarin alle activiteiten met betrekking tot de mobiliteit zullen worden geagendeerd en in de tijd worden geprogrammeerd. Ook bestaand beleid zoals het aanpakken van de fietsknelpunten krijgt een plek in dit programma. De voordracht investeringen tbv oplossen fietsknelpunten wordt 9 april in de commissie besproken. Op 25 januari 2018 is er een technische briefing gehouden over welke kant de uitvoering uit gaat. Uiteindelijk komt de uitwerking terug in de Omgevingsvisie, deze wordt 22 maart in een extra vergadering besproken. BOT overleg 5 oktober 18.30 uur. 'verzoeken het college het fietsbeleid een extra impuls te geven door: - te onderzoeken hoe een herkenbaar provinciaal hoofdfietsnetwerk vorm kan krijgen, waarbij harmonie gezocht wordt met de ontwikkeling van het fietsnetwerk van de Vervoersregio Amsterdam; - in dit onderzoek specifiek meenemen hoe de vermarkting van een hoofdfietsnetwerk kan worden opgepakt; - een model te ontwikkelen voor (cofinanciering van) het oplossen van zwakke schakels n gemeentelijke fietspaden in het hoofdfietsnetwerk; - voor de vaststelling van de begroting 2018 een tussenrapportage te geven over bovenstaande en deze rapportage zo goed mogelijk aan te laten sluiten aan de in ontwikkeling zijnde provinciale fietsvisie;
Bereikbaarheid Broek in Waterland									**Post**		Ambtelijk vernomen dat er nog een MKBA (maatschappelijke kosten-baten analyse) wordt gemaakt. Planning loopt daardoor minimaal 3 maanden uit. Zodat het vervolg in het derde kwartaal van 2018 in de commissie wordt verwacht. 3e atelier: 30 oktober 3e inloopavond (presentatie resultaten studie): 21 november 9 mei 2016 Tijdens en extra vergadering van de commissie 9 mei 2016 is een technische toelichting gegeven op de variant van de Dorpsraad. Bereikbaarheid Broek in Waterland/N247. Tijdens de vergadering 9 mei is gesproken over de brief van GS waarin wordt aangegeven dat de variant van de Dorpsraad tot een vergelijkbaar niveau uit te laten werken als de Stuurgroep varianten. Begin 2017 worden de resultaten verwacht van de nadere uitwerking. 13 oktober 2016 Voorstel aan commissie om begin november een informeel overleg te houden over het participatieproces studie Broek in Waterland. 7 november 2016 Op 10 november 2016 informeel overleg. 2 februari 2017: in overleg met de dorpsraad is besloten de komende ateliers en inloopavonden uit te stellen. GS komen begin 2017 met een nieuwe planning.

Strategische Statenagenda Commissie M&F september 2018

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**-**	-			
Smart Mobility									**Post**		5 maart BOT-overleg gehad 30 november 2017 uitvoeringsprogramma besproken in cie. Inmiddels is een Uitvoeringsprogramma Smart Mobility beschikbaar. Zie B-agenda 27 november 2017. De commissie M&F heeft 12 juni een eerste BOT overleg gevoerd over het Smart Mobility . Afgesproken is dat hier een vervolg aan wordt gegeven. In overleg met de afdeling wordt naar een geschikt moment gekeken. Juli 2018 brief ontvangen Planstudie autonome voertuigen, daarin de vraag of er behoefte is aan technische briefing. Dit wordt op 17-9-2018 in de commissie M&F voorgelegd.
Verbreding Solaroadexperiment					26/11 PS				**Post**		17 mei wordt een technische briefing over resultaten en ontwikkelingen gehouden GS hebben op 19 februari brief 967149/967211 gestuurd over verbreding van het experiment naar zwaar verkeer 2 maart 2017: er kan nog geen harde datum gegeven worden, omdat de vervolgstappen van SolaRoad op dit moment worden uitgezocht. Hieraan zitten een aantal financieel-economische aspecten als ook juridische. Zodra hier duidelijkheid over is wordt een moment gepland voor een presentatie. In overleg met de griffie wordt bekeken of het mogelijk is een presentatie over SolaRoad aan de commissie te geven. Verwachting 2e kwartaal 2017.
Voorkeursalternatief Verbindingsweg A8-A9							?/2 PS		**Post**		21 juni 2018- GS (Post) geeft aan dat uitkomst onderzoek landschapsplan in januari 2019 komt 29 mei 2018: GS-besluit voorkeursalternatief 21 juni 2018: Bespreken bovengenoemd besluit in commissie M&F 9 juli 2018: Bespreken besluit in PS 26 april 2018: In brief 1067127/1067134 doen GS verslag van hun gesprek met het ministerie en over het vervolg daarop. GS willen voor zomer 2018 een besluit nemen over een voorkeursalternatief, 21 juni hierover commissievergadering. Na de zomer volgt dan een startnotitie voor de te volgen planologische procedure. Na het ICOMOS-advies in de cie van 30 nov te hebben besproken, heeft de ged. toegezegd met het ministerie in gesprek te gaan over het vervolg. Zodra het vervolgproces duidelijk is, zal ged. de cie hierover informeren. 13 september 2017: in de commissie van 11 september is de stand van zaken en de PlanMER besproken. Besluitvorming over voorkeursalternatief wordt eind 2017/begin 2018 verwacht. Besluit GS 5 juli 2016 over toevoegen Golfbaanvariant. 9 mei 2016 is in de commissie gesproken over de stand van zaken. Twee varianten worden nader onderzocht. Wanneer na afronding van de aanvullende onderzoeken het voorlopig voorkeursalternatief wordt gekozen volgt een inspraakprocedure. Omstreeks maart 2017 wordt een nader voorstel verwacht. Voorkeursalternatief 11 april 2016 in commissie. Ligt dan ook ter inzage voor zienswijzen(wellicht rol burgerparticipatie). Na 3 oktober 2016 start de planuitwerkingsfase (deze is naar verwachting eind 2017 gereed. Aansluitend wordt PIP opgesteld. 9 februari 2016: Informatie over besluit minister inzake opstelterrein sprinterterreinen komt richting commissie(s). 2 februari 2017: Planstudie Verbinding A8-A9: voorkeursontwerpen voor

Strategische Statenagenda Commissie M&F september 2018

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**-**	-			
											Nulplus-, Golfbaan- en Heemskerkalternatief staat op 13 februari 2017 op de B-agenda. 2 maart 2017: vervolg behandeling van 13 februari 2017 op 2 maart 2017. 3Planning: vaststelling voorlopig voorkeursalternatief op 30 mei 2017 in GS. Woensdag 31 mei aanlevering stukken. Dinsdag 6 juni: technische briefing. Maandag 12 juni: commissiebehandeling M&F, besluit voorlopig voorkeursalternatief (gedurende inspraakperiode) Het vaststellen van het voorkeursalternatief: eind 2017. Op 10 maart hebben GS een brief aan PS gestuurd over het opnemen van een extra variant in de MER studie. Dit houdt ook in dat de behandeling in GS op 30 mei niet gehaald wordt, evenals de technische briefing op 6 juni. Een nieuwe planning volgt, waarin een GS besluit is voorzien na de zomer. Op 24 maart hebben GS een persbericht verstuurd met de mededeling dat de Stuurgroep Verbinding A8-A9 tegen het toevoegen van de tunnelvariant is. In PS van 10 april jl. is het onderwerp aan de orde geweest tijdens een interpellatiedebat. 13 jul 2017: zie brief over GS besluit d.d. 11 juli 2017. Bespreking in commissie in september. Nadere invulling volgt zo spoedig mogelijk.
Evaluatie Verbonden partijen									**Post**		Eens in de 4 jaar wordt het beleid Verbonden partijen geëvalueerd. De Nota Verbonden partijen 2014 is door PS vastgesteld februari 2015. In 2016 zijn 6 stichtingen onderzocht. Bij brief van 23 juni 2016 is PS hierover geïnformeerd. De algemene conclusies en aanbevelingen worden verwerkt in de eerstvolgende herijking van de nota verbonden partijen.
Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek (voorheen Duinpolderweg)									**Post**		3 september 2018: gezamenlijke Hoorzitting (NH&ZH) 17 september 2018: Bespreken GS-besluit voorkeursalternatief in de commissie 20 april 2018: Werkbezoek Duinpolderweg (georganiseerd door Zuid-Holland) Besproken in cie 25 januari GS heeft besluit over voorkeursalternatief genomen op 19 december en gepubliceerd op 20 december. 22 Januari zal dit besluit besproken worden in de cie. 3 februari 2017: verwachting GS-besluit circa december 2017
Integrale studie bereikbaarheid Den Helder									**Post**		Voor de integrale studie bereikbaarheid Den Helder is in 2016 is een kwartiermakersfase gestart en is gewerkt aan een plan van aanpak voor een gebiedsgerichte integrale aanpak. Met dit PvA is de samenwerking gezocht met het programma De Kop Werkt en is ook het Rijk (RWS) betrokken. September 2017 is een onderzoeksvoorstel besproken met de betrokken bestuurders uit de kop gemeenten waarna de onderzoeken zijn gestart. De eerste resultaten zijn in het eerste kwartaal van 2018 opgeleverd. In een bestuurlijk overleg in mei 2017 met de betrokken gemeenten van de kop en RWS zijn de eerste resultaten van de uitgevoerde onderzoeken besproken en afspraken gemaakt over het vervolg. Onderdeel hiervan zijn de nadere uitwerking van kortetermijnmaatregelen voor de verbetering van de bereikbaarheid van, naar en door Den Helder. Voor de verbetering van de bereikbaarheid van Den Helder op lange termijn zijn met de gemeenten en RWS afspraken gemaakt over de scope van het onderzoek.
Jaarstukken 2018/Kaderbrief 2020 (tevens Rekeningencie)									**Post**		…… 2019: Behandeling in de commissie M&F. ….. 2019: Behandeling in PS.
Zomernota 2019				8/10 PS					**Post**		17 september 2018: Behandeling in de commissie M&F. 8 oktober 2018: Behandeling in PS.

Strategische Statenagenda Commissie M&F september 2018

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**-**	-			
Begroting 2019					12/11 PS				**Post**		15 oktober 2018: Behandeling in de commissie M&F. 12 november 2018: Behandeling in PS.
Actualisatie Provinciaal Grondbeleid					12/11 PS				**Post**	BOB-model	15 oktober 2018: Behandeling in de commissie M&F. 12 november 2018: Behandeling in PS. 18 juni 2018: technische briefing over de denkrichtingen gehouden BOT-overleg 5 maart 2018 gehad PvA voor actualisatie is 25 januari 2018 in de cie besproken. Daarna volgt BOT-overleg over inhoud.
OV Toekomstbeeld									**Post**		Op 5 juli 2018 Het OV toekomstbeeld is een samenwerking tussen alle gemeenten, Provincie Flevoland, Almere en Lelystad. Vanuit de regio wordt het OV Toekomstbeeld tot stand gebracht. De commissie wordt daarover op gezette tijden geïnformeerd. 21 juni 2018: vervolgoverleg over verschillende netwerkscenario's. Technische briefing 5 maart gehad. 29 mei 2017: de evaluatie van begin 2017 was de eindevaluatie van de uitvoeringsregeling die liep t/m 2015.
Voortgangsrapport Westfrisiaweg N23									**Post**		Komt regelmatige ter kennisgeving terug in de cie.
Voortgangsrapport HOV in 't Gooi									**Post**		Komt regelmatige ter kennisgeving terug in de cie.
Voortgangsrapportage HOV Velsen									**Post**		Komt regelmatige ter kennisgeving terug in de cie.
Initiatiefvoorstel anoniem solliciteren									**Loggen**		Advies van GS en het initiatiefvoorstel zijn besproken in commissie van 17 mei. Gedeputeerde heeft toezeggingen gedaan, indieners wachten met verdere stappen op afhandeling van deze toezeggingen. Advies van GS wordt na GS-vergadering van 24 april verwacht en kan vervolgens besproken worden in de vergadering van de commissie M&F van 17 mei 2018. Ged. heeft voorgesteld informatie van pilots af te wachten. Juni 2017: 18 mei 2017: Ambtelijk vernomen dat reactie naar verwachting begin juni in GS komt. Dit betekent behandeling in de commissie van september. 13 juli 2017: In de commissie van 12 juni heeft de gedeputeerde het volgende meegedeeld: 'Anoniem solliciteren' dat de landelijke pilots deels zijn uitgevoerd. Een reactie op de resultaten zal door Gedeputeerde Staten worden verwoord in een nota.
Nota Reserves en Fondsen					12/11 PS				**Post**		31 mei 2018: De nieuwe reserve-indeling zal meegenomen worden in de begroting voor 2019. 16 en 18 januari zijn een drietal brieven ontvangen over een onderzoek dat GS gedaan heeft naar de huidige reserves. Deze brieven worden besproken in de cie MF van 19 februari (en eventueel in andere commissies). De geactualiseerde nota reserves en fondsen zal in twee delen besproken worden, parallel aan de behandeling van Kaderbrief en Begroting 2019. Bij de Kaderbrief worden de kaders voor de nota besproken, bij de Begroting de indeling van de reserves aan de hand van de nieuwe kaders.
PIP N241 trajectbenadering						14/01 PS			**Post**		Startnotitie ontvangen op 20 december. PIP wordt eind 2018 verwacht.

Strategische Statenagenda Commissie M&F september 2018

Beeldvorming (fase 1, bijvoorbeeld dmv een benen-op-tafeloverleg of technische briefing)

Oordeelsvorming (fase 2, dmv bespreking in de commissie)

Besluitvorming (fase 3, dmv een voordracht die voorgelegd wordt aan PS)

	(Q) 18.2		18.3		18.4		(Q) 19.1	19.2	PFH	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie M&F	**18/6**	**21/6**	**3/9**	**17/9**	**15/10**	**26/11**	**-**	-			
IPO begroting					12/11 PS				**Post**		Komt jaarlijks terug in de commissie. Commissie 17 sept 2018
P&C-stukken Randstedelijke Rekenkamer	11/6 PS								**Remkes**		17 mei 2018: Behandeling in de commissie M&F. 11 juni 2018: Behandeling in PS. Komt jaarlijks terug in de commissie.
Initiatiefvoorstel Pilot Doelgroepenvervoer Schagen	11/6 PS								**Post**		Is besproken in commissievergadering van 17 mei en geagendeerd voor PS van 11 juni. **Daarna afvoeren van lijst.** Was geagendeerd voor cie 9 april, maar is niet besproken.
Bijpraatmoment ROCOV									**Post**		1 of 2x per jaar is er een bijeenkomst met de leden van de commissie voorafgaand aan een vergadering. Aan de hand van een presentatie door ROCOV, vindt dan een discussie plaats over wat er zoal speelt. Eerstvolgende datum: 21 juni.
Jaarlijks overleg met cie A'dam en Vervoersregio									**Post**		Eens per jaar is er een bijeenkomst met de leden van de commissie, leden van de raadscommissie verkeer van Amsterdam en de Vervoerregio. Eerstvolgende datum is nog onbekend.
Initiatiefvoorstel Modernisering Tankstationbeleid									**Post**		Begin 2019 brandstoffenmixbeleid gereed. Op basis daarvan wordt een nieuw tankstationbeleid opgesteld.
Programma centrale bediening kunstwerken									**Post**		Er is een voortgangsrapportage aangeleverd voor de commissievergadering van 18 juni.
Onderzoek Randstedelijke Rekenkamer Garanties en Leningen						14/1 PS			**Post**		Het concept-rapport van de Randstedelijke Rekenkamer gaat in augustus de wederhoorprocedure in, het definitieve rapport wordt begin oktober verwacht.

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

	2018					2019 (Q)		GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen tav de voorbereiding
Commissie EEB	**24 mei**	**18 juni**	**17 sept**	**15 okt**	**26 nov**	**21 jan.**	**2e**			
Economie en subsidies algemeen										
Gevolgen Brexit voor N-H										Behandeld in EEB 22-1-2018 Toezeggingen gedaan bij de behandeling: • In de volgende notitie zal breder worden ingezet op de Brexit waarbij ook de bereikbaarheid en mobiliteit – ook op provinciale wegen – arbeidsplaatsen en personeelstekorten aan de orde komen. Vergadering EEB19/2/2018: rondvraag hr. Tekin: Mw. Lagerveld (VVD) refereert aan de door de staatssecretaris aangekondigde werving van 930 extra douanebeambten vanwege het tekort aan douanespecialisten dat ontstaat bij handels- en productiebedrijven ten gevolge van de Brexit. Ook Inspectie- en controle-instanties moeten extra mensen gaan aannemen en opleiden. Kan de werkambassadeur inzichtelijk maken in welk vakgebieden extra

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										mensen nodig zijn en om hoeveel fte het gaat? Kan hij aangeven of hierbij ondersteuning van de provincie en/of overheid nodig is? Gedeputeerde Tekin meldt dat de werkambassadeur een flinke werkagenda heeft en bovendien niet fulltime werkt. Daarom is het niet eenvoudig om de werkambassadeur ook nog hiervoor in te zetten. In de notitie over de Brexit van dhr. Loggen staat een aantal vervolgacties van het college vermeld en de vragen van de VVD vallen binnen dit kader. De gedeputeerde zegt toe de vragen van de VVD voor te leggen aan dhr. Loggen, die tevens verzocht zal worden aan te geven wanneer de notitie voor PS beschikbaar komt.
Programma investeringsgereedheid Innovatief MKB										Programma helpt MKB en startups om tot gerichte ontwikkeling te komen. Deze resultaten zijn concreet meetbaar. T.z.t. wordt de evaluatie van de resultaten van deze programma's aan de commissie toegestuurd. Voortgang PIM en andere MKB instrumenten loopt via de voortgangsrapportage Economie (eerstvolgende: november 2018).

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Proof of concept (MKB) fondsen									Gedeeltelijk Bob model, GS besluiten	Uitgangspunten MKB fondsen zijn eerder in de commissie besproken. Besproken in EEB 22 januari 2018 Toezeggingen gedaan bij de behandeling: • PS zal geïnformeerd worden over de voortgang • Gedeputeerde Van der Hoek zal aan de fondsmanager als notie meegeven om bij aanvragers aandacht te vragen voor goed werkgeverschap en inclusiviteit
Voortgangsrapportage/actualisatie economisch uitvoeringsbeleid/Dashboard										Jaarlijkse update van het uitvoeringsprogramma Economie (uitvoering van het strategisch beleidskader economie zoals behandeld in EEB van 11/4/2016 en vastgesteld in PS van 23 mei 2016). 1e uitvoeringsprogramma is behandeld in de cie EEB van 12 september 2016. 1e Voortgangsrapportage is behandeld in de cie EEB van 16 oktober 2017, toezeggingen hierbij: -van de volgende barometer zal ook levensgeluk uitmaken; - de barometer wordt jaarlijks geagendeerd als instrument voor het

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										integrale beleid van de provincie, niet alleen economie maar ook andere portefeuilles; - Gedeputeerde bond zal een expertmeeting organiseren; - Het woningtekort/expats zullen toegevoegd worden aan de 5 thema's voor het vestigingsklimaat 26 november 2018 wordt de 2e voortgangsrapportage behandeld in EEB (incl. voortgang PIM en andere MKB instrumenten).
Pallas										Uitbetaling 3e tranche 17-9-2018 in EEB agenda. Ged. Bond: De vraag of de lening op een later moment terugbetaald kan worden, komt aan de orde wanneer het Rijk met deze vraag aan de slag gaat. Hier moet een apart besluit over genomen worden. De gedeputeerde gaat na of PS er nog bij betrokken worden, want in feite gaat het om een uitvoeringsbesluit en is het budgetrecht van PS niet aan de orde.

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

HIRB										EEB 20 maart 2017 behandeling Uitvoeringsprogramma toekomstbestendige werklocaties en Evaluatie HIRB:. Hr. Bond zegt toe: - De rol van de ambassadeur en aanjager parkmanagement wordt meegenomen in de volgende evaluatie - Op verzoek van dhr. Hietbrink wordt leegstand gemonitord en een 0 meting uitgevoerd - Het onderdeel glasvezel wordt bij breedband meegenomen (zie C-agenda EEB 11-9-2017: Brief GS inz. Wijziging Uitvoeringsregeling toekomstbestendige werklocaties N-H 2017 - Er wordt een overzicht gestuurd met bedrijventerreinen die zijn geherstructureerd (zie: http//www.nhwerklocaties.nl) Evaluatie HIRB na 2 jaar (maart 2019). In september 2018 zal de commissie een overzicht ontvangen van de toegekende projecten binnen de subsidies en de resultaten van de

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										ambassadeurs tot nu toe.
Jaarprogramma van De Kop Werkt! (wensen en bedenkingen').	Jaarverslag 2017 wensen en bedenkingen		economische en maatschappelijke effect rapportage samen met de voortgangsrapportage.							Cie EEB 8 mei 2017 is de Samenwerkingsovereenkomst en Jaarprogramma 2017 De Kop Werkt behandeld. Hr. Bond heeft toegezegd: PS wordt op de hoogte gehouden van het nieuwe jaarplan en van hetgeen gerealiseerd gaat worden. 27-11-2017: Jaarprogramma 2018 in EEB. okt 2018: economische en maatschappelijke effect rapportage samen met de voortgangsrapportage. nov 2018 komt het Jaarplan 2019. Hr. Bond zal in stuurgroep de aanlevering van het digitale jaarverslag aan de orde stellen (onwerkbaar).
Voorstel herstructure-ring Winkelgebieden										Komt voort uit de afgedane motie 45 van 9 november 2015: pilot herstructurering, herverkaveling of transformatie winkelstraat of buurtwinkelcentrum. De uitvoeringsregelingen (tkn) en evaluatiecriteria zijn op 24 mei 2018 in de commissie behandeld: Hr. Bond zegt toe: - de aanvragen voor duurzaamheid als

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										evaluatiepunt toe te voegen; - Gedeputeerde Bond antwoordt dat PS het beleid hebben vastgesteld om subsidies kleiner dan 5.000 euro niet toe te kennen, omdat deze meer geld kosten dan opbrengen. Hij zegt toe deze aanvragen mee te nemen in het project en in de evaluatie na te gaan of sprake is geweest van dergelijke aanvragen voor kleinere bedragen; -Het meten van de meerwaarde van de provinciale inzet en na te gaan of de projecten tot stand waren gekomen zonder deze regeling, wordt toegevoegd als evaluatiecriterium
Continuering regionale economische samenwerking NHN						rapportage				23 maart 2017 in commissie EEB behandeld. Hr. Bond zegt toe: - het uitvoeringsprogramma waarin de acties zijn opgenomen wordt tzt aan PS gestuurd (najaar 2018) - functieboek kan desgewenst aan PS worden gestuurd (zie brief

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										C-agenda EEB 9-4-2018)) - Elk jaar wordt een rapportage aan PS voorgelegd (1e rapportage\; jan/febr. 2019) - Halverwege de 7 jarige overeenkomst zal een tussenevaluatie worden uitgevoerd waarbij de inzet van ieders rol wordt geëvalueerd om zo de gerealiseerde effecten te kunnen meten (over ongeveer 3,5 jaar).
PDENH fonds										Cie 16-10-2017: stand van zaken komt jaarlijks terug in de jaarrekening (participaties). Zie ook c-agenda EEB 17-9-2018: brief gs aan ps inz. evaluatie fonds management PDENH
Voordracht Actualisatie Evaluatiekader Subsidies					PS 14/1					Voordracht behandeld in EEB 18 juni 2018: teruggenomen door GS. Nieuwe voordracht naar alle waarschijnlijkheid nov. 2018
Uitkomsten evaluatie detailhandelbeleid										
Duurzame Energie										
Stand van zaken programma energietransitie en grondstoffen										

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

uitvoeringsprogramma Energietransitie										Zie C-agenda EEB 9 april 2018
Routekaart										Routekaart is op 9 april 2018 in de commissie behandeld. Toezeggingen: -een tijdschema zal worden opgesteld voor de eerstvolgende routeplanner
Jaarlijkse staat van de transitie										Is op 9 april 2018 in de commissie behandeld. Toezeggingen: -signaal aan CBS zal afgegeven worden om sneller cijfers beschikbaar te stelen; -IPO voortgangsbrief zal met de commissie worden gedeeld (EEB vergadering 24 mei 2018: integrale IPO brief delen is niet mogelijk, maar de relevante teksten uit de voortgangsrapportage zullen worden gedeeld met de commissie, met daarbij een nadere duiding en eventuele aanvulling door GS. - dashboard zal worden voorgelegd dat een simpel maar representatief beeld geeft van de ontwikkelingen en aan te geven wanneer dit wordt gepresenteerd.
Stand van zaken Circulaire Economie										Òntwikkelperspectief behandeld in EEB 12 juni 2017. Hr. Van der Hoek zegt toe dat

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										de voortgang en de rapportage over de ambitie jaarlijks aan PS worden voorgelegd.
Cultuur/Inkoop /Social Return/Bestuur /communicatie										
Notitie en actieprogramma duurzaam inkopen										
Voortgang Social Return		*Voortgangsrapportage tkn*				*Evaluatie*				Het periodiek leveren van voortgangsinformatie aan GS/PS is vastgelegd in besluitvorming van GS d.d. 8 december 2015
Arhi procedure Gooi- en Vecht										Zie brief GS bij de ingekomen stukken PS van september 2017 inz. Arhi procedure. GS hebben op 7 november een besluit genomen. Dit besluit is besproken in de cie EEB van 27 november 2017 Voorlopige planning: onbekend

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Gevolgen regeerakkoord voor N-H										Behandeld in EEB 22-1-2018 Toezeggingen gedaan bij de behandeling: • GS zullen de rijksnotitie over de bestuurskracht en het aangepast beleidskader toesturen, zodra dit beschikbaar is.
Rapport Randstedelijke Rekenkamer provinciale subsidieregelingen en rijksmonumenten			*PS 8 oktober 2018*							Behandeld in commissie EEB van 17 september 2018. Ged. Van der Hoek: Begin 2019 vindt de concrete opvolging van alle aanbevelingen plaats en medio 2019 zullen deze afgerond zijn. PS worden geïnformeerd over eventuele vertragingen of problemen in dit proces
Recreatieschappen en arbeidsmarkt en onderwijs										
Modernisering recreatieschappen										In EEB van 21 november 2016 zijn het initiatiefvoorstel van de SP, de discussienotitie van de PvdA en de het advies van GS behandeld. Naar aanleiding hiervan is Motie 76 van 12-12-2016 aangenomen : PS verzoeken het College van GS om: * in het MRA proces als vervolg op de actie agenda metropolitaan landschap een voorstel in te

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										brengen waarin: - de kwaliteit van recreatieterreinen wordt vergroot door, op basis van onderzoek, duidelijke grenzen te bepalen tussen natuur en recreatie; - alle gebruikers meer worden betrokken bij de inrichting en het gebruik van de recreatiegebieden; - de inverdieneffecten voor de financiering van de recreatieschappen binnen de bestaande randvoorwaarden maximaal worden benut; * na uitwerking van dit voorstel in goed overleg met alle betrokken de bestaande gemeenschappelijke regelingen in deze lijn bij te stellen. StvZ: 2018 Wijzigingstraject PRV: . wijzigingsvoorstel PRV: juni 2018 (NLWM (met uitnodiging EEB) en R&W . terinzagelegging: juli-sept 2018 . cie en PS vaststelling: december 2018 (NLWM (met uitnodiging EEB) en R&W. Commissie EEB 18 juni 2018: hr. Tekin: vlak na de zomer zal een uitgebreide brief worden

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

										opgesteld voor PS o.a. over de governance en bestuurlijke spaghetti. Hierbij wordt ingezoomd op een rapport over de evaluatie van RNH en hoe het college omgaat met de aankomende aanbestedingsperiode (loopt af per 1/1/2019). Deze brief is behandeld op B-agenda EEB 17-9-2018 (met uitnodiging cie NLWM). 15 oktober 2018: BOT overleg met verkenner.
Arbeidsmarkt: presentatie werkambassadeur en visie arbeidsmarkt – onderwijs en cijferrapportage, midterm review 2016-2018										Midterm review arbeidsmarkt 17 september 2018 op B-agenda EEB behandeld
Financiële stukken recreatieschappen		*PS 9 juli 2018*								

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

Algemeen										
Kaderbrief 2019		*PS 9 juli 2018*								
Jaarstukken 2017		*PS 9 juli 2018*								
Zomernota			*PS 8 okt 2018*							
Provinciale Begroting 2019				*PS 12 nov 2018*						
evaluaties van de Europa-strategieën										
IPO begroting										PS december 2017: in vervolg zal IPO begroting in alle commissies worden behandeld.

Strategische Statenagenda Commissie EEB oktober 2018

Beeldvorming (Fase 1)
Oordeelsvorming (Fase 2)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3)

MRA begroting 2019 en werkplan 2020			*PS 8 oktober 2018*							Agendacommissie heeft op 2 -10-2017 besloten dat MRA begroting en werkplan - net zoals de provinciale begroting- in alle commissies zal worden behandeld. September 2018 in commissies en oktober PS
MRA verantwoording en globale begroting 2019										TBV input regiegroep 13 april 2018 Toezeggingen: -over onduidelijkheden in het kleurenschema zullen nadere vragen gesteld worden; - tegengaan verspilling bouwmaterialen zal de hr. Van der Hoek agenderen op het portefeuillehoudersoverleg duurzaamheid; - opmerking om aan dashboard economie toe te voegen welke knelpunten worden opgelost en met welke prioriteit neemt de hr. Bond mee naar het PRES.

Provincie Noord-Holland

Lijst ingekomen stukken JUNI (vanaf 28 juni) PS 8 oktober 2018

Kenmerk	Omschrijving
1	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz GS-besluit Nota van Beantwoording + definitief voorkeursalternatief Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/Duinpolderweg (B-agenda M&F 17-9-2018)
2	Arbeidsmarkt: Brief GS aan PS inz. Midtermrapportage Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt (B-agenda EEB 17-9-2018)
3	Bestuur: brief GS aan PS inz. Jaarverslag Interbestuurlijk Toezicht 2017 (c-agenda EEB 17-9-2018)
4	Mobiliteit: Brief GS aan PS WOB-verzoek inzake SolaRoad-fietspad te Krommenie (C-agenda M&F 17-09-2018)
5	Monumenten: brief van diverse organisaties inz. campagne red de stolp (zoals door de briefschrijvers is verzocht is de brief doorgestuurd naar de fracties; C-agenda EEB 17-9-2018)
6	Natuur/Milieu/Landbouw: Vergunningaanvraag stal Kanaalweg Heiloo (C-agenda NLWM 24-09-2018)

Provincie Noord-Holland

Lijst ingekomen stukken maand JULI PS 8 oktober 2018

Kenmerk	Omschrijving
1	Recreatieschappen: Brief Plassenschap Loosdrecht inz. financiele jaarstukken en zienswijze (c-agenda EEB 17-9-2018).
2	MRA begroting en werkplan 2019 (A-agenda M&F en EEB 17-9-2018 en NLWM en R&W 24-9-2018)
3	Recreatieschappen: Brief RAUM inz. financiele jaarstukken en zienswijze provincie (c-agenda EEB 17-9-2018)
4	Milieu: Definitieve 2e Begrotingswijziging 2018 en Begroting 2019 OFGV (C-agenda NLWM 24-09-2018)
5	Arbeidsmarkt: Voortgangsnotitie inclusieve arbeidsmarkt (notitie kan betrokken worden bij Midtermrapportage Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt die als B-agendapunt op EEB van 17-09-2018 staat).
6	Bestuur: Beantwoording brief van B&W van Blaricum, Huizen en Laren van 19-06-2018 over arhi-procedure (C-agenda EEB 17-09-2018)
7	Bestuur: Beslissing op bezwaar Wob verzoek B&W Laren over arhi- Gooi- en Vechtstreek (C-agenda EEB 17-09-2018)
8	Bestuur: Gemeenteraadsverkiezingen nieuwe gemeente Haarlemmermeer (C-agenda EEB 17-09-2018)
9	Communicatie/JZ: Voorkomen van incorrect verzamelen van data (C-agenda EEB en M&F 17-09-2018)
10	Economie: Evaluatie fondsmanagement PDENH (C-agenda EEB 17-09-2018)
11	Economie: Garantstelling breedband in het buitengebied (C-agenda EEB 17-09-2018)
12	Economie: Regiodeals in Noord-Holland (C-agenda alle commissies M&F en EEB 17-09-2018 NLWM en R&W 24-9-2018)
13	Energie: Tussenstand Klimaatakkoord (C-agenda EEB 17-09-2018)
14	ICT: Brief GS aan PS inz. Bescherming privacy op de website (C-agenda M&F 17-9-2018)
15	Mobiliteit: Brief van Bomenstichting Achterhoek inz. Veiligheid provinciale wegen (C-agenda M&F 17-9-2018)
16	Monumenten: Compensatie restauratiemiddelen rijksmonumenten (C-agenda EEB 17-09-2018)
17	Monumenten: Uitvoeringsregeling subsidie historische windmolens Noord-Holland 2018 (C-agenda EEB 17-09-2018)
18	Recreatieschappen: Stand van zaken modernisering Recreatieschappen (B-agenda EEB 17-09-2018 en C-agenda NLWM 24-09-2018)
19	Water: Informatie van stichting Zuyderzeedijk over dijkversterking voor PS (C-agenda NLWM 24-09-2018)
20	Landbouw/ Economie/ Mobiliteit: Stand van zaken 'Voedsel verbindt' MRA (C-agenda's EEB en M&F 17-09-2018 en NLWM 24-09-2018)
21	Milieu: Beleidsregel openbaarmaking handhavingsbesluiten BRZO- en RIE (4)-inrichtingen (C-agenda NLWM 24-09-2018)
22	Milieu: Ontwerp-actieplan Geluid provinciale wegen 2018-2022 (B-agenda NLWM 24-09-2018, met uitnodiging M&F)
23	Natuur/Ruimte/Infrastructuur: Uitwerkingsnota groenzones provinciale infrastructuur (C-agenda's NLWM (leidend) en R&W 24-09-2018 en M&F 17-09-2018)
24	Water: Brief Waddenvereniging aan fractievoorzitters PS. Werelderfgoed Waddenzeegebied (C-agenda NLWM 24-09-2018)

25	Water: Concept-wijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds (A-agenda NLWM 24-09-2018)
26	Water: Ingekomen brief. Alliantie Markermeerdijken ingesteld inloopspreekuur (C-agenda NLWM 24-09-2018) Deze brief is zonder NAW-gegevens. Statenleden kunnen de volledige brief inzien via de agenda 'Ingekomen stukken van burgers met NAW' in iBabs
27	Water: Werkwijze monitoring en evaluatie Waddenfonds (C-agenda NLWM 24-09-2018)
28	Fauna: Wijziging beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland (C-agenda NLWM 24-09-2018)
29	Landbouw: Ophogen subsidieplafond 'EIP-Agri' en wijziging openstellingsbesluit 'uitvoering LEADER projecten' (C-agenda NLWM 24-09-2018)
30	Milieu: Voordracht Zienswijze op reslutaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- & Vechtstreek (A-agenda NLWM 24-09-2018)
31	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. lmpactstudie Autonome Voertuigen
32	Natuur: Jaarbericht 2017 Groene Hart (C-agenda NLWM 24-09-2018)
33	Heel PS: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht nr. 17 (c-agenda M&F en EEB 17-9-2018 en NLWM en R&W 24-9-2018)
34	Natuur: Vooraankondiging twee bijeenkomsten Groene Hart voor PS Noord-Holland, PS Utrecht en PS Zuid-Holland najaar 2018 (C-agenda NLWM 24-09-2018)
35	Bestuurlijke reactie op de Uitkomsten controle en overige informatie bij de Jaarrekening 201 7 van EY (Rekeningencommissie 24 september 2018)
36	Bestuur: Brief GS aan PS inz. beantwoording brief van B&W Blaricum en Laren van 5 juni 2018 en brief D66 Blaricum van 12 juni over provinciale arhi-procedure Gooi en Vechtstreek C-agenda EEB 17-9-2018).
37	Economie: Voordracht ophoging fondsvermogen PDENH (A-agenda EEB 17-9-2018).
38	heel PS: Brief van B&W van Wormerland inz. Introductie nieuwe college van Wormerland.
39	Mobiliteit: Brief GS aan PS inz. WOB-verzoek standpuntbepaling , contacten en correspondentie met ICOMOS Unesco en ministerie I&W en stuurgroep A8 A9 (C-agenda M&F 17-09-2018)
40	Water: Ontwerpwijziging reglement van bestuur van Hoogheemraadschap Rijnland (C-agenda NLWM 24-09-2018)
41	Fauna: Wijziging mandaatbesluit compensatieregeling ganzenrustgebieden en ganzenfoerageergebieden N-H 2015 (C-agenda NLWM 24-09-2018)
42	Milieu: Validatie prestatiegericht financieren Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (C-agenda NLWM 24-09-2018)
43	Natuur: Bekrachtiging Natura 2000-beheerplan Schoorlse duinen (C-agenda NLWM 24-09-2018)
44	Economie: brief GS aan PS inz. MKB Samenwerkingsagenda 2018 - 2019 (c-agenda EEB 17-9-2018).
45	Bestuur: Brief GS aan PS inz. Besluit verrekening tussen Gooise Meren en Weesp als gevolg van de grenscorrectie Bloemendalerpolder (c-agenda EEB 17-9-2018).
46	Klimaat: Persbericht Transitieprogramma van klimaattafel Industrie NZKG (c-agenda alle commissies sept. 2018).
47	Recreatieschappen: agenda vergadering AB Spaarnwoude 12 juli 2018 (voor bijbehorende stukken wordt verwezen naar de website van het recreatieschap; c-agenda EEB 17-9-2018)
48	Water: Verslag Gesprek tussen bestuurlijke vertegenwoordigers Waddenfonds en Randstedelijke en Noordelijke Rekenkamer (C-agenda NLWM 24-09-2018)
49	Milieu: Vastgestelde jaarrekening 2017 OFGV (C-agenda NLWM 24-09-2018)

50	Mobiliteit brief GS aan PS inzake: Wob verzoek draagkracht/-last van de brug en de brughoofden broekhornerbrug c-agenda 17-09-2018
51	Brief voor heel PS: TLN Duurzaam op weg in Noord-Holland 2019 (voor verkiezingsprogramma)
52	Economie: brief GS aan PS inz. Detailhandelsvisie Regio Alkmaar 2025 (C-agenda EEB 17-9-2018).
53	Milieu: Geurrapport afvallocatie Middenmeer en openbaarmaking handhavingsbesluiten (C-agenda NLWM 24-09-2018)
54	Mobiliteit: Scheidsrechterlijk eindvonnis Wilhelminasluis (C-agenda M&F 17-09-2018)
55	Natuur: Voornemen tot uittreding als participant stichting Goois Natuurreservaat (C-agenda NLWM 24-09-2018)
56	Water: Uitvoeringsregeling subsidie Kennisontwikkeling Bodem en Water Noord-Holland 2017 (C-agenda NLWM 24-09-2018)
57	Natuur: Zienswijze PNH op Begroting 2019 Goois Natuurreservaat (C-agenda NLWM 24-09-2018)
58	Media: Brief GS aan PS inz. Beantwoording vragen over Statenvoordracht zendmachtiging RTV N-H in EEB 18 juni (PS 9-7-2018)

Provincie Noord-Holland

Lijst ingekomen stukken maand AUGUSTUS PS 8 oktober 2018

Kenmerk	Omschrijving
1	(heel PS) Brief GS aan PS inz. voorstellen regiodeals in Noord-Holland (C-agenda M&F en EEB 17-9-2018 en NLWM en R&W 24-9-2018)
2	Economie: Brief GS aan PS inz. Openstelling uitvoeringsregeling toekomstbestendige werklocaties 2018 (C-agenda EEB 17-9-2018)
3	Economie: Brief GS aan PS inz. Wob-verzoek Berkhout is Boos
4	Landbouw: Brief GS aan PS inz. Wijziging ophoging subsidieplafond 'Samenwerking ihkv eur. innovatie partnerschappen agr. sector (C-agenda NLWM 24-9-2018)
5	Milieu: Voordracht zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD NHN (A-agenda NLWM 24-9-2018)
6	Water: Voordracht VVGB Markermeerdijken (A-agenda NLWM 24-9-2017). Behandelvoorstel: PS adviseren over de voorliggende voordracht voor het afgeven van een Verklaring van geen bedenkingen Markermeerdijken. (Voordracht komt 28-8 in GS)
7	Water: Voordracht Wijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds (A-agenda NLWM 24-9-2018). Behandelvoorstel: PS adviseren over voorliggende voordracht met zienswijze op de voorgestelde wijzigingen van de Begrotingen 2018 en 2019 Waddenfonds (Voordracht komt 28-8 of 5-9 in GS)
8	Begroting 2019 met voordracht en bijlage Onderbouwing kaderbriefclaim 2019 inz Informatieagenda (alle commissies en PS 12-11-2018)
9	Ruimte/Water: Brief GS aan PS Ter inzagelegging Notitie Reikwijdte en Detailniveau m.e.r. dijkversterking Den Helder Den Oever (C-agenda R&W 24 september 2018) (C-agenda NLWM 24 september 2018)
10	Zomernota 2018 (alle commissies en PS 08-10-2018)
11	(heel PS): Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 18 (C-agenda M&F en EEB 17-9-2018 en NLWM en R&W 24-9-2018)
12	Brief GS aan PS inz. Toezeggingen tijdens vergadering commissie EEB over initiatiefvoorstel Regenboogprovincie (C-agenda EEB 17-9-2018)
13	Bestuur: mail met bijlage van de dorpsraad Sint Pancras inz. visie van de dorpsraad op het fusieproces (C-agenda EEB 17-9-2018)
14	Duurzaamheid: Brief GS aan PS inz. verslag werkbezoek hr. Van der Hoek Hansa Green Tour (c-agenda EEB 17-9-2018).
15	Milieu & Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Quickscan chroom bruggen en sluizen (C-agenda M&F 17-9-2018 / NLWM 24-09-2018)
16	Mobiliteit: Antwoordbrief PS aan burger inz. Zwerfvuil langs N239 (C-agenda M&F 17-9-2018)
17	Recreatieschappen: mail en brief van ondernemingsraad Recreatie N-H inz. modernisering recreatieschappen (c-agenda EEB 17-9-2018)
18	Circulaire Ministerie BIZA 2018 wijziging tegemoetkoming ziektekostenverzekering PS (ter kennisname PS).
19	Water: Panorama Markermeer-IJmeer (C-agenda NLWM 24-09-2018)

20	Recreatieschappen: Reactie Recreatie NH op brief 'Stand van zaken modernisering recreatieschappen' (C-agenda EEB 17-09-2018 en NLWM 24-09-2018)
21	Bestuurlijke reactie op de Uitkomsten controle en overige informatie bij de Jaarrekening 2017 van EY
22	Milieu: Jaarverslag 2017 Vergunningverlening, handhaving & toezicht omgevingsdiensten (C-agenda NLWM 24-09-2018)
23	Mobiliteit: Stand van zaken Leeghwaterbruggen Alkmaar (N242) (C-agenda M&F 17-09-2018)
24	Rapportage publiekscampagne jouwcdK van Future (PS 12-09-2018)
25	Natuur: Afschrift van verzoek aan gedeputeerde Tekin voor informatieavond over uitvoering beheersplan fase 1 Schoorlse duinen (C-agenda NLWM 24-09-2018)
26	Algemeen : Stand van zaken ontwikkeling forten stelling van Amsterdam (C-agenda R&W 24 september 2018)
27	Algemeen: Brief GS aan PS inzake lidmaatschap Vanguard Initiative (C-agenda R&W 24 september 2018)
28	Algemeen: Brief GS aan PS Wob-verzoek inzake zonneweiden (C-agenda R&W 24 september 2018)
29	Algemeen: Stand van zaken Wind op Land april 2018
30	Landbouw: Verzoek financiële ondersteuning Holland health en informatie Health café over vitale regio's, voedsel en gezondheid (C-agenda NLWM 24-09-2018)
31	Ruimte: Beantwoording openstaande vragen uit de vergaderingen van R&W en NLWM ontwerpwijziging PRV met betrekking tot NNNN (C-agenda R&W 24 september 2018)
32	Ruimte: Brief College aan Staten Terinzagelegging Ontwerp-Omgevingsvisie NH2050 (C-agenda R&W 24 september 2018)
33	Ruimte: Brief GS aan PS besluit Evaluatie Taskforce Ruimte (C-agenda R&W 24 september 2018)
34	Ruimte: Brief GS aan PS Kavelruil Vispaaiplaatsen in de Wieringermeer (C-agenda R&W 24 september 2018)
35	Voorontwerp inpassingsplan net op zee Hollandse Kust (noord) en (west Alpha)
36	Wonen: Brief GS aan PS Vaststelling uitvoeringsregeling subsidie woningbouw burgercollectieven (C-agenda R&W 24 september 2018)
37	Wonen: Brief GS aan PS Viewer woningbouwlocaties Noord-Holland Noord en stand (C-agenda R&W 24 september 2018)
38	Wonen: Rli-Briefadvies 'Versnellen woningbouwproductie, met behoud van kwaliteit' (C-agenda R&W 24 september 2018)
39	Wonen: Stand van zaken voorjaar 2018 versnellingsopgave woningbouw MRA (C-agenda R&W 24 september 2018)

Provincie Noord-Holland

Lijst ingekomen stukken SEPTEMBER tot 25 sept. voor PS van 8 oktober 2018

Kenmerk	Omschrijving
1	Mobiliteit: Persbericht Kwartaalrapportage Q2 2018 OV Loket (C-agenda M&F 15-10-2018)
2	Mobiliteit:Brief GS aan PS inz. verzoek landschapsplan Heemskerkalternatief (C-agenda M&F 15-10-2018)
3	Energie: afschrift van mail aan gemeenteraad Amsterdam van democratisch Energie Initiatief inz. manifest aan gem. en waterschappen (C-agenda EEB 15-10-2018)
4	Energie: Brief GS aan PS inz. Samenwerkingsovereenkomst Warmte en Koude MRA 2018-2021 (c-agenda EEB 15-10-2018)
5	Juridische Zaken: Voordracht Wijziging Verordening op de behandeling van bezwaar- en klaagschriften Noord-Holland 2014 (A-agenda EEB 15-10-2018)
6	Toezicht: Brief GS aan PS inz. Agenda toekomst van het toezicht (C-agenda EEB 15-10-2018)
7	Financiën: brief GS aan PS inz. Budgettair neutrale wijziging beleidsdoelenraming 2018(C-agenda M&F 15-10-2018)
8	Grond: brief GS aan PS inz. Kavelruil Stroe & Nesse (C-agenda M&F 15-10-2018)
9	Grond: brief GS aan PS inz. Kavelruil De Waard(C-agenda M&F 15-10-2018).
10	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Ontwerp PIP N247(C-agenda M&F 15-10-2018).
11	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Vaststellen Uitvoeringsregeling subsidie fietsknelpunten NH 2018 (C-agenda M&F 15-10-2018).
12	Brief stichting PURMER-MEER inzake de omgevingsvie PNH2050 (C-agenda R&W 24-09-2018) De afzender van deze brief komt ook inspreken in het inspreekhalfuur voor het publiek van de commissievergadering van de commissie Ruimte en Wonen van 24 september aanstaande.
13	Ruimte: Brief GS aan PS beoordeling Landschappelijke inpassing tankstation Haarlemmermeer (C-agenda R&W 24-09-2018)
14	Ruimte: Brief GS aan PS inzake de totstandkoming van de omgevingsverordening (C-Agenda R&W 24-09-2018)
15	Milieu: Gebiedsbeheerplan Dammerweg e.o. Nederhorst den Berg conform Wet bodembescherming (C-agenda NLWM 29-10-2018)
16	Water: Voordracht wijziging Waterverordeningen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Hoogheemraadschap Rijnland en Waterschap Amstel, Gooi & Vecht (A-agenda NLWM 29-10-2018)
17	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Halfjaarrapportage HOV in 't Gooi (C-agenda M&F 15-10-2018).
18	Natuur: Ingekomen mail aan commissie Aftakeling van natuur en biodiversiteit (C-agenda NLWM 29-10-2018)
19	Mobiliteit: Stand van zaken Leeghwaterbrug (C-agenda M&F 17-09-2018)
20	Archieven: Brief GS aan PS inz. Archiefinspectie 2017 (c-agenda EEB 15-10-2018).
21	(heel PS): Brief hr. Remkes aan PS inz. Voorbereiding amendementen en moties
22	Brief directie en OR Provincie N-H aan fractievoorzitters inzake profielschets (PS 12-09-2018).
23	Monumenten: Brief Erfgoedvereniging Heemschut, Boerderijenstichting N-H en Westfries Genootschap inzake Stolpendiscussie (brief kan betrokken worden bij discussienotitie Redt de Stolp op de b-agenda EEB van 17-9-2018)
24	Economie: brief GS aan PS inz. Monitor Detailhandel Provincie Noord-Holland 2018 (C-agenda EEB 17-9-2018).
25	Energietransitie: Brief GS aan PS inz. Stand van zaken projecten energietransitie vanuit motie 2017-110 (C-agenda EEB 17-9-2018).
26	Mobiliteit: brief GS aan PS Gemeentelijke bijdrage burgerparticipatie - N236 Franse Kampweg – 2e gesprek (C-agenda M&F 17-9-2018)

27	Mobiliteit: brief GS aan PS Vertraging in gunning van het hoofdcontract HOV t Gooi (C-agenda M&F 17-9-2018)
28	Natuur: Intentieverklaring 'Verbinden van natuur, verbinden van kennis' (C-agenda NLWM 24-09-2018)
29	Bestuur: Brief van GS aan PS inz. beantwoording brief van B&W van Wijdemeren van 11 juli 2018 over arhi-procedure (c-agenda EEB 17-9-2018).
30	Bestuur: Brief van GS aan PS inz. Gemeenteraadsverkiezingen nieuwe gemeente Haarlemmermeer (C-agenda EEB 17-9-2018).
32	Recreatieschappen: Recreatie N-H brief RvC aan GS inz modernisering recreatieschappen nav verhelderend gesprek met gs
33	Mobiliteit: brief GS aan PS inz. Wob-verzoek samenwerkende natuur- en milieuorganisaties inzake totstandkoming Duinpolderweg (C-agenda M&F 17-9-2018).
34	Economie: Brief GS aan PS inz. Consultatie over Derde Tranche Pallas (B-agenda EEB 17-9-2018).

Provincie Noord-Holland

Aan
Provinciale Staten

Uw contactpersoon
V. Mulder
AD/STG

Bijlage
Lijst moties

Doorkiesnummer 023-514 4186
mulderv@noord-holland.nl

Betreft lijst moties ten behoeve van PS 8 oktober 2018

Memo

27 september 2018

Inleiding:
Hierbij treft u de vernieuwde lijst moties aan. De kolommen “Stand van zaken GS” en “Voorstel Presidium” zijn op een aantal punten verder geactualiseerd.

Voorstel:
Instemmen met de nieuwe afdoeningsvoorstellen bij de volgende moties:

Motienummer	PS-datum	Onderwerp	Paginanr.
M9-2018	26-03-2018	Afronding Pilot burgerparticipatie 2e fase verbetering N 236 tussen Nieuwe 's Gravelandseweg en Loodijk. *(aangehouden motie)*	pag. 2
M73-2017	13-11-2017	Participatie bijeenkomst gemeenteraden, waterschapsbesturen t.b.v. Omgevingsvisie	pag. 5

Instemmen leidt tot opschoning van de lijst moties na vaststelling in PS van 8 oktober 2018.

Toelichting m.b.t. aangehouden moties:
Aangehouden moties kunnen alleen met een inhoudelijke motivering worden afgedaan. Weging van de motivering vindt plaats in het Presidium. Daarnaast benadrukt het Presidium de verantwoordelijkheid van de indieners om ***tijdig de voortgang van toezeggingen rondom een aangehouden motie in de functionele Statencommissie aan de orde te stellen.***

Lijst moties PS 8 oktober 2018

Nr.	Datum PS	Onderwerp	Inhoud	Fractie	Portefeuille-houder	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
M 28-2018	09-07-2018	"Toerit fietstunnel Laren rechtleggen" AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS : 1. Project "N525-05-Westerheide/Oude Postweg, gemeente Laren" nog niet naar de planfase te verschuiven maar voorlopig in de studiefase te houden 2. alle benodigde stappen te zetten die nodig zijn om de aanrijroute naar de fietstunnel onder de N 525 bij Laren recht te leggen	ChristenUnie-SGP, SP en GroenLinks	Post, E.		24-07-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 9 juli 2018: "De VOORZITTER: De heer Klein stelt voor om het aardkundig monument aan te passen, zodat de vergunning kan worden verleend. De gedeputeerde zegt, kom met een initiatief.... De heer KLEIN (CU/SGP): Ik wil de motie aanhouden om te kijken op welke manier de handschoen van de gedeputeerde op te pakken is."
M13-2018	11-06-2018	Onderzoek naar luchthaven in Noordzee	PS verzoeken GS: -Er zorg voor te dragen dat de Gedeputeerde Staten nauw betrokken is bij dit onderzoek -Er op toe te zien dat ook specifiek Noord Hollandse aspecten gedegen worden onderzocht.	50Plus, ONH, VVD, D66	A. Tekin	27-06-2018 De gedeputeerde heeft contact gehad met het ministerie. Het ministerie heeft toegezegd dat wij worden betrokken. Dit wordt in onderstaande brief bevestigd. In de brief geeft de minister aan hoe zij met het onderzoek naar Schiphol in zee omgaat. Wij zijn als provincie goed aangehaakt op de genoemde trajecten. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/06/22/aanpak-participatie-luchtvaart-en-reikwijdte-luchtvaartnota-2020-2050	

Lijst moties PS 8 oktober 2018

M9-2018	26-03-2018	Afronding Pilot burgerparticipatie 2e fase verbetering N 236 tussen Nieuwe 's Gravelandseweg en Loodijk. AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: - te onderzoeken welk budget er binnen het totale project "trajectbenadering N 236 Franse Kampweg" vrijgemaakt kan worden voor optimalisaties op het onderhavige "trajectdeel - PS hierover zo spoedig mogelijk te rapporteren - de pilot "burgerparticipatie N 236 2e fase" voort te zetten, zodat er alsnog met betrokkenen binnen heldere financiële kaders gezocht kan worden naar een optimale variant.	SP, 50PLUS, ChristenUnie-SGP, GroenLinks	Post, E.		11-09-2018: Er is een brief van GS over deze motie binnengekomen. Het afdoeningsvoorstel van motie M9-2018 ia besproken in cie M&F van 17-09-2018. Voorstel: motie afdoen na PS-vergadering van 8-10-2018. 24-07-2018: motie is opnieuw en gewijzigd ingediend in PS van 09-07-2018 als M30-2018. Motie M30-2018 is verworpen. 01-05-2018: Gemeenten Hilversum en Gooise Meren zijn nog in onderhandeling over nieuwe colleges. 06-04-2018: Gedeputeerde heeft toegezegd om binnen twee maanden nog eens in gesprek te gaan met de nieuwe colleges van Hilversum en Gooise Meren. 06-04-2018: reden aanhouden motie uit notulen PS 26-03-2018: "Gedeputeerde POST: .....Het antwoord op het

							verzoek in het dictum om te onderzoeken welk budget in de projectbenadering Franse Kampweg vrijgemaakt kan worden, is nul omdat dit onderdeel uitmaakt van een overeenkomst met de aannemer, dus dat bedrag is al vast en besteed. Het derde dictum luidt dat wij de burgerparticipatie voortzetten, maar vanmorgen is in het presidium besloten en zojuist bij agendapunt 7 om de motie als afgedaan te beschouwen. Dat betekent dat wij geen uitvoering kunnen geven aan deze motie en daarom dien ik de motie te ontraden"..... "De heer HOOGERVORST (SP): Voorzitter, misschien niet het goede moment maar alvorens wij aan de stemming gaan beginnen willen wij M9 aanhouden."
M 01-2018	12-02-2018	Motie vreemd aan de orde van de dag inzake verkenning grasmengsels voor de paardenhouderij.	PS dragen Gedeputeerde Staten op om: Een verkenning op te stellen naar de mogelijkheden om paardenhouders te ondersteunen in het omschakelen naar een	GroenLinks	Bond, J.		20-02-2018: reden aangehouden motie uit notulen PS 12-02-2018: "De heer KRAMER (GL): Dit gehoord hebbende, wil ik hem aanhouden en dat hij terugkomt op het moment dat wij over

Lijst moties PS 8 oktober 2018

		AANGEHOUDEN	bloemrijk graszaadmengsel.				natuurinclusieve landbouw praten."
M126-2017	13-11-2017	overlegjaar agrarisch natuurbeheer	PS verzoeken GS: * in het komende verkenningsjaar in overleg te treden met de agrarische collectieven en TBO's over hoe de biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het NNN gehaald zouden kunnen worden (zoals al door de gedeputeerde toegezegd in de expert-bijeenkomst) en daarvoor een neutrale procesbegeleider aan te trekken * hiervan regelmatig een terugkoppeling te geven aan de commissie NLM * te onderzoeken welke andere werkwijzen en/of financiële of juridische instrumenten er nodig zijn om de provinciale doelen op dit gebied te behalen met inzet van samenwerkende agrarische collectieven en TBO's en de resultaten van het onderzoek zo mogelijk in te zetten om de bestaande instrumentenkoffer ten	D66. CDA, PvdA, VVD, ChristenUnie-SGP, SP	Tekin, A.	18-06-2018: zie stand van zaken bij 10-04-2018. 10-04-2018: met de terrein beheerders, de agrarische collectieven en LTO-Nederland is het verkenningsjaar gestart, onder leiding van de heer F Evers als onafhankelijk proceseigenaar. Wij hebben de ambitie om uw Staten bij de behandeling van het Natuurbeheerplan 2019 (in uw vergadering in het najaar 2018) zicht te kunnen bieden op een akkoord tussen alle betrokken partijen. Uiteraard is de vraag of een dergelijk akkoord tot stand komt, en wat de inhoud hiervan is, afhankelijk van het verloop van de werkbijeenkomsten. 22-02-2018: uit besluitenlijst GS d.d. 20-02-2018: Het college besluit: Provinciale Staten door middel van brief te informeren over de voortgang bij de uitvoering van motie M126 (aangenomen door PS op 13 november 2017) inzake het verkennings-jaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).	

			behoeve van de realisatie van NNN te vergroten			8-1-2018 Een extern procesbegeleider is ingeschakeld en deze procesbegeleider voert oriënterende gesprekken met vertegenwoordigers van de agrarische collectieven en de terreinbeheerders. Wanneer deze oriënterende gesprekken leiden tot consensus over de aanpak van het verkenningsjaar, zal de opdracht aan de extern procesbegeleider door GS worden vastgesteld en ter kennisname aan uw Statencommissie NLWM worden gezonden.	
M73-2017	13-11-2017	Participatie bijeenkomst gemeenteraden, waterschapsbesturen t.b.v. Omgevingsvisie	PS verzoeken GS: * een participatie-bijeenkomst te organiseren voor gemeenteraden, waterschapsbesturen over de Omgevingsvisie voor Noord-Holland voor behandeling van de concept-Omgevingsvisie in de commissie en de Staten * bij deze participatie bijeenkomsten gemeenteraden, waterschapsbesturen in delegatie in de gelegenheid te stellen hun suggesties en vragen rechtstreeks aan Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten kenbaar te maken	VVD, CDA, D66, PvdA	Geldhof, J.	18-06-2018: 2 participatie-bijeenkomsten hebben plaatsgevonden op 22 en 23 mei 2018. De inspraakreacties van gemeenteraadsleden en leden van AB's van de waterschappen zijn door de aanwezige Statenleden meegenomen in de bespreking van de Ontwerp-Omgevingsvisie NH2050 in de commissie R&W op 28 mei 2018. Hiermee kan de motie als afgedaan beschouwd worden 13-04-2018 Op 22 en 23 mei organiseren PS twee participatiebijeenkomsten (1 voor MRA en 1 voor NHN) voor gemeenteraadsleden en leden van waterschapsbesturen. Doel is input op te halen voordat de	11-09-2018: de bijeenkomsten zijn georganiseerd, zowel door GS als -met de hoorzittingen- door PS. Voorstel: motie afdoen. 10-04-2018: PS organiseren twee participatie-bijeenkomsten op 22&23 mei 2018 voor gemeenteraden en waterschapsbesturen.

			* het College van Gedeputeerde staten te verzoeken om de benodigde middelen vrij te maken voor de onkosten van deze participatie bijeenkomst.			ontwerp Omgevingsvisie ter inzage wordt gelegd. 10-01-2018: Op 8 februari was het congres Omgevingsvisie.	
M109-2017	06-11-2017	Begroting 2018: opvolging rapport waterbestendig Westpoort	PS verzoeken GS: * de regierol op te pakken om te komen met alle betrokken partijen tot concrete plannen voor een betere bescherming van vitale en kwetsbare infrastructuur * te onderzoeken of er voor andere regio's in Noord-Holland ook pilots "vitaal en kwetsbaar" nodig zijn	D66	Loggen, C.	27-06-2018 Voor 2018 heeft een werkteam, bestaande uit vertegenwoordigers van de provincie, waterschappen, gemeenten, vervoersregio en veiligheidsregio een Plan van Aanpak 2018 klimaatbestendige vitale en kwetsbare infrastructuur MRA opgesteld. Het product bestaat uit drie delen: *Een ambitiedocument, geconcretiseerd voor elektriciteit en mobiliteit;* *Kaartenatlas op basis van een QuickScan van de vitale en kwetsbare infrastructuur in de MRA;* *Plan van aanpak voor het vervolg, 2019 en verder.* De QuickScan wordt nu uitbesteed en is in principe in oktober 2018 klaar. De andere werkzaamheden zijn gestart. Ook wordt het werkteam verder ingevuld. Op 10 december worden de producten in het bestuurlijk overleg m.b.t. MRA klimaatbestendig gepresenteerd	

						12-04-2018 GS pakken de regierol actief op. Aan het Platform Ruimte van de MRA is de Ontwikkelrichting actie 6 “Metropoolregio Amsterdam Klimaat-bestendig” gekoppeld. Er zal een visie met bijbehorende strategie opgeleverd worden met twee hoofdproducten waaronder) hoe en waar klimaatbestendige woningbouw moet plaats vinden. De provincie is trekker van dit onderdeel. De inzichten die opgedaan zijn in de pilot Westpoort worden in dit onderdeel meegenomen. Uit de analyses kunnen nieuwe pilots elders in de MRA volgen. Voor het gebied boven het Noordzeekanaal loopt het project Bovenregionale calamiteitenorganisatie en overstromingen. Vitaal en Kwetsbaar is daar een belangrijk onderdeel van. Samen met het waterschap en veiligheidsregio’s worden deze activiteiten geïnventariseerd en aan een soort stresstest onderworpen. Vervolgens wordt bepaald wat de urgentie is op dit thema.	
M57-2017	02-10-2017	Stop bodemdaling in het Groene Hart. AANGEHOUDEN	PS verzoeken het College van GS: * beleid te ontwikkelen waarin gestreefd wordt de bodemdaling in het Groene Hart te stoppen.	PvdD, ChristenUnie-SGP, GroenLinks	Tekin, A.		11-09-2018: afdoen van deze motie wordt besproken in cie NLWM van september.

							12-10-2017: Reden aanhouden motie uit notulen PS 02-10-2017: "De heer VAN LIERE (PvdD): Ik heb helaas nog niet met al mijn mede-indieners kunnen overleggen, maar ik zie de heer Klein in ieder geval aanschuiven. Mij heeft het verzoek bereikt om de motie aan te houden tot volgende week om integraal mee te kunnen wegen bij de Omgevingsvisie. Dat is een week uitstel en dat kan ik billijken, dus ik houd de motie aan."
M45-2017	10-07-2017	Kadernota 2018 Realiseren van 2 fietssnelwegen voor 2020. AANGEHOUDEN	PS verzoeken GS: * in de begroting 2018 een beleidsambitie "Realiseren twee extra fietssnelwegen voor 2020" op te nemen en doen daarbij het voorstel: * de kosten daarvan te dekken vanuit de bestaande reserves rondom fietsinfrastructuur / fietsimpuls.	ChristenUnie-SGP, GroenLinks.	Post, E.		17-05-2018: Indiener heeft laten weten de behandeling van Perspectief Fiets af te willen wachten. In de commissie is nog geen uitsluitsel gegeven of de motie van de lijst kan worden afgevoerd. 24-07-2017: Uit notulen PS 10-07-2017, reden aanhouden motie: "De heer KLEIN (CU/SGP): Motie 45 over twee fietssnelwegen. Ik interpreteer de reactie van de gedeputeerde zo dat zij haar best gaat doen om dit doel in de beleidsvisie te

							realiseren. Daarom willen wij de motie aanhouden."
M31-2017	10-07-2017	Jaarrekening 2016 hoofdfietsnetwerk.	PS verzoeken het college van GS het fietsbeleid een extra impuls te geven door: * te onderzoeken hoe een herkenbaar provinciaal hoofdfietsnetwerk vorm kan krijgen, waarbij harmonie gezocht wordt met de ontwikkeling van het fietsnetwerk van de Vervoersregio Amsterdam * in dit onderzoek specifiek meenemen hoe de vermarkting van een hoofdfietsnetwerk kan worden opgepakt * een model te ontwikkelen voor (cofinanciering van) het oplossen van zwakke schakels in gemeentelijke fietspaden in het hoofdfietsnetwerk * voor de vaststelling van de begroting 2018 een tussenrapportage te geven over bovenstaande en deze rapportage zo goed mogelijk aan te laten sluiten aan de in ontwikkeling zijnde provinciale fietsvisie.	D66, PvdA, CDA, GroenLinks.	Post, E.	26-06-2018 Op dit moment loopt een consultatieronde naar mede-overheden en belangengroepen: we verzamelen zoveel mogelijk input om het concept Perspectief nader uit te werken naar een definitief Perspectief Fiets, dat in Q4 door GS zal worden vastgesteld. 17-05-2018 In de commissievergadering M&F van 17 mei 2018 is het concept Perspectief Fiets besproken. 12-04-2018 Het Perspectief Fiets zal als input (bouwsteen) dienen voor de Omgevingsvisie. Van mei tot juni 2017 vindt het besluitvormingstraject van de Omgevingsvisie plaats (11 juni concept aangeboden ter vaststelling aan PS en daarna inspraakprocedure). Het Perspectief Fiets zal ook als input dienen voor de Agenda Mobiliteit. De Agenda Mobiliteit staat op 22 maart 2018 op de agenda bij de gecombineerde commissie vergadering M&F en RWW. De Voordracht Fietsknelpunten zal in de commissie M&F van april op de agenda staan. Op 25 januari 2018	24-05-2018 Na behandeling van het Perspectief Fiets in de commissie M&F van 17 mei is indieners gevraagd of motie van de lijst afgevoerd kan worden en zo niet wat er dan nog nodig is. Volgens indieners is dit voorbarig, eerst moet het provinciaal hoofdfietsnetwerk meer vorm krijgen.

						is er een technische briefing geweest voor de commissie M&F. Tijdens deze briefing werd de voortgang en de planning ten aanzien van de fiets nader toegelicht. Op 5 oktober 2017 is een BOT overleg geweest met de commissie M&F waar enerzijds gemeld is dat GS zijn gestart met de uitvoering van de motie en anderzijds extra informatie bij PS is opgehaald als input voor het Perspectief Fiets. 11-04-2017: Op 17 mei zal het Perspectief Fiets in de commissie M&F besproken worden. Met het Perspectief Fiets als basis kan vervolgens verder gewerkt worden aan de opgaven die plaats krijgen in een beleidsrijke Agenda Mobiliteit, waarin alle activiteiten met betrekking tot de mobiliteit zullen worden geagendeerd en in de tijd worden geprogrammeerd. Ook bestaand beleid zoals het aanpakken van de fietsknelpunten krijgt een plek in dit programma. 24-10-2017: Op 5 oktober jl. is een BOT overleg geweest met de cie M&F waar enerzijds gemeld is dat GS zijn gestart met de uitvoering van de motie en anderzijds extra informatie bij PS	

						is opgehaald als input voor de Verkenning Fiets. Eind 2017/begin 2018 is de Verkenning Fiets gereed als input voor de agenda Mobiliteit/Omgevingsvisie. In commissie M&F van 9 april 2018 en in PS van 23 april 2018 wordt een voordracht besproken voor het oplossen van een aantal knelpunten (provinciaal areaal) van de fietsersbond. Tenslotte is gestart met ontwikkelen van een provinciaal hoofdfietsnetwerk waarbij ook de vermarkting wordt meegenomen. Bij het hoofdfietsnetwerk zal een Uitvoeringsprogramma worden opgenomen om de knelpunten van het hoofdfietsnetwerk en het restant van de knelpuntenlijst fietsersbond aan te pakken. E.e.a. afhankelijk van de beschikbare budgetten.	
M30-2017	10-07-2017	Motie Vreemd a/d Orde tegemoetkoming preventie wildschade.	PS verzoeken het College van GS: * vaart te zetten via het IPO achter het onderzoek naar regelgeving voor gecoördineerd en gebiedsgericht beleid voor faunabeheer met daarin een tegemoetkoming aan boeten- en tuinders ten behoeve van het nemen van preventieve	VVD, CDA, D66, GroenLinks	Bond, J.	18-06-2018: Het rapport naar de effectiviteit van de agrilaser is opgeleverd en aan uw Staten gestuurd. Met betrekking tot het onderzoek van de Maatschappelijke Advies Raad Fauna: de Raad streeft ernaar de adviezen over het gebiedsgericht faunaschadebeleid en de schadesystematiek omstreeks eind september 2018 gecombineerd uit te brengen.	

			maatregelen tegen wildschade * PS regelmatig (minimaal elk kwartaal) te informeren via de commissie over de voortgang van dit onderzoek.			Zodra dit advies uitgebracht is zal dit met uw Staten gedeeld worden, inclusief een voorstel tot afdoening van de motie 10-04-2018: Het onderzoek is nog niet opgeleverd maar wij verwachten deze op korte termijn. Deze zal dan gedeeld worden met de commissie. 10-01-2018: In de commissievergadering Natuur, Landschap, Milieu en Water van 4 december 2018 heeft gedeputeerde Bond de commissieleden op de hoogte gesteld van de voortgang van de verschillende onderzoekslijnen. Hierin werd onder andere genoemd dat in januari/februari 2018 het eindrapport van de proef met de agrilaser zal worden opgeleverd. Hier zal de commissie te zijner tijd over geïnformeerd worden 24-10-2017: het IPO is bezig met een onderzoek, de commissie wordt hiervan op de hoogte gehouden.	
M26-2017	10-07-2017	Motie Vreemd a/d Orde Stimuleren verduurzamen woningvoorraad in	PS verzoeken het College van GS: * gemeenten en woningcorporaties aan te sporen de sociale	50PLUS, ONH, GroenLinks, SP.	Geldhof, J.		24-07-2017: Uit notulen PS 10-07-2017 reden aanhouden motie: "Mevrouw DE MEIJ (50plus): Voorzitter. Wij stemmen in

		de sociale sector Noord-Holland.	huurvoorraad voor 2020 te verduurzamen en te voorzien van minimaal label B en in 2030 van label A * een bijeenkomst te organiseren in het najaar van 2017 bij de provincie voor alle betrokken partijen die zich bezighouden met verduurzaming van de sociale voorraad, zodat dit urgente onderwerp door de provincie Noord-Holland op de kaart wordt gezet * alle communicatie-middelen daarvoor te gebruiken en waar mogelijk samenwerking te zoeken met andere betrokken partners * daarvoor aansluiting te zoeken met www.duurzamehuizen-route.nl, voor praktijkvoorbeelden voor particuliere woningbezitters, woningbouwcorporaties en gemeenten * Provinciale Staten een terugkoppeling te geven over de vorderingen op dit gebied.				met wat de gedeputeerde heeft toegezegd, dus wij houden hem even aan tot het eind van het jaar en totdat zij met een voorstel komt. "

Lijst moties PS 8 oktober 2018

M76 - 2016	12-12-2016	Motie Vreemd a/d Orde toekomst recreatieschappen in het Metropolitane Landschap.	PS verzoeken het College van GS om: * in het MRA proces als vervolg op de actie agenda metropolitaan landschap een voorstel in te brengen waarin: - de kwaliteit van recreatieterreinen wordt vergroot door, op basis van onderzoek, duidelijke grenzen te bepalen tussen natuur en recreatie - alle gebruikers meer worden betrokken bij de inrichting en het gebruik van de recreatiegebieden - de inverdieneffecten voor de financiering van de recreatieschappen binnen de bestaande randvoorwaarden maximaal worden benut * na uitwerking van dit voorstel in goed overleg met alle betrokken de bestaande gemeenschappelijke regelingen in deze lijn bij te stellen.	PvdA, CDA, D66, VVD	Tekin, A.	23-07-2018: uit besluitenlijst GS d.d. 17-07-2018: Het college besluit: 1. kennis te nemen van het evaluatierapport door adviesbureau Berenschot over het functioneren van Recreatie Noord-Holland N.V. en het plan van aanpak dat Recreatie Noord-Holland heeft opgesteld 2. een verkenning uit te voeren naar de uitvoering van de beheertaken in de recreatieschappen, teneinde hierover, als medeopdrachtgever en eigenaar van Recreatie Noord-Holland, een standpunt te kunnen innemen 3. Provinciale Staten met een brief te informeren over de stand van zaken met betrekking tot het project modernisering van de recreatieschappen, de evaluatie naar Recreatie Noord-Holland en de genoemde verkenning 4. aan Provinciale Staten voor te stellen motie M76-2016, aangenomen op 12 december 2016, als afgedaan te beschouwen 5. De portefeuillehouder te machtigen – gehoord de vergadering – de brief aan te passen. 17-7-2018: voorgesteld aan GS om motie af te doen. Er is een brief	31-7-2018: Proces optimalisatie natuur/recreatie is verwerkt in wijziging PRV:. wijzigingsvoorstel PRV: juni 2018 (cie NLWM met uitnodiging EEB) . terinzagelegging: juli-sept 2018. PS vaststelling: december 2018 Brief over stand van zaken modernisering recreatieschappen en voorstel tot afdoening van deze motie zal in EEB van 17-9-2018 worden behandeld. 27-03-2018 op 5 april vindt het volgende BOT overleg plaats 07-02-2018: Aanbevelingen RR over Recreatieschap Spaarnwoude overgenomen PS 18-12-2017. Op 22 januari 2018 en 5 februari BOT overleg over natuur/recreatie plaatsgevonden met commissies EEB en NLWM. 14-11-2017: Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer is behandeld in EEB van 27-11-2017, evenals de brief

						naar PS verzonden waarin op alle punten uit de motie wordt ingegaan. Daarom voorstel tot afdoening motie. 25-6-2018: De wijziging artikel 19 PRV en de aanpassingen van de WKW-beschrijving zijn in procedure gebracht. Als er positief besloten wordt zal per 1-1-2019 de wijziging in werking treden. De zomerperiode wordt gebruikt voor de ter inzage legging, deze periode wordt verlengd ivm vakanties. Ook wordt deze periode gebruikt om de laatste aanpassingen te doen in samenspraak met de terreinbeheerders. Wij zullen PS een voorstel tot afdoen van deze motie doen bij de definitieve vaststelling van de PRV-wijziging die nu in procedure is. 10-04-2018: Op 25 juni zal de ontwerpwijziging van de PRV, met daarin de WKW beschrijvingen, worden voorgelegd aan de commissies R&W en NLWM. Dan volgt de ter inzagelegging. Op 3 december wordt de definitieve wijziging van de PRV voorgelegd aan de Statencommissie, waarna	van GS inz. stand van zaken modernisering recreatieschappen. 3-10-2017: Raden- en Statenconferentie heeft op 20 septmber plaatsgevonden. 06-04-2017: Resultaten TAUW en hoe Raden en Statenconferentie eruit moet komen te zien zijn orienterend besproken in een (besloten) BOT overleg met de commissies EEB en NLM op 3 april 2017.

						PS de wijziging van de PRV naar verwachting op 17 december 2018 vaststellen. Na dit moment is het voorstel deze motie als afgedaan te beschouwen. 10-04-2018 op 5 april vindt het volgende BOT overleg plaats 07-02-2018 Aanbevelingen RR over Recreatieschap Spaarnwoude overgenomen 1-2-2018: BOT overleg vindt plaats op 29 januari en 5 februari. Tijdens dit overleg vindt een gedachtenwisseling plaats met de Statenleden over de balans tussen natuur en recreatie in het Natuurnetwerk Nederland (NNN). De discussie en gedachtewisseling kan dan op een open en informele manier gevoerd worden op basis van de voorliggende en gepresenteerde informatie door de aanwezigen 14-11-2017: Deze brief is op 31 oktober door GS vastgesteld en verstuurd aan PS. BOT-overleg gaat december/januari plaatsvinden. 23-10-17: Deze zomer zijn de laatste twee ecologische	

						verkenningen van Tauw naar de recreatieschappen afgerond. Op de Staten en Radenconferentie van 20 september jl. hebben wij globaal aangegeven hoe wij bestuurlijk met deze vijf rapporten om willen gaan. Wij constateren dat er bij de op de conferentie aanwezige partijen draagvlak bestaat voor de door ons in te zetten koers, maar dat deze wel kritisch gevolgd wordt. Wij zullen u binnenkort door middel van een brief informeren over de door ons te genomen stappen in het kader van de modernisering van de recreatieschappen. Daarbij zullen wij in deze brief ook nader aangeven welke stappen wij willen nemen om de ecologische verkenningen Tauw rapporten een bestuurlijke vertaling te geven en daarmee de balans tussen natuur en recreatie te optimaliseren. Ook stellen wij voor over dit onderwerp op korte termijn een BOT te organiseren, zodat u goed zicht krijgt op de vervolg stappen wij voor ogen hebben. Wij hopen dat u deze mening deelt en het agenda technisch mogelijk is hiervoor tijd vrij te maken. Op de Staten en Radenconferentie van 20 september is ook het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer gepresenteerd naar	

						het bestuurlijk en financieel opereren van het recreatieschap Spaarnwoude. Zonder heel diep op de statenbehandeling van dit rapport te willen vooruitlopen gaan wij in bovengenoemde brief ook beknopt op dit rapport in. Door de volle agenda van de Raden en Statenconferentie is het onderwerp burgerparticipatie slechts zijdelings aan de orde gekomen. Wij gaan er vanuit dat o.a. door de aanbeveling in rapport van de Randstedelijke Rekenkamer dit onderwerp in de komende periode wel de nodige aandacht zal krijgen. 27-06-2017: Het advies bureau Tauw heeft inmiddels de eerste drie ecologische verkenningen opgeleverd. De resterende twee verkenningen worden eind juli afgerond. Conform onze handelswijze bij het rapport van Tauw over het recreatieschap Spaarnwoude sturen wij de Staten deze rapporten ter kennisname toe. Op basis van deze verkenningen zullen wij een provinciaal standpunt innemen met het doel de bestaande verhouding tussen natuur en recreatie te optimaliseren. Finale besluitvorming zal op grond van de huidige inschatting plaats vinden bij de vaststelling van het	

						volgende Natuurbeheerplan in het najaar van 2018. Wij verwachten dat het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer naar de o.a. de financiële situatie van het recreatieschap Spaarnwoude volgens planning eind augustus gereed zal zijn. De uitkomsten van dit rapport zullen o.a. besproken worden op 20 september tijdens de Staten- en Radenconferentie over de modernisering van de recreatieschappen. Op deze conferentie besteden wij conform daar de daarover met de werkgroep uit de Staten gemaakte afspraak ook aandacht aan burgerparticipatie door de toekomstvisies van diverse belanghebbende te inventariseren. Daarnaast verwachten wij na de zomer een overzicht van Recreatie Noord-Holland over de activiteiten die in de afgelopen periode zijn ondernomen om gebruikers meer te betrekken bij inrichting van de recreatieterreinen en welke activiteiten op dit vlak in de komende periode zullen plaats vinden. 22-03-2017: Het adviesbureau Tauw heeft opdracht gekregen om tot een ecologisch onderzoek in de recreatieschappen uit te	

						voeren. Op basis van deze onderzoeken willen wij de spanning tussen recreatie en natuurbelangen beter reguleren. Het eerste rapport over het recreatiegebied Spaarnwoude is afgerond en wordt eind maart ter kennisname aan de Staten toegezonden. De rapporten over de vier andere recreatieschappen zullen voor de zomer worden opgeleverd. In de begeleidende brief waarmee wij het rapport over het recreatiegebied Spaarnwoude aan de Staten hebben doen toekomen zijn wij uitgebreid ingegaan op de hierna te nemen stappen om op basis van dit onderzoek te komen tot een goede balans tussen recreatieve mogelijkheden en ecologische bescherming in de recreatieschappen. Met betrekking tot de optimalisering van de financiën zijn wij in afwachting van het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer over Spaarnwoude. In dit rapport wordt de financiële situatie van Spaarnwoude vergeleken met de andere recreatieschappen. Volgens planning komt het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer eind augustus uit. Verder zijn wij in overleg met Recreatie NH over de betrokkenheid van gebruikers bij	

						de inrichting en het gebruik van recreatievoorzieningen. Tot slot willen we na de zomer een Raads- en Statenconferentie over de modernisering van de recreatieschappen organiseren, waarin deze onderwerpen ook een plaats zullen krijgen. 07-02-2017: Het adviesbureau Tauw heeft opdracht gekregen om tot een zonering van de gebieden in de recreatieschappen te komen. Deze zonering willen wij gebruiken om de spanning tussen recreatie en natuurbelangen beter te reguleren. Deze methodiek is bijna gereed en wordt nu als eerste in het recreatieschap Spaarnwoude toegepast en zal daarna in de overige recreatieschappen worden uitgerold. In het voorjaar worden deze resultaten bekend. Hierbij willen we ook het onderzoek van de Randstedelijke Reken-kamer in Spaarnwoude betrekken . Verder zijn wij in overleg met Recreatie NH over de betrokkenheid van gebruikers bij de inrichting en het gebruik van recreatie-voorzieningen. Tot slot willen we na de zomer een Raads- en Statenconferentie over de modernisering van de recreatieschappen organiseren	

Lijst moties PS 8 oktober 2018

M60-2014	15-12-2014	Motie Vreemd a/d Orde businesscase Pallas	PS verzoeken Gedeputeerde Staten: * Provinciale Staten voorafgaand aan het besluit over het vrijgeven van een volgende tranche een ge-update businesscase voor te leggen, met een overzicht van geïnteresseerde private partijen die bereid zijn om in te stappen.	PvdA, D66	Bond, J.	18-06-2018 GS hebben PS geïnformeerd over de 2nd opinion op businesscase 3.1 met een besloten technische presentatie. Daarnaast hebben GS op 19 juni besloten nog geen besluit te nemen over de 3e tranche, hierover zijn PS eveneens geïnformeerd. 10-04-2018 Medio 2018 wordt het volgende go/no go moment m.b.t. Pallas verwacht dat samenhangt met de indiening door Pallas van het Conceptual Safety Document bij de ANVS en de aanvraag voor de Derde Tranche bij de provincie 11-01-2018 Op 9-01-2018 hebben GS besloten het tweede deel van de Tweede Tranche toe te kennen en PS hierover te informeren. Medio 2018 wordt het volgende go/no go moment m.b.t. Pallas verwacht dat samenhangt met de indiening door Pallas van het Conceptual Safety Document bij de ANVS en de aanvraag voor de Derde Tranche bij de provincie 25-10-2017: In oktober 2017 wordt de aanvraag van de Stichting Pallas verwacht voor het tweede deel van de Tweede Tranche. De statencie EEB heeft	31-7-2018: Toelichting op BC heeft op 18 juni 2018 plaatsgevonden. Voorstel tot uitbetaling 3e tranche is nog niet aan de commissie voorgelegd. er dient eerst een gesprek met de Minister plaats te vinden. 19-2-2018: bij de behandeling van de uitbetaling van het 2e deel van de 2e tranche in EEB van 19-2-2018 heeft de hr. Bond toegezegd: De derde tranche van 17,5 miljoen euro zal te zijner tijd aan commissie in een besloten vergadering voorgelegd en toegelicht worden. Tevens zal alsdan een update van de actuele businesscase gegeven worden. 07-02-2018: uitbetaling 2e deel tranche 2 wordt in de commissie EEB van 19-2-2018 behandeld. 14-11-2017: de aanvraag van de Stichting Pallas verwacht voor het tweede deel van de Tweede Tranche zal in januari 2018 aan de commissie worden gestuurd.

						op 14 december 2015 ingestemd met de betaling van de Tweede Tranche. Bij de besluitvorming zal de stand van zaken van de businesscase betrokken worden. In 2018 wordt de aanvraag voor de derde, en laatste, tranche verwacht. 15-06-2017: In oktober 2017 wordt de aanvraag van de Stichting Pallas verwacht voor het tweede deel van de Tweede Tranche. De statencie EEB heeft op 14 december 2015 ingestemd met de betaling van de Tweede Tranche. Bij de besluitvorming zal de stand van zaken van de businesscase betrokken worden. In 2018 wordt de aanvraag voor de derde, en laatste, tranche verwacht. 22-03-2017: Op 16-1-2017 zijn PS geïnformeerd over het Jaarplan Pallas 2017. De aanvraag voor het tweede deel van de Tweede Tranche van Pallas wordt verwacht in het derde kwartaal van 2017. 21-11-2016: De eerstvolgende momenten dat PS betrokken worden hebben betrekking op het Jaarplan 2017 en op de aanvraag van Pallas voor het tweede deel van de tweede tranche die in het	16-01-2016: Commissie EEB is op 14 december 2015 geconsulteerd over de uitbetaling van de tweede tranche. Toegezegd is dat PS van elke stap op op de hoogte worden gehouden. Uitbetaling 2e deel 2e tranche zal in het voorjaar 2017 aan de commissie worden aangeboden. 28-07-2015: Behandeling in commissie EEB van 5 oktober 2015 heeft in besloten vergadering plaatsgevonden.

						voorjaar van 2017 verwacht wordt. 25-07-2016: De eerstvolgende momenten dat PS betrokken worden in 2016 hebben betrekking op het Jaarplan 2017. 11-02-2016: Tijdens de bespreking in de cie EEB op 14 december 2015 zijn (nieuwe) afspraken gemaakt voor het informeren en betrekken van PS bij besluitvorming omtrent Pallas. De eerstvolgende momenten dat PS betrokken worden bij Pallas hebben in 2016 in elk geval betrekking op het Jaarplan 2016 en op de betaling van het tweede deel van de tweede tranche t.b.v. de activiteiten in 2017. In 2017 zullen PS betrokken worden bij het go/no-go besluit over de derde tranche. 19-11-2015: Op 5 oktober 2015 is de commissie EEB (in besloten deel) geconsulteerd over het voorgenomen besluit van GS over de ingediende businesscase. 15-10-2015: Consultatie van de commissie EEB heeft plaatsgevonden op 5 oktober 2015 20-08-2015: De aanvraag voor de volgende tranche wordt verwacht rond de zomer van 2015. 23-04-2015: Geen wijzigingen. 06-02-2015:	

						De externe partijen zijn over deze motie geïnformeerd. Deze motie kan pas bij de volgende tranche worden afgehandeld.	

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN 11 JULI 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. A.A. Huijzendveld
BEL/REE

Telefoonnummer +31235144616
huijzendvela@noord-holland.nl

Verzenddatum
11 JULI 2018

Kenmerk
1064270/1064274

Uw kenmerk

Betreft: Verzoek ophoging fondsvermogen PDENH

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit over de ophoging van het fondsvermogen van PDENH.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

1 bijlage:

- Voordracht inclusief ontwerpbesluit.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 10 juli 2018

Onderwerp: Verzoek tot uitbreiding fondsvermogen Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH)

Kenmerk: 1064270

Inleiding

Op 5 maart 2012 heeft u het Koersdocument Duurzame Energie vastgesteld, waarin onder andere de oprichting van een Duurzaam Energie Fonds is opgenomen. In het Koersdocument is daarover de volgende passage opgenomen:

"Voor de verwezenlijking van de ambities op het gebied van duurzame energie wordt door Noord-Holland als belangrijkste financieringsinstrument het Duurzaam Energie Fonds Noord-Holland opgezet. Met de middelen uit dit fonds worden projecten mogelijk gemaakt die bijdragen aan de versterking van de sector duurzame energie. Het fonds volgt daarbij de provinciale focus op de drie speerpunten. […] Het fonds zal een omvang krijgen van € 85 miljoen en heeft een revolverend karakter."

Het betreffende Duurzame Energie Fonds is op 2 april 2014 formeel opgericht als het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland BV (PDENH). In eerste instantie is gestart met een fondsvermogen van €30 miljoen, dat in twee tranches (van €25 miljoen en €30 miljoen) wordt opgehoogd tot het bedrag van €85 miljoen. Bij oprichting van PDENH is afgesproken dat voor iedere ophoging van het fondsvermogen een voorstel aan Provinciale Staten wordt voorgelegd voor beschikbaarstelling van het budget voor de volgende tranche.

In de eerste jaren na oprichting kon PDENH alleen investeren met eigen vermogen (participaties) in bedrijven op het gebied van zonne-energie, windenergie (offshore), biomassa en duurzaam bouwen. Naar aanleiding van Motie M10/230516 (Verbeteren inzetbaarheid PDENH), die op 23 mei 2016 is aangenomen, is een uitgebreide evaluatie van PDENH uitgevoerd.

Deze evaluatie heeft geleid tot uitbreiding van het instrumentarium met reguliere en converteerbare leningen, en tot een verbreding van de duurzaamheidsfocus naar Energietransitie, Circulaire Economie en Duurzame mobiliteit. Sinds voornoemde aanpassingen is het aantal investeringen toegenomen, zoals blijkt uit het aantal leningen dat sindsdien is verstrekt.

Uitbreiding fondsvermogen
Het huidige fondsvermogen van PDENH bedraagt nu nog €30 miljoen. Inmiddels (medio juni 2018) is door PDENH een totaalbedrag van bijna €16 miljoen geïnvesteerd en heeft het een aanzienlijk aantal projecten en bedrijven in de "pijplijn". De totale "pijplijn" bedraagt ruim €53 miljoen euro, waarvan naar verwachting (op basis van ervaringscijfers) ca. €23 miljoen ook echt zal worden geïnvesteerd. PDENH verwacht dan ook dat het huidige fondsvermogen ontoereikend is om alle voorziene investeringen te kunnen doen. Daarom heeft de directie van PDENH aan de provincie per brief verzocht om de tweede tranche van €25 miljoen aan PDENH beschikbaar te stellen. In deze brief zijn ook het aantal gerealiseerde en verwachte investeringen, en de bijbehorende bedragen toegelicht.

Eind juni 2018 is het totaal geïnvesteerde vermogen van PDENH gestegen tot ruim €23,2 miljoen. De totale "pijplijn" bedraagt eind juni ruim €36,0 miljoen, waarvan naar verwachting ca. €10,5 miljoen ook echt op korte termijn zal kunnen worden geïnvesteerd.

Communicatieve gevolgen
Het besluit zal in de publiciteit worden gebracht, met als doel om het Noord-Hollandse bedrijfsleven te informeren over de uitbreiding van het fondsvermogen van PDENH als bijdrage aan het stimuleren van duurzaamheid in de provincie.

Proces en procedure
Als wordt besloten tot uitbreiding van het fondsvermogen van PDENH zullen wij de directie daarvan op de hoogte stellen. Zoals in de Beheerovereenkomst (art. 4.14) is vastgelegd, kan PDENH uitsluitend middelen uit het fondsvermogen verkrijgen door middel van het uitoefenen van trekkingsrechten. De provincie zal de benodigde middelen pas aan PDENH beschikbaar stellen op basis van de daadwerkelijke behoefte, die gelijk is aan de te verstrekken financiering in overeenstemming met het Investeringsreglement. Daarbij geldt de verplichting voor PDENH die bedragen volledig en onverwijld ter beschikking te stellen aan de desbetreffende doelonderneming.

Voorstel
Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 51-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 10 juli 2018;

gelet op de behoefte van het Noord-Hollandse bedrijfsleven aan financiering van duurzame initiatieven;

besluiten:

1. kennis te nemen van het verzoek van de directie van PDENH om de tweede tranche van het fondsvermogen ad. €25 miljoen aan PDENH beschikbaar te stellen.

2. de tweede tranche aan PDENH beschikbaar te stellen door een bedrag van €25 miljoen te doteren aan het fondsvermogen van PDENH.

Haarlem, 8 oktober 2018.

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

T.b.v. Statenvergadering d.d. **8 oktober 2018**
Commissie **Economie, Energie en Bestuur**
Datum commissievergadering **17 september 2018**

Onderwerp: **Voordracht ophoging fondsvermogen PDENH**

Uw contactpersoon
M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

De commissie Economie, Energie en Bestuur adviseert om de Statenvoordracht als **hamerstuk** te agenderen voor de PS-vergadering van 8 oktober 2018. **De PVV is tegen de voordracht en zal een stemverklaring afgeven in PS.**

Voor de opmerkingen en vragen van de commissie EEB: zie uittreksel uit het conceptverslag commissie EEB 17 september 2018 hieronder.

11.a. Economie: Voordracht ophoging fondsvermogen PDENH

De heer **Kaptheijns** (PVV) is ook nu niet blij met het extra bedrag van 25 miljoen euro voor het fonds PDENH net zoals in 2012 toen het Koersdocument is opgesteld. De PVV vindt het geen taak van de overheid om middelen ter beschikking te stellen op basis van de daadwerkelijke behoefte die gelijk is aan de verstrekte financiering in overeenstemming met het investeringsreglement. De voordracht wordt niet gesteund.

Mevrouw **Van Rooij** (PvdA) ondersteunt de voordracht. De brief van 13 april ontbreekt bij de stukken.

De **heer Bond** meldt dat de brief niet meegezonden is en de reden zal hij straks toelichten.

Mevrouw **Klaassen** (D66) refereert aan de motie van 7 partijen die in mei 2016 is aangenomen. Zij verzoekt GS bij de evaluatie in 2019 over de effectiviteit van de verhoging, ook inzicht te geven in welke aanvragen zijn ingediend.

De heer **Gringhuis** (CDA) stemt in met de voordracht.

De heer **De Kam** (CDA) stelt voor om de evaluatie integraal te koppelen aan de voordracht, want Berenschot stelt een aantal verbeteringen voor die daarmee integraal onderdeel worden van de voordracht zodat onderbouwd is dat PDENH een succesvol fonds is en de tweede tranche kan worden toegekend. In dat geval is het een hamerstuk.

De heer **Wiesehahn** (VVD) ondersteunt de voordracht voor 25 miljoen euro. Zijn er al leningen terugbetaald en hoe groot is de succes-coëfficiënt? Uit de evaluatie blijkt dat beoordelingen van aanvragen erg lang duren en er moet veel documentatie en informatie worden aangeleverd door aanvragers. Zijn hier aanpassingen mogelijk?

De heer **Haijen** (SP) stemt in met de voordracht. Klopt het dat de aanbeveling van Berenschot om de financiering te verruimen en minder eisen te stellen aan de cofinanciering, niet wordt overgenomen door GS?

De heer **Klein** (CU/SGP) ondersteunt de voordracht.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) ondersteunt de voordracht.

Gedeputeerde **Bond** meldt dat op voordracht van D66 besloten is de grote evaluatie naar voren te halen en daaruit bleek dat met name een achtergestelde lening zou leiden tot een groter gebruik van het fonds en dat is inderdaad het geval, reden van de voordracht die nu voorligt. De evaluatie van Berenschot gaat met name over het fondsbeheer waarvoor GS verantwoordelijk zijn. GS overleggen met de fondsbeheerder over nieuwe participaties, want GS geven hier uiteindelijk goedkeuring voor want dat is afgesproken met PS. Er wordt nu ingezet op een versnelling van de beoordelingstermijn. Het investeringscomité beoordeelt als eerste of een aanvraag voldoet aan de randvoorwaarden en de kaders, en duurzaamheid en duurzame energie zijn hier belangrijke onderdelen van. De fondsbeheerder is gewezen op verbetervoorstellen ten aanzien van de inzet van personeel en de aan te leveren informatie. De brief aan GS is niet toegevoegd aangezien hierin vertrouwelijke informatie is opgenomen, zoals namen van bedrijven die een aanvraag hebben gedaan. De aanvragen voor de korte termijn lopen op tot totaal 10,5 miljoen euro en in totaal zit er 36,1 miljoen in de pijplijn. Er is op dit moment 23,2 miljoen geïnvesteerd en daarom is er extra geld nodig. Op de website van PDENH staan alle toekenningen en namen van bedrijven vermeld aan wie de aanvraag is toegekend. De biomassa gasvergister in Hensbroek betreft het oude fonds Ontwikkeling Duurzame Energie Noord-Holland. In het eerste deel van het fonds ging het alleen om participaties en nu is als mogelijkheid ook de achtergestelde lening toegevoegd. Tot nu toe is sprake van twee desinvesteringen (die met rendementen zijn terugbetaald) en de overige zes verlopen goed. In totaal gaat het om 15 achtergestelde leningen exclusief de pijplijn.

De **voorzitter** concludeert dat de voordracht als hamerstuk naar PS wordt doorgeleid met een stemverklaring van de PVV.

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

Aan Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland

Datum	*Bijlage(n)*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
7 juni 2018	2		2018/AH/081

Onderwerp
ONDER EMBARGO Rapport Randstedelijke Rekenkamer *'Restauratie van Rijksmonumenten'*

Geachte leden van Provinciale Staten,

De Randstedelijke Rekenkamer heeft onderzoek gedaan naar de provinciale subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten.

Het resultaat van dit onderzoek, het rapport *'Restauratie van Rijksmonumenten'*, en de bijbehorende 5-minutenversie zijn vanaf 11 juni te vinden op onze website www.randstedelijke-rekenkamer.nl. Wij verzoeken u vriendelijk er rekening mee te houden dat de stukken tot deze datum niet openbaar zijn.

Met dit onderzoek zijn we nagegaan of de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland er na de decentralisatie in 2012 in slagen om de rijksmonumenten te behouden via de subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid). Verder hebben we opvallende verschillen in opzet en uitvoering van de provinciale subsidieregelingen inzichtelijk gemaakt, zodat de provincies van elkaar kunnen leren.

Desgewenst zijn wij graag bereid onze bevindingen mondeling toe te lichten, dan wel een presentatie over de onderzoeksresultaten te verzorgen.

Met vriendelijke groet,

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA

bestuurder/directeur
Randstedelijke Rekenkamer

cc mevrouw R.M. Bergkamp
de heer E. Elferink

Teleportboulevard 110 | 1043 EJ AMSTERDAM | 020 - 5818 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl | www.randstedelijke–rekenkamer.nl

Restauratie van Rijksmonumenten

Provincie Noord-Holland

Aanleiding

Met de Monumentenwet uit 1961 is de rijksoverheid begonnen om bijzondere gebouwen de status van rijksmonument toe te kennen. Het gaat daarbij om gebouwen die van 'algemeen belang zijn vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde'.[1] Monumentenzorg wordt gezien als één van de zeven provinciale kerntaken. De provincies hebben als doel om deze monumenten te behouden, in samenwerking en afstemming met andere overheden en monumenteigenaren.

Vanaf 2012 zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor de verdeling van de rijksmiddelen voor het restaureren van rijksmonumenten die geen woonhuizen zijn. Voor het besteden van de middelen heeft vrijwel elke provincie een regeling opgesteld. Met dit onderzoek zijn we nagegaan of de provincie er na de decentralisatie in 2012 in slaagt om de rijksmonumenten te behouden via de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid).

Vraagstelling

Slaagt de provincie er via de subsidieregeling in om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden? En wat zijn daarbij de succes- en faalfactoren?

De centrale onderzoeksvraag is uitgewerkt in zes deelvragen:

1. Hoe ontwikkelt de restauratieopgave van rijksmonumenten zich in de provincie?
2. Wat is het beleid van de provincie ten aanzien van het behouden van rijksmonumenten en wat is specifiek de kwaliteit van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten?

[1] Ministerie van OCW (2014/2015), Memorie van toelichting erfgoedwet, p. 16

3. In welke mate zijn de beschikbare middelen voor het subsidiëren van de restauratiekosten van rijksmonumenten aangevraagd, verleend en vastgesteld?
4. Is met behulp van de subsidieregeling de bouwkundige staat van rijksmonumenten in de provincie verbeterd en zijn de monumentale waarden behouden?
5. Hoe gaat de provincie om met rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren en waaraan geen subsidie is verstrekt?
6. Wat zijn de succes- en faalfactoren van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten in de provincie?

Conclusie

Het is aannemelijk dat de provincie er via de subsidieregeling in slaagt om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden. In de periode 2012-2016 heeft de provincie op basis van de subsidieregeling 192 subsidies verleend. De subsidieverleningen en –vaststellingen liggen grotendeels op schema. Wel is het totaal aangevraagde subsidiebedrag veel hoger dan het totaal beschikbare budget. Ook is er sprake van een aantal verbeterpunten. Zo is de provinciale Monumentenmonitor nog niet voldoende bruikbaar voor het bepalen van de restauratieopgave en zijn de kosten van de restauratieopgave die voor rekening van de provincie komen, niet voldoende inzichtelijk gemaakt. Daarnaast subsidieert de provincie niet alleen restauratieprojecten, maar ook onderhoudsprojecten, waarvoor al andere regelingen gelden. Tot slot controleert de provincie voornamelijk op papier of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd en of de monumentale waarden zijn behouden.

Aanbevelingen aan PS

1. Vraag GS om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden gekregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave.

2. Vraag GS om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor u inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt.

3. Vraag GS om de opzet van de subsidieregeling aan te scherpen, zodat aan eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.

4. Vraag GS om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen.

5. Vraag GS om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauraties van rijksmonumenten steekproefsgewijs in het veld te controleren.

6. Vraag GS om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht.

7. Vraag GS om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met de andere Randstadprovincies geleerd kan worden.

Meer informatie

Dit onderzoek heeft geresulteerd in het rapport *Restauratie van Rijksmonumenten* en vindt u op onze website www.randstedelijke-rekenkamer.nl. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot Ans Hoenderdos, info@randstedelijke-rekenkamer.nl tel. 020 58 18 585.

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

EINDRAPPORT

Restauratie van rijksmonumenten

Noord-Holland | juni 2018

Voorwoord

In Nederland staan ruim 62.000 rijksmonumenten, die vanwege hun karakteristieke en unieke waarde beschermd worden. Het gaat om monumenten die soms honderden jaren oud zijn en een verhaal vertellen over de periode waarin ze gebouwd zijn. Het behoud van deze monumenten is het resultaat van de gezamenlijke inspanningen van talloze organisaties en mensen door de eeuwen heen. Ook vandaag de dag wordt veel waarde gehecht aan het behoud van monumenten. Zo zijn honderdduizenden mensen in Nederland lid van een historische vereniging en worden monumenten door veel mensen bezocht.

Het Rijk, provincies en gemeenten hebben ieder hun eigen taak bij de zorg voor rijksmonumenten (zie de infographic op de volgende pagina). De provincies zijn verantwoordelijk voor een specifiek onderdeel, namelijk de verdeling van subsidies voor het restaureren van de rijksmonumenten die geen woonhuis zijn. Hierbij kan gedacht worden aan gebouwen die voor het publiek toegankelijk zijn, zoals kastelen, kerken en molens. Eigenaren van deze monumenten kunnen bij de provincie een subsidie aanvragen voor het restaureren van hun rijksmonument. Met dit onderzoek hebben we de resultaten van deze provinciale subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten in kaart gebracht.

Naast overheidsorganisaties zijn ook andere (belangen)organisaties betrokken bij het behouden en restaureren van de rijksmonumenten. Om een goed beeld te krijgen wat er in de praktijk speelt bij het restaureren van rijksmonumenten, hebben we veel gesprekken met vertegenwoordigers van deze organisaties gehouden. Dit heeft geleid tot een illustratief hoofdstuk over de praktijk bij het restaureren van rijksmonumenten (hoofdstuk 9). Ook hebben we veel informatie opgevraagd bij de ambtelijke organisatie van de provincie. Bij de betrokkenen was sprake van een grote bereidheid om mee te werken. We danken alle betrokkenen voor hun medewerking aan dit onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door dr. Annalies Teernstra, Harm Rienks Msc. (onderzoeker tot november 2017), dr. Maya Fiolet (onderzoeker) en drs. Steven van Oostveen (projectleider).

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA
bestuurder/directeur Randstedelijke Rekenkamer

Stelsel instandhouding rijksmonumenten

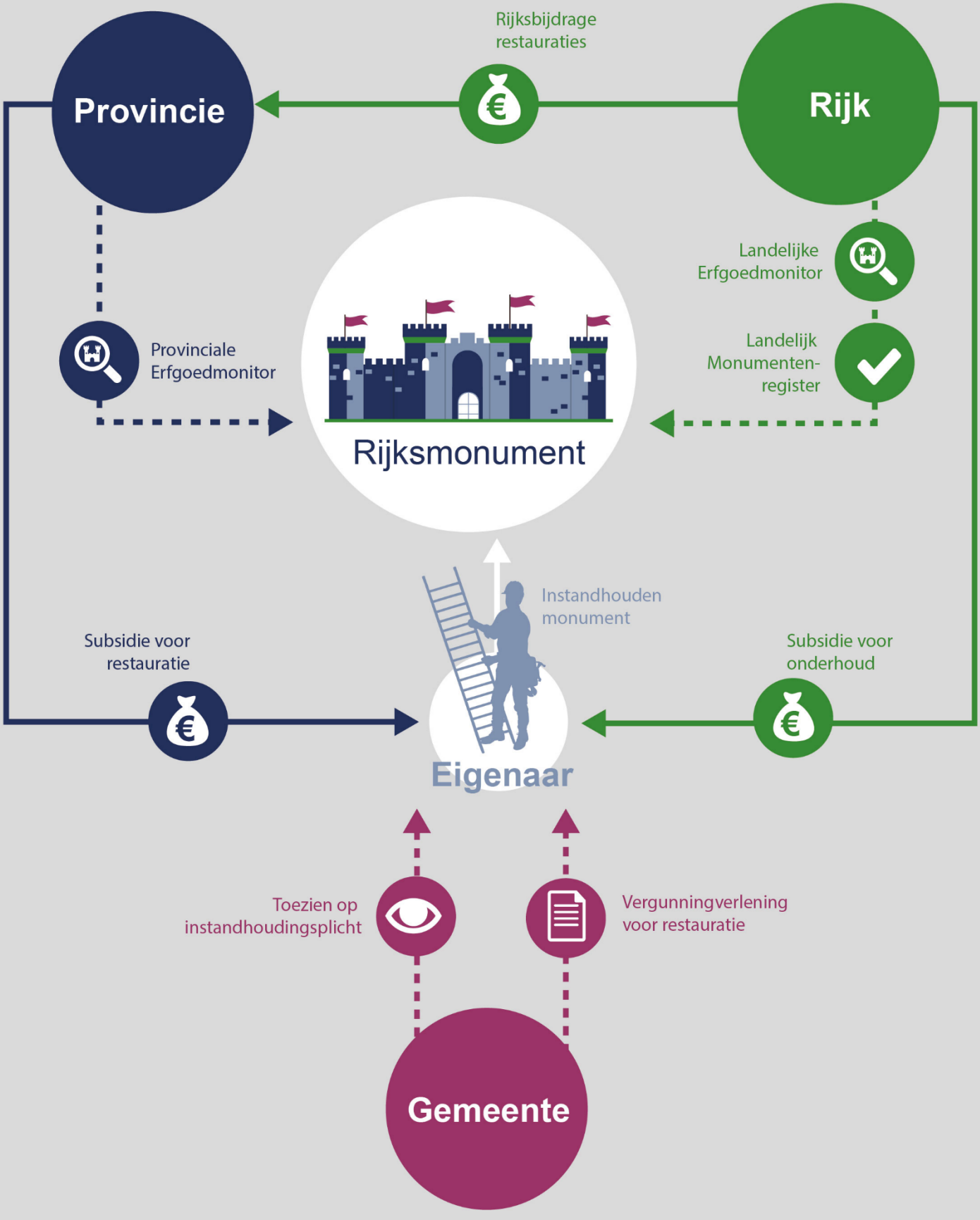

Inhoudsopgave

| CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN | 6

| PROVINCIEVERGELIJKING | 12

| BESTUURLIJKE REACTIE | 19

| NAWOORD REKENKAMER |..... 22

| 1 | INLEIDING 23

1.1 AANLEIDING 23

1.2 PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN 23

1.3 AFBAKENING 24

1.4 BEOORDELINGSKADER 25

| 2 | ACHTERGROND 27

2.1 WETTELIJK STELSEL INSTANDHOUDING RIJKSMONUMENTEN 27

2.2 BETROKKEN ORGANISATIES BIJ INSTANDHOUDING RIJKSMONUMENTEN 30

2.3 FINANCIËLE TEGEMOETKOMING EIGENAREN VAN RIJKSMONUMENTEN 31

| 3 | MONUMENTENZORGBELEID NOORD-HOLLAND 33

3.1 MONUMENTENBESTAND VAN DE PROVINCIE NOORD-HOLLAND 33

3.2 MONUMENTENZORG DOOR DE PROVINCIE NOORD-HOLLAND 36

3.2.1 Monumentenzorg in de coalitieakkoorden 2011-2015 en 2015-2019 36

3.2.2 Monumentenzorg in de cultuurnota's 2013-2016 en 2017-2020 37

| 4 | DE RESTAURATIEOPGAVE 45

4.1 DE OPZET VAN DE MONUMENTENMONITOR 46

4.2 RESULTATEN VAN DE MONUMENTENMONITOR 47

4.3 KOSTEN VAN DE RESTAURATIEOPGAVE 51

| 5 | OPZET SUBSIDIEREGELING 52

5.1 UITVOERINGSREGELING VOOR DE RESTAURATIE VAN RIJKSMONUMENTEN 53

5.1.1 Beschrijving van de uitvoeringsregeling 53

5.1.2 Vergelijking van de uitvoeringsregelingen 2012 t/m 2017 54

5.1.3 Kwaliteit van de subsidieregeling 2017 56

5.2 AANSLUITING UITVOERINGSREGELING OP RESTAURATIEOPGAVE 57

5.3 AANSLUITING UITVOERINGSREGELING OP HET PROVINCIALE BELEID 57

5.4 AANSLUITING HUIDIGE SUBSIDIEREGELING OP BESTUURLIJKE AFSPRAKEN 59

| 6 | UITVOERING SUBSIDIEREGELING 61

6.1 BEHANDELING EN BEOORDELING VAN DE SUBSIDIEAANVRAGEN 61

6.2 AANGEVRAAGDE, VERLEENDE EN VASTGESTELDE SUBSIDIES 63

6.2.1 Beschikbaar budget voor de restauratie van rijksmonumenten 63
6.2.2 Overzicht subsidieaanvragen en verleende subsidiebedragen 63
6.2.3 Vergelijking verleende en vastgestelde subsidies 65

6.3 GEPLANDE EN GEREALISEERDE UITVOERING VAN DE RESTAURATIEPROJECTEN 66

6.3.1 Geplande en gerealiseerde startdata van de restauratieprojecten 66
6.3.2 Geplande en gerealiseerde einddata restauratieprojecten 66

| 7 | RESULTATEN SUBSIDIEREGELING 68

7.1 VERBETERING BOUWKUNDIGE STAAT VAN RIJKSMONUMENT 68

7.2 BEHOUDEN VAN MONUMENTALE WAARDEN VAN RIJKSMONUMENT 70

7.3 PROVINCIESPECIFIEKE RESULTATEN VAN RESTAURATIESUBSIDIE 71

| 8 | AFGEWEZEN AANVRAGEN 74

8.1 OVERZICHT AFWIJZINGEN 74

8.2 ERVARINGEN EIGENAREN WAARVAN SUBSIDIEAANVRAAG IS AFGEWEZEN 77

8.3 ROL PROVINCIE TEN AANZIEN VAN AFGEWEZEN SUBSIDIEAANVRAGEN 78

| 9 | AANDACHTSPUNTEN SUBSIDIE 79

9.1 ALGEMENE AANDACHTSPUNTEN 79

9.2 AANDACHTSPUNTEN PROVINCIALE SUBSIDIEREGELINGEN 80

| A | GERAADPLEEGDE BRONNEN 84

| B | GERAADPLEEGDE PERSONEN 86

| C | CATEGORIEËN RIJKSMONUMENTEN 87

Foto kaft: Svensson, M. (Margareta), Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, objectnummer 11585-22187

Conclusie en aanbevelingen

Met de Monumentenwet uit 1961 is de rijksoverheid begonnen om bijzondere gebouwen de status van rijksmonument toe te kennen. Het gaat daarbij om gebouwen die van 'algemeen belang zijn vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde'.[1] Monumentenzorg wordt gezien als één van de zeven provinciale kerntaken.[2] De provincies hebben als doel om deze monumenten te behouden, in samenwerking en afstemming met andere overheden en monumenteigenaren.

Vanaf 2012 zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor de verdeling van de rijksmiddelen voor het restaureren van rijksmonumenten die geen woonhuizen zijn.[3] Reden voor deze decentralisatie is dat provincies de financiële middelen meer gebiedsgericht kunnen inzetten dan de rijksoverheid. Via een verdeelsleutel ontvangen de provincies het voormalige rijksbudget van zo'n € 20 mln. per jaar. Dit vullen zij aan met eigen budget en met externe middelen.[4] Voor het besteden van de middelen heeft vrijwel elke provincie een regeling opgesteld.

Vijf jaar na dato acht de Rekenkamer het een geschikt moment om na te gaan hoe de provincies de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten hebben ingezet. Bovendien is er een aantal interessante ontwikkelingen. Ten eerste zijn sinds het overgaan van de rijksmiddelen naar de provincies in 2012, verschillen tussen de provincies ontstaan in het beleid voor het subsidiëren van restaureren van rijksmonumenten.[5] Dit zou er toe kunnen leiden dat rijksmonumenten in de ene provincie beter behouden worden dan in een andere provincie.[6] Een rekenkameronderzoek kan inzichtelijk maken wat de provincies van elkaar kunnen leren. Ten tweede blijkt uit de erfgoedmonitoren, die in de periode 2012-2017 door de provincies zijn uitgevoerd, dat de restauratieopgave[7] boven de door het Rijk gewenste 10 procent ligt. Tot slot berichtten landelijke media in juni 2016 dat de provincies veel meer geld nodig hebben voor de restauraties van rijksmonumenten.[8] De € 20 mln. die de provincies jaarlijks van het Rijk ontvangen, zou onvoldoende zijn om de omvangrijke restauraties van de zogeheten kanjermonumenten uit te voeren.

Met dit onderzoek zijn we nagegaan of de provincie er na de decentralisatie in 2012 in slaagt om de rijksmonumenten te behouden via de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid). Het onderzoek is uitgevoerd voor de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland, waarbij de verschillen in opzet en uitvoering tussen de provinciale subsidieregelingen inzichtelijk zijn gemaakt, om na te gaan wat de provincies van elkaar kunnen leren.

Centrale onderzoeksvraag
Slaagt de provincie er via de subsidieregeling in om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden? En wat zijn daarbij de succes- en faalfactoren?

[1] Ministerie van OCW (2014/2015), Memorie van toelichting erfgoedwet, p. 16
[2] Zie: www.ipo.nl
[3] IPO en staatsecretaris OCW (2012), Bestuurlijke afspraken over de restauratie van rijksmonumenten en het ruimtelijk beleid voor het erfgoed
[4] DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 6
[5] DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 36
[6] DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 36
[7] De rijksmonumenten die in een slechte of matige staat verkeren.
[8] O.a. Toonen, A. (2016), Rijksmonumenten genoeg, maar waar is het geld, in NRC van 26 juni 2016

De centrale onderzoeksvraag is beantwoord aan de hand van zes deelvragen die betrekking hebben op de volgende onderwerpen: 1. De restauratieopgave; 2. De opzet van de subsidieregeling; 3. De uitvoering van de subsidieregeling; 4. De resultaten van de subsidieregeling; 5. De omgang van de provincie met afgewezen aanvragen; en 6. Aandachtspunten bij de subsidieregeling.

De onderzoeksvragen zijn onder de conclusie weergegeven en beantwoord. De antwoorden vormen tevens een toelichting op onderstaande conclusie. Indien nodig zijn er aanbevelingen aan PS opgenomen. Na de conclusies en aanbevelingen is een provincievergelijking opgenomen, waarin de belangrijkste verschillen tussen de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland zijn belicht.

Conclusie
Het is aannemelijk dat de provincie er via de subsidieregeling in slaagt om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden. In de periode 2012-2016 heeft de provincie op basis van de subsidieregeling 192 subsidies verleend. De subsidieverleningen en –vaststellingen liggen grotendeels op schema. Wel is het totaal aangevraagde subsidiebedrag veel hoger dan het totaal beschikbare budget.
Ook is er sprake van een aantal verbeterpunten. Zo is de provinciale Monumentenmonitor nog niet voldoende bruikbaar voor het bepalen van de restauratieopgave en zijn de kosten van de restauratieopgave die voor rekening van de provincie komen, niet voldoende inzichtelijk gemaakt. Daarnaast subsidieert de provincie niet alleen restauratieprojecten, maar ook onderhoudsprojecten, waarvoor al andere regelingen gelden. Tot slot controleert de provincie voornamelijk op papier of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd en of de monumentale waarden zijn behouden.

Restauratieopgave

1. Hoe ontwikkelt de restauratieopgave van rijksmonumenten zich in de provincie?

De provincie is inzicht aan het opbouwen in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten via de provinciale Monumentenmonitor, waar de provincie sinds 2014 gebruik van maakt. Deze Monumentenmonitor is een door de provincie te raadplegen database waarin de bouwkundige staat per rijksmonument inzichtelijk is gemaakt.

Er zijn kanttekeningen te plaatsen ten aanzien van de bruikbaarheid van deze monitor voor het bepalen van de restauratieopgave, waardoor het niet goed mogelijk is om antwoord te geven op de vraag hoe de restauratie-opgave zich ontwikkelt. Ten eerste wijkt het aantal rijksmonumenten af van het aantal rijksmonumenten in het landelijke Monumentenregister van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Ten tweede kan er geen goede vergelijking tussen 2014 en 2017 worden gemaakt, vanwege verschillende meetwijzen van het aantal rijksmonumenten. Ten derde richt de monitor zich enkel op de bouwkundige staat van de buitenkant van een rijksmonument. Gegevens over de staat van het casco zijn niet bij de monitor betrokken.

Met deze kanttekeningen in ogenschouw genomen heeft de Rekenkamer uit de provinciale Monumentenmonitor afgeleid dat de restauratieopgave voor niet-woonhuizen in 2014 zo'n 23% bedroeg. In de Metropoolregio Amsterdam bedroeg de restauratieopgave in 2017 15%. Voor de rest van de provincie waren geactualiseerde cijfers begin 2018 nog niet bekend. In de voordracht bij de Tweede begrotingswijziging 2018 heeft de provincie aangegeven dat de restauratieopgave in Noord-Holland de laatste jaren stabiel blijft op de acceptabel geachte 10%.[9] De Rekenkamer heeft geconstateerd dat er geen cijfermatige onderbouwing aan deze bewering ten grondslag ligt.

[9] Provincie Noord-Holland (2018), Voordracht tweede begrotingswijziging, d.d. 13 februari

Aanbeveling 1
Vraag GS om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden gekregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave.

Een extern bureau heeft in 2014 in opdracht van de provincie berekend dat het zo'n € 280 mln. zou kosten om de rijksmonumenten die in een slechte of matige bouwkundige staat verkeren binnen 5 jaar in een redelijke staat te krijgen. Het is niet goed herleidbaar hoe dit bedrag tot stand is gekomen. Ook heeft de provincie niet aangegeven hoe deze opgave financieel zal worden opgelost en welk deel voor rekening van de provincie is. De uitkomsten van de Monumentenmonitor zijn niet beschreven in een rapportage, waardoor PS hier geen kennis van hebben kunnen nemen.

Aanbeveling 2
Vraag GS om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor u inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt.

Opzet subsidieregeling

2. *Wat is het beleid van de provincie ten aanzien van het behouden van rijksmonumenten en wat is specifiek de kwaliteit van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten?*

De provincie heeft in het Coalitieakkoord en het cultuurbeleid doelen gesteld voor monumentenzorg. Voor wat betreft rijksmonumenten richt de provincie zich op het behouden, herbestemmen en benutten van de rijksmonumenten. Via de subsidieregeling wil de provincie de rijksmonumenten behouden en de publiekstoegankelijkheid van rijksmonumenten behouden of vergroten.

De opzet van de subsidieregeling is over het algemeen concreet en samenhangend en sluit grotendeels aan op de bestuurlijke afspraken die de provincies met het Rijk hebben gemaakt. De regeling bevat echter een aantal onduidelijkheden. Zo is niet gedefinieerd wat de provincie onder 'restauratie' verstaat en is er geen onderscheid tussen restauratie en onderhoud gemaakt. Op basis van de subsidieregeling kan ook voor onderhoud subsidie worden aangevraagd, waarvoor al andere regelingen gelden (zoals de Subsidieregeling instandhouding monumenten van de rijksoverheid). Hiermee sluit de subsidieregeling niet goed aan op de door PS vastgestelde beleidskaders in de cultuurnota, waarin is bepaald dat de provincie de middelen zo effectief mogelijk in wil zetten.

Aanbeveling 3
Vraag GS om de opzet van de subsidieregeling aan te scherpen, zodat aan eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.

De aanvragen die voor subsidie in aanmerking komen, worden op basis van een aantal aspecten gerangschikt indien het subsidieplafond wordt bereikt. Subsidieaanvragen voor boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen worden bijvoorbeeld vanaf 2017 geprioriteerd. Dit sluit aan op de restauratieopgave in de provincie, omdat de restauratieopgave bij deze categorieën het grootst is. Het percentage cofinanciering door de eigenaar weegt echter het zwaarst bij de rangschikking van de subsidieaanvragen. Daarentegen speelt de bouwkundige staat van de rijksmonumenten waarvoor subsidie wordt aangevraagd, geen rol bij de rangschikking. Dit kan ertoe leiden dat er geen subsidie wordt verstrekt voor rijksmonumenten die zo spoedig mogelijk gerestaureerd zouden moeten worden.

Aanbeveling 4
Vraag GS om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen.

Uitvoering subsidieregeling

3. In welke mate zijn de beschikbare middelen voor het subsidiëren van de restauratiekosten van rijksmonumenten aangevraagd, verleend en vastgesteld?

Om goed in beeld te hebben hoe de uitvoering van de subsidieregeling verloopt, is het van belang om een overzicht te hebben van gegevens met betrekking tot de subsidieaanvragen, –toekenningen en –vaststellingen. De provincie houdt per subsidieaanvraag een dossier bij, maar hield tot nu toe geen totaaloverzicht bij van alle gegevens met betrekking tot de subsidieaanvragen, –toekenningen en –vaststellingen. Op verzoek van de Rekenkamer zijn deze overzichten per jaar opgesteld.

De rijksbijdrage voor het restaureren van rijksmonumenten wordt volgens een verdeelsleutel, die door het IPO is vastgesteld, over de provincies verdeeld. De provincie Noord-Holland ontvangt € 4,7 mln. per jaar van het Rijk. Het totale budget voor de subsidieregeling bedraagt de laatste jaren rond de € 5 mln. per jaar, door aanvulling van de rijksbijdrage met provinciale middelen. De hoogte van de eigen bijdrage was de afgelopen jaren aanzienlijk lager dan de jaren ervoor. Zo bedroeg in 2017 de provinciale bijdrage 6 procent van het totale budget. Uit de provincievergelijking blijkt dat de bijdrage van de provincie Noord-Holland aanzienlijk lager is dan de bijdrage van de provincie Utrecht en Zuid-Holland.

Op 18 mei 2018 zal naar verwachting door het IPO een besluit worden genomen over de herverdeling van de rijksmiddelen voor het restaureren van rijksmonumenten volgens een nieuwe verdeelsleutel. De nieuwe verdeelsleutel zal niet meer gebaseerd zijn op het totaal aantal rijksmonumenten in de provincie, maar alleen nog op de rijksmonumenten zonder woonfunctie. Aangezien het aantal rijksmonumenten zonder woonfunctie ongeveer 30 procent van het totaal aantal rijksmonumenten is, zal de jaarlijkse rijksbijdrage voor de provincie Noord-Holland vermoedelijk met € 2,2 mln. afnemen. Op 26 maart 2018 hebben PS besloten om tot 2022 jaarlijks € 2,2 mln. ter beschikking te stellen, om het subsidieplafond gelijk te houden. Hoewel de provinciale bijdrage toeneemt, wordt het totaal beschikbare budget voor de restauraties van rijksmonumenten dus niet verhoogd.

Het totaal aangevraagde subsidiebedrag is veel hoger dan het totaal beschikbare budget. In de periode 2012 tot en met 2016 is in totaal bijna € 50 mln. aangevraagd terwijl er voor zo'n € 30 mln. aan subsidies is verleend (zie Tabel 13). De vastgestelde subsidiebedragen wijken licht af van de eerder verleende subsidiebedragen. Dit komt onder andere doordat de provincie het subsidiebedrag naar beneden bijstelt, als niet alle beoogde restauratieactiviteiten zijn uitgevoerd. Een deel van de restauratieprojecten wordt volgens planning uitgevoerd. Het grootste deel van de projecten wordt binnen een half jaar na de geplande einddatum afgerond.

Resultaten subsidieregeling

4. Is met behulp van de subsidieregeling de bouwkundige staat van rijksmonumenten in de provincie verbeterd en zijn de monumentale waarden behouden?

Het is aannemelijk dat met behulp van de subsidieregeling de bouwkundige staat van rijksmonumenten is verbeterd en de monumentale waarden zijn behouden. De provincie controleert echter voornamelijk op papier of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd. Dit geldt ook voor het behouden van de monumentale waarden van het rijksmonument. De provincie voert incidenteel veldcontroles uit.

In de periode 2012 tot en met 2016 heeft de provincie 192 projecten gesubsidieerd. Het merendeel van deze projecten had betrekking op restauraties van rijksmonumenten. De provincie heeft echter ook een aantal onderhoudsprojecten gesubsidieerd. Door ook onderhoud te subsidiëren, zijn sommige subsidieaanvragen voor restauraties niet gehonoreerd, terwijl ze wel voldeden aan de subsidievoorwaarden. Deze rijksmonumenten lopen een risico om (verder) te vervallen. De Rekenkamer heeft niet onderzocht in hoeverre dit in de praktijk is voorgekomen.

De provincie subsidieert maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten. Alle subsidieontvangers hebben inderdaad voor minimaal 50 procent cofinanciering gezorgd. Omdat het percentage cofinanciering zwaarwegend is bij de rangschikking van de subsidieaanvragen, moeten eigenaren van rijksmonumenten over het algemeen veel meer cofinanciering hebben dan de vereiste 50 procent, om voor subsidie in aanmerking te komen.

Door middel van de subsidieregeling wil de provincie de publiekstoegankelijkheid van rijksmonumenten behouden of vergroten. De provincie controleert de publiekstoegankelijkheid van het rijksmonument na restauratie echter niet, waardoor het onbekend is of dit resultaat is behaald. Ook wil de provincie het creëren van leerwerkplekken stimuleren. In 2016 heeft de provincie tweemaal subsidie verstrekt voor het creëren van leerwerkplekken. De provincie gaat op basis van het eindverslag van de subsidieontvanger na of de leerwerkplekken zijn gerealiseerd. Daarbij zou de provincie de rapportages van de Restauratie Opleidingsprojecten (ROP) kunnen betrekken, waarin staat aangegeven hoeveel leerlingen bij welk project betrokken zijn.

Aanbeveling 5
Vraag GS om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauraties van rijksmonumenten steekproefsgewijs in het veld te controleren.

Afgewezen aanvragen

5. *Hoe gaat de provincie om met rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren en waaraan geen subsidie is verstrekt?*

Niet aan alle eigenaren van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden, is subsidie verleend. Van de 307 subsidieverzoeken die in de periode 2012 tot en met 2016 zijn ingediend, zijn 115 afgewezen. Zo'n 40 procent is afgewezen omdat niet werd voldaan aan de subsidievoorwaarden. De overige 60 procent is afgewezen omdat het subsidieplafond was bereikt. Deze subsidieaanvragen voldeden wel aan de subsidievoorwaarden, maar zijn niet hoog genoeg gerangschikt, voornamelijk vanwege een te laag percentage cofinanciering ten opzichte van andere subsidieaanvragers. De helft van de afgewezen aanvragers heeft één of enkele jaren later opnieuw een aanvraag ingediend, waarvan een groot deel is toegewezen.

De provincie besteedt niet specifiek aandacht aan rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren en waarvoor geen subsidie is verstrekt. Als er sprake is van leegstand of exploitatieproblemen bij rijksmonumenten in een slechte staat, kan de provincie via de Loods Herbestemming of het Steunpunt Monumenten en Archeologie expertise aanbieden. Door middel van de Monumentenmonitor is de provincie inzicht aan het opbouwen in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten. De Monumentenmonitor zou gemeenten kunnen helpen bij het toezien op de instandhoudingsplicht van eigenaren van rijksmonumenten binnen de desbetreffende gemeente (zie onderstaand kader voor een uitleg). De provincie deelt de uitkomsten van de monitor echter niet met de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn.

Instandhoudingsplicht
De eigenaar van een rijksmonument is primair verantwoordelijk voor de instandhouding van het rijksmonument. Dit houdt in dat een eigenaar moet zorgen dat het monument zodanig wordt onderhouden, dat het behoud ervan gewaarborgd wordt. Een eigenaar voldoet niet aan de instandhoudingsplicht als de onderhoudstermijn van een onderdeel van het monument aantoonbaar is verlopen, er langdurig geen of gebrekkig onderhoud is uitgevoerd en deze situatie tot gevolg heeft dat de instandhouding van het monument gevaar loopt. De gemeente is volgens de Erfgoedwet verantwoordelijk voor het *toezien* op de instandhoudingsplicht. Wanneer een rijksmonument in slechte bouwkundige staat verkeert, dan kan de gemeente bijvoorbeeld een gesprek met de eigenaar aangaan. Als dit niet tot het gewenste resultaat leidt, dan kan de gemeente zwaardere instrumenten inzetten door bijvoorbeeld een handhavingstraject te starten en de eigenaar (tijdelijke) maatregelen op te leggen.[10]

Aanbeveling 6
Vraag GS om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht.

Aandachtspunten subsidie

6. *Wat zijn de succes- en faalfactoren van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten in de provincie?*

In hoofdstuk 9 van dit rapport geeft de Rekenkamer inzicht in de werking van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten in de drie Randstedelijke provincies. Dit beschrijvende hoofdstuk, dat voor alle drie de Randstedelijke provincies gelijk is, is tot stand gekomen door het houden van interviews met vertegenwoordigers van organisaties die betrokken zijn bij het restaureren van rijksmonumenten. In dit hoofdstuk wordt de context van de subsidieregelingen geschetst, om een indruk van de werking van de subsidieregeling te verkrijgen. De meningen van de geïnterviewden hoeven niet op alle Randstedelijke provincies van toepassing te zijn. Vanwege het illustratieve karakter van dit deel van het onderzoek heeft de Rekenkamer er geen conclusies aan verbonden.

Geïnterviewden geven in dit hoofdstuk onder andere aan dat ze de decentralisatie van de rijksmiddelen in 2012 naar de provincie een logische stap vinden. Ook wordt door de meeste geïnterviewden een groot belang gehecht aan de subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten. Verder hebben geïnterviewden hun mening gegeven over de bruikbaarheid van de Erfgoedmonitor, de verplichting tot cofinanciering, de publieks-toegankelijkheid en duurzaamheid van rijksmonumenten, het al dan niet prioriteren van rijksmonumenten in slechte staat, het borgen van de kwaliteit van restauraties en het controleren, het creëren van leerwerkplaatsen, de administratieve lasten van de subsidie en herbestemming van rijksmonumenten.

Provincievergelijking

In het volgende hoofdstuk hebben we een provincievergelijking opgesteld waarin opvallende verschillen zichtbaar zijn gemaakt, onder andere op het gebied van herbestemming, het al dan niet prioriteren van specifieke categorieën rijksmonumenten, de provinciale bijdrage aan de regeling en de omgang met afgewezen aanvragers.

Aanbeveling 7
Vraag GS om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met de andere Randstadprovincies geleerd kan worden.

[10] RCE (2016), Instandhoudingsplicht rijksmonumenten. Een handreiking voor gemeenten.

Provincievergelijking

Sinds 2012 zijn de provincies verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten die geen woonhuizen zijn. Voor de besteding van de middelen hebben de provincies een subsidieregeling opgesteld. Deze provincievergelijking maakt de verschillen in opzet en uitvoering tussen de provinciale subsidieregelingen inzichtelijk.

Monumentenbestand

De provincie **Noord-Holland** heeft de meeste rijksmonumenten: 14.042 in totaal. Het grootste deel bestaat uit woonhuizen (10.857). De provincie **Utrecht** heeft 5.618 rijksmonumenten, waarvan 2.793 woonhuizen zijn. De provincie **Zuid-Holland** telt 9.157 rijksmonumenten, waarvan zo'n twee derde (6.008) woonhuis is.

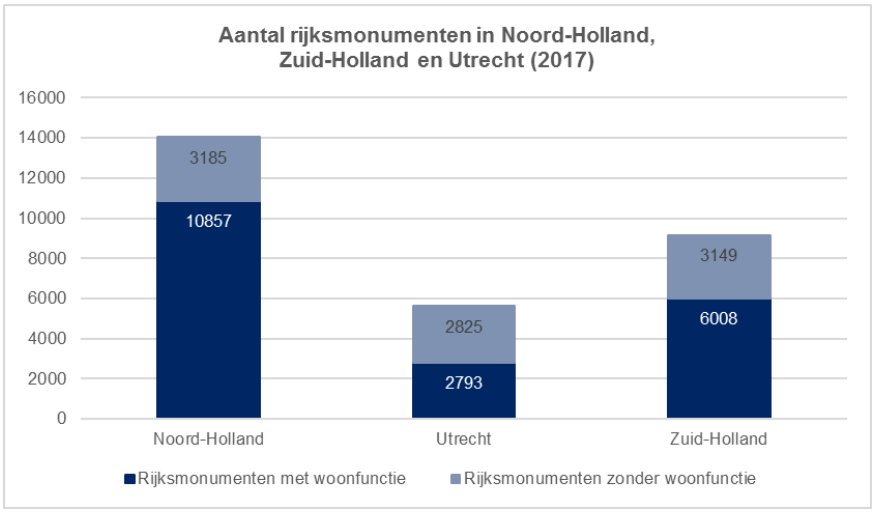

Restauratieopgave

> *Inzicht in de bouwkundige staat van rijksmonumenten is nodig om te bepalen welke rijksmonumenten in slechte en matige staat verkeren. Dit zijn de rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden. De restauratieopgave kan in een percentage worden weergegeven door de rijksmonumenten in een slechte en matige staat af te zetten tegen het totaalaantal rijksmonumenten in de provincie.*

De provincies maken gebruik van de Monumentenmonitor. Hierin wordt voor elke provincie afzonderlijk de bouwkundige staat van de rijksmonumenten (zonder woonfunctie) inzichtelijk gemaakt, volgens een landelijke

standaard. Met de monitor zijn de provincies inzicht aan het opbouwen in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten en daarmee in de restauratieopgave.

De provincies **Noord-Holland** en **Utrecht** hebben de Monumentenmonitor in 2014 voor het eerst uitgevoerd. Een actualisatie was ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek nog niet afgerond. De provincie **Zuid-Holland** heeft in 2016 de Monumentenmonitor voor het eerst uitgevoerd.

De Rekenkamer plaatst kanttekeningen bij de bruikbaarheid van de monitor. Zo wijkt het aantal rijksmonumenten in de provinciale monitoren af van het aantal rijksmonumenten in het landelijke Monumentenregister van de RCE. Ook is de meetwijze van het aantal rijksmonumenten gedurende de afgelopen jaren aangepast. Daardoor zijn de uitkomsten van de monitor over de tijd en tussen de provincies nog niet goed vergelijkbaar. Met deze kanttekeningen in ogenschouw genomen is hieronder per provincie de restauratieopgave weergegeven.

	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
RESTAURATIEOPGAVE	23% in 2014 Grootste restauratieopgave in categorie ‘verdedigingswerken’ (35%)[1]	29% in 2014 Grootste restauratieopgave in categorie ‘verdedigingswerken’ (52%)	15% in 2016 Grootste restauratieopgave in categorie ‘industrieel erfgoed’ (24%)

Aan de hand van de Monumentenmonitor hebben de provincies de totale kosten in kaart laten brengen om de rijksmonumenten in een slechte of matige bouwkundige staat, in redelijke of goed staat te krijgen. Hierbij gaat het om de kosten voor alle betrokken partijen.

- Voor de provincie **Noord-Holland** is in 2014 berekend dat er zo’n **€ 280 mln.** nodig is. De provincie heeft dit bedrag niet nader gespecificeerd of toegelicht.
- Voor de provincie **Utrecht** is in 2014 berekend dat er zo’n **€ 170 mln.** nodig is. De provincie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij de restauratieopgave via de subsidieregeling terug wil dringen.
- Voor de provincie **Zuid-Holland** is in 2016 berekend dat er zo’n **€ 117 mln.** nodig is. De provincie heeft inzichtelijk gemaakt hoe zij de restauratieopgave via de subsidieregeling terug wil dringen.

De provincies delen de uitkomsten van de monitor (nog) niet met gemeenten en eigenaren in verband met privacygevoeligheid van de monitor. Wel wordt in IPO-verband nagegaan in hoeverre de gegevens gedeeld kunnen worden.

[1] De percentages hebben betrekking op het aantal monumenten in slechte of matige staat t.o.v. het totaal aantal monumenten in de betreffende categorie.

Opzet subsidieregeling

> *De subsidieregeling is het belangrijkste instrument van de provincie om de rijksmonumenten te behouden die in een slechte of matige staat verkeren. De subsidieregeling dient concreet en samenhangend te zijn, zodat het voor aanvragers duidelijk is waarvoor subsidie aangevraagd kan worden.*

Alle provincies hebben een concrete en samenhangende subsidieregeling opgesteld voor het restaureren van rijksmonumenten zonder woonfunctie.

	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
SUBSIDIEREGELING	Een subsidieregeling waarbij eigenaren van rijksmonumenten via een tendersysteem een restauratiesubsidie kunnen aanvragen.	Tot **2015** een subsidieregeling waarbij de provincie zelf eigenaren van rijksmonumenten actief benaderde. Vanaf **2016** een subsidieregeling waarbij eigenaren van rijksmonumenten via een tendersysteem een restauratiesubsidie kunnen aanvragen.	**Twee subsidieregelingen:** • Een subsidieregeling waarbij eigenaren van rijksmonumenten via een tendersysteem een restauratie-subsidie kunnen aanvragen. • Een subsidieregeling waarbij uitsluitend subsidie wordt verstrekt voor activiteiten die bijdragen aan de beleefbaarheid van 7 erfgoed-lijnen.

Er zijn opvallende verschillen tussen de subsidieregelingen van de provincies.

	Noord-Holland	Utrecht	Zuid-Holland
Eisen m.b.t. bouwkundige staat	• Bouwkundige staat speelt geen rol bij rangschikking aanvragen. • Ook subsidie voor onderhoud aan rijksmonumenten.	• Alleen subsidie voor restauratie van rijksmonumenten in slechte of matige staat volgens Monumentenmonitor.	• Restauratie moet noodzakelijk zijn voor instandhouding en bescherming monumentale waarden. • Monumenten in slechte staat hebben grotere kans op subsidie.
Voorrang categorieën rijksmonumenten	• Boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen	• Buitenplaatsen	-

| Herbestemming van rijksmonumenten |

> *Met alleen restauratie en onderhoud is het niet altijd mogelijk om rijksmonumenten te behouden. Daarom zetten sommige provincies in op het duurzaam gebruik van rijksmonumenten via herbestemming, om leegstand en verval tegen te gaan.*

Hieronder zijn opvallende verschillen met betrekking tot herbestemming van rijksmonumenten tussen de provincies **Noord-Holland** en **Zuid-Holland** weergegeven. Aangezien de provincie **Utrecht** (vrijwel) geen beleid met betrekking tot herbestemming van rijksmonumenten heeft, is deze provincie buiten beschouwing gelaten.

HERBESTEMMING

NOORD-HOLLAND

- Een **Loods Herbestemming** brengt vraag en aanbod bij elkaar en ondersteunt initiatiefnemers.
- Vanuit het **Noord-Hollands Fonds voor Monumenten** worden o.a. leningen verstrekt voor herbestemmingskosten.
- Voor haalbaarheidsonderzoek naar herbestemming kan **subsidie** worden aangevraagd.

ZUID-HOLLAND

- Eigenaren van rijksmonumenten kunnen **subsidie voor herbestemming** aanvragen. Uitsluitend voor eigenaren waaraan een restauratiesubsidie is verstrekt.
- Voor haalbaarheidsonderzoek naar herbestemming kan **subsidie** worden aangevraagd (Advies op maat).

| Uitvoering van de subsidieregeling |

> *Bij de uitvoering van de subsidieregeling is het van belang om zicht te hebben of het verlenen van subsidies verloopt zoals dit bij aanvang was bedoeld qua kosten en tijd.*

Het totaalbudget van de subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten bestaat uit een rijksbijdrage en een bijdrage van de provincie. De provincies hebben met het Rijk afgesproken dat zij, waar mogelijk, de gestorte rijksmiddelen voor de restauratie van rijksmonumenten aanvullen. Deze provinciale bijdrage wisselt per provincie.

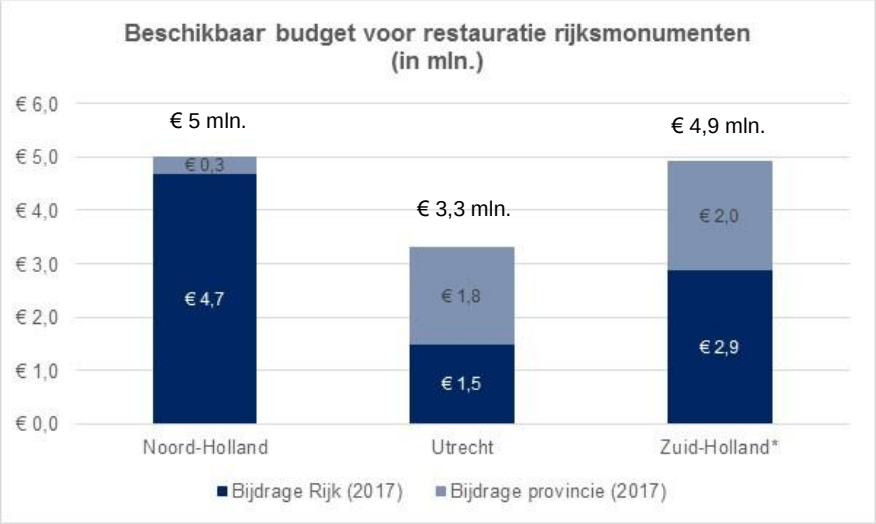

** De provinciale bijdrage betreft de subsidieregeling Restauratie rijksmonumenten. De provincie Zuid-Holland stelt ook middelen beschikbaar binnen de Erfgoedlijnen, maar specificeert niet welk deel uitsluitend beschikbaar is voor restauraties.*

Bij de uitvoering van de subsidieregeling valt op:

- Vanaf 2019 zal de rijksbijdrage voor het restaureren van rijksmonumenten naar verwachting worden herverdeeld. De bijdrage voor **Noord-Holland** neemt vermoedelijk met € 2,2 mln. af. PS hebben besloten om tot 2022 de provinciale bijdrage jaarlijks naar € 2,2 mln. te verhogen, zodat het totale budget gelijk blijft.
- In de provincie **Noord-Holland** wordt veel meer subsidie aangevraagd dan er beschikbaar is. In 2016 werd voor € 8,6 mln. subsidie aangevraagd, terwijl er € 4,7 mln. beschikbaar was.
- In de provincie **Utrecht** kon in 2016 aan alle subsidieaanvragers subsidie worden verleend, doordat het subsidiebedrag van twee aanvragers naar beneden werd bijgesteld.
- In de provincie **Zuid-Holland** werd het subsidieplafond van de subsidieregeling Restauratie rijksmonumenten in 2016 en 2017 zodanig verhoogd, dat bijna alle subsidieaanvragen gehonoreerd konden worden.

Daarnaast vallen verschillen op in de minimale en maximale subsidiebedragen per aanvraag per provincie.

	Noord-Holland	Utrecht	Zuid-Holland
Minimale omvang	€ 5.000	€ 50.000	€ 12.500
Maximale omvang	€ 500.000	€ 500.000	€ 1.000.000

Resultaten van de subsidieregeling

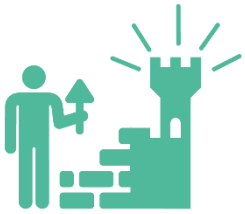

Het subsidiëren van eigenaren van rijksmonumenten is bedoeld om de bouwkundige staat van het rijksmonument te verbeteren en de monumentale waarden te behouden. Het is van belang om inzicht te hebben of deze resultaten worden behaald.

	 NOORD-HOLLAND	 UTRECHT	 ZUID-HOLLAND
INZICHT RESULTATEN	• Controleert op papier of bouwkundige staat is verbeterd en monumentale waarden behouden zijn • Voert incidenteel veldcontroles uit	• Controleert op papier of bouwkundige staat is verbeterd en monumentale waarden behouden zijn • Voert steekproefsgewijs veldcontroles uit	• Controleert op papier of bouwkundige staat is verbeterd en monumentale waarden behouden zijn • Voert bij elk project een veldcontrole uit

Daarnaast vallen de volgende punten op:

- De provincie **Noord-Holland** heeft naast restauratieprojecten, ook een aantal onderhoudsprojecten gesubsidieerd, waarvoor al andere (landelijke) regelingen gelden.
- De provincie **Zuid-Holland** heeft goed inzicht in de uitvoering van de restauraties. Een bouwkundig ambtenaar neemt frequent deel aan bouwvergaderingen, neemt kennis van de voortgangsrapportages en brengt bezoeken aan de werkplek;

Alle drie de provincies willen het creëren van leerwerkplekken stimuleren. De provincies Utrecht en Zuid-Holland rapporteren echter niet hoeveel leerwerkplekken daadwerkelijk zijn gecreëerd.

| Afgewezen aanvragen |

> *Niet aan alle eigenaren van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden, wordt subsidie verleend. Bij deze monumenten bestaat er een risico dat de kosten voor het restaureren nog hoger zullen worden en/of dat ze niet behouden blijven. Voor de provincie is het van belang om aandacht te hebben voor deze rijksmonumenten.*

In de provincie **Noord-Holland** zijn in de periode 2012-2016 **115 van de 307** aanvragen afgewezen. Zo'n 40% is afgewezen, omdat niet werd voldaan aan de subsidievoorwaarden. Bijna 60% is afgewezen omdat het subsidieplafond was bereikt.

De provincie **Utrecht** heeft in de periode 2012-2015 geen aanvragen afgewezen, omdat de provincie zelf de eigenaren selecteerde die in aanmerking kwamen voor subsidie. In 2016 zijn er ook geen aanvragen afgewezen. Dat komt doordat de provincie werkt met aanmeldingen, voordat een subsidieaanvraag kan worden gedaan. Wel zijn **16 van de 33** aanmeldingen afgewezen. De provincie houdt zogeheten **keukentafelgesprekken** met afgewezen aanvragers, om na te gaan hoe de eigenaar van het rijksmonument alsnog geholpen kan worden.

De provincie **Zuid-Holland** heeft binnen de subsidieregeling Restauratie rijksmonumenten **69 van de 161** aanvragen afgewezen in de periode 2013-2017. Hiervan is 74% afgewezen omdat niet werd voldaan aan de subsidievoorwaarden en 26% is afgewezen omdat het subsidieplafond was bereikt. Binnen de subsidieregeling Erfgoedlijnen zijn geen aanvragen afgewezen.

Bestuurlijke reactie

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Randstedelijke Rekenkamer
Mevrouw A. Hoenderdos-Metselaar MBA
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr E. van der Kleij
BEL/REE

Telefoonnummer +31235143596
kleije@noord-holland.nl

Verzenddatum
– 1 JUNI 2018

Kenmerk
1061480/1082297

Uw kenmerk
2018/AH/074

Betreft: Bestuurlijke Nota "Restauratie van Rijksmonumenten"

Geachte mevrouw Hoenderdos-Metselaar,

In antwoord op uw brief van 2 mei 2018 maken wij graag gebruik van de gelegenheid om in het kader van bestuurlijk wederhoor te reageren op de conclusies en aanbevelingen uit uw bestuurlijke nota "Restauratie van Rijksmonumenten".

Uw centrale onderzoeksvraag is: "Slaagt de provincie er via de subsidieregeling in om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden? En wat zijn daarbij de succes- en faalfactoren?"

Met genoegen hebben wij kennis genomen van uw conclusie dat het aannemelijk is dat de provincie er via de subsidieregeling in slaagt om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden.

Wij lazen daarbij ook de door u genoemde verbeterpunten die u in de vorm van zeven aanbevelingen in de bestuurlijke nota hebt opgenomen.

Wij nemen al uw aanbevelingen (deels onder voorwaarden) over.

Hieronder geven wij aan op welke wijze wij de aanbevelingen zullen opvolgen en uitvoeren.

Aanbeveling 1:

"Vraag GS om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden verkregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave."

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

Reactie GS op aanbeveling 1:

Vanaf eind 2018 beschikken wij over een eenduidige, provinciebrede en periodiek te herhalen meting van de restauratieopgave, op basis waarvan beter inzicht kan worden verkregen in de ontwikkeling van deze restauratieopgave.

Aanbeveling 2:

"Vraag GS om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor u inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt."

Reactie GS aanbeveling 2.

Wij zullen de kosten van de restauratieopgave periodiek en op herleidbare wijze inzichtelijk maken. Wij gaan er thans van uit dat met het handhaven van het subsidieplafond van € 4.7 mln per jaar aan deze opgave invulling kan worden gegeven.

Aanbeveling 3:

"Vraag GS om de opzet van de restauratieregeling aan te scherpen, zodat eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt."

Reactie op aanbeveling 3

Wij zullen in onze restauratieregeling voor 2019 definiëren wat wij onder restauratie verstaan zodat alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.

Aanbeveling 4:

"Vraag GS om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen."

Reactie op aanbeveling 4:

De bouwkundige staat van de rijksmonumenten toetsen wij altijd op grond van inspectierapporten die verplicht zijn bij subsidieaanvragen. Subsidiabel - en daarbij voor rangschikking in aanmerking komend - zijn alléén bouwkundige ingrepen die op grond van die rapporten noodzakelijk zijn. Ter verfijning zullen wij echter in onze restauratieregeling voor 2019 opnemen, dat wij ook de bouwkundige indicaties uit onze Monumentenmonitor meewegen bij de rangschikking van de subsidieaanvragen.

Aanbeveling 5:

"Vraag GS om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauratie van rijksmonumenten steeksproefsgewijs in het veld te controleren."

Reactie op aanbeveling 5:

Wij zullen kijken hoe we onze incidentele veldcontroles voor-, tijdens en na de restauraties met steekproeven kunnen uitbreiden en hierover ook nadere afspraken maken met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Het is overigens niet zo dat we bij onze systematische controles op papier en de incidentele veldcontroles die wij thans al uitvoeren onrechtmatigheden hebben aangetroffen. Wel zullen wij door uitbreiding van de veldcontroles een completer beeld kunnen krijgen.

Aanbeveling 6

"Vraag GS om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht".

Reactie op aanbeveling 6

Wij nemen deze aanbeveling over onder de voorwaarde dat dit inderdaad moet passen binnen de kaders van wet- en regelgeving. Wij zijn hier nog niet eerder toe overgegaan omdat niet was toegestaan om op personen herleidbare gegevens aan derden beschikbaar te stellen. In inter provinciaal verband (IPO) zoeken wij thans uit hoe we hiermee als gezamenlijke provincies kunnen omgaan.

Aanbeveling 7

"Vraag GS om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met andere Randstadprovincies geleerd kan worden".

Reactie op aanbeveling 7

In IPO verband is reeds afgesproken dat we onze subsidieregelingen met elkaar zullen vergelijken en waar nodig beter op elkaar zullen afstemmen. Elke provincie behoudt daarbij de vrijheid om de eigen beleidsdoelen te formuleren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

J.W. Remkes

NH0001

Nawoord Rekenkamer

Wij danken Gedeputeerde Staten (GS) voor hun reactie op de conclusie en aanbevelingen van dit rapport. GS geven op inzichtelijke wijze weer hoe ze opvolging willen geven aan alle aanbevelingen. De reactie van GS geeft geen aanleiding tot het maken van nadere opmerkingen.

De behandeling van het rapport in Provinciale Staten zien we met belangstelling tegemoet.

| 1 | Inleiding

1.1 Aanleiding

Met de Monumentenwet uit 1961 is de rijksoverheid begonnen om bijzondere gebouwen de status van rijksmonument toe te kennen. Het gaat daarbij om gebouwen die van 'algemeen belang zijn vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde'.[11] Hierbij kan gedacht worden aan het Paleis op de Dam in Noord-Holland, het Kasteel Amerongen in Utrecht of het Sint Agathaklooster in Zuid-Holland. Monumentenzorg wordt gezien als één van de zeven provinciale kerntaken.[12] De provincies hebben als doel om deze monumenten te behouden, in samenwerking en afstemming met andere overheden en monumenteigenaren.

Vanaf 2012 zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor de verdeling van de rijksmiddelen voor het restaureren van rijksmonumenten die geen woonhuizen zijn.[13] Reden voor deze decentralisatie is dat provincies de financiële middelen meer gebiedsgericht kunnen inzetten dan de rijksoverheid. Via een verdeelsleutel ontvangen de provincies het voormalige rijksbudget van zo'n € 20 mln. per jaar. Dit vullen zij aan met eigen budget en met externe middelen.[14] Voor het besteden van de middelen heeft vrijwel elke provincie een regeling opgesteld. Dit geldt niet voor de provincie Flevoland, vanwege het gering aantal rijksmonumenten in deze provincie.

Vijf jaar na dato acht de Rekenkamer het een geschikt moment om na te gaan hoe de provincies de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten hebben ingezet. Bovendien is er een aantal interessante ontwikkelingen. Ten eerste zijn sinds het overgaan van de rijksmiddelen naar de provincies in 2012, verschillen tussen de provincies ontstaan in het beleid voor het subsidiëren van restaureren van rijksmonumenten.[15] Dit zou er toe kunnen leiden dat rijksmonumenten in de ene provincie beter behouden worden dan in een andere provincie.[16] Een rekenkameronderzoek kan inzichtelijk maken wat de provincies van elkaar kunnen leren. Ten tweede blijkt uit de erfgoedmonitoren, die in de periode 2012-2017 door de provincies zijn uitgevoerd, dat de restauratieopgave[17] boven de door het Rijk gewenste 10 procent ligt. Tot slot berichtten landelijke media in juni 2016 dat de provincies veel meer geld nodig hebben voor de restauraties van rijksmonumenten.[18] De € 20 mln. die de provincies jaarlijks van het Rijk ontvangen, zou onvoldoende zijn om de omvangrijke restauraties van de zogeheten kanjermonumenten, zoals de Domtoren in Utrecht, uit te voeren.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Met dit onderzoek zijn we nagegaan of de provincie er na de decentralisatie in 2012 in slaagt om de rijksmonumenten te behouden via de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid). Het onderzoek is uitgevoerd voor de provincies

[11] Ministerie van OCW (2014/2015), Memorie van toelichting erfgoedwet, p. 16
[12] Zie: www.ipo.nl
[13] IPO en staatsecretaris OCW (2012), Bestuurlijke afspraken over de restauratie van rijksmonumenten en het ruimtelijk beleid voor het erfgoed
[14] DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 6
[15] DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 36
[16] DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 36
[17] De rijksmonumenten die in een slechte of matige staat verkeren.
[18] O.a. Toonen, A. (2016), Rijksmonumenten genoeg, maar waar is het geld, in NRC van 26 juni 2016

Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland, waarbij de verschillen in opzet en uitvoering tussen de provinciale subsidieregelingen inzichtelijk zijn gemaakt, om na te gaan wat de provincies van elkaar kunnen leren.

Centrale onderzoeksvraag
Slaagt de provincie er via de subsidieregeling in om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden? En wat zijn daarbij de succes- en faalfactoren?

De centrale onderzoeksvraag is beantwoord aan de hand van de volgende zes deelvragen:

1. Hoe ontwikkelt de restauratieopgave van rijksmonumenten zich in de provincie?
2. Wat is het beleid van de provincie ten aanzien van het behouden van rijksmonumenten en wat is specifiek de kwaliteit van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten?
3. In welke mate zijn de beschikbare middelen voor het subsidiëren van de restauratiekosten van rijksmonumenten aangevraagd, verleend en vastgesteld?
4. Is met behulp van de subsidieregeling de bouwkundige staat van rijksmonumenten in de provincie verbeterd en zijn de monumentale waarden behouden?
5. Hoe gaat de provincie om met rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren en waaraan geen subsidie is verstrekt?
6. Wat zijn de succes- en faalfactoren van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten in de provincie?

1.3 Afbakening

Dit onderzoek richt zich op:

- De subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten niet zijnde woonhuizen in de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland. Voor rijksmonumenten met de functie woonhuis gelden andere regelingen.
- De succes- en faalfactoren van de subsidieregeling. Hiermee doelt de Rekenkamer op belangrijke aandachtspunten bij de subsidieregeling die verschillende betrokkenen hebben aangekaart.
- De periode vanaf 2012 tot en met 2017, aangezien de provincies vanaf 2012 verantwoordelijk zijn geworden voor de restauratie van rijksmonumenten in hun provincie. Deze periode acht de Rekenkamer lang genoeg om relevante uitspraken te doen over de behaalde resultaten en doelbereiking van de subsidieregelingen.

Dit onderzoek richt zich niet op:

- Een beoordeling van de kwaliteit van beleidsdocumenten die als algemeen kader dienen voor de inzet van subsidies (zoals de cultuurnota van de provincie). Wel is nagegaan in hoeverre de opzet van de subsidieregeling aansluit op beleidskeuzes uit deze kaderstellende documenten.
- De rechtmatigheid van de verstrekte subsidies. Wel kijken we naar een aantal subsidievereisten, zoals de verplichting tot cofinanciering en de publiekstoegankelijkheid van de rijksmonumenten.
- Het reguliere onderhoud van rijksmonumenten, de rijksmonumenten met de functie van woonhuis en de provinciale en gemeentelijke monumenten, omdat hier andere (vaak niet-provinciale) regelingen voor gelden.
- Het *beoordelen* van het beleid voor herbestemming van rijksmonumenten. Op basis van een vooronderzoek hebben we het onderzoeksonderwerp gespecificeerd tot restauratie van rijksmonumenten, aangezien de provinciale rol op het gebied van herbestemming nog niet is uitgekristalliseerd; provincies hebben recentelijk beleid voor herbestemming opgesteld of zijn bezig met het opstellen ervan. Hierdoor is het te vroeg om concrete uitspraken te doen over de behaalde resultaten van dit beleid. Wel nemen we het onderwerp

herbestemming mee in een beschrijving van het provinciale beleid en, indien van toepassing, als onderdeel van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten.

1.4 Beoordelingskader

De Rekenkamer hanteert voor het maken van haar bevindingen een beoordelingskader, waarbij een koppeling is gemaakt met de onderzoeksvragen (zie Tabel 1). Het is gebaseerd op onder andere de volgende bronnen:

- Wet- en regelgeving;
- Relevante rekenkameronderzoeken;
- Bestuurlijke afspraken tussen het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het IPO uit 2012 en 2015.

Tabel 1 Beoordelingskader

	Deelvraag	Beoordelingscriteria
1	Hoe ontwikkelt de restauratieopgave van rijksmonumenten zich in de provincie?	a. De provincie heeft inzicht in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten in de provincie.
		b. De provincie heeft inzicht in de restauratieopgave van de rijksmonumenten in de provincie.
2	Wat is het beleid van de provincie ten aanzien van het behouden van rijksmonumenten en wat is de kwaliteit van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten?	a. De opzet van de subsidieregeling is concreet en vormt een logisch samenhangend geheel.
		b. De opzet van de subsidieregeling sluit aan op de restauratie-opgave in de provincie.
		c. De opzet van de subsidieregeling sluit aan op het provinciaal monumentenzorgbeleid.
		d. De opzet van de subsidieregeling sluit aan op de bestuurlijke afspraken die in 2012 en 2015 zijn gemaakt met het Rijk.
3	In welke mate zijn de beschikbare middelen voor het subsidiëren van de restauratiekosten van rijksmonumenten aangevraagd, verleend en vastgesteld?	De subsidieaanvragen, -verleningen en -vaststellingen liggen op schema.
4	Is met behulp van de subsidieregeling de bouwkundige staat van rijksmonumenten in de provincie verbeterd en zijn de monumentale waarden behouden?	a. De provincie gaat na of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd.
		b. De provincie gaat na of de monumentale waarden van de gesubsidieerde rijksmonumenten zijn behouden.
		c. De provincie gaat na of de restauratieprojecten tot het gewenste resultaat hebben geleid.
5	Hoe gaat de provincie om met rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren en waaraan geen subsidie is verstrekt?	De provincie heeft aandacht voor de rijksmonumenten in de provincie die in een slechte bouwkundige staat verkeren en waaraan geen subsidie is verstrekt.
6	Wat zijn de succes- en faalfactoren van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten in de provincie?	Geen beoordelingscriterium

Toelichting op de beoordelingscriteria

Ad 1) De provincie is verantwoordelijk voor het verdelen van de financiële middelen aan rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden. Om een goede verdeling te kunnen maken, is in de eerste plaats inzicht nodig in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten door het monitoren van de rijksmonumenten (criterium 1a). Op basis van de monitor zal duidelijk moeten worden welke rijksmonumenten in een matige of slechte bouwkundige staat verkeren en dus gerestaureerd moeten worden (criterium 1b). Ook moet de provincie inzicht hebben in de kosten van de te restaureren rijksmonumenten in de provincie, om na te kunnen gaan of de beschikbare middelen voldoende zijn. Op basis hiervan kan de provincie beleid ontwikkelen.

Ad 2) Het beleid van de provincie en dan specifiek de opzet van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten, moet concreet zijn en een logisch samenhangend geheel vormen (criterium 2a). De subsidieregeling is het belangrijkste instrument van de provincie om ervoor te zorgen dat rijksmonumenten die in een slechte of matige bouwkundige staat verkeren, behouden blijven. Logischerwijs dient de regeling dan ook aan te sluiten op de restauratieopgave in de provincie (criterium 2b). Daarnaast dient de regeling aan te sluiten op de door PS vastgestelde beleidskaders (zoals opgenomen in een cultuurnota) ten aanzien van monumentenzorg (criterium 2c). Over de decentralisatie van de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten hebben het Rijk en het IPO (namens de twaalf provincies) bestuurlijke afspraken gemaakt. Voor het functioneren van het stelsel is het van belang dat de subsidieregeling aansluit op deze bestuurlijke afspraken (criterium 2d).

Ad 3) Bij de uitvoering van de regeling is het van belang om zicht te hebben of het verlenen van subsidies verloopt zoals dit bij aanvang was bedoeld qua kosten en tijd. Indien de uitvoering niet volgens planning verloopt, dan kan er door de provincie worden bijgestuurd. Mogelijke problemen met de uitvoering van de subsidie kunnen aan het licht komen, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van onderuitputting van de subsidie of vertraging bij de uitvoering van de restauratieprojecten (criterium 3).

Ad 4) Het subsidiëren van eigenaren van rijksmonumenten is bedoeld om de bouwkundige staat van het rijksmonument te verbeteren en de monumentale waarden te behouden (criterium 4a en 4b). Het is dus van belang om inzicht te hebben of deze resultaten worden behaald. Om dit na te kunnen gaan, zal de provincie de restauratieprojecten moeten (laten) controleren (criterium 4c). Enerzijds is deze kennis van belang voor het aanpassen en/of verbeteren van het provinciale beleid. Anderzijds stimuleert dit subsidieontvangers om de gemaakte afspraken na te komen.

Ad 5) Niet aan alle eigenaren van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden, wordt subsidie verleend. Bij deze rijksmonumenten (en specifiek bij de groep rijksmonumenten die in een slechte staat verkeert) bestaat het risico dat er zonder subsidie geen restauratie plaatsvindt en dat de kosten voor het later restaureren hoger zullen zijn en/of dat deze rijksmonumenten niet behouden blijven. Voor de provincie is het van belang om aandacht te hebben voor deze rijksmonumenten (criterium 5). Eventueel kan dan worden ingegrepen, mocht dit risico zich daadwerkelijk voordoen.

Ad 6) Deze laatste deelvraag bevat geen beoordelingscriterium. Op basis van interviews is inzichtelijk gemaakt welke aandachtspunten spelen bij het subsidiëren van restauraties van rijksmonumenten. Dit is voor de provincie van belang om de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten eventueel aan te passen.

| 2 | Achtergrond

In dit hoofdstuk beschrijven we het wettelijk stelsel voor het behouden van rijksmonumenten (paragraaf 2.1). In paragraaf 2.2 belichten we enkele organisaties, die ook betrokken zijn bij het behouden van rijksmonumenten. Vervolgens gaan we in paragraaf 2.3 in op de financiële tegemoetkoming aan eigenaren van rijksmonumenten voor het onderhouden en restaureren van hun rijksmonumenten.

2.1 Wettelijk stelsel instandhouding rijksmonumenten

Voor de zorg en het behouden van de rijksmonumenten is een wettelijk stelsel ontwikkeld, waarbij de overheid verplichtingen oplegt aan de eigenaar van het rijksmonument. Hiermee is de rijksoverheid in 1961 begonnen door het aanwijzen en beschermen van gebouwen die van ‘algemeen belang zijn vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde’. Deze gebouwen kregen het label ‘rijksmonument’ en hadden daarmee een speciale beschermende status.[19] In 1988 is de Monumentenwet ingevoerd, waarmee de wet uit 1961 is komen te vervallen. Reden voor een nieuwe wet was "dat het wenselijk is om nieuwe bepalingen vast te stellen voor het behoud van monumenten van bouwkunst en archeologie en lagere overheden meer bij dat behoud te betrekken". In 2012 is de Monumentenwet op onderdelen aangepast in het kader van de Modernisering Monumentenzorg (MoMo). Zo is het aantal vergunningplichtige ingrepen verminderd en is de vereiste ouderdom van 50 jaar komen te vervallen. Op 1 juli 2016 is de Monumentenwet (samen met vijf andere wetten) vervangen door de Erfgoedwet. In de Erfgoedwet zijn bestaande wetten en regelingen gebundeld en zijn er regels opgenomen om belangrijk cultureel erfgoed beter te beschermen en te behouden.[20] Binnen het stelsel zijn er verschillende rollen voor de Rijksoverheid, de provincies en gemeenten te onderscheiden.

Rijksoverheid

De minister van OCW is verantwoordelijk voor het aanwijzen van rijksmonumenten.[21] Om te bepalen of een gebouw de status van rijksmonument kan krijgen, heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) criteria opgesteld. De RCE is onderdeel van het ministerie van OCW en ontwikkelt samen met het ministerie het beleid voor het cultureel erfgoed. De RCE is het kennisinstituut voor roerend en onroerend erfgoed en houdt alle rijksmonumenten in Nederland bij in het zogeheten Rijksmonumentenregister.[22]

In heel Nederland gaat het in totaal om zo’n 62.000 rijksmonumenten (inclusief woonhuizen). In Figuur 1 is de verdeling van het aantal rijksmonumenten over de verschillende provincies weergegeven.

[19] Ministerie van OCW (2014/2015), Memorie van toelichting erfgoedwet, p. 16
[20] www.rijksoverheid.nl/
[21] Ministerie van OCW (2016), Beleidsregel aanwijzen van rijksmonumenten en het wijzigen van het rijksmonumentenregister
[22] www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/

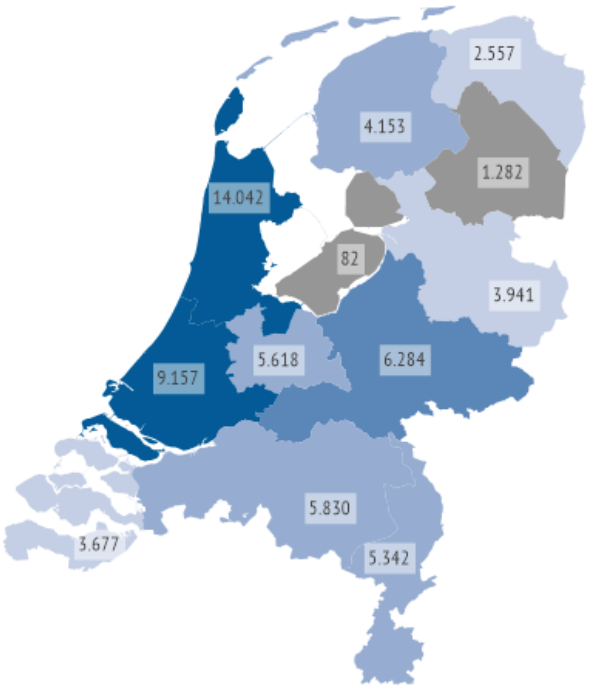

Figuur 1 Aantal rijksmonumenten per provincie (peildatum eind 2017)

Uit de figuur kan worden opgemaakt dat er veel rijksmonumenten in Noord-Holland en Zuid-Holland zijn en zeer weinig rijksmonumenten in de provincie Flevoland.

De rijksoverheid is naast het aanwijzen en registreren van de rijksmonumenten, ook verantwoordelijk voor het subsidiëren van het onderhoud aan rijksmonumenten, vanuit de Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM) via de RCE. Daarnaast houdt de RCE de Erfgoedmonitor bij. Met de Erfgoedmonitor geeft de RCE inzicht in de ontwikkeling en staat van het erfgoed in heel Nederland.[23]

Provincie

Provincies zijn vanaf 2012 verantwoordelijk geworden voor de subsidiëring van de restauraties aan rijksmonumenten zonder woonfunctie. Dit was voorheen een taak van de rijksoverheid. Over deze decentralisatie zijn tussen het Rijk en het IPO (namens de twaalf provincies) bestuurlijke afspraken gemaakt.[24] Zo is afgesproken dat het Ministerie van OCW jaarlijks € 20 mln. in het Provinciefonds stort. Dit bedrag vullen de provincies aan met eigen middelen en met bijdragen van andere partijen.[25]

Ten tweede hebben de provincies afspraken gemaakt met het Rijk over het monitoren van de bouwkundige staat van de rijksmonumenten in hun provincies.[26] Via het laten uitvoeren van provinciale erfgoedmonitoren willen de provincies inzicht krijgen in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten in hun provincies. Daarmee kunnen de provincies ook inzicht krijgen in de restauratieopgave (zie kader voor een beschrijving). Het beleid van een provincie kan vervolgens worden afgestemd op de restauratieopgave in de desbetreffende provincie. Zo stelt de

[23] www.erfgoedmonitor.nl
[24] Staatsecretaris OCW en IPO (2012), Bestuurlijke afspraken over de restauratie van rijksmonumenten en het ruimtelijk beleid voor het erfgoed 2012
[25] Minister van OCW en IPO (2015), Aanvulling op de bestuurlijke afspraken over de restauratie van rijksmonumenten en het ruimtelijk beleid voor het erfgoed 2012
[26] RCE (2016), Brieven aan gedeputeerden over gezamenlijk aanpak monitoring van rijksmonumenten d.d. 16 november 2016

minister van OCW dat: "*Dit [inzicht in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten] is essentiële informatie voor beleidskeuzes van uw provinciaal bestuur met betrekking tot het verstrekken van (restauratie-)subsidies, maar ook voor de gemeentelijke besturen binnen uw provincie.*"[27]

Restauratieopgave

De restauratieopgave bestaat uit het aantal rijksmonumenten dat in een matige of slechte staat verkeert en zodoende gerestaureerd moet worden om ze te behouden.[28] Begin jaren 80 van de vorige eeuw bedroeg de restauratieopgave nog zo'n 40 procent van alle rijksmonumenten (het totale rijksmonumentenbestand, inclusief woonhuizen). In 2010 is de restauratieopgave teruggebracht naar de door het Rijk beoogde 10 procent.[29] Een restauratieopgave van rond de 10 procent is volgens het Rijk acceptabel, omdat hiermee wordt geborgd dat er voldoende werk is voor de restauratiebranche en dat de specifieke kennis en ervaring die nodig is bij restauraties, kan worden behouden. Bij de restauratieopgave is het niet alleen van belang om te weten *hoeveel* monumenten gerestaureerd moeten worden, ook is het van belang om te weten wat de *kosten* van deze restauraties zullen zijn. Deze kosten kunnen, afhankelijk van het soort rijksmonument, sterk uiteenlopen. Zo geldt bijvoorbeeld voor de restauratie van de Eusebiuskerk in Arnhem en de Domtoren in Utrecht dat de omvang van de restauratie zo groot is, dat de minister van OCW op voorstel van het IPO extra middelen (twee keer € 4 mln. voor beide restauraties) beschikbaar heeft gesteld.[30]

Gemeente (omgevingsdienst)[31]

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het verlenen van een omgevingsvergunning als een eigenaar zijn rijksmonument wil (laten) restaureren. Wanneer een vergunning wordt aangevraagd, dan gaat de gemeente na of de monumentale waarden met de voorgenomen ingreep niet onevenredig worden geschaad.[32] Ook is de gemeente belast met het toezichthouden op de restauratiewerkzaamheden en het handhaven als de restauratiewerkzaamheden niet conform vergunningaanvraag verlopen.[33] Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor het toezien op de *instandhoudingsplicht* van het rijksmonument door de eigenaar (zie volgende alinea voor nadere uitleg).

Eigenaar

De eigenaar van een rijksmonument is primair verantwoordelijk voor de instandhouding van het rijksmonument. Dit betekent dat een eigenaar ervoor moet zorgen dat het rijksmonument zodanig wordt onderhouden, dat het behoud ervan gewaarborgd is.[34] Een eigenaar voldoet niet aan de instandhoudingsplicht als de specifieke onderhoudstermijn van een onderdeel van het rijksmonument aantoonbaar verlopen is, zoals het dak, de constructie of het schilderwerk, en de eigenaar langdurig nalaat om hier het noodzakelijke onderhoudswerk aan te verrichten.[35]

[27] RCE (2016), Brief aan GS Utrecht: Monitor staat van onderhoud rijksmonumenten
[28] Er wordt ook wel gesproken van restauratiebehoefte als synoniem voor restauratieopgave. Bron: Economisch Instituut voor de Bouw (2016), Instandhouding van monumenten. Marktverkenning voor restauratie, onderhoud, herbestemming en verduurzaming van monumenten tot 2020, p. 18
[29] Ministerie van OCW (2011), Brief aan de Tweede Kamer betreffende restauratiemiddelen monumenten vanaf 2012, p. 2
[30] www.ipo.nl en www.cultureelerfgoed.nl
[31] Gemeenten kunnen de genoemde taken hebben uitbesteed aan een omgevingsdienst.
[32] Ministerie van OCW (2014/2015), Memorie van toelichting erfgoedwet, p. 25
[33] Ministerie van OCW (2011), Brief aan de Tweede Kamer betreffende restauratiemiddelen monumenten vanaf 2012, p. 3
[34] www.cultureelerfgoed.nl
[35] www.cultureelerfgoed.nl

Tabel 2 Overzicht stelsel behouden rijksmonumenten[36]

Overheidsorganisatie	Belangrijkste taken
Rijk	▪ Aanwijzen en registreren van rijksmonumenten ▪ Bijhouden landelijke Erfgoedmonitor ▪ Verlenen van subsidies voor onderhoud van rijksmonumenten ▪ Beschikbaar stellen van middelen voor restauraties via het Provinciefonds
Provincie	▪ Opzetten en uitvoeren provinciale Erfgoedmonitoren ▪ Verlenen van subsidies voor restauratie van rijksmonumenten zonder woonfunctie
Gemeente/omgevingsdienst	▪ Verlenen van vergunningen voor restauratie van rijksmonumenten ▪ Toezichthouden op instandhoudingsplicht eigenaren van rijksmonumenten
Eigenaar	▪ Instandhoudingsplicht van rijksmonumenten

2.2 Betrokken organisaties bij instandhouding rijksmonumenten

Bij het behoud van rijksmonumenten is ook een aantal andere organisaties betrokken. Hieronder worden enkele uitgelicht.

Provinciale Monumentenwachten

Nederland kent elf provinciale monumentenwachten. De belangrijkste taken van provinciale Monumentenwachten zijn het inspecteren van de monumenten van abonnees, het doen van kleine reparaties en onderhoudswerkzaamheden, het rapporteren van de bevindingen en het geven van een onafhankelijk onderhoudsadvies.[37]

Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (zogeheten POM's)

Een monumentenorganisatie die eigenaar is van minimaal 20 rijksmonumenten, kan een POM worden. Met deze status wil de rijksoverheid goed eigenaar- en opdrachtgeverschap stimuleren. In Nederland zijn 17 POM's werkzaam. Voor de stichtingen en verenigingen biedt de status van POM voordelen bij de aanvraag voor instandhoudingssubsidie. Zo kan een POM voor al haar monumenten tegelijk en eenvoudig subsidie aanvragen en verantwoorden en krijgt de subsidieaanvraag voor onderhoud voorrang als sprake is van overvraging.[38]

Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM)

Opdrachtgevers, overheden en bedrijven werken samen in de netwerkorganisatie ERM om de kwaliteit van het onderhouden en restaureren van rijksmonumenten op een breed gedragen kwaliteitsniveau te brengen en te houden. De ERM stelt kwaliteitsrichtlijnen op voor alle aspecten van het onderhouden en restaureren van rijksmonumenten. De binnen de stichting ERM opgestelde beoordelingsrichtlijnen vormen de basis voor certificering van bedrijven in de restauratiebranche.[39]

[36] Ministerie van OCW (2011), Brief aan de Tweede Kamer betreffende restauratiemiddelen monumenten vanaf 2012, p. 3
[37] https://www.monumenten.nl/onderhoud-en-restauratie/monumentenwacht/vereniging-van-provinciale-monumentenwachten-in-nederland
[38] www.cultureelerfgoed.nl
[39] http://www.stichtingerm.nl/

Restauratiebedrijven

Restauratie van rijksmonumenten is specialistisch werk, waarvoor vakmanschap en materialenkennis belangrijk zijn.[40] De kwaliteit van de werkzaamheden kunnen geborgd worden door middel van certificaten (zoals van de ERM), waar periodiek op wordt getoetst door vakauditoren. Daarbij kunnen de restauratiebedrijven leerwerkplekken creëren, om jongeren op te leiden tot vakman waarmee het vakmanschap kan worden behouden.

Restauratie Opleidingsprojecten (ROP)

De vereniging Restauratie Opleidingsprojecten (ROP) is opgericht om leerlingen, die een opleiding in de bouw volgen, te interesseren en te motiveren voor het restauratievak.[41] De ROP stimuleert het creëren van leerwerkplekken bij restauratiebedrijven. Ze registreert het aantal leerwerkplekken per restauratieproject.

2.3 Financiële tegemoetkoming eigenaren van rijksmonumenten

De overheid komt de eigenaren van rijksmonumenten financieel tegemoet, aangezien onderhoud en restauratie van rijksmonumenten meerkosten hebben ten opzichte van niet-monumenten.[42] De wijze waarop de overheid eigenaren ondersteunt bij de zorg voor hun rijksmonument is afhankelijk van de functie van het rijksmonument (zie Tabel 3).

Tabel 3 Overzicht van financiële tegemoetkoming voor eigenaren van rijksmonumenten[43]

	Woonhuis	Geen woonhuis
Onderhoud	- Fiscale aftrek via de Belastingdienst	- Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM)[44] via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
Restauratie	- Lening met lage rente via het Nationaal Restauratiefonds (NRF)	- Lening met lage rente (via het NRF) - Restauratiesubsidie (via de provincies)

Voor rijksmonumenten met de functie van woonhuis is andere ondersteuning geregeld dan voor rijksmonumenten die niet als woning fungeren. Het Rijk stelt hierover dat de eigenaren van woonhuismonumenten voldoende financiële draagkracht hebben om aflossing en rente van laagrentende leningen te betalen.[45] Daarnaast wordt onderscheid gemaakt tussen het onderhouden en het restaureren van rijksmonumenten. Onderhoud heeft betrekking op reguliere ingrepen om het monument en de monumentale waarden in stand te houden. Restauratie gaat pas spelen als de bouwkundige staat van het rijksmonument slecht of matig is en (regulier) onderhoud niet meer volstaat. Het is vaak lastig om een exact onderscheid te maken tussen onderhoud en restauratie. Het onderscheid wordt dan ook vaak gemaakt op basis van de schaal of omvang van de ingreep. Bij restauratiewerkzaamheden gaat het meestal om werkzaamheden aan meerdere bouwdelen tegelijk van een behoorlijke omvang, terwijl onderhoud in het algemeen beperkt is tot afzonderlijk uitgevoerde activiteiten van relatief beperkte omvang.[46]

[40] O.a. Staatsecretaris van OCW (2012), Brief aan de Tweede Kamer betreffende Monumentenzorg
[41] www.rop-nederland.nl/
[42] RCE, ambtelijk interview, 19 september 2017
[43] Ministerie van OCW (2011), Brief aan de Tweede Kamer betreffende de restauratiemiddelen monumenten vanaf 2012, p. 3
[44] Voorheen heette deze subsidieregeling Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten (BRIM)
[45] Ministerie van OCW (2011), Brief aan de Tweede Kamer betreffende de restauratiemiddelen monumenten vanaf 2012, p. 3
[46] Economisch Instituut voor de Bouw (2013), Restauratie en onderhoud van monumenten, marktverkenning tot 2018, p. 13

In dit onderzoek focussen we ons op de rol van de provincies, die vooral gericht is op het verdelen van de rijksmiddelen voor de restauratie van rijksmonumenten in de vorm van subsidies. In Figuur 2 is de beoogde werking van deze subsidieregeling weergegeven.

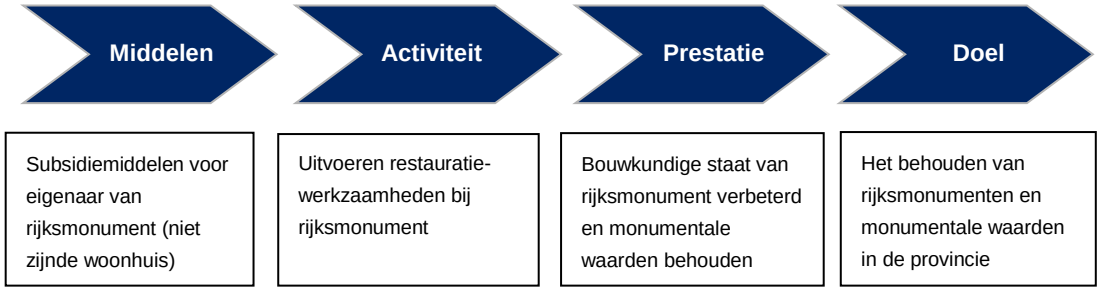

Figuur 2 Schematische weergave van de provinciale subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten

De middelen die de provincie met de subsidieregeling aan eigenaren van rijksmonumenten verstrekt, zijn bedoeld om bij te dragen aan de kosten van de restauratiewerkzaamheden. Vaak worden deze restauraties uitgevoerd door gespecialiseerde bedrijven. Deze activiteit moet ertoe leiden dat de bouwkundige staat is verbeterd en dat de monumentale waarden zijn behouden van het rijksmonument. Deze prestatie draagt vervolgens bij aan het doel van de provincie om de rijksmonumenten met hun monumentale waarden te behouden.

Monumentale waarden

De restauratie van een rijksmonument is niet alleen gericht op het verbeteren van de bouwkundige staat van het monument, maar ook op het behouden van de monumentale waarden ervan.[47] Monumentale waarden zijn gelegen in specifieke onderdelen van het monument. Voor het beoordelen van de monumentale waarden heeft de RCE criteria opgesteld.[48] Om deze monumentale waarden te beschermen, vindt de restauratie van rijksmonumenten onder strengere voorwaarden plaats dan de restauratie van niet beschermde gebouwen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het vervangen van historische ramen en historisch glas. Vanwege onder meer hun zeldzaamheid, de karakteristieke oneffenheden in het glas en omdat zij bijdragen aan een authentieke beleving van de ouderdom, hebben zij monumentale waarde.[49] De monumentale waarde zou verloren gaan, als de ramen zouden worden vervangen door moderne vensters.

[47] RCE (2017), www.cultureelerfgoed.nl
[48] Dit zijn cultuurhistorische waarden, architectonische en kunsthistorische waarden, de situationele en ensemblewaarden, de gaafheid en herkenbaarheid en de zeldzaamheid.
[49] RCE (2012), Gids cultuurhistorie 21, Historische vensters isoleren, p. 3

| 3 | Monumentenzorgbeleid Noord-Holland

Dit hoofdstuk gaat over het monumentenzorgbeleid van de provincie Noord-Holland. Allereerst wordt in paragraaf 3.1 een toelichting gegeven op het monumentenbestand van de provincie. Vervolgens gaat paragraaf 3.2 in op het beleid van de provincie met betrekking tot monumentenzorg.

3.1 Monumentenbestand van de provincie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland heeft in totaal 14.042 rijksmonumenten (peildatum eind december 2017).[50] Figuur 3 toont een overzicht van het aantal rijksmonument per gemeente in de provincie. De figuur laat zien dat meer dan de helft van de rijksmonumenten (7.506, 53.4 procent) zich in de gemeente Amsterdam bevindt.

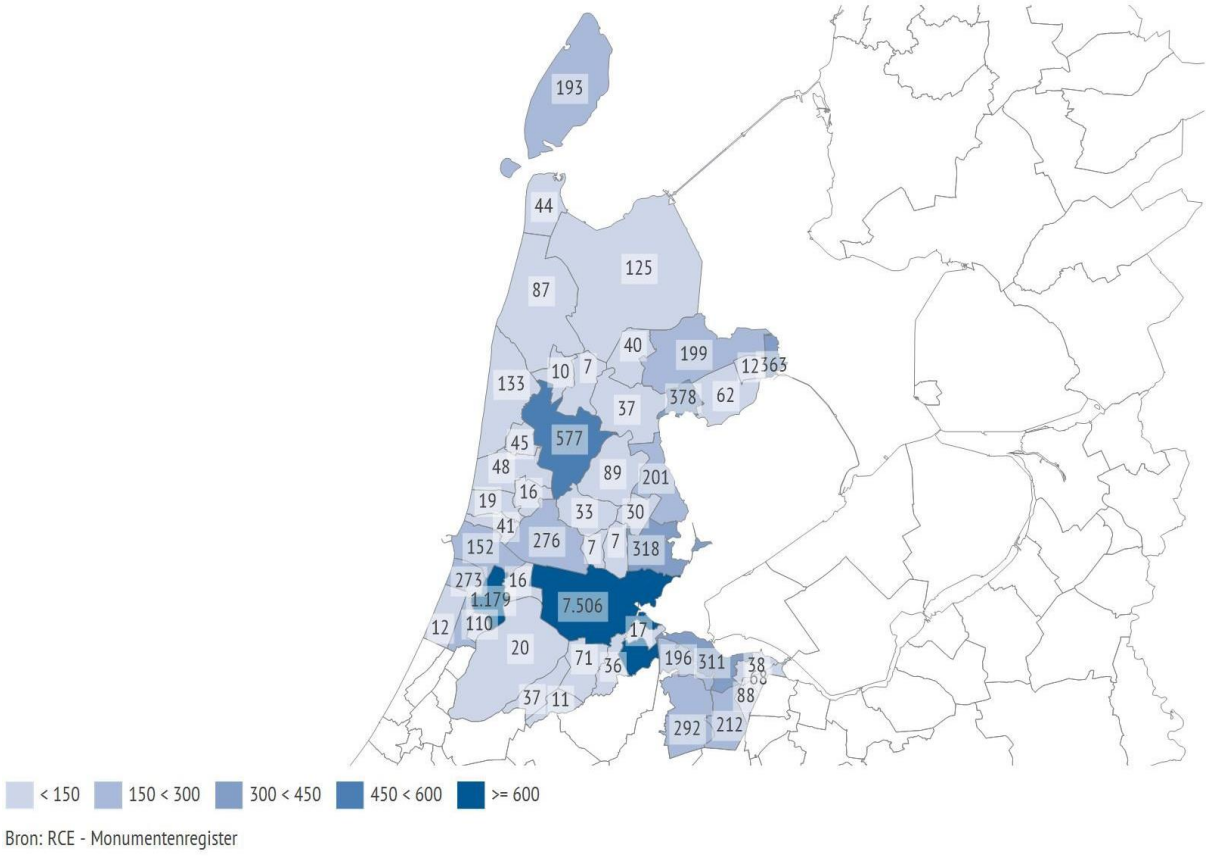

Figuur 3 Aantal rijksmonumenten per gemeente in de provincie Noord-Holland, N=14.042 (peildatum eind december 2017)[51]

[50] RCE (2017), De Erfgoedmonitor, bezocht op 30 januari 2018
[51] RCE (2017), De Erfgoedmonitor, bezocht op 30 januari 2018

Figuur 4 toont aan dat het aantal rijksmonumenten in de provincie door de jaren heen redelijk stabiel is gebleven. Begin 2012 waren er 14.018 rijksmonumenten. In 2013 was dit aantal gestegen naar 14.086. Daarna zette een lichte daling in tot 14.042 in 2017.

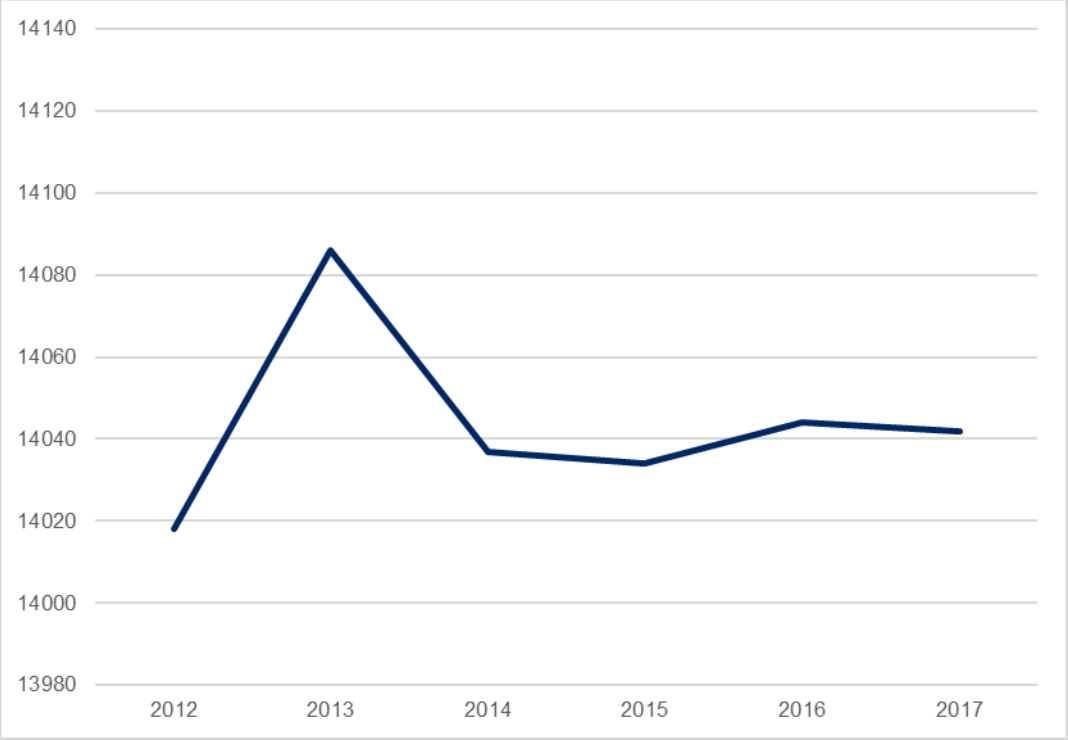

Figuur 4 Ontwikkeling van aantal rijksmonumenten in Noord-Holland, 2012-2017[52]

Veruit het grootste gedeelte van de rijksmonumenten in de provincie valt in de categorie ‘gebouwen, woonhuizen’: 77.3 procent van alle rijksmonumenten. Deze categorie bestaat voornamelijk uit woonhuizen. De overige gebouwen zijn bijvoorbeeld woon-werkpanden, woon-winkelgebouwen, warenhuizen, handels- en kantoorgebouwen, gebouwen gerelateerd aan nijverheid, industrie, pakhuizen, molenhuizen en pastorieën.[53] Zoals beschreven in Hoofdstuk 1, is de provincie niet verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten met een woonfunctie. Dit onderzoek heeft daarom geen betrekking op deze categorie monumenten.

De overige 22.7 procent van de rijksmonumenten zijn verdeeld over verschillende categorieën, waaronder openbare gebouwen, verdedigingswerken, kerkelijke gebouwen, agrarische gebouwen en molens (zie Figuur 5 en 6). De verschillende categorieën rijksmonumenten zijn toegelicht in bijlage C.

[52] RCE (2017), De Erfgoedmonitor, bezocht op 30 januari 2018
[53] RCE (2017), De Erfgoedmonitor

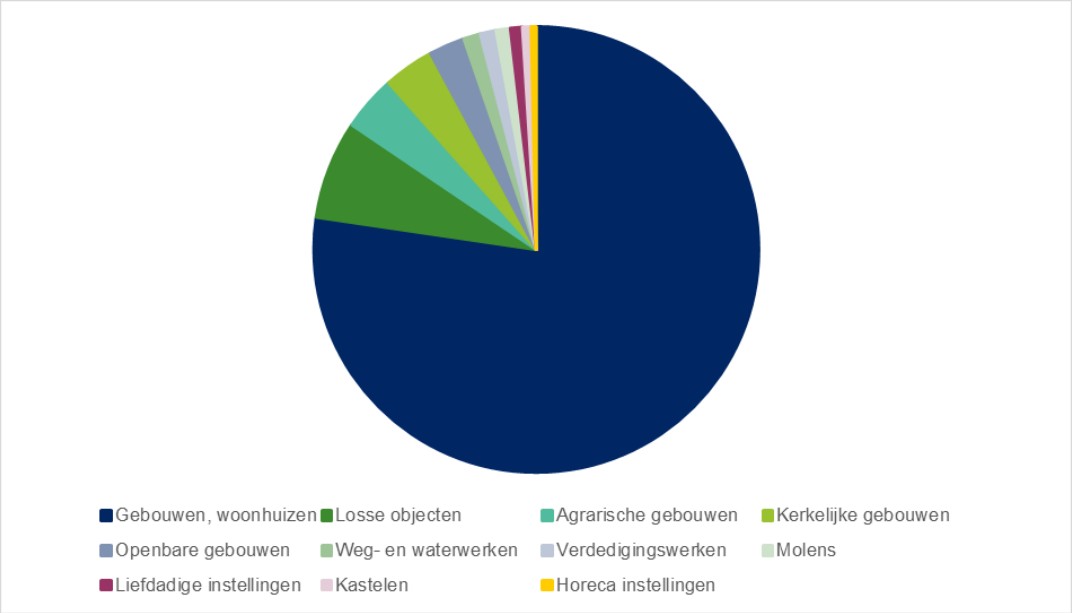

Figuur 5 Verdeling rijksmonumenten naar categorie in Noord-Holland, N=14.042 (peildatum december 2017)[54]

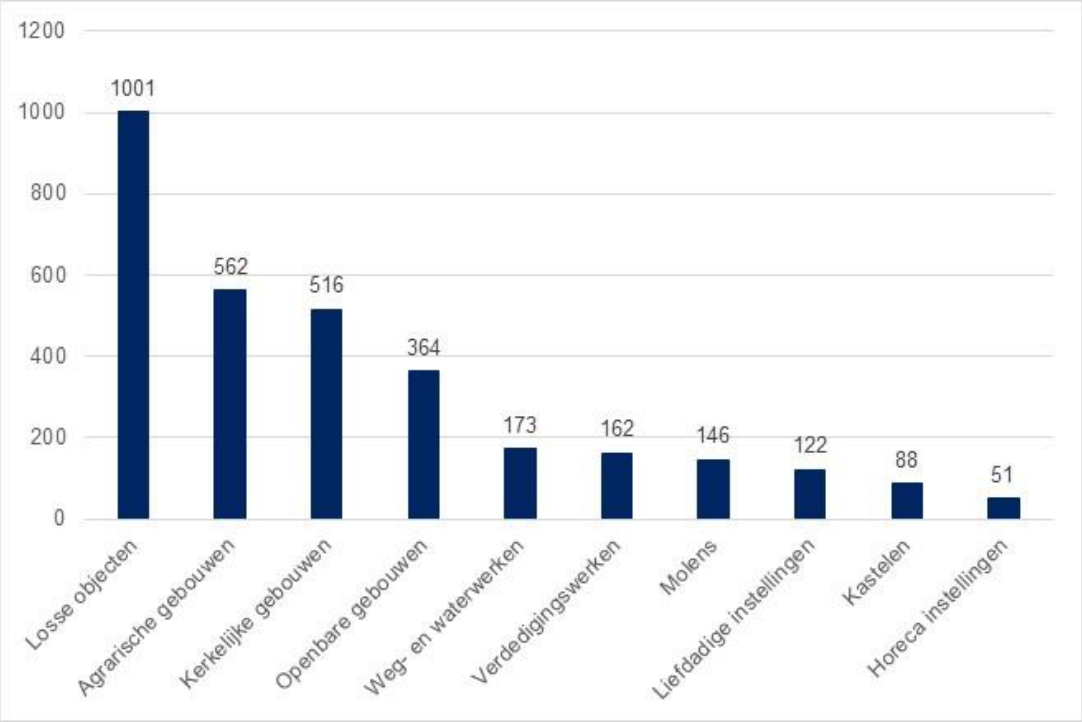

Figuur 6 Aantal rijksmonumenten naar categorie (exclusief woonhuizen), N=3.185 (peildatum december 2017)[55]

Figuren 5 en 6 laten zien dat de categorie 'losse objecten' het grootst is in de provincie Noord-Holland. Zoals beschreven in bijlage C, gaat het om losse objecten zoals die in de ruimtelijke omgeving te vinden zijn, waaronder standbeelden, pompen of straatlantaarns. Ook objecten die voorkomen op buitenplaatsen en in tuinen en parken,

[54] RCE (2017), De Erfgoedmonitor, bezocht op 30 januari 2018. Figuur gemaakt door de Rekenkamer.
[55] RCE (2017), De Erfgoedmonitor, bezocht op 30 januari 2018. Staafdiagram gemaakt door de Rekenkamer.

evenals objecten die behoren tot boerderijen en woningen vallen in deze categorie. Dat zijn bijvoorbeeld zonnewijzers, poorten, gedenktekens of losse hekken.

Provinciale monumenten
De provincie Noord-Holland heeft zelf ook provinciale monumenten aangewezen. GS kunnen besluiten om een monument op de lijst te plaatsen, dan wel daarvan af te voeren.[56] Als een pand op de lijst staat, betekent het dat dit pand wordt beschermd door de provincie. Ook is de lijst een basis voor eventuele subsidietoezeggingen. De provincie Noord-Holland heeft 544 provinciale monumenten aangewezen. Voorbeelden van provinciale monumenten in de provincie Noord-Holland zijn stolpboerderijen, woonhuizen, forten, sluizen en dijken.[57] De provinciale monumenten vallen buiten de scope van dit onderzoek (zie Hoofdstuk 1).

3.2 Monumentenzorg door de provincie Noord-Holland

Zoals beschreven in Hoofdstuk 1, zijn de provincies sinds 2012 verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten zonder woonfunctie. Samen met culturele infrastructuur, wordt monumentenzorg door het IPO gezien als één van de zeven kerntaken van de provincies. De provincie Noord-Holland heeft zich door middel van het eigen beleid doelen gesteld voor monumentenzorg. Deze paragraaf geeft een overzicht van dit monumentenzorgbeleid en de provinciale doelen. De focus ligt daarbij niet alleen op de restauratie van rijksmonumenten, maar op monumentenzorg als geheel.

Paragraaf 3.3.1 geeft een overzicht van de doelen voor monumentenzorg zoals geformuleerd in de coalitieakkoorden. Aangezien de provincie vanaf 2012 verantwoordelijk is geworden voor de verdeling van de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten zonder woonfunctie, kijken we naar twee coalitieakkoorden: het coalitieakkoord 2011-2015 “Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst”[58] en het coalitieakkoord 2015-2019 “Ruimte voor groei”.[59] Vervolgens gaat paragraaf 3.3.2 in op het cultuurbeleid van de provincie. Ook hiervoor geldt dat we kijken naar twee cultuurnota’s: de cultuurnota 2013-2016 “De waarde van cultuur”[60] en de cultuurnota 2017-2020 “Cultuur in ontwikkeling”.[61]

3.2.1 Monumentenzorg in de coalitieakkoorden 2011-2015 en 2015-2019
In het coalitieakkoord 2011-2015 heeft de provincie vastgelegd dat cultuurhistorie, het behoud van cultureel erfgoed en de regionale spreiding van culturele voorzieningen tot de kerntaken van de provincie behoren. Ook is aangegeven dat het cultuurhistorisch erfgoed van belang is voor de landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit. Daarbij benadrukt de provincie dat cultuurhistorie en cultureel erfgoed in relatie moeten worden bezien met ruimtelijk beleid, economie en toerisme. Het vinden van een herbestemming voor monumenten of het mogelijk maken van andere vormen van gebruik heeft nadrukkelijk de aandacht in het coalitieakkoord. Daarbij is vermeld dat hiermee niet alleen geïnvesteerd wordt in het behoud van het cultureel erfgoed, maar dat er ook een economische impuls geboden wordt.[62]

[56] Provincie Noord-Holland (2010), Monumentenverordening Noord-Holland 2010, art. 2 lid 1
[57] Provincie Noord-Holland (2017), Provinciale monumentenlijst
[58] Provincie Noord-Holland (2011), Coalitieakkoord ‘Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst’
[59] Provincie Noord-Holland (2015), Coalitieakkoord ‘Ruimte voor groei’
[60] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012
[61] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016
[62] Provincie Noord-Holland (2011), Coalitieakkoord ‘Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst’, p. 26

Ook in het coalitieakkoord 2015-2019 benadrukt de provincie dat cultuurhistorie en culturele infrastructuur in samenhang moeten worden gezien met economie en toerisme. Volgens het akkoord zijn culturele infrastructuur en cultuurhistorie belangrijk voor de leefbaarheid en identiteit van de provincie. De provincie wil het behoud van cultuurhistorische gebouwen ondersteunen. Daarbij zet de provincie de focus op herbestemming voort: *"De komende periode willen wij een impuls geven aan waardevolle herbestemmingsprojecten van monumenten. Indien hier voldoende draagvlak voor is, tot uiting komend in bijdragen van derden (zoals gemeenten), zijn wij bereid cofinanciering te verstrekken."*[63] De Stelling van Amsterdam wordt in het bijzonder genoemd. Vanuit de gedachte 'behoud door ontwikkeling' wil de provincie forteigenaren ondersteunen bij het vinden van een verantwoorde (economische) ontwikkeling. Daarnaast wil de provincie het openstellen van cultureel erfgoed voor publiek stimuleren en gemeenten ondersteunen op het gebied van erfgoed en archeologie. In het coalitieakkoord wordt de restauratie van rijksmonumenten niet apart genoemd.

3.2.2 Monumentenzorg in de cultuurnota's 2013-2016 en 2017-2020

Deze paragraaf geeft per cultuurnota een overzicht van de doelen en activiteiten die de provincie heeft geformuleerd op het gebied van monumentenzorg. De paragraaf eindigt met een vergelijking tussen de twee cultuurnota's.

Monumentenzorg in de cultuurnota 2013-2016

In de cultuurnota 2013-2016 komt de ambitie om cultuurhistorie en cultureel erfgoed in relatie met ruimtelijk beleid te bezien, zoals geformuleerd in het coalitieakkoord 2011-2015, terug. De provincie geeft daarbij het volgende aan: *"Waar eerst de intrinsieke waarde van cultuur leidend was voor het overheidsbeleid, is nu duidelijk dat cultuur ook steeds meer een economische waarde heeft en belangrijk is voor de sociale samenhang."* De provincie ziet *"krachtige culturele regio's die duurzame relaties zijn aangegaan"* als toekomstperspectief.[64] Dit wil de provincie bereiken aan de hand van een drietal thema's, waarin de relatie met ruimte en economie een belangrijk uitgangspunt is: 1. Cultuur en Ruimte, 2. Cultuur en Economie en 3. Culturele Infrastructuur. In het beleid worden deze thema's toegelicht, waarbij per thema het doel en een aantal activiteiten is benoemd. Zie Figuur 7 voor een korte toelichting.

[63] Provincie Noord-Holland (2015), Coalitieakkoord 'Ruimte voor groei', p. 39

[64] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 3

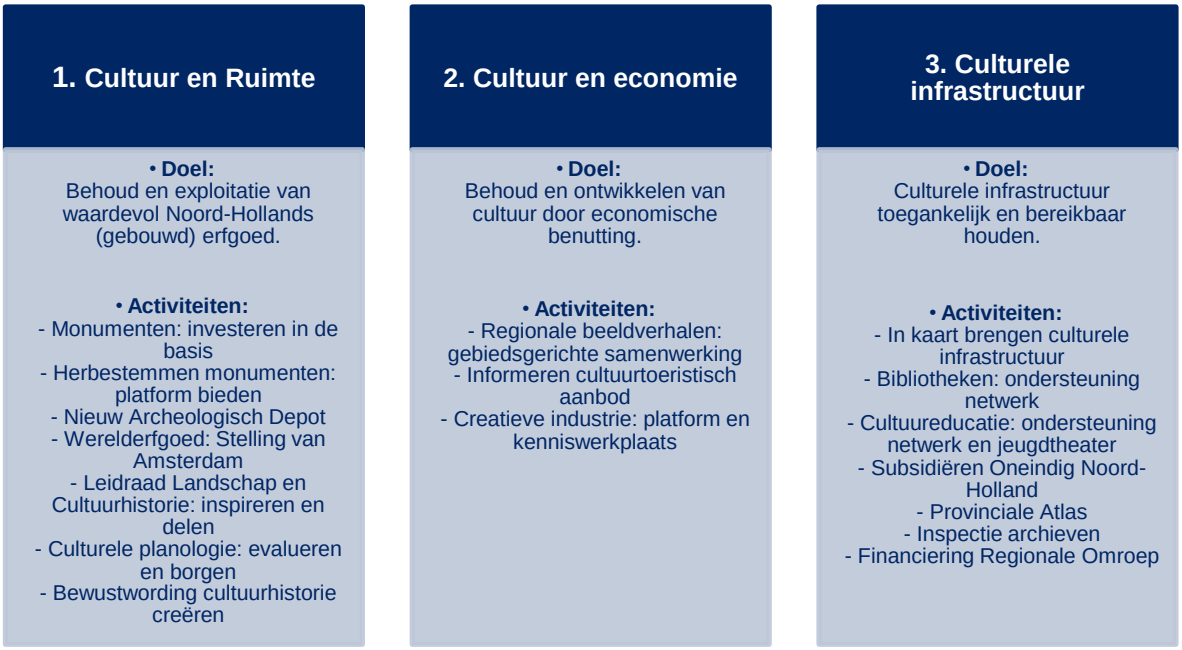

Figuur 7 Drie centrale thema's van provincie in cultuurbeleid 2013-2016[65]

De doelstellingen en activiteiten op het gebied van monumentenzorg vallen met name binnen het thema Cultuur en Ruimte. Hierin onderscheidt de provincie twee operationele doelen: 1. Investeren in behoud en exploitatie van waardevol Noord-Hollands erfgoed en 2. Het draagvlak voor behoud van erfgoed versterken. De provincie geeft aan verantwoord om te willen gaan met het verleden. Daarbij investeert de provincie 'in de basis', maar biedt tegelijkertijd ruimte aan nieuwe ontwikkelingen, waaronder herbestemming van monumenten.[66]

In het cultuurbeleid 2013-2016 zijn de volgende activiteiten op het gebied van monumentenzorg te onderscheiden:

1. **Verstrekken van leningen:** de provincie verstrekt leningen binnen het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten van het Nationaal Restauratiefonds. Eigenaren van provinciale monumenten met een woonfunctie en eigenaren van stolpboerderijen zonder monumentenstatus kunnen bij dit fonds een laagrentedragende lening aanvragen voor restauratie.[67]
2. **Verstrekken van subsidies:** via het Kranenburg Monumentenfonds verstrekt de provincie onderhoudssubsidies aan eigenaren van molens en provinciale monumenten. Ook kunnen eigenaren van provinciale monumenten zonder woonfunctie een restauratiesubsidie aanvragen. Daarnaast verstrekt de provincie restauratiesubsidies aan eigenaren van rijksmonumenten zonder woonfunctie. Daarmee wil de provincie investeren in het duurzaam behoud en de publiekstoegankelijkheid van rijksmonumenten. Rijksmonumenten die van provinciaal belang zijn, zoals kerken, forten en molens, krijgen in het bijzonder de aandacht. De provincie gaat eigenaren van deze monumenten actief stimuleren deze middelen te benutten voor restauratie en eventueel herbestemming.[68]
3. **Aanjagen regionale beeldverhalen:** de provincie zet het instrument 'regionaal beeldverhaal' in. Dit is een gebiedsproces, aangejaagd door de provincie, waarbij betrokken partijen gezamenlijk een beeldverhaal

[65] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012
[66] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 5 en 6
[67] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 6 en 23
[68] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 6 en 23

opstellen dat leidend is voor toekomstige gebiedsgerichte ontwikkelingen, onder andere om de aantrekkingskracht en benutting van erfgoed te vergroten.[69]

4. **Stelling van Amsterdam:** in het uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam 2009-2013 investeert de provincie in restauratie en herbestemming van Werelderfgoed Stelling van Amsterdam. De provincie ontwikkelt een vervolg op dit programma, dat zich richt op restauratie, behoud, ontwikkeling en beheer.[70]
5. **Subsidiëren van uitvoeringspartners**: de provincie subsidieert uitvoeringspartners die van belang zijn voor het behouden van monumenten. Zo subsidieert de provincie inspecties van de Monumentenwacht, ter bevordering van doelgericht advies over onderhoud van monumenten. Ook subsidieert de provincie het Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie (onderdeel van Cultuurcompagnie Noord-Holland), met als doel gemeenten te ondersteunen bij monumentenzorg en archeologie in relatie tot het ruimtelijke ordeningsbeleid.[71] Ten derde subsidieert de provincie Stichting Oneindig Noord-Holland, een platform dat zich richt op het verbinden van partijen en het ontsluiten van cultureel erfgoed voor een breed publiek.[72]
6. **Stimuleren van herbestemming:** de provincie wil kennis ontwikkelen ten aanzien van herbestemming, door monumenten te inventariseren die leeg (dreigen te) staan. De focus ligt op incourant erfgoed van provinciaal belang, zoals kerken, forten en watertorens. Op basis van deze inventarisatie zet de provincie het 'Programma Herbestemd! in Noord-Holland' voort; een platform dat o.a. belanghebbenden bij elkaar brengt. Met dit programma wil de provincie jaarlijks drie herbestemmingsprojecten faciliteren.[73]
7. **Herijking provinciale monumentenlijst en toetsen van provinciale monumenten:** in de voorgaande beleidsperiode is herijking van de provinciale monumentenlijst ingezet. De provincie wil deze herijking afronden. Provinciale monumenten die niet tot de 'provinciale structuurdragers' behoren worden uitgeschreven en voorgedragen voor gemeentelijke bescherming.[74] Daarnaast toetst de provincie veranderingen aan provinciale monumenten op basis van de monumentenverordening.[75]

Monumentenzorg in de cultuurnota 2017-2020

In de cultuurnota 2017-2020 geeft de provincie aan dat het voorgaande beleid, dat meer generiek van aard was, niet past bij de opgaven en uitdagingen van de provincie. In het cultuurbeleid 2017-2020 wordt een verbinding gemaakt met brede gebiedsopgaven en maatwerk: *"de culturele opgave is vaak onderdeel van een grotere gebiedsontwikkeling waar meerdere partijen aan werken. […] De verschillende gebiedsopgaven vragen om een eigen, integrale aanpak en maatwerk."*[76] Daarom kiest de provincie voor een "*flexibel beleidsinstrumentarium dat goed aansluit op initiatieven en instrumenten van onze partners."*[77] In het cultuurbeleid stelt de provincie drie opgaven centraal: 1. Transformatie van het cultuurlandschap, 2. Leegstand en herbestemming en 3. Bovenlokale regie op culturele voorzieningen. Per opgave heeft de provincie de doelen en activiteiten geformuleerd. Deze zijn toegelicht in Figuur 8.

[69] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 25
[70] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 8 en 23
[71] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 24
[72] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 36
[73] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 6-7 en 24
[74] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 6 en 23
[75] Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012, p. 6.; Eiffel/Lysias Consulting Group (2013), Evaluatie doeltreffendheid monumentenregelingen Noord-Holland, p. 9
[76] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 4
[77] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 4

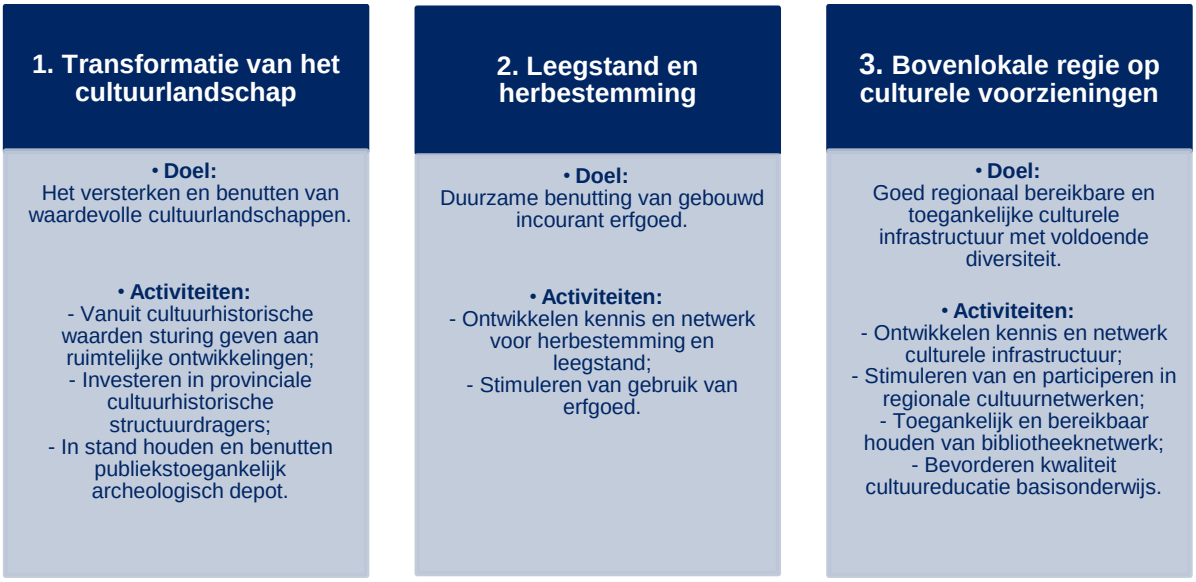

Figuur 8 Drie centrale opgaven van provincie in cultuurbeleid 2017-2020[78]

De doelstellingen en activiteiten op het gebied van monumentenzorg vallen binnen de eerste twee opgaven. Daarbij richt de provincie zich niet alleen op het sec behouden van monumenten. Nog meer dan in voorgaande beleidsperiode staat herbestemming en benutting centraal, onder andere vanwege een groeiende leegstand van monumenten. De provincie geeft daarbij het volgende aan: *"Met alleen restauratie en onderhoud kunnen niet alle monumenten onderhouden en behouden worden, zeker niet als een monument leegstaat of zijn functie dreigt te verliezen. Om monumenten te kunnen behouden is een duurzame benutting noodzakelijk. Daarom kiezen wij ervoor in ons monumentenbeleid herbestemming centraal te stellen."*[79] Daarbij geeft de provincie aan dat herbestemmingsopgaven sterk verschillen. Volgens de provincie zijn er in de Metropoolregio Amsterdam meer mogelijkheden voor herbestemming dan in Noord-Holland Noord, gezien de economische groei en de aanwezige investeringskracht van de markt. Daarnaast stelt de provincie industrieel, religieus en agrarisch erfgoed centraal in het monumentenbeleid, omdat daar volgens de Monumentenmonitor de grootste (beheers)opgaven spelen.[80]

In het cultuurbeleid 2017-2020 heeft de provincie een aantal activiteiten op het gebied van monumentenzorg geformuleerd. Deze worden hieronder kort toegelicht.

1. **Verstrekken van leningen:** ook in deze beleidsperiode verstrekt de provincie leningen binnen het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten aan eigenaren van provinciale monumenten met woonfunctie en stolpboerderijen zonder monumentenstatus. Daarnaast verstrekt het fonds leningen voor herbestemmingskosten en duurzaamheidsmaatregelen van rijksmonumenten en provinciale monumenten.[81]
2. **Verstrekken van subsidie:** ook in deze beleidsperiode verstrekt de provincie subsidies aan eigenaren van rijksmonumenten en provinciale monumenten. Het motto daarbij is 'lening waar kan, subsidie waar moet'.[82] Voor provinciale monumenten verstrekt de provincie subsidie voor onderhoud. Voor provinciale monumenten en rijksmonumenten zonder woonfunctie is er een uitvoeringsregeling voor restauratie. Binnen de uitvoeringsregeling restauratie rijksmonumenten prioriteert de provincie herbestemmingsopgaven van religieus, industrieel en agrarisch erfgoed en van rijksmonumenten binnen de provinciale

[78] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016
[79] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 13
[80] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 24
[81] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 16
[82] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 8

gebiedsprogramma's. Daarnaast is er een subsidieregeling voor haalbaarheidsonderzoeken voor herbestemming.[83] Ook is er, net als in voorgaande periode, een uitvoeringsregeling voor het onderhouden van molens.[84]

3. **Aanjagen regionale beeldverhalen:** net als in voorgaande periode, investeert de provincie in het regionaal beeldverhaal, met als doel het verder versterken en benutten van structuurdragers[85] en omliggende regio's. Op basis van het regionaal beeldverhaal wordt een programma gemaakt voor het uitdragen van dit verhaal, dat moet resulteren in een economische en maatschappelijke impuls voor een gebied.[86]
4. **Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie:** de provincie heeft een uitvoeringsprogramma 2017-2020 voor de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie op Noord-Hollands grondgebied ontwikkeld. Binnen dit programma staat herbestemming, toeristisch-recreatieve ontsluiting en de UNESCO-nominatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie centraal. De UNESCO nominatie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie vindt plaats in samenwerking met de provincies Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.[87]
5. **Subsidiëren van uitvoeringspartners:** net als in voorgaande beleidsperiode subsidieert de provincie uitvoeringspartners die van belang zijn voor het behouden van monumenten. De provincie subsidieert het Steunpunt Monumenten en Archeologie. De taken van het Steunpunt worden echter anders georganiseerd dan in voorgaande beleidsperiode en inhoudelijk uitgebreid om gemeenten brede ondersteuning te bieden bij het gebiedsgericht ontwikkelen.[88] Ook de relatie met Stichting Oneindig Noord-Holland verandert: vanaf 2017 zal er geen sprake meer zijn van een instandhoudingssubsidie. Een eventuele subsidierelatie zal bestaan uit afspraken over activiteiten die aansluiten op de opgaven van de provincie.[89] De subsidierelatie met de Monumentenwacht wordt afgebouwd in 2017 en 2018. Eventuele samenwerking in de toekomst zal de vorm hebben van opdrachten of projectsubsidies.
6. **Ontwikkelen van kennis en netwerk:** de provincie wil de Monumentenmonitor verder ontwikkelen en up-to-date houden, om inzicht te hebben in de opgaven. Ook wil de provincie een kansenkaart ontwikkelen, om de economische en/of maatschappelijke potenties van monumenten in beeld te brengen, en daarmee ook de mogelijkheden voor herbestemming.[90] Daarnaast ontwikkelt de provincie een Leegstandsmonitor, om de (naderende) leegstandsopgave van provinciale en rijksmonumenten in beeld te brengen.[91]
7. **Loods Herbestemming:** de provincie heeft een Loods Herbestemming aangesteld, die herbestemming van monumenten aanjaagt door vraag en aanbod bij elkaar te brengen en eigenaren en initiatiefnemers te ondersteunen. De focus ligt op industrieel, religieus en agrarisch erfgoed en op opgaven binnen de bredere provinciale gebiedsopgaven (Noordzeekanaalgebied, OV-knooppunten en Markermeerdijken).[92]

[83] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 15
[84] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 8; Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsregeling subsidie molens 2015
[85] Structuurdragers zijn structuren die bepalend zijn voor de identiteit van Noord-Holland. De structuurdragers van provinciaal belang zijn: grote militaire structuren, industrieel erfgoed Noordzeekanaalgebied, historische dijken, historische waterwegen, historische spoorlijnen, stolpboerderijen, molens, landgoederen en kerk-, vuur- en watertorens. Bron: Provincie Noord-Holland (2010), Leidraad Landschap & Cultuurhistorie, 16 februari, p. 71; Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 8.
[86] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 9
[87] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 9; Provincie Noord-Holland (2017), Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam/Nieuwe Hollandse Waterlinie 2017-2020 in Noord-Holland
[88] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 6 en 25
[89] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 26
[90] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 8
[91] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 14
[92] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 15, Provincie Noord-Holland (2017), Loods herbestemming monumenten

8. **Pilot crowdfunding:** de provincie voert een pilot crowdfunding voor erfgoed uit, om extra middelen en draagvlak te genereren voor herbestemming.[93] Inmiddels heeft de provincie deze pilot vertaald in een Handboek Crowdfunding & Erfgoed, dat bestaat uit tips en een stappenplan voor het starten van een crowdfundingproject ten aanzien van herbestemming.[94]

Vergelijking activiteiten monumentenzorg in het cultuurbeleid 2013-2016 en 2017-2020
Tabel 4 toont een vergelijking van de activiteiten van de provincie op het gebied van monumentenzorg, zoals geformuleerd in de cultuurnota's 2013-2016 en 2017-2020. Uit deze vergelijking komt naar voren dat de activiteiten deels met elkaar overlappen. In beide perioden verstrekt de provincie bijvoorbeeld leningen en subsidies voor behoud en restauratie van provinciale en rijksmonumenten, is de provincie aanjager van regionale beeldverhalen, is er een uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam en subsidieert de provincie uitvoeringspartners.

De focus van sommige activiteiten is echter verschoven: deze is meer op herbestemming komen te liggen. Zo verstrekt de provincie in de beleidsperiode 2017-2020 leningen voor herbestemmingskosten voor provinciale en rijksmonumenten. Ook kan er subsidie worden aangevraagd voor haalbaarheidsonderzoeken voor herbestemming. Daarnaast komt accent in het uitvoeringsprogramma voor de Stelling van Amsterdam te liggen op herbestemming. Verder heeft de provincie in de beleidsperiode 2017-2020 een aantal nieuwe activiteiten geformuleerd, die betrekking hebben op herbestemming. Zo ontwikkelt de provincie een kansenkaart en leegstandsmonitor, heeft de provincie een Loods Herbstemming aangesteld en is er een pilot crowdfunding.

Tot slot zijn er activiteiten die in de periode 2017-2020 geen vervolg hebben gekregen. Dit betreffen de herijking van de provinciale monumentenlijst en het toetsen van veranderingen aan provinciale monumenten op basis van de Monumentenverordening. Daarnaast wordt de subsidierelatie met de Monumentenwacht en is die met de Stichting Oneindig Noord-Holland afgebouwd.

Tabel 4 Activiteiten van provincie op gebied van monumentenzorg

Activiteit	Waarvoor	Toelichting Cultuurbeleid 2013-2016	Toelichting Cultuurbeleid 2017-2020
1. Verstrekken van leningen (via Noord-Hollands Fonds)	Provinciale Monumenten	Leningen voor restauratie provinciale monumenten met woonfunctie en stolpboerderijen zonder monumentenstatus.	- Leningen voor restauratie provinciale monumenten met woonfunctie en stolpboerderijen zonder monumentenstatus. - Leningen voor herbestemmings-kosten en duurzaamheids-maatregelen voor provinciale en rijksmonumenten.
2. Verstrekken van subsidies	Rijksmonumenten	Subsidie voor restauratie rijksmonumenten zonder woonfunctie, in het bijzonder monumenten van provinciaal belang (kerken, forten, molens).	Subsidie voor restauratie rijksmonumenten zonder woonfunctie, in het bijzonder industrieel, agrarisch en religieus erfgoed. Prioritering van herbestemmingsopgaven.

[93] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 17
[94] Provincie Noord-Holland (2017), Handboek Crowdfunding & Erfgoed, Van eenmalige actie naar duurzame interactie met de crowd, oktober 2017

		Provinciale monumenten	- Subsidie voor onderhoud alle provinciale monumenten - Subsidie voor restauratie provinciale monumenten zonder woonfunctie.	- Subsidie voor onderhoud alle provinciale monumenten. - Subsidie voor restauratie provinciale monumenten zonder woonfunctie.
		Molens	Subsidie voor onderhoud van molens.	Subsidie voor onderhoud van molens.
		Haalbaarheids-onderzoeken herbestemming	n.v.t.	Subsidie haalbaarheidsonderzoeken voor herbestemming van alle typen monumenten.
3.	Aanjagen Regionale beeldverhalen		Gebiedsproces waarbij betrokken partijen een gezamenlijk beeldverhaal opstellen dat leidend is voor toekomstige ontwikkelingen, o.a. om aantrekkingskracht en benutting erfgoed te vergroten.	Gebiedsproces waarbij betrokken partijen een gezamenlijk beeldverhaal opstellen dat leidend is voor toekomstige ontwikkelingen, o.a. om structuurdragers en omliggende regio's te versterken.
4.	Ontwikkelen Stelling van Amsterdam		Vervolg op uitvoeringsprogramma 2009-2013, focus op restauratie, behoud, ontwikkeling en beheer.	Ontwikkeling uitvoeringsprogramma 2017-2020. Focus op herbestemming en toeristisch-recreatieve ontsluiting.
5.	Ontwikkelen Nieuwe Hollandse Waterlinie		n.v.t.	Ontwikkeling uitvoeringsprogramma 2017-2020. Focus op herbestemming, toeristisch-recreatieve ontsluiting en UNESCO nominatie.
6.	Subsidiëren uitvoerings-partners	Monumentenwacht	Subsidiëren van inspecties, ter bevordering van doelgericht advies over onderhoud monumenten.	Subsidierelatie wordt afgebouwd in 2017 en 2018. Eventuele subsidies voor opdrachten of projecten.
		Steunpunt Monumentzorg en Archeologie	Ondersteuning van gemeenten bij monumentenzorg en archeologie in relatie tot ruimtelijk ordeningsbeleid.	Uitbreiding taken van steunpunt m.b.t. het ondersteunen van gemeenten bij gebiedsgerichte ontwikkelingen.
		Stichting Oneindig Noord-Holland	Verbinden van partijen en ontsluiten cultureel erfgoed voor breed publiek.	Subsidierelatie is afgebouwd. Eventuele subsidies voor activiteiten die aansluiten op opgaven provincie.
7.	Stimuleren herbestem-ming		Inventariseren van monumenten die leeg (dreigen te) staan. Voortzetten 'Programma Herbestemd! in Noord-Holland'. Faciliteren van jaarlijks drie herbestemmingsprojecten.	Herbestemming staat centraal in veel activiteiten van de provincie. Zie activiteiten 1, 2, 4, 5, 10, 11 en 12.
8.	Toetsen provinciale monumenten		Toetsen van veranderingen aan provinciale monumenten op basis van de Monumentenverordening.	n.v.t.
9.	Herijken provinciale monumenten-lijst		Afronden herijking provinciale monumentenlijst. Uitschrijven van monumenten die niet tot 'provinciale structuurdragers' behoren.	n.v.t.

10.	Ontwikkelen kennis en netwerk	Monumentenmonitor	n.v.t.	Monumentenmonitor verder ontwikkelen en up-to-date houden om inzicht te hebben in opgaven.
		Kansenkaart	n.v.t.	Economische/maatschappelijke potenties van monumenten en mogelijkheden voor herbestemming in beeld brengen.
		Leegstandsmonitor	n.v.t.	Leegstandsopgave van provinciale en rijksmonumenten in beeld brengen.
11.	Instellen Loods Herbestemming		n.v.t.	Jaagt herbestemming aan door vraag en aanbod bij elkaar te brengen en initiatiefnemers te ondersteunen.
12.	Pilot crowdfunding		n.v.t.	Genereren van extra middelen en draagvlak voor herbestemming.

| 4 | De restauratieopgave

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de provincie inzicht heeft in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten en de ontwikkeling van de restauratieopgave. Inzicht in de bouwkundige staat is nodig om te bepalen welke rijksmonumenten in matige en slechte staat verkeren. Dit zijn de rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden. Vaak wordt de restauratieopgave bepaald door de rijksmonumenten die in een slechte en matige staat verkeren af te zetten tegen het totaal aantal rijksmonumenten in de provincie.[95] Dit levert een bepaald percentage op. De restauratieopgave kan ook financieel worden bepaald aan de hand van de raming van de totale kosten van de te restaureren rijksmonumenten. Inzicht in de ontwikkeling van de restauratieopgave is van belang om het provinciale beleid zo goed mogelijk af te kunnen stemmen op de opgave en zo goed mogelijk de rijksmonumenten in de provincie te kunnen behouden.

Beoordelingscriterium 1a:
De provincie heeft inzicht in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten in de provincie.

Beoordelingscriterium 1b:
De provincie heeft inzicht in de (ontwikkeling van de) restauratieopgave van de rijksmonumenten in de provincie.

Bevinding 1

De provincie is inzicht aan het opbouwen in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten via de provinciale Monumentenmonitor, waar de provincie sinds 2014 gebruik van maakt. Deze Monumentenmonitor is een door de provincie te raadplegen database waarin de bouwkundige staat per rijksmonument inzichtelijk is gemaakt. De uitkomsten van de monitor zijn niet beschreven in een rapportage. Er zijn kanttekeningen te plaatsen ten aanzien van de bruikbaarheid van deze monitor voor het bepalen van de restauratieopgave. Ten eerste wijkt het aantal rijksmonumenten af van het aantal rijksmonumenten in het landelijke Monumentenregister van de RCE. Ten tweede kan er geen goede vergelijking tussen 2014 en 2017 worden gemaakt, vanwege verschillende meetwijzen van het aantal rijksmonumenten. Ten derde richt de monitor zich enkel op de bouwkundige staat van de buitenkant van een rijksmonument. Gegevens over de staat van het casco zijn niet bij de monitor betrokken. De provincie deelt de uitkomsten van de monitor niet met gemeenten en eigenaren. Met deze kanttekeningen in ogenschouw genomen heeft de Rekenkamer uit de provinciale Monumentenmonitor afgeleid dat de restauratieopgave voor niet-woonhuizen in 2014 zo'n 23% bedroeg. In de Metropoolregio Amsterdam bedroeg de restauratieopgave in 2017 15%. Voor de rest van de provincie waren geactualiseerde cijfers begin 2018 nog niet bekend.
Een extern bureau heeft in opdracht van de provincie berekend dat het zo'n € 280 mln. zou kosten om de rijksmonumenten die in een slechte of matige staat verkeren binnen 5 jaar in een redelijke staat te krijgen. Het is niet goed herleidbaar hoe dit bedrag tot stand is gekomen. Ook heeft de provincie niet aangegeven hoe deze opgave financieel zal worden teruggebracht en welk deel voor rekening van de provincie is.

Toelichting
Paragraaf 4.1 gaat allereerst in op de opzet van de Monumentenmonitor. Vervolgens gaat paragraaf 4.2 in op de resultaten van de Monumentenmonitor, waarbij in beeld is gebracht welk deel van de rijksmonumenten in slechte of matige staat verkeert. Tot slot gaat paragraaf 4.3 in op de kosten van de restauratieopgave.

[95] Economisch Instituut voor de Bouw (2016), Instandhouding van monumenten. Marktverkenning voor restauratie, onderhoud, herbestemming en verduurzaming van monumenten tot 2020, p. 18.

4.1 De opzet van de Monumentenmonitor

Om inzicht te krijgen in de staat van de rijksmonumenten (en provinciale monumenten) maakt de provincie gebruik van de Monumentenmonitor.[96] Het totaal aantal rijksmonumenten in de Monumentenmonitor wijkt af van het aantal rijksmonumenten in het landelijke Monumentenregister van de RCE. Ook komen de erfgoedcategorieën die in de Monumentenmonitor zijn onderscheiden niet helemaal overeen met de landelijke erfgoedcategorieën. Dit wordt nader toegelicht aan het eind van deze paragraaf. De Rekenkamer is uitgegaan van de best mogelijke beschikbare gegevens bij de provincie.

De provincie geeft aan dat het doel van de Monumentenmonitor tweeledig is: het is een instrument voor beleidsontwikkeling en voor evaluatie.[97] De Monumentenmonitor is een door de provincie te raadplegen database waarin de bouwkundige staat per rijksmonument inzichtelijk is gemaakt. De monitor bevat per monument een aantal algemene gegevens, waaronder het adres, de oorspronkelijke functie, de bestemming volgens het bestemmingsplan, de CBS-categorie waartoe het monument behoort en het bouwjaar. Ook is aangegeven of het monument leegstaat of is herbestemd.[98] Op hoofdlijnen kunnen diagrammen en grafieken worden gegenereerd. Er is een onderliggend Excel bestand, dat gegevens van de individuele monumenten bevat.[99] De provincie heeft geen rapportage opgesteld over de resultaten van de Monumentenmonitor. Wel zijn de resultaten gebruikt bij de beleidsvorming in de Cultuurnota 2017-2020 (zie Hoofdstuk 3, paragraaf 3.2).

De Monumentenmonitor is in 2014 voor het eerst uitgevoerd. In 2017 is de provincie begonnen met het actualiseren van deze gegevens. Voor de regio Noord-Holland Zuid (Metropoolregio Amsterdam)[100] is de actualisatie afgerond, voor de regio Noord-Holland Noord verwacht de provincie de gegevens in 2018 geactualiseerd te hebben.[101] De ambtelijke organisatie heeft aangegeven het voornemen te hebben om de resultaten van de Monumentenmonitor eind 2018 te delen met PS in het kader van de voortgangsrapportage over de cultuurnota 2017-2020.[102]

Gegevens voor de Monumentenmonitor worden in opdracht van de provincie door een gespecialiseerd bedrijf verzameld. Dit bedrijf beoordeelt de bouwkundige staat en richt zich op de buitenkant van de rijksmonumenten. Dit gebeurt op een uniforme wijze aan de hand van foto's en beschikbare data.[103] De bouwkundige staat van elk monument is beoordeeld met een cijfer tussen de 1 en 4 (zie Tabel 5). Het cijfer 1 staat voor goed, 2 voor redelijk, 3 voor matig en 4 staat voor slecht.

[96] Omdat dit onderzoek zich richt op de provinciale subsidieregeling voor de restauratie van rijksmonumenten, richt dit hoofdstuk zich op de gegevens uit de Monumentenmonitor die betrekking hebben op rijksmonumenten.
[97] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 27 november 2017
[98] Provincie Noord-Holland, uitdraai Monumentenmonitor 2014 en 2017, 13 november 2017
[99] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 9 oktober 2017
[100] Dit betreffen de Noord-Hollandse gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Beemster, Beverwijk, Blaricum, Bloemendaal, Diemen, Edam-Volendam, Gooise Meren, Haarlem, Haarlemmerliede-Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, Hilversum, Huizen, Landsmeer, Laren, Oostzaan, Ouder-Amstel, Purmerend, Uithoorn, Uitgeest, Velsen, Waterland, Weesp, Wijdemeren, Wormerland, Zaanstad en Zandvoort.
[101] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017. Deze actualisatie komt te laat om nog bij dit onderzoek te betrekken.
[102] Provincie Noord-Holland, e-mail, 6 december 2017
[103] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 17 juli 2017

Tabel 5 Toelichting op staat rijksmonumenten uit Erfgoedmonitor [104]

Oordeel	Kwaliteit	Omvang ingreep
1	Goed	Tot 2 procent
2	Redelijk	2-10 procent
3	Matig	10-50 procent
4	Slecht	>50 procent

Daarnaast wordt de staat van de gevel, het dak en het schilderwerk afzonderlijk beoordeeld met een cijfer tussen de 1 en 4. In Tabel 6 is weergegeven welke maatregelen nodig zijn om het onderdeel in goede staat te brengen.

Tabel 6 Toelichting op staat van 'gevels', 'daken' en 'schilderwerk' uit Monumentenmonitor[105]

Oordeel	Kwaliteit	Gevels	Daken	Schilderwerk
1	Goed	Geen maatregelen	Onderhoud bij gelegenheid	Zeer beperkt herstel
2	Redelijk	Plaatselijk herstel 1-2 jr.	Vervanging, renovatie in zicht	Herstel bij gelegenheid
3	Matig	Algeheel herstel 5-10 jr.	Vervanging 5-10 jr.	Vernieuwing in 1-5 jr.
4	Slecht	Restauratie, vernieuwing 2-5 jr.	Vervanging 1-5 jr.	Vervanging, restauratie spoedig

De staat rijksmonumenten wordt gebruikt om de restauratieopgave van de provincie in beeld te brengen. Dit is geen gemiddelde van de beoordeling van de staat van de gevel, het dak en het schilderwerk, maar deze drie onderdelen worden wel meegenomen in het totaaloordeel over de bouwkundige staat van het rijksmonument.[106]

4.2 Resultaten van de Monumentenmonitor

Restauratieopgave in 2014

Voor 2014 bevat de Monumentenmonitor gegevens over de bouwkundige staat van 4.147 rijksmonumenten.[107] In onderstaande figuur is per erfgoedcategorie aangegeven hoeveel rijksmonumenten in 2014 volgens de monitor in een matige of slechte bouwkundige staat verkeerden, ten opzichte van het totaal aantal rijksmonumenten.

[104] Provincie Noord-Holland, uitdraai Monumentenmonitor 2014 en 2017, 13 november 2017
[105] Provincie Noord-Holland, uitdraai Monumentenmonitor 2014 en 2017, 13 november 2017
[106] Interview met het bedrijf dat de monitor uitvoert d.d. 5 januari 2018
[107] De provinciale monumenten zijn buiten beschouwing gelaten.

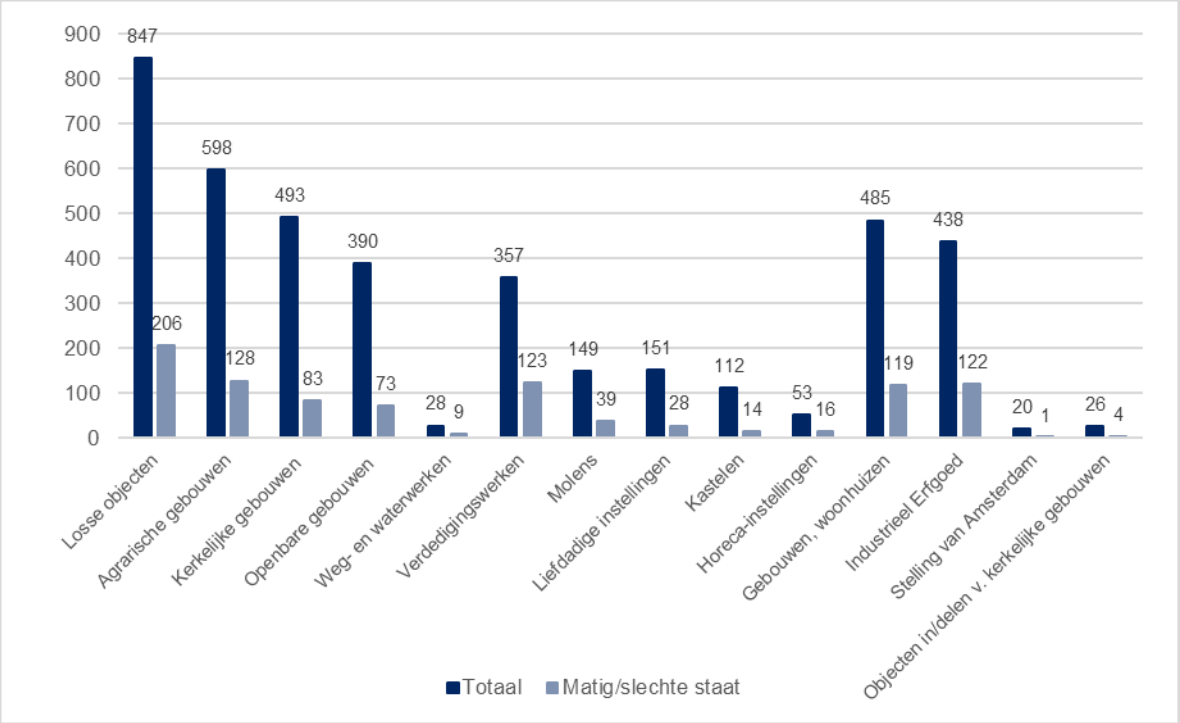

Figuur 9 Aantal rijksmonumenten in slechte of matige bouwkundige staat per erfgoedcategorie op basis van Monumentenmonitor 2014 (N=4.147)[108]

De restauratieopgave wordt bepaald door de rijksmonumenten die in matige en slechte staat verkeren af te zetten tegen het totaal aantal rijksmonumenten in de provincie. In totaal is de bouwkundige staat van 965 rijksmonumenten in 2014 beoordeeld als ‘matig’ of ‘slecht’. Daarmee bedroeg de totale restauratieopgave volgens de monitor 23.3%.

Figuur 9 toont daarnaast aan dat de categorieën losse objecten, agrarische gebouwen, verdedigingswerken, industrieel erfgoed en gebouwen en woonhuizen de hoogste aantallen te restaureren rijksmonumenten kennen. Wanneer per erfgoedcategorie wordt gekeken naar het percentage rijksmonumenten dat in een slechte of matige bouwkundige staat verkeert, dan blijkt dit percentage het hoogst te zijn in de categorieën verdedigingswerken, weg- en waterwerken en horeca-instellingen.

Restauratieopgave Metropoolregio Amsterdam 2014 en 2017
Zoals eerder aangegeven, zijn voor de Metropoolregio Amsterdam geactualiseerde gegevens beschikbaar. Er zijn echter kanttekeningen te plaatsen bij de vergelijkbaarheid van de cijfers tussen 2014 en 2017, omdat de meetwijze van het aantal rijksmonumenten verschilt (zie ‘aandachtspunten met betrekking tot de Monumentenmonitor’ verderop in dit hoofdstuk). Desondanks zijn de cijfers hieronder weergegeven.

Volgens de Monumentenmonitor waren 582 rijksmonumenten (20.3%) in de Metropoolregio Amsterdam in 2014 in slechte of matige staat. In 2017 waren dit er 490 (15.4%). In Figuur 10 is per erfgoedcategorie weergegeven hoeveel rijksmonumenten in de Metropoolregio Amsterdam in een matige of slechte staat verkeren, voor zowel 2014 als 2017.

[108] Provincie Noord-Holland (2017), Uitdraai Monumentenmonitor 2014, 13 november 2017, berekening gemaakt door de Rekenkamer.

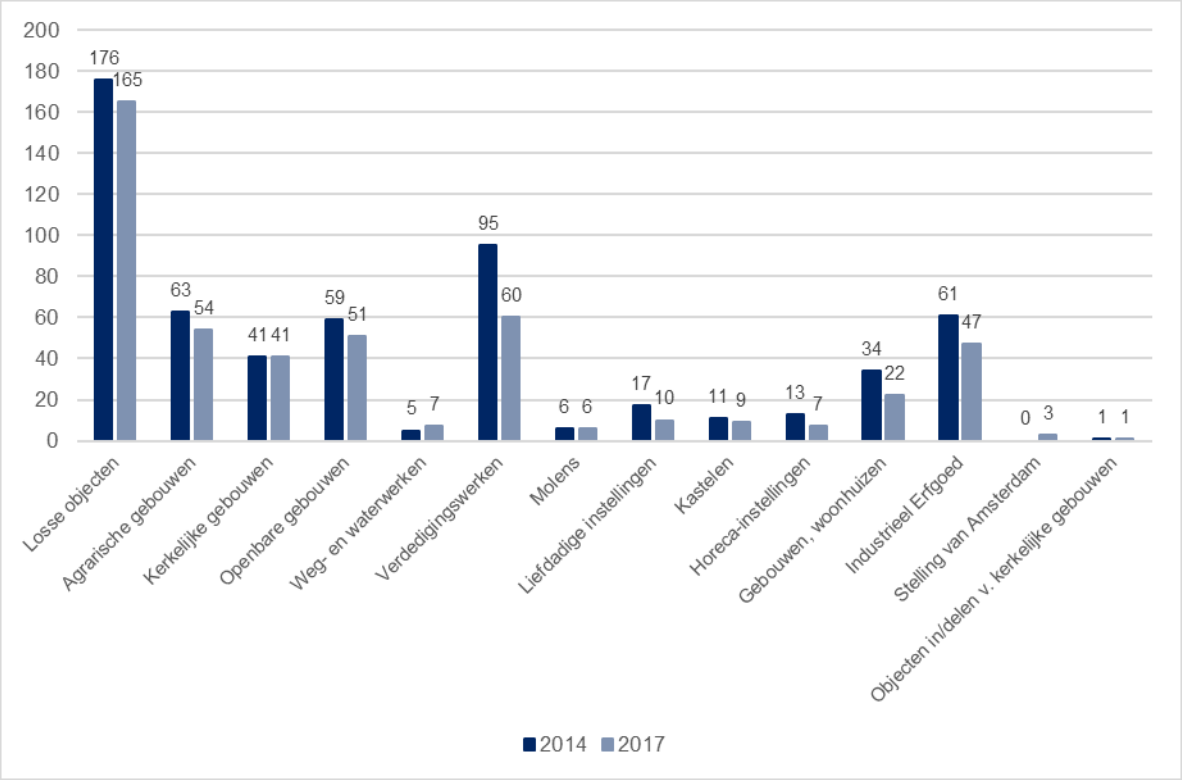

Figuur 10 Aantal rijksmonumenten in Metropoolregio Amsterdam in slechte of matige bouwkundige staat per erfgoedcategorie op basis van Monumentenmonitor 2014 en 2017[109]

Figuur 10 toont aan dat de categorieën losse objecten, verdedigingswerken en agrarische gebouwen volgens de monitor de hoogste aantallen rijksmonumenten in slechte of matige staat kennen. De figuur toont daarnaast aan dat in bijna alle categorieën het aantal rijksmonumenten in slechte of matige staat is afgenomen (of gelijk gebleven), met uitzondering van weg- en waterwerken en de Stelling van Amsterdam. Het aantal te restaureren rijksmonumenten in deze categorieën is echter relatief laag.

Figuur 11 geeft per erfgoedcategorie weer welk percentage rijksmonumenten in de Metropoolregio Amsterdam volgens de monitor in een slechte of matige staat verkeert, voor zowel 2014 als 2017.

[109] Provincie Noord-Holland (2017), Uitdraai Monumentenmonitor 2014 en 2017, 13 november 2017. Berekening gemaakt door de Rekenkamer.

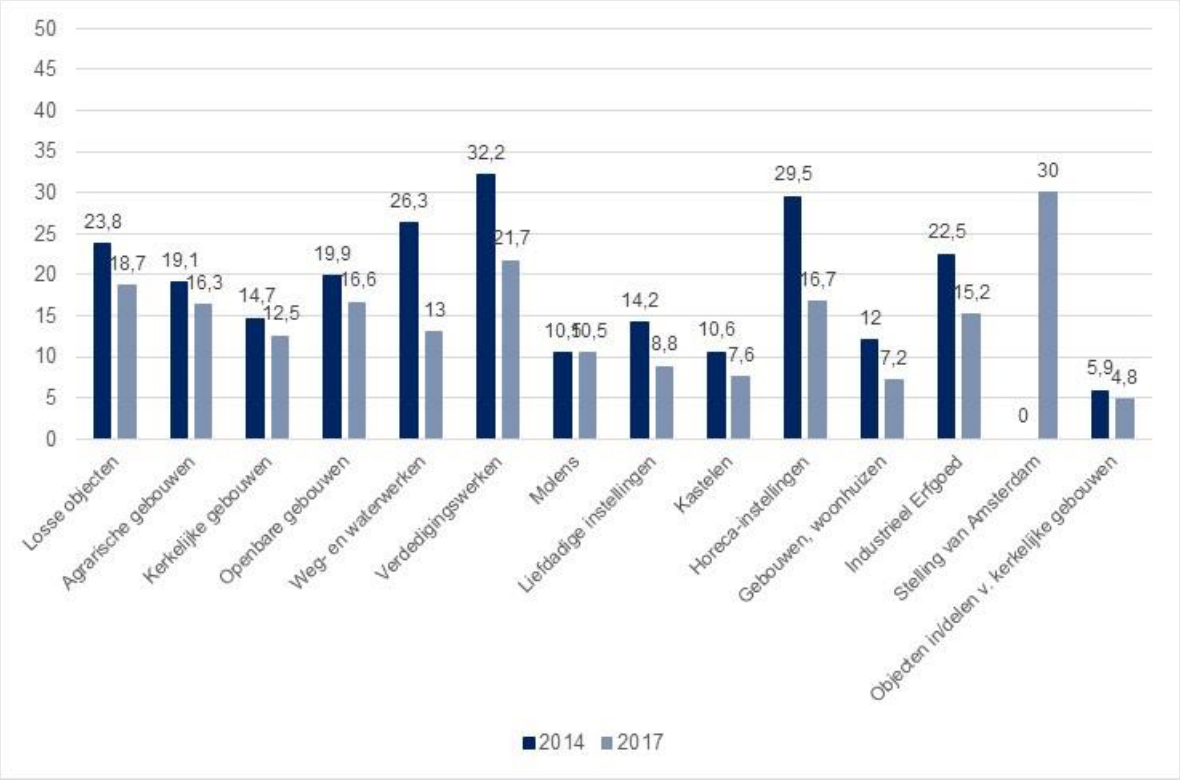

Figuur 11 Percentage rijksmonumenten in Metropoolregio Amsterdam in slechte of matige bouwkundige staat per erfgoedcategorie op basis van Monumentenmonitor 2014 en 2017[110]

De figuur toont aan dat de categorieën verdedigingswerken, horeca-instellingen en weg- en waterwerken de hoogste percentages rijksmonumenten in een slechte en matige staat kennen. In vrijwel alle categorieën is het percentage rijksmonumenten in slechte en matige staat afgenomen, met uitzondering van de Stelling van Amsterdam. Het gaat hier om een klein aantal rijksmonumenten: 3 van de 10 rijksmonumenten in deze categorie verkeerden in 2017 in slechte of matige staat.

Kanttekeningen met betrekking tot de Monumentenmonitor

1. <u>Afwijking aantal rijksmonumenten in provinciale Monumentenmonitor ten opzichte van landelijk Monumentenregister en verschil in meetwijze 2014-2017</u>
   Zoals eerder in dit hoofdstuk aangegeven, komt het aantal rijksmonumenten in de Monumentenmonitor van de provincie niet overeen met het aantal rijksmonumenten in het landelijke Monumentenregister. Bovendien is het aantal rijksmonumenten in de Monumentenmonitor in 2017 sterk toegenomen ten opzichte van 2014, terwijl deze toename niet terug te vinden is in het landelijke Monumentenregister.

   De ambtelijke organisatie heeft bevestigd dat de gegevens in de Monumentenmonitor en het landelijke Monumentenregister niet geheel overeenkomen.[111] Volgens de ambtelijke organisatie komt dit deels doordat rijksmonumenten die uit meerdere objecten bestaan, als één rijksmonument worden geteld in het landelijke

[110] Provincie Noord-Holland (2017), uitdraai Monumentenmonitor 2014 en 2017, 13 november 2017. Berekening gemaakt door de Rekenkamer. Het gaat hier om het percentage monumenten ten opzichte van het totale aantal monumenten in de betreffende erfgoedcategorie. Bijvoorbeeld, in 2014 was 23.8 procent van alle losse objecten in matige of slechte staat; in 2017 was dit percentage 18.7 procent.
[111] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017.

Monumentenregister. In 2014 ging de provinciale Monumentenmonitor uit van de telling volgens het landelijke register (hoewel de aantallen ook in dit jaar niet overeenkomen met het landelijke register). In 2017 zijn de objecten als afzonderlijk rijksmonument geteld, wat voor een sterke toename van het aantal rijksmonumenten in de Monumentenmonitor zorgt.[112] Daarnaast onderscheidt de provincie erfgoedcategorieën die geen aparte categorieën in het landelijke Monumentenregister zijn, zoals 'industrieel erfgoed' en 'Stelling van Amsterdam'. Ook lijken de categorieën rijksmonumenten (zie bijlage C) elkaar niet uit te sluiten.

Door de gewijzigde meetwijze kan geen goede vergelijking worden gemaakt tussen het aantal rijksmonumenten in slechte of matige staat in 2014 en 2017. Wanneer Figuur 10 en 11 met elkaar worden vergeleken, valt bijvoorbeeld op dat het aantal kerkelijke gebouwen in slechte of matige staat gelijk is gebleven, terwijl het percentage is afgenomen. Ook valt op dat het aantal rijksmonumenten in de categorie weg- en waterwerken in slechte en matige staat is toegenomen, terwijl het percentage is afgenomen. Dit kan verklaard worden doordat het totale aantal rijksmonumenten in deze categorieën sterk is toegenomen. De percentages en aantallen geven daardoor een vertekend beeld.

2. <u>De bouwkundige staat is bepaald op basis van beelden van de buitenkant van monumenten.</u>
   Het bedrijf dat de rijksmonumenten beoordeelt, doet dit aan de hand van foto's en beelden van de buitenkant van een rijksmonument. Gegevens over de staat van het casco zijn niet bij de monitor betrokken. Het is echter de vraag of hiermee een betrouwbaar en volledig beeld van de bouwkundige staat van het rijksmonument ontstaat. Dit beeld van de buitenkant hoeft namelijk niet overeen te komen met de staat van het casco.

3. <u>Uitkomsten Monumentenmonitor niet openbaar</u>
   De provincie maakt de uitkomsten van de Monumentenmonitor niet openbaar vanwege de privacygevoeligheid.[113] Het is vooral bedoeld voor intern gebruik.[114] Hierdoor weten eigenaren van rijksmonumenten niet wat volgens de Monumentenmonitor de staat van hun rijksmonument is. De uitkomsten worden ook niet gedeeld met gemeenten, die moeten toezien op de instandhoudingsplicht van de rijksmonumenten en daarvoor inzicht nodig hebben in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten.

4.3 Kosten van de restauratieopgave

De provincie heeft in 2014 opdracht gegeven aan een extern bedrijf om na te gaan wat de kosten van de restauratieopgave bedragen. Ingeschat is dat er zo'n € 280 mln. nodig is om de rijksmonumenten die in een slechte of matige bouwkundige staat verkeren binnen 5 jaar in een redelijke bouwkundige staat te krijgen. Dit betreffen de kosten voor *alle* betrokken partijen. In het feitelijk wederhoor heeft de ambtelijke organisatie aangegeven dat het bedrag voortkomt uit de formule: bouwkundige staat x kubieke meters x kosten kengetal.[115]

De provincie heeft niet berekend welk deel van de € 280 mln. voor rekening van de provincie komt.[116] Vier jaar na dato is niet bekend hoeveel middelen er nodig zijn om de resterende rijksmonumenten in slechte of matige bouwkundige staat in een redelijke of goede bouwkundige staat te krijgen.

[112] Provincie Noord-Holland, e-mail, 6 december 2017
[113] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 17 juli 2017
[114] Interview met het bedrijf dat de monitor uitvoert d.d. 5 januari 2018
[115] Provincie Noord-Holland, reactie feitelijk wederhoor, 10 april 2018
[116] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017

| 5 | Opzet subsidieregeling

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de opzet van de regeling kwalitatief goed is. Hiervoor beoordelen we of het beleid van de provincie en dan specifiek de opzet van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten, concreet is en een logisch samenhangend geheel vormt (criterium 2a). De subsidieregeling is het belangrijkste instrument van de provincie om de rijksmonumenten te behouden die in een slechte of matige bouwkundige staat verkeren. Logischerwijs dient de regeling dan ook aan te sluiten op de restauratieopgave in de provincie (criterium 2b). Daarnaast dient de regeling aan te sluiten op de door PS vastgestelde beleidskaders, in bijvoorbeeld een cultuurnota, ten aanzien van monumentenzorg (criterium 2c). Ten slotte is het voor het functioneren van het stelsel voor de monumentenzorg van belang dat de regeling aansluit op de bestuurlijke afspraken die de provincies met het Rijk gemaakt hebben (criterium 2d).

Beoordelingscriterium 2a:
De opzet van de subsidieregeling is concreet en vormt een logisch samenhangend geheel.

Beoordelingscriterium 2b:
De opzet van de subsidieregeling sluit aan op de restauratieopgave in de provincie.

Beoordelingscriterium 2c:
De opzet van de subsidieregeling sluit aan op het provinciaal monumentenzorgbeleid

Beoordelingscriterium 2d:
De opzet van de subsidieregeling sluit aan op de bestuurlijke afspraken die in 2012 en 2015 zijn gemaakt met het Rijk.

Bevinding 2

De opzet van de subsidieregeling is over het algemeen concreet en samenhangend, maar bevat een aantal onduidelijkheden. Zo ontbreekt een definitie van restauratie en wordt geen onderscheid gemaakt met onderhoud. De uitvoeringsregeling sluit gedeeltelijk aan op de restauratieopgave. Zo worden subsidieaanvragen voor boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen geprioriteerd. Bij deze categorieën is de restauratieopgave het grootst. De bouwkundige staat van de rijksmonumenten waarvoor subsidie wordt aangevraagd, speelt echter geen rol bij de rangschikking van de subsidieaanvragen.
De beleidskeuzes in de uitvoeringsregeling sluiten gedeeltelijk aan op de door PS vastgestelde beleidskaders in de cultuurnota. In het beleid is bepaald dat de provincie de middelen zo effectief mogelijk in wil zetten. Op basis van de subsidieregeling kan echter niet alleen subsidie voor restauratie, maar ook voor onderhoud worden aangevraagd, waarvoor al andere regelingen gelden. De uitvoeringsregeling sluit grotendeels aan op de bestuurlijke afspraken die de provincies met het Rijk hebben gemaakt.

Toelichting
Paragraaf 5.1 gaat in op de opzet van de uitvoeringsregeling voor het restaureren van rijksmonumenten. De paragraaf geeft allereerst een beschrijving van de regeling. Vervolgens worden de uitvoeringsregelingen van de jaren 2012 tot en met 2017 met elkaar vergeleken. De paragraaf sluit af met een oordeel over de kwaliteit van de regeling. Paragraaf 5.2 gaat vervolgens in op de aansluiting van de regeling op de restauratieopgave van de provincie. In paragraaf 5.3 komt de aansluiting van de meest recente uitvoeringsregeling (2017) op het

cultuurbeleid 2017-2020 aan de orde. Tot slot gaat paragraaf 5.4 in op de aansluiting van de meest recente uitvoeringsregeling op de bestuurlijke afspraken die de provincies hebben gemaakt met het Rijk.

5.1 Uitvoeringsregeling voor de restauratie van rijksmonumenten

5.1.1 Beschrijving van de uitvoeringsregeling

Zoals naar voren kwam in Hoofdstuk 1, is de provincie sinds 2012 verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten zonder woonfunctie. In 2012 verstrekte de provincie subsidie aan eigenaren van rijksmonumenten vanuit de uitvoeringsregeling Musea, Archeologie en Monumenten. Sinds 2013 heeft de provincie een aparte uitvoeringsregeling voor de restauratie van rijksmonumenten, die jaarlijks wordt geactualiseerd. De meest recente regeling is de "Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017", die op 27 juni 2017 is vastgesteld door GS.[117] In de uitvoeringsregeling is aangegeven *"dat het wenselijk is de restauratie van rijksmonumenten te stimuleren en dat door de restauratie het behoud van het rijksmonument en de publiekstoegankelijkheid van het rijksmonument behouden of vergroot wordt"*.[118] Eigenaren van rijksmonumenten kunnen elk jaar gedurende een periode van 5 á 8 weken een restauratiesubsidie aanvragen (volgens een zogeheten tender).

In de uitvoeringsregeling wordt onder een rijksmonument het volgende verstaan: *"een monument of archeologisch monument dat is ingeschreven in het rijksmonumentenregister als bedoeld in artikel 1.1. van de Erfgoedwet."*[119] De subsidieregeling is bedoeld voor rijksmonumenten zonder woonfunctie. Ook rijksmonumenten met een woonfunctie komen in aanmerking voor subsidie, indien deze monumenten in het rijksmonumentenregister staan ingeschreven als woonhuis én (na restauratie) voor minder dan 50 procent van het vloeroppervlak voor bewoning worden gebruikt.[120] Indien de functie van het rijksmonument verandert, bijvoorbeeld wanneer een kerk is herbestemd tot woonhuis, dan is de oorspronkelijke inschrijving in het monumentenregister leidend.[121]

De regeling bestaat uit een aantal artikelen, waarin voorwaarden zijn opgenomen voor het al dan niet verstrekken van subsidie. Deze voorwaarden hebben onder andere betrekking op:

- De omvang van het aan te vragen subsidiebedrag;
- De publiekstoegankelijkheid;
- De mate van cofinanciering;
- Het creëren van leerwerkplekken voor het restauratievak;
- De rijksmonumenten die in aanmerking komen voor subsidie en welke categorieën rijksmonumenten worden geprioriteerd ten opzichte van andere rijksmonumenten.

Deze voorwaarden zien we als beoogde resultaten van de subsidieregeling (zie Hoofdstuk 7, waarin naar voren komt in hoeverre deze resultaten zijn behaald).

---

[117] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607

[118] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607

[119] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 1.

[120] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 6.2a.

[121] Provincie Noord-Holland, reactie feitelijk wederhoor, 10 april 2017

In de uitvoeringsregeling is vastgelegd op welke wijze de aanvragen worden gerangschikt c.q. geprioriteerd indien het subsidieplafond, dat GS jaarlijks vaststellen, is bereikt.

5.1.2 Vergelijking van de uitvoeringsregelingen 2012 t/m 2017

De voorwaarden voor het verstrekken van subsidie, zoals opgenomen in de uitvoeringsregelingen, zijn in de periode 2012 tot en met 2017 gedeeltelijk hetzelfde gebleven. Zo bedraagt de subsidie in alle uitvoeringsregelingen maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten. Ook kan er alleen subsidie worden aangevraagd voor een rijksmonument dat publiekstoegankelijk is, wat betekent dat het monument tenminste 16 uur per maand voor het publiek toegankelijk moet zijn.[122] In alle uitvoeringsregelingen worden de aanvragen gerangschikt naar het percentage van de gevraagde subsidie ten opzichte van de subsidiabele kosten. De aanvraag met het laagste percentage wordt het hoogst gerangschikt.[123]

Er zijn echter ook verschillen tussen de uitvoeringsregelingen. Deze zijn toegelicht in onderstaande tabellen.

Tabel 7 Subsidieplafonds, minimale en maximale subsidiebedragen van uitvoeringsregelingen 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Subsidieplafond	€ 7.217.863	€ 6.051.900	€ 6.141.256	€ 5.118.000	€ 4.718.000	€ 5.000.000
Min. omvang subsidieaanvraag	€ 5.000	€ 5.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 5.000
Max. omvang subsidieaanvraag	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000	€ 500.000	€ 500.000

Een eerste verschil tussen de uitvoeringsregelingen betreft de hoogte van de subsidieplafonds en de minimale en maximale bedragen waarvoor subsidie kan worden aangevraagd. Het subsidieplafond bestaat uit een jaarlijkse bijdrage van het Rijk van € 4.717.863, dat de provincie aanvult met eigen middelen, waarvan de hoogte per jaar varieert (zie Hoofdstuk 6 voor een nadere toelichting). Het minimale bedrag waarvoor subsidie kan worden aangevraagd, is verhoogd van € 5.000 in 2012 en 2013, naar € 25.000 in 2014, 2015 en 2016. Vervolgens is het bedrag in 2017 verlaagd naar € 5.000, om ook kleinere projecten te kunnen subsidiëren.[124] Het maximale bedrag waarvoor subsidie kan worden aangevraagd is tevens verlaagd: van € 750.000 in 2012, 2013, 2014 en 2015 naar € 500.000 in 2016 en 2017. Deze keuze is gelegen in het streven om zoveel mogelijk monumenten te subsidiëren.[125]

[122] Met uitzondering van de uitvoeringsregeling 2012. Hierin is wel aangegeven dat subsidie is bedoeld voor publiekstoegankelijke monumenten, maar is niet gedefinieerd wat onder 'publiekstoegankelijk' wordt verstaan.
[123] Zie bijvoorbeeld Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 12.4
[124] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 17 juli 2017
[125] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 17 juli 2017

Tabel 8 Prioritering bij uitvoeringsregelingen 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Prioritering van categorieën monumenten	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen
Prioritering van POM[126]	Nee	Ja[127]	Ja	Ja	Ja	Ja
Prioritering van ANBI	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja

Een tweede verschil tussen de uitvoeringsregelingen is de manier waarop de subsidieaanvragen worden geprioriteerd, indien het subsidieplafond is bereikt. De rangschikking wordt bepaald door het totaal aantal behaalde punten, waarbij de aanvraag met de meeste punten als eerste wordt gehonoreerd. Punten worden ten eerste toegekend op basis van het aangevraagde subsidiebedrag ten opzichte van de totale subsidiabele kosten. Hiervoor geldt dat hoe lager het aangevraagde bedrag is ten opzichte van de totale kosten, des te meer punten de subsidieaanvrager krijgt. Daarnaast worden vanaf 2013 punten toegekend aan organisaties die zijn aangewezen als Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM). Sinds 2016 worden tevens punten toegekend aan algemeen nut beogende instellingen (ANBI's), zoals kerken en musea. Tot slot worden in 2017 voor het eerst punten toegekend aan specifieke categorieën rijksmonumenten: boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen.

Tabel 9 Leerwerkplekken in uitvoeringsregelingen 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Leerwerkplek	GS kunnen verplichting opleggen m.b.t. opnemen leerwerkplekken	GS kunnen verplichting opleggen m.b.t. opnemen leerwerkplekken	Minimaal één leerwerkplek creëren bij subsidie > € 250.000	Minimaal één leerwerkplek creëren bij subsidie > € 250.000	Subsidie kan worden verstrekt voor creëren leerwerkplek	Subsidie kan worden verstrekt voor creëren leerwerkplek

Een derde verschil betreft het creëren van leerwerkplekken. In 2014 en 2015 legde de provincie een aanvrager die meer dan € 250.000 subsidie aanvroeg de verplichting op om minimaal één leerwerkplek te creëren. In 2016 en 2017 is deze verplichting vervallen. In plaats daarvan kan subsidie worden aangevraagd voor het creëren van een leerwerkplek (maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten tot maximaal € 15.000 per leerling).[128]

[126] POM staat voor Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (zie Hoofdstuk 2)

[127] In 2013 was een gedeelte van het subsidieplafond uitsluitend bestemd voor POM's. Bron: Provincie Noord-Holland (2013), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 2 juli 2013, nr. 200678/200686, tot vaststelling van de subsidieplafonds 2013, artikel 2

[128] Provincie Noord-Holland (2016), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2016, nr. 807913/807914, artikel 9.2; Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 9.2

Tabel 10 Kwaliteitseisen in uitvoeringsregelingen 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kwaliteitseisen restauratie-proces	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Uitvoering restauratie overeenkomstig kwaliteitseisen art. 21 Subsidieregeling instandhouding monumenten	Uitvoering restauratie volgens in de beroepsgroep geldende normen	Uitvoering restauratie volgens in de beroepsgroep geldende normen
Betrokkenheid RCE	n.v.t.	n.v.t.	Restauratie orgel of molen verplicht begeleid door RCE	Restauratie orgel of molen verplicht begeleid door RCE	Aanvraag restauratie orgel of molen bevat berekening en positief advies RCE	Aanvraag restauratie orgel of molen bevat berekening en positief advies RCE

Met betrekking tot de kwaliteit van de restauratiewerkzaamheden heeft de provincie sinds 2015 bepaald dat een aanvrager verplicht is om de restauratie uit te laten voeren volgens de in de beroepsgroep geldende normen. In 2012, 2013 en 2014 werden geen kwaliteitseisen gesteld aan het restauratieproces. Daarnaast heeft de provincie eisen in de regeling opgenomen over de inzet van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Hoewel GS in alle jaren de verplichting kunnen opleggen om de restauratie te laten begeleiden door de RCE, was begeleiding door de RCE in 2014 en 2015 alleen verplicht bij de restauratie van een molen of orgel. In 2016 en 2017 is dit enigszins aangepast, doordat een aanvraag voor de restauratie van een molen of orgel een berekening en positief advies van de RCE over het plan van aanpak moet bevatten.

5.1.3 Kwaliteit van de subsidieregeling 2017

De uitvoeringsregeling is volgens de Rekenkamer over het algemeen concreet en samenhangend. De regeling bestaat uit een aantal artikelen waarin voorwaarden zijn opgenomen voor het al dan niet verstrekken van subsidie. Deze voorwaarden bieden handvatten om de subsidieaanvragen te beoordelen. De uitvoeringsregeling is overzichtelijk en goed leesbaar. Voor een potentiële subsidieaanvrager is het over het algemeen duidelijk waarvoor subsidie aangevraagd kan worden.

Wat volgens de Rekenkamer echter onduidelijk is, is dat in de uitvoeringsregeling niet gedefinieerd is wat de provincie onder ‘restauratie’ verstaat, niet is bepaald wat de bouwkundige staat van het monument moet zijn om in aanmerking voor subsidie te komen en er geen onderscheid wordt gemaakt tussen onderhoud en restauratie. Voor beide activiteiten kan subsidie worden aangevraagd (met een minimum van € 10.000 subsidiabele kosten). Voor onderhoud van rijksmonumenten zonder woonfunctie is echter een andere subsidieregeling beschikbaar: de Subsidie instandhouding monumenten (Sim) van de rijksoverheid (zie Hoofdstuk 2). De provincie geeft aan het van belang te vinden om naast restauratie ook onderhoud te stimuleren, om te voorkomen dat rijksmonumenten in een slechte bouwkundige staat terechtkomen. Ook geeft de provincie aan dat de grens tussen onderhoud en restauratie niet altijd duidelijk is.[129] Door ook onderhoud te subsidiëren, ontstaat volgens de Rekenkamer het risico dat sommige subsidieaanvragen voor restauraties niet worden gehonoreerd. De Rekenkamer heeft

[129] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 9 oktober 2017

geconstateerd dat dit in de praktijk ook gebeurt.[130] Deze rijksmonumenten lopen een groter risico om te vervallen. De Rekenkamer heeft niet onderzocht in hoeverre dit in de praktijk daadwerkelijk is voorgekomen.

5.2 Aansluiting uitvoeringsregeling op restauratieopgave

In Hoofdstuk 3 kwam naar voren dat de provincie gebruikmaakt van de Monumentenmonitor om inzicht te krijgen in de bouwkundige staat van de rijksmonumenten. Daarmee wordt de restauratieopgave in de provincie inzichtelijk gemaakt, door de rijksmonumenten die in matige en slechte staat verkeren af te zetten tegen het totaal aantal rijksmonumenten in de provincie.

De uitvoeringsregeling sluit volgens de Rekenkamer gedeeltelijk aan op de restauratieopgave in de provincie. In de vorige paragraaf kwam naar voren dat de subsidieaanvragen worden gerangschikt indien het subsidieplafond is bereikt, waarbij de aanvraag met de meeste punten als eerste wordt gehonoreerd. In de huidige uitvoeringsregeling (2017) is bepaald dat rijksmonumenten die in het rijksmonumentenregister zijn opgenomen onder de hoofdcategorie boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen extra punten toegekend krijgen.[131] De ambtelijke organisatie heeft aangegeven dat deze categorieën voorrang krijgen, omdat uit de Monumentenmonitor blijkt dat de restauratieopgave daar het grootst is.[132] Dit komt grotendeels overeen met de bevindingen uit Hoofdstuk 3, waarin naar voren kwam dat de categorieën agrarische gebouwen, industrieel erfgoed, kerkelijke gebouwen en molens een relatief hoog percentage rijksmonumenten in slechte of matige staat kennen. Hoewel de provincie voorrang geeft aan deze categorieën rijksmonumenten, weegt het percentage cofinanciering dat een subsidieaanvrager weet te verkrijgen zwaarder. Ook is het percentage cofinanciering van doorslaggevend belang wanneer meerdere subsidieaanvragen hetzelfde aantal punten hebben behaald.

Wat volgens de Rekenkamer niet goed aansluit op de restauratieopgave, is dat de bouwkundige staat van het rijksmonument geen rol speelt bij de rangschikking van de subsidieaanvragen. Zo heeft een eigenaar van een rijksmonument in slechte staat evenveel kans op subsidie als de eigenaar van een rijksmonument in redelijke staat.

5.3 Aansluiting uitvoeringsregeling op het provinciale beleid

De huidige uitvoeringsregeling voor de restauratie van rijksmonumenten sluit volgens de Rekenkamer gedeeltelijk aan op het cultuurbeleid 2017-2020. Zoals naar voren kwam in Hoofdstuk 3, staan in het cultuurbeleid 2017-2020 drie opgaven centraal: Transformatie van het cultuurlandschap, Leegstand en herbestemming en Bovenlokale regie op culturele voorzieningen. De subsidieregeling voor de restauratie van rijksmonumenten valt binnen de eerste opgave. Binnen deze opgave staat het versterken en benutten van waardevolle cultuurlandschappen centraal, onder andere door een bijdrage te leveren aan de instandhouding van monumenten.[133] De beleidskeuzes in de uitvoeringsregeling sluiten aan op deze doelstelling: subsidie kan alleen worden verkregen voor restauratie van rijksmonumenten die publiekstoegankelijk zijn. Bovendien moet de toegankelijkheid voor publiek voor tenminste tien jaar gewaarborgd zijn.[134]

[130] Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018
[131] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 10.2
[132] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017
[133] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 5 en 10
[134] Provincie Noord-Holland (2017), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017, artikel

Ten tweede geeft de provincie in het cultuurbeleid aan dat zij de middelen gericht wil inzetten op structuurdragers waar de grootste (beheers)opgaven spelen, namelijk industrieel, agrarisch en religieus erfgoed. De uitvoeringsregeling sluit aan op deze beleidskeuze: sinds 2017 worden bij de toewijzing van subsidies monumenten die vallen in de categorie boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen geprioriteerd ten opzichte van andere monumenten.[135]

Ten derde geeft de provincie in het cultuurbeleid aan dat alleen subsidie wordt verstrekt indien de aanvragende partij in staat is het gerestaureerde te onderhouden. De uitvoeringsregeling sluit hier op aan: in de regeling is de voorwaarde opgenomen dat indien de subsidie meer dan € 125.000 bedraagt, binnen 13 weken na voltooiing van de activiteit een onderhoudsplan voor het rijksmonument ingediend moet worden.[136]

De uitvoeringsregeling bevat echter ook aspecten die volgens de Rekenkamer niet (voldoende) aansluiten op het cultuurbeleid. Ten eerste geeft de provincie in het cultuurbeleid aan dat alleen subsidie wordt verstrekt, indien men niet in staat is een lening aan te gaan. De provincie wil de middelen voor restauratie zo effectief mogelijk inzetten.[137] De uitvoeringsregeling sluit volgens de Rekenkamer niet goed aan op deze beleidskeuze, omdat in de regeling geen onderscheid is gemaakt tussen onderhoud en restauratie (zie paragraaf 5.1). Voor beide activiteiten kan subsidie aangevraagd worden. Voor onderhoud is echter de Subsidieregeling instandhouding monumenten van de rijksoverheid beschikbaar (zie Hoofdstuk 2).[138]

Ten tweede is de manier waarop de subsidieaanvragen worden geprioriteerd, niet onderbouwd in zowel het beleid als in de uitvoeringsregeling (met uitzondering van de prioritering van bepaalde categorieën rijksmonumenten, zoals hierboven beschreven). Indien het subsidieplafond is bereikt, worden de aanvragen gerangschikt op een prioriteitenlijst. Het percentage van de gevraagde subsidie ten opzichte van de subsidiabele kosten weegt daarbij het zwaarst (met andere woorden: het percentage cofinanciering door de aanvrager). Hoe lager dit percentage (dus hoe hoger het bedrag dat de aanvrager zelf bijdraagt), hoe eerder de aanvraag wordt gehonoreerd.[139] De gedeputeerde geeft hierover aan dat de provincie eigenaren van rijksmonumenten door middel van deze keuze wil stimuleren om zoveel mogelijk middelen zelf in te brengen. Een hoog percentage cofinanciering door de eigenaar laat volgens de provincie zien dat er draagvlak is voor de instandhouding en benutting van het monument. In aanvulling hierop geeft de gedeputeerde aan dat draagvlak tevens blijkt uit monumentenorganisaties die zich specifiek richten op behoud en (publieke) benutting van monumenten. Deze organisaties kunnen ook een hoge prioritering krijgen.[140]

Door het percentage cofinanciering door de eigenaar zwaar te laten wegen in de rangschikking van de subsidieaanvragen, kunnen volgens de Rekenkamer subsidieaanvragen voor rijksmonumenten met een grote restauratieopgave (en die voldoen aan de subsidievoorwaarden), maar waarbij de eigenaren onvoldoende cofinanciering hebben, hierdoor worden afgewezen (zie ook Hoofdstuk 8 waar de afgewezen aanvragen aan de orde komen). Het risico daarvan is dat deze rijksmonumenten vervallen en mogelijk niet behouden blijven.

[135] Provincie Noord-Holland (2017), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017, artikel 10
[136] Provincie Noord-Holland (2017), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017, artikel 13.1
[137] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 8
[138] Ministerie van OCW (2012), Subsidieregeling instandhouding monumenten
[139] Provincie Noord-Holland (2017), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017, artikel 10
[140] Provincie Noord-Holland, bestuurlijk interview, 17 april 2018

5.4 Aansluiting huidige subsidieregeling op bestuurlijke afspraken

Voor het functioneren van het stelsel voor de monumentenzorg is het van belang dat de uitvoeringsregeling aansluit op de bestuurlijke afspraken die de provincies in 2012 en 2015 met het Rijk gemaakt hebben. In totaal zijn er op 26 punten afspraken gemaakt. In 2015 zijn aan deze afspraken nog tien punten toegevoegd. Deze zijn niet allemaal relevant voor de provinciale subsidieregeling. In onderstaande tabel is voor de relevante afspraken aangegeven of deze zijn verwerkt in de uitvoeringsregeling.

Tabel 11 Aansluiting huidige subsidieregeling uit 2017 op bestuurlijke afspraken uit 2012 en 2015 (voor zover relevant voor de provincies)

Bestuurlijke afspraken 2012: Artikel 1 Subsidies voor restauraties		
1.1	De provincies maken afspraken met partijen over restauraties, prioriteren die restauraties en stellen de hoogte van subsidie vast. Provincies genereren, als gebiedsregisseur, geldstromen van publieke (provincie, gemeenten, waterschappen) en private partijen in de regio voor de restauratie van rijksmonumenten.	Ja
1.3	Provincies streven ernaar dat met Aangewezen Organisaties voor Monumentenbehoud (tegenwoordig Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (POM's))[141] meerjarige werkafspraken worden gemaakt ten aanzien van de restauratie van rijksmonumenten die zij gaan beheren.	Ja
1.4	Provincies zijn transparant richting belanghebbenden in de wijze waarop zij de beschikbare middelen verschaffen.	Ja
Bestuurlijke afspraken 2012: Artikel 2 Kwaliteit van het restauratieproces		
2.4	De provincies stellen bij subsidiëring als voorwaarde aan de aanvrager dat de restauratie wordt uitgevoerd volgens de door de beroepsgroep vastgestelde normen.	Ja
2.5	Partijen zetten zich er voor in dat bij de uitvoering van restauraties aandacht is voor de opleiding van vakmensen, onder andere door het creëren van leerwerkplekken.	Ja
Bestuurlijke afspraken 2015		
4.	Provincies spannen zich in om de in het Provinciefonds gestorte rijksmiddelen voor monumentenzorg waar mogelijk te matchen met provinciale middelen en om het totale subsidiebudget voor restauraties dan op zijn minst weer te verdubbelen met bijdragen van het Nationaal Restauratiefonds (NRF), eigenaren en andere partijen. Het hebben van inzicht in de feiten is daarbij van belang.	Ja
5.	Partijen bevorderen dat subsidie vooral wordt ingezet voor monumenten die zonder subsidie moeilijk in stand te houden zijn, en niet voor restauraties die geheel met leningen of uit andere financieringsbronnen bekostigd kunnen worden.	Deels
8.	Partijen onderstrepen het belang van een samenhangend stelsel van leningen en subsidies die goed op elkaar aansluiten. Het Rijk zal in samenspraak met het IPO/de provincies dit stelsel verder monitoren en ontwikkelen.	Deels

In grote lijnen sluit de uitvoeringsregeling aan op de bestuurlijke afspraken. Voor twee afspraken is de aansluiting er volgens de Rekenkamer gedeeltelijk. De provincie rangschikt de subsidieaanvragen indien het subsidieplafond is bereikt. De rangschikking wordt bepaald door het totaal aantal punten dat is behaald, waarbij de aanvraag met de meeste punten als eerste wordt gehonoreerd. Sinds 2016 krijgen subsidieaanvragen die door ANBI's worden gedaan extra punten toegekend. Deze instellingen komen niet in aanmerking voor een lening. Dit sluit aan op bestuurlijke afspraak 5. De provincie kent echter een hoger puntenaantal toe aan subsidieaanvragen met een hoog percentage cofinanciering (zie ook paragraaf 8.1). Hierdoor kan het voorkomen dat eigenaren van

[141] De status van Aangewezen Organisatie voor Monumentenbehoud is vervallen. In plaats daarvan is de status van Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM) gekomen.

rijksmonumenten, die zelf onvoldoende middelen bijleggen, geen subsidie krijgen. Het risico bestaat dat de restauratie vervolgens niet wordt uitgevoerd en de betreffende rijksmonumenten vervallen. Dit sluit niet goed aan op bestuurlijke afspraak 5 uit 2015.

Ten tweede, zoals al eerder naar voren kwam, subsidieert de provincie naast restauratie ook onderhoud van rijksmonumenten. Voor onderhoudswerkzaamheden aan rijksmonumenten is de Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim) van het Rijk beschikbaar. De ambtelijke organisatie heeft bovendien aangegeven dat een subsidieaanvrager een restauratiesubsidie van de provincie mag aanvullen met een onderhoudssubsidie van het Rijk.[142] Dit sluit niet goed aan op de bestuurlijke afspraken 5 en 8 uit 2015. De Rekenkamer heeft niet onderzocht in hoeverre dit in de praktijk gebeurt.

[142] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 9 oktober 2017

| 6 | Uitvoering subsidieregeling

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag in welke mate de beschikbare middelen voor het subsidiëren van de restauratiekosten van rijksmonumenten zijn aangevraagd, verleend en vastgesteld.
Bij de uitvoering van de regeling is het van belang om zicht te hebben of het verlenen van subsidies verloopt zoals dit bij aanvang was bedoeld qua kosten en tijd. Mogelijke problemen met de uitvoering van de subsidie kunnen aan het licht komen, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van onderuitputting van de subsidie of vertraging bij de uitvoering van de restauratieprojecten. De bevindingen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op totaaloverzichten met betrekking tot de subsidieaanvragen, -toekenningen en -afwijzingen van 2012 tot en met 2016, aangevuld met de resultaten van een analyse van twaalf geselecteerde subsidiedossiers.

Beoordelingscriterium 3:
De subsidieaanvragen, -verleningen en -vaststellingen liggen op schema.

Bevinding 3

De provincie houdt per subsidieaanvraag een dossier bij, maar houdt geen totaaloverzichten bij van alle gegevens met betrekking tot de subsidieaanvragen, -toekenningen en -vaststellingen van 2012 tot en met 2016. Op verzoek van de Rekenkamer zijn deze overzichten per jaar opgesteld.
De provincie ontvangt € 4,7 mln. per jaar van het Rijk voor het restaureren van rijksmonumenten. Het totale budget voor de subsidieregeling bedraagt de laatste jaren rond de € 5 mln. per jaar, door aanvulling van de rijksbijdrage met provinciale middelen. De hoogte van de eigen bijdrage was de afgelopen jaren aanzienlijk lager dan de jaren ervoor (in 2017 bedroeg de provinciale bijdrage 6% van het totale budget).
Het totaal aangevraagde subsidiebedrag is veel hoger dan het totaal beschikbare budget. De *vastgestelde* subsidiebedragen wijken licht af van de eerder *verleende* subsidiebedragen. Dit komt onder andere doordat de provincie het subsidiebedrag naar beneden bijstelt, als niet alle beoogde restauratieactiviteiten zijn uitgevoerd.
Een deel van de restauratieprojecten wordt volgens planning uitgevoerd. Het grootste deel van de projecten wordt binnen een half jaar na de geplande einddatum afgerond.

Toelichting
Paragraaf 6.1 gaat in op het proces met betrekking tot de behandeling en beoordeling van de subsidieaanvragen door de provincie. Vervolgens geeft paragraaf 6.2 inzicht in de aangevraagde, verleende en vastgestelde subsidies in de periode 2012 tot en met 2016. Daarbij wordt onder andere ingegaan op het beschikbare budget voor de restauratiesubsidies, het aantal subsidieaanvragen en de hoogte van de verleende subsidies. Tot slot geeft paragraaf 6.3 inzicht in de geplande en gerealiseerde start- en einddata van de restauratieprojecten.

6.1 Behandeling en beoordeling van de subsidieaanvragen

Eigenaren van rijksmonumenten kunnen elk jaar gedurende een periode van 5 á 8 weken een restauratiesubsidie aanvragen bij de provincie (zie Hoofdstuk 5). Aan de hand van een checklist kan een eigenaar van een rijksmonument nagaan of het restauratieproject in aanmerking komt voor subsidie. Vervolgens dient de subsidieaanvrager een aanvraagformulier in te vullen en een aantal bijlagen aan te leveren, waaronder een

inspectierapport, omgevingsvergunning[143], projectplan, begroting en bouwtekeningen van de bestaande en toekomstige situatie.[144]

De subsidieaanvragen worden behandeld en beoordeeld door de afdeling Subsidies.[145] GS hebben de besluitvorming over de subsidieaanvragen gemandateerd aan de afdeling Subsidies.[146] In 2017 bedroegen de kosten voor het opzetten en uitvoeren van de subsidieregeling tussen € 275.000 en € 460.000, uitgaande van een subsidieplafond van € 5.000.000 en een doorlooptijd van 10 maanden.[147]

De afdeling Subsidies toetst de subsidieaanvragen aan een checklist, die op basis van de uitvoeringsregeling is ontworpen.[148] Daarnaast is de Leidraad subsidiabele instandhoudingskosten 2013 van het Rijk een belangrijk toetsingskader.[149] Op basis van deze leidraad beoordeelt de afdeling welke kosten subsidiabel zijn. In sommige gevallen vraagt de provincie advies aan de RCE.[150] De Monumentenmonitor wordt niet betrokken bij de beoordeling van de subsidieaanvragen. Aanvragen die na de sluitingsdatum binnenkomen, worden niet behandeld. Indien er documenten ontbreken bij een subsidieaanvraag, dan krijgt de aanvrager de gelegenheid om deze gegevens alsnog aan te leveren.[151]

Op basis van de subsidieaanvragen maakt de provincie een ‘prioriteitenlijst’ van de toegewezen aanvragen. Deze prioriteitenlijst bevat de naam van de subsidieaanvrager, de naam van het restauratieproject en de hoogte van de toegekende subsidie.[152] Per aanvraag wordt een dossier (c.q. zaak) aangemaakt, waarin alle relevante documentatie, mailwisselingen en rapportages worden opgeslagen.

De provincie heeft echter geen totaaloverzicht van alle gegevens met betrekking tot de subsidieaanvragen, –verleningen en –vaststellingen, waarin bijvoorbeeld gegevens met betrekking tot start- en einddata en de totale projectkosten zijn opgenomen. Om deze gegevens te achterhalen, moeten de individuele subsidiedossiers worden geraadpleegd.[153] Op verzoek van de Rekenkamer heeft de provincie overzichten opgesteld van de subsidieaanvragen voor de periode 2012 tot en met 2016. Deze overzichten bevatten onder andere gegevens met betrekking tot de hoogte van de verleende subsidie, de hoogte van de vastgestelde subsidie, de totale projectkosten, de start- en einddatum van het project en het type rijksmonument. Ook bevatten deze overzichten gegevens met betrekking tot afgewezen aanvragen.

[143] Of een verklaring van de gemeente dat voor de restauratie geen omgevingsvergunning is vereist.
[144] Provincie Noord-Holland (2017), Aanvraagformulier subsidie uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017
[145] Provincie Noord-Holland (2017), ambtelijk interview, 13 november 2017
[146] Provincie Noord-Holland, reactie feitelijk wederhoor, 10 april 2018
[147] Provincie Noord-Holland, e-mail, 15 januari 2018
[148] Provincie Noord-Holland (2017), ambtelijk interview, 13 november 2017
[149] Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012), Subsidieregeling instandhouding monumenten, bijlage als bedoeld in artikel 4, Leidraad subsidiabele instandhoudingskosten 2013
[150] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018
[151] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017
[152] Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016
[153] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017

6.2 Aangevraagde, verleende en vastgestelde subsidies

6.2.1 Beschikbaar budget voor de restauratie van rijksmonumenten

De rijksmiddelen voor het restaureren van rijksmonumenten worden sinds 2012 volgens een verdeelsleutel over de provincies verdeeld. Deze verdeelsleutel is door het IPO vastgesteld. Het betreft een vast bedrag van € 100.000 plus een gelijk bedrag van € 370,82 per rijksmonument.[154] Daarbij wordt uitgegaan van het totaal aantal rijksmonumenten per provincie, inclusief de rijksmonumenten met een woonfunctie.[155] Dit is opmerkelijk, omdat de beschikbaar gestelde middelen enkel bedoeld zijn voor het restaureren van rijksmonumenten zónder woonfunctie.

Het merendeel van de rijksmonumenten in de provincie Noord-Holland heeft een woonfunctie (ongeveer 10.000 van de ruim 14.000, zie Hoofdstuk 3). Daardoor ontvangt de provincie Noord-Holland, in vergelijking met andere provincies, een hoge bijdrage van het Rijk voor het restaureren van rijksmonumenten: € 4.717.863 per jaar.[156]

De provincie vult de rijksbijdrage jaarlijks met eigen middelen aan, hoewel de hoogte van dit bedrag in 2015, 2016 en 2017 aanzienlijk is afgenomen (zie Tabel 12). In 2017 bedroeg de provinciale bijdrage 6% van het totale budget. In 2015, 2016 en 2017 bestond de bijdrage van de provincie enkel uit niet bestede middelen van de jaren ervoor, terwijl deze bijdrage in de jaren ervoor uit incidentele middelen bestond die PS ter beschikking stelden, onder andere vanuit het oogpunt om de werkgelegenheid in de restauratiemarkt te stimuleren.[157]

Tabel 12 Beschikbaar budget voor restauratie van rijksmonumenten

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bijdrage Rijk[158]	€ 4.717.863	€ 4.717.863	€ 4.717.863	€ 4.717.863	€ 4.717.863	€ 4.717.863
Bijdrage provincie	€ 2.500.000	€ 1.334.037	€ 1.423.393	€ 400.137	€ 137	€ 282.137
Totaal budget voor restauratiesubsidie	**€ 7,2 mln.[159]**	**€ 6,1 mln.[160]**	**€ 6,1 mln.[161]**	**€ 5,1 mln.[162]**	**€ 4,7 mln.[163]**	**€ 5,0 mln.[164]**

6.2.2 Overzicht subsidieaanvragen en verleende subsidiebedragen

De provincie stelt zich in de jaarlijkse programmabegroting doelen met betrekking tot het aantal te verlenen restauratiesubsidies. In 2012 was het doel om minimaal drie restauratiesubsidies te verlenen, vanaf 2013 is dit aantal verhoogd naar tien. Tabel 13 toont aan dat de provincie deze streefwaarden ruimschoots heeft behaald: het aantal verleende subsidies varieerde tussen de 31 in 2012 en 46 in 2016.

[154] DSP (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 6
[155] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 17 juli 2017
[156] DSP (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 7
[157] Provincie Noord-Holland, E-mail, 15 januari 2018
[158] DSP (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed, p. 7
[159] Provincie Noord-Holland (2012), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 24 april 2012, nr. 2012-17136, Art 1; Provincie Noord-Holland (2013), Jaarstukken 2012, p. 154
[160] Provincie Noord-Holland (2013), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 2 juli 2013, nr. 200678/200686, Art 1
[161] Provincie Noord-Holland (2014), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 11 november 2014, nr.495410/495424
[162] Provincie Noord-Holland (2015), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 15 juni 2015, nr. 624911/624916, Art 1
[163] Provincie Noord-Holland (2016), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 21 juni 2016, nr. 807913/807914, Art 1
[164] Provincie Noord-Holland (2017), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 27 juni 2017, nr. 959603/959607, Art 1

Tabel 13 Overzicht van subsidieaanvragen 2012-2016[165]

	2012	2013	2014	2015	2016	Totaal
Streefwaarde aantal te verlenen subsidies	3	10	10	10	10	**43**
Aantal subsidieaanvragen	40	54	58	83	72	**307**
Aantal toegewezen aanvragen	31	39	37	39	46	**192**
Aantal afgewezen aanvragen	9	15	21	44	26	**115**
Totaal aangevraagd subsidiebedrag	€ 8.5 mln.	€ 9.7 mln.	€ 9.6 mln.	€ 12 mln.	€ 8.6 mln.	**48.4 mln.**
Totaal budget voor restauratiesubsidies	€ 7.2 mln.	€ 6.1 mln.	€ 6.1 mln.	€ 5.1 mln.	€ 4.7 mln.	**29.2 mln.**
Totaal verleend subsidiebedrag	€ 6.4 mln.	€ 6 mln.	€ 6.1 mln.	€ 5.1 mln.	€ 4.7 mln.	**28.3 mln.**

Tabel 13 toont aan dat er jaarlijks meer subsidieaanvragen zijn ingediend dan zijn toegewezen. Het totaal aangevraagde subsidiebedrag is dan ook veel hoger dan het totaal beschikbare budget. Het jaar 2015 is daarbij een uitschieter: het aantal subsidieaanvragen dat werd afgewezen (44) overtrof het aantal aanvragen dat werd toegewezen (39) en er werd meer dan twee keer zoveel subsidie aangevraagd dan er beschikbaar was (zie Hoofdstuk 8 waar wordt ingegaan op de afgewezen aanvragen).

Hoewel er jaarlijks meer subsidie is aangevraagd dan er beschikbaar was, is er in 2012 en 2013 minder subsidie verleend dan er beschikbaar was. In 2012 is bijvoorbeeld € 769.352 van de beschikbare € 7.2 mln. niet verleend. Dit komt doordat de afgewezen subsidieaanvragen niet aan de gestelde criteria voldeden.[166] In 2013 is € 55.109 van de beschikbare € 6.1 mln. niet verleend, terwijl een aantal subsidieaanvragen is afgewezen omdat het subsidieplafond bereikt was. De ambtelijke organisatie heeft aangegeven dat dit bedrag te laag was om nog een subsidieaanvraag te honoreren. De niet-verleende restauratiemiddelen gaan naar een reserve die ten behoeve van rijksmonumenten wordt ingezet.[167]

In de periode 2012 tot en met 2016 is de gemiddelde omvang van de verleende subsidies afgenomen. In 2012 was het gemiddeld verleende subsidiebedrag € 207.440, in 2016 was dit € 101.152 (zie Tabel 14).

Tabel 14 Hoogte van verleende subsidiebedragen 2012-2016[168]

	2012	2013	2014	2015	2016
Gemiddeld verleend subsidiebedrag	€ 207.440	€ 153.764	€ 165.741	€ 131.231	€ 101.152
Laagst verleend subsidiebedrag	€ 5.378	€ 15.000	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.364
Hoogst verleend subsidiebedrag	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000	€ 750.000	€ 500.000

De hoogte van de verleende subsidies verschilt echter aanzienlijk. De laagst verleende subsidie bedroeg € 5.378 in 2012. Omdat het minimale bedrag waarvoor subsidie kan worden aangevraagd vanaf 2014 is verhoogd naar € 25.000,[169] is het laagst verleende bedrag in deze jaren eveneens hoger. De hoogst verleende subsidie bedroeg € 750.000 in 2013, 2014 en 2015. Aangezien het maximale bedrag waarvoor subsidie kan worden aangevraagd vanaf 2016 is verlaagd naar € 500.000, is het hoogst verleende bedrag in dat jaar eveneens lager.

[165] Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016, berekeningen gemaakt door de Rekenkamer, tenzij anders aangegeven
[166] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018
[167] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018
[168] Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016, berekeningen gemaakt door de Rekenkamer.
[169] Dit is nader toegelicht in paragraaf 5.1.2.

6.2.3 Vergelijking verleende en vastgestelde subsidies

Na afronding van een restauratieproject stelt de provincie de hoogte van de subsidie vast. Figuur 12 toont aan dat alle subsidies die in 2012 zijn verleend, inmiddels ook zijn vastgesteld. De subsidies die in de jaren 2013 tot en met 2016 zijn verleend zijn nog niet allemaal vastgesteld. Dit komt voornamelijk doordat nog niet alle restauratieprojecten zijn afgerond (zie ook paragraaf 6.3). Restauratieprojecten kunnen omvangrijk zijn en soms meerdere jaren in beslag nemen. Daarnaast kunnen er onverwachte gebeurtenissen plaatsvinden waardoor restauratieprojecten uitlopen, bijvoorbeeld als er beschermde dieren (zoals vleermuizen) in het rijksmonument worden gevonden of als de bouwkundige staat slechter blijkt te zijn dan in het inspectierapport is opgenomen.[170]

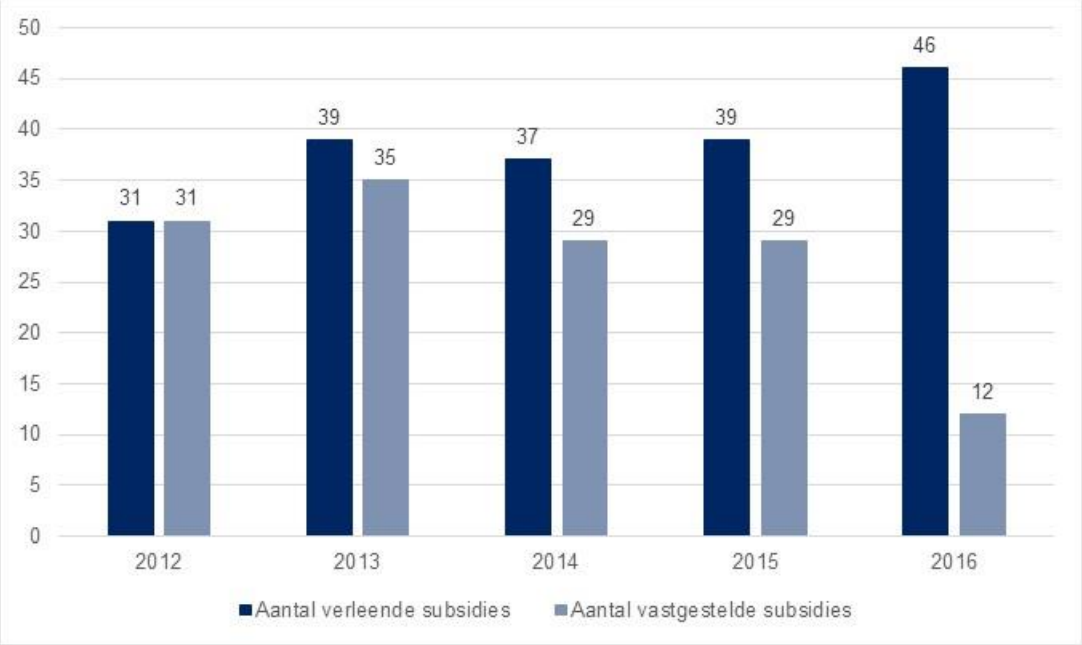

Figuur 12 Aantal verleende en vastgestelde subsidies, 2012-2016[171]

Voor de restauratieprojecten die zijn afgerond, is een vergelijking gemaakt tussen de verleende en vastgestelde subsidiebedragen (zie Figuur 13). De figuur geeft weer dat de vastgestelde subsidiebedragen licht afwijken van de verleende bedragen. In sommige gevallen is het vastgestelde subsidiebedrag bijgesteld als bijvoorbeeld de gerealiseerde projectkosten lager zijn uitgevallen dan begroot.[172] Het verschil tussen het vastgestelde en het verleende subsidiebedrag gaat naar een reserve, die ten behoeve van rijksmonumenten wordt ingezet.[173]

[170] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018 en Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018
[171] Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016, berekeningen gemaakt door de Rekenkamer
[172] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017
[173] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018

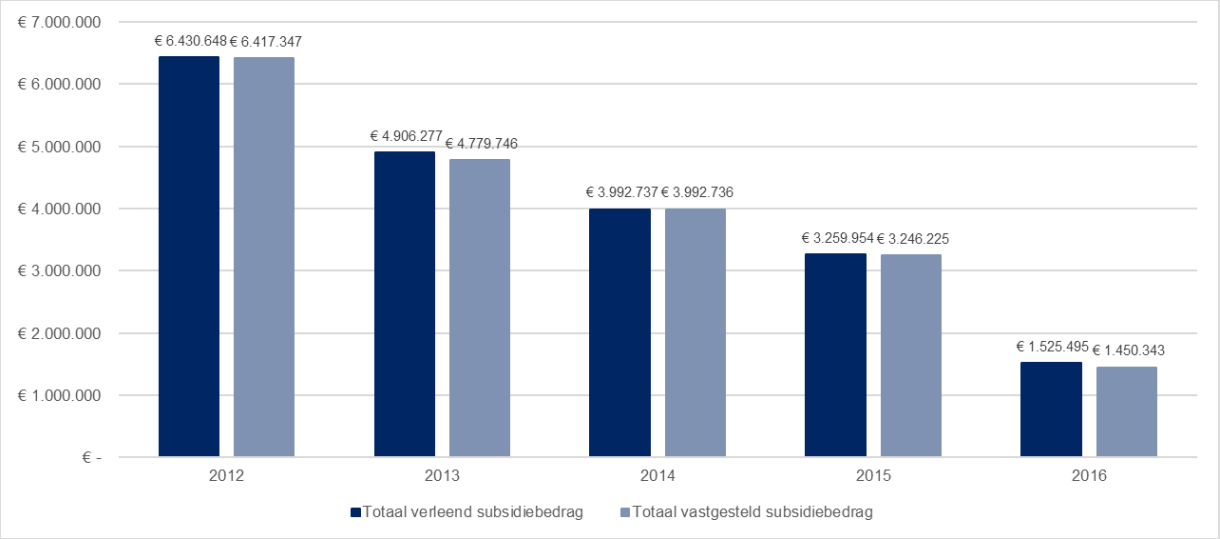

Figuur 13 Omvang verleende en vastgestelde subsidiebedragen van afgeronde restauratieprojecten, 2012-2016[174]

6.3 Geplande en gerealiseerde uitvoering van de restauratieprojecten

6.3.1 Geplande en gerealiseerde startdata van de restauratieprojecten

In de uitvoeringsregeling is aangegeven binnen welke periode een subsidieontvanger opdracht moet hebben verleend voor de uitvoering van de gesubsidieerde werkzaamheden. In de jaren 2012 tot en met 2015 diende een subsidieontvanger binnen 6 maanden na ontvangst van de subsidiebeschikking opdracht te hebben verleend.[175] Vanaf 2016 is deze periode verruimd naar 12 maanden.[176] De ambtelijke organisatie heeft aangegeven dat zij deze deadlines niet registreert.[177] Slechts incidenteel wordt gecontroleerd of subsidieontvangers daadwerkelijk binnen deze periode de opdracht hebben verleend. De ambtelijke organisatie heeft wel de intentie om dit vaker te gaan controleren. Ook heeft de ambtelijke organisatie aangegeven dat vanaf 2017 pas een voorschot wordt verstrekt als de opdracht verleend is.[178]

6.3.2 Geplande en gerealiseerde einddata restauratieprojecten

Bij het indienen van een subsidieaanvraag moet een eigenaar van een rijksmonument de geplande einddatum van het restauratieproject aangeven. Vervolgens moet binnen 13 weken na afronding van het restauratieproject een verzoek tot vaststelling van de subsidie worden ingediend. De provincie registreert de einddata van de restauratieprojecten en controleert of het verzoek tot vaststelling van de subsidie op tijd is ingediend. Indien een subsidieontvanger dit verzoek niet op tijd indient, ontvangt hij een rappelbrief van de provincie met het verzoek dit binnen twee weken te doen.[179]

[174] Restauratieprojecten die nog in uitvoering zijn, zijn buiten de berekening gelaten. Bron: Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016, Figuur gemaakt door de Rekenkamer.
[175] Provincie Noord-Holland (2012), Uitvoeringsregeling Musea, Archieven en Monumenten Noord-Holland 2012, artikel 11; Provincie Noord-Holland (2013), Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2013, artikel 13.1; Provincie Noord-Holland (2014), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2014, artikel 13.1b; Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2015, artikel 13.1b.
[176] Provincie Noord-Holland (2016), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2016, artikel 12.1b
[177] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017
[178] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018
[179] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018 en Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018

Voor dit onderzoek zijn de geplande en de gerealiseerde einddata met elkaar vergeleken, om inzichtelijk te maken in hoeverre de restauratieprojecten volgens planning van de subsidieontvanger zijn uitgevoerd. De bevindingen zijn weergegeven in Tabel 15.

Tabel 15 Vergelijking geplande en gerealiseerde einddata restauratieprojecten[180]

	2012	2013	2014	2015	2016
Eerder gerealiseerd dan planning	4	4	1	8	4
Volgens planning gerealiseerd	5	10	16	10	3
Project gerealiseerd met 0-6 maanden vertraging	13	10	7	9	5
Project gerealiseerd met 7-12 maanden vertraging	5	5	4	3	0
Project gerealiseerd met >12 maanden vertraging	3	4	2	0	0
Project nog niet afgerond	0	2	6	8	32
Subsidie ingetrokken	0	1	1	1	1
Onbekend	1	3	0	0	0
Totaal	**31**	**39**	**37**	**39**	**46**

Tabel 15 laat zien dat een deel van de restauratieprojecten volgens de planning van de subsidieontvanger wordt uitgevoerd. Zoals in voorgaande paragraaf naar voren kwam, zijn er verschillende redenen waarom restauratieprojecten uit kunnen lopen. Een groot deel van de projecten wordt binnen een half jaar na de geplande einddatum alsnog afgerond. Ook zijn er projecten die vóór de geplande einddatum zijn gerealiseerd. In 2015 betrof dit 8 van de 39 projecten. Een klein deel van de restauratieprojecten heeft een vertraging van meer dan 6 maanden opgelopen.

Tabel 15 toont verder dat een aantal projecten nog niet is afgerond. Enerzijds betreffen dit projecten waarvan de geplande einddatum nog niet is verstreken. Anderzijds gaat het om projecten waarvan de geplande einddatum wel is verstreken, maar waarbij de subsidieontvanger een verzoek tot uitstel heeft ingediend. Indien een subsidieontvanger een verzoek tot uitstel indient, moet worden gemotiveerd waarom de geplande einddatum niet wordt gehaald. De provincie beoordeelt per geval of uitstel mogelijk is. In de meeste gevallen wordt een verzoek tot uitstel gehonoreerd.[181]

In de periode 2013 tot en met 2016 is jaarlijks één subsidie ingetrokken. Een verzoek tot intrekking kan zowel door de provincie als door de subsidieontvanger worden ingediend, bijvoorbeeld wanneer toch niet aan de subsidievoorwaarden kan worden voldaan of wanneer het restauratieproject financieel niet haalbaar is.[182]

[180] Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016, berekeningen gemaakt door de Rekenkamer.
[181] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018 en Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018
[182] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018

| 7 | Resultaten subsidieregeling

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag of de beoogde resultaten van de subsidieregeling, het verbeteren van de bouwkundige staat van de rijksmonumenten en het behouden van de monumentale waarden, zijn behaald (criterium 4a en 4b). Om dit na te kunnen gaan, zal de provincie de restauratieprojecten moeten (laten) controleren (criterium 4c). Daarbij zijn we ook nagegaan of aanvullende provinciespecifieke resultaten met de subsidie zijn behaald. Enerzijds is deze kennis van belang voor het aanpassen en/of verbeteren van het beleid. Anderzijds kan het controleren van de resultaten de subsidieontvangers stimuleren om de gemaakte afspraken met de provincie na te komen.

Beoordelingscriterium 4a:
De provincie gaat na of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd.

Beoordelingscriterium 4b:
De provincie gaat na of de monumentale waarden van de gesubsidieerde rijksmonumenten zijn behouden.

Beoordelingscriterium 4c:
De provincie gaat na of de restauratieprojecten tot het gewenste resultaat hebben geleid.

Bevinding 4

De provincie controleert voornamelijk op papier of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd. Dit geldt ook voor het behouden van de monumentale waarden van het rijksmonument. De provincie voert incidenteel veldcontroles uit. De provincie gaat na of er sprake is van substantiële cofinanciering. Verder gaat de provincie op papier na of de leerwerkplekken waarvoor subsidie is verstrekt daadwerkelijk zijn gecreëerd. De provincie controleert daarentegen niet de publiekstoegankelijkheid van het rijksmonument na restauratie. Resultaten die beoogd zijn met de subsidieregeling zijn niet altijd behaald. Zo heeft de provincie niet alleen restauratieprojecten, maar ook een aantal onderhoudsprojecten gesubsidieerd.

7.1 Verbetering bouwkundige staat van rijksmonument

De provincie kan op een aantal wijzen nagaan of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd:

1 **Via het controleren van de eindrapportage**
Een subsidieontvanger moet na afronding van het restauratieproject binnen een gestelde termijn een verzoek tot vaststelling van de subsidie indienen. Daarbij moet ook een eindrapportage worden ingediend waarin de uitgevoerde restauratieactiviteiten zijn beschreven. De provincie moet controleren of dit conform subsidieaanvraag is uitgevoerd. Als dit het geval is, dan kan beredeneerd worden dat de bouwkundige staat van het rijksmonument ook is verbeterd. Als blijkt dat de maatregelen niet conform subsidieaanvraag zijn uitgevoerd, kan de provincie de subsidie niet of voor een lager bedrag toekennen.

2 Via het bijwonen van bouwvergaderingen en/of het ontvangen van bouwverslagen
De provincie kan tussentijds contact hebben met de subsidieontvanger over de uitvoering van de restauratiewerkzaamheden door het bijwonen van bouwvergaderingen en/of het ontvangen van bouwverslagen. Op deze wijze krijgt de provincie inzicht in de voortgang van de restauratiewerkzaamheden en kan tussentijds gecontroleerd worden of de bouwkundige staat naar verwachting verbeterd gaat worden.

3 Via het uitvoeren van veld- of eindcontroles bij rijksmonumenten
Uit een veld- of eindcontrole (hiermee doelen we op een fysieke inspectie van het rijksmonument) kan geconstateerd worden dat de staat van het rijksmonument is verbeterd. Dit hoeft niet voor alle rijksmonumenten uitgevoerd te worden, maar kan op basis van steekproeven worden gedaan. Dit kan bijvoorbeeld door een provinciemedewerker worden uitgevoerd die bouwkundig geschoold is. De provincie kan dit ook laten uitvoeren via het inhuren van een bouwkundig expert of het overlaten aan een andere overheidsorganisatie (zie volgend punt).

4 Afstemming met RCE, gemeenten en/of omgevingsdiensten
Andere overheidsorganisaties zoals de RCE, gemeenten en/of omgevingsdiensten zijn ook betrokken bij de restauraties van rijksmonumenten. Provincies kunnen de RCE om advies vragen bij het opstellen en/of uitvoeren van de subsidieregeling voor de restauratie van rijksmonumenten.[183] Daarnaast adviseert de RCE gemeenten bij vergunningaanvragen voor ingrijpende wijzigingen aan gebouwde rijksmonumenten, zoals bij restauraties.[184] De gemeente of omgevingsdienst (namens een gemeente) kan de werkzaamheden controleren om na te gaan of de restauratie volgens de omgevingsvergunning wordt uitgevoerd. De provincie kan vervolgens met de betreffende overheidsorganisatie afspraken maken over het ontvangen van de controlerapporten.

5 Via het monitoren van de staat van rijksmonumenten in de Monumentenmonitor
De staat van het monument kan gevolgd worden via de provinciale Monumentenmonitor. Hiervoor moet de monitor minstens twee keer zijn uitgevoerd, om te kunnen achterhalen of de staat is verbeterd. Uit de eerste monitor moet blijken dat het rijksmonument in slechte of matige staat was. Na het uitvoeren van de gesubsidieerde restauraties, moet in een volgende monitor (bijvoorbeeld na 4 jaar) blijken dat de staat is verbeterd naar redelijk tot goed. Door de kanttekeningen bij de bruikbaarheid van de Monumentenmonitor (zie paragraaf 4.2) en het feit dat de monitor pas één keer geheel is uitgevoerd, is deze wijze van controleren momenteel nog niet geschikt.

De provincie gaat voornamelijk op papier na of de restauratieprojecten zijn uitgevoerd zoals in de subsidieaanvraag is aangegeven en of de restauraties ertoe hebben geleid dat de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd. De provincie controleert het eindrapport en stelt op basis daarvan de subsidie vast. De ambtelijke organisatie heeft aangegeven incidenteel veld- of eindcontroles uit te voeren om te beoordelen of de restauratie conform subsidieaanvraag is uitgevoerd. De provincie is over het algemeen niet aanwezig bij bouwvergaderingen en ontvangt geen bouwverslagen.[185] De provincie laat het controleren van de uitvoering van de restauratieprojecten over aan de gemeente die de omgevingsvergunning verleent. De Rekenkamer merkt hierbij op dat de beschrijving van activiteiten in de vergunningaanvraag niet overeen hoeft te komen met de beschrijving in de subsidieaanvraag. Bovendien is een omgevingsvergunning niet in alle gevallen

[183] RCE (2017), ambtelijk interview, 19 september 2017
[184] www.cultureelerfgoed.nl
[185] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017

benodigd, bijvoorbeeld als het gaat om onderhoud, waarvoor de provincie ook subsidie verstrekt.[186] In deze gevallen is niet duidelijk of de gemeente van het project op de hoogte is en het vervolgens controleert. De provincie heeft aangegeven incidenteel contact op te nemen met gemeenten, met name bij grote restauratieprojecten, om na te gaan op welke wijze de restauratie is uitgevoerd.[187]
Verder heeft de ambtelijke organisatie aangegeven dat zij de RCE om advies vraagt in het geval van complexe restauratieprojecten. Bij een subsidieaanvraag voor de restauratie van een molen of orgel is de aanvrager bovendien verplicht om een advies van de RCE bij te voegen. Bij de beoordeling van het eindrapport en de vaststelling van de subsidie van dergelijke restauratieprojecten adviseert de RCE de provincie over de uitgevoerde restauratie.[188]

7.2 Behouden van monumentale waarden van rijksmonument

Het is belangrijk dat de kwaliteit van de restauratiewerkzaamheden goed is, zodat de monumentale waarden van de rijksmonumenten behouden blijven tijdens de uitvoering van de restauratiewerkzaamheden en niet komen te vervallen door het uitvoeren van verkeerde bouwmethodes of het toepassen van verkeerde materialen. Om de kwaliteit van de restauraties te bevorderen, is in de bestuurlijke afspraken tussen het Rijk en IPO bepaald dat de provincies bij subsidiëring de voorwaarde opnemen dat de restauratie wordt uitgevoerd volgens de door de beroepsgroep vastgestelde normen. De provincie kan op de volgende wijzen nagaan of de monumentale waarden van de rijksmonumenten gedurende de restauratie zijn behouden (NB: deze komen grotendeels overeen met de wijzen waarop de provincie kan nagaan of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten zijn verbeterd):

1 **Via het controleren van de eindrapportage**
Na afronding van de restauratie moet een subsidieontvanger een eindrapportage indienen. Als de monumentale waarden niet behouden zijn gebleven, dan moet de subsidieontvanger dit in de eindrapportage hebben aangegeven. Ook moet een subsidieontvanger dit al eerder hebben gemeld als zich incidenten hebben voorgedaan.

2 **Via het bijwonen van bouwvergaderingen en het ontvangen van de bouwverslagen**
De provincie kan via het bijwonen van bouwvergaderingen en/of het ontvangen van bouwverslagen, tussentijds inzicht verkrijgen of de monumentale waarden behouden blijven.

3 **Via het uitvoeren van veld- of eindcontroles bij rijksmonumenten**
Ook uit een veld- of eindcontrole kan geconstateerd worden of de monumentale waarden behouden zijn gebleven. Dit kan op basis van steekproeven worden gedaan door bijvoorbeeld een provinciemedewerker die bouwkundig geschoold is. De provincie kan dit ook laten uitvoeren via het inhuren van een bouwkundig expert of dit overlaten aan een andere overheidsorganisatie (zie volgend punt).

4 **Afstemming met RCE, gemeenten en/of omgevingsdiensten**
De provincie kan het controleren van de restauraties overlaten aan andere organisaties zoals de RCE, gemeenten en/of omgevingsdiensten. Hiervoor moet de provincie contact onderhouden met de betreffende overheden/organisaties.

[186] Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018
[187] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017
[188] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 12 januari 2018 en Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018

De provincie gaat zelf niet na of de monumentale waarden behouden zijn gebleven. Dit laat zij voornamelijk over aan de subsidieontvanger, die verplicht is om incidenten te melden. Ook laat de provincie dit over aan de desbetreffende gemeente die verantwoordelijk is voor de vergunningverlening en toezicht moet houden op de uitvoering van de restauratie.[189]

7.3 Provinciespecifieke resultaten van restauratiesubsidie

In Hoofdstuk 5 zijn de beoogde resultaten beschreven. Deze lijst is niet uitputtend, maar we richten ons op de meest belangrijke. In Tabel 16 is aangegeven of de beoogde resultaten zijn behaald en of de provincie dit nagaat. Het gaat om 1) het stimuleren van de restauratie van rijksmonumenten; 2) het behouden of vergroten van de publiekstoegankelijkheid; 3) het subsidiëren van maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten; 4) het prioriteren van subsidieaanvragen voor boerderijen, molens, bedrijven en religieus erfgoed; 5) het prioriteren van aanvragen door POM's en ANBI's; en 6) het creëren van leerwerkplekken.

Tabel 16 Behaalde resultaten subsidieregeling

Beoogd resultaat		Behaald resultaat	
1	Stimuleren van restauratie van rijksmonumenten zonder woonfunctie en rijksmonumenten met woonfunctie die na restauratie <50% van het vloeroppervlak worden bewoond.	Grotendeels	De provincie heeft vooral restauratieprojecten van rijksmonumenten in slechte of matige staat gesubsidieerd. De provincie heeft echter ook een aantal onderhoudsprojecten gesubsidieerd.
2	Behouden of vergroten van de publiekstoegankelijkheid van rijksmonumenten	Onbekend	De provincie gaat na afloop niet na of het rijksmonument na de restauratie minimaal 16 uur per maand publiekstoegankelijk is.
3	Het subsidiëren van maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten	Ja	Alle ontvangers hebben de helft of meer bijgedragen aan de kosten van de restauratie.
4	Prioriteren van subsidieaanvragen voor boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen	Onbekend	De provincie prioriteert deze categorieën sinds 2017. De gegevens die de Rekenkamer heeft ontvangen hebben betrekking op de periode 2012 t/m 2016.[190]
5	Creëren van leerwerkplekken	Ja	In 2016 heeft de provincie tweemaal subsidie verstrekt voor het creëren van leerwerplekken. De provincie gaat in het eindverslag van de subsidie-ontvanger na of de leerwerkplekken zijn gerealiseerd.

1. Stimuleren van restauratie van rijksmonumenten zonder woonfunctie

In de periode 2012 tot en met 2016 heeft de provincie 192 projecten gesubsidieerd (zie Hoofdstuk 6). Het merendeel van deze subsidies had betrekking op restauraties van rijksmonumenten zonder woonfunctie. Naast restauratieprojecten, heeft de provincie ook een aantal onderhoudsprojecten gesubsidieerd.[191] Zoals naar voren kwam in Hoofdstuk 5, heeft de ambtelijke organisatie aangegeven het van belang te vinden om naast restauratie

[189] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 13 november 2017

[190] Dit komt doordat de behandeling en beoordeling van de subsidieaanvragen van 2017 ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek nog niet waren afgerond.

[191] Analyse Rekenkamer subsidiedossiers, 12 januari 2018

ook onderhoud te stimuleren, om te voorkomen dat rijksmonumenten in een slechte bouwkundige staat terechtkomen en omdat de grens tussen onderhoud en restauratie niet altijd duidelijk is.[192]

De provincie heeft daarnaast enkele restauratieprojecten gesubsidieerd die betrekking hebben op rijksmonumenten die in het rijksmonumentenregister staan ingeschreven als woonhuis. De provincie heeft aangegeven dat deze rijksmonumenten in maatschappelijk gebruik zijn voor museale, representatieve en recreatieve doeleinden en zodoende in aanmerking komen voor subsidie.[193]

2. Behouden of vergroten van de publiekstoegankelijkheid

In de uitvoeringsregeling is bepaald dat er alleen subsidie kan worden verstrekt aan rijksmonumenten die publiekstoegankelijk zijn, of door de restauratie publiekstoegankelijk worden. Dit houdt in dat het monument tenminste 16 uur per maand voor het publiek toegankelijk moet zijn.[194] De provincie gaat na de restauratie niet na of het rijksmonument aan deze voorwaarde voldoet. De provincie gaat alleen bij de subsidieaanvraag na, of er een plausibele toelichting wordt gegeven op de publiekstoegankelijkheid.

3. Subsidiëren van maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten

In de uitvoeringsregeling is bepaald dat de subsidie voor de restauratie van een rijksmonument maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten bedraagt.[195] De provincie gaat bij de beoordeling van de subsidieaanvragen na of de subsidieaanvragers aan deze voorwaarde voldoen. In de periode 2012 tot en met 2016 hebben alle subsidieontvangers inderdaad een subsidie van maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten ontvangen. Figuur 14 laat zien dat subsidieontvangers gemiddeld een veel lager percentage subsidie hebben ontvangen. Dit kan worden verklaard doordat de provincie de subsidieaanvragen rangschikt, waarbij de aanvrager die het laagste percentage subsidie aanvraagt als eerste wordt gehonoreerd.

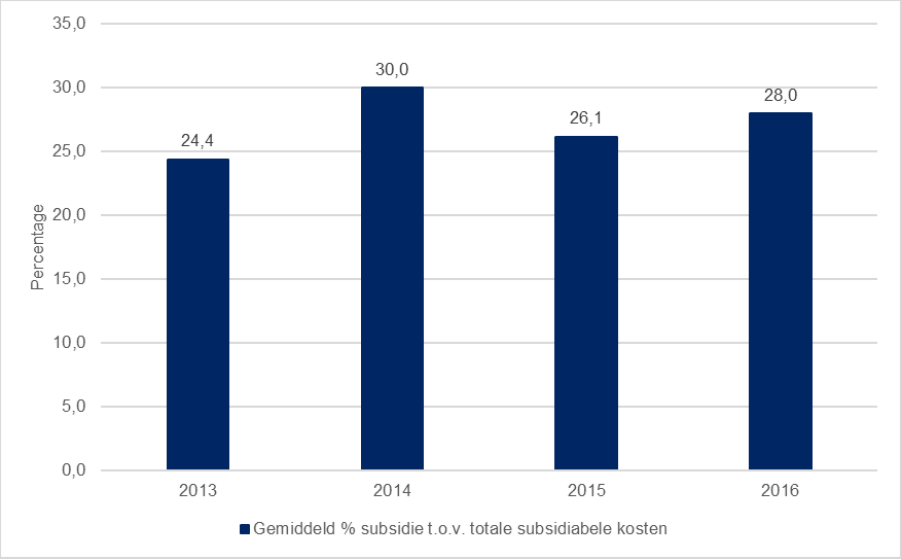

Figuur 14 Gemiddeld percentage subsidie ten opzichte van totale subsidiabele kosten, 2013-2016

[192] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 9 oktober 2017
[193] Provincie Noord-Holland, reactie feitelijk wederhoor, 10 april 2018
[194] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 2
[195] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 9

4. Prioriteren van boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen

Sinds 2017 prioriteert de provincie subsidieaanvragen voor restauraties van boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen. De provincie gaat bij de beoordeling van de subsidieaanvragen na welke rijksmonumenten in deze categorieën vallen. De gegevens die de Rekenkamer heeft ontvangen hebben betrekking op de periode 2012 tot en met 2016, omdat de behandeling en beoordeling van de subsidieaanvragen van 2017 ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek nog niet was afgerond. De Rekenkamer kan daardoor niet inzichtelijk maken of dit beoogde resultaat is behaald.

5. Creëren van leerwerkplekken

Sinds 2016 verstrekt de provincie subsidie voor het creëren van een leerwerkplek. Deze subsidie bedraagt maximaal 50 procent van de subsidiabele kosten tot maximaal 15.000 euro per leerling.[196] In 2016 heeft de provincie aan twee eigenaren van rijksmonumenten subsidie verstrekt voor het creëren van leerwerkplekken. De provincie gaat na afloop van het restauratieproject op basis van het eindrapport van de subsidieontvanger na of de leerwerkplekken zijn gecreëerd. De provincie zou dit ook kunnen nagaan door het opvragen van het aantal leerwerkplekken bij de Restauratie Opleidingsprojecten (ROP). De ROP houdt een registratie bij waarin staat aangegeven hoeveel leerlingen, bij welk project en hoe lang betrokken zijn.[197]

[196] Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 9.2

[197] Restauratie Opleidingsprojecten (2017), Interview d.d. 9 november 2017

| 8 | Afgewezen aanvragen

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk antwoord op de vraag hoe de provincie omgaat met rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren en waarvoor geen subsidie is verstrekt. Niet aan alle eigenaren van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden, wordt subsidie verleend. Bij deze rijksmonumenten bestaat er een risico dat de kosten voor het restaureren nog hoger zullen worden en/of dat deze rijksmonumenten niet behouden blijven. Voor de provincie is het van belang om aandacht te hebben voor deze rijksmonumenten.

Criterium 5:
De provincie heeft aandacht voor de rijksmonumenten in de provincie die in een slechte bouwkundige staat verkeren en waaraan geen subsidie is verstrekt.

Bevinding 5

In de periode 2012 tot en met 2016 zijn 307 subsidieverzoeken ingediend, waarvan 115 zijn afgewezen. Zo'n 40% is afgewezen, omdat niet werd voldaan aan de subsidievoorwaarden. Bijna 60% is afgewezen omdat het subsidieplafond was bereikt. Eigenaren van rijksmonumenten moeten over het algemeen meer middelen bijdragen dan de vereiste 50 procent, om in aanmerking te komen voor subsidie. De helft van de afgewezen aanvragers heeft één of enkele jaren later opnieuw een aanvraag ingediend, waarvan bijna 80% is toegewezen. De Rekenkamer heeft vijf afgewezen aanvragers benaderd. Drie van de vijf aanvragers begrepen de reden van afwijzing en vinden de regeling en criteria duidelijk. Wel zouden sommige aanvragers meer flexibiliteit in de regeling willen. In vier gevallen is een nieuwe aanvraag gehonoreerd en is (of wordt) de restauratie alsnog uitgevoerd. Eén restauratieproject is niet doorgegaan vanwege het bereiken van het subsidieplafond, terwijl het rijksmonument in slechte staat verkeert. De provincie besteedt niet specifiek aandacht aan rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren. Als er sprake is van leegstand of exploitatieproblemen bij rijksmonumenten in een slechte staat, kan de provincie via de Loods Herbestemming of het Steunpunt Monumenten en Archeologie expertise aanbieden.

Toelichting
Paragraaf 8.1 geeft een overzicht van de afgewezen subsidieaanvragen in de periode 2012 tot en met 2016. Vervolgens geeft paragraaf 8.2 inzicht in de ervaringen van eigenaren van rijksmonumenten waarvan de subsidieaanvraag is afgewezen. Tot slot gaat paragraaf 8.3 in op de rol van de provincie ten aanzien van afgewezen subsidieaanvragen.

8.1 Overzicht afwijzingen

In de periode 2012 tot en met 2016 zijn in totaal 307 subsidieverzoeken ingediend, waarvan er 115 zijn afgewezen. Subsidieaanvragen worden afgewezen als zij niet voldoen aan de subsidiecriteria, bijvoorbeeld als de subsidieaanvrager niet over de vereiste omgevingsvergunning beschikt of het inspectierapport te oud is.[198] Ook kunnen aanvragen worden afgewezen indien het subsidieplafond is bereikt. Tabel 17 laat zien dat meer dan de helft (68 van 115) van de afgewezen aanvragen is afgewezen, omdat het subsidieplafond was bereikt.

[198] Provincie Noord-Holland (2016), Overzicht subsidieaanvragen 2012 tot en met 2016

Tabel 17 Overzicht afgewezen subsidieaanvragen 2012-2016[199]

	2012	2013	2014	2015	2016	Totaal
Totaal aantal subsidieaanvragen	40	54	58	83	72	**307**
Totaal aantal afgewezen aanvragen	9	15	21	44	26	**115**
Afgewezen vanwege niet voldoen aan criteria	9	10	16	8	6	**47**
Afgewezen vanwege bereiken subsidieplafond	0	5	5	36	20	**68**

Het aantal aanvragen dat is afgewezen vanwege het bereiken van het subsidieplafond, was in 2015 en 2016 veel hoger dan in 2013 en 2014. Deze subsidieaanvragen voldoen aan de criteria, maar zijn niet hoog genoeg gerangschikt op de prioriteitenlijst. De manier waarop de subsidieaanvragen worden gerangschikt is nader toegelicht in onderstaand kader.

Rangschikking van de subsidieaanvragen

De subsidieaanvragen worden gerangschikt indien het subsidieplafond is bereikt. Sinds 2014 wordt de rangschikking bepaald door het totaal aantal punten dat wordt behaald, waarbij de aanvraag met de meeste punten als eerste wordt gehonoreerd. Punten worden toegekend op basis van de volgende aspecten:

- De hoogte van het aangevraagde subsidiebedrag ten opzichte van de totale subsidiabele kosten. Een subsidieaanvrager krijgt:
  - 10 punten als de subsidie minder dan 10% van de subsidiabele kosten bedraagt;
  - 7 punten als de subsidie tussen de 10 en 20%van de subsidiabele kosten bedraagt;
  - 5 punten als de subsidie tussen de 20 en 30% van de subsidiabele kosten bedraagt;
  - 3 punten als de subsidie tussen de 30 en 40% van de subsidiabele kosten bedraag;
  - 1 punt als de subsidie tussen de 40 en 50% van de subsidiabele kosten bedraagt.
- Subsidieaanvragers die zijn aangewezen als POM krijgen 8 punten toegekend;
- Subsidieaanvragers die zijn aangewezen als ANBI krijgen vanaf 2016 4 punten toegekend;
- Subsidieaanvragers die niet als POM of ANBI zijn aangewezen krijgen 1 punt toegekend;
- Rijksmonumenten in de categorieën boerderijen, molens, bedrijven en religieuze gebouwen krijgen sinds 2017 6 punten toegekend.[200]

Het percentage gevraagde subsidie ten opzichte van de totale subsidiabele kosten is doorslaggevend in de rangschikking van de aanvragen. De provincie subsidieert maximaal de helft van de subsidiabele kosten.[201]

In Figuur 15 is het gemiddelde percentage subsidie van de afgewezen aanvragers weergegeven. De figuur heeft alleen betrekking op de subsidieaanvragen die zijn afgewezen vanwege het bereiken van het subsidieplafond.

[199] Provincie Noord-Holland (2017), Overzichten subsidieaanvragers restauratie rijksmonumenten 2012-2016, berekeningen gemaakt door de Rekenkamer, tenzij anders aangegeven.
[200] Zie bijvoorbeeld: Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 10
[201] Zie bijvoorbeeld: Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607, artikel 9.1

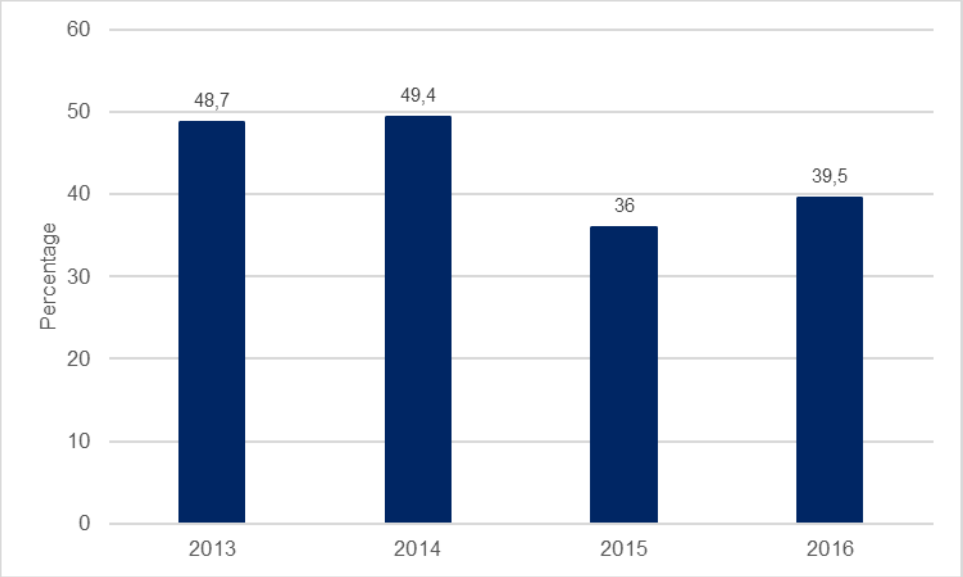

Figuur 15 Gemiddeld percentage subsidie t.o.v. totale subsidiabele kosten van aanvragen die zijn afgewezen vanwege bereiken subsidieplafond

In 2013 en 2014 lagen de gemiddelde percentages nog net binnen de vereiste 50 procent. De aanvragers die in 2015 en 2016 zijn afgewezen vanwege het bereiken van het subsidieplafond, vroegen gemiddeld een significant lager percentage subsidie aan (respectievelijk 36% en 39,5%). Toch was dit niet voldoende om voor subsidie in aanmerking te komen. Dit betekent dat een eigenaar van een rijksmonument over het algemeen een (veel) hoger percentage cofinanciering moet hebben dan de gestelde 50 procent, om in aanmerking te komen voor subsidie. De ambtelijke organisatie heeft aangegeven dat in de praktijk vaak subsidie wordt toegekend aan partijen die maximaal 30% cofinanciering vragen.[202]

Van de 89 afgewezen subsidieaanvragers in de periode 2012 t/m 2015, hebben 45 aanvragers één of enkele jaren later opnieuw een aanvraag ingediend.[203] Figuur 16 laat zien dat 35 van deze opnieuw ingediende aanvragen alsnog zijn toegewezen, terwijl 10 subsidieaanvragers voor de tweede (en soms derde) keer zijn afgewezen.

[202] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 9 oktober 2017

[203] Omdat de behandeling en beoordeling van de subsidieaanvragen van 2017 ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek nog niet was afgerond, kan de Rekenkamer niet inzichtelijk maken of de afgewezen aanvragen uit 2016 in 2017 een nieuwe aanvraag hebben ingediend.

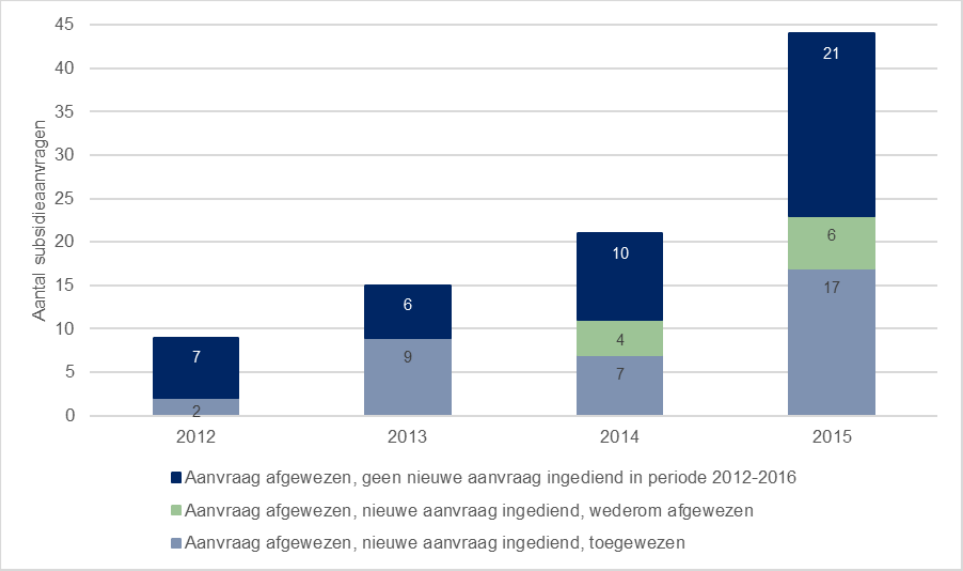

Figuur 16 Overzicht afgewezen subsidieaanvragen

8.2 Ervaringen eigenaren waarvan subsidieaanvraag is afgewezen

De Rekenkamer heeft vijf afgewezen aanvragers telefonisch benaderd om na te gaan of de restauratie is doorgegaan, ondanks de afgewezen subsidieaanvraag. Ook is de Rekenkamer nagegaan of de reden dat de subsidie niet is verstrekt begrijpelijk was voor de aanvrager. De uitkomsten zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 18 Ervaringen afgewezen aanvragers

	Type monument	Reden afwijzing	Reden begrijpelijk?	Restauratie alsnog doorgegaan?	Opmerkingen
1	Kerk	Voldeed niet aan criteria	Ja	Ja, nieuwe aanvraag is 1 jaar later gehonoreerd, maar lager subsidiebedrag	- Zou meer flexibiliteit in regeling willen m.b.t. omgevingsvergunning - Prettige samenwerking provincie
2	Kerk	Voldeed niet aan criteria	Ja	Ja, nieuwe aanvraag is 1 jaar later gehonoreerd	
3	Kerk	Subsidieplafond bereikt	Ja	Ja, nieuwe aanvraag is 1 jaar later gehonoreerd	- Zou graag meer flexibiliteit in regeling willen m.b.t. hoogte subsidie
4	Molen	Subsidieplafond bereikt	Onbekend	Ja, nieuwe aanvraag is 1 jaar later gehonoreerd	- Proces m.b.t. aanvraag en criteria begrijpelijk - Aanvraag kost veel tijd
5	School	Subsidieplafond bereikt	Nee	Nee, te weinig budget	- Zou graag meer maatwerk willen m.b.t. beoordeling van aanvraag

Tabel 18 laat zien dat twee subsidieaanvragen zijn afgewezen omdat zij niet voldeden aan de subsidiecriteria. In het eerste geval was de omgevingsvergunning niet onherroepelijk bij het sluiten van de indieningstermijn. In het

tweede geval werd subsidie aangevraagd voor een onderdeel dat niet bij het rijksmonument hoorde. De overige subsidieaanvragen zijn afgewezen vanwege het bereiken van het subsidieplafond.

Drie van de vijf subsidieaanvragers hebben aangegeven de reden van afwijzing te begrijpen en vinden de subsidieregeling en criteria begrijpelijk en duidelijk. Wel geeft een aantal afgewezen aanvragers aan dat zij graag meer flexibiliteit in de subsidieregeling zouden willen. Zo zou een aanvrager graag meer flexibiliteit willen met betrekking tot de omgevingsvergunning. Het aanvragen van een omgevingsvergunning kost veel tijd, waardoor het lastig is om over een onherroepelijke vergunning te beschikken bij het sluiten van de indieningstermijn van de subsidie. Een andere aanvrager zou graag willen afstemmen met de provincie of er ook mogelijkheden zijn voor een lagere subsidie (in plaats van geen subsidie).

In vier van de vijf gevallen is een jaar later een nieuwe aanvraag ingediend, die alle vier zijn gehonoreerd. Deze aanvragen zijn om verschillende redenen dit keer wel gehonoreerd:

- er is een lager percentage subsidie ten opzichte van de totale subsidiabele kosten aangevraagd, waardoor de subsidieaanvrager hoger op de prioriteitenlijst kwam. Deze aanvragers hebben een groter deel van de kosten op een andere wijze gefinancierd, bijvoorbeeld door een lening of met meer eigen middelen;
- de criteria van de subsidieregeling zijn veranderd, waardoor de subsidieaanvrager meer punten toegekend kreeg en hoger op de prioriteitenlijst kwam. Sinds 2017 krijgt een subsidieaanvraag voor restauratie van religieus erfgoed bijvoorbeeld extra punten;
- de aanvraag is inhoudelijk aangepast en voldeed zo wel aan de criteria.

In één geval is geen nieuwe subsidieaanvraag ingediend. Deze restauratie is niet doorgegaan. De aanvraag was afgewezen vanwege het bereiken van het subsidieplafond. Hoewel deze aanvrager aan de subsidievoorwaarden voldeed, was het percentage cofinanciering te laag ten opzichte van andere aanvragers. De eigenaar heeft aangegeven de reden van afwijzing niet te begrijpen en zou graag willen dat de provincie zich inhoudelijk meer verdiept in de subsidieaanvragen. Het rijksmonument verkeert in slechte staat, maar de eigenaar ziet geen mogelijkheden om meer aanvullende financiering te verkrijgen om hoger op de prioriteitenlijst terecht te komen.

8.3 Rol provincie ten aanzien van afgewezen subsidieaanvragen

De ambtelijke organisatie heeft aangegeven dat subsidieaanvragers die afgewezen zijn, het jaar erop een nieuwe aanvraag kunnen indienen.[204] De provincie besteedt niet specifiek aandacht aan deze groep, maar indien gewenst kunnen zij (net als andere subsidieaanvragers) ondersteuning krijgen van de ambtelijke organisatie bij het indienen van een aanvraag. Als er sprake is van leegstand of exploitatieproblemen bij rijksmonumenten die in een slechte staat verkeren, kan via de Loods Herbestemming of het Steunpunt Monumenten en Archeologie expertise worden aangeboden om bijvoorbeeld een nieuwe functie te vinden voor het rijksmonument.[205] De Loods Herbestemming jaagt herbestemming van monumenten aan door eigenaren en initiatiefnemers te ondersteunen en vraag en aanbod bij elkaar te brengen (zie Hoofdstuk 3).[206]

[204] Provincie Noord-Holland, ambtelijk interview, 9 oktober 2017
[205] Provincie Noord-Holland, e-mail, 15 januari 2018
[206] Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016, p. 15

| 9 | Aandachtspunten subsidie

De Rekenkamer geeft in dit hoofdstuk inzicht in de werking van de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten in de drie Randstedelijke provincies. Dit beschrijvende hoofdstuk, dat voor alle drie de Randstedelijke provincies gelijk is, is tot stand gekomen door het houden van interviews met vertegenwoordigers van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW), de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de drie Randstedelijke provincies, twee gemeenten en een omgevingsdienst, drie provinciale Monumentenwachten, twee Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (POM), een Erfgoedvereniging, de stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM), een projectontwikkelaar, het Nederlands Restauratiefonds (NRF), het Restauratie Opleidingsproject (ROP), enkele subsidieaanvragers en afgewezen aanvragers. In dit hoofdstuk wordt de context geschetst waarbinnen de subsidieregelingen worden uitgevoerd. Het is gebaseerd op de meningen van de geïnterviewden. Deze hebben aandachtspunten gesignaleerd voor de subsidieregeling voor het restaureren van de rijksmonumenten en inzicht gegeven in de werking van het stelsel voor het behoud van rijksmonumenten. De punten die we in dit hoofdstuk benoemen zijn aangekaart door meerdere betrokkenen, maar niet per se door alle betrokkenen. Aangezien het gebaseerd is op meningen, zijn er geen bevindingen geformuleerd. Het hoofdstuk is dus illustratief en de meningen van de geïnterviewden hoeven niet op alle Randstedelijke provincies van toepassing te zijn.

In paragraaf 9.1 wordt eerst ingegaan op de meer algemene aandachtspunten die geïnterviewden hebben aangegeven. In paragraaf 9.2 gaan we in op de aandachtspunten bij de opzet en uitvoering van de provinciale subsidieregelingen voor het restaureren van rijksmonumenten.

9.1 Algemene aandachtspunten

Aantal rijksmonumenten

Eind december 2017 waren er in totaal 61.965 gebouwde rijksmonumenten in Nederland. Iets meer dan de helft is woonhuis. Deze gebouwen of objecten zijn om hun nationale cultuurhistorische waarde aangewezen als beschermd monument. Verschillende geïnterviewden hebben aangegeven dat Nederland veel rijksmonumenten heeft. Het is de vraag of de gebouwen die oorspronkelijk als rijksmonument zijn aangewezen, deze waarde nog steeds hebben. Door de grote aantallen rijksmonumenten zijn de totale kosten voor het onderhouden en restaureren van de rijksmonumenten hoog.

Decentralisatie

In 2012 zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor de verdeling van de restauratiesubsidies. Over het algemeen wordt deze overgang als logisch en begrijpelijk gezien. Geïnterviewden geven aan dat provincies doorgaans een sterke regionale binding hebben, meer kennis hebben van de provincie-specifieke situatie en toegankelijker en meer benaderbaar worden gezien dan het Rijk. Dit geldt vooral voor de eigenaren van kleine rijksmonumenten. Ook kunnen provincies de restauraties combineren in een provinciaal gebiedsontwikkelingstraject, zodat een efficiëntere besteding van middelen kan plaatsvinden. Desalniettemin zijn er ook nadelen van de decentralisatie. Voorheen was de kennis over rijksmonumenten geconcentreerd bij de RCE. Door de decentralisatie is de kennis niet meer geconcentreerd. Sommige geïnterviewden vragen zich af of er voldoende kennis bij de provincies aanwezig is om restauraties te kunnen beoordelen. Zo wordt de RCE nog vaak geraadpleegd bij complexe restauraties.

De rolverdeling met betrekking tot het in stand houden van rijksmonumenten wordt als complex gezien. Het Rijk wijst rijksmonumenten aan, de gemeente is verantwoordelijk voor het verlenen van vergunningen voor restauratieprojecten van rijksmonumenten en de provincie zit daar tussenin met de bevoegdheid om de restauratiemiddelen voor rijksmonumenten die geen woonhuizen zijn te verdelen. Dit zorgt voor onduidelijkheid bij eigenaren van rijksmonumenten, omdat ze niet weten bij welke overheidsorganisatie ze terecht kunnen voor onderhoud- of restauratiesubsidies.

Erfgoedmonitor

Voor een efficiënte inzet van de subsidiemiddelen voor restauraties, zullen provincies beleidskeuzes moeten maken. Om deze te kunnen maken moet in eerste instantie inzicht zijn in het aantal rijksmonumenten in de provincies en de bouwkundige staat van deze rijksmonumenten door middel van monitoring. Vanaf 2014 zijn de provincies begonnen met het laten uitvoeren van de zogeheten Monumentenmonitor. De monitor voorziet in monitoring van alle niet-woonhuis rijksmonumenten. Eind 2017 is de monumentenmonitor voor alle provincies ten minste één keer uitgevoerd. De monitor is nog in ontwikkeling en geeft nog geen gedetailleerd beeld van alle rijksmonumenten en de staat ervan. Zo kan een omvangrijk rijksmonument uit meerdere objecten bestaan, waarvan de meeste onderdelen in goede staat verkeren en sommige in slechte staat. Dit maakt het lastig om een algemeen oordeel te geven over de bouwkundige staat van het rijksmonument. Geïnterviewden geven aan het belangrijk te vinden dat de provincie oog heeft voor dit mogelijke verschil in bouwkundige staat.

De monitor zou de gemeenten kunnen helpen bij het controleren van de instandhouding van de rijksmonumenten. Zo blijkt uit de monitor welke rijksmonumenten in slechte staat verkeren. Deze groep rijksmonumenten zouden door de gemeente onderzocht kunnen worden in het kader van het controleren van de instandhoudingsplicht. Geïnterviewden geven echter aan dat de monitor(-data) niet of nauwelijks met gemeenten worden gedeeld. Het is vooralsnog bedoeld voor intern gebruik van provincies. Ook eigenaren kunnen zelf niet controleren of de gegevens van hun rijksmonument in de Monumentenmonitor kloppen.

9.2 Aandachtspunten provinciale subsidieregelingen

Belang van subsidie voor restauratie van rijksmonumenten

Vrijwel elke geïnterviewde geeft aan dat de provinciale subsidies van belang zijn voor het restaureren van de rijksmonumenten en het behouden van de monumentale waarden ervan. De eigenaren van rijksmonumenten worden hiermee in staat gesteld om dure restauraties uit te voeren die anders niet tot stand zouden zijn gekomen. De kosten voor het restaureren van rijksmonumenten zijn over het algemeen hoog, omdat voldaan moet worden aan strenge eisen voor wat betreft de materialen die gebruikt moeten worden. Sommige geïnterviewden geven daarbij aan dat de subsidie van de provincie steeds belangrijker wordt, doordat er minder fondsen voor restauratie beschikbaar zijn.

Restauratiesubsidie voor rijksmonumenten die geen woonhuis zijn

De provincies zijn verantwoordelijk voor de restauraties van de rijksmonumenten die géén woonhuis zijn volgens de CBS-erfgoedcategorieën. Dit is op zich logisch, aangezien er andere regelingen gelden voor het restaureren van rijksmonumenten met de functie woonhuis. Echter, dit onderscheid tussen woonhuis en geen woonhuis is niet altijd duidelijk. Zo kan het voorkomen dat een voormalig kerkgebouw tegenwoordig dienstdoet als woning, terwijl een voormalig grachtenpand tegenwoordig gebruikt kan worden als museum. Hierdoor is het voor sommige eigenaren van rijksmonumenten onduidelijk of ze wel of niet in aanmerking komen voor een restauratiesubsidie.

Verplichte cofinanciering

De provincies subsidiëren maximaal de helft van de restauratiekosten. De subsidieaanvragers moeten zelf voor de financiering van de andere helft van de restauratiekosten zorgen. De meeste geïnterviewden vinden deze eis tot cofinanciering logisch. Daarentegen vinden sommige geïnterviewden het niet per se logisch dat de subsidieaanvrager die het minste percentage financiering van de provincie vraagt, hoger geprioriteerd wordt dan een aanvrager die net voor 50% cofinanciering kan zorgen. Hierdoor kan een aanvraag voor een rijksmonument met mogelijk een grote restauratieopgave toch worden afgewezen, ondanks dat de aanvraag wel voldoet aan de subsidievoorwaarden.

Provincies eisen vaak dat er financiële zekerheid is omtrent het bedrag aan cofinanciering bij de subsidieaanvraag. Geïnterviewden geven aan dat het soms lastig is om bij de aanvraag al aan deze zekerheid te voldoen, als ze ook afhankelijk zijn van andere fondsen en subsidieverstrekkers. Deze fondsen en geldverstrekkers eisen vaak ook financiële zekerheid, waardoor de aanvrager in een patstelling terecht komt.

Omgevingsvergunning

Voor het uitvoeren van een restauratie is meestal een omgevingsvergunning nodig. Deze moet de eigenaar aanvragen bij de gemeente. Om voor een restauratiesubsidie in aanmerking te komen, stellen sommige provincies dat een subsidieaanvrager een *onherroepelijke* omgevingsvergunning moet hebben. Andere provincies stellen als voorwaarde dat de omgevingsvergunning moet zijn aangevraagd. Aangezien eigenaren voor de restauratie van hun rijksmonument vaak afhankelijk zijn van de subsidie van de provincie, zouden zij graag eerder duidelijkheid willen over het al dan niet ontvangen van de subsidie. Opvallend daarbij is dat geïnterviewden hebben aangegeven dat provincies geen contact met de desbetreffende gemeente (of omgevingsdienst) opnemen, wanneer er een restauratiesubsidie bij de provincie wordt aangevraagd.

Publiekstoegankelijkheid van rijksmonumenten

Provincies hebben vaak als eis opgenomen dat een rijksmonument publiekstoegankelijk moet zijn als het in aanmerking wil komen voor een restauratiesubsidie. Op deze wijze heeft iedereen de mogelijkheid om het rijksmonument te bezoeken en de monumentale waarden van dichtbij te kunnen aanschouwen. Sommige geïnterviewden geven aan dat deze eis niet altijd kan worden ingewilligd. Niet elk rijksmonument is geschikt om het publiekstoegankelijk te maken. Eén geïnterviewde spreekt dan ook van ‘beleefbaarheid’ in plaats van ‘toegankelijkheid’. Daarnaast wordt het voor particuliere eigenaren van rijksmonumenten door de eis van toegankelijkheid moeilijker om subsidie voor restauratie te ontvangen. Dit kan tot gevolg hebben dat deze groep eigenaren de noodzakelijke restauratie niet, of uiterst sober uitvoert, wat het rijksmonument niet ten goede komt.

Duurzaamheid van rijksmonumenten

De provincies willen rijksmonumenten verduurzamen en stimuleren duurzaamheidsmaatregelen via de subsidieregeling voor restauraties van rijksmonumenten. Meerdere geïnterviewden geven aan dat duurzaamheidsmaatregelen niet per se bijdragen aan de instandhouding van rijksmonumenten en de monumentale waarden. Zodoende vragen sommige geïnterviewden zich af of duurzaamheidsmaatregelen via de restauratiesubsidie moeten worden gefinancierd. Dit zou bijvoorbeeld ook via een duurzaamheidsfonds kunnen plaatsvinden.

Prioriteren van categorieën rijksmonumenten

De provincies prioriteren soms bepaalde categorieën rijksmonumenten (zoals kerken en boerderijen) via hun subsidieregelingen. Dit zijn vaak categorieën rijksmonumenten waar de restauratieopgave in de desbetreffende provincie het grootst is. Echter, sommige geïnterviewden geven aan dat als provincies zich voornamelijk richten op bepaalde categorieën rijksmonumenten, dat dan het risico ontstaat dat andere categorieën rijksmonumenten

geen of minder subsidie ontvangen, waardoor de bouwkundige staat van die rijksmonumenten kan afnemen. Verder sluiten provincies de restauraties van rijksoverheidsgebouwen niet uit in hun subsidieregelingen. Geïnterviewden vragen zich af waarom deze gebouwen gesubsidieerd worden, aangezien de middelen voor restauraties beperkt zijn en dit ten koste kan gaan van de restauratie van rijksmonumenten die niet in het bezit van de rijksoverheid zijn.

Prioriteit voor rijksmonumenten in slechte staat

Provincies prioriteren subsidieaanvragen vaak ook op basis van de bouwkundige staat van het rijksmonument. Als de bouwkundige staat slecht is, dan is er meer kans om subsidie te krijgen. De meeste geïnterviewden vinden deze eis logisch. Immers een rijksmonument dat in slechte of zeer slechte staat is, moet zo spoedig mogelijk worden gerestaureerd om verder verval tegen te gaan. Echter, een paar geïnterviewden geven aan dat hiermee het gevaar bestaat dat slecht gedrag, van eigenaren die bewust hun rijksmonumenten hebben laten vervallen, wordt beloond.

Borgen kwaliteit van restauraties via certificering

Vaak hebben provincies in de subsidieregelingen voor de restauratie van rijksmonumenten opgenomen dat de restauratie wordt uitgevoerd volgens de door de beroepsgroep vastgestelde normen. Hierbij gaat het om de kwaliteitsrichtlijnen die de stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) ontwikkelt.
Meerdere geïnterviewden onderschrijven het belang van het werken volgens kwaliteitsrichtlijnen, omdat ze het idee hebben dat de kwaliteit van de restauraties achteruit gaat. Zo is aangegeven dat eigenaren van rijksmonumenten soms enkele jaren na afronding van de restauratie, alweer opnieuw subsidie aanvragen voor hetzelfde rijksmonument. Dit kan onder meer het gevolg zijn van het gebruik van verkeerde materialen en/of technieken.
Vanuit de provincie is er geen verplichting opgelegd aan subsidieontvangers om de restauratiewerkzaamheden door gecertificeerde instellingen te laten uitvoeren. De meeste geïnterviewden zijn het hiermee eens. Zo is het voor kleine, zeer gespecialiseerde bedrijfjes kostbaar om zich te certificeren. Door certificering verplicht te stellen, kan dit er juist toe leiden dat deze restauratiebedrijfjes afhaken. Daarbij is certificering niet per se noodzakelijk om restauraties conform de uitvoeringsrichtlijn uit te laten voeren.

Controle gesubsidieerde restauratie

De eigenaar van een rijksmonument geeft bij de subsidieaanvraag aan, hoe de restauratie zal worden uitgevoerd. Om na te gaan of de restauratie conform aanvraag is uitgevoerd, zal de provincie dit moeten (laten) controleren. Veel geïnterviewden onderschrijven het belang van goed toezicht voor een kwalitatief goede uitvoering van de restauratie. Echter, geïnterviewden geven ook aan dat er vaak geen tussentijdse controle of eindcontrole van de restauratieactiviteiten plaatsvindt. De provincies laten het toezicht vaak over aan de desbetreffende gemeenten die verantwoordelijk zijn voor de vergunningverlening en daarmee ook verantwoordelijk zijn voor een goede uitvoering van de restauratiewerkzaamheden. Er is echter weinig tot geen contact hierover tussen de provincie en de desbetreffende gemeente. Daarbij inspecteert niet elke gemeente de restauratieprojecten daadwerkelijk. Bijkomend probleem is dat gemeenten niet de bevoegdheden hebben om in te grijpen, als de uitvoering niet conform de subsidieaanvraag verloopt. De gemeente kan enkel ingrijpen als niet conform de vergunningaanvraag wordt gehandeld. Door het ontbreken van controles, bestaat het risico dat de restauratiesubsidies van de provincies als vrijblijvend worden gezien, zo geven geïnterviewden aan.

Leerwerkplaatsen

Restauraties van rijksmonumenten is specialistisch werk. Doordat steeds minder jongeren een restauratie-opleiding volgen, dreigt het vakmanschap in de restauratiesector te verdwijnen. De provincies proberen dit tegen te gaan door het stimuleren van leerwerkplaatsen bij restauratieprojecten. Verschillende geïnterviewden geven

echter aan dat het ‘creëren van leerwerkplaatsen’ niet verplicht zou moeten worden gesteld. Het kost in de praktijk veel moeite om een leerwerkplek te creëren, mede omdat er een groot tekort aan leerlingen is. Ook is het bij kleine projecten vaak niet haalbaar om een leerwerkplek te creëren. Zo kost een leerwerkplaats een bedrijf vaak meer geld dan dat het direct oplevert. De leerling ontvangt een marktconform salaris en de begeleiding kost tijd en geld.

Administratieve lasten subsidie

Voor het aanvragen van een restauratiesubsidie moeten verschillende documenten worden opgestuurd, zoals een omgevingsvergunning, een inspectierapport en een restauratieplan. Dat deze documenten moeten worden aangeleverd om voor subsidie in aanmerking te komen, vinden de geïnterviewden over het algemeen logisch. Niettemin wordt het aanvragen van subsidie door verschillende geïnterviewden als omslachtig beschouwd. Eigenaren die rijksmonumenten hebben in meerdere provincies (zoals POM’s), ervaren het als lastig dat er tussen de provincies verschillende aanvraagprocedures zijn. Door de verschillende subsidieregelingen met elk andere voorwaarden, kost het doen van een aanvraag veel tijd en energie. Een aanvrager kan daardoor afhaken, terwijl het rijksmonument wel gerestaureerd zou moeten worden. De provincies hebben in overleg met het Rijk voorgesteld om de provinciale subsidieregelingen op technische aspecten gelijk te trekken, waarmee in de 2018 zal worden gestart.[207]

Herbestemming rijksmonumenten

Provincies hechten belang aan een vaste, stabiele bestemming van de rijksmonumenten, om leegstand en verval van het rijksmonument te voorkomen. Dit neemt niet weg dat rijksmonumenten in sommige gevallen moeten worden herbestemd. De mogelijkheden om te investeren in een nieuwe bestemming van een rijksmonument zijn lastig. Zo worden de procedures bij herbestemmingsprojecten van rijksmonumenten door sommige geïnterviewden als lang ervaren. Voor herbestemming van een rijksmonument is vaak een wijziging van het bestemmingsplan nodig, wat veel tijd kost. Ook duurt het verkrijgen van een bouwvergunning lang. Daarnaast zijn de mogelijkheden beperkt om het pand te laten voldoen aan de huidige wensen en eisen.

[207] Provincie Utrecht (2018), feitelijke reactie d.d. 10 april

A Geraadpleegde bronnen

Algemeen

- DSP-groep (2014), Bestuurlijke afspraken restauratie rijksmonumenten en ruimtelijk beleid voor erfgoed
- Economisch Instituut voor de Bouw (2013), Restauratie en onderhoud van monumenten, marktverkenning tot 2018
- Economisch Instituut voor de Bouw (2016), Instandhouding van monumenten. Marktverkenning voor restauratie, onderhoud, herbestemming en verduurzaming van monumenten tot 2020
- Eiffel/Lysias Consulting Group (2013), Evaluatie doeltreffendheid monumentenregelingen Noord-Holland
- IPO en staatsecretaris OCW (2012), Bestuurlijke afspraken over de restauratie van rijksmonumenten en het ruimtelijk beleid voor het erfgoed
- Ministerie van OCW (2011), Brief aan de Tweede Kamer betreffende restauratiemiddelen monumenten vanaf 2012
- Ministerie van OCW (2012), Subsidieregeling instandhouding monumenten
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012), Subsidieregeling instandhouding monumenten, bijlage als bedoeld in artikel 4, Leidraad subsidiabele instandhoudingskosten 2013
- Ministerie van OCW (2014/2015), Memorie van toelichting erfgoedwet
- Minister van OCW en IPO (2015), Aanvulling op de bestuurlijke afspraken over de restauratie van rijksmonumenten en het ruimtelijk beleid voor het erfgoed 2012
- Ministerie van OCW (2016), Beleidsregel aanwijzen van rijksmonumenten en het wijzigen van het rijksmonumentenregister
- RCE (2012), Gids cultuurhistorie 21, historische vensters isoleren
- RCE (2016), Brief aan GS Noord-Holland: Monitor staat van onderhoud rijksmonumenten, 17 november
- Staatsecretaris van OCW (2012), Brief aan de Tweede Kamer betreffende Monumentenzorg
- Toonen, A. (2016), Rijksmonumenten genoeg, maar waar is het geld, in NRC van 26 juni 2016

Websites

- www.cbs.nl
- www.cultureelerfgoed.nl
- www.erfgoedmonitor.nl
- www.ipo.nl
- www.monumenten.nl
- www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl
- www.rijksoverheid.nl
- www.stichtingerm.nl

Provincie

- Provincie Noord-Holland (2010), Leidraad Landschap & Cultuurhistorie, 16 februari
- Provincie Noord-Holland (2010), Monumentenverordening Noord-Holland 2010
- Provincie Noord-Holland (2011), Coalitieakkoord ‘Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst’
- Provincie Noord-Holland (2012), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 24 april 2012, nr. 2012-17136
- Provincie Noord-Holland (2012), De waarde van cultuur. Cultuurbeleid 2013-2016, december 2012
- Provincie Noord-Holland (2012), Uitvoeringsregeling Musea, Archieven en Monumenten Noord-Holland 2012

- Provincie Noord-Holland (2013), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 2 juli 2013, nr. 200678/200686, tot vaststelling van de subsidieplafonds 2013
- Provincie Noord-Holland (2013), Jaarstukken 2012
- Provincie Noord-Holland (2013), Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2013
- Provincie Noord-Holland (2014), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 11 november 2014, nr.495410/495424
- Provincie Noord-Holland (2014), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2014
- Provincie Noord-Holland (2015), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 15 juni 2015, nr. 624911/624916
- Provincie Noord-Holland (2015), Coalitieakkoord 'Ruimte voor groei'
- Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2015
- Provincie Noord-Holland (2015), Uitvoeringsregeling subsidie molens 2015
- Provincie Noord-Holland (2016), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 21 juni 2016, nr. 807913/807914
- Provincie Noord-Holland (2016), Cultuur in ontwikkeling. Cultuurbeleid 2017-2020, 16 augustus 2016
- Provincie Noord-Holland (2016), Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2016, nr. 807913/807914
- Provincie Noord-Holland (2017), Aanvraagformulier subsidie uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2017
- Provincie Noord-Holland (2017), Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland 27 juni 2017, nr. 959603/959607
- Provincie Noord-Holland (2017), Handboek Crowdfunding & Erfgoed, Van eenmalige actie naar duurzame interactie met de crowd, oktober 2017
- Provincie Noord-Holland (2017), Provinciale monumentenlijst
- Provincie Noord-Holland (2017), Uitvoeringsprogramma Stelling van Amsterdam/Nieuwe Hollandse Waterlinie 2017-2020 in Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland (2017) Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland, vastgesteld door GS op 27 juni 2017, nummer 9599603 / 959607

B Geraadpleegde personen

Algemeen

- E. Alkema beleidsadviseur Interprovinciaal Overleg (IPO)
- S. Baggerman, directeur Vereniging Restauratie Opleidingsprojecten (ROP)
- R. Berkovits, Beleidsmedewerker Afdeling Strategie & Internationaal Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- L. Bredie, hoofd Monumentenwacht Zuid-Holland
- F. Cools, medewerker strategie/beleid Nationaal Restauratiefonds (NRF)
- I. Finaly, Hoofd Instandhouding Vereniging Hendrick de Keyser
- B. Hoogendorp, directeur Monumentenwacht Noord-Holland
- H. Jacobs, medewerker strategie/beleid Nationaal Restauratiefonds (NRF)
- A. de Jong, directeur Kasteel de Haar
- E. de Jong, directeur-bestuurder Monumentenwacht Utrecht
- J. de Jong, projectleider Erfgoed telt Ministerie van OCW
- J. de Jong, directeur Fenicks
- W. de Koning, directeur Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM)
- K. Loeff, directeur Erfgoedvereniging Heemschut
- P. Meijers, hoofd Monumenten & Archeologie gemeente Hoorn
- M. de Moor-Grootendorst, teamleider vergunningverlening Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH)
- M. Netten, vergunningverlener en monumentenspecialist Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH)
- C. Pfeiffer, beleidsmedewerker Erfgoedvereniging Heemschut
- M. van der Plas, directeur, Hermon Erfgoed BV
- I. Roeterdink, senior medewerker strategie/beleid Nationaal Restauratiefonds (NRF)
- R. Smouter, Hoofd Regio Midden Zuid Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- H. van Waveren, voorzitter raad van bestuur Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM)
- M. Wijman, controller Kasteel de Haar

Provincie Noord-Holland

- H. Box, medewerker afdeling Subsidies
- J. van der Hoek, gedeputeerde
- E. van der Kleij, beleidsadviseur Erfgoed
- M. van der Plas, medewerker afdeling Subsidies

C Categorieën Rijksmonumenten

Categorie	Toelichting
Gebouwen, woonhuizen	Deze categorie bestaat voornamelijk uit woonhuizen. Overige gebouwen zijn bijvoorbeeld woon-werkpanden, woon-winkelgebouwen, warenhuizen, handels- en kantoorgebouwen, gebouwen gerelateerd aan nijverheid, industrie, bedrijf en opslag, pakhuizen, koetshuizen, molenhuizen en pastorieën. Veel pastorieën vallen echter ook onder de categorie Kerkelijke gebouwen.
Openbare gebouwen	Deze categorie bevat bijvoorbeeld overheidsgebouwen (raadhuizen, stadhuizen, rechtbanken, waterschapshuizen en stadswagen), gebouwen voor onderwijs en wetenschap (school- en universiteitsgebouwen) en gebouwen voor gezondheidszorg en welzijn, kunst en cultuur.
Verdedigingswerken	Dit zijn bouwwerken zoals schansen, bastions, grachten, stadsmuren en –wallen, stadspoorten, kazernes, forten, bunkers en andere werken ter verdediging van de stad of het land.
Kerkelijke gebouwen	Vooral kerken en kapellen, maar ook kloosters, abdijen en andere gebouwen die te maken hebben met het geloof, zoals synagogen moskeeën. De categorie bevat ook belangrijke interieuronderdelen in kerken, zoals preekstoelen, orgels en doopvonten. Ook complete inventarissen, kerkhoven of bouwonderdelen van kerken staan in deze categorie.
Liefdadige instellingen	Deze categorie bevat hofjes, weeshuizen, gasthuizen, armenhuizen en pesthuizen. Ook bevat deze categorie jongere monumenten met meer hedendaagse functies, zoals ziekenhuizen, sanatoria of bejaarden- en verzorgingshuizen.
Agrarische gebouwen	Deze categorie bevat vooral boerderijen, schuren, schaapskooien en andere aanverwante gebouwen die voor het uitoefenen van een boerenbedrijf gebruikt worden.
Molens	Naast werkende molens bevat deze categorie ook restanten van molens, de zogenaamde molenrompen (zonder wieken of kop) en molenstompen (alleen nog de onderbouw).
Weg- en waterwerken	Dit zijn bruggen, sluizen, stuwen, stoom-, diesel- en elektrogemalen, waterpoorten en vuurtorens. Ook zaken zoals bestrating, baanvakken van het spoor of werfterreinen vallen in deze categorie.
Horeca instellingen	Dit zijn objecten die oorspronkelijk zijn gebouwd als herbergen, cafés, veerhuizen of logementen.
Kastelen	Kastelen, borgen en landhuizen vallen in deze categorie. Ook buitenplaatsen met tuinen en bijgebouwen zijn in deze categorie opgenomen.
Losse objecten	Deze categorie bevat losse objecten die in de ruimtelijke omgeving te vinden zijn, zoals standbeelden, pompen of straatlantaarns. Ook objecten die voorkomen op buitenplaatsen en in tuinen en parken, evenals objecten die behoren tot boerderijen en woningen vallen in deze categorie. Dat zijn bijvoorbeeld zonnewijzers, poorten, gedenktekens of losse hekken.
Delen van gebouwen, woonhuizen	Dit zijn kleinere onderdelen van woonhuizen en gebouwen, zoals gevelelementen en poortjes. Ook theekoepels en achterhuizen vallen in deze categorie.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 17 september 2018

Onderwerp: Onderzoeksrapport Randstedelijke Rekenkamer 'Restauratie van Rijksmonumenten'

Kenmerk: 1131690

Bijlagen:

- Onderzoeksrapport Randstedelijke Rekenkamer 'Restauratie van Rijksmonumenten'
- Vijf-minutenversie rapport Restauratie van Rijksmonumenten
- Ontwerpbesluit

1. Inleiding

De Randstedelijke Rekenkamer onderzoekt de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door het provinciebestuur gevoerde bestuur (artikel 183 van de Provinciewet). In dit kader brengt de Randstedelijke Rekenkamer het voorliggende rapport 'Restauratie van Rijksmonumenten' aan Provinciale Staten uit. Provinciale Staten behandelt rekenkamerrapporten standaard in de betreffende vakcommissie en rondt deze af met een Statenbesluit.

Met de Monumentenwet uit 1961 is de rijksoverheid begonnen om bijzondere gebouwen de status van rijksmonument toe te kennen. Het gaat daarbij om gebouwen die van 'algemeen belang zijn vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde'. Monumentenzorg wordt gezien als één van de zeven provinciale kerntaken. De provincies hebben als doel om deze monumenten te behouden, in samenwerking en afstemming met andere overheden en monumenteigenaren.
Vanaf 2012 zijn de provincies verantwoordelijk geworden voor de verdeling van de rijksmiddelen voor het restaureren van rijksmonumenten die geen woonhuizen zijn. Reden voor deze decentralisatie is dat provincies de financiële middelen meer gebiedsgericht kunnen inzetten dan de rijksoverheid. Via een verdeelsleutel ontvangen de provincies het voormalige rijksbudget van zo'n € 20 mln. per jaar. Dit vullen zij aan met eigen budget en met externe middelen. Voor het besteden van de middelen heeft vrijwel elke provincie een regeling opgesteld.
Vijf jaar na dato acht de Rekenkamer het een geschikt moment om na te gaan hoe de provincies de middelen voor het restaureren van rijksmonumenten hebben ingezet. Bovendien is er een aantal interessante ontwikkelingen. Ten eerste zijn sinds het overgaan van de rijksmiddelen naar de provincies in 2012, verschillen tussen de provincies ontstaan in het beleid voor het subsidiëren van restaureren van rijksmonumenten. Dit zou er toe kunnen leiden dat rijksmonumenten in de ene provincie beter behouden worden dan in een andere provincie. Een rekenkameronderzoek kan inzichtelijk maken wat de provincies van elkaar kunnen leren.

Ten tweede blijkt uit de erfgoedmonitoren, die in de periode 2012-2017 door de provincies zijn uitgevoerd, dat de restauratieopgave boven de door het Rijk gewenste 10 procent ligt. Tot slot berichtten landelijke media in juni 2016 dat de provincies veel meer geld nodig hebben voor de restauraties van rijksmonumenten. De € 20 mln. die de provincies jaarlijks van het Rijk ontvangen, zou onvoldoende zijn om de omvangrijke restauraties van de zogeheten kanjermonumenten uit te voeren.
Met dit onderzoek is de Rekenkamer nagegaan of de provincie er na de decentralisatie in 2012 in slaagt om de rijksmonumenten te behouden via de subsidieregeling voor het restaureren van rijksmonumenten en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid). Het onderzoek is uitgevoerd voor de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland, waarbij de verschillen in opzet en uitvoering tussen de provinciale subsidieregelingen inzichtelijk zijn gemaakt, om na te gaan wat de provincies van elkaar kunnen leren.

Het onderzoek heeft de volgende centrale onderzoeksvraag: Slaagt de provincie er via de subsidieregeling in om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden? En wat zijn daarbij de succes- en faalfactoren?
De centrale onderzoeksvraag is beantwoord aan de hand van zes deelvragen die betrekking hebben op de volgende onderwerpen:
1. De restauratieopgave;
2. De opzet van de subsidieregeling;
3. De uitvoering van de subsidieregeling;
4. De resultaten van de subsidieregeling;
5. De omgang van de provincie met afgewezen aanvragen;
6. Aandachtspunten bij de subsidieregeling.

2. Conclusies en aanbevelingen

Op pagina 7 tot en met 11 van het onderzoeksrapport treft u de uitgebreide conclusies en de aanbevelingen die de Randstedelijke Rekenkamer op basis van het onderzoek aan Provinciale Staten doet.

De conclusie voor de provincie Noord-Holland op de centrale onderzoeksvraag is dat het aannemelijk is dat de provincie er via de subsidieregeling in slaagt om de bouwkundige staat te verbeteren en de monumentale waarden te behouden van rijksmonumenten die gerestaureerd moeten worden. In de periode 2012-2016 heeft de provincie op basis van de subsidieregeling 192 subsidies verleend. De subsidieverleningen en -vaststellingen liggen grotendeels op schema. Wel is het totaal aangevraagde subsidiebedrag veel hoger dan het totaal beschikbare budget. Wel kunnen een aantal zaken verbeterd worden. Zo is de provinciale Monumentenmonitor nog niet voldoende bruikbaar voor het bepalen van de restauratieopgave en zijn de kosten van de restauratieopgave die voor rekening van de provincie komen, niet voldoende inzichtelijk gemaakt. Daarnaast subsidieert de provincie niet alleen restauratieprojecten, maar ook onderhoudsprojecten, waarvoor al andere regelingen gelden. Tot slot controleert de provincie voornamelijk op papier of de bouwkundige staat van de gesubsidieerde rijksmonumenten is verbeterd en of de monumentale waarden zijn behouden.

Concreet worden de volgende aanbevelingen gedaan:

1. Vraag GS om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden gekregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave.
2. Vraag GS om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor u inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt.
3. Vraag GS om de opzet van de subsidieregeling aan te scherpen, zodat aan eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.
4. Vraag GS om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen.
5. Vraag GS om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauraties van rijksmonumenten steekproefsgewijs in het veld te controleren.
6. Vraag GS om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht.
7. Vraag GS om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met de andere Randstadprovincies geleerd kan worden.

3. Reactie van Gedeputeerde Staten op de aanbevelingen:

Voor de volledige reactie van GS zie pagina 19 tot en met 21 van het rapport.

<u>Reactie Gedeputeerde Staten per aanbeveling:</u>

Aanbeveling 1.

Vraag GS om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden gekregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave.

Reactie:

Vanaf eind 2018 beschikken wij over een eenduidige, provinciebrede en periodiek te herhalen meting van de restauratieopgave, op basis waarvan beter inzicht kan worden verkregen in de ontwikkeling van deze restauratieopgave.

Aanbeveling 2.

Vraag GS om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor u inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt.

Reactie:

Wij zullen de kosten van de restauratieopgave periodiek en op herleidbare wijze inzichtelijk maken. Wij gaan er thans van uit dat met het handhaven van het subsidieplafond van € 4.7 mln per jaar aan deze opgave invulling kan worden gegeven.

Aanbeveling 3.
Vraag GS om de opzet van de subsidieregeling aan te scherpen, zodat aan eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.

Reactie:
Wij zullen in onze restauratieregeling voor 2019 definiëren wat wij onder restauratie verstaan zodat alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.

Aanbeveling 4.
Vraag GS om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen.

Reactie:
De bouwkundige staat van de rijksmonumenten toetsen wij altijd op grond van inspectierapporten die verplicht zijn bij subsidieaanvragen. Subsidiabel – en daarbij voor rangschikking in aanmerking komend - zijn alléén bouwkundige ingrepen die op grond van die rapporten noodzakelijk zijn. Ter verfijning zullen wij echter in onze restauratieregeling voor 2019 opnemen, dat wij ook de bouwkundige indicaties uit onze Monumentenmonitor meewegen bij de rangschikking van de subsidieaanvragen.

Aanbeveling 5.
Vraag GS om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauraties van rijksmonumenten steekproefsgewijs in het veld te controleren.

Reactie:
Wij zullen kijken hoe we onze incidentele veldcontroles voor-, tijdens en na de restauraties met steekproeven kunnen uitbreiden en hierover ook nadere afspraken maken met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Het is overigens niet zo dat we bij onze systematische controles op papier en de incidentele veldcontroles die wij thans al uitvoeren onrechtmatigheden hebben aangetroffen. Wel zullen wij door uitbreiding van de veldcontroles een completer beeld kunnen krijgen.

Aanbeveling 6.
Vraag GS om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht.

Reactie:
Wij nemen deze aanbeveling over onder de voorwaarde dat dit inderdaad moet passen binnen de kaders van wet- en regelgeving. Wij zijn hier nog niet eerder toe overgegaan omdat niet was toegestaan om op personen herleidbare gegevens aan derden beschikbaar te stellen. In inter provinciaal verband (IPO) zoeken wij thans uit hoe we hiermee als gezamenlijke provincies kunnen omgaan.

Aanbeveling 7.
Vraag GS om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met de andere Randstadprovincies geleerd kan worden.

Reactie:
In IPO verband is reeds afgesproken dat we onze subsidieregelingen met elkaar zullen vergelijken en waar nodig beter op elkaar zullen afstemmen. Elke provincie behoudt daarbij de vrijheid om de eigen beleidsdoelen te formuleren.

4. Voorstel
De zeven aanbevelingen van de Randstedelijke Rekenkamer bij het rapport 'Restauratie van Rijksmonumenten' zijn, geherformuleerd als besluitpunten, opgenomen in het ontwerpbesluit.

Het college van Gedeputeerde Staten geeft aan dat zij alle aanbevelingen (deels onder voorwaarden) over nemen. De reactie van GS geeft de rekenkamer geen aanleiding tot het maken van verder opmerkingen.

De commissie Economie, Energie en Bestuur heeft in haar vergadering van 17 september 2018 het rapport besproken en adviseert aan PS om het de voordracht als hamerstuk vast te stellen.

Namens de Statencommissie Economie, Energie en Bestuur,

mw. R. Kocken, voorzitter Statencommissie Economie, Energie en Bestuur

mw. M.C.A. de Zwart, griffier Statencommissie Economie, Energie en Bestuur

Ontwerpbesluit

Nr. 52-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

- gelezen de voordracht van de Statencommissie Economie, Energie en Bestuur van 17 september 2018;

- gelezen het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer, getiteld 'Restauratie van Rijksmonumenten'

- gelet op de bespreking en het advies van de commissie Economie, Energie en Bestuur van 17 september 2018;

besluiten:

1. GS te verzoeken om de bruikbaarheid van de provinciale Monumentenmonitor verder te verbeteren op de geconstateerde kanttekeningen, zodat inzicht kan worden gekregen in de ontwikkeling van de restauratieopgave.
2. GS te verzoeken om periodiek (bijvoorbeeld eens in de vier jaar) de kosten van de restauratieopgave voor Provinciale Staten inzichtelijk te maken en aan te geven welk deel voor rekening van de provincie komt.
3. GS te verzoeken om de opzet van de subsidieregeling aan te scherpen, zodat aan eigenaren van rijksmonumenten alleen subsidie voor restauratie wordt verstrekt.
4. GS te verzoeken om de bouwkundige staat van de rijksmonumenten te betrekken bij het rangschikken van de subsidieaanvragen.
5. GS te verzoeken om beter na te gaan of de beoogde resultaten van de subsidieregeling zijn behaald, bijvoorbeeld door restauraties van rijksmonumenten steekproefsgewijs in het veld te controleren.
6. GS te verzoeken om de gegevens over de bouwkundige staat van rijksmonumenten, binnen de kaders van wet- en regelgeving, beschikbaar te stellen aan de gemeenten waarin de rijksmonumenten gelegen zijn, ten behoeve van het toezien op de instandhoudingsplicht.
7. GS te verzoeken om na te gaan op welke punten uit de vergelijking met de andere Randstadprovincies geleerd kan worden.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

T.b.v. Statenvergadering d.d. **8 oktober 2018**
Commissie **Economie, Energie en Bestuur**
Datum commissievergadering **17 september 2018**

Onderwerp: **Voordracht Rapport Randstedelijke Rekenkamer "Restauratie van Rijksmonumenten"**

Uw contactpersoon
M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

26 september 2018

De commissie Economie, Energie en Bestuur adviseert unaniem om de Statenvoordracht als **hamerstuk** te agenderen voor de PS-vergadering van 8 oktober 2018.
Voor de opmerkingen en vragen van de commissie EEB: zie uittreksel uit het conceptverslag commissie EEB 17 september 2018 hieronder.

8.b. Monumenten: Rapport van de Randstedelijke Rekenkamer 'Restauratie van rijksmonumenten'

De **voorzitter** meldt dat de heer Oostveen en de heer Mekel van de Rekenmaker aanwezig zijn bij de bespreking van dit agendapunt. In antwoord op vragen van de VVD wordt gemeld dat de aanbevelingen uit het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer (RR) zich richten tot PS (RR is er voor PS). GS hebben in de conceptfase van het rapport kennis kunnen nemen van de aanbevelingen en hierop kunnen reageren. De reactie van GS (overnemen van de aanbevelingen) vindt u dan ook terug in het rapport. Het definitieve rapport wordt aan PS aangeboden. De griffie maakt dan ook de voordracht voor PS en zet de aanbevelingen om in beslispunten. Het is dan aan PS wat zij met deze beslispunten willen doen.

De heer **Van Liere** (PvdD) vindt het een prima rapport met goede aanbevelingen die door GS worden overgenomen. Het is een hamerstuk.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) sluit zich hierbij aan. Een vraag, waarom rangschikt de provincie subsidieaanvragen zodanig dat aanvragers die het laagste percentage subsidie aanvragen, het eerst worden gehonoreerd?

De heer **Klein** (CU/SGP) sluit zich aan bij de PvdD.

De heer **Hietbrink** (GL) sluit zich hierbij aan. Er is 50 miljoen euro aangevraagd en er is 30 miljoen euro verstrekt over de periode vanaf 2012. Er vindt een aanvulling plaats vanuit provinciale middelen zodat het bedrag op hetzelfde niveau blijft. De in de aanbevelingen voorgestelde veldcontrole leidt tot hogere kosten. Zijn GS bereid om het budget te verhogen om aan de wettelijke instandhoudingsplicht te voldoen? Kunnen GS in algemene zin reageren op het feit dat er aan de uitvoering van de beslispunten geen termijn is verbonden?

De heer **Wiesehahn** (VVD) sluit zich aan bij GL. Veldcontroles vinden nu al plaats, zoals GS aangeven, dus waarom wordt de betreffende aanbeveling dan nog overgenomen? Het is een hamerstuk.

Mevrouw **Van Andel** (CDA) vraagt GS of er meer budget nodig is, omdat het aantal aanvragen het subsidieplafond overschrijdt. PS worden opgeroepen om hierover na te denken, mede met het oog op de aanstaande verkiezingen.

De heer **Buijtendorp** (D66) is blij in het rapport te lezen dat de provincie op het goede spoor zit en heel mooi dat de aanbevelingen worden overgenomen. Ook is D66 blij dat de Monumentenmonitor waar D66 zich in het

verleden voor heeft ingezet, nu zodanig is ingericht dat die daaraan kan bijdragen. Tevens is het belangrijk dat er goed op de privacy wordt gelet bij het doorgeven van de informatie. Het is een hamerstuk.

Mevrouw **Doevendans** (PvdA) vindt het een hamerstuk. Misschien zijn er al concrete afspraken gemaakt in IPO-verband over aanbeveling 7, de onderlinge vergelijking met de andere Randstadprovincies.

Mevrouw **Bezaan** (PVV) vindt het een hamerstuk.

Gedeputeerde **Van der Hoek** antwoordt dat om zoveel mogelijk aanvragers te kunnen bedienen om zoveel mogelijk monumenten in stand te houden, eerst de laagste aanvragen worden bediend. Deze keuze is tevens gemaakt om te voorkomen dat mensen heel lang wachten met noodzakelijk onderhoud wanneer zij weten dat als je het hoogste bedrag aanvraagt, je bovenaan het lijstje komt. Het aantal aanvragen is hoger dan begroot, maar met het huidige bedrag kan men de komende jaren goed uit de voeten en kan een goed niveau gehandhaafd worden. PS besluiten zelf over een eventuele verhoging van het budget. De aanpassing van de verordening vindt plaats voor eind 2019. Ten aanzien van aanbeveling 7 meldt de gedeputeerde dat Pels Rijcken op dit moment onderzoek doet naar de verschillen tussen de diverse regelingen van de provincies en die komt in 2019 met aanbevelingen. Er wordt op basis van vertrouwen subsidie verstrekt aan de aanvragers en in de aanvraagfase wordt een toets uitgevoerd, maar desalniettemin vindt er steekproefsgewijs veldonderzoek plaats en daaruit is tot op heden geen misbruik naar voren gekomen. Deze aanbeveling is overgenomen omdat er meer steekproeven zullen worden gehouden. Begin 2019 vindt de concrete opvolging van alle aanbevelingen plaats en medio 2019 zullen deze afgerond zijn. PS worden geïnformeerd over eventuele vertragingen of problemen in dit proces.

De **voorzitter** constateert dat unaniem wordt besloten om deze voordracht als hamerstuk naar PS door te leiden.

waddenfonds

Aan de Provinciale staten van Noord-Holland,
Fryslân en Groningen

Leeuwarden, 9 juli 2018

Betreft: Toezending concept wijzigingen van de begroting 2018 en 2019 Waddenfonds
Kenmerk: 20180709CB

Geachte Statenleden,

Bij deze brief treft u concept wijzigingen van de begroting 2018 en 2019 Waddenfonds aan.

Op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen stelt het algemeen bestuur de begroting en begrotingswijzigingen van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds vast.

Op 30 juni 2018 heeft het algemeen bestuur de begroting 2018 WF vastgesteld en op 29 juni 2018 de conceptbegroting 2019 WF.

Nu is er een wijziging van de twee begrotingen aan de orde in verband met een tijdelijke ophoging van het budget voor de organisatiekosten. Alvorens deze wijziging door te voeren, dienen de Staten van de deelnemende provincies in de gelegenheid te worden gesteld hun zienswijze op de concept wijzigingen van de begroting kenbaar te maken. Daarom leggen wij de concept wijzigingen van de begrotingen 2018 en 2019 Waddenfonds nu aan u voor.

De aanleiding van de concept wijzigingen ligt in het volgende. De Uitvoeringsorganisatie Waddenfonds is getroffen door ziekte enerzijds. Daarnaast heeft de Uitvoeringsorganisatie te maken met (tijdelijke) extra werkzaamheden om te kunnen voldoen aan de wensen die voortvloeien uit de toepassing en uitwerking van het IKW en om de werkzaamheden rond de twee andere subsidiesporen (thematische openstellingen en BLI) uit te voeren. In verband daarmee ziet de Uitvoeringsorganisatie Waddenfonds de noodzaak om tijdelijk, in elk geval tot eind 2019, de formatie uit te breiden met 4 fte.

Ruiterskwartier 121a
8911 BS Leeuwarden
T (058) 233 90 20

info@waddenfonds.nl
www.waddenfonds.nl

De gezamenlijke kosten van de tijdelijke uitbreiding worden geraamd op € 225.000 in 2018 en op € 430.000 voor 2019. Voor 2018 betekent dit dat het percentage voor de organisatiekosten van de Uitvoeringsorganisatie Waddenfonds uitkomt op ongeveer 5,6% en in 2019 op ongeveer 6,2%.

Voorgesteld wordt om deze extra kosten te dekken uit de Algemene Reserve.

Tot slot:
De procedure voorziet in vaststelling van de begrotingswijzigingen 2018 en 2019 in het algemeen bestuur in november 2018 nadat Provinciale Staten in de gelegenheid zijn gesteld hun zienswijzen naar voren te brengen.

Wij verzoeken u om uiterlijk 16 oktober 2018 uw zienswijze op de concept wijzigingen van de begrotingen 2018 en 2019 Waddenfonds aan ons kenbaar te maken zodat het algemeen bestuur in zijn vergadering van 23 november 2018 de wijzigingen van de begroting 2018 en 2019 definitief kan vaststellen.

H. Staghouwer
Voorzitter Waddenfonds

M.E. Walter
Plv. directeur/secretaris Waddenfonds

Begrotingswijziging Algemeen Bestuur

Programma: 1
Onderwerp : Verhogen budget Organisatiekosten 2018 en 2019

Toelichting:
Om te kunnen voldoen aan de wensen die voortvloeien uit de toepassing en uitwerking van het IKW, om de werkzaamheden rond de twee andere subsidiesporen (thematische openstellingen en BLI) uit te voeren en voor de opvang van ziekte bij de Uitvoerings-organisatie Waddenfonds, ziet de Uitvoeringsorganisatie Waddenfonds de noodzaak om in elk geval tot eind 2019 de formatie uit te breiden (in totaal 4 fte).

Voor de functie van regisseur zijn medewerkers van de provincies aangetrokken (2fte). Zij zullen vanaf 1 juli 2018 bij de uitvoeringsorganisatie gedetacheerd zijn. Voor de beheerwerkzaamheden moeten ten tijden van het schrijven van dit memo nog medewerkers worden geworven. Uitgegaan wordt van externe inhuur tot 1 januari 2019 en bezetting met eigen (gedetacheerde) medewerkers in 2019.

Voor zowel de regisseursfunctie als de functies in het kader van de beheerwerkzaamheden wordt uitgegaan van 100.000 euro per fte per jaar. De kosten voor regie komen in 2018 neer op 100.00 euro (2x 50.000). Voor de beheerwerkzaamheden vallen de kosten in 2018 hoger uit in verband met de verwachte externe inhuur. Op basis van ervaringscijfers met externe inhuur wordt gerekend op een benodigd budget van 125.000 euro tot eind 2018.

Voorgesteld wordt om deze extra kosten te dekken uit de algemene reserve.

Voorstel:
Conform onderstaande tabel het budget organisatiekosten in 2018 en 2019 te verhogen.

Exploitatie

Progr.	Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten						
1	Organisatiekosten	225.000	430.000			
	Totaal lasten	**225.000**	**430.000**	**0**	**0**	**0**
Baten						
	Onttrekking aan algemene reserve	225.000	430.000			
	Totaal baten	**225.000**	**430.000**	**0**	**0**	**0**

Reserves/voorzieningen/overlopende passiva

Progr.	Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten						
	Onttrekking aan algemene reserve	225.000	430.000			
	Totaal lasten	**225.000**	**430.000**	**0**	**0**	**0**
Baten						
	Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de Statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN 29 AUG. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
H.R. Heijmering
BEL/GRN

Doorkiesnummer (023) 514 4274
heijmeringh@noord-holland.nl

1 | 1

29 AUG. 2018
Verzenddatum

Kenmerk
594540/1107927

Uw kenmerk

Betreft: conceptwijzingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de conceptwijzingen begroting 2018 en 2019 van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.

Wij hebben kennis genomen van de beide conceptwijzigingen en bieden deze, ingevolge artikel 48 van de Wet gemeenschappelijke regelingen, op basis van bijgaande Statenvoordracht aan uw Staten aan ter bespreking. Wij adviseren Provinciale Staten om geen zienswijzen in te dienen betreffende beide conceptwijzigingen, omdat wij de aanleidingen, namelijk personele redenen en (tijdelijk) extra werkzaamheden als uitwerking van het door uw Staten vastgestelde Investeringskader Waddengebied 2016-2026, ondersteunen.

In de bijlage treft u aan de Statenvoordracht.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 28 augustus 2018

Onderwerp: conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Kenmerk: 1072963

Bijlage: ontwerpbesluit

1. Inleiding

Op grond van artikel 29 van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds worden Provinciale Staten van de drie deelnemende provincies in de gelegenheid gesteld zienswijzen kenbaar te maken over de conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019. Dit gebeurt zoveel mogelijk gelijktijdig in de drie betrokken Waddenprovincies. Vanuit bestuurlijk, beleidsmatig en financieel oogpunt is het van belang dat er aandacht is voor verbonden partijen waar de provincie een financiële en/of bestuurlijke relatie mee heeft.

Uw Staten hebben van het Dagelijks Bestuur van het Waddenfonds een aanbiedingsbrief ontvangen d.d. 9 juli 2018 met als bijlage de conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019 van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.
Wij hebben kennis genomen van beide documenten en bieden u deze nu aan voor het kenbaar maken van uw eventuele zienswijzen bij het Dagelijks Bestuur van het Waddenfonds.

2. Toelichting/aanleiding

De wijziging i.c. verhoging van de uitvoeringskosten houdt verband met tijdelijk extra personele inzet voor het Waddenfonds in 2018 en 2019. De begrotingspost voor uitvoeringskosten zal daardoor voor 2018 en 2019 toenemen tot respectievelijk 5,6% en 6,2 % van het jaarbudget. Dekking hiervan komt ten laste van de algemene reserve. Het Algemeen Bestuur Waddenfonds is d.d. 29 juni jl. hierover geïnformeerd. Vanuit de AB-leden is aangegeven dat overschrijding van de 5%-norm voor uitvoeringskosten alleen tijdelijk kan zijn en toelichting vraagt.
Belangrijke aanleiding vormt de door de Waddenprovincies voorgenomen versnelling in de uitvoering van het Waddenfonds. Diverse grotere investeringsprojecten staan daartoe op stapel. Dit vloeit voort uit het door uw Staten eind 2016 vastgestelde Investeringskader Waddengebied. Vanuit de provincies wordt inmiddels tempo gemaakt met de uitwerking. Van het Waddenfonds vraagt dit tijdelijk het bijschakelen van personeel teneinde de toenemende stroom aan grotere projectinitiatieven adequaat te beoordelen en af te handelen. Voor de periode van juli 2018 tot eind 2019 wordt hiervoor een viertal medewerkers extra ingezet. Het gaat om een tweetal voor beleidsmatig-inhoudelijke en een tweetal voor subsidie technische advisering en verwerking. Hiermee is op jaarbasis een bedrag gemoeid van € 400.000,--.

De verwachting is dat komend voorjaar bij de (ontwerp)begroting 2020 en de meerjarenraming van het Waddenfonds een prognose gegeven kan worden over het verloop van de formatieomvang en van de organisatiekosten. Het ligt voor de hand aansluiting te zoeken bij het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer en de Noordelijke Rekenkamer 'Het Waddenfonds gemonitord' (Aanbeveling 5 op blz. 11). Daarin bevelen de rekenkamers aan niet te maximeren op een percentage maar om een taken-middelendiscussie leidend te laten zijn. Wij hebben al eerder laten weten deze aanbeveling over te nemen.

3. Indienen van een zienswijze
Provinciale Staten hebben als deelnemer in de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds een kaderstellende en toezichthoudende rol. Vanuit die verantwoordelijkheid kunnen de Staten zienswijzen kenbaar maken aan het Dagelijks Bestuur van het Waddenfonds. Het Dagelijks Bestuur voegt de commentaren, waarin deze zienswijzen zijn vervat, bij de conceptwijzingen begroting 2018 en 2019, zoals deze aan het Algemeen Bestuur van het Waddenfonds worden aangeboden. Het Algemeen Bestuur stelt beide documenten vast in haar vergadering d.d. 23 november aanstaande. Wij adviseren uw Staten geen zienswijze in te dienen.

4. Financiering en communicatie
De begroting van het Waddenfonds staat geheel los van de begroting van de provincie Noord-Holland en heeft hier ook geen invloed op. De provincie brengt ook geen eigen middelen in. De gelden van het Waddenfonds worden door het Rijk in jaarlijkse tranches via het Provinciefonds aan het openbaar lichaam Waddenfonds overgeheveld.

De provincie heeft wel een eigen Uitvoeringsregeling voor de cofinanciering van Waddenfondsprojecten (GS besluit 18 februari 2014/kenmerk 314425-314435), maar financieel gezien staat deze regeling los van de begroting van het Waddenfonds. De doelstellingen van de uitvoeringsregeling ‘Cofinanciering Waddenfonds Noord-Holland 2014’ zijn gekoppeld aan de doelstellingen en criteria van de subsidieverordening en het Uitvoeringskader Waddenfonds 2017-2026. De provincie Noord-Holland kan subsidie verstrekken voor activiteiten die passen binnen het Uitvoeringsplan van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, die wordt uitgevoerd binnen het Noord-Hollands Waddengebied.

5. Proces en procedure
Na het vaststellen van dit besluit wordt het Dagelijks Bestuur van het Waddenfonds op de hoogte gesteld.

6. Voorstel
Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 53-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 28 augustus 2018;

gelet op artikel 29 van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds;

besluiten:

Geen gebruik te maken van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen bij het Dagelijks Bestuur van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, betreffende de conceptwijzigingen begroting 2018 en 2019.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d **08-10-2018**
Commissie
Datum commissievergadering **24-9-2018**

Onderwerp: **Voordracht zienswijzen op de Wijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds**

Uw contactpersoon
E. Krijgsman
AD/STG

Doorkiesnummer +31235143288
krijgsmane@noord-holland.nl

26 september 2018

De commissie adviseert:

De voordracht als hamerstuk te agenderen voor de PS vergadering van 8 oktober 2018.

Uittreksel concept-verslag commissie NLWM 24-09-2018:

6b. Voordracht Wijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds
De **voorzitter** licht het agendapunt toe en geeft het in bespreking. De technische vraag van de SP is beantwoord.

COMMISSIEBEHANDELING
De heer **Bouberg Wilson** (ONH), mevrouw **De Groot** (SP) en mevrouw **De Meij** (50PLUS) geven aan dat de voordracht voor hen een hamerstuk is.

Mevrouw **Koning** (CDA) kan instemmen met de begrotingswijziging en wenst de zieke medewerkers beterschap. Ze is blij dat er extra personeel wordt aangetrokken voor het uitwerken van het investeringskader. De voordracht is een hamerstuk.

De heer **Rook** (D66) sluit zich aan bij de beterschapswensen en kan instemmen met deze zienswijze.

De heer **Voskuil** (PvdA) sluit zich aan bij de beterschapswensen en ziet de voordracht als hamerstuk.

De **voorzitter** concludeert dat de *Voordracht Wijzigingen begroting 2018 en 2019 Waddenfonds* als hamerstuk wordt doorgeleid naar PS van 9 juli 2018.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN 19 JULI 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr J. Kobes
CZ

Telefoonnummer +31235143698
kobesj@noord-holland.nl

Betreft: zienswijze op de resultaatbestemming 2017 van de OFGV

Verzenddatum

19 JULI 2018

Kenmerk 1098466-1101215

Uw kenmerk

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de zienswijze op de resultaatbestemming 2017 van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV).

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris R.M. Bergkamp

voorzitter J.W. Remkes

4 bijlage(n)

1.Afschriftbrief verzoek om zienswijzen jaarrekeningresultaat 2017 OFGV dd. 29 juni 2018
2 Vastgestelde jaarverslag OFGV
3. Controleverklaring accountant jaarrekening 2017
4.Statenvoordracht met de zienswijze de resultaatbestemming 2017 van de OFGV.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Het college van Gedeputeerde Staten
van de provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD HAARLEM

Verzenddatum	**Bijlagen**	**Kenmerk**
29 JUN 2018	3	2018 OFGV ms25

Onderwerp:
Afschriftbrief verzoek om zienswijzen jaarrekeningresultaat 2017 OFGV

Geachte college,

Hierbij ontvangt u ter informatie in afschrift de brief die heden is gestuurd aan alle raden en Staten van de deelnemers aan de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV). Bij deze brief ontvangen de raden en Staten het vastgestelde jaarverslag 2017 van de OFGV met een goedkeurende controleverklaring van de accountant.
Tevens worden de raden en Staten in de gelegenheid gesteld zienswijzen in te dienen op een voorstel om het positieve resultaat van 2017 te bestemmen.

Hoogachtend,

dhr. J.A. Fackeldey
Voorzitter Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

Deze brief is automatisch aangemaakt en daarom niet ondertekend

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Provinciale Staten van de
provincie Noord-Holland
Postbus 123
2000 MD HAARLEM

Verzenddatum	Bijlagen	Kenmerk
29 JUN 2018	2	2018 OFGV mdu03

Onderwerp:
Jaarstukken 2017 en bestemming jaarrekeningresultaat 2017 OFGV

Geachte heer, mevrouw,

Conform artikel 25 lid 2 van de Gemeenschappelijke Regeling ontvangt u hierbij ter kennisneming de door het Algemeen Bestuur van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) vastgestelde Jaarstukken 2017. Deze is voorzien van goedkeurende controleverklaring.

Jaarverslag 2017
De doelstelling voor 2017 voor de OFGV was het naar tevredenheid van zowel de deelnemende partijen als de bedrijven verlenen van vergunningen en het beoordelen van meldingen. Deze hadden vooral betrekking op het behandelen en afronden van vergunningaanvragen binnen de wettelijk gestelde termijnen. De afspraken met de deelnemers zijn nagekomen en/of uitgevoerd. Het merendeel van de procedures is binnen de wettelijke termijn afgehandeld. Als er buiten de termijn is beschikt, is dit gebeurd na overleg met het bevoegd gezag. De integrale advisering is naar tevredenheid van de partners uitgevoerd. In onze contacten met de partners merken we met grote regelmaat dat het verstrekken van gevraagd en ongevraagd advies op basis van onze kennis en kunde wordt gewaardeerd. In 2017 zijn alle afgesproken controles uitgevoerd. Daar waar een controle tot een aanvullende themacontrole, hercontrole of handhaving leidde, is dit adequaat opgepakt. Er is ook actief gestuurd op de afhandeling van klachten binnen een termijn van 5 werkdagen.

Jaarrekening 2017
De jaarrekening bevat de financiële verantwoording over 2017. De verantwoording toont een positief resultaat van € 106.459,- op de reguliere bedrijfsvoering, € 73.752,- op de directe productiekosten en € 548.934,- op de extra opbrengsten en subsidies. De opbouw van elk post is op de volgende pagina toegelicht.
Het resultaat is niet gewijzigd ten opzichte van de voorspelling vóór accountantscontrole. De accountantscontrole heeft geleid tot het verschuiven van enkele posten op de balans, waaronder de voorziening oninbare vorderingen. Daarnaast zijn de cijfers in het overzicht van baten en lasten aangepast voor vergelijkingsdoeleinden.

Botter 14-15 | Postbus 2341 | 8203 AH Lelystad | (088) 6333 000 | info@ofgv.nl | www.ofgv.nl
Bank Nederlandse Gemeenten 28.51.56.152 | IBAN: NL62BNGH0285156152 | BTW nr.: NL.85.17.98.615.B01 | KvK: 55.64.18.57

1a. Op de reguliere lasten is een positief resultaat behaald van € 106.459.
Omdat de loonkosten van de, in het kader van de subsidies gemaakte uren door eigen personeel, ondergebracht zijn bij de subsidielasten is er in 2017 incidentele ruimte in het salarisbudget. Op diverse budgetten is bespaard door strakke contractonderhandelingen en het slimmer organiseren van de uitvoering. Het budget voor onvoorzien is deels aangewend voor de onvoorzien uitgaven.

De voorziening oninbare vorderingen is gevormd voor de openstaande vorderingen aan de provincie Flevoland die in op de balansdatum in dispuut waren. De hoogte van de voorziening is gelijk aan de gemaakte kosten die verband houden met het terugtrekken van taken door de provincie Flevoland. Het dispuut gaat in totaal om het bedrag van € 145.621. Deels ad € 118.392 is als voorziening op de vordering op openbare lichamen en deels ad € 27.229 is onder de lasten van onvoorzien gebracht omdat het om de door de provincie Flevoland betaalde factuur gaat die onderdeel van dispuut uitmaakt en terugbetaald moet worden.

Verschillenanalyse lasten	2017	Korte toelichting
Lagere lonen en sociale lasten	205.567	Incidentele ruimte in het salarisbudget omdat de loonkosten van in het kader van de subsidies gemaakte uren door eigen personeel ondergebracht zijn bij de subsidielasten.
Lagere flexibele schil personeel	75.536	Incidentele ruimte in het salarisbuget is aangewend voor de inzet van de flexibele schil bij controles en juiste en volledige dossiers.
Hogere opleidingskosten	-144.877	De hogere opleidingskosten worden gedekt door hogere inkomsten opleidingscentrum.
Lagere afschrijvingen	40.097	De OFGV vervangt de activa alleen wanneer daar noodzaak voor is en niet wanneer de activa boekhoudkundig is afgeschreven. Daardoor lagere afschrijvingen in 2017.
Lagere huur en services	19.860	Lagere huurkosten door eenmalige huurkorting die is aangewend voor de overige huisvestingskosten.
Hogere overige huisvestingskosten	-8.427	
Lagere ICT kosten	10.584	Besparing op ICT kosten door contractonderhandeling.
Lagere wagenpark	14.783	Structurele besparing op leasevoertuigen.
Hogere dotatie voorziening oninbare vorderingen	-118.392	De vorderingen aan de provincie Flevoland zijn in dispuut. Deze worden niet aan de OFGV betaald.
Lagere onvoorzien	6.452	Onvoorzien is aangewend voor de evaluatie OFGV en de inhuur voor vervanging van medewerker die na vakantie in Turkije een uitreisverbod kreeg en dus door overmacht 6 maanden langer afwezig is geweest. De door de provincie Flevoland betaalde factuur die onderdeel van dispuut uitmaakt en moet worden terugbetaald is onder de lasten van onvoorzien gebracht.
Lagere overige lagere lasten	5.276	Overige onderschrijdingen van budgetten.
Totaal	€ 106.459	Verschil ten opzichte van de begroting

1b. Op de directe productiekosten is een positief resultaat behaald van € 73.752.
De legesopbrengsten vielen in 2017 lager uit dan geraamd. Daartegenover staat dat ook de kosten op beheer grondwatermeetnet lager zijn uitgevallen. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een positief resultaat op de directe productiekosten.

Verschillenanalyse lasten	2017	Korte toelichting
Lagere directe productiekosten	73.752	Besparing op directe productiekosten door lagere legesopbrengsten en lagere kosten voor beheer grondwatermeetnet.
Totaal	€ 73.752	Verschil ten opzichte van de begroting

1c. Met extra baten is een positief resultaat behaald van € 548.934.
De hogere opbrengsten bestaan uit de volgende onderdelen:
- detacheringsinkomsten;
- opleidingen georganiseerd voor de anderen;
- meerwerk opdrachten voor de partners;
- de niet aangewende subsidies in 2016 die naar 2017 zijn doorgeschoven en alsnog zijn toegekend. Dat gaat om de subsidies voor de bestuurlijke strafbeschikking milieu (BSBm), Omgevingsveiligheid en Energiebesparing;

- voordelige afwikkelingsverschillen.

De OFGV zet in op extra inkomsten om daarmee de bezuinigingstaakstelling te dekken. De opbrengsten overschrijden de taakstelling van € 192.991 ruimschoots.

Verschillenanalyse baten	2017	Korte toelichting
Hogere omzet opleidingscentrum	228.526	Het opleidingscentrum verzorgt opleidingen voor eigen medewerkers, maar ook voor partners, andere omgevingsdiensten en overheden.
Overige hogere baten	513.399	Inkomsten uit detacheringen, extra opdrachten van de partners, subsidies en voordelige afwikkelingsverschillen.
Lager ingevulde taakstelling	-192.991	De DB beslissing om de taakstelling niet structureel in te vullen, maar deze te behalen door hogere inkomsten.
Totaal	**€ 548.934**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

Voorstel resultaatbestemming

Conform artikel 25 lid 5 en 6 van de Gemeenschappelijke Regeling, artikel 11 van de Financiële Verordening en artikel 6.2 van de Nota Weerstandsvermogen stellen wij voor het jaarrekeningresultaat over 2017 ad € 729.145,- onder voorbehoud van zienswijzen als volgt te bestemmen:

a) Het deel van het resultaat wat behaald is door de reguliere bedrijfsvoering ad € 62.459,- terug te betalen aan de partners;
b) Het deel van het resultaat wat behaald is door de reguliere bedrijfsvoering ad € 44.000,- te doteren aan de Algemene Reserve;
c) Het deel van het resultaat wat behaald is door de directe productiekosten ad € 71.126,- terug te betalen aan desbetreffende partners;
d) Het deel van het resultaat wat behaald is door de directe productiekosten van de provincie Flevoland ad € 2.626.- te verrekenen met een openstaande rekening bij de provincie uit 2017 (conform afspraak met Flevoland);
e) Het deel van het resultaat wat behaald is met extra opbrengsten en subsidies ad € 548.934,- te doteren aan de Bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling.

De doelreserve frictiekosten loopt tot en met het begrotingsjaar 2017. Voorgesteld wordt het resterende saldo van € 13.170 met de resultaatbestemming 2017 terug te betalen aan de partners.

De verdeling van de terugbetaling over de partners is als volgt:

Deelnemer	Directe productie kosten	% in 2017	Resterend resultaat	Resterend frictiekosten	Totaal terugbetaling
Almere	€ -	9,11%	€ 5.688	€ 1.199	€ 6.887
Lelystad		12,27%	€ 7.664	€ 1.616	€ 9.280
Zeewolde		6,34%	€ 3.957	€ 834	€ 4.792
Flevoland	€ 58.058	32,45%	€ 20.269	€ 4.274	€ 82.601
Urk		2,48%	€ 1.548	€ 326	€ 1.874
Dronten		6,62%	€ 4.137	€ 872	€ 5.010
Noordoostpolder		7,25%	€ 4.527	€ 955	€ 5.482
Noord Holland	€ 1.484	4,60%	€ 2.872	€ 606	€ 4.962
Gooise Meren	€ 11.584	6,73%	€ 4.202	€ 886	€ 16.672
Hilversum		2,00%	€ 1.251	€ 264	€ 1.515
Weesp		3,42%	€ 2.139	€ 451	€ 2.590
Huizen		2,05%	€ 1.283	€ 271	€ 1.553
Wijdemeren		3,34%	€ 2.085	€ 440	€ 2.525
Blaricum		0,54%	€ 334	€ 71	€ 405
Laren		0,80%	€ 502	€ 106	€ 607
Totaal	€ 71.126	100%	€ 62.459	€ 13.170	€ 146.755

Wij verzoeken u uiterlijk 1 oktober 2018 uw zienswijzen kenbaar te maken inzake deze resultaatbestemming. Het Algemeen Bestuur stelt de definitieve resultaatbestemming zo spoedig mogelijk na deze datum vast.

Een afschrift van deze brief is gezonden aan uw college.

BIJLAGEN:
- Jaarstukken 2017
- Accountantsverklaring

Hoogachtend,

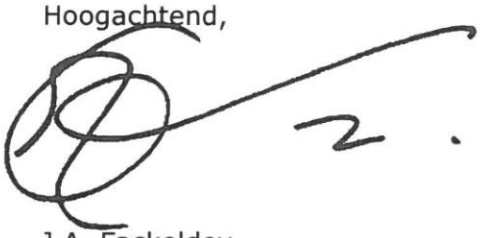

J.A. Fackeldey
voorzitter Bestuur Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

OMGEVINGSDIENST

FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Jaarstukken 2017

Colofon

Auteur: **Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek**
Botter 14-15
Postbus 2341
8203 AH LELYSTAD
T. 088-6333 000
E. info@ofgv.nl
W. www.ofgv.nl

Opdracht: Jaarstukken OFGV 2017

Versie: Definitief
Datum: 5 juni 2018

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

Inhoudsopgave

Voorwoord 4
A. Jaarverslag 2017 6
A.1. Programmaverantwoording 2017 milieu en leefomgeving 6
A.1.1. Doelstellingen 6
A.1.2. Activiteiten 7
A.1.3. Baten en lasten 12
A.1.4. Algemene dekkingsmiddelen 14
A.1.5. Bedrag heffing vennotschapbelasting 14
A.1.6. Onvoorzien 15
A.2. Paragrafen 16
A.2.1. Lokale heffingen 16
A.2.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 16
A.2.3. Onderhoud kapitaalgoederen 21
A.2.4. Financiering 21
A.2.5. Bedrijfsvoering 22
A.2.6. Verbonden partijen 23
A.2.7. Grondbeleid 23
A.2.8. Rechtmatigheid 23
B. Jaarrekening 2017 24
B.1. Balans per 31 december 24
B.2. Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar 25
B.3. Toelichtingen 27
B.3.1. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 27
B.3.2. Toelichting op de balans per 31 december 2017 28
B.3.3. Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over 201735
B.3.4. WNT 40
B.3.5. Analyse begrotingscriterium 42
B.3.6. Overzicht van incidentele baten en lasten 43
B.4. Overige gegevens 44
B.4.1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant 44

Voorwoord

Leeswijzer
Voor u liggen de jaarstukken 2017 van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV). De jaarstukken zijn ingericht conform het Besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV) en de financiële verordening van de OFGV. Dit betekent dat de opzet van de jaarstukken aansluit op de programmabegroting 2017.

Jaarverslag en jaarrekening
In het jaarverslag wordt door de OFGV integraal verantwoording afgelegd over wat er in 2017 is gedaan, wat er is bereikt (doelen en prestaties) en wat dat heeft gekost. Ook wordt ingegaan op de risico's en het weerstandsvermogen. De jaarrekening bevat de balans, het overzicht baten en lasten en de toelichtingen.

Taakuitvoering
In 2017 is wederom ruim binnen de begroting en de opgedragen taakstelling de totale productie gehaald.

Een nieuwe taak in 2017 was de zogenaamde EED-taak. De OFGV beoordeelde energiebesparingsrapporten van bedrijven die onder deze richtlijn vallen. Alle deelnemende partijen (m.u.v. de gemeente Hilversum) hebben deze taak bij de OFGV belegd. Dit gaf een extra impuls aan de totale energiebesparingstaak die de OFGV voor de deelnemers uitvoert. De werkzaamheden voortkomende uit de EED zijn inmiddels omvangrijk. Veel OFGVers zijn (opnieuw) opgeleid om deze taak volgens de nieuwste inzichten uit te voeren. Gelet op de duurzaamheidsambities van veel partners blijft energiebesparing ook voor de komende jaren belangrijk. Hoe de financiering in de toekomst plaatsvindt, moet nader worden besproken. Gemeenten zijn voor de uitvoering van deze taak extra gecompenseerd door het Rijk.

Zoals verwacht is in 2017 ook de asbesttaak verder gegroeid. Steeds meer deelnemende partijen leggen (delen van) deze taak bij de OFGV. Met de verplichte sanering van asbestdaken in 2024 in het vooruitzicht biedt dit een mooie gelegenheid om de taken daarop te uniformeren en waar nodig te intensiveren. De OFGV blijft investeren in het opleiden van medewerkers op dit taakveld en het optimaliseren van de taakuitvoering. Met de krappe arbeidsmarkt is de eigen opleiding van trainees een succesvolle aanpak. Hierdoor verwachten we ook in de komende jaren de stijging van het werk op dit taakgebied aan te kunnen.

De taakstelling (1% elke eerste 5 jaar en geen prijs- en loonindexatie) is in 2017 wederom gehaald door het binnenhalen van extra inkomsten. Zo zijn er voor de uitvoering van werkzaamheden op het gebied van energiebesparing en externe (omgevings) veiligheid subsidies ontvangen. Ook het werven van extra opdrachten is in 2017 succesvol gebleken. Extra werk is onder andere verricht bij een calamiteit, inspecties van vetvangputten, diverse bodemwerkzaamheden, geluidcontroles, asbesttaken en een nieuwe energiebesparingstaak. Het is goed om te zien dat de deelnemers de OFGV weten te vinden als het gaat om uitvoerende taken in de fysieke leefomgeving.

De kosten voor het opleiden van OFGV-personeel zijn in 2017 relatief goedkoper geworden. Door het aanbieden van opleidingen aan medewerkers van gemeenten en andere omgevingsdiensten worden de organisatiekosten van de opleidingen voor eigen medewerkers over meerdere partijen verdeeld. Hierdoor zijn de opleidingskosten voor OFGV personeel

lager.

Kostprijssystematiek (KPS)
Voor de bedrijfsvoering was het vaststellen van de kostprijssystematiek (KPS) de belangrijkste gebeurtenis in 2017. Er is hard gewerkt aan het model, de onderbouwing en aan het draagvlak voor deze nieuwe wijze van kostenverdeling over de deelnemers. Door de KPS komt er vanaf 2018 een directere relatie tussen de taken die voor een deelnemer worden uitgevoerd en de bijdragen die daarvoor worden betaald. Om de overgang vanaf de lumpsum financiering te vergemakkelijken heeft het AB in 2017 besloten de overgang over twee jaar te mitigeren. Het AB geeft hiermee het signaal af dat de collectiviteit in deze gemeenschappelijke regeling werkt. De OFGV is van alle deelnemers. Van de voordelen profiteert iedereen en de lasten dragen we samen. Een mooi signaal van vertrouwen.

Lelystad, 20 juni 2018

De Voorzitter De Secretaris

A. Jaarverslag 2017

A.1. Programmaverantwoording 2017 milieu en leefomgeving

A.1.1. Doelstellingen

Vergunningverlening
De doelstelling voor 2017 voor de OFGV was het naar tevredenheid van zowel de deelnemende partijen als de bedrijven verlenen van vergunningen en het beoordelen van meldingen. Deze doelstellingen die zijn opgenomen in de diverse uitvoeringsprogramma's zijn gerealiseerd. Deze hadden vooral betrekking op het behandelen en afronden van vergunningaanvragen binnen de wettelijk gestelde termijnen. De afspraken met de deelnemers zijn nagekomen en/of uitgevoerd.

Waar dat mogelijk was zijn strategie en afstemming op ruimtelijke mogelijkheden/ambities van de partners meegenomen in de vergunningen. Het merendeel van de procedures is binnen de wettelijke termijn afgehandeld. Als er buiten de termijn is beschikt, is dit gebeurd na overleg met het bevoegd gezag.

Expertise
De OFGV streeft ernaar om adequaat en kwalitatief advies te verstrekken aan de deelnemers over het ontwikkelen, inrichten en beheren van een duurzame leefomgeving en de juridische kwaliteit van de producten.

In 2017 is op diverse thema's zoals bodem, geluid en water verder gewerkt aan de inhoudelijke verbetering en de kwaliteit van adviezen. Er is nog meer ingezet op juridische advisering waardoor de kwaliteit van deze producten beter is geborgd. De integrale advisering is naar tevredenheid van de deelnemende partijen uitgevoerd.

Toezicht en Handhaving
De inzet van de OFGV is gericht op een zodanige naleving van wet- en regelgeving, dat de kwaliteit van de leefomgeving (veiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid) wordt bevorderd. De OFGV streeft ernaar alle controles die zijn afgesproken in de uitvoeringsprogramma's uit te voeren en klachten af te handelen binnen de afgesproken termijn.

In 2017 zijn alle afgesproken controles uitgevoerd. Daar waar een controle tot een aanvullende themacontrole, hercontrole of handhaving leidde, is dit adequaat opgepakt. Er is ook actief gestuurd op de afhandeling van klachten binnen een termijn van 5 werkdagen. De piket- en calamiteitendienst verloopt daarnaast goed. De inzet van de OFGV bij calamiteiten is afgestemd met de deelnemende partijen, de politie en de omgevingsdienst NZKG. Met de politie en het Openbaar Ministerie zijn maandelijks casusoverleggen gehouden. Doel hiervan is een goede afstemming en borging tussen bestuursrechtelijke en strafrechtelijke handhaving.

A.1.2. Activiteiten

A.1.2.1 Vergunningverlening en expertise

Vergunningen en meldingen
In 2017 is voor vergunningverlening het aantal meldingen en vergunningen over de hele linie gelijk gebleven dan wel (sterk) gestegen.

Het aantal meldingen Activiteitenbesluit, het aantal vergunningen en het aantal kennisgevingen bleven in 2017 nagenoeg gelijk aan het aantal in 2016. Andere vergunningproducten zijn echter gestegen. Het aantal meldingen lozingen buiten inrichtingen, de beoordeling van diverse rapportages en meldingen en vergunningen voor ontgrondingen laten een kleine tot middelmatige stijging zien. Er zijn ook producten die sterk zijn gestegen. Zo is het aantal maatwerkbesluiten toegenomen met 100% en de milieu-adviezen over BRIKS-aspecten zelfs met 150%.

Ook de taken met betrekking tot asbest namen sterk toe. Zo is het aantal adviezen van 33 in 2016 verzesvoudigd naar 199 in 2017 en steeg het aantal meldingen van 18 in 2016 naar 48 in 2017. Deze stijgingen hebben te maken met de groei van de economie en start van nieuwe bedrijven/activiteiten.

Een aantal deelnemende partijen heeft in 2017 de asbesttaak bij de OFGV neergelegd. De inrichting van deze relatief nieuwe taak heeft vorm gekregen. De gestelde termijnen worden op dit gebied dan ook nagenoeg altijd behaald.

De OFGV toetst op het actueel houden van milieuvergunningen en past deze waar nodig aan. Dit jaar lag de focus op ziekenhuizen. Door wijzigingen in de wetgeving waren sommige ziekenhuizen mogelijk niet meer vergunningplichtig. De OFGV heeft 11 ziekenhuizen in het werkgebied getoetst op vergunningplicht. Uit de toetsing blijkt dat de vergunning van deze ziekenhuizen kan komen te vervallen. Dit betekent dat deze ziekenhuizen onder het Activiteitenbesluit komen te vallen. Hier geldt alleen een meldplicht. Daarnaast is onderzocht of voor deze ziekenhuizen maatwerk nodig is op het gebied van geluid, afvalwater en de opslag van gevaarlijke stoffen. Voor de aspecten geluid en gevaarlijk afval moet voor één ziekenhuis een maatwerkbesluit worden genomen.

Eind 2016 is de aanvraag voor de omgevingsvergunning voor het Windpark Zeewolde ingediend. Omdat hier sprake is van een Rijksinpassingsplan is de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO) leidend in deze zaak. De gemeente Zeewolde is het bevoegde gezag. In 2017 heeft de OFGV de gemeente Zeewolde geadviseerd over het milieudeel van de aanvraag.

In 2017 is het Activiteitenbesluit aangepast. Hierdoor moeten glastuinbouwbedrijven in 2018 voldoen aan de wettelijke zuiveringsplicht van afvalwater. Deze bedrijven hebben zich verenigd en de OFGV verzocht om door middel van maatwerkvoorschriften uitstel te krijgen voor de zuiveringsplicht. De OFGV werkt hierbij samen met de gemeente Almere en het waterschap Zuiderzeeland. Resultaat hiervan is dat de maatwerkvoorschriften kunnen worden verleend.

In 2017 is in het werkgebied van de OFGV een stijging te zien in het aantal gesloten bodemenergiesystemen en meldingen lozen buiten inrichtingen. Lozingen komen vooral voor

bij het aanleggen van de fundering, het bouwen van kelders, het aanleggen en/of herstellen van de riolering, huisaansluitingen en het gereed maken van grond voor bouw. Doordat de economie aantrekt worden meer woningen gebouwd. Het bouwen van nieuwe woningen, vooral in duurzame wijken waarbij gasaansluitingen niet de norm zijn, geeft aanleiding voor het aanleggen van gesloten bodemenergiesystemen. Woningen moeten steeds meer aan bepaalde energie eisen voldoen. Een methode om ervoor te zorgen dat een woning het energielabel A krijgt, is het aanleggen van een gesloten bodemenergiesysteem. Hiervoor kan subsidie worden aangevraagd waardoor geld wordt bespaard. Dit kan de stijging van het aantal meldingen verklaren.

De OFGV levert waar mogelijk maatwerk. Bedrijven die onder algemene regels vallen worden waar mogelijk toch van specifieke voorschriften voorzien. Vergunningverleners van de OFGV zijn getraind op het geven van professioneel advies. Zo hebben zij in 2017 opleidingen/trainingen gevolgd op de gebieden externe veiligheid, energie en duurzaamheid, warmte-koude opslag, brandveiligheid en asbest. Hierdoor kunnen zij bedrijven goed adviseren en voldoet de OFGV aan de gestelde kwaliteitscriteria.

Expertise
Voor de provincie Noord-Holland zijn de bodemtaken geborgd in de organisatie. Naast het opbouwen van inhoudelijke dossierkennis, met een accent op het beschikken van spoedlocaties, is er ook ruime aandacht geweest voor het inrichten van de processen. Zo is een koppeling gemaakt met het Bodemloket. Hierdoor wordt bodeminformatie automatisch geactualiseerd.

De vraag naar bodeminformatie is in 2017 wederom gestegen. Zo zijn er door de OFGV 328 bodeminformatie verzoeken afgehandeld. In 2016 waren dat er nog 152. Verder neemt het aantal spoedlocaties gestaag af. In 2016 werd gestart met 47 locaties. Inmiddels is het aantal locaties teruggebracht naar 30.

Rijkswaterstaat verbreedt de rijkswegen A9, A10, A1 en A6 tussen Schiphol, Amsterdam en Almere buiten. Het doel hiervan is een snellere doorstroming en minder files. De OFGV draagt op verschillende gebieden bij aan dit omvangrijke project. Denk dan aan grondverzet en enkele bodemsaneringen. Daarnaast is de OFGV betrokken bij onvoorziene omstandigheden en calamiteiten op het gebied van bodem en grondverzet. Zo heeft de OFGV ondersteuning geboden bij een calamiteit waarbij een hydrauliekslang losraakte van een kraan waardoor verontreiniging terecht kwam in de bodem.

Het traject Hollandse Brug tot aan de Havendreef is nagenoeg afgerond. Het traject Havendreef tot Almere-Buiten-Oost, met de aansluiting naar Rijksweg A27 wordt tot 2022 uitgevoerd.

Diverse gemeenten zijn ondersteund bij vraagstukken op het gebied van het overschrijden van geluidsnormen bij woningen (bouw) en bij evenementen (beleid). Er zijn in 2017 ruim 92 geluidadviezen op bouwaanvragen verleend. In 2017 zijn in totaal 670 adviezen aan de deelnemende partijen verstrekt. De adviezen variëren van de inpassing en veiligheid van windturbines tot hydrologisch advies over grondwater en de bescherming van het drinkwater.

De inzet op juridische ondersteuning is in 2017 vergroot. In totaal is 163 keer een voornemen tot last onder dwangsom verstuurd. In vergelijking tot 130 in 2016. De oorzaak hiervan is dat door middel van risicogestuurd toezicht vaker wordt gecontroleerd bij

risicovolle bedrijven. Het daadwerkelijke aantal opgelegde last onder dwangsom is in vergelijking met 2016 gedaald. Het ging van 67% in 2016 naar 48% in 2017. Toezichthouders voeren meer overleg met bedrijven waardoor deze de gemaakte overtredingen eerder ongedaan maken.

Het aantal ingediende zienswijzen is echter gestegen van 39 in 2016 naar 57 in 2017. Het aantal bezwaarzaken is verdubbeld van 18 in 2016 naar 36 in 2017. De bedrijven die bezwaar maken zijn vaak bedrijven die al zienswijzen hebben ingediend. Over het algemeen zijn dit de complexere bestuurlijk gevoelige bedrijven die zelf juridisch advies inwinnen. In 2017 is bij bezwaarzaken de OFGV grotendeels in het gelijk gesteld. Dit leidt ertoe dat minder bedrijven in beroep gaan. Het aantal beroepszaken en hoger beroepszaken is gedaald van 11 in 2016 naar 9 in 2017.

In 2017 is de inzet van het instrument bestuursdwang gestegen naar 9 gevallen. In 2016 is er helemaal geen bestuursdwang opgelegd. In 2015 is dit wel 3 keer gebeurd. Bestuursdwang wordt alleen ingezet wanneer er een gevaarlijke situatie is ontstaan en het bedrijf zelf geen maatregelen neemt. De situatie wordt dan opgelost door het bevoegd gezag, op kosten van het bedrijf. De stijging kan worden verklaard doordat toezichthouders van de OFGV steeds meer kennis hebben over gevaarlijke stoffen en gevaarlijke situaties. Dit komt mede door training, opleiden vanuit het Kenniscentrum OFGV en een grotere aandacht voor asbest. Van de 9 bestuursdwangzaken ging het in 3 gevallen om een asbestsanering.

Voor een aantal gemeenten in Flevoland verliest de bestaande bodemkwaliteitskaart (BKK) haar geldigheid binnen een bepaalde termijn. Zonder geldige BKK valt al het grondverzet onder het generiek landelijk beleid. Dit betekent dat voor iedere partij grond een keuring moet plaatsvinden. Het is daarom van belang dat zo spoedig mogelijk een nieuwe BKK wordt opgesteld. De gemeenten in Flevoland en de provincie Flevoland stellen gezamenlijk een nieuwe provinciebrede bodemkwaliteitskaart op. De OFGV vervult hierbij de rol van projectleider. Daarnaast ondersteund de OFGV bij het opstellen van collegevoorstellen en wordt technisch inhoudelijk advies gegeven. In 2017 zijn offertes opgevraagd voor het opstellen van de nieuwe BKK en inmiddels is de opdracht verleend.

In 2016 heeft het Kenniscentrum OFGV 766 cursisten opgeleid. Er zijn drie regionale netwerkdagen georganiseerd, namelijk de Handhaverdag, Bodemdag en de Asbestdag. De meerwaarde van deze netwerkdagen is dat er onderling kennis wordt uitgewisseld. Daardoor ontstaan nieuwe inzichten voor de uitvoering van het werk. Zowel de bodemdag als de asbestdag trok landelijk deelnemers aan.

Met het oog op regionale samenwerking en kennisvergroting is het cursusaanbod van het Kenniscentrum steeds meer vraaggericht. Het op maat gemaakte cursusprogramma wordt niet alleen bij de OFGV aangeboden, maar ook bij andere omgevingsdiensten.

In het kader van het project “gildeleren” is een blauwdruk voor intern opleiden voor omgevingsdiensten ontwikkeld. Dit vanuit het gedachtegoed van leren in de praktijk. De vakopleiding Omgevingskunde (leren in de praktijk volgens de gildesystematiek) wordt nu ontwikkeld voor het team Toezicht en Handhaving van de OFGV. De hele opleiding wordt ontwikkeld in een samenwerkingsverband van Omgevingsdienst.nl (ODNL) en zes omgevingsdiensten. Bij de OFGV loopt een pilot met trainees/nieuwe medewerkers en praktijkbegeleiders. De vakopleiding, met bijbehorend praktijkexamen, is in eerste instantie op niveau 4 MBO gericht (onafhankelijk gevalideerd op NLQF Nederlands

kwalificatieraamwerk). In een latere fase vindt doorontwikkeling plaats naar niveau 5 en 6 (AD, HBO). In januari 2018 heeft de Programmaraad Deskundigheid van Omgevingsdienst.nl zijn feedback gegeven op de opgestelde eindtermen en competenties en vervolgens goedkeuring gegeven. Op dit moment wordt de laatste hand gelegd aan de eindtermen en het praktijkexamen. Het doel is van dit project is om omgevingsdiensten handvatten te geven voor het intern opleiden van mensen en om hier een onafhankelijke waarde-erkenning aan te verbinden die de omgevingsdiensten overstijgt.

In 2017 heeft een projectgroep zich beziggehouden met het project energiebesparing bij bedrijven. Het gaat daarbij om bedrijven die verplicht zijn om energiebesparingsmaatregelen door te voeren. De wet verplicht grote ondernemingen om eens in de vier jaar een energie-audit uit te voeren. De OFGV verzorgt de beoordelingen van deze audits. In totaal heeft de OFGV 107 energie-audits beoordeeld in 2017. Vanwege de complexiteit van de regelgeving heeft de OFGV in 2017 vooral aandacht besteed aan het begeleiden van bedrijven bij het opstellen van een audit.

In het kader van het project ‘Impuls Omgevingsveiligheid’ en het deelproject ‘Register Risicosituaties Gevaarlijke Stoffen (RRGS)’ zijn in het werkgebied van de OFGV de propaantanks en LPG tankstations gecontroleerd en geactualiseerd in het RRGS. Na autorisatie door de OFGV worden deze risicobronnen weergegeven op de provinciale risicokaart (www.risicokaart.nl). Er geldt een verplichting om het RRGS regelmatig (maar in ieder geval 1 maal per 5 jaar) te actualiseren.

De OFGV heeft zich in 2017 voorbereid op de komst van de Omgevingswet (2021). De OFGV neemt in zowel Flevoland als de Gooi en Vechtstreek actief deel aan de regionale platforms Omgevingswet. Vanuit deze twee platforms wordt aan de OFGV gevraagd mee te denken in de voorbereidingen op de Omgevingswet en een bijdrage te leveren aan de gezamenlijke acties die hieruit voortvloeien.

Voor de regio Flevoland heeft de OFGV zich het afgelopen jaar, met gemeenten, provincie, GGD, Veiligheidsregio, RWS en het waterschap, bezig gehouden met de vormgeving van de ketensamenwerking onder de Omgevingswet. Zo is een regionale kennisdag over ketensamenwerking in Flevoland georganiseerd. De OFGV heeft meegeholpen met de organisatie van deze dag en daarnaast ook een grote bijdrage geleverd aan de invulling en uitvoering van het programma.
Voor de regio Gooi en Vechtstreek is de OFGV vooral actief als het gaat om de milieuthema’s onder de Omgevingswet. De OFGV werkt hierin samen met de projectleiders en programmamanagers Omgevingswet van de gemeenten, GGD, Veiligheidsregio en waterschap. De OFGV heeft in het najaar van 2017 een plan van aanpak opgesteld en heeft voor het milieuthema meegeholpen met de voorbereidingen van de regionale startbijeenkomst ‘Samen aan de slag met de Omgevingswet’. Deze vond plaats in december 2017.

A.1.2.2 Toezicht en handhaving

De afgesproken taken op het gebied van toezicht en handhaving zijn in 2017 uitgevoerd. De overeengekomen milieucontroles bij bedrijven hebben allen plaatsgevonden. Ook zijn controles uitgevoerd op diverse thema’s zoals geluid, afvalstromen, gevaarlijke stoffen, indirecte lozingen, emissies en vuurwerkevenementen. Er is daarnaast toezicht gehouden op diverse vakgebieden zoals bodem en grond, asbestsloop, natuur, grondwater en zwemwater.

In de eerste helft van 2017 zijn in het werkgebied van de OFGV bij de vuurwerkverkooppunten de nacontroles uitgevoerd. Er is gekeken of er nog vuurwerk aanwezig was in de bunkers. De ondernemers zijn er daarnaast op gewezen dat, als er vuurwerk blijft opgeslagen in de bunkers, nog steeds voldaan moet worden aan de regels van het Vuurwerkbesluit. Bij de nacontroles zijn geen bijzonderheden geconstateerd. Door het uitvoeren van de nacontroles is de vuurwerkverkoopperiode 2016 afgerond.

In het laatste trimester van 2017 zijn in het werkgebied van de OFGV alle vuurwerkverkooppunten gecontroleerd. Dit zowel voorafgaand aan de officiële verkoopdagen (voorcontroles) als tijdens de officiële verkoopdagen eind december. De verkoopcontroles hebben zowel overdag als in de avonduren plaatsgevonden en zijn uitgvoerd op basis van een risicoanalyse. Bij enkele verkooppunten zijn tekortkomingen geconstateerd tijdens de voorcontroles. Deze zijn verholpen voordat de verkoop van start ging.

De aandacht voor asbest is in 2017 gegroeid. De OFGV heeft veel asbestmeldingen ontvangen en ook veel controles bij asbestsloop gedaan. Er zijn meerdere illegale of niet juist uitgevoerde asbestverwijderingen geconstateerd. Hier is handhavend opgetreden. Uit deze waarneming blijkt dat toezicht op asbestsloop blijvend aandacht vraagt.

In 2017 is intensief toezicht gehouden op het tijdig aanleveren van vrijgaven en stortbonnen na asbestverwijdering. Hierdoor zijn verschillende aanschrijvingen naar saneerders de deur uit gegaan. Het resultaat van deze intensivering is dat vrijgaven en stortbonnen consequenter worden aangeleverd. Saneringsbedrijven die vaker te laat zijn met het aanleveren van de vrijgave en stortbonnen krijgen een handhavingstraject.

In 2016 is gebleken dat er de afgelopen jaren door sonderingswerkzaamheden vele duizenden kleine gaten in de boringsvrije-zone zijn gemaakt. Deze gaten zijn na beëindiging van de werkzaamheden niet actief afgedicht. De OFGV heeft naar aanleiding van deze constatering begin 2017 alle sondeerbedrijven aangeschreven om ze te informeren over de wet-regelgeving. Daarnaast heeft de OFGV tijdens een landelijke bijeenkomst voor sondeerders een informatieve presentatie gegeven. Vervolgens is bij controles in de boringsvrije-zone door de OFGV bijgehouden of de sondeerbedrijven na het krijgen van deze uitleg beter op de hoogte waren van wet- en regelgeving en beter naleefgedrag vertoonden. Gebleken is dat alle sondeerbedrijven die werkzaamheden uitvoerden in de wijken Oosterwold en Nobelhorst in de gemeente Almere beter op de hoogte zijn van de regelgeving die ons drinkwater moet beschermen.

In het zomerseizoen van 2017 is intensief toezicht gehouden op de Randmeren van Flevoland. De OFGV heeft samen met de politie controles uitgevoerd op de naleving van regels die gelden voor recreatie. In vergelijking met voorgaande jaren is het aantal overtedingen op recreatie relatief laag. Zo zijn bijvoorbeeld weinig kitesurfers buiten de kitesurfzones gesignaleerd. Dit heeft te maken met consequente informatievoorziening en de slechte weersomstandigheden in de zomer van 2017. Er vond aanzienlijk minder recreatie op het water plaats in vergelijking met de jaren 2016 en 2015.

De OFGV heeft in 2017 regelmatig controles uitgevoerd bij zwembaden in Flevoland. Over het algemeen was de naleving van wet- en regelgeving voor zwembaden in 2017 goed op orde. Er waren dan ook minder hercontroles nodig dan in 2016. De geconstateerde overtredingen konden in de meeste gevallen met een waarschuwing worden afgedaan.

In de zwemperiode (1 mei tot 1 oktober) is intensief toezicht gehouden op de zwemwaterkwaliteit van de 32 officiële zwemstranden en 1 potentieel zwemstrand in Flevoland. In 2017 zijn minder waarschuwingen blauwalg gegeven dan in 2016. In 2016 waren dit er 18 en in 2017 11. De toezichthouders van de OFGV hebben de stranden regelmatig gecontroleerd. De actuele informatie werd gedeeld met de burgers via de website en sociale media.

De handhavingsestafette vond dit jaar plaats van 28 september tot en met 5 oktober. Het was een geslaagde estafette waarvoor ook de media interesse heeft getoond. Er zijn 23 projecten uitgevoerd door 35 deelnemende organisaties zoals gemeenten en provincies, politie, brandweer en natuurbeheerders. Er zijn in totaal 105 controles uitgevoerd waarbij 32 waarschuwingen en 6 processen-verbaal zijn afgegeven.

In juni 2016 heeft het Ambtelijk Omgevingsoverleg opdracht gegeven om te komen tot een gezamenlijk VTH uitvoeringskader voor het gehele werkgebied van de OFGV. De OFGV faciliteert dit project voor zowel de deelnemers aan het Ambtelijk/Bestuurlijk Omgevingsoverleg als voor de Gooi- en Vechtstreek gemeenten. Dit uitvoeringskader gaat om eenduidig beleid op het gebied van vergunningen, toezicht en handhaving en draagt bij tot de totstandkoming van een ‘level playing field’. Het project is in afronding.

A.1.3. Baten en lasten

De baten zijn € 515.900 hoger dan geraamd. Dat wordt verklaard door de hogere opbrengsten die met meer opdrachten en het Kenniscentrum zijn gegenereerd. Vanwege het incidentele karakter zijn deze niet vooraf begroot. Op de reguliere lasten is een voordelig resultaat behaald van € 106.459. Dit bedrag maakt onderdeel uit van het totale bedrag van de lasten die lager zijn uitgevallen dan geraamd.

	Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
Totaal baten	€ 12.377.378	€ 11.861.481	€ 11.638.835	€ -515.897	€ 12.171.213
Totaal lasten	€ 11.878.599	€ 12.195.930	€ 11.830.572	€ 317.331	€ 11.568.197
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	**€ 498.779**	**€ -334.449**	**€ -191.737**	**€ -833.228**	**€ 603.015**
Mutatie reserves	€ 230.365	€ 334.449	€ 191.737	€ 104.085	€ 334.261
Cumulatief resultaat	**€ 729.145**	**€ -**	**€ -**	**€ -729.145**	**€ 937.277**

In de volgende tabellen is een beknopte verschillenanalyse weergegeven. Deze is onderverdeeld in verschillenanalyses van de reguliere lasten, subsidies, baten en reserves. Deze sluiten aan bij de resultaatverdeling op de balans op pagina 24.
De verschillenanalyse op de directe productiekosten is in een aparte tabel opgenomen omdat deze niet op alle deelnemers betrekking heeft. De baten en lasten met betrekking tot de afname van de taken van de provincie Flevoland zijn in een aparte tabel opgenomen uit transparantieoverwegingen. Deze tabel heeft betrekking op het dispuut dat verderop in de jaarrekening wordt toegelicht (pagina 29).

Verschillenanalyse lasten	2017	Korte toelichting
Lagere lonen en sociale lasten	205.567	Incidentele ruimte in het salarisbudget omdat de loonkosten van in het kader van de subsidies gemaakte uren door eigen personeel ondergebracht zijn bij de subsidielasten.
Lagere flexibele schil personeel	75.536	Incidentele ruimte in het salarisbuget is aangewend voor de inzet van de flexibele schil bij controles en juiste en volledige dossiers.
Hogere opleidingskosten	-144.877	De hogere opleidingskosten worden gedekt door hogere inkomsten opleidingscentrum.
Lagere afschrijvingen	40.097	De OFGV vervangt de activa alleen wanneer daar noodzaak voor is en niet wanneer de activa boekhoudkundig is afgeschreven. Daardoor lagere afschrijvingen in 2017.
Lagere huur en services	19.860	Lagere huurkosten door eenmalige huurkorting die is aangewend voor de overige huisvestingskosten.
Hogere overige huisvestingskosten	-8.427	
Lagere ICT kosten	10.584	Besparing op ICT kosten door contractonderhandeling.
Lagere wagenpark	14.783	Structurele besparing op leasevoertuigen.
Hogere dotatie voorziening oninbare vorderingen	-118.392	De vorderingen aan de provincie Flevoland zijn in dispuut. Deze worden niet aan de OFGV betaald.
Lagere onvoorzien	6.452	Onvoorzien is aangewend voor de evaluatie OFGV en de inhuur voor vervanging van medewerker die na vakantie in Turkije een uitreisverbod kreeg en dus door overmacht 6 maanden langer afwezig is geweest. De door de provincie Flevoland betaalde factuur die onderdeel van dispuut uitmaakt en moet worden terugbetaald is onder de lasten van onvoorzien gebracht.
Lagere overige lagere lasten	5.276	Overige onderschrijdingen van budgetten.
Totaal	**€ 106.459**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

Verschillenanalyse subsidies	2017	Korte toelichting
Lagere lasten subsidies	11.953	De niet aangewende subsidiebudgetten waar geen recht is op het resterende subsidiebedrag.
Lagere inkomsten subsidies	-11.953	De niet aangewende subsidiebudgetten waar geen recht is op het resterende subsidiebedrag.
Totaal	**€ 0**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

Verschillenanalyse baten	2017	Korte toelichting
Hogere omzet opleidingscentrum	228.526	Het opleidingscentrum verzorgt opleidingen voor eigen medewerkers, maar ook voor partners, andere omgevingsdiensten en overheden.
Overige hogere baten	513.399	Inkomsten uit detacheringen, extra opdrachten van de partners, subsidies en voordelige afwikkelingsverschillen.
Lager ingevulde taakstelling	-192.991	De DB beslissing om de taakstelling niet structureel in te vullen, maar deze te behalen door hogere inkomsten.
Totaal	**€ 548.934**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

Verschillenanalyse reserves	2017	Korte toelichting
Lagere frictiekosten	13.279	De kosten van vertrekkend personeel vallen lager uit dan aan de frictiereserve onttrokken middelen.
Lagere innovatieprojecten	90.805	De looptijd van de innovatieprojecten loopt door de jaarschijf heen en kent eigen pieken en dalen in de uitgaven met als gevolg dat de uitgave in 2017 lager zijn uitgevallen dan geraamd.
Lagere mutatie reserves	-104.085	Door de lagere uitgaven wordt er minder aan de reserves onttrokken.
Totaal	**€ -0**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

Verschillenanalyse lasten Directe productiekosten	2017	Korte toelichting
Lagere directe productiekosten	73.752	Besparing op directe productiekosten door lagere legesopbrengsten en lagere kosten voor beheer grondwatermeetnet.
Totaal	**€ 73.752**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

Verschillenanalyse lasten / baten afname taken Felvoland	2017	Korte toelichting
Lagere afname taken Flevoland	-21.083	Loonkosten zijn lager uitgevallen dan geraamd.
Lagere kosten afname taken Flevoland	21.083	Loonkosten zijn lager uitgevallen dan geraamd.
Totaal	**€ -**	**Verschil ten opzichte van de begroting**

De onttrekkingen aan de reserves bestaan uit twee onderdelen: mutaties die betrekking hebben op het lopende boekjaar 2017 en de terugbetaling van rekeningresultaat of overschot reserves voortvloeiend uit de resultaatbestemming 2016. De resultaatbestemming 2016 is uitgevoerd conform AB besluit. De begrote onttrekking aan de frictiereserve wordt € 13.300 lager door lagere frictiekosten. De begrote onttrekking aan de bestemmingsreserves Innovatie en Ontwikkeling wordt € 90.800 lager dan geraamd. Dat heeft te maken met de looptijd van de innovatieprojecten die over de jaarschrijf heen gaat en eigen pieken en dalen in de uitgaven kent.

Een nadere analyse van de verschillen is opgenomen onder B.3.3 Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over 2017.

A.1.4. Algemene dekkingsmiddelen

De uitgaven van de OFGV worden gedekt door de bijdragen van 15 deelnemende partijen. In 2017 zijn daarnaast extra inkomsten ontvangen. Het gaat om subsidies van het Rijk en de deelnemende provincies, bijdragen aan de OFGV voor georganiseerde opleidingen, meerwerk opdrachten voor de deelnemers, detacheringsinkomsten en overige opbrengsten. In 2017 heeft een onttrekking aan de reserve frictiekosten plaatsgevonden door vertrekkend personeel en een onttrekking aan de bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling voor innovatieve projecten. De volledige baten staan in onderstaand schema.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1	BIJDRAGEN DEELNEMERS	€ 11.314.093	€ 11.314.093	€ 11.188.929	€ -	€ 11.302.198
2	ANDERE BIJDRAGEN	€ 1.063.285	€ 547.388	€ 449.906	€ -515.897	€ 869.015
3	MUTATIE RESERVES	€ 230.365	€ 334.449	€ 191.737	€ 104.085	€ 334.261
Totaal baten		**€ 12.607.743**	**€ 12.195.930**	**€ 11.830.572**	**€ -411.813**	**€ 12.505.474**

De OFGV kent geen algemene uitkering of overige uitkeringen. In de jaarrekening zijn geen baten van de financieringsfunctie verantwoord zoals renteopbrengst of dividend. Dit omdat de OFGV geen uitzettingen heeft. De OFGV is BTW ondernemer en kent geen BTW Compensatie Fonds. Alle baten en lasten zijn exclusief BTW verantwoord.

A.1.5. Bedrag heffing vennotschapbelasting

De OFGV heeft met de Belastingdienst afspraken gemaakt over de vennootschapsbelasting voor overheden (Vpb). Het resultaat hiervan is dat bijna alle taken vrijgesteld zijn van Vpb en dat omgevingsdiensten mogelijkheden hebben om hun “commerciële winst” te beperken. Alvorens het rekeningresultaat te bepalen, vond een controle plaats op de opbrengsten en kosten van niet-wettelijke taken in het kader van de Vennootschapsbelasting. De activiteiten die eventueel in aanmerking kunnen komen in 2017 bij de OFGV zijn detachering en opleidingen:

- Detacheringsopbrengsten zijn in totaal € 24.512 en zijn gelijk aan de loonkosten van de gedetacheerde medewerker;
- De inkomsten gegenereerd met het verzorgen van opleidingen voor derden (uitsluitend andere overheidsorganisaties) bedragen € 228.500. De uitgaven zijn € 167.300 exclusief uren van het interne personeel. Het verschil tussen kosten en opbrengsten bedraagt € 61.200 positief en is te beschouwen als een bijdrage ter dekking van de uren van het interne personeel.

In 2017 heeft de OFGV geen winst behaald met de activiteiten die eventueel als “commercieel” kunnen worden aangemerkt. Hierdoor hoeft er geen Vpb aangifte te worden gedaan.

A.1.6. Onvoorzien

Het bedrag voor onvoorzien is in maart 2017 verlaagd naar € 50.000 ten gunste van de taakstelling. De begrotingspost was bedoeld om onvoorziene uitgaven op het gebied van bedrijfsvoering te dekken. Het budget is aangewend voor de evaluatie OFGV en de inhuur voor vervanging van een medewerker die door overmacht 6 maanden langer afwezig is geweest dan verwacht. De door de provincie Flevoland betaalde factuur die onderdeel van dispuut uitmaakt en terugbetaald moet worden is onder de lasten van onvoorzien gebracht.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
5	**ONVOORZIEN**					
5.1	Onvoorzien	€ 43.548	€ 50.000	€ 100.000	€ 6.452	€ -

A.2. Paragrafen

A.2.1. Lokale heffingen

De OFGV is niet bevoegd om lokale belastingen, zoals grondwaterheffing of nazorgheffing, op te leggen. Deze bevoegdheid ligt bij de gemeenten en provincies.
De OFGV heeft leges opgelegd voor grondwater- en ontgrondingenvergunningen binnen de provincie Flevoland. Het legestarief is bepaald door Provinciale Staten van Flevoland. De totale legesopbrengst bedroeg € 96.700. Deze is gesaldeerd verwerkt in de directe productiekosten Flevoland.

A.2.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de risico's waarvoor geen specifieke maatregelen zijn getroffen enerzijds, en de capaciteit van middelen en mogelijkheden (weerstandscapaciteit) die de organisatie heeft om niet begrote kosten op te vangen anderzijds. Het beleid over het weerstandsvermogen is door het AB vastgesteld middels de Nota Weerstandsvermogen en Risicomanagement. Deze nota is in 2015 geüpdated. Het beleid bevat het risicoprofiel van de OFGV, het doel en de hoogte van de Algemene Reserve en overig weerstandsvermogen en de methode voor het kwantificeren van risico's.

Risicobeleid
Risicoprofiel
Het risicoprofiel is de hoeveelheid risico's die een organisatie kan of wenst te accepteren. Het AB heeft besloten dat de ratio tussen beschikbare en benodigde weerstandscapaciteit minimaal 1,0 moet zijn. De gekwantificeerde risico's mogen samen niet hoger zijn dan de beschikbare middelen in de weerstandscapaciteit.

Weerstandsvermogen
Tot de weerstandscapaciteit worden de volgende bestanddelen gerekend:

Bestanddeel	Incidentele Weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit
Algemene Reserve	X	
Bestemmingsreserves	X	
Onvoorzien		X
Begrotingsruimte		X
Stille reserves	X	
Kostenreductie (bezuinigingen)	X	

De Algemene Reserve is specifiek bedoeld als buffer om fluctuaties in de exploitatie en onverwachte tegenvallers in de toekomst op te kunnen vangen. Het rekeningresultaat wordt met de Algemene Reserve verrekend. Wanneer de maximale hoogte van 5% van het begrotingstotaal wordt overschreden, wordt in het voorstel tot resultaatbestemming een voorstel gedaan tot bestemming van dat meerdere.

Bestemmingsreserves en voorzieningen dienen ter dekking van substantiële risico's respectievelijk voorziene uitgaven die verstorend werken op het begrotingsevenwicht. Een bestemmingsreserve of voorziening heeft een concreet doel. Het gaat om bestedingen voor niet-reguliere taken. Zodra het doel is gerealiseerd wordt de reserve of voorziening opgeheven. Het instellen van een bestemmingsreserve of voorziening gaat gepaard met spelregels over het bestedingsdoel, de verwachte looptijd en een boven- en ondergrens van

de hoogte van de reserve of voorziening.

De begrotingspost onvoorzien is bedoeld om onvoorziene uitgaven op het gebied van bedrijfsvoering te dekken. Samen met ruimte in de begroting zijn dit structurele (jaarlijks terugkomende) onderdelen van de weerstandscapaciteit.

Soorten risico's
De OFGV onderscheidt operationele, tactische en strategische risico's. Operationele risico's zijn risico's in de financiële bedrijfsvoering die binnen de AO/IC van beheersmaatregelen zijn voorzien. Tactische risico's zijn risico's in de operationele processen zoals imagoschade, informatiebeveiliging en aansprakelijkheid. Beheersmaatregelen hiervoor zijn onder andere het uitvoeren van integriteitsbeleid, informatiebeveiligingsbeleid en het afsluiten van verzekeringen.

Kenmerkend aan strategische risico's is dat er sprake is van niet of nauwelijks beïnvloedbare (externe) risico's. Meestal is de kans dat het risico zich voordoet klein, terwijl de financiële gevolgen groot kunnen zijn. De OFGV verstaat onder strategische risico's onder meer:
1. Exploitatieverlies door kostenstijging;
2. Exploitatieverlies door opbrengstendaling;
3. Schaalnadeel door vermindering van taken;
4. Productiviteitsverlies door ziekteverzuim;
5. Productiviteitsverlies door inefficiëntie.

Risicokwantificatie
De risico's met een ingeschatte waarde van € 50.000 en hoger worden benoemd en opgenomen in een risicoregister. Kleinere risico's worden geacht onderdeel te zijn van reguliere bedrijfsvoering. Per risico worden de beheersmaatregelen geformuleerd en uitgevoerd. Dit zodat de kans op het risico (hoe vaak komt het voor) en de impact van het risico (welk bedrag is er mee gemoeid) worden verkleind. De vermenigvuldiging van de wegingsfactoren voor kans en impact levert de kwantificatie van het risico op. Dit is het benodigd weerstandsvermogen voor het risico.

De tabel op de volgende pagina bevat het totaaloverzicht van alle risico's met hun wegingsfactoren voor kans en impact. De tabel bevat de optelsom van de benodigde weerstandscapaciteit.

Stand benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit 31-12-2017

Aanwezige weerstandscapaciteit	
Vrije weerstandcapaciteit	
Algemene Reserve	€ 575.000
Onvoorzien volgens begroting 2018	€ 50.000
Totaal vrije weerstandscapaciteit	**€ 625.000**
Niet vrije weerstandcapaciteit	
Doelreserve Frictiekosten	€ 13.170
Bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling	€ 537.884
Totaal niet vrije weerstandscapaciteit	**€ 551.054**

De vrije beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 625.000. De benodigde weerstandscapaciteit komt uit op € 422.500. Dit betekent dat de beschikbare weerstandscapaciteit toereikend is voor de gesignaleerde risico's. De verhouding daartussen is 1,5 wat conform de NARIS classificatie ruim voldoende is.

Tabel risico's en benodigd weerstandsvermogen

In de begroting zijn de belangrijkste (financiële) risico's voor de OFGV vermeld. In deze jaarstukken is het vernieuwde model voor risicobeoordeling en -kwantificering gehanteerd. Dit is aanbevolen door het Ministerie van BZK. Zie Nota Weerstandsvermogen en Risicomanagement 2015. Op de volgende pagina's is de stand van zaken weergegeven.

	Omschrijving risico	Effect	Beheersmaatregel	Financieel	Klasse Impact	Wegingsfactor Impact	Klasse Frequentie	Wegingsfactor Frequentie	Benodigde weerstands-capaciteit
1	Indexering kosten	Exploitatieverlies	Kostenbesparing inkoop Vacatures niet invullen	€ 226.282	3	€ 175.000	5	1,00	€ 175.000
2	Omvang takenpakket	Schaalnadeel	Frictiekosten voor partner Flexibele schil	€ 0					€ 0
3	Taakuitvoering	Productiviteitsverlies	Uniforme uitvoering in PDC	€ 160.302	3	€ 175.000	3	0,50	€ 87.500
4	Opbrengsten	Exploitatieverlies	Businessplan opleidingscentrum Inzicht uitvoering takenpakket Wet- en regelgeving volgen	€ 298.345	4	€ 625.000	2	0,20	€ 125.000
5	Ziekteverzuim	Productiviteitsverlies	Verzuimbeleid Flexibele schil	€ 152.204	3	€ 175.000	2	0,20	€ 35.000
	Totaal benodigde weerstandscapaciteit								**€ 422.500**

Klasse / Impact	Financieel	Wegingsfactor
1	< 50.000	€ 25.000
2	50.001 – 100.000	€ 75.000
3	100.001 – 250.000	€ 175.000
4	250.001 – 1.000.000	€ 625.000
5	> 1.000.000	€ 1.000.000

Klasse / Frequentie	Kans	Wegingsfactor
1	1 keer per 10 jaar of minder	0,10
2	1 keer per 5-10 jaar	0,20
3	1 keer per 2-5 jaar	0,50
4	1 keer per 1-2 jaar	0,75
5	1 keer per jaar of meer	1,00

Classificatie	Weerstandsvermogen	Beoordeling
A	>2	Uitstekend
B	1,4>x<2,0	Ruim voldoende
C	1,0>x<1,4	Voldoende
D	0,8>x<1,0	Matig
E	0,6>x<0,8	Onvoldoende
F	<0,6	Ruim onvoldoende

1. Indexering
Tot en met 2018 zijn de budgetten niet verhoogd voor loon- en prijscompensatie. Als gemiddelde stijging voor zowel salarissen als materiële kosten zoals huur en ICT wordt rekening gehouden met 2% per jaar. Het bedrag van de kostenstijging in 2017 is in totaal € 226.000.

Stand van zaken 31-12-2017
Naast de contractonderhandelingen bij inkoop, vinden de beheersmaatregelen vooral plaats bij het personeelsbestand. De salarisverhoging met 1% (1 augustus), een verhoging van het Individueel Keuze Budget (IKB) budget met 0.5 procentpunt (1 december) en de kostenstijging zijn in 2017 ondervangen door de inzet van waar mogelijk lager ingeschaalde junioren of trainees en bij vacatures voor gespecialiseerde functies. Waar het moeilijk is om gekwalificeerd personeel te vinden, is gebruik gemaakt van de flexibele schil. Hierdoor blijven de uitgaven voor het personeel beperkt tot de beschikbare budgetten.

2. Omvang takenpakket
Het bestuur heeft besloten dat de kosten van taakwijziging als gevolg van een kleinere of grotere opdracht voor rekening van de veroorzakende partner komen. Hierdoor is geen weerstandsvermogen bij de OFGV nodig.

Stand van zaken 31-12-2017
Het verschil van inzicht over de kosten die voortvloeien uit de wijziging van het takenpakket van de provincie Flevoland met ingang van 1 januari 2016 is door een externe jurist beoordeeld. De conclusie van de jurist is tegenstrijdig met de bestuurlijke intenties en afspraken. Er volgt nog een bestuurlijk gesprek over het dispuut en de daaraan verbonden gevolgen. Vooruitlopend op het gesprek en op de mogelijke uitkomsten wordt een voorziening getroffen waaruit de gemaakte kosten eventueel (terug)betaald kunnen worden.

3. Eisen aan de taakuitvoering
De begroting is gebaseerd op een uniforme VTH-procesgang. Afwijkende situaties per deelnemer (zoals het niet digitaal aanleveren van dossiers of het stellen van afwijkende eisen) kunnen de efficiencydoelstellingen onder druk zetten. De tegenvallende efficiency wordt geschat op 2% van de loonsom en komt uit op € 160.000.

Stand van zaken 31-12-2017
In de Producten en Diensten Catalogus (PDC) worden standaard producten en diensten aangeboden die voor alle deelnemers gelijk zijn. Afwijkende eisen zijn toegestaan, maar worden apart beprijsd. Door deze beheersmaatregel neemt de kans op het risico af.

4. Opbrengsten
In de begroting 2017 is de taakstellende bezuiniging aan de inkomstenkant van de begroting opgenomen. De OFGV blijft steeds meer inkomsten genereren door meer taken voor de deelnemers uit te voeren. Ook het organiseren van opleidingen voor andere overheden zorgt voor extra inkomsten c.q. levert profijt op voor de eigen opleidingsbehoeften. Het risicobedrag is ter grootte van de openstaande taakstelling in 2018 € 298.000.

Stand van zaken 31-12-2017
De omschrijving van het basistakenpakket in de wet VTH is van invloed op de taken die deelnemende partijen door de OFGV laten uitvoeren. Het takenpaket van de OFGV is uitgebreid met asbesttaken van de gemeente Dronten (per 1 januari) en Gooise Meren (per 1 september).

Daarnaast vinden gesprekken plaats met diverse deelnemers over uitbreiding van het takenpakket. De omzet van het Kenniscentrum OFGV laat jaarlijks een stijgende lijn zien.

5. Ziekteverzuim
In de begroting is een budget opgenomen van 1% van de salarissom voor inhuur ter vervanging van langdurig zieken. In geval van een hoger ziekteverzuim is er sprake van productiviteitsverlies. Het risicobedrag is bepaald op 3% van de salarissom minus het beschikbare inhuurbudget en bedraagt € 152.000.

Stand van zaken 31-12-2017
Aandacht aan kort verzuim (onder andere het voeren van frequent verzuimgesprekken), ontwikkeling van de medewerker, het verzorgen van informatie over gezondheid en vitaliteit en het focussen op wat de medewerker nog wél kan bij ziekte en werken aan re-integratie bij lang verzuim, zorgt ervoor dat het ziekteverzuim in 2017 weinig invloed heeft gehad op de taakuitvoering. Het ziekteverzuim percentage in 2017 bedroeg 4,53%. Bij langdurige ziekte zijn de taken overgenomen door collega's en er is extra ingehuurd. Het risico blijft laag.

Kengetallen
De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing bevat vanaf 2015 en op basis van nieuwe verantwoordingsregels vijf financiële kengetallen. De berekenwijze van de kengetallen is vastgelegd in een ministeriële regeling. Mede op basis van deze kengetallen dient de paragraaf een analyse te geven van de financiële positie van de organisatie. De indicatoren zijn een grofmazig instrument om een uitspraak te kunnen doen over de financiële positie van een organisatie.

	Indicatoren OFGV		
Kengetallen	Realisatie 2016	Begroting 2017	Realisatie 2017
Netto schuld quote	-11%	-4%	-8%
Netto schuld quote gecorrigeerd voor alle leningen	-11%	-4%	-8%
Solvabiliteitsratio	31%	29%	29%
Grondexploitatie	nvt	nvt	nvt
Structurele exploitatieruimte	4%	0%	1%
Belastingcapaciteit	nvt	nvt	nvt

Netto schuld quote
De netto schuld quote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de OFGV ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. De tabel presenteert hiernaast ook de schuldquote gecorrigeerd voor de leningen die de OFGV heeft uitstaan (deze middelen vloeien immers op termijn terug). Omdat bij de OFGV de bezittingen groter zijn dan de schuldenlast, ontstaat een negatieve schuld quote. Op beide indicatoren scoort de OFGV goed, omdat de OFGV geen leningen heeft en dus ook geen rente en aflossingen betaalt.

Solvabiliteit
De solvabiliteit geeft de mate aan waarin de bezittingen (balanstotaal) zijn gefinancierd uit eigen middelen (eigen vermogen). Dit geeft inzicht in de mate waarin de OFGV in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De OFGV scoort voor 2017 29% op deze indicator. Volgens de VNG-norm is 50% een gezonde indicator, dat wil zeggen dat de helft van de balans uit eigen middelen bestaat. De OFGV scoort lager omdat de OFGV conform het door het AB vastgestelde risicobeleid beperkt is in het aanhouden van reserves.

Grondexploitatie
Het financiële kengetal 'grondexploitatie' geeft aan hoe groot de investeringen in grondposities (boekwaarde) zijn ten opzichte van de jaarlijkse baten. Deze indicator is niet van toepassing omdat de OFGV geen grondposities heeft.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting en jaarrekening wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de partnerbijdragen. Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten en kapitaallasten. Wanneer de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten, dan is de organisatie meer flexibel dan wanneer deze gelijk zijn. De indicator 'structurele exploitatieruimte' geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte is. Dit laat zien in hoeverre de OFGV in staat is om structurele tegenvallers op te vangen. Volgens de VNG-norm is 0,6% een gezonde indicator, dat wil zeggen dat er structureel 'geld over' is. De OFGV scoort in de jaarrekening 1% omdat er een positief jaarresultaat is op de structurele lasten.

Belastingcapaciteit
Het financiële kengetal 'belastingcapaciteit' geeft aan hoe belastingtarieven zich verhouden tot het landelijk gemiddelde. Deze indicator is niet van toepassing omdat de OFGV geen belastingen heft.

A.2.3. Onderhoud kapitaalgoederen

De paragraaf onderhoud kapitaalgoederen bevat op grond van het BBV in ieder geval de volgende kapitaalgoederen: wegen, riolering, water, groen en gebouwen. Voor de OFGV is geen van deze onderdelen van toepassing. Het gebouw waarin de OFGV is gevestigd, is gehuurd. In de toelichting op de balans in paragraaf B.3.2 is een overzicht van de investeringen opgenomen. Het betreffen investeringen met economisch nut in meubilair/inventaris, ICT, de verbouwingskosten van het gehuurde pand en investeringen in handhavingsschepen. Voor deze investeringen wordt een onderhoudsplan opgesteld.

A.2.4. Financiering

In de financieringsparagraaf worden conform de Wet FIDO (Wet Financiering Decentrale Overheden) de ontwikkelingen weergegeven met betrekking tot de kasgeldlimiet, de rente-risiconorm, de toe- en/of afname van geldleningen of uitzettingen en het verdere beleid ten aanzien van treasury.

Treasurystatuut
De randvoorwaarden waarbinnen de treasury zich kan en mag bewegen zijn geformuleerd in het treasurystatuut. Het treasurystatuut voldoet aan wettelijke kaders zoals gesteld door de Wet FIDO en RUDDO (Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden) en het wettelijk verplichte schatkistbankieren.

Risicobeheer financieringsportefeuille
In de onderstaande tabel zijn zowel de risico's van de financieringsportefeuille weergegeven als de realisatie in 2017.

Risico	Omschrijving	Realisatie
Koersrisico	Het beheersen van de risico's die voortvloeien uit de mogelijkheid dat de financiële activa van de organisatie in	De OFGV bezit geen derivaten, daardoor is er geen sprake van koersrisico.

	waarde verminderen door negatieve koersontwikkelingen.	
Valutarisico	Het beheersen van risico's die voortvloeien uit de mogelijkheid dat op een bepaald moment de waarde van de vreemde valutastromen, uitgedrukt in eigen valuta, afwijkt van hetgeen verwacht werd op het beslissingsmoment.	De OFGV bezit geen vreemde valuta, daardoor is er geen sprake van valutarisico.
Rente risiconorm	Het beperken van de financiering met langlopende geldleningen tot een maximum van 20% van het begrotingstotaal.	De OFGV heeft geen langlopende leningen, daardoor is er geen sprake van renterisico.
Kasgeldlimiet	Het beperken van de financiering met (duurdere) kortlopende geldleningen tot een maximum van 8,2% van het begrotingstotaal.	De OFGV heeft geen kortlopende leningen, daardoor wordt de kasgeldlimiet niet overschreden.

Financieringssystematiek
De OFGV heeft in 2017 de vastgestelde bijdrage van zijn deelnemers per kwartaal gefactureerd middels voorschotnota's. Deze voorschotnota's zijn steeds een maand voor aanvang van het kwartaal aan de deelnemers verzonden.

A.2.5. Bedrijfsvoering

In 2017 is de aandacht bij de bedrijfsvoering gericht op:

- Er heeft een herinrichting van de organisatie plaatsgevonden. De herinrichting en de daarvoor aangegane pilot zijn op een vernieuwende wijze in samenspraak met de OR tot stand gekomen. De organisatie is zo ingericht en geëquipeerd dat de reguliere taken op een hoog kwaliteitsniveau kunnen worden uitgevoerd. Ook kan er nu op nieuwe vragen en opdrachten snel en flexibel worden ingespeeld.

- In 2017 is de OFGV van de Hyperdrive overgegaan naar ShareFile. Deze applicatie is essentieel voor de werkprocessen tussen de OFGV en de deelnemende partijen. Alle zaakgerichte digitale communicatie tussen de OFGV en zijn deelnemers vind plaats via ShareFile. Per maand verstuurt de OFGV rond de 900 archiefdossiers naar de deelnemers. Via ShareFile kunnen partijen zowel documenten van de OFGV ontvangen als documenten naar de OFGV toesturen.

- Op 28 juni 2017 heeft het AB de Kostprijssystematiek (KPS) vastgesteld. Met ingang van 2018 is de KPS de basis voor financiering door de partners. Het AB heeft op 20 december 2017 besloten het verschil tussen de bijdrage in 2017 en de berekende bijdrage conform KPS te mitigeren. In 2018 is de bijdrage met 50% van het verschil gewijzigd. In 2019 wordt de bijdrage 100% conform KPS in rekening gebracht. De bijdrage per deelnemer staat voor de jaren 2018-2019-2020 vast. De ervaringsgegevens van drie jaar tijd worden gebruikt voor een volgende herziening van de bijdragen voor de periode 2021 en verder.

- Op HRM gebied is in het begin van 2017 gewerkt aan de invoering van het Individuele Keuze Budget (IKB). De overgang is door een tijdige informatievoorziening en voldoende persoonlijke aandacht goed verlopen. Door verloop en krapte op de arbeidsmarkt is arbeidsmarktcommunicatie en de samenwerking met scholen in 2017

nog belangrijker geworden. Er wordt dan ook geïnvesteerd in de samenwerking met scholen en andere omgevingsdiensten.

- De huidige ICT-contracten lopen tot en met december 2018. Voor het continueren van de ICT dienstverlening, al dan niet met dezelfde leverancier, zijn 2 aanbestedingen uitgezet. Eind 2017 heeft een marktverkenning plaatsgevonden voor de aanbesteding van de VTH applicaties. De selectieleidraad is gepubliceerd en de gunningsleidraad is voorbereid. Voor de ICT infrastructuur is de selectieleidraad eind 2017 voorbereid. Beide gunningen en implementatietrajecten vinden plaats in 2018.

A.2.6. Verbonden partijen

De gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) is een samenwerkingsverband tussen de gemeenten Almere, Blaricum, Dronten, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Lelystad, Noordoostpolder, Urk, Weesp, Wijdemeren en Zeewolde, de provincie Flevoland en de provincie Noord-Holland.
De OFGV had in 2017 geen verbonden partijen.

A.2.7. Grondbeleid

Het grondbeleid omvat het gehele instrumentarium dat een gemeente of provincie ter beschikking staat om de vastgestelde ruimtelijke en deels ook economische doelstellingen te realiseren. De OFGV is niet bevoegd om een (eigen) grondbeleid op te stellen.

A.2.8. Rechtmatigheid

De OFGV heeft zijn bedrijfsvoeringsprocessen op het gebied van financiën, inkoop en HRM beschreven in een Administratieve Organisatie. In de processen zijn beheersmaatregelen opgenomen om mogelijke risico's te ondervangen. Jaarlijks worden deze proccessen geavalueerd en wordt de Administratieve Organisatie geüpdatet. Gedurende 2017 zijn de interne controles uitgevoerd die beschreven zijn in het Interne Controle Plan. Daaruit is gebleken dat de processen worden gevolgd.

Bij de interimcontrole in 2017 heeft de accountant Baker Tilly Berk opgemerkt dat de interne beheersing van een hoog niveau is en dat de aanwezige risico's tijdig worden opgemerkt en ondervangen. De accountant heeft enkele aanbevelingen gedaan met lage prioriteit. De aanbevelingen van de accountant zijn waar mogelijk opgevolgd.

B. Jaarrekening 2017

B.1. Balans per 31 december

ACTIVA		31-12-2017		31-12-2016
Investeringen met een economisch nut	1.038.598		819.872	
MATERIËLE VASTE ACTIVA		**1.038.598**		**819.872**
TOTAAL VASTE ACTIVA		**€ 1.038.598**		**€ 819.872**
Vorderingen op openbare lichamen	2.958.752		3.111.062	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	1.864.645		2.180.809	
Overige vorderingen	-		49.901	
UITZETTINGEN MET EEN RENTETYPISCHE LOOPTIJD KORTER DAN ÉÉN JAAR		**4.823.397**		**5.341.772**
Banksaldi	200.000		200.000	
LIQUIDE MIDDELEN		**200.000**		**200.000**
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	27.398		45.000	
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	255.614		187.436	
OVERLOPENDE ACTIVA		**283.012**		**232.436**
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA		**€ 5.306.409**		**€ 5.774.208**
TOTAAL ACTIVA		**€ 6.345.007**		**€ 6.594.080**
PASSIVA		**31-12-2017**		**31-12-2016**
Algemene reserve	575.000		575.000	
Bestemmingsreserves	551.054		502.823	
Resultaat reguliere budgetten	106.459			
Resultaat directe productiekosten	73.752			
Overig resultaat	548.934			
Cumulatief resultaat	729.145		939.711	
EIGEN VERMOGEN		**1.855.199**		**2.017.534**
TOTAAL VASTE PASSIVA		**€ 1.855.199**		**€ 2.017.534**
Overige schulden	512.821		474.530	
NETTO-VLOTTENDE SCHULDEN MET EEN RENTETYPISCHE LOOPTIJD KORTER DAN ÉÉN JAAR		**512.821**		**474.530**
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	1.098.734		1.047.812	
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	851		256.972	
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	2.877.401		2.797.232	
OVERLOPENDE PASSIVA		**3.976.986**		**4.102.016**
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA		**€ 4.489.808**		**€ 4.576.546**
TOTAAL PASSIVA		**€ 6.345.007**		**€ 6.594.080**

B.2. Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1	**PERSONEEL**					
1.1a	Salarissen	€ 7.809.526	€ 8.015.093	€ 8.723.703	€ 205.567	€ 7.723.827
1.1b	Samenwerking bedrijfsvoering	€ 84.919	€ 85.000	€ -	€ 81	€ 136.052
1.1c	Flexibele schil	€ 630.825	€ 695.940	€ 30.000	€ 65.115	€ 692.184
1.1d	Inhuur bij ziekte	€ 77.909	€ 88.249	€ 87.325	€ 10.340	€ 32.045
	Subtotaal personeel	€ 8.603.179	€ 8.884.282	€ 8.841.028	€ 281.103	€ 8.584.108
1.2	Opleidingskosten	€ 431.096	€ 286.219	€ 318.140	€ -144.877	€ 297.797
1.3	Algemene personeelskosten	€ 441.423	€ 451.592	€ 433.836	€ 10.169	€ 376.320
1.4	Frictiekosten vertrek personeel	€ 178.458	€ 191.737	€ 191.737	€ 13.279	€ 334.262
3	**KAPITAALLASTEN**					
3.1	Afschrijving ICT	€ 68.866	€ 108.000	€ 108.000	€ 39.134	€ 44.012
3.2	Afschrijving Meubilair	€ 30.018	€ 30.000	€ 30.000	€ -18	€ 30.018
3.3	Afschrijving Verbouwing	€ 39.819	€ 40.800	€ 40.800	€ 981	€ 39.819
4	**INDIRECTE KOSTEN**					
4.1	Huur en services	€ 271.140	€ 291.000	€ 305.000	€ 19.860	€ 296.308
4.2	Overige huisvestingskosten	€ 158.427	€ 150.000	€ 130.000	€ -8.427	€ 195.124
4.3	Informatiemanagement	€ 633.663	€ 644.247	€ 644.247	€ 10.584	€ 618.654
4.4	Wagenpark	€ 89.217	€ 104.000	€ 110.000	€ 14.783	€ 80.090
4.5	Diverse kosten	€ 172.125	€ 173.560	€ 170.400	€ 1.435	€ 153.296
4.6	Accountant	€ 27.300	€ 25.000	€ 25.000	€ -2.300	€ 25.250
4.7	HRM	€ 69.028	€ 65.000	€ 65.000	€ -4.028	€ 51.092
5	**ONVOORZIEN**					
5.1	Onvoorzien	€ 43.548	€ 50.000	€ 100.000	€ 6.452	€ -
5.2	Dotatie voorziening oninbare vordering	€ 118.392	€ -	€ -	€ -118.392	€ -
5.3	Taakstelling terugtrekken taken Flevoland	€ -	€ -	€ -86.000	€ -	€ -
Subtotaal		**€ 11.375.699**	**€ 11.495.437**	**€ 11.427.188**	**€ 119.738**	**€ 11.126.152**
6	**DIRECTE PRODUCTIEKOSTEN**					
6.1	Directe productiekosten Flevoland	€ 122.116	€ 182.800	€ 182.800	€ 60.684	€ 116.126
6.2	Directe productiekosten Almere	€ 1.200	€ 1.200	€ 1.200	€ -	€ 1.200
6.3	Directe productiekosten Gooise Meren	€ -	€ 11.584	€ 11.584	€ 11.584	€ 7.292
6.4	Directe productiekosten Noord-Holland	€ 6.316	€ 7.800	€ 7.800	€ 1.484	€ 7.659
7	**OVERIGE KOSTEN**					
7.1	BSBm	€ 27.577	€ 27.577	€ -	€ -	€ 29.710
7.2	Omgevingsveiligheid	€ 141.867	€ 153.820	€ -	€ 11.953	€ 38.970
7.3	Energiebesparing	€ 87.000	€ 87.000	€ -	€ -	€ 36.118
7.4	Gildemodel	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.491
7.5	Diverse subsidies	€ -	€ -	€ 200.000	€ -	€ -
7.6	Eenm. bodemdata Noord-Holland	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 74.163
7.7	Eenm. terugtrekken taken Flevoland	€ 64.917	€ 86.000	€ -	€ 21.083	€ 117.319
7.8	Innovatieproject Project X	€ 31.907	€ 45.000	€ -	€ 13.093	€ -
7.9	Innovatieproject Duurzaam Erf	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ -	€ -
7.10	Innovatieproject Bodeminformatie	€ -	€ 77.712	€ -	€ 77.712	€ -
Totaal		**€ 11.878.599**	**€ 12.195.930**	**€ 11.830.572**	**€ 317.331**	**€ 11.568.197**

OMGEVINGSDIENST
FLEVOLAND & GOOI EN VECHTSTREEK

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1	**BIJDRAGEN DEELNEMERS**					
1.1	Almere	€ 1.010.193	€ 1.010.193	€ 1.010.193	€ -	€ 1.019.903
1.2	Lelystad	€ 1.359.648	€ 1.359.648	€ 1.359.648	€ -	€ 1.370.936
1.3	Zeewolde	€ 702.028	€ 702.028	€ 702.028	€ -	€ 708.488
1.4	Provincie Flevoland	€ 3.778.539	€ 3.778.539	€ 3.778.539	€ -	€ 3.827.718
1.5	Urk	€ 274.538	€ 274.538	€ 274.538	€ -	€ 276.977
1.6	Dronten	€ 733.968	€ 733.968	€ 646.159	€ -	€ 651.762
1.7	Noordoostpolder	€ 803.108	€ 803.108	€ 803.108	€ -	€ 807.967
1.8	Noord Holland	€ 517.352	€ 517.352	€ 517.352	€ -	€ 521.293
1.9	Gooise Meren	€ 787.504	€ 787.504	€ 750.149	€ -	€ 757.064
1.12	Hilversum	€ 221.911	€ 221.911	€ 221.911	€ -	€ 223.691
1.13	Weesp	€ 379.484	€ 379.484	€ 379.484	€ -	€ 383.579
1.14	Huizen	€ 227.589	€ 227.589	€ 227.589	€ -	€ 229.726
1.15	Wijdemeren	€ 369.911	€ 369.911	€ 369.911	€ -	€ 373.229
1.16	Blaricum	€ 59.328	€ 59.328	€ 59.328	€ -	€ 59.946
1.17	Laren	€ 88.992	€ 88.992	€ 88.992	€ -	€ 89.919
	Subtotaal bijdragen deelnemers	€ 11.314.093	€ 11.314.093	€ 11.188.929	€ -	€ 11.302.198
2	**ANDERE BIJDRAGEN**					
2.1	Rijksbijdrage BSB	€ 27.577	€ 27.577	€ -	€ -	€ 122.260
2.3	Prov. bijdrage Omgevingsveiligheid	€ 141.867	€ 153.820	€ -	€ 11.953	€ 98.331
2.4	Rijksbijdrage Energiebesparing	€ 87.000	€ 87.000	€ -	€ -	€ 36.118
2.5	Subsidie Gildemodel	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.491
2.6	Bijdrage bodemdata Noord-Holland	€ 5.838	€ -	€ -	€ -5.838	€ 74.163
2.7	Bijdrage terugtrekken taken Flevoland	€ 64.917	€ 86.000	€ -	€ 21.083	€ 117.319
2.8	Detacheringsopbrengsten	€ 24.512	€ -	€ -	€ -24.512	€ 35.154
2.9	Diverse subsidies	€ -	€ -	€ 200.000	€ -	€ -
2.10	Overige opbrengsten	€ 711.575	€ -	€ -	€ -711.575	€ 372.179
3	**TAAKSTELLING**					
3.1	Taakstelling	€ -	€ 192.991	€ 249.906	€ 192.991	€ -
Totaal		**€ 12.377.378**	**€ 11.861.481**	**€ 11.638.835**	**€ -515.897**	**€ 12.171.213**

	Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
Totaal baten	€ 12.377.378	€ 11.861.481	€ 11.638.835	€ -515.897	€ 12.171.213
Totaal lasten	€ 11.878.599	€ 12.195.930	€ 11.830.572	€ 317.331	€ 11.568.197
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	**€ 498.779**	**€ -334.449**	**€ -191.737**	**€ -833.228**	**€ 603.015**
Mutatie reserves	€ 230.365	€ 334.449	€ 191.737	€ 104.085	€ 334.261
Cumulatief resultaat	**€ 729.145**	**€ -**	**€ -**	**€ -729.145**	**€ 937.277**

B.3. Toelichtingen

B.3.1. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het betreffende balanshoofd anders is vermeld, zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten zijn slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, zijn in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vergelijkende cijfers

De cijfers in het overzicht van baten en lasten zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden. Dit heeft betrekking op de post 'terugbetaling resultaat' ad € -951.748 (realisatie 2016) welke onder de baten was gepresenteerd en nu als 'mutatie reserves' is verwerkt. Verder zijn de detacheringsopbrengsten 2016 ad € 35.154 apart gepresenteerd. Deze waren in de definitieve jaarrekening 2016 nog onder de overige opbrengsten verantwoord.

Balans

De materiële vaste activa betreffen overige investeringen met economisch nut. Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden zijn op de desbetreffende investering in mindering gebracht. In die gevallen wordt op het saldo afgeschreven. Slijtende investeringen zijn vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven in de verwachte gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde. Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een bijzondere vermindering van de waarde, als deze naar verwachting duurzaam is. In het begrotingsjaar heeft een dergelijke vermindering overigens niet plaatsgevonden. Dergelijke afwaarderingen zijn teruggenomen als ze niet langer noodzakelijk blijken.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen bedragen in jaren:

Vervoermiddelen:

- Kleine handhavingsschepen 15 jaar
- Grote handhavingsschepen 30 jaar

Machines, apparaten en installaties:

- Geluidsmeetsysteem 10 jaar

Overige materiële vaste activa:

- Verbouwingskosten 10 jaar
- Meubilair 10 jaar
- Audiovisuele apparatuur 5 jaar
- ICT hardware 2-3 jaar

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

De liquide middelen, overlopende activa en overlopende posten zijn opgenomen tegen nominale waarde.

De vlottende passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

B.3.2. Toelichting op de balans per 31 december 2017

Activa

Vaste activa

De materiële vaste activa betreffen de kapitaaluitgaven waar tegenover een actief staat met een nuttigheidsduur over meerdere jaren. Er wordt onderscheid gemaakt in investeringen met economisch nut en investeringen met maatschappelijk nut. Investeringen met economisch nut zijn alle investeringen die bijdragen aan de mogelijkheid middelen te verwerven en/of verhandelbaar zijn. Investeringen met maatschappelijk nut zijn investeringen die geen middelen genereren, maar wel duidelijk een publieke taak vervullen zoals wegen. De OFGV heeft geen activa met maatschappelijk nut.

Overige investeringen met een economisch nut	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Vervoermiddelen	579.908	289.507
Machines, apparaten en installaties	-	-
Overige materiële vaste activa	458.690	530.365
Totaal	**€ 1.038.598**	**€ 819.872**

In onderstaand schema is het verloopoverzicht weergegeven van investeringen met economisch nut.

Overige investeringen met een economisch nut	Boekwaarde 31-12-2016	Investe-ringen	Des-investe-ringen	Afschrij-vingen	Bijdrage van derden	Afwaar-dering	Boekwaarde 31-12-2017
Vervoermiddelen	289.507	335.424	25.833	19.190	-	-	579.908
Machines, apparaten en installaties	-	-	-	-	-	-	-
Overige materiële vaste activa:							
Verbouwing	242.099	-	-	39.819	-	-	202.280
Inventaris	183.453	-	-	30.018	-	-	153.435
Hardware ICT	104.813	67.028	-	68.866	-	-	102.975
Totaal	**€ 819.872**	**€ 402.452**	**€ 25.833**	**€ 157.893**	**€ -**	**€ -**	**€ 1.038.598**

In 2017 zijn investeringen gedaan in handhavingsschepen en ICT middelen.
Er hebben zich geen waardeverminderingen voorgedaan.

De vervoermiddelen betreffen de van de provincie Flevoland overgenomen handhavings-schepen. De afschrijvingen hiervan komen ten laste van het directe productiekostenbudget van de provincie Flevoland. De oude handhavingsschepen zijn in 2017 verkocht. De verkoopopbrengst is in overeenstemming met de provincie Flevoland besteed aan de andere doelen. De nadere toelichting daarover is opgenomen bij de toelichting van de directe productiekosten.

Vlottende activa

In onderstaand schema is het overzicht van de uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar weergegeven.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	Boekwaarde 31-12-2017	Voorziening oninbaarheid	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Vorderingen op openbare lichamen	3.077.144	118.392	2.958.752	3.111.062
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	1.864.645	-	1.864.645	2.180.809
Overige vorderingen	-	-	-	49.901
Totaal	**€ 4.941.789**	**€ 118.392**	**€ 4.823.397**	**€ 5.341.772**

De vorderingen op openbare lichamen zijn de aan de deelnemers vooruit gefactureerde bijdrage 1e kwartaal 2018, facturen voor meerwerkopdrachten en opleidingskosten. Het saldo per 31-12-2017 net zo hoog als in het voorgaande jaar omdat meer partners hun bijdrage nog niet op 31-12 hadden betaald en omdat er meer facturen voor opleidingskosten openstonden op 31-12.

De voorziening oninbare vorderingen is gevormd voor de openstaande vorderingen aan de provincie Flevoland die in op de balansdatum in dispuut zijn. De hoogte van de voorziening is gelijk aan de gemaakte kosten die verband houden met het terugtrekken van taken door de provincie Flevoland. Het dispuut gaat in totaal om het bedrag van € 145.621. Een deel ad € 118.392 is als voorziening op de vordering op openbare lichamen in de jaarrekening gepresenteerd. En een deel ad € 27.229 is verantwoord als schulden aan openbare lichamen omdat een reeds betaalde factuur de door de Provincie onderdeel van het dispuut uitmaakt welke weer terugbetaald moet worden.
Er is verschil in de bestuurlijke en juridische interpretatie van de afspraken. Een onafhankelijk jurist heeft het verschil onderzocht. Provincie Flevoland is van mening dat de juridische interpretatie prevaleert. Bestuurlijk overleg hierover heeft hierin geen verandering gebracht.

Het drempelbedrag voor middelen die buiten 's Rijks schatkist mogen worden gehouden is € 250.000. De rekening-courant bij de Bank Nederlandse Gemeenten roomt dagelijks de middelen boven € 200.000 af. Alle liquide middelen boven het bedrag van € 200.000 zijn aangehouden bij 's Rijks schatkist. Er zijn geen andere uitzettingen geweest.

Drempelbedrag schatkistbankieren	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Op dagbasis buiten 's Rijks schatkist gehouden middelen	200.000	200.000	200.000	200.000
Drempelbedrag	250.000	250.000	250.000	250.000
Ruimte onder drempelbedrag	50.000	50.000	50.000	50.000
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

Onderstaand schema betreft de liquide middelen.

Liquide middelen	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
BNG bank lopende rekening	200.000	200.000
BNG bank schatkistbankieren	-	-
Totaal	**€ 200.000**	**€ 200.000**

Het banksaldo betreft het saldo in rekening-courant bij de Bank Nederlandse Gemeenten.

De BNG schatkistbankieren rekening is een tussenrekening bedoeld voor het overboeken van saldi van en naar de rekening bij het Ministerie.

In onderstaand schema is een specificatie van de overlopende activa weergegeven.

Overlopende activa	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	27.398	45.000
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	255.614	187.436
Totaal	**€ 283.012**	**€ 232.436**

Het volgende schema betreft het verloopoverzicht van de voorschotbedragen.

De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	Saldo 31-12-2016	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Saldo 31-12-2017
Impuls omgevingsveiligheid Noord-Holland	-	56.318	46.256	10.062
Energiebesparing	-	87.000	69.664	17.336
Gildemodel	45.000	558	45.558	-
Totaal	**€ 45.000**	**€ 143.876**	**€ 161.478**	**€ 27.398**

In 2017 zijn beschikkingen en bijdragen ontvangen van Impuls omgevingsveiligheid van de provincie Noord-Holland. Uit de verantwoording is gebleken dat de gemaakte kosten lager zijn uitgevallen dan het toegekende subsidiebedrag maar wel hoger dan het ontvangen voorschot. Het saldo op 31-12-2017 is de nog te ontvangen subsidie opgenomen onder de overlopende activa.

Voor het project Energiebesparing staat op 31-12-2017 nog een bedrag van € 17.336 open aan te ontvangen subsidies. De gemaakte kosten zijn nagevoeg gelijk aan het toegekende subsidie bedrag.

Er is een betaling ontvangen van ad € 45.600 het A+O fonds voor het project Gildemodel. Het gaat om een afrekening van voorafgaande jaren. In 2016 was er rekening gehouden met het bedrag van € 45.000. De “extra” € 600 is een meevaller.

Onderstaand schema bevat de nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen.

Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Huur en services	85.491	5.714
Lease voertuigen	6.796	6.660
Verzekeringen	41.882	37.401
Frictiekosten	-	20.164
Uitgevoerde meerwerkopdrachten	26.282	80.384
Overig	95.162	37.113
Totaal	**€ 255.614**	**€ 187.436**

Het saldo is hoger dan op 31-12-2016. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat in december de huur van het 1ste kwartaal 2018 is gefactureerd. Deze was nog niet betaald op de balans datum.

Passiva

Vaste passiva

Het in de balans opgenomen “eigen vermogen” bestaat uit de reserves en het resultaat na bestemming.

Eigen vermogen	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Algemene reserve	575.000	575.000
Overige bestemmingsreserves	551.054	502.823
Resultaat na bestemming	729.145	939.711
Totaal	**€ 1.855.199**	**€ 2.017.534**

De OFGV heeft drie reserves. De algemene reserve is ingesteld ter dekking van fluctuaties in de exploitatie en het opvangen van tegenvallers in de toekomst. Het maakt deel uit van het weerstandsvermogen van de OFGV. Er wordt geen rente toegevoegd aan de reserve. Het maximale saldo van de reserve bedraagt 5% van de gerealiseerde baten in enig jaar. Voor 2017 betekent dat een maximum saldo van € 619.000. Aangezien het weerstandsvermogen voldoende groot is, is aanvulling van de reserve niet nodig.

De doelreserve frictiekosten is ingesteld om de frictiekosten te dekken die verband houden met het efficiënt inrichten van de OFGV in de periode 2013-2017. In 2017 is € 178.500 aan de reserve onttrokken ter dekking van frictiekosten. De reserve loopt tot en met het begrotingsjaar 2017. Het resterende saldo van € 13.200 wordt met de resultaatbestemming terugbetaald aan de deelnemende partijen.

De bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling is ingesteld voor het bekostigen van innovatieve projecten waarmee extra inkomsten kunnen worden behaald.
Het AB heeft in juni 2017 de nieuwe spelregels van de bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling bepaald. Dit houdt in dat de reserve niet ongelimiteerd wordt aangevuld maar een plafond van maximaal € 300.000 heeft gekregen. Dat heeft automatisch geleid tot het vaststellen van een peildatum van 31 december om te monitoren of dat plafond al dan niet wordt overschreden. Als op 31 december blijkt dat daarmee het plafond van € 300.000 wordt overschreden, wordt het meerdere boven € 300.000 uitbetaald aan de deelnemende partijen. Met de terugbetaling van het overschot in de reserve hoeft niet gewacht te worden op de resultaatbestemming die eerst voor zienswijzen aan de raden en Staten wordt voorgelegd. Dit overschot kan na het opmaken van de jaarcijfers aan de deelnemende partijen worden uitbetaald. Dit betekent dus in maart/april in plaats van bij de resultaatbestemming in november.

In 2017 is de reserve met € 278.596 aangevuld vanuit het rekeningresultaat 2016. Ook heeft er een ontrekking plaats gevonden van in totaal € 51.907 voor de innovatieprojecten. Op 31 december 2017 bedraagt het saldo van de bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling € 537.884. In april is het overschot van € 237.884 in deze reserve terugbetaald aan de deelnemende partijen.

Verloop reserves	Saldo 31-12-2016	Mutaties uit hoofde van de bestemming van het resultaat van het voorgaande boekjaar: Toevoeging	Mutaties uit hoofde van de bestemming van het resultaat van het voorgaande boekjaar: Onttrekking	Mutaties via de resultaatbestemming bij het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening: Toevoeging	Mutaties via de resultaatbestemming bij het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening: Onttrekking	Saldo 31-12-2017
Algemene reserve	575.000	658.682	658.682	-	-	575.000
Doelreserve Frictiekosten	191.628	-		-	178.458	13.170
Bestemmingsreserve Innovatie en Ontwikkeling	311.195	278.596		-	51.907	537.884
Totaal	**€ 1.077.823**	**€ 937.278**	**€ 658.682**	**€ -**	**€ 230.365**	**€ 1.126.054**

Het positief resultaat over 2016 is conform de vastgestelde resultaatbestemming deels ad € 658.682 terugbetaald aan de deelnemende partijen en deels ad € 278.596 gedoteerd aan de Bestemmingsreserve innovatie en ontwikkeling.

Het resultaat over 2017 is positief en bestaat uit het resultaat behaald op de reguliere bedrijfsvoering van € 106.459, het resultaat behaald op de directe productiekosten van € 73.752 en het resultaat behaald met extra opbrengsten en subsidies uit de voorafgaande jaren € 548.934.

Een voorstel tot resultaatbestemming wordt na vaststelling van deze jaarstukken voorgelegd aan raden en Staten. Nadat zij zienswijzen hebben kunnen indienen, stelt het AB in november 2018 de resultaatbestemming vast.

Alle mutaties van de reserves zijn incidenteel. De realisatie is conform de door het AB vastgestelde geraamde toevoegingen en onttrekkingen.

Vlottende passiva

In onderstaand schema is het overzicht van de schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar weergegeven.

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Schulden aan openbare lichamen	158.639	26.577
Overige schulden	354.183	447.953
Totaal	**€ 512.821**	**€ 474.530**

De verschillen tussen de saldi op 31-12-2017 en 31-12-2016 worden vooral verklaard doordat enkele facturen die in december zijn ontvangen, nog vóór de balansdatum zijn betaald.

Het saldo van de schulden aan openbare lichamen is als volgt:

Schulden aan openbare lichamen	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Gemeente Lelystad samenwerking bedrijfsvoering	9.599	26.494
Provincie Flevoland huur en services	77.210	-
Overige publiekrechtelijke crediteuren	71.830	83
Totaal	**€ 158.639**	**€ 26.577**

De overige schulden betreffen diverse leveranciers. Het saldo is als volgt:

Overige schulden aan crediteuren	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Flexibele schil	84.280	183.572
Groene handhavingkosten	49.747	46.776
Opleidingen	86.868	20.412
Informatiemanagement	14.124	70.944
Overige privaatrechtelijke crediteuren	119.164	126.249
Totaal	**€ 354.183**	**€ 447.953**

In onderstaande tabel is de overige overlopende passiva vermeld.

Overlopende passiva	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	1.098.734	1.047.812
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	851	256.972
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	2.877.401	2.797.232
Totaal	**€ 3.976.986**	**€ 4.102.016**

In de volgende tabel zijn de verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in 2018 tot betaling komen opgenomen. Dit met uitzondering van de jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een vergelijkbaar volume. Dit houdt in dat opgebouwd vakantiegeld en vakantiedagen niet zijn opgenomen als nog te betalen bedragen.

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
BTW	316.243	168.630
Loonheffing	503.418	416.799
Sociale premies	-	-
Pensioenpremie	105.440	88.836
IKB vakantiegeld	-	244.861
Inhuur externe deskundigheid	40.255	21.693
Accountantskosten	16.823	24.250
ICT en telefonie	42.068	9.887
Overige transitoria	74.488	72.856
Totaal	**€ 1.098.734**	**€ 1.047.812**

Het saldo van de te betalen BTW is hoger dan op 31-12-2016. Dit komt doordat in december de partnersbijdrage voor de 1ste kwartaal 2018 is doorgefactureerd. Ook is het saldo van de te betalen loonheffing hoger dan in 2016. Dit heeft te maken heeft met de invoering van IKB. Het volledig in 2017 opgebouwde Individuele Keuze Budget is in hetzelfde jaar uitbetaald.

Het volgende schema betreft het verloopoverzicht van de voorschotbedragen.

De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	Saldo 31-12-2016	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen of terugbetalingen	Saldo 31-12-2017
Impuls omgevingsveiligheid Noord-Holland	21.589	11.540	33.129	-
Impuls omgevingsveiligheid Flevoland	66.167	86.400	151.716	851
Energiebesparing	132.923		132.923	-
BSB milieu	30.456	27.577	58.033	-
Bodemdata Noord-Holland	5.837		5.837	-
Totaal	**€ 256.972**	**€ 125.517**	**€ 381.638**	**€ 851**

De in deze jaarrekening opgenomen vrijgevallen bedragen betreffen de afrekening van de subsidie over voorafgaande jaren.

Het ontvangen voorschot van 90% in 2017 van de provincie Flevoland voor de Impuls Omgevingsveiligheid (IOV) is € 850 hoger dan de gemaakte kosten in het kader van deze subsidie.

De BSB subsidie is ontvangen deels van de provincie Noord-Holland en deels van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Er zitten zowel de afrekening van de voorgaande jaren als de ontvangen subsidie voor het jaar 2017 bij.

De in deze jaarrekening opgenomen vrijgevallen bedragen gaan over de gemaakte kosten exclusief eigen uren. De verantwoordingen (inclusief eigen uren) worden in 2018 ingediend bij de provincies.

De overige vooruitontvangen bedragen zijn de aan de deelnemers gefactureerde bijdragen voor het 1e kwartaal 2018.

Niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen
Een aantal overeenkomsten uit 2017 loopt door naar het jaar 2018. De grootste meerjarige verplichtingen betreffen het huurcontract van het pand en het leasecontract van de voertuigen.

Aard van de opdracht	Contractduur	Bedrag per jaar
Huur vleugel provinciehuis	Huurovereenkomst verlengd t/m 2022.	200.000
Lease voertuigen	Looptijd t/m 2019, optie verlenging t/m 2022	90.000
ICT beheercontract	Aanbesteding verlengd t/m 2018.	340.000
VTH software	Aanbesteding verlengd t/m 2018.	62.000

B.3.3. Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over 2017

Hieronder is per budget de afwijking tussen raming en realisatie weergegeven. In de programmaverantwoording onder A.1.3 is een verschillenanalyse op hoofdlijnen weergegeven. De afwijkingen van de begroting zijn incidenteel, tenzij anders vermeld.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1	**PERSONEEL**					
1.1a	Salarissen	€ 7.809.526	€ 8.015.093	€ 8.723.703	€ 205.567	€ 7.723.827
1.1b	Samenwerking bedrijfsvoering	€ 84.919	€ 85.000	€ -	€ 81	€ 136.052
1.1c	Flexibele schil	€ 630.825	€ 695.940	€ 30.000	€ 65.115	€ 692.184
1.1d	Inhuur bij ziekte	€ 77.909	€ 88.249	€ 87.325	€ 10.340	€ 32.045
	Subtotaal personeel	€ 8.603.179	€ 8.884.282	€ 8.841.028	€ 281.103	€ 8.584.108

In 2017 bedroeg de formatie van de OFGV 140,2 fte. Op 31-12-2017 bedroeg de bezetting 115,76 fte. De loonkosten van deze bezetting bedroegen € 7,8 mln. De reguliere loonkosten waren hoger dan in 2016. Doordat de loonkosten die zijn gemaakt op projecten die worden utigevoerd in het kader van subsidie, direct onder de subsidie budgetten zijn gebracht, vallen de loonkosten lager uit dan geraamd. Een deel van het salarisbudget is ingezet voor samenwerking in de bedrijfsvoering, de inzet van de flexibele schil en inhuur bij ziekte. De inzet van de flexibele schil is lager dan in 2016. Dit komt doordat er meer personeel in vaste dienst is aangenomen. Omdat er in 2017 meer mensen zijn ingehuurd ter vervanging van zieke medewerkers vallen de kosten van inhuur hoger dan in 2016.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1.2	Opleidingskosten	€ 431.096	€ 286.219	€ 318.140	€ -144.877	€ 297.797

De opleidingskosten waren in 2017 € 144.900 hoger dan het beschikbare budget door de activiteiten van het Kenniscentrum OFGV. De uitgave van het Kenniscentrum bedragen € 167.300. De bijbehorende opbrengsten zijn € 228.500 hoger dan het beschikbare budget en staan bij overige inkomsten geadministreerd. Het verschil tussen kosten en opbrengsten van het Kenniscentrum is € 61.200 positief. De reguliere opleidingskosten voor het eigen personeel zijn lager doordat externe deelnemers aanschuiven bij de georganiseerde cursussen en passen binnen het daarvoor beschikbare budget.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1.3	Algemene personeelskosten	€ 441.423	€ 451.592	€ 433.836	€ 10.169	€ 376.320

Binnen het budget algemene personeelskosten zijn de vergoeding voor woon-werkverkeer en de vergoeding voor dienstreizen de grootste kostenpost. De lasten zijn hoger dan in 2016 maar blijven wel binnen het daarvoor beschikbare budget. De toename zit vooral in de reiskosten woon-werk verkeer als gevolg van een toename in het personeelsbestand.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1.4	Frictiekosten vertrek personeel	€ 178.458	€ 191.737	€ 191.737	€ 13.279	€ 334.262

De frictiekosten van vertrekkend personeel zijn wat lager dan de raming. De meeste trajecten zijn in 2016 begonnen, en kwamen in 2017 tot afronding. Wegens succesvolle begeleiding van vertrekkend personeel naar een andere baan zijn de kosten in 2017 lager dan geraamd. Daardoor konden meer trajecten bekostigd worden.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
3	**KAPITAALLASTEN**					
3.1	Afschrijving ICT	€ 68.866	€ 108.000	€ 108.000	€ 39.134	€ 44.012
3.2	Afschrijving Meubilair	€ 30.018	€ 30.000	€ 30.000	€ -18	€ 30.018
3.3	Afschrijving Verbouwing	€ 39.819	€ 40.800	€ 40.800	€ 981	€ 39.819

Door kritisch te kijken naar de noodzaak én planning van de vervanging van ICT activa (zoals telefoons en tablets) vallen de afschrijvingen ICT in 2017 € 39.000 lager uit dan geraamd. Het positief resultaat heeft een incidenteel karakter. De OFGV vervangt de activa alleen wanneer daar noodzaak voor is en niet wanneer de activa boekhoudkundig is afgeschreven. In 2017 zijn de mobiele telefoons vervangen. Omdat de aanschaf van telefoons later in het jaar plaats heeft gevonden vallen de afschijvingskosten in 2017 lager uit.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4	**INDIRECTE KOSTEN**					
4.1	Huur en services	€ 271.140	€ 291.000	€ 305.000	€ 19.860	€ 296.308
4.2	Overige huisvestingskosten	€ 158.427	€ 150.000	€ 130.000	€ -8.427	€ 195.124

De kosten voor huur en services zijn ten opzichte van 2016 lager. Ondanks de indexatie die door de verhuurder is toegepast, is ook éénmalige huurkorting verleend. De vrije ruimte in het budget is ingezet voor onderhoud huisvesting met incidenteel karakter. De niet-pandgebonden huisvestingskosten bestaan behalve onderhoud huisvesting nog uit huur meubilair en cateringkosten.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.3	Informatiemanagement	€ 633.663	€ 644.247	€ 644.247	€ 10.584	€ 618.654

De jaarlijkse exploitatielasten zijn gedaald door contractonderhandelingen met leveranciers en het overgaan op één datacenter in plaats van meerdere datacenters. De kosten zijn binnen budget gebleven maar zijn wel hoger dan 2016. Dat komt door de kosten voor de ICT aanbesteding die in 2018 plaatsvindt. De voorbereiding hierop is in 2017 gestart.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.4	Wagenpark	€ 89.217	€ 104.000	€ 110.000	€ 14.783	€ 80.090

Het nieuwe leasecontract is de loop van 2016 ingegaan waardoor er toen minder uitgegeven was dan begroot. Ten opzichte van 2016 zijn de kosten gestegen met de indexering van de leverancier.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.5	Diverse kosten	€ 172.125	€ 173.560	€ 170.400	€ 1.435	€ 153.296

De diverse kosten betreffen verzekeringen, kantoorartikelen, communicatie- en portikosten, lidmaatschappen, abonnementen en geluidsmeters. De kosten zijn binnen het daarvoor beschikbaar budget gebleven.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.6	Accountant	€ 27.300	€ 25.000	€ 25.000	€ -2.300	€ 25.250

De overschrijding op het accountantskosten budget is veroorzaakt door het nodige meerwerk van de accountant.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.7	HRM	€ 69.028	€ 65.000	€ 65.000	€ -4.028	€ 51.092

Onder de HRM kosten vallen kosten voor arbo, functiewaardering en werving- en selectie. De krapte op de arbeidsmarkt heeft geresulteerd in de hogere werving- en selectiekosten dan het daarvoor beschikbare budget.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
5	**ONVOORZIEN**					
5.1	Onvoorzien	€ 43.548	€ 50.000	€ 100.000	€ 6.452	€ -

Het budget onvoorzien diende ter dekking van de financiële risico's die de OFGV liep in 2017. De aanwending van het budget was voor de evaluatie OFGV en de inhuur voor vervanging van een medewerker die door overmacht 6 maanden langer afwezig is geweest dan verwacht. De door de provincie Flevoland betaalde factuur die onderdeel van dispuut uitmaakt en terugbetaald moet worden is onder de lasten van onvoorzien gebracht. Dit kon niet aan de voorkant worden voorzien.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
5.2	Dotatie voorziening oninbare vordering	€ 118.392	€ -	€ -	€ -118.392	€ -

De kosten die verband houden met het terugtrekken van taken door de provincie Flevoland betreffen het daardoor bovenformatief worden van een medewerker. De kosten zijn in rekening gebracht bij Flevoland. Inmiddels is gebleken dat deze kosten door de OFGV zelf gedragen moeten worden en niet aan de provincie in rekening mogen worden gebracht. Daarvoor is de voorziening oninbare vordering gevormd.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
6	**DIRECTE PRODUCTIEKOSTEN**					
6.1	Directe productiekosten Flevoland	€ 122.116	€ 182.800	€ 182.800	€ 60.684	€ 116.126

Binnen het budget directe productiekosten Flevoland vallen twee opbrengstbudgetten, te weten legesopbrengst en vergoeding groene handhaving randmeren. De opbrengsten vielen tegen. Door lagere lasten past het saldo van de directe productiekosten binnen de raming. Het verschil bestaat uit de volgende onderdelen:

Lagere opbrengst leges	- 33.200
Hogere vergoeding groene handhaving randmeren	5.000
Lagere kosten groene handhaving	1.500
Lagere kosten grondwatermeetnet	64.100
Lagere kosten whvbz, geluidbeleid, advertenties en inhuur	23.300
Totaal verschil directe productiekosten	60.700

In 2017 zijn de oude handhavingsschepen verkocht voor het bedrag van € 75.000. De verkoopopbrengst is € 50.000. Dat is het resultaat na aftrek van de boekwaarde van de schepen van € 25.000 van het verkoopbedrag (€ 75.000). In overeenstemming met de provincie Flevoland is de verkoopopbrengst van deze schepen ingezet voor het verwijderen van asbestdaken bij de steunpunten.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
6	**DIRECTE PRODUCTIEKOSTEN**					
6.2	Directe productiekosten Almere	€ 1.200	€ 1.200	€ 1.200	€ -	€ 1.200

De directe bijdrage van de gemeente Almere bestond uit een bijdrage voor een geluidsmeter en was in 2017 volledig aan dit doel aangewend.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
6	DIRECTE PRODUCTIEKOSTEN					
6.3	Directe productiekosten Gooise Meren	€ -	€ 11.584	€ 11.584	€ 11.584	€ 7.292

De directe bijdrage van de gemeente Gooise Meren bestond uit een bijdrage voor inhuur.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
6	DIRECTE PRODUCTIEKOSTEN					
6.4	Directe productiekosten Noord-Holland	€ 6.316	€ 7.800	€ 7.800	€ 1.484	€ 7.659

De directe bijdrage van de provincie Noord-Holland bestond uit een bijdrage voor met name advertentiekosten van bodemvergunningen.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
7.1	BSBm	€ 27.577	€ 27.577	€ -	€ -	€ 29.710

De doelsubsidie was aangewend voor opleidingskosten van groene BOA's en de coördinatie van het gebruik van de BSBm. De kosten zijn nagenoeg gelijk aan het daarvoor beschikbare budget.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
7.2	Omgevingsveiligheid	€ 141.867	€ 153.820	€ -	€ 11.953	€ 38.970

De subsidies Omgevingsveiligheid zijn in het jaar 2017 aangewend voor de actualisatie van het risicoregister en de ondersteuning taakuitvoering bevoegd gezag. De kosten zijn lager dan de subsidiebeschikking. Deze verantwoording wordt in 2018 ingediend inclusief de gemaakte eigen uren.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
7.3	Energiebesparing	€ 87.000	€ 87.000	€ -	€ -	€ 36.118

De subsidie Energiebesparing is in 2017 aangewend aan de beoordeling van de energie-audits en aan het begeleiden van bedrijven bij het opstellen van een audit. De kosten zijn de loonkosten van de eigen gemaakte uren daarvoor en zijn gelijk aan de subsidiebeschikking. De verantwoording wordt in 2018 ingediend inclusief de gemaakte eigen uren.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
7.7	Eenm. terugtrekken taken Flevoland	€ 64.917	€ 86.000	€ 86.000	€ 21.083	€ 117.319

De kosten die verband houden met het terugtrekken van taken door de provincie Flevoland betreffen het daardoor bovenformatief worden van een medewerker.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1	**BIJDRAGEN DEELNEMERS**					
1.1	Almere	€ 1.010.193	€ 1.010.193	€ 1.010.193	€ -	€ 1.019.903
1.2	Lelystad	€ 1.359.648	€ 1.359.648	€ 1.359.648	€ -	€ 1.370.936
1.3	Zeewolde	€ 702.028	€ 702.028	€ 702.028	€ -	€ 708.488
1.4	Provincie Flevoland	€ 3.778.539	€ 3.778.539	€ 3.778.539	€ -	€ 3.827.718
1.5	Urk	€ 274.538	€ 274.538	€ 274.538	€ -	€ 276.977
1.6	Dronten	€ 733.968	€ 733.968	€ 646.159	€ -	€ 651.762
1.7	Noordoostpolder	€ 803.108	€ 803.108	€ 803.108	€ -	€ 807.967
1.8	Noord Holland	€ 517.352	€ 517.352	€ 517.352	€ -	€ 521.293
1.9	Gooise Meren	€ 787.504	€ 787.504	€ 750.149	€ -	€ 757.064
1.12	Hilversum	€ 221.911	€ 221.911	€ 221.911	€ -	€ 223.691
1.13	Weesp	€ 379.484	€ 379.484	€ 379.484	€ -	€ 383.579
1.14	Huizen	€ 227.589	€ 227.589	€ 227.589	€ -	€ 229.726
1.15	Wijdemeren	€ 369.911	€ 369.911	€ 369.911	€ -	€ 373.229
1.16	Blaricum	€ 59.328	€ 59.328	€ 59.328	€ -	€ 59.946
1.17	Laren	€ 88.992	€ 88.992	€ 88.992	€ -	€ 89.919
	Terugbetaling resultaat	€ -658.682	€ -658.682		€ -	€ -951.748

Ten opzichte van 2016 zijn de bijdragen van de partners verlaagd met de taakstelling. Daarnaast is de bijdrage van Dronten en Gooise Meren verhoogd vanwege het overgedragen takenpakket asbest.

Aan de deelnemende partijen is na vaststelling van de resultaatbestemming 2016 € 658.682 uitbetaald.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.1	Rijksbijdrage BSB	€ 27.577	€ 27.577	€ -	€ -	€ 122.260

In 2017 is een beschikking en een bijdrage ontvangen van het Rijk voor de Bestuurlijke Strafbeschikking Milieu (BSBm) over het jaar 2017. Het bedrag is lager dan de voorafgaande jaren omdat de subsidie is de loop van 2017 is gestopt. Het verschil tussen de lasten en baten is nihil.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.3	Prov. bijdrage Omgevingsveiligheid	€ 141.867	€ 153.820	€ -	€ 11.953	€ 98.331

In 2017 zijn subsidies Impuls Omgevingsveiligheid ontvangen van de provincies Flevoland en Noord-Holland. Het verschil tussen de realisatie en begroting bedraagt € 12.000 voordelig. De lasten zijn al inclusief de urenvergoeding voor uren gemaakt door eigen medewerkers.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.4	Rijksbijdrage Energiebesparing	€ 87.000	€ 87.000	€ -	€ -	€ 36.118

In 2017 is de beschikking ontvangen voor Energiebesparing. De uitgaven zijn gelijk dan de beschikking. De toekenning van de subsidie wordt jaarlijks hetzien en niet meer over meerdere jaren.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.6	Bijdrage bodemdata Noord-Holland	€ 5.838	€ -	€ -	€ -5.838	€ 74.163

Betreft een bijdrage van de provincie Noord-Holland welke dit jaar als de meevaller is verantwoord. De kosten die verband houden met deze bijdrage zijn verantwoord onder de loonkosten van de eigen medewerkers.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.7	Bijdrage terugtrekken taken Flevoland	€ 64.917	€ 86.000	€ -	€ 21.083	€ 117.319

De kosten die verband houden met het terugtrekken van taken door de provincie Flevoland betreffen het daardoor bovenformatief worden van een medewerker.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.8	Detacheringsopbrengsten	€ 24.512	€ -	€ -	€ -24.512	€ 35.154

De inkomsten uit detachering van personeelsleden bedragen € 24.500. Het hele bedrag heeft betrekking op één detacheringovereenkomst met Rijkswaterstaat.

BATEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
2.10	Overige opbrengsten	€ 711.575	€ -	€ -	€ -711.575	€ 372.179

De OFGV zet in op extra inkomsten om de bezuinigingstaakstelling en stijgende kosten te dekken. In 2017 is € 711.600 aan extra inkomsten binnen gehaald. Dat gaat om inkomsten gegenereerd door van het verzorgen van de opleidingen, extra opdrachten van de deelnemende partijen, subsidies en voordelige afwikkelingsverschillen. Deze inkomsten zijn niet aan de voorkant begroot.

In 2017 hebben andere omgevingsdiensten en overheden voor € 229.000 aan opleidingen afgenomen georganiseerd door het Kenniscentrum OFGV. Dit is een flinke stijging ten opzichte van 2016. Het resterende bedrag is gehaald uit het uitvoeren van extra opdrachten voor de deelnemers en subsidies. De voordelige afwikkelingsverschillen zijn een klein onderdeel van het totaal bedrag, namelijk € 17.500. Het verschil ten opzichte van 2016 komt door het meer uitvoeren van extra opdrachten en een stijgende lijn in het aantal door het Kenniscentrum OFGV georganiseerde opleidingen.

B.3.4. WNT

In de Wet normeringbezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) zijn de beloningen van bestuurders en andere topfunctionarissen wettelijk genormeerd. De WNT is van toepassing op de OFGV. Het voor de OFGV toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2017 € 181.000. Vanuit de WNT is het verplicht van iedere topfunctionaris gegevens te vermelden in het financieel verslaggevingsdocument. Bij de OFGV kwalificeert de directeur als topfunctionaris. Alle overige medewerkers zitten net als de directeur onder de WNT-norm.

bedragen x € 1	P.M.R. Schuurmans
Functiegegevens	Directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,11
Gewezen topfunctionaris?	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 116.324
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 13.819
Subtotaal	€ 130.144
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 181.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.
Totale bezoldiging	**€ 130.144**
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.
Gegevens 2016	
Aanvang en einde functievervulling in 2016	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor 2016 in fte	1,11
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 110.576
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 11.883
Totale bezoldiging 2016	**€ 122.459**

Bij een Gemeenschappelijke Regeling kwalificeren leden van het AB en DB ook als topfunctionarissen. Voor alle bestuursleden geldt dat zij geen bezoldiging van de OFGV ontvangen en de functie slechts uitvoeren uit hoofde van hun functie als wethouder of gedeputeerde van de deelnemende overheid. In 2017 hebben enkele wijzigingen plaatsgevonden als gevolg van het overlijden van een gedeputeerde en het aftreden van twee wethouders. Alle bestuursleden van 2017 zijn hieronder vermeld.

Naam Bestuurslid	Partner	Functie OFGV	Periode 2017	Bezoldiging
dhr. J.A. Fackeldey	Gemeente Lelystad	Voorzitter Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. A. Stuivenberg	Provincie Flevoland	Vice-Voorzitter Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur	01-01 tm 20-02	€ 0
Dhr. A.M. Meijer	Provincie Flevoland	Vice-Voorzitter Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur	10-05 tm 31-12	€ 0
dhr. W.C. Haagsma	Gemeente Noordoostpolder	Lid Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. G.E.H. Pas	Gemeente Huizen	Lid Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. C.H. Boland	Gemeente Gooise Meren	Lid Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. F. Huis	Gemeente Almere	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. D.M. Vis	Gemeente Dronten	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 18-10	€ 0
Dhr. A.B.L. de Jonge	Gemeente Dronten	Lid Algemeen Bestuur	28-11 tm 31-12	€ 0
dhr. G. Post jr	Gemeente Urk	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. W.P. van der Es	Gemeente Zeewolde	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. A. Tekin	Provincie Noord-Holland	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
mw. E.J.M. Boersen - de Jong	Gemeente Blaricum	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. F.G.J. Voorink	Gemeente Hilversum	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. A.H.M. Stam	Gemeente Laren	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. H. Tuning	Gemeente Weesp	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 31-12	€ 0
dhr. P.M. Smit	Gemeente Wijdemeren	Lid Algemeen Bestuur	01-01 tm 02-01	€ 0
Dhr. J.J. de Kloet	Gemeente Wijdemeren	Lid Algemeen Bestuur	03-01 tm 31-12	€ 0

B.3.5. Analyse begrotingscriterium

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over 2017 is ingegaan op de verschillen tussen de realisatie en de begrotingscijfers voor en na wijziging. Hieruit blijkt dat in 5 gevallen het beschikbare budget overschreden is. Het gaat om overschrijdingen waarbij het DB bij het doen van de uitgaven binnen het door de AB uitgezette beleid is gebleven. Het geraamde lastentotaal wordt niet overschreden.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
1.2	Opleidingskosten	€ 431.096	€ 286.219	€ 318.140	€ -144.877	€ 297.797

De opleidingskosten zijn in 2017 € 144.900 hoger dan het beschikbare budget door de activiteiten van het Kenniscentrum OFGV. De uitgave van het Kenniscentrum bedragen € 167.300. De bijbehorende opbrengsten zijn € 228.500 hoger dan het beschikbare budget en staan bij overige inkomsten geadministreerd. Het verschil tussen kosten en opbrengsten van het Kenniscentrum is € 61.200 positief. De reguliere opleidingskosten voor het eigen personeel zijn lager doordat externe deelnemers aanschuiven bij de georganiseerde cursussen. De kosten passen binnen het daarvoor beschikbare budget.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.2	Overige huisvestingskosten	€ 158.427	€ 150.000	€ 130.000	€ -8.427	€ 195.124

De overschrijding op het overige huisverstingsbudget is veroorzaakt door het onderhoud van de huisvesting met een incidenteel karakter. Deze overschrijding wordt gedekt uit het huur- en services budget waar door de toekenning van de éénmalige huurkorting de ruimte voor is.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.6	Accountant	€ 27.300	€ 25.000	€ 25.000	€ -2.300	€ 25.250

De overschrijding op het accountantskosten budget is veroorzaakt door het nodige meerwerk van de accountant.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
4.7	HRM	€ 69.028	€ 65.000	€ 65.000	€ -4.028	€ 51.092

Onder de HRM kosten vallen kosten voor arbo, functiewaardering en werving- en selectie. De krapte op de arbeidsmarkt heeft zich geresulteerd in de hogere werving- en selectiekosten dan het daarvoor beschikbare budget.

LASTEN		Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
5.2	Dotatie voorziening oninbare vordering	€ 118.392	€ -	€ -	€ -118.392	€ -

De kosten die verband houden met het terugtrekken van taken door de provincie Flevoland betreffen het daardoor bovenformatief worden van een medewerker. De kosten zijn in rekening gebracht bij Flevoland. Inmiddels is gebleken dat deze kosten door de OFGV zelf gedragen moeten worden en niet aan de provincie in rekening mogen worden gebracht. Daarvoor is de voorziening oninbare vordering gevormd.

B.3.6. Overzicht van incidentele baten en lasten

Alle in de initiële begroting opgenomen baten en lasten van de OFGV zijn structureel van aard. In 2017 zijn de volgende incidentele baten en lasten geboekt:

INCIDENTELE BATEN	Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
Rijksbijdrage BSB	€ 27.577	€ 27.577	€ -	€ -	€ 122.260
Prov. bijdrage Omgevingsveiligheid	€ 141.867	€ 153.820	€ -	€ 11.953	€ 98.331
Rijksbijdrage Energiebesparing	€ 87.000	€ 87.000	€ -	€ -	€ 36.118
Subsidie Gildemodel	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.491
Bijdrage bodemdata Noord-Holland	€ 5.838	€ -	€ -	€ -5.838	€ 74.163
Bijdrage terugtrekken taken Flevoland	€ 64.917	€ 86.000	€ -	€ 21.083	€ 117.319
Detacheringsopbrengsten	€ 24.512	€ -	€ -	€ -24.512	€ 35.154
Overige opbrengsten	€ 711.575	€ -	€ -	€ -711.575	€ 372.179
Mutatie reserves	€ 230.365	€ 334.449	€ 191.737	€ 104.085	€ 334.261
Totaal incidentele baten	**€ 1.293.650**	**€ 688.846**	**€ 191.737**	**€ -604.804**	**€ 1.203.276**

INCIDENTELE LASTEN	Realisatie 2017	Begroting na wijziging	Begroting voor wijziging	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2016
BSBm	€ 27.577	€ 27.577	€ -	€ -	€ 29.710
Omgevingsveiligheid	€ 141.867	€ 153.820	€ -	€ 11.953	€ 38.970
Energiebesparing	€ 87.000	€ 87.000	€ -	€ -	€ 36.118
Gildemodel	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 13.491
Eenm. bodemdata Noord-Holland	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 74.163
Eenm. terugtrekken taken Flevoland	€ 64.917	€ 86.000	€ -	€ 21.083	€ 117.319
Innovatieproject Project X	€ 31.907	€ 45.000	€ -	€ 13.093	€ -
Innovatieproject Duurzaam Erf	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ -	€ -
Innovatieproject Bodeminformatie	€ -	€ 77.712	€ -	€ 77.712	€ -
Inhuurkosten	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 153.738
Frictiekosten	€ 178.458	€ 191.737	€ 191.737	€ 13.279	€ 334.262
Onvoorzien	€ 43.548	€ 50.000	€ 100.000	€ 6.452	€ -
Dotatie voorziening oninbare vordering	€ 118.392	€ -	€ -	€ -118.392	€ -
Totaal incidentele lasten	**€ 713.665**	**€ 738.846**	**€ 291.737**	**€ 25.181**	**€ 797.770**

Het verschil tussen de totale incidentele lasten en baten bedraagt € 580.000 voordelig. Het voordelige resultaat is behaald met de meerwerkopdrachten voor de deelnemers, omzet van het Kenniscentrum OFGV en de subsidieafrekening over voorafgaande jaren. De daarmee gegenereerde overige opbrengsten dienen ter dekking van de openstaande taakstelling.

De incidentele mutaties in de reserve bedragen in 2017 € 178.500 voor de frictiekosten en € 52.000 voor de innovatie en ontwikkeling projecten. Beide worden gedekt uit de incidentele onttrekking aan de reserves.

De voorziening oninbare vorderingen zijn gevormd voor de openstaande vorderingen bij de provincie Flevoland die op de balansdatum in dispuut zijn.

B.4. Overige gegevens

B.4.1. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Accountants

BAKER TILLY BERK

Baker Tilly Berk N.V.
Papendorpseweg 99
Postbus 85007
3508 AA Utrecht
T: +31 (0)30 258 70 00
F: +31 (0)30 254 45 77
E: utrecht@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

Aan het Algemeen Bestuur van
Omgevingsdienst Flevoland en Gooi en
Vechtstreek

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT
Aan: Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek te Lelystad gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva van Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek op 31 december 2017 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het programma van eisen accountantscontrole 2016-2019 d.d. 29 juni 2016.

De jaarrekening bestaat uit:

1. Balans per 31 december;
2. Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar;
3. Toelichtingen;

Alle diensten worden verricht op basis van een overeenkomst van opdracht, gesloten met Baker Tilly Berk N.V., waarop van toepassing zijn de algemene voorwaarden, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nr. 24425560. In deze voorwaarden is een beperking van aansprakelijkheid opgenomen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het programma van eisen accountantscontrole dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 29 juni 2016 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 118.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten Inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2017.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 50.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de verplichte paragrafen;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening
Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en algemeen bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordeningen van de gemeenschappelijke regeling zelf, zoals opgenomen in het programma van eisen accountantscontrole 2016-2019 d.d. 29 juni 2016.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Gemeentewet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het programma van eisen accountantscontrole 2016-2019 dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 29 juni 2016, de Regeling Controleprotocol WNT 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 5 juni 2018

Baker Tilly Berk N.V.

Was getekend,

G.J. van Luyk AA

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 17 juli 2018

Onderwerp: Zienswijze op de resultaatbestemming 2017 van de OFGV

Kenmerk: 1098466

Bijlagen:
1. Afschriftbrief verzoek om zienswijzen jaarrekeningresultaat 2017 OFGV dd. 29 juni 2018
2 Vastgestelde jaarverslag OFGV
3. Controleverklaring accountant jaarrekening 2017

1. Inleiding

Op 29 juni 2018 is door het Algemeen Bestuur van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV) de resultaatbestemming 2017 ter zienswijze aan Provinciale Staten verstuurd. PS hebben tot 1 oktober 2018 de mogelijkheid om een zienswijze op de voorgestelde resultaatbestemming in te dienen. Deze deadline is niet haalbaar omdat de eerstvolgende PS-vergadering is gepland op 8 oktober 2018. Voorafgaand aan de vaststelling door het AB wordt de zienswijze inhoudelijk besproken in de Statencommissie NLWM van 24 september. Mocht uit deze behandeling blijken dat PS niet kunnen instemmen met de zienswijze, dan zou de Gedeputeerde Milieu kunnen tegenstemmen in het AB. Ambtelijk is met de OFGV afgesproken dat de voorlopige zienswijze na behandeling in de commissie aan de OFGV wordt toegestuurd, onder voorbehoud van vaststelling door PS. Hieronder is de zienswijze met de inhoudelijke reactie op de resultaatbestemming 2017 opgenomen:

Ten aanzien van de resultaatbestemming 2017 hebben wij de volgende opmerkingen:

Er wordt voorgesteld een storting van 44.000 euro te doen in de algemene reserve van de OFGV. De algemene reserve is ingesteld ter dekking van fluctuaties in de exploitatie en het opvangen van tegenvallers in de toekomst. Het maakt deel uit van het weerstandsvermogen van de OFGV. De vrije beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 625.000. De benodigde weerstandscapaciteit komt uit op € 422.500. Dit betekent dat de beschikbare weerstandscapaciteit toereikend is voor de gesignaleerde risico's. De verhouding daartussen is 1,5 wat conform de norm die hiervoor geldt, ruim voldoende is.

Op pagina 21 van de jaarrekening erkent de OFGV ook dat er voldoende middelen aanwezig zijn in de algemene reserve in de volgende passage: "het maximale saldo van de reserve bedraagt 5% van de gerealiseerde baten in enig jaar. Voor 2017 betekent dat een maximum saldo van € 619.000. Aangezien het weerstandsvermogen voldoende groot is, is aanvulling van de reserve niet nodig".

Wij stellen daarom voor om niet akkoord te gaan met de voorgestelde storting in de algemene reserve en het bedrag van 44.000 euro terug te geven aan de deelnemers. Daarnaast stellen wij voor akkoord te gaan met de overige bestemming van het positieve rekeningresultaat.

2. Zienswijze op de resultaatbestemming 2017

Omdat de voorliggende resultaatbestemming 2017 op één onderdeel niet aan onze verwachtingen voldoet, wordt PS voorgesteld om een zienswijze aan de OFGV toe te sturen ten aanzien van de resultaatbestemming 2017

3. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 54-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 17 juli 2018;

besluiten:

Met betrekking tot de voorgestelde resultaatbestemming 2017 van de Omgevingsdienst Flevoland & Gooi en Vechtstreek (OFGV):

1. niet akkoord te gaan met de door de OFGV voorgestelde resultaatbestemming 2017;

2. de zienswijze op de voorgestelde resultaatbestemming 2017 vast te stellen.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d **08-10-2018**
Commissie
Datum commissievergadering **24-9-2018**

Onderwerp: **Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek en de Voordracht Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord**

Uw contactpersoon
E. Krijgsman
AD/STG

Doorkiesnummer +31235143288
krijgsmane@noord-holland.nl

26 september 2018

De commissie adviseert:

de *Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek* en de *Voordracht Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord* als hamerstukken worden doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018

Uittreksel concept-verslag commissie NLWM 24-09-2018:

9a. Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek
9b. Voordracht op Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord

Deze agendapunten worden op verzoek van de commissie gecombineerd behandeld. De **voorzitter** licht ze kort toe en geeft ze in bespreking.

COMMISSIEBEHANDELING
De technische vraag van de heer **Struben** (D66) is beantwoord en beide voordrachten zijn voor hem hamerstukken.

Ook voor de heer **Van der Sluijs** zijn beide voordrachten hamerstukken.

De **voorzitter** concludeert dat de *Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek* en de *Voordracht op Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord* als hamerstukken worden doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018.

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN 29 AUG. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr J. Kobes
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235143698
kobesj@noord-holland.nl

Verzenddatum
29 AUG. 2018

Kenmerk 1028310/1113363

Uw kenmerk

Betreft: Zienswijze op de tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD NHN

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht, met het ontwerpbesluit inclusief bijlagen, over de zienswijze op de tweede begrotingswijziging van de Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord (RUD NHN).

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

bijlage(n)

1. 2de begrotingswijziging van de RUD NHN, inclusief bijlagen, d.d. 31-07-2018.
2. Statenvoordracht met de zienswijze op de 2de begrotingswijziging van de RUD NHN

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl

Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord

AB-Besluit

Aan:	AB RUD NHN
Datum vergadering:	18 oktober 2018
Auteur:	C. van den Tempel (concerncontroller)
Onderwerp:	Actualisatie Begroting 2018 – 2de Begrotingswijziging 2018
Agendapunt:	..

Aanleiding:
In de algemeen-bestuursvergadering van de RUD Noord-Holland Noord op 11 juli 2018 is besloten om de begrotingswijziging als gevolg van de resultaatbestemming voor te leggen aan de gemeenteraden van de deelnemende gemeenten en Provinciale Staten van Noord-Holland, zodat zij hun zienswijze hierover bekend kunnen maken.

Met deze begrotingswijziging wordt ook de afhandeling van de lening van de provincie Noord-Holland geregeld, het instellen van een reserve Omgevingswet, het continueren van de bestemmingsreserve VHT-plustaken en het verwerken van de reeds gefactureerde extra taken.

Afhandeling lening provincie Noord-Holland
In 2015 is een geldlening aangegaan met de provincie Noord-Holland voor een periode van 3 jaar voor de geraamde transitiekosten van € 400.000. Deze lening moest door middel van taakstellende bezuinigingen binnen de begroting van de RUD NHN worden terugverdiend. De gerealiseerde taakstellingen zijn via de resultaatbestemmingen in de bestemmingsreserve VTH-plus gestort. De werkelijk gemaakte transitiekosten zijn €331.621,55 en zullen worden onttrokken uit deze bestemmingsreserve.

Instellen reserve Omgevingswet
Vanaf 2021 zal de RUD NHN voor de deelnemende gemeenten en provincie taken uitvoeren vanuit de Omgevingswet. Voor de jaren 2018, 2019 en 2020 is het noodzakelijk om de benodigde ontwikkelingsstappen te nemen en de medewerkers op te leiden. De komst van de ingrijpende Omgevingswet is een externe factor waarvoor de RUD NHN in basis geen financiering heeft opgenomen in de reguliere begroting. De kosten zijn echter onontkoombaar en daarvoor dient (tijdelijk) dekking te worden gezocht. De specificatie van de kosten is opgenomen in bijlage 3 Financiële onderbouwing incidentele middelen invoering Omgevingswet.

Continueren van de bestemmingsreserve VTH-plustaken
In de algemeen-bestuursvergadering van 14 december 2016 is besloten om een bestemmingsreserve VTH-plustaken in te stellen. Dit om een scheiding aan te brengen

tussen de financiën die betrekking hebben op de VTH-plusaken en de financiën die betrekking hebben op de uitvoeringstaken. Deze bestemmingsreserve heeft een tijdelijk karakter tot 31 december 2018. Voorgesteld wordt om deze bestemmingsreserve te continueren tot er een wijziging in de financiering is vastgesteld.

Aanpassen van de begrote extra werkopdrachten
In de begroting 2018 is rekening gehouden met € 101.900 aan extra opdrachten. Door dit bedrag op te nemen in de begroting is de aansluiting tussen de lumpsumbijdrage en begrote lasten niet in één oogopslag te controleren. Voorgesteld wordt om de begroting voor de jaarschijf 2018 aan te passen naar de werkelijk reeds gefactureerde extra opdrachten. In het overzicht in bijlage 2, financiële consequenties per deelnemer, zijn deze extra opdrachten zichtbaar gemaakt.

Inhoudelijk advies:
In het kader van rechtmatigheid wordt het Dagelijks Bestuur geadviseerd om de voorgestelde begrotingswijzigingen vast te stellen en deze conform artikel 28 van de GR RUD NHN voor zienswijze aan de deelnemers voor te leggen.

Alternatieven

Alternatieven voor de bestemmingsreserve Omgevingswet:
Op basis van de jaarlijks begrote kosten voor de Omgevingswet een extra bijdrage te vragen van de deelnemers gebaseerd op ieders aandeel. De storting in de reserve wordt vervangen voor een meerjarenbegrotingswijziging, waarbij de Lumpsumbijdrage verhoogd wordt voor iedere deelnemer voor de jaren 2018, 2019 en 2020.

Alternatief voor het niet continueren van de bestemmingsreserve VTH-plustaken:
Er zal op 31 december 2018 een onttrekking aan deze reserve plaats vinden ten hoogte van deze reserve en worden terugbetaald aan de provincie Noord-Holland. Er wordt hierdoor vanaf 2019 geen onderschrijd meer gemaakt tussen milieu of VTH-plustaken.

Gevolgen:

- **Financiële gevolgen:**
  De financiële gevolgen van de voorgestelde begrotingswijziging zijn verwerkt in de overzichten in bijlage 1 en 2.

- **Juridische gevolgen:**
  Met deze begrotingswijziging voldoet de RUD NHN aan de rechtmatigheidsvereisten als gevolg van wijzigingen ten opzichte van de begroting die worden gesteld in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de Gemeenschappelijke Regeling RUD NHN.

- **Personele gevolgen:**
  Geen

- **Communicatieve gevolgen:**
  Geen

- **Overige gevolgen:**
  Geen

Vervolgprocedure:
In het kader van rechtmatigheid actualiseren van de Begroting 2018 op basis van de vastgestelde wijzigingen.

Bijlagen:
1. Stand van reserves
2. Financiële consequenties per deelnemer
3. Financiële onderbouwing incidentele middelen invoering Omgevingswet.

Voorgesteld besluit van het DB aan het AB: d.d. 11 juli 2018.

Het AB wordt voorgesteld om de tweede begrotingswijziging 2018 vast te stellen rekening houdend met de gemotiveerde reactie van het Dagelijks Bestuur op de ingediende zienswijzen.

Besluit Algemeen Bestuur de datum: 18 oktober 2018; conform voorstel.

Ondertekening:

De voorzitter,	**De secretaris,**
S.J.A. van der Veek	**P.R. van Doorn**

Bijlage 1: Stand van reserves

Overzicht van reserves RUD NHN	balans 1-1-2018	begroting 2018	mutaties begroting 2018	balans 31-12-2018
- Algemene Reserve	*€ 201.582*	*€ 71.346*	*- € 71.346*	*€ 201.582*
- Onverdeeld resultaat	*€ 1.233.364*		*- € 1.233.364*	*€ 0*
Bestemmingsreserves:				
- VTH plustaken	*€ 490.800*	*€ 153.311*	*- € 331.622*	*€ 312.489*
- Impuls	*€ 165.800*			*€ 165.800*
- Garantiefonds	*€ 21.990*	*- € 21.990*		*€ 0*
- Masterplan ICT	*€ 0*		*exploitatiesaldo*	*exploitatiesaldo*
- Omgevingswet	*€ 0*		*€ 600.000*	*€ 600.000*

Toelichting mutaties

- - € 71.346 : Het voorstel m.b.t. de resultaatbestemming is om de algemene reserve niet te vullen tot 2,5%. Deze storting was begroot.
- - € 331.621,55: onttrekking van de werkelijk gemaakte transitiekosten VTH-plustaken.
- - € 1.233.364 : verdeling van het resultaat 2017.
- € 600.000: storting van de benodigde middelen in de bestemmingsreserve Omgevingswet.

Continueren van de bestemmingsreserve VTH-plustaken:

Definitie	Omschrijving
Naam reserve	VTH-plustaken
Soort reserve	Bestemmingsreserve
Doel reserve	Dekken van de kosten in het kader van nog te verrichten werkzaamheden VTH-plustaken
Voeding reserve	Exploitatieresultaat VTH-plustaken
Termijn	Tot anders wordt besloten
Omvang	Geen maximum
Storting- en bestedingsplan	Stortingen en onttrekkingen zullen afhankelijk van het exploitatieresultaat plaats vinden door middel van het besluit omtrent de resultaatbestemming of door middel van een begrotingswijziging.

Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord

Bijlage 2: Financiële consequenties voorgestelde begrotingswijziging per deelnemer

Bijdrage per deelnemer	Bijdrage 2018 na 1ste wijziging	Aandeel rekeningresultaat	instellen reserve Omgevingswet	terugbetaling lening aan de provincie NH	te ontvangen door de deelnemers	Extra taken in 2018 (reeds gefactureerd)
Gemeente Alkmaar	€ 1.221.791	€ 86.270	€ -42.310		**€ 43.960**	€ 71.401
Gemeente Bergen	€ 597.898	€ 42.217	€ -20.705		**€ 21.512**	€ 2.744
Gemeente Castricum	€ 606.910	€ 42.854	€ -21.017		**€ 21.837**	€ 2.497
Gemeente Den Helder	€ 807.335	€ 57.005	€ -27.958		**€ 29.048**	€ 2.443
Gemeente Drechterland	€ 413.303	€ 29.183	€ -14.312		**€ 14.871**	€ 1.503
Gemeente Enkhuizen	€ 423.533	€ 29.905	€ -14.667		**€ 15.239**	€ 1.357
Gemeente Heerhugowaard	€ 593.444	€ 41.903	€ -20.551		**€ 21.352**	€ 3.254
Gemeente Heiloo	€ 313.656	€ 22.147	€ -10.862		**€ 11.285**	€ 1.675
Gemeente Hollands Kroon	€ 1.575.026	€ 111.212	€ -54.542		**€ 56.669**	€ 3.764
Gemeente Hoorn	€ 1.359.138	€ 95.968	€ -47.066		**€ 48.902**	€ 4.842
Gemeente Koggenland	€ 128.617	€ 9.082	€ -4.454		**€ 4.628**	€ 263.891
Gemeente Langedijk	€ 163.091	€ 11.516	€ -5.648		**€ 5.868**	€ 65.253
Gemeente Medemblik	€ 1.162.160	€ 82.059	€ -40.245		**€ 41.814**	€ 0
Gemeente Opmeer	€ 59.439	€ 4.197	€ -2.058		**€ 2.139**	€ 66.162
Gemeente Schagen	€ 1.144.445	€ 80.809	€ -39.632		**€ 41.177**	€ 3.630
Gemeente Stede Broec	€ 97.111	€ 6.857	€ -3.363		**€ 3.494**	€ 105.933
Gemeente Texel	€ 450.527	€ 31.811	€ -15.602		**€ 16.210**	€ 1.560
Provincie Noord-Holland	€ 556.255	€ 39.277	€ -19.263		**€ 20.014**	
Provincie Noord-Holland VTH plus taken	€ 5.652.601	€ 255.782	€ -195.747	€ 400.000	**€ 460.035**	
	€ 17.326.280	**€ 1.080.053**	**€ -600.000**	**€ 400.000**		**€ 601.909**

DB-Memo

Aan:	Het Dagelijks Bestuur
Datum vergadering:	14 juni 2018
Auteur:	P. Verduin (projectleider)
Onderwerp:	Financiële onderbouwing incidentele middelen invoering Omgevingswet
Agendapunt:	2a

Inleiding
Vanaf 2021 zal de RUD NHN voor de deelnemende gemeenten en provincie taken uitvoeren vanuit de Omgevingswet. Vanuit de veranderopgave is de impact daarvan geanalyseerd en in (deel)projecten beschreven. Voor de jaren 2018, 2019 en 2020 is het noodzakelijk om de benodigde ontwikkelingsstappen te nemen en de medewerkers op te leiden De komst van de ingrijpende Omgevingswet is een externe factor waarvoor de RUD NHN in basis geen financiering krijgt/heeft opgenomen in de reguliere begroting. Genoemde kosten zijn echter onontkoombaar en daarvoor dient (tijdelijk) dekking te worden gezocht. Gebruikelijk is daarvoor bedragen in de begroting op te nemen. Aangezien de implementatie incidenteel van aard is, gaat het hierbij om (extra) kosten voor een kortere periode. De mogelijkheid doet zich voor dat dekking gevonden kan worden uit het rekeningoverschot 2017.

Uitvoering missie en visie
Op 8 maart jl. is het Algemeen Bestuur van de RUD NHN het missie & visie programma tot het jaar 2022 als discussiememo besproken en gevraagd richtinggevende uitspraken te doen. Dit document is tot stand gekomen in een gezamenlijk proces met medewerkers en management RUD NHN en middels afstemming met leden van het dagelijks bestuur en de gemeentelijke OGON-leden. Uit dit document kan worden afgeleid dat de RUD NHN onze gemeenten/provincie wil ontzorgen, onze brede kennis en onafhankelijke positie centraal stelt, vanuit een dienstverlenende houding werkt, alert is op politiek gevoelige dossiers en op lokale verhoudingen en vanuit mogelijkheden denkt.

RUD NHN is reeds gestart met de uitvoering van de missie en visie. Een belangrijke aanleiding voor organisatieontwikkeling is namelijk de (snel) veranderende omgeving. Gedacht wordt daarbij vooral aan de komst van de Omgevingswet in 2021 en de mogelijke overdracht van taken. Dit leidt tot een veranderende vraag van onze gemeenten. Als organisatie moeten wij meebewegen en dus ook veranderen. Een andere rode draad is de ambitie om de kwaliteit van ons werk aantoonbaar en blijvend te verbeteren. Deze organisatieontwikkeling zien we als een logisch onderdeel van ons werk. De dagelijkse werkzaamheden blijven doorgaan, maar de ontwikkeling gaat stap voor stap verder. Dit betekent dat we voortdurend wendbaar zijn om veranderingen in de omgeving en ervaringen mee kunnen nemen in volgende stappen. Dit doen we natuurlijk samen met onze gemeenten en provincie, intern met onze medewerkers en externe partijen waaronder GGD en VR, maar ook met HHNK.

Omgevingswet & Organisatieontwikkeling
De Omgevingswet is, mede gelet op bovenstaande, benoemd als één van de programmaonderdelen in het koers & visie document. Dit onderdeel heeft een tweeledig doel: voorbereid zijn op de toekomst en verbeteren van de kwaliteit van dienstverlening.

De invoering van deze wet heeft voor de RUD NHN en voor haar aangesloten gemeenten/provincie veel gevolgen in de samenwerking. Het gaat om verregaande verandering in onze rollen en verantwoordelijkheden in het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving. We moeten ons hierop én samen met de gemeenten en provincie voorbereiden. In het kader van dat gezamenlijk belang heeft het Algemeen Bestuur in het koers & visie document als uitgangspunt gesteld dat de RUD NHN vanaf 2018 handelt als ware de Omgevingswet reeds van toepassing is.

Financiële onderbouwing incidentele uitgave m.b.t. de invoering van de Omgevingswet

Producten of diensten/ jaar	**Bewustwording 2018**	**Verdieping 2019**	**Verbreding en verankering 2020**
Projectassistent	Ondersteuning projectleider 4 uur per week € 5200	Ondersteuning projectleider 8 uur per week €10400	Ondersteuning projectleider 8 uur per week €10400
Voortrekkersrol en verbinding regio's	Aanhaken uren 16 €35.000	Afspraken maken Uren 16 €35.000	Vastleggen taken en dvo's Uren 8 €17.500
Verandermanager	Veranderopgave in beeld brengen €10.000	Verandering uitvoeren €20.000	Veranderingen uitgevoerd €10.000
Informatiemanager	Informatiebehoefte in beeld brengen uren 16 €35.000	Aan informatiebehoefte voldoen uren 16 €35.000	ICT koppelen aan informatiebehoefte Uren 8 €17.500
Communicatie-middelen	Kennis delen intern € 1000	Kennis delen deelnemers Gr €5000	Kennis delen burgers en bedrijven €5000
Opleidingen	Algemeen en ROMmers € 15.000	Per taakveld € 50.000	Voldoen aan kwaliteitscriteria en opleidingseisen
Tijd medewerkers/werken als zijnde OW in werking	Voorbereiding 50 uur per medewerker In lopend budget/begroting/ werkprogramma	Werken als 100 uur per medewerker In lopend budget/begroting/ werkprogramma	Werken als 100 uur per medewerker In lopend budget/begroting/ werkprogramma
Tijd pilots	5 pilots a 100 uur € 40.500	10 pilots a 100 uur € 81.000	10 pilots a 100 uur € 81.000
Tijd omgevingsvisie/omgevingsplan	2 visies a 100 uur € 16.200	4 visies /plannen a 100uur € 32.400	4 visies/plannen a 100uur € 32.400
Subtotaal **Totaal**	€ 157.700	€ 268.800	€ 173.800 ***€ 600.300***

Financiering vanuit de huidige begroting van de RUD NHN is niet (geheel) mogelijk. Daarom wordt voorgesteld om uit het rekeningoverschot 2017 dit bedrag als doelbestemming te reserveren om de implementatiekosten Omgevingswet voor de RUD NHN 2018, 2019 en 2020 te financieren. Wanneer het DB met dit principe instemt wordt een AB-besluit opgezet.

Het programma Omgevingswet draagt er zorg voor dat RUD NHN en gemeenten/provincie klaar zijn voor de Omgevingswet op het moment van inwerkingtreding in 2021. De aan deze memo toegevoegde onderdelen/projecten uit dit programma geven het DB inzicht op welke wijze en in welke fase de RUD NHN haat taak op de uitvoering van de Omgevingswet reeds voorbereid.

Concreet betekent dit het volgende (uitgewerkt in de onderstaande verschillende projecten A t/m L, deels reeds gestart en deels nog op te starten). Ook is voor uw DB een routekaart (eveneens ter informatie) bijgevoegd.

Bijlage(n):

1. Overzicht deelprojecten en
2. Routekaart.

Bijlage 1: Overzicht deelprojecten

A. *Bestuurlijke bewustwording / keuzes*

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We zijn proactief in contact met ons bestuur door onderwerpen te agenderen in het OGON (opdrachtgevers/opdrachtnemers), DB en AB ter voorbereiding op de komst van de Omgevingswet. We hebben eerder een impactanalyse van de Omgevingswet opgesteld. Inhoudelijk en procesmatig vinden voorbereidingen plaats.

Welk resultaat willen we bereiken?

In 2018 wordt in hoofdlijnen helder wat onze deelnemers van ons verwachten met de voorbereiding op en de uitvoering van de Omgevingswet. Dit programmaplan wordt gedragen door ons DB en AB. De benodigde middelen voor de uitvoering van het plan zijn beschikbaar. Rol en positie van de RUD NHN in het kader van uitvoering Omgevingswet dragen we uit.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

1) Programmaplan implementatie Omgevingswet ter goedkeuring voorleggen aan DB.
2) Informatie Omgevingswet na benoeming gemeenteraadsverkiezingen voor de nieuwe en doorstartende raadsleden en leden AB.
3) Bestuurlijk overleg AB in najaar. Ophalen waar de deelnemers mee bezig zijn en welke rol vervult RUD NHN.
4) Uitwerking en uitvoeren afspraken bestuurlijk overleg AB met mogelijke pilots aan de hand van te bepalen thema's.
5) Tweede bestuurlijke bijeenkomst AB eind 2018 waarin keuzes op hoofdlijnen en uitkomsten sessies en vervolgacties worden voorgelegd.
6) Thema bijeenkomst(en) MT veranderopgave Omgevingswet.
7) Uitwerken van een investeringsplan voor de lange termijn dat inzichtelijk maakt welke investeringen en aanvullende exploitatiebudgetten bij de RUD NHN nodig zijn voor de uitvoering van de Omgevingswet. Hangt samen met deelproject informatievoorziening en ICT
8) Bij omgevingsdiensten Noordzeekanaalgebied, Flevoland/Gooi- en Vechtstreek en IJmond nagaan hoe zij met de implementatie van de Omgevingswet omgaan. Contacten leggen en informatie-uitwisselen. Provincie brede projectgroep vormen om te komen tot een gezamenlijk project afstemming plustaken en Omgevingswet

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

AB, DB, directie, management, kernteam Omgevingswet.

B. *Pilots/learning by doing*

B.1 Vergunning (complexe) bedrijven

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

Als vergunningverlener beoordelen we aanvragen om een vergunning aan o.a. omgevingsplannen, Besluit Kwaliteit Leefomgeving, Besluit Activiteiten Leefomgeving, BBT om de fysieke leefomgeving te beschermen. We zijn op de hoogte van de vigerende wet- en regelgeving en toetsen integraal en in samenhang.

Welk resultaat willen we bereiken?

Met name het begrip inrichting verdwijnt. Ook de afwegingsruimtes wijzigen. We willen verder inzicht krijgen hoe het nieuwe stelsel hierin voorziet en deze kennis verspreiden binnen de RUD NHN en onze deelnemers.

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

Met het verdwijnen van het begrip inrichting en daarvoor activiteiten in de plaats komen, verandert de grondslag van een vergunning. Ook zullen de regels van de betreffende activiteiten gereguleerd worden in de omgevingsvisies en met name in de –plannen. Ook zal meer en meer gewerkt worden vanuit de participerende overheid. Met de pilots, mogelijk tezamen met de andere ketenpartners VR en GGD, gaan we in de geest van de nieuwe Omgevingswet werken aan het format hoe we dit vorm kunnen geven.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Pilot opstellen om intern “proef te draaien”. Doel is dat we medewerkers van de RUD NHN deel laten nemen aan deze pilot.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Ten behoeve van deze pilot is het noodzakelijk om naast de vergunningverlener, toezichthouders en specialisten deel uit te laten van de ‘werkgroep binnen deze pilot’ om er zorg voor te dragen dat de milieukwaliteitseisen correct in het omgevingsplan worden verwerkt, alsmede kennis op te doen voor de RUD NHN voor eventuele volgende vergelijkbare gevallen.

B.2 Milieu-en natuur breed advies

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

Als RUD NHN leveren wij, soms nog sectoraal, advies over milieucomponenten in de ruimtelijke ordening bij gemeenten. Het komt nu steeds vaker voor dat een bestemmingsplan regels stelt over ook de milieu- en natuuraspecten als zijnde omgevingskwaliteiten. Zaken die veelal ook in sectorale wetgeving zijn te vinden. Deze ontwikkeling van de verbreding van de reikwijdte van het bestemmingsplan sluit goed aan bij de komende Omgevingswet. De Omgevingswet heeft immers tot doel een integraal kader te bieden voor alle aspecten die met de omgeving in brede zin te maken hebben. En dat kader dient een plek te krijgen in het omgevingsplan. Door nu al integraal leefomgevingsaspecten te adviseren, kan hierop worden voorgesorteerd.

Welk resultaat willen we bereiken?

Eén van onze taken is om de milieuparagraaf bij bestemmingsplannen te controleren/te adviseren of op te stellen of mee te draaien in een pilot opstellen Omgevingsplan en/of -visie “in de geest van de nieuwe Omgevingswet”. RUD NHN streeft er naar om dit bij meer gemeenten en provincie te doen. Daarbij is noodzaak dat de RUD NHN als integraal adviseur in het begin van de procedures omgevingsvisies en –plannen worden betrokken.

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

Nu worden natuur- en milieuaspecten soms (nog) niet opgenomen in de regels van een bestemmingsplan, maar wordt het in de omgevingsvergunning geregeld. Straks moet dit allemaal landen in een omgevingsplan. Omdat veel nu ook al geregeld kan worden in een bestemmingsplan is het goed om nu de mogelijkheden te kennen. Verder zullen we straks meer moeten adviseren bij omgevingsplannen in plaats van omgevingsvergunningen. Ook biedt de wet nu al mogelijkheden om flexibel om te gaan met normen, wat straks ook in de Omgevingswet terecht komt.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Gemeenten en provincie adviseren op de beleidsvelden milieu en natuur in de bestemmingsplannen (verbrede reikwijdte) c.q. omgevingsvisies en -plannen. Ook inspireren wij gemeenten om dit vanaf nu al te doen en benutten we onze kennis om ontwikkelingen ruimtelijk mogelijk te maken. Hierbij streven we vaker naar een integraal advies voor wat betreft bodem, geluid, externe veiligheid, duurzaamheid, lucht, flora en fauna in plaats van een sectorale benadering. We zorgen ervoor dat we naast de diverse specialisten ook generalisten (adviseurs bouwen ruimte) inzetten om zo een integraal advies te leveren bij gemeenten.

Wij participeren actief bij pilots. Als RUD NHN actief bijdragen aan dit plan.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Wij bieden ons actief aan bij gemeenten om onze inbreng te geven bij hun omgevingsvisies en -plannen, door onze kwaliteiten gebundeld te leveren (en in samenspraak met VR en GGD) met daarin een integraal advies.

We zorgen ervoor dat we voldoende medewerkers hebben die gemeenten integraal adviseren in het kader van de leefomgeving en zorgen ervoor dat die medewerkers weten hoe (natuur- en milieu)normen in het omgevingsvisie en -plannen kunnen worden vastgelegd. Onze medewerkers betrekken andere overheidspartners, zoals veiligheidsregio en GGD, bij de integrale advisering.

B.3 Afwegingsmodel Omgevingswet (zogenaamde mengpaneel milieu voor gebiedstypes)

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

- ✓ kennis van zaken over natuur en milieu;
- ✓ een bewuste, onderbouwde en uitlegbare beleidskeuze;
- ✓ transparantie, zodat voor alle belanghebbenden de besluitvorming en de gemaakte afwegingen inzichtelijk is (onderbouwing en verantwoording).

Welk resultaat willen we bereiken?

- ✓ In dit project wordt een afwegingsmodel ontwikkeld, een hulpmiddel om de complexe besluitvorming door gemeenteraden en provinciale staten te ondersteunen.
- ✓ Het afwegingsmodel, met handreiking voor gebruik en praktijk voorbeelden

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

De Omgevingswet maakt, naaste vaste normwaarden, meer lokale afwegingsruimte mogelijk. Het afwegingsmodel helpt bevoegde gezagen om op een transparante en objectieve manier gebruik te maken van de afwegingsruimte. Dat betekent dat we voor de verschillende gebiedstypes b.v. stedelijk gebied, buitengebied, bedrijventerrein, komen met een model voor beleidskeuzes op de verschillende taakvelden binnen milieu en natuur.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

A. Oriëntatie-/definitiefase
   1. Stap: bronnen en literatuur raadplegen
   2. Stap: gesprekken met stakeholders (VNG, regiogemeenten, GGD, VR)
   3. Stap: ontwerp schetsen van het afwegingsmodel
   4. Stap: schets van het afwegingsmodel bespreken in workshop met stakeholders

B. Realisatie-/implementatiefase
   5. Stap: uitwerken van het afwegingsmodel naar werkversie
   6. Stap: praktijktest, gebruik bij besluitvorming bij twee of drie regiogemeenten

7. Stap: verwerken praktijk ervaring in concept handleiding en praktijkvoorbeelden

C. Evaluatie-/monitoringsfase
   8. Stap: evaluatie afwegingsmodel en ervaring in workshop met stakeholders
   9. Stap: afronden afwegingsmodel, handleiding en praktijkvoorbeelden
   10. Stap: presentatie tijdens themabijeenkomst regiogemeenten

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

VNG, regiogemeenten, provincie, VR, GGD.

B.4 Integraal toezicht

Wie zijn we?

We gaan met een specialist, integrale toezichthouders en juridische ondersteuning) vorm van toezicht onderzoeken en uitvoeren waarbij alle kleursporen worden betrokken. Hierbij moet gedacht worden aan de beleidsterreinen milieu, ruimtelijke ordening, bouwen, afvalwater en natuurbescherming.

Welk resultaat willen we bereiken?

Deze bredere insteek voor het toezicht in meer gemeenten ten uitvoer gaan brengen. Dat betekent:

- ✓ Meer medewerkers die met het oog op de Omgevingswet integraal kunnen werken.
- ✓ Zelf meer nadenken over wat we willen en kunnen aanbieden. Daarbij naast Wet natuurbescherming ook ander gemeentelijk en provinciaal beleid (alle kleursporen) betrekken.
- ✓ Uitwerken van het product, in de vorm van een pilot waarbij wij ervaring op kunnen doen met integrale handhaving voor een beperkt gebied en/of beperkt aantal te controleren inrichtingen.
- ✓ Aandacht voor het delen van ervaringen en inzichten.
- ✓ Toezicht en handhaving Wet natuurbescherming provincie breed uitvoeren, niet alleen voor bevoegd gezag provincie Noord-Holland maar ook voor bevoegd gezag gemeente. OD's hierbij betrekken

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

Met de Omgevingswet bundelt de overheid de regels voor ruimtelijke projecten en komt met name in de omgevingsplannen vastgelegd. Het toezicht dat plaats moet vinden op deze regels dient daarop aangepast te worden en betekent dat de toezichthouder ook een adviserende rol krijgt.

Op dit moment vindt toezicht namelijk nog vooral separaat per kleurspoor plaats. Binnen dit integrale toezichtproject wordt reeds in de geest van de Omgevingswet gewerkt. De insteek is het ruimtelijke spoor waarbij de wetten op het gebied van onder meer milieu, water, natuur en wellicht bouwen worden meegenomen.

Eénduidigheid toezicht en handhaving Wet natuurbescherming (plustaken) door het vanuit één organisatie te coördineren. Inzicht in het organiseren van provincie brede toezicht Wnb: wat is het meest effectief regionaal/gebiedsgericht of provinciaal/geconcentreerd ?

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

a. Het nut van deze aanpak benoemen.

b. Dit vertalen naar voordelen voor de bevoegde gezagen en hierover communiceren.

c. Afspraken proberen te maken over pilots in gemeenten, provincie en in keten.

d. Pilots opstellen, uitvoeren en evalueren

e. Screening en interesse-inventarisatie eigen medewerkers.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

- ✓ Projectteam voor uitwerking.
- ✓ Contacten gemeenten, provincie, waterschap, VR, GGD en OD's.

Omdat voor sommige gemeenten de werkzaamheden verder gaan dan de afgesproken taken, zullen er bij deze deelnemers aanvullende afspraken worden gemaakt dan wel commitment worden verkregen voor uitvoering hiervan. Behandeling van het onderwerp in het bestuur is daarom ook nodig.

C. *Landelijke ontwikkelingen en veranderende rol overheid/vernieuwend realiseren RUD*

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We hebben kennis en ervaring rond integrale gebiedsgerichte processen en projecten en (grensoverschrijdenden) samenwerking tussen overheden, ondernemers, onderwijsinstellingen en overige maatschappelijke partijen (burgers, partijen rond zorg, welzijn, dorps-en wijkraden, e.a.) met name in de regio NHN. Hierbij wordt gedacht aan een verkenning van de mogelijkheden van een terugtredende overheid en ict en rond thema's als bouwen, windmolens, duurzaamheid, natuurbescherming.

Welk resultaat willen we bereiken?

Een verbreding van de maatschappelijke inzichten en landelijke ontwikkelingen rond participatie, ict, initiatieven bouwen, windmolens, duurzaamheid, natuurbeleving en –bescherming.

De realisatie van een vernieuwend project rond een omgevingsgerichte aanpak en een vernieuwend branche gericht project, waarbij actoren, initiatiefnemers zelf tot oplossingen komen en daarbij minder op de overheid hoeven terug te vallen.

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

De veranderende rol van de overheden komt terug in (de uitvoering van) de Omgevingswet en raakt de kern ervan als het gaat om partijen meer zelf verantwoordelijkheid te laten nemen voor een veilige en gezonde leefomgeving, waaronder ook de versterking van de relatie en interactie tussen omgeving en initiatiefnemer hoort.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

We gaan samen met de betrokken actoren na wat de mogelijkheden zijn om de verbreding vorm en invulling te geven

We gaan binnen ons netwerk op zoek naar gemeenten, bedrijven, ondernemers, burgers die een proef rond deze thema's willen (en niet zelf kunnen)

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

De mensen met kennis, kunde en ervaring uit onze eigen organisatie. Bestaande knelpunten/kansen uit het werkveld die vragen om een vernieuwende, creatieve en andere integrale oplossing

D. Procesbeschrijvingen

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We hebben een systematiek ontwikkeld voor zaakgericht werken. Een systematiek met werkafspraken voor het beschrijven van processen met werkinstructies wordt verder uitgewerkt en getest in hoeverre deze aansluit bij de Omgevingswet.

Welk resultaat willen we bereiken?

Uitgewerkte en gedragen systematiek dat aansluit bij de huidige systemen en passen in de organisatiebrede integrale processen en ontwikkelingen en aansluit bij de gemeentelijke processen in de beleidscyclus omgevingsrecht.

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

De opzet van huidige processen is gebaseerd op zaakgericht werken. De systematiek dient aan te sluiten bij de wijze van werken die gevraagd wordt voor de Omgevingswet. Van Wabo breed naar Omgevingswet breed is een logische stap waarmee we voor sorteren en anticiperen op de aanpassing van werkprocessen in het kader van het omgevingsrecht.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Systematiek voor de genoemde activiteiten uitwerken in overleg met medewerkers.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

- ✓ Vergunningverleners, toezichthouders, adviseurs en specialisten
- ✓ Medewerker kwaliteit en informatievoorziening
- ✓ Medewerker processen

E. Kwaliteitscriteria 2.1

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We volgen de discussie over Kwaliteitscriteria op de voet. We hebben het opstellen van het verbeterplan vanaf 2016 in beeld wat onze positie ten opzichte van de kwaliteitscriteria en welke maatregelen in hoofdlijnen nodig zijn om te voldoen aan de criteria voor kritische massa (deskundigheid en benodigde bezetting). Ook onze VTH-processen voldoen aan de procescriteria.

Welk resultaat willen we bereiken?

We willen:

1. In beeld hebben welke maatregelen nodig zijn om deskundigheid op peil te hebben en te houden. Daartoe wordt een opleidingsplan opgesteld
2. In beeld hebben welke procesmaatregelen nodig zijn.
3. Beide onderdelen worden in een geactualiseerd verbeterplan vastgesteld.

Wat maakt dit project specifiek in relatie tot de Omgevingswet en wat draagt het bij aan het in de geest van de Omgevingswet werken?

De kwaliteitscriteria vinden hun basis in de Wet VTH die beleidsneutraal wordt overgenomen in de Omgevingswet. Bij het formuleren van maatregelen die nodig zijn om te voldoen aan de kwaliteitscriteria is het van belang dit te doen in het perspectief van de Omgevingswet.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

1. Uit het verbeterplan, waarin ervaring, opleiding in beeld is voor alle deskundigheidsgebieden en alle VTH-medewerkers, inclusief de plustaken, wordt een opleidingsplan gedestilleerd. Dit plan wordt rekening gehouden met de Omgevingswet zodat zelf te ontwikkelen trainingen al vooruitkijken naar de nieuwe wetgeving. Er wordt overlegd met de Omgevingsdienst.nl om te onderzoeken of samenwerking voor training en opleiding mogelijk is.
2. Organisatiescan procescriteria om te bepalen wat de stand van zaken is in verhouding met Omgevingswet

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

1. Kwaliteitsmedewerker
2. Medewerking van P&O
3. afdelingsmanagers

F. <u>Invloed (internet consultatie /informatiehuizen)</u>

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We beschikken over een breed netwerk en onze inbreng wordt zeer gewaardeerd door gemeenten en provincie, maar ook VNG/KING en OD.NL. Vanuit die rol oefenen we invloed uit bij de totstandkoming van de aanvullingswetten en -besluiten en invoeringswet vanuit onze deskundigheid met het doel dat de kwaliteit van de uitvoerbaarheid wordt vergroot. Dat geldt ook voor de zogenaamde informatiehuizen ter voorbereiding op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).

Welk resultaat willen we bereiken?

Op alle relevante deskundigheidsgebieden hebben we inbreng gehad in de vorm van een reactie op de regelgeving en instrumenten op landelijk en provinciaal niveau. Concreet hebben we een bijdrage geleverd aan de Internetconsultatie via de gemeenten en provincie (als bevoegd gezag). Op onderdelen is de inbreng gebruikt door de regelgeving en informatievoorziening beter toepasbaar te maken.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Input leveren aan de gemeenten en de provincie bij de internetconsultatie en informatiehuizen (nu al water, natuur en bodem en mogelijk uit te breiden thema's).

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Extern: Contactpersonen Ministerie, Provincie en VNG.

Intern: Medewerkers per deskundigheidsgebied, juristen

G. <u>Informatievoorziening en ICT</u>

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We kunnen de voorbereiding voor de Omgevingswet alleen goed doen door samen te werken. Wij zien de uitdagingen voor ICT om de kansen te benutten die de Omgevingswet voor de RUD NHN kan betekenen. Wij nemen snel beslissingen en kunnen sneller inspelen op veranderingen. In plaats van volger zullen we soms ook voorloper moeten zijn. Wij zijn sterk in samenwerken met gemeenten.

Welk resultaat willen we bereiken?

We willen met andere overheden in ons werkgebied de impact van de Omgevingswet voor onze informatievoorziening in kaart brengen.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Er loopt een project over de (digitale) informatievoorziening voor onze organisatie. Om adequaat te kunnen inspelen op wet- en regelgeving (met name de Omgevingswet), technologische ontwikkelingen en de informatiebehoeften zal de informatievoorziening goed georganiseerd moeten zijn. Daarbij zullen met betrekking tot alle aspecten van de informatievoorziening keuzes gemaakt moeten worden die passen binnen de ontwikkelingen van de RUD NHN als organisatie.

Daarnaast is de toekomstige IT infrastructuur en architectuur, mede in het kader van de Omgevingswet, beschreven in het ICT masterplan. Uitgangspunt daarbij is dat de te leveren informatieproducten in de werkprocessen Omgevingswet en de benodigde informatie voor het adequaat kunnen uitvoeren van de taken en dienstverlening in een gewenste/toekomstbestendige IT infrastructuur worden vervat.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Voor de uitvoering van het project “digitale informatievoorziening” en projectstructuur wordt verwezen naar dit projectplan.

Voor het ICT masterplan wordt verwezen naar dit plan.

Up-to-date informatie over de ontwikkeling van de Omgevingswet en een kennisnetwerk om de consequenties en keuzes door te denken en tijdig te kunnen anticiperen. De ontwikkeling van het juiste netwerk is hiervoor van belang.

H. Opleidingsplan

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

Via het project Kwaliteitscriteria hebben we al goed in beeld wat onze deskundigheid en robuustheid van onze organisatie is. Dit vorm de basis voor een scan ten behoeve van de Omgevingswet.

Welk resultaat willen we bereiken?

Inzichtelijk welke opleiding en training we nodig hebben om klaar te zijn voor de Omgevingswet. Daarbij wordt het opleidingsplan t.b.v. de kwaliteitscriteria betrokken, waarbij de synergie tussen beide projectdoelen wordt benut. Uiteindelijk vormt dit de basis voor een opleidingsplan Omgevingswet.

Vooruitlopend daarop reageren we actief op aanbod van netwerkbijeenkomsten, symposia om te bouwen aan onze deskundigheid. Daarbij inspelen op de pilots in 2018/werken in de geest van de Omgevingswet vraagt extra aandacht.

Ook is het, in dit kader, goed voor alle medewerkers binnen de RUD NHN t/m het voorjaar een traject te doorlopen met algemene uitleg over de te verwachten veranderingen en een deel met workshops vanuit de verschillende taakvelden die de RUD uitvoert. Dit in kader van overdracht kennis, draagvlak, noodzakelijke veranderende houding en gedrag. Ook zal dit meer inzicht geven welke veranderopgave ons te wachten staat en om daarop concreet een vervolg op te kunnen geven. Om dit te organiseren is ondersteuning gevraagd.

Naast inhoudelijke deskundigheid, heeft het opleidingsplan ook betrekking op cultuurverandering en ontwikkelen competenties.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Inventariseren wat nodig is aan training & opleiding.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

1. Medewerking van P&O

2. Goedkeuring/afspraken afdelingsmanagers

3. Dagen van de Omgevingswet/toekomst

I. Communicatie

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We weten als organisatie wat ons te wachten staat; we zijn pro-actief in het bijhouden en delen van onze kennis en informatie (zowel intern als extern).

Welk resultaat willen we bereiken?

Medewerkers weten wat de Omgevingswet inhoudt en waar ze informatie hierover kunnen vinden. Ze denken actief mee over de implementatie.

Gemeenten en provincie weten wat RUD NHN voor hen kan betekenen.

Externe doelgroepen zijn op de hoogte van de ontwikkelingen en wat ze van ons kunnen verwachten.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

- Kaders vastleggen in communicatieplan

- (Digitale) nieuwsbrief

- Bijeenkomst(en)/Presentatie(s) Omgevingswet

- Intranet/Extranet

- Persberichten

- Website(s)

- Informeel ontmoeten en delen

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Medewerkers RUD NHN, directie.

Deelnemers GR, bestuur, OD's in Noord-Holland

VR en GGD

J. Cultuur: cultuurtraject/organisatiewaarden

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

Op het gebied van VTH: we zijn een goed vergunningverlener, toezichthouder/handhaver, adviseur, specialist, regisseur etc. We leveren een combinatie van diensten/werkzaamheden gevuld met inhoudelijke expertise en als meerwaarde leggen we verbinding tussen onze collega's onderling (op verschillende gebieden; waardoor we tot een betere samenwerking en dus tot een beter product en dienstverlening komen). Dit om een veilige, gezonde en leefbare leefomgeving te maken. We zijn dus goed op inhoud.

Welk resultaat willen we bereiken?

Naast inhoud is (nog betere) samenwerking en dus andere rol nodig om een beter product te maken.

En wat betreft de omgevingswet is het belangrijk dat we een medewerker maken/worden die uit is op een constructieve samenwerking, flexibel is, pro-actief, meedenkend, beleidsondersteunend en communicatief vaardig (in- en extern). We gaan na of de huidige kernwaarden en competenties aansluiten bij datgene wat de Omgevingswet van ons vraagt.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

- Informeren medewerkers

- Integraler werken/meer samenwerken/meer voorin proces adviseren

- Cultuurtraject: belangrijk is of onze kernwaarden/competenties nog actueel zijn en passen. En zo ja of onze medewerkers dit gedrag ook toepassen.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

- Deelnemers GR

- MT

- Verandermanager

- Medewerkers

K. <u>Samenwerking in de regio</u>

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

Noord-Holland Noord is een sterke regio met intensieve vormen van samenwerking in verschillende verbanden en GR's. De RUD NHN, VRNHN en GGD HN zijn voorbeelden van GR's die te maken zullen hebben met de Omgevingswet. Inmiddels is in overleg tussen partijen het initiatief genomen tot regionale samenwerking op de schaal van de Noord-Holland Noord. Ook is overleg/zijn afspraken met HHNK.

Welk resultaat willen we bereiken?

We willen platform opzetten van projectleiders Omgevingswet van alle betrokken bevoegde gezagen en ketenpartners. Vanuit het platform wordt gecoördineerd en samengewerkt. Het platform (zogenaamde werktafels Omgevingswet) is daarnaast een gremium om kennis en ervaring te bundelen en uit te wisselen.

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

Projectleiders zijn bekend. Een eerste bijeenkomst, in overleg met VR en GGD, van het ambtelijk platform projectleiders Omgevingswet heeft medio 2017 plaatsgevonden en dient een vervolg/intensivering te krijgen met afspraken maken over de structuur.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Commitment van directie en bestuur.

L. Samenwerking Omgevingsdiensten

Wie zijn we? (Waar zijn we goed in, onze identiteit)

We werken samen met onze collega Omgevingsdiensten. Er zijn (werk)afspraken gemaakt op de vakgebieden die elkaar raken. We kennen onze collega's en de samenwerking voegt waarde toe doordat we elkaars kennis en ervaring delen en elkaar werkprocessen waar nodig hebben afgestemd. We zoeken de samenwerking met ODNZKG, ODIJmond en OFGV en in landelijk verband via Omgevingsdienst NL.

Welk resultaat willen we bereiken?

- ✓ We kennen onze collega's van de Omgevingsdiensten in Noord-Holland (en Flevoland) die betrokken zijn bij de voorbereiding op en implementatie van de Omgevingswet.
- ✓ We delen onze acties en producten met de collega diensten en we hebben duidelijk hoe we elkaar van dienst kunnen zijn met het ontwikkelen van producten en de voorbereiding op de Omgevingswet opdat er efficiency voordelen ontstaan.
- ✓ Voor de plustaken inzicht hoe de verschillende OD's in het kader van de Omgevingswet hier mee om willen gaan (afstemming en positionering taken grijs en groen/blauw)

Wat gaan we daarvoor doen? (acties)

1) Vertrouwd raken met de Omgevingswet en kennismaking met de betreffende collega's van de diensten. Aantal keren per jaar overleggen de projectmanagers / projectleiders van de genoemde Omgevingsdiensten en wisselen relevante informatie en documenten uit.
2) Een projectgroep vormen om te komen tot een gezamenlijk project afstemming plustaken en Omgevingswet

Afspraken worden gemaakt over het samen oppakken van werkzaamheden, waar taken zo mogelijk worden verdeeld.

Wie hebben we daarvoor nodig? (stakeholders / in- en extern)

Projectleiders / projectmedewerkers / leden kernteam

Bijlage 2

Routekaart

(Deel)project /jaar	2018 Bewustwording	2019 Verdieping	2020 Verbreding en verankering	2021
maand	j f m a m j j a s o n d	j f m a m j j a s o n d	j f m a m j j a s o n d	
Bestuurlijke bewustwording/keuzes	Keuzes maken	uitwerken	Vastleggen afspraken in GR/DVO en met VR/GGD/HHNK	O
Pilots: "learning is doing"	Doing	Doing (verdieping)	Doing (verdieping)	W
Landelijke ontwikkelingen	Bijhouden, anticiperen, kennis opdoen, ervaringen delen,			-
Procesbeschrijvingen Omgevingswet	In beeld brengen	Vaststellen	Implementeren	
Kwaliteitscriteria	Toetsen	Toetsen	toetsen	P
Invloed uitoefenen	Actief meedoen projecten/werkgroepen VNG/KING/Ministerie en consulteren (wetgeving. Informatiehuizen, DSO, etc)			
Informatievoorziening/ ICT	Verdiepen opgaaf	voorbereiden	implementeren	R
Opleidingsplan	Inventariseren	opleiden	doorontwikkelen	O
Communicatie	Intern en extern			
Cultuurtraject/gedrag/ competenties	Inventariseren	SPP	doorontwikkelen	O

Samenwerking in regio	Overleg	Vastleggen afspraken		F
Samenwerking omgevingsdiensten	Overleg	Vastleggen afspraken		
Cyclisch	Monitoring	Monitoring	Ready to take off	

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 28 augustus 2018

Onderwerp: Zienswijze op de tweede begrotingswijziging van de RUD Noord-Holland Noord

Kenmerk: 1028310

Bijlagen:
1. **tweede begrotingswijziging 2018 van de RUD NHN, inclusief bijlagen, d.d. 31-07-2018.**

1. Inleiding

Op 31 juli 2018 is door het Dagelijks Bestuur van de Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord (RUD NHN) de tweede begrotingswijziging 2018 ter zienswijze aan Provinciale Staten verstuurd. PS hebben tot 9 oktober 2018 de mogelijkheid om een zienswijze op deze documenten in te dienen. De AB-vergadering van de RUD NHN waarin de ingediende zienswijzen worden behandeld is gepland op 18 oktober 2018.

Hieronder is de zienswijze met de inhoudelijke reactie op tweede begrotingswijziging opgenomen.

Ten aanzien van de tweede begrotingswijziging merken wij het volgende op:

- Er wordt voorgesteld om een reserve Omgevingswet in te stellen. Wij erkennen dat de RUD NHN de mogelijkheid moet krijgen om zich gedegen voor te bereiden op de Omgevingswet door de organisatie aan te passen en medewerkers op te leiden. Wij erkennen tevens dat de RUD NHN hiervoor geen reguliere middelen ter beschikking heeft. Wij zien echter geen noodzaak in één keer een bedrag van 6 ton te storten in een reserve. Uit de bijlage blijkt welk bedrag er jaarlijks benodigd is. Dat varieert van 157.700 euro in 2018 tot 268.800 in 2019 en 173.800 in 2020. Wanneer er eenmalig 6 ton in een reserve gestort wordt, betekent dit dat een groot bedrag voorlopig onbenut blijft en niet voor andere doeleinden kan worden aangewend. Wij zijn er daarom voorstander van op basis van de begrote kosten voor de Omgevingswet de jaarlijkse Lumpsumbijdrage van de deelnemers voor de jaren 2018 t/m 2020 te verhogen conform ieders aandeel.

- De reserve VTH-plustaken heeft een looptijd tot 31 december 2018. Voorgesteld wordt de looptijd van deze reserve te verlengen totdat er keuze is gemaakt in de wijze van financieren, d.w.z. totdat er een keuze is gemaakt in wel of niet een vorm van outputfinanciering in te voeren. Het niet continueren van deze reserve heeft tot gevolg dat de begrotingen voor de milieu- en VTH-plustaken worden samengevoegd. De huidige systematiek heeft tot op heden tot ieders tevredenheid gefunctioneerd. Daarnaast zijn wij, in het licht van de mogelijke toekomstige wijzingen in de wijze van financiering, van mening dat het niet efficiënt is nu wijzigingen in de boekhouding door te voeren. Wij zijn daarom akkoord met het continueren van de reserve VTH-plustaken.

Wij zijn akkoord met de overige voorstellen in de tweede begrotingswijziging.

2. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 55-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 28 augustus 2018;

besluiten:

Met betrekking tot de voorgestelde tweede begrotingswijziging van de RUD Noord-Holland Noord (RUD NHN):

1. akkoord te gaan met de door de RUD NHN voorgestelde tweede begrotingswijziging;
2. de zienswijze op de voorgestelde tweede begrotingswijziging vast te stellen.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d **08-10-2018**
Commissie
Datum commissievergadering **24-9-2018**

Onderwerp: **Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek en de Voordracht Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord**

Uw contactpersoon
E. Krijgsman
AD/STG

Doorkiesnummer +31235143288
krijgsmane@noord-holland.nl

26 september 2018

De commissie adviseert:

de *Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek* en de *Voordracht Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord* als hamerstukken worden doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018

Uittreksel concept-verslag commissie NLWM 24-09-2018:

9a. Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek
9b. Voordracht op Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord

Deze agendapunten worden op verzoek van de commissie gecombineerd behandeld. De **voorzitter** licht ze kort toe en geeft ze in bespreking.

COMMISSIEBEHANDELING
De technische vraag van de heer **Struben** (D66) is beantwoord en beide voordrachten zijn voor hem hamerstukken.

Ook voor de heer **Van der Sluijs** zijn beide voordrachten hamerstukken.

De **voorzitter** concludeert dat de *Voordracht Zienswijze op resultaatbestemming 2017 Omgevingsdienst Flevoland, Gooi- en Vechtstreek* en de *Voordracht op Zienswijze op tweede begrotingswijziging 2018 van RUD Noord-Holland Noord* als hamerstukken worden doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018.

vanooijen

Provincie Noord-Holland Statengriffie
T.a.v. de heer J. Remkes
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Datum: 12-7-2018
Referentie: JV/700108/gs/34394
Betreft: Rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen fractievergoedingen provincie Noord-Holland over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018

Geachte heer Remkes,

Ingevolge uw opdracht om een onafhankelijk onderzoek uit te voeren naar de besteding en verantwoording van de vergoedingen die zijn verstrekt aan de fracties over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018 brengen wij u hierbij rapport uit over onze bevindingen waarbij wij de volgende indeling van het rapport hanteren:

1. Verantwoordelijkheden;
2. Verrichte werkzaamheden;
3. Uitkomsten van de verrichte werkzaamheden algemeen;
4. Uitkomsten van de verrichte werkzaamheden per fractie;
5. Beperking in het gebruik en verspreidingskring.

De opdracht is met u en de beoogde gebruikers, zijnde de statengriffie en voorzitter van Provinciale Staten Provincie Noord-Holland, overeengekomen en heeft als doel om u te assisteren bij het vaststellen van de reeds verleende subsidievoorschotten in overeenstemming met de Subsidie-verordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015. De overeengekomen specifieke werkzaamheden zijn tot stand gekomen in overleg met de beoogde gebruikers, zijnde de statengriffie en voorzitter van Provinciale Staten Provincie Noord-Holland. De opdrachtvoorwaarden zijn omschreven in onze opdrachtbrief van 5 maart 2018.

VanOoijen
Accountants
Leidsevaart 578
2014 HT Haarlem

Postbus 538
2003 RM Haarlem

T. 023 - 544 03 83
F. 023 - 544 03 77

adviseurs@ooijen.nl
www.ooijen.nl

VanOoijen Accountants N.V., KvK Haarlem nr 34293720

1. Verantwoordelijkheden

Het is de verantwoordelijkheid van u en de beoogde gebruikers om te bepalen of de overeengekomen specifieke werkzaamheden toereikend en geschikt zijn voor het hierboven beschreven doel.

Wij hebben onze werkzaamheden verricht in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 4400N, 'Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden'. Bij het uitvoeren van deze opdracht hebben wij ons gehouden aan de voor ons geldende relevante ethische voorschriften in de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA). Verder hebben wij de onafhankelijkheidsregels van de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) in acht genomen.

2. Verrichte werkzaamheden

In deze paragraaf is een beschrijving van de overeengekomen specifieke werkzaamheden en feitelijke bevindingen opgenomen. Wij doen geen uitspraak over wat de feitelijke bevindingen betekenen voor de subsidieverantwoordingen fractievergoedingen provincie Noord-Holland over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018 in zijn totaliteit. U en de beoogde gebruikers zullen hierover een eigen afweging moeten maken gebruikmakend van dit rapport van feitelijke bevindingen en eventuele andere beschikbare informatie.

Wij hebben in opdracht van de Statengriffie de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

a) Wij hebben de relevante regelgeving en documentatie in ons onderzoek betrokken, waaronder de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015.
b) Wij hebben voorafgaande aan en gedurende ons onderzoek gesproken met medewerkers van de griffie.
c) Wij zijn nagegaan of de fracties de verantwoording hebben ingediend overeenkomstig het door de provincie voorgeschreven format en of de kosten conform de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015 naar de juiste categorieën zijn toegerekend.
d) Wij zijn nagegaan of de verantwoorde uitgaven en inkomsten ook daadwerkelijk betaald respectievelijk ontvangen zijn, volgens het kasstelsel.

e) Wij hebben de verantwoordingen over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018 en achterliggende externe bewijsstukken in ons onderzoek betrokken en onderzocht of bestedingen zijn onderbouwd en gedocumenteerd en passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015. Dit is gedaan per fractie en per fractie hebben wij onze bevindingen opgenomen in deze rapportage.
f) Wij hebben zowel het begin- als eindsaldo van de bankrekeningen aangesloten met de verantwoording 2017-2018. Eventuele afwijkingen met de banksaldi zijn nader verklaard.

Met deze rapportage rapporteren wij onze bevindingen over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018. De rapportage is per fractie in concept afgestemd, in het kader van hoor en wederhoor. Dit is in overleg gegaan met de Statengriffie.

3. Uitkomsten van verrichte werkzaamheden algemeen

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van onze overeengekomen specifieke werkzaamheden zoals opgenomen in hoofdstuk 2 weergegeven. De uitkomsten van onze werkzaamheden zijn per fractie weergegeven in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

3.1. Werkzaamheden a en b (algemeen)

Wij hebben kennis genomen van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015.

3.2. Werkzaamheden c (format en toerekening kostencategorieën)

Alle partijen hebben overeenkomstig het verantwoordingsmodel over de periode 2017-2018 verantwoording afgelegd. Wij zijn nagegaan in hoeverre de verantwoorde uitgaven op basis van de omschrijving en onderliggende bewijsstukken conform de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015 aan de juiste kostencategorieën zijn toegerekend. Eventuele opmerkingen hieromtrent zijn per fractie weergegeven in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

3.3. Werkzaamheden d (kasstelsel)

Bij het kasstelsel wordt uitgegaan van moment van betaling. Alleen de inkomsten en uitgaven tot en met 14 maart 2018, die ontvangen en/of betaald zijn kunnen worden meegenomen in de verantwoording. Wij zijn nagegaan dat alle door de fracties verantwoorde inkomsten en uitgaven zijn onderbouwd met betalingsbewijzen en passen binnen de periode van verantwoording. Eventuele afwijkingen zijn per fractie toegelicht in hoofdstuk 4.

3.4. Werkzaamheden e (onderbouwing en toetsing aan verordening)

In hoofdstuk 4 zijn de uitkomsten van onze werkzaamheden per fractie weergegeven. In deze paragraaf wordt ingegaan op een algemene uitkomst van onze werkzaamheden die op alle fracties van toepassing is.

Artikel 11 lid 12 sub d Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015

In artikel 11 lid 12 sub d van de Subsidieverordening fractiebijdrage 2015 is opgenomen dat kosten die verband houden met betalingen aan bedrijven waarover Statenleden middellijk of onmiddellijke zeggenschap hebben en betalingen aan partners en familieleden tot en met de derde graad van bloed- en aanverwantschap niet voor subsidie in aanmerking komen.
Een onderzoek naar betalingen zoals bedoeld in artikel 11 lid 12 sub d is door ons niet rationeel in te steken. Wij hebben derhalve niet kunnen vaststellen dat sprake is geweest van dergelijke betalingen.

3.5. Werkzaamheden f (aansluiting verantwoording met de banksaldi)

Er is een zichtbare aansluiting gemaakt van de begin- en eindstanden van de verantwoording met het banksaldo per 15 maart 2017 en 14 maart 2018.

Het terug te betalen bedrag over het boekjaar en de voorgaande periode is nu in de verantwoording over de periode 2017-2018 zichtbaar gemaakt en nader door ons toegelicht in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

vanoollen

4. Uitkomsten van de verrichte werkzaamheden

Deze paragraaf omvat de uitkomsten van de verrichte werkzaamheden, zoals opgenomen onder e) per fractie. Eventuele correcties in de verantwoording zijn geïnitieerd door en afgestemd met de statengriffie.

Op uw verzoek hebben wij de terug te betalen voorschotten fractievergoedingen 2017-2018 inclusief oudere jaren per fractie in de onderstaande tabel gerecapituleerd:

	€
Stichting fractieondersteuning VVD Noord-Holland	5.738
Stichting fractieondersteuning Democraten 66 Noord-Holland	0
Stichting fractieondersteuning PvdA Noord-Holland	0
Stichting Ondersteuning Provinciale Fractie Noord-Holland Partij voor de Vrijheid	3.935
Stichting Ondersteuning SP-fractie Provincie Noord-Holland	69.472
Stichting fractieondersteuning CDA Noord-Holland	0
Stichting fractieondersteuning GroenLinks Noord-Holland	0
Stichting Ondersteuning Noord-Hollandse Statenfractie Partij voor de Dieren	0
Stichting fractieondersteuning 50Plus Noord-Holland	103
Stichting fractieondersteuning CU-SGP Noord-Holland	3.948
Stichting Ouderenpartij NH/VSP	0
Totaal	**83.196**

vanooijen

4.1. Stichting fractieondersteuning VVD Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning VVD Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**59.983**
Inkomsten	
Subsidie provincie	104.057
Rente	25
Restitutie Te veel terugbetaald PNH 2015-2016	1.841
Totaal ontvangsten	**105.923**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	79.196
Accountantskosten	1.258
Kosten advies/onderzoek derden	3.051
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	5.380
Consumptiekosten	2.220
Reis- en verblijfkosten	0
Computer-/printerkosten t.b.v.	0
Vorming-/opleidingkosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	2.124
Bankkosten	292
Overige kosten	6.664
Restitutie aan provincie Noord-Holland	7.955
Totaal uitgaven	**108.140**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**57.766**
Reservering: max. 50% subsidie	52.028
Terug te betalen aan PNH 2016-2017	**1.841**
Terug te betalen aan PNH 2017-2018	**3.897**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De provincie heeft over 2015-2016 abusievelijk een te hoge afrekening gestuurd. Dit hogere bedrag € 1.841 (verschil € 9.932 i.p.v. € 6.991) is aan de fractie terugbetaald.
Over 2016-2017 heeft de provincie een afrekening verstuurd van € 9.796. Abusievelijk heeft de fractie het reeds terugontvangen bedrag van € 1.841 verrekend met de afrekening over 2016-2017 en in plaats van een bedrag van € 9.796 een bedrag van € 7.955 terugbetaald aan de provincie. Ultimo de subsidieperiode is een bedrag van € 5.738 terug te betalen aan de provincie, uit te splitsen in een bedrag van € 1.841 over 2016/2017 en een bedrag van € 3.897 over 2017/2018.

vanooijen

4.2. Stichting fractieondersteuning Democraten 66 Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning Democraten 66 Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**24.278**
Inkomsten	
Subsidie provincie	98.020
Rente	7
Overige	0
Totaal ontvangsten	**98.027**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	92.731
Accountantskosten	2.608
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	3.574
Consumptiekosten	2.232
Reis- en verblijfkosten	1.407
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	360
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	1.275
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	308
Kosten krantenabonnementen	36
Representatiekosten	368
Bankkosten	173
Overige kosten	43
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**105.115**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**17.190**
Reservering: max. 50% subsidie	49.010
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.3. Stichting fractieondersteuning PvdA Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning PvdA Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**33.906**
Inkomsten	
Subsidie provincie	79.909
Rente	26
Overige	338
Totaal ontvangsten	**80.273**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	71.843
Accountantskosten	1.324
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	1.315
Consumptiekosten	2.582
Reis- en verblijfkosten	915
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	1.650
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	466
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	113
Bankkosten	151
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**80.359**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**33.820**
Reservering: max. 50% subsidie	39.955
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.4. Stichting Ondersteuning Provinciale Fractie Noord-Holland Partij voor de Vrijheid

Het bestuur van de Stichting Ondersteuning Provinciale Fractie Noord-Holland Partij voor de Vrijheid heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**39.227**
Inkomsten	
Subsidie provincie	73.872
Rente	10
Overige	0
Totaal ontvangsten	**73.882**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	50.879
Accountantskosten	1.822
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	1.126
Consumptiekosten	1.996
Reis- en verblijfkosten	90
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	9.041
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.	3.813
Kosten krantenabonnementen	391
Representatiekosten	0
Bankkosten	166
Overige kosten	623
Restitutie aan provincie Noord-Holland	2.291
Totaal uitgaven	**72.238**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**40.871**
Reservering: max. 50% subsidie	36.936
Terug te betalen aan PNH	**3.935**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.5 Stichting Ondersteuning SP-fractie Provincie Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting Ondersteuning SP-fractie Provincie Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**63.287**
Inkomsten	
Subsidie provincie	73.872
Rente	71
Overige	0
Totaal ontvangsten	**73.943**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	0
Accountantskosten	1.101
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	3.825
Consumptiekosten	125
Reis- en verblijfkosten	62
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	138
Representatiekosten	129
Bankkosten	104
Overige kosten	2
Restitutie aan provincie Noord-Holland	62.272
Totaal uitgaven	**67.758**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**69.472**
Reservering: max. 50% subsidie	**0**
Terug te betalen aan PNH	**69.472**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Tevens heeft het bestuur van de partij aangegeven dat zij geen reservering wenst aan te houden. Derhalve is de volledige eindstand als terug te betalen positie opgenomen.

4.6 Stichting fractieondersteuning CDA Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning CDA Statenfractie Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**42.420**
Inkomsten	
Subsidie provincie	67.835
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**67.835**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	50.412
Accountantskosten	1.180
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	7.410
Consumptiekosten	2.748
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	224
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	3.750
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	4.053
Bankkosten	314
Overige kosten	0
Restitutie Provincie NH	8.503
Totaal uitgaven	**78.594**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**31.661**
Reservering: max. 50% subsidie	33.918
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.7 Stichting fractieondersteuning GroenLinks Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning GroenLinks Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**30.094**
Inkomsten	
Subsidie provincie	61.798
Rente	36
Overige	0
Totaal ontvangsten	**61.834**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	52.792
Accountantskosten	1.643
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	3.243
Consumptiekosten	478
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	2.906
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	1.396
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	30
Bankkosten	129
Overige kosten	54
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**62.671**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**29.257**
Reservering: max. 50% subsidie	30.899
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.8 Stichting Ondersteuning Noord-Hollandse Statenfractie Partij voor de Dieren

Het bestuur van de Stichting Ondersteuning Noord-Hollandse Statenfractie Partij voor de Dieren heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**16.146**
Inkomsten	
Subsidie provincie	55.761
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**55.761**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	39.860
Accountantskosten	1.646
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	2.783
Consumptiekosten	384
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	1.612
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	121
Kosten krantenabonnementen	30
Representatiekosten	570
Bankkosten	109
Overige kosten	0
Totaal uitgaven	**47.115**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**24.792**
Reservering: max. 50% subsidie	27.881
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.9 Stichting fractieondersteuning 50Plus Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning 50Plus Noord-Holland heeft geen Bijlage Format Verantwoording fractiegelden subsidieverantwoording ingediend. Aan de hand van de aangeleverde rekening courant is de bijlage Format Verantwoording Fractiegelden als volgt ingevuld.

	€
Beginsaldo	**31.175**
Inkomsten	
Subsidie provincie	43.687
Rente	9
Overige	0
Totaal ontvangsten	**43.696**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	40.283
Accountantskosten	1.283
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	0
Reis- en verblijfkosten	1.510
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	16
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	335
Bankkosten	166
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	9.331
Totaal uitgaven	**52.924**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**21.947**
Reservering: max. 50% subsidie	21.844
Terug te betalen aan PNH	**103**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

vanooijen

4.10 Stichting fractieondersteuning CU-SGP Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning ChristenUnie-SGP Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**22.731**
Inkomsten	
Subsidie provincie	43.687
Rente	29
Overige	0
Totaal ontvangsten	**43.716**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	35.343
Accountantskosten	1.319
Kosten advies/onderzoek derden	1.312
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	578
Consumptiekosten	516
Reis- en verblijfkosten	421
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	128
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	32
Bankkosten	120
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	887
Totaal uitgaven	**40.656**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**25.791**
Reservering: max. 50% subsidie	21.843
Terug te betalen aan PNH	**3.948**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

4.11 Stichting Ouderenpartij NH/VSP

Het bestuur van de Stichting Ouderenpartij NH/VSP heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**9.342**
Inkomsten	
Subsidie provincie	43.687
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**43.687**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	20.130
Accountantskosten	1.537
Kosten advies/onderzoek derden	10.183
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	897
Consumptiekosten	1.245
Reis- en verblijfkosten	2.796
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleiding-kosten fractieleden	1.052
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	5.797
Kosten krantenabonnementen	744
Representatiekosten	1.405
Bankkosten	145
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**45.931**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**7.098**
Reservering: max. 50% subsidie	21.844
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

5. Beperking in het gebruik en verspreidingskring

Bij het opstellen van deze rapportage is rekening gehouden met de verwachtingen van de beoogde gebruikers. Daarom is deze rapportage alleen bestemd voor de beoogde gebruikers, zijnde de statengriffie en voorzitter van Provinciale Staten Provincie Noord-Holland, om hen te assisteren bij het vaststellen van de reeds verleende subsidievoorschotten in overeenstemming met de Subsidie-verordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015.

Vanwege de wettelijke bepalingen betreffende openbaarheid - Wet openbaarheid van bestuur (WOB) -, die op deze rapportage van toepassing zijn, verlenen wij toestemming om deze rapportage openbaar te maken

Wij vertrouwen erop u met deze rapportage naar behoren te hebben geïnformeerd en zijn graag bereid de inhoud hiervan nader toe te lichten.

Hoogachtend,
VanOoijen Accountants N.V.

J.M. Vijn RA

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 8 oktober 2018

Onderwerp: Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018.

Kenmerk: 1130538

Onderwerp: subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2017 t/m 14 maart 2018.

Bijlagen:

- ontwerpbesluit
- rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen fractievergoedingen provincie Noord-Holland over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018.

Inleiding

Op grond van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015 moet elke door een Statenfractie in het leven geroepen stichting fractieondersteuning verantwoording afleggen over de door de provincie aan haar verstrekte subsidievoorschotten.

De verantwoording houdt in dat bij de aanvraag om subsidievaststelling het format verantwoording fractiegelden plus onderliggende stukken en het jaarverslag overlegd worden. Ik heb in mijn brief van 15 februari 2018 aan elf stichtingen fractieondersteuning verzocht de verantwoording van de ontvangen voorschotten en de aanvraag om subsidievaststelling over de periode 15 maart 2017 tot en met 14 maart 2018 in te dienen vóór 1 juni 2018.

Rapport van bevindingen

Van alle stichtingen fractieondersteuning is de verantwoording tijdig ontvangen. Het genoemde format en onderliggende stukken zijn, na voorcontrole door de griffie, ter controle aangeboden aan de ex artikel 217, tweede lid van de Provinciewet door uw staten aangewezen accountant (Van Ooijen). De accountant heeft een rapport van bevindingen gemaakt, dat als bijlage bij deze voordracht is gevoegd. De in dit rapport genoemde fracties hebben verantwoording afgelegd in overeenstemming met het voorgeschreven format zoals opgenomen bij de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015. De rapportage is in concept per fractie afgestemd, in het kader van hoor en wederhoor. Ik leg het concept-besluit met mijn voorstel aan u voor opdat u uw wensen en bedenkingen kunt uiten.

Ten aanzien van de uitgaven zijn geen bevindingen geconstateerd.

Ontwerpbesluit
Resumerend stel ik u voor de besluiten te nemen die in ontwerp bij deze voordracht zijn gevoegd.

De voorzitter van Provinciale Staten van Noord-Holland,

J.W. Remkes

Ontwerpbesluit

Nr. 49-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

Gelezen de voordracht van de voorzitter van Provinciale Staten van 8 oktober 2018;

Gelet op artikel 33, tweede lid van de Provinciewet en de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015;

besluiten:

1. kennis te nemen van het ontwerpbesluit om de aanvragen van de ondersteuningsstichtingen van de Statenfracties: VVD, PvdA, D66, SP, CDA, PVV, GroenLinks, CU-SGP, PvdD, ONH en 50PLUS vast te stellen conform artikel 11, lid 2 van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015;
2. dat het ontwerpbesluit, dat zijn vertaalslag krijgt in elf besluiten van de voorzitter van Provinciale Staten tot subsidievaststelling, hen geen aanleiding geeft om hierover wensen en bedenkingen ter kennis van de voorzitter te brengen.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d **08-10-2018**
Commissie
Datum commissievergadering **27-09-2018**

Onderwerp: **Voordracht Rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen ondersteuningsstichtingen van de fracties**

Uw contactpersoon
S. Neeskens
AD/STG

Doorkiesnummer +31235143288
neeskenss@noord-holland.nl

3 oktober 2018

Advies commissie M&F:

De *Voordracht Rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen ondersteuningsstichtingen van de fracties* als hamerstuk wordt doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018.

Uittreksel van het concept-verslag M&F 27-09-2018:

6. A-agenda Financiën
6c. Rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen ondersteuningsstichtingen van de fracties

De heer Van Straaten (VVD) constateert dat het leereffect van eerdere afrekeningen zijn vruchten heeft afgeworpen. De accountant heeft geen opmerkingen bij de afrekeningen en keurde één en ander goed.

De heer **Yurdakul** (D66) sluit zich aan bij de woorden van voorgaande spreker. D66 is daar blij mee.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) spreekt van een positief resultaat.

De voorzitter constateert dat de voordracht als een hamerstuk kan worden doorgeleid naar Provinciale Staten.

De heer **Remkes** (Commissaris van de Koning) sluit zich aan bij de gesproken woorden van Statenleden.

De heer Remkes verlaat de vergadering

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN 29 AUG. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
W. Cavens
CZ/FIN

Doorkiesnummer (023) 514 4215
cavensw@noord-holland.nl

Betreft: Zomernota 2018

Verzenddatum

29 AUG. 2018

Kenmerk
1092870-1092875

Uw kenmerk

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de zomernota 2018.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

Zomernota 2018

Inhoudsopgave

Zomernota 2018 1
1 Inleiding 3
Leeswijzer 3
2 Zomernota in één oogopslag 5
3 Overzicht verwerkte tussentijdse wijzigingen 11
4 Overzicht per programma 12
Programma 1 Openbaar bestuur 13
Programma 2 Bereikbaarheid 27
Programma 3 Water 51
Programma 4 Milieu 62
Programma 5 Ruimte 73
Programma 6 Groen 87
Wat mag het kosten? 88
Wat gaan we daarvoor doen? 90
Wat mag het kosten? 90
Wat gaan we daarvoor doen? 93
Wat mag het kosten? 93
Wat gaan we daarvoor doen? 95
Wat mag het kosten? 95
Programma 7 Cultuur en Welzijn 96
Programma 8 Financiën 109
5 Stand en mutaties van reserves 121
6 Aanbestedingen 124
7 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 125

1 Inleiding

Als onderdeel van de door Provinciale Staten vastgestelde planning en control cyclus bieden wij u hierbij de zomernota 2018 aan.

De zomernota is een tussentijdse rapportage. Het is een wijziging van de begroting op basis van de prognoses die worden gemaakt voor de output en de uitputting van de budgetten. De zomernota bevat voorstellen tot wijziging van de begrote output en voorstellen tot bijstelling van de programmabudgetten. In deze zomernota zijn ook de gevolgen opgenomen van de Kaderbrief 2019 voor zover deze betrekking hebben op het jaar 2018. Daarnaast zijn in deze zomernota twee kredietbesluiten opgenomen.

Deze zomernota is overigens nog opgemaakt in het bestaande format. Uw Staten hebben richtlijnen gegeven aan GS voor een nieuwe opzet van de begroting. In dat licht beraden wij ons over de vraag hoe de informatievoorziening aan uw Staten door middel van de overige P&C-documenten zo goed mogelijk vormgegeven kan worden. Hierbij zullen wij invulling geven aan de door PS gegeven richtlijnen en aansluiten bij het gemoderniseerde begrotingsformat.

Leeswijzer

Beleidsmatige ontwikkeling

De uitvoering van beleid is in de P&C documenten vormgegeven als instrumenten met begrote output. Bij deze zomernota is beoordeeld, of verwacht wordt, dat de output wordt behaald. Wanneer dat niet het geval is, is een voorstel tot wijziging in deze zomernota opgenomen.

Als het gaat om beleidswijzigingen in plaats van bijsturing van de output, kunnen ook wijzigingen zijn voorgesteld in ingezette instrumenten en (operationele en beleids-) doelen. Deze zullen over het algemeen zijn voorafgegaan door een beleidsinhoudelijke voordracht aan PS.

De zomernota is naar zijn aard een afwijkingenrapportage. Daarom zijn alleen die instrumenten vermeld, waarvoor de geraamde output wordt bijgesteld. De output van niet vermelde instrumenten verloopt conform de begroting.

De begrote output is gelijk aan de bijgestelde output. Waarom staat dat er dan?

Wanneer bij een instrument de output wordt aangepast, wordt álle output behorende bij dat instrument opnieuw vermeld, zodat steeds de totale output van een instrument zichtbaar blijft. Hierdoor staan er ook regels 'ongewijzigde output' in de tabellen. In de tekst onder de tabel worden de wijzigingen inhoudelijk toegelicht.

Wijze van toelichten van de financiële mutaties

De zomernota bevat resultaatneutrale en niet-resultaatneutrale mutaties.

Resultaatneutrale mutaties: Wat is de definitie?

Dit zijn mutaties die geen (financieel) effect op het begrotingssaldo hebben, maar waar wel het budgetrecht van PS op van toepassing is. De mutaties zijn alleen in financiële zin neutraal. Het gaat bijvoorbeeld om de bijstelling van ramingen voor projecten die gedekt worden uit reserves of de raming van bijdragen van derden en even hoge bijbehorende lasten. Het saldo van alle neutrale mutaties in deze zomernota bedraagt € 0.

Resultaatneutrale mutaties: Waar staat de toelichting?

Resultaatneutrale mutaties zijn toegelicht onder de financiële tabellen bij de operationele doelen. Niet iedere resultaatneutrale mutatie is afzonderlijk toegelicht. Neutrale mutaties onder de € 100.000 worden in de regel niet toegelicht. Daardoor is het saldo van de bedragen die bij de toelichtingen per operationeel doel worden vermeld niet altijd helemaal gelijk aan het totale bedrag aan mutaties.

Niet-resultaatneutrale mutaties: Wat is de definitie?

Niet-resultaatneutrale mutaties zijn mutaties die ten gunste of ten laste van de algemene middelen komen en die tezamen het begrotingsresultaat bepalen. Hieronder vallen bijvoorbeeld

de mutaties als gevolg van de meicirculaire van het provinciefonds, de verwerking van de Kaderbrief en de prognoses van geïnventariseerde mee- of tegenvallers. Het saldo van alle niet-resultaatneutrale mutaties in deze zomernota is € 4,58 miljoen voordelig.

Niet-resultaatneutrale mutaties: Waar staat de toelichting?

In de voordracht en in de inleiding van de zomernota is een lijst van niet resultaatneutrale mutaties opgenomen. De toelichting op de mutaties kunt u terugvinden bij het betreffende programma. Bij iedere mutatie is vermeld of deze voor- of nadelig is ten opzichte van het begrotingsresultaat.

Administratieve uitwerking Kaderbrief 2019 m.b.t. effecten in 2018

In de Kaderbrief is een aantal ontwikkelingen opgenomen die ook in 2018 effect hebben. De hieruit voortkomende mutaties zijn financieel ook opgenomen in de kolom “mutaties zomernota”. In een tabel in hoofdstuk 2 zijn de kaderbriefmutaties gespecificeerd met verwijzing naar de kaderbriefregel en het operationele doel. Eén kaderbriefregel kan in meerdere operationele doelen tot uiting komen. Deze mutaties zijn nader toegelicht bij de operationele doelen.

2 Zomernota in één oogopslag

Overzicht financiële ontwikkelingen

Het totale begrotingssaldo na de verwerking van alle mutaties in de zomernota is € 8,54 miljoen voordelig. Het totale overzicht van mutaties en tussentijdse begrotingssaldi vanaf begroting 2018 tot en met de verwerking van de Kaderbrief 2019 en de zomernota 2018 treft u in onderstaande tabel.

Saldoverloop tot en met zomernota

	2018
Begroting 2018	48.000
Eerste begrotingswijziging 2018	-153.000
Tweede begrotingswijziging 2018	0
Kaderbrief 2019	-838.000
zomernota 2018 voor storting resultaat	-7.595.765
Storting resultaat na zomernota in algemene reserve	8.538.765
Eindtotaal	0

Anticiperend op het sluitend maken van de begroting 2019 was in de Kaderbrief 2019 alvast rekening gehouden met een zogenaamde kasschuif. In het financieel kader van de Kaderbrief 2019 werd nog uitgegaan van een positief rekeningresultaat 2017 ter dekking van incidentele uitgaven in 2019. Gezien het negatieve rekeningresultaat 2017 was deze ruimte er uiteindelijk niet. In de zomernota 2018 is er nu voldoende ruimte (€ 8,5 miljoen) beschikbaar om het ontstane dekkingstekort 2019 op te vangen. Voor het realiseren van een aanvullende kasschuif worden deze middelen geoormerkt gestort in de algemene reserve. In de begroting 2019 zullen deze middelen aan de algemene reserve worden onttrokken ter dekking van incidentele uitgaven in 2019.

Specificatie niet resultaatneutrale mutaties

Voor het opstellen van de zomernota 2018 zijn de gevolgen van de Meicirculaire van het provinciefonds verwerkt. Daarnaast zijn de meest recente gegevens over autonome ontwikkelingen zoals indexeringen conform het vigerende beleid geactualiseerd. Ook zijn mee- en tegenvallers geïnventariseerd. Inhoudelijk zijn deze mutaties toegelicht bij het betreffende programma in de zomernota.

De tabel hieronder specificeert de niet-resultaatneutrale mutaties in de zomernota 2018.

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
1 Openbaar Bestuur		279.000
1.1.1	Gestegen vergoedingen Statenleden	141.000
	Burgerparticipatie: Restant budget Coalitieakkoord	55.000
	Wisseling CvdK	57.000
	100-jarig jubileum vrouwenkiesrecht	25.000
	Aanbesteding nieuwe accountant controle jaarrekening	23.000
	Toename kosten live uitzendingen PS-vergaderingen	13.000
1.1.2	Lagere kosten veiligheidsbeleid	-50.000
1.1.3	Toegezegde bijdrage i.v.m. sociale acceptatie LHBTIQ+	15.000
2 Bereikbaarheid		-491.000
2.1.1	Extra bijdrage Nationale Databank Wegverkeergegevens	270.000
2.1.2	Afwaardering schades wegen door overgang naar gebiedscontracten	580.000
	Hogere baten vanwege dynamisch verkeersmanagement gemeenten Amsterdam, Zaandam, Haarlem	-150.000
	Project "wegveiligheid via mobiles"	29.000
2.1.4	Lagere lasten werkzaamheden nautisch beheer	-475.000
	Lagere afschrijvingskosten vaarwegen	-2.000
	Lagere kapitaallasten PMI	-43.000
	Diverse mutaties i.v.m. studiekosten PMI	-600.000
3 Water		15.000
3.2.1	Subsidie gemeente Waterland zwemplekken	15.000
4 Milieu		-777.000
4.1.1	Stiltebeleid en stiltetafels	45.000
	Organiseren milieudialogen en milieucafé	49.000
	Extra capaciteitsinzet t.b.v. energiebesparing industrie	40.000
4.1.2	Opwaartse bijstelling verwachte legesopbrengsten inzake Wabo-vergunningen	-1.275.000
	Overheveling taken van Stichting Landelijk Meetpunt Afvalstoffen naar Rijkswaterstaat	-380.000
	Plaatsing 40 extra eNoses langs Noordzeekanaal en Amsterdams Rijnkanaal	110.000
	Sluitingsprocedure stortplaatsen Schoteroog en Hollandse brug	120.000
	Extra capaciteitsinzet t.b.v geluidstaken	12.000
4.2.1	Bijstelling vergoedingen beheersactiviteiten	357.000

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
	Uitvoeringsprojecten structuurvisie	45.000
5 Ruimte		-5.135.000
5.1.2	Lagere eindafrekening Rijksbommenregeling	-873.000
	Neerwaartse bijstelling huuropbrengsten	413.000
	Opwaartse bijstelling pachtopbrengsten	-313.000
	Structurele aframing jaarlijkse beheerkosten Crailo naar aanleiding van verkoop	-550.000
	Aframing kosten jaarlijkse uitvoering legionella risicobeheerplan n.a.v. verkoop Crailo	-260.000
	Vrijval bijdrage MRA-budget, staat ook al op andere begrotingspost	-50.000
	Structurele verlaging opbrengst jachthuurtarieven	10.000
	Opbrengsten en kosten verkoop panden N201	-125.000
	Betaling Schiphol Logistics Park bij 1ste levering perceel in SLP-Zuid aan nieuwe eigenaar (voorzien in 2020)	-690.000
	Meerjarige aanpassing geraamde verkoopopbrengsten groene gronden BBL en Paso	500.000
5.3.1	Extra budget voor beleidsonderzoek en monitoring	100.000
	Realisatie dividend Alliander	-3.380.000
	Bijstelling dividend PWN	-22.000
5.3.4	Gederfde pachtopbrengsten uit gronden NNN met € 110.000 toegenomen, waarvan 50% doorbelasting aan Landbouw (OD 5.3.4) en 50% aan Groen (OD 6.1.1)	55.000
	Alsnog inzet middelen uit decentralisatieuitkering eind 2017 tbv programma "jong leren eten"	50.000
6 Groen		945.000
6.1.1	Verhoging budget n.a.v. verdeelsleutel "Natuurtaken" t.b.v. PAS-bureau (Programma Aanpak Stikstof)	305.000
	Gederfde pachtopbrengsten uit gronden NNN met € 110.000 toegenomen, waarvan 50% doorbelasting aan Landbouw (OD 5.3.4) en 50% aan Groen (OD 6.1.1)	55.000
	Storting grondopbrengsten groene gronden BBL en Paso in Reserve Groen	-500.000
6.2.1	Aandeel PNH t.b.v. RVO.nl voor uitvoering Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer	1.223.000
	Extra kosten uitvoering Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer	54.000
	Aframen budget Natuurbeheer i.v.m. wijzigingen Septembercirculaire 2017	-192.000
7 Cultuur en Erfgoed		-829.000
7.5.1	Administratieve correctie dubbel opgevoerde Uitgestelde Intentie uit 2017	-400.000

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
7.5.3	Een deel van de Coalitieakkoord middelen voor onderwaterarcheologie worden naar latere jaren geschoven	-436.000
	Indexering jaarlijkse beheerkosten Huis van Hilde	7.000
8 Financiën & Bedrijfsvoering		-1.602.765
8.1.1	Eindafrekening Provinciefonds 2017	1.020.000
	Bijstelling Provinciefonds n.a.v. Meicirculaire 2018	-93.000
	Vrijval stelpost prijsstijgingen	-2.156.000
	Afboeken subsidiecrediteuren	-1.800.000
	Realisatie dividend BNG	-1.244.000
	Storting voorziening voor vergoeding planschade door aanwijzing van polder De Ronde Hoep tot calamiteitenberging	2.695.000
	Formatieuitbreiding Statengriffie	32.000
	Uitbreiding communicatieondersteuning	33.000
	Verhoging apparaatskosten facilitair (dekking doorbelaste servicekosten Elan)	37.000
	Vrijval als gevolg van indexeringsverschil	-66.765
	Verhoging lasten calamiteit asbestbesmetting	14.000
	Huurinkomsten en doorbelaste servicekosten Elan	-122.000
	Lagere opbrengsten parkeergarage Dreef	89.000
	Hogere kosten onroerend zaak belasting	20.000
	Vrijval talentbudget	-76.000
8.1.2	Correctie balanspost BLS Zuid-Kennemerland	15.000
Totaal mutaties Zomernota 2018		-7.595.765

De toelichtingen bij deze niet-resultaatneutrale mutaties zijn bij de budgettabel per programma opgenomen.

Specificatie van mutaties die voortkomen uit de Kaderbrief

In de zomernota zijn ook mutaties opgenomen die voortkomen uit de Kaderbrief 2019 en effect hebben op het begrotingsjaar 2018. In onderstaande tabel is te lezen, op welke operationele doelen deze mutaties betrekking hebben. De mutaties zijn toegelicht bij de operationele doelen. Daarbij is geprobeerd de toelichtingen zelfstandig leesbaar te houden, zonder de hele Kaderbrief te herhalen. Voor uw gemak is tevens een verwijzing opgenomen naar de plaats waar het betreffende onderwerp in de Kaderbrief te vinden is (zie pagina 39/40 van de Kaderbrief 2019). De Kaderbrief vind u hier.

Progr./ Operati-oneel doel	Omschrijving mutatie	Verwijzing	
		Kaderbrief-regel	2018

1 Openbaar Bestuur			600.000
1.3.2	Bijdrage provincie Zeeland	K	600.000
2 Bereikbaarheid			1.617.000
2.1.2	Actualisatie PMO	H	-388.000
	Effect egalisatie storting Groot onderhoud	I	166.000
2.1.4	Aanpassen Boerenverdrietsluis Den Helder	W	1.000.000
	Actualisatie PMO	H	-283.000
2.2.1	Acutalisatie PMI	G	21.000
	Metropoolregio Amsterdam (MRA) Elektrisch	S.1	1.101.000
4 Milieu			254.000
4.1.2	ICT Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland noord	N	254.000
5 Ruimte			600.000
5.3.2	Extra bijdrage UVR MKB Innovatiestimulering Topsectoren	Z	500.000
5.3.3	Werkbudget werkambassadeur	AA	100.000
6 Groen			3.825.000
6.2.1	Recreatieschappen	P	100.000
	Faunaschade	Q	3.725.000
8 Financiën & Bedrijfsvoering			-7.734.000
8.1.1	Informatieagenda	L	2.250.000
	Stelpost prijsstijgingen (actualisatie jaarschijf)	B	3.357.000
	Inzet stelpost macro-economische tegenvallers	F	-8.393.000
	Co-financiering regio-deals en Interbestuurlijk Programma	Y	1.000.000
	Bijstelling Provinciefonds o.b.v. maartcirculaire 2018	D	-5.095.000
	Bijstelling motorrijtuigenbelasting o.b.v. gewichtsuitdraai	E	-4.757.000
8.1.2	Kasschuif (inzet middelen 2018 ter dekking 2019)	-	14.034.000
	Vrij besteedbaar deel rekeningresultaat 2017	A	-10.130.000
Totaal effect in 2018 van Kaderbrief 2019			-838.000

Kredieten

Instelling nieuwe kredieten

Aanvragen krediet studieplanfase Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/ Duinpolderweg

Op 26 juni 2018 is door het College van GS voor het project Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek / Duinpolderweg een definitief voorkeursalternatief (vka) aangewezen.

Het project gaat nu een nieuwe fase in, namelijk de project MER-fase. Er wordt nu een krediet aangevraagd van € 4,8 miljoen voor deze fase. Dit krediet wordt geactiveerd (afschrijving 25 jaar) en gedekt door provincie Noord-Holland, provincie Zuid-Holland (PZH) en Vervoerregio Amsterdam (VRA) voor ieder € 1,6 miljoen. De (eigen) provinciale bijdrage wordt gedekt t.l.v. de reserve Infrastructuur waarin bij de Tweede Begrotingswijziging 2018 (TBW 2018) € 25,0 miljoen is gestort voor het project Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek /Duinpolderweg.

Het krediet wordt besteed aan de inrichting van de uitvoering van de projectMER-fase, waarbij onder andere de volgende activiteiten worden voorzien:

- het opstellen van een IPIP (Inter-Provinciaal-Inpassingsplan)
- het opbouwen van de projectorganisatie voor die intensievere fase
- het geven van een opdracht aan een te selecteren adviesbureau voor het uitvoeren van de project MER-studie
- het inhuren van omgevingsmanagement en communicatiedeskundigheid
- het inhuren van een projectsecretaris
- het vervaardigen van audio-visuele middelen als 3D-visualisaties
- het mogelijk inrichten van een werklocatie in het studiegebied

De uitgaven bedragen € 200.000 in 2018, € 1,6 miljoen in 2019 en € 1,6 miljoen 2020 en € 1,4 miljoen in 2021. Op basis van de uitkomsten uit de project MER-fase wordt eind 2021 of zoveel eerder als mogelijk aan PS een kredietbesluit worden voorgelegd tot realisatie van het project, waarbij – naar het zich laat aanzien - de PNH projecteigenaar en –beheerder van het tracé op Noord-Hollands grondgebied wordt.

Aanvullend krediet HOV-03 HOV in 't Gooi (Huizen-Hilversum) € 9.400.000

Voor dit project is reeds een krediet beschikbaar van € 112.000.000. Met deze aanvullende kredietaanvraag komt het totale krediet op € 121.400.000.

De provincie realiseert samen met de gemeenten Huizen, Eemnes, Laren en Hilversum een HOV-verbinding (R-net) tussen busstation Huizen en NS-station Hilversum. Een deel van het projectbudget wordt besteed aan het verbeteren van het leefklimaat, het verhogen van de verkeersveiligheid en het versterken van de natuur (natuurbrug bij Anna's Hoeve). Met de realisatie van een onderdoorgang van de bus- en spoorbaan bij de Oosterengweg in Hilversum wordt bovendien een groot knelpunt in de Hilversumse ring opgelost.

Uit de aanbesteding van de uitvoeringscontracten voor de bouw van de busbaan en diverse spoorkruisingen (incl. aanpassing van spoorbeveiliging en bovenleiding) in Laren-Hilversum, komen inhoudelijk zeer goede aanbiedingen, maar de inschrijfsommen liggen hoger dan de prognose uit de laatste halfjaarrapportage augustus 2017-januari 2018, die besproken is in de Statencommissie M&F van 9 april jl. De aanleiding voor deze kostentoename ligt voornamelijk in indexering, marktspanning, de nieuwe bouw-cao die per 1 januari 2018 is ingegaan en inspanningen van de aannemer ten behoeve van zijn EMVI-score (Economisch Meest Voordelige Inschrijving). In de prognose was al een toename voorzien als gevolg van deze ontwikkelingen, maar deze was aanzienlijk lager dan nu is gebleken. Hierdoor is er bij de laatste actualisatie van het PMI, welke behandeld is in Provinciale Staten van 9 juli 2018, geen aanvullend krediet aangevraagd. De omvang van de toename is echter aanzienlijk hoger dan verwacht, waardoor deze niet uit de post onvoorzien kan worden opgevangen. Om de verwachte toename in de prognose op te vangen, wordt een aanvullend krediet aangevraagd van in totaal € 9.400.000.

Bij de vrijgave van het uitvoeringskrediet voor het project HOV in 't Gooi (zie voordracht 2014-02 d.d. 3 februari 2014) is bij besluit nr. 3 € 18,9 miljoen binnen de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in het Gooi OV (resterende middelen) gereserveerd voor dekking van eventueel lagere rijksbijdragen: AROV, MJPO en BDU (vanaf 2017 reserve Infrastructuur). Dit risico is voor wat betreft het MJPO en BDU/reserve Infrastructuur niet meer aanwezig. De kans dat de bijdrage vanuit AROV lager wordt dan voorzien, is zeer gering. Daarmee kan deze reservering ingezet worden voor de dekking van het aanvullende krediet. De ontwikkelingen die aanleiding hebben gegeven voor deze kredietaanvraag, hebben naar verwachting ook invloed op de andere, nog aan te besteden contracten. De omvang van deze invloed kan echter nog niet ingeschat worden en is daarmee niet verwerkt in de kredietaanvraag. Voorgesteld wordt om het restant van de reservering voor HOV in 't Gooi binnen de reserve TWIN-H hiervoor aan te houden.

3 Overzicht verwerkte tussentijdse wijzigingen

Wijziging nummer	Datum	Voordracht
1e wijziging programmabegroting	26 maart 2018	PS Voordracht, 966205-1024831
2e wijziging programmabegroting	26 maart 2018	PS Voordracht, 1016028-1045734
1e budgettair neutrale wijziging	9 februari 2018 13 februari 2018	Directie CC, 1040006-1041761 GS, 1040006-1042010
2e budgettair neutrale wijziging	12 maart 2018	Directie CC, 1040006-1050042
3e budgettair neutrale wijziging	17 april 2018 24 april 2018	Directie CC, 1040006-1065464 GS, 1040006-1066538
4e budgettair neutrale wijziging	14 mei 2018 15 mei 2018	Directie CC, 1040006-1075177 GS, 1040006-1075725
5e budgettair neutrale wijziging	11 juni 2018	Directie CC, 1040006-1085117

4 Overzicht per programma

Programma 1 Openbaar bestuur

Maatschappelijk doel

Een goed functionerend openbaar bestuur waarborgen.

Doelenboom

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 1			Openbaar bestuur					
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	10.662	12.596	0	12.596	0	11.169	11.131	11.094
Overdrachten	6.854	4.737	1.565	6.302	33	4.407	4.205	4.022
Directe lasten	5.669	7.138	276	7.414	4	6.954	6.109	6.109
Subtotaal Lasten	23.184	24.471	1.841	26.312	8	22.530	21.445	21.225
Baten	-120	-93	-12	-105	13	-93	-93	-93
Saldo van baten en lasten	23.064	24.378	1.829	26.207	8	22.437	21.352	21.132
Storting reserves	0	3.000	0	3.000	0	0	0	0
Onttrekking reserves	-2.681	-183	-998	-1.181	545	-183	-183	0
Resultaat	20.384	27.195	831	28.026	3	22.254	21.169	21.132

Toelichting op de budgettabel

Lasten gedekt door algemene middelen

OD 1.1.1: In de begroting is de afgelopen jaren geen rekening gehouden met de jaarlijks stijgende vergoedingen voor leden van Provinciale Staten (meer uitgaven, € 141.000, nadelig).

OD 1.1.1: In het Coalitieakkoord 2015-2019 is € 102.000 gereserveerd voor de werkgroep Burgerparticipatie. In 2017 is een deel van de begroting niet besteed. Dit deel ad € 35.000 is bij de jaarrekening terug gevloeid naar de algemene middelen. In 2018 vinden nu de laatste uitgaven van de werkgroep plaats. Daarvoor wordt het niet-bestede deel van 2017 geraamd, evenals het bedrag van € 20.000 dat oorspronkelijk voor 2019 was geraamd. In de begroting 2019 kan daarmee het gereserveerde bedrag voor 2019 vervallen (meer uitgaven, € 55.000, nadelig).

OD 1.1.1: In verband met de benoeming van een nieuwe Commissaris van de Koning worden extra kosten gereserveerd (meer uitgaven, € 57.000, nadelig).

OD 1.1.1: Voor het 100-jarig jubileum van het vrouwenkiesrecht zullen in 2018 verschillende activiteiten worden georganiseerd (meer uitgaven, € 25.000, nadelig).

OD 1.1.1: De aanbesteding van de jaarrekeningcontrole heeft een nieuwe accountant opgeleverd. Het contract is aangegaan voor een hogere prijs, waardoor het budget moet worden opgehoogd (meer uitgaven, € 23.000, nadelig).

OD 1.1.1: In verband met de live-uitzendingen van de vergaderingen van Provinciale Staten nemen de kosten van stenografische verslagen toe (meer uitgaven, € 13.000, nadelig).

OD 1.2.1: Voor het veiligheidsbeleid is minder budget nodig (minder uitgaven, € 50.000, voordelig).

OD 1.3.1: In het kader van de sociale acceptatie van LHBTIQ+s (Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel, Transgender, Interseks, Queer en anderen)' gaan we een bijeenkomst organiseren waarbij Noord-Hollandse gemeenten, kennis en informatie uitwisselen over het thema (meer uitgaven, € 15.000, nadelig).

OD 1.3.2: In de vergadering van 23 april 2018 hebben PS ingestemd met een bijdrage aan de provincie Zeeland in de jaren 2018, 2019 en 2020 van elk jaar € 0,6 miljoen. De bijdrage voor 2018 is in deze zomernota verwerkt. De bijdragen voor de jaren 2019 en 2020 zijn betrokken bij de Kaderbrief 2019 (lasten verhoogd, € 600.000, nadelig).

Lasten gedekt door specifieke baten

-

Lasten gedekt door reserves

-

Overige mutaties

-

1.1 beleidsdoel

Het provinciaal bestuur goed organiseren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

1.1.1 operationeel doel

De kwaliteit van het bestuur in Noord-Holland optimaliseren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
1.1.1.08 Indienen verzoek tot onderzoek bij de Randstedelijke Rekenkamer	- Op de uitvoering van 6 onafhankelijke onderzoeken gestuurd.	- Op de uitvoering van 4 onafhankelijke onderzoeken gestuurd.
Toelichting op te wijzigen instrument - Het onderzoeksprogramma van de Randstedelijke Rekenkamer wordt jaarlijks afgestemd met de programmaraad. Voor 2018 zijn door Noord-Holland 4 in plaats van 6 onderzoeken aangevraagd bij de Randstedelijke Rekenkamer.		
1.1.1.13 Uitvoeren van evaluatieonderzoeken en monitoren van beleid	- Diverse evaluatieonderzoeken en monitors uitgevoerd.	- Aantal evaluatieonderzoeken en beleidsmonitors uitgevoerd.
Toelichting op te wijzigen instrument - Er stond geen output vermeld; deze is nu toegevoegd.		

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.1.1 De kwaliteit van het bestuur in Noord-Holland optimaliseren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	8.047	8.924	0	8.924	0	7.380	7.344	7.311
Directe lasten	4.008	5.146	-86	5.060	-2	4.962	4.817	4.817
Overdrachten	2.750	2.874	0	2.874	0	2.669	2.467	2.467
Subtotaal Lasten	14.805	16.944	-86	16.858	-1	15.011	14.628	14.595
Baten	-82	-43	0	-43	0	-43	-43	-43
Saldo van lasten en baten	14.723	16.901	-86	16.815	-1	14.968	14.585	14.552
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	14.723	16.901	-86	16.815	-1	14.968	14.585	14.552

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.1.2 operationeel doel

Integriteit borgen en toetsen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.1.2 Integriteit borgen en toetsen

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	223	436	0	436	0	440	440	440
Directe lasten	33	34	0	34	0	34	34	34
Subtotaal Lasten	257	470	0	470	0	474	474	474
Baten	-38	-50	0	-50	0	-50	-50	-50
Saldo van lasten en baten	219	420	0	420	0	424	424	424
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	219	420	0	420	0	424	424	424

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.1.3 operationeel doel

Interbestuurlijk toezicht op gemeenten uitoefenen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.1.3	Interbestuurlijk toezicht op gemeenten uitoefenen							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	770	1.453	0	1.453	0	1.490	1.492	1.492
Directe lasten	482	522	0	522	0	522	122	122
Overdrachten	10	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	1.261	1.975	0	1.975	0	2.012	1.614	1.614
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	1.261	1.975	0	1.975	0	2.012	1.614	1.614
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	1.261	1.975	0	1.975	0	2.012	1.614	1.614

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.1.4 operationeel doel

Rijkstaken Commissaris van de Koning uitvoeren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.1.4 Rijkstaken Commissaris van de Koning uitvoeren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	30	30	0	30	0	30	30	30
Subtotaal Lasten	30	30	0	30	0	30	30	30
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	30	30	0	30	0	30	30	30
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	30	30	0	30	0	30	30	30

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.2 beleidsdoel

Openbare orde handhaven en veiligheid verzekeren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

1.2.1 operationeel doel

Bestuurlijke samenwerking in crisisbeheersing en veiligheidszorg bewaken en bevorderen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.2.1	Bestuurlijke samenwerking in crisibeheersing en veiligheidszorg bewaken en bevorderen							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	62	121	0	121	0	123	123	123
Directe lasten	50	121	350	471	289	121	121	121
Overdrachten	20	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	131	242	350	592	145	244	244	244
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	131	242	350	592	145	244	244	244
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	131	242	350	592	145	244	244	244

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.2.2 operationeel doel

Risicokaart beheren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.2.2 Risicokaart beheren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	48	95	0	95	0	96	96	96
Directe lasten	-1	0	0	0	0	0	0	0
Overdrachten	3	50	0	50	0	50	50	50
Subtotaal Lasten	50	145	0	145	0	146	146	146
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	50	145	0	145	0	146	146	146
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	50	145	0	145	0	146	146	146

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.3 beleidsdoel

Het provinciaal bestuur representeren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

1.3.1 operationeel doel

Bestuurshandelingen communiceren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.3.1 Bestuurshandelingen communiceren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	795	778	0	778	0	778	778	778
Directe lasten	1.043	972	0	972	0	972	672	672
Overdrachten	433	581	15	596	3	581	581	581
Subtotaal Lasten	2.271	2.331	15	2.346	1	2.331	2.031	2.031
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	2.271	2.331	15	2.346	1	2.331	2.031	2.031
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	2.271	2.331	15	2.346	1	2.331	2.031	2.031

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Overige mutaties reserves

1.3.2 operationeel doel

Provinciale belangen op landelijk en Europees niveau behartigen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 1.3.2	Provinciale belangen op landelijke en Europees niveau behartigen							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	686	759	0	759	0	832	828	824
Directe lasten	54	343	12	355	3	343	343	343
Overdrachten	3.638	1.232	1.550	2.782	126	1.107	1.107	924
Subtotaal Lasten	4.379	2.334	1.562	3.896	67	2.282	2.278	2.091
Baten	0	0	-12	-12	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	4.379	2.334	1.550	3.884	66	2.282	2.278	2.091
Storting reserves	0	3.000	0	3.000	0	0	0	0
Onttrekking reserves	-2.681	-183	-998	-1.181	545	-183	-183	0
Resultaat	1.698	5.151	552	5.703	11	2.099	2.095	2.091

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Administratieve correctie op de 1e begrotingswijziging 2018. Een deel van de middelen t.b.v. IPO programmabegroting 2018 overhevelen van programma 1 naar programma 6. De middelen voor PAS, € 33.000, naar OD 6.1, budget Wet Natuurbescherming. De middelen voor vitaal platteland natuurbeheer en ontwikkeling natuurgebieden, € 15.000, naar OD 6.2 (lasten verlaagd, € 48.000, neutraal).

In de vergadering van 23 april 2018 hebben PS ingestemd met een bijdrage aan de provincie Zeeland in de jaren 2018, 2019 en 2020 van elk jaar € 0,6 miljoen. De bijdrage voor 2018 is in deze zomernota verwerkt. De bijdragen voor de jaren 2019 en 2020 zijn betrokken bij de Kaderbrief 2019 (lasten verhoogd, € 600.000, nadelig).

Lasten gedekt door specifieke baten

Voor advisering van de Marine Resources Group (MRG) wordt een bijdrage ontvangen van de North Sea Commission (lasten en baten verhoogd, € 12.000 neutraal).

Lasten gedekt door reserves

Voor subsidieverlening ten laste van de reserve Cofinanciering Europese projecten wordt een kasraming opgenomen (lasten verhoogd, € 3,7 miljoen, reserve Cofinanciering Europese projecten).

Door de afsluiting van het Europese subsidieprogramma Kansen voor West 1 komt een tweetal verplichtingen, voor overcommittering en technische bijstand, niet tot besteding. De hiervoor gereserveerde middelen vloeien terug in de reserve (lasten verlaagd, € 2,7 miljoen, reserve Cofinanciering Europese projecten).

Programma 2 Bereikbaarheid

Maatschappelijk doel

Voor veilig vervoer van en naar woon-, werk- en recreatie locaties zorg dragen, alsmede een goede bereikbaarheid van deze locaties bewerkstelligen.

Doelenboom

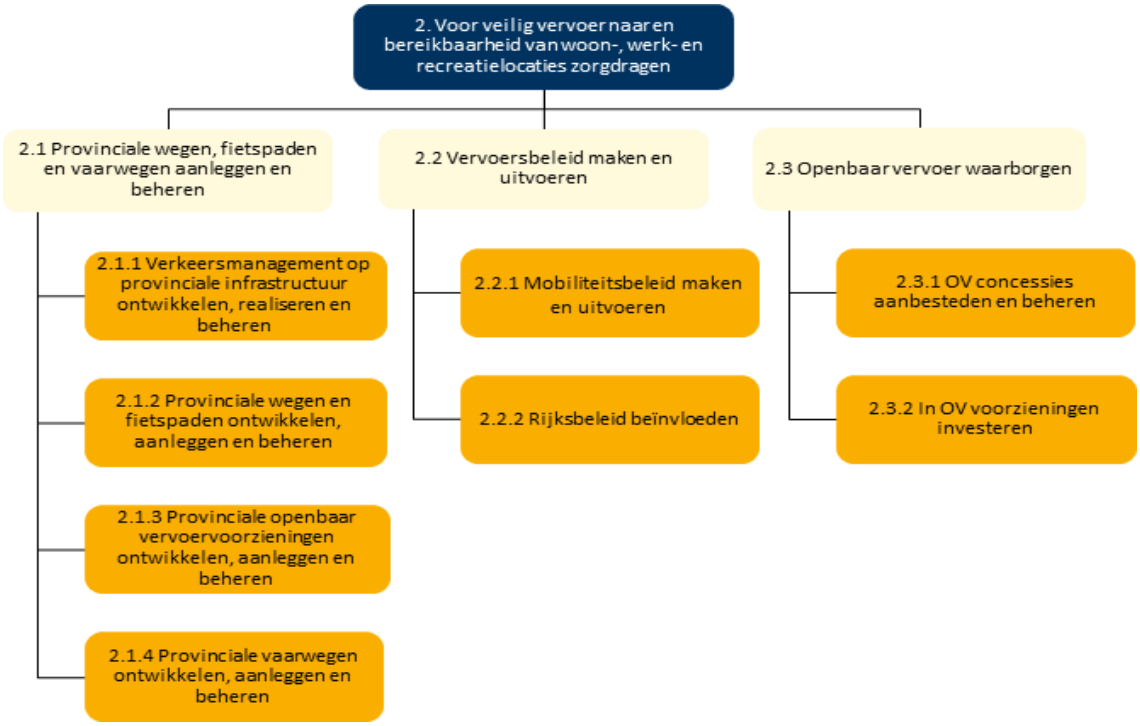

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 2			Bereikbaarheid					
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	15.826	15.081	0	15.081	0	27.688	15.713	15.143
Kapitaallasten	12.019	16.757	-818	15.939	-5	25.338	32.009	36.191
Directe lasten	45.079	94.620	9.572	104.192	10	59.446	71.579	68.531
Overdrachten	85.294	83.368	22.852	106.220	27	71.201	67.656	67.456
Subtotaal Lasten	158.218	209.826	31.606	241.432	15	183.673	186.957	187.321
Baten	-77.115	-13.690	-3.646	-17.336	27	-4.927	-4.696	-4.880
Saldo van baten en lasten	81.104	196.136	27.960	224.096	14	178.746	182.261	182.441
Storting reserves	252.668	126.199	28.409	154.608	23	97.897	87.724	82.363
Onttrekking reserves	-82.404	-90.974	-50.003	-140.977	55	-78.663	-74.000	-74.640
Resultaat	251.368	231.361	6.366	237.728	3	197.981	195.984	190.163

Toelichting op de budgettabel

Lasten gedekt door algemene middelen

Onderstaand overzicht betreft alleen de niet-neutrale bijstellingen van de verschillende OD's in programma 2. Neutrale bijstellingen zijn toegelicht bij de operationele doelen.

OD 2.1.1 De mutatie in de overdrachten betreft een bijdrage van de provincie aan de Nationale Databank Wegverkeergegevens (NDW). Het betreft een totale bedrage van € 450.000 onderverdeeld in een algemene bijdrage van € 230.000 en bijdrage voor data-inwinning van € 220.000. In de begroting 2018 was per ongeluk slechts een bedrag begroot van € 180.000, dit had € 450.000 moeten zijn. (overdrachten verhoogd, € 270.000, nadelig).

OD 2.1.2 Aanpassing areaal uitbreiding gebiedscontract 1 (Kop van Noord-Holland) onderhoud wegen. Er is meer areaaluitbreiding begroot dan daadwerkelijk is gerealiseerd. Deze bijstelling is afkomstig uit de Kaderbrief 2019 (directe lasten verlaagd, € 99.000, voordelig).

OD 2.1.2 Vast onderhoud provinciale wegen. Er is meer areaaluitbreiding begroot dan daadwerkelijk is gerealiseerd, waardoor de lasten inzake vast onderhoud wegen zijn verlaagd (directe lasten verlaagd, € 282.000, voordelig).

OD 2.1.2 Bijstellen kapitaallasten Kaderbrief 2019 op basis van herberekening n.a.v. werkelijke realisatie (kapitaallasten verlaagd € 7.000, voordelig).

OD 2.1.2 Voor het onderzoek naar de mogelijkheid om d.m.v. smartphones verkeersgedrag van automobilisten te registeren is bij de jaarrekening het nog beschikbare budget onterecht vrijgevallen (directe lasten verhoogd, € 29.000, nadelig)

OD2.1.2 De provincie verricht tegen betaling het technisch en verkeerskundig beheer van VRI's voor de gemeenten Amsterdam, Haarlem en Zaanstad en sluit de drie gemeenten aan op de provinciale verkeerscentrale (baten verhoogd, € 150.000, voordelig).

OD2.1.2 Door de overgang naar gebiedscontracten zijn schades < € 50.000 voor risico van de desbetreffende gebiedsaannemer. Voorheen kwamen deze schades voor risico van de provincie. De gebudgetteerde inkomsten als gevolg van uitgekeerde schades vallen weg. Hierdoor heeft er een afwaardering van het geraamde bedrage voor schades aan de wegen plaatsgevonden (baten verlaagd, € 580.000, nadelig).

OD 2.1.4 In de Kaderbrief 2019 verleent de provincie voor het boekjaar 2018 een subsidie van € 1 miljoen voor het aanpassen van de Boerenverdrietsluis in Den Helder (overdrachten verhoogd, € 1,0 miljoen, nadelig).

OD 2.1.4 Bij de Kaderbrief 2019 zijn de kapitaallasten PMO vaarwegen bijgesteld naar aanleiding van werkelijk gerealiseerde investeringen in 2017 (kapitaallasten verlaagd, € 176.000, voordelig). Bij deze zomernota heeft nog een geringe extra bijstelling van € 2.000 plaatsgevonden (kapitaallasten verlaagd, € 2.000, voordelig).

OD 2.1.4 De overdracht aan het waterschap betreffende nautisch beheer (overeenkomst "herverdeling vaarwegen") heeft nog niet volledig plaatsgevonden (overdrachten verlaagd, € 475.000, voordelig).

OD 2.2.1 In 2017 is voor € 1,07 miljoen minder besteed aan investeringen in nieuwe infrastructuur PMI. Op basis van een afschrijvingsperiode van 25 jaar leidt dit vanaf 2018 tot lagere kapitaallasten (lasten verlaagd, € 43.000, voordelig).

OD 2.2.1 De uitgaven voor studiekosten Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek (voorheen Duinpolderweg) worden met € 951.000 verlaagd van € 1,5 miljoen naar € 549.000. De verklaring is dat met de afronding van de studiefase de totale kosten lager zullen uitvallen, omdat de huidige studiefase financieel wordt afgerond tot en met Q3-2018 en de kosten die in Q4-2018 nog gemaakt zullen worden ten laste komen van een voorbereidingskrediet. Deze fase treedt iets later in dan voorzien was bij de laatste voortgangsrapportage. Voor de gehele studiefase zullen de kosten uitkomen op € 2,7 miljoen, wat een bijdrage per partner van € 900.000 betekent. Na verrekening van de al verleende bijdragen betekent dit dat over 2018 de (eigen) provinciale bijdrage van € 750.000 verlaagd wordt naar € 150.000 (lasten verlaagd, € 600.000, voordelig).

2.1 beleidsdoel

Provinciale wegen, fietspaden en vaarwegen aanleggen en beheren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

2.1.1 operationeel doel

Verkeersmanagement op provinciale infrastructuur ontwikkelen, realiseren en beheren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.1.1	Verkeersmanagement op provinciale infrastructuur ontwikkelen, realiseren en beheren							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	2.119	1.976	0	1.976	0	8.751	1.967	1.967
Directe lasten	1.526	1.470	0	1.470	0	1.470	1.470	1.470
Kapitaallasten	3	0	0	0	0	0	0	0
Overdrachten	623	180	270	450	150	630	630	630
Subtotaal Lasten	4.272	3.626	270	3.896	7	10.851	4.067	4.067
Baten	-345	-560	0	-560	0	-1.010	-1.010	-1.010
Saldo van lasten en baten	3.926	3.066	270	3.336	9	9.841	3.057	3.057
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	3.926	3.066	270	3.336	9	9.841	3.057	3.057

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

De mutatie in de overdrachten betreft een bijdrage van de provincie aan de Nationale Databank Wegverkeergegevens (NDW). Het betreft een totale bedrage van € 450.000 onderverdeeld in een algemene bijdrage van € 230.000 en bijdrage voor data-inwinning van € 220.000. In de begroting 2018 was per ongeluk slechts een bedrag begroot van € 180.000, dit had € 450.000 moeten zijn. (overdrachten verhoogd, € 270.000, nadelig).

2.1.2 operationeel doel

Provinciale wegen en fietspaden ontwikkelen, aanleggen en beheren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
2.1.2.01 Doen van onderzoek door uitvoeren van verkeerstudies	- A8/A9: Voorstel definitief voorkeursalternatief inclusief besluit te starten met PIP A8/A9 aan PS voorgelegd Q3-2018. - Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek/DPW; Voorstel definitief voorkeursalternatief inclusief besluit te starten met PIP in Q4-2018 gestart. - Uitkomsten studie Broek in Waterland ter besluitvorming aan PS voorgelegd in Q1 -2018, waarbij het gaat om zowel boven- als ondergrondse varianten. - Bereikbaarheid Den Helder: Eerste resultaten over mogelijk oplossingsrichtingen uit de bereikbaarheidsstudie.	- A8/A9: Voorstel definitief voorkeursalternatief en starten planuitwerkingsfase door ons genomen in Q2. - Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek/DPW; Voorstel definitief voorkeursalternatief en starten project MER fase door ons genomen in Q2. - Uitkomsten studie Broek in Waterland ter besluitvorming aan PS voorgelegd in Q3 -2018, waarbij het gaat om zowel boven- als ondergrondse varianten. - Bereikbaarheid Den Helder: eerste resultaten over mogelijk oplossingsrichtingen uit de bereikbaarheidsstudie.

Toelichting op te wijzigen instrument
- A8/A9 en Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek/DPW: wij hebben voor beide studies op 29 mei resp. 26 juni een definitief voorkeursbesluit genomen en PS hierover geïnformeerd. Uitkomsten studie Broek in Waterland ter besluitvorming aan PS voorgelegd in Q3 -2018

Overige toelichtingen
PIP = Provinciaal Inpassings Plan

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.1.2	Provinciale wegen en fietspaden ontwikkelen, aanleggen en beheren							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	10.361	9.747	0	9.747	0	15.465	10.274	9.715
Directe lasten	29.080	63.566	10.019	73.585	16	49.160	52.868	52.350
Kapitaallasten	2.938	3.216	-7	3.209	0	4.056	4.970	5.392
Overdrachten	17.135	1.500	-950	550	-63	0	0	0
Subtotaal Lasten	59.514	78.029	9.062	87.091	12	68.681	68.112	67.457
Baten	-15.492	-8.424	3.185	-5.239	-38	-1.480	-1.480	-2.057
Saldo van lasten en baten	44.022	69.605	12.247	81.852	18	67.201	66.632	65.400
Storting reserves	26.017	18.454	17.224	35.678	93	11.505	7.600	4.000
Onttrekking reserves	-37.061	-1.300	-28.225	-29.525	2.171	-150	-150	-250
Resultaat	32.978	86.759	1.246	88.004	1	78.556	74.082	69.150

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Aanpassing areaal uitbreiding gebiedscontract 1 (Kop van Noord-Holland) onderhoud wegen. Er is meer areaaluitbreiding begroot dan daadwerkelijk is gerealiseerd. Deze bijstelling is afkomstig uit de Kaderbrief 2019 (directe lasten verlaagd, € 99.000, voordelig).

Vast onderhoud provinciale wegen. Er is meer areaaluitbreiding begroot dan daadwerkelijk is gerealiseerd, waardoor de lasten inzake vast onderhoud wegen zijn verlaagd (directe lasten verlaagd, € 282.000, voordelig).

Er vindt een overheveling plaats tussen de OD 2.1.2 en OD 2.1.4 omdat volgens de wettelijke regels Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) beweegbare kunstwerken onderdeel zijn van wegen en niet van vaarwegen (OD 2.1.2 baten verhoogd, € 186.000, OD 2.1.4 baten verlaagd, € 186.000, neutraal) en (OD 2.1.2 directe lasten verhoogd, € 256.239, OD 2.1.4 directe lasten verlaagd, € 256.239 neutraal).

Via de Kaderbrief 2019 is budget toegekend voor het innovatieproject Grass2Grit vanaf het begrotingsjaar 2019. Grass2Grit is een strooimiddel afkomstig van sap uit bermgras. Aan dit innovatieproject is een Europese subsidie gekoppeld. In 2018 zijn de eerste uitgaven gepland (directe lasten verhoogd, € 332.000, baten verhoogd, € 332.000, neutraal).

Technische bijstelling afkomstig uit Kaderbrief 2019. (storting reserve groot onderhoud verhoogd, € 166.000).

Overige mutaties < € 100.000:

- Bijstellen kapitaallasten Kaderbrief 2019 (kapitaallasten verlaagd € 7.000, voordelig);
- Correctie indexering 2018 op basis van GWW-index (directe lasten verlaagd met € 53.000, neutraal);
- Voor het onderzoek naar de mogelijkheid om d.m.v. smartphones verkeersgedrag van automobilisten te registeren is bij de jaarrekening het nog beschikbare budget onterecht vrijgevallen (directe lasten verhoogd, € 29.000, nadelig

Baten ten laste of ten gunste van de algemene middelen

De provincie heeft met de gemeenten Amsterdam, Haarlem en Zaanstad een overeenkomst gesloten met betrekking tot het technisch en verkeerskundig beheer. De provincie verricht tegen betaling het technisch en verkeerskundig beheer en sluit de drie gemeenten aan op de provinciale verkeerscentrale (baten verhoogd, € 150.000, voordelig). Vanuit het voorzichtigheidsprincipe worden deze baten nu pas geraamd omdat ten tijde van het opstellen van de begoting de overeenkomst nog niet helemaal rond was. De hiermee samenhangende lasten waren wel al in de begroting geraamd.

Door de overgang naar gebiedscontracten zijn schades < € 50.000 voor risico van de desbetreffende gebiedsaannemer. Voorheen kwamen deze schades voor risico van de provincie. De gebudgetteerde inkomsten als gevolg van door verzekeraars uitgekeerde schades vallen weg. Hierdoor heeft er een afwaardering van het geraamde bedrage voor schades aan de wegen plaatsgevonden (baten verlaagd, € 580.000, nadelig).

Lasten gedekt door specifieke baten

Door de omzetten van een voorziening groot onderhoud wegen naar een reserve groot onderhoud wegen wordt de vrijval van € 3,4 miljoen gecorrigeerd met de storting in de voorziening groot onderhoud wegen. (directe lasten verlaagd, € 3,4 miljoen, baten verhoogd, € 3,4 miljoen, neutraal).

Lasten gedekt door reserves

De uitgaven voor TWIN-H projecten weginfrastructuur worden netto verlaagd met € 529.000, neutraal.

Enerzijds door verhoging van de uitgaven in opdrachten met in totaal € 421.000:

- € 400.000 voor verbinding A8-A9. Voor de planfase Verbinding A8-A9 is op 29 mei 2018 besloten ten laste van het algemeen voorbereidingsbudget TWIN-H € 1,0 miljoen beschikbaar te stellen. Hiervan wordt in 2018 en 2019 respectievelijk € 400.000 en € 600.000 besteed;
- € 21.000 voor het investeringspakket (IPB) Alkmaar. Dit betreft het deelproject Nollenweg (haalbaarheid oeververbinding).

Anderzijds door verlaging subsidiebijdragen (overdrachten) deelprojecten IPB Alkmaar met netto bedrag van € 950.000:

- € 1,5 miljoen verlaging van de bijdrage Kogendijk. Deze bijdrage schuift door naar 2019 omdat er nog geen overeenstemming is met Rijkswaterstaat (RWS) over de bijdrage aan de fietstunnel onder de N9 bij Kogendijk;
- € 550.000 verhoging bijdrage Bergerweg. De bijdrage is voor aanpassing van de kruising Bergerweg/Jan Ligthartstraat, verplaatsing van een bushalte en verwijderen van een voetgangersoversteek ter verbetering van de verkeersveiligheid en doorstroming van het OV op de Bergerweg. Voor de verhoging wordt aan u een voorstel voorgelegd in Q4.

Bij controle van de jaarrekening 2017 is door de accountant geconstateerd dat de voorziening groot onderhoud wegen niet voldoet aan de bepalingen van wettelijke regels van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Bij de resultaatbestemming van het jaarresultaat 2017 is aan PS voorgesteld een bestemmingsreserve groot onderhoud wegen in de stellen. De omzetting van de voorziening naar een reserve groot onderhoud wegen bij de jaarrekening 2017 leidt in 2018 tot de volgende mutaties:

- De variabele onderhoudsbudgetten wegen worden door de omzetting van een voorziening groot onderhoud wegen naar een reserve groot onderhoud wegen begroot in de exploitatie (directe lasten verhoogd, € 28,2 miljoen, onttrekkingen reserve verhoogd, € 28,2 miljoen, neutraal);
- De storting in voorziening groot onderhoud wegen wordt omgezet in een storting in de reserve groot onderhoud wegen (directe lasten verlaagd, € 15,5 miljoen, storting reserve, verhoogd, € 15,5 miljoen, neutraal);
- Het tekort op vast onderhoud wegen wordt gedekt vanuit de reserve groot onderhoud wegen. Dit conform besluitvorming Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen (NIKG) 2015 (directe lasten verhoogd € 0,6 miljoen, onttrekking reserve verhoogd, € 0,6 miljoen, neutraal).

Overige mutaties < € 100.000: Verhoging budget SolaRoad op basis van planning van TNO (directe lasten verhoogd € 75.000, onttrekking reserve € 75.000, neutraal)

Overige mutaties reserves

Er heeft een actualisatie plaatsgevonden van de projecten groot onderhoud wegen en vaarwegen. Hierdoor vindt er een overheveling plaats van de reserve groot onderhoud vaarwegen naar de reserve groot onderhoud wegen van € 1,8 miljoen (reserve storting verhoogd, € 1,8 miljoen, neutraal).

De provincie heeft de reconstructie N197 Velsertraverse uitgevoerd en in 2017 afgerond. De projectkosten zijn lager uitgevallen dan het budget dat door projectpartners (gemeente Velsen en Rijkswaterstaat (RWS)) is toegezegd. De eindafrekening is inmiddels ontvangen. Het overschot op dit project bedraagt € 122.800 en wordt gestort in de reserve TWIN-H (baten verhoogd, € 122.800, storting reserve verhoogd, € 122.800, neutraal).

2.1.3 operationeel doel

Provinciale openbaar vervoervoorzieningen ontwikkelen, aanleggen en beheren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.1.3	Provinciale openbaar vervoervoorzieningen ontwikkelen, aanleggen en beheren							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	198	186	0	186	0	183	185	185
Directe lasten	666	209	-209	0	-100	0	0	0
Kapitaallasten	2	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	865	395	-209	186	-53	183	185	185
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	865	395	-209	186	-53	183	185	185
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	865	395	-209	186	-53	183	185	185

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door reserves

Dit betreft een bijstelling van de bestedingsraming van het project HOV A9 tunnel Schipholweg (directe lasten verlaagd, € 209.000, onttrekking reserve verlaagd € 209.000, neutraal).

2.1.4 operationeel doel

Provinciale vaarwegen ontwikkelen, aanleggen en beheren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
2.1.4.05 Operationeel beheren van vaarwegen	- Bediening van de objecten wordt conform vastgestelde bedientijden uitgevoerd. - Centrale bediening bruggen en sluizen 1 fase is operationeel (15 bruggen). - Bedieningsmethodiek Roskamsluis is operationeel.	- Bediening van de objecten conform vastgestelde bedientijden uitgevoerd. --1 brug gekoppeld aan centrale bediening - Bedieningsmethodiek Roskamsluis in voorbereiding.

Toelichting op te wijzigen instrument
- Centrale bediening bruggen en sluizen: de planning is zes maanden vertraagd ten opzichte van de mijlpalen in de samenwerkings-overeenkomsten. Dit heeft onder meer te maken met de levertijd van bouwmaterialen in een aantrekkende economie en de niet verwachte noodzakelijke aanpassingen bij de Stolperophaalbrug en Zijperbrug. Bij het uitvoeren van een nul-inspectie is geconstateerd dat aanpassingen nodig zijn in het kader van de Machinerichtlijn.
- Roskamsluis: De afstemming van de bedieningsmethodiek op de planning en maatregelen van het programma Machine Richtlijn vergde extra onderzoek, advies en afstemming. De uitvoering staat nu gepland in het najaar van 2019

Overige toelichtingen
PIP = Provinciaal Inpassings Plan

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.1.4	Provinciale vaarwegen ontwikkelen, aanleggen en beheren							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	1.406	1.312	0	1.312	0	1.297	1.308	1.308
Directe lasten	4.994	13.793	28	13.821	0	6.496	15.021	12.628
Kapitaallasten	1.431	2.280	-441	1.839	-19	3.797	5.757	6.662
Overdrachten	368	2.065	525	2.590	25	2.235	2.235	2.235
Subtotaal Lasten	8.199	19.450	112	19.562	1	13.825	24.321	22.833
Baten	-1.349	-2.199	211	-1.988	-10	-1.798	-1.567	-1.174
Saldo van lasten en baten	6.850	17.251	323	17.574	2	12.027	22.754	21.659
Storting reserves	23.789	1.670	6.027	7.697	361	1.300	1.600	800
Onttrekking reserves	0	-480	-7.123	-7.603	1.484	-789	-981	-1.085
Resultaat	30.639	18.441	-772	17.669	-4	12.538	23.373	21.374

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

In de Kaderbrief 2019 verleent de provincie voor het boekjaar 2018 een subsidie van € 1,0 miljoen voor het aanpassen van de Boerenverdrietsluis in Den Helder (overdrachten verhoogd, € 1,0 miljoen, nadelig).

Bijstelling van de kapitaalslasten PMO vaarwegen (Kaderbrief 2019) naar aanleiding van werkelijk gemaakte kosten in 2017 (kapitaallasten verlaagd, € 176.000, voordelig).

De overdracht aan het waterschap betreffende nautisch beheer (overeenkomst “herverdeling vaarwegen”) heeft nog niet volledig plaatsgevonden (overdrachten verlaagd, € 475.000, voordelig).

Overige mutaties < € 100.000:

- Bijstellen kapitaallasten vaarwegen (kapitaallasten verlaagd, € 2.000, voordelig);
- Correctie indexering 2018 op basis van GWW-index (directe lasten verlaagd, € 14.000, neutraal).

Lasten gedekt door specifieke baten

Door de omzetten van een voorziening groot onderhoud vaarwegen naar een reserve groot onderhoud vaarwegen wordt de vrijval van € 1,0 miljoen gecorrigeerd met de storting in de voorziening groot onderhoud vaarwegen (directe lasten verlaagd, € 1,0 miljoen, baten verlaagd, € 1,0 miljoen, neutraal).

Lasten gedekt door reserves

Bij controle van de jaarrekening 2017 is door de accountant geconstateerd dat de voorziening groot onderhoud vaarwegen niet voldoet aan de bepalingen van wettelijke regels van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Bij de resultaatbestemming van het jaarresultaat 2017 is aan PS voorgesteld een bestemmingsreserve groot onderhoud vaarwegen in de stellen. De omzetting van de voorziening naar een reserve groot onderhoud vaarwegen bij de jaarrekening 2017 leidt in 2018 tot de volgende mutaties:

- De variabele onderhoudsbudgetten vaarwegen worden door de omzetting van een voorziening groot onderhoud vaarwegen naar een reserve groot onderhoud vaarwegen

begroot in de exploitatie (directe lasten verhoogd, € 3,6 miljoen, onttrekkingen reserve verhoogd, € 3,6 miljoen, neutraal);
- De storting in voorziening groot onderhoud vaarwegen wordt omgezet in een storting in de reserve groot onderhoud vaarwegen (directe lasten verlaagd, € 5,3 miljoen, storting reserve verhoogd, € 5,3 miljoen, neutraal);
- Het tekort op vast onderhoud vaarwegen wordt gedekt vanuit de reserve groot onderhoud vaarwegen. Dit conform besluitvorming Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen (NIKG) 2015 (directe lasten verhoogd € 2,1 miljoen, onttrekking reserve verhoogd, € 2,1 miljoen, neutraal).

De kapitaallasten in de begroting 2018 waren geraamd op € 480.000 op basis van een investeringsvolume voor 2017 van € 9,3 miljoen. De kapitaallasten en de onttrekking uit de reserve dekking kapitaallasten vaarwegen worden nu bijgesteld met € 223.000 op basis van de werkelijke uitgaven 2017. Deze bedragen € 7,1 miljoen. De lagere uitgaven ad € 2,2 miljoen worden veroorzaakt doordat de projecten Machinerichtlijn (MRL) en de Zelfbediening Roskamsluis een langere voorbereidingstijd hadden dan vooraf was ingeschat (€ 2,9 miljoen minder). Dit wordt veroorzaakt doordat de complexiteit van het programma MRL groter is dan vooraf was ingeschat (vele activiteiten bij verschillende bruggen, ook in afstemming met lopende projecten). Dit heeft ook invloed gehad op het project Roskamsluis, waar de MRL ook een bijdrage aan levert. Het project Vervanging Vechtbrug is eerder opgeleverd en voor het project centrale afstandsbediening is voor 2017 een te laag kasritme opgenomen (samen € 0,7 miljoen meer) (kapitaallasten verlaagd, € 223.000, neutraal, onttrekking reserve verlaagd, € 223.000, neutraal).

Bij PS-voordracht 2018-1 is besloten het restant voor Integrale ILG projecten (ILG: Investeringsbudget Landelijk Gebied) uit de reserve TWIN-H (€ 296.000) in te zetten voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers in provinciale vaarwegen. Daarnaast is een budget van € 44.000 in OD 3.2.1 bedoeld voor de voorbereidingskosten van de aanleg van natuurvriendelijke oevers langs de Schermervaart, Huigenvaart en Beverkoog. Aanvullend is bij de uitvoering van motie 110 € 500.000 bestemd voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Dit budget was opgenomen bij OD 6.3.1, Natuurinclusieve landbouw. In totaal wordt € 840.000 gestort in de reserve kapitaallasten vaarwegen ten behoeve van natuurvriendelijke oevers.

De afschrijvingstermijn voor het sluis en haven informatie punt (SHIP) is aangepast van 25 jaar naar 10 jaar. Dit leidt tot hogere kapitaallasten van € 28.000 naar € 70.000. Omdat de dekking van deze kapitaallasten geheel is voorzien vanuit de reserve kapitaallasten vaarwegen is dit neutraal (kapitaallasten verhoogd, € 42.000, onttrekking reserve verhoogd, € 42.000, neutraal). Aanvullend melden wij nu alvast dat de afschrijvingstermijn geen 10 maar 5 jaar dient te zijn. Deze omissie kon niet meer financieel verwerkt worden in de nu voorliggende zomernota en zal daarom financieel (neutraal) in de laatste begrotingswijziging worden verwerkt.

Overige mutaties reserves

Er heeft een actualisatie plaatsgevonden van de projecten groot onderhoud wegen en vaarwegen. Hierdoor vindt er een overheveling plaats van de reserve groot onderhoud vaarwegen naar de reserve groot onderhoud wegen van € 1,8 miljoen (reserve onttrekking verhoogd, € 1,8 miljoen, neutraal).

2.2 beleidsdoel

Vervoersbeleid maken en uitvoeren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

2.2.1 operationeel doel

Mobiliteitsbeleid maken en uitvoeren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
2.2.1.01 Ontwikkelen van mobiliteitsbeleid	- Mobiliteitsplan aan PS voorgelegd in Q4-2018.	- Agenda Mobiliteit aan PS voorgelegd in Q1-2019.
Toelichting op te wijzigen instrument - Mobiliteitsplan aan PS voorgelegd in Q1 2019 in plaats van Q4-2018 als gevolg van vaststelling van de omgevingsvisie in PS in november. Het Mobiliteitsplan wordt de Agenda mobiliteit		
2.2.1.02 Verlenen van subsidies	- Subsidies voor Kleine Infrastructuur en Gedragsbeïnvloeding verleend in Q2-2018. - Subsidies fietsknelpunten verleend in Q2-2018.	- Subsidies voor Kleine Infrastructuur en Gedragsbeïnvloeding verleend in Q2-2018. - Subsidies fietsknelpunten vanaf Q3 verleend.

Toelichting op te wijzigen instrument
2.2.1.02 Subsidies fietsknelpunten: De regeling wordt in Q3-2018 door ons vastgesteld. De voorbereiding met de gemeenten om tot een passende regeling bij de vraag te komen, heeft meer tijd gekost dan te voren ingeschat. Zodra de regeling is vastgesteld, kunnen aanvragen worden ingediend. Deze worden direct na ontvangst beoordeeld en verleend.

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.2.1 Mobiliteitsbeleid maken en uitvoeren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	953	1.056	0	1.056	0	1.162	1.156	1.151
Directe lasten	7.936	13.565	305	13.869	2	1.837	1.799	1.799
Kapitaallasten	7.528	10.451	-148	10.303	-1	15.505	18.090	20.309
Overdrachten	23.235	23.222	14.258	37.480	61	13.931	13.329	13.329
Subtotaal Lasten	39.652	48.294	14.414	62.708	30	32.435	34.374	36.588
Baten	-10.573	-2.507	-229	-2.736	9	-639	-639	-639
Saldo van lasten en baten	29.079	45.787	14.185	59.972	31	31.796	33.735	35.949
Storting reserves	102.335	56.767	11.741	68.508	21	34.784	28.215	27.563
Onttrekking reserves	-42.193	-33.577	-15.210	-48.787	45	-24.833	-18.066	-18.066
Resultaat	89.221	68.977	10.716	79.693	16	41.747	43.884	45.446

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Metropool Regio (MRA) E

Bij de Kaderbrief 2019 is ter voorfinanciering van het plaatsen van laadpalen een bedrag van € 1,1 miljoen beschikbaar gesteld uit algemene middelen waarmee de maximale uitgaven zijn verhoogd naar € 3,2 miljoen.

Op basis van het actuele programma zijn de uitgaven in deze zomernota vooralsnog geraamd op € 3,1 miljoen. De bijbehorende dekking is conform besluit verdeeld over diverse dekkingsposten als volgt opgenomen: € 1,2 miljoen uit algemene middelen (vanuit Kaderbrief en reeds begroot); € 723.000 uit de reserve Infrastructuur (ophoging van de kasraming met € 473.000) en € 1,2 miljoen uit bijdragen derden (een verlaging van de kasraming van € 560.000).

Lasten gedekt door algemene middelen

Administratieve correctie op de 2e begrotingswijziging. De middelen voor onderdeel "2.3.3. fietsbeleid" van de voordracht zijn onder OD 5.3.1 geplaatst en worden nu omgezet naar OD 2.2.1 (lasten verhoogd, € 100.000, neutraal).

In 2017 is voor € 1,1 miljoen minder besteed aan investeringen in nieuwe infrastructuur PMI. Op basis van een afschrijvingsperiode van 25 jaar leidt dit vanaf 2018 tot lagere kapitaallasten (lasten verlaagd, € 43.000, voordelig).

De uitgaven voor studiekosten Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek (voorheen Duinpolderweg) in 2018 worden verlaagd van € 1,5 miljoen naar € 549.000. De studiekosten vallen lager uit doordat de studiefase eerder wordt afgerond, namelijk in Q3-2018. Kosten die in Q4-2018 nog gemaakt worden komen ten laste van een voorbereidingskrediet. Voor de gehele studiefase komen de kosten uit op € 2,7 miljoen. Dit betekent een bijdrage per partner van € 900.000. Na verrekening van de al verleende bijdragen door de provincie, wordt de (eigen) provinciale bijdrage in 2018 van verlaagd van € 750.000 naar € 150.000 (lasten verlaagd, € 600.000, voordelig).

Bij de tweede begrotingswijziging is € 100.000 beschikbaar gesteld voor stil asfalt ten gunste van een gezonde leefomgeving. Dit bedrag wordt in 2018 ingezet voor gevelmaatregelen (lasten verlaagd, € 100.000, neutraal, zie OD 4.1.2 Basiskwaliteit borgen).

Lasten gedekt door specifieke baten

De uitgaven voor studiekosten Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek (voorheen Duinpolderweg) in 2018 worden verlaagd van € 1,5 miljoen naar € 549.000, doordat de studiefase eerder wordt afgerond. Hierdoor ontstaat een voordeel op de provinciale middelen van € 600.000. Voor het overige voordeel vind verrekening plaats met de bijdragen derden via de balanspost. Hierdoor worden de zowel de baten als de lasten met € 351.000 verlaagd. Daarnaast is de eindafrekening van de balanspost opgenomen. Het restant van € 618.000 wordt zowel als baat als als last opgenomen en terugbetaald aan de partners.

Voor de inhuur van projectondersteuning voor het Platform Bereikbaarheid Metropool Amsterdam (PBMA) is € 35.000 aan kosten geraamd, hetgeen de nettobijdrage van de provincie hieraan betreft. De feitelijke uitgaven zijn € 90.000, waar € 55.000 aan baten van de VRA tegenover staat (lasten verhoogd, specifieke baten verhoogd, € 55.000, neutraal).

De uitgaven voor MRA Elektrisch worden verlaagd door enerzijds lagere uitgaven en anderzijds door (extra) dekking derden t.l.v. reserve Infrastructuur van € 473.000 (lasten verlaagd, specifieke baten, € 560.000, neutraal).

De uitgaven t.l.v. de Uitvoeringsregeling Wayfinding worden hoger. Reden is dat de niet tot besteding komende ontvangen bijdrage van de Vervoerregio Amsterdam (VRA) voor de uitvoeringsregeling wordt terugbetaald. De reden hiervoor is de lagere vaststelling van de subsidies voor de gemeenten Amsterdam en Haarlemmermeer (lasten verhoogd, specifieke baten, € 467.000, neutraal).

Lasten gedekt door reserves

De kapitaallasten in de begroting 2018 waren geraamd op € 1.605.000 op basis van een investeringsvolume voor 2017 van € 40,1 miljoen. De kapitaallasten en de onttrekking uit de reserve dekking kapitaallasten wegen worden nu bijgesteld met € 105.000 op basis van de werkelijke uitgaven 2017. Deze bedragen € 37,5 miljoen. De lagere uitgaven ad € 2,6 miljoen

worden veroorzaakt o.a. door het project N23 Westfrisiaweg (incl. vaarduikers). Door een hogere inzet van ontvangen bijdragen van derden aan het project, dan was voorzien, is de onttrekking van de kapitaalslasten lager uitgevallen. Ook worden de vaarduikers niet in 2017 maar in 2018 gerealiseerd (€ 0,9 miljoen minder). Door de complexiteit in afstemming met de vele partijen en vertraging van de aanbesteding is het project Blauwe Golf niet in 2017, maar in 2018 opgeleverd. Dit heeft geleid tot een lager kasritme in 2017 dan geraamd (€ 0,7 miljoen minder). Ook bij het project N241 Nes fietstunnel is de oplevering vertraagd doordat de opleverdossiers nog niet volledig waren. Dit heeft geleid tot een lager kasritme (€ 1,6 miljoen minder). Daarnaast is er na opgave van de kapitaallasten voor de begroting 2018 het PMI project de N243 Noordervaart van de studiefase naar de planfase gepromoveerd en is bij de 2e actualisatie PMI een voorbereidingskrediet beschikbaar gesteld (€ 0,6 miljoen meer) (lasten verlaagd, € 105.000, onttrekkingen reserve verlaagd, € 105.000, neutraal).

Bij de 2e begrotingswijziging 2018 is € 100.000 beschikbaar gesteld voor een studie naar het oplossen van knelpunten Fietsinfrastructuur. Hierdoor kan voor een gelijk bedrag de dekking vanuit de reserve Fietsinfrastructuur worden afgeraamd (lasten verlaagd, € 100.000, onttrekking reserve Infrastructuur verlaagd, € 100.000, neutraal).

De uitgaven ten laste van de reserve Infrastructuur worden netto verhoogd met € 189.000.

Enerzijds door lagere vergoeding omrijkosten OV aan concessiehouders met € 370.000 omdat deze in 2017 al zijn geboekt. Anderzijds door hogere uitgaven van € 559.000. Deze hogere uitgaven bestaan uit de volgende posten:

- € 473.000 extra bijdrage MRA Elektrisch voor het plaatsen van laadpalen;
- € 86.000 aan hogere opdrachtverlening, voornamelijk voor vervolgonderzoek voor goederenvervoer over water

(lasten verhoogd, onttrekking reserve Infrastructuur verhoogd, € 189.000, neutraal).

De subsidie-uitgaven voor kleine infrastructuur worden netto verhoogd met € 1,2 miljoen.

Enerzijds door verlaging van het subsidieplafond 2018 van € 18,9 miljoen met € 3,7 miljoen door ondervraging subsidieplafonds en anderzijds door raming uitbetaling van voor 2018 vastgelegde subsidieverplichtingen kleine infrastructuur van € 4,9 miljoen (lasten verhoogd, onttrekking reserve Infrastructuur verhoogd, € 1,2 miljoen, neutraal).

Eindafrekening van de uitgaven voor Mobiliteitsmanagement voor het onderdeel het mijden van de spits, goederenvervoer en incidentmanagement van het programma “Beter Benutten Vervolg” heeft begin 2018 plaatsgevonden, terwijl dat eind 2017 was geraamd (lasten verhoogd, onttrekking reserve Infrastructuur verhoogd, € 466.000, neutraal).

Extra project landelijke werkgroep intelligente kruispunten. Het project betreft het ontwikkelen en aanpassen van de systemen ten behoeve van alle wegbeheerders (baten en directe lasten verhoogd, reserve Infrastructuur € 520.000 neutraal).

De uitgaven voor Smart Mobility uit de Kaderbrief 2018 worden gedekt uit de reserve infrastructuur voor € 10,5 miljoen en € 550.000 wordt gedekt uit de exploitatie. Het deel exploitatie wordt in de reserve infrastructuur gestort zodat alle Smart Mobility uitgaven ten laste van de reserve infrastructuur worden gebracht (baten verhoogd, storting reserve infrastructuur verhoogd, € 550.000 neutraal).

Onttrekking vanuit reserve Infrastructuur. Dit betreft het aandeel van de provincie (voor de vervanging van de Zaanbrug (lasten verhoogd, onttrekking reserve Infrastructuur verhoogd, € 11,6 miljoen, neutraal).

Overige mutaties reserves

In 2017 is vanuit de reserve Fietsinfrastructuur voor de Fietstunnel Nes (N241) € 1.6 miljoen overgeheveld (krediet € 1.8 miljoen). Het resterende bedrag wordt nu overgeheveld (onttrekkingen verhoogd, € 164.000, neutraal).

In 2018 wordt er vanuit de reserve Infrastructuur budget overgeheveld:

- € 90.000: in 2017 is het grootste deel regionale bijdrage N241 overgeheveld naar de reserve Dekking Kapitaallasten Wegen. Het resterend budget wordt nu ook overgeheveld;
- € 650.000: bij de 2e actualisatie PMI 2018 (PS 9 juli 2018) hebben PS besloten het krediet van het project HOV in ’t Gooi op te hogen vanwege een scopewijziging. Deze bijdrage

t.l.v. de reserve Infrastructuur wordt overgeheveld en toegevoegd aan de reeds overgehevelde middelen voor het project (onttrekkingen verhoogd, € 740.000, neutraal).

BDU-middelen infrastructuur worden ingezet voor exploitatie OV. Als gevolg hiervan wordt de storting in de reserve OV verlaagd en de storting in de reserve Infrastructuur en Fietsinfrastructuur verhoogd. Dit is conform het GS-besluit d.d. 12 juli 2016 over het Addendum en overlegd met het toenmalige Ministerie van I&M (storting verhoogd, reserve Infrastructuur, € 5,6 miljoen, neutraal) (storting verhoogd, reserve Fietsinfrastructuur, € 355.000, neutraal). Zie ook de toelichting bij OD 2.3.2. in OV voorzieningen investeren.

Een administratieve correctie naar aanleiding van de voorlopige eindafrekening concessie OV 2017. Deze eindafrekening is (ad € 2,0 miljoen) in de jaarstukken 2017 ten laste gebracht van BDU INFRA, terwijl het OV betreft. In 2018 wordt dit rechtgezet door een verlaagde storting van afgerond € 2,0 miljoen in de reserve OV ten gunste van een evenredige storting in de Reserve Infrastructuur (storting verhoogd, reserve Infrastructuur, € 2,0 miljoen, neutraal). Zie ook OD 2.3.2. In OV voorzieningen investeren

De storting in de reserve Dekking Kapitaallasten Wegen is verhoogd met als redenen:

- € 6.4 miljoen: bij de 2e actualisatie PMI 2018 (PS: 9 juli 2018) hebben PS ermee ingestemd dat de vrijval van middelen N201 wordt ingezet ter dekking van de N23 Westfrisiaweg;
- € 164.000: in 2017 is vanuit de reserve Fietsinfrastructuur van het krediet N241 Fietstunnel Nes € 1.8 miljoen een bedrag van € 1.64 miljoen overgeheveld. Het resterende bedrag wordt nu overgeheveld;
- € 90.000: in 2017 is het grootste deel regionale bijdrage N241 overgeheveld naar de reserve Dekking Kapitaallasten Wegen. Het resterend budget wordt nu ook overgeheveld (stortingen verhoogd, € 6.6 miljoen, neutraal).

Uit het provinciefonds wordt een decentralisatie uitkering (DU) ontvangen voor Beter Benutten ter hoogte van € 3,0 miljoen. Deze middelen worden gestort in de reserve Infrastructuur en zijn neutraal met de ontvangst in het provinciefonds in Programma 8 (lasten verhoogd, € 3,0 miljoen, neutraal).

2.2.2 operationeel doel

Rijksbeleid beïnvloeden

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
2.2.2.01 Maken/ontwikkelen van beleid en beïnvloeden van Rijksbeleid	- Samen met het Rijk en de Regiopartijen opstellen van het Programma Bereikbaarheid in, van en naar de MRA en daar PS over informeren in Q4-2018. - Instemming verkrijgen van het Rijk voor een door de provincie ondersteund voorkeursalternatief in de MIRT verkenning corridor Amsterdam – Hoorn en PS daarover informeren in Q4-2018. - Instemming verkrijgen van het Rijk met het door de MRA op te stellen Regionaal OV toekomstbeeld en PS daarbij betrekken en over informeren Q4-2018.	- Samen met het Rijk en de Regiopartijen opstellen van het Programma Bereikbaarheid in, van en naar de MRA en daar PS over informeren in Q4-2018. - Instemming verkrijgen van het Rijk voor een door de provincie ondersteund voorkeursalternatief in de MIRT verkenning corridor Amsterdam – Hoorn en PS daarover informeren in Q2-2019. - Instemming verkrijgen van het Rijk met het door de MRA op te stellen Regionaal OV toekomstbeeld en PS daarbij betrekken en over informeren Q4-2018.

Toelichting op te wijzigen instrument
- Instemming verkrijgen van het Rijk voor een door de provincie ondersteund voorkeursalternatief in de MIRT verkenning corridor Amsterdam – Hoorn en PS daarover informeren in Q2-2019 zoals toegelicht in de C-agenda Commissie M&F van 17 mei 2018.

Overige toelichtingen
Betekenis van de gebruikte termen en afkortingen:
MIRT: Meerjarenprogramma infrastructuur, Ruimte en Transport

Extra informatie voor kaderstelling of controle:
- Regionaal OV toekomstbeeld: doordat het opstellen van zowel het regionale als het landelijke OV toekomstbeeld meer tijd vergt bestaat de mogelijkheid dat de afronding ervan uitloopt naar Q1-2019. PS (Commissie M&F) zijn al wel in Q2 geïnformeerd en zullen ook doorlopend geïnformeerd worden.

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.2.2 Rijksbeleid beïnvloeden

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	80	79	0	79	0	81	80	79
Subtotaal Lasten	80	79	0	79	0	81	80	79
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	80	79	0	79	0	81	80	79
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	80	79	0	79	0	81	80	79

Toelichting op het meerjarenoverzicht

2.3 beleidsdoel

Openbaar vervoer waarborgen

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

2.3.1 operationeel doel

OV concessies aanbesteden en beheren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.3.1 OV concessies aanbesteden en beheren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	416	416	0	416	0	423	419	416
Directe lasten	507	404	0	404	0	284	284	284
Overdrachten	49.692	49.202	685	49.887	1	50.125	50.762	51.262
Subtotaal Lasten	50.615	50.022	685	50.707	1	50.832	51.465	51.962
Baten	-49.355	0	-6.638	-6.638	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	1.260	50.022	-5.954	44.069	-12	50.832	51.465	51.962
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	1.260	50.022	-5.954	44.069	-12	50.832	51.465	51.962

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door specifieke baten

Het Bonus-malus saldo wordt overgeheveld naar de reserve OV zodat het kan worden ingezet voor projecten die de kwaliteit van reizen met OV verhogen (lasten verhoogd, € 685.000, neutraal uit BDU Rijksgelden). Hier staat een verhoogde storting in de reserve OV tegenover (zie OD 2.3.2 In OV voorzieningen investeren).

Baten ten gunste van algemene middelen

In IPO verband en in overleg met het toenmalige ministerie van I&M is afgesproken om de BDU Rijksmiddelen uit voorgaande jaren versneld in te zetten via de exploitatiebijdragen openbaar vervoer (hogere baten, Rijksbijdrage BDU, € 6.638.000 neutraal). Hier staat een verlaagde storting in de reserve OV tegenover (zie OD 2.3.2 In OV voorzieningen investeren).

2.3.2 operationeel doel

In OV voorzieningen investeren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 2.3.2 In OV voorzieningen investeren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	295	309	0	309	0	326	324	322
Directe lasten	370	1.614	-571	1.043	-35	200	137	0
Kapitaallasten	116	810	-222	588	-27	1.980	3.192	3.828
Overdrachten	-5.760	7.199	8.065	15.264	112	4.280	700	0
Subtotaal Lasten	-4.979	9.932	7.272	17.204	73	6.786	4.353	4.150
Baten	0	0	-175	-175	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	-4.979	9.932	7.097	17.029	71	6.786	4.353	4.150
Storting reserves	100.527	49.308	-6.583	42.725	-13	50.308	50.309	50.000
Onttrekking reserves	-3.149	-55.617	556	-55.062	-1	-52.891	-54.803	-55.239
Resultaat	92.399	3.623	1.070	4.693	30	4.203	-141	-1.089

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door reserves

De kapitaallasten in de begroting 2018 waren geraamd op € 810.000 op basis van een investeringsvolume voor 2017 van € 20,3 miljoen. De kapitaallasten en de onttrekking uit de reserve dekking kapitaallasten ov worden nu bijgesteld met € 222.000 op basis van de werkelijke uitgaven 2017. Deze bedragen € 14,7 miljoen. Het verschil ad € 5,6 miljoen worden veroorzaakt door mindere uitgaven ad € 7,6 miljoen voor de projecten HOV 't Gooi (door het niet voldoen aan voorwaarden om de aanbestedingsfase te kunnen starten met een beheersbaar risicoprofiel is vertraging ontstaan), Brug Ouderkerk aan de Amstel (er loopt een rechtszaak n.a.v. de aanbesteding) en het project Productformules OV. Dit project is al enige jaren in uitvoering. Door een wijziging van de BBV moet het binnen het EXIN-H beschikbare budget voor dit project worden gestort in de reserve Kapitaallasten OV. Dit heeft in 2018 plaatsgevonden (€ 1,6 miljoen minder in 2017). De uitgaven aan het project HOV Aalsmeer bedragen € 2 miljoen meer dan de raming. Dit wordt veroorzaakt door de extra kosten van bodemverontreiniging (PFOS) die bij het opstellen van de begroting 2018 niet waren voorzien (lasten verlaagd, onttrekking reserve Dekking Kapitaallasten OV-infrastructuur verlaagd, € 222.000, neutraal).

De uitgaven voor EXIN-H projecten OV worden verlaagd met netto € 150.000 door:

- € 200.000 verlaging uitgaven Verkeersmanagement;
- € 60.000 verhoging studiekosten HOV Noordwijk vanwege aanvullend onderzoek naar het tracé;
- € 53.000 verhoging opdrachten Wayfinding (het beheer/aanpassen van de zogenaamde Knop-kaarten bij de NS stations);

- € 67.000 verlaging door verrekening van de uitvoeringskosten van Wayfinding met VRA door lagere subsidies;
- € 4.000 verhoging overige opdrachten
  (lasten verlaagd, onttrekking reserve EXIN-H verlaagd, €150.000, neutraal).

De subsidie-uitgaven EXIN-H projecten OV worden verhoogd met € 5,31 miljoen met als verklaring:

- € 1,5 miljoen verlening (van de in 2017 uitgestelde) subsidie aan RWS voor bus voorzieningen A1;
- € 1,9 miljoen verlening (van de in 2017 uitgestelde) subsidie Uithoornlijn aan de vervoerregio;
- € 1,9 miljoen verlening subsidies Investeringsagenda doorstroming OV.

(lasten verhoogd, reserve EXIN-H, € 5,3 miljoen, neutraal).

De uitgaven voor de OV subsidies worden verhoogd met € 2,8 miljoen, ten laste van de reserve OV, met als verklaring:

- € 2,3 miljoen voor de uitvoeringsregeling 2018 halte toegankelijkheid;
- € 383.000 voor de subsidieregeling Texel 2014-2016;
- € 613.000 voor de subsidieregeling Texel vervolg

(lasten verhoogd, onttrekking reserve OV verhoogd, € 2,8 miljoen, neutraal).

De uitgaven van de OV projecten dalen met € 488.000, als gevolg van:

- € 600.000 lagere uitgaven doordat het studiebudget binnen de Investeringsagenda OV verlaagd wordt naar € 100.000 per jaar. De middelen (ad € 600.000) worden later ingezet voor toekomstig te verstrekken subsidies binnen de Investeringsagenda OV;
- € 10.000 extra kosten voor de pilot Texel in verband met fase 2 (2016-2018);
- € 20.000 extra voor het deelfietsproject Huizen in verband met een verlenging van de opdracht als gevolg van de doorloop van de pilot en de verlenging opdracht leverancier deelfietsen en onderzoek locatie uitbreiding.
- € 100.000 extra uitgaven voor programma OV-reiziger centraal 2016-2019 binnen de visie OV 2020 voor de lopende opdrachten

(lasten verlaagd, onttrekking reserve OV verlaagd, € 488.000, neutraal).

Overige lasten (lager dan € 100.000) ten laste van de reserve OV, betreffen € 14.500 extra kosten voor de buurtbussen en ROCOV N-H.

Overige mutaties reserves

De resterende middelen uit bijdrage BON-Route € 133.111 voor de OV-tool en Stichtse Brug € 41.600 worden overgeheveld naar de reserve OV. Hiermee zijn de balansposten m.b.t. BDU-saldi helemaal leeg aan het eind van het jaar (bijdrage OV voorziening verhoogd, € 175.000, neutraal).

Wegens de versnelde inzet van het BDU-oud saldo INFRA is de storting in de reserve OV verlaagd. De onttrekking en kasraming voor exploitatie OV nemen evenredig af (onttrekking verlaagd, reserve OV, € 6,6 miljoen, neutraal). De versnelde inzet is toegelicht onder OD 2.3.1. OV concessies aanbesteden en beheren en OD 2.2.1 Mobiliteitsbeleid maken en uitvoeren.

In 2017 is het geheel restantbudget Productformules R-Net van € 5.712.000 vanuit de reserve EXIN-H overgeheveld naar de reserve Dekking Kapitaallasten OV-infrastructuur. Bij de 2e actualisatie PMI 2018 (PS: 9 juli 2018) hebben PS voor dit project een krediet van € 2.914.143 beschikbaar gesteld. Het resterend budget wordt teruggeboekt naar de reserve EXIN-H (onttrekkingen verhoogd, € 2,8 miljoen, neutraal).

BDU-middelen infrastructuur worden ingezet voor exploitatie OV. Als gevolg hiervan wordt de storting in de reserve OV verlaagd en de storting in de reserve Infrastructuur en Fietsinfrastructuur verhoogd. Dit is conform het GS-besluit d.d. 12 juli 2016 over het Addendum en overlegd met het toenmalige Ministerie van I&M (storting verlaagd, reserve OV, € 6,64 miljoen, neutraal). Zie ook OD 2.2.1 Mobiliteitsbeleid maken en uitvoeren.

Het Bonus-malus saldo uit BDU-Rijksgelden is overgeheveld naar de reserve OV zodat het in 2021 kan worden ingezet voor vervanging van buurtbussen (storting verhoogd, € 685.000, neutraal (zie ook OD 2.3.1 OV concessies aanbesteden en beheren).

Een administratieve correctie naar aanleiding van de voorlopige eindafrekening concessie OV 2017. Deze is (ad € 1,97 miljoen) in de jaarstukken 2017 ten laste gebracht van BDU INFRA terwijl

het OV betreft. In 2018 wordt dit rechtgezet door een verlaagde storting van afgerond € 1,97 miljoen in de reserve OV ten gunste van een evenredige storting in de Reserve INFRA (storting verlaagd, reserve OV, € 1,97 miljoen, neutraal). Zie ook OD 2.2.1 Mobiliteitsbeleid maken en uitvoeren.

De resterende middelen uit bijdrage BON-Route € 133.111 voor de OV-tool en € 41.600 voor Stichtse brug worden overgeheveld van vooruit ontvangen middelen BDU naar de reserve OV. Hiermee zijn de balansposten m.b.t. BDU saldo's helemaal leeg aan het eind van het jaar (storting verhoogd, reserve OV, € 175.000, neutraal).

De storting in de reserve Dekking Kapitaallasten OV-infrastructuur is verhoogd met als redenen:

- € 40.000: in 2017 is van het restantbudget € 400.000 voor het project Alkmaar-Nieuwe Schermerweg € 360.000 vanuit de reserve EXIN-H overgeheveld. Het restantbudget van € 40.000 wordt daar nu aan toegevoegd.
- € 650.000: bij de 2de actualisatie PMI 2018 (PS 9 juli 2018) hebben uw staten besloten het krediet van het project HOV in 't Gooi op te hogen vanwege een scopewijziging. Deze bijdrage ten lasten van de reserve Infrastructuur wordt overgeheveld en toegevoegd aan de reeds overgehevelde middelen van het project (stortingen verhoogd, € 690.000, neutraal).

Programma 3 Water

Maatschappelijk doel

Waterveiligheid waarborgen en water benutten en beheren.

Doelenboom

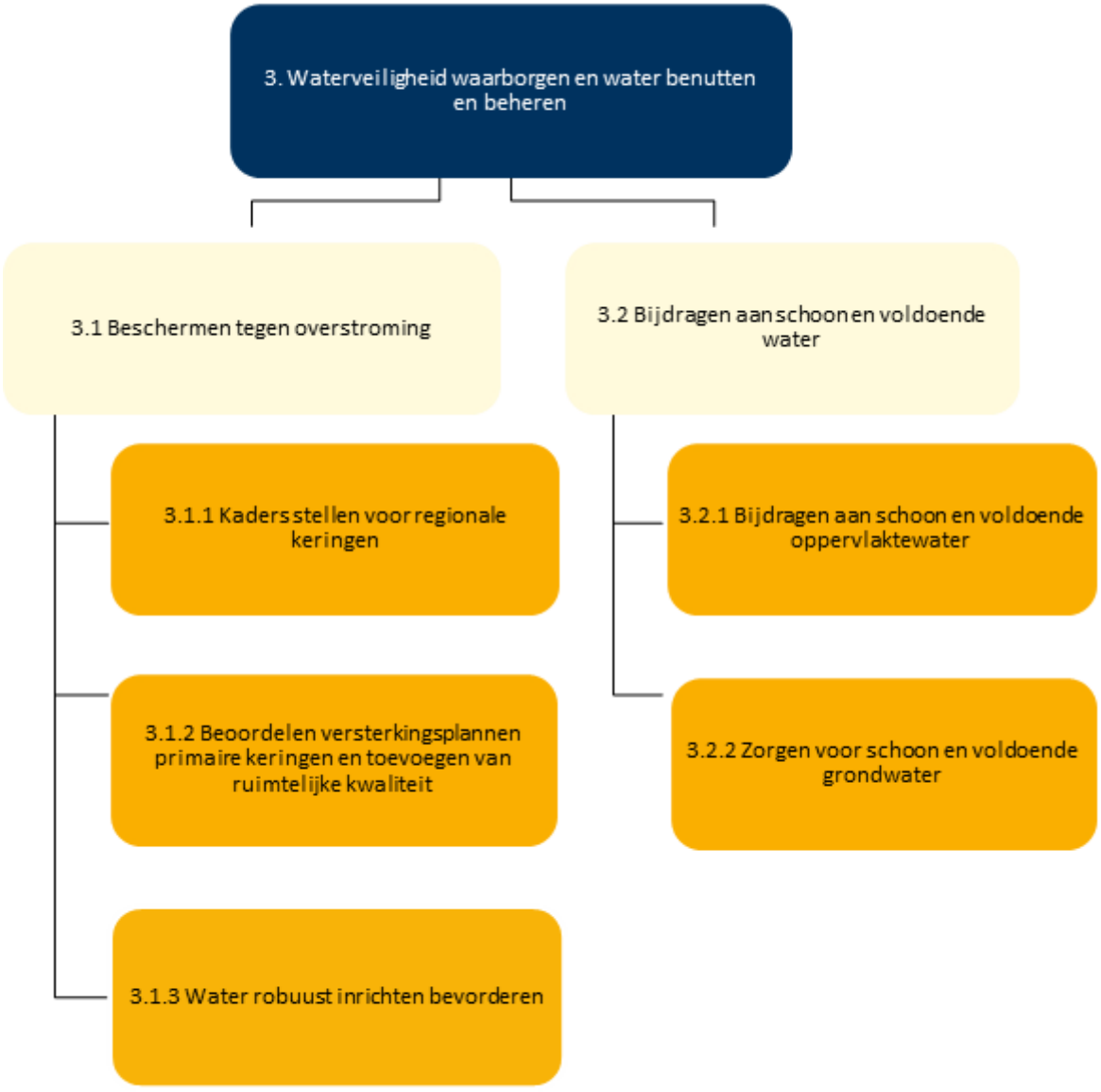

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 3		Water						
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Overdrachten	7.689	2.894	4.541	7.435	157	1.812	1.812	1.812
Apparaatskosten	1.911	1.921	0	1.921	0	1.965	1.948	1.934
Directe lasten	1.534	1.992	641	2.633	32	1.518	1.418	1.418
Subtotaal Lasten	11.133	6.807	5.182	11.989	76	5.295	5.178	5.164
Baten	-1.028	-835	-1.295	-2.130	155	-835	-835	-835
Saldo van baten en lasten	10.105	5.972	3.887	9.859	65	4.460	4.343	4.329
Storting reserves	5.431	4.722	7	4.729	0	5.301	0	0
Onttrekking reserves	-1.421	-1.482	-4.736	-6.218	320	0	0	0
Resultaat	14.114	9.212	-842	8.370	-9	9.761	4.343	4.329

Toelichting op de budgettabel

Geen niet-resultaatneutrale mutaties

3.1 beleidsdoel

Beschermen tegen overstroming

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

3.1.1 operationeel doel

Kaders stellen voor regionale keringen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 3.1.1 Kaders stellen voor regionale keringen

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	97	96	0	96	0	98	97	96
Directe lasten	2	35	0	35	0	35	35	35
Overdrachten	10	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	109	131	0	131	0	133	132	131
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	109	131	0	131	0	133	132	131
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	109	131	0	131	0	133	132	131

Toelichting op het meerjarenoverzicht

3.1.2 operationeel doel

Beoordelen versterkingsplannen primaire keringen en toevoegen van ruimtelijke kwaliteit

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
3.1.2.01 Toezien op het opstellen en het goedkeuren van projectplannen voor de versterking van primaire keringen	- Het projectplan Markermeerdijken ter visie gelegd voor inspraak. - Gecoördineerde beroepsprocedure voor de Raad van State voor projectplan Prins Hendrikzanddijk en start van realisatie. - Projectplan goedgekeurd voor de versterking van de Markermeerdijken en indien van toepassing van de gecoördineerde beroepsprocedure voor de Raad van State. - Het Ruimtelijk Uitvoeringsprogramma Waddenpoort Den Oever in uitvoering. Twee projecten van het ruimtelijk uitvoeringsprogramma Den Oever in uitvoering genomen.	- Het projectplan Markermeerdijken ter visie gelegd voor inspraak. - Gestart met realisatie Prins Hendrikzanddijk. - Projectplan goedgekeurd voor de versterking van de Markermeerdijken. - Het Ruimtelijk Uitvoeringsprogramma Waddenpoort Den Oever in uitvoering. Twee projecten van het ruimtelijk uitvoeringsprogramma Den Oever in uitvoering genomen.
Toelichting op te wijzigen instrument - punt 2: er is geen beroep ingesteld bij de Raad van State waardoor er geen gecoördineerde beroepsprocedure hoeft te worden gestart. - punt 3: de goedkeuring zal eind 2018 plaatsvinden, waardoor de beroepsprocedure voor de Raad van State pas in 2019 aan de orde is.		
3.1.2.02 Investeren in de ruimtelijke kwaliteit bij dijkversterkingsprojecten	- Vanuit het Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam subsidie verleend. - Totaal 21 projecten die subsidie hebben ontvangen van de 2e tranche Ruimtelijke kwaliteit Zwakke Schakels in uitvoering gebracht. - Programmaplan 2017-2020 voor De Nieuwe Afsluitdijk met project voor Economie, Energie en Ecologie in uitvoering. - Fietspad Prins Hendrikzanddijk in uitvoering.	- Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam vastgesteld, Bestuursovereenkomst met circa 15 partijen ondertekend en subsidie uitvoeringsregeling vastgesteld. - Totaal 94 % van het totaal budget van de SOK Tranche 1 Ruimtelijke kwaliteit Zwakke Schakels eind 2018 aan de uitvoerende partijen uitbetaald. - Totaal 15 projecten die subsidie hebben ontvangen van Tranche 2 Ruimtelijke kwaliteit Zwakke Schakels is eind 2018 in uitvoering gebracht. - Programmaplan 2017-2020 voor De Nieuwe Afsluitdijk met project voor Economie, Energie en Ecologie in uitvoering. - Fietspad Prins Hendrikzanddijk in uitvoering.
Toelichting op te wijzigen instrument - punt 1: De besluitvorming over de Markermeerdijken is uitgesteld, waardoor de besluitvorming voor het Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam ook later wordt		

vastgesteld.
- punt 2: de overige 6 % van het totaal budget van de SOK Tranche 1 wordt gerevserveerd voor 3 projecten waarvan uitvoering afhankelijk is van de uitspraak van de Raad van State.
- punt 3: van de oorspronkelijk 21 projecten zijn er 6 projecten geannuleerd, waarvan voor 2 projecten op verzoek van de ondernemer de subsidie is ingetrokken, voor 1 project de benodigde vergunning ontbreekt en voor 3 projecten de uiterste startdatum niet is gehaald.

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 3.1.2 Beoordelen versterkingsplannen primaire keringen en toevoegen van ruimtelijke kwaliteit

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	762	760	0	760	0	774	767	761
Directe lasten	623	454	300	754	66	279	279	279
Overdrachten	1.409	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	2.793	1.214	300	1.514	25	1.053	1.046	1.040
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	2.793	1.214	300	1.514	25	1.053	1.046	1.040
Storting reserves	3.750	3.750	0	3.750	0	3.750	0	0
Onttrekking reserves	-1.305	-175	-155	-330	89	0	0	0
Resultaat	5.239	4.789	145	4.934	3	4.803	1.046	1.040

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door reserves

Voor proces- en voorbereidingskosten voor meekoppelkansen bij dijkversterkingen wordt een kasraming opgenomen (lasten verhoogd, € 300.000, waarvan € 155.000, reserve meekoppelkansen bij dijkversterkingen en € 145.000 reserve TWIN-H).

3.1.3 operationeel doel

Water robuust inrichten bevorderen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 3.1.3 Water robuust inrichten bevorderen

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	78	77	0	77	0	79	78	78
Directe lasten	26	87	0	87	0	87	87	87
Overdrachten	8	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	111	164	0	164	0	166	165	165
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	111	164	0	164	0	166	165	165
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	111	164	0	164	0	166	165	165

Toelichting op het meerjarenoverzicht

3.2 beleidsdoel

Bijdragen aan schoon en voldoende water

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

3.2.1 operationeel doel

Bijdragen aan schoon en voldoende oppervlaktewater

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 3.2.1 Bijdragen aan schoon en voldoende oppervlaktewater

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	840	858	0	858	0	884	877	870
Directe lasten	361	967	341	1.308	35	668	568	568
Overdrachten	2.267	1.869	4.541	6.410	243	787	787	752
Subtotaal Lasten	3.468	3.694	4.882	8.576	132	2.339	2.232	2.190
Baten	-64	0	-1.295	-1.295	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	3.404	3.694	3.587	7.281	97	2.339	2.232	2.190
Storting reserves	1.681	972	7	979	1	1.551	0	0
Onttrekking reserves	-117	-1.307	-4.581	-5.888	350	0	0	0
Resultaat	4.968	3.359	-987	2.372	-29	3.890	2.232	2.190

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Het budget voor voorbereidingskosten voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers langs de Schermervaart, Huigenvaart en Beverkoog wordt gestort in de reserve Kapitaallasten vaarwegen (lasten verlaagd, € 44.000, storting in reserve verhoogd bij OD 2.1.4).

Lasten gedekt door specifieke baten

Voor subsidieverlening op grond van de Uitvoeringsregeling subsidie Kennisontwikkeling Bodem & Water Noord-Holland 2017 wordt een budget opgenomen ten laste van de van de waterschappen ontvangen bijdragen (lasten en baten verhoogd, € 755.000).

In 2018 zal voor deze uitvoeringsregeling ook een bijdrage van de waterschappen worden ontvangen (lasten en baten verhoogd € 540.000).

Lasten gedekt door reserves

Voor de subsidieverlening op grond van de Uitvoeringsregeling Recreatief Personenvervoer over Water Noord-Holland 2018 wordt een kasraming opgenomen (lasten verhoogd, € 3 miljoen, reserve Waterrecreatie).

Er worden proceskosten voor Recreatief Personenvervoer over Water opgenomen (lasten verhoogd, € 370.000, reserve Waterrecreatie).

Aan het waterschap Amstel Gooi en Vecht wordt een subsidie buiten UVR verleend voor de aanleg van Natuurvriendelijke oevers (lasten verhoogd, € 400.000, reserve TWIN-H).

Een in 2012 verleende subsidie voor het project 'Waterberging Bovenkerker- en Noorderlegmeerpolder' is lager vastgesteld dan de oorspronkelijke verlening (lasten verlaagd, € 158.000, reserve TWIN-H).

Overige mutaties reserves

Bij de zomernota 2018 wordt de reserve Oostelijke Vechtplassen (OVP) gestart. In het gebiedsakkoord zijn afspraken gemaakt omtrent de bijdrage van de provincie, een deel daarvan betreft reserve waterrecreatie die gestort wordt in de voorziening OVP. Het deel van het budget dat uit de reserve waterrecreatie komt is € 1,2 miljoen en is beschikbaar voor de in het GS besluit van 17 oktober 2017 aangewezen vaarverbindingen. De besteding van deze middelen wordt gemonitord. Indien het project niet doorgaat of de bijdrage lager uitvalt, zullen deze resterende middelen worden teruggestort in de reserve waterrecreatie (onttrekking reserve verhoogd, 1,2 miljoen).

3.2.2 operationeel doel

Zorgen voor schoon en voldoende grondwater

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 3.2.2 Zorgen voor schoon en voldoende grondwater

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	134	130	0	130	0	130	129	129
Directe lasten	522	449	0	449	0	449	449	449
Overdrachten	3.996	1.025	0	1.025	0	1.025	1.025	1.060
Subtotaal Lasten	4.651	1.604	0	1.604	0	1.604	1.603	1.638
Baten	-964	-835	0	-835	0	-835	-835	-835
Saldo van lasten en baten	3.687	769	0	769	0	769	768	803
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	3.687	769	0	769	0	769	768	803

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Programma 4 Milieu

Maatschappelijk doel

Een duurzame, veilige en gezonde leefomgeving in de provincie Noord-Holland bevorderen.

Doelenboom

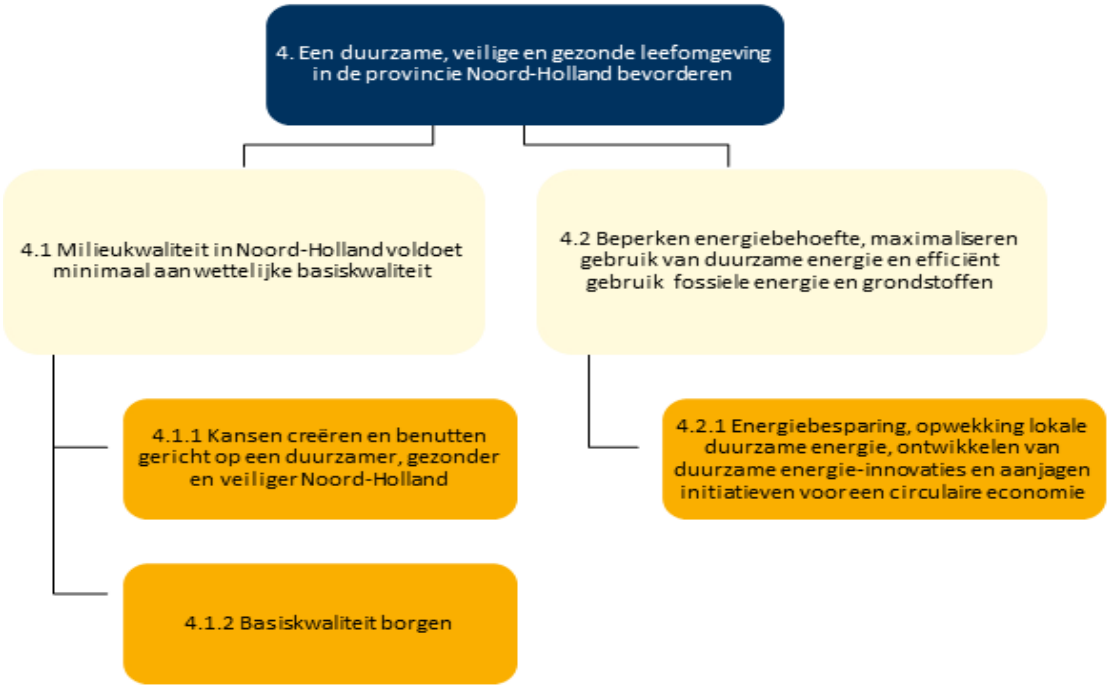

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 4			Milieu					
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Kapitaallasten	23	0	0	0	0	0	0	0
Overdrachten	18.144	42.986	484	43.470	1	15.057	14.777	14.777
Apparaatskosten	2.943	2.970	0	2.970	0	3.049	3.031	3.011
Directe lasten	6.904	5.143	8.773	13.916	171	5.619	3.982	996
Subtotaal Lasten	28.014	51.099	9.257	60.355	18	23.725	21.790	18.784
Baten	-7.894	-3.071	-3.302	-6.373	108	-2.980	-2.616	-2.439
Saldo van baten en lasten	20.120	48.028	5.955	53.982	12	20.745	19.174	16.345
Storting reserves	18.044	2.773	2.979	5.752	107	0	0	0
Onttrekking reserves	-1.008	-1.310	-6.384	-7.694	487	0	0	0
Resultaat	37.156	49.491	2.549	52.040	5	20.745	19.174	16.345

Toelichting op de budgettabel

Lasten gedekt door algemene middelen

OD 4.1.1 Eén van de aandachtsgebieden bij Energietransitie is 'energiebesparing in de industrie'. Om hier vorm aan te geven zal voor een beperkte periode (2 jaar) capaciteit worden ingehuurd (lasten verhoogd, € 40.000, nadelig).

OD 4.1.1 Het organiseren van milieudialogen en een milieucafé zal worden uitbesteed. Daarnaast zal een strategische notitie worden opgesteld met betrekking tot de positionering van het instrument milieudialogen in het Noordzeekanaalgebied (lasten verhoogd, € 49.000, nadelig).

OD 4.1.1 Voor de drie stiltegebieden waar niet wordt voldaan aan de criteria die gelden voor stiltegebieden worden zogenaamde stiltetafels belegd. Daarnaast wordt een strategische notitie met betrekking tot stiltegebieden onder de omgevingswet opgesteld (lasten verhoogd, € 45.000, nadelig).

OD 4.1.2 Bij de tweede begrotingswijziging is voor de uitvoering van Motie 110, onderdeel gezonde leefomgeving, € 100.000 beschikbaar gesteld voor stil asfalt. Dit bedrag wordt in 2018 ingezet voor gevelmaatregelen. Voor stil asfalt komt in 2019 budget beschikbaar (lasten verhoogd, € 100.000, zie OD 2.2.1).

OD 4.1.2 De taken van de Stichting Landelijk Meetpunt Afvalstoffen (LMA) zijn overgegaan naar Rijkswaterstaat. Hiervoor heeft een uitname uit het provinciefonds plaatsgevonden en is het budget structureel op de Rijksbegroting geplaatst (lasten verlaagd, € 380.000, voordelig).

OD 4.1.2 Om het verbod op varend ontgassen van benzeenhoudende stoffen in Noord-Holland te kunnen handhaven worden 40 extra eNoses geplaatst langs het Noordzeekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal (lasten verhoogd, € 110.000, nadelig).

OD 4.1.2 Door aanvullende afsluitingsprocedures voor Schoteroog en Hollandse brug in het kader van de Nazorg Stortplaatsen is voor 2018 meer budget nodig (lasten verhoogd € 120.000, nadelig)

OD 4.1.2 Voor geluidtaken, waaronder het uitvoeren van het actieplan geluid met betrekking tot gevelisolatie, het behandelen van geluidhinderklachten en het adviseren over ruimtelijke- en infrastructurele plannen wordt capaciteit ingehuurd (lasten verhoogd, € 12.000, nadelig).

OD 4.1.2 Bij de Kaderbrief 2019, paragraaf 5.2, onderdeel N, zijn middelen beschikbaar gesteld voor ICT Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord. (lasten verhoogd, € 254.000, nadelig)

OD 4.2.1 Bij de tweede begrotingswijziging is voor de uitvoering van Motie 110, onderdeel Energietransitie € 24 miljoen beschikbaar gesteld. Een deel van dit budget wordt gebruikt ter dekking van de hogere apparaatskosten (lasten verlaagd, € 280.000, neutraal).

Baten

OD 4.1.2 Op basis van de legeopbrengsten in het kader van aanvragen voor Wabo-vergunningen in 2016 en 2017, de ontwikkeling van de legeopbrengsten in de eerste maanden van 2018 en bovendien de verwachting dat de economische hoogconjunctuur zal aanhouden, worden de verwachte legeopbrengsten inzake Wabo voor 2018 naar boven bijgesteld (baten verhoogd, € 1,3 miljoen, voordelig).

OD 4.1.1 Voor de uitgaven voor het Gebiedsbeheerplan Dammerweg (GS-nota 1085697/1086511) verwacht de provincie ongeveer de helft van de kosten te verhalen op de vier aangewezen bron eigenaren op basis van afkoopovereenkomsten (baten verhoogd, €187.000).

4.1 beleidsdoel

Milieukwaliteit in Noord-Holland voldoet minimaal aan wettelijke basiskwaliteit

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

4.1.1 operationeel doel

Kansen creëren en benutten gericht op een duurzamer, gezonder en veiliger Noord-Holland

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 4.1.1	Kansen creëren en benutten gericht op een duurzamer, gezonder en veiliger Noord-Holland							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	185	198	0	198	0	212	211	210
Directe lasten	604	242	6.705	6.947	2.771	278	278	278
Kapitaallasten	21	0	0	0	0	0	0	0
Overdrachten	125	71	0	71	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	935	511	6.705	7.216	1.312	490	489	488
Baten	-13	0	-187	-187	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	921	511	6.518	7.029	1.276	490	489	488
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	921	511	6.518	7.029	1.276	490	489	488

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Eén van de aandachtsgebieden bij Energietransitie is 'energiebesparing in de industrie'. Om hier vorm aan te geven zal voor een beperkte periode (2 jaar) capaciteit worden ingehuurd (lasten verhoogd, € 40.000, nadelig).

Voor de drie stiltegebieden waar niet wordt voldaan aan de criteria die gelden voor stiltegebieden worden zogenaamde stiltetafels belegd. Daarnaast wordt een strategische notitie met betrekking tot stiltegebieden onder de omgevingswet opgesteld (lasten verhoogd, € 45.000, nadelig).

Het organiseren van milieudialogen en een milieucafé zal worden uitbesteed. Daarnaast zal een strategische notitie worden opgesteld met betrekking tot de positionering van het instrument milieudialogen in het Noordzeekanaalgebied (lasten verhoogd, € 49.000, nadelig).

Als gevolg van wijzigingen in het Besluit Begroting en Verantwoording zijn de lasten met betrekking tot bodemsanering ontrecht niet opgenomen bij het opstellen van de begroting 2018 in 2017. De actualisatie van het programma Bodemsanering, het vaststellen van een ontwerp Gebiedsbeheerplan Dammerweg (GS-nota 1085697/1086511) en aanvullende te betalen DUB-gelden aan het Hoogheemraadschap Noorderkwartier en Waterschap Amstel, Gooi- en Vechtstreek vormen de totale uitgaven in 2018 (lasten verhoogd, € 6.571.000).

Baten

Voor de uitgaven voor het Gebiedsbeheerplan Dammerweg (GS-nota 1085697/1086511) verwacht de provincie ongeveer de helft van de kosten te verhalen op de vier aangewezen bron eigenaren op basis van afkoopovereenkomsten (baten verhoogd, €187.000).

4.1.2 operationeel doel

Basiskwaliteit borgen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
4.1.2.02 Uitvoeren Nazorg Wm Stortplaatsen	- Sluiting stortplaats Schoteroog voorbereid. - Sluiting stortplaats Hollandse Brug voorbereid. - Twee nazorgplannen door GS goedgekeurd.	- Sluiting stortplaats Schoteroog voorbereid. - Sluiting stortplaats Hollandse Brug voorbereid. - Een nazorgplan door GS goedgekeurd.
Toelichting op te wijzigen instrument - punt 3: het Nazorgplan Schoteroog wordt later ingediend in verband met vertraging sluiting.		
4.1.2.06 Uitvoeren Regelgeving Burgerluchthavens- en Militaire luchthavens (RBML)	- Luchthavenbesluit Heliport Amsterdam vastgesteld. - Bestuurlijke afspraken ten aanzien van luchthavenbesluit helikopterplatform VUmc uitgevoerd.	- Concept Luchthavenbesluit Heliport Amsterdam vastgesteld. - Bestuurlijke afspraken ten aanzien van luchthavenbesluit helikopterplatform VUmc uitgevoerd.
Toelichting op te wijzigen instrument - punt 1: het Luchthavenbesluit zal dit jaar in ontwerp worden vastgesteld, definitieve vaststelling volgt in 2019. Er is onder andere meer tijd nodig om overeenstemming te bereiken over een verlegging van de aanvliegroute die nodig is in verband met de realisatie van het windpark Nieuwe Hemweg.		
4.1.2.09 Uitvoeren stiltebeleid	- Stiltebeleid herijkt en resultaten stiltetafels meegenomen in een aanpassing van de PMV en vervolgens in de Omgevingsvisie.	- Herijking stiltebeleid voorbereid.
Toelichting op te wijzigen instrument Voor de herijking van het stiltebeleid worden voor de drie te heroverwegen gebieden stiltetafels georganiseerd. De stiltetafels hebben plaatsgevonden van februari t/m mei 2018. Alleen voor de stiltetafel voor het stiltegebied Het Grootslag-west vindt nog een extra bijeenkomst plaats in juni. Deze stiltetafels worden na de zomer 2018 afgerond, waardoor de herijking van het stiltegebieden beleid niet meegenomen kan worden in de omgevingsvisie, maar meegenomen wordt in de omgevingsverordening. De omgevingsvisie heeft een andere looptijd en een hoog abstractieniveau, waarin het detailniveau voor het toekomstige stiltebeleid niet past. De aanpassing van de PMV wordt voor de zomer verwacht ook hier kan de herijking van het stiltebeleid niet in worden meegenomen, vanwege de doorlooptijd van de stiltetafels. De herijking van het stiltebeleid zal na de zomer 2018 plaatsvinden na afronding van de stiltetafels en zal een verwachte doorlooptijd hebben in het eerste kwartaal 2019.		
4.1.2.15 Actieplan geluid 2018-2023 provinciale wegen	- Beleid om geluidbelasting van provinciale wegen terug te dringen tijdig vastgesteld door GS.	- Beleid om geluidbelasting van provinciale wegen terug te dringen vastgesteld door GS.
Toelichting op te wijzigen instrument - De vaststelling van het Actieplan Geluid is vertraagd omdat eerst de financiering van de geluidreducerende maatregelen geborgd wordt via de gelden voor motie 110 en de Kaderbrief. Het definitieve actieplan geluid zal in het najaar worden vastgesteld.		

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 4.1.2 Basiskwaliteit borgen

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	1.509	1.490	0	1.490	0	1.508	1.501	1.492
Directe lasten	2.425	2.761	1.991	4.752	72	3.246	3.039	218
Kapitaallasten	1	0	0	0	0	0	0	0
Overdrachten	18.086	17.998	-116	17.882	-1	15.057	14.777	14.777
Subtotaal Lasten	22.022	22.249	1.875	24.123	8	19.811	19.317	16.487
Baten	-7.632	-3.026	-3.161	-6.187	104	-2.980	-2.616	-2.439
Saldo van lasten en baten	14.390	19.223	-1.286	17.937	-7	16.831	16.701	14.048
Storting reserves	18.044	2.773	2.979	5.752	107	0	0	0
Onttrekking reserves	-1.008	-1.310	-6.384	-7.694	487	0	0	0
Resultaat	31.426	20.686	-4.691	15.994	-23	16.831	16.701	14.048

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Bij de tweede begrotingswijziging is voor de uitvoering van Motie 110, onderdeel Gezonde leefomgeving € 100.000 beschikbaar gesteld voor stil asfalt. Dit bedrag wordt in 2018 ingezet voor gevelmaatregelen. Voor stil asfalt komt in 2019 budget beschikbaar. (lasten verhoogd, € 100.000, zie OD 2.2.1).

De taken van de Stichting Landelijk Meetpunt Afvalstoffen (LMA) zijn overgegaan naar Rijkswaterstaat. Hiervoor heeft een uitname uit het Provinciefonds plaatsgevonden en is het budget structureel op de Rijksbegroting geplaatst (lasten verlaagd, € 380.000, voordelig).

Om het verbod op varend ontgassen van benzeenhoudende stoffen in Noord-Holland te kunnen handhaven worden 40 extra eNoses geplaatst langs het Noordzeekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal (lasten verhoogd, € 110.000, nadelig).

Voor geluidtaken, waaronder het uitvoeren van het actieplan geluid met betrekking tot gevelisolatie, het behandelen van geluidhinderklachten en het adviseren over ruimtelijke- en infrastructurele plannen wordt capaciteit ingehuurd (lasten verhoogd, € 12.000, nadelig).

Bij de Kaderbrief 2019, paragraaf 5.2, onderdeel N, zijn middelen beschikbaar gesteld voor ICT Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord (lasten verhoogd, € 254.000, nadelig).

Door aanvullende afsluitingsprocedures voor Schoteroog en de Hollandse brug in het kader van de Nazorg Stortplaatsen is voor 2018 meer budget nodig (lasten verhoogd €120.000).

Baten

Op basis van de legeopbrengsten in het kader van aanvragen voor Wabo-vergunningen in 2016 en 2017, de ontwikkeling van de legeopbrengsten in de eerste maanden van 2018 en bovendien de verwachting dat de economische hoogconjunctuur zal aanhouden, wordt de te verwachten legeopbrengst voor Wabo voor 2018 naar boven bijgesteld naar € 2,3 miljoen (baten verhoogd, € 1,3 miljoen, voordelig).

Door aanvullende afkoopsommen in het kader van Nazorg Stortplaatsen, waaronder afkopen voor Crailo NS (SBNS) en de Kerkstraat Bussum ontvangt de provincie extra bedragen in 2018 (baten verhoogd, €1.806.000)

Lasten gedekt door specifieke baten

Van de provincie Noord-Brabant wordt een bijdrage ontvangen voor subsidieverlening op grond van de Uitvoeringsregeling subsidie opruiming drugsafval (lasten en baten verhoogd, € 10.000).

Voor de begeleiding van de transitiefase naar het landelijk verbod op varend ontgassen is door de provincies gezamenlijk een programmamanager ingehuurd om de nationale taskforce op te zetten en te begeleiden (lasten en baten verhoogd, € 69.000).

Overige mutaties reserves

Uit het provinciefonds is een bedrag ontvangen in de Meicirculaire van € 2.752.000 voor bodemsanering. Deze middelen worden gestort in de reserve Bodemsanering. Deze storting is neutraal met de ontvangst in het provinciefonds in Programma 8 (storting reserve Bodemsanering verhoogd, € 2.752.000, neutraal).

Als gevolg van wijzigingen in het Besluit Begroting en Verantwoording is de onttrekking aan de Reserve Bodemsanering onterecht niet opgenomen bij het opstellen van de begroting 2018 in 2017. De actualisatie van het programma Bodemsanering, het vaststellen van een ontwerp Gebiedsbeheerplan Dammerweg (GS-nota 1085697/1086511) en aanvullende te ontvangen DUB-gelden (Decentralisatie Uitkering Bodem) van het Ministerie van I&W DG Water en Bodem (Verseon 1061164) vormen de totale onttrekking in 2018 (Onttrekking aan Reserve Bodemsanering B&U, ontrekking verhoogd € 6.384.000).

4.2 beleidsdoel

Beperken energiebehoefte, maximaliseren gebruik van duurzame energie en efficiënt gebruik fossiele energie en grondstoffen

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

4.2.1 operationeel doel

Energiebesparing, opwekking lokale duurzame energie, ontwikkelen van duurzame energie-innovaties en aanjagen initiatieven voor een circulaire economie

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 4.2.1	Energiebesparing, opwekking lokale duurzame energie, ontwikkelingen van duurzame energie-innovaties en aanjagen initiatieven voor een circulaire economie							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	1.249	1.282	0	1.282	0	1.329	1.319	1.309
Directe lasten	3.876	2.140	77	2.217	4	2.095	665	500
Overdrachten	-67	24.917	600	25.517	2	0	0	0
Subtotaal Lasten	5.057	28.339	677	29.016	2	3.424	1.984	1.809
Baten	-249	-45	45	0	-100	0	0	0
Saldo van lasten en baten	4.808	28.294	722	29.016	3	3.424	1.984	1.809
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	4.808	28.294	722	29.016	3	3.424	1.984	1.809

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Bij de uitwerking van de voorstellen voor energietransitie die in motie 110 zijn opgenomen, is ook de inzet van capaciteit geraamd voor de uitvoering van deze voorstellen. Bij de tweede begrotingswijziging is dit door PS geaccordeerd. Deze inzet zal gepleegd worden vanuit de apparaatskosten. Het geraamde budget wordt overgeheveld van programmabudgetten naar het apparaatskostenbudget (lasten verlaagd, € 280.000, neutraal).

De vaste- en variabele beheersvergoeding voor het Participatiefonds Duurzame Economie nemen toe door de voorgenomen bijstorting van het fondsvermogen met € 25 miljoen (lasten verhoogd, € 109.000, nadelig).

In het businessplan PDENH is vastgelegd dat de provincie de jaarlijkse bijkomende kosten voor het uitvoeren van het fondsmanagement Participatiefonds Duurzame Economie vergoed, zoals communicatiekosten, inhuur specialistisch advies en vergoedingen aan het Investment Committee (lasten verhoogd, € 250.000, nadelig).

Lasten gedekt door reserves

Voor subsidieverlening op grond van de UVR regionaal energiebesparingsprogramma woningen Noord-Holland 2018 wordt een kasraming opgenomen (€ 400.000, reserve Actieprogramma 2010).

Voor subsidieverlening op grond van de Uitvoeringsregeling subsidie innovatieve financiering duurzaamheidsmaatregelen woningen Noord-Holland wordt een kasraming opgenomen (€ 200.000, reserve Actieprogramma 2010).

Programma 5 Ruimte

Maatschappelijk doel

Ruimtebeslag van wonen, werken en recreëren optimaliseren.

Doelenboom

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 5		Ruimte						
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Kapitaallasten	7.515	0	0	0	0	0	0	0
Directe lasten	23.892	20.102	7.444	27.546	37	16.384	12.134	9.854
Overdrachten	16.946	42.707	7.125	49.832	17	19.657	10.597	5.757
Apparaatskosten	8.515	9.191	0	9.191	0	9.046	8.975	8.911
Subtotaal Lasten	56.867	72.000	14.569	86.569	20	45.087	31.706	24.522
Baten	-26.947	-13.468	-4.578	-18.046	34	-14.991	-14.991	-14.391
Saldo van baten en lasten	29.921	58.532	9.991	68.523	17	30.096	16.715	10.131
Storting reserves	13.708	6.715	351	7.066	5	9.430	600	0
Onttrekking reserves	-3.493	-30.463	-7.367	-37.830	24	-13.625	-8.735	-1.450
Resultaat	40.136	34.784	2.975	37.759	9	25.901	8.580	8.681

Toelichting op de budgettabel

Lasten gedekt door algemene middelen

OD 5.1.2. Eind 2017 is Crailo verkocht. De jaarlijkse beheerskosten voor Crailo worden daarom structureel afgeraamd (lasten verlaagd, € 550.000, voordelig).

OD 5.1.2. Eind 2017 is Crailo verkocht. Hierdoor is het niet meer nodig om een legionella-beheerplan voor Crailo uit te voeren. De hiervoor voorziene kosten van € 260.000 worden afgeraamd (lasten verlaagd, € 260.000, voordelig).

OD 5.1.2. De betaling van de afgesproken bijdrage aan Schiphol Logistics Park (SLP) aangaande de infrastructuur van het bedrijventerrein vindt plaats op het moment van de eerste levering van het PNH-eigendom SLP-Zuid aan een nieuwe eigenaar. Dit is voorzien in 2020 (lasten verlaagd, € 690.000, voordelig).

OD 5.1.2. Enkele panden die aangekocht zijn in het kader van de uitbreiding van de N201 worden dit jaar verkocht. Hiervoor worden de bijkomende verkoopkosten eenmalig met € 150.000 verhoogd. Tevens zijn de bijkomende kosten voor de voorziene verkopen van overtollig PNH-eigendom structureel met € 100.000 verhoogd (lasten verhoogd, € 250.000, nadelig).

OD 5.3.1. In 2017 is een nieuwe samenwerkingsovereenkomst voor het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord aangegaan waarbij eenmalige kosten voor 2018 (€ 250.000) in eerste instantie binnen de begroting van regionale economie opgevangen zouden moeten worden. Het opvangen van dit bedrag valt samen met hogere dan wel onvoorziene uitgaven voor de dossiers Pallas en Distriport (respectievelijk uitvoeren 2nd opinion en extra juridische kosten). Dat leidt tot de extra budgetaanvraag van € 100.000 voor 2018 voor beleidsonderzoek en monitoring (lasten verhoogd, € 100.000, nadelig).

OD 5.3.4. De gederfde pachtopbrengsten uit gronden NNN waren met € 110.000 te laag geraamd, hiervan wordt 50% doorbelast aan Landbouw (lasten verhoogd, € 55.000, nadelig). Zie ook programma 6 Groen.

OD 5.3.4. Conform de Decembercirculaire 2017 van het provinciefonds is een aantal decentralisatie uitkeringen (DU's) ontvangen, waaronder een bedrag van € 50.000 voor het programma Jong Leren Eten. Het bedrag is bedoeld voor netwerkactiviteiten. Dit geld is in 2017 niet meer tot besteding gekomen en vrijgevallen ten gunste van de algemene middelen. In 2018 worden de middelen alsnog voor het doel ingezet (hogere lasten, €50.000, nadelig).

Lasten gedekt door specifieke baten

OD 5.3.1. In samenwerking met de provincies Zuid-Holland en Utrecht wordt een onderzoek naar koopstromen uitgevoerd. De opdracht wordt aanbesteed door de provincie Noord-Holland. De provincies Zuid-Holland en Utrecht dragen op basis van inwonersaantallen bij (lasten verhoogd, baten verhoogd, € 197.000, neutraal).

Baten

OD 5.1.2. Door de verkoopopbrengsten van de panden aan de N201, Middenweg 1 en 6 worden de inkomsten bijgeraamd met € 375.000 (inkomsten verhoogd, € 375.000, voordelig).

OD 5.1.2. Bij het opstellen van de begroting zijn in plaats van de pachtopbrengsten huuropbrengsten geraamd. Deze raming is bijgesteld door een verlaging van de huuropbrengsten en een verhoging van de pachtopbrengsten. Tevens wordt € 100.000 afgeraamd omdat door verkopen het totale areaal te verpachten grond verminderd is (inkomsten verlaagd, € 100.000, nadelig).

OD 5.1.2. De verkoopopbrengsten van de groene gronden BBL en PASO worden meerjarig aangepast waarbij de verkoopopbrengsten in 2018 worden verlaagd van € 3,5 miljoen naar € 3 miljoen. Daar staat tegenover dat de opbrengsten in latere jaren verhoogd worden (inkomsten verlaagd, € 500.000, nadelig).

OD 5.3.1 Dividend PWN: De provincie ontvangt over haar aandelenkapitaal 9% bovenop het gewogen gemiddelde rendement op de in 2017 uitgegeven langlopende staatsleningen, met een maximumdividend van 15%. Het aandelenkapitaal van de provincie Noord-Holland bedraagt € 6.795.000. Het gemiddeld rendement op langlopende staatsleningen was in 2017 plusminus 0,584%. Dit leidt per saldo over 2017 tot een dividenduitkering van: €652.337. Dit is € 22.000 minder dan is begroot (baten verhoogd, € 22.000, voordelig).

OD 5.3.4. Bijdrage van RVO aan de uitvoeringskosten voor technische bijstand POP3 Europese landbouwsubsidies 2016 is lager uitgevallen dan begroot (baten verhoogd, € 61.000, voordelig).

Lasten gedekt door reserves

OD 5.3.1. De provincie Noord-Holland heeft samen met het Rijk de stichting Voorbereiding Pallas-reactor opgericht. Rijk en provincie (voordracht 2012-56) hebben elk een lening van maximaal € 40 miljoen beschikbaar gesteld om de eerste stappen te kunnen zetten voor realisatie van Pallas. Ultimo 2017 was de omvang van de uitstaande lening van € 15,3 miljoen (nominale storting inclusief bijgeboekte rente). In de jaarrekening 2017 is m.b.t. de verstrekte lening op basis van een risicoafweging een verliesvoorziening van € 15,3 miljoen opgenomen. In het voorjaar van 2018 is als onderdeel van de 2e tranche van lening € 7,5 miljoen beschikbaar gesteld. Hierdoor bedraagt op dit moment de uitstaande lening aan stichting Pallas € 22,8 miljoen. Gelet op de risicoafweging wordt in deze zomernota de verliesvoorziening met € 7,5 miljoen verhoogd (lasten verhoogd, € 7,5 miljoen, neutraal). De verhoging van de verliesvoorziening wordt door een onttrekking aan de algemene reserve gedekt, zie ook de toelichting onder OD 8.1.2. Bij het opstellen van de jaarrekening 2018 zal het risico op oninbaarheid van de lening en de omvang van de verliesvoorziening opnieuw worden gewogen.

Overige mutaties reserves

OD 5.3.4. De bijdrage van RVO aan de uitvoeringskosten voor technische bijstand POP3 Europese landbouwsubsidies 2016 wordt in de reserve Europese landbouw gestort (lasten verhoogd, € 61.000, nadelig).

5.1 beleidsdoel

Beleid voor wonen, vitaliteit woonomgeving en ruimtelijke ontwikkeling voeren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

5.1.1 operationeel doel

Wonen en vitaliteit woonomgeving van dorpen en steden stimuleren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 5.1.1	Wonen en vitaliteit woonomgeving van dorpen en steden stimuleren							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	917	1.004	0	1.004	0	1.092	1.085	1.080
Directe lasten	84	200	0	200	0	200	200	200
Overdrachten	562	6.700	265	6.965	4	8.850	3.900	3.900
Subtotaal Lasten	1.563	7.904	265	8.169	3	10.142	5.185	5.180
Baten	-742	0	-265	-265	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	821	7.904	0	7.904	0	10.142	5.185	5.180
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	245	-2.205	0	-2.205	0	0	0	0
Resultaat	1.066	5.699	0	5.699	0	10.142	5.185	5.180

Toelichting op het meerjarenoverzicht

5.1.2 operationeel doel

Ruimtelijke ontwikkeling vormgeven en uitvoeren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 5.1.2	Ruimtelijke ontwikkeling vormgeven en uitvoeren							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	5.233	5.238	0	5.238	0	5.331	5.285	5.242
Directe lasten	5.415	6.596	-595	6.001	-9	4.820	4.420	4.420
Kapitaallasten	7.515	0	0	0	0	0	0	0
Overdrachten	8.611	11.554	-690	10.864	-6	2.621	461	121
Subtotaal Lasten	26.775	23.388	-1.285	22.103	-5	12.772	10.166	9.783
Baten	-15.089	-7.360	-653	-8.013	9	-8.883	-8.883	-8.283
Saldo van lasten en baten	11.686	16.028	-1.938	14.090	-12	3.889	1.283	1.500
Storting reserves	500	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	-10.000	0	-10.000	0	-2.500	-340	0
Resultaat	12.186	6.028	-1.938	4.090	-32	1.389	943	1.500

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Eind 2017 is Crailo verkocht. De jaarlijkse beheerskosten voor Crailo worden daarom structureel afgeraamd (lasten verlaagd, € 550.000, voordelig).

Door de verkoop is het tevens niet meer nodig om een legionella-beheerplan voor Crailo uit te voeren. De hiervoor voorziene kosten van € 260.000 worden afgeraamd (lasten verlaagd, € 260.000, voordelig).

De betaling aan Schiphol Logistics Park (SLP) van de afgesproken bijdrage aan de infrastructuur van het bedrijventerrein vindt plaats op het moment van de eerste levering van het PNH-eigendom SLP-Zuid aan een nieuwe eigenaar; dit is voorzien in 2020 (lasten verlaagd, € 690.000, voordelig).

Enkele panden die aangekocht zijn in het kader van de uitbreiding van de N201 worden dit jaar verkocht. Hiervoor worden de bijkomende verkoopkosten eenmalig met € 150.000 verhoogd. Tevens zijn de bijkomende kosten voor de voorziene verkopen van overtollig PNH-eigendom structureel met € 100.000 verhoogd (lasten verhoogd, € 250.000, nadelig).

Baten

De jachthaventarieven zijn structureel verlaagd (inkomsten verlaagd, € 10.000, nadelig).

Door de verkoopopbrengsten van de panden aan de N201, Middenweg 1 en 6 worden de inkomsten bijgeraamd met € 375.000 (inkomsten verhoogd, € 375.000, voordelig).

Bij het opstellen van de begroting zijn in plaats van de pachtopbrengsten huuropbrengsten geraamd. Deze zijn bijgesteld hetgeen een neerwaartse bijstelling van de huuropbrengsten en een verhoging van de pachtopbrengsten betekent. Tevens wordt € 100.000 afgeraamd in verband met de verkopen die plaatsvinden (inkomsten verlaagd, € 100.000, nadelig).

De verkoopopbrengsten van de groene gronden BBL en PASO worden meerjarig aangepast waarbij de verkoopopbrengsten in 2018 worden verlaagd van € 3,5 miljoen naar € 3 miljoen. Daar staat tegenover dat de opbrengsten in latere jaren verhoogd worden (inkomsten verlaagd, € 500.000, nadelig).

5.3 beleidsdoel

Welvaart en welzijn bevorderen door duurzame, vernieuwende en ondernemende economie

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

5.3.1 operationeel doel

Bijdragen aan een aantrekkelijk en duurzaam ruimtelijk vestigingsklimaat

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
5.3.1.02 Toekomstbestendig maken van werklocaties	- Via de Uitvoeringsregeling HIRB is verbetering tot stand gebracht in kwaliteit en duurzaamheid van werklocaties. - Via ambassadeur beheer bedrijventerrein 10 partijen geadviseerd over het beheer van bedrijventerreinen.	- Via de Uitvoeringsregeling HIRB is verbetering tot stand gebracht in kwaliteit en duurzaamheid van werklocaties. - Via ambassadeur beheer bedrijventerreinen 10 partijen geadviseerd over het beheer van bedrijventerreinen.

Toelichting op te wijzigen instrument
- punt 2: de opdracht aan de ambassadeur beheer bedrijventerrein is stopgezet, aangezien de invulling van de functie niet de goede manier bleek te zijn; tot het tijdstip van stopzetting zijn er 4 partijen geadviseerd. Opdracht wordt nu opnieuw belegd bij twee nieuwe partijen.

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 5.3.1			Bijdragen aan een aantrekkelijk en duurzaam ruimtelijk vestigingsklimaat					
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	992	994	0	994	0	1.011	1.002	994
Directe lasten	17.404	3.661	7.697	11.358	210	3.386	3.036	3.036
Overdrachten	2.670	20.222	250	20.472	1	6.170	3.120	170
Subtotaal Lasten	21.066	24.877	7.947	32.824	32	10.567	7.158	4.200
Baten	-11.009	-6.108	-3.599	-9.707	59	-6.108	-6.108	-6.108
Saldo van lasten en baten	10.057	18.769	4.348	23.117	23	4.459	1.050	-1.908
Storting reserves	6.112	4.893	0	4.893	0	6.052	250	0
Onttrekking reserves	-1.285	-8.132	-250	-8.382	3	-3.750	-2.950	0
Resultaat	14.884	15.530	4.098	19.628	26	6.761	-1.650	-1.908

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

In 2017 is een nieuwe samenwerkingsovereenkomst voor het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord aangegaan waarbij eenmalige kosten voor 2018 (€ 250.000) in eerste instantie binnen de begroting van regionale economie opgevangen moeten worden. Het opvangen van dit bedrag valt samen met hogere dan wel onvoorziene uitgaven voor de onderwerpen Pallas en Distriport (resp. uitvoeren 2nd opinion en extra juridische kosten). Dat leidt tot de extra budgetaanvraag van € 100.000 voor 2018 voor beleidsonderzoek en monitoring (lasten verhoogd, € 100.000, nadelig).

Administratieve correctie op de 2e begrotingswijziging. De middelen voor onderdeel "2.3.3. fietsbeleid" van de voordracht zijn onder dit operationeel doel geplaatst, terwijl dit thuis hoort onder Mobiliteit OD 2.1.1 (lasten verlaagd, € 100.000, neutraal).

Lasten gedekt door specifieke baten

In samenwerking met de provincies Zuid-Holland en Utrecht wordt een onderzoek naar koopstromen uitgevoerd. De opdracht wordt aanbesteed door de provincie Noord-Holland (lasten verhoogd, € 197.000, nadelig). Zie ook bij baten.

Lasten gedekt door reserves

Voor de uitvoering van het programma water als economische drager wordt kasraming opgenomen voor de subsidie Buiten Uitvoeringsregeling aan Vaarnetwerk West-Friesland (lasten verhoogd, € 250.000, neutraal).

Baten

In samenwerking met de provincies Zuid-Holland en Utrecht wordt een onderzoek naar koopstromen uitgevoerd. De opdracht wordt aanbesteed door de provincie Noord-Holland. De provincies Zuid-Holland en Utrecht dragen op basis van inwonersaantallen bij (baten verhoogd, € 197.000, voordelig). Zie ook bij lasten.

Dividend PWN: De provincie ontvangt over haar aandelenkapitaal 9% bovenop het gewogen gemiddelde rendement op de in 2017 uitgegeven langlopende staatsleningen, met een maximumdividend van 15%.. Ons aandelenkapitaal bedraagt € 6.795.000,-. Het gemiddeld rendement op langlopende staatsleningen was in 2017 plusminus 0,584%. Dit leidt per saldo over 2017 tot een dividenduitkering van: €652.337. Dit is € 22.000 minder dan werd begroot (baten verhoogd, € 22.000, voordelig).

Lasten gedekt door reserves

De provincie Noord-Holland heeft samen met het Rijk de stichting Voorbereiding Pallas-reactor opgericht. Rijk en provincie (voordracht 2012-56) hebben elk een lening van maximaal € 40 miljoen beschikbaar gesteld om de eerste stappen te kunnen zetten voor realisatie van Pallas. Ultimo 2017 was de omvang van de uitstaande lening van € 15,3 miljoen (nominale storting inclusief bijgeboekte rente). In de jaarrekening 2017 is m.b.t. de verstrekte lening op basis van een risicoafweging een verliesvoorziening van € 15,3 miljoen opgenomen. In het voorjaar van 2018 is als onderdeel van de 2e tranche van lening € 7,5 miljoen beschikbaar gesteld. Hierdoor bedraagt op dit moment de uitstaande lening aan stichting Pallas € 22,8 miljoen. Gelet op de risicoafweging wordt in deze zomernota de verliesvoorziening met € 7,5 miljoen verhoogd (lasten verhoogd, € 7,5 miljoen, neutraal). De verhoging van de verliesvoorziening wordt door een onttrekking aan de algemene reserve gedekt, zie ook de toelichting onder OD 8.1.2. Bij het opstellen van de jaarrekening 2018 zal het risico op oninbaarheid van de lening en de omvang van de verliesvoorziening opnieuw worden gewogen.

Overige mutaties reserves

Er vindt een evenredige onttrekking aan de Reserve Water als Economische Drager plaats voor de subsidie Buiten Uitvoeringsregeling aan Vaarnetwerk West-Friesland (onttrekking verhoogd, € 250.000, neutraal).

5.3.2 operationeel doel

Bijdragen aan een sterk innovatieklimaat

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 5.3.2	Bijdragen aan een sterk innovatieklimaat							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	410	412	0	412	0	420	416	413
Directe lasten	450	6.580	137	6.717	2	6.480	3.780	1.500
Overdrachten	2.115	0	7.300	7.300	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	2.975	6.992	7.437	14.429	106	6.900	4.196	1.913
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	2.975	6.992	7.437	14.429	106	6.900	4.196	1.913
Storting reserves	6.596	322	290	612	90	3.129	100	0
Onttrekking reserves	-1.542	-7.776	-7.117	-14.893	92	-5.475	-2.445	0
Resultaat	8.030	-462	610	148	-132	4.554	1.851	1.913

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Bij de Kaderbrief 2019 is €500.000 voor de MIT regeling beschikbaar gesteld in het jaar 2018 (lasten verhoogd, € 500.000).

Lasten gedekt door reserves

Met de storting van fondsdeel 1 in het Innovatiefonds Noord-Holland BV zijn beheerslasten gemoeid (lasten verhoogd, € 137.000, neutraal).

Voor de uitvoering van projecten wordt een kasraming opgenomen uit de reserve Werkgelegenheid en Economie (lasten verhoogd, € 6,8 miljoen, neutraal):

- Uitvoeringsregeling MIT 2018 € 4,8 miljoen;
- Proof of concept € 1,2 miljoen;
- Investeringsgereed programma € 600.000;
- Versnellingsprogramma € 200.000..

Overige mutaties reserves

Er vindt een evenredige onttrekking aan de reserve Werkgelegenheid en Economie plaats voor de beheerslasten van de storting fondsdeel 1 in het Innovatiefonds Noord-Holland B.V. (onttrekking verhoogd, € 137.000, neutraal).

Er vindt een evenredige onttrekking aan de reserve Werkgelegenheid en Economie voor de UVR MIT, Proof of concept, het Investeringsgereed programma en het Versnelling programma, (onttrekking verhoogd, € 6,8 miljoen, neutraal).

In de Meicirculaire van het provinciefonds is opgenomen dat de provincie een bedrag van €290.000 ontvangt als decentralisatie uitkering MKB Innovatiestimulering Topsectoren. Dit bedrag wordt gestort in de reserve Werkgelegenheid en Economie (storting in de reserve verhoogd, € 290.000, neutraal).

De ruimte die aanwezig was binnen de reserve Werkgelegenheid en Economie wordt overgeheveld naar het apparaatskostenbudget en wordt benut voor de dekking van extra tijdelijke formatie voor de uitvoering van de uitvoeringsregeling MKB innovatiestimulering topsectoren (baten verhoogd, €180.000, neutraal).

5.3.3 operationeel doel

Bijdragen aan een veerkrachtige arbeidsmarkt

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 5.3.3 Bijdragen aan een veerkrachtige arbeidsmarkt

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	658	1.236	0	1.236	0	880	877	875
Directe lasten	353	82	100	182	122	500	0	0
Overdrachten	790	1.250	0	1.250	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	1.800	2.568	100	2.668	4	1.380	877	875
Baten	-48	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	1.752	2.568	100	2.668	4	1.380	877	875
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	1.752	2.568	100	2.668	4	1.380	877	875

Toelichting op het meerjarenoverzicht

5.3.4 operationeel doel

Bijdragen aan een sterke en duurzame agrosector

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 5.3.4 Bijdragen aan een sterke en duurzame agrosector

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	305	307	0	307	0	312	310	307
Directe lasten	185	2.983	105	3.088	4	998	698	698
Overdrachten	2.198	2.981	0	2.981	0	2.016	3.116	1.566
Subtotaal Lasten	2.688	6.271	105	6.376	2	3.326	4.124	2.571
Baten	-58	0	-61	-61	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	2.629	6.271	44	6.315	1	3.326	4.124	2.571
Storting reserves	500	1.500	61	1.561	4	250	250	0
Onttrekking reserves	-912	-2.350	0	-2.350	0	-1.900	-3.000	-1.450
Resultaat	2.217	5.421	105	5.526	2	1.676	1.374	1.121

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Conform de Decembercirculaire 2017 van het provinciefonds is een aantal decentralisatie uitkeringen (DU's) ontvangen, waaronder een bedrag van € 50.000 voor het programma Jong Leren Eten. Het bedrag is bedoeld voor netwerkactiviteiten. Dit geld is in 2017 niet meer tot besteding gekomen en vrijgevallen ten gunste van de algemene middelen. In 2018 worden de middelen alsnog voor het doel ingezet (hogere lasten, €50.000, nadelig).

De gederfde pachtopbrengsten uit gronden NNN zijn met € 110.000 toegenomen, hiervan wordt 50% doorbelast aan Landbouw (lasten verhoogd, € 55.000, nadelig). Zie ook programma 6 Groen.

Baten

Bijdrage van RVO aan de uitvoeringskosten voor technische bijstand POP3 Europese landbouwsubsidies 2016 ontvangen (baten verhoogd, € 61.000, voordelig).

Overige mutaties reserves

De bijdrage van RVO aan de uitvoeringskosten voor technische bijstand POP3 Europese landbouwsubsidies 2016 wordt in de reserve Europese landbouw gestort (lasten verhoogd, € 61.000, nadelig).

Programma 6 Groen

Maatschappelijk doel

Aantrekkelijk en toegankelijk groen voor de bewoners en bezoekers van de provincie, voor ecologie en economie.

Doelenboom

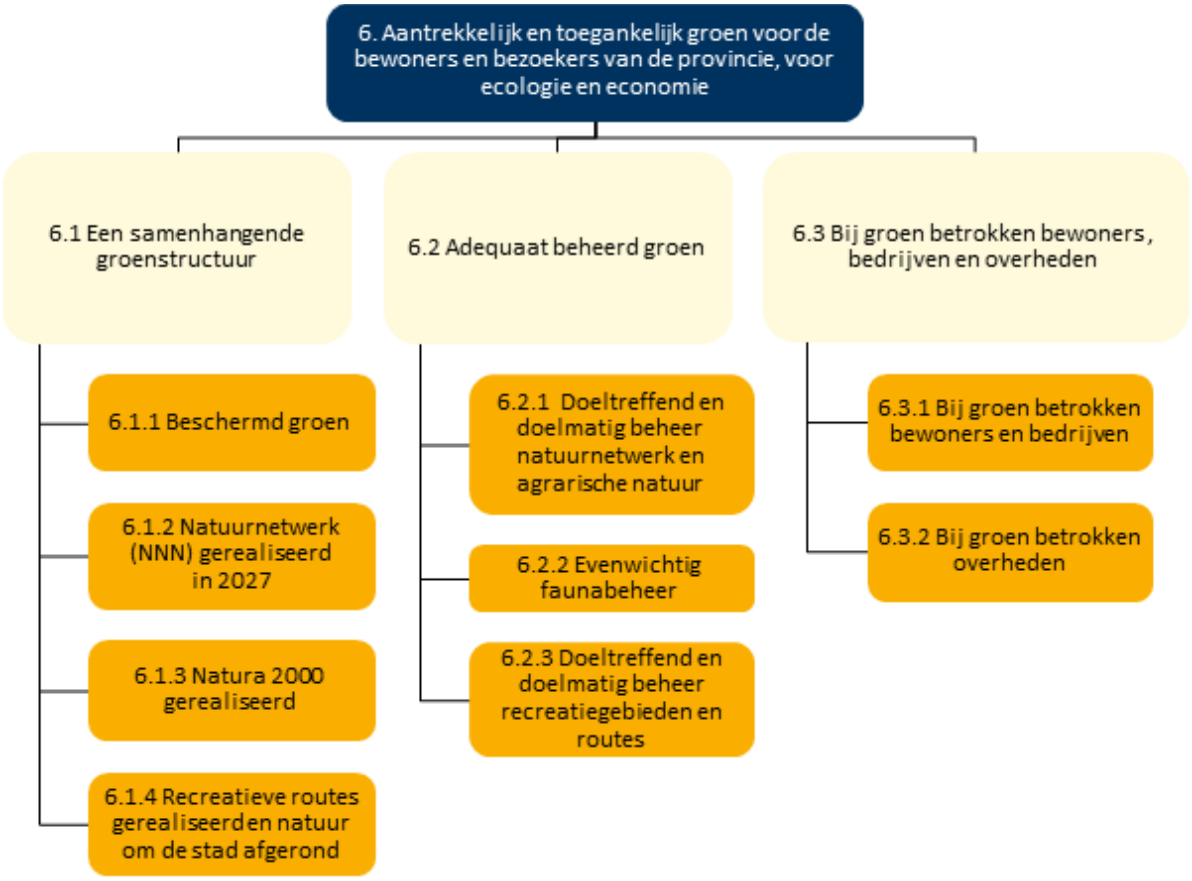

Leeswijzer

Met ingang van de begroting 2016 is als gevolg van de Motie 53/2014 ‘Natuur is Kapitaal’ het begrotingsprogramma Groen losgekoppeld van Programma Ruimte en als een apart programma met afwijkende lay-out in de begroting opgenomen. Vanaf de begroting 2019 is het de bedoeling dat alle programma’s weer dezelfde, gemoderniseerde, lay-out krijgen. Ook programma Groen zal dan worden aangepast aan deze nieuwe lay-out.

Bij de zomernota wordt op programma- en beleidsdoelniveau een toelichting gegeven op de voortgang van de budgetten. Tevens worden op beleidsdoelniveau ook de prestatie-indicatoren weergegeven indien deze worden gewijzigd ten opzichte van de begroting

Wat mag het kosten?

Budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 6 Groen	Rek. 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota 2018	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot2019	Begroot 2020	Begroot2021
Bedragen x € 1.000								
Lasten uit algemene middelen	47.600	45.437	17.703	63.139	39%	45.935	46.087	46.340
6.1 Een samenhangende groenstructuur	10.296	10.178	13.437	23.615	132%	11.247	11.160	11.176
6.2 Adequaat beheerd groen	35.426	30.580	4.871	35.451	16%	32.767	33.010	33.251
6.3 Bij groen betrokken bewoners en bedrijven en overheden	1.878	4.679	-605	4.074	-13%	1.922	1.918	1.914
Lasten gedekt uit reserves, details zie 6.1 en 6.2	18.301	33.287	5.455	38.742	16%	60.484	25.622	22.267

	Rek. 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota 2018	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot2019	Begroot 2020	Begroot2021
Totaal Lasten	65.901	78.723	23.157	101.881	29%	106.420	71.709	68.607
Totaal Baten	-5.837	-1.658	-3.756	-5.414	217%	-7.343	-1.558	-558
Saldo van baten en lasten	60.064	77.065	19.401	96.467	25%	99.077	70.151	68.049

Stortingen in reserves	Rek. 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota 2018	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot2019	Begroot 2020	Begroot2021
Reserve Groen	15.400	17.582	253	17.835	1%	29.837	21.802	22.772
Reserve Groene Uitweg	36.414	50	0	50	0%	0	0	0
Reserve Cofinanciering Waddenzee	911	911	0	911	0%	951	0	0
Reserve kapitaallasten groen	13.072	0	753	753	100%	0	0	0

Toelichting op de budgettabel

Baten

Voor de Samenwerkingsovereenkomst Laag Holland hebben de partners (onder andere de gemeenten en het waterschap) de afgelopen jaren hun bijdrage overgemaakt naar de provincie. Hiervan is € 180.140 nog niet uitgegeven en staat op de balans van de provincie. Dit bedrag zal ten behoeve van enkele projecten in Laag Holland weer toegevoegd worden aan de begroting (baten verhoogd, € 180.000, neutraal).

Tegenover de verplichtingen uit de ILG-periode (2007-2012) staat een balanspost vooruit ontvangen Rijksbijdrage ILG-middelen. Hierin zitten de baten voor de resterende FES-projecten (Fonds Economische Structuurversterking) die nog uitgevoerd moeten worden. Bij de zomernota 2018 wordt dit bedrag geactualiseerd (baten verlaagd, € 685.000, neutraal).

Bijdrage van de externe partijen die deelnemen in het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen voor diverse projecten (baten verhoogd, € 4 miljoen).

Stortingen in reserves

De storting in de reserve Groen uit de opbrengsten (bruto verkoopprijs minus boekwaarde) van de verkoop van BBL- en PASO-gronden wordt, op basis van recente ramingen, aangepast naar € 3 miljoen (in de begroting 2018 was een bedrag van € 3,5 miljoen opgenomen, storting in reserve Groen verlaagd met € 500.000).

In de laatste begrotingswijziging 2017 is op basis van een verkeerde aanname de storting in de reserve Kapitaallasten Groen voor de Natuurbrug Zeepoort verlaagd met € 683.000. Dit wordt nu gecorrigeerd (storting in de reserve Kapitaallasten Groen verhoogd € 683.000, neutraal). Daarnaast is op basis van een nieuwe prognose de uitgave voor natuurbrug Zeepoort naar beneden bijgesteld met € 500.000, waardoor er € 500.000 minder onttrokken wordt aan de reserve kapitaallasten Groen ter dekking van de kapitaallasten (storting in de reserve Groen verhoogd € 500.000, neutraal).

Hiernaast wordt er voor het project Faunapassage N231b een bedrag van € 70.000 vanuit de TWIN-H middelen in de reserve Kapitaallasten Groen gestort (storting in de reserve Kapitaallasten Groen verhoogd € 70.000, neutraal).

Baten en stortingen in reserves

De Balanspost FES (Groenfonds ILG Rijk) bevat middelen die in de ILG-periode (2007-2012) door het Rijk aan de provincie zijn overgemaakt voor specifieke bestedingsdoelen in het landelijk gebied. Met het Natuurakkoord (2011) is afgesproken dat deze middelen definitief aan de provincies worden gedecentraliseerd, zonder nadere voorwaarden of verantwoordingsverplichting. Inmiddels is duidelijk dat een deel van de middelen die was gelabeld t.b.v. specifieke projecten, niet langer nodig is voor deze projecten. Bij eerdere begrotingswijzigingen is daarom al € 7,3 miljoen niet-gelabelde middelen in de reserve Groen gestort. Uit het geactualiseerde balansdossier blijkt dat door het lager vaststellen van een aantal subsidies voor een aanvullend bedrag van € 253.000 geen verplichtingen (meer) zijn. Gelet op het oorspronkelijke doel waarvoor deze middelen door het Rijk aan de provincies zijn gedecentraliseerd, ligt storting in de reserve Groen opnieuw voor de hand. De reserve Groen dient nl. voor de realisatie van natuur-, recreatie- en waterprojecten in het landelijk gebied (baten verhoogd € 253.000, neutraal en storting in de reserve Groen verhoogd € 253.000, neutraal).

6.1beleidsdoel

Een samenhangende groenstructuur

Wat gaan we daarvoor doen?

Tabel Prestatie-indicatoren

Toelichting op de wijziging

Geen wijzigingen

Wat mag het kosten?

Meerjarenraming lasten (x 1.000 euro)

6.1 Een samenhangende groenstructuur	Rekening 2017	Begroting 2018	Mutaties zomernota 2018	Begroot 2018 na zomernota	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten uit algemene middelen	10.296	10.178	13.436	23.614	11.247	11.160
a. NB wet en Flora- en Fauna wet (handhaving, vergunningverlening)	0	0	0	0	0	0
b. Realisatie NNN	703	703	0	703	703	703
c. Onderzoek en advies groen	677	1.231	155	1.386	1.555	1.405
d. Beheerplannen N2000	90	0	0	0	0	0
k. Omgevingsdiensten Groen	3.264	3.571	0	3.571	4.039	4.099
l. Subsidies Regionale samenwerking	1.263	160	180	340	0	0
Wet Natuurbescherming	0	206	338	544	511	511
n. Oostelijke Vechtplassen	0	0	12.763	12.763	0	0
Apparaatskosten	4.304	4.307	0	4.307	4.439	4.442
Afrekeningsverschillen voorgaande boekjaren	-6	0	0	0	0	0
Lasten gedekt uit reserves en balansposten (BDU en vooruitontvangen bijdrage)	17.996	33.287	2.964	36.251	60.484	25.622
e. Reserve Groen	12.186	25.714	4.517	30.231	42.646	13.722
f. Reserve Groene Uitweg	1.796	3.015	0	3.015	7.033	10.525
g. BDU Groene Uitweg	0	0	0	0	0	0
h. Groenfonds ILG Rijk	3.278	1.050	-685	365	6.360	1.000
i. Reserve TWIN-H (compartiment groen)	736	2.251	218	2.469	3.200	0
j. Reserve UNA (compartiment groen)	-6	1.078	-1.048	30	1.048	0
m. Investeringen Groen	0	179	-38	141	197	375

(reserve. Kapitaallasten)

Natuurbrug Zandpoort	6	0	0	0	0	0

Toelichting op het meerjarenoverzicht lasten

c. Vanaf 2015 mag PWN de inkoop-btw over haar natuurbeheer niet meer op haar aangifte(n) in aftrek brengen. Zodoende vormt deze btw voortaan een kostenpost bij PWN. PWN kan deze btw via de z.g. transparantieregeling doorschuiven naar de provincie, die deze vervolgens declareert bij het btw-compensatiefonds. Teneinde de zaak financieel af te handelen, zal PWN eenzelfde bedrag (als de doorgeschoven btw) middels een factuur terugvragen van de provincie. De doorgeschoven btw vloeit in de algemene middelen van de provincie (lasten verhoogd, € 270.000, neutraal).

Conform de Kaderbrief 2017 (Regel AH) worden de gederfde pachtopbrengsten die voortvloeien uit de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland doorbelast aan de vakinhoudelijke begrotingsprogramma's. De gederfde pachtopbrengsten nemen toe van totaal € 230.000 naar € 340.000. Hiervan wordt 50% € 170.000 doorbelast aan Groen –en 50% aan Landbouw. Er stond al € 115.000 op de begroting in Programma Groen (lasten verhoogd, € 55.000, nadelig). Zie ook programma 5 Ruimte.

In het kader van motie 110 / 2e begrotingswijziging 2018 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor het startkapitaal MRA landschapsfonds in het kader van de voorbereidingskosten voor het kwaliteitsbeeld landschap. Een deel van deze middelen wordt ingezet in de vorm van extra apparaatskosten budget (lasten verlaagd, € 170.000, neutraal).

l. Voor de Samenwerkingsovereenkomst Laag Holland zal ten behoeve van enkele projecten in Laag Holland het bedrag uit de balans weer toegevoegd worden aan de begroting (lasten verhoogd, € 180.000, neutraal).

Wet natuurbescherming: de budgetten "Beheerplannen 2000" en "Flora- en Faunabeleid" zijn, mede i.v.m. de nieuwe Wet natuurbescherming die beide onderwerpen combineert, samengevoegd tot één budget. Hieruit zullen ook de kosten voor het PAS-bureau betaald worden. Het PAS-bureau (onderdeel van BIJ12) ondersteunt de provincies en drie ministeries bij de uitvoering van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Het gaat hierbij om zaken als gebruikersondersteuning (o.a. protocollen en draaiboeken), monitoring, rapportage, informatievoorziening (kennis), communicatie en onderzoek. Op basis van de verdeelsleutel 'Natuurtaken' is het Noord-Hollandse aandeel in de kosten voor het PAS-bureau in 2018 € 131.207, afgerond € 135.000. Omdat hiervoor nog geen structurele dekking beschikbaar was, zijn deze kosten de afgelopen jaren gedekt uit het subproduct 'Onderzoek en Advies Groen'. Dit is, gegeven het aantal opdrachten dat uit dit subproduct moet worden gedekt, niet langer haalbaar. Gezien het structurele karakter van onze bijdrage voor het PAS-bureau is raming van deze kosten binnen de begroting gewenst. Daarnaast is inmiddels uit de Begrotingswijziging 2018 van BIJ12 (AAC Vitaal Platteland 31-05-2018) gebleken dat de kosten voor ontwikkeling en beheer van AERIUS (het rekeninstrument voor stikstofdepositie) € 1,5 miljoen/jaar (landelijk) meer zijn dan in 2017. Dit getal komt voort uit een onafhankelijke audit uitgevoerd door het RIVM. Ook de programmakosten PAS-bureau zijn hoger dan in 2017: € 0,6 miljoen/jaar (landelijk). Totaal gaat het dus om extra kosten van € 2,1 miljoen/jaar, landelijk (indicatief). Op basis van de verdeelsleutel 'Natuurtaken' is het Noord-Hollandse aandeel € 169.050, afgerond € 170.000. Wij stellen voor om het budget te verhogen naar in totaal € 305.000 (lasten verhoogd, € 305.000, nadelig).

Administratieve correctie op de 1e begrotingswijziging 2018. Een deel van de middelen t.b.v. IPO programmabegroting 2018 wordt overgeheveld van programma 1 naar programma 6. De middelen voor PAS, € 33.000, naar OD 6.1, budget Wet Natuurbescherming (lasten verlaagd, € 33.000, neutraal).

e., f., g., i. en j. Betreft voornamelijk gewijzigde kasramingen voor in het concept Programma Natuurontwikkeling 2019-2023 opgenomen projecten (lasten uit de verschillende reserves verhoogd, € 3,7 miljoen, neutraal).

h. De raming is geactualiseerd voor betaalde subsidies en opdrachten in het kader van projecten die uit de ILG-gelden van het Rijk worden gefinancierd (lasten verlaagd, € 685.000, neutraal).

m. De kapitaallasten t.l.v. de reserve Dekking Kapitaallasten Groen worden met € 38.000 afgeraamd doordat de (in 25 jaar af te schrijven te activeren) projectkosten ten laste van deze

reserve in 2017 € 954.000 lager zijn dan geraamd. De lagere uitgaven worden veroorzaakt door de projecten Natuurpoort Zeepoort (de overdracht heeft nog niet plaatsgevonden door restwerkzaamheden) en Binnendoorvaartverbinding Naarden buiten de Vesting (later starten van de precontractuele fase door discussies over gebruik van de trekvaart). (onttrekkingen verlaagd, € 38.000, neutraal).

n. Vooruitlopend op de definitieve besluitvorming in de stuurgroep Oostelijke Vechtplassen en het overleg met de accountant, omtrent de wijze van financiële administratieve inrichting van het Programma Oostelijke Vechtplassen zijn voorlopig de provinciale middelen opgenomen in een Voorziening Oostelijke Vechtplassen. De storting is gebaseerd op de GS-nota 935022/990669 Vaststelling van het Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen, gecorrigeerd voor de reeds betaalde bedragen. Bij de laatste begrotingswijziging betrekken we op basis van de formele besluitvorming eventuele wijzigingen (lasten verhoogd, € 12,8 miljoen, neutraal).

6.2beleidsdoel

Adequaat beheerd groen

Wat gaan we daarvoor doen?

Tabel Prestatie-indicatoren

Toelichting op de wijziging

Geen wijzigingen

Wat mag het kosten?

Meerjarenraming lasten (x 1.000 euro)

6.2 Adequaat beheerd groen	Rekening 2017	Begroting 2018	Mutaties zomernota 2018	Begroot 2018 na zomernota	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten uit algemene middelen	35.426	30.580	4.871	35.451	32.767	33.010
a. Natuur- en landschapsbeheer	19.202	16.476	1.046	17.522	17.818	17.992
b. Landschapsbeheer Texel	0	0	0	0	0	0
c. Faunafonds	8.031	4.578	3.725	8.303	8.075	8.075
d. Flora en Faunabeleid	17	0	0	0	0	0
e. Recreatieschappen	7.439	6.888	100	6.988	6.074	6.149
f. Beheer NH pad	49	125	0	125	125	125
g. Subsidies beheer groene organisaties	2.917	1.850	0	1.850	0	0
h. N.V. Recreatie NH	0	0	0	0	0	0
Onderzoek en advies Landschap	0	0	0	0	0	0
Apparaatskosten	659	663	0	663	675	669
Afrekeningsverschillen voorgaande boekjaren	-2.888	0	0	0	0	0
Lasten gedekt uit reserves	305	0	2.491	2.491	0	0
i. Reserve cofinanciering Waddenfonds	305	0	2.491	2.491	0	0
Reserve Werkgelegenheid en Economie	0	0	0	0	0	0

Toelichting op het meerjarenoverzicht lasten

a. Voor de uitvoering van de SNL maakt de provincie gebruik van de uitvoeringsorganisatie RVO.nl. De kosten van RVO.nl vallen in twee categorieën en declaraties uiteen.

1. De behandeling van dossiers voor alle provincies gezamenlijk, waarover in IPO-verband afspraken zijn gemaakt en waarvan onze provincie een evenredig deel betaalt: € 1,2 miljoen (7,8% van € 15.161.298). Voor een deel van deze kosten wordt overigens door het Rijk een bijdrage gestort in het Provinciefonds (voor ons ongeveer € 1 miljoen).

2. De behandeling van dossiers specifiek voor Noord-Holland (natuurbeheer, functieverandering), waarover een directe afspraak tussen ons en RVO.nl is gemaakt: € 39.816, afgerond € 40.000. (lasten verhoogd € 1,2 miljoen, nadelig).

In de Septembercirculaire 2017 is het bedrag, dat we bij de Meicirculaire 2017 via het provinciefonds ontvangen hadden, verlaagd. Hierbij is de volgende toelichting gegeven: "In de Meicirculaire 2017 zijn provincies geïnformeerd over de verdeling van de middelen ten behoeve van de uitvoering van agrarisch natuurbeheer (€ 8,9 miljoen structureel) en van natuurbeheer door de kleine natuurbeheerders (<75 ha; € 0,6 miljoen structureel). De verdeling is ten onrechte gebaseerd op de (eenmalige) kosten van de transitie naar een collectief stelsel. De verdeling dient plaats te vinden conform het advies van de commissie-Jansen, namelijk op basis van de verwachte opgaven per provincie." (lasten verlaagd, € 192.000, voordelig).

In oktober 2016 is de uitvoering van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (onderdeel Natuurbeheer, SVNL-N) overgegaan van RVO.nl naar de provincie. Dit leidt tot korte lijnen en een efficiëntere afhandeling, maar als gevolg van de overgang is tijdelijk extra capaciteit nodig om enkele knelpunten op te lossen. Daarom het voorstel om de incidentele extra inzet te verlengen voor de periode van 01-01-2018 t/m 31-08-2018. De hiermee gepaard gaande extra kosten bedragen € 54.000 (lasten verhoogd, € 54.000, nadelig). Dit bedrag zal budgetneutraal toegevoegd worden aan het apparaatskostenbudget (lasten verlaagd, € 54.000, neutraal).

Administratieve correctie op de 1e begrotingswijziging 2018. Een deel van de middelen t.b.v. IPO programmabegroting 2018 overhevelen van programma 1 naar programma 6. De middelen voor vitaal platteland natuurbeheer en ontwikkeling natuurgebieden, € 15.000, naar OD 6.2. (lasten verhoogd, € 15.000, neutraal).

c. Bij de Kaderbrief 2019 (paragraaf 5.2, regel Q) is rekening gehouden met een verhoging van het bedrag voor uit te keren tegemoetkomingen in faunaschade (lasten verhoogd, € 3,7 miljoen, nadelig).

e. Bij de Kaderbrief 2019 (paragraaf 5.2, regel P) is rekening gehouden met een verhoging van onze deelnemersbijdrage aan de recreatieschappen (lasten verhoogd, € 100.000, nadelig).

i. De uitgavenraming wordt aangepast. Om alle subsidieaanvragen in 2018 te kunnen verstrekken, is een budget van € 2,2 miljoen nodig. Hiernaast gaan we nog € 250.000 uitgeven aan voorbereidingskosten van het Investeringsprogramma Waddengebied (lasten verhoogd, € 2,5 miljoen, neutraal).

6.3beleidsdoel

Bij groen betrokken bewoners, bedrijven en overheden

Wat gaan we daarvoor doen?

Tabel Prestatie-indicatoren

Toelichting op de wijziging

Geen wijzigingen

Wat mag het kosten?

Meerjarenraming lasten (x 1.000 euro)

6.3 Bij groen betrokken bewoners en bedrijven	Rekening 2017	Begroting 2018	Mutaties zomernota 2018	Begroot 2018 na zomernota	Begroting 2019	Begroting 2020
Lasten uit algemene middelen	1.878	4.679	-605	4.074	1.922	1.918
a. Programma Betrekken bij Groen	722	608	0	608	608	608
b. Bijdrage regionale samenwerking	357	560	0	560	380	380
d. Deelname Nationale parken	268	258	0	258	258	258
e. Groen Kapitaal	164	555	0	555	200	200
f. Natuurinclusieve landbouw	0	2.230	-605	1.625	0	0
Apparaatskosten	468	468	0	468	476	472
Afrekeningsverschillen voorgaande boekjaren	-102	0	0	0	0	0

Toelichting op het meerjarenoverzicht lasten

f. Van de bij motie 110 / 2e begrotingswijziging 2018 beschikbaar gestelde middelen voor Natuurinclusieve landbouw en Bodemdaling Veenweidegebieden is € 375.000 bestemd voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Dit bedrag dient te worden gestort in de reserve Kapitaallasten vaarwegen (zie ook OD 2.3.3). Hiernaast zal € 230.000 van de middelen voor Bodemdaling Veenweidegebieden worden ingezet in de vorm van extra apparaatskosten budget (lasten verlaagd, € 605.000, neutraal).

Programma 7 Cultuur en Welzijn

Maatschappelijk doel

De kwaliteit en identiteit van de leefomgeving behouden en versterken door het inzetten van cultuur en erfgoed.

Doelenboom

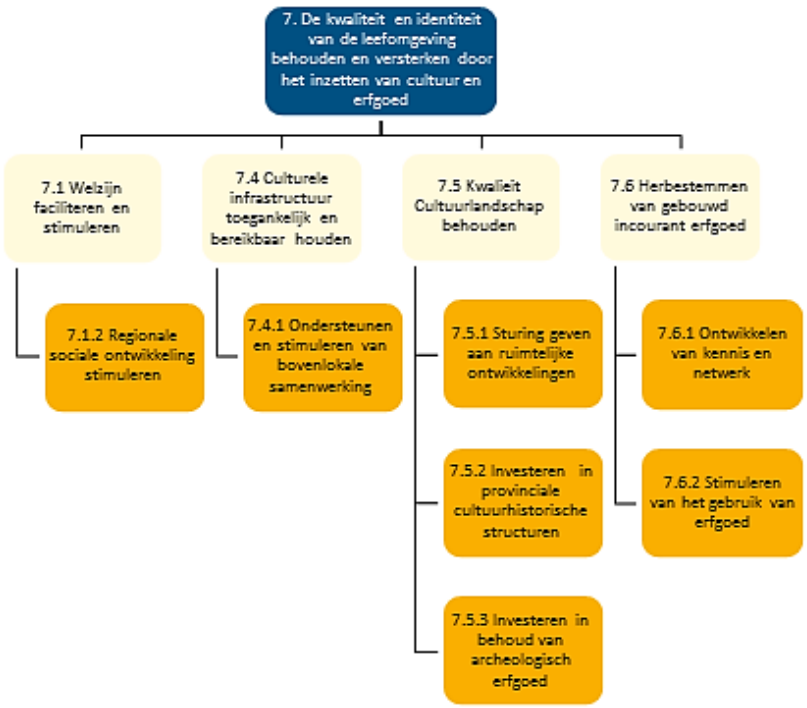

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Programma 7	Cultuur en Welzijn							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Kapitaallasten	279	279	0	279	0	279	279	279
Overdrachten	3.960	18.841	-98	18.743	-1	9.263	8.983	8.733
Apparaatskosten	1.573	1.714	0	1.714	0	1.860	1.848	1.839
Directe lasten	1.680	3.198	-429	2.769	-13	1.606	1.606	1.606
Subtotaal Lasten	7.492	24.032	-527	23.505	-2	13.008	12.716	12.457
Baten	-35	-30	0	-30	0	-30	-30	-30
Saldo van baten en lasten	7.457	24.002	-527	23.475	-2	12.978	12.686	12.427
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	7.457	24.002	-527	23.475	-2	12.978	12.686	12.427

Toelichting op de budgettabel

Lasten gedekt door algemene middelen

Een deel van de middelen uit het Coalitieakkoord 2015-2019 voor onderwaterarcheologie wordt vooruitgeschoven in de tijd voor wetenschappelijk onderzoek, conservering, restauratie en museale presentatie van de collectie vondsten Palmhoutwrak (lasten verlaagd, € 436.000, voordelig):

- De basisrapportage van het wetenschappelijk onderzoek naar de vondsten wordt verwacht in 2019. Dit komt doordat de collectie zo omvangrijk en divers is. Hiervoor wordt € 15.000 doorgeschoven naar 2020 en € 15.000 naar 2021;
- Voor conservering en restauratie wordt € 16.000 doorgeschoven naar 2019, € 15.000 naar 2020 en € 15.000 naar 2021;
- In 2022 wordt een bijdrage van circa € 360.000 aan beheers- en behoudsaspecten van de permanente tentoonstelling in Kaap Skil verwacht.

De kosten voor beheer en onderhoud van het Huis van Hilde worden op basis van de uitvoeringsovereenkomsten met de leveranciers met 2,5% geïndexeerd (lasten verhoogd, € 7.000, nadelig).

Lasten gedekt door reserves

OD 7.5.1 Voor de subsidie buiten uitvoeringsregeling aan Fort Zuidwijkermeer is een kasraming opgenomen (lasten verhoogd uit Reserve EXIN-H, € 302.000, neutraal).

OD 7.5.1. Administratieve correctie uitgevoerd van een dubbel opgevoerde UI-post uit 2017 (lasten verlaagd, € 400.000, voordelig).

Overige mutaties

7.1 beleidsdoel

Welzijn faciliteren en stimuleren

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

7.1.2 operationeel doel

Regionale sociale ontwikkeling stimuleren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.1.2 Regionale sociale ontwikkeling stimuleren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	265	351	0	351	0	430	429	429
Overdrachten	-20	2.292	0	2.292	0	180	0	0
Subtotaal Lasten	245	2.643	0	2.643	0	610	429	429
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	245	2.643	0	2.643	0	610	429	429
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	245	2.643	0	2.643	0	610	429	429

Toelichting op het meerjarenoverzicht

7.4 beleidsdoel

Culturele infrastructuur toegankelijk en bereikbaar houden

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

7.4.1 operationeel doel

Ondersteunen en stimuleren van bovenlokale samenwerking

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Instrumenten	Output begroot	Output bijgesteld
7.4.1.01 Uitvoeren van het programma Culturele Infrastructuur	- Subsidie verstrekt aan Probiblio voor ondersteuning provinciaal netwerk (basis) bibliotheken. - Subsidie verstrekt aan Plein C voor coördinatie uitvoeren van programma Cultuureducatie met Kwaliteit. - Uitvoering gegeven aan de Actie-agenda Cultuurimpuls MRA. - Netwerkbijeenkomst voor bestuurders tijdens de UIT-markt georganiseerd.	- Subsidie verstrekt aan Probiblio voor ondersteuning provinciaal netwerk (basis) bibliotheken. - Subsidie verstrekt aan Plein C voor coördinatie uitvoeren van programma Cultuureducatie met kwaliteit. - Uitvoering gegeven aan de Actie-agenda Cultuurimpuls MRA. - Netwerkbijeenkomst voor bestuurders tijdens het evenement "Toekomst van Toen" georganiseerd.
Toelichting op te wijzigen instrument - punt 4: de netwerkbijeenkomst wordt niet tijdens de UIT-markt georganiseerd, maar tijdens het evenement "Toekomst van Toen".		

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.4.1 Ondersteunen en stimuleren van bovenlokale samenwerking

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	169	169	0	169	0	172	170	169
Directe lasten	52	100	0	100	0	0	0	0
Overdrachten	2.672	2.747	0	2.747	0	2.840	2.740	2.490
Subtotaal Lasten	2.894	3.016	0	3.016	0	3.012	2.910	2.659
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	2.894	3.016	0	3.016	0	3.012	2.910	2.659
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	2.894	3.016	0	3.016	0	3.012	2.910	2.659

Toelichting op het meerjarenoverzicht

7.5 beleidsdoel

Kwaliteit Cultuurlandschap behouden

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

7.5.1 operationeel doel

Sturing geven aan ruimtelijke ontwikkelingen

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.5.1 Sturing geven aan ruimtelijke ontwikkelingen

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	419	437	0	437	0	461	458	455
Directe lasten	97	1.088	0	1.088	0	100	100	100
Overdrachten	643	13.117	-98	13.019	-1	5.703	5.703	5.703
Subtotaal Lasten	1.159	14.642	-98	14.544	-1	6.264	6.261	6.258
Baten	-5	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	1.154	14.642	-98	14.544	-1	6.264	6.261	6.258
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	1.154	14.642	-98	14.544	-1	6.264	6.261	6.258

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Lasten gedekt door specifieke baten

Lasten gedekt door reserves

Voor de subsidie buiten uitvoeringsregeling aan Fort Zuidwijkermeer is een kasraming opgenomen (lasten verhoogd uit Reserve EXIN-H, € 302.000, neutraal).

Administratieve correctie uitgevoerd van een dubbel opgevoerde UI-post uit 2017 (lasten verlaagd, € 400.000, voordelig).

Overige mutaties

7.5.2 operationeel doel

Investeren in provinciale cultuurhistorische structuren

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.5.2 Investeren in provinciale cultuurhistorische structuren

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	45	51	0	51	0	55	54	54
Directe lasten	313	399	0	399	0	432	432	432
Overdrachten	573	435	0	435	0	290	440	440
Subtotaal Lasten	932	885	0	885	0	777	926	926
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	932	885	0	885	0	777	926	926
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	932	885	0	885	0	777	926	926

Toelichting op het meerjarenoverzicht

7.5.3 operationeel doel

Investeren in behoud van archeologisch erfgoed

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.5.3	Investeren in behoud van archeologisch erfgoed							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	470	502	0	502	0	534	531	528
Directe lasten	1.161	1.226	-429	797	-35	689	689	689
Kapitaallasten	279	279	0	279	0	279	279	279
Overdrachten	0	150	0	150	0	150	0	0
Subtotaal Lasten	1.910	2.157	-429	1.728	-20	1.652	1.499	1.496
Baten	-30	-30	0	-30	0	-30	-30	-30
Saldo van lasten en baten	1.880	2.127	-429	1.698	-20	1.622	1.469	1.466
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	1.880	2.127	-429	1.698	-20	1.622	1.469	1.466

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Een deel van de middelen uit het Coalitieakkoord 2015-2019 voor onderwaterarcheologie wordt vooruitgeschoven in de tijd voor wetenschappelijk onderzoek, conservering en restauratie en museale presentatie van de collectie vondsten Palmhoutwrak (lasten verlaagd, € 436.000, voordelig):

- De basisrapportage van het wetenschappelijk onderzoek naar de vondsten wordt verwacht in 2019. Dit komt doordat de collectie zo omvangrijk en divers is. Hiervoor wordt € 15.000 doorgeschoven naar 2020 en € 15.000 naar 2021;
- Voor conservering en restauratie wordt € 16.000 doorgeschoven naar 2019, € 15.000 naar 2020 en € 15.000 naar 2021;
- In 2022 wordt een bijdrage van circa € 360.000 aan beheers- en behoudsaspecten van de permanente tentoonstelling in Kaap Skil verwacht.

De kosten voor beheer en onderhoud van het Huis van Hilde worden op basis van de uitvoeringsovereenkomsten met de leveranciers met 2,5% geïndexeerd (lasten verhoogd, € 7.000, nadelig).

7.6 beleidsdoel

Herbestemmen van gebouwd incourant erfgoed

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

7.6.1 operationeel doel

Ontwikkelen van kennis en netwerk

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.6.1 Ontwikkelen van kennis en netwerk

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Directe lasten	5	235	0	235	0	235	235	235
Subtotaal Lasten	5	235	0	235	0	235	235	235
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	5	235	0	235	0	235	235	235
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	5	235	0	235	0	235	235	235

Toelichting op het meerjarenoverzicht

7.6.2 operationeel doel

Stimuleren van het gebruik van erfgoed

Tabel Instrumenten - Bijstelling output

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 7.6.2 Stimuleren van het gebruik van erfgoed

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	205	204	0	204	0	208	206	204
Directe lasten	51	150	0	150	0	150	150	150
Overdrachten	91	100	0	100	0	100	100	100
Subtotaal Lasten	347	454	0	454	0	458	456	454
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	347	454	0	454	0	458	456	454
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	347	454	0	454	0	458	456	454

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Programma 8 Financiën

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Overdrachten	-17.564	13	-800	-787	-6.154	13	13	13
Apparaatskosten	57.595	58.214	2.415	60.629	4	57.201	56.496	56.327
Directe lasten	-733	7.783	-2.372	5.411	-30	11.000	14.064	17.653
Kapitaallasten	407	448	0	448	0	448	448	448
Subtotaal Lasten	39.704	66.458	-757	65.701	-1	68.662	71.021	74.441
Baten	-415.508	-398.258	-17.804	-416.062	4	-401.410	-403.929	-404.669
Saldo van baten en lasten	-375.804	-331.800	-18.561	-350.361	6	-332.748	-332.908	-330.228
Storting reserves	61.327	18.450	34.310	52.759	186	14.416	10.500	7.102
Onttrekking reserves	-197.977	-129.500	-32.850	-162.350	25	-45.567	-12.730	-12.216
Resultaat	-512.454	-442.850	-17.101	-459.952	4	-363.898	-335.139	-335.342

Toelichting op de budgettabel

Lasten gedekt door algemene middelen

OD 8.1.1 Bij de Kaderbrief 2019 is de stelpost voor opvangen van macro-economische tegenvallers vrijgevallen (lasten verlaagd, € 8.390.000, voordelig).

OD 8.1.1 Bij de Kaderbrief 2019 is de Stelpost prijsstijgingen opgehoogd met € 3.357.000. Voor het herberekenen van de stelpost zijn de volgende begrotingsposten meegenomen: de budgetten voor onderhoud aan infrastructuur, de apparaatskosten en de budgetten voor omgevingsdiensten, RUD's en omgevingsdiensten (lasten verhoogd, € 3.357.000, nadelig).

OD 8.1.1: Met het Presidium is afgesproken om de communicatie-ondersteuning voor de Statengriffie uit te breiden met 0,39 fte (lasten verhoogd, € 33.000, nadelig).

OD 8.1.1: Met het Presidium is afgesproken dat de formatie van de Statengriffie met 0,5 fte wordt uitgebreid (lasten verhoogd, 32.000, nadelig).

OD 8.1.1 Voor vergoeding van planschade door de aanwijzing van polder De Ronde Hoep tot calamiteitenberging wordt een storting gedaan in de voorziening financiële risico's (lasten verhoogd, € 2,7 miljoen). Polder De Ronde Hoep is aangewezen als calamiteitenberging bij te veel water. In een bestuursconvenant in 2009 hebben de provincie, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en de gemeente Ouder-Amstel afgesproken dat eventuele planschade door het waterschap en de provincie zullen worden vergoed. De € 2,7 miljoen is het provinciale aandeel van de maximaal geraamde planschade van € 5,4 miljoen.

OD 8.2.1 Om de effecten van digitalisering te stroomlijnen is een Informatieagenda opgesteld. De Informatieagenda omvat zowel de investeringen in ICT en techniek, maar ook in mensen, organisatie en processen. Voor de Informatieagenda zijn structureel extra middelen nodig (meer uitgaven, € 2,25 miljoen, nadeel).

Overige mutaties reserves

OD 8.1.2: Aan medewerkers die uit dienst gingen en aan nabestaanden van overleden medewerkers zijn in 2017 salarisbetalingen gedaan waarin het talentbudget zat. Daardoor kunnen de in de reserve GO gereserveerde bedragen voor talentbudget voor deze medewerkers vrijvallen (minder uitgaven, € 76.000, voordelig).

OD 8.1.2 Bij de Kaderbrief 2019 is rekening gehouden met een jaarrekeningresultaat 2017 van € 10,13 miljoen. Deze middelen zijn meegenomen ter dekking van de aangeleverde voorstellen en zijn onttrokken aan de Algemene reserve (onttrekking aan de Algemene reserve, € 10,13 miljoen, voordelig)

OD 8.1.2 Bij de Kaderbrief 2019 is een deel van het voordelige Kaderbrief resultaat gestort in de Algemene reserve om het Kaderbrief tekort in 2019 te dekken (storting in de Algemene reserve verhoogd, € 14.034.000, nadelig)

Baten

OD 8.1.1 Op basis van de Maartcirculaire 2018 is bij de Kaderbrief 2019 de uitkering van het provinciefonds met € 5.095.000 opgehoogd. Door de verbreding van de normeringssystematiek, oplopende ramingen voor loon-, prijs- en volumeontwikkelingen en door de intensiveringen van het Rijk is extra accres voor provincies beschikbaar gekomen (baten verhoogd, € 5.095.000, voordelig).

OD 8.1.1 Bij de Kaderbrief 2019 is op basis van de gewichtsuitdraai van de Belastingdienst de raming van de opcenten verhoogd met € 4.757.000 (baten verhoogd, € 4.757.000, voordelig).

OD 8.1.1: De provincie Noord-Holland ontvangt opbrengsten voor gedetacheerde medewerkers (meer baten, € 1.240.000, neutraal).

OD 8.1.1: Het dividend van BNG wordt met € 1.244.000 opgehoogd. Het huidige niveau van de leverage ratio is aanleiding voor BNG bank om het dividend te verhogen over 2017. Er is 37,5 % (2016: 25 %) van de beschikbare winst na belasting uitgekeerd. Dit komt neer op een dividendbedrag van € 141 miljoen (2016: € 91 miljoen). In 2018 zal naar verwachting zekerheid verkregen worden over de invoering van de leverage ratio, waarna BNG bank haar kapitalisatie- en dividendbeleid wil evalueren (baten verhoogd, € 1.244.000, voordelig).

OD 8.1.1. De geraamde opbrengsten van de parkeergarage Dreef worden neerwaarts bijgesteld (inkomsten verlaagd, € 89.000, nadelig).

OD 8.1.1. De huurinkomsten zijn verhoogd door het verhuren van de 1e werketage en een gedeelte van de winkelplint aan Elan wonen (inkomsten verhoogd, € 85.000, voordelig).

OD 8.1.1. De doorbelaste servicekosten zijn verhoogd door het verhuren van de 1e werketage en een gedeelte van de winkelplint aan Elan wonen (inkomsten verhoogd, € 122.000, voordelig).

OD 8.1.1 De algemene uitkering van het provinciefonds wordt op basis van de Meicirculaire met € 93.000 opgehoogd. Dit wordt veroorzaakt door een iets hoger accres vergeleken met de Maartcirculaire (baten verhoogd, € 93.000, voordelig).

OD 8.1.1 De eindafrekening van het provinciefonds over 2017 heeft plaatsgevonden. Dit zorgt voor een lagere uitkering van € 1.020.000 in 2018 (baten verlaagd, € 1.020.000, nadelig).

Onttrekkingen reserves

OD 8.1.2. De provincie Noord-Holland heeft samen met het Rijk de stichting Voorbereiding Pallas-reactor opgericht. Rijk en provincie (voordracht 2012-56) hebben elk een lening van maximaal € 40 miljoen beschikbaar gesteld om de eerste stappen te kunnen zetten voor realisatie van Pallas. Ultimo 2017 was de omvang van de uitstaande lening van € 15,3 miljoen (nominale storting inclusief bijgeboekte rente). In de jaarrekening 2017 is m.b.t. de verstrekte lening op basis van een risicoafweging een verliesvoorziening van € 15,3 miljoen opgenomen. In het voorjaar van 2018 is als onderdeel van de 2e tranche van lening € 7,5 miljoen beschikbaar gesteld. Hierdoor bedraagt op dit moment de uitstaande lening aan stichting Pallas € 22,8 miljoen. Gelet op de risicoafweging wordt in deze zomernota de verliesvoorziening met € 7,5 miljoen verhoogd (zie ook de toelichting onder OD 5.3.1) De verhoging van de verliesvoorziening wordt door een onttrekking aan de algemene reserve gedekt (onttrekkingen verhoogd, € 7,5 miljoen, neutraal). Bij het opstellen van de jaarrekening 2018 zal het risico op oninbaarheid van de lening en de omvang van de verliesvoorziening opnieuw worden gewogen.

8.1 beleidsdoel

Algemene dekkingsmiddelen verzorgen

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

8.1.1 operationeel doel

Algemene dekkingsmiddelen provincie

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 8.1.1	Algemene dekkingsmiddelen provincie							
Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	4.138	2.518	2.415	4.933	96	1.981	1.979	1.979
Directe lasten	-733	7.783	-2.372	5.411	-30	11.000	14.064	17.653
Kapitaallasten	407	448	0	448	0	448	448	448
Overdrachten	-17.571	13	-800	-787	-6.154	13	13	13
Subtotaal Lasten	-13.760	10.763	-757	10.006	-7	13.442	16.504	20.093
Baten	-415.508	-398.258	-17.804	-416.062	4	-401.499	-404.018	-404.758
Saldo van lasten en baten	-429.268	-387.495	-18.561	-406.056	5	-388.057	-387.514	-384.665
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	-429.268	-387.495	-18.561	-406.056	5	-388.057	-387.514	-384.665

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Bij de Kaderbrief 2019 is de stelpost voor opvangen van macro-economische tegenvallers vrijgevallen (lasten verlaagd, € 8.390.000, voordelig).

Bij de Kaderbrief 2019 is de Stelpost prijsstijgingen opgehoogd met € 3.357.000. Voor het herberekenen van de stelpost zijn de volgende begrotingsposten meegenomen: de budgetten voor onderhoud aan infrastructuur, de apparaatskosten en de budgetten voor omgevingsdiensten, RUD's en omgevingsdiensten (lasten verhoogd, € 3.357.000, nadelig).

Met het Presidium is afgesproken om de communicatie-ondersteuning voor de Statengriffie uit te breiden met 0,39 fte (lasten verhoogd, € 33.000, nadelig).

Met het Presidium is afgesproken dat de formatie van de Statengriffie met 0,5 fte wordt uitgebreid (lasten verhoogd, € 32.000, nadelig).

Voor de vervanging van gedetacheerde medewerkers worden inhuurkosten gemaakt (lasten verhoogd, € 1.240.000, neutraal).

Voor de uitvoering van de regeling SVNL Natuurbeheer wordt tijdelijk extra capaciteit ingezet (lasten verhoogd, € 54.000, neutraal).

Voor de uitvoering van de MIT-regeling wordt tijdelijk extra capaciteit ingezet (lasten verhoogd, € 180.000, neutraal).

Bij de uitwerking van de voorstellen die in motie 110 zijn opgenomen, is ook de inzet van capaciteit geraamd voor de uitvoering van deze voorstellen. Bij de 2e begrotingswijziging is dit door PS geaccordeerd. Deze inzet zal gepleegd worden vanuit de apparaatskosten. Het geraamde budget wordt overgeheveld van programmabudgetten naar het apparaatskostenbudget (lasten verhoogd, € 680.000, neutraal).

Voor vergoeding van planschade door de aanwijzing van polder De Ronde Hoep tot calamiteitenberging wordt een storting gedaan in de voorziening financiële risico's (lasten verhoogd, € 2,7 miljoen). Polder De Ronde Hoep is aangewezen als calamiteitenberging bij te veel water. In een bestuursconvenant in 2009 hebben de provincie, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en de gemeente Ouder-Amstel afgesproken dat eventuele planschade door het waterschap en de provincie zullen worden vergoed. De € 2,7 miljoen is de helft van de maximaal geraamde planschade van € 5,4 miljoen.

Lasten gedekt door specifieke baten

OD 8.1.1. De opbrengsten van de parkeergarage Dreef worden lager geraamd (inkomsten verlaagd, € 89.000, nadelig).

OD 8.1.1. De huurinkomsten zijn verhoogd door het verhuren van de 1e werketage en een gedeelte van de winkelplint aan Elan wonen (inkomsten verhoogd, € 85.000, voordelig).

OD 8.1.1. De huurinkomsten en de doorbelaste servicekosten zijn verhoogd door het verhuren van de 1e werketage en een gedeelte van de winkelplint aan Elan wonen (inkomsten verhoogd, € 122.000, voordelig).

Baten

Op basis van de Maartcirculaire 2018 is bij de Kaderbrief 2019 de uitkering van het provinciefonds met € 5.095.000 opgehoogd. Door de verbreding van de normeringssystematiek, oplopende ramingen voor loon-, prijs- en volumeontwikkelingen en door de intensiveringen van het Rijk is extra accres voor provincies beschikbaar gekomen (baten verhoogd, € 5.095.000, voordelig).

De algemene uitkering van het provinciefonds wordt op basis van de Meicirculaire met € 93.000 opgehoogd. Dit wordt veroorzaakt door een iets hoger accres vergeleken met de Maartcirculaire (baten verhoogd, € 93.000, voordelig). Op basis van de Meicirculaire ziet de opbouw van het provinciefonds er als volgt uit:

Omschrijving	Bedrag in € 1.000
Algemene uitkering	187.615
DU Monumentenzorg	4.718
DU Bodemsanering	5.412
DU Beter benutten	2.975
DU MKB Innovatiestimulering Topsectoren	290
DU Zoetwatermaatregelen	49
DU Projecten verkeer en vervoer	308
DU Programma IOV	646
Totale uitkering Provinciefonds	202.013

De eindafrekening van het provinciefonds over 2017 heeft plaatsgevonden. Dit zorgt voor een lagere uitkering van € 1.020.000 in 2018 (baten verlaagd, € 1.020.000, nadelig).

De door verkoop gerealiseerde restwaarde van oude ICT-apparatuur wordt in de reserve vervanging ICT gestort (baten verhoogd, € 75.000, neutraal).

Storting reserves

Bij deze zomernota wordt het voordelige resultaat van € 8,5 miljoen gestort in de Algemene reserve om in te zetten in de jaarschijf 2019 en verder van de komende begroting (storting in de Algemene reserve verhoogd, € 8,5 miljoen nadelig)

8.1.2 operationeel doel

Programma overkoepelende reserves

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	0	0	0	0	0	0	0	0
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Storting reserves	61.327	18.450	34.310	52.759	186	14.416	10.500	7.102
Onttrekking reserves	-197.977	-129.500	-32.850	-162.350	25	-45.567	-12.730	-12.216
Resultaat	-136.650	-111.051	1.460	-109.591	-1	-31.150	-2.231	-5.114

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Subsidieverantwoording projecten HIRB tender 2010, heeft geleid tot terugstorting van middelen door de gemeenten Alkmaar, Amsterdam en Enkhuizen. Het bedrag valt vrij uit de Reserve AP-2010 en wordt vervolgens gestort in de algemene reserve (hogere lasten, € 239.000, nadelig).

Lasten gedekt door reserves

Voor de subsidie buiten uitvoeringsregeling aan Fort Zuidwijkermeer is een kasraming opgenomen (onttrekking verhoogd uit Reserve EXIN-H, € 302.000, neutraal).

Administratieve correctie van de 2e begrotingswijziging leidt tot een storting in de reserve Monumenten, Kranenburgfonds (hogere storting, € 2,2 miljoen, neutraal)

In 2018 wordt er vanuit de reserve EXIN-H voor € 40.000 aan budget overgeheveld. In 2017 is van het restantbudget € 400.000 overgeheveld voor het project Alkmaar Nieuwe Schermerweg en € 360.000 overgeheveld vanuit de reserve EXIN-H. Het restantbudget van € 40.000 wordt daar nu aan toegevoegd (onttrekkingen verhoogd, € 40.000, neutraal).

Onttrekkingen reserves

Bij de Kaderbrief 2019 is rekening gehouden met een jaarrekeningresultaat 2017 van € 10,13 miljoen. Deze middelen zijn meegenomen ter dekking van de aangeleverde voorstellen en zijn onttrokken aan de Algemene reserve (onttrekking aan de Algemene reserve, € 10,13 miljoen, voordelig)

De onttrekking aan de reserve EXIN-H projecten OV wordt verlaagd met netto € 150.000. Dit komt door:

- € 200.000 verlaging uitgaven Verkeersmanagement;
- € 60.000 verhoging studiekosten HOV Noordwijk;
- € 53.000 verhoging opdrachten Wayfinding (beheer kaarten);
- € 67.000 verlaging door verrekening uitvoeringskosten Wayfinding met VRA;
- € 4.000 verhoging overige opdrachten.

(onttrekkingen verlaagd, reserve EXIN-H, € 150.000, neutraal).

De onttrekkingen aan de reserve EXIN-H voor subsidies projecten OV worden verhoogd met € 5.309.000 met als verklaring:

- € 1.500.000 verlening (van de in 2017 uitgestelde) subsidie aan RWS voor Busvoorzieningen A1;
- € 1.894.000 verlening (van de in 2017 uitgestelde) subsidie Uithoornlijn;
- € 1.915.000 verhoging uitgaven subsidies Investeringsagenda doorstroming OV (onttrekkingen verhoogd, reserve EXIN-H, € 5.309.000, neutraal).

De onttrekkingen aan de reserve TWIN-H inzake projecten weginfrastructuur, worden netto verlaagd met € 529.000

Enerzijds door verhoging uitgaven aan de opdrachten met in totaal € 421.000:

- € 400.000 verbinding A8-A9. Op 29 mei 2018 hebben GS besloten om voor de planfase verbinding A8-A9 ten laste van het algemeen voorbereidingsbudget TWIN-H een bedrag van € 1.000.0000 beschikbaar te stellen. Hiervan wordt in 2018 en 2019 respectievelijk € 400.000 en € 600.000 besteed;
- € 21.000 Investeringspakket (IPB) Alkmaar. Voor het deelproject Nollenweg wordt de eindfactuur uit 2017 haalbaarheid oeververbinding betaald.

Anderzijds door verlaging subsidiebijdragen deelprojecten IPB Alkmaar met netto € 950.000:

- € 1.500.000 aframing bijdrage Kogendijk. Deze bijdrage schuift door naar 2019 omdat er nog geen overeenstemming is met Rijkswaterstaat (RWS) over de bijdrage van het Rijk aan de fietstunnel onder de N9 bij Kogendijk
- € 550.000 bijraming bijdrage Bergerweg. De bijdrage is voor aanpassing van de kruising Bergerweg/Jan Ligthartstraat, verplaatsing van een bushalte en verwijderen van een voetgangersoversteek ter verbetering van de verkeersveiligheid en doorstroming van het OV op de Bergerweg. Dit zal in het 4e kwartaal aan GS worden voorgelegd (onttrekkingen verlaagd,, reserve TWIN-H, € 529.000, neutraal).

In 2016 zijn de mutaties subsidie-uitgaven EXIN-H projecten OV tegen geboekt op de reserve TWIN-H in plaats van de reserve EXIN-H. Deze verkeerde administratieve boeking wordt nu gecorrigeerd (onttrekking verlaagd, reserve TWIN-H, € 325.000, neutraal en onttrekkingen verhoogd, reserve EXIN-H, € 325.000, neutraal).

Voor subsidieverlening op grond van de UVR regionaal energiebesparingsprogramma woningen wordt een kasraming opgenomen (onttrekking aan reserves verhoogd, € 400.000, reserve Actieprogramma 2010, zie OD 4.2.1).

Voor subsidieverlening op grond van de UVR Innovatieve financieringsvormen wordt een kasraming opgenomen onttrekking aan reserves verhoogd, € 200.000, reserve Actieprogramma 2010, zie OD 4.2.1).

Bij de 2e begrotingswijziging is voor het versnellen van de woningbouwproducten (Motie 110) € 3 miljoen beschikbaar gesteld. Voor de uitgaven is een kasraming opgenomen, maar nog geen onttrekking aan de reserve (onttrekking aan reserves verhoogd, € 3 miljoen, reserve Actieprogramma 2010).

OD 3.2.1 Aan het waterschap Amstel Gooi en Vecht zal een subsidie buiten UVR worden verleend voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers (onttrekking aan reserves verhoogd, € 400.000, reserve TWIN-H).

Voor proces- en voorbereidingskosten voor meekoppelkansen bij dijkversterkingen wordt een kasraming opgenomen (onttrekking aan reserve verhoogd, € 145.000, reserve TWIN-H).

Bij voordracht 2018-1 is besloten het restant voor Integrale ILG projecten uit de reserve TWIN-H in te zetten voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers in provinciale vaarwegen. Een deel hiervan wordt gestort in de reserve Kapitaallasten vaarwegen (onttrekking aan reserve TWIN-H verhoogd, € 296.000).

Een in 2012 verleende subsidie voor het project Waterberging Bovenkerker- en Noorderlegmeerpolder is lager vastgesteld dan de oorspronkelijke verlening (onttrekking aan reserve verlaagd, € 158.000, reserve TWIN-H).

De provincie Noord-Holland heeft samen met het Rijk de stichting Voorbereiding Pallas-reactor opgericht. Rijk en provincie (voordracht 2012-56) hebben elk een lening van maximaal € 40 miljoen beschikbaar gesteld om de eerste stappen te kunnen zetten voor realisatie van Pallas. Ultimo 2017 was de omvang van de uitstaande lening van € 15,3 miljoen (nominale storting

inclusief bijgeboekte rente). In de jaarrekening 2017 is m.b.t. de verstrekte lening op basis van een risicoafweging een verliesvoorziening van € 15,3 miljoen opgenomen. In het voorjaar van 2018 is als onderdeel van de 2e tranche van lening € 7,5 miljoen beschikbaar gesteld. Hierdoor bedraagt op dit moment de uitstaande lening aan stichting Pallas € 22,8 miljoen. Gelet op de risicoafweging wordt in deze zomernota de verliesvoorziening met € 7,5 miljoen verhoogd (zie ook de toelichting onder OD 5.3.1) De verhoging van de verliesvoorziening wordt door een onttrekking aan de algemene reserve gedekt (onttrekkingen verhoogd, € 7,5 miljoen, neutraal). Bij het opstellen van de jaarrekening 2018 zal het risico op oninbaarheid van de lening en de omvang van de verliesvoorziening opnieuw worden gewogen.

Overige mutaties reserves

Bij de Kaderbrief 2019 is een deel van het voordelige Kaderbrief resultaat gestort in de Algemene reserve om in te zetten in de jaarschijf 2019 (storting in de Algemene reserve verhoogd, € 14,0 miljoen nadelig)

Bij deze zomernota wordt het voordelige resultaat van € 8,5 miljoen gestort in de Algemene reserve om in te zetten in de jaarschijf 2019 en verder van de komende begroting (storting in de Algemene reserve verhoogd, € 8,5 miljoen nadelig)

Bij de 2e begrotingswijziging is voor het versnellen van de woningbouwproducten (Motie 110) € 3 miljoen beschikbaar gesteld. Dit bedrag dient nog te worden gestort in de reserve Actieprogramma 2010 (stortingen in reserves verhoogd, € 3 miljoen, reserve Actieprogramma 2010).

Uit Rijksgelden vrijgevallen middelen worden in de reserve AP 2010 gestort, omdat de gelden onderdeel uitmaken van het vastgestelde subsidieplafond voor de UVR Woonvisie, regio Zuid-Kennemerland (storting in de Reserve AP 2010 verhoogd, € 15.000).

De door verkoop gerealiseerde restwaarde van oude ICT-apparatuur wordt in de reserve vervanging ICT gestort storting reserve verhoogd, € 75.000, neutraal).

Aan medewerkers die uit dienst gingen en aan nabestaanden van overleden medewerkers zijn in 2017 salarisbetalingen gedaan waarin het talentbudget zat. Daardoor kunnen de in de reserve GO gereserveerde bedragen voor talentbudget voor deze medewerkers vrijvallen (minder uitgaven, € 76.000, voordelig).

Baten

Het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten wordt verbreed ten bate van herbestemming, restauratie en verduurzaming. De middelen uit het coalitieakkoord 2015-2019 voor herbestemming worden als een lening in de vorm van een rekening courant aan het NRF overgedragen. Daartoe valt een evenredig bedrag vrij uit de reserve Monumenten, Kranenburgfonds totaal 4 miljoen, waarvan een € 3,4 miljoen in 2018 en het resterend deel in 2019 (hogere Baten uit vrijval, € 3,4 miljoen, voordelig).

Subsidieverantwoording projecten HIRB tender 2010, heeft geleid tot terugstorting van middelen door de gemeenten Alkmaar, Amsterdam en Enkhuizen. Het bedrag valt vrij uit de Reserve AP-2010 in de algemene middelen (hogere baten, € 239.000, voordelig).

Administratieve correctie van de 2e begrotingswijziging leidt tot een onttrekking aan de reserve Monumenten, Kranenburgfonds (hogere onttrekking, € 2,2 miljoen, neutraal).

In 2017 is het geheel restantbudget Productformules R-Net van € 5.712.000 vanuit de reserve EXIN-H overgeheveld naar de reserve Dekking Kapitaallasten OV-infrastructuur. Bij de 2e actualisatie PMI 2018 (PS: 9 juli 2018) hebben uw Staten voor dit project een krediet van € 2.914.143 beschikbaar gesteld. Het resterend budget wordt teruggeboekt naar de reserve EXIN-H (storting verhoogd, € 2.797.000, neutraal).

In 2017 is het geheel budget aan door PS beschikbaar gesteld voorbereidingskrediet Noordervaart overgeheveld vanuit de reserve TWIN-H naar de reserve Dekking Kapitaallasten Wegen. Aangezien in 2017 € 24.000 aan kosten t.l.v. TWIN-H is gekomen, wordt dit bedrag teruggeboekt (stortingen verhoogd, € 24.000, neutraal).

8.2 beleidsdoel

Overhead

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

8.2.1 operationeel doel

Overhead

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 8.2.1 Overhead

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Apparaatskosten	53.457	55.696	0	55.696	0	55.220	54.517	54.348
Subtotaal Lasten	53.457	55.696	0	55.696	0	55.220	54.517	54.348
Baten	0	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	53.457	55.696	0	55.696	0	55.220	54.517	54.348
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	53.457	55.696	0	55.696	0	55.220	54.517	54.348

Toelichting op het meerjarenoverzicht

Lasten gedekt door algemene middelen

Om de effecten van digitalisering te stroomlijnen is een Informatieagenda opgesteld. De Informatieagenda omvat zowel de investeringen in ICT en techniek, maar ook in mensen, organisatie en processen. Voor de Informatieagenda zijn structureel extra middelen nodig (meer uitgaven, € 2,25 miljoen, nadeel).

Lasten gedekt door specifieke baten

-

Lasten gedekt door reserves

-

Overige mutaties

8.3 beleidsdoel

Overige subproducten

Verandering: geen.

Toelichting: geen.

8.3.1 operationeel doel

Overige subproducten

Meerjarenoverzicht mutaties Baten & Lasten (x 1.000 euro)

Operationeel doel 8.3.1 Overige subproducten

Lasten	Rekening 2017	Begroot 2018	Mutaties zomernota	Begroot 2018 na zomernota	% Toe- of afname	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021
Overdrachten	7	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Lasten	7	0	0	0	0	0	0	0
Baten	0	0	0	0	0	89	89	89
Saldo van lasten en baten	7	0	0	0	0	89	89	89
Storting reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking reserves	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat	7	0	0	0	0	89	89	89

Toelichting op het meerjarenoverzicht

5 Stand en mutaties van reserves

Staat van het verloop van de reserves

(x 1.000 euro)

2018	Beginsaldo	Storting	Overheveling van andere reserve	Onttrekking	Overheveling naar andere reserve	Vrijval	Eindsaldo
Algemene reserves							
Algemene reserves	133.696	78.211	-	-85.010	-	-	126.897
Totaal Algemene reserves	133.696	78.211	-	-85.010	-	-	126.897
Programma 1 Openbaar Bestuur							
Reserve Cofinanciering Europese projecten	3.700	3.000	-	-1.181	-	-	5.519
Programma 2 Bereikbaarheid							
Reserve Zuidas en Zeepoort	40.937	18.454	-	-	-	-	59.391
Reserve Fietsinfrastructuur	24.908	444	-	-2.500	-164	-	22.688
Reserve OLV Greenport	11.291	-	-	-2.900	-	-	8.391
Reserve Openbaar vervoer projecten	43.057	42.035	-	-48.215	-	-3.462	33.415
Reserve Infrastructuur	70.907	55.874	-	-40.030	-915	-750	85.086
Reserve Innovatieprojecten SolaRoad	2.560	-	-	-1.375	-	-	1.185
Reserve Kapitaallasten Wegen	39.957	12.014	175	-1.499	-29	-	50.618
Reserve Kapitaallasten OV	96.816	690	-	-588	-2.797	-	94.121
Reserve Kapitaallasten Vaarwegen	23.789	2.315	70	-217	-	-	25.957
Reserve Groot onderhoud Wegen	-	40.041	1.750	-27.536	-	-615	13.640
Reserve Groot onderhoud Vaarwegen	-	15.596	-	-3.554	-1.750	-2.082	8.210

Programma 3 Water							
Reserve Meekoppelkansen bij dijkversterking	11.422	3.750	-	-330	-	-	14.842
Reserve Waterrecreatie	5.296	979	-	-4.613	-70	-1.205	387
Programma 4 Milieu							
Reserve Bodemsanering	17.036	5.577	175	-7.694	-	-	15.094
Programma 5 Ruimte							
Reserve Stedelijke vernieuwing	2.450	-	-		-	-2.205	245
Reserve Kwaliteitsfonds Bloemendalerpolder	5.340	-	-	-	-	-	5.340
Reserve Europese proj. Landbouwsubsidies	9.307	1.561	-	-2.350	-	-	8.518
Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen	5.019	3.500	-	-6.450	-	-	2.069
Reserve Programma Water als Econ. Drager	1.780	1.000	-	-450	-	-80	2.250
Reserve Werkgelegenheid en economie	18.200	612	-	-14.713	-	-180	3.919
Reserve Leefbaarheidsfonds Schiphol	10.000	-		-10.000		-	-
Reserve Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens*	1.402	-	-	-1.402	-	-	-
Reserve Ontwikkeling Havencomplexen	6.359	393	-	-	-	-	6.752
Programma 6 Groen							
Reserve Cofinanciering Waddenzee	4.206	911	-	-2.491	-	-	2.626
Reserve Groen	70.451	17.835	-	-30.914	-	-1.103	56.269
Reserve Groene Uitweg	37.144	50	-	-3.015	-	-5.298	28.881
Reserve Kapitaallasten Groen	13.072	753	-	-641	-	-	13.184

Programma 8 Financiën							
Reserve UNA*	1.766	-	-	-30	-	-	1.736
Reserve EXIN-H	73.136	3.006	-	-13.439	-40	-20.923	41.740
Reserve TWIN-H	180.029	147	-	-7.190	-175	-41.528	131.283
Reserve Actieprogramma 2010	28.674	3.637	-	-4.883	-	-1.927	25.501
Reserve Huisvesting	16.008	-	-	-782	-	-	15.226
Reserve Monumenten (Mr.F.J.Kranenburgfonds)	10.235	7.979	-	-12.524	-	-3.351	2.339
Reserve Vervanging ICT-apparatuur	1.255	962	-	-964		-	1.253
Reserve Organisatieverandering	1.528	-	-	-300	-	-	1.228
Reserve Bedrijfsvoering	4.093	508	-	-1.300	-	-	3.301
Reserve GO-gelden	3.606	-	-	-1.000	-	-76	2.530
Reserve Oostelijke Vechtplassen	-	420	-	-	-	-	420
Totaal Bestemmingsreserves	896.736	244.043	2.170	-257.070	-5.940	-84.785	795.154
Reserves	1.030.432	322.254	2.170	-342.080	-5.940	-84.785	922.051

*Deze reserve wordt per 31-12-2018 opgeheven.

6 Aanbestedingen

Europese aanbestedingen 2018

	Aangekondigd	Gegund	Bedrag
Contracten	4	7	153.925.500
Raamcontracten	0	2	n.v.t.
Totaal	4	9	

Niet-Europese aanbestedingen 2018

Type	Categorie		Bedrag		
			Aantal	€	%
Openbaar	B1	Conform	1	159.592	1%
(drempelwaarden werken > € 50.000 - < € 5.000.000)	B2	Uitzondering PNH	0	0	0
	B3	Uitzondering EA	0	0	0%
	B4	Afwijking	0	0	0%
Meervoudig onderhands	C1	Conform	25	2.776.687	16%
(drempelwaarden leveringen en diensten:	C2	Uitzondering PNH	10	1.439.457	8%
> €50.000 - < € 221.000)	C3	Uitzondering EA	0	0	0%
	C4	Afwijking	0	0	0%
Raamcontract	D		91	12.822.012	75%
Totaal			127	17.197.748	100%

Ontwikkeling aanbestedingen

Jaar	2014		2015		2016		2017	
Type	Aan-tal	Bedrag in €	Aan-tal	Bedrag in €	Aan-tal	Bedrag in €	Aan - tal	Bedrag in €
Europees	26	276.803.317	14	157.420.000	28	290.468.032	16	151.534.000
Openbaar	11	12.329.211	10	15.364.559	15	18.314.238	6	10.201.710
Meervoudig onderhands	53	6.505.498	62	6.614.289	83	9.400.105	91	14.939.165
(Mantel-/ raam) contract	237	79.988.485	226	372.400.292	172	155.778.880	261	202.464.103
Totaal	327	375.625.511	312	551.799.140	298	473.961.255	374	379.138.978

7 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling

In onderstaande lijst staan de subsidies buiten uitvoeringsregeling (UVR). In de kolom wijzigingen staat aangegeven of de subsidie nieuw, gewijzigd of ongewijzigd is.

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2018	Gewijzigd
	Programma 2 Bereikbaarheid		
2.1.3	VRA/ HOV Amstelveen-Uithoorn	€ 1.893.681	
2.3.2	Gemeente Haarlem/ Herinrichting Houtplein	€ 3.700.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Hilversum/ Fietsenkelder station Hilversum	€ 2.750.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Hilversum/ Kleine spoorbomen Hilversum	€ 1.000.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Gooisemeren/ Inpassing nieuwe westelijke entree station Naarden Bussum	€ 250.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Gooisemeren/ Transformatielocatie fietsenstalling/voormalige garage Albrechtlaan Bussum	€ 2.750.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Gooisemeren/ Aanpassen Stationsweg Bussum	€ 280.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Gooisemeren/ Uitbreiding fietsparkeervoorziening station Bussum Zuid	€ 75.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Gooisemeren/ Aanpassen wegvakken overweg omeniuslaan/Zwarteweg Naarden-Bussum	€ 80.000	verwijderd
2.2.1	Gewest Gooi en Vecht/ Creeren van nieuwe regionalesnelfietsroutes	€ 375.000	verwijderd
2.2.1	Gemeente Aalsmeer/ Ongestoord Logistieke verbinding	€ 10.550.000	verwijderd
2.1.2	Gemeente Alkmaar/ Kogendijk/N9	€ 1.500.000	
2.1.2	Gemeente Alkmaar/Bergerweg	€ 1.000.000	
2.1.2	Gemeente Alkmaar/Koelmalaan/Willemde zwijgerlaan	€ 1.000.000	Al verwijderd bij 2 BW
2.1.2	Gemeente Heiloo/ Aansluiting A9 Heiloo	€ 1.500.000	
2.1.4	Gemeente Den Helder / Aanpassen Boerenverdrietsluis	€ 1.000.000	
2.2.1	Gemeenten Zaanstad + Wormerland/ Vervanging Zaanbrug	€ 11.562.750	
2.3.2	Gemeente Texel: Pilot Texel	€ 383.000	
2.3.2	Gemeente Almaar: Investeringsagenda OV	€ 1.429.000	Gewijzigd
2.3.2	Gemeente Bussum: Investeringsagenda OV	€ 85.000	Gewijzigd
2.3.2	Gemeente Haarlem: Investeringsagenda OV	€ 4.124.000	Gewijzigd
2.3.2	Gemeente Heemskerk: Investeringsagenda OV	€ 105.151	Al verwijderd bij 2 BW
2.3.2	Gemeente Heerhugowaard: Investeringsagenda OV	€ 80.000	
2.3.2	Gemeente Hilversum: Investeringsagenda OV	€ 325.000	
2.3.2	Gemeente Hoorn: Investeringsagenda OV	€ 50.000	Al verwijderd

			bij 2 BW
2.3.2	Gemeente Velsen: Investeringsagenda OV	€ 2.200.000	
2.3.2	RWS: Investeringsagenda OV	€ 1.229.650	Al verwijderd bij 2e BW
2.3.2	Gemeente Wijdemeren: Investeringsagenda OV	€ 50.000	Verwijderd
2.3.2	RWS: Investerings agenda	€ 100.000	Nieuw
2.2.1	Stichting CROW: bijdrage Kennisplatform Verkeer en Vervoer	€ 185.000	
2.2.1	Stichting Amsterdam Economic Board / bijdrage Amsterdam Smart City	€ 100.000	
2.3.2	Gemeente Texel/ Texelhopper 2e fase	€ 703.000	
2.3.2	RWS: Busvoorzieningen A1	€ 1.500.000	
2.3.1	Regionaal Overlegorgaan Consumentenbelangen Openbaar vervoer: Jaarlijkse bijdrage	€ 50.000	

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2018	Gewijzigd
	Programma 3 Water		
3.1.2	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier: Prins Hendrikdijk	€ 705.946	
3.1.2	Gemeente Texel: Fietspad Prins Hendrikdijk	€ 357.837	
3.2.1	Gemeente Waterland: vooronderzoek naar officiële zwemplek Marken	€ 11.000	
3.2.1	Recreatieschap WF: Aquapunctuurpunt Rustenburg-Verlaat	€ 60.000	
3.2.1	HHNK: Aquapunctuurpunt Engewormerbrug	€ 750.00	
3.2.1	Gemeente Drechterland: vooronderzoek naar 2 officiële zwemplekken IJsselmeerkust	€ 22.000	
3.2.1	HHNK, subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Ursemmerplas	€ 80.000	Nieuw
3.1.2	Icoon Afsluitdijk, kunst op de Afsluitdijk	€ 500.000	Nieuw
3.1.2	Vereniging van Bos- en Natuureigenaren (VBNE), Onderzoek natte dooradering	€ 15.000	Nieuw
3.2.1	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier / Waterberging en Natuur	€ 450.000	Nieuw
3.2.1	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht/ Waternet, aanleg golfbrekers in de Amstel	€ 400.000	

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2018	Gewijzigd
	Programma 4 Milieu		
4.1.1	Stichting heet Belangengroep Nauerna (BGN)/Plaatsen	€ 6.000	Verwijder

	peilbuizen		d
4.1.2	InVesta / Infrastructuur en voorzieningen InVesta	€ 960.000	
4.1.2	Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord	€ 131.877	Gewijzigd
4.1.2	Regionale Brandweer Amsterdam/Amstelland	€ 17.250	Gewijzigd
4.1.2	Milieudienst IJmond	€ 120.000	Gewijzigd
4.1.2	Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied	€ 268.552	Gewijzigd
4.1.2	Omgevingsdienst Flevoland-Gooi en Vechtstreek	€ 57.142	Gewijzigd
4.2.1	NEMIS	€ 50.000	
4.2.1.	N.V. Meerlanden; realisatie CO2 infrastructuur voor glastuinbouw	€ 706.000	Nieuw
4.2.1	N.V. HVC Alkmaar; afvang CO2 bij biovergister Middenmeer	€ 794.000	Nieuw
4.2.1.	OCAP BV; CO2 vervloeiing en lokaal distributienetwerk voor glastuinbouwgebieden Alton en Het Grootslag	€3.000.000	Nieuw
4.2.1	OCAP BV; CO2 fase De Kwakel	€ 4.000.000	Nieuw
4.2.1	ECN; Solar Lab	€14.000.000	Nieuw
4.2.1.	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier / verbetering kwaliteit zwemwater Ursemmerplas	€ 80.000	Nieuw
4.1.1	Milieufederatie NH/sterren dichterbij	€ 36.400	
4.1.2	Groen Gas Noord-Holland BV/Milena-Olga-Esme	€ 500.000	Verwijderd

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie/ garantstelling * 2018	Gewijzigd
	Programma 5 Ruimte		
5.1.1	Gemeente Castricum; opknappen stationsomgeving	€ 500.000	
5.1.1	Gemeente Haarlem; bijdrage Gebiedsontwikkeling Koepelterrein t.b.v. versnelling binnenstedelijk bouwen	€ 1.000.000	Nieuw
5.1.1	Gemeente Uitgeest; opknappen openbare ruimte in het stationsgebied Uitgeest	€ 180.000	Nieuw
5.1.1	Gemeente Amsterdam; organisatie Flexibele Schil Versnelling Woningbouw MRA	€ 700.000	Nieuw
5.1.1	Gemeente Amsterdam; gebiedsontwikkelingsteams Flexibele Schil Versnelling Woningbouw MRA	€ 2.000.000	Nieuw
5.1.2	Gemeente Zaanstad; bijdrage sanering voormalig industrieterrein Kan Palen/Touwen	€ 3.500.000	Nieuw
5.1.2	Gemeente Alkmaar; verbetering kwaliteit openbare ruimte en bereikbaarheid rond station Alkmaar Noord	€ 200.000	Nieuw
5.1.2	Gemeente Den Helder; geluidbeperkende maatregelen permanent motorcrossterrein	€ 25.000	
5.1.2	Gemeente Hollands Kroon; geluidbeperkende maatregelen permanent motorcrossterrein	€ 25.000	

5.1.2	Stichting Noord-Hollandse Geluid Sporten Phoenix (NHGS Phoenix); Motorcross Noord-Holland	€133.148	Gewijzigd
5.1.2	Stichting bevordering kwaliteit leefomgeving Schipholregio; Tweede Tranche Leefbaarheidsfonds Schipholregio	€ 10.000.000	
5.1.2	Stichting Ondersteuning Omgevingsraad Schiphol (SOORS)	€ 112.500	
5.1.2	Vervolg Nieuw-West Airport Express	€ 120.000	Gewijzigd
5.1.2	Gemeente Laren, Hilversum & Gooise Meren gezamenlijk; aanpassing van het knooppunt A1-Crailo	€ 200.000	
5.3.1	Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord	€ 1.518.286	Verwijderd
5.3.1	Eijkelboom B.V.; verbeteren ecologische waarde bedrijventerrein Oude Meer	€ 30.000	
5.3.1	Tulipower B.V.; De Natuurzuil	€ 30.000	
5.3.1	Damen Shiprepair Amsterdam B.V.; biodiversiteit op terrein Damen Shiprepair Amsterdam	€ 30.000	
5.3.1	Recreatieschap West-Friesland; aanpassen knelpunten regionaal vaarnetwerk	€ 250.000	
5.3.3	Regio College; robotisering	€ 130.000	
5.3.1	Coöperatie Breedband Alkmaar Buiten U.A.*	€ 4.500.000	
5.3.1	Coöperatie Breedband Beemster U.A.*	€ 6.000.000	
5.3.1	Gemeente Hoorn; bijdrage maaien waterplanten Markermeer 2018	€ 60.000	Nieuw
5.3.1	Gemeente Almere; bijdrage maaien waterplanten IJmeer 2018	€ 13.000	Nieuw
5.3.1	Stichting Waterrecreatie Nederland; bijdrage ontwikkeling webapp waterplanten	€25.000	Nieuw
5.3.1.	Holland Boven Amsterdam/Marketing Noord-Holland Noord	€ 75.000	Nieuw
5.3.1	Coöperatie Bergen Breedband U.A.*	€ 1.059.941	
5.3.1	Coöperatie Veenglas*	€ 500.000	
5.3.1	Gemeente Hollands Kroon Breedband*	€ 13.400.000	gewijzigd
5.3.1	Stichting Breedband Wijdemeren*	€ 2.660.000	verwijderd
5.3.1	Glasvezel De Kwakel B.V.*	€ 155.000	
5.3.1	Glasvezel Landelijk Amsterdam Noord*	€ 1.548.910	gewijzigd
5.3.1.	Glasvezelnetwerk Noordkop B.V.*	€ 20.000.000	nieuw
5.3.1	Stichting Glasvezel Buitengebied Amstelveen*	€ 2.202.200	gewijzigd
5.3.1	Stichting buitengebied Waterland*	€ 2.759.650	
5.3.1	Glasvezel Noordkop Kabeltex B.V.*	€ 18.400.000	verwijderd
5.3.1	Stichting Glasvezel Rijnlanderweg e.o.*	€ 687.720	
5.3.1	Stichting Breedband Wormerland buiten*	€ 1.906.450	gewijzigd
5.3.3	Horizon College; Dudok Huis (huis van de toekomst), Duurzaam bouwen	€ 90.000	

5.3.3	Horizon College; zorgtechniek in de wijk, gekoppeld aan Dudok Huis	€ 65.000	
5.3.3	Clusius College; Green Food NH (Powerhouse MBO-WO)	€ 130.000	
5.3.3	Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord; talentprogramma	€ 65.000	
5.3.3	ROC de Kop - Horizon College; samenwerking instroom technisch VMBO-MBO-TIB	€ 150.000	
5.3.3	ROC Amsterdam; House of Digital	€ 90.000	
5.3.4	Greenport Noord-Holland Noord; programmabureau	€ 165.000	
5.3.4	Greenport Noord-Holland Noord; uitvoeringsprogramma	€ 100.000	
5.3.3	Inholland Alkmaar; TerraTechnica	€ 75.000	
5.3.3	Techport-Gemeente Velsen; Innovation Warehouse	€ 1.000.000	
5.3.3.	Nova College; Greenbizz (circulaire economie)	€ 65.000	nieuw
5.3.3.	Technisch College Velsen; doorgaande leerlijn VMBO/MBO	€ 75.000	nieuw
5.3.3.	ROC Amsterdam; Technisch Talent Werkt MRA	€ 45.000	nieuw
5.3.3	ROC Amsterdam; pedagogische medewerkers en onderwijsassistenten	€ 50.000	
5.3.4	N.V. HVC Alkmaar/Afvang CO2 bij bio-vergister Middenmeer	€ 1.500.000	verwijderd
5.3.4.	Hollands Kroon; bouw scheepsdok tbv oa visserij	€ 50.000	nieuw
5.3.4	Gemeente Haarlemmermeer; ontsluitingsweg PrimA4a	€ 800.000	
5.3.4	Greenport Aalsmeer; programmabureau	€ 150.000	
5.3.4	Greenport Aalsmeer; uitvoeringsprogramma	€ 100.000	
5.3.4	Kennis Centrum Plantenstoffen; Biobased Greenports	€ 50.000	

* Voor de aanleg van glasvezel worden garantstellingen afgegeven. Het betreft hier dus geen verstrekking van een subsidie. Juridisch gezien is echter de grondslag voor deze garantstelling een beschikking “buiten uitvoeringsregeling”, waardoor ze in deze lijst moeten worden opgenomen.

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2018	Gewijzigd
	Programma 6 Groen		
6.1.1	Regio Gooi- en Vechtstreek; Groene Uitweg, Recreatiemakelaar Gooi en Vechtstreek	€ 31.212	
6.1.1	Staatsbosbeheer Regio West; Haneplas Texel	€ 173.205	Nieuw
6.1.2	Stichting Icoon Oostelijke Vechtplassen; prijsvraag Icoon (Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen)	€ 30.000	
6.1.2	Gemeente Wijdemeren; gebiedsloods (Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen)	€ 140.000	
6.1.2	Gemeenten (vindt nog overleg plaats); ecologische verbindingen en faunapassages (GV 53)	€ 60.000	Verwijderd
6.1.2	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As	€ 400.000	Verwijderd

	Bovenlanden (KL 30)		
6.1.2	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier; polder Waard Nieuwland (NHN 23)	€ 450.000	
6.1.2	Gemeente Schagen; Boskerpad realisatie NNN Inrichting (NHN 16)	€ 247.000	
6.1.2	Landschap Noord-Holland; NNN Inrichting Zandpolder (NHN 17)	€ 500.000	Gewijzigd
6.1.2	Groengebied Amstelland; maatregelen duurzaam beheer Diemerbos	€100.000	Nieuw
6.1.2	Staatsbosbeheer; Houtrakpolder	€ 350.000	Nieuw
6.1.4	Gemeente Wijdemeren; 's Gravelandsevaart (Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen)	€ 100.000	
6.1.4	Regio Gooi en Vecht; kano-oversteek Vuntus (Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen)	€ 7.500	
6.1.4	Regio Gooi en Vecht; zonneveer (Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen)	€ 171.000	
6.1.4	Regio Gooi en Vecht; Radingpad (Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen)	€ 32.300	
6.1.4	Gemeente Wijdemeren; projectleiding Vaarverbinding 's Gravelandsevaart	€ 100.000	
6.1.4	Gemeente Wijdemeren; voetgangersbrug 's-Gravelandsevaart (NH-pad) (GV 39)	€ 22.500	
6.1.4	Groengebied Amstelland; wandelnetwerk Amstelland (GV 39)	€ 143.800	
6.1.4	Groengebied Amstelland; ruiterpad Diemerpolder (GV 39)	€ 60.000	
6.1.4	Groengebied Amstelland; recreatiemakelaar Diemerscheg (GV 39)	€ 30.492	
6.1.4	Staatsbosbeheer; Duurzaam Beheer Diemerbos (GV 39 en GV 64)	€135.000	
6.1.4	Recreatieschap Spaarnwoude; verplaatsing pont De Opstapper naar Schoteroog	€ 40.000	
6.1.4	Recreatie Noord-Holland; quick scan wandelnetwerk Zuid-Kennemerland	€ 17.500	
6.1.4	Stichting Fietsplatform; Landelijke Fietsroute 23a Zuiderzeeroute	€ 75.000	Nieuw
6.2.1	Natuurmonumenten; groene Uitweg, Fort Abcoude en omgeving	€ 290.000	
6.2.1	Natuurmonumenten; overgangsbeheer	€ 225.000	Nieuw
6.2.1	Stichting Natuurcollectief Noord-Holland; opstart- en organisatiekosten Natuurcollectief 2017/2022	€ 34.755	
6.2.1	Stichting Natuurcollectief Noord-Holland; begeleiding en certificering van aanvragers SNL-N	€ 29.450	
6.2.1	Agrarische Natuurvereniging Water, Land & Dijken; ruige mest op Vaarland 2018	€ 47.959	
6.2.1	Vereniging Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer	€ 20.000	Nieuw

	Water, Land en Dijken; oplossen knelgevallen ANLB		
6.2.1	Staatsbosbeheer; extra kosten herfstmaaien Eilandspolder-Oost	€ 12.304	Nieuw
6.2.2	Faunabeheereenheid; reguliere taken	€ 427.447	Gewijzigd
6.2.2	Faunabeheereenheid; maatregelen uitvoering ganzenbeheer	€ 493.769	Gewijzigd
6.2.3	Goois Natuurreservaat	€ 722.380	
6.2.3	Stichting Landelijk Fietsplatform; coördinatie en systeembeheer van de landelijke routenetwerken fietsen 2018/2019	€ 32.559	
6.2.3	Stichting Wandelnet; coördinatie en systeembeheer van de landelijke routenetwerken fietsen 2018/2019	€ 34.183	
6.3.1	Landschap Noord-Holland; Groene Gezonde Leefomgeving (Groen Kapitaal)	€ 100.000	Nieuw
6.3.2	Nationaal Park Zuid Kennemerland	€ 121.789	
6.3.2	Nationaal Park Duinen van Texel	€ 136.211	
6.3.2	Agrarisch Natuurvereniging Water, Land en Dijken; boerderij-educatie Laag-Holland	€ 80.000	
6.3.2	Bureau Promotie Laag Holland	€ 80.000	
6.3.1	Landschap Noord-Holland; uitvoering Programma 'Betrekken bij Groen'	€ 608.000	
6.3.1	Landschap Noord-Holland; Innovatieprogramma Veen	€ 1.000.000	
6.3.1	Stichting Oer-IJ; Oer-IJ gebied	€ 63.750	Gewijzigd

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2018	Gewijzigd
	Programma 7 Cultuur en Welzijn		
7.1.1	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland	€ 60.000	
7.1.1	Sportservice	€ 120.000	
7.4.1	Plein C	€ 250.000	
7.4.1	Probiblio	€ 2.384.240	
7.5.1	Stichting NMF; steunpunt M&A	€ 180.865	
7.5.1	Mooi Noord-Holland; steunpunt M&A	€ 279.135	
7.5.2	Gooise Meren; toeristisch informatiepunt	€ 10.000	Gewijzigd
7.5.2	Molenfederatie	€ 15.000	
7.5.2.	Stichting Fort bij Penningsveer; restauratie fortwachterswoning bij Fort Penningsveer	€ 16.000	Nieuw
7.5.2	Vestingmuseum Naarden; gele loods, restauratie en infopunt Vesting Naarden en NHW	€ 330.000	
7.5.2	Waternet; Fort Spion	€ 300.000	
7.5.2	Stichting Liniebreed Ondernemen; publiekscommunicatie Stelling van Amsterdam	€ 70.000	

7.5.2	Stichting Uiteraard Uitermeer; herstel keerkom bij Fort Uitermeer	€ 200.000	
7.5.2	Landschap Noord-Holland; Fort bij Veldhuis: restauratie kruitmagazijn en genieloods	€ 300.000	
7.5.2	Stichting Pampus; vernieuwing Pampus Experience	€ 300.000	Gewijzigd
7.5.2	Landschap Noord-Holland; restauratie Fort Zuidwijkermeer	€ 305.000	
7.5.2	Monumentenwacht Noord-Holland	€ 112.000	
7.5.2	ROP Midden-West	€ 17.000	
7.5.2	ERM voor het project certificering inspectiemethode	€ 17.130	
7.5.2	Stichting Oneindig Noord-Holland	€ 200.000	

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 28 augustus 2018

Onderwerp: Zomernota 2018

Kenmerk: 1092870

Bijlagen:
Zomernota 2018

1. Inleiding

Als onderdeel van de door Provinciale Staten vastgestelde planning en control cyclus bieden wij u hierbij de zomernota 2018 aan.

De zomernota is een tussentijdse rapportage. Het is een wijziging van de begroting op basis van de prognoses die worden gemaakt voor de output en de uitputting van de budgetten. De zomernota bevat voorstellen tot wijziging van de begrote output en voorstellen tot bijstelling van de programmabudgetten. In deze zomernota zijn ook de gevolgen opgenomen van de Kaderbrief 2019 voor zover deze betrekking hebben op het jaar 2018.

Deze Zomernota is overigens nog opgemaakt in het bestaande format. Uw Staten hebben richtlijnen gegeven aan GS voor een nieuwe opzet van de begroting. In dat licht beraden wij ons over de vraag hoe de informatievoorziening aan uw Staten door middel van de overige P&C-documenten zo goed mogelijk vormgegeven kan worden.

2. Zomernota in één oogopslag

Overzicht financiële ontwikkelingen

Het totale begrotingssaldo na de verwerking van alle mutaties in de zomernota is € 8,54 miljoen voordelig. Het totale overzicht van mutaties en tussentijdse begrotingssaldi vanaf begroting 2018 tot en met de verwerking van de Kaderbrief 2019 en de Zomernota 2018 treft u in onderstaande tabel.

Saldoverloop tot en met zomernota

	2018
Begroting 2018	48.000
Eerste begrotingswijziging 2018	-153.000
Tweede begrotingswijziging 2018	0
Kaderbrief 2019	-838.000
Zomernota 2018 voor storting resultaat	-7.595.765
Storting resultaat na zomernota in algemene reserve	8.538.765
Eindtotaal	0

Anticiperend op het sluitend maken van de begroting 2019 was in de Kaderbrief 2019 alvast rekening gehouden met een zogenaamde kasschuif. In het financieel kader van de Kaderbrief

2019 werd nog uitgegaan van een positief rekeningresultaat 2017 ter dekking van incidentele uitgaven in 2019. Gezien het negatieve rekeningresultaat 2017 was deze ruimte er uiteindelijk niet. In de zomernota 2018 is er nu voldoende ruimte (€ 8,5 miljoen) beschikbaar om het ontstane dekkingstekort 2019 op te vangen. Voor het realiseren van een aanvullende kasschuif worden deze middelen geoormerkt gestort in de algemene reserve. In de begroting 2019 zullen deze middelen aan de algemene reserve worden onttrokken ter dekking van incidentele uitgaven in 2019.

Specificatie van niet resultaatneutrale mutaties

Voor het opstellen van de zomernota 2018 zijn de gevolgen van de meicirculaire van het provinciefonds verwerkt. Daarnaast zijn de meest recente gegevens over autonome ontwikkelingen zoals indexeringen conform het vigerende beleid geactualiseerd. Ook zijn mee- en tegenvallers geïnventariseerd. Inhoudelijk zijn deze mutaties toegelicht bij het betreffende programma in de zomernota.

De tabel hieronder specificeert de niet-resultaatneutrale mutaties in de zomernota 2018.

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
1 Openbaar Bestuur		279.000
1.1.1	Gestegen vergoedingen Statenleden	141.000
	Burgerparticipatie: Restant budget Coalitieakkoord	55.000
	Wisseling CvdK	57.000
	100-jarig jubileum vrouwenkiesrecht	25.000
	Aanbesteding nieuwe accountant controle jaarrekening	23.000
	Toename kosten live uitzendingen PS-vergaderingen	13.000
1.1.2	Lagere kosten veiligheidsbeleid	-50.000
1.1.3	Toegezegde bijdrage i.v.m. sociale acceptatie LHBTIQ+	15.000
2 Bereikbaarheid		-491.000
2.1.1	Extra bijdrage Nationale Databank Wegverkeergegevens	270.000
2.1.2	Afwaardering schades wegen door overgang naar gebiedscontracten	580.000
	Hogere baten vanwege dynamisch verkeersmanagement gemeenten Amsterdam, Zaandam, Haarlem	-150.000
	Project "wegveiligheid via mobiles"	29.000
2.1.4	Lagere lasten werkzaamheden nautisch beheer	-475.000
	Lagere afschrijvingskosten vaarwegen	-2.000
	Lagere kapitaallasten PMI	-43.000
	Diverse mutaties i.v.m. studiekosten PMI	-600.000
3 Water		15.000

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
3.2.1	Subsidie gemeente Waterland zwemplekken	15.000
4 Milieu		-777.000
4.1.1	Stiltebeleid en stiltetafels	45.000
	Organiseren milieudialogen en milieucafé	49.000
	Extra capaciteitsinzet t.b.v. energiebesparing industrie	40.000
4.1.2	Opwaartse bijstelling verwachte legesopbrengsten inzake Wabo-vergunningen	-1.275.000
	Overheveling taken van Stichting Landelijk Meetpunt Afvalstoffen naar Rijkswaterstaat	-380.000
	Plaatsing 40 extra eNoses langs Noordzeekanaal en Amsterdams Rijnkanaal	110.000
	Sluitingsprocedure stortplaatsen Schoteroog en Hollandse brug	120.000
	Extra capaciteitsinzet t.b.v geluidstaken	12.000
4.2.1	Bijstelling vergoedingen beheersactiviteiten	357.000
	Uitvoeringsprojecten structuurvisie	45.000
5 Ruimte		-5.135.000
5.1.2	Lagere eindafrekening Rijksbommenregeling	-873.000
	Neerwaartse bijstelling huuropbrengsten	413.000
	Opwaartse bijstelling pachtopbrengsten	-313.000
	Structurele aframing jaarlijkse beheerkosten Crailo naar aanleiding van verkoop	-550.000
	Aframing kosten jaarlijkse uitvoering legionella risicobeheerplan n.a.v. verkoop Crailo	-260.000
	Vrijval bijdrage MRA-budget, staat ook al op andere begrotingspost	-50.000
	Structurele verlaging opbrengst jachthuurtarieven	10.000
	Opbrengsten en kosten verkoop panden N201	-125.000
	Betaling Schiphol Logistics Park bij 1ste levering perceel in SLP-Zuid aan nieuwe eigenaar (voorzien in 2020)	-690.000
	Meerjarige aanpassing geraamde verkoopopbrengsten groene gronden BBL en Paso	500.000
5.3.1	Extra budget voor beleidsonderzoek en monitoring	100.000
	Realisatie dividend Alliander	-3.380.000
	Bijstelling dividend PWN	-22.000
5.3.4	Gederfde pachtopbrengsten uit gronden NNN met € 110.000 toegenomen, waarvan 50% doorbelasting aan Landbouw (OD 5.3.4) en 50% aan Groen (OD 6.1.1)	55.000

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
	Alsnog inzet middelen uit decentralisatieuitkering eind 2017 tbv programma "jong leren eten"	50.000
6 Groen		945.000
6.1.1	Verhoging budget n.a.v. verdeelsleutel "Natuurtaken" t.b.v. PAS-bureau (Programma Aanpak Stikstof)	305.000
	Gederfde pachtopbrengsten uit gronden NNN met € 110.000 toegenomen, waarvan 50% doorbelasting aan Landbouw (OD 5.3.4) en 50% aan Groen (OD 6.1.1)	55.000
	Storting grondopbrengsten groene gronden BBL en Paso in Reserve Groen	-500.000
6.2.1	Aandeel PNH t.b.v. RVO.nl voor uitvoering Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer	1.223.000
	Extra kosten uitvoering Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer	54.000
	Aframen budget Natuurbeheer i.v.m. wijzigingen Septembercirculaire 2017	-192.000
7 Cultuur en Erfgoed		-829.000
7.5.1	Administratieve correctie dubbel opgevoerde Uitgestelde Intentie uit 2017	-400.000
7.5.3	Een deel van de Coalitieakkoord middelen voor onderwaterarcheologie worden naar latere jaren geschoven	-436.000
	Indexering jaarlijkse beheerkosten Huis van Hilde	7.000
8 Financiën & Bedrijfsvoering		-1.602.765
8.1.1	Eindafrekening Provinciefonds 2017	1.020.000
	Bijstelling Provinciefonds n.a.v. Meicirculaire 2018	-93.000
	Vrijval stelpost prijsstijgingen	-2.156.000
	Afboeken subsidiecrediteuren	-1.800.000
	Realisatie dividend BNG	-1.244.000
	Storting voorziening voor vergoeding planschade door aanwijzing van polder De Ronde Hoep tot calamiteitenberging	2.695.000
	Formatieuitbreiding Statengriffie	32.000
	Uitbreiding communicatieondersteuning	33.000
	Verhoging apparaatskosten facilitair (dekking doorbelaste servicekosten Elan)	37.000
	Vrijval als gevolg van indexeringsverschil	-66.765
	Verhoging lasten calamiteit asbestbesmetting	14.000
	Huurinkomsten en doorbelaste servicekosten Elan	-122.000

Programma/ Operationeel doel	Omschrijving niet-resultaatneutrale mutaties	Bedrag * € 1.000
	Lagere opbrengsten parkeergarage Dreef	89.000
	Hogere kosten onroerend zaak belasting	20.000
	Vrijval talentbudget	-76.000
8.1.2	Correctie balanspost BLS Zuid-Kennemerland	15.000
Totaal mutaties Zomernota 2018		-7.595.765

De toelichtingen bij deze niet-resultaatneutrale mutaties zijn bij de budgettabel per programma opgenomen.

3. Verwerking Kaderbrief 2019 in Zomernota 2018

In de zomernota zijn ook mutaties opgenomen die voortkomen uit de Kaderbrief 2019 en effect hebben op het begrotingsjaar 2018. In onderstaande tabel is te lezen, op welke operationele doelen deze mutaties betrekking hebben. De mutaties zijn toegelicht bij de operationele doelen. Daarbij is geprobeerd de toelichtingen zelfstandig leesbaar te houden, zonder de hele Kaderbrief te herhalen. Voor uw gemak is tevens een verwijzing opgenomen naar de plaats waar het betreffende onderwerp in de Kaderbrief te vinden is (zie pagina 39/40 van de Kaderbrief 2019). De Kaderbrief 2019 vind u hier (Kaderbrief 2019).

Progr./ Operati-oneel doel	Omschrijving mutatie	Verwijzing	
		Kaderbrief-regel	2018
1 Openbaar Bestuur			**600.000**
1.3.2	Bijdrage provincie Zeeland	K	600.000
2 Bereikbaarheid			**1.617.000**
2.1.2	Actualisatie PMO	H	-388.000
	Effect egalisatie storting Groot onderhoud	I	166.000
2.1.4	Aanpassen Boerenverdrietsluis Den Helder	W	1.000.000
	Actualisatie PMO	H	-283.000
2.2.1	Acutalisatie PMI	G	21.000
	Metropoolregio Amsterdam (MRA) Elektrisch	S.1	1.101.000
4 Milieu			**254.000**
4.1.2	ICT Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland noord	N	254.000
5 Ruimte			**600.000**
5.3.2	Extra bijdrage UVR MKB Innovatiestimulering Topsectoren	Z	500.000
5.3.3	Werkbudget werkambassadeur	AA	100.000
6 Groen			**3.825.000**

Progr./ Operati-oneel doel	Omschrijving mutatie	Verwijzing	
6.2.1	Recreatieschappen	P	100.000
	Faunaschade	Q	3.725.000
8 Financiën & Bedrijfsvoering			**-7.734.000**
8.1.1	Informatieagenda	L	2.250.000
	Stelpost prijsstijgingen (actualisatie jaarschijf)	B	3.357.000
	Inzet stelpost macro-economische tegenvallers	F	-8.393.000
	Co-financiering regio-deals en Interbestuurlijk Programma	Y	1.000.000
	Bijstelling Provinciefonds o.b.v. maartcirculaire 2018	D	-5.095.000
	Bijstelling motorrijtuigenbelasting o.b.v. gewichtsuitdraai	E	-4.757.000
8.1.2	Kasschuif (inzet middelen 2018 ter dekking 2019)	-	14.034.000
	Vrij besteedbaar deel rekeningresultaat 2017	A	-10.130.000
Totaal effect in 2018 van Kaderbrief 2019			**-838.000**

4. Instelling nieuwe kredieten

Aanvragen krediet studieplanfase Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/ Duinpolderweg, onder voorbehoud van besluit door PS bij separate voordracht.
Op 26 juni 2018 is door het College van GS voor het project Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek / Duinpolderweg een definitief voorkeursalternatief (vka) aangewezen.

Het project gaat nu, onder voorbehoud van besluit door uw Staten, een nieuwe fase in, namelijk de project MER-fase. Er wordt daarom een krediet aangevraagd van € 4,8 miljoen voor deze fase. Dit krediet wordt geactiveerd (afschrijving 25 jaar) en gedekt door provincie Noord-Holland, provincie Zuid-Holland (PZH) en Vervoerregio Amsterdam (VRA) voor ieder € 1,6 miljoen. De (eigen) provinciale bijdrage wordt gedekt t.l.v. de reserve Infrastructuur waarin bij de Tweede Begrotingswijziging 2018 (TBW 2018) € 25,0 miljoen is gestort voor het project Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek /Duinpolderweg.

Het krediet wordt besteed aan de inrichting van de uitvoering van de projectMER-fase, waarbij onder andere de volgende activiteiten worden voorzien:

- het opstellen van een IPIP (Inter-Provinciaal-Inpassingsplan)
- het opbouwen van de projectorganisatie voor die intensievere fase
- het geven van een opdracht aan een te selecteren adviesbureau voor het uitvoeren van de project MER-studie
- het inhuren van omgevingsmanagement en communicatiedeskundigheid
- het inhuren van een projectsecretaris
- het vervaardigen van audio-visuele middelen als 3D-visualisaties
- het mogelijk inrichten van een werklocatie in het studiegebied

De uitgaven bedragen € 200.000 in 2018, € 1,6 miljoen in 2019 en € 1,6 miljoen 2020 en € 1,4 miljoen in 2021. Op basis van de uitkomsten uit de project MER-fase wordt eind 2021 of zoveel eerder als mogelijk aan PS een kredietbesluit worden voorgelegd tot realisatie van het project, waarbij – naar het zich laat aanzien - de PNH projecteigenaar en –beheerder van het tracé op Noord-Hollands grondgebied wordt.

Aanvullend krediet HOV-03 HOV in 't Gooi (Huizen-Hilversum) € 9.400.000
Voor dit project is reeds een krediet beschikbaar van € 112.000.000. Met deze aanvullende kredietaanvraag komt het totale krediet op € 121.400.000.

De provincie realiseert samen met de gemeenten Huizen, Eemnes, Laren en Hilversum een HOV-verbinding (R-net) tussen busstation Huizen en NS-station Hilversum. Een deel van het projectbudget wordt besteed aan het verbeteren van het leefklimaat, het verhogen van de verkeersveiligheid en het versterken van de natuur (natuurbrug bij Anna's Hoeve). Met de realisatie van een onderdoorgang van de bus- en spoorbaan bij de Oosterengweg in Hilversum wordt bovendien een groot knelpunt in de Hilversumse ring opgelost.

Uit de aanbesteding van de uitvoeringscontracten voor de bouw van de busbaan en diverse spoorkruisingen (incl. aanpassing van spoorbeveiliging en bovenleiding) in Laren-Hilversum, komen inhoudelijk zeer goede aanbiedingen, maar de inschrijfsommen liggen hoger dan de prognose uit de laatste halfjaarrapportage augustus 2017-januari 2018, die besproken is in de Statencommissie M&F van 9 april jl. De aanleiding voor deze kostentoename ligt voornamelijk in indexering, marktspanning, de nieuwe bouw-cao die per 1 januari 2018 is ingegaan en inspanningen van de aannemer ten behoeve van zijn EMVI-score (Economisch Meest Voordelige Inschrijving). In de prognose was al een toename voorzien als gevolg van deze ontwikkelingen, maar deze was aanzienlijk lager dan nu is gebleken. Hierdoor is er bij de laatste actualisatie van het PMI, welke behandeld is in Provinciale Staten van 9 juli 2018, geen aanvullend krediet aangevraagd. De omvang van de toename is echter aanzienlijk hoger dan verwacht, waardoor deze niet uit de post onvoorzien kan worden opgevangen. Om de verwachte toename in de prognose op te vangen, wordt een aanvullend krediet aangevraagd van in totaal € 9.400.000.

Bij de vrijgave van het uitvoeringskrediet voor het project HOV in 't Gooi (zie voordracht 2014-02 d.d. 3 februari 2014) is bij besluit nr. 3 € 18,9 miljoen binnen de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in het Gooi OV (resterende middelen) gereserveerd voor dekking van eventueel lagere rijksbijdragen: AROV, MJPO en BDU (vanaf 2017 reserve Infrastructuur). Dit risico is voor wat betreft het MJPO en BDU/reserve Infrastructuur niet meer aanwezig. De kans dat de bijdrage vanuit AROV lager wordt dan voorzien, is zeer gering. Daarmee kan deze reservering ingezet worden voor de dekking van het aanvullende krediet. De ontwikkelingen die aanleiding hebben gegeven voor deze kredietaanvraag, hebben naar verwachting ook invloed op de andere, nog aan te besteden contracten. De omvang van deze invloed kan echter nog niet ingeschat worden en is daarmee niet verwerkt in de kredietaanvraag. Voorgesteld wordt om het restant van de reservering voor HOV in 't Gooi binnen de reserve TWIN-H hiervoor aan te houden.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 50-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 28 augustus 2018;

besluiten:

1. De Zomernota 2018 vast te stellen;
2. De bij deze zomernota gewijzigde programmabudgetten van de begroting 2018 vast te stellen;
3. De in deze zomernota opgenomen mutaties in de reserves vast te stellen;
4. Een krediet beschikbaar te stellen van € 4,8 miljoen voor de planuitwerkingsfase Bereikbaarheid Haarlemmermeer Bollenstreek/ Duinpolderweg waarvan € 1,6 miljoen gedekt wordt uit de reserve Infrastructuur en het overige uit middelen derden.
5. Het te activeren krediet op te nemen in het PMI en af te schrijven in 25 jaar.
6. Voor de uitvoering van het project HOV in 't Gooi het krediet te verhogen met € 9.400.000 naar € 121.400.000, ten laste van de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in 't Gooi OV.
7. De bestaande labeling van de resterende reservering binnen de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in 't Gooi OV van € 9.500.000 te verbreden om dit bedrag binnen TWIN-H beschikbaar te houden voor onvoorziene kostentoenames op het project HOV in 't Gooi.

Haarlem, 8 oktober 2018.

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Uittreksel concept-verslag commissie M&F 17-09-2018 Zomernota 2018

6b. Voordracht Zomernota 2018

De heer **Leever** (ONH) constateert dat dit de laatste Zomernota in 'een oud jasje' is, met ontoegankelijke budgettabellen. Over het geheel genomen kan ONH zich vinden in de Zomernota 2018. De fractie heeft daarin geen vreemde of opvallende zaken opgemerkt. De technische vragen die ONH stelde, zijn naar tevredenheid beantwoord.
ONH is akkoord met de Zomernota 2018.

Mevrouw **Pels** (GL) constateert dat de Zomernota er inhoudelijk goed uit ziet. GL ziet uit naar volgend jaar waarin de Zomernota in een 'nieuw jasje' zal zijn gestoken.
De gehele oppositie zag aankomen dat de middelen ui motie 110 niet 2018, dan wel in 2019 besteed zouden worden. Nu blijkt uit de Zomernota dat dit inderdaad het geval is. GL betreurt dit.

De heer **De Gra**af (CDA) zegt dat ook het CDA zeer benieuwd is naar het nieuwe format, dat onder leiding van fractiegenoot Heijnen zal verschijnen,
Voor het project Duinpolderweg wordt een nieuw krediet opgenomen, specifiek voor meer communicatiedeskundigheid. Het CDA vindt meer communicatie heel belangrijk. Je zult maar via de buren horen c.q. een brief onder ogen krijgen, waarin staat dat er een weg door je huis komt. Dit overkwam de 82e inspreker bij de hoorzitting op 7 september jl.
Het nieuwe krediet voor HOV in 't Gooi had natuurlijk meegenomen moeten worden bij de behandeling van het PMI in juli jl. In een brief van 6 september jl. wordt gemeld dat de gunning wordt uitgesteld. De CDA-fractie wil hierover haar zorg uitspreken. Hier dreigt het omgekeerde te gebeuren van wat in Velsen plaatsvond. Daar bleef het provinciale budget van 60 miljoen euro uiteindelijk beperkt tot een investering van nog geen 40 miljoen euro. De fractie vraagt Gedeputeerde Staten om zich tot het uiterste in te spannen om dit te beperken.

Mevrouw **Alberts** (SP) meldt dat de beantwoording van technische vragen deels goed is verlopen. Van 17 vragen zijn er 6 vragen beantwoord. Spreekster neemt aan dat de resterende antwoorden nog volgen. De beantwoording kan dan worden meegenomen in oktober bij behandeling van de Zomernota in Provinciale Staten.
Er staat 900.000 euro opgenomen voor het project Texel in het kader van openbaar vervoer. De SP veronderstelt dat dit het project Texelhopper betreft. Klopt dit? De Texelhopper is toch meegenomen in de concessie OV Noord-Holland Noord?
Mevrouw Alberts weet dat de aanpak van fietsknelpunten gebeurt in overleg met gemeenten. Voor de beeldvorming over het werk van de provincie is het van belang dat snel wordt gestart met die projecten. Nu moet worden gewacht op gemeenten, maar dat straalt af op de provincie.

De heer **Van Hooff** (PVV) concludeert dat er twee extra kredietaanvragen zijn gekomen voor het project Bereikbaarheid Duin- en Bollenstreek en HOV in 't Gooi. Met uitzondering van die twee kredieten zal de PVV akkoord met de Zomernota.

De heer **Den Uyl** (PvdA) constateert dat het project HOV in 't Gooi fors hoger is uitgevallen dan geraamd, maar dat is onvermijdelijk gezien de prijzen in de bouw.
Bereikbaarheid Duin- en Bollenstreek: Als er geen meerderheid blijkt te zijn voor keuze die voorligt, dan ziet spreker niet hoe dit krediet kan worden goedgekeurd. De PvdA wacht 8 oktober eerst af.
Bij de vaststelling van de Kadernota bleek er nog een financieel gat. Dat gat wordt nu opgevuld. De PvdA vindt dat een goede zaak. De opvulling kan plaatsvinden vanwege een hogere dividend uitkering. Daarnaast komen de Wabo inkomsten hoger uit dan geraamd. Moet de provincie zich laten overvallen door zaken die goed lopen, als de economie aantrekt? In de begroting zou meer rekening moeten worden gehouden met te verwachten gunstige economie ontwikkelingen.

De heer **Yurdakul** (D66) is tevreden dat er een positieve tussenbalans is. Het Provinciefonds draagt er aan bij en onderbestedingen. De laatste zijn de provincie niet vreemd. Het beleidsprogramma Ruimte is daarin koploper.
Het resultaat van de Zomernota wordt benut om beleidsdoelen te realiseren en als dekking om de begroting van 2019 en volgende jaren sluitend te maken. Dat is een goede zaak.
Gedeputeerde Staten doen voorstellen voor twee nieuwe kredieten. D66 kan daarmee instemmen.

De heer **Van Straaten** (VVD) spreekt van een mooi positief resultaat. Het resultaat betreft het saldo van meevallers en tegenvallers. De VVD is blij met de wat voorzichtige insteek van Gedeputeerde Staten wat betreft dividenden, leges en dergelijke.
De VVD kan instemmen met de voorgestelde aanpassingen van programmabudgetten en mutaties in de reserves en de gevraagde beschikbaarstelling van aanvullende kredieten voor Duinpolderweg en HOV in 't Gooi. Hoewel die ook in het PMI aan de orde zouden kunnen komen, is de VVD er een voorstander van om de kredieten nu al goed te keuren. Ook het breder labelen van gelden voor HOV in 't Gooi in de reserve TWINH kan de VVD ondersteunen.

Gedeputeerde **Post** neemt ook waar voor gedeputeerde Loggen (portefeuille Personeel).
Het CDA vraagt bij het krediet Duinpolderweg om goed te communiceren. Dat gebeurt altijd. De gedeputeerde zal de vraag nogmaals terugleggen in de organisatie. De gedeputeerde kan niet beloven dat het altijd 100% goed gaat. Het is ontzettend vervelend dat men een nare ervaring opdoet, vanwege het feit dat een brief niet is bezorgd.
De oproep met betrekking tot HOV in 't Gooi neemt de gedeputeerde ter harte. Men mag ervan uitgaan dat het college uitgaven altijd sober en doelmatig probeert te doen.
De technische vragen van de SP zijn pas vandaag bij Gedeputeerde Staten binnengekomen. Ter griffie is er iets niet goed gegaan. De vragen zullen zo snel mogelijk worden beantwoord. Dat moet lukken voordat Provinciale Staten hierover beslissen.
Het bedrag van 900.000 euro voor het project Texel:betreft de eindafrekening van de oude pilot.
Over subsidies voor de aanpak van fietsknelpunten is vandaag een discussie gevoerd. De systematiek die wordt gehanteerd is dat een bedrag voor kleine infrastructuur ter beschikking wordt gesteld. Daarvoor gelden een subsidieplan en een aanmeldingstermijn. Er komen minder aanvragen. Besproken is of het systeem van 'first come, first served' kan worden gehanteerd. Projecten worden beoordeeld op volgorde van binnenkomst. Dit heeft als voordeel dat de aanvraagperiode langer kan worden opengesteld. De periode tussen het sluiten en het opengaan van de nieuwe periode wordt korter. Hopelijk biedt dit een oplossing voor gemeenten. Dat is nog niet formeel. De gedeputeerde wil eerst horen hoe gemeenten erover denken. Het is wel de gedachte die op het Provinciehuis leeft. Als voornoemde systematiek daadwerkelijk wordt gehanteerd, dan zal na twee jaar een evaluatie volgen.
Het nieuwe systeem van 'first come, first served' zou met ingang van de nieuwe regeling in 2019 kunnen worden gehanteerd. Jaarlijks kan het eventueel worden aangepast. Als het bedrag zou zijn uitgeput dan hoeft niet driekwart jaar te hoeven gewacht voordat een project kan worden ingediend. Binnen twee maanden kan opnieuw subsidie worden aangevraagd voor de aanpak van fietsknelpunten.

De gedeputeerde heeft kennisgenomen van de opmerking van de PVV.
Zij is het met de constatering van de heer Den Uyl eens. Als er geen helderheid komt over de besluitvorming in Zuid-Holland dan komt de besluitvorming in Noord-Holland in een ander licht te staan.
Het is plezierig als een dividend meevalt, zeker als er sprake is van een tegenvaller. Als zou worden gehandeld als door de PvdA wordt gesuggereerd en het valt een keer tegen, dan moet meteen ergens worden bezuinigd. De gedeputeerde is een voorzichtige penningmeester. Het geld wordt uitgegeven als de provincie het heeft en niet als wordt veronderstelt dat het geld er is.

De VVD vindt dat het extra krediet voor HOV in 't Gooi ook bij het PMI beschikbaar kan worden gesteld. Dat zou betekenen dat moet worden gewacht met gunnen. Hoe eerder hierover helderheid is hoe eerder een gunningsbesluit kan worden genomen.

Tweede termijn:

De heer **Van Straaten** (VVD) bepleitte niet om te wachten tot het PMI. Hij ondersteunde juist dat nu een besluit wordt genomen.

De **voorzitter** concludeert dat er verder geen vragen zijn.

Uittreksel uit conceptverslag commissie EEB 17 september 2018 over Zomernota 2018

4. A-agenda Algemeen

4.a. Voordracht Zomernota 2018

Mevrouw **Bezaan** (PVV) meldt dat op bladzijde 110 bij OD8, punt 1.1, vermeld staat dat de provincie 1,4 miljoen euro ontvangt voor gedetacheerde medewerkers bij het IPO, Rijk en twee andere provincies. Verzocht wordt om een toelichting op de werkzaamheden van deze medewerkers.

De heer **Klein** (CU/SGP) vraagt een toelichting op bladzijde 81waar wordt vermeld dat de functie van ambassadeur Beheer Bedrijventerrein is beëindigd omdat de functie niet op de juiste manier werd ingevuld. Dit wordt nu bij een nieuwe partij belegd. Wat ging er in eerste instantie niet goed en hoe wordt ervoor gezorgd dat de doelen wel bereikt worden?

Gedeputeerde **Bond** zal de vraag van de PVV schriftelijk laten beantwoorden, want deze valt onder de portefeuille van gedeputeerde Loggen, commissie M&F. De ambassadeur bedrijventerreinen betreft het parkmanagement binnen het nieuwe HIRB-programma. Er wordt ingezet op het bij elkaar voegen van kleine bedrijven zodat het parkmanagement voor hen betaalbaar wordt voor gezamenlijke inkoop van energie, afvalstromen, etc. Dit wordt onder andere een taak van de nieuwe ambassadeur waarvoor momenteel een wervingsprocedure loopt.

Uittreksel concept-verslag commissie NLWM 24-09-2018 Zomernota 2018

4a. Voordracht Zomernota 2018
De **voorzitter** licht het agendapunt toe en geeft het in bespreking.

COMMISSIEBEHANDELING
De heer **Bouberg Wilson** (ONH) heeft zijn opmerkingen ingebracht in de commissie M&F.

De heer **Klein** (CU/SGP) vraagt waarom natuurinclusieve landbouw niet is begroot voor 2019 en 2020 en of dit in de begroting wordt gerepareerd.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS), mevrouw **Jellema** (PvdA) en de heer **De Kam** (CDA) hebben geen opmerkingen.

De heer **Van Liere** (PvdD) vraagt waarom de jachthuurtarieven in Noord-Holland zijn verlaagd.
Mevrouw **Pels** (GroenLinks) sluit zich bij deze vraag aan.

Mevrouw **De Groot** (SP) meldt dat haar technische vragen zijn beantwoord en heeft geen andere opmerkingen.

De heer **Van der Sluijs** (PVV) vraagt waarom de provincie het opruimen van drugsafval niet volledig vergoedt.

De heer **Struben** (D66) heeft geen opmerkingen over de Zomernota voor deze commissie en zal in PS vragen stellen over de Duinpolderweg.

Mevrouw **Rommel** (VVD) vraagt naar de ontwikkeling in faunaschade.

De heer **Tekin** (ged.) weet dat motie 110 ziet op natuurinclusieve landbouw in 2018 en 2019. Voor deze periode zijn de middelen door PS toegekend. In de loop van 2019 wordt bezien of en hoeveel geld nodig is voor de jaren daarna.
Hij zegt toe aanvullende informatie over de jachthuurtarieven vóór de PS-vergadering aan de commissie toe te sturen.
Voor het vergoeden van het opruimen van drugsafval is een landelijke regeling van kracht. Die wordt namens alle provincies uitgevoerd door Noord-Brabant. Het gaat om het opruimen van drugsafval in natuurgebieden. In IPO-verband wordt gesproken over mogelijke verlenging van de regeling.

De heer **Van der Sluijs** (PVV) vraagt of GS inzetten op actie op landelijk niveau.

De heer **Tekin** (ged.) herhaalt dat dit in IPO-verband wordt besproken.
De faunaschade is de afgelopen jaren flink gestegen. De provincie moet 95% hiervan vergoeden en wil het bedrag anders begroten. Het is afwachten hoe het schadebedrag voor het komende jaar uitpakt.

De **voorzitter** concludeert dat de *Voordracht Zomernota 2018* met het verslag van deze vergadering wordt doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018

4a. Voordracht Zomernota 2018

De onderwerpen die tot de portefeuille van de commissie R&W behoren worden besproken ter voorbereiding op de vergadering van Provinciale Staten van 8 oktober 2018.

Bij de heer **Leever** (ONH) is bij bestudering van de zomernota een nieuwe vraag opgekomen met betrekking tot pagina 85. Het gaat hier over het operationele doel, punt 5.3.3, bijdrage aan een veerkrachtige arbeidsmarkt. In de budgettabellen zien we het volgende: de lasten zijn van 2018 tot 2021.

De **voorzitter** interrumpeert en geeft aan dat het hier alleen over zaken gaat die de Commissie Ruimte en Wonen aangaan.

De heer **Leever** (ONH) laat dit punt rusten.

De heer **Klein** (CU-SGP) heeft een wellicht technische vraag. Het programma Jong leren eten, dat wordt genoemd op pagina 74, zou vallen onder het programma Ruimte. Dat begreep hij niet helemaal.

Mevrouw **Rommel** (VVD) merkt nog op dat op pagina 74 staat: “dit is 22.000 minder”. Volgens haar moet dat “meer” zijn.

Gedeputeerde **Geldhof** dankt de commissieleden voor de gemaakte opmerkingen. Naar aanleiding van de opmerkingen wordt gekeken of de onderwerpen op de juiste plek staan.

De **voorzitter** sluit dit agendapunt af. Deze voordracht gaat door naar de Provinciale Staten vergadering van 8 oktober.

Zomernota
Aanvullende beantwoording vraag mw. Bezaan inz. detachering medewerkers.
(gesteld in commissie EEB van 17-9-2018)

Oorspronkelijke vraag en beantwoording

13	**M&F**	**PVV**	**Bezaan**	**110**	***"OD 8.1.1: De provincie Noord-Holland ontvangt opbrengsten voor gedetacheerde medewerkers (meer baten, € 1.240.000, neutraal)."*** **VRAAG:** **Kunt u aangeven om hoeveel fte dit gaat en wat de werkzaamheden waren van deze medewerkers?**	**Het gaat om ruim 17 fte, komend uit verschillende onderdelen van de organisatie en belast met uiteenlopende werkzaamheden. Bijna 5 fte heeft betrekking op de brugbedienaren die gedetacheerd worden naar Trigion. Daarnaast gaat het over ruim 4 fte repro-medewerkers die naar Xerox worden gedetacheerd. Voor het overige is 3fte gedetacheerd bij het IPO, 2 fte bij het Rijk en 2 bij andere provincies.**	**C. Loggen**

Aanvullend antwoord:
De medewerkers gedetacheerd bij het IPO, het gaat om 5 medewerkers die in totaal 3 fte leveren, werken aan de invoering van de omgevingswet (3 medewerkers), ondersteuning van het nationale deltaplan ruimtelijke adaptatie (1 medewerker) en bij concerncontrol (1 medewerkers). Bij andere provincies gaat het om twee medewerkers die werken als subsidiebehandelaar en projectleider Energietransitie. Bij het Rijk gaat het om twee medewerkers die werken als managementondersteuner en projectleider ICT. Voor het overige is één medewerker gedetacheerd bij de MRA, is één medewerker als projectleider gedetacheerd bij de Vereniging van Nederlandse gemeenten en is één medewerker als senior financieel-economisch adviseur gedetacheerd bij een gemeente.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. J. Gerritsen
BEL/GND

Telefoonnummer +31235143072
gerritsenj@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk
918138/1132586

Uw kenmerk

Betreft: Beantwoording vraag commissie NLWM 24 september 2018

Geachte leden,

Hierbij sturen wij u de beantwoording van de openstaande vraag van de commissie NLWM van 24 september 2018.

Zoals gebruikelijk worden de vragen beantwoord in een brief aan Provinciale Staten. Wij hechten er namelijk aan dat alle leden van Provinciale staten op de hoogte worden gebracht van het antwoord, opdat eenieder over dezelfde informatie kan beschikken.

Onderstaande vraag is bestemd voor de commissie M&F wordt daarom door de betreffende portefeuillehouder beantwoord.

> *Jachtverhuurtarieven*
> *Naar aanleiding van het antwoord op de technische vraag inzake Jachtverhuurtarieven heeft Partij voor de Dieren een vervolgvraag gesteld. Deze luidt: Waarom zijn de jachtverhuurtarieven verlaagd.*

Antwoord:
De WBE stichting jachtraad Wieringermeer heeft op 1 april 2011 een jachthuurovereenkomst met de provincie afgesloten met een looptijd van 6 jaar voor € 0,--, maar als tegenprestatie voerde de WBE beheer en schadebestrijdingsactiviteiten uit.

Omdat de huur voor de jacht op BBL-gronden, die na 2011 in het bezit kwamen van de provincie, € 7,50 per ha waren, is besloten alle huurcontracten hier op aan te gaan passen.
Om financiële redenen wilde de WBE Wieringermeer deze overeenkomst niet aangaan.
Dit zou als gevolg hebben dat er geen schadebestrijding (ganzen) meer plaats zou vinden. De provincie zou in dat geval mogelijk met hoge schadeposten worden geconfronteerd. Deze zouden aanzienlijk hoger kunnen zijn dan de inkomstenderving door lagere huuropbrengsten.
De WBE ging wel akkoord met een huurprijs van € 3,00/ha.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

In verband met het gelijkheidsbeginsel is vervolgens besloten om deze hectareprijs door te voeren bij alle jachthuurovereenkomsten, wat de eerder genoemde inkomstenderving tot gevolg had.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

Deze beslissing is namens gedeputeerde staten genomen door het lid van het college dat met dit onderwerp is belast

Format Technische vragen PS Zomernota 2018 tbv behandeling in Statencommissies M&F en EEB: 17 september 2018, NLM en RWW: 24 september 2018

Nr	Comm.	Fractie	Naam vragensteller	Pag	Vraag	Antwoord	Pfh
7	R&W	SP	Bruggeman	7	Aan wie en voor welke bedragen heeft de Provincie bijdragen verleend op grond van de Rijksbommenregeling?	Het ruimen van niet gesprongen explosieven is een taak van gemeenten. Zij kunnen daarvoor 70% subsidie krijgen van het Rijk (verrekening via het gemeentefonds). De provincie verleent derhalve geen bijdrage op grond van het bijdragebesluit kosten opsporing en ruiming conventionele explosieven Tweede Wereldoorlog 2006 (de “bommenregeling”). Vroeger kregen sommige gemeenten (waaronder Amsterdam) een vaste vergoeding, maar die is in 2015 ingetrokken. Nu moeten alle gemeenten via een raadsbesluit een subsidieverzoek indienen. De aanvraag voor de bommenregeling voor het voormalig provinciebezit Crailo loopt via de gemeenten Naarden, Bussum en Hilversum. Van de totale kosten kan 70% door de gemeenten bij het Rijk worden gedeclareerd. De afspraak is dat de provincie de resterende 30% op zich neemt. In 2018 wordt de eindfactuur aan de betreffende gemeenten verstuurd.	E. Post
8	M&F	SP	Bruggeman	10	Op welke wijze is de kostenafname door vervanging van de vrije busbaan in Huizen en Blaricum door Meerijden via de Meent ad ca. € 9 miljoen betrokken in het thans gevraagde aanvullend krediet HOV-03 HOV in 't Gooi ad € 9,4 miljoen?	De genoemde kostenafname is niet betrokken bij het gevraagde aanvullende krediet. Dit is gebeurd in het besluit over de scope-aanpassing in Huizen-Blaricum (PS-besluit VD-71 van 6 november 2017).	E. Post

9	M&F	SP	Bruggeman	47	Kan het Bonus-malus saldo worden ingezet voor uitbreiding van het voorzieningenniveau d.w.z. meer dienstregelinguren?	Nee. Bij de afspraken, die zijn gemaakt na de bezuinigingsronde in 2011, is bepaald de bonus/malus in een initiatievenpot te storten waarvoor vervoerder, consumentenorganisaties, provincie en/of gemeenten initiatieven en ideeën kunnen indienen voor (éénmalige) investeringen om de reiziger met beter openbaar vervoer te bedienen.	E. Post
10	M&F	SP	Bruggeman	47	Tot welke verbeteringen in de dienstregelingen leidt de versnelde inzet van de BDU Rijksmiddelen uit voorgaande jaren?	De versnelde inzet van BDU middelen betreft een neutrale, technisch-administratieve verschuiving tussen dekking van begrotingsposten uit BDU-middelen en dekking uit reserves. Dit doen alle provincies (afspraak in IPO-verband met het ministerie van BZK), om daarmee de verantwoording over BDU-middelen te vereenvoudigen. Deze administratieve omzetting heeft verder geen enkel beleidsmatig of financieel gevolg, maar dient wel door PS geaccordeerd te worden omdat het ook verschuivingen in reserves betreft, waarover PS budgetrecht hebben.	E. Post

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	Pagina	Vraag	Antwoord	Pfh
11	M&F	SP	Bruggeman	48	Welke onderdelen van het project Productformules OV hebben vertraging opgelopen? Waardoor?	Er is geen vertraging opgelopen bij het project Productformules OV. De reden dat het project Productformules OV is opgenomen in dit overzicht is genoemd op pagina 48: “Door een wijziging van het BBV moet het binnen het EXIN-H beschikbare budget voor dit project worden gestort in de reserve Kapitaallasten OV. Dit heeft in 2018 plaatsgevonden (€ 1,6 miljoen minder in 2017)”.	E. Post
12	M&F	SP	Bruggeman	49	Waarom wordt voor 2018 € 996.000 (extra) gevraagd voor de Texelhopper? Is de Texelhopper geen onderdeel van de per 22 juli 2018 begonnen nieuwe concessie Noord-Holland Noord en de daarvoor bedongen aanneemsom? Dekt het genoemde bedrag volledig de kosten van de Texelhopper in 2018?	Dit bedrag wordt gevraagd voor de reguliere eindafrekening van het vervolg (periode 11-12-2016 tot 22-7-2018) van de pilot Texelhopper die liep van 14-12-2014 t/m 10-12-2016. Ja, de Texelhopper maakt vanaf 22 juli 2018 integraal deel uit van de nieuwe concessie Noord-Holland Noord. Nee, het dekt de kosten van de periode einde pilot (11 -12-2016) tot start nieuwe concessie Noord-Holland Noord (22-7-2018).	E. Post

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	Pagina	Vraag	Antwoord	Pfh
13	M&F	SP	Bruggeman	49	Welke onderdelen van het programma OV-reiziger centraal 2016-2019 hebben vertraging opgelopen? Waardoor?	Op pagina 49 van de Zomernota 2018 staat “€ 100.000 extra uitgaven voor programma OV-reiziger centraal 2016-2019 binnen de visie OV 2020 voor de lopende opdrachten”. Er is geen sprake van vertraging.	E. Post
14	R&W	SP	Bruggeman	74	Is het dividend PWN onafhankelijk van het door PWN behaalde financieel resultaat? Kan de Provincie in ruil voor een lager dividend aan PWN vragen bepaalde extra activiteiten te verrichten of de watertarieven te verlagen?	In artikel 24 van de statuten van PWN is het volgende over de winst opgenomen: “*De winst staat ter beschikking van de algemene vergadering van aandeelhouders, met dien verstande dat:* a. *die winst in de eerste plaats zal worden aangewend tot dekking van vroegere verliezen;* b. *vervolgens een nader door de algemene vergadering van aandeelhouders te bepalen bedrag zal worden gestort in één of meer reservefondsen;* c. *er terzake enig boekjaar maximaal een dividend zal worden uitgekeerd dat in procenten van de nominale waarde van de aandelen negen procent (9%) meer bedraagt dan het gewogen gemiddelde rendement van de in het desbetreffende boekjaar uitgegeven langlopende staatsleningen; het aldus totaal uit te keren dividend zal niet meer bedragen dan een miljoen negentienduizend tweehonderd vijftig euro (€ 1.019.250), zijnde vijftien procent (15%) van de nominale waarde van de geplaatste aandelen;* d. *eventueel alsdan nog beschikbare winst zal worden gestort in een reservefonds dat bij voorkeur zal worden aangewend ten behoeve van de egalisatie van de waterleveringstarieven.*”	C. Loggen

Nr	Commissie	Fractie	Naam vragensteller	Pagina	Vraag	Antwoord	Pfh
						De manier waarop met de winst wordt omgegaan staat dus vast. De dividenduitkering is een vergoeding voor het door de provincie aan PWN verstrekte kapitaal en staat daarmee los van opdrachten die de provincie aan PWN verstrekt.	
15	M&F	SP	Bruggeman	125	Waarom is de aanvraag Gemeente Haarlem / Herinrichting Houtplein verwijderd?	Het project “Reconstructie Houtplein” kan van deze lijst geschrapt worden. Dit project is namelijk ook opgenomen in de lijst “Subsidies buiten uitvoeringsregeling” van het jaar 2019. Er is voor de reconstructie van het Houtplein en omgeving een provinciale subsidie van maximaal € 3,7 miljoen beschikbaar.	E. Post
16	M&F	SP	Bruggeman	125	Wat behelst de wijziging van de aanvraag Gemeente Alkmaar: Investeringsagenda OV?	Uit gesprekken met de gemeenten over de voorgang van de Investeringsagenda OV, is gebleken dat de gemeente Alkmaar twee projecten niet gaat oppakken. Het betreft hier twee verkenningen (projecten 3 en 4 van het Uitvoeringsprogramma) met betrekking tot een betere en veiliger doorstroming van de bus bij de spoorlijn. Alkmaar geeft als reden op dat op de korte termijn de problematiek niet opgelost kan worden, mede gezien inpassings-vraagstukken. Dit betekent dat voor deze projecten geen aanvullend onderzoek wordt verricht en daarmee het budget van de Investeringsagenda wijzigt. Over de wijzigingen en hoe we daarmee omgaan wordt u binnenkort geïnformeerd via een voortgangsrapportage over de Investeringsagenda OV.	E. Post

AANGEHOUDEN

M34 / 8-10-2018 puntg

ChristenUnie SGP

GROEN LINKS

SP

Motie onderzoek fietstunnel Linschotenlaan Hilversum

Betreft agendapunt 9: Zomernota (VD-50).

De Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 9 oktober 2018 te Haarlem, ter bespreking van voordracht 50,

constaterende dat:

- in project HOV 't Gooi is opgenomen dat "bij de Van Linschotenlaan in Hilversum een fietstunnel wordt gerealiseerd, als deze past binnen het financiële kader van het project"[1];
- deze tunnel belangrijk is als toegang tot de geplande halteperrons en als schakel in de noord-zuid verbinding;
- de tunnel door inwoners van Hilversum erg gewenst is;
- er grote onduidelijkheid bestaat over de kosten van de tunnel; de gedeputeerde heeft eerder een bedrag van 10 miljoen genoemd, terwijl de wethouder van Hilversum spreekt over 6,5 miljoen euro[2];

voorts constaterende dat:

- in de Zomernota 2018 het financiële kader van het project HOV wordt herzien door een verhoging van het krediet met 9.400.000 euro;
- er in de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in het Gooi OV nog 9.500.000 euro beschikbaar is;

verzoeken GS:

- PS te voorzien van een gedetailleerde en betrouwbare kostenraming van de fietstunnel bij de Van Linschotenlaan;
- samen met de gemeente Hilversum ruimte te zoeken binnen nieuwe financiële kaders voor de realisatie van de tunnel;
- daarvoor indien noodzakelijk de reserve TWIN-H, budget OV/1.1 HOV in het Gooi OV deels te gebruiken;

en gaan over tot de orde van de dag.

Michel Klein
ChristenUnie-SGP

Zita Pels
GroenLinks

Wim Hoogervorst
SP

[1] Tekstfragment van: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Verkeer_vervoer/Projecten_verkeer_en_vervoer/HOV_in_t_Gooi/Deelprojecten/HOV_in_Laren_en_Hilversum

[2] https://www.gooieneembode.nl/nieuws/verkeer/94694/nog-geen-zicht-op-geld-gewenste-fietserstunnel-van-linschotenlaan

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt

Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN 31 AUG. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr J.J. van den Berg
BEL/BS

Telefoonnummer +31235144076
bergjj@noord-holland.nl

Verzenddatum
31 AUG. 2018

Kenmerk
921516/1104634

Uw kenmerk

Betreft: vergadering Regiegroep Metropoolregio Amsterdam

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de vergadering van de Regiegroep Metropoolregio Amsterdam van 10 oktober 2018.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

metropool
regioamsterdam

Aan: Agendacommissie MRA (via MRA Platforms Ruimte en Economie)
Datum: Juni 2018
Bijlage:
Onderwerp: Voorstel voor herbestemming van resultaat MRA begroting 2017
Opstellers: David Quarles van Ufford, Steef de Looze, Martin Bekker

---

Gevraagde afspraken:

2.1 In te stemmen met het voorliggende uitgewerkte voorstel voor besteding van het overschot 2017

2.2 In te stemmen met het schriftelijk ter kennis name delen van dit besluit met de Regiegroep MRA

Toelichting

In de gehele MRA begroting bedroeg het restant in 2017 € 1.240.000,-. Uiteraard had dit te maken met het aanloopjaar 2017, waarin een aantal vacatures pas na de zomer kon worden ingevuld. In de MRA regiegroep van april 2018 jl is afgesproken om het volledige bedrag her te bestemmen, mits hiervoor een passend voorstel voor wordt gemaakt, dat op instemming van de platforms Ruimte en Economie kan rekenen. De voorwaarden zijn: Activiteiten moeten acties van de MRA Agenda versnellen of moeten ondersteunend zijn aan de MRA programma's, die zijn opgenomen in het MRA Werkplan 2018. De voorgestelde activiteiten moeten dit jaar tot uitgaven leiden.
Onderstaand voorstel voor concrete besteding van het overschot vanuit 2017, is opgesteld door het Platform Economie en het Platform Ruimte, en in de bestuurlijke gremia van beide Platforms vastgesteld.

Platform Economie (in totaal €735.000 euro)

Maakindustrie MRA (actie 2.9) **€150.000**

Na het wegvallen van de clusterbenadering door de Amsterdam Economic Board zijn partners in het cluster 'maakindustrie' wel doorgegaan met hun samenwerking. De afgelopen jaren is duidelijk geworden, dat de maakindustrie in de MRA voor een grote transitie staat – m.n. als gevolg van de digitalisering en robotisering van de sector. Dit vraagt van de sector nog meer dan voorheen, dat er intensievere dwarsverbanden met andere sectoren en kennisinstellingen ontwikkeld worden. Om dit te faciliteren heeft de cluster het 'Innovatieprogramma Amsterdam Area Industries' opgesteld. Naast bijdragen van het bedrijfsleven en de gemeente Velsen, wordt aan de MRA een bijdrage gevraagd van € 150.000.
Over dit project heeft al eerder besluitvorming (juni 2017) plaatsgevonden, maar de start uitvoering – en daarmee reservering middelen – is niet geeffectueerd.

CONCEPT

metropool
regioamsterdam

Intensivering grondstofprogramma (actie 4.1) €180.000

In het kader van het werkplan Circulaire Economie MRA wordt gewerkt aan het verder bundelen van vijf verschillende grondstofstromen (restproducten als nieuwe grondstof). De gehele keten – van verzameling restproducten van uiteindelijk verwerking in nieuwe producten – wordt georganiseerd (afvalinzamelaars – verwerkers – eindgebruikers).
Als onderdeel hiervan worden ook de mogelijkheden van grondstofallianties onderzocht en een tool ontwikkeld tbv koppeling nieuwbouw en sloop.

Businessdevelopment INVEST-NL (nwe invulling actie 2.3) €405.000

In het voorjaar 2019 gaat INVEST-NL van start. Doelstelling van INVEST-NL is, indien de markt hierin onvoldoende voorziet, bij te dragen aan het financieren en realiseren van maatschappelijke transitieopgaven door ondernemingen en het aanbieden van toegang tot ondernemingsfinanciering. Hiertoe heeft INVEST-NL een startkapitaal van € 2,5 miljard beschikbaar. Omdat de MRA niet over een regionale ontwikkelingsmaatschappij beschikt, is op initiatief van Amsterdam en prov NH een verkennend onderzoek gestart naar de meest adequate wijze om de regio (en zijn bedrijven) optimale toegang te geven tot INVEST-NL. Uit deze verkenning komt duidelijk naar voren dat de regio goed gestructureerde en makkelijke toegankelijke expertise op gebied van 'business development' (het met marktpartijen ontwikkelen van sluitende businesscases voor majeure projecten) ontbeert. De verwachting is dat in Q4 er een voorstel voorligt op welke wijze – en onder welke condities – de optimale toegang tot INVEST-NL georganiseerd moet worden. De concretisering zal uiteindelijk ook nog wel enige maanden vergen.

Echter, vanaf heden tot voorjaar 2019 gaat INVEST-NL al voorbereidend van start. Zo is er ook al een accountmanager MRA aangesteld, die graag op korte termijn met de MRA wil gaan werken aan "INVEST-NL waardige businesscases".
Ook de OntwikkelingsMaatschappij Flevoland (OMFL) is in een proces van herpositionering, waarbij ook op een verdere ontwikkeling van de business-development (maar dan meer gericht op het één op één ondersteunen van ondernemers) wordt ingezet. Ook voor het ontwikkelen van deze vorm van business development is kennisontwikkeling gewenst.

Daarom wordt voorgesteld om zo snel mogelijk te starten met het opbouwen van kennis/expertise mbt business development – zowel ten behoeve van majeure projecten, als voor de meer op bedrijfsondersteuning gerichte acties. Daarmee wordt een drieledig doel gediend:

- Het – aan de hand van concrete cases - opdoen van kennis/expertise business development; nadrukkelijk is het de bedoeling de opgedane kennis te borgen en te delen
- Het nu al ontwikkelen van een goede werkrelatie met INVEST-NL, óók om scherper te krijgen wat hun werkwijze zal zijn, de gehanteerde criteria etc etc.; dit om bij de start INVEST-NL volledig toegerust te zijn om optimale toegang te verkrijgen
- Het de komende maanden al ondersteunen van concrete projecten en ondernemers mbt business development.

De kosten bestaan uit het ontwikkelen van de business case voor het smartcity project Arenagebied (zie bijlage voor uitgebreidere toelichting), een aantal business-development

CONCEPT

projecten door OMFL (met accent op circulaire economie), de borging en spreiding van de opgedane kennis en bijpassend werkbudget.

Platform Ruimte (in totaal €505.000 euro)

Binnen de begroting van het platform Ruimte is ten aanzien van deze extra impuls bekeken welke acties –gestart in 2017- een (beperkte) extra impuls kunnen gebruiken. De activiteiten die het betreft hebben rechtstreeks betrekking op de uitvoering van (acties uit) de MRA Agenda (t.o.v. de begroting van het platform Ruimte 2018). Alle activiteiten die hieronder zijn gemeld kunnen binnen zeer korte termijn worden gestart en kunnen worden afgerond in 2018.

Programma Bouwen en Wonen (actie 1.1, 1.11)		**€130.000**
a) Betaalbaarheid Woningmarkt	30.000	
b) Monitor woningbouwproductie	30.000	
c) Verhuisbewegingen MRA	10.000	
d) Onderzoek prijsopdrijving woningmarkt	60.000	

Betaalbaarheid woningmarkt: Het in kaart brengen van de betaalbaarheid en toegankelijkheid van de woningmarkt met de volgende onderzoeksvragen: Welke sturingsmogelijkheden zijn er? En hoe informeer je de partners met toegankelijke infographics en filmpjes? Er is inhuur noodzakelijk om deze producten samen te stellen.
Monitor woningbouwproductie: Het gaat hier om een monitor van kwantitatieve en kwalitatieve kenmerken van gerealiseerde woningen (zoals huur/koop, prijssegmenten, woningtype, woonmilieu, aardgasvrij/energieneutraal) en het ontwikkelen van een format om deze jaarlijks te herhalen dan wel tussentijds te actualiseren.
Verhuisbewegingen MRA: Voor het in kaart brengen van de verhuisbewegingen in de MRA is het nodig om verhuisgegevens van het CBS aan te schaffen. Deze worden niet in het WIMRA opgeleverd. Deze gegevens zijn tevens relevant voor de pijlers Economie en Sociaal.
Onderzoek prijsopdrijving woningmarkt: Onderzoeksvragen: Zijn woningen vooral een financieel product geworden in plaats van een woningmarktproduct? In dat geval is er sprake van een ander soort vraag en aanbod met andere spelers en spelregels en vraagt het woningmarktbeleid om andere politiek-bestuurlijke besluiten. Onderzoek uitbesteden aan bv Buck Consultants.

Programma Metropolitaan Landschap (acties 3.5 en 3.10)		**€110.000**
e) MRA Agenda: actie 3.5 Kwartiermaker Curator Landschap	60.000	
f) MRA Agenda: actie 3.10 (Cultuurimpuls MRA): Productie historische MRA waardenkaart Cultureel Erfgoed	50.000	

Kwartiermaker curator Landschap, Met deze functie wordt in de MRA Agenda beoogd het Metropolitane Landschap op de kaart te zetten voor recreanten en toeristen met een passend cultureel profiel. De aan te stellen curator is daarbij gangmaker en adviseur, ook in relatie met voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen, zodat kan worden bijgedragen aan een goede leef- en omgevingskwaliteit in de MRA.De taken van de curator zijn: Inhoudelijke redactie en regie op het op te stellen regioprofiel en met name ook op de publicatie(s); het leggen en onderhouden van verbindingen in dit kader met overheden en partijen in het veld; het functioneren als vraagbaak en adviseur, gevraagd en ongevraagd, specifiek waar het gaat om voorgenomen ruimtelijke

CONCEPT

ontwikkelingen in relatie met het landschap en het erfgoed en het inhoudelijk mede vormgeven van een gezamenlijk cultuuraanbod programma, gekoppeld aan regiomarketing en –promotie (gepositioneerd binnen het programma Cultuur & Erfgoed van de MRA).
Productie historische MRA waardekaart cultureel erfgoed: Een van de programmalijnen van de MRA Cultuurimpuls is het deelprogramma erfgoed. Het beschrijven en waarderen van erfgoed in de het landschap draagt bij aan de versterking van de identiteit van de 7 deelregio's, aan de benutting van de monumenten (bebouwd, archeologisch en natuurlijk) en de kaart zal een van de 7 onderlagen vormen voor de viewer van 1.1 (plancapaciteit wonen).

Programma Duurzaamheid (acties 2.5 t/m 2.8, 4.1 en 4.8)		**€115.000**
g)	Duurzaamheid, communicatie-impuls	60.000
h)	Energietransitie: verkenning kansrijke businessproposities	20.000
i)	Energietransitie en aansluiting onderwijs/arbeidsmarkt), MRA-verkenning beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel	15.000
j)	Programmamanagement Waterstof	20.000

Communicatie-impuls duurzaamheid: Het laden van de duurzaamheidspagina's van de MRA website vergt dit jaar uitwerking van formats, lay-out, vormgeving, representatie en afwegingskader. Voor wat betreft de eerste content wordt gedacht aan de productie van een MRA filmpje, de digitale presentatie van best practices (regionale producten en projecten), het scherper inspelen op de actualiteit en een mix van folders, nieuwsbrieven, artikelen en informatiebijenkomsten, in het bijzonder voor het innovatiecongres en de MRA raads- en statenledenbijeenkomst van 6 juni. Voor deze activiteiten is tijdelijk de inhuur van communicatie expertise noodzakelijk ad 40.000,- en de inzet van communicatietools ad 20.000,-. Na een vliegende start dit jaar kan het content management in 2019 vanuit de programma's duurzaamheid en circulaire economie beheerd worden.
Verkenning businessproposities energietransitie: xxxxxx
Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt energietransitie: xxxxx
Programmamanagement waterstof: Een aantal regionale partners (Tata Shell, Haven Greenport, Board) verkennen met het Rijk (EZK, I&W, RVO) de mogelijkheden van waterstof economie (waterstof als drager van ons toekomstige energiesysteem. Een regionaal programmamanager is noodzakelijk om de ideeën nader uit te werken. Waarschijnlijk wordt dit thema onderwerp van gesprek in de te actualiseren MRA Agenda. Het Rijk is bereid te investeren evenals het bedrijfsleven, maar er wordt ook een bijdrage van de MRA verwacht.

Overige Acties MRA Agenda (actie 1.4, 1,6, 1,8 en 2,4)		**€150.000**
k)	Projectplan herstructurering wijken irt gezondheid (1.4)	40.000
l)	Transformatie Greenport, businessmodellen (1.6)	50.000
m)	OV Knooppunten Schipholcorridor (1.8)	20.000
n)	Datacenters: Onderzoek en monitoring van energie consequenties (2.4)	40.000

Herstructurering wijken: De aanpak van actie 1.4 kent een moeizame start. De complexiteit en het ontbreken van capaciteit is hier debet aan geweest. Een plan van aanpak is in de maak en in juni in concept gereed. Met een financiële impuls kunnen de eerste acties van dit plan versneld worden opgepakt in de tweede helft van 2018.
Transformatie Greenport: Na de inventarisatie door de Greenport bij 250 ondernemers is in beeld welke ruimte nodig is voor de glastuinbouw en welke ruimte naar verwachting vrij komt/is ten

CONCEPT

behoeve van transformatie ca 350 hectare. De braakliggende terreinen zorgen voor verpaupering in het gebied met consequenties voor kostbare handhaving. Door de beperkingen van Schiphol, de beperkte bereikbaarheid in het gebied, versnipperd eigendom en de relatie tot Plabeka afspraken betreft het hier een complexe transformatie, met name in financieel opzicht. Er zijn kansen voor nieuwe economie, recreatie, circulaire economie en energietransitie in het gebied, die regionaal afgestemd moeten worden. Nader onderzoek naar businessmodellen moet de transformatie kunnen versnellen.
OV Knooppunten Schipholcorridor: met betrekking tot de ontwikkeling van Enter NL (Corridor Amsterdam – Schiphiol moet het belang van de relevante knooppunten onderzocht worden. Het gaat hierbij om de doorlichting van 5 tot 6 OV knooppunten binnen het programma OV Knooppunten. De kosten zijn noodzakelijk voor de inhuur van het ondersteunende bureau. Afhankelijk van de inzet en behoeften vanuit gemeenten zelf is het de vraag nog of dit het definitieve aantal zal zijn, dit is echter onze eerste inschatting.

Datacenters: Uit de scenariostudie van onderzoeksbureau Stratix blijkt dat er mondiaal minder dan 15 concentratieregio's voor datacenters zijn. In Europa gaat het om vier belangrijke regio's, aangeduid met FLAP: Frankfurt, Londen, regio Amsterdam en Parijs. De MRA datacenterregio vormt een belangrijk fundament onder de nog steeds snel groeiende digitale economie in ons land. De parallelle groei van datacenters, overigens op basis van groene energie, wordt vooral bedreigd door tekortschietende distributie daarvan. Om deze belemmering het hoofd te bieden is een gezamenlijke inzet van de MRA-gemeenten en de overheidsbedrijven Liander en TenneT noodzakelijk. In 2018 wordt nader onderzocht welke beleidsmatige en ruimtelijke mogelijkheden de MRA hiertoe ten dienste staan. Dit leidt tot een concreet handelingsperspectief voor zowel de MRA als geheel als de afzonderlijke gemeenten in de regio. Uit de studie bleek eveneens dat er behoefte bestaat aan monitoring van de datacenter industrie. In 2018 wordt nader onderzocht hoe dit vorm kan krijgen. Hierbij kan gedacht worden aan het monitoren van ruimtelijke en energetische ontwikkeling van de industrie, de meerwaarde van de industrie, de relatie tot ontwikkelingen in andere internationale regio's en/of een early warning system m.b.t. de ontwikkelde scenario's.

Totaal Platform Ruimte	***€505.000***

Algemeen (in totaal €16.500 euro)
Er zijn een tweetal verbeteringen aan de MRA website nodig om de website nog beter bruikbaar te maken.

○ CMS voor projectenpagina's op de MRA Website	6.500
○ Grafisch en technisch ontwerp voor een aanklikbare kaart van de MRA deelregio's op de website:	10.000
Totaal Algemeen	***€16.500***

CONCEPT

Aan alle Raads- en Statengriffiers van de Metropoolregio Amsterdam,

Bijgaand treft u agenda van de Regiegroep (10 oktober 2018), het concept MRA Werkplan met daarin opgenomen de concept MRA Begroting.
Zojuist zijn deze documenten ook verzonden naar de leden van de Regiegroep en naar de secretarissen van de colleges van de MRA-deelnemers.

Wilt u zo vriendelijk zijn deze mail met bijlagen namens de Agendacommissie van de MRA naar uw raadsleden of statenleden door te sturen/mailen?

Met deze mail willen wij samen met u de informatieverstrekking en de betrokkenheid van raden en staten bij de MRA versterken. Op basis van deze stukken kunnen de raadsleden en staten leden hun wensen en opvattingen bespreken met hun bestuurders.

Bij deze al vast dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,
namens Rijk van Ark
secretaris Agendacommissie & Regiegroep

metropool
regioamsterdam

MRA Werkplan en Begroting 2019

Concept versie: ter vaststellingdoor de Regiegroep van de MRA oktober 2018

Samen bouwen aan de Metropool

De Metropoolregio Amsterdam wint snel aan betekenis. Door de aanwas van nieuwe inwoners, de sterke internationalisering, steeds meer bedrijven die zich in de regio vestigen en een groeiende stroom bezoekers, zakelijk én leisure, groeit de metropool. Hierdoor neemt de vraag naar ruimte voor wonen, werken en mobiliteit toe. Tegelijkertijd staan we aan de vooravond van een aantal grote transities. Bijvoorbeeld de energietransitie, de transitie naar een circulaire economie of naar nieuwe vormen van mobiliteit. Dergelijke transities zijn op zichzelf al grote opgaven, maar verhouden zich ook tot elkaar en tot andere opgaven. Welk type banen zijn nodig om deze transities mogelijk te maken? Wat betekenen de transities voor hoe we omgaan met ons landschap? Hoe vertalen de transities zich ruimtelijk, en wat betekent dat voor andere programma's die een beslag leggen op onze schaarse ruimte zoals bijvoorbeeld de woningbouwopgave?

In het eerste jaar van de MRA in zijn huidige vorm zijn veel resultaten geboekt, veel acties uit de MRA Agenda zijn afgerond of vorderen goed. Door goede regionale afstemming zijn we er in geslaagd om majeure investeringen vanuit het Rijk voor een aantal belangrijke knooppunten in onze infrastructuur binnen te halen. Er zijn eerste stappen gezet naar een integrale beschouwing van de woningbouwopgave in relatie tot de veranderende economie, een duurzame energievoorziening en het landschap. Op het gebied van energietransitie en circulaire economie zijn belangrijke stappen gezet door de intentieovereenkomst aardgasloos bouwen en de intentieverklaring circulaire inkoop. De gezamenlijke inspanningen die hebben geleid tot de komst van het European Medicine Agency (EMA) hebben op hun beurt gezorgd voor nieuwe regionale afstemming over bijvoorbeeld de huisvesting van de werknemers van het EMA die naar de MRA gaan verhuizen, de ruimte op internationale scholen die nodig is om hun kinderen naar school te laten gaan, en de acquisitie van nieuwe bedrijven voor de Metropoolregio die zich graag in de nabijheid van het EMA willen vestigen. En zo zijn er nog tal van voorbeelden te noemen waarin onze samenwerking loont.

De nieuwe opgaven en vragen waar we in het komende jaar voor staan zijn complex, en maken het des te belangrijker om binnen de Metropoolregio Amsterdam met elkaar samen te werken. Als overheden, maar ook binnen de triple helix met bedrijfsleven en kennisinstellingen. De inhoudelijke en vrijwillige manier van samenwerken waar voor is gekozen in het Convenant heeft het afgelopen jaar steeds meer vorm gekregen, en stelt ons in staat om flexibel te opereren. Wim Derksen, voormalig hoogleraar bestuurskunde, lid van de WRR en directeur van het Ruimtelijk Planbureau, roemt onze keuze voor een dergelijk model, en stelt dat deze effectiever is dan een formeler model via een gemeenschappelijke regeling. Tegelijkertijd vragen de grote ambities die we hebben als MRA ook om stevige afspraken naast slimme opgave gedreven investeringsconstructies. Bijvoorbeeld als regionale tegenhanger van INVEST-NL, of om effectiever investeringen vanuit Europa naar ons toe te trekken.

Het draagvlak voor de samenwerking blijft cruciaal. De nieuwe bestuurders en raadsleden na de verkiezingen van maart 2018, en voor sommige gemeenten en de provincies voor eind in 2019 worden daarom nauw betrokken. Op weg naar een volgende MRA agenda, met als start het congres van oktober 2018 en daarna, kunnen bestuurders en raadsleden expliciet meedenken en meebouwen aan de toekomst van de Metropoolregio Amsterdam.

Rijk van Ark - *Directeur MRA Bureau*

Inhoudsopgave

1.	**Inleiding**	**4**
	1.1 Aanleiding	4
	1.2 Proces & kaders	5
	1.3 Leeswijzer	5
2.	**Algemeen overzicht MRA Begroting**	**6**
3.	**Platform Economie**	**7**
	3.1 Inleiding	7
	3.2 Samenstelling / werkwijze	9
	3.3 Taken Platform Economie	9
	3.4 Jaarprogramma Platform Economie	10
4.	**Platform Ruimte**	**17**
	4.1 Inleiding	17
	4.2 Samenstelling / werkwijze	17
	4.3 Taken Platform Ruimte	18
	4.4 Jaarprogramma Platform Ruimte	19
5.	**Platform Mobiliteit**	**29**
	5.1 Inleiding	29
	5.2 Samenstelling / werkwijze	29
	5.3 Taken Platform Mobiliteit	30
	5.4 Jaarprogramma Platform Mobiliteit	30
6.	**MRA Algemeen**	**34**
	6.1 Inleiding	34
	6.2 Samenstelling en werkwijze	34
	6.3 Taken MRA Bureau	35
	6.4 Werkzaamheden 2019	35
Bijlage 1: Begroting MRA 2019		**36**
	Begroting overzicht op hoofdlijnen	36
	Begroting Platforms	37
	Begroting MRA Algemeen	42
Bijlage 2: Begrotingscyclus 2018 en 2019		**43**
Bijlage 3: Samenstelling Platforms		**44**
Bijlage 4: Organogram MRA-samenwerking		**45**
Bijlage 5: Weekplanning 2019		**46**
Bijlage 6: Stoplichtenmodel Acties MRA Agenda		**47**

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De doelstelling van de samenwerkende overheden in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) is om als stedelijke regio bij de Europese top te horen en een nog aantrekkelijkere plek worden voor bedrijven en bewoners om zich te vestigen, maar ook om te bezoeken als toerist of voor werk of studie. Dit gaat niet vanzelf. Bij alle onzekerheid over de economische ontwikkelingen is duidelijk dat wendbaarheid en uitvoeringskracht nu de leidende principes moeten zijn. Op verschillende fronten zijn concrete acties nodig om die principes vorm te geven. De regionale schaal wint daarbij steeds meer aan belang. Regionale samenwerking is essentieel om gezamenlijk kansen te kunnen verzilveren of bedreigingen het hoofd te kunnen bieden. De uitdagingen waar we voor staan zijn aanzienlijk. Er zijn een aantal grote transities die op ons af komen. Of het nu gaat om de energietransitie, de transitie naar een circulaire economie, de transitie naar nieuwe vormen van mobiliteit of de transitie van de banen die we hebben, vast staat dat regionale samenwerking en een integrale benadering nodig zijn om deze transities vorm te geven.

In de Metropoolregio Amsterdam werken de overheden daarom al sinds jaar en dag samen. Een samenwerking die terug gaat tot eind vorige eeuw, en die in de loop der jaren grote successen heeft geboekt (denk bijvoorbeeld aan de afspraken die zijn gemaakt in Plabeka of het programma Amsterdam Bezoeken, Holland Zien). In de afgelopen twee jaar is de samenwerking steeds verder geïntensiveerd. Via de gezamenlijke MRA Actieagenda, waarin acties zijn opgenomen om de doelstelling om bij de Europese top te horen te realiseren. Sinds 2017 is daarnaast het MRA Convenant van kracht, en is het MRA Bureau gestart. Door deze intensivering van de samenwerking zijn we steeds beter in staat om de uitdagingen waar we voor staan vanuit een integraler perspectief te benaderen, slagen we er beter in om Raads- en Statenleden bij de MRA te betrekken en het draagvlak onder de deelnemers te versterken.

Het hart van de MRA klopt in de deelregio's en de platforms. Hier ontmoeten lokale en provinciale bestuurders elkaar en werken zij samen aan de realisering van de actiepunten van de MRA Agenda, zoals beschreven in het MRA Convenant. In de afstemming en uitvoering hebben colleges in toenemende mate andere buurgemeenten, regio, provincie of de hele MRA nodig. Door het bundelen van krachten via regionale samenwerking is het voor alle bestuurders daarmee ook mogelijk de eigen lokale en provinciale uitdagingen van de toekomst beter aan te gaan. Wat de samenwerkende overheden het komende jaren concreet met elkaar willen gaan doen is opgenomen in het nu voorliggende MRA Werkplan en Begroting 2019.

Het MRA Werkplan en Begroting 2019 betreft een uitwerking van de Voorjaarsnota die in de Regiegroep van april 2018 is vastgesteld. Het werkplan is zo veel mogelijk geschreven vanuit de actiepunten van de MRA Agenda. De bijbehorende begrotingen van de platforms (die uitvoering geven aan de acties) zijn ook op die wijze opgesteld, en dit jaar in één totaaloverzicht opgenomen.

De Metropoolregio Amsterdam is gebaseerd op de inhoudelijke agenda van de MRA. Het MRA Werkplan beschrijft welke activiteiten in 2019 zijn gepland t.b.v. de uitvoering van de doelstelling, zoals beschreven in het MRA Convenant van maart 2017 en vastgelegd in 57 actiepunten van de MRA Agenda van februari 2016. In de bijlage 'stoplichtenmodel Actiepunten' treft u de actuele stand van zaken van de uitvoering deze actiepunten.

1.2 Proces & kaders

De kaders waarbinnen het MRA Werkplan en Begroting 2019 zijn opgesteld komen voort uit de Voorjaarsnota MRA 2019, die april 2018 in de Regiegroep is vastgesteld. De MRA Agenda en de werkplannen van de Platforms dienen hierbij als basis.

De Platforms Ruimte, Economie en Mobiliteit hebben in hun Platform het eigen werkplan en de bijbehorende gedetailleerde begroting opgesteld. Tezamen met een werkplan en gedetailleerde begroting voor het MRA Bureau vormen deze het MRA Werkplan en Begroting 2019. Zie bijlage 2 voor een overzicht van de begrotingscyclus van 2018 en de planning voor de begrotingscyclus in 2019.

Het concept van het MRA Werkplan en Begroting 2019 wordt nog voor de zomer naar de Raden en Staten gezonden van de MRA deelnemers, zodat zij hun wensen en opvattingen tijdig kenbaar kunnen maken. De bestuurders van de deelnemers die in de MRA gremia actief zijn, zijn verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van collega-bestuurders en hun volksvertegenwoordigers bij de ontwikkelingen en de uitvoering van de MRA Agenda, en het daarmee samenhangende MRA Werkplan en Begroting 2019. Zij zijn verantwoordelijk om het gesprek hierover met hun vertegenwoordigende organen aan te gaan.

De deelnemers en hun vertegenwoordigende organen zijn zelf verantwoordelijk voor het ter tafel brengen van hun wensen en opvattingen in de Regiegroep. Voor Raads- en Statenleden betekend dat dat zij het gesprek met hun bestuurders aan moeten gaan, en voor bestuurders die zelf geen zitting hebben in de Regiegroep betekend dat dat zij binnen hun deelregio het gesprek moeten aangaan met de bestuurders die hun deelregio vertegenwoordigen in de Regiegroep.

1.3 Leeswijzer

In het MRA Werkplan 2019 zijn de werkplannen van de drie platforms Economie, Ruimte en Mobiliteit en het MRA Bureau in vier aparte hoofdstukken opgenomen. Ieder hoofdstuk begint met een korte inleiding, gevolgd door de taak, de werkwijze en de samenstelling. Een hoofdstuk wordt afgesloten met het jaarprogramma 2019. De jaarprogramma's van Platforms en Bureau vormen zo de eigenlijke kern van het MRA Werkplan 2018. De jaarprogramma's kunnen ook worden gelezen als toelichting op begroting, die is opgenomen in het laatste hoofdstuk.

De gedetailleerde MRA Begroting 2019 is in een apart hoofdstuk opgenomen. Dit om financiële samenhang en overzicht te bieden in de verschillende activiteiten en de te verwachten ontwikkelingen, zoals beschreven in de voorgaande hoofdstukken. Het hoofdstuk over de MRA Begroting 2019 begint met een overzicht van de begroting, gevolgd door de begrotingen van de Platforms en met als laatste het algemene begrotingsdeel van het MRA Bureau.

2. Algemeen overzicht MRA Begroting

Overzicht begroting Metropoolregio Amsterdam 2019

concept

Uitgaven	2018	**2019**
Uitvoering werkplan MRA Platform Economie	€ 4.950.000	€ 4.950.000
Uitvoering werkplan MRA Platform Ruimte	€ 1.200.000	€ 1.200.000
Uitvoering werkplan MRA Platform Mobiliteit	€ 0	€ 0
Uitvoering thema's Agendacommissie (Europa, Lobby, etc)	€ 0	€ 75.000
MRA Bureau	€ 1.969.000	€ 1.969.000
Algemene reserve	€ 7.158	€ 46.847
totale uitgaven	**€ 8.126.158**	**€ 8.240.847**

Inkomsten		
Gemeenten: €1.50 per inwoner*	€ 3.616.440	€ 3.688.943
Prov. Noord-Holland: gelijke bijdrage Amsterdam	€ 1.250.436	€ 1.283.844
Prov. Flevoland: gelijke bijdrage Almere	€ 297.218	€ 305.996
Gemeente Amsterdam: extra bijdrage Platform Economie	€ 1.439.532	€ 1.439.532
Provincie Noord-Holland: extra bijdrage Platform Economie	€ 1.439.532	€ 1.439.532
Vervoerregio Amsterdam: extra bijdrage Traineepool	€ 83.000	€ 83.000
totale inkomsten	**€ 8.126.158**	**€ 8.240.847**

**peildatum = 1 januari van het voorgaande jaar. Voor 2018 is met het aantal van 1 januari 2016 gerekend, omdat voor 2017 per abuis met het aantal van 2017 was gerekend. Voor 2019 is conform afspraken met het aantal van 1 januari 2018 gerekend.*

De inkomsten vanuit gemeentelijke (en provinciale) bijdragen zijn gestegen doordat het inwoner aantal is gestegen. Omdat om de fout uit 2017 te corrigeren er voor de bijdrage voor 2018 is gerekend met het inwoner aantal van 1 januari 2016, en voor het jaar 2019 conform afspraken is gerekend met het inwoneraantal van 1 januari 2018, is de stijging van de inkomsten dit jaar groter dan dat volgend jaar naar verwachting het geval zal zijn. Er is vooralsnog geen sprake van indexering.

Van de ongeveer 2 miljoen euro die begroot is voor ‘MRA Algemeen (w.o. Bureau) is 500.000 euro bestemd voor het budget voor Programma- en Projectmanagers, 175.000 euro voor programmasecretarissen, en 166.000 euro voor de MRA trainees. Deze functies betreffen in feite allemaal inhoudelijk werk. Tezamen met de budgetten van de Platforms is het totaal van de MRA Begroting dat naar ‘de inhoud’ gaat 6.991.000 euro, oftewel 85%. Het overige deel gaat naar ‘het proces’ (communicatie, betrekken raads- en statenleden, lobbystrategie en europa, MRA congres en andere bijeenkomsten, ‘vaste’ personeel MRA bureau, enzovoort) .

3. Platform Economie

3.1 Inleiding

De economie van de MRA blijft het ook in 2018 goed doen. Het herstel, dat sinds 2016 nadrukkelijk is ingezet, heeft zich dit jaar doorgezet. Ook de vooruitzichten, zoals in de jaarlijkse economische verkenningen, worden gepresenteerd zijn goed. Er is sprake 'robuuste groei' en dalende werkloosheid. Wél blijven er externe onzekerheden, die met name voortkomen uit geo-politieke ontwikkelingen. Tegelijkertijd maakt de sterke economische groei twee majeure knelpunten steeds manifester:

- Een sterke (ruimtelijke) druk op de stad Amsterdam – en daarmee toenemend belang van regionale spreiding
- Toenemende knelpunten op de arbeidsmarkt

De goede economische positie is natuurlijk geen gegeven. Alleen door goed te blijven inspelen op – en het doorvoeren van – noodzakelijke veranderingen, kan de MRA zich ook de komende jaren blijven ontwikkelen. De toenemende internationalisering, de transitie naar een circulaire economie, een veranderende arbeidsmarkt die steeds nieuwe competenties en kwalificaties vraagt én de voortgaande digitalisering van de economie zijn voor de komende jaren dé uitdagingen. Ze bieden kansen voor nieuwe (typen) bedrijvigheid, maar vragen ook aanpassingsvermogen van het bestaand bedrijfsleven, leiden tot andere ruimtevragen en nieuwe vormen van samenwerking tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen en overheden.

Hierbij wordt het ook steeds duidelijker dat de Metropoolregio een logisch schaalniveau is om zaken op te pakken. Termen als "one daily urban system" en "agglomeratiekracht" zijn juist door de regionale verwevenheden van woon-werkrelaties, de 'uitdijende stad Amsterdam' en deelregionale specialisaties nadrukkelijk van toepassing op de Metropoolregio Amsterdam.

Dit werkplan van het Platform Economie is een doorvertaling van de vigerende brede MRA-Actieagenda. Hierbij richt het werkplan zich enerzijds op de concretisering van de Economie-acties in deze MRA-Agenda, de samenhang met de overige acties uit deze MRA Agenda en verbindt ten slotte deze acties met activiteiten van andere partijen, zoals de Amsterdam Economic Board en het Rijk. Hierbij helpt ook dat enkele deelregio's de MRA Agenda hebben doorvertaald naar een eigen agenda. Hierdoor ontstaat een relevante gelaagdheid: deelregio's nemen hun verantwoordelijkheid voor de uitwerking van acties binnen hun gemeenten, in samenhang met de uitvoering op MRA-schaal. Dit helpt bij de concretisering en zichtbaarheid van de MRA-acties.

Wél vraagt de actualiteit om wat aanscherpingen. De transitie naar een 'circulaire economie' en het thema 'internationalisering' vragen extra aandacht. Ook is – op basis besluit BO Platform Economie – het budget voor de Vastgoed Marketing Strategie – aangepast. Daarom zijn ten opzichte van de voorlopige begroting de budgetten hiervoor opgehoogd. Dit heeft ook (neerwaartse) effecten op de budgetten voor andere thema's. Zo is de post 'onderwijs&arbeidsmarkt' verlaagd (van € 400.000 naar € 250.000). Dit kan omdat met de investeringen in eerdere jaren voor het Techniekpact, Werk maken voor talent, House of Skills en overige onderwijs&arbeidsmarkt projecten een stevige –

structurele – basis is gelegd. Ook het budget voor de prijsvragen is voor 2019 teruggebracht (van € 1,2 mln naar 1 mln).

Voortgang

Het gaat goed met de uitvoering van de meeste acties in het economisch domein. Hieronder volgt een beknopt overzicht van de voortgang van een aantal prominente dossiers.

Na vele jaren – in kader Plabeka – terugbrengen van de plancapaciteit voor kantoren en bedrijventerreinen, zien we met het aantrekken van de economie een kentering. Met name op de kantorenmarkt worden weer knelpunten zichtbaar – en leidt de transformatie van binnenstedelijke werklocaties in mn Amsterdam en Zaanstad tot nieuwe vraagstukken mbt spreiding economische activiteiten. Dit vraagt een actieve rol van Plabeka waar het gaat om goed te reageren op deze nieuwe omstandigheden. Ook het vraagstuk van de transformatie 'galstuinbouw' in de Greenport Aalsmeer is inmiddels een breder regionaal vraagstuk geworden , en daarmee is een intensivering van de samenwerking tussen Plabeka en Greenport onvermijdelijk.

De Vastgoedmarketingstrategie, gericht op het aantrekken van buitenlandse vastgoed-investeringen – is de afgelopen jaren succesvol gebleken. Juist omdat buitenlandse marktpartijen bereid zijn om ontwikkelingen te investeren waar Nederlandse partijen dat minder doen (bv sociale woningbouw, mee-financieren collectieve voorzieningen, bredere focus dan louter Amsterdam etc) is de Nederlandse markt in beweging gekomen. Kortom, lagere rendementen, andere kijk op de portefeuille en andere concepten is het resultaat van het aantrekken van internationale partijen.

De uitvoering/implementatie van House of Skills is in 2018 goed op stoom gekomen. Inmiddels zijn verschillende 'skills-trajecten' door de deelnemende partners opgestart. De toenemende krapte op de arbeidsmarkt – in combinatie met vraag naar nieuwe vaardigheden – leidt ook tot een groet commitment van het bedrijfsleven.

De komst van het European Medicin Agency (EMA) heeft de noodzaak tot het verder 'internationaliseren van het vestigingsklimaat' bij veel MRA-partners nog nadrukkelijker op de agenda gezet. Via het project 'internationalisering woningmarkt' zijn in 2018 concrete stappen gezet om de woningmarkt ook voor internationals beter toegankelijk te maken en juist hierbij gebieden buiten de stad Amsterdam onder hun aandacht te brengen. De toenemende groei van internationals (in 2017 ruim 13.000) heeft er ook toe geleid dat de uitbreiding van Internationale Scholen (via het in 2017 gestarte Deltaplan Internationaal Onderwijs) al weer om een vervolg vraagt via uitbreiding bestaande scholen en opstarten nieuwe scholen.. De voorbereidingen hiervoor zijn in 2018 gestart.

In nauwe samenwerking met de Amsterdam Economic Board is in 2017 de prijsvraag "bouwlogistiek" uitgezet en eind 2017/begin 2018 zal de prijsvraag "circulaire economie" volgen. De Board heeft aangekondigd ook in 2018 met voorstellen te komen voor twee nieuwe prijsvragen. Besluitvorming hierover is voorzien na de zomer 2018, opdat nog voor het eind van 2018 de prijsvragen uitgezet kunnen worden.

In 2018 is het MRA-project 'Start up in residence' gestart, waarmee rond thema's als eenzaamheid, levendigheid en bedrijven-desk, start-ups binnen gemeentelijke organisaties op een bedrijfsmatige

wijze bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. De resultaten hiervan moeten in 2019/2020 beschikbaar komen.

In 2018 is het MRA programma Circulaire Economie gestart, met een sterk accent op circulair inkopen en grondstofstromen.

3.2 Samenstelling / werkwijze

Het Platform Economie bestaat uit:

- Een selectie van portefeuillehouders Economie uit de deelregio's van de MRA
- Portefeuillehouders Economie van de provincies Noord-Holland en Flevoland

Voorzitter van het Platform Economie is de wethouder EZ van de gemeente Amsterdam, vice-voorzitter is de gedeputeerde EZ van de provincie Noord-Holland. De volledige samenstelling van het Platform Economie is inzichtelijk gemaakt in bijlage 3.

Binnen het Platform Economie worden bestuurlijke afspraken gemaakt over de economische dossiers waar binnen de MRA aan wordt gewerkt. Bestuurders binnen de MRA-platforms leggen - conform de informele samenwerking die is vastgelegd in het MRA Convenant- daarover zelf verantwoording af bij hun eigen colleges, Raden en Staten. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor het betrekken van de eigen deelregio bij de te maken afspraken. De deelregio's zelf kunnen agendapunten aandragen en voorstellen doen in de MRA-platforms. De verantwoordelijkheid van de voortgang van de acties uit de MRA Agenda ligt bij de bestuurlijke trekkers van de betreffende acties. Afstemming tussen die acties vindt plaats in het Platform Economie.

Het Platform Economie is daarnaast nauw betrokken bij de Amsterdam Economic Board, als overheidsdeel van deze triple-helix-samenwerking.

Het Platform Economie (bestuurlijk overleg) vergadert vier keer per jaar. Vergaderingen worden voorbereid in een Ambtelijk Overleg Economie en een Directeuren Overleg Economie, waar eveneens vertegenwoordigers van de deelregio's, provincies en de Amsterdam Economic Board aan mee doen. Op deze manier vindt ambtelijk dezelfde vorm van afstemming plaats als bestuurlijk.

3.3 Taken Platform Economie

De taken van het Platform Economie kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën:

- **Doen** - Als netwerk van publieke partners, worden in het Platform afspraken gemaakt over zaken die we gezamenlijk doen. Het gaat hier primair om activiteiten waarvoor gemeenten en provincies een zelfstandige verantwoordelijkheid hebben, zoals afspraken over werklocaties, het (ruimtelijk) faciliteren van hotels en het uitvoeren van gezamenlijk onderzoek. Daarnaast treden overheden vaak op als initiator/aanjager van activiteiten en het opzetten/organiseren van netwerken. In beide gevallen vaak wel samen met externe partners (bedrijfsleven, onderwijs-kennisinstellingen, uitvoeringsorganisaties etc.). Voorbeelden hiervan zijn het toeristisch beleid, onderwijs- en arbeidsmarktbeleid en circulaire economie.

- **Financieren** - het Platform Economie treedt op als (mede)-financier van acties uit de MRA Agenda. We kennen hiervoor meerdere vormen van financiering:
  - Bijdragen in de basisfinanciering, zoals die van de Board en vastgoedmarketing
  - Co-financiering van economische stimuleringsprojecten.
  - Prijsvragen: jaarlijks schrijft het Platform twee prijsvragen uit, bedoeld om het regionaal bedrijfsleven uit te dagen om met commerciële oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken te komen.
  - Opdrachten, zoals de jaarlijkse Economische Verkenningen

Besluiten tot het leveren van financiële bijdragen worden altijd in het Bestuurlijk Overleg – op basis van een projectplan – genomen, op basis van de vastgestelde criteria.

- **Beïnvloeden** - In diverse Rijkstrajecten met economische implicaties, zoals het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), de Ruimtelijk-Economische Ontwikkelstrategie Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport Eindhoven (REOS), de Nationale Omgevingsvisie, het topsectorenbeleid etc. is het van belang dat vanuit de MRA een gecoördineerde inbreng wordt geleverd. Die inbreng vindt zijn basis in de MRA Agenda en wordt binnen het Platform Economie besproken en afgestemd. Daarnaast wordt binnen de MRA gewerkt aan diverse gebiedsprogramma's. Daarbij valt te denken aan (o.a.) de uitvoering van de Rijksstructuurvisie Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM), de uitvoering van de Visie Noordzeekanaalgebied, de circulaire Westas, de Kerncorridor Schiphol-Zuidas-Amsterdam, etc. Deze programma's kennen alle raakvlakken met (acties uit) de MRA Agenda. Vanuit die optiek zullen deze programma's in het Platform Economie worden besproken. Daarbij wordt gezocht naar hoe de samenwerking binnen de MRA deze programma's kan ondersteunen.

3.4 Jaarprogramma Platform Economie

Zoals eerder geconstateerd zijn in de afgelopen twee jaar veel acties in gang gezet, die in 2019 verder doorgezet moeten worden. Hieronder een korte toelichting per actie, voor zover deze financiële consequenties (kunnen) hebben. Zie bijlage 1 voor het volledige begrotingsoverzicht van het Platform Economie.

Vastgoedmarketing

		Voorlopig 2019	Definitief 2019
1.3	Uitvoering geven aan de Vastgoedmarketingstrategie van de MRA om internationale investeerders aan te trekken	€ 150.000	€ 200.000

Het project Vastgoedmarketing loopt sinds 2015. Na een moeizame start is het project inmiddels goed op stoom. Regionale partners werken actief samen bij het aantrekken van (internationale)

investeerders in zowel commercieel vastgoed als woningbouw. Dit heeft ertoe geleid dat de MRA als één investeringsgebied wordt gepositioneerd. Op basis van BO Platform Economie besluit om ook bij te dragen aan deelname internationale vakbeurzen is budget 2019 opgehoogd met €50.000 tbv deelname aan Provada.

Plabeka

1.5	Transformatie van kantoren, bedrijven en (tijdelijk) woon- en werkruimte met veel aandacht voor de leefkwaliteit, bijvoorbeeld door flexibelere bestemmingsplannen	€ 270.000

Met de nieuwe Uitvoeringsafspraken zijn de kaders bepaald. In 20119 zal de verdere uitvoering van de afspraken vorm krijgen. Dit betekent met name:

- Jaarlijkse monitoring als basis voor aanpassingen
- Regionaal Coördinatie Team t.b.v. begeleiden/verleiden van te verplaatsen bedrijven naar andere MRA-locaties
- Regionale afspraken datacenters
- Regionale afspraken logistiek/stadsdistributie
- Projectbureau Herstructurering Bedrijventerreinen (PHB) (ps: evaluatie PHB is medio 2018 gestart – op basis uitkomsten zal besluit genomen worden over (wijze) continuering.
- Verkenning Innovatiemilieus

Zoals bij actie 1.3 al geconstateerd zijn er meerdere raakvlakken met Vastgoedmarketing – zowel inhoudelijk als in personele zin. Daarom zullen de trekkers van beide acties met een aanvullend voorstel komen over de wijze van het verbinden van beide acties.

Voor Plabeka, zie ook: https://www.metropoolregioamsterdam.nl/artikel/20170720-plabeka-30-ruimte-voor-werken-in-de-mra-van-morgen-2

Eind 2017 is een 'marktruimte-onderzoek detailhandel' op MRA-schaal uitgevoerd. De provincie Noord-Holland is hiervan de trekker, met financiële bijdrage van het Platform Economie. Op basis van de resultaten hiervan, zal eind 2018 bepaald gaan worden of – en zo ja: op welke wijze – detailhandelsbeleid op MRA-schaal meerwaarde heeft.

Regionale Hotel- en accommodatiestrategie – regionale hotelaanjager

1.9	De regionale hotelstrategie 2016-2020 verder verbreden tot een regionale accommodatiestrategie	€ 150.380

Sinds 2018 wordt – via de regionale hotelloods – actief uitvoering gegeven aan de ontwikkeling van een gezonde hotelmarkt in de regio. De hotelloods ondersteunt gemeenten concreet ondersteunen bij het acquireren van marktpartijen en – waar nodig – helpen bij het daadwerkelijk realiseren van nieuwe hotel- en accommodatie-ontwikkelingen.

Strategische Agenda Toerisme

1.10	Gezamenlijk uitvoering geven aan de Strategische Agenda Toerisme in de MRA 2025, en het daarbij behorende Actieprogramma Toerisme (waaronder uitvoering van Amsterdam Bezoeken, Holland Zien)	€ 450.000

Eind 2017 is de Strategische Agenda herijkt. Op basis hiervan wordt in 2019 verder uitvoering gegeven aan de ruim 40 deelacties, getrokken door de verschillende MRA-partners. Zie ook: https://www.metropoolregioamsterdam.nl/artikel/20170305-strategische-agenda-toerisme-in-de-mra.

Eind 2019 zal een werkplan voor de uitvoering van de Strategische Agenda Toerisme ter vaststelling voorliggen in het Platform Economie. Voor het Programma Amsterdam Bezoeken, Holland Zien worden jaarlijks activiteitenplannen voorgelegd, die zo lang zij binnen het vier jarig projectplan ABHZ 2017-2020 passen conform afspraken in de ambtelijke Werkgroep Toerisme worden vastgesteld.

Campusontwikkeling en start-ups

2.1	Inzet op campusontwikkeling voor start-ups en helpen bij het vinden van locaties en (groei)kapitaal	pm

Studentenhuisvesting en huisvesting internationale kenniswerkers

		Globale begroting 2019	Definitief 2019
2.2	De MRA-partijen maken op regionaal niveau afspraken over studentenhuisvesting en huisvesting voor pas afgestudeerden en internationale kenniswerkers (is tevens onderdeel van actie 1.1).	Financiering via IN Amsterdam	Wordt geintegreerd met actie 2.10

Deze actie wordt beleidsmatig ondergebracht in het programma ‘internationalisering MRA’ (actie 2.10)

Datacenters

2.4	Een plek aanwijzen in de nabijheid van de internetknooppunten in Amsterdam (zoekgebied: Westas) waar datacenters zich kunnen vestigen en op lange termijn kunnen blijven.	pm

De groeiende digitale economie leidt tot een sterke toename van datacenters in de regio. De verkenning naar wat de meest geschikte plekken in de metropoolregio voor nieuwe datacenters zijn, is inmiddels uitgevoerd. De resultaten daarvan zullen binnen de Plabeka-afspraken hun plek krijgen.

Uitdagingen liggen enerzijds in het 'vergroenen' van de datacenters en anderzijds in zorgen voor voldoende energie voor deze datacenters. In 2018 moet duidelijk worden welke acties noodzakelijk zijn om de datacenters optimaal te faciliteren. In totaal groeide de Nederlandse datacentermarkt de afgelopen zes jaar met gemiddeld 17,5%. Bovendien is voor de komende jaren zo'n 180.000m² aan vloeroppervlak in nieuw te bouwen multi tenant datacenters gepland. 98% van deze oppervlakte zal in de Metropool Regio Amsterdam (MRA) worden gerealiseerd.

Onderwijs & Arbeidsmarkt

		Globale begroting 2019	Definitief 2019
2.5 t/m 2.8	De MRA richt zich op een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en het permanent scholen en opleiden van werknemers, om permanent een goed opgeleide beroepsbevolking te hebben in een snel veranderende economie	€ 400.000	€ 250.000

In de afgelopen jaren is regionaal sterk ingezet op initiatieven waarin onderwijsinstellingen en regionaal bedrijfsleven gezamenlijk vormgeven aan opleidingen (met name op MBO-niveau) die goed aansluiten op de vraag vanuit de markt. Hiermee is een stevig fundament onder het regionaal onderwijs&arbeidsmarktbeleid gelegd. Dit beleid zal het komend jaar gecontinueerd worden, waarbij sterk ingezet wordt op acute knelpunten op de arbeidsmarkt (zoals coderen t.b.v. ICT-sector) en op banen van de toekomst (circulair bouwen, energietransitie etc.). Zie ook: https://www.metropoolregioamsterdam.nl/pagina/20170126-house-of-skills

Triple Helix-samenwerking

		Globale begroting	Definitief 2019
2.9	Het in triple-helix organiseren van de samenwerking overheden-bedrijfsleven-kennisinstellingen, met als doel de innovatie-kracht te versterken, en het realiseren van de vijf maatschappelijke uitdagingen van de Amsterdam Economic Board (gezondheid, mobiliteit, human capital, digitale connectiviteit en circulair). Via het organiseren van prijsvragen worden bedrijven en kennisinstellingen uitgedaagd om op bedrijfsmatige en innovatieve wijze bij te dragen aan het realiseren van de vijf Board-uitdagingen	2.614.000	€ 2.440.000

Vanuit de MRA wordt de Board-organisatie jaarlijks financieel ondersteund t.b.v. het realiseren van de vijf uitdagingen: Gezondheid, Mobiliteit, Human Capital, Digitale Connectiviteit en Circulaire Economie. In nauwe samenwerking met de Board zal in 2019 verder vorm gegeven worden aan:

- Organiseren van State of the Region en in aanloop naar dat event mobiliseren van regionale stakeholders op een aantal concrete actielijnen binnen de vijf uitdagingen. De definitieve keuze voor deze concrete actielijnen zal worden gemaakt in het najaar van 2017.
- Verdere regionalisering van Board-activiteiten ("Board on Tour")
- Het samen met de Board organiseren van 2 prijsvragen
- Vanuit de MRA wordt voor een bedrag van € 1,4 mln (+ inflatiecorrectie) bijgedragen in de basisfinanciering van de Board (personeel, apparaatskosten, communicatie etc.). € 1 miljoen is gereserveerd voor 2 prijsvragen.

Zie ook: https://www.amsterdameconomicboard.com/

Programma Open Amsterdam – aantrekken internationaal talent

		Globale begroting	Definitief 2019
2.10	Samen met universiteiten en hogescholen uitvoering geven aan het programma Open Amsterdam, gericht op het aantrekken van internationaal talent. Via INAmsterdam ondersteuning geven aan de Internationale nieuwkomers	€ 100.000	€ 350.000

Onder regie van IN Amsterdam uitvoering geven aan het programma 'open amsterdam', gericht op het aantrekken van internationaal talent. Dit door het wegnemen van belemmeringen en het bieden van voorzieningen, zoals internationale scholen, huisvesting en goede, meertalige informatievoorzieningen over woonmogelijkheden in de metropoolregio en wet-&regelgeving. Ook wordt een bijdrage gegeven aan de servicedesk van IN Amsterdam. Zie ook: http://www.iamsterdam.com/en/our-network/in-amsterdam

Cultuurimpuls

3.10	De MRA Partners geven uitvoering aan de cultuurimpuls van de MRA, die zich richt op afstemming en versterking van het cultuuraanbod, en toeristische profilering op MRA-schaal, en nieuwe functies, voor leegstaande monumenten en erfgoedstructuren biedt.	Cofinanciering vanuit actie 1.10

Daar waar deze actie raakvlakken heeft met toerisme, wordt de uitvoering meegenomen in het kader van de Strategische Agenda Toerisme. Door een intensieve en productieve samenwerking zijn voor de Cultuurimpuls van de MRA de doelstellingen overgenomen die in de Strategische Agenda Toerisme zijn geformuleerd voor het thema Cultuur. De uitvoering van de acties behorende bij die doelstellingen gebeurt door de mensen van de Cultuurimpuls. Cofinanciering wordt gegeven vanuit de Strategische Agenda Toerisme.

Circulaire economie

4.1	Een plan opstellen met koplopers in het bedrijfsleven voor het circulair maken van grondstoffenketens in de regio	
4.3	De Westas, grondstoffenrotonde Zaanstad, Gooi en Vechtstreek, Schiphol Trade Park en Floriade Almere aanwijzen als pilotgebieden voor circulaire economie	
4.4	Een MRA-brede grondstoffenatlas opstellen, met grondstoffen analyse	
4.5	De MRA wijst plekken aan voor tijdelijke opslag van hoogwaardige bouwmaterialen die vrijkomen bij sloop, en zet een digitale marktplaats op om dit sloopafval op regioschaal weer te verhandelen	€ 300.000
4.6	Inventarisatie van braakliggende terreinen die in de komende 5 tot 10 jaar gebruikt kunnen worden voor de opwerking van zonne-energie of voor de verbouw van gewassen zoals vlas, hennep, olifantsgras en hop voor *bio-based* producten	
4.7	Onderzoeken van de regionale afvalinzameling- en verwerking, en voorstellen doen voor verbetering	

In de MRA Actieagenda zijn meerdere acties benoemd om de economie circulair te maken. Deze acties richten zich op het sluiten van de keten afval-grondstof. Samen met de Board en overige partners worden verschillende initiatieven uitgevoerd, die inmiddels gebundeld zijn in het MRA werkplan circulaire economie met een totale omvang van € 300.000 .

Monitoring

7.2	Structureel monitoren van relevante trends en ontwikkelingen op (inter)nationale en MRA-schaal (MRA Dashboard), met medeneming van signalen uit de samenleving	€ 150.000

Een belangrijk instrument om de economische ontwikkeling in de MRA periodiek te volgen zijn de jaarlijks de Economische Verkenningen. Deze worden ook in 2019 weer uitgevoerd – de presentatie is voorzien tijdens de 'State of the Region' (zie ook actie 2.9). Zie ook: https://www.metropoolregioamsterdam.nl/pagina/20170304-economische-verkenningen-mra

Nieuwe projecten of activiteiten

		Globale begroting	Definitief 2019
nvt	Budget voor urgente nieuwe projecten of activiteiten	€ 405.620	429.620

Gedurende het jaar doen zich kansen voor die we als MRA willen grijpen. Ontwikkelingen waar op korte termijn op ingespeeld moet worden, of bedreigingen die om snelle actie vragen. Elk jaar heeft het Platform Economie daarom een budget om te besteden aan dergelijke projecten of activiteiten. Ook de acties waarbij momenteel in de begroting als kostenpost nog PM staat vermeld, zullen –

indien zij tot uitvoering gaan komen en daarbij kosten worden gemaakt – na goedkeuring van het Bestuurlijk Overleg Economie vanuit dit budget worden gefinancierd.

4. Platform Ruimte

4.1 Inleiding

De samenwerking op het gebied van Ruimtelijke Ordening in de MRA kent ook in 2019 een brede insteek: veel onderwerpen en acties uit de MRA Agenda (zoals de opgaven voor woningbouw, energietransitie, het landschap, klimaatadaptatie etc.) kennen ruimtelijke consequenties die (ver) over de gemeentegrenzen heen gaan en daarom worden besproken in het Platform Ruimte van de MRA. De uitdaging voor 2019 zit in de onderlinge verbanden tussen de diverse acties uit de MRA Agenda en ervoor te zorgen dat dit een goede plek krijgt in de vernieuwing van de MRA Agenda. Hoe zorg je ervoor dat de belangrijke acties zo optimaal mogelijk –in een beperkte ruimte- worden uitgevoerd? Daarover vindt het gesprek plaats in het Platform Ruimte.

In de afgelopen jaren (2017 en 2018) heeft in het Platform Ruimte de nadruk gelegen op het starten en uitvoeren van diverse acties uit de MRA Agenda. Daarbij heeft het budget van het platform Ruimte diverse acties kunnen ondersteunen: de woningbouwopgave, energietransitie, het Metropolitaan Landschap en klimaatadaptatie zijn belangrijke onderwerpen die daarbij in het oog springen. Deze onderwerpen hebben zich in de afgelopen jaren ook kunnen ontwikkelen in de richting van een programma (gebaseerd op de acties uit de MRA Agenda). In 2019 is het wederom zaak waar het kan versnelling aan te brengen in de uitvoering van deze acties uit de MRA Agenda en de samenhang tussen de diverse acties en onderwerpen uit de MRA Agenda verder uit te werken.

4.2 Samenstelling / werkwijze

Het Platform Ruimte bestaat uit:

- Portefeuillehouders Ruimte uit de deelregio's van de MRA
- Portefeuillehouders Ruimte van de provincies Noord-Holland en Flevoland en
- Vertegenwoordigers uit de portefeuillehoudersoverleggen Bouwen&Wonen, Duurzaamheid en Metropolitaan Landschap van de MRA.

Voorzitter van het Platform Ruimte is gedeputeerde Geldhof (provincie Noord-Holland), vice-voorzitter is de wethouder Ruimtelijke Ordening van Amsterdam. De volledige samenstelling van het Platform Ruimte in 2019 was bij het schrijven van dit stuk nog niet bekend (in de meeste MRA gemeenten lopen de collegeonderhandelingen nog).
De werkwijze en taken van het platform Ruimte MRA zijn ongewijzigd t.o.v. 2018.

Binnen het Platform Ruimte worden bestuurlijke afspraken gemaakt over de ruimtelijke aspecten van vele onderwerpen waar binnen de MRA aan wordt gewerkt. Bestuurders binnen de MRA-platforms leggen -conform de informele samenwerking die is vastgelegd in het MRA Convenant- daarover zelf verantwoording af bij hun eigen colleges, Raden en Staten. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor het betrekken van de eigen deelregio bij de te maken afspraken. De deelregio's zelf kunnen agendapunten aandragen en voorstellen doen in de MRA-platforms. De verantwoordelijkheid van de voortgang van de acties uit de MRA Agenda ligt bij de bestuurlijke trekkers van de betreffende acties. Afstemming tussen die acties vindt plaats in het Platform Ruimte.

Binnen het Platform Ruimte functioneren drie portefeuillehoudersoverleggen: Bouwen&Wonen, Duurzaamheid (energietransitie) en Metropolitaan Landschap. De portefeuillehoudersoverleggen zorgen voor de voortgang in de daaraan verbonden programma's en acties uit de MRA Agenda. De (ruimtelijke) afstemming tussen die programma's en acties vindt plaats in het Platform Ruimte.

Het Platform Ruimte (bestuurlijk overleg) vergadert vier keer per jaar. Vergaderingen worden voorbereid in een ambtelijk overleg Ruimte en een directeurenoverleg Ruimte, waar eveneens vertegenwoordigers van de deelregio's, provincies en portefeuillehoudersoverleggen aan mee doen. Op deze manier vindt ambtelijk dezelfde vorm van afstemming plaats als bestuurlijk.

4.3 Taken Platform Ruimte

De taken van het Platform Ruimte kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën:

- **Doen** - Partijen binnen het Platform Ruimte leveren zelf producten op: dit betreft vooral de uitvoering van de acties uit de MRA Agenda. De bestuurlijk trekkers van die acties werken deze verder uit en zorgen voor bespreking daarvan binnen het Platform Ruimte (waarbij het Platform Ruimte o.a. de relaties tussen de verschillende acties bespreekt), met de andere platforms van de MRA en met –indien nodig- betrokkenen, Raden en Staten. Ook de portefeuillehoudersoverleggen binnen het Platform Ruimte werken hun eigen programma's (gebaseerd op acties uit de MRA Agenda) verder uit. Ook daarvoor wordt afstemming gezocht binnen het Platform Ruimte, met de overige platforms binnen de MRA en –indien nodig- met betrokkenen, Raden en Staten.
- **Financieren** – Het Platform Ruimte treedt op als (mede)-financier van acties uit de MRA Agenda. Alle acties die het Platform Ruimte betreffen zijn opgenomen in de begroting van het Platform Ruimte (onderdeel van dit jaarprogramma). Het Platform Ruimte kan binnen de begroting financiële middelen toedelen aan de betreffende acties, ook aan de acties in de begroting waar nu nog geen bedrag voor staat gereserveerd. De trekkende partij van de betreffende actie kan daar vervolgens via een aanvraag bij het MRA Bureau aanspraak op maken. De financiën binnen het Platform Ruimte zijn vooralsnog alleen bestemd voor activiteiten die een nauw verband hebben met (de uitvoering van acties uit) de MRA Agenda.
- **Beïnvloeden** – In diverse Rijkstrajecten met ruimtelijke implicaties, zoals het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), de Ruimtelijk-Economische Ontwikkelstrategie Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport Eindhoven (REOS), de Nationale Omgevingsvisie, etc. is het van belang dat vanuit de MRA een gecoördineerde inbreng wordt geleverd. Die inbreng vindt zijn basis in de MRA Agenda en wordt binnen het Platform Ruimte besproken en afgestemd. Daarnaast wordt binnen de MRA gewerkt aan diverse gebiedsprogramma's. Daarbij valt denken aan (o.a.) de uitvoering van de Rijksstructuurvisie Amsterdam Almere Markermeer (RRAAM), de uitvoering van de Visie Noordzeekanaalgebied, de circulaire Westas, de Kerncorridor Schiphol-Zuidas-Amsterdam, etc. Deze programma's kennen alle raakvlakken met (acties uit) de MRA Agenda. Vanuit die optiek zullen deze programma's in het Platform Ruimte worden besproken. Daarbij wordt gezocht naar hoe de samenwerking binnen de MRA deze programma's kan ondersteunen. Ook bij de totstandkoming van gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies is een gecoördineerde inbreng vanuit de MRA (op basis van de

MRA Agenda) van belang. Het Platform Ruimte kan daarvoor zorgen. Zo zijn recent de (processen om te komen tot) de Omgevingsvisies van de provincies Noord-Holland en Flevoland besproken in het Platform Ruimte.

Bestuurders van de deelregio's en provincies van de Metropoolregio Amsterdam kunnen binnen het Platform Ruimte ook zelf onderwerpen ter bespreking aandragen.

4.4 Jaarprogramma Platform Ruimte

De inhoud van het jaarprogramma van het Platform Ruimte wordt met name gevormd door een aantal programma's. Onderstaand de programma's die vallen binnen het Platform Ruimte, met daarbij een overzicht van de direct betrokken acties uit de MRA Agenda en een toelichting. Ook actie 1.1. uit de MRA Agenda staat hierbij uitgewerkt. De acties waarvoor in dit jaarplan (nog) geen budget is gereserveerd, gaan uiteraard gewoon door conform de plannen van aanpak die voor al die acties in de afgelopen 1,5 jaar zijn behandeld. Mocht het zo zijn dat in de loop van het jaar ook voor die acties financiën nodig zijn, dan kan daarvoor –na instemming van het platform- aanspraak worden gemaakt op het budget voor nieuwe activiteiten dat het platform daarvoor heeft ingesteld.

De activiteiten voor het Platform Ruimte zijn in 2018 onder te verdelen in zes delen:

1. Afspraken over afstemming en programmering woningbouw (actie 1.1 uit de MRA agenda)
2. Bouwen en Wonen, inclusief versnelling Woningbouw MRA
3. Versnellen van de Energietransitie
4. Metropolitaan Landschap
5. Klimaatadaptatie
6. Overige acties Agenda

Deze zes delen worden hieronder per deel in een sub-paragraaf uitgewerkt. Zie bijlage 1 voor het volledige begrotingsoverzicht van het Platform Ruimte.

4.4.1 Afspraken over afstemming en programmering woningbouw

1.1	Alle MRA-gemeenten maken afspraken over afstemming en programmering woningbouw	€ 90.000

Voor wat betreft het maken van afspraken over de afstemming en programmering van de woningbouw ligt de focus het komende jaar op drie activiteiten:

- Vanuit de gedragen gespreksmethodiek (gepland product 2018) komen tot een selectie van woningbouwlocaties waar, vanuit meerdere thema's bezien, door de partners binnen de MRA extra energie op ingezet kan worden – voor de periode 2021-2025-2030. Bijvoorbeeld door gezamenlijk te investeren in bereikbaarheid, het toevoegen van duurzaamheidsaspecten, of door woningbouwplannen in de planning naar voren te halen.
- Uitbreiden van de digitale viewer (maps.noord-holland.nl/mra). In de huidige viewer is alleen informatie beschikbaar gebaseerd op vastgesteld beleid. Doel is de informatie uit te breiden met discussiekaarten (niet-openbaar) op basis van de gespreksmethodiek.
- Toewerken naar afspraken over afstemming en programmering woningbouwopgave tot 2040.
- Bijdrage leveren aan nieuwe versie MRA Actie-Agenda om deze prioritaire actie goed ingebed te krijgen in de nieuwe agenda.

De begrote kosten voor 2019 behorende bij deze activiteiten bestaan uit:
Analyse monitor plancapaciteit 2019. € 20.000,-
Verdieping analyse beleidsthema's, opstellen discussiekaarten,
concept afspraken opstellen: € 60.000,-
Communicatie en bijeenkomsten: € 10.000,-

4.4.2 Bouwen en Wonen

1.11	De gemeenten in de MRA zetten in op versnelling van de woningproductie. Afgesproken is om in de periode 2016 t/m 2020 ten minste 60.000 woningen in aanbouw te nemen.	€ 60.000
	Overige acties programma Bouwen en Wonen, op het gebied van onderzoek (waaronder WiMRA) en kennisdeling, woningproductie en betaalbaarheid	€ 340.000

Nieuwe portefeuillehouders
Het jaarprogramma Bouwen en Wonen geeft het brede scala van inhoudelijke onderwerpen weer waar de portefeuillehouders bouwen en wonen in de MRA het gesprek over voeren, wat zij gezamenlijk oppakken en waarover zij willen adviseren richting de eigen deelregio's, de MRA platforms, andere portefeuillehoudersoverleggen (PHO's) en trekkers van MRA-acties.
In 2018 start een nieuwe collegeperiode, met grotendeels nieuwe portefeuillehouders op bouwen en wonen. Hoewel er ambtelijk 'gewoon' verder wordt gewerkt aan de uitvoering van het jaarprogramma, zal de tweede helft 2018 bestuurlijk in het teken staan van kennismaking met de ontwikkelingen op de regionale woningmarkt, de lopende activiteiten en actuele beleidsthema's. Het is mogelijk dat de invulling van het jaarprogramma bouwen en wonen 2019 nog wat zal veranderen, als nieuwe bestuurders andere thema's of accenten willen benadrukken.

Programma Bouwen en Wonen als volwaardig onderdeel MRA Agenda
Het programma geeft de regionale activiteiten en de onderlinge samenhang weer op het gebied van Bouwen en Wonen. Vanuit het programma wordt ook de samenhang en afstemming gecoördineerd met acties op andere domeinen als economie, ruimte, duurzaamheid en bereikbaarheid.
Het programma bouwen en wonen is tot op heden niet als MRA Actie in de MRA Agenda opgenomen. Alleen de Versnellingsactie is in 2017 als aparte actie opgenomen (actie 1.11)
De inzet voor 2019 is om in het traject van actualisering van de MRA Agenda, het programma bouwen en wonen volwaardig onderdeel te laten zijn van de nieuwe MRA Agenda.

Vanuit het programmateam wordt de regionale samenwerking op bouwen en wonen gecoördineerd (bestuurlijk via PHO, ambtelijk via AO en DO) en de afstemming met de overige programma's en acties die raken aan bouwen en wonen. Ook de samenwerking met en lobby richting het Rijk maakt een belangrijk onderdeel uit van de programma inzet. In 2018 is het gesprek met Rijk over het functioneren van de woningmarkt en over de woningbouwopgave in relatie tot bereikbaarheid geïntensiveerd.

Speerpunten en thema's in de uitvoering
De in 2018 geformuleerde speerpunten voor de MRA samenwerking bouwen en wonen zijn voor 2019 nog steeds actueel:

- Gedeeld inzicht over de werking van de regionale woningmarkt, kennisdeling en uitwisseling als solide basis voor samenwerking.
- De grote, diverse en complexe woningbouwopgave vraagt op de korte termijn om versnelling en samenwerking, en op de lange termijn om regionale afstemming.
- Bewaken en bevorderen van de betaalbaarheid en toegankelijkheid van de woningmarkt voor de lage en middeninkomens.
- Een regionale gesprekspartner zijn voor regionaal werkzame marktpartijen en corporaties.
- Goede informatievoorziening richting bewoners en woningzoekenden over het woonaanbod in de MRA.

Activiteiten programma Bouwen en Wonen 2019
De activiteiten van het programma Bouwen en Wonen 2019 zijn opgedeeld in drie hoofdthema's:
1) Gezamenlijke analyse en kennisdeling woningmarkt
2) Woningbouwopgave en versnelling productie tot 2025
3) Betaalbaarheid en toegankelijkheid woningmarkt

- Gezamenlijke analyse en kennisdeling woningmarkt

De basis voor de samenwerking bouwen en wonen is gelegen in gedeelde kennis over de opgaven op de woningmarkt en de bijdrage die elke deelregio daarin kan leveren. Het programma Bouwen en Wonen blijft dan ook stevig inzetten op activiteiten die gedeelde inzichten opleveren over de werking en samenhang op de woningmarkt en de woningbehoefte in de MRA. Daarbij is niet alleen de samenwerking van MRA partners onderling van belang, maar zeker ook de samenwerking met corporaties, bouwers, investeerders en ontwikkelaars. In 2019 zetten we o.a. in op:

- Gezamenlijk onderzoek , o.a. uitvoering van WiMRA 2019. Onderzoek levert ook bouwstenen op voor het gesprek over onze speerpunten woningbouwproductie/versnelling en betaalbaarheid/ toegankelijkheid.
- Versterken van het netwerk en kennisuitwisseling op gebied van bouwen en wonen binnen de MRA, waarmee we gemeenten met de binnen de metropoolregio aanwezige kennis en kunde krachtiger maken, o.a. via platforms als Nul20 en Bouw Woon Leef.

- Woningbouwopgave en versnelling productie tot 2025

De woningbouwopgave op zowel korte als lange termijn is groot in de MRA. Voor de kortere termijn blijft de inzet versnelling van de woningproductie. De korte termijn was tot nu toe in MRA Actie 1.11 gedefinieerd als start bouw t/m 2020. In 2018 is besloten dat de 'scope' van de versnellingsopgave verlengd moet worden tot 2025. In de tweede helft van 2018 wordt een ambitiedocument opgesteld waarin de gezamenlijke woningbouwopgave tot 2025 staat beschreven. Met in (kaart)beeld de 'no regret' locaties die we in de MRA willen realiseren tot 2025, en de daarvoor benodigde investeringen rond bereikbaarheid, landschap, en energie. Op basis van de huidige woningvraag en ontwikkeling van de kwalitatieve woningbehoefte maken we een gezamenlijke analyse om richting te geven aan

woningbouwprogramma's naar doelgroepen en segmenten, dat kan dienen als gesprekskader. De relatie met de bestaande voorraad en betaalbaarheid is cruciaal, nieuwbouw genereert namelijk maar een deel van het totale woningaanbod.
In 2019 zetten we o.a. in op:

- Uitvoering acties in het kader van versnelling woningbouw (MRA Actie 1.11), zoals analyse en aanpak knelpunten, uitvoering flexibele schil en planningssysteem
- Uitvoering ambitiedocument Woningbouwopgave MRA 2025, in goede afstemming met uitvoering MRA Actie 1.1
- Uitvoering monitor plancapaciteit en monitor woningproductie
- Regionale samenwerking met marktpartijen en woningcorporaties over woningbouwopgave en productie

- Betaalbaarheid en toegankelijkheid woningmarkt

Door de toenemende druk op de woningmarkt in de MRA, komt de betaalbaarheid en toegankelijkheid voor steeds meer mensen in het geding. Het WiMRA dat in 2018 is gepubliceerd heeft duidelijk aangetoond dat in een steeds groter deel van de MRA de toegankelijkheid een probleem is en de woonlasten hoog zijn. Terwijl een toegankelijke woningmarkt met voldoende betaalbaar aanbod juist een voorwaarde is voor een economisch gezonde en sterke regio. Mensen die werken in de regio, moeten er kunnen wonen en vice versa. De regio moet ook starters, studenten en jongeren een betaalbare woonplek kunnen bieden. Betaalbaarheid en toegankelijkheid van de woningmarkt zijn dan ook een gedeelde integrale opgave, op zowel korte als (middel)lange termijn. Dit vraagt om een aanpak in zowel nieuwbouw als de bestaande voorraad. In 2018 brengen we de opgaven helder in beeld en de knoppen waar we als regio en partners aan kunnen draaien.
In 2019 zetten we o.a. in op:

- Uitvoering actieprogramma betaalbare woningmarkt
- Uitvoering regionale agenda gemeenten en corporaties MRA
- Regionale samenwerking met marktpartijen over realiseren voldoende betaalbaar aanbod

De begrote kosten voor 2019 behorende bij deze activiteiten bestaan uit (naar schatting):

1)	Gezamenlijke analyse en kennisdeling woningmarkt	200.000
2)	Woningbouwopgave en versnelling productie tot 2025	160.000
3)	Betaalbaarheid en toegankelijkheid woningmarkt	40.000

4.4.3 Versnellen van de energietransitie

4.8	Opstellen en uitvoeren van een regionaal programma voor energie waarin de MRA-partners invulling geven aan het landelijke Energieakkoord en een bijdrage aan de Nationale Energieatlas.	€ 32.500
4.9	Opschalen van pilots van slimme en flexibele energiesystemen als uitvloeisel van het innovatieprogramma Smart Energy Systems	€ 50.000
4.10	Uitbreiden en verknopen van warmte/koudenetwerken in de MRA voor	€ 57.500

	grotere efficiëntie en aansluiting van 300.000 extra woningequivalenten.	
4.11	Met andere relevante stakeholders in de MRA opstellen en uitvoeren van een regionale energieprogramma en daaraan gekoppelde investeringsagenda	€ 40.000
	Werkzaamheden Duurzaamheid m.b.t. onderzoek, monitoring, communicatie, events, niet zijnde acties MRA Agenda	€ 50.000

Zonder twijfel is het thema energietransitie in 2018 nog hoger op de agenda komen te staan. Dat komt door de inzet van het kabinet om de CO2-uitstoot in 2030 met 49% te reduceren t.o.v. 1990, door het besluit om de aardgaskraan in 2030 dicht te draaien en door de op 1 februari 2018 door een flink aantal MRA-gemeenten ondertekende intentieovereenkomst over aardgasvrije nieuwbouw. Het is evident dat deze ambities en besluiten de MRA voor een nog grotere opgave stellen dan een jaar geleden nog werd gedacht.
Op dit moment wordt er op verschillende tafels gesproken over een nationaal klimaat- en energieakkoord (KEA) dat moet leiden tot de benodigde emissiereductie en dat sectoren zekerheid moet geven over de doelstellingen waaraan zij op de langere termijn moeten voldoen. De hoofdlijnen voor een dergelijk akkoord moeten er medio 2018 liggen. Op basis van het KEA zal ook worden bepaald wat het aandeel is dat iedere regio moet realiseren van de nationale opgave.
Op regionaal niveau zal dit akkoord worden vertaald in Regionale Energie- en Klimaatstrategieën (REKS), waarover inmiddels ook gesprekken lopen. De REKS vormt het instrument waarmee overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties in de regio uitvoering geven aan sectorakkoorden, waarbij de focus vermoedelijk met name zal liggen op de gebouwde omgeving en de opwekking van duurzame energie. De REKS zelf zal uiteindelijk moeten worden vertaald in een uitvoeringsprogramma dat in gaat op het moment van vaststellen en doorloopt tot 2030. Onduidelijk is daarbij overigens nog onduidelijk wat de geografische scope zal zijn van de REKS-en. Naar het zich nu laat aanzien zullen er voor de MRA meerdere REKS-en worden opgesteld.

Omdat op dit moment nog onduidelijk is welk deel van de nationale opgave zal moeten gerealiseerd in de MRA en de voorbereiding van de REKS-en voor onze regio nog maar nauwelijks is begonnen, is het lastig om in dit stadium al duidelijk richting te geven aan de benodigde inzet vanuit de MRA op het thema energietransitie. Een extra complicatie is daarbij dat in 2019 een nieuwe versie van de Ruimtelijk-economische Actie-Agenda zal worden voorbereid, waarin voor het thema energietransitie niet per definitie dezelfde acties zullen zijn opgenomen dan in huidige Ruimtelijk-economische Actie-Agenda 2016-2020. Steeds is bij het vertalen van de opgave van de MRA naar acties vanuit de MRA ook de vraag aan de orde of en zo ja welke, bijdrage gewenst is op MRA-niveau.

De vertaling van de KEA in REKS-en en uitvoeringsprogramma energietransitie voor de MRA
Naar verwachting ontstaat in de loop van 2018 duidelijkheid over welk deel van de nationale opgave zal moeten gerealiseerd in de MRA. Op basis daarvan kunnen dan in de tweede helft van 2018 startnotities worden voorbereid en vastgesteld voor de REKS-en van deelregio's van de MRA, die inzicht bieden in de per sectortafel gemaakte afspraken en de opgave die vanuit de KEA neerslaat in de MRA en het proces om te komen tot REKS-en voor de MRA. Vervolgens kunnen deze startnotities REKS de basis vormen voor een uitvoeringsprogramma energietransitie voor de MRA. Dat zal zich

niet alleen moeten richten op de thema's die centraal staan in de REKS-en (de gebouwde omgeving en de opwekking van duurzame energie), maar in beginsel ook op thema's als mobiliteit en industrie en op de raakvlakken van het thema energietransitie met andere MRA-thema's (bouwen & wonen, ruimte, landschap, circulaire economie, arbeidsmarkt & onderwijs, ..). Keuzes van de acties op het terrein van energietransitie waarop de MRA zich in 2019 in het bijzonder gaat richten, zullen mede bepaald worden door de uitkomsten van de in het najaar van 2018 of begin 2019 te organiseren regionale Energietop.

Activiteiten voor het onderwerp versnellen van de energietransitie in 2019
Belangrijke uitgangspunten voor het te ontwikkelen regionale energieprogramma en de daaraan gekoppelde investeringsagenda blijven ook in 2019:

- Op regionaal niveau worden de opgaven benoemd en worden met maatschappelijke actoren afspraken gemaakt voor de energietransitie.
- De meerwaarde en eigen kracht van de MRA staat centraal en van daaruit wordt inzichtelijk gemaakt wat de wisselwerking is met de aanpak op de schaal van gemeenten, provincie en het Rijk. Het is een samenspel. Het onder regie van het kabinet op te stellen Nationaal Programma Energietransitie zal daarbij mede richting geven aan de binnen de MRA te maken regionale keuzes.
- Het richt zich op vier transitiepaden (1. wonen (bestaand en nieuw), 2. werken (industrie en kantoren; besparen en hergebruiken van energie), 3. energienetwerken en 4. opwekken van duurzame energie.
- De opbrengsten van de ruimtelijke verkenning energie worden meegenomen.
- De actieplannen die in 2017-2018 zijn opgesteld voor 4.9 (slimme netwerken), 4.10 (Warmte-Koude) en 4.11 (besparing bebouwde omgeving) vormen belangrijke bouwstenen. Er zal worden gezocht naar integraliteit met andere MRA-opgaven zoals "woningbouw" (opgave 1.1), Mobiliteit (o.a. 5.7) en Landschap.

In 2019 zal de inzet voor een deel verschuiven van agenderend en strategisch, naar initiërend en uitvoerend. Dit geldt in het bijzonder voor de actie besparing in de bebouwde omgeving, waar de inzet steeds meer gericht zal zijn op het ondersteunen van gemeenten bij het energieneutraal maken van nieuwe of bestaande gebouwen, op het ontzorgen van bewoners die willen investeren in het energiezuiniger maken van hun woning en op het stimuleren van het MKB om concepten te ontwikkelen die voor bewoners gemakkelijk toe te passen zijn.

De begrote kosten voor 2019 voor de verschillende activiteiten kunnen op dit moment moeilijk worden ingeschat. Deze hangen o.a. af van de rol die de MRA zal moeten gaan spelen bij de acties die nodig zijn als onderdeel van de energietransitie en de taakverdeling die daarbij zal worden overeengekomen met de beide provincies. Vooralsnog gaan we er maar even aan dat het benodigde budget voor 2019 identiek is aan dat voor 2018, te weten € 230.000. Van dat budget is:

- € 50.000 nodig voor het inhuren van een kwartiermaker die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het innovatieprogramma 'smart energy systems' (actie 4.9);
- € 56.500 nodig voor een verlenging van de inhuur van een projectcoördinator die samen met de Warmteregisseur moet zorgen voor voortgang bij de uitrol van het Grand Design 2.0 dat is ontwikkeld in het kader van het warmteprogramma van de MRA (actie 4.10);

- € 40.000 nodig voor het inhuren van een kwartiermaker en de bekostiging van events die gemeenten moet ondersteunen bij het concretiseren van hun inzet op het energieneutraal maken van hun woningvoorraad o.a. door het ontwikkelen van instrumenten die bijdragen aan het creëren van een lerende community voor de energietransitie (actie 4.11);
- € 32.500 nodig voor met andere relevante stakeholders in de MRA opstellen en uitvoeren van een regionale energieprogramma en daaraan gekoppelde investeringsagenda (actie 4.8);
- € 50.000 nodig voor werkzaamheden m.b.t. onderzoek, monitoring, communicatie, events (niet direct gekoppeld aan de acties uit de MRA Agenda).

Cruciaal voor het realiseren van voortgang op de energietransitie in de MRA is ook de beschikbaarheid van voldoende gekwalificeerd personeel om de benodigde aanpassingen in bestaande gebouwen te realiseren. Ook dit vraagt om een additionele inzet, waarvan de kosten op dit moment nog niet kunnen worden ingeschat.

4.4.4 Metropolitaan Landschap

3.1	Het actualiseren en uitvoeren van het lopende actieprogramma metropolitaan landschap, waaronder o.a. het ontwikkelen van Buitenpoorten, regionale samenwerking op het gebied van evenementen en het uitvoeren van ontwerpend onderzoek naar energielandschappen in de MRA.	20.000
3.2	Het faciliteren van regio's door de organisatie van gebiedsateliers om de effecten van ruimtelijk-economische ontwikkelingen op de verschillende landschappen in de MRA gebiedsgericht in beeld te brengen.	80.000
3.3	Het opstellen van een investeringsprogramma metropolitaan landschap	40.000
3.4	Op basis van verschillende modellen, waaronder het instellen van een landschapsfonds in de MRA, afspraken maken over de financiering van deze investerings- en beheeropgaven.	40.000
3.5	Het ophalen, ontwikkelen en ontsluiten van verhalen over het landschap als culturele waarde voor de MRA (in samenwerking met het programma cultuur), onder meer door het aanstellen van een curator voor het landschap.	40.000
3.6	Activiteiten van het portefeuillehoudersoverleg Metropolitaan Landschap gericht op intensivering van de samenwerking met partners, externe communicatie en monitoring.	10.000

Het landschap is een integraal onderdeel van het metropolitane systeem doordat op vele manieren bijdraagt aan het vestigingsklimaat en de kwaliteit van de leefomgeving; het biedt ruimte aan bijzondere natuurwaarden, voedselproductie, ontspanning en sport, waterberging, herbergt een schat aan cultuurhistorische waarden en geeft daarmee identiteit aan gebieden. Met de grote diversiteit aan bijzondere landschappen heeft de regio wat dit betreft een waardevolle troef in handen. Een troef die alleen waarde houdt als overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven deze koesteren en er in blijven investeren. Tegelijk staat dat landschap onder druk: de toename van het aantal huishoudens, bedrijven en bezoekers zorgen voor meer drukte in en buiten de stad, maar ook claimen de grote opgaven van deze tijd, zoals de opgave voor woningbouw en de energietransitie, ruimte en vragen om innovatieve oplossingen.
De grote uitdagingen én kansen voor het landschap in de MRA liggen in de verschillende ruimtelijk-economische transities die zich voltrekken, zoals verstedelijking, de energietransitie, klimaatadaptatie, intensivering van de landbouw en de groeiende vrijetijdseconomie. Uitgangspunt

is wederkerigheid: het landschap kan waarde toevoegen aan andere programma's, vaak door het metabolisme van de stad te verbeteren. Andersom kan integrale samenwerking helpen het landschap te versterken. Het portefeuillehoudersoverleg Metropolitaan Landschap (PHO ML) zet daarom in op meer samenhang van bovengenoemde opgaven met de waarden van het landschap in de actualisatie van de MRA Agenda en het huidige Actieprogramma ML.

Dit doet het PHO ML op basis van drie sporen:

1. *Werken aan het landschap:* In 2018 is gestart met het faciliteren van deelregio's bij het gebiedsgericht in beeld brengen van de relatie tussen de grote ruimtelijke opgaven in de MRA met de waarden van het landschap. Hierbij wordt gebruik gemaakt van toekomstscenario's die door de Amsterdam Economic Board zijn ontwikkeld. In 2019 wordt hier mee doorgegaan en wordt een MRA-dekkend beeld opgebouwd van de opgaven en projecten om het metropolitane landschap te versterken. Hierbij ligt de nadruk vooral op de relatie met de cultuurhistorische, ecologische en recreatieve waarden van het betreffende landschap.
2. *Financieren van het landschap*: In 2018 is gestart met het onderzoek naar een landschapsfonds voor de MRA. In 2019 worden enkele modellen voor de financiering van investeringen en/of beheer van het metropolitane landschap, waaronder de instelling van een landschapsfonds, voorgelegd aan raden en staten. Het voorkeursmodel zal worden uitgewerkt.
3. *Verhalen over het landschap*: Het uitwerken van landschap als culturele opgave, samen met het programma Cultuur van de MRA.

Met deze sporen zet het PHO ML in op een doorontwikkeling van het bestaande Actieprogramma ML en een integrale verankering in de vernieuwde MRA Agenda. Lopende projecten, zoals de ontwikkeling van Buitenpoorten, regionale samenwerking op het gebied van evenementen en het uitvoeren van ontwerpend onderzoek naar energielandschappen worden gecontinueerd. Daarnaast zet het PHO ML in op intensivering van de samenwerking met kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties, zoals terreinbeheerders.
De geraamde kosten zijn nodig voor de inhuur van expertise voor de organisatie van gebiedsateliers, aanvullend onderzoek, de uitwerking en implementatie van een financieringsmodel, het aanstellen van een museaal curator en het ophalen, ontwikkelen en ontsluiten van verhalen over het landschap.

4.4.5 Klimaatadaptatie

6.1	Een regionaal plan uitwerken voor de waterhuishouding waarin maatregelen staan op het gebied van calamiteitenvoorzieningen, waterberging, meerlaagse waterveiligheid, waterkwaliteit, verzilting van de landbouwgronden, bodemdaling en beperking van het watergebruik, onder meer in samenwerking met het Nationaal Deltaprogramma en andere rijksprogramma's	€ 100.000
6.2	Provincies, gemeenten en waterschappen wijzen waterbergingslocaties aan om zware buien op te kunnen vangen.	
6.3	Borgen dat bij beslissingen over grote infrastructurele ingrepen en vestiging van grote watervragers de veranderende klimaatopgave wordt meegenomen in omgevingsvisies.	

Begin 2018 heeft het Platform Ruimte ingestemd met het budget voor 2018 om te komen tot een MRA-plan van aanpak klimaatadaptatie. De activiteiten daarvan zullen ook doorlopen in 2019 en daarvoor in 2019 budget nodig hebben: Zie hieronder de bijbehorende producten:

1. De MRA is één van de grote economische motoren van Nederland. Deze motor is kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering. Door de snelheid van de woningbouwopgave worden in 2018 producten opgeleverd die helpen met klimaatbestendige locatiekeuzes, de inrichting van nieuwbouwlocaties en een analyse van kwetsbare en vitale functies.
   Producten die helpen bij een klimaatbestendige inrichting van woningbouw.
   A/C -Definitie maken van klimaatbestendige ontwikkelingen “hoe” te bouwen.
   Uitwerken van klimaatbestendige uitgangspunten voor nieuwbouw en inbreidingslocaties door het vertalen van lokale kennis en ervaring naar mogelijk juridisch instrumentarium, bouwvoorschriften, maatregelen voor het nut van algemeen gebruik.
   Daarbij “geen spijt maatregelen” en uitgangspunten benoemen die voor de MRA van toepassing zijn. Dit geldt voor bestaande en nieuw te ontwikkelen gebied in relatie tot energietransitie, bereikbaarheid, landschap en circulaire economie.
2. Definitie maken van klimaatbestendige ontwikkelingen “waar” te bouwen. De kwetsbaarheid (vanuit het watersysteem) in kaart brengen van de huidige voorkeurslocaties voor woningbouw. Randvoorwaarden opstellen voor klimaatbestendige locatiekeuzes.
3. Analyse van aanwezige vitale en kwetsbare infrastructuur (o.a. ziekenhuizen, datacentra en hoofdwegennet) binnen de MRA en toetsen op kwetsbaarheid voor wateroverlast, overstromingen, hittestress en droogte. Op basis hiervan regionale ambities formuleren voor vitale en kwetsbare infrastructuur

Activiteiten voor het onderwerp Klimaatadaptatie in 2019
Het plan van aanpak is begin 2018 bestuurlijk vastgesteld. Hierin is opgenomen waar, ten opzichte van de inbreng van afzonderlijke overheden, de MRA meerwaarde en rol bij klimaatadaptatie ligt. Voor 2019 worden onderstaande activiteiten (op hoofdlijnen) verwacht. In het najaar van 2018 volgt een nadere uitwerking op basis van de ervaringen en inzichten gedurende dit jaar.
In 2019 worden in het kader van het deltaplan Ruimtelijke Adaptatie risicodialogen gevoerd met belanghebbenden en een uitvoeringsprogramma opgesteld.
Dit zal grotendeels in de werkregio’s worden uitgewerkt, de MRA zal zich voornamelijk richten op de regionale opgaven en de afstemming tussen lokale overheden.

Activiteiten in 2019:
1. Vervolg aan klimaatbestendige woningbouwopgave €30.000,-
Verdere uitwerking en implementatie van producten bij gemeentes.
2. Ambities uitwerken vitaal en kwetsbare infrastructuur (bereikbaarheid oa) €30.000,-
Ambities op basis van analyse uitwerken in keuzerichtingen.
3. Bewustwording van thematiek (hittestress, droogte, etc) €10.000,-
Bewustwording en kennis delen, resultaten presenteren in bijeenkomst.
4. Bewustwording van kwetsbaarheid hoofdwatersysteem €10.000,-
Partners van de MRA betrekken (slim watermanagement spel)
5. Initiatieven met andere ontwikkelrichtingen uitwerken €20.000,-
Afstemmen met andere ontwikkelrichtingen (Ruimte, economie en mobiliteit) Extra inzetten op kansen binnen de MRA met andere ontwikkelrichtingen.

4.4.6 Overige acties: Datacenters

2.4	Locatie aanwijzen in de nabijheid van de internetknooppunten in de MRA waar datacenters zich kunnen vestigen met aandacht voor energievoorziening en een optimale benutting van restwarmte	€ 40.000

In 2018 is verkennend onderzoek gedaan naar de economische betekenis en de ruimtelijke consequenties van datacenters in de MRA. In 2019 wordt vervolgonderzoek gedaan, dat zich vooral zal richten op de benodigde energie-infrastructuur en de benutting van restwarmte bij datacenters.

4.4.7. Nieuwe projecten of activiteiten

nvt	Budget voor urgente nieuwe projecten of activiteiten, in eerste instantie voor die acties in de begroting van het Platform Ruimte waar nog geen bedrag voor staat opgenomen in de begroting, en in tweede instantie ook voor nieuwe nog niet in de begroting opgenomen activiteiten.	€ 110.000

Gedurende het jaar doen zich kansen voor die we als MRA willen grijpen. Ontwikkelingen waar op korte termijn op ingespeeld moet worden, of bedreigingen die om snelle actie vragen. Het Platform Ruimte heeft daarom een budget om te besteden aan dergelijke projecten of activiteiten. Ook de acties waarbij momenteel in de begroting als kostenpost nog PM staat vermeld, zullen – indien bij de verdere uitvoering daarvan extra kosten worden gemaakt – na goedkeuring van het Bestuurlijk Overleg Ruimte vanuit dit budget worden gefinancierd.

5. Platform Mobiliteit

5.1 Inleiding

De samenwerking binnen het Platform Mobiliteit kent een iets andere insteek dan binnen de andere Platforms het geval is: het gaat veelal over de financiering en vormgeving van de grote projecten op MRA-schaal, ook in overleg met de partners die op nationale schaal opereren: het Rijk, maar ook NS en ProRail. De partners in het Platform Mobiliteit zijn dan ook de financierende partijen binnen de MRA.

De MRA-portefeuillehoudersoverleggen en Platforms zijn onderling verweven en werken vanuit een andere invalshoek aan hetzelfde eindbeeld. Bij het bepalen van wenselijke woon- en werklocaties is de bereikbaarheid een belangrijke factor, anderzijds zorgt de bereikbaarheidspoot van de MRA voor een verbetering van de bereikbaarheid in het geval deze (nog) niet op orde is. Dit alles natuurlijk zo duurzaam mogelijk. Soms werkt het Platform Mobiliteit mee aan de opgaven vanuit andere platforms en portefeuillehoudersoverleggen en aan MRA-brede onderwerpen, denk hierbij aan MRA Elektrisch, de gezamenlijke woningbouwopgave, of het project Bereikbaarheid van, in en naar de MRA. Ook zijn er gezamenlijke opgaven zoals smart mobility, dat een van de vijf challenges van Amsterdam Economic Board vormt.

In 2018 is de mobiliteitsopgave nog steeds groot: de verkeersstroom blijft groeien, dus het belang van het beter benutten van bestaande infrastructuur, ook bij de werkzaamheden die in de metropoolregio verwacht worden, het optimaal inzetten van smart mobility-oplossingen en het waar nodig uitbreiden van infrastructuur wordt alleen maar groter. Met de grotere mobiliteitsdruk worden ook de problemen in het binnenstedelijk gebied en de zorgen rondom de leefkwaliteit steeds zichtbaarder en duidelijker, dus ook op die vlakken gaan we in 2018 onverminderd door. Naast de acties die in de MRA Agenda zijn opgenomen voor het thema mobiliteit zijn er ook nog een groot aantal andere acties die binnen het Platform Mobiliteit worden uitgevoerd. Zie hiervoor het overzicht aan het eind van dit hoofdstuk.

5.2 Samenstelling / werkwijze

In tegenstelling tot beide andere platforms nemen gemeenten / deelregio's niet rechtstreeks deel aan het Platform Mobiliteit. Alleen de partijen die zelf beschikking hebben over (voormalige) BDU-middelen, hebben zitting in het Platform. De overige gemeenten worden vertegenwoordigd door de Vervoerregio Amsterdam en de beide provincies. Het Platform Mobiliteit bestaat daarmee uit de volgende partijen:

- Provincie Noord-Holland
- Provincie Flevoland
- Vervoerregio Amsterdam
- Gemeente Amsterdam
- Rijkswaterstaat West-Nederland-Noord

Bestuurders van de vijf overheden en de Hoofdingenieur-Directeur van Rijkswaterstaat WNN komen vier maal per jaar bijeen (BO). Bij de projecten zijn gemeenten / deelregio's uiteraard wel betrokken.

Naast genoemde partijen zijn een vertegenwoordiger van NS en een vertegenwoordiger van ProRail aanwezig bij de behandeling van agendapunten die het spoor betreffen in het DO en het BO.

Een agendacommissie (AC) en vervolgens een overleg van directeuren (DO) agenderen de onderwerpen en bereiden de onderwerpen voor het bestuurlijk overleg voor. Een secretaris en een secretariaatsmedewerker vormen het Secretariaat van het Platform. Zij coördineren en faciliteren de werkzaamheden van het Platform.

5.3 Taken Platform Mobiliteit

De taken van het Platform Mobiliteit kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën:

- **Doen** - Partijen binnen het platform Mobiliteit leveren zelf producten op. De bestuurlijk trekkers van die acties werken deze verder uit en zorgen voor bespreking daarvan binnen het platform, met de andere platforms van de MRA en met –indien nodig- betrokken andere partners.
- **Financieren** - Het Platform Mobiliteit treedt op als (mede)-financier van acties uit de MRA Agenda en de overige acties. De kosten hiervan worden opgebracht door de deelnemende partijen en soms ook andere partijen en lopen niet via de MRA-begroting.
- **Beïnvloeden** - Het Platform Mobiliteit werkt samen met Rijk en deelregio's aan de grote opgaven in de metropoolregio, die gezien de schaal veelal ook van landelijk belang zijn. Via de MIRT-overleggen voert het Platform Mobiliteit, in gezamenlijkheid met de andere platforms, gesprekken met het Rijk over de inzet van Rijk en metropoolregio voor de opgave en wordt de lobby-inzet richting Rijk en Europa bepaald. Ook werkt het Platform Mobiliteit actief aan projecten zoals slimme en duurzame mobiliteit, en trekt zij samen met het Rijk het project Bereikbaarheid van, naar en in de MRA

5.4 Jaarprogramma Platform Mobiliteit

De inhoud van het jaarprogramma van het Platform Mobiliteit wordt gevormd door de projecten uit de MRA-agenda, waar het Platform Mobiliteit trekker, medetrekker of anderszins betrokken is, aangevuld met een aantal andere mobiliteitsprojecten. De activiteiten van het Platform Mobiliteit worden geheel gefinancierd vanuit de eigen middelen van de deelnemende partijen. Hiervoor zijn dus geen middelen nodig vanuit het MRA Budget. In de begroting staan daarom geen bedragen vermeld bij de acties van het Platform Mobiliteit. Om toch een beeld te geven van wat het Platform Mobiliteit het komende jaar gaat doen, is hieronder per (groep van) actie(s) een beknopte omschrijving van de activiteiten gegeven. Daarnaast is een lijst opgenomen van acties en projecten die het Platform ook nog onderneemt, die geen expliciet onderdeel zijn van de MRA Agenda.

1.8	Knooppuntontwikkeling met als prioriteit de spoorcorridors Zaan en Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (SAAL) waar hoogfrequent rijden wordt ingevoerd

Het Platform Mobiliteit werkt samen met NS en ProRail aan de coördinatie van het spoorproduct, waarbij ook de integratie met andere systemen en samenwerking met de ruimtelijke sector een steeds grotere rol gaan spelen. Project 5.1 is een goed voorbeeld van dit type werkzaamheden.

5.1	Uitbreiding en verbetering knooppunt Schiphol Plaza
5.2	Een geïntegreerde lijnennetkaart van de MRA met een herkenbare lijnvoering op MRA-Schaal
5.3	Een aantrekkelijk, metropolitaan fietsnetwerk tot stand brengen door onder meer het aanleggen van ontbrekende schakels en verbetering van bestaande routes (afgerond)
5.4	Opstellen van een regionale bereikbaarheidsagenda voor alle soorten goederen via alle modaliteiten (afgerond)
5.6	De MRA-partners brengen de financiering van de capaciteitsvergroting van de A1 en A9 bij het Rijk onder de aandacht (afgerond)

Ook in 2018 werkt de MRA aan de infrastructuur in de regio. Er wordt samen met het Rijk, de Vervoerders en de spoorse partijen gewerkt aan verbetering van de verschillende netwerken weg, OV en fiets. Ook betere samenwerking op het gebied van goederenvervoer is onderwerp van gesprek: hoe kunnen we bestaande initiatieven beter verbinden, zodat de ambities voor een goede afwikkeling van het goederenvervoer in combinatie met wensen op het gebied van leefkwaliteit en veiligheid het beste waargemaakt kunnen worden? Zo blijft onze regio, inclusief de luchthavens, goed bereikbaar. Voor de onderdelen infrastructuur wordt nauw samengewerkt met de ruimtelijke sector. Gezien de grote druk op de mobiliteit en de woningmarkt is het extra belangrijk dat de wisselwerking tussen beide optimaal tot zijn recht komt.

5.7	De MRA stelt een innovatie- en duurzaamheidsagenda 'smart mobility' op. (afgerond)
5.8	Onderzoeken toekomstige bekostiging openbaar vervoer
5.9	Het efficiënter vormgeven van het stedelijk distributienetwerk (afgerond)
5.10	MRA-partijen stellen in samenwerking met het Rijk een multimodale regioregisseur aan.

Het beter benutten van het verkeer- en vervoersysteem is van groot belang, zo kan kostbare uitbreiding voorkomen worden, terwijl doorstroming en betrouwbaarheid wel verbeteren. Hierbij wordt uiteraard gebruik gemaakt van de nieuwste technologische ontwikkelingen, zowel aan de wegkant, als voertuigtechnieken. Ook bij wegwerkzaamheden is het goed benutten van bestaande mogelijkheden van groot belang. Omdat er in 2019 flinke werkzaamheden in het vooruitzicht zijn, is een goede regie hierop met een breed spectrum aan oplossingen een belangrijk onderdeel van de taken.

6.3	Borgen dat bij beslissingen over grote infrastructurele ingrepen en vestiging van grote watervragers de veranderende klimaatopgave wordt meegenomen in omgevingsvisies.

Nadruk bij dit onderwerp ligt bij de Omgevingsvisies. Daar waar verkeer en vervoer hier een concrete bijdrage kan leveren, gaat het Platform Mobiliteit hierover graag in gesprek.

7.1	Verbeteren van de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking in de MRA
7.2	Structureel monitoren van relevante trends en ontwikkelingen op (inter)nationale en MRA-schaal (MRA Dashboard), met medeneming van signalen uit de samenleving
7.3	Om de betrokkenheid bij de opgaven van de MRA raadsleden, vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de deelregio's te borgen gaan de MRA partners jaarlijks bijeenkomsten organiseren.

Het Platform Mobiliteit denkt ook in 2018 actief mee aan de optimalisering van de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking en uiteraard de samenwerking met wetenschap en bedrijfsleven. Om de complexe en grote opgave te kunnen uitvoeren is een goede samenwerking tussen alle partijen een basisvereiste, en moeten we goed zicht hebben op de nieuwste trends en ontwikkelingen.

Overzicht van acties en projecten die het Platform Mobiliteit onderneemt, die niet expliciet zijn opgenomen in de MRA Agenda:

A.1	MIRT Rijk-Regio MIRT Algemeen
A.4	MIRT-Onderzoek Noordwestkant Amsterdam
A.5	MIRT-Onderzoek Oostkant Amsterdam
A.6	Bereikbaarheid van, in en naar de MRA
B.1	VERKEERSMANAGEMENT Praktijkproef Amsterdam
B.2	Bereikbaarheid Amsterdam
B.3	Regionaal Verkeersmanagement
C.1	WEGPROJECTEN Bereikbaarheid Lelystad Airport
C.2	Duinpolderweg/Bereikbaarheid Haarlemmermeer
C.3	Planstudie Verbinding A8/A9
C.4	Corridorstudie Amsterdam-Hoorn (MIRT Verkenning A7/A8)
C.5	Optimalisering verbinding Almere-Gooi-Utrecht
D.1	OPENBAAR VERVOER MRA Spoorcoördinatie

D.2	R-Net (Dienstregeling NS, stad/streek/BOR, e.d.)
E.1	Stedelijke Bereikbaarheid Almere/Knooppunt Almere centrum
E.2	Regionaal verkeersprognosemodel VENOM
E.3	MRA Elektrisch

6. MRA Algemeen

6.1 Inleiding

Waar het jaar 2017 grotendeels in het teken stond van het oprichten van het MRA Bureau, en in 2018 veel aandacht uit gaat naar het uitwerken van de werkprocessen, de organisatie van het MRA Congres, en de nasleep van de gemeenteraadsverkiezingen, zal in 2019 de MRA in volle vaart vooruit gaan. De nieuwe bestuurders zijn dan grotendeels ingewerkt, de nieuwe MRA Agenda gaat zijn vorm krijgen, de grote nieuwe programma's staan dan in de steigers en de discussie over de integraliteit tussen die programma's krijgt vorm. Een jaar kortom waarin het MRA Bureau flink aan de slag gaat.

6.2 Samenstelling en werkwijze

Het MRA Bureau heeft geen eigen rechtspersoonlijkheid, en heeft zelf geen mensen in dienst. Iedereen die voor het MRA Bureau werkt, wordt naar het MRA Bureau gedetacheerd vanuit een van de samenwerkende MRA-partners.

De directeur en directiesecretaris vormen het gezicht en eerste aanspreekpunt van het MRA Bureau, en vormen het secretariaat van de Regiegroep van de MRA en de Agendacommissie.

De kern van het MRA Bureau bestaat uit de secretarissen van de Platforms Economie, Ruimte en Mobiliteit. Zij zijn verantwoordelijk voor agendasetting binnen de Platforms, en voor het proces van het maken van bestuurlijke afspraken binnen de Platforms. Zij zorgen voor afstemming met de programmamanagers en projectmanagers die verantwoordelijk zijn voor programma's en projecten die vanuit hun Platform worden aangestuurd en gefinancierd, en zijn verantwoordelijk voor de integrale afstemming tussen de Platforms op operationeel niveau. Daarnaast voert het bureau het secretariaat van de regiegroep en de agendacommissie.

Daarnaast heeft het MRA Bureau een adviseur voor het betrekken van Raden en Staten en een communicatieadviseur. Zij zijn verantwoordelijk voor twee andere speerpunten van de MRA-samenwerking: het beter betrekken van Raads- en Statenleden en het verbeteren van de communicatie en transparantie. Hiertoe worden bijeenkomsten georganiseerd (conferenties, congressen, bestuurlijke bijeenkomsten, raads- en statenledenbijeenkomsten), worden (gemeenteraadsbijeenkomsten van) gemeenten bezocht voor informatieve presentaties, worden nieuwsbrieven gemaakt, een website onderhouden, enzovoort.

Verder bestaat het MRA Bureau uit een aantal staffuncties. Er is een officemanager / directiesecretaresse, een financieel adviseur en er zijn projectsecretarissen, die zowel ondersteuning geven bij het dagelijkse functioneren van het MRA Bureau als bij concrete projecten en programma's.

In de begroting van MRA Algemeen is voorzien in een aantal 'vaste' functies die behoren tot de kern van het bureau (zie hierboven). Daarnaast is een budget voor (co-)financiering opgenomen van

programmamanagement of projectmanagement. De samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam is een samenwerking vanuit de inhoud. Projecten en programma's vormen de kern, want zij helpen de inhoudelijke doelen te realiseren. Om projecten of programma's van de grond te krijgen en uitgevoerd te krijgen is goed project- en programmamanagement nodig. Waar mogelijk zou dit zo veel mogelijk vanuit MRA-partners ter beschikking moeten worden gesteld. Waar dit niet mogelijk is, is vanuit het MRA Bureau een budget beschikbaar voor (co-)financiering. Er werken vanuit de verschillende partners veel mensen in de gemeente- en provinciehuizen aan MRA-projecten en programma's. Op het MRA Bureau wordt elke dinsdagochtend een ambtelijke bijeenkomst georganiseerd voor het MRA-netwerk, waarin concrete inhoudelijke punten worden besproken en aan elkaar verbonden.

6.3 Taken MRA Bureau

Het MRA Bureau is verantwoordelijk voor het faciliteren en verbeteren van de samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam. Belangrijke taken daarbij zijn het begeleiden van de processen van bestuurlijke besluitvorming, het (coördineren van het) uitvoeren van de MRA Agenda, het vergroten van de betrokkenheid van raads- en statenleden, het verbeteren van de transparantie en communicatie en het verstevigen van de integraliteit van de samenwerking. Zoals gezegd is de MRA Agenda hierbij leidend, en geeft het convenant de kaders waarbinnen de samenwerking zijn beslag krijgt. De MRA Agendacommissie is verantwoordelijk voor de dagelijkse bestuurlijke aansturing van het MRA Bureau.

6.4 Werkzaamheden 2019

De organisatie van het MRA Bureau staat inmiddels, en ook alle werkprocessen die in rol spelen in de MRA samenwerking krijgen steeds meer vorm. In 2018 is de rol van de Agendacommissie intensiever geworden, en krijgen een aantal grote programma's steeds meer vorm (energietransitie, circulaire economie, bereikbaarheid van in en naar de MRA, bouwen en wonen, enzovoort). In 2019 zal de MRA in volle vaart vooruit gaan. De nieuwe bestuurders zijn inmiddels grotendeels ingewerkt, de nieuwe MRA Agenda gaat zijn vorm krijgen, de genoemde grote nieuwe programma's staan in de steigers en de discussie over de integraliteit tussen die programma's krijgt vorm.

Het MRA Congres van oktober 2018 heeft richting gegeven aan de nieuwe MRA Agenda, en het traject om tot deze agenda te komen is in 2019 een van de grote opgaven. Met dit traject hangen een groot aantal bijeenkomsten samen in de MRA deelregio's en een MRA bestuurders conferentie.

In maart zijn daarnaast verkiezingen voor Provinciale Staten. Dat betekend dat het MRA Bureau inwerkprogramma's zal maken voor de nieuwe statenleden, waarin zij worden meegenomen in de wereld van de MRA samenwerking.

Met het aantrekken van een nieuwe coördinator voor de Europastrategie in 2018 zal in 2019 ook deze strategie zijn vorm krijgen en uitgevoerd gaan worden. Uiteraard wordt daarbij nauw samengewerkt met de MRA Lobbystrategie.

Bijlage 1: Gedetailleerde begroting MRA 2019

Overzicht begroting Metropoolregio Amsterdam 2019

concept

Uitgaven	**2018**	**2019**
Uitvoering werkplan MRA Platform Economie	€ 4.950.000	€ 4.950.000
Uitvoering werkplan MRA Platform Ruimte	€ 1.200.000	€ 1.200.000
Uitvoering werkplan MRA Platform Mobiliteit	€ 0	€ 0
Uitvoering thema's Agendacommissie (Europa, Lobby, etc)	€ 0	€ 75.000
MRA Bureau	€ 1.969.000	€ 1.969.000
Algemene reserve	€ 7.158	€ 46.847
totale uitgaven	**€ 8.126.158**	**€ 8.240.847**

Inkomsten		
Gemeenten: €1.50 per inwoner*	€ 3.616.440	€ 3.688.943
Prov. Noord-Holland: gelijke bijdrage Amsterdam	€ 1.250.436	€ 1.283.844
Prov. Flevoland: gelijke bijdrage Almere	€ 297.218	€ 305.996
Gemeente Amsterdam: extra bijdrage Platform Economie	€ 1.439.532	€ 1.439.532
Provincie Noord-Holland: extra bijdrage Platform Economie	€ 1.439.532	€ 1.439.532
Vervoerregio Amsterdam: extra bijdrage Traineepool	€ 83.000	€ 83.000
totale inkomsten	**€ 8.126.158**	**€ 8.240.847**

**peildatum = 1 januari van het voorgaande jaar. Voor 2018 is met het aantal van 1 januari 2016 gerekend, omdat voor 2017 per abuis met het aantal van 2017 was gerekend. Voor 2019 is conform afspraken met het aantal van 1 januari 2018 gerekend.*

Overzicht begroting Metropoolregio Amsterdam 2019

MRA Agenda actienummer	Omschrijving MRA Agenda actie	Begroting Economie 2019	Begroting Ruimte 2019	Begroting Mobiliteit 2019	Totaal Begroting 2018	Totaal Begroting 2019
Ruimte geven aan wonen en werken						
1.1 en 1.2	Alle MRA-gemeenten maken afspraken over afstemming en programmering woningbouw. Alle MRA-gemeenten geven aan welke binnenstedelijke locaties komende 4-10 jaar ter beschikking komen.		**€ 90.000**		€ 90.000	**€ 90.000**
1.3	Uitvoering geven aan de Vastgoedmarketingstrategie van de MRA om internationale investeerders aan te trekken.	**€ 200.000**			€ 150.000	**€ 200.000**
1.4	De MRA-gemeenten onderzoeken bestaande jaren 70- en 80-wijken op behoeften en mogelijkheden vanuit de zorgvraag en vergrijzing en delen kennis over de preventie van sociale problemen in verouderde wijken.		**pm**		€ 0	**pm**
1.5	Transformatie van kantoren, bedrijven naar (tijdelijke) woon- en werkruimte met veel aandacht voor de leefkwaliteit, bijvoorbeeld door flexibelere bestemminngsplannen	**€ 270.000**			€ 270.000	**€ 270.000**
1.6	Transformatie en/of herstructurering verouderd glastuinbouwgebied bij Greenport Aalsmeer, bijvoorbeeld naar woon- en werkruimte.	**€ 0**			€ 0	**€ 0**
1.7	In 2016 hebben het Rijk, de luchtvaartsector en regionale overheden in de regio rondom Schiphol bestuurlijke afspraken gemaakt in het ‘wonen en vliegen’ dossier. Doel van de afspraken is om meer ruimte te geven aan decentrale overheden om tegemoet te komen aan de grote woningbouwopgave in de MRA, zonder verslechtering van de positie van de luchthaven Schiphol. Inmiddels werken partijen de gemaakte afspraken uit in daartoe geëigende regelgeving. De verwachting is dat de uitwerking op korte termijn kan worden afgerond en nieuwe regelgeving in werking zal treden.	**€ 0**			€ 0	**€ 0**
1.8	Knooppuntontwikkeling met als prioriteit de spoorcorridors Zaan en Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (SAAL) waar hoogfrequent rijden wordt ingevoerd.			**€ 0**	€ 0	**€ 0**
1.9	De regionale hotelstrategie 2016-2020 op korte termijn herijken, en op middellange termijn uitbouwen tot een Regionale Accomodatiestrategie.	**€ 150.380**			€ 150.380	**€ 150.380**
1.10	Gezamenlijk uitvoering geven aan de Strategische agenda Toerisme in de MRA 2025 en het daarbij behorende Actieprogramma Toerisme (incl. ABHZ)	**€ 450.000**			€ 450.000	**€ 450.000**
1.11 (nieuwe actie)	Het versnellen van de woningbouwproductie in de MRA voor 60.000 nieuwe woningen van 2017 t/m 2020.		**€ 60.000**		€ 60.000	**€ 60.000**

MRA Agenda actienummer	Omschrijving MRA Agenda actie	Begroting Economie 2019	Begroting Ruimte 2019	Begroting Mobiliteit 2019		Totaal Begroting 2018	Totaal Begroting 2019
Slimmer en innovatiever werken							
2.1	MRA Start-up, met gebruikmaking van (succesvolle) producten Start-up Amsterdam	**pm**				pm	**pm**
2.2	De MRA-partijen maken op regionaal niveau afspraken over studentenhuisvesting en huisvesting voor pas afgestudeerden en internationale kenniswerkers (is tevens onderdeel van actie 1.1)	**via actie 2.10**	**€ 0**			€ 10.000	**€ 0**
2.3 vervalt	(nut en noodzaak onvoldoende aangetoond)	**€ 0**				€ 100.000	**€ 0**
2.4	Locaties aanwijzen in de nabijheid van de internetknooppunten in de MRA waar datacenters zich kunnen vestigen met aandacht voor energievoorziening en een optimale benutting van restwarmte.	**pm**	**€ 40.000**			€ 30.000	**€ 40.000**
2.5 t/m 2.8	De MRA richt zich op een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en het permanent scholen en opleiden van werknemers, om permanent een goed opgeleide beroepsbevolking te hebben in een snel veranderende economie	**€ 250.000**				€ 400.000	**€ 250.000**
2.9	Het in triple-helix organiseren van de samenwerking overheden-bedrijfsleven-kennisinstellingen, met als doel de innovatie-kracht te versterken, en het realiseren van de vijf maatschappelijke uitdagingen van de Amsterdam Economic Board (gezondheid, mobiliteit, human capital, digitale connectiviteit en circulair). Via het organiseren van prijsvragen worden bedrijven en kennisinstellingen uitgedaagd om op bedrijfsmatige en innovatieve wijze bij te dragen aan het realiseren van de vijf Board-uitdagingen	**€ 2.440.000**				€ 2.614.000	**€ 2.440.000**
2.10	Samen met universiteiten en hogescholen uitvoering geven aan het programma Open Amsterdam, gericht op het aantrekken van internationaal talent. Via INAmsterdam ondersteuning geven aan de Internationale nieuwkomers	**€ 350.000**				€ 0	**€ 350.000**
De leefkwaliteit verbeteren							
3.1	Een actieprogramma opstellen en uitvoeren voor het metropolitane landschap.		**€ 20.000**			€ 100.000	**€ 20.000**
3.2	Onderzoek doen naar een landschapsfonds en een landschapscompensatieregeling voor de MRA.		**€ 80.000**			€ 30.000	**€ 80.000**
3.3	Een regionaal plan voor afstemming van evenementen waarbij rekening wordt gehouden met een optimale verdeling van overlast en inkomsten die bijdragen aan het beheer van gebieden.		**€ 40.000**			€ 30.000	**€ 40.000**
3.4	Een verkenning uitvoeren naar de metropolitane potentie van het Markermeer-IJmeer voor de doelstellingen van de MRA.		**€ 40.000**			€ 0	**€ 40.000**

MRA Agenda actienummer	Omschrijving MRA Agenda actie	Begroting Economie 2019	Begroting Ruimte 2019	Begroting Mobiliteit 2019		Totaal Begroting 2018	Totaal Begroting 2019
3.5	Een curator aanstellen voor het landschap, te beginnen met Waterland als voorbeeldproject, die in 10 jaar tijd het landschap op de kaart zet voor recreanten en toeristen.		**€ 40.000**			€ 0	**€ 40.000**
3.6	De MRA-partners voeren een quick scan uit voor lopende landschappelijke projecten (zoals de Markermeerdijken) om na te gaan in hoeverre de in deze agenda gemaakte keuzes en acties daarin meegenomen worden.		**€ 10.000**			€ 0	**€ 10.000**
3.7 vervalt	(komt terug in groot aantal MRA acties)						
3.8	De samenwerking in het sociale domein verkennen, gericht op de onderkant van de Arbeidsmarkt, verwarde mensen in de stad en gezondheidsverschillen.						
3.9 vervalt	(samengevoegd met 1.4)						
3.10	De MRA-partners geven uitvoering aan de Cultuurimpuls MRA, die zich richt op afstemming en versterking van het cultuuraanbod en toeristische profilering op MRA-schaal, en nieuwe functies voor leegstaande monumenten en erfgoedstructuren biedt	**Cofinanciering vanuit actie 1.10**				Cofinanciering vanuit actie 1.10	**Cofinanciering vanuit actie 1.10**
Versnellen van de transitie naar een schone economie							
4.1 **4.2** **4.3** **4.4** **4.5** **4.6** **4.7**	Een plan opstellen met koplopers in het bedrijfsleven voor het circulair maken van grondstoffenketens in de regio. Roadmap opstellen voor versnelling en vereenvoudiging van vergunningverlening en aanpassing wetgeving De Westas, grondstoffenrotonde Zaanstad, Gooi en Vechtstreek, Schiphol Trade Park en Floriade Almere aanwijzen als pilotgebieden voor circulaire economie. Een MRA-brede grondstoffenatlas opstellen, met grondstoffenanalyse. De MRA wijst plekken aan voor tijdelijke opslag van hoogwaardige bouwmaterialen die vrijkomen bij sloop en zet een digitale marktplaats op om dit sloopafval op regioschaal weer te verhandelen Inventarisatie van braakliggende terreinen die in de komende 5 tot 10 jaar gebruikt kunnen worden voor de opwerking van zonne-energie of voor de verbouw van gewassen zoals vlas, hennep, olifantsgras en hop voor bio-based producten Onderzoeken van de regionale afvalinzameling- en verwerking en voorstellen doen voor verbetering.	**€ 300.000**				€ 300.000	**€ 300.000**
4.8	Opstellen en uitvoeren van een regionale programma voor energie waarin de MRA-partners invulling geven aan het landelijke Energieakkoord en een bijdrage aan de Nationale Energieatlas.		**€ 32.500**			€ 50.000	**€ 32.500**
4.9	Opschalen van pilots van slimme en flexibele energiesystemen zoals smart grids, waarbij vraagsturing en energieopslag een rol spelen.		**€ 50.000**			€ 30.000	**€ 50.000**

MRA Agenda actienummer	Omschrijving MRA Agenda actie	Begroting Economie 2019	Begroting Ruimte 2019	Begroting Mobiliteit 2019		Totaal Begroting 2018	Totaal Begroting 2019
4.10	Uitbreiden en verknopen van warmte/koudenetwerken in de MRA voor grotere efficiëntie en aansluiting van 300.000 extra woningequivalenten.		**€ 57.500**			€ 50.000	**€ 57.500**
4.11	Opstellen en uitvoeren van een regionaal programma voor het versnellen van energiebesparing.		**€ 40.000**			€ 40.000	**€ 40.000**
Beter verbinden							
5.1	Uitbreiding en verbetering knooppunt Schiphol Plaza			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.2	Eén geïntegreerde lijnennetkaart van de MRA met een herkenbare lijnvoering op MRA-schaal			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.3	Eén aantrekkelijk, metropolitaan fietsnetwerk tot stand brengen door onder meer het aanleggen van ontbrekende schakels en verbetering van bestaande routes.			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.4 (5.4 en 5.9)	Opstellen van een bereikbaarheidsagenda voor goederen, waarbij ook nadrukkelijk aandacht is voor efficiënte en schone stedelijke distributie met zo min mogelijk hinder			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.5	Onderzoeken welke nieuwe infrastructuurinvesteringen prioriteit hebben na 2025, zoals uitbreiding metronet, de IJmeerverbinding, A1, N23 en voltooiing van een 2e ring rond Amsterdam		**€ 0**	**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.6 vervalt	(loopt al via andere projecten)			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.7	De MRA stelt een innovatie- en duurzaamheidsagenda 'smart mobility'op			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.8 vervalt	(is al afgerond)			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.9 vervalt	(samengevoegd met 5.4)			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
5.10	MRA-partijen stellen in samenwerking met het Rijk een multimodale regioregisseur aan			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
De metropool klimaatbestendiger maken							
6.1	Een regionaal plan uitwerken voor de waterhuishouding waarin maatregelen staan op het gebied van calamiteitenvoorzieningen, waterberging, meerlaagse waterveiligheid, waterkwaliteit, verzilting van de landbouwgronden, bodemdaling en beperking van het watergebruik, onder meer in samenwerking met het Nationaal Deltaprogramma en andere rijksprogramma's		**€ 100.000**			€ 100.000	**€ 100.000**
6.2 vervalt	(samengevoegd met 6.1)					€ 0	**€ 0**
6.3 vervalt	(samengevoegd met 6.1)			**€ 0**		€ 0	**€ 0**
6.4	Samenwerken met kennisinstituten en benutten van manifestaties zoals de Floriade 2022, om innovaties voor waterbestendigheid en voedselvoorziening in de regio te stimuleren en start-ups aan te trekken die zich op dit onderwerp richten.					€ 0	**€ 0**
De Metropool wendbaarder maken							
7.1	Verbeteren van de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking in de MRA.					€ 0	**€ 0**

MRA Agenda actienummer	Omschrijving MRA Agenda actie	Begroting Economie 2019	Begroting Ruimte 2019	Begroting Mobiliteit 2019		Totaal Begroting 2018	Totaal Begroting 2019
7.2	Structureel monitoren van relevante trends en ontwikkelingen op (inter)nationale en MRA-schaal (MRA dashboard), met medeneming van signalen uit de samenleving.	**€ 150.000**				€ 150.000	**€ 150.000**
7.3	Om de betrokkenheid bij de opgaven van de MRA raadsleden, vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de deelregio's te borgen gaan de MRA-partners jaarlijks bijeenkomsten organiseren.					€ 0	**€ 0**
Overige kosten / activiteiten							
nvt	Europa	**€ 0**				€ 0	**€ 0**
nvt	Detailhandel	**€ 0**				€ 0	**€ 0**
nvt	Budget voor urgente nieuwe projecten	**€ 389.620**	**€ 110.000**			€ 505.620	**€ 499.620**
nvt	Activiteiten, niet zijnde acties uit de MRA Agenda: thema's en werkzaamheden Bouwen en Wonen: onderzoeken (waaronder WiMRA), analyse, monitoring, marketing, communicatie, etc.		**€ 340.000**			€ 340.000	**€ 340.000**
nvt	Activiteiten, niet zijnde acties uit de MRA Agenda: werkzaamheden Metropolitaan Landschap m.b.t., onderzoek, monitoring, communicatie, events		**€ 0**			€ 70.000	**€ 0**
nvt	Activiteiten, niet zijnde acties uit de MRA Agenda: Werkzaamheden duurzaamheid m.b.t. onderzoek, monitoring, communicatie, events		**€ 50.000**			€ 60.000	**€ 50.000**
nvt	Vergaderkosten / bijeenkomsten Platform Ruimte		**€ 0**			€ 10.000	**€ 0**
TOTAAL		**€ 4.950.000**	**€ 1.200.000**	**€ 0**		**€ 6.150.000**	**€ 6.150.000**
		Platform Economie	Platform Ruimte	Platform Mobiliteit		Totaal 2018	Totaal 2019

Gedetailleerde begroting MRA Bureau 2019

Omschrijving	Begroting 2018	Begroting 2019
Personele lasten		
Budget 'vast' personeel MRA Bureau	€ 793.000	€ 793.000
Budget Programma- en Projectmanagers	€ 500.000	€ 500.000
Budget Traineepool MRA	€ 166.000	€ 166.000
Totaal personele lasten	***€ 1.459.000***	***€ 1.459.000***
Bureaukosten		
Huisvesting, ICT en ondersteuning	€ 100.000	€ 100.000
Vergader-, bureau- en OV kosten	€ 110.000	€ 110.000
Communicatie- en representatie budget	€ 80.000	€ 80.000
Totaal bureaukosten	***€ 290.000***	***€ 290.000***
Congres- en Onderzoek		
Bestemmingsreserve: MRA Congres	€ 80.000	€ 80.000 *
Onderzoeksbudget	€ 60.000	€ 60.000
State of the Region	€ 80.000	€ 80.000
Totaal Congres- en Onderzoek	***€ 220.000***	***€ 220.000***
Totaal begroting MRA Bureau	€ 1.969.000	**€ 1.969.000**

** elke twee jaar wordt een MRA congres georganiseerd. De kosten hiervoor bedragen ongeveer 160.000 euro. Deze kosten worden verdeeld over twee jaar opgenomen in de begroting, waarbij het in het jaar dat er geen congres wordt georganiseerd (zoals bijvoorbeeld 2019) in feite een bestemmingsreserve betreft voor het MRA Congres in in het jaar erna (2020 in dit voorbeeld)*

Bijlage 2: Cyclus Planning & Control 2019

PM: volgt zodra de notitie Planning & Control is vastgesteld in de eerste Agendacommissie na de zomer

Bijlage 3: Samenstelling van de Platforms

Samenstelling van het Platform Economie

- Udo Kock (vz)- Amsterdam, deelregio Amsterdam, tevens lid Agendacommissie namens Platform Economie
- Jaap Bond (vice vz), provincie Noord-Holland
- Jan-Nico Appelman, provincie Flevoland
- Adam Elzakalai - Haarlemmermeer, deelregio Amstelland-Meerlanden
- Janneke Sparreboom - Lelystad, deelregio Flevoland
- Wimar Jaeger - Hilversum, deelregio Gooi en Vechtstreek
- Cora Yfke Sikkema - Haarlem, deelregio Zuid-Kennemerland
- Maaike Veeningen - Almere, deelregio Flevoland
- Mario Hegger - Purmerend, deelregio Zaanstreek-Waterland
- Gerard Ram - Zaanstad, deelregio Zaanstreek-Waterland
- Floor Gordon - Amstelveen, deelregio Amstelland-Meerlanden
- Jeroen Verwoort - Velsen, deelregio IJmond

Samenstelling van het Platform Ruimte

- Joke Geldhof (vz), provincie Noord-Holland
- Marieke van Doorninck (vice vz) - Amsterdam, deelregio Amsterdam
- Floor Gordon - Amstelveen, deelregio Amstelland-Meerlanden
- Adam Elzakalai - Haarlemmermeer, deelregio Amstelland-Meerlanden
- Maaike Veeningen - Almere, deelregio Flevoland
- Thijs Kroese - Purmerend, deelregio Zaanstreek-Waterland
- Jan de Reus, provincie Flevoland
- Alexander Luijten - Gooise meren, deelregio Gooi en Vechtstreek
- Jop Fackeldey, provincie Flevoland, trekker PHO Duurzaamheid
- Peter Schot - Lelystad, deelregio Flevoland
- Serge Ferraro - Beverwijk, deelregio IJmond
- Lex Scholten - Diemen, deelregio Amstel-Meerlanden, trekker PHO Wonen
- Floor Roduner - Haarlem, deelregio Zuid-Kennemerland
- Rolf Steenwinkel - Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
- Hans Krieger - Zaanstad, deelregio Zaanstreek-Waterland
- Adnan Tekin, provincie Noord-Holland, trekker PHO Metropolitaan Landschap

Samenstelling van het Platform Mobiliteit

- Elisabeth Post (vz), provincie Noord-Holland, tevens lid Agendacommissie namens Platform Mobiliteit
- Derk Reneman (vice vz), Vervoerregio Amsterdam, tevens lid Agendacommissie namens Platform Mobiliteit
- Jan Hoek, gemeente Almere
- Sharon Dijksma, gemeente Amsterdam
- Bob Demoet, Rijkswaterstaat West-Nederland Noord
- Jan de Reus, provincie Flevoland

Bijlage 4: Organogram MRA-samenwerking

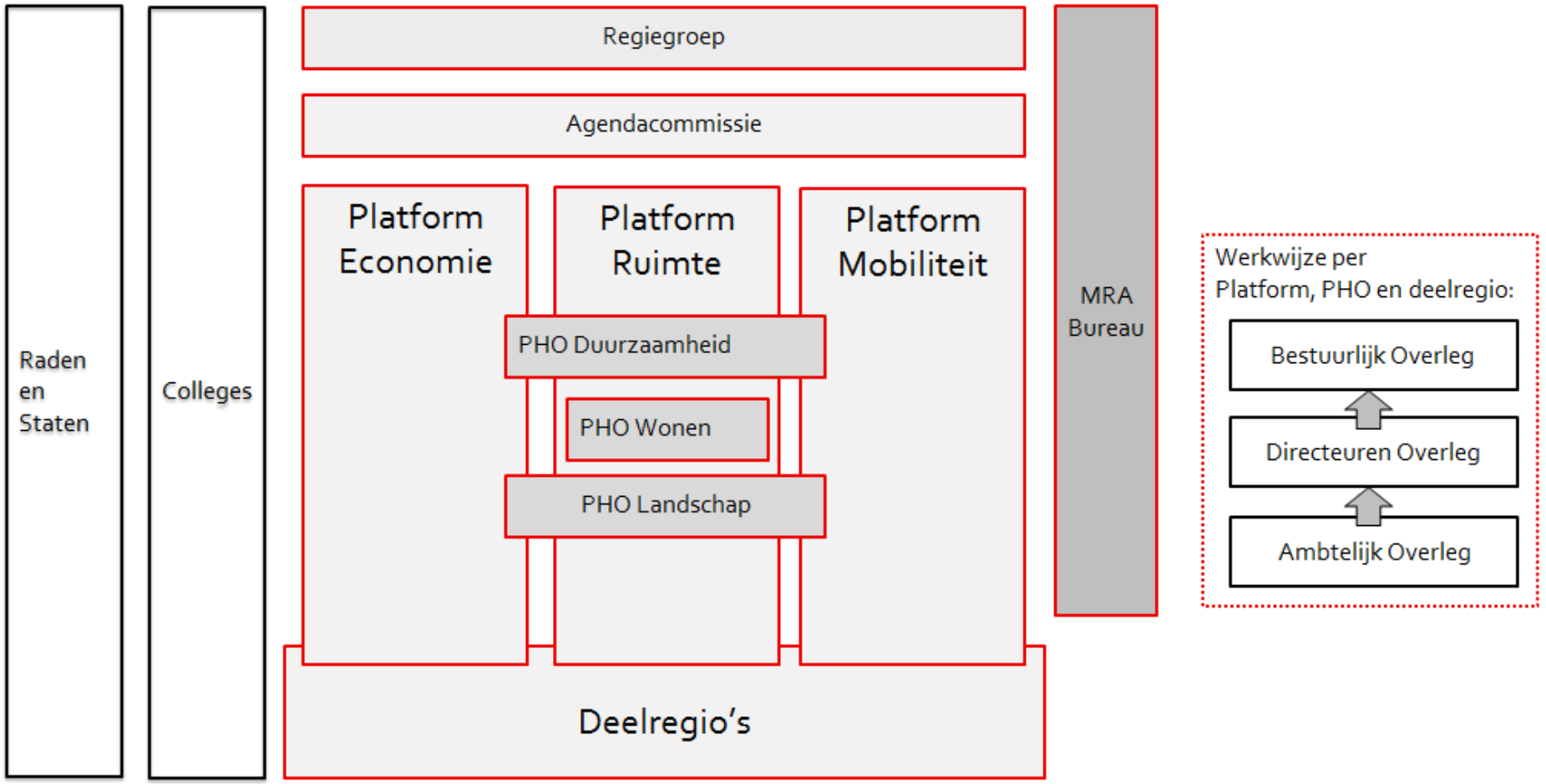

Bijlage 5: Weekplanning 2019

PM (volgt in definitieve versie bij verzending stukken Regiegroep na de zomer)

Bijlage 6: STOPLICHTENMODEL ACTIES MRA AGENDA PER 07-07-2017

STOPLICHTENMODEL ACTIES MRA AGENDA PER 13-07-2018

Actie	Omschrijving	R, EU, I	MRA platform	Betrokken organisaties	Bestuurlijk trekker	Verantwoordelijk manager	Ambtelijk projectleider	Status
	Ruimte geven aan wonen en werken							
1.1	Alle MRA-gemeenten maken afspraken over afstemming en programmering woningbouw. Alle MRA-gemeenten geven aan welke binnenstedelijke locaties komende 4-10 jaar ter beschikking komen.		Ruimte	Amsterdam, NH, Flevoland, Haarlem, MRA deelregio's, woningcorporaties, projectontwikkelaars	**Marieke van Doorninck, Joke Geldhof, Jan de Reus, Floor Roduner**	**Piet Eilander**, Johan Fuite, Bregje van Beekvelt, Maaike Patist	**Charlotte Hilbrand** c.hilbrand@amsterdam.nl , Delia Hoffman, Maaike Stoop	Fase: De viewer is gepubliceerd. Het overdrachtsdocument met kwalitatieve aspecten en de consequenties voor thema's als mobiliteit, energietransitie, circulaire economie, landschap is gereed. Er wordt nu gewerkt aan een gespreksmethodiek om de complexe samenhang te kunnen bespreken in september 2018. Relaties: Met vrijwel alle ontwikkelrichtingen, specifiek met Acties 1.2, 1.3, 1.5, 1.12, 2.2, 4.8 en 5.5 en het Programma Bouwen en Wonen
1.2	*Alle MRA-gemeenten geven aan welke binnenstedelijke locaties komende 4-10 jaar ter beschikking komen.*							Opgenomen in 1.1
1.3	Uitvoering geven aan de Vastgoedmarketingstrategie van de MRA om internationale investeerders aan te trekken.	I	Economie	Amsterdam, PRES partners marktpartijen zoals SADC, AAA, Port of Amsterdam, Omala	**Adam Elzakalai**	**GJ Put**, A. Vogel,	**Lex Brans,** a.brans@amsterdam.nl	Fase: De actualisatie van de programma-aanpak Vastgoedmarketing. Is vastgesteld in platform Economie en in uitvoering. Relaties met Acties 1.1 en 1.5 Internationaal: Gericht op buitenlandse investeerders, mede via internationale beurzen
1.4	De MRA-gemeenten onderzoeken bestaande jaren 70- en 80- wijken op behoeften en mogelijkheden vanuit de zorgvraag en vergrijzing en delen kennis over de preventie van sociale problemen in verouderde wijken.		Ruimte	Purmerend, Lelystad, Almere woningbouwcorporaties, Vereniging eigen huis, Zorgverzekeraars	**Thijs Kroese**, **Peter Schot, Maaike Veeningen**	**Joktan Cohen,** Wim Kwekkeboom, Harry Zondag	**Annemiek Molenaar**, jm.molenaar@purmerend.nl **Hinde Dijkhuis, Floris van Slijpe**	Fase: Het Plan van aanpak is in ontwikkeling inclusief financieel voorstel en wordt september 2018 voorgelegd aan platform Ruimte. Financiële middelen zijn gereserveerd in de begroting Ruimte 2018 Knelpunt: Er is capaciteit nodig om kaartmateriaal voor de hele MRA te ontwikkelen. Relatie met het programma Bouwen en Wonen
1.5	Transformatie van kantoren, bedrijven naar (tijdelijke) woon- en werkruimte met veel aandacht voor de leefkwaliteit, bijvoorbeeld door flexibelere bestemminngsplannen		Economie, Ruimte	Noord-Holland, MRA-partners, projectontwikkelaars, marktpartijen	**Jaap Bond**, **Marieke van Doorninck**	**Stan Kaatee**, Piet Eilander	**Geert-Jan Put**, gj.put@lelystad.nl Martin van den Oever	Fase: Actie 1.5 maakt onderdeel uit van Uitvoeringsprogramma Plabeka 3.0. De Plabeka monitor is vastgesteld in platform Economie De monitor laat zien dat op korte termijn nieuwe afspraken gemaakt moeten worden t.a.v. de ruimte voor kantoren, omdat in sommige regio's de frictieleegstand wordt bereikt. Relaties met Acties 1.1, 1.2, 1.3 en ontwikkelrichting 5
1.6	Transformatie en/of herstructurering verouderd glastuinbouwgebied bij Greenport Aalsmeer, bijvoorbeeld naar woon- en werkruimte.		Economie, Ruimte	Greenport, Noord-Holland, Flora Holland, LTO, marktpartijen, Zuid-Holland, Aalsmeer, Haarlemmermeer, Uithoorn, Amstelveen, Nieuwkoop, Kaag en Braassem	**Jaap Bond**, Adam Elzakalai	**Henk de Ruiter**	**Sander van Voorn**, svanvoorn@greenportaalsmeer.nl , Debby de Rijk	Fase: Actie 1.6 maakt onderdeel uit van het uitvoeringsprogramma Ruimtelijke Visie Greenport Aalsmeer. (http://www.greenportaalsmeer.nl/media/100706/definitieve-uitvoeringsagenda-ruimtelijke-visie-2016-2020.pdf In de begroting Ruimte 2018 zijn middelen geresereevrd. Er wordt gewerkt aan een voorstel om de regionale afstemming m.b.t. transformatie, Plabeka, afspraken Schiphol en kansen voor energietransitie en recreaties te onderzoeken

								Relaties met Acties 1.2, 1.5 en 2.1 en ontwikkelrichting 4 (www.lettigrow.org)
1.7	In 2016 hebben het Rijk, de luchtvaartsector en regionale overheden in de regio rondom Schiphol bestuurlijke afspraken gemaakt in het 'wonen en vliegen' dossier. Doel van de afspraken is om meer ruimte te geven aan decentrale overheden om tegemoet te komen aan de grote woningbouwopgave in de MRA, zonder verslechtering van de positie van de luchthaven Schiphol. Inmiddels werken partijen de gemaakte afspraken uit in daartoe geëigende regelgeving. De verwachting is dat de uitwerking op korte termijn kan worden afgerond en nieuwe regelgeving in werking zal treden.	R	Ruimte, Economie	Noord-Holland, Amsterdam, Haarlemmermeer, Schiphol, KLM, gemeenten binnen de 20KE-contour.	**Joke Geldhof**, Udo Kock, Adam Elzakalai	**Bregje van Beekvelt**, Piet Eilander	**Titus Ahrens**, ahrensh@noord-holland.nl Jaap Kersten	Fase: De uitwerking van de regelgeving is onderwerp van gesprek tussen Rijk en MRA. Het nieuwe luchtvaartindelingsbesluit (LIB) is per 1 januari 2018 van kracht. Deze actie zal in de loop van 2018 worden geherformuleerd Relaties met Acties Wonen 1.1, 1.2, etc… R: Afspraken met I&M en BZK
1.8	Knooppuntontwikkeling met als prioriteit de spoorcorridors Zaan en Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad (SAAL) waar hoogfrequent rijden wordt ingevoerd.	R	Ruimte, Mobiliteit	Noord-Holland, NS, Prorail, marktpartijen, kennisinstitutengemeenten langs de Zaan- en Schipholcorridor en Kennemerlijn	**Joke Geldhof**, Maaike Veeningen + Platform Mobiliteit,	**Bregje van Beekvelt**, Ronald Kramer	**Jaap van Opstal**, opstalj@noord-holland.nl , Rowena Kuijper	Fase: Zaancorridor, Kennemerlijn en OV Saal corridor zijn in onderzoek. In december 2017 heeft platform Ruimte afgesproken om de Schipholcorridor op te pakken in relatie tot Enter NL. Er zijn middelen gereserveerd in de begroting Ruimte 2018. Relaties met 1.1, 1.2, 1.5, 2.1 en ontwikkelrichting 5. Rijk: Maakt onderdeel uit van MRA Spoor, OV Toekomstbeeld en MRA Bereikbaarheid (Zuidwest)
1.9	De regionale hotelstrategie 2016-2020 op korte termijn herijken, en op middellange termijn uitbouwen tot een Regionale Accomodatiestrategie.	I	Economie	MRA partners	**Mario Hegger,** Ed Rentenaar	**Stan Kaatee, Geert-Jan Put en Alexandra van Olst**	**Rieneke Kanne**, r.van.schie@metropoolregioamsterdam.nl , Remco Rienties, René van Schie	Fase: De regionale accommodatie- en leisure strategie is vastgesteld in platform Economie. De uitwerking wordt in septemer in de platforms Economie en Ruimte geagendeerd. Relaties met Acties 1.2 en 1.10 I: Betrekken buitenlandse investeerders
1.10	Gezamenlijk uitvoering geven aan de Strategische agenda Toerisme in de MRA 2025 en het daarbij behorende Actieprogramma Toerisme	I	Economie	ABHZ partners, Amsterdam Marketing	**Vacature**	**Stan Kaatee, Geert-Jan Put en Alexandra van Olst**	**Remco Rienties**, r.rienties@metropoolregioamsterdam.nl	Fase: Het Uitvoeringsprogramma is geactualiseerd in platform Economie en in uitvoering. Relaties met Acties 3.7, 3.10 en ontwikkelrichting 5 I: Afspraken met internationale touroperators/investeerders
1.11	Het versnellen van de woningbouwproductie in de MRA voor 60.000 nieuwe woningen van 2016 t/m 2020.	R	Ruimte	Portefeuillehoudersoverleg Bouwen & Wonen, woningcorporaties en marktpartijen	**Laurens Ivens, Maaike Veeningen**	**Bregje van Beekvelt**	**Lex Brans,** a.brans@amsterdam.nl Lisan Wilkens, Jan Jaap Visser	Fase: Actie 1.11 is in uitvoering als onderdeel van het programma Bouwen en Wonen.. R: Actie 1.11 is betrokken bij de BO MIRT afspraken. Er is een relatie met het programma Bouwen en Wonen, Programma Energietransitie en het Programma Bereikbaarheid
	Slimmer en innovatiever werken							
2.1	MRA Start-up, met gebruikmaking van (succesvolle) producten Start-up Amsterdam	I	Economie	Haarlem, Hilversum, Amsterdam, bedrijfsleven, start-up delta EU	**Cora-Yfke Sikkema**, Wimar Jaeger	**Jorien Kaper**	**Ellen van der Vossen**, evossen@haarlem.nl **Ruben Nieuwenhuis**	Fase: Voorstel voor vervolgaanpak is december 2017 in platform Economie geaccordeerd en in uitvoering. I: Afspraken met steden wereldwijd
2.2	De MRA-partijen maken op regionaal niveau afspraken over studentenhuisvesting en huisvesting voor pas afgestudeerden en internationale kenniswerkers	I	Economie, PHO Wonen	Haarlem, IN Amsterdam, Almere, Zaanstad, PHO Wonen, woningbouwcorporaties,	**Marie Thérèse Meijs,** Cora-Yfke Sikkema	**Bregje van Beekvelt**, Stan Kaatee	**Internationaal talent: Noor Hulskamp**, n.hulskamp@amsterdam.nl	Fase: Plan van aanpak Huisvesting Internationaal Talent in uitvoering. Relaties met Acties 1.1 en 1.3 en Programma Bouwen en Wonen

				projectontwikkelaars			**Studentenhuisvesting: Anneleen Lagae** a.lagae@amsterdam.nl Tomas Postema	R: BZK zorgt voor cofinanciering van de aanpak irt de komst van EMA. I: Gericht op internationaal talent Studentenhuisvesting in de MRA wordt door Amsterdam en een aantal MRA gemeenten opgepakt, PvA wordt juni 2018 in PHO Wonen geagendeerd.
2.3	De MRA onderzoekt de mogelijkheden om samen met de regio Utrecht een regionaal fonds voor het innovatieve MKB op te richten							Afgerond
2.4	Locaties aanwijzen in de nabijheid van de internetknooppunten in de MRA waar datacenters zich kunnen vestigen met aandacht voor energievoorziening en een optimale benutting van restwarmte.	R, EU	Ruimte, Economie	Amsterdam, Haarlemmermeer, Flevoland, Haarlem, AMEC Board, ALB, AAA, Cluster Logistiek/ICT, AMS-IX, kennisinstellingen, bedrijfsleven	**Marieke van Doorninck**, Jaap Bond, Adam Elzakalai	**Carla Weber,** Piet Eilander, Bregje van Beekvelt,	**Dirk van der Woude**, d.van.der.woude@amsterdam.nl Frouwien Oudkerk, Hinne Paul Krolis, Willem Koeman	Fase: Het onderzoek van Stratix is afgerond en gepubliceerd. Er zijn middelen gereserveerd in de Begroting Ruimte voor een vervolg. Er volgt een nader voorstel voor een monitor en vervolgonderzoek naar de energie consequenties in juni 2018 Relaties met roadmap digitale connectiviteit Board, en Actie 1.5 R: Aansluiting rijksprogramma's I&M en EZ
2.5	De MRA richt zich op een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en het permanent scholen en opleiden van werknemers, om permanent een goed opgeleide beroepsbevolking te hebben in een snel veranderende economie	R, EU	Economie	Amsterdam, MRA partners Arbeidsmarkt en Onderwijs, AMEC Board, onderwijsraad, SER, bedrijfsleven	**Udo Kock**, Maaike Veeningen, Jan Nico Appelman, Jur Botter	**Stan Katee**	**Annelies Spork**, a.spork@amsterdam.nl Petra ter Voert, Victor Bos	Fase: SER en OC&W zijn betrokken. Deze actie wordt uitgevoerd in het project House of Skills. Relaties met Roadmap Human Capital van de Amsterdam Economic Board . R: Aansluiten bij OCW beleid en SER afspraken EU: Uitvoering via EFRO
2.6	*De MRA voert het Techniekpact uit in samenwerking met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen, gericht op praktijkgericht onderwijs en meer instroom op de technische arbeidsmarkt*							Opgenomen in 2.5
2.7	*Investeren in primair en voortgezet onderwijs, door meer excellentieprogramma's en aanbod voor coderen en programmeren*							Opgenomen in 2.5
2.8	*De MRA lobby bij het Rijk om geld voor banenplannen en scholing niet sectoraal, maar regionaal in te zetten.*							Opgenomen in 2.5
2.9	Het in triple-helix organiseren van de samenwerking overheden-bedrijfsleven-kennisinstellingen, met als doel de innovatie-kracht te versterken, en het realiseren van de vijf maatschappelijke uitdagingen van de Amsterdam Economic Board (gezondheid, mobiliteit, human capital, digitale connectiviteit en circulair). Via het organiseren van prijsvragen worden bedrijven en kennisinstellingen uitgedaagd om op bedrijfsmatige en innovatieve wijze bij te dragen aan het realiseren van de vijf Board-uitdagingen		Economie, AMEC Board	AMEC Board	**Udo Kock**, Jaap Bond, Gerard Ham	**Stan Katee**	**Martin Bekker**, m.bekker@metropoolregioamsterdam.nl Victor Bos	Fase: Prijsvraag bouwlogistiek is gepubliceerd. Met de firma Rutte BV wordt de uitvoering nader afgesproken. Er zijn middelen gereserveerd in de begroting Economie voor 2 vervolg prijsvragen.
2.10	Samen met universiteiten en hogescholen uitvoering geven aan het programma Open Amsterdam, gericht op het aantrekken van internationaal talent. Via IN Amsterdam ondersteuning geven aan de internationale nieuwkomers.	R, I	Economie.	MRA partners, IN Amsterdam	**Cora-Yfke Sikkema**	**Stan Katee**	**Noor Hulskamp** n.hulskamp@amsterdam.nl	Fase: In uitvoering
	De leefkwaliteit verbeteren							
3.1	Een actieprogramma opstellen en uitvoeren voor het metropolitane landschap.		Ruimte, PHO ML	Noord-Holland, MRA partners, gebiedsbeheerders	**Adnan Tekin** namens stuurgroep MRA Landschap	**Maaike Patist,** Bregje van Beekvelt	**Marijn Bos,** bosm@noord-holland.nl werkgroep ML	De uitvoering van het actieprogramma ML vindt deels plaats binnen de acties 3.2 t/m 3.6 en deels in nieuwe acties. Dit wordt meegenomen in een geactualiseerd uitvoeringsprogramma na de Landschapstriënnale. De opdracht hiervoor is

								vastgesteld in PHO Landschap en Platform Ruimte in december 2017 Relaties met alle ontwikkelrichtingen
3.2	Onderzoek doen naar een landschapsfonds en een landschapscompensatieregeling voor de MRA.		Ruimte, PHO ML	Zaanstad, MRA partners	**Gerard Slegers** namens stuurgroep MRA Landschap), Hans Krieger	**David Beekhuis,** Maaike Patist	**Suzanne Meijer,** s.meijer@zaanstad.nl Marijn Bos	Fase: In uitvoering, agendering voortgang september 2018 in PHO Landschap Relaties met 1.1
3.3	Een regionaal plan voor afstemming van evenementen waarbij rekening wordt gehouden met een optimale verdeling van overlast en inkomsten die bijdragen aan het beheer van gebieden.		Ruimte, PHO ML	Noord-Holland, Gooi en Vechtstreek, toeristische mantelorganisaties, gebiedsbeheerders.	**Adnan Tekin**, Astrid Nienhuis	**Maaike Patist,** Bregje van Beekvelt	**Tim Putting**, t.putting@metropoolregioamsterdam.nl Remco Rienties	Fase: In uitvoering. Relaties met 3.1 en 1.10
3.4	Een verkenning uitvoeren naar de metropolitane potentie van het Markermeer-IJmeer voor de doelstellingen van de MRA.	R	Ruimte, PHO ML	Noord-Holland, Flevoland, Amsterdam, MRA partners, Rijk, natuurmonumenten, sportvisserij, watersport, bedrijfsleven	**Cees Loggen**, Marieke van Doorninck, Jan de Reus	**Bregje van Beekvelt**, Philippe Spapens	**Charles van Schaik**, schaikc@noord-holland.nl	Fase: Afgerond. Agendering in december 2017 in platform Ruimte. Vervolg is ondergebracht in lopende projecten. Relaties: 3.1
3.5	Een curator aanstellen voor het landschap, te beginnen met Waterland als voorbeeldproject, die in 10 jaar tijd het landschap op de kaart zet voor recreanten en toeristen.		Ruimte, PHO ML	Purmerend, Waterland, MRA partners	**Luzette Wagenaar,** Thijs Kroese	**Joktan Cohen,** Maaike Patist	Rob van Aerschot, r.van.aerschot@metropoolregioamsterdam.nl Yvonne van der Zee, Dick Hendriks	Fase: In de begroting Ruimte 2018 zijn middelen gereserveerd voor de uitvoering Relaties met 3.1 en 3.2
3.6	De MRA-partners voeren een quick scan uit voor lopende landschappelijke projecten (zoals de Markermeerdijken) om na te gaan in hoeverre de in deze agenda gemaakte keuzes en acties daarin meegenomen worden.		Ruimte, PHO ML	Zie 3.4	Zie 3.4	Zie 3.4	Zie 3.4	Gereed, zie 3.4
3.7	*Het initiatief Stad in Balans van Amsterdam vertalen in een regionaal initiatief*							Gereed
3.8	De samenwerking in het sociale domein verkennen, gericht op de onderkant van de Arbeidsmarkt, verwarde mensen in de stad en gezondheidsverschillen.	R	MRA Agenda-commissie	Amsterdam, Haarlem, Zaanstad, Haarlemmermeer, Almere, GGD		**5 directeuren Sociaal Domein**	**Herman Swen**, h.swen@zaanstad.nl Piet Haker	Fase: Er zijn pilots uitgevoerd m.b.t. onderkant arbeidsmarkt en gezondheidspreventie. De polot arbeidsmarkt wordt opgeschaald. Het Sociaal Domein is als thema inclusieve groei in samenhang met woningmarkt en arbeidsmarkt gepresenteerd in State of the Region mede ondersteund door de brede welvaarts monitor MRA.. Knelpunt: Geen bestuurlijk trekkerschap Relaties: Met programma Onderwijs en Arbeidsmarkt, programma Bouwen en Wonen en Board Roadmap Health Amsterdam Economic Board en Acties 2.6-2.9 Rijk: Afspraken over transformatie en ontschotting
3.9	*Kennisdelen over de preventie van sociale problemen in verouderde wijken.*							Opgenomen in 1.4
3.10	De MRA-partners geven uitvoering aan de Cultuurimpuls MRA, die zich richt op afstemming en versterking van het cultuuraanbod en toeristische profilering op MRA-schaal, en nieuwe functies voor leegstaande monumenten en erfgoedstructuren biedt	R, EU, I	Economie, Ruimte	Amsterdam, Noord-Holland, Haarlem, MRA partners, culturele instellingen	**Touna Meliani**, Jack van der Hoek, Udo Kock en Adnan Tekin	**Olga Luiten, Annelies Maas-Van 't Hoff**	**Araf Ahmadali**, a.ahmadali@amsterdam.nl , Ellen Koning,	Fase: M.b.t. de toeristische profilering is aangehaakt bij het uitvoeringsprogramma Toerisme. Een voorstel voor Cultuurjaren is in platform Economie geacoordeerd. Het deelprogramma Erfgoed wordt met het programma Metropolitane Landschap opgepakt in het project historische waardekaarten. In de begrting Ruimte zijn middelen gereserveerd. Relaties met 1.10 I: Aansluiting bij World Cities Forum en

								handelsmissies EU: Er zijn kansen mbt kunst en erfgoedprogramma's R: De nieuwe convenantstructuur van OCW heeft geleid tot een MRA aanvliegroute.
	Versnellen van de transitie naar een schone economie							
4.1	Een plan opstellen met koplopers in het bedrijfsleven voor het circulair maken van grondstoffenketens in de regio.	R, EU	Economie, Ruimte, PHO DHZ	Flevoland, MRA partners	**Jop Fakkeldey**, **John Nederstigt,**	**Johan Fuite**	**Jolein Baidenmann,** j.baidenmann@amecboaord.com, **Nurullah Gerdan,** nurullah.gerdan@haarlemmermeer.nl Marc Maassen	Actualisatie: Plan is vastgesteld en is in uitvoering, toevoegen actie circulaire inkoop Fase: Plan van aanpak is vastgesteld en is in uitvoering. Circulaire inkoop wordt verkend Relatie met 4.3, 4.4 en 4.5 en roadmap Board. R: Aansluiting op Rijksprogramma I&M EU: Kansen EU programma's en Urban Agenda
4.2	Roadmap opstellen voor versnelling en vereenvoudiging van vergunningverlening en aanpassing wetgeving	R	Ruimte, PHO DZH	Lelystad en Beverwijk, MRA partners		**Geert-Jan Put**	**GuidoVermeer**, g.vermeer@lelystad.nl Niels Tijhuis	Fase: Gereed, Er wordt bezien of de communicatie vanuit Rijk en VNG voldoende is
4.3	De Westas, grondstoffenrotonde Zaanstad, Gooi en Vechtstreek, Schiphol Trade Park en Floriade Almere aanwijzen als pilotgebieden voor circulaire economie.	R	Economie, PHO DZH	Noord-Holland, Haarlemmermeer, AMEC Board, Haven, Westpoort, Schiphol, Greenport Aalsmeer, Almere, Gooi en Vechtstreek, EU, Haarlemmermeer	**J. Bond**, A. Elzakalai, …	**Annelies Maes-Van 't Hoff**, …	**…** Manon Sernée	Fase: Aanwijzing pilotgebieden is gereed. Westas is in uitvoering, maar stagneert. De andere 3 pilotgebieden worden opgestart. Relatie met Roadmap Circulaire Economie Amsterdam Economic Board, programmalijn Bouwlogistiek en Acties 4.1 en 4.4. Knelpunt: Capaciteit en organisatie Rijk: Speerpunt vanuit MRA Lobby, kansen voor 2e hotspot NL, REOS
4.4	Een MRA-brede grondstoffenatlas opstellen, met grondstoffenanalyse.	R	Economie, Ruimte, PHO DZH	Flevoland, AMEC Board, Zaanstad, Velsen, Haarlemmermeer, Amsterdam, NH, Haven, bedrijfsleven, EU	**Jop Fackeldey**, Adam Elzakalai,	**Peter Bijvank**, Bregje van Beekvelt	**Carina van Dijk**, carina.vandijk@flevoland.nl	Fase: In uitvoering Relaties met 4.1, Roadmap Circulaire Economie Amsterdam Economic Board, programma Rijk
4.5	De MRA wijst plekken aan voor tijdelijke opslag van hoogwaardige bouwmaterialen die vrijkomen bij sloop en zet een digitale marktplaats op om dit sloopafval op regioschaal weer te verhandelen		Economie, AMEC Board, PHO DZH	MRA partners				Fase: Nog niet gestart Knelpunt: Bestuurlijk en ambtelijk trekker ontbreken, Board actief via roadmap circulaire economie, programmalijn raw materials, relatie met 4.1 en 4.3
4.6	Inventarisatie van braakliggende terreinen die in de komende 5 tot 10 jaar gebruikt kunnen worden voor de opwerking van zonne-energie of voor de verbouw van gewassen zoals vlas, hennep, olifantsgras en hop voor bio-based producten	R, EU	Economie, Ruimte, PHO DZH	Almere, Purmerend, MRA Partners	**Maaike Veeningen, Thijs Kroese** …	**Jan Vogel** **…**	**Erwin Lindeijer**, elindeijer@almere.nl **Lex Hendriksen**	Fase: Eerste deel m.b.t. zonne-energie is gereed en gecommuniceerd op de website. Inventarisatie mbt biogewassen nog niet gestart Relaties: Met Actie 3.1, 1.5 en 4.8 en Nationale Energie Atlas Herformulering actie naar biomassa/vergisting noodzakelijk R: Onderdeel MRA Lobby, kansen voor EU programma's
4.7	Onderzoeken van de regionale afvalinzameling- en verwerking en voorstellen doen voor verbetering.		Ruimte, Economie PHO DZH	Lelystad, Gooi en Vechtstreek, Afval Energiebedrijf, AMEC Board, bedrijfsleven, EU	**Elly van Wageningen**, vacature G&V	**Geert-Jan Put**	**Guido van der Meer,** Marc Maassen	Fase: In uitvoering. Relaties: Met Actie 4.1-4.5
4.8	Opstellen en uitvoeren van een regionale programma voor energie waarin de MRA-partners invulling geven aan het landelijke Energieakkoord en een bijdrage aan de Nationale Energieatlas.	R, EU	Ruimte, PHO DZH	Flevoland, NH, A'dam, Haarlem, Zaanstad, woningbouwcorporaties, bedrijfsleven	**Jop Fackeldey**, Jack van der Hoek, Sanne Munnikendam, Marieke van Doorninck, Cora-Yfke Sikkema, John Nederstigt,	**Peter Bijvank**, Piet Eilander, Marc Hanou	**Edwin Oskam,** e.oskam@amecboard.nl. Ron Stapel	Fase: Plan van aanpak geaccordeerd, uitgewerkt voorstel voor de onderdelen volgt in juni 2018 Relaties: Met Actie 4.1 en Roadmap Circulaire Economie Amsterdam Economic Board R: Kansen voor regionaal Energie/Klimaatakkoord

								EU: Kansen voor EU programma's.
4.9	Opschalen van pilots van slimme en flexibele energiesystemen zoals smart grids, waarbij vraagsturing en energieopslag een rol spelen.	R, EU	Ruimte, PHO DZH	Zaanstad, Amsterdam, Alliander	**Sanne Munnikendam**,	**David Beekhuis**	**Jan Schreuder**, j.schreuder@zaanstad.nl , Vivienne Bolsing	Fase: In uitvoering. Zaanstad, Amsterdam en Alliander hebben opdracht verstrekt aan Royal haskoning/DHV voor PvA Smart Grids R: Kansen Rijksprogramma's EU: Kansen EU programma's
4.10	Uitbreiden en verknopen van warmte/koudenetwerken in de MRA voor grotere efficiëntie en aansluiting van 300.000 extra woningequivalenten. *In PRO 23 maart 2016 is afgesproken om 4.10 en 4.11 qua uitvoering te combineren*	R, EU	Ruimte, AMEC Board, PHO DZH, SG Warmte en Koude	NH, A'dam, Zaanstad, H'meer, Almere, Haarlem, Velsen, Alliander, Tata, Greenport	**Jack van der Hoek**, Abduleheb Choho, Sanna Munnikendam, John Nederstigt, Jan Hoek	**David Beekhuis**, Piet Eilander, Bregje van Beekvelt	**Jan van der Meer**, j.vandermeer@amecboard.com Teun Koelemij, Bob Mantel	Fase: Uitvoering loopt via stuurgroep Warmte en Koude Voortgang via stuurgroep Duurzaamheid en PRO, zie ook: http://www.warmteiscool.nl/ Warmteregisseur aangesteld, gefinancierd vanuit deelnemende partners. Voortgang agenderen in november 2017 R: Kansen voor Rijksprogramma's EU: Kansen voor EU programma's
4.11	Opstellen en uitvoeren van een regionaal programma voor het versnellen van energiebesparing.	R, EU	Ruimte, PHO DZH	Haarlem, Amsterdam, MRA-partners, AMEC Board, woningbouwcorporaties, bedrijfsleven	**Cora-Yfke Sikkema**, Maaike van Doorninck	**Maaike Patist**	**Margreet van der Woude**, a.hendriksen@haarlem.nl , Juliane Kürschner	Fase: In uitvoering Relaties met Acties 4.1, 4.8, Roadmap Board R: Kansen voor Rijksprogramma's EU: Kansen voor EU programma's
	Beter Verbinden							
5.1	Uitbreiding en verbetering knooppunt Schiphol Plaza	R	Mobiliteit	Vervoerregio Amsterdam, Haarlemmermeer, Rijk, Schiphol, Prorail,	**Derk Reneman**	**Anne Joustra**	**Peter van Halteren**, p.vanhalteren@vervoerregio.nl	Fase: In voorbereiding met het Rijk. R: Onderdeel van MIRT afpraken
5.2	Eén geïntegreerde lijnennetkaart van de MRA met een herkenbare lijnvoering op MRA-schaal	R	Mobiliteit	Vervoerregio Amsterdam, MRA partners	**Derk Reneman**	**Anne Joustra**	**Nico van Paridon,** n.vanparidon@vervoerregio.nl	Fase: In uitvoering Relatie met Actie 1.10 R: Afspraken met nationale vervoerders
5.3	Eén aantrekkelijk, metropolitaan fietsnetwerk tot stand brengen door onder meer het aanleggen van ontbrekende schakels en verbetering van bestaande routes.		Mobiliteit, Ruimte	Vervoer Amsterdam, NH, MRA-partners	**Derk Reneman**, Bram Diepstraten, Ed Rentenaar	**Hans de Neef**	**Martijn Sargentini**, msargentini@vervoerregio.nl Sietze Faber	Fase: Intentie-overeenkomst programmma wordt op 7 februari ondertekend door vertegenwoordigers platforms Mobiliteit en Ruimte. In uitvoering Relaties met 3.1 Agenda Landschap en Roadmap Smart Mobility Board
5.4	Opstellen van een bereikbaarheidsagenda voor goederen, waarbij ook nadrukkelijk aandacht is voor efficiënte en schone stedelijke distributie met zo min mogelijk hinder	R	Mobiliteit	Vervoerregio Amsterdam, Cluster Logistiek, Haven, Greenport, Schiphol, TLN, NS, Waternet, NZKG	**Derk Reneman**, Bram Diepstraten, Cora Yfke Sikkema en Raymond van Haeften	**Anne Joustra**	**Martijn Kas,** m.kas@vervoerregio.nl Richard Hoving	Fase: PvA vastgesteld. Het gaat in deze eerste fase vooral om het voortbouwen op en verbinden van bestaande initiatieven. 5.4 wordt in samenhang met 5.9 uitgevoerd. Relatie met Roadmap Smart Mobility Amsterdam Economic Board en cluster Logistiek. De actie wordt gecombineerd uitgevoerd met 5.9 R: Afspraken met nationale vervoerders via tafel R&I. Samengevoegd met 5.9
5.5	Onderzoeken welke nieuwe infrastructuurinvesteringen prioriteit hebben na 2025, zoals uitbreiding metronet, de IJmeerverbinding, A1, N23 en voltooiing van een 2e ring rond Amsterdam	R	Mobiliteit, Ruimte	Provincie NH, MRA-partners, NS, ProRAIL, ministerie I en M	**Elisabeth Post,** Jaap Lodders, Eric van der Burg, Mirjam van Meerten	**Peter Paul Horck**, Hans de Neef, Martin Visser, Piet Eilander	**Björn Hutten**, **Frans Hasselaar,** f.hasselaar@vervoerregio.nl Ad Otte	Fase: Actie 5.5 is 'on hold' gezet. Eerst wordt nagegaan of het Programma Bereikbaarheid van, in en naar de MRA , invulling geeft aan deze actie of dat een aanvullende actie nodig is. Met de vaststelling van het Programmaplan in het BO MIRT van 15 maart is het Programma van start gegaan. In het BO van het platform mobiliteit van 3 oktober wordt een definitief voorstel voor afronding actie 5.5 geagendeerd Relaties: Met overige acties ontwikkelrichting 5 en

								met Acties 1.1, 1.2, 1.5 R: In lijn met MIRT afspraken
5.6	*De MRA-partners brengen de financiering van de capaciteitsvergroting van de A1 en A9 bij het Rijk onder*							Gereed
5.7	De MRA stelt een innovatie- en duurzaamheidsagenda 'smart mobility'op	EU	Mobiliteit	Vervoerregio Amsterdam, Provincie NH, MRA partners, AMEC Board, REOS partners, Kennisinstellingen, vervoerbedrijven	**Elisabeth Post**	**Hans de Neef**	**Julie van Heeteren**, j.vanheteren@vervoerregio.nl David Uiterwaal,	Fase: In uitvoering Relatie met Roadmap Smart Mobility Amsterdam Economic Board EU: Kansen EU programma's
5.8	Onderzoeken toekomstige bekostiging van het openbaar vervoer		Mobiliteit	Vervoerregio	**Derk Reneman**			Met actualisatie van september onterecht afgevoerd
5.9	Het efficiënter vormgeven van het stedelijk distributienetwerk	EU						Samengevoegd met 5.4.
5.10	MRA-partijen stellen in samenwerking met het Rijk een multimodale regioregisseur aan	R	Mobiliteit	Amsterdam, MRA partners, Rijk	**Fred Delpeut**, Sharon Dijksma	**Nanou Beekman**, Senta Modder	**Leonie Zeestraten**, Gert Oosting	Gereed, in uitvoering via Bereikbaarheidsprogramma A'dam Zuid.
	De metropool klimaatbestendiger maken							
6.1	Een regionaal plan uitwerken voor de waterhuishouding waarin maatregelen staan op het gebied van calamiteitenvoorzieningen, waterberging, meerlaagse waterveiligheid, waterkwaliteit, verzilting van de landbouwgronden, bodemdaling en beperking van het watergebruik, onder meer in samenwerking met het Nationaal Deltaprogramma en andere rijksprogramma's	R	Ruimte	**AGV A'dam en Haarlem**, Noord-Holland, Flevoland, IJmond, Haarlemmermeer, Amsterdam	**Rolf Steenwinkel,** Cora-Yfke Sikkema	**Bregje van Beekvelt**, Jaap Kelderman	**Twan Brinkhof,** twan.brnkhof@waternet.nl **Joram de Ruijter**, jderuijter@haarlem.nl	Programma klimaatadaptaie is vastgesteld door platform Ruimte. Deelprogramma's worden nu ingericht: Definiëring bouwontwikkeling hoe en waar i.s.m. 1.1 en no regret maatregelen. Relatie met 1.1, Landschap, Energietranistie, Bereikbaarheid R: Relatie met Deltaplan
6.2	*Provincies, gemeenten en waterschappen wijzen waterbergingslocaties aan om zware buien op te kunnen vangen.*							Opgenomen in 6.1
6.3	*Borgen dat bij beslissingen over grote infrastructurele ingrepen en vestiging van grote watervragers de veranderende klimaatopgave wordt meegenomen in omgevingsvisies.*							Opgenomen in 6.1
6.4	Samenwerken met kennisinstituten en benutten van manifestaties zoals de Floriade 2022, om innovaties voor waterbestendigheid en voedselvoorziening in de regio te stimuleren en start-ups aan te trekken die zich op dit onderwerp richten.		Economie	**Almere**, MRA partners, Onderwijsinstellingen, bedrijfsleven		**Jan Vogel**	**…**	Er wordt gewerkt aan Plan van Aanpak
	De metropoolregio weerbaarder maken							
7.1	Verbeteren van de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking in de MRA.		Regieg-roep en Agenda-commissie MRA .	Alle MRA partners	**Regiegroep en Agendacommissie**	**Rijk van Ark**	**Remco Rienties**, r.rienties@metropoolregioamsterdam.nl	Fase: MRA Convenant is getekend op 6 maart. Regiegroep, Agendacommissie, PHO's en MRA Bureau zijn ingericht.
7.2	Structureel monitoren van relevante trends en ontwikkelingen op (inter)nationale en MRA-schaal (MRA dashboard), met medeneming van signalen uit de samenleving.	I	AMEC Board, Agenda-commissie MRA	Board, MRA partners, O&S A'dam, Kennisinstellingen, bedrijfsleven	**Agendacommissie**	**Rijk van Ark**	**Antonio Carretero,** a.carretero@amecboard.com **M**artin Bekker	Fase: Dashboard omgeving Economic Board is online ontsloten: https://www.amsterdameconomicboard.com/feiten-en-cijfers Onderzoeken EVMRA, WIMRA en Brede welvaartsmonitor in samenhang gepubliceerd en gepresenteerd. Verder integratie wordt voorbereid Relatie met alle programma's internationale

								ontwikkelingen
7.3	Om de betrokkenheid bij de opgaven van de MRA raadsleden, vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de deelregio's te borgen gaan de MRA-partners jaarlijks bijeenkomsten organiseren.		Regie-groep en Agenda-commissie	MRA Bureau	**Regiegroep en Agendacommissie**	**Rijk van Ark**	**Arjan Overbeek,** a.overbeek@metropoolregioamsterdam.nl	Fase: Conferentie Raden en Staten heeft plaatsgevonden in februari 2018. State of the Region op 20 juni 2018. Het MRA Congres vindt plaats op 19 oktober 2018

Toelichting

Het stoplichtenmodel MRA Agenda laat zien hoe het er met de uitvoering van de actie voorstaat. Het model is afgestemd met de secretarissen van de platforms Ruimte, Economie en Mobiliteit en de betrokken projectleiders, ambtelijk trekkers. De betekenis van de kleuren is als volgt:

Geel :	De actie is afgerond
Groen:	De actie is in uitvoering conform planning
Oranje:	Er is sprake van een knelpunt, waarop door bestuurlijk en ambtelijk trekker c.q. betrokken manager op bijgestuurd dient te worden
Rood:	De actie staat on hold. Er vinden mogelijk wel gesprekken plaats deze op te lossen, maar dit komt nog niet tot uiting in de voortgang.
Lichtblauw:	Er is behoefte aan een herformulering die in de volgende actualisatie van de MRA Agenda wordt meegenomen.

De kolom R, EU, I geeft aan waar betrokkenheid van het Rijk, EU en/of de Internationale agenda aan de orde is. Deze wordt nader verklaard in de kolom Status.

Bij vragen of opmerkingen kunt u terecht bij Steef de Looze, s.looze@haarlem.nl

metropool
regioamsterdam

AGENDA

Overleg: **Regiegroep Metropoolregio Amsterdam**
Datum: **10 oktober 2018**
Locatie: **MRA Bureau, Willem-Alexander en Maximazaal**
Tijd: **10.00 – 11.30 uur**

Agendapunten:

1. **Opening en mededelingen**

2. **Overzicht van de nieuwe samenstelling van de bestuurlijke gremia van de MRA (bijlage 2a)**
   Nieuwe samenstelling van de Regiegroep (onder voorbehoud) en nieuwe samenstelling van de BO's van de Platforms en de PHO's

Afspraakvormend:

3. **Verslag Regiegroep Metropoolregio Amsterdam 13 april 2018 (bijlage 3a,3b)**
   Ter vaststelling bijgevoegd het verslag van de bijeenkomst van de Regiegroep van de Metropoolregio Amsterdam van 13 april 2018. Een publicatieversie van dit verslag is reeds openbaar gemaakt direct na de bijeenkomst van de Regiegroep op 13 april. Deze is ter volledigheid ook toegevoegd als bijlage 3b.
   Gevraagde afspraak:
   - **3.1 Vaststelling van het verslag van de Regiegroep MRA van 13 april 2018**

4. **MRA Werkplan en Begroting 2019 (bijlage 4a)**
   Conform de afspraken uit het convenant wordt in oktober van elk jaar het MRA Werkplan en Begroting voor het volgende jaar vastgesteld. Dat bestaat uit een overzicht van de activiteiten die het komende jaar globaal gaan worden uitgevoerd, en een uitgewerkte begroting, waarvoor de voorjaarsnota die in april is vastgesteld de basis vormt.
   Gevraagde afspraken:
   - **4.1 Het MRA Werkplan en Begroting 2019 vast te stellen**
   - **4.2 Het MRA Werkplan en Begroting 2019 openbaar te verklaren, en daarmee vrij te geven voor publicatie op de website**

5. **Werkwijze Convenant (bijlage 5a)**
   Op 1 januari 2017 is de hernieuwde MRA samenwerking van start gegaan, met het Convenant als basis. In het Convenant is bij een aantal punten aangegeven dat deze nog nader uitgewerkt dienen te worden. Daarnaast is gedurende het afgelopen jaar ook

gebleken dat een aantal punten uit het Convenant nadere uitwerking of werkafspraken behoeven. Er is daarom (in bijlage 5a) een werkwijze omschrijving gemaakt van het Convenant, waarin voor een aantal onderdelen nader uit is gewerkt hoe hier in de dagelijkse werk praktijk mee wordt omgegaan.

Gevraagde afspraken:

5.1 De vaststelling van het document Werkwijze Convenant, als uitwerking van het eerder vastgestelde MRA Convenant

5.2 Het openbaar verklaren van de notitie 'Werkwijze Convenant', en daarmee vrij te geven voor publicatie op de website

6. **Onderzoeksopdracht deelregionale samenwerking (bijlage 6a)**

De samenwerking in de MRA is een informele samenwerking vanuit de inhoud. Die inhoud is veelal belegt bij de Platforms en PHO's, en deze zijn georganiseerd via deelregionale vertegenwoordiging. Samenwerking in de deelregio's is daarom essentieel. Deze samenwerking in de deelregio's functioneert niet overal hetzelfde en loopt nog niet overal even goed. Bijgaande onderzoeksopdracht voorziet in een onderzoek naar hoe de deelregionale samenwerking in de MRA deelregio's momenteel functioneert, wat hier wellicht aan versterkt zou kunnen worden, en wat de deelregio's van elkaar kunnen leren.

Gevraagde afspraken:

6.1 De Agendacommissie opdracht te geven om het onderzoek uit te laten voeren, en over de uitkomsten te rapporteren in de eerste Regiegroep na afronding van het onderzoek

7. **Proces en voortgang nieuwe MRA Agenda (bijlage 7a)**

In bijlage 7a is een overzicht opgenomen van het proces (en de voortgang daarvan) voor het tot stand komen van de nieuwe MRA Agenda. Daarbij is ook aandacht voor de rol dat het MRA Congres van 19 oktober 2018 daarin speelt.

Gevraagde afspraken:

7.1 Het proces voor het opstellen en vaststellen van een nieuwe MRA Agenda vast te stellen

Meningsvormend:

8. **Inhoudelijke presentatie: MRA Programma Bouwen en Wonen**

Inhoudelijke presentatie over het MRA Programma Bouwen en Wonen, de versnellingsopgave van de woningbouw, en inhoudelijke verbanden met andere MRA opgaven als mobiliteit/bereikbaarheid, circulaire economie en de energietransitie.

9. **Rondje langs de velden n.a.v. gemeenteraadsverkiezingen**

Rondje langs de aanwezigen voor de laatste stand van zaken met betrekking tot de vorming van de nieuwe colleges.

metropool regioamsterdam

10. **Relatie tussen Europa Strategie en MRA Agenda (op verzoek van de vorige Regiegroep)**
    PM (ivm aanstelling nieuwe ambtelijk trekker Europa Strategie)
    Bespreekpunten:
    10.1 PM

Ter kennisname:

11. **MRA Actieagenda Update (bijlage 11a)**
    In bijlage 11a is een overzicht opgenomen van de voortgang van de uitvoering van de MRA Agenda.

12. **MRA planning 2018/2019 (bijlage 12a)**
    Overzicht van de belangrijke data (voor zover bekend) voor de Metropoolregio Amsterdam van 2018 en 2019

13. **Rondvraag**

Openbaarheid stukken:
Voorstel is om de volgende bijlagen van deze vergadering van de Agendacommissie openbaar te verklaren, en daarmee vrij te geven voor plaatsing op de website. **De overige stukken worden dus niet openbaar gemaakt.**

- Het document *Werkwijze Convenant* (bijlage 5a)
- Het document *Proces en voortgang nieuwe MRA Agenda* (bijlage 7a)

Onderstaande documenten zijn reeds bij het verzenden van de stukken (of reeds eerder) openbaar gemaakt (conform afspraken hierover in het convenant):

- Het verslag van de Regiegroep van de MRA van april 2018 (bijlage 3a)
- De stukken behorende bij het MRA Werkplan en Begroting 2019 (bijlage 4a)

metropool
regioamsterdam

Bezoekadres
WTC Amsterdam
I-tower, second floor
Strawinskylaan 1779
1077 XX Amsterdam

info@metropoolregioamsterdam.nl

notulen

Overleg	**Regiegroep van de Metropoolregio Amsterdam**
Datum	13 april 2018
Locatie	Amsterdam, MRA Bureau in het WTC op de Zuidas
Terugkoppeling	Remco Rienties, MRA Bureau, 06-20002447, r.rienties@metropoolregioamsterdam.nl
Aanwezigen	**Jozias van Aartsen** (Voorzitter, Amsterdam), **Johan Remkes** (Provincie Noord-Holland), **Franc Weerwind** (deelregio Flevoland), **Lieke Sievers** (deelregio Zaanstreek-Waterland), **Arjen Verkaik** (deelregio IJmond), **Jeroen Spijk** (deelregio Zuid-Kennemerland), **Elisabeth Post** (Provincie Noord-Holland), **Leen Verbeek** (Provincie Flevoland), **Don Bijl** (deelregio Zaanstreek-Waterland, Vervoerregio), **Luzette Kroon** (deelregio Zaanstreek-Waterland), **Michiel Rijsberman** (Provincie Flevoland), **Pieter Broertjes** (deelregio Gooi- en Vecht), **Marian van der Weele** (deelregio Amstelland-Meerlanden), **Gerard Kuipers** (deelregio Zuid-Kennemerland), **Bas Eenhoorn** (deelregio Amstelland-Meerlanden), **Miriam van Meerten** (deelregio Gooi- en Vecht), **Udo Kock** (deelregio Amsterdam), **Derk Reneman** (deelregio Amstelland-Meerlanden, Vervoerregio)
Ondersteuning	**Rijk van Ark** (Directeur MRA Bureau), **Remco Rienties** (Directiesecretaris MRA Bureau), **Marjolein Stamsnijder** (Bestuursdienst gemeente Amsterdam)
Afwezig met bericht	**Wimar Jaeger** (deelregio Gooi- en Vecht), **Ina Adema** (deelregio Flevoland)

CONCEPT

1. Opening en mededelingen

Jozias van Aartsen zit de vergadering voor. Hij stelt voor dat indien mogelijk aan het eind van de vergadering tijd te reserveren voor een rondje langs de velden betreffende de voortgang van de vorming van de nieuwe coalities en colleges naar aanleiding van de recente gemeenteraadsverkiezingen.

Afspraakvormend:

2. Verslag Regiegroep Metropoolregio Amsterdam 13 oktober 2017

Er zijn geen opmerkingen over of naar aanleiding van het verslag van de bijeenkomst van de Regiegroep van de Metropoolregio Amsterdam van 13 oktober 2017: het verslag is daarmee vastgesteld..

Gemaakte afspraken:

2.1 Het verslag van de Regiegroep Metropoolregio Amsterdam van 13 oktober 2017 is vastgesteld.

3. MRA Verantwoording 2017

Conform de afspraken uit het convenant wordt in april van elk jaar verantwoording afgelegd over het voorgaande jaar. Dat bestaat uit een overzicht van de realisatie van de begroting, een korte toelichting hierop, en een voorstel voor de herbestemming van de vrijgevallen middelen. In de bijlagen van de vergadering is tevens de informatieve brochure over de MRA samenwerking bijgevoegd, waarin onder andere enkele van de behaalde resultaten kort worden toegelicht. Voor de bespreking van dit agendapunt wordt een ronde voor input langs de aanwezigen gemaakt.

De discussie in de Regiegroep heeft zich voornamelijk gefocust op het voorstel voor herbestemming van het overschot. Uit de wensen en opvattingen die de deelnemers hebben ingezonden blijkt dat de meerderheid van de MRA partners voorstander is van het herbestemmen van het volledige overschot voor benutting voor inhoudelijke programma's in 2018. Bij bespreking in de Regiegroep waren er een aantal partners die aangaven het hier niet mee eens te zijn, en het geld geheel (een enkeling) of gedeeltelijk (een paar) terug te storten naar de deelnemers.

In de Regiegroep is afgesproken dat op basis van voorstellen van de Platforms een uitwerking zal worden gemaakt met daarin een betere onderbouwing van de concrete besteding van het overschot. Over dit voorstel zal nog voor de zomer in de Agendacommissie besloten worden , en zal daarna per schriftelijke ronde ter kennisname worden gecommuniceerd naar de Regiegroep.

Gemaakte afspraken:

3.1 De verantwoording over 2017 is vastgesteld

3.2 Voor wat betreft het voorstel tot herbestemming is afgesproken dat het MRA Bureau via de Platforms komt met een nader uitgewerkt en beter onderbouwd voorstel voor concrete besteding van het overschot. Dit voorstel zal in de Agendacommissie worden vastgesteld, en vervolgens via een schriftelijke ronde ter kennisname met de Regiegroep worden gedeeld.

4. Globale begroting 2019

Conform de afspraken uit het convenant wordt in april van elk jaar de globale begroting voor het volgende jaar vastgesteld. Op verzoek van de Regiegroep is een meerjarige begroting opgesteld, zodat ook de verwachte inkomsten en uitgaven voor de komende jaren inzichtelijk zijn. Op basis van deze globale begroting kunnen de deelnemers van de MRA in hun eigen begroting de jaarlijkse bijdrage opnemen. De globale begroting zal worden uitgewerkt in het gedetailleerde MRA Werkplan en Begroting 2019, welke in de Regiegroep van oktober ter vaststelling voor zal liggen. De concept stukken hiervoor zullen worden besproken in de Platforms van de MRA, en zullen vervolgens nog voor de zomer (in de eerste helft van juli) worden verzonden naar de deelnemers en hun vertegenwoordigende organen, zodat zij tijdig hun wensen en opvattingen kenbaar kunnen maken. Voor de bespreking van dit agendapunt wordt een ronde voor input langs de aanwezigen gemaakt.

De Regiegroep heeft haar zorgen geuit over de gehanteerde techniek van de begroting en het warrige gebruik van verschillende termen door elkaar. Voor de volgende begroting zal met financiele experts nog eens goed gekeken worden hoe dit te verbeteren. Cijfermatig lijkt de begroting goed op orde.

De Agendacommissie zal in haar nieuwe rol meer betrokken worden bij de financiën van de MRA.

CONCEPT

Gemaakte afspraken:

4.1 De globale begroting voor 2019 is vastgesteld, en de Agendacommissie krijgt de opdracht om deze uit te werken in een gedetailleerde begroting en werkplan voor het jaar 2019, welke in de Regiegroep van oktober 2018 ter vaststelling zullen worden voorgelegd. Daarbij zal extra aandacht uitgaan naar de gehanteerde technieken en gebruikte definities, zodat er geen fouten of onduidelijkheden in de begroting sluipen.

4.2 De Regiegroep heeft kennisgenomen van de meerjarenbegroting voor 2020 en 2021

5. Werkwijze Convenant

Dit agendapunt is komen te vervallen, en zal worden geagendeerd voor de Regiegroep van oktober 2018

Meningsvormend:

6. Betrekken Raads- en Statenleden

Op 12 januari heeft een gesprek plaatsgevonden tussen een afvaardiging van de Regiegroep (de heren Verbeek, Bijl en Straat) en een afvaardiging van de klankbordgroep van Griffiers. Dit gesprek ging over het beter aanhaken van Raads- en Statenleden, en de verschillen tussen de deelregio's die daarbij opspelen. Op 16 februari 2018 jongstleden heeft de Raads- en Statenledenconferentie. Hoewel het afgelopen jaar grote stappen zijn gezet in het beter betrekken van Raads- en Statenleden, geven bovenstaand gesprek en conferentie voldoende input voor verdere verbeteringen.

Binnen de MRA is sprake van verschillende snelheden. De vervoerregio gemeenten hebben bijvoorbeeld behoefte aan een klankbordgroep voor raadsleden op MRA schaal, terwijl daarbuiten die behoefte niet of veel minder aanwezig is. De griffiers van de MRA hebben wisselende beelden bij de manier van betrokkenheid van raads- en statenleden. Er zal gezocht moeten worden naar een vorm van betrekken van raads- en statenleden die past bij verschillende snelheden. Er zal gewerkt worden aan een termijn agenda van inhoudelijke of strategische onderwerpen, en welke daarvan in een bepaalde vorm met raads- en statenleden besproken moet worden. De vorm is daarbij aan de bestuurders.

De bestuurders uit de Regiegroep constateren dat het betrekken van raads- en statenleden primair de verantwoordelijkheid is van de colleges van B&W en GS. Ook in deelregionale sessies voor het betrekken van Raads- en Statenleden zouden bestuurders uit bijvoorbeeld de Regiegroep en Agendacommissie een stevigere rol moeten hebben. Het uitdragen van concrete resultaten is daarbij belangrijk.

Gemaakte afspraken:

6.1 De leden van de Regiegroep en Agendacommissie spreken af zich meer in te gaan zetten om raads- en statenleden beter te betrekken: zij onderkennen dat het primair de verantwoordelijkheid is van bestuurders om deze betrokkenheid vorm te geven. Specifiek spreken zij af om er voor te zorgen dat bij elke deelregionale sessie die belegd wordt om raads- of statenleden beter bij de MRA te betrekken, minimaal een bestuurder vanuit de Regiegroep en/of Agendacommissie aanwezig is.

CONCEPT

Ter kennisname:

7. Rollen en taken Agendacommissie van de MRA

De Regiegroep geeft opdracht aan de Agendacommissie om voortaan als meer als dagelijks bestuur van de MRA te gaan functioneren.

Gemaakte afspraken:

7.1 De Regiegroep geeft opdracht aan de Agendacommissie om voortaan als DB van de MRA te gaan functioneren

8. Overdrachtsdocument MRA Europastrategie

In het overdrachtsdocument aan de nieuwe bestuurders wordt beschreven hoe het MRA EU dossier zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld, welke acties zijn ontplooid en welke resultaten zijn geboekt, maar ook welke ontwikkelingen we op ons af zien komen en hoe we de komende periode als MRA verder samen willen werken op het MRA Europa dossier. Als trekker van het MRA Europadossier heeft de Agendacommissie het overdrachtsdocument vast gesteld.

De Regiegroep constateert dat het document een prima overzicht geeft, maar dat de MRA er ook wel erg als consument in zit. We versterken onze aanwezigheid in Europa door er ook op een andere manier te zijn in Europa. De provincies helpen de MRA daarbij graag. Hoe de agenda van de MRA zich verhoudt tot de EU agenda en de landelijke EU agenda's is onderwerp van belang, evenals een goed contact met de permanente Nederlandse vertegenwoordigers in Brussel.

Gemaakte afspraken:

8.1 Het onderwerp Europastrategie keert de volgende keer terug op de agenda van de Regiegroep

9. State of the Region

Dit punt is ter kennisname aangenomen.

10. MRA Actieagenda Update

Sinds 2016/2017 vormen we met elkaar als MRA een woningmarktregio, maar volgens de Regiegroep is dat vooralsnog vooral een aantallen discussie. Eigenlijk zou dit moeten gaan over programmering en huisvestingsbeleid. De Regiegroep pleit ervoor om deze discussie op korte termijn met elkaar te starten op regionale schaal, ook gezien de opkomst van de lokale partijen bij de verkiezingen en de spanning die er lijkt te zitten tussen de belangen van die lokale partijen en regionale afspraken over programmeringDe Regiegroep verzoekt om deze discussie in het Platform Ruimte te laten agenderen, om dan vervolgens via bespreking in de Agendacommissie ook het in de Regiegroep met elkaar hierover te hebben.

CONCEPT

11. MRA planning 2018/2019

Dit punt is ter kennisname aangenomen.

12. Rondvraag

Er zijn geen punten voor de rondvraag.

Openbaarheid stukken:

Afgesproken is om de volgende stukken openbaar te maken.

- Bijlage 3E, met daarin de ingekomen wensen en opvattingen van de deelnemers en hun vertegenwoordigende organen op de jaarstukken van de MRA

Onderstaande documenten zijn reeds bij het verzenden van de stukken (of reeds eerder) openbaar gemaakt (conform afspraken hierover in het convenant):

- Het verslag van de Regiegroep van de MRA van oktober 2017
- De stukken behorende bij de verantwoording over 2017 (bijlage 3a t/m 3d)
- De stukken behorende bij de globale begroting voor 2019 (bijlage 4a)

De overige stukken worden dus niet openbaar gemaakt.

CONCEPT

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 28 augustus 2018

Onderwerp: vergadering Regiegroep Metropoolregio Amsterdam (MRA)

Kenmerk: 921516

Bijlagen: 4

1. Inleiding

PS wordt voorgesteld kennis te nemen van de vergaderstukken die op 10 oktober 2018 voorliggen in de Regiegroep van de MRA, en wensen en opvattingen desaangaande naar voren te brengen. Die kunnen vervolgens door de vertegenwoordigers namens de provincie Noord-Holland in de vergadering van de Regiegroep worden ingebracht.

Conform afspraken in het MRA-convenant moet in de vergadering van de Regiegroep van oktober 2018 het MRA Werkplan en de Begroting 2019 worden vastgesteld. Deze stukken zijn de uitwerking van de globale begroting die in april 2018 in de Regiegroep is vastgesteld. Vervolgens hebben de bestuurlijke overleggen van de drie Platform van de MRA het MRA Werkplan en de Begroting 2019 vastgesteld (per onderdeel waar het betreffende Platform voor verantwoordelijk is), waarna de MRA-Agendacommissie deze stukken openbaar heeft verklaard. Deze vergaderstukken zijn daarmee, conform de afspraken uit het MRA-convenant, acht weken voor de vergadering van de Regiegroep door het MRA-bureau verstuurd aan de griffies van de deelnemende gemeenten en provincies en tevens gepubliceerd op de MRA-website (www.metropoolregioamsterdam.nl).

De Regiegroep van 10 oktober 2018 zal besluiten nemen over de stukken, rekening houdend met de opvattingen die zijn binnengekomen vanuit de betrokken gemeenten en vanuit de provincies Flevoland en Noord-Holland.

Op 13 april 2018 heeft de eerste Regiegroep van dit jaar plaatsgevonden. Veel van de stukken waarover op 10 oktober zal worden gesloten, zoals de financiële verantwoording van de MRA over 2017, het MRA-werkplan voor 2019 en de MRA-begroting voor 2019, lagen toen reeds in conceptvorm voor. U heeft hierover gesproken in de vergadering van de commissie NLWM op 12 maart 2018 en in de vergadering van de commissie EEB op 9 april 2018.

2. Enkele aandachtspunten bij de voorliggende vergaderstukken

Vanaf 2017 functioneert de bestuurlijke samenwerking op basis van het MRA-convenant, waarin afspraken zijn gemaakt over procedures en de bekostiging.

Overigens bouwden deze samenwerkingsafspraken voor een groot deel voort op de ‘governance’-structuur zoals die in voorgaande jaren stapsgewijs was opgebouwd. Wel is er in 2017 voor het eerst gewerkt met een

integrale MRA-begroting, gevuld op basis van een ‘contributie’ van 1,5 euro per inwoner, waarbij de twee deelnemende provincies Flevoland en Noord-Holland hetzelfde bijdragen als de grootste inliggende gemeenten (=Almere en Amsterdam).

In de vergadering van de commissie NLWM op 12 maart 2018, en de vergadering van de commissie EEB van 9 april 2018 is aan de hand van de binnengekomen concept-stukken gesproken over enkele inhoudelijke onderwerpen die in de MRA aan de orde zijn, zoals, circulaire economie, mobiliteit, woningbouw, toerisme en de Europastrategie van de MRA.

Activiteiten MRA in 2019
In het document ‘MRA Werkplan en Begroting 2019’, dat in conceptvorm aan u wordt voorgelegd, staat vermeld welke gezamenlijke activiteiten er het komende jaar in MRA-verband worden ondernomen en wat daarvan de kosten zijn. De kaders waarbinnen dit concept-Werkplan is opgesteld, komen voort uit de Voorjaarsnota MRA 2019, die in april 2018 in de Regiegroep zijn besproken. De actiepunten uit de MRA Agenda en de werkplannen van de Platforms Ruimte, Economie en Mobiliteit dienen hierbij als basis. Dit concept-Werkplan bevat in de vorm van een ‘stoplichtenmodel’ een actueel overzicht van de uitvoering van de actiepunten.
Het document ‘MRA Werkplan en Begroting 2019’ zal in de Regiegroep van oktober worden vastgesteld. Graag vernemen wij uw wensen en opvattingen terzake, die dan door ons in deze vergadering van de Regiegroep zullen worden ingebracht.

- *U treft het ‘MRA Werkplan en Begroting 2019’ bij de vergaderstukken voor de Regiegroep voor oktober aan*

MRA Verantwoording over 2017 en bestemming overschot
In de Regiegroep van 10 oktober 2018 zal de MRA Verantwoording over 2017 worden vastgesteld. Dit stuk gaat in op de feitelijke realisatie van de MRA Begroting over 2017. De begroting van het *Platform Economie* is bijna volledig benut. Van de programma’s van het *Platform Ruimte* is een deel van de begrote middelen nog niet benut, omdat sommige programma’s nog niet waren opgestart. De activiteiten en projecten van het *Platform Mobiliteit* worden betaald vanuit de BDU middelen die de partners van dit Platform tot hun beschikking hebben, en maken dus geen deel uit van de MRA-begroting.

De uitgaven over 2017 blijken uiteindelijk lager uit te vallen dan begroot. Dit heeft te maken met het feit dat 2017 een aanloopjaar was, waarin een aantal vacatures pas gaandeweg het jaar kon worden ingevuld en activiteiten in gang moesten worden gezet. Er was sprake van onderbesteding op enkele posten, en er kwamen iets meer inkomsten binnen dan begroot. Dit leidt tot een positief saldo van 1.240.000 euro.

In de commissievergaderingen van maart en april 2018 is aan de hand van de toen voorliggende concept-stukken reeds gesproken over de bestemming van dit overschot van 1,2 miljoen euro over 2017. In de commissievergaderingen werd verschillend gedacht over de besteding van dit overschot, waarbij wel een voorkeur bestond om dit overschot te laten terugvloeien naar de MRA-deelnemers. In die geest hebben de vertegenwoordigers van de provincie Noord-Holland dan ook hun inbreng geleverd in de Regiegroep van 13 april 2018 jl.

Tijdens de Regiegroep van april bleek een ruime meerderheid van de MRA-partners er voorstander van te zijn om het overschot her te bestemmen voor MRA-activiteiten in 2018.

Na discussie is besloten dat het MRA-bureau een nader onderbouwd voorstel zou uitwerken voor de besteding van het overschot. In de Regiegroep is afgesproken dat het MRA Bureau via de Platforms komt met een nader uitgewerkt en beter onderbouwd voorstel voor concrete besteding van het overschot. Dit voorstel is in de Agendacommissie vastgesteld, en vervolgens via een schriftelijke ronde ter kennisname met de Regiegroep gedeeld.

Wij merken op dat uiteindelijk de Regiegroep bepaalt waaraan gelden worden uitgegeven. Tegen herbestemming van het overgebleven geld bestaat op zichzelf geen bezwaar, mits er onderbouwde voorstellen worden voorgelegd aan de agendacommissie en worden gefiatteerd door de Regiegroep.

- *U treft dit voorstel bij de vergaderstukken voor de Regiegroep van oktober aan.*

Hoogte salarissen medewerkers MRA-bureau
In uw commissievergadering van 9 april 2018 riep de hoogte van enkele salarisposten van het MRA-bureau vragen op. In de stukken worden bedragen genoemd van 108.000 euro voor de secretarissen van de drie platforms. Navraag heeft duidelijk gemaakt dat het hier niet gaat om uitsluitend het salaris, maar om vaste normbedragen, gebaseerd op het maximum van een bepaalde ambtelijke salarisschaal waarbij dan nog alle werkgeverslasten en verzekeringen zijn opgeteld.

Met vergelijkbare bedragen werkt de provincie Noord-Holland zelf overigens ook. In maart 2018 zijn door de directie de 'interne en externe uurtarieven 2018' vastgesteld, die zijn te gebruiken bij de berekening van de vergoeding voor de inzet van provinciemedewerkers wanneer zij werkzaamheden of diensten verrichten voor derden. De kosten voor een provincieambtenaar in schaal 13 komen daarin uit op 103.500 euro.

Om misverstanden te voorkomen, is het wel goed als ook in de communicatie blijft worden benadrukt dat dergelijke bedragen altijd uit meer bestaan dan salaris alleen.

Ontwikkeling MRA-contributie van de provincie Noord-Holland
Een van de doelstellingen van het MRA-convenant, dat met ingang van 2017 van kracht werd, was om meer transparantie te krijgen in de bekostiging van de MRA-samenwerking. Afgesproken is dat gewerkt wordt met een vaste 'contributie' van 1,5 euro per inwoner per jaar, waarbij de twee provincies Noord-Holland en Flevoland evenveel bijdragen als de grootste inliggende gemeente (Amsterdam respectievelijk Almere). Zoals indertijd (in de zomer van 2016) tijdens de bespreking van het concept-convenant naar voren kwam, resulteerde deze financieringsgrondslag in een kostenstijging voor de provincie Noord-Holland van iets meer dan een miljoen euro. In de loop der jaren zal dit bedrag nog enigszins omhoog gaan, aangezien het inwonertal van Amsterdam blijft stijgen. In de Kaderbrief 2019-2022 is (onder regel M) de deelnemersbijdrage van de provincie voor een bedrag van 1,3 miljoen euro gedekt, waarmee de financiële doorvertaling van de voortgaande sterkere stijging van het inwoneraantal van Amsterdam langjarig kan worden opgevangen.

Naast de vaste deelnemersbijdrage voor de MRA draagt de provincie Noord-Holland ook nog voor een bedrag van 1,43 miljoen bij aan het regionaal budget innovatie, waarbij het Amsterdam Economic Board betrokken is. Het gaat hier echter niet om een nieuwe begrotingspost. Ook al voor 2017 financierde Noord-Holland daar aan bij.

Voor wat betreft het jaar 2018 is de provincie Noord-Holland voor een totale bijdrage van 2.706.952 euro aangeslagen. De begroting voor 2018 is op 5 september 2017 in uw staten behandeld, en op 13 oktober 2017 door de MRA-regiegroep vastgesteld.

In de Regiegroep van 13 oktober 2018 ligt de begroting voor 2019 in zijn definitieve vorm voor. Daarin wordt voor PNH een contributie berekend van 1.283.844 (bij een gelijkblijvende 'bijdrage economie'). Het totaalbedrag komt voor 2019 uit op 2.723.376 euro, hetgeen een stijging betekent van 16.424 euro ten opzichte van 2018.

- *U treft het 'MRA Werkplan en Begroting 2019' bij de vergaderstukken voor de Regiegroep voor oktober aan*

Betrokkenheid en rol van de staten

De provincie Noord-Holland heeft tijdens het proces van totstandkoming van het MRA-convenant meermaals aandacht gevraagd voor de betrokkenheid van raden en staten. Inderdaad is het belang daarvan ook als aandachtspunt geborgd in de tekst van het convenant (in de artikelen 7 en 8) van het convenant.

De informatievoorziening vanuit de MRA naar raden en staten wordt onder meer gefaciliteerd door middel van een maandelijks '*MRA Raads- en Statenleden Bericht*'.

In het MRA-convenant is bepaald dat tweejaarlijks een MRA-congres zal worden georganiseerd. Dit MRA-congres zal plaatsvinden op vrijdag 19 oktober 2018 tussen 11:00 en 17:00 uur in evenementenlocatie Gooiland in Hilversum. Alle raadsleden en statenleden zijn hiervoor uitgenodigd. De titel van het congres luidt '*Wij, de Metropoolregio Amsterdam – Samen bouwen aan de metropool*'. Het congres is bedoeld om, op de grens van een nieuwe bestuurlijke periode, met elkaar te delen wat er bereikt is en de lijnen uit te zetten voor de toekomstige samenwerking.

3. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 56-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 28 augustus 2018;

besluiten:

1. Kennis te nemen van de vergaderstukken voor de vergadering van de Regiegroep Metropoolregio Amsterdam van 10 oktober 2018.

2. Wensen en opvattingen desaangaande naar voren te brengen, die door de vertegenwoordigers van de provincie Noord-Holland ingebracht kunnen worden in de vergadering van de Regiegroep Metropoolregio Amsterdam van 10 oktober 2018.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

T.b.v. Statenvergadering d.d. **8 oktober 2018**
Commissie **Economie, Energie en Bestuur**
Datum commissievergadering **17 september 2018**

Onderwerp: **Voordracht MRA begroting en werkplan 2019**

Uw contactpersoon
M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

De commissie Economie, Energie en Bestuur adviseert om de Statenvoordracht te agenderen voor de PS-vergadering van 8 oktober 2018.
Voor de opmerkingen en vragen van de commissie EEB: zie uittreksel uit het conceptverslag commissie EEB 17 september 2018 hieronder.

4.b. Voordracht MRA-begroting en werkplan 2019

Mevrouw **Van Andel** (CDA) vraagt nog een keer goed te kijken naar het plan om het resterende bedrag van 2017 van ruim 1 miljoen euro te besteden aan de voorgestelde projecten en na te gaan of die projecten voldoende concreet zijn en ook resultaten opleveren. Als voorbeeld wordt genoemd de kwartiermaker/curator landschap. Overigens was het CDA er voorstander van om de gelden terug te laten vloeien naar de provincie. Het CDA is van mening dat bepaalde problemen zoals bij het toerisme en datacenters, ook deels buiten de MRA kunnen worden opgelost.

Mevrouw **Van Rooij** (PvdA) is tevreden met het besluit om het geld te besteden aan nieuwe of andere projecten binnen de MRA. In het plan over onderwijs en arbeidsmarkt komen dezelfde onderwerpen terug, zoals House of Skills en Techniport. Is hier sprake van overlap, ook financieel?

De heer **De Groot** (D66) is van mening dat de deelnemers aan de MRA eerst de concrete doelstellingen voor de MRA moeten vaststellen, waarna het traject hier naartoe kan worden bepaald en de agenda hierop kan worden afgestemd. Het is dan ook geen probleem wanneer er gelden resteren, want die worden dan aan de concrete doelstellingen besteed.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) constateert dat er allerlei investeringen zijn voorgenomen, maar het weergeven van de outcome kan sterk verbeterd worden en het smart verantwoorden van bestedingen verdient meer aandacht.

De heer **Haijen** (SP) vraagt of het klopt dat de bijdrage aan het onderwijs in de MRA is verlaagd omdat er via andere projecten in onderwijs wordt geïnvesteerd. De SP benadrukt het grote belang van spreiding van werkgelegenheid, dus het is goed dat hier aandacht aan wordt geschonken.

Mevrouw **Lagerveld** (VVD) meldt dat de VVD voorstander was van het terugstorten van het overschot van 2017. Hieruit blijkt wel hoe weinig invloed PS kunnen uitoefenen op deze vormen van informele samenwerking want de meerderheid van partijen heeft anders besloten. In het werkplan staan mooie plannen en acties. De beleidsinhoudelijke visie moet wel voor

ogen gehouden worden, want het blijkt dat bijsturing moeizaam is. Is de gedeputeerde het hiermee eens met en zo ja, wat kan hieraan gedaan worden?

De heer **Klein** (CU/SGP) sluit zich aan bij de VVD.

De heer **Kaptheijns** (PVV) is niet echt blij met het werkplan, met name omdat hierin de energietransitie en circulaire economie wederom een grote rol spelen. De PVV was voorstander van het terugstorten van het overschot over 2017. Aangezien de kosten voor de activiteiten op dit moment moeilijk kunnen worden ingeschat, gaat de provincie vooralsnog voor 2019 uit van hetzelfde bedrag als voor 2018, namelijk 230.000 euro. Wanneer de markt onvoldoende bijdraagt aan het realiseren van de maatschappelijke doelstellingen van de transitieopgaven, dan biedt Invest-NL de ondernemingen toegang tot ondernemingsfinanciering, maar deze activiteiten dienen absoluut aan de markt te worden overgelaten. De PVV kan niet instemmen met de voordracht.

Mevrouw **De Meij** (50plus) was ook voorstander van het laten terugvloeien van het overschot. Het is de vraag of alle plannen voor herbesteding van de gelden wel allemaal doelgericht zullen uitwerken. Er wordt 30.000 euro gereserveerd voor de betaalbaarheid van de woningmarkt en dat is een te verwaarlozen bedrag als men kijkt naar andere onderwerpen waarvoor gelden worden gereserveerd.

Gedeputeerde **Tekin** meldt dat de vraag van het CDA over de curator landschap bij de commissie NLWM thuishoort. Via de MRA worden financiële middelen voor onderwijs en arbeidsmarkt beschikbaar gesteld, maar voor Noord-Holland-Noord lopen de gelden via een andere financiële lijn. Dat is de reden van de verlaging. Deze partijen hebben een regiodeal aanvraag gedaan voor House of Skills en dat wordt van harte ondersteund door de provincie.

Gedeputeerde **Bond** meldt namens collega Post dat de provincie voorstander is van terugstorten van het overschot maar de meerderheid van partijen in de MRA heeft hier niet toe besloten. Overigens zal dit besluit zeker ter discussie gesteld worden in de MRA. Herbestemming van gelden voor Plabeka en toerisme en de strategische agenda Toerisme wordt ondersteund. Er zijn beslist formele aspecten en onderdelen aan de informele samenwerking verbonden, zoals de vastgelegde en ondertekende afspraken over financiering door partijen in de drie platformen Wonen, Mobiliteit en Economie. PS zullen worden geïnformeerd over de besteding van de gelden. De MRA kijkt zeker buiten de grenzen van het eigen gebied, zoals met de State of the Region, de komst van EMA en de samenwerking met de Europese School in Bergen.

De heer **De Groot** (D66) stelt voor om ook bij State of the Region en MRA aan te geven welke concrete doelstellingen worden nagestreefd.

Gedeputeerde **Bond** is het ermee eens dat de output scherper moet worden gedefinieerd. Hier zal zeker op gestuurd worden. Het dashboard van de provinciale economische agenda is al overgenomen door de MRA.

Uittreksel concept-verslag M&F 17 september 2018 MRA begroting en werkplan 2019

6a. Voordracht MRA begroting en werkplan 2019

Mevrouw **Van Duijn** (PvdA) zegt dat de PvdA voor grensoverschrijdende samenwerking is. Hoe verloopt de samenwerking in MRA-verband in de praktijk? Wat levert de samenwerking concreet op?
In het Platform Mobiliteit worden gemeenten vertegenwoordigd door de provincie. Hoe werkt dit platform in de praktijk? In hoeverre wordt prioriteit gegeven aan duurzame mobiliteit en in het bijzonder aan OV en fietsverkeer? Dit is de richting die de PvdA wil meegeven aan het platform. Dit wordt minder dan gemotoriseerd verkeer door de markt opgepakt. Een aantrekkelijk metropolitaan fietsnetwerk kan tot stand worden gebracht door het aanleggen van ontbrekende schakels en door het verbeteren van bestaande routes. In de stukken staat dat deze opgave al zou zijn afgerond. Wat wordt hiermee bedoeld? Wanneer kan daadwerkelijk gebruik worden gemaakt van deze routes? De PvdA ziet graag dat er snel een Randstedelijk Fietsnetwerk komt. Wat de fractie betreft is dit een plusvariant. Wat zou helpen is een overzichtskaart van alle plannen voor doorfietsroutes en fietsverbindingen in de Randstad. Is dit mogelijk?
In hoeverre wordt door de MRA bij woningbouw rekening gehouden met voldoende duurzame infrastructurele faciliteiten. Meer spreiding van toerisme over de provincie lijkt de PvdA een goed streven. De bereikbaarheid moet dan goed zijn. Qua mobiliteit moet worden ingezet op maatregelen en beleid die bijdragen aan het klimaat.

De heer **Tijssens** (D66) herinnert zich dat Gedeputeerde Staten vorig jaar behoorlijk kritisch waren over het MRA werkplan. Hoe productief is de inzet van ambtelijke capaciteit?
De MRA is terughoudend op de inhoudelijke projecten. Er komt niet echt veel uit de verf, is de beleving van de heer Tijssens. Wie wil je zijn als MRA? Daaruit volgt hoe je wilt wonen, werken en recreëren? Hoe kun je je daar het beste verplaatsen? De MRA heeft wat dat betreft wat achterstand. Er is nog veel werk aan de winkel op het gebied van mobiliteit.
Een deel van de trajecten op het gebied van mobiliteit in de MRA moet in gezamenlijkheid met andere bestuurslagen, met name de landelijke overheid worden opgepakt. Hoe kan dit goed gedragen door de democratische organen en mee concreet plaatsvinden?

Mevrouw **Terlouw** (CU-SGP):vindt het voorliggend document goed leesbaar en concreet waar het gaat om de inzet van wat geleverd gaat worden, zoals arbeidsmarkt onderwijs en ook arbeidsmarkt sociaal domein.
Over de herbestemming van gelden van 2017 wil de CU-SGP het volgende opmerken. Wat de fractie betreft wordt niet langer geld, dat overblijft, overgeheveld, maar komen de gelden terug naar de partijen, waaronder ook de provincie, die de gelden eerder beschikbaar stelden.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) bedankt voor de beantwoording van technische vragen.

De heer **Van Hooff** (PVV) spreekt ook dank uit voor het beantwoorden van technische vragen. In de begroting staan twee zaken die voor de PVV nog onduidelijk zijn. Over de inhuur van externe krachten wordt wat vaag gedaan. De acties die voortkomen uit politieke beslissingen zijn ook onduidelijk verwerkt in de begroting. De PVV maakt zich zorgen over de vaagheid daarvan.

De heer **Van Straaten** (VVD) heeft vernomen dat door een meerderheid van de regiegroep is besloten om het overschot van 2017 niet terug te laten vloeien naar de deelnemers. Dit had de voorkeur van de VVD. Er is besloten om daarvoor een bestedingsplan te laten opstellen. Het voorliggende voorstel voldoet in belangrijke mate aan de voorwaarden voor besteding. Programma's starten niet altijd in 2018, maar wel het uitvoeren van voorbereidende activiteiten. Opvallend in de begroting 2019 is dat in een beperkte stijging in de bijdrage van de provincie is voorzien. De VVD kan daarmee instemmen.

De heer **Zoon** (PvdD) zegt dat samenwerken altijd goed is. Het is ook positief om te zien dat projecten worden opgepakt door de provincie. Bij Beter Verbinden valt op dat het niet nodig is om een budget te reserveren, want de projecten worden vooral door één partij betaald; in dit geval de provincie. Opvallend is dat er ook een algemene reserve en een reservering voor urgente projecten; samen meer dan een half miljoen euro. Vervolgens zijn er projecten die niet zijn begroot. Prioritering gaat buiten ons om. Dan zijn er nog de twijfelachtige budgettaire samenvoegingen. Deze zijn soms wat discutabel. Neem bijvoorbeeld leefkwaliteit met een impuls voor cultuur, die gefinancierd wordt vanuit het toerisme. Dat heeft niets met de leefkwaliteit te

maken. Er zijn zeer beperkt middelen voor circulaire economie en klimaat. Dit staat niet in verhouding tot de complete begroting.
De PvdD heeft wat moeite met de afstand tot de organisatie. Men moet vooral de samenwerking gaan gebruiken. Het is wat raar om met dergelijk grote budgetten een begroting te maken. Vindt de gedeputeerde dat er sprake is van een goede financiële huishouding?

De heer **Leever** (ONH) weet dat in het kader van de contributie is afgesproken dat Provincie Noord-Holland bijdraagt naar rato van het inwoneraantal van de grootste gemeente. In 2018 is Provincie Noord-Holland aangeslagen voor een bijdrage van 2,7 miljoen euro. Dit is een verhoging van ruim 16.000 euro ten opzichte van 2018. Ook de komende jaren zal het inwoneraantal van de MRA gestaag stijgen, dus ook de inkomsten van de MRA.
Als Provincie Noord-Holland het bedrag voor 1,3 miljoen euro dekt in hoeverre verhoudt zich dat met de aanwas van het inwonersaantal? De provincie zit al heel dicht bij de garantstelling voor het budget van 1,3 miljoen euro. Hoe gaat de provincie daar mee om?
Een bedrag van 1,3 miljoen euro is voor de provincie de dekking. Hoe gaat de provincie ermee om als dat bedrag te boven wordt gegaan, als gevolg van een stijgend inwonersaantal?

Gedeputeerde **Post** legt uit dat de bijdrage is vastgelegd in het MRA-convenant. Als zou blijken dat door de provincie onvoldoende geld is gebudgetteerd om aan de afspraak van 1,50 euro per inwoner van de stad Amsterdam invulling te kunnen geven dan volgt een voorstel voor aanvullend krediet. De contributie voor 2019 is gebaseerd op het inwonersaantal per 1/1/2018. Op 2 januari van enig jaar is duidelijk wat in het volgende jaar moet worden betaald. Als dat niet genoeg is dan moet worden bij geraamd.
Er is een nieuw convenant gesloten. Afgelopen maanden was het zoeken naar hoe met elkaar moest worden samengewerkt en hoe de financiële huishouding in elkaar steekt. De gedeputeerde was daarover vrij kritisch. Er is een regiegroep, waarin de regio's ieder door twee personen worden vertegenwoordigd. De agendacommissie moet gaan functioneren als een dagelijks bestuur. In de agendacommissie zitten twee personen vanuit het Platform Mobiliteit, waaronder de gedeputeerde. De gedeputeerde is voorzitter van het Platform Mobiliteit. De gedeputeerde zit ook in de regiegroep. De portefeuilleverdeling binnen de agendacommissie is gemaakt. De gedeputeerde is verantwoordelijk voor Planning & Control.
Gedeputeerde Post was niet helemaal gelukkig met de manier waarop het ging bij de MRA. Ze hoopt op verbetering.
Over de bestemming van het overgehevelde geld uit 2017 is uitgebreid gediscussieerd. D|e gedeputeerde had het plezierig gevonden wanneer het zou zijn gegaan op de wijze zoals mevrouw Terlouw van CU-SGP suggereerde. De gedeputeerde vindt dat de Koninklijke route, maar de regiegroep beslist. Het enthousiasme voor het teruggeven van geld was niet groot. Amsterdam en Provincie Noord-Holland leveren samen ongeveer 2/3^{e} van de totale begroting van de MRA. De begroting van de stad Amsterdam is ongeveer die van de provincie. Er was 1,2 miljoen euro over. Dat zou 400.000 euro voor Amsterdam zijn, 400.000 euro voor Provincie Noord-Holland en 400.000 euro voor tientallen andere gemeenten en de provincie Flevoland. 400.000 euro is voor Amsterdam, met een begrotingsomvang van ruim 6 miljard euro, geen groot bedrag. Als 400.000 euro moet worden verdeeld over de betreffende gemeenten en Provincie Flevoland dan blijft er voor eenieder niet veel over. In verhouding is het voor de provincie Noord-Holland het grootste bedrag. Om die reden zal het laten terugvloeien naar de deelnemers binnen de provincie Noord-Holland net iets meer leven dan voor de andere deelnemers.

> De heer **Tijssens** (D66) constateer dat de MRA een exploitatierekening heeft en niet een echte balans. Hoe wordt omgegaan met reserves? Moet een niet teruggestort bedrag het jaar daarop worden uitgegeven, of ontstaat een potje?

Gedeputeerde **Post** legt uit dat de MRA een samenwerking is en geen rechtspersoon. Het is geen entiteit. Officieel heeft een samenwerking geen begroting en een jaarrekening. Alle gelden voor de MRA lopen via de begroting van de stad Adam. Er is sprake van een gemengd stelsel. Ten dele gelden de standaarden van de stad Adam en ten dele datgene wat onderling is afgesproken.

Over de opmerking van de heer Van Hooff betreffende de inhuur van externe krachten:vraagt de gedeputeerde wat de heer Van Hooff nu precies vaag vindt.

De heer **Van Hooff** (PVV) weet het eigenlijk ook niet. Een begroting in zijn algemeenheid zonder dat daarin specifiek wordt aangegeven hoeveel wordt uitgegeven voor bijvoorbeeld extern personeel, dat vindt de heer Van Hooff vaag.

Gedeputeerde **Post** zegt dat deze begroting zou kunnen worden vergeleken met een begroting/verantwoording over een project. Een project ziet men in een begroting ook niet terug. De begroting wordt beoordeeld per programma en niet per project. Per project wordt een krediet gevraagd. Wordt het bedrag overschreden dan moet daarover verantwoording worden afgelegd, of er wordt aan de voorkant extra krediet aangevraagd. Het is meer een projectverantwoording, Als het even kan dan stellen de leden van de MRA personeel om niet ter beschikking. Voor een stad als Amsterdam is dat gezien het totale personeelsbestand van een andere orde dan voor bijvoorbeeld de gemeente Uitgeest. Als Uitgeest het personeel niet om niet ter beschikking kan stellen dan kan het gebeuren dat externen worden ingehuurd door de MRA en dan betaalt MRA daar voor. Het is dan niet om niet. Dan moet het worden opgenomen in de begroting van de MRA. Ook wordt soms expertise ingehuurd als die niet in huis is. Per definitie is ieder die voor de MRA werkt externe inhuur want een samenwerking, die geen rechtspersoon is, kan geen personeel in dienst nemen.

De heer Van Hooff (PVV) vraagt wat erop tegen is om er wel een stichting of vereniging van te maken.

Gedeputeerde **Post** heeft daar niet direct een antwoord op. Als een samenwerking niet functioneert dan kan worden gestopt. Er is geen ingewikkelde afscheidsregeling, want er is geen vermogen en eigendom.
De samenwerking verloopt uitstekend. Er is in de afgelopen tien jaar veel bereikt met grote infrastructurele maatregelen zoals OV SAAL, SAA, de tweede Coentunnel, A10 gaat ondergronds, de omlegging bij Badhoevedorp et cetera. De gedeputeerde verwacht wel 15 tot 20 omvangrijke infrastructurele projecten te kunnen opsommen, die het Platform Mobiliteit heeft gerealiseerd. Het platform realiseert zich dat als men het eens is over wat de meeste urgentie heeft in de metropoolregio, om de bereikbaarheid te kunnen garanderen, het voor het Rijk ingewikkeld is om daar afstand van te nemen.

Platform Mobiliteit: op grond van de Wegenverkeerswet heeft de provincie de verplichting om overleg te voeren met alle regio's, met uitzondering van Vervoerregio Amsterdam.
Alles wat uit de regio's en binnen de MRA valt, kan worden ingebracht in het Platform Mobiliteit. De kosten voor het Platform Mobiliteit worden betaald door de partijen die een brede doel uitkering hadden of hebben. De gedeputeerde ziet het als haar plicht om vanuit Noord-Holland de belangen van gemeenten in de metropoolregio Amsterdam in te brengen in het Programma Mobiliteit.
Bij het Plaform Ruimte is er een andere financiële structuur, net als bij het Platform Economie. Bij beide platforms is er sprake van een andere samenstelling.

Het geven van voorbeelden van inzet op maatregelen die bijdragen aan het klimaat, voorzien in duurzame infrastructurele voorzieningen, smart mobility vooral voor OV en fiets, is ingewikkeld. De MRA heeft een agenda opgesteld. Die agenda is door allen bepaald en zo vastgesteld. Dat zijn de projecten waarmee aan de slag wordt gegaan.
Een nieuwe MRA-agenda volgt. Iedereen kan zijn of haar input leveren. De gedeputeerde adviseert om het daar dan ook in te brengen.

> Mevrouw Van Duijn (PvdA) veronderstelde dat nu wensen konden worden meegegeven om daarmee invulling te geven aan het budget dat is overgebleven.

Gedeputeerde **Post** antwoordt dat niet het geval is. De MRA-agenda wordt door de regiegroep vastgesteld, nadat deze breed is teruggelegd in alle gremia. Nu vindt een aanpassing plaats naar aanleiding van de nieuwe collegeperiode voor gemeenten. Vandaag spreekt de commissie over de begroting en het werkplan.

De opmerking van de heer Zoon over het bedrag dat wordt uitgegeven aan circulariteit in relatie tot is een correcte constatering. Het moet worden opgepakt door individuele gemeenten en provincies. Dit gaat over de afstemming onderling.

De **voorzitter** rondt de bespreking van dit onderwerp af.

Uittreksel concept-verslag NLWM MRA begroting en werkplan 2019

4b. Voordracht MRA begroting en werkplan 2019
De **voorzitter** licht het agendapunt toe en geeft het in bespreking.

COMMISSIEBEHANDELING
Mevrouw **Rommel** (VVD), de heer **Struben** (D66), mevrouw **Jellema** (PvdA), de heer **Van der Sluijs** (PVV), mevrouw **Alberts** (SP), mevrouw **Pels** (GroenLinks), de heer **Van Liere** (PvdD), 50PLUS en de CU/SGP hebben geen opmerkingen bij deze voordracht.

Mevrouw **Koning** (CDA) ziet dat niet bij alle bestedingen doel en resultaat duidelijk is, bijvoorbeeld bij de aanstelling van een kwartiermaker/curator Landschap. Ze vraagt of bij alle wijzigingen de belangen van de bewoners, ondernemers en agrariërs geborgd zijn en welk doel GS nastreven met de Landschapscompensatieregeling en het Landschapsfonds. Het CDA is positief over het versnellen van acties uit het Projectplan herstructurering wijken in relatie tot gezondheid en de transformatie van verpauperde plekken binnen de Greenport en roept de regiegroep op alleen geld uit te geven als er concrete resultaten zijn.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) ziet voortaan graag SMART-geformuleerde doelen.

De heer **Tekin** (ged.) legt uit dat ook GS graag concrete acties zien. De gedeputeerden zijn voorzitter van de verschillende portefeuilleoverleggen en zijn aanspreekbaar op concrete resultaten daaruit. De kwartiermaker is aangesteld om te onderzoeken of een gezamenlijk verhaal over het metropolitane landschap nuttig is. GS hopen hierover eind 2018, begin 2019 meer duidelijkheid te hebben. Het curatorschap begon alleen voor de regio Laag-Holland en is opgeplust naar de gehele MRA om de integrale opgaven het hoofd te kunnen bieden.
Het Landschapsfonds is bedoeld voor onderzoek naar de wijze waarop landschap wordt gefinancierd. Dit onderzoek loopt. De regiegroep hoopt eind 2018 de rapportage te hebben om aan de hand daarvan de discussie te voeren over de geldstromen en de grote toekomstige opgaven. Alle stakeholders zijn betrokken.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of het begrote geld alleen voor onderzoeken is bedoeld.

De heer **Tekin** (ged.) vult aan dat een groot deel van de post voor de curator, ongeveer €40.000, voor onderzoek is. Voor het Landschapsfonds is via een andere route al een reservering gemaakt.

De **voorzitter** concludeert dat de *Voordracht MRA begroting en werkplan 2019* met het verslag van deze vergadering wordt doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018.

4b. Voordracht MRA begroting en werkplan 2019

De commissieleden kunnen adviseren aan Provinciale Staten of ze opvattingen en wensen willen meegeven aan de Regiegroep MRA over die onderdelen van de MRA begroting en werkplan die tot de portefeuille van de commissie horen.
Conform de afspraken in de agendacommissie worden de begroting en het werkplan in alle vakcommissies behandeld.
Deze stukken worden aan de commissieleden voorgelegd op grond van artikel 7.1 van het Convenant MRA.
Er zijn technische vragen gesteld, beantwoord en gepubliceerd.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) heeft twee vragen gesteld over de MRA agenda.
De eerste vraag is wat er voor 30.000 Euro binnen de MRA wordt gedaan om de woningmarkt betaalbaar te houden. Dat lijkt mevrouw De Meij een onmogelijke taak. Volgens mevrouw De Meij is dit zoeken naar hoe we deze bedragen nog op kunnen krijgen en zij vindt geen nuttige geldbesteding.
De tweede vraag is of GS het opplussen van woningen en het delen van kennis betreffende de MRA, op de agenda willen zetten als aanjager namens de Provincie. Als antwoord kreeg mevrouw De Meij: “Nee, voor delen van kennis voor het opplussen van woningen heeft de Provincie op 14 september jl. de Woonzorgwijzer gelanceerd.” In de MRA agenda staat helemaal niets over het opplussen van woningen, terwijl dit wel iedere keer terugkomt bij de regionale actieprogramma’s Wonen. Het wordt nooit onderzocht en 50PLUS vindt dit wel een heel belangrijk onderwerp. Uit cijfers van het CBS is gebleken dat de Provincie Noord-Holland het slecht doet met seniorenhuisvesting. Mevrouw De Meij verzoekt Gedeputeerde om dit op de agenda te zetten.

De heer **Leever** (ONH) is erkentelijk voor de beantwoording van de schriftelijke vragen. Hij wil graag nog één opmerking maken over het salaris van de secretaris van het platform (108.000 Euro). Er wordt gezegd dat dit bedrag overeenkomstig is met het integrale bedrag van een provincie ambtenaar (schaal 13). Maar dat is onder de 3.500 Euro. De vraag is of dit wel een correcte vergelijking is. Moet er niet vergeleken worden met het inkomen van onze provincie secretaris en niet met die van de secretaris MRA, een toch wel aanzienlijk hoger inkomen.

De **voorzitter** vraagt zich af of deze vraag bij deze commissie thuis hoort. Dit hoort eigenlijk bij bij de commissie M&F. Mogelijk heeft Gedeputeerde hier een antwoord op en anders speelt ze deze door naar de verantwoordelijke gedeputeerde.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) heeft een paar opmerkingen.
Hoe kunnen we zien dat we dingen halen, bijvoorbeeld betaalbare woningen. Het staat er wel, maar leidt het ook echt tot betaalbare woningen? Hoe kan Gedeputeerde als bestuurder zien dat het ook echt voor elkaar komt?
Zijn tweede vraag is of het Landschapsfonds al een beetje is gevuld? Worden er ook dingen mee gedaan? Eén van onze ambities is de groene agenda.

Mevrouw **Rommel** (VVD) wil ook graag weten wat de resultaten zijn. De stelling voor de woningproductie, die wordt neergezet tot 2020, is later met een soort versnellingsactie doorgevoerd. Nu staat er in de MRA een opgave om tot 2025 60.000 woningen te bouwen. Ze wil graag van Gedeputeerde horen welke acties er al zijn genomen en of we die 2025 gaan halen. Je leest overal dat bouwbedrijven zeggen dat ze het liever buitenstedelijk proberen en anders maar op een andere plek waar het gemakkelijker is om te komen en te bouwen. Mevrouw Rommel is heel erg benieuwd hoe Gedeputeerde dat ziet en vraagt of ze de commissieleden kan meenemen in hoe het gaat in de MRA.

Eerste termijn

Gedeputeerde **Geldhof** merkt op dat het lijkt alsof er ook technische vragen zijn, zoals de vraag of het Landschapsfonds al een beetje is gevuld. Dat is iets wat ze hier ter plekke niet weet. Hetzelfde geldt voor de vraag van de heer Leever over de schaal, wie wat verdient op welk niveau. Dat is eigenlijk ook een technische vraag. Dat kan ze hier niet ter plekke uitzoeken, dat neemt ze mee. Daarvoor hebben we de cyclus met technische vragen. Dan kunnen de commissieleden op basis van de techniek hun politieke vragen stellen.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) interrumpeert dat de vraag over het Landschapsfonds een beleidsvraag is. We hebben de ambitie en het geld om dit te gaan doen. Hij is benieuwd of we dit ook echt gaan doen. Zijn vraag is of het Fonds functioneert.

Gedeputeerde **Geldhof** dacht dat de vraag was of het fonds al gevuld is. Het wordt uitgezocht en ze komt er hier op terug. Hetzelfde geldt voor het Werkplan MRA. Daar gaat het over, wat staat er op de begroting en kan de Commissie daarmee instemmen. Het Werkplan is wat je voornemens bent te gaan doen en waaraan je denkt het geld uit te geven. Als er staat dat de 30.000 Euro bedoeld is voor het betaalbaar houden van woningen, dan wordt daarmee bedoeld dat een deel van de kennis en vaardigheden in huis zijn, maar dat de rest extern zal moeten worden ingekocht. Daar hangt een prijskaartje aan, daar zal een onderzoek naar moeten worden gedaan.
Ten aanzien van het opplussen van woningen, de Woonzorgagenda is gepresenteerd en in april in deze Commissie besproken. GS waren al lang in gesprek met de instanties die dit maken, met Zuid-Holland. Wij voegen er meer lagen aan toe dan Zuid-Holland. Het is iets waar GS permanent mee bezig zijn. Hoe ziet die markt eruit, wat is er nodig en waar moeten we extra aandacht aan besteden. Kunnen we nog meer doen met het opplussen van woningen? De Woonzorgagenda is één van de antwoorden. En het andere is 'Wonen in de metropool regio Amsterdam', wat daar uit komt. Welke woonwensen heeft men en hoe dat kan worden ingevuld.
Dan de vraag, waar zien we als bestuurder aan dat de betaalbare woningen er komen? We gaan in eerste instantie de begroting maken, dat ligt voor. En hoe dat gemonitord wordt, dat zien we terug in de presentatie van 29 oktober. Dat is niet de monitor van het plan van volgend jaar. Dat moet nog komen, je kan alleen terugkijken. De VVD heeft het over 60.000 woningen en over 2025. Gedeputeerde Geldhof staan andere getallen bij, met andere jaartallen. Ze vraagt of mevrouw Rommel nog even kan herhalen wat ze zei.

Mevrouw **Rommel** (VVD) leest uit de stukken dat in de MRA een versnelling zit van de woningproductie. Afgesproken is om in de periode van 2016 tot 2020 tenminste 60.000 woningen in aanbouw te nemen. Woningbouw opgave en versnelling productie tot 2025. In 2018 is besloten dat de scope van de versnellingsopgave verlengd moet worden tot 2025. Het is dus vanaf 2016 niet gelukt, gelet op wat er nu allemaal in de markt gebeurt.

Gedeputeerde **Geldhof** begrijpt de verwarring en licht toe dat er in een waanzinnig tempo wordt gebouwd. Er worden inderdaad 15.000 woningen per jaar gerealiseerd van 2020 tot 2025. Dan heb je het over 75.000 woningen. De versnellingsactie, om in 4 jaar tijd 60.000 woningen neer te zetten, wordt gehaald. De periode om te versnellen wordt verlengd om elk jaar nog steeds 15.000 erbij te bouwen.

Daar is mevrouw **Rommel** (VVD) heel blij mee. Kan Gedeputeerde Geldhof een overzicht geven waar die woningen worden gebouwd?

Gedeputeerde **Geldhof** antwoordt dat met betrekking tot de metropool regio Amsterdam er een MRA actie agenda is. Daar staat in hoe de MRA zich in de toekomst zal ontwikkelen, daar zitten allemaal actiepunten onder. Er is een plan gemaakt waarbij geïnventariseerd is welke bouwprojecten gemeenten op het oog hebben. Dit is digitaal op internet te vinden. Daar kun je alle kleuren, lagen, beschermingsregimes en geluidscontouren terugvinden. Je kunt op locaties klikken, je kunt zien wat waar al in de planning zit. Wat al harde plannen en wat zachte plannen zijn. Voor plannen vanaf 2024 weet men nog niet precies hoeveel sociale huur-, sociale koop- of driekamer appartementen er zullen staan. Dat is nog te ver weg, maar wat men indicatief voor ogen heeft, dat kun je daarop zien. Soms is het een locatie in de toekomst en soms staat erbij welk type woning men in gedachten heeft. Naarmate het dichterbij is, is het veel concreter wat er in de pijplijn zit. Aan het tempo en de kwalitatieve woningbouw programmering wordt keihard gewerkt in de regio. Nogmaals, de productie ligt nu op 15.000 woningen per jaar en de bedoeling is om dat door te zetten tot 2025, ook met 15.000 woningen per jaar in de MRA en daar wordt voortdurend gekeken op welke wijze zo snel mogelijk die continue bouwstroom gerealiseerd kan blijven.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) merkt op dat uit cijfers van het CBS blijkt dat in 2030 25% ouder is dan 65 jaar. In 2040 is al 50% ouder dan 65 jaar in Noord-Holland. Laat Gedeputeerde dit nu allemaal over zich heen komen zonder er iets aan te doen? Zonder seniorenwoningen te bouwen, zonder te kijken naar opplussen van woningen? Het wordt over de balk gegooid naar gemeenten, die lossen alles wel op. Wordt het kwalitatief behoeftenonderzoek afgewacht? Mevrouw De Meij kan al wel zeggen, zonder dat er onderzoek is gedaan, dat er een enorm tekort is.

Gedeputeerde **Geldhof** antwoordt dat er 4 jaar geleden een groot symposium is geweest over demografische ontwikkelingen in Noord-Holland. Onder andere ook hoeveel ouderen we kunnen verwachten, verdubbeling van het aantal 65-plussers. Al die gegevens zijn al lang bekend, we weten wanneer ze geboren zijn en we weten ook hoe oud ze in 2040 zullen zijn. Dat is geen nieuws, die informatie wordt al jarenlang structureel gedeeld met de regio's. Dat wordt vertaald in een Regionaal Actie Programma (RAP).
Bijvoorbeeld langs de spoorlijn ringlijn Amsterdam, daar is in korte tijd een enorme toren neergezet met woningen met de lift ontsloten. Het maakt niet uit of daar kleinere huishoudens, studenten of senioren in wonen. Het gaat om een woning die met de lift is ontsloten, de zogeheten 0-treden woning. Het is aan de gemeente om ervoor te zorgen, dat als er in die woning ouderen komen te wonen, dat deze drempelvrij is, dat de badkamer groot genoeg is en al dat soort zaken. Zaken als 0-treden woningen staan in alle RAP's, in alle regio's en gemeenten wordt daar rekening mee gehouden. Men weet dat de toekomstige bevolking in die gemeente van een bepaalde leeftijd is en bepaalde zorg behoeft en de gemeenten zijn er volop mee bezig om daar invulling aan te geven. De Provincie heeft daar geen specifiek beleid op, wij hebben wel beleid op 0-treden woningen. Of daar een arbeidsgehandicapte komt wonen, of die in een rolstoel zit en hoe oud die is, dat maakt niet uit. Het is echt aan de gemeente om daar invulling aan te geven, het is de rol van de Provincie om hen die informatie te verstrekken wat ze kunnen verwachten, wat de toekomstige samenstelling van de bevolking zal zijn zodat zij zorgen voor een passend aanbod in de woningvoorraad.

Tweede termijn

Mevouw **Rommel** (VVD) vraagt zich af hoe de cijfers zich dan verhouden tot het weblog door Gedeputeerde, waarin staat dat we 12.000 woningen tekort komen?

De **voorzitter** geeft aan dat het weblog vanavond niet ter discussie stond. Gedeputeerde zal de volgende keer bij behandeling van dat agendapunt daarop terugkomen.

De heer **Papineau Salm** (PvdA) merkt nog op dat we moeten kijken naar het resultaat, hoe we dit gezamenlijk kunnen bereiken.

De **voorzitter** sluit dit agendapunt af. De voordracht zal worden behandeld in de Provinciale Staten vergadering van 8 oktober 2018.

Openstaande vragen MRA-begroting en werkplan 2019, commissie R&W 24 september

Bij het agendapunt 4a Voordracht MRA begroting en werkplan 2019 zijn een tweetal vragen gesteld die niet direct thuis horen in de commissie R&W. Deze vragen zijn hieronder schriftelijk beantwoord.

Vraag (ONH) salaris directeur:

Het salaris van de directeur bedraagt 108.000 euro. Komt dat wel overeen met het salaris van een provinciesecretaris (103.000 euro)?

In de Statenvoordracht is gemeld dat genoemde kosten zeker niet mogen worden geïnterpreteerd als zijnde alleen salarissen – daar zitten ook alle sociale lasten en verzekeringen bij opgeteld. Overigens is het niet zo dat de functie van directeur van het MRA-bureau hoger is ingeschaald dan de functie van provinciesecretaris.

Vraag (PvdA) Landschapsfonds:

In hoeverre is dat al gevuld en functioneert dit fonds ook?

In de MRA Actie Agenda 2016-2020 is afgesproken om onderzoek te doen naar mogelijkheden voor (nieuwe) financieringsvormen van het landschap. Als opmaat hiernaar is eerst opdracht gegeven om de huidige financiering in kaart te brengen, zowel als het gaat om investeringen als om de kosten voor beheer. Daarnaast helpt de MRA, onder regie van het Platform Ruimte en het Portefeuillehoudersoverleg Metropolitaan Landschap, de deelregio's om de ruimtelijke opgaven die effect hebben op het landschap in beeld te brengen. In maart 2019 is hiervan naar verwachting een eerste beeld op MRA-niveau gereed. In 2019 zal verder onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheden voor een eventuele toekomstige financiering van het landschap in de MRA, waaronder een fonds.

AANGENOMEN

M35/08-10-2018
punt 10

Motie MRA (Metropoolregio Amsterdam) begroting en werkplan 2019

Provinciale Staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op maandag 8 oktober 2018, gelezen hebbende de MRA (Metropoolregio Amsterdam) begroting en werkplan 2019,

constaterende dat:

- het MRA Werkplan 2019 de ambitie stelt dat de MRA tot de Europese top voor de vestiging van bedrijven en bewoners, voor verblijf als toerist, en voor werk of studie moet behoren, zodat de MRA tot de derde economische regio van Europa gaan behoren;

- in het najaar van 2017 de MRA begroting en werkplan 2018 is behandeld in de Statencommissies en Provinciale Staten, waarbij door meerdere partijen het verzoek aan GS is gedaan om binnen de MRA aandacht te vragen voor lean en mean in de organisatie, minder overhead en het concretiseren van doelstellingen;

overwegende dat:

- de Staten van Noord-Holland er waarde aan hechten om goed op te hoogte te zijn van waar de middelen in de MRA aan worden besteed, hoe deze tot besteding worden gebracht, wat de toekomstvisie van de MRA is en welke concrete resultaten kunnen worden verwacht;

- in april van 2018 de MRA concept-begroting voor 2019 in de Statencommissies is behandeld, waarbij vanuit de commissie wederom verzocht is om e.e.a. te concretiseren, wat door GS is ingebracht in de MRA;

- in de nu voorliggende MRA begroting en werkplan 2019 inderdaad een aantal onderdelen nader toegelicht zijn maar de wens tot verdere concretisering van projecten en doelen overeind blijft;

- de beleidsmonitor van Noord-Holland kan bijdragen aan het concretiseren van doelstellingen door diverse activiteiten van de MRA aan de overkoepelende doelstellingen en indicatoren van de monitor te verbinden;

verzoeken GS:

- de herhaalde wens van PS tot "concretisering van de doelstelling van het bereiken van de top drie positie als uitgangspunt van alle maatregelen te nemen en het formuleren van meetbare resultaten op weg daar naar toe" in te brengen in de MRA Regiegroep van 10 oktober 2018;

- de reacties van de MRA-partners en eventuele toezeggingen van de MRA-organisatie terug te koppelen aan PS, ter bespreking in de eerstvolgende commissievergaderingen;

en gaan over tot de orde van de dag.

Femke Lagerveld (VVD)

Flip de Groot (D66)

Wilma van Andel (CDA)

Rina van Rooij (PvdA)

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

INGEKOMEN 29 AUG. 2018

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
Mw. M. Mevissen/ C. Oordt
BEL/RO

Telefoonnummer 023-5143448/5160
mevissenm@noord-holland.nl
oordtc@noord-holland.nl

Betreft: Aanbieding Voordracht verklaring van geen bedenkingen versterking Markermeerdijken en aanvullende informatie over de versterking

Verzenddatum
29 AUG. 2018

Kenmerk
1072963/1072966

Uw kenmerk

Geachte leden,

Aanbieding statenvoordracht
Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de statenvoordracht, het bijbehorende conceptbesluit en bijlagen voor het afgeven van de definitieve verklaring van geen bedenkingen (vvgb) voor de versterking van de Markermeerdijken.
U heeft op 13 november 2017 al een ontwerp-vvgb afgegeven. Deze ontwerp-vvgb heeft als bijlage bij de ontwerp-omgevingsvergunning met het ontwerpprojectplan Waterwet en de overige benodigde ontwerp-uitvoeringsbesluiten van 14 december 2017 tot en met 24 januari 2018 ter inzage gelegen.

Achtergrondinformatie: een dijk van een opgave
De versterking Markermeerdijken is een groot project, waar de provincie Noord-Holland op verschillende manieren bij betrokken is. Nadat uw Staten een vvgb afgegeven hebben, kan ons college een omgevingsvergunning verlenen. Ook zullen zij dan de natuurvergunning en -ontheffing verlenen en het projectplan op grond van de Waterwet goedkeuren. Ons college toetst bij het uitvoeren van deze wettelijke taken op vele aspecten[1] en wenst daarbij ook de ruimtelijke kwaliteit van de dijk en haar omgeving te vergroten.

Uw Staten besluiten over de definitieve vvgb, ten behoeve van ons besluit over de omgevingsvergunning (activiteit 'afwijken van de geldende bestemmingsplannen'). De voordracht ziet dan ook alleen daar op, en niet op de andere besluiten of de andere activiteiten van de

[1] Getoetst wordt op het algemeen belang, veiligheid, ruimtelijke inpassing, ruimtelijke kwaliteit en natuur, maar ook op financierbaarheid, technische haalbaarheid en vergunbaarheid.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl

omgevingsvergunning.

Bij de brief van 10 mei 2017 (kenmerk 378735/940986 - bijlage 2) hebben we u - in aanloop naar de start van de formele procedure eind 2017 - ook uitgebreid geïnformeerd over de stand van zaken van het project.

Met deze brief willen wij u nogmaals breder informeren over onderwerpen die geen betrekking hebben op een goede ruimtelijke ordening. Deze informatie geeft namelijk inzicht in hoe wij als college het projectplan Versterking Markermeerdijken toetsen, in de voorbereiding naar het geplande goedkeuringsbesluit op 30 oktober van dit jaar.
Wij gaan in deze brief niet in op het Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit en de middelen die uw Staten daarvoor beschikbaar hebben gesteld. U wordt daarover separaat geïnformeerd, begin 2019.

Wij toetsen langs de lijn van twee hoofdonderwerpen:
1. 'Inbreng van anderen': zienswijzen, participatie en adviezen van de Commissie voor de milieueffectrapportage: wat heeft de Alliantie Markermeerdijken ermee gedaan en wat vindt ons college daar van?
2. Provinciaal belang voor cultuurhistorie en natuur: hoe is hiermee om gegaan in het dijkversterkingsplan en hoe beoordeelt het college dat?

Wij hebben de Alliantie Markermeerdijken (hierna: Alliantie) verzocht uw vragen naar aanleiding van deze brief te beantwoorden tijdens een technische briefing op 20 september 2018. U kunt uw technische vragen indienen bij Eric Krijgsman, secretaris van de commissie NLWM krijgsmane@noord-holland.nl. Deze worden voorafgaand aan de technische briefing ook schriftelijk beantwoord.

ad 1. 'Inbreng van anderen'

De zienswijzen
Er zijn 141 zienswijzen ingediend.
De zienswijzen zijn zorgvuldig per indiener beantwoord in de concept Nota van Beantwoording zienswijzen (NvB), die als bijlage bij de statenvoordracht is gevoegd. In de NvB wordt aangegeven op welke punten de zienswijzen dan wel het toepassen van het door het Ministerie van I&W opgelegde nieuwste rekeninstrumentarium geleid hebben tot wijzigingen in het projectplan ten opzichte van het ontwerpprojectplan. Hierover wordt u in de statenvoordracht geïnformeerd.

Terugkerende algemene thema's in de zienswijzen zijn twijfel aan 'nut en noodzaak' van de dijkversterking en het vragen van aandacht voor nieuwe technieken en rekenmethodes zoals 'Dijken op Veen', 'Bewezen

Sterkte' en andere versterkingsopties waaronder Pompen in de Houtribdijk.
Deze onderwerpen zijn al jaren lang onderwerp van gesprek, en mede op aandringen van bewoners en andere belanghebbenden heeft Rijkswaterstaat verschillende extra onderzoeken uitgevoerd. De minister van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) heeft daarop geconcludeerd dat nut en noodzaak voldoende aangetoond zijn en dat pompen in de Houtribdijk geen oplossing zijn voor deze dijkversterking. De conclusies van de onderzoeken naar 'Dijken op Veen' en 'Bewezen Sterkte' zijn meegenomen in de berekeningen. Verder heeft de minister tijdens een werkbezoek op 18 juli jl. aan de Markermeerdijken bevestigd dat de nieuwste rekenmodellen gebruikt zijn in het project. Wij hebben geen informatie die aanleiding geeft om vraagtekens te plaatsen bij de uitkomst van de onderzoeken en de uitspraak van de minister.

Ook vragen indieners van zienswijzen inzage in de berekeningen en risicoanalyses. De Alliantie heeft alle berekeningen voor de veiligheidsoplossing openbaar gemaakt. Bewoners en andere belanghebbenden kunnen, al dan niet vergezeld door externe experts, op afspraak de gegevens inzien en zij krijgen dan mondeling uitleg en toelichting. Het zelfde geldt voor de risicodossiers.

De aantasting van het monument en de verwijdering van de Noordse stenen komen vaak terug in de zienswijzen. Indieners wensen dat de dijk behouden blijft en de Noordse stenen op de plek waar deze gevonden worden, ook teruggeplaatst worden. De gemeenten Hoorn en Edam-Volendam noemen dit punt ook in hun zienswijze. We verwijzen hiervoor naar punt 2.

Over het algemeen gaat men wel akkoord met de gekozen veiligheidsoplossing. Bij de Zeevang en Scharwoude is dit echter niet het geval. Bij Zeevang staat de wens tot behoud van de monumentale dijk, naast behoud van landschap en leefomgeving voorop. Bewoners zijn dus tégen afgraven van de dijk. De bewoners van Scharwoude zijn juist niet tegen het afgraven van de dijk. Zij verzetten zich tegen de oeverdijk (die de monumentale dijk ongemoeid laat) omdat de afstand tot het open water en daarmee de woonbeleving verandert en de oeverdijk de waarden van de Westfriese Omringdijk ook zou aantasten. Ook de gemeenteraad van Koggenland heeft een zienswijze tegen de oeverdijk ingediend.

Vanuit het perspectief van de bewoners en andere belanghebbenden kunnen wij beide invalshoeken begrijpen. Voor beide modules hebben verschillende argumenten en omstandigheden de doorslag gegeven in de keuze voor het voorkeursalternatief. Voor Scharwoude is uiteindelijk de keuze gevallen op een oeverdijk omdat zo de Westfriese Omringdijk

vrijwel volledig wordt gespaard en het daarnaast mogelijk is om één groot natuurgebied te realiseren ter compensatie van NNN-areaal als gevolg van de totale versterking. Behoud van de hele dijk bij Zeevang, door ook hier voor een oeverdijk te kiezen, kon niet op draagvlak rekenen en had ook andere nadelen. Gekozen is daarom voor een oplossing die de overgang tussen module 6 en 7 landschappelijk beter inpasbaar maakt, die binnendijks Natura 2000-gebied spaart én het schootsveld van de Stelling van Amsterdam (bij Edam) vrij houdt.

De ingediende zienswijzen gaan verder relatief vaak over de detaillering van het plan richting uitvoeringsontwerp en onzekerheden over de effecten van werkzaamheden tijdens de uitvoering. De Alliantie neemt de opmerkingen van indieners waar mogelijk mee in de verdere uitwerking van het plan, voor zover deze al niet in de werkzaamheden voor het uitvoeringsontwerp meegenomen waren.

Waar gewenst is de Alliantie gesprekken aangegaan met particulieren en ondernemers die direct in hun belang geraakt worden, bijvoorbeeld omdat de dijkversterking over hun grond heen gepland staat. Conclusie is dat vrijwel geen enkel perceel meer geraakt wordt, en dat daarmee aan vrijwel al deze zienswijzen kan worden tegemoet gekomen. Waar dit nog wel het geval is, is HHNK natuurlijk verantwoordelijk voor schadevergoeding.

Bewoners en belanghebbenden worden door de Alliantie ook individueel en via zogenaamde 'bouwgroepen' nauw betrokken bij de nadere uitwerking en uitvoering van de plannen.

De hele zomerperiode heeft de Alliantie inloopspreekuren georganiseerd in het projectkantoor in Katwoude. Elke vrijdag vanaf 27 juli tot en met 7 september tussen 9.00 uur en 12.00 uur zijn bewoners en andere belanghebbenden welkom geweest om zich te laten informeren over de wijzigingen in het plan.

Ons college is tevreden met de acties van de Alliantie en de antwoorden van HHNK op de zienswijzen. Het laat zien dat HHNK zorgvuldige afwegingen maakt, voordat definitieve keuzes in het projectplan neerdalen.

Participatie
De volgende vraag die ons college zich gesteld heeft, is of de Alliantie voldoende mogelijkheden geboden heeft voor participatie, en wat met de input gedaan is. Immers, in veel zienswijzen wordt geklaagd over het participatieproces en de provincie wordt regelmatig benaderd door bewoners en anderen dat de participatie ondermaats zou zijn. Zie hiervoor bijvoorbeeld onze brief van mei 2017 (bijlage 2).

Het punt is recent ook naar voren gebracht door insprekers namens de Stichting Zuyderzeedijk en de IJsselmeervereniging tijdens uw Statencommissie NLWM op 25 juni jl. en in gesprekken van bewoners van de Zeevang met de Commissaris van de Koning en de gedeputeerde Water. De boodschap is: neem meer tijd om met een uitgebreider en ander ingestoken participatieproces te komen tot een dijkversterking die het monument en het landschap minder aantast. De klacht is: de Alliantie staat in de zend-stand en luistert niet.

Van het participatieproces is verslag gedaan in de Rapportage Maatschappelijke Participatie, die samen met alle ontwerpbesluiten en de Milieueffectrapportage eind 2017 ter inzage is gelegd. De rapportage geeft inzicht in de doelen[2] van de participatie, en beschrijft op welke wijze hier invulling aan gegeven is.
Duidelijk wordt dat de participatie overal op dezelfde wijze gestart is, maar dat, afhankelijk van het maatschappelijke initiatief, vervolgtrajecten op maat zijn ontstaan. Voorbeelden zijn de eerder genoemde onderzoeken zoals Dijken op Veen, die uitgevoerd zijn mede op initiatief van bewoners en andere belanghebbenden. Andere voorbeelden zijn de maatschappelijke initiatieven ten aanzien van Hoorn Westeinde, Kruispunt Warder, Haven Edam, Noordeinde Volendam, Pieterman, Uitdam, Durgerdam en Scharwoude en Zeevang.

De rapportage laat zien dat in vrijwel alle gevallen de input van bewoners en anderen geleid heeft tot aanpassingen van het plan, dan wel tot ideeën om tot een definitief ontwerp te komen, waarbij er meer draagvlak voor de oplossing is ontstaan. Dat is echter niet voor alle locaties gelukt.

Betekent dit dan ook dat de participatie niet op de juiste manier uitgevoerd is? Naar onze mening niet. Wij voelen ons daarin gesteund door het onafhankelijke onderzoek ~~door~~ naar het participatieproces dat in opdracht van de Alliantie Markermeerdijken door Procap is uitgevoerd. Het bureau heeft het proces vanaf 2015 geëvalueerd met gebruikmaking van de Code Maatschappelijke Participatie. Het bureau concludeert: "De Alliantie heeft veel energie en inspanning gestoken in de participatie met de omgeving en heeft daarmee met overtuiging

[2] Belangrijke doelen en kenmerken van de participatie in het project Markermeerdijken zijn: het komen tot een kwalitatief hoogwaardig plan rekening houdend met en passend in de unieke omgeving; het wekken van reële verwachtingen over de impact van het project tijdens en na uitvoering; het delen van informatie uit het ontwerpproces om de omgeving mee te nemen in de motivatie voor gemaakte keuzes; het breed informeren over relevante ontwikkelingen; het in beeld krijgen en eventueel kunnen meenemen van maatschappelijke initiatieven voor bijvoorbeeld een andere oplossing of een nog betere inpassing en ruimtelijke kwaliteit; het inzetten van omgevingsmanagers als vaste aanspreekpersonen voor vragen, overleggen en gesprekken.

invulling gegeven aan participatie zoals bedoeld volgens de Code Maatschappelijke Participatie". [3]
Uit de evaluatie blijkt ook dat het draagvlak voor het project in deze periode is gegroeid.

Wij willen nogmaals verwijzen naar onze brief van mei 2017. Daarin hebben wij aangegeven dat er op vier locaties draagvlak ontbrak voor de voorgestelde oplossingen: bij Uitdam en Durgerdam, maar ook bij Scharwoude en Zeevang.
Om vertraging in de openbare besluitvormingsprocedure te voorkomen, is voor Uitdam en Durgerdam in overleg met de minister van I&W voor een andere aanpak gekozen. Naast het ontbreken van draagvlak, waren er ook inhoudelijke redenen voor deze beslissing. De bijzondere ligging van Uitdam tussen twee grote wateren vroeg om maatwerk en de gemeenteraad van Waterland had hier eerder specifiek om gevraagd[4].
Voor Durgerdam was begin 2017 een nieuw dijktracé aan de versterkingsopgave toegevoegd, waarover nog niet met bewoners was gecommuniceerd.

Voor Scharwoude en Zeevang hebben wij ook toen al aangegeven dat wij achter de door HHNK gekozen oplossingsvarianten staan. Verdere gesprekken met bewoners hebben tot op heden niet geleid tot meer draagvlak, en wij zijn van mening dat een nieuw participatieproces niet tot nieuwe inzichten zal leiden.

Ons college is - gezien het bovenstaande - van mening dat het participatieproces zorgvuldig is verlopen.

Toetsingsadvies Commissie voor de Milieueffectrapportage (Commissie m.e.r)
De Commissie m.e.r. heeft inmiddels drie toetsingsadviezen op het MER uitgebracht: een tussenadvies op het concept MER van 3 juni 2017, een advies op het MER van 22 maart 2018 en een aadvies10 juli 2018 op de aanvullende notitie die de Alliantie geschreven heeft naar aanleiding van het advies van 22 maart 2018.

Het voert in het kader van deze brief te ver de adviezen inhoudelijk te bespreken. U kunt deze inzien op de site van de Commissie m.e.r, www.commissiemer.nl, zaaknummer 3129.
De eindconclusie van de commissie is dat het MER en de aanvullende

[3] Evaluatie participatie Alliantie Markermeerdijken door Procap, juli 2017.

[4] De gemeenteraad van Waterland heeft al in 2012 een motie aangenomen met de volgende strekking: "alles te doen wat in haar (College van B&W – red.) vermogen ligt, om bij de dijkversterkingstraject betrokken instanties te bewerkstelligen, dat het uiterlijk van de Markermeerdijk bij Uitdam in de huidige staat blijft" (13 december 2012). De gemeente Waterland heeft inmiddels een wijziging van het bestemmingsplan doorgevoerd ter bescherming van het ensemble in Uitdam tussen Markermeer, de Uitdammerdijk, lintbebouwing van het dorp Uitdam en Uitdammer Dijk.

notitie samen voldoende informatie bevatten om het milieubelang volwaardig te kunnen meewegen bij het besluit over het projectplan. Ons college zal dit positief advies meenemen in de besluitvorming.

Dit neemt niet weg dat de commissie nog een aantal kanttekeningen plaatst en aanbevelingen voor besluitvorming doet, gericht op het verdere ontwerp van de dijkversterking. De kernboodschap van de commissie is: voer de dijkversterking zodanig uit, dat er zo min mogelijk negatieve effecten zijn voor het monument, landschap, cultuurhistorie, archeologie en natuur. De commissie vraagt met name aandacht voor de toetsing van de monumentenstatus van de dijk. Hier gaan wij hieronder op in.

Ad 2. Provinciaal belang voor cultuurhistorie en natuur

De provincie verleent als bevoegd gezag de omgevingsvergunning en de natuurvergunning- en ontheffing. De omgevingsvergunning wordt - onder meer - getoetst aan de Provinciale monumentenverordening: de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 (hierna: erfgoedverordening).

Toetsing aan de Erfgoedverordening
De Markermeerdijken zijn onderdeel van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken, die zijn aangewezen als provinciaal monument. De redengevende omschrijvingen van de Westfriese Omringdijk en Noorder IJ- en Zeedijken beschrijven de beschermde waarden. De aanwijzing van de dijken als monument biedt bescherming aan deze waarden. Voor het wijzigen van een provinciaal monument is een omgevingsvergunning vereist. Op basis van het toetsingskader van deze omgevingsvergunning in artikel 7 van de Erfgoedverordening mag aantasting van de monumentale waarden alleen plaatsvinden als daarvoor zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zijn aan te voeren. De waterveiligheid van de provincie Noord-Holland is zo'n belang.

De Markermeerdijken met braken en voorlanden zijn levende monumenten, die het in de genen hebben om te transformeren om te kunnen blijven voldoen aan hun taak als beschermers van het land tegen het water. Dát bepaalt de identiteit van de dijken. De dijken moeten in staat zijn van vorm te veranderen, zonder de identiteit te verliezen. Dit noemen we 'behoud door ontwikkeling'.
De voorgestelde dijkversterking, met op diverse trajecten als gevolg van de versterking *vormverandering* van de monumentale dijk, is een voortzetting van een eeuwenoude ontwikkeling.

Maar, de vormveranderingen aan de dijk moeten wel noodzakelijk zijn uit oogpunt van de veiligheidsopgave. Dat is het geval. Verwezen wordt naar punt 1.

En vervolgens moeten de veranderingen recht doen aan de monumentale waarden. Ofwel, is voldoende respect betoond aan het monument?

Het college heeft in de afgelopen periode op twee manieren getoetst of dit inderdaad gebeurd is.

Ons college heeft HHNK en de Alliantie verzocht een extra technische check uit te voeren, met als doel zeker te weten dat geen technische oplossingen buiten beeld gebleven zijn, die het monument (meer) hadden kunnen sparen. Deze check is uitgevoerd op delen van modules waar de oplossing nu een omvangrijke buitenwaartse asverschuiving inhoudt, met bijbehorende afgravingen van de monumentale dijk. Het betreft dan met name ook Zeevang. Ook voor Scharwoude vindt zo'n extra technische check plaats. Bewoners zijn hier tegen de oeverdijk. Maar de oeverdijk spaart juist de monumentale dijk. De vraag aan de technische experts is daar: is er een alternatief voor een veilige dijk bij het dorp Scharwoude dat nog niet onderzocht is in het MER (en ook geen constructie is), waarbij de afstand tot het open water niet verandert en het monument toch zo goed als gespaard wordt.

De extra checks worden uitgevoerd door technische experts die met een zogenoemde frisse blik naar de ontwerpen hebben gekeken.
Dit proces is nog niet afgerond, maar tussentijdse resultaten wijzen niet in de richting van nieuwe oplossingen. De Alliantie kan u tijdens de technische briefing op 20 september a.s. van meer informatie voorzien.

De tweede actie hebben wij uitgezet naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r waarover wij hierboven schreven. Teneinde te toetsen of de Alliantie met voldoende respect voor de waarden van het monument gewerkt heeft, hebben wij de drie categorieën die staan voor noodzakelijke vormveranderingen: behoud, transformatie en afgraven duidelijk gedefinieerd. Mede op basis hiervan is de Rapportage cultuurhistorie Versterking aangepast (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek bij het Projectplan waterwet).
Op basis daarvan hebben wij nogmaals uitvoerig de voorgestelde oplossingen bekeken. Dit heeft geleid tot een aanvulling van het ambtelijk cultuurhistorisch advies over de vergunningaanvraag, die opgenomen wordt in de omgevingsvergunning.

Binnen de bredere afweging die uiteindelijk gemaakt moet worden, waarbij ook financiële, technische of zwaarwegende maatschappelijke redenen (zoals natuur) meegewogen worden, heeft HHNK er naar onze mening alles aan gedaan om de monumentale waarden van de dijk zoveel mogelijk te sparen.
En waar dat niet mogelijk bleek, zijn in ieder geval de wielen (braken) gespaard, en is getracht om de nieuwe of getransformeerde dijk zo

goed mogelijk in te passen in de omgeving. Naar onze mening is daarmee voldoende respect betoond aan het monument en kan omgevingsvergunning verleend worden.

Om tegemoet te komen aan de vele zienswijzen over de terugplaatsing van de Noordse stenen, hebben wij in overleg met de Alliantie een nieuw vergunningvoorschrift opgenomen, waarin hergebruik op locatie specifieker omschreven wordt.

Natuur

Mitigatie en compensatie natuur

De werkzaamheden behorende bij de dijkversterking brengen verlies van beschermde natuur met zich mee voor Natura2000, Natuurwetwerk Nederland (NNN) en weidevogelleefgebieden.
Voorafgaande aan de ter inzage legging van alle ontwerpen was duidelijk dat de Alliantie in ruime mate aan alle verplichtingen ten aanzien van mitigatie en compensatie voldoet. Als voorbeeld noemen wij de compensatie van NNN-areaal: hier moet iets meer dan 10 hectare worden gecompenseerd en het plan voorziet in extra oppervlakte van minimaal 49 hectare.

Voor de aantasting van weidevogelleefgebied moet een kleine 60 hectare worden gecompenseerd. Het is niet mogelijk gebleken dit in grond te compenseren. De Alliantie zal daarom Water, Land en Dijken de opdracht verlenen voor kwalitatieve verbetering in bestaande weidevogelleefgebieden voor een bedrag gelijk aan het verlies in hectares. Het gaat hierbij om ruim 1 miljoen euro. Hiervoor wordt een uitvoeringsplan opgesteld.

Voor de natuurcompensatie van NNN en weidevogelleefgebied heeft de provincie in juli jl. voorafgaande aan de goedkeuring van het plan medio 2018 een overeenkomst gesloten met de Alliantie, waarin alle concrete compensatiemaatregelen zijn opgenomen.

Tot slot

Het Hoogheemraadschap heeft op 14 augustus jl. het Projectplan Waterwet voor de Versterking van de Markermeerdijken vastgesteld voor bespreking in haar commissie Water & Wegen op 5 september en in het College van Hoofdingelanden op 19 september.
Ons college spreekt zich op 30 oktober pas definitief uit. Met de huidige stand van zaken zijn wij van mening dat niets een goedkeuringsbesluit meer in de weg staat.

Wij hopen dat deze brief, samen met de schriftelijke beantwoording van vragen voor de technische briefing en de briefing zelf op 20 september, ook uw Staten doen besluiten tot het afgeven van de vvgb op 8 oktober.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

R.M. Bergkamp **J.W. Remkes**

Bijlagen

1. Statenvoordracht verklaring van geen bedenkingen, met 4 bijlagen
2. Brief van 10 mei 2017
3. Nota van Beantwoording zienswijzen

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de Statengriffier, Mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M.L.M. Mevissen
BEL/IOT

Doorkiesnummer (023) 514 3448
mevissenm@noord-holland.nl

Betreft: stand van zaken versterking Markermeerdijken

Verzenddatum

10 MEI 2017

Kenmerk 378735/940986

Geachte leden,

Uw kenmerk

De Markermeerdijken worden onder verantwoordelijkheid van het hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier versterkt. Het hoogheemraadschap stelt daartoe een Projectplan Waterwet op.

Dit najaar start de openbare procedure voor de goedkeuring van het Projectplan Waterwet (het dijkversterkingsplan) door GS voor de versterking van de Markermeerdijken. De provincie neemt als bevoegd gezag een goedkeuringsbesluit (medio 2018) over het Projectplan en dient de omgevingsvergunning (met daaronder de monumentenvergunning) en de natuurvergunningen af te geven. Getoetst wordt op het algemeen belang, veiligheid, ruimtelijke inpassing, ruimtelijke kwaliteit en natuur, maar ook op financierbaarheid, technische haalbaarheid en vergunbaarheid. Ook wordt er gekeken naar het maatschappelijk draagvlak voor de gekozen oplossingen. Daarbij ziet de provincie er niet zozeer op toe hoeveel draagvlak er is, maar of er sprake is van een zorgvuldig participatieproces.

In 2014 heeft de provincie samen met het Rijk en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) opgesteld. Het KRK is te beschouwen als een nadere uitwerking van de richtlijnen voor de Milieueffectrapportage (MER) en vormt de basis voor de toetsing van de diverse alternatieven die in het kader van de m.e.r.-procedure worden ontwikkeld. Het KRK geeft de leidende waarden aan per dijkonderdeel langs de Markermeerdijken vanuit verschillende invalshoeken zoals cultuurhistorie, archeologie, landschap, natuur en recreatie. Het vormt daarmee een belangrijk document voor de provincie in haar toetsende rol.

De provincie wil ook provinciale doelen realiseren, gekoppeld aan de dijkversteking. De dijkversterking biedt kansen voor natuur, recreatie en toerisme, cultuurhistorie en regionale economie. Ook in het

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

coalitieakkoord 2015-2019 is opgenomen dat de provincie hier belang aan hecht en hiervoor hebben uw Staten € 20 miljoen cofinanciering gereserveerd voor meekoppelkansen bij de dijkversterkingen.

U bent eerder geïnformeerd over de dijkversterking. Recent heeft u nog een brief ontvangen over het Programma Ruimtelijke Kwaliteit, gekoppeld aan deze dijkversterking en cofinanciering van de meekoppelkansen (13 maart 2017, kenmerk 768822/925783). De laatste technische briefing aan uw commissie over de dijkversterking vond plaats op 30 mei 2016. U heeft toen kennisgemaakt met de alliantie, een samenwerkingsverband van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en een consortium van private partijen onder leiding van Boskalis/VolkerWessels. In de tussentijd is er veel gebeurd. Wij hechten eraan u via deze brief op de hoogte te stellen van de stand van zaken, voorafgaande aan de start van de procedure.

In bijlage 1 vindt u een overzicht van de door ons college en Provinciale Staten te nemen besluiten met een indicatief tijdspad voor de planning. In bijlage 2 vindt u in het kort algemene informatie over de dijkversterking en eerder door ons college of door uw Staten genomen besluiten.

De Markermeerdijken beschermen vele honderdduizenden inwoners van Noord-Holland en vitale economische activiteiten tegen het water. Het college van Gedeputeerde Staten is vanaf 2013 nauw betrokken bij de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam. Niet alleen vanwege onze rol als bevoegd gezag ten aanzien van de waterveiligheid, maar ook als belangrijke partij in de ruimtelijke ontwikkeling van de regio zijn we betrokken.

Deze dijkversterking is uitzonderlijk in het Noord-Hollandse. Waarom?

- Deze primaire waterkering is in zijn geheel een provinciaal monument.
- De Markermeerkust, mét dijk, is de 'achtertuin' van Amsterdam, en ligt midden in de Metropoolregio Amsterdam en is economisch, landschappelijk en ecologisch van grote betekenis. De provincie wil daarom de ruimtelijke kwaliteit (speerpunt provinciale structuurvisie) van deze regio versterken en extra kwaliteit toevoegen voor natuur, recreatie, landschap en regionale economie
- Draagvlak voor maatregelen aan deze monumentale dijk is lastig te verkrijgen. De monumentenverordening verplicht ons de dijk te behouden, tenzij er sprake is van een groot maatschappelijk belang. Waterveiligheid valt daar -natuurlijk- onder. Maar hóe de dijk veilig wordt en wat dat betekent voor de dijk, daar is veel discussie over. Welke aantasting is gerechtvaardigd? Kan aantasting van het monument onder voorwaarden gecompenseerd worden door andere waarden toe te voegen? Hoe verhouden de belangen van bewoners langs de dijk zich ten opzichte van het algemeen maatschappelijk belang?

De provincie hecht veel belang aan een goed participatieproces, daar toetsen we immers ook op. Dat hoeft echter niet altijd te betekenen dat er 100% draagvlak is.

Uw Staten buigen zich eind van dit jaar over deze vragen, bij de behandeling van de Ontwerpverklaring van geen Bedenkingen (zie bijlage 1).

Stand van zaken

De alliantie werkt in opdracht van het Hoogheemraadschap, dat uiteindelijk het projectplan Waterwet en de planproducten aan de provincie aanbiedt. De alliantie stelt het projectplan voor 33 km van het traject tussen Hoorn en Amsterdam op, is verantwoordelijk voor de vergunningen en uiteindelijk ook voor de uitvoering, én voor het verkrijgen van draagvlak.

De alliantie heeft bij de start van haar werkzaamheden begin 2016 een jaar gekregen om tot een ontwerpprojectplan te komen, dat ter visie gelegd kan worden.
Er lag al een Voorkeursalternatief (2013), en een Voorontwerpprojectplan (2014), opgesteld door het Hoogheemraadschap. De dijkversterking had toen al een geschiedenis van weerstand bij de bevolking, maatschappelijke organisaties en overheden. Opdracht aan de alliantie was om daar rekening mee te houden.

Ook werkt de alliantie met de nieuwe normen en rekenregels voor waterveiligheid (medio 2016) en tracht zij nieuwe technische ontwikkelingen en innovaties op het gebied van waterveiligheid maximaal te benutten. Op verzoek van de bewoners(groepen) en belangengroeperingen heeft het Rijk in 2015 aanvullend onderzoek laten doen naar pompen in de Houtribdijk en in 2016 naar zogenaamde *bewezen sterkte* (met de achterliggende vraag of de dijken wel zo onveilig zijn als de rekenmethodes doen vermoeden). Het onderzoek naar bewezen sterkte wordt uitgevoerd op een drietal toepassingslocaties en wordt medio 2018 afgerond. Dan wordt de toepasbaarheid van het concept op deze locaties duidelijk.

De eerste helft van 2016 heeft de alliantie gebruikt om bestaande plannen te bezien en te werken aan optimalisatie van de plannen. Grote delen van de plannen zoals die er eind 2015 lagen en bekend waren bij de bevolking, stakeholders en gemeenten, zijn anders geworden door nieuwe inzichten, innovaties en berekeningen. Op veel trajecten betekende dit dat het dijkontwerp kleiner kon worden uitgewerkt. De nieuwe inzichten leverden ook nieuwe onzekerheden en onrust op.

Het college heeft in de afgelopen jaren veel reacties gekregen van bewonersgroepen en maatschappelijke organisaties. In een overleg begin 2017 heeft de gedeputeerde Water met een delegatie van de adviesgroep Markermeerdijken gesproken. In deze adviesgroep, zijn alle bij de dijkversterking betrokken maatschappelijke organisaties,

vertegenwoordigers van private partijen en bewonersgroepen vertegenwoordigd. De belangrijkste punten die in dit gesprek zijn genoemd zijn: de bewoners voelen zich onvoldoende gehoord, oplossingsrichtingen worden niet goed onderbouwd en alternatieven worden te snel afgedaan als 'niet haalbaar'. Feitelijk vragen de betrokkenen om inzicht in de berekeningen, en om de uitwerkingen van alternatieven die zij aandragen.
Ook de gemeenten voelden zich bestuurlijk niet voldoende aangehaakt. Zij kunnen de oplossingsrichtingen niet goed uitleggen en onderbouwen en daarmee niet verdedigen tegenover de bewoners. Gevolg is dat zij het protest van bewoners begrijpen.

Een deel van de zorgen komt voort uit de werkwijze conform de procedure voor een projectplan Waterwet. Het ontwerpprojectplan geeft het maximale ruimtebeslag aan, in het proces van ontwerp op papier tot het definitieve ontwerp als basis voor de uitvoering wordt dat ruimtebeslag veelal kleiner. Voor participanten is dat echter lastig te overzien. Doordat belanghebbenden niet goed kunnen inschatten hoe de dijk er in de toekomst uit komt te zien kan dit leiden tot zienswijzen.

Daarnaast is de tijdsdruk op de planvorming groot. Vanuit het oogpunt van waterveiligheid is de opdracht van het Rijk aan het Hoogheemraadschap om de deadline 'dijk veilig in 2021' te halen. Méér uitzoek- en rekenwerk kan zorgen voor méér vertraging, waarmee deze deadline steeds meer onder druk komt te staan.

De gedeputeerde Water heeft in verschillende overleggen met het Rijk en HHNK bij herhaling deze geluiden naar voren gebracht.

De alliantie heeft, van haar zijde, een aantal acties ondernomen: de participatie is aangepast (meer inhoudelijke gesprekken, betere onderbouwing van keuzes); ontwerpen worden gevisualiseerd, waardoor bewoners en anderen een idee krijgen van het eindbeeld. Ook heeft de alliantie begin 2017 met alle gemeenten afgesproken dat verdere optimalisaties en de verfijnde inrichting (hoe komt het er straks uit te zien) vastgelegd worden in overeenkomsten. Dat schept vertrouwen, maar heeft nog niet direct tot vermindering van de onrust geleid.

De alliantie heeft in oktober 2016 een voorlopige versie van het ontwerpprojectplan naar de provincie gestuurd voor een pré-toets. Omdat de provincie van mening was dat de kwaliteit van de producten nog onvoldoende was, zijn ambtelijk werksessies gehouden van de alliantie met de provincie. Dit heeft in december geleid tot een volgende versie, die echter volgens de provincie nog niet volledig was.

De alliantie heeft het ontwerpprojectplan aangepast op basis van de werksessies en daarna de vergunningaanvragen begin februari 2017 ingediend bij de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied voor de omgevingsvergunning en de Omgevingsdienst Noord-Holland-Noord voor de natuurvergunningen.

De gedeputeerde Water heeft daarop aangegeven zowel de documenten van onvoldoende kwaliteit te vinden (te weinig onderbouwing van

keuzes) als zijn twijfels te hebben bij het maatschappelijk draagvlak voor de gekozen varianten op een aantal belangrijke dijktrajecten. Er was nog veel discussie over Scharwoude, Zeevang, Uitdam en Durgerdam. De gedeputeerde achtte het risico voor maatschappelijke onrust en als gevolg daarvan vertraging door een te lange openbare procedure te groot om verantwoord door te kunnen gaan.

Deze zorgen zijn, mede naar aanleiding van signalen uit Uitdam en Durgerdam, besproken tussen het Hoogheemraadschap, het programmabureau HWBP, ministerie van I&M en de provincie. Dit heeft geleid tot een bestuurlijk overleg met Minister Schulz van Haegen op 20 februari 2017, waarin besloten is vier maanden extra tijd te nemen om te komen tot een kwalitatief hoogwaardige afronding van het plan- en participatieproces, met name voor Uitdam en Durgerdam (inclusief Vuurtoreneiland). Uitdam wordt getrokken door de Deltacommissaris de heer Kuijken en het proces voor Durgerdam is bij een onafhankelijk bureau belegd.
Na dit overleg is afgesproken dat HHNK en gedeputeerde Water elke maand de voortgang bestuurlijk met elkaar bespreken.

Consequentie van deze temporisering is dat de start van de formele procedure gepland wordt voor eind 2017. (Zie bijlage 1)

Op 5 juli vindt een vervolgoverleg met de minister plaats.

Dilemma's rond draagvlak en oplossingsrichtingen

Ambtelijk hebben de provincie en de alliantie heel 2016, en geïntensiveerd na oktober 2016, gezamenlijk gewerkt aan oplossingsrichtingen. De alliantie is verantwoordelijk voor de keuzevarianten, en de provincie heeft meegewerkt aan de integraliteit van het ontwerp: een veilige dijk met een goede ruimtelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit. Vooral hóe om te gaan met de monumentale dijk was daarbij een aandachtspunt.
Dat heeft in twee gevallen geleid tot keuzes, die duidelijk niet op draagvlak bij de bewoners langs de dijk kunnen rekenen. Met name de provinciale uitleg van de monumentenverordening over de effecten op de monumentale dijk (cultuurhistorie en archeologie) én het maatschappelijk belang voor de mensen die niet direct aan de dijk wonen (recreatie, toerisme, natuur) wordt door de bewoners langs de dijk niet altijd gedeeld.
Specifiek is dit het geval bij Scharwoude en bij de polder Zeevang.

De dijk bij Scharwoude maakt onderdeel uit van de Westfriese Omringdijk. Hier heeft de Alliantie, na ambtelijke werksessies met de provincie, in het ontwerpprojectplan een oeverdijk opgenomen, een zandige oplossing aan de Markermeerkant van de dijk met strekdammen en een tussenwater. Vanuit de dijk als monument gezien is dit een goede oplossing, de West-Friese Omringdijk blijft behouden. De oeverdijk biedt ook de mogelijkheid om de natuurwaarden te versterken en een buitendijks fiets/wandelpad aan te leggen.
In 2015 konden bewoners nog instemmen met de voorstellen, maar na uitwerking in tekeningen groeide het verzet. Volgens de bewoners gaat

door de grootte van de oeverdijk het contact met het water verloren, verliezen de bewoners het zicht op Hoorn en komt het strandje veel verder weg te liggen. Ook vinden bewoners dat juist het contact met het water kenmerkend is voor de monumentale dijk en niet het behoud van de monumentale dijk.

Voor het zuidelijk deel van Scharwoude is, op verzoek van bewoners, door de alliantie onderzocht of een buitenwaartse asverplaatsing mogelijk is. Technisch gezien is dat het geval, hiermee gaat echter wel de monumentale dijk verloren. Een dergelijke aantasting kan volgens de monumentenverordening alleen bij groot maatschappelijk belang. De oeverdijk is een prima alternatief en daarom lijkt de aantasting conform de monumentenverordening niet mogelijk. Tot op heden wordt gezocht naar mogelijkheden om de oeverdijk te verkleinen en door beheerafspraken de risico's op moerasvorming te beperken. Deze discussie heeft tot nu toe nog niet tot meer draagvlak voor de oeverdijk geleid.

Ook voor de Zeevang en Broeckgouw was aanvankelijk een oeverdijk voorgesteld, om de dijk te sparen en kansen te creëren voor natuur, recreatie en toerisme. Ook hier was sprake van weerstand bij bewoners dicht langs de dijk. In het ontwerpprojectplan is afgeweken van de aanvankelijke keuze en is als voorkeursoplossing een buitenwaartse asverplaatsing voorgesteld. Deze asverplaatsing varieert van erg klein, waarbij het grootste deel van de huidige dijk behouden kan worden, tot 30m in het Markermeer, waarbij de huidige dijk volledig afgegraven wordt. De reden om hier af te wijken van de aanvankelijke keuze lag met name in herberekeningen op basis van de nieuwe veiligheidsnormen van de versterkingsopgave. Het bleek dat grote stukken niet of nauwelijks versterkt hoeven te worden, zodat dáár dus geen of nauwelijks aantasting van de monumentale dijk noodzakelijk is. Daardoor kwam de financiering van de oeverdijk ter discussie te staan. Een te dure oplossing is voor het Rijk geen optie als het ook goedkoper kan.
Mogelijk wordt de opgave nog beperkter na nieuwe berekeningen op basis van de zogenaamde bewezen sterkte van de dijk.

Door de alliantie is met advies van de provincie gezocht naar compensatie van de cultuurhistorie en het landschap door het toevoegen van nieuwe waarden. Voorgesteld is onder andere om overgangen tussen oude en nieuwe dijkdelen te markeren om het verhaal van de dijk te blijven vertellen. Daarnaast is voorgesteld om, passend binnen het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (waarin natuur als de kernwaarde voor de Zeevang staat opgenomen), op een aantal plaatsen voorlanden toe te voegen om extra natuurwaarden te creëren. In samenspraak met de bewoners wordt tot 1 juli 2017 gewerkt aan een zodanig ontwerp dat hun instemming heeft. De provincie ondersteunt de alliantie daarbij, op verzoek van HHNK. De gemeenteraad van Edam-Volendam heeft op 6 april 2017 aangegeven tegen de voorlanden te zijn. Zij zien het nu nog als de aanleg van een grootschalig moeras voor de dijk.

Het is duidelijk dat er over deze locaties, en over Uitdam en Durgerdam nog discussie plaatsvindt met de bewoners. De uitkomsten daarvan zullen opgenomen worden in het ontwerpprojectplan en de bijbehorende producten die aan uw Staten voorgelegd worden.

Van Ambitie naar Programma Ruimtelijke Kwaliteit Markermeerdijken

Op 13 maart 2017 heeft de gedeputeerde Water u geïnformeerd over de zogenaamde meekoppelkansen bij de versterking van de Markermeerdijken. Op dit moment worden ambities verkend en kansen benoemd voor projecten waarvoor de provincie € 20 miljoen gereserveerd heeft. Rond de zomer verwachten we bestuurlijke afspraken hierover te kunnen maken met de initiatiefnemers (gemeenten en andere organisaties). Wij zullen u daarover komend najaar informeren.
Daarna worden de projecten, in een goed participatieproces met de bewoners, uitgewerkt. Wij verwachten de eerste subsidieaanvragen in de tweede helft van 2018.

De voortgang van de dijkversterking bepaalt mede het tempo waarin we subsidies gaan verlenen op basis van het Programma Ruimtelijke Kwaliteit. Dit komt omdat een deel van de meekoppelkansen opgenomen wordt in het Projectplan dan wel afhankelijk is van de uitvoeringsperiode van de dijkversterking (werk met werk maken).

Ten slotte bieden wij uw Staten na het zomerreces een technische briefing over de dijkversterking aan, die verzorgd zal worden door de alliantie.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

N.D.

R.M. Bergkamp J.H.M. Bond

Bijlage 1

Voorlopige planning Proces en Procedure versterking Markermeerdijken - april 2017

NB: de planning is nog in bespreking met de alliantie en bevoegde gezagen voor vergunningen. De planning is dus voorlopig en moet nog definitief worden gemaakt.

Wanneer	Proces	Besluit GS	Besluit PS
vooraf	Provincie beoordeelt planproducten.		PS-commissie RWW, technische briefing september
14 juli of 3 aug. 2017 (planning wordt nog definitief gemaakt)	aanvragen vergunningen indienen: door alliantie		
5 sept. 2017		Coördinatiebesluit in GS; brieven versturen aan bevoegde gezagen die vergunningen gaan verlenen (coördinatie door provincie)	Brief aan PS
aug 2017 t/m begin okt 2017	-Ambtelijke adviezen aanvragen door Omgevingsdiensten (OD) voor omgevingsvergunning: o.a. bij gemeenten, welstand, kappen, monument, archeologie. -OD en PNH schrijven 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb); dit is een PS-besluit dat nodig is om de omgevingsvergunning af te kunnen geven (v.w.b. afwijkingen bestemmingsplannen en goede ruimtelijke ordening).		
18 of 26 sept 2017		ontwerp-vvgb in GS	
19 okt 2017			ontwerp-vvgb in RWW
6 of 13 nov 2017			PS besluit over ontwerp-vvgb
	Bevoegde gezagen en HHNK leveren alle ontwerp-besluiten aan bij PNH.		
20 nov 2017		besluiten start ter visie legging: - ontwerp vvgb - Aanvaarding MER	PS worden geïnformeerd per brief.

		- Ontwerpprojectplan -Vaststellen provinciale ontwerpvergunningen	
22 nov 2017 tot eind dec. 2017	Start ter visie legging; mogelijkheid zienswijzen in te dienen voor een ieder. Coördinatie door PNH.		
Jan – feb 2018	Zienswijzen behandelen door bevoegde gezagen; coördinatie door PNH. Aanpassingen aan het Ontwerpprojectplan nodig/mogelijk?	Besluit planning behandelen zienswijzen/coördineren definitieve vergunningen	
Feb – mrt – apr 2018		Voordracht PS definitieve verklaring van geen bedenkingen	- PS commissie RWW - PS verlenen definitieve verklaring van geen bedenkingen.
maart 2018	Definitief vaststellen projectplan door HHNK		
Begin apr. 2018		Definitief goedkeuringsbesluit projectplan door GS	PS worden geïnformeerd per brief.
apr. – mei 2018	Mogelijkheid om beroep en voorlopige voorziening in te dienen tegen goedkeuringsbesluit (en onderliggende producten); provincie is verweerder in beroep, bij Raad van State.		

Bijlage 2

Een dijk van een opgave: korte algemene informatie over de dijkversterking

Van de 50 km lange dijk tussen Hoorn en Amsterdam voldoet 33 km niet meer aan de wettelijke norm om het water te keren. Het ministerie van Infrastructuur & Milieu heeft met de Tweede Kamer en met het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) afgesproken dat voor 33 kilometer de veiligheid eind 2021 op orde moet zijn. Het hoogheemraadschap is de waterkeringbeheerder en is daarom de initiatiefnemer van de dijkversterking. Zij stelt voor de versterking onder andere een Projectplan Waterwet (het dijkversterkingsplan) en een milieueffectrapport op.

Het gehele dijktraject tussen Hoorn en Amsterdam is provinciaal monument en een belangrijk dragend element voor het landschap. Mede door de ligging langs belangrijke natuurgebieden en oude Zuiderzeestadjes is de dijk een veelgebruikte toeristische en recreatieve route. De verwachting is dat dit door het toenemende toerisme in de Metropoolregio Amsterdam verder toe zal nemen.

De provincie neemt als bevoegd gezag uiteindelijk een goedkeuringsbesluit over het Projectplan Waterwet (dijkversterkingsplan) en verleent de natuur- en omgevingsvergunning. Ook wil de provincie eigen beleidsdoelen realiseren door deze te koppelen aan de dijkversteking. De dijkversterking biedt kansen voor versterking van natuur, recreatie, toerisme, cultuurhistorie en regionale economie in de regio.

In het coalitieakkoord 2015-2019 is opgenomen dat de provincie hier belang aan hecht: "Daar waar dijkversterkingsprojecten plaatsvinden, zal actief gekeken worden hoe kansen voor toerisme, recreatie, natuur en regionale economie ten volle benut kunnen worden en stellen wij cofinanciering beschikbaar". De beschikbaar gestelde cofinanciering bedraagt € 15 miljoen. Wij hebben hiervan hiervan € 11 miljoen gereserveerd voor de versterking van de Markermeerdijken, om extra kansen te pakken. In het Provinciaal Meerjarenprogramma Groen 2016-2020 is aanvullend nog € 500.000,- bestemd voor natuur voor de dijkversterking (PS Voordracht 2015-68).

Het project versterking Markermeerdijken is op 15 december 2015 door HHNK gegund aan een consortium onder leiding van Boskalis. Boskalis heeft begin 2016 samen met het hoogheemraadschap de alliantie Markermeerdijken gevormd. De alliantie (een samenwerkingsverband) is verantwoordelijk voor het opstellen van het projectplan, inclusief onderbouwende documenten zoals het MER, de Passende beoordeling natuur, de vergunningaanvragen en uiteindelijk ook voor de uitvoering.

Het ministerie I&M en het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) hebben in het landelijk Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma circa 400 miljoen euro

gereserveerd voor de dijkversterking (basisveiligheid) en de wettelijk verplichte ruimtelijke inpassing.

De alliantie is begin 2016 gestart met het opstellen van het ontwerpprojectplan.
Het Hoogheemraadschap en de alliantie hebben veel tijd en energie gestopt in contacten met de omgeving, met bewoners, belanghebbenden en maatschappelijke organisaties, en met gemeenten en de provincie. Desalniettemin is het moeilijk gebleken om draagvlak te krijgen voor de plannen - zowel voor de twee Voorontwerpen (één in 2013 en één in 2015) onder leiding van HHNK, als voor het Ontwerpprojectplan, dat op dit moment door de alliantie voorbereid wordt.

Eerder genomen besluiten door ons college

Wij hebben voor de versterking van de Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam al eerder een aantal besluiten genomen.

In het eerste besluit d.d. 24 juni 2014 (kenmerk 378735/378737), hebben wij het document Kader Ruimtelijke Kwaliteit Dijkversterking Hoorn-Amsterdam vastgesteld als basis voor de toetsing van het dijkversterkingsplan Markermeerdijken aan het speerpunt ruimtelijke kwaliteit zoals door PS vastgelegd in de provinciale Structuurvisie en de provinciale Watervisie.
Op 3 juli 2014 heeft het Kernteam Bestuurlijk Markermeerdijken (KBO), waar de gedeputeerde Water aan deelneemt (GS besluit 24 juni 2014, kenmerk 378735/378737) een Voorontwerp-projectplan vastgesteld. Dit voorontwerp heeft de status van startpunt voor nadere uitwerking tot een Ontwerpprojectplan en het milieueffectrapport.

Het tweede besluit dat door ons is genomen is dat wij op verzoek van het hoogheemraadschap en conform de Waterwet de coördinatie van de vergunningen en de tervisieleggingen gaan uitvoeren. Dit is geen inhoudelijk besluit, maar bedoeld om de officiële procedure soepel te laten verlopen. Het besluit tot coördinatie zelf wordt nog genomen, naar verwachting in september 2017.

Op 3 februari 2015 hebben wij het derde besluit (kenmerk 378735/537647)genomen, waarmee wij een bedrag van € 8,5 miljoen voorlopig hebben gereserveerd als provinciale bijdrage aan extra ruimtelijke kwaliteit bij de versterking van de Markermeerdijken.
Op 12 april 2016 hebben wij de statenvoordracht (kenmerk 768822/768825) vastgesteld en op 13 juni hebben uw staten ingestemd met de reservering van in totaal € 20 miljoen provinciale bijdrage aan kansen voor toerisme, recreatie, cultuurhistorie, natuur en regionale economie in relatie tot de versterking van de Markermeerdijken. Ons college heeft nog enkele vragen over de reservering van leden van de commissie Ruimte, wonen en water beantwoord per brief van 22 juni (kenmerk 768822/824542).

Het voornemen is de middelen in te zetten voor het behalen van de volgende provinciale doelen:

- ✓ behoud en herbestemming van het cultuurhistorisch monument
- ✓ behoud kernwaarden dorpen en versterking structuurlijnen landschap
- ✓ verbeteren land- waterovergangen en daarmee impuls biodiversiteit (natuur)
- ✓ aanleggen van nieuwe natuur
- ✓ verbeteren recreatieve verbindingen, kleine voorzieningen watersport
- ✓ vergroten zwemmogelijkheden
- ✓ vergroten aanbod recreatief-toeristische voorzieningen
- ✓ vergroten toegankelijkheid en capaciteit gebied, o.a. door verbeteren verkeerssituatie
- ✓ versterken regionale economie, bijdrage vestigingsklimaat MRA.

In overleg met het hoogheemraadschap, de alliantie, de gemeenten, de recreatieschappen, de monumentenorganisaties, de natuurbeschermingsorganisaties, ondernemers én bewoners zullen wij deze doelen uit werken tot concrete projecten met goede kostenramingen. De resultaten zullen wij vastleggen in het Projectplan Waterwet, een Programma Ruimtelijke Kwaliteit Markermeerdijken en/of in overeenkomsten met verschillende partijen.

Op 12 april 2016 heeft het college nóg een besluit genomen met betrekking tot de dijkversterking, namelijk "Het inspiratiedocument "Waterlandse zeedijk, 4 denkrichtingen voor een toekomstbestendige dijk" vast te stellen en aan het bestuur van Hollands Noorderkwartier aan te bieden met bijgaande brief (met bijlagen), als inspiratie voor het door de Alliantie op te stellen Projectplan voor de versterking van de Markermeerdijken" (kenmerk 787405/787412).

De reden om dit inspiratiedocument op te stellen hebben alles te maken met de zoektocht naar een ontwerp voor een veilige én mooie dijk, mét draagvlak.

Versterking Markermeerdijken

Nota van Beantwoording Zienswijzen

Augustus 2018

Inhoudsopgave

1 Over deze Nota van Beantwoording Zienswijzen 3

1.1 Inhoud en doel van de nota 3

1.2 Het project Markermeerdijken 3

1.3 De stappen in de besluitvorming 4

1.5 Leeswijzer 6

2 Algemeen deel: thema's die in meer zienswijzen voorkomen 7

2.1 Overzicht 7

2.2 Nut, noodzaak en urgentie, pompen in de Houtribdijk, 'Bewezen Sterkte' en 'Dijken op veen' 8

2.2.1 Zicht op de kern van de opgave 8
2.2.2 Nut, noodzaak en urgentie 8
2.2.3 Alternatieven: pompen in de Houtribdijk 10
2.2.4 'Bewezen Sterkte' en 'Dijken op veen' 11
2.2.5 Slotsom 13

2.3 De keuze van de versterkingswijze: het Voorkeursalternatief 13

2.3.1 De onderbouwing van het Voorkeursalternatief 13
2.3.2 Scharwoude (module 3 – Grote Waal en de Hulk) 15
2.3.3 Uitdam (module 14 – Uitdam Dorp) 16

2.4 Cultuurhistorie: de dijk als levend monument 17

2.4.1 De monumentale waarden van de Markermeerdijken 17
2.4.2 Westfriese Omringdijk en Noordse steen 19

2.5 De gevolgen van de dijkversterking voor de omgeving 21

2.5.1 Zorgen over de kwaliteit van de omgeving 21
2.5.2 De dijkversterking wordt ingepast in de omgeving 22
2.5.3 Meekoppelkansen 24

2.6 Risico's van de dijkversterking, nadeelcompensatie en risicodossier 25

2.6.1 Vier stappen om goed om te gaan met risico's en compensatie 25
2.6.2 Dijkversterking is nodig (stap 1) 25
2.6.3 Beperken en voorkomen van schade (stap 2) 25
2.6.4 Vinger aan de pols: nulmeting, monitoring en bijsturen (stap 3) 27
2.6.5 Schadevergoeding en nadeelcompensatie (stap 4) 28
2.6.6 Risicodossier 29

2.7 Communicatie 30

3 Beantwoording afzonderlijke zienswijzen 33

1 Over deze Nota van Beantwoording Zienswijzen

1.1 Inhoud en doel van de nota

De Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam zijn onvoldoende sterk om een extreme situatie met hoge waterstanden in het Markermeer te doorstaan. Daarom is een plan gemaakt voor versterking van de dijk: het Projectplan Waterwet Versterking Markermeerdijken.

Het ontwerp van dit plan heeft samen met het Milieueffectrapport en met het ontwerp van de benodigde uitvoeringsbesluiten vanaf 14 december 2017 gedurende zes weken ter inzage gelegen. Iedereen kon in die periode het plan bekijken en er op reageren.

In totaal zijn 141 reacties, zienswijzen genaamd, binnengekomen. De zienswijzen zijn samen met het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage (van 22 maart 2018, aangevuld op 12 juli 2018) en enkele nieuwe inzichten benut om de eindversie van het Projectplan Waterwet en de uitvoeringsbesluiten op te stellen.

Deze Nota van Beantwoording Zienswijzen bevat een antwoord op elke ingediende zienswijze. Bij de beantwoording is vermeld of een zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het projectplan, het Milieueffectrapport of de uitvoeringsbesluiten.

1.2 Het project Markermeerdijken

De eeuwenoude dijk tussen Hoorn en Amsterdam bleek in 1916 niet bestand tegen de golven uit Zuiderzee. De grote overstroming die volgde was aanleiding voor de dijkversterking van 1920. Sindsdien is de dijk nauwelijks aangepast. In 2006 is vastgesteld dat grote delen van de Markermeerdijken niet voldoen aan de wettelijke normen voor waterveiligheid. Het is daarom nodig de dijk te versterken. Dat is de taak van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (kortweg HHNK of het hoogheemraadschap). Het hoogheemraadschap heeft ervoor gekozen de versterking samen met marktpartijen op te pakken onder de naam Alliantie Markermeerdijken (kortweg Alliantie). De Alliantie stelt het plan voor de dijkversterking op, zorgt voor het verkrijgen van de benodigde uitvoeringsbesluiten, onderhoudt contact met de betrokkenen in de omgeving en voert het project uit.

Alliantie Markermeerdijken

Vanaf eind 2015 werkt het hoogheemraadschap in de Alliantie samen aan de versterking van de Markermeerdijken met een consortium van marktpartijen bestaande uit Boskalis Nederland, VolkerWessels ondernemingen, KWS Infra en Van Hattum en Blankevoort. Deze samenwerking is vernieuwend en maakt dat kennis en ervaring van de marktpartijen vroegtijdig in het project beschikbaar komen. In de Alliantie streven overheid en markt een gemeenschappelijk belang na en werken zij op basis van vertrouwen samen aan gezamenlijke doelen. De Alliantie is het centrale aanspreekpunt voor de personen en partijen in de omgeving. Zo is voor iedereen duidelijk waar zij met vragen en opmerkingen over het project terecht kunnen.

De historische dijk en het gebied van de Markermeerdijken hebben grote landschappelijke en cultuurhistorische waarde. Aan de dijk grenzen natuurgebieden en in het gebied wonen, werken en recreëren veel mensen. Dijkversterking is daarom veel meer dan een civieltechnische opgave.
De planvorming voor de versterking van de Markermeerdijken heeft om die reden plaatsgevonden met een tweeledige doelstelling: een dijk die waterveiligheid biedt én die zo goed mogelijk is ingepast in zijn omgeving. Voor de waterveiligheid gelden landelijke normen, die op de specifieke situatie van de Markeerdijken zijn aangepast. Als leidraad voor de inpassing van de dijkversterking in de omgeving zijn een Kader Ruimtelijke Kwaliteit met Addendum (samen KRK) ontwikkeld. Het KRK benoemt per deelgebied van de dijk de belangrijkste waarden. Bij de keuze van de

versterkingsmaatregelen is dus niet alleen gekeken naar waterveiligheid en kosten, maar ook naar de inpassing in de omgeving.

Over het plan is uitvoerig overleg gevoerd met betrokkenen. Dat heeft geleid tot een dijkontwerp dat zorgt voor de veiligheid van 1,2 miljoen bewoners van Noord-Holland én dat met zorg is ingepast in de omgeving. Het plan volgt de wettelijke voorbereidingsprocedure, die iedereen gelegenheid geeft om voor zijn of haar belang op te komen. Na afronding van de procedure gaan de werkzaamheden begin 2019 van start, zodat de Markermeerdijken eind 2021 weer veilig zijn.

1.3 De stappen in de besluitvorming

De Markermeerdijken zijn een primaire waterkering. Als een primaire waterkering onvoldoende bescherming biedt, dan moet de waterbeheerder zorgen voor versterking. Voor de Markermeerdijken is het hoogheemraadschap de verantwoordelijke waterbeheerder. Uit artikel 5.4. van de Waterwet volgt dat de waterbeheerder bij het wijzigen van een waterkering een Projectplan Waterwet vaststelt en paragraaf 2 van hoofdstuk 5 van de Waterwet geeft aan welke procedure moet worden gevolgd.

Voor de realisatie van het projectplan is een aantal uitvoeringsbesluiten nodig: een omgevingsvergunning, een vergunning op grond van de Ontgrondingenwet en een vergunning en ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming. Elk van deze uitvoeringsbesluiten kent een eigen bevoegd gezag, dat zorgt voor het verlenen van de vergunning of de ontheffing. Omdat Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 5 september 2017 een coördinatiebesluit Waterwet hebben genomen, worden de procedures van het projectplan en de uitvoeringsbesluiten zorgvuldig op elkaar afgestemd.

De gecoördineerde procedure kent enkele belangrijke stappen. Eerst is een ontwerp van het projectplan en de uitvoeringsbesluiten opgesteld en gepubliceerd. Iedereen is in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen. Het hoogheemraadschap stelt daarna het projectplan vast, waarbij met de ingebrachte zienswijzen rekening wordt gehouden. Ook bij het verlenen van de uitvoeringsbesluiten door de daarvoor bevoegde overheid, wordt met de daarop ingekomen zienswijzen rekening gehouden. Vervolgens behoeft het vastgestelde projectplan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten (artikel 5.7 Waterwet). Tot slot kan tegen het goedkeuringsbesluit en tegen de verleende uitvoeringsbesluiten beroep worden ingesteld.

De Alliantie heeft het Ontwerp Projectplan Waterwet Versterking Markermeerdijken voorbereid. Het projectplan maakt voor elk gedeelte van de dijk een keuze over de wijze van versterking. De keuzen zijn onderbouwd met behulp van een Milieueffectrapport en een Notitie aanvullende informatie MER (samen Milieueffectrapport), waarin de effecten op de omgeving (zoals natuur, landschap, cultuurhistorie, archeologie, milieu) zijn onderzocht.

Het Ontwerp Projectplan Waterwet, het Milieueffectrapport en het ontwerp van de uitvoeringsbesluiten hebben vanaf 14 december 2017 gedurende zes weken ter inzage gelegen. Op deze beslisdocumenten zijn 141 zienswijzen ingebracht. Van deze 141 zienswijzen zijn 105 zienswijzen afkomstig van particulieren, 5 van bedrijven, 26 van maatschappelijke organisaties en 5 van overheden, waaronder een recreatieschap.

Aan de indieners is gevraagd om aan te geven of een zienswijze zich richt op het Ontwerp Projectplan Waterwet, op het Milieueffectrapport en/of op een of meer uitvoeringsbesluiten. Als de indiener dat niet heeft aangegeven, is aangenomen dat de zienswijze is gericht op het totaal aan beslisdocumenten. Als de zienswijze leidt tot een aanpassing, is deze aangebracht in het document waar de zienswijze zich op richt of waar de wijziging het beste past. Het hoogheemraadschap heeft de Nota van Beantwoording Zienswijzen opgesteld mede namens de bevoegde overheden voor de hiervoor genoemde uitvoeringsbesluiten.

Het vastgestelde en goedgekeurde Projectplan Waterwet wordt ter inzage gelegd samen met de verleende uitvoeringsbesluiten. De Nota van Beantwoording Zienswijzen ligt als bijlage bij het projectplan eveneens ter inzage. Verder wordt het opgestelde Milieueffectrapport nogmaals bijgevoegd, nu voorzien van een 'Notitie aanvullende informatie op het MER' naar aanleiding van het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage. De uitgevoerde onderzoeken ter onderbouwing van het projectplan zijn gebundeld in een - deels geactualiseerd en aangevuld - Bijlagenboek. Tegen het goedkeuringsbesluit van Gedeputeerde Staten over het Projectplan Waterwet en tegen de vastgestelde uitvoeringsbesluiten kan beroep worden aangetekend.

1.4. Wijzigingen in het Projectplan

In vergelijking met het ontwerp is het vastgestelde Projectplan Waterwet op verschillende punten aangepast. Het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage en diverse zienswijzen hebben aanleiding gegeven om de keuzen in het projectplan nader toe te lichten en te onderbouwen. Het gaat om diverse punten verspreid in het plan, de daarbij behorende bijlagen en achterliggende onderzoeken. Het betreft onder meer de onderbouwing van het Voorkeursalternatief, de toelichting op de totstandkoming van het ontwerp (de Ontwerpvisie) en de rapportage over de cultuurhistorie. Naar aanleiding van de zienswijzen is aan het projectplan toegevoegd dat de talrijke 'informele' strandjes, die geen officiële zwemwaterlocatie zijn, na de uitvoering van de werkzaamheden weer als strandje worden hersteld. In zienswijzen is voorts opgemerkt dat de gemaakte afspraken over het ontzien van particuliere percelen met bebouwing niet duidelijk in (de kaarten bij) het projectplan zijn opgenomen. Ook dit punt leidt tot aanpassingen in het projectplan, waarbij de bebouwde percelen worden ontzien. Dat betekent dat het ruimtebeslag van de dijkversterking op diverse plaatsen kleiner wordt. Omdat in zienswijzen naar voren is gebracht dat niet zichtbaar is gemaakt hoe de fiets- en wandelverbinding in het ontwerp is ingepast, is op twee locaties daarvoor extra ruimte toegevoegd. Het gaat om een locatie bij Uitdam en bij Warder. Bij Warder is bovendien zorg geuit over de verkeersveiligheid op de kruising Badhuisweg – IJsselmeerdijk en de bereikbaarheid tussen de dorpsbebouwing aan de binnenzijde van de dijk en aan de buitenzijde het zwembad Warder en de Watersportvereniging Warder met de uitvalbasis van de KNRM. Naar aanleiding van de zienswijzen wordt bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp de verkeersveiligheid van het kruispunt verbeterd.

Een andere wijziging in het projectplan komt voort uit nieuw beschikbaar gekomen kennis over waterveiligheid, toetsen en ontwerpen. Voor het bepalen van de veiligheidstekorten en van de meest passende wijze om dit tekort aan te pakken wordt een landelijke ontwerpmethodiek gebruikt. In de afgelopen periode is daarvan een nieuwe versie beschikbaar gekomen: Ontwerpinstrumentarium versie 4. Met deze recente versie van het ontwerpinstrumentarium zijn de veiligheidstekorten beoordeeld, die zijn opgenomen in het Ontwerp Projectplan. Tevens is nieuwe kennis toegepast, die is verkregen bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp. De effecten van deze actuele technische inzichten leiden op zes locaties tot een ander type gekozen oplossing dan in het ontwerp projectplan staat vermeld. De wijzigingen betreffen het aanbrengen van een constructie in de dijk (300 meter, sectie HE-5A in module 4 De Kogen), de toevoeging van een binnenwaartse berm aan de voorgenomen kruinverhoging (400 meter, sectie HE-7A1 in module 5 Etersheimerbraak en 300 meter, sectie EA-1A in module 8 Haven Edam), een buitenwaartse asverschuiving in plaats van een gecombineerde oplossing met kruinverhoging (900 meter, sectie HE-8A1 in module 6 Heintjesbraak en Warder), de verandering van een buitenwaartse asverschuiving in een buitenberm (1000 meter, sectie HE-10B in module 7 Polder Zeevang) en een minimale buitenwaartse asverschuiving in plaats van een kruinverhoging (800 meter, sectie EA-11 in module 15 Uitdammerdijk). Daarnaast blijkt bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp dat meer ruimte nodig is voor het aanbrengen van overgangen tussen versterkingsoplossingen en het inpassen van de doorlopende fiets- en wandelverbinding. Dit betreft enkele aanpassingen in de modules 6 (Heintjesbraak en Warder), 14 (Uitdam) en 15 (Uitdammerdijk). De bovenstaande veranderingen komen deels ook tegemoet aan punten die in zienswijzen naar voren zijn gebracht.

Vanwege de vergunningsvoorschriften, die de provincie Noord-Holland op basis van de ingediende aanvraag heeft opgesteld, zijn ook enkele wijzigingen doorgevoerd in de ruimtelijke inpassingsmaatregelen.

Tot slot is de tekst van het projectplan op onderdelen geactualiseerd en zijn redactionele wijzigingen in de tekst doorgevoerd. Ook onderdelen van bijlagen en kaarten zijn geactualiseerd.

Een overzicht van de wijzigingen is opgenomen in paragraaf 1.6 van het projectplan.

1.5 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk bestaat de Nota van Beantwoording Zienswijzen uit twee delen:

- Een algemeen deel (hoofdstuk 2) waarin onderwerpen, die in diverse zienswijzen aan de orde worden gesteld, themagewijs worden beantwoord.
- Behandeling per zienswijze in tabelvorm (hoofdstuk 3): met een samenvatting van de zienswijze uitgesplitst per onderwerp, het antwoord en de eventuele doorwerking in het projectplan en de uitvoeringsbesluiten. Bij de beantwoording wordt, waar dat van toepassing is, verwezen naar een thema in het algemene deel.

2 Algemeen deel: thema's die in meer zienswijzen voorkomen

2.1 Overzicht

De zienswijzen krijgen in deze Nota van Beantwoording Zienswijzen ieder een afzonderlijke reactie. Elke indiener vindt in hoofdstuk 3 van deze nota een eigen antwoord op zijn of haar zienswijze.

Een aantal onderwerpen speelt bij verschillende indieners. Deze onderwerpen komen daardoor herhaald terug in de zienswijzen, met eenzelfde formulering of met een (wat) andere bewoording. De zienswijzen belichten het onderwerp dan van verschillende kanten of de zienswijzen gaan over hetzelfde onderwerp in een ander deel van de Markermeerdijken. De strekking van de zienswijzen kent wel overeenkomsten en een aantal van de gebruikte argumenten komt vaker terug.

Om herhaling in de beantwoording te voorkomen en tot een eenduidige reactie te komen is voor een paar algemene onderwerpen, hier 'thema's' genoemd, één tekst gemaakt. Deze thema-antwoorden zijn opgenomen in hoofdstuk 2 van de Nota Beantwoording Zienswijzen. Waar van toepassing wordt in het antwoord op de afzonderlijke zienswijzen in hoofdstuk 3 verwezen naar dit thema-antwoord. Zo nodig krijgt het thema-antwoord in het antwoord op de afzonderlijke zienswijze ook nog een aanvulling, die meer in detail ingaat op de situatie of de argumenten die in de zienswijze worden genoemd.

Gekozen is om de volgende algemene onderwerpen van een thema-antwoord te voorzien. In volgorde van behandeling gaat het om een antwoord op vragen die ingaan op:

- Nut, noodzaak en urgentie van het project, een naar voren gebracht alternatief in de vorm van pompen in de Houtribdijk en het concept 'Bewezen Sterkte' en het onderzoek 'Dijken op veen' (paragraaf 2.2).
- De keuze van de versterkingswijze en de onderbouwing van het Voorkeursalternatief (paragraaf 2.3).
- De wijze waarop de dijkversterking met cultuurhistorische waarden omgaat; zowel in algemene zin, als bij het behoud van Noordse steen en bij de keuzen van de versterking voor de modules die behoren tot de Westfriese Omringdijk (paragraaf 2.4).
- De gevolgen van de dijkversterking en de meekoppelkansen voor de omgeving (paragraaf 2.5).
- De risico's van de dijkversterking: de schade die kan optreden, de nadeelcompensatie en het risicodossier (paragraaf 2.6).
- De communicatie over het projectplan (paragraaf 2.7).

2.2 Nut, noodzaak en urgentie, pompen in de Houtribdijk, 'Bewezen Sterkte' en 'Dijken op veen'

2.2.1 Zicht op de kern van de opgave

In diverse zienswijzen wordt rechtstreeks, of indirect door op alternatieven te wijzen en andere ontwerpwijzen voor te stellen, gevraagd of de dijkversterking - in deze omvang - wel echt nodig is.

Deze paragraaf gaat uitgebreid op deze vraagstelling in. Daarmee wordt ook een vervolg gegeven aan de constatering van de Commissie voor de milieueffectrapportage dat de informatie in het Milieueffectrapport, het Ontwerp Projectplan Waterwet en de bijlagen omvangrijk en gefragmenteerd is en de informatie niet altijd goed valt te begrijpen en te overzien.

In het hierna volgende thema-antwoord is de kern van de veiligheidsopgave beschreven. Eerst met een paragraaf over nut, noodzaak en urgentie, dan over het veelvuldig genoemde alternatief van pompen in de Houtribdijk en daarna over de 'Bewezen Sterkte' en 'Dijken op veen'. De slotsom vat de conclusie van het hoogheemraadschap op deze zienswijzen samen.

2.2.2 Nut, noodzaak en urgentie

In een deel van de zienswijzen wordt twijfel uitgesproken over de noodzaak van de dijkversterking en/of worden vragen gesteld over het tempo waarin de Markermeerdijken worden aangepakt. Is de versterking wel nodig, is voldoende onderzoek verricht en waarom moet het zo snel? Door meer tijd te nemen, zo wordt gesteld, kan de kwaliteit van het plan toenemen en/of komen minder ingrijpende maatregelen binnen bereik.

In de lange traditie van de Nederlandse strijd tegen het water is een werkwijze ontwikkeld die ons land veilig moet houden. Normen zijn vastgelegd in de Waterwet en in landelijke toetsronden wordt periodiek vastgesteld of een dijk aan die normen voldoet. De Markermeerdijken zijn een primaire waterkering. De dijk is daarom langs de wettelijke maatlat gelegd met als conclusie dat grote delen van de dijk niet voldoen. Dit betekent dat het hoogheemraadschap de wettelijke taak heeft de dijk weer op orde te brengen. Dat de Markermeerdijken niet voldoen heeft onderstaande achtergrond.

De dijk tussen Hoorn en Amsterdam was tot 1932 een dijk van de Zuiderzee. In 1916 brak deze dijk voor de laatste keer door, op twee plaatsen ten noorden van Zuiderwoude in Waterland. Dat was aanleiding tot het aanscherpen van de veiligheidseisen: de Zuiderzeenorm. Op grond van deze norm is de dijk rond 1920 versterkt. Bij deze versterking zijn de stabiliteit en hoogte verbeterd door de aanleg van zogenaamde binnenbermen aan de landzijde. Na de afsluiting van de Zuiderzee door de Afsluitdijk (1932) beschermde de dijken tussen Hoorn en Amsterdam het land tegen het IJsselmeer en na de aanleg van de Houtribdijk (1976) tegen dreiging vanuit het Markermeer. Het was lange tijd de bedoeling om het Markermeer in te polderen tot Markerwaard, waardoor de belasting op de Markermeerdijken verder zou afnemen. De veranderingen in de overstromingsdreiging en het vooruitzicht van inpoldering heeft er mede toe geleid dat de Markermeerdijken bijna een eeuw lang niet zijn versterkt. In 1986 besloot het kabinet de Markerwaard voorlopig niet aan te leggen en in 2003 is de ruimtelijke reservering voor de inpoldering van het Markermeer definitief komen te vervallen. Vooruitlopend op het besluit het Markermeer niet in te polderen heeft het Rijk het Markermeer in 2002 als bedreigend buitenwater aangemerkt. Dat betekent dat voor de Markermeerdijken zwaardere eisen gelden, waaraan grote delen van de dijken niet blijken te voldoen.

Landelijk systeem van normen en toetsen
De aanwijzing van het Markermeer als 'buitenwater' betekent ook dat de Markermeerdijken een 'primaire waterkering' zijn. Voor primaire keringen gelden de landelijke veiligheidsnormen uit de Waterwet. Sinds de wijziging van de Waterwet in 2017 gaat het om twee normen: de signaleringswaarde en een ondergrens. Voor de Markermeerdijken geldt als signaleringswaarde een maximaal toelaatbare overstromingskans van 1:3.000 per jaar en als ondergrens een maximaal toelaatbare overstromingskans van 1:1.000 per jaar. De signaleringswaarde dient als waarschuwing dat de sterkte van de dijk nog maar net voldoet. Als de signaleringwaarde wordt bereikt kan alvast worden gestart met de voorbereiding van een versterkingsplan, zodat de maximaal toelaatbare overstromingskans niet wordt overschreden.

Om vast te stellen of een dijk voldoet aan de normen, bestaat een landelijk systeem van toetsen. Periodiek worden alle primaire keringen in heel Nederland beoordeeld. Dat gaat in landelijke toetsronden. De Markermeerdijken zijn in 2002 aangemerkt als primaire kering. Bij de eerstvolgende landelijke toets van 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) zijn de Markermeerdijken voor de eerste keer langs de landelijke maatlat gelegd. Bij die beoordeling is bekeken of de hoogte, de stabiliteit en de kwaliteit van de dijkbekleding bestand zijn tegen de maatgevende omstandigheden. Dat zijn wind, waterstanden en golven waarbij de dijk nog net stand houdt en het achterliggende land veilig blijft.

Grote delen van de Markermeerdijken bleken niet aan de normen te voldoen. Als een waterkering niet voldoet, dan moet de verantwoordelijke waterbeheerder zorgen dat de kering weer gaat voldoen. Dat is geen keuze, maar een wettelijke plicht. Voor de Markermeerdijken is dit de taak van het hoogheemraadschap. De minister van Infrastructuur en Waterstaat bepaalt de termijn waarop de dijken weer op orde moeten zijn.

De dijken, die in 1920 zijn versterkt volgens de Zuiderzeenorm, voldoen niet meer aan de huidige normen van de Waterwet. Die normen zijn niet alleen gebaseerd op de kans op overstromen, maar ook op de gevolgen van een overstroming. Op beide aspecten (kans op overstromen en de gevolgen daarvan) zijn voor de Markermeerdijken in de afgelopen eeuw belangrijke veranderingen opgetreden. Door bodemdaling en inklinking hebben de Markermeerdijken langzaamaan minder hoogte gekregen ten opzichte van het waterpeil. De dijken beschermen daardoor telkens minder goed tegen hoog water. De klimaatverandering brengt andere, vaak zwaardere en heftigere omstandigheden met zich mee. De dijken zijn niet berekend op die extreme situaties. Voor de gevolgen van een overstroming is van belang dat de Markermeerdijken telkens meer mensen beschermen tegen hoog water. Het aantal mensen is toegenomen tot 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland. Ook de investeringen in onder meer huizen, bedrijven, infrastructuur en tal van andere publieke en private voorzieningen nemen toe. Het gaat inmiddels naar schatting om een totale economische waarde van ruim € 25 miljard. De Markermeerdijken moeten dus meer mensen en meer geïnvesteerde waarde beschermen. Dit alles maakt dat de Markermeerdijken, zoals die zijn aangelegd in het begin van de vorige eeuw, in de huidige tijd niet meer voldoen.

Ook zijn door de aanleg van de Afsluit- en Houtribdijk de risico's voor de Markermeerdijken veranderd. Het 'oude' gevaar in de tijd van de Zuiderzee bestond uit hoge, korte stormvloeden. In de huidige situatie is een langdurig hoog peil in het Markermeer, al dan niet in combinatie met de effecten van stormen, bepalend voor de veiligheid. Ook is de kans op overstromingen als gevolg van bodemdaling groter.

Voor de Markermeerdijken is in de toetsronde van 2006 (de tweede landelijke toetsronde) vastgesteld dat van de 47,8 km tussen Hoorn en Amsterdam, 30,8 km niet aan de normen voldoet. De stabiliteit van de dijken, die liggen op een slappe ondergrond van klei en veen, is op grote delen onvoldoende. Ook voldoet op delen van de dijken de hoogte niet door inklinking en bodemdaling en is de bekleding op veel plekken niet sterk genoeg om een golfaanval goed te doorstaan. Bij de volgende toetsronde in 2011 (de derde landelijke toetsronde) is aanvullend vastgesteld dat nog eens circa 16,5 km niet meer voldoet. Drie kilometer daarvan is alsnog toegevoegd aan het project

Versterking Markermeerdijken. Deze toevoegingen staan bekend onder de naam 'koppelstukken'. Met de koppelstukken ontstaat een logisch en samenhangend versterkingsproject. In het totaal wordt 33,8 km van de 47,8 km tussen Hoorn en Amsterdam in het project Markermeerdijken aangepakt. Voor de 14 km van de Markermeerdijken, die buiten het project Markermeerdijken vallen, is onlangs gestart met de verkenning van de versterkingsaanpak. Als uit deze verkenning blijkt dat het haalbaar en zinvol is, kan de versterking van deze delen aansluiten op het nu uit te voeren project Versterking Markermeerdijken.

De versterking wordt zo aangepakt dat de dijk voor de komende vijftig jaar op orde is. Die lange termijn voorkomt dat de dijk over een paar jaar weer moet worden aangepakt. Bij de versterking wordt daarom rekening gehouden met de toekomstige situatie, inclusief verwachtingen over bodemdaling en over effecten van klimaatverandering. De minister van Infrastructuur en Waterstaat stelt vast hoeveel tijd het hoogheemraadschap krijgt om een versterkingsplan te maken en de werkzaamheden uit te voeren. Aanvankelijk was de einddatum 2017. Om meer kennis te kunnen benutten over de sterkte van dijken op een veenondergrond (zie ook paragraaf 2.2.4) heeft de minister besloten vier jaar uitstel te verlenen tot 2021. Dat is de uiterste termijn waarop de dijkversterking gereed moet zijn.

De financiële middelen om de werkzaamheden uit te voeren komen grotendeels uit het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma, dat wordt gefinancierd door het Rijk en de waterschappen samen. Het programma heeft als uitgangspunt dat een dijkversterking sober, robuust en doelmatig plaatsvindt.

Sober, robuust en doelmatig

De dijkversterking van de Markermeerdijken is voor de financiering opgenomen in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma van het Rijk. Dat programma kent als uitgangspunten: sober, robuust en doelmatig. Het uitgangspunt 'doelmatig' betekent dat alleen die delen van een dijk worden aangepakt die niet meer aan de veiligheidsnorm voldoen. Deze delen worden verbeterd op alle belangrijke veiligheidsaspecten (veiligheidstekorten). Het ontwerp en de uitvoering zijn 'robuust' door de dijk 'in één keer goed' te maken, waardoor de dijk tot tenminste 50 jaar na oplevering aan de veiligheidsnormen van de Waterwet voldoet. Voor kunstwerken (constructies) geldt een termijn van 100 jaar. Reden voor deze langere periode is onder andere dat een constructie moeilijker aan te passen is dan een grondlichaam. Robuust komt ook tot uiting in een ontwerp dat aanpasbaar en uitbreidbaar is tegen acceptabele kosten. Het uitgangspunt 'sober' betekent dat een maatregel uitvoerbaar is tegen zo laag mogelijke kosten en dat de maatregel beheerbaar en inspecteerbaar is.

2.2.3 Alternatieven: pompen in de Houtribdijk

Een aanzienlijk deel van de zienswijzen wijst op een mogelijk alternatief voor de dijkversterking in de vorm van pompen in de Houtribdijk. Door water uit het Markermeer te pompen, loopt het peil minder op en verwachten de indieners dat de extreme situatie, die dijkversterking nodig maakt, niet meer zal optreden. Hierdoor is het niet nodig om de dijken te versterken, of kan worden volstaan met veel beperktere maatregelen aan de dijken. Dit alternatief voor dijkversterking is ook eerder, tijdens de planvorming, naar voren gebracht.

Naar aanleiding van het voorstel voor pompen in de Houtribdijk heeft Rijkswaterstaat in 2015 onderzoek laten uitvoeren. Het onderzoek is aan een kwaliteitstoets onderworpen en is begeleid door een begeleidingsgroep met onder meer bewoners. Uit het onderzoek blijkt dat pompen in de Houtribdijk en de Afsluitdijk het waterpeil weliswaar omlaag kunnen brengen, maar dat het effect op de benodigde dijkversterking gering is. Pompen in de Houtribdijk zijn geen alternatief voor de huidige versterkingsopgave van de Markermeerdijken. Op grond van dit resultaat heeft de minister in 2015 definitief besloten geen pompen in de Houtribdijk te plaatsen. Het aanbrengen van pompen leidt ook niet tot veel minder kosten, zoals diverse zienswijzen stellen. Op de dijkversterking kan mogelijk iets worden bespaard, maar die kostenverlaging is klein en weegt lang niet op tegen de toename van kosten voor het ontwerpen, bouwen, gebruiken, beheren en onderhouden van nieuw

aan te brengen pompen in de Houtribdijk. Het Projectplan Waterwet geeft in paragraaf 2.2 nadere informatie.

De Commissie voor de milieueffectrapportage stelt in haar toetsingsadvies van 22 maart 2018 dat diverse indieners vragen om in het MER een alternatief te onderzoeken dat uitgaat van de inzet van pompen in de Houtribdijk, waardoor dijkversterking geheel of gedeeltelijk achterwege zou kunnen blijven. Het toetsingsadvies concludeert vervolgens: "De Commissie is van mening dat in het Ontwerp Projectplan Waterwet voldoende is beargumenteerd dat de inzet van pompen in de Houtribdijk geen realistisch alternatief vormt voor de huidige veiligheidsopgave. Voor de veiligheidsopgave op de langere termijn kan deze maatregel mogelijk wel zinvol zijn" (toetsingsadvies over het Milieueffectrapport, Commissie voor de milieueffectrapportage, d.d. 22 maart 2018, projectnummer 3129).

2.2.4 'Bewezen Sterkte' en 'Dijken op veen'

In tal van zienswijzen wordt gewezen op het concept van de 'Bewezen Sterkte' als aanvulling op de gehanteerde toetssystematiek en/of op de ontwerpmethodiek die is ontwikkeld in het onderzoek 'Dijken op veen'. Bij 'Bewezen Sterkte' kunnen ingrepen aan de dijk achterwege blijven, het onderzoek 'Dijken op veen' zou mogelijk tot minder zware versterkingsmaatregelen kunnen leiden met minder grote gevolgen voor de omgeving bij het treffen van de maatregelen.

'Bewezen Sterkte'

Een primaire waterkering moet de 'maatgevende omstandigheden' kunnen weerstaan. Voor de stabiliteit van de Markermeerdijken is een extreem hoge waterstand maatgevend. Als berekend is dat de dijk die maatgevende hoge waterstand niet kan weerstaan, dan moet versterking plaatsvinden. Het is niet mogelijk om een soort 'botsproef' te houden met die hele hoge waterstand, om in praktijk te testen of de dijk echt voldoet. De hoge waterstand komt immers maar zeer zelden voor. Daarom wordt de sterkte van een bestaande dijk berekend.

De beoordelingsmethode 'Bewezen Sterkte' gaat uit van het idee dat een situatie waarin een dijk een hoge waterstand heeft weerstaan, kennis oplevert over de sterkte van die dijk. Die situatie is dan wel niet zo extreem als de maatgevende situatie, maar komt wel in de buurt. Uit het bewezen feit dat de dijk bij die hoogwatersituatie overeind is gebleven kan worden afgeleid dat de dijk mogelijk sterker is dan uit de modelberekeningen volgt. Die 'Bewezen Sterkte' van de dijk, kan gebruikt worden bij de beoordeling van de dijk. De uitkomst van de berekende sterkte wordt dan aangepast met kennis over de 'bewezen' sterkte van een dijk. Dat zou tot de conclusie kunnen leiden dat de dijk toch voldoet en het niet nodig is om versterkingsmaatregelen te treffen.

Hoog water bij de Markermeerdijken

In de winter van 1998 stond het waterpeil in het Markermeer (van half oktober tot begin december) een paar weken boven het streefpeil van NAP -0,40 m. In die periode stond het waterpeil anderhalve week boven NAP +0,10 m en het hoogste punt was nog acht centimeter hoger. Dat is ongeveer een halve meter hoger dan normaal, maar nog wel een stuk lager dan de zogenaamde 'maatgevende waterstand' van NAP +0,70 m, die wordt gebruikt bij de wettelijke toetsing van de dijk. Toch kan het gegeven dat de dijk de waterstand van 1998 heeft 'overleefd' extra informatie geven bij de toetsing. Ook de hoogwatersituatie van 2018 heeft nieuwe informatie opgeleverd.

Rijkswaterstaat onderzoekt het nieuwe concept van 'Bewezen Sterkte' in een landelijke studie, waarin de Markermeerdijken een van de onderzochte situaties zijn.

Het concept is nog in ontwikkeling. Met de huidige kennis (zie bijlage 9.11 van het Bijlagenboek) kan alleen beoordeeld worden of een dijk voldoet aan de normering of niet. Voor andere faalmechanismen dan 'stabiliteit', en voor het ontwerpen van dijken is de methode van 'Bewezen Sterkte' nog niet geschikt.

Om het concept van 'Bewezen Sterkte' te kunnen toepassen moet de huidige situatie goed vergelijkbaar zijn met de hoogwatersituatie in het verleden. Alleen dan kan de goede prestatie van de dijk worden gebruikt voor het bepalen van de toekomstige sterkte. Er moet dus sprake zijn van een ongewijzigde situatie.

Wanneer is sprake van een (on)gewijzigde situatie?
Om de beoordelingsmethode van 'Bewezen Sterkte' te kunnen toepassen mogen het watersysteem en de dijkconstructie niet zijn veranderd. De situatie waarin de dijk in praktijk is getest moet nog bestaan. Bij veranderingen in het watersysteem kan gedacht worden aan een mogelijk andere maatgevende belasting (bijvoorbeeld langdurig hoogwater in plaats van een piekbelasting), of een verandering in de geometrie van de dijk (bijvoorbeeld door daling van het maaiveld). Bij veranderingen in de dijkconstructie kan gedacht worden aan een ingrijpende dijkversterking. Ook kan een dijk door natuurlijke processen minder sterk zijn geworden, bijvoorbeeld veen dat langzaam oxideert. Al deze veranderingen kunnen ertoe leiden dat de historische situatie waarin een hoogwater is gekeerd, niet meer vergelijkbaar is met het heden, en dus niet als 'bewijs' kan worden gebruikt.

Aan de vier toepassingslocaties, die voor het ontwerp projectplan waren onderzocht, zijn op basis van de hoogwatersituatie in 2018 nog twee nieuwe locaties toegevoegd. Daarmee komt in het totaal 5,3 km van de Markermeerdijken in aanmerking voor de toepassing van de methode 'Bewezen Sterkte'. In 2018 zijn voor deze zes toepassingslocaties nieuwe proefberekeningen gemaakt. Uit de berekeningen blijkt dat voor de toepassingslocaties nog steeds een veiligheidstekort geldt. Met de methode kan niet worden bewezen dat de dijk op de toepassingslocaties voldoende sterk is. De opgestelde Verantwoordingsrapportage (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek) gaat hier dieper op in. Deze Verantwoordingsrapportage is voorgelegd aan onafhankelijke experts.

Omdat voor de toepassingslocaties een veiligheidstekort blijft gelden, worden de versterkingsmaatregelen uitgevoerd zoals beschreven zijn in het projectplan. Het toepassen van de methode heeft wel inzicht opgeleverd over de aanpak van de Markermeerdijken. Dat inzicht wordt benut bij het uitwerken van het definitieve ontwerp van de dijkversterking.

'Dijken op veen'
Als is vastgesteld dat een dijk niet voldoet aan de veiligheidsnorm moet een ontwerp worden gemaakt voor versterking. Daarbij worden ontwerpmethoden gebruikt om tot geschikte maatregelen te komen. In de zienswijzen is naar voren gebracht dat met de plaatselijke omstandigheden met veen in de ondergrond rekening moet worden gehouden. De zienswijzen richten zich vaak op de module bij Uitdam. De vraag daarbij is of de maatregelen niet te robuust zijn uitgevoerd, gezien de uitkomsten van de studie 'Dijken op veen'.

Voor het hele traject van de Markermeerdijken bestaat de ondergrond uit veen. In de beginfase van het project is de verwachting uitgesproken dat deze veengrond weliswaar slap is, maar toch meer stevigheid biedt aan de dijk dan uit de standaard rekensommen blijkt. Speciaal voor de dijken op een veenondergrond hebben Rijkswaterstaat en het hoogheemraadschap vanaf 2009 onderzoek uitgevoerd waarbij tal van specialisten zijn betrokken. De conclusie van het onderzoek 'Dijken op veen' is dat de sterkte van veen inderdaad groter is dan uit de standaard rekensommen naar voren komt. Met dit nieuwe inzicht is de ontwerpmethode in 2014 aangepast. Na 2015 heeft de Alliantie de ontwerpmethodiek verder uitgewerkt en toepasbaar gemaakt in het project Markermeerdijken. In het Ontwerp Projectplan Waterwet is deze nieuwe kennis al volledig meegenomen en het vastgestelde Projectplan Waterwet is op dit onderdeel dan ook niet gewijzigd. Dit geldt ook voor de module Uitdam, waar het ontwerp rekening houdt met de meest actuele kennis over sterkte van 'Dijken op veen'.

2.2.5 Slotsom

De kern van de opgave is dat de Markermeerdijken niet voldoen aan de wettelijke normen voor waterveiligheid en daarmee het achterland onvoldoende beschermen tegen overstromingen. Van de noodzaak tot dijkversterking is Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier ten volle overtuigd. Bovendien geldt een wettelijke plicht om de Markermeerdijken te versterken. Ook de Commissie voor de milieueffectrapportage plaatst in haar advies geen kanttekeningen bij 'nut en noodzaak' van de dijkversterking.

Zoals in het voorafgaande uiteen is gezet leiden de zienswijzen over nut en noodzaak, urgentie, alternatieven en de voorstellen om andere ontwerpmethodieken te gebruiken niet tot een andere kijk op de veiligheidsopgave voor de Markermeerdijken.

2.3 De keuze van de versterkingswijze: het Voorkeursalternatief

2.3.1 De onderbouwing van het Voorkeursalternatief

In diverse zienswijzen wordt de keuze voor het Voorkeursalternatief van kanttekeningen voorzien en worden aanpassingen of alternatieven voorgesteld.

De versterkingsopgave staat aan de basis van het ontwerpproces. De dijk voldoet immers niet aan de normen voor waterveiligheid en moet versterkt worden. Daarbij gelden landelijke regels voor een sobere, robuuste en doelmatige aanpak (zie ook paragraaf 2.2.2 van deze nota). Als leidraad voor een goede inpassing van de noodzakelijke dijkversterking in de omgeving zijn een Kader Ruimtelijke Kwaliteit met Addendum (samen KRK) ontwikkeld. Omdat de Markermeerdijken niet overal hetzelfde zijn, is de dijk opgeknipt in stukjes (modules en secties) met een gelijksoortige problematiek: veiligheidsopgave, opbouw van de dijk en kenmerken van de omgeving. Het KRK benoemt per deelgebied de belangrijkste waarden. De visie uit het KRK is doorontwikkeld tot een Ontwerpvisie. In de Ontwerpvisie is inzichtelijk gemaakt hoe het ontwerpproces stap voor stap verweven is met deze visie op ruimtelijke kwaliteit (zie paragraaf 2.5.2 voor meer informatie over het KRK en de Ontwerpvisie).

Om te voldoen aan de versterkingsopgave is een 'gereedschapskist' met versterkingsoplossingen gemaakt, waarmee de dijk op verschillende manieren veilig is te maken. Om voor elke plek tot de best passende versterking te komen zijn per module tenminste twee en soms meer verschillende oplossingen uitgewerkt en op effecten onderzocht in het Milieueffectrapport en een Notitie aanvullende informatie MER (samen Milieueffectrapport). De effecten maken een beoordeling en vergelijking van de verschillende versterkingsoplossingen mogelijk. Bij negatieve effecten zijn, waar mogelijk en haalbaar mitigerende maatregelen aangegeven, die negatieve effecten geheel of deels wegnemen of verzachten. Het Milieueffectrapport geeft voor elke module aan welke versterkingsoplossing het Meest Milieuvriendelijke Alternatief vormt. Dat is de oplossing met de minst negatieve milieueffecten en de beste aansluiting bij de belangrijkste omgevingswaarden (vooral natuur, landschap, cultuurhistorie en archeologie). Uit de onderzochte versterkingsoplossingen is vervolgens voor elke module de meest passende oplossing bepaald. Dit Voorkeursalternatief is in het Projectplan Waterwet opgenomen als uit te voeren versterkingswijze. De eventuele mitigerende maatregelen die in het Milieueffectrapport zijn genoemd, zijn onderdeel van het Voorkeursalternatief.

De onderbouwing van het Voorkeursalternatief
Bij de keuze van het Voorkeursalternatief is een integrale afweging gemaakt, waarbij de volgende aspecten zijn meegewogen:
- De belangrijkste omgevingswaarden, waaronder de kenmerkende waarden van de monumentale dijk en de milieueffecten van de oplossing (zie ook het Meest Milieuvriendelijke Alternatief);
- De aansluitingen tussen de modules (bewaken lijnvormig beeld van de dijk);
- De geuite wensen uit de omgeving;
- De mate van hinder en technische onzekerheden en risico's in de uitvoering;
- De kosten voor de Versterking gelet op de eisen van 'sober, robuust en doelmatig' uit het Hoogwaterbeschermingsprogramma-2.

De argumenten voor de keuze van het Voorkeursalternatief staan per module beschreven in paragraaf 4.3 van het projectplan. Het gaat per module om een combinatie van overwegingen. Allereerst is gekeken naar de effecten op de belangrijkste omgevingswaarden, waaronder de kenmerkende waarden van het monument. Daarnaast spelen onder meer technische redenen (zoals onzekerheden over de ondergrond) een rol en (landschappelijke) argumenten op een hoger schaalniveau dan de module (de aansluiting op andere modules, zodat een eenduidig landschappelijk beeld ontstaat). Soms ligt de waardering van de alternatieven heel dicht bij elkaar of moet een keuze worden gemaakt tussen verschillende omgevingswaarden (bijvoorbeeld meer behoud van archeologische waarden versus een mindere score op het aspect landschap). Tot slot spelen uiteraard de kosten een rol (let wel: er komen zowel situaties voor waarin de kosten van de alternatieven niet onderscheidend zijn als oplossingen waarvan de kosten substantieel verschillen).

Het Voorkeursalternatief is voor een aanzienlijk deel van de Markermeerdijken gelijk aan het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (vier modules) of wijkt daar in beperkte mate van af (zes modules). Dit betekent dat in tien van de vijftien modules uit het planproces geen alternatief is voortgekomen, dat op een sobere, robuuste en doelmatige wijze voldoet aan de veiligheidsopgave én dat beter is ingepast in de omgeving. In vijf modules (5 - Etersheimerbraak, 7 - Polder Zeevang, 10 - Noordeinde Volendam, 11 – Pieterman en 12 - De Nes en Opperwoud) wijkt het Voorkeursalternatief wel overwegend of in zijn geheel af van het Meest Milieuvriendelijke Alternatief. In de meeste van deze modules is gekozen voor een buitenwaartse oplossing, in plaats van een (deels) binnenwaartse versterking.

Wijziging van het Voorkeursalternatief tussen ontwerp en vastgesteld projectplan
Voor een zestal locaties, gelegen in de modules 4 - De Kogen, 5 - Etersheimerbraak , 6 - Heintjesbraak en Warder, 7 - Polder Zeevang, 8 - Haven Edam en 15 - Uitdammerdijk is het Voorkeursalternatief tussen het ontwerp en het vastgestelde Projectplan Waterwet gewijzigd. Zoals ook in paragraaf 1.4. van deze nota staat vermeld hebben actuele technische inzichten voor deze zes locaties geleid tot een ander type oplossing dan in het ontwerp staat aangegeven. De wijzingen komen deels ook tegemoet aan punten die in zienswijzen naar voren zijn gebracht. Waar de wijzigingen van het Voorkeursalternatief op onderdelen tot wat andere effecten kunnen leiden, geldt voor het totaal van de Markermeerdijken dat de wijzigingen in het Voorkeursalternatief niet tot een wezenlijke verandering in de milieueffecten leidt. Dit is nader gespecificeerd in de Notitie aanvullende informatie op het MER.

Samenvattend geldt voor alle modules dat het Voorkeursalternatief het resultaat is van een zorgvuldig proces, waarbij alle relevante belangen zijn betrokken. Het Voorkeursalternatief voor de versterking van de Markermeerdijken voldoet aan de projectdoelstelling: waterveiligheid bieden met een zo goed mogelijke inpassing in de omgeving. In de volgende paragrafen wordt toegelicht hoe de aanpak uitpakt in een tweetal modules die in veel zienswijzen zijn genoemd.

2.3.2 Scharwoude (module 3 – Grote Waal en de Hulk)

Zienswijzen voor module 3, waarin onder meer Scharwoude (sectie HE-3) ligt, bevatten uiteenlopende argumenten tegen de keuze van het Voorkeursalternatief met een oeverdijk. Enkele indieners betwijfelen zelfs de noodzaak van versterking bij Scharwoude. Diverse indieners geven de voorkeur aan buitenwaartse versterking van de dijk, zodat hun uitzicht over het Markermeer intact blijft. Zij uiten ook twijfel of de oeverdijk de beste bescherming biedt voor de monumentale waarde van de historische zeedijk. Ook wordt gesteld dat het recreatieve aspect niet goed is meegewogen. Volgens deze zienswijzen kunnen de bewoners een groot deel van de oeverdijk bij Scharwoude niet betreden en wordt het verlies aan strand en ligweide op grote afstand (500 meter) gecompenseerd.

Anders dan enkele indieners veronderstellen voldoet de huidige dijk bij Scharwoude (sectie HE-3) niet aan de normen voor waterveiligheid vanwege een onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van de taludbekleding. Dijkversterking is derhalve nodig. Daarbij moet rekening worden gehouden met belangrijke waarden die, volgens het Kader Ruimtelijke Kwaliteit en de Parelkaart, ter plekke bestaan uit de monumentale Westfriese Omringdijk, de hoge archeologische verwachtingswaarden buitendijks, de cultuurhistorisch waardevolle taludbekleding met Noordse steen en de natuurwaarden met de kolonie Visdiefjes op het voorland.

Voor module 3 zijn drie alternatieven onderzocht, te weten de oeverdijk, een alternatief met overwegend een buitenwaartse asverschuiving en een alternatief met een combinatie van versterkingswijzen (buiten- en binnenwaartse asverschuiving en constructieve versterking). In alle drie de alternatieven is ter hoogte van het gemaal Westerkogge een constructieve versterking aangebracht. Tijdens de planvoorbereiding hebben bewoners ook een eigen alternatief voorgesteld. Na berekening is echter gebleken dat op basis van dat plan geen veilig ontwerp valt te maken, waardoor het niet verder in de afwegingen is meegenomen.

Het Voorkeursalternatief gaat uit van de oeverdijk, die ook is aangemerkt als het Meest Milieuvriendelijke Alternatief. De oeverdijk heeft namelijk de minste effecten voor natuur, landschap, cultuurhistorie en archeologie. De oplossing is wel duurder dan de andere alternatieven. De voordelen van de oeverdijk wegen echter zwaarder. De voor- en nadelen zijn de volgende:

Anders dan de andere alternatieven grijpt de oeverdijk niet in op landschappelijk markante punten van de bestaande dijk. De monumentale Westfriese Omringdijk blijft gespaard. Het dijktracé en de historische overgang tussen de dijk en het binnengebied worden niet aangetast. Dit geldt ook voor de -vanuit de monumentale status- waardevolle voorlanden en braken. De historische steenbekleding met Noordse steen op de buitenbekleding kan behouden blijven. Wel verandert de landschappelijke context van de huidige dijk, zoals ook in de zienswijzen wordt aangevoerd. Door de oeverdijk verandert de huidige directe overgang tussen dijk en open water. Het open water komt op grotere afstand van de woningen te liggen waarmee het zicht op open water kan verdwijnen. Dit nadeel weegt echter niet op tegen het voordeel dat de monumentale Westfriese Omringdijk volledig intact blijft.

De oeverdijk biedt bovendien grote kansen voor natuurontwikkeling en is een (potentieel) leefgebied voor beschermde soorten. Zo kunnen op de oeverdijk rietlanden worden ontwikkeld die geschikt leefgebied vormen voor de noordse woelmuis, waterspitsmuis en ringslang. In het tussenwater ontstaan door de geleidelijke overgang van land naar water, goede condities voor de ontwikkeling van oever- en ondergedoken waterplanten, wat goed is voor de waterkwaliteit, vogels en vissen. De oeverdijk maakt natuurcompensatie voor de gehele Versterking in één groot gebied mogelijk.

Het Voorkeursalternatief houdt ook rekening met recreatief gebruik. De recreatieve kwaliteit van het gebied neemt niet af. Zo verdwijnt – in tegenstelling tot waar in het ontwerp-projectplan nog

van werd uitgegaan – het bestaande informele strandje 'Badhuis' slechts tijdelijk. Aan het einde van werkzaamheden wordt het strandje weer teruggebracht. Dit mede naar aanleiding van de zienswijzen. De afstand tot het open water wordt door de oeverdijk weliswaar groter, maar dit deel van de oeverdijk is vrij toegankelijk. Het open water kan vanaf het strandje worden bereikt. Ook komt op de oeverdijk een recreatief fietspad van Hoorn tot na het Landje van Naber (dijkpaal 34) en van het Gemaal Westerkogge (dijkpaal 46), langs Scharwoude, tot aan het eind van de Oeverdijk (dijkpaal 62). Overigens wordt ter hoogte van de Visdiefkolonie geen recreatie toegestaan. Hierdoor zijn de negatieve effecten van verstoring door fietsen en wandelen beperkt.

Het totaal van de overwegend positieve en neutrale tot beperkt negatieve milieueffecten heeft geleid tot de keuze van de oeverdijk tot Voorkeursalternatief.

2.3.3 Uitdam (module 14 – Uitdam Dorp)

In een aantal zienswijzen wordt met een beroep op het gelijkheidsbeginsel gevraagd om in diverse secties of modules een speciale en afwijkende versterkingsoplossing toe te passen. Daarbij wordt verwezen naar het Voorkeursalternatief voor Uitdam. De Commissie voor de milieueffectrapportage plaatst in haar toetsingsadvies een kanttekening bij de onderbouwing van het Voorkeursalternatief voor Uitdam-Dorp. De Commissie stelt dat het MER niet laat zien waarom het perspectief dat voor Uitdam is gehanteerd niet ook zou kunnen gelden voor andere locaties.

Het unieke karakter van het oude vissersdorp Uitdam wordt bepaald door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Het dorp is gebouwd op een dam tussen twee grote wateren: het Markermeer en de Uitdammer Die. De huizen liggen met de achtertuin aan de voet van de kronkelige, steile dijk aan het Markermeer. De voortuinen en zogenoemde overtuinen liggen (gescheiden door de ontsluitingsweg) aan de Uitdammer Die. Het ensemble van water, dijk en lintbebouwing geeft een bijzondere ruimtelijke intimiteit. De gemeente Waterland heeft dit unieke karakter in het bestemmingsplan vastgelegd met een dubbelbestemming ‘Cultuurhistorie ensemble dijk & dorp Uitdam'.

Voor Uitdam zijn in het MER twee versterkingsoplossingen onderzocht: samengevat een oplossing met een constructieve versterking van de bestaande dijk en een oplossing met een buitenwaartse asverschuiving. De belangrijkste effecten treden op voor archeologie en (woon)beleving. Beide alternatieven hebben effect op de archeologische (verwachtings)waarden. Omdat de constructieve versterking minder verandering met zich meebrengt voor de omgeving is deze oplossing in het Milieueffectrapport aangemerkt als het Meest Milieuvriendelijke Alternatief.
De constructieve versterking is echter wel drie keer zo duur als de buitenwaartse asverschuiving en kent technische bezwaren. Om die redenen zette het hoogheemraadschap aanvankelijk in op versterking met buitenwaartse asverschuiving.

Vanuit de gemeenschap van Uitdam werd al vroeg in het planproces een duidelijke voorkeur kenbaar gemaakt voor een constructieve versterking, zodat het uiterlijk van de dijk intact blijft. Het hoogheemraadschap heeft in het kader van de Code Maatschappelijke Participatie ruimte geboden om de constructieve varianten nader te onderzoeken. Dit onderzoek en het overleg daarover met betrokkenen, leidde niet tot een eensluidend oordeel. Daarop volgend is in 2017 aan de Deltacommissaris gevraagd om advies uit te brengen.

Het onafhankelijke en richtinggevende advies van de Deltacommissaris ligt dicht aan tegen het Meest Milieuvriendelijke Alternatief en dus een constructieve versterking. In het projectplan (paragraaf 4.3.14) wordt dit toegelicht. In vervolg op het advies van de Deltacommissaris bevat het Projectplan Waterwet ter hoogte van het dorp Uitdam een Voorkeursalternatief met een constructieve oplossing met vernageling. Buiten het dorp is wel gekozen voor buitenwaartse asverschuiving (deels in afwijking van het Meest Milieuvriendelijke Alternatief), mede om een goede aansluiting te kunnen maken met dezelfde versterkingswijze in de aansluitende module.

Door de buitenwaartse asverschuiving blijft de historisch waardevolle braak Uitdammer Die behouden. Door toepassing van de buitenwaartse berm, inclusief vernageling bij Uitdam, worden effecten op de binnendijkse bebouwing voorkomen. De kruin van de dijk komt bij de asverschuiving in beperkte mate verder van woningen af te liggen, bij het dorp blijft deze vrijwel op zijn plek. In zowel de huidige als de nieuwe situatie is er vanaf de benedenverdieping van de woningen veelal geen uitzicht op het water. De woonbeleving wordt slechts in enige mate aangetast. Het historisch karakter van het dorp: ingeklemd tussen de Uitdammer Die en het Markermeer, blijft bestaan. Dit historisch karakter is van belang bij de beleving van de dijk. In de huidige situatie liggen de recreatieve fietsroutes door het dorp binnendijks aan de voorkant van de huizen en niet direct op de (kruin van de) dijk. Dit blijft het geval, waardoor deze niet aangetast worden. Ter plaatse van het dorp is op de kruin van de dijk een wandelpad aanwezig, dit wandelpad komt terug in de nieuwe situatie.

Kortom, na een intensief planproces met participatie en advisering door de Deltacommissaris is in het projectplan een Voorkeursalternatief opgenomen waarmee de dijk veilig is én het beschreven unieke karakter behouden blijft. De keuze voor de constructieve oplossing in Uitdam doet recht aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het ensemble van water, dijk en lintbebouwing komt elders langs de Markermeerdijken niet voor. De situatie is uniek in de letterlijke betekenis 'enig in zijn soort'. Er is weliswaar ook in Volendam en Durgerdam sprake van lintbebouwing, maar hier staan de woningen *op* de dijk, met het gezicht naar het Markermeer, en aan de achterzijde is dorpsbebouwing respectievelijk landelijk gebied. Het ruimtelijke karakter is niet vergelijkbaar met Uitdam. De keuze die is gemaakt voor Uitdam vormt dan ook geen reden in andere modules voor een dergelijke afwijkende en dure versterkingsoplossing te kiezen.

2.4 Cultuurhistorie: de dijk als levend monument

2.4.1 De monumentale waarden van de Markermeerdijken

Veel zienswijzen gaan over de gevolgen van de dijkversterking voor de cultuurhistorische waarden van de dijk zelf of van de dijk in zijn omgeving. De indieners van deze zienswijzen stellen vragen, stellen veranderingen voor, willen minder ingrijpende maatregelen of willen afzien van de dijkversterking (zie ook onder nut en noodzaak). Gewezen wordt op de monumentale status van de dijk en de afwegingen die zijn gemaakt bij de keuze van de versterkingsmaatregelen.

De Markermeerdijken zijn onderdeel van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken, die door de provincie Noord-Holland zijn aangewezen als provinciaal monument. De redengevende omschrijvingen van de Westfriese Omringdijk en Noorder IJ- en Zeedijken beschrijven de beschermde waarden.

In het geval van de Westfriese Omringdijk is er sprake van vier beschermde waarden: de cultuurhistorische waarde, de historisch-morfologische waarde, de dijk als beeldbepalend element en tot slot de historisch-ruimtelijke betekenis van de dijk.

Beschermde waarden van de Westfriese Omringdijk

- *cultuurhistorische waarde*: de eeuwenlange ontstaansgeschiedenis van de dijk met bijbehorende transformaties in het tracé van het dijklichaam en de biotoop (bochten en hoeken in de dijk, wielen en buitendijkse voorlanden);
- *historisch-morfologische waarde*: de historisch gegroeide fysieke verschijning van de dijk (de samenstelling van het dijklichaam en de vorm van het profiel daarvan);
- *beeldbepalende waarde*: de waarde van de dijk als continuerende lijn in het open polderlandschap;
- *historisch-ruimtelijke waarde:* de dijk is een scheiding tussen oud land en de zee en tussen oud en nieuw land, waardoor de dijk een essentieel onderdeel van het omringende dijklandschap is.

Bij de Noorder IJ- en Zeedijken wordt voor de beschermde waarden onderscheid gemaakt tussen de dijken zelf en de braken en buitendijkse landen. Hiervoor geldt steeds dat de cultuurhistorische waarde, de historisch-morfologische waarde en de beeldbepalende waarde beschermd zijn.

Beschermde waarden van de Noorder IJ- en Zeedijken

- *cultuurhistorische waarde*: de eeuwenlange ontstaansgeschiedenis van de dijk met bijbehorende transformaties in het tracé van het dijklichaam en de biotoop (bochten en hoeken in de dijk, wielen en buitendijkse voorlanden);
- *historisch-morfologische waarde*: de historisch gegroeide fysieke verschijning van de dijk (de samenstelling van het dijklichaam en de vorm van het profiel daarvan);
- *beeldbepalende waarde*: de waarde van de dijk als continuerende lijn in het open polderlandschap.

Beschermde waarden van de buitendijkse landen en braken van de Noorder IJ- en Zeedijken

- *cultuurhistorische waarde*: de buitendijkse landen en braken zijn van betekenis omdat zij het huidige (bochtige) tracé van de dijk bepaald hebben;
- *historisch-morfologische waarde*: de elementen zijn van betekenis omdat zij in de loop der tijd nogal wat veranderingen hebben ondergaan. Het buitendijkse land is afgekalfd en weer aangegroeid, de braken zijn in de loop der tijd enigszins van vorm veranderd;
- *beeldbepalende waarde*: de buitendijkse landen en braken zijn van betekenis door hun verwevenheid met het landschap. De bescherming van de buitendijkse (voor)landen zal bovendien, zoals altijd het geval is geweest, de bescherming van de dijk zelf ten goede komen.

De aanwijzing van de dijken als monument biedt bescherming aan deze waarden. Voor het wijzigen van een provinciaal monument is een omgevingsvergunning vereist. Op basis van het toetsingskader van deze omgevingsvergunning mag aantasting van de monumentale waarden alleen plaatsvinden als daarvoor zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zijn aan te voeren. De waterveiligheid van de provincie Noord-Holland is een dergelijke zwaarwichtige reden van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang.

Formele grondslag voor bescherming

Voor het wijzigen van provinciaal beschermde monumenten is een omgevingsvergunning nodig van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland (op grond van artikel 2.2 lid 1 onder b van de Wabo en artikel 7 lid 3 van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017). Om ruimte te hebben voor een belangenafweging van het erfgoedbelang ten opzichte van bijvoorbeeld het belang van waterveiligheid is de Erfgoedverordening (destijds nog bekend als de Monumentenverordening Noord-Holland 2010) in 2015 gewijzigd. De verordening stelt sindsdien dat de omgevingsvergunning voor het schaden van de monumentale waarden van een beschermd monument wordt geweigerd, 'tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten'. In de toelichting op deze wijziging is de waterveiligheid van de provincie Noord-Holland aangemerkt als een dergelijke zwaarwichtige reden van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang.

Bij de versterking van de Markermeerdijken is niet vrijblijvend een beroep gedaan op deze uitzonderingsgrond. De inspanning is erop gericht geweest de beschermde waarden zoveel mogelijk te ontzien. De monumentale waarden van de dijk zijn op een evenwichtige wijze betrokken bij het opstellen van het projectplan. Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is mede om die reden opgesteld. In de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken (Bijlageboek 5.8) is getoetst wat de effecten van het Voorkeursalternatief zijn op de beschermde waarden van de monumenten, zowel per module als in zijn geheel. Voor de dijkversterking wordt gebruik gemaakt van verschillende versterkingsoplossingen, die in verschillende mate ingrijpen op de monumentale

waarden. Om een integraal beeld te kunnen geven van de mate van aantasting van de beschermde monumentale waarden, zijn de begrippen 'behoud', 'transformatie' en 'afgraven' geïntroduceerd.

Behoud, transformatie en afgraven

- *Behoud*: Het historisch dijklichaam blijft op zijn huidige plek behouden. Er treedt geen asverschuiving op. De voorlanden en braken worden niet aangetast. Wel kunnen voor de versterking grondsuppleties plaatsvinden, waarbij de historische dijkbekleding niet behouden kan blijven, waardoor de historisch-morfologische waarde (samenstelling van het dijklichaam en vorm van het dijkprofiel) in enige mate wordt aangetast. De grondsuppleties voegen iets toe aan het bestaande dijkprofiel, maar dat blijft herkenbaar. De overige beschermde waarden (cultuurhistorisch, beeldbepalend en historisch-ruimtelijk) blijven onaangetast.
- *Transformatie*: Het historisch dijklichaam wordt gedeeltelijk gewijzigd door afgraving van een deel van de dijk en grondsuppletie aan het andere deel van de dijk. De as van de dijk verschuift. De historische dijkbekleding kan niet behouden blijven. De historisch-morfologische waarde wordt in grotere mate aangetast dan bij behoud. In geval van een buitenwaartse asverschuiving ter plaatse van een voorland vindt ruimtebeslag plaats op het voorland; dit is een aantasting van de cultuurhistorische waarde. De braken blijven geheel onaangeroerd. De beeldbepalende waarde blijft onaangetast.
- *Afgraven*: Het historisch dijklichaam wordt voor circa 75-100% boven de dijkvoet afgegraven. Het oorspronkelijke dijkprofiel en zijn samenstelling verdwijnen daardoor. Buitenwaarts wordt een geheel nieuw dijklichaam aangebracht. Dit is een aantasting van de historisch-morfologische waarde, groter dan bij transformatie. Daar waar voorlanden aanwezig zijn, worden deze gedeeltelijk bedekt door de nieuwe dijk. Dit is een aantasting van de cultuurhistorische waarde. De braken blijven geheel onaangeroerd. De beeldbepalende waarde blijft onaangetast.

Over de hele lengte van de Markermeerdijken valt 20,35 km (63,5%) onder behoud; 3,22 km (10,1%) onder transformeren en 8,49 km (26,4%) onder afgraven.

In de Rapportage cultuurhistorie is ook onderzocht in hoeverre alternatieve versterkingsoplossingen zouden leiden tot een kleiner effect op de beschermde waarden van de monumentale dijk. Daarbij is vastgesteld dat in acht van de vijftien modules geen minder ingrijpend alternatief aanwezig is, dat tot minder effecten op de beschermde waarden van de monumenten leidt. In zeven modules is er wel een alternatief voorhanden dat een beperkter effect heeft dan het voorkeursalternatief, maar is om zwaarwegende redenen (zoals de bescherming van een Natura 2000-gebied) niet voor dat alternatief gekozen.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland zijn bevoegd gezag voor de omgevingsvergunning en zijn verantwoordelijk voor de belangenafweging ten aanzien van provinciale monumenten. Gedeputeerde Staten zijn van oordeel dat de versterking van de Markermeerdijken een zwaarwichtige reden is van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang, die zich tegen weigering van de omgevingsvergunning verzet. Het waterveiligheidsbelang dat met de versterking van de dijken gediend wordt, weegt zwaarder dan het belang bij het onaangetast laten van de beschermde monumentale waarden. Daar waar een aantasting van een monumentale waarde niet te voorkomen is, zijn de andere onderdelen van het provinciaal monument zoveel mogelijk gespaard. Een goed voorbeeld daarvan is dat alle braken behouden blijven. Tegen de achtergrond van de noodzaak de dijk te verbeteren geeft de Versterking blijk van voldoende inspanning om het effect op de beschermde waarden van de monumentale dijk zo klein mogelijk te houden, zowel in het tot stand gekomen ontwerp als in de verdere uitwerking en detaillering daarvan. Om die redenen kan de omgevingsvergunning naar het oordeel van Gedeputeerde Staten worden verleend.

2.4.2 Westfriese Omringdijk en Noordse steen

Diverse zienswijzen gaan in op weging van de monumentale waarden bij de keuze van het Voorkeursalternatief. Deze zienswijzen hebben vooral betrekking op de Westfriese Omringdijk en de dijkbekleding met Noordse steen.

Westfriese Omringdijk
De Westfriese Omringdijk ligt over een lengte van 5.500 meter binnen het projectgebied: Hoorn binnenstad (540 m, module 1), Strand Hoorn (1.050 m, module 2) en Grote Waal en de Hulk (3.930 m, module 3). De dijk vormt het waterfront van de stad Hoorn rond de baaivormige Hoornse Hop. Een aantal zienswijzen richt zich op de keuze voor de oeverdijk in de modules 2 en 3. Deze zienswijzen stellen dat de oeverdijk de beleving en de herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert. Vanaf de westzijde van het Hoornse Hop is er niet direct uitzicht over het open water, daarvoor ligt in de nieuwe situatie eerst de zandige kustverdediging. Deze zienswijzen vinden ook dat de veranderingen in de omgeving afbreuk doen aan het monumentale beeld van de historische dijk.

Bij de keuze voor het Voorkeursalternatief is onderkend dat de oeverdijk een beperkt negatief effect heeft op het gebied van landschap. De context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van de Hoornse Hop veranderen met de nieuwe oeverdijk in het water. Ook komt het open water op grotere afstand van de woningen te liggen, waarmee het directe zicht op open water ter plekke verdwijnt. Dit uitzicht is overigens geen beschermde waarde van het monument.

Daartegenover staan echter grote pluspunten, voor de cultuurhistorische waarden en voor andere aspecten. Vanuit het oogpunt van cultuurhistorie is van grote waarde dat door de aanleg van een nieuwe oeverdijk de bestaande karakteristieke monumentale dijk in modules 2 en 3 geheel intact blijft. De oeverdijk houdt de landschappelijk en cultuurhistorisch markante punten zoals de kaap bij de Galgenbocht, de knikpunten in de dijk en de bochten bij braken en kogen in stand. Het dijktracé van de Westfriese Omringdijk en de historische overgang tussen de dijk en het binnengebied worden niet aangetast en de historische steenbekleding (Noordse steen) blijft behouden. De monumentale waarden blijven intact. Verder blijft het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden, doordat de kruin van de oeverdijk maximaal op NAP +1,5 m komt te liggen.

Alles overziend biedt de oeverdijk de beste bescherming aan de monumentale waarden van de Westfriese Omringdijk.

Noordse steen
De bekleding met Noordse steen maakt deel uit van de beschermde monumentale waarden. In diverse zienswijzen is op het belang van Noordse steen gewezen en is gevraagd om behoud en hergebruik. In reactie hierop het volgende.

Op een aantal plaatsen bestaat de bekleding van Markermeerdijken uit natuursteen: basaltstenen en Noordse (ook wel Noorse) stenen. Dijkbekleding met Noordse steen is in de 19^{e} en begin 20^{e} eeuw veelvuldig toegepast in heel Noord- en Midden-Nederland. Ook voor de Markermeerdijken is de bekleding met Noordse steen karakteristiek en beeldbepalend. Bewoners en maatschappelijke organisaties hechten veel waarde aan het behoud van deze cultuurhistorisch waardevolle dijkbekleding. Diverse zienswijzen onderstrepen dat deze dijkbekleding zeer geliefd is. Als behoud niet mogelijk is, dan vragen enkele indieners van zienswijzen om hergebruik.

Naast de landschappelijke kwaliteit, hebben dijken met Noordse steen ook betekenis voor de ringslang. Door de openingen tussen de Noordse stenen bereiken de ringslangen hun winterverblijfplaatsen. Of het gaat om Noordse steen of een ander soort steenbekleding, is voor de ringslang niet van bijzonder belang. Het gaat de ringslang om voldoende openingen om in de winterverblijfplaats te komen. Als de dijkbekleding wordt vernieuwd, worden voorzieningen aangebracht om een gunstig leefgebied voor de ringslang te behouden.

De Markermeerdijken voldoen niet aan de normen voor waterveiligheid. En deel van de dijken is afgekeurd vanwege de kwaliteit van de buitenbekleding met Noordse steen. Ook is op een deel van de dijken een versterkingswijze gekozen, waarbij het nodig is de buitenbekleding te verwijderen. De monumentale waarde van de Noordse steen heeft geleid tot een aanpak met vier elementen.

1. Behoud in de originele setting

Op acht locaties blijft de oorspronkelijke Noordse steenbekleding geheel behouden:

- Op twee locaties blijven de Noordse stenen als dijkbekleding liggen, omdat hier een oeverdijk komt. Het gaat om de locaties Hoorn stadsstrand en bij Scharwoude.
- Op zes locaties blijven de Noordse stenen als bescherming van het voorland liggen, omdat deze buiten het ruimtebeslag van de versterking vallen.

2. Terugplaatsen van Noordse steen

De Noordse stenen bestaan uit natuurlijk materiaal en verschillen onderling in formaat en gewicht. Een deel voldoet niet aan de technische eisen voor waterveiligheid. Dat maakt dat maar een deel van de (grotere) stenen opnieuw kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de dijkverbetering. Vanwege de verschillen in vorm is het terugplaatsen van Noordse steen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Dat maakt het terugplaatsen van Noordse steen duur in vergelijking tot het aanbrengen van een nieuwe steenbekleding. Om deze redenen is gekozen om Noordse steen alleen terug te brengen op locaties waar dat grote meerwaarde heeft voor de beleving van het landschap. Het gaat om drie markante kapen, waar deze dijkbekleding cultuurhistorisch en esthetisch veel waarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water:

- Kaap bedijkte Waal (module 4);
- Kaap Hoek van de Noord (module 12);
- Kaap Uitdam (module 15).

3. Hergebruik op een andere wijze

Waar het verwijderen van Noordse steen onvermijdelijk is en terugplaatsen niet mogelijk is, worden de stenen in de directe omgeving van de locatie hergebruikt. Dit gebeurt bij voorkeur aan de buitenzijde van de dijk als materiaal voor ringslangverblijf, zoals aan de Uitdammerdijk (module 15), ter geleding en verfraaiing van de dijkbekleding met betonzuilen in het buitentalud en de buitenberm, als stortsteen ter bescherming van de nieuwe voorlanden in Zeevang (module 7) of als bijmenging in de kreukelberm samen met overgebleven basaltstenen.

4. Nieuwe steenbekleding met een vergelijkbare aanblik

Op plekken waar de Noordse steen niet terugkomt als dijkbekleding, komt een nieuwe steenbekleding die in aanblik en uitstraling past bij de oorspronkelijke bekleding van de Markermeerdijken.

Deze aanpak kent een evenwichtige mix van behoud in de oorspronkelijke staat waar dat mogelijk is, herplaatsen waar dat de meeste meerwaarde oplevert, gericht hergebruik van al het materiaal en bij vervanging wordt een steenbekleding gebruikt die past bij de oorspronkelijke bekleding. Naar aanleiding van de zienswijzen is de formulering van voorschrift E1.2 (A en B) van de omgevingsvergunning aangescherpt en aangevuld, zodat de aanpak van de Noordse steen (zoals hierboven beschreven) concreter geborgd is.

2.5 De gevolgen van de dijkversterking voor de omgeving

2.5.1 Zorgen over de kwaliteit van de omgeving

Een deel van de zienswijzen gaat over de inpassing van de dijkversterking in de omgeving. De indieners brengen hun reactie in verschillende mate van stelligheid; zowel vanuit een breed belang als gericht op de eigen situatie; over de dijk in het algemeen tot opmerkingen over een heel specifieke plek of voorziening. De zienswijzen hebben als gemeenschappelijke noemer dat de

indieners zich zorgen maken over de veranderingen die de dijkversterking met zich meebrengt voor de omgeving. Deze veranderingen worden in de zienswijzen veelal negatief ingeschat. De achterliggende vraag van de zienswijzen is vaak gericht op het treffen van andere maatregelen dan in het projectplan staan, waarvan de indiener meent dat die minder impact op de omgeving hebben. Een belangrijk deel van de zienswijzen noemt in dit verband de meekoppelkansen. Deze zienswijzen stellen vrijwel allemaal dat de meekoppelkansen negatief uitwerken op de kwaliteit van de omgeving. Enkele tientallen gelijkluidende zienswijzen richten zich op de meekoppelkansen voor een fietspad en parkeerplaatsen bij Uitdam. In een aantal andere zienswijzen wordt gesteld dat de meekoppelkansen leidend zijn geweest bij de keuze van de versterkingsmaatregelen.

Dit thema-antwoord gaat over de manier waarop het projectplan rekening houdt met de omgeving bij de inpassing van de versterkingsmaatregelen. Daartoe wordt achtereenvolgens ingegaan op het Kader Ruimtelijke Kwaliteit, de Ontwerpvisie en het Vormgevingsplan. Ook wordt de betekenis van participatie kort toegelicht. Een afzonderlijke paragraaf gaat over de meekoppelkansen.

2.5.2 De dijkversterking wordt ingepast in de omgeving

Zoals in het Projectplan Waterwet is onderbouwd voldoen de Markermeerdijken niet aan de normen voor waterveiligheid en is het daarom nodig de waterkering te versterken. Daarmee is nog niet gezegd hoe de versterking moet plaatsvinden. Om dat te bepalen heeft uitgebreide planvorming plaatsgevonden vanuit een tweeledige doelstelling: een dijk die waterveiligheid biedt én die zo goed mogelijk is ingepast in zijn omgeving. De dijkversterking is nadrukkelijk meer dan alleen een civieltechnische opgave. Bij de planvorming is niet alleen bekeken hoe de waterveiligheid op een sobere, robuuste en doelmatige manier kan worden verbeterd, maar ook hoe de dijkversterking rekening kan houden met natuur, landschap, cultuurhistorie en met andere belangen.

Veel zienswijzen geven er blijk van dat het resultaat de indieners tegenvalt. Volgens de zienswijzen verliest de omgeving aan kwaliteit. De Markermeerdijken zijn meer dan een voorziening om water tegen te houden. De Markermeerdijken maken deel uit van een omgeving waar mensen vertrouwd mee zijn en waarde aan toekennen. Het is dan ook heel begrijpelijk dat bij de planvorming en in de zienswijzen uitgebreid gereageerd wordt op de veranderingen in de woon-, werk- en leefomgeving, die voortkomen uit de dijkversterking.

In reactie op de zienswijzen is hieronder samengevat op welke wijze de ruimtelijke kwaliteit van de Markermeerdijken en omgeving heeft meegewogen bij het tot stand komen van de Projectplan Waterwet. Lees voor meer toelichting ook paragraaf 2.3. over de totstandkoming van het Voorkeursalternatief en paragraaf 2.4 over de monumentale waarde van de Markermeerdijken.

De kwaliteiten in de omgeving en de wijze waarop deze kwaliteiten in het planproces zijn ingebracht komen in het bijzonder tot uiting in het Kader Ruimtelijke Kwaliteit, de Ontwerpvisie, het Vormgevingsplan en het Participatieproces. Hierna volgt een toelichting.

1. Kader Ruimtelijke Kwaliteit met Addendum (bijlage 1.4. en 1.5 van het Milieueffectrapport)
   Het centrale document bij de afweging van de versterkingsmaatregelen en de kwaliteiten van het gebied is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit met Addendum (samen KRK). Het KRK is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen. Het KRK geeft per deelgebied van de dijk aan wat de belangrijkste omgevingswaarden zijn. In het KRK wordt het begrip ruimtelijke kwaliteit opgevat als de meerwaarde die ontstaat als de verschillende thema's rond de dijkversterking – natuur, cultuurhistorie en archeologie, recreatie, landschap en ruimte – met elkaar in verband worden gebracht. De toepassing van het KRK zorgt er voor dat het ontwerp van de versterkte dijk zo veel als mogelijk is ingepast in de omgeving. Het KRK bevat de hoofduitgangspunten voor het ontwerp (zie ook onder Ontwerpvisie).

   Om vanuit samenhang tot een ontwerp te komen zijn de Markermeerdijken in het KRK ingedeeld in vijf deelgebieden met elk een eigen karakteristiek. De deelgebieden zijn van noord

naar zuid: de Hoornse Hop (module 1 – 4), Kogenland (module 4 – 5), Zeevang (module 6 – 11), Gouwzee (module 12) en Waterland (module 13 – 16). Voor elk van de deelgebieden zijn de karakteristieken en de kernkwaliteiten benoemd en zijn de belangrijkste waarden aangegeven. Die belangrijkste waarden zijn richtinggevend in het ontwerpproces van het nieuwe dijklandschap, de zonering van (gebruiks)functies en de uiteindelijke inrichting (zie verder paragraaf 4.4. en 9.1.1. van het Projectplan Waterwet). In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden opgenomen op een zogenaamde 'Parelkaart'. De Parels zijn binnen de deelgebieden de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk.

2. Ontwerpvisie (bijlage 12.12 van het Bijlagenboek)
   De Ontwerpvisie geeft inzicht in het ontwerpproces en legt verantwoording af over de genomen ontwerpstappen. De Ontwerpvisie draagt daarmee bij aan een navolgbaar en transparant ontwerpproces. De Ontwerpvisie omvat 2 sporen: de ontwerpvisie (spoor 1) en het ontwerpproces (spoor 2). In de ontwerpvisie is de visie uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit met Addendum doorontwikkeld, zijn integrale ontwerpuitgangspunten bepaald, zijn eisen aan ruimtelijke inpassing en meekoppelkansen gesteld en is een Vormgevingsplan opgesteld. Het ontwerpproces bestaat uit diverse stappen (van grof naar fijn) die uiteindelijk leiden tot het definitieve ontwerp. Doordat de ontwerpvisie is verweven met het ontwerpproces zijn de monumentale waarden van de dijk en de ruimtelijke kwaliteiten van het hele plangebied tot integraal onderdeel gemaakt van de (technische) ontwerpopgave.

3. Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek)
   Het Vormgevingsplan bevat een visie op de vormgeving en geeft architectonische specificaties van de terug te brengen en nieuw te realiseren inrichtingselementen. Dit plan wordt gebruikt bij de uitwerking en detaillering van het dijkontwerp. Het gaat om de inrichting van de dijk (dijktrappen, dijkmeubilair, steenbekleding), de fiets- en wandelpaden en de dijkplaatsen.

4. Participatieproces
   Het realiseren van een dijkversterking heeft grote impact op de directe omgeving van de dijk. Daarom is besloten tot intensieve maatschappelijke participatie. Deze participatie richt zich op alle personen, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden die in het gebied van en rond de Markermeerdijken wonen, werken en verblijven.

   De participatie is langs het gehele traject op dezelfde wijze ingezet. De reacties op de voorstellen van het hoogheemraadschap / de Alliantie kennen echter flinke verschillen. Over enkele onderwerpen zijn projectbrede initiatieven ontstaan en op een aantal locaties zijn alternatieve oplossingen voorgesteld. Op die verschillende reacties is ingespeeld. De volgende stappen in de participatie zijn op de maat van de verschillende maatschappelijk initiatieven afgestemd. Dat heeft per module tot uiteenlopende vervolgtrajecten geleid. Deze participatie per maatschappelijk initiatief is een aanvulling en verdieping van de interactie met de omgeving, die in elke fase van de planvorming voor het hele dijktracé heeft plaatsgevonden.

   De diverse maatschappelijke initiatieven hebben wezenlijk bijgedragen aan het planproces. Voorbeelden zijn de projectbrede initiatieven die bekend staan als 'Dijken op veen', 'pompen in de Houtribdijk' en 'Bewezen sterkte' en de op locaties gerichte initiatieven voor Hoorn Westerdijk, Scharwoude, Kruispunt Warder, Zeevang, Haven Edam, Noordeinde Volendam, Pieterman, Uitdam en Durgerdam. Over deze initiatieven is verslag gedaan in de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek), zowel over het proces als over invloed van de initiatieven op het eindresultaat.

Het resultaat van al de genoemde punten samen is een dijkontwerp dat niet alleen zorgt voor een veilige dijk, maar ook voor een dijk die met grote zorgvuldigheid is ingepast in zijn omgeving. Het civieltechnische dijkontwerp houdt rekening met de karakteristieke cultuurhistorische en

landschappelijke waarden en met de ruimtelijke omstandigheden die verschillen per plek. In aanvulling hierop dragen ook de meekoppelkansen bij aan de kwaliteit van het eindresultaat.

2.5.3 Meekoppelkansen

Uit de zienswijzen blijkt dat een aantal indieners zorgen heeft over de effecten van de meekoppelkansen op hun omgeving. De drie meekoppelkansen, die in het Projectplan Waterwet zijn opgenomen, komen voort uit initiatieven van de regionale overheden. De dijkversterking biedt kansen voor versterking van natuur, recreatie, toerisme, cultuurhistorie en regionale economie. Met het oog op deze doelen wordt een doorlopende fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Deze meekoppelkans is een initiatief van de twee recreatieschappen, alle bij het projectplan betrokken gemeenten en de provincie Noord-Holland. Deze fiets- en wandelverbinding is onderdeel van de recreatieve route tussen Hoorn en Amsterdam. Een andere in het projectplan opgenomen meekoppelkans betreft het stadsstrand bij Hoorn en is een initiatief van de gemeente Hoorn. De derde meekoppelkans ligt in de polder Zeevang. Als meekoppelkans wordt bij verschuiving van de weg de nieuwe brede binnenberm op een ecologische manier ingericht en onderhouden. Zie voor nadere informatie ook paragraaf 4.2, tabel 4 van het Projectplan Waterwet.

De meekoppelkansen zijn op hun effecten beoordeeld in het opgestelde Milieueffectrapport. In paragraaf 6.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) staat wat de effecten zijn door een vergelijking van het Voorkeursalternatief (VKA) met en zonder deze meekoppelkansen. Het gaat om effecten op onder meer ecologie, landschap en woonbeleving. Voor de doorlopende wandel- en fietsverbinding wordt minder hinder van fietsers en wandelaars verwacht doordat de afstand tussen het toekomstige fiets- en wandelpad en de huizen toeneemt ten opzichte van de huidige situatie. Voor het stadsstrand zijn onder meer effecten bekeken van verkeersafwikkeling, verkeerslawaai, stemgeluid en luchtkwaliteit en is onderbouwd waarom deze effecten neutraal zijn beoordeeld. Ook het aspect woonbeleving is neutraal beoordeeld. Afhankelijk van de persoonlijke ervaring van bewoners kan deze aanwezigheid namelijk zowel negatief als positief uitvallen.

In een aantal zienswijzen is bezwaar gemaakt tegen een eventuele aanvullende meekoppelkans voor een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en voor (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam. Dit fietspad zit niet in het Projectplan Waterwet en de bijbehorende uitvoeringsbesluiten. Over dit fietspad wordt dan ook in dit kader geen besluit genomen. De parkeerplaatsen zijn ook geen meekoppelkans. Wel is voorzien dat de bestaande parkeervoorzieningen ten noorden en zuiden van Uitdam na realisatie worden teruggebracht (zie paragraaf 4.3.16 van het Projectplan Waterwet, tabel 5).

Een aantal zienswijzen suggereert dat de meekoppelkansen leidend zijn voor de wijze van versterking. Dat is niet het geval, de versterkingsopgave staat bij de planvorming voorop. Wel heeft in de voorbereiding afstemming plaatsgevonden tussen de plannen voor de dijkversterking en het Programma Waterfront van de gemeente Hoorn. In het kader van het project Markermeerdijken heeft het hoogheemraadschap een eigen analyse uitgevoerd met als uitkomst een oeverdijk aan te leggen (zie paragraaf 4.3.2. van het projectplan) omdat daarmee de belangrijkste waarden, die samenhangen met het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en de monumentale Westfriese Omringdijk, gespaard blijven. Daarnaast biedt de oeverdijk de ruimte om een stadsstrand te realiseren en dat biedt grote meerwaarde voor de recreatie. De gemeente Hoorn heeft ontwerpuitgangspunten vastgesteld voor het fiets- en wandelpad Westerdijk en het stadsstrand. Deze voorzieningen zijn vervolgens als meekoppelkansen in het projectplan opgenomen (zie ook paragraaf 2.7 van deze Nota van Beantwoording Zienswijzen).

Meekoppelen is extra
De dijkversterking betekent een grootschalige ingreep in het gebied van de Markermeerdijken met tal van raakvlakken voor onder meer wonen, recreatie, natuur en cultuurhistorie. De dijkversterking en deze gebiedsfuncties kunnen elkaar in de weg zitten, maar ook wederzijds versterken. Bij de uitvoering van de waterbouwkundige werkzaamheden kunnen zich kansen voordoen om aansluitend andere wensen uit de omgeving te realiseren. Denk aan ontwerpkansen die er anders niet zijn (zoals het inpassen van een fietspad in het dijktalud) en aan het toevoegen van (omgevings)kwaliteit voor recreatie of natuur (combinatie levert meer op dan afzonderlijke maatregelen). Door meekoppelen kunnen mogelijk kosten worden bespaard (werk met werk maken) of de gecombineerde uitvoering kan per saldo de overlast voor de omgeving beperken (het gebied gaat maar één keer op de schop). In het Projectplan Waterwet wordt de combinatie van de dijkversterking met maatregelen van buiten het project 'meekoppelkansen' genoemd. Bij meekoppelen gaat het om initiatieven van derden, die niet nodig zijn voor de verbetering van de waterveiligheid, maar daarmee wel direct samenhangen. De meekoppelkansen zijn extra. De meekoppelkansen zijn opgenomen in het Projectplan Waterwet, want de Alliantie zorgt voor de realisatie op kosten van de initiatiefnemer. Het is mogelijk om na de vaststelling van het Projectplan Waterwet nog andere projecten te realiseren. De besluitvorming, financiering en het verkrijgen van vergunningen is dan volledig een taak van de initiatiefnemer. In bijlage 12.8 van het project is hierover meer informatie te vinden.

2.6 Risico's van de dijkversterking, nadeelcompensatie en risicodossier

2.6.1 Vier stappen om goed om te gaan met risico's en compensatie
Verschillende indieners van zienswijzen merken op dat de plannen voor de dijkversterking leiden tot waardevermindering van hun eigendommen, hinder, inkomensschade of fysieke schade aan hun eigendommen. Gevraagd wordt om een vergoeding en om een helder protocol waarin onder andere de verantwoordelijkheid, doorlooptijd, bewijslast en verjaringstermijnen zijn vastgelegd. In diverse zienswijzen wordt gevraagd om inzage van het zogenoemde 'Risicodossier'. In zienswijzen wordt ook gewezen op schade aan natuur, monumenten en andere collectieve waarden. Deze paragraaf geeft een overzicht van de wijze waarop de Alliantie met risico's, hinder en eventuele schade door de plannen omgaat. Dat is een aanpak waarin vier stappen zijn te onderscheiden.

Stap 1: dijkversterking is nodig voor de veiligheid van een gebied met 1,2 miljoen inwoners;
Stap 2: het plan voor de dijkversterking voorkomt en beperkt schade door o.a. zetting en trilling;
Stap 3: vinger aan de pols tijdens de uitvoering maakt ingrijpen en bijsturen mogelijk;
Stap 4: als toch schade ontstaat, volgt een vaste procedure voor de afhandeling.

Deze vier stappen komen in de navolgende paragrafen ieder apart aan bod.

2.6.2 Dijkversterking is nodig (stap 1)
Voorop staat dat de versterking van de Markermeerdijken wordt uitgevoerd om het risico op een overstroming van een groot gebied in Noord-Holland, waar 1,2 miljoen mensen wonen, heel klein te maken. De dijk beschermt hun persoonlijke veiligheid en de economische waarde die zij en hun voorouders in eeuwen hebben opgebouwd. Dit algemeen belang is bij versterking van de Markermeerdijken afgewogen tegen hinder bij de uitvoering en tegen belangen die direct door plankeuzen geraakt kunnen worden. Tot op zekere hoogte wordt nadeel of schade beschouwd als een normaal maatschappelijk risico.

2.6.3 Beperken en voorkomen van schade (stap 2)
Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking spelen mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol. Het Milieueffectrapport beschrijft uitgebreid wat de effecten van diverse planvarianten zijn op onder meer natuur, recreatie, wonen en milieu. Bij de keuze van het voorkeursalternatief is met al deze belangen rekening gehouden. In de zienswijzen wordt gewezen op belangen die desondanks worden geschaad en worden verschillende risicobronnen en oorzaken van mogelijke schade genoemd. Enkele in diverse zienswijzen genoemde punten zijn de uitvoering

op private grond, het mogelijk optreden van zetting, trillingen, veranderingen in de waterhuishouding en landschappelijke aantasting. Deze punten worden hierna besproken.

Uitvoering op private grond
Een inbreuk op private belangen ontstaat bij uitvoering van werkzaamheden op gronden die geen eigendom zijn van het hoogheemraadschap, maar van particulieren en bedrijven. Bij het maken van de plannen is telkens gepoogd het ruimtebeslag op andermans grond te beperken. Waar het nodig is om (tijdelijk) gronden van particulieren te benutten, worden daarover met de eigenaren afspraken gemaakt en is een passende vergoeding beschikbaar.

Tijdelijk gebruik particuliere gronden
Als het noodzakelijk is tijdelijk gebruik te maken van eigendommen van derden, wordt daarvoor tijdig vooraf een overeenkomst met de eigenaar gesloten. De overeenkomst voorziet in een vergoeding voor het gebruik en compensatie van eventuele schade. Indien gewenst en mogelijk worden specifiek op de situatie toegesneden afspraken gemaakt met de eigenaar. Dat kan gaan om het in gebruik nemen, het gebruik zelf en het opleveren na gebruik. Alles wordt schriftelijk vastgelegd in een overeenkomst die namens het hoogheemraadschap wordt gesloten met de betrokken eigenaar. Vergoeding voor het gebruik en compensatie wordt vooraf betaald, dan wel direct nadat de omvang daarvan duidelijk is. Uiteraard wordt alles in het werk gesteld om in der minne tot een overeenkomst te komen, maar indien nodig kan het hoogheemraadschap gebruik maken van gedoogplichten of onteigening. Ook dan is er recht op een vergoeding.

Zetting en trilling
In diverse zienswijzen wordt gewezen op de gevolgen van de dijkversterking voor de bodem. Het gaat dan om trillingen en zettingen in de slappe veengrond of om verticale drainage die kwel veroorzaakt en leidt tot ongewenste veranderingen in de waterhuishouding. Het voorkomen van schade aan woningen door de werkzaamheden van het project is een topprioriteit. Het belang van een zorgvuldige werkwijze is groot vanwege de slappe ondergrond en omdat veel huizen direct op de grond zijn gebouwd zonder gebruik van heipalen (fundering op staal). Veranderingen in de ondergrond kunnen dan tot verzakking en tot scheurvorming leiden. Daarom is rekening gehouden met de gevolgen van de dijkversterking voor de bodem. Ook zijn de gevolgen van verticale drainage modelmatig onderzocht. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich - onverwacht- toch negatieve effecten voordoen.

Zettingen en verticale drainage
In de omgeving van de Markermeerdijken komen slappe klei- en veenlagen voor in de bodem. Die slappe grond zal samendrukken als bij de dijkversterking nieuwe grond wordt aangebracht. Dat kan ook invloed hebben op gebouwen in de omgeving van de dijkversterking. Om die reden zijn zettingen een belangrijk aandachtspunt bij de dijkversterking. Bij de dijkversterking moet zand en klei worden opgebracht. Vanwege de slappe ondergrond zal de ondergrond meebewegen. Die zetting moet niet te snel en te veel plaatsvinden. Dan bestaat kans op een afschuiving en kan ongewenste invloed op de omgeving ontstaan. Daarom wordt niet alle grond in één keer aangebracht, maar wordt gewerkt in verschillende ophoogslagen. Door de grond in verschillende lagen op te brengen krijgt de ondergrond telkens gelegenheid zich op de nieuwe belasting in te stellen. Dat wordt consolidatie genoemd. Pas als de ondergrond voldoende is gezet, volgt een volgende ophoogslag. Waar erg veel tijd nodig is voor de zetting, wordt de zetting versneld met bijvoorbeeld verticale drainage. Overtollig water in de klei- of veenlaag kan dan makkelijker weglopen. Door de verticale drainage niet diep aan te leggen, zodat de drain op ruime afstand blijft van de onderliggende zandlaag, wordt het diepere grondwater (spanningswater) niet bereikt en zal geen kwel ontstaan. Zo wordt ongewenste invloed op de waterhuishouding voorkomen.

Om vast te stellen dat in de omgeving geen of niet te grote vervormingen (zettingen) optreden, is bij het opstellen van de plannen en wordt bij de uitvoering de volgende aanpak gevolgd:

- Uitvoeren van grondonderzoeken, laboratoriumproeven en een historische analyse. Dit levert kennis op voor het maken van zettingsberekeningen en levert een voorspelling op van de autonome kruindaling (de zetting zonder dat de dijkversterking wordt uitgevoerd).
- Voor gebouwen in de directe omgeving is de zetting ter plaatse van die gebouwen berekend en is beoordeeld of de zettingen schade kunnen veroorzaken aan de gebouwen.
- Waar nodig, worden maatregelen getroffen om de invloed op de omgeving te beperken.
- Tijdens de uitvoering worden de werkelijke effecten gemeten en wordt de uitvoering waar nodig aangepast. Zie hiervoor ook onder 'vinger aan de pols'.

De trillingen van zwaar verkeer en de bouwwerkzaamheden kunnen hinder en overlast geven. Mede om dit bezwaar te voorkomen vindt de aanvoer van klei, zand en waterbouwstenen zoveel mogelijk over het water plaats naar tien tijdelijke loslocaties aan de wal (loswallen). Dat beperkt de omvang en daarmee ook de trillingen van zwaar verkeer over de weg.

In hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht dat de overlast binnen de daarvoor geldende wettelijke grenzen blijft. Met onderzoek vooraf is vastgesteld wat de meest ongunstige uitkomst is (worst case situatie). De maatregelen om trillingen door bouwverkeer en bouwwerkzaamheden te voorkomen worden hiervan afgeleid. Als de plannen verder zijn gedetailleerd kunnen ook de maatregelen om de hinder te beperken meer precies worden bepaald. Voor start van de uitvoering wordt per (combinatie van) module(s) een Werkplan opgesteld met daarin de hinderbeperkende maatregelen en de wijze van monitoring. Waar nodig wordt tijdens de uitvoering bijgestuurd.

Waterhuishouding
In zienswijzen worden ook (blijvende) wijzigingen in het grondwaterpeil aan de orde gesteld (anders dan tijdelijke veranderingen tijdens de werkzaamheden) en de effecten daarvan voor bijvoorbeeld kwel. In het ontwerp worden variaties in het grondwaterpeil voorkomen door het bestaande watersysteem zoveel mogelijk te behouden en terug te brengen. Voor specifieke situaties kan drainage de verhoging van de grondwaterstand teniet doen.

Grondwaterstand en Werkplan
De grondwaterstand is het gevolg van de aan- en afvoer van water. Neerslag en kwel (grondwater dat onder druk naar boven komt) maken een perceel natter; verdamping en afvoer door drainage en watergangen maken een perceel droger. In het gebied van de Markermeerdijken is de jaarlijkse neerslag vele malen groter dan de jaarlijkse kwel. Veranderingen in kwel hebben weinig invloed op de grondwaterstand. Kwel is daarom over het algemeen geen risico voor de omgeving. Voor de situaties waar bebouwing voorkomt tussen de teensloot en de dijk kunnen de werkzaamheden wel invloed hebben op de grondwaterstand. Voor elke module wordt een Werkplan gemaakt waarin te verwachten effecten staan, de wijze van monitoring en mogelijke maatregelen om in te grijpen. Drainage kan in die situaties een eventuele verhoging van de grondwaterstand door kwel teniet doen.

Landschap
De maatregelen aan het dijklichaam veranderen het landschap en de directe woonomgeving van een aantal huizen langs de Markermeerdijken. Tijdens de planvorming zijn de gevolgen voor de bestaande huizen en voor de bewoners in het Milieueffectrapport onderzocht. De effecten op de woonomgeving zijn meegewogen bij de keuze van het voorkeursalternatief. Toch is in een aantal gevallen een keuze gemaakt waarin de ligging en het uitzicht vanaf bestaande huizen veranderen. Dat kan invloed hebben op de woonbeleving.

2.6.4 Vinger aan de pols: nulmeting, monitoring en bijsturen (stap 3)
Vooraf wordt met berekeningen en inschattingen voorspeld welke gevolgen de werkzaamheden kunnen hebben op de omgeving. De werkelijke effecten blijken echter pas tijdens de uitvoering

zelf. Een systeem van nulmeting en monitoring is opgezet om tijdens de bouw te kunnen bijsturen, als daarvoor aanleiding is. Deze aanpak sluit overigens aan bij het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage om mogelijke overlast en/of dreigende schade tijdig te signaleren. Door de vinger aan de pols te houden zorgt de Alliantie voor een zorgvuldige uitvoering. Daarbij hoort ook dat de betrokkenen goed worden geïnformeerd over de uitvoering en dat op de ervaringen van omwonenden bij de uitvoering wordt ingespeeld. Op de manier van informatievoorziening en betrokkenheid tijdens de uitvoering wordt nader ingegaan in paragraaf 2.7 van deze Nota van Beantwoording Zienswijzen.

De monitoring tijdens de uitvoering gaat vooral over trillingen door bouwverkeer en de gevolgen van zettingen op gebouwen.

Trillingen door bouwverkeer
Vooraf is vastgelegd welke gebieden gevoelig zijn voor trillingen door bouwverkeer. In deze gebieden worden voorafgaand aan de werkzaamheden trillingsmeters geplaatst. Voor elk van de gebieden geldt een interventiewaarde. Als de trilling zwaarder is dan deze interventiewaarde, worden in de uitvoering maatregelen getroffen om de hinder terug te brengen. Denk daarbij aan het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden, aan een andere werkmethodiek of andere aanvoerroutes.

Monitoring van gebouwen
Voorafgaand aan de uitvoering is en tijdens de uitvoering wordt zorgvuldig onderzoek gedaan naar de gevolgen van de werkzaamheden voor bebouwing. Voor een representatief deel van de gebouwen langs de dijk worden al sinds 2015 metingen uitgevoerd. De metingen gaan door tijdens de uitvoering. De resultaten geven inzicht in de normale zakking (zonder werkzaamheden) en wat de aanvullende invloed van de werkzaamheden is. Voor de start van de werkzaamheden wordt van elk gebouw binnen de zone waar effecten kunnen optreden (dat is binnen circa 50 meter van de werkzaamheden), een bouwkundige opname gemaakt. De eigenaar krijgt een exemplaar van het rapport en het rapport wordt ook bij een notaris gedeponeerd. Met de bouwkundige staat wordt rekening gehouden bij het bepalen van de ophoogslagen en andere maatregelen ter voorkoming van verzakking van gebouwen.

2.6.5 Schadevergoeding en nadeelcompensatie (stap 4)
In de voorgaande paragrafen is uitgelegd dat de Alliantie bij de planvorming en bij de uitvoering alles in het werk stelt om te voorkomen dat belangen worden geschaad en grote hinder ontstaat. Als dat toch niet altijd en overal lukt, dan kan sprake zijn van schade die redelijkerwijs niet ten laste van een belanghebbende kan komen en die niet op een andere wijze is gedekt. Anders gezegd: de schade is zo groot dat het niet redelijk is dat een afzonderlijk persoon of bedrijf die schade draagt. Dan kan vergoeding in beeld komen. De persoon die of het bedrijf dat meent schade te ondervinden, zal altijd zelf actie moeten ondernemen, door te melden dat schade optreedt. Daarna is er een vaste werkwijze (een protocol) om te bepalen wat de schade is, of die voor vergoeding in aanmerking komt en tot slot hoe hoog de vergoeding is. Bij het indienen van een claim moet de omvang van de geleden schade worden aangetoond, bijvoorbeeld met een boekhouding waaruit vermindering van inkomsten blijkt.

Voor schade, die voortkomt uit de dijkversterking, is artikel 7.14, eerste lid, van de Waterwet van toepassing. Een verzoek wordt beoordeeld aan de hand van de Verordening nadeelcompensatie Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2015.

Schadevergoeding
Artikel 7.14 van de Waterwet bevat de wettelijke grondslag voor de vergoeding van schade als gevolg van de 'rechtmatige taakuitoefening' door de waterbeheerder. Dat is voor de dijkversterking van de Markermeerdijken Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Artikel 7.14 bepaalt dat indien een belanghebbende door het projectplan of de uitvoering daarvan schade leidt, deze bij de waterbeheerder een verzoek om schadevergoeding (nadeelcompensatie) kan indienen. Het hoogheemraadschap keert een schadevergoeding uit voor zover de schade redelijkerwijs niet ten laste van de indiener moet komen en de schade niet al anderszins is verzekerd. Schade die binnen het 'normaal maatschappelijk risico' valt wordt niet vergoed. De nadeelcompensatieregeling van het hoogheemraadschap geldt ook voor planschade (artikel 7.16 Waterwet). Voorbeelden van situaties die kunnen leiden tot een verzoek om nadeelcompensatie zijn bijvoorbeeld inkomensschade of waardedaling van eigendommen als gevolg van de dijkversterking.

De Verordening nadeelcompensatie bepaalt onder meer dat de indiener wordt gehoord en er advies wordt ingewonnen van een onafhankelijke externe adviseur, tenzij de vermoedelijk toe te kennen schadevergoeding in totaal niet meer bedraagt dan € 10.000. De beslistermijn bedraagt in de regel acht weken, of indien advies wordt ingewonnen bij een adviseur, zes maanden. Tegen de beslissing op het verzoek om nadeelcompensatie is bezwaar en beroep mogelijk. Dit is een aparte rechtsgang die los staat van het projectplan. Om in aanmerking te kunnen komen voor nadeelcompensatie hoeft een belanghebbende niet eerst in beroep te gaan tegen het projectplan of de uitvoeringsbesluiten.

In artikel 7.14, derde lid van de Waterwet is een verjaringstermijn opgenomen van vijf jaar na de dag waarop de schade zich heeft geopenbaard dan wel nadat de benadeelde redelijkerwijs op de hoogte had kunnen zijn van de schade. De termijn voor het indienen van een verzoek verstrijkt in elk geval na verloop van twintig jaren na vaststelling van het projectplan.

Meer informatie over het indienen van een verzoek om nadeelcompensatie is te vinden op de website www.hhnk.nl. Hier kunt u voor alle verzoeken terecht, het is niet nodig om de uitvoerende private bedrijven zelf aan te spreken. Als dat uw voorkeur heeft, kunt u ook contact opnemen met de Alliantie.

2.6.6 Risicodossier

In zienswijzen wordt gevraagd om inzicht in de risicoanalyse die is gemaakt voor het project. In reactie op deze zienswijzen het volgende.

Bij grote en complexe infrastructurele projecten is het gebruikelijk om een analyse te maken van de risico’s die kunnen optreden tijdens de voorbereiding en uitvoering van het project. Ook voor het project Markermeerdijken is een dergelijke analyse uitgevoerd en is daarover een risicodossier opgesteld. Daarin staan de projectrisico’s met een analyse van oorzaken en gevolgen en een beschrijving van mogelijke beheersmaatregelen. Het risicodossier wordt actueel gehouden. Nieuwe inzichten kunnen leiden tot bijstelling van het ontwerp en de uitvoeringsmethode of tot aanvullende beheersmaatregelen.

Het risicodossier gaat over tegenvallers en risico’s die bij de uitvoering kunnen optreden en de maatregelen die beschikbaar zijn om een zich voordoend risico te beheersen. De analyse waarmee de risico’s van het project Versterking Markermeerdijken inzichtelijk worden gemaakt, bevat vertrouwelijke en bedrijfsgevoelige informatie. De risicoanalyse is uitgevoerd met informatie over de interne bedrijfsvoering en de speciale vakkennis van de betrokken partijen. Openbaarmaking van het risicodossier kan de economische en financiële belangen van het hoogheemraadschap en van bij het project betrokken private partijen in de Alliantie schaden. Het risicodossier wordt daarom niet publiek gemaakt.

Zoals eerder in deze paragraaf is beschreven is bij de planvorming rekening gehouden met risico's voor bijvoorbeeld verzakking en de gevolgen van trillingen tijdens de uitvoering. Ook wordt tijdens de uitvoering de vinger aan de pols gehouden, zodat kan worden ingegrepen als toch onverwachte effecten optreden. Als ondanks deze aanpak zorgen blijven bestaan over mogelijke effecten in de eigen woonomgeving, dan kan hierover een gesprek worden aangevraagd bij de Alliantie. In een dergelijk gesprek zal voor de specifieke eigen situatie van de gesprekspartner meer inzicht worden gegeven in de risico's die in de analyse zijn onderkend.

2.7 Communicatie

In veel zienswijzen wordt in verschillende bewoordingen teruggekeken op de participatie bij het opstellen van het projectplan of wordt vooruitgekeken naar de communicatie met de Alliantie tijdens de uitvoering. In een deel van de zienswijzen wordt ofwel gesteld dat de Alliantie de indiener niet of onvoldoende betrokken heeft bij het opstellen van het projectplan, dat de communicatie stroef is verlopen of eenrichtingverkeer was. De communicatie over de meekoppelkansen en de verantwoordelijkheid voor de besluitvorming bij de meekoppelkansen roept vragen op. Ook wordt in zienswijzen uitgesproken dat er geen vertrouwen is in de Alliantie. Verondersteld wordt bijvoorbeeld dat de economische belangen te sterk doorklinken in de gemaakte keuzen, dat alleen kennis van de private partijen uit de Alliantie is benut met uitsluiting van kennis die elders beschikbaar is. Ook wordt naar voren gebracht dat de verdeling van verantwoordelijkheden en risico's in de Alliantie ondoorzichtig is. Een aantal zienswijzen kijkt vooruit naar de uitvoering en vraagt om in die fase goed betrokken te worden.

De Alliantie beseft dat niet elke bewoner, bedrijf of organisatie volledig met de gemaakte keuzen in het Projectplan Waterwet zal kunnen instemmen. Het gaat immers telkens om een afweging van belangen, waarbij keuzen moeten worden gemaakt. De Alliantie heeft iedereen de gelegenheid geboden om deel te nemen aan de planvorming. Zo heeft de Alliantie zich ingezet om alle belangen in beeld te krijgen, naar iedereen te luisteren en het gesprek aan te gaan. In hoofdstuk 12 van het Projectplan Waterwet staat beschreven op welke wijze bij het opstellen van het projectplan overleg is gevoerd met bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden. Over maatschappelijke initiatieven, die bij de planvorming zijn betrokken, is afzonderlijk verslag gedaan in de Rapportage Maatschappelijke Participatie, zowel over het gevolgde proces als over de invloed van deze initiatieven op de versterkingsoplossing. Het gaat zowel om projectbrede initiatieven zoals 'Dijken op veen', 'pompen in de Houtribdijk' en 'Bewezen sterkte' als om op initiatieven voor specifieke locaties en modules.

Het is spijtig dat, zoals in zienswijzen naar voren wordt gebracht, indieners vinden dat zij toch niet voldoende gehoord zijn. De formele procedure met zienswijzen heeft alsnog gelegenheid geboden om een reactie op het plan te geven. Deze Nota van Beantwoording Zienswijzen bevat een antwoord op deze zienswijzen. Ook in het vervolg is de Alliantie uiteraard bereid om nader met de indieners te overleggen.

Een aantal indieners van zienswijzen vindt de communicatie over de meekoppelkansen in het Projectplan Waterwet niet helder. Over de plannen in de gemeente Hoorn zijn indieners van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn over het meekoppelen van recreatieve functies op de Westerdijk en de nieuwe oeverdijk. Bij meekoppelkansen is sprake van twee plannen die op elkaar ingrijpen. Toen bleek dat meekoppelen kansrijk was heeft de raad van de gemeente Hoorn ontwerpuitgangspunten voor het stadsstrand vastgesteld. In dat verband is ook de omgeving betrokken. In het kader van de versterking van de Markermeerdijken heeft het hoogheemraadschap zijn eigen afweging gemaakt over de versterkingsoplossing. Er zijn meerdere oplossingen onderzocht in het MER. De oeverdijk blijkt de oplossing met de minste milieueffecten en is dan ook gekozen na een integrale afweging van alle belangen. De keuze voor de oeverdijk maakt het realiseren van de meekoppelkans mogelijk, niet omgekeerd.

Besluitvorming over meekoppelkansen: voorbeeld stadsstrand Hoorn
De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. Het hoogheemraadschap wilde tijdig helderheid over de kansrijkheid van de ambities van de gemeente. Hiervoor is in maart 2014 een intentieovereenkomst tussen de gemeente en het hoogheemraadschap ondertekenend en gepubliceerd. Omwonenden zijn in 2014 geïnformeerd over de meekoppelkansen en een deel van de omwonenden heeft volgens de gemeentelijke procedure in 2014 bezwaar kenbaar gemaakt bij de diverse fracties van de gemeenteraad Hoorn. De gemeenteraad stemde in februari 2015 unaniem in met de ontwerpuitgangspunten voor het fiets-voetpad langs de Westerdijk en met het stadsstrand. Het Projectplan Waterwet bevat, na afweging van verschillende oplossingen, een Voorkeursalternatief dat ruimte biedt voor de realisatie van het stadsstrand als meekoppelkans. De oeverdijk wordt zodanig aangelegd dat verschillende voorzieningen (waaronder sportveldjes, speelplekken en steigers) hier een plaats kunnen krijgen.

Over de publiek-private samenwerking in de Alliantie en de vragen daarover het volgende. Het hoogheemraadschap heeft de samenwerking met de marktpartijen niet opgezocht om met hen de publieke belangen af te wegen, maar om de plannen meer kwaliteit te geven. Marktpartijen hebben kennis over de nieuwste technieken en expertise op het gebied van een efficiënte uitvoering. Bij de Markermeerdijken is sprake van een aantal grote technische uitdagingen, zoals de dijkversterking op veen, het ontwerpen en aanleggen van een oeverdijk en het omgaan met de nieuwe normering uit de Waterwet. Om die uitdagingen aan te gaan is kennis uit de markt onontbeerlijk. Nieuwe kennis zorgt er voor dat de technische risico's afnemen, de uitvoering goed kan verlopen met beperking van de overlast voor de omgeving. Daarom is het Projectplan Waterwet opgesteld met gebruik van de gecombineerde kennis van overheid én marktpartijen. Ook kennis van kennisinstellingen is benut.

De afweging van het publieke belang vindt onveranderd plaats door de betrokken overheden en op de besluiten zijn de wettelijke procedures van toepassing die ervoor zorgen dat iedereen voor zijn/haar eigen belang kan opkomen. De samenwerking binnen de Alliantie komt dus niet in de plaats van de eindverantwoordelijkheid van de betrokken overheden. Het hoogheemraadschap blijft eindverantwoordelijk voor de waterveiligheid en het daarvoor opgestelde Projectplan Waterwet. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het projectplan af en verleent (een deel van) de benodigde uitvoeringsbesluiten. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de subsidiebeschikking waarmee de dijkversterking wordt betaald.

Over de totstandkoming en onderbouwing van het plan wordt publiek verantwoording afgelegd in het Projectplan Waterwet Versterking Markermeerdijken met het Bijlagenboek, het Milieueffectrapport met de Notitie aanvullende informatie MER (samen Milieueffectrapport) en de uitvoeringsbesluiten. Het ontwerp is tot stand gekomen op basis van uitvoerig onderzoek naar verschillende alternatieven om het veiligheidstekort op te lossen. Zie hiervoor hoofdstuk 4 van het Projectplan en hoofdstuk 3 en 5 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek).

Enkele indieners verzoeken om inzage in de overeenkomst die met de marktpartijen is gesloten. Openbaarmaking van de Alliantieovereenkomst kan echter niet plaatsvinden vanwege het bedrijfs- en concurrentiegevoelige karakter van deze overeenkomst. De Alliantieovereenkomst is onderdeel van de aanbesteding. Daarbij hoort vertrouwelijkheid, om de positie van de bedrijven te beschermen (zie onder meer artikel 2.57 en 2.138 van de Aanbestedingswet 2012) en ook de economische of financiële belangen van het hoogheemraadschap (zie ook artikel 10, tweede lid, onderdelen b en g, van de Wet openbaarheid van bestuur).

In diverse zienswijzen wordt als gezegd aangedrongen op goed overleg tijdens de uitvoering. Dat is precies wat de Alliantie zelf ook graag wil. Hieronder is in grote lijnen aangegeven hoe de Alliantie in goed contact met de omgeving het project wil realiseren.

Als uitgangspunt geldt dat de bouwers (de Alliantie) te gast zijn op de dijk. De medewerkers van de Alliantie zijn zich bewust van de invloed van de werkzaamheden op de directe omgeving. Zij houden hier zo goed mogelijk rekening mee en stellen zich open en toegankelijk richting de omgeving op.

In Werkplannen, die voor elke module worden opgesteld, geeft de Alliantie inzicht in de aard van de werkzaamheden en in de overlast en hinder die de werkzaamheden met zich mee kunnen brengen. Ook staat in de Werkplannen welke maatregelen worden getroffen om overlast en hinder te beperken. Aan de hand van de Werkplannen informeert de Alliantie betrokkenen over de werkzaamheden door hen vooraf op de hoogte stellen over tijdstippen en uitvoeringswijze en te bespreken hoe de hinder wordt ervaren en kan worden beperkt. Per module wordt een bouw-klankbordgroep gevormd, waarin bewoners en ondernemers actief kunnen meedenken over het beperken van de overlast. Met een schriftelijke oproep naar ruim 3500 mensen in dorpen en steden langs de Markermeerdijken is aan geïnteresseerden gevraagd om zich te melden voor deelname.

De omgeving bestaat uit diverse groepen en personen, die naar verwachting de uitvoeringswerkzaamheden ieder op hun eigen wijze zullen ervaren.

Groepen die op hun eigen manier worden benaderd over hinder

1. Bewoners en gebruikers gebied;
2. Weg- en vaarweggebruikers;
3. Ondernemers;
4. Overheden;
5. Hulpdiensten.

De communicatie met de verschillende groepen zal op tal van manieren plaatsvinden. Tijdens de uitvoering van het project wordt periodiek afgestemd met de bouw-klankbordgroep en monitort de Alliantie de tevredenheid over de communicatie. Middelen die onder andere worden ingezet om contact te onderhouden met de omgeving zijn: website, informatiecentrum (EXPO), informatiebijeenkomsten, nieuwsbrieven, bewonersbrieven en keukentafelgesprekken. Ook worden excursies georganiseerd naar het werk.

Daarnaast is voor alle vragen over het project tijdens kantooruren één centraal telefoonnummer [0299-224510] beschikbaar. Iedereen kan ook contact opnemen en berichten sturen naar het mailadres contact@markermeerdijken.nl. In het projectkantoor aan de Hoogedijk in Katwoude is het informatiecentrum over het project gevestigd.

Door met de omgeving in gesprek te gaan -op diverse manieren- wil de Alliantie de werkzaamheden voor iedereen zo prettig mogelijk laten verlopen.

3 Beantwoording afzonderlijke zienswijzen

Elke zienswijze heeft op volgorde van binnenkomst een nummer gekregen. Indieners van zienswijzen ontvangen persoonlijk bericht met de mededeling onder welk nummer zij de reactie op hun zienswijze in deze Nota van Beantwoording Zienswijzen kunnen terugvinden. In de openbare Nota van Beantwoording Zienswijzen is de indiener alleen vermeld als het gaat om een rechtspersoon (maatschappelijke organisatie, bedrijf of overheid). Het volgnummer van de zienswijzen van particulieren is alleen bij de indiener zelf bekend. Dit is om de privacy van de indiener te beschermen (zie de Algemene verordening gegevensbescherming).

De onderstaande tabel geeft in volgorde van binnenkomst een gedetailleerd antwoord op elke ingebrachte zienswijze: (1) een samenvatting van uw zienswijze uitgesplitst naar onderwerp, (2) het antwoord/de reactie van het bevoegd gezag (het hoogheemraadschap of de voor een uitvoeringsbesluit verantwoordelijke overheid), (3) of de zienswijze heeft geleid tot een aanpassing van het plan en wat die wijziging inhoudt. De aanpassing kan plaatsvinden in een van de ‘planproducten’, waarmee wordt bedoeld het Projectplan Waterwet, het Milieueffectrapport, of in een of meer van de uitvoeringsbesluiten en andere planproducten, zoals de Ruimtelijke onderbouwing. In de tabel is telkens aangegeven in welk document een wijziging is aangebracht.

Zienswijze ZW-0001: Indiener 1 **Module 05**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wil graag dat de huidige steenbekleding van Noordse steen aan de buitenzijde van de dijk bij de Oosterkoog weer terugkomt, vanwege het historische karakter en vanwege de functie die de stenen hebben voor diverse diersoorten, waaronder ringslangen, (rugstreep)padden en twee hermelijntjes die tussen deze stenen leven.	In module 5 is op sectie HE-7A en HE-7B vanaf dijkbaal 23+50 op de huidige dijk een strook Noordse steen in combinatie met andere steenbekleding aanwezig. Een deel van de Noordse stenen voldoet niet meer aan de technische eisen. Dit betekent dat slechts een deel kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de Versterking. Vanwege de verschillen in vorm behoeft het terugplaatsen van de Noordse stenen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Daarom is ervoor gekozen om de Noordse steen alleen terug te brengen op locaties waar dat een grote meerwaarde heeft in het landschap. De locaties bevinden zich in module 4, module 12 en module 15. Langs de Oosterkoog worden de Noordse stenen niet teruggeplaatst. Op deze locatie wordt, zoals in de projectbeschrijving voor module 5 in het Projectplan is opgenomen (paragraaf 7.5), aan de buitenzijde van de dijk steenbekleding aangebracht. Uit het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) volgt dat de steenbekleding zal bestaan uit betonzuilen met een steentoeslag, waarbij de kleur en eigenschappen zo gekozen worden dat de steenbekleding zoveel mogelijk aansluit bij de oorspronkelijke bekleding. Hiermee blijft de historische uitstraling zoveel mogelijk in stand. Voor een uitgebreide toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Bij de keuze van de bekleding zijn ook de ecologische functies meegenomen als beoordelingscriteria. In paragraaf 7.7 van de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) is ingegaan op de ringslang. Vooropgesteld: het zwaartepunt van de ringslangpopulaties ligt ten zuiden van Edam-Volendam. In het noordelijke deel van het plangebied zijn wel enkele waarnemingen gedaan. Relevant voor module 5 is dat er hier geen winterverblijven en geen broeihopen bekend zijn. In de toekomstige situatie worden echter wel winterverblijven en broeihopen gerealiseerd. Afbeelding 32 van de Soortenbeschermingstoets laat de locaties van de nieuwe winterverblijfplaatsen zien. Maatregel 5 van de mitigerende maatregelen houdt in dat er nieuwe broeihopen worden gerealiseerd. Voor deze twee functies verbetert de situatie van de ringslang ter hoogte van module 5 dus. Wat betreft de foerageer- en leefgebieden voor de ringslang geldt dat deze binnen- en buitendijks gelegen zijn waardoor deze niet aangetast worden door de werkzaamheden. Kortom, de functies voor de ringslang bij module 5 worden niet aangetast. Voor de rugstreeppad is paragraaf 7.8 van de Soortenbeschermingstoets van belang. De rugstreeppad is niet waargenomen in module 5. Omdat de rugstreeppad echter een zeer mobiele soort is en enkele kilometers kan voortbewegen, is verder van belang dat de dijk zelf in de huidige

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		situatie geen geschikt leefgebied vormt voor de rugstreeppad. De dijk heeft geen specifieke functie als leefgebied, de soort komt vooral voor in de polder en heeft ondiep water nodig voor de voortplanting. De soort profiteert in het bijzonder van pioniersomstandigheden (zandige omstandigheden, beperkte vegetatie). De Noordse steen heeft dus geen specifieke functie voor de rugstreeppad. De steenbekleding die terug wordt gebracht heeft vergelijkbare eigenschappen, waardoor deze – voor zover toch sprake is van een functie voor de rugstreeppad – wel een vergelijkbare functie kan vervullen. Voor de hermelijn geldt dat deze verblijfplaatsen heeft tussen de steenbekleding, maar de dijk vormt niet het enige leefgebied. Hermelijnen komen in de nattere delen van de polder voor, met name de moerassen vormen het leefgebied. Bij aanvang van de werkzaamheden verdwijnen de verblijfplaatsen op de dijk door het verwijderen van de steenbekleding. Er worden maatregelen genomen om het effect op de aanwezige hermelijnen te beperken. Voor de duur van de werkzaamheden is de dijk als verblijfplaats niet geschikt. Er zijn echter ook verblijfplaatsen in de omgeving in de moerassen, rietoevers en rond rommelige delen van tuinen en erven. Voor de duur van de werkzaamheden zijn er daarom voldoende alternatieven. Na de werkzaamheden wordt weer steenbekleding teruggebracht. Op termijn kan ruimte in deze steenbekleding ook weer dienen als verblijfplaats voor de hermelijn.
2	Indiener wil het fietspad niet aan de buitenzijde van de dijk bij de Oosterkoog, omdat het vogelbroedgebied door de verplaatsing van de dijk al een stuk smaller wordt en erg gevoelig is voor verstoring.	Voor Module 5 geldt dat als één van de meekoppelkansen een doorgaande fiets- en wandelverbinding wordt aangelegd (naast behoud van het bestaande fietspad op de weg). Voor Module 5 komt het fietspad in de secties HE-7A2, HE-7A3 en HE-7B op het voorland te liggen (in het noordelijke deel van de module loopt de doorgaande fietsverbinding over de bestaande weg). Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht. De effecten van de Versterking en de meekoppelkansen op de aanwezige natuurwaarden zijn onderzocht. Voor Module 5 (de Oosterkoog) geldt dat de aanleg van het fietspad voor wat een lichte verstroing voor weidevogels oplevert, maar van een wezenlijke verslechtering is geen sprake. Er blijven voldoende weidvogelleefgebieden over omdat de delen waar in de huidige situatie geen sprake is van randeffecten blijven bestaan. Daarnaast geldt dat de delen die worden aangetast de voor de weidevogels minst geschikte delen zijn; ze liggen dicht de dijk waar al gelopen mag worden. De functie voor weidevogels blijft voor het grootste deel aanwezig. Wat betreft het effect op het ecologisch functioneren is van belang dat fietsers leiden tot relatief weinig verstoring, omdat het om bronnen gaat met een voorspelbare beweging, die relatief snel langskomen (korte verstoringsduur) en weinig geluid produceren. Hoewel de graslanden nabij de dijk minder geschikt zijn voor weidevogels

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		door verstoring, blijft het grootste deel van het gebied wel geschikt voor weidevogels. Dat wordt bevestigd door het gegeven dat weidevogelgebieden aan de binnenzijde van de dijk nabij wegen en fietspaden, weliswaar minder dan verstoorde gebieden, ook functioneren. Verder zijn moerasvogels relatief ongevoelig voor verstoring, tenzij de moerassen betreden worden. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 7.2.3 en 7.2.5 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Uit paragraaf 8.2.2.1 en tabel 10 volgt dat de natuurbeheertypen die onder meer bij de Oosterkoog worden aangetast, worden gecompenseerd. Daarmee is voldoende geborgd dat ondanks de aantasting geen onaanvaardbare effecten optreden. Bovendien wordt ook voor het verlies van de weidevogelleefgebieden gecompenseerd, zie paragraaf 8.3.1.2. In paragraaf 8.2.2. en 8.3.2 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is verder uitgewerkt hoe die compensatie wordt uitgevoerd.
3	Indiener wil het fietspad niet aan de buitenzijde van de dijk bij de Oosterkoog, omdat schapen die grazen op de dijk dan de sloot niet kunnen bereiken.	In de huidige situatie vindt op de Markermeerdijken natuurtechnisch beheer plaats, waarvoor op sommige dijktrajecten schapen worden ingezet. Nadat de Versterking is gerealiseerd wordt het natuurtechnisch beheer voortgezet. Wanneer voor Module 5 (de Oosterkoog) ervoor wordt gekozen dat dit beheer door middel van schapen wordt uitgevoerd, worden voorzieningen zoals afrastering en waar nodig drinkplaatsen aangebracht. Door deze voorzieningen is het niet nodig dat de schapen uit de sloot drinken en kan het fietspad aan de buitenzijde van de dijk gerealiseerd worden.
4	Indiener wil het fietspad niet aan de buitenzijde van de dijk bij de Oosterkoog, omdat ringslangen dan een fietspad moeten oversteken om in het water te komen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 1. In aanvulling daarop is het volgende van belang. De ringslang leeft in een soort van waterrijke omgeving. Met name de binnendijkse gebieden vormen vooral foerageergebieden en voortplantingsplaatsen voor de ringslang. Het waterrijke gebied aan de binnenzijde vormt ideaal leefgebied door de aanwezigheid van sloten, dieën en moerassen. De ringslang is dus niet een soort met een dagelijkse beweging van voedsel- naar slaapgebieden en vice versa, maar trekt aan het begin van het seizoen van de overwinteringsplaats naar de waterrijke gebieden, waar de soort in de zomer verblijft. Ringslangen zijn dus mobiel en verdwijnen voor een groot deel in het actieve seizoen naar de omgeving (andere delen van de dijk, het binnenland) en zijn niet meer op de dijk te vinden. Ringslangen zullen dus niet voortdurend het fietspad oversteken om voedsel te vinden, wat de kans op aanrijding beperkt. Dit is ook in het zuidelijk deel van het dijktraject te zien. Hier ligt het fietspad op de dijk maar hier is tevens ook de grootste concentratie ringslangen te vinden. Het fietspad op de dijk vormt geen belemmering voor de populatie ringslangen aldaar. Een wezenlijk effect van het losliggende fietspad op de ringslang is ter

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		plaatse van module 5 niet aan de orde.
5	Indiener wil het fietspad niet aan de buitenzijde van de dijk bij de Oosterkoog, omdat recreanten (fietsers) dan het dorpje Etersheim over het hoofd zullen zien en niet gaan bezoeken. Het schooltje van Dik Trom is een welkom rustpunt en bezienswaardigheid voor fietsers.	Van belang is dat de mogelijkheid om op de bestaande weg te fietsen blijft bestaan. De aanleg van het fietspad op het voorland geeft fietsers een extra mogelijkheid.
6	Indiener geeft aan dat de buitendijkse Oosterkoog al enige weken onder water staat en dit een reden is om aan de buitenzijde geen fietspad aan te leggen.	Het is juist dat voorland en daarmee dus ook het nieuw aan te leggen fietspad incidenteel onder water kan komen te staan. Op momenten dat het fietspad aan de Koogzijde onder water staat, kan er ten alle tijde gefietst worden op de bestaande weg. Het onder water staan van de Oosterkoog levert dus geen problemen op ten aanzien van het doorgaande fietsverkeer.
7	Indiener is van mening dat geen vrijliggend fietspad aangelegd moet worden, omdat fietsers een verkeerremmende werking op de auto's de weg hebben. Indiener stelt voor om meer verkeerremmende maatregelen aan te brengen.	In verband met de verkeersveiligheid en het comfort van fietsers is het wenselijk om fietsers zoveel mogelijk te scheiden van het overige wegverkeer. Er is geen reden om aan te nemen dat de bestaande weg minder veilig wordt door de aanleg van een extra fietspad op het voorland.
8	Indiener is bevreesd dat door het aanbrengen van een nieuwe dijk andere delen van de dijk waar de woning van indiener is gelegen omhoog gedrukt gaan worden.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Daartoe vinden op uitgebreide schaal vooropnames en monitoring plaats. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is dit nader toegelicht. Daarin is opgenomen dat voor de start van de uitvoering in een sectie van elk pand tot een afstand van circa 50 meter vanaf de werkzaamheden, een bouwkundige nulopname wordt gemaakt. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
9	Indiener verlangt dat voor start van de uitvoering beter inzicht in de samenstelling van de ondergrond is verkregen. Zodat de risico's hiermee in kaart kunnen worden gebracht en deze zo klein mogelijk worden gehouden.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 8. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
10	Indiener geeft aan dat de Oosterkoog ten onrechte Etersheimerbraak wordt genoemd.	Het project Markermeerdijken omvat ca. 33 km dijk. Vanwege de lengte van het project is ervoor gekozen het op te splitsen in modules en secties. Iedere module heeft een naam gekregen. Voor Module 5 is dat de 'Etersheimerbraak'. Module 5 'Etersheimerbraak' begint vlak ten zuiden van het dorp Schardam en loopt door tot de zuidpunt van de Oosterkoog. Vanaf de zuidpunt van de Oosterkoog begint Module 6 'Heintjesbraak en Warder'. De Oosterkoog betreft dus slechts een gedeelte van module 5 'Etersheimerbraak'. Op de Basiskaart met Versterking (Bijlage 11.1 van het Bijlagenboek) zijn module 5, module 6 en de Oosterkoog weergegeven.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0002: Vereniging Oud Hoorn **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat niet duidelijk is wat de status van het provinciale monument in de toekomst zal worden. Indiener is van mening dat aanpassingen en vernieuwingen van de dijk onderdeel moeten gaan uitmaken van het provinciale monument. Verder geeft indiener aan dat het volgens haar belangrijk is dat een nieuwe monumentenkaart wordt opgesteld, die vervolgens onderdeel gaat uitmaken van de vergunning, zodat de status van het monument volledig duidelijk is.	Omdat de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken op de provinciale monumentenlijst staan, is het van belang bij het ontwerp van de dijkversterking de monumentale waarden goed mee te wegen. Voor het wijzigen van provinciaal beschermde monumenten is een omgevingsvergunning nodig van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland (op grond van de Erfgoedverordening Noord-Holland van 24 november 2017). De verordening stelt dat de omgevingsvergunning voor het schaden van de monumentale waarden van een beschermd monument of een beschermde structuur wordt geweigerd, 'tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten'. De Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) dient als onderbouwing van de omgevingsvergunning voor het wijzigen van het provinciaal monument. De oeverdijk maakt ter plaatse van modules 2 en 3 het behoud van de waarden van het provinciale monument, te weten de Westfriese Omringdijk, mogelijk, maar hoeft daarvoor zelf niet beschermd te worden. Het is dus niet noodzakelijk om de oeverdijk op te nemen in het Erfgoedregister.
2	Indiener geeft aan dat het MER bijna volledig voorbij gaat aan de effecten die de voorgestelde ingrepen hebben op de huidige landschappelijke waarden. Er is geen inzicht gegeven in de belangenafweging.	Het MER geeft in deel A en deel B inzicht in de effecten van de Versterking op het aspect Landschap. Wij wijzen op hoofdstuk 4 van MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek), waarin de effecten van de verschillende alternatieven op het aspect landschap staan beschreven. In hoofdstuk 4 van het Projectplan staat per module de belangenafweging beschreven die ten grondslag ligt aan het gekozen Voorkeursalternatief van het ontwerp voor de Versterking.
3	Ten aanzien van module 1 (Visserseiland	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	tot de Parkschouwburg) pleit indiener ervoor dat de bekleding van Noordse Steen zichtbaar wordt teruggebracht in de bestaande en de nieuwe dijk. Ook pleit indiener voor een zeer terughoudende vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast.	behouden van de cultuurhistorische waarden en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Een deel van de Noordse stenen voldoet niet meer aan de technische eisen. Dit betekent dat slechts een deel kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de Versterking. Vanwege de verschillen in vorm behoeft het terugplaatsen van de Noordse stenen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen module 4, module 12 en module 15; dus niet module 1. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk.
4	Met betrekking tot het deel tussen de Galgenbocht en de Parkschouwburg geeft indiener aan dat de monumentale status van de dijk mede wordt bepaald	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie van de dijk met de Hoornse Hop is niet als

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	door de relatie van de dijk met de Hoornse Hop. Er ontbreekt een heldere visie op de vormgeving van de oeverdijk. Verder is indiener bezorgd dat opgaande beplanting de openheid en de beleving van het landschap zullen aantasten. Ook staat hier een paviljoen gepland dat verstorend werkt in de zichtlijnen richting de stad.	beschermde waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege de scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land. De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand, het beheer en onderhoud van de beplanting en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde vergunningen worden aangevraagd. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 4.3.2 van het Projectplan. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de aanvraag om een omgevingsvergunning voor de Versterking van de Markermeerdijken. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure worden doorlopen bij de gemeente Hoorn.
5	Indiener geeft aan bezorgd te zijn over het zicht op geparkeerde auto's. Volgens indiener is de oeverdijk - gezien vanaf de Hoornse Hop - niet hoog genoeg om de auto's uit het zicht te onttrekken. Indiener vraagt om een profiel voor de oeverdijk dat voldoende hoogte biedt om het zicht op de auto's te benemen.	De gemeente Hoorn wil eigen beleidsdoelen realiseren door deze te koppelen aan de dijkversterking. De dijkversterking biedt kansen voor versterking van natuur, recreatie, toerisme, cultuurhistorie en regionale economie in de regio. Met het oog op deze doelen wordt er een stadsstrand gerealiseerd op de oeverdijk, met een parkeerterrein op het binnentalud. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 als ook vanaf het Visserseiland.
6	Ook ten aanzien van het deel tussen de Hulk en de Galgenbocht geeft indiener aan dat ook voor dit gebied een landschapsplan dient te worden opgesteld. Daarnaast vraagt indiener om het nieuwe voorland (de oeverdijk) te laten aanmerken als monument, omdat dit een nieuwe laag toevoegt aan de geschiedenis van de dijk.	Voor de fase van uitwerking van het ontwerp is een Vormgevingsplan vastgesteld (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek), dat eveneens aandacht besteedt aan de landschappelijke waarden. Voor wat betreft het verzoek om de nieuwe oeverdijk aan te merken als monument, wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 1 van deze zienswijze.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0003: Indiener 3 **Module 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan bang te zijn voor het gevaar van het gevolg van trillingen tijdens de uitvoering en zetting met betrekking tot zijn stal en de (mest)kelder. Er wordt aangegeven dat de veiligheid en stabiliteit van de stal en (mest)kelder in gedrang komt en er mogelijk gevaar ontstaat voor mens en dier. Indiener vreest dat de trillingen en zettingen schade brengen voor hem persoonlijk en zijn bedrijf.	In hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Wat betreft overlast door trillingen is uitgebreid onderzoek gedaan voor trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 10.1.2 van het Projectplan en op bijlage 7.1 van het Bijlagenboek. De resultaten van dit onderzoek zien op een worst case situatie en vormen de basis voor de maatregelen die in het Werkplan worden opgenomen om trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden zoveel mogelijk te beperken. In het Werkplan wordt voor wat betreft trillingen door bouwverkeer vooraf vastgelegd welke gebieden gevoelig zijn en welke interventiewaarden gehanteerd worden. Daar worden trillingmeters geplaatst om trillingen te monitoren. Bij overschrijding van de interventiewaarden worden in de uitvoering passende maatregelen getroffen, zoals het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden, andere werkmethodiek of andere aanvoerroutes. Daarnaast worden voor trillingen door de bouwwerkzaamheden zodra de exacte bouwmethode bekend is de risicocontouren ten aanzien van schade aan gebouwen en hinder voor personen in gebouwen nader onderzocht. De SBR richtlijnen voor trillingshinder dienen als basis voor de monitoring en zo nodig worden er maatregelen getroffen. Wat betreft zettingen geldt het volgende. Zetting is het proces waar grond onder invloed van een belasting wordt samengedrukt. Bij het opstellen van de plannen voor de Versterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld, waaronder zettingen in de omgeving. Hiermee is en wordt in het ontwerp en tijdens de realisatie rekening gehouden. Bij de Versterking wordt zand en klei opgebracht. Hierbij wordt gewerkt in meerdere ophoogslagen, omdat door slappe klei- en veenlagen in de bodem de draagkracht beperkt is. Daardoor is het niet mogelijk om het voor de ophoging benodigde materiaal in één keer op te brengen. Tussen de ophoogslagen zit een rusttijd waarin de ondergrond kan consolideren. De hiervoor genoemde ophoogslagen worden zo ontworpen, dat de kans op een afschuiving tijdens het werk en de ongewenste beïnvloeding van de omgeving zo klein mogelijk is. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 5.1.2 van het Projectplan. Het voorkomen van schade aan woningen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Deze resultaten zijn ook met indiener gedeeld. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering (door middel van monitoringsmaatregelen, die nog uitgewerkt worden in een monitoringsplan) kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. Verder wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 10.1.8 van het Projectplan, waarin is toegelicht dat, om schade te voorkomen, bij ieder pand dat binnen ca. 50 meter van de werkzaamheden staat, een nulmeting wordt uitgevoerd. Vooraf en tijdens de uitvoering wordt zorgvuldig onderzoek gedaan naar de gevolgen van de werkzaamheden voor de bebouwing. In paragraaf 2.6 van deze Nota is toegelicht hoe wordt omgegaan met risico's van de realisatie van de Versterking en eventuele schade. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener overweegt medewerking te willen verlenen voor de uitvoering mits er garanties af worden gegeven over het behoud van veiligheid en stabiliteit van zijn stal en mestkelders. Verder pleit indiener voor monitoring van invloeden en/of effecten van werkzaamheden op het bedrijf op korte en op lange termijn.	Er wordt verwezen naar de reactie bij onderdeel 1 van deze zienswijze waarin is aangegeven dat monitoring ter plaatse van de stal van indiener zal plaatsvinden.
3	Indiener pleit voor een buitendijkse versterking ter hoogte van dijkpaal 41 (module 6), zoals in MER deel B is opgenomen in alternatief 3 voor module zes. Indiener is van mening dat een buitendijkse versterking past bij het karakter van de omgeving.	Voor module 6 geldt dat ter plaatse van dijkpaal 41 (sectie HE-8B) is gekozen voor de binnenwaartse berm als onderdeel van het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA). Dit sluit beter aan bij het profiel van de huidige dijk en de cultuurhistorie van de dijk, omdat er geen grote asverschuiving optreedt. Hierdoor blijft de kern van de dijk ofwel de fysieke waarde van de dijk behouden. Met een buitendijkse versterking is de aantasting van landschap en cultuurhistorie groter, hetgeen niet wenselijk is. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan is voor module 6 toegelicht hoe het Voorkeursalternatief is gekozen. Voor een uitgebreide toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.3.1 van deze Nota en paragraaf 4.3 (Onderbouwing MMA) en paragraaf 5.3 (beschrijving VKA) van het MER deel A.
4	Indiener geeft aan dat het hoogheemraadschap voor de Versterking grond wil verwerven van indiener. Voorts wordt tijdens de uitvoering 3,26 ha eigendom en 3,50 gepachte grond tijdelijk gebruikt. Indiener geeft aan dat uit rechtspraak	Hoewel natuurlijk gestreefd wordt naar het bereiken van (privaatrechtelijke) overeenstemming over grondverwerving en tijdelijk grondgebruik is (privaatrechtelijke) toestemming niet nodig om tot uitvoering van het Projectplan te kunnen overgaan. Het hoogheemraadschap beschikt over instrumenten als onteigening en gedoogplichten zoals beschreven in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van de Waterwet en het Besluit ruimtelijke ordening volgt dat de uitvoerbaarheid van een project voldoende vast moet staan. Indien er diverse (privaatrechtelijke) toestemmingen nodig zijn, moet op voorhand voldoende duidelijk zijn dat deze toestemmingen verkregen kunnen worden. Dit geldt ook voor de ontheffing Wnb en vergunning Wnb. Indiener geeft aan dat hier op dit moment geen sprake van is.	paragraaf 5.7.5 van het Projectplan die in het uiterste geval worden ingezet. Ten aanzien van de ontheffing en vergunning op grond van de Wet natuurbescherming wordt opgemerkt dat deze in de gecoördineerde procedure met betrekking tot de Versterking zijn meegenomen en zullen worden verleend. De uitvoerbaarheid van het project staat derhalve voldoende vast.
5	Indiener geeft aan dat het Projectplan in overeenstemming moet zijn met de vigerende bestemmingsplannen en dat hier momenteel geen sprake van is.	Voor zover de Versterking niet past binnen de ter plaatse geldende bestemmingsplannen is een omgevingsvergunning aangevraagd als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder c, jo. 2.12, eerste lid, onder a, onder 3, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Met deze vergunning wordt ten behoeve van het project afgeweken van de bestemmingsplannen. De ontwerp-omgevingsvergunning heeft samen met het Ontwerp Projectplan ter inzage gelegen.
6	Indiener vindt dat de plannen die nu ter inzage liggen gebaseerd dienen te zijn op een zorgvuldige belangenafweging. Indiener is van mening dat de nadelige gevolgen van het project, met inachtneming van de voorzieningen die worden getroffen om deze gevolgen ongedaan te maken, dienen te worden afgewogen tegen de doelstelling van het project. Indiener verwijst hierbij naar artikel 3:4 lid 2 van Algemene wet bestuursrecht. Dit betekent volgens indiener dat de plannen alleen vastgesteld kunnen worden als de nadelige gevolgen van het besluit evenredig zijn met het besluit te dienen doelen. Voor indiener betekent dit dan ook dat geen schade aan eigendommen mag optreden en dat het bedrijf tijdens de werkzaamheden op normale wijze uitgevoerd moet kunnen worden. Dit betekent verder ook dat er nog gesproken dient te worden over de verkleining van de huiskavel en het erf waar alleen maar een onwerkbare resterende strook grasland naast de stal van overblijft (een pijpenla). Dit houdt in dat ook gekeken dient te worden naar een andere oplossing voor het gronddepot, grondruil, compensatiegrond alsmede schade die kan optreden op de langere termijn.	Aan de besluitvorming voor de Versterking ligt een uitgebreide belangenafweging ten grondslag. De belangenafweging is opgenomen in het Projectplan en de achtergronddocumenten. Met name in de paragrafen 8.3.3 en 11.1.2 van het Projectplan is aandacht besteed aan landbouw en agrarisch gebruik. De maatregelen die bij de uitvoering worden genomen om schade te voorkomen zijn beschreven in het Projectplan. Tegenover het rekening houden met de betrokken belangen van omwonenden en bedrijven staat nut en noodzaak van de Versterking, zoals in paragraaf 2.2.2 van deze Nota is toegelicht. Van strijd met artikel 3:4 lid 2 Awb is geen sprake. Wat betreft schade en het functioneren van het bedrijf het volgende. Voorafgaand aan de uitvoering wordt contact gezocht met grondeigenaren en gebruikers om met hen de bereikbaarheid van percelen te bespreken. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Hinder voor de onderneming wordt zo veel als mogelijk voorkomen maar is niet volledig te vermijden. Voor een uitgebreide toelichting op de uitgangspunten van de bereikbaarheid wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan. Wat betreft de benodigde grond van indiener, de gevolgen daarvan (verkleining huiskavel, resterende gronden, gronddepot) en de wensen van indiener daaromtrent (grondruil / compensatiegrond) geldt dat er overleg plaatsvindt met indiener. De uitgangspunten hiervoor zijn verwoord in paragraaf 5.7.5 van het Projectplan. In de taxatie van de gronden wordt rekening gehouden met de specifieke omstandigheden van indiener met betrekking tot zijn kavel.
7	Indiener verzoekt om in beeld te brengen hoe de eventuele verandering van zijn hectares doorwerkt in regelgeving, waaronder mest- en fosfaat regelgeving en	De eventuele nadelige financiële gevolgen van de Versterking voor indiener in relatie tot mest- en fosfaatregelgeving en betalingsrechten worden gecompenseerd in de overeenkomst tot verkoop of verhuur. Dit aspect wordt dan ook meegenomen in de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	betalingsrechten.	verwerving van de benodigde gronden. In dat kader kan een specificatie worden gegeven van de compensatie van de verschillende onderdelen.
8	Indiener vindt een buitendijkse oplossing logischer dan een binnendijkse dijkverzwaring. Buitendijks is voorland aanwezig. De weg zal 1 meter hoger komen te liggen wat impact zal hebben op de woon- en leefomgeving. Indiener vraagt zich af hoe toegang mogelijk blijft tot zijn erf, met name onder bijzondere weersomstandigheden.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 3. In aanvulling daarop is van belang dat er voor een binnendijkse versterking (bij sectie HE-8B) is gekozen om ruimtebeslag op het waardevolle voorland te voorkomen. Dit is toegelicht in paragraaf 4.7.2 (Effectbeschrijving module 6) van het MER deel B en in paragraaf 4.3.6 van het Projectplan. De aanwezigheid van voorland maakt het derhalve niet logisch om voor een buitendijkse oplossing te kiezen. Ten aanzien van de vraag van indiener over de toegang tot zijn erf wordt opgemerkt dat de inpassing van de inrit in overleg met indiener plaats vindt bij de nadere detaillering van het ontwerp. Daarbij wordt de huidige functionaliteit van de inrit behouden.
9	Indiener is bang dat het ecologisch beheer van de nieuwe dijk, na realisatie, overlast gaat geven van ongedierte, waaronder muizen en ratten.	Het is niet zonder meer aan te nemen dat een ecologische zone leidt tot een grote toename van kleine knaagdieren. In een recent rapport (Wymenga, E., J. Latour, N. Beemster, D. Bos, N. Bosma, J. Haverkamp, R. Hendriks, G.J. Roerink, G.J. Kasper, J. Roelsma, S. Scholten, P. Wiersma & E. van der Zee, 2015. Terugkerende muizenplagen in Nederland. Inventarisatie, sturende factoren en beheersing. A&W-rapport 2123. Altenburg & Wymenga bv, Alterra Wageningen UR, Livestock Research Wageningen, Wetterskip Fryslân, Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief. Feanwâlden.) is geconcludeerd dat er duidelijke aanwijzingen zijn dat recente muizenplagen in Friesland zijn begonnen in veen- en klei-op-veengebieden met een bovengemiddelde drooglegging. Het zijn daarnaast typerend eenvormige intensief gebruikte graslandpolders. Dit zijn gebieden met tegenovergestelde kenmerken dan die van de ecologische zone, waar een soortenrijke vegetatie geambieerd wordt, met bij voorkeur wat hogere waterstanden. Er is dus geen rechtstreekse relatie te leggen tussen ecologische zones en toenames van kleine knaagdieren in de omgeving. Bovendien moet de ecologische zone langs de dijk gaan dienen als leefgebied voor dieren, met name voor soorten als wezel en hermelijn. Dit zijn juist soorten die jagen op kleine knaagdieren als muizen en ratten. Daarnaast vormt de ecologische zone ook jachtgebied voor roofvogels, uilen en ringslang, die ook jagen op muizen.
10	Indiener is van mening dat de werkzaamheden leiden tot geluidsoverlast en trillingen. Dit heeft invloed op de woon- en leefomgeving en op de persoonlijke gemoedstoestand van de indiener.	Uitgangspunt voor de uitvoeringsfase is dat overlast voor omwonenden en bedrijven zoveel mogelijk wordt beperkt. Hiertoe zijn maatregelen opgenomen in het Projectplan, onder andere ten aanzien van geluidsoverlast en trillingen. Voor trillingen wordt gewezen op hetgeen hiervoor onder 1 is toegelicht. Voor geluid geldt dat voor de effecten van geluidhinder door bouwverkeer, –materieel en bouwwerkzaamheden ten behoeve van het MER per module onderzoek is gedaan. De resultaten daarvan zijn opgenomen in het Akoestisch onderzoek aanlegfase MER (bijlage 7.3 van het Bijlagenboek). Op basis van die resultaten worden daar waar nodig in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het Werkplan maatregelen opgenomen om nadelige effecten van geluidhinder zoveel mogelijk te beperken. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragrafen 10.1.3 (Geluidhinder) van het Projectplan en op bijlage 7.3 van het Bijlagenboek.
11	Indiener verzoekt om het plan niet op deze manier vast te stellen. Indiener wil eerst garanties op papier hebben voordat het plan vast kan worden gesteld.	Gelet op hetgeen hiervoor is toegelicht, is er geen aanleiding om niet tot vaststelling van het Projectplan over te gaan.
12	Indiener geeft aan dat ook herstelmaatregelen als gevolg van het PAS geen nadelige gevolgen voor de bedrijfsvoering van cliënten met zich mee dienen te brengen.	In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is voor alle projecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, dus ook voor Versterking Markermeerdijken, stikstofruimte gereserveerd in segment 1 van het Programma (prioritaire projecten). Het PAS is een programma van de overheid waarin mitigerende maatregelen in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden centraal worden geregeld om daarmee ontwikkelingsruimte op het gebied van stikstofdepositie voor nieuwe ontwikkelingen te regelen. Deze PAS-maatregelen zijn reeds beschreven en getoetst. Wanneer binnen het kader van het PAS wordt gewerkt, hoeven geen aanvullende toetsing of maatregelen te worden genomen (voor het aspect stikstofdepositie). Het project is opgenomen als "Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam (planstudie); Dijkversterking Markermeerdijk Marken", projectnummer R2-061 in de Basisrapportage HWBP-2 van 26 september 2011 (zie Kamerstukken II 2011/12, 27 625, nr. 237). De stikstofuitstoot ten gevolge van de Versterking past binnen de gereserveerde ruimte van de PAS, en is dus al passend beoordeeld in de Passende Beoordeling die voor de PAS is opgesteld. Aanvullende maatregelen zijn dus niet nodig. Verder worden als gevolg van de Versterking geen nieuwe stikstofgevoelige habitattypen binnen Natura 2000-gebied ontwikkeld. Kortom: als gevolg van de Versterking is er geen sprake van een effect op bedrijfsvoering in relatie tot het PAS. Zie paragraaf 3.2 van de Passende beoordeling voor de Versterking. Naast de beoordeling in het kader van de PAS is in de Passende Beoordeling ook een inhoudelijke beoordeling van het stikstofeffect opgenomen (zie voor de uitgebreide tekst bijlage 8.31 van het Bijlagenboek). Uit deze beoordeling blijkt dat als gevolg van de Versterking er sprake is van een geringe toename van de permanente en tijdelijke stikstofdepositie. Uit de inhoudelijke beoordeling blijkt dat de stikstofdepositie als gevolg van de versterking zeer gering is gezien de hoeveelheid stikstof die planten nodig hebben, de aanwezige stikstofkringlopen, de daling van stikstofdepositie, de jaarlijkse fluctuatie en het reguliere beheer dat noodzakelijk is om verschillende habitattypen in stand te houden (zelfs als de kritische depositiewaarde niet overschreden wordt). Daarnaast is per Natura 2000-gebied ook gekeken naar de trend en de huidige kwaliteit. Uit deze beoordeling volgt dat als gevolg van de zeer geringe hoeveelheid stikstofdepositie van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de versterking bij voorbaat een ecologisch merkbaar en meetbaar effect is uitgesloten. Ook dit heeft geen effecten op de bedrijfsvoering.
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van deze zienswijze is paragraaf 10.1.8 van het Projectplan (Bouwkundige opnames) zodanig gewijzigd dat gespecificeerd is dat de maatregelen niet alleen gelden voor woningen, maar voor panden in zijn algemeenheid.		

Zienswijze ZW-0004: Indiener 4 **Module 14, Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen onder 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0005: Indiener 5 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een verdere uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
14	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
15	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
16	Indiener sluit zich aan bij zienswijze Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008 (Stichting Dorpsraad Uitdam) is gegeven.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0006: Indiener 6 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener vindt de bereikbaarheid van hun onderneming van groot belang omdat een slechte bereikbaarheid als gevolg van werkzaamheden van invloed zal zijn op de omzet van de onderneming. Tevens is indiener van mening dat de werkzaamheden invloed hebben op de bijzondere sfeer, rust en natuurbeleving rondom zijn onderneming. Indiener heeft hierdoor minder kwaliteit te bieden aan zijn gasten en verwacht omzetderving. Indien de onderneming leidt aan omzetvermindering wil indiener hiervoor worden gecompenseerd.	Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Daarmee blijft de onderneming van indiener bereikbaar. Hinder voor de onderneming wordt zo veel als mogelijk voorkomen maar is niet geheel te vermijden. Voor een verdere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 6 van deze zienswijze. Indien de genoemde omzetderving zich voordoet, komt indiener mogelijk in aanmerking voor nadeelcompensatie. Voor meer informatie over nadeelcompensatie wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Ten aanzien voor een reactie op dit thema wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
17	Indiener sluit zich aan bij zienswijze Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008 (Stichting Dorpsraad Uitdam) is gegeven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0007: Indiener 7 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor wat betreft een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief pompen in de Houtribdijk (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op	De aansluitingen op de modules ten noorden en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart ‘Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken’ (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	begrepen.	Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0008: Stichting Dorpsraad Uitdam **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse	In verband met de zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart ‘Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken’ (bijlage 11.35 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Van onaanvaardbare risico’s is geen sprake. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
14	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
15	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
16	Indiener sluit zich aan bij zienswijze Stichting De Kwade Zwaan.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-030 is gegeven
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0009: Indiener 9 **Module 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt het onvoorstelbaar dat het uitzicht op het Markermeer vanaf de Grote Waal grotendeels zal verdwijnen en kan zich niet vinden in de aanleg van een nieuwe dijk/strand van ca. 200 meter breed.	Bij de modules 2 en 3 is er gekozen voor een oeverdijk. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De waarden van de monumentale dijk blijven hier weliswaar intact, maar het open

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		water komt op een grotere afstand van de woningen te liggen, waardoor het zicht op het water vanuit de woningen zal veranderen. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De oeverdijk biedt de recreant veel kansen om het open water van het Markermeer te beleven. De aanleg van het stadsstrand en de realisatie van de doorgaande fiets- en wandelverbinding vormen een belangrijke verbetering voor de recreatieve mogelijkheden. De afmeting van de oeverdijk, en daarmee het stadsstrand, is onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. De context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop veranderen met de nieuwe oeverdijk in het water. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact. De oeverdijk grijpt niet in op landschappelijk en cultuurhistorisch markante punten zoals de kaap bij de Galgenbocht. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de tekeningen in paragraaf 7.2 en 7.3 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0010: Indiener 10 **Module Integraal, 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is van mening dat een MER op een hoger schaalniveau uitgevoerd moet worden. Er is in het Projectplan eenzijdig gekozen voor het versterken van dijken en daarop is het MER gericht. Indiener noemt als alternatief het plaatsen van pompen in de Houtribdijk en wijst erop dat er per 1 januari 2017 nieuwe normering voor de waterveiligheid van kracht is. Dit lijkt indiener genoeg reden om pompen en een MER op hoger schaalniveau in ogenschouw te nemen.	Het doel van het project is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waterwet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave. Wel zijn in het kader van de Versterking verscheidene alternatieven onderzocht. Deze alternatieven zijn vervolgens zorgvuldig afgewogen om uiteindelijk tot een voorkeursoplossing te komen. De Commissie m.e.r. heeft in haar eindadvies aangegeven dat er in de bandbreedte voldoende onderzoek is gedaan naar alternatieven. In paragraaf 2.2.3 van deze Nota is ingegaan op het plan 'Pompen in de Houtribdijk'. In aanvulling hierop is van belang te vermelden dat het ontwerp van de versterking zoals opgenomen in het Projectplan is gebaseerd op de nieuwe normering die per 1 januari 2017 in werking is getreden. De nieuwe normering leidt echter niet tot de conclusie dat de noodzaak tot dijkversterking in zijn algemeenheid komt te vervallen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
2	Indiener is tegen de realisatie van gecombineerde fiets/wandelroutes en geeft aan wat voordelen zijn van aparte wandelpaden.	Als er voldoende ruimte is kan dit nog worden meegenomen in de nadere uitwerking van het Projectplan, mits andere belangen daardoor niet worden geschaad, zoals bijv. die van natuur. In geval van vrijliggende wandelpaden worden ze onverhard uitgevoerd. In alle andere gevallen zal sprake zijn van een vorm van verharding.
3	Indiener vreest dat de buitendijks gelegen fietspaden schadelijk zijn voor natuurbehoud c.q. de natuurontwikkeling. Met name grote groepen fietsers zullen jaarrond de vogels verstoren. Voorts vindt indiener onduidelijk of de buitendijkse fietspaden jaarrond geopend zijn of gesloten zijn tijdens het broedseizoen. Indiener vermoedt dat het effect van fietsers niet gericht is onderzocht en verwijst daarbij naar een passage in de Soortenbeschermingstoets.	In de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (maar ook in de Passende beoordeling en Soortenbeschermingstoets zijn deze paragrafen opgenomen) is in paragraaf 2.5.2 aangegeven dat een deel van de oeverdijk voor recreatie is afgesloten ten behoeve van natuurontwikkeling. In paragraaf 5.3.3 van de Soortenbeschermingstoets (en ook in andere voorgenoemde toetsen) staat dat uit onderzoek van Krijgsveld et al. (2013) blijkt dat fietsen leidt tot beperkte verstoring. Als reden wordt genoemd dat fietsers zich voorspelbaar en over paden voortbewegen en relatief snel een locatie passeren. Door indiener wordt geen informatie aangedragen die leidt tot nieuwe inzichten of waardoor de conclusie herzien zou moeten worden.. Verder wordt opgemerkt dat de volledige analyse ten aanzien van verstoringeffecten op vogels niet in het door indiener aangegeven hoofdstuk afgerond wordt. In hoofdstuk 5 van de Soortenbeschermingstoets wordt aangegeven welke reikwijdte voor verstoring wordt aangehouden. Deze verstoringsafstanden zijn vervolgens voor zowel wandelaars als fietsers als worst case aangehouden (zie afbeelding 18 in Soortenbeschermingstoets). De daadwerkelijke analyse van de effecten op vogels volgt in het rapport in hoofdstuk 7 (geldt ook voor Passende Beoordeling).
4	Indiener constateert dat in de Soortenbeschermingstoets verstoringscontouren worden aangegeven bij de fietspaden en vraagt zich af of men dan überhaupt die fietspaden moet willen aanleggen aangezien dit ten koste gaat van de natuurdoelstellingen.	De provincie wil dat toekomstige generaties ook kunnen genieten van de natuur. Daarom investeert de provincie in een groene en aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving. De provincie heeft hiervoor beleid vastgelegd in de Agenda Groen, dat verder is uitgewerkt in het Provinciaal Meerjarenprogramma Groen 2018-2021. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is in paragraaf 3.5 (Opgave recreatie) verwezen naar dit beleid. In paragraaf 3.3.4 van de Agenda Groen is aangegeven dat een belangrijke functie van de provinciale groenstructuur is het bieden van aantrekkelijke recreatiemogelijkheden. De provincie investeert daarom in het vergroten en verbeteren van de beleefbaarheid en recreatieve toegankelijkheid van de provinciale groenstructuur, waarbij de nadruk ligt op de aanleg van recreatieve verbindingen zoals voet- en fietspaden. Prioriteit wordt gegeven aan de ontwikkeling van regionale routenetwerken en het oplossen van knelpunten in stad-landverbindingen met kernen van meer dan 30.000 inwoners. In het Meerjarenprogramma Groen 2018-2021 (paragraaf 3.4, tabel 10) is de Versterking opgenomen als project dat kansen voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		natuur- en recreatie biedt. Uiteraard moeten de recreatieve ambities op een zodanige manier worden uitgewerkt dat er geen afbreuk wordt gedaan aan de natuurdoelstellingen. In de toetsingen zijn de geluidscontouren niet alleen voor nieuwe fietspaden aangegeven, maar ook voor de huidige fietspaden en de nieuwe en huidige wandelpaden om op die manier te beoordeling hoe verstoring verschuift. Uit de toetsingen (Passende beoordeling, Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en Soortenbeschermingstoets) blijkt echter dat er geen effecten optreden die onacceptabel zijn.
5	Indiener geeft aan dat verlichting van de fietspaden nadelig is voor soorten die aan de donkerte hun veiligheid ontlenen.	In het project is niet voorzien in verlichting langs het fietspad. Dit is dan ook niet opgenomen in de toetsingen die voor natuur zijn uitgevoerd. Mocht in de toekomst wel verlichting worden aangebracht, dan moet hier een aanvullende toetsing voor worden gedaan.
6	Indiener wijst op de nadelige effecten van het toepassen van asfalt op de fietspaden voor de ringslang. Indiener vreest dat ringslangen slachtoffer worden van gebruikers van het fietspad.	In de huidige situatie is de ringslangenpopulatie ten noorden van Edam nog beperkt. Het zwaartepunt van de ringslangenpopulatie langs de dijk ligt tussen Marken en Amsterdam. Hier ligt het fietspad gescheiden van de weg en is het van asfalt. Dit heeft geen belemmering gevormd voor de ontwikkeling van de populatie ringslangen en deze situatie kan dus niet zonder meer als negatief gezien worden. Verder worden er verspreid ten noorden van Edam ook overwinteringsplaatsen aangelegd waar ringslangen kunnen zonnen. Tenslotte wordt er in de huidige situatie ook gefietst en met de auto gereden, met het enige verschil dat fiets- en autoverkeer nu gescheiden wordt.
7	Indiener is van mening dat meer moet worden gekeken naar mogelijkheden om de ecologische omstandigheden te verbeteren in het Markermeer, met name langs de westkant van het Markermeer. Indiener noemt daarbij de wenselijkheid van moerasontwikkeling, door geleidelijke overgang van land naar water te maken. Zo moet niet het tussenwater, maar het Markermeer zelf de functie van kraamkamer krijgen.	In de huidige situatie zijn de omstandigheden in het Markermeer niet optimaal voor het vervullen van de functie van kraamkamer waar indiener op doelt. Het Markermeer is ingesloten door steile, stenige oevers, terwijl in een natuurlijke situatie meer zandige oevers en geleidelijke overgangen aanwezig zouden zijn. Verder is een knelpunt het tegennatuurlijke peilbeheer in het Markermeer wat vooral de moerasontwikkeling in de weg staat. De oeverdijk biedt een meer natuurlijke overgang in het Markermeer en levert daarmee een positieve bijdrage door een geleidelijke overgang van land naar water. In het tussenwater wordt een meer natuurlijk peilbeheer gehanteerd. Deze mogelijkheid is er niet in het Markermeer. Het peilbeheer in combinatie met waterplanten, moeras en ondergelopen graslanden bieden mogelijkheden voor vissen uit het Markermeer. Hiermee levert het tussenwater een bijdrage aan de wensen en doelen om het Markermeer te verbeteren. Dit staat overigens de mogelijkheden om aan de buitenzijde van de oeverdijk en langs andere delen van de westoever van het Markermeer in de toekomst nog maatregelen te nemen niet in de weg. Kortom: er ligt een bijzondere kans voor natuurontwikkeling die nu gegrepen wordt, terwijl andere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		mogelijkheden voor de toekomst hiermee niet uitgesloten zijn.
8	Indiener vraagt wat initiatiefnemer verstaat onder ecologisch inrichten en onderhouden en ecologisch maaibeheer, met name voor wat betreft Zeevang waar een 15-30 meter breed voorland moet komen en een binnenberm die op een ecologische manier wordt ingericht en onderhouden. Indiener geeft aan twijfels te hebben bij het maaibeheer van het hoogheemraadschap door ervaringen uit het verleden als lid van de KNNV Hoorn/West-Friesland.	Het hoogheemraadschap beheert waterkeringen volgens het principe van natuurtechnisch/ecologisch beheer. Dit betekent beweiding van april tot oktober of twee maal per jaar maaien en afvoeren. Ecologisch beheer kan op daarvoor geschikte locaties worden toegepast als de grasbekleding blijft voldoen aan de voorwaarden die vanuit het wettelijk behoordelingsinstrumentarium gesteld zijn voor waterkeringen. Op dit moment lukt het in de praktijk niet om op alle waterkeringstrajecten ecologisch beheer uit te voeren. Dit komt doordat taluds gewoon te steil zijn om maaien en afvoeren goed te kunnen uitvoeren, omdat daarbij over de dijk gereden moet worden. Bij de versterking worden taluds echter zodanig uitgevoerd dat het toepassen van ecologisch beheer op meer locaties mogelijk wordt. Over de periode van maaien wordt opgemerkt dat het hoogheemraadschap zich houdt aan de richtlijnen die hiervoor gelden vanuit de natuurwetgeving. Dit betekent in zijn algemeenheid dat vanaf 15 juni gemaaid mag worden, tenzij er vanwege de aanwezigheid van bepaalde aanwezige beschermde soorten pas later gemaaid mag worden. Voor wegbermen geldt overigens vanuit verkeersveiligheidsoverwegingen een uitzondering (in verband met zicht op obstakels in de berm). Ten slotte wordt opgemerkt dat bij de Zeevang voor die gedeeltes die na de versterking buiten de zone van het waterstaatswerk komen te liggen, meer mogelijkheden zijn om rekening te houden met de natuur aangezien hier niet de strenge eisen ten aanzien van de grasbekleding van de waterkering gelden.
9	Indiener is gelet op de duur van de werkzaamheden van mening dat de voorgestelde maatregelen om vestiging van beschermde soorten en broeden tegen te gaan te ingrijpend zijn. Voorts is indiener van mening dat de verwachting dat soorten spontaan terugkomen na 5 jaar werkzaamheden en dan de weg weten naar de nieuwe broedmogelijkheden op de oeverdijken in module 2 en 3 te optimistisch is. Indiener wijst erop dat broedvogelsoorten plaatstrouw zijn en noemt met name de grutto als kwetsbare weidevogel. Ook wordt verwezen naar de noordse woelmuis.	De compensatie op de oeverdijk is niet bedoeld als compensatie in het kader van soortbescherming. Tijdens de werkzaamheden wordt zoveel als redelijkerwijs mogelijk is gedaan om beschermde soorten ook daadwerkelijk in de buurt te houden. Ten aanzien van de door indiener aangehaalde soorten worden de volgende dingen gedaan in het kader van soortbescherming: - Voor broedvogels geldt dat het bij vogels op de dijk om een klein aantal vogels gaat van veel voorkomende soorten. Deze kunnen uitwijken naar andere geschikte locaties in de buurt. Het gaat erom dat zij zich niet vestigen in het werkgebied. Hiervoor zijn maatregelen beschreven in paragraaf 7.2.4 van de Soortenbeschermingstoets. - Voor weidevogels worden compenserende maatregelen genomen. Dit is onder andere beschreven in de Toetsing Natuurnetwerk en Weidevogelleefgebieden en in het compensatieplan in bijlage 8.30. Bovendien worden voor weidevogels in Polder Zeevang ook maatregelen genomen om rust te waarborgen tijdens de werkzaamheden in die periodes waarin deze soorten het meest aanwezig zijn. Hiervoor wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verwezen naar paragraaf 8.3.3. van de Passende Beoordeling. - Voor noordse woelmuis geldt dat er geen populaties verdwijnen, maar uitsluitend stroken aan de randen van leefgebieden verdwijnen. Eerst worden maatregelen genomen om te zorgen dat noordse woelmuizen zich voorafgaand aan werkzaamheden in de resterende delen kunnen terugtrekken. De functies van de leefgebieden voor de populatie blijven, ook voor de duur van de werkzaamheden, behouden. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 7.3 van de Soortenbeschermingstoets. Kortom, met betrekking tot beschermde soorten worden maatregelen genomen om zoveel mogelijk beschermde soorten te behouden. Daarnaast worden aanvullend in het kader van gebiedsbescherming maatregelen genomen om populaties in kwetsbare periodes te ontzien. Soorten worden niet zomaar verjaagd met de verwachting dat deze vijf jaar later weer terug kunnen keren. Hierbij gaat het voornamelijk om mitigerende maatregelen die tijdens de werkzaamheden worden genomen. De compensatie op de oeverdijk is niet bedoeld als compensatie in het kader van soortbescherming, maar als compensatie van NNN.
10	Indiener wijst op de vernietiging van biotoop en het feit dat pas na vijf jaar een alternatief wordt geboden, waarvan indiener zich afvraagt of het een reëel alternatief is. Het gebruik van de oeverdijk als vogelbroedgebied en voor recreatie gaan gelijk op blijkens pagina 92. Deze functies kunnen echter botsen. Voorts vraagt indiener welk beheer er op de oeverdijk komt en geeft aan dat er geen verruiging mag plaatvinden.	De compensatie die plaatsvindt op de oeverdijk dient niet als biotoop voor soorten die leefgebied verliezen langs de dijk. De effecten en noodzakelijke maatregelen voor soorten zijn beschreven in hoofdstuk 7 van de Soortenbeschermingstoets. De compensatie op de oeverdijk komt voort uit de toetsing van de effecten op het Natuurnetwerk Nederland, hetgeen is beschreven in de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden. In de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden is in paragraaf 8.2.2.3 ook een uitgebreide beschrijving gegeven van het beheer op de oeverdijk. Het is niet de bedoeling dat grasland en rietlanden verruigen. Het beheer is hierop afgestemd.
11	Indiener is het niet eens met de stelling dat er geen sprake is van wezenlijke effecten op niet-broedvogels. Deze vogels rusten, foerageren etc. nu op rustige plekken en deze mogelijkheid wordt ze ontnomen.	In de Soortenbeschermingstoets is in paragraaf 7.2.2 ingegaan op de effecten op beschermde vogelsoorten. Hier is aangegeven dat het voor niet-broedvogels mogelijk is om naar de directe omgeving uit te wijken. Hier zijn vergelijkbare functies als rond de dijk mogelijk. Relevant in deze context is ook dat er in de huidige situatie rustige gebieden zijn, maar dat langs het grootste deel van de dijk een weg loopt, dat het toegestaan is om op de dijk te lopen en dat er op verschillende plaatsen woningen staan en gerecreëerd wordt. Als in de omgeving wordt gekeken, dan zijn er voldoende uitwijkmogelijkheden voor niet-broedvogels rond de verschillende delen van de dijk om verderop te foerageren of rusten. Verder is niet alleen in de Soortenbeschermingstoets aandacht besteed aan vogels. Ook in de Passende Beoordeling en Toetsing Natuurnetwerk Nederland en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Weidevogelleefgebieden is aandacht besteed aan de leefgebieden van vogels. In het kader van de soortbescherming is er geen sprake van wezenlijke effecten. Wanneer dit in het kader van gebiedsbescherming (zie Passende Beoordeling) wel aan de orde is, dan zijn daarvoor maatregelen opgenomen. Verschil is dat het in de Passende Beoordeling om lokale populaties in omgrensde gebieden gaat. Dit is voor soortbescherming niet het geval. Indiener heeft geen nieuwe gegevens of inzichten aangeleverd die invloed hebben op de conclusies van de drie voorgenoemde toetsingen.
12	Indiener vraag om een nadere toelichting op het aspect verlichting in relatie tot vleermuizen. Aangegeven is dat ervoor gezorgd wordt dat in gevoelige periodes geen sprake is van verlichting. Indiener wijst erop dat de periodes waarin vleermuizen actief zijn van jaar tot jaar kunnen verschillen afhankelijk van weersomstandigheden en vraagt wat wordt verstaan onder 'gevoelige periodes'. Indiener geeft aan op 18 december nog een vleermuis te hebben waargenomen.	Indiener verwijst naar pagina 59 van de Soortenbeschermingstoets. Dit is de afbakening van relevante effecten. De paragrafen 7.5 en 7.6 beschrijven echter de effecten op vleermuizen waarbij ook meer specifiek ingegaan is op gevoelige periodes. In het kader van soortbescherming zijn de effecten op vleermuizen overigens beperkt. Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn beperkt langs de dijk en foerageergebieden zijn in voldoende mate aanwezig, ook als de werkzaamheden worden uitgevoerd. De meervleermuis vormt echter een uitzondering, omdat deze meer gebonden is aan het grote open water van het Markermeer. Populaties in het binnenland trekken dagelijks van de kolonie naar het Markermeer en daarnaast wordt door trekkende dieren de oever van het Markermeer gebruikt. Met maatregelen wordt voorkomen dat de populaties te grote hinder van de werkzaamheden ondervinden, dit wordt met name gedurende de periodes gedaan waarin een aanzienlijk deel van de meervleermuizen te verwachten zijn. Gevallen als gemeld door indiener zijn bekend, maar hierbij gaat het om incidenten en de kans is zeer klein dat het om een meervleermuis ging. De meervleermuis is een soort die beperkt in Nederland overwintert (afstand tussen zomer- en winterverblijfplaatsen kan 200-300 km bedragen). Kortom: effecten op de meeste vleermuissoorten is beperkt omdat er voldoende alternatieve gebieden met een vergelijkbare functie aanwezig zijn. De meervleermuis is een geval apart en maatregelen worden genomen om zoveel mogelijk de functie voor meervleermuizen te behouden gedurende de werkzaamheden.
13	Indiener vraagt naar welke locatie de voortplantings- en overwinteringsplaatsen van ringslang worden verplaatst. Tevens vraag indiener hoe de overwinteringsplaatsen tussen de basalt en Noordse steen worden verplaatst.	In de Soortenbeschermingstoets is in paragraaf 7.7.4 van de beschreven welke mitigerende maatregelen worden genomen voor de ringslang. Hier is niet concreet aangegeven waar de voortplantingsplaatsen (broeihopen) naartoe worden verplaatst, omdat dit moet worden gedaan in samenspraak met de werkgroep die ringslangen onderzoekt langs de kust van het Markermeer. Dit is ook afhankelijk van waar werkzaamheden plaatsvinden en suggesties van de werkgroep over locaties van broeihopen. Om flexibiliteit te houden en in het veld te kunnen kiezen welke locaties het meest geschikt zijn is gekozen om niet de locaties

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		al geruime tijd voor uitvoering vast te leggen. Broeihopen zijn geen constructies die veel tijd kosten om te realiseren. Het is goed mogelijk om dit snel en op korte termijn te doen. Vandaar dat het ook te verantwoorden is om de locaties niet al bij voorbaat vast te leggen. Indiener zegt dat winterverblijfplaatsen verplaatst worden. Daarmee wordt geïmpliceerd dat overwinteringsplaatsen een soort opneembare constructies zijn. Dit is niet het geval. De tussenruimtes in de dijk en steenbekleding dienen als overwinteringsplaats. Met het aanpassen van de dijk, verdwijnen deze tussenruimtes. Het is dus noodzakelijk om in de versterkte dijk nieuwe verblijfplaatsen te maken door nieuwe tussenruimtes te creëren. Hiervoor worden de ervaringen gebruikt die op Marken zijn opgedaan met overwinteringsplaatsen. Verder wordt ook zorg gedragen dat elke winter ook overwinteringsplaatsen beschikbaar zijn door fasering van werkzaamheden. Dit is allemaal uitgebreid beschreven in paragraaf 7.7.6 van de Soortenbeschermingstoets.
14	Indiener vraagt waarom niet eerst mitigerende en compenserende maatregelen worden genomen, voordat met de werkzaamheden wordt begonnen.	Mitigerende maatregelen zijn voorkomende/verzachtende maatregelen. Compenserende maatregelen zijn maatregelen die bedoeld zijn om resteffecten te compenseren. Het moment waarop de maatregelen worden genomen, is afhankelijk van het effect dat voorkomen, verzacht of hersteld moet worden. Mitigerende maatregelen worden altijd vooraf of tijdens de werkzaamheden genomen om het effect te voorkomen of te verzachten, bijvoorbeeld maaien voorafgaand aan werkzaamheden of werken in één richting tijdens de werkzaamheden. De compenserende maatregelen worden gedurende verschillende fasen in het project genomen. Hierbij wordt rekening gehouden met de praktische mogelijkheden die geboden worden en de effectiviteit van de maatregelen. Als voorbeeld worden genoemd de maatregelen voor de ringslang. In het ideale geval worden de nieuwe verblijven van tevoren aangelegd. Dit is echter niet mogelijk, omdat deze verblijven in de dijkbekleding liggen. Maar de fasering is dusdanig dat er in de kritische seizoenen wel verblijven aanwezig zijn.
15	Indiener refereert aan pagina 55 van de Soortenbeschermingstoets waar is aangegeven dat gekeken is naar mogelijk verstorende effecten van geluid en optische prikkels tijdens werkzaamheden. Daarbij worden vogels gebruikt als indicatorsoort. Indiener vraagt waarom het hoogheemraadschap als initiatiefnemer wil weten welke soorten tijdens de werkzaamheden verstoord kunnen worden, aangezien initiatiefnemer al het leven in het werkgebied wil ontmoedigen.	Ingreep-effectrelaties worden in de Soortenbeschermingstoets (maar ook in de Passende Beoordeling en de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden) beschreven om inzicht te geven in de effecten van de werkzaamheden. Indiener refereert aan maatregelen in het werkgebied en het klopt dat binnen het werkgebied soorten zoveel mogelijk worden verjaagd om effecten daarop te voorkomen. Effecten gaan verder dan alleen het werkgebied, zoals ook blijkt uit de ingreep-effectrelaties. In het kader van natuurwetgeving moet het effect van de ingreep inzichtelijk worden gemaakt voor beschermde soorten maar ook voor beschermde gebieden.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Ontmoedigen, zoals indiener het noemt, is niet altijd toegestaan. Hier zijn voorwaarden aan verbonden. In het kader van wettelijke beperkingen ten aanzien van natuur is het noodzakelijk om ook het effect buiten het werkgebied in beeld te brengen en of wel aan de wettelijke voorwaarden wordt voldaan. Dit is dan ook gebeurd: in het kader van Natura 2000-gebieden in het rapport Passende Beoordeling, in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden in het rapport Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en beschermde soorten in het rapport Soortenbeschermingstoets.
16	Indiener is verbaasd dat het hoogheemraadschap wel bekend is met en onderzoek doet naar de belangrijke factoren voor verstoring van fauna, terwijl men geen fauna in het werkgebied wil en vluchtgedrag stimuleert.	Er worden maatregelen genomen om het gebied onaantrekkelijk te maken voor vogels, zodat zij zich daar niet meer zullen ophouden. Dit betekent bijvoorbeeld dat het gras kort gemaaid wordt. Maaien is op zichzelf een normale activiteit die regelmatig op de dijk plaatsvindt.
17	Indiener mist de weidevogels bij de ingreep-effect-relaties. Indiener is van mening dat geen effecten van de dijkversterking in beeld kunnen worden gebracht zonder daarbij de in de voorlanden broedende weidevogels te betrekken.	Indiener gaat in de zienswijze in op pagina 63 van de Soortenbeschermingstoets en stelt dat er onvoldoende is gekeken naar effecten op weidevogels, met name naar de op de voorlanden broedende weidevogels. De informatie en toetsing ten aanzien van weidevogels is naar onze mening echter in voldoende mate aanwezig en uitgevoerd. Verwezen wordt naar paragraaf 7.2 en bijlage 8.26 van de Soortenbeschermingstoets, Daarnaast wordt gewezen op de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden.
18	Indiener valt ten aanzien van grasetende watervogels op dat de verstoringsgevoeligheid gemiddeld tot groot wordt aangeduid, maar dat het populatie-effect steeds matig is. Dit lijkt met elkaar in tegenspraak.	In tabel 5 in paragraaf 5.3.3 van de Soortenbeschermingstoets (dezelfde tabel staat ook in de toetsingen) staan de gevoeligheden uitgewerkt. Hierbij is ook de informatiebron gegeven, namelijk Krijgsveld et al. (2008). In deze studie zijn gegevens uit verschillende onderzoeken verzameld. Dit is een veel gebruikte bron bij inschatten van de verstoring die optreedt ten gevolge van allerhande recreatieve en andere menselijke activiteiten. Indiener stelt dat verstoringsgevoeligheid en populatie-effect elkaar lijken tegen te spreken. Verstoringsgevoeligheid en populatie-effect zijn wel gerelateerd, maar niet in de mate die indiener aangeeft. Verstoringsgevoeligheid gaat over de mate van verstoring waarbij een individu reageert. Populatie-effect is het effect op de populatie als gevolg van verstoring. In Krijgsveld et al. (2008) is aangegeven dat verstoring leidt tot het onderbreken van natuurlijk gedrag of het verdrijven uit leefgebieden (niveau individu). Dit kan leiden tot verlaagd reproductief succes en lagere overlevingskansen op individueel en populatieniveau (niveau populatie). Gevoeligheid van verstoring is in het onderzoek dus op twee niveaus gekeken. Soorten kunnen individueel wel gevoelig zijn voor verstoring (snel reageren door bijvoorbeeld het hoofd naar de verstoring te verdraaien), maar dat hoeft geen effecten op de populatie te hebben (totale aantal vogels gaat niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		omlaag). Verstoringsgevoeligheid en populatie-effect kunnen dus wel degelijk verschillen van elkaar.
19	Indiener geeft aan de verstoringsgevoeligheid van Roerdomp en Blauwborst anders te zien dan in het rapport is opgenomen op basis van eigen ervaring. Voorts wordt geïnformeerd naar de bron voor de gegevens over verstoringsgevoeligheid.	De bron voor gegevens is opgenomen in de kop van de tabel. Het gaat hier om tabel 5 in de Soortenbeschermingstoets (in de Passende Beoordeling en de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden zijn vergelijkbare tabellen opgenomen). De bron hier is Krijgsveld et al., 2008. Dit is een veel gebruikte bron bij het inschatten van de verstoring die optreedt ten gevolge van allerhande recreatieve en andere menselijke activiteiten. In de studie zijn gegevens uit verschillende onderzoeken verzameld. Indiener geeft aan dat de roerdomp en de blauwborst gevoeliger zijn dan is aangegeven. Hierbij is echter niet aangegeven op welke ervaringen deze uitspraken berusten. Voor de toetsingen is uitgegaan van systematisch verzamelde en door wetenschappelijk onderzoek verkregen gegevens. Voorts zijn effecten door inspreker niet gekwalificeerd en verstoringsafstanden niet gekwantificeerd. Indiener geeft daarmee geen aanleiding om gehanteerde verstoringsafstanden in de toetsingen te herzien.
20	Indiener geeft aan dat het nonnetje juist minder verstoringsgevoelig is omdat deze in grote groepen voorkomt.	Ook voor de inschatting van de verstoringsgevoeligheid van het nonnetje is gebruik gemaakt van de bron Krijgsveld et al., 2008. In deze studie zijn gegevens uit verschillende onderzoeken verzameld. De gegevens over het nonnetje zijn afkomstig uit het onderzoek van Krijgsveld et al. 2008. Indiener geeft aan dat vogels in groepen minder gevoelig zijn voor verstoring vanwege samen optrekken. Deze conclusie wordt verder niet onderbouwd met gegevens (kwalitatief of kwantitief). In Krijgsveld et al., 2008 is voor meerdere soorten juist aangegeven dat het voorkomen in grote groepen leidt tot kwetsbaarheid. Dit heeft vermoedelijk te maken met het feit dat grote groepen zich vooral verzamelen op rustige en niet op reeds verstoorde locaties. Er is dus geen aanleiding om gehanteerde verstoringsafstanden in de toetsingen te herzien.
21	Indiener geeft aan dat Kuifeenden gemiddeld verstoringsgevoelig zijn en Krakeenden niet zo gevoelig zijn voor verstoring.	Ook voor de inschatting van de verstoringsgevoeligheid van de kuifeend en krakeenden is gebruik gemaakt van de bron Krijgsveld et al., 2008. Indiener geeft aan dat de conclusies met betrekking deze vogels niet correct zijn. De gegevens over de kuifeend en krakeend zijn afkomstig uit het onderzoek van Krijgsveld et al. 2008. Indiener geeft aan dat kuifeend en krakeend minder gevoelig zijn dan in de toetsing is aangegeven. Hierbij is echter niet aangegeven op welke ervaringen deze uitspraken berusten. Voor de studies is uitgegaan van systematisch verzamelde en door wetenschappelijk onderzoek verkregen gegevens. Er is geen aanleiding om gehanteerde verstoringsafstanden in de toetsingen te herzien.
22	Indiener is van mening dat de verstoringsgevoeligheid van weidevogels	Ook voor de inschatting van de verstoringsgevoeligheid van de grutto en kievit is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	(grutto en kievit) groter is dan opgenomen in het rapport. Voorts begrijpt indiener niet waarom de wulp is opgenomen in de analyse, aangezien deze soort niet broedt in dit gebied, maar er verblijft in de winter en herfst. Indiener begrijpt niet waarom er zo weinig weide- en moerasvogels worden betrokken in de analyse, nu het gebied aan de dijk geldt als broedgebied voor weide- en moerasvogels.	gebruik gemaakt van de bron Krijgsveld et al., 2008. Indiener geeft aan dat de conclusies met betrekking deze vogels niet correct zijn. De gegevens over grutto en kievit zijn afkomstig uit het onderzoek van Krijgsveld et al. 2008. Indiener geeft aan dat genoemde weidevogels gevoeliger zijn dan is aangegeven. Hierbij is echter niet aangegeven op welke ervaringen deze uitspraken berusten en welke onderzoeken dan wel gebruikt moeten worden. Als het al zo is dat de populatie is afgenomen, zoals indiener stelt, dan is het niet mogelijk om na te gaan of deze afname van de populatie is veroorzaakt door menselijke verstoring of door andere zaken (bijvoorbeeld abiotische omstandigheden als verdroging of zeer hoge predatie). Voor de inschatting van de verstoringsgevoeligheid is derhalve uitgegaan van systematisch verzamelde en door wetenschappelijk onderzoek verkregen gegevens. Er is geen aanleiding om gehanteerde verstoringsafstanden in de toetsingen te herzien. Verder zijn niet alle vogels die langs de dijk voorkomen in tabel 5 van de Soortenbeschermingstoets opgenomen. Paragraaf 5.3 (Effecten van de beheerfase) is geen effectbeschrijving per soort(groep), maar een bepaling van de reikwijdte van de verschillende effecten. Hierbij is een selectie gemaakt van soorten. Deze selectie is gebaseerd op aandachtsoorten van het Markermeer en instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebied. In hoofdstuk 7 (paragraaf 7.2) en bijlage 8.26 heeft de effectbeoordeling per soort(groep) plaatsgevonden. Voor de wulp geldt een instandhoudingsdoelstelling voor Natura 2000-gebied Polder Zeevang. Daarom is de wulp in de Passende Beoordeling meegenomen.
23	Indiener geeft aan dat in de analyse er alleen bij weidevogels honden worden genoemd en geeft aan dat het vaak de honden en niet de wandelaars zijn die voor verstoring zorgen. Ook fietsers worden naar mening van indiener weinig als verstoorder genoemd. Indiener vindt het niet fair om te stellen dat verstoring vooral door wandelaars wordt veroorzaakt.	Bij onderdelen 3 en 4 is reeds ingegaan op verstoring door fietsers en hoe dit is meegenomen in de natuuronderzoeken. Met betrekking tot de volledigheid van de analyse wordt opgemerkt dat de volledige analyse niet in het door indiener aangegeven hoofdstuk 5 afgerond wordt. In hoofdstuk 5 wordt aangegeven welke reikwijdte voor verstoring wordt aangehouden. Deze verstoringsafstanden zijn vervolgens voor zowel wandelaars met of zonder honden als fietsers als worst case aangehouden (zie afbeelding 18 in Soortenbeschermingstoets). De analyse van de effecten volgt in hoofdstuk 7 van het rapport.
24	Indiener is van mening dat broedende vogels zich vooral in de weides en in de rietlanden concentreren en niet op erven en campings. Voorts geeft indiener aan dat de ringslang op meer locaties voorkomt dan nu is aangegeven in het rapport en noemt daarbij een waarneming in Schellinkhout. Tenslotte merkt indiener op dat de locatie in de Rietkoog, waar het voornemen is een broeihoop aan te	In paragraaf 6.2 van de Soortenbeschermingstoets wordt ingegaan op de aanwezigheid van broedende vogels. Het gaat om de volgende tekst: "Broedende vogels: deze zijn over de volledige lengte van het dijktraject te verwachten. Broedende vogels concentreren zich voornamelijk in de opgaande begroeiing die beperkt aanwezig is (erven, campings)." Opgaande begroeiing is vooral op erven en campings aanwezig. Opgaande begroeiingen zijn van belang voor broedende

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	leggen waar eerder een broeihoop aanwezig was, geen succes was als het om afzetten van eieren ging.	vogels, maar dergelijke begroeiingen zijn langs de dijk beperkt aanwezig. Ringslang: In paragraaf 7.7 van de Soortbeschermingstoets is aangegeven dat de ringslang wel langs verschillende delen van het dijktraject waargenomen is, maar dat de winterverblijfplaatsen in het zuiden liggen. Deze conclusie komt voort uit de informatie van Ravon (Reptielen, Amfibieën, Vissen Onderzoek Nederland), die de informatie over ringslangen systematisch verzamelt. De winterverblijfplaatsen die verloren gaan door de Versterking worden gecompenseerd. Daarnaast worden over de gehele dijk mitigerende maatregelen genomen ten behoeve van de ringslang. Voorts worden er ook specifieke winterverblijfplaatsen ten noorden van Edam gemaakt. Voor de keuze van de locaties van de broeihopen wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 13.
25	Indiener stelt dat aangegeven is dat er na de dijkwerkzaamheden weer steenbekleding wordt aangebracht, maar dat roept verbazing op. Indiener dacht dat dat niet overal het geval zou zijn en vraagt op welke trajecten steenbekleding wordt aangebracht. Indiener wijst op het voornemen om broeihopen, winterverblijfplaatsen (hibernacula) en breuksteenpakketten aan te brengen voor de ringslang en verzoekt er daarbij rekening mee te houden dat de ringslang zich op vrijwel het hele traject Hoorn - Amsterdam voordoet.	Steenbekleding is onder andere bedoeld om te voorkomen dat het materiaal waaruit de dijk bestaat wegspoelt. Deze bekleding is dus noodzakelijk in het belang van de dijk en wordt dan ook teruggebracht op het grootste deel dat versterkt wordt met uitzondering van die gedeelten waar bijvoorbeeld het voorland een dusdanige breedte heeft dat er geen steenbekleding noodzakelijk is voor de bescherming van de dijk. In de Soortenbeschermingstoets is in paragraaf 7.7 uitgebreid ingegaan op de ringslang. De soort komt langs de dijk in ieder geval voor tussen Amsterdam en Marken. Waarnemingen tussen Hoorn en Edam zijn incidenteel. Maar er is in het project rekening gehouden met potentie voor slangen tussen Hoorn en Edam en op termijn is een meer duurzame populatie ook tussen Hoorn en Edam te verwachten. Daarom worden ten noorden van Edam op enkele locaties ook winterverblijven voor ringenslangen aangelegd. Dit is beschreven in paragraaf 7.7.4, waarin overigens ook andere mitigerende maatregelen voor de ringslang beschreven zijn. Afbeelding 32 uit de Soortenbeschermingstoets laat zien dat er verspreid maatregelen worden genomen zodat ringslangen op termijn zich structureel in de dijk kunnen vestigen. In de toetsingen en bij het nemen van maatregelen is derhalve rekening gehouden met ringslangen langs het hele traject. (In de antwoorden bij de onderdelen 13 en 25 is ook nader ingegaan op de ringslang.)
26	Indiener is van mening dat het overzicht van voorkomende soorten incompleet is en wijst daarbij op het voorkomen van spitmuis in module 5, ringslang waarschijnlijk langs het hele tracé en rugstreeppad in module 4 en 5.	Specifiek met betrekking tot de genoemde soorten wordt verwezen naar de volgende onderdelen in de Soortenbeschermingstoets: - Tabel 12: geeft aan dat de waterspitsmuis ook in module 5 is waargenomen. - In paragraaf 7.7.1 staat "Het noordelijk deel [van het dijktracé] heeft wel een functie voor ringslangen, maar winterverblijven als in het zuidelijk deel, zijn niet langs de dijk gelegen zoals bij het noordelijk deel. RAVON heeft aangegeven

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dat de populatie langzaam verplaatst en dat het noordelijk deel nog maar beperkt leefgebied vormt. In de toekomst kan de populatie zich hier wel gaan uitbreiden, maar de situatie is minder gunstig dan in het zuidelijke deel van het dijktraject." Aanvullend wordt opgemerkt dat mitigerende maatregelen ten aanzien van de ringslang zich niet alleen beperken tot locaties met waarnemingen. - In paragraaf 7.8.1 is ten aanzien van de rugstreeppad aangegeven dat "de aanwezigheid per jaar kan verschillen, gezien de noodzaak voor pioniersomstandigheden. De soort is zeer mobiel en kan zich per nacht enkele kilometers voortbewegen. De werkzaamheden aan de dijk creëren in het werkgebied omstandigheden die aantrekkelijk zijn voor de rugstreeppad. Het feit dat de soort in de omgeving voorkomt, zeer mobiel is en gebruik maakt van pioniersomstandigheden, maakt dat tijdens de werkzaamheden over het hele traject niet zonder meer is uit te sluiten dat rugstreeppadden het werkgebied en depots koloniseren als de juiste omstandigheden ontstaan." Ook buiten de locaties waar waarnemingen bekend zijn, is rekening gehouden met de aanwezigheid van rugstreeppadden.
27	Indiener verwijst naar een passage over de noordse woelmuis waarin is aangegeven dat die concurrentie heeft van de aardmuis. Indiener stelt echter dat aardmuis niet voorkomt in de omgeving, maar veldmuis wel. Voorts vraagt indiener of het niet te voorkomen is dat Noordse Woelmuizen worden gedood, nu deze maar op 5 plaatsen in Nederland voorkomt.	Indiener verwijst naar 7.3.1 in de Soortenbeschermingstoets. In deze paragraaf staat inderdaad dat concurrentie met veldmuis en aardmuis mogelijk is. Dit is een tekst over de algemene concurrentiepositie. Maar verderop staat ook in dezelfde paragraaf : "Uit verspreidingsgegevens blijkt dat de veldmuis voorkomt in het plangebied. Dit betekent dat de leefgebieden van de noordse woelmuis zich beperken tot de natte ruige delen van de potentiële leefgebieden". Dit sluit dus aan bij de zienswijze. Ten aanzien van het doden van de noordse woelmuis wordt opgemerkt dat inderdaad maatregelen worden genomen om doden zoveel mogelijk te voorkomen. In 7.3.4 van de Soortenbeschermingstoets zijn deze maatregelen beschreven. 1) daar waar deze soort voorkomt de vegetatie zo kort maaien dat de resterende noordse woelmuizen zich terugtrekken, 2) maaien in één richting naar de overblijvende gebieden, 3) maaisel niet laten liggen en op een dusdanige manier afvoeren dat aanwezige noordse woelmuizen nog kunnen ontsnappen en 4) niet hakselen, klepelen en branden in leefgebieden. Aan het einde van de betreffende paragraaf staat ook doden hiermee zoveel als mogelijk wordt voorkomen. Hiermee wordt al het mogelijke gedaan om slachtoffers te voorkomen.
28	Indiener vraagt zich af waarom bij module 5 wordt gekozen voor een buitenwaartse asverplaatsing, terwijl de Oosterkoog (met potentiële functie als stapsteen) daardoor verkleint. Voorts is indiener van mening dat het met elkaar in tegenspraak is te stellen dat de populatie noordse woelmuizen niet in	In de Soortenbeschermingstoets is aangegeven in paragraaf 7.3.4 dat mitigerende maatregelen worden genomen om het doden van noordse woelmuis en waterspitsmuizen (hierna muizen) te voorkomen. Door de maatregelen worden muizen gedwongen zich terug te trekken naar de resterende delen van het moeras, waardoor doden tot een absoluut minimum beperkt blijft.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gevaar komt, terwijl het mogelijk is dat noordse woelmuizen worden gedood tijdens de werkzaamheden. Indiener is van mening dat als je het gebied verkleint ook het aantal territoria vermindert. Voorts stelt indiener dat verlies van territoria wel tot gevolg heeft dat sprake is van wezenlijke effecten op de waterspitsmuis. Daarnaast geeft indiener aan dat spitsmuizen zich door kunnen schrikken van lawaai.	Indiener geeft aan dat de potentie voor territoria voor de noordse woelmuis en waterspitsmuis wordt verkleind. Dit leidt echter niet tot een verandering van de functie als stapsteen van de gebieden voor muizen en heeft derhalve geen effect op de populatie, omdat de oppervlakte weliswaar wordt verkleind maar nog steeds voldoende groot is om als stapsteen te functioneren (minimaal 5,5 ha). Daarnaast is aangegeven dat er op termijn een nieuw leefgebied ontstaat op de oeverdijk. Op basis van (door wetenschappelijk onderzoek vastgestelde) verspreidingsafstanden is het ook mogelijk voor muizen om dit te bereiken. Voorts komen er ook voorlanden die ervoor zorgen dat soorten rond de braken ook beter kunnen migreren tussen gebieden. Kortom: op de lange termijn zijn effecten op de populaties als gevolg van de dijkwerkzaamheden uitgesloten. Het klopt dat de waterspitsmuis zich letterlijk dood kan schrikken door plotseling hard geluid. Daar is tijdens de realisatie geen sprake van, de machines naderen de leefgebieden en produceren continu geluid (zie ook paragraaf 7.3.2 tekst na Tabel 13).
29	Indiener vindt dat te optimistisch wordt aangekeken tegen de mogelijkheid van kolonisatie van de noordse woelmuis en waterspitsmuis naar nieuw leefgebied over afstanden van 4 tot 5 kilometer.	In 7.3.1 en 7.3.2. van de Soortenbeschermingstoets zijn de mogelijkheden voor noordse woelmuizen beschreven om te migreren. Waterspitsmuizen zijn mobieler dan noordse woelmuizen en wanneer de mogelijkheden voor de noordse woelmuis geschikt zijn, dan kan de waterspitsmuis in principe ook migreren. Dit is ook besproken met een zoogdierexpert uit de omgeving. De afstanden, die volgen uit de gesprekken met deze expert en literatuur, maken dat wel kan worden uitgegaan van kolonisatie over een afstand van 4-5 km. Hiervoor zijn echter wel stapstenen noodzakelijk op kortere afstanden, omdat de afstand van 4-5 km inderdaad niet in één keer kan worden afgelegd. Maar de vooroevers en de natte graslanden bieden verschillende mogelijkheden binnen de verspreidingsafstand van de noordse woelmuis (800 meter volgens het Kennisdocument noordse woelmuis van BIJ12) en hiermee is het aannemelijk dat op termijn kolonisatie plaats kan vinden.
30	Indiener geeft aan dat de rugstreeppad zich ook in module 5 voordoet en waarschijnlijk ook in module 4.	Bij de toetsing is rekening gehouden met het feit dat de rugstreeppad mogelijk ook voorkomt in module 4 en 5. In het antwoord bij onderdeel 26 is hier reeds nader op ingegaan.
31	Indiener stelt dat een aantal vrijgestelde soorten (aardmuis, dwergmuis, ondergrondse woelmuis, rosse woelmuis, konijn en ree) niet in de omgeving voorkomen, terwijl in het rapport is opgenomen dat deze soorten verspreid langs de dijk voorkomen. Voorts stelt indiener dat ten onrechte wordt aangegeven dat een soort als het konijn op de oeverdijk aanwezig zal zijn, terwijl deze de voorkeur heeft voor droge leefomstandigheden.	In paragraaf 7.9.1 van de Soortenbeschermingstoets is aangegeven dat vrijgestelde soorten verspreid langs de dijk voorkomen. Vervolgens is een lijst opgenomen met alle vrijgestelde soorten. Hierbij gaat het niet specifiek om soorten die langs de dijk voorkomen. In paragraaf 7.9.2 is namelijk de aanwezigheid van deze vrijgestelde soorten beschreven. Ten aanzien van kleine grondgebonden zoogdieren is aangegeven dat deze voor kunnen komen, zonder dat daarbij op specifieke soorten wordt ingegaan. Ten aanzien van ree en vos wordt aangegeven dat deze niet voorkomen. Volgens de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verspreidingsatlas, die te bereiken is via de website van de zoogdiervereniging, blijkt dat deze soorten echter wel voorkomen in de kilometerhokken langs de dijk. Ten aanzien van het konijn wordt opgemerkt dat een groot deel van de oeverdijk droog is, zodat dat leefgebied kan vormen voor het konijn.
32	Indiener geeft aan dat in de Soortenbeschermingstoets en het Ontwerp Projectplan is ingegaan op de effecten op beschermde soorten, maar is van mening dat te optimistisch is aangekeken tegen de effecten. Indiener denkt dat er een aanzienlijke verstoring zal zijn tijdens de werkzaamheden en daarom is het afwachten of soorten hun weg weten te vinden naar de oeverdijk in module 3. Voorts hoopt indiener dat de oeverdijk zodanig wordt ingericht dat aan hun woon- en broedwensen wordt voldaan.	Het Projectplan vormt niet de toetsing op de effecten op beschermde soorten. De door indiener in de zienswijze aangehaalde pagina's van het Ontwerp Projectplan zijn een samenvatting van de Passende Beoordeling in het kader van Natura 2000, de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en de Soortenbeschermingstoets. De uitgebreide effectbeschrijvingen zijn in deze rapporten gedaan. In de Soortenbeschermingstoets wordt uitgebreid ingegaan op de effecten in de projectfase. In paragraaf 7.3.2. van de Soortenbeschermingstoets is beschreven waarom het de verwachting is dat de noordse woelmuis en waterspitsmuis op termijn de oeverdijk zullen bereiken. Van de ringslang is het ook de verwachting dat deze zich op termijn vestigt op de oeverdijk. In paragraaf 2.5 van de Soortenbeschermingstoets is een beschrijving gegeven van de inrichting van de oeverdijk.
33	Indiener pleit ervoor om in module 1 het fiets- en wandelpad van elkaar te scheiden, vanwege de verstoring van wandelaars door fietsers. Indiener is verbaasd over het verdwijnen van Noordse steen in module 1, aangezien dit als parel staat vermeld op de parelkaart. Indiener stelt dat behoud van stenen bekleding belangrijk is, omdat dit belangrijk is voor de ringslang. Hoewel Hoorn nog niet bekend is als leefgebied van de ringslang, verwacht indiener dat de ringslang zich vroeg of laat daar zal vestigen.	In het Projectplan is voor module 1 aangegeven dat de infrastructuur op de dijk niet wijzigt in vergelijking met de huidige situatie. Dit betekent dat het bestaande wandelpad op de dijk aanwezig blijft. Daarnaast wordt er een doorgaande fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Deze komt in module 1 op de buitenberm te liggen. Wandelaars kunnen in deze module dus kiezen voor gebruik van het separate voetpad op de dijk. In paragraaf 2.4.2 van deze Nota wordt nader ingegaan op de omgang met Noordse steen. Indiener is van mening dat de steenbekleding in Hoorn moet blijven vanwege de ringslang. Hierbij geeft indiener zelf ook aan dat Ravon heeft aangegeven dat het centrum van Hoorn geen leefgebied vormt. Daarnaast is de stedelijke omgeving die grenst aan module 1 niet de beste omgeving voor de ringslang. Verder wordt in module 2 en 3 de huidige steenbekleding behouden door de oeverdijk, waar uiteindelijk de oeverdijk en binnendijks gebied meer geschikt zijn als leefgebied dan de binnenstad van Hoorn. Dit betekent dat voor een toekomstige ringslangpopulatie voldoende functies bij Hoorn overblijven om zich te ontwikkelen.
34	Indiener verwijst naar het Ontwerp Projectplan ten aanzien van de oeverdijk bij module 2 en vraagt welke natuurontwikkelingen men hier voor ogen heeft. Voorts merkt indiener op dat er een gebied komt dat gesloten is voor recreanten, waar de grootste natuurontwikkeling wordt verwacht. Indiener vraagt om welke soorten het hier	In paragraaf 2.5 van de Soortenbeschermingstoets is aangegeven dat aan de binnenzijde van de oeverdijk moerassen worden gecreëerd. Deze moerassen komen op de overgangen van land naar water aan de binnenzijde. Moerassen vormen de leefgebieden van moerasvogels, ringslang, Noordse woelmuis, waterspitsmuis, hermelijn en wezel langs de rest van het dijktraject. Indiener geeft inhoudelijk niet aan waarom het niet lukt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gaat en hoe het beheer eruit gaat zien. Tenslotte geeft indiener aan dat er in module 5 al ruimte is voor bepaalde soorten, maar dat daar juist een stuk voorland afgehaald wordt. Indiener is van mening dat dergelijke natuur niet kan worden ontwikkeld in module 2.	om geschikt leefgebieden te creëren op de oeverdijk. Op de oeverdijk vindt compensatie plaats voor het Natuurnetwerk Nederland. Dit staat los van hetgeen gedaan moet worden ter voorkoming van effecten op beschermde soorten op grond van de Wet natuurbescherming. Er is geen sprake van dat het type natuur dat voorkomt op de voorlanden bij module 5, op de oeverdijk moet worden ontwikkeld. Ten slotte wordt opgemerkt dat in paragraaf 8.2.2.3. van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden is beschreven welk beheer ten aanzien van de oeverdijk wordt gevoerd.
35	Indiener vraagt hoe het tussenwater wordt open gehouden. Indiener ziet maar één inlaat op de tekeningen staan en vreest dat het tussenwater dichtgroeit met waterplanten, hetgeen de waterkwaliteit negatief beïnvloedt. Voorts vraagt indiener of in het tussenwater gevist mag worden.	Ten aanzien van de waterkwaliteit in de tussenwateren (noord en zuid) wordt opgemerkt dat er op deze wateren zowel een gemaal als een inlaat komt, waarmee de doorstroming wordt gewaarborgd. De pompcapaciteit is dusdanig groot dat, indien nodig, het gehele volume van het tussenwater kan worden ververst binnen tien dagen. In het midden van de oeverdijk wordt een te waterlaatplaats/losplaats gerealiseerd om maaibootjes te water te kunnen laten, zodat de onderwatervegetatie gemaaid kan worden ter voorkoming van belemmering van de doorstroming. Het is dus niet de bedoeling en verwachting dat het gehele tussenwater volgroeit met waterplanten. Eind 2021 moet de dijk weer veilig zijn. Vanaf dat moment gaat de 'instelperiode' in. Deze periode duurt 5 jaar, waarin veel wordt gemonitord, o.a. ook de waterkwaliteit van het tussenwater. Ten aanzien van de vraag over vissen op het tussenwater kan in zijn algemeenheid worden opgemerkt dat zowel beroeps- als recreatieve visserij alleen is toegestaan als daarvoor visrechten zijn uitgegeven door de eigenaar die deze visrechten kan uitgeven. Het hoogheemraadschap is nu nog geen beheerder en eigenaar van het tussenwater dat nu nog tot het Markermeer (Rijkswaterstaat) behoort en zal hier pas na overdracht zeggenschap over hebben. Het hoogheemraadschap verstrekt alleen visrechten voor zover dat niet strijdig is met de doelstellingen op het gebied van waterkwaliteit en ecologie en geeft alleen visrechten uit aan beroepsvissers en hengelsportverenigingen (ten behoeve van hun leden) op basis van een visplan. Gelet op de doelstelling van het tussenwater zal hier naar verwachting geen ruimte zijn voor beroepsvisserij. Mogelijk is er (deels) wel ruimte voor sportvisserij, maar dat wordt te zijner tijd nader beschouwd en afgewogen.
36	Indiener concludeert dat het lijkt alsof het tussenwater als miniatuur Natura 2000-gebied wordt ontwikkeld. Het compleet maken en houden van een	Bij de Versterking wordt op een deel van het traject een oeverdijk gerealiseerd die naast het feit dat het een waterkering is tevens een functie vervult ten aanzien van de compensatie ten

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zoetwaterecosysteem naar Europese maatstaven moet volgens indiener in het volledige Markermeer en IJmeer plaatsvinden, waarbij gewezen wordt op het belang en de mogelijkheden voor het ontwikkelen van een kraamkamerfunctie. Indiener is van mening dat het tussenwater te klein is om aan de eisen van Natura2000 te voldoen en geeft aan dat dit in het Markermeer zelf moet gebeuren.	behoeve van het Natuurnetwerk Nederland. Tussen de oeverdijk en de bestaande dijk ontstaat een tussenwater. De oeverdijk en het tussenwater bieden kansen in het Markermeer die in de huidige situatie niet aanwezig zijn. Indiener impliceert dat de westkant van het Markermeer geschikter is voor natuurontwikkeling, maar deze potentie kan niet benut worden. Het grootste probleem is dat de geleidelijke overgangen van land naar water, waar indiener ook aan refereert, marginaal aanwezig zijn. De oeverdijk biedt aan de Markermeerzijde echter wel de mogelijkheden waar indiener aan refereert. Het tussenwater biedt ook kansen die niet in het Markermeer te realiseren zijn. Dit komt voornamelijk door het natuurlijke waterpeil dat in het tussenwater wordt nagestreefd. Juist het natuurlijke waterpeil maakt dat er ook een meer natuurlijke moerasontwikkeling mogelijk is. Bovendien is het mogelijk om het voorland juist in het voorjaar onder water te zetten, waardoor dit als kraamkamer voor vissen kan dienen. Het tussenwater staat in verbinding met het Markermeer, wat gunstig is voor de populatie vissen. Het tussenwater en de oeverdijk zorgen misschien niet dat de doelstellingen van bijvoorbeeld KRW, TBES of natuur (zie paragraaf 8.2.2. in Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden) volledig worden gerealiseerd, maar dragen wel bij aan het uiteindelijk behalen van de doelstellingen. Het realiseren van die doelstellingen is overigens niet nodig voor de besluiten die nodig zijn voor de vergunningen en ontheffingen van de Versterking Markermeerdijken.
37	Indiener heeft zorgen over het materiaal waarmee de oeverdijk wordt gemaakt in verband met afspoeling. Er is op dit moment namelijk een slibprobeem aan de westkant van het Markermeer, hetgeen een probleem is voor de vogels die hun voedsel niet kunnen vinden.	De oeverdijk zal grotendeels uit zand bestaan en zal de huidige voedselrijke bodem bedekken. In de toplaag boven water wordt klei doormengd, zodat het zand niet zal verstuiven en planten kunnen groeien. Onder water wordt geen klei aangebracht, zodat waterplanten geen voedselrijke basis hebben om te ontwikkelen. Voor de aanleg van de oeverdijk wordt zand gebruikt met een relatief grove korrel. Tevens worden luwe zones gecreëerd door de nieuwe strekdammen. Dit is niet alleen van belang om slibvorming te voorkomen, maar ook om de erosie van de oeverdijk en daarmee de onderhoudsopgave te beperken.
38	Indiener geeft aan dat plantengroei in de Hoornse Hop al een probleem vormt en vreest dat door afspoeling van de oeverdijk de plantengroei sterk toeneemt. Verder geeft indiener aan dat het zicht op voedsel voor vogels en vissen wordt beperkt (indiener verwijst hierbij p. 58 van de Soortenbeschermingstoets).	Zoals reeds aangegeven in de reactie op onderdeel 37 van de zienswijze wordt de oeverdijk zodanig aangelegd dat de afspoeling en slibvorming zoveel mogelijk wordt voorkomen. Indiener verwijst naar paragraaf 5.2.4 (Vertroebeling en sedimentatie) van de Soortenbeschermingstoets). In deze paragraaf heeft de afbakening van effecten plaatsgevonden. Specifiek gaat het in deze paragraaf om de effecten die tijdens de aanlegwerkzaamheden kunnen optreden en deze paragraaf ziet derhalve niet op de eindsituatie na aanleg.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
39	Indiener vindt dat het Projectplan en de Soortenbeschermingstoets niet duidelijk zijn waar het gaat om het soort materiaal dat wordt aangebracht op de oeverdijk en refereert daarbij aan een aantal passages die tegenstijdig zouden zijn. Indiener is niet overtuigd van het behoud van N2000-waarden dan wel verdere natuurontwikkeling.	In paragraaf 5.1 (Inleiding) van de Soortenbeschermingstoets, tabel 4, zijn verschillende typen werkzaamheden aangegeven die bij de Versterking aan de orde zijn, waarvan de effecten onderzocht en beschreven zijn in de Soortenbeschermingstoets. Hierbij zijn zowel het aanbrengen van zandlichamen als het aanbrengen van klei genoemd. In het Projectplan is de samenstelling van de oeverdijk beschreven in hoofdstuk 7 (Beschrijving per module). Voor module 3 is in paragraaf 7.3 beschreven dat er sprake is van een zandlichaam en het afwerken met klei (aan de binnenzijde). De opgestelde rapporten vormen de onderbouwing bij de benodigde natuurvergunningen. Het bevoegd gezag heeft deze rapporten in het kader van de vergunningverlening beoordeeld en heeft een ontwerpvergunning verleend. Gelet hierop kan gesteld worden dat de rapporten (en daarmee onder meer het behoud van de N2000-waarden en verdere natuurontwikkeling) voldoende hebben onderbouwd dat wordt voldaan aan de gestelde eisen.
40	Indiener geeft aan dat vanwege de breedte van de oeverdijk voor de woningen het zicht het open water zal verdwijnen. Daarnaast is indiener van mening dat het wandelpad in module 2 zo dicht mogelijk de kustlijn zou moeten volgen, nu deze deel uitmaakt van het Zuiderzeepad.	De beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. De route van het Zuiderzeepad (lange afstandswandelpad) wordt niet bepaald door het hoogheemraadschap, maar door Stichting Wandelnet. De route van het Zuiderzeepad hoeft niet te worden gewijzigd als gevolg van de Versterking aangezien het pad op de bestaande dijk gehandhaafd blijft. Er zijn wellicht wel mogelijkheden om de route over de oeverdijk te laten lopen. Over een deel van de oeverdijk, met name in module 2, komt een fiets-/wandelpad te lopen op de kruin, waarbij deels sprake is van een separaat wandelpad. Zie bijlage 11.1 (Basiskaart met versterking). In hoofdstuk 7 (Beschrijving per module) is bij module 2 ook aangegeven dat er een wandelpad is gelegen op de kruin van de oeverdijk.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
41	Indiener wijst ten aanzien van module 3 op het Ontwerp Projectplan waarin is gekozen voor compensatie van alle natuurwaarden die langs de dijk als snippers verdwijnen met de voorziene oeverdijk. Indiener denkt niet dat dit kan.	In het Projectplan wordt in dit verband gedoeld op de natuurcompensatie voor het Natuurnetwerk Nederland. De compensatie van de weidevogelleefgebieden en voor de ringslangen wordt niet op de oeverdijk voorzien. De locaties hiervoor zijn respectievelijk in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en Soortenbeschermingstoets beschreven. De oeverdijk biedt echter wel een mogelijkheid de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie terug te brengen. De afweging die hiervoor gemaakt is, is beschreven in paragraaf 8.2.2 (Compensatie) van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden. Hierin zijn samengevat de volgende redenen beschreven. • Er is geen sprake van verlies van functionele eenheden. Plaatselijke compensatie om functionele eenheden te behouden is dus niet noodzakelijk. • Vrijwel alle NNN-gebieden zijn ingesloten door weidevogelleefgebieden. Compensatie die grenst aan bestaande NNN-gebieden gaat weer ten koste van weidevogelleefgebieden, waarvoor dan ook weer gecompenseerd moet worden. • Het heeft de voorkeur om één groot natuurgebied te creëren in plaats van vele kleintjes zodat grotere aaneengesloten leefgebieden voor bijzondere soorten worden ontwikkeld, hetgeen in het kader van ontsnippering goed is. • Met de natuurontwikkeling op deze wijze wordt ook bijgedragen aan andere natuurdoelen in het kader van Natura 2000, KRW, TBES, visstand en visserij en aan de Ecologische visie van Rijkswaterstaat.
42	Indiener geeft ten aanzien van de oeverdijk in module 3 aan dat daar rietlanden worden ontwikkeld die geschikt zijn voor de noordse woelmuis, waterspitsmus en ringslang. Indiener vraagt hoe deze soorten in module 3 komen gezien de afstand vanaf de Oosterkoog. Vangen en uitzetten is een hele klus en zwemmen vanaf de Oosterkoog is te ver.	Op de mogelijkheden tot kolonisatie van de noordse woelmuis en de waterspitsmuis is reeds gereageerd bij onderdeel 29 van deze zienswijze. Voor wat betreft de ringslang wordt aanvullend het volgende opgemerkt. De ringslang is een soort die ten noorden van Edam weinig voorkomt. Enkele waarnemingen zijn wel gedaan, waaronder bij Hoorn, maar ook in de Rietkoog is de ringslang waargenomen. Vanuit de Rietkoog naar de oeverdijk via de moerassen van de Bedijkte Waal is slechts enkele honderden meters. Deze afstand is goed af te leggen door de ringslang vanaf locaties van de dijk. Mogelijk dat de ringslang van andere locaties in het binnenland op termijn ook de oeverdijk kan bereiken.
43	Indiener is cynisch over het voorgestelde ecologisch maaibeheer op de oeverdijk, omdat het hoogheemraadschap daar tot op heden bij bermen niet toe in staat is.	In de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden, paragraaf 8.2.2.3 (Compensatieplan) is omschreven welk beheer plaats moet vinden. Het hoogheemraadschap heeft met de provincie een compensatieovereenkomst

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(bijlage 8.19 van het Bijlagenboek) afgesloten. Hiermee is voldoende geborgd dat het hoogheemraadschap het vereiste beheer uitvoert.
44	Voor indiener blijkt niet duidelijk uit de rapportages of de rietlanden nat genoeg zullen zijn voor de noordse woelmuis, waterspitsmuis en ringslang.	De exacte inrichting van de voorlanden is nog niet bekend. Wat wel duidelijk is, is dat gericht wordt op hogere opgaande vegetatie waar ook ruimte is voor struikgewas. De hoogte van het voorland is echter dusdanig dat het rond het lage waterpeil ligt. Dit betekent dat het bij lagere waterstanden droog staat, maar bij hogere waterstanden onder water komt te staan. Omdat het land richting het water ook wat afloopt is het met name mogelijk dat er richting het Markermeer nattere delen ontstaan. Indiener heeft gelijk dat natte gebieden nodig zijn voor genoemde soorten. Gezien de ligging van de voorlanden in vergelijking met de waterstanden in het Markermeer hebben de voorlanden de potentie om leefgebied voor noordse woelmuis, waterspitsmuis en ringslang te worden. Bovendien is de verwachting dat de voorlanden periodiek ook onderlopen, waardoor deze gebieden minder geschikt zijn voor concurrenten. Verder is het belangrijk dat het doel van de voorlanden ook vooral is als lijnvormig element die de braken met elkaar verbindt. Zelfs als omstandigheden minder ideaal zijn, dan maakt de aanwezige dekking ook dat de zone in ieder geval langs de dijk een aantrekkelijker verbindingszone is dan de huidige dijk.
45	Indiener geeft aan dat er onduidelijkheid is over waterpeilen. Indiener vraag wat wordt bedoeld met het omkeren van het zomer- en winterpeil in het Markermeer. Op pagina 61 van de Soortenbeschermingstoets wordt namelijk aangegeven dat het peilregime van de bestaande voorlanden wordt omgekeerd. Indiener vraagt of dit alleen geldt voor de voorlanden of ook voor de oeverdijk en de achterlanden.	In paragraaf 5.3.2 (Hydrologische effecten) van de Soortenbeschermingstoets (in de Passende Beoordeling en Toetsing Natuurnetwerk en Weidevogelleefgebieden zijn vergelijkbare paragrafen opgenomen) zijn de hydrologische effecten van het project beschreven. Hierbij moet voor ogen worden gehouden dat de huidige dijk en oeverdijk een waterscheiding vormen. De versterking van de Markermeerdijken leidt alleen tot een aanpassing van het peilregime tussen de huidige dijk en de oeverdijk in het tussenwater. Dit project heeft verder geen wijzigingen in de waterpeilen binnendijks (binnen de huidige dijk) en buiten de oeverdijk (Markermeer) tot gevolg. De oeverdijk en tussenwater kunnen leiden tot hydrologische effecten in de omgeving en dat effect is beschreven in deze paragraaf. Uit deze paragraaf volgt echter dat de hydrologische gevolgen hiervan in de omgeving beperkt zijn. Dit geldt niet voor het gebied tussen de oeverdijk en de huidige dijk (tussenwater), omdat hier een omkering van het peilregime plaatsvindt. Dit is ook het gebied waar de voorlanden (waaronder de Hulk) zijn gelegen. De toekomstige peilen in het tussenwater zijn in de zomerperiode NAP -0,6 meter en in de winterperiode NAP -0,4 meter. Dit is aangegeven in paragraaf 6.3 van het Projectplan.
46	Indiener wil graag meer informatie over de verhouding tussen aan te leggen weidevogelgebieden en de rietlanden en het bijbehorende maaibeheer. Voor indiener is niet duidelijk hoe vaak er in	Op de oeverdijk vindt de compensatie van het Natuurnetwerk Nederland plaats. Dit is echter te droog voor weidevogels en bovendien (zoals indiener zelf ook aangeeft) zijn er ook andere zaken die de oeverdijk minder geschikt maken voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	welke biotoop gemaaid gaat worden. Voorts wil indiener graag weten waar het maaisel naar toe wordt afgevoerd.	weidevogels. Derhalve vindt de compensatie voor verlies van de weidevogelleefgebieden ergens anders dan de oeverdijk plaats. Verwezen wordt naar paragraaf 8.3.2.1 (Maatregelen voor fysieke compensatie (artikel 1)) en bijlage 8.30 van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden voor meer details over de te nemen maatregelen voor weidevogels. Het beheer van de oeverdijk zal in overleg met ecologen worden afgestemd op de te behalen doelstellingen en in stand te houden natuur. Maaisel zal worden afgevoerd naar een vercomposteerder of in overleg naar andere belanghebbenden.
47	Indiener geeft aan dat voor de ringslag rietlanden en een stenen dijkbekleding onvoldoende zijn en dat er minimaal 1 broeihoop moet komen waar de ringslang eieren kan afzetten. Indiener pleit voor een soortenbeschermingsplan waarin staat hoeveel vrouwtjes je met broeihopen wilt helpen.	In de Soortenbeschermingstoets zijn in paragraaf 7.7 (Ringslang) de aanwezigheid en effecten op de ringslang beschreven. Onderdeel van dit hoofdstuk zijn de mitigerende maatregelen in paragraaf 7.7.4 en compenserende maatregelen in paragraaf 7.7.6. De mitigerende maatregelen voorzien in het verplaatsen van broeihopen indien deze aanwezig zijn.
48	Indiener mist ganzenbeleid en stelt dat zowel het grasland als het rietland in module 3 in trek zal zijn bij ganzen. Beiden kunnen de oeverdijk flink kort grazen, waardoor het gebied voor weidevogels die er willen broeden niet meer aantrekkelijk is.	De oeverdijk vormt echter alleen compensatie ten behoeve van het Natuurnetwerk Nederland en niet voor weidevogelleefgebied. De oeverdijk is dus niet specifiek bedoeld voor weidevogels. Deze is ook te droog voor weidevogels en derhalve ongeschikt als weidevogelleefgebied. Bovendien zijn er ook andere omstandigheden die de oeverdijk minder geschikt maken voor weidevogels. De compensatie voor verlies van de weidevogelleefgebieden vindt elders plaats. Verwezen wordt naar paragraaf 8.3.2.1 (Maatregelen voor fysieke compensatie) en bijlage 8.30 van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden voor meer details over de te nemen maatregelen voor weidevogels. Overigens wordt opgemerkt dat er al beleid is ten aanzien van het populatiebeheer van ganzen. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 van de provincie Noord-Holland is het beleid beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland. Hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. Hierin is specifiek omschreven welke beheermogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen.
49	Indiener maakt zich ook met betrekking tot het tussenwater in module 3 zorgen over de waterkwaliteit. Voorts geeft indiener aan dat bewoners zich zorgen maken over (ver)plaatsing van in- en uitlaten in verband met de doorstroming van sloten bij de huizen ten noorden van het nieuwe gemaal Westerkogge.	Voor een reactie op het onderwerp 'waterkwaliteit in het tussenwater' wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 35 van deze zienswijze. Ten aanzien van de doorstroming bij de huizen kan worden opgemerkt dat deze ook bij de verplaatsing van de inlaat voldoende blijft. Achter de huizen loopt een relatief brede sloot die aan weerszijden in open verbinding staat met de gehele polder, waardoor er voldoende doorstroming is. De inlaat staat overigens ook in de huidige situatie niet altijd open, maar vooral als dat nodig is om het water op peil te houden. De doorstroming bij de huizen is dus niet afhankelijk van de locatie van de inlaat.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
50	Indiener vraagt ook met betrekking tot module 3 of in het tussenwater gevist mag worden.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 35 van deze zienswijze.
51	Indiener concludeert ook voor module 3, gelijk als bij module 2, dat het lijkt alsof het tussenwater als miniatuur Natura 2000-gebied wordt ontwikkeld. Terwijl indiener van mening is dat dit in het volledige Markermeer en IJmeer moet plaatsvinden.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 36 van deze zienswijze.
52	Indiener heeft ook voor module 3 de zorg over het materiaal waarvan de oeverdijk wordt gemaakt in verband met afspoeling, waardoor het doorzicht van het water vermindert voor vogels en vissen die op zicht jagen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 37 van deze zienswijze.
53	Indiener vindt het Projectplan en de Soortenbeschermingstoets niet eenduidig waar het gaat om het soort materiaal dat wordt aangebracht op de oeverdijk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar het eerste deel van het antwoord bij onderdeel 39.
54	Ten aanzien van module 4 merkt indiener op dat de Noordse steen wordt verwijderd maar elders wordt teruggebracht. Indiener vraagt waar. Voorts vraagt indiener wanneer het wel of niet nodig is dat steenbekleding op het buitentalud wordt aangebracht. Verder vraagt indiener zich af hoeveel compensatie de oeverdijk kan hebben, nu voor alle aantasting van het Natuurnetwerk Nederland wordt verwezen naar module 3. Tenslotte geeft indiener aan geen voorstander te zijn van de realisatie van een fietsverbinding op het voorland van de Floriskoog, omdat dit een belangrijk weidevogelgebied is. Indiener vraagt of het fietspad tijdens het broedseizoen wordt afgesloten.	Voor een reactie op de opmerking van indiener over de Noordse steen en het terugbrengen van steenbekleding wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 33 van deze zienswijze. De mogelijkheden voor compensatie op de oeverdijk zijn niet oneindig, maar de oeverdijk biedt met zijn aanzienlijke oppervlakte wel veel mogelijkheden voor compensatie voor het Natuurnetwerk Nederland. In de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden is in paragraaf 7.2 (NNN en Natuurverbindingen) het effect inzichtelijk gemaakt. Vervolgens zijn in paragraaf 8.2.2.1 (Mogelijkheden voor fysieke compensatie) de mogelijkheden gegeven die de oeverdijk biedt. Kort samengevat blijkt dat de oeverdijk potentie heeft voor 40 tot meer dan 75 ha natuurontwikkeling, terwijl een veel kleinere oppervlakte verloren gaat door de Versterking. Vervolgens is in paragraaf 8.2.2.2 (Aanvullende eisen aan de compensatie) ook beschreven waarom is gekozen om op de oeverdijk te compenseren en niet lokaal verspreid ter plaatse van alle stroken verlies langs de dijk. Tot slot is in tabel 12 inzichtelijk gemaakt wat het resultaat is en dat er uiteindelijk sprake is van winst in kwantiteit en kwaliteit. De weidevogelleefgebieden worden niet gecompenseerd op de oeverdijk. Het effect op weidevogelleefgebieden is beschreven in paragraaf 7.3 (Weidevogelleefgebied). Het compensatieplan voor de weidevogelleefgebieden is opgenomen in bijlage 8.30 (Compensatieplan weidevogelleefgebieden). Ten aanzien van het fietspad wordt tenslotte opgemerkt dat het fietspad ter plaatse van de Floriskoog binnendijks loopt. Het fietspad wordt overigens gedurende het broedseizoen niet afgesloten. Tevens merkt indiener op dat de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Floriskoog een belangrijk weidevogelleefgebied is. Dit is juist. Het aanwezige natuurbeheertype betreft 'N13.01 Vochtig weidevogelgrasland'. Er is echter geen sprake van een toename van verstoring omdat hier geen verandering van de recreatieve voorzieningen optreedt.
55	Indiener merkt ten aanzien van module 5 op dat in het Ontwerp Projectplan een fout is gemaakt. Het binnendijkse rietland (Koogbraak) wordt op pagina 148 landbouwgrond genoemd, terwijl het beschermd natuurgebied is, waar geen enkele vorm van landbouw plaatsvindt. Indiener mist op de parelkaart de aanwezigheid van beschermde diersoorten als de ringslang, rugstreeppad, De Noordse steen en basalt aan de buitenzijde van de dijk en het belang van de Oosterkoog als weidevogelgebied maar ook als op zichzelf staand gebied.	Indiener verwijst naar de volgende zin in hoofdstuk 7 van het Projectplan: "Binnendijks ligt landbouwgrond, de polder Groote Koog en de Koogbraak (ter plaatse van dijkpaal 18)." Dit is echter een opsomming van hetgeen zich binnendijks bevindt (landbouwgrond en twee polders), samengevat vanuit de beschrijving van de kenmerken van de module in het MER. Hier is niet bedoeld te zeggen dat de genoemde polders uit landbouwgrond bestaan. De parelkaart dient als leidraad voor de afweging tussen de verschillende belangen. Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit benoemt per deelgebied van de dijk de belangrijkste waarden. Deze hebben geleid tot de parels die per module zijn benoemd in de parelkaart. Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit en de parelkaart zijn betrokken bij de keuze voor de oplossingen. Niet alle soorten en specifieke kenmerken van de dijk zijn overal als parel benoemd, omdat er dan geen ruimte meer is voor keuzes en afwegingen. Ringslang: Niet iedere waarneming is op de parelkaart aangegeven. Ringslangen - en met name de winterverblijfplaatsen - komen vooral voor op het deel tussen Uitdam en Amsterdam, dus hier is de soort dan ook weergegeven. Rugstreeppad: Dit is een soort die op verschillende plaatsen voorkomt en zeer mobiel is. In de toetsing is beschreven dat de dijk zelf geen leefgebied is en dat uitgangspunt is dat de soort elke locatie langs het tracé kan koloniseren bij de juiste omstandigheden. De soort kwalificieert niet als een parelspecifiek voor een bepaald deel van de dijk en wordt daarom niet op de kaart weergegeven. Weidevogelleefgebieden: Deze liggen van Scharwoude tot aan Amsterdam, zowel binnen- als buitendijks (zie afbeelding 23 in Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden). Dit is niet onderscheidend meer voor bepaalde delen van de dijk. Dit is de reden dat weidevogelleefgebieden überhaupt niet zijn aangegeven. Overigens is in het Projectplan met alle (beschermde) waarden rekening gehouden, ook als deze niet op de parelkaart staan. Uitwerkingen hiervan staan in het MER, de Ruimtelijke onderbouwing en toetsingen voor vergunningen en ontheffingen
56	Indiener vraagt welke versterkingsoplossing is gekozen voor de Oosterkoog (module 5). Er wordt gewezen op de aantasting van het buitendijkse rietland, terwijl dit in het Projectplan is aangeduid als 'parel'. Voorts vraagt	Sinds de terinzagelegging van het Ontwerp Projectplan heeft zich een nieuwe ontwikkeling voorgedaan die heeft geleid tot wijzigingen in het Voorkeursalternatief voor module 5. Daarom wordt in de beantwoording rekening gehouden met de nieuwe situatie. De wijziging van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	indiener waarom een buitenwaartse versterking nodig is, met name nu zowel het binnendijkse als buitendijkse rietland parels zijn. Indiener stelt voor om de kiezen voor een constructieve versterking.	Voorkeursalternatief is een gevolg van het beschikbaar komen van een nieuwe versie (4) van het (wettelijk) ontwerpinstrumentarium voor de Versterking, gebaseerd op de veiligheidsnormering die per 1 januari 2017 in werking is getreden en die nadien nog steeds in ontwikkeling was. Voor een nadere toelichting op de achtergronden van het nieuwe ontwerpinstrumentarium wordt verwezen naar paragraaf 1.4 van deze Nota. De gekozen oplossing voor module 5 opgenomen in het Projectplan betreft een binnenberm op het gedeelte dat is aangeduid als HE-7A1 en een buitenwaartse asverschuiving op de rest van de module. Met de gekozen oplossing blijven juist de binnendijkse braak en bebouwing gespaard. Het buitendijkse rietland en de buitendijkse archeologische waarden worden wel geraakt, maar dat is gelet op de nadelen van binnenwaartse versterking aanvaardbaar. Er zijn echter geen effecten op Natura2000-gebied, omdat het voorland niet binnen de begrenzing van Natura 2000-gebied ligt. De Versterking leidt hier wel tot aantasting van het Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebied, maar voor die aantasting vindt compensatie plaats op de oeverdijk. Voor een versterking met constructie is niet gekozen, met name omdat constructies lastig uitbreidbaar en inspecteerbaar zijn.
57	Indiener wijst op de voordelen van het behoud van het binnendijkse en buitendijkse rietland voor diverse vogelsoorten. Voorts wijst indiener op het belang van behoud van stenen bekleding voor de ringslang. Tenslotte wordt gewezen op de waterkerende functie van de Kogen, waardoor minder of misschien wel geen dijkversterking nodig is.	Alle rietlanden langs het dijktraject horen tot het Natuurnetwerk Nederland. Het is vrijwel onmogelijk bij een dijkversterking van een dergelijk grote omvang alle rietlanden te ontzien. In eerste instantie is echter alles al gedaan om het ruimtebeslag binnen het Natuurnetwerk zo klein mogelijk te houden. Daarnaast wordt voor het ruimtebeslag gecompenseerd. Het is belangrijk dat in de toetsing NNN en weidevogelleefgebied ook staat dat er alleen kleine delen langs de dijk verloren gaan en dat functionele eenheden aanwezig blijven. Ook voor weidevogelleefgebieden geldt overigens dat die langs het grootste deel van het dijktraject liggen. Gezien het feit dat ze zowel binnen- en buitendijks liggen is, is het niet mogelijk om deze allemaal te sparen. Ook hiervoor wordt gecompenseerd. In de Oosterkoog is het voorts van belang te vermelden dat langs de dijk een moeras ligt. Dit moeras en de directe omgeving ervan zijn niet geschikt voor weidevogels. Voor wat betreft de ringslang worden speciaal nieuwe winterverblijven gemaakt zoals bij eerdere onderdelen van de zienswijze ook is toegelicht. Ten slotte kan worden opgemerkt dat de voorlanden een golfreducerende werking hebben die in de berekening voor het ontwerp is meegenomen. Desondanks is op dit traject toch een versterking noodzakelijk. Voor een nadere toelichting op de afwegingen die zijn gemaakt met betrekking tot de versterkingsoplossing wordt verwezen naar het antwoord bij het navolgende onderdeel (nummer

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		58).
58	Indiener snapt niet waarom gekozen wordt voor verkleining van de Oosterkoog, terwijl elders oeverdijken worden aangelegd.	In het MER zijn de 'redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven' voor de Versterking (per module) onderzocht. Voorafgaand aan dat onderzoek is aan de hand van een aantal criteria die voortvloeien uit de doelstellingen voor het project per module een aantal alternatieven geselecteerd. In de Trechteringsnotitie MER is aangegeven hoe de selectie heeft plaatsgevonden en waarom bepaalde alternatieven voor een bepaalde module al op voorhand zijn afgevallen. In paragraaf 2.5 van de Trechteringsnotitie MER is beschreven dat een oeverdijk voor deze module niet proportioneel is. Met proportioneel wordt bedoeld dat de oplossingsrichting in verhouding moet zijn met de op te lossen dijkversterkingsproblematiek en de context van de omgeving. Een oeverdijk betreft de aanleg van een zwaar nieuw grondlichaam met een ruimtebeslag (profiel) van circa 60 à 80 tot 200 meter, terwijl voor deze module volstaan kan worden met een versterking van de bestaande dijk.
59	Indiener verwijst naar pagina's uit het Ontwerp Projectplan en is van mening dat ook sprake is van aantasting van buitendijks rietland als vogelbroedgebied en gebied voor rustende, foeragerende vogels. En aantasting van belangrijk gebied voor de ringslang doordat de stenen bekleding verdwijnt.	Indiener verwijst hier naar het Projectplan. Het Projectplan beschrijft echter niet de volledige toetsing van de effecten waar indiener op doelt, maar bevat een samenvatting. De toetsingen van de effecten die hier genoemd worden hebben plaatsgevonden in de Toetsing Natuurnetwerk (NNN) en Weidevogelleefgebieden (WVLG) en de Soortenbeschermingstoets. De functies voor vogels die indiener noemt zijn intrinsiek onderdeel van de NNN en WVLG en daar dus ook in meegenomen. Daarnaast is er ook ten aanzien van de verbodsartikelen in de Wet natuurbescherming met betrekking tot vogels een toetsing uitgevoerd in de Soortenbeschermingstoets. In deze toets zijn ook de effecten op de ringslang beschreven in paragraaf 7.7 (Ringslang). In paragraaf 7.7.4 is beschreven dat binnen de versterking in module 4 en 5 en 6 op verschillende plaatsen overwinteringsplaatsen komen voor ringslangen. Hier komen dus ook stenen te liggen waar de ringslang kan zonnen.
60	Ook voor module 5 vraagt indiener zich af de ringslang en noordse woelmuis in module 3 komen. Vangen en uitzetten is een hele klus en zwemmen vanaf de Oosterkoog is te ver.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar de reactie bij onderdeel 29 van deze zienswijze.
61	Indiener is van mening dat initiatiefnemer zichzelf tegenspreekt als het gaat om verstoring door de aanleg van een fietspad op het voorland.	Er is in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) aangegeven dat een nieuw fietspad leidt tot extra verstoring. Verder is in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden in paragraaf 7.2.3 (Verstoring) een uitgebreide effectbeschrijving gemaakt en daarmee is bekend welke verstoring er op gaat treden.
62	Indiener stelt ook voor module 5 dat, om verstoring tijdens het broedseizoen te beperken, het fietspad tijdens het broedseizoen moet worden afgesloten	Het fiets-/wandelpad wordt gerealiseerd deels als ruimtelijke inpassingsmaatregel (daar waar reeds een voorziening aanwezig was) en deels als meekoppelkans (daar waar nog een deel van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	voor publiek.	doorlopende verbinding ontbrak). Doelstelling van de provincie is om binnen het project Versterking een doorlopende wandel-/fietsverbinding te realiseren. Het deels tijdelijk afsluiten van het doorlopende pad past hier niet bij. Uit de toetsingen (Passende beoordeling, Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en Soortenbeschermingstoets) blijkt echter ook dat er geen effecten optreden die onacceptabel zijn. Er is hiermee geen reden tot het afsluiten van het fietspad tijdens het broedseizoen.
63	Indiener heeft zorgen over eventuele verlichting van het fietspad en de gevolgen voor de voorkomende diersoorten.	Binnen het project is niet voorzien in het plaatsen van verlichting langs het fietspad. Wanneer in de toekomst door de beheerder van het fietspad wordt overwogen verlichting te plaatsen, is het noodzakelijk om aanvullende toetsingen uit te voeren waarin in ieder geval moet worden ingegaan op de aspecten die door indiener naar voren worden gebracht.
64	Ook ten aanzien van module 5 geeft indiener aan dat ringslangen graag zonnen op asfalt en stenen, maar niet snel genoeg kunnen vluchten voor fietsers en weggebruikers.	Voor een reactie op dit onderdeel van de zienswijze wordt in eerste instantie verwezen naar de reactie op onderdeel 6 van deze zienswijze. Aanvullend wordt opgemerkt dat ter plaatse van module 5 bij de Oosterkoog sprake is van voorland. Zowel het voorland als het binnenland vormen leefgebied van de ringslang. De functie van het Markermeer zelf als leefgebied is beperkt, vanwege het gebrek aan vegetatie en prooien (met name amfibieën). Juist de sloten en moerassen op het land hebben een functie voor de ringslang. De ringslang is niet een soort met een dagelijkse beweging van voedsel- naar slaapgebieden en vice versa. Er is dus geen sprake van het voortdurend hoeven oversteken van het nieuwe fietspad om voedsel te vinden. Dergelijke bewegingen vinden incidenteel plaats. Verder is het belangrijk om ook te realiseren dat in het zuidelijk deel van het dijktraject het fietspad op de dijk ligt, maar hier is tevens ook de grootste concentratie ringslangen te vinden. Het fietspad op de dijk vormt geen belemmering voor de populatie ringslangen aldaar.
65	Ten aanzien van module 5 merkt indiener tevens op dat niet duidelijk is wat er met het schelpenstrandje 'de Pruthoek' gaat gebeuren.	De versterking van module 5 vindt plaats aan de bestaande dijk die is gelegen tussen het voorland van de Oosterkoog en het binnenland. Dit traject van de Versterking grenst niet aan het water van het Markermeer. Bij de versterking op deze module wordt daarom ook geen strandje 'geraakt'.
66	Indiener sluit de zienswijze voor module 5 af met de conclusie dat de plannen voor de Oosterkoog moeten worden herzien, zowel wat betreft de waterhuishouding als natuur.	Gezien de reactie op de voorgaande zienswijzeonderdelen met betrekking tot module 5 is er geen aanleiding het Projectplan of de andere besluiten te herzien.
67	Indiener vraagt zich af hoe natuur is meegewogen bij de afweging van de drie alternatieven voor module 6. Er wordt geconcludeerd dat er geen effecten zijn op Natura2000-gebied, maar indiener vraagt hoe men dat zeker weet.	In het MER en de aanvulling op het MER zijn voor module 6 verschillende alternatieven onderzocht op de milieugevolgen. Een van de milieuaspecten is natuur. In paragraaf 2.2.2 (Natuur) van het MER Deel B is de methodiek van de beoordeling beschreven. Deze beoordeling is per module nader uitgewerkt in het MER Deel B. Na de vaststelling

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van het Voorkeursalternatief is voor dit alternatief een Passende Beoordeling opgesteld, waarin gedetailleerd onderzoek is gedaan naar de effecten op Natura 2000-gebieden. Daarin is geconcludeerd dat er geen significant negatieve effecten zijn, met inachtneming van de mitigerende maatregelen zoals opgenomen in de Passende Beoordeling.
68	Indiener vraagt zich ook voor module 6 af of er grenzen zijn aan de compensatiemogelijkheden van module 3.	Voor een reactie op dit onderdeel van de zienswijze wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 54.
69	Indiener geeft aan twijfels te hebben bij natuurcompensatie, omdat vogels plaatstrouw zijn, hetgeen blijkt uit ringenonderzoek en onderzoek met gezenderde vogels. Voorts vraagt indiener zich af wat voor compenserende kwaliteitverbeterende maatregelen initiatiefnemer voor ogen heeft. Tenslotte vraagt indiener zich af of de winst in verhouding zal zijn tot het verlies aan natuurwaarden.	De effecten en de noodzaak voor compenserende maatregelen voor weidevogelleefgebieden is beschreven in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden. In paragraaf 8.3.2 (Conclusie toetsing NNN en natuurverbindingen) en bijlage 8.30 van dit rapport is beschreven welke compenserende maatregelen op welke locatie worden genomen. De maatregelen zijn 1) Verbeteren van kruidenrijkdom, 2) verbeteren van waterhuishouding, 3) bewerkstelligen van meer openheid, 4) voeren van verantwoord predatiebeheer en 5) weidevogelboerderijen. De maatregelen zijn gericht op het verbeteren van foerageer- en broedgebieden van weidevogels. Hierdoor is het mogelijk voor meer vogels om te broeden dan in het huidige geval. Hoewel vogels wel plaatstrouw zijn, zijn ze niet afhankelijk van een specifieke structuur (specifiek boom of bebouwing) om te kunnen broeden. Uitwijken hoort tot de mogelijkheden en zeker als werkzaamheden voorafgaand aan het broedseizoen beginnen of het werkgebied vooraf aan het broedseizoen kort wordt gemaaid. Op deze manier is het dus mogelijk om compenserende maatregelen te nemen die in verhouding staan tot het ontstane verlies. Uit hoofdstuk 7.3.1 (Ruimtebeslag) blijkt dat het ruimtebeslag als gevolg van de dijkwerkzaamheden 61,7 ha beslaat. Uit het compensatieplan blijkt dat de maatregelen tot een kwaliteitsverbetering van 98,59 ha leiden. Hiermee wordt ruim voldoende gecompenseerd.
70	Indiener stelt dat het fiets- en wandelpad in module 6 deels gescheiden moet zijn met name op het voorland. Voorts pleit indiener voor onverharde wandelpaden.	De doorgaande fietsverbinding Hoorn-Amsterdam ligt samen met het wandelpad tussen dijkpalen 27+50 tot 39 en 48+50 tot 56 op de kruin van de dijk. Tussen de dijkpalen 39 en 48+50 bij het voorland ligt de doorgaande fietsverbinding in de buitenteen op het voorland, terwijl wandelaars van het pad op de kruin van de dijk gebruik kunnen blijven maken. Voor zover het wandelpad gescheiden van het fietspad wordt aangelegd, wordt op die gedeelten het wandelpad onverhard uitgevoerd.
71	Indiener pleit ervoor de fietsers over de weg te laten fietsen om verstoring van overwinterende vogels en bijvoorbeeld de smient, brandgans en kolgans op de voorlanden te voorkomen.	Streven van de provincie is een doorlopende fiets-/wandelverbinding te realiseren. In verband met de verkeersveiligheid en het comfort van fietsers is het wenselijk fietsers zoveel mogelijk te scheiden van het overige wegverkeer. Voor een reactie met betrekking tot de verstoring

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		door fietsers wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 3 van deze zienswijze. Ten aanzien van de effecten op de kwalificerende soorten van Natura 2000-gebieden is het effect beschreven in de Passende Beoordeling, waarbij wel de kanttekening geplaatst moet worden dat de voorlanden geen onderdeel uitmaken van Natura 2000-gebied. De effecten op genoemde soorten in het kader van Natura 2000 zijn in detail beschreven in het rapport.
72	Indiener mist de ringslang in module 6. Voorts maakt indiener zich zorgen over het verlies aan basalt en Noordse steen in deze module vanwege het belang ervan voor de ringslang als plaats waar ze zonnen, slapen en hun winterslaap houden. Bovendien gebruiken ze de stenen om hun vel af te stropen als ze gaan vervellen.	In de Soortenbeschermingstoets is in paragraaf 7.7.1 (Relevante locatie) de functie van de dijk voor ringslangen beschreven en is tevens aangegeven waar waarnemingen met betrekking tot de ringslang bekend zijn. In module 6 zijn geen waarnemingen bekend. Overigens is ook aangegeven dat er een verschil in functie is te maken voor het noordelijk deel van het dijktraject en het zuidelijk deel (grens ligt bij Edam-Volendam). In het noordelijk deel van het plangebied waartoe ook module 6 behoort zijn slechts enkele waarnemingen gedaan en zijn geen winterverblijven bekend. In het zuidelijk deel zijn grotere aantallen ringslangen waargenomen en is een aantal winterverblijven bekend. In paragraaf 7.7.4 (Mitigerende maatregelen) van dezelfde toets is ook aangegeven welke aanvullende maatregelen worden genomen om winterverblijfplaatsen van ringslang te creëren. Dergelijke structuren met stenen zijn onder andere voorzien in module 6. Deze locaties kunnen tevens een functie vervullen voor de overige door indiener genoemde behoeften van de ringslang. Daarnaast wordt langs de dijk in zijn algemeenheid weer steenbekleding aangebracht die ook gewoon geschikt is voor de behoeften van de ringslang.
73	Indiener geeft aan dat ringslangen graag zonnen op asfalt en stenen, maar niet snel genoeg kunnen vluchten voor fietsers en weggebruikers.	Voor een reactie op dit onderdeel van de zienswijze wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 6 van deze zienswijze.
74	Ook voor module 6 noemt indiener eventuele verlichting van het fietspad en de gevolgen voor de voorkomende diersoorten als aandachtspunt.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 63 van deze zienswijze.
75	Concluderend stelt indiener ten aanzien van module 6 dat stenen bekleding moet blijven en dat moet worden afgezien van een fietspad, mede vanwege de effecten op Natura 2000. Waar meekoppelkansen zich voordoen zouden deze in het voordeel van de wandelaar moeten uitpakken wegens het gebrek aan wandelmogelijkheden in de omgeving.	Zoals reeds eerder toegelicht wordt in zijn algemeenheid de dijk weer voorzien van een steenbekleding. Voor wat betreft de effecten van het fietspad op de kwalificerende soorten van Natura2000-gebieden wordt opgemerkt dat het effect hierop is beschreven in de Passende Beoordeling, waarbij wel de kanttekening geplaatst moet worden dat de voorlanden geen onderdeel uitmaken van Natura 2000-gebied. De effecten op genoemde soorten in het kader van Natura 2000 zijn in detail beschreven in het rapport en geconcludeerd is dat de effecten niet significant zijn. Er is daarom geen reden om af te zien van een fietspad. Tenslotte is de meekoppelkans in het project opgenomen op verzoek van de provincie.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		De provincie heeft vanuit het beleid zoals omschreven in de reactie op onderdeel 4 van deze zienswijze gekozen voor een fiets- en wandelverbinding.
76	Indiener is verbaasd over het voorgestelde beheer en onderhoud, aangezien HHNK tot op heden 15 juni als maaidatum aanhoudt, terwijl de planten dan nog volop in bloei staan.	Voor een reactie op dit onderdeel van de zienswijze wordt verwezen naar de reactie bij onderdeel 8 van deze zienswijze.
77	Indiener vindt dat in module 7 het buitendijks aanwezige N2000-gebied ook als parel moet worden aangemerkt. Voorts pleit indiener ook voor deze module voor het intact houden van de stenen bekleding in deze module vanwege de functie voor de ringslang (zonnen, (winter)slaap en vervellen).	In het Projectplan is in figuur 2 de Parelkaart opgenomen. De Parelkaart sluit aan bij de vijf deelgebieden uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.4 en 1.5 van het Bijlagenboek): Hoornse Hop, Kogenland, Zeevang, Gouwzee en Waterland. Elke deelgebied heeft een specifieke kwaliteit waarmee de dijkversterking rekening moet houden. Parels zijn binnen de deelgebieden de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. In de Parelkaart zijn de Natura 2000-gebieden niet met name benoemd, maar zijn wel gebieden met specifieke natuurwaarden aangewezen. Aan de binnenzijde bij module 7 komt het gearceerde deel overeen met Polder Zeevang. Aan de buitenzijde is ter hoogte van module 7 een deel van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer gearceerd en wordt hiermee derhalve als parel gezien. In de Soortenbeschermingstoets is in paragraaf 7.7.1 (Relevante locatie) de functie van de dijk voor ringslangen beschreven en is tevens aangegeven waar waarnemingen met betrekking tot de ringslang bekend zijn. In module 7 zijn geen waarnemingen bekend. Overigens is ook aangegeven dat er een verschil in functie is te maken voor het noordelijk deel van het dijktraject en het zuidelijk deel (grens ligt bij Edam-Volendam). In het noordelijk deel van het plangebied, waartoe ook module 7 behoort, zijn slechts enkele waarnemingen gedaan en zijn geen winterverblijven bekend. In het zuidelijk deel zijn grotere aantallen ringslangen waargenomen en is een aantal winterverblijven bekend. In paragraaf 7.7.4 (Mitigerende maatregelen) van dezelfde toets is ook aangegeven welke aanvullende maatregelen worden genomen om winterverblijfplaatsen van ringslang te creëren. Dergelijke structuren met stenen zijn onder andere voorzien in module 7. Deze locaties kunnen tevens een functie vervullen voor de overige door indiener genoemde behoeften van de ringslang. Daarnaast wordt langs de dijk in zijn algemeenheid weer steenbekleding aangebracht. Deze steenbekleding is ook geschikt voor de behoeften van de ringslang.
78	Voor indiener is niet duidelijk of, op andere locaties dan modules 2, 11 en 15, stenen bekleding als parel wordt gezien.	Naast de door indiener genoemde modules is de Noordse steen ook in de modules 3 en 4 aangeduid als parel. Over hoe gekomen is tot de selectie van parels kan het volgende worden toegelicht. Door de provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		hoogheemraadschap is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit inclusief Addendum opgesteld. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is de dijk op basis van de ontstaansgeschiedenis en de huidige visueel- en functioneel-ruimtelijke karakteristieken gebundeld in vijf deelgebieden. Het kader beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het Projectplan en het MER. Ruimtelijke kwaliteit is de optelsom van gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Daarnaast formuleert het Kader Ruimtelijke Kwaliteit de uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de maatregelen. In navolging op het Kader Ruimtelijke Kwaliteit zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden per specifieke locatie nader benoemd. Deze zijn opgenomen op de zogenaamde 'Parelkaart' (zie figuur 2). De Parelkaart sluit aan bij de vijf deelgebieden uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit: Hoornse Hop, Kogenland, Zeevang, Gouwzee en Waterland. Elk deelgebied heeft een specifieke kwaliteit waarmee de dijkversterking rekening moet houden. Parels zijn binnen de deelgebieden de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. Bij de Versterking moeten keuzes worden gemaakt ten aanzien van het Voorkeursalternatief, het ontwerp en wat van de bestaande waarden behouden kan of moet blijven. De Parelkaart geeft richting aan het maken van keuzes. Aan het maken van die keuze is inherent dat niet elke waarde overal als 'belangrijk' bestempeld kan worden, simpelweg omdat het dan niet meer mogelijk is accenten te leggen of keuzes te maken. Vandaar dat de Noordse steen niet overal waar deze in de huidige situatie aanwezig is ook als parel is aangeduid.
79	Indiener geeft aan dat door de asverschuiving in module 7 een grotere afstand tot het water ontstaat. Indiener concludeert hieruit dat meer land ontstaat en vraagt zich af wat er gaat gebeuren met het extra land dat ontstaat door de asverschuiving en wat het beheer zal zijn. Indiener geeft aan dat als het land verruigt, de roofdieren op de loer liggen.	Als ruimtelijke inpassing schuift de weg in module 7 mee met de nieuwe dijk. Als meekoppelkans wordt bij de verschuiving de weg van de nieuwe brede binnenberm aan de binnenzijde van de dijk op een ecologische manier ingericht en onderhouden, zie tabel 4 in het Projectplan Door ecologisch maaibeheer toe te passen wordt bovendien beoogd de gehele zomer een migratiestrook voor kleine zoogdieren, insecten en ringslangen te realiseren. Vegetatie kan op stukken hoger gelaten worden, zodat bloemen de kans krijgen te bloeien. Hogere vegetatie is voor insecten, kleine zoogdieren, ringslangen en vogels interessant, dit leidt tot vergroting van de biodiversiteit.
80	Indiener stelt, op basis van de teksten in het (Ontwerp) Projectplan, dat initiatiefnemer heeft geconcludeerd dat er geen effect is op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Maar indiener is van mening dat dit niet hard gemaakt wordt. Indiener geeft aan dat dit ook afhankelijk is van	Indiener verwijst in verband met de effecten op Natura2000-gebied bij module 7 op teksten uit het Projectplan. Het Projectplan bevat een samenvatting van hetgeen in de Passende Beoordeling is onderzocht met betrekking tot de effecten op Natura 2000-gebied en is geconcludeerd. Uit de Passende Beoordeling is gebleken dat er geen significant negatieve effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	het beheer dat op het nieuwe stuk land bij module 7 ontstaat, wordt gevoerd. Dat beheer is volgens indiener nodig is om het stuk land dat nieuw ontstaat open te houden.	Natura 2000-gebied. In het antwoord bij onderdeel 79 van deze zienswijze is reeds aangegeven dat de door indiener gevreesde verruiging van het 'nieuw ontstane land' binnendijks niet zal optreden vanwege het daar voorziene beheer.
81	Indiener vraagt zich bij module 7 nogmaals af of er grenzen zijn aan de compensatiemogelijkheden van module 3. Verder vraag indiener wat er wordt bedoeld met het ecologisch inrichten van de weg als meekoppelkans. Tevens wijst indiener op het realiseren van vier korte voorlanden en het inrichten van de binnenberm om biodiversiteit te vergroten, waarbij indiener vraagt om inzicht te verschaffen in de plant- en diersoorten waar het hier om gaat en de wijze van natuurbeheer. Indiener noemt wederom dat verruiging wordt gevreesd. Tenslotte is indiener van mening dat het plan voor module 7 nog onvoldoende is uitgewerkt.	Voor een reactie op het punt van de compensatiemogelijkheden van de oeverdijk wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 54 van deze zienswijze. Verder is het niet de bedoeling de weg ecologisch in te richten maar de berm. Ten aanzien van de voorlanden wordt opgemerkt dat in paragraaf 7.3.2 van de Soortenbeschermingstoets is beschreven op welke manier de voorlandjes een verbindingszone vormen voor noordse woelmuis. Maar de mogelijkheden zijn er ook voor waterspitsmuis en ringslang. Hiermee worden de aanwezige populaties versterkt en is de kans op het uitsterven van lokale populaties kleiner. Hiermee leveren de voorlandjes een bijdrage aan de biodiversiteit. De strook aan de binnenzijde van de dijk vormt een soort overgangszone van de natte graslanden binnendijks, naar de drogere graslanden van de dijk. Voorzien zijn fauna- en kruidenrijke graslanden vergelijkbaar met het natuurbeheertype N12.02. In de beschrijving hiervan staat: "Kenmerkende of bijzondere soorten van schralere beheertypen ontbreken grotendeels binnen Kruiden- en faunarijk grasland, maar graslanden zijn vaak wel rijk aan minder zeldzame soorten. Het type is o.a. van belang voor vlinders en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren." Gezien bovenstaande antwoord geeft de zienswijze geen aanleiding het Projectplan dan wel de uitwerking van module 7 te herzien.
82	Indiener is van mening dat plan Spaargaren overwogen moet worden. En dat als dat plan verworpen wordt, het Ontwerp Projectplan en de Soortenbeschermingstoets op z'n minst moeten worden aangepast op de door indiener aangedragen punten.	Voor een reactie op het door indiener genoemde plan Spaargaren wordt verwezen naar paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Bij de diverse onderdelen van deze zienswijzen is reeds aangegeven dat de zienswijze (op één onderdeel na) geen aanleiding geeft tot aanpassing van het Projectplan of de overige planproducten.
Conclusie zienswijze		
In reactie op deze zienswijze wordt in het Projectplan een verwijzing toegevoegd naar het rapport “Verfijning analyse waterkwaliteit Tussenwater” (AMMD-001681 van d.d. 14-10-2016) en wordt opgenomen op welke manier de waterkwaliteit in het tussenwater gemonitord wordt.		

Zienswijze ZW-0011: Indiener 11 **Module Integraal, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener benoemt dat voor Uitdam een speciale en afwijkende oplossing is voorgesteld, vanwege het speciale karakter van de dijk. Indiener wil volgens het gelijkheidsbeginsel hetzelfde behandeld worden als de bewoners van Uitdam en verzoekt een speciale oplossing voor zijn deur.	Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 7. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
2	Indiener is van mening dat de dijk is afgekeurd op basis van verouderde gegevens. Indiener pleit voor nieuw onderzoek waarin de meest recente wetenschappelijke inzichten worden meegenomen.	De dijk is in 2006 is afgekeurd op basis van oude normen. Bij het invoeren van de nieuwe normering in 2017 in de Waterwet is de dijk nogmaals gekeurd (en afgekeurd) op verschillende faalmechanismen. De Versterking is ontworpen met de het ontwerpinstumentarium uit 2014, en de meest actuele inzichten, zoals de methode Dijken op veen zijn meegnomen. Het is dus onjuist dat de dijk is afgekeurd op basis van verouderde gegevens. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op hoofdstuk 2 van het Projectplan.
3	Indiener pleit voor onafhankelijk, toetsbaar en wetenschappelijk verantwoord onderzoek naar de huidige sterkte van de dijk. Inzichten van wetenschappers van o.a. ENW, TU Delft en praktijkmensen zoals Frank Spaargaren moeten worden meegenomen bij het uitwerken van alternatieven, waarbij oog moet zijn voor andere dan 'zandige' oplossingen.	Voor een reactie op de stelling dat er onafhankelijk onderzoek moet worden gedaan naar de huidige sterkte van de dijk wordt gewezen op onderdeel 2 en hoofdstuk 2 van het Projectplan. Voor een toelichting op ‘Pompen Houtribdijk’ (Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor de oproep van indiener om te zoeken naar andere dan 'zandige oplossingen' geldt het volgende. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. Ten aanzien van constructieve oplossingen geldt dat deze een aantal nadelen hebben en alleen zelfstandig een oplossing vormen voor het veiligheidstekort ‘binnen- of buitenwaartse stabiliteit’ terwijl op vrijwel het gehele traject het veiligheidstekort ‘hoogte’ speelt. Uitgangspunt is daarom dat constructieve versterkingen alleen een oplossing kunnen zijn bij knelpunten. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 3.2.7 van het Projectplan. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota en hoofdstuk 4 van het Projectplan.
4	Indiener heeft de overtuiging dat HHNK onder druk staat van de zandlobby waar alternatieven voor versterken met een beperkte hoeveelheid zand onvoldoende zijn meegenomen in de versterkingsoplossingen.	Oplossingen in grond hebben de voorkeur van HHNK gelet op de aan constructies verbonden nadelen. Verwezen wordt naar paragraaf 3.2.7 van het Projectplan. Een constructieve versterking biedt overigens zelfstandig alleen een oplossing voor het veiligheidstekort binnen- of buitenwaartse stabiliteit. Omdat op vrijwel het hele dijktraject het veiligheidstekort 'hoogte' speelt, is een constructieve versterking nergens een zelfstandige oplossing voor dit veiligheidstekort: daardoor is bij een constructieve versterking altijd nog een oplossing in de grond noodzakelijk, bijvoorbeeld een kruinverhoging of een buitenberm. De voorkeur voor een oplossing in grond houdt geen enkel verband met de keuze voor een Alliantie met marktpartijen. Voor een nadere toelichting op de publiek-private samenwerking in de Alliantie wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
5	Indiener wil inzicht krijgen in de risicoanalyse, met name omtrent verzakkingen, grondbeweging en de aanwezigheid van oude (vliegtuig)bommen in de dijk nabij woning en het baaitje voor deur.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In paragraaf 2.6.6 wordt toegelicht waarom de risicoanalyse niet publiek wordt gemaakt. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Wat betreft de vrees van indiener voor de aanwezigheid van niet gesprongen explosieven het volgende. Voor het gehele dijktraject en de waterbodem zijn twee vooronderzoeken uitgevoerd naar de mogelijke aanwezigheid van niet gesprongen explosieven, waaronder de aanwezigheid van oude (vliegtuig)bommen. Dat is het Vooronderzoek niet gesprongen explosieven Markermeerdijken (bijlage 2.1 van het Bijlagenboek) en het Aanvullend vooronderzoek Markermeer Dijkversterking (bijlage 2.2 van het Bijlagenboek). Daaruit volgt dat, voor zover relevant voor module 7, de bodem van het Markermeer als geheel verdacht gebied is. Voor de start van de uitvoering wordt van de verdachte gebieden een projectgebonden risicoanalyse (PRA) gemaakt. Uit deze risicoanalyse volgt de conclusie of de gebieden worden vrijgegeven of dat nadere detectie plaats moet vinden dan wel beschermende maatregelen moeten worden getroffen. Voor de overige gebieden geldt dat de kans op het aantreffen van niet gesprongen explosieven klein is. Hiermee is het geen verdacht gebied. Voor alle werkzaamheden is een protocol opgesteld hoe om te gaan met zogenaamde toevalsvondsten. Gewezen wordt op paragraaf 5.7.3 van het Projectplan en bijlage 2.1 en 2.2 van het Bijlagenboek.
6	Indiener is van mening dat de adviezen van het ENW door HHNK serieus genomen moeten worden. Voort geeft indiener aan dat definitieve MER onvoldoende is gedaan met het advies van de Commissie voor de m.e.r.	HHNK en de Alliantie nemen de adviezen van Expertise Netwerk Waterveiligheid (ENW) ter harte. Het ENW was overigens in 2009 betrokken bij het opstellen van een ontwerpmethodiek voor de Markermeerdijken waarbij recht wordt gedaan aan de sterkte van veen. Voor een reactie op het advies van de Commissie m.e.r. wordt gewezen op de Notitie aanvullende informatie op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). Deze aanvullende informatie is voorgelegd aan de commissie. In het laatste toetsingsadvies van de Commissie voor de m.e.r. van 12 juli 2018 heeft de commissie geconcludeerd dat het MER en de aanvulling tezamen voldoende informatie bevatten om het milieubelang volwaardig te kunnen meewegen bij het besluit over het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0012: Indiener 12 **Module 15, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	beoordeeld of is voldaan aan het advies van de Deltacommissaris over de dijkversterking bij Uitdam, en het besluit, dat de Minister in haar brief aan de Tweede Kamer dd. 6 juli 2017 heeft verwoord, omdat de uitwerking daarin globaal is.	genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener verwijst naar emailwisseling met de Alliantie. Volgens indiener is hierin toegezegd dat bestaande steigers worden teruggeplaatst. Dit komt niet duidelijk naar voren in het ontwerp Projectplan. Indiener wil ook graag dat zijn bestaande hekwerk wordt teruggeplaatst.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
3	Indiener wil betrokken worden in de uitwerking van de aansluiting ten zuiden van Uitdam.	Over de vormgeving van de aansluitingen wordt middels het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) en het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) verantwoording afgelegd aan de provincie Noord-Holland, de gemeente Waterland en het Recreatieschap Twiske-Waterland. Bewoners worden geïnformeerd over de wijze van uitwerking van de aansluitingen. Voor een nadere toelichting op het communicatie- en participatietraject voor de start van de uitvoering wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Tevens wordt voor de uitwerking van de aansluiting ten zuiden van Uitdam gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota van beantwoording.
4	Indiener vraagt zich af hoe de verhoging van de dijk achter zijn huis zich verhoudt tot de asverschuiving aan de zuidkant van Uitdam.	Op basis van het advies van de Deltacommissaris wordt de dijk ter hoogte van Uitdam dorp versterkt zonder asverschuiving en wordt een golfbrekende berm aan de zijde van het Markermeer toegepast om te voorkomen dat de dijk substantieel verhoogd moet worden. Ten zuiden van het dorp is gekozen een buitenwaartse asverschuiving inclusief kruinverhoging. In het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) is aangegeven hoe dergelijke overgangen tussen versterkingsoplossingen vormgegeven dienen te worden. Bij deze uitwerking blijft het voldoen aan de waterveiligheidseisen het belangrijkste uitgangspunt. Het is landschappelijk niet mogelijk om de dijk bij het perceel van indiener lager te maken. Voor de uitwerking van de aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0013: Watersportvereniging de Doordrijvers **Module 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat er een intentieovereenkomst tussen HHNK en indiener is gesloten waarin is afgesproken dat het hoogheemraadschap zich samen met diverse verenigingen zal inspannen om extra parkeergelegenheid te realiseren ten behoeve van deelnemers aan zeilwedstrijden op het Kinselmeer. Het dijkprofiel zoals opgenomen in het Projectplan en de Omgevingsvergunning biedt hiertoe echter geen mogelijkheid. Indiener geeft in zijn zienswijze nogmaals aan waarom extra parkeergelegenheid gewenst is en geeft tevens aan dat ook de bestuurscommissie van de gemeente Amsterdam Noord dit als een goede meekoppelkans ziet. Indiener verzoekt de realisering van de parkeergelegenheid alsnog in de plannen op te nemen.	Met de gekozen oplossing is er geen ruimte om extra parkeermogelijkheden te realiseren. Ten tijde van de gesprekken en het sluiten van de intentieovereenkomst werd er vanuit gegaan dat de kans redelijk groot was dat er bij de dijkversterking ruimte zou ontstaan voor meer parkeerplekken. In het Voorlopig Ontwerp Projectplan uit 2014 was dit ook nog het geval. Echter bij de verfijning van dit ontwerp en door het toepassen van de nieuwe normering, inclusief Dijken op veen, is gebleken dat hier een beperktere versterking volstaat om het veiligheidstekort op te lossen. Door deze beperktere ingreep met een geringe asverschuiving richting het Markermeer is onvoldoende ruimte beschikbaar om de gewenste extra parkeergelegenheid mogelijk te maken. De extra parkeergelegenheid is daarom niet in de plannen opgenomen. In artikel 6 van de gesloten intentieovereenkomst is bepaald dat de intentieovereenkomst ontbonden wordt indien de dijkversterking zodanig wordt uitgevoerd dat geen extra ruimte voor het realiseren van de door de recreatieve verenigingen gewenste parkeervoorzieningen ontstaat. Op 7 juli 2017 is in een overleg tussen indiener en de Alliantie aangegeven dat voor het realiseren van parkeerplekken de dijk niet afgegraven gaat worden. Voor een reactie op dit onderdeel wordt verder gewezen op paragraaf 4.3.15 van het Projectplan. Hierin is toegelicht waarom ter hoogte van de Watersportvereniging de Doordrijvers, dijkpaal 136, is gekozen voor de oplossing met een gecombineerde versterking met een buitenwaartse asverschuiving. In paragraaf 7.15 van het Projectplan zijn van deze oplossing de dwarsprofielen gepresenteerd. Mocht bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp blijken dat er ruimte ontstaat voor parkeerplekken dan wordt hierover uiteraard door de betreffende omgevingsmanager contact met de indiener opgenomen.
2	Indiener geeft aan dat het Projectplan niet voorziet in de herplaatsing van de buitendijkse steiger.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking		

Zienswijze ZW-0014: Indiener 14 **Module Integraal, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is van mening dat er in Nederland onvoldoende ervaring is met het verplaatsen van grote hoeveelheden zand op de slappe ondergrond. Indiener acht het risico dat grond onder en bij zijn of haar woning omhoog komt groot en stelt dat HHNK geen idee heeft van de ernst van het risico.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan.
2	Indiener stelt dat er geen goede risicoanalyse en geen schadeplan is voor schade als gevolg van de werkzaamheden.	Er is een risicoanalyse opgesteld voor de Versterking. Voor een uitgebreidere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. Mocht er schade door de realisatie van de Versterking optreden, dan kan onder voorwaarden in aanmerking worden gekomen voor nadeelcompensatie of schadevergoeding. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan. In het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener heeft, ondanks herhaaldelijk verzoek aan de medewerker van de Alliantie, geen meetboutjes gekregen om de zetting van zijn of haar woning te monitoren. Indiener is van mening dat hun woning schade oploopt. Indiener is in de veronderstelling dat HHNK stelt dat de schade niet door de dijkversterking komt.	Wij excuseren ons voor het niet plaatsen van de meetboutjes. Uiteraard wordt ervoor gezorgd dat er meetboutjes geplaatst worden bij de woning van indiener. In de volgende ronde van het plaatsen van meetboutjes zal de woning worden meegenomen. Indiener is hier inmiddels ook over benaderd. Voor een toelichting op nadeelcompensatie en schade wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan.
4	Voor de deur van indiener ligt aan de waterzijde een natuurlijk strandje. Indiener acht de kans groot dat het strandje verdwijnt door de werkzaamheden, terwijl HHNK heeft beloofd dat het strandje terug komt.	Het informele strandje ter hoogte van dijkpaal 59 wordt geraakt bij de uitvoering van de Versterking en is tijdens de realisatie van het project niet te gebruiken. Na realisatie wordt dit strandje teruggebracht. Voor een uitgebreidere toelichting op de strandjes wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van zienswijzen is aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht. Deze zienswijze leidt verder niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0015: Indiener 15 **Module Integraal, 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is van mening dat nieuwe inzichten, zoals Dijken op veen of Bewezen Sterkte, niet in de plannen zijn meegenomen. Indiener stelt dan de uitkomst hiervan zou kunnen zijn dat de Versterking minder omvattend kan zijn dan in de plannen is gepresenteerd. Indiener geeft aan dat de visie op risico's en alternatieve oplossing van de heren Vroege en Spaargaren wordt genegeerd. Indiener is van mening dat het huidige dijkversterkingsplan geen doorgang mag vinden.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) uitgewerkt en onderzocht. Hiermee zijn alle mogelijke alternatieven in beeld gebracht en inzichtelijk afgewogen. Daarbij is van belang dat de Commissie m.e.r. in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 heeft geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een nadere toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. Ten aanzien van Dijken op veen en Bewezen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Sterkte geldt dat voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Voor een reactie op het plan Spaargaren wordt verwezen naar paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Indiener stelt dat niet is onderbouwd waarom juist waar een binnenwaartse versterking een enorme impact heeft een gecombineerde dijkverzwaring de voorkeur heeft. Tevens geeft indiener aan dat voor andere modules op de Uitdammerdijk voor een buitenwaartse versterking is gekozen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.15 van het Projectplan. Hierin is onder meer onderbouwd waarom binnen sectie EA-8 gekozen is voor een gecombineerde versterking. In paragraaf 4.16 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) zijn de milieueffecten van alle alternatieven per sectie beschreven.
3	Indiener wil graag een versterkingsoplossing waarbij geen gebruik wordt gemaakt van het perceel van indiener, de bomen en beplantingen behouden kunnen blijven en de weg op afstand of verder weg komt te liggen.	In het Projectplan wordt het perceel van indiener ontzien en blijft de weg op minimaal dezelfde afstand. Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
4	Indiener wil dat het informele strandje ter hoogte van Uitdammerdijk 38/39 weer hersteld wordt.	Informele strandjes worden teruggebracht. In de uitvoering wordt hier invulling aan gegeven door het zand benodigd voor voorbelasting deels te laten liggen, hierdoor worden de strandjes actief teruggebracht en worden de condities gecreëerd om deze ontwikkeling sneller mogelijk te maken. Paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan is aangepast. In deze nieuwe paragraaf is bepaald dat alle informele strandjes terug worden gebracht.
5	Indiener wil graag dat de Noordse steen hergebruikt wordt, om de oorspronkelijke schoonheid van de dijk te herstellen en onder water leven te bevorderen.	Voor een toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van de Nota. In paragraaf 5.4 (in de inhoudsopgave per abuis par. 5.3) van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) is uitgebreid ingegaan op de toepassing van de Noordse steen in het ontwerp van de Versterking. Dit plan is opgesteld met de provincie Noord-Holland, de bij de versterking betrokken gemeenten en het recreatieschap. Het Vormgevingsplan is uitgangspunt bij de nadere detaillering van het ontwerp.
6	Indiener maakt bezwaar tegen alle meekoppelkansen. Indiener ondervindt nu al hinder door bijvoorbeeld toertochten van motoren.	De Provincie Noord-Holland wil haar beleidsdoelen realiseren door deze te koppelen aan de dijkversterking. De dijkversterking biedt kansen voor versterking van natuur, recreatie, toerisme, cultuurhistorie en regionale economie in de regio. Met het oog op deze doelen wordt er een doorlopende fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Deze fiets- en wandelverbinding is onderdeel van de recreatieve route tussen Hoorn en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Amsterdam. Specifiek ter hoogte van de woning van indiener wordt de bestaande recreatieve verbinding verbreed, zie hiervoor paragraaf 4.3.15 van het Projectplan dat gaat over Module 15 Uitdammerdijk. Het verbrede fietspad ligt op ruim 50 meter van de woning van indiener. Overlast door gebruikers van de verbinding is hierdoor uitgesloten. Voor eventuele aanvullende meekoppelkansen volgt, indien van toepassing, nog separate besluitvorming waartegen afzonderlijke rechtsbescherming openstaat. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
7	Indiener heeft de voorkeur dat de weg over de dijk smal en onverlicht blijft.	De dijkweg wordt in de nieuwe situatie niet verbreed, hij blijft na realisatie smal en onverlicht. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.6 'Dijkweg' van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Hierin is aangeven hoe de dijkweg wordt ingericht. Tevens is in paragraaf 4.3.16 van het Projectplan in tabel 5 toegelicht dat vergelijkbare voorzieningen weer worden teruggebracht. Voor een nadere toelichting wordt gewezen op de paragrafen 4.3.16 en 10.1.8 van het Projectplan.
8	Indiener wil dat zijn woning gedurende de werkzaamheden via twee mogelijkheden goed bereikbaar blijft, voor zichzelf en voor hulpdiensten.	In overleg met de hulpdiensten blijft altijd een veilige omleidingsroute aanwezig. Tevens is de bereikbaarheid van de woning gegarandeerd. Voorafgaand aan de uitvoeringsfase wordt een verkeersplan opgesteld waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en te treffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. Tijdens de uitvoering worden deze maatregelen periodiek geëvalueerd en waar nodig wordt in overleg met de betrokkenen gezocht naar een passende maatregel. Een en ander wordt afgestemd met de lokale wegbeheerder(s), hulpdiensten en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor omwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen voor bewoners en hulpdiensten gegarandeerd blijft. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 en kaart 32 van het Projectplan.
9	Wij ontvangen graag in begrijpelijke taal een uitleg van de risico's voor sectie EA 8 en de genomen maatregelen om deze te voorkomen, waar het gaat om de uitvoering van de werkzaamheden. We willen ook voor het starten van de werkzaamheden de mogelijkheid hebben om de risicoanalyses voor deze sectie te kunnen laten toetsen door deskundigen.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
10	Indiener wil in begrijpelijke taal de getroffen regelingen betreffende compensatie en schadeloosstelling bij schade ontvangen.	In paragraaf 2.6.5 van deze Nota zijn de schaderegelingen toegelicht.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
11	Indiener geeft aan dat op dit moment reeds voorbereidende werkzaamheden plaatsvinden, zoals het verplaatsen van een transformator huisje, en dit kan alleen wanneer de ontwerpplannen in een vergevorderd stadium zijn.	Het genoemde transformatorhuis wordt verplaatst ten behoeve van nieuwbouw op de Uitdammerdijk 30 te Amsterdam. Hiervoor is door HHNK op 17 oktober 2017 een watervergunning en vergunning op grond van de Wegenverordening Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2013 verleend, met kenmerk 17.0119477. Het betreffen hier dan ook geen voorbereidende werkzaamheden voor de Versterking waarvoor overleg benodigd is.
12	Indiener is van mening dat in een proces moet worden voorzien om tijdig verantwoording te geven over het ontwerp. Dit proces dient in een procedure te worden verankerd.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
15	Indiener sluit voor sectie EA-8 aan bij zienswijzen ZW-0125 en ZW-0139.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijzen ZW-0125 en ZW-0139 is gegeven.
16	Indiener sluit voor de gehele Versterking aan bij zienswijzen van stichting De Kwade Zwaan, de stichting dorpsraad Uitdam en de stichting Zuyderzeedijk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijzen ZW-0008, ZW-0030 en ZW-0142 is gegeven.
Conclusie zienswijze		
Ter hoogte van module 15 is het Voorkeursalternatief gewijzigd. Daarmee is ook tegemoet gekomen aan de zienswijze. Het perceel van indiener wordt ontzien en de weg blijft op minimaal dezelfde afstand. In reactie op de zienswijze is in het Projectplan in paragraaf 8.3.2.5 opgenomen dat alle geraakte informele strandjes worden teruggebracht en is kaart 32 (figuur 53) met verkeersmaatregelen aangepast.		

Zienswijze ZW-0016: Indiener 16 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat het fietspad op de kruin van de kruin van de dijk in sectie HE-8B en HE-9 tot gevaarlijke situaties bij het Warder zwembad zal leiden omdat het fietspad de dijk hier van achter naar boven zal wisselen en daardoor zo de weg zal kruisen. Indiener maakt zich, samen met	Er is ten opzichte van het Ontwerp-Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder ten gunste van de verkeersveiligheid. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	andere moeders, zorgen over de verkeersveiligheid. Indiener pleit voor het verder onderzoeken van het Plan Spaargaren als alternatief voor het vernieuwen van de dijk omdat dit plan goedkoper is, de dijk niet vernielt en de verkeersveiligheid niet in gevaar brengt.	op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. Zo is de op- en afrit zuidelijk geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder wordt de inrichting aangepast zodat het ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan. Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde Plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Indiener is van mening dat de nieuwe dijk de natuur verpest. De nieuwe dijk wordt onnatuurlijk recht en de natuurlijke habitat van dieren wordt verstoord. Ook zegt indiener dat er te diep gaat worden gebaggerd en de doorstroming gebrekkig zal zijn. Door de lange werkzaamheden zullen planten en vogels afgeschrikt raken en worden de natuurlijke strandjes vernietigd. Indiener geeft aan dat er niet naar boeren met kennis van zaken wordt geluisterd en er gebrek is aan visie ecologisch bewustzijn en een langetermijnplanning.	Door de Versterking wordt de natuur in de breedste zin van het woord (alle aanwezige vegetatie en dieren) inderdaad aangetast. Een groot deel van algemene natuurwaarden komen echter na de dijkwerkzaamheden in vergelijkbare vorm terug. Voor beschermde natuur geldt dat er drie rapporten zijn geschreven: in het kader van Natura 2000-gebieden het rapport Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden het rapport Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en in het kader van beschermde soorten het rapport Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Uit deze rapporten volgt dat (per saldo) geen sprake is van een onaanvaardbare aantasting. Nu indiener verder niet toelicht hoe de natuur door de Versterking wordt aangetast, waardoor dit onderdeel voor het overige onbesproken wordt gelaten. Verder wordt niet onderbouwd waar en waarom er te diep wordt gebaggerd. Er wordt ten behoeve van de tijdelijke toegangsgeulen gebaggerd. Daarvoor is een ontgrondingenvergunning verleend, die tegelijk met het Projectplan ter inzage ligt. In het Werkplan wordt bepaald hoe wordt omgegaan met het daarbij vrijkomende materiaal. Verder is nagelaten aan te geven waar en waarom de doorstroming gebrekkig zou zijn. Mocht indiener doelen op de doorstroming in het tussenwater dat wordt gerealiseerd tussen de oeverdijk en de huidige dijk, dan geldt dat het beheer en onderhoud er op gericht is te zorgen voor voldoende doorstroming. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 6.1.2.3 van het Projectplan. De Versterking raakt weliswaar (informele) strandjes, maar in paragraaf 8.3.2 van het Projectplan is toegelicht dat alle strandjes na de realisatie weer worden teruggebracht. Wat betreft de stelling dat niet geluisterd zou worden naar boeren met kennis van zaken wordt gewezen op hoofdstuk 2 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) waarin is ingegaan op het participatieproces van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de Versterking. Ook aan boeren met kennis van zaken is ruimte geboden om te participeren. In hoofdstuk 3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed hiervan op het ontwerp.
3	Indiener wijst op artikel 6.1 van de Monumentenverodrening 2010 waarin is bepaald dat het verboden is een beschermd monument te beschadigen of vernielen. De nieuwe plannen gaan in tegen de beleidslijnen van de Provincie. Indiener wijst verder op de cultuurhistorische waarde van de dijk. Deze dijk is hier sinds de twaalfde eeuw. De dijk meandert, is mooi vanuit de lucht, vanaf het water en vanuit het land gezien. De cultuurhistorische waarde van de dijk bepaalt mede de waarde van Noord-Holland, van de Zeevang. De vele nieuwe dorpsbewoners zijn mede vanwege de cultuurhistorische waarde van de dijk in deze omgeving gaan wonen. Een alternatief zou zijn om de dijk niet te vernieuwen, maar het Plan Spaargaren verder te gaan onderzoeken en uiteindelijk ten uitvoer te brengen. Een alternatief plan is dat van Jan Baron: de doorlaatbare dijk (IJsselmeerberichten, 2015)	Ter hoogte van indiener voorziet het Voorkeursalternatief in een buitenwaartse asverschuiving (module 6 'Heintjesbraak en Warder', sectie HE-9B). Deze versterkingsoplossing heeft inderdaad tot gevolg dat de waarden van het monument (de Noorder IJ- en Zeedijken) worden aangetast. Hiervoor wordt een omgevingsvergunning verleend. Voor een nadere toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Ten aanzien van de effecten van de Versterking op het provinciaal monument in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Het plan van Jan Baron, waar indiener op wijst, is overeenkomstig het plan 'Pompen in de Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren). Voor een reactie op het plan 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
4	De manier waarop het HHNK vertrouwen heeft geschonken aan Boskalis en Sweco/Grontmij verbaast indiener. Indiener geeft aan dat de uitvoerende organisaties hun eigen interesses vooropstellen, terwijl ze onvoldoende onderzoek hebben gedaan naar de schade die dit plan aanricht aan natuur, cultuur, ecologie en historie. Ook geeft indiener aan dat het grondig wijzigen van het aanzicht en het monument van de dijk in strijd is met de beleidslijnen van de provincie Noord-Holland.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap "vroegtijdig" een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Dat staat voorop. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. In paragraaf 2.7 van de Nota wordt uitgebreid ingegaan op de samenwerking tussen de markt en overheid. In aanvulling hierop is van belang dat Sweco (voormalig Grontmij) geen partner is binnen de Alliantie. Er is voldoende onderzoek gedaan naar de gevolgen van dit plan op natuur, cultuur en historie. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op het MER (bijlage 1.1 en bijlage 1.2 van het Bijlagenboek), de Passende Beoordeling Wet natuurbescherming (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), Toetsing Natuurnetwerk Nederland (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek), de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) en de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Voor wat betreft de dijk als monument wordt gewezen op hetgeen hiervoor bij onderdeel 3 is toegelicht.
5	Indiener wil de risicoanalyse inzien en is van mening dat inspraak van publiek en volledige kennisneming van risico's voorwaarden zijn voor het slagen van een publiek-private samenwerking.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota.
6	Indiener geeft aan dat haar persoonlijke bezwaren te maken hebben met haar	Indiener en haar kinderen kunnen ook tijdens de uitvoering terecht bij het Zwembad Warder. De

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	kinderen en de waarde van hun huis. De tuin grenst direct aan de weg onderaan de dijk. Indiener maakt vaak wandelingen naar het strandje. Het doet haar verdriet dat haar kleine kinderen de komende vijf jaren niet bij het Warder Zwembad terecht kunnen.	bereikbaarheid van het zwembad gedurende de uitvoering wordt gewaarborgd met een bereikbaarheidsroute. Voor een uitgebreidere toelichting op de bereikbaarheid van het zwembad wordt gewezen op tabel 12 in paragraaf 8.3.2.1, paragraaf 10.2 en paragraaf 11.1.5.1 van het Projectplan. Wat betreft het standje geldt dat twee van de drie informele strandjes in module 6 geraakt worden door de realisatie van de Versterking. Deze strandjes worden echter ook na de realisatie weer teruggebracht. De strandjes zijn, omwille van de veiligheid van gebruikers, echter niet te gebruiken tijdens de realisatie van de Versterking. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 1.6 en 8.3.2.5 van het Projectplan. Voor zover indiener vreest voor de waarde van haar woning, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
7	De grootste bezwaren van indiener zijn een gevaar voor de verkeersveiligheid, een verpesting van de natuur en de cultuurhistorische waarde van de dijk, de onrechtvaardigheid waarmee de plannen tot stand zijn gekomen en haar persoonlijke bezwaren omtrent de kwaliteit van leven aan de dijk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 tot en met 4 van deze zienswijze.
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van zienswijzen is aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht. Deze zienswijze leidt verder niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0017: Indiener 17 **Module Integraal, 07, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener kan geen informatie verkrijgen over de noodzaak van de dijkversterking. Indiener vraagt zich af op grond van welke wet- en regelgeving de versterking noodzakelijk is en wie opdracht heeft gegeven tot het versterken van de dijk.	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op de noodzaak van de Versterking. Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. HHNK heeft de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. Nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
2	Indiener vraagt waar de staat en	In tabel 2 van paragraaf 3.1.5 van het Projectplan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	constructie van module 6 ingezien kan worden en maakt bezwaar omdat er geen transparantie is van de noodzaak.	wordt het veiligheidstekort van module 6 beschreven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is zijn zowel de huidige constructie als de toekomstige situatie na realisatie van de Versterking inzichtelijk gemaakt. Voor onderbouwing van de noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. Door middel van participatie is getracht zoveel als mogelijk transparant te zijn over de Versterking. In paragraaf 2.5.2 en 2.7 van deze Nota wordt ingegaan op participatie gedurende het opstellen van het Projectplan en participatie tijdens de realisatie.
3	Indiener stelt dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van het zware dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. Er is vrees voor schade aan zijn woning als gevolg van het versterken van de dijk. Indiener heeft bezwaar tegen de uitvoering van de dijkversterking omdat de risicoanalyse niet ingezien mag worden.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. Wat betreft de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
4	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
5	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om de veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
6	Indiener vraagt zich af of alle alternatieven zijn onderzocht, wat de alternatieven zijn en of er gedacht is aan het injecteren van de dijken en innovatie in constructies. Indiener stelt dat er meer en wellicht veel goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn zoals gepresenteerd door de ervaren Deltaplan ingenieur ir. Spaargaren en Bewezen Sterkte concepten die nog onvoldoende onderzocht zijn. Indiener wijst op de dringende adviezen van experts om een visie te ontwikkelen die het gehele Markermeer, IJsselmeer en de Noordzee omvat.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. De door indiener genoemde techniek injecteren / mixen is al in een eerder stadium (nog voorafgaand aan de trechtering van alternatieven in het kader van het MER) op haalbaarheid beoordeeld en afgewogen. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) in paragraaf 1.2 onder het kopje 'Meer innovatieve oplossingen' is opgemerkt dat deze methode niet aan de orde is bij de Versterking vanwege grout in de ondergrond en onzekerheden die dit met zich meebrengt voor de haalbaarheid van deze oplossing. Bovendien geldt voor deze oplossing dat het geen zelfstandige oplossing is en dat aanvullend altijd een grondoplossing nodig is. In paragraaf 3.2.7 en 4.5 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op hoe constructieve oplossingen worden toegepast in het ontwerp van de Versterking. Per module is in het Projectplan aangegeven of er aanleiding is om op lokaal niveau een constructie toe te passen. Daarin is ook toegelicht waarom

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		terughoudend wordt omgegaan met constructieve oplossingen. Voor een reactie op het alternatief 'Pompen Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. Ten aanzien van de stelling van indiener dat het van belang is een visie te ontwikkelen die het gehele Markermeer, IJsselmeer en de Noordzee omvat is het volgend van belang. Het is de taak van het Hoogheemraadschap om de delen van de Markermeerdijken die afgekeurd zijn te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet voor een periode van 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waterwet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
7	Indiener vraagt of het is meegenomen dat met de huidige weermodellen minimaal 5 dagen van tevoren de hoogwaterstanden bekend zijn. Indiener vraagt zich af wat dit betekent voor de noodzaak van de verzwaring.	De huidige weermodellen maken geen deel uit van de beoordelingssystematiek en zijn dus niet meegenomen in de modellen. De huidige weermodellen hebben geen directe relatie met de noodzaak van de dijkverzwaring. Een voorspelling van hoogwater binnen 5 dagen is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk (zoals macrostabiliteit binnenwaarts) adequaat teniet te doen. Om de dijken tijdig voldoende veilig te kunnen maken, wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald.
8	Indiener maakt zich zorgen over het voortbestaan van de beleving van het kleinschalige dorp en de dijk na de Versterking.	Bij het ontwerp van de Versterking speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol, het is onderdeel van de doelstelling van de Versterking (zie paragraaf 2.4 van het Projectplan). Bij de module zoals hier aan de orde - module 6: Heintjesbraak en Warder - zijn de belangrijkste waarden de binnendijkse en buitendijkse natuurwaarden, binnendijkse historische bebouwing van boerderijen en het lint van Warder. Met de gekozen oplossing, het Voorkeursalternatief zoals beschreven in paragraaf 4.3.6 van het Projectplan, blijven deze waarden zoveel mogelijk behouden.
9	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking zijn voor Natura 2000-gebied Zeevang. Indiener wil weten waar de onderzoeken ingezien kunnen worden.	De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden, waaronder ook Zeevang, (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregel om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen is beschreven in paragraaf 8.3.3. Uit paragraaf 8.7.2 van de Passende beoordeling volgt dat met inachtneming van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		mitigerende maatregel er geen significante effecten optreden en de Versterking geen gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt.
10	Indiener verwacht gevaarlijke situaties door het fietspad op de dijk, onder andere bij zwembad Warder omdat hier veel kinderen oversteken. Ook verwacht indiener verkeersproblemen bij het kruispunt aan het eind van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Dit betekent voor het wegontwerp dat er, ten opzichte van de huidige situatie, meer ruimte ontstaat om het kruispunt op een verkeersveilige wijze in te passen. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
11	Indiener geeft aan dat geen informatie beschikbaar is over overlast, bereikbaarheid en belasting van de wegen gedurende de uitvoering.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoeringswerkzaamheden gegeven. In paragraaf 7.6. 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0018: Indiener 18 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor wat betreft een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief pompen in de Houtribdijk (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart ‘Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken’ (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor de uitwerking van de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0019: Indiener 19 namens 14 anderen **Module Integraal, 13, 15, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat er geen mogelijkheden zijn (geweest) om invloed uit te oefenen op het ontwerp van module 14 (dijkpaal 70 tot 74,50), nu er geen bewonersoverleg en -participatie heeft plaatsgevonden.	Dijkpalen 70 tot 74,50 vallen binnen de modules 13 en 14. Voor het gehele dijktraject, dus inclusief module 13 en 14, heeft participatie plaatsgevonden. Voor deze modules is in specifieke bijeenkomsten per module het voorlopige ontwerp toegelicht. Op de projectwebsite (www.markermeerdijken.nl) zijn de verslagen van deze bijeenkomsten te lezen. Voor beide modules heeft dus een bewonersoverleg plaatsgevonden, waarbij invloed mogelijk was op het ontwerp. Daarnaast heeft voor module 14 ook nog een intensief

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		participatietraject plaatsgevonden onder begeleiding van de Deltacommissaris. Voor meer informatie op het participatieproces wordt verwezen naar paragraaf 12.1 van het Projectplan.
2	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener vraagt bevestiging dat de dijk, conform de afspraken met de Deltacommissaris, niet wordt verhoogd. Voorts geeft indiener aan dat de verschillen in het dijkprofiel geen reden mogen zijn om de dijk te verhogen, als de waterveiligheidsopgave daartoe geen aanleiding geeft. Dat de dijk iets breder en lager is, is volgens indiener juist een van de cultuurhistorische waarden van de dijk ter plaatse.	De Deltacommissaris adviseert in zijn advies een dijkversterking zonder asverschuiving uit te voeren. In dit advies is tevens opgenomen dat het huidige onregelmatige dijkprofiel hersteld dient te worden en dat de golfbrekende berm aan de zijde van het Markermeer het hoogtetekort oplost. Vanuit de waterveiligheidsopgave is het dus nodig om de kruinhoogte voor een klein deel te verhogen, zodat het huidige onregelmatige profiel hersteld wordt en de dijk weer veilig is. Voor een nadere toelichting op de uitwerking van de oplossing bij Uitdam, wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
8	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
9	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
10	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
11	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
12	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
13	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 12 is toegelicht.
14	Indiener verzoekt om eerder gemaakte toezeggingen omtrent het terugplaatsen van trappen te bevestigen en de terugplaatsing met indiener te overleggen.	Voor een nadere reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 12 van deze zienswijze.
15	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
16	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
17	Indiener vraagt of het vergunbaar is om ten noorden en ten zuiden van Uitdam een stuk van de dijk af te graven. Indiener geeft tevens aan dat er geen alternatieven zijn uitgewerkt.	De wijziging van het monument is vergunbaar. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Ten aanzien van de effecten ten noorden en ten zuiden van Uitdam wordt in het bijzonder gewezen op paragrafen 4.14 tot en met 4.16 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Bijlagenboek) uitgewerkt en onderzocht. Daarmee zijn er diverse alternatieven uitgewerkt. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota.
18	Indiener vraagt om onderzoek naar de mogelijkheid van het versterken van de dijk ten noorden en zuiden van Uitdam in de vorm van een steunberm of kleine verschuiving van de kruin, eventueel aangevuld met steunberm. Dit onder meer vanwege de slappe ondergrond ter plaatse en de impact van een asverschuiving op het beeldbepalende stuk ten noorden en zuiden van de bebouwde kom van Uitdam. Indiener geeft een opsomming van de voordelen van de door indiener aangedragen oplossing. De resultaten van Dijken op veen en Bewezen sterkte moeten in dit onderzoek aantoonbaar worden meegenomen.	De door indiener aangedragen oplossing lost het geconstateerde veiligheidstekort niet op. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is dit in paragraaf 2.13 (module 13) en 2.15 (module 15) beschreven. In paragraaf 4.3.16 van het Projectplan is tevens aangegeven dat het minimaliseren van de buitenwaartse asverschuiving blijvend de aandacht heeft. In tabel 5 "Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen" is opgenomen dat bij module 13 tot en met 15 de asverschuiving zo klein mogelijk wordt gehouden en de vorm van de huidige dijk zoveel mogelijk blijft behouden. Daarmee is het niet nodig om de aangedragen oplossing verder te onderzoeken. Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. In het onderzoek zijn dus de methoden Dijken op veen en Bewezen Sterkte betrokken. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0020: Indiener 20 **Module Integraal, 01, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is het niet eens met de deadline van het project. Petities die reeds zijn aangeboden staan onder tijdsdruk met als argument de wisselingen op bestuurs-/regeringsniveau. Indiener stelt dat het project van een dergelijke importantie tijd en kwaliteit vraagt in besluitvorming. Indiener is van mening dat gezien het uiteindelijke definitieve besluit van uitvoering het tijdspad te	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	kort is voor direct betrokkenen om daar een gefundeerde mening over te kunnen vormen.	met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk. Bewoners zijn ook al een lange tijd betrokken bij de planvorming en hebben daarbij hun inbreng kunnen doen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Naast het participatieproces gelden er ook formele wettelijke procedures. Het Projectplan wordt voorbereid met toepassing van de projectprocedure, zoals vastgelegd in paragraaf 5.2 van de Waterwet. Over het Ontwerp Projectplan konden zienswijzen worden ingediend. De ingediende zienswijzen zijn beantwoord in deze Nota van Beantwoording. In hoofdstuk 1.3 van deze Nota van Beantwoording is aangegeven hoe er met de zienswijzen is omgegaan. Wijzigingen naar aanleiding van de zienswijzen worden daar waar nodig meegenomen in het definitieve Projectplan. Het vastgestelde Projectplan wordt aan gedeputeerde staten van de Provincie Noord-Holland ter goedkeuring aangeboden. Vervolgens wordt het Projectplan door gedeputeerde staten goedgekeurd. Zij motiveren hun besluit en leggen dat besluit ter inzage samen met het Projectplan en de vergunningen en ontheffingen. Belanghebbenden kunnen hiertegen beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Afdeling). Indiener laat na te motiveren waarom er ondanks deze gevolgde procedure sprake zou zijn van beperkte rechtsbeschermingsmogelijkheden. Van belang is wel dat artikel 1.6a Chw bepaalt dat na de beroepstermijn van 6 weken geen nieuwe beroepsgronden kunnen worden aangevoerd, ook niet door appellanten die tijdig beroep hebben ingesteld.
2	Indiener stelt dat de winst van dit project zoals het wordt uitgevoerd bestaat uit tijdswinst. Het hoge waterpeil dat wordt beoogd is het gevolg van natuurlijke processen en klimatologische aspecten. Beschermen tegen het hoger wordende waterpeil door het toelaten van een verhoogd waterniveau van 1 meter reactief is, er wordt niet geanticipeerd op al dan niet verwachte toename van het waterniveau. Indiener stelt dat plan 'Spaargaren' controle en beheer van het waterpeil geeft en zodoende de beoogde veiligheid (droge voeten). Ook zullen de kosten van dit	Bij het bepalen van de versterkingsopgave is rekening houden met het verwachte effect van klimaatveranderingen. Hierbij gaat het concreet om een hogere waterstand in het Markermeer. Een toelichting op de gebruikte ontwerprandvoorwaarden is te vinden in paragraaf 2.5 van het Projectplan. Met de Versterking wordt bewerkstelligd dat aan de geldende normering uit de Waterwet wordt voldaan. Voor zover indiener wijst op het plan ‘Spaargaren’ als alternatief voor de Versterking, wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft de kosten van het project het volgende. De actuele stand van zaken met betrekking tot scope, tijd en geld van de HWBP2 en (n)HWBP-projecten - waaronder het project Markermeerdijken - wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	plan significant lager uitvallen en zal de budgettering van dit project 'beheersbaar' zijn. Bovendien stelt indiener dat een kostenverbijzondering openbaar moet zijn. Indiener vraagt zich af wie welke kosten draagt en verantwoordelijk is voor de uitgaven. Ook vraagt indiener zich af wat de kosten zijn die wel met het project te maken hebben, maar er geen deel van uit maken. Tot slot vraagt indiener zich af welke kosten worden gedragen door de overheid.	vier keer per jaar aan het college van hoofdingelanden (CHI) van HHNK gerapporteerd. Deze programmarapportages zijn openbaar en te vinden op de website hhnk.nl. Uit de laatste rapportage volgt dat de totale raming van het project Markermeerdijken 485,5 miljoen euro bedraagt. Voor HWBP2-projecten - waaronder de Markermeerdijken - geldt dat ze tot en met 2011 volledig gefinancierd werden door het Rijk. Sinds 2011 dragen de waterschappen gezamenlijk financieel bij en vanaf 2014 is de kostenverdeling tussen het Rijk en de waterschappen 50/50. Enkel de versterkingsopgave wordt gefinancierd door het Rijk en de waterschappen. De zogenoemde 'meekoppelkansen' worden gefinancierd door de initiatiefnemer zoals een gemeente of de provincie.
3	Indiener geeft aan een plan te willen zonder dijkaanpassingen, zoals het plan 'Spaargaren'. Zeker nu het gemaal 'Cees Mantel' in gebruik is genomen, dat het Markermeer als overloop gebruikt. In één van de informatiefolders van het gemaal, die werden verstrekt bij de opening van het gemaal, worden aspecten omschreven die een aantal criteria weerleggen die gelden als uitgangpunten voor de dijkverzwaring.	Het gemaal 'Cees Mantel' waar indiener naar verwijst heeft als functie het beheren van het oppervlaktewaterpeil van het boezemsysteem in het beheersgebied van het hoogheemraadschap. Het gemaal heeft door zijn waterregulerende functie invloed op de stabiliteit van de waterkeringen. Echter, het gemaal biedt geen oplossing voor de versterkingsopgave zoals beschreven in paragraaf 2.2 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan 'Spaargaren') wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
4	Indiener stelt dat er geen probleem is maar een onderhoudsbehoefte en geen noodzaak en vindt vervolg in plaats van gevolg valide.	Het staat vast dat de dijk in 2006 is afgekeurd en op dit moment niet voldoet aan de normering op grond van de Waterwet. Een en ander is uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 2 van het Projectplan. Voor nut en noodzaak van de Versterking wordt verder gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
5	Indiener geeft aan dat er een onjuiste argumentatie ten grondslag ligt aan de Versterking. Indiener geeft aan dat volgens DRW oneigenlijke argumenten zijn gebruikt voor de Versterking, namelijk: milieu/zeespiegelstijging, global warming, toeristische attracties. De eigenlijke argumenten volgens de DRW zijn: upgrade bestaande infrastructuur, wegennet, groot onderhoud.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 1, 2 en 4 . Voor zover indiener wijst op 'toeristische attracties' en daarmee doelt op de meekoppelkansen geldt dat deze weliswaar onderdeel zijn van de Versterking, maar vanzelfsprekend niet dienen ter verwezenlijking van de Versterkingsopgave. Voor een uitgebreidere toelichting op de meekoppelkansen wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
6	Indiener stelt dat de dijk bewezen sterk is en dat de gebruikte modellen niet correct zijn. Indiener stelt dat er een visie moet komen die toekomstgericht is. Indiener vindt dat het toelaten van een peilstijging van één meter niet getuigt van inzicht en alle inspanningen en kosten niet waard is.	Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan. Anders dan indiener stelt, is het dus niet zo dat de dijk bewezen sterk is en dat versterking daardoor niet nodig is. Niet duidelijk is wat indiener precies bedoelt met de opmerking ten aanzien van het toelaten van peilstijgingen van één meter. Vermoed wordt dat indiener doelt op het waterpeil in het Markermeer. Het hoogheemraadschap is niet het bevoegd gezag voor het vaststellen van de waterpeilen van het Markermeer. Dat is Rijkswaterstaat. Het waterpeil in het Markermeer en de wijze waarop hiermee bij de Versterking rekening moet worden gehouden in het ontwerp is daarmee een gegeven. De minister heeft op 14 juni 2018 een nieuw peilbesluit vastgesteld

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voor het IJsselmeergebied (inclusief Markermeer). Dit om de zoetwatervoorziening te kunnen garanderen en om goed te kunnen inspelen op klimaatverandering. Deze beslissing vloeit voort uit de Deltabeslissing 2015. Het nieuwe Peilbesluit IJsselmeergebied regelt flexibele peilbeheer voor de zomerperiode voor het Markermeer en IJsselmeer. Van een peilstijging van één meter is echter geen sprake.
7	Indiener wijst op het schadeaspect. Indiener stelt dat de verklaring voor het niet openbaar maken van de risicoanalyse betreft dat de risicoanalyse dan ook inzichtelijk is voor concurrentie en mededingers. Indiener vraagt zich af of de WOB hierin voorziet.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota, en voor de risicoanalyse in het bijzonder op paragraaf 2.6.6. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Voor wat betreft de WOB wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
8	Indiener vraagt zich af wie de gevolgen draagt voor de schade op korte en lange termijn. Indiener wil weten hoe er wordt omgegaan met moeilijk aantoonbare schades waarbij de schade aangetoond moet worden en verwijst naar de problematiek in Groningen. Wie betaalt de kosten van het herstel en o.a. de rechtsbijstand?	Indien belanghebbenden schade lijden ten gevolge van de realisatie van de Versterking komt die schade onder voorwaarden voor vergoeding in aanmerking. Voor een uitgebreide toelichting op nadeelcompensatie en schadevergoeding wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat bij toekenning van schadevergoeding ook de kosten van door belanghebbende ingeschakelde deskundigen (o.a. rechtsbijstand) onder voorwaarden en naar redelijkheid worden vergoed.
9	Indiener stelt dat de veranderde balans tussen binnen- en buitendijks land onbekend is. Tevens stelt indiener dat het gevaar voor 'kwel' niet is benoemd in het Projectplan.	Het is niet duidelijk wat indiener bedoeld met een veranderde balans tussen binnen- en buitendijks land. Voor wat betreft de vrees voor kwel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
10	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking op natuur zijn. Indiener stelt dat milieu effecten doorgaans door activistische groeperingen misbruikt worden om het gelijk te chargeren. Indiener noemt het verplaatsen van o.a. de ganzen/weidevogelpopulaties.	Voor zover indiener verzoekt om de beschreven effecten op natuur, wordt verwezen naar de volgende drie rapporten: in het kader van Natura 2000-gebieden het rapport "Passende Beoordeling" (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden het rapport "Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden" (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en voor beschermde soorten het rapport "Soortenbeschermingstoets" (Bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten wordt ook ingegaan op de aanwezigheid van vogels en de doelstellingen die gelden voor ganzen. Verder wordt ingegaan op weidevogels in Natura 2000-gebieden, in Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en ook soortbescherming binnen en buiten beschermde gebied komt aan bod. Voor compensatie van de aantasting van weidevogelgebied wordt gewezen op het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek).
11	Indiener stelt dat het bewonersplatform	Er zijn verschillende consultaties geweest met onder

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zijn inbreng niet meer herkent in het uiteindelijke resultaat.	andere bewoners, dorpsraden, bedrijven, cultuurhistorische experts en de Adviesgroep Markermeerdijken (waar indiener naar verwijst met het bewonersplatform). In totaal zijn er meer dan 400 keukentafelgesprekken gevoerd en hebben er tal van bijeenkomsten, zoals informatiebijeenkomsten, presentaties, workshops, ontwerpateliers, inloop-/parallelsessies plaatsgevonden. Sinds 2008 is de Adviesgroep Markermeerdijken actief voor het project Dijkversterking Hoorn-Edam-Amsterdam. De Adviesgroep bestaat uit vertegenwoordigers van verschillende belangengroepen, zoals dorpsraden, ondernemersverenigingen, watersport- wandel of andere recreatieverenigingen, cultuurhistorische verenigingen, natuur- en landbouworganisaties. De grote betrokkenheid vanuit de omgeving wordt gewaardeerd. Geprobeerd is om de belangen van alle stakeholders zoveel mogelijk mee te nemen. Mede dankzij de inbreng is door het (langjarige) participatieproces in sommige gevallen voor een andere versterkingsoplossing gekozen. Dit neemt niet weg dat sommige belangen van stakeholders tegenstrijdig zijn. Het uiteindelijke resultaat van het ontwerp van de Versterking sluit aan bij de doelstellingen van HHNK en het Rijk: sober, robuust en doelmatig. In een brief van het college van dijkgraaf en hoogheemraden (hierna: D&H) aan de leden van de Adviesgroep op 14 augustus 2017 geeft D&H te kennen dat het afrondende eindadvies van de Adviesgroep een belangrijke rol heeft gespeeld in de besluitvorming over het Ontwerp Projectplan. In deze brief (17.85790) wordt aangegeven welke hoofdpunten uit het advies zijn gevolgd. Daarnaast is tijdens de laatste vergadering van de Adviesgroep op 19 juli 2017 aangegeven dat het participatieproces als zodanig is afgerond. In de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is de rol van de Adviesgroep tijdens het participatieproces van de Versterking nader toegelicht.
12	Indiener wijst nogmaals op het verhoogde waterpeil en dat een reactief beheer op het peil onwenselijk is. Met het plan Spaargaren kan er worden gestuurd op het waterpeil waarmee veiligheid gegarandeerd wordt en schade aan habitat, milieu en materieel wordt voorkomen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 2 en op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
13	Indiener geeft aan dat het eerste belang betreft het ombuigen van het huidige plan tot een plan dat voorziet in nut en noodzaak en dat transparant is. De kosten die gemaakt worden voor het huidige plan dragen nergens toe bij. Ook geeft indiener aan dat kostenbeheersing niet dichtgetimmerd kan worden.	Het ontwerp van de Versterking voorziet in nut en noodzaak. Voor een toelichting daarop wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Gezien de aantoonbare noodzaak van de Versterking zijn ook de daarvoor te maken kosten te verantwoorden. Het hoogheemraadschap legt verantwoording af aan het Rijk over het project en de daarmee samenhangende kosten.
14	Indiener wil weten of ondernemers nadeelcompensatie zullen ontvangen. Indiener vindt dat er duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over	Indien ondernemers als gevolg van de uitvoering van de Versterking schade lijden, zijn diverse regelingen voor schadevergoeding beschikbaar. In paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de compensatie en dat de opmerking 'het wordt zo goed mogelijk geregeld' niet volstaat.	van het Projectplan is ingegaan op schade en schadevergoeding.
15	Indiener stelt dat het algemeen beheer ontbreekt in de plannen. Ook noemt indiener het ontbreken van een risicoanalyse. Verder stelt indiener dat niet is benoemd hoe wordt omgegaan met bestaande evenemententerreinen bijv. zwembad Warder, Jachthaven Warder en Jachthaven Schardam.	Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In paragraaf 6.1 van het Projectplan is ingegaan op beheer en onderhoud van de Versterking. In paragraaf 8.3.2 van het Projectplan is ingegaan op de te verwachten permanente- en tijdelijke effecten van de Versterking op de recreatie. Permanente effecten op (water)recreatie, waaronder de door indiener genoemde voorzieningen, zijn niet te verwachten. Na afronding van de dijkversterking blijven dezelfde mogelijkheden aanwezig voor (water)recreatie. In paragraaf 11.1.7 van het Projectplan is tevens aangegeven dat de bereikbaarheid over water van de watersportverenigingen en (jacht)havens blijft gegarandeerd, hetgeen in Vaarwegmanagmentplannen nader is uitgewerkt. Voor een reactie op het ontbreken van de risicoanalyse wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 7 van deze zienswijze.
16	Indiener stelt dat het lijkt alsof afslag buitendijks Hoornse Hop niet mee is genomen in de plannen. Indiener vraagt zich af of buitendijks land deel is van het project en of hier ook een kwaliteitsslag wordt gemaakt, bijvoorbeeld het opbrengen van grond.	De afslag buitendijks Hoornse Hop maakt geen deel uit van de Versterking. Er zal hier dus geen kwaliteitsslag worden gemaakt.
17	Indiener vraagt zich af of het beoogde doel bereikt is. Indiener vraagt zich af wat het uiteindelijke resultaat is geworden. Ook vraagt indiener zich af hoe het kostenplaatje eruit ziet, wat is het startbudget tegenover de uitgaven. Indiener vraagt zich bovendien af wat van het project dijkversterking Hoorn-Enkhuizen is geleerd en of het project opnieuw op deze manier zou worden aangepakt.	Met de Versterking wordt bereikt dat de dijk weer voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.4, 2.5, 4.3 en 4.4 van het Projectplan. Voor het kostenplaatje wordt gewezen op onderdeel 2. De actuele stand van zaken met betrekking tot scope, tijd en geld van de HWBP2 en (n)HWBP-projecten - waaronder het project Markermeerdijken - wordt vier keer per jaar aan het college van hoofdingelanden (CHI) van HHNK gerapporteerd. Deze programmarapportages zijn openbaar en te vinden op de website hhnk.nl. Uit de laatste rapportage volgt dat de raming van het project Markermeerdijken 485,5 miljoen euro bedraagt. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk (Hoorn Enkhuizen) was het eerste grotere dijkversterkingsproject dat door HHNK werd uitgevoerd en het was een van de eerste projecten bij de start van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). De (leer)ervaringen van dit project zijn uitgebreid geëvalueerd door HHNK in samenwerking met Programma Bureau HWBP2 (PB-HWBP-2). Onderdeel van deze evaluaties was de kwaliteit van ramingen voor de start van een project. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk heeft uiteindelijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(fors) meer gekost dan bij de start van het project geraamd was. Hierbij is het goed om op te merken dat het project Zuiderdijk in een benchmark van HWBP-dijkversterkingsprojecten in de middenrange valt, voor wat betreft de uiteindelijke kosten per kilometer. Onder andere de volgende verbetermaatregelen zijn genomen naar aanleiding van de ervaringen met dit project: opzetten van een aparte afdeling HWBP bij HHNK, de invoering van een duidelijke rolverdeling binnen projecten voor betere sturing en projectbeheersing, verbetering kwaliteit personele inzet, interne controle en toetsing, verbetering projectbegeleiding bij PB-HWBP2, uit laten voeren externe second opinions op kostenramingen bij PB-HWBP2 en uitbreiding van toetsing op ramingen en ontwerp bij PB-HWPB2. HHNK heeft met de realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen.
18	Indiener wil weten wat de oorspronkelijke opdracht was. Wat waren de uitgangspunten en criteria ten tijde van de start van de opdracht vergeleken met de kennis van nu?	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitvoerig beschreven wat de Versterkingsopgave is en hoe daartoe is gekomen. Nadat de Markermeerdijken in 2006 zijn afgekeurd, en vaststond dat de dijk niet meer voldeed aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren, is het project toegevoegd aan het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Sindsdien is er nieuwe normering in de Waterwet verankerd, die in 2017 in werking is getreden. Bij het invoeren van de nieuwe normering in 2017 in de Waterwet is de dijk nogmaals gekeurd (en afgekeurd) op verschillende faalmechanismen. De Versterking is ontworpen met de nieuwste norm en de meest actuele inzichten, zoals de methode Dijken op veen. In paragraaf 2.5.1 van het Projectplan is hierop ingegaan. Ook met de kennis van nu is de noodzaak voor de Versterking aangetoond. Voor een onderbouwing van de nut, noodzaak en urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan.
19	Indiener vraagt zich af of de conditie van de dijk dusdanig is dat voorgenomen plan noodzakelijk is of kan worden volstaan met de zogenoemde 'groot onderhoud' aanpak.	Het plegen van groot onderhoud volstaat niet om de veiligheidstekorten op basis van de huidige veiligheidsnorm voor de Markermeerdijken op te lossen. Voor een toelichting op nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van Projectplan.
20	Indiener vraagt zich af of er gekeken is naar een visie waarin aanliggende wateren als het IJsselmeer, de Waddenzee en Noordzee en het binnen- en buitenland is meegenomen.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, het IJsselmeer en de Waddenzee gaat het project te buiten.
21	Indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de omgeving als het water stijgt. Indiener stelt dat momenteel buitendijks land wordt gewaarmerkt als	Het peil in het Markermeer kan in extreme omstandigheden niet geheel worden beheerst, het wordt beschouwd als buitenwater. Bij buitendijks land kan niet worden voorkomen dat het overloopt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	overloopgebieden. Indiener vraagt zich af of dit wel een acceptabele houding is.	bij extreme omstandigheden. De Versterking heeft ten doel de primaire kering langs het Markermeer te versterken. De buitendijks gelegen gebieden worden niet beschermd door deze kering.
22	Indiener wil weten wat de relatie is met aanliggende watersystemen zoals Noordzeekanaal/Ronde venen/ Noordhollands kanaal/IJsselmeer/ Waddenzee/ Rivieren (IJssel, Eem)/Randmeren.	De wateren die indiener noemt in dit onderdeel van de zienswijze grenzen niet aan de primaire kering die versterkt wordt. Wat indiener bedoelt met dit onderdeel is derhalve onduidelijk.
23	Indiener wil weten waarom er niet serieus is gekeken naar de Spaargaren-benadering. Indiener is van mening dat de ervaringen van week 1 in 2018 aangeven dat de inzet van pompen de toename van dit waterpeil had kunnen voorkomen.	Voor een reactie op de door indiener genoemde Spaargaren-benadering wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
24	Indiener wil weten of lopende het voortraject wijzigingen in de visie zijn ontstaan van waaruit bijsturing nodig is.	Tussen het Ontwerp Projectplan en het vastgestelde Projectplan zijn enkele wijzigingen doorgevoerd. Die wijzigingen komen enerzijds voort uit actuele technische inzichten en anderzijds uit de zienswijzen. Deze wijzigingen zijn beschreven in paragraaf 1.4 van deze Nota en 1.6 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0021: Indiener 21 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen	In verband met een zorgvuldige behandeling van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen, zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0022: Ok(é) Partij **Module Integraal, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat consistentie in de gekozen oplossingen ontbreekt. Indiener stelt vast dat de inconsistenties deels worden verklaard door het ontbreken van maatschappelijk draagvlak voor de goedkoopste oplossingen en het wel of niet aanwezig zijn van alternatieven.	De versterking van de Markermeerdijken omvat ca. 33 km dijk. Vanwege deze lengte is ervoor gekozen het traject op te splitsen in modules, secties en maatgevende profielen. Per sectie zijn de veiligheidstekorten bepaald. Deze variëren van onvoldoende kruinhoogte van de dijk tot onvoldoende binnen- en buitenwaartse stabiliteit en van onvoldoende kwaliteit van de taludbekleding tot kans op openbarsten of opdrijven van de dijk. De geconstateerde veiligheidstekorten zijn van invloed geweest op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		onderzochte alternatieven en de keuze voor een bepaalde versterkingsoplossing. Een uitgebreide toelichting op de veiligheidstekorten staat beschreven in paragraaf 3.1 van het Projectplan. In paragraaf 4.3 van het Projectplan is per module toegelicht welke versterkingsoplossing is gekozen. Voor zes van de vijftien modules geldt dat is gekozen voor het Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) (zoals bepaald in het MER, deel A en deel B (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek)). Indien binnen een module niet voor het MMA is gekozen, dan is de afweging daarover terug te vinden in paragraaf 4.3 van het Projectplan. Daaruit blijkt dat niet alleen is gekozen voor de goedkoopste oplossing. Wat betreft het maatschappelijk draagvlak voor de gekozen versterkingsoplossingen wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
2	Indiener geeft aan dat het project niet voldoet aan de verplichting uit de Crisis- en herstelwet dat slechts het primaire doel dient te worden nagestreefd (klimaatbestendige inrichting) terwijl een groot deel van de gelden bestemd wordt voor het creëren van een groot buitendijks natuurgebied die de gestelde 'natuurcompensatie' te boven gaat.	De realisatie van het buitendijks gelegen natuurgebied waar indiener op wijst, is noodzakelijk als natuurcompensatie voor het Natuurnetwerk Nederland. De natuurcompensatie vindt plaats op de oeverdijk binnen module 3. De keuze voor de oeverdijk binnen deze module is niet een direct gevolg van de noodzaak om natuur te ontwikkelen. De oeverdijk is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief van de voor module 3 onderzochte versterkingsoplossingen. De realisatie van de oeverdijk biedt tegelijkertijd de kans om de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie terug te brengen. De afweging die hiervoor is gemaakt, staat beschreven in paragraaf 8.2.2 (Compensatie) van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Het ontwikkelen van natuur valt derhalve terecht binnen de scope van het project.
3	Indiener is van mening dat door het van toepassing zijn van de Crisis- en herstelwet rechtsbeschermingsmogelijkheden van inwoners/belanghebbenden tegen het Projectplan worden beperkt.	Het Projectplan wordt voorbereid met toepassing van de projectprocedure, zoals vastgelegd in paragraaf 5.2 van de Waterwet. Over het Ontwerp Projectplan konden zienswijzen worden ingediend. De ingediende zienswijzen zijn beantwoord in deze Nota van Beantwoording. In hoofdstuk 1.3 van deze Nota van Beantwoording is aangegeven hoe er met de zienswijzen is omgegaan. Wijzigingen naar aanleiding van de zienswijzen worden daar waar nodig meegenomen in het definitieve Projectplan. Het vastgestelde Projectplan wordt aan Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland ter goedkeuring aangeboden. Vervolgens wordt het Projectplan door gedeputeerde staten goedgekeurd. Zij motiveren hun besluit en leggen dat besluit ter inzage samen met het Projectplan en de vergunningen en ontheffingen. Belanghebbenden kunnen hiertegen beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Afdeling). Indiener laat na te motiveren waarom er ondanks deze gevolgde procedure sprake zou zijn van beperkte rechtsbeschermingsmogelijkheden. Van belang is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wel dat artikel 1.6a Chw bepaalt dat na de beroepstermijn van 6 weken geen nieuwe beroepsgronden kunnen worden aangevoerd, ook niet door appellanten die tijdig beroep hebben ingesteld.
4	Indiener is van mening dat de functie van de dijk als primaire kering en de monumentale en cultuurhistorische waarde van de Westfriese-Omringdijk onherstelbaar worden aangetast doordat voor de huidige dijk een oeverdijk wordt aangelegd. Indiener wijst in dat kader op historische waarde van de dijk en het verlies van de waterkerende functie. Indiener is van mening dat onvoldoende onderzoek is gedaan naar alternatieven die deze waarden in stand houden.	Wat betreft de stelling van indiener dat er onvoldoende onderzoek zou zijn gedaan naar alternatieven die de historische waarde en de waterkerende functie in stand houden, geldt allereerst het volgende. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen naar de alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie voor de m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Verder geldt dat in de beoordeling van de alternatieven in het MER het aspect Cultuurhistorie is meegenomen (paragraaf 4.4.2 van het MER deel B, bijlage 1.2 van het Bijlagenboek en paragraaf 4.4 van de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken, bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Daarmee zijn ook aspecten als de geschiedenis, de omgeving en het verlies van de waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk meegenomen. Voor module 3 zijn drie alternatieven onderzocht. De oeverdijk is het MMA. Daarnaast scoort de oeverdijk wat betreft de historisch-geografische waarden het beste van de drie onderzochte alternatieven (licht negatief (-) tegenover sterk negatief (---) en negatief (--) bij de andere twee alternatieven). Uit paragraaf 4.4 van de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) blijkt bovendien dat bij de keuze voor een buitenwaartse asverschuiving, zoals bij de andere twee onderzochte alternatieven het geval is, een aanzienlijk grotere aantasting van het provinciale monument zou betekenen dan de keuze voor een oeverdijk. De kruin van de huidige monumentale dijk zou over een grote lengte moeten worden afgegraven. Ook verdwijnt de Noordse steen uit het zicht. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt dus juist zo beperkt mogelijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gehouden met de keuze voor de oeverdijk. De status als primaire waterkering is in de redengevende omschrijving van de Westfriese Omringdijk niet aangeduid als beschermde waarde.
5	Indiener geeft aan dat het verbod op detournement de pouvoir wordt geschonden omdat het realiseren van grootschalige natuur de doelstellingen van de Crisis- en herstelwet te boven gaat. Het bestuursorgaan heeft miskend dat de procedure niet juist wordt gevoerd.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2 van deze zienswijze. Daaruit volgt dat het verbod op detournement de pouvoir niet wordt geschonden.
6	Indiener is van mening dat er onvoldoende onderzoek is gedaan naar een proportioneel alternatief. Ter onderbouwing wordt verwezen naar de notitie van de Provincie Noord-Holland van 17 juli 2017.	In paragraaf 2.3.2 van deze Nota en hiervoor in reactie op onderdeel 4 is ingegaan op de afweging van alternatieven en de totstandkoming van het Voorkeursalternatief. Daaruit blijkt dat wel degelijk voldoende onderzoek is gedaan naar alternatieven. In de notitie van 17 juli 2017 wordt ambtelijk opgemerkt dat op basis van de regelgeving getoetst moet worden of er een alternatief voorhanden is, waarbij het monument níet aangetast wordt en dat 'proportioneel' is. Zoals hiervoor besproken blijkt uit de Rapportage cultuurhistorie dat voor module 3 geen minder ingrijpend alternatief voorhanden is dan de oeverdijk.
7	Indiener is van mening dat het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Koggenland op onjuiste gronden heeft ingestemd met een oeverdijk. Daarnaast heeft de gemeenteraad (waaronder de OK(é)-partij) niet unaniem ingestemd.	De keuze voor een oeverdijk binnen module 3 is het resultaat van een zorgvuldig onderzoek, zoals hiervoor bij onderdeel 4 al is toegelicht. De oeverdijk is voor module 3 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. De belangrijkste waarden van module 3, het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en de monumentale Westfriese Omringdijk, blijven door de oeverdijk behouden. Indiener merkt terecht op dat het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Koggenland in het advies van 8 november 2017 heeft ingestemd met de aanleg van een oeverdijk. Ten behoeve van dat advies had het college alle benodigde informatie beschikbaar. Niet valt in te zien waarom het college op onjuiste gronden heeft ingestemd met de aanleg van een oeverdijk.
8	Indiener is van mening dat onvoldoende maatschappelijk draagvlak bestaat voor het realiseren van een oeverdijk bij Koggenland. Ook is indiener van mening dat indien wel een alternatief voorhanden is, voor dit alternatief gekozen had moeten worden vanwege het maatschappelijk draagvlak.	De omgeving is in het hele participatieproces betrokken geweest en is op relevante momenten in de gelegenheid gesteld om wensen en initiatieven naar voren te brengen. De resultaten van dat proces staan beschreven in hoofdstuk 3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Een zorgvuldig participatieproces leidt niet automatisch tot volledig draagvlak. Dat is ook geen wettelijke eis. De oeverdijk is voor module 3 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. De belangrijkste waarden van module 3, het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en de monumentale Westfriese Omringdijk, blijven door

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de oeverdijk behouden.
9	Indiener is van mening dat niet wordt voldaan aan het zorgvuldigheidsbeginsel nu niet is gekeken naar proportionele alternatieven. Indiener wijst op de hoge kosten van de oeverdijk. Ook is het verbod van detournement de pouvoir geschonden nu geen legitimatie bestaat voor de aanleg van een dure oeverdijk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 4. Dat de oeverdijk duurder is in aanleg-, onderhoud- en beheerkosten, is aanvaardbaar gelet op de voordelen van de aanleg van de oeverdijk boven andere alternatieven (het behoud van de Westfriese Omringdijk en de kans om natuurcompensatie voor de gehele Versterking in één groot gebied mogelijk te maken. Het zorgvuldigheidsbeginsel en het verbod van detournement de pouvoir wordt niet geschonden.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0023: Indiener 23 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp-Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart ‘Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken’ (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
14	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
15	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
16	Indiener sluit zich aan bij zienswijze Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008 is gegeven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0024: Indiener 24 **Module 02, 03, 04**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is van mening dat de aanleg van een oeverdijk ertoe leidt dat de huidige, monumentale dijk, op termijn zal verdwijnen. Door verzakken en het niet meer uitvoeren van onderhoud (door het ophogen van de dijk) zal deze uiteindelijk verdwijnen.	De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor de oeverdijk ter plaatse van module 2 'Strand Hoorn' en module 3 'Grote Waal en de Hulk'. De steenbekleding in de vorm van Noordse steen blijft behouden. Bovendien grijpt de gekozen oplossing niet in op het tracé en profiel van de Westfriese Omringdijk. Voor een uitgebreidere toelichting op de effecten van de versterking op het provinciaal monument wordt gewezen op de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Na de realisatie van de Versterking zal de status van de achter de oeverdijk gelegen huidige dijk (ter plaatse van module 2 en module 3) worden gewijzigd van een primaire kering naar een regionale kering. Het hoogheemraadschap is ook verantwoordelijk voor de instandhouding van de regionale keringen en zal het daartoe benodigde onderhoud uitvoeren. De dijk zal dus niet verdwijnen.
2	De aanleg van de oeverdijk tast de monumentale waarde van de dijk aan doordat vanaf de dijk geen water meer zichtbaar is en aan de teen van de dijk slechts een brede sloot ligt.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord-Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. In de Rapportage cultuurhistorie zijn de effecten van de Versterking op de Westfriese Omringdijk getoetst

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(in paragrafen 4.3 en 4.4 is dit voor modules 2 en 3 nader uitgewerkt). Door te kiezen voor de oeverdijk wordt de aantasting van het monument zo beperkt mogelijk gehouden. Door de oeverdijk verandert weliswaar de scheiding tussen land en water in een scheiding tussen oud en nieuw land, maar die verandering past binnen de definiëring van de beschermde historisch-ruimtelijke waarde. De scheiding door de dijk tussen land en water is namelijk van dezelfde waarde als de scheiding door de dijk tussen oud land en nieuw land.
3	Indiener is van mening dat de dijk de functie van primaire waterkering dient te behouden omdat alleen zo het verdwijnen van de monumentale dijk kan worden voorkomen.	Bij de onderdelen hiervoor (1 en 2) is reeds aangegeven waarom gekozen is voor een oeverdijk. De dijk behoeft niet het karakter van een primaire waterkering te houden om haar monumentale karakter te behouden. De dijk zal niet verdwijnen.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0025: Indiener 25 **Module 15, 13, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	Op de voorbereiding van het Projectplan is de uniforme openbare voorbereidingsprocedure uit de Algemene wet bestuursrecht van toepassing. Binnen deze procedure zijn geen harde termijnen vastgelegd voor de beantwoording van zienswijzen. In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan. Indiener doet een voorstel voor	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	het inzetten van een landschapsarchitect.	beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden. Vanwege de overlast van de uitvoering van de dijkverbetering dienen naar de mening van indiener de bewoners zo goed geïnformeerd te worden. Indiener verwacht regelmatig op de hoogte te worden gehouden via mail, brief en social media. Verder stelt indiener voor een werkgroep in te stellen als klankbord en waarnemer tijdens voorbereiding en uitvoering, zo kunnen wensen en zorgen worden gedeeld.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Het inzetten van mail, brieven en social media maakt hier onderdeel van uit. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart ‘Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken’ (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
8	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit thema wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
9	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
10	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 9 is toegelicht.
11	Indiener verwacht dat, indien er op particuliere gronden wordt gewerkt, er vooraf afspraken worden gemaakt en die worden vastgelegd in een overeenkomst. Indiener benoemd een aantal van deze afspraken.	Als het noodzakelijk is tijdelijk gebruik te maken van eigendommen van derden, wordt daarvoor tijdig en vooraf een overeenkomst met de eigenaar gesloten. De overeenkomst voorziet in een vergoeding voor het gebruik en compensatie van eventuele schade. Indien gewenst en mogelijk worden specifiek op de situatie toegesneden afspraken gemaakt met de eigenaar. Dat kan onder meer gaan om het in gebruik nemen, het gebruik zelf en het opleveren na gebruik. Alle afspraken worden schriftelijk vastgelegd in een overeenkomst die namens HHNK wordt gesloten met de betrokken eigenaar. Vergoeding van het gebruik en compensatie wordt vooraf betaald, dan wel direct nadat de omvang daarvan duidelijk is. Uiteraard wordt alles in het werk gesteld om in der minne tot een overeenkomst te komen, maar indien nodig kan HHNK gebruik maken van gedoogplichten of onteigening. Ook dan is er recht op (dezelfde) vergoedingen. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 11.2 van het Projectplan en paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
12	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
14	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
15	Indiener verwacht dat het wegprofiel tussen de Markerdijk en Amsterdam met dezelfde afmetingen en verkeerstechnische maatregelen wordt teruggebracht, om sluipverkeer te voorkomen.	Het wegprofiel wordt op een vergelijkbare wijze als in de huidige situatie teruggebracht. Dit volgt uit tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Uit deze tabel volgt dat bestaande voorzieningen, zoals wegen, weer worden teruggebracht. In het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) zijn de architectonische specificaties van de terug te brengen voorzieningen vastgelegd. Voor een nadere reactie op de herplaatsing van bestaande voorzieningen en objecten wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 10 van deze zienswijze.
16	Indiener vraagt om werkzaamheden aan kabels en leidingen zo te coördineren, dat de overlast minimaal is.	Het streven is de uitvoering van de verleggingen gecoördineerd te doen, zodat een sleuf maar één keer open hoeft. Voor een uitgebreidere toelichting op omgang met kabels en leidingen wordt gewezen op 5.7.1 'Kabels en leidingen' van het Projectplan.
17	Indiener sluit zich aan bij de zienswijze van de Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(Stichting Dorpsraad Uitdam) is gegeven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0026: Indiener 26 **Module Integraal, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan de informatievoorziening als onduidelijk te hebben ervaren. Graag denkt indiener mee over hoe de informatievoorziening in de nabije toekomst kan worden verbeterd.	De provincie Noord-Holland heeft de ontwerpbesluiten voor de Versterking van de Markermeerdijken van 14 december 2017 tot en met 24 januari 2018 ter inzage gelegd. De terinzagelegging is in verschillende regionale nieuwsbladen gepubliceerd, waaronder in het Noord-Hollands Dagblad. De plannen waren vanaf 14 december 2017 digitaal in te zien via de website van de provincie Noord-Holland. Tijdens reguliere openingstijden waren de plannen (digitaal) in te zien in het gemeentehuis van Hoorn, gemeente Koggenland, gemeente Edam-Volendam, gemeente Waterland en gemeente Amsterdam. Bovendien waren de papieren stukken deze periode in te zien op het projectkantoor van de Alliantie in Katwoude en op het kantoor van het hoogheemraadschap in Heerhugowaard. De terinzagelegging van de ontwerpbesluiten voldoet dus aan alle eisen. Ook buiten de formele voorbereidingsprocedure om is er alles aan gedaan om projectinformatie op een zo duidelijk mogelijke manier te delen met belanghebbenden. We betreuren het dat indiener de informatievoorziening toch als onduidelijk heeft ervaren. Indiener wordt uitgenodigd op het kantoor van de Alliantie voor het meedenken over de informatievoorziening.
2	Indiener verneemt graag wat de beweegredenen zijn geweest voor de aanleg van een oeverdijk.	De oeverdijk is als voorkeursoplossing gekozen voor module 2 'Strand Hoorn' en module 3 'Grote Waal en de Hulk' vanwege verschillende redenen. De hoofdreden van de keuze voor de oeverdijk is dat de cultuurhistorische waarden, zoals (onder meer) benoemd in het Kader Ruimtelijke Kwaliteit, in stand blijven doordat niet wordt ingegrepen op het tracé en profiel van de Westfriese Omringdijk. Daarnaast biedt een oeverdijk ook nog andere mogelijkheden. Zo biedt de oeverdijk grote kansen voor natuurontwikkeling: natuurcompensatie voor de gehele dijkversterking is mogelijk in één groot gebied. Tevens blijft het aanwezige voorland ter hoogte van De Hulk en de binnendijkse braak bij De Hulk behouden (landschapselementen). Tot slot blijft de steenbekleding in de vorm van Noordse steen op het buitentalud van de huidige dijk behouden. De keuze voor de oeverdijk als voorkeursoplossing is uitgebreid gemotiveerd in het Projectplan - zie hiervoor de paragrafen 4.3.2 en 4.3.3 van het Projectplan - en de afweging is mede gebaseerd op de resultaten van het onderzoek van de milieueffecten in het MER.
3	Indiener vraagt zich af waarom is gekozen voor een oeverdijk met de	De afmetingen van de oeverdijk zijn afhankelijk van verschillende factoren. Zo is de benodigde hoogte

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	afmetingen zoals opgenomen in het ontwerp. Zij vragen zich af of de aanleg van een kleinere oeverdijk niet een mogelijkheid is.	bepaald door de waterstanden en golfcondities voor een situatie behorende bij de waterveiligheidsnorm. De minimale kruinhoogte kan omlaag door de aanleg van een flauw buitentalud, doordat een flauw buitentalud zorgt voor een aanzienlijke golfreductie. Gekozen is om de hoogte van de oeverdijk op deze manier zo veel mogelijk te verlagen, zodat vanaf de huidige dijk het zicht op het Markermeer zo goed mogelijk blijft. Hierdoor wordt de basis van de oeverdijk breder dan een reguliere dijk, maar kan de hoogte significant lager worden uitgevoerd. Verder zijn de slijtlaag en de zettingscompensatie zo veel mogelijk in detail beschouwd, zodat de benodigde dimensies zo klein als mogelijk zijn.
4	Indiener vraagt zich af of de alternatieve mogelijkheden om de dijk te versterken voldoende zijn onderzocht. Indiener geeft aan dat het lijkt alsof het stadsstrand prioriteit heeft boven alternatieve mogelijkheden tot dijkversterking.	Voor module 2 'Strand Hoorn' zijn twee alternatieven onderzocht, te weten een oeverdijk en een buitenwaartse asverschuiving. Voor module 3 'Grote Waal en De Hulk' zijn drie alternatieven onderzocht, te weten een oeverdijk, een binnenwaarts en buitenwaartse asverschuiving en een binnenwaarts en buitenwaartse asverschuiving gecombineerd met een constructie. Zoals aangegeven bij onderdeel 2 zijn in het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) de verschillende alternatieven uitgebreid toegelicht. De keuze voor de oeverdijk als dijkversterkingsoplossing staat los van de zogenoemde meekoppelkans van de gemeente Hoorn voor de realisatie van een stadsstrand. Zie hierover uitgebreider paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
5	Indiener geeft aan dat het meest kenmerkende aspect van de Galgenbocht het uitzicht over het IJsselmeer is. Dit zal met de komst van de oeverdijk definitief veranderen. Welke uitgangspunten liggen hieraan ten grondslag?	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 2 van deze zienswijze.
6	Indiener vraagt zich af of de aanleg van de oeverdijk de meest kostenefficiënte keuze is.	Om tot een Voorkeursalternatief te komen worden meerdere criteria afgewogen. De kosten maken onderdeel uit van de afweging, maar zijn niet doorslaggevend. Bij de kostenafweging wordt naast de kosten van het materiaal ook rekening gehouden met de wijze van aanleg, veiligheidsmaatregelen tijdens de uitvoering en risico-opslag voor eventuele schades. Voor module 2 en 3 geldt dat het Voorkeursalternatief overeenkomt met het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA). Dit betekent dat de oeverdijk de oplossing is met de minste milieueffecten, met name op het gebied van de belangrijkste waarden zoals natuur, cultuurhistorie, landschap en archeologie. Voor module 2 geldt dat de gekozen oplossing duurder is dan het andere alternatief (ongeveer 10%) in aanlegkosten, maar dit is gelet op het behoud van de Westfriese Omringdijk en de recreatieve impuls aanvaardbaar. In paragraaf 4.3.2 van het Projectplan is de alternatievenafweging voor module 2 nader toegelicht. Voor module 3 geldt dat de oeverdijk duurder is dan de andere alternatieven (respectievelijk 30% tot 70%) in aanlegkosten, maar hiermee kan de natuurcompensatie voor de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gehele Versterking in één groot gebied mogelijk worden gemaakt. Natuurwaarden verdwijnen door de Versterking als snippers verspreid langs het dijktraject, deze worden als één robuust gebied gecompenseerd op de oeverdijk. In paragraaf 4.3.3 van het Projectplan is de alternatievenafweging voor module 3 nader toegelicht.
7	Indiener vraagt zich af of de oeverdijk een toekomstbestendige keuze is.	Voor de Versterking gelden technische randvoorwaarden vanuit de Waterwet en het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Eén van de randvoorwaarden betreft dat de dijk vanaf 2021 tot 2071 voldoet aan de vereiste veiligheid (50 jaar). Voor alle versterkingsoplossingen, waaronder de oeverdijk, geldt dat ze aan de technische randvoorwaarden moeten voldoen. Alle versterkingsoplossingen zijn hiermee toekomstbestendige keuzes. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.5 van het Projectplan.
8	Indiener verneemt graag welke afweging ten grondslag ligt aan de keuze om een oeverdijk te realiseren. Zoals eerder vermeldt lijkt deze keuze gebaseerd op de mogelijkheid tot het realiseren van een stadsstrand.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
9	Indiener vraagt zich af hoe de gemeente Hoorn staat tegenover het wijzigen van het kenmerkende beeld van de Galgenbocht. Indiener vraagt zich af of het behouden van een historisch aanzicht belangrijker is dan de economische aantrekkelijkheid van het stadsstrand en/of de mogelijkheid van het realiseren van een recreatiegebied. Indiener vraagt zich af of er geen minder ingrijpende mogelijkheden zijn voor het realiseren van een stadsstrand. Ook vragen zij zich af of het voor de gemeente Hoorn economisch en financieel te verantwoorden is om een stadsstrand van deze afmetingen te realiseren.	De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven in modules 2 en 3 echter intact en het zicht op het (verderweg gelegen) open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De keuze voor oeverdijk maakt het stadsstrand mogelijk, niet omgekeerd. Gewezen wordt op paragraaf 2.7 van de Nota. De realisatie van het stadsstrand en de economische rendabiliteit van het stadsstrand is de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn. Voor dit antwoord wordt tevens verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2 en 8 van deze zienswijze.
10	Indiener vraagt zich af hoe zijn uitzicht zal zijn na het realiseren van de Versterking.	Zoals aangegeven bij onderdeel 9 zullen de beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai veranderen door de aanleg van de oeverdijk en bestaat er vanaf de westzijde van het Hop niet langer zicht op het open water. Zoals reeds toegelicht zijn de positieve en negatieve effecten van de oeverdijk gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
11	Indiener geeft aan dat er tegenover hun huis een strandpaviljoen gepland staat. Zij geven aan dat bouwkundige gegevens over dit gebouw ontbreken: hoe hoog wordt het gebouw? Wat wordt	De inrichting en afmetingen van het strandpaviljoen wordt nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn. De gegevens zijn daardoor nog niet bekend. De realisatie van het strandpaviljoen is geen onderdeel van de Versterking Markermeerdijken.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	het vloeroppervlak en hoe gaat de gevel er uit zien?	
12	Indiener geeft aan dat er een tweetal parkeerterreinen is gepland volgens de schets, die beiden in zijn uitzicht zouden komen te liggen. Indiener vraagt zich af hoe groot dit parkeerterrein wordt en hoe zichtbaar dit parkeerterrein is vanaf de Grote Waal. Ook verneemt hij graag of gekozen zal worden voor betaald parkeren en zo ja, hoe dan rekening wordt gehouden met extra parkeerdrukte in Grote Waal? Zijn er plannen om een parkeervergunningenstelsel in te voeren om de verkeersdrukte te beperken? En als hiervoor wordt gekozen: worden bewoners hierin dan tegemoet gekomen? Verder vraagt indiener zich af of ook lantarenpalen op het parkeerterrein worden geplaatst, dit in verband met lantaarnpalen en overlast.	De gemeente Hoorn wil eigen beleidsdoelen realiseren door deze te koppelen aan de dijkversterking. De dijkversterking biedt kansen voor versterking van natuur, recreatie, toerisme, cultuurhistorie en regionale economie in de regio. Met het oog op deze doelen wordt er een stadsstrand gerealiseerd op de oeverdijk, met een parkeerterrein op het binnentalud. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, zo wordt de parkeeroverlast in de omgeving voorkomen. Er is onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Bij de nadere uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. De gemeenteraad van Hoorn heeft op 19 april 2016 besloten om variant 2b uit de parkeerstudie van het stadsstrand vast te stellen. Als gevolg van de keuze voor variant 2b wordt bij het stadsstrand betaald parkeren ingevoerd, en vergunningparkeren in een deel van de wijk Grote Waal. Dit is om te voorkomen dat bezoekers van het strand uitwijken naar een gratis alternatief en daar parkeeroverlast veroorzaken. Het invoeren van parkeervergunningen kan gefaseerd plaatsvinden, de bewoners worden betrokken bij het invoeren. Voor een uitgebreidere toelichting op de parkeerstudie wordt gewezen op bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Besluitvorming over het parkeertarief en het gebied waar vergunning parkeren wordt ingevoerd, vindt plaats het jaar voor oplevering van het stadsstrand. De inrichting van het parkeerterrein, waaronder verlichting, wordt nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Deze nadere uitwerking is geen onderdeel van de onderhavige besluitvorming voor het project Versterking Markermeerdijken.
13	Indiener vraagt zich ten aanzien van het toiletgebouw af wie de schoonmaak voor zijn rekening zal nemen. Ook vraagt hij zich af wat de openingstijden worden van het toiletgebouw en het parkeerterrein.	Het bepalen van schoonmaak van het toiletgebouw en de openingstijden valt niet binnen de scope van de Versterking. U kunt uw vragen stellen aan de gemeente Hoorn.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
14	Indiener verneemt graag wat de hoogte, breedte en lengte zouden zijn van de strekdam.	In het ontwerp van de oeverdijk zijn in totaal zes strekdammen nodig. Deze strekdammen dienen om het zand van de oeverdijk vast te houden of om de golven dusdanig bij te sturen, dat er een stabiele oeverdijk kan worden gerealiseerd. Een combinatie van deze functies komt ook voor. De afmetingen van de strekdammen hangen af van de functie, geografische positie en of er al dan niet een pad ten behoeve van beheer- en onderhoudsvoertuigen op wordt gerealiseerd. De langste dam betreft strekdam 5. Deze ligt direct zuidelijk van gemaal Westerkogge. Deze dam zal een lengte op kruin hebben van ca. 440 m. Dit is gemeten vanaf de buitenkruinlijn van de oeverdijk. De oeverdijk ligt op deze locatie ca 144 m uit de buitenkruinlijn van de bestaande kering. De breedte op de kruin van de dam is ca 5,5 m. De hoogte van de varieert tussen NAP+2 m en NAP+0.5 m. De hoogte loopt af van de kruin van de oeverdijk naar de kop van de strekdam. De kortste dam (qua zichtbare gedeelte) betreft strekdam 2. Dit is de centrale dam bij het stadsstrand. Het zichtbare gedeelte bedraagt ca. 169 m. De totale lengte van de dam bedraagt ca. 248 m. Een groot gedeelte ligt onder water, zodat het zandprofiel goed wordt opgesloten. De breedte op de kruin van deze dam is ca. 2,6 m. De maximale hoogte van deze dam ligt op ca. NAP+1,5 m.
15	Indiener verneemt graag wat de hoogte, breedte en lengte zouden zijn van het platform voor duiken, dit in verband met belemmering van het uitzicht.	Een platform voor duiken is niet voorzien in de plannen van de Versterking.
16	Indiener wil graag weten wie toezicht gaat houden op de veiligheid in verband met het strand. Dit gelet op nachtelijke strandgasten en bijbehorende geluidsoverlast.	Het toezicht houden op de veiligheid van het stadsstrand is de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn en is niet inbegrepen in de scope van de Versterking.
17	Indiener verneemt graag welk scenario door de gemeente Hoorn is gekozen voor het stadsstrand: rustig of levendig? Dit in verband met overlast.	In 2014 heeft de gemeenteraad een voorkeur voor uitgesproken voor een levendig scenario. In 2015 heeft de raad de ontwerpuitgangspunten vastgesteld die betrekking hebben op dit levendige scenario.
18	Indiener verneemt graag hoe vaak er bijzondere evenementen plaats zouden vinden op/bij het stadsstrand en hoe de overlast tot een minimum wordt beperkt.	De gemeente Hoorn is verantwoordelijk voor het stadsstrand en het voorkomen van (recreatie)overlast alsmede de handhaving en vergunningverlening. Het organiseren van evenementen maakt nu nog geen deel uit van de omgevingsvergunning. Voor het kunnen organiseren van evenementen zullen te zijner tijd de benodigde vergunningen aangevraagd dienen te worden. Daarom is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting als gevolg van evenementen. Voor een uitgebreidere toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd. Momenteel is nog niet duidelijk hoe vaak er evenementen plaats gaan vinden nabij het stadsstrand.
19	Indiener vraagt zich af wat de duur is van de werkzaamheden. Ook zijn zij	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bang overlast te ervaren doordat de werktijden van de bouwwerkzaamheden tussen 6:00 en 23:00 uur liggen. Hoe wordt ervoor gezorgd dat de overlast voor omwonenden beperkt blijft? Is er al een werkplan bekend en welke hinder beperkende maatregelen zijn hierin opgenomen?	Uitgangspunt bij de uitvoeringsfase is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Het Werkplan is op dit moment nog niet beschikbaar. In het Werkplan worden te nemen maatregelen nader gedetailleerd en uitgewerkt, waarbij tevens aandacht is voor monitoring van de effecten van de maatregelen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar hoofdstuk 10 van het Projectplan. Voor die aspecten worden - waar nodig - maatregelen opgenomen in het nog op te stellen Werkplan.
20	Indiener is van mening dat aan de keuze voor een oeverdijk bij de Galgenbocht een gedegen onderbouwing ten grondslag dient te liggen. Ook moet een goede afweging worden gemaakt in verband met de inzet van belastinggeld. Indiener is van mening dat de grootsheid van dit plan en de ingrijpende maatregelen die nodig zijn om het stadsstrand te realiseren niet opwegen tegen de functionele en prijstechnische uitwerking. Indiener is voorstander van het realiseren van een kleiner stadsstrand.	Voor een reactie wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij voorstaande onderdelen van deze zienswijze.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0027: Vereniging Zwembad Warder **Module 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat nergens in het Projectplan terug te lezen is dat er rekening wordt gehouden met het unieke karakter van het Zwembad Warder en de ligging aan de Markermeerdijk. Indiener vraagt zich af hoe HHNK/De Alliantie aankijkt tegen de effecten die de dijkversterking zal hebben op de unieke ligging van het zwembad.	Er wordt wel degelijk rekening gehouden met het unieke karakter van het Zwembad Warder. In het Projectplan is de unieke ligging van het Zwembad Markermeerdijken erkend. Ter hoogte van Zwembad Warder wordt lokaal maatwerk aangebracht in de vorm van een constructieve versterking. De unieke ligging van het zwembad aan de Markermeerdijk blijft hiermee behouden. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragraaf 4.3.6, tabel 7 in paragraaf 4.5 en paragraaf 4.5.11 van het Projectplan.
2	Indiener stelt dat de bereikbaarheid van het zwembad wordt verstoord gedurende de werkzaamheden van het project en wil meer informatie over de overlast die aan- en afvoer van zand en grond zal geven voor bewoners en bezoekers en het verdwijnen van parkeermogelijkheden vanwege het werk aan de dijk. Ook denkt	De Versterking heeft uitsluitend een tijdelijk effect op Zwembad Warder, namelijk een effect op de bereikbaarheid tijdens de uitvoering. De bereikbaarheid van het zwembad wordt echter ook tijdens de uitvoering gewaarborgd met een bereikbaarheidsroute. Dit wordt nader uitgewerkt voorafgaand aan de uitvoering. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.1 en 10.2 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	indiener dat zwembadbezoekers gedurende de werkzaamheden een alternatief zwembad gaan bezoeken als gevolg van de overlast. Indiener is van mening dat de aan- en afvoer van zand en grond door zwaar materieel tot onveilige situaties kunnen leiden en maakt zich zorgen over de veiligheid. Voor het fietspad bovenop de dijk is ter hoogte van het zwembad een overgang voorzien. Volgens indiener zorgt dit voor zeer onveilige situaties. Indiener vraagt zich af in hoeverre HHNK/De Alliantie zich verantwoordelijk voelt voor de impact die dit op de Vereniging Zwembad Warder zal hebben.	Projectplan. Uitgangspunt is dat overlast op nabijgelegen wegen zoveel mogelijk moet worden voorkomen. Eventuele overlast voor parkeermogelijkheden wordt hierin betrokken. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt voor de omwonenden en belanghebbenden is voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden en andere belanghebbenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Omwonenden en andere belanghebbenden kunnen hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Voorafgaand aan de uitvoeringsfase wordt bovendien een Verkeersplan opgesteld waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. Tijdens de uitvoering worden deze maatregelen periodiek geëvalueerd en waar nodig wordt in overleg met de betrokkenen gezocht naar een passende maatregel. Een en ander wordt afgestemd met de lokale wegbeheerder(s), hulpdiensten en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Wat betreft de veiligheid op het fietspad geldt het volgende. Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
3	Indiener zegt dat de grote massa's grond- en zandverplaatsing de kwaliteit van het water nadelig zullen beïnvloeden waarbij ook los gevaren waterplanten (bij buitengaatse aanvoer) veel overlast zullen	In paragraaf 8.2 van het Projectplan is uitvoerig ingegaan op de chemische en de ecologische waterkwaliteit als gevolg van de Versterking. Wat betreft de chemische waterkwaliteit geldt dat de Versterking daarop in beginsel geen invloed heeft.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	veroorzaken.	Er worden geen milieuvreemde stoffen toegepast, de dijkversterking wordt uitgevoerd met schoon materiaal zoals stortsteen of betonzuilen en schone grond. Waar de dijksloot landinwaarts wordt verplaatst, blijft deze de watergangen verbinden die loodrecht op de dijk liggen. Er wordt dus voorkomen dat er doodlopende watergangen ontstaan. Bij het nieuwe tussenwater bij de oeverdijk worden in- en uitlaatduikers aangelegd, zodat doorstroming kan optreden. Hierbij wordt een natuurlijke peilfluctuatie nagestreefd. De gehanteerde peilen zijn in de zomerperiode NAP -0,6 meter en in de winterperiode NAP -0,4 meter. Hiermee wordt de groei van waterplanten gestimuleerd, waardoor de natuurlijke afbraak van nutriënten vergroot wordt. Daarmee wordt een goede waterkwaliteit behouden. Met deze maatregelen wordt een verslechtering van de waterkwaliteit voorkomen. De effecten van de Versterking van de Markermeerdijken op de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW), de ecologische waterkwaliteit, zijn getoetst in de toets aan het Beheer- en ontwikkelplan voor de Rijkswateren (BPRW) 2016 – 2021 (bijlage 9.6 van het Bijlagenboek). De toetsing heeft plaatsgevonden voor de vier kwaliteitselementen voor het Markermeer, te weten fytoplankton, macrofauna, macrofyten en vis. Daarnaast is conform hetzelfde toetsingskader voor de kwaliteitselementen fytoplankton, macrofauna en vis het ruimtebeslag op het Ecologisch Relevant Areaal bepaald. De Versterking heeft geen noemenswaardig permanent effect op fytoplankton, macrofauna, macrofyten en vis. Wat betreft de tijdelijke effecten geldt het volgende. De werkzaamheden aan de Markermeerdijken (aanbrengen van zand en klei en het tijdelijk ontgraven van toegangsgeulen voor de aan- en afvoer van materiaal en het naast de geul in depot zetten van het gebaggerde materiaal) leiden tijdelijk tot een verhoogde vertroebeling met mogelijk effecten op fytoplankton, macrofauna en macrofyten. Deze effecten zijn echter niet dusdanig dat er permanente effecten optreden. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragraaf 8.2.2 van het Projectplan. Wat betreft de gevreesde overlast door los gevaren waterplanten geldt dat bij de keuze van de tijdelijke toegangsgeulen en depots locaties met veel waterplanten zoveel mogelijk zijn vermeden. Het vrijkomende materiaal door het baggeren wordt in depot gezet of afgevoerd. Wanneer het materiaal in depot worden gezet wordt bij de ligging, vormgeving en mogelijke afdekking rekening gehouden met onder meer waterplanten. De overlast van de werkzaamheden op de kwaliteit van het water is hiermee gering. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragraaf 5.5.1.2 van het Projectplan.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
4	Indiener zegt dat recent de overvloedige aanvoer van water ervoor zorgde dat het terrein volledig overstroomd raakte en dat het huidige plan niet voorziet in een oplossing van die problemen. Er zou daarom voortschrijdend inzicht ontbreken. Indiener is van mening dat het plan Spaargaren een goed alternatief zou kunnen zijn en dat dit plan onvoldoende is beoordeeld.	De opdracht die het hoogheemraadschap aan de Alliantie heeft verleend is om zorg te dragen dat de dijk weer voldoet aan de vigerende normen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de meest recente kennis en (technische) inzichten. De Versterking is ontworpen met de nieuwste norm en de meest actuele inzichten, zoals de methode Dijken op veen. Het is dus onjuist dat voortschrijdend inzicht ontbreekt. Een toelichting op 'Pompen in de Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) is opgenomen in paragraaf 2.2.3 van deze Nota en paragraaf 3.1.2. van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).
5	Indiener vindt dat afgelopen jaren informatie en inspraak geboden is aan bewoners en organisaties, maar dat dit niet tot uiting is gekomen in de gepresenteerde plannen.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 en paragraaf 2.7 van deze Nota en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). In hoofdstuk 3 van deze Rapportage is toegelicht welke inbreng vanuit de omgeving is gekomen en wat met die inbreng is gedaan in het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 worden de lokale initiatieven rondom Kruispunt Warder beschreven. Zoals is beschreven komen deze plannen overeen met de wijze waarop dit met de betrokken partijen is besproken.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0028: Indiener 28 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	
5	Indiener geeft aan dat de afwerking van de dijk in de geest van het advies van de Deltacommissaris op landschappelijke passende wijze plaats dient dit vinden.	Bij de afwerking van de dijk is invulling gegeven aan het advies van de Deltacommissaris. Voor een toelichting op de afwerking van de dijk bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart ‘Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken’ (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0029: Indiener 29 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener geeft aan dat de afwerking van de dijk in de geest van het advies van de Deltacommissaris op landschappelijke passende wijze plaats dient dit vinden.	Bij de afwerking van de dijk is invulling gegeven aan het advies van de Deltacommissaris. Voor een toelichting op de afwerking van de dijk bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	afsluiting van de Uitdammerdijk.	bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0030: Stichting De Kwade Zwaan **Module Integraal, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener hecht eraan dat de volledige omschrijving wordt gebruikt voor de Markermeerdijken: een provinciaal monument van grote cultuurhistorische landschappelijke, archeologische en natuurwaarden. Onder verwijzing naar het tussentijds advies van de Commissie m.e.r., stelt indiener dat de genoemde waarden leidend zouden moeten zijn.	De door indiener genoemde waarden zijn nadrukkelijk bij de Versterking betrokken. Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is juist met deze reden opgesteld, om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In de besluiten is rekenschap gegeven van de wijze waarop deze waarden betrokken zijn in de planvorming.
2	Indiener wijst op het advies van de Deltacommissaris voor Uitdam. Indiener kan op grond van de ter inzage gelegde plannen niet beoordelen of het advies en het bijbehorend dijkprofiel leidend is bij de verdere uitwerking van de plannen. Dit terwijl tijdens het bestuurlijk overleg op 5 juli 2017 is afgesproken dat het advies wordt overgenomen.	De Deltacommissaris heeft geadviseerd om ter hoogte van de lintbebouwing bij Uitdam dorp (sectie EA-7A) te kijken naar een oplossing met de volgende elementen: een golfbrekende berm aan de zijde van het Markermeer, herstel van het huidige onregelmatige dijkprofiel en waar nodig een constructieve versterking van het binnentalud, bijvoorbeeld door vernageling. In het milieueffectrapport is voor sectie EA-7A een constructieve versterking in de vorm van een kistdam onderzocht. Mede gelet op het advies van de Deltacommissaris is deze kistdam in het Voorkeursalternatief vervangen door versterking in de vorm van vernageling. Met deze oplossing wordt recht gedaan aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het advies van de Deltacommissaris is dus opgevolgd bij de verdere uitwerking van de plannen voor module 14. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener vraagt zich verder af of conform het advies van de Deltacommissaris vier experts beschikbaar blijven om als reviewteam mee te denken in de vervolgstappen in het proces op weg naar een detailontwerp.	Er zijn inderdaad vier experts betrokken bij het proces. Deze experts zijn en blijven betrokken bij de uitwerking van het ontwerp.
4	Indiener stelt dat de Deltacommissaris een oplossing heeft gegeven die recht doet aan de monumentale status van de dijk, maar dat zij zich zorgen maakt over de landschappelijk inpassing van de plannen. Indiener vraagt hoe de dijk eruit komt te zien en wat er gebeurt met de Noordse keien en basaltblokken, wat er gebeurt met het huidige grillige verloop van de dijk, of de dijk de smalle kruin en steile taluds behoudt en hoe de buitenberm gedimensioneerd wordt. Indiener wil	Om invulling te geven aan het advies van de Deltacommissaris wordt het gehele dijkprofiel hersteld. Het behouden van het kronkelende karakter van de dijk is binnen de gehele Versterking het uitgangspunt. Het binnentalud wordt geherprofileerd en de kruin wordt over de gehele lengte geëgaliseerd waardoor deze (afhankelijk van het huidige profiel) net iets hoger of lager komt te liggen. De buitenberm wordt geheel nieuw aangebracht en landschappelijk ingepast. Voor een uitgebreide toelichting op de inpassing van het advies wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bevestigd krijgen dat de afwerking van de dijk op landschappelijke en ecologisch verantwoorde wijze in onderling overleg met de Dorpsraad en indiener plaatsvindt.	gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota. In paragraaf 2.4.2 van deze Nota wordt toegelicht hoe wordt omgegaan met de Noordse steen. Hieruit volgt dat de Noordse steen ter hoogte van de kaap Uitdam (module 15) wordt teruggeplaatst. Voor de afwerking van de dijk is het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) van belang, hierin is opgenomen hoe de dijk wordt vormgegeven, nadat de Versterking heeft plaatsgevonden. Het Vormgevingsplan is in gezamenlijk overleg opgesteld door de provincie Noord-Holland, HHNK, de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam, Hoorn, Koggenland, Waterland, het Recreatieschap Twiske-Waterland (tevens vertegenwoordiging van Recreatieschap West-Friesland) en de Alliantie. Mocht indiener (aanvullende) ideeën hebben over de afwerking, dan kan daarover contact worden opgenomen met de Alliantie of met de genoemde bevoegde gezagen.
5	Indiener stelt dat de uitwerking van de overgangen naar de trajecten ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. De grove profielen met flinke asverschuivingen komen het dorp in. Indiener stelt dat er enorme verschillen in maat vorm en verhouding zijn tussen het profiel van Uitdam en de aansluitende profielen en dat die overgangen zorgvuldiger vorm gegeven moeten worden. Indiener stelt dat uit de stukken niet volgt dat het advies van de Deltacommissaris strekt van dijkpaal 73+50 tot dijkpaal 81. Indiener meent dat het voor het aanzicht van het dorp van belang is waar de overgang van het ene naar het andere profiel ligt en hoe die overgang is vormgegeven. Indiener bestrijdt de opmerking in het Ontwerp Projectplan dat er ten noorden van Uitdam geen sprake is van zo'n unieke situatie als bij Uitdam dorp. Als de overgangen niet zorgvuldig worden vormgegeven ligt Uitdam er straks verweesd bij.	De vormgeving van overgangen vormt een integraal en essentieel onderdeel van de ruimtelijke inpassing van de dijkversterking. Om die reden is aanvullend op het Kader Ruimtelijke Kwaliteit een addendum opgesteld met daarin onder andere uitgangspunten (eisen) voor de vormgeving van overgangen en aansluitingen. De vormgeving van de overgangen wordt ontworpen conform de eisen voor landschappelijke inpassing, zoals geformuleerd in paragraaf 3.1 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek). De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een verdere uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota. Bij Uitdam dorp is op advies van de Deltacommissaris gekozen voor een buitenwaartse berm met vernageling. Met deze oplossing wordt recht gedaan aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het dorp is gebouwd op een dam tussen twee grote wateren: het Markermeer en de Uitdammer. Het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing heeft unieke ruimtelijke kwaliteit die de toepassing van een afwijkende en duurdere versterkingsmethode rechtvaardigt. Ten noorden van Uitdam is geen sprake van een gelijke situatie en bestaat geen aanleiding om een zelfde soort oplossing te kiezen. Uit het advies van de Deltacommissaris volgt wel degelijk dat het betrekking heeft op dijkpaal 73+50 tot dijkpaal 81. Verder wordt in het advies aangegeven dat met de hierboven omschreven wijze van dijkversterking bij Uitdam weer aan de wettelijke eisen kan worden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voldaan, met behoud van het waardevolle ensemble: van water, dijk en bebouwing. Alleen op de locatie waar de Deltacommissaris heeft gezegd dat het unieke karakter zich voordoet (het ensemble van water, dijk en bebouwing), wordt de hierboven omschreven versterkingsoplossing toegepast. Dit betreft sectie EA-7A (dijkpaal 73+50 - 79+20). Voor een verdere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.3.4 van deze Nota en paragraaf 4.3.14 van het Projectplan.
6	Indiener vindt dat door een asverschuiving met een schuifruimte van 56 meter een onnodig groot beslag wordt gelegd op het Markermeer dat valt onder Natura 2000. Hierbij wordt gewezen op het advies van de Commissie m.e.r. Indiener stelt dat het ruimtebeslag in het water gerekend van Durgerdam tot Hoorn van dien aard is dat indiener erop aandringt ook op plekken buiten Uitdam te zoeken naar innovatieve oplossingen waardoor dit ruimtebeslag sterk vermindert.	De asverschuiving heeft geen schuifruimte van 56 meter. Vermoedelijk heeft indiener dit geconcludeerd uit het dwarsprofiel voor sectie EA-6 van module 14 in hoofdstuk 7 van het Ontwerp Projectplan. De maat van 56 meter die in die tekening is opgenomen geeft het gehele horizontale permanente ruimtebeslag van de waterkering aan. De schuifruimte van de asverschuiving en het ruimtebeslag in het water, is dus aanzienlijk kleiner dan door indiener wordt aangenomen. Overigens zijn de effecten op de betrokken Natura 2000-gebieden, waaronder het ruimtebeslag , beoordeeld in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). De conclusie is dat er geen sprake is van significant negatieve effecten. Derhalve is er vanuit dat oogpunt geen aanleiding om de keuze voor het Voorkeursalternatief te herzien.
7	Indiener stelt dat de effecten van zettingen en wijzigingen in het grondwater onvoldoende duidelijk zijn, en vraagt wat zij kan verwachten en welke voorzorgsmaatregelen op basis van de risicoanalyse worden genomen.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie, ook die ten aanzien van zettingen en grondwater, leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. De effecten van de Versterking op het grondwaterpeil worden voorkomen door het bestaande watersysteem zoveel mogelijk te behouden en terug te brengen. Er wordt voorzien in monitoringsmaatregelen en zo nodig worden maatregelen genomen (drainage) om effecten teniet te doen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
8	Indiener wijst op het advies van de Commissie m.e.r. in het kader van, kort gezegd: het onderzoeken van het optimaliseren van alternatieven, de omvang van de opgave hoogwaterveiligheid, een alternatief dat maximaal gericht is op de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en het starten met achterstallig onderhoud aan de dijk tot een eenduidig profiel. Indiener stelt in de plannen niet te zien hoe deze aanbevelingen zijn verwerkt.	Naar aanleiding van het tussentijds toetsingsadvies van 3 juli 2017 van de Commissie m.e.r. (waar indiener op wijst) is het milieueffectrapport (MER) aangevuld met extra alternatieven om de dijk weer veilig te maken. De Commissie m.e.r. constateert in haar toetsingsadvies van 22 maart 2018 dan ook dat de bandbreedte aan oplossingen voldoende in beeld is. Verder is van belang dat het Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) zoals opgenomen in het MER, het alternatief is dat juist maximaal gericht is op behoud van de ruimtelijke kwaliteiten van de dijk. Wel vraagt de Commissie m.e.r. nog nader te kijken naar een combinatie van oplossingen binnen een module. Deze nadere analyse is uitgevoerd ten behoeve van de vaststelling van het Projectplan en is opgenomen in de Notitie aanvullende informatie op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de Versterking in beeld zijn gebracht. Verder is de Commissie m.e.r. van mening dat de bij de Notitie gevoegde berekeningsresultaten en de toelichting daarop voldoende inzicht bieden in de opgave die op basis van de veiligheidsnormering voor de Markeerdijken geldt. De veiligheidsproblematiek van de Markermeerdijken is niet op te lossen met onderhoud, maar vraagt om een versterking.
9	Indiener wijst op de zienswijze van de Stichting Behoud Waterland over het Compensatieplan. Indiener heeft ook kritische vragen daarbij. De gronden die verloren gaan of verstoord worden zijn weidevogelleefgebieden. Het compenseren daarvan is moeilijk onder te brengen bij een regulier agrarisch bedrijf. Indiener stelt dat compensatie gezocht zou moeten worden in het verwerven en inrichten of omzetten door SBB of particulieren van landbouwgrond naar nieuwe echte weidevogelleefgebieden waarbij de weidevogels centraal staan. Gewezen wordt op de beheersmaatregelen die volgens weidevogeldeskundige Jan van der Geld genomen zouden moeten worden aangaande de hoogte van de waterstand, het stoppen van de bemesting, het maaien en afvoeren van gras en het verwijderen van verticale elementen.	De compensatie van de weidevogelleefgebieden wordt niet ondergebracht bij een regulier agrarisch bedrijf, maar bij de agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken (WLD). Dit is een agrarische natuurvereniging waarbij leden zich vrijwillig aansluiten om maatregelen te nemen. Daartoe worden overeenkomsten gesloten, waarna de deelnemers een resultaatsverplichting hebben en afspraken kunnen worden gemaakt om een optimaal beheer toe te passen. In paragraaf 2.1.2 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen, grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarische natuurbeheer) plaatsvindt. Dit betekent dat de percelen dus bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast. Het beheer op de percelen – dat wordt gefinancierd met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		compensatiegelden - is dus optimaal voor weidevogels. Daarnaast voorziet het beheer van de omliggende percelen, door afspraken binnen ANLb, hier ook in. Voor de omliggende percelen maakt de veldregisseur van WLD namelijk afspraken over het aanvullend weidevogelbeheer. Met de inzet van de verschillende inrichtings- en beheermaatregelen binnen het compensatieproject wordt zoveel mogelijk ingezet op versterking van het weidevogelleefgebied, maar ook op motivatie. Zo worden workshops georganiseerd om ook omliggende boeren nog meer te enthousiasmeren weidevogelbeheer te combineren met een agrarische bedrijfsvoering. Daarnaast wordt middels (agrarisch)natuurbeheer ook beoogd om omstandigheden te optimaliseren of te behouden voor weidevogels. Met de maatregelen wordt de potentie voor broedende weidevogels verbeterd. Hierbij is van belang dat de (positieve) effecten van de maatregelen zich niet alleen voordoen op de locatie waar de maatregelen worden getroffen, maar ook op alle aangrenzende (weidevogelleef)gebieden. Door de aansluiting op de bestaande weidevogelleefgebieden c.q. het opvullen van de gaten, is namelijk sprake van een uitstralend effect naar de omgeving. Daarnaast is de door indiener genoemde verwerving van de gronden niet nodig en ook niet aan de orde is. Zoals volgt uit paragraaf 8.3.2.2. van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) is overigens wel geprobeerd de gronden in eigendom te verkrijgen, maar de betreffende partijen waren daartoe niet bereid. Ook is er contact geweest met Staatsbosbeheer over onder meer de mogelijkheden om ander beheer toe te passen op de percelen die in bezit zijn van Staatsbosbeheer. Op die percelen wordt echter al meer natuurbeheer ingezet dan op de betreffende agrarische gronden waardoor de te behalen natuurwinst beperkter is. Door de natuurcompensatie door WLD uit te laten voeren, naast de huidige provinciale inspanningen voor natuurrealisatie in Waterland-Oost, zijn de positieve effecten op de natuur dus groter. Verder geldt voor de door indiener aangegeven maatregelen, dat deze worden uitgevoerd, tenzij locatie specifieke maatregelen leiden tot een positiever effect. De afweging van de uit te voeren maatregelen is namelijk steeds op lokaal niveau gemaakt. In paragraaf 2.3 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden zijn de maatregelen voor de waterhuishouding beschreven. Uit paragraaf 2.1.1 volgt verder dat een hoog waterpeil niet overal kan worden toegepast omdat beweiding cruciaal is bij weidevogelbeheer. Het beweiden is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		niet mogelijk op natte grond, omdat toegang met machines dan niet mogelijk is. Verder is paragraaf 2.2.1 en 2.2.4 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden opgenomen dat moet worden voldaan aan de pakketvoorwaarden van het pakket "Kruidenrijk grasland" binnen ANLb. In die voorwaarden zijn beperkingen aan de bemesting gegeven. Bemesting vindt plaats onder begeleiding van de beheerregisseur. Dit geldt voor alle percelen. Voor het maaien en beweiden geldt dat dit beheermaatregelen zijn die de eigenaren van de percelen waarop compensatie plaatsvindt al dan niet kunnen toepassen. Dit zijn geen verplichte maatregelen die per definitie moeten worden toegepast om een goede compensatie te bereiken. Tot slot wordt in paragraaf 2.4 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden ingegaan op het verbeteren van de openheid van de gebieden. Hierin zijn maatregelen opgenomen om dichtheid tegen te gaan en is rekening gehouden met de verstorende werking van verticale elementen (zie tabel 7). Kortom, de maatregelen die door indiener zijn voorgesteld, zijn voor een deel voorzien. De exacte is toegepast op de specifieke omstandigheden op de locaties.
10	Indiener stelt dat gecompenseerd wordt in gebieden die ver weg liggen van de Waterlandse Zeedijk waar weidevogelgebied verloren gaat, aangetast of verstoord wordt. Dat is onwenselijk. Indiener stelt dat de compensatie gecombineerd kan worden met het omvormen van Waterland-Oost tot NNN gebied.	Er is gezocht naar locaties voor compensatie binnen een straal van 5 kilometer van de dijk, zoals is toegelicht in paragraaf 2.3.3 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek). Met de locaties die gekozen zijn, wordt een meer aaneengesloten gebied voor weidevogels gecreëerd. Hoe tot de locaties is gekomen, is beschreven in paragraaf 2.1 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden. Met de gekozen locaties wordt aangesloten bij bestaande weidevogellocaties, waardoor een meer aaneengesloten weidevogelgebied gebied ontstaat. Daarnaast is in paragraaf 2.1.2 beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarische natuurbeheer) plaatsvindt. Dit betekent dat de percelen dus bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast en leiden tot vergroting van het weidevogelleefgebied. Verder is er contact geweest met Staatsbosbeheer over onder meer de mogelijkheden om ander beheer toe te passen op de percelen die in bezit zijn van Staatsbosbeheer. Op die percelen wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		echter al meer natuurbeheer ingezet dan op de betreffende agrarische gronden waardoor de te behalen natuurwinst beperkter is. Door de natuurcompensatie door WLD uit te laten voeren, naast de huidige provinciale inspanningen voor natuurrealisatie in Waterland-Oost buiten percelen van Staatsbosbeheer, zijn de positieve effecten op de natuur dus groter dan als maatregelen worden genomen op percelen waar al sprake is van natuurbeheer. Uit het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) blijkt dat op locaties in Waterland-Oost ook maatregelen worden genomen ter verbetering van de omstandigheden voor weidevogels.
11	Indiener steunt het verzet van de inwoners van Schardam en Koggenland tegen het voornemen daar een oeverdijk aan te leggen. Indiener vindt het ook een buitenproportionele aantasting van: het Markermeer als Natura-2000 gebied, de dijk als provinciaal monument en van een weids water als de Hoornse hop.	De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit paragraaf 8.7.1 van de Passende Beoordeling volgt dat de Versterking – met inachtneming van de mitigerende maatregelen – niet leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Daarmee kan er dus ook geen sprake zijn van een buitenproportionele aantasting. Daarbij wordt nog opgemerkt dat de beoogde oeverdijk het mogelijk maakt om de beschermde waarden van het monument (de dijk) hier onaangetast te laten. Hiermee is het monumentaal belang van de dijk het meest gediend. Dat hiermee het visuele beeld vanaf de Hoornse Hop verandert betekent niet dat er een beschermde waarde wordt aangetast. Derhalve is er geen sprake van een (buitenproportionele) aantasting van de door indiener genoemde waarden.
12	Indiener verwacht dat de Alliantie het advies van de Deltacommissaris over de mogelijke invloed daarvan op andere locaties langs de Markermeerdijken, ter harte neemt en in de verfijning van de plannen manieren vindt om recht te doen aan de schoonheid van dit stuk dijk c.q. de grilligheid, de ligging en het slanke profiel zoveel mogelijk te bewaren.	Bij Uitdam dorp is op advies van de Deltacommissaris gekozen voor een buitenwaartse berm met vernageling. Met deze oplossing wordt recht gedaan aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het dorp is gebouwd op een dam tussen twee grote wateren: het Markermeer en de Uitdammer. Het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing heeft unieke ruimtelijke kwaliteit die de toepassing van een afwijkende en duurdere versterkingsmethode rechtvaardigt. Bij andere modules is geen sprake van een dergelijk uniek karakter. Het advies van de Deltacommissaris ziet ook alleen op Uitdam dorp. Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 5 van deze zienswijze. Overigens is het een algemeen uitgangspunt bij het ontwerp van de Versterking dat er zoveel mogelijk bij het bestaande karakter en het bestaande profiel van de dijk wordt aangesloten. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 4.1 van het Projectplan.
13	Indiener onderschrijft de zienswijzen van	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de Dorpsraad Uitdam en de Stichting Behoud Waterland.	op de reacties die bij de zienswijzen ZW-0008 en ZW-0077 zijn gegeven.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0031: Indiener 31 namens 3 anderen **Module 09**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat zij onvoldoende geconsulteerd is tijdens de ontwerpfase en geeft aan dat destijds werd afgesproken dat er vervolgafspraken zouden komen alvorens de ontwerpen definitief worden gemaakt. Deze afspraken zijn nog niet geweest.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) en paragraaf 2.7 van deze Nota, hoofdstuk 12 van het Projectplan en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). In hoofdstuk 3 van deze Rapportage is toegelicht welke inbreng vanuit de omgeving is gekomen en wat met die inbreng is gedaan in het ontwerp. Wat betreft de contactmomenten is hoofdstuk 2 van de Rapportage van belang. Hierin is vanaf 2006 tot en met 2017 in kaart gebracht welke stappen zijn gezet en welke contactmomenten er binnen die stappen zijn geweest. Vanaf 2016 is de participatie meer per module ingericht. In aanvulling op bijeenkomsten per module zijn ook in kleiner verband gesprekken gevoerd met belanghebbenden. Tijdens een gesprek in oktober 2016, waarbij onder andere indiener aanwezig was, is een toelichting gegeven op het op te lossen veiligheidstekort, de afweging van alternatieven en gemaakte keuzes. Wat betreft de vervolggesprekken over de nadere uitwerking van het ontwerp kan gemeld worden dat dit proces nog doorloopt na de terinzagelegging waar indiener op gereageerd heeft. Inmiddels hebben in maart en juni 2018 vervolggesprekken plaatsgevonden, en zal er nog een nieuw vervolggesprek worden ingepland. Tijdens deze gesprekken is en wordt ingegaan op het te realiseren maatwerk ter plaatse van bebouwde percelen en de details van de uitvoering.
2	Indiener geeft aan er bezwaar tegen te hebben dat de aanwezige hoogopgaande begroeiing en de oprit moeten worden gewijzigd vanwege de uitvoering van de Versterking.	In het Projectplan is het ruimtebeslag voor de Versterking ter plaatse van het perceel van indiener gewijzigd ten opzichte van het Ontwerp Projectplan en zodanig beperkt dat de kadastrale grens tussen het dijkperceel van het hoogheemraadschap en het perceel van indiener als grens is aangehouden. Dit betekent dat er geen eigendom van indiener nodig is voor de Versterking. Wel zal de inrit van indiener op de versterkte dijk moeten worden ingepast. Over de nadere invulling van de inpassing van de inrit in het ontwerp van de Versterking en de uitvoering zal nader overleg plaatsvinden met indiener.
3	Indiener wil graag weten welke invloed het voorgenomen ontwerp heeft op de bestaande belendingen. Indiener is voornemens een zomerhuisje te realiseren en heeft hier in 2015 reeds contact over gehad met HHNK. Indiener ziet graag een reactie tegemoet van	De (ver)nieuwbouw van de bestaande vakantiewoning is in 2015 aan de orde geweest in ambtelijk contact tussen een medewerker van het hoogheemraadschap en indiener. Het hoogheemraadschap heeft toen een maatwerkberekening uitgevoerd met betrekking tot de breedte van het 'profiel van vrije ruimte'. Hieruit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	HHNK of nieuwbouw op de huidige locatie nog steeds door HHNK wordt goedgekeurd.	bleek dat als de bebouwing 49,5 m uit de kant van de bestaande rijbaan (landzijde) zou worden gebouwd er geen vergunning van het hoogheemraadschap nodig is. Dit is destijds richting indiener gecommuniceerd. Tot op heden heeft de bouw van het zomerhuis kennelijk nog niet plaatsgevonden. Het profiel van vrije ruimte dat door HHNK is bepaald betreft een ruimtereservering voor toekomstige dijkversterkingen. Binnen dit profiel geldt op grond van de Keur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, artikel 3.2, tweede lid, een verbod om zonder watervergunning van het bestuur werken te plaatsen, te wijzigen of te behouden. In tegenstelling tot voorheen is tegenwoordig een profiel van vrije ruimte opgenomen in de keur, omdat de klimaatverandering maakt dat we zorgvuldig moeten omgaan met de ruimte nabij waterkeringen. Het profiel van vrije ruimte voorkomt dat toekomstige dijkversterkingen complexer of duurder dan noodzakelijk worden in verband met het steeds meer moeten toepassen van maatwerk bij aanwezige (nieuwe) bebouwing. Het profiel van vrije ruimte is naar aanleiding van de bouwplannen van indiener bepaald aan de hand van een maatwerkberekening, conform artikel 3.2, zesde lid juncto bijlage 2 van de keur (Overgangsregeling begrenzing profiel van vrije ruimte). De versterking ter plaatse van het perceel van indiener betreft een binnenwaartse versterking, waarbij de berm wordt verhoogd en verbreed en de dijksloot wordt verplaatst. De ligging van de weg langs de Zeedijk wijzigt niet of nauwelijks. Omdat de as van de dijk hier niet verplaatst wordt, heeft de Versterking geen invloed op de grenzen van het profiel van vrije ruimte. Kortom, de Versterking tast niet het profiel van vrije ruimte aan en daarmee dus ook niet de wens van indiener aan om het zomerhuisje te realiseren (mits het profiel van vrije ruimte in acht wordt genomen). Ter informatie wordt nog wel opgemerkt dat vanwege de klimaatveranderingen de normen met betrekking tot primaire waterkeringen in de loop der tijd aan wijzigingen onderhevig zijn. Zo ook de bij deze normen behorende ontwerp- en toetsingsinstrumentaria, zoals rekenmodellen etc. Dit brengt met zich mee dat in de toekomst het profiel van vrije ruimte altijd aan wijziging onderhevig kan zijn. Dat is echter een oorzaak die buiten de Versterking ligt.
4	Indiener is bezorgd over of de toegang tot de percelen voor (zwaar) verkeer gewaarborgd blijft tijdens de uitvoering. Ook is indiener bezorgd over de bereikbaarheid in de definitieve situatie wanneer de weg 1,80 meter hoger wordt aangelegd.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid het volgende. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan. Over de situatie na uitvoering van de werkzaamheden wordt het volgende opgemerkt. In in tabel 5 in paragraaf 4.3.16 van het Projectplan is aangegeven dat bestaande inritten over het gehele traject worden teruggebracht. Voorts wordt, indien noodzakelijk, bij de nadere detaillering van het ontwerp voorafgaand aan de uitvoering bezien of de ophoging van de binnenberm (al dan niet plaatselijk) nog kan worden beperkt. De in het Projectplan opgenomen ophoging moet derhalve worden gezien als 'worst case'. Voorts wordt bij de detaillering bezien hoe de inrit in overleg met de perceeleigenaar kan worden ingepast.
5	Indiener geeft aan dat zijn percelen het laagst gelegen zijn in de Broeckgouw en dat de afgelopen jaren zettingen zijn opgetreden als gevolg van de zandsuppleties voor de nieuwbouwwijk.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. Zettingen onder de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Indiener vraagt in hoeverre gegarandeerd kan worden dat niet wederom zettingen zullen optreden en wijst op de aanwezigheid van instabiliteit in de ondergrond.	aan te brengen ophogingen en zettingen in de omgeving zijn een belangrijk aandachtspunt bij de dijkversterking, waarmee zowel in het ontwerp als tijdens de realisatie rekening wordt gehouden. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener vraagt zich af welke mogelijkheden er zijn om schadeloos te worden gesteld indien zetting optreedt.	Voor een reactie op het onderwerp 'schade' wordt verwezen naar paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
7	Indiener wijst er op dat zijn perceel momenteel een toevluchtsoord is voor de aanwezige fauna in het gebied vanwege de realisatie van nieuwbouwwijk De Broeckgouw. Het kappen van de begroeiing op zijn perceel zal hier niet aan bijdragen.	De effecten van de Versterking op (dier)soorten zijn onderzocht en weergegeven in het rapport Soortenbescherming (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In algemene zin geldt dat wanneer de in de toets beschreven mitigerende maatregelen worden toegepast, er voor sommige soorten geen sprake meer is van overtreding van de verbodsbepalingen en voor de overige soorten inclusief mitigerende en compenserende maatregelen geen sprake is van negatieve effecten op de staat van instandhouding. Nu indiener niet aangeeft over welke soorten zorgen bestaan en in hoeverre de gegevens en de conclusies in de rapportage onvolledig of onjuist zijn, kan niet concreet gereageerd worden op dit onderdeel van de zienswijze.
8	Indiener wil graag weten hoe rekening is gehouden met een eventuele waardevermindering van percelen en woningen ten gevolge van het verhogen van de rijbaan met 1,80 meter en de wijziging in het aangezicht van het dijklichaam.	In zijn algemeenheid is bij dergelijke omvangrijke projecten als een dijkversterking niet te voorkomen dat er door bepaalde belanghebbenden nadelen worden ondervonden die tot schade of waardevermindering leiden. Daarom is er door de wetgever in artikel 7.14 van de Waterwet ook voorzien in een mogelijkheid van schadevergoeding (nadeelcompensatie). In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota. Wat betreft de wijziging in het aangezicht van het dijklichaam het volgende. In het MER zijn verschillende alternatieven onderzocht voor module 9. Daarbij zijn aspecten als de invloed op wonen en woonbeleving beoordeeld. In het Projectplan is op basis van het MER een afweging gemaakt tussen de verschillende onderzochte alternatieven en daarbij is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uiteindelijk het Voorkeursalternatief bepaald. In de afweging is daarmee verdisconteerd dat er schade/waardevermindering en een wijziging in het aangezicht kan optreden. Indien indiener na uitvoering van de Versterking meent schade te hebben ondervonden kan een onderbouwd verzoek om schadevergoeding worden ingediend.
9	Indiener zou graag zien dat het ontwerp wordt herzien en ter plaatse van zijn woning een buitenwaartse asverschuiving gekozen wordt (variant 2). Verder stelt indiener dat in de ontwerptekeningen geen rekening is gehouden met de gronden in eigendom van indiener en met de gronden van de toekomstige buurman (perceel kadastraal bekend onder nummer 5221). De lengte waarover binnendijks 'maatwerk' dient te worden geleverd is met deze informatie significant langer dan voorheen in de overwegingen meegenomen is.	Ter plaatse van de woning van indiener wordt met het Voorkeursalternatief een binnenwaartse versterking met kruinverhoging gerealiseerd. Dit komt overeen met het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (zoals in hoofdstuk 4 van het MER deel A, bijlage 1.1 van het Bijlagenboek is toegelicht). Met deze oplossing treden de minste effecten op voor natuur, cultuurhistorie, landschap en archeologie en blijven de waarden van de monumentale dijk intact. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 4.3.9 van het Projectplan. Een buitenwaartse asverschuiving heeft die voordelen allemaal niet. Verder wordt in het definitieve Projectplan ter plaatse van de gronden van indiener een constructieve versterking toegepast, waardoor de gronden van indiener ontzien kunnen worden. Er wordt daarmee ten opzichte van het Ontwerp Projectplan meer maatwerk toegepast. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 1.6.3 en paragraaf 7.9 van het Projectplan. Het maatwerk wordt niet toegepast bij de onbebouwde gronden van de buurman van indiener.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ruimtebeslag ter plaatse van het perceel van indiener aangepast tot aan de kadastrale grens.		

Zienswijze ZW-0032: Indiener 32 namens 3 anderen **Module 09**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat zij onvoldoende geconsulteerd zijn tijdens de ontwerpfase en geven aan dat destijds werd afgesproken dat er vervolgafspraken zouden komen alvorens de ontwerpen definitief worden gemaakt. Deze afspraken zijn nog niet geweest.	Sinds ongeveer 2007 vindt in wisselende intensiteit samenspraak plaats met belanghebbenden in de omgeving. In algemene zin is daarvoor de adviesgroep voor dit project betrokken. Vanaf 2016 is de participatie meer per module ingericht. In aanvulling op bijeenkomsten per module zijn ook in kleiner verband gesprekken gevoerd met belanghebbenden. Tijdens een gesprek in oktober 2016, waarbij onder andere indiener aanwezig was, is een toelichting gegeven op het op te lossen veiligheidstekort, de afweging van alternatieven en gemaakte keuzes. Voor een uitgebreide toelichting op de wijze waarop de omgeving is , Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Wat betreft de vervolggesprekken over de nadere uitwerking van het ontwerp kan gemeld worden dat dit proces nog doorloopt na de terinzagelegging waar indiener op gereageerd heeft. Inmiddels hebben in maart en juni 2018 vervolggesprekken plaatsgevonden, en zal er nog een nieuw

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		vervolggesprek worden ingepland. Tijdens deze gesprekken wordt ingegaan op het te realiseren maatwerk ter plaatse van bebouwde percelen en de details van de uitvoering. In hoofdstuk 12 van het Projectplan is uitgebreid toegelicht hoe in zijn algemeenheid is omgegaan met participatie ten behoeve van de Versterking.
2	Indiener geeft aan er bezwaar tegen te hebben dat de aanwezige hoogopgaande begroeiing en de oprit moeten worden gewijzigd vanwege de uitvoering van de Versterking.	In het Projectplan is het ruimtebeslag voor de Versterking ter plaatse van het perceel van indiener gewijzigd ten opzichte van het Ontwerp Projectplan en zodanig beperkt dat de kadastrale grens tussen het dijkperceel van het hoogheemraadschap en het perceel van indiener als grens is aangehouden. Dit betekent dat er geen eigendom van indiener nodig is voor de Versterking. Wel zal de inrit van indiener op de versterkte dijk moeten worden ingepast. Over de nader invulling van de inpassing van de inrit in het ontwerp van de Versterking en de uitvoering zal nader overleg plaatsvinden met indiener.
3	Indiener wil graag weten welke invloed het voorgenomen ontwerp heeft op de bestaande belendingen. Indiener is voornemens een zomerhuisje te realiseren en heeft hier in 2015 reeds contact over gehad met het HHNK. Indiener ziet graag een reactie tegemoet van het HHNK of nieuwbouw op de huidige locatie nog steeds door het HHNK wordt goedgekeurd.	De (ver)nieuwbouw van de bestaande vakantiewoning is in 2015 aan de orde geweest in ambtelijk contact tussen een medewerker van het hoogheemraadschap en indiener. Het hoogheemraadschap heeft toen een maatwerkberekening uitgevoerd met betrekking tot de breedte van het 'profiel van vrije ruimte'. Hieruit bleek dat als de bebouwing 49,5 m uit de kant van de bestaande rijbaan (landzijde) zou worden gebouwd er geen vergunning van het hoogheemraadschap nodig is. Dit is destijds richting indiener gecommuniceerd. Tot op heden heeft de bouw van het zomerhuis kennelijk nog niet plaatsgevonden. Het profiel van vrije ruimte dat door HHNK is bepaald betreft een ruimtereservering voor toekomstige dijkversterkingen. Binnen dit profiel geldt op grond van de Keur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, artikel 3.2, tweede lid, een verbod om zonder watervergunning van het bestuur werken te plaatsen, te wijzigen of te behouden. In tegenstelling tot voorheen is tegenwoordig een profiel van vrije ruimte opgenomen in de keur, omdat de klimaatverandering maakt dat we zorgvuldig moeten omgaan met de ruimte nabij waterkeringen. Het profiel van vrije ruimte voorkomt dat toekomstige dijkversterkingen complexer of duurder dan noodzakelijk worden in verband met het steeds meer moeten toepassen van maatwerk bij aanwezige (nieuwe) bebouwing. Het profiel van vrije ruimte is naar aanleiding van de bouwplannen van indiener bepaald aan de hand van een maatwerkberekening, conform artikel 3.2, zesde lid juncto bijlage 2 van de keur (Overgangsregeling begrenzing profiel van vrije ruimte). De versterking ter plaatse van het perceel van indiener betreft een binnenwaartse versterking, waarbij de berm wordt verhoogd en verbreed en de dijksloot wordt verplaatst. De ligging van de weg langs de Zeedijk wijzigt niet of nauwelijks. Omdat de as van de dijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		hier niet verplaatst wordt, heeft de Versterking geen invloed op de grenzen van het profiel van vrije ruimte. Kortom, de Versterking tast niet het profiel van vrije ruimte aan en daarmee dus ook niet de wens van indiener om het zomerhuisje te realiseren (mits het profiel van vrije ruimte in acht wordt genomen). Ter informatie wordt nog wel opgemerkt dat vanwege de klimaatveranderingen de normen met betrekking tot primaire waterkeringen in de loop der tijd aan wijzigingen onderhevig zijn. Zo ook de bij deze normen behorende ontwerp- en toetsingsinstrumentaria, zoals rekenmodellen etc. Dit brengt met zich mee dat in de toekomst het profiel van vrije ruimte altijd aan wijziging onderhevig kan zijn. Dat is echter een oorzaak die buiten de Versterking ligt.
4	Indiener is bezorgd over of de toegang tot de percelen voor (zwaar) verkeer gewaarborgd blijft tijdens de uitvoering. Ook is indiener bezorgd over de bereikbaarheid in de definitieve situatie wanneer de weg 1,80 meter hoger wordt aangelegd.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid het volgende. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 Infrastructuur en bereikbaarheid van het Projectplan. Over de situatie na uitvoering van de werkzaamheden wordt het volgende opgemerkt. In paragraaf 4.3.16 van het Projectplan is aangegeven dat bestaande inritten over het gehele traject worden teruggebracht. Voorts wordt, indien noodzakelijk, bij de nadere detaillering van het ontwerp voorafgaand aan de uitvoering bezien of de ophoging van de binnenberm (al dan niet plaatselijk) nog kan worden beperkt. De in het Projectplan opgenomen ophoging moet derhalve worden gezien als 'worst case'. Voorts wordt bij de detaillering bezien hoe de inrit in overleg met de perceeleigenaar kan worden ingepast.
5	Indiener geeft aan dat zijn percelen het laagst gelegen zijn in de Broeckgouw en dat de afgelopen jaren zettingen zijn opgetreden als gevolg van de zandsuppleties voor de nieuwbouwwijk. Indiener vraagt in hoeverre gegarandeerd kan worden dat niet wederom zettingen zullen optreden en wijst op de aanwezigheid van instabiliteit in de ondergrond.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. Zettingen onder de aan te brengen ophogingen en zettingen in de omgeving zijn een belangrijk aandachtspunt bij de dijkversterking, waarmee zowel in het ontwerp als tijdens de realisatie rekening wordt gehouden. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener vraagt zich af welke mogelijkheden er zijn om schadeloos te worden gesteld indien zetting optreedt.	Voor een reactie op het onderwerp 'schade' wordt verwezen naar paragraaf 2.6.5 van deze nota.
7	Indiener wijst er op dat zijn perceel momenteel een toevluchtsoord is voor de aanwezige fauna in het gebied vanwege de realisatie van nieuwbouwwijk De Broeckgouw. Het kappen van de begroeiing op zijn perceel zal hier niet aan bijdragen.	De effecten van de Versterking op (dier)soorten zijn onderzocht en weergegeven in het rapport Soortenbescherming (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In algemene zin geldt dat wanneer de in de toets beschreven mitigerende maatregelen worden toegepast, er voor sommige soorten geen sprake meer is van overtreding van de verbodsbepalingen en voor de overige soorten inclusief mitigerende en compenserende maatregelen geen sprake is van negatieve effecten op de staat van instandhouding. Nu indiener niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aangeeft welke soorten zorgen bestaan en in hoeverre de gegevens en de conclusies in de rapportage onvolledig of onjuist zijn, kan niet concreet gereageerd worden op dit onderdeel van de zienswijze.
8	Indiener wil graag weten hoe rekening is gehouden met een eventuele waardevermindering van percelen en woningen ten gevolge van het verhogen van de rijbaan met 1,80 meter en de wijziging in het aangezicht van het dijklichaam.	In zijn algemeenheid is bij dergelijke omvangrijke projecten als een dijkversterking niet te voorkomen dat er door bepaalde belanghebbenden nadelen worden ondervonden die tot schade of waardevermindering leiden. Daarom is er door de wetgever in artikel 7.14 van de Waterwet ook voorzien in een mogelijkheid van schadevergoeding (nadeelcompensatie). In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota. Wat betreft de wijziging in het aangezicht van het dijklichaam het volgende. In het MER zijn verschillende alternatieven onderzocht voor module 9. Daarbij zijn aspecten als de invloed op wonen en woonbeleving beoordeeld. In het Projectplan is op basis van het MER een afweging gemaakt tussen de verschillende onderzochte alternatieven en daarbij is uiteindelijk het Voorkeursalternatief bepaald. In de afweging is daarmee verdisconteerd dat er schade/waardevermindering en een wijziging in het aangezicht kan optreden. Indien indiener na uitvoering van de Versterking meent schade te hebben ondervonden kan een onderbouwd verzoek om schadevergoeding worden ingediend.
9	Indiener zou graag zien dat het ontwerp wordt herzien en ter plaatse van zijn woning een buitenwaartse asverschuiving gekozen wordt (variant 2). In het ontwerp is geen rekening gehouden met de gronden van indiener en die van zijn buurman die voornemens is een woning te bouwen. De lengte waarover maatwerk moet worden geleverd is daarom significant langer.	Ter plaatse van de woning van indiener wordt met het Voorkeursalternatief een binnenwaartse versterking met kruinverhoging gerealiseerd. Dit komt overeen met het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (zoals in hoofdstuk 4 van het MER deel A, bijlage 1.1 van het Bijlagenboek is toegelicht). Met deze oplossing treden de minste effecten op voor natuur, cultuurhistorie, landschap en archeologie en blijven de waarden van de monumentale dijk intact. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 4.3.9 van het Projectplan. Een buitenwaartse asverschuiving heeft die voordelen allemaal niet. Verder wordt in het definitieve Projectplan ter plaatse van de gronden van indiener een constructieve versterking toegepast, waardoor de gronden van indiener ontzien kunnen worden. Er wordt daarmee ten opzichte van het Ontwerp Projectplan meer maatwerk toegepast. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 1.6.3, paragraaf 5.4.2 en paragraaf 7.9 van het Projectplan. Het maatwerk wordt niet toegepast bij de onbebouwde gronden van de buurman van indiener.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ruimtebeslag ter plaatse van het perceel van indiener aangepast tot aan de kadastrale grens.		

Zienswijze ZW-0033: Indiener 33 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat er geen duidelijke afweging kan worden gemaakt van de risico's van boringen en verzwaringen omdat een duidelijke risicoanalyse ontbreekt. Als zich problemen voordoen tijdens de werkzaamheden dan kunnen de gevolgen niet meer terug worden gedraaid. Indiener is bang dat woningen last ondervinden van verzakkingen en ernstige schade zullen oplopen.	Er is een risicoanalyse opgesteld. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota, waarin is toegelicht waarom deze niet publiek wordt gemaakt. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener stelt dat de uitvoeringsplanning voor wat betreft afsluiting en transport van het materiaal niet duidelijk is. Indien het transport over de weg zal verlopen leidt dit tot oponthoud, een aanslag voor de weg en trillingen die schadelijk kunnen zijn voor nabijgelegen huizen.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Wat betreft overlast door trillingen is uitgebreid onderzoek gedaan voor trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 10.1.2 van het Projectplan en op het rapport Trillingprognose trillingen installeren damwanden ten behoeve van het MER (bijlage 7.1 van het Bijlagenboek). De potentiële overlast als gevolg van trillingen is hierin in kaart gebracht. De resultaten van dit onderzoek zien op een worst case situatie en vormen de basis voor de maatregelen die in het Werkplan worden opgenomen om trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden zoveel mogelijk te

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		beperken. In het Werkplan wordt voor wat betreft trillingen door bouwverkeer vooraf vastgelegd welke gebieden gevoelig zijn en welke interventiewaarden gehanteerd worden. Daar worden trillingmeters geplaatst om trillingen te monitoren. Bij overschrijding van de interventiewaarden worden in de uitvoering passende maatregelen getroffen, zoals het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden. Daarnaast worden voor trillingen door de bouwwerkzaamheden zodra de exacte bouwmethode bekend is de risicocontouren ten aanzien van schade aan gebouwen en hinder voor personen in gebouwen nader onderzocht. De SBR richtlijnen voor trillingshinder dienen als basis voor de monitoring en zo nodig worden er maatregelen getroffen. Voor zover indiener toch schade zou lijden, wordt gewezen op pararagraaf 2.6.5 van deze Nota.
3	Indiener stelt dat er goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn gepresenteerd door ir. Spaargaren. Bewezen Sterkte concepten zijn onvoldoende onderzocht. Indiener stelt dat nut en noodzaak van de dijkversterking onvoldoende zijn aangetoond.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op alternatieven wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota. In paragraaf 2.2.3 wordt ingegaan op het alternatief 'Pompen in de Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren). Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. Voor een onderbouwing van nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
4	Het dringende advies van de experts is om een visie te ontwikkelen die het gehele Markermeer, IJsselmeer en de Noordzee omvat.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0034: Indiener 34 **Module Integraal, 13, 14, 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat deze op basis van de plannen niet kan beoordelen of invulling wordt gegeven aan het advies van de Deltacommissaris en of de experts uit het team van de Deltacommissaris bij de uitwerking van het ontwerp betrokken zijn.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	De landschappelijke inpassing van de plannen is nog onvoldoende duidelijk: hoe gaat de dijk er uit zien, qua ontwerp, qua dimensionering, qua materiaal, qua beplanting?	De integrale ontwerpuitgangspunten die voor de landschappelijke inpassing van de dijk zorgen zijn afkomstig uit het (Addendum) Kader Ruimtelijke Kwaliteit. In paragraaf 4.1.1 van het Projectplan zijn deze integrale ontwerpuitgangspunten benoemd. Onder meer het kronkelige karakter behouden maakt hier onderdeel van uit. Zowel het Kader Ruimtelijke Kwaliteit als het Addendum (bijlagen 1.4 en 1.5 van het Bijlagenboek) zijn bij de besluiten opgenomen. De dimensionering van de buitenberm ter hoogte van Uitdam blijkt uit de tekeningen zoals opgenomen in paragraaf 7.14 en de Basiskaart (bijlage 11.1 Bijlagenboek). De materialisering van de dijk en de beplanting blijken uit het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek).
3	Indiener geeft aan dat de overgangen tussen het profiel in Uitdam en de aansluitende profielen zorgvuldiger moet worden vormgegeven.	Voor de uitwerking van de overgangen tussen de modules ten noorden en ten zuiden van Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, niet bekend is. En geeft aan dat tijdig overleg hierover van groot belang is.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
5	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit thema wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
6	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
7	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 6 is toegelicht.
8	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op een maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
9	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
10	Indiener vindt het onbegrijpelijk dat de winst die in Uitdam is behaald tijdens de sessies met de Deltacommissaris niet doorgezet is naar de rest van het traject.	Bij Uitdam dorp is op advies van de Deltacommissaris gekozen voor een buitenwaartse berm met vernageling. Met deze oplossing wordt recht gedaan aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het dorp is gebouwd op een dam tussen twee grote wateren: het Markermeer en het Uitdammer Die. Het landschappelijke ensemble van water, dijk en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		lintbebouwing heeft unieke ruimtelijke kwaliteit die de toepassing van een afwijkende en duurdere versterkingsmethode rechtvaardigt. Bij andere modules is geen sprake van een dergelijk uniek karakter. Het advies van de Deltacommissaris is dus niet toepasbaar op andere locaties. Wel is het een algemeen uitgangspunt bij het ontwerp van de Versterking dat er zoveel mogelijk bij het bestaande karakter en het bestaande profiel van de dijk wordt aangesloten. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 4.1 van het Projectplan en paragraaf 2.3.3 van deze Nota.
11	Indiener geeft aan dat het van het grootste belang is dat het ontwerp van de dijkverzwaring zo zorgvuldig mogelijk wordt vormgegeven en uitgevoerd, om te voorkomen dat zowel tijdelijk als definitief de kwaliteit van de leefomgeving niet vermindert.	Voor de uitwerking van de overgangen tussen de modules ten noorden en ten zuiden van Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota. In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.14 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
12	Indiener sluit zich aan bij zienswijzen van de Stichting Dorpsraad Uitdam, Stichting de Kwade Zwaan en Stichting Behoud Waterland.	Voor de reactie op de zienswijzen van de Dorpsraad Uitdam, De Kwade Zwaan en Behoud Waterland wordt gewezen op respectievelijk zienswijzen ZW-0008, ZW-0030 en ZW-0077 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0035: Indiener 35 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0036: Indiener 36 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat de versterkingsoplossing leidt tot een ernstige verstoring van het uitzicht van zijn huis. Door de verdubbelde afstand tot de kruin van de dijk, die aanmerkelijk hoger zal liggen, zal het zicht op het water verdwijnen. Dit uitzicht, en de karakteristieke steile oude dijk in de achtertuin bepalen voor een belangrijk deel de waarde van hun huis. Indiener verwacht een waardedaling van hun huis van ongeveer 150.000 euro.	Ter hoogte van indiener voorziet het Voorkeursalternatief in een buitenwaartse asverschuiving (module 6 'Heintjesbraak en Warder', sectie HE-9B). Deze oplossing betekent een wijziging van de woonbeleving. Het negatieve effect op het uitzicht van indiener weegt echter niet op tegen het belang gemoeid met de Versterking, namelijk de waterveiligheid. Voor een afweging van de alternatieven in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.3.6 van het Projectplan en het MER-deel A en B. Als uit deze wijziging schade voortvloeit kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota van beantwoording en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
2	Indiener is van mening dat de Markermeerdijk volkomen uniek is. Elke verandering aan het profiel, de hoogte-breedteverhouding of ligging, zal hem voorgoed verwoesten.	De Markermeerdijken hebben inderdaad bijzondere cultuurhistorische waarden. Om die reden zijn ze (als onderdeel van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken) door de provincie als beschermd monument aangewezen. Bij de Versterking is met deze beschermde waarden rekening gehouden. Voor een uitgebreide toelichting daarop wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota en op de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
3	Indiener heeft weinig vertrouwen in de publiek-private samenwerking tussen HHNK en De Alliantie. De argumentatie voor de ontwerpkeuzes is mager, er wordt geen aandacht besteed aan mogelijke alternatieven en het feit dat risicoanalyses niet openbaar worden gemaakt vindt indiener onacceptabel. De uitvoering van de voorliggende plannen betekent behalve grote ecologische, en blijvende cultuurhistorische schade, jarenlange overlast voor de bewoners in de regio, met grote risico's tot bijkomende schade aan infrastructuur en milieu van het kwetsbare achterland.	Voor een toelichting op de publiek-private samenwerking tussen HHNK en de Alliantie wordt gewezen op paragraaf 2.7 van de Nota, waarin uitgebreid wordt ingegaan op de samenwerking tussen de markt en overheid. Aan de keuze voor het Voorkeursalternatief ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek naar alternatieven ten grondslag. De totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief is uitgebreid beschreven in paragraaf 2.3 van deze Nota, hoofdstuk 4 van het Projectplan, hoofdstuk 5 van het MER-deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek) en MER-deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). Voor wat betreft de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		De effecten als gevolg van de Versterking op de natuur en de eventueel benodigde mitigerende en compenserende maatregelen zijn beschreven in de volgende drie rapporten: in het kader van Natura 2000-gebieden in het rapport "Passende Beoordeling" (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden in het rapport "Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden" (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en in het kader van beschermde soorten in het rapport "Soortenbeschermingstoets" (Bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Voor wat betreft de cultuurhistorische effecten wordt gewezen op het antwoord bij onderdeel 2 van deze zienswijze. Wat betreft de gevreesde overlast is het volgende van belang. In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht." Voor zover risico's en schade wordt gevreesd, wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota.
4	Indiener stelt dat de waterveiligheid in Nederland een bovenregionale visie verdient. Het is te beperkt om de Markermeerdijk als waterkering geïsoleerd te bekijken van de	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	omliggende gebieden, wateren en dijken. Een bredere blik op de problematiek van de klimaatverandering, zeespiegelstijging en bijkomende risico's oplossingen kunnen opleveren die veiliger, minder ingrijpend en bovendien minder kostbaar zijn.	veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave.
5	Indiener stelt dat vergroting van spuicapaciteit van de Houtribdijk en de Afsluitdijk alle veranderingen aan de Markermeerdijk overbodig maken (zie plan Spaargaren).	Door de aanleg van de Afsluitdijk zijn de risico's voor de Markermeerdijken gewijzigd. De Markermeerdijken dienen echter nog steeds voor de bescherming van 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland en 25 miljard euro aan economische waarden. In 2002 is door een wijziging van de Wet op de waterkering het Markermeer aangewezen als buitenwater en zijn voor de Markermeerdijken de veiligheidsnormen voor primaire keringen gaan gelden. De veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen zijn opgenomen in de Waterwet. Toetsing van de dijken in 2006 heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken niet meer aan de wettelijke veiligheidsnorm voldoet. Om de waterveiligheid op orde te brengen, moeten de Markermeerdijken versterkt worden. Het project Markermeerdijken is daarom in het HWBP-2 opgenomen. Wat exact het overstromingsrisico is, is bepaald per dijktraject (dit is vastgelegd in bijlage II bij de Waterwet). Na realisatie van de Versterking wordt daaraan voldaan. Dit is toegelicht in paragraaf 8.1 en 8.1.1.1 van het Projectplan. De Afsluitdijk neemt nut en noodzaak van de Versterking niet weg. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor de vergroting van de spuicapaciteit van de Houtribdijk ('Pompen Houtribdijk') wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0037: Indiener 37 **Module Integraal, 07, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener maakt zich zorgen over de manier waarop HHNK/de Alliantie Markermeerdijken voornemens is de dijk structureel te wijzigen. Indiener stelt dat de oude dijk volgens de plannen volledig wordt afgegraven en wordt vervangen door een buitendijkse nieuw aangelegde dijk. Indiener geeft aan het jammer te vinden dat de ambachtelijke gezette dijkbekleding van basaltzuilen niet meer zal terugkeren.	Het is niet juist dat door realisatie van de Versterking de dijk volledig wordt afgegraven en wordt vervangen door een buitendijkse nieuwe dijk. Uitsluitend bij een buitenwaartse asverschuiving wordt de huidige dijk afgegraven. Voor indiener gaat het om module 6 en 7. Allereerst wordt opgemerkt dat het Voorkeursalternatief ter plaatste van module 6 'Heintjesbraak en Warder' en module 7 'Zeevang' door actuele technische inzichten in het vastgestelde Projectplan is gewijzigd ten opzichte van het Ontwerp Projectplan. Voor een toelichting op de wijzigingen wordt gewezen op paragraaf 1.6 van het Projectplan. Het nieuwe Voorkeursalternatief van module 6 bestaat uit een combinatie van twee van de in het MER onderzochte alternatieven: een buitenwaartse asverschuiving (HE-8A1 en 2), vervolgens een gecombineerde versterking (HE-8A3, 4 en 5), daarna

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		een binnenwaartse versterking (HE-8B) en ten slotte een buitenwaartse asverschuiving (HE-9A en HE-9B). In het Ontwerp Projectplan was op de sectie HE-8A1 sprake van een gecombineerde versterking. Voor module 6 wordt de kruin van de huidige dijk voor 51% van de lengte afgegraven. De versterkingswijze in module 7 is een buitenwaartse versterking met asverschuiving waarbij de kruin van de huidige dijk deels wordt afgegraven met op sectie HE-10B2 een buitenwaartse berm en op sectie HE-12 een kruinverhoging. In het Ontwerp Projectplan was op sectie HE-10B sprake van een buitenwaartse asverschuiving. Doordat geen sprake meer is van binnenwaartse stabiliteit als veiligheidstekort, volstaat op dit gedeelte een buitenwaartse berm als oplossing. Voor module 7 wordt de kruin van de dijk over 36% van de lengte afgegraven. In paragraaf 2.4 van deze Nota is ingegaan op de monumentale status van de Markermeerdijken en de gevolgen van de Versterking voor de beschermde monumentale waarden van de Markermeerdijken inclusief de steenbekleding van de dijk. Voor een uitgebreide toelichting op de effecten van de versterking op de monumentale waarden in modules 6 en 7 wordt gewezen op de paragrafen 4.7 en 4.8 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Wat betreft de basaltzuilen het volgende. Op plaatsen waar de Versterking buitenwaarts gaat, gaat de steenbekleding, waaronder basaltzuilen, verloren. Een deel van de Noordse stenen voldoet niet meer aan de technische eisen. Dit betekent dat slechts een deel kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de Versterking. Vanwege de verschillen in vorm behoeft het terugplaatsen van de Noordse stenen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Daarom is ervoor gekozen om de Noordse steen alleen terug te brengen op locaties waar dat een grote meerwaarde heeft in het landschap. De locaties bevinden zich in module 4, module 12 en module 15. Op het nieuwe talud is nieuwe steenbekleding voorzien. Voor een toelichting op het onderwerp 'steenbekleding' wordt gewezen op paragraaf 6.1.1.2 van Projectplan. Uit het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 bij het Projectplan) volgt dat de steenbekleding zal bestaan uit betonzuilen met een steentoeslag, waarbij de kleur en eigenschappen zo gekozen worden dat de steenbekleding zoveel mogelijk aansluit bij de oorspronkelijke bekleding. Hiermee blijft de historische uitstraling zoveel mogelijk in stand. Voor een uitgebreide toelichting op de Noordse Steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
2	Indiener stelt dat aanwezige flora en fauna tussen de basaltzuilen verloren zal gaan.	Bij de keuze van de bekleding zijn ook de ecologische functies meegenomen als beoordelingscriteria. Uit de reactie bij onderdeel 1 volgt dat de nieuwe steenbekleding die wordt geplaatst vergelijkbare eigenschappen heeft als de steenbekleding in de huidige situatie. Daarmee kan de nieuwe steenbekleding voor flora en fauna een vergelijkbare

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		functie vervullen. In de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) is per soort toegelicht welke gevolgen de (realisatie van de) Versterking heeft, en dus ook het vernieuwen van de steenbekleding. De functie van de steenbekleding wordt voor de beschermde soorten niet aangetast.
3	Indiener trekt nut en noodzaak van de Versterking in twijfel en vraagt zich af of de impact van de plannen niet verminderd kan worden als er meer tijd wordt genomen voor een optimalisatie van het ontwerp met gebruikmaking van aspecten van 'Bewezen sterkte'.	Voor een reactie op het aspect 'nut, noodzaak en urgentie' van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor wat betreft het verzoek van indiener om meer tijd te nemen het volgende. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
4	Indiener vraagt zich af of de ervaringen en evaluaties van de grondverplaatsingen op slap veen en klei van de dijkversterking Enkhuizen - Hoorn zijn meegenomen in het project. Indiener stelt dat er geen inzicht is in een onderbouwde risicoanalyse.	Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk (Hoorn Enkhuizen) was het eerste grotere dijkversterkingsproject dat door HHNK werd uitgevoerd en het was een van de eerste projecten bij de start van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). De (leer)ervaringen van dit project zijn uitgebreid geëvalueerd door HHNK in samenwerking met Programma Bureau HWBP2 (PB-HWBP-2). Onderdeel van deze evaluaties was de kwaliteit van ramingen voor de start van een project. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk heeft uiteindelijk (fors) meer gekost dan bij de start van het project geraamd was. Hierbij is het goed om op te merken dat het project Zuiderdijk in een benchmark van HWBP-dijkversterkingsprojecten in de middenrange valt, voor wat betreft de uiteindelijke kosten per kilometer. Onder andere de volgende verbetermaatregelen zijn genomen naar aanleiding van de ervaringen met dit project: opzetten van een aparte afdeling HWBP bij HHNK, de invoering van een duidelijke rolverdeling binnen projecten voor betere sturing en projectbeheersing, verbetering kwaliteit personele inzet, interne controle en toetsing, verbetering

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		projectbegeleiding bij PB-HWBP2, uit laten voeren externe second opinions op kostenramingen bij PB-HWBP2 en uitbreiding van toetsing op ramingen en ontwerp bij PB-HWPB2. HHNK heeft met de realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen. Voor een toelichting op de wijze waarop met risico's is en wordt omgegaan bij de planvorming en uitvoering, met name in relatie tot de ondergrond van veen en klei, wordt gewezen paragraaf 2.6 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0038: Indiener 38 **Module Integraal, 05**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat onvoldoende informatie beschikbaar is over de noodzaak van de dijkverhoging of dijkverzwaring. Ook is indiener niet duidelijk op welke gronden, landelijk en Europees bepaald, de dijkverzwaring noodzakelijk is. Indiener geeft daarnaast aan dat hem niet duidelijk is welke instantie opdracht heeft gegeven voor de dijkverzwaring.	Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval het HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. Het hoogheemraadschap heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. De nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Door middel van participatie probeert de Alliantie zoveel als mogelijk transparant te zijn over de Versterking. In paragraaf 2.5.2 en 2.7 van deze Nota wordt ingegaan op participatie gedurende het opstellen van het Projectplan en participatie tijdens de realisatie.
2	Indiener wil graag nader geïnformeerd worden over de staat en constructie van de dijk.	Indiener is woonachtig ter hoogte van module 5, ‘Etersheimerbraak’. Het veiligheidstekort van de dijk in deze module is beschreven in tabel 2 van paragraaf 3.1.5 van het Projectplan. De huidige constructie van de dijk in module 5 is toegelicht in paragraaf 7.5 van het Projectplan.
3	Indiener vraagt zich af waarom niets is gedaan met het onderzoek ‘Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS’. Indiener stelt dat er geen transparantie	In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. Voor de noodzaak van de Versterking wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	is van de noodzaak. Verder vraagt indiener zich af of is meegenomen dat met de huidige weermodellen de hoog waterstanden, de stormen en het smeltwater van de rivieren minimaal 5 dagen van tevoren bekend zijn. Indiener wijst op goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven als het plaatsen van pompen in de Houtribdijk (het Deltaplan Spaargaren) en Bewezen Sterkte.	gewezen op de reactie op onderdeel 1. De huidige weermodellen maken geen deel uit van de beoordelingssystematiek en zijn dus niet meegenomen in de modellen. De huidige weermodellen hebben geen directe relatie met de noodzaak van de dijkverzwaring. Een voorspelling van hoogwater binnen 5 dagen is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk (zoals macro-instabiliteit binnenwaarts) adequaat teniet te doen. Om de dijken tijdig voldoende veilig te kunnen maken, wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een reactie op het alternatief Pompen ín de Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
4	Indiener geeft aan dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van het zware dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. De grond grenzend aan de dijk kan verzakken of opgestuwd worden. Indiener wijst op de waarschuwingen van ir. Spaargaren. Indiener geeft aan dat de risicoanalyse niet mag worden ingezien door de bewoners en dat het gevaar van kwel niet is benoemd in het Projectplan.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		– toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
5	Indiener geeft aan dat zonder inzage in de voornoemde punten het hem niet duidelijk is, waarom alle alternatieven zijn bekeken, welke alternatieven zijn onderzocht en of hierbij ook aandacht is besteed aan het injecteren van de dijken en/of innovatie in constructies.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 1 (noodzaak) en 3 (alternatieven). In aanvulling hierop geldt het volgende. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor module 5 zijn in het MER twee alternatieven zijn onderzocht. In paragraaf 4.3.5 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-7A1 in module 5 een wijziging kent in het type gekozen oplossing (van een kruinverhoging in een binnenwaartse berm inclusief een kruinverhoging). Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		De door indiener genoemde techniek injecteren / mixen zijn op haalbaarheid beoordeeld en afgewogen. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) in paragraaf 1.2 onder het kopje 'Meer innovatieve oplossingen' is opgemerkt dat deze methode niet aan de orde is bij de Versterking vanwege grout in de ondergrond en onzekerheden die dit met zich meebrengt voor de haalbaarheid van deze oplossing. Bovendien geldt voor deze oplossing dat het geen zelfstandige oplossing is en dat aanvullend altijd een grondoplossing nodig is. In paragraaf 3.2.7 en 4.5 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op hoe constructieve oplossingen worden toegepast in het ontwerp van de Versterking. Per module is in het Projectplan aangegeven of er aanleiding is om op lokaal niveau een constructie toe te passen. Daarin is ook toegelicht waarom terughoudend wordt omgegaan met constructieve oplossingen.
6	Indiener is van mening dat er een omvattende visie zou moeten worden ontwikkeld voor het Markermeer, IJsselmeer en de Noordzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waterwet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
7	Indiener is van mening dat de historische dijk geheel of gedeeltelijk vernietigd wordt.	Door de buitenwaartse versterking wordt de kruin van de huidige dijk op een deel van module 5 (74% van de lengte) afgegraven. Hierdoor worden de ruimtelijke opbouw en de cultuurhistorische en archeologische waarde van de dijk aangetast. Bij de keuze voor het Voorkeursalternatief is nadrukkelijk rekening gehouden met de kenmerkende waarden van het provinciaal monument en de specifieke waarden uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) (bijlage 1.4 en 1.5 van het Bijlagenboek). Voor een uitgebreide toelichting op dit punt wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota en de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
8	Indiener geeft aan dat geen informatie beschikbaar is over overlast, bereikbaarheid en belasting van de weg gedurende de aanleg van het project.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.5. van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voor een uitgebreidere toelichting op de uitvoeringsoverlast wordt verwezen naar paragraaf 10.1 van het Projectplan. In deze paragraaf staat per hinderaspect beschreven welke impact de indiener kan verwachten en welke maatregelen getroffen worden om de hinder te beperken. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Voor wat betreft de bereikbaarheid is het volgende van belang. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0039: Indiener 39 **Module 02**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is van mening dat het geplande stadsstrand te groot is. Het vormt ook een bedreiging voor de natuurwaarden en de waterkwaliteit in de Hoornse Hop.	Bij module 2 is gekozen voor een oeverdijk. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De afmetingen van de oeverdijk, en daarmee het stadsstrand, zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		De effecten van het stadsstrand op natuurwaarden zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), het rapport 'Effecten pluimverspreiding Markermeerdijken (bijlage 8.7 van het Bijlagenboek) en de BPRW-toets (bijlage 9.6 van het Bijlagenboek). Hier komt uit dat er geen onacceptabele effecten van de Versterking zijn op aanwezige natuurwaarden.
2	Indiener betwist dat in Hoorn behoefte is aan een grootschalig stadsstrand. Nu gebruiken de inwoners van Hoorn de groene weide naast schouwburg Het Park stadsschouwburg als verblijfplaats bij mooi weer. Vervanging van groen door een zandstrand is een verslechtering.	De gemeente Hoorn wil eigen beleidsdoelen realiseren door deze te koppelen aan de dijkversterking. De dijkversterking biedt kansen voor versterking van natuur, recreatie, toerisme, cultuurhistorie en economie in de regio. Met het oog op deze doelen wordt er een stadsstrand gerealiseerd op de oeverdijk. Dit betreft een meekoppelkans, die op hoofdlijnen is meegenomen in de besluitvorming over de dijkversterking. De inrichting van het stadsstrand wordt nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn en valt buiten de scope van het Projectplan en de bijbehorende uitvoeringsbesluiten.
3	De aanleg van het strand zal met name bezoekers van buiten Hoorn aantrekken.	Het klopt inderdaad dat het strand bezoekers van buiten Hoorn zal trekken. Er is echter geen reden om dit niet toe te laten, zolang voldoende is aangetoond dat het strand goed kan worden ingepast in de omgeving. Uit de bij de aanvraag omgevingsvergunning gevoegde stukken, zoals de Ruimtelijke Onderbouwing, blijkt dat dit mogelijk is.
4	De aanleg van een parkeervoorziening bij het strand getuigt van weinig milieuvriendelijk beleid. Daarnaast leiden auto's op de dijk, naast de fietsers, tot verkeersonveiligheid.	Het stadsstrand zal bezoekers trekken die met de auto komen, dus is het noodzakelijk om voldoende parkeerplaatsen aan te leggen. Er is onderzoek gedaan naar de effecten van de aanleg van het strand op de verkeersafwikkeling en de verkeersveiligheid op de aanloopwegen. Daaruit komt naar voren dat er na realisatie van het stadsstrand sprake is van een goede verkeersafwikkeling en een veilige verkeerssituatie. De betreffende onderzoeken zijn te vinden onder nummer 6.1 (Verkeerskundig advies Stadsstrand Hoorn) en 6.2 (Parkeerstudie Stadsstrand Hoorn).
5	Indiener heeft vanuit de woning uitzicht over het water. Het strand betekent volgens haar een aantasting van haar woongenot en een beperking van haar uitzicht. Het contact met het water gaat verloren.	Een waterkering is in de tijd aan veel veranderingen onderhevig. Inzichten veranderen in wat van een waterkering mag en kan worden verwacht. Dit kan een wijziging van het uitzicht betekenen, zoals ook in dit geval aan de orde. De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing, vanaf de westzijde van het Hop is er niet direct uitzicht over het open water. Echter, bij de module zoals hier aan de orde - module 2: stadsstrand - biedt de oeverdijk ruimte voor extensieve recreatie. De openheid wordt bovendien slechts beperkt aangetast omdat de beoogde hoogte van de oeverdijk laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.
6	Indiener stelt dat zij geluidsoverlast zal gaan ondervinden.	In opdracht van de gemeente Hoorn is een onderzoek uitgevoerd naar het geluid in de omgeving ten gevolge van wegverkeer na realisatie van het geprojecteerde Stadsstrand te Hoorn

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(bijlage 7.4 van het Bijlagenboek). Uit het onderzoek voor het stadsstrand Hoorn blijkt dat de toename lager blijft dan 2 dB en dat dus geen sprake is van een reconstructie van de weg in de zin van de Wet geluidhinder. Er blijft sprake van een aanvaardbaar akoestisch klimaat aan de gevels van de bestaande woningen. Verdere procedures zijn ingevolge de Wet geluidhinder niet nodig. Ook naar het stemgeluid is onderzoek gedaan (bijlage 7.5 van het Bijlagenboek). Uit dat onderzoek blijkt dat de stemgeluidsbelasting vanwege het stadsstrand niet onaanvaardbaar is. De geluidoverlast voor omwonenden en bedrijven tijdens de uitvoering wordt zoveel mogelijk beperkt. Hiertoe zijn maatregelen opgenomen in het Projectplan. Voor een uitgebreide toelichting op geluidhinder wordt gewezen naar paragraaf 10.1.3 van het Projectplan. Hierin is onder andere beschreven dat werkzaamheden over het algemeen plaatsvinden tussen 06.00 uur en 19.00 uur om geluidsoverlast te beperken.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0040: Indiener 40 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener verzoekt om eerder gemaakte toezeggingen omtrent het terugplaatsen van steigers (vergund en onvergund), trappen en natuurstranden te bevestigen en de vormgeving hiervan met bewoners te overleggen. In het Projectplan is hierover niets terug te vinden.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Voor wat betreft de stranden wordt gewezen op paragraaf 1.6 en 8.3.2.5 waaruit volgt dat alle (ook informele) strandjes na realisatie van de Versterking worden teruggebracht.
2	Indiener stelt dat geen sprake is van kleinschaligheid en ontwikkeling. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is aangegeven dat voor wat betreft het ontwerp bij Warder de dorpsgemeenschap mee-	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	ontwerpt aan haar dijk en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Indiener stelt dat daar geen sprake van is.	paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid beschreven hoe het participatieproces is doorlopen en is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed daarvan op het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 van dit rapport worden de lokale initiatieven rondom Warder beschreven.
3	Indiener stelt dat in het ontwerp geen rekening wordt gehouden met het unieke karakter van de Waterfront van het lintdorp. Voor de dijkversterking zijn vanuit de hoogwaterveiligheidsdoelstelling drie typen oplossingsrichtingen geformuleerd. Voor de oplossing in grond zijn ontwerpprofielen opgesteld, die gebaseerd zijn op algemene ontwerpuitgangspunten die volgens de Commissie niet locatie specifiek zijn gemaakt. Door deze aanpak lijken kansen voor een optimaal ontwerp gemist. Voor het dorp Uitdam is daarentegen wel een locatiespecifiek ontwerp gemaakt na druk vanuit de bevolking. Indiener beroept zich op het gelijkheidsbeginsel en vindt dat dit ook voor module 6 zou moeten.	Bij het ontwerp van de Versterking is rekening gehouden met de lokale omstandigheden per module en sectie, zo ook in Warder. Daarnaast is de inpassing van de Versterking één van de twee doelstellingen van het project. In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de Notitie Aanvullende informatie op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Notitie Aanvullende informatie op het MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring bestaat met het verplaatsen en verzwaren van een dijk op veen- en kleigrond en maakt zich zorgen over de gevolgen daarvan voor zijn woning. Indiener is bezorgd, ook omdat de risicoanalyse niet ingezien mag worden.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener wijst op de waarschuwingen van ir. Spaargaren en stelt dat het gevaar van kwel niet is benoemd in het Projectplan.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (Dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
7	Indiener heeft bezwaar tegen de grote maar onvoldoende doordachte ingreep in de historische dijk en vraagt om uitstel van besluitvorming omdat de verzwaring misschien niet nodig blijkt te zijn als er meer tijd wordt genomen voor het nog lopende onderzoek.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener stelt dat er meer en wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn die onvoldoende zijn onderzocht. Indiener noemt alternatieven van ir. Spaargaren en het concept 'bewezen sterkte'.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor 'Bewezen sterkte' wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, op paragraaf 3.4 van het Projectplan.
9	Indiener wijst op het advies van experts om een visie te ontwikkelen voor het totale	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gebied: Markermeer, IJsselmeer en Waddenzee. Indiener sluit zich bij dat advies aan.	versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waterwet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave.
10	Indiener is van mening dat het fietspad bovenop, beneden en achter de dijk leidt tot gevaarlijke situaties bij het zwembad en bij het kruispunt aan het einde van Warder waar het fietspad wisselt van achter naar boven de dijk.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijk geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit alles past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek).
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van zienswijzen is aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht. Deze zienswijze leidt verder niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0041: Indiener 41 **Module Integraal, 07, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener maakt zich zorgen over de manier waarop HHNK/de Alliantie voornemens is de dijk structureel te wijzigen. De zienswijze richt zich met name op module 6 en 7. Indiener stelt dat de oude dijk volgens de plannen volledig wordt afgegraven en wordt vervangen door een buitendijkse nieuw aangelegde dijk. Indiener geeft aan het jammer te vinden dat de ambachtelijke gezette dijkbekleding van basaltzuilen niet meer zal terugkeren.	Het is niet juist dat door realisatie van de Versterking de dijk volledig wordt afgegraven en wordt vervangen door een buitendijkse nieuwe dijk. Uitsluitend bij een buitenwaartse asverschuiving wordt de huidige dijk afgegraven. Voor indiener gaat het om module 6 en 7. Allereerst wordt opgemerkt dat het Voorkeursalternatief ter plaatste van module 6 'Heintjesbraak en Warder' en module 7 'Zeevang' door actuele technische inzichten in het vastgestelde Projectplan is gewijzigd ten opzichte van het Ontwerp Projectplan. Voor een toelichting op de wijzigingen wordt gewezen op paragraaf 1.6 van het Projectplan. Het nieuwe Voorkeursalternatief van module 6 bestaat uit een combinatie van twee van de in het MER onderzochte alternatieven: een buitenwaartse asverschuiving (HE-8A1 en 2), vervolgens een gecombineerde versterking (HE-8A3, 4 en 5), daarna een binnenwaartse versterking (HE-8B) en ten slotte een buitenwaartse asverschuiving (HE-9A en HE-9B). In het Ontwerp Projectplan was op de sectie HE-8A1 sprake van een gecombineerde versterking. Voor module 6 wordt de kruin van de huidige dijk voor 51% van de lengte afgegraven. De versterkingswijze in module 7 is een buitenwaartse versterking met asverschuiving waarbij de kruin van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de huidige dijk deels wordt afgegraven met op sectie HE-10B2 een buitenwaartse berm en op sectie HE-12 een kruinverhoging. In het Ontwerp Projectplan was op sectie HE-10B sprake van een buitenwaartse asverschuiving. Doordat geen sprake meer is van binnenwaartse stabiliteit als veiligheidstekort, volstaat op dit gedeelte een buitenwaartse berm als oplossing. Voor module 7 wordt de kruin van de dijk over 36% van de lengte afgegraven. In paragraaf 2.4 van deze Nota is ingegaan op de monumentale status van de Markermeerdijken en de gevolgen van de Versterking voor de cultuurhistorische waarden van de Markermeerdijken inclusief de steenbekleding van de dijk. Voor een uitgebreide toelichting op het wijzigen van het provinciaal monument wordt gewezen op de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Wat betreft de basaltzuilen het volgende. Op plaatsen waar de Versterking buitenwaarts gaat, gaat de steenbekleding, waaronder basaltzuilen, verloren. Een deel van de Noordse stenen voldoet niet meer aan de technische eisen. Dit betekent dat slechts een deel kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de Versterking. Vanwege de verschillen in vorm behoeft het terugplaatsen van de Noordse stenen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Daarom is ervoor gekozen om de Noordse steen alleen terug te brengen op locaties waar dat een grote meerwaarde heeft in het landschap. De locaties bevinden zich in module 4, module 12 en module 15. Op het nieuwe talud is nieuwe steenbekleding voorzien. Voor een toelichting op het onderwerp 'steenbekleding' wordt gewezen op paragraaf 6.1.1.2 van Projectplan. Uit het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 bij het Projectplan) volgt dat de steenbekleding zal bestaan uit betonzuilen met een steentoeslag, waarbij de kleur en eigenschappen zo gekozen worden dat de steenbekleding zoveel mogelijk aansluit bij de oorspronkelijke bekleding. Hiermee blijft de historische uitstraling zoveel mogelijk in stand. Voor een uitgebreide toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
2	Indiener stelt dat aanwezige flora en fauna tussen de basaltzuilen verloren zal gaan.	Bij de keuze van de bekleding zijn ook de ecologische functies meegenomen als beoordelingscriteria. Uit de reactie bij onderdeel 1 volgt dat de nieuwe steenbekleding die wordt geplaatst vergelijkbare eigenschappen heeft als de steenbekleding in de huidige situatie. Daarmee kan de nieuwe steenbekleding voor flora en fauna een vergelijkbare functie vervullen. In de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) is per soort toegelicht welke gevolgen de (realisatie van de) Versterking heeft, en dus ook het vernieuwen van de steenbekleding. De functie van de steenbekleding wordt voor de beschermde soorten niet aangetast.
3	Indiener wil weten of wandelen op de kruin van de dijk tijdens de uitvoering mogelijk is. Ook vraagt indiener zich af of de zorg voor de omgeving tijdens	Wandelen op de kruin van de dijk is niet mogelijk tijdens de uitvoering. De voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de uitvoering goed geregeld is. Indiener wil weten wat wanneer wordt afgesloten.	worden in de Verkeersplannen opgenomen. De Verkeersplannen worden conform de daarvoor geldende procedures getoetst en afgestemd met de wegbeheerders. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 10.1 en 10.2 van het Projectplan. Hierin is de inhoud en de procedure omtrent Verkeersplannen nader toegelicht. Verder is in paragraaf 7.6 en 7.7 van het Projectplan de uitvoeringsplanning voor module 6 en 7 weergegeven.
4	Indiener trekt nut en noodzaak van de Versterking in twijfel en vraagt zich af of de impact van de plannen niet verminderd kan worden als er meer tijd wordt genomen voor een optimalisatie van het ontwerp met gebruikmaking van aspecten van 'Bewezen sterkte'.	Voor een reactie op het aspect 'nut, noodzaak en urgentie' van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor wat betreft het verzoek van indiener om meer tijd te nemen het volgende. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is het sein ‘dijk veilig’ op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. Voor de thema’s Bewezen Sterkte en Dijken op veen wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen Sterkte). Voor het thema 'Pompen in de Houtribdijk’ wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
5	Indiener vraagt zich af of de ervaringen en evaluaties van de grondverplaatsingen op slap veen en klei van de dijkversterking Enkhuizen - Hoorn zijn meegenomen in het project. Indiener stelt dat er geen inzicht is in een onderbouwde risicoanalyse.	Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk (Hoorn Enkhuizen) was het eerste grotere dijkversterkingsproject dat door HHNK werd uitgevoerd en het was een van de eerste projecten bij de start van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). De (leer)ervaringen van dit project zijn uitgebreid geëvalueerd door HHNK in samenwerking met Programma Bureau HWBP2 (PB-HWBP-2). Onderdeel van deze evaluaties was de kwaliteit van ramingen voor de start van een project. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk heeft uiteindelijk (fors) meer gekost dan bij de start van het project geraamd was. Hierbij is het goed om op te merken dat het project Zuiderdijk in een benchmark van HWBP-dijkversterkingsprojecten in de middenrange valt, voor wat betreft de uiteindelijke kosten per kilometer. Onder andere de volgende verbetermaatregelen zijn genomen naar aanleiding van de ervaringen met dit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		project: opzetten van een aparte afdeling HWBP bij HHNK, de invoering van een duidelijke rolverdeling binnen projecten voor betere sturing en projectbeheersing, verbetering kwaliteit personele inzet, interne controle en toetsing, verbetering projectbegeleiding bij PB-HWBP2, uit laten voeren externe second opinions op kostenramingen bij PB-HWBP2 en uitbreiding van toetsing op ramingen en ontwerp bij PB-HWPB2. HHNK heeft met de realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen. Voor een toelichting op de wijze waarop met risico's is en wordt omgegaan bij de planvorming en uitvoering, wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt bezwaar tegen voorgenomen plannen. Indiener stelt dat de ingreep mogelijk minder ingrijpend hoeft te zijn als er meer tijd wordt genomen voor o.a. nader onderzoek naar Bewezen Sterkte, dat nog niet volledig is afgerond.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0042: Indiener 42 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingsversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'de vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken het langstransport van zanddeeltjes. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). In hydrodynamisch actieve gebieden zal slib minder snel neerslaan dan in minder actieve gebieden. Uit de stromingsanalyse blijkt dat het stroombeeld in het Hoornse Hop niet noemenswaardig verandert als gevolg van de implementatie van de oeverdijk (inclusief strekdammen). Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan worden geen geen grote wijzigingen in het gedrag van slib verwacht.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
9	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module, paragraaf 7.2 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
10	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeft indiener aan dat hij graag beter geïnformeerd had willen worden over wat de risico's voor de huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij wordt opgemerkt dat de nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
11	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgt zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Hoorn behouden blijft.
12	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven in modules 2 en 3 echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
13	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeersremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
14	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 als ook vanaf het Visserseiland.
15	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
16	Indiener is van mening dat monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Hoornse Hop. Door de komst van de oeverdijk is er sprake van verlies van het directe contact en zicht op het water.	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie van de dijk met de Hoornse Hop is niet als beschermde waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege zijn functie als scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land.
17	Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door u voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
18	Indiener vreest dat betaald parkeren op de parkeerplaatsen op de oeverdijk ervoor zal zorgen dat de parkeerdruk bij de Sterrenflats toeneemt, met als gevolg dat in de toekomst vergunningparkeren wordt ingevoerd.	De bestaande parkeervoorzieningen in de omgeving zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, zo wordt de parkeeroverlast in de omgeving voorkomen. De parkeerplaatsen worden ontsloten middels een ontsluiting bij de Galgenbocht en een ontsluiting bij de schouwburg. De parkeerplaatsen (en daarmee de rijbaan) halverwege de binnenberm zijn alleen op zeer drukke dagen te bereiken. De gemeenteraad van Hoorn heeft op 19 april 2016 besloten om variant 2b uit de parkeerstudie van het stadsstrand vast te stellen. De parkeerstudie is toegevoegd als bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Als gevolg van de keuze voor variant 2b wordt bij het stadsstrand betaald parkeren ingevoerd, en vergunningparkeren in een deel van de wijk Grote Waal. Dit om te voorkomen dat bezoekers van het strand uitwijken naar een gratis alternatief en daar parkeeroverlast veroorzaken. Het invoeren van parkeervergunningen kan gefaseerd plaatsvinden, de bewoners worden betrokken bij het invoeren. Besluitvorming over het parkeertarief en het gebied

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waar vergunningparkeren wordt ingevoerd, vindt plaats het jaar voor oplevering van het stadsstrand.
19	Indiener vraagt zich af wat de milieueffecten zijn van geparkeerde, aanrijdende en vertrekkende auto's voor geluid, luchtkwaliteit en zwerfvuil.	De milieueffecten voor geluid en luchtkwaliteit van geparkeerde, aanrijdende en vertrekkende auto's op het te realiseren parkeerterrein zijn onderzocht. Er zijn berekeningen uitgevoerd ten aanzien van de geluidsbelasting op de woningen ten gevolge van verkeer op de toegangswegen en het parkeerterrein. Hieruit komt naar voren dat de geluidsbelasting aanvaardbaar is (zie het akoestisch onderzoek in bijlage 7.4 van het Bijlagenboek). Uit de resultaten van het luchtkwaliteitsonderzoek kan geconcludeerd worden dat het parkeerterrein en de daarbij behorende motorvoertuigbewegingen geen relevante invloed op de luchtkwaliteit hebben (zie het luchtkwaliteitsonderzoek in bijlage 4.2 van het Bijlagenboek). De gemeente Hoorn is verantwoordelijk voor de inrichting van het stadstrand en het parkeerterrein en daarmee in het voorzien van voldoende prullenbakken, het tijdig leegmaken en het voorkomen van zwerfvuil.
20	Indiener vreest dat de komst van het stadsstrand gepaard zal gaan met overlast veroorzakend rijgedrag van automobilisten en scooterbestuurders.	De extra parkeervraag wordt opgelost door middel van een parkeerterrein op het stadsstrand zelf. Zo wordt parkeeroverlast in de omgeving voorkomen. Er is geen reden om aan te nemen dat automobilisten en scooterbestuurders overlast veroorzakend rijgedrag zullen vertonen, anders dan het gebruikelijke gedrag waarmee rekening is gehouden in de parkeerstudie (bijlage 6.2 van het Bijlagenboek) en het verkeerskundig advies (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek).
21	Indiener is van mening dat het parkeerterrein in de natuur afbreuk doet aan de rust en de schone lucht. De toestroom van recreanten van buiten Hoorn zal de inwoners van Hoorn het plezier en de rust van de dijk ontnemen.	De gemeente Hoorn heeft in 2014 een marktonderzoek laten uitvoeren waaruit naar voren kwam dat het stadsstrand vooral een recreatieve voorziening voor de inwoners uit de eigen gemeente en directe omgeving zal zijn. De kust wordt levendiger dan in de huidige situatie. De milieueffecten van de oeverdijk en de meekoppelkansen stadsstrand en doorgaande wandel- en fietsverbinding op natuur, recreatie, wonen en werken zijn opgenomen in het MER, deel B. Voor een uitgebreidere toelichting op deze milieueffecten wordt gewezen op paragraaf 6.2.2 van MER deel B. Uit de resultaten van het luchtkwaliteitsonderzoek kan geconcludeerd worden dat het parkeerterrein en de daarbij behorende motorvoertuigbewegingen geen relevante invloed op de luchtkwaliteit hebben.
22	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord-Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
23	In aansluiting op onderdeel 15 vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 15 van deze zienswijze.
24	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in de paragrafen 4.3.1, 4.3.2 en 4.3.3 is toegelicht waarom in modules 1, 2 en 3 is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten. Ten aanzien van de samenwerking tussen publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (Dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1,2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0043: Indiener 43 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wil weten wat het effect is van boringen, verzwaringen, het verplaatsen van het zware dijklichaam op veen en het verzakken van hun eigen huis/grond. Indiener stelt dat er onvoldoende inzicht wordt gegeven in de risicoanalyse voor module 6.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener stelt dat het fietspad op de dijk leidt tot gevaarlijke situaties bij het zwembad en kruispunten aan het einde van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijk geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit alles past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek).
3	Indiener stelt dat er geen informatie is over regelingen tijdens de duur van het project over belasting op de wegen en bereikbaarheid.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid het volgende. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
4	Indiener stelt dat nergens beschreven is hoe het beheer zal zijn van het bredere talud van de dijk. Indiener stelt dat verruiging zal plaatsvinden wat een trekroute zal vormen voor vossen. Indiener wil weten wat de invloed hiervan zal zijn.	In paragraaf 6.1 van Projectplan is ingegaan op beheer en onderhoud van de Versterking. Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. De nieuwe dijk wordt op een vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Tevens zijn vossen territoriaal waardoor er niet simpelweg gesteld kan worden dat er een grote toename van vossen verwacht kan worden. De nieuwe omstandigheden zorgen namelijk niet voor meer ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is niet sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie.
5	Indiener stelt dat de woon- en leefomgeving wordt verstoord terwijl het een bewuste keuze is geweest om in een rustig gebied en nabij het Natura 2000-gebied te gaan wonen. Indiener wil weten of er significante verstoring van Natura 2000-gebieden mogelijk is. Indiener stelt dat in geval van een onbekend antwoord het voorzorgbeginsel van PNH in werking zal treden en dat afgifte van een NB-wet vergunning niet zal kunnen. De effecten op Natura 2000 in Zeevang is in het geheel niet onderzocht stelt de indiener.	De realisatie van de Versterking brengt wijzigingen met zich voor de omgeving. De effecten zijn echter niet onaanvaardbaar, en wegen niet zwaarder dan het belang bij de Versterking. De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregel om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen is beschreven in paragraaf 8.3.3. Uit paragraaf 8.7.2 van de Passende beoordeling volgt dat met inachtneming van de mitigerende maatregel er geen significante effecten optreden en de Versterking geen gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt.
6	Indiener stelt dat oeverdijk een verbeterde en grotere biotoop voor ganzen biedt. De gans is met de schade in Zeevang en elders een invasieve	Artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming omschrijft een exoot als volgt: "dieren of planten van soorten die niet van nature in Nederland voorkomen of voorkwamen en die door menselijk handelen terecht

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	exoot.	zijn gekomen in de Nederlandse natuur of dat in de nabije toekomst dreigen te doen". De Natura-2000 gebieden Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang zijn aangewezen voor verschillende ganzensoorten (kolgans, grauw gans, brandgans) en die soorten zijn kwalificerend voor deze gebieden. Ganzen horen dus ook bij het gebied. Er is geen sprake van invasieve exoten. De dijk en aanliggende bermen vormen in de huidige en in de nieuwe situatie geen broedbiotoop voor ganzen. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra's in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijk gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt de dijk en berm niet geschikt als broedgebied voor ganzen. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheer mogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE.
7	Indiener stelt dat de vele regenval en heftige stormen van de laatste weken meer overlast geeft in de polder dan in het IJsselmeer.	De veranderingen in de neerslagsituatie en de toename van de intensiteit van buien als gevolg van klimaatverandering heeft de aandacht van het hoogheemraadschap HHNK maar valt buiten de scope van de Versterking.
8	Indiener verzoekt om betere alternatieven te bestuderen, bijvoorbeeld het plan Spaargaren.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota en hoofdstuk 4 van het Projectplan. Voor een toelichting op 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0044: Vereniging bewonerscollectief 'Op de Westerdijk' **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Door de gekozen oplossing verandert de directe relatie tussen het water en de dijk.	Een waterkering is in de tijd aan veel veranderingen onderhevig. Inzichten veranderen in wat van een waterkering mag en kan worden verwacht. De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verminderd met de versterkingsoplossing, vanaf de westzijde van het Hop is er niet direct uitzicht over het open water. Echter, bij de module zoals hier aan de orde - module 2: stadsstrand - biedt de oeverdijk ruimte voor extensieve recreatie, natuurbeleving en natuurontwikkeling in de vorm van moerassen, water- en oeverplanten naar graslanden. De openheid wordt bovendien slechts beperkt aangetast omdat de oeverdijk laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. De geleidelijke overgang van land naar water is een belangrijke toevoeging, welke ontbreekt in het huidige Markermeer. De belangrijkste waarden zijn hier Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en de monumentale Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden.
2	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
3	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
4	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
5	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
6	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
7	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken het langstransport van zanddeeltjes. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). In hydrodynamisch actieve gebieden zal slib minder snel neerslaan dan in minder actieve gebieden. Uit de stromingsanalyse blijkt dat het stroombeeld in het Hoornse Hop niet noemenswaardig verandert als gevolg van de implementatie van de oeverdijk (inclusief strekdammen). Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan worden er geen grote wijzigingen in het gedrag van slib verwacht.
8	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
9	Indiener geven aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
10	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts is indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. De Noordse stenen bestaan uit natuurlijk materiaal en verschillen onderling in formaat en gewicht. Een deel voldoet niet aan de technische eisen voor waterveiligheid. Dat maakt dat maar een deel van de (grotere) stenen opnieuw kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de dijkverbetering. Vanwege de verschillen in vorm is het terugplaatsen van Noordse steen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Dat maakt het terugplaatsen van Noordse steen duur in vergelijking tot het aanbrengen van een nieuwe steenbekleding. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het een cultuurhistorische en esthetische meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
11	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
12	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
14	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
15	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module, paragraaf 7.2 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
16	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
17	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeft indiener aan dat hij graag beter geïnformeerd had willen worden over wat de risico's voor de huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij wordt opgemerkt dat de nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
18	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfsplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
19	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn. Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.
20	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op zonnige dagen.	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 als ook vanaf het Visserseiland
21	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
22	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
23	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter. Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Bij module 2 is er gekozen voor een oeverdijk. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De waarden van de monumentale dijk blijven hier weliswaar intact, maar het open water komt op grotere afstand van de woningen te liggen, waardoor het zicht op het water vanuit de woningen zal verdwijnen. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. Als alternatief voor de oeverdijk stelt indiener voor het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen, door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever. Dit alternatief is echter geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt dan ook de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
24	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
25	In aansluiting op onderdeel 17 vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 22 van deze zienswijze.
26	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in de paragrafen 4.3.1, 4.3.2 en 4.3.3 is toegelicht waarom in modules 1, 2 en 3 is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten. Ten aanzien van de samenwerking tussen publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1,2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0045: Indiener 45 **Module Integraal, 01, 02**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan worden er geen grote wijzigingen in het gedrag van slib verwacht.
6	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		schadevergoeding en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project , over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de Oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de Oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		geluidsonderzoeken (bijlagen 7.4 en 7.5 van het Bijlagenboek).
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts is indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De Noordse stenen bestaan uit natuurlijk materiaal en verschillen onderling in formaat en gewicht. Een deel voldoet niet aan de technische eisen voor waterveiligheid. Dat maakt dat maar een deel van de (grotere) stenen opnieuw kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de dijkverbetering. Vanwege de verschillen in vorm is het terugplaatsen van Noordse steen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Dat maakt het terugplaatsen van Noordse steen duur in vergelijking tot het aanbrengen van een nieuwe steenbekleding. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk in module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met de risico’s en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behoudt als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
13	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van het waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
14	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
15	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfsplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
16	Voorts vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
17	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module, paragraaf 7.2 van in het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
18	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeft de indiener aan beter geïnformeerd wil worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
19	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.
20	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
21	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
22	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op zonnige dagen.	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 als ook vanaf het Visserseiland
23	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
24	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter.	Bij module 2 is er gekozen voor een oeverdijk. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De waarden van de monumentale dijk blijven weliswaar intact, maar het open water komt op grotere afstand van de woningen te liggen, waardoor het zicht op het water vanuit de woningen zal verdwijnen. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
25	Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door u voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
26	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
27	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.
28	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische- en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in de paragrafen 4.3.1, 4.3.2 en 4.3.3 is toegelicht waarom in modules 1, 2 en 3 is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten. Ten aanzien van de samenwerking tussen publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1,2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0047: Indiener 47 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
14	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
15	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
16	Indiener sluit zich aan bij zienswijze Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008 (Stichting Dorpsraad Uitdam) is gegeven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0048: Indiener 48 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 van het Projectplan is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
13	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruik gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
14	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		binnen het op de basiskaart aangegeven ‘schuifruimte asverplaatsing’ blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0049: Indiener 49

Module Integraal, 02, 01

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'de vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan worden er geen grote wijzigingen in het gedrag van slib verwacht.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project , over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts zijn indiener is mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. De Noordse stenen bestaan uit natuurlijk materiaal en verschillen onderling in formaat en gewicht. Een deel voldoet niet aan de technische eisen voor waterveiligheid. Dat maakt dat maar een deel van de (grotere) stenen opnieuw kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de dijkverbetering. Vanwege de verschillen in vorm is het terugplaatsen van Noordse steen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Dat maakt het terugplaatsen van Noordse steen duur in vergelijking tot het aanbrengen van een nieuwe steenbekleding. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding van de berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
9	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
10	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
13	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
14	Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door u voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
14	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
15	Indiener is voorstander van een duurzaam, sober en kosteneffectief ontwerp.	In de planvoorbereidingsfase voor module 1 zijn twee alternatieven onderzocht, te weten: (1) een buitenwaartse versterking door verbreding van de berm met een minimale kruinverhoging en (2) het verflauwen van het buitentalud met eveneens een minimale kruinverhoging. Beide onderzochte alternatieven gaan uit van een minimale kruinverhoging. De keuze is gevallen op het eerste alternatief, omdat dit alternatief - in vergelijking met het tweede alternatief - een kleiner ruimtebeslag heeft en beter aansluit bij de huidige vorm van de dijk. Daarnaast biedt dit alternatief de ruimte om de stedelijke recreatie te versterken door middel van een nieuwe fiets- en wandelverbinding. Ook is dit alternatief goedkoper waarmee het voldoet aan de uitgangspunten voor sober, robuust en doelmatig.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0050: Historische vereniging Hemony **Module Integraal, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener zou graag zien dat het toepassen van een buitenwaartse asverschuiving wordt heroverwogen voor module 3. De afweging van de keuze voor een oeverdijk is onvoldoende tegen het licht gehouden.	Voor module 3 zijn in het MER drie alternatieven onderzocht. Eén van deze alternatieven betreft de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving. In paragraaf 4.4 'Module 3 Grote Waal en De Hulk' van het MER deel B zijn de milieueffecten van de alternatieven beschreven. De milieueffecten die optreden vanwege de oeverdijk worden in het MER positiever beoordeeld dan het door indiener genoemde alternatief waarbij deels sprake is van een binnenwaartse asverschuiving (secties HE-2B, HE-2C) en bij Scharwoude van een buitenwaartse versterking (secties HE-3 en HE-4). De oeverdijk is voor module 3 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. De belangrijkste waarden van module 3, het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en de monumentale Westfriese Omringdijk, blijven door de oeverdijk behouden. Anders dan indiener stelt zijn zowel de buitenwaartse asverschuiving als de oeverdijk volwaardig meegenomen in het MER.
2	Indiener stelt dat de keuze voor de aanleg van de oeverdijk voor module 3 bij Scharwoude is gemaakt op basis van een verkeerde veronderstelling, namelijk dat de (buitenwaartse) versterking van de Westfriese Omringdijk niet vergunbaar zou zijn. Indiener geeft bovendien aan dat bij bescherming van het monument ten onrechte enkel is gekeken naar de dijk zelf, en niet naar de geschiedenis en de omgeving van het monument. Indiener is van mening dat het monument hierdoor in zijn geheel wordt aangetast. Daarbij verliest de dijk de status van waterkering. Indiener is van mening dat door het toepassen van een asverschuiving de dijk als monument volledig intact blijft.	De Westfriese Omringdijk is een beschermd monument op basis van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Voor het wijzigen van een provinciaal monument is een omgevingsvergunning vereist op grond van artikel 2.2 lid 1 onder b van de Wabo juncto artikel 7 lid 3 van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Deze artikelen geven aan dat de omgevingsvergunning wordt geweigerd indien de monumentale waarden van een beschermd monument worden geschaad, 'tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten'. Uit hoofdstuk 4 van de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) blijkt dat de keuze voor een buitenwaartse asverschuiving een aanzienlijk grotere aantasting van het provinciale monument zou betekenen dan de keuze voor een oeverdijk. De kruin van de huidige monumentale dijk zou over een grote lengte moeten worden afgegraven. Ook verdwijnt de Noordse steen uit het zicht. Dat betekent een aantasting van de monumentale Westfriese Omringdijk. De oeverdijk zorgt ervoor dat de aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument zo beperkt mogelijk blijft. De aanname van indiener dat de monumentale waarden van de Westfriese Omringdijk ongewijzigd blijven bij een asverschuiving is onjuist. Uit het MER en de Rapportage cultuurhistorie volgt dat het Voorkeursalternatief een aanzienlijk minder negatief effect heeft op de monumentale waarden dan een binnen- of buitenwaartse asverschuiving.
3	Indiener is van mening dat ten onrechte de oude haven en het oude badhuis niet zijn aangemerkt als 'parels'. Indiener wijst er daarnaast op dat er plannen bestaan om bij het	Vooropgesteld wordt dat de oude haven en het badhuis niet geraakt worden door de Versterking. De oude haven en het oude badhuis zijn inderdaad niet aangemerkt als parels op de Parelkaart (bijlage 11.21 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	oude badhuis een zithoek/uitkijkpost te realiseren.	Over de selectie van parels kan het volgende worden opgemerkt. Door de Provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en HHNK is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) inclusief Addendum opgesteld. Het KRK beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van vijf deelgebieden en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het Projectplan. In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden per specifieke locatie benoemd. Deze zijn opgenomen op de Parelkaart. De Parelkaart geeft per deelgebied aan wat de specifieke kwaliteiten zijn. Parels zijn de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. Zowel de oude haven als het oude badhuis kennen geen bijzondere cultuurhistorische status en zijn niet als 'Parel' op Parelkaart aangewezen. Bij de Versterking moeten keuzes worden gemaakt ten aanzien van het Voorkeursalternatief, het ontwerp en het al dan niet behouden van bestaande waarden. De Parelkaart geeft richting aan het maken van keuzes. Aan het maken van die keuzes is inherent dat niet elke waarde als 'belangrijk' bestempeld kan worden, simpelweg omdat het dan niet meer mogelijk is accenten te leggen of keuzes te maken. De realisatie van de oeverdijk staat niet in de weg aan de plannen om een zithoek/uitkijkpost te realiseren.
4	Indiener is van mening dat de wijziging van het grondwaterpeil een negatief effect heeft op de stabiliteit van het monument Westfriese Omringdijk.	Door de realisatie van een oeverdijk ontstaat het zogenoemde tussenwater. Het zomerpeil van het tussenwater is ca. 40 cm lager dan het peil in de huidige situatie in het Markermeer. Het winterpeil van het tussenwater is gelijk aan de huidige situatie. De effecten van de verlaging van het zomerpeil van het tussenwater zijn zorgvuldig onderzocht. De resultaten van dat onderzoek staan beschreven in het rapport Waterhuishouding Tussenwater (bijlage 9.1 van het Bijlagenboek) en het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek). Uit deze rapporten blijkt dat in de winter geen effect wordt verwacht op de grondwaterstand in de huidige dijk. In de zomer ontstaat een lagere grondwaterstand nabij de buitenteen van de huidige dijk. Deze verlaging van de grondwaterstand kan mogelijk een geringe verzakking van het buitentalud betekenen. Deze verzakking kan eenvoudig worden hersteld en is niet zodanig dat sprake is van een aantasting van de monumentale dijk (bladzijde 6 van het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek).
5	Indiener geeft aan dat ten onrechte geen aandacht is besteed aan de beleving van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden voor sectie HE-3. Hierbij zou de nadruk moeten liggen bij de beleving van de bewoners en de bezoekers van het landschap.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 van deze zienswijze. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat de verschillende mogelijke versterkingsoplossingen voor deze module zorgvuldig zijn onderzocht en vergeleken, uiteraard ook op de aspecten landschap en cultuurhistorie. Voor sectie HE-3 zijn de milieueffecten van de alternatieven beschreven in paragraaf 4.4.2 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
6	Indiener geeft aan dat de oeverdijk maritiem-archeologische waarden aantast in het voorland of voor de kust, bijvoorbeeld oude dijkbeschoeiing.	Indiener verwijst naar delen uit hoofdstuk 4 'Toetsing van de archeologische onderzoeken ten behoeve van het M.E.R. Markermeerdijk' van het Bureauonderzoek 'Een spiegel van water, dijk en land'. Naast dit Bureauonderzoek zijn nog andere archeologische onderzoeken uitgevoerd. De conclusies van deze onderzoeken staan uitgebreid beschreven in paragraaf 6.6 van de Ruimtelijke onderbouwing, zowel voor de landbodem als voor de waterbodem. Voor de waterbodem heeft archeologisch inventariserend onderzoek plaatsgevonden (opwaterfase en duikinspecties). Dit onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Hieruit is gebleken dat zich onder water 51 locaties bevinden met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting. Naar aanleiding daarvan zijn twee toegangsgeulen verplaatst om zo de aldaar aanwezige archeologische waarden te ontzien. Ter plaatse van de oeverdijk is het niet mogelijk om de aldaar liggende archeologische waarden te ontzien, deze waarden zullen voorafgaand aan de realisatie van de oeverdijk nader archeologisch onderzocht worden (behoud ex situ).
7	Indiener geeft aan dat de keuze voor de oeverdijk bij Scharwoude is gemaakt op basis van het ontwerpprofiel uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit. Daarna heeft onvoldoende weging plaatsgevonden tegen nieuwe berekeningen en inzichten. Indiener is van mening dat het MER, het Projectplan en de bijlagen zijn toegeschreven naar een verantwoording van een te vroeg gemaakte keuze. Met name voor de dijkvakken HE-3 en HE-4 heeft een ijking van de gemaakte keuze niet plaatsgevonden. Daarom verzoekt indiener om de keuze voor de oeverdijk bij Hoorn en de oeverdijk bij Scharwoude te ontkoppelen en aanvullend onderzoek te doen naar de buitenwaartse asverschuiving bij Scharwoude.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. Het KRK formuleert principeoplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benutten. Binnen module 3 is de oeverdijk als principeoplossing in het KRK en het bijbehorende Addendum opgenomen. De principeoplossingen in het KRK hebben nog weinig detailniveau. In het MER zijn drie verschillende alternatieven voor module 3 onderzocht, te weten: een buitenwaartse asverschuiving, een binnenwaartse versterking en een oeverdijk. Hieruit blijkt dat de oeverdijk het Meest Milieuvriendelijk Alternatief is en daarmee de oplossing is met de minste milieueffecten. De belangrijkste waarden voor dit deelgebied - zoals benoemd in het KRK - blijven behouden. Er vindt geen aantasting plaats van de monumentale Westfriese Omringdijk en ook het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer blijft behouden. De oeverdijk biedt bovendien grote kansen voor natuurontwikkeling. Hierdoor kan de natuurcompensatie voor de gehele Versterking in één groot gebied mogelijk worden gemaakt. Gelet hierop is in module 3 gekozen voor versterking door middel van een oeverdijk. Zie voor een nadere omschrijving van de milieueffecten van de alternatieven: paragraaf 4.4 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). Zie voor een toelichting van de keuze voor het Voorkeursalternatief in module 3 paragraaf 4.3.3 van het Projectplan. Van het toeschrijven naar

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		een bepaalde oplossing is geen sprake. Het MER en het Projectplan bevatten een zelfstandige vergelijking en afweging van alle reële alternatieven, gebaseerd op de meest recente kennis en inzichten.
8	Indiener is van mening dat slechts in een klein deel van module 3 de versterkingsopgave hoog is. Voor Scharwoude (sectie HE-3) is geen opgave, zo zou in de Trechteringsnotitie staan. Voor sectie HE-4 is de opgave minimaal en is het veiligheidstekort onvoldoende kruinhoogte oplosbaar met een deel doortrekken van het voorland. Ook de Commissie MER heeft dit erkend en aangegeven dat een kleinschalige afweging van alternatieven kan leiden tot een beter MMA.	Binnen module 3 is versterking van alle secties in deze module noodzakelijk. Uit de Trechteringsnotitie blijkt dat voor de secties HE-2B, HE-2C, HE-4 sprake is van het veiligheidstekort "onvoldoende (kruin)hoogte". Bij de sectie HE-3 is weliswaar geen sprake van het veiligheidstekort onvoldoende (kruin)hoogte, maar is sprake van andere veiligheidstekorten, namelijk: onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding (zie tabel 2 en figuur 11 in het Projectplan en bijlage 11.18 Bijlageboek). Uit deze kaart blijkt bovendien dat voor de sectie HE-4 de kruinhoogte niet het enige veiligheidstekort is. Ook voor deze sectie geldt dat sprake is van onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding. Naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r. is gekeken of een combinatie van alternatieven leidt tot een beter/ander MMA. Hierbij is specifiek geanalyseerd of vanaf sectie HE-3 niet een ander alternatief dan de oeverdijk het Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) kan vormen. De conclusie is dat ook op sectie HE-3 en HE-4 de oeverdijk het MMA vormt omdat deze minder invloed heeft op de belangrijkste waarden, te weten de Westfriese Omringdijk, de archeologische verwachtingswaarden en de natuurwaarden met de kolonie visdiefjes op het voorland. Een en ander is terug te lezen in de notitie 'Aanvullende informatie MER voor Cmer' (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). Deze Aanvullende informatie is wederom getoetst door de Commissie (toetsingsadvies 12 juli 2018). Zij geeft op dit punt aan dat de keuze voor het MMA voldoende is onderbouwd, maar dat hierbij wel een relatief zwaar gewicht wordt toegekend aan de waarde van Westfriese Omringdijk.
9	Indiener geeft aan dat de risicoanalyse voor de aanleg van de oeverdijk niet openbaar is gemaakt. Graag wil indiener hier inzage in. Ook vraagt indiener zich af wie er verantwoordelijk is voor de gevolgen van de dijkverzwaring.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar paragraaf 2.6.6 van deze Nota.
10	Indiener is van mening dat het ontwerp voor module 3 buitenproportioneel groot is en hoge kosten met zich meebrengt. De gekozen oplossingsrichting is volgens indiener niet in verhouding met de op te lossen veiligheidstekorten. Het blijkt aldus indiener dat niet wordt voldaan aan de tweede doelstelling bij de aanleg van de dijk. Een oeverdijk zou niet in de omgeving passen.	Door de keuze voor de oeverdijk is er in vergelijking met de andere onderzochte alternatieven sprake van de minste milieueffecten op gebied van de belangrijkste waarden zoals natuur, cultuurhistorie, landschap en archeologie. Er is gekozen voor het alternatief dat in het MER de beste score heeft laten zien op de aspecten die relevant zijn voor de inpassing van het dijklichaam. De omvang van de oeverdijk is ingegeven door de actuele waterveiligheidseisen en is niet groter dan noodzakelijk. De waterkerende veiligheid van de oeverdijk wordt geborgd door het 'veiligheidsprofiel'.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Dit is het minimaal benodigde profiel welke nodig is om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Daarnaast is een 'slijtlaag' voorzien om de noodzaak tot (periodiek) zand onderhoud te beperken. Ter hoogte van Scharwoude wordt de slijtlaag geminimaliseerd, om de omvang van de oeverdijk te beperken. De mate waarin de omvang afneemt kan echter pas worden bepaald bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp.
11	Indiener geeft aan dat niet wordt voldaan aan de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie. Hierin staan de beleidsuitgangspunten 1. behoud van de kenmerken van de Markermeerdijken; en 2. behoud van de kenmerken van de landschappen. Volgens indiener wordt aan beleidsuitgangspunt 1 niet voldaan omdat de Westfriese Omringdijk niet meer zichtbaar is nu hier een oeverdijk voor komt te liggen. Daarnaast wordt niet voldaan aan beleidsuitgangspunt 2 nu het contact van het aan het water gelegen Scharwoude met het Markermeer verloren gaat.	De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (2018) maakt deel uit van het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland en is één van de instrumenten om de ruimtelijke kwaliteit in Noord-Holland te stimuleren. Indiener merkt terecht op dat deze leidraad twee belangrijke beleidsuitgangspunten kent, die van belang zijn voor de Versterking: 1. Behoud van de kenmerken van de Markermeerdijken; 2. Behoud van de kenmerken van de landschappen. De te versterken Markermeerdijken bestaan uit de Westfriese Omringdijk (in het noordelijk deel) en de Noorder IJ- en Zeedijken (in het zuidelijk deel). Aan de Versterking ervan worden strenge eisen gesteld: de belangrijkste kenmerken dienen behouden te blijven. De belangrijkste kenmerken van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken zijn: de grilligheid van het dijktraject, de aangrenzende openheid en de landschappelijke elementen aan de dijk zoals de braken (restanten van dijkdoorbraken) en het buitendijkse voorland. In paragraaf 9.1.3 van het Projectplan wordt uitgebreid gemotiveerd dat deze belangrijkste kenmerken door de Versterking zo veel als mogelijk is behouden blijven. Aan de Leidraad Landschap Cultuurhistorie (2018) wordt derhalve voldaan. In onderdeel 5 is reeds ingegaan op de genoemde aantasting van de beleving van het open water, derhalve wordt daarvoor verwezen naar dit onderdeel.
12	Indiener geeft aan dat niet wordt voldaan aan de doelstellingen van de versterking. In de eerste plaats kan niet worden gegarandeerd dat gedurende 50 jaar wordt voldaan aan de wettelijke veiligheidseisen; volgens indiener is slechts sprake van een garantie voor een periode van 25 jaar.	Het ruimtebeslag voor de oeverdijk dat in het Projectplan staat ingetekend, is de buitencontour waarbinnen de oplossing wordt vormgegeven en aangelegd. De waterkerende veiligheid van de oeverdijk wordt geborgd door het 'veiligheidsprofiel'. Dit is het profiel dat minimaal nodig is om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Daarnaast wordt voorzien in een 'slijtlaag'. Deze slijtlaag beperkt de noodzaak tot frequente zandsuppletie. Uitgangspunt is dat één keer in de 25 jaar een suppletie en een herprofilering van zand nodig is om het minimale profiel (veiligheidsprofiel) in stand te houden. De omvang van het veiligheidsprofiel en van de slijtlaag wordt in een nadere uitwerking van het ontwerp geconcretiseerd. Ter hoogte van Scharwoude wordt de slijtlaag geminimaliseerd, om de omvang van de oeverdijk te beperken. De mate waarin de omvang afneemt kan echter pas worden bepaald bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp. Om

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het voorspelde gedrag van de zandtransporten te verifiëren zal de oeverdijk minimaal 5 jaar nauwkeurig worden gemonitord. Deze periode wordt de "instelperiode" genoemd. Deze instelperiode geeft inzicht in hoe het zandlichaam van de oeverdijk zich in praktijk gedraagt. Na deze instelperiode kan de slijtlaag van de oeverdijk worden bijgesteld. Daarbij geldt als uitgangspunt dat de oeverdijk nooit groter wordt dan de omvang, zoals vastgelegd in het Projectplan. Uit de instelperiode kan hooguit blijken dat aanvullende maatregelen benodigd zijn zoals suppletie en herverdeling van de slijtlaag. De oeverdijk voldoet daarmee wel degelijk voor minimaal 50 jaar aan de wettelijke veiligheidseisen.
13	Indiener is van mening dat vier van de vijftien kunstwerken onnodig zijn als de oeverdijk wordt geschrapt.	De Versterking voorziet binnen module 3 om goede redenen in een oeverdijk. Het schrappen van de vier kunstwerken is daarom niet aan de orde. In het geval dit onderdeel van de zienswijze van indiener zich richt tegen de kosten van deze vier kunstwerken, dan wordt erkend dat de oeverdijk duurder (tussen 30 en 70%) is in aanlegkosten dan de alternatieven. Dit is aanvaardbaar gelet op het behoud van de waarden van de Westfriese Omringdijk in deze modules en de kans om natuurcompensatie voor de gehele Versterking in één groot gebied mogelijk te maken.
14	Indiener geeft aan dat de oeverdijk tot gevolg heeft dat de inlaat nabij de maalkom bij het oude gemaal Westerkogge moet worden verplaatst. Deze verplaatsing heeft een onbekend gevolg op de waterstroming in de sloten achter en rond de huizen van de bewoners. Daarnaast vreest indiener dat het gedeelte ten noorden van het nieuwe gemaal geen goede doorstroming meer krijgt. Stilstaand water zorgt in de zomer reeds voor problemen en wordt onder controle gehouden via de inlaat bij het oude gemaal. Deze inlaat komt nu te vervallen; indiener vraagt zich af wat daarvan de effecten zullen zijn.	Uit paragraaf 4.9.1 van de Watertoets (bijlage 9.7 van het Bijlagenboek) blijkt dat door de buitenwaartse versterking geen wijzigingen optreden in het polderoppervlaktewater en de aan- en afvoer alsmede de waterberging ongewijzigd blijven. Het tussenwater vormt een nieuw oppervlaktewater. Om te voorkomen dat er stilstaand water ontstaat, komt aan de uiteinden van zowel module 2 als module 3 een in-/uitlaatduiker om een doorstroming te verkrijgen. Ook bij de strekdammen wordt een dergelijke doorlaat gerealiseerd. Mede in verband met de waterkwaliteit krijgt het tussenwater een meer natuurlijk peilregime. Het winterpeil blijft gelijk aan het winterpeil in het Markermeer. Het zomerpeil wordt in de zomer NAP -0,6 m. Dat peil is 0,4 m lager dan het Markermeerpeil. In het achterland liggen het voormalige Gemaal Westerkogge en de inlaat. Hier treedt een verlaging van de grondwaterstand op. Op basis van funderingsonderzoek wordt bepaald of er negatieve gevolgen voor het voormalige gemaal te verwachten zijn. Wanneer dit het geval is, worden maatregelen getroffen. Dit betreft bijvoorbeeld het afsluitbaar maken van de inlaatkolk, zodat de verlaging van het waterpeil hier niet optreedt. In het Projectplan is ten behoeve daarvan een monitoringsplan opgenomen. Voor andere bebouwing, landbouw en natuur worden geen merkbare effecten verwacht.
15	Indiener is van mening dat het zuidelijke deel van module 3 ten onrechte niet is meegenomen in Bewezen Sterkte. Dit omdat in module 3 al een oeverdijk was voorzien. Indiener is voorstander van	Op de toepassing van het concept 'Bewezen Sterkte' als aanvulling op de gehanteerde toetssystematiek en/of op de ontwerpmethodiek is uitgebreid ingegaan in paragraaf 2.2.4 van deze Nota en in paragraaf 3.4 van het Projectplan. Aan de vier toepassingslocaties zijn in 2018 nog twee nieuwe locaties toegevoegd.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	ontkoppeling van de oeverdijk bij Scharwoude van de oeverdijk bij Hoorn. Dit zou ruimte scheppen voor een onderzoek naar Bewezen Sterkte. Mogelijk is dan geen versterking nodig.	Hoe de toepassingslocaties zijn bepaald volgt uit paragraaf 3.1.3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). De opgestelde Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek) gaat dieper in op de berekeningen die zijn uitgevoerd voor de toepassingslocaties. Uitsluitend zes locaties voldoen aan de randvoorwaarden voor toepassing van 'Bewezen Sterkte'. Het zuidelijk deel van module 3 is vanuit landschappelijke overwegingen en in overleg met de klankborggroep niet verder meegenomen als Toepassingslocatie.
16	Indiener is van mening dat het argument 'behoud van de monumentale Westfriese Omringdijk door aanleg van de oeverdijk' oneigenlijk en tegenstrijdig wordt gebruikt. Eerder heeft de provincie aangegeven dat een buitenwaartse asverschuiving, waarbij de kruin wordt vergraven mogelijk wel vergunbaar is. Indiener geeft aan dat niet de monumentale status van de dijk, maar de wens van de provincie om een oeverdijk te realiseren, leidend is geweest bij deze keuze. Indiener wijst er op dat in andere dijkvakken de noodzakelijke versterking prevaleert boven de monumentale status van de dijk. Indiener vraagt zich af waarom dit in Scharwoude niet het geval is geweest.	In onderdeel 7 is de rol van het KRK in de planvorming reeds toegelicht. Het KRK geeft voor het deelgebied Hoornse Hop (waartoe ook module 3 behoort) als principeoplossing een oeverdijk. Daarbij zijn - blijkens het KRK - het behoud van het historisch dijklichaam Westfriese Omringdijk alsook de aandacht voor stedelijk gebruik en de uitstraling van de dijk leidend. In het MER en het PPW is de keuze voor de oeverdijk nader onderzocht en uitgewerkt. Het Voorkeursalternatief is een oeverdijk, nu hiermee de belangrijkste waarden (KRK en Parelkaart) gespaard blijven, te weten: de monumentale Westfriese Omringdijk, de hoge archeologische verwachtingswaarden buitendijks, de cultuurhistorisch waardevolle taludbekleding met Noordse steen en de natuurwaarden met de kolonie Visdiefjes op het voorland. In paragraaf 4.3.3 van het PPW staat beschreven dat de oeverdijk, op het gebied van landschap - in tegenstelling tot de alternatieven - niet ingrijpt op landschappelijk markante punten zoals de twee knikpunten in de dijk, de kapen en baaien en de bochten bij braken en kogen. Daarnaast blijven de beschermde waarden van de Westfriese Omringdijk ter plaatse van module 2 en 3 gespaard en biedt de oeverdijk grote kansen voor natuurontwikkeling. Weliswaar is de oeverdijk duurder dan de alternatieven, maar hiermee kan de natuurcompensatie voor de gehele Versterking in één robuust gebied mogelijk worden gemaakt. Gelet hierop is gekozen voor de aanleg van een oeverdijk ter plaatse van module 3. In onderdeel 2 van deze zienswijze is reeds ingegaan op de Erfgoedverordening en de mogelijkheid om wijzigingen aan te brengen aan een provinciaal monument. Aanvullend wordt opgemerkt dat in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) is onderbouwd dat een omgevingsvergunning voor het wijzigen van het provinciaal monument verleend kan worden. In paragraaf 4.4 van de Rapportage is ten aanzien van module 3 toegelicht dat de keuze voor een buitenwaartse asverschuiving een aanzienlijk grotere aantasting van het provinciale monument zou betekenen dan de keuze voor een oeverdijk. De kruin van de huidige monumentale dijk zou over een grote lengte moeten worden afgegraven. Ook verdwijnt de Noordse steen uit het zicht. Dat betekent een aantasting van de monumentale Westfriese

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Omringdijk. De oeverdijk zorgt ervoor dat de aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument zo beperkt mogelijk wordt gehouden. Voorts vraagt indiener zich af waarom een buitenwaartse asverschuiving, gelet op de brief van de provincie Noord Holland d.d. 17 juli 2017 niet mogelijk is. In die notitie is ambtelijk opgemerkt dat op basis van de regelgeving getoetst moet worden of er een alternatief voorhanden is, waarbij het monument níet aangetast wordt en dat 'proportioneel' is. Zoals hiervoor besproken blijkt uit de Rapportage cultuurhistorie dat voor module 3 geen minder ingrijpend alternatief voorhanden is dan de oeverdijk. In reactie op de veronderstelling van indiener dat de wens om een oeverdijk te realiseren leidend is geweest, wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
17	Indiener vindt dat krampachtig wordt vastgehouden aan de oeverdijk bij Scharwoude als natuurcompensatie voor het hele project. Indiener merkt op dat de Adviesgroep Markermeerdijken heeft aangegeven dat behoud en herstel op en langs beide zijden van de dijk moet prevaleren boven het creëren van nieuwe natuur. Ook geeft indiener aan dat geen afstemming heeft plaatsgevonden met bewoners over het verbreden van de oeverdijk ten behoeve van de aanleg van moerasgebied.	Bij de oeverdijk is sprake van natuurcompensatie voor het Natuurnetwerk Nederland. De compensatie van weidevogelleefgebieden en voor ringslangen wordt niet op de oeverdijk voorzien. De locaties hiervoor zijn beschreven in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). De oeverdijk biedt de mogelijkheid de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie terug te brengen. De afweging die hiervoor is gemaakt, staat beschreven in paragraaf 8.2.2 van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Hierin staan samengevat de volgende conclusies: • Er is geen sprake van verlies van functionele eenheden. Plaatselijke compensatie om functionele eenheden te behouden is dus niet noodzakelijk. • Vrijwel alle NNN-gebieden zijn ingesloten door weidevogelleefgebieden. Compensatie die grenst aan bestaande NNN-gebieden gaat weer ten koste van weidevogelleefgebieden, waarvoor dan ook weer gecompenseerd moet worden. • Het heeft de voorkeur om één groot natuurgebied te creëren. Daardoor worden grotere aaneengesloten leefgebieden voor bijzondere soorten ontwikkeld. • Met de natuurontwikkeling op deze wijze wordt ook bijgedragen aan andere natuurdoelen in het kader van Natura 2000, KRW, TBES, visstand en visserij en aan de Ecologische visie van Rijkswaterstaat. • De versterkingsopgave bepaalt de omvang van de oeverdijk. Er is geen sprake van een verbreding van de oeverdijk ten behoeve van het aanleggen van moerasgebied. Het aanleggen van moeras is een nadere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		inrichting van de oeverdijk.
18	Indiener is van mening dat de weging en beschrijving in het MER is toegeschreven naar de oeverdijk.	Het MER is niet toegeschreven naar één voorkeursalternatief. Ter hoogte van module 3 zijn in het MER drie alternatieven onderzocht. De oeverdijk is, als MMA, om goede redenen aangemerkt als voorkeursalternatief. Voor een nadere toelichting op deze afweging wordt verwezen naar paragraaf 2.3 van deze Nota en naar het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
19	Indiener geeft aan zich niet te kunnen vinden in de beoordeling van de effecten van de oeverdijk voor het aspect ruimtelijke opbouw. In het MER is het effect van de oeverdijk minder belastend beoordeeld dan de buitenwaartse asverschuiving. Indiener is van mening dat met een minimale asverschuiving het huidige landschap intact en ongeschonden blijft. Daarnaast geeft indiener nogmaals aan dat de bewoners negatief staan tegen de omvangrijke oeverdijk.	De keuze voor een oeverdijk bij Scharwoude is het resultaat van een zorgvuldige afweging van alle belangen. In het MER zijn - zoals aangegeven - drie alternatieven onderzocht. Eén van de alternatieven betreft de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving bij Scharwoude. De milieueffecten die optreden vanwege de oeverdijk worden in het MER beter beoordeeld dan het door indiener genoemde alternatief waarbij deels sprake is van een binnenwaartse asverschuiving (HE-2B, HE-2C) en deels sprake is van een buitenwaartse versterking (HE-3 en HE-4). Dat geldt ook voor de door indiener genoemde “ruimtelijke opbouw”. Door de buitenwaartse asverschuiving moet een groot deel van de kruin worden afgegraven. Dit wordt in het MER beoordeeld als een zeer sterke aantasting van de bestaande monumentale dijk (paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 Bijlagenboek)).
20	Indiener geeft nogmaals aan dat verdroging van het vogelgebied van Staatsbosbeheer niet is meegenomen. Daarnaast is indiener van mening dat natuurcompensatie dient plaats te vinden daar waar de natuur verloren is gegaan en niet door nieuwe natuur aan te leggen. Indiener zou graag zien dat compensatie van de natuur zou plaatsvinden door de aanleg van 2 hectare natuur extra bij de Markerwadden. Indiener merkt daarnaast op dat voor het aspect bescherming een buitenwaartse asverschuiving geen effect heeft. Verder geeft de indiener aan dat de nieuwe natuur op de oeverdijk niet compenseert voor wat er verloren gaat in Zeevang en Waterland.	De effecten van de realisatie van een oeverdijk (en het tussenwater) op de bestaande voorlanden zijn onderzocht in de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het bijlageboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat op de voorlanden sprake is van hydrologische veranderingen. De voorlanden worden zodanig ingericht dat zij beter aansluiten op het tussenwater. Negatieve effecten op de voorlanden als gevolg van het verlagen van waterstanden zijn uitgesloten. In de memo Ontwerpmaatregelen De Hulk (bijlage 8.20 van het Bijlagenboek) wordt nader ingegaan op de ontwerpmaatregelen voor de voorlanden bij De Hulk. De door indiener genoemde compensatie van natuur bij de Markerwadden, ligt op een grote afstand van de Versterking. Uitgangspunt is dat compensatie van NNN plaatsvindt in de nabijheid van het aangetaste gebied, tenzij aantoonbaar niet mogelijk (zie artikel 2, onder b, Uitvoeringsregeling natuurcompensatie Noord-Holland). De realisatie van een oeverdijk biedt de kans om NNN te compenseren binnen het project. Compenseren van NNN bij de Markerwadden is daarom niet aan de orde. Het NNN dat verloren gaat bij Zeevang en Waterland wordt op de oeverdijk wel degelijk gecompenseerd.
21	Indiener geeft aan dat ambtelijk is geconstateerd dat het oudste deel van de dijk onder de weg (de binnenberm) ligt. Daarmee zou een buitenwaartse asverschuiving mogelijk vergunbaar	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar het antwoord bij onderdeel 16 van deze zienswijze.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zijn. Indiener wijst er op dat dit uitgangspunt is ontkracht door de notitie van de Provincie Noord Holland d.d. 17 juli 2017.	
22	Indiener is van mening dat bij het aspect cultuurhistorie ook de eeuwenoude waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk had moeten worden betrokken.	In het MER is het totaaleffect op de historisch-geografische waarden vanwege de oeverdijk licht negatief (-) beoordeeld. Ter onderbouwing van deze beoordeling wordt onder meer gewezen op het feit dat de concrete aard van de effecten van het functieverlies nog niet goed voorzienbaar is (zie paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek)). Voor wat betreft de cultuurhistorische effecten geldt dat de waterkerende functie geen beschermde waarde is van het monument zoals aangewezen in de redengevende omschrijving van de Westfriese Omringdijk.
23	Indiener geeft aan dat een verlaging van het waterpeil in het Tussenwater grote gevolgen zal hebben voor het grondwaterpeil op het voorland en de dijk. Een daling van de grondwaterstand kan bovendien verdroging van het voorland tot gevolg hebben. Indiener merkt op dat dit niet onderzocht is. De weging in het MER is daarom volgens indiener onjuist.	De effecten van het verlagen van het peil van het tussenwater zijn beoordeeld in het MER. Uit paragraaf 4.4.2 van het MER (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) blijkt dat hierdoor de grondwaterstand in het bestaande dijklichaam zal veranderen. De oeverdijk heeft verder geen effecten op het grondwatersysteem buiten het dijklichaam. Deze conclusies zijn gebaseerd op onder meer de rapporten Waterhuishouding Tussenwater (bijlage 9.1 van het Bijlagenboek) en Impact aanleg Oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek) en voor wat betreft natuur op de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het bijlageboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat op de voorlanden sprake is van hydrologische veranderingen. De voorlanden worden zodanig ingericht dat zij beter aansluiten op het tussenwater. Negatieve effecten op de voorlanden als gevolg van het verlagen van waterstanden zijn uitgesloten. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar bijlage 8.20 van het Bijlagenboek.
24	Indiener kan zich niet vinden in de beoordeling van het aspect zetting van de bodem in het MER. Indiener geef aan zich te kunnen vinden in een kleine min bij de asverschuiving, maar kan zich niet voorstellen dat de aanleg van de oeverdijk ‘geen zetting’ tot gevolg heeft.	Zettingen in de omgeving zijn een belangrijk onderdeel van de dijkversterking, waarmee zowel in het ontwerp als tijdens de realisatie rekening wordt gehouden. Tijdens het ontwerp worden voorspellingen gedaan van de verwachte zettingen en tijdens realisatie worden de optredende zettingen gemonitord en vergeleken met deze voorspellingen. De invloed van de zettingen ten behoeve van de oeverdijk blijft beperkt tot de directe omgeving van de oeverdijk. Er is derhalve geen kans op zetting bij bebouwing als gevolg van de aanleg van de oeverdijk. Het effect wordt voor de oeverdijk daarom als neutraal (0) beoordeeld. Alternatief 2 en 3 worden voor het aspect zettingen als licht negatief (-) beoordeeld. De dijkversterking vindt binnen deze alternatieven dichter op de woningen plaats. Daardoor is er bij enkele woningen in Scharwoude een kleine kans op zettingen. Voor een nadere toelichting op het aspect zettingen wordt verwezen naar op paragraaf 2.6 (met in het bijzonder 2.6.3 en 2.6.4) van deze Nota, paragraaf 5.1.2 van het Projectplan en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
25	Indiener vindt dat de weging van het aspect recreatie in het MER onjuist is, nu de bewoners een groot deel van de oeverdijk bij Scharwoude niet kunnen betreden en een strand en ligweide op grote afstand (500 meter) worden gecompenseerd.	Uit paragraaf 4.4.2 van het MER blijkt dat de oeverdijk neutraal (0) scoort op het aspect Recreatie. Het informele strandje 'Badhuis' verdwijnt, maar na de Versterking wordt het strandje weer teruggebracht. De afstand tot aan het open water wordt door de oeverdijk weliswaar groter, maar dat gaat slechts om enkele honderden meters, waarbij van belang is dat dit deel van de oeverdijk gewoon betreden mag worden. Het open water kan vanaf het strandje gewoon worden bereikt. Dat maakt niet dat de oeverdijk negatief zou moeten scoren op het aspect Recreatie. De inwoners van Scharwoude kunnen bovendien een groot deel van de oeverdijk juist wel betreden. Op de oeverdijk wordt namelijk een recreatief fietspad voorzien van Hoorn tot na het Landje van Naber (dijkpaal 34) en van het Gemaal Westerkogge (dijkpaal 46), langs Scharwoude, tot aan het eind van de Oeverdijk (dijkpaal 62). Het recreatieve fietspad staat ingetekend op ~~de~~ kaart 28 ~~van de Themakaarten~~ (b~~B~~ijlage 11.31 ~~19 t/m 11.35~~van het Bijlagenboek). De oeverdijk scoort om deze redenen terecht neutraal (0) op het aspect Recreatie.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0051: Indiener 51 **Module 09**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener bezit een boerderij (met daarbij een B&B en een muziekschool) die direct aan de geasfalteerde weg langs de dijk is gelegen. Indiener is bezorgd dat de voorziene binnenwaartse versterking met daarbij een verhoging van de geasfalteerde weg er de oorzaak van zal zijn dat zijn inkomsten zullen dalen en niet meer toereikend zullen zijn om van te kunnen leven.	Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan heeft een wijziging plaatsgevonden in de situatie bij het perceel van indiener. Er wordt hier maatwerk toegepast, in de vorm van een constructieve versterking waardoor de grond van indiener wordt ontzien. In het kader van de wijziging wordt gewezen op paragraaf 1.6.3 en tabel 9 in het Projectplan. Voorts wordt, indien noodzakelijk, bij de nadere detaillering van het ontwerp voorafgaand aan de uitvoering bezien of de ophoging van de binnenberm (al dan niet plaatselijk, in combinatie met het maatwerk) nog kan worden beperkt. De in het Projectplan opgenomen ophoging van de binnenberm moet derhalve gezienworden als 'worst case.' Bij de uitvoering van de Versterking wordt vanzelfsprekend zoveel mogelijk gedaan om te voorkomen dat belanghebbenden schade leiden. Inkomstenderving zal echter niet in alle gevallen te voorkomen zijn in een dergelijk omvangrijk project. Als uit deze Versterking schade voortvloeit kan een belanghebbende onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding op grond van artikel 7.14, eerste lid, van de Waterwet. Voor meer informatie over deze mogelijkheid wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Projectplan.
2	Indiener is bezorgd over de bereikbaarheid van zijn perceel voor klanten, met name nu deze situatie jaren zal gaan duren.	Uit de indicatieve uitvoeringsplanning blijkt dat werkzaamheden maximaal 3 jaar duren. In paragraaf 7.9 van het Projectplan is dit grafisch weergeven. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden echter maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Bij het lokale maatwerk wordt ook de inrit van de woning ingepast, waarbij uiteraard de bereikbaarheid van het perceel van de woning wordt geborgd. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
3	Indiener geeft aan dat een verkeersonveilige situatie zal ontstaan, zowel gedurende de uitvoering als in de situatie dat de werkzaamheden gereed zijn, onder andere vanwege de verhoogde weg.	Gedurende de uitvoering van de werkzaamheden is verkeersveiligheid een belangrijk aandachtspunt, hetgeen nader uitgewerkt wordt in het op te stellen Verkeersplan. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan. De wegen blijven qua verkeersbeeld, verkeersintensiteit en gebruik gelijk aan de referentiesituatie. Er is ook geen sprake van nieuwe aansluitingen op andere wegen. Daarom kan worden gesteld dat de beperkte aanpassing aan de wegen geen gevolgen heeft voor de verkeersafwikkeling of verkeersveiligheid. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 6.8.1 van de Ruimtelijke Onderbouwing bij de Omgevingsvergunning.
4	Indiener geeft aan dat een verkeersplan ontbreekt, zowel voor als tijdens als na de werkzaamheden. Er is geen recent onderzoek gedaan naar	De verkeersplannen worden nog opgesteld. De voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	verkeersbewegingen.	worden in de Verkeersplannen opgenomen. De Verkeersplannen worden conform de daarvoor geldende procedures getoetst. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan. Hierin is de inhoud en de procedure omtrent Verkeersplannen nader toegelicht.
5	Indiener vreest dat ook geluidoverlast zal leiden tot minder klanten en daarmee tot inkomstenderving.	Voor geluid geldt dat voor de effecten van geluidhinder door bouwverkeer, -materieel en bouwwerkzaamheden ten behoeve van het MER per module onderzoek is gedaan. De resultaten daarvan zijn opgenomen in het Akoestisch onderzoek aanlegfase MER (bijlage 7.3 van het Bijlagenboek). Op basis van die resultaten worden daar waar nodig in het Werkplan maatregelen opgenomen om nadelige effecten van geluidhinder zoveel mogelijk te beperken. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragrafen 10.1.3 van het Projectplan en op bijlage 7.3. Voor wat betreft inkomstenderving wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze.
6	Door de dijkversterking wordt de woonbeleving van indiener minder positief. Dit leidt ook tot een waardedaling van het huis. Bij noodzaak tot verkoop zal het pand niet verkocht kunnen worden vanwege de jarenlange werkzaamheden.	De realisatie van de Versterking kan met zich meebrengen dat de woonbeleving zoals die nu door indiener wordt ervaren, wordt gewijzigd. De effecten zijn echter niet onaanvaardbaar, en wegen niet zwaarder dan het belang bij de Versterking. Voor nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. Als uit deze wijziging waardedaling voortvloeit kan belanghebbende onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding. Voor meer toelichting op de mogelijkheden voor schadevergoeding wordt verwezen naar paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
7	Indiener stelt dat de dijkverhoging en verhoging van de weg de dijkbeleving voorgoed verandert voor gebruikers van de dijk. De monumentale dijk is geen echte dijk meer, omdat de weg hoger komt te liggen. Er is geen onderzoek naar aantallen recreanten die gebruik maken van de dijk.	Aan het onderwerp 'recreatie' is ruimschoots aandacht besteed in het Projectplan in de paragrafen 8.3.2 en 11.1.5. De diverse vormen van recreatie zijn in deze paragrafen beschreven en de effecten van de Versterking daarop beoordeeld. De Versterking heeft als tijdelijk effect met name een effect op de bereikbaarheid van de voorzieningen. In dat kader wordt gewezen op onderdeel 2. De recreatievoorzieningen worden, voor zover deze worden geraakt door de realisatie van de Versterking, allemaal weer teruggebracht. De invloed van de Versterking op de monumentale dijk is onderzocht en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken. Hierin is in paragraaf 4.10 onder andere aangegeven dat in het MER naast het Voorkeursalternatief - een overwegend binnenwaartse versterking en gedeeltelijke buitenwaartse asverschuiving - een overwegend buitenwaartse versterking met asverschuiving als alternatief is onderzocht. Uit het MER volgt dat het in het Projectplan opgenomen Voorkeursalternatief leidt tot een positievere score qua effecten op cultuurhistorische waarden dan bij het andere onderzochte alternatief. Een aantal kenmerken is doorslaggevend voor het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Voorkeursalternatief. Zo leidt de overwegend buitenwaartse versterking tot het verdwijnen van een groot deel van de historische dijk. Met het Voorkeursalternatief blijft de historische dijk in overwegende mate gehandhaafd. Bovendien leidt het Voorkeursalternatief tot minimale milieueffecten en is dan ook het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA). Tevens sluit de gekozen oplossing logisch aan op de vorige module. Een belangrijke reden om te kiezen voor een binnenwaartse versterking is dus met name de beperktere effecten op het monument dan een buitenwaartse asverschuiving. Ook na de versterking blijft de dijk een 'echte' dijk. Alleen het uiterlijk van de dijk verandert.
8	Indiener stelt dat de jarenlange werkzaamheden voor de binnendijkse versterking negatieve gevolgen zullen hebben voor de flora en fauna. Vele dieren hebben zich al verplaatst naar de erven en tuinen langs de dijk. Bij een buitenwaartse versterking is er op termijn meer ruimte en rust voor de vele vogelsoorten en kleine diersoorten. Indiener wijst op de aanwezigheid van een uil en een fazantenfamilie in zijn tuin.	Door de Versterking wordt de natuur in de breedste zin van het woord (alle aanwezige vegetatie en dieren) inderdaad aangetast. Een groot deel van algemene natuurwaarden komen echter na de dijkwerkzaamheden in vergelijkbare vorm terug. Voor beschermde natuur geldt dat er drie rapporten zijn geschreven: in het kader van Natura 2000-gebieden het rapport Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden het rapport Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en in het kader van beschermde soorten het rapport Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Uit deze rapporten volgt dat (per saldo) geen sprake is van een onaanvaardbare aantasting. In het verleden was Broekgouw een open polder en het is aannemelijk dat soorten uit de polder zich voornamelijk naar andere polders hebben verplaatst en niet richting de opgaande beplanting van de nieuwe bebouwing. Indiener is niet inhoudelijk ingegaan op de verstoring van natuur door de Versterking, waardoor dit onderdeel voor het overige onbesproken wordt gelaten. Verder stelt indiener dat een buitenwaartse versterking leidt tot meer rust en ruimte. Maar dit is niet per definitie waar. Dit is namelijk ook afhankelijk van de herinrichting, gebruik en beheer van de dijk. Ook voor een binnendijkse versterking geldt dat deze een goed leefgebied (met name foerageergebied) vormt voor soorten die op de erven voorkomen.
9	Indiener concludeert dat er veel nadelen en onmogelijkheden kleven aan de voorgenomen binnenwaartse versterking. Er worden vele belangen geschaad. Indiener pleit voor een buitenwaartse versterking. Indiener geeft aan dat verzoeken om nadeelcompensatie voor de hand liggen en dat bij onder andere Uitdam de dijk wel buitenwaarts wordt versterkt. Indiener wijst op het gelijkheidsbeginsel en geeft aan dat het niet zo kan zijn dat met betrekking tot de kosten van de dijkversterking, wie dan ook meer of minder recht heeft op een 'duurdere'	Het Voorkeursalternatief voor module 9 is gekozen op basis van het onderzoek naar de effecten van twee alternatieven. Die keuze is niet uitsluitend gemaakt op basis van kosten. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 4.3.9 van het Projectplan. In de reactie op onderdeel 7 van deze zienswijze is reeds aangegeven dat een van de belangrijke redenen om bij module 9 (gedeeltelijk) te kiezen voor een binnenwaartse versterking is gelegen het geringere effect op het aspect cultuurhistorie dan de door indiener voorgestelde buitenwaartse versterking. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	dijk.	rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 9. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0052: Indiener 52 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wijst erop dat de zorg voor het perceel en de daarop bevindende bebouwing voortdurende aandacht vraagt. De niet bebouwde grond zakt jaarlijks ca. 2 cm door de inklinking van het laagveen. De Badhuisweg ligt in een kwetsbaar gebied, waardoor indiener belanghebbende is. Ondanks het bijwonen van meerdere bijeenkomsten is de zorg van indiener om de effecten van de beoogde werken niet weggenomen.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener stelt dat geen sprake is van kleinschaligheid en ontwikkeling. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is aangegeven dat voor wat betreft het ontwerp bij Warder de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Indiener stelt dat daar geen sprake van is en verwijst naar pagina 62 van het Ontwerp Projectplan.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid beschreven hoe het participatieproces is doorlopen en is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed daarvan op het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 van dit rapport worden de lokale

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		initiatieven rondom Warder beschreven.
3	Indiener geeft aan dat er geen ervaring bestaat met het verplaatsen en verzwaren van een dijk op veen- en kleigrond en wijst erop dat ir. F. Spaargaren hiervoor waarschuwt. Indiener is bezorgd, ook omdat de risicoanalyse niet ingezien mag worden.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 1. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat het gevaar van kwel niet is benoemd in het Ontwerp Projectplan.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
5	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (Dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
6	Indiener maakt zich zorgen over de gevolgen van het verplaatsen en verzwaren van het dijklichaam in de directe nabijheid van zijn perceel, woning en bijgebouwen en heeft bezwaar tegen de grote maar onvoldoende doordachte ingreep in de historische dijk en vraagt om uitstel van besluitvorming omdat de verzwaring misschien niet nodig blijkt te zijn als er meer tijd wordt genomen voor het nog lopende onderzoek. Verder baart het indiener zorgen dat door de ingrijpende omvang van het werk een jarenlange ontwrichting op allerlei gebied ontstaat waardoor de levenskwaliteit onder druk komt te staan.	Wat betreft de zorgen van indiener over de gevolgen van de realisatie van de Versterking wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1. Ten aanzien van het verzoek van indiener om uitstel van de besluitvorming is het volgende van belang. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk. Voor de zorgen van indiener over overlast tijdens de uitvoeringsfase geldt het volgende. In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. Voor een uitgebreidere toelichting op de uitvoeringsoverlast wordt verwezen naar paragraaf 10.1 . In deze paragraaf staat per hinderaspect beschreven welke impact de indiener kan verwachten en welke maatregelen getroffen worden om de hinder te beperken. Uitgangspunt bij de uitvoeringsfase is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt voor de omwonenden en belanghebbenden is voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener vindt dat de verkeersveiligheid voor wandelaar in het geding komt door het fietspad op de dijk en stelt voor te kiezen voor gescheiden paden voor wandelaars.	Voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' geldt dat de tussen dijkpalen 27+50 tot 39 en 48+50 en 56 er een gecombineerde fiets-/wandelverbinding op de kruin van de dijk is voorzien. Tussen dijkpaal 39 tot 48+50 ligt de doorgaande fietsverbinding Hoorn-Amsterdam in de buitenteen op het voorland en het wandelpad op de kruin van de dijk. Verkeersveiligheid is een belangrijk uitgangspunt van de doorlopende fiets- en wandelverbinding. Voorafgaand aan de uitvoering wordt nader onderzoek uitgevoerd naar de veiligheidsaspecten van de combinaties van verkeersstromen.
8	Indiener stelt dat er meer en wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn die	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	onvoldoende zijn onderzocht. Indiener noemt alternatieven van ir. Spaargaren en het concept Bewezen Sterkte.	(bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen naar de alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op alternatieven, inclusief het plan Spaargaren (Pompen in de Houtribdijk) wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan.
9	Indiener wijst op het advies van experts om een visie te ontwikkelen voor het totale gebied: Markermeer, IJsselmeer en Waddenzee. Indiener sluit zich bij dat advies aan.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
10	Indiener vindt dat bij module 6, deel HE-8B, buitenwaarts versterken de voorkeur moet krijgen boven binnenwaarts versterken, omdat zo het historisch karakter van de dijk in stand blijft. Daarnaast wijst indiener deze variant af omdat het te veel druk legt op het verkeerskruispunt Badhuisweg-IJsselmeerdijk en bestaande bebouwing. Indiener verzoekt de buitenwaartse versterking in overweging te nemen.	Ter plaatse van module 6 HE-8B is een binnenwaartse versterking met kruinverhoging voorzien. Woningen in module 6 sectie HE-8B worden ontzien. De effecten op het landschap en cultuurhistorie zijn ter plaatse van de binnenwaartse versterking bij Heintjesbraak (HE-8B en HE-9A) beperkt. De kern van de dijk, de fysieke waarden van de dijk, blijven behouden, wel wordt het historisch profiel minder herkenbaar door een berm en flauwere taluds. Een buitenwaartse asverschuiving is als alternatief onderzocht. Een buitendijkse variant zal bij de sectie HE-8B tot een grotere aantasting leiden van de monumentale dijk. Voor een toelichting op de effectbeoordeling van dit alternatief wordt gewezen op paragraaf 3.4 van de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). Tevens is in paragraaf 6.3 van de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. en paragraaf 4.3.6 van het Projectplan ingegaan op het Voorkeursalternatief ter plaatse van module 6 HE-8B.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Wat betreft het verkeerskruispunt het volgende. Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan. Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
11	Indiener stelt dat in het ontwerp geen rekening wordt gehouden met het unieke karakter van de Waterfront van het lintdorp. Voor de dijkversterking zijn vanuit de hoogwaterveiligheidsdoelstelling drie typen oplossingsrichtingen geformuleerd. Voor de oplossing in grond zijn ontwerpprofielen opgesteld, die gebaseerd zijn op algemene ontwerpuitgangspunten die volgens de Commissie niet locatie specifiek zijn gemaakt. Door deze aanpak lijken kansen voor een optimaal ontwerp gemist. Voor het dorp Uitdam is daarentegen wel een locatiespecifiek ontwerp gemaakt na druk vanuit de bevolking. Indiener beroept zich op het gelijkheidsbeginsel en vindt dat dit ook voor module 6 zou moeten.	Bij het ontwerp van de Versterking is rekening gehouden met de lokale omstandigheden per module en sectie, zo ook in Warder. Daarnaast is de inpassing van de Versterking één van de twee doelstellingen van het project. In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de aanvulling op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0053: Camping Kleine Weel **Module 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de werkzaamheden aan de dijk niet in geografische volgorde plaatsvindt en stelt dat de bewoners naar schatting minimaal vier jaar geconfronteerd worden met overlast en ongemak op en rond de dijk. Indiener is van mening dat de werkzaamheden de uitoefening van hun bedrijf aanzienlijk moelijker maakt en wellicht zelfs gedurende langere tijd onmogelijk wordt gemaakt. Indiener is bang dat zijn gasten hinder zullen ondervinden op het gebied van bereikbaarheid en recreatieve mogelijkheden. Indiener wil meer inzicht in de planning vanwege de zekerheid die zijn gasten willen hebben over de omstandigheden tijdens hun verblijf. Indiener kan geen toekomstplannen maken vanwege de totale onzekerheid over de informatieverstrekking en de onzekerheid over eventuele compensatieregelingen. Indiener wil daarom weten wanneer en op welke wijze informatie wordt verstrekt en welke compensatieregelingen van toepassing zijn. Tevens vraagt indiener welke voorzieningen worden getroffen voor bedrijven en campings aan de dijk langs module 7.	Het is correct dat de werkzaamheden niet in geografische volgorde zullen worden uitgevoerd. De reden hiervoor is dat de modules met de langste uitvoeringstijd het eerst worden uitgevoerd. Bovendien zal op verscheidene plaatsen gelijktijdig gewerkt worden. In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.7. van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Uitgangspunt bij de uitvoeringsfase is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. In paragraaf 11.1 van Projectplan staat beschreven welke voorzieningen worden getroffen voor bedrijven en campings aan de dijk voor module 7. Gedurende de uitvoering zal ervoor worden gezorgd dat met name in het recreatieseizoen verblijfs- en horecagelegenheden zoveel als mogelijk bereikbaar zijn. In tabel 15 in paragraaf 8.3.2.4 van het Projectplan is aangegeven dat er geen directe effecten zijn voor de camping van indiener. Verder is in paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan opgenomen dat er ter plaatse van het informele strandje nabij IJsselmeerdijk 32 te Warder er tijdelijk effect in de vorm van een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		werkstrookt tijdens de uitvoering te verwachten is. Er zijn voor dit strandje geen permanente effecten te verwachten door de Versterking. In tabel 15 is tevens voor andere verblijfs- en horecagelegenheden langs de Markermeerdijken in module 7 aangegeven wat het effect van de Versterking zal zijn. Mocht onverhoopt toch schade ontstaan dan zijn de regelingen voor schadevergoeding, zoals beschreven in paragraaf 11.2 van het Projectplan en paragraaf 2.6.5 van deze Nota van toepassing.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0054: Indiener 54 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat onvoldoende informatie beschikbaar is over de noodzaak van de dijkverhoging of dijkverzwaring. Ook is indiener niet duidelijk op welke gronden, landelijk en Europees bepaald, de dijkverzwaring noodzakelijk is. Indiener geeft daarnaast aan dat hem niet duidelijk is welke instantie opdracht heeft gegeven voor de dijkverzwaring.	Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. HHNK heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. De nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Door middel van participatie probeert de Alliantie zoveel als mogelijk transparant te zijn over de Versterking. In paragraaf 2.5.2 en 2.7 van deze Nota wordt ingegaan op participatie gedurende het opstellen van het Projectplan en participatie tijdens de realisatie.
2	Indiener geeft aan dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van een zwaar dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. Op grond grenzend aan de dijk kan de dijk verzwaren of opgestuwd worden. Indiener kan geen informatie krijgen over deze manier van versterken.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet ingezien mag worden en dat de onderzoeken niet zijn uitgevoerd door een onafhankelijke partij, maar door de Alliantie Markermeerdijken.	Voor een uitgebreide toelichting op de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. De partij die die werkzaamheden zal uitvoeren (in dit geval de Alliantie Markermeerdijken) is gebruikelijkerwijs aan zet om zijn eigen risico's in kaart te brengen en te beheersen. De opdrachtgever (HHNK) beoordeelt de juistheid en volledigheid van dit dossier. Aanvullend voert ook het programmabureau HWBP-2 (subsidieverstrekker) een onafhankelijke toetsing uit op dit dossier. HHNK rapporteert ieder kwartaal (openbaar) over de (top)risico's (in tijd en geld) die voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma gelden. Deze rapportage gaat tevens naar de minister en de Tweede Kamer. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2 van deze zienswijze.
4	Indiener geeft aan dat experts waarschuwen voor gevaren. Het gevaar van kwel is niet benoemd in het Projectplan.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
5	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
6	Indiener vraagt zich af waarom niets is gedaan met het onderzoek 'Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS'. Zonder inzage in de voornoemde punten is de noodzaak van de dijkverzwaring niet duidelijk. Indiener vraagt of alle alternatieven zijn onderzocht, wat de alternatieven zijn en of er gedacht is aan het injecteren van de dijken en innovatie in constructies. Indiener stelt dat er wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende	In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. Voor de noodzaak van de Versterking wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	alternatieven zijn en wijst daarbij op het plan Spaargaren en de Bewezen Sterkte concepten. Verder vraagt indiener zich af of is meegenomen dat met de huidige weermodellen de hoog waterstanden, de stormen en het smeltwater van de rivieren minimaal 5 dagen van tevoren bekend zijn.	alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. De door indiener genoemde techniek injecteren / mixen zijn op haalbaarheid beoordeeld en afgewogen. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlageboek) in paragraaf 1.2 onder het kopje 'Meer innovatieve oplossingen' is opgemerkt dat deze methode niet aan de orde is bij de Versterking vanwege grout in de ondergrond en onzekerheden die dit met zich meebrengt voor de haalbaarheid van deze oplossing. Bovendien geldt voor deze oplossing dat het geen zelfstandige oplossing is en dat aanvullend altijd een grondoplossing nodig is. In paragraaf 3.2.7 en 4.5 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op hoe constructieve oplossingen worden toegepast in het ontwerp van de Versterking. Per module is in het Projectplan aangegeven of er aanleiding is om op lokaal niveau een constructie toe te passen. Daarin is ook toegelicht waarom terughoudend wordt omgegaan met constructieve oplossingen. Voor een reactie op het alternatief 'Pompen Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt verwezen naar paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. De huidige weermodellen maken geen deel uit van de beoordelingssystematiek en zijn dus niet meegenomen in de modellen. De huidige weermodellen hebben geen directe relatie met de noodzaak van de dijkverzwaring. Een voorspelling van hoogwater binnen 5 dagen is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk (zoals macrostabiliteit binnenwaarts) adequaat teniet te doen. In de nieuwe normering wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald.
7	Indiener stelt dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de landschappelijke waarde van de monumentale dijk. De omvang van de dijkaanpassingen vernietigt volgens indiener geheel of gedeeltelijk het historisch (provinciaal) monument,	Met de monumentale waarden is wel degelijk voldoende rekening gehouden. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zijnde de dijk, die door de eeuwen heen is opgebouwd.	
8	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking zijn voor Natura 2000-gebied Zeevang. Tevens vraagt indiener of dit voldoende is onderzocht en waar indiener de onderzoeken kan inzien.	De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregel om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen is beschreven in paragraaf 8.3.3. Uit paragraaf 8.7.2 van de Passende beoordeling volgt dat met inachtneming van de mitigerende maatregel er geen significante effecten optreden en de Versterking geen gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt.
9	Indiener vraagt door wie en hoe het beheer van de bredere taluds van de dijk wordt uitgevoerd.	Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In de Beleidsnota Waterkeringen 2012-2017 (Van waterkeringen naar waterveiligheid) is opgenomen hoe het hoogheemraadschap de bestaande primaire waterkeringen beheert en onderhoudt. Het hoogheemraadschap beheert volgens het principe 'natuurtechnisch' beheer, dit wil zeggen beweiding van april tot oktober of twee keer per jaar maaien en afvoeren. Dit huidige beleid wordt van toepassing op de reguliere versterking en de kunstwerken. Voor een uitgebreidere toelichting op beheer en onderhoud wordt gewezen op paragraaf 6.1 van het Projectplan.
10	Indiener geeft aan dat verruiging een aantrekkingskracht op roofvogels heeft.	De nieuwe dijk wordt op vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. Het is niet zonder meer te stellen dat verruiging als gevolg van de Versterking leidt tot een toename van roofvogels. De ecologische strook die aan de binnenzijde van de dijk komt te liggen, bestaat uit fauna- en kruidenrijk grasland. Het is mogelijk dat dit leidt tot een toename van veldmuizen. In de huidige situatie is er reeds een dijk en zijn er bermen aanwezig waar kleine zoogdieren op voor kunnen komen die een prooi vormen voor roofvogels. Het is belangrijk dat in deze omgeving de nest- en verblijfmogelijkheden van roofvogels niet toenemen als gevolg van de Versterking. Hoewel het foerageergebied licht toeneemt, neemt de mogelijkheid voor het aantal territoria voor roofvogels niet verder toe.
11	Indiener stelt dat dat de bredere taluds door verruiging een trekroute voor vossen wordt. Dit past volgens indiener niet in de doelstellingen van Zeevang.	Wat betreft de verruiging wordt gewezen op hetgeen hiervoor onder 9 en 10 is toegelicht. In aanvulling daarop is van belang dat bosjes of struweel niet gestimuleerd worden, terwijl vossen dit nodig hebben om ergens te kunnen verblijven. Vossen zijn bovendien territoriaal: het is niet simpelweg te stellen dat er een grote toename van vossen gaat zijn. De nieuwe omstandigheden zorgen namelijk niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is geen van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie.
12	Indiener geeft aan dat bredere taluds een groter broedbiotoop voor ganzen	Artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming omschrijft een exoot als volgt: “dieren of planten van soorten die niet van nature in Nederland voorkomen of voorkwamen en die door menselijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bieden. Ganzenvraat is een enorme schadepost voor de provincie door een invasieve exoot. Indiener stelt dat toename van ganzen een dreiging is voor weidevogels, omdat ganzen de graslanden kaalvreten en het onaantrekkelijker wordt voor weidevogels om hier te broeden. Indiener is van mening dat onderzocht moet worden in hoeverre de weidevogels door de toename van ganzen de dupe zullen worden gezien het feit dat de dijk in een Natura 2000-gebied ligt waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden voor onder meer de grutto, wulp en goudplevier. Die doelstellingen zouden nu al niet gehaald worden.	handelen terecht zijn gekomen in de Nederlandse natuur of dat in de nabije toekomst dreigen te doen". De Natura-2000 gebieden Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang zijn aangewezen voor verschillende ganzensoorten (kolgans, grauw gans, brandgans) en die soorten zijn kwalificerend voor deze gebieden. Ganzen horen dus ook bij het gebied. Er is geen sprake van invasieve exoten. De dijk en aanliggende bermen vormen in de huidige en in de nieuwe situatie geen broedbiotoop voor ganzen. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra's in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijk gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt de dijk en berm niet geschikt als broedgebied voor ganzen. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheermogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE. Uit onderzoeken komt naar voren dat ganzen niet zijn aangewezen als oorzaak voor de stand van de weidevogels. Uit het beheerplan blijkt dat de aantallen van de grutto en goudplevier achteruit gaan. De oorzaak hiervan is niet bekend. Voor beide soorten geldt ook dat de trend landelijk negatief is. In 2015 heeft het CBS het volgende aangegeven "Het verdwijnen van weidevogels hangt samen met de schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Enerzijds gaat het daarbij om directe verliezen van nesten en kuikens doordat bijvoorbeeld steeds vroeger en vaker gemaaid wordt. Ook indirect beïnvloedt de landbouw de weidevogelstand door de verschuiving van gevarieerde, vochtige, kruidenrijke hooilanden naar uniforme gedraineerde percelen met één of twee soorten gras, die makkelijker machinaal te bewerken zijn en een hogere grasproductie opleveren. Daardoor is er minder voedsel, dekking en rust voor weidevogels". In de huidige situatie heeft de provincie weidevogelleefgebieden aangewezen. In de huidige situatie vindt hier rond Warder reeds verstoring plaats door de aanwezige weg (verkeer en recreatie) en bebouwing. De Versterking rond Warder leidt wel tot verstoring, maar deze concentreert zich daar waar in de huidige situatie geen weidevogels voorkomen en waar ook al verstoring plaatsvindt. Dit gegeven in combinatie met het feit dat de situatie ter plaatse voor vossen en ganzen niet verbetert, maakt dat in aanvulling van de effecten zoals deze beschreven zijn in voorgenoemde natuurtoetsen er geen grote

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		natuurwaarden verloren gaan.
13	Indiener verwacht gevaarlijke situaties door het fietspad op de dijk, onder andere bij zwembad Warder omdat hier veel kinderen oversteken. Ook verwacht indiener verkeersproblemen bij het kruispunt aan het eind van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
14	Indiener stelt dat er geen informatie beschikbaar is over de overlast, bereikbaarheid en belasting van de wegen gedurende de 5-jarige aanleg van het project.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0055: Indiener 55 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de woon- en leefomgeving wordt verstoord en maakt zich zorgen over de manier waarop de Markermeerdijken structureel worden gewijzigd. Indiener geeft aan dat de dijk een belangrijke recreatiemogelijkheid is en wil graag de rust zo weinig mogelijk verstoren.	Bij de Versterking (het ontwerp en de realisatie daarvan) vormt de inpassing in de bestaande omgeving één van de twee doelstellingen. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.4 en 4.4 van het Projectplan. Bij module 6: Heintjesbraak en Warder zijn de belangrijkste waarden de binnendijkse natuurwaarden, buitendijkse archeologische waarden, binnendijkse historische bebouwing van boerderijen en het lint van Warder. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. Er worden geen permanente effecten op de (water)recreatie verwacht. Tijdelijke effecten van de versterking op (water)recreatie zijn met name te verwachten voor (water)recreatie dat op of nabij de dijkversterking plaatsvindt. In paragraaf 8.3.2. van Projectplan is uitvoerig ingegaan op recreatiemogelijkheden, waaronder watersport.
2	Indiener stelt dat het provinciaal monument zo min mogelijk moet worden aangetast.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
3	Indiener is van mening dat de sterkte en de veiligheid van de huidige dijk ruim voldoende is voor de komende vijftig jaar.	Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen.Het hoogheemraadschap heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. De nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
4	Indiener vindt dat nut en noodzaak van de verzwaring niet kan worden aangetoond.	Nut en noodzaak is onderbouwd in paragraaf 2.2.2 van deze Nota en in paragraaf 2.1 en 2.2 van het Projectplan.
5	Indiener stelt dat het maken van een gemaal in de Houtribdijk en de bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP2 alternatieven zijn.	Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (het door indiener genoemde gemaal in de Houtribdijk) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op welke manier Bewezen Sterkte gebruikt is binnen de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
6	Indiener stelt dat het mooie landschap met rustieke schelpstranden langs de dijk voorgoed wordt aangetast en dat door de verhoging van de dijk het landschap en uitzicht erg zal verslechteren.	In de aanvulling op het MER is naar de module 6 Heintjesbraak en Warder gekeken. Het Voorkeursalternatief is op deze module als volgt: een buitenwaartse asverschuiving (HE-8A1/2), daarna een gecombineerde versterking (HE-8A3/4/5), een binnenwaartse versterking (HE-8B) en ten slotte een buitenwaartse asverschuiving (HE-9A en HE-9B). De gekozen oplossing komt overeen met het MMA, met uitzondering van secties HE8A1/2, HE-9A en HE9B. Bij deze secties is het MMA het alternatief met constructie of alleen een gecombineerde versterking. Uit paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan volgt dat ook alle informele stranden weer worden teruggebracht.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0056: Indiener 56 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener omschrijft het cultuurhistorisch belang van de dijk die onderdeel is van de meer dan 500 jaar oude Zeevanckspolder. De dijk is een monument, indiener vraagt hoe het kan dat men daaraan gaat 'sleutelen'.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
2	Indiener stelt dat de oude zeedijk binnendijks onder andere steunt op een zware blauwe klei formatie die onder aan de voet onder de sloot is aangebracht. Indiener lijkt het buitenwaarts toevoegen van een grondlichaam niet verstandig en doordacht, omdat dit het oude dijkdeel kan doen kantelen en het buitendijks gebied instabiel is. Indiener stelt dat het extra gewicht van het nieuwe grondpakket de oude dijk kan destabiliseren en binnendijks tot grondopheffing kan leiden. Tevens stelt indiener dat historisch erfgoed verloren gaat.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Voor de stelling dat historisch erfgoed verloren gaat, wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1.
3	Indiener stelt dat op tekeningen niets terug te vinden is betreffende eerdere toezeggingen over het terugplaatsen van steigers en trappen.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
4	Indiener stelt dat er geen ervaring is met het verplaatsen van dijken op veen- en kleigronden en dat er is gewaarschuwd voor de risico's daarvan. Gewezen wordt op de problemen in de buurt van Oosterleek. De risico's zijn nu onvoldoende bekend.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 2. In aanvulling daarop is van belang dat leerervaringen van dijkversterkingsprojecten, waaronder dijkvernieuwing Oosterleek, uitgebreid worden geëvalueerd zowel door het hoogheemraadschap als het Programmabureau van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (PB-HWBP-2). Het hoogheemraadschap heeft met de realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen.
5	Indiener stelt dat de mogelijke risico's of niet in kaart zijn gebracht of dat onderzoeken daarnaar niet openbaar worden gemaakt. Dat is onaanvaardbaar. Indiener vraagt in wiens belang dit is.	Er is een risicoanalyse opgesteld. Voor een toelichting daarop wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota.
6	Indiener beschrijft de historie van de dijk en stelt dat, omdat de afsluitdijk de invloed van de zee heeft weggenomen, de dijk minder wordt belast.	Door de aanleg van de Afsluitdijk zijn de risico's voor de Markermeerdijken gewijzigd. De Markermeerdijken dienen echter nog steeds voor de bescherming van 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland en 25 miljard euro aan economische waarden. In 2002 is door een wijziging van de Wet op de waterkering het Markermeer aangewezen als buitenwater en zijn voor de Markermeerdijken de veiligheidsnormen voor primaire keringen gaan gelden. De veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen zijn opgenomen in de Waterwet. Toetsing van de dijken in 2006 heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken niet meer aan de wettelijke veiligheidsnorm voldoet. Om de waterveiligheid op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		orde te brengen, moeten de Markermeerdijken versterkt worden. Het project Markermeerdijken is daarom in het HWBP-2 opgenomen. Wat exact het overstromingsrisico is, is bepaald per dijktraject (dit is vastgelegd in bijlage II bij de Waterwet). Na realisatie van de Versterking wordt daaraan voldaan. Dit is toegelicht in paragraaf 8.1 en 8.1.1.1 van het Projectplan. De Afsluitdijk neemt nut en noodzaak van de Versterking niet weg. Ook met de kennis van nu is de noodzaak voor de Versterking aangetoond. Voor een onderbouwing van de nut, noodzaak en urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
7	Indiener stelt dat er nauwelijks kans is op onverwachte waterstijgingen en stelt dat het nieuwe gemaal Schardam een belangrijke balancerende rol speelt bij overvloed aan water aan beide zijden van de dijk. Indiener betwijfelt of een dijkversterking nodig is en stelt dat gedegen vooronderzoek en haalbaarheidsstudies ontbreken.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie op onderdeel 6. In aanvulling daarop wordt voor het alternatief 'Pompen in de Houtribdijk' gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
8	Indiener stelt dat archeologische waarden worden bedolven door de dijkversterking.	Alle locaties met een behoudenswaardige archeologische (verwachtings)waarde, zoals verwoord in het Bureauonderzoek "Een Spiegel van water, land en dijk" (bijlage 5.3 van het Bijlagenboek) zullen in situ, of ex situ behouden worden. Primair uitgangspunt is het behouden van archeologische waarden ter plaatse. Daar waar planaanpassing niet tot behoud van archeologische waarden kan leiden, zal behoud ex situ plaatsvinden. Dit zal gebeuren door middel van proefsleuven, profielsleuven, opgravingen en archeologische begeleiding van civieltechnische werkzaamheden op relevante locaties. Dit onderzoek wordt uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Voor een uitgebreide toelichting op de wijze waarop met archeologische waarden wordt omgegaan wordt verwezen naar paragraaf 5.7.4 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0057: Stichting voor Landelijk Schoon West-Friesland **Module 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener staat positief tegenover de aanleg van de innovatieve vooroeverdijk omdat daardoor het oorspronkelijke dijklichaam bewaard blijft. Indiener verzoekt dringend om het tussenwater zo breed mogelijk te houden. Ter plaatse van het gemaal Westerkogge wordt de breedte teruggebracht naar 10 meter; indiener bepleit om deze breedte ten minste te verdubbelen.	De oeverdijk kan niet overal op vaste afstand de huidige dijk volgen. De oeverdijk wordt in een boog aangelegd vanwege morfologische processen die kunnen optreden bij de oeverdijk. Op basis daarvan en op basis van landschappelijke inpassing, ecologische meerwaarde en de kosten is het ontwerp van de oeverdijk tot stand gekomen. Hoe verder de oeverdijk naar buiten wordt gelegd, hoe meer zand er benodigd is om deze aan te leggen en hoe langer de einddammen gerealiseerd moeten worden. Daarmee zou niet voldaan worden aan de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
2	Indiener geeft aan dat de onderwaterbodem enkel aan de oppervlakte is onderzocht en geeft aan dat in de diepere lagen hier mogelijk nog voorwerpen van archeologisch belang liggen. Deze voorwerpen kunnen onherstelbaar worden beschadigd als een vooroeverdijk wordt aangelegd. Indiener bepleit dat hier nader onderzoek naar wordt gedaan.	Uitgangspunt is zoveel als mogelijk het behouden van archeologisch erfgoed, waarbij behoud in de bodem (in situ) de voorkeur heeft boven opgraven (ex situ). Het gebied rond de zeedijk Hoorn-Amsterdam is rijk aan archeologische waarden en archeologische verwachtingsgebieden. Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) zijn de archeologische terreinen aangegeven. In de nationale archeologische database Archis III van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan de onderzoeken en de archeologische waarnemingen. Daarnaast heeft voor het volledige plangebied archeologisch bureauonderzoek plaatsgevonden en hebben voor de waterbodem archeologisch opwateronderzoek- en duikinspecties plaatsgevonden. Dit onderzoek is uitgevoerd volgens de vigerende kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie waaraan archeologisch onderzoek in Nederland dient te voldoen. Het onderzoek bestaat uit sidescan sonar onderzoek van de waterbodem, gecombineerd met magnetometeronderzoek waarbij objecten in de bodem opgezocht worden. Op alle terreinen met hoge verwachtingswaarde en waar grondroerende werkzaamheden zullen plaatsvinden, waarbij de archeologische waarden verstoord zullen worden, wordt nader onderzoek verricht. Het doel van dit onderzoek is het vaststellen en waarderen van archeologische resten. Vervolgens wordt bepaald of en zo ja, in welke vorm vervolgonderzoek noodzakelijk is. Dit geldt eveneens voor de waterbodem, daar waar waterbodemroerende werkzaamheden zullen plaatsvinden waarbij archeologische waarden verstoord zullen worden (bijvoorbeeld door de aanleg van tijdelijke toegangsgeulen). Voor de tijdelijke toegangsgeulen is een ontgrondingenvergunning aangevraagd bij RWS Midden Nederland, deze ligt gelijktijdig met het Projectplan ter inzage. Middels de ontgrondingenvergunning worden voor de tijdelijke toegangsgeulen door het stellen van voorschriften de archeologische belangen beschermd. In de Versterking is zo veel mogelijk rekening gehouden met de archeologische waarden. Daar waar behoud in situ niet mogelijk is zullen mitigerende maatregelen worden genomen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 5.7.4 van het Projectplan en bijlagen 5.1 en 5.2 van het Bijlagenboek.
3	Indiener geeft aan het voorschrift in de Omgevingsvergunning te hebben gelezen waarin staat dat de oorspronkelijke dijkpalen kunnen worden teruggezet in de berm van de weg, op de plaats waar voorheen de kruin van de dijk lag. Indiener stelt voor om deze paaltjes vergezeld te doen gaan van informatieborden bij opgangen en bankjes, omdat zo passanten duidelijk te maken wat de betekenis is van deze paaltjes.	Er wordt richting de uitvoeringsfase een visie ontwikkeld over hoe wordt omgegaan met de voorzieningen op de dijk waaronder ook informatieborden. Na de Versterking worden interessante en relevante plekken geaccentueerd middels zogenoemde dijkplaatsen, die (middels informatiepanelen) het verhaal van de dijkpraktijk anno 2017 vertellen. Door het terugplaatsen van de historische dijkpalen op de oude dijkas wordt de historische lijn ervaarbaar gemaakt. In de nadere uitwerking zal er een integrale afweging gemaakt worden met betrekking tot de locatie van de palen waarbij beheer, afstand ten opzichte van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de dijkweg bepalend zijn.
4	Indiener geeft aan te hebben gelezen dat de Omringdijk door veranderend gebruik en beheer kan veranderen. Daarnaast kunnen er verzakkingen plaatsvinden ten gevolge van een lagere waterstand. Indiener vraagt zich af of de dijk in beheer blijft bij het hoogheemraadschap en zo in stand zal worden gehouden. Indiener suggereert om de dijk als 'slaperdijk' op te nemen in de Legger der Waterkeringen.	De Omringdijk blijft in beheer bij HHNK, maar door de aanleg van de oeverdijk wordt de status van de dijk gewijzigd. De oeverdijk krijgt de status van primaire kering, en de Omringdijk wordt een regionale kering. De dijk wordt opgenomen in de legger regionale keringen. De Omringdijk wordt geen slaperdijk, omdat de dijk een eigen functie behoudt: het beschermen van het achterland tegen het tussenwater tussen de Omringdijk en de nieuwe oeverdijk. Er zijn stabiliteitsberekeningen uitgevoerd waaruit volgt dat de Omringdijk niet zal verzakken bij een verlaagde waterstand, zelfs niet bij het volledig weglopen van het water tussen de nieuwe en de bestaande dijk.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0058: Raad van de gemeente Koggenland **Module 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is tegen de aanleg van de oeverdijk ter hoogte van Scharwoude en verzoekt dat gekozen wordt voor het versterken van het huidige dijklichaam door een buitenwaartse asverschuiving.	Bij Scharwoude (module 3) voorziet de Versterking in een oeverdijk. Voor module 3 zijn in het MER drie alternatieven onderzocht. Eén van deze alternatieven betreft de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving bij Scharwoude. In paragraaf 4.4 'Module 3 Grote Waal en De Hulk' van het MER deel B zijn de milieueffecten van de alternatieven beschreven. De oeverdijk is voor module 3 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. De belangrijkste waarden van module 3, het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en de monumentale Westfriese Omringdijk, blijven hier behouden. Op het gebied van landschap grijpt de oeverdijk in tegenstelling tot de andere alternatieven niet in op landschappelijk markante punten zoals de twee knikpunten in de dijk, de kapen en baaien en de bochten bij braken en kogen. En de oeverdijk is weliswaar duurder dan de andere alternatieven in aanlegkosten, maar hiermee kan de natuurcompensatie voor de gehele Versterking in één groot gebied mogelijk worden gemaakt. Natuurwaarden verdwijnen door de Versterking als snippers verspreid langs het dijktraject; de oeverdijk biedt de mogelijkheid om deze met één robuust gebied te compenseren. Om deze redenen is bij Scharwoude gekozen voor een oeverdijk in plaats van een buitenwaartse asverschuiving. Zie voor een uitgebreidere toelichting de paragrafen 4.3.2 en 4.3.3 van het Projectplan.
2	Indiener wijst erop dat bij Zeevang wel is gekozen voor een buitenwaartse asverschuiving in plaats van een oeverdijk vanwege het verdwijnen van het zicht op het Markermeer en de ingrijpende gevolgen voor het landschap.	Indiener wijst op de afweging die in het kader van Zeevang (module 7) heeft plaatsgehad. Binnen module 7 zijn in het MER drie alternatieven onderzocht: 1. Een oeverdijk en bij HE-12 een kruinverhoging;

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Daarnaast geeft indiener aan dat de Westfriese Omringdijk ter plaatse van Scharwoude een vergelijkbare monumentale waarde heeft als de dijk bij Zeevang.	2. Een buitenwaartse asverschuiving en bij HE-12 een kruinverhoging; 3. Een gecombineerde versterking met constructie (HE-9B, HE-11A), een buitenwaartse berm (HE-10B), binnenwaartse berm (HE-10 overig, HE-11B, HE-11C) en bij HE-12 een kruinverhoging. In paragraaf 4.8 van het MER deel B zijn de milieueffecten van deze alternatieven beschreven. De oeverdijk is in module 7, net zoals in module 3, het Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. In module 7 is echter gekozen voor een buitenwaartse versterking met asverschuiving waarbij de kruin van de huidige dijk deels wordt afgegraven met op sectie HE-10B2 een buitenwaartse berm en op sectie HE-12 een kruinverhoging. De overwegingen om in module 7 niet te kiezen voor het MMA (de oeverdijk), maar voor een buitenwaartse versterking, staan beschreven in paragraaf 4.3.7 van het Projectplan. Indiener wijst terecht op het feit dat effecten op landschapsbeleving en woonbeleving bij de buitenwaartse asverschuiving minder negatief zijn dan bij de oeverdijk. Binnen module 7 zijn echter méér argumenten om voor een buitenwaartse asverschuiving te kiezen. De buitenwaartse versterking heeft in tegenstelling tot de oeverdijk geen negatief effect op het schootsveld van de Stelling van Amsterdam (UNESCO werelderfgoed) ter hoogte van het fort bij Edam. Bovendien kan met een buitenwaartse asverschuiving de aansluiting tussen module 6 en 7 eenduidig worden vormgegeven; de buitenwaartse versterking uit module 6 wordt hiermee voortgezet. Daarmee wordt voorkomen dat hier een afwisselend buitenwaartse en vervolgens binnenwaartse versterking of oeverdijk in het landschap ontstaat. Door de realisatie van de oeverdijk bij Scharwoude is het tot slot mogelijk de Westfriese Omringdijk vrijwel geheel te behouden. Dat argument gaat niet op voor een oeverdijk bij Zeevang. De situatie bij Zeevang verschilt kortom op een aantal punten met die bij Scharwoude. Om die reden heeft de gemaakte afweging een andere uitkomst.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0059: Indiener 59 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat onvoldoende informatie beschikbaar is over de noodzaak van de	Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	dijkverhoging of dijkverzwaring. Ook is indiener niet duidelijk op welke gronden, landelijk en Europees bepaald, de dijkverzwaring noodzakelijk is. Indiener geeft daarnaast aan dat hem niet duidelijk is welke instantie opdracht heeft gegeven voor de dijkverzwaring.	vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. Het hoogheemraadschap heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. De nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. Door middel van participatie probeert de Alliantie zoveel als mogelijk transparant te zijn over de Versterking. In paragraaf 2.5.2 en 2.7 van deze Nota wordt ingegaan op participatie gedurende het opstellen van het Projectplan en participatie tijdens de realisatie.
2	Indiener geeft aan dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van een zwaar dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. Op grond grenzend aan de dijk kan de dijk verzakken of opgestuwd worden. Indiener stelt dat geen informatie verkregen kan worden over deze manier van versterken en tevens de risicoanalyse niet mag worden ingezien.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet ingezien mag worden en dat de onderzoeken niet zijn uitgevoerd door een onafhankelijke partij, maar door de Alliantie Markermeerdijken.	Voor een uitgebreide toelichting op de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Wat betreft de onderzoeken het volgende. De partij die die werkzaamheden zal uitvoeren (in dit geval de Alliantie Markermeerdijken) is gebruikelijkerwijs aan zet om zijn eigen risico's in kaart te brengen en te beheersen. De opdrachtgever (HHNK) beoordeelt de juistheid en volledigheid van dit dossier. Aanvullend voert ook het programmabureau HWBP-2 (subsidieverstrekker) een onafhankelijke toetsing uit op dit dossier. HHNK rapporteert ieder kwartaal (openbaar) over de (top)risico's (in tijd en geld) die voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma gelden.
4	Indiener geeft aan dat experts waarschuwen voor gevaren.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Het gevaar van kwel is niet benoemd in het Projectplan.	2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
5	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (Dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
6	Indiener vraagt zich af waarom niets is gedaan met het onderzoek 'Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS'. Zonder inzage in de voornoemde punten is de noodzaak van de dijkverzwaring niet duidelijk. Indiener vraagt of alle alternatieven zijn onderzocht, wat de alternatieven zijn en of er gedacht is aan het injecteren van de dijken en innovatie in constructies. Indiener stelt dat er wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn en wijst daarbij op het plan Spaargaren en de Bewezen Sterkte concepten. Verder vraagt indiener zich af of is meegenomen dat met de huidige weermodellen de hoog waterstanden, de stormen en het smeltwater van de rivieren minimaal 5 dagen van tevoren bekend zijn.	In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. Voor de noodzaak van de Versterking wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. De door indiener genoemde techniek injecteren / mixen zijn op haalbaarheid beoordeeld en afgewogen. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlageboek) in paragraaf 1.2 onder het kopje 'Meer innovatieve oplossingen' is opgemerkt dat deze methode niet aan de orde is bij de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Versterking vanwege grout in de ondergrond en onzekerheden die dit met zich meebrengt voor de haalbaarheid van deze oplossing. Bovendien geldt voor deze oplossing dat het geen zelfstandige oplossing is en dat aanvullend altijd een grondoplossing nodig is. In paragraaf 3.2.7 en 4.5 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op hoe constructieve oplossingen worden toegepast in het ontwerp van de Versterking. Per module is in het Projectplan aangegeven of er aanleiding is om op lokaal niveau een constructie toe te passen. Daarin is ook toegelicht waarom terughoudend wordt omgegaan met constructieve oplossingen. Voor een reactie op het alternatief 'Pompen Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt verwezen naar paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. De huidige weermodellen maken geen deel uit van de beoordelingssystematiek en zijn dus niet meegenomen in de modellen. De huidige weermodellen hebben geen directe relatie met de noodzaak van de dijkverzwaring. Een voorspelling van hoogwater binnen 5 dagen is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk (zoals macrostabiliteit binnenwaarts) adequaat teniet te doen. In de nieuwe normering wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald.
7	Indiener stelt dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de landschappelijke waarde van de monumentale dijk. De omvang van de dijkaanpassingen vernietigt volgens indiener geheel of gedeeltelijk het historisch (provinciaal) monument, zijnde de dijk, die door de eeuwen heen is opgebouwd.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een uitgebreide toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
8	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking zijn voor Natura 2000-gebied Zeevang. Tevens vraagt indiener of dit voldoende is onderzocht en waar de onderzoeken ingezien kunnen worden.	De partij die die werkzaamheden zal uitvoeren (in dit geval de Alliantie Markermeerdijken) is gebruikelijkerwijs aan zet om zijn eigen risico's in kaart te brengen en te beheersen. De opdrachtgever (HHNK) beoordeelt de juistheid en volledigheid van dit dossier. Aanvullend voert ook het programmabureau HWBP-2 (subsidieverstrekker) een onafhankelijke toetsing uit op dit dossier. HHNK rapporteert ieder kwartaal (openbaar) over de (top)risico's (in tijd en geld) die voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma gelden. Deze rapportage gaat tevens naar de minister en de Tweede Kamer. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2 van deze zienswijze.
9	Indiener vraagt zich af door wie en hoe het beheer van de bredere taluds van de dijk wordt uitgevoerd.	Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In de Beleidsnota Waterkeringen 2012-2017 (Van waterkeringen naar waterveiligheid) is opgenomen hoe het hoogheemraadschap de bestaande primaire waterkeringen beheert en onderhoudt. Het hoogheemraadschap beheert volgens het principe 'natuurtechnisch' beheer, dit wil zeggen beweiding van april tot oktober of twee keer per jaar maaien en afvoeren. Dit huidige beleid wordt van toepassing op de reguliere versterking en de kunstwerken. Voor een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitgebreidere toelichting op beheer en onderhoud wordt gewezen op paragraaf 6.1 van het Projectplan.
10	Indiener geeft aan dat de bredere taluds door verruiging een trekroute voor vossen wordt. Dit past volgens indiener niet in de doelstellingen van Zeevang.	Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. De nieuwe dijk wordt op een vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen. Verder is voorzien in een ecologische strook. Deze strook zal bestaan uit fauna- en kruidenrijk grasland langs de dijk en op een zodanige manier beheerd gaan worden dat er geen grootschalige ruigte ontstaat. Vossen hebben bosjes of struweel nodig om ergens te kunnen verblijven, deze worden niet gestimuleerd. Bovendien zijn vossen territoriaal en zorgen de nieuwe omstandigheden niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is geen sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie.
11	Indiener geeft aan dat verruiging een aantrekkingskracht op roofvogels heeft.	De nieuwe dijk wordt op vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. Het is niet zonder meer te stellen dat verruiging als gevolg van de Versterking leidt tot een toename van roofvogels. De ecologische strook die aan de binnenzijde van de dijk komt te liggen, bestaat uit fauna- en kruidenrijk grasland. Het is mogelijk dat dit leidt tot een toename van veldmuizen. In de huidige situatie is er reeds een dijk en zijn er bermen aanwezig waar kleine zoogdieren op voor kunnen komen die een prooi vormen voor roofvogels. Het is belangrijk dat in deze omgeving de nest- en verblijfmogelijkheden van roofvogels niet toenemen als gevolg van de Versterking. Hoewel het foerageergebied licht toeneemt, neemt de mogelijkheid voor het aantal territoria voor roofvogels niet verder toe.
12	Indiener geeft aan dat bredere taluds een groter broedbiotoop voor ganzen bieden. Ganzenvraat is een enorme schadepost voor de provincie door een invasieve exoot. Indiener stelt dat toename van ganzen een dreiging is voor weidevogels, omdat ganzen de graslanden kaalvreten en het onaantrekkelijker wordt voor weidevogels om hier te broeden. Indiener is van mening dat onderzocht moet worden in hoeverre de weidevogels door de toename van ganzen de dupe zullen worden gezien het feit dat de dijk in een Natura 2000-gebied ligt waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden voor onder meer de grutto, wulp en goudplevier. Die doelstellingen zouden nu al niet gehaald worden	Artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming omschrijft een exoot als volgt: “dieren of planten van soorten die niet van nature in Nederland voorkomen of voorkwamen en die door menselijk handelen terecht zijn gekomen in de Nederlandse natuur of dat in de nabije toekomst dreigen te doen”. De Natura-2000 gebieden Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang zijn aangewezen voor verschillende ganzensoorten (kolgans, grauw gans, brandgans) en die soorten zijn kwalificerend voor deze gebieden. Ganzen horen dus ook bij het gebied. Er is geen sprake van invasieve exoten. De dijk en aanliggende bermen vormen in de huidige en in de nieuwe situatie geen broedbiotoop voor ganzen. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra’s in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijk gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt de dijk en berm niet geschikt als broedgebied voor ganzen. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheermogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE. Uit onderzoeken komt naar voren dat ganzen niet zijn aangewezen als oorzaak voor de stand van de weidevogels. Uit het beheerplan blijkt dat de aantallen van de grutto en goudplevier achteruit gaan. De oorzaak hiervan is niet bekend. Voor beide soorten geldt ook dat de trend landelijk negatief is. In 2015 heeft het CBS het volgende aangegeven "Het verdwijnen van weidevogels hangt samen met de schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Enerzijds gaat het daarbij om directe verliezen van nesten en kuikens doordat bijvoorbeeld steeds vroeger en vaker gemaaid wordt. Ook indirect beïnvloedt de landbouw de weidevogelstand door de verschuiving van gevarieerde, vochtige, kruidenrijke hooilanden naar uniforme gedraineerde percelen met één of twee soorten gras, die makkelijker machinaal te bewerken zijn en een hogere grasproductie opleveren. Daardoor is er minder voedsel, dekking en rust voor weidevogels". In de huidige situatie heeft de provincie weidevogelleefgebieden aangewezen. In de huidige situatie vindt hier rond Warder reeds verstoring plaats door de aanwezige weg (verkeer en recreatie) en bebouwing. De Versterking rond Warder leidt wel tot verstoring, maar deze concentreert zich daar waar in de huidige situatie geen weidevogels voorkomen en waar ook al verstoring plaatsvindt. Dit gegeven in combinatie met het feit dat de situatie ter plaatse voor vossen en ganzen niet verbetert, maakt dat in aanvulling van de effecten zoals deze beschreven zijn in voorgenoemde natuurtoetsen er geen grote natuurwaarden verloren gaan.
13	Indiener verwacht gevaarlijke situaties door het fietspad op de dijk, onder andere bij Zwembad Warder omdat hier veel kinderen oversteken. Ook verwacht indiener verkeersproblemen bij het kruispunt aan het eind van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen het kader van de nadere uitwerking van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
14	Indiener stelt dat er geen informatie beschikbaar is over de overlast, bereikbaarheid en belasting van de wegen gedurende de 5-jarige aanleg van het project.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0060: Stichting Centrale Dorpenraad Landelijk Amsterdam-Noord **Module 13, 14, 15, 16**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat ondanks dat Durgerdam (module 16) geen onderdeel uitmaakt van de ter inzage liggende stukken, er wel melding wordt gemaakt van het dorp Durgerdam. Indiener gaat ervan uit dat de uitkomsten betreffende Durgerdam waar nodig worden aangepast naar aanleiding van de nadere uitwerking en verzoekt om de verwijzingen naar Durgerdam te verwijderen.	Durgerdam (module 16) maakt onderdeel uit van de scope van de versterkingsopgave (paragrafen 2.2 en 2.3 van het Projectplan), als gevolg waarvan de verwijzingen niet worden verwijderd. De uitwerking van de gekozen oplossing volgt echter in een separaat Projectplan. Dit separate Projectplan zal voldoen aan de eisen die hieraan worden gesteld in de Waterwet.
2	Indiener geeft aan dat de zienswijze is samengevat in de bijlage bij de brief. Tevens verzoekt indiener om een	Bij de beantwoording van de zienswijze is ook de samenvatting in de bijlage betrokken. De beantwoording van alle zienswijzen, dus ook die

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	puntsgewijze reactie.	van indiener, vindt puntsgewijs plaats in deze Nota.
3	Indiener gaat graag met het HHNK in gesprek om tot een gezamenlijke oplossing te komen.	Het hoogheemraadschap is altijd bereid om nader te overleggen met indiener. Voor een verdere toelichting op de communicatiemogelijkheden en het participatietraject wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Daarnaast geldt voor de versterking van module 16 Durgerdammerdijk, dat een separaat participatietraject loopt met de belanghebbenden in en rondom Durgerdam. HHNK is daarbij intensief in gesprek met indiener en overige belanghebbenden.
4	Indiener voorziet gedurende de uitvoering bereikbaarheidsproblemen voor agrarische bedrijven en zwaar bouwverkeer rondom Durgerdam, Blijkmeer en Holysloot. In de huidige plannen zijn alleen voorzieningen voor de bewoners woonachtig aan de dijk opgenomen. De indiener verzoekt dit probleem te onderzoeken en te voorzien in een oplossing. Een mogelijk(e) (deel van) de oplossing kan de ringdijk Blijkmeer bieden.	In de plannen is, naast de bewoners die wonen aan de dijk, rekening gehouden met het bestemmingsverkeer en met de gebruikers van de wegen binnen het werkgebied. Voor de start van de uitvoering van de werkzaamheden wordt een verkeersplan opgesteld, waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en te treffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid worden opgenomen. De bereikbaarheid voor zwaar verkeer heeft blijvend de aandacht en hiervoor wordt dan ook een passende oplossing in het verkeersplan uitgewerkt, waarbij rekening zal worden gehouden met de door indiener aangedragen oplossing. Voor een nadere toelichting op de inhoud en de procedure van de verkeersplannen wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
5	Indiener geeft aan dat het merendeel van de aanvoer van materialen via het water zal gaan maar dat er toch bouwverkeer via wegen zal zijn. De wegen in Landelijk Noord zijn hierop niet berekend. Indiener verzoekt om geen ontheffing te verlenen voor zwaar bouwverkeer over landelijke wegen. Indiener stelt voor om een bebordingsplan voor zwaar verkeer in werking te stellen.	Zoals door indiener aangegeven vindt de aanvoer van materiaal zo veel mogelijk over het water plaats is. De routes voor het bouwverkeer worden vooraf afgestemd met de wegbeheerders en waar nodig worden zones ingesteld waar geen bouwverkeer mag rijden. Indien nodig zal een ontheffing voor het bouwverkeer worden aangevraagd. Hiervoor volgt nog separate besluitvorming waartegen afzonderlijke rechtsbescherming openstaat. Voor een uitgebreidere toelichting op het instellen van zones wordt gewezen op paragraaf 10.1.2.1 van het Projectplan. De afstemming daarvan met de omgeving is toegelicht in paragraaf 10.2 van het Projectplan.
6	Indiener wil in de plannen opgenomen zien dat zwaar verkeer niet via kwetsbare wegen plaatsvindt. Indien zwaar verkeer wel over kwetsbare wegen plaatsvindt stelt indiener HHNK aansprakelijk voor schade aan huizen en panden.	Naar trillingen en geluidhinder door bouwverkeer is onderzoek gedaan, op grond hiervan worden zones ingesteld waar geen bouwverkeer mag rijden en de bouwroutes worden bepaald. Hiermee is het ontzien van kwetsbare wegen reeds in de plannen opgenomen. Voor een uitgebreidere reactie op de maatregelen met betrekking tot trillingen en geluidhinder van bouwverkeer wordt gewezen op paragraaf 10.1.2.1 en paragraaf 10.1.3.1 van het Projectplan. De voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en te treffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid worden in de verkeersplannen opgenomen.
7	Indiener wil dat rekening wordt gehouden met de renovatie van de N247 en de Liergouw, zodat er geen opstopping en/of	Om te voorkomen dat in de regio meerdere projecten gelijktijdig plaatsvinden met overlast voor het wegverkeer (en ook mogelijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	sluipverkeer ontstaat via lokale wegen. Indien mogelijk zou voorrang moeten worden gegeven aan de renovatie van de Liergouw, zodat er minder overlast ontstaat.	sluipverkeer) wordt de planning van grote projecten op elkaar afgestemd. In de Meerjarenplanning van Bureau Regioregie zijn de projecten in de regio, inclusief de Versterking en het groot onderhoud N247, opgenomen waar op dit moment rekening mee wordt gehouden bij het instellen van omleidingen en plannen van afsluitingen. De renovatie van de Liergouw valt buiten de Versterking, hierover gaat de gemeente Amsterdam. Indiener kan de planning voor dit project dan ook met deze gemeente afstemmen. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op tabel 23 'Overzichten projecten nabij Markermeerdijken' van het Projectplan. In deze tabel zijn de projecten opgenomen waarmee op dit moment rekening wordt gehouden bij het instellen van omleidingen en plannen van afsluitingen.
8	Indiener stelt voor om een getoetst Verkeersplan op te stellen en de hierin benoemde maatregelen te treffen.	Voor de start van de uitvoering van de werkzaamheden wordt inderdaad een verkeersplan opgesteld, waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en te treffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid worden opgenomen. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 6 van deze zienswijze.
9	Indiener geeft aan dat het depot op veenweidegebied niet geschikt is vanwege de 'honkvaste' weidevogels die zich niet gemakkelijk laten verplaatsen en de zachte ondergrond. Indiener verzoekt om een andere locatie. Indiener stelt het terrein van voormalige camping het Boschje voor gecombineerd met een buitendijkse oplossing.	De gronden die gebruikt worden voor de depots zullen inderdaad onderhevig zijn aan zettingen of zakkingen. Deze gronden worden echter na voltooiing van de werkzaamheden aangevuld en het terrein wordt daarna dusdanig afgewerkt dat het dezelfde hoogte krijgt als op het moment voorafgaand aan de ingebruikname voor het depot. De door indiener voorgestelde oplossingen zijn niet geschikt voor depots. Het terrein van voormalige camping het Boschje is te ver gelegen van de loswal, daardoor zijn meer verkeersbewegingen nodig. Extra verkeerbewegingen zijn ongewenst vanwege verkeersveiligheid en overlast. De huidige depots zijn zodanig gelegen dat zo min mogelijk verkeersbewegingen nodig zijn. Buitendijks zijn geen geschikte oplossingen voorhanden die passen binnen de zoekcriteria. Bij de keuze van de locaties van de depots is rekening gehouden met omwonenden, bedrijven, beschermde gebieden, natuurwaarden, aanwezige kabels en leidingen, grondeigendom, archeologische verwachtingswaarden, de aanwezigheid van niet gesprongen explosieven en de stabiliteit van de bestaande waterkering. Verder zorgen de depots voor een afname van het weidevogelleefgebied. Dit verlies wordt gecompenseerd. Gewezen wordt op de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek). Voor een nadere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 5.5.3 van het Projectplan.
10	Indiener is niet betrokken geweest bij het Vormgevingsplan. Voor de nadere detaillering van het dijkontwerp en de	Het Vormgevingsplan is in gezamenlijk overleg opgesteld door de Provincie Noord-Holland, HHNK, de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	inrichting, wil indiener als vertegenwoordiger van de bewoners betrokken zijn bij het vervolg van het ontwerpproces. Verder stelt indiener voor een onafhankelijke esthetische kwaliteitscommissie op te stellen die toeziet op de detaillering van de ontwerpen en de uitvoering van de werkzaamheden.	Hoorn, Koggenland, Waterland, het Recreatieschap Twiske-Waterland (tevens vertegenwoordiging van Recreatieschap West Friesland) en de Alliantie. Mocht indiener (aanvullende) ideeën hebben over de afwerking, dan kan daarover contact worden opgenomen met de Alliantie of met de andere genoemde partijen. Bij de betrokken partijen zijn reeds onafhankelijke specialisten aanwezig die toezien op de detaillering van de ontwerpen en de uitvoering van de werkzaamheden.
11	Indiener wil dat bij de verdere uitwerking en uitvoering van de plannen de participatie van bewoners, bedrijven en dorpsraden gegarandeerd wordt. Indiener stelt voor om bij het omgevingsmanagement ook gebruik te maken van de aanwezige communicatiekanalen van de dorpsraden en de Centrale Dorpenraad.	Van het aanbod van indiener om gebruik te maken van de aanwezige communicatiekanalen wordt graag gebruik gemaakt. De betreffende omgevingsmanager zal hierover contact met indiener opnemen.
12	Indiener geeft aan dat op in sectie EA-10 mogelijk met een lichter ontwerp kan worden volstaan indien de principes die in Durgerdam zijn toegepast ook hier worden toegepast. Indiener verzoekt om te onderzoeken of de golfbrekende werking van de Hoeckelingsdam voldoende is meegerekend in het ontwerp.	De gekozen oplossing voor Durgerdam volgt in een later Projectplan op basis van de Waterwet, hierover kan dan ook niet gesteld worden dat die principes leiden tot een lichter ontwerp bij sectie EA-10. Verder is de Hoeckelingsdam niet in beheer bij het hoogheemraadschap en maakt deze tevens geen onderdeel uit van de primaire of regionale kering. Daarom zijn aan de hoogte en omvang van de Hoeckelingsdam door HHNK geen eisen gesteld, deze dam zou bijvoorbeeld weg mogen spoelen of in omvang kunnen verminderen. Hierdoor is het golfbrekende karakter niet zeker. Gezien deze onzekerheden is hiermee in de berekening van het ontwerp geen rekening gehouden. Hiermee is voldaan aan de eisen die gesteld worden aan de berekening van de veiligheidstekorten conform de Waterwet en de bijbehorende nieuwe normering.
13	De indiener vindt dat het behouden van de slingerende dijk in sectie EA-10 het uitgangspunt moet zijn in de nadere uitwerking.	Het behouden van het kronkelende karakter van de dijk is binnen de gehele Versterking het uitgangspunt. Voor sectie EA-10 betekent dit dat het kronkelende karakter van deze sectie gevolgd wordt bij de buitenwaartse asverschuiving. Het landschappelijk inpassen van de kapen, onder meer bij Camping De Badhoeve, heeft binnen deze sectie specifiek de aandacht. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.1 van het Projectplan. In 4.1.1 zijn de ontwerpuitgangspunten benoemd, waarbij het behouden van het kronkelende karakter van de dijk als eerste is genoemd.
14	Indiener verzoekt te onderzoeken of overdimensionering van de dijk bij de IJdoornpolder (sectie EA-11) voorkomen kan worden door rekening te houden met de recente meetgegevens vanuit de participatie Durgerdam. Voorts wordt uit historisch oogpunt verzocht hier een buitendijks dijkmagazijn in ere te herstellen.	Er is geen sprake van overdimensionering. Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meest actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Er zijn voor HHNK geen redenen een dijkmagazijn in te richten. Bovendien zal voor het plaatsen van eventuele bebouwing de legger en de keur moeten worden gerespecteerd. Hierdoor is het mogelijk dat dergelijke bebouwing niet past. Bij de Waterlandse Zeedijk, maar ook op andere plekken wordt de ontwikkeling en/of het herstellen van kenmerkende landschapselementen wel

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gestimuleerd. Dit is opgenomen in de regeling "Stimulering aanleg en onderhoud kleine landschapselementen'' van de Provincie Noord-Holland. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt verder gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan.
15	Indiener geeft aan de Noordse steen en basalt op slechts één locatie in Module 15 wordt teruggeplaatst. Indiener hecht er uit historisch oogpunt aan een andere bestemming voor deze stenen te vinden binnen het gebied en wijst erop dat in het verleden gebruikelijk was bouwmaterialen te hergebruiken. Indiener is voorstander van duurzaam gebruik van middelen en materialen. Indiener stelt voor om de stenen in ieder geval op de drie uitzichtpunten (bijlage 11.8 van het Bijlagenboek) terug te brengen. De doelstelling voor hergebruik zou 100% moeten zijn.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische waarden, waaronder de Noordse steen. De Noordse stenen bestaan uit natuurlijk materiaal en verschillen onderling in formaat en gewicht. Een deel voldoet niet aan de technische eisen voor waterveiligheid. Dat maakt dat maar een deel van de (grotere) stenen opnieuw kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de dijkverbetering. Vanwege de verschillen in vorm is het terugplaatsen van Noordse steen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Dat maakt het terugplaatsen van Noordse steen duur in vergelijking tot het aanbrengen van een nieuwe steenbekleding. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. Binnen module 15 komt de kaap bij Uitdam in aanmerking. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Waar het verwijderen van Noordse steen onvermijdelijk is, worden de stenen in de directe omgeving van de locatie hergebruikt. Dit gebeurt bij voorkeur aan de buitenzijde van dijk, bijvoorbeeld als stortsteen of het terugbrengen van grote – mogelijk verspreid liggende – stenen bij informele strandjes. Voor een uitgebreidere toelichting op de omgang met de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
16	Indiener gaat er vanuit dat de historische dijkpalen weer herplaatst worden.	Alle historische dijkpalen worden in principe herplaatst of bij een buitenwaartse asverschuiving vervangen door nieuw ontworpen dijkpalen. Na de vorige grote dijkversterkingsronde in 1920 is de rode dijkpaal geïntroduceerd naast de groene dijkpaal uit 1843. Met de versterking van de dijk moeten de historische dijkpalen opnieuw geplaatst worden. Met de versterking van 2021 wordt er weer een nieuwe laag aan de geschiedenis van de dijk toegevoegd. Gekozen is om deze toevoeging op subtiele wijze te markeren door de toevoeging van een nieuwe 21e-eeuwse dijkpaal. Door het terugplaatsen van de historische dijkpalen op de oude dijkas wordt de historische lijn ervaarbaar gemaakt. In de nadere uitwerking per module zal worden beoordeeld of dit een meerwaarde heeft vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Indien dit het geval is zal er een integrale afweging gemaakt worden met betrekking tot de locatie van de palen waarbij beheer en afstand ten opzichte van de dijkweg bepalend zijn. Op locaties waar de nieuwe

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		weg op de plek van de dijkpaal komt te liggen kan gezocht worden naar een andere markering, bijvoorbeeld een zegel in het wegdek. Voor een reactie op dit onderdeel wordt verder gewezen op paragraaf 5.3 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek), waarin is aangeven hoe de historische dijkpalen worden herplaatst. Tevens is in paragraaf 4.3.16 van het Projectplan in tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingsmaatregelen' toegelicht hoe met de historische dijkpalen bij een buitenwaartse asverschuiving wordt omgegaan.
17	Indiener wil graag dat onofficiële zwemplekjes actief worden teruggebracht.	Alle informele strandjes worden teruggebracht. In de uitvoering wordt hieraan uitvoering gegeven door het zand benodigd voor voorbelasting deels te laten liggen. Hierdoor worden de strandjes actief teruggebracht en worden de condities geschapen om deze ontwikkeling sneller mogelijk te maken. Paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan is hiertoe aangepast. Hierin is opgenomen dat alle geraakte informele strandjes terug worden gebracht. Aan de Omgevingsvergunning is tevens een voorschrift verbonden om te zorgen voor de condities waardoor de ontwikkeling van een soortgelijke zachte land-waterovergang sneller mogelijk wordt gemaakt.
18	Indiener maakt zich om diverse redenen zorgen over de verkeersveiligheid van de toekomstige gebruikers van de fiets-, wandelpaden en de rijweg. Indiener vraagt om maatregelen te treffen die de verkeerveiligheid waarborgen en vraagt daarbij met name om: goede belijning, veiligheidshekken en voldoende verlichting en verkeersborden.	Uitgangspunt voor de doorgaande fiets-, wandelverbinding en rijweg is een comfortabele, veilige en herkenbare route. Bij het ontwerp van de verbinding en de rijweg worden daarom zo veel als mogelijk de richtlijnen van CROW* toegepast, in combinatie met de gewenste beeldkwaliteit van de doorgaande fiets- en wandelverbinding conform het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). De vormgeving van de kapen, de plaatsen van het meubilair en de lichte grijze kleur aan de buitenzijde van de kruin (wandelpad) helpen in de geleiding van de gebruikers. De bestaande verlichting op kruisingen wordt teruggebracht, er wordt echter geen nieuwe verlichting geplaatst. Hiermee wordt de verkeersveiligheid voldoende gewaarborgd. *CROW is een kennisorganisatie op het gebied van infrastructuur, openbare ruimte, verkeer en vervoer en werk en veiligheid. CROW stelt aanbevelingen en richtlijnen op over bijvoorbeeld vormgeving en maatvoering van verkeersinfrastructuur.
19	Indiener verzoekt om de in onbruik geraakte windmolen op de grens van module 15 en 16 te verwijderen.	De genoemde windmolen wordt niet geraakt door de werkzaamheden ten behoeve van de Versterking. Vanuit de Versterking bestaat er dan ook geen noodzaak om deze te verwijderen. Indien de eigenaar van de windmolen dat wenst, bestaat gedurende de uitvoering van de versterkingswerkzaamheden de mogelijkheid om de windmolen eventueel te laten verwijderen. Door de betreffende omgevingsmanager zal de eigenaar van de windmolen voor de uitvoering hierop worden gewezen.
20	Indiener vraagt om de fietsopgangen bij	Genoemde fietsopgangen worden teruggebracht.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de kaap Kinselmeer en de Blijkmeerpolder in het ontwerp op te nemen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de uitwerking van het integrale ontwerp nader toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingsmaatregelen' is opgenomen dat bestaande voorzieningen, zoals fietsopgangen, weer worden teruggebracht. In het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) zijn voorbeeldoplossingen voor fietsopgangen beschreven.
21	Indiener vraagt om aandacht voor wandelpaden die op de dijk uitkomen en herplaatsing van trappen inclusief fietsgoot en het vervangen van het hek bij het Goudriaanpad.	Beide trappen worden met een fietsgoot teruggebracht. Voor het hele project geldt dat de dijktrappen met fietsgoot worden aangelegd wanneer er een fietspad op de kruin of aan de buitenzijde op het voorland ligt. Ten aanzien van het hek geldt het volgende. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Voor het genoemde hek geldt dat dit in overleg met hoogheemraadschap en het recreatieschap wordt teruggeplaatst gebaseerd op de toekomstige pachtovereenkomsten. Wanneer dit hek terugkomt dan zal dit worden vervangen door een hek zoals beschreven in paragraaf 5.2 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek).
22	Indiener geeft aan dat zowel bij Uitdam als bij Durgerdam uit nader onderzoek is gebleken dat de hoogte van de dijk niet aangepast hoeft te worden. Verder valt indiener op dat er grote hoogteverschillen zijn tussen de modules 13, 14 en 15. Voor de Markermeerdijk, als doorlopende lijn in het landschap, zijn de aansluitingen van de ene op de andere module cruciaal. Indiener verzoekt dan ook nader te onderzoeken of de dijkverhoging bij modules 13 tot en met 15 meer gelijk kan worden getrokken en de aansluitingen in het Vormgevingsplan uit te werken.	De gekozen oplossing voor Durgerdam volgt in een later Projectplan op basis van de Waterwet, hierover kan dan ook nog niet gesteld worden dat de hoogte van de dijk niet wordt aangepast. Voor Uitdam geldt dat de kruin van de dijk op de huidige positie blijft liggen en dat het onregelmatige dijkprofiel wordt hersteld. Doordat dit profiel wordt hersteld wordt de dijk ook enkele decimeters verhoogd op enkele locaties. Door het toepassen van de golfbrekende buitenberm is het niet nodig om de dijk verder te verhogen. Zoals eerder aangegeven zijn integrale ontwerpuitgangspunten vastgesteld. Gelet op het historisch karakter van de dijk, de ligging en de waarden in de omgeving zijn voorafgaand aan het ontwerpproces door een aantal disciplines gezamenlijke ontwerpuitgangspunten bepaald. Daarnaast zijn er

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ontwerpuitgangspunten gedestilleerd uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit. In de integrale ontwerpuitgangspunten is nadrukkelijk rekening gehouden met de ruimtelijke kwaliteit van de Markermeerdijken en hun omgeving. Voor een nadere toelichting op deze integrale ontwerpuitgangspunten wordt gewezen op paragraaf 4.1 van het Projectplan hoofdstuk 3 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit dijkversterking (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek).
23	Indiener geeft aan dat zeven bomen gekapt worden waarvoor herplanting verplicht is. Indiener verzoekt om deze bomen bij elkaar te herplanten en te kiezen voor gebiedseigen boomsoorten, zoals de knotwilg of fruitbomen.	Op basis van de Bomenverordening wordt geen bepaalde boomsoort voorgeschreven. Wel volgt uit voorschrift E.2.1. Amsterdam van de Omgevingsvergunning dat binnen 3 maanden na start van de kapwerkzaamheden een concreet herplant- en compensatieplan ter goedkeuring moet worden overgelegd aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied. In dit plan dient - in overeenstemming met het advies van de hoofdstedelijk bomenconsulent - de boomdiameter en locatie van de bomen aangegeven te worden. In overleg met de gemeente Amsterdam en met degene die krachtens zakelijk recht of een publiekrechtelijke bevoegdheid over de bomen kan beschikken wordt zorggedragen voor herplant voor 1 april 2021. Fruitbomen of knotwilgen passen inderdaad binnen het landschap. De wens van indiener wordt dan ook betrokken bij het opstellen van het herplant- en compensatieplan.
24	Indiener verzoekt om de picknickbanken benedendijks ook terug te plaatsen.	Bestaande picknickbanken benedendijks worden weer terugplaatst. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de herplaatsing van bestaande objecten en voorzieningen toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van deze paragraaf is opgenomen dat bestaande objecten, zoals picknickbanken, weer worden teruggebracht. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
25	Indiener vraag om voldoende vuilnisbakken terug te plaatsen en te zorgen voor een bijbehorend beheerplan.	In paragraaf 4.3.16 van het Projectplan (tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen') is opgenomen dat bestaande objecten, zoals prullenbakken, weer worden teruggebracht. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven. Het HHNK is in gesprek met provincie Noord-Holland en de recreatieschappen over de recreatieve voorzieningen zoals prullenbakken. Het HHNK is voornemens het eigendom van deze voorzieningen over te dragen. Dit betekent dat de recreatieve voorzieningen zoals prullenbakken in de toekomst niet meer door HHNK beheerd zullen worden. HHNK heeft daarom geen apart beheerplan voor de recreatieve voorzieningen. In het voor afronding van de werkzaamheden op te leveren instandhoudingsplan zullen alle objecten worden beschreven, waaronder ook het type beheer en onderhoud. Wanneer de recreatieve voorzieningen zijn overgedragen aan een nieuwe eigenaar dan is deze verantwoordelijk voor het beheer en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		onderhoud.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is in tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van het Projectplan verduidelijkt dat ook fietsopgangen worden teruggebracht. Verder is in paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan opgenomen dat alle geraakte informele strandjes worden teruggebracht.		

Zienswijze ZW-0061: Indiener 61 **Module 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vreest vier jaar of langer te worden geconfronteerd met de directe (financiële) gevolgen van de Versterking, met name als de bereikbaarheid niet gewaarborgd kan worden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.7 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.”. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan. In het geval dat toch schade wordt geleden, kan onder voorwaarden in aanmerking worden gekomen voor schadevergoeding. In dat kader wordt voor meer informatie over nadeelcompensatie verwezen naar paragraaf 2.6.5 van deze Nota, waarin onder andere is ingegaan op de mogelijkheid van nadeelcompensatie bij inkomensschade.
2	Indiener geeft aan dat de openbare weg wordt gebruikt voor het (dagelijks) verplaatsen van dieren tussen de huiskavel en de verder weg gelegen weilanden. Maar ook voor overige werkzaamheden van het bedrijf is bereikbaarheid van groot belang. Afrastering aan de zijde van de dijk zijn en blijven noodzakelijk om de dieren te kunnen verplaatsen. Afsluiten van de weg is geen optie. Indiener vraagt wanneer en hoe zij geïnformeerd gaan worden over de details van de werkzaamheden en informeert welke specifieke voorzieningen er worden getroffen om te waarborgen dat hun vee geweid kan blijven worden.	Er wordt voor de uitvoering van de Versterking ter plaatse van de percelen van indiener nog gewerkt aan een detaillering van de werkwijze en planning. In overleg met indiener wordt, indien van de weg gebruik wordt gemaakt bij de uitvoering van de werkzaamheden, een oplossing gezocht voor het verplaatsen van de dieren. In het Projectplan is in paragraaf 10.2 aangegeven dat voor aanwonenden en bedrijven van een afgesloten wegvak voorzieningen worden getroffen, zodat woningen en bedrijven bereikbaar blijven. Voorts is aangegeven dat bestemmingsverkeer naar de woningen, bedrijven en landbouwpercelen met een inrit langs de dijk, ook gebruik maakt van de tijdelijke voorziening die voor langzaam verkeer wordt getroffen.
3	Indiener vraagt welke compensatieregelingen van toepassing zijn en ontvangen graag een gedetailleerde toelichting op deze regelingen.	Voor een nadere toelichting op het thema 'schade' wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze. Voor nadere informatie of voor het melden van concrete schade kan indiener contact opnemen met het hoogheemraadschap of de Alliantie.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0062: Indiener 62 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is bezorgd dat vanwege de lange duur van het project en de voorgestelde maatregelen de balans tussen landschapsbeheer en de natuur ernstig zal worden verstoord. Het weidevogelbeheer dat rondom Warder zal door de voorspelbare rustverstoring achterop raken en vossen en grote aantallen ganzen zullen vrij spel gaan krijgen op de weilanden rond Warder. De verwachting is dat hiermee een grote natuurwaarde voorgoed verloren zal gaan.	Om de effecten op natuur in beeld te brengen, zijn voor de Versterking drie rapporten opgesteld: de Passende Beoordeling voor de effecten op Natura 2000-gebieden, de Toetsing Natuurnetwerk en Weidevogelleefgebieden voor de effecten op provinciaal beschermde gebieden en weidevogels en de Soortenbeschermingstoets voor de effecten op beschermde soorten (respectievelijk bijlage 8.1, 8.2 en 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten zijn de effecten op beschermde natuurwaarden beschreven, net als de eventueel benodigde mitigerende maatregelen en compensatie van resteffecten. Wat betreft vossen en ganzen geldt het volgende. Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In de Beleidsnota Waterkeringen 2012-2017 (Van waterkeringen naar waterveiligheid) is opgenomen hoe het hoogheemraadschap de bestaande primaire waterkeringen beheert en onderhoudt. Het hoogheemraadschap beheert volgens het principe

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		'natuurtechnisch' beheer, dit wil zeggen beweiding van april tot oktober of twee keer per jaar maaien en afvoeren. De nieuwe dijk wordt op een vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen. Voor een uitgebreidere toelichting op beheer en onderhoud wordt gewezen op paragraaf 6.1 van het Projectplan. Vossen hebben bosjes of struweel nodig om ergens te kunnen verblijven. Het ontstaan daarvan wordt door het beheer niet gestimuleerd. Bovendien zijn vossen territoriaal en zorgen de nieuwe omstandigheden niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is niet sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie. Ten aanzien van ganzen geldt het volgende. De dijk en aanliggende bermen vormen in de huidige en in de nieuwe situatie geen broedbiotoop voor ganzen. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra's in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijk gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt de dijk en berm niet geschikt als broedgebied voor ganzen. Tevens zijn de Natura 2000-gebieden Polder Zeevang, Markermeer en IJmeer aangewezen voor verschillende ganzensoorten. Ganzen horen dus bij het gebied. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheer mogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE. Uit onderzoeken komt naar voren dat ganzen niet zijn aangewezen als oorzaak voor de stand van de weidevogels. Uit het beheerplan blijkt dat de aantallen van de grutto en goudplevier achteruit gaan. De oorzaak hiervan is niet bekend. Voor beide soorten geldt ook dat de trend landelijk negatief is. In 2015 heeft het CBS het volgende aangegeven "Het verdwijnen van weidevogels hangt samen met de schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Enerzijds gaat het daarbij om directe verliezen van nesten en kuikens doordat bijvoorbeeld steeds vroeger en vaker gemaaid wordt. Ook indirect beïnvloedt de landbouw de weidevogelstand door de verschuiving van gevarieerde, vochtige, kruidenrijke hooilanden naar uniforme gedraineerde percelen met één of twee soorten gras, die makkelijker machinaal te bewerken zijn en een hogere grasproductie opleveren. Daardoor is er minder voedsel, dekking en rust voor weidevogels". In de huidige situatie heeft de provincie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		weidevogelleefgebieden aangewezen. In de huidige situatie vindt hier rond Warder reeds verstoring plaats door de aanwezige weg (verkeer en recreatie) en bebouwing. De Versterking rond Warder leidt wel tot verstoring, maar deze concentreert zich daar waar in de huidige situatie geen weidevogels voorkomen en waar ook al verstoring plaatsvindt. Dit gegeven in combinatie met het feit dat de situatie ter plaatse voor vossen en ganzen niet verbetert, maakt dat in aanvulling van de effecten zoals deze beschreven zijn in voorgenoemde natuurtoetsen er geen grote natuurwaarden verloren gaan.
2	Indiener stelt dat geen sprake is van kleinschaligheid en ontwikkeling. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is aangegeven dat voor wat betreft het ontwerp bij Warder de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Indiener stelt dat daar geen sprake van is en verwijst naar pagina 62 van het Ontwerp Projectplan.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid beschreven hoe het participatieproces is doorlopen en is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed op het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 van dit rapport worden de lokale initiatieven rondom Warder beschreven.
3	Indiener stelt dat in het ontwerp geen rekening wordt gehouden met het unieke karakter van de Waterfront van het lintdorp. Voor de dijkversterking zijn vanuit de hoogwaterveiligheidsdoelstelling drie typen oplossingsrichtingen geformuleerd. Voor de oplossing in grond zijn ontwerpprofielen opgesteld, die gebaseerd zijn op algemene ontwerpuitgangspunten die volgens de Commissie niet locatie specifiek zijn gemaakt. Door deze aanpak lijken kansen voor een optimaal ontwerp gemist. Voor het dorp Uitdam is daarentegen wel een locatiespecifiek ontwerp gemaakt na druk vanuit de bevolking. Indiener beroept zich op het gelijkheidsbeginsel en vindt dat dit ook voor module 6 zou moeten.	Bij het ontwerp van de Versterking is rekening gehouden met de lokale omstandigheden per module en sectie, zo ook in Warder. Daarnaast is de inpassing van de Versterking één van de twee doelstellingen van het project. In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de aanvulling op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring bestaat met het verplaatsen en verzwaren van een dijk op veen- en kleigrond en wijst erop dat ir. F. Spaargaren hiervoor waarschuwt. Indiener is bezorgd, omdat de risicoanalyse niet mag worden ingezien.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat het gevaar van kwel niet is benoemd in het Ontwerp Projectplan.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (Dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap vroegtijdig een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om de veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener is van mening dat het fietspad bovenop, beneden en achter de dijk leidt tot	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gevaarlijke situaties bij het zwembad en bij het kruispunt aan het einde van Warder waar het fietspad wisselt van achter naar boven de dijk.	Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
8	Indiener wijst erop dat bereikbaarheid, ontsluiting, beheer en belasting van het wegennet tijdens uitvoering onduidelijk zijn. Indiener vindt dit onacceptabel.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid geldt het volgende. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan. Mocht onverhoopt toch schade ontstaan dan zijn de regelingen voor schadevergoeding, zoals beschreven in paragraaf 11.2

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van het Projectplan en paragraaf 2.6.5 van deze Nota van toepassing.
9	Indiener stelt dat er meer en wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn die onvoldoende zijn onderzocht. Indiener noemt alternatieven van ir. Spaargaren en het concept 'bewezen sterkte'.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op alternatieven, inclusief het plan Spaargaren (Pompen in de Houtribdijk) wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, op paragraaf 3.4 van het Projectplan.
10	Indiener wijst op het advies van experts om een visie te ontwikkelen voor het totale gebied: Markermeer, IJsselmeer en Waddenzee. Indiener sluit zich bij dat advies aan.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave.
11	Indiener is bezorgd over de gevolgen van de voorgestelde maatregelen (de combinatie verleggen van de dijk met de voorgestelde constructie). Indiener vindt verzakkingen van huizen en erven voortkomend uit het voorliggend plan onacceptabel.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 4. In aanvulling daarop geldt dat vooraf en tijdens de uitvoering zorgvuldig onderzoek wordt gedaan naar de gevolgen van de werkzaamheden voor de bebouwing. Op de locatie van indiener is meetapparatuur geplaatst. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 10.1.8 van het Projectplan. Als uit de Versterking schade voortvloeit kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan. Voor het bespreken van individuele risico’s wordt indiener uitgenodigd op kantoor van de Alliantie.
12	Indiener heeft bezwaar tegen de grote maar onvoldoende doordachte ingreep in de historische dijk en vraagt om uitstel van besluitvorming omdat de verzwaring misschien niet nodig blijkt te zijn als er meer tijd wordt genomen voor het nog lopende onderzoek.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein ‘dijk veilig’ op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0063: Indiener 63 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat de noodzaak voor de dijkversterking niet is aangetoond en wijst op lopende onderzoeken die de noodzaak kunnen tegenspreken. De aanvoer van water via rivieren kan dagen van te voren worden gezien, en het water in het Markermeer zou verlaagd kunnen worden.	Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. HHNK heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. Het nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. Een voorspelling van hoogwater een aantal dagen van tevoren, is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk adequaat teniet te doen. Om de dijken tijdig voldoende veilig te kunnen maken, wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald. Voor een reactie op de door indiener genoemde mogelijkheid om het water in het Markermeer te verlagen, wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota, waarin wordt ingegaan op 'Pompen in de Houtribdijk'.
2	Indiener wijst erop dat minder ingrijpende alternatieven terzijde zijn geschoven, waaronder de inzet van pompen.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op alternatieven, inclusief het plan Spaargaren (Pompen in de Houtribdijk) wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota.
3	Indiener stelt dat het plan grote negatieve gevolgen heeft voor natuur in het algemeen en vogels. Indiener geeft aan dat het onduidelijk is hoe de dieren zich kunnen herstellen.	Om de tijdelijke en permanente effecten op natuur, waaronder vogels, in beeld te brengen, zijn voor de Versterking drie rapporten geschreven: Passende Beoordeling voor Natura 2000-gebieden, Toetsing Natuurnetwerk en Weidevogelleefgebieden voor provinciaal beschermde gebieden en Soortenbeschermingstoets voor beschermde soorten (respectievelijk bijlage 8.1, 8.2 en 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten zijn de effecten op beschermde natuurwaarden beschreven. Indiener heeft gelijk dat de Versterking tot negatieve effecten op natuur, waaronder vogels, kan leiden. In de drie natuurrapporten is beschreven dat negatieve effecten zullen worden verzacht met mitigerende maatregelen en waar nodig resteffecten worden gecompenseerd.
4	Indiener stelt dat het aanbrengen van 'vreemde' grond de gebiedseigen samenstelling van grondwater verandert.	Voor de gehele Versterking geldt dat wordt gehandeld overeenkomstig het Besluit bodemkwaliteit op het gebied van de vrijkomende en te leveren grond.
5	Indiener stelt dat de risico's van verplaatsing en verzwaring van het dijklichaam niet in te schatten zijn. Er is geen ervaring hiermee en de Risicoanalyse is geheim. Indiener vraagt hoe correcte beslissingen genomen worden.	In Nederland is er ervaring met het toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie, de risicoanalyse en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener wijst erop dat er juist voor gekozen is om in een unieke sfeer en een rustige omgeving te wonen en onderstreept de grote waarde die de Markermeerdijk heeft voor bewoners.	De realisatie van de Versterking kan effect hebben op de woonbeleving zoals die nu door indiener wordt ervaren. Dit negatieve effect voor indiener weegt echter niet op tegen het belang dat met de dijkversterking gediend wordt.
7	Indiener wijst erop dat er geen informatie is ter behoeve van de overlast, bereikbaarheid en belasting van wegen tijdens uitvoering.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid is het volgende van belang. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener vindt het lijken dat economische belangen van de Alliantie belangrijker zijn dan de belangen van huidige en toekomstige bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Ten slotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0064: Indiener 64 namens 50 anderen **Module 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat het doel van de zienswijze is het verkrijgen van uitstel, zodat de Minister aan een onafhankelijke partij opdracht kan geven de voorgenomen ingrepen voor module 7, waarbij 85% van de historische dijk verdwijnt, te beoordelen. Ook kan het onderzoek naar Bewezen Sterkte dan worden afgerond. Indiener stelt dat een deugdelijke doorrekening alleen maar winst kan opleveren en dat als er meer tijd wordt genomen er gelegenheid is op basis van de nieuwste technieken en actuele berekeningen te zien wat de mogelijkheden zijn.	Aan het ontwerp van de Versterking ligt uitgebreid onderzoek ten grondslag naar verschillende alternatieven om het veiligheidstekort op te lossen. Daarbij is het actuele wettelijke ontwerpinstrumentarium gebruikt. Er is geen reden om te wachten op nieuwere technieken. Door gebruik te maken van de meest actuele technische inzichten en om enkele andere redenen is tussen de terinzagelegging van het Ontwerp Projectplan en de vaststelling van het Projectplan voor zes locaties het Voorkeursalternatief nog gewijzigd. Voor een toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6. van het Projectplan. Hieruit volgt voor module 7 dat er sprake is van een wijziging voor sectie HE-10B, waar over een lengte van 1.000 meter een buitenwaartse berm komt. In het Ontwerp Projectplan was hier een buitenwaartse asverschuiving opgenomen. Doordat geen sprake meer is van binnenwaartse stabiliteit als veiligheidstekort, volstaat een buitenwaartse berm als oplossing. Dit zorgt ervoor dat over 36% van de lengte van module 7 de kruin moet worden afgegraven. Verder wordt gewezen op paragraaf 4.3.7 van het Projectplan waarin voor de gehele module is aangegeven wat het Voorkeursalternatief is en hoe tot deze keuze is gekomen. Dit proces is nader toegelicht in paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor nut, noodzaak en urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor de toepassing van het concept 'Bewezen sterkte' en het onderzoek Dijken op veen bij het ontwerp van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het Projectplan (Bewezen Sterkte).
2	Indiener stelt dat de ingreep op het provinciaal monument zo klein mogelijk moet worden gehouden. Indiener vraagt of het verdwijnen van 85% als een zo klein mogelijke ingreep wordt beoordeeld en of de maximale inspanning is gepleegd om te zoeken naar de beste oplossing op maat. Indiener stelt dat de ingreep waarbij de monumentale dijk over 65% van de lengte wordt afgegraven, 20% van de lengte wordt getransformeerd en 15% wordt behouden leidt tot een ernstige aantasting van het landschap en de cultuurhistorische waarde van de dijk. Het hele zichtbare deel van de oude dijk verdwijnt. Indiener is niet zonder meer gekant tegen een dijkversterking, mits nut en noodzaak en de ingrepen stoelen op degelijke gronden en op basis van onafhankelijke expertise wordt ondersteund.	De monumentale status van de dijk is uitvoerig afgewogen bij de totstandkoming van het ontwerp voor de Versterking. Voor een nadere toelichting wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 7 wordt gewezen op paragraaf 4.8 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
3	Indiener stelt dat de zware ingrepen zich niet optimaal verhouden tot de versterkingsopdracht die 'sober' luidt en de doelstelling die zegt dat de aanleg van de dijk zoveel mogelijk moet worden ingepast in de omgeving. Gewezen wordt op het advies van de Commissie m.e.r. Indiener vraagt waarom niets is gedaan met die kritiek. Bij de buitenwaartse asverschuiving van het Voorkeursalternatief veranderen maat, schaal en opbouw van de dijk en is op grote delen gekozen voor flauwere taluds. Indiener acht de voorgestelde asverschuiving buitenproportioneel.	Voor zover indiener verwijst naar het criterium 'sober' wordt gewezen op paragraaf 2.2.2. van deze Nota waarin een toelichting is gegeven op onder andere de betekenis van het begrip 'sober' in relatie tot de Versterking. De noodzakelijke ingrepen aan de primaire waterkering en de omvang en impact daarvan zijn afhankelijk van het veiligheidstekort per module en per sectie. Daarvoor zijn in het kader van de m.e.r.-procedure diverse redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven onderzocht. Indiener verwijst naar het tussentijds toetsingsadvies van de Commissie m.e.r. van 3 juli 2017. Op 22 maart 2018 heeft de Commissie m.e.r. haar toetsingsadvies uitgebracht. Daarin constateerde de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan oplossingen voldoende is onderzocht. Binnen deze bandbreedte waren volgens de Commissie – door een andere combinatie van oplossingen per (deel)sectie – echter ook andere alternatieven denkbaar, met mogelijk minder negatieve gevolgen voor de ruimtelijke kwaliteit en het milieu. Naar aanleiding van dit advies en naar aanleiding van actuele technische inzichten zijn extra oplossingen onderzocht, waaronder voor module 7 op sectie HE-10B2. Dit onderzoek is opgenomen in de Notitie aanvullende informatie op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft op 12 juli 2018 een toetsingsadvies uitgebracht naar aanleiding van de aanvulling op het MER. Hierin heeft de Commissie geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt voorts gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Over het werken met steilere taluds wordt opgemerkt dat dit vaak niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		mogelijk is, omdat juist de huidige steilheid van de taluds het veiligheidsprobleem veroorzaakt. Van een buitenproportionele maatregel is geen sprake.
4	Indiener stelt dat HHNK van meet af aan heeft gekozen voor een oplossing in grond. Deze oplossing is niet wettelijk voorgeschreven. Door deze keuze en de keuze voor een Alliantie met marktpartijen met expertise in grondwerk lijken uitvoeringsaspecten geen rol meer te hebben gespeeld bij de ontwikkeling van alternatieven.	Oplossingen in grond zijn niet wettelijk voorgeschreven. Oplossingen in grond hebben echter wel de voorkeur van HHNK gelet op de aan constructies verbonden nadelen. Verwezen wordt naar paragraaf 3.2.7 van het Projectplan. Een constructieve versterking biedt overigens zelfstandig alleen een oplossing voor het veiligheidstekort binnen- of buitenwaartse stabiliteit. Omdat op vrijwel het hele dijktraject het veiligheidstekort 'hoogte' speelt, is een constructieve versterking nergens een zelfstandige oplossing voor dit veiligheidstekort: daardoor is bij een constructieve versterking altijd nog een oplossing in de grond noodzakelijk, bijvoorbeeld een kruinverhoging of een buitenberm. Voor module 7 is een gecombineerde versterking met constructie als mogelijke oplossing in het MER onderzocht. Alles afwegende is echter gekozen voor een buitenwaartse asverschuiving, voor sectie HE-10B2 een buitenwaartse berm en voor sectie HE-12 een kruinverhoging. De onderbouwing van deze keuze is opgenomen in paragraaf 4.3.7 van het Projectplan. De voorkeur voor een oplossing in grond houdt geen enkel verband met de keuze voor een Alliantie met marktpartijen. Voor een nadere toelichting op de publiek-private samenwerking in de Alliantie wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Indiener stelt dat uitvoeringsaspecten geen rol lijken te hebben gespeeld bij de ontwikkeling van alternatieven. Hierover wordt het volgende opgemerkt. Uit paragraaf 1.2 van de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) volgt dat er vijf criteria een rol hebben gespeeld bij de selectie van redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven. Daarbij is onder andere de technische uitvoerbaarheid genoemd. Voor het geval indiener hier doelt op de overlast die de uitvoering met zich brengt voor de omgeving wordt opgemerkt dat dit in eerste instantie geen beperkingen met zich brengt in de selectie van oplossingen die worden meegenomen in het MER. Dus alle oplossingen die voldoen aan de criteria genoemd in paragraaf 1.2 van de Trechteringsnotitie zijn meegenomen. Blijkens paragraaf 4.4 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek) hebben de effecten tijdens de uitvoering alleen invloed op het Meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) indien er op het gebied van de permanente effecten nauwelijks onderscheid is. In paragraaf 2.3 van MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) wordt uitvoerig ingegaan op de uitvoeringseffecten van onderzochte alternatieven. De effecten van de aspecten luchtkwaliteit, geluid, trillingen, verkeer en bereikbaarheid, water, archeologie, natuur, landschap/cultuurhistorie en bodemkwaliteit tijdens de uitvoering zijn zorgvuldig onderzocht. Hoofdstuk 5 van MER deel B gaat in op de effectbeschrijving

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		per alternatief. Ten slotte zijn voor elke module de uitvoeringseffecten meegewogen in de afweging die is gemaakt in het Projectplan ten aanzien van de keuze van het Voorkeursalternatief. In dit verband wordt gewezen op paragraaf 4.3.7 van het Projectplan. Uitvoeringseffecten hebben dus wel degelijk een rol gespeeld bij het zorgvuldig afwegen van alternatieven om te komen tot een Voorkeursalternatief.
5	Indiener stelt dat de brei aan wet- en regelgeving het zicht op de totstandkoming van het Voorkeursalternatief niet eenvoudig heeft gemaakt en dat cruciale informatie ontbreekt. Indiener wijst op stroef overleg met HHNK en de Alliantie. Indiener wil dat goed wordt gekeken naar de plannen vanwege de onomkeerbare ingreep in de eeuwenoude dijk en de aantasting van natuur-, cultuurhistorische en archeologische waarden, de besteding van algemene middelen en de jarenlange overlast.	De totstandkoming van het Voorkeursalternatief is uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 4 van het Projectplan en hoofdstuk 5 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Daarbij is gekeken naar de door indiener genoemde aspecten. Die aspecten zijn uitvoerig onderzocht en afgewogen. Het is onduidelijk welke informatie daarbij zou ontbreken. Wat betreft het overleg met HHNK en de Alliantie het volgende. Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) en paragraaf 2.7 van deze Nota en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). In hoofdstuk 3 van deze Rapportage is toegelicht welke inbreng vanuit de omgeving is gekomen en wat met die inbreng is gedaan in het ontwerp. Voor module 7 wordt verwezen naar paragraaf 3.2.4 van de rapportage. Wat betreft de contactmomenten is hoofdstuk 2 van de Rapportage van belang. Hierin is vanaf 2006 tot en met 2017 in kaart gebracht welke stappen zijn gezet en welke contactmomenten er binnen die stappen zijn geweest. Tot eind 2015 was HHNK de initiatiefnemer. Vanaf dat moment is de Alliantie (waarvan HHNK onderdeel is) initiatiefnemer geworden. Vanaf dat moment is het participatieproces gewoon voortgezet. Dat indiener het contact als stroef heeft ervaren betreuren wij.
6	Indiener stelt dat de indeling in secties de betrokkenheid van burgers niet heeft vergemakkelijkt. Indiener vermoedt dat HHNK het proces in de door haar gewenste richting heeft geprobeerd te sturen. Ook de Commissie m.e.r. worstelt met de indeling in secties en modules, maar met die kritiek is weinig gedaan. Indiener is zich ervan bewust dat uitstel tot claims kan leiden, maar menen dat potentiële kostenbesparingen opwegen tegen die claims.	Het project Markermeerdijken omvat circa 33 km dijk. Vanwege de lengte van het project is ervoor gekozen het traject op te splitsen in modules en secties. In het MER is juist gekozen om naast de secties ook een indeling in modules te hanteren op een hoger schaalniveau om zo meer inzicht te geven op het integrale plan. Gelet op de fijnmazige lokale kwaliteiten van de dijk en de veiligheidsproblematiek die lokaal kan verschillen is waar nodig nog gebruikgemaakt van secties om zo goed mogelijk bij de lokale situatie en belangrijke waarden aan te sluiten. Op nut, noodzaak en urgentie van het project en waarom verder uitstel niet aan de orde is, is een toelichting gegeven in paragraaf 2.2 van deze Nota.
7	Indiener stelt dat er geen inhoudelijke argumenten zijn om het gevraagde uitstel niet toe te staan. Gewezen wordt op de second opinion van prof. Dr. Ir. M. Kok. Op basis daarvan heeft de Minister de Versterking bij Durgerdam uitgesteld. Gewezen wordt ook op de aanpak bij	De second opinion waar indiener aan refereert, heeft uitsluitend betrekking op module 15 en 16 en op de eventuele aansprakelijkheid van de gemeente Amsterdam als de deadline van het HWBP-2 niet wordt behaald. De second opinion heeft geen betrekking op module 7. Het is onjuist dat Durgerdam (module 16) is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Uitdam en indiener vraagt waarom dit beleid niet wordt doorgetrokken over de rest van het traject waar sprake is van een asverschuiving. Voor module 7 zou dat tot een veel minder ingrijpend ontwerp leiden. Indiener wijst op het gelijkheidsbeginsel en stelt dat nu het draagvlak volledig ontbreekt.	uitgesteld op basis van de second opinion. Op 5 juli 2017 hebben hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier, provincie Noord-Holland en de Minister van Infrastructuur en Milieu (thans: Infrastructuur en Waterstaat) besloten om voor Durgerdam (toen nog module 16 in het project Markermeerdijken) een jaar extra de tijd te nemen om een integraal participatieproces te doorlopen ten behoeve van de keuze van het Voorkeursalternatief voor deze locatie en op basis daarvan een separaat Projectplan op te stellen. Reden voor dit besluit is dat de versterkingsopgave van de Markermeerdijken ter hoogte van Durgerdam onder twee verschillende versterkingsprogramma's valt. Een deel valt onder het traject van de dijk dat in 2006 is afgekeurd en is opgenomen in HWBP-2. Dat deel van Durgerdam is van meet af aan onderdeel geweest van het project Markermeerdijken. Het andere deel is pas in 2011 afgekeurd en opgenomen in (n)HWBP waardoor in beginsel de verwachting was om dit deel niet eerder dan vanaf 2027 te realiseren. Op uitdrukkelijk verzoek van de gemeente en de provincie heeft HHNK in 2015 besloten dit deel naar voren te trekken en toe te voegen aan het project Markermeerdijken en de opdracht van de Alliantie Markermeerdijken. Dit met name om te voorkomen dat twee keer in relatief korte tijd het dorp Durgerdam geconfronteerd zou worden met uitvoeringsoverlast. Als gevolg hiervan is een deel van de inwoners van Durgerdam pas vanaf de start van de Alliantie Markermeerdijken in 2016 betrokken geraakt bij de planvorming voor de dijkversterking voor hun deel van het dorp, terwijl de rest van de inwoners van Durgerdam al vanaf de Startnotitie in 2008 bij het project Markermeerdijken betrokken zijn. Voor alle andere locaties van de dijkversterking Markermeerdijken, waaronder ook module 7, geldt eveneens dat de bewoners al vanaf de start van het project in 2008 betrokken zijn en hebben kunnen deelnemen aan het volledige participatieproces van het project. Voor die delen is er dus geen reden voor uitstel of een andere aanpak. Voor de andere delen geldt 2021 als deadline. Die deadline vloeit voort uit het HWBP-2. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 7. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
8	Indiener stelt dat de voorstelling van zaken over de onveiligheid zoals de Alliantie en het HHNK die brengen in de publieksvoorlichting kwalijk en uitermate suggestief zijn. Indiener wijst op de afbeelding van de website van het	De afbeelding waar indiener op doelt ziet op het 'maximaal overstromingsscenario'. Daar horen meerdere dijkdoorbraken (de rode puntjes) bij, die bij elkaar opgeteld tot dit scenario leiden. HHNK is samen met onder andere de Unie van Waterschappen al jaren bezig het waterbewustzijn

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	HHNK met het 'maximale overstromingsrisico'. Verder zou het HHNK een vooringenomen houding hebben, haast willen maken en geen animo hebben om extra tijd te vragen. Indiener meent dat de duur, omvang en de complexiteit van de problematiek veel bewoners in de afgelopen jaren heeft doen afhaken in het overleg met de Alliantie.	bij zijn inwoners te vergroten. Dit niet met het doel om mensen bang te maken, maar bewust te maken van het feit dat wonen onder zeeniveau niet vanzelfsprekend is. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Het versterken van 33 km dijk in een omgeving als de Markermeerdijken is een uitermate complexe opgave, zowel in technisch opzicht als in juridische context en de samenhang met de omgevingsbelangen. HHNK is al in een vroeg stadium van de planvoorbereiding gestart met de participatie. Daarbij heeft HHNK zich ingezet om belanghebbenden betrokken te houden door te communiceren via de website en nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten te organiseren op grotere en kleinere schaal, een dijkenpanel op te richten, EXPO te organiseren, etc. Het participatietraject heeft wel degelijk tot resultaat geleid, nu er plannen zijn gewijzigd door de intensieve contacten met en inbreng vanuit de omgeving. Het is echter vanzelfsprekend niet mogelijk om aan alle wensen gehoor te geven.
9	Indiener stelt dat archeologische waarden, natuurwaarden en cultuurhistorische waarden expertise vragen en wijzen daarom op de visie van verenigingen en verzoeken voor zover die module 7 raken bijzondere aandacht te geven.	De door indiener genoemde aspecten zijn uitvoerig onderzocht. Dat onderzoek ligt ten grondslag aan de keuze van het Voorkeursalternatief voor het ontwerp van de Versterking. Voor zover wordt gewezen op andere zienswijzen, wordt gewezen op de reactie bij de betreffende zienswijzen.
10	Indiener stelt vast dat het aan informatie ontbreekt om tot een gefundeerd oordeel te komen over de risico-analyse, omdat die ontbreekt in de bijlagen. Er is geen enkele transparantie voor bewoners waar het eigen opstallen betreft. De risico-analyse is van essentieel belang om de gevolgen te kunnen beoordelen.	De aanpak van de Versterking is erop gericht om schade in de omgeving te voorkomen. De effecten van de voorgenomen versterkingsmaatregelen zijn tijdens de planuitwerkingsfase onderzocht en verwerkt in de relevante planproducten. Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
11	Indiener wijst op de waarschuwing van ENW in het advies van 7 december 2015 dat ingrepen in de dijk kunnen leiden tot wezenlijke veranderingen in de situatie en de aanbeveling om specifiek aandacht te besteden aan de effecten en	De afsluitende laag waar indiener op doelt wordt niet weggehaald voor de realisatie van de Versterking. Daarmee zullen de door indiener genoemde risico's niet ontstaan. Het is juist dat de realisatie van de Versterking risico's met zich kan brengen. Die risico's zijn zo goed mogelijk in kaart gebracht en er zijn

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	risico's die samenhangen met ingrepen aan de bestaande dijk en de directe omgeving. Indiener wijst verder op de brief van het ENW van 2 november 2015 over de waarschuwing voor het gevaar van het weghalen van de afsluitende sliblaag. Voorts wijst indiener op de het project N23 Westfrisiaweg en Enkhuizen-Hoorn. Ook de Commissie m.e.r. heeft gewezen op de gevolgen van de buitenwaartse asverschuiving en de Alliantie zelf zou hebben aangegeven in het Projectplan dat zettingen en kruip moeilijk vooraf te bepalen zijn.	maatregelen opgenomen in het Projectplan. Een en ander is toegelicht in paragraaf 2.6 van deze Nota, waarin in paragraaf 2.6.3 ook is ingegaan op risico's ten aanzien van zettingen. Voor zettingen geldt het volgende. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan.
12	Indiener wil zien welke analyses door de Alliantie zijn gemaakt en wat de gevolgen zijn voor hun panden. In eerste instantie zou terughoudend maar niet afwijzend zijn gereageerd. Er zou onderscheid zijn gemaakt tussen dijkvakken. Indiener wijst op het gespreksverslag van 5 april 2017 en citeert daar uit.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 10 van deze zienswijze.
13	Indiener wijst op het gesprek van 8 mei 2017 waar geen technische experts aanwezig waren en waar een discussie plaatsvond over de risicoanalyse en concrete risico's van het verplaatsen van grote grondlichamen op slappe ondergrond. Indiener heeft toen begrepen dat de risicoanalyse geheim zou blijven en dat dit een keuze van de Alliantie is. Dit komt echter niet terug in het verslag. Verder wijst indiener op brieven die tussen indiener en de Alliantie zijn gewisseld. De Alliantie zou hebben gewezen op de website voor meer informatie over het bouwen op slappe grond, maar die informatie is heel summier. Ook blz. 126 van het MER deel A is summier op dit punt.	Wat betreft opmerkingen van indiener over de onvolledigheid van het verslag van het gesprek van 8 mei 2017 kan worden gemeld dat dit verslag in concept aan indiener is gezonden met de vraag of indiener daar opmerkingen op heeft. Indiener heeft daar niet op gereageerd. Daarmee is het verslag definitief geworden. Er is echter wel nader contact geweest met indiener over de openbaarmaking van de risicoanalyse. Op 21 december 2017 is een reactie op de brief van 12 december 2017 van indiener gezonden. Ook daarna is er contact geweest, en op het moment van schrijven van deze reactie is het hoogheemraadschap in gesprek met indiener over het verstrekken van nadere informatie. Zie verder de reactie bij onderdeel 10 van deze zienswijze. Wat betreft de informatie op de website geldt dat het algemene informatie over bouwen op slappe grond betreft, en niet locatiespecifieke informatie waar indiener naar op zoek is. De risico's van het bouwen op slappe grond zijn echter in beeld, en daar zal rekening mee worden gehouden bij de uitvoering van de Versterking. In paragraaf 5.1 van het Projectplan is toegelicht hoe dat wordt gedaan en hoe bij de uitvoering rekening zal worden gehouden met de bijzonderheden van de locatie.
14	Indiener wijst erop dat methodes als	Zoals in het Projectplan paragraaf 10.1.7 en in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	tijdelijke overhoogte worden ingezet, terwijl veel en snel ophogen kan leiden tot instabiliteit van de ophoging. Verder wijst indiener erop dat bewoners ten behoeve van funderingen sonderingen hebben gedaan en dat daaruit volgt dat de zandlaag een zeer grillig hoogteverloop heeft. Daardoor bestaat het gevaar dat men met de verticale drainage onbedoeld in de zandlaag prikt met het gevaar dat er water van het Markermeer in de onderste lagen loopt en onder de oude dijk terecht komt en de druk oploopt. Kwel werkt destabiliserend.	paragraaf 2.6.3 van deze Nota is toegelicht, wordt de grond juist in meerdere ophoogslagen aangebracht om te voorkomen dat de instabiliteit optreedt. Wat betreft de verticale drainage is het volgende van belang. Door middel van sonderingen wordt het verloop van de bodem bepaald, op basis waarvan wordt bepaald hoe diep de verticale drainage wordt toegepast. Deze wordt niet dieper dan mogelijk toegepast, om te voorkomen dat er onaanvaardbare effecten zoals kwel zullen optreden.
15	Indiener stelt dat de risico's rechtstreeks het belang van bewoners raken. De door de Alliantie verstrekte informatie is onvoldoende om de plannen degelijk te kunnen beoordelen. Alternatieve oplossingen worden onvoldoende vergeleken. De keuze van HHNK voor de samenwerking met aannemers heeft tot gevolg dat de gewenste transparantie niet mogelijk is. Het geheim houden van de risicoanalyse is niet acceptabel en het argument dat deze voor grote projecten nooit openbaar zijn is onjuist en ongepast. Indiener verzoekt tot opschorting van de ter inzage legging zolang de risicoanalyse niet is verstrekt.	Voor een reactie op het thema 'risicoanalyse' wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 10 van deze zienswijze. Ten aanzien van de vergelijking van alternatieven is een reactie gegeven bij onderdeel 4 en 5 van deze zienswijze. In paragraaf 2.7 van deze Nota is ingegaan op de samenwerking tussen markt en overheid in de vorm van de Alliantie.
16	Indiener stelt dat bij de marktpartijen een gebrek aan motivatie zou kunnen bestaan om buiten de eigen scope en expertise te zoeken naar alternatieven bij eventueel concurrerende partijen. Indiener verzoekt in de gelegenheid te worden gesteld kennis te nemen van de inhoud van de aanbestedingscontracten. Indiener is niet primair geïnteresseerd in bedragen, maar het gaat om de verhouding tussen opdrachtgever en aannemers. Indiener vraagt zich af hoe het bestuurlijk in elkaar steekt dat HHNK opdrachtgever en participant in de Alliantie is. Indiener willen nadere informatie om na te gaan of sprake is van een ongewenste belangenverstrengeling.	Op de samenwerking binnen de Alliantie en het onderzoek naar alternatieven is hiervoor reeds ingegaan. Voor zover indiener verzoekt om inzage in de Alliantie-overeenkomst wordt eveneens verwezen naar paragraaf 2.7 van deze Nota.
17	Indiener stelt dat diverse malen is geïnformeerd naar de wijze waarop schade aan woningen wordt afgehandeld en welke voorzieningen zijn getroffen. Gewezen wordt op het gespreksverslag van 5 april 2017 en de belofte informatie ter hand te stellen hetgeen nog niet is gebeurd. Het Ontwerp Projectplan biedt geen enkele houvast. Indiener verzoekt de Alliantie spoedig een concreet en gedetailleerd document over het schadeprotocol en	Voor de wijze waarop eventuele schade wordt afgehandeld, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	schadevergoedingen als nadeelcompensatie, planschade en uitvoeringsschade ter hand te stellen en deze toe te lichten samen met de risicoanalyse.	
18	Indiener wijst op het rekenmodel dat wordt ontwikkeld om voor de Markermeerdijken en specifiek locaties waar het de verwachting is dat Bewezen Sterkte kan worden toegepast, te rekenen met de toetsmethode. Indiener wijst op de twee randvoorwaarden van Rijkswaterstaat voor het selecteren van deze toepassingslocaties. In het Ontwerp Projectplan zijn vier locaties aangewezen, twee daarvan vallen in Module 7. Indiener vraagt zich af wat hier werkelijk mee zal worden gedaan. Indiener wijst op de voorwaarde dat, zodra het rekenmodel gereed is, een hertoetsing plaatsvindt voor de Toepassingslocaties. Indiener wijst op het gevaar dat de brief van Infrastructuur, Leefomgeving en Transport (toezichthouder van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) voor één of meer toepassingslocaties niet tijdig gereed kan zijn voor 1 juli 2018 en op het gevaar dat er toch nog sprake is van een veiligheidstekort. Dit zou betekenen dat die betreffende locatie wordt uitgevoerd conform hetgeen nu is opgenomen in het Projectplan. Indiener stelt dat het ongepast is dat de Alliantie bepaalt dat voor 1 juli 2018 de methode afgerond moet zijn. Indiener stelt dat er sprake is van een onwenselijke belangenverstrengeling omdat HHNK zich hierbij volledig afhankelijk heeft gemaakt van marktpartijen die de berekeningen uitvoeren en bovendien uitvoerder zijn. Indiener verzoekt om inzage in de berekeningen van het onderzoek Bewezen Sterkte die tot op heden zijn uitgevoerd.	Op de toepassing van het concept 'Bewezen sterkte' als aanvulling op de gehanteerde toetssystematiek en/of op de ontwerpmethodiek is uitgebreid ingegaan in paragraaf 2.2.4 van deze Nota en in paragraaf 3.4 van het Projectplan. Aan de vier toepassingslocaties zijn in 2018 nog twee nieuwe locaties toegevoegd. Hoe de Toepassingslocaties zijn bepaald volgt uit paragraaf 3.1.3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). De opgestelde Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek) gaat dieper in op de berekeningen die zijn uitgevoerd voor de toepassingslocaties. Wat betreft de zorgen van indiener over de rol van de Alliantie bij de berekeningen voor de toepassingslocaties is het volgende van belang. Het is inderdaad de Alliantie die de berekeningen voor haar rekening neemt. Rijkswaterstaat is echter verantwoordelijk voor de gehele methodiek en kijkt daarom mee met de Alliantie. De totstandkoming van een goedgekeurd rekenmodel is en blijft de verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat, de Alliantie is slechts uitvoerder. Daarmee is er geen sprake van belangenverstrengeling.
19	Indiener wijst op figuur 40 waarin een loswal is voorzien in de directe nabijheid van een proeflocatie Bewezen Sterke in module 7. Indiener vraagt in hoeverre de Alliantie de proeflocaties voor Bewezen Sterkte serieus neemt als deze locatie of de nabije omgeving is aangewezen voor een loswal. Indiener vraagt tevens in hoeverre sprake kan zijn van een mogelijk gevolg voor de	Zoals toegelicht in de reactie op onderdeel 18 van deze zienswijze zijn zes toepassingslocaties doorgerekend met de geavanceerde toetsmethode Bewezen Sterkte. Hieruit is gebleken dat voor de toepassingslocaties nog steeds sprake is van een veiligheidstekort en dat de locaties dan ook versterkt moeten worden. De loswal is dus wel degelijk nodig.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	locatie van de gekozen loswal als het onderzoek Bewezen Sterkte tot gevolg heeft dat ingrijpende werkzaamheden op deze proeflocatie achterweg zullen blijven.	
20	Indiener vraagt zich af tot waar de in het Ontwerp Projectplan genoemde actuele technische kennis reikt en in welke mate de Alliantie bereid is om technieken die vallen buiten de eigen expertise dan wel extern moeten worden ingekocht, in te zetten. Daarbij wordt gewezen op 'dijken op veen' en de veiligheidsnormering uit 2017. Ter illustratie wordt gewezen op de vernagelingstechniek van JLD-dijkstabiliatoren, die nergens onder de loep is genomen in het Projectplan. Gewezen wordt ook op de brief van ENW d.d. 20 oktober 2012 waarin die techniek wordt aangemoedigd. Indiener is ontstemd en verbaasd over de mededeling van de directeur van JLD-dijkstabilisatoren dat het hem niet is toegestaan informatie te delen over de Markermeerdijken.	Bij het ontwerp voor de Versterking is het officiële en ten tijde van het schrijven van deze reactie meest recente ontwerpinstrumentarium gehanteerd. Dit is reeds toegelicht in de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze. Na de vaststelling van het Ontwerp Projectplan in november 2017 zijn er onder andere naar aanleiding van actuele technische inzichten wijzigingen doorgevoerd in het ontwerp. In tabel 2 'Veiligheidstekort 2071 per module' in paragraaf 3.1 van het Projectplan is het verschil tussen het veiligheidstekort in 2006 en in 2017 toegelicht. Het veiligheidstekort in 2017 is daarin aangeduid als 2071 omdat het ontwerp 50 jaar veilig moet zijn (gerekend vanaf 2021, het moment waarop de Versterking gereed is). Voor het onderwerp Dijken op veen wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Op basis van de verkregen inzichten bij de pilot in de Watergraafsmeer kan over het toepassen van de vernagelingstechniek van JLD dijkstabilisatoren meer gezegd worden. Om op grote schaal deze dijkstabilisator toe te passen dient deze innovatie de status 'bewezen techniek' te krijgen en zou er meer ervaring vanuit de uitvoering en beheer opgedaan moeten worden. Feitelijk zijn er dus nog onvoldoende harde feiten over of het al dan niet een veilige oplossing is, de raming, de beheersinspanning, de toetsbaarheid, en de uitvoeringsaspecten. Gegeven het ontbreken van deze gegevens kan er niet op voorhand besloten worden om deze techniek toe te passen. Insteek is dat deze techniek toegepast zou kunnen worden als een innovatie (pilot) bij knelpuntlocaties in de Markermeerdijken om mede kennis en ervaringen op te doen.
21	Indiener stelt dat in het Ontwerp Projectplan bij versterkingsoplossingen niet inhoudelijk wordt ingegaan op alternatieve innovatieve versterkingen. Er worden een aantal genoemd, maar die worden niet nader geduid of als alternatief onderzocht. Indiener vraagt wat bepalend is geweest om uitsluitend voor constructieve oplossingen te kiezen als de ruimte ontbreekt om te versterken in de grond. Gevraagd wordt of het alternatief 'combinatie van constructieve maatregelen en kruinophoging' voor module 7 is onderzocht en wat de uitkomst daarvan was. Indiener stelt dat de kans dat nieuwe technische inzichten qua ontwerp of uitvoering alsnog worden ingepast zeer klein is vanwege de in het Ontwerp Projectplan uitermate	Per module en per sectie is een aantal alternatieven onderzocht voor het laten voldoen van de dijk aan de normen uit de Waterwet. Daarbij zijn bewezen technieken, zoals bijvoorbeeld Dijken op veen, toegepast en is uitgegaan van het actuele ontwerpinstrumentarium. Op basis van een afweging van de alternatieven en hun effecten, is vervolgens het Voorkeursalternatief bepaald voor het ontwerp van de Versterking. Voor de vragen van indiener over constructieve versterking wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze. Het is niet zo dat voor iedere versterkingsoplossing alle innovatieve constructieve oplossingen onderzocht hadden moeten worden. Pas als een constructieve oplossing wordt getroffen, wordt beoordeeld welke oplossing er wordt gekozen (zoals bij Uitdam de vernagelingsconstructie). Voor module 7 is het alternatief 'constructieve oplossing met kruinverhoging' niet onderzocht. Dit alternatief is in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	beperkende randvoorwaarden in paragraaf 4.7. Indiener vraagt waarom inpassing van werkelijk nieuwe technologie, hoe minder invasief of minder kostbaar ook, uitdrukkelijk door de Alliantie wordt uitgesloten. Waarom zijn met de vernagelingstechniek geen berekeningen gemaakt voor de module 7?	de trechtering afgevallen. Gewezen wordt op de paragrafen 1.2 en 2.7 van de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek). In paragraaf 1.2 is toegelicht op welke wijze de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven zijn geselecteerd en in paragraaf 2.7 is aangegeven welk resultaat dit heeft opgeleverd voor module 7. Voorts wordt verwezen naar de Notitie aanvullende informatie op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) waarin is aangegeven dat er voor sectie HE-10B2 nog een wijziging is opgetreden in de onderzochte alternatieven. Het is onjuist dat nieuwe technologie uitdrukkelijk uitgesloten zou zijn. Op een gegeven moment moet er echter een ontwerp worden vastgesteld en kan niet oneindig worden gewacht op nieuwe technologieën. Paragraaf 4.7 van het Projectplan, waar indiener op wijst, is niet bedoeld om nieuwe versterkingsoplossingen door te voeren. Die keuze is gemaakt met de vaststelling van het Projectplan. De flexibiliteitsbepaling maakt het wel mogelijk om binnen de gestelde voorwaarden een ontwerpwijziging door te voeren zonder dat meteen het Projectplan gewijzigd moet worden. Die wijziging kan ook het gevolg zijn van een innovatieve techniek.
22	Indiener verzoekt een alternatieve variant met JLD-dijkstabilisatoren alsnog te onderzoeken voor module 7. Als de berekeningen al wel zijn gedaan wil indiener inzage in de resultaten. Indiener verzoekt verder de mogelijkheid open te houden om innovatieve technieken of kostenbesparende maatregelen inpasbaar te maken binnen de dijkversterkingsopgave. Indiener verzoekt voorts duidelijkheid over op basis van welke gronden wordt besloten af te wijken van het goedgekeurde plan, welke procedure geldt en welke overwegingen er zijn ten aanzien van overschrijdingen van budget. Tot slot verzoekt indiener hen te laten weten wat er gebeurt als blijkt dat niet gebruik is gemaakt van de meest actuele meetgegevens, ook als het gegevens betreft die op het uitvoeringsmoment nog niet wettelijk inpasbaar zijn, maar wel wijzen op mogelijkheden voor een minder invasieve of goedkopere oplossing.	Voor de JLD-dijkstabilisatoren wordt gewezen op hetgeen in de reactie op onderdeel 20 van deze zienswijze daarover is opgemerkt. Met betrekking tot de flexibiliteitsbepaling wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 21 van deze zienswijze. Het vaststellen van het besluit kan niet blijven wachten op eventuele nieuwe technologieën. Voor het project Markermeerdijken geldt op grond van HWBP-2 de deadline 2021. Uiteraard bestaat altijd de mogelijkheid, als daarvoor redenen bestaan het Projectplan te wijzigen. Gezien de urgentie van de Versterking en de stand van zaken ten tijde van het opstellen van deze reactie op de zienswijzen is daartoe geen aanleiding. Wat indiener bedoelt met de vraag wat er gebeurt als er niet gebruik is gemaakt van de actuele meetgegevens is niet duidelijk. Voor zover indiener vraagt of bij het ontwerp van de Versterking de meest actuele gegevens zijn gebruikt, kan worden bevestigd dat dit het geval is. Mochten er na vaststelling van het Projectplan nog nieuwe gegevens bekend worden dan kunnen deze betrokken worden bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp. De uitwerking van het ontwerp dient echter te passen binnen het vastgestelde Voorkeursalternatief, het daarvoor gereserveerde ruimtebeslag en de flexibiliteitsbepaling van paragraaf 4.7 van het Projectplan.
23	Indiener vraagt of de Alliantie met de opgestelde ontwerpprofielen voor	In de reactie op onderdeel 4 van deze zienswijze is reeds ingegaan op de redenen waarom oplossingen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	oplossingen in de grond, gebaseerd op een aantal algemene ontwerpuitgangspunten die niet locatie-specifiek zijn gemaakt, niet mogelijkheden onbenut laat. Gewezen wordt op het advies van ENW van 4 december 2017. Indiener stelt dat uitvoeringsaspecten geen rol lijken te hebben gespeeld bij de ontwikkeling van alternatieven. Indiener vraagt waarom module 7 niet is benaderd vanuit een 'op maat oplossing' zoals ENW adviseert en of aangetoond kan worden of dat niet zou leiden tot een aanzienlijk minder ingrijpende versterkingsoplossing in Module 7.	in grond een belangrijke rol spelen bij het oplossen van de veiligheidsopgave. Het project Markermeerdijken omvat ca. 33 km dijk. Vanwege de lengte van het project is ervoor gekozen het op te splitsen in modules en secties. Per sectie is de versterkingsoplossing gekozen op grond van onderzoek naar verschillende alternatieven. Dat is gedaan aan de hand van representatieve dwarsprofielen, die gelden voor een deel van het traject. Daarmee is er dus een oplossing op maat gekozen. Een verdere onderverdeling zal niet leiden tot een andere versterkingsoplossing. Dit is ook onwenselijk omdat het uit landschappelijk oogpunt op bezwaren zou stuiten. Wat betreft het ENW-advies waar indiener op wijst, is van belang dat dit advies gaat over toekomstige toetsingen van primaire waterkeringen. Het ontwerp van de Versterking is gebaseerd op de normering zoals die vanaf 2017 in de Waterwet is vastgelegd. Voor de opmerking van indiener dat uitvoeringsaspecten geen rol lijken te hebben gespeeld bij de ontwikkeling van alternatieven wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 4 van deze zienswijze.
24	Indiener vraagt waarom voor het traject Zeevang op module 7 geen profielen met steilere taluds (bijv. 1:2) zijn gekozen die, die zeker ten aanzien van het binnentalud, meer overeenkomen met het oude zeedijkprofiel in combinatie met hoge korte bermen. Gewezen wordt op het advies van de Commissie m.e.r. (rapport 3129, pagina 3): "Uitgaande van een buitendijkse verzwaring (deels) tegen de bestaande zeedijk aan – in de vorm van een dubbeldijk – kan een kruinverhoging worden gerealiseerd en kan de stabiliteit van het buitentalud worden verbeterd." Indiener vraag waarom die oplossing niet als alternatief wordt genoemd in het Ontwerp Projectplan. Verder wijst indiener erop dat in het advies van de Commissie m.e.r. is opgenomen dat als wordt uitgegaan van een combinatieoplossing 'constructie binnendijks met kruinverhoging buitendijks' en het opnieuw aanbrengen van taludbekleding, dit een reële oplossingsrichting is. Indiener vraagt waarom deze voorziening in Module 7 alleen is voorzien bij woning IJsselmeerdijk 30.	De huidige steile binnentaluds bij de dijk dragen bij aan het falen van de dijk en veroorzaken daarmee mede het veiligheidsprobleem. Bij het zoeken naar de versterkingsoplossingen is zoveel mogelijk aangesloten bij de huidige kwaliteit en uitgangspunten van de dijk. Eén van de integrale ontwerpuitgangspunten is een binnentalud dat niet flauwer is dan 1:3. De taluds worden zo steil mogelijk gehouden zonder dat de dijk hierdoor mogelijk faalt. Naar aanleiding van het tussenadvies van de Commissie m.e.r waar indiener op wijst, zijn nog extra oplossingen in het MER onderzocht. Het gaat onder meer om de oplossing van een gecombineerde versterking met een constructie waar de Commissie in haar tussenadvies om heeft gevraagd. Inmiddels heeft de Commissie m.e.r. in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. De zogenaamde dubbeldijk is geen redelijkerwijs te onderzoeken oplossing vanwege de omvang van het ruimtebeslag. Ten aanzien van het in het Ontwerp Projectplan genoemde lokale maatwerk in de vorm van een constructie bij de woning IJsselmeerdijk 30 wordt opgemerkt dat dit maatwerk in het Projectplan niet meer is opgenomen omdat vanwege de nadere detaillering van het ontwerp voor de Versterking het bebouwde perceel ook zonder maatwerkconstructie gespaard wordt. Dit is nader toegelicht in paragraaf 1.6 van het Projectplan. Ten aanzien toepassing van constructies in zijn algemeenheid, met name bij woningen, wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 4 van deze zienswijze.
25	Indiener vraagt welke overwegingen een rol hebben gespeeld bij het kiezen van	Er heeft een trechtering plaatsgevonden naar redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven. Daaruit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de drie alternatieven voor module 7. Ook wil indiener weten waarom alleen alternatieven in grond zijn onderzocht, en niet ook daarbuiten is gekeken. Indiener wil inzage in alle eventueel niet genoemde alternatieven die onderzocht zijn.	blijkt welke oplossingen zijn afgewogen en welke oplossingen in het MER worden onderzocht. De commissie voor de MER heeft in het toetsingsadvies geoordeeld dat met de in het MER onderzochte alternatieven de bandbreedte aan oplossingen voldoende in beeld is gebracht. Voor module 7 zijn oplossingen in grond onderzocht, een oeverdijk en op een deel van de module een oplossing in grond met een constructie. In de reactie op onderdeel 4 van deze zienswijze is reeds ingegaan op de redenen waarom oplossingen in grond een belangrijke rol spelen bij het oplossen van de veiligheidsopgave.
26	Indiener vraag hoe de maatregel van een tijdelijk steunberm ter hoogte van de IJsselmeerdijk, dijkpalen 81 tot 84 wordt ingepast.	De tijdelijke steunberm waar indiener op doelt werd genoemd in tabel 16 (paragraaf 8.3.2.5) van het Ontwerp Projectplan waarin is toegelicht wat de invloed van de Versterking is op buitendijks gelegen informele strandjes langs de Markermeerdijken. Aangegeven was dat het ontwerp de locatie van het strandje ter hoogte van IJsselmeerdijk 26 raakt. In het Projectplan is tabel 16 echter de verwijzing naar een steunberm verwijderd en is aangegeven dat het ontwerp van de Versterking de locatie van het strandje raakt, inclusief werkstrook en voorbelasting. Er wordt dus geen steunberm ingepast.
27	Indiener meent dat het opvalt dat waar al voorlanden bestaan veel minder zware ingrepen zijn voorzien, maar dat dit niet het geval is op de plaatsen waar nieuw voorland wordt aangebracht. Indiener stelt dat er tweeledig wordt ingegrepen: asverschuiving en afgraven oude dijk en aanleg van nieuw voorland. Indiener vraagt waarom op plekken waar nieuw voorland is voorzien geen rekening wordt gehouden met ingrepen aan de dijk en of daar berekeningen voor zijn. Verder vragen zij of het voorland niet zo ingezet kan worden dat het ook een rol speelt in de versterking zoals bij bestaande voorlanden in module 7.	De voorlanden die in module 7 worden aangebracht zijn (met name ook in vergelijking met andere voorlanden die reeds aanwezig zijn) dusdanig gering van omvang dat deze geen invloed hebben op de omvang van de Versterking. Bovendien worden ze niet vanuit het oogpunt van de dijkversterking aangebracht, maar vanuit ruimtelijke en ecologische kwaliteit.
28	Indiener vraagt hoe verklaard kan worden dat bij 'bodem/zetting' bij de voorkeursvariant slechts 1 '-' staat terwijl 65% van het dijktraject wordt afgegraven waardoor zetting en kruip over een groot deel van het traject wel een risico vormt. Hoe is tot deze beoordeling gekomen?	Zetting treedt vooral op door (tijdelijke) ophogingen en niet zozeer door afgraving van de dijk. De beoordelingsmethodiek voor zettingen is toegelicht in paragraaf 2.2.6 van deel B van het MER. Aan de beoordelingsmethodiek liggen bodemgegevens ten grondslag, die door middel van een expert judgement zijn vertaald naar zones met een kans of een kleine kans op zettingen. Verder is toegelicht dat in de zone met een horizontale afstand vanaf de teen van de tijdelijke ophoging van 1 tot 2 maal de dikte van het pakket slappe lagen (dus 10 tot 20 meter vanaf de teen van de tijdelijke ophoging) sprake is van een kleine kans op zettingen. Daarbij hoort de score '-'.
29	Indiener concludeert dat de twee woningen met een kleine kans op zettingen in het Voorkeursalternatief de woningen aan de IJsselmeerdijk 25 en 26 zijn. Die mening is echter niet actueel, de woning op nummer 25 is	Het betreft inderdaad de panden aan de IJsselmeerdijk 25 en 26. De informatie over de bouwkundige kwaliteit van de woningen is in het MER niet betrokken in de effectbeoordeling, maar is alleen ter informatie toegevoegd. De effectbeoordeling heeft namelijk alleen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	volledig verbouwd in 2017 en nummer 26 betreft een traditionele dijkwoning met hooikap. Indiener vraagt welke opstallen de Alliantie bedoelt met 'de panden bij dijkpaal 82' en waarop zij de kwalificatie van de staat van de woningen baseert en hoe actueel die gegevens zijn. Voorts vraagt indiener een hoe kleine kans op zetting wordt gekwalificeerd.	plaatsgevonden aan de hand van de ligging van de gebouwen in de twee onderscheiden zones (zone met kans op zettingen of kleine kans op zettingen), zoals toegelicht in de beoordelingsmethodiek in paragraaf 2.2.6 van deel B van het MER. De informatie over de globale bouwkundige kwaliteit is afgeleid uit een uitgevoerde inventarisatie d.d. 11-9-2014. Hierin is de verbouwing van de woning aan de IJsselmeerdijk 25 niet betrokken. Zoals reeds aangegeven heeft dit echter geen gevolgen voor de effectbeoordeling op het gebied van zettingen. De onderbouwing van de bouwkundige kwaliteit van woningen gebeurt op basis van expert judgement in combinatie met berekeningen.
30	Indiener stelt dat de historische steenbekleding Noordse steen op het buitentalud verdwijnt in module 7. Ten onrechte wordt gesteld dat de dijkbekleding in de huidige situatie bestaat uit betonzuilen. Indiener ziet graag hergebruik van het historische materiaal, waarop de provinciale monumentenstatus mede betrekking heeft. Voor het wijzigen van provinciaal beschermde monumenten is een omgevingsvergunning nodig. Dat het waterstaatsbelang te allen tijde voorrang heeft, mag geen argument zijn om historische steenbekleding niet opnieuw te gebruiken. Indiener vraagt wat er precies in de plaats komt daarvan en waarom dit niet terugkomt en op welke plaatsen hergebruik wel is voorzien.	Voor een reactie op dit onderdeel van deze zienswijze wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Voor het wijzigen van de dijk als provinciaal monument is inderdaad een omgevingsvergunning nodig. Deze vergunning is een van de besluiten die is meegenomen in de door Gedeputeerde Staten gecoördineerde procedure voor de Versterking. De aanpak die ziet op het terugplaatsen van Noordse steen is als voorschrift aan die vergunning verbonden.
31	Indiener vraagt in hoeverre bij het ontwerp voor module 7 rekening is gehouden met het element 'scherpe overgang naar water' en of er alternatieven zijn die de monumentale status meer recht doen.	De scherpe overgang van de dijk naar het water wordt veroorzaakt door het bijzondere profiel van de dijk: smal met steile taluds. Deze vorm van het profiel is onderdeel van de historisch-morfologische betekenis die in de redengevende omschrijving van de Noorder IJ- en Zeedijken als beschermde waarde van het monument is aangeduid. Zoals toegelicht in paragraaf 4.8 van de Rapportage cultuurhistorie hebben de twee andere onderzochte alternatieven (een oeverdijk en een gecombineerde versterking met constructie) minder effect op deze waarde. Voor die alternatieven is echter niet gekozen omdat die alternatieven andere nadelen hebben die niet opwegen tegen het effect van het Voorkeursalternatief op de waarde van het profiel van de dijk. Voor een toelichting op de keuze voor het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 4.3.7 van het Projectplan.
32	Indiener vraagt welke toeristische voorzieningen getroffen worden in module 7 en waar die gebleven zijn in het plan. Ook vraagt indiener op welk moment en op welke wijze bewoners daarbij betrokken worden.	In module 7 zijn geen recreatieve voorzieningen voorzien als meekoppelkansen bij de Versterking. Er worden uitsluitend ecologische meekoppelkansen gerealiseerd, zoals beschreven in tabel 4 van het Projectplan. Mochten er in de toekomst nog andere meekoppelkansen gerealiseerd worden, dan zullen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		die met een nieuw besluit mogelijk worden gemaakt waartegen afzonderlijke rechtsbeschermingsmogelijkheden openstaan.
33	Indiener vraagt wanneer het bekend is welke constructie ter hoogte van IJsselmeerdijk 30 te Warder gebruikt zal worden en wanneer de exacte locatie met de bewoners wordt gedeeld. Ook wil indiener weten op welke wijze de woonbeleving van die woning licht negatief kan worden beïnvloed. Verder vraagt indiener wat de bepalende factoren zijn om te besluiten in de nabije omgeving van deze woning al dan niet een constructieve oplossing te willen toepassen. Indiener wil weten of er meer woningen zijn waar in potentie een vergelijkbare ingreep kan worden gedaan.	In de reactie op onderdeel 24 van deze zienswijze is reeds aangegeven dat het lokale maatwerk in de vorm van een constructie bij IJsselmeerdijk 30 is komen te vervallen. In zijn algemeenheid is het zo dat het toepassen van maatwerk is meegenomen in het onderzoek naar de effecten als dat op een bepaalde locatie wordt toegepast. Daarbij is uitgegaan van een worst case situatie, dat wil zeggen een afstand van minder dan 10 meter tussen de constructie en de woning. In dat geval is het effect van de constructie licht negatief. Licht negatief is een beoordeling die wordt toegepast om in een MER verschillende alternatieven tegen elkaar af te kunnen zetten. Het effect 'licht negatief' komt erop neer dat de situatie na realisatie licht negatief is ten opzichte van de huidige situatie. In module 7 komen verder geen woningen voor waar een constructie als maatwerk wordt toegepast. Locaties voor lokaal maatwerk zijn per module aangegeven in het Projectplan in hoofdstuk 7.
34	Indiener vraagt waarom geen andere constructieve maatregelen zijn meegenomen in module 7 en welke berekeningen zijn gemaakt om de volgende toepassingen als alternatief te onderzoeken: aanbrengen ruwere steenbekleding (dat kan leiden tot een lagere benodigde kruinhoogte) en het versterken van de ondergrond.	Zoals hiervoor bij onderdeel 4 en 25 is toegelicht zijn er alternatieven die een constructieve oplossing bevatten afgewogen. Niet alle oplossingen komen door de trechtering die is uitgevoerd voorafgaand aan het MER. Zoals hiervoor ook is toegelicht, is de versterkingsoplossing op basis van representatieve dwarsprofielen bepaald. Uitsluitend als de lokale situatie om een constructieve oplossing vraagt, bijvoorbeeld omdat een woning zeer dicht op de dijk staat, wordt die toegepast. Dat zit in de nadelen die aan constructieve oplossingen kleven, zoals ook hiervoor al is toegelicht. Een dergelijke bijzondere lokale situatie doet zich in module 7 niet meer voor. Het toepassen van ruwere stenen is met name effectief voor de reductie van de golfoploop op het bovenste deel van het talud. De golfoploopzone is namelijk juist het bovenste gedeelte van de dijk waar nu gras is voorzien. Met andere woorden: de gemaakte keuze voor het toepassen van zoveel mogelijk gras maakt verruwing van de (lagere) steenbekleding veel minder effectief. Het aanbrengen van ruwere steenbekleding (zoals breuksteen) maakt het ondertalud ontoegankelijk, dat is niet gewenst. Het toepassen van zogenaamde HILL blocks is niet gewenst vanuit landschappelijk oogpunt. Dit vanwege het constante patroon. Het versterken van de grond gebeurt door middel van voorbelasting. Deze manier van versterking wordt toegelicht in paragraaf 3.3.2.3 van het Projectplan.
35	Indiener wijst op vacuümconsolidatie, hetgeen kan leiden tot het vergroten van de sterkte van de ondergrond onder de dijk. Daardoor wordt het consolidatieproces versneld waardoor de grond sterker wordt met als gevolg dat	Indiener wijst terecht op de meerwaarde van het toepassen van vacuümconsolidatie in de Versterking. Vacuümconsolidatie is net zoals verticale drainage een lokale maatwerkoplossing die ervoor zorgt dat bij knelpunten minder ruimte of uitvoeringstijd nodig is. De uitvoeringsplanning wordt hiermee verkort.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	een kleine ingreep al kan leiden tot een veilig ontwerp. Indiener vraagt zich af welke berekeningen zijn gedaan ten aanzien van alternatieven met grondverbetering in module 7 en wat daar de uitkomst van was, nu er geen grondverbetering in het dijkontwerp is voorzien.	Voor een volledige beschrijving wordt gewezen op paragraaf 3.3.2.2 van het Projectplan. In paragraaf 5.1.4 van het Projectplan is opgenomen dat op dit moment nog geen grondverbetering in het dijkontwerp is voorzien, dus ook niet voor module 7. Dit betekent niet dat grondverbetering geen deel uit zal maken van de Versterking. Grondverbetering kan namelijk noodzakelijk zijn om de uitvoeringsplanning van de Versterking te halen of lokale knelpunten op te lossen. Bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp wordt gekeken op welke delen van het dijktraject dergelijk knelpunten zijn en mogelijk vacuümconsolidatie zal worden toegepast. Daarvoor worden dan ook uiteraard berekeningen gemaakt.
36	Indiener stelt dat er zware materialen per as worden aangevoerd. Gewezen wordt op de voorziene loswal in module 7 en het voorziene depot bij Warder, welke afstand door vrachtverkeer moet worden overbrugd. Inzicht in de praktische en dagelijkse gevolgen ontbreekt volledig. Er is geen nadere duiding van aantallen en beladingen en een verkeersmanagementplan is nog niet opgesteld. Indiener stelt dat er weliswaar zones worden ingesteld waar bouwverkeer niet mag rijden, maar dat dit in module 7 lastig is omdat de bestaande weg de enige weg is die langs de dijk voert, alle huizen verbindt en de verbindingsweg naar Warder en Edam vormt. De SBR-richtlijnen waarnaar wordt verwezen heeft indiener niet kunnen vinden in de bijlagen. Het Ontwerp Projectplan verschaft te weinig inzicht in de gevolgen. Indiener vreest trillingsoverlast bij de aanleg van constructies. Indiener vraagt welke kaders gelden om veiligheid en kwaliteit van de enige toegangsweg te garanderen en hoe wordt omgegaan met trillingen en veiligheid van wandelaars en fietsers en calamiteiten. Indiener stelt verder dat er heel weinig aandacht wordt besteed in het Projectplan aan de verkeersveiligheid, met name voor voetgangers, fietsers, schoolgaande kinderen en recreatieve wielrenners in relatie tot het zware werkverkeer dat dezelfde weg gebruikt en met name, maar niet uitsluitend, gedurende een tijdelijke afsluiting ter hoogte van fort Edam, waardoor de verkeersintensiteit in één richting (Warder) fors geïntensiveerd zal worden. Onduidelijk is hoelang de weg bij fort Edam wordt afgesloten. Indiener wijst op de omrijdafstand, in plaats van 5,2 km retour naar centrum Edam (middenstand/faciliteiten) moet een afstand van 23,6 km worden afgelegd. Indiener wil inzicht in welke implicaties	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie gegeven van de uitvoering. In paragraaf 7.7 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en in hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt voor de omwonenden en belanghebbenden is voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. In paragraaf 2.6.3 en 2.7 van deze Nota is nader toegelicht op welke wijze bewoners worden geïnformeerd over de te verwachten overlast, te nemen maatregelen etc. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Wat betreft overlast door trillingen is uitgebreid onderzoek gedaan voor trillingen door bouwverkeer. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 10.1.2 van het Projectplan en op bijlage 7.1 van het Bijlagenboek. De potentiële overlast als gevolg van trillingen is in kaart gebracht. De resultaten van dit onderzoek zien op een 'worst case' situatie en vormen de basis voor de maatregelen die in het werkplan worden opgenomen om trillingen door bouwverkeer te voorkomen c.q. beperken. In het werkplan wordt vooraf vastgelegd welke gebieden gevoelig zijn en welke interventiewaarden gehanteerd worden. Daar worden trillingsmeters geplaatst om trillingen te monitoren. Bij overschrijding van de interventiewaarden worden in de uitvoering passende maatregelen getroffen, zoals het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden, andere werkmethodiek of andere aanvoerroutes. Daarnaast worden voor trillingen door de bouwwerkzaamheden, zodra de exacte bouwmethode bekend is, de risicocontouren ten aanzien van schade aan gebouwen en hinder voor personen in gebouwen nader onderzocht. De SBR-richtlijnen waar indiener op wijst voor trillingshinder dient als basis voor de monitoring en zonodig worden er maatregelen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de toename van zwaar verkeer en de wegafsluiting bij Fort Edam heeft. Ook wil indiener weten om welke aantallen bewegingen van vrachtwagens het gaat. Indiener vraagt of er een zorgvuldige afweging heeft plaatsgevonden.	getroffen. Deze richtlijnen zijn openbaar te raadplegen. Voorafgaand aan de uitvoeringsfase wordt een verkeersplan opgesteld waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven worden. Verkeersveiligheid tijdens de uitvoering is bij het opstellen van het verkeersplan een nadrukkelijk aandachtspunt. Tijdens de uitvoering worden deze maatregelen periodiek geëvalueerd en waar nodig wordt in overleg met de betrokkenen gezocht naar een passende maatregel. Een en ander wordt afgestemd met de lokale wegbeheerder(s), hulpdiensten en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC)-overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor omwonenden en bedrijven van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen en bedrijven gegarandeerd blijft. Gewezen wordt op paragraaf 10.2 van het Projectplan. In het MER, met name deel B, is in de effectbeoordeling in paragraaf 7.2 (Effecten tijdens de uitvoering van het Voorkeursalternatief) ingegaan op de effecten van de wegafsluiting en omleidingsroute. Daarin is beoordeeld dat de lengte van de omleiding als gevolg van de afsluiting ervoor zorgt dat het effect voor het bestemmingsverkeer als zeer negatief wordt beoordeeld. Dat neemt niet weg dat in de afweging die is gemaakt ten aanzien van het Voorkeursalternatief dit tijdelijke effect is 'ingecalculeerd'. Indiener geeft tenslotte aan over allerlei verkeersaspecten nadere informatie te willen hebben. Dergelijke detailinformatie kan pas gegeven worden in een volgend stadium van de voorbereiding van de werkzaamheden als onder andere ook de uitwerking van het verkeersplan heeft plaatsgevonden. Zoals hiervoor reeds opgemerkt worden bewoners hierover nader ingelicht.
37	Indiener wijst op de bedrijven die langs module 7 zijn gevestigd. Doordat de werkzaamheden niet in geografische volgorde plaatsvinden, worden bewoners en bedrijven over een periode van vier jaar en mogelijk langer geconfronteerd met de directe gevolgen van de ingrijpende versterking die voor veel overlast en ongemak zal zorgen. De dijkverzwaring kan bedrijfsactiviteiten in de weg staan of zelfs onmogelijk maken. Er is geen duidelijkheid over de duur en impact, waardoor men daar niet op kan anticiperen. De onzekerheid zou tot een minimum moeten worden beperkt. Indiener vraagt wanneer en op welke wijze zij hierover geïnformeerd worden, welke voorzieningen worden getroffen voor de bedrijven en welke compensatieregelingen van toepassing zijn.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar de reactie op onderdeel 36 van deze zienswijze. Aanvullend wordt voor schadevergoeding en nadeelcompensatie gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en hoofdstuk 11.2 van het Projectplan.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken. Wel wordt in de Rapportage cultuurhistorie (Bijlage 5.8 uit het Bijlagenboek) in de opsomming van beschermde waarden van de monumenten een duidelijker onderscheid aangebracht tussen de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken.		

Zienswijze ZW-0065: Indiener 65 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
14	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikgemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
15	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven ‘schuifruimte asverplaatsing’ blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
16	Indiener stelt voor om de dijk te verpachten aan omwonenden, zodat deze verantwoordelijk worden voor het beheer en onderhoud van de dijk.	Dijkvakken welke na de versterkingsopgave vrij zijn van verpachting kunnen op aanvraag in pacht gegeven worden. Het is aan HHNK te beoordelen of verpachting wenselijk is en daaraan voorwaarden en verplichtingen te stellen aan een eventuele toekomstige gebruiker of pachter.
17	Indiener sluit zich aan bij de zienswijze van de Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008 (Stichting Dorpsraad Uitdam) is gegeven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0066: Indiener 66 **Module Integraal, 08, 09**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener richt zijn zienswijze met name op module 8 en 9. Indiener is van mening dat de periode van terinzagelegging ongelukkig is gekozen vanwege de vakantieperiode. Voorts was de website regelmatig onbereikbaar.	De periode van terinzagelegging lag inderdaad deels in de twee weken van de kerstvakantie. Dat neemt niet weg dat de periode van zes weken lang genoeg is om buiten de vakantieperiode een zienswijze in te dienen. Indiener heeft geconstateerd dat de website regelmatig onbereikbaar was. Onderzoek heeft uitgewezen dat de website op één dag gedeeltelijk uit de lucht was en op één dag tijdelijk traag werkte, maar wel benaderbaar was. Dit heeft er echter niet toe geleid dat indiener geen zienswijze heeft kunnen indienen en daardoor in zijn belangen is geschaad. Overigens was het ook mogelijk per post of mondeling zienswijzen in te dienen en de stukken op papier in te zien op diverse locaties.
2	Indiener geeft aan zelf deel te hebben genomen aan een aantal 'dijkateliers' en is van mening dat de resultaten van de bijdrages van de omwonenden zichtbaar zijn in de aanpak van het dijktraject. Maar tegelijk levert de gekozen periode van terinzagelegging voedingsbodem voor wantrouwen.	Het is goed om te horen dat indiener van mening is dat de bijdragen van omwonenden zichtbaar zijn in de aanpak van de Versterkering. Het is jammer dat de gekozen periode van terinzagelegging leidt tot wantrouwen aan de zijde van indiener. Gezien de planning van de Versterking die moet worden afgerond in 2021 is voortgang van belang. Daarnaast is het zo dat er in bijna alle periodes van het jaar wel vakantieperiodes zijn en dat vele mensen ook buiten de schoolvakanties op vakantie gaan. In de afweging ten aanzien van de periode van terinzagelegging heeft dan ook een rol gespeeld dat er ook voldoende weken buiten de vakantieperiode vielen.
3	Indiener geeft aan dat er reden noch noodzaak bestaat om module 8, EA-1A en module 9 in Volendam te situeren, aangezien deze dijksecties en het achterland historisch gezien deel uitmaken van Edam. Indiener geeft voorts aan dat de benaming van het 'strand Volendam' in	Indiener heeft kennelijk in een van de vele documenten geconstateerd dat de naamgeving van module 8 en 9 niet klopt met de historische context. Uit de zienswijze blijkt echter niet in welk document. In het Projectplan is voor module 8 de naam voor module 8 'Haven Edam' en voor Module 9 'Broeckgouw Edam'. Dit is in overeenstemming met hetgeen indiener aangeeft. De modulenamen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	het Kader ruimtelijke kwaliteit in strijd is met historische karakter van het dijktraject. Lokaal is het strand bekend als 'de pruthoek' of 'schelpenstrandje'.	zijn echter niet leidend of van belang voor de beoordeling van het project op de diverse relevante aspecten. Ten aanzien van de naamgeving van het Strand bij Volendam wordt het volgende opgemerkt. Uit de zienswijze van indiener blijkt al dat er voor dit strandje geen 'officiële' of eenduidige naam is. De naam op de tekening in het Kader Ruimtelijke Kwaliteit heeft op zichzelf geen enkele betekenis, maar is puur een aanduiding van de locatie die in de buurt van Volendam ligt.
4	Indiener wijst op afbeelding 24 in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en geeft aan dat op de smalle strook grond langs het dijktracé weidevogels ook een plek vinden om te broeden. Voorts geeft indiener aan dat de rugstreeppad één van de vaste bewoners van het dijklichaam is.	In Afbeelding 24 van de Toetsing Natuurnetwerk en Weidevogelleefgebieden zijn de weidevogelleefgebieden weergegeven zoals de provincie deze heeft aangewezen. Deze gebieden zijn beschermd onder de Provinciale Ruimtelijke Verordening voor deze functie en zijn derhalve in de toetsing meegenomen. De stroken grond waar indiener op doelt vallen niet onder deze aangewezen gebieden. Maar naast de toetsing in het kader van de weidevogelleefgebieden is er ook een toetsing uitgevoerd in het in het kader van Soortbescherming op grond van de Wet natuurbescherming, waaruit voortvloeit dat alle inheemse broedvogels zijn beschermd. In het document Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3) zijn maatregelen opgenomen in paragraaf 7.2.4 (Mitigerende maatregelen) om de effecten op broedende vogels te voorkomen voor de duur van de werkzaamheden. Met name het voor het broedseizoen kort maaien van de dijk zorgt ervoor dat vogels op of nabij de dijk kunnen uitwijken voor de duur van de werkzaamheden. In de Soortenbeschermingstoets wordt ook ingegaan op de rugstreeppad in paragraaf 7.8. Deze soort is beschermd en omdat de kans aanwezig is dat deze pionierssoort zich vestigt in het gebied tijdens de werkzaamheden, worden er maatregelen genomen om dat te voorkomen (opgenomen in paragraaf 7.8.4). Kortom: de soorten die indiener heeft aangegeven spelen een rol in toetsingen en waar nodig worden maatregelen genomen om effecten zoveel mogelijk te voorkomen.
5	Indiener vraagt aandacht voor een onbekende soort plant die op de zuidhelling van het dijklichaam groeit, ter hoogte van de woning van indiener.	In de Soortenbeschermingstoets is ingegaan op de aanwezigheid van beschermde (planten)soorten. Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van beschermde soorten zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd en gegevens van de NDFF opgevraagd. Uit deze gegevens blijkt niet dat er beschermde plantensoorten voorkomen ter hoogte van het door indiener genoemde adres. Indiener heeft geen nadere informatie gestuurd over de plant, zodat ook niet bepaald kan worden om welke soort het hier gaat en of het een zeldzame of algemene soort betreft. De vegetatie ter hoogte van de aangegeven locatie bestaat uit grazige vegetatie met weinig variatie. De omstandigheden zijn weinig bijzonder en herstellen na afloop van de dijkwerkzaamheden weer. Omdat er geen aanwijzing is dat het bij de door indiener bedoelde plant om een beschermde soort gaat, is er op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		zichzelf geen reden nader onderzoek te doen. Desondanks is naar aanleiding van de zienswijze nog wel op genoemde locatie gekeken. Daarbij zijn geen bijzondere (beschermde) soorten aangetroffen. Geconstateerd is dat de begroeiing niet wezenlijk anders is dan op andere stukken van de dijk.
6	Indiener geeft aan dat in het dijklichaam leidingen aanwezig zijn waar rekening mee gehouden moet worden en wijst daarbij tevens op de aanwezigheid van een waterleiding die tot schade aan de waterkering kan leiden bij lekkage. Voorts stelt indiener voor om de panden in module 8 EA-1A en 9 aan te sluiten op het netwerk van de Broeckgouw.	Op dit moment lopen er gesprekken tussen de gemeente Edam-Volendam en de netbeheerders om de gebouwen aan de dijk te voorzien van de aansluitingen vanuit Broeckgouw. Indien dit niet tot een oplossing leidt, worden daar waar negatieve effecten op de aanwezige kabels en leidingen kunnen ontstaan, de kabels en leidingen verlegd naar een andere locatie zodat er geen nadelige gevolgen ontstaan. Daarnaast wordt er met het ontwerp rekening gehouden met de gevolgen van een breuk aan de waterleiding, zodat de dijk ook bij schade aan de waterleiding veilig is.
7	Indiener verzoekt om robuuste maatregelen te nemen met betrekking tot de bereikbaarheid. Voorts wil indiener eigendommen tijdens de uitvoering bereikbaar blijven.	De bereikbaarheid van de woningen en bedrijven is gedurende de werkzaamheden gegarandeerd. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn onder andere om percelen bereikbaar te houden en voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 (Participatie tijdens uitvoering) van het Projectplan is dit proces toegelicht. Voor percelen wordt gekeken naar individuele oplossingen. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt voorts gewezen op paragraaf 10.2 (Infrastructuur en bereikbaarheid) en bijbehorende figuur 53 'Verkeersmaatregelen' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).
8	Indiener wijst op een onjuistheid in bijlage 8.2. Daarin is aangegeven dat in de huidige situatie sprake is van een fietspad op de dijk. Dit is echter niet correct. Verder geeft indiener aan dat het geen aanbeveling verdient om op de kruin een pad aan te leggen voor zowel fietsers als wandelaars, omdat dit zorgt voor een onveilige situatie.	De onjuistheid in de tekst met betrekking tot de ligging van het fietspad in de huidige situatie is aangepast. In module 8 en module 9 blijft de bestaande fiets- en wandelverbinding ongewijzigd (zie paragraaf 4.3.8, 4.3.9 en tabel 16 van paragraaf 4.3.16 van het Projectplan). Daarnaast wordt in module 9 bij de buitenwaartse asverschuiving een fiets- en wandelpad op de kruin van de dijk aangelegd. Uitgangspunt voor de doorgaande fiets-, wandelverbinding en rijweg is een comfortabele, veilige en herkenbare route. Bij het ontwerp van de verbinding en de rijweg worden daarom zo veel als mogelijk de richtlijnen van de CROW toegepast, in combinatie met de gewenste beeldkwaliteit van de doorgaande fiets- en wandelverbinding conform het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Hiermee wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de verkeersveiligheid voldoende gewaarborgd.
9	Indiener geeft aan dat de Zeedijk deel uitmaakt van het 'rondje IJsselmeer' en daarmee een doorgaande route voor toeristen is.	Indiener verwijst naar een passage uit het MER deel B waarin voor module 9 onder het kopje 'Bereikbaarheid bestemmingsverkeer (recreatieve functies)' inderdaad is aangegeven dat de Zeedijk geen doorgaande route is tussen Edam en Volendam. Hiermee is bedoeld te zeggen dat om van Edam naar Volendam te gaan (of andersom) de Zeedijk (in hoofdzaak) niet de doorgaande route is voor toeristen die Edam of Volendam bezoeken. Dat neemt niet weg dat er natuurlijk toeristen kunnen zijn die een rondje IJsselmeer rijden en daarbij beide plaatsen aandoen. Dit blijft. via de omleidingsroutes, mogelijk.
10	Indiener geeft aan dat de combinatie van een zwemstrand met ruimte voor kitesurfen niet aan te bevelen is. Daarnaast leidt dit tot parkeeroverlast en tot overlast voor vogels in het gebied.	In paragraaf 8.3.2.2 van het Projectplan is aangegeven dat er langs het te versterken deel van de dijk op dit moment geen officiële kitesurflocaties aanwezig zijn. In de praktijk wordt er langs de dijk echter wel op diverse locaties gesurft. Voor een officiële locatie is een verkeersbesluit op grond van de Scheepvaartverkeerswet nodig. Het is echter niet aan het hoogheemraadschap het beleid rondom kitesurflocaties te bepalen en hierover besluiten te nemen. In de Versterking worden de huidige voorzieningen waar kitesurfers gebruik van maken wel teruggebracht, maar dat maakt deze locaties nog niet tot officiële kitesurflocaties. Het Projectplan heeft derhalve geen wijzigingen in de bestaande situatie tot gevolg voor wat betreft kitesurfen.
11	Indiener merkt op dat HHNK bij de totstandkoming van gemaal Zuidpolder geen archeologisch onderzoek heeft laten verrichten. Voorts geeft indiener aan dat op informele wijze door derden een indruk is gevormd van het dijklichaam en dat destijds een monster is genomen uit een wierpakket dat aanwezig is in de dijk, hetgeen is onderzocht door de Universiteit van Amsterdam.	In het kader van de Versterking is uitgebreid archeologisch onderzoek gedaan waarbij gebruik is gemaakt van de beschikbare informatie. Uitgangspunt is zoveel als mogelijk het behouden van archeologisch erfgoed, waarbij behoud in de bodem (in situ) de voorkeur heeft boven opgraven (ex situ). Dit betekent het veiligstellen van de waarden door opgraven en deponeren. Het gebied rond de zeedijk Hoorn-Amsterdam is rijk aan archeologische waarden en archeologische verwachtingsgebieden. Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) zijn de archeologische terreinen aangegeven. In de nationale archeologische database Archis III van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan de onderzoeken en de archeologische waarnemingen. Daarnaast heeft voor het volledige plangebied archeologisch bureauonderzoek plaatsgevonden en hebben voor de waterbodem archeologisch onderwateronderzoek- en duikinspecties plaatsgevonden. Dit onderzoek is uitgevoerd volgens de vigerende kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie waaraan archeologisch onderzoek in Nederland dient te voldoen. Het onderzoek bestaat uit sidescan sonar onderzoek van de waterbodem, gecombineerd met magnetometeronderzoek waarbij objecten in de bodem opgezocht worden. Op alle terreinen met hoge verwachtingswaarde en waar grondroerende werkzaamheden zullen plaatsvinden, waarbij de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		archeologische waarden verstoord zullen worden, wordt nader onderzoek verricht. Het doel van dit onderzoek is het vaststellen en waarderen van archeologische resten. Vervolgens wordt bepaald of en zo ja, in welke vorm vervolgonderzoek noodzakelijk is. In de Versterking is zo veel mogelijk rekening gehouden met de archeologische waarden. Daar waar behoud in situ niet mogelijk is zullen mitigerende maatregelen worden genomen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 5.7.4 van het Projectplan en bijlage 5.1 en 5.2 van het Bijlagenboek. Het is algemeen bekend dat tot het begin van de 18e eeuw de versterking van de dijk met wierpakketten de gebruikelijke manier van dijkversterking was. Wierpakket kunnen derhalve langs de hele dijk aangetroffen worden. Tijdens het archeologisch onderzoek dat in het kader van de dijkversteking zal worden uitgevoerd, wordt dit uitgebreid gedocumenteerd.
12	Indiener is van mening dat onderzocht zou moeten worden of de 'verlande' Crap Hoofs Braeck weer beter zichtbaar zou kunnen worden gemaakt.	De 'verlande' Crap Hoofs Braeck is in eigendom bij de gemeente Edam-Volendam. De Versterking heeft over dit gebied slechts een beperkt ruimtebeslag over een smalle strook. Het zichtbaar maken van de oude braak is daarom geen maatregel die in het kader van de Versterking wordt meegenomen.
Conclusie zienswijze		
In reactie op onderdeel 8 van deze zienswijze is de onjuiste passage over het fietspad in bijlage 8.2 (Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden) aangepast.		

Zienswijze ZW-0067: Indiener 67 namens 16 anderen **Module 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat de door de Alliantie uitgewerkte oeverdijk afwijkt van de eerder gepresenteerde plannen, zoals ook weergegeven in het Kader Ruimtelijke Kwaliteit en het bijbehorende Addendum. Indiener geeft aan dat door bewoners is aangedrongen op optimalisatie en minimalisatie van de slijtlaag en dat hier door de Alliantie ook toezeggingen zijn gedaan. Dit heeft niet geresulteerd in voor de bewoners zichtbare aanpassingen in de vorm en het ruimtebeslag van de oeverdijk. Voor de oeverdijk in huidige vorm bestaat geen draagvlak bij de dijkbewoners in module 3 en dorp Scharwoude.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. Het KRK formuleert uitgangspunten en principeoplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benutten. Ter hoogte van de locatie van indiener - bij Scharwoude binnen Module 3 - is de oeverdijk als principeoplossing in het KRK en het bijbehorende Addendum opgenomen. De principeoplossingen in het KRK hebben nog weinig detailniveau. De oeverdijk is gedurende het planproces nader afgewogen, uitgewerkt en geconcretiseerd. Het ruimtebeslag voor de oeverdijk dat in het Projectplan staat ingetekend, is de buitencontour waarbinnen de oplossing wordt vormgegeven en aangelegd. De waterkerende veiligheid van de oeverdijk wordt geborgd door het ‘veiligheidsprofiel’. Dit is het profiel dat minimaal nodig is om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Daarnaast wordt voorzien in een ‘slijtlaag’. Deze slijtlaag beperkt de noodzaak tot frequente zandsuppletie. Uitgangspunt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		is dat één keer in de 25 jaar een suppletie en een herprofilering van zand nodig is om het minimale profiel (veiligheidsprofiel) in stand te houden. De omvang van het veiligheidsprofiel en van de slijtlaag wordt in een nadere uitwerking van het ontwerp geconcretiseerd. Ter hoogte van Scharwoude wordt de slijtlaag geminimaliseerd, om de omvang van de oeverdijk te beperken. De mate waarin de omvang afneemt kan echter pas worden bepaald bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp. Om het voorspelde gedrag van de zandtransporten te verifiëren zal de oeverdijk minimaal 5 jaar nauwkeurig worden gemonitord. Deze periode wordt de "instelperiode" genoemd. Deze instelperiode geeft inzicht in hoe het zandlichaam van de oeverdijk zich in praktijk gedraagt. Na deze instelperiode kan de slijtlaag van de oeverdijk worden bijgesteld. Daarbij geldt als uitgangspunt dat de oeverdijk nooit groter wordt dan de omvang, zoals vastgelegd in het Projectplan.
2	Indiener geeft aan dat de dijkbewoners het belang van veilige dijken kennen en herkennen en deze zienswijze niet tot doel heeft de Versterking tegen te houden. Wel heeft indiener een direct en persoonlijk belang bij een dijkversterking die zo min mogelijk ingrijpt op de directe woonomgeving, die in en na aanleg geen gevaar vormt voor huizen en woningen en die de financiële waarde van het wonen aan het Markermeer niet teniet doet. Indiener is van mening dat deze waarden zijn geschonden nu de Hoornse oeverdijk wordt doorgetrokken. Daarnaast is dit in strijd met de doelstelling van de Versterking en is deze oplossing 70% duurder dan het alternatief.	Binnen Module 3 is sprake van de volgende veiligheidstekorten: de kruinhoogte van de dijk voldoet niet, binnenwaartse en (deels) buitenwaartse instabiliteit en de kwaliteit van de taludbekleding is onvoldoende. De Versterking lost dit op. De Versterking wordt uitgevoerd in de vorm van een oeverdijk. Van strijd met de doelstelling van het project is geen sprake. De doelstelling van het project is tweeledig: (1) een veilige dijk die voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen en (2) een dijk die zo veel als mogelijk wordt ingepast in zijn omgeving. De oeverdijk voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen. Daarnaast is bij de keuze voor een oeverdijk niet over één nacht ijs gegaan. Aan de keuze ligt een zorgvuldige afweging ten grondslag. Daarbij speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van Module 3 zijn onder meer de monumentale Westfriese Omringdijk, de cultuurhistorisch waardevolle taludbekleding met Noordse steen en de natuurwaarden met de kolonie Visdiefjes op het voorland. De oeverdijk laat de monumentale dijk inclusief de Noordse steen intact en biedt daarnaast grote kansen voor natuurontwikkeling Zie voor de uitgebreide onderbouwing van de keuze voor de oeverdijk voor module 3 paragraaf 4.3.3 van het Projectplan. Indiener constateert terecht dat de oeverdijk duurder (tussen 30 en 70%) is in aanlegkosten. Dit is aanvaardbaar gelet op het behoud van de Westfriese Omringdijk en de inrichting van de oeverdijk voor natuur. De oeverdijk grijpt ook slechts in beperkte mate in op het bestaande woon- en leefklimaat van indiener. De oeverdijk komt immers vóór de bestaande dijk. Als uit deze wijziging schade voortvloeit kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding op grond van artikel 7.14, eerste lid, van de Waterwet. Een verzoek wordt beoordeeld aan de hand van de Verordening nadeelcompensatie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2015. Zie hiervoor nader paragraaf 2.6.2 van het Algemeen Deel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat de keuze voor de oeverdijk bij Scharwoude is gemaakt op basis van het ontwerpprofiel uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit. Daarna heeft onvoldoende weging plaatsgevonden tegen nieuwe berekeningen en inzichten. Indiener is van mening dat het MER, het Projectplan en de bijlagen zijn toegeschreven naar een verantwoording van een te vroeg gemaakte keuze. Met name voor de dijkvakken HE-3 en HE-4 heeft een ijking van de gemaakte keuze niet plaatsgevonden. Daarom verzoekt indiener om de keuze voor de oeverdijk bij Hoorn en de oeverdijk bij Scharwoude te ontkoppelen en aanvullend onderzoek te doen naar de buitenwaartse asverschuiving bij Scharwoude. Indiener merkt op dat dit als bijkomend voordeel zou hebben dat vier kunstwerken overbodig worden en dit bespaart kosten.	Bij onderdeel 1 is de rol van het KRK in de planvorming reeds toegelicht. Het KRK geeft principeoplossingen die nog weinig detailniveau hebben - voor module 3 is deze principeoplossing een oeverdijk. De oeverdijk is ten behoeve van het Projectplan in de MER nader onderzocht, afgewogen en geconcretiseerd. In het MER zijn drie verschillende alternatieven voor module 3 onderzocht, te weten: een buitenwaartse asverschuiving, een binnenwaartse versterking en een oeverdijk. De oeverdijk is de oplossing is met de minste milieueffecten en daarmee het Meest Milieuvriendelijk Alternatief. De oeverdijk is ook het Voorkeursalternatief. Voor de onderbouwing van deze keuze wordt verwezen naar hetgeen hierover is opgemerkt bij onderdeel 2 van deze zienswijze. De buitenwaartse asverschuiving is onderzocht maar heeft om diverse redenen niet de voorkeur. In geval van de buitenwaartse asverschuiving wordt de dijk voor een deel afgegraven. De nieuwe dijk krijgt een twee maal zo breed profiel als de huidige dijk en wordt ook hoger. Dit tast landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden aan, waaronder het historische dijkprofiel en de Noordse steen. Bovendien is sprake van ruimtebeslag op de voorlanden die tevens onderdeel van het NNN zijn. Aanvullend onderzoek zou geen andere informatie opleveren. Zie voor een nadere omschrijving van de milieueffecten van de alternatieven: paragraaf 4.4 'Module 3 Grote Waal en De Hulk' van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
4	Indiener is van mening dat een onterechte koppeling is gemaakt tussen de oeverdijk bij Hoorn en de keuze voor een oeverdijk bij Scharwoude. Volgens indiener is slechts in een klein deel van module 3 de versterkingsopgave hoog. Voor Scharwoude (sectie HE-3) is geen opgave, zo zou in de Trechteringsnotitie staan. Voor sectie HE-4 is de opgave minimaal en is het veiligheidstekort onvoldoende kruinhoogte oplosbaar met een deel doortrekken van het voorland. Ook de Commissie MER heeft dit erkend en aangegeven dat een kleinschalige afweging van alternatieven kan leiden tot een beter MMA.	Binnen module 3 is versterking van alle secties in deze module noodzakelijk. Uit de Trechteringsnotitie blijkt dat voor de secties HE-2B, HE-2C, HE-4 sprake is van het veiligheidstekort "onvoldoende (kruin)"hoogte". Bij sectie HE-3 is weliswaar geen sprake van het veiligheidstekort 'onvoldoende kruinhoogte', maar is sprake van andere veiligheidstekorten, namelijk: onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding (zie tabel 2 en figuur 11 in het Projectplan en bijlage 11.18 Bijlageboek). Uit deze kaart blijkt bovendien dat voor de sectie HE-4 de kruinhoogte niet het enige veiligheidstekort is. Ook voor deze sectie geldt dat sprake is van onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding. Naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r. is gekeken of een combinatie van alternatieven leidt tot een beter/ander MMA. Hierbij is specifiek geanalyseerd of vanaf sectie HE-3 niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		een ander alternatief dan de oeverdijk het Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) kan vormen. De conclusie is dat ook op sectie HE-3 en HE-4 de oeverdijk het MMA vormt omdat deze minder invloed heeft op belangrijkste waarden te weten de Westfriese omringdijk, de archeologische verwachtingswaarden en de natuurwaarden met de kolonie visdiefjes op het voorland. Een en ander is terug te lezen in de Aanvullende informatie MER voor Cmer (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). Deze Aanvullende informatie is wederom getoetst door de Commissie (toetsingsadvies 12 juli 2018). Zij geeft op dit punt aan dat de keuze voor het MMA voldoende is onderbouwd, maar dat hierbij wel een relatief zwaar gewicht wordt toegekend aan de waarde van Westfriese Omringdijk.
5	Indiener geeft aan dat de slijtlaag met onderhoudsbuffer niet 25 jaar veiligheid kan garanderen en er een instellingsperiode van vijf jaar is voorzien om de omvang van de slijtlaag en de afkalving te inspecteren. Daarmee voldoet de oeverdijk niet aan de doelstelling van de versterking.	Verwezen wordt in de eerste plaats naar hetgeen hierover is opgemerkt bij onderdeel 1 van deze zienswijze. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat uit de instelperiode hooguit kan blijken dat aanvullende maatregelen benodigd zijn zoals suppletie en herverdeling van de slijtlaag. De oeverdijk voldoet daarmee wel degelijk voor minimaal 50 jaar aan de wettelijke veiligheidseisen.
6	Indiener is van mening dat de verlaging van het peil van het tussenwater onvoldoende is onderzocht. Indiener vraagt zich af wat de effecten zijn voor zijn huis en tuin. Een onderbouwing daarvan ontbreekt.	Door de realisatie van een oeverdijk ontstaat het zogenoemde tussenwater. Het zomerpeil van het tussenwater is ca. 40 cm lager dan het peil in de huidige situatie in het Markermeer. Het winterpeil van het tussenwater is gelijk aan de huidige situatie. De effecten van de verlaging van het zomerpeil van het tussenwater zijn zorgvuldig onderzocht. De resultaten van dat onderzoek staan beschreven in het rapport Waterhuishouding Tussenwater (bijlage 9.1 van het Bijlagenboek) en het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek). In paragraaf 1.4 van het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland is beschreven dat in de zomer uitsluitend een lagere grondwaterstand kan optreden nabij de buitenteen van de huidige dijk. De verlaging van het zomerpeil van het tussenwater is niet zodanig dat er effecten zullen optreden op huizen en tuinen achter de bestaande dijk. Door het vele oppervlaktewater stroomt het grondwater parallel met de dijk. Dit betekent dat het effect onder woningen conservatief is berekend.
7	Verlaging van het peil in het tussenwater heeft gevolgen voor de grondwaterspiegel. Indiener geeft aan dat verdroging van het voorland en de effecten hiervan niet zijn onderzocht. Het verlaagde zomerpeil van het tussenwater zal impact hebben op natuur op het voorland in de vorm van verdroging.	De effecten van de realisatie van een oeverdijk (en het tussenwater) op de bestaande voorlanden zijn onderzocht in de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat op de voorlanden sprake is van hydrologische veranderingen. De voorlanden worden zodanig ingericht dat zij beter aansluiten op het tussenwater. Bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp zijn hiervoor ontwerpmaatregelen opgesteld. Deze ontwerpmaatregelen zijn aan het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Bijlagenboek toegevoegd (bijlage 8.20). Negatieve effecten op de voorlanden als gevolg van het verlagen van waterstanden zijn uitgesloten.
8	Indiener geeft aan dat geen rekening is gehouden met de effecten van de verlaging van het peil van het tussenwater voor het achterland. Indiener geeft aan te verwachten planschade te ondervinden aan de op staal gefundeerde woningen. Daarnaast vreest de indiener voor verdroging van een groot aantal monumentale en beeldbepalende bomen langs de dijk.	In de reactie bij onderdeel 6 van deze zienswijze is reeds opgemerkt dat in de zomer uitsluitend een lagere grondwaterstand wordt verwacht nabij de buitenteen van de huidige dijk. De verlaging van het zomerpeil van het tussenwater is niet zodanig dat er effecten zullen optreden op huizen en tuinen achter de bestaande dijk (zie paragraaf 1.4 van het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek)). Als de verlaging van het zomerpeil onverhoopt toch tot schade leidt, dan kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding. In paragraaf 2.6.5 van de Nota wordt nader toegelicht hoe wordt omgegaan met schade die ontstaat vanwege de dijkversterking en op welke wijze een schadevergoeding of nadeelcompensatie kan worden verkregen. Uit het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek) blijkt dat op de locatie van de oeverdijk de grondwaterstanden dusdanig diep zijn dat effecten op natuur (waaronder ook de door indiener genoemde bomen) binnendijks zijn uitgesloten.
9	Indiener is van mening dat waardevermindering zal optreden door verlies van het contact met het Markermeer. Daarnaast grijpt het plan in op de woonbeleving en verliest de woonlocatie een belangrijke mate van aantrekkelijkheid.	De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water. Voor dat open water is een brede strook zand te zien. Dit tast de beleving van het open water aan. Daar staat tegenover dat de waarden van de Westfriese Omringdijk als provinciaal monument in modules 2 en 3 intact blijven. Hetzelfde geldt voor de Noordse steen op het buitentalud en de landschappelijk markante punten, zoals de twee knikpunten in de dijk, de kapen en baaien en de bochten bij braken en kogen. Het zicht op het (iets verder gelegen) open water van het Hoornse Hop en het zicht op de stad Hoorn blijft behouden doordat de kruin van de oeverdijk maximaal op NAP +1,5 m komt te liggen. De oeverdijk maakt het bovendien mogelijk één robuust natuurgebied te ontwikkelen als compensatie voor de gehele Versterking. De beleving van het rijden of wandelen op de dijk blijft gelijk. De fiets- en wandelroute over de huidige dijk wordt door de Versterking voor een groot deel verplaatst naar de oeverdijk. Een deel van deze route (langs De Hulk: van dijkpaal 34 tot dijkpaal 46) kan vanwege de ontwikkeling van natuur niet op de oeverdijk worden voortgezet. Het nadeel dat het open water op grotere afstand van de woningen komt te liggen, waardoor het zicht op het open water kan verdwijnen, weegt niet op tegen de voordelen van deze versterkingsoplossing. Deze oplossing betekent een wijziging van de woonbeleving zoals die nu door indiener wordt ervaren. In paragraaf 2.6.5 van de Nota wordt nader toegelicht hoe wordt omgegaan met schade

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		die ontstaat vanwege de dijkversterking en op welke wijze een schadevergoeding of nadeelcompensatie kan worden verkregen.
10	Indiener kan uit de stukken niet kan opmaken of goed is onderzocht wat voor effect het aanbrengen van het zandlichaam heeft op het achterland. De risicoanalyse is niet openbaar gemaakt. Veranderingen in de bodemstructuur kunnen effect hebben op de op staal gefundeerde woningen en dit kan leiden tot materiële en financiële schade.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota.
11	Indiener is van mening dat het ontwerp van de oeverdijk buitenproportioneel is en zeer hoge kosten met zich meebrengt. Volgens indiener is de oeverdijk buitenproportioneel nu voor Scharwoude sprake is van een lage versterkingsopgave. Indiener verzoekt om ter hoogte van Scharwoude als alternatief een buitenwaartse asverschuiving te onderzoeken. Bijkomend voordeel is dat dan 4 kunstwerken niet hoeven worden te gerealiseerd, waardoor kosten worden bespaard.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2, 3 en 4 van deze zienswijze.
12	Indiener geeft aan dat in module 3 de richting van de maatgevende golfbelasting zeer negatief is voor het ontwerp van de oeverdijk. Ter onderbouwing wordt gewezen op de Trechteringsnotitie en hetgeen hierin is opgenomen over de oeverdijk voor module 4.	In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is uitgewerkt wat de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven zijn die in het MER zijn opgenomen en zijn onderzocht. Een redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatief voldoet aan een aantal criteria. Het alternatief: • biedt een oplossing voor het geconstateerde veiligheidstekort en voldoet gedurende de planperiode na oplevering aan de wettelijke veiligheidsnormen (doelmatig); • is technisch uitvoerbaar, beheerbaar en inspecteerbaar; • is robuust; • is toekomstbestendig; • is proportioneel. Binnen module 3 is de oeverdijk aangemerkt als een redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatief. De oeverdijk is voor module 3 in het MER opgenomen en onderzocht. Binnen de door indiener genoemde module 4 is de oeverdijk niet aangemerkt als een redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatief. Eén van de argumenten is dat voor een deel van de module (sectie HE-6A) de oeverdijk technisch niet uitvoerbaar en niet robuust is. De oeverdijk ligt hier parallel aan de maatgevende golfrichting, waardoor de oeverdijk door de golven afkalft. Anders dan indiener stelt, ligt de dijk binnen sectie HE-6A niet parallel aan module 3. Sectie HE-6A ligt juist haaks op module 3 (zie Basiskaart met versterking, bijlage 11.1 van het Bijlagenboek). Het onderdeel van deze zienswijze dat de richting van de maatgevende golfbelasting zeer negatief is voor het ontwerp van de oeverdijk binnen module 3 is dus niet juist.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
13	De keuze voor de oeverdijk bij Scharwoude is te zeer gebaseerd op de keuze voor een oeverdijk bij Hoorn. Indiener is van mening dat de slijtlaag buitenproportioneel groot is. Indiener pleit voor het opsplitsen van module 3 en een heroverweging van het Voorkeursalternatief bij Scharwoude.	Voor de onderbouwing van de keuze voor een oeverdijk ter hoogte van module 3 wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2 van deze zienswijze. De voordelen die hebben geleid tot deze keuze gelden voor de hele module. Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 2 van deze zienswijze. Voor de omvang van de slijtlaag wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 van deze zienswijze.
14	Indiener is van mening dat de oeverdijk bij Scharwoude niet voldoet aan de doelstelling van de Versterking dat een veilige dijk wordt gerealiseerd. Voor de oeverdijk bestaat slechts een zachte garantie van 25 jaar. Daarnaast is het ontwerp van de oeverdijk niet 'sober, robuust en doelmatig' vanwege het profiel, het grondbeslag, de gekozen oplossing in zand en de slijtlaag.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt allereerst verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 en 5 van deze zienswijze. Voor zover indiener verwijst naar het criterium 'sober' wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota waarin een toelichting is gegeven op onder andere de betekenis van het begrip 'sober' in relatie tot de Versterking. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat ook hier wel degelijk sprake van een sobere oplossing. De hogere aanlegkosten van de oeverdijk zijn aanvaardbaar omdat daardoor de Westfriese Omringdijk wordt behouden en de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie in één nieuw robuust gebied terug kan worden gebracht. Hierdoor hoeven buiten het project ook geen gronden te worden aangekocht voor compensatie van NNN. De oeverdijk voldoet aan deze uitgangspunten. Ter hoogte van Scharwoude is sprake van de volgende veiligheidstekorten: onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding (zie tabel 2 en figuur 11 in het Projectplan en bijlage 11.18 van het Bijlagenboek). De oeverdijk lost deze veiligheidstekorten op. De waterkerende veiligheid van de oeverdijk wordt geborgd door het 'veiligheidsprofiel'. Het 'veiligheidsprofiel' is het profiel dat minimaal nodig is om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Het veiligheidsprofiel borgt dat de dijk 50 jaar na oplevering aan de veiligheidsnormen van de Waterwet voldoet. Hoewel de oeverdijk (tussen 30 en 70%) duurder is in de aanlegkosten, voldoet de dijk wel aan het uitgangspunt 'sober'. De hogere kosten zijn aanvaardbaar geacht omdat daardoor de Westfriese Omringdijk wordt behouden en op de oeverdijk de benodigde natuur kan worden ontwikkeld.
15	Indiener geeft aan dat bij achterwege blijven van de oeverdijk ook vier kunstwerken niet hoeven te worden gerealiseerd. Het zou onduidelijk zijn wat de effecten zijn van het realiseren van de kunstwerken voor de waterloop binnendijks, met name ten noorden van het nieuwe gemaal.	Door de buitenwaartse versterking treden geen wijzigingen op in het polderoppervlaktewater en de aan- en afvoer alsmede de waterberging blijven ongewijzigd. (In paragraaf 4.9.1 van de Watertoets (bijlage 9.7) is dit ook na te lezen.) Het tussenwater vormt een nieuw oppervlaktewater. Om te voorkomen dat er stilstaand water ontstaat, komt aan de uiteinden van zowel module 2 als module 3 een in-/uitlaatduiker om een doorstroming te verkrijgen. Ook bij de strekdammen wordt een dergelijke doorlaat gerealiseerd. Mede in verband met de waterkwaliteit krijgt het tussenwater een meer natuurlijk peilregime. Het winterpeil blijft

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gelijk aan het winterpeil in het Markermeer. Het zomerpeil wordt in de zomer NAP -0,6 m. Dat peil is 0,4 m lager dan het Markermeerpeil. In het achterland ligt het voormalige Gemaal Westerkogge en de inlaat. Hier treedt een verlaging van de grondwaterstand op. Op basis van funderingsonderzoek wordt bepaald of er negatieve gevolgen voor het voormalige gemaal te verwachten zijn. Wanneer dit het geval is, worden maatregelen getroffen. Dit betreft bijvoorbeeld het afsluitbaar maken van de inlaatkolk, zodat de verlaging van het waterpeil hier niet optreedt. In het Projectplan is ten behoeve daarvan een monitoringsplan opgenomen. Voor andere bebouwing, voor landbouw of natuur worden geen merkbare effecten verwacht.
16	Indiener geeft aan dat een peilverlaging van het tussenwater ingrijpende gevolgen zal hebben op de fundering van het gemaal, de beschoeiing en de omliggende natuur.	Voor wat betreft de effecten van de verlaging van het zomerpeil van het tussenwater wordt verwezen naar de antwoorden bij onderdelen 6 en 15 van deze zienswijze.
17	Indiener is van mening dat het zuidelijke deel van module 3 ten oprechte niet is meegenomen in Bewezen Sterkte. Dit omdat in module 3 al een oeverdijk was voorzien. Indiener is voorstander van ontkoppeling van de oeverdijk bij Scharwoude van de oeverdijk bij Hoorn. Dit zou ruimte scheppen voor een onderzoek naar Bewezen Sterkte. Mogelijk is dan geen versterking nodig.	Op de toepassing van het concept Bewezen Sterkte als aanvulling op de gehanteerde toetssystematiek en/of op de ontwerpmethodiek is uitgebreid ingegaan in paragraaf 2.2.4 van deze Nota en in paragraaf 3.4 van het Projectplan. Aan de vier toepassingslocaties zijn in 2018 nog twee nieuwe locaties toegevoegd. Hoe de Toepassingslocaties zijn bepaald volgt uit paragraaf 3.1.3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). De opgestelde Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek) gaat dieper in op de berekeningen die zijn uitgevoerd voor de toepassingslocaties. Uitsluitend zes locaties voldoen aan de randvoorwaarden voor toepassing van Bewezen Sterkte. Het zuidelijk deel van module 3, is vanuit landschappelijke overwegingen en in overleg met de klankbordgroep niet meegenomen als Toepassingslocatie.
18	Indiener is van mening dat het argument 'behoud van de monumentale Westfriese Omringdijk door aanleg van de oeverdijk' oneigenlijk en tegenstrijdig wordt gebruikt. Eerder heeft de provincie aangegeven dat een buitenwaartse asverschuiving, waarbij de kruin wordt vergraven mogelijk wel vergunbaar is. Indiener geeft aan dat niet de monumentale status van de dijk, maar de wens van de Provincie om een oeverdijk te realiseren, zijn leidend geweest bij deze keuze. Indiener wijst er op dat in andere dijkvakken de noodzakelijke versterking prevaleert boven de monumentale status van de dijk. Indiener vraagt zich af waarom dit in Scharwoude niet het geval is geweest.	In onderdeel 1 is de rol van het KRK in de planvorming reeds toegelicht. Het KRK geeft voor het deelgebied Hoornse Hop (waartoe ook module 3 behoort) als principeoplossing een oeverdijk. Daarbij zijn - blijkens het KRK - het behoud van het historisch dijklichaam Westfriese Omringdijk alsook de aandacht voor stedelijk gebruik en de uitstraling van de dijk leidend. Door de keuze voor een oeverdijk ter hoogte van module 2 en module 3 blijft de monumentale Westfriese Omringdijk vrijwel volledig gespaard. Daarnaast maakt de oeverdijk ter hoogte van module 3 het mogelijk één groot robuust natuurgebied te realiseren ter compensatie van de aantasting van NNN-gebied (Natuurnetwerk Nederland) als gevolg van de totale Versterking. Daardoor is het ook niet nodig gronden van derden te verwerven voor die compensatie. Een en ander rechtvaardigt in deze module de hogere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aanlegkosten. Elders langs het traject doet zich die combinatie van factoren niet voor. Nu de Westfriese Omringdijk een beschermd monument is op basis van de Erfgoedverordening Noord Holland 2017, dient voor wijzigingen aan het provinciaal monument een omgevingsvergunning te worden aangevraagd op grond van artikel 2.2 lid 1 onder b van de Wabo juncto artikel 7 lid 3 van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Deze artikelen geven aan dat de omgevingsvergunning wordt geweigerd indien de monumentale waarden van een beschermd monument of een beschermde structuur worden geschaad, 'tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten'. In de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken is onderbouwd dat een omgevingsvergunning voor het wijzigen van het provinciaal monument verleend kan worden nu er geen alternatief voorhanden is met minder ingrijpende gevolgen voor het monument. In paragraaf 4.4 van de Rapportage is ten aanzien van module 3 toegelicht dat de keuze voor een buitenwaartse asverschuiving een aanzienlijk grotere aantasting van het provinciale monument zou betekenen dan de keuze voor een oeverdijk. De kruin van de huidige monumentale dijk zou over een grote lengte moeten worden afgegraven. Ook verdwijnt de Noordse steen uit het zicht. Dat betekent een belangrijke aantasting van de monumentale Westfriese Omringdijk. Door te kiezen voor de oeverdijk wordt de aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument zo beperkt mogelijk gehouden. Voorts vraagt indiener zich af waarom een buitenwaartse asverschuiving, gelet op de brief van de provincie Noord Holland d.d. 17 juli 2017 niet mogelijk is. In die notitie is ambtelijk geconstateerd dat het oudste deel van de dijk onder de weg (de binnenberm) ligt. Dit betekent dat een buitenwaartse asverschuiving zich zou beperken tot het vergraven van de kruin. Daarmee wordt deze versterkingsvariant vanuit dit oogpunt mogelijk wel vergunbaar. Door de Provincie Noord Holland wordt eveneens opgemerkt dat dan op basis van de regelgeving getoetst moet worden of er een alternatief voorhanden is, waarbij het monument níet aangetast wordt en dat 'proportioneel' is. Zoals hiervoor besproken blijkt uit de Rapportage cultuurhistorie dat voor module 3 geen minder ingrijpend alternatief voorhanden is dan de oeverdijk.
19	Indiener geeft aan dat de verwachting is dat de onderhoudsbuffer in 25 jaar op sommige delen volledig geërodeerd zal zijn. Indiener vraagt zich af waar het weggespoelde zand terecht komt en vreest voor verdere verzanding van de Hoornse Hop.	Het zandtransport van de oeverdijk is zorgvuldig onderzocht. De resultaten van dat onderzoek zijn neergelegd in het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk (bijlage 9.8 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat sedimentatie zal plaatsvinden. Uit dit onderzoek blijkt dat het zand maximaal 50 meter uit de teen van de oeverdijk verspreid wordt. Bij het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ontwerp is daarom rekening gehouden met een zogenoemde sedimentatiezone. Deze zone komt overeen met de afmetingen van de werkstrook die nodig is om de oeverdijk aan te leggen. Het grootste deel van het sediment komt binnen deze zone terecht. Uit het rapport blijkt dat geen rekening hoeft te worden gehouden met structureel sedimenttransport door de achtergrondstroming. Hierdoor heeft de oeverdijk geen structureel aanzandende werking voor de havens, sluizen en gemalen en de nabij gelegen vaargeul.
20	Indiener vindt dat krampachtig wordt vastgehouden aan de oeverdijk bij Scharwoude als natuurcompensatie voor het hele project. Indiener merkt op dat de Adviesgroep Markermeerdijken heeft aangegeven dat behoud en herstel op en langs beide zijden van de dijk moet prevaleren boven het creëren van nieuwe natuur. Ook geeft indiener aan dat geen afstemming heeft plaatsgevonden met bewoners over het verbreden van de oeverdijk ten behoeve van de aanleg van moerasgebied.	Bij de oeverdijk is sprake van natuurcompensatie voor het Natuurnetwerk Nederland. De compensatie van weidevogelleefgebieden en voor ringslangen wordt niet op de oeverdijk voorzien. De locaties hiervoor zijn beschreven in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). De oeverdijk biedt de mogelijkheid de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie terug te brengen. De afweging die hiervoor is gemaakt, staat beschreven in paragraaf 8.2.2 (Compensatie) van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Hierin staan samengevat de volgende conclusies: • Er is geen sprake van verlies van functionele eenheden. Plaatselijke compensatie om functionele eenheden te behouden is dus niet noodzakelijk. • Vrijwel alle NNN-gebieden zijn ingesloten door weidevogelleefgebieden. Compensatie die grenst aan bestaande NNN-gebieden gaat weer ten koste van weidevogelleefgebieden, waarvoor dan ook weer gecompenseerd moet worden. • Het heeft de voorkeur om één groot natuurgebied te creëren. Daardoor worden grotere aaneengesloten leefgebieden voor bijzondere soorten ontwikkeld. • Met de natuurontwikkeling op deze wijze wordt ook bijgedragen aan andere natuurdoelen in het kader van Natura 2000, KRW, TBES, visstand en visserij en aan de Ecologische visie van Rijkswaterstaat. De versterkingsopgave bepaalt de omvang van de oeverdijk. Er is geen sprake van een verbreding van de oeverdijk ten behoeve van het aanleggen van een moerasgebied. Het aanleggen van moeras is een nadere inrichting van de oeverdijk.
21	Indiener is van mening dat de weging en beschrijving in de MER gekleurd is en toegeschreven naar de oeverdijk.	Het MER is niet toegeschreven naar één Voorkeursalternatief. Ter hoogte van module 3 zijn in het MER drie alternatieven onderzocht. De oeverdijk is, als MMA, terecht aangemerkt als Voorkeursalternatief. Voor een nadere toelichting op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		deze afweging wordt verwezen naar paragraaf 2.3 van deze Nota en naar het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
22	Indiener geeft aan zich niet te kunnen vinden in de beoordeling van de effecten van de oeverdijk voor het aspect ruimtelijke opbouw. In het MER is het effect van de oeverdijk minder belastend beoordeeld dan de buitenwaartse asverschuiving. Indiener is van mening dat met een minimale asverschuiving het huidige landschap intact en ongeschonden blijft. Daarnaast geeft indiener nogmaals aan dat de bewoners negatief staan tegen de omvangrijke oeverdijk.	De keuze voor een oeverdijk bij Scharwoude is resultaat van een zorgvuldige afweging van alle belangen. In het MER zijn - zoals aangegeven - drie alternatieven onderzocht. Eén van de alternatieven betreft de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving bij Scharwoude. De milieueffecten die optreden vanwege de oeverdijk worden in het MER beter beoordeeld dan het door indiener genoemde alternatief waarbij deels sprake is van een binnenwaartse asverschuiving (HE-2B, HE-2C) en deels sprake is van een buitenwaartse versterking (HE-3 en HE-4). Dat geldt ook voor de door indiener genoemde "ruimtelijke opbouw". Door de buitenwaartse asverschuiving moet een groot deel van de kruin worden afgegraven. Dit wordt in het MER beoordeeld als een zeer sterke aantasting van de bestaande monumentale dijk (paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 Bijlagenboek)).
23	Indiener geeft aan dat verdroging van het vogelgebied van Staatsbosbeheer niet is meegenomen. Daarnaast is indiener van mening dat natuurcompensatie dient plaats te vinden daar waar de natuur verloren is gegaan en niet door nieuwe natuur aan te leggen. Indiener zou graag zien dat compensatie van de natuur zou plaatsvinden door de aanleg van 2 hectare natuur extra bij de Markerwadden. Verder geeft de indiener dat de nieuwe natuur op de oeverdijk niet compenseert voor wat er verloren gaat in Zeevang en Waterland.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt allereerst verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 7 en 20 van deze zienswijze. In aanvulling daarop nog het volgende. De door indiener genoemde compensatie van natuur bij de Markerwadden, ligt op een grote afstand van de Versterking. Uitgangspunt is dat compensatie van NNN plaatsvindt in de nabijheid van het aangetaste gebied, tenzij aantoonbaar niet mogelijk (zie artikel 2, onder b, Uitvoeringsregeling natuurcompensatie Noord-Holland). De realisatie van een oeverdijk biedt de kans om NNN te compenseren binnen het project. Compenseren van NNN bij de Markerwadden is reeds daarom niet aan de orde. Het NNN dat verloren gaat bij Zeevang en Waterland wordt op de oeverdijk wel degelijk gecompenseerd. De oeverdijk biedt de mogelijkheid de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie terug te brengen. De afweging die hiervoor is gemaakt, staat beschreven in paragraaf 8.2.2 (Compensatie) van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek).
25	Indiener geeft aan dat ambtelijk is geconstateerd dat het oudste deel van de dijk onder de weg (de binnenberm) ligt. Daarmee zou een buitenwaartse asverschuiving mogelijk vergunbaar zijn. Een buitenwaartse asverschuiving zou daarmee geen aantasting opleveren ten aanzien van het aspect archeologie.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 18 van deze zienswijze.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
26	Indiener is van mening dat bij het aspect cultuurhistorie ook de eeuwenoude waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk had moeten worden betrokken.	In het MER is het totaaleffect op de historisch-geografische waarden vanwege de oeverdijk licht negatief (-) beoordeeld. Ter onderbouwing van deze beoordeling wordt onder meer gewezen op het feit dat de concrete aard van de effecten van het functieverlies nog niet goed voorzienbaar is (zie paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek)). Voor wat betreft de cultuurhistorische effecten geldt dat de waterkerende functie geen beschermde waarde is van het monument zoals aangewezen in de redengevende omschrijving van de Westfriese Omringdijk.
27	Indiener geeft aan dat een verlaging van het waterpeil in het tussenwater grote gevolgen zal hebben voor het grondwaterpeil op het voorland en de dijk. Een daling van de grondwaterstand kan bovendien verdroging van het voorland tot gevolg hebben. Indiener merkt op dat dit niet onderzocht is. De weging in de MER is daarom volgens indiener onjuist.	Voor wat betreft de effecten van de verlaging van het zomerpeil van het tussenwater wordt verwezen naar de antwoorden bij onderdelen 6 en 15 van deze zienswijze.
28	Indiener ziet dat voor wat betreft het aspect zetting de oeverdijk neutraal scoort en de buitenwaartse asverschuiving licht negatief. Indiener kan zich niet vinden in deze beoordeling in de MER.	Zettingen in de omgeving zijn een belangrijk onderdeel van de dijkversterking, waarmee zowel in het ontwerp als tijdens de realisatie rekening wordt gehouden. Tijdens het ontwerp worden voorspellingen gedaan van de verwachte zettingen en tijdens realisatie worden de optredende zettingen gemonitord en vergeleken met deze voorspellingen. De invloed van de zettingen ten behoeve van de oeverdijk blijft beperkt tot de directe omgeving van de oeverdijk. Er is derhalve geen kans op zetting bij bebouwing als gevolg van de aanleg van de oeverdijk. Het effect wordt voor de oeverdijk als neutraal (0) beoordeeld. Alternatief 2 en 3 worden voor het aspect zettingen als licht negatief (-) beoordeeld. De dijkversterking vindt binnen deze alternatieven dichter op de woningen plaats. Daardoor is er bij enkele woningen in Scharwoude een kleine kans op zettingen. Voor een nadere toelichtingen op het aspect zettingen wordt verwezen naar paragraaf 5.1.2 van het Projectplan en paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
29	Indiener vindt dat de weging van het aspect recreatie in de MER onjuist is, nu de bewoners een groot deel van de oeverdijk bij Scharwoude niet kunnen betreden en een strand en ligweide op grote afstand (500 meter) worden gecompenseerd.	Uit paragraaf 4.4.2 van het MER blijkt dat de oeverdijk neutraal (0) scoort op het aspect Recreatie. Het informele strandje 'Badhuis' verdwijnt, maar na de Versterking wordt het strandje weer teruggebracht. De afstand tot aan het open water wordt door de oeverdijk weliswaar groter, maar het open water kan vanaf het strandje gewoon worden bereikt. Dat maakt niet dat de oeverdijk negatief zou moeten scoren op het aspect Recreatie. De inwoners van Scharwoude kunnen bovendien een groot deel van de oeverdijk juist wel betreden. Op de oeverdijk wordt namelijk een recreatief fietspad voorzien van Hoorn tot na het Landje van Naber (dijkpaal 34) en van het Gemaal Westerkogge (dijkpaal 46), langs Scharwoude, tot

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aan het eind van de oeverdijk (dijkpaal 62). Het recreatieve fietspad staat ingetekend op de kaart 28, bijlage 11.31 van hetBijlagenboek. De oeverdijk scoort om deze redenen terecht neutraal (0) op het aspect Recreatie.
30	Indiener kan zich niet vinden in de beoordeling van het aspect woonbeleving in de MER dat de buitenwaartse asverschuiving als zwaar negatief is beoordeeld.	In het MER is de woonbeleving zorgvuldig beoordeeld. Paragraaf 4.4.2 van het MER maakt in de beoordeling onderscheid tussen de verschillende secties. De beoordeling van het aspect woonbeleving wordt in alternatief 2 - waarvan de buitenwaartse asverschuiving onderdeel uitmaakt - niet binnen elke sectie als zeer negatief (---) beoordeeld. Ter hoogte van Scharwoude (sectie HE-3B) wordt de woonbeleving vanwege de buitenwaartse asverschuiving in totaal als negatief (-) beoordeeld.
Conclusie zienswijze		
In reactie op onderdeel 7 van de zienswijze is de memo 'Ontwerpmaatregelen de Hulk' als bijlage aan het Projectplan toegevoegd (bijlage 8.20 van het Bijlagenboek). In reactie op onderdeel 29 is aan het projectplan toegevoegd dat de talrijke ‘informele’ strandjes, die geen officiële zwemwaterlocatie zijn, na de uitvoering van de werkzaamheden weer als strandje worden hersteld.		

Zienswijze ZW-0068: College van de gemeente Hoorn **Module 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is van mening dat de Noordse Steen in module 1 Westerdijk dient te worden behouden en na de Versterking moet worden teruggeplaatst. De indiener geeft aan dat de Westfriese Omringdijk een provinciaal monument is en de cultuurhistorische waarde van de dijk wordt onder meer bepaald door de materialisering van de dijk. Het Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk kent een aanbeveling om de Noordse steen aan de waterzijde te laten terugkomen. Ook in het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is de Noordse Steen aangewezen als leidende waarde voor module 1 t/m 4. Nu in module 1 de huidige bekleding van Noordse Steen niet wordt teruggebracht, betekent dit een nadrukkelijke aantasting van de monumentale waarden in deze module. Indiener wijst er op dat in de redengevende omschrijving van het provinciale monument is opgenomen dat het waterstaatkundig belang altijd prevaleert boven het monumentale belang. Volgens indiener is daar hier geen sprake van. Tevens bevreemdt het indiener dat de binnenstad van Hoorn niet is gespecificeerd als markant punt en drie andere punten langs de dijk wel. Zeker nu de Westfriese Omringdijk in Hoorn ook onderdeel uitmaakt van een rijksbeschermd stadsgezicht. In het aanwijzingsbesluit staat beschreven dat	De Versterking wordt binnen module 1 uitgevoerd in de vorm van een buitenwaartse versterking door verbreding van de buitenberm met een minimale kruinverhoging. Deze gekozen oplossing is het resultaat van zorgvuldig onderzoek. Voor module 1 zijn in het MER twee alternatieven onderzocht. De gekozen oplossing is voor module 1 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. Door de Versterking komen de Noordse stenen niet op alle plaatsen terug. Hergebruik van de Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water. Dat zijn drie markante kapen binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt en de huidige dijk niet aangetast wordt. Binnen module 1 worden de Noordse stenen niet teruggeplaatst. De huidige dijk heeft daar een ongeleed karakter en geen historisch profiel. Voor een uitgebreidere toelichting op de omgang met en het hergebruik van de Noordse stenen wordt verwezen naar paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Ten aanzien van het beschermd stadsgezicht het volgende. Aan de binnenzijde van de dijk ligt de historische binnenstad van Hoorn. Dit is een beschermd stadsgezicht. De effecten op het beschermd stadsgezicht zijn zorgvuldig onderzocht. Omdat de dijk aan de buitenkant wordt versterkt,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	het silhouet van Hoorn bijzonder waardevol is. Indiener geeft aan dat het haar onduidelijk is of de Noordse steen verdwijnt vanwege het waterstaatkundig belang, of omdat de noodzaak niet aanwezig is omdat goedkopere steenbekleding volstaat. Voor zover bij indiener bekend zou de terugplaatsing mogelijk moeten zijn vanuit het oogpunt van waterveiligheid. Om bovenstaande redenen pleit indiener ervoor om de Noordse Steen te behouden aan de Westerdijk.	de binnendijkse historische bebouwing op enige afstand staat, en het dijkprofiel hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter heeft, is er minimaal effect op het beschermd stadsgezicht (zie paragraaf 4.2.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek)). Dit effect is aanvaardbaar in het licht van de doelstellingen van het project.
2	Indiener geeft aan positief te zijn over de keuze voor een oeverdijk in module 2 en 3. Wel vraagt indiener om bij het ontwerp aandacht te hebben voor ruimtelijke kwaliteit van de oeverdijk en de omgeving. Voorts spreekt indiener uit erop te vertrouwen dat in goede samenwerking met de Alliantie tot een ontwerp wordt gekomen waarin de impact van de oeverdijk zoveel mogelijk wordt beperkt en waarin de toegevoegde waarde van de oeverdijk maximaal wordt benut.	Het onderdeel van de zienswijze waarin indiener zich positief uitspreekt over de keuze voor een oeverdijk binnen module 2 en 3 wordt onderschreven. Er zijn verschillende vereisten waar de oeverdijk minimaal aan moet voldoen om de waterkerende veiligheid te borgen. Zo is het 'veiligheidsprofiel' minimaal nodig om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Daarnaast wordt voorzien in een 'slijtlaag'. Deze slijtlaag beperkt de noodzaak tot frequente zandsuppletie. Uitgangspunt is dat één keer in de 25 jaar een suppletie en een herprofilering van zand nodig is om het minimale profiel (veiligheidsprofiel) in stand te houden. De omvang van het veiligheidsprofiel en van de slijtlaag wordt bij een nadere uitwerking van het ontwerp geconcretiseerd. Bij het ontwerp zal nadrukkelijk rekening worden gehouden met de ruimtelijke kwaliteit van de oeverdijk en de omgeving. Een goede samenwerking tussen de Alliantie, de provincie Noord-Holland en de verschillende gemeenten, waaronder de gemeente Hoorn, is daarbij vanzelfsprekend uitgangspunt.
3	Het fiets- en voetpad dat op de oeverdijk wordt aangelegd, buigt in module 3 af naar de huidige dijk. Het gebied ten zuiden daarvan wordt ingericht als natuurgebied, als compensatie voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Indiener stelt voor om (met de juiste voorwaarden) het fiets- en voetpad door te trekken tot aan Scharwoude. Dit zou de beleving van natuur, oeverdijk en water ten goede komen. Daarnaast kan dit het draagvlak van bewoners vergroten en volgens indiener worden verkeersonveilige situaties voorkomen. Ook biedt het extra recreatieve mogelijkheden voor wandelaars en brengt dit logica in het ontwerp, de oeverdijk als één landschappelijk element.	Indiener constateert terecht dat het fietspad binnen module 3 (bij secties HE-3A en HE-3B1) afbuigt van de oeverdijk naar de bestaande dijk. Een deel van de oeverdijk wordt afgesloten van recreatie om hier ook verstoringsgevoelige natuur een kans te geven. Dat is noodzakelijk om hoogkwalitatieve natuur te ontwikkelen in het kader van de compensatie voor het verlies van NNN door de dijkversterking (zie voor meer informatie Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek).
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0069: Stichting Durgerdam en bewoners **Module 13, 15, 16, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat ondanks dat Durgerdam (module 16) geen onderdeel uitmaakt van de ter inzage liggende stukken, er wel melding wordt gemaakt van het dorp Durgerdam. Indiener gaat ervan uit dat de uitkomsten betreffende Durgerdam waar nodig worden aangepast naar aanleiding van de nadere uitwerking en verzoekt om de verwijzingen naar Durgerdam te verwijderen.	Durgerdam (module 16) maakt onderdeel uit van de scope van de versterkingsopgave (paragrafen 2.2 en 2.3 van het Projectplan), als gevolg waarvan de verwijzingen niet worden verwijderd. De uitwerking van de gekozen oplossing volgt echter in een separaat Projectplan. Dit separate Projectplan zal voldoen aan de eisen die hieraan worden gesteld in de Waterwet.
2	Indiener geeft aan dat de zienswijze is samengevat in de bijlage bij de brief. Tevens verzoekt indiener om een puntsgewijze reactie.	Bij de beantwoording van de zienswijze is ook de samenvatting in de bijlage betrokken. De beantwoording van alle zienswijzen, dus ook die van indiener, vindt puntsgewijs plaats in deze Nota.
3	Indiener gaat graag met het HHNK in gesprek om tot een gezamenlijke oplossing te komen.	HHNK is altijd bereid om nader te overleggen met indiener. Voor een verdere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Daarnaast geldt voor de versterking van module 16 Durgerdammerdijk, dat een separaat participatietraject loopt met de belanghebbenden in en rondom Durgerdam. HHNK is daarbij intensief in gesprek met indiener en overige belanghebbenden.
4	Indiener voorziet gedurende de uitvoering bereikbaarheidsproblemen voor agrarische bedrijven en zwaar bouwverkeer rondom Durgerdam, Blijkmeer en Holysloot. In de huidige plannen zijn alleen voorzieningen voor de bewoners woonachtig aan de dijk opgenomen. De indiener verzoekt dit probleem te onderzoeken en te voorzien in een oplossing. Een mogelijk(e) (deel van) de oplossing kan de ringdijk Blijkmeer bieden.	In de plannen is, naast de bewoners die wonen aan de dijk, rekening gehouden met het bestemmingsverkeer en met de gebruikers van de wegen binnen het werkgebied. Voor de start van de uitvoering van de werkzaamheden wordt een verkeersplan opgesteld, waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid worden opgenomen. De bereikbaarheid voor zwaar verkeer heeft blijvend de aandacht en hiervoor wordt dan ook een passende oplossing in het verkeersplan uitgewerkt, waarbij rekening zal worden gehouden met de door indiener aangedragen oplossing. De verkeersplannen worden conform de daarvoor geldende procedures getoetst. Voor een nadere toelichting op de inhoud en de procedure omtrent verkeersplannen wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
5	Indiener geeft aan dat het merendeel van de aanvoer van materialen via het water zal gaan maar dat er toch bouwverkeer via wegen zal zijn. De wegen in Landelijk Noord zijn hierop niet berekend. Indiener verzoekt om geen ontheffing te verlenen voor zwaar bouwverkeer over landelijke wegen. Indiener stelt voor om een bebordingsplan voor zwaar verkeer in werking te stellen.	Zoals door indiener aangegeven vindt de aanvoer van materiaal zoveel mogelijk over het water plaats is. De routes voor het bouwverkeer worden vooraf afgestemd met de wegbeheerders en waar nodig worden zones ingesteld waar geen bouwverkeer mag rijden. Indien nodig zal een ontheffing voor het bouwverkeer worden aangevraagd. Hiervoor volgt nog separate besluitvorming waartegen afzonderlijke rechtsbescherming openstaat. Voor een uitgebreidere toelichting op het instellen van zones wordt gewezen op paragraaf 10.1.2.1 van het Projectplan. De afstemming daarvan met de omgeving is toegelicht in paragraaf 10.2 van het Projectplan.
6	Indiener wil in de plannen opgenomen zien dat zwaar verkeer niet via kwetsbare	Naar trillingen en geluidhinder door bouwverkeer is onderzoek gedaan, op grond hiervan worden zones

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	wegen plaatsvindt. Indien zwaar verkeer wel over kwetsbare wegen plaatsvindt stelt indiener HHNK aansprakelijk voor schade aan huizen en panden.	ingesteld waar geen bouwverkeer mag rijden en worden de bouwroutes bepaald. Hiermee is het ontzien van kwetsbare wegen reeds in de plannen opgenomen. Voor een uitgebreidere reactie op de trillingen en geluidhinder van bouwverkeer wordt gewezen op paragraaf 10.1.2.1 en paragraaf 10.1.3.1 van het Projectplan. De voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid worden in de verkeersplannen opgenomen. De verkeersplannen worden conform de daarvoor geldende procedures getoetst. Voor een nadere toelichting op de inhoud en de procedure omtrent verkeersplannen wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
7	Indiener wil dat rekening wordt gehouden met de renovatie van de N247 en de Liergouw, zodat er geen opstopping en/of sluipverkeer ontstaat via lokale wegen. Indien mogelijk zou voorrang moeten worden gegeven aan de renovatie van de Liergouw, zodat er minder overlast ontstaat.	Om te voorkomen dat in de regio meerdere projecten gelijktijdig plaatsvinden met overlast voor het wegverkeer (en ook mogelijk sluipverkeer) wordt de planning van grote projecten op elkaar afgestemd. In de Meerjarenplanning van Bureau Regioregie zijn de projecten in de regio, inclusief de Versterking en het groot onderhoud N247, opgenomen waar op dit moment rekening mee wordt gehouden bij het instellen van omleidingen en plannen van afsluitingen. De renovatie van de Liergouw valt buiten de Versterking, hierover gaat de gemeente Amsterdam. Indiener kan de planning voor dit project dan ook met deze gemeente afstemmen. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op tabel 23 ‘Overzichten projecten nabij Markermeerdijken’ van het Projectplan. In deze tabel zijn de projecten opgenomen waarmee op dit moment rekening wordt gehouden bij het instellen van omleidingen en plannen van afsluitingen.
8	Indiener stelt voor om een getoetst Verkeersplan op te stellen en de hierin benoemde maatregelen te treffen.	Voor de start van de uitvoering van de werkzaamheden wordt een verkeersplan opgesteld, waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid worden opgenomen. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 6 van deze zienswijze.
9	Indiener geeft aan dat het depot op veenweidegebied niet geschikt is vanwege de 'honkvaste' weidevogels die zich niet gemakkelijk laten verplaatsen en de zachte ondergrond. Indiener verzoekt om een andere locatie. Indiener stelt het terrein van voormalige camping het Boschje voor gecombineerd met een buitendijkse oplossing.	De gronden die gebruikt worden voor de depots zullen inderdaad onderhevig zijn aan zettingen of zakkingen. Deze gronden worden echter na voltooiing van de werkzaamheden aangevuld en het terrein wordt daarna dusdanig afgewerkt dat het dezelfde hoogte krijgt als op het moment voorafgaand aan de ingebruikname voor het depot. De door indiener voorgestelde oplossingen zijn niet geschikt voor depots. Het terrein van voormalige camping het Boschje is te ver gelegen van de loswal, daardoor zijn meer verkeersbewegingen nodig. Extra verkeerbewegingen zijn ongewenst vanwege verkeersveiligheid en overlast. De huidige depots zijn zodanig gelegen dat zo min mogelijk verkeersbewegingen nodig zijn. Buitendijks zijn geen geschikte oplossingen voorhanden die passen binnen de zoekcriteria. Bij de keuze van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		locatie van de depots is rekening gehouden met omwonenden, bedrijven, beschermde gebieden, natuurwaarden, aanwezige kabels en leidingen, grondeigendom, archeologische verwachtingswaarden, de aanwezigheid van niet gesprongen explosieven en de stabiliteit van de bestaande waterkering. De depots zorgen voor een afname van het weidevogelleefgebied. Het verlies aan gebied wordt echter gecompenseerd. Gewezen wordt op de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek). Voor een nadere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 5.5.3 van het Projectplan.
10	Indiener geeft aan dat nu realistische alternatieven voor het depot op veenweidegebied aanwezig zijn de ontheffing en vergunning op grond van de Wet Natuurbescherming niet mag worden verleend.	Zoals volgt uit de reactie op onderdeel 9 van de zienswijze, is het door indiener aangedragen alternatief niet als reëel beoordeeld. Derhalve zijn er geen realistische alternatieven aanwezig voor het depot op het veenweidegebied. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 9 van deze zienswijze. Daarnaast geldt dat het voorgestelde alternatief ook tot effecten leidt. Tussen Marken en Durgerdam komt elk binnendijks depot binnen weidevogelleefgebied te liggen en buitendijks in een Natura 2000-gebied. Er is reeds een analyse verricht om binnendijks het NNN te sparen bij de aanleg van depots. Voor het verlies van weidevogelleefgebied wordt gecompenseerd, waarbij het uitgangspunt is dat ook tijdelijk verlies permanent wordt gecompenseerd. Dus hiermee wordt ook aan de zorg van indiener voldaan. Overigens is van belang om op te merken dat weidevogels inderdaad honkvast zijn, maar dat ze niet ieder jaar van hetzelfde nest gebruik maken. Wanneer er dus op tijd maatregelen worden getroffen, dan zijn er mogelijkheden voor weidevogels om uit te wijken naar andere gebieden. Verder leidt het depot niet tot een specifiek effect op beschermde soorten. Effecten op vogels zijn te voorkomen door het treffen van maatregelen, dit volgt ook uit de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Derhalve is er hiervoor geen ontheffing nodig op basis van de Wet natuurbescherming. Ten behoeve van de vergunning op grond van de Wet natuurbescherming is een Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) opgesteld, waarin de effecten van de Versterking op de betrokken Natura 2000-gebieden zijn beschreven en beoordeeld. Uit de Passende Beoordeling volgt de zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden niet worden aangetast, zodat de vergunning kan worden verleend. Daarmee is een ADC-toets - waarin alternatieven worden betrokken - ook niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aan de orde.
11	Indiener is niet betrokken geweest bij het Vormgevingsplan. Voor de nadere detaillering van het dijkontwerp en de inrichting, wil indiener als vertegenwoordiger van de bewoners betrokken zijn bij het vervolg van het ontwerpproces. Verder stelt indiener voor een onafhankelijke esthetische kwaliteitscommissie op te stellen die toeziet op de detaillering van de ontwerpen en de uitvoering van de werkzaamheden.	Het Vormgevingsplan is in gezamenlijk overleg opgesteld door de provincie Noord-Holland, HHNK, de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam, Hoorn, Koggenland, Waterland, het Recreatieschap Twiske-Waterland (tevens vertegenwoordiging van Recreatieschap West Friesland) en de Alliantie. Mocht indiener (aanvullende) ideeën hebben over de afwerking, dan kan daarover contact worden opgenomen met de Alliantie of met de genoemde bevoegde gezagen. Vanuit de bevoegde instanties zijn reeds onafhankelijke specialisten aanwezig die toezien op de detaillering van de ontwerpen en de uitvoering van de werkzaamheden.
12	Indiener wil dat bij de verdere uitwerking en uitvoering van de plannen de participatie van bewoners, bedrijven en dorpsraden gegarandeerd wordt. Indiener stelt voor om bij het omgevingsmanagement ook gebruik te maken van de aanwezige communicatiekanalen van de dorpsraden en de Centrale Dorpenraad.	Van het aanbod van indiener met betrekking tot gebruikmaken van de aanwezige communicatiekanalen wordt graag gebruikgemaakt. De betreffende omgevingsmanager zal hierover contact met indiener opnemen. De verdere uitwerking vindt plaats met de provincie Noord-Holland, de gemeenten Amsterdam & Waterland en het Recreatieschap Twiske-Waterland. Het staat indiener vrij om afstemming te zoeken met deze bevoegde gezagen.
13	Indiener geeft aan dat in sectie EA-10 mogelijk met een lichter ontwerp kan worden volstaan indien de principes die in Durgerdam zijn toegepast ook hier worden toegepast. Indiener verzoekt om te onderzoeken of de golfbrekende werking van de Hoeckelingsdam voldoende is meegerekend in het ontwerp.	De gekozen oplossing voor Durgerdam volgt in een later Projectplan op basis van de Waterwet, hierover kan dan ook niet gesteld worden dat die principes leiden tot een lichter ontwerp bij sectie EA-10. Verder is de Hoeckelingsdam niet in beheer bij HHNK en maakt deze tevens geen onderdeel uit van de primaire of regionale kering. Daarom zijn aan de hoogte en omvang van de Hoeckelingsdam door HHNK geen eisen gesteld, deze dam zou bijvoorbeeld weg mogen spoelen of in omvang kunnen verminderen. Hierdoor is het golfbrekende karakter niet zeker. Gezien deze onzekerheden is hiermee in de berekening van het ontwerp geen rekening gehouden. Hiermee is voldaan aan de eisen die gesteld worden aan de berekening van de veiligheidstekorten conform de Waterwet en de bijbehorende nieuwe normering.
14	De indiener vindt dat het behouden van de slingerende dijk in sectie EA-10 het uitgangspunt moet zijn in de nadere uitwerking.	Het behouden van het kronkelende karakter van de dijk is binnen de gehele Versterking het uitgangspunt. Voor sectie EA-10 betekent dit dat het kronkelende karakter van deze sectie gevolgd wordt bij de buitenwaartse asverschuiving. Het landschappelijk inpassen van de kapen, onder meer bij Camping De Badhoeve, heeft binnen deze sectie specifiek de aandacht. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.1.1 van het Projectplan. Hier wordt de Ontwerpvisie beschreven, waarin onder meer de ontwerpuitgangspunten worden benoemd. Het behouden van het kronkelende karakter van de dijk is als eerste genoemd.
15	Indiener verzoekt te onderzoeken of overdimensionering van de dijk bij de IJdoornpolder (sectie EA-11) voorkomen kan worden door rekening te houden met	Er is geen sprake van overdimensionering. Voor de Versterking is gebruikgemaakt van de meest actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de recente meetgegevens vanuit de participatie Durgerdam. Voorts wordt uit historisch oogpunt verzocht hier een buitendijks dijkmagazijn in ere te herstellen.	toegelicht. Er zijn voor HHNK geen redenen een dijkmagazijn in te richten. Bovendien zal voor het plaatsen van eventuele bebouwing de legger en de keur moeten worden gerespecteerd. Hierdoor is het mogelijk dat dergelijke bebouwing niet past. Bij de Waterlandse Zeedijk maar ook op andere plekken wordt de ontwikkeling en/of het herstellen van kenmerkende landschapselementen wel gestimuleerd. Dit is opgenomen in de regeling ''Stimulering aanleg en onderhoud kleine landschapselementen'' van de Provincie Noord-Holland. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt verder gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan.
16	Indiener geeft aan de Noordse steen en basalt op slechts één locatie in Module 15 wordt terugplaatst. Indiener hecht er uit historisch oogpunt aan een andere bestemming voor deze stenen te vinden binnen het gebied en wijst erop dat in het in het verleden gebruikelijk was bouwmaterialen te hergebruiken. Indiener is voorstander van duurzaam gebruik van middelen en materialen. Indiener stelt voor om de stenen in ieder geval op de drie uitzichtpunten (bijlage 11.8 van het Bijlagenboek) terug te brengen. De doelstelling voor hergebruik zou 100 % moeten zijn.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische waarden, waaronder de Noordse steen. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. Binnen module 15 komt de kaap bij Uitdam in aanmerking. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een Oeverdijk komt. Waar het verwijderen van Noordse steen onvermijdelijk is, worden de stenen in de directe omgeving van de locatie hergebruikt. Dit gebeurt bij voorkeur aan de buitenzijde van dijk, bijvoorbeeld als stortsteen of het terugbrengen van grote - mogelijk verspreid liggende - stenen bij informele strandjes. Voor een uitgebreidere toelichting op de omgang met de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
17	Indiener gaat er vanuit dat de historische dijkpalen weer herplaatst worden.	Alle historische dijkpalen worden in principe herplaatst of bij een buitenwaartse asverschuiving vervangen door nieuw ontworpen dijkpalen. Na de vorige grote dijkversterkingsronde in 1920 is de rode dijkpaal geïntroduceerd naast de groene dijkpaal uit 1843. Met de versterking van de dijk moeten de historische dijkpalen opnieuw geplaatst worden. Met de versterking van 2021 wordt er weer een nieuwe laag aan de geschiedenis van de dijk toegevoegd. Gekozen is om deze toevoeging op subtiele wijze te markeren door de toevoeging van een nieuwe 21e-eeuwse dijkpaal. Door het terugplaatsen van de historische dijkpalen op de oude dijkas wordt de historische lijn ervaarbaar gemaakt. In de nadere uitwerking per module zal worden beoordeeld of dit een meerwaarde heeft vanuit cultuurhistorische oogpunt. Indien dit het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		geval is zal er een integrale afweging gemaakt worden met betrekking tot de locatie van de palen waarbij beheer en afstand ten opzichte van de dijkweg bepalend zijn. Op locaties waar de nieuwe weg op de plek van de dijkpaal komt te liggen kan gezocht worden naar een andere markering, bijvoorbeeld een zegel in het wegdek. Voor een reactie op dit onderdeel wordt verder gewezen op paragraaf 5.3 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) hierin is aangeven hoe de historische dijkpalen worden herplaatst. Tevens is in paragraaf 4.3.16 van het Projectplan in tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingsmaatregelen' toegelicht hoe met de historische dijkpalen bij een buitenwaartse asverschuiving wordt omgegaan.
18	Indiener wil graag dat informele strandjes actief worden teruggebracht.	Alle informele strandjes worden teruggebracht. In de uitvoering wordt hieraan uitvoering gegeven door het zand benodigd voor voorbelasting deels te laten liggen. Hierdoor worden de strandjes actief teruggebracht en worden de condities geschapen om deze ontwikkeling sneller mogelijk te maken. Paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan is hiertoe aangepast. Hierin is opgenomen dat alle geraakte informele strandjes terug worden gebracht. Aan de omgevingsvergunning is tevens een voorschrift verbonden om te zorgen voor de condities waardoor de ontwikkeling van een soortgelijke zachte land-waterovergang sneller mogelijk wordt gemaakt.
19	Indiener maakt zich om diverse redenen zorgen over de verkeersveiligheid van de toekomstige gebruikers van de fiets-, wandelpaden en de rijweg. Indiener vraagt om maatregelen te treffen die de verkeerveiligheid waarborgen en vraagt daarbij met name om: goede belijning, veiligheidshekken en voldoende verlichting en verkeersborden.	Uitgangspunt voor de doorgaande fiets-, wandelverbinding en rijweg is een comfortabele, veilige en herkenbare route. Bij het ontwerp van de verbinding en de rijweg worden daarom zo veel als mogelijk de richtlijnen van de CROW* toegepast, in combinatie met de gewenste beeldkwaliteit van de doorgaande fiets- en wandelverbinding conform het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). De vormgeving van de kapen, de plaatsen van het meubilair en de lichte grijze kleur aan de buitenzijde van de kruin (wandelpad) helpen in de geleiding van de gebruikers. De bestaande verlichting op bijvoorbeeld kruisingen wordt teruggebracht, er wordt echter geen nieuwe verlichting geplaatst. Hiermee wordt de verkeersveiligheid voldoende gewaarborgd. *CROW is een kennisorganisatie op het gebied van infrastructuur, openbare ruimte, verkeer en vervoer en werk en veiligheid. De CROW stelt aanbevelingen en richtlijnen op over bijvoorbeeld vormgeving en maatvoering van verkeersinfrastructuur. De CROW-richtlijnen hebben geen wettelijke status. CROW geeft alleen adviezen voor bijvoorbeeld de wegbeheerder. Over het algemeen geldt wel dat een wegbeheerder in Nederland goed moet kunnen motiveren waarom van de richtlijnen is afgeweken.
20	Indiener verzoekt om de in onbruik geraakt windmolen op de grens van module 15 en 16 te verwijderen.	De genoemde windmolen wordt niet geraakt door de werkzaamheden ten behoeve van de Versterking. Vanuit de Versterking bestaat er dan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ook geen noodzaak om deze te verwijderen. Indien de eigenaar van de windmolen dat wenst, bestaat gedurende de uitvoering van de versterkingswerkzaamheden de mogelijkheid om de windmolen eventueel te laten verwijderen. Door de betreffende omgevingsmanager zal de eigenaar van de windmolen voor de uitvoering hierop worden gewezen.
21	Indiener vraagt om de fietsopgangen bij de kaap Kinselmeer en de Blijkmeerpolder in het ontwerp op te nemen.	Genoemde fietsopgangen worden teruggebracht. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de uitwerking van het integrale ontwerp nader toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingsmaatregelen' is opgenomen dat bestaande voorzieningen, zoals fietsopgangen, weer worden teruggebracht. In het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) zijn voorbeeldoplossingen voor fietsopgangen beschreven.
22	Indiener vraagt om aandacht voor wandelpaden die op de dijk uitkomen en herplaatsing van trappen inclusief fietsgoot en het vervangen van het hek bij het Goudriaanpad.	Beide trappen worden met een fietsgoot teruggebracht. Voor het hele project geldt dat de dijktrappen met fietsgoot worden aangelegd wanneer er een fietspad op de kruin of aan de buitenzijde op het voorland ligt. Voor het genoemde hek geldt dat deze in overleg met HHNK en het recreatieschap wordt teruggeplaatst gebaseerd op de toekomstige pachtovereenkomsten. Wanneer dit hek terugkomt dan zal deze worden vervangen door een hek zoals beschreven in paragraaf 5.2 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Verder geldt het volgende. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
23	Indiener geeft aan dat zowel bij Uitdam als Durgerdam uit nader onderzoek is gebleken dat de hoogte van de dijk niet aangepast hoeft te worden. Verder valt indiener op dat er grote hoogteverschillen zijn tussen de modules 13, 14 en 15. Voor de Markermeerdijk, als doorlopende lijn in het landschap, zijn de aansluitingen	De gekozen oplossing voor Durgerdam volgt in een later Projectplan op basis van de Waterwet, hierover kan dan ook nog niet gesteld worden dat de hoogte van de dijk niet wordt aangepast. Voor Uitdam geldt dat de kruin van de dijk op de huidige positie blijft liggen en dat het onregelmatige dijkprofiel wordt hersteld. Doordat dit profiel wordt hersteld wordt de dijk ook enkele decimeters

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van de ene op de andere module cruciaal. Indiener verzoekt dan ook nader te onderzoeken of de dijkverhoging bij modules 13 tot en met 15 meer gelijk kan worden getrokken en de aansluitingen in het Vormgevingsplan uit te werken.	verhoogd op enkele locaties. Door het toepassen van de golfbrekende buitenberm is het niet nodig om de dijk verder te verhogen. Zoals eerder aangegeven zijn integrale ontwerpuitgangspunten vastgesteld. Gelet op het historisch karakter van de dijk, de ligging en de waarden in de omgeving zijn voorafgaand aan het ontwerpproces door een aantal disciplines gezamenlijke ontwerpuitgangspunten bepaald. Daarnaast zijn er ontwerpuitgangspunten gedestilleerd uit het Kader Ruimtelijke Kwaliteit. In de integrale ontwerpuitgangspunten is nadrukkelijk rekening gehouden met de ruimtelijke kwaliteit van de Markermeerdijken en hun omgeving. Voor een nadere toelichting op deze integrale ontwerpuitgangspunten wordt gewezen op paragraaf 4.1 van het Projectplan, hoofdstuk 3 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit dijkversterking (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) en de Ontwerpvisie (bijlage 12.12 van het Bijlagenboek).
24	Indiener geeft aan dat zeven bomen gekapt worden waarvoor herplanting verplicht is. Indiener verzoekt om deze bomen bij elkaar te herplanten en te kiezen voor gebiedseigen boomsoorten, zoals de knotwilg of fruitbomen.	Op basis van de Bomenverordening wordt geen bepaalde boomsoort voorgeschreven. Wel volgt uit voorschrift E.2.1. Amsterdam van de Omgevingsvergunning dat binnen 3 maanden na start van de kapwerkzaamheden een concreet herplant- en compensatieplan ter goedkeuring moet worden overgelegd aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied. In dit plan dient - in overeenstemming met het advies van de hoofdstedelijk bomenconsulent - de boomdiameter en locatie van de bomen aangegeven te worden. In overleg met de gemeente Amsterdam en met degene die krachtens zakelijk recht of een publiekrechtelijke bevoegdheid over de bomen kan beschikken wordt zorggedragen voor herplant voor 1 april 2021. Fruitbomen of knotwilgen passen binnen het landschap en deze wensen worden dan ook meegenomen in de beoordeling van het herplant- en compensatieplan.
25	Indiener verzoekt om de picknickbanken benedendijks ook terug te plaatsen.	Bestaande picknickbanken benedendijks worden weer teruggeplaatst. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de herplaatsing van bestaande objecten en voorzieningen toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van deze paragraaf is opgenomen dat bestaande objecten, zoals picknickbanken, weer worden teruggebracht. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
26	Indiener vraagt om voldoende vuilnisbakken terug te plaatsen en te zorgen voor een bijbehorend beheerplan.	Alle huidige bestaande functionaliteiten worden teruggebracht. HHNK is in gesprek met provincie Noord-Holland en de recreatieschappen over de recreatieve voorzieningen. HHNK is voornemens het eigendom van deze voorzieningen over te dragen. Dit betekent dat de recreatieve voorzieningen zoals prullenbakken in de toekomst niet meer door HHNK beheerd zullen worden. HHNK heeft daarom geen apart beheerplan voor de recreatieve voorzieningen. In het voor afronding

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van de werkzaamheden op te leveren instandhoudingsplan zullen alle objecten worden beschreven, waaronder ook het type beheer en onderhoud. Wanneer eventueel de recreatieve voorzieningen zijn overgedragen aan een nieuwe eigenaar dan is deze verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de herplaatsing van bestaande objecten en voorzieningen toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van deze paragraaf is opgenomen dat bestaande objecten, zoals prullenbakken, weer worden teruggebracht. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is in tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van het Projectplan verduidelijkt dat ook fietsopgangen worden teruggebracht. Verder is in paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan opgenomen dat alle geraakte informele strandjes worden teruggebracht.		

Zienswijze ZW-0070: Indiener 70 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener geeft aan dat de planning van de	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
7	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
8	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
9	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
10	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
11	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 10 is toegelicht.
12	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
13	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
14	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikgemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen Sterkte).
15	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
16	Indiener sluit zich aan bij de zienswijze van de Stichting Dorpsraad Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie die bij de zienswijze ZW-0008 (Stichting Dorpsraad Uitdam) is gegeven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0071: Indiener 71 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener zegt dat indiener een reactie geeft op een plan waar geen gegevens van vast staan.	Projecten met een hoge technische, bestuurlijke en omgevingscomplexiteit kennen vaak een groot aantal wijzigingen gedurende de looptijd van het project. Wijzigingen zijn inherent aan complexe projecten. Vanzelfsprekend moet er tijdens de uitvoering van de Versterking binnen de kaders van het Projectplan worden gebleven.
2	Indiener stelt dat de Molensloot, in module 6 HE-8A behouden moet blijven omdat de afvoer van water uit de 'Kleiput' het diepste punt is en omdat de bestaande kades van de polder stabieler zijn in oude staat en de meeste zekerheid bieden. Indiener noemt de volgende mogelijkheden: meer versteviging buitendijks, waar nodig binnendijks nieuwe modulen en de bestaande weg verhogen. Indiener geeft bovendien aan dat de bestaande sloot van dijkpaal 28 tot 30 moet blijven bestaan als af- en aanvoersloot om vernatting en verzakking tegen te gaan.	Het Voorkeursalternatief ter plaatste van module 6 'Heintjesbraak en Warder' is door actuele technische inzichten gewijzigd tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan. Er is een ander Voorkeursalternatief gekozen ter plaatse van sectie HE-8A, namelijk een buitenwaartse asverschuiving. Door het gewijzigde Voorkeursalternatief is tegemoet gekomen aan uw zienswijze en blijven de Molensloot en de sloot nabij dijkpaal 28 tot 30 behouden. De voorkeursoplossing van een gecombineerde versterking zoals gepresenteerd in het Ontwerp Projectplan komt hiermee te vervallen. In paragraaf 1.4 van deze Nota en in paragraaf 1.6 van het Projectplan zijn de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan toegelicht.
Conclusie zienswijze		
Met de wijziging in het Voorkeursalternatief ter plaatste van module 6 'Heintjesbraak en Warder' wordt tegemoet gekomen aan deze zienswijze.		

Zienswijze ZW-0072: Indiener 72 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener verzoekt om eerder gemaakte toezeggingen omtrent het terugplaatsen van alle steigers, trappen en natuurstranden te bevestigen. Dat is toegezegd, terwijl nu in het Projectplan alleen 'vergunde' steigers worden genoemd.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
2	Indiener wijst op hoofdstuk 4.9 van het Kader Ruimtelijke Kwaliteit waarin is aangegeven dat voor wat betreft het ontwerp bij Warder de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Indiener stelt dat er geen sprake is van een kleinschalig ontwerp dat rekening houdt met het unieke karakter van Warder.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid beschreven hoe het participatieproces is doorlopen en is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed op het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 van dit rapport worden de lokale initiatieven rondom Warder beschreven.
3	Indiener stelt dat er wellicht betere alternatieven zijn die onvoldoende onderzocht zijn en noemt alternatieven van ir. Spaargaren en het concept 'bewezen sterkte'. Indiener stelt dat de Alliantie niet wil wachten op de uitslagen van de onderzoeken en vraagt zich af waarom er haast is.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen naar de alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Wat betreft het wachten op onderzoeken het volgende. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
4	Indiener adviseert een visie te ontwikkelen voor het totale gebied: Markermeer, IJsselmeer en Waddenzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave.
5	Indiener geeft aan dat het gevaar van kwel niet is benoemd in het Ontwerp Projectplan	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener vreest grote gevolgen door het verplaatsen van zware grond dat voor het eerst gebeurt. De risicoanalyse is niet inzichtelijk en omdat het om 'concurrentiegevoelige informatie' gaat.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
7	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Ten slotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
8	Indiener stelt dat de oude zeedijk binnendijks onder andere steunt op een zware blauwe klei formatie die onder aan de voet onder de sloot is aangebracht. Indiener lijkt het buitenwaarts toevoegen van een grondlichaam niet verstandig en doordacht, omdat dit het oude dijkdeel kan doen kantelen en het buitendijks gebied instabiel is. Indiener stelt dat het extra gewicht van het nieuwe grondpakket de oude dijk kan destabiliseren en binnendijks tot grondopheffing kan leiden. Tevens stelt indiener dat historisch erfgoed verloren gaat.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 6. In aanvulling daarop is van belang dat door de Versterking de historische steenbekleding in module 6 verdwijnt. Voor een motivering van de aantasting van cultuurhistorische waarden ter plaatse van module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
9	De omvang van de dijkaanpassingen vernietigt volgens indiener geheel of gedeeltelijk het historisch (provinciaal) monument, zijnde de dijk, die door de eeuwen heen is opgebouwd.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
10	Indiener acht sterkte dijk bewezen en verwijst naar het concept 'Pompen Houtribdijk' en 'Bewezen Sterkte'. Indiener stelt dat er een toekomstgerichte visie moet komen en vindt dat het toelaten van 1 meter peilstijging niet getuigt van inzicht en vindt het de inspanning en kosten niet waard.	Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan. Anders dan indiener stelt, is het dus niet zo dat de dijk bewezen sterk is en dat versterking daardoor niet nodig is. Voor 'Pompen Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Niet duidelijk is wat indiener precies bedoelt met de opmerking ten aanzien van het toelaten van peilstijgingen van één meter. Vermoed wordt dat indiener doelt op het waterpeil in het Markermeer. Het hoogheemraadschap is niet het bevoegd gezag voor het vaststellen van de waterpeilen van het Markermeer. Dat is Rijkswaterstaat. Het waterpeil in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het Markermeer en de wijze waarop hiermee bij de Versterking rekening moet worden gehouden in het ontwerp is daarmee een gegeven. De minister heeft op 14 juni 2018 een nieuw peilbesluit vastgesteld voor het IJsselmeergebied (inclusief Markermeer). Dit om de zoetwatervoorziening te kunnen garanderen en om goed te kunnen inspelen op klimaatverandering. Deze beslissing vloeit voort uit de Deltabeslissing 2015. Het nieuwe Peilbesluit IJsselmeergebied regelt flexibele peilbeheer voor de zomerperiode voor het Markermeer en IJsselmeer. Van een peilstijging van één meter is echter geen sprake.
11	Indiener vraagt wat de gevolgen zijn van grondstuwing op huizen, rijweg en weilanden, nu door het afgraven van de oude dijk en het tot stand brengen van een nieuwe dijk het grondbeeld totaal wordt veranderd. Omdat sprake is van veengebied, is er bij ingrijpende verandering groot trilgevaar, met reële kans op desastreuze gevolgen, voor mens en materie.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 6. Wat betreft overlast door trillingen is uitgebreid onderzoek gedaan voor trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 10.1.2 van het Projectplan en op bijlage 7.1 van het Bijlagenboek. De potentiële overlast als gevolg van trillingen is in kaart gebracht. De resultaten van dit onderzoek zien op een worst case situatie en vormen de basis voor de maatregelen die in het Werkplan worden opgenomen om trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden zoveel mogelijk te beperken. In het Werkplan wordt voor wat betreft trillingen door bouwverkeer vooraf vastgelegd welke gebieden gevoelig zijn en welke interventiewaarden gehanteerd worden. Daar worden trillingmeters geplaatst om trillingen te monitoren. Bij overschrijding van de interventiewaarden worden in de uitvoering passende maatregelen getroffen, zoals het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden. Daarnaast worden voor trillingen door de bouwwerkzaamheden zodra de exacte bouwmethode bekend is de risicocontouren ten aanzien van schade aan gebouwen en hinder voor personen in gebouwen nader onderzocht. De SBR richtlijnen voor trillingshinder dienen als basis voor de monitoring en zo nodig worden er maatregelen getroffen.
12	Indiener is van mening dat het fietspad bovenop, beneden en achter de dijk leidt tot gevaarlijke situaties bij het zwembad en bij het kruispunt aan het einde van Warder waar het fietspad wisselt van achter naar boven de dijk.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het Zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.

Zienswijze ZW-0073: Indiener 73 **Module 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wijst erop dat mondeling en per e-mail aan hem de verwachting is uitgesproken dat het maximaal ruimtebeslag niet nodig zal zijn en dat de provincie en de Alliantie zich zullen inspannen om de gronden van indiener niet te betrekken in de Versterking. Zolang dit niet expliciet schriftelijk wordt toegezegd en het Projectplan daar niet op is aangepast, ziet indiener zich genoodzaakt een zienswijze in te dienen.	Nadere detaillering en uitwerking van het ontwerp voor de Versterking heeft inmiddels duidelijk gemaakt dat het perceel van indiener kan worden ontzien en dat dus geen grond van indiener nodig is. In het (definitieve) Projectplan is het ruimtebeslag voor zover dat over het perceel van indiener lag aangepast.
2	Indiener stelt dat sprake is van een omvangrijk en globaal opgesteld plan waardoor onduidelijk is wat de gevolgen op perceelniveau zijn. Ook is onduidelijk op grond waarvan de keuze voor alternatief 1 is gemaakt binnen sectie EA-8. Tegen de uitwerking van de details ten tijde van en na de terinzagelegging van het Ontwerp Projectplan en de ontwerp-vergunningen kunnen geen rechtsmiddelen meer worden aangewend. Indiener stelt dat in het milieueffectrapport (MER) deel B niet wordt gesproken over ruimtebeslag binnen sectie EA-8, terwijl uit de Basiskaart volgt dat het maximale permanente ruimtebeslag over het perceel van indiener loopt. Het is indiener onduidelijk wat de exacte gevolgen van de Versterking zijn voor zijn gronden. In het Projectplan staat vermeld dat het benodigde ruimtebeslag al besproken is met betrokken eigenaren, maar indiener is nooit benaderd.	Het project Markermeerdijken omvat ca. 33 km dijk. Vanwege de lengte van het project is ervoor gekozen de Versterking op te splitsen in modules en secties. Per sectie is de versterkingsoplossing gekozen op grond van onderzoek naar verschillende alternatieven. Dat is gedaan aan de hand van representatieve dwarsprofielen, die gelden voor een deel van het traject. Daarmee is er dus een oplossing op maat gekozen. Een verdere onderverdeling zal niet leiden tot een andere versterkingsoplossing. Het is ook onwenselijk om voor ieder perceel een andere oplossing te kiezen, dat zou landschappelijk gezien op bezwaren stuiten. Een verdere onderverdeling zal niet leiden tot een andere versterkingsoplossing. Voorafgaand aan de uitvoering en richting het Definitief Ontwerp voor de Versterking wordt echter wel nog meer ingezoomd en locatiespecifiek nagegaan of de gekozen versterkingsoplossing voor die specifieke locatie inderdaad de juiste is, of dat er bijvoorbeeld aanleiding is om toch een constructieve oplossing te kiezen om zo een bebouwd perceel te kunnen ontzien. Op die manier wordt alsnog maatwerk verricht als de specifieke situatie daarom vraagt. Er is gekozen voor alternatief 1 omdat dit alternatief grotendeels overeenkomt met het Meest Milieuvriendelijke Alternatief en daarmee het alternatief is met de minste milieueffecten met name op het gebied van openheid, beleving van en op de dijk en recreatie. Verder kent dit alternatief minder grote effecten in de uitvoering. Tot slot is de gekozen oplossing goedkoper. Voor een uitgebreidere toelichting op de keuze van het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 4.3.15 van het Projectplan. Voor een beschrijving van de effecten van de verschillende alternatieven voor sectie EA-8 van module 15 wordt gewezen op paragraaf 4.16 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Er is nog geen contact gezocht met indiener over de verwerving van zijn grond omdat hierover nog geen zekerheid bestond. Zoals toegelicht in de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze zijn de gronden van indiener niet meer nodig.
3	Indiener twijfelt aan de noodzaak om de dijkversterking op deze uitgebreide wijze uit te voeren. Gewezen wordt op het onderzoek van HKV Lijn in water en de methoden Dijken op veen en Bewezen Sterkte. Het is indiener onduidelijk waarom bij de vier toepassingslocaties voor laatstgenoemde methode randvoorwaarden zijn gesteld en waarom voor andere delen van de dijk, zoals EA-8 van module 15, niet in aanmerking komen. Indiener verzoekt daarom een aanvullend onderzoek conform de nieuwe inzichten te verrichten naar de tekortkomingen van de dijk en naar de noodzaak om de Versterking op deze uitgebreide wijze uit te voeren. Daar zou uit kunnen volgen dat het perceel van indiener niet nodig is voor de Versterking.	Voor nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor de Versterking is gebruikgemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Voor een toelichting op Dijken op veen wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 2.5.4.2 van het Projectplan. De methode Bewezen Sterkte kan niet worden toegepast op sectie EA-8, module 15. De reden hiervoor is dat deze sectie niet aan de voorwaarden voldoet die aan de toepassingslocaties van Bewezen Sterkte zijn gesteld. Op de toepassing van het concept Bewezen Sterkte als aanvulling op de gehanteerde toetssystematiek en/of op de ontwerpmethodiek is uitgebreid ingegaan in paragraaf 2.2.4 van deze Nota en in paragraaf 3.4 van het Projectplan. Aan de vier toepassingslocaties zijn in 2018 nog twee nieuwe locaties toegevoegd. Hoe de Toepassingslocaties zijn bepaald volgt uit paragraaf 3.1.3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). De opgestelde Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek) gaat dieper in op de berekeningen die zijn uitgevoerd voor de toepassingslocaties. Het ontwerp is tot stand gekomen op basis van het actuele ontwerpinstrumentarium. Er bestaat geen reden om nader onderzoek te doen. Tot slot zijn - zoals toegelicht in de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze - de gronden van indiener niet meer nodig voor de Versterking.
4	Indiener stelt dat het nu het Projectplan geen blijk geeft van de details van de Versterking, niet kan worden volgehouden dat er deugdelijk onderzoek naar de effecten op naastgelegen gronden heeft plaatsgevonden. Daardoor heeft ook geen volledige en zorgvuldige belangenafweging plaatsgevonden en is de keuze voor alternatief 1 voor EA-8 op onjuiste gronden gemaakt. Een globaal plan biedt onvoldoende houvast om alle kennis en belangen in beeld te brengen. Uitsluitend de effecten van het globale plan zijn beoordeeld.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van milieueffectrapport (MER) deel A (Bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er in de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking komende alternatieven. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlagen 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief (VKA) wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. In aanvulling daarop is van belang dat de maximale effecten van de verschillende alternatieven (versterkingsoplossingen) zijn onderzocht. Vervolgens is op basis daarvan de meest passende oplossing bepaald, oftewel het Voorkeursalternatief (VKA). Het VKA is in het Projectplan vastgelegd als uit te voeren versterkingswijze. Ook is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. In de paragrafen 4.6 en 4.7 van het Projectplan is dit verder toegelicht. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de bijbehorende regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit ook verankerd. Het MER en het Projectplan zijn dus voldoende concreet om de maximale effecten van de verschillende alternatieven en het uiteindelijke ontwerp te kunnen bepalen. Derhalve heeft er een zorgvuldige en volledige belangenafweging plaatsgevonden.
5	Indiener stelt dat een volledige en zorgvuldige belangenafweging leidt tot een ander Voorkeursalternatief. Met de twee andere alternatieven wordt voldaan aan de veiligheidstekorten en wordt tegemoetgekomen aan andere, zwaarwegendere belangen. Uit het Projectplan en het milieueffectrapport (MER) wordt niet duidelijk waarom alternatief 1 de juiste keuze zou zijn. Daarnaast zou ook een buitenwaartse versterking voldoen aan alle criteria, en zijn de kosten vergelijkbaar met een gecombineerde versterking terwijl dit veel voordelen heeft ten opzichte van een gecombineerde versterking. Er wordt daarmee geen ruimtebeslag op het perceel van indiener gelegd, hetgeen als ultimum-remedium ingezet zou moeten worden. Daarnaast heeft een buitenwaartse versterking minder nadelige effecten op de cultuurhistorische waarden van de dijk omdat de binnendijkse waarden en het profiel van de dijk grotendeels gehandhaafd blijven. Indiener snapt in dat kader niet hoe het MER zich verhoudt tot de Rapportage cultuurhistorie en het Kader Ruimtelijke Kwaliteit. Bij een buitenwaartse versterking blijft de vormgeving van het profiel gelijk en	Aan de keuze van het VKA liggen diverse argumenten ten grondslag. Gewezen wordt op hetgeen hiervoor in onderdeel 2 is toegelicht. Na de keuze van het VKA is op perceelniveau bekeken of die versterkingsoplossing zo gerealiseerd kan worden dat er geen gronden van particulieren benodigd zijn. Voor indiener heeft dit ertoe geleid dat van indiener geen grond meer benodigd is. Voor de door indiener genoemde parkeerplaatsen geldt dat alle op en langs de dijk bestaande voorzieningen (zoals parkeerplaatsen) en objecten in beginsel worden teruggeplaatst indien de overheid daarvoor een vergunning of ontheffing heeft verleend en deze geen waterstaatkundige belemmering vormen. Dit gebeurt in samenspraak met indiener. Voor een verdere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de herplaatsing van bestaande objecten en voorzieningen toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van deze paragraaf is opgenomen dat bestaande voorzieningen, zoals parkeerplaatsen, weer worden teruggebracht. Tot slot is in paragraaf 10.1.8 van het Projectplan het proces voor deze herplaatsing nader omschreven. Indien indiener met de variant ‘dubbeldijk’

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	worden de monumentale waarden beter gewaarborgd. Een gecombineerde versterking leidt tot aantasting van de bijzondere vormgeving en van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het weidevogelleefgebied en tot verplaatsing van de weg en het fietspad richting het perceel van indiener met hinder en overlast tot gevolg. Indiener wijst op de ontheffing van het HHNK d.d. 30 maart 1977 voor twee parkeerplaatsen die zouden verdwijnen door het ruimtebeslag zoals opgenomen in het Projectplan. Verder stelt indiener dat de variant 'dubbeldijk' waarbij het oorspronkelijke dijklichaam niet wordt afgegraven om onduidelijke redenen niet is onderzocht.	doelt op een alternatief waarin een tweede dijk vóór de huidige dijk wordt aangelegd, geldt dat zo'n alternatief wel degelijk is onderzocht. Dit alternatief wordt in het MER en het Projectplan aangeduid als 'dijk buitenom'. In paragraaf 4.3.15 van het Projectplan is toegelicht waarom dit alternatief niet is gekozen als Voorkeursalternatief.
6	Indiener wijst erop dat de hele dijk een provinciaal monument is maar dat op andere locaties wel gekozen is voor een andere vorm van dijkversterking. Met de gecombineerde versterking wordt het monument aangetast omdat de dijk helemaal verdwijnt onder de gecombineerde dijkversterking en het zicht op het monument geheel verloren gaat. Indiener meent dat onvoldoende gewicht is toegekend aan de belangen van eigenaren/bewoners/gebruikers.	In de Rapportage cultuurhistorie (paragraaf 4.16 zijn de effecten van de onderzochte alternatieven op de monumentale waarden van de dijk beoordeeld en afgewogen. Daaruit blijkt dat het Voorkeursalternatief (een gecombineerde versterking) een minder negatief dan wel een gelijk effect heeft op de monumentale waarden dan de overige alternatieven. Het tweede alternatief - een dijk buitenom - vormt hier een uitzondering op. Een aantal kenmerken is doorslaggevend voor de keuze voor het Voorkeursalternatief. Allereerst geldt dat daarmee negatieve effecten op Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer worden voorkomen. Bij de dijk buitenom treden namelijk negatieve effecten op dit Natura 2000-gebied op. De bescherming van Natura 2000-gebieden, zijnde een zwaarwegend maatschappelijk belang, ligt daarmee ten grondslag aan de keuze voor het Voorkeursalternatief. Daarnaast gaan met de aanleg van een dijk buitenom aanzienlijke kosten gepaard, deze zijn meer dan 20% hoger dan bij het Voorkeursalternatief.
7	Indiener stelt dat er geen kapvergunning is aangevraagd voor de op het perceel aanwezige bomen terwijl het ruimtebeslag zich wel over die bomen uitstrekt. Het is onduidelijk of de kap vergunningplichtig is. Gewezen wordt op het MER. Tot slot benadrukt indiener open te staan voor een constructief overleg om zoveel mogelijk aan alle belangen tegemoet te komen.	Nadere detaillering en uitwerking van het ontwerp voor de Versterking heeft inmiddels duidelijk gemaakt dat het perceel van indiener kan worden ontzien en dat dus geen grond van indiener nodig is. In het (definitieve) Projectplan is het ruimtebeslag voor zover dat over het perceel van indiener lag aangepast. Daarom hoeven de bomen, die op het genoemde perceel staan, niet te worden gekapt en zijn deze niet opgenomen in de kapactiviteit van de omgevingsvergunning.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. De gronden van indiener zijn niet benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0074: Indiener 74 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geven aan dat aanpassingen	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener zijn van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleiten een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener maakt bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend lijkt te zijn terwijl het uitgangspunt was dat het meekoppelen volgend diende te zijn. Indiener noemt als voorbeeld hiervan het ontwerp en kosten voor strand Grote Waal en fiets/voetpad Westerdijk. Er lag eerder een intentieovereenkomst, pas later werden de burgers geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad. Indiener geeft verder aan dat er een enquête zou zijn gehouden, maar deze heeft indiener nooit gezien en ook de uitkomsten daarvan heeft indiener niet vernomen.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat risico's ten opzichte van de werkzaamheden niet in de openbaarheid zijn gekomen. Onduidelijk is wat de gevolgen zijn als grote druk ontstaat van zandsuppletie buitendijks op de huizen achter de dijk.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met de risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener is bezorgd dat de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en zandsuppletie. Indiener verzoekt om hierover meer duidelijkheid te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het meer. Uit een stromingsanalyse is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
6	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
7	Indiener is van mening dat de aanleg van een 11 meter brede berm met een 5 meter breed voet/fietspad op een berm voor de bestaande en ernstige inbreuk is op de monumentale dijk en het aanzien van de dijk ernstig zal aantasten.	Bij het ontwerp van de kering spelen de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk een belangrijke rol. De dijk bij module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De nieuwe berm aan de buitenzijde van de dijk maakt het huidige buitentalud minder herkenbaar. Echter maakt de kruinverhoging het dijklichaam juist beter herkenbaar. Bij het aanpassen van het buitentalud wordt eerst de bestaande bekleding verwijderd, waarna de dijk wordt uitgebouwd met klei. Als laatste wordt een nieuwe bekleding op het buitentalud aangebracht. De kern van de monumentale dijk blijft behouden. De Versterking door middel van een buitenwaartse versterking met een verbrede berm en een minimale kruinverhoging heeft een kleiner ruimtebeslag en sluit beter aan op het huidige dijktracé van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciale monument wordt zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor een verbrede berm en een minimale kruinverhoging. De wijziging van het provinciaal monument, zoals zich bevindt binnen module 1, wordt aanvaardbaar geacht.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
8	Indiener is van mening dat het gebruik van hetzelfde pad door wandelaars en fietsers verkeersonveilige situaties zal opleveren. Indiener merkt op dat ook gemotoriseerde rijwielen gebruik zullen maken van dit pad en dit zal geluidsoverlast geven. Dit gaat ten koste van het rustige wandelgebied tussen schouwburg Het Park en de haven.	Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Deze verbinding komt op de buitenberm te liggen, ruim onder de kruin van de dijk. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls. Dit sluit aan bij doelstelling van de gemeente Hoorn, de provincie Noord-Holland en het recreatieschap om met de dijkversterking ook andere beleidsdoelen te realiseren. Dat het hier gaat om een woongebied is onderkend in het Projectplan en onderliggende rapporten, zoals ook volgt uit paragraaf 4.2.1 van het MER, deel B waarin de kenmerken van module 1 zijn weergegeven: "het andere gedeelte (tegen de nieuwe schouwburg aan) betreft een rij huizen waarvan de tuinen direct aan de dijk grenzen." De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast op het pad op de kruin van de dijk afneemt of zelfs verdwijnt. Wandelen op de kruin van de dijk blijft evenwel mogelijk. Gemotoriseerd verkeer op de doorgaande fiets- en wandelverbinding is niet toegestaan; de gemeente Hoorn werkt de inrichting verder uit.
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Volgens indiener laat een bekleding met Noordse stenen de ruimtelijke waarden van het beschermd stadsgezicht intact en deze bekleding hoort op deze monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische waarden, waaronder de Noordse steen. De Noordse stenen bestaan uit natuurlijk materiaal en verschillen onderling in formaat en gewicht. Een deel voldoet niet aan de technische eisen voor waterveiligheid. Dat maakt dat maar een deel van de (grotere) stenen opnieuw kan worden gebruikt als dijkbekleding in de situatie na de dijkverbetering. Vanwege de verschillen in vorm is het terugplaatsen van Noordse steen handwerk van gespecialiseerde vakmensen. Dat maakt het terugplaatsen van Noordse steen duur in vergelijking tot het aanbrengen van een nieuwe steenbekleding. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
10	Indiener is van mening dat het bestaande wandelpad op de dijk mooi opgeknapt zou moeten worden zodat een boulevard-achtig gebied ontstaat waarbij wandelaars kunnen genieten van het uitzicht over het Markermeer.	In module 1 wordt het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Daarnaast is voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
11	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk mede wordt bepaald door de relatie met de Hoornse Hop. Door	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie van de dijk met de Hoornse Hop is niet als beschermde

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de aanleg van de oeverdijk is sprake van verlies van het directe contact met en zicht op het water. Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen met een kleine smalle vooroever tegen de huidige dijk, met hierop een strandje voor de inwoners van Hoorn. Daarmee blijft het zicht op het water behouden en wordt ook voldaan aan de doelstelling van het HHNK om de dijk duurzaam, sober en kosteneffectief te versterken.	waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege zijn functie als scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land. Als alternatief voor de oeverdijk stelt indiener voor het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen, door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever. Dit alternatief is echter geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt dan ook de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig. De versterkingsoplossing - oeverdijk - past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0075: Indiener 75 **Module 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de gepresenteerde plannen te wensen overlaten bij het benoemen van de nut- en noodzaak. Indiener twijfelt of bij de scenario's wel voldoende is gekeken naar de dempende factor van de Afsluitdijk en Houtribdijk.	In Hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op nut en noodzaak van de Versterking. In dat kader wordt ook gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Door de aanleg van de Afsluitdijk worden de Markermeerdijken minder belast, maar dat neemt niet de noodzaak van de Versterking weg. De Markermeerdijken dienen nog steeds voor de bescherming van 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland en 25 miljard euro aan economische waarden. In 2002 is door een wijziging van de Wet op de waterkering het Markermeer aangewezen als buitenwater en zijn voor de Markermeerdijken de veiligheidsnormen voor primaire keringen gaan gelden. De veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen zijn opgenomen in de Waterwet. Toetsing van de dijken in 2006 heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken niet meer aan de wettelijke veiligheidsnorm voldoet. Om de waterveiligheid op orde te brengen, moeten de Markermeerdijken versterkt worden. Het project Markermeerdijken is daarom in het HWBP-2 opgenomen. Wat exact het overstromingsrisico is, is bepaald per dijktraject (dit is vastgelegd in bijlage II bij de Waterwet). Na realisatie van de Versterking wordt daaraan voldaan. Dit is toegelicht in paragraaf 8.1 en 8.1.1.1 van het Projectplan. De Afsluitdijk neemt nut en noodzaak van de Versterking dus niet weg. Voor 'Pompen in de Houtribdijk wordt gewezen op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 2.2.3 van deze Nota'.
2	Indiener vraagt zich af of er voldoende naar alternatieve plannen is gekeken en noemt daarbij de plannen van Spaargaren (pompen) en Karstens (dijkankers). In het project lijkt alleen maar aandacht voor versterking van de dijken en niet voor alternatieven.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op het plan 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan van Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft het genoemde plan van Karstens wordt gewezen op paragraaf 3.2.7 en paragraaf 5.4.2 van het Projectplan. Uitgangspunt is dat een constructieve versterking alleen een oplossing kan zijn bij knelpunten (bijvoorbeeld als oplossing bij een knelpunt voor enkele gebouwen/kunstwerken die anders geamoveerd moeten worden of bij dijkovergangen van infrastructuur) en als minimalisering van de oplossing in grond. Er zijn verschillende mogelijkheden voor een constructieve versterking, uit figuur 24 volgt dat daaronder ook dijkankers vallen. In tabel 9 is opgenomen op welke locaties lokale maatregelen in de vorm van een constructieve versterking worden getroffen. Welke vorm van constructieve versterking dat exact wordt, wordt voorafgaand aan de uitvoering nog bepaald.
3	Indiener stelt dat met de keuze voor een Alliantie de weg van ‘no return’ lijkt te zijn ingeslagen en vraagt zich af waarom de risico analyse niet gedeeld kan worden met de bevolking en hoe dit zich verhoudt met de Wet Openbaarheid van Bestuur.	HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Het project is de verantwoordelijkheid van HHNK en de provincie Noord-Holland. Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota, en voor de risicoanalyse in het bijzonder op paragraaf 2.6.6. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Voor wat betreft de WOB wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
4	Indiener maakt zich zorgen over de verkeersveiligheid door het slingerende fietspad en zwaar verkeer en noemt daarbij de locaties het zwembad van Warder en het kruispunt op het eind van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
5	Indiener maakt zich zorgen over de bereikbaarheid tijdens de dijkversterking en vraagt zich af of er geleerd is van eerdere ervaringen.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0076: Indiener 76 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat onvoldoende informatie beschikbaar is over de noodzaak van de dijkverhoging of dijkverzwaring. Ook is indiener niet duidelijk op welke gronden, landelijk en Europees bepaald, de dijkverzwaring noodzakelijk is. Indiener geeft daarnaast aan dat hem niet duidelijk is welke instantie opdracht heeft	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op de noodzaak van de Versterking. Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gegeven voor de dijkverzwaring.	niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. HHNK heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. De nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Door middel van participatie probeert de Alliantie zoveel als mogelijk transparant te zijn over de Versterking. In paragraaf 2.5.2 en 2.7 van deze Nota wordt ingegaan op participatie gedurende het opstellen van het Projectplan en participatie tijdens de realisatie.
2	Indiener vraagt waar de staat en constructie van Module 6 ingezien kan worden.	Het veiligheidstekort van de dijk van module 6 is beschreven in tabel 2 van paragraaf 3.1.5 van het Projectplan. De huidige constructie van de dijk in module 6 is toegelicht in paragraaf 7.5 van het Projectplan.
3	Indiener vraagt zich af waarom niets is gedaan met het onderzoek 'Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS'. Indiener stelt dat er geen transparantie is van de noodzaak. Verder vraagt indiener zich af of is meegenomen dat met de huidige weermodellen de hoog waterstanden, de stormen en het smeltwater van de rivieren minimaal 5 dagen van tevoren bekend zijn. Indiener wijst op goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven als het plaatsen van pompen in de Houtribdijk (het Deltaplan Spaargaren) en Bewezen Sterkte. Indiener vraagt om het ontwikkelen van een visie op het gehele Markermeer, IJsselmeer en de Noordzee.	In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. Voor de noodzaak van de Versterking wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1. De huidige weermodellen maken geen deel uit van de beoordelingssystematiek en zijn dus niet meegenomen in de modellen. De huidige weermodellen hebben geen directe relatie met de noodzaak van de dijkverzwaring. Een voorspelling van hoogwater binnen 5 dagen is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk (zoals macrostabiliteit binnenwaarts) adequaat teniet te doen. In de nieuwe normering wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Voor 'Pompen Houtribdijk' (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. Wat betreft een algehele visie geldt het volgende. Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
4	Indiener geeft aan dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van een zwaar dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. Op grond grenzend aan de dijk kan de dijk verzwaren of opgestuwd worden. Indiener kan geen informatie krijgen over deze manier van versterken. Indiener beklaagt zich tevens over het feit dat indiener de risicoanalyse niet in mag zien.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener stelt dat de oude zeedijk binnendijks onder andere steunt op een zware blauwe klei formatie die onder aan de voet onder de sloot is aangebracht. Indiener lijkt het buitenwaarts toevoegen van een grondlichaam niet verstandig en doordacht, omdat dit het oude dijkdeel kan doen kantelen en het buitendijks gebied instabiel is. Indiener stelt dat het extra gewicht van het nieuwe	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 4. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	grondpakket de oude dijk kan destabiliseren en binnendijks tot grondopheffing kan leiden. Tevens stelt indiener dat historisch erfgoed verloren gaat	
7	Indiener vraagt of de economische belangen van Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Ten slotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
8	Indiener stelt dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de landschappelijke waarde van de monumentale dijk. De omvang van de dijkaanpassingen vernietigt volgens indiener geheel of gedeeltelijk het historisch (provinciaal) monument, zijnde de dijk, die door de eeuwen heen is opgebouwd.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt als gezegd gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
9	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking zijn voor Natura 2000-gebied Zeevang. Tevens vraagt indiener of dit voldoende is onderzocht en waar indiener de onderzoeken kan inzien.	De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). In dit rapport wordt ingegaan op negatieve effecten. Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregelen om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen staan in paragraaf 8.3.3. Effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt.
10	Indiener stelt dat nergens beschreven is hoe het beheer zal zijn van het bredere talud van de dijk.	Het beheer en onderhoud is toegelicht in paragraaf 6.1 van het Projectplant. Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In de Beleidsnota Waterkeringen 2012-2017 (Van waterkeringen naar waterveiligheid) is opgenomen hoe het hoogheemraadschap de bestaande primaire waterkeringen beheert en onderhoudt. Het hoogheemraadschap beheert volgens het principe 'natuurtechnisch' beheer, dit wil zeggen beweiding van april tot oktober of twee keer per jaar maaien en afvoeren. Dit huidige beleid wordt van toepassing op de reguliere versterking en de kunstwerken.
11	Indiener geeft aan dat de	De nieuwe dijk wordt op vergelijkbare wijze onderhouden als de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bredere taluds door verruiging een trekroute voor vossen wordt. Dit past volgens indiener niet in de doelstellingen van Zeevang.	huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. In aanvulling daarop is van belang dat bosjes of struweel niet gestimuleerd worden, terwijl vossen dit nodig hebben om ergens te kunnen verblijven. Vossen zijn bovendien territoriaal: het is niet simpelweg te stellen dat er een grote toename van vossen gaat zijn. De nieuwe omstandigheden zorgen namelijk niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is geen sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie.
12	Indiener geeft aan dat verruiging een aantrekkingskracht op roofvogels heeft.	Wat betreft de verruiging wordt gewezen op hetgeen hiervoor onder 10 en 11 is toegelicht. Het is niet zonder meer te stellen dat verruigging als gevolg van de Versterking leidt tot een toename van roofvogels. De ecologische strook die aan de binnenzijde van de dijk komt te liggen, bestaat uit fauna- en kruidenrijk grasland. Het is mogelijk dat dit leidt tot een toename van veldmuizen. In de huidige situatie is er reeds een dijk en zijn er bermen aanwezig waar kleine zoogdieren op voor kunnen komen die een prooi vormen voor roofvogels. Het is belangrijk dat in deze omgeving de nest- en verblijfmogelijkheden van roofvogels niet toenemen als gevolg van de Versterking. Hoewel het foerageergebied licht toeneemt, neemt de mogelijkheid voor het aantal territoria voor roofvogels niet verder toe.
13	Indiener geeft aan dat bredere taluds een groter broedbiotoop voor ganzen bieden. Ganzenvraat is een enorme schadepost voor de provincie door een invasieve exoot. Indiener stelt dat toename van ganzen een dreiging is voor weidevogels, omdat ganzen de graslanden kaalvreten en het onaantrekkelijker wordt voor weidevogels om hier te broeden. Indiener is van mening dat onderzocht moet worden in hoeverre de weidevogels door de toename van ganzen de dupe zullen worden gezien het feit dat de dijk in een Natura 2000-gebied ligt waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden voor onder meer de grutto, wulp en goudplevier. Die doelstellingen zouden nu al niet gehaald worden.	Artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming omschrijft een exoot als volgt: “dieren of planten van soorten die niet van nature in Nederland voorkomen of voorkwamen en die door menselijk handelen terecht zijn gekomen in de Nederlandse natuur of dat in de nabije toekomst dreigen te doen”. De Natura-2000 gebieden Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang zijn aangewezen voor verschillende ganzensoorten (kolgans, grauw gans, brandgans) en die soorten zijn kwalificerend voor deze gebieden. Ganzen horen dus ook bij het gebied. Er is geen sprake van invasieve exoten. De dijk en aanliggende bermen vormen in de huidige en in de nieuwe situatie geen broedbiotoop voor ganzen. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra’s in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijke gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt de dijk en berm niet geschikt als broedgebied voor ganzen. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. De Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheermogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE. Uit onderzoeken komt naar voren dat ganzen niet zijn aangewezen als oorzaak voor de stand van de weidevogels. Uit het beheerplan blijkt dat de aantallen van de grutto en goudplevier achteruitgaan. De oorzaak hiervan is niet bekend. Voor beide soorten geldt ook dat de trend landelijk negatief is. In 2015 heeft het CBS het volgende aangegeven "Het verdwijnen van weidevogels hangt samen met de schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Enerzijds gaat het daarbij om directe verliezen van nesten en kuikens doordat bijvoorbeeld steeds vroeger en vaker gemaaid wordt. Ook indirect beïnvloedt de landbouw de weidevogelstand door de verschuiving van gevarieerde, vochtige, kruidenrijke hooilanden naar uniforme gedraineerde percelen met één of twee soorten gras, die makkelijker machinaal te bewerken zijn en een hogere grasproductie opleveren. Daardoor is er minder voedsel, dekking en rust voor weidevogels". In de huidige situatie heeft de provincie weidevogelleefgebieden aangewezen. In de huidige situatie vindt hier rond Warder reeds verstoring plaats door de aanwezige weg (verkeer en recreatie) en bebouwing. De Versterking rond Warder leidt wel tot verstoring, maar deze concentreert zich daar waar in de huidige situatie geen weidevogels voorkomen en waar ook al verstoring plaatsvindt. Dit gegeven in combinatie met het feit dat de situatie ter plaatse voor vossen en ganzen niet verbetert, maakt dat in aanvulling van de effecten zoals deze beschreven zijn in voorgenoemde natuurtoetsen er geen grote natuurwaarden verloren gaan.
14	Indiener wil in de zomer dagelijks gebruik blijven maken van de steiger bij dijkpaal 50.	Gedurende de uitvoering zal indiener geen gebruik kunnen maken van de steiger bij dijkpaal 50. Na realisatie van de Versterking geldt het volgende. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
15	Indiener geeft aan dat er geen informatie beschikbaar is over overlast, bereikbaarheid en belasting van wegen tijdens uitvoering.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid het volgende. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0077: Stichting Behoud Waterland — **Module Integraal, 02, 03, 13, 14, 15, 16**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener maakt zich zorgen over de effecten van de uitvoering van het project op de natuurwaarden, landschap en cultuurhistorie. Deze effecten en de mogelijke beperkingen daarvan zijn onvoldoende onderzocht dan wel toegelicht, aldus de indiener.	Bij de totstandkoming van het ontwerp zijn alle door indiener genoemde aspecten onderzocht en afgewogen. In dat kader wordt gewezen op het MER (bijlage 1.1 en bijlage 1.2 van het Bijlegenboek), de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en weidevogelleefgebied (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek), het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.4) en het Addendum daarop (bijlage 1.5) en de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Van een onaanvaardbare aantasting van de aspecten natuur, landschap en cultuurhistorie is geen sprake.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
2	Indiener is van mening dat de alternatieven voor de wijze van uitvoering van de dijkversterking onvoldoende zijn bekeken en/of toegelicht.	Er is uitvoerig onderzoek gedaan naar verschillende alternatieven voor de realisatie van de Versterking. Eerst is een aantal alternatieven in de trechtering voorafgaand aan het MER afgevallen. Gewezen wordt op de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek). Vervolgens zijn de alternatieven die aan alle criteria voldoen onderzocht in het MER op hun effecten. Op basis daarvan is vervolgens het Voorkeursalternatief (VKA) vastgesteld. De totstandkoming van het VKA is uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 4 van het Projectplan en hoofdstuk 5 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek).
3	Indiener geeft aan dat het behoud van de huidige monumentale dijk niet als uitgangspunt is genomen bij de planontwikkeling.	Het behoud van de beschermde waarden van de monumentale dijk is wel degelijk als uitgangspunt genomen. Voor een uitgebreide toelichting op de manier waarop met deze waarden rekening is gehouden, wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
4	Indiener stelt dat de voorgestelde compensatiemaatregelen onvoldoende zijn. Zij geeft aan dat indien de effecten op de natuurwaarden in de Natura 2000-gebieden niet kunnen worden uitgesloten, een ADC-toets dient te worden uitgevoerd.	Compenserende maatregelen (en een ADC-toets) komen pas aan de orde als er, ook na het treffen van mitigerende maatregelen, een kans bestaat op significant negatieve effecten op kwalificerende natuurwaarden. Daarvan is door de realisatie van de Versterking echter geen sprake. Uit de Passende beoordeling die is uitgevoerd voor de Versterking (bijlage 1.8 van het Bijlagenboek) volgt dat met inachtneming van de mitigerende maatregelen er geen significant negatieve resteffecten zijn en de Versterking geen gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Compenserende maatregelen (en een ADC-toets) zijn derhalve niet aan de orde.
5	Indiener geeft aan dat meer zorg dient te worden besteed aan de vormgeving van overgangen tussen de verschillende oplossingen voor de dijkversterking om de eenheid en samenhang van het dijklichaam te borgen.	In het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) is ingegaan op de vormgeving en landschappelijke inpassing van de overgangen rondom de versterkingsoplossing bij Uitdam. De vormgeving wordt ontworpen conform de eisen voor landschappelijke inpassing, zoals geformuleerd in hoofdstuk 3 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit. Deze vormgeving vormt een integraal en essentieel onderdeel van de ruimtelijke inpassing van de dijkversterking. Om die reden is aanvullend op het Kader Ruimtelijke Kwaliteit het addendum opgesteld met daarin o.a. uitgangspunten (eisen) voor de vormgeving van overgangen en aansluitingen. In het voorjaar van 2018 is door de Provincie Noord Holland, HHNK, de betrokken gemeenten en het Recreatieschap Twiske-Waterland, in gezamenlijkheid met de Alliantie Markermeerdijken een Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) opgesteld waarin de visie op de vormgeving en de architectonische specificaties van deze zaken is vastgelegd. Het Vormgevingsplan is vastgesteld door de Alliantie Markermeerdijken en vormt de basis voor de verdere uitwerking van de dijkversterking in de komende ontwerpfases. Ook de verfijning van de overgangen tussen de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verschillende oplossingen is hierin nader uitgewerkt.
6	Indiener is van mening dat het compensatieplan voor het verstoren van weidevogels onvoldoende effectief is, omdat niet wordt voldaan aan de provinciale regelgeving. Er wordt alleen rekening gehouden met de verstoring wegens ruimtebeslag. Volgens indiener is dit niet voldoende, want ook verstoring van weidevogels buiten het plangebied moet worden gecompenseerd.	In de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (NNN) is een effectbeschrijving gemaakt van de effecten op het NNN en Weidevogelleefgebieden. Voor weidevogelleefgebieden is, naast ruimtebeslag, rekening gehouden met de hydrologische effecten, verstoring en versnippering, waarbij ook is gekeken of er geen sprake is van verlies van functionele eenheden. Deze effectbeschrijving heeft de basis gevormd van de compensatieopgave. Die is uitgewerkt in het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek).
7	Indiener geeft ten aanzien van de oeverdijk aan dat onvoldoende rekening is gehouden met de effecten daarvan voor de omgeving en de natuurwaarden. Deze effecten zijn onvoldoende toegelicht. De concrete natuurwaarden en het beheer op de oeverdijk en de voorlanden moeten nog worden uitgewerkt.	In paragraaf 3.3.3 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) zijn de te nemen maatregelen onderbouwd en is toegelicht waarom is gekozen voor compensatie op de oeverdijk. De inrichting van de oeverdijk is toegelicht in paragraaf 2.5 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). In bijlage 8.8 tot en met bijlage 8.15 van het Bijlagenboek is per kader beschreven hoe de oeverdijk kan bijdragen aan een verbetering. Het is juist dat het enige tijd in beslag zal nemen tot de compensatie gerealiseerd is, maar de aanleg van de oeverdijk wordt in 2019 gestart en uiterlijk op 31 december 2021 afgerond. Het tijdsschema is toegelicht in paragraaf 8.2.2.3 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden'. Daar is ook toegelicht hoe de natuurontwikkeling wordt gemonitord en geëvalueerd. Verder is in deze paragraaf toegelicht hoe het beheer van de oeverdijk is geregeld. HHNK is verantwoordelijk voor het beheer van de compensatieopgave. Ook als HHNK het beheer aan derden zou uitbesteden, blijft HHNK verantwoordelijk voor het beheer. Het type beheer dat op de oeverdijk wordt toegepast, wordt afgestemd op de te realiseren natuurdoeltypen op en langs de oeverdijk in samenspraak met ecologen. Een nadere omschrijving van het beheer en onderhoud van de oeverdijk zal worden opgenomen in het instandhoudingsplan. Voor het realiseren van de compensatie is een overeenkomst met de provincie Noord Holland gesloten waarin de verplichtingen van HHNK omtrent realisatie en instandhouding zijn geregeld. Hiermee is compensatieverplichting voldoende geborgd. Wat betreft het effect van de oeverdijk op natuurwaarden is het volgende van belang. De aanleg van de oeverdijk is meegenomen in het onderzoek naar de effecten van de Versterking in de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit tabel 21 in paragraaf 7.2 en tabel 24 in paragraaf 8.2 volgt wat de effecten van de Versterking als geheel zijn voor Markermeer & IJmeer. In paragraaf 8.7 en tabel 35 is beschreven

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dat met de mitigerende maatregelen die onderdeel uitmaken van de Versterking er geen significant negatieve resteffecten optreden. De Versterking heeft geen gevolgen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.
8	Indiener stelt dat de gevolgen van de werkzaamheden voor de flora en fauna in het Markermeer en IJmeer onvoldoende zijn onderzocht, dan wel uitgewerkt. Indiener stelt dat een deel van het ecosysteem wordt vernietigd.	Ten behoeve van de Versterking is een Passende beoordeling gemaakt (bijlage 1.8 van het Bijlagenboek). Uit de Passende beoordeling volgt dat bij de Versterking negatieve effecten op kwalificerende habitats en soorten voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer met het treffen van mitigerende maatregelen zijn uitgesloten. De Versterking leidt niet tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van omliggende Natura 2000-gebieden. Ook is een Soortenbeschermingstoets uitgevoerd (bijlage 8.3 uit het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat het voor een aantal beschermde soorten noodzakelijk is om mitigerende of compenserende maatregelen te nemen. Deze maatregelen zijn geborgd in de ontheffing Wet natuurbescherming.
9	Indiener stelt dat de aanleg van de fietspaden op het oeverland en het voorland verstorende effecten hebben voor natuur.	Het is juist dat de veranderde ligging van het fietspad kan leiden tot een toename van verstoring. In paragraaf 5.3.3 van de Passende beoordeling is hierop ingegaan en uit afbeelding 22 volgt wat de verstoringscontour is ten opzichte van de huidige verstoringscontour van het reeds aanwezige wandelpad. De verstoring neemt nauwelijks toe en leidt niet tot een wezenlijke toename van de verstoring op weidevogelleefgebieden.
10	Indiener geeft aan dat verzekering van goede monitoring en concrete voorschriften in vergunningen moeten worden opgenomen om de uitvoering daarvan te borgen.	In de omgevingsvergunning zijn diverse voorschriften opgenomen ten aanzien van de uitvoering. Zo dient voor het verrichten van werkzaamheden in (sterk) verontreinigde grond een melding te worden gedaan in het kader van de Wet bodembescherming. Voorts zijn uitvoeringsvoorschriften opgenomen met betrekking tot het vellen van houtopstanden. Ook aan de ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming zijn voorschriften en beperkingen verbonden. In de voorschriften is onder meer opgenomen dat monitoring dient te worden uitgevoerd conform het monitoringsplan. Tevens dient jaarlijks een monitoringsrapport te worden toegezonden aan de RUD NHN en dient na afloop van de ontheffing een definitief eindrapport inzake de monitoring te worden overlegd. Hiermee is geborgd dat tijdens de uitvoering (en daarna) wordt voldaan aan de geldende wet- en regelgeving.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0078: Indiener 78 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleiten een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener zijn van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener zijn de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener vragen zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
7	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
9	Indiener pleiten ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts zijn indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet-/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruikmaken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met de risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener pleiten voor een vormgeving die dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleiten voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Een waterkering is in de tijd aan veel veranderingen onderhevig. Inzichten veranderen in wat van een waterkering mag en kan worden verwacht. Dit kan leiden tot aanpassing van de waterkering, zoals in dit geval aan de orde. Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijkste waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Het fietspad is gelegen op de buitenberm van de dijk, deze is als meekoppelkans door de gemeente Hoorn ingebracht.
13	Indiener wensen geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener zijn voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
14	Indiener stellen dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
15	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfsplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
16	Indiener vreest voor grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
17	Indiener zijn bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zonnige dagen.	wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 alsook vanaf het Visserseiland
18	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module, paragraaf 7.2 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
19	Ook met betrekking tot het stadsstrand geven de indiener aan dat zij graag beter geïnformeerd willen worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
20	Indiener verliezen het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn. Indiener zijn van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
21	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
22	Indiener vrezen grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.
23	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter. Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij de schouwburg Het Park te verlengen.	Bij module 2 is er gekozen voor een oeverdijk. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De monumentale waarden van de dijk blijven hier weliswaar intact, maar het open water komt op grotere afstand van de woningen te liggen, waardoor het zicht op het water vanuit de woningen zal verdwijnen. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. In paragraaf 2.4.1 van deze Nota wordt nader ingegaan op de cultuurhistorische waarde van de dijk. Als alternatief voor de oeverdijk stelt indiener voor het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen, door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever. Dit alternatief is echter geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt dan ook de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
24	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
25	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	Een waterkering is in de tijd aan veel veranderingen onderhevig. Inzichten veranderen in wat van een waterkering mag en kan worden verwacht. Dit kan leiden tot aanpassing van de waterkering, zoals bij de dijk in Hoorn aan de orde. Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in paragraaf 2.2 van deze Nota wordt daar nader op ingegaan. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming bovendien wel degelijk rekening gehouden met de meest actuele inzichten. Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in de paragrafen 4.3.1, 4.3.2 en 4.3.3 is toegelicht waarom in modules 1, 2 en 3 is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Ten aanzien van de samenwerking tussen publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1, 2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0079: Indiener 79 **Module Integraal, 11, 12, 13, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat de effecten van de uitvoering van het project op natuurwaarden, landschap en cultuurhistorie niet voldoende zijn onderzocht dan wel onvoldoende zijn toegelicht. Ook de alternatieven voor de wijze van uitvoering van de dijkversterking zijn onvoldoende bekeken en/of toegelicht.	Bij de totstandkoming van het ontwerp zijn alle door indiener genoemde aspecten onderzocht en afgewogen. In dat kader wordt gewezen op de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en weidevogelleefgebied (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek), het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.4) en het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Addendum daarop (bijlage 1.5) en de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Van een onaanvaardbare aantasting van de aspecten natuur, landschap en cultuurhistorie is geen sprake. Er is uitvoerig onderzoek gedaan naar verschillende alternatieven voor de realisatie van de Versterking. Eerst is een aantal alternatieven in de trechtering voorafgaand aan het MER afgevallen. Gewezen wordt op Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek). Vervolgens zijn de alternatieven die aan alle criteria voldoen onderzocht in het MER op hun effecten. Op basis daarvan is vervolgens het Voorkeursalternatief (VKA) vastgesteld. De totstandkoming van het VKA is uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 4 van het Projectplan en hoofdstuk 5 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek).
2	Indiener stelt dat het behoud van de huidige monumentale dijk niet als uitgangspunt is genomen bij de planontwikkeling. De historische dijkloop wordt onnodig verlaten en bestaande waterlopen die de dijk volgen worden soms verlegd. Bij Hoorn wordt zelfs een tweede dijk buiten de oorspronkelijke dijk aangelegd. De landschappelijke gevolgen zijn enorm groot. Er is onvoldoende onderbouwd waarom gekozen is voor deze oplossing en niet voor een minder verstrekkende, of in de tijd gefaseerde, oplossing.	De Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken zijn een beschermd monument op basis van de Erfgoedverordening Noord-Holland. Voor het wijzigen van provinciaal beschermde monumenten is een omgevingsvergunning nodig van gedeputeerde staten van Noord-Holland op grond van artikel 7 de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Dit artikel bepaalt dat de omgevingsvergunning wordt geweigerd indien de monumentale waarden van een beschermd monument worden geschaad, ‘tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten’. De effecten op de monumentale waarden moeten echter wel zo beperkt mogelijk worden gehouden. Hieraan is invulling gegeven door de effecten van de versterkingsoplossingen op het monument te toetsen en af te wegen tegen alternatieven in de Rapportage cultuurhistorie. Bij de keuze voor het Voorkeursalternatief is dus wel degelijk rekening gehouden met de effecten op de monumentale dijk. Specifiek over de oeverdijk kan het volgende worden opgemerkt. Uit de paragrafen 4.3 en 4.4 van de Rapportage cultuurhistorie en uit het MER blijkt dat het Voorkeursalternatief een aanzienlijk positiever effect heeft op de monumentale waarden dan een binnen- of buitenwaartse asverschuiving. De kruin van de huidige monumentale dijk zou dan namelijk over een grote lengte moeten worden afgegraven. Ook verdwijnt de Noordse steen uit het zicht. Dat betekent een belangrijke aantasting van de monumentale Westfriese Omringdijk. De buitenwaartse asverschuiving is derhalve geen minder ingrijpend alternatief. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor de oeverdijk.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
3	De voorgestelde compensatiemaatregelen voor natuur zijn onvoldoende gemotiveerd of onduidelijk. Niet duidelijk is of er sprake is van een Passende Beoordeling. De aanpak van dijk rondom Marken is ten oprechte niet meegenomen bij de beoordeling van de cumulatieve effecten.	Voor de Versterking zijn drie natuurtoetsingen uitgevoerd: de Passende Beoordeling (PB) (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing Natuurnetwerk Nederland (NNN), Weidevogelleefgebieden (WVLG) (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (SBT) (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In de Passende Beoordeling is in paragraaf 8.5 ingegaan op de cumulatie van effecten. De aanpak van de dijk rondom Marken is meegenomen bij de beoordeling van cumulatieve effecten.
4	De mitigerende maatregelen voor natuur zijn volgens indiener onvoldoende onderbouwd. Niet onderbouwd is waarom voor de weidevogels alleen een heel beperkt gebied (Zeevang) en een te beperkte periode, tot 1 april maatregelen worden getroffen. Het broedseizoen loopt tot 1 juni. De mitigerende maatregel van buitendijks gebied als compensatie voor verloren grond gaat volgens indiener niet op: dat nieuwe gebied is geen gebied waar weidevogels gaan broeden. De mitigerende maatregelen tijdens de aanleg zijn ook niet voldoende: de periode van 1 oktober tot 1 december zoals genoemd voor overwinteraars in de Gouwzee is te kort.	In de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) is ten aanzien van weidevogels in het Natura 2000-gebied Polder Zeevang aangegeven dat de maatregelen zijn gericht op behoud van de populatie niet-broedvogels als doelstelling voor het Natura 2000-gebied. Voor de mitigerende maatregelen die in het kader van de bescherming van Natura 2000-gebieden zijn genomen (waaronder voor de weidevogels in Polder Zeevang en de overwinteraars in de Gouwzee) geldt dat deze zich richten op behoud van populaties en dus niet op individuele vogels. De periodes waarin de grootste populaties aanwezig zijn, zijn bepaald aan de hand van systematisch verzamelde gegevens. Naar aanleiding daarvan zijn de maatregelen bepaald. Ten slotte wordt opgemerkt dat de buitendijks aan te leggen oeverdijk niet bedoeld is als compensatie voor weidevogels, maar als compensatie voor het Natuurnetwerk Nederland. Compensatie voor weidevogels gebeurt elders en is beschreven in het rapport Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek).
5	Indiener vindt de conclusie over de kranswieren onbegrijpelijk. Het feit dat er geen werkzaamheden in het gedeelte van de Gouwzee worden uitgevoerd dat als habitat is aangewezen, betekent niet dat er geen effecten zijn. Die effecten kunnen er juist wel zijn, met name door verstoring van waterkwaliteit en helderheid.	De Gouwzee heeft binnen het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer een aparte status. Het hele Natura 2000-gebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied. De Gouwzee is ook aangewezen als Habitatrichtlijngebied. Dit maakt dat de kranswiervegetaties als habitattype een speciale status hebben binnen dit gebied en daarom is het uitblijven van directe effecten benoemd. Dat indirecte effecten op kunnen treden is onderkend en in de Passende Beoordeling opgenomen. Daarin zijn vertroebeling en sedimentatie dan ook uitgewerkt in paragraaf 5.2.4. Uit de modellering en analyse blijkt dat effecten als gevolg van vertroebeling en sedimentatie beperkt zijn.
6	Indiener stelt dat de Gouwzee maar ook andere delen van het westelijk Markermeer een belangrijk foerageergebied is voor aalscholvers en dat de weging op verkeerde uitgangpunten is gebaseerd. Voor indiener is niet duidelijk hoe twee pontons voldoende mitigerend zijn voor het broeden van visdiefjes. Ten aanzien van een aantal vogelsoorten	Ten aanzien van de aalscholver is de aanwezigheid en functie van het Markermeer beschreven in paragraaf 6.2.4 van de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). De gegevens die zijn gebruikt zijn afkomstig uit verifieerbare bronnen en derhalve het uitgangspunt van de beoordeling geweest. In de tekst is niet uitgesloten dat foeragerende vogels langs de dijk voorkomen, maar zoals beschreven

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zoals futen en smienten wordt volgens indiener geconstateerd dat een vertroebeling van het water niet zal leiden tot een aantal onder het instandhoudingsdoel. Daarbij wordt eraan voorbijgegaan dat dit gebied voor een groot aantal soorten een overwinteringsplaats is, en dat zij zich daarna verspreiden over een veel groter gebied dan het plangebied. Ten aanzien van bijvoorbeeld het nonnetje wordt volgens indiener ten onrechte geen nadere motivering gegeven dat er altijd andere foerageergebieden in de omgeving zijn.	"het zwaartepunt van het foerageergebied ligt aan de oostzijde van het Markermeer". In de zienswijze zijn geen gegevens aangeleverd die een aanpassing van deze tekst vereisen. Ten aanzien van de visdiefjes wordt opgemerkt dat in paragraaf 8.2.6 van de Passende Beoordeling is beschreven dat reeds een proef met pontons is uitgevoerd, waaruit bleek dat de pontons een effectieve maatregel zijn, omdat er voldoende visdieven op konden broeden. In bijlage 8.27 van de Passende Beoordeling is het Mitigatie-, compensatie-, en monitoringsplan natuur opgenomen. In dit rapport is in paragraaf 3.1.1 de specifieke inrichting van het ponton beschreven. Indiener impliceert dat alleen is gekeken naar het plangebied en dat geen rekening is gehouden met het feit dat vogels zich verspreiden. Dit is niet correct. In paragraaf 8.2.5 van de Passende Beoordeling is beschreven dat in de beoordeling gebruik is gemaakt van gegevens uit telvakken die groter zijn dan alleen het plangebied. Dus er is wel degelijk verder dan het plangebied gekeken. Over het nonnetje is in de voornoemde paragraaf een uitgebreide beschrijving opgenomen, waarin is beschreven dat gelet op de locaties waar verstoring verwacht wordt er voldoende foerageer- en rustgebieden aanwezig blijven. De draagkracht van de westoever blijft voldoende voor aanwezige nonnetjes.
7	In het segment Waterland wordt ten onrechte als eerste de ruimte aan recreatie gegeven, terwijl dat gebied zeer belangrijk is voor natuurwaarden. De rust en natuurwaarden staan in dat gebied al onder druk door verder opkomende bebouwing, waaronder een grote camping aan het Kinselmeer. Dat deel van het water is ook Natura2000-gebied. De effecten op de natuur in de beheerfase zijn onvoldoende uitgewerkt en hebben ten onrechte niet geleid tot een weging of aanpassingen van de plannen.	De conclusie van indiener ten aanzien van het onvoldoende uitgewerkt zijn van de effecten in de beheerfase is onjuist. Ten aanzien van Natura 2000-gebieden zijn de effecten van de beheerfase in paragraaf 5.3 van de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) en vervolgens voor de kwalificerende soorten beschreven in hoofdstuk 7 en 8. De enige recreatieve voorziening die in het kader van de Versterking wordt meegenomen in het project is hier het fiets-/wandelpad. Dit pad komt op een vergelijkbare locatie als in de huidige situatie te liggen. Er kan niet gesteld worden dat er ter hoogte van Waterland sprake is van wezenlijk andere effecten als gevolg van recreatie. Het Kinselmeer is bovendien niet aangewezen als Natura 2000-gebied. Het Markermeer aan de buitenzijde van de dijk bij Waterland is wel aangewezen als Natura 2000-gebied en daarom in de Passende Beoordeling meegenomen.
8	Voorliggend plan heeft te veel en onomkeerbare gevolgen voor natuur, landschap en geschiedenis.	Gezien de beantwoording van de voorgaande onderdelen van de zienswijze, geeft deze zienswijze geen aanleiding tot wijzigingen.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking.		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de noodzaak van de Versterking onvoldoende is gemotiveerd. Indiener vindt het onbegrijpelijk dat alternatieven niet serieus worden genomen. Indiener wil weten wat er feitelijk niet goed is aan Plan Spaargaren.	Voor een toelichting op nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemd 'Plan Spaargaren') wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Indiener stelt dat de oeverdijk met diverse dijkverbredingen haaks ligt op de vele sloten waardoor dit als corridor gaat werken voor diersoorten waaronder de vos. De aanpassingen leiden tot een succesvollere migratie van de vos naar dit gebied. Het aanleggen van een 'vossenvulleiding' is niet in lijn met het beleid en in strijd is met het voorzorgsbeginsel vanuit de natuurbeschermingswetgeving.	De oeverdijk komt bij module 2 en 3 te liggen. Het Natura 2000-gebied Polder Zeevang ligt ter hoogte van module 7. Zelfs als de oeverdijk zou leiden tot een toename van vossen, dan heeft dit geen effect op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang. Daarvan is echter geen sprake. De versterkte dijk wordt op een vergelijkbare wijze onderhouden als de bestaande dijk. Dit betekent dat de biotoop vergelijkbaar is. Er is dus geen sprake van een verbetering van migratiemogelijkheden voor vossen. Verder is er niet voorzien in grootschalige ruigte, maar uitsluitend in een ecologische strook langs de dijk bestaande uit kruidenrijk grasland. Het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		beheer wordt volgens het type natuurtechnisch beheer uitgevoerd. Dat houdt in dat er van april tot oktober beweiding plaatsvindt of jaarlijks tweemaal wordt gemaaid en afgevoerd, waardoor van verruiging geen sprake zal zijn. Voort geldt dat vossen territoriaal zijn. Nu de nieuwe omstandigheden niet zorgen voor een groot aantal nieuwe territoria, is een toename van vossen niet te verwachten. Van een bedreiging voor het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is in ieder geval geen sprake. Van strijd met het voorzorgsbeginsel is dus geen sprake.
3	Indiener stelt dat het verbreden van de dijk, en de ruigte die dit veroorzaakt, ook ganzen aantrekt. Ganzen brengen schade aan op het gebied van landbouw en fauna. Inwoners van het gebied ervaren momenteel hinder van ganzen en willen niet nog meer hinder ondervinden. Bovendien is dit in strijd met het gehanteerde voorzorgsbeginsel met betrekking tot de Wet natuurbeschermingsvergunning.	Zoals hiervoor onder 2 is toegelicht wijzigt de dijk in de nieuwe situatie wat betreft ruigte niet ten opzichte van de huidige situatie. Daarmee is er geen reden om aan te nemen dat er meer ganzen worden aangetrokken dan in de huidige situatie het geval is. Verder geldt dat de Natura 2000-gebieden Polder Zeevang en Markermeer & IJmeer zijn aangewezen voor verschillende ganzensoorten. Ganzen horen dus bij het gebied. De omvang van de populatie is niet alleen het gevolg van de lokale populatie, maar ook van trek en de beschikbaarheid van voedsel. Hoewel er geen aanleiding is te veronderstellen dat er meer ganzen komen als gevolg van de verbrede dijk, wordt nog opgemerkt dat de provincie Noord-Holland beleid heeft voor het populatiebeheer van ganzen, hetgeen is vastgelegd in het Ganzenbeheerplan 2015-2020. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn agrariërs, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheer mogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Van strijd met het voorzorgsbeginsel is geen sprake.
4	Indiener stelt dat Zeevang provinciaal weidevogelkerngebied en Europees Natura 2000 gebied is en geeft aan dat bevoegd gezag de plicht heeft dit gebied te beschermen. Indiener geeft aan dat er geen mitigerende maatregelen in de stukken te vinden zijn.	Polder Zeevang is Natura 2000-gebied. Daarnaast heeft de provincie gebieden aangewezen als weidevogelleefgebieden. Deze strekken verder dan Polder Zeevang alleen. Binnen deze weidevogelleefgebieden zijn weidevogelkerngebieden aangegeven. De toetsing van de effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregelen om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen staan in paragraaf 8.3.3 van de Passende beoordeling. Daarnaast is er een toetsing uitgevoerd van de effecten op de weidevogelleefgebieden in het rapport "Toetsing NNN en weidevogelleefgebied". De compenserende maatregelen voor weidevogelleefgebieden staan beschreven in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 8.8 van deze Toetsing en in het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek). Het aspect weidevogels is dus getoetst en waar relevant zijn er maatregelen verbonden aan het project, zowel in Polder Zeevang als daarbuiten.
5	Indiener stelt dat beide factoren niet alleen voor Polder Zeevang maar ook voor het Markermeer gelden. De aanzet die daarvoor is gedaan om verstoring te beperken is zeker niet voldoende.	Voor zover indiener met dit onderdeel bedoelt aan te geven dat de onderdelen over vossen, ganzen en weidevogels opgevat moeten worden ook over het Markermeer te gaan, geldt het volgende. Ten aanzien van vossen zijn er geen effecten op het Natura 2000-gebied Markermeer en IJmeer: de meeste kwalificerende vogelsoorten zijn gebonden aan het water en ondervinden geen hinder van vossen. Voor ganzen geldt dat voor het Markermeer & IJmeer instandhoudingsdoelstellingen gelden. In het Natura 2000-gebied ligt geen grasland dus van schade is geen sprake. Tot slot zijn er geen instandhoudingsdoelstellingen voor weidevogels voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Dit is ook logisch aangezien het Markermeer voornamelijk open water is, en derhalve zonder functie voor weidevogels. Verder zijn de mitigerende maatregelen ten aanzien van Natura 2000-gebieden beschreven in 8.2.6 en 8.3.3 van de Passende Beoordeling.
6	Indiener stelt dat met de oeverdijk een ondiepe geul zal worden gevormd met iets warmer ondiep water waar de Amerikaanse rivierkreeft graag in leeft. De Amerikaanse rivierkreeft komt steeds vaker voor in het midden van Noord-Holland en brengt schade aan oevers, dieren en planten. Indiener wil weten hoe hierop geanticipeerd gaat worden en waarom er een ideale paaiplaats wordt gecreëerd op de rand van een groot open water. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat de kreeft zich verspreid over Noord-Holland, Flevoland en Friesland. Dit is de ogen van recent geldend beleid bijzonder onwenselijk.	Uit de Nationale Databank Flora en Fauna blijkt dat er in de laatste vijf jaar nabij het dijktraject in totaal zes waarnemingen zijn gedaan waarbij het maximaal om 10 individuen ging. Bij Hoorn zijn geen waarnemingen bekend van de laatste vijf jaar. Amerikaanse rivierkreeften komen in een groot aantal biotopen voor. Het tussenwater is inderdaad mogelijk geschikt, maar dat zijn alle sloten binnendijks ook. Het tussenwater levert daarom in de huidige situatie geen bijzondere bijdrage. Gelet hierop wordt aangenomen dat de Amerikaanse rivierkreeft geen probleem vormt.
7	Indiener is bereid om toelichting te geven dan wel mee te denken aan oplossingen.	De bereidheid tot meedenken aan oplossingen wordt gewaardeerd en is gedeeld met de Alliantie Markermeerdijken.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0081: Indiener 81 **Module 05, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wijst erop dat, volgens het ontwerp, de sloot tussen dijkpaal 28-30 komt te vervallen. Deze sloot zorgt ervoor dat het water uit het dijklichaam wordt opgevangen, zodat het bestaande land onder de dijk niet vernat, en voert daarnaast de sloot tussen paal 26-28. Deze is afhankelijk van de aanvoer, om	Het Voorkeursalternatief ter plaatse van module 6 'Heintjesbraak en Warder' is door actuele technische inzichten gewijzigd tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan. Er is een ander Voorkeursalternatief gekozen ter plaatse van sectie HE-8A, namelijk een buitenwaartse asverschuiving. Door het gewijzigde Voorkeursalternatief is tegemoet gekomen aan uw zienswijze en blijven de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	op peil te blijven in verband met de funderingen van de panden op IJsseldijk 4.	Molensloot en de watergang nabij dijkpaal 28 tot 30 behouden. De voorkeursoplossing van een gecombineerde versterking zoals gepresenteerd in het Ontwerp Projectplan komt hiermee te vervallen. In paragraaf 1.4 van deze Nota en in paragraaf 1.6 van het Projectplan zijn de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan weergegeven.
Conclusie zienswijze		
Met de wijziging in het Voorkeursalternatief ter plaatste van module 6 'Heintjesbraak en Warder' wordt tegemoet gekomen aan deze zienswijze.		

Zienswijze ZW-0082: Vereniging tot Behoud van het Noordeinde **Module 10**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener heeft ten doel het behoud van het natuurschoon en het bevorderen van het leefmilieu in de omgeving van het Noordeinde te Volendam. Indiener verwijst naar plannen uit het verleden om een weg onderaan de dijk bij het Noordeinde aan te leggen naar het parkeerterrein achter Hotel Spaander. GS besloot echter om geen weg onderlangs de dijk bij het Noordeinde toe te staan. Destijds betoogde GS bij de Raad van State de unieke kenmerken en karakteristieke waarden van de dijk bij Noordeinde. In 2007 was er sprake van een afrit bij het Strandje van Willempie vanaf het Noordeinde naar het parkeerterrein. Deze plannen zijn door de gemeente teruggetrokken, wellicht met in het achterhoofd een latere meekoppeling van het afritproject met de aanstaande dijkversterking. Indiener geeft aan dat tegenwoordig de meeste bussen en auto's parkeren bij het parkeerterrein Parallelweg en dat het verkeer op Noordeinde wordt gereguleerd. Indiener geeft aan dat de Versterking in tegenspraak is met haar doelstellingen. Indiener is van mening dat met de plannen voor de dijkversterking in secties EA-2A en EA-2B de karakteristieke situatie van het ensemble woningen, kleinschalige smalle dijk en open water zo dicht bij elkaar, verloren gaat en de woonbeleving sterk wordt aangetast. Voorts komt het VKA op deze locatie als één van de weinige modules niet overeen met het MMA.	In het MER zijn voor de verschillende modules alternatieven onderzocht en is het Meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) bepaald. De m.e.r.-procedure is bedoeld om de milieueffecten in beeld te brengen, zodat deze kunnen meewegen in de belangenafweging bij de keuze van Voorkeursalternatief. Het bestuursorgaan is echter niet verplicht om het MMA als Voorkeursalternatief te kiezen. Bij die afweging spelen namelijk meer dan alleen de milieueffecten een rol. Voor module 10 is gemotiveerd afgeweken van het MMA. De afweging die hiervoor is gemaakt is terug te vinden in paragraaf 4.3.10 (Module 10 Noordeinde Volendam) van het Projectplan. Hieruit volgt dat de gekozen oplossing is gekozen om de volgende redenen: • Met een buitenwaartse asverschuiving kan de aansluiting tussen module 9 en 10 eenduidig worden vormgegeven, omdat de buitenwaartse asverschuiving uit module 9 wordt voortgezet; • Er is niet gekozen voor een versterking met een constructie omdat deze lastiger uitbreidbaar en inspecteerbaar is; • De nadere inrichting van de buitenwaartse berm is uitgewerkt naar aanleiding van omgevingsbijeenkomsten en biedt kansen voor de belangrijkste waarde te weten recreatie; • De gekozen oplossing kent minder effecten in de uitvoering, met name geluid- en trillingshinder; • De gekozen oplossing is 75% goedkoper in aanlegkosten. Het is juist dat de Versterking invloed heeft op de relatie van Volendam met water en dijk, door de grotere afstand van de woningen tot het water. Wel blijft het Markermeer goed zichtbaar door de lage kruin. Tenslotte wordt voor de volledigheid nog opgemerkt dat het wijzigen van de ontsluiting van het parkeerterrein achter Hotel Spaander op dit moment geen deel uitmaakt van (de meekoppelkansen van) dit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		project. Indien indiener meer wil weten over de stand van zaken omtrent de afrit wordt verwezen naar de gemeente Edam-Volendam.
2	Indiener vraagt wat de risico's zijn van het afgraven van de waterdichte laag vóór de kust bij Noordeinde in verband met het uitdiepen van de vaargeul, het afgraven van de bodem en het uitbreiden van de dijk voor de woningen, met name voor het grondwaterpeil en de funderingen van houten palen onder de woningen.	Op de effecten van de Versterking op het grondwaterpeil is ingegaan in paragraaf 10.1.7 van het Projectplan en in paragraaf 5.5.1 van het MER Deel A onder het kopje 'Grondwater en mitigerende maatregelen', waarnaar indiener verwijst. Uit deze paragraaf volgt dat vóór de aanleg van loswallen tijdelijke vaargeulen in het Markermeer worden uitgediept. Hierdoor wordt de dikte van de slecht doorlatende laag op de bodem van het meer aangepast. Op de meeste geplande locaties voor de loswallen is de slecht doorlatende laag echter voldoende dik, waardoor geen effecten op grondwater te verwachten zijn. Een uitzondering is gemaakt voor module 10, waar de dikte van de slecht doorlatende laag beperkt is. Risico zou kunnen zijn dat lagen in de bodem met elkaar in verbinding worden gebracht waardoor effecten op grondwater optreden. Uiteraard wordt bij de uitvoering van het werk er alles aan gedaan om dat te voorkomen. Hiervoor is een specifiek monitoringsplan opgesteld. Dit is ook een eis vanuit de ontgrondingenvergunning die is verleend hiervoor (en samen met het Projectplan ter inzage ligt). Mocht zich echter toch een effect voordoen, dan zal met maatregelen het effect van verhoging van de grondwaterstand teniet kunnen worden gedaan. Een en ander volgt ook uit het achtergrondrapport Geohydrologisch effect tijdelijke vaargeulen en loswallen (bijlage 9.4 van het Bijlagenboek). In paragraaf 10.1.7 van het Projectplan is ook aandacht besteed aan het grondwaterpeil. Daar is aangegeven dat voor (een combinatie van) modules met locaties met bebouwing tussen de teensloot en de dijk en bij constructieve werkzaamheden die de grondwaterstand kunnen beïnvloeden er een werkplan wordt opgesteld. Hierin worden opgenomen: de te verwachten effecten, de monitoring van de grondwaterstand en passende maatregelen indien de effecten groter zijn dan verwacht. Ook is in genoemde paragraaf verwezen naar drainagemaatregelen in verband met de aanleg van tijdelijke toegangsgeulen en bijbehorende loswallen. Kortom: grondwatereffecten hebben de aandacht. Middels werkplannen wordt de werkmethode zoveel mogelijk ingericht op het voorkomen van effecten. Er wordt voorzien in monitoringsmaatregelen en zo nodig worden maatregelen genomen om effecten teniet te doen. Dit alles is er op gericht schade aan panden te voorkomen. Ten aanzien van de gronddruk bij het aanbrengen van grond kan worden opgemerkt dat wordt gewerkt met ophoogslagen. Dit betekent dat de grond in meerdere lagen wordt aangebracht, zodat de grond de tijd krijgt te consolideren. Hiermee wordt instabiliteit tijdens het ophogen voorkomen. Bij de uitwerking van het ontwerp richting de uitvoering wordt aan de hand van de lokale omstandigheden bepaald op welke wijze de ophoogslagen worden toegepast. Dit is nader

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		toegelicht in paragraaf 5.1.1 van het Projectplan.
3	Indiener vindt het vreemd aandoen dat in het Ontwerp Projectplan is aangegeven dat er een meekoppelkans is voorzien bij het Noordeinde in de vorm van een fiets-/wandelverbinding aangezien er al een voetpad is en fietsers de autoluwe weg gebruiken. Voorts geeft indiener aan tegen een meekoppelkans in de vorm van de realisatie van een afrit van bij het strandje van Willempie van het Noordeinde naar het parkeerterrein achter Spaander te zijn. Dit vanwege de verkeeraantrekkende werking.	In tabel 4 (Meekoppelkansen) van het Projectplan is aangegeven welke meekoppelkansen zijn meegenomen in het project. Voor het gehele traject van de Versterking is aangegeven dat er een doorlopende fiets- en wandelverbinding komt. In de huidige situatie is er op deeltrajecten al sprake van een fiets- en/of wandelpad op of langs de dijk. In het kader van de Versterking wordt de verbinding echter verder gevormd tot een doorlopende verbinding. In tabel 6 is per module aangegeven in hoeverre er sprake is van herstellen van wat er al was, of van een 'meekoppelkans'. Het doorgaande fiets- en wandelpad komt in module 10 tussen dijkpaal 16 en 24 op de kruin van de dijk te liggen. Vanaf dijkpaal 24 is er sprake van een combinatie van weg- en fietspad. Verder zijn er voor module 10 in het Projectplan geen andere meekoppelkansen aangegeven. Een afrit bij het strandje bij hotel Spaander maakt derhalve geen onderdeel uit van dit Projectplan.
4	Indiener stelt dat in het Ontwerp Projectplan uitgebreid is beschreven hoe waardevol de historische, monumentale Markermeerdijk is, maar dat het resultaat is dat de dijk voor meer dan 30% wordt afgegraven. In Volendam wordt zelfs 55% van het dijkdeel module 10 afgegraven. Indiener is van mening dat als monumentale waarde van de dijk zo belangrijk is, alles moet worden gedaan om met een minimale aantasting het beoogde doel (waterveiligheid) te bereiken.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 10 wordt gewezen op paragraaf 4.11 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
5	Indiener pleit ervoor om ook bij Noordeinde (net als bij Uitdam) door de Deltacommissaris te laten onderzoeken of met maatwerk en constructieve oplossingen een beter plan kan worden ontwikkeld.	Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 10. De situatie bij Volendam verschilt zodanig met de situatie bij Uitdam dat geen sprake is van gelijke gevallen. De bebouwing bij Volendam staat bovendien voor een deel van het traject veel dichter op en zelfs in de dijk waardoor de uitvoering van een constructieve oplossing ook een andere impact zou hebben. Met het Voorkeursalternatief worden juist risico's voor de bebouwing vermeden. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota.
6	Indiener licht toe dat al diverse alternatieven naar voren te hebben gebracht, maar dat de beperkte scope van HHNK blijft versterken in grond. Indiener vraagt of alle alternatieven zijn onderzocht, wat de alternatieven zijn en of er gedacht is aan het injecteren van de dijken en innovatie	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	in constructies.	Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen, zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Uitgaande van de uitgangspunten uit het HWBP-2 is in het ontwerpproces primair gezocht naar oplossingen in grond. Ten aanzien van constructieve oplossingen geldt dat deze een aantal nadelen hebben en alleen zelfstandig een oplossing vormen voor het veiligheidstekort ‘binnen- of buitenwaartse stabiliteit’ terwijl op vrijwel het gehele traject ook het veiligheidstekort ‘hoogte’ speelt. Uitgangspunt is daarom dat constructieve versterkingen alleen een oplossing kunnen zijn bij knelpunten. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 3.2.7 van het Projectplan. De door indiener genoemde techniek injecteren / mixen zijn op haalbaarheid beoordeeld en afgewogen. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlageboek) in paragraaf 1.2 onder het kopje 'Meer innovatieve oplossingen' is opgemerkt dat deze methode niet aan de orde is bij de Versterking vanwege grout in de ondergrond en onzekerheden die dit met zich meebrengt voor de haalbaarheid van deze oplossing. Bovendien geldt voor deze oplossing dat het geen zelfstandige oplossing is en dat aanvullend altijd een grondoplossing nodig is. Voor een nadere toelichting op de specifiek voor module 10 bekeken oplossingen voorafgaand aan het opstellen van het MER wordt verwezen naar paragraaf 2.10 (Module 10 Noordeinde Volendam) van de Trechteringsnotitie.
7	Indiener pleit er nogmaals voor om meer tijd te nemen en met een open blik alternatieven of een combinatie daarvan onder de loep te nemen.	Gezien de reactie op voorgaande onderdelen van deze zienswijze is er geen aanleiding om nogmaals (andere) alternatieven te zoeken en af te wegen. Dit past bovendien niet in de planning die er op gericht is te voldoen aan de afspraak dat de Versterking in 2021 gereed is. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein ‘dijk veilig’ op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener geeft aan het hoogheemraadschap een verbeterslag kan maken in de communicatie. Zij refereert als voorbeeld aan een bijeenkomst in Volendam. Indiener stelt dat het hoogheemraadschap steeds de discussie uit de weg wil gaan naarmate de plannen concreter worden.	De wijze waarop de participatie binnen het project is vormgegeven is beschreven in bijlage 13.1 van het Bijlagenboek, de Rapportage Maatschappelijke Participatie. Per participatiemoment wordt een keuze gemaakt voor wat de beste werkvorm blijkt voor dat moment. In reactie op genoemd voorbeeld kan worden opgemerkt dat gekozen is voor een informatiemarkt om zoveel mogelijk mensen de ruimte te geven hun eigen vragen te stellen. Een groot aantal deskundigen was aanwezig. Voorts kan worden opgemerkt dat ontwerpen van grof naar fijn gaat. Ruimte voor aanpassingen in het ontwerp en discussie daarover blijft al wordt dit steeds meer op detailniveau. Richting de uitvoering blijft er zeker contact met betrokken belanghebbende partijen.
9	Indiener is van mening dat het aanleggen van een voet/fietspad op de kruin geen doorslaggevende en positieve meekoppelkans is, maar eerder een negatieve toevoeging die afbreuk doet aan authenticiteit van een van de weinige nog ongerepte locaties van Volendam. Indiener refereert met name aan het gedeelte waarlangs de toeristen wandelen die vanaf het parkeerterrein over de dijk wandelen naar het toeristische centrum.	Anders dan indiener veronderstelt, wordt op het Noordeinde ter plaatse van het gedeelte met bebouwing langs de dijk geen apart fiets-/wandelpad aangelegd. De fiets-/wandelverbinding bestaat op dit gedeelte van het Noordeinde uit de huidige weg en het trottoir. Er is daar geen apart pad voorzien. Dit geldt voor sectie EA 2-B2 van dijkpaal 24 tot 29 en is te zien in de beschrijving voor module 10 in paragraaf 7.10 van het Projectplan. Pas richting het noorden langs het bedrijventerrein (sectie EA-2A en EA-2B1, tussen dijkpaal 16 en 24) is een apart fiets-/wandelpad voorzien op de kruin van de dijk. Wel vindt op het gedeelte langs de bebouwing een verbreding plaats van de dijk aan de Markermeerzijde, welke ruimte biedt voor recreatieve mogelijkheden.
10	Indiener is van mening dat HHNK haar focus teveel beperkt tot alleen de Markermeerdijken. De problematiek moet volgens indiener worden beschouwd in samenhang met andere problemen in het Markermeergebied. Daarbij wordt verwezen naar het plan 'Spaargaren' om pompen te bouwen in de Houtribdijk. Ook geeft indiener aan dat 'Bewezen sterkte' slechts op een paar dijkdelen is toegepast en doorgerekend.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Andere problemen in het Markermeergebied maken geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
11	Indiener stelt voor om elk dijkdeel te beoordelen binnen haar eigen omgeving en te beoordelen op haar eigen merites en niet te volstaan met dezelfde oplossingen.	In de reactie op onderdeel 6 van deze zienswijze is reeds ingegaan op de achtergronden van de selectie van te onderzoeken alternatieven. Binnen die kaders is gekeken naar de dijk en de omgeving. Er is daarbij juist voor iedere sectie binnen iedere module gezocht naar de beste versterkingsoplossing. De inpassing van de Versterking in de omgeving is immers ook één van de twee doelstellingen van het project. In dat kader wordt gewezen op hoofdstuk 2 van het Projectplan.
12	Indiener vraagt om tijd en een second opinion voor de plannen voor module 10 die voorliggen. Indiener is van mening dat dit eigenlijk voor de hele	De oplossing voor module 10 is in het Projectplan en de onderliggende documenten uitgebreid gemotiveerd. In de reactie op de voorgaande onderdelen van deze zienswijze is hier nogmaals op ingegaan. De zienswijze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	dijk zou moeten gebeuren voor de delen die daarvoor in aanmerking komen.	van indiener leidt niet tot een ander standpunt. Bovendien moet de Versterking gezien de afspraken met het Rijk in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma uiterlijk in 2021 worden afgerond, zodat de waterveiligheid op orde is.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0083: Indiener 83 **Module Integraal, 04, 05, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is het niet eens met de deadline van het project. Petities die reeds zijn aangeboden staan onder tijdsdruk met als argument de wisselingen op bestuurs/regeringsniveau. Indiener stelt dat het project van een dergelijke importantie tijd en kwaliteit vraagt in besluitvorming. Indiener is van mening dat gezien het uiteindelijke definitieve besluit van uitvoering het tijdspad te kort is voor direct betrokkenen om daar een gefundeerde mening over te kunnen vormen.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken, met name Dijken op veen. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk. Bewoners zijn ook al een lange tijd betrokken bij de planvorming en hebben daarbij hun inbreng kunnen doen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Naast het participatieproces gelden er ook formele wettelijke procedures. Het Projectplan wordt voorbereid met toepassing van de projectprocedure, zoals vastgelegd in paragraaf 5.2 van de Waterwet. Over het Ontwerp Projectplan konden zienswijzen worden ingediend. De ingediende zienswijzen zijn beantwoord in deze Nota van Beantwoording. In hoofdstuk 1.3 van deze Nota van Beantwoording is aangegeven hoe er met de zienswijzen is omgegaan. Wijzigingen naar aanleiding van de zienswijzen worden daar waar nodig meegenomen in het definitieve Projectplan. Het vastgestelde Projectplan wordt aan gedeputeerde staten van de Provincie Noord-Holland ter goedkeuring aangeboden. Vervolgens wordt het Projectplan door gedeputeerde staten goedgekeurd. Zij motiveren hun besluit en leggen dat besluit ter inzage samen met het Projectplan, de vergunningen en ontheffingen. Belanghebbenden kunnen hiertegen beroep instellen bij de Afdeling

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		bestuursrechtspraak van de Raad van State. Indiener laat na te motiveren waarom er ondanks deze gevolgde procedure sprake zou zijn van beperkte rechtsbeschermingsmogelijkheden. Van belang is wel dat artikel 1.6a Chw bepaalt dat na de beroepstermijn van 6 weken geen nieuwe beroepsgronden kunnen worden aangevoerd, ook niet door appellanten die tijdig beroep hebben ingesteld.
2	Indiener stelt dat de winst van dit project zoals het wordt uitgevoerd bestaat uit tijdswinst. Het hoge waterpeil dat wordt beoogd is het gevolg van natuurlijke processen en klimatologische aspecten. Beschermen tegen het hoger wordende waterpeil door het toelaten van een verhoogd waterniveau van 1 meter reactief is, er wordt niet geanticipeerd op al dan niet verwachte toename van het waterniveau. Indiener stelt dat plan 'Spaargaren' controle en beheer van het waterpeil geeft en zodoende de beoogde veiligheid (droge voeten). Ook zullen de kosten van dit plan significant lager uitvallen en zal de budgettering van dit project 'beheersbaar' zijn. Bovendien stelt indiener dat een kostenverbijzondering openbaar moet zijn. Indiener vraagt zich af wie welke kosten draagt en verantwoordelijk is voor de uitgaven. Ook vraagt indiener zich af wat de kosten zijn die wel met het project te maken hebben, maar er geen deel van uit maken. Tot slot vraagt indiener zich af welke kosten worden gedragen door de overheid.	Bij het bepalen van de versterkingsopgave is rekening houden met het verwachte effect van klimaatveranderingen. Hierbij gaat het concreet om een hogere waterstand in het Markermeer. Een toelichting op de gebruikte ontwerprandvoorwaarden is te vinden in paragraaf 2.5 van het Projectplan. Met de Versterking wordt bewerkstelligd dat aan de geldende normering uit de Waterwet wordt voldaan. Voor zover indiener wijst op het plan ‘Spaargaren’ als alternatief voor de Versterking, wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft de kosten van het project het volgende. De actuele stand van zaken met betrekking tot scope, tijd en geld van de HWBP-2 en (n)HWBP-projecten - waaronder het project Markermeerdijken - wordt vier keer per jaar aan het college van hoofdingelanden (CHI) van HHNK gerapporteerd. Deze programmarapportages zijn openbaar en te vinden op de website hhnk.nl. Uit de laatste rapportage volgt dat de totale raming van het project Markermeerdijken 485,5 miljoen euro bedraagt. Voor HWBP2-projecten - waaronder de Markermeerdijken - geldt dat ze tot en met 2011 volledig gefinancierd werden door het Rijk. Sinds 2011 dragen de waterschappen gezamenlijk financieel bij en vanaf 2014 is de kostenverdeling tussen het Rijk en de waterschappen 50/50. Enkel de versterkingsopgave wordt gefinancierd door het Rijk en de waterschappen. De zogenoemde 'meekoppelkansen' worden gefinancierd door de initiatiefnemer zoals een gemeente of de provincie.
3	Indiener geeft aan een plan te willen zonder dijkaanpassingen, zoals het plan 'Spaargaren'. Zeker nu het gemaal 'Cees Mantel' in gebruik is genomen, dat het Markermeer als overloop gebruikt. In één van de informatiefolders van het gemaal, die werden verstrekt bij de opening van het gemaal, worden aspecten omschreven die een aantal criteria weerleggen die gelden als uitgangpunten voor de dijkverzwaring.	Het gemaal 'Cees Mantel' waar indiener naar verwijst heeft als functie het beheren van het oppervlaktewaterpeil van het boezemsysteem in het beheersgebied van het hoogheemraadschap. Het gemaal heeft door zijn waterregulerende functie invloed op de stabiliteit van de waterkeringen. Echter, het gemaal biedt geen oplossing voor de versterkingsopgave zoals beschreven in paragraaf 2.2 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan 'Spaargaren') wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
4	Indiener stelt dat er geen probleem is maar een onderhoudsbehoefte en geen noodzaak en vindt vervolg in plaats van gevolg valide.	Het staat vast dat de dijk in 2006 is afgekeurd en op dit moment niet voldoet aan de normering op grond van de Waterwet. Een en ander is uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 2 van het Projectplan. Voor nut en noodzaak van de Versterking wordt verder gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
5	Indiener geeft aan dat er een onjuiste argumentatie ten grondslag ligt aan de Versterking. Indiener geeft aan dat	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 4 . Voor zover indiener wijst op ‘toeristische attracties’ en daarmee doelt op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	volgens DRW oneigenlijke argumenten zijn gebruikt voor de Versterking, namelijk: milieu/zeespiegelstijging, global warming, toeristische attracties. De eigenlijke argumenten volgens de DRW zijn: upgrade bestaande infrastructuur, wegennet, groot onderhoud.	meekoppelkansen geldt dat deze weliswaar onderdeel zijn van de Versterking, maar vanzelfsprekend niet dienen ter verwezenlijking van de Versterkingsopgave. Voor een uitgebreidere toelichting op de meekoppelkansen wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
6	Indiener stelt dat de dijk bewezen sterk is en dat de gebruikte modellen niet correct zijn. Indiener stelt dat er een visie moet komen die toekomstgericht is. Indiener vindt dat het toelaten van een peilstijging van één meter niet getuigt van inzicht en alle inspanningen en kosten niet waard is.	Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. Anders dan indiener stelt, is het dus niet zo dat de dijk bewezen sterk is en dat versterking daardoor niet nodig is. Niet duidelijk is wat indiener precies bedoelt met de opmerking ten aanzien van het toelaten van peilstijgingen van één meter. Vermoed wordt dat indiener doelt op het waterpeil in het Markermeer. Het hoogheemraadschap is niet het bevoegd gezag voor het vaststellen van de waterpeilen van het Markermeer. Dat is Rijkswaterstaat. Het waterpeil in het Markermeer en de wijze waarop hiermee bij de Versterking rekening moet worden gehouden in het ontwerp is daarmee een gegeven. De minister heeft op 14 juni 2018 een nieuw peilbesluit vastgesteld voor het IJsselmeergebied (inclusief Markermeer). Dit om de zoetwatervoorziening te kunnen garanderen en om goed te kunnen inspelen op klimaatverandering. Deze beslissing vloeit voort uit de Deltabeslissing 2015. Het nieuwe Peilbesluit IJsselmeergebied regelt flexibele peilbeheer voor de zomerperiode voor het Markermeer en IJsselmeer. Van een peilstijging van één meter is echter geen sprake.
7	Indiener wijst op het schadeaspect. Indiener stelt dat de verklaring voor het niet openbaar maken van de risicoanalyse betreft dat de risicoanalyse dan ook inzichtelijk is voor concurrentie en mededingers. Indiener vraagt zich af of de WOB hierin voorziet.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota en voor de risicoanalyse in het bijzonder op paragraaf 2.6.6. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Voor wat betreft de WOB wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
8	Indiener vraagt zich af wie de gevolgen draagt voor de schade op korte en lange termijn. Indiener wil weten hoe er wordt omgegaan met moeilijk aantoonbare schades waarbij de schade aangetoond moet worden en verwijst naar de problematiek in Groningen. Wie betaalt de kosten van het herstel en o.a. de rechtsbijstand?	Indien belanghebbenden schade lijden ten gevolge van de realisatie van de Versterking komt die schade onder voorwaarden voor vergoeding in aanmerking. Voor een uitgebreide toelichting op nadeelcompensatie en schadevergoeding wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat bij toekenning van schadevergoeding ook de kosten van door belanghebbende ingeschakelde deskundigen (o.a. rechtsbijstand) onder voorwaarden en naar redelijkheid worden vergoed.
9	Indiener stelt dat de veranderde balans tussen binnen- en buitendijks land onbekend is. Tevens stelt indiener dat het gevaar voor 'kwel' niet is benoemd in het Projectplan.	Het is niet duidelijk wat indiener bedoeld met een veranderde balans tussen binnen- en buitendijks land. Wat betreft de vrees voor kwel geldt het volgende. Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
10	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking op natuur zijn. Indiener stelt dat milieu effecten doorgaans door activistische groeperingen misbruikt worden om het gelijk te chargeren. Indiener noemt het verplaatsen van o.a. de ganzen/weidevogelpopulaties.	Voor zover indiener verzoekt om de beschreven effecten op natuur, wordt verwezen naar de volgende drie rapporten: in het kader van Natura 2000-gebieden het rapport "Passende Beoordeling" (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden het rapport "Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden" (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en voor beschermde soorten het rapport "Soortenbeschermingstoets" (Bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten wordt ook ingegaan op de aanwezigheid van vogels en de doelstellingen die gelden voor ganzen. Verder wordt ingegaan op weidevogels in Natura 2000-gebieden, in Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en ook soortbescherming binnen en buiten beschermde gebied komt aan bod. Voor compensatie van de aantasting van weidevogelgebied wordt gewezen op het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek).
11	Indiener stelt dat het bewonersplatform zijn inbreng niet meer herkent in het uiteindelijke resultaat.	Er zijn verschillende consultaties geweest met onder andere bewoners, dorpsraden, bedrijven, cultuurhistorische experts en de Adviesgroep Markermeerdijken (waar indiener naar verwijst met het bewonersplatform). In totaal zijn er meer dan 400 keukentafelgesprekken gevoerd en hebben er tal van bijeenkomsten, zoals informatiebijeenkomsten, presentaties, workshops, ontwerpateliers, inloop-/parallelsessies plaatsgevonden. Sinds 2008 is er daarnaast de Adviesgroep Markermeerdijken actief voor het project Dijkversterking Hoorn-Edam-Amsterdam. De Adviesgroep bestaat uit vertegenwoordigers van verschillende belangengroepen, zoals dorpsraden, ondernemersverenigingen, watersport- wandel- of andere recreatieverenigingen, cultuurhistorische verenigingen, natuur- en landbouworganisaties. De grote betrokkenheid vanuit de omgeving wordt gewaardeerd. Geprobeerd is om de belangen van alle stakeholders zoveel mogelijk mee te nemen. Mede dankzij de inbreng is door het (langjarige) participatieproces in sommige gevallen voor een andere versterkingsoplossing gekozen. Dit neemt niet weg dat sommige belangen van stakeholders tegenstrijdig zijn. Het uiteindelijke resultaat van het ontwerp van de Versterking sluit aan bij de doelstellingen van HHNK en het Rijk: sober, robuust en doelmatig. In een brief van het college van dijkgraaf en hoogheemraden (hierna: D&H) aan de leden van de Adviesgroep op 14 augustus 2017 geeft D&H te kennen dat het afrondende eindadvies van de Adviesgroep een belangrijke rol heeft gespeeld in de besluitvorming over het Ontwerp Projectplan. In deze brief (17.85790) wordt aangegeven welke hoofdpunten uit het advies zijn gevolgd. Daarnaast is tijdens de laatste vergadering van de Adviesgroep op 19 juli 2017 aangegeven dat

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het participatieproces als zodanig is afgerond. In de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is de rol van de Adviesgroep tijdens het participatieproces van de Versterking nader toegelicht.
12	Indiener wijst nogmaals op het verhoogde waterpeil en dat een reactief beheer op het peil onwenselijk is. Met het plan Spaargaren kan er worden gestuurd op het waterpeil waarmee veiligheid gegarandeerd wordt en schade aan habitat, milieu en materieel wordt voorkomen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 2 en op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
13	Indiener geeft aan dat het eerste belang betreft het ombuigen van het huidige plan tot een plan dat voorziet in nut en noodzaak en dat transparant is. De kosten die gemaakt worden voor het huidige plan dragen nergens toe bij. Ook geeft indiener aan dat kostenbeheersing niet dichtgetimmerd kan worden.	Het ontwerp van de Versterking voorziet in nut en noodzaak. Voor een toelichting daarop wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Gezien de aantoonbare noodzaak van de Versterking zijn ook de daarvoor te maken kosten te verantwoorden. Het hoogheemraadschap legt verantwoording af aan het Rijk over het project en de daarmee samenhangende kosten.
14	Indiener wil weten of ondernemers nadeelcompensatie zullen ontvangen. Indiener vindt dat er duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over de compensatie en dat de opmerking 'het wordt zo goed mogelijk geregeld' niet volstaat.	Indien ondernemers als gevolg van de uitvoering van de Versterking schade lijden, zijn diverse regelingen voor schadevergoeding beschikbaar. In paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan is ingegaan op schade en schadevergoeding.
15	Indiener stelt dat het algemeen beheer ontbreekt in de plannen. Ook noemt indiener het ontbreken van een risicoanalyse. Verder stelt indiener dat niet is benoemd hoe wordt omgegaan met bestaande evenemententerreinen bijv. zwembad Warder, Jachthaven Warder en Jachthaven Schardam.	Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In paragraaf 6.1 van Projectplan is ingegaan op beheer en onderhoud van de Versterking. In paragraaf 8.3.2 van Projectplan is ingegaan op de te verwachten permanente- en tijdelijke effecten van de Versterking op de recreatie. Permanente effecten op (water)recreatie, waaronder de door indiener genoemde voorzieningen, zijn niet te verwachten. Na afronding van de dijkversterking blijven dezelfde mogelijkheden aanwezig voor (water)recreatie. In paragraaf 11.1.7 van het Projectplan is tevens aangegeven dat de bereikbaarheid over water van de watersportverenigingen en (jacht)havens blijft gegarandeerd, hetgeen in Vaarwegmanagmentplannen nader is uitgewerkt. Voor een reactie op het ontbreken van de risicoanalyse wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 7 van deze zienswijze.
16	Indiener stelt dat het lijkt alsof afslag buitendijks Hoornse Hop niet mee is genomen in de plannen. Indiener vraagt zich af of buitendijks land deel is van het project en of hier ook een kwaliteitsslag wordt gemaakt, bijvoorbeeld het opbrengen van grond.	De afslag buitendijks Hoornse Hop maakt geen deel uit van de Versterking. Er zal hier dus geen kwaliteitsslag worden gemaakt.
17	Indiener vraagt zich af of het beoogde doel bereikt is. Indiener vraagt zich af wat het uiteindelijke resultaat is geworden. Ook vraagt indiener zich af	Met de Versterking wordt enerzijds bereikt dat de dijk weer voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen en anderzijds dat de dijk zo veel als mogelijk wordt ingepast in de omgeving. In

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	hoe het kostenplaatje eruit ziet, wat is het startbudget tegenover de uitgaven. Indiener vraagt zich bovendien af wat van het project dijkversterking Hoorn-Enkhuizen is geleerd en of het project opnieuw op deze manier zou worden aangepakt.	dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.4, 2.5, 4.3 en 4.4 van het Projectplan. Voor het kostenplaatje wordt gewezen op onderdeel 2. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk (Hoorn Enkhuizen) was het eerste grotere dijkversterkingsproject dat door HHNK werd uitgevoerd en het was een van de eerste projecten bij de start van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). De (leer)ervaringen van dit project zijn uitgebreid geëvalueerd door HHNK in samenwerking met Programma Bureau HWBP2 (PB-HWBP-2). Onderdeel van deze evaluaties was de kwaliteit van ramingen voor de start van een project. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk heeft uiteindelijk (fors) meer gekost dan bij de start van het project geraamd was. Hierbij is het goed om op te merken dat het project Zuiderdijk in een benchmark van HWBP-dijkversterkingsprojecten in de middenrange valt, voor wat betreft de uiteindelijke kosten per kilometer. Onder andere de volgende verbetermaatregelen zijn genomen naar aanleiding van de ervaringen met dit project: opzetten van een aparte afdeling HWBP bij HHNK, de invoering van een duidelijke rolverdeling binnen projecten voor betere sturing en projectbeheersing, verbetering kwaliteit personele inzet, interne controle en toetsing, verbetering projectbegeleiding bij PB-HWBP-2, uit laten voeren externe second opinions op kostenramingen bij PB-HWBP-2 en uitbreiding van toetsing op ramingen en ontwerp bij PB-HWPB-2. HHNK heeft met de realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen.
18	Indiener wil weten wat de oorspronkelijke opdracht was. Wat waren de uitgangspunten en criteria ten tijde van de start van de opdracht vergeleken met de kennis van nu?	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. De opdracht die het hoogheemraadschap aan de Alliantie heeft verleend is om ervoor zorg te dragen dat de dijk weer voldoet aan de vigerende normen op grond van de Waterwet. Bij het invoeren van de nieuwe normering in 2017 in de Waterwet is de dijk nogmaals gekeurd (en afgekeurd) op verschillende faalmechanismen. De Versterking is ontworpen met het ontwerpinstumentarium uit 2014 en de meest actuele inzichten, zoals de methode Dijken op veen zijn meegenomen. Ook met de kennis van nu is de noodzaak voor de Versterking aangetoond. Voor een onderbouwing van het nut, de noodzaak en urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan.
19	Indiener vraagt zich af of de conditie van de dijk dusdanig is dat voorgenomen plan noodzakelijk is of kan worden	Het plegen van groot onderhoud volstaat niet om de veiligheidstekorten op basis van de huidige veiligheidsnorm voor de Markermeerdijken op te

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	volstaan met de zogenoemde 'groot onderhoud' aanpak.	lossen. Voor een toelichting op nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van Projectplan.
20	Indiener vraagt zich af of er gekeken is naar een visie waarin aanliggende wateren als het IJsselmeer, de Waddenzee en Noordzee en het binnen- en buitenland is meegenomen.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, het IJsselmeer en de Waddenzee gaat het project te buiten.
21	Indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de omgeving als het water stijgt. Indiener stelt dat momenteel buitendijks land wordt gewaarmerkt als overloopgebieden. Indiener vraagt zich af of dit wel een acceptabele houding is.	Het peil in het Markermeer kan in extreme omstandigheden niet geheel worden beheerst, het wordt beschouwd als buitenwater. Bij buitendijks land kan niet worden voorkomen dat het overloopt bij extreme omstandigheden. De Versterking heeft ten doel de primaire kering langs het Markermeer te versterken en daarmee het binnendijkse gebied te beschermen.. De buitendijks gelegen gebieden worden niet beschermd door deze kering.
22	Indiener wil weten wat de relatie is met aanliggende watersystemen zoals Noordzeekanaal/Ronde venen/ Noordhollands kanaal/IJsselmeer/ Waddenzee/ Rivieren (IJssel, Eem)/Randmeren.	De wateren die indiener noemt in dit onderdeel van de zienswijze grenzen niet aan de primaire kering die versterkt wordt. Wat indiener bedoelt met dit onderdeel is derhalve onduidelijk.
23	Indiener wil weten waarom er niet serieus is gekeken naar de Spaargaren-benadering. Indiener is van mening dat de ervaringen van week 1 in 2018 aangeven dat de inzet van pompen de toename van dit waterpeil had kunnen voorkomen.	Voor een reactie op de door indiener genoemde Spaargaren-benadering wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
24	Indiener wil weten of lopende het voortraject wijzigingen in de visie zijn ontstaan van waaruit bijsturing nodig is.	De visie van de Versterking is niet gewijzigd, wel zijn er tussen het Ontwerp Projectplan en het vastgestelde Projectplan enkele wijzigingen doorgevoerd. Deze wijzigingen komen voort uit toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r., actuele technische inzichten, zienswijzen, actualisering naar aanleiding van het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp, uitwerking overgangen en aansluiting fiets- en wandelverbinding en ruimtelijke inpassingensmaatregelen. Deze wijzigingen zijn beschreven in paragraaf 1.4 van deze Nota en 1.6 van het Projectplan.
25	Indiener vraagt bevestiging dat met name Zwembad Warder, Reddingsbrigade en Jachthaven niet te maken krijgen met dichtslibbing.	Er wordt een vergelijkbare dijk (wat betreft talud, materiaal en positie) teruggebracht. Daarmee staat vast dat de werking van het systeem niet wordt gewijzigd en er geen extra slib wordt gecreëerd.
26	Indiener adviseert om grondopslag aan de Markermeerzijde te doen, om zo geluidshinder, verkeeroverlast en schade en bebouwing te voorkomen.	In het voortraject is grondopslag aan de Markermeerzijde meegenomen als mogelijke locatiekeuze. In module 2 en module 3 wordt wel een buitendijks depot gemaakt. Er zijn diverse redenen waarom niet is gekozen voor grondopslag aan de Markermeerzijde in module 4, 5 en 6. Grondopslag aan de Markermeerzijde zorgt voor meer ruimtebeslag in het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Bovendien moet er een behoorlijk plateau worden aangelegd waarvan veel materiaal verloren gaat. Tevens is grondopslag aan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de Markermeerzijde een kostbaar alternatief. In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. Tevens is in hoofdstuk 7 de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 5.5.3 van het Projectplan waarin nader is ingegaan op de grondopslag ofwel depots.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0084: Indiener 84 namens 4 anderen **Module 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt niet op de hoogte te zijn gebracht van de risico's als gevolg van de uit te voeren werkzaamheden en vreest voor zijn bedrijf. Indiener is houder van een melkveebedrijf waar veel transport mee gepaard gaat, waaronder door de melkwagens en trekkers in tijden van de oogst. Indiener wil weten hoe er wordt omgegaan met de strenge regels rondom het bereikbaar zijn van hun melkbedrijf.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan. Wat betreft de risico’s door werkzaamheden het volgende. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is opgenomen dat ter voorkoming van schade aan panden bij ieder pand binnen ca. 50 meter van de werkzaamheden voorafgaand aan die werkzaamheden een bouwkundige nulopname wordt gemaakt. Verder is in paragraaf 2.6 van deze Nota uiteengezet hoe wordt omgegaan met risico’s. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener maakt zich zorgen over het effect van de dijkversterking op onkruid, wat door gebrekkig onderhoud het land onderdrukt. Indiener stelt voor om met graasdieren de dijken te onderhouden.	Sinds 2006 bestrijdt het hoogheemraadschap actief onkruidhaarden door deze meerdere keren per jaar handmatig te maaien en het maaisel af te voeren. Het duurt enige jaren voordat het maaien van onkruidhaarden zichtbare resultaten geeft. De kaart met bekende locaties van onkruidhaarden word

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		jaarlijks geactualiseerd, bijvoorbeeld naar aanleiding van meldingen door belanghebbenden. Op verpachte percelen is de pachter verantwoordelijk voor de onkruidbestrijding. Het is niet geoorloofd om met chemische middelen de onkruidbestrijding uit te voeren. Het is niet in alle gevallen correct te stellen dat beweiding het beste resultaat biedt. Op sommige locaties treedt er juist veel schade aan de waterkering op als gevolg van beweiding. Het hoogheemraadschap probeert dit in de toekomst in samenwerking met de gebruikers/pachters zo veel mogelijk te voorkomen.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0085: Stichting Belangengroep Scharwoude en bewoners Module 02, 03

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is tegen de aanleg van een oeverdijk met strekdammen omdat dit een grote impact heeft op de omgeving. Daarnaast verliest de Westfriese Omringdijk zijn functie en gaat het contact met het water en uitzicht naar de Hoornse Hop verloren.	Voor de onderbouwing van de keuze voor een oeverdijk binnen module 3 wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In aanvulling daarop wordt het volgende opgemerkt. Die keuze voor een oeverdijk is het resultaat van zorgvuldige onderzoek en een zorgvuldige afweging van alle belangen. In het MER zijn 3 alternatieven onderzocht. De milieueffecten van de alternatieven zijn beschreven in paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). In paragraaf 4.3.2 van de 'Notitie aanvullende informatie op het MER' is deze effectbeoordeling aangevuld. De uitgebreide onderbouwing van de keuze voor de oeverdijk als Voorkeursalternatief is te vinden in paragraaf 4.3.3 van het Projectplan. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water. Voor dat open water is een brede strook zand te zien. Dit tast de beleving van het open water aan. Daar staat tegenover dat de waarden van de Westfriese Omringdijk als provinciaal monument in modules 2 en 3 intact blijven. Hetzelfde geldt voor de Noordse steen op het buitentalud en de landschappelijk markante punten, zoals de twee knikpunten in de dijk, de kapen en baaien en de bochten bij braken en kogen. Het zicht op het (iets verder gelegen) open water van het Hoornse Hop en het zicht op de stad Hoorn blijft behouden doordat de kruin van de oeverdijk maximaal op NAP +1,5 m komt te liggen. De oeverdijk maakt het bovendien mogelijk één robuust natuurgebied te ontwikkelen als compensatie voor de gehele Versterking. De beleving van het rijden of wandelen op de dijk blijft gelijk. De fiets- en wandelroute over de huidige dijk wordt door de Versterking voor een groot deel verplaatst naar de oeverdijk. Een deel van deze route (langs De Hulk: van dijkpaal 34 tot dijkpaal 46) kan vanwege de ontwikkeling van natuur niet op de oeverdijk worden voortgezet. Het nadeel dat het open water op grotere afstand van de woningen komt te liggen,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waardoor het zicht op het open water kan verdwijnen, weegt niet op tegen de voordelen van deze versterkingsoplossing.
2	Indiener is van mening dat de beste oplossing gekozen wordt op basis van verschillende criteria. Bij de keuze voor de oeverdijk zijn deze criteria niet goed tegen het licht gehouden. Indiener vraagt om een heroverweging van de buitenwaartse asverschuiving.	Voor module 3 'Grote Waal en de Hulk' zijn na trechtering drie alternatieven onderzocht. Voor een toelichting op de trechtering wordt gewezen op paragraaf 4.1 van het Projectplan en paragraaf 2.3 van de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek). Die alternatieven zijn: 1) een oeverdijk, 2) een buitenwaartse asverschuiving met op één deel (sectie HE-2C) een binnenwaartse asverschuiving en 3) een buitenwaartse asverschuiving (sectie HE-2A en HE-2B), een binnenwaartse asverschuiving (sectie HE-2C) en een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-3A en HE-3B). De milieueffecten van de alternatieven zijn zorgvuldig onderzocht en beschreven in paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). In paragraaf 4.3.2 van de 'Notitie aanvullende informatie op het MER' is deze effectbeschrijving aangevuld met een nadere vergelijking tussen de oeverdijk en een gecombineerde versterking met een constructie op de secties HE-3 en HE-4. De oeverdijk is voor module 3 het Meest Milieuvriendelijke Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. De keuze voor een oeverdijk binnen module 3 is het resultaat van een zorgvuldige afweging van alle belangen. Voor de keuze voor de oeverdijk wordt verder verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 van deze zienswijze. De buitenwaartse asverschuiving is onderzocht maar heeft om diverse redenen niet de voorkeur. In geval van de buitenwaartse asverschuiving wordt de dijk voor een deel afgegraven. De nieuwe dijk krijgt een twee maal zo breed profiel als de huidige dijk en wordt op delen van het traject ook hoger. Dit tast landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden aan, waaronder het historische dijkprofiel en de Noordse steen. Bovendien is sprake van ruimtebeslag op de voorlanden die tevens onderdeel van het NNN zijn.
3	Indiener is van mening dat niet wordt voldaan aan de tweede doelstelling bij de aanleg van de dijk, namelijk dat de dijk zo veel mogelijk moet worden ingepast in haar omgeving: de oeverdijk is buitenproportioneel groot en past niet in de omgeving. Ook wordt niet voldaan aan het uitgangspunt uit het MER dat de oplossingsrichting in verhouding moet zijn met de op te lossen dijkproblematiek en de context van de omgeving. Daarnaast wordt volgens indiener niet voldaan aan de uitgangspunten van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.	Door de keuze voor de oeverdijk is er in vergelijking met de andere onderzochte alternatieven sprake van de minste milieueffecten op gebied van de belangrijkste waarden zoals natuur, cultuurhistorie, landschap en archeologie. De omvang van de oeverdijk is ingegeven door de actuele waterveiligheidseisen en is niet groter dan noodzakelijk. De waterkerende veiligheid van de oeverdijk wordt geborgd door het 'veiligheidsprofiel'. Dit is het minimaal benodigde profiel welke nodig is om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Daarnaast is een 'slijtlaag' voorzien om de noodzaak tot (periodiek) zand onderhoud te beperken. Ter hoogte van Scharwoude wordt de slijtlaag geminimaliseerd, om de omvang van de oeverdijk te beperken. De mate waarin de omvang afneemt kan echter pas

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		worden bepaald bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp. In paragraaf 9.1.3 van het Projectplan en paragraaf 6.4.2.3 van de Ruimtelijke Onderbouwing is gemotiveerd dat de belangrijkste kenmerken van de Westfriese Omringdijk, zoals volgen uit de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, behouden blijven. Aan de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie wordt wel degelijk voldaan.
4	Indiener geeft aan dat niet wordt gesproken van een veiligheidstekort in sectie HE-3. Indiener is van mening dat in module 3 ten onrechte sectie HE-2 en sectie HE-3 met elkaar zijn vergeleken en hetzelfde zijn beoordeeld. Indiener begrijpt niet dat ter hoogte van Scharwoude de zwaarst mogelijke dijkversterking wordt toegepast (oeverdijk) terwijl zich hier geen veiligheidstekort voordoet.	Voor de Versterking van alle secties binnen module 3 bestaat wel degelijk noodzaak. De veiligheidstekorten worden per sectie beoordeeld, tussen secties vindt geen vergelijking plaats. Het kan wel zijn dat bij verschillende secties dezelfde veiligheidstekorten aanwezig zijn. Binnenwaartse stabiliteit is bijvoorbeeld een veiligheidstekort voor de gehele module. Bij sectie HE-2 is sprake van de volgende veiligheidstekorten: onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding voor de hele sectie, en voor een deel van sectie HE-2 ook onvoldoende hoogte (HE-2B en HE-2C) en onvoldoende buitenwaartse stabiliteit (HE-2B). Bij sectie HE-3 is sprake van de volgende veiligheidstekorten: onvoldoende binnenwaartse stabiliteit en onvoldoende kwaliteit van taludbekleding (zie tabel 2 in paragraaf 3.1.5 van het Projectplan). Door het aanleggen van een nieuwe primaire waterkering wordt de veiligheid van het achterland gewaarborgd.
5	Indiener staat negatief tegenover de aanleg van de oeverdijk omdat daardoor de woonbeleving van woningen met uitzicht op het Markermeer sterk wordt aangetast. Dat wil het dorp Scharwoude niet.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 en 2 van deze zienswijze.
6	Indiener geeft aan dat binnen het dorp geen draagvlak bestaat voor een oeverdijk. Ten onrechte is bij het bepalen van het Voorkeursalternatief geen aandacht besteed aan draagvlak of wensen vanuit de omgeving. Indiener stelt dat wel draagvlak bestaat voor het alternatief: een kruin met asverschuiving.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) van deze Nota. De bewoners uit Scharwoude zijn in het hele participatieproces betrokken geweest en zijn op relevante momenten in de gelegenheid gesteld om wensen en initiatieven naar voren te brengen. Er is zorgvuldig naar de wensen en initiatieven van de bewoners uit Scharwoude gekeken en deze wensen en initiatieven zijn meegewogen in de totstandkoming van de alternatieven en verdere uitwerking hiervan. Een beschrijving van dit proces en de resultaten ervan staan beschreven in paragraaf 3.2.2 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Het alternatief van indiener staat beschreven in paragraaf 3.2.2 en bijlage 4.2 bij de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Dit alternatief is doorgerekend door de Alliantie. Daaruit bleek dat van de door indiener voorgestelde oplossing geen veilig ontwerp valt te maken. Dit resultaat is reeds op 20 december 2016 met de bewoners van Scharwoude gedeeld. Een zorgvuldig participatieproces leidt helaas niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		automatisch tot volledig draagvlak. Ondanks het participatieproces zal niet elke bewoner, elk bedrijf of elke organisatie volledig kunnen instemmen met de keuzes die zijn gemaakt bij de totstandkoming van het Projectplan. Dat is echter ook niet vereist.
7	Indiener is van mening dat de oeverdijk niet voldoet aan de eis dat dijkversterkingen 'sober' dienen te worden uitgevoerd, een eis die gesteld wordt vanuit het HWBP.	Voor zover indiener verwijst naar het criterium 'sober' wordt gewezen op paragraaf 2.2.2. van deze Nota waarin een toelichting is gegeven op onder andere de betekenis van het begrip 'sober' in relatie tot de Versterking. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat ook hier wel degelijk sprake van een sobere oplossing. De hogere aanlegkosten ten opzichte van de oeverdijk zijn aanvaardbaar omdat daardoor de Westfriese Omringdijk wordt behouden en de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie in één nieuw robuust gebied terug kan worden gebracht. Hierdoor hoeven buiten het project ook geen gronden te worden aangekocht voor compensatie van NNN.
8	Indiener geeft aan dat de oeverdijk niet voldoet aan de eis dat dijkversterkingen 'robuust' moeten worden uitgevoerd, nu uit de MER blijkt dat de onderhoudsbuffer op sommige delen al na 25 jaar geërodeerd zal zijn en er tussentijds regelmatig gecontroleerd zal moeten worden of het volume van het zand nog voldoende is om de veiligheidswerking te waarborgen.	Het ontwerp van de oeverdijk voldoet aan het uitgangspunt "robuust" van het HWBP-2. De waterkerende veiligheid van de oeverdijk wordt geborgd door het 'veiligheidsprofiel'. Dit is het profiel dat minimaal nodig is om aan de veiligheidsopgave te voldoen. Daarnaast wordt voorzien in een 'slijtlaag'. Deze slijtlaag beperkt de noodzaak tot frequente zandsuppletie. Uitgangspunt is dat niet eerder dan 1 keer in de 25 jaar een suppletie en een herprofilering van zand nodig is om het minimale profiel (veiligheidsprofiel) in stand te houden. Met dit groot onderhoud blijft de oeverdijk voor 50 jaar aan de wettelijke veiligheidsnormen voldoen.
9	Indiener is van mening dat afgezien dient te worden van de aanleg van de oeverdijk nu dit een grote opgave met betrekking tot beheer en onderhoud tot gevolg heeft. Naast de hoge kosten van de aanleg van de oeverdijk zal ook het beheer en onderhoud een grote kostenpost worden.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 8 van deze zienswijze.
10	Indiener is van mening dat ten onrechte de oude haven en het oude badhuis niet zijn aangemerkt als 'parels'. Indiener wijst er daarnaast op dat er plannen bestaan om bij het oude badhuis een zithoek/uitkijkpost te realiseren.	Vooropgesteld wordt dat de oude haven en het badhuis niet geraakt worden door de Versterking. De door oude haven en het oude badhuis zijn inderdaad niet aangemerkt als parels op de Parelkaart (bijlage 11.21 van het Bijlagenboek). Over de selectie van parels kan het volgende worden opgemerkt. Door de Provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en HHNK is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) inclusief Addendum opgesteld. Het KRK beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van vijf deelgebieden en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het Projectplan. In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden per specifieke locatie benoemd. Deze zijn opgenomen op de Parelkaart. De Parelkaart geeft per deelgebied aan wat de specifieke kwaliteiten zijn.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Parels zijn de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. Zowel de oude haven als het oude badhuis kennen geen bijzondere cultuurhistorische status en zijn niet als 'Parel' op Parelkaart aangewezen. Bij de Versterking moeten keuzes worden gemaakt ten aanzien van het Voorkeursalternatief, het ontwerp en het al dan niet behouden van bestaande waarden. De Parelkaart geeft richting aan het maken van keuzes. Aan het maken van die keuzes is inherent dat niet elke waarde als 'belangrijk' bestempeld kan worden, simpelweg omdat het dan niet meer mogelijk is accenten te leggen of keuzes te maken. De realisatie van de oeverdijk staat niet in de weg aan de plannen om een zithoek/uitkijkpost te realiseren.
11	Indiener is tegen de komst van de oeverdijk omdat dit de recreatiemogelijkheden zal aantasten en het niet meer mogelijk zal zijn om in de winters op het ondergelopen voorland te schaatsen.	De recreatieve kwaliteit van het gebied neemt niet af. Verwezen wordt in de eerste plaats naar paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In aanvulling daarop het volgende. Met de juiste weersomstandigheden zal het tussenwater overschaatsbaar zijn. De oeverdijk heeft geen effect op de mogelijkheid om in de winter op het ondergelopen voorland te schaatsen. Door de realisatie van een oeverdijk ontstaat het zogenoemde tussenwater, waar mogelijk ook op kan worden geschaatst. Verder wordt uitsluitend het zomerpeil van het tussenwater ca. 40 cm lager dan het peil in de huidige situatie in het Markermeer. Het winterpeil van het tussenwater is gelijk aan de huidige situatie. Dat staat onder meer beschreven in het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek).
12	Indiener is van mening dat de effecten van de verlaging van het peil in het tussenwater onvoldoende zijn onderzocht. Indiener vreest voor effecten voor natuur en het grondwaterpeil binnendijks. Indiener wijst er op dat het voorland onderdeel uitmaakt van NNN en een uniek vogelgebied vormt. Verder wordt er op gewezen dat het voorland zal verdrogen als gevolg van de aanleg van de oeverdijk.	De effecten van het verlagen van het peil van het tussenwater zijn beoordeeld in het MER. Uit paragraaf 4.4.2 van het MER (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) blijkt dat hierdoor de grondwaterstand in het bestaande dijklichaam zal veranderen. De oeverdijk heeft verder geen effecten op het grondwatersysteem buiten het dijklichaam. Deze conclusies zijn gebaseerd op onder meer de rapporten Waterhuishouding Tussenwater (bijlage 9.1 Bijlagenboek) en Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 Bijlagenboek) en voor wat betreft natuur op de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het bijlageboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat op de voorlanden sprake is van hydrologische veranderingen. De voorlanden worden zodanig ingericht dat zij beter aansluiten op het tussenwater. Bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp zijn hiervoor ontwerpmaatregelen opgesteld. Deze ontwerpmaatregelen zijn aan het Bijlagenboek toegevoegd (bijlage 8.20). Negatieve effecten op de voorlanden als gevolg van het verlagen van waterstanden zijn uitgesloten.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
13	Indiener geeft aan dat de aanlegkosten van de oeverdijk veel hoger zijn dan van de alternatieven en is van mening dat belastinggeld wordt verspild.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 9 van deze zienswijze.
14	Indiener is van mening dat natuurcompensatie ten onrechte als belangrijkste argument wordt gebruikt om vast te houden aan de oeverdijk. De natuurcompensatie moet volgens indiener worden toegepast op plekken waar het ook verdwijnt. Het natuurargument zou bovendien leiden tot ontwijking van een nadere uitwerking van de buitenwaartse asverschuiving.	Op de oeverdijk wordt alleen de natuurcompensatie voor het Natuurnetwerk Nederland gerealiseerd. De compensatie van weidevogelleefgebieden en voor ringslangen wordt niet op de oeverdijk voorzien. De locaties hiervoor zijn beschreven in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). De oeverdijk biedt de mogelijkheid de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland robuust op één locatie terug te brengen. De afweging die hiervoor is gemaakt, staat beschreven in paragraaf 8.2.2 (Compensatie) van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Hierin staan samengevat de volgende conclusies: • Er is geen sprake van verlies van functionele eenheden. Plaatselijke compensatie om functionele eenheden te behouden is dus niet noodzakelijk. • Vrijwel alle NNN-gebieden zijn ingesloten door weidevogelleefgebieden. Compensatie die grenst aan bestaande NNN-gebieden gaat weer ten koste van weidevogelleefgebieden, waarvoor dan ook weer gecompenseerd moet worden. • Het heeft de voorkeur om één groot natuurgebied te creëren. Daardoor worden grotere aaneengesloten leefgebieden voor bijzondere soorten ontwikkeld. • Met de natuurontwikkeling op deze wijze wordt ook bijgedragen aan andere natuurdoelen in het kader van Natura 2000, KRW, TBES, visstand en visserij en aan de Ecologische visie van Rijkswaterstaat. De natuurcompensatie voldoet aan de voorwaarden die daaraan worden gesteld door wetgeving en beleid. Zoals beschreven bij onderdeel 2 van deze zienswijze is de buitenwaartse asverschuiving afdoende onderzocht. De oeverdijk is voor module 3 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief omdat deze oplossing de minste nadelige milieueffecten heeft. Het feit dat er natuurcompensatie gerealiseerd kan worden staat hier buiten. Die mogelijkheid van natuurcompensatie heeft, naast onder meer het sparen van de monumentale Westfriese Omringdijk, wel een rol gespeeld bij de keuze van de oeverdijk als Voorkeursalternatief
16	Indiener geeft aan dat de risicoanalyse voor de aanleg van de oeverdijk niet openbaar is gemaakt. Nu hier geen inzicht in is, mag de dijkversterking niet plaatsvinden. Ook vraagt indiener zich af wie er verantwoordelijk is voor	Verwezen wordt naar paragraaf 2.6 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de gevolgen van de dijkverzwaring. Graag wil indiener inzicht in de risicoanalyse.	
17	Indiener merkt op dat de bedekking van de meerbodem met de oeverdijk kan leiden tot beperking van het areaal flora en fauna op de bodem en dit de flora en fauna op de bodem ernstig aantast.	Het zandtransport van de oeverdijk is zorgvuldig onderzocht. De resultaten van dat onderzoek zijn neergelegd in het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk (bijlage 9.8 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat sedimentatie zal plaatsvinden. Bij het ontwerp is daarom rekening gehouden met een zogenoemde sedimentatiezone. Deze zone komt overeen met de afmetingen van de werkstrook die nodig is om de oeverdijk aan te leggen. Het grootste deel van het sediment komt binnen deze zone terecht. De effecten van het gebruik van de werkzone zijn o.a. beoordeeld in paragraaf 5.2 van de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Het sediment dat buiten deze zone terecht komt is zo beperkt dat in elk geval geen sprake zal zijn van ernstige aantasting van de flora en fauna op de bodem, dan wel van beperking van het areaal van de flora en fauna.
18	Indiener geeft aan dat het eroderen van een gedeelte van de oeverdijk kan leiden tot negatieve effecten. Zo kan het vrijgekomen materiaal terechtkomen in havens en vaarwegen. Niet duidelijk is wat de gevolgen zijn en wat de kosten zijn om dit te herstellen.	Het zandtransport van de oeverdijk is zorgvuldig onderzocht. De resultaten van dat onderzoek zijn neergelegd in het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk (bijlage 9.8 van het Bijlagenboek). Daaruit blijkt dat sedimentatie zal plaatsvinden. Uit dit onderzoek blijkt dat het zand maximaal 50 meter uit de teen van de oeverdijk verspreid wordt. Binnen deze zone zijn geen vaarroutes of havens aanwezig. De vaarroutes voor de beroepsvaart liggen op enkele honderden meters van de oeverdijk. Het is daarom niet aannemelijk dat zand van de versterking in de vaarroutes terecht komt en voor verondieping zorgt. Om dit te verifiëren zal een monitoringsprogramma worden opgezet. Dit programma wordt afgestemd met RWS, als waterbeheerder van het Markermeer (zie paragraaf 8.3.6 van het Projectplan).
19	Indiener is van mening dat de periode van voorbelasting (1-2 jaar) voor de nodige risico's zorgt. Gedurende deze periode is geen opsluiting en afscherming van het zandlichaam door middel van strekdammen. De verwachte ontwikkeling van het zandlichaam ten gevolge van gemiddelde belasting en stormbelasting is onvoldoende inzichtelijk gemaakt.	Het is juist dat de strekdammen pas in een later stadium worden aangelegd. Het profiel staat hiermee tijdelijk bloot aan het golfklimaat. De periode van 1 à 2 jaar bevat ook 1 à 2 stormseizoenen. De verwachte ontwikkeling van het zandlichaam ten gevolge van de gemiddelde belasting en de stormbelasting is inzichtelijk gemaakt in hoofdstuk 3 van het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk (bijlage 9.8 van het Bijlagenboek). De belangrijkste conclusies van dit onderzoek voor de oeverdijk binnen module 3 staan beschreven in paragraaf 3.2.2 'Grote Waal' van het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk (bijlage 9.8 van het Bijlagenboek). Tot slot wordt benadrukt dat ook tijdens de realisatiefase de waterkerende veiligheid is geborgd. Tijdens deze fase behoudt de huidige dijk namelijk zijn waterkerende functie.
20	Indiener is het niet eens met de beoordeling in de MER waarbij de milieueffecten per aspect worden weergegeven met plussen en minnen.	De tabel met plussen en minnen bevat een samenvatting van de resultaten van de m.e.r.-procedure. Deze manier van presenteren van de resultaten van het onderzoek is gebruikelijk in een MER. In paragraaf 4.4.2 van het MER, deelrapport B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek), zijn deze resultaten uitgebreid toegelicht en gemotiveerd. Aan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		deze resultaten ligt bovendien zeer uitvoerig onderzoek ten grondslag. De milieueffecten zijn kortom zorgvuldig in beeld gebracht. Niet wordt ingezien op welke wijze indiener door deze systematiek is benadeeld.
21	Indiener is van mening dat de wijziging van het grondwaterpeil een negatief effect heeft op de stabiliteit van het monument Westfriese Omringdijk.	Door de realisatie van een oeverdijk ontstaat het zogenoemde tussenwater. Het zomerpeil van het tussenwater is ca. 40 cm lager dan het peil in de huidige situatie in het Markermeer. Het winterpeil van het tussenwater is gelijk aan de huidige situatie. De effecten van de verlaging van het zomerpeil van het tussenwater zijn zorgvuldig onderzocht. De resultaten van dat onderzoek staan beschreven in het rapport Waterhuishouding Tussenwater (bijlage 9.1 van het Bijlagenboek) en het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek). Uit deze rapporten blijkt dat in de winter geen effect wordt verwacht op de grondwaterstand in de huidige dijk. In de zomer ontstaat een lagere grondwaterstand nabij de buitenteen van de huidige dijk. Deze verlaging van de grondwaterstand kan mogelijk een geringe verzakking van het buitentalud betekenen. Deze verzakking kan eenvoudig worden hersteld en is niet zodanig dat sprake is van een aantasting van de monumentale dijk (blz. 6 van het rapport Impact aanleg oeverdijk en peilbeheer Tussenwater op grondwaterstand dijk en achterland (bijlage 9.9 van het Bijlagenboek)).
22	Indiener geeft aan dat door een onjuiste aanname in de beginfase door de Alliantie is vastgehouden aan het ontwerp van de oeverdijk, namelijk dat een buitenwaartse asverschuiving niet vergunbaar zou zijn. Indiener wijst er op dat dit uitgangspunt is ontkracht door de notitie van de Provincie Noord Holland d.d. 17 juli 2017. Indiener verzoekt om een goed, onafhankelijk en gedegen onderzoek naar de versterking van de Westfriese Omringdijk bij Scharwoude.	De Westfriese Omringdijk is een beschermd monument op basis van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Voor het wijzigen van een provinciaal monument is een omgevingsvergunning nodig van gedeputeerde staten van Noord-Holland op grond van artikel 7 van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Dit artikel bepaalt dat de omgevingsvergunning wordt geweigerd indien de monumentale waarden van een beschermd monument worden geschaad, “tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten”. De Provincie geeft in de door indiener genoemde notitie aan dat een buitenwaartse asverschuiving "mogelijk" wel vergunbaar is, maar wijst er tegelijkertijd op dat moet worden beoordeeld of er een alternatief voorhanden is, waarbij het monument niet aangetast wordt en dat ‘proportioneel’ is. Uit paragraaf 4.4 van de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) blijkt dat de keuze voor een buitenwaartse asverschuiving een aanzienlijk grotere aantasting van het provinciale monument zou betekenen dan de keuze voor een oeverdijk. De kruin van de huidige monumentale dijk zou over een grote lengte moeten worden afgegraven. Ook verdwijnt de Noordse steen uit het zicht. Dat betekent een belangrijke aantasting van de monumentale Westfriese Omringdijk. De buitenwaartse asverschuiving is derhalve geen alternatief dat een beperktere wijziging van het monument tot gevolg

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor de oeverdijk.
23	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk niet alleen wordt bepaald door het dijklichaam, maar ook door haar geschiedenis en de waterkerende functie van de dijk. Indiener is van mening dat door reparatie van de dijk de monumentale status intact blijft.	In het MER is het totaaleffect op de historisch-geografische waarden vanwege de oeverdijk licht negatief (-) beoordeeld. Ter onderbouwing van deze beoordeling wordt onder meer gewezen op het feit dat de concrete aard van de effecten van het functieverlies nog niet goed voorzienbaar is (zie paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek)). Voor wat betreft de cultuurhistorische effecten geldt dat de waterkerende functie geen beschermde waarde is van het monument zoals aangewezen in de redengevende omschrijving van de Westfriese Omringdijk.
24	Indiener geeft aan dat ten onrechte geen aandacht is besteed aan de beleving van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden voor sectie HE-3. Hierbij zou de nadruk moeten liggen bij de beleving van de bewoners en de bezoekers van het landschap.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 van deze zienswijze. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat de verschillende mogelijke versterkingsoplossingen voor deze module zijn zorgvuldig zijn onderzocht en vergeleken, uiteraard ook op de aspecten landschap en cultuurhistorie.Voor sectie HE-3 zijn de milieueffecten van de alternatieven beschreven in paragraaf 4.4.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek).
25	Indiener is van mening dat het verbod van detournement de pouvoir is geschonden omdat nieuwe natuur wordt gecreëerd op een plaats waar al voldoende natuur is. Indiener vraagt zich af of natuur niet moet worden gecompenseerd op de plaats waar natuur wordt weggehaald.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 14 van deze zienswijze. Hier staat de zorgvuldige afweging beschreven om de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland op één locatie terug te brengen. Van schending van het verbod op détournement de pouvoir is geen sprake.
26	Indiener maakt zich zorgen over de effecten van het aanbrengen van een zwaar dijklichaam op de omgeving. Indiener geeft aan dat hem niet duidelijk is wie verantwoordelijk is voor schade (aan woningen of aan de dijk) indien deze zich voordoet.	Uiteraard wordt gestreefd naar het voorkomen van schade. Vooraf en tijdens de uitvoering worden de gevolgen van de werkzaamheden voor de bebouwing in kaart gebracht. Op de locatie van indiener is meetapparatuur geplaatst. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 10.1.8 van het Projectplan. Tevens wordt in paragraaf 2.6 van deze Nota ingegaan op de wijze waarop de Alliantie met risico's, hinder, monitoring en eventuele schade door de plannen omgaat.
27	Indiener heeft een alternatief plan opgesteld voor de dijkversterking in modules 2 en 3.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 6 van deze zienswijze.
Conclusie zienswijze		
In reactie op deze zienswijze is de memo 'Ontwerpmaatregelen de Hulk' aan het Projectplan toegevoegd (bijlage 8.20 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0086: Indiener 86 namens 14 anderen **Module 13, 14, 15, Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat er geen mogelijkheid is om invloed uit te oefenen op het ontwerp van Module 13 en 14, omdat er nooit bewonersparticipatie/overleg heeft	Dijkpaal 70 tot 73,50 vallen binnen Modules 13 en 14. Over het gehele dijktraject heeft participatie plaatsgevonden, op het ene deel meer intensief dan bij andere zoals blijkt uit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	plaatsgevonden.	paragraaf 12.1 van het Projectplan. Voor alle modules, dus ook Module 13 en 14, zijn in specifieke bijeenkomsten per module het voorlopige ontwerp toegelicht. Op de projectwebsite (www.markermeerdijken.nl) zijn hiervan de verslagen te lezen. Voor Module 14 heeft daarnaast een intensief participatietraject plaatsgevonden onder begeleiding van de Deltacommissaris, zie hiervoor de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of is voldaan aan het advies van de Deltacommissaris over de dijkversterking bij Uitdam, omdat de uitwerking daarin globaal is. Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dient te worden. De uitwerking van het ontwerp dient, zoals toegezegd, met indiener te worden doorgesproken.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Bij het advies van de Deltacommissaris was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden een reactie op diverse onderdelen van onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
4	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
5	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
6	Indiener vraagt bevestiging dat de dijk volgens afspraken met de Deltacommissaris niet wordt verhoogd. Indiener geeft aan dat wanneer er geen aanleiding is van de waterveiligheidsopgave de dijk niet verhoogd mag worden, met name ook gezien de cultuurhistorische waarden van de dijk ter plaatse.	In het advies van de Deltacommissaris is sprake van een versterking zonder asverschuiving. In dit advies is tevens opgenomen dat het huidige onregelmatige dijkprofiel hersteld dient te worden en dat de golfbrekende berm aan de zijde van het Markerkmeer het hoogtetekort oplost. Vanuit de waterveiligheidsopgave is het nodig om de kruinhoogte op een klein stuk te verhogen, zodat het huidige onregelmatige profiel hersteld wordt en weer veilig is. Gezien verder verflauwing van het talud en het verruwen van het talud vanuit een landschappelijk verantwoorde inpassing niet wenselijk is dient de kruin dan ook beperkt verhoogd te worden. Voor de nadere uitwerking voor de oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota van beantwoording.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid,	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Ten aanzien voor een reactie op dit thema wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener verzoekt om eerder gemaakte toezeggingen omtrent het terugplaatsen van trappen te bevestigen en de terugplaatsing met indiener te overleggen.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
14	Indiener verwacht op korte termijn een onderbouwde, diepgaande risicoanalyse en een uitgewerkte schaderegeling.	Voor de risico's van de dijkversterking, hoe met de risico's om is gegaan en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving kan hierover een gesprek worden aangevraagd bij de Alliantie.
15	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
16	Indiener vraagt of het vergunbaar is om ten noorden en ten zuiden van Uitdam een stuk	De wijziging van het monument is vergunbaar. Voor een toelichting op de effecten op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van de dijk af te graven. Indiener geeft tevens aan dat er geen alternatieven zijn uitgewerkt.	monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Ten aanzien van de effecten ten noorden en ten zuiden van Uitdam wordt in het bijzonder gewezen op paragrafen 4.14 tot en met 4.16 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota.
17	Indiener vraagt om onderzoek naar de mogelijkheid van het versterken van de dijk ten noorden en zuiden van Uitdam in de vorm van een steunberm of kleine verschuiving van de kruin, eventueel aangevuld met steunberm. Dit onder meer vanwege de slappe ondergrond ter plaatse en de impact van een asverschuiving op het beeldbepalende stuk ten noorden en zuiden van de bebouwde kom van Uitdam. Indiener geeft een opsomming van de voordelen van de door indiener aangedragen oplossing. De resultaten van Dijken op veen en Bewezen sterkte moeten in dit onderzoek aantoonbaar worden meegenomen.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		2.3.2 van deze Nota. Voor de methoden Dijken op veen en Bewezen Sterkte geldt dat voor de Versterking gebruikt is gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
18	Indiener vraagt extra tijd voor nader onderzoek wat tot een beter resultaat en draagvlak zal leiden. Indiener verwijst hierbij naar de second opinion voor de gemeente Amsterdam.	De second opinion voor de gemeente Amsterdam zag specifiek op de opgave op het grondgebied van de gemeente Amsterdam (Module 15 Uitdammerdijk en Module 16 Durgerdammerdijk). Dit onderzoek bevestigt de veiligheidsopgave. De mogelijke risico's van uitstel waren vooral gericht op de vraag of dit aansprakelijkheidsrisico's voor de gemeente Amsterdam opleverde. HHNK wenst deze risico's niet te lopen vanuit haar verantwoordelijkheid voor de waterveiligheid en neemt dan ook geen extra tijd. Een extra onderzoek zal niet leiden tot een ander resultaat, voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar onderdeel 17 van deze zienswijze.
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van opmerking van indiener is de kaart met verkeersmaatregelen (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. De door de indiener voorgestelde omleidingsroute is ter harte genomen en wordt meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.		

Zienswijze ZW-0087: Indiener 87 **Module Integraal, 07, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is voorstander van goed onderhoud van de dijk, maar stelt dat er andere veilige (en minder ingrijpende) alternatieven zijn en wijst op Spaargaren en het concept met dijkankers.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. In het MER zijn voor module 7 'Zeevang' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.7 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overweging tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 en deelsectie HE-10B een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft het genoemde plan van dijkankers wordt gewezen op paragraaf 3.2.7 en paragraaf 5.4.2 van het Projectplan. Uitgangspunt is dat een constructieve versterking alleen een oplossing kan zijn bij knelpunten (bijvoorbeeld als oplossing bij een knelpunt voor enkele gebouwen/kunstwerken die anders geamoveerd moeten worden of bij dijkovergangen van infrastructuur) en als minimalisering van de oplossing in grond. Er zijn verschillende mogelijkheden voor een constructieve versterking, uit figuur 24 volgt dat daaronder ook dijkankers vallen. In tabel 9 is opgenomen op welke locaties lokale maatregelen in de vorm van een constructieve versterking worden getroffen. Welke vorm van constructieve versterking dat exact wordt, wordt voorafgaand aan de uitvoering nog bepaald.
2	Indiener adviseert een visie te ontwikkelen voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
3	Indiener wijst op een uitspraak van de Commissie voor de m.e.r. over onderzoek naar locatiespecifieke oplossingen en wil dat net als voor Uitdam voor de modules 6 en 7 een locatiespecifieke oplossing wordt gemaakt.	In haar advies van 22 maart 2018 concludeerde de Commissie voor de m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vroeg de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit en het milieu leiden. In de aanvulling op het MER is hier onder andere voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Bij nadere uitwerking van het ontwerp zal zo nodig invulling

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		worden gegeven aan locatiespecifieke optimalisaties, maar wel binnen de bandbreedte aan oplossingen zoals deze nu vast staan. De Commissie voor de m.e.r. concludeert in haar advies van 12 juli 2018 dat de Ontwerpvisie (bijlage 12.12 van het Bijlagenboek) laat zien dat deze uitwerking nog veel mogelijkheden biedt voor maatwerk en optimalisatie vanuit ruimtelijke kwaliteit en andere waarden. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6 en 7. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring is met het buitendijks aanleggen van een nieuw dijklichaam op veen- en kleigrond en vreest voor de gevolgen en schade.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet kan worden ingezien. Voorts vraagt indiener of de economische belangen van de	Voor een reactie op het aspect van het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van bewoners.	hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener vraagt om uitstel van de dijkversterking. Indiener stelt dat een verzwaring waarschijnlijk niet meer nodig is als meer tijd wordt genomen voor onderzoek.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen sterkte). Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener vraagt schriftelijke bevestiging van eerder toezeggingen voor het terugplaatsen van trapopgangen en het natuurlijke strandje bij dijkpaal 59.	Het betreffende informele strandje bij IJsselmeerdijk nr. 8/9 ter hoogte van dijkpaal 59 wordt geraakt door het ontwerp. Tijdens de uitvoering is het strandje niet te gebruiken. Na uitvoering wordt het strandje weer teruggebracht. Dit geldt voor alle strandjes. Voor een toelichting op de tijdelijke en permanente effecten van overige formele en informele strandjes wordt gewezen op paragraaf 1.6 en 8.3.2.5 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
9	Indiener vindt dat een fietspad afwisselend bovenop en beneden aan de dijk tot gevaarlijke situaties leidt. Indiener verwijst naar de driesprong aan het einde van het dorp Warder bij dijkpaal 56.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
10	Indiener sluit zich aan bij de zienswijzen van Stichting Zuyderzeedijk en Dorpsraad Warder.	Voor de beantwoording van de zienswijze van Dorpsraad Warder wordt verwezen naar ZW-0132 en voor de beantwoording van de zienswijze van Stichting Zuyderzeedijk wordt verwezen naar ZW-0142.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen. Voorts is naar aanleiding van zienswijzen aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht		

Zienswijze ZW-0088: CFO Alliantie Markermeerdijken **Module Integraal, 14, 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener verzoekt de ontgravingsdiepte van de bovenste sedimentlaag (toegangsgeulen 8 en 9) te verruimen van de in de ontwerpvergunning vereiste 0,15 meter naar 0,5 meter.	Het afschrapen en verplaatsen van de bovenste 0,15 meter sedimentlaag heeft als doel om herkolonisatie van waterplanten succesvol te laten verlopen. Rijkswaterstaat wil alleen doelmatige maatregelen voorschrijven en schat de slagingskans voor herkolonisatie hoger in, indien 0,15 meter van de toplaag wordt verplaatst. Van bulbillen is bekend dat wanneer deze zich in gunstige condities bevinden of er in terecht komen er vrijwel zeker nieuwe kranswieren uit zullen groeien. Daardoor zal het eerste jaar al gedeeltelijke hergroei optreden. Van sporen is bekend dat deze uitgroeien tot kranswiervegetaties wanneer de sporen in voldoende dichtheid aanwezig zijn. Dit laatste leidt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		tot de vergunningsvoorwaarde om een dunne laag van het bovenste sediment af te schrapen om de waterplanten te verplaatsen. Er is echter weinig tot geen ervaring met het in de praktijk grootschalig verplaatsen van dergelijk kranswiersediment en welke uitvoeringswijze het meest succesvol is. Indiener stelt een andere, niet aangetoonde uitvoeringswijze voor waarbij 0,5 meter in plaats van de in de vergunning gestelde 0,15 meter van het kranswiersediment wordt verspreid. Aangezien afdoende praktijkervaring ontbreekt wordt ingestemd met het verplaatsen van een sedimentlaag van 0,5 meter. In de ontgrondingenvergunning wordt een monitoringsverplichting opgenomen, zodat de mate van hergroei in kaart kan worden gebracht. Indiener is hierdoor verplicht om de doelmatigheid van de voorgestelde methode voor het verplaatsen van waterplanten te monitoren en naar verwachting van circa vijf jaar te evalueren. Hiertoe is een onderzoekverplichting in de ontgrondingenvergunning opgenomen en dient een monitoringsplan te worden opgesteld. De monitoringsverplichting in het kader van onderzoek naar herkolonisatie van de waterplantenvegetatie, is niet beperkt in tijd. Dit onderzoek zal namelijk, indien de situatie daarom vraagt, ook na de ontgrondingsperiode door indiener voorgezet moeten worden. Derhalve is besloten om de vergunning pas te laten vervallen zodra indiener heeft voldaan aan de verplichtingen die voortvloeien uit het monitoringplan, als bedoeld in voorschrift 17, en naar het oordeel van Rijkswaterstaat voldoende inzicht is geboden in de mate van herkolonisatie.
2	Indiener verzoekt de opvulverplichting voor het aanvullen van de tijdelijke toegangsgeulen met gebiedseigen bodemmateriaal, na uitvoeren van de dijkversterkingswerken te laten vervallen.	Bij de aanvraag is altijd sprake geweest van een tijdelijke aantasting van het ecologisch relevant areaal (ERA) door de toegangsgeulen. Op die wijze blijft de totale ontwikkeling onder de 1% aantasting van het ERA, waardoor negatieve effecten op de KRW-score worden voorkomen. Indien de geulen als permanente aantasting worden gezien, dan is er sprake van een aantasting boven de 1%. Voornaamste aspect hierbij is dat de locaties van de toegangsgeulen na de realisatie van het project weer gaan bijdragen aan de waterkwaliteit in het Markermeer. Daarvoor is het noodzakelijk dat de geulen afdoende ecologische waarden (gerelateerd aan de KRW) hebben. Wanneer indiener na het verdiepen van de toegangsgeulen kan aantonen dat deze waarden zichzelf herstellen, dan kan worden afgeweken van de voorwaarde om de geulen op te vullen. Derhalve is in onderhavige vergunningsvoorwaarden (voorschrift 11, lid 6) de mogelijkheid geboden om in afwijking van voorschrift 11 lid 1, het aanvullen van de toegangsgeulen te beperken, indien Rijkswaterstaat dit verantwoord acht.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Het doel van de voorwaarde tot aanvullen van de tijdelijke toegangsgeulen, is gelegen in het feit dat het gebied na realisatie weer op een vergelijkbaar of beter niveau moet bijdragen aan de waterkwaliteit in het Markermeer, als voor de realisatie. Waterkwaliteit wordt in dit geval direct gerelateerd aan de KRW. Wanneer indiener kan aantonen dat dit ook bereikt kan worden met andere maatregelen, bijvoorbeeld beperkt verondiepen van de geul, dan is het mogelijk om een wijziging van de vergunning aan te vragen. Deze onderbouwing dient echter te gebeuren op basis van aantoonbare methodes en feiten. Voorschrift 11 zal gezien bovenstaande motivering niet worden aangepast.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is Voorschrift 8, tweede lid, sub c, onder i, van de ontgrondingenvergunning aangepast onder toevoeging van voorschrift 17, monitoring en evaluatie herkolonisatie waterplanten, alsmede voorschrift 13, lid 2. Tevens is het Besluit onder III nieuw toegevoegd aan de definitieve ontgrondingenvergunning.		

Zienswijze ZW-0089: Indiener 89 **Module Integraal, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat provinciaal monument zo min mogelijk aangetast moet worden.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
2	Indiener stelt dat noodzaak onvoldoende is aangetoond en verwijst naar rapport RWS (14-12-2015).	De nut en noodzaak is onderbouwd in paragraaf 2.2.2 van deze Nota. In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan.
3	Indiener noemt de alternatieven van de Houtribdijk en Bewezen Sterkte.	Het concept Bewezen Sterkte is toegepast op het ontwerp voor de Versterking. Voor een toelichting op welke manier Bewezen Sterkte gebruikt wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
4	Indiener stelt dat de kwaliteit van woon- en leefomgeving wordt verstoord.	In het deel waar een asverschuiving plaatsvindt, verandert de woonbeleving in verband met de grotere afstand tot het water. Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module 6 en 7 blijven de belangrijkste waarden met de gekozen oplossingen behouden. De Versterking kan een wijziging betekenen van het woon- en leefgenot zoals nu door indiener wordt ervaren. De effecten zijn in het MER in kaart gebracht. Daarnaast is in paragraaf 4.3.6 en 4.3.7 toegelicht waarom is gekozen voor het Voorkeursalternatief en welke effecten dat heeft. De effecten zijn echter niet onaanvaardbaar en wegen niet op tegen het belang bij de Versterking.
5	Indiener stelt dat het landschap met	In paragraaf 8.3.2.5 is toegelicht welke stranden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	rustieke schelpenstranden langs de dijk voorgoed wordt aangetast.	worden geraakt door de Versterking. Daar is ook toegelicht dat alle geraakte strandjes na de realisatie weer worden teruggebracht. Uitgangspunt is dat alle strandjes worden teruggebracht in dezelfde afmetingen en inrichting als bij aanvang van de dijkversterkingswerkzaamheden. In de huidige situaties bestaan de strandjes uit schelpen of zand. Tijdens de uitvoering wordt het materiaal van de terug te brengen strandjes bepaald.
6	Indiener stelt dat door de hogere dijk zijn landschap en uitzicht zal verslechteren.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
7	Indiener geeft aan dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van een zwaar dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. Op grond grenzend aan de dijk kan de dijk verzwaren of opgestuwd worden. Experts, waaronder ir. F. Spaargaren, waarschuwen voor de gevaren van een ingrijpende verzwaring van de eeuwenoude Markermeerdijk.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) de wijze waarop bij de Versterking met slappe lagen in de ondergrond rekening wordt gehouden en welke maatregelen daarvoor worden getroffen, wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat door toepassing van verticale drainage juist de mogelijkheid ontstaat om de consolidatietijd van de ondergrond na ophoging nauwkeuriger te bepalen. Ten aanzien van de stabiliteit geldt dat er wordt gerekend met een uitgebreid stabiliteitsmodel (Dijken op veen). De stabiliteit is dus juist goed bekend. De veiligheidsfactor in uitvoering, waarmee gerekend wordt, is conform het Technisch Rapport Waterkerende grondconstructies. Bij huizen of kwetsbare objecten is een hogere factor aan gehouden.
8	Indiener maakt zich zorgen over een eventuele dijkdoorbraak door het toepassen van constructies waar geen ervaring mee is.	De constructies die worden toegepast in de Versterking zijn bewezen technieken voor het versterken van dijken. De vrees van indiener voor een dijkdoorbraak als gevolg van het toepassen van een constructie is dus ongegrond.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
Versterking Markermeerdijken. Naar aanleiding van onderdeel 5 is aan het projectplan toegevoegd dat de talrijke 'informele' strandjes, die geen officiële zwemwaterlocatie zijn, na de uitvoering van de werkzaamheden weer als strandje worden hersteld.		

Zienswijze ZW-0090: IJsselmeervereniging Module Integraal, 01, 02, 03, 05, 06, 13, 14

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is verbaasd, gezien het belang van het Markermeergebied en de lange tijdsspanne van plannen en vooruitblikken, dat er op zoek naar een oplossing voor de waterveiligheid niet vanuit het integrale niveau van het gehele watersysteem Markermeer c.q. IJsselmeergebied gedacht is. Juist op dit moment vindt op meerdere plaatsen met verschillende stakeholders een breed discours plaats waarin gezocht wordt naar integrale gedachte- en planvorming voor de komende decennia.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het gehele watersysteem Markermeer c.q. IJsselmeer maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
2	Indiener is van mening dat integrale alternatieven op gebiedsniveau niet afdoende zijn onderzocht. Voor een dergelijk ingrijpend project in en/of nabij het gebied waar zij voor opkomt, dient het integrale gezichtspunt van het gehele Markermeer als onderdeel van het IJsselmeergebied meegewogen te worden. Indiener verwijst naar de in juni 2017 ingediende petitie bij de Tweede Kamer, waarin gevraagd is om meer tijd ten behoeve van nader onderzoek naar de effectiviteit en werkelijke kosten van integrale alternatieven voor de waterveiligheid in het gehele Markermeer, zoals het plan 'Spaargaren' voor extra pompcapaciteit op de Houtribdijk in onderlinge samenhang met de methode van Bewezen Sterkte.	In het Projectplan is toegelicht dat grote delen van de Markermeerdijken al in 2006 zijn afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken, met name 'Dijken op veen'. Verder uitstel is niet nodig en, gelet op het waterveiligheidsbelang, ook niet wenselijk. Voor een reactie ten aanzien van het alternatief 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener geeft aan dat een plan-MER nooit is gemaakt en ziet dit als een ernstige omissie.	De verplichting om een milieueffectrapport (MER) op te stellen vloeit voort uit de Wet milieubeheer en het Besluit milieueffectrapportage. De Versterking valt onder categorie C3 (de aanleg van een binnenvaarweg, vanwege de aanleg van tijdelijke vaargeulen) en categorie D3.2 (de aanleg, wijziging of uitbreiding van werken inzake kanalisering of ter beperking van overstromingen met inbegrip van primaire waterkeringen en rivierdijken) van de bijlage bij het Besluit milieueffectrapportage. Voor beide activiteiten geldt dat daaruit geen plan-m.e.r.-plicht voortvloeit, omdat het Projectplan in kolom 4 wordt genoemd en niet kaderstellend is.
4	Indiener stelt dat voor wat betreft de methode van dijkversterking van meet af aan is gekozen voor een versterking in grond, terwijl deze keuze niet verder wordt onderbouwd. Indiener refereert	Vooraf stond niet één oplossing voorop voor de Versterking. HHNK is beheerder van de Markermeerdijken en verantwoordelijk voor de veiligheid van het achterland. HHNK heeft de samenwerking met de marktpartijen niet opgezocht

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	aan passages in de Trechteringsnotitie. Indiener vraagt zich af of deze primaire keuze mede is voortgekomen uit de publiek-private samenwerking met de aannemers.	om met hen de publieke belangen af te wegen, maar om de plannen meer kwaliteit te geven. Marktpartijen hebben kennis over de nieuwste technieken en expertise op het gebied van een efficiënte uitvoering. Bij de Markermeerdijken is sprake van een aantal grote technische uitdagingen, zoals de dijkversterking op veen, het ontwerpen en aanleggen van een oeverdijk en het omgaan met de nieuwe normering uit de Waterwet. Om die uitdagingen aan te gaan is kennis uit de markt onontbeerlijk. Nieuwe kennis zorgt er voor dat de technische risico's afnemen, de uitvoering goed kan verlopen met beperking van de overlast voor de omgeving. Daarom is het Projectplan opgesteld met gebruik van de gecombineerde kennis van overheid én marktpartijen. Ook kennis van kennisinstellingen is benut. De afweging van het publieke belang vindt onveranderd plaats door de betrokken overheden. De samenwerking binnen de Alliantie komt dus niet in de plaats van de eindverantwoordelijkheid van de betrokken overheden. Het hoogheemraadschap blijft eindverantwoordelijk voor de waterveiligheid en het daarvoor opgestelde Projectplan. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan af en verleent (een deel van) de benodigde uitvoeringsbesluiten. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de subsidiebeschikking waarmee de dijkversterking wordt betaald. Over de totstandkoming en onderbouwing van het plan wordt publiek verantwoording afgelegd in het Projectplan en de uitvoeringsbesluiten. Het is dus onjuist dat de keuze voor de gekozen dijkversterkingsmethode samenhangt met de publiek-private samenwerking binnen de Alliantie en er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. Daarnaast geldt dat versterking in de grond een reguliere manier van dijkversterking is. Het ontwerp is tot stand gekomen op basis van uitvoerig onderzoek naar verschillende alternatieven om het veiligheidstekort op te lossen. Van belang hierbij is dat de Commissie m.e.r. in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 heeft geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op hoofdstuk 4 van het Projectplan en hoofdstuk 3 en 5 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek) en de door indiener aangehaalde passages in de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek).
5	Indiener stelt verder dat men niet heeft gedacht vanuit de andere kant. Bijvoorbeeld: hoe sterk is de huidige dijk en wat is er nodig aan versterking om aan de eisen te voldoen? Men zou moeten beginnen met het plegen van achterstallig onderhoud en de methodiek van Bewezen sterkte	In de reactie op de onderdelen 1 en 2 van deze zienswijze is reeds ingegaan op de noodzaak en urgentie van de Versterking en de methodiek Bewezen Sterkte. Verder geldt dat ook met het plegen van achterstallig onderhoud, indien en voor zover daarvan sprake is, de dijk niet voldoet aan de daarvoor geldende veiligheidsnorm op grond van Waterwet.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	toepassen. Indiener stelt dat ook gewacht moet worden tot het model voor de buitenwaartse instabiliteit klaar is en uitgevoerd voordat wordt besloten tot zo'n grote ingreep aan de dijk.	
6	Indiener stelt dat, ondanks de resultaten van het onderzoek 'dijken op veen' gekozen wordt voor een buitenwaartse asverschuiving bij module 13 en 14. Indiener is van mening dat de noodzaak hiervan niet is uit te leggen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan en paragraaf 2.2.4 van deze Nota is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methodiek. De asverschuivingen zijn aantoonbaar beperkt door onder andere Dijken op veen. De oplossingen voor modules 13 en 14 zijn dan ook niet te robuust, maar ontworpen op basis van de meest actuele ontwerpmethodiek. In paragraaf 4.3.16 van het Projectplan is tevens aangegeven dat het minimaliseren van de buitenwaartse asverschuiving blijvend de aandacht heeft. In tabel 5 “Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen” is opgenomen dat bij modules 13,14 en 15 de asverschuiving zo klein mogelijk wordt gehouden en de vorm van de huidige dijk zoveel mogelijk blijft behouden.
7	Indiener geeft aan dat niet uit te leggen is dat in geval van Uitdam na onderzoek door de Deltacommissaris, de dijk voor het dorp behouden kan blijven, maar dat enkele meters verderop aan de noord- en zuidkant van het dorp het noodzakelijk zou zijn de dijk totaal af te graven. De vraag dringt zich op of ook een zorgvuldige afweging zoals in Uitdam heeft plaatsgevonden niet voor alle modules andere resultaten had opgeleverd.	Bij Uitdam dorp is op advies van de Deltacommissaris gekozen voor een buitenwaartse berm met vernageling in de bestaande dijk. Met deze oplossing wordt recht gedaan aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het dorp is gebouwd op een dam tussen twee grote wateren: het Markermeer en het Uitdammer Die. Het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing heeft een unieke ruimtelijke kwaliteit die de toepassing van een afwijkende en duurdere versterkingsmethode rechtvaardigt. De situaties bij de andere modules verschillen zodanig met de situatie bij Uitdam, dat geen sprake is van gelijke gevallen die noodzaken tot het toepassen van deze duurdere methode, die bij toepassing zonder specifieke noodzaak niet subsidiabel is vanuit het programma HWBP-2.
8	Indiener geeft aan dat - voor zover hem bekend - een deugdelijke analyse van de risico's van het bouwen van nieuwe dijken op slappe veengrond met verticale drainage nagenoeg ontbreekt. Volgens ingenieur C. Vroege zijn de effecten van verticale drainage in de praktijk niet goed voorspelbaar. Dit blijkt onder meer uit problemen bij de aanleg van de Westfrisiaweg en de asverschuiving van de nieuwe dijk in het reeds versterkte deel van Enkhuizen naar Hoorn.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop bij de Versterking met slappe lagen in de ondergrond rekening wordt gehouden en welke maatregelen daarvoor worden getroffen, wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat door

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		toepassing van verticale drainage juist de mogelijkheid ontstaat om de consolidatietijd van de ondergrond na ophoging nauwkeuriger te bepalen. Ten aanzien van de stabiliteit geldt dat er wordt gerekend met een uitgebreid stabiliteitsmodel (Dijken op veen). De stabiliteit is dus juist goed bekend. De veiligheidsfactor in uitvoering waarmee gerekend wordt, is conform het Technisch Rapport Waterkerende grondconstructies. Bij huizen of kwetsbare objecten is een hogere factor aangehouden.
9	Indiener stelt dat, met name voor modules 1, 2 en 3, de keuze voor het Voorkeursalternatief niet duidelijk wordt onderbouwd. Het Voorkeursalternatief (VKA) valt daar samen met het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA), de oeverdijk. In de belangenafweging lijkt recreatie zwaarder te hebben gewogen dan de natuurwaarden. Volgens indiener wordt het VKA in de meeste gevallen beargumenteerd vanuit de meekoppelkansen, ondanks dat door de Minister en de Gedeputeerde is verzekerd dat meekoppelkansen niet leidend zouden mogen zijn in de besluitvorming.	Dit standpunt is onjuist. Het MMA is in het milieueffectrapport (MER) bepaald zonder het meewegen van meekoppelkansen. Ook het milieueffect van het VKA is in deel B van het MER (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) te lezen zonder meekoppelkansen. Daarnaast zijn in deel A en B van het MER (bijlagen 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) ook de milieueffecten van het VKA inclusief meekoppelkansen beschreven. Een en ander is toegelicht in paragraaf 5.2 van het MER Deel A. De uiteindelijke afweging om te komen tot het VKA is per module gemaakt in paragraaf 4.3 van het Projectplan. Hieruit volgt dat voor de modules 1, 2 en 3 de gekozen oplossing overeenkomt met het MMA en daarmee de oplossing is met de minste milieueffecten. Dit geldt met name op het gebied van de belangrijkste waarden zoals: natuur, cultuurhistorie, landschap en archeologie. Aanvullend is in de motivering van het Voorkeursalternatief onder meer aangegeven dat de oplossing 'oeverdijk' ruimte biedt voor meerwaarde voor recreatie, maar ook positieve effecten heeft voor waterkwaliteit en bodem en ruimte biedt voor de natuurcompensatie voor de gehele Versterking. De meekoppelkansen zijn dus zeker niet leidend geweest in de afweging.
10	Indiener stelt dat de argumentatie voor de landschappelijke waarden in de besluitvorming op z'n minst gebrekkig is. Volgens indiener zijn de landschappelijke waarden, die voor het publiek essentieel zijn, ten onrechte weggestreept tegen andere belangen. Het verdient volgens indiener aanbeveling Palmboom's methode en zijn 10 gouden regels te gebruiken in het overleg over het dijkontwerp. Indiener hoopt dat Gedeputeerde Staten haar belofte van evenwichtige toetsing op landschappelijke kwaliteit en ruimtelijke inpassing op een duidelijke en precieze manier zal nakomen. Indiener stelt dat er eerst een goed schetsontwerp moet liggen, zodat iedereen kan zien hoe het gaat worden, voordat er beslist kan worden.	Als leidraad voor de afweging van de verschillende belangen (natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte) is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit Dijkversterking Hoorn-Amsterdam (KRK), inclusief het Addendum KRK opgesteld (bijlagen 1.4 en 1.5 van het Bijlagenboek). Het KRK is in gezamenlijkheid opgesteld door Provincie Noord-Holland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Rijkswaterstaat (Hoogwaterbeschermingsprogramma). Het formuleert uitgangspunten en principe-oplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benutten. Daarnaast formuleert het KRK uitgangspunten voor de uitwerking van het ontwerp van de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de versterkingsmaatregelen. In het KRK wordt het begrip ‘ruimtelijke kwaliteit’ opgevat als de meerwaarde die ontstaat als de verschillende thema’s rond de dijkversterking – natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte – met elkaar in verband worden gebracht. Het KRK is betrokken in de m.e.r.- procedure en bij de keuze van het Meest Milieuvriendelijke Alternatief. Per

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		module zijn de oplossingsrichtingen tegen de belangrijkste waarden van dat gebied, zoals beschreven in het KRK, gehouden. Daarbij is per module gekeken welke oplossingsrichting het meest recht doet aan de belangrijkste waarde. Vervolgens is het Voorkeursalternatief bepaald, het ontwerp voor de dijkversterking zoals vastgelegd in het Projectplan. De gouden regels zoals opgesteld door Palmboom waar indiener aan refereert, zijn meegenomen in de Ontwerpvisie (bijlage 12.12 van het Bijlagenboek). Het VKA is gekozen na een integrale belangenafweging op basis van onder meer ruimtelijke kwaliteit, de milieueffecten, draagvlak en kosten. De versterkingsoplossingen worden vervolgens vertaald naar een integraal ontwerp met daarin onder andere aandacht voor de bochtstralen bij onder meer de kapen, overgangen tussen verschillende versterkingsoplossingen, de positie van de weg op de binnenberm en de ligging van het fiets- en wandelpad. Vervolgens is in ateliers met de Provincie Noord-Holland de integrale visie op de ruimtelijke kwaliteit aangescherpt inclusief de meekoppelkansen. In deze visie zijn de kansen voor landschap, natuur, recreatie en cultuurhistorie verder geconcretiseerd (denk hierbij aan de dijkplaatsen en de voorlanden bij Zeevang). Het integrale ontwerp wordt ter voorbereiding op de realisatie (uitvoeringgereed maken) in meer detail uitgewerkt. Een belangrijk onderdeel vormt de inrichting van de dijk (dijktrappen, dijkmeubilair, steenbekleding), de fiets- en wandelpaden en de eerder genoemde dijkplaatsen. Met de provincie Noord-Holland, HHNK, de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam, Hoorn, Koggenland, Waterland, het Recreatieschap Twiske-Waterland (tevens vertegenwoordiging van Recreatieschap West-Friesland) en de Alliantie is in gezamenlijkheid een Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) opgesteld waarin de visie op de vormgeving en de architectonische specificaties van deze zaken zijn vastgelegd. Tevens zijn, mede hierover, samenwerkingsovereenkomsten gesloten, zie hiervoor paragraaf 12.1.3 van het Projectplan. Het Vormgevingsplan geeft op inrichtingsniveau invulling aan de ontwerpvisie: het ervaarbaar maken van de Markermeerdijken als een samenhangend geheel en het laten doorklinken van het verhaal van de dijk in ontwerp en gebruik.
11	Indiener geeft zich aan te sluiten bij zienswijzen 10 en 77. Aanvullend vraagt indiener aandacht voor verstoring van de natuurwaarden tijdens de aanleg en adviseert om optimaal te zorgen dat de rust behouden wordt voor vogels, dat zij te allen tijde toegang hebben tot hun voedselbron en het areaal aan broedgelegenheid niet afneemt. Voorts dient verstoring van licht voor de meervleermuis te worden voorkomen	Voor zover is verwezen naar de zienswijzen 10 en 77 wordt voor de beantwoording daarnaar verwezen. Hieronder wordt ingegaan op de door indiener aanvullend genoemde punten en adviezen. Voor de Versterking zijn drie natuurtoetsingen uitgevoerd: de Passende Beoordeling (PB) (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Weidevogelleefgebieden (WVLG) (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (SBT) (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In deze natuurtoetsen is voor de Natura 2000-gebieden, het NNN, de WVLG en de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	en het leefgebied van diverse langs en op de dijk voorkomende soorten, zoals de waterspitsmuis, de noordse woelmuis, de ringslang en rivierdonderpad, te behouden.	beschermde soorten ingegaan op de effecten tijdens de werkzaamheden en blijvende schade. Waar noodzakelijk zijn mitigerende en compenserende maatregelen voorgeschreven in de vergunning en ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming en de omgevingsvergunning. Maatregelen ten aanzien van vogels zijn beschreven in paragraaf 7.2.4. van de SBT en paragrafen 8.2.6 en 8.3.3 van de PB. Deze maatregelen zijn gericht op behoud van rust in gevoelige periodes Het verlies van het NNN en de WVLG wordt gecompenseerd. Het areaal binnen het NNN (gunstig voor moerasvogels) neemt als gevolg van de Versterking uiteindelijk toe en er kunnen binnen WVLG meer weidevogels broeden. Maatregelen voor de meervleermuis zijn opgenomen in paragraaf 7.5.4 van de SBT. Maatregelen voor de noordse woelmuis en de waterspitsmuis zijn beschreven in paragraaf 7.3.4 en voor de ringslang in de paragrafen 7.7.4 en 7.7.6 van het SBT. Centraal staat dat individuen zoveel mogelijk gespaard blijven en de huidige functie voor de populatie behouden blijft. De rivierdonderpad is niet meer beschermd in het kader van soortbescherming maar wel een kwalificerende soort van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De aanwezigheid van deze soort en effecten daarop zijn beschreven in de paragrafen 6.2.3, 7.2.3 en 8.2.2 van de PB.
12	Indiener geeft aan dat de nieuwe dijk een breder areaal vereist, waardoor kleine maar bijzondere habitats verloren gaan, zoals vochtig hooiland en weidevogelgebied. Indiener adviseert om zoveel mogelijk de verloren habitats op plekken dicht nabij het dijktracé te herstellen en de leefgebieden van beschermde soorten te verbinden.	In de uitgevoerde natuurtoetsingen voor de te verlenen vergunningen/ontheffing voor de Versterking is rekening gehouden met het (mogelijke) verlies van habitats en leefgebieden van beschermde soorten. Daarom is het ruimtebeslag niet als een op zichzelf staand effect beoordeeld. Zo is onder meer in paragraaf 7.3.2 van de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) beoordeeld of het resterende moeras een vergelijkbare functie kan vervullen voor de noordse woelmuis. Dit blijkt het geval. Ook is in de paragrafen 7.2.5 en 7.3.5 van de Toetsing Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Weidevogelleefgebieden (WVLG) (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) beoordeeld of de functionele eenheden behouden blijven voor respectievelijk het NNN en de WVLG. Er is dus beoordeeld of bijzondere functies van de aanwezige natuur verdwijnen, omdat de resterende natuur mogelijk te beperkt is. Uit deze analyse volgt dat dit niet het geval is. Tot slot is van belang dat de mogelijkheden om natuurgebieden te realiseren beperkt. Aanvankelijk is gezocht langs het dijktracé naar percelen voor natuurontwikkeling, maar dit was niet succesvol. Dit gaat vrijwel altijd ten koste van weidevogelleefgebieden. De oeverdijk bleek echter een goede optie voor de realisatie van compensatie voor het NNN. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 8.2.2.2 van de Toetsing NNN en WVLG. In paragraaf 7.2.4 van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dezelfde toets is aangegeven dat de nieuwe voorlanden een verbindende functie hebben voor met name de soorten die voorkomen in de moerassen rond de braken aan de binnenzijde van de dijk.
13	Indiener stelt dat de natuurtoets in het milieueffectrapport (MER) te mager en onvolledig is en wijst daarbij op de meervoudige bescherming die de aangrenzende gebieden zowel binnendijks als buitendijks genieten. De nieuwe dijk wordt aangelegd in een strook van 45 meter breed in het Markermeer en de Gouwzee. Het permanente ruimtebeslag van 138 ha is niet verwaarloosbaar. Indiener stelt dat voor het verloren Natura 2000-gebied nog een ADC-toets moet worden uitgevoerd. Verder is indiener van mening dat met de voorgestelde compensatiemaatregelen niet wordt voldaan aan de Europese voorwaarden. Indiener verwijst in dit onderdeel van de zienswijze naar een citaat uit het tussentijds advies van de Commissie voor de m.e.r. van 18 juni 2017.	Indiener gaat er ten onrechte vanuit dat er in het MER een natuurtoets is uitgevoerd. Dit is onjuist. In het MER zijn voor verschillende aspecten - waaronder natuur - de milieueffecten van de verschillende alternatieven onderzocht en beschreven. Maar de toetsingen zijn vanwege de verschillende vormen van natuurbescherming gerapporteerd in drie afzonderlijke documenten: de Passende Beoordeling (Natura 2000-gebieden) (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (beschermde soorten) (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). Hierin wordt in meer detail ingegaan op de aspecten die indiener aangeeft. Verder heeft indiener niet uit het definitieve tussenadvies (3 juli 2017) van de Commissie m.e.r. geciteerd. In dit advies is uitsluitend door de Commissie m.e.r. aangegeven dat als aantasting van natuurlijke kenmerken niet is uitgesloten - dus bij significant negatieve effecten - de ADC-toets moet worden uitgewerkt. Uit de Passende Beoordeling volgt de zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van de betrokken Natura 2000-gebieden niet worden aangetast. Derhalve hoeft geen ADC-toets uitgewerkt te worden. Indiener gaat niet inhoudelijk in op de Passende Beoordeling, waarvan de Commissie m.e.r. overigens heeft aangegeven dat deze "een goede weergave geeft van de effecten". Voorts stelt indiener dat compensatie volgens Europese voorwaarden moet plaatsvinden. Dit geldt voor compensatie in het kader van Natura 2000-gebieden. De compensatie die in het kader van de Versterking wordt uitgevoerd, vindt echter plaats op basis van de Provinciale Ruimtelijke Verordening voor beschermde weidevogelleefgebieden (WVLG) en het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit zijn andere (wettelijke) toetsingskaders dan voor de bescherming van Natura 2000-gebieden. De toetsing van de voorwaarden die gelden voor deze compensatie is uitgevoerd in de paragrafen 8.2.2 (NNN) en 8.3.2 (WVLG) van de Toetsing NNN en WVLG.
14	Indiener acht de dijk uniek en met buitengewoon hoge cultuurhistorische waarde. Indiener beschrijft de geschiedenis van de dijk en waarom de dijk de status van provinciaal monument gekregen heeft en stelt dat vanuit cultuurhistorisch oogpunt het desastreus is de dijk af te graven.	Het is juist dat de Markermeerdijken bijzondere cultuurhistorische waarden hebben. De dijken zijn onderdeel van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken, die door de provincie zijn aangewezen als beschermd monument. Voor een toelichting op welke wijze rekening is gehouden met de beschermde monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
15	Indiener dringt erop aan dat over het volledige traject de oorspronkelijke dijkbekleding weer wordt teruggebracht, met name ook de bijzondere dijkbekleding, zoals oude grafstenen.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische waarden, waaronder de steenbekleding en op bepaalde gedeelten aanwezige Noordse steen. Voor een uitgebreide toelichting op de wijze waarop met de Noordse steen wordt omgegaan, wordt verwezen naar

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
16	Indiener is verbaasd dat de resultaten van archeologisch onderzoek geheim zijn en dat niet kan worden beoordeeld hoe deze in de afweging tussen de alternatieven een rol hebben gespeeld. Indiener geeft aan dat een transparant afwegingsproces het minste is dat gevraagd kan worden.	De reden dat de archeologische gegevens niet volledig openbaar zijn, heeft te maken met het risico op schatgraverij. Als gegevens uit het archeologisch onderzoek openbaar worden gemaakt, is het risico te groot dat relatief ondiep gelegen scheepswrakken - inclusief lading - ten prooi zullen vallen aan schatgraverij. Dit geldt temeer omdat door planaanpassing deze scheepswrakken in situ bewaard zullen blijven.
17	Indiener verwijst naar de archeologische dijk voor Uitdam die verloren gaat en wijst op de aanwezigheid van grafstenen die in de dijkbekleding zijn aangetroffen.	Het circa 1,7 kilometer dijkrelict wordt vrijwel volledig in situ behouden. Daar waar dit relict door de dijkversterking wordt aangetast, vindt voorafgaand archeologisch onderzoek plaats en worden de resten ex situ behouden. Aanwezige grafsteenfragmenten worden voorafgaand aan de versterkingswerkzaamheden verzameld voor behoud ex situ of eventuele terugplaatsing.
18	Indiener wijst erop dat bij module 1 een buitenwaartse versterking komt waarbij de Noordse steen verdwijnt en de versterking zal raken aan een gebied met verwachtingswaarden. Het Hoornse Hop staat volgens indiener bekend als het gebieden met een van de grootste concentraties van scheepswrakken in de hele wereld. Door het aanbrengen van de oeverdijk gaan deze archeologische waarden verloren onder het zand. Indiener stelt dat dit alternatief vooral is beargumenteerd vanuit de meekoppelkansen (stadsstrand en wandel- en fietsverbinding).	Voor een toelichting op het onderdeel over de Noordse steen wordt verwezen naar paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Voor de waterbodem, waaronder ter plaatse van het Hoornse Hop, heeft archeologisch opwateronderzoek plaatsgevonden. Op alle plaatsen waar middelhoge tot hoge verwachtingswaarden golden, heeft conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse archeologie vervolgonderzoek plaatsgevonden. Daar waar behoudenswaardige archeologische waarden in module 1 worden aangetast, vindt behoud ex situ plaats. Ter hoogte van module 2 (oeverdijk) zijn geen behoudenswaardige archeologische waarden op de waterbodem aangetroffen. Voor een nadere toelichting op het thema 'archeologie' en de wijze waarop met archeologische waarden wordt omgegaan wordt verwezen naar paragraaf 5.7.4 van het Projectplan en paragraaf 6.6 van de Ruimtelijke Onderbouwing.
19	Indiener wijst op een aantal cultuurhistorische en archeologische waarden met betrekking tot de modules 6 tot en met 11, in het grondgebied van de voormalige gemeente Warder. Indiener stelt dat de plannen die ter inzage liggen onvoldoende informatie geven hoe met de mogelijke resten om te gaan. Indiener stelt dat dit alsnog dient te gebeuren overeenkomstig de geldende wet- en regelgeving.	Alle locaties met een behoudenswaardige archeologische (verwachtings)waarde, zoals verwoord in het Bureauonderzoek (Een Spiegel van water, land en dijk) worden in situ of ex situ behouden. Indien er sprake is van ex situ behoud, dan vindt archeologisch onderzoek conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie plaats. Voor een uitgebreide toelichting op de wijze waarop met archeologische waarden wordt omgegaan wordt verwezen naar paragraaf 5.7.4 van het Projectplan en paragraaf 6.6 van de Ruimtelijke Onderbouwing.
20	Indiener wijst ter illustratie op de mogelijke vernietiging van resten van een uitwateringssluis en resten van bewoning op bepaalde locaties die onder een aan te brengen grondpakket verdwijnen. Dit zonder dat deugdelijk onderzoek is gedaan en met de uitkomsten rekening wordt gehouden in overeenstemming met de wettelijke kaders. Het plan dient volgens indiener hierop te worden aangepast.	In het dijkversterkingsproces is ruimte ingepland voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek ter plaatse van behoudenswaardige archeologische waarden conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. De door indiener aangehaalde locaties maken onderdeel uit van de locaties waar aanvullend archeologisch onderzoek zal plaatsvinden. Voor de waterbodem heeft archeologisch onderzoek al plaatsgevonden. De ligging van de vaargeulen is afgestemd op de resultaten van dit onderzoek. Eventuele archeologische waarden zijn ontzien of

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Voorts stelt indiener dat indien transport over het water plaats gaat vinden, rekening gehouden dient te worden met de restanten van oude bewoning.	volledig onderzocht en vrijgegeven.
21	Indiener stelt dat, het milieueffectrapport (MER) een afdoende verwijzing naar de daarin aangegeven archeologische en cultuurhistorische waarden en hoe daar mee wordt omgegaan, ontbeert. Dat geldt ook voor de Rapportage cultuurhistorie waarin volgens indiener een deugdelijk overzicht van de cultuurhistorische waarden ontbreekt. Indiener wijst er tevens op dat het MER aangeeft dat er negatieve effecten zijn op cultuurhistorische waarden maar dat de voorschriften om die effecten zoveel als redelijkerwijs mogelijk is te ondervangen ontbreken. Indiener verzoekt om tot een volledig en inzichtelijk overzicht te komen van de cultuurhistorische waarden in het plangebied, de mate waarin deze door de plannen beïnvloed worden, welke specifieke maatregelen en randvoorwaarden er gelden om deze effecten tot een minimum te beperken en hoe deze zich verhouden tot de betreffende wettelijke regelgeving en beleidskaders.	Indiener geeft aan dat het MER tekortschiet met name op het punt van de informatie over archeologische en cultuurhistorische waarden. In het tussentijds advies van de Commissie voor de m.e.r. dat naar aanleiding van het Ontwerp Projectplan is uitgebracht heeft de Commissie (kort samengevat) aangegeven dat de effectbeoordeling voor cultuurhistorie en landschap op een aantal punten tekort schoot. Sommige elementen waren volgens de Commissie onvoldoende onderzocht en specifiek voor archeologische waarden adviseerde de Commissie meer aandacht te besteden aan de wijze waarop in het vervolg van het ontwerpproces en de uitvoering met archeologische waarden wordt omgegaan. Dit was volgens de commissie van belang omdat nog veel kennis over de aanwezige waarden ontbreekt. In het (definitief) toetsingsadvies dat de Commissie heeft uitgebracht op 22 maart 2018 is in paragraaf 3.4.2 'Cultuurhistorie (inclusief archeologie) en landschap', onder het kopje 'Cultuurhistorie' aangegeven dat in het definitieve MER voldoende aandacht is besteed aan de wijze waarop met archeologische waarden wordt omgegaan. Over de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken kan worden opgemerkt dat in paragraaf 1.2 van deze rapportage het doel is omschreven. Het rapport dient ter onderbouwing van de aanvraag van de omgevingsvergunning voor wat betreft de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017, waarin de bescherming van de Markermeerdijken als provinciaal monument is vastgelegd. In de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken wordt het toetsingskader vanuit de Erfgoedverordening beschreven en worden de effecten van de voorgestane versterking op de beschermde monumentale waarden getoetst. In de paragrafen 2.1.1 en 2.1.2 is de redengevende beschrijving van respectievelijk de Omringdijk van West-Friesland en de Noorder IJ- en Zeedijken weergegeven. Archeologie vormt geen onderdeel van de redengevende omschrijving. Daarom is het verklaarbaar dat in dit document, dat is bedoeld als toetsing aan de provinciale Erfgoedverordening, niet uitgebreid aandacht is besteed aan het onderwerp archeologie. Dit neemt niet weg dat uit andere documenten die bijlage bij het Projectplan en te verlenen vergunningen zijn, blijkt dat voldoende informatie over cultuurhistorie en archeologie ten grondslag ligt aan het Projectplan, de vergunningen en het MER. Gewezen wordt op de bijlagen 5.1 (Archeologisch en cultuurhistorisch effectrapport), 5.2 (Bureauonderzoek Archeologie door HHNK) en 5.3 (Een spiegel van water, dijk en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		land) en de aanvulling daarop in bijlage 5.4 (Archeologisch bureauonderzoek; IJdoornpolder e.o.). Ten slotte wordt opgemerkt dat het doel van een MER (slechts) is de milieueffecten van de verschillende reële alternatieven systematisch in beeld te brengen en te waarderen, zodat alternatieven kunnen worden vergeleken en deze milieu-informatie een rol kan spelen in de besluitvorming. De afweging ten aanzien van de keuze voor het Voorkeursalternatief op basis van de in kaart gebrachte effecten en maatregelen die worden genomen om (negatieve) effecten te voorkomen of beperken, dienen echter te worden omschreven in het Projectplan en in de te verlenen vergunningen. Dat is ook gebeurd. Zie met name de paragrafen 5.7.4 (Archeologie), 8.3.7 (Archeologie, gebouwd erfgoed en historisch landschap) van het Projectplan voor een nadere toelichting.
22	Indiener vraagt zich af of je nog wel iets kunt beschermen als je de regels tijdens het spel mag veranderen en verwijst daarbij de in 2015 gewijzigde Monumentenverordening.	In 2015 bleek dat, naar aanleiding van een beroep bij de Rechtbank Noord-Holland over het vergunnen van een fysieke ingreep aan de Westfriese omringdijk ten behoeve van de verkeersveiligheid, de formulering van de Monumentenverordening Noord-Holland 2010 geen ruimte bood om bij de beoordeling van vergunningaanvragen voor ingrijpende wijzigingen aan provinciale monumenten een afweging van belangen te maken. Dit werkte blokkerend bij zwaarwichtige maatregelen ten behoeve van de veiligheid, bijvoorbeeld de water- en verkeersveiligheid. Als gevolg van deze uitspraak werd duidelijk dat er een noodzaak was de verordening aan te passen met het oog op ingrepen die worden uitgevoerd om 'zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang'. Dit betekent niet dat de wijziging in de verordening is bedoeld om hier bij dijkversterkingen vrijblijvend een beroep op te doen. Dat is bij de Versterking dan ook niet gedaan. Voor een uitgebreide toelichting op de wijze waarop rekening is gehouden met de beschermde waarden van de monumentale dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
23	Indiener geeft aan dat in de afgelopen periode van ruim 10 jaar geen sprake is geweest van mogelijkheden voor bewoners om de manier van dijkversterking daadwerkelijk te beïnvloeden. Indiener stelt dat het van groot van belang is de stem van bewoners en belanghebbenden daadwerkelijk gewicht te geven. Dat kan het resultaat alleen maar beter maken.	In hoofdstuk 12 van het Projectplan en in de Rapportage maatschappelijke participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid ingegaan op het participatieproces dat ten aanzien van de Versterking is doorlopen. Ook is in genoemd hoofdstuk 12 aangegeven op welke wijze de participatie van invloed is geweest op ontwerpoplossingen. Dit neemt helaas niet weg dat indiener van mening is dat onvoldoende is geluisterd. Het is echter niet altijd mogelijk om aan alle wensen van bewoners tegemoet te komen, ofwel omdat die wensen niet leiden tot een veilige oplossing ofwel omdat een integrale belangenafweging tot een andere keuze leidt. Voor een nadere reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0091: Indiener 91 **Module 07, Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener beschrijft de redenen waarom indiener aan de IJsselmeerdijk is gaan wonen en de verschillende projecten waar indiener aan heeft deelgenomen. Voorts beschrijft indiener de dijk als een organische gestalte, waarin de bochten naar buiten en binnen functioneel zijn in het breken van de golven.	De effecten van de Versterking op onder meer de woon- en leefomgeving zijn onderzocht en hebben meegewogen in de keuze voor het Voorkeursalternatief. De effecten zijn niet onaanvaardbaar en wegen niet op tegen het belang bij de Versterking. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 4.3.7 van het Projectplan en het MER deel A en B. Wat betreft de bochten in de dijk waar indiener op wijst, is van belang dat één van de ontwerpuitgangspunten het behoud van het kronkelende karakter van de dijk is. Daarmee blijven de bochten dus behouden. Verder is ook rekening gehouden met de ligging en oriëntatie van het dijklichaam, waardoor bij het ontwerp rekening is gehouden met de golfbelasting. Tot slot wordt een kreukelberm toegepast, waarmee ook wordt gezorgd voor golfbreking. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 4.1 van het Projectplan.
2	Indiener stelt dat satellietbeelden relevant zijn als metingen van stabiliteit en vraagt zich af waarom de satellietmetingen niet zijn meegenomen in de rekenmodellen, met name voor module 7.	Satellietdata zijn niet bruikbaar in de modellen die worden gebruikt voor de Versterking. De gegevens zijn te onnauwkeurig. Dit komt met name door de aanwezige hellingen en de onverharde oppervlaktes.
3	Indiener vraagt zich af hoe de aantasting van de monumentale dijk in het kader van de versterking zich verhoudt tot de verplichting dat herstel van de oude situatie mogelijk moet blijven en noemt hierbij de Beleidslijnen Provincie Noord-Holland 2010.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 7 wordt gewezen op paragraaf 4.8 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
4	Indiener is van mening dat het hoogheemraadschap wetenschappelijk onderzoek en nieuwe inzichten niet meeneemt in de beoordeling van de sterkte van de dijk. Indiener geeft als voorbeeld het onderzoek 'bewezen sterkte' en voortgezet onderzoek in 2016 en vraagt op deze ontwikkelingen te reageren.	Aan het ontwerp van de Versterking ligt uitgebreid onderzoek ten grondslag naar verschillende alternatieven om het veiligheidstekort op te lossen. Daarbij is het actuele wettelijke ontwerpinstrumentarium gebruikt. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Er is geen reden om te wachten op nieuwere technieken. Bewezen sterkte is toegepast in het ontwerp. In dat kader wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota en de toelichting in paragraaf 3.4 van het Projectplan.
5	Indiener stelt dat het hoogheemraadschap niet naar bewoners luistert, waardoor het hoogheemraadschap op bewoners en deskundigen een ongeloofwaardige indruk maakt. Volgens indiener verschuilt het hoogheemraadschap zich achter de opdracht en de vastgestelde termijn en neemt onderzoek niet serieus.	Het versterken van 33 km dijk in een omgeving als de Markermeerdijken is een uitermate complexe opgave, zowel in technisch opzicht als in juridische context en de samenhang met de omgevingsbelangen. HHNK is al in een vroeg stadium van de planvoorbereiding gestart met de participatie. Daarbij heeft HHNK zich ingezet om belanghebbenden betrokken te houden door te communiceren via de website en nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten te organiseren op grotere en kleinere schaal, een dijkenpanel op te richten, EXPO te organiseren, etc. Het participatietraject heeft wel degelijk tot resultaat geleid, nu er plannen zijn

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gewijzigd door de intensieve contacten met en inbreng vanuit de omgeving. Het is echter vanzelfsprekend niet mogelijk om aan alle wensen gehoor te geven. In hoofdstuk 12 van het Projectplan en in de Rapportage maatschappelijke participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid ingegaan op het participatieproces dat ten aanzien van de Versterking is doorlopen. Er is aangegeven op welke wijze de participatie van invloed is geweest op ontwerpoplossingen.
6	Indiener wijst op het feit dat het project is ondergebracht bij de Alliantie en vraagt zich af dit opdrachtgevers op feitelijk paritaire basis afbreuk doet aan de bestuurlijke verantwoordelijkheid ten opzichte van de gekozen leden in het algemeen bestuur. Indiener vraagt zich af of het algemeen bestuur niet medeverantwoordelijk is voor gedrag van het hoogheemraadschap.	HHNK is de formele opdrachtgever voor de Versterking. HHNK heeft ervoor gekozen om bij dit project al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking heeft de vorm van een Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt. Opdracht van de Alliantie is de waterveiligheid op orde te brengen. Dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de Versterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen. De besluitvorming over deze plannen vindt echter plaats binnen het publieke domein. Het algemeen bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. In dit kader wordt ook gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
7	Indiener vraagt zich af of het algemeen bestuur de functie heeft toezicht te houden op het hoe, waarom en de financiële gevolgen van de beslissingen voor de burgers. En daarmee samenhangend het algemeen belang en de monumentale status van de Zuyderzeedijk?	Zoals eerder toegelicht stelt het algemeen bestuur van het hoogheemraadschap het Projectplan en de reactie op de ingebrachte zienswijzen vast. Bij het nemen van deze beslissing neemt het bestuur de financiële consequenties en de belangen van burgers mee in de afweging. Het Projectplan besteedt ook aandacht aan de consequenties voor de dijk als monument. Het afwegingskader voor het monument wordt echter gevormd door de provinciale Erfgoedverordening. De op grond van deze verordening benodigde (omgevings)vergunning wordt verleend door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland.
8	Indiener stelt dat het veranderen van de naam Zuiderzeedijken in Markermeerdijk in meervoud het historische karakter van de dijk devalueert. Dit getuigt van gebrek aan historisch besef.	De historie houdt niet op in het verleden. Waar de te versterken dijkgedeelten in vroeger tijden het water van de Zuiderzee keerden, keren deze nu het water van het Markermeer dat is ontstaan na de aanleg van de Houtribdijk in het IJsselmeer in 1976. In het Projectplan, onder ander in paragraaf 9.1.3, is omschreven dat de te versterken Markermeerdijken bestaan uit de Westfriese Omringdijk (in het noordelijk deel) en de Noorder IJ- en Zeedijken (in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het zuidelijk deel). Het gaat hier dus om meerdere historische dijken die zijn aangewezen als provinciaal monument. In het Projectplan en de bijbehorende documenten (o.a. de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken) wordt uitgebreid aandacht besteed aan de historie en monumentale waarden van de dijken.
9	Indiener vraagt zich af hoe HHNK het Ontwerp Projectplan kan presenteren zonder advies van een landschapsarchitect Palmboom die verantwoordelijk is voor de vormgeving van het hele IJsselmeergebied of advies van de Rijksadviseur Landschap en Water of de Rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving. Ook vindt indiener het een gemiste kans om de slechte waterkwaliteit van het Markermeer via sluizen en pompen in de Houtribdijk te verbeteren.	In de eerste plaats wordt opgemerkt dat bij de planontwikkeling eigen deskundigen op het gebied van landschap betrokken zijn. Bovendien heeft de provincie als bevoegd gezag voor het provinciaal monument de benodigde deskundigheid in huis. Als leidraad voor de afweging van de verschillende belangen (natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte) is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit Dijkversterking Hoorn-Amsterdam (KRK), inclusief het Addendum KRK opgesteld (bijlagen 1.4 en 1.5 van het Bijlagenboek). Het KRK is in gezamenlijkheid opgesteld door Provincie Noord-Holland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Rijkswaterstaat (Hoogwaterbeschermingsprogramma) en formuleert uitgangspunten en principe-oplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benut. Daarnaast formuleert het KRK uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de versterkingsmaatregelen. In het KRK wordt het begrip ‘ruimtelijke kwaliteit’ opgevat als de meerwaarde die ontstaat als de verschillende thema’s rond de dijkversterking – natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte – met elkaar in verband worden gebracht. Het KRK is betrokken in de m.e.r.- procedure en bij de keuze van het ontwerp voor de dijkversterking zoals vastgelegd in het Projectplan. De gouden regels zoals opgesteld door Palmboom (de door indiener genoemde landschapsarchitect), zijn meegenomen in de Ontwerpvisie (bijlage 12.12 van het Bijlagenboek). Het VKA is gekozen na een integrale belangenafweging op basis van goede ruimtelijke kwaliteit, de milieueffecten, draagvlak en kosten. Per module zijn de oplossingsrichtingen tegen de belangrijkste waarden van dat gebied, zoals beschreven in het KRK, gehouden. Daarbij is per module gekeken welke oplossingsrichting het meest recht doet aan de belangrijkste waarde. Hieruit zijn oplossingen gekozen (VKA). Deze versterkingsoplossingen zijn vertaald naar een integraal ontwerp met daarin onder andere aandacht voor de bochtstralen bij onder meer de kapen, overgangen tussen verschillende versterkingsoplossingen, de positie van de weg op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		binnenberm en de ligging van het fiets- en wandelpad. Dit integrale ontwerp is opgenomen in dit Projectplan. Vervolgens is in ateliers met de Provincie Noord-Holland de integrale visie op de ruimtelijke kwaliteit aangescherpt inclusief de meekoppelkansen. In deze visie zijn de kansen voor landschap, natuur, recreatie en cultuurhistorie verder geconcretiseerd. Het integrale ontwerp wordt ter voorbereiding op de realisatie (uitvoeringgereed maken) in meer detail uitgewerkt. Een belangrijk onderdeel vormt de inrichting van de dijk (dijktrappen, dijkmeubilair, steenbekleding), de fiets- en wandelpaden en de eerder genoemde dijkplaatsen. Met de provincie Noord-Holland, HHNK, de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam, Hoorn, Koggenland, Waterland, het Recreatieschap Twiske-Waterland (tevens vertegenwoordiging van Recreatieschap West-Friesland) en de Alliantie is in gezamenlijkheid een Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) opgesteld waarin de visie op de vormgeving en de architectonische specificaties van deze zaken zijn vastgelegd. Tevens zijn, mede hierover, samenwerkingsovereenkomsten gesloten, zie hiervoor paragraaf 12.1.3 van het Projectplan. Het Vormgevingsplan geeft op inrichtingsniveau invulling aan de ontwerpvisie: het ervaarbaar maken van de Markermeerdijken als een samenhangend geheel en het laten doorklinken van het verhaal van de dijk in ontwerp en gebruik. Tenslotte heeft via de SIRK van Amsterdam de (voormalig) Rijksadviseur zijn mening gegeven over module 15. Het verbeteren van de waterkwaliteit behoort niet tot de scope van de Versterking, maar desondanks levert het project wel een bijdrage aan de verbetering van de waterkwaliteit onder andere bij de oeverdijk. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 8.3.1.2 van het Projectplan.
10	Indiener vraagt zich af waarom de Markermeerdijken na de aanleg van de Houtribdijk in 2002 aangemerkt zijn als primaire waterkering en welke overwegingen hierbij een rol hebben gespeeld.	In 2002 is een wijziging van de Wet op de waterkeringen, de voorganger van de Waterwet, in werking getreden waarmee het Markermeer is aangewezen als 'buitenwater'. Hierdoor kregen de Markermeerdijken de status van primaire waterkering met een daarbij behorende veiligheidsnorm. In de Memorie van toelichting op het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op de waterkeringen is destijds gemotiveerd waarom de Markermeerdijken onder het regime van de (voormalige) Wet op de waterkeringen werden gebracht. Hierna een citaat uit de Memorie van toelichting. *"Zowel bij de schriftelijke als de mondelinge behandeling van het voorstel van de Wet op de waterkering (Kamerstukken II 1988/89, 21 195) is de vraag aan de orde geweest of naast het IJsselmeer niet ook het Markermeer aangemerkt dient te worden als buitenwater. Dit resulteerde in de motie Lilipaly c.s., die op 21 november 1995 is aangenomen (Kamerstukken II, 1995/96, 21 195, nr. 36). Hierin werd de regering verzocht om door een onafhankelijk deskundige een analyse te laten uitvoeren naar de*

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		effecten en de kansen van doorbraak van de dijken rondom het Markermeer, op grond waarvan opnieuw kan worden beoordeeld of het Markermeer een buitenwater in de zin van de Wet op de waterkering is. *In mei 1998 is het door WL/Delft Hydraulics opgestelde eindrapport getiteld «Onafhankelijk Onderzoek Markermeer» verschenen. Dit onderzoek had tot doel inzicht te geven in de effecten en de kansen van een doorbraak van de dijken rond het Markermeer.* *Uit het onderzoek van WL/Delft Hydraulics is gebleken, dat het risicoprofiel van het Markermeer als gevarenbron voor overstromingen vergelijkbaar is met het IJsselmeer.* *Weliswaar is het Markermeerpeil beter beheersbaar dan het IJsselmeerpeil, maar uit het onderzoek blijkt dat de maatgevende situatie voor de dijken bestaat uit een relatief laag meerpeil in combinatie met orkaanwinden. Het overstromingsrisico van de gebieden rond het Markermeer is daardoor van dezelfde orde van grootte als dat van de gebieden rond het IJsselmeer.* *De Technische Adviescommissie voor de Waterkeringen (TAW) heeft vervolgens op 24 december 1998 in haar advies over het onderzoek van WL/Delft Hydraulics de conclusies daarvan onderschreven.* *Op basis van het onderzoek en het advies is geconcludeerd dat het Markermeer dient te worden aangewezen als buitenwater in de zin van de Wet op de waterkering."*
11	Indiener stelt dat gezien de drievoudige bescherming van de kustlijn sprake is van een overbodige ingreep die gepaard gaat met hoge kosten.	De afweging om de Markermeerdijken de status van primaire waterkering te geven is, zoals toegelicht in de reactie op onderdeel 10, al gemaakt bij de wijziging van de Wet op de waterkeringen in 2002. Onder de huidige Waterwet die in 2009 in werking is getreden, is die afweging niet gewijzigd. Dit betekent dat het hoogheemraadschap moet voldoen aan de wettelijke veiligheidsnorm die geldt voor deze primaire waterkering. In 2006 zijn grote delen van de dijk al afgekeurd, daarmee staat vast dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals die in Nederland voor onze veiligheid gelden. Voor een uitgebreide toelichting op dit punt wordt gewezen op hoofdstuk 2 van het Projectplan. Er is dus geen sprake van een overbodige ingreep.
12	Indiener stelt dat het hoogheemraadschap zich niet aan de spelregels heeft gehouden om de projecten binnen tijd, scope en budget te realiseren en beklaagt zich over het financieel beleid onder andere met verwijzing naar het project Zuiderdijk.	De zienswijze van indiener over het financiële beleid van het hoogheemraadschap bij andere projecten waaronder het project Zuiderdijk gaat de scope van dit project te buiten. Het hoogheemraadschap is gebonden aan de spelregels van het HWBP-2 voor wat betreft tijd, scope en raming en legt hierover ook bestuurlijk verantwoording af.
13	Indiener stelt dat HHNK het ministeriele uitstel tot 2021 niet wilt gebruiken om	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	innovatieve alternatieven te onderzoeken en verwijst daarbij naar 'Bewezen sterkte' en pompen in de Houtribdijk.	meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om juist ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
14	Indiener stelt dat het proces van het hoogheemraadschap chaotisch verloopt, aangezien er een apart ontwerp voor Durgerdam is gekomen terwijl module 16 wel onderdeel blijft uitmaken van het MER.	Op 5 juli 2017 hebben het hoogheemraadschap, de provincie Noord-Holland en de Minister van Infrastructuur en Milieu (thans: Infrastructuur en Waterstaat) besloten om voor Durgerdam (module 16 in het project Markermeerdijken) een jaar extra de tijd te nemen om een integraal participatieproces te doorlopen ten behoeve van de keuze voor het Voorkeursalternatief voor deze locatie. Op basis daarvan wordt een separaat Projectplan opgesteld dat later in de inspraak- en besluitvormingsprocedure wordt gebracht. Reden voor dit besluit is dat de versterkingsopgave van de Markermeerdijken ter hoogte van Durgerdam onder twee verschillende versterkingsprogramma's valt. Een deel valt onder het traject van de dijk dat in 2006 is afgekeurd en is opgenomen in HWBP-2. Dat deel van Durgerdam is van meet af aan onderdeel geweest van het project Markermeerdijken. Het andere deel is pas in 2011 afgekeurd en opgenomen in (n)HWBP waardoor in beginsel de verwachting was om dit deel niet eerder dan vanaf 2027 te kunnen realiseren. Op uitdrukkelijk verzoek van de gemeente en de provincie heeft HHNK in 2015 besloten dit deel naar voren te trekken en toe te voegen aan het project Markermeerdijken en de opdracht van de Alliantie Markermeerdijken. Dit met name om te voorkomen dat twee keer in relatief korte tijd het dorp Durgerdam geconfronteerd zou worden met uitvoeringsoverlast. Als gevolg hiervan is een deel van de inwoners van Durgerdam pas vanaf de start van de Alliantie Markermeerdijken in 2016 betrokken geraakt bij de planvorming voor de dijkversterking voor hun deel van het dorp, terwijl de rest van de inwoners van Durgerdam al vanaf de Startnotitie in 2008 bij het project Markermeerdijken betrokken is. Voor alle andere locaties van de dijkversterking Markermeerdijken geldt eveneens dat de bewoners al vanaf de start van het project in 2008 betrokken zijn en hebben kunnen deelnemen aan het volledige participatieproces van het project. Op basis van de uitkomsten van het participatieproces voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Durgerdam wordt bekeken of dit leidt tot andere oplossingen die nog niet in het MER zijn beschreven. Eventuele nieuwe oplossingen en de daarbij behorende milieueffecten worden in een aanvulling op het MER beschreven. Het MER inclusief de eventuele aanvulling zullen te zijner tijd met het Projectplan voor Durgerdam ter inzage worden gelegd.
15	Indiener vraagt zich af waarom er sprake is van een tweeledige doelstelling: veiligheid en het inpassen van de dijk in haar omgeving. Indiener stelt dat de dijk zelf de beeldbepalende grens is tussen het land en het water.	Bij een dijkversterking staat vanzelfsprekend voorop dat de dijk na de ingreep voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstroming. Daarnaast zal de dijk in zijn nieuwe vorm weer ingepast moeten worden in de omgeving en moeten bijvoorbeeld andere functies die met de dijk zijn verbonden zoals infrastructuur, recreatie etc. weer zoveel mogelijk een plaats krijgen in het nieuwe geheel. Verder is in artikel 5.4, lid 5 van de Waterwet aangegeven dat een Projectplan dat de verlegging van een primaire waterkering betreft voorts voorzieningen kan bevatten met betrekking tot de inpassing in de omgeving van het gebied tussen de plaats waar de oorspronkelijke primaire waterkering is gelegen, en de plaats waar de nieuwe primaire waterkering komt te liggen. Vandaar dat de doelstelling in het Projectplan is omschreven als tweeledig.
16	Indiener geeft aan dat de Versterking twee doelstellingen heeft, te weten: ‘een veilige dijk die voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen’ en ‘een dijk die zoveel als mogelijk is ingepast in zijn omgeving’. De bezwaren van indiener zien op de inpassing van de dijk in zijn omgeving en de daaraan ten grondslag liggende belangenafweging. Indiener geeft aan zich niet te kunnen vinden in de opdeling van de dijk in 16 modules, nu daardoor de afweging van de diverse waarden en belangen te gefragmenteerd zou plaatsvinden. Daarnaast geeft indiener aan dat geen sprake is van een overkoepelende visie op de waarden cultuur en natuur. Indiener noemt de in paragraaf 2.3 van de Ruimtelijke Onderbouwing (ROB) opgenomen beschrijving een legpuzzel van verschillende belangen en is – zoals gezegd - van mening dat een overkoepelende visie ontbreekt.	Het project Markermeerdijken omvat circa 33 km dijk. Vanwege de lengte van het project is ervoor gekozen het op te splitsen in modules en secties. In het MER is juist gekozen om naast de secties ook een indeling in modules te hanteren op een hoger schaalniveau om zo meer inzicht te geven op het integrale plan. Gelet op de fijnmazige lokale kwaliteiten van de dijk en de veiligheidsproblematiek die lokaal kan verschillen is waar nodig nog gebruik gemaakt van secties om zo goed mogelijk bij de lokale situatie aan te sluiten en het veiligheidstekort weg te nemen. Dat doet geen afbreuk aan de afweging van waarden en belangen. Als leidraad voor de afweging van de verschillende belangen (natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte) is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit Dijkversterking Hoorn-Amsterdam (KRK) opgesteld. Het KRK is in gezamenlijkheid opgesteld door Provincie Noord-Holland, HHNK en Rijkswaterstaat (Hoogwaterbeschermingsprogramma) en formuleert uitgangspunten en principe-oplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benut. Daarnaast formuleert het KRK uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de versterkingsmaatregelen. In het KRK wordt het begrip ‘ruimtelijke kwaliteit’ opgevat als de meerwaarde die ontstaat als de verschillende thema’s rond de dijkversterking – natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte – met elkaar in verband worden gebracht. Het KRK speelt een rol in de m.e.r.-procedure en bij de keuze van het ontwerp voor de dijkversterking zoals vastgelegd in het Projectplan.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		In paragraaf 2.3 van de ROB is een beschrijving opgenomen van de huidige situatie en de leidende waarden en de karakteristieken/kernkwaliteiten die te vinden zijn langs de dijk. De hier opgesomde waarden en karakteristieken zijn afkomstig uit het KRK. In paragraaf 6.4 van de ROB is het ontwerp voor de Versterking getoetst aan het KRK aan de hand van de leidende waarden per deelgebied. Deze toets heeft dus niet enkel betrekking op het thema landschap uit het KRK, maar ook op de uitgangspunten en principeoplossingen die in het KRK zijn geformuleerd door alle de voorgenoemde thema's met elkaar in verband te brengen. Uit de conclusies van de toetsing aan het KRK blijkt dat de leidende waarden over het algemeen richtinggevend zijn geweest voor de gemaakte keuzes in het ontwerp. Op enkele plaatsen heeft de belangenafweging geleid tot een resultaat waarbij een van de leidende waarden anders is uitgewerkt in het ontwerp (nader toegelicht in paragraaf 6.4 ROB). De conclusie is dat de Versterking acceptabel is uit oogpunt van de leidende waarden per deelgebied zoals benoemd in het KRK. Ten slotte kan worden gemeld dat in bijlage 12.12 een ontwerpvisie is opgenomen waarin is uitgewerkt hoe het ontwerp tot stand is gekomen en hoe de thema's natuur, cultuurhistorie, landschap, recreatie en ruimte hierin een plaats hebben gekregen.
17	Indiener verwijst naar een passage uit het MER Deel A en vraagt wat de zin 'dat het MER door het bevoegd gezag moet worden aanvaard' betekent. Voorts vraagt indiener wat het gevolg is als het hoogheemraadschap het MER rapport weigert en of alles dan weer opnieuw begint. Die uitkomst is voor partijen onaanvaardbaar, waardoor de wederzijdse druk om tot een juridisch aanvaardbaar plan te komen levensgroot is.	Het opstellen van een Milieueffectrapport (MER) is wettelijk verplicht bij een versterking van een primaire waterkering. In een MER worden de milieueffecten van reële alternatieven voor een project systematisch, transparant en objectief in beeld gebracht. Doel van de m.e.r.-procedure is het milieubelang volwaardig te laten meewegen bij de voorbereiding en vaststelling van besluiten. Het MER is dus op zichzelf geen besluit, maar een middel om tot vaststelling van een besluit, in dit geval het Projectplan, te kunnen komen. Het MER wordt opgesteld door of onder verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer, in dit geval het hoogheemraadschap. Het algemeen bestuur van het hoogheemraadschap stelt het Projectplan voor de dijkversterking vast. Het Projectplan behoeft goedkeuring van Gedeputeerde Staten (GS). Dit is bepaald in de Waterwet. De verplichting tot het opstellen van een MER voor de Versterking komt voort uit het Besluit milieueffectrapportage en is daarin gekoppeld aan het goedkeuringsbesluit van GS. Daarom is GS ook het bevoegd gezag voor het MER en moet GS het MER aanvaarden en niet het hoogheemraadschap. Uiteindelijk is het dus aan GS om het Projectplan goed te keuren en daarmee ook het MER te aanvaarden. GS zal bij zijn besluit de ingediende zienswijzen en de reactie daarop betrekken. Goedkeuring kan uitsluitend worden onthouden wegens strijd met het recht en strijd met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het algemeen belang. Uiteraard is GS gedurende het gehele proces betrokken bij de totstandkoming van het MER en het Projectplan. GS coördineert immers ook de procedure van terinzagelegging en besluitvorming over het Projectplan en de daarvoor benodigde vergunningen en ontheffingen. Uiteindelijk kan GS besluiten om het Projectplan niet goed te keuren. Indiener vraagt of dan alles weer opnieuw begint. Die vraag is echter niet op voorhand te beantwoorden. Als deze situatie zich onverhoopt voordoet zal dit onder meer afhangen van de redenen van GS om de goedkeuring te onthouden.
18	Indiener heeft twijfels bij punt 5 van het besluit van het college van dijkgraaf en hoogheemraden d.d. 11 juli 2017 om C.J.M. Stam te mandateren redactionele wijzigingen en wijzigingen voortvloeiend uit het conceptadvies van de Commissie m.e.r. in het Ontwerp ProjectplanMarkermeer dijken, het concept-MER en de overige ontwerpplanproducten door te voeren. Dit zou betekenen dat de slager zijn eigen vlees keurt.	Dit mandaat is opgenomen in het besluit tot vaststelling van het Ontwerp Projectplan en de bijbehorende planproducten. Aangezien het hier om een grote hoeveelheid stukken gaat, kan op het laatste moment voor de terinzagelegging altijd nog blijken dat er tekstuele wijzigingen nodig zijn om onjuistheden te kunnen aanpassen. Het mandaat is niet bedoeld om nog inhoudelijke wijzigingen aan te brengen in de documenten die bijvoorbeeld leiden tot andere keuzes ten aanzien van het Voorkeursalternatief of het ontwerp. Er is derhalve geen sprake van de slager die zijn eigen vlees keurt. Bovendien is het uiteindelijk het algemeen bestuur dat het Projectplan vaststelt.
19	Indiener citeert uit het MER een passage waarin gemotiveerd is waarom de dijkversterkingen voor de trajecten Hoorn-Edam en Edam-Amsterdam bij de voorbereiding van deze dijkversterkingsprojecten zijn gecombineerd. Een van de beschreven redenen hiervoor is dat de dijktrajecten in elkaars verlengde liggen langs het Markermeer en vergelijkbare karakteristieken hebben. Indiener stelt echter dat in het MER de dijk niet in zijn totale lengte beschreven wordt vanwege meekoppelkansen.	Indiener citeert een passage waarin wordt uitgelegd waarom de Versterking van de trajecten Hoorn-Edam en Edam-Amsterdam zijn samengevoegd. Daarin is aangegeven dat deze dijktrajecten in elkaars verlengde liggen en dat ze vergelijkbare karakteristieken hebben. Maar er zijn meer redenen genoemd. Beide projecten lopen vrijwel gelijk op en moeten in 2021 aan de veiligheidsnorm voldoen, waardoor de planning vrijwel gelijk oploopt. Ook heeft het aanbesteden in een geheel efficiencyvoordelen. Het feit dat het een dijk is van Hoorn tot Amsterdam met vergelijkbare (technische) karakteristieken neemt niet weg dat de verschillende deeltrajecten van de dijk verschillende uiterlijke kenmerken hebben, verschillende functies vervullen in relatie tot de omgeving etc. Door de Provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat Hoogwaterbeschermingsprogramma en het hoogheemraadschap is daarom een Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) opgesteld dat uitgangspunten en oplossingsrichtingen voor de Versterking formuleert die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied. In het KRK is de dijk op basis van de ontstaansgeschiedenis en de huidige visueel- en functioneel-ruimtelijke karakteristieken gebundeld in vijf deelgebieden (consistente eenheden). In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden benoemd op de zogenaamde 'parelkaart'. Deze sluit nauw aan bij de vijf deelgebieden uit het KRK. Het KRK en de parelkaart zijn gebruikt bij het ontwerpproces. Uiteindelijk moeten er in dit proces keuzes worden gemaakt en deze werkwijze is hierbij behulpzaam geweest. De meekoppelkansen zijn hierin zeker niet leidend geweest.
20	Indiener beklaagt zich over het beleid	Er is geen sprake van herbestemming of

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van HHNK en Gedeputeerde Staten Provincie Noord-Holland inzake herbestemming en commercialisering van de dijk, een monument en icoon.	commercialisering van de dijk. Deze behoudt de functie en bestemming 'waterkering' die hij al eeuwen heeft. De dijk zal er wel anders uit komen te zien. Maar dat is inherent aan het al eeuwen voortdurende proces van ontwikkeling van de dijk.
21	Indiener beklaagt zich over lyrisch en misleidend taalgebruik en over jarenlang 'overleg' en 'inspraak' op basis van sober, robuust en doelmatig.	Voor wat betreft de door indiener als lyrisch bestempelde passages uit de planproducten kan worden opgemerkt dat dit een kwestie van smaak is, maar in dit verband bedoeld is om de beschrijving 'beeldend' te maken. Ten aanzien van sober, robuust en doelmatig kan worden opgemerkt dat de investeringskosten voor de Versterking alleen voor subsidie vanuit het landelijke programma HWBP-2 in aanmerking komen indien de ontwerpen voldoen aan de eisen van sober, robuust en doelmatig. Het hoogheemraadschap is voor de financiering van de Versterking afhankelijk van deze subsidieregeling van het Rijk en daarom zijn deze uitgangspunten een gegeven.
22	Indiener beklaagt zich over het gebruik van de term adaptief beleid uit de voorkeursstrategieën van Delta 2015 zonder te handelen naar de letter en de geest daarvan en het uit de weg gaan van samenwerking met Delta 2015.	Er wordt vanuit gegaan dat indiener hier refereert aan het Deltaprogramma. Ieder jaar op Prinsjesdag verschijnt een nieuwe editie van het Deltaprogramma. In 2015 heeft de deltacommissaris het kabinet geadviseerd 5 deltabeslissingen te nemen. Eén daarvan is de Deltabeslissing waterveiligheid. Daarin zijn de afspraken om Nederland te beschermen tegen overstroming vastgelegd. De deltabeslissingen zijn vervolgens verankerd in het Nationaal Waterplan, de Waterwet en bestuurlijke afspraken met andere overheden. Hieruit zijn ook de nieuwe veiligheidsnormen voortgekomen, die per 1 januari 2017 met een wijziging van de Waterwet in werking zijn getreden. Vanuit de Waterwet en genoemd Deltaprogramma heeft het hoogheemraadschap de opdracht de Markermeerdijken te versterken. De Versterking past dus binnen het landelijk waterveiligheidsbeleid.
23	Indiener beklaagt zich er over dat het hoogheemraadschap zonder duidelijk plan beslissingen forceert in de aanloop naar 2017. Dit om te voorkomen dat de Versterking van de dijk zou vallen onder de 10 % regeling die waterschappen verplicht bij te dragen.	De Markermeerdijken zijn reeds in de landelijke toetsrondes van 2006 en 2011 afgekeurd. De voorbereidingen van de Versterking lopen al vanaf ongeveer 2008. De urgentie van de Versterking komt voort uit de wettelijke eisen ten aanzien van waterveiligheid en niet vanuit financiële overwegingen aan de zijde van het hoogheemraadschap.
24	Indiener beklaagt zich over nalatigheid van HHNK in de polder. Dit in relatie tot gebrekkige doorstroming en botulisme en te diep baggeren. Het hoogheemraadschap heeft volgens indiener geen notie van werkelijk natuurbeleid en is onwillig te luisteren naar boeren met kennis van zaken. Het heeft gebrek aan visie, ecologisch bewustzijn en lange termijn planning.	Dit onderdeel van de zienswijze heeft geen verband met de Versterking en wordt dan ook onbesproken gelaten.
25	Volgens indiener is niet de doelstelling 'zoveel mogelijk passend in de omgeving' leidend als uitgangspunt, maar het gevolg van een belangenafwegingen waarbij de begrippen niet gedefinieerd zijn. Alsof	Indiener refereert in zijn zienswijze aan passages uit het MER Deel A. Het MER Deel A bevat alleen de hoofdlijnen van de m.e.r.-studie. Deel B van het MER geeft een specifieke onderbouwing van de milieueffecten van de verschillende alternatieven per module. Hoofdstuk 2 van Deel B gaat in op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	landschap, ecologie, cultuurhistorie etc. van de 800 jaar oude dijk niet intrinsiek verweven zijn. Het onderzoek van de MER auteurs zou daarom van mindere kwaliteit zijn, vanwege het ontbreken van consistent onderzoek met een duidelijke explicitering van gehanteerde doelen en waarden in onderlinge samenhang.	gehanteerde beoordelingsmethode en geeft per beoordelingsaspect zoals landschap, natuur, cultuurhistorie, water, bodem etc. ook een beschrijving van wat onder deze aspecten wordt verstaan en op welke wijze de effecten hierop zijn beoordeeld en 'gescoord'. De verschillende aspecten zijn dus wel degelijk gedefinieerd. Met deze wijze van beoordeling zijn de milieueffecten van de alternatieven 'meetbaar' en vergelijkbaar gemaakt op de onderscheidende milieuthema's als landschap, natuur etc. Dat bij de dijkversterking tegenstrijdige belangen op en rond de dijk een rol spelen is juist onderkend. Zo kan bijvoorbeeld een buitenwaartse versterking misschien meer effect hebben op landschap en ecologie en een binnenwaartse versterking meer effect op recreatie en woonbeleving. Om sturing te geven aan de keuze tussen deze verschillende versterkingsoplossingen is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit opgesteld dat de verschillende belangen en kwaliteiten die op en rond de dijk spelen beschrijft. Het MER geeft geen waardeoordeel over de alternatieven, maar is een (niet onbelangrijk) hulpmiddel voor de besluitvorming. De uiteindelijke belangenafweging en motivering van gemaakte keuzes vindt plaats in de te nemen besluiten, zoals het Projectplan en de te verlenen vergunningen/ontheffingen en de daarbij behorende onderliggende documenten.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0092: Indiener 92 **Module Integraal, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat de noodzaak van de versterking niet is bewezen en dat de onderzoeken naar de noodzaak niet voldoende zijn onderbouwd. De plannen zijn gebaseerd op de aanname dat de dijk niet voldoet aan de gewenste sterkte. Vele verzoeken van indiener om duidelijke onderbouwing van de aannames kregen niet de invulling die indiener wenst.	Het nut en de noodzaak van de Versterking zijn bewezen en voor een uitgebreide onderbouwing hiervan wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
2	Indiener geeft aan dat urgentie om de dijk te versterken onvoldoende is gebleken.	Ook voor een uitgebreide onderbouwing van de urgentie wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat de dijk al sinds 100 jaar door de bewoners wordt gebruikt waarmee de bewoners een gebruiksrecht hebben verworven. De dijk is een verlengstuk van de tuin en het leven speelt zich af op de dijk. De dijk is gelegen tussen de huizen en de steigers waartoe de bewoners toegang hebben via een eigen trap. Elke ingreep aan de dijk is een inbreuk op het gebruiksrecht en brengt vermindering van het leefgenot met zich mee.	Het is begrijpelijk dat de bewoners van de woningen langs de dijk bij Uitdam de dijk beschouwen als een belangrijk deel van hun leefomgeving en de dijk zelf voelt als hun achtertuin. Dit betekent echter niet dat zij een gebruiksrecht hebben op de dijk. De dijk is voor de bewoners toegankelijk en zij kunnen daarvan gebruik maken om van en naar hun steigers te gaan, daarop te recreëren en te verblijven, zoals dit ook geldt voor bijvoorbeeld wandelaars die gebruik maken van de wandelroute over de dijk. De Versterking brengt hierin geen verandering,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de primaire kering is en blijft eigendom van HHNK.
4	De impact van de uitvoering van de plannen op het leven van de bewoners is indiener niet duidelijk geworden. Indiener geeft aan eisen te willen inbrengen om de nadelige gevolgen van de dijkversterking voor indiener zo veel mogelijk te beperken. Daarnaast wil indiener een duidelijk stappenplan waarin het tijdsbestek van de werkzaamheden, de impact op de leefbaarheid gedurende de werkzaamheden en de waarde van het onroerend goed gedurende de uitvoering een plaats krijgen.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.14 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
5	Indiener geeft aan dat de dijkversterking een negatief effect op de waarde van het onroerend goed bewerkstelligt en dat daardoor verkoop geen realistische optie is geweest en is.	Indien en voor zover indiener schade meent te lijden als gevolg van de dijkversterking die niet voor zijn rekening dient te blijven, geldt dat hij een verzoek kan doen om nadeelcompensatie. Voor een toelichting op de schaderegelingen wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2.3 van het Projectplan.
6	Indiener geeft aan dat door verschillende medewerkers van de Alliantie is gezegd dat de uitvoering bij Uitdam vier jaar gaat duren. Indiener wil duidelijkheid over de duur van de versterkingswerkzaamheden en de bereikbaarheid van de woningen gedurende de uitvoering van het project.	Uit de indicatieve uitvoeringsplanning blijkt dat werkzaamheden inderdaad maximaal vier jaar duren. In paragraaf 7.14 van het Projectplan is dit grafisch weergegeven. Voor een reactie ten aanzien van de bereikbaarheid van de woningen tijdens de uitvoering wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
7	Indiener geeft aan dat aangedragen alternatieven niet op voor hem inzichtelijke wijze zijn afgewezen.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota.
8	Indiener vindt dat de uitwerking van de dijkversterking bij Uitdam in de planproducten te globaal is. Indiener kan daardoor niet beoordelen of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris. Tevens kan indiener daardoor zijn inbreng niet goed formuleren. Indiener vindt dat het plan conform het advies van de Deltacommissaris gerealiseerd dient te worden.	De dijkversterking voldoet aan het advies van de Deltacommissaris. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
9	Indiener stelt zich op het standpunt dat uit de plannen, inclusief tekeningen, onvoldoende blijkt dat het monumentale karakter van de dijk blijft behouden. Graag ziet de indiener tekeningen en een artist impression waaruit blijkt dat het karakter behouden blijft.	In het voorjaar van 2018 is door de Provincie Noord-Holland, HHNK, de betrokken gemeenten en het Recreatieschap Twiske-Waterland, in gezamenlijkheid met de Alliantie Markermeerdijken een Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) opgesteld waarin de visie op de vormgeving en de architectonische specificaties van deze zaken zijn vastgelegd. Het Vormgevingsplan is vastgesteld door de Alliantie Markermeerdijken en vormt de basis voor de verdere uitwerking van de dijkversterking in de komende ontwerpfases. Het Vormgevingsplan geeft een goed grafisch beeld van hoe de dijk er na de Versterking uit komt te zien. In de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) wordt toegelicht wat het effect van de dijkversterking is op het monumentale karakter van de dijk.
10	Indiener heeft een gevoel van onbehagen over het samenwerken in Alliantieverband met een private partij in verband met de commerciële belangen. Het is volgens indiener de vraag of het juridisch juist is commerciële partijen belanghebbende te laten zijn in dit traject met verstrekkende gevolgen voor bewoners, natuur, landschap en financiën.	HHNK is beheerder van de Markermeerdijken en verantwoordelijk voor de veiligheid van het achterland. HHNK heeft de samenwerking met de marktpartijen niet opgezocht om met hen de publieke belangen af te wegen, maar om de plannen meer kwaliteit te geven. Marktpartijen hebben kennis over de nieuwste technieken en expertise op het gebied van een efficiënte uitvoering. Bij de Markermeerdijken is sprake van een aantal grote technische uitdagingen, zoals de dijkversterking op veen, het ontwerpen en aanleggen van een oeverdijk en het omgaan met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de nieuwe normering uit de Waterwet. Om die uitdagingen aan te gaan is kennis uit de markt onontbeerlijk. Nieuwe kennis zorgt er voor dat de technische risico's afnemen, de uitvoering goed kan verlopen met beperking van de overlast voor de omgeving. Daarom is het Projectplan opgesteld met gebruik van de gecombineerde kennis van overheid én marktpartijen. Ook kennis van kennisinstellingen is benut. De afweging van het publieke belang vindt onveranderd plaats door de betrokken overheden. De samenwerking binnen de Alliantie komt dus niet in de plaats van de eindverantwoordelijkheid van de betrokken overheden. Het hoogheemraadschap blijft eindverantwoordelijk voor de waterveiligheid en het daarvoor opgestelde Projectplan. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan af en verleent (een deel van) de benodigde uitvoeringsbesluiten. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de subsidiebeschikking waarmee de dijkversterking wordt betaald. Over de totstandkoming en onderbouwing van het plan wordt publiek verantwoording afgelegd in het Projectplan en de uitvoeringsbesluiten.
11	Indiener stelt op voorhand de partijen aansprakelijk voor schade en noemt daarbij schade aan en waardevermindering van onroerend goed en schadeloosstelling voor de periode dat steigers niet gebruikt kunnen worden. Verder sluit indiener zich aan bij de zienswijze van de Dorpsraad Uitdam voor dit onderdeel.	Voor een toelichting op de schaderegelingen wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota. Voor de reactie op de zienswijze van de Stichting de Dorpsraad Uitdam wordt gewezen op de reactie op de zienswijze ZW-0008 van deze Nota.
12	Indiener licht toe dat door langdurig gebruik van de dijk hij onderdeel is van het buitenverblijf en daarmee onderdeel is van de juridische constellatie van het vastgoed. Dijkaanpassingen beïnvloeden het woongenot en de waarde van het onroerend goed. Door het ontbreken van duidelijke tekeningen is onduidelijk of de functie zoals hierboven beschreven, geborgd blijft. Indiener stelt een symbolische pacht voor van 1 euro per jaar om de bestaande situatie te borgen en om zo juridische stappen te mijden.	Uit de tekeningen opgenomen in paragraaf 7.14 van het Projectplan en de 'Basiskaart met versterking' (bijlage 11.1 van het Bijlagenboek) blijkt dat de Versterking niet op de percelen van indiener plaatsvindt en dat de functie als primaire kering ongewijzigd blijft. Verder is de dijk voor de bewoners toegankelijk en zij kunnen daarvan gebruik maken om van en naar hun steigers te gaan, daarop te recreëren en te verblijven, zoals dit ook geldt voor bijvoorbeeld wandelaars die gebruik maken van de wandelroute over de dijk. De Versterking brengt hierin geen verandering, de primaire kering is en blijft eigendom van HHNK. Er is daarom geen reden een 'exclusief recht' toe te kennen middels een (gebruiks)overeenkomst. Verder worden de op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals steigers) in beginsel teruggeplaatst indien de overheid daarvoor een vergunning of ontheffing heeft verleend en deze geen waterstaatkundige belemmering vormen. Voor een verdere toelichting op het terugbrengen van de op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals de steigers en trappen) wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
13	Indiener geeft aan dat steigers en trappen bij mogelijke verwijdering op dezelfde wijze terug worden geplaatst.	De op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals steigers) worden in beginsel teruggeplaatst indien de overheid daarvoor een vergunning of ontheffing heeft verleend en deze geen waterstaatkundige belemmering vormen. Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf door het omgevingsteam in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. De vormgeving van de terug te plaatsen steigers is beschreven in paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Indien gewenst kunnen ook de oorspronkelijke steigers worden teruggebracht. De locatie wordt bepaald in overleg met de eigenaar/vergunninghouder, HHNK en de gemeente. Alle terug te brengen steigers worden gemaakt van hetzelfde hardhout, waardoor een rustig beeld ontstaat. Houten steigers sluiten goed aan bij de materialisatie van de overige inrichtingselementen en de opgestelde visie over gebruik van materialen. Per locatie wordt gekeken naar de lengte van de steigers en de uitvoering in verband met de functionaliteit, bijvoorbeeld een vis- of een aanlegsteiger. Daarmee wordt voor iedere steiger een maatwerkoplossing geboden, die past binnen de eisen uit het Vormgevingsplan. Voor een verdere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. Hierin is de herplaatsing van bestaande objecten en voorzieningen toegelicht. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van deze paragraaf is opgenomen dat bestaande objecten, zoals steigers, weer worden teruggebracht. Verder is in paragraaf 10.1.8 van het Projectplan het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0093: LTO Noord vestiging Zwolle **Module Integraal, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de planvorming effecten heeft op de gronden die in gebruik zijn bij de agrarische sector: verlies aan areaal, (tijdelijke) toename van stikstof, veranderingen in de waterhuishouding en gevolgen voor de verkeersstructuur. Indiener verzoekt om de gevolgen van de ontwikkelingen in relatie tot de agrarische sector in beeld te brengen en suggereert om een landbouweffectrapportage uit te voeren. Indiener wil de mogelijkheid hebben om hierop te reageren.	Voorafgaand aan de keuze van het ontwerp voor de Versterking zijn de effecten onderzocht en beoordeeld. De bij de realisatie van de Versterking betrokken belangen zijn afgewogen. Zo ook die van de agrarische sector. In paragraaf 11.1.2 van het Projectplan is ingegaan op de agrarische sector. Daaruit volgt dat er in totaal 5 ha met een agrarische bestemming benodigd is. Er wordt voornamelijk grasland geraakt. Met de betreffende eigenaren wordt overleg gevoerd. Het ruimtebeslag beïnvloedt de bereikbaarheid van de agrarische percelen niet. Tijdens de uitvoering is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar is voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan. De waterhuishouding blijft in tact. Tijdens de uitvoeringsfase kunnen tijdelijke grondwaterpeilfluctuaties voorkomen bij lokale bemalingen. Deze bemalingen zijn zeer lokaal en indien onder het gewenste grondwaterpeil wordt gewerkt, is hiervoor een passende oplossing. Hierbij kan gedacht worden aan het plaatsen van damwanden om de bouwkuip of retourbemaling, zoals aangegeven in paragraaf 11.1.2 van het Projectplan. In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is voor alle projecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, dus ook voor Versterking Markermeerdijken, stikstofruimte gereserveerd in segment 1 van het Programma (prioritaire projecten). Het project is opgenomen als 'Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam (planstudie); Dijkversterking Markermeerdijk Marken', projectnummer R2-061 in de Basisrapportage HWBP-2 van 26 september 2011 (zie Kamerstukken II 2011/12, 27 625, nr. 237). De stikstofuitstoot ten gevolge van de Versterking past binnen de gereserveerde ruimte van de PAS, en is dus al passend beoordeeld in de Passende Beoordeling die voor de PAS is opgesteld. Dat geldt voor eventuele effecten op alle gebieden. Zie paragraaf 3.2 van de Passende beoordeling voor de Versterking. De PAS heeft nog steeds rechtskracht. De besluitvorming voor de Versterking kon daarom daarop gebaseerd worden. Indiener laat na te onderbouwen waarom de berekeningen onjuist zouden zijn. Naast de beoordeling in het kader van de PAS is in de Passende Beoordeling ook een inhoudelijke beoordeling van het stikstofeffect opgenomen (zie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voor de uitgebreide tekst bijlage 8.31 van het bijlageboek). Uit deze beoordeling blijkt dat als gevolg van de Versterking er sprake is van een geringe toename van de permanente en tijdelijke stikstofdepositie. Uit de inhoudelijke beoordeling blijkt dat de stikstofdepositie als gevolg van de versterking zeer gering is gezien de hoeveelheid stikstof die planten nodig hebben, de aanwezige stikstofkringlopen, de daling van stikstofdepositie, de jaarlijkse fluctuatie en het reguliere beheer dat noodzakelijk is om verschillende habitattypen in stand te houden (zelfs als de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden). Daarnaast is per Natura 2000-gebied ook gekeken naar de trend en de huidige kwaliteit. Uit deze beoordeling volgt dat als gevolg van de zeer geringe hoeveelheid stikstofdepositie van de versterking bij voorbaat een ecologisch merkbaar en meetbaar effect is uitgesloten. Voor zover agrariërs toch schade zouden lijden, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
2	Indiener wil weten wat de gevolgen van de tijdelijke stikstofdepositie zijn op de ontwikkelingsruimte van de agrarische sector, ook in relatie tot de PAS.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen hiervoor bij onderdeel 1 van deze zienswijze is toegelicht.
3	Indiener wil toelichting ontvangen van de gevolgen van de nieuw aan te leggen natuur op de agrarische functies op aangrenzende gronden (nu en in de toekomst, ook wat betreft stikstofdepositie).	De realisatie van nieuwe natuur heeft geen relevant effect op agrarische percelen. De realisatie van natuur op de oeverdijk zal geen effect hebben op agrarische percelen, omdat de oude dijk als afscheiding zal functioneren. Daardoor zullen de waterstanden binnendijks niet wijzigen. Wat betreft de nieuwe weidevogelleefgebieden geldt dat deze vrijwillig worden gerealiseerd door boeren in de omgeving van de dijk (zoals toegelicht in het Plan voor compensatiemaatregelen, bijlage 8.30 van het Bijlagenboek). Bovendien worden die gebieden gerealiseerd aangrenzend aan reeds bestaande weidevogelleefgebieden, waardoor er wezenlijk gezien niet iets wijzigt. Wat betreft de stikstofdepositie wordt gewezen op hetgeen hiervoor is toegelicht bij onderdeel 1 van deze zienswijze.
4	Indiener wil duidelijkheid over het beheer en de inrichting van de dijk, vooroevers en oeverdijk. Deze gebiedsdelen kunnen van (negatieve) invloed zijn op broedmogelijkheden voor ganzen, schuilplaatsen van predatoren en de waterkwaliteit.	Wat betreft het beheer van de dijk wijzigt er niets ten opzichte van het huidige beheer. Voor de vooroevers geldt dat er beheer plaatsvindt dat gericht is op moerasontwikkeling met eventueel wat struikvorming. De oeverdijk vervult een rol in de natuurcompensatie. Voor de oeverdijk geldt dat HHNK verantwoordelijk is voor het beheer van de compensatieopgave. Ook als HHNK het beheer aan derden zou uitbesteden, blijft HHNK verantwoordelijk voor het beheer. Voor het realiseren van de compensatie is een overeenkomst met de provincie gesloten waarin de verplichtingen van HHNK omtrent realisatie en instandhouding zijn geregeld. Zowel de realisatie als het beheer van de oeverdijk wordt gefinancierd uit het projectbudget van de Markermeerdijken als onderdeel van de versterkingsopgave voor de Markermeerdijken. Hiermee is het beheer financieel gedekt. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 8.2.2.3

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden'. Het voornoemde betekent voor de door indiener genoemde effecten het volgende. Het is onduidelijk of indiener vreest dat de ganzen minder broedmogelijkheden zullen hebben, of juist vreest dat de broedmogelijkheden zullen toenemen. De wijzigingen in de broedmogelijkheden voor ganzen zijn daar waar relevant in de natuurtoetsen (bijlage 8.1, 8.2 en 8.3) omschreven. Voor schuilplaatsen van predatoren geldt dat indiener nalaat duidelijk te maken wat en welke soort exact wordt gevreesd. Mocht indiener op vossen doelen, dan geldt het volgende. De nieuwe dijk wordt op vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. In aanvulling daarop is van belang dat bosjes of struweel niet worden gestimuleerd, terwijl vossen dit nodig hebben om ergens te kunnen verblijven. Vossen zijn bovendien territoriaal: het is niet simpelweg te stellen dat er een grote toename van vossen gaat zijn. De nieuwe omstandigheden zorgen namelijk niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is niet sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie. Wat betreft de effecten op de waterkwaliteit geldt dat de Versterking in beginsel geen invloed heeft op de waterkwaliteit. Er worden geen milieuvreemde stoffen toegepast, de dijkversterking wordt uitgevoerd met schoon materiaal en daar waar de dijksloot landinwaarts wordt verplaatst, blijft deze de watergangen verbinden die loodrecht op de dijk liggen. Er ontstaan geen doodlopende watergangen. Bij het nieuwe tussenwater bij de oeverdijk worden in- en uitlaatduikers aangelegd zodat doorstroming plaatsvindt. Hierdoor wordt de groei van waterplanten gestimuleerd, waardoor de natuurlijke afbraak van nutriënten wordt vergroot en een goede waterkwaliteit behouden blijft. In paragraaf 8.2 van het Projectplan is een en ander uitgebreid toegelicht.
5	Indiener stelt dat de agrarische sector geen voorstander is van de meekoppelkans ecologisch maaibeheer.	Dit onderdeel wordt voor kennisgeving aangenomen, nu indiener nalaat te onderbouwen waarom zij geen voorstander is van ecologisch maaibeheer.
6	Indiener stelt dat de agrarische sector niet goed betrokken is bij de voorliggende beheeropties en pleit ervoor om de agrarische sector nauw te betrekken bij beheeropties.	Zoals hiervoor is toegelicht verandert er wat betreft het beheer met de Versterking niets wezenlijks. Er is daarom geen aanleiding om de agrarische sector hier specifiek voor dit project bij te betrekken. Uiteraard staat het de agrarische sector vrij via regulier overleg met HHNK van gedachten te wisselen over het beheer van dijken.
7	Indiener stelt dat de agrarische sector in het geheel geen nadeel mag ondervinden van de Versterking en in geval van nadeel gecompenseerd dient te worden.	In de eerste plaats wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze. In aanvulling daarop wordt, voor zover bedrijven in de agrarische sector schade menen te lijden ten gevolge van de Versterking die redelijkerwijs niet voor hun rekening

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		behoort te blijven, gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
8	Indiener verzoekt om inzicht te krijgen op welke maatregelen worden genomen omtrent een goede en veilige bereikbaarheid van de agrarische gronden.	Voor informatie hierover wordt gewezen op paragraaf 10.2 "Infrastructuur en bereikbaarheid" van het Projectplan.
9	Indiener is tegen opoffering van landbouwgronden voor de Versterking. Indiener stelt dat uit de stukken niet duidelijk wordt welke alternatieven tot minder aantasting van agrarische functies leiden. Indiener wil weten waarom er niet meer voor een buitenwaartse versterking wordt gekozen.	Aan de keuze van het Voorkeursalternatief ligt uitgebreid onderzoek ten grondslag, waarbij alle effecten zijn beoordeeld en meegewogen. De effecten van ruimtebeslag op agrarische percelen zijn in het MER onderzocht en per module omschreven onder 'ruimtebeslag wonen en werken' (zie MER Deel B). Uitgangspunt is het ruimtebeslag op gronden in eigendom van derden zo klein mogelijk te houden. Dat geldt ook voor de agrarische gronden. Het is niet altijd mogelijk of wenselijk om te kiezen voor een buitenwaartse versterking. Zo kan er sprake zijn van binnenwaartse instabiliteit die moet worden opgeheven en waardoor de gewenste sterkte niet op andere wijze kan worden verkregen. Aan de hand van de projectdoelstellingen en de technische randvoorwaarden zijn alternatieven onderzocht en is per sectie een versterkingsoplossing gekozen (zie hierover uitgebreid hoofdstuk 4 van het Projectplan). Vervolgens is op meer detailniveau gekeken hoe deze oplossing exact wordt ingepast en heeft er zorgvuldig overleg plaatsgevonden met de betrokken eigenaren. Er is, zoals ook hiervoor al is toegelicht, geen sprake van een onaanvaardbare aantasting van de belangen van de agrarische sector.
10	Indiener verzoekt om helderheid te geven over nieuwe pachtcontracten welke mogelijk uitgegeven zullen worden.	Sommige delen van de dijk worden in de huidige situatie verpacht of uitgegeven met een gebruiksovereenkomst. Deze overeenkomsten worden beëindigd door HHNK tijdens de uitvoeringsfase. HHNK heeft de gebruikers hiervan al op de hoogte gesteld door HHNK. Uiterlijk drie maanden voor start van de uitvoering wordt de gebruiker geïnformeerd over de datum waarop de gebruiker het gebruik moet beëindigen. Na de Versterking wordt door HHNK beoordeeld of een verpachting of gebruiksovereenkomst wederom mogelijk is. In deze beoordeling wordt onder andere de toestand van de grasmat en de uitvoering van het onderhoud door de afdeling Beheer meegenomen. Bij hernieuwde ingebruikgeving is in principe het uitgangspunt dat de huidige gebruikers een vergelijkbare oppervlakte in gebruik terug krijgen. Afhankelijk van de vorm van het gebruik wordt een geliberaliseerde pachtovereenkomst of een gebruiksovereenkomst aangeboden. Hierbij wordt opgemerkt dat het hoogheemraadschap als grondeigenaar in beginsel vrij is om zijn gronden aan een ieder in gebruik te geven. Het grondbeleid van het hoogheemraadschap geeft echter aan dat de voorkeur uitgaat naar bedrijfsmatige agrariërs, onder andere vanwege hun kennis en ervaring. Gebruikers zijn middels een persoonlijke brief op de hoogte gesteld van het voorgaande.
11	Indiener stelt dat de uitvoerbaarheid van het project niet is aangetoond,	Het enkele feit dat nog niet alle benodigde gronden minnelijk zijn verworven, brengt niet mee dat het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	omdat er eerst op minnelijke wijze beschikking over de gronden verkregen moet worden alvorens besloten wordt om tot planvorming over te gaan.	project niet uitvoerbaar is. Indien minnelijke verwerving niet lukt, staan HHNK wettelijke instrumenten ter beschikking zoals het opleggen van een gedoogplicht of onteigening. Vanzelfsprekend wordt eerst geprobeerd de gronden minnelijk te verwerven, waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de grondeigenaren en gebruikers.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0094: Indiener 94 **Module Integraal, 01, 02**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
7	Voorts maakt indiener zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met de oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk liggen bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts is indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet-/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met de risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijft intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
13	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die worden gehanteerd binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
14	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
15	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfsplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
16	Voorts vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
17	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op zonnige dagen.	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 als ook vanaf het Visserseiland.
18	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module (hoofdstuk 7 in het Projectplan). Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
19	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeft indiener aan graag beter geïnformeerd willen worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
20	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn. Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure worden doorlopen bij de gemeente Hoorn.
21	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
22	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.
23	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter. Indiener pleit ervoor om het bestaande	Bij module 2 is er gekozen voor een oeverdijk. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De waarden van de monumentale dijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	blijven hier weliswaar intact, maar het open water komt op grotere afstand van de woningen te liggen, waardoor het zicht op het water vanuit de woningen zal verdwijnen. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. In paragraaf 2.4.1 van deze Nota wordt nader ingegaan op de cultuurhistorische waarde van de dijk. Als alternatief voor de oeverdijk stelt indiener voor het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen, door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever. Dit alternatief is echter geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt dan ook de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
24	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving, van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie van de dijk met de Hoornse Hop is niet als beschermde waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege zijn functie als scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land. Ten aanzien van de samenwerking tussen de publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1,2 en 37. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0095: Indiener 95 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus worden gerealiseerd. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust, maar ontworpen op basis van de meest actuele ontwerpmethodiek. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen de op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
17	Indiener licht toe dat de dijk inherent onderdeel uitmaakt van het dagelijks leven van de bewoners, onder meer als toegang naar (via de trappen in de dijk) hun steigers. Daarmee is de dijk onderdeel van de juridische constellatie van hun vastgoed. Dijkaanpassingen beïnvloeden het woongenot en de waarde van het onroerend goed. Door het ontbreken van duidelijke tekeningen is onduidelijk of de functie zoals hierboven beschreven, geborgd blijft. Middels duidelijke tekeningen en een symbolische pacht van 1 euro per jaar wilt indiener de bestaande situatie borgen en zo juridische stappen voorkomen.	Uit de tekeningen opgenomen in paragraaf 7.14 van het Projectplan en de 'Basiskaart met versterking' (bijlage 11.1 van het Bijlagenboek) blijkt dat de Versterking niet op de percelen van indiener plaatsvindt en dat de functie als primaire kering ongewijzigd blijft. Verder is de dijk voor de bewoners toegankelijk en zij kunnen daarvan gebruik maken om van en naar hun steigers te gaan, daarop te recreëren en te verblijven, zoals dit ook geldt voor bijvoorbeeld wandelaars die gebruik maken van de wandelroute over de dijk. De Versterking brengt hierin geen verandering, de primaire kering is en blijft eigendom van HHNK. Er is daarom geen reden een 'exclusief recht' toe te kennen middels een (gebruiks)overeenkomst. Verder worden de op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals steigers) in beginsel teruggeplaatst indien de overheid daarvoor een vergunning of ontheffing heeft verleend en deze geen waterstaatkundige belemmering vormen. Voor een verdere toelichting op het terugbrengen van de op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals de steigers en trappen) wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Projectplan. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0096: LTO Noord vestiging Haarlem **Module Integraal, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de planvorming effecten heeft op de gronden die in gebruik zijn bij de agrarische sector: verlies aan areaal, (tijdelijke) toename van stikstof, veranderingen in de waterhuishouding en gevolgen voor de verkeersstructuur. Indiener verzoekt om de gevolgen van de ontwikkelingen in relatie tot de agrarische sector in beeld te brengen en suggereert om een landbouweffectrapportage uit te voeren. Indiener wil mogelijkheid hebben om hierop te reageren.	Voorafgaand aan de keuze van het ontwerp voor de Versterking zijn de effecten onderzocht en beoordeeld. De bij de realisatie van de Versterking betrokken belangen zijn afgewogen. Zo ook die van de agrarische sector. In paragraaf 11.1.2 van het Projectplan is ingegaan op de agrarische sector. Daaruit volgt dat er in totaal 5 ha met een agrarische bestemming benodigd is. Er wordt voornamelijk grasland geraakt. Met de betreffende eigenaren wordt overleg gevoerd. Het ruimtebeslag beïnvloedt de bereikbaarheid van de agrarische percelen niet. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar is voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan. De waterhuishouding blijft intact. Tijdens de uitvoeringsfase kunnen tijdelijke grondwaterpeilfluctuaties voorkomen bij lokale bemalingen. Deze bemalingen zijn zeer lokaal en indien onder het gewenste grondwaterpeil wordt gewerkt, is hiervoor een passende oplossing. Hierbij kan worden gedacht aan het plaatsen van damwanden om de bouwkuip of retourbemaling, zoals aangegeven in paragraaf 11.1.2 van het Projectplan. In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is voor alle projecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, dus ook voor Versterking Markermeerdijken, stikstofruimte

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gereserveerd in segment 1 van het Programma (prioritaire projecten). Het project is opgenomen als 'Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam (planstudie); Dijkversterking Markermeerdijk Marken', projectnummer R2-061 in de Basisrapportage HWBP-2 van 26 september 2011 (zie Kamerstukken II 2011/12, 27 625, nr. 237). De stikstofuitstoot ten gevolge van de Versterking past binnen de gereserveerde ruimte van de PAS, en is dus al passend beoordeeld in de Passende Beoordeling die voor de PAS is opgesteld. Dat geldt voor eventuele effecten op alle gebieden. Zie paragraaf 3.2 van de Passende beoordeling voor de Versterking. De PAS heeft nog steeds rechtskracht. De besluitvorming voor de Versterking kon daarom daarop worden gebaseerd. Indiener laat na te onderbouwen waarom de berekeningen onjuist zouden zijn. Naast de beoordeling in het kader van de PAS is in de Passende Beoordeling ook een inhoudelijke beoordeling van het stikstofeffect opgenomen (zie voor de uitgebreide tekst bijlage 8.31 van het bijlageboek). Uit deze beoordeling blijkt dat als gevolg van de Versterking er sprake is van een geringe toename van de permanente en tijdelijke stikstofdepositie. Uit de inhoudelijke beoordeling blijkt dat de stikstofdepositie als gevolg van de versterking zeer gering is gezien de hoeveelheid stikstof die planten nodig hebben, de aanwezige stikstofkringlopen, de daling van stikstofdepositie, de jaarlijkse fluctuatie en het reguliere beheer dat noodzakelijk is om verschillende habitattypen in stand te houden (zelfs als de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden). Daarnaast is per Natura 2000-gebied ook gekeken naar de trend en de huidige kwaliteit. Uit deze beoordeling volgt dat als gevolg van de zeer geringe hoeveelheid stikstofdepositie van de versterking bij voorbaat een ecologisch merkbaar en meetbaar effect is uitgesloten. Voor zover agrariërs toch schade zouden lijden, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
2	Indiener wil weten wat de gevolgen van de tijdelijke stikstofdepositie zijn op de ontwikkelingsruimte van de agrarische sector, ook in relatie tot de PAS.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen hiervoor bij onderdeel 1 van deze zienswijze is toegelicht.
3	Indiener wil een toelichting op de gevolgen van de nieuw aan te leggen natuur voor de agrarische functies op aangrenzende gronden nu en in de toekomst (ook voor wat betreft stikstofdepositie).	De realisatie van nieuwe natuur heeft geen relevant effect op agrarische percelen. De realisatie van natuur op de oeverdijk zal geen effect hebben op agrarische percelen, omdat de oude dijk als afscheiding zal functioneren. Daardoor zullen de waterstanden binnendijks niet wijzigen. Wat betreft de nieuwe weidevogelleefgebieden geldt dat deze vrijwillig worden gerealiseerd door boeren in de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		omgeving van de dijk (zoals toegelicht in het Plan voor compensatiemaatregelen, bijlage 8.30 van het Bijlagenboek). Bovendien worden die gebieden gerealiseerd aangrenzend aan reeds bestaande weidevogelleefgebieden, waardoor er wezenlijk gezien niet iets wijzigt. Wat betreft de stikstofdepositie wordt gewezen op hetgeen hiervoor is toegelicht bij onderdeel 1 van deze zienswijze.
4	Indiener wil duidelijkheid over het beheer en de inrichting van de dijk, vooroevers en oeverdijk. Deze gebiedsdelen kunnen van (negatieve) invloed zijn op broedmogelijkheden voor ganzen, schuilplaatsen van predatoren en de waterkwaliteit.	Wat betreft het beheer van de dijk wijzigt er niets ten opzichte van het huidige beheer. Voor de vooroevers geldt dat er beheer plaatsvindt dat gericht is op moerasontwikkeling met eventueel wat struikvorming. De oeverdijk vervult een rol in de natuurcompensatie. Voor de oeverdijk geldt dat HHNK verantwoordelijk is voor het beheer van de compensatieopgave. Ook als HHNK het beheer aan derden zou uitbesteden, blijft HHNK verantwoordelijk voor het beheer. Voor het realiseren van de compensatie is een overeenkomst met de provincie gesloten waarin de verplichtingen van HHNK omtrent realisatie en instandhouding zijn geregeld. Zowel de realisatie als het beheer van de oeverdijk wordt gefinancierd uit het projectbudget van de Markermeerdijken als onderdeel van de versterkingsopgave voor de Markermeerdijken. Hiermee is het beheer financieel gedekt. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 8.2.2.3 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden'. Het voornoemde betekent voor de door indiener genoemde effecten het volgende. Het is onduidelijk of indiener vreest dat de ganzen minder broedmogelijkheden zullen hebben, of juist vreest dat de broedmogelijkheden zullen toenemen. De wijzigingen in de broedmogelijkheden voor ganzen zijn daar waar relevant in de natuurtoetsen (bijlage 8.1, 8.2 en 8.3) omschreven. Voor schuilplaatsen van predatoren geldt dat indiener nalaat duidelijk te maken wat en welke soort exact wordt gevreesd. Mocht indiener op vossen doelen, dan geldt het volgende. De nieuwe dijk wordt op vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. In aanvulling daarop is van belang dat bosjes of struweel niet worden gestimuleerd, terwijl vossen dit nodig hebben om ergens te kunnen verblijven. Vossen zijn bovendien territoriaal: het is niet simpelweg te stellen dat er een grote toename van vossen gaat zijn. De nieuwe omstandigheden zorgen namelijk niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is niet sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie. Wat betreft de effecten op de waterkwaliteit geldt dat de Versterking in beginsel geen invloed heeft op de waterkwaliteit. Er worden geen milieuvreemde stoffen toegepast, de dijkversterking

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wordt uitgevoerd met schoon materiaal en daar waar de dijksloot landinwaarts wordt verplaatst, blijft deze de watergangen verbinden die loodrecht op de dijk liggen. Er ontstaan geen doodlopende watergangen. Bij het nieuwe tussenwater bij de oeverdijk worden in- en uitlaatduikers aangelegd zodat doorstroming plaatsvindt. Hierdoor wordt de groei van waterplanten gestimuleerd, waardoor de natuurlijke afbraak van nutriënten wordt vergroot en een goede waterkwaliteit behouden blijft. In paragraaf 8.2 van het Projectplan is een en ander uitgebreid toegelicht.
5	Indiener stelt dat de agrarische sector geen voorstander is van de meekoppelkans ecologisch maaibeheer.	Dit onderdeel wordt voor kennisgeving aangenomen, nu indiener nalaat te onderbouwen waarom zij geen voorstander is van ecologisch maaibeheer.
6	Indiener stelt dat de agrarische sector niet goed betrokken is bij de voorliggende beheeropties en pleit ervoor om de agrarische sector nauw te betrekken bij beheeropties.	Zoals hiervoor is toegelicht verandert er wat betreft het beheer met de Versterking niets wezenlijks. Er is daarom geen aanleiding om de agrarische sector hier specifiek voor dit project bij te betrekken. Uiteraard staat het de agrarische sector vrij via regulier overleg met HHNK van gedachten te wisselen over het beheer van dijken.
7	Indiener stelt dat de agrarische sector in het geheel geen nadeel mag ondervinden van de Versterking en in geval van nadeel gecompenseerd dient te worden.	In de eerste plaats wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze. In aanvulling daarop wordt, voor zover bedrijven in de agrarische sector schade menen te lijden ten gevolge van de Versterking die redelijkerwijs niet voor hun rekening behoort te blijven, gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
8	Indiener verzoekt om inzicht te krijgen in welke maatregelen worden genomen omtrent een goede en veilige bereikbaarheid van de agrarische gronden.	Voor informatie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
9	Indiener is tegen opoffering van landbouwgronden voor de Versterking. Indiener stelt dat uit de stukken niet duidelijk wordt welke alternatieven tot minder aantasting van agrarische functies leiden. Indiener wil weten waarom er niet meer voor een buitenwaartse versterking wordt gekozen.	Aan de keuze van het Voorkeursalternatief ligt uitgebreid onderzoek ten grondslag, waarbij alle effecten zijn beoordeeld en meegewogen. De effecten van ruimtebeslag op agrarische percelen zijn in het MER onderzocht en per module omschreven onder 'ruimtebeslag wonen en werken' (zie MER Deel B). Uitgangspunt is het ruimtebeslag op gronden in eigendom van derden zo klein mogelijk te houden. Dat geldt ook voor de agrarische gronden. Het is niet altijd mogelijk of wenselijk om te kiezen voor een buitenwaartse versterking. Zo kan er sprake zijn van binnenwaartse instabiliteit die moet worden opgeheven en waardoor de gewenste sterkte niet op andere wijze kan worden verkregen. Aan de hand van de projectdoelstellingen en de technische randvoorwaarden zijn alternatieven onderzocht en is per sectie een versterkingsoplossing gekozen (zie hierover uitgebreid hoofdstuk 4 van het Projectplan). Vervolgens is op meer detailniveau gekeken hoe deze oplossing exact wordt ingepast en heeft er zorgvuldig overleg plaatsgevonden met de betrokken eigenaren. Er is, zoals ook hiervoor al is toegelicht, geen sprake van een onaanvaardbare aantasting van de belangen van de agrarische sector.
10	Indiener verzoekt om helderheid te geven over nieuwe pachtcontracten welke mogelijk uitgegeven zullen	Sommige delen van de dijk worden in de huidige situatie verpacht of uitgegeven met een gebruiksovereenkomst. Deze overeenkomsten

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	worden.	worden beëindigd door HHNK tijdens de uitvoeringsfase. HHNK heeft de gebruikers hiervan al op de hoogte gesteld. Uiterlijk drie maanden voor start van de uitvoering wordt de gebruiker geïnformeerd over de datum waarop de gebruiker het gebruik moet beëindigen. Na de Versterking wordt door HHNK beoordeeld of een verpachting of gebruiksovereenkomst wederom mogelijk is. In deze beoordeling wordt onder andere de toestand van de grasmat en de uitvoering van het onderhoud door de afdeling Beheer meegenomen. Bij hernieuwde ingebruikgeving is in principe het uitgangspunt dat de huidige gebruikers een vergelijkbare oppervlakte in gebruik terug krijgen. Afhankelijk van de vorm van het gebruik wordt een geliberaliseerde pachtovereenkomst of een gebruiksovereenkomst aangeboden. Hierbij wordt opgemerkt dat het hoogheemraadschap als grondeigenaar in beginsel vrij is om zijn gronden aan een ieder in gebruik te geven. Het grondbeleid van het hoogheemraadschap geeft echter aan dat de voorkeur uitgaat naar bedrijfsmatige agrariërs, onder andere vanwege hun kennis en ervaring. Gebruikers zijn middels een persoonlijke brief op de hoogte gesteld van het voorgaande.
11	Indiener stelt dat de uitvoerbaarheid van het project niet is aangetoond, omdat er eerst op minnelijke wijze beschikking over de gronden verkregen moet worden alvorens besloten wordt om tot planvorming over te gaan.	Het enkele feit dat nog niet alle benodigde gronden minnelijk zijn verworven, brengt niet mee dat het project niet uitvoerbaar is. Indien minnelijke verwerving niet lukt, staan HHNK wettelijke instrumenten ter beschikking zoals het opleggen van een gedoogplicht of onteigening. Vanzelfsprekend wordt eerst geprobeerd de gronden minnelijk te verwerven, waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de grondeigenaren en gebruikers.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0097: Indiener 97 **Module 09**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener constateert dat zijn perceel niet wordt genoemd wanneer wordt gesproken over de percelen Zeedijk 1, 2 en 2a (percelen waar lokaal maatwerk wordt toegepast) en verzoekt om zijn perceel ook te betrekken bij alle beoordelingen als een perceel met een bouwvlak, waar mogelijk vanaf eind 2018 of 2019 bouwwerkzaamheden plaatsvinden.	Indiener constateert dat in het Projectplan op verschillende plaatsen wordt gesproken over de percelen Zeedijk 1, 2 en 2a te Edam. Op deze percelen staan woningen dicht op de dijk, waardoor lokaal maatwerk moet worden toegepast. Dat is voor het perceel van indiener niet het geval. Op het perceel van indiener staat nog geen woning. Duidelijk is wel dat indiener voornemens is om op zijn perceel een woning te bouwen. In het bestemmingsplan De Broeckgouw is daarvoor een wijzigingsbevoegdheid opgenomen. Het Projectplan en de andere besluiten die ten grondslag liggen aan de Versterking, staan niet in de weg aan het toepassen van deze wijzigingsbevoegdheid. Artikel 8.5 van de regels van het bestemmingsplan De Broeckgouw bepaalt dat de minimum afstand van het bouwvlak tot de kant van de weg langs de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Zeedijk 47 meter dient te bedragen. Deze afstand is in het bestemmingsplan opgenomen vanwege het 'profiel van vrije ruimte' dat door HHNK is bepaald. Dit profiel betreft een ruimtereservering voor toekomstige dijkversterkingen. Binnen dit profiel geldt op grond van de Keur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, artikel 3.2, tweede lid, een verbod om zonder watervergunning van het bestuur werken te plaatsen, te wijzigen of te behouden. In tegenstelling tot voorheen is tegenwoordig een profiel van vrije ruimte opgenomen in de Keur, omdat de klimaatverandering maakt dat we zorgvuldig moeten omgaan met de ruimte nabij waterkeringen. Het profiel van vrije ruimte voorkomt dat toekomstige dijkversterkingen complexer of duurder dan noodzakelijk worden in verband met het steeds meer moeten toepassen van maatwerk bij aanwezige (nieuwe) bebouwing. Aangezien op het perceel van indiener nog geen woning staat en hier nu juist voorafgaand aan de bouw een profiel van vrije ruimte is vastgelegd om de Versterking mogelijk te maken, is er geen reden hier maatwerk toe te passen zoals op de door indiener genoemde percelen Zeedijk 1, 2, en 2a waar wel sprake is van bestaande bebouwing. Het profiel van vrije ruimte is naar aanleiding van de bouwplannen van indiener bepaald aan de hand van een maatwerkberekening, conform artikel 3.2, zesde lid juncto bijlage 2 van de keur (Overgangsregeling begrenzing profiel van vrije ruimte). De Versterking ter plaatse van het perceel van indiener betreft een binnenwaartse versterking, waarbij de berm wordt verhoogd en verbreed en de dijksloot wordt verplaatst. De ligging van de weg langs de Zeedijk wijzigt niet of nauwelijks. Omdat de as van de dijk hier niet wordt verplaatst, heeft de Versterking geen invloed op de grenzen van het profiel van vrije ruimte en dus ook niet op de bouwmogelijkheden die het huidige bestemmingsplan met de wijzigingsbevoegdheid biedt. De bouwmogelijkheid blijft derhalve ook na vaststelling van het Projectplan en de andere besluiten bestaan.
2	Indiener heeft van buren vernomen dat in module 9 een strook van 7 meter van de aan de weg grenzende percelen zal worden onteigend, vanwege de binnenwaartse dijkverzwaring.	De gekozen oplossing ter hoogte van het perceel van indiener is een binnenwaartse versterking. De keuze voor een binnenwaartse versterking ter plaatse van het perceel van indiener is resultaat van een zorgvuldige afweging van alle belangen. In het MER zijn twee alternatieven onderzocht. De milieueffecten van de alternatieven zijn beschreven in paragraaf 4.10.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). De overwegend binnenwaartse versterking is voor module 9 het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. Het is juist dat de binnenwaartse versterking voor een deel is voorzien op de gronden van indiener. Het gaat hier om een oppervlakte van circa 372 vierkante meter. Dat is aanvaardbaar in het licht van de doelstelling van het project. Het streven is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		erop gericht om de gronden minnelijk te verwerven. Indien niet tot minnelijke verwerving van de gronden kan worden gekomen, zal tot onteigening of het opleggen van een gedoogplicht op grond van de Waterwet worden overgegaan, waarbij volledige schadeloosstelling uitgangspunt is. Dit is nader toegelicht in paragraaf 5.7.5 van het Projectplan.
3	Indiener geeft aan dat als de plannen van de Provincie Noord-Holland met betrekking tot binnenwaartse dijkverzwaring gerealiseerd zouden gaan worden, zijn tuin slechts 4 meter diep zou zijn.	De voorziene woning van indiener hoeft door de Versterking niet 7 meter landinwaarts te worden gebouwd. Zoals reeds is toegelicht bij onderdeel 1 van deze zienswijze, heeft de binnenwaartse berm geen gevolgen voor de ligging van de as van de dijk en ook niet voor het profiel van vrije ruimte en de ligging van het bouwvlak zoals mogelijk gemaakt met de wijzigingsbevoegdheid in het bestemmingsplan. Wij hopen dat daarmee de zorg is weggenomen dat de woning landinwaarts moet worden verplaatst als gevolg van deze Versterking.
4	Indiener stelt schade te lijden, zoals waardevermindering van zijn eigendommen door minder privacy, als indiener zijn woning 7 meter landinwaarts moet bouwen als het perceel kleiner wordt. Indiener wenst dat de bestaande situatie gehandhaafd blijft.	Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 1 en 3 van deze zienswijze. Als de Versterking onverhoopt toch tot schade leidt, dan kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding op grond van artikel 7.14, eerste lid, van de Waterwet. Dit is nader toegelicht in paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
5	Indiener is tegen het ophogen van de weg voor zijn perceel en is van mening dat als de weg voor zijn perceel wordt opgehoogd, gelijktijdig zijn perceel op kosten van de provincie moet worden opgehoogd. Voorts is indiener tegen de ophoging van de dijk, omdat dit zicht belemmerend werkt vanaf de eerste etage gezien. De twee-onder-een-kap zal hoger gebouwd moeten worden om vanaf de eerste verdieping zicht te hebben over het Markermeer.	Binnen module 9 is sprake van de volgende veiligheidstekorten: de kruinhoogte van de dijk voldoet niet, binnenwaartse instabiliteit en de kwaliteit van de taludbekleding is onvoldoende. Het ophogen van de binnenberm is noodzakelijk om de stabiliteit te verbeteren. Door het ophogen van de binnenberm wordt de berm zo smal mogelijk gehouden. Alternatief zou zijn om de binnenberm lager te houden, maar te verbreden. Dat is onwenselijk, omdat de dijk dan dichter op bestaande woningen komt en meer gronden nodig zijn van aangrenzende percelen. De effecten van het ophogen van de binnenberm staan beschreven in paragraaf 4.10.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). Door het ophogen van de binnenberm scoort het aspect woonbeleving licht negatief (-). Dit is aanvaardbaar in het licht van de doelstelling van het project.
6	Indiener ontvangt graag een toelichting op de wijze waarop in module 9 ter hoogte van zijn perceel de dijkverzwaring gaat plaatsvinden.	Ter hoogte van het perceel van indiener is gekozen voor een binnenwaartse versterking. Daarbij worden de binnenberm en de kruin verhoogd. Deze gekozen oplossing is ook te zien op de Basiskaarten Versterking (bijlage 11.1 van het Bijlagenboek) en is uitgebreid beschreven in paragraaf 7.9 van het Projectplan. Met indiener is contact opgenomen met de vraag of hij persoonlijk nog nadere toelichting wenst.
7	Indiener stelt zich op het standpunt dat voor een minder belastende variant dient	Binnen de Versterking wordt terughoudend omgegaan met het toepassen van constructieve

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	te worden gekozen, zoals ook in Warder zal gebeuren. Indiener geeft aan dat na een buitendijkse dijkverzwaring een damwand de beste oplossing is.	versterkingen, zoals een damwand. Een constructieve versterking kent een aantal nadelen. Deze nadelen staan beschreven in paragraaf 3.2.7 van het Projectplan. Uitgangspunt is dat een constructieve versterking alleen een oplossing kan zijn bij knelpunten (bijvoorbeeld als oplossing bij een knelpunt voor gebouwen/kunstwerken die anders geamoveerd moeten worden of bij dijkovergangen van infrastructuur). Binnen module 9 staat een aantal woningen dicht op de dijk. Dat zijn de woningen op de percelen aan de Zeedijk 1, 2 en 2a. Bij deze woningen zal lokaal maatwerk worden toepast in de vorm van een damwand. Op het perceel van indiener staat echter geen woning. Door een binnenwaartse versterking wordt het bouwplan van indiener ook niet gefrustreerd, hetgeen is toegelicht bij onderdelen 1 en 3 van deze zienswijze. Bij het perceel van indiener wordt om deze reden niet voorzien in een constructieve versterking in de vorm van een damwand.
8	Indiener betwist dat sprake is van dermate waardevolle archeologische en cultuurhistorische geografische waarden in module 9, dat die waarden zouden prevaleren boven het bewonersbelang. Indiener wenst alsnog op de hoogte te worden gesteld van alle details die rond de besluitvorming hebben plaatsgevonden en wijst daarbij op de mogelijkheid van een buitenwaartse asverschuiving.	De gekozen oplossing voor module 9 is een overwegend binnenwaartse versterking en gedeeltelijke buitenwaartse versterking. Voor module 9 zijn in het MER twee alternatieven onderzocht, waaronder ook de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving. In paragraaf 4.10.2 'Effectbeschrijving module 9' van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) zijn de milieueffecten van de alternatieven beschreven. De gekozen oplossing scoort beter op cultuurhistorische waarden dan de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving. Zo leidt een overwegend buitenwaartse versterking tot het verdwijnen van een groot deel van de monumentale dijk. Met de gekozen oplossing blijven de monumentale dijk en de kenmerkende cultuurhistorische waarden behouden. Een nadere toelichting op deze afweging staat beschreven in paragraaf 4.3.9 van het Projectplan en paragraaf 4.10 van de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Het is daarom niet onredelijk dat HHNK kiest voor de binnenwaartse versterking.
9	Indiener is van mening dat uit de stukken niet blijkt welke waardevolle archeologische en cultuurhistorische geografische zaken aan de orde zijn gekomen die niet eerder bekend waren. Indiener wijst erop dat in het verleden is gesproken over een buitenwaartse dijkverzwaring.	De dijk behoort tot de Noorder IJ- en Zeedijken, die als beschermd provinciaal monument zijn aangewezen. De gekozen oplossing binnen module 9 - overwegend een binnenwaartse versterking - scoort beter voor wat betreft effecten op de cultuurhistorische waarden dan de door indiener genoemde buitenwaartse asverschuiving. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 8 van deze zienswijze. Voor een toelichting op het uitgevoerde archeologische onderzoek en de bevindingen daarvan wordt gewezen op paragraaf 6.6 van de Ruimtelijke Onderbouwing.
10	Indiener geeft aan bezwaar te hebben tegen het feit dat in het MER wel wordt gesproken over de dijk die dicht op de	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 7 en 8 van deze zienswijze.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bewoning komt in module 9, maar niet over het voor de hand liggende alternatief lokaal maatwerk, zoals een damwand.	
11	Indiener wenst van tevoren garanties te krijgen van de provincie Noord Holland dat indiener tijdens de werkzaamheden zijn perceel kan bereiken. Eventuele schade die indiener zou kunnen lijden als gevolg van de werkzaamheden zal indiener verhalen op de provincie Noord-Holland.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.9 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar is voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Voor zover indiener toch schade zou lijden, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
12	Indiener geeft aan recht te hebben op een nadere technische en archeologische onderbouwing van het feit waarom in geval van module 9 een buitendijkse verzwaring of damwand niet de beste oplossing zou zijn.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij de vorige onderdelen van deze zienswijze.
13	Indiener geeft aan dat het voor hem van cruciaal belang is dat zijn perceel onverminderd goed bereikbaar blijft wanneer er gebouwd gaat worden op zijn perceel.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 11 van deze zienswijze.
14	Indiener geeft aan dat het van cruciaal belang is dat wanneer er mogelijke grondwaterpeilfluctuaties voorzienbaar zijn, indiener goed op de hoogte wordt gehouden. Indiener wenst als gesprekspartner te worden beschouwd en wil deugdelijk op de hoogte worden gehouden.	De effecten van de binnenwaartse versterking binnen module 9 op de grondwaterstanden staan beschreven in paragraaf 4.10.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek). De binnenwaartse versterking heeft geen invloed op de grondwater(stromen). Het effect is als neutraal (0) beoordeeld. De gekozen oplossing is beperkt gewijzigd ten opzichte van het alternatief dat in het MER is onderzocht, in die zin dat bij bestaande woningen damwanden worden geplaatst. Dit is echter niet aan de orde voor het perceel van indiener en leidt derhalve niet een andere conclusie voor wat betreft grondwater ter plaatse van zijn perceel.
15	Indiener verzoekt om het geluid vanaf de openbare weg te beperken, door de maximum snelheid te beperken (30 km/uur). Indien dat niet mogelijk is, dan verzoekt indiener dat gebruik gemaakt dient te worden van geluiddempend asfalt en 'hobbels' om het geluid en de snelheid van het verkeer te dempen.	De geluidsbelasting vanwege de Zeedijk op bestaande woningen is zorgvuldig onderzocht. Daarbij wordt opgemerkt dat op het perceel van indiener nog geen woning is gebouwd. Aan de Zeedijk liggen wel 7 bestaande woningen die maatgevend zijn voor het akoestisch onderzoek (bijlage 7.2 van het Bijlagenboek). De geluidbelastingen op de gevel van deze woningen als gevolg van het verkeer op de Zeedijk in 2016 (huidige situatie) en in 2031 (10 jaar na aanpassing van de weg) zijn opgenomen in bijlage 3 van het akoestisch onderzoek (bijlage 7.2 van het Bijlagenboek). De geluidbelasting overschrijdt bij géén van deze woningen de voorkeurswaarde van 48 dB in 2031. Er is daarom geen sprake van een reconstructie als bedoeld in de Wet geluidhinder. De door indiener genoemde maatregelen zijn derhalve niet aan de orde.
16	Indiener kondigt alvast aan dat indiener aanspraak zal maken op vergoeding van geleden en/of nog te lijden schade.	Uit de beantwoording van de eerder genoemde onderdelen van de zienswijze blijkt dat voldoende rekening is gehouden met de belangen van indiener. Als de Versterking onverhoopt toch tot schade leidt, dan kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding op grond van artikel 7.14, eerste lid, van de Waterwet. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
17	Indiener verzoekt om op de hoogte te worden gehouden van alle relevante feiten en omstandigheden en eventuele andere op de aanvraag te nemen besluiten die	Wij streven ernaar om indiener op de hoogte te houden van alle vervolgstappen. Voor algemene informatie kan indiener altijd terecht op www.markermeerdijken.nl.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	relevant kunnen zijn. Voorts verzoekt indiener om alsnog een gesprek in te plannen.	Mocht indiener in een persoonlijk gesprek meer toelichting willen, dan is dit mogelijk. Wij nodigen indiener graag uit op het kantoor van de Alliantie.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken		

Zienswijze ZW-0098: Indiener 98 **Module Integraal, 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vreest dat de fietspaden in het plan tot gevaarlijke verkeerssituaties zullen leiden. voornamelijk bij het zwembad van Warder. Dit heeft te maken met het ontstaan van een kruising en het combineren van het wandelpad met het fietspad.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is in een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
2	Indiener stelt dat er sprake is van ongelijke behandeling van aanwonenden omdat voor het dorp van Uitdam voor maatwerk gekozen is die veel minder ingrijpend is, terwijl er voor de overige aanwonenden en de bewoners van Warder geen voorkeursbehandeling geldt.	Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
3	Indiener ervaart overlast door de werkzaamheden omdat de fietsroute van Warder naar Hoorn langs de dijk jarenlang ontoegankelijk zal zijn.	Als gevolg van de werkzaamheden zal de fietsroute van Warder naar Hoorn circa 700 meter langer zijn dan de huidige route is. Voorafgaand aan de uitvoeringsfase wordt een Verkeersplan opgesteld waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid staat beschreven. Tijdens de uitvoering worden deze maatregelen periodiek geëvalueerd en waar nodig wordt in overleg met de betrokkenen gezocht naar een passende

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		maatregel. Een en ander wordt afgestemd met de lokale wegbeheerder(s), hulpdiensten en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving.
4	Indiener stelt dat het effect van de grote asverschuiving van het dijklichaam op de bodemgesteldheid, grondwaterstand, nabijgelegen bebouwing (m.n. fundering) onbekend is. Over de weigering de risicoanalyse te verstrekken stelt indiener dat het niet zo kan zijn dat de belangen van de Alliantie boven die van de omwonenden gesteld worden. Indiener maakt zich zorgen over de veiligheid en de effecten van de ongekend grootschalige grondverzetwerkzaamheden op grondwaterstand en stabiliteit van de bodem.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. Wat betreft de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener wijst op de natuurlijke (schelpen)stranden en de vele recreatiemogelijkheden rondom Warder, waarbij de aanwezige steigers de toegang tot het water vergemakkelijken. Indiener wil weten wat daarvoor de gevolgen van de Versterking zijn en vraagt of de, ook niet vergunde, steigers worden teruggeplaatst, of de opgangen op de dijk in aantal en spreiding terugkomen, of het mogelijk blijft om na voltooiing van de Versterking steigers te plaatsen en of het Markermeer ook zonder steiger toegankelijk blijft.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Wat betreft de strandjes geldt dat in paragraaf

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		8.3.2.5 van het Projectplan volgt welke strandjes worden geraakt door de Versterking en dat alle geraakte strandjes worden teruggebracht.
6	Indiener heeft ideeën om de verkeersveiligheid aan te pakken door het fietspad binnendijks te houden of geheel achterwege te laten mocht dit mogelijk zijn. Daarnaast ziet indiener mogelijkheden om bestaande knelpunten in de verkeersveiligheid aan te pakken, en wijst op de zeer gevaarlijke situatie ter hoogte van IJsselmeerdijk 23 te Warder op dagen dat de wind gunstig is voor kitesurfers (omdat er dan veel auto's langs de smalle, bochtige dijk geparkeerd staan en surfers met zware spullen over het overgebleven deel van de weg lopen).	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 1. In aanvulling daarop is van belang dat het aanpakken van bestaande knelpunten in de verkeersveiligheid geen onderdeel is van de Versterkingsopgave. Wel wordt in het kader van de realisatie van de Versterking voorafgaand aan de uitvoeringsfase een Verkeersplan opgesteld waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. Verkeersveiligheid tijdens de uitvoering is bij het opstellen van het Verkeersplan een nadrukkelijk aandachtspunt.
7	Indiener wijst erop dat minder ingrijpende alternatieven terzijde zijn geschoven waaronder het plan van ingenieur Spaargaren en het concept 'Bewezen sterkte'. Nut en noodzaak is onvoldoende aangetoond.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op alternatieven, inclusief het plan Spaargaren (Pompen in de Houtribdijk) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op nut en noodzaak. Verder wordt daarvoor gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
8	Indiener acht al met al de noodzaak twijfelachtig en onvoldoende bewezen. De samenwerking met de Alliantie heeft dat er niet beter op gemaakt, omdat deze belang heeft bij een zo groot mogelijke schaal van grondverzetoperaties.	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitvoerig ingegaan op nut en noodzaak van de Versterking. In dit kader wordt ook gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Vanwege omgang met diverse onzekerheden (Dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen. Daarnaast is aan het projectplan toegevoegd dat de talrijke 'informele' strandjes, die geen officiële zwemwaterlocatie zijn, na de uitvoering van de werkzaamheden weer als strandje worden hersteld		

Zienswijze ZW-0099: Wandeloverleg Noord-Holland en Stichting Wandelnet — **Module Integraal, 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 09, 10, 11, 12, 13, 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener heeft de voorkeur voor halfverharding van de wandelpaden. Pleit voor onverharde graspaden in het buitengebied. Indiener hoopt dat de weergave van de planuitvoering in tabel 6 van hoofdstuk 4 van het ontwerp Projectplan maatgevend blijft, met name waar het graspaden betreft.	Uitgangspunt is een graspad op de kruin van de dijk. Daar waar het wandelpad gecombineerd wordt met het fietspad, wordt asfaltverharding toegepast. Verder geldt dat daar waar reeds een verhard wandelpad op de kruin aanwezig is in de huidige situatie (bijvoorbeeld bij Broeckgouw), dit in de nieuwe situatie ook verhard wordt teruggebracht. Op sommige locaties wordt vanwege technische eisen die aan de dijkbekleding worden gesteld voor asfalt gekozen, omdat vanwege de dijkveiligheid en overslagdebiet een gesloten verharding moet worden gerealiseerd. In tabel 6 van het Projectplan is beschreven wat waar wordt gerealiseerd. Daarbij zijn de uitgangspunten van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) in acht genomen.
2	Indiener stelt dat de maatgevende profielen van module 6, 9 en 10 ruimte bieden voor gescheiden paden voor fietsers en wandelaars.	De kruinbreedte van module 6 van dijkpaal tot 27+50 tot dijkpaal 39 en module 9 vanaf dijkpaal 15 welke doorloopt in module 10 tot dijkpaal 24 is 3,8 m, deze breedte is voldoende om een gecombineerd fiets- en voetpad te realiseren. Volgens de landelijke richtlijnen (CROW) is de ideale breedte van een tweezijdig fietspad 2,5 m tot 3,0 m. Een kruin van 3,8 meter houdt in dat we een fietspad van 2,5 m breed kunnen aanleggen, waarnaast een wandelpad van 0,3 m gerealiseerd kan worden. Dan blijft er aan beide zijden van de verharding ruimte voor 0,5 m berm over. Totaal komt dit neer op 3,8 m, wat de minimaal

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		benodigde breedte is voor een gecombineerde fiets- en voetpad. Als er wordt gekozen voor een losliggend voetpad, dient de kruin te worden verbreed. Voor een losliggend voetpad is binnen deze profielen geen ruimte. Bij module 9 van dijkpaal 3 tot dijkpaal 15 wordt het voetpad op dezelfde locatie teruggebracht, namelijk op de kruin van de dijk. Fietsers kunnen gebruik maken van de weg. Dus hier is een gescheiden fiets- en voetpad aanwezig Bij module 10 van dijkpaal 24 tot 29 op Noordeinde, kunnen fietsers gebruik maken van de weg en is er een trottoir aanwezig voor voetgangers, deze komen op dezelfde locatie als in de huidige situatie.
3	De met fietsers gedeelde geasfalteerde paden kunnen volgens indiener leiden tot onaangename en onveilige situaties. Het geven van een andere kleur aan de loopstrook is volgens indiener geen afdoende maatregel. Indiener vraagt of het mogelijk is een loopstrook aan te leggen, met bij voorkeur halfverharding, gescheiden van het fietspad door een onverharde tussenstrook van een halve meter. Indiener noemt een gecombineerd pad volledig in halfverharding als ander alternatief.	Uitgangspunt is dat de uitstraling van de infrastructuur ingetogen, rustig en eenduidig is, waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende grijstinten voor de asfaltverharding van de rijwegen en fietspaden. Een loopstrook, uitgevoerd in halfverharding en gescheiden van het fietspad door een onverharde tussenstrook, kan niet worden aangelegd. Vanwege de waterveiligheid moet de bekleding erosiebestendig zijn; de doorgaande fiets- en wandelverbinding wordt zodoende uitgevoerd in asfaltverharding. Ook de uitvoering van het gecombineerde wandel- en fietspad op de kruin van de dijk als halfverharding is vanwege de waterveiligheid niet mogelijk. Dit geldt eveneens voor een loopstrook.
4	Indiener stelt voor op gedeelde fiets- en wandelpaden een op recreatie aangepast verkeersregime in te stellen met voorrang voor het trager en kwetsbaarder verkeer. Indiener stelt de volgende bebording voor: 'wandelpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'.	De doorgaande fiets- en wandelverbinding is bedoeld voor zowel fietsers als wandelaars, zonder rangorde. Op de plaatsen waar het fietspad en het wandelpad gecombineerd zijn, zullen verkeersborden geplaatst worden. De concrete uitvoering van onder meer de bebording wordt nog nader uitgewerkt.
5	Indiener pleit voor halfverhard voetpad in module 1.	Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Deze verbinding komt op de buitenberm te liggen, ruim onder de kruin van de dijk. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls. Dit sluit aan bij de doelstelling van de gemeente Hoorn, de provincie Noord-Holland en het recreatieschap om met de dijkversterking ook andere beleidsdoelen te realiseren. Het voetpad op de kruin van de dijk blijft gehandhaafd, en zal vanwege de stedelijke context verhard worden uitgevoerd.
6	Indiener stelt dat in module 1 op de buitenberm voldoende ruimte lijkt voor scheiding van fietsers en wandelaars met ieder eigen stroken. Indiener vindt halfverharding van de voetgangersstrook in een stedelijke omgeving wenselijk, alsmede een tussenstrook.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 5 van deze zienswijze is opgemerkt. Als aanvulling hierop geldt dat halfverharding en onverharde stroken vooral in het buitengebied worden toegepast, in situaties waar de waterveiligheid dit toestaat. Vanwege de stedelijke context wordt het wandelpad verhard uitgevoerd. Daarbij komt dat de bekleding

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		erosiebestendig moet zijn, halfverharding, alsmede een onverharde tussenstrook, zijn in deze situatie dan ook niet mogelijk. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn. Dit geldt ook voor de type afscheiding tussen het fiets- en wandelpad op de berm.
7	Indiener stelt dat er in module 1 passende verkeersregels moeten worden gesteld ('voetpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'), als er wordt gekozen voor uitvoering zonder tussenstrook. Tevens stelt indiener wanner er in module 2 voor een gecombineerd recreatief pad voor fietsers en wandelaars wordt gekozen moeten dat er passende verkeersregels worden opgesteld: 'wandelpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'.	Verwezen wordt naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
8	Indiener pleit voor onverhard wandelpad in module 3. Tevens pleit indiener voor scheiding van wandelaars en fietsers en is van mening dat in module 3 hier voldoende ruimte voor is.	Het huidige onverharde wandelpad op de kruin van de Westfriese Omringdijk blijft behouden. Daarnaast wordt er een gecombineerd fiets- en wandelpad gerealiseerd op de kruin van de oeverdijk - uitgezonderd tussen dijkpaal 34 en 46 waar de oeverdijk wordt ingericht voor natuur. Het gecombineerde fiets- en wandelpad gaat hier met een verbinding terug naar de Westfriese Omringdijk. Fietsers maken tussen dijkpaal 34 en 46 gebruik van een fietsstrook op de rijbaan, wandelen kan daar op de kruin van de Westfriese Omringdijk. Daarnaast is het mogelijk om van een onverhard wandelpad in het buitentalud van de oeverdijk - tussen de Galgenbocht (dijkpaal 23 en dijkpaal 34) gebruik te maken.
9	Indiener stelt dat de weergave op de kaart van de projectbeschrijving afwijkt van het maatgevend profiel HE-2 en HE-4 (module 3) op dezelfde beschrijving.	Indiener merkt terecht op dat de weergave afwijkt. De weergave op de kaart van de Projectbeschrijving per Modulefactsheet correspondeerde niet met het maatgevend profiel HE-2 en HE-4 op dezelfde Projectbeschrijving per Module.factsheet. Dit is inmiddels aangepast.
10	Indiener stelt dat bij gemaal Westerkogge en het aansluitende fietspad de suggestie wordt gewekt dat het fietspad ten zuiden hiervan over de kruin gaat lopen van de huidige dijk en vindt dit niet wenselijk. Indiener stelt dat de kruin van de dijk te smal is om een wandeltraject en een fietspad te herbergen. Indiener stelt dat het uitgangspunt moet zijn om bestaande wandelgelegenheid te handhaven.	Het gecombineerde wandel- en fietspad ten zuiden van gemaal Westerkogge loopt over de kruin van de oeverdijk. Daarnaast blijft het huidige onverharde wandelpad op de kruin van de Westfriese Omringdijk behouden.
11	Indiener stelt dat vanwege het feit dat het oeverdijkgebied in module 3 ten zuiden van de brug bestemd is voor natuur een fietspad naar de weg onderlangs de bestaande dijk de enige oplossing is.	Net als in de huidige situatie zullen fietsers na de Versterking tussen dijkpaal 34 en 46 gebruik maken van een fietsstrook op de rijbaan. Er zal geen apart fietspad worden aangelegd.
12	Indiener pleit voor een gecombineerd of	Het huidige onverharde wandelpad op de kruin van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gescheiden fiets- en wandelpad als verbinding tussen de oeverdijk en gemaal Westerkogge in module 3. Indien voor een gecombineerd recreatief pad voor fietsers en wandelaars wordt gekozen moeten er volgens indiener passende verkeersregels worden opgesteld: 'voetpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'.	de Westfriese Omringdijk blijft behouden. Er is een gecombineerd fiets- en wandelpad voorzien op de kruin van de oeverdijk, vanaf de Galgenbocht tot aan dijkpaal 34. Bovendien is het mogelijk om te wandelen op het buitentalud van de oeverdijk, middels een onverhard wandelpad, tussen de Galgenbocht en dijkpaal 34. Bij dijkpaal 34 gaat het gecombineerde fiets- en wandelpad middels een verbinding terug naar de Westfriese Omringdijk. Fietsers maken tussen dijkpaal 34 en 46 gebruik van een fietsstrook op de rijbaan, wandelen kan hier op de kruin van de Westfriese Omringdijk. De oeverdijk wordt hier ingericht voor natuur en is niet toegankelijk. Ter hoogte van het gemaal Westerkogge gaat de fietsverbinding terug naar de kruin van de Westfriese Omringdijk en door naar de kruin van de oeverdijk. De oeverdijk en het voorland ten zuiden van gemaal Westerkogge zijn wel toegankelijk voor recreanten. Met betrekking tot de bebording op plaatsen waar het fietspad en het wandelpad gecombineerd worden wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
13	Indien het pad op de oeverdijk naar de brug bij gemaal Westerkogge enkel voor fietsers wordt bestemd, dan is volgens de indiener ter plaatse van dijkpaal 42 een extra voetgangersbrug wenselijk van de oeverdijk naar het voetpad op de bestaande dijk in module 3.	Er is een gecombineerd fiets- en wandelpad voorzien op de kruin van de oeverdijk, vanaf de Galgenbocht tot aan dijkpaal 34. Bij dijkpaal 34 gaat het gecombineerde fiets- en wandelpad middels een verbinding terug naar de Westfriese Omringdijk. Fietsers maken tussen dijkpaal 34 en 46 gebruik van de rijbaan, wandelen kan hier op de kruin van de Westfriese Omringdijk. De oeverdijk wordt hier ingericht voor natuur en is niet toegankelijk. Een extra voetgangersbrug ter hoogte van dijkpaal 42 is dan ook niet nodig. Ter hoogte van het gemaal Westerkogge gaat de fietsverbinding terug naar de kruin van de Westfriese Omringdijk en door naar de kruin van de oeverdijk. De oeverdijk en het voorland ten zuiden van gemaal Westerkogge zijn wel toegankelijk voor recreanten.
14	Indiener wenst een onverhard wandelpad voor module 4 en een wandelpad van gras voor module 5, 11 en 12.	In modules 4, 5, 11 en 12 wordt het onverhard wandelpad op de kruin van de dijk teruggebracht. Dit wandelpad wordt onverhard, in gras, uitgevoerd. Daarnaast wordt het nu mogelijk om in module 4 in de buitenteen van de dijk te lopen, op het voorland.
15	Indiener pleit voor een vrijliggende fietsstrook van dijkpaal 61 tot dijkpaal 74 in module 4.	Tussen dijkpaal 61 en 74 is er niet over de gehele lengte van het traject voldoende ruimte voor een vrijliggende fietsstrook naast de rijweg. Afwisselend wel en geen fietsers op de rijbaan zorgt voor onduidelijkheid voor zowel automobilist als fietser. Ook wanneer er een niet verplicht vrijliggend fietspad naast de rijbaan zou worden gerealiseerd, leidt dit tot onduidelijke en onveilige verkeerssituaties. De fietser mag dan namelijk zowel op het fietspad als op de rijbaan fietsen. Daarnaast is in verband met de beperkte verkeersbewegingen van auto's op dit traject vanuit verkeersveiligheid een vrijliggend fietspad niet noodzakelijk.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
16	Indiener is tegen een gecombineerd pad voor wandelaars en fietsers in module 6 en stelt dat er ruimte is voor een vrijliggend fietspad aan de binnenkant van de dijk, tussen de weg en de dijk of westelijk van de weg.	In module 6 liggen de paden van de doorgaande fiets- en wandelverbinding gescheiden van elkaar tussen dijkpaal 40 en 47, de locatie waar het fietspad op het voorland is gesitueerd. Ter hoogte van het kruispunt Warder wordt het wandelpad met het fietspad gecombineerd op de kruin van de dijk. Bij de afweging voor de ligging van het fietspad zijn ook de afwisseling voor de fietser - afwisseling tussen berm, kruin of voorland en de verkeersveiligheid - meegenomen. Ook fietsers wordt de mogelijkheid geboden om op de kruin van de dijk te fietsen. Daarnaast is het mogelijk om te fietsen op de rijbaan. Wanneer er een niet verplicht vrijliggend fietspad naast de rijbaan zou worden gerealiseerd, leidt dit tot onduidelijke en onveilige verkeerssituaties. De fietser mag dan namelijk zowel op het fietspad als op de rijbaan fietsen.
17	Indiener wenst een wandelpad van gras in module 7 en stelt dat gezien de maatgevende profielen op veel plaatsen aan de landkant van de dijk er veel ruimte lijkt naast de rijweg. Indiener stelt voor om een vrijliggend fietspad hier aan te leggen.	In module 7 is het mogelijk om te fietsen op de rijbaan. Wanneer er een niet verplicht vrijliggend fietspad tussen de dijk en de rijbaan zou worden gerealiseerd, leidt dit tot onduidelijke en onveilige verkeerssituaties. De fietser mag dan namelijk zowel op het fietspad als op de rijbaan fietsen. Ten behoeve van de continuïteit van het wegbeeld in Zeevang is zodoende gekozen voor één oplossing, namelijk fietsen op de rijbaan. Daarnaast zou een fietspad aan de buitenzijde van de dijk een negatief effect hebben op de natuur, te weten het Natura 2000 Markermeer & IJmeer.
18	Indiener is vanuit het oogpunt van veiligheid en belevingskwaliteit tegen gecombineerd wandel- en fietspad tussen dijkpaal 15 en dijkpaal 21 in module 9. Indiener stelt dat gezien het maatgevend dwarsprofiel tussen de dijk en de rijweg voldoende ruimte beschikbaar lijkt vrij te komen voor een vrijliggend fietspad. De kruin van de dijk kan vervolgens voor voetgangers worden gehouden. Indien voor een gecombineerd pad voor fietsers en wandelaars wordt gekozen moeten er volgens indiener passende verkeersregels worden opgesteld: 'voetpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'.	In module 9 wordt fietsers de mogelijkheid geboden om op de kruin van de dijk te fietsen. Daarnaast is het vanuit verkeersveiligheid niet wenselijk om de gecombineerde fiets- en wandelverbinding te scheiden. Op de kruin is geen ruimte om een onverharde strook tussen fiets- en wandelpad aan te leggen. Op de berm zou over een afstand van 700 meter ruimte zijn om een vrijliggend fietspad aan te leggen, echter zou dit dan om een niet verplicht fietspad gaan. De fietser mag dan zowel op de rijbaan als op het fietspad fietsen. Dit zorgt voor een onveilige situatie. Met betrekking tot de bebording op plaatsen waar het fietspad en het wandelpad gecombineerd worden wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
19	Indiener is vanuit het oogpunt van veiligheid en belevingskwaliteit tegen gecombineerd wandel- en fietspad tussen dijkpaal 21 en dijkpaal 24 in module 10. Indiener pleit voor gescheiden wandel- en fietspad indien mogelijk. Indien voor een gecombineerd pad voor fietsers en wandelaars wordt gekozen moeten er volgens indiener passende verkeersregels worden opgesteld: 'voetpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'.	De doorgaande fiets- en wandelverbinding in module 10 wordt gecombineerd op de kruin van de dijk aangelegd. Dit is gelijk aan de bestaande situatie, ook nu is het mogelijk om op de kruin van de dijk te fietsen en te wandelen. Op de kruin is geen ruimte om een onverharde strook aan te leggen. De fiets- en wandelverbinding is bedoeld voor fietsers en wandelaars, al is het fietspad niet verplicht. Fietsen mag ook op de rijbaan. Met betrekking tot de bebording op plaatsen waar het fietspad en het wandelpad gecombineerd worden wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
20	Indiener pleit vanuit het oogpunt van veiligheid en belevingskwaliteit om	Hoewel de Versterking bijdraagt aan een brede berm aan de buitenzijde van de dijk en er

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	tussen dijkpaal 24 en dijkpaal 29 in module 10 het voetpad iets verder van de weg te leggen met een tussenstrook van minimaal 1 meter t.o.v. de fietsstrook tegen gecombineerd wandel- en fietspad.	zodoende ruimte vrijkomt, is in het Projectplan opgenomen dat vanaf dijkpaal 24 een weg gecombineerd met fietspad op de berm aan de binnenzijde van de dijk wordt gerealiseerd. Dit blijft gelijk aan de bestaande situatie: fietsers maken gebruik van de weg, voetgangers van het trottoir ernaast.
21	Indiener pleit voor een gescheiden wandel- en fietspad tussen dijkpaal 66 en dijkpaal 72 in module 13. Indiener pleit bovendien voor een vrijliggend fietspad tussen de dijk en de rijweg en pleit voor een wandelpad van gras op de kruin van de dijk. Indien voor een gecombineerd pad voor fietsers en wandelaars wordt gekozen moeten er volgens indiener passende verkeersregels worden opgesteld: 'voetpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'.	De bestaande voorziening zal worden teruggebracht. Het blijft ook voor fietsers mogelijk om op de kruin van de dijk te fietsen. Bij de afweging voor de ligging van het fietspad zijn ook de afwisseling voor de fietser - afwisseling tussen berm, kruin of voorland en de verkeersveiligheid - meegenomen. Ook fietsers wordt de mogelijkheid geboden om op de kruin van de dijk te fietsen. Daarnaast is het mogelijk om te fietsen op de rijbaan. Wanneer er een niet verplicht vrijliggend fietspad naast de rijbaan zou worden gerealiseerd, leidt dit tot onduidelijke en onveilige verkeerssituaties. De fietser mag dan namelijk zowel op het fietspad als op de rijbaan. Met betrekking tot de bebording op plaatsen waar het fietspad en het wandelpad gecombineerd worden wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze.
22	Waar tussen dijkpaal 81 en dijkpaal 141 in module 15 sprake is van een gecombineerd recreatief pad voor fietsers en wandelaars, zijn gescheiden paden voor fietsers, respectievelijk wandelaars, wenselijk. Waar sprake is van een gecombineerd recreatief pad voor wandelaars en fietsers moeten er volgens indiener passende verkeersregels worden opgesteld: 'wandelpad, fietsers gedoogd, brommers verboden'. Indiener gaat er vanuit dat dijktrappen terug komen op de plekken waar die nu ook zijn. Een extra trap is gewenst bij dijkpaal 115 in verband met de aanhakende wandelroute.	In module 15 is gekozen voor een gecombineerd fiets- en wandelpad. Bij de afweging voor de ligging van het fietspad zijn ook de afwisseling voor de fietser - afwisseling tussen berm, kruin of voorland en de verkeersveiligheid - meegenomen. Ook fietsers wordt hier de mogelijkheid geboden om op de kruin van de dijk te fietsen. Daarnaast is het mogelijk om te fietsen op de rijbaan. Het fietspad is immers niet verplicht. Met betrekking tot de bebording op plaatsen waar het fietspad en het wandelpad gecombineerd worden wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is opgemerkt bij onderdeel 4 van deze zienswijze. De wens voor een extra dijktrap zal worden meegenomen in de afweging. Bij het uitvoeringgereed maken van het ontwerp wordt bepaald of bij dijkpaal 115 een dijktrap wenselijk is.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze zijn het maatgevende profiel van sectie HE-2, het maatgevende profiel van sectie HE-4 en de overzichtskaart aangepast in de Projectbeschrijving per module in paragraaf 7.4 van het Projectplan.		

Zienswijze ZW-0100: Indiener 100 **Module 09**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat alle bewoners in module 9 van mening zijn dat een buitenwaartse versterking de meest gewenste oplossing is. Bij het bepalen van het Voorkeursalternatief is geen rekening gehouden met draagvlak en wensen van de bewoners.	In module 9 is gekozen voor een binnenwaartse versterking met kruinverhoging bij sectie EA-1B en een buitenwaartse asverschuiving bij sectie EA-2A. De binnenwaartse versterking is ook het Meest Milieuvriendelijke Alternatief voor deze locatie. Dat komt omdat met deze oplossing er minder negatieve effecten optreden op archeologie en cultuurhistorie. Voor een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitgebreide toelichting op de keuze wordt gewezen op paragraaf 4.3.9 van het Projectplan. Omdat bij de keuze van het Voorkeursalternatief meer aspecten dan woonbeleving e.d. spelen, kan niet altijd volledig rekening worden gehouden met draagvlak en wensen van bewoners.
2	Indiener is het niet eens met de gekozen oplossing omdat het aangezicht van het landschap aangetast zal worden. Er is namelijk geen rekening gehouden met de huidige kronkelige en vlakke weg, die in het nieuwe plan verhoogd gaat worden. Indiener geeft aan dat in de nieuwe situatie een zeer glooiende weg ontstaat met stukken waar de weg hoger en lager komt te liggen.	Dat het aangezicht van het landschap ter plaatse van de Versterking verandert is onontkoombaar. Bij de Versterking moeten daarom keuzes worden gemaakt ten aanzien van het Voorkeursalternatief, het ontwerp en wat van de bestaande waarden behouden kan of moet blijven. Door de Provincie Noord-Holland, het Rijk en HHNK is het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) inclusief Addendum opgesteld. In het KRK is de dijk op basis van de ontstaansgeschiedenis en de huidige visueel- en functioneel-ruimtelijke karakteristieken gebundeld in vijf deelgebieden. Het kader beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het Projectplan. Ruimtelijke kwaliteit is de optelsom van gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Daarnaast formuleert het KRK de uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de maatregelen. Met name in het Addendum van het KRK is het kronkelige verloop van de weg/dijk ter plaatse van module 9 benoemd. In paragraaf 4.1.1 van het Projectplan is benoemd met welke uitgangspunten van het KRK in het Projectplan rekening is gehouden. Hierin is aangegeven dat het kronkelige karakter van de dijk behouden blijft. Ten aanzien van de hoogteverschillen in het verloop van de weg wordt opgemerkt dat vanuit het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (paragraaf 3.1.2 Specifiek Lengteprofiel) het uitgangspunt is dat de dijk zoveel mogelijk een continue lijn moet blijven waarbij de overgangen met een zeer flauwe taludhelling van minimaal 1:80 worden opgelost. Bij de nadere detaillering van het ontwerp voorafgaand aan de realisatie wordt hiermee rekening gehouden.
3	Indiener is van mening dat een gehele buitenwaartse versterking bij sectie EA-1B naadloos aansluit op sectie EA-2A. Dan kan ook het fietspad over de gehele lengte van de kruin worden aangebracht.	Bij de reactie op voorgaande onderdelen is reeds toegelicht waarom is gekozen voor het Voorkeursalternatief. De fiets-/wandelverbinding is een meekoppelkans. Meekoppelkansen zijn niet leidend bij de keuze van het Voorkeursalternatief en kunnen dat ook niet zijn, aangezien het Projectplan primair de Versterking van de dijk als doel heeft.
4	Indiener stelt dat de gekozen uitvoering meer effect kent bij uitvoering vanwege de zeer lange periode van zetting aan de binnenzijde van de dijk. Daarnaast geeft indiener aan dat geluidshinder een minder bezwaarlijk punt is dan bereikbaarheid en een grote modderpoel.	In het MER zijn zowel de tijdelijke als permanente milieueffecten van de verschillende alternatieven apart onderzocht en beoordeeld. Aan de verschillende milieueffecten zijn scores toegekend. Uiteindelijk wegen de permanente effecten zwaarder dan de tijdelijke effecten bij de keuze voor het Voorkeursalternatief.
5	Indiener geeft aan dat in het Ontwerp	In de reactie op voorgaande onderdelen is al

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Projectplan is gesteld dat de aanlegkosten van de gekozen oplossing de helft bedragen van het andere alternatief. Volgens indiener valt dit echter nog te bezien. De binnenwaartse versterking is volgens indiener een gekunstelde en gecompliceerde oplossing, terwijl een buitenwaartse versterking eenvoudiger is en op natuurlijke wijze is in te passen in het totale ontwerp. De huidige kronkelige weg is uniek en verdwijnt nagenoeg volledig bij een binnenwaartse versterking.	toegelicht waarom is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Aan het ontwerp is een kostenraming ten grondslag gelegd, waarin rekening is gehouden met maatwerk op onderdelen van het traject. De uiteindelijke kosten kunnen pas later exact worden ingeschat, maar gezien het grote verschil in kosten tussen de verschillende alternatieven, zal dit niet van doorslaggevende betekenis zijn. Zoals reeds aangegeven in de reactie op onderdeel 2 van deze zienswijze wordt rekening gehouden met het kronkelige verloop van de weg/dijk.
6	Indiener vindt karakteristieke opbouw van de binnenkant van de dijk zwaarder wegen, omdat die veel meer gebruikt wordt voor recreatie.	Hoewel indiener de binnenzijde van de dijk belangrijker vindt, wordt hier in het kader van cultuurhistorie geen specifiek onderscheid gemaakt tussen de binnenzijde en de buitenzijde. De dijk is in zijn geheel aangewezen als monument. Met het Voorkeursalternatief blijft de huidige dijk zoveel mogelijk in takt.
7	Doordat in 2018 een wijk wordt aangesloten op de Keetzijde, zal de verkeersdruk langs de dijk zeer sterk toenemen. Daar is geen rekening mee gehouden. Bij een buitenwaartse versterking over het gehele traject kan het fiets- en wandelpad op de kruin doorgetrokken worden tot voorbij module 8, wat de verkeersveiligheid ten goede zou komen. Ook ontstaat er dan meer ruimte naast de weg voor automobilisten die komen recreëren.	In tabel 6 van paragraaf 4.3.16 en in paragraaf 7.9 van het Projectplan is toegelicht wat met bestaande infrastructuur gebeurt. De verkeersaantrekkende werking vanwege de nieuwe woonwijk is onderdeel van dat project en niet van de Versterking. De weg zal ook na de Versterking voldoen aan de richtlijnen die daarvoor gelden. Extra verkeer als gevolg van de nieuwe woonwijk is geen reden om in deze module te kiezen voor een buitenwaartse versterking.
8	Tenslotte pleit indiener nogmaals voor een buitenwaartse versterkingsoplossing die alle criteria kan doorstaan en waarbij rekening wordt gehouden met de direct belanghebbenden.	Gezien de reactie op de voorgaande onderdelen van deze zienswijze is er geen aanleiding de keuze van het Voorkeursalternatief aan te passen.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0101: KNNV Vereniging voor Veldbiologie **Module 05**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat dat de wijze van versterking ter hoogte van Etersheimerbraak (module 5, sectie HE-7) leidt tot aantasting van de natuurwaarden van het gebied door de wijze van dijkversterking op deze locatie en de meekoppelkans van de aanleg van het fietspad aan de buitenzijde van de dijk. Het gebruik van dat fietspad leidt tot verstoring van de natuur. Het oeverland is een vlucht- en foerageerplaats voor veel water- en weidevogels. Ook is het oeverland genoemd als NNN en het is een extensief gebruikt grasland met een	De gekozen oplossing voor module 5 opgenomen in het Projectplan betreft een binnenwaartse versterking op het gedeelte dat is aangeduid als HE-7A1 en een buitenwaartse asverschuiving op de rest van de module. De effecten van de Versterking en de effecten van de meekoppelkansen op de aanwezige natuurwaarden zijn onderzocht. Voor de Oosterkoog geldt dat de aanleg van het fietspad voor wat betreft verstoring een verslechtering voor weidevogels oplevert, maar van een wezenlijke verslechtering is geen sprake. Ook het ecologisch functioneren (aanwezigheid leefgebieden) wordt voor het grootste deel niet belemmerd. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 7.2.3 en 7.2.5 van de Toetsing NNN en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	natuurdoelstelling. Indiener verzoekt beleid om te vormen ten gunste van de geregelde doelstelling en in ieder geval het fietspad niet op te nemen in het Projectplan en de versterking aan te passen. Indiener verzoekt om het besluit te heroverwegen.	Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Uit paragraaf 8.2.2.1 en tabel 10 van de Toetsing volgt dat de natuurbeheertypen die onder meer bij de Oosterkoog worden aangetast, worden gecompenseerd. In paragraaf 8.2.2. is verder uitgewerkt hoe die compensatie wordt uitgevoerd. Daarmee is voldoende geborgd dat ondanks de aantasting geen onaanvaardbare effecten optreden. Er is geen aanleiding om het fietspad niet te realiseren en een andere versterkingsoplossing te kiezen.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0102: Indiener 102 **Module Integraal, 13, 14, 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan zich vanwege de slappe ondergrondzorgen te maken over de ingreep aan de dijk ten noorden en zuiden van de bebouwde kom van Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener geeft – onder verwijzing naar de resultaten van het onderzoek Dijken op veen – aan dat de noodzaak van de buitenwaartse versterking van de dijk weerszijden van de bebouwde kom van Uitdam niet is aangetoond.	In tabel 2 van het Projectplan zijn de veiligheidstekorten weergegeven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is in paragraaf 2.13 (module 13) en 2.15 (module 15) beschreven welke oplossingen het geconstateerde veiligheidstekort oplossen. De buitenwaartse versterking lost dit veiligheidstekort op. Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Voor een nadere toelichting op het thema Dijken op veen wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Voor een toelichting op nut en noodzaak van de Versterking in algemene zin wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
3	Indiener geeft aan dat over de aanpak van het deel ten noorden en zuiden van Uitdam geen overleg met de bewoners is geweest.	In hoofdstuk 12 van het Projectplan staat beschreven op welke wijze bij het opstellen van het Projectplan overleg is gevoerd met bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden, ook ten noorden en ten zuiden van Uitdam. Over maatschappelijke initiatieven, die bij de planvorming zijn betrokken, is afzonderlijk verslag gedaan in de Rapportage Maatschappelijke Participatie, zowel over het gevolgde proces als over de invloed van deze initiatieven op de versterkingsoplossing. Het gaat zowel om project-brede initiatieven zoals Dijken op veen, 'pompen in de Houtribdijk' en 'Bewezen Sterkte' als om initiatieven voor specifieke locaties en modules. Het is spijtig dat indiener vindt dat hij toch niet voldoende gehoord is. De formele zienswijzenprocedure heeft alsnog gelegenheid geboden om een reactie op het plan te geven. Deze Nota bevat een antwoord op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		deze zienswijzen, waaronder die van indiener. Ook in het vervolg is de Alliantie uiteraard bereid om nader met indiener te overleggen.
4	Indiener vraagt waarom de onderzoeken van Fugro en Deltares niet meer op de website van HHNK beschikbaar zijn.	Op de website van HHNK worden nieuwsberichten en algemene informatie weergegeven. Deze is niet bedoeld als een database. Deze onderzoeken zijn desgevraagd op te vragen bij HHNK of zijn elders op internet nog aanwezig.
5	Indiener vraagt of er gekeken is naar de verschillen tussen beide onderzoeken en of de verschillen met de onderzoekers zijn besproken. Tevens vraagt indiener of de resultaten hiervan openbaar worden gemaakt en of deze worden meegenomen in de besluitvorming.	Voor de begeleiding van de Versterking is een Technische Advies Commissie (TAC) opgericht, waar Deltares en Fugro ook in vertegenwoordigd waren. Discussiepunten tussen deze partijen zijn daarin beslecht. Uiteindelijk bestond consensus binnen de TAC over het toepassen van Dijken op veen. De TAC heeft de Alliantie begeleid en geadviseerd. Inmiddels maakt de Dijken op veen methodiek ook onderdeel uit van de nieuwe normering en wordt deze landelijk toegepast. De gegevens over de nieuwe normering zijn openbaar, daarmee zijn de resultaten en de uitkomsten van het Dijken op veen onderzoek openbaar. Gezien deze methodiek onderdeel uit maakt van de nieuwe normering is Dijken op veen reeds meegenomen in de besluitvorming.
6	Indiener vraagt om het stuk dijk tussen EuroParcs en Uitdam te laten onderzoeken op de werkelijke sterkte van de dijk, rekening houdend met Dijken op veen, golfhoogte en belastingniveau. Tevens vraagt de indiener of het mogelijk is om te komen tot een versterking die landschappelijk beter aansluit op Module 14.	De gehele Versterking is reeds ontworpen met de Dijken op veen methodiek, waarbij tevens de actuele Hydra-modellen voor de hydraulische randvoorwaarden zijn gebruikt. In de Hydra-modellen zijn de golfhoogte en het belastingniveau uitgewerkt. Ook het concept Bewezen sterkte is toegepast. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Voor een nadere uitwerking van de aansluitingen tussen module 13 en 14 wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
7	Indiener wil een nadere toelichting op het model Hydra Zoet en de gehanteerde hydraulische randvoorwaarden ter hoogte van Uitdam Noord.	Op de website van de helpdeskwater (www.helpdeskwater.nl) is een uitgebreide toelichting op de gebruikte Hydra-modellen te vinden. Tevens is hier een gebruikershandleiding en het model zelf te downloaden. Dit model maakt onderdeel uit van het Wettelijk beoordelingsinstrumentarium en wordt door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat aan projecten beschikbaar gesteld en is dan ook verplicht om te hanteren. Ook de hydraulische randvoorwaarden worden door het ministerie beschikbaar gesteld en zijn de actuele stand van zaken. Wanneer indiener na het doornemen van de openbare informatie aanvullende vragen heeft, kan hij op de projectlocatie te Katwoude altijd terecht voor aanvullende informatie (zie ook www.markermeerdijken.nl).
8	Indiener vraagt ervoor te zorgen dat met de bewoners van (deel van) Module 13 overleg wordt gevoerd over de landschappelijke inpassing.	Over de landschappelijke inpassing wordt middels het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) en het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) verantwoording afgelegd aan de provincie Noord-Holland, de gemeente Waterland en Recreatieschap Twiske-Waterland. De precieze vormgeving zal tijdens de uitvoeringsfase worden bepaald. Bewoners zullen worden geïnformeerd over de wijze van uitwerking van de landschappelijke inpassing. Voor het omgevingsmanagement voor de start van de uitvoering wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Tevens wordt voor de uitwerking

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van de landschappelijke inpassing ten noorden van Uitdam gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0103: Indiener 103 **Module Integraal, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is gekant tegen het ophogen van de monumentale dijk wanneer dat niet nodig is. Indiener geeft aan dat deze verhoging niet nodig is, gezien andere alternatieven (plan Spaargaren) aanwezig zijn waarbij ophoging niet nodig is.	Nut en de noodzaak van de Versterking zijn toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. In paragraaf 4.3.14 van het Projectplan is toegelicht hoe tot het Voorkeursalternatief voor module 14 is gekomen. In dat kader wordt ook gewezen op de bijlage bij deze Nota. Voor Pompen in de Houtribdijk (plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Indiener is van mening dat het aantal parkeerplaatsen langs de dijk in en rond het dorp Uitdam niet vergroot mag worden. De smalle wegen kunnen een toename van autoverkeer niet aan en tevens geeft indiener aan dat toerisme in Uitdam ongewenst is.	Het aantal parkeerplaatsen langs de dijk in en rond Uitdam wordt niet vergroot, tevens worden de wegen niet aangepast. In tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen' van het Projectplan is opgenomen dat alleen bestaande voorzieningen, zoals (in)formele parkeerplaatsen, weer worden teruggebracht. In het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) zijn de architectonische specificaties van de terug te brengen voorzieningen, waaronder parkeerplaatsen en wegen, vastgelegd.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0104: Indiener 104 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door het aanleggen van een berm aan de buitenzijde van de dijk met een minimale kruinverhoging. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, paragraaf 3.4 van het Projectplan en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek).
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden. Verder wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols wordt' gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project , over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener stelt dat er sprake zal zijn van lichtvervuiling als er verlichting voor fietsers wordt geplaatst	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts zijn indiener is mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk in module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm en de zandsupplementie voor de aanleg van de vooroever.	Voor de vrees van indiener voor risico’s ten gevolge van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met de risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener vreest grote overlast van muggen	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
13	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
14	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Hoornse Hop. Door de komst van de oeverdijk is er sprake van verlies van het directe contact en zicht op het water.	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving, van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie van de dijk met de Hoornse Hop is niet als beschermde waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege zijn functie als scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land.
15	Indiener vreest het aanzuigende effect van	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeersremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
16	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
17	Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door indiener voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
18	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0105: Indiener 105 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door het aanleggen van een berm aan de buitenzijde van de dijk met een minimale kruinverhoging. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, paragraaf 3.4 van het Projectplan en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek).
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project , over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener stelt dat er sprake zal zijn van lichtvervuiling als er verlichting voor fietsers wordt geplaatst	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts is indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm en de zandsupplementie voor de aanleg van de vooroever.	Voor de vrees van indiener voor risico's wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
13	Indiener pleit voor een zeer terughoudende vormgeving die de monumentale dijk zo min mogelijk aantast en zodat de dijk behouden blijft als mooi en rustig wandelgebied voor de bewoners	Een waterkering is in de tijd aan veel veranderingen onderhevig. Inzichten veranderen in wat van een waterkering mag en kan worden verwacht. Dit kan leiden tot aanpassing van de waterkering, zoals in dit geval aan de orde. Bij het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van Hoorn en voor de bezoekers van Hoorn. Indiener pleit voor een taludverflauwing en een smalle berm	ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijkste waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Het fietspad is gelegen op de buitenberm van de dijk, deze is als meekoppelkans door de gemeente Hoorn ingebracht.
14	Indiener is van mening dat monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Hoornse Hop. Door de komst van de oeverdijk is er sprake van verlies van het directe contact en zicht op het water.	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie van de dijk met de Hoornse Hop is niet als beschermde waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege zijn functie als scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land.
15	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeersremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
16	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
17	Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door indiener voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
18	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0107: Recreatieschap West-Friesland **Module 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	De zienswijze van indiener richt zich op de recreatieve routestructuren in module 3. De input die inspreker in een eerder stadium heeft geleverd is deels naar tevredenheid verwerkt in het plan. Voor de voorstellen die niet zijn meegenomen, heeft indiener deze zienswijze ingediend.	De opmerking dat de input naar tevredenheid in het plan is verwerkt, wordt gewaardeerd. De resterende opmerkingen van indiener worden beantwoord onder de afzonderlijke onderdelen van deze zienswijze.
2	Indiener is van mening dat het mogelijk is om het fiets/voetpad door te trekken over de gehele oeverdijk, ook in module 3 door de juist voorwaarden te stellen. Indiener benoemt de volgende voordelen van het doortrekken van het fietspad: optimale beleving van natuur en water; vergroting acceptatie van de oeverdijk als hier ook gebruik van kan worden gemaakt door bewoners, extra mogelijkheid voor een 'rondje' om; logica	Het fietspad op de oeverdijk buigt binnen module 3 (bij secties HE-3A en HE-3B1) af van de oeverdijk naar de bestaande dijk. Het afbuigen van het fietspad is noodzakelijk, omdat op de oeverdijk de volledige compensatieopgave vanuit het project voor het Natuurnetwerk Nederland wordt gerealiseerd. Door het fietspad tijdig te laten afbuigen, kan op de oeverdijk verstoringsgevoelige natuur worden ontwikkeld. Zie hierover uitgebreid paragraaf 2.5.2 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	in ontwerp: de oeverdijk is één landschappelijk element.	8.2 van het Bijlagenboek). Het afbuigen van het fietspad is daarnaast noodzakelijk om de visdiefkolonie bij de Hulk te behouden, zie paragraaf 7.2.4 van de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek).
3	Indiener benadrukt het veiligheidsaspect van een gescheiden fiets/voetpad tussen De Hulk en Scharwoude. In de huidige situatie leidt het vele en gemengde gebruik tot een verre van optimale situatie. Door de toeristische-recreatieve ontwikkelingen zal het aantal verkeersbewegingen verder toenemen. Instandhouding van deze onveilige verbinding vindt indiener dan ook ongewenst.	Het belang van verkeersveiligheid wordt door ons onderkend, daarom is ook voor oversteeklocaties (ook die in het wegvak tussen De Hulk en Scharwoude) nader onderzocht of de oversteek verkeersveilig is. Uit deze beoordeling is gebleken dat extra aandacht besteed moet worden aan de oversteeklocaties. Zie paragraaf 3.3 van het rapport Beoordeling verkeersveiligheid (bijlage 6.3 van het Bijlagenboek). Bij de nadere uitwerking van het ontwerp worden passende maatregelen getroffen om de verkeersveiligheid van overstekende fietsers en wandelaars te waarborgen.
4	Indiener is van mening dat het juridisch mogelijk is om mogelijke verstoring door het fiets/wandelpad te compenseren door extra natuurkwaliteiten te realiseren. Indiener wijst op de afspraak dat onafhankelijk advies zou worden gevraagd of en onder welke voorwaarden het fiets/voetpad toch over de oeverdijk zou kunnen. Indiener adviseert voorts om aansluiting te zoeken bij specifieke ecologie-projecten.	Hiervoor is al nader toegelicht waarom het afbuigen van de fiets- en wandelverbinding noodzakelijk is. De provincie Noord-Holland onderzoekt momenteel samen met de regio of het mogelijk is om het fiets-/wandelpad te realiseren op de oeverdijk. De fiets- en wandelverbinding betreft een meekoppelkans. De provincie is verantwoordelijk voor deze meekoppelkans. In paragraaf 2.5.3 van deze Nota wordt ingegaan op meekoppelkansen. De fiets- wandelverbinding zal separaat in procedure worden gebracht. In hoeverre aansluiting kan worden gezocht bij andere projecten die gericht zijn op het treffen van ecologische zal hier aan de orde komen.
5	Indiener doet een voorstel voor een locatie van een fietsbrug over het spuikanaal Westerkogge als een fiets/voetpad wordt gerealiseerd op de oeverdijk. Voorts geeft indiener aan welke dijkopgangen gebruikt kunnen worden om een aansluiting te maken op de oeverdijk vanaf Scharwoude. Tot slot vraagt indiener om een (wandel)verbinding ter hoogte van de dijktrap nabij de Karperput. Indiener heeft een kaart bijgevoegd waarop de voorstellen zijn ingetekend.	De realisatie van een fietsbrug over het spuikanaal Westerkogge en een dijkopgang voor Scharwoude hangen direct samen met het doortrekken van het fietspad over de oeverdijk. Nu het doortrekken van het fietspad niet aan de orde is, worden de fietsbrug en dijkopgang ook niet opgenomen in het ontwerp. Een (wandel)verbinding ter hoogte van de dijktrap nabij de Karperput is gedurende het planproces niet onderzocht. Indiener kan dit initiatief melden bij de Alliantie Markermeerdijken, waarna het beoordeeld wordt op haalbaarheid en meerwaarde.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0108: Indiener 108 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wijst op het belang om de cultuurhistorische waarden te bewaren en te beschermen met alle daartoe beschikbare middelen.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
2	Indiener vindt dat er onvoldoende is gekeken naar minder ingrijpende, alternatieve oplossingen zoals het concept van ir. Spaargaren en het concept 'bewezen sterkte'. Indiener vraagt of er meer tijd genomen kan worden voor alternatieven en de daarbij horende onderzoeken en uitwerkingen.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen naar de alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Voor een toelichting op alternatieven, inclusief het plan Spaargaren (Pompen in de Houtribdijk) wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, op paragraaf 3.4 van het Projectplan. Wat betreft het wachten op onderzoeken het volgende. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein ‘dijk veilig’ op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
3	Indiener sluit zich voor de uitwerking van een integrale zienswijze en de zienswijze die betrekking heeft op module 6 aan bij de zienswijze die is ingediend door Habitat.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de beantwoording van ZW-0142 in deze Nota.
4	Indiener wijst erop dat de afgelopen	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	100 jaar een kleinschalige ontwikkeling heeft plaatsgevonden waarbij de relatie met dijk en het water gestalte heeft gekregen in het buitendijkse zwembad. Indiener vindt dat het zwembad Warder in stand moet worden gehouden. De voorgestelde grootschalige ingrepen aan het dijklichaam doen daar geen recht aan.	dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. Zie ook paragraaf 3.2.3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Wat betreft het behouden van het Zwembad Warder geldt dat de unieke ligging aan de Markermeerdijken wordt behouden. Er zijn geen permanente effecten van de (realisatie van de) Versterking voor het zwembad. Er is uitsluitend een tijdelijk effect op de bereikbaarheid tijdens de uitvoering. Er wordt echter voor gezorgd dat het zwembad ook tijdens de uitvoering bereikbaar blijft. Er worden Verkeersplannen opgesteld waarin specifiek aandacht is voor het zoveel mogelijk beperken van deze nadelige gevolgen. Gedurende de uitvoering zal ervoor worden gezorgd dat in het recreatieseizoen beide locaties zoveel als mogelijk bereikbaar zijn. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.1, 10.2 en 11.1.5.1 van Projectplan.
5	Indiener stelt dat de risicoanalyse is gevraagd maar dat geweigerd is deze te verstrekken vanwege concurrentiegevoelige informatie. Indiener wijst op het belang van integriteit en wil meer openheid van zaken, helderheid wordt op prijs gesteld en indiener verwacht dat de provincie daarin mee zal gaan.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan, de risicoanalyse en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota.
6	Indiener wijst erop dat de invloed van ingrepen op het veengebied niet is onderzocht terwijl daarmee geen ervaring mee is. Indiener wijst op de golfbewegingen van veen die niet voorspelbare effecten teweeg kunnen brengen. Indiener vraagt met welke maatregelen de effecten beperkt worden, en welke effecten er in de veenbodem kunnen ontstaan die effect hebben op zijn/haar huis.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
7	Indiener vraagt bij wie schade ten gevolge van de dijkingrepen worden verhaald.	Als de Versterking schade veroorzaakt, kan indiener onder voorwaarden in aanmerking komen voor schadevergoeding op grond van artikel 7.14, eerste lid, van de Waterwet. Voor een uitgebreide toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
8	Indiener is op deze locatie gaan wonen om de rust en de landelijk (Natura 2000) omgeving. Indiener kan zich niet vinden in het feit dat indiener met de huidige plannen niet meer kan wandelen over en langs de dijk, en niet meer kan zwemmen in het Markermeer bij kleinschalige strandjes in de richting van Edam.	De effecten van de Versterking op de woonomgeving zijn meegewogen in de keuze voor het Voorkeursalternatief. Verder zijn de effecten van de Versterking op de nabijgelegen Natura 2000-gebieden onderzocht. Ten behoeve van de Versterking is een Passende beoordeling gemaakt (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit de Passende beoordeling volgt dat bij de Versterking negatieve effecten op kwalificerende habitats en soorten voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang met het treffen van mitigerende maatregelen zijn uitgesloten. De Versterking leidt niet tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van omliggende Natura 2000-gebieden. Wat betreft de mogelijkheden om te wandelen, zwemmen en strandjes te bezoeken het volgende. In paragraaf 8.3.2.5 van Projectplan is toegelicht wat de tijdelijke en permanente effecten van de informele strandjes langs de Markermeerdijken zijn. In tabel 16 is weergegeven welke strandjes wel en welke strandjes niet geraakt worden door de uitvoering van de Versterking. Wat betreft de tijdelijke effecten geldt dat, vanwege de veiligheid van gebruikers, alle informele strandjes die binnen de versterkingsopgave vallen niet te gebruiken zijn gedurende de realisatie van de Versterking. Wat betreft de permanente effecten geldt dat alle geraakte strandjes na de realisatie weer worden teruggebracht.
9	Indiener wijst op het risico op overlast van muggen, door de voorgestelde glooiende oeverdijk waardoor de dijk ribbels en richels zal krijgen waarin water blijft staat. Dit geeft muggen de gelegenheid zich massaal te vermenigvuldigen waardoor grote overlast zal ontstaan.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). De oeverdijk waar indiener op wijst wordt gerealiseerd in module 2 en 3, en is dus op grote afstand van de woning van indiener gelegen. In dit geval zouden de muggen behalve de afstand

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ook de huidige dijk moeten passeren om in Warder te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
10	Indiener wil weten wie verantwoordelijk is voor het onderhoud, en ervoor zorgt dat er geen ongewenste begroeiing en ook daaraan verbonden overlast ontstaat.	Het hoogheemraadschap is verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. De nieuwe dijk wordt op een vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Voor een uitgebreidere toelichting onderhoud wordt gewezen op paragraaf 6.1 van het Projectplan.
11	Indiener wijst op het naast en achter de dijk geplande fietspad dat de ongestoorde wandelingen van indiener verstoort. Verder stelt indiener dat bij het zwembad een onveilige situatie zal ontstaan en vraagt wat voor maatregelen er worden genomen ter behoeve van de veiligheid.	In module 6 is ook na realisatie van de Versterking wandelen nog steeds mogelijk. Als meekoppelkans komt de doorlopende fiets– en wandelverbinding vanaf het begin van de module tot aan dijkpaal 39 op de kruin van de dijk te liggen. Vervolgens komt het fietspad tot dijkpaal 47 op het voorland te liggen, het wandelpad blijft op de kruin liggen. In het laatste deel van de module wordt het wandelpad met het fietspad gecombineerd op de kruin van de dijk. Wandelen is ook mogelijk in het geval van een gecombineerd fiets- en wandelpad. Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
12	Indiener conformeert zich aan de zienswijze van indiener 40.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de beantwoording van ZW-0040 in deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0109: Indiener 109 **Module Integraal, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat de noodzaak van de Versterking niet is bewezen en dat de onderzoeken naar de noodzaak niet voldoende zijn onderbouwd. De plannen zijn gebaseerd op de aanname dat de dijk niet voldoet aan de gewenste sterkte. Vele verzoeken van indiener om duidelijke onderbouwing van de aannames kregen niet	Voor een nadere toelichting op het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. De Versterking wordt uitgevoerd om ervoor te zorgen dat de dijk weer voldoet aan de normering op grond van de Waterwet.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	de invulling die indiener wenst.	
2	Indiener geeft aan dat urgentie om de dijk te versterken onvoldoende is gebleken.	Voor een uitgebreide onderbouwing en uiteenzetting over de urgentie wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan.
3	De impact van de uitvoering van de plannen op het leven van de bewoners is indiener niet duidelijk geworden. Indiener geeft aan eisen te willen inbrengen om de nadelige gevolgen van de Versterking voor indiener zo veel mogelijk te beperken. Daarnaast wil indiener een duidelijk stappenplan waarin het tijdsbestek van de werkzaamheden, impact op de leefbaarheid gedurende de werkzaamheden en de waarde van het onroerend goed gedurende de uitvoering een plaats krijgen.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.14 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
4	Indiener geeft aan dat de dijkversterking een negatief effect op de waarde van het onroerend goed bewerkstelligt en dat daardoor verkoop geen realistische optie is geweest en is.	Voor de impact van de Versterking op de waarde van onroerend goed wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
5	Indiener geeft aan dat door verschillende medewerkers van de Alliantie is gezegd dat de uitvoering bij Uitdam vier jaar gaat duren. Indiener wil duidelijkheid over de duur van de versterkingswerkzaamheden en de bereikbaarheid van de woningen gedurende de uitvoering van het project.	Uit de indicatieve uitvoeringsplanning blijkt dat werkzaamheden inderdaad maximaal 4 jaar duren. In paragraaf 7.14 van het Projectplan is dit grafisch weergeven. Voor een verdere reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 3 van deze zienswijze. Wat betreft de bereikbaarheid geldt het volgende. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 "Infrastructuur en bereikbaarheid" van het Projectplan.
6	Indiener geeft aan dat de aangedragen alternatieven niet op een voor hun inzichtelijke wijze zijn afgewezen.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) en paragraaf 2.7 van deze Nota en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). In hoofdstuk 3 van deze Rapportage is toegelicht welke inbreng vanuit de omgeving is gekomen en wat met die inbreng is gedaan in het ontwerp. Voor een nadere toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota.
7	Indiener vindt dat de uitwerking van de dijkversterking bij Uitdam in de planproducten te globaal is. Indiener kan daardoor niet beoordelen of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris Tevens kan indiener daardoor zijn inbreng niet goed formuleren. Indiener vindt dat het plan conform het advies van de Deltacommissaris gerealiseerd dient te worden.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris. Voor een nadere toelichting op de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
8	Indiener stelt zich op het standpunt dat uit de plannen, inclusief tekeningen, onvoldoende blijkt dat het monumentale karakter van de dijk blijft behouden. Graag ziet indiener tekeningen en een artist impression waaruit blijkt dat het karakter behouden blijft.	Voor een nadere toelichting op de uitwerking van de gekozen oplossing voor Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
9	Indiener heeft een gevoel van onbehagen over het samenwerken in Alliantie verband met een private partij in verband met de commerciële belangen. Het is volgens indiener de vraag of het juridisch juist is commerciële partijen belanghebbende te laten zijn in dit traject met verstrekkende gevolgen voor bewoners, natuur, landschap en financiën.	HHNK is beheerder van de Markermeerdijken en verantwoordelijk voor de veiligheid van het achterland. HHNK is dan ook de formele opdrachtgever voor de Versterking en heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met marktpartijen. Dit vanwege de omgang met diverse technische uitdagingen (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering), om die uitdagingen aan te gaan is kennis uit de markt onontbeerlijk, zodat tot een uitvoerbare oplossing voor de waterveiligheid wordt gekomen. De opdracht aan de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel van uitmaakt, is dus om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voorop. Hierbij is er geen focus op bijvoorbeeld een bepaald type oplossing. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. De plannen voor de Versterking worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP-2 namens de Minister van Infrastructuur en Waterstaat. De toetsing vindt plaats op basis van de criteria sober, robuust en doelmatig en gaan niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Voor een verdere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
10	Indiener stelt op voorhand de partijen aansprakelijk voor schade en noemt daarbij schade aan en waardevermindering van onroerend goed en schadeloosstelling voor de periode dat steigers niet gebruikt kunnen worden. Verder sluit indiener zich aan bij de zienswijze van de Dorpsraad Uitdam voor dit onderdeel.	Voor schade en waardevermindering wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan. Voor de reactie op de zienswijze van de Stichting de Dorpsraad Uitdam wordt gewezen op de reactie op de zienswijze ZW-0008 van deze Nota.
11	Indiener licht toe dat de dijk inherent onderdeel uitmaakt van het dagelijks leven van de bewoners, onder meer als toegang naar (via de trappen in de dijk) hun steigers. Daarmee is de dijk onderdeel van de juridische constellatie van hun vastgoed. Dijkaanpassingen beïnvloeden het woongenot en de waarde van het onroerend goed. Door het ontbreken van duidelijke tekeningen is onduidelijk of de functie zoals hierboven beschreven, geborgd blijft. Middels duidelijke tekeningen en een symbolische pacht van 1 euro per jaar wilt indiener de bestaande situatie borgen en zo juridische stappen voorkomen.	Uit de tekeningen opgenomen in paragraaf 7.14 van het Projectplan en de 'Basiskaart met versterking' (bijlage 11.1 van het Bijlagenboek) blijkt dat de Versterking niet op de percelen van indiener plaatsvindt en dat de functie van de dijk als primaire kering ongewijzigd blijft. Verder is de dijk voor de bewoners toegankelijk en zij kunnen daarvan gebruik maken om van en naar hun steigers te gaan, daarop te recreëren en te verblijven, zoals dit ook geldt voor bijvoorbeeld wandelaars die gebruik maken van de wandelroute over de dijk. De Versterking brengt hierin geen verandering, de primaire kering is en blijft eigendom van HHNK. Er is daarom geen reden een 'exclusief recht' toe te kennen middels een (gebruiks)overeenkomst. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener geeft aan dat steigers en trappen	Voor een reactie op dit onderdeel wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bij mogelijke verwijdering op dezelfde wijze terug worden geplaatst.	gewezen op onderdeel 11.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0110: Indiener 110 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.3.4 van deze Nota, paragraaf 3.4 van het Projectplan en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek). De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn dan ook niet te robuust.Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
17	Indiener licht toe dat de dijk inherent onderdeel uitmaakt van het dagelijks leven van de bewoners, onder meer als toegang naar (via de trappen in de dijk) hun steigers. Daarmee is de dijk onderdeel van de juridische constellatie van hun vastgoed. Dijkaanpassingen beïnvloeden het woongenot en de waarde van het onroerend goed. Door het ontbreken van duidelijke tekeningen is onduidelijk of de functie zoals hierboven beschreven, geborgd blijft. Middels duidelijke tekeningen en een symbolische pacht van 1 euro per jaar wilt indiener de bestaande situatie borgen en zo juridische stappen voorkomen.	Uit de tekeningen opgenomen in paragraaf 7.14 van het Projectplan en de 'Basiskaart met versterking' (bijlage 11.1 van het Bijlagenboek) blijkt dat de Versterking niet op de percelen van indiener plaatsvindt en dat de functie als primaire kering ongewijzigd blijft. Verder is de dijk voor de bewoners toegankelijk en zij kunnen daarvan gebruik maken om van en naar hun steigers te gaan, daarop te recreëren en te verblijven, zoals dit ook geldt voor bijvoorbeeld wandelaars die gebruik maken van de wandelroute over de dijk. De Versterking brengt hierin geen verandering, de primaire kering is en blijft eigendom van HHNK. Er is daarom geen reden een 'exclusief recht' toe te kennen middels een (gebruiks)overeenkomst. Verder worden de op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals steigers) in beginsel teruggeplaatst indien de overheid daarvoor een vergunning of ontheffing heeft verleend en deze geen waterstaatkundige belemmering vormen. Voor een verdere toelichting op het terugbrengen van de op en langs de dijk bestaande voorzieningen en objecten (zoals de steigers en trappen) wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf 10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat er historisch erfgoed verloren gaat bij de dijkversterking en benoemt de historie van de dijk om de Zeevanckspolder en het dorp Warder. Volgens indiener is de dijk een provinciaal monument, indiener snapt niet waarom daar aan gesleuteld moet worden.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in modules 6 en 7 wordt gewezen op de paragrafen 4.7 en 4.8 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
2	Indiener stelt dat de oude zeedijk binnendijks onder andere steunt op een zware blauwe klei formatie die onder aan de voet onder de sloot is aangebracht. Indiener lijkt het buitenwaarts toevoegen van een grondlichaam niet verstandig en doordacht, omdat dit het oude dijkdeel kan doen kantelen en het buitendijks gebied instabiel is. Indiener stelt dat het extra gewicht van het nieuwe grondpakket de oude dijk kan destabiliseren en binnendijks tot grondopheffing kan leiden. Er is bovendien weinig ervaring met het verplaatsen van dijken op veen- en kleigronden, dit heeft volgens indiener in de buurt van Oosterleek tot fundatieproblemen geleid. De risico's zijn onvoldoende bekend.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. Leerervaringen van dijkversterkingsprojecten, waaronder dijkvernieuwing Oosterleek, uitgebreid worden geëvalueerd zowel door het hoogheemraadschap als het Programmabureau van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (PB-HWBP-2). Het hoogheemraadschap heeft met de beheerste realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen.
3	Indiener stelt dat is toegezegd dat alle steigers en trappen gehandhaafd of verplaatst worden (wel of niet vergund). Op getoonde tekeningen is volgens indiener niets terug te vinden.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
4	Indiener meent dat de risico's niet in	Voor een toelichting op de risico's van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	kaart zijn gebracht of dat onderzoeken daarnaar niet openbaar worden gemaakt. Indiener vindt het niet aanvaardbaar dat de risico's van te voren niet bekend zijn.	dijkversterking, de wijze waarop met deze risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota, en in het bijzonder op paragraaf 2.6.6 voor de risicoanalyse. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener vraagt zich af waarom de dijk extra hoog of breed moet worden aangezien er nauwelijks kans meer is op onverwachtse waterstijgingen. De afsluitdijk heeft immers de zee invloed weggenomen, het IJsselmeer zal door gemalen en pompen meer op de juiste hoogte gehouden worden en er is een nieuw gemaal in Schardam gekomen dat een balancerende rol kan spelen.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Het project Markermeerdijken is daarom in het HWBP-2 opgenomen. Wat exact het overstromingsrisico is, is bepaald per dijktraject (dit is vastgelegd in bijlage II bij de Waterwet). Na realisatie van de Versterking wordt daaraan voldaan. Dit is toegelicht in paragraaf 8.1 en 8.1.1.1 van het Projectplan. De door indiener genoemde aspecten nemen niet nut en noodzaak van de Versterking weg. Voor een uitgebreide toelichting daarop wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en op hoofdstuk 2 van het Projectplan.
6	Volgens indiener bestaat de kans dat archeologische waarden verloren gaan door verbredingen en verplaatsingen. Er is in het verleden immers buitendijks oude bewoning verdwenen bij Warder, Etersheim en Schardam.	Uitgangspunt is zoveel als mogelijk het behouden van archeologisch erfgoed, waarbij behoud in de bodem (in situ) de voorkeur heeft boven opgraven (ex-situ). Dit betekent het veiligstellen van de waarden door opgraven en deponeren. Het gebied rond de zeedijk Hoorn-Amsterdam is rijk aan bekende archeologische waarden en archeologische verwachtingsgebieden. Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) zijn de archeologische terreinen aangegeven. In de nationale archeologische database Archis III van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan de onderzoeken en de archeologische waarnemingen. Daarnaast heeft voor het volledige plangebied archeologisch bureauonderzoek plaatsgevonden en heeft voor de waterbodem archeologisch onderwateronderzoek- en duikinspecties plaatsgevonden. Dit onderzoek is uitgevoerd volgens de vigerende kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie waaraan archeologisch onderzoek in Nederland dient te voldoen. Het onderzoek bestaat uit sidescan sonar onderzoek van de waterbodem, gecombineerd met magnetometeronderzoek waarbij objecten in de bodem opgezocht worden. Op alle terreinen met hoge verwachtingswaarde en waar grondroerende werkzaamheden zullen plaatsvinden, waarbij de archeologische waarden verstoord zullen worden, wordt nader onderzoek verricht. Het doel van dit onderzoek is het vaststellen en waarderen van archeologische resten. Vervolgens wordt bepaald of en zo ja, in welke vorm vervolgonderzoek noodzakelijk is. Dit geldt eveneens voor de waterbodem, daar waar waterbodemroerende werkzaamheden zullen plaatsvinden waarbij archeologische waarden verstoord zullen worden (bijvoorbeeld door de aanleg van tijdelijke toegangsgeulen). Voor de tijdelijke toegangsgeulen is een ontgrondingenvergunning aangevraagd bij RWS Midden Nederland, ook deze ligt gelijktijdig met dit Projectplan ter inzage. Middels de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ontgrondingenvergunning worden voor de tijdelijke toegangsgeulen door het stellen van voorschriften de archeologische belangen beschermd. Naast deze vergunning is in de Versterking zo veel mogelijk rekening gehouden met de archeologische waarden. Daar waar behoud in situ niet mogelijk is zullen mitigerende maatregelen worden genomen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 5.7.4 van het Projectplan en bijlage 5.1 en 5.2 van het Bijlagenboek.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0112: Indiener 112 **Module 06, Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet kan worden ingezien omdat het om concurrentiegevoelige informatie zou gaan. Indiener stelt dat experts wijzen op de gevaren van het verplaatsen van het zware dijklichaam op veen- en kleigrond. Indiener pleit voor transparantie.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In paragraaf 2.6.6 van deze Nota is toegelicht waarom de risicoanalyse niet openbaar is gemaakt. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
2	Indiener stelt dat geen sprake is van kleinschaligheid en ontwikkeling. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is aangegeven dat voor wat betreft het ontwerp bij Warder de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Indiener stelt dat daar geen sprake van is.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid beschreven hoe het participatieproces is doorlopen en is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed op het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 van dit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		rapport worden de lokale initiatieven rondom Warder beschreven.
3	Indiener wijst erop dat Warder staat voor het behoud van de karakteristieke monumentale dijk, waarbij zij heel sterk benadrukt dat uiteraard de waterveiligheid de hoogste prioriteit heeft. Indiener stelt dat er alternatieven mogelijk zijn waarbij de dijk behouden kan worden en wijst op Plan Spaargaren en Bewezen Sterkte waarover de onderzoeken nog lopen. Indiener verzoekt het besluit uit te stellen tot de uitkomsten daarvan beschikbaar zijn.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen sterkte). Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
4	Indiener is bang voor schade aan woningen. De meetpunten in woningen zijn volgens indiener een teken dat dit een risico's is.	Vooraf en tijdens de uitvoering worden de gevolgen van de werkzaamheden voor de bebouwing in kaart gebracht. Bij ieder pand binnen een afstand van circa 50 meter van de werkzaamheden wordt meetapparatuur geplaatst. Dit omdat het voorkomen van schade topprioriteit is. Op locatie van indiener is daarom meetapparatuur geplaatst. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 10.1.8 van het Projectplan. Hiermee wordt het risico op schade voor woningen beperkt. In paragraaf 2.6 van deze Nota is nader toegelicht hoe schade wordt beperkt en wordt voorkomen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener eist dat er vooraf een schadefonds wordt opgesteld.	Indien een belanghebbende als gevolg van de uitvoering van dit Projectplan schade lijdt, zijn diverse regelingen voor schadevergoeding beschikbaar welke worden toegelicht in paragraaf 2.6.5 van deze Nota en in paragraaf 11.2 van het Projectplan.
6	Indiener dringt erop aan om meetgegevens te ontvangen zijn woning, zodat er geen misverstanden ontstaan over schadecausaliteit.	Wij excuseren ons voor het niet delen van de meetgegevens ter plaatse van uw locatie. Inmiddels zijn de meetgegevens alsnog verstrekt.
7	Indiener maakt bezwaar tegen dit project, omdat het onvoldoende doordacht en kostbaar is. Indiener vindt uitstel noodzakelijk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 3.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0113: Indiener 113 **Module Integraal, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat onvoldoende informatie beschikbaar is over de noodzaak van de dijkverhoging of dijkverzwaring. Ook is indiener niet duidelijk op welke gronden, landelijk en Europees bepaald, de dijkverzwaring noodzakelijk is. Indiener geeft daarnaast aan dat hem niet duidelijk is welke instantie opdracht heeft gegeven voor de dijkverzwaring.	Sinds 1996 kent Nederland de periodieke wettelijk voorgeschreven toetsing van de primaire waterkeringen. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie van de waterkering is en kunnen indien nodig maatregelen worden genomen. De toetsing vindt plaats aan de hand van de geldende normen zoals die zijn vastgelegd in de Waterwet. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken de veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 (bekend als de tweede landelijke toetsronde) heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo'n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. De verantwoordelijke waterbeheerder, in dit geval HHNK, moet zorgen dat de Markermeerdijken weer gaan voldoen aan de landelijke veiligheidsnormen. HHNK heeft vervolgens de Alliantie opdracht gegeven om de Markermeerdijken te versterken. Nut en noodzaak wordt nader toegelicht in paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Door middel van participatie probeert de Alliantie zoveel als mogelijk transparant te zijn over de Versterking. In paragraaf 2.5.2 en 2.7 van deze Nota wordt ingegaan op participatie gedurende het opstellen van het Projectplan en participatie tijdens de realisatie.
2	Indiener geeft aan dat er geen enkele ervaring bestaat met het verplaatsen van een zwaar dijklichaam en het verzwaren op veen- en kleigrond. Op grond grenzend aan de dijk kan de dijk verzwaren of opgestuwd worden. Indiener kan geen informatie krijgen over deze manier van versterken. Indiener is bang voor verschuivingen in de ondergrond en daarboven. Indiener vraagt wat er geleerd is van de dijkvernieuwing bij Oosterleek.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Leerervaringen van dijkversterkingsprojecten, waaronder Oosterleek, zijn uitgebreid geëvalueerd zowel door het hoogheemraadschap als het Programmabureau van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (PB-HWBP-2). Het hoogheemraadschap heeft met de beheerste realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
3	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet inzichtelijk is en wil informatie over deze manier van dijkverzwaring.	Voor een uitgebreide toelichting op de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
5	Indiener stelt dat er onvoldoende rekening wordt houden met de landschappelijke waarde van de monumentale dijk. De omvang van de dijkaanpassingen vernietigt volgens indiener geheel of gedeeltelijk het historisch (provinciaal) monument, zijnde de dijk, die door de eeuwen heen is opgebouwd.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
6	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie, waarin publieke en private partijen samenwerken, is om de waterveiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP-2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de subsidiecriteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener vraagt zich af waarom niets is gedaan met het onderzoek ‘Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS’. Zonder inzage in de voornoemde punten is de noodzaak van de dijkverzwaring niet duidelijk. Indiener vraagt of alle alternatieven zijn onderzocht, wat de alternatieven zijn en of er gedacht is aan het injecteren van de dijken en innovatie in constructies. Indiener stelt dat er wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn en wijst daarbij op het plan Spaargaren en de Bewezen Sterkte concepten. Verder vraagt indiener zich af of is	In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. Voor een reactie op het alternatief Pompen op de Houtribdijk (het door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt verwezen naar paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan. Voor de noodzaak van de Versterking wordt gewezen op de reactie op onderdeel 1. Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	meegenomen dat met de huidige weermodellen de hoog waterstanden, de stormen en het smeltwater van de rivieren minimaal 5 dagen van tevoren bekend zijn.	alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. In het MER zijn voor module 7 'Zeevang' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.7 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. De door indiener genoemde techniek injecteren / mixen zijn op haalbaarheid beoordeeld en afgewogen. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlageboek) in paragraaf 1.2 onder het kopje 'Meer innovatieve oplossingen' is opgemerkt dat deze methode niet aan de orde is bij de Versterking vanwege grout in de ondergrond en onzekerheden die dit met zich meebrengt voor de haalbaarheid van deze oplossing. Bovendien geldt voor deze oplossing dat het geen zelfstandige oplossing is en dat aanvullend altijd een grondoplossing nodig is. In paragraaf 3.2.7 en 4.5 van het Projectplan is uitgebreid ingegaan op hoe constructieve oplossingen worden toegepast in het ontwerp van de Versterking. Per module is in het Projectplan aangegeven of er aanleiding is om op lokaal niveau een constructie toe te passen. Daarin is ook toegelicht waarom terughoudend wordt omgegaan met constructieve oplossingen. De huidige weermodellen maken geen deel uit van de beoordelingssystematiek en zijn dus niet meegenomen in de modellen. De huidige weermodellen hebben geen directe relatie met de noodzaak van de dijkverzwaring. Een voorspelling van hoogwater binnen 5 dagen is veel te kort om serieuze tekortkomingen aan een dijk (zoals macrostabiliteit binnenwaarts) adequaat teniet te doen. In de nieuwe normering wordt met een interval van 12 jaar de staat van de dijk bepaald.
8	De nieuwe dijk heeft totaal geen fundering en structuur in de bodem, wat voor zwakheden en mogelijke overstromingen kan zorgen.	Er is uitgebreid onderzoek gedaan naar de bodemgesteldheid van het gebied van de dijkversterking. In de keuzes voor de versterkingsoplossingen en de uitvoeringsmethodiek is rekening gehouden met deze omstandigheden. In paragraaf 2.5.4 van het Projectplan zijn de lokale omstandigheden toegelicht. Tevens gelden voor de Versterking technische randvoorwaarden vanuit de Waterwet en het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Een van de randvoorwaarden voor het ontwerp betreft dat er moet worden voldaan aan de nieuwe normering uit de Waterwet, waarbij de signaleringswaarde 1:3.000 per jaar is en de maximaal toelaatbare overstromingskans (ondergrens) 1:1.000 per jaar (zie toelichting paragraaf 2.5.1 van het Projectplan). Dit betekent dat de kans op een overstroming erg gering is.
9	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking zijn voor Natura 2000-gebied Zeevang. Tevens vraagt indiener of dit voldoende is onderzocht en waar indiener de onderzoeken kan inzien.	De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregel om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen is beschreven in paragraaf 8.3.3. Uit paragraaf 8.7.2 van de Passende beoordeling volgt dat met inachtneming van de mitigerende maatregel er geen significante effecten optreden en de Versterking geen gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt.
10	Indiener vraagt zich af door wie en hoe het beheer van de bredere taluds van de dijk wordt uitgevoerd.	Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In de Beleidsnota Waterkeringen 2012-2017 (Van waterkeringen naar waterveiligheid) is opgenomen hoe het hoogheemraadschap de bestaande primaire waterkeringen beheert en onderhoudt. Het hoogheemraadschap beheert volgens het principe 'natuurtechnisch' beheer, dit wil zeggen beweiding van april tot oktober of twee keer per jaar maaien en afvoeren. Dit huidige beleid wordt van toepassing op de reguliere versterking en de kunstwerken. Voor een uitgebreidere toelichting op beheer en onderhoud wordt gewezen op paragraaf 6.1 van het Projectplan.
11	Indiener geeft aan dat de bredere taluds door verruiging een trekroute voor vossen worden. Dit past volgens indiener niet in de doelstellingen van Zeevang.	De nieuwe dijk wordt op vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. Dit betekent dat de huidige en nieuwe dijk een vergelijkbare biotoop vormen en dat er geen sprake is van een wezenlijk verschil. Er is geen oorzakelijk verband tussen het verbreden van de dijk en het ontstaan van ruigte. In aanvulling daarop is van belang dat bosjes of struweel niet gestimuleerd worden, terwijl vossen dit nodig hebben om ergens te kunnen verblijven. Vossen zijn bovendien territoriaal: het is niet simpelweg te stellen dat er een grote toename van vossen gaat zijn. De nieuwe omstandigheden zorgen namelijk niet voor ruimte voor een groot aantal nieuwe territoria. Kortom: er is geen sprake van een wezenlijke verbetering voor vossen in vergelijking met de huidige situatie.
12	Indiener geeft aan dat verruiging een aantrekkingskracht op roofvogels heeft.	Wat betreft de verruiging wordt gewezen op hetgeen hiervoor onder 10 en 11 is toegelicht. Bovendien is het niet zonder meer te stellen dat verruiging als gevolg van de Versterking leidt tot een toename van roofvogels. De ecologische strook die aan de binnenzijde van de dijk komt te liggen, bestaat uit fauna- en kruidenrijk grasland. Het is mogelijk dat dit leidt tot een toename van veldmuizen. In de huidige situatie is er reeds een dijk en zijn er bermen aanwezig waar kleine zoogdieren op voor kunnen komen die een prooi vormen voor roofvogels. Het is belangrijk dat in deze omgeving de nest- en verblijfmogelijkheden van roofvogels niet toenemen als gevolg van de Versterking. Hoewel het foerageergebied licht toeneemt, neemt de mogelijkheid voor het aantal territoria voor roofvogels niet verder toe.
13	Indiener geeft aan dat bredere taluds een groter broedbiotoop voor ganzen bieden. Ganzenvraat is een enorme schadepost voor de provincie door een invasieve exoot. Indiener stelt dat toename van ganzen een dreiging is voor weidevogels, omdat ganzen de graslanden kaalvreten en het onaantrekkelijker wordt voor	Artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming omschrijft een exoot als volgt: “dieren of planten van soorten die niet van nature in Nederland voorkomen of voorkwamen en die door menselijk handelen terecht zijn gekomen in de Nederlandse natuur of dat in de nabije toekomst dreigen te doen”. De Natura-2000 gebieden Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang zijn aangewezen voor verschillende ganzensoorten (kolgans, grauwe gans, brandgans) en die soorten zijn kwalificerend voor deze gebieden. Ganzen horen dus ook bij het gebied. Er is geen sprake van invasieve exoten. De dijk en aanliggende bermen vormen in de huidige en in de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	weidevogels om hier te broeden. Indiener is van mening dat onderzocht moet worden in hoeverre de weidevogels door de toename van ganzen de dupe zullen worden gezien het feit dat de dijk in een Natura 2000-gebied ligt waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden voor onder meer de grutto, wulp en goudplevier. Die doelstellingen zouden nu al niet gehaald worden.	nieuwe situatie geen broedbiotoop voor ganzen. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra's in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijk gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt de dijk en berm niet geschikt als broedgebied voor ganzen. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland, hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheer mogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE. Uit onderzoeken komt naar voren dat ganzen niet zijn aangewezen als oorzaak voor de stand van de weidevogels. Uit het beheerplan blijkt dat de aantallen van de grutto en goudplevier achteruit gaan. De oorzaak hiervan is niet bekend. Voor beide soorten geldt ook dat de trend landelijk negatief is. In 2015 heeft het CBS het volgende aangegeven "Het verdwijnen van weidevogels hangt samen met de schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Enerzijds gaat het daarbij om directe verliezen van nesten en kuikens doordat bijvoorbeeld steeds vroeger en vaker gemaaid wordt. Ook indirect beïnvloedt de landbouw de weidevogelstand door de verschuiving van gevarieerde, vochtige, kruidenrijke hooilanden naar uniforme gedraineerde percelen met één of twee soorten gras, die makkelijker machinaal te bewerken zijn en een hogere grasproductie opleveren. Daardoor is er minder voedsel, dekking en rust voor weidevogels". In de huidige situatie heeft de provincie weidevogelleefgebieden aangewezen. In de huidige situatie vindt hier rond Warder reeds verstoring plaats door de aanwezige weg (verkeer en recreatie) en bebouwing. De Versterking rond Warder leidt wel tot verstoring, maar deze concentreert zich daar waar in de huidige situatie geen weidevogels voorkomen en waar ook al verstoring plaatsvindt. Dit gegeven in combinatie met dat de situatie ter plaatse voor ganzen niet verbetert, maakt dat in aanvulling op de effecten zoals deze beschreven zijn in voorgenoemde natuurtoetsen er geen grote natuurwaarden verloren gaan.
14	Indiener geeft aan dat er geen informatie beschikbaar is over overlast, bereikbaarheid en belasting van wegen tijdens uitvoering.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft de bereikbaarheid geldt het volgende. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0114: Vereniging Natuurmonumenten **Module Integraal, 07, 14, 15, 16**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat nut en noodzaak van de dijkversterking onvoldoende is aangetoond. De Markermeerdijken zijn vooral afgekeurd op macrostabiliteit vanwege langdurige hoge waterstanden in het Markermeer, maar dat treedt alleen op wanneer het niet mogelijk is om op het IJsselmeer te spuien. Dit komt omdat er sinds 2006 maatregelen zijn getroffen om de spuicapaciteit te verhogen en de aanvoer vanuit de IJssel te verminderen. Er is een keten van maatregelen uitgevoerd waardoor het	Voor een toelichting op nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	mogelijk is om voldoende water via de Waal richting de Noordzee of de noodberging af te voeren (nationale noodberging, ontpoldering Biesbosch en de inzet van klimaatbuffers, regelwerk bij Pannerden, pompen in de spuikokers van de afsluitdijk). Indiener stelt dat de toetsing lokaal en sectoraal heeft plaatsgevonden waardoor er geen integrale beschouwing van het landelijke watersysteem heeft plaatsgevonden. De inzet van klimaatbuffers in de vorm van ruimte voor de rivier is onvoldoende meegenomen bij nut en noodzaak.	
2	Indiener stelt dat ten gevolge van de dijkversterking ongeveer 10,5 hectare van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN) verloren gaat. De compensatie wordt niet in de omgeving van de aangetaste gebieden uitgevoerd, maar bij de nieuw aan te leggen oeverdijk. De oeverdijk ligt binnen NNN. De aantasting van NNN dient volgens indiener buiten bestaande NNN-gebieden te worden gecompenseerd, desnoods dient deze compensatie op grond van groot maatschappelijk belang onteigend te worden. Bovendien wordt er een fietspad door het natuurgedeelte van de oeverdijk aangelegd, waardoor de kwaliteit van de compensatienatuur niet is geborgd.	De oeverdijk is voorzien in “NNN grote wateren”, waarop het planologisch beschermingsregime niet van toepassing is. Voor de compensatie is van belang dat deze in één gebied plaatsvindt, terwijl in de bestaande situatie sprake is van verspreid liggende snippers. Uit paragraaf 8.2.2.1 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) volgt verder dat er veel meer gecompenseerd wordt dan nodig is. Wat betreft de verstoring van het fietspad is van belang dat juist om die reden een deel van de oeverdijk wordt afgesloten voor recreatie. Bovendien ligt een groot deel van het gebied dat verloren gaat nu ook al langs de dijk en de weg en vindt dus in de huidige situatie daar ook al recreatie plaats.
3	Indiener pleit ervoor het midden- en zuidelijk deel van de oeverdijk als hoofdfunctie 'natuur' te geven, dit als een meekoppelkans te beschouwen en de verplichte compensatie elders uit te voeren. Indiener stelt voor dit gehele natuurdeel geen recreatieve aansluiting aan te leggen, of deze in de broedtijd tijdelijk af te sluiten. Verder stelt indiener voor de oeverdijk een kronkelende lijn te laten volgen waardoor de ecologische waarde van het gebied sterk toeneemt.	Er wordt meer gecompenseerd (40 ha) dan dat er aan NNN verdwijnt (12 ha). Er is geen reden om de oeverdijk niet mee te nemen in de compensatie, en bovenop de inrichting van de oeverdijk op een andere locatie nog meer te compenseren. Omdat er ruim meer dan het verlies wordt gecompenseerd, is ervoor gekozen een deel van de oeverdijk toegankelijk te maken voor recreanten. Er is echter ook een deel afgesloten ten behoeve van de natuurontwikkeling. Vanuit deze optiek is afsluiting in het broedseizoen niet nodig en wenselijk. Voor de aanleg van de oeverdijk geldt het volgende. Met het ontwerp zoals dat er nu ligt is al sprake van een aanzienlijke contactzone met het water. Er wordt een geleidelijke, zandige oever aangelegd waardoor in het oppervlak een grote contactzone ontstaat. Verder vindt er langs de oeverdijk erosie en sedimentatie plaats. Daardoor heeft de aanleg van een kronkelige lijn geen zin, die wordt namelijk aangetast door water en wind. Bovendien ontstaan vanzelf structuren in de oeverdijk die passen bij de aanwezige omstandigheden. De oeverdijk wordt dus weliswaar recht aangelegd, maar dat betekent niet dat ook een rechte lijn blijft behouden.
4	Indiener stelt dat het huidige compensatieplan voor het verlies van weidevogelleefgebieden op grond van natuurwetgeving niet als geschikt plan kan dienen, omdat in het Projectplan	In paragraaf 2.1 van het Compensatieplan Weidevogelgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is beschreven hoe tot de locaties is gekomen. Er is gezocht naar locaties voor compensatie binnen een straal van 5 kilometer van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gekozen wordt voor compensatie op grote afstand met uiteenlopende tijdelijke looptijden. Daarna wordt de compensatie stopgezet, terwijl het verlies permanent is.	de dijk. Op basis daarvan is de compensatie bepaald op de dichtstbijzijnde percelen. Met de gekozen locaties wordt aangesloten bij bestaande weidevogellocaties, waardoor een meer aaneengesloten weidevogelleefgebied ontstaat. Daarnaast is in paragraaf 2.1.2 beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarisch natuurbeheer) plaatsvindt. Dit betekent dat de percelen bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast en leiden tot vergroting van het weidevogelleefgebied. Het beheer op de percelen – dat wordt gefinancierd met compensatiegelden - is hierdoor optimaal voor weidevogels. Daarnaast voorziet het beheer van de omliggende percelen, door afspraken binnen ANLb, hier ook in. Voor de omliggende percelen maakt de veldregisseur van Water Land en Dijken (agrarische natuurvereniging) namelijk afspraken over het aanvullend weidevogelbeheer. Met de inzet van de verschillende inrichtings- en beheermaatregelen binnen het compensatieproject wordt zoveel mogelijk ingezet op versterking van het weidevogelleefgebied, maar ook op motivatie. Zo worden workshops georganiseerd om ook omliggende boeren nog meer te enthousiasmeren weidevogelbeheer te combineren met een agrarische bedrijfsvoering. Daarnaast wordt middels (agrarisch)natuurbeheer ook beoogd om omstandigheden te optimaliseren of te behouden voor weidevogels. Met de maatregelen wordt de potentie voor broedende weidevogels verbeterd. Hierbij is van belang dat de (positieve) effecten van de maatregelen zich niet alleen voordoen op de locatie waar de maatregelen worden getroffen, maar ook op alle aangrenzende (weidevogelleef)gebieden. Door de aansluiting op de bestaande weidevogelleefgebieden c.q. het opvullen van de gaten, is namelijk sprake van een uitstralend effect naar de omgeving. Voor wat betreft de looptijd van de maatregelen geldt het volgende. Uit paragraaf 8.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en het Compensatieplan (Bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) volgt dat schade aan weidevogelleefgebied zoveel mogelijk wordt voorkomen en de resterende schade volledig wordt gecompenseerd. De schade aan het weidevogelleefgebied wordt gecompenseerd middels de inrichtings- en beheersmaatregelen die zijn opgenomen in hoofdstuk 2 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden. De planning van deze maatregelen is opgenomen in hoofdstuk 4 van dit plan. Voor de borging van de uitvoering van de compensatie is de Compensatieovereenkomst (bijlage 8.19 van het Bijlagenboek) gesloten. Bovendien is van belang dat er

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		wordt gemonitord en gerapporteerd. Indien zou blijken dat het ingezette beheer niet toereikend is, dan worden extra maatregelen ten gunste van de weidevogels getroffen. Voor een toelichting op dit punt wordt gewezen op paragraaf 2.1.5 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden. Derhalve voldoen de compensatiemaatregelen aan de eisen die daaraan worden gesteld en is de realisatie van de compensatie van de resterende schade aan weidevogelleefgebied verzekerd. Voor een uitgebreidere toelichting op de (compensatie van de) effecten van de Versterking op de weidevogelleefgebieden wordt gewezen op de paragrafen 7.3 en 8.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden en het Compensatieplan.
5	Indiener stelt dat de huidige steenbekleding zeer rijk is aan natuurwaarden. Het is onduidelijk welk steentype in de nieuwe dijk wordt gebruikt. Indiener pleit voor het kiezen voor een steentype voor dijkbekleding dat voldoende ruimte overlaat voor begroeiing tussen de stenen en de stenen niet in te gieten met asfalt of beton waardoor de huidige natuurwaarden behouden kunnen blijven.	De bekleding van de Markermeerdijken is afgekeurd en zal geheel worden vervangen. Vanwege de grote oppervlakte van het buitentalud werkt de materiaalkeuze sterk door in de beeldkwaliteit van de dijk, in het bijzonder in het beeld van de dijk vanaf het Markermeer. De dijkbekleding is daarmee een belangrijk onderdeel van de inpassing van het provinciaal monument. Over de exacte uitstraling van de dijkbekleding worden met de provincie Noord-Holland en de betreffende gemeente nadere afspraken gemaakt. Daarbij worden in ieder geval de eisen uit het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) in acht genomen. In het Vormgevingsplan is in paragraaf 5.4 de visie voor de dijkbekleding opgenomen: "Het gekozen materiaal moet een basiskwaliteit hebben die aansluit bij de monumentale dijk. De visie op de bekleding van de Markermeerdijken is dat de beschermende functie tegen het water van de dijk zichtbaar is in de toegepaste materialen." Dit is ook verwoord in paragraaf 4.10 van het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) (bijlage 1.4 van het Bijlagenboek) en paragraaf 3.2 van het Addendum KRK (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek). Er zijn locaties waar de Noordse Steen wordt teruggebracht. Voor de andere locaties wordt een keuze gemaakt tussen drie verschillende bekledingen: (1) Grasbekleding: de berm, het binnentalud, de kruin (naast het fietspad) en het bovenste deel van het buitentalud zijn bekleed met (bloemrijk) gras welke voldoet aan de eisen die gesteld worden aan dijkbekledingen. (2) Zetsteen wordt toegepast op het buitentalud. (3) Grove, gestorte breuksteen in de kreukelberm, de overgang van land en water. De bekleding wordt niet afgegoten met asfalt of beton. Verder volgt uit paragraaf 3.2 van het Addendum KRK dat bij de keuze van de dijkbekleding rekening wordt gehouden met de ecologische functies.
6	Indiener vindt het jammer dat er niet op meer locaties volgens het definitieve ontwerp bescheiden vooroevers worden aangelegd. De aanleg van het buitendijkse fietspad levert extra verstoring op. De aanleg van een bredere vooroever is een goede manier	Er is gekozen voor de aanleg van voorlanden op vier locaties in module 7 ten behoeve van het versterken van de ecologische relatie tussen binnen- en buitendijkse gebieden. De gekozen locaties voor de voorlanden zijn gekoppeld aan de binnendijkse braken en liggen zoveel mogelijk niet vóór bestaande bebouwing. Gezien de hoofddoelstelling

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	om rustende watervogels de ruimte te geven.	van het project, te weten de Versterking, is er geen aanleiding om op nog meer locaties voorlanden aan te leggen. Verder is het juist dat de veranderde ligging van het fietspad kan leiden tot een toename van verstoring. In paragraaf 5.3.3 van de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) is dit beoordeeld. Uit afbeelding 22 volgt wat de verstoringscontour is ten opzichte van de huidige verstoringscontour van het reeds aanwezige wandelpad. Hieruit volgt dat de verstoring nauwelijks toeneemt. Het effect van de verstoring van het fietspad is dus als onderdeel van de Versterking onderzocht en op basis van de Passende Beoordeling is verzekerd dat de natuurlijke kenmerken van de betrokken Natura 2000-gebieden niet worden aangetast.
7	Indiener is positief over de keuze om ecologisch dijk- en bermbeheer toe te passen en hoopt dat de dijk niet verpacht wordt voor het houden van schapen, omdat dit vanuit het oogpunt van waterveiligheid en natuur ongewenst is. Inzet van een 'zwervende schaapskudde' kan wel een alternatief zijn voor maaien.	Op grote delen van de dijk zal na de Versterking opnieuw grasbekleding worden aangelegd. Grasbekleding op primaire waterkeringen dient op grond van het Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium aan bepaalde eisen te voldoen, op grond waarvan natuurtechnisch beheer zal plaatsvinden. Dat houdt in dat er van april tot oktober beweiding plaatsvindt of dat er tweemaal per jaar wordt gemaaid en afgevoerd. Als wordt gekozen voor beweiding, dan wordt er met de pachters samengewerkt om de schade te beperken.
8	Indiener maakt zich zorgen over de overgang van module 16 binnen Polder IJdoorn. Er valt een knip tussen beide Projectplannen midden in de polder, waardoor integrale oplossingen voor de gehele polder onmogelijk worden gemaakt.	De overgang tussen verschillende versterkingsoplossingen wordt vormgegeven conform de eisen en principes die zijn beschreven in hoofdstuk 3 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek). Module 15 en 16 zijn weliswaar wat betreft de besluitvorming uit elkaar gehaald, maar niet voor wat betreft de fasering van de werkzaamheden. Module 16 zit in de scope van de Versterking en volgt daarom dezelfde eindmijlpaal als module 15. De nadere uitwerking van module 16 vindt in een separaat Projectplan plaats, waarbij de overgang evengoed moet voldoen aan de eisen en principes van het KRK en Addendum.
9	Indiener stelt dat de doorgaande rechte lijn van de dijkteen van grote landschappelijke waarde is. Deze lijn moet niet doorbroken worden, zoals door de nu geplande verspringing in het dijktracé bij de kruising in module 16. Een eveneens onwenselijke verspringing zou logischer zijn in het verlengde van de scheiding tussen de Grote en Kleine Polder binnen IJdoorn .	In de huidige situatie is noch aan de binnenkant, noch aan de buitenkant sprake van eenduidigheid. Uitgangspunt is dat de dijk zoveel mogelijk een continue lijn moet blijven behouden, die is gerelateerd aan het watervlak. Op de overgang van verschillende dwarsprofielen (binnenwaarts, buitenwaarts, oeverdijk) kunnen verspringingen van de as, van de breedte van de berm en van de taludhellingen ontstaan. Dit is eveneens aan de orde op plaatsen waar de te versterken dijk aansluit op een deel dat niet versterkt hoeft te worden. Uitgangspunt bij deze verspringingen is dat de overgangen tussen de twee situaties zo min mogelijk moeten opvallen. Daarom worden de volgende principes gehanteerd: de verspringing wordt zoveel mogelijk in een bestaande bocht gesitueerd, de verspringing wordt op een plek die landschappelijk logisch is gesitueerd (bijvoorbeeld: waar wegen of (binnen)dijken aansluiten op de dijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		of aan het begin of einde van een dorp) en bij as-verspringing wordt een hedendaagse bochtstraal gehanteerd, dat wil zeggen 1 meter asverschuiving in het breedteprofiel oplossen over minimaal 4 meter in het lengteprofiel. Een en ander is toegelicht in hoofdstuk 3 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek). Bij de uitwerking van een eventuele overgang van module 15 naar 16 zal deze met respect voor de landschappelijke eenheid plaatsvinden.
10	Volgens indiener is de aansluiting tussen sectie EA10 naar sectie EA11 van module 15 niet uitgewerkt. Voor de verbreding zal een dijksloot verlegd moeten worden en wordt het terrein van Natuurmonumenten vergraven. Indiener wil graag in overleg treden over de verkoop van grond en de optie verkennen grond te ruilen.	Het ruimtebeslag zoals dat nu in het Projectplan is vastgelegd heeft geen onaanvaardbare consequenties voor indiener. Er is op deze locatie op de gronden van indiener alleen een verplaatsing van de dijksloot voorzien. Na vaststelling van het Projectplan vindt er bovendien - binnen het ruimtebeslag zoals dat in het Projectplan is aangegeven - nog nadere detaillering van het ontwerp van de Versterking en de aansluitingen tussen modules en secties plaats. Met indiener wordt in overleg getreden om de benodigde gronden voor de Versterking te verwerven voor zover die in eigendom zijn bij indiener. Daarbij kan ook het verzoek om compensatiegronden worden besproken. Contacten hierover zijn reeds gelegd.
11	Indiener stelt dat de watergang bij de overgang van sectie EA10 naar EA11 belangrijk is als toevoerroute van de waterhuishouding in de Polder IJdoorn. De watergang heeft bovendien een hoge ecologische waarde. De nieuwe monding van de watergang moet dus op een manier worden ingericht zodat de ecologische waarden kunnen terugkeren. Daarnaast is de breedte/diepteverhouding van de watergang van belang, omdat het een belangrijke paaiplaats is voor verschillende vissoorten.	De watergang waar indiener op doelt, wordt verplaatst zodat de water aan- en afvoer gehandhaafd blijft. De door indiener genoemde aandachtspunten voor de inrichting van de watergang worden meegenomen bij de nadere uitwerking van in het ontwerp van de Versterking (uitvoeringgereed maken).
12	Indiener vraagt de Polder IJdoorn gedurende de uitvoering toegankelijk te houden voor Natuurmonumenten voor het dagelijks beheer en zorg te betrachten voor de waterhuishouding.	De Alliantie zal contact onderhouden met indiener om ervoor te zorgen dat de Polder IJdoorn voldoende onderhouden kan worden en de waterhuishouding – tijdens en na de realisatie van de Versterking - intact blijft.
13	Indiener reageert nog niet op de stukken aangaande module 16 omdat er nog een participatietraject loopt.	Dit onderdeel wordt voor kennisgeving aangenomen.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0115: Indiener 115 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vindt dat nut en noodzaak onvoldoende is aangetoond. Indiener stelt dat de effecten van vijf jaar breken en bouwen grote invloed zullen hebben op het woon- en	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitvoerig ingegaan op nut en noodzaak van de Versterking. Voor een onderbouwing daarvan wordt ook gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de uitvoeringsoverlast is het volgende van belang. In

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	werkklimaat. Indiener dat de werkzaamheden alleen aanvaardbaar zijn als nut en noodzaak voldoende zijn gemotiveerd.	hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6. 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
2	Indiener stelt dat er geen inzicht gegeven is in de risicoanalyse en vreest voor de boringen, verzwaringen, het verplaatsen van het zware dijklichaam op veen waar geen ervaring mee is en verzakking van zijn eigen huis.	In paragraaf 2.6.6 van deze Nota is toegelicht waarom de risicoanalyse niet publiek is gemaakt. Wat betreft de vrees van indiener het volgende. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener stelt dat geen onderzoek is gedaan naar de invloed van voorgenomen werken op de natuur bij polder Zeevanck.	In de beantwoording wordt uitgegaan dat met "Polder Zeevanck" de tegenwoordige Polder Zeevang wordt bedoeld. De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gebieden (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregel om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen is beschreven in paragraaf 8.3.3. Uit paragraaf 8.7.2 van de Passende beoordeling volgt dat met inachtneming van de mitigerende maatregel er geen significante effecten optreden en de Versterking geen gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt.
4	Indiener stelt dat dat de afsluitdijk de invloed van de zee heeft weggenomen en dat de dijk hierdoor aanmerkelijk minder wordt belast.	Door de aanleg van de Afsluitdijk zijn de risico's voor de Markermeerdijken gewijzigd. Echter dienen de Markermeerdijken nog steeds voor de bescherming van 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland en ruim 25 miljard euro aan economische waarden. In 2002 is door een wijziging van de Wet op de waterkering het Markermeer aangewezen als buitenwater en zijn voor de Markermeerdijken de veiligheidsnormen voor primaire keringen gaan gelden. De veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen zijn opgenomen in de Waterwet. Toetsing van de dijken in 2006 heeft aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken niet meer aan de wettelijke veiligheidsnorm voldoet. Om de waterveiligheid op orde te brengen, moeten de Markermeerdijken versterkt worden. Het project Markermeerdijken is daarom in het HWBP-2 opgenomen. Wat exact het overstromingsrisico is, is bepaald per dijktraject (dit is vastgelegd in bijlage II bij de Waterwet). Na realisatie van de Versterking wordt daaraan voldaan. Dit is toegelicht in paragraaf 8.1 en 8.1.1.1 van het Projectplan. De Afsluitdijk neemt nut en noodzaak van de Versterking niet weg. Een toelichting van nut en noodzaak van de Versterking is opgenomen in paragraaf 2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan.
5	Indiener stelt dat nut en noodzaak onvoldoende zijn onderbouwd en dat er ruimte moet komen om zorgvuldig af te wegen welke opties er zijn om de veiligheid te waarborgen die recht doen aan historisch karakter van de dijk.	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitvoerig ingegaan op nut en noodzaak van de Versterking. Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen Sterkte). Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Verder is uitgebreid onderzoek gedaan naar alternatieven voordat is gekozen voor het ontwerp van de Versterking zoals dat nu is opgenomen in het Projectplan. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota en hoofdstuk 4 van het Projectplan. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Nader uitstel of nader onderzoek is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0116: Stichting Wetlands Products **Module Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wil graag zijn bereidheid tot medewerking bij het project Markermeerdijken kenbaar maken. Indiener bedrijft natte landbouw in constructed wetlands en weet dat dijken soms versterkt moeten worden door het gebied aan de landzijde natter te houden. Indiener geeft aan dat dit niet bedoeld is als zienswijze en Stichting Wetland Products graag mee wil werken aan oplossingen die door bewoners en gebruikers in het gebied gedragen wordt.	De belangstelling en bereidheid tot medewerking aan de Versterking van indiener wordt gewaardeerd. De aanbevelingen van indiener zijn gedeeld met de Alliantie Markermeerdijken.
2	Indiener stelt dat het aanbouwen van lisdodde in constructed wetlands voordelig is als ecosysteemdienst, omdat het water gereinigd wordt van overtollig nitraat en stikstof. Indiener stelt dat de lisdodde geliefd is bij de ringslang, zodat de aanleg van de constructed wetlands als toevluchtsoord kan dienen voor de biotopen die door de bouw van de nieuwe dijk verloren gaan.	De aanbevelingen van indiener zijn gedeeld met de Alliantie Markermeerdijken.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0117: Vogelbescherming Nederland **Module Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wijst erop dat de dijk tussen Hoorn en Amsterdam een historische dijk is met een monumentenstatus, bijzondere natuur- en belevingswaarden en landschappelijke kwaliteiten. Tevens heeft de dijk een belangrijke recreatieve functie en zorgt hij voor de ontsluiting van het gebied. Aan weerszijden van de dijk bevinden zich belangrijke natuurwaarden, met name voor vogels. Indiener geeft aan dat de dijk in een bredere context beoordeeld moet worden als het gaat natuurwaarden, omdat het geen geïsoleerd element is in het ecosysteem.	Dat de dijk bijzondere waarden heeft (cultuurhistorisch, landschappelijk, recreatie en natuur) en geen geïsoleerd element in het ecosysteem is, wordt onderschreven. In de voorbereiding van het ontwerp en in de toetsing is uiteraard verder gekeken dan naar de dijk als geïsoleerd element. In het opgestelde Kader Ruimtelijke Kwaliteit zijn de functies van de dijk in samenhang bekeken. Dit is vervolgens het uitgangspunt geweest bij de verdere uitwerking van het ontwerp van de Versterking en de afwegingen die daarbij zijn gemaakt. Specifiek met betrekking tot de natuurwaarden is in de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden in paragraaf 8.2.2.2 aangegeven dat ook gekeken is naar de bijdrage aan andere natuurdoelen, in het kader van Natura 2000, KRW, TBES, visstand en visserij en aan de Ecologische visie van Rijkswaterstaat. De natuurontwikkeling met name in het water heeft een positieve bijdrage op deze doelen.
2	Indiener is teleurgesteld over de uiteindelijke uitwerking van de natuurambities als meekoppelkans in het project, terwijl in het begin van het traject nog sprake was van robuuste vooroevers en oeverdijken die pasten in de schaalgrootte van het gebied. Indiener is van mening dat nog een fractie van de natuurambities over is. Indiener geeft aan dat sprake is van een monofunctionele invulling, waardoor kansen voor het vergroten van natuurwaarden dreigen te worden gemist. Indiener geeft aan graag mee te denken over mogelijkheden om de ecologische barrièrewerking van de dijk te verminderen en te zorgen voor een ecologisch geleidelijkere overgang tussen Markermeer en achterland.	Hoofddoel van de Versterking is het op orde brengen van de waterveiligheid. Daarbij is bekeken welke meekoppelkansen er zijn voor onder andere natuur en recreatie. Tevens is het noodzakelijk de natuurwaarden die negatief worden beïnvloed door de Versterking te compenseren. De oeverdijk, die in enkele modules wordt toegepast als versterkingsoplossing, biedt hiervoor mogelijkheden. Gedurende de uitwerking van de versterkingsopgave is steeds verder ingezoomd op mogelijke oplossingen, gedurende dat traject zijn ook oplossingen afgevallen.Dit is nader beschreven in de zogeheten Trecheringsnotitie, die bijlage 1.3 vormt bij het MER. Na het trechteren van oplossingen is het MER opgesteld. Daarin zijn de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven onderzocht en vergeleken. De oeverdijk is in het MER niet voor alle modules onderzocht. Het realiseren van een oeverdijk is in veel gevallen niet proportioneel, omdat het een zwaar nieuw grondlichaam betreft, terwijl voor de meeste (delen van) modules volstaan kan worden met een minder ingrijpende en daarmee minder kostbare oplossing. Op sommige delen van de dijk is een oeverdijk ook niet technisch uitvoerbaar of onvoldoende robuust. Uiteindelijk is bij 2 modules gekozen voor een oeverdijk, waarvan bij module 3 juist ook met het oog op natuurontwikkeling. Voor de andere modules is de oeverdijk niet onderzocht of had dit alternatief niet de voorkeur. Ten aanzien van het passeerbaar maken van de dijk voor vissen wordt het volgende opgemerkt. Naast de maatregelen die afkomstig zijn vanuit de inpassing in de omgeving en meekoppelkansen, zijn ook maatregelen geïnventariseerd die geen onderdeel zijn van de dijkversterking, maar in een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		later stadium worden gerealiseerd. Voor deze maatregelen dient voor de realisatie ervan een separaat vergunningstraject te worden doorlopen. Een van deze maatregelen is het aanbrengen van vispassages op vijf locaties verdeeld over het dijktraject.
3	Indiener geeft aan de oeverdijk uitdrukkelijk te steunen omdat deze kansen biedt voor natuur en vanwege de bijdrage aan een duurzamer ecologisch watersysteem hetgeen belangrijk is voor vogels. Indiener geeft aan dat er naar zijn mening nog vele onzekerheden zijn over het te voeren beheer en over de aanpak van recreatieve activiteiten tijdens het broedseizoen. Indiener vraagt zich af hoe de noodzakelijke rust voor de flora en fauna gegarandeerd blijft, zodat de compensatie effectief is en blijft.	Het grootste deel van de oeverdijk en het tussenwater is ingezet als compensatie voor de verliezen van de dijkversterking. In paragraaf 8.2.2 van het rapport 'Toetsing Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) is aangegeven welke inrichting van de oeverdijk wordt beoogd. Het beheer is gericht op het ontwikkelen van de aangegeven vegetaties. In paragraaf 8.2.2.3 van dezelfde Toetsing is het beheer nader uitgewerkt en er is een compensatieovereenkomst. Hiermee is voldoende geborgd dat het beheer wordt uitgevoerd. Daarnaast is voorzien in monitoring. Mocht het beheer niet resulteren in de gewenste vegetaties of de ontwikkeling van bijzondere natuurwaarden, dan wordt hierin bijgestuurd om ervoor te zorgen dat wel de beoogde natuurwaarden worden behaald. Op de oeverdijk is niet voorzien in een specifieke afsluiting tijdens het broedseizoen, maar een deel van de oeverdijk is afgesloten voor recreanten om hierbij een rustgebied voor de natuur te creëren (zie paragraaf 2.5.2 van de Toetsing).
4	Indiener wijst erop dat de Gouwzee is aangewezen als extra kwetsbaar gebied voor vogels en dringt er op aan dat tijdens de werkzaamheden hiermee uitdrukkelijk rekening wordt gehouden, waarbij ook de recreatiezonering een belangrijk aandachtspunt is. Indiener geeft aan graag mee te denken hoe hier het beste mee omgegaan kan worden.	De speciale status van de Gouwzee in het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer is bekend en daar is in de toetsing en planuitwerking ook rekening mee gehouden. De werkzaamheden die in het kader van de versterking Markermeerdijken worden uitgevoerd rond de Gouwzee zijn zeer beperkt zijn. Aanpassingen van recreatieve voorzieningen rond de Gouwzee maken ook geen deel uit van het project. Alleen aan de noordkant bij Katwoude wordt het vrijliggende fietspad, aan de binnenzijde van de dijk, mogelijk aangepast (getrapt aangelegd). In de huidige situatie is het echter toegestaan om hier op de dijk te wandelen. Effecten als gevolg van deze aanpassing zijn uitgesloten.
5	Indiener constateert dat door de Versterking Staatsbosbeheer gronden met hoge natuurwaarden inlevert en dat de compensatie voor weidevogels wordt ondergebracht bij boeren die financiële middelen krijgen voor weidevogelbeheer. Indiener heeft daar vragen en zorgen over.	Voor de compensatie voor weidevogelleefgebieden wordt opdracht verstrekt aan de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken (WLD). Dit is een collectief van boeren, vrijwilliger en burgers. Het doel van deze vereniging is het behouden en beheren van het landschap. Deze vereniging houdt toezicht en monitort de resultaten en kan ingrijpen als de resultaten niet naar wens zijn. In bijlage 8.30 zijn alle maatregelen voor monitoring en aanvullende maatregelen beschreven. Uit de zienswijze blijkt niet welke locatie wordt bedoeld voor wat betreft de gronden van Staatsbosbeheer. Met betrekking tot de voorlanden bij de Hulk wordt opgemerkt dat hierover een intentieovereenkomst is afgesloten met Staatsbosbeheer. Inmiddels is e.e.a. ook al nader uitgewerkt in Ontwerp maatregelen de Hulk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(bijlage 8.20 van het Bijlagenboek). Na intensief overleg over inrichting van de gronden is gekozen voor een inrichting van deze voorlanden die aansluit bij de nieuwe waterstanden achter de oeverdijk en bij de oeverdijk. De ontwikkeling is gericht op meer overgangen van land naar water en ontwikkeling van natte graslanden en mogelijk moeras. Zowel Staatsbosbeheer als lokale natuurverenigingen hebben aangegeven dat de waarde van het gebied (in ieder geval voor weidevogels) in de huidige situatie beperkt is en staan dan ook achter de voorgestelde aanpassing om daarmee de natuurwaarden van het gebied te vergroten.
6	Indiener heeft niet de indruk dat gestuurd is op het realiseren van grotere aaneengesloten eenheden met voor weidevogels een optimaal waterbeheer en landgebruik. Indiener mist een kaart waarop is aangegeven welke gaten worden gevuld met de voorgestelde maatregelen.	Bij de keuze voor de percelen waar maatregelen worden genomen is gekozen voor die percelen die bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast en daarmee leiden tot vergroting van het weidevogelgebied. Om te verduidelijken hoe wij tot de keuze voor deze percelen zijn gekomen is, naar aanleiding van deze zienswijze, in het compensatieplan voor de weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30, paragraaf 2.1.2.) beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen (zoveel mogelijk) grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarisch natuurbeheer) plaatsvindt.
7	Indiener is van mening dat de kwaliteit van het weidevogelbeheer niet voldoende is geborgd, nu dit is versnipperd en wordt toegewezen aan een aantal boeren. Indiener dringt aan op toezicht op het toekomstige weidevogelbeheer en handhaving van de te maken afspraken.	De Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken (WLD) voert de coördinatie en heeft ook één integraal plan gemaakt. Bovendien wordt ook gecontroleerd of de maatregelen worden uitgevoerd. In bijlage 8.30 (Compensatieplan weidevogelleefgebieden) staat bij elke maatregel welke monitoring plaatsvindt en welke aanvullende maatregelen kunnen worden genomen. Hiermee worden de maatregelen dus juist geborgd, in plaats van het afsluiten van losse contracten voor de beoogde compensatie.
8	Indiener vraagt of in de verkennende fase ook is gekeken naar de mogelijkheid van de inzet van de financiële middelen om particulier natuurbeheer haalbaar te maken, waarbij afwaardering van de grond plaatsvindt om een haalbaar verdienmodel te bieden. Indiener geeft aan dat de weidevogelbescherming dan ook langjarig zou zijn geborgd.	In de Uitvoeringsregeling natuurcompensatie Noord-Holland is aangegeven dat in principe moet worden ingezet op daadwerkelijk fysieke maatregelen (artikel 1, lid 1), tenzij de aantasting niet groter is dan 5 ha (artikel 1, lid 3). Dan is het mogelijk om over te gaan naar financiële compensatie. Cofinanciering van de afwaardering is geen fysieke maatregel en volgens het beleid van de provincie daarmee geen optie voor de compensatie van weidevogelleefgebieden. Gedurende een aantal jaren is geprobeerd percelen te verkrijgen, zoals vermeld in paragraaf 8.3.2.2 in Toetsing Natuurnetwerk Nederland Weidevogelleefgebieden. Dit was echter niet succesvol, omdat partijen toch niet wilden verkopen of er langdurige pachtovereenkomsten waren afgesloten.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Ten behoeve van een langjarige borging van de weidevogelbescherming is een langjarige planning opgenomen (zie bijlage 8.30 in hoofdstuk 4).
9	Indiener stelt dat een aantal maatregelen ineffectief is, omdat deze binnen de gehanteerde verstoringsafstand van 200 meter liggen.	Bij het bepalen van de maatregelen is 200 meter aangehouden als verstoringsafstand. Dit betekent niet dat binnen deze zone alle vogels verdwijnen. Reacties variëren van oplettend gedrag tot wegvliegen. In betreffende rapportage (Soortenbeschermingtoets, paragraaf 5.2.2 en 5.3.3 (in de Passende Beoordeling en Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden zijn vergelijkbare paragrafen opgenomen)) is nader onderbouwd dat ook binnen 200 meter van de bebouwde kom weidevogels broeden en verblijven. Water, Land en Dijken (WLD) heeft gegevens aangeleverd waaruit wel degelijk blijkt dat ook binnen 200 meter van de bebouwde kom weidevogels broeden en verblijven. Het meest duidelijke voorbeeld is de ontwikkeling van plasdrassituaties bij Oterleek. Dit gebied ligt binnen 200 meter van de bebouwde kom, maar er zijn nog meer storende factoren zoals een provinciale weg aanwezig. Desondanks hebben aanzienlijke aantallen broedvogels zich hier gevestigd en is ook broedsucces bevestigd in 2017. Hieronder de storingsgevoelige wintertaling. WLD heeft juist haar lokale kennis gebruikt om op kansrijke locaties te zoeken in de omgeving van de dijk. Hierbij is rekening gehouden met de potentie voor weidevogels, ook met het oog op aanwezigheid van bebouwing in de omgeving. Maar wanneer Oterleek in ogenschouw wordt genomen, is het effect van bebouwing beperkt. Kort samengevat: 200 meter is te zien als worst case benadering (maar in de natuurtoetsingen is meer maatwerk toegepast). Van ineffectieve maatregelen is geen sprake.
10	Indiener is niet overtuigd dat de beste beschikbare kennis is benut, nu de inhoud van de beheermaatregelen tal van onzekerheden en onjuistheden bevat. Inspreker pleit voor de opname van een plan en budget voor de monitoring, herstel en handhaving.	Het rapport 'Toetsing Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden' is opgesteld conform de daartoe gestelde eisen, niet duidelijk is waar indiener op doelt met betrekking tot onzekerheden en onjuistheden. In het advies van de Commissie m.e.r. d.d. 22 maart 2018 heeft de Commissie haar waardering uitgesproken over de kwaliteit van onder meer dit rapport. Voor monitoring is budget geraamd en natuurherstel zit in de mitigerende en compenserende maatregelen en maakt daarmee intrinsiek deel uit van het projectbudget. Handhaving is een taak van het bevoegd gezag.
Conclusie zienswijze		
In paragraaf 2.1.2 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden is ter verduidelijking naar aanleiding van deze zienswijze beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen (zoveel mogelijk) grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb plaats vindt.		

Zienswijze ZW-0118: Indiener 118 **Module Integraal, 03, 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener kan zich goed vinden in de maatwerkoplossing voor Uitdam maar maakt zicht zorgen over de landschappelijke invulling van de dijk bij Uitdam. Indiener dringt er op aan dat hier op een verantwoorde manier samen met de Dorpsraad, Stichting De Kwade Zwaan en deskundigen invulling aan wordt gegeven. Indiener wijst er op dat hier door de Provincie toezeggingen over zijn gedaan.	De landschappelijke inpassing (ontwerp, materialisering en beplanting) is een integraal onderdeel van de planuitwerking voor de Versterking. De specifieke eisen hiervoor staan in het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). De exacte inrichting wordt nader uitgewerkt in het definitief ontwerp.
2	Indiener maakt zich zorgen over de overgang naar de buitenwaartse asverschuiving aan de zuidkant van het dorp Uitdam. Indiener wijst er op dat tijdens de ateliers is afgesproken dat deze overgangen vloeiend moeten zijn en landschappelijk aanvaardbaar.	De vormgeving van overgangen vormt een integraal en essentieel onderdeel van de ruimtelijke inpassing van de Versterking. Om die reden is aanvullend op het Kader Ruimtelijke Kwaliteit een Addendum opgesteld met daarin onder andere uitgangspunten (eisen) voor de vormgeving van overgangen en aansluitingen. De vormgeving van de overgangen wordt ontworpen conform de eisen voor landschappelijke inpassing, zoals geformuleerd in paragraaf 3.1 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek). De genoemde overgangen worden dan ook landschappelijk verantwoord ingepast.
3	Indiener dringt er op aan het ruimtebeslag in het water te verminderen door innovatieve oplossingen toe te passen, zoals ook bij Uitdam is gedaan.	Bij Uitdam dorp is op advies van de Deltacommissaris gekozen voor een buitenwaartse berm met vernageling. Met deze oplossing wordt recht gedaan aan het unieke karakter van dit voormalige vissersdorp. Het dorp is gebouwd op een dam tussen twee grote wateren: het Markermeer en het Uitdammer Die. Het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing heeft unieke ruimtelijke kwaliteit die de toepassing van een afwijkende en duurdere versterkingsmethode rechtvaardigt. Bij de andere modules is geen sprake van een gelijke situatie en bestaat geen aanleiding om een zelfde soort oplossing te kiezen.
4	Indiener wijst er op dat in het water voor Uitdam sprake is van autonoom herstel van de natuur, een toename van de quaggamosse en waterplanten (fonteinkruid en kranswier). Volgens indiener geldt dit voor het hele traject. Indiener is van mening dat te gemakkelijk wordt omgesprongen met het verlies aan natuur waardoor sprake is van vernietiging van het leefgebied van flora en fauna. Als de aantasting van de natuurwaarden niet kan worden uitgesloten dan zou een ADC-toets moeten worden uitgevoerd.	Ten behoeve van de vergunning op grond van de Wet natuurbescherming is een Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) opgesteld, waarin de effecten van de Versterking op de betrokken Natura 2000-gebieden zijn beschreven en beoordeeld. Uit de Passende Beoordeling volgt de zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden niet worden aangetast. Daardoor is een ADC-toets niet aan de orde.
5	Indiener vraagt zich af of kan worden onderzocht of er delen van de dijk die zijn bekleed met Noorse keien, kunnen worden ingegoten in cement. Hierdoor zou het ruimtebeslag op het Markermeer kleiner kunnen worden en zou de overgang van de ene sectie naar de andere – gecombineerd	Het ingieten van Noordse keien met cement is onderzocht bij de versterking van de Waddenzeedijk. Dit zou een oplossing kunnen zijn wanneer uitsluitend de bekleding is afgekeurd. Bij de Markermeerdijken is dat niet het geval en moet ook de dijk zelf worden versterkt en dient hiervoor de huidige

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	met een buitenberm - charmanter opgelost kunnen worden.	steenbekleding verwijderd te worden. De Noordse steenbekleding wordt op een aantal locaties teruggeplaatst, zoals in paragraaf 2.4.2 van deze Nota is toegelicht. Het ruimtebeslag wordt niet bepaald door de steenbekleding maar door de gekozen versterkingsoplossing per sectie of module. Wat betreft de overgangen tussen de verschillende secties geldt dat die conform de uitgangspunten van paragraaf 3.1 van het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit worden vormgegeven.
6	Indiener verwijst naar de zienswijze van Stichting Behoud Waterland betreffende het Compensatieplan. Indiener sluit zich hier bij aan.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen is toegelicht op dit onderdeel bij de zienswijze ZW-0077 (Stichting Behoud Waterland).
7	Indiener heeft kritische vragen bij het compensatieplan. Indiener is het oneens met het feit dat compensatie niet plaatsvindt op plaatsen waar natuurwaarden verdwijnen. Indiener is van mening dat compensatie moet worden gezocht in het verwerven, inrichten of omzetten door SBB of particulieren van nu landbouwgrond naar nieuwe echte weidevogelleefgebieden, waarbij de weidevogels centraal staan. Dat is niet het geval bij de agrarische gronden waar nu de compensatie plaatsvindt.	De compensatie van de weidevogelleefgebieden wordt niet ondergebracht bij een regulier agrarisch bedrijf, maar bij de agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken (WLD). Dit is een agrarische natuurvereniging waarbij leden zich vrijwillig aansluiten om maatregelen te nemen. Daartoe worden overeenkomsten gesloten, waarna de deelnemers een resultaatsverplichting hebben en afspraken kunnen worden gemaakt om een optimaal beheer toe te passen. In paragraaf 2.1.2 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen, grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarische natuurbeheer) plaatsvindt. Dit betekent dat de percelen dus bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast. Het beheer op de percelen - dat wordt gefinancierd met compensatiegelden - is dus optimaal voor weidevogels. Daarnaast voorziet het beheer van de omliggende percelen, door afspraken binnen ANLb, hier ook in. Voor de omliggende percelen maakt de veldregisseur van WLD namelijk afspraken over het aanvullend weidevogelbeheer. Met de inzet van de verschillende inrichtings- en beheermaatregelen binnen het compensatieproject wordt zoveel mogelijk ingezet op versterking van het weidevogelleefgebied, maar ook op motivatie. Zo worden workshops georganiseerd om ook omliggende boeren nog meer te enthousiasmeren weidevogelbeheer te combineren met een agrarische bedrijfsvoering. Daarnaast wordt middels (agrarisch)natuurbeheer ook beoogd om omstandigheden te optimaliseren of te behouden voor weidevogels. Met de maatregelen wordt de potentie voor broedende

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		weidevogels verbeterd. Hierbij is van belang dat de (positieve) effecten van de maatregelen zich niet alleen voordoen op de locatie waar de maatregelen worden getroffen, maar ook op alle aangrenzende (weidevogelleef)gebieden. Door de aansluiting op de bestaande weidevogelleefgebieden c.q. het opvullen van de gaten, is namelijk sprake van een uitstralend effect naar de omgeving. Daarnaast is de door indiener genoemde verwerving van de gronden niet nodig en ook niet aan de orde. Zoals volgt uit paragraaf 8.3.2.2 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) is overigens wel geprobeerd de gronden in eigendom te verkrijgen, maar de betreffende partijen waren daartoe niet bereid. Ook is er contact geweest met Staatsbosbeheer over onder meer de mogelijkheden om ander beheer toe te passen op de percelen die in bezit zijn van Staatsbosbeheer. Op die percelen wordt echter al meer natuurbeheer ingezet dan op de betreffende agrarische gronden waardoor de te behalen natuurwinst beperkter is. Door de natuurcompensatie door WLD uit te laten voeren, naast de huidige provinciale inspanningen voor natuurrealisatie in Waterland-Oost, zijn de positieve effecten op de natuur dus groter.
8	Indiener is van mening dat diverse maatregelen moeten worden getroffen ten behoeve van de weidevogels. Zo moet voldoende oppervlak weidevogelgrond bij elkaar liggen om effectief te zijn. Daarnaast moet in alle percelen een voldoende hoge waterstand aanwezig zijn van februari tot juli/augustus. Verder moet worden gestopt met elke vorm van bemesting tot de in weidevogelgrasland gewenste vegetatie is verschenen. Voorts moet in principe alle grasland worden gemaaid en het gewas moet worden afgevoerd. Maaidata vanaf minimaal 15 juni en bij verdere verschraling steeds later. Ook geeft indiener aan dat geen beweiding mag plaatsvinden tot minimaal 15 juni, dus ook geen extensieve beweiding. Tot slot dienen verticale elementen zoals bomen te worden verwijderd en mogen boeren en weidevogelvrijwilligers niet in het land komen in de broedtijd.	In paragraaf 2.1 van het Compensatieplan Weidevogelgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is beschreven hoe tot de locaties is gekomen. Er is gezocht naar locaties voor compensatie binnen een straal van 5 kilometer van de dijk. Op basis daarvan is de compensatie bepaald op de dichtstbijzijnde percelen. Met de gekozen locaties wordt aangesloten bij bestaande weidevogellocaties, waardoor een meer aaneengesloten weidevogelleefgebied ontstaat. Voor een nadere reactie op de locatie van de weidevogelleefgebieden wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 7 van deze zienswijze. Verder geldt voor de door indiener aangegeven maatregelen, dat deze worden uitgevoerd, tenzij locatiespecifieke maatregelen leiden tot een positiever effect. De afweging van de uit te voeren maatregelen is namelijk steeds op lokaal niveau gemaakt. In paragraaf 2.3 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden zijn de maatregelen voor de waterhuishouding beschreven. Uit paragraaf 2.1.1 volgt verder dat een hoog waterpeil niet overal kan worden toegepast omdat beweiding cruciaal is bij weidevogelbeheer. Het beweiden is niet mogelijk op natte grond, omdat voor aanvullend maaibeheer toegang met machines dan niet mogelijk is.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Verder is paragraaf 2.2.1 en 2.2.4 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden opgenomen dat moet worden voldaan aan de pakketvoorwaarden van het pakket "Kruidenrijk grasland" binnen ANLb. In die voorwaarden zijn beperkingen aan de bemesting gegeven. Bemesting vindt plaats onder begeleiding van de beheerregisseur. Dit geldt voor alle percelen. Voor het maaien en beweiden geldt dat dit beheermaatregelen zijn die de eigenaren van de percelen waarop compensatie plaatsvindt al dan niet kunnen toepassen. Dit zijn geen verplichte maatregelen die per definitie moeten worden toegepast om een goede compensatie te bereiken. Tot slot wordt in paragraaf 2.4 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden ingegaan op het verbeteren van de openheid van de gebieden. Hierin zijn maatregelen opgenomen om dichtheid tegen te gaan en is rekening gehouden met de verstorende werking van verticale elementen (zie tabel 7). Kortom, de maatregelen die door indiener zijn voorgesteld, zijn voor een deel voorzien. De exacte uitvoering en toepassingen zijn echter afhankelijk van de specifieke omstandigheden op die locatie.
9	Indiener geeft aan dat voor een aantal gebieden wordt gecompenseerd op grote afstand van de plaats waar weidevogelland verloren gaat, wordt aangetast of verstoord. Indiener is van mening dat wat lokaal verloren gaat ook lokaal moet worden gecompenseerd.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 8 van deze zienswijze.
10	Indiener pleit voor het oprichten van een 'dijkversterkingscompensatiefonds' dat beheerd wordt door een onafhankelijke organisatie. Gewezen wordt op het omvormen van Waterland-Oost tot NNN-gebied.	Uit het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) volgt dat een goede besteding van de compensatiegelden is geborgd. Ten behoeve van de compensatie is namelijk in beeld gebracht wat de raming is, en wat de verschillende maatregelen kosten. De grondeigenaren van de percelen waarop de compensatie wordt uitgevoerd, krijgen daarvoor een vergoeding. De beheervergoeding voor het beheer door de weidevogelboerderijen is gebaseerd op de bedragen in de Catalogus Groenblauwe Diensten. Deze Catalogus is een overzicht van de maximale vergoedingen die Nederlandse overheden grondeigenaren mogen geven die een groenblauwe dienst leveren. Voor alle hectares geldt dat hiermee voor de komende 15 jaar de garantie kan worden geboden dat – naast de agrarische bedrijfsvoering - het gevoerde beheer optimaal voor weidevogels wordt uitgevoerd. Daarnaast is er budget gereserveerd voor inrichtingsmaatregelen die uitgevoerd moeten worden op de betreffende percelen.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Ten aanzien van het combineren van de omvorming van Waterland Oost tot NNN, is van belang dat door de natuurcompensatie door de agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken (WLD) uit te laten voeren, naast de huidige provinciale inspanningen voor natuurrealisatie in Waterland-Oost buiten percelen van SBB, de positieve effecten op de natuur groter zijn dan als maatregelen worden genomen op percelen waar al sprake is van natuurbeheer. Uit het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) blijkt dat op locaties in Waterland-Oost ook maatregelen worden genomen ter verbetering van de omstandigheden voor weidevogels.
11	Indiener steunt het verzet van de inwoners van Schardam tegen de oeverdijk. Indiener is van mening dat het een buitenproportionele aantasting betreft van het Markermeer als Natura 2000-gebied.	De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit paragraaf 8.7.1 van de Passende Beoordeling volgt dat de Versterking – met inachtneming van de mitigerende maatregelen – niet leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Daarmee kan er dus ook geen sprake zijn van een buitenproportionele aantasting.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0119: Indiener 119 **Module Integraal, 07, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is voorstander van goed onderhoud van de dijk, maar stelt dat er andere veilige (en minder ingrijpende) alternatieven zijn zoals Spaargaren en het concept met dijkankers.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. In het MER zijn voor module 7 'Zeevang' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.7 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overweging tot deze keuze heeft geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 en deelsectie HE-10B een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft het genoemde plan van dijkankers wordt gewezen op paragraaf 3.2.7 en paragraaf 5.4.2 van het Projectplan. Uitgangspunt is dat een constructieve versterking alleen een oplossing kan zijn bij knelpunten (bijvoorbeeld als oplossing bij een knelpunt voor enkele gebouwen/kunstwerken die anders geamoveerd moeten worden of bij dijkovergangen van infrastructuur) en als minimalisering van de oplossing in grond. Er zijn verschillende mogelijkheden voor een constructieve versterking, uit figuur 24 van het Projectplan volgt dat daaronder ook dijkankers vallen. In tabel 9 van het Projectplan is opgenomen op welke locaties lokale maatregelen in de vorm van een constructieve versterking worden getroffen. Welke vorm van constructieve versterking dat exact wordt, wordt voorafgaand aan de uitvoering nog bepaald.
2	Indiener adviseert een visie te ontwikkelen voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waterwet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
3	Indiener wijst op een uitspraak van de Commissie voor de m.e.r. over onderzoek naar locatiespecifieke oplossingen en wil dat net als voor Uitdam voor de modules 6 en 7 een locatiespecifieke oplossing wordt gemaakt.	In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de Notitie aanvullende informatie op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Aanvullende informatie MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek), welke is opgesteld voor de Commissie voor de m.e.r. De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring is met het buitendijks aanleggen van een nieuw dijklichaam op veen- en kleigrond en vreest voor de gevolgen en schade.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'de vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van het Projectplan.
6	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet kan worden ingezien. Voorts vraagt indiener of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van bewoners.	Voor een reactie op het aspect van het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap vroegtijdig een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP-2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener vraagt om uitstel van de dijkversterking. Indiener stelt dat een verzwaring waarschijnlijk niet meer nodig is als meer tijd wordt genomen voor onderzoek.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen Sterkte). Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener vraagt schriftelijke bevestiging van eerder toezeggingen voor het terugplaatsen van trapopgangen en het natuurlijke strandje bij dijkpaal 59.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Het betreffende informele strandje bij IJsselmeerdijk nr. 8/9 ter hoogte van dijkpaal 59 wordt geraakt door het ontwerp. Tijdens de uitvoering is het strandje niet te gebruiken. Na uitvoering wordt het strandje weer teruggebracht. Dit geldt voor alle strandjes. Voor een toelichting op de tijdelijke en permanente effecten van overige formele en informele strandjes wordt gewezen op paragraaf 1.6 en 8.3.2.5 van het Projectplan.
9	Indiener vindt dat een fietspad afwisselend bovenop en beneden aan de dijk tot gevaarlijke situaties leidt. Indiener verwijst naar de driesprong aan het einde van het dorp Warder bij dijkpaal 56.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
10	Indiener sluit zich aan bij de zienswijzen van Stichting Zuyderzeedijk en Dorpsraad Warder.	Voor de beantwoording van de zienswijze van Dorpsraad Warder wordt verwezen naar ZW-0132 en voor de beantwoording van de zienswijze van Stichting Zuyderzeedijk wordt verwezen naar ZW-0142.
Conclusie zienswijze		
Tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan is het ontwerp van de Versterking op onderdelen gewijzigd. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0120: Indiener 120 **Module Integraal, 01, 03, 02**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat zij verwacht hadden een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken het langstransport van zanddeeltjes. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). In hydrodynamisch actieve gebieden zal slib minder snel neerslaan dan in minder actieve gebieden. Uit de stromingsanalyse blijkt dat het stroombeeld in het Hoornse Hop niet noemenswaardig verandert als gevolg van de implementatie van de oeverdijk (inclusief strekdammen). Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project , over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
9	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
10	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
11	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
12	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
13	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op zonnige dagen.	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 als ook vanaf het Visserseiland.
14	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de Projectbeschrijving per Module in hoofdstuk 7 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
15	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeftven indiener aan graag beter geïnformeerd wil worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
16	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen in Hoorn zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.
17	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
18	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter. Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door indiener voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
19	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
20	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 12 van deze zienswijze.
21	Indiener vindt dat door de enorme vooroever er sprake is van verlies van direct contact en zicht op het water.	Bij modules 2 en 3 is er gekozen voor een oeverdijk. Deze oplossing biedt kansen voor natuurontwikkeling en recreatie, maar verandert ook de context van de historische dijk in het landschap. De waarden van de monumentale dijkblijven hier weliswaar intact, maar het open water komt op grotere afstand van de woningen te liggen, waardoor het zicht op het water vanuit de woningen zal veranderen. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
22	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in de paragrafen 4.3.1, 4.3.2 en 4.3.3 is toegelicht waarom in modules 1, 2 en 3 is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten. Ten aanzien van de samenwerking tussen publieke en private partijen wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1, 2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0121: Indiener 121 **Module 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener bezit grond ter hoogte van Warder (module 6 Heintjesbraak) waarvan een deel nodig is om de Versterking te realiseren. Indiener wil geen grond afstaan. Door de gewenste verwerving wordt het eigendom van indiener dusdanig verkleind dat de totale waarde en agrarische bruikbaarheid van de percelen aanzienlijk wordt verlaagd, mede vanwege mogelijke bebouwing in de toekomst.	Van het perceel waarop de woning van indiener staat, is geen grond benodigd voor de realisatie van de Versterking. Voor het overige is vooralsnog niet uit te sluiten dat er grond benodigd is, maar in de nadere detaillering van het ontwerp wordt geprobeerd om de gronden van de indiener (zoveel mogelijk) te ontzien. Indiener is hierover al geïnformeerd, en wordt op de hoogte gehouden van verdere ontwikkelingen. Mochten er momenteel vragen en/of zorgen leven bij indiener,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Indiener zou dit graag gecompenseerd zien door aansluitende grond uit te wisselen. Indiener heeft twee alternatieven bedacht zodat indiener geen grond hoeft af te staan. Zo kan de Markermeerdijk buitendijks versterkt wordt ter hoogte van Warder. Dit is goedkoper en minder ingrijpend. Verder kan dijkversterking plaatsvinden door het plaatsen van een stalen damwand aan de rand van de bestaande dijk of door plaatsing van ankers in de dijk. Indiener wil zijn land graag behouden omdat dit gunstig is voor zijn woongenot.	dan is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0122: Indiener 122 **Module Integraal, 01, 03, 02**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westfriese Omringdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en	Een waterkering is in de tijd aan veel veranderingen onderhevig. Inzichten veranderen in wat van een waterkering mag en kan worden verwacht. Dit kan leiden tot aanpassing van de waterkering, zoals bij de dijk in Hoorn aan de orde. Bij het ontwerp van de kering speelt de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in paragraaf 2.2 van deze Nota wordt daar nader op ingegaan. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming bovendien wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten. Ten aanzien van de samenwerking tussen de publieke en private partijen wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1, 2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
5	Indiener geeft aan dat zij verwacht hadden een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden. In dit kader wordt ook gewezen op hoofdstuk 12 van het Projectplan en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).
6	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Voor de beantwoording van deze zienswijze wordt verwezen naar paragraaf 2.6.6 van de Nota.
7	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
8	Indiener geeft aan dat de Regelingen voor schadevergoeding (p. 292/293) uit het Ontwerp Projectplan weinig houvast bieden. Indiener vindt de regelingen te summier en verzoeken een concreet en gedetailleerd document over het schadeprotocol en schadevergoedingen.	Voor de beantwoording van deze zienswijze wordt verwezen naar paragraaf 2.6.5 van de Nota. Hier wordt nader toegelicht hoe wordt omgegaan met schade die ontstaat vanwege de dijkversterking en op welke wijze een schadevergoeding of nadeelcompensatie kan worden verkregen.
9	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid vallen onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
10	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlage bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
11	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts zijn indiener is mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
12	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
13	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor zijn huis door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
15	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
16	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
17	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfsplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
18	Voorts vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
19	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
20	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module in hoofdstuk 7 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
21	Ook met betrekking tot het stadsstrand geven de indiener aan graag beter geïnformeerd wil worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
22	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgt zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
23	Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
24	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
25	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 18 van deze zienswijze.
26	Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door indiener voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
27	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0123: Indiener 123 namens 4 anderen **Module Integraal, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is woonachtig bij module 7 en noemt in zijn pro-forma zienswijze de volgende punten:	Indiener heeft een pro-forma zienswijze ingediend waarin hij aankondigt over verschillende punten binnen twee weken een aanvullende zienswijze in te dienen. Er is echter geen aanvulling ontvangen. Wel heeft indiener zich aangesloten bij zienswijze 0142. Hierna wordt daarom volstaan met een korte toelichting per punt uit de pro forma zienswijze. Er is waar mogelijk een verwijzing opgenomen naar diverse paragrafen van genoemde documenten.
	• De buitenwaartse asverschuiving van dijk;	• Buitenwaartse asverschuiving: In paragraaf 4.7 van het Projectplan is toegelicht hoe is gekomen tot het Voorkeursalternatief voor module 7.
	• Ontbreken van een heldere risicoanalyse;	• Ontbreken risicoanalyse: In paragraaf 2.6.6 van deze Nota is toegelicht dat er een risicoanalyse is opgesteld en waarom deze niet publiek is gemaakt.
	• Ontbreken van een goed verkeersplan;	• Ontbreken verkeersplan: Voor de start van de uitvoering wordt een Verkeersplan opgesteld. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
	• Aanvoeren van de materialen en loswal;	• Aanvoer van de materialen en loswal: in paragraaf 5.5 van het Projectplan is hier op ingegaan.
	• doortrekken van een fietsweg over het gehele traject van Edam tot Hoorn;	• Doortrekken fietsweg over gehele traject: In paragraaf 4.7, 4.3.16 en 7.7 van het Projectplan is toegelicht hoe de fiets- en wandelverbinding in module 7 eruit komt te

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		zien.
	• Onvoldoende onderzoek naar andere oplossingsrichtingen (zie oplossing Uitdam);	• Onvoldoende onderzoek naar andere oplossingsrichtingen en oplossing Uitdam: Er is uitgebreid onderzoek gedaan naar alternatieven voorafgaand aan de keuze voor het Voorkeursalternatief. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.3 van deze Nota en paragraaf 4.7 van het Projectplan. Verder heeft de Commissie m.e.r. in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Wat betreft Uitdam wordt gewezen op paragraaf 2.3.3 van deze Nota.
	• Blokkeren informatieverstrekking door onder druk zetten van partijen die niet aangesloten zijn bij de Alliantie, waardoor informatie inwinning onmogelijk wordt gemaakt voor bewoners;	• Blokkeren informatieverstrekking door onder druk zetten van partijen die niet aangesloten zijn bij de Alliantie, waardoor informatie inwinning onmogelijk wordt gemaakt voor bewoners: Het is onduidelijk waar indiener op doelt. Mocht indiener meer informatie willen, dan is de Alliantie desgewenst graag bereid vragen te beantwoorden.
	• Ontbreken van een beheerplan op voorlanden;	• Ontbreken van een beheerplan op voorlanden: Voor een uitgebreidere toelichting op beheer en onderhoud wordt gewezen op paragraaf 6.1 van het Projectplan.
	• Bezwaar tegen een ecologische berm voor de woning en aangrenzende gronden, waardoor er veel overlast ontstaat door ongewenste gewassen en het oprijden naar de openbare weg onoverzichtelijk wordt;	• Bezwaar tegen een ecologische berm voor de woning en aangrenzende gronden, waardoor er veel overlast ontstaat door ongewenste gewassen en het oprijden naar de openbare weg onoverzichtelijk wordt: De ecologische strook waar indiener op wijst, wordt ecologisch onderhouden. De vegetatie vormt een buffer tussen de weilanden en de dijk. De samenstelling van de vegetatie van de ecologische strook is vergelijkbaar met die van de huidige dijk. Er is niet voorzien in een ruige vegetatie waarin struikvormers en bomen tot volle wasdom komen.
	• Ontbreken van een helder schadeprotocol;	• Ontbreken van een helder schadeprotocol; er is een risicoanalyse opgesteld. In paragraaf 2.6.6 van deze Nota is toegelicht waarom deze niet publiek is gemaakt.
	• Verwijderen historische steenbekleding;	• Verwijderen historische steenbekleding: voor een toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
	• Er dient meer zorg te worden besteed aan de vormgeving van de overgangen tussen de verschillende oplossingen voor de dijkversterking om de eenheid en samenhang van het dijklichaam te borgen;	• Er dient meer zorg te worden besteed aan de vormgeving van de overgangen tussen de verschillende oplossingen voor de dijkversterking om de eenheid en samenhang van het dijklichaam te borgen: Tijdens het ontwerp proces is aandacht besteed aan de eenheid en vormgeving van de Versterking. Eenduidigheid van de landelijke dijken is hierbij het uitgangspunt. In het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) is hier aandacht aan besteed. Over de vormgeving van de aansluitingen wordt middels het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		'Vormgevingsplan' (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) en het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) verantwoording afgelegd aan de Provincie Noord-Holland, de gemeente Waterland en Recreatieschap Twiske-Waterland. De precieze vormgeving van de aansluitingen wordt in de uitwerkingsfase bepaald. Deze vormgeving wordt met de bij het Vormgevingsplan betrokken partijen afgestemd. Bewoners worden nader geïnformeerd over de wijze van uitwerking van de aansluitingen.
	• Wij zijn pertinent tegen het aanleggen van een oeverdijk;	• Wij zijn pertinent tegen het aanleggen van een oeverdijk: in paragraaf 3.2.4 en hoofdstuk 4 van het Projectplan is uitvoerig ingegaan op de aanleg van de oeverdijk.
	• De gevolgen van de werkzaamheden voor de flora en fauna in het Marker- en IJmeer. Een deel van het ecosysteem wordt vernietigd;	• De gevolgen van de werkzaamheden voor de flora en fauna in het Marker- en IJmeer. Een deel van het ecosysteem wordt vernietigd: Voor de Versterking zijn in het kader van natuur verschillende toetsingen uitgevoerd waaronder de 'Passende Beoordeling' (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natura 2000-gebieden. In het kader van provinciaal beschermde gebieden is er de 'Toetsing Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Voorts is er de 'Soortenbeschermingstoets' (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek) in het kader van beschermde soorten. Hierin zijn de effecten op ecosystemen beschreven en de maatregelen die worden genomen om (negatieve) effecten te voorkomen en te herstellen.
	• De aanleg van fietspaden op het oeverland en voorlanden en de verstorende effecten daarvan;	• De aanleg van fietspaden op het oeverland en voorlanden en de verstorende effecten daarvan: de effecten van de fiets- en wandelverbinding zijn eveneens beoordeeld in voornoemde onderzoeken.
	• Verzekering van goede monitoring en concrete voorschriften in de verschillende vergunningen om aan de vereisten te voldoen en een en ander te borgen. Verder stelt indiener dat de zienswijze binnen twee weken wordt toegelicht en aangevuld.	• Verzekering van goede monitoring en concrete voorschriften in de verschillende vergunningen om aan de vereisten te voldoen en een en ander te borgen: Het is onduidelijk op welke monitoring en voorschriften indiener doelt. Het is de taak van het bevoegd gezag om (uitvoerings)voorschriften op te nemen in een vergunning en toe te zien op ervan. Dat gebeurt in het concrete geval van de Versterking ook. De provincie Noord-Holland is het bevoegd gezag voor de omgevingsvergunning, ontheffing Wet natuurbescherming en vergunning Wet natuurbescherming. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is bevoegd gezag voor de ontgrondingenvergunning.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0124: Toeristische Kanobond en Watersportverbond Noord-Holland Noord **Module 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	De zienswijze heeft betrekking op het gedeelte tussen Hoorn en de noordelijke uitwateringssluis bij Schardam. Indiener constateert dat het niet mogelijk is met de kano's en andere kleine recreatievaart tussen de oude dijk en de nieuwe dijk te kunnen komen. Indiener geeft aan dat overtollig water afgevoerd moeten worden en dat het water misschien ook ververst moet worden. En dat de buitendijk dicht moet zijn bij hoge waterstanden. Er is geen bezwaar tegen het ontwerp op zich, maar het voorstel is meer recreatievaart mogelijk te maken. Indiener doet concreet het voorstel om een bevaarbare duiker bij Hoorn en bij Schardam te maken en om kano-overdraagplaatsen te maken, waarbij er ook een geul tussen Schardam en de noordelijke uitwateringssluis moet komen.	Het tussenwater, gelegen tussen de bestaande dijk en de nieuwe oeverdijk, en het Markermeer staan in open verbinding met elkaar. In het Projectplan is voorzien in kunstwerken onder termen als 'in- of uitlaat Noord of Zuid' die in extreme omstandigheden gesloten kunnen worden, om verzadiging van de huidige dijk en daarmee mogelijke afschuiving te voorkomen. De voorzieningen om overtollig water af te voeren en water te verversen zijn daarmee opgenomen in het plan. Het tussenwater zelf heeft voldoende breedte en diepgang om bevaarbaar te zijn, maar de inlaatconstructies zijn niet doorvaarbaar. Varen in het tussenwater is in principe alleen mogelijk in het tussenwater zuidwaarts van het gemaal Westerkogge. Aan de noordzijde speelt de natuurontwikkeling. De mogelijkheid om in kano-overdraagplekken te voorzien wordt nog bekeken. Dit maakt geen deel uit van het Projectplan. In overleg met een andere kanovereniging is in ieder geval afgesproken dat een te-water-laat-plaats in de vorm van een schelpenstrandje aan de zuidzijde buitendijks van het gemaal de beste oplossing is. Kanoërs kunnen via deze voorziening te water in het uitstroomkanaal van het gemaal en via die route naar het buitenwater van het Markermeer varen. De te-water-laat-plaats in de vorm van een schelpenstrandje wordt meegenomen in de nadere uitwerking van het ontwerp.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken. In de nadere uitwerking van het project wordt een kano-te-water-laat-plaats in de vorm van een schelpenstrandje meegenomen.		

Zienswijze ZW-0125: Indiener 125 **Module 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat ter hoogte van dijkpaal 81 tot 97 wordt gekozen voor een combinatie kruinverhoging met asverschuiving, maar ziet dit niet in de ontwerptekening terug. Tevens kan de indiener niet afleiden waarom voor een combinatie is gekozen.	Dijkpaal 81 tot 97 valt binnen Module 15, sectie EA-8. Voor sectie EA-8 is gekozen voor een gecombineerde versterking met een kruinverhoging. Er is hier dus geen sprake van een asverschuiving. De asverschuiving vindt plaats in secties EA-9 en EA-10. In paragraaf 4.3.15 van het Projectplan is onder meer onderbouwd waarom voor sectie EA-8 gekozen is voor een gecombineerde versterking. In hoofdstuk 4.16 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) zijn de milieueffecten van alle alternatieven per sectie beschreven. De gecombineerde versterking voor sectie EA-8 is het Meest Milieuvriendelijk Alternatief en daarmee de oplossing met de minste milieueffecten. Voor een verdere reactie op dit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.15 van het Projectplan.
2	Indiener geeft aan dat zijn terrein al dan niet tijdelijk voor de dijkversterking gebruikt zal worden. Dit heeft ook gevolgen voor de aanwezige bomen op het terrein. Indiener is van mening dat het ruimtebeslag aan de binnenzijde van de dijk niet nodig is gezien ter hoogte van het Kinselmeer voor een buitenwaartse asverschuiving wordt gekozen om binnendijks terreinen niet aan te tasten.	Nadere detaillering en uitwerking van het ontwerp voor de Versterking heeft inmiddels duidelijk gemaakt dat het perceel van indiener kan worden ontzien en dat dus geen grond van indiener nodig is. Dat geldt voor zowel de tijdelijke als de permanente situatie. In het Projectplan is het ruimtebeslag hierop aangepast. Voor een nadere toelichting op wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan, wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
3	Indiener geeft aan dat naar zijn mening te weinig overleg over de uiteindelijke vormgeving is gevoerd. Indiener geeft aan dat wanneer er overleg met Liander kan worden gevoerd over verplaatsing van een transformatie huisje ook met de indiener overleg kan worden gevoerd.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) en paragraaf 2.7 van deze Nota, paragraaf 12.1 van het Projectplan en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). In aanvulling daarop geldt dat over het gehele dijktraject participatie heeft plaatsgevonden, op het ene deel meer intensief dan bij andere zoals blijkt uit paragraaf 12.1 van het Projectplan. Voor alle modules is in specifieke bijeenkomsten per module het voorlopige ontwerp (inclusief vormgeving) toegelicht. Op de projectwebsite (www.markermeerdijken.nl) zijn hiervan de verslagen te lezen. Wat betreft de contactmomenten is hoofdstuk 2 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie van belang. Hierin is vanaf 2006 tot en met 2017 in kaart gebracht welke stappen zijn gezet en welke contactmomenten er binnen die stappen zijn geweest. Over de vormgeving wordt middels het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) en het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) verantwoording afgelegd.
4	Indiener geeft aan dat het informele strandje ter hoogte van Uitdammerdijk 38/39 is gelegen en niet ter hoogte van nummer 36. Indiener geeft tevens aan dat het strandje bestaat uit restmateriaal van de Rijpersluis en dan ook niet op natuurlijke wijze weer terug zal komen. Daarnaast geeft indiener aan dat deze geen behoefte heeft aan extra voorzieningen zoals prullenbakken.	Voor de locatiebepaling van de (informele) strandjes is de locatie bepaald aan de hand van de dijkpalen en zijn de dichtstbijzijnde huisnummers geschat. In het definitieve Projectplan is in tabel 16 in paragraaf 8.3.2.5 opgenomen dat het door indiener bedoelde strandje zich bevindt ter hoogte van Uitdammerdijk 38/39. Dit strandje wordt geraakt door de versterking. In paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan is toegelicht dat alle strandjes worden teruggebracht. Aan de Omgevingsvergunning is tevens een voorschrift verbonden om te zorgen voor de condities waardoor de ontwikkeling van een soortgelijke zachte land-waterovergang sneller mogelijk wordt gemaakt. In paragraaf 4.3.16 van het Projectplan (tabel 5 'Genomen ruimtelijke inpassingmaatregelen') is opgenomen dat bestaande objecten, zoals prullenbakken, weer worden teruggebracht. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is het proces voor deze herplaatsing nader omschreven. HHNK is in gesprek met provincie Noord-Holland en de recreatieschappen over de recreatieve voorzieningen zoals prullenbakken. HHNK is voornemens het eigendom van deze voorzieningen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		over te dragen. Dit betekent dat de recreatieve voorzieningen zoals prullenbakken in de toekomst niet meer door HHNK beheerd zullen worden. HHNK heeft daarom geen apart beheerplan voor de recreatieve voorzieningen. In het voor afronding van de werkzaamheden op te leveren instandhoudingsplan zullen alle objecten worden beschreven, waaronder ook het type beheer en onderhoud. Wanneer de recreatieve voorzieningen zijn overgedragen aan een nieuwe eigenaar dan is deze verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud.
5	Indiener geeft aan dat Noordse steen plaatselijk wordt teruggebracht en stelt dat dan veel Noordse steen zal overblijven. Indiener ziet graag dat in overleg met de provincie Noord-Holland beleid wordt ontwikkeld om deze stenen langs de oever terug te brengen, zodat een levendig beeld ontstaat rekening houdend met zwemmogelijkheden.	Eén van de markante punten waar de Noordse stenen worden teruggeplaatst - in de nabijheid van de locatie van indiener - is de Kaap bij Uitdam. De overgebleven Noordse stenen worden in de directe omgeving van de locatie waar deze zijn vrijgekomen hergebruikt. Dit gebeurt bij voorkeur aan de buitenzijde van dijk, bijvoorbeeld als stortsteen of het terugbrengen van grote – mogelijk verspreid liggende - stenen bij informele strandjes. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt verwezen naar paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
6	Indiener geeft aan dat in de plannen een tijdelijke omleidingsroute te beperkte asdruk en breedte heeft. Indiener stelt een andere omleidingsroute voor.	Naar aanleiding van de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. De door indiener voorgestelde omleidingsroute wordt met de betreffende wegbeheerders afgestemd. Wanneer deze route mogelijk blijkt, wordt deze in het betreffende verkeersplan opgenomen.
7	Indiener vindt een omleiding via Uitdam onveilig vanwege een langere aanrijdtijd van hulpdiensten. Indiener wil een toezegging dat zijn woning te allen tijd bereikbaar is, of welke maatregelen genomen worden indien dit niet mogelijk is. Indiener stelt dat de huidige uitgangspunten onvoldoende zekerheid bieden.	In overleg met de hulpdiensten blijft altijd een veilige omleidingsroute aanwezig, tevens is de bereikbaarheid van de woning gegarandeerd. Voorafgaand aan de uitvoeringsfase wordt een verkeersplan opgesteld waarin per module de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid staan beschreven. Tijdens de uitvoering worden deze maatregelen periodiek geëvalueerd en waar nodig wordt in overleg met de betrokkenen gezocht naar een passende maatregel. Een en ander wordt afgestemd met de lokale wegbeheerder(s), hulpdiensten en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor omwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen voor bewoners en hulpdiensten gegarandeerd blijft. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 en kaart 32 van het Projectplan.
8	Indiener is van mening dat er onvoldoende maatschappelijke participatie heeft plaatsgevonden. Hierbij ligt de zorg van indiener met name bij de voortgang en openheid over het ontwerpproces. Indiener geeft als voorbeeld de verplaatsing van het transformatorstation. Indiener wil zijn ongenoegen vermeld zien in de verantwoording over de maatschappelijke participatie.	Het ongenoegen van indiener wordt meegenomen in het vervolgproces van het Omgevingsmanagement. Voor een toelichting op het proces rondom de maatschappelijke participatie wordt gewezen op onderdeel 3.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
9	Indiener verwacht bij de nadeelcompensatie een proactieve houding. Indiener wil in begrijpelijke taal uitleg hierover en een snelle afhandeling. Indiener wil tevens graag een overlast regeling of een specifieke regeling voor de Versterking.	Voor de uitwerking van de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan.
10	Indiener wil inzicht in de uitkomsten van de risicoanalyse ten behoeve van de uitvoering van de Versterking ter hoogte van zijn eigen sectie. Onder meer over het toepassen van verticale drainage. Indiener wil een second opinion op de risicoanalyse kunnen uitvoeren.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In paragraaf 2.6.6 is toegelicht waarom de risicoanalyse niet publiek wordt gemaakt. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
11	Indiener verzoekt om uitstel van de plannen om onderzoek naar alternatieve oplossingen nader uit te werken. Indiener verwacht dat dit de noodzaak van de Versterking zal wegnemen of beperken. De indiener sluit aan bij de zienswijze van Pampus bv en de Stichting Zuyderzeedijk.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein ‘dijk veilig’ op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk. De noodzaak van de Versterking staat vast. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Project. Voor de reactie op de zienswijze van Pampus bv en Stichting Zuyderzeedijk wordt gewezen op de reactie bij ZW-0139 en ZW-0142.
12	Indiener geeft aan dat de monumentale status niet in de historische kern is gelegen, maar in de historie, functie, vormgeving en beleving van de dijk. Indiener geeft aan dat zowel in het advies van de adviesgroep Markermeerdijken en het MER deze opvatting wordt gedeeld. Een zorgvuldig vormgegeven asverschuiving maakt grondgebruik op het perceel van indiener overbodig.	De monumentale status is ook gelegen in de historische kern van de dijk. De monumentale status rust blijkens de redengevende omschrijving van de Noorder IJ- en Zeedijken namelijk op drie waarden; 1. de cultuurhistorische waarde (de ontstaansgeschiedenis van de dijk, af te lezen aan het hoekige tracé en de braken en voorlanden); 2. de historisch-morfologische waarde (samenstelling en profiel van het dijklichaam); 3. de beeldbepalende waarde (dijk als continuerende lijn in het landschap). Aan deze waarden is getoetst. Zie hierover uitgebreider paragraaf 2.4 van deze Nota. Het is inmiddels niet meer nodig om het perceel van indiener, in de tijdelijke of permanente situatie, te gebruiken.
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van zienswijzen is aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht. In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. In reactie op de zienswijze is in paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan 'Informele strandjes (geen officiële zwemwaterlocaties)' opgenomen dat alle geraakte informele strandjes worden teruggebracht en Voorts is in reactie op deze zienswijzeis kaart 32 (figuur 53) met verkeersmaatregelen aangepast.		

Zienswijze ZW-0126: Indiener 126 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Volgens indiener is er geen onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor een enorme kostenbesparing voor een alternatief plan die door de Stichting Zuyderzeedijk zijn voorgesteld.	Stichting Zuyderzeedijk onderschrijft het plan 'Pompen in de Houtribdijk'. Voor 'Pompen op in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Volgens indiener is er onzekerheid over de veiligheid van het plan omdat het de eerste keer is dat deze hoeveelheid dijk afgegraven wordt. De bewoners hebben geen inzicht in de risicoanalyse.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In paragraaf 2.6.6 is toegelicht waarom de risicoanalyse niet publiek is gemaakt. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener stelt dat er teveel haast wordt gemaakt met de huidige plannen terwijl er geen grondig onderzoek is uitgevoerd.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave, nut en noodzaak van de Versterking en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. Er is dan ook geen reden voor nader uitstel en dat is gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
4	Indiener is bang voor schade aan zijn woning en heeft geen garanties met betrekking tot compensatie.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener vindt dat de bewoners onvoldoende inzicht hebben in het onderzoek dat is gedaan met betrekking tot de (on)veiligheid van de dijk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 2.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0127: Indiener 127 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener verzoekt om eerder gemaakte toezeggingen omtrent het terugplaatsen van steigers, trappen en natuurstranden te bevestigen. Er zou toegezegd zijn dat alle steigers teruggeplaatst worden, terwijl in het plan alleen de vergunde steigers worden genoemd. De vormgeving moet plaatsvinden in overleg met bewoners. Dat geldt ook voor de (niet publieke) opgangen naar de dijk van de bewoners (trappen) en voor de natuurstranden (het strand aan het einde van Warder richting Edam).	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Wat betreft de strandjes die geraakt worden door de realisatie van de Versterking geldt dat deze allemaal worden teruggeplaatst na de realisatie. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 1.6 en 8.3.2.5 van het Projectplan.
2	Indiener stelt dat geen sprake is van kleinschaligheid en ontwikkeling. In het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is aangegeven dat voor wat betreft het ontwerp bij Warder de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Indiener stelt dat daar geen sprake van is en verwijst op de drie alternatieven die zijn onderzocht voor module 6.	Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. In paragraaf 4.9 uit het KRK is aangegeven dat de dorpsgemeenschap mee-ontwerpt aan haar dijk, en dat ruimte wordt geboden voor kleinschaligheid en ontwikkeling. Deze aanpak heeft vorm gekregen door middel van inloopbijeenkomsten en keukentafelgesprekken. In dit kader wordt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is uitgebreid beschreven hoe het participatieproces is doorlopen en is ingegaan op initiatieven vanuit de omgeving en de invloed op het ontwerp. In paragraaf 3.2.3 van dit rapport worden de lokale initiatieven rondom Warder beschreven.
3	Indiener stelt dat in het ontwerp geen rekening wordt gehouden met het unieke karakter van de Waterfront van het lintdorp. Voor de dijkversterking zijn vanuit de hoogwaterveiligheidsdoelstelling drie typen oplossingsrichtingen geformuleerd. Voor de oplossing in grond zijn ontwerpprofielen opgesteld, die gebaseerd zijn op algemene ontwerpuitgangspunten die volgens de Commissie niet locatie specifiek zijn gemaakt. Door deze aanpak lijken kansen voor een optimaal ontwerp gemist. Voor het dorp Uitdam is daarentegen wel een locatiespecifiek ontwerp gemaakt na druk vanuit de bevolking. Indiener beroept zich op het gelijkheidsbeginsel en vindt dat dit ook voor module 6 zou moeten.	Bij het ontwerp van de Versterking is rekening gehouden met de lokale omstandigheden per module en sectie, zo ook in Warder. Daarnaast is de inpassing van de Versterking één van de twee doelstellingen van het project. In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de aanvulling op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring	In Nederland is er ervaring met toepassen van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bestaat met het verplaatsen en verzwaren van een dijk op veen- en kleigrond en wijst erop dat ir. F. Spaargaren hiervoor waarschuwt. Indiener is bezorgd, ook omdat indiener de risicoanalyse niet mag inzien.	grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener vraagt of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van betrokken bewoners.	Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP-2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener heeft bezwaar tegen de grote maar onvoldoende doordachte ingreep in de historische dijk en vraagt om uitstel van besluitvorming omdat de verzwaring misschien niet nodig blijkt te zijn als er	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	meer tijd wordt genomen voor het nog lopende onderzoek.	versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. Voor de thema's 'Bewezen sterkte' en Dijken op veen wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen sterkte). Voor het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener stelt dat er meer en wellicht goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven zijn die onvoldoende zijn onderzocht. Indiener noemt alternatieven van ir. Spaargaren en het concept 'bewezen sterkte'.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen naar de alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. Het concept Bewezen Sterkte is toegepast op het ontwerp. Voor een toelichting op welke manier het concept 'bewezen sterkte' gebruikt is binnen de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, paragraaf 3.4 van het Projectplan, paragraaf 3.1.3 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek). Een toelichting op 'Pompen in de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) is opgenomen in paragraaf 2.2.3 van deze Nota en paragraaf 3.1.2. van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).
9	Indiener adviseert een visie te ontwikkelen voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de opdracht van de Versterkingsopgave.
10	Indiener is van mening dat het fietspad bovenop, beneden en achter de dijk leidt tot gevaarlijke situaties bij het zwembad en bij het kruispunt aan het einde van Warder waar het fietspad wisselt van achter naar boven de dijk.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is in een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen. Voorts is naar aanleiding van zienswijzen aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht.		

Zienswijze ZW-0128: Indiener 128 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	Nota. Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat dus gerealiseerd worden. Bij dit advies was geen tekening gevoegd. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bij Uitdam.	wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikt gemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn ontworpen op basis van de meest actuele ontwerpmethodiek en derhalve niet 'te robuust' zoals indiener stelt. Voor een nadere toelichting op deze thema's wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven 'schuifruimte asverplaatsing' blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen aangepast (figuur 53 in paragraaf		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		10.2 van het Projectplan en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).

Zienswijze ZW-0129: Indiener 129 **Module 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de woon en leefomgeving verslechtert door de Versterking doordat zwemmen, wandelen en fietsen wordt belemmerd en strandjes verdwijnen of minder toegankelijk worden. Verder wordt het uitzicht op het water door de hoge dijk teniet gedaan.	Op de locatie van indiener wordt de dijk versterkt met een gecombineerde oplossing met ter plaatse van de Badhuisweg een constructie. Deze oplossing kan een wijziging van de woonbeleving betekenen zoals die nu door indiener wordt ervaren. Het is echter niet zo dat hierdoor zwemmen, wandelen en fietsen wordt belemmerd en strandjes verdwijnen. Wat betreft de zwemlocaties en strandjes wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan. Hierin is toegelicht wat de tijdelijke effecten van de realisatie van de Versterking zijn en is opgenomen dat alle strandjes worden teruggebracht. In module 6 wordt (als meekoppelkans) een doorlopende fiets– en wandelverbinding gerealiseerd. Tussen dijkpalen 27 tot 39 en 48 tot 56 wordt er een gecombineerde fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk gerealiseerd. Tussen dijkpalen 39 tot 48 wordt de fietsverbinding op het voorland gerealiseerd, en ligt er een separaat wandelpad op de kruin van de dijk. Het fietspad wordt tevens voor de gehele module teruggebracht op de weg. De meekoppelkans vergroot de recreatieve mogelijkheden.
2	Indiener maakt zich zorgen over de verkeersveiligheid op het fietspad door het weer en omdat het donker is achter de dijk waardoor het fietspad sociaal onveilig is.	Uitgangspunt voor de doorgaande fiets- en wandelverbinding en rijweg is een comfortabele, veilige en herkenbare route. Bij het ontwerp van de verbinding en rijweg worden daarom zo veel als mogelijk de richtlijnen van de CROW* toegepast, in combinatie met de gewenste beeldkwaliteit van de doorgaande fiets- en wandelverbinding conform het aangehaalde Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). De vormgeving van de kapen, plaatsen meubilair, lichte grijze kleur aan de buitenzijde van de kruin (wandelpad) helpt in de geleiding van de gebruikers. Er wordt geen nieuwe verlichting geplaatst, maar de bestaande verlichting op bijvoorbeeld kruisingen wordt teruggebracht. Hiermee wordt de verkeersveiligheid voldoende gewaarborgd. Fietsers kunnen daarnaast ervoor kiezen om gebruik te maken van het fietspad op de weg (het huidige fietspad). *CROW is een kennisorganisatie op het gebied van infrastructuur, openbare ruimte, verkeer en vervoer en werk en veiligheid. De CROW stelt aanbevelingen en richtlijnen op over bijvoorbeeld vormgeving en maatvoering van verkeersinfrastructuur. De CROW-richtlijnen hebben geen wettelijke status. CROW geeft alleen adviezen voor bijvoorbeeld de wegbeheerder. Over het algemeen geldt wel dat een wegbeheerder in Nederland goed moet kunnen motiveren waarom van de richtlijnen is afgeweken.
3	Indiener stelt dat de historische waarden geen historie meer zijn.	Voor zover indiener met dit onderdeel bedoelt dat de cultuurhistorische waarden van de dijk worden aangetast, wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een specifieke toelichting op de effecten van de Versterking op de monumentale waarden in module 6 wordt gewezen op paragraaf 4.7 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
4	Indiener maakt zich zorgen over de huizen die een grotere druk via het veen op moeten vangen door deze vorm van dijkversterking. Indiener wil weten wat de kans is	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	op schade en wie een risicoanalyse maakt.	ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener stelt dat met de vooroeverdijken de biotoop zal worden aangetast. Indiener wil weten wat de toename van broedgebied voor de ganzen gaat betekenen voor de Natura 2000-gebieden en voor de agrariërs in de omgeving die niet meer mest mag verspreiden.	De effecten op natuur en eventueel biotoopverlies als gevolg van de oeverdijk is beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). De invloed van de oeverdijk als broedbiotoop is beperkt op begrazing in de omgeving. Hoofdzakelijk liggen broedgebieden van ganzen op toendra's in Noord-Rusland en strekken zich uit tot in Siberië. De ganzen die wel in Nederland broeden, trekken zich terug in ontoegankelijk gebieden (moerassen) om op deze manier predatie en verstoring zoveel mogelijk te voorkomen. Dit maakt dat de dijk en berm niet geschikt zijn als broedgebied voor ganzen. Er is dus geen sprake van een toename van broedgebied. Overigens zijn de Natura 2000-gebieden Polder Zeevang, Markermeer en IJmeer aangewezen voor verschillende ganzensoorten. Ganzen horen dus bij het gebied. Schade door ganzen wordt veroorzaakt door grote aantallen ganzen die worden aangetrokken door eiwitrijke graslanden en beschikbare oogstresten. Hierbij ligt het zwaartepunt in het najaar en winter, omdat dan naast de Nederlandse populatie ook ganzenpopulaties uit Noord- en Oost-Europa naar Nederland komen. Provincie Noord-Holland voert ganzenbeleid en -beheer. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat het beleid en het beheer van ganzen beschreven. Dit plan is opgesteld door de Faunabeheereenheid Noord-Holland. Hierin zijn boeren, jagers en natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. In het Ganzenbeheerplan 2015-2020 staat specifiek omschreven welke beheermogelijkheden er zijn indien er risico's ontstaan voor vliegveiligheid of schade aan de landbouw of de natuur, veroorzaakt door ganzen. Op basis van dit plan geeft de provincie ontheffingen af voor het beheer van ganzen. Het huidige beheerplan is te vinden op https://www.faunabeheereenheid.nl/noordholland/PUBLICATIE.
Conclusie zienswijze		
Naar aanleiding van zienswijzen is aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht. Deze zienswijze leidt verder niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0130: Indiener 130 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat de communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid valt onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlagen bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts is indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor hun huizen door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische waarde en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
13	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
14	Indiener wenst geen verhoging van de dijk waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
15	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
16	Voorts vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
17	Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht, met name op zonnige dagen.	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 alsook vanaf het Visserseiland.
18	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de Projectbeschrijving per Module, paragraaf 7.2 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
19	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeft indiener aan beter geïnformeerd wil worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
20	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn. Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	De beleving en herkenbaarheid van het Hoornse Hop als baai verandert met de versterkingsoplossing. Vanaf de westzijde van het Hop is er niet meer direct uitzicht over het open water. De oeverdijk vormt een nieuw element in het open water. De oeverdijk zorgt voor een grotere afstand tot het open water; het directe contact vanaf de Westfriese Omringdijk met het water in de baai van het Hoornse Hop verdwijnt. De waarden van de monumentale dijk blijven hier echter intact en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn blijft behouden. Het totaal van deze positieve en negatieve effecten behorend bij de oeverdijk is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld. De eventuele realisatie van een paviljoen maakt geen deel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Te zijner tijd zal hiervoor een separate procedure doorlopen worden bij de gemeente Hoorn.
21	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat een aantal verkeersremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand worden nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
22	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.
23	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter. Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door indiener voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
24	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord-Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
25	In aansluiting op onderdeel 17 vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.
26	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige	De monumentale waarden van de dijk staan beschreven in de redengevende omschrijving, van het monument Westfriese Omringdijk. De relatie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	van de dijk met de Hoornse Hop is niet als beschermde waarde genoemd. De dijk heeft wel een (beschermde) historisch-ruimtelijke betekenis vanwege zijn functie als scheiding tussen oud land en het water. Die betekenis zal na de aanleg van de oeverdijk veranderen in een (eveneens beschermde) betekenis als scheiding tussen oud land en nieuw land. Ten aanzien van de samenwerking tussen de publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1,2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0131: Indiener 131 **Module Integraal, 01, 02, 03**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan dat aanpassingen en	In module 1 wordt de dijk versterkt door middel

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	vernieuwingen aan de Westerdijk moeten passen in het beschermde stadsgezicht en het monumentale beeld van de dijk.	van een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Het dijkprofiel heeft hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter. Daarnaast staat binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand van de dijk. Daardoor is er sprake van een minimaal effect op het beschermd stadsgezicht. Het effect op de monumentale waarden van de dijk is getoetst en beschreven in de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). De gekozen versterkingsoplossing (beperkte kruinverhoging en het verbreden van de berm) heeft effect op de historisch-morfologische waarde van de dijk. Het andere alternatief (een buitenwaartse taludverflauwing) heeft echter niet minder effecten op de monumentale waarden. Er is dus geen alternatief voorhanden dat een beperkter effect op het monument heeft. De aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument wordt kortom zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het Voorkeursalternatief.
2	Indiener is van mening dat alternatieven zoals een gemaal op de Houtribdijk en Bewezen Sterkte niet voldoende zijn onderzocht. Indiener bepleit een degelijk onderzoek naar deze alternatieven.	Voor een reactie op het thema 'Pompen in de Houtribdijk' wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een reactie op het thema Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 3.4 van het Projectplan.
3	Indiener heeft bezwaar tegen het feit dat meekoppelen leidend blijkt te zijn. Dit blijkt onder meer uit het feit dat het College van Hoofd Ingelanden al in 2013 gekozen heeft voor het aanleggen van een oeverdijk, terwijl pas in juli 2014 bewoners zijn geïnformeerd over het stadsstrand en het buitendijkse fiets- en wandelpad.	Voor een reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de paragrafen 2.5.3 en 2.7 van deze Nota.
4	Indiener had verwacht een plaats te krijgen in het overleg. Indiener is van mening dat communicatie ondoorzichtig is geweest en niet duidelijk was welke normeringen en maatlatten zouden worden gehanteerd. Indiener is de mening toegedaan dat het betrekken van omwonenden nooit goed van de grond is gekomen doordat er al een overeenkomst was gesloten met de gemeente Hoorn, ondanks dat de Minister van I&M in 2015 heeft aangegeven dat zij het van groot belang vindt dat bewoners nauw betrokken blijven en een duidelijke rol houden binnen het proces.	Gedurende het participatieproces zijn de doelstellingen en randvoorwaarden steeds benoemd, zoals nut en noodzaak, de versterkingsopgave, de nieuwe normering, een ontwerp voor 50 jaar veilig en de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig. De omwonenden hebben een duidelijke rol gehad in het participatieproces en zijn op regelmatige basis geïnformeerd over de voortgang van het project en de te volgen procedures. Reeds voor de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen het hoogheemraadschap en de gemeente Hoorn zijn de bewoners betrokken bij de plannen; na de presentatie van de eerste ontwerpen in de periode 2010-2012 gaven bewoners aan geen kruinverhoging te wensen van de Westerdijk in module 1. In het verdere ontwerp is hier rekening mee gehouden en is er alleen sprake van een (beperkte) kruinverhoging om huidige hoogteverschillen gelijk te trekken. Toen uit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gesprekken met de gemeente Hoorn en het recreatieschap bleek dat zij kansen zien om op de nieuwe buitenberm van de versterking de doorlopende fiets- en wandelverbinding te realiseren, is deze meekoppelkans opgenomen in het ontwerp en gepresenteerd aan de omwonenden.
5	Indiener heeft grote zorgen over de risico's met betrekking tot de gevolgen van de uitvoering voor de binnendijkse bebouwing. Indiener stelt vragen over de uitvoeringsmethoden en verticale drainage als zettingversnellende maatregel.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop de 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener maakt zich zorgen dat het resterende deel van de Hoornse Hop zal dichtslibben door de grote ingreep in de waterloop en de zandsuppletie. Indiener verzoekt om hier meer duidelijkheid over te geven.	Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken de verplaatsing van zanddeeltjes (als gevolg van golven en stroming) langs de waterlijn en richting het meer. Uit een stromingsanalyse (het rapport Sedimentverspreiding oeverdijk, bijlage 9.8 van het Bijlagenboek) is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen, geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib.
7	Indiener vraagt zich af wie de beheerder wordt van de dijk en hoe dit beheer zal worden vormgegeven ten aanzien van natuur, recreatieoverlast en veiligheid. Wie neemt de onderhoudskosten (beheerkosten) voor zijn rekening?	Het hoogheemraadschap is beheerder van de waterkering en verantwoordelijk voor de waterveiligheid en de onderhoudskosten van de waterkering. Het ontwerp van de dijk wordt dan ook in samenspraak met het hoogheemraadschap opgesteld, om te borgen dat de kering goed beheerd, onderhouden en getoetst kan worden. Extra voorzieningen die als meekoppelkans worden

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		meegenomen, zullen worden gefinancierd en beheerd door eventuele initiatiefnemers. Het hoogheemraadschap is in gesprek met derden om de recreatieve voorzieningen, die worden meegenomen binnen het project, over te dragen. Beoogde nieuwe eigenaren zijn de provincie en het recreatieschap. Natuurbeheer wordt in samenspraak met de ecologen van de Alliantie en HHNK bepaald. Dit zal worden beschreven in een instandhoudingsplan. Het instandhoudingsplan wordt opgesteld aan de hand van het definitief ontwerp en is gereed op het moment dat de kering wordt overgedragen aan het hoogheemraadschap. Het beheer ten aanzien van recreatie(overlast) en veiligheid valt onder de verantwoordelijkheid van de betrokken eigenaar.
8	Indiener geeft aan dat niet is onderzocht wat de gevolgen gaan zijn van evenementen die gaan plaatsvinden op het stadsstrand met betrekking tot geluid.	De Alliantie legt in opdracht van de gemeente Hoorn een stadsstrand aan op de oeverdijk. De verdere inrichting van dit stadsstrand en de aanleg van diverse voorzieningen op de oeverdijk ligt bij de gemeente Hoorn. Hiervoor zullen te zijner tijd door de gemeente Hoorn de benodigde besluiten worden genomen. Het organiseren van evenementen maakt geen onderdeel uit van de omgevingsvergunning voor de Versterking. Ook voor het gebruik van het stadsstrand ten behoeve van evenementen zullen te zijner tijd door de initiatiefnemer de benodigde vergunningen moeten worden aangevraagd. Vanwege de aanleg van het stadsstrand zijn twee akoestische onderzoeken uitgevoerd. Aangezien het organiseren van evenementen geen deel uitmaakt van de aangevraagde omgevingsvergunning, is in het akoestisch onderzoek niet nader ingegaan op de geluidsbelasting ten gevolge van evenementen. Voor een uitgebreide toelichting op het akoestisch onderzoek wordt gewezen op paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke Onderbouwing en de geluidsonderzoeken die als bijlagen bij de Ruimtelijke Onderbouwing zijn gevoegd (bijlagen 7.4 en 7.5).
9	Indiener pleit ervoor de Noordse steen terug te brengen op het dijkdeel tussen Visserseiland en schouwburg Het Park. Voorts is indiener van mening dat de aanleg van een vijf meter brede berm met een voet/fietspad een ernstige inbreuk is op de monumentale dijk.	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De aanwezigheid van Noordse steen is hier ook bij betrokken. Het ontwerp leidt er in bepaalde modules toe dat de Noordse steen niet wordt teruggebracht. Het wegnemen van geconstateerde veiligheidstekorten, de technische uitvoerbaarheid en het kiezen voor proportionele oplossingen maakt dat terugplaatsing niet altijd mogelijk is. Hergebruik van Noordse stenen is slechts deels mogelijk en het terugplaatsen van de stenen is zeer kostbaar. Er is om die reden voor gekozen de stenen op selecte locaties terug te brengen waar het cultuurhistorisch en esthetisch een meerwaarde heeft door een grote belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water, zoals op de cultuurhistorisch waardevolle kapen. Dat zijn de locaties binnen de modules 4, 12 en 15. De

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Noordse stenen blijven bovendien liggen binnen de modules 2 en 3, omdat hier een oeverdijk komt. Voor een uitgebreidere toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota. Met de keuze voor een buitenwaartse berm is gekozen voor de oplossing met de minste effecten voor de monumentale dijk en waarmee ook andere waarden, zoals monumentale bomen en woonbebouwing intact blijven. In het MER (zie bijlage 1.2) zijn de effecten van verschillende mogelijke oplossingen (de alternatieven) inzichtelijk gemaakt. De onderzochte alternatieven betreffen verbreding van de berm en een minimale kruinverhoging (alternatief 1) en een verflauwing van het buitentalud (alternatief 2). Beide alternatieven hebben een gelijk effect op cultuurhistorische waarden. Bij de keuze voor de verbreding berm en minimale kruinverhoging (het Voorkeursalternatief) is doorslaggevend geweest dat deze oplossing minimale milieueffecten heeft. Ten tweede heeft de buitenwaartse berm een kleiner ruimtebeslag en sluit het daarmee het beste aan bij de huidige vorm van de Westfriese Omringdijk. Daarmee wordt de Westfriese Omringdijk bij het stadsfront van Hoorn minder aangetast dan bij een buitenwaartse taludverflauwing. Bovendien wordt ruimtebeslag binnendijks voorkomen en blijven de monumentale bomen op het oostelijk gedeelte van de Westerdijk behouden. Het toevoegen van het voet/fietspad aan het ontwerp heeft niet geleid tot een groter ruimtebeslag van de berm. Bij het bepalen van ruimtebeslag van de berm zijn de waterveiligheid en het feit dat ook moest worden voorzien in een beheer- en onderhoudspad, maatgevend geweest. Het beheer- en onderhoudspad fungeert tegelijkertijd als fietspad.
10	Indiener is van mening dat een gecombineerd fiets- en wandelpad tussen Visserseiland en schouwburg Het Park vragen om moeilijkheden is. Ook geeft indiener aan dat geen rekening is gehouden met het feit dat het woongebied wordt ingeklemd tussen een drukke weg en een druk fietspad.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De gemeente zet in op verlevendiging van de kust. Als meekoppelkans wordt er bij module 1 een nieuwe fiets- en wandelverbinding gerealiseerd. Met de aanvullende recreatieve verbinding krijgt de stedelijke recreatie in het gebied een impuls en wordt de recreatieve route sterk verbeterd ten opzichte van de huidige routes. Er ontstaat een directe verbinding voor langzaam verkeer tussen de Grote Waal en de binnenstad en tussen het stadsstrand en de Westerdijk. De fietsverbinding is gescheiden van het autoverkeer en is daarmee een veilig alternatief. In de huidige situatie wordt er overlast van fietsers op het pad op de kruin ervaren. De aanleg van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de verbrede berm faciliteert fietsers, waardoor de overlast afneemt of verdwijnt. Door een aantrekkelijk alternatief voor wandelaars op de verbrede berm wordt een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		verlevendiging aan de buitenzijde van de dijk verwacht. Het is niet uitgesloten dat de bewoners dit als minder druk ervaren dan in de huidige situatie, waarbij wandelaars op de kruin van de dijk moeten lopen en fietsers ook van dit pad gebruik maken. De dijk module 1 wordt aan de buitenzijde versterkt middels de aanleg van een berm van 5 meter breed. De gemeente Hoorn zorgt met een doorgaande fiets- en wandelverbinding voor een nuttige invulling van de dijk. Het fiets- en wandelpad komt aan de buitenzijde van de dijk. De bestaande dijk functioneert als een buffer; de gebruikers van de nieuwe paden kijken niet direct in de woningen achter de dijk. Ook vanuit de woningen hebben de bewoners niet direct zicht op de paden en blijft het weidse uitzicht behouden.
11	Indiener wil beter geïnformeerd worden over de risico's voor hun huizen door de aanleg van een 11 meter brede berm.	Voor de vrees van indiener voor schade wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota waarin wordt ingegaan op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met de risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
12	Indiener pleit voor een vormgeving die de dijk zo min mogelijk aantast en behouden blijft als wandelgebied. Indiener pleit voor het opwaarderen van het wandelpad tussen het Visserseiland en schouwburg Het Park.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. Bij de module zoals hier aan de orde - module 1: Binnenstad Hoorn - zijn de belangrijke waarden de cultuurhistorische waarde en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing, een buitenberm, die lager is dan de kruin van de dijk, ontstaat een beeld van een verhoogde oever. De ruimtelijke opbouw verandert beperkt omdat een deel van het steile buitentalud aanwezig blijft. Ook het alignement van de dijk alsmede de ruimtelijke relatie van de dijk met het landschap blijven intact. Het bestaande wandelpad op de kruin van de dijk wordt teruggebracht; het blijft mogelijk om te wandelen op de dijk. Voor het gebied is een kwaliteitsverbetering van de wandelvoorzieningen voorzien in de vorm van de aanleg van de doorgaande wandel- en fietsverbinding op de buitenberm van de dijk. De inrichting daarvan wordt verder uitgewerkt door de gemeente Hoorn. Voor vragen ten aanzien van deze nadere uitwerking kunt u zich wenden tot de gemeente Hoorn.
13	Indiener stelt dat sprake zal zijn van lichtvervuiling.	In dit stedelijk gebied zorgen reeds meerdere functies (waaronder woningen, de schouwburg, horeca en bestaande openbare verlichting) voor verlichting. De Versterking zal niet leiden tot een onaanvaardbare toename van verlichting. Lichtvervuiling is zodoende niet aan de orde. De verdere inrichting en vormgeving van de doorlopende fiets- en wandelverbinding valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Hoorn.
14	Indiener wenst geen verhoging van de dijk	Tijdens de toetsing in 2006 is het volledige

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	waar dat niet nodig is in het kader van waterbeschermingsprogramma. Indiener is voorstander van duurzaam, sober en kosteneffectief.	dijktraject zoals aanwezig binnen module 1 afgekeurd in verband met een hoogtetekort. Dit tekort kan worden weggenomen door het rechttrekken van de kruin van de dijk tot NAP +2,7 m. Door de verbreding van de berm aan de buitenzijde, is slechts een minimale ophoging ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op een aantal locaties is dit maximaal 0,2 meter, op de overige stukken is dit minder. Deze versterkingsoplossing past binnen de uitgangspunten sober, robuust en doelmatig zoals die gehanteerd worden binnen het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma.
15	Indiener pleit om ter plaatse van de brandgang aan de Westerdijk voor een sober ontwerp dat niet uitnodigt als hangplek voor jongeren.	De gemeente Hoorn heeft in 2013 het Programma Waterfront vastgesteld. Hierin wordt de visie op de kust van Hoorn gepresenteerd: een stad aan het water waarbij de kust centraal staat. De dijkversterking biedt mogelijkheden voor meekoppelkansen. De gemeente Hoorn wilde deze kans aanpakken om de Westerdijk tussen schouwburg Het Park en Visserseiland aantrekkelijker te maken. Ter plaatse van de huidige blusdam wordt een bluswatervoorziening teruggebracht; de doorgaande fiets- en wandelverbinding komt hier onderlangs te liggen. De blusdam zal een aantrekkelijke verblijfsplaats in de openbare ruimte worden, met name voor wandelaars en fietsers. De verwachting is dat hangjongeren juist niet in deze openbare ruimte zullen verblijven, maar op een meer anonieme locatie. De inrichting van de blusdam maakt onderdeel uit van de verdere uitwerking door de gemeente Hoorn.
16	Voorts vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Muggenoverlast is het gevolg van een groot aantal muggen in de bebouwde omgeving. Muggenoverlast is meestal het gevolg van stilstaand water in de directe omgeving van de plaag en slechts in beperkte mate als gevolg van natuurontwikkeling in de omgeving. Het risico op muggenoverlast is afhankelijk van de omstandigheden van het water en de afstand van dat water tot de bebouwde omgeving. Muggenplagen ontstaan bij afwezigheid van voornoemde vogels en amfibieën. Het tussenwater dat door de aanleg van de oeverdijk tot stand komt wordt ingericht als kraamkamer voor vis en als leefgebied voor vogels en amfibieën. Daarvan is dus geen sprake. Verder geldt nog dat de afstand van het tussenwater tot de bebouwde omgeving relevant is. Uit onderzoek blijkt dat muggen slechts een beperkte afstand kunnen overbruggen (over het algemeen niet verder dan 160 meter in open gebied). In dit geval zouden de muggen behalve de afstand ook de huidige dijk moeten passeren om in de Hoornse binnenstad en de Grote Waal te komen. De kans dat door realisatie van het tussenwater muggenoverlast in de bebouwde omgeving als gevolg van het tussenwater optreedt is dan ook zeer klein.
17	Een andere zorg is de verstorende werking	De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van glimmende autodijken en autoruiten op het uitzicht over de baai.	toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Het gaat dan om zowel het zicht op de oeverdijk vanaf de Westerdijk en de woningen in module 1 en module 2 alsook vanaf het Visserseiland
18	Indiener is van mening dat een stadsstrand geen waardevolle aanvulling is op de recreatieve mogelijkheden van de stad, zij vindt de huidige vooroever te massaal.	De afmetingen van de oeverdijk zijn onlosmakelijk verbonden met de werking van deze vorm van dijkversterking. Voor een uitgebreidere toelichting op de principewerking van de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 3.2.4 van het Projectplan. De maatvoering wordt weergegeven op de kaarten van de projectbeschrijving per module in hoofdstuk 7 van het Projectplan. Het stadsstrand is een wens van de gemeente Hoorn voortvloeiende uit het Programma Waterfront. De realisatie van een stadsstrand is meegenomen als meekoppelkans. Voor meer informatie wordt ook verwezen naar paragraaf 2.5.3 van de Nota.
19	Ook met betrekking tot het stadsstrand geeft indiener aan graag beter geïnformeerd wil worden over wat de risico's voor hun huizen zijn als zand voor de aanleg van de vooroever wordt opgebracht. Daarbij merken zij op dat hun nadrukkelijke wens is en blijft geen of zeer beperkte buitendijkse ingrepen en behoud van de huidige situatie.	Voor een toelichting op de risico's van de dijkversterking, de wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6 van deze Nota.
20	Indiener verliest het weidse uitzicht en krijgen zicht op 300-500 auto's die in het ontwerp voorzien zijn. Indiener is van mening dat de relatie tussen dijk, zicht op de stad en de Hoornse Hop ontbreekt. Verder werkt een paviljoen verstorend voor de belangrijkste zichtlijn op de binnenstad.	Op het binnentalud van de oeverdijk wordt een parkeerterrein gerealiseerd. De bestaande parkeervoorzieningen zijn niet toereikend om de parkeervraag op het toekomstig stadsstrand op te vangen. De extra parkeervraag wordt opgelost op het stadsstrand zelf, waardoor eventuele parkeeroverlast in de omgeving wordt voorkomen. Er is nader onderzoek uitgevoerd naar de beste locatie van de parkeerplaatsen ten behoeve van het stadsstrand. Voor een uitgebreidere toelichting op dit onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6.2 van het Bijlagenboek. Bij de uitwerking van de plannen onderzoekt de gemeente Hoorn samen met de Alliantie op welke wijze het zicht op de auto's zoveel als mogelijk kan worden beperkt. Voor wat betreft het verlies van het weidse uitzicht, geldt dat de context van de historische dijk in het landschap en de beleving van het open water van het Hoornse Hop verandert met de nieuwe oeverdijk in het water. De openheid van het Hoornse Hop wordt echter beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2 laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.
21	Indiener vreest grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	
22	Indiener vreest het aanzuigende effect van bezoekers die met de auto naar het stadsstrand komen. Indiener is bezorgd over de geparkeerde auto's. Deze verstoren de relatie met het water en het uitzicht over de Hoornse Hop, met name op zonnige dagen.	Het beoogde strand met parkeerplaatsen kan leiden tot een verkeerstoename op de ontsluitende wegen. Deze route heeft in de huidige situatie reeds een belangrijke ontsluitende functie voor Hoorn. De extra verkeersbewegingen als gevolg van het stadsstrand zullen opgaan in het heersende verkeersbeeld. Daarnaast heeft de gemeente Hoorn een verkeerskundig advies uitgebracht (bijlage 6.1 van het Bijlagenboek). Hieruit volgt dat er een aantal verkeerremmende maatregelen genomen zullen worden ten gunste van de verkeersveiligheid waarmee ook de overlast wordt beperkt. Het parkeerterrein wordt zo laag mogelijk en zo dicht mogelijk tegen de oude dijk gerealiseerd; hiermee kan het zicht op het parkeerterrein tot een minimum worden beperkt. Inrichting van het parkeerterrein en het stadsstrand wordt nader uitgewerkt door de gemeente Hoorn.
23	Indiener stelt dat door de enorme vooroever sprake is van verlies van het directe contact en zicht op het water, de afstand tot de waterlijn wordt groter. Indiener pleit ervoor om het bestaande strandje bij schouwburg Het Park te verlengen.	Het door indiener voorgestelde alternatief voor de oeverdijk, het bestaande strandje bij de schouwburg te verlengen door middel van een kleinere en tegen de dijk aan gelegen vooroever, is geen oplossing waarmee invulling wordt gegeven aan de projectdoelstellingen zoals verwoord in paragraaf 2.4 van het Projectplan. Ook met het bestaande strandje bij de schouwburg is er immers op die locatie een veiligheidstekort ten aanzien van de kwaliteit van de taludbekleding, de binnenwaartse stabiliteit en hoogte. Het verlengen van het bestaande strandje maakt de in het Projectplan voorgestelde versterkingsoplossing niet overbodig.
24	Indiener is van mening dat de monumentale status van de Westfriese Omringdijk ook wordt bepaald door de relatie met het Markermeer. Door de komst van de oeverdijk verandert de directe relatie. De komst van een vooroever met strekdammen heeft een grote invloed op de omgeving. De waterkerende functie van de Westfriese Omringdijk gaat verloren, evenals het contact met het water en uitzicht.	Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer is geen beschermde monumentale waarde van de Westfriese Omringdijk. Uitsluitend de waarden die in de redengevende omschrijving van het monument zijn opgenomen, zijn op grond van Erfgoedverordening 2017 van de Provincie Noord-Holland beschermd. Het (open) uitzicht vanaf de dijk over het Markermeer staat niet beschreven in de redengevende omschrijving en is om die reden geen beschermde waarde. Hetzelfde geldt voor de waterkerende functie van de dijk. Ook dit is geen door de Erfgoedverordening 2017 beschermde monumentale waarde. De historisch-ruimtelijke waarde van de dijk verandert weliswaar doordat de dijk niet langer een scheiding is tussen land en water, maar die waarde blijft aanwezig doordat de dijk een scheiding wordt tussen oud en nieuw land. Inderdaad verandert met de komst van de oeverdijk de landschappelijke context van de dijk door de dijkversterking. Anderzijds worden andere waarden in het gebied juist versterkt door de komst van de oeverdijk. Deze biedt in module 3 ruimte voor natuur, en spaart archeologische en cultuurhistorische waarden doordat de huidige dijk in stand blijft. Ook kan de Noordse steen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		behouden blijven. Het totaal aan deze positieve en negatieve milieueffecten is gewogen en als aanvaardbaar beoordeeld.
25	In aansluiting op onderdeel 16 vreest indiener grote overlast van muggen door de komst van een brede sloot van 15 meter met stilstaand water tussen de huidige dijk en de vooroever.	Voor een reactie op de overlast van muggen wordt verwezen naar punt 16 van deze zienswijze.
26	Indiener stelt dat de ruimtelijke beleving en het zicht over het water en het strand leidend moet zijn en adviseert de huidige oplossing te heroverwegen en meer passend te maken. Indiener stelt dat nieuwe inzichten en alternatieven niet of nauwelijks worden toegepast. Dit komt mede door de verregaande betrokkenheid van een private partij in een vroeg stadium. Indiener vraagt - evenals in Uitdam is gebeurd - om tijd en onafhankelijk onderzoek voor alle modules langs de Markermeerdijk van Hoorn tot Amsterdam en specifiek voor de modules 1 tot en met 3.	Bij het ontwerp van de kering speelt de inpassing in de bestaande omgeving een belangrijke rol. De belangrijkste waarden van het Hoornse Hop zijn de cultuurhistorische waarde en landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk. Door de gekozen oplossing blijven deze waarden behouden. De openheid van het Hoornse Hop wordt beperkt aangetast omdat de oeverdijk in module 2: Stadsstrand laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft. Voor module 1: Binnenstad Hoorn, waar de historische dijk wordt voorzien van een bredere buitenberm, geldt dat de openheid, het zicht van en naar de dijk, de relatie met de stad Hoorn en de herkenbaarheid van het dijktraject behouden blijven. In de planvormingsfase zijn alternatieven onderzocht, in de paragrafen 4.3.1, 4.3.2 en 4.3.3 is toegelicht waarom in modules 1, 2 en 3 is gekozen voor het Voorkeursalternatief. Anders dan indiener stelt, is bij de planvorming wel degelijk rekening gehouden met de meest recente inzichten. Ten aanzien van de samenwerking tussen publieke en private partijen: HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. Het bestuur van HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 1,2 en 3. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0132: Stichting Dorpsraad Warder **Module Integraal**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener vraagt zich af of het beoogde doel bereikt is. Indiener vraagt zich af wat het uiteindelijke resultaat is geworden. Ook vraagt indiener zich af hoe het kostenplaatje eruit ziet, wat is het startbudget tegenover de uitgaven. Indiener vraagt zich bovendien af wat van het project dijkversterking Hoorn-Enkhuizen is geleerd en of het project opnieuw op deze manier zou worden aangepakt.	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is toegelicht wat de doelstelling is, en wat nut en noodzaak van de Versterking is. Met de Versterking wordt enerzijds bereikt dat de dijk weer voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen en anderzijds dat de dijk zo veel als mogelijk wordt ingepast in de omgeving. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.4, 2.5, 4.3 en 4.4 van het Projectplan. De actuele stand van zaken met betrekking tot scope, tijd en geld van de HWBP-2 en (n)HWBP-projecten - waaronder het project Markermeerdijken - wordt vier keer per jaar aan het College van Hoofdingelanden (CHI) van HHNK gerapporteerd. Deze programmarapportages zijn openbaar en te vinden op de website hhnk.nl. Uit de laatste rapportage volgt dat de raming van het project Markermeerdijken 485,5 miljoen euro bedraagt. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk (Hoorn Enkhuizen) was het eerste grotere dijkversterkingsproject dat door HHNK werd uitgevoerd en het was een van de eerste projecten bij de start van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). De (leer)ervaringen van dit project zijn uitgebreid geëvalueerd door HHNK in samenwerking met Programma Bureau HWBP2 (PB-HWBP-2). Onderdeel van deze evaluaties was de kwaliteit van ramingen voor de start van een project. Het dijkversterkingsproject Zuiderdijk heeft uiteindelijk (fors) meer gekost dan bij de start van het project geraamd was. Hierbij is het goed om op te merken dat het project Zuiderdijk in een benchmark van HWBP-dijkversterkingsprojecten in de middenrange

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		valt, voor wat betreft de uiteindelijke kosten per kilometer. Onder andere de volgende verbetermaatregelen zijn genomen naar aanleiding van de ervaringen met dit project: opzetten van een aparte afdeling HWBP bij HHNK, de invoering van een duidelijke rolverdeling binnen projecten voor betere sturing en projectbeheersing, verbetering kwaliteit personele inzet, interne controle en toetsing, verbetering projectbegeleiding bij PB-HWBP2, uit laten voeren externe second opinions op kostenramingen bij PB-HWBP2 en uitbreiding van toetsing op ramingen en ontwerp bij PB-HWPB2. HHNK heeft met de realisatie van diverse projecten zoals de Hondsbossche Duinen zeewering, de Wieringermeerdijk en de Koegraszeedijk, aangetoond deze leerervaringen succesvol toe te passen.
2	Indiener wil weten wat de oorspronkelijke opdracht was. Wat waren de uitgangspunten en criteria ten tijde van de start van de opdracht vergeleken met de kennis van nu?	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitvoerig beschreven wat de Versterkingsopgave is en hoe daartoe is gekomen. Nadat de Markermeerdijken in 2006 zijn afgekeurd, en vaststond dat de dijk niet meer voldeed aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren, is het project toegevoegd aan het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Sindsdien is er nieuwe normering in de Waterwet verankerd, die in 2017 in werking is getreden. Bij het invoeren van de nieuwe normering in 2017 in de Waterwet is de dijk nogmaals gekeurd (en afgekeurd) op verschillende faalmechanismen. De Versterking is ontworpen met de het ontwerpinstumentarium uit 2014, en de meest actuele inzichten, zoals de methode Dijken op veen zijn meegnomen. In paragraaf 2.5.1 van het Projectplan is hierop ingegaan. Ook met de kennis van nu is de noodzaak voor de Versterking aangetoond. Voor een onderbouwing van nut, noodzaak en urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan.
3	Indiener vraagt zich af of de conditie van de dijk dusdanig is dat voorgenomen plan noodzakelijk is of kan worden volstaan met de zogenoemde 'groot onderhoud' aanpak.	Het plegen van groot onderhoud volstaat niet om de veiligheidstekorten op basis van de huidige veiligheidsnorm voor de Markermeerdijken op te lossen. Een en ander is toegelicht in onderdeel 2.
4	Indiener vraagt zich af of er gekeken is naar een visie waarin aanliggende wateren als het IJsselmeer, de Waddenzee en Noordzee en het binnen- en buitenland is meegenomen.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, het IJsselmeer en de Waddenzee gaat het project te buiten.
5	Indiener vraagt zich af wat de gevolgen zijn voor de omgeving als het water stijgt.	Het peil in het Markermeer kan in extreme omstandigheden niet geheel worden beheerst,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Indiener stelt dat momenteel buitendijks land wordt gewaarmerkt als overloopgebieden. Indiener vraagt zich af of dit wel een acceptabele houding is.	het wordt beschouwd als buitenwater. Bij buitendijks land kan niet worden voorkomen dat het overloopt bij extreme omstandigheden. De Versterking heeft ten doel de primaire kering langs het Markermeer te versterken. De buitendijks gelegen gebieden worden niet beschermd door deze kering.
6	Indiener wil weten wat de relatie is met aanliggende watersystemen, zoals Noordzeekanaal/Ronde Venen/Noordhollands kanaal/IJsselmeer/Waddenzee/Rivieren (IJssel, Eem), Randmeren.	De wateren die indiener noemt in dit onderdeel van de zienswijze grenzen niet aan de primaire kering die versterkt wordt. Wat indiener bedoelt met dit onderdeel is derhalve onduidelijk.
7	Indiener wil weten waarom er niet serieus is gekeken naar de Spaargaren-benadering. Indiener is van mening dat de ervaringen van week 1 in 2018 aangeven dat de inzet van pompen de toename van dit waterpeil had kunnen voorkomen.	Voor een reactie op de door indiener genoemde Spaargaren-benadering wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
8	Indiener wil weten of lopende het voortraject wijzigingen in de visie zijn ontstaan van waaruit bijsturing nodig is.	Tussen het Ontwerp Projectplan en het vastgestelde Projectplan zijn enkele wijzigingen doorgevoerd. Die wijzigingen komen enerzijds voort uit actuele technische inzichten en anderzijds uit de zienswijzen. Deze wijzigingen zijn beschreven in paragraaf 1.4 van deze Nota en 1.6 van het Projectplan.
9	Indiener is het niet eens met de deadline van het project. Petities die reeds zijn aangeboden staan onder tijdsdruk met als argument de wisselingen op bestuurs/regeringsniveau. Indiener stelt dat het project van een dergelijke importantie tijd en kwaliteit vraagt in besluitvorming. Indiener is van mening dat gezien het uiteindelijke definitieve besluit van uitvoering het tijdspad te kort is voor direct betrokkenen om daar een gefundeerde mening over te kunnen vormen.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein ‘dijk veilig’ op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk. Bewoners zijn ook al een lange tijd betrokken bij de planvorming en hebben daarbij hun inbreng kunnen doen. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Naast het participatieproces gelden er ook formele wettelijke procedures. Het Projectplan wordt voorbereid met toepassing van de projectprocedure, zoals vastgelegd in paragraaf 5.2 van de Waterwet. Over het Ontwerp Projectplan konden zienswijzen worden ingediend. De ingediende zienswijzen zijn beantwoord in deze Nota van Beantwoording. In hoofdstuk 1.3 van deze Nota van Beantwoording is aangegeven hoe er met de zienswijzen is omgegaan. Wijzigingen naar aanleiding van de zienswijzen worden daar waar nodig meegenomen in het Projectplan. Het vastgestelde Projectplan wordt aan Gedeputeerde Staten van Provincie Noord-Holland ter goedkeuring aangeboden. Vervolgens wordt het Projectplan door Gedeputeerde Staten van Provincie Noord-Holland goedgekeurd. Zij motiveren hun besluit en leggen dat besluit ter inzage samen met het Projectplan en de vergunningen en ontheffingen. Belanghebbenden kunnen hiertegen beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Afdeling). Indiener laat na te motiveren waarom er ondanks deze gevolgde procedure sprake zou zijn van beperkte rechtsbeschermingsmogelijkheden. Van belang is wel dat artikel 1.6a Chw bepaalt dat na de beroepstermijn van 6 weken geen nieuwe beroepsgronden kunnen worden aangevoerd, ook niet door appellanten die tijdig beroep hebben ingesteld.
10	Indiener stelt dat de winst van dit project zoals het wordt uitgevoerd bestaat uit tijdswinst. Het hoge waterpeil dat wordt beoogd is het gevolg van natuurlijke processen en klimatologische aspecten. Beschermen tegen het hoger wordende waterpeil door het toelaten van een verhoogd waterniveau van 1 meter reactief is, er wordt niet geanticipeerd op al dan niet verwachte toename van het waterniveau. Indiener stelt dat plan 'Spaargaren' controle en beheer van het waterpeil geeft en zodoende de beoogde veiligheid (droge voeten). Ook zullen de kosten van dit plan significant lager uitvallen en zal de budgettering van dit project 'beheersbaar' zijn. Bovendien stelt indiener dat een kostenverbijzondering openbaar moet zijn. Indiener vraagt zich af wie welke kosten draagt en verantwoordelijk is voor de uitgaven. Ook vraagt indiener zich af wat de kosten zijn die wel met het project te maken hebben, maar er geen deel van uit maken. Tot slot vraagt indiener zich af welke kosten worden gedragen door de overheid.	Bij het bepalen van de versterkingsopgave is rekening gehouden met het verwachte effect van klimaatveranderingen. Hierbij gaat het concreet om een hogere waterstand in het Markermeer. Een toelichting op de gebruikte ontwerprandvoorwaarden is te vinden in paragraaf 2.5 van het Projectplan. Met de Versterking wordt bewerkstelligd dat aan de geldende normering uit de Waterwet wordt voldaan. Voor zover indiener wijst op het plan ‘Spaargaren’ als alternatief voor de Versterking, wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft de kosten van het project het volgende. De actuele stand van zaken met betrekking tot scope, tijd en geld van de HWBP2 en (n)HWBP-projecten - waaronder het project Markermeerdijken - wordt vier keer per jaar aan het College van Hoofdingelanden (CHI) van HHNK gerapporteerd. Deze programmarapportages zijn openbaar en te vinden op de website hhnk.nl. Uit de laatste rapportage volgt dat de totale raming van het project Markermeerdijken 485,5 miljoen euro bedraagt. Voor HWBP2-projecten - waaronder de Markermeerdijken - geldt dat ze tot en met 2011 volledig gefinancierd werden door het Rijk. Sinds 2011 dragen de waterschappen gezamenlijk financieel bij en vanaf 2014 is de kostenverdeling tussen het Rijk en de waterschappen 50/50. Enkel de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		versterkingsopgave wordt gefinancierd door het Rijk en de waterschappen. De zogenoemde 'meekoppelkansen' worden gefinancierd door de initiatiefnemer zoals een gemeente of de provincie.
11	Indiener geeft aan een plan te willen zonder dijkaanpassingen, zoals het plan 'Spaargaren'. Zeker nu het gemaal 'Cees Mantel' in gebruik is genomen, dat het Markermeer als overloop gebruikt. In één van de informatiefolders van het gemaal, die werden verstrekt bij de opening van het gemaal, worden aspecten omschreven die een aantal criteria weerleggen die gelden als uitgangpunten voor de dijkverzwaring.	Het gemaal 'Cees Mantel' waar indiener naar verwijst heeft als functie het beheren van het oppervlaktewaterpeil van het boezemsysteem in het beheersgebied van het hoogheemraadschap. Het gemaal heeft door zijn waterregulerende functie invloed op de stabiliteit van de waterkeringen. Echter, het gemaal biedt geen oplossing voor de versterkingsopgave zoals beschreven in paragraaf 2.2 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan 'Spaargaren') wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
12	Indiener stelt dat er geen probleem is maar een onderhoudsbehoefte en geen noodzaak. Indiener vindt een vervolg in plaats van gevolg valide.	Het staat vast dat de dijk in 2006 is afgekeurd en op dit moment niet voldoet aan de normering op grond van de Waterwet. Een en ander is uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 2 van het Projectplan. Voor nut en noodzaak van de Versterking wordt verder gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota.
13	Indiener geeft aan dat er een onjuiste argumentatie ten grondslag ligt aan de Versterking. Indiener geeft aan dat volgens DRW oneigenlijke argumenten zijn gebruikt voor de Versterking, namelijk: milieu/zeespiegelstijging, global warming, toeristische attracties. De eigenlijke argumenten volgens de DRW zijn: upgrade bestaande infrastructuur, wegennet, groot onderhoud.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 2 en 9. Voor zover indiener wijst op 'toeristische attracties' en daarmee doelt op de meekoppelkansen geldt dat deze weliswaar onderdeel zijn van de Versterking, maar vanzelfsprekend niet dienen ter verwezenlijking van de Versterkingsopgave. Voor een uitgebreidere toelichting op de meekoppelkansen wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
14	Indiener stelt dat de dijk bewezen sterk is en dat de gebruikte modellen niet correct zijn. Indiener stelt dat er een visie moet komen die toekomstgericht is. Indiener vindt dat het toelaten van een peilstijging van één meter niet getuigt van inzicht en alle inspanningen en kosten niet waard is.	Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan. Anders dan indiener stelt, is het dus niet zo dat de dijk bewezen sterk is en dat versterking daardoor niet nodig is. De peilstijging van één meter houdt verband met maatgevende omstandigheden waar het ontwerp op wordt berekend. Dit is een gegeven dat niet door HHNK wordt bepaald, maar voortvloeit uit de rekenmodellen, normen en ontwerpinstrumentarium. Voor deze maatgevende omstandigheden moet de dijk aan de in de Waterwet gestelde eisen voldoen en de wijze waarop hiermee bij de Versterking rekening moet worden gehouden in het ontwerp is daarmee een gegeven. De minister heeft op 14 juni 2018 een nieuw peilbesluit vastgesteld voor het IJsselmeergebied (inclusief Markermeer). Dit om de zoetwatervoorziening te kunnen garanderen en om goed te kunnen inspelen op klimaatverandering. Deze beslissing vloeit voort uit de Deltabeslissing 2015. Het nieuwe Peilbesluit IJsselmeergebied regelt flexibele peilbeheer voor de zomerperiode voor het Markermeer en IJsselmeer. De peilstijging

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waarmee rekening gehouden wordt bij maatgevende omstandigheden is geen gevolg van het peilbesluit.
15	Indiener wijst op het schadeaspect. Indiener stelt dat de verklaring voor het niet openbaar maken van de risicoanalyse betreft dat de risicoanalyse dan ook inzichtelijk is voor concurrentie en mededingers. Indiener vraagt zich af of de WOB hierin voorziet.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota, en voor de risicoanalyse in het bijzonder op paragraaf 2.6.6. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Voor wat betreft de WOB wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota.
16	Indiener vraagt zich af wie de gevolgen draagt voor de schade op korte en lange termijn. Indiener wil weten hoe er wordt omgegaan met moeilijk aantoonbare schades waarbij de schade aangetoond moet worden en verwijst naar de problematiek in Groningen. Wie betaalt de kosten van het herstel en o.a. de rechtsbijstand?	Indien belanghebbenden schade lijden ten gevolge van de realisatie van de Versterking, komt die schade onder voorwaarden in aanmerking voor vergoeding. Voor een uitgebreide toelichting op nadeelcompensatie en schadevergoeding wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat bij toekenning van schadevergoeding ook de kosten van door belanghebbende ingeschakelde deskundigen (o.a. rechtsbijstand) onder voorwaarden en naar redelijkheid worden vergoed.
17	Indiener stelt dat de veranderde balans tussen binnen- en buitendijks land onbekend is. Tevens stelt indiener dat het gevaar voor 'kwel' niet is benoemd in het Projectplan.	Het is niet duidelijk wat indiener bedoelt met een veranderde balans tussen binnen- en buitendijks land. Voor wat betreft de vrees voor kwel is het volgende van belang. Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
18	Indiener vraagt zich af wat de effecten van de Versterking op natuur zijn. Indiener stelt dat milieu effecten doorgaans door activistische groeperingen misbruikt worden om het gelijk te chargeren. Indiener noemt het verplaatsen van o.a. de ganzen/weidevogel populaties.	Voor zover indiener verzoekt om de beschreven effecten op natuur, wordt verwezen naar de volgende drie rapporten: in het kader van Natura 2000-gebieden het rapport Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), in het kader van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebieden het rapport Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en voor beschermde soorten het rapport Soortenbeschermingstoets (Bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten wordt ook ingegaan op de aanwezigheid van vogels en de doelstellingen die gelden voor ganzen. Verder wordt ingegaan op weidevogels in Natura 2000-gebieden, Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden en ook soortbescherming binnen en buiten beschermd gebied komt aan bod. Voor compensatie van de aantasting van weidevogelgebied wordt gewezen op het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek).
19	Indiener stelt dat het bewonersplatform zijn	Er zijn verschillende consultaties geweest met

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	inbreng niet meer herkent in het uiteindelijke resultaat.	onder andere bewoners, dorpsraden, bedrijven, cultuurhistorische experts en de Adviesgroep Markermeerdijken (waar indiener naar verwijst met bewonersplatform). In totaal zijn er meer dan 400 keukentafelgesprekken gevoerd en hebben er tal van bijeenkomsten, zoals informatiebijeenkomsten, presentaties, workshops, ontwerpateliers, inloop-/parallelsessies plaatsgevonden. Sinds 2008 is de Adviesgroep Markermeerdijken actief voor het project Dijkversterking Hoorn-Edam-Amsterdam. De Adviesgroep bestaat uit vertegenwoordigers van verschillende belangengroepen, zoals dorpsraden, ondernemersverenigingen, watersport- wandel of andere recreatieverenigingen, cultuurhistorische verenigingen, natuur- en landbouworganisaties. De grote betrokkenheid vanuit de omgeving wordt gewaardeerd. Geprobeerd is om de belangen van alle stakeholders zoveel mogelijk mee te nemen. Mede dankzij de inbreng is door het (langjarige) participatieproces in sommige gevallen voor een andere versterkingsoplossing gekozen. Dit neemt niet weg dat sommige belangen van stakeholders tegenstrijdig zijn. Het uiteindelijke resultaat van het ontwerp van de Versterking sluit aan bij de doelstellingen van HHNK en het Rijk: sober, robuust en doelmatig. In een brief van het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden (hierna: D&H) aan de leden van de Adviesgroep op 14 augustus 2017 geeft D&H te kennen dat het afrondende eindadvies van de Adviesgroep een belangrijke rol heeft gespeeld in de besluitvorming over het Ontwerp Projectplan. In deze brief (17.85790) wordt aangegeven welke hoofdpunten uit het advies zijn gevolgd. Daarnaast is tijdens de laatste vergadering van de Adviesgroep op 19 juli 2017 aangegeven dat het participatieproces als zodanig is afgerond. In de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek) is de rol van de Adviesgroep tijdens het participatieproces van de Versterking nader toegelicht.
20	Indiener wijst nogmaals op het verhoogde waterpeil en dat een reactief beheer op het peil onwenselijk is. Met het plan Spaargaren kan er worden gestuurd op het waterpeil waarmee veiligheid gegarandeerd wordt en schade aan habitat, milieu en materieel wordt voorkomen.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op onderdeel 7, 9 en 10 en op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
21	Indiener geeft aan dat het eerste belang betreft het ombuigen van het huidige plan tot een plan dat voorziet in nut en noodzaak en dat transparant is. De kosten die gemaakt worden voor het huidige plan dragen nergens toe bij. Ook geeft indiener aan dat kostenbeheersing niet dichtgetimmerd kan worden.	Het ontwerp van de Versterking voorziet in nut en noodzaak. Voor een toelichting wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Gezien de aantoonbare noodzaak van de Versterking zijn ook de daarvoor te maken kosten te verantwoorden. Het hoogheemraadschap legt verantwoording af aan het Rijk over het project en de daarmee samenhangende kosten.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
22	Indiener wil weten of ondernemers nadeelcompensatie zullen ontvangen. Indiener vindt dat er duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over de compensatie en dat de opmerking 'het wordt zo goed mogelijk geregeld' niet volstaat.	Indien ondernemers als gevolg van de uitvoering van de Versterking schade lijden, zijn diverse regelingen voor schadevergoeding beschikbaar. In paragraaf 2.6.5 van deze Nota en paragraaf 11.2 van het Projectplan is ingegaan op schade en schadevergoeding.
23	Indiener stelt dat het algemeen beheer ontbreekt in de plannen. Ook noemt indiener het ontbreken van een risicoanalyse. Verder stelt indiener dat niet is benoemd hoe wordt omgegaan met bestaande evenemententerreinen bijv. zwembad Warder, Jachthaven Warder en Jachthaven Schardam.	Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering. In paragraaf 6.1 van Projectplan is ingegaan op beheer en onderhoud van de Versterking. In paragraaf 8.3.2 van Projectplan is ingegaan op de te verwachten permanente en tijdelijke effecten van de Versterking op de recreatie. Permanente effecten op (water)recreatie, waaronder de door indiener genoemde voorzieningen, zijn niet te verwachten. Na afronding van de dijkversterking blijven dezelfde mogelijkheden aanwezig voor (water)recreatie. In paragraaf 11.1.7 van het Projectplan is tevens aangegeven dat de bereikbaarheid over water van de watersportverenigingen en (jacht)havens blijft gegarandeerd, hetgeen in Vaarwegmanagementplannen nader is uitgewerkt. Voor een reactie op het ontbreken van de risicoanalyse wordt gewezen naar hetgeen is opgemerkt bij onderdeel 15 van deze zienswijze.
24	Indiener stelt dat het lijkt alsof afslag buitendijks Hoornse Hop niet mee is genomen in de plannen. Indiener vraagt zich af of buitendijks land deel is van het project en of hier ook een kwaliteitsslag wordt gemaakt, bijvoorbeeld het opbrengen van grond.	De afslag buitendijks Hoornse Hop, waarmee indiener waarschijnlijk het buitendijkse gebied Visserseiland bedoelt, maakt geen deel uit van de Versterking. Visserseiland ligt buiten de primaire waterkering waarop de Versterking ziet, hier dus geen kwaliteitsslag worden gemaakt.
Conclusie zienswijze		
Deze zienswijze leidt niet tot een wijziging in een van de besluiten benodigd voor het project Versterking Markermeerdijken.		

Zienswijze ZW-0133: Indiener 133 **Module 14**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener merkt op dat op basis van het Ontwerp Projectplan niet kan worden beoordeeld of de dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit van de Minister in de brief van 6 juli 2017. De uitwerking daarvan is te globaal.	De dijkversterking bij Uitdam voldoet aan het advies van de Deltacommissaris en het besluit in de genoemde brief van de Minister. Voor de uitwerking van de gekozen oplossing bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
2	Indiener meent dat de Versterking moet worden verworpen gelet op de grote consequenties voor de monumentale dijk en de bewoners. Voorts is nut en noodzaak van de Versterking onvoldoende aangetoond en vindt indiener dat alternatieve wijzen van aanpak, zoals plan Spaargaren, zijn genegeerd of niet uitputtend zijn onderzocht. Ook stelt	Voor de uitwerking van het nut, de noodzaak en de urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Voor een toelichting op de alternatieve wijzen van aanpak, inclusief 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener aangehaald als 'plan Spaargaren'), wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Voor een toelichting op de effecten op de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	indiener dat de acute noodzaak om de Versterking uit te voeren ontbreekt. Indiener geeft aan niet alleen te staan in deze opinie.	monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
3	Indiener vindt dat het advies van de Deltacommissaris en de bijbehorende tekening één op één gerealiseerd dienen te worden.	Het advies van de Deltacommissaris wordt opgevolgd en gaat gerealiseerd worden. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
4	Indiener geeft aan dat deze graag binnen twee maanden na de indiening van de zienswijze een reactie op diverse onderdelen van de onderhavige zienswijze wil ontvangen.	In verband met een zorgvuldige behandeling van de zienswijzen, is het niet mogelijk geweest om binnen de gewenste twee maanden te reageren.
5	Indiener geeft aan dat de aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam erg abrupt zijn. Dit doet afbreuk aan de beoogde situatie in en nabij Uitdam conform het advies van de Deltacommissaris. Indiener wenst landschappelijk verantwoorde aansluitingen.	De aansluitingen op de modules ten noorden en zuiden van Uitdam zijn landschappelijk verantwoord ingepast. Voor een toelichting op de uitwerking van de genoemde aansluitingen bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van deze Nota.
6	Indiener gaat, gezien het advies van de Deltacommissaris, niet akkoord met een buitenberm afgewerkt met breuksteen bij Uitdam. Indiener refereert aan een impressie op pagina 205 van het Ontwerp Projectplan.	Bij de buitenberm wordt geen breuksteen toegepast als dijkbekleding. De aangehaalde impressie uit het Ontwerp Projectplan bevat eveneens geen breuksteen. Voor een nadere toelichting op de afwerking van de buitenberm bij Uitdam wordt gewezen op de bijlage bij de beantwoordingstabel van de Nota.
7	Indiener geeft aan dat de planning van de uitvoering en de hierbij te nemen maatregelen, inclusief bereikbaarheid, overlegd dienen te worden. Hiermee kan de overlast zo beperkt mogelijk worden gehouden.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht.
8	Indiener wil dat de bewoners van Uitdam een ontheffing krijgen bij een eventuele afsluiting van de Uitdammerdijk.	Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Indien hiervoor een ontheffing nodig is, dan zal deze verleend worden. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 van het Projectplan.
9	Indiener geeft aan dat een in het Projectplan voorgestelde omleidingsroute via de Aandammergouw niet geschikt is. Een omleiding richting Holysloot ligt volgens indiener meer voor de hand.	Naar aanleiding van deze zienswijze is de kaart 'Verkeersmaatregelen Versterking Markermeerdijken' (bijlage 11.35 van het Bijlagenboek) aangepast. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de zienswijze van de indiener en wordt de omleidingsroute meegenomen in de nadere uitwerking van de verkeersmaatregelen.
10	Indiener maakt bij voorbaat bezwaar tegen eventuele aanvullende meekoppelkansen, zoals een fietspad achter de bebouwing van Uitdam en (in)formele parkeerplaatsen ten zuiden en noorden van Uitdam.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
11	De toegangsroutes naar de dijk bij Uitdam dienen uitsluitend voor wandelaars toegankelijk te zijn. De huidige hekken op de dijk met opstapjes voor wandelaars dienen te worden teruggeplaatst.	De dijk achter de huizen bij Uitdam (sectie EA-7A) blijft uitsluitend toegankelijk voor wandelaars. In tabel 6 is dan ook opgenomen dat bij sectie EA-7A alleen een wandelpad (gras) op de kruin wordt teruggeplaatst. Voor een toelichting op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 4.3.16 van het Projectplan. In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst.
12	Indiener gaat er vanuit dat alle steigers bij Uitdam worden teruggeplaatst. Een standaardoplossing vindt de indiener niet gepast.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 11 is toegelicht.
13	Indiener ontvangt graag een risicoanalyse met (preventieve) mitigerende maatregelen voor de uitvoering van de werkzaamheden bij Uitdam.	Voor een uitgebreide toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met de risico's, nadeelcompensatie en het risicodossier wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
14	Indiener verwacht een heldere nadeelcompensatieregeling, vastgesteld door Gedeputeerde Staten, zodanig dat bewoners van Uitdam adequaat en snel schadeloos worden gesteld bij eventuele schade. Indiener verzoekt de Verordening nadeelcompensatie HHNK 2015 hierop aan te passen.	Voor een toelichting op de Nadeelcompensatieregeling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
15	Indiener vindt de versterking ten noorden en zuiden van Uitdam te robuust. Gezien de moderne berekeningsmethoden, zoals Dijken op veen en Bewezen Sterkte, worden deze robuuste oplossingen niet begrepen.	Voor de Versterking is gebruikgemaakt van de meeste actuele berekeningsmethode. In paragraaf 2.5 van het Projectplan is de berekeningsmethode toegelicht. Dijken op veen maakt integraal onderdeel uit van deze methode. Daarentegen kan de methode Bewezen Sterkte niet worden gebruikt voor de secties ten noorden en zuiden van Uitdam, omdat deze niet voldoen aan de twee toepassingsvoorwaarden voor deze methode. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. De oplossingen ten noorden en zuiden van Uitdam zijn ontworpen op basis van de meest actuele ontwerpmethodiek en niet ‘te robuust’ zoals indiener stelt. Voor een nadere toelichting op deze thema’s wordt verwezen naar paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
16	Indiener geeft aan dat ten aanzien van het Projectplan verdere optimalisatie zal plaatsvinden. Daar staat indiener achter. Dit valt echter buiten de huidige procedure. Indiener is van mening dat het proces er in moet voorzien dat over de optimalisatie verantwoording wordt afgelegd en wil dit graag in de procedure verankerd zien.	In het Projectplan is het maximale ruimtebeslag - bestaande uit het permanente horizontale ruimtebeslag en het opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel - vastgelegd waarbinnen de Versterking gaat plaatsvinden. Dit maximale ruimtebeslag is als uitgangspunt gehanteerd voor de effectbepaling en hiermee zijn dus de maximale gevolgen van de Versterking in kaart gebracht. Over de maximale gevolgen van de Versterking is in het Projectplan en het bijbehorend milieueffectrapport reeds verantwoording afgelegd. In paragraaf 4.6 van het Projectplan is dit verder toegelicht. De aangehaalde optimalisering dient plaats te vinden binnen de kaders zoals gesteld in paragraaf 4.7 van het Projectplan. Hierin is onder meer aangegeven dat in geval van minimalisering van de buitenwaartse asverschuiving, het ontwerp binnen het op de basiskaart aangegeven ‘schuifruimte asverplaatsing’ blijft met behoud van het opleverprofiel 2021. Met het in het Projectplan vastgelegde maximale ruimtebeslag en de regels inzake de flexibiliteit is dus duidelijk wat de maximale gevolgen zijn van de te treffen versterkingsmaatregelen en is dit reeds in de procedure verankerd.
Conclusie zienswijze		
In reactie op deze zienswijze is de kaart met verkeersmaatregelen in paragraaf 10.2 'Infrastructuur en bereikbaarheid' van het Projectplan aangepast (figuur 53 en bijlage 11.35 van het Bijlagenboek).		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is voorstander van goed onderhoud van de dijk, maar stelt dat er andere veilige (en minder ingrijpende) alternatieven zijn, en wijst op Spaargaren en het concept met dijkankers.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. In het MER zijn voor module 7 'Zeevang' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.7 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overweging tot deze keuze heeft geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 en deelsectie HE-10B een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft het genoemde plan van dijkankers wordt gewezen op paragraaf 3.2.7 en paragraaf 5.4.2 van het Projectplan. Uitgangspunt is dat een constructieve versterking alleen een oplossing kan zijn bij knelpunten (bijvoorbeeld als oplossing bij een knelpunt voor enkele gebouwen/kunstwerken die anders geamoveerd moeten worden of bij dijkovergangen van infrastructuur) en als minimalisering van de oplossing in grond. Er zijn verschillende mogelijkheden voor een constructieve versterking, uit figuur 24 van het Projectplan volgt dat daaronder ook dijkankers vallen. In tabel 9 van het Projectplan is opgenomen op welke locaties lokale maatregelen in de vorm van een constructieve versterking worden getroffen. Welke vorm van constructieve versterking dat exact wordt, wordt voorafgaand aan de uitvoering nog bepaald.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
2	Indiener adviseert een visie te ontwikkelen voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
3	Indiener wijst op een uitspraak van de Commissie voor de m.e.r. over onderzoek naar locatiespecifieke oplossingen en wil dat net als voor Uitdam voor de modules 6 en 7 een locatiespecifieke oplossing wordt gemaakt.	In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de aanvulling op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-8A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring is met het buitendijks aanleggen van een nieuw dijklichaam op veen- en kleigrond en vreest voor de gevolgen en schade.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet kan worden ingezien. Voorts vraagt indiener of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van bewoners.	Voor een reactie op het aspect van het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener vraagt om uitstel van de dijkversterking. Indiener stelt dat een verzwaring waarschijnlijk niet meer nodig is als meer tijd wordt genomen voor onderzoek.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen sterkte). Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener vraagt schriftelijke bevestiging van eerdere mondelinge toezeggingen voor het terugplaatsen van trapopgangen en natuurlijke strandjes.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Het betreffende informele strandje bij IJsselmeerdijk nr. 8/9 ter hoogte van dijkpaal 59 wordt geraakt door het ontwerp. Tijdens de uitvoering is het strandje niet te gebruiken. Na uitvoering wordt het strandje weer teruggebracht. Dit geldt voor alle strandjes. Voor een toelichting op de tijdelijke en permanente effecten van overige formele en informele strandjes wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan.
9	Indiener vindt dat een fietspad afwisselend bovenop en beneden aan de dijk tot gevaarlijke situaties leidt. Indiener verwijst naar de driesprong aan het einde van het dorp Warder bij dijkpaal 56.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
10	Indiener sluit zich aan bij de zienswijzen van Stichting	Voor de beantwoording van de zienswijze van Dorpsraad Warder wordt verwezen naar ZW-0132 en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Zuyderzeedijk en Dorpsraad Warder.	voor de beantwoording van de zienswijze van Stichting Zuyderzeedijk wordt verwezen naar ZW-0142.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen. Voorts is naar aanleiding van zienswijzen aan het Projectplan toegevoegd dat diverse informele strandjes na de Versterking worden teruggebracht.		

Zienswijze ZW-0135: Indiener 135 **Module Integraal, 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener is voorstander van goed onderhoud van de dijk, maar stelt dat er veilige (en minder ingrijpende) alternatieven zijn zoals gepresenteerd door Spaargaren en het concept met dijkankers.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota. In het MER zijn voor module 6 'Heintjesbraak en Warder' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.6 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overwegingen tot deze keuze hebben geleid. In het MER zijn voor module 7 'Zeevang' drie alternatieven onderzocht die een oplossing kunnen bieden. In paragraaf 4.3.7 van het Projectplan zijn de in het MER onderzochte alternatieven weergegeven en is tevens beschreven welk alternatief is gekozen en welke overweging tot deze keuze hebben geleid. Overigens wordt erop gewezen dat naar aanleiding van actuele technische inzichten de (deel)sectie HE-8A1 in module 6 en deelsectie HE-10B een wijziging kent in het type gekozen oplossing. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Wat betreft het genoemde plan van dijkankers wordt gewezen op paragraaf 3.2.7 en paragraaf 5.4.2 van het Projectplan. Uitgangspunt is dat een constructieve versterking alleen een oplossing kan zijn bij knelpunten

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		(bijvoorbeeld als oplossing bij een knelpunt voor enkele gebouwen/kunstwerken die anders geamoveerd moeten worden of bij dijkovergangen van infrastructuur) en als minimalisering van de oplossing in grond. Er zijn verschillende mogelijkheden voor een constructieve versterking, uit figuur 24 van het Projectplan volgt dat daaronder ook dijkankers vallen. In tabel 9 van het Projectplan is opgenomen op welke locaties lokale maatregelen in de vorm van een constructieve versterking worden getroffen. Welke vorm van constructieve versterking dat exact wordt, wordt voorafgaand aan de uitvoering nog bepaald.
2	Indiener adviseert een visie te ontwikkelen voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee.	Het doel van de Versterking is om de delen van de Markermeerdijken die zijn afgekeurd te versterken. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is de randvoorwaarde die geldt bij het ontwerp. De dijk moet 50 jaar na oplevering voldoen aan de veiligheidsnormen van de Waternet. Het opstellen van een visie voor het Markermeer, IJsselmeer en de Waddenzee maakt geen deel uit van de Versterkingsopgave.
3	Indiener wijst op een uitspraak van de Commissie voor de m.e.r. over onderzoek naar locatiespecifieke oplossingen en wil dat net als voor Uitdam voor de modules 6 en 7 een locatiespecifieke oplossing wordt gemaakt.	In haar tussenadvies concludeert de Commissie m.e.r. dat de bandbreedte aan mogelijke oplossingen voldoende is onderzocht. Wel vraagt de commissie om te kijken of er combinaties van oplossingen zijn die tot minder impact op de ruimtelijke kwaliteit leiden. In de aanvulling op het MER (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek) is hier voor de module 6 Heintjesbraak en Warder naar gekeken. Ten opzichte van het Ontwerp Projectplan is het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (hierna: MMA) voor module 6 gewijzigd. Anno 2018 is het MMA voor module 6 achtereenvolgens een gecombineerde versterking met constructie (sectie HE-8A1 en 2), een gecombineerde versterking (HE-A3, 4 en 5), een binnenwaartse berm (HE-8B), een gecombineerde versterking (HE-9A) en een buitenwaartse asverschuiving met een constructie (HE-9B). Op basis van het nieuwe MMA is ook het Voorkeursalternatief voor module 6 gewijzigd. Er wordt nu een buitenwaartse asverschuiving bij secties HE-8A1 en HE-8A2 gerealiseerd, een gecombineerde versterking bij secties HE-8A3, 4 en 5, een binnenwaartse berm bij HE-8B en een buitenwaartse asverschuiving bij HE-9A en 9B. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op de Aanvullende informatie MER voor Commissie m.e.r. (bijlage 1.20 van het Bijlagenboek). De Commissie m.e.r. heeft in het eindadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 6. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		tot gelijke behandeling.
4	Indiener geeft aan dat er geen ervaring is met het buitendijks aanleggen van een nieuw dijklichaam op veen- en kleigrond en vreest voor de gevolgen en schade.	In Nederland is er ervaring met toepassen van grote hoeveelheden grond op een slappe ondergrond. De uitvoerende partij van de Alliantie is betrokken geweest bij projecten waar dit ook speelde. Deze ervaring is en wordt meegenomen bij het ontwerp van de Versterking. Daarnaast is voor het ontwerp van de Versterking concreet het volgende van belang. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols' wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
5	Indiener geeft aan dat onvoldoende aandacht is besteed aan het gevaar van kwel.	Tijdens de planuitwerkingsfase is aandacht besteed aan kwel. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
6	Indiener beklaagt zich over het feit dat de risicoanalyse niet kan worden ingezien. Voorts vraagt indiener of de economische belangen van de Alliantie Markermeerdijken belangrijker zijn dan de belangen van bewoners.	Voor een reactie op het aspect van het risicodossier wordt verwezen naar paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Vanwege omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering) is het hoogheemraadschap 'vroegtijdig' een contract aangegaan met een marktpartij, om te komen tot een uitvoerbare oplossing waterveiligheid. Opdracht aan de Alliantie is om veiligheid op orde te brengen. Er is geen focus op een bepaald type oplossing. De waterveiligheid staat voorop. HHNK heeft geen ander belang bij het versterken van de dijken anders dan het tijdig borgen van de waterveiligheid. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP2 namens het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Tenslotte wordt gewezen op paragraaf 2.7 van deze Nota waarin nader is ingegaan op de samenwerking binnen de Alliantie.
7	Indiener vraagt om uitstel van de dijkversterking. Indiener stelt dat een verzwaring waarschijnlijk niet meer nodig is als meer tijd wordt genomen	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Voor een uitgebreidere

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	voor onderzoek.	toelichting op de versterkingsopgave en de randvoorwaarden van het ontwerp wordt gewezen op paragraaf 2.2 en paragraaf 2.5 van het Projectplan. Bij opname van het project in het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. Aan het Projectplan en de daarin opgenomen Versterkingsoplossingen ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd om te komen tot een zo min mogelijk ingrijpende dijkversterking. De concepten Dijken op veen en Bewezen Sterkte zijn daarin meegenomen. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan (Bewezen sterkte). Ook een voorstel voor pompen in de Houtribdijk is onderzocht door Rijkswaterstaat. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Nader uitstel is gelet op het uitgevoerde onderzoek dus niet nodig en gelet op het belang bij het tijdig bereiken van het vereiste waterveiligheidsniveau ook niet wenselijk.
8	Indiener vraagt schriftelijke bevestiging van eerder toezeggingen voor het terugplaatsen van trapopgangen en natuurlijke strandjes.	In het Projectplan is opgenomen dat in principe uitsluitend de objecten die vergund zijn, die geen waterstaatkundige belemmering vormen en waarvan de eigenaar in beeld is, worden teruggeplaatst (zie tabel 5 in paragraaf 4.3.16 en paragraaf 10.1.8 van het Projectplan). Indien een object een eigenaar heeft anders dan HHNK, wordt vooraf in overleg met de eigenaar bepaald of en hoe het object teruggeplaatst zal worden. In de voorbereidingsfase voor de start van de uitvoering wordt door het omgevingsteam met iedere eigenaar individuele afspraken gemaakt. Bij de terugplaatsing wordt paragraaf 5.5 van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9) in acht genomen. Voor objecten die niet vergund zijn, maar wel een eigenaar hebben, wordt beoordeeld of die alsnog vergund kunnen worden. In dat geval dient de eigenaar wel alsnog een (water)vergunning of ontheffing aan te vragen. De objecten waarvan geen eigenaar bekend is, worden niet teruggeplaatst. Het betreffende informele strandje bij IJsselmeerdijk nr. 8/9 ter hoogte van dijkpaal 59 wordt geraakt door het ontwerp. Tijdens de uitvoering is het strandje niet te gebruiken. Na uitvoering wordt het strandje weer teruggebracht. Dit geldt voor alle strandjes. Voor een toelichting op de tijdelijke en permanente effecten van overige formele en informele strandjes wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.5 van het Projectplan.
9	Indiener vindt dat een fietspad afwisselend bovenop en beneden aan de dijk tot gevaarlijke situaties leidt. Indiener verwijst naar de driesprong aan het einde van het dorp Warder bij dijkpaal 56.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Dit betekent voor het wegontwerp dat er, ten opzichte van de huidige situatie, meer ruimte ontstaat om het kruispunt op een verkeersveilige wijze in te passen. Aan de buitenzijde

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
10	Indiener sluit zich aan bij de zienswijzen van Stichting Zuyderzeedijk en Dorpsraad Warder.	Voor de beantwoording van de zienswijze van Dorpsraad Warder wordt verwezen naar ZW-0132 en voor de beantwoording van de zienswijze van Stichting Zuyderzeedijk wordt verwezen naar ZW-0142.
Conclusie zienswijze		
Tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan is het ontwerp van de Versterking op onderdelen gewijzigd. Het gewijzigde ontwerp komt deels tegemoet aan de zienswijze van indiener. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0136: Indiener 136 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat noodzaak onvoldoende is aangetoond en wijst op het onderzoek ‘Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS’.	In hoofdstuk 2 van het Projectplan is uitvoerig beschreven wat de Versterkingsopgave is en hoe daartoe is gekomen. Nadat de Markermeerdijken in 2006 zijn afgekeurd, en vaststond dat de dijk niet meer voldeed aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren, is het project toegevoegd aan het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Sindsdien is er nieuwe normering in de Waterwet verankerd, die in 2017 in werking is getreden. Bij het invoeren van de nieuwe normering in 2017 in de Waterwet is de dijk nogmaals gekeurd (en afgekeurd) op verschillende faalmechanismen. De Versterking is ontworpen met het ontwerpinstumentarium uit 2014, en de meest actuele inzichten, zoals de methode Dijken op veen zijn meegrnomen. In paragraaf 2.5.1 van het Projectplan is hierop ingegaan. Ook met de kennis van nu is de noodzaak voor de Versterking aangetoond. Voor een onderbouwing van de nut, noodzaak en urgentie van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota en hoofdstuk 2 van het Projectplan. In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. In paragraaf 3.4 van het Projectplan is aangegeven waar Bewezen Sterkte binnen de Versterking wordt toegepast. Voor een nadere toelichting hierop wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Indiener stelt dat er geen inzicht is	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gegeven in de risicoanalyse voor module 6 en vreest voor verzakking van zijn eigen huis. Indiener wil weten wat de gevolgen zijn van het verplaatsen van het zware dijklichaam op veen waar geen ervaring mee is.	hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor de risicoanalyse wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener stelt dat de kwaliteit van woon- en leefomgeving wordt verstoord en afbreuk wordt gedaan aan de directe omgeving (een rustig gebied nabij Natura-2000) en de mogelijkheid tot zwemmen in het Markermeer (strandjes verdwijnen, begroeiing). Indiener wil weten hoe het behoud van de bestaande leefomgeving wordt gewaarborgd.	De Versterking kan leiden tot effecten op de woonbeleving. De effecten van de Versterking op de woonomgeving zijn meegewogen in de keuze voor het Voorkeursalternatief. Daarbij zijn de effecten niet onaanvaardbaar en wegen niet op tegen het belang van de Versterking. De effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden (van kwalificerende soorten) zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). In dit rapport wordt ingegaan op negatieve effecten. Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. De toetsing van het Natura 2000-gebied Polder Zeevang is opgenomen in de Passende Beoordeling in paragraaf 6.3, 7.3, 8.3 en 8.7.2. De mitigerende maatregelen om effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang te voorkomen staan in paragraaf 8.3.3. Effecten op het Natura 2000-gebied Polder Zeevang zijn dus onderzocht en meegenomen in de afwegingen die zijn gemaakt. De effecten van de Versterking op het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit paragraaf 8.7.1 van de Passende Beoordeling volgt dat de Versterking – met inachtneming van de mitigerende maatregelen – niet leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Met betrekking tot de mogelijkheid tot zwemmen in het Markermeer is het uitgangspunt dat alle informele strandjes die worden geraakt door de Versterking, teruggeplaatst worden. Een deel van de formele strandjes is tijdens het ontwerp niet bereikbaar. Om de veiligheid van de gebruikers te kunnen garanderen zijn alle informele strandjes, die binnen de versterkingsopgave vallen, niet te gebruiken gedurende de realisatie van het project. In paragraaf 8.3.2 van het Projectplan is nader toegelicht welke permanente en tijdelijke effecten voor formele en informele strandjes

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		zijn te verwachten. Er is geen aanleiding te veronderstellen dat begroeiing de mogelijkheden tot zwemmen zal beperken. De nieuwe dijk wordt op een vergelijkbare wijze onderhouden als de huidige dijk. In paragraaf 6.1 van Projectplan is ingegaan op beheer en onderhoud van de Versterking. Het hoogheemraadschap is als beheerder verantwoordelijk voor de veiligheid en daarmee voor het beheer en onderhoud van de primaire waterkering.
4	Indiener stelt dat er geen informatie is over de belasting op de wegen en bereikbaarheid tijdens uitvoering van het project en wil weten of de zorg voor de omgeving goed is geregeld.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6. 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
5	Indiener wil weten hoe er wordt omgegaan met de natuur, waaronder het verstoren van de rust van vogels tijdens de werkzaamheden en de periode van herstel.	Voor de Versterking zijn in het kader van natuurbescherming verschillende rapporten gemaakt. Dit zijn onder andere de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten zijn inventarisaties, effectbeschrijvingen en - indien noodzakelijk - maatregelen voorgeschreven die ook in de afgegeven vergunning en ontheffing zijn opgenomen. Op deze manier wordt zorgvuldig omgegaan met de aanwezige beschermde natuurwaarden.
6	Indiener stelt dat het fietspad bovenop, beneden en achterdijks leidt tot onveiligheid in het verkeer en wijst op het verkeer ter hoogte van het zwembad en het kruispunt aan het einde van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Dit betekent voor het wegontwerp dat er, ten opzichte van de huidige situatie, meer ruimte ontstaat om het kruispunt op een verkeersveilige wijze in te passen. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
7	Indiener geeft aan dat de Markermeerdijk een provinciaal monument is.	Dit is correct. De Markermeerdijken (bestaande uit onderdelen van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken) zijn vanwege hun cultuurhistorische waarde door de provincie Noord-Holland aangewezen als provinciaal monument. Voor een uitgebreide toelichting op hoe met deze monumentale status rekening is gehouden in de planvorming van de Versterking, wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
8	Indiener stelt dat er onvoldoende onderzoek is gedaan naar alternatieven, er zijn meer en wellicht veel goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.1 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0137: Indiener 137 **Module Integraal, 06**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat de noodzaak onvoldoende is aangetoond en wijst op het onderzoek 'Kansrijkheid pompen en bewezen sterkte Markermeerdijken HWBP en RWS'.	Voor een onderbouwing van nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. In paragraaf 2.2 van het Projectplan is toegelicht wat er met het door indiener genoemde onderzoek is gedaan. Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 en op paragraaf 3.4 van het Projectplan. Voor 'Pompen in de Houtribdijk' (door indiener genoemde plan Spaargaren) wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota.
2	Indiener stelt dat er geen inzicht is gegeven in de risicoanalyse voor module 6 en vreest voor verzakking van zijn eigen huis. Indiener wil weten wat de gevolgen zijn van het verplaatsen van het zware dijklichaam op veen waar geen ervaring mee is.	Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade door bijvoorbeeld zettingen vanwege het bouwen op klei- en veengrond wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
3	Indiener stelt dat de kwaliteit van woon- en leefomgeving wordt verstoord en afbreuk wordt gedaan aan de directe omgeving (een rustig gebied nabij Natura-2000) en de mogelijkheid tot zwemmen in het Markermeer (strandjes verdwijnen, begroeiing). Indiener wil	De Versterking kan leiden tot een effect op de woon- en leefomgeving. Waar de bestaande woon- en leefomgeving niet volledig in zijn huidige vorm kan worden behouden, worden er maatregelen genomen zodat de effecten tot een minimum beperkt blijven. De effecten op Natura 2000-gebieden zijn beschreven in de Passende Beoordeling (bijlage 8.1

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	weten hoe het behoud van de bestaande leefomgeving wordt gewaarborgd.	van het Bijlagenboek). In dit rapport wordt ingegaan op de effecten van de Versterking. Daar waar een kans bestaat op significant negatieve effecten worden mitigerende maatregelen genomen om de effecten te beperken. Met betrekking tot de mogelijkheid tot zwemmen in het Markermeer is het uitgangspunt dat alle strandjes die worden geraakt door de Versterking, teruggeplaatst worden. Een deel van de officiële strandjes is tijdens het ontwerp niet bereikbaar. Om de veiligheid van de gebruikers te kunnen garanderen zijn alle informele strandjes, die binnen de versterkingsopgave vallen, niet te gebruiken gedurende de realisatie van het project. In paragraaf 8.3.2 van het Projectplan is nader toegelicht welke permanente en tijdelijke effecten voor formele en informele strandjes zijn te verwachten.
4	Indiener stelt dat er geen informatie is over de belasting op de wegen en bereikbaarheid tijdens uitvoering van het project en wil weten of de zorg voor de omgeving goed is geregeld.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.6 'Module 6 Heintjesbraak en Warder' van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC)

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 “Infrastructuur en bereikbaarheid” van het Projectplan.
5	Indiener wil weten hoe er wordt omgegaan met de natuur, waaronder het verstoren van de rust van vogels tijdens de werkzaamheden en de periode van herstel.	Voor de Versterking zijn in het kader van natuurbescherming verschillende rapporten gemaakt. Dit zijn onder andere de Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek), Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het Bijlagenboek). In deze rapporten zijn inventarisaties, effectbeschrijvingen en - indien noodzakelijk - maatregelen voorgeschreven die ook in de afgegeven vergunning en ontheffing zijn opgenomen. Op deze manier wordt zorgvuldig omgegaan met de aanwezige beschermde natuurwaarden.
6	Indiener stelt dat het fietspad bovenop, beneden en achterdijks leidt tot onveiligheid in het verkeer en wijst op het verkeer ter hoogte van het zwembad en het kruispunt aan het einde van Warder.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder. Ter plaatse van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving voorzien. Dit betekent voor het wegontwerp dat er, ten opzichte van de huidige situatie, meer ruimte ontstaat om het kruispunt op een verkeersveilige wijze in te passen. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
7	Indiener geeft aan dat de Markermeerdijk een provinciaal monument is.	Dit is correct. De Markermeerdijken (bestaande uit onderdelen van de Westfriese Omringdijk en Noorder IJ- en Zeedijken) zijn vanwege hun cultuurhistorische waarde door de provincie Noord-Holland aangewezen als provinciaal monument. De Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) beschrijft het toetsingskader en de effecten van de Versterking op de beschermde monumentale waarden. Voor een samenvatting daarvan wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota.
8	Indiener stelt dat er onvoldoende onderzoek is gedaan naar alternatieven, er zijn meer en wellicht veel goedkopere, veiligere en minder ingrijpende alternatieven.	Er zijn verschillende oplossingsrichtingen mogelijk per waterkeringstechnische tekortkoming. Dit is beschreven in paragraaf 3.2 van MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Omdat niet alle oplossingen passen binnen de doelstellingen van de Versterking, is er eerst getrechterd naar de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		redelijkerwijs in aanmerking te nemen alternatieven. In de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3 van het Bijlagenboek) is per module een overzicht gegeven van de trechtering van oplossingsrichtingen. De alternatieven die uit de trechtering zijn gekomen zijn de alternatieven die aansluiten bij de veiligheidsdoelstelling van de Versterking en het uitgangspunt 'sober, robuust en doelmatig' uit het HWBP-2. Deze alternatieven zijn in het MER (bijlage 1.1 en 1.2 van het Bijlagenboek) onderzocht. De Commissie m.e.r. heeft in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat in het MER en de aanvulling op het MER tezamen de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven voor de dijkversterking in beeld zijn gebracht. Voor een toelichting op de totstandkoming van de onderzochte alternatieven en het Voorkeursalternatief wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0138: Indiener 138 **Module 06, 07**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat in de plannen niet is terug te vinden of het strandje ter hoogte van IJsselmeerdijk 26-27 behouden blijft.	Ter hoogte van IJsselmeerdijk 26-27 waar het strandje zich bevindt (tussen dijkpaal 81 en dijkpaal 84), krijgt de versterking vorm door middel van een buitenwaartse asverschuiving. Met deze oplossing wordt het strandje geraakt. Daarom is het niet mogelijk het strandje tijdens de uitvoeringsfase te gebruiken. Na de realisatie wordt het strandje tussen dijkpaal 81 en 84 weer teruggebracht. In paragraaf 8.3.2.5 van Projectplan is toegelicht wat de tijdelijke en permanente effecten van de informele strandjes langs de Markermeerdijken zijn.
2	Volgens indiener komt het fietspad ter hoogte van het zwembad in Warder zo te lopen dat de verkeerssituatie onveiliger wordt.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder, ten gunste van de verkeersveiligheid. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan. Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
Zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen.		

Zienswijze ZW-0139: Stichting Hirono, Pampus I B.V. en Pampus II B.V. **Module 15**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener wijst erop dat een deel van hun percelen benodigd zijn voor de realisatie van de gecombineerde versterking. Gewezen wordt op een luchtfoto waarop dit is weergegeven. Indiener verliest niet alleen een deel van hun eigendom, maar de bestaande inrichting van de tuinen zal ook verdwijnen.	De tekening waarop indiener wijst is gebaseerd op het voorlopig ontwerp, opgenomen in het Ontwerp Projectplan. Inmiddels is het definitief ruimtebeslag bekend. Daarin is niet langer (tijdelijk of permanent) grond nodig van het perceel waarop de woningen zich bevinden. De inrichting van de tuinen zal dus niet verdwijnen. Van de andere onbebouwde percelen is nog wel grond benodigd.
2	Indiener verwacht ernstige hinder te ondervinden door de verplaatsing van de bestaande weg in de richting van de aanwezige huizen. De afstand tot de weg wijzigt van vier meter naar een meter in de nieuwe situatie met nadelige effecten als geluidsoverlast, verkeersonveiligheid en verslechterde luchtkwaliteit als gevolg voor de bewoners. Indiener zal als indirect gevolg hiervan schade lijden in de vorm van waardedaling van hun percelen.	Het is correct dat de bestaande weg zal verplaatsen in de richting van de huizen. De weg zal tevens hoger komen te liggen dan de weg in de huidige situatie ligt. De reden voor het verschuiven van de weg betreft de boogstraal van de weg. De boogstraal kan de knik in het dijkalignement niet volgen, waardoor de weg iets naar buiten verschuift ten opzichte van de huidige situatie. De Versterking heeft geen substantiële gevolgen voor de verkeerssituatie in het gebied langs het Markermeer. De wegen blijven qua verkeersbeeld, verkeersintensiteit en gebruik gelijk aan de referentiesituatie. Er is ook geen sprake van nieuwe aansluitingen op andere wegen. Daarom kan worden gesteld dat de beperkte aanpassing aan de wegen geen gevolgen heeft voor de verkeersafwikkeling of verkeersveiligheid. Lokaal zijn beperkte aanpassingen aan de infrastructuur noodzakelijk maar deze zullen niet leiden tot een relevante verkeerstoename. De beoogde ingrepen hebben dan ook geen gevolgen voor de concentraties luchtverontreinigende stoffen langs wegen waardoor de luchtkwaliteit niet in betekenende mate zal verslechteren. Verwezen wordt naar de toelichting hierop in paragraaf 6.9 van de Ruimtelijk onderbouwing. Ten behoeve van voornoemde ontwikkelingen zijn onderzoeken uitgevoerd naar de verkeerssituatie en geluidsituatie. In het kader van de Wet geluidhinder (Wgh) is akoestisch onderzoek gedaan naar de verlegging van de doorgaande wegen op een vijftal locaties, zie paragraaf 6.8.2 van de Ruimtelijke onderbouwing en bijlage 7.2 van het Bijlagenboek. Uit het akoestisch onderzoek blijkt dat de geluidsbelasting niet met meer dan 2 dB toeneemt ten gevolg van de fysieke wijzigingen. Er is geen sprake van een reconstructie ingevolge de Wgh. Er blijft sprake van een aanvaardbaar akoestisch klimaat aan de gevels van de bestaande woningen. Verdere procedures zijn ingevolge de Wet geluidhinder niet nodig. Voor schade en waardedaling wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
3	Indiener vindt het bezwaarlijk dat de gecombineerde versterking ten koste zal gaan van het aanwezige weidevogelleefgebied.	Het is juist dat de Versterking leidt tot afname van het weidevogelleefgebied. Het verlies aan gebied wordt echter gecompenseerd. Gewezen wordt op de Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) en het Compensatieplan

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek).
4	Indiener vreest negatieve en onomkeerbare gevolgen van het beoogde gronddepot, omdat de veengronden niet geschikt zijn voor het opslaan van zware ballast.	De gronden die gebruikt worden voor het gronddepot zullen inderdaad aan zettingen c.q. zakkingen onderhevig zijn. Deze gronden worden echter na voltooiing van de werkzaamheden opgeleverd met het maaiveld van het terrein op dezelfde hoogte als in de huidige situatie.
5	Indiener vraagt zich af of er daadwerkelijk een noodzaak bestaat voor de voorgenomen versterkingswerkzaamheden aan de Uitdammerdijk. Daarbij wijst indiener op het bij de zienswijze gevoegde rapport van HKV Lijn in Water B.V. van januari 2017. In dit rapport wordt geconcludeerd dat de versterkingsopgave op basis van nieuwe inzichten waarschijnlijk veel kleiner is dan in 2006 werd aangenomen toen de veiligheidstekorten zijn geïnventariseerd. Gewezen wordt op de onderzoeksprojecten over Bewezen Sterkte en Dijken op veen. Vermoedt wordt dat de versterkingsopgave kleiner wordt als het concept Bewezen Sterkte wordt toegepast. Het onderzoeksproject over Dijken op veen zou laten zien dat de stabiliteit van de dijk waarschijnlijk veel hoger is dan in 2006 werd verondersteld, hetgeen bepalend is voor de faalkansen van de Uitdammerdijk.	De dijk is in 2006 afgekeurd. Na dat moment zijn verschillende ontwikkelingen in het ontwerpinstrumentarium doorgevoerd. Bij het ontwerp voor de Versterking is het officiële en huidige ontwerpinstrumentarium gehanteerd. In tabel 2 'Veiligheidstekort 2071 per module' in paragraaf 3.1 van het Projectplan is het verschil tussen het veiligheidstekort in 2006 en in 2017 toegelicht. Het veiligheidstekort 2017 is daarin aangeduid als 2071 omdat het ontwerp 50 jaar veilig moet zijn (gerekend vanaf 2021, het moment waarop het ontwerp gereed is). De wijzigingen die het toegepaste meest actuele ontwerpinstrumentarium heeft opgeleverd in het ontwerp van de Versterking zijn toegelicht in paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Wat betreft Dijken op veen is van belang dat deze ontwerpmethodiek is meegenomen in het ontwerp voor de Versterking. Dit is toegelicht in paragraaf 2.2.4 van deze Nota en paragraaf 2.5.4.2 van het Projectplan. Voor Bewezen Sterkte wordt eveneens gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en op paragraaf 3.4 van het Projectplan.
6	De Uitdammerdijk is niet aangewezen als locatie waar de methode Bewezen Sterkte kan worden toegepast, omdat een gebrekkige binnenwaartse stabiliteit niet het enige geconstateerde veiligheidstekort is. Indiener ziet zonder nadere motivering echter niet in waarom de methode hier niet tot de conclusie kan leiden dat de versterkingsopgave kleiner is.	Module 15 'Uitdammerdijk' is naast binnenwaartse stabiliteit ook afgekeurd op hoogte, kwaliteit taludbekleding en op buitenwaartse stabiliteit. Om deze reden behoort module 15 'Uitdammerdijk' niet tot één van de zes toepassingslocaties van Bewezen Sterkte. Voor een uitgebreidere toelichting wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, paragraaf 3.4 van het Projectplan en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek). In laatstgenoemde verantwoordingsrapportage is uitgebreid ingegaan op de wijze waarop met toepassing van deze methode bij de planvorming voor de Versterking is omgegaan.
7	Indiener wijst op de standpunten van C.J. Vroege en F. Spaargaren (eindverantwoordelijke ingenieurs Oosterscheldekering) die zijn opgenomen in de als bijlage 4 bij hun zienswijze gevoegde brief. Zij menen dat de uitvoeringsrisico's die kleven aan het huidige ontwerp te groot zijn en dat daarom sprake is van een principieel verkeerde ontwerpkeuze. Gewezen wordt op risico's van zettingen, stabiliteitsproblemen door een afstroom van oppervlaktewater naar de polder en schade aan woningen, wegen en kabels. Er wordt gewezen op de alternatieve	Voor een reactie op bijlage 4 bij de zienswijze over de standpunten van C.J. Vroege en F. Spaargaren wordt gewezen op paragraaf 2.2.3 van deze Nota. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	oplossing om een gemaal aan te leggen in de Houtribdijk, in combinatie met een lage vooroeveraanstorting onder een flauw talud tegen de bestaande dijk.	uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. Wat betreft de wijzigingen in het grondwaterpeil en de effecten daarvan voor bijvoorbeeld kwel, geldt dat bij het ontwerp daarnaar gekeken is. Variaties in het grondwaterpeil worden voorkomen doordat in het ontwerp rekening is gehouden met het terugbrengen van het huidige watersysteem. De effecten van de Versterking op het grondwaterpeil worden voorkomen door het bestaande watersysteem zoveel mogelijk te behouden en terug te brengen. Er wordt voorzien in monitoringsmaatregelen en zo nodig worden maatregelen genomen (drainage) om effecten teniet te doen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota is ingegaan op het onderwerp grondwaterstand en kwel. Voor zover indiener toch schade meent te lijden, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
8	Indiener stelt dat het hiervoor genoemde laat zien dat de voorgenomen dijkversterking grote risico's met zich brengt voor hun eigendommen en dat het gebruik van haar gronden niet noodzakelijk is. De risico's en de noodzaak van de versterkingsmaatregelen moeten daarom opnieuw worden bezien in het licht van de resultaten van de genoemde onderzoeksprojecten en de genoemde alternatieve oplossing.	Voor sectie EA-8 in module 15 voorziet het Projectplan in een gecombineerde versterking. Voor deze versterkingsoplossing zijn er deels tijdelijk en deels permanent gronden benodigd van indiener, (met uitzondering van de percelen waarop woningen staan). Dat zou uitsluitend voorkomen kunnen worden als er een andere versterkingsoplossing wordt gekozen. Daartoe bestaat geen aanleiding. Aan de keuze voor het Voorkeursalternatief ligt uitgebreid en zorgvuldig onderzoek ten grondslag. Dit is uitgebreid toegelicht in paragraaf 4.3.15 van het Projectplan en paragraaf 5.3 van het MER deel A en paragraaf 4.16 van MER deel B. De gekozen oplossing komt grotendeels overeen met het MMA, de oplossing met de minste milieueffecten, met name op sectie EA-8. Vervolgens is op perceelniveau bekeken of die versterkingsoplossing zo gerealiseerd kan worden dat er geen gronden van particulieren benodigd zijn. Vanwege de hoge meerkosten die dat met zich meebrengt, is ervoor gekozen om uitsluitend met woningen bebouwde percelen te ontzien. Zo ook bij indiener. Voor de onbebouwde percelen blijft de versterkingsoplossing van het Voorkeursalternatief gehandhaafd. Aan de realisatie van de Versterking kleven, zoals hiervoor is toegelicht, geen onaanvaardbare risico's.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
9	Indiener meent dat nu gronden gebruikt worden voor het project er onderzocht moet worden of dit gebruik voor publieke doeleinden gerechtvaardigd wordt door de algemene belangen die met de dijkversterking zijn gemoeid. Van een rechtvaardiging is geen sprake als er gelijkwaardige alternatieven voorhanden zijn waarbij de gronden niet gebruikt hoeven te worden.	Er zijn geen gelijkwaardige alternatieven voorhanden waarbij de gronden van indiener ontzien kunnen worden. Zoals bij onderdeel 8 is toegelicht ligt er aan de gekozen versterkingsoplossing een alternatievenonderzoek en een belangenafweging ten grondslag.
10	Bij het kiezen van versterkingsmaatregelen moet een belangenafweging worden gemaakt op perceelniveau, waarbij veel gewicht moet worden toegekend aan het gegeven dat gebruik moet worden gemaakt van gronden die in particuliere handen zijn. Uit het Projectplan en de onderzoeken blijkt niet dat op perceelniveau een belangenafweging heeft plaatsgevonden. De keuze voor de gecombineerde versterking is niet gebaseerd op maatwerk waardoor het onderzoek dat ten grondslag ligt aan de besluiten ondeugdelijk is. Op basis daarvan kan geen volledige en zorgvuldige belangenafweging hebben plaatsgevonden waardoor sprake is van strijd met het zorgvuldigheidsbeginsel ex artikel 3:2 Awb. Dat het hoogheemraadschap heeft aangegeven dat bij de verdere uitwerking van de plannen zoveel mogelijk de eigendomssituatie in aanmerking zal worden genomen, doet daar niet aan af, bij de totstandkoming van de besluiten moet hier duidelijkheid over bestaan.	Het project Markermeerdijken omvat circa 33 km dijk. Vanwege de lengte van de te versterken delen van de dijk is ervoor gekozen deze op te splitsen in modules en secties en maatgevende profielen. Per sectie is de versterkingsoplossing gekozen op grond van onderzoek naar verschillende alternatieven. Dat is gedaan aan de hand van representatieve dwarsprofielen, die gelden voor dat betreffende deel van het traject. Daarmee is er dus een oplossing op maat gekozen. Een verdere onderverdeling zal niet leiden tot een andere versterkingsoplossing. Het is ook onwenselijk om voor ieder perceel een andere oplossing te kiezen, dat zou landschappelijk gezien op bezwaren stuiten. De exacte inpassing van de versterkingsmaatregelen is echter wel op perceelniveau gedaan. Per perceel is nagegaan of er grond benodigd is van gronden die in particuliere handen zijn en zo ja, of dat voorkomen kan worden. Bij de met woningen bebouwde percelen is - zoals hiervoor is toegelicht - ervoor gekozen om die volledig te ontzien. Zo ook bij indiener. Bij de onbebouwde percelen is een andere afweging gemaakt. Een en ander is geland in het definitieve ruimtebeslag, dat is vastgesteld voor vaststelling van het Projectplan. Het is dus onjuist dat er geen zorgvuldige en volledige belangenafweging heeft plaatsgevonden en dat er ten tijde van de vaststelling van de besluiten daarover geen duidelijkheid bestond.
11	Indiener is van mening dat het onderzoek naar de mogelijkheden voor een buitenwaartse versterking, waarvan in het MER verslag wordt gedaan, laat zien dat de versterkingsmaatregelen getroffen kunnen worden zonder dat gebruik wordt gemaakt van hun gronden. In de Trechteringsnotitie is de buitenwaartse versterking geïdentificeerd als geschikte oplossing. De effecten van de gecombineerde versterking en de buitenwaartse versterking zijn voor een belangrijk deel en voor wat betreft de kosten vergelijkbaar, zo volgt uit het MER. Indiener signaleert drie belangrijke voordelen van een buitenwaartse versterking ten opzichte van de beoogde gecombineerde versterking. Ten eerste zijn de gronden van indiener niet nodig. In het MER wordt bij het binnendijks ruimtebeslag gesteld dat er sprake is	De buitenwaartse versterking is als alternatief 2 onderzocht voor module 15. Het is juist dat dit een geschikt alternatief is, maar (zoals ook op blz. 58 van het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is vermeld en waar indiener op wijst) is dit het 'next best' alternatief. Indiener noemt drie punten waarom de buitenwaartse versterking beter zou zijn. Wat betreft het eerste punt, het effect op de functie wonen en tuinen, is van belang dat ook met het Voorkeursalternatief alle met woningen bebouwde percelen worden ontzien. Op dit punt scoort de buitenwaartse versterking dus niet beter. Wel verandert de woonbeleving omdat de afstand tussen de woningen en het water groter wordt. Wat betreft het tweede punt wordt in het Kader Ruimtelijke Kwaliteit juist het volgende opgemerkt: "Ook de Waterlandse zeedijk is van hoge cultuurhistorische waarde. Daarom heeft behoud van het bestaande dijklichaam bij een binnenwaartse oplossing de voorkeur. Buitenwaarts is *next best* en zal de voorkeursoplossing zijn op plekken waar binnenwaarts niet mogelijk is, bijvoorbeeld op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	van een gering effect op de functie wonen en dat de tuinfunctie niet wordt aangetast. De luchtfoto toont echter een ander beeld. Ten tweede heeft de buitenwaartse versterking een minder negatief effect op de cultuurhistorische aspecten van de Uitdammerdijk. Gewezen wordt op blz. 58-59 van het Kader Ruimtelijke Kwaliteit. In tegenstelling tot dat stuk wordt in het MER aangegeven dat een buitenwaartse versterking het dijkprofiel zou aantasten omdat dat een schaalsprong zou maken. Indiener vraagt zich af of die conclusie juist is, omdat de vormgeving van het dijkprofiel in grote mate gelijk blijft in tegenstelling tot bij de gecombineerde versterking. Ten derde toont het MER dat aan een gecombineerde versterking nadelen kleven die niet bij de buitenwaartse versterking optreden. Gewezen wordt op de NNN en het weidevogelleefgebied (waar indiener zich al jaren voor inzet).	locaties met bebouwing en waardevolle braken." (zie blz. 59). Uit het MER blijkt dat de buitenwaartse versterking meer ingrijpt op de kenmerkende waarden van het monument omdat de huidige dijk wordt afgegraven. Tot slot het derde punt. Zoals hiervoor is benoemd, wordt het verlies aan weidevogelgebied ten gevolge van de realisatie van deVersterking volledig gecompenseerd. In paragraaf 7.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) zijn de effecten van de Versterking beschreven op de weidevogelleefgebieden. In het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is toegelicht hoe en waar er gecompenseerd wordt. Wat betreft het NNN geldt dat er is getoetst aan artikel 19, lid 3, onderdeel a en lid 4 van de PRV. Uit de toetsing blijkt dat er sprake van een groot openbaar belang, er geen reële alternatieven zijn, de negatieve effecten zoveel mogelijk worden beperkt en voor de resterende effecten compensatie plaatsvindt. Die compensatie vindt plaats conform de Uitvoeringsregeling natuurcompensatie Noord-Holland. Daarmee wordt aan de voorwaarden voor werkzaamheden binnen het NNN uit de PRV voldaan. Voor een uitgebreide toelichting wordt gewezen op paragraaf 8.2 van de 'Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Belangrijkste verschil in effecten op NNN (bij de gecombineerde Versterking) en op het Provinciaal monument (bij de buitenwaartse versterking) is dat NNN kan worden gecompenseerd.
12	Het enige nadeel van een buitenwaartse versterking zou het deels afgraven van de historische dijk zijn. Bij de gecombineerde versterking verdwijnt echter het zicht daarop volledig. Bovendien hoeft een verschuiving niet ten koste te gaan van de monumentale waarden. Overigens is onduidelijk of het afgraven van de historische dijk de reden is voor de keuze van de buitenwaartse versterking. Evenmin blijkt waarom dat moet gebeuren, en er is geen variant van een buitenwaartse versterking zonder afgraven van de dijk onderzocht.	De Uitdammerdijk maakt onderdeel uit van de Noorder IJ- en Zeedijken, die door de provincie zijn aangewezen als beschermd monument. De beschermde waarden volgen uit de redengevende omschrijving. Dat zijn: de cultuurhistorische waarde (de ontstaansgeschiedenis van de dijken, af te lezen aan het hoekige tracé van de dijk en de braken en voorlanden), de historisch-morfologische waarde (de samenstelling van het dijklichaam en het profiel daarvan) en de beeldbepalende waarde (de dijk als herkenbare continuerende lijn in het landschap). Een buitenwaartse versterking heeft een groter effect op de historisch-morfologische waarde dan de (geoptimaliseerde) gecombineerde versterking. Een buitenwaartse versterking zonder asverschuiving lost niet de veiligheidsproblematiek op, dit alternatief is daarom niet onderzocht.
13	Indiener meent dat gelet op het voorgaande sprake is van een gebrekkige belangenafweging c.q. onvoldoende motivering ten grondslag aan de keuze voor de gecombineerde versterking. Er is teveel gewicht toegekend aan het monumentale belang en te weinig aan de overige belangen waaronder die van indiener. Nu bij andere delen van de Uitdammerdijk wel is gekozen voor een buitenwaartse	Per module en daar waar aan de orde per sectie is de te realiseren versterkingsoplossing gekozen. Voor sectie EA-8 zijn vier alternatieven onderzocht en afgewogen (waaronder de door indiener gewenste buitenwaartse versterking) en op basis daarvan is een versterkingsoplossing gekozen. Dat er voor andere secties of modules een andere versterkingsoplossing is gekozen, betekent niet dat die oplossing ook de oplossing voor sectie EA-8 zou moeten zijn. Per sectie is die afweging gemaakt. Vervolgens is die versterkingsoplossing op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	versterking is kennelijk een andere weging van belangen mogelijk. De belangrijke voordelen van de buitenwaartse versterking illustreren dat er gelijkwaardige versterkingsmaatregelen denkbaar zijn die beter passen bij de cultuurhistorische waarde van de Uitdammerdijk en waarbij geen grond van indiener benodigd is. Omdat het gebruik van particuliere gronden uitzondering moet zijn, moet er naar een betere maatwerkoplossing worden gezocht.	perceelniveau verder ingepast. Voor een nadere toelichting wordt gewezen op onderdeel 8, 10 en 11.
14	Indiener verzoekt de versterking van de dijk zodanig vorm te geven dat er geen gronden van indiener benut hoeven te worden, bijvoorbeeld door een buitenwaartse versterking. Voorts vragen verzoekers om de voorgenomen dijkversterking aan te grijpen om snelheidbeperkende maatregelen te treffen op de weg die langs de dijk ligt. Deze weg fungeert als erfontsluitingsweg maar is niet als zodanig ingericht en er is sprake van een verkeersgevaarlijke situatie. Verder dringt indiener erop aan dat de gevolgen van de uitvoering van de werkzaamheden voor haar specifieke percelen inzichtelijk worden gemaakt, en verneemt graag welke hinder tijdens de uitvoering te verwachten is en hoelang die zal duren. De aandacht wordt gevraagd voor de bereikbaarheid van de in aanbouw zijnde woning op het perceel Uitdammerdijk 30. Tot slot wijst indiener erop dat hun veengronden niet geschikt zijn voor het gebruik als tijdelijk depot en verzoeken daarom van dit gebruik af te zien.	Op het punt van de buitenwaartse versterking is hiervoor ingegaan. Vanuit de dijkversterking is de opdracht om bestaande situaties terug te brengen. Op dit moment zijn geen maatregelen genomen voor het terugdringen van de snelheid bij de Uitdammerdijk. Ook van de gemeente of de wegbeheerder HHNK hebben wij geen aanvullende vragen ontvangen om snelheidbeperkende maatregelen mee te nemen in het ontwerp. Mogelijk dat de gemeente en de wegbeheerder in de toekomst nog aanvullende maatregelen nemen. De uitvoering van de werkzaamheden is op dit moment uitsluitend op globaler niveau bekend. In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.15 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar zijn voor verkeer. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft. Voor de start van de uitvoering per module worden in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en getroffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met hulpdiensten, lokale wegbeheerders en tijdens het Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC) overleg met (bouw)projecten in de omgeving. Voor aanwonenden van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen zodat de bereikbaarheid van de woningen gegarandeerd blijft. Voor meer informatie over dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 10.2 "Infrastructuur en bereikbaarheid" van het Projectplan. Voor de effecten van het tijdelijke gronddepot wordt gewezen op hetgeen bij de reactie op onderdeel 4 van deze zienswijze is toegelicht.
15	Indiener verzoekt om bij de woningen in sectie EA-8 te kiezen voor een maatwerkoplossing voor de versterking van de dijk. Maatwerk is nodig om recht te doen aan de belangen van de bewoners nu de gronden van indiener nodig zijn voor de versterking.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt verwezen naar de antwoorden op voorgaande onderdelen.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. De gronden van indiener waarop woningen aanwezig zijn, zijn niet benodigd voor de Versterking. Van de andere onbebouwde percelen is nog wel grond benodigd.		

Zienswijze ZW-0140: Camping en Jachthaven Uitdam B.V. **Module 13**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat het onduidelijk is in welke mate en in welke perioden overlast en hinder zal optreden op het resort van indiener als gevolg van de werkzaamheden in de vorm van geluid, stank, verkeer, bereikbaarheid, stof, vervuiling e.d. Indiener vreest aanzienlijke schade en vreest dat gasten weg zullen blijven. Het in de stukken genoemde werkplan is niet beschikbaar.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.13 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. De door indiener genoemde aspecten en de hinder en overlast ten gevolge van die aspecten zijn onderzocht. Voor een toelichting wordt gewezen op paragraaf 10.1 en 10.2 van het Projectplan. Voor die aspecten worden - waar nodig - maatregelen opgenomen in het nog op te stellen Werkplan. Mocht onverhoopt toch schade ontstaan dan zijn de regelingen voor schadevergoeding, zoals beschreven in paragraaf 11.2 van het Projectplan en paragraaf 2.6.5 van deze Nota van toepassing.
2	Indiener stelt dat de buitenwaartse asverschuiving tot gevolg heeft dat de dijkversterking plaats zal vinden op de gronden van indiener hetgeen gevolgen heeft voor haar bedrijf. Met de belangen van indiener is geen rekening gehouden. Dat een vrijwaringszone is opgenomen in het huidige bestemmingsplan neemt niet weg dat die belangen meegewogen moeten worden. Het is indiener voorts onduidelijk waarom is gekozen voor een buitenwaartse asverschuiving, de noodzaak daartoe ontbreekt in de motivering. Indiener begrijpt niet waarom in deze module niet is gekozen voor een maatregel met beperktere gevolgen voor haar en wijst op de ruimte voor een binnenwaartse versterking op de tegenoverliggende gronden.	Voor module 13 zijn drie alternatieven afgewogen, waarvan de binnenwaartse berm waar indiener op wijst één is. Er is voor module 13 echter gekozen voor de buitenwaartse asverschuiving. Aan die keuze liggen meerdere redenen ten grondslag. In paragraaf 4.3.13 van het Projectplan en paragraaf 5.3.2 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek) is toegelicht hoe is gekomen tot deze keuze. Daarbij is wel degelijk rekening gehouden met de belangen van omwonenden en omliggende bedrijven, waaronder ook die van indiener. Het is juist dat voor realisatie van de Versterking gronden van indiener benodigd zijn. In het definitieve Projectplan zijn wel wijzigingen aangebracht in het benodigde ruimtebeslag ten opzichte van het Ontwerp Projectplan waardoor dit tot een minimum beperkt is. De grond van indiener die benodigd is betreft een stuk grond en water bij het strandje ten zuiden van de camping en jachthaven. Deze grond is nodig om de aansluiting van de buitenwaartse asverschuiving op het aansluitende deel van de Versterking te kunnen realiseren. Het ontwerp voor de Versterking ter hoogte van de huisjes en de camping is in het definitieve Projectplan zodanig gewijzigd dat daar geen ruimtebeslag op gronden van indiener meer is. Daarnaast is er tijdelijk een gedeelte wateroppervlak van indiener benodigd voor de realisatie van de Versterking. Hierdoor kan tijdelijk geen gebruik worden gemaakt van dit deel van het zwemwater, maar dit wordt in de permanente situatie weer teruggebracht.
3	Indiener wijst op de vernagelingsconstructie is die gekozen voor Uitdam en stelt dat dit het resultaat is van een participatie, terwijl indiener	Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	totaal niet is betrokken bij de planvorming. Indiener stelt dat voor module 13 niet een goedkopere maatregel met aanzienlijke gevolgen kan worden gekozen terwijl bij de naastgelegen module gekozen is voor een betere constructie met beperktere gevolgen. Indiener acht dit in strijd met het gelijkheidsbeginsel, het motiveringsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel nu haar belangen niet zijn meegewogen. De noodzaak van de dijkversterking in module 13 is onvoldoende gemotiveerd. Indiener vraagt zich af of de dijk in module 13 verzwakt is en of de aanwezige bebouwing op haar gronden niet voldoende bescherming biedt en aanleiding biedt het ontwerp aan te passen naar minder ingrijpende maatregelen. Eerder zou zijn aangegeven dat de bestaande bebouwing voor een berekening van de dijkversterkingsmaatregelen positieve gevolgen heeft, maar dat het niet meegenomen wordt in de berekeningen. Het ontwerp voor module 13 is niet proportioneel en niet in overeenstemming met het vereiste van subsidiariteit vanwege de negatieve gevolgen voor indiener. Indiener vindt het onbegrijpelijk dat het belang van een stukje weidelandschap en een breed fietspad in het kader van recreatie zwaarder weegt dan het voortbestaan van een recreatiepark. De motivering van de buitenwaartse versterking noemt leidende waarden, maar welke waarden dat zijn is onduidelijk. De belangen van indiener zijn niet meegewogen terwijl er verondersteld wordt dat met belanghebbenden intensief zou zijn gezocht naar oplossingen.	versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 13. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Bovendien is van strijd met het motiveringsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel geen sprake. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling. Voor module 13 is een Voorkeursalternatief gekozen op basis van het onderzoek van effecten van drie alternatieven. Die keuze is niet bepaald op basis van kosten. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 4.3.13 van het Projectplan. Het versterken van 33 km dijk in een omgeving als de Markermeerdijken is een uitermate complexe opgave, zowel in technisch opzicht als in juridische context en de samenhang met de omgevingsbelangen. HHNK is al in een vroeg stadium van de planvoorbereiding gestart met de participatie. Daarbij heeft HHNK zich ingezet om belanghebbenden betrokken te houden door te communiceren via de website en nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten te organiseren op grotere en kleinere schaal, een dijkenpanel op te richten, EXPO te organiseren, etc. Er hebben ook diverse gesprekken plaatsgevonden met indiener over de dijkversterking en over het ontwerp van de inrit. Indiener heeft dus voldoende gelegenheid gehad om betrokken te zijn bij de planvorming. Een en ander is uitgebreid toegelicht in de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Indiener stelt dat onduidelijk is op welke leidende waarden gedoeld wordt bij de motivering van de buitenwaartse versterking. Hierover het volgende. De Provincie Noord-Holland, RWS Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en HHNK hebben het Kader Ruimtelijke Kwaliteit inclusief Addendum opgesteld (samen KRK, bijlage 1.4 en 1.5 van Bijlage 1 MER). In het KRK is de dijk op basis van de ontstaansgeschiedenis en de huidige visueel en functioneel-ruimtelijke karakteristieken gebundeld in vijf deelgebieden. Het kader beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het Projectplan. Ruimtelijke kwaliteit is de optelsom van gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Daarnaast formuleert het KRK de uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de maatregelen. In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden per specifieke locatie nader benoemd. Deze zijn opgenomen op de zogenaamde ‘Parelkaart’. De Parelkaart sluit aan bij de vijf deelgebieden uit het KRK: Hoornse Hop, Kogenland,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		Zeevang, Gouwzee en Waterland. Elk deelgebied heeft een specifieke kwaliteit waarmee de dijkversterking rekening moet houden. Parels zijn binnen de deelgebieden de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. Voor de belangrijkste waarden binnen module 13 en de wijze waarop deze een rol hebben gespeeld bij de keuze van het Voorkeursalternatief wordt eveneens verwezen naar paragraaf 4.3.13 van het Projectplan. Voor nut en noodzaak van de Versterking en daaronder begrepen module 13, wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat de dijk in module 13 wel degelijk is afgekeurd en een veiligheidstekort kent. Het veiligheidstekort is hoogte (EA-6), binnenwaartse stabiliteit en buitenwaartse stabiliteit en kwaliteit taludbekleding. Voor een toelichting op deze veiligheidstekorten wordt verwezen naar paragraaf 3.2 van het Projectplan. Voor wat betreft de stelling van indiener dat de bebouwing op haar terrein niet is meegenomen in de berekening van de waterveiligheid van de waterkering het volgende. Voor objecten die worden 'meegerekend' bij de beoordeling en het ontwerp van waterkeringen moet geborgd zijn dat deze ook (ongewijzigd) aanwezig blijven. Dit betekent dat deze objecten moeten worden opgenomen in de legger. Opname in de legger brengt met zich mee dat de ge- en verbodsbepalingen van de keur van het hoogheemraadschap van toepassing zijn, waarmee het wijzigen van deze objecten vergunningplichtig wordt en er een verplichting tot het plegen van onderhoud ontstaat. Ten aanzien van particuliere bebouwing zijn dergelijke verplichtingen en beperkingen niet wenselijk. Daarom is de bebouwing van de voorlanden niet meegenomen in de berekeningen. Het is overigens algemeen beleid van het hoogheemraadschap dat bebouwing niet wordt meegerekend. Ten slotte wordt opgemerkt dat de belangen van indiener wel degelijk zijn meegewogen. Dit blijkt onder meer uit de aanpassingen die in het definitieve Projectplan zijn gedaan ten aanzien van het ruimtebeslag op de percelen van indiener.
4	Indiener stelt dat het onduidelijk is op welke wijze de inrit ter hoogte van de jachthaven wordt gereconstrueerd. Haar belangen als eigenaar zijn niet meegenomen in de ontwerpen. De wijziging van de aanrijroute van het resort en daarmee de uitstraling wijzen met aanzienlijke kosten en schade tot gevolg.	De reconstructie van de inrit wordt, in samenspraak met indiener, in de nadere uitwerking ontworpen. Vast staat wel dat bestaande voorzieningen worden teruggebracht en dat de bereikbaarheid van de eigendommen van indiener daarmee gewaarborgd blijft. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.4 van het Projectplan. Er is in aanloop naar het Ontwerp Projectplan uitvoerig gesproken met indiener over het ontwerp van de inrit. In aanloop naar het definitief ontwerp zal dit opnieuw gebeuren. Voor zover indiener desalniettemin schade meent te lijden door de werkzaamheden of de toekomstige uitvoering van de inrit wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van de Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
5	Indiener stelt dat het ontwerp zorgt voor schade. Naast schade vanwege de hinder, de overlast en het verlies van grondoppervlak, de herinrichting van de gronden etc. vreest indiener voor schade als gevolg van belasting van het gebied. Door het aanbrengen en ophogen van grond neemt de druk in de ondergrond toe. Indiener vrees het dichtdrukken van watergangen. De (externe) risico's en nadelige gevolgen van de dijkversterkingsmaatregelen zijn volgens indiener niet meegenomen in de ontwerpen. Als voorbeeld noemt indiener het effect van de waterstijgingen en de gevolgen hiervan voor het recreatiebedrijf die niet zijn onderzocht en meegenomen.	Op de aspecten hinder en overlast is ingegaan in de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze. Zoals reeds bij onderdeel 2 van deze zienswijze is toegelicht is het ruimtebeslag op gronden van indiener in het definitieve Projectplan aangepast, zodat van (permanente) herinrichting op gronden van indiener in veel mindere mate sprake is. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Wat betreft het risico met betrekking tot waterstijging geldt dat in het ontwerp rekening is gehouden met het terugbrengen van het huidige watersysteem, zodat variatie in het grondwaterpeil wordt voorkomen. Er wordt een nieuwe watergang gegraven voordat de bestaande wordt gedempt. Als dat niet mogelijk is, worden er maatwerkoplossingen getroffen. Voorts wordt in het Werkplan rekening gehouden met de effecten, monitoring en eventuele maatregelen voor de locaties waar bebouwing tussen de teensloot en de dijk gelegen is en waar constructieve werkzaamheden plaatsvinden die de grondwaterstand kunnen beïnvloeden. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener stelt niet op de hoogte te zijn gesteld dat de dijkversterking op zijn gronden zal plaatsvinden en dat er tot op heden geen contact met haar is opgenomen over hoe de grond wordt verworven en of een minnelijke regeling moet worden getroffen. Indiener stelt dat de uitvoerbaarheid onzeker is nu er geen duidelijkheid is over grondverwerving, het gebruik van gronden van derden en de tegemoetkoming in de schade.	Het is juist dat geen contact is opgenomen met indiener over de verwerving van gronden voor de realisatie van de Versterking. Streven was namelijk het ruimtebeslag te beperken zodat minder gronden van indiener benodigd zijn voor de Versterking. Er is overigens wel veelvuldig contact geweest over andere zaken, zoals het ontwerp van de Versterking en het ontwerp van de inrit. Nu bekend is dat er wel een klein deel van de gronden van indiener benodigd is voor de Versterking (al dan niet tijdelijk), heeft hierover inmiddels contact plaatsgevonden met indiener.
Conclusie zienswijze		

Nr.	Samenvatting	Antwoord
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. De gronden van indiener ter hoogte van de huisjes en camping zijn niet benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0141: Resort Poort van Amsterdam B.V. **Module 13**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat het onduidelijk is in welke mate en in welke perioden overlast en hinder zal optreden op het resort van indiener als gevolg van de werkzaamheden in de vorm van geluid, stank, verkeer, bereikbaarheid, stof, vervuiling e.d. Indiener vreest aanzienlijke schade en vreest dat gasten weg zullen blijven. Het in de stukken genoemde werkplan is niet beschikbaar.	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. In paragraaf 7.13 van het Projectplan is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatieve uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een Werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. De door indiener genoemde aspecten en de hinder en overlast ten gevolge van die aspecten zijn onderzocht. Voor een toelichting wordt gewezen op paragraaf 10.1 en 10.2 van het Projectplan. Voor die aspecten worden - waar nodig - maatregelen opgenomen in het nog op te stellen Werkplan. Mocht onverhoopt toch schade ontstaan dan zijn de regelingen voor schadevergoeding, zoals beschreven in paragraaf 11.2 van het Projectplan en paragraaf 2.6.5 van deze Nota van toepassing.
2	Indiener stelt dat de buitenwaartse asverschuiving tot gevolg heeft dat de dijkversterking plaats zal vinden op de gronden van indiener hetgeen gevolgen heeft voor haar bedrijf. Met de belangen van indiener is geen rekening gehouden. Dat een vrijwaringszone is opgenomen in het huidige bestemmingsplan neemt niet weg dat die belangen meegewogen moeten worden. Het is indiener voorts	Tussen Ontwerp Projectplan en Projectplan heeft een nadere detaillering van het ontwerp plaatsgehad. De gronden van indiener worden in het Projectplan volledig ontzien. Voor module 13 zijn drie alternatieven afgewogen, waarvan de binnenwaartse berm waar indiener op wijst één is. Er is voor module 13 gekozen voor de buitenwaartse asverschuiving. Aan die keuze liggen meerdere redenen ten grondslag. In paragraaf 4.3.13 van het Projectplan en paragraaf 5.3.2 van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	onduidelijk waarom is gekozen voor ene buitenwaartse asverschuiving, de noodzaak daartoe ontbreekt in de motivering. Indiener begrijpt niet waarom in deze module niet is gekozen voor een maatregel met beperktere gevolgen voor haar en wijst op de ruimte voor een binnenwaartse versterking op de tegenoverliggende gronden.	het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek) is toegelicht hoe is gekomen tot deze keuze. Daarbij is wel degelijk rekening gehouden met de belangen van omwonenden en omliggende bedrijven, waaronder ook die van indiener.
3	Indiener wijst op de vernagelingsconstructie is die gekozen voor Uitdam en stelt dat dit het resultaat is van een participatie terwijl indiener totaal niet is betrokken bij de planvorming. Indiener stelt dat voor module 13 niet een goedkopere maatregel met aanzienlijke gevolgen kan worden gekozen terwijl bij de naastgelegen module gekozen is voor een betere constructie met beperktere gevolgen. Indiener acht dit in strijd met het gelijkheidsbeginsel, het motiveringsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel nu haar belangen niet zijn meegewogen. De noodzaak van de dijkversterking in module 13 is onvoldoende gemotiveerd. Indiener vraagt zich af of de dijk in module 13 verzwakt is en of de aanwezige bebouwing op haar gronden niet voldoende bescherming biedt en aanleiding biedt het ontwerp aan te passen naar minder ingrijpende maatregelen. Eerder zou zijn aangegeven dat de bestaande bebouwing voor een berekening van de dijkversterkingsmaatregelen positieve gevolgen heeft, maar dat het niet meegenomen wordt in de berekeningen. Het ontwerp voor module 13 is niet proportioneel en niet in overeenstemming met het vereiste van subsidiariteit vanwege de negatieve gevolgen voor indiener. Indiener vindt het onbegrijpelijk dat het belang van een stukje weidelandschap en een breed fietspad in het kader van recreatie zwaarder weegt dan het voortbestaan van een recreatiepark. De motivering van de buitenwaartse versterking noemt leidende waarden, maar welke waarden dat zijn is onduidelijk. De belangen van indiener zijn niet meegewogen terwijl er verondersteld wordt dat met belanghebbenden intensief zou zijn gezocht naar oplossingen.	Bij Uitdam is sprake van een unieke situatie door het landschappelijke ensemble van water, dijk en lintbebouwing. Deze unieke ruimtelijke kwaliteit rechtvaardigt de keuze voor een afwijkende versterkingsmethode. Dat unieke ensemble komt niet langs andere delen van de Markermeerdijken voor, zo ook niet in module 13. Een beroep op het gelijkheidsbeginsel gaat dus niet op. Bovendien is geen sprake van strijd met het motiveringsbeginsel en evenredigheidsbeginsel. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota waarin is ingegaan op de situatie Uitdam in relatie tot gelijke behandeling. Voor module 13 is een Voorkeursalternatief gekozen op basis van het onderzoek van effecten van drie alternatieven. Die keuze is niet bepaald op basis van kosten. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 4.3.13 van het Projectplan. Het versterken van 33 km dijk in een omgeving als de Markermeerdijken is een uitermate complexe opgave, zowel in technisch opzicht als in juridisch context en de samenhang met de omgevingsbelangen. HHNK is al in een vroeg stadium van de planvoorbereiding gestart met de participatie. Daarbij heeft HHNK zich ingezet om belanghebbenden betrokken te houden door te communiceren via de website en nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten te organiseren op grotere en kleinere schaal, een dijkenpanel op te richten, EXPO te organiseren, etc. Er hebben ook diverse gesprekken plaatsgevonden met indiener over de dijkversterking en over het ontwerp van de inrit. Indiener heeft dus voldoende gelegenheid gehad om betrokken te zijn bij de planvorming. Een en ander is uitgebreid toegelicht in de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Indiener stelt dat onduidelijk is op welke leidende waarden gedoeld wordt bij de motivering van de buitenwaartse versterking. Hierover het volgende. De Provincie Noord-Holland, RWS Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en HHNK hebben het Kader Ruimtelijke Kwaliteit inclusief Addendum opgesteld (samen KRK, bijlage 1.4 en 1.5 van Bijlage 1 MER). In het KRK is de dijk op basis van de ontstaansgeschiedenis en de huidige visueel en functioneel-ruimtelijke karakteristieken gebundeld in vijf deelgebieden. Het kader beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het Projectplan. Ruimtelijke kwaliteit

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		is de optelsom van gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Daarnaast formuleert het KRK de uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de maatregelen. In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden per specifieke locatie nader benoemd. Deze zijn opgenomen op de zogenaamde 'Parelkaart'. De Parelkaart sluit aan bij de vijf deelgebieden uit het KRK: Hoornse Hop, Kogenland, Zeevang, Gouwzee en Waterland. Elke deelgebied heeft een specifieke kwaliteit waarmee de dijkversterking rekening moet houden. Parels zijn binnen de deelgebieden de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. Voor de belangrijkste waarden binnen module 13 en de wijze waarop deze een rol hebben gespeeld bij de keuze van het Voorkeursalternatief wordt eveneens verwezen naar paragraaf 4.3.13 van het Projectplan. Voor nut en noodzaak van de Versterking en daaronder begrepen module 13, wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. In aanvulling daarop wordt opgemerkt dat de dijk in module 13 wel degelijk is afgekeurd en een veiligheidstekort kent. Het veiligheidstekort is hoogte (EA-6), binnenwaartse stabiliteit en buitenwaartse stabiliteit en kwaliteit taludbekleding. Voor een toelichting op deze veiligheidstekorten wordt verwezen naar paragraaf 3.2 van het Projectplan. Voor wat betreft de stelling van indiener dat de bebouwing op haar terrein niet is meegenomen in de berekening van de waterveiligheid van de waterkering het volgende. Voor objecten die worden 'meegerekend' bij de beoordeling en het ontwerp van waterkeringen moet geborgd zijn dat deze ook (ongewijzigd) aanwezig blijven. Dit betekent dat deze objecten moeten worden opgenomen in de legger. Opname in de legger brengt met zich mee dat de ge- en verbodsbepalingen van de keur van het hoogheemraadschap van toepassing zijn, waarmee het wijzigen van deze objecten vergunningplichtig wordt en er een verplichting tot het plegen van onderhoud ontstaat. Ten aanzien van particuliere bebouwing zijn dergelijke verplichtingen en beperkingen niet wenselijk. Daarom is de bebouwing van de voorlanden niet meegenomen in de berekeningen. Het is overigens algemeen beleid van het hoogheemraadschap dat bebouwing niet wordt meegerekend. Ten slotte wordt opgemerkt dat de belangen van indiener wel degelijk zijn meegewogen. Dit blijkt onder meer uit de aanpassingen die in het definitieve Projectplan zijn gedaan ten aanzien van het ruimtebeslag op de percelen van indiener.
4	Indiener stelt dat het onduidelijk is op welke wijze de inrit ter hoogte van de jachthaven wordt gereconstrueerd. Haar belangen als eigenaar zijn niet	De reconstructie van de inrit wordt, in samenspraak met indiener, in de nadere uitwerking ontworpen. Vaststaat wel dat bestaande voorzieningen worden teruggebracht en dat de bereikbaarheid van de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	meegenomen in de ontwerpen. De wijziging van de aanrijroute van het resort en daarmee de uitstraling wijzen met aanzienlijke kosten en schade tot gevolg.	eigendommen van indiener daarmee gewaarborgd blijft. In dit kader wordt gewezen op paragraaf 8.3.2.4 van het Projectplan. Er is in aanloop naar het Ontwerp Projectplan uitvoerig gesproken met indiener over het ontwerp van de inrit. In aanloop naar het definitief ontwerp zal dit opnieuw gebeuren. Voor zover indiener desalniettemin schade meent te lijden door de werkzaamheden of de toekomstige uitvoering van de inrit wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van de Nota
5	Indiener stelt dat het ontwerp zorgt voor schade. Naast schade vanwege de hinder, de overlast en het verlies van grondoppervlak, de herinrichting van de gronden etc. vreest indiener voor schade als gevolg van belasting van het gebied. Door het aanbrengen en ophogen van grond neemt de druk in de ondergrond toe. Indiener vrees het dichtdrukken van watergangen. De (externe) risico's en nadelige gevolgen van de dijkversterkingsmaatregelen zijn volgens indiener niet meegenomen in de ontwerpen. Als voorbeeld noemt indiener het effect van de waterstijgingen en de gevolgen hiervan voor het recreatiebedrijf die niet zijn onderzocht en meegenomen.	Op de aspecten hinder en overlast is ingegaan in de reactie op onderdeel 1 van deze zienswijze. Zoals reeds bij onderdeel 2 van deze zienswijze is toegelicht is er geen grond van indiener nodig voor de realisatie van de Versterking. Uitsluitend de inrit wordt nog aangepast, dit gebeurt in samenspraak met indiener. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. Wat betreft het risico met betrekking tot waterstijging geldt dat in het ontwerp rekening is gehouden met het terugbrengen van het huidige watersysteem, zodat variatie in het grondwaterpeil wordt voorkomen. Er wordt een nieuwe watergang gegraven voordat de bestaande wordt gedempt. Als dat niet mogelijk is, worden er maatwerkoplossingen getroffen. Voorts wordt in het Werkplan rekening gehouden met de effecten, monitoring en eventuele maatregelen voor de locaties waar bebouwing tussen de teensloot en de dijk gelegen is en waar constructieve werkzaamheden plaatsvinden die de grondwaterstand kunnen beïnvloeden. De vooraf verzamelde informatie leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico’s van de dijkversterking, de omgang met risico’s, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In paragraaf 2.6.4 van deze Nota is ingegaan op de wijze waarop 'vinger aan de pols’ wordt gehouden met behulp van nulmeting, monitoring en bijsturen. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico’s in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken.
6	Indiener stelt niet op de hoogte te zijn gesteld dat de dijkversterking op zijn gronden zal plaatsvinden en dat er tot op	Het is juist dat geen contact is opgenomen met indiener over de verwerving van gronden voor de realisatie van de Versterking. Vanaf het begin af

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	heden geen contact met haar is opgenomen over hoe de grond wordt verworven en of een minnelijke regeling moet worden getroffen. Indiener stelt dat de uitvoerbaarheid onzeker is nu er geen duidelijkheid is over grondverwerving, het gebruik van gronden van derden en de tegemoetkoming in de schade.	aan is het streven is geweest om de gronden van indiener bij de nadere detaillering en uitwerking van het ontwerp te ontzien. In het definitieve ruimtebeslag zoals opgenomen in het Projectplan zijn geen gronden van indiener benodigd. Daarom is er ook niet gesproken met indiener over de verwerving van de gronden. Er is overigens wel veelvuldig contact geweest over andere zaken, zoals het ontwerp van de Versterking en het ontwerp van de inrit.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. De gronden van indiener zijn niet benodigd voor de Versterking.		

Zienswijze ZW-0142: Meerdere rechtspersonen en bewoners

Module Integraal, 01, 02, 03, 04, 06, 07, 09, 10, 13, 14, 15

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener stelt dat het vertrouwen tot het uiterst minimum is gedaald. In 2006 was nog sprake van een welwillende, inhoudelijke interactie tussen HHNK en vele betrokkenen maar sinds de oprichting van de Alliantie is een duidelijk beeld gegroeid van een inerte, gesloten en uiterst risicomijdende opstelling bij het technisch en creatief zoeken naar oplossingen. Indiener mist aan de zijde van de Alliantie het denken en doen vanuit het centraal uitgangspunt van het behoud van de Markermeerdijk in de bestaande omgeving als een door iedereen belangrijk gevonden beschermingswaardige landschappelijke- en cultuurhistorische parel en wijzen erop dat de dijk een provinciaal monument is met grote cultuurhistorische, landschappelijke, archeologische en natuurwaarden. Een uitgangspunt om ingrijpen tot een uiterst minimum te beperken wordt genegeerd. Op meerdere dijkvlakken zijn ingrepen gepland die veel zwaarder lijken dan strikt noodzakelijk voor de gestelde veiligheidsopgave. De meekoppelkansen zouden afleiden van de mate waarin een ingreep noodzakelijk is en verstoren het proces van lokale en democratische besluitvorming. Gewezen wordt op grove oplossingsvarianten met zware negatieve impact op de bestaande kwaliteit van woon- en leefomgeving.	Voor participatie wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota beantwoording zienswijzen. HHNK is de formele opdrachtgever van de Alliantie, die het project uitvoert om de dijkversterking te verwezenlijken. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en voor het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk. Centraal uitgangspunt bij de Versterking en het ontwerp daarvan is de veiligheid van het achterland, maar er worden uiteraard geen versterkingsmaatregelen genomen die niet nodig zijn. Daarnaast wordt met het ontwerp rekening gehouden met de dijk als provinciaal monument. Bij de totstandkoming van het ontwerp zijn alle door indiener genoemde aspecten onderzocht en afgewogen. Van een onaanvaardbare aantasting van die aspecten is geen sprake. Voor de meekoppelkansen wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota. In aanvulling daarop is van belang dat eerst de keuze voor de Versterkingoplossing is gemaakt. Vervolgens is gekeken of de meekoppelkans gerealiseerd kon worden.
2	Indiener stelt dat betrokkenen ervaringen hebben waaruit het beeld rijst van een praktijk van bewuste geheimhouding van stukken waarmee gestelde risico- en kosteninschattingen kunnen worden geverifieerd en het actief naar de achtergrond masseren van onderzoekinformatie dat potentieel tot	Voor een toelichting op de risico- en kosteninschattingen wordt gewezen op paragraaf 2.6.6 van deze Nota. Het is juist dat de verantwoordelijk Gedeputeerde zich bij de behandeling in de commissie van de ontwerp-vvgb heeft laten vervangen, maar op het moment van besluitvorming over de ontwerp-

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	aanpassing van het Alliantie-project kan leiden. Bij de informatiebijeenkomsten zouden aanwezigen met het gevoel weg zijn gegaan dat er geen interactie was. Er zouden aanwijzingen zijn dat beschikbare informatie niet gedeeld mag worden. De verantwoordelijk Gedeputeerde zou afwezig zijn geweest bij de behandeling van de ontwerp-vvgb waardoor er geen gelegenheid tot discussie was. Technische specialisten met creatieve, kosteneffectieve oplossingen die de dijk en omgeving kunnen redden worden het zwijgen opgelegd.	vvgb was de gedeputeerde wel aanwezig. Alle creatieve oplossingen die technisch haalbaar zijn, zijn welkom geweest en waar mogelijk en relevant zijn deze meegenomen in de afweging.
3	Indiener is positief over de beeldende en uitgebreide beschrijving van de bestaande waarden in de ontwerpstukken. Daarnaast vindt indiener het positief dat in Uitdam technisch maatwerk is geleverd door bemiddeling van de Deltacommissaris. Dat is de enige locatie waar echte participatie heeft plaatsgevonden en waar echt draagvlak is ontstaan bij de bewoners van Uitdam.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) en paragraaf 2.7 van deze Nota en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). Het participatieproces heeft plaatsgehad voor het hele traject, niet alleen voor Uitdam.
4	Indiener wijst erop dat bij Durgerdam met onafhankelijke expertise vanuit de Rijksoverheid samen met het dorp wordt gezocht naar een bevredigende maatwerkoplossing waarbij centraal uitgangspunt is het behoud van de bestaande te beschermen waarden van de dijk en unieke (woon)omgeving. Indiener stelt dat de hele dijk recht heeft op een dergelijke respectvolle aanpak jegens de kwetsbare omgeving en betrokkenen.	Op 5 juli 2017 hebben hoogheemraadschap Holland Noorderkwartier, provincie Noord-Holland en de Minister van Infrastructuur en Milieu (thans: Infrastructuur en Waterstaat) besloten om voor Durgerdam (toen nog module 16 in het project Markermeerdijken) een jaar extra de tijd te nemen om een integraal participatieproces te doorlopen ten behoeve van de keuze VKA voor deze locatie en op basis daarvan een separaat Projectplan op te stellen. Reden voor dit besluit zit erin dat de versterkingsopgave van de Markermeerdijk ter hoogte van Durgerdam onder twee verschillende versterkingsprogramma's valt. Een deel valt onder het traject van de dijk dat in 2006 is afgekeurd en is opgenomen in HWBP-2. Dat deel van Durgerdam is van meet af aan onderdeel geweest van het project Markermeerdijken. Het andere deel is pas in 2011 afgekeurd en opgenomen in (n)HWBP waardoor in beginsel de verwachting was om dit deel niet eerder dan vanaf 2027 te realiseren. Op uitdrukkelijk verzoek van de gemeente en de provincie heeft HHNK in 2015 besloten dit deel naar voren te trekken en toe te voegen aan het project Markermeerdijken en de opdracht van de Alliantie Markermeerdijken. Dit met name om te voorkomen dat twee keer in relatief korte tijd het dorp Durgerdam geconfronteerd zou worden met uitvoeringsoverlast. Als gevolg hiervan is een deel van de inwoners van Durgerdam pas vanaf de start van de Alliantie Markermeerdijken in 2016 betrokken geraakt bij de planvorming voor de dijkversterking voor hun deel van het dorp, terwijl de rest van de inwoners van Durgerdam al vanaf de Startnotitie in 2008 bij het project Markermeerdijken betrokken is. Voor alle andere locaties van de dijkversterking Markermeerdijken

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		geldt eveneens dat de bewoners al vanaf de start van het project in 2008 betrokken zijn en hebben kunnen deelnemen aan het volledige participatieproces van het project. Voor die delen is er dus geen reden voor uitstel, of een andere aanpak.
5	Indiener stelt dat het nog de vraag is wat precies de - verifieerbare - veiligheidsopgave is voor elk dijkvak. De definitie daarvan is cruciaal voor de vraag welke ingreep noodzakelijk is. De technische onderbouwing van het veiligheidstekort ontbreekt.	Het veiligheidstekort van de Markermeerdijken is naar voren gekomen uit de toets van de dijk in 2006 in het kader van de periodieke toets aan de normen van de Waterwet als primaire waterkering. Op basis daarvan is het project gestart en een ontwerp gemaakt. Voor een uitgebreide beschrijving van het veiligheidstekort wordt gewezen op paragraaf 3.1 van het Projectplan. De technische onderbouwing is vanwege de complexiteit niet bij het Projectplan gevoegd. Wel is een overzicht van de berekeningsresultaten, inclusief een toelichting, als bijlage 1.22 van het Bijlagenboek aan het Projectplan toegevoegd. Tevens zijn diverse onderbouwende stukken naar aanleiding van het Wob-verzoek van indiener verstrekt.
6	De Markermeerdijk is een primaire waterkering in de zin van artikel 1.1, lid 1, van de Waterwet. De overstromingskans is de kans op verlies van waterkerend vermogen van een dijktraject waardoor het te beschermen gebied zodanig overstroomt dat dit leidt tot dodelijke slachtoffers of substantiële economische schade. Indiener wijst op de signaleringswaarden en de grenswaarde als ondergrens voor de overstromingskans gegeven per normtraject uit bijlage II bij de Waterwet, wat wil zeggen dat bij overschrijding daarvan melding moet worden gedaan aan de Minister. Indiener stelt dat het overstromingsrisico wettelijk per normtraject geldt, maar dat in het ontwerpbesluit het dijktracé is opgeknipt in 16 modules waarvoor per module versterkingsmaatregelen zijn gepland, waardoor het maar de vraag is of de ingrepen per module aansluiten bij het vastgestelde overstromingsrisico. Dit is niet inzichtelijk. Indiener wil een uitleg wat precies bepalend is geweest voor de vaststelling van de ondergrens rond het hele Markeermeer.	Het project Markermeerdijken omvat circa 33 km dijk. Vanwege de lengte van het project is ervoor gekozen het op te splitsen in modules en secties. Dat staat echter los van de overstromingskans. De maximaal toelaatbare overstromingskans van het dijktraject [/jaar] wordt namelijk per dijktraject (en niet per module of sectie) bepaald en is vastgelegd in bijlage III bij de Waterwet. Het project omvat drie dijktrajecten (13-7, 13-8 en 13-9) en de overstromingskans voor deze drie dijktrajecten is hetzelfde, te weten 1:1.000 per jaar. Het voldoen aan de normering uit de Waterwet is één van de randvoorwaarden die gelden bij het ontwerp. Bij de totstandkoming van het ontwerp is die voorwaarde meegenomen. Na realisatie van de Versterking wordt daaraan voldaan. Dit is toegelicht in de paragrafen 2.5.1 en 8.1.1.1 van het Projectplan.
7	Indiener wijst erop dat uit het Ontwerp Projectplan wel blijkt dat de onderzoeken Bewezen Sterkte en Dijken op veen betrokken zijn bij de bepalingsmethode maar niet hoe dat (verifieerbaar) is gedaan. Daarbij wijzen zij op de rapportageverplichting op grond van Bijlage I conform de Regeling veiligheid primaire waterkeringen 2017 De concrete rapportage ter onderbouwing van de gestelde veiligheidstekorten en dus de noodzaak van ingrijpen is niet ter inzage gelegd met als	Voor Bewezen sterkte en Dijken op veen wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek). In aanvulling daarop is het volgende van belang. De Regeling veiligheid primaire waterkeringen 2017 schrijft voor dat per dijktraject een rapportage opgesteld en aangeboden wordt aan de minister. De technische onderbouwing van het veiligheidstekort is vanwege de complexiteit niet bij het Projectplan gevoegd, maar inmiddels wel openbaar gemaakt. Het ontwerp is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	gevolg dat de veiligheidsscore voor de normtrajecten 13-7, 13-8 en 13-9 niet ten grondslag ligt aan de ontwerp-besluitvorming en dus niet kan worden getoetst aan de Waterwet en Regeling vpw.	vanzelfsprekend wel degelijk gebaseerd op het technisch onderbouwde veiligheidstekort. Met het ontwerp voldoet de dijk weer aan het wettelijk vereiste veiligheidsniveau op grond van de Waterwet. In dat kader wordt ook gewezen op hetgeen hiervoor is toegelicht.
8	Indiener stelt dat het verschil tussen de toetsnorm in 2006 en de toetsnorm in 2017 aangescherpt moet worden. De hoogte van de waterstand zou anno 2017 geen probleem meer zijn. De Alliantie stapelt de faalfactoren op elkaar, maar heeft het niet over een hoge waterstand gedurende zes weken. De experts zijn het niet eens over de nu gestelde problemen golfhoogte en scheefstand. De nieuwe normering en de gevolgen daarvan voor de dijk zijn onduidelijk.	In tabel 2 'Veiligheidstekort 2071 per module' in paragraaf 3.1 van het Projectplan is het verschil tussen het veiligheidstekort in 2006 en in 2017 toegelicht. Het veiligheidstekort 2017 is daarin aangeduid als 2071 omdat het ontwerp 50 jaar veilig moet zijn (gerekend vanaf 2021, het moment waarop de realisatie gereed is). Bij het ontwerp voor de Versterking is het officiële en huidige ontwerpinstrumentarium gehanteerd. Wat betreft de faalfactoren is van belang dat in paragraaf 3.1 van het Projectplan per module is toegelicht welk(e) faalfactor(en) van toepassing is c.q. zijn. Indiener beschrijft in de zienswijze twee belangrijke faalmechanismen voor de dijkversterking Markermeerdijken, namelijk stabiliteit en hoogte. Beide hebben een relatie met de hydraulische randvoorwaarden (waterstand, scheefstand, klimaattoeslag, golfhoogte etc.). Die worden voor beide faalmechanismen apart berekend (bij verschillende faalkansen zoals wettelijk vastgelegd). Daarbij is de allernieuwste kennis toegepast namelijk in het model Hydra-NL. Dit model is vrijgegeven voor gebruik door Rijkswaterstaat. Met deze randvoorwaarden is de veiligheidsopgave vastgesteld, zoals of de dijk is te laag of niet stabiel. De stabiliteit is niet erg afhankelijk van de buitenwaterstand. Ook bij iets lagere waterstanden is de dijk in de huidige situatie niet met voldoende betrouwbaarheid stabiel. De oude norm (waar de toetsing van 2006 onder viel) is inmiddels vervangen door een nieuwe norm die geldt vanaf 2017. Het hoogheemraadschap houdt zich aan deze norm. Van stapeling van faalfactoren is geen sprake.
9	Indiener stelt dat de subsidiebeschikking en de daaraan verbonden voorwaarden niet ter inzage zijn gelegd, ter onderbouwing en toetsing van de financiële uitvoerbaarheid van het projectbesluit. Verder wordt gesteld dat niet inzichtelijk is gemaakt of de kostenramingen van oplossingen aansluiten bij de voorgeschreven methodiek en subsidiesystematiek, waardoor op z'n minst twijfel mogelijk is ten aanzien van standpunten waar het argument 'te duur' wordt gebruikt om een geplande oplossing niet aan te passen.	De subsidiebeschikking wordt door het programmabureau HWBP2 pas definitief afgegeven nadat het Projectplan is vastgesteld. Er heeft al wel ambtelijke afstemming plaatsgevonden met het programmabureau HWBP-2 over de ontwerpplanproducten. Deze zijn getoetst door het programmabureau in het kader van de af te geven subsidiebeschikkingen. Op basis daarvan is er geen reden om er aan te twijfelen dat na vaststelling van het Projectplan de subsidiebeschikking officieel wordt afgegeven. Bij de toetsing door het programmabureau wordt getoetst of de gekozen oplossing past binnen de randvoorwaarden van 'sober, robuust en doelmatig'.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
10	Indiener wijst erop dat alleen die delen van een dijk worden aangepakt die nu niet meer aan de veiligheidsnorm voldoen en dat daarmee de dijk op die plek 50 jaar blijft voldoen aan de veiligheidsnorm. Indiener ziet in het HWBP dat er aan alle kanten ruimte (in geld en capaciteit) is voor meer ondersteuning van het vinden van gedragen oplossingen. Indiener pleit ervoor dat tijd genomen wordt, expertise vanuit het Rijk wordt ingezet en financiële dekking wordt geboden voor het behoud van de bestaande Markermeerdijk en de bestaande beleving van het Markermeer, met name rondom Hoorn, Scharwoude, Warder en Volendam. De aanpak van Uitdam en Durgerdam moet daarbij als voorbeeld dienen. Indiener stelt dat er ruimte is, qua geld en capaciteit, voor meer ondersteuning bij het vinden van gedragen oplossingen voor het behouden van de bestaande Markermeerdijk, met name bij de woonkernen Hoorn, Scharwoude, Warder en Volendam. De aanpak van de Deltacommissaris kan als voorbeeld dienen.	Grote delen van de Markermeerdijken zijn al in 2006 afgekeurd. Daarmee is duidelijk dat de dijken niet meer voldoen aan de normen zoals we die in Nederland voor onze veiligheid hanteren. Bij opname van het project in het Tweede hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) is het sein 'dijk veilig' op 2017 gezet, dit is later met vier jaar opgeschoven naar 2021 om ook voldoende ruimte te bieden voor nieuwe methodieken en technieken. In de zomer van 2017 heeft de vaste Kamercommissie voor Infrastructuur en Milieu tijdens het algemeen overleg waterbeleid met de minister gesproken over deze einddatum. Dit overleg heeft niet geleid tot bijstelling van de projectuitgangspunten zoals die door het HWBP aan het project zijn meegegeven. De einddatum van 2021 geldt onverkort en is in oktober 2017 aan de Kamer herbevestigd via de 12e Voortgangsrapportage van het HWBP-2. Voor de vergelijking met aanpak in Uitdam wordt gewezen op paragraaf 2.3.3 van deze Nota. De situatie bij Hoorn, Scharwoude, Warder en Volendam verschilt zodanig met de situatie bij Uitdam dat geen sprake is van gelijke gevallen. Voor zover indiener wijst op Durgerdam wordt gewezen op hetgeen bij onderdeel 4 is toegelicht.
11	Indiener wijst erop dat er geen ontwerp peilbesluit ter inzage is gelegd, en ook niet is opgenomen in het Ontwerp Projectplan.	Het is juist dat er geen ontwerp peilbesluit ter inzage is gelegd. In het MER is abusievelijk een verouderde versie van het stroomschema opgenomen. Figuur 58 in paragraaf 13.1 van het Ontwerp Projectplan (en het vastgestelde Projectplan) geeft het actuele stroomschema weer. Daaruit volgt dat er geen (ontwerp-)peilbesluit is genomen. Dat komt allereerst omdat er binnendijks geen wijzigingen zijn voorzien (zie in dit kader paragraaf 6.1 van het Projectplan). Voor het tussenwater is wel een peilbesluit vereist. Na realisatie van de Versterking en verschuiving van de beheergrenzen zal door HHNK een nieuw peilbesluit worden opgesteld en vastgesteld voor het nieuwe beheergebied. Tegen dat besluit zullen afzonderlijke rechtsbeschermingsmiddelen openstaan.
12	Indiener vraagt om meer ondersteuning vanuit het Rijk vanwege de ervaringen tot nu toe met de Alliantie. De alliantieovereenkomst is niet beschikbaar gesteld. De opdrachtverlening zou een carte blanche zijn om naar bevinden uitvoering te geven aan de opdrachtverlening met inachtneming van het interne private verdienmodel. Dat zijn geen maatschappelijke belangenafwegingen. Dat kan verklaren waarom de ervaring is dat de Alliantie dicteert, niet transparant is en zelfs het participatieproces bewust of onbewust frustreert. Indiener vermoedt dat opdrachtgever HHNK zich heeft vastgezet in de onderliggende contracten. In dat geval	HHNK is de formele opdrachtgever. HHNK heeft ervoor gekozen om dit project te realiseren door al in een vroegtijdig stadium de samenwerking aan te gaan met een marktpartij vanwege de omgang met diverse onzekerheden (dijken op veen, oeverdijk, nieuwe normering). De private samenwerking is in de vorm van de Alliantie, waarvan HHNK onderdeel uitmaakt, tot stand gekomen. Opdracht aan de Alliantie is om de waterveiligheid op orde te brengen, dat staat voorop. Daarnaast spelen de zorgvuldige uitvoering en een zorgvuldige besteding van belastinggeld een belangrijke rol. De plannen van de Alliantie worden (onafhankelijk) getoetst door het Programmabureau HWBP-2. Toetsing vindt plaats op de criteria sober, robuust en doelmatig

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	zou HHNK als publiekrechtelijk bestuursorgaan de maatschappelijke belangenafweging feitelijk en juridisch uit handen hebben gegeven. Indiener wil de inhoud van de overeenkomst en de eventuele daaraan verbonden bestuursakkoorden kennen. De samenwerking doet vermoeden dat de Alliantie inhoudelijk maximale ruimte heeft gekregen om naar eigen (private) beoordeling de veiligheidsopgave vast te stellen per dijkvak, lokale oplossingen door te voeren die voor de private partijen maximaal kosteneffectief zijn en niet voldoende open te staan voor (duurdere) technische oplossingsvarianten. De indruk is gewekt dat de publiekrechtelijke belangenafweging en de bestuurlijke aansturing van de Alliantie slecht werkt waardoor de dijk en de omgeving schade oplopen. Uitdam is voorbeeld dat de druk van de Deltacommissaris nodig is om tot een slimme, gedragen oplossing te komen met een minimale ingreep.	en gaat niet uit van specifieke werkwijzen of type oplossingen. Het is onjuist dat door samenwerking met de Alliantie er geen maatschappelijke afweging meer plaatsvindt. De Alliantie is verantwoordelijk voor het realiseren van de dijkversterking en het opleveren van een veilige en in de omgeving ingepaste dijk aan HHNK. Daartoe maakt de Alliantie de plannen, maar de besluitvorming over deze plannen vindt plaats binnen het publieke domein. HHNK stelt het Projectplan vast en is eindverantwoordelijk voor de realisatie van waterveiligheid. De provincie Noord-Holland geeft een goedkeuringsbesluit op het Projectplan en is vergunningverlener voor (een deel van) de benodigde vergunningen. Het Rijk toetst of de plannen voldoen aan de subsidievoorwaarden en geeft de benodigde subsidiebeschikking af. Het project is de verantwoordelijkheid van HHNK en de provincie Noord-Holland. Het ontwerp is tot stand gekomen op basis van uitvoerig onderzoek naar verschillende alternatieven om het veiligheidstekort op te lossen. In dat kader wordt gewezen op hoofdstuk 4 van het Projectplan en hoofdstuk 3 en 5 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek). Indiener verzoekt om inzage in de Alliantie-overeenkomst. Indiener heeft hiertoe een separaat Wob-verzoek ingediend bij het hoogheemraadschap. Daarop is gereageerd en tegen dat besluit staan bezwaar- en beroepsmogelijkheden open. Om die reden wordt op dit aspect niet verder gereageerd in antwoord op deze zienswijze.
13	Indiener stelt dat de zogenoemde meekoppelkansen een bestuursrechtelijk probleem zijn. In module 1, 2, 3, 7 en 10 is sprake van een zware ruimtelijke ingreep in ruimtelijk gevoelig gebied terwijl dan geen veiligheidsopgave hoeft te worden opgelost. De meekoppelkansen gaan buiten de reguliere ruimtelijke besluitvorming van de raad als bevoegd gezag om. GS hebben uitsluitend met de betreffende colleges van B&W een samenwerkingsovereenkomst gesloten, terwijl de colleges niet het bevoegde gezag zijn voor grootschalige afwijking van het bestemmingsplan. GS is niet het bevoegde gezag bij gemeentelijke aangelegenheden. Meekoppelingen horen daarom niet te worden meegenomen in de provinciale projectbesluitvorming en moeten bij de definitieve besluitvorming uit het project worden verwijderd als geen sprake is van een provinciaal belang.	Indiener beweert dat in module 1, 2, 3, 7 en 10 sprake is van een zware ruimtelijke ingreep in ruimtelijk gevoelig gebied terwijl daar geen veiligheidsopgave hoeft te worden opgelost. Dit is niet juist. Module 1, 2, 3, 7 en 10 hebben alle een veiligheidstekort. In tabel 2 in paragraaf 3.1.5 van het Projectplan is per module het veiligheidstekort van zowel 2006 als 2071 weergegeven. Voor de meekoppelkansen wordt gewezen op paragraaf 2.5.3 van deze Nota en op tabel 4 van paragraaf 4.2 van het Projectplan. De grondslag voor de bevoegdheid van GS voor de omgevingsvergunning(en) is gelegen in artikel 2.4 tweede lid Wabo jo. artikel 3.1 Bor. Hierin is onder andere bepaald dat ten behoeve van een project van provinciaal belang kan worden afgeweken van de geldende planologische regels. Het staat niet ter discussie dat het onderhavige project van provinciaal belang is, onder andere gelet op het (gemeente)grensoverschrijdende karakter en de (water)veiligheidsaspecten. Binnen het project is er ruimte voor meekoppelkansen onder de voorwaarden dat dit, kort gezegd, niet leidt tot budgettaire overschrijding of verstoring van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		besluitvormings- en/of realisatieproces. Dit betekent de facto dat ook het besluitvormingsproces over meekoppelkansen op hetzelfde niveau moet plaatsvinden als over het hoofdproject. De meekoppelkansen zijn onderdeel van het Projectplan. Daarover wordt besloten door het algemeen bestuur van HHNK. Dit besluit moet vervolgens worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. De omgevingsvergunning maakt de Versterking, inclusief de drie meekoppelkansen, mogelijk voor zover wordt afgeweken van de geldende planologische kaders. Ook daarover beslissen Gedeputeerde Staten.
14	Indiener stelt dat de vormgeving van de participatie sinds de komst van de Alliantie is samen te vatten als overwegend eenrichtingsverkeer. Gewezen wordt op de Code Maatschappelijke Participatie die een inhoudelijke motivering vergt waarom een bepaalde inbreng niet passend is of passend gemaakt kan worden. Uit hoofdstuk 12 van het Ontwerp Projectplan blijkt niet precies wat er gedaan is met alle inbreng. De contacten dateren overigens ook van voor dat de Alliantie in beeld kwam. Het is niet verifieerbaar op welke wijze de kennis van de onderzoeken naar de Bewezen Sterkte en Dijken op veen heeft doorgewerkt in de beoordelingsmodellen voor het opnieuw bepalen van de veiligheidsopgave. De Projectplanning is nog niet bijgesteld. Indiener vreest dat de uitkomsten van nader onderzoek nu te laat dreigen te komen om een herbeoordeling van de veiligheidsopgave te kunnen uitvoeren en de plannen daarop aan te passen. Ook het advies van de Adviesgroep maakt geen onderdeel uit van de ter inzage gelegde stukken. Evenmin is inzichtelijk gemaakt wat is gedaan daarmee en met alle andere inhoudelijke inbreng van betrokkenen tijdens het voorbereidingsproces. Indiener stelt dat het feit dat de ontwerp-besluitvorming vlak voor de feestdagen is gepubliceerd een uiting van gebrekkig participatieproces is.	Voor het participatieproces wordt in de eerste plaats verwezen naar paragraaf 2.5.2 (onder 4) en paragraaf 2.7 van deze Nota en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek). In hoofdstuk 3 van deze Rapportage is toegelicht welke inbreng vanuit de omgeving is gekomen en wat met die inbreng is gedaan in het ontwerp. Daar is ook ingegaan op Dijken op veen (paragraaf 3.1.1) en Bewezen Sterkte (paragraaf 3.1.3). Wat betreft de contactmomenten is hoofdstuk 2 van de Rapportage van belang. Hierin is vanaf 2006 tot en met 2017 in kaart gebracht welke stappen zijn gezet en welke contactmomenten er binnen die stappen zijn geweest. Tot eind 2015 was HHNK de initiatiefnemer. Vanaf dat moment is de Alliantie (waarvan HHNK onderdeel is) initiatiefnemer geworden. Vanaf dat moment is het participatieproces gewoon voortgezet. Dat indiener het contact als stroef heeft ervaren betreuren wij. De relevante wetgeving schrijft een termijn van zes weken voor de terinzagelegging voor. Dat een (klein) deel van die termijn rond de feestdagen valt, maakt niet dat het participatieproces onzorgvuldig verlopen is. Bovendien is de terinzagelegging aangekondigd in onder meer nieuwsbrieven. Het Advies van de Adviesgroep aan het dagelijks bestuur van HHNK is niet ter inzage gelegd met het Projectplan, maar is openbaar te raadplegen via de website van de Markermeerdijken. Het Advies is betrokken in de afwegingen bij het opstellen van het Ontwerp Projectplan en grotendeels overgenomen. Dat volgt uit de brief van HHNK aan de Adviesgroep d.d. 14 augustus 2017. Ook deze brief is openbaar. Voor Bewezen Sterkte wordt verder gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, paragraaf 3.4 van het Projectplan en de Verantwoordingsrapportage Bewezen Sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek). Uit paragraaf 12.1.1 en tabel 24 van het Projectplan volgt dat Dijken op veen is verwerkt in het ontwerp van de Versterking. Voor Dijken op veen wordt verder gewezen op

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		paragraaf 2.2.4 van deze Nota.
15	Indiener stelt dat de bevindingen uit het onderzoek Bewezen Sterke van belang zijn omdat die een rechtstreeks positief effect hebben op de eerder gestelde veiligheidsopgave. Het is een aanvullend onderzoek, met als doel om nog meer winst te behalen, maar de nieuwe bepalingsmethodiek moet nog verder worden verbeterd om de buitenwaartse instabiliteit mee te kunnen nemen. Nu wordt de methodiek slechts voor twee dijkdelen meegenomen. Indiener vraagt tijd en geld om het model aan te passen zodat het ook kan worden toegepast op dijkdelen waar sprake is van buitenwaartse instabiliteit c.q. het gestelde hoogteprobleem. Indiener vraagt de projectplanning af te stemmen op de uitkomsten van dit onderzoek. De Alliantie is betrokken bij dit aanvullende onderzoek, maar wil niet wachten op de uitkomsten daarvan.	Voor Bewezen Sterkte wordt gewezen op paragraaf 2.2.4 van deze Nota, op paragraaf 3.4 van het Projectplan en op de Verantwoordingsrapportage Bewezen sterkte (bijlage 9.11 van het Bijlagenboek). Uit de Verantwoordingsrapportage blijkt dat de toepassingslocaties die aan de randvoorwaarden voldoen in het voorjaar 2018 met de meest recente kennis zijn doorgerekend. Hieruit bleek dat op deze locaties dijkversterking toch noodzakelijk blijft. De verdere ontwikkeling van de methodiek Bewezen Sterkte zal plaatsvinden in het kader van het Wettelijk beoordelingsinstrumentarium, dat wordt voorzien in 2023. Zolang kan de Versterking, zoals eerder toegelicht in reactie op onderdeel 10 van deze zienswijze, niet wachten. Hoe de Toepassingslocaties zijn bepaald volgt uit paragraaf 3.1.1 van de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).
16	Indiener wijst op de contra-expertise van hoogleraar Matthijs Kok c.s. naar nut en noodzaak van een versterking van de Markermeerdijken op het grondgebied van de gemeente Amsterdam waarbij is gekeken naar de bevindingen uit het onderzoek 'Bewezen sterkte' en eventuele risico's die ontstaan als er na eind 2021 meer tijd wordt genomen voor het ontwerpen en het op het vereiste veiligheidsniveau krijgen van de dijktrajecten in Amsterdam. Conclusie is dat enkele jaren vertraging geen negatieve gevolgen heeft voor het bestaande risiconiveau. Het halen van 2021 mag niet leiden tot schade aan de dijk die voorkomen had kunnen worden door betere kennis en slimmer handelen. De Minister van IenM zou hebben toegezegd dat 2021 niet heilig is en een voorkeur hebben voor een latere en betere aanpak dan een slechte aanpak.	De second opinion voor de gemeente Amsterdam was specifiek voor opgave op grondgebied van de gemeente Amsterdam (Module 15 'Uitdammerdijk' en Module 16 'Durgerdammerdijk'). Dit onderzoek bevestigt de veiligheidsopgave. De mogelijke risico's van uitstel waren vooral gericht op de vraag of dit aansprakelijkheidsrisico's voor de gemeente Amsterdam opleverde. HHNK wenst deze risico's niet te lopen vanuit zijn verantwoordelijkheid voor de waterveiligheid en neemt dan ook geen extra tijd. Een extra onderzoek zal niet leiden tot een ander resultaat. Voor nut en noodzaak van de Versterking wordt gewezen op paragraaf 2.2 van deze Nota en paragraaf 2.1 van het Projectplan. Voor zover wordt gesteld dat 2021 geen harde deadline is, wordt gewezen op hetgeen hiervoor is toegelicht bij onderdeel 10 van deze zienswijze.
17	Indiener stelt dat er behoefte is aan ander lokaal overleg en een transparante uitwisseling van informatie. Er zou geen plan van aanpak ter inzage zijn gelegd over de wijze waarop het participatieproces zal worden vormgegeven.	Voor een toelichting over de manier waarop het participatieproces vorm is gegeven, wordt gewezen op paragraaf 2.5.2 van deze Nota. In paragraaf 2.7 van de Nota wordt ingegaan op de communicatie tijdens de realisatie. Het participatieproces tijdens de uitvoering zal op een meer lokaal niveau plaatsvinden.
18	Indiener wijst op de verschillende verplichtingen voor het uitvoeren van een m.e.r. Zo wordt gewezen op categorie C3 en D3 en de verplichting van een passende beoordeling. Daarnaast merkt indiener op dat er mogelijk een peilbesluit aan de orde is, en categorie D49.2 in dat kader. Voorts wijst indiener erop dat uit deel A van het	Zoals hiervoor al is toegelicht is er (nog) geen peilbesluit genomen. Categorie D49.2 van de bijlage bij het Besluit m.e.r. is dus niet relevant. De Versterking valt onder categorie C3 (de aanleg van een binnenvaarweg vanwege de aanleg van tijdelijke vaargeulen) en categorie D3.2 (de aanleg, wijziging of uitbreiding van

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	MER blijkt dat er een peilbesluit aan de orde is, maar dat dit niet separaat ter inzage is gelegd. Verder wordt er gewezen op plan-m.e.r. en project-m.e.r. voor categorie D3.2. De voorliggende ontwerp-projectbesluitvorming betreft een besluit in kolom 4 van het Besluit m.e.r., maar wanneer een besluit kaderstellend is, kan er ook voor besluiten uit kolom 4 een plan-m.e.r. verplichting zijn. In dat kader wordt gewezen op de verleende omgevingsvergunning strijdig gebruik. Indiener wijst erop dat in het MER geen overweging is besteed aan de vraag of een plan-m.e.r. nodig is voor het voorliggende project. Indiener meent dat dit wel het geval is. Dat is van belang voor het niveau waarop een alternatievenonderzoek moet worden uitgevoerd ten behoeve van de voorliggende procedure. Ook had de passende beoordeling onderdeel moeten uitmaken van het MER.	werken inzake kanalisering of ter beperking van overstromingen met inbegrip van primaire waterkeringen en rivierdijken). Voor beide activiteiten geldt dat daaruit geen plan-m.e.r.-plicht voortvloeit, omdat het Projectplan in kolom 4 wordt genoemd en niet kaderstellend is. Dat een passende beoordeling is gemaakt voor de Versterking maakt dit niet anders. De Passende beoordeling is niet gemaakt ten behoeve van het Projectplan, maar voor de Wnb-vergunning.
19	Indiener wijst op de plan-m.e.r. van het Nationaal Waterplan waarin is opgenomen voor welke onderdelen van het plan er sprake is van kaderstellend beleid. Indiener wijst op een aantal beleidsuitspraken, voor welke onderwerpen alternatieven met elkaar vergeleken zijn. Indiener wijst er tevens op dat het zo zou kunnen zijn dat het Nationaal Waterplan moet worden gezien als het kaderstellende plan voor het Projectplan Versterking Markermeerdijken. Dat wordt niet toegelicht, en er is dan geen beroep mogelijk tegen de plan-m.e.r. In het Nationaal Waterplan zijn enkele alternatieven onderzocht voor de waterveiligheid van het IJsselmeergebied. Indiener wijst op het toetsingsadvies van de Commissie m.e.r. De effectbeoordeling van de verschillende alternatieven is te eenzijdig toegepast en niet consequent uitgevoerd, dat geldt bijvoorbeeld voor Klimaat. Ook moesten voor de passende beoordeling nog de indirecte gevolgen van de voorgenomen maatregelen worden uitgewerkt, in cumulatie met andere activiteiten. Indiener stelt dat in het project-MER niet is verwezen naar de beleidskeuzes in het Nationaal Waterplan en niet is ingegaan op de vergelijking van de alternatieven zoals die in het plan-m.e.r. zijn beschreven. Het project-MER voldoet niet als plan-MER. Indiener stelt dat er onvoldoende is gekeken of er andere alternatieven zijn die minder schade veroorzaken aan Natura-2000 gebieden en beschermde soorten. Verder stellen zij dat in het Ontwerp Projectplan is afgeweken van het Voorkeursalternatief uit het Nationaal Waterplan, zonder toelichting en zonder een nieuwe beoordeling op hetzelfde niveau van	Indiener wijst op het Nationaal Waterplan. Dat is een oud plan, dat niet ten grondslag ligt aan de besluitvorming voor de Versterking. De alternatieven uit dit plan zijn achterhaald door onder meer nieuwe normering en voortschrijdend inzicht. Op 10 december 2015 is door de minister van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken het Nationaal Waterplan 2016-2021 (NWP2) vastgesteld. Het NWP2 is de opvolger van het Nationaal Waterplan 2009-2015 en vervangt dit plan en de partiële herzieningen hiervan (zie pagina 7 van het NWP2). NWP2 is kaderstellend voor de versterking, voor NWP-2 is een plan-MER opgesteld. De Commissie m.e.r. heeft op 14 juli 2015 over het voor het NWP2 opgestelde MER geadviseerd. De Commissie is van oordeel dat de informatie in het MER op het gekozen (hoge) abstractieniveau voldoende is en aansluit bij het abstractieniveau van het NWP2. De beleidskeuze in NWP2 is helder: preventieve maatregelen (zoals dijken) blijven ook voor het IJsselmeergebied de belangrijkste maatregelen voor het realiseren en behouden van het gewenste waterveiligheidsniveau.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	wat de alternatieven zijn om de waterveiligheid rondom het IJsselmeergebied te borgen. De alternatieven uit het Nationaal Waterplan zijn niet meer aan de orde, zonder nieuwe plan-m.e.r. had daar niet van afgeweken mogen worden.	
20	Indiener stelt dat in het project-MER niet voldoende aandacht is besteed aan de kritiekpunten op het plan-m.e.r. voor het Nationaal Waterplan. Er ontbreekt ten onrechte een alternatieventoets voor Natura 2000-gebieden en beschermde soorten. Dat is ook op grond van de Wnb verplicht. Pas als er geen alternatieven zijn, komt de vraag of er dwingende redenen van openbaar belang zijn om een project toch doorgang te laten hebben. Indiener wijst op het mogelijk veel beter scoren op het aspect natuur van het plaatsen van een gemaal in de Houtribdijk. Verder ontbreekt in het MER een duidelijk toetskader en een overzicht van de alternatieven met betrekking tot de meekoppelkansen. Voor die ontwikkeling is geen noodzaak dus kan geen gebruik worden gemaakt van de Wnb-vergunning. Dat is onderkend in het MER maar dat heeft niet geleid tot de conclusie dat de meekoppelkansen in strijd met de Wnb zijn en er geen dwingende redenen van openbaar belang zijn. Verder ontbreekt een analyse waarin de afwegingen duidelijk zijn gemaakt. Indiener wijst als voorbeeld op het strand Hoorn.	Voor zover wordt gewezen op het Nationaal Waterplan, wordt gewezen op hetgeen hiervoor onder 19 is toegelicht. Het alternatievenonderzoek waar indiener op wijst hoeft slechts te worden uitgevoerd als uit de Passende beoordeling volgt dat significante gevolgen niet zijn uit te sluiten. Dit volgt uit artikel 2.7, eerste lid jo. 2.8, eerste, derde en vierde lid van de Wet natuurbescherming (Wnb). Ten behoeve van de Versterking is een Passende beoordeling gemaakt (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit de Passende beoordeling volgt dat bij de Versterking negatieve effecten op kwalificerende habitats en soorten voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang met het treffen van mitigerende maatregelen zijn uitgesloten. De Versterking leidt niet tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van omliggende Natura 2000-gebieden. Op grond van artikel 2.8, derde lid, Wnb wordt dan niet toegekomen aan de ADC-toets als bedoeld in artikel 2.8, vierde lid, Wnb. De meekoppelkansen zijn initiatieven van derden die worden meegekoppeld in de Versterking om zo, naast het op orde brengen van de veiligheid van de dijk, een kwaliteitsverbetering in het gebied te bereiken. De effecten van de meekoppelkansen zijn in paragraaf 6.2 van het MER deel B (bijlage 1.2 van het Bijlagenboek) beoordeeld, waaruit volgt wat de effecten van het Voorkeursalternatief zijn met en zonder de meekoppelkansen. De effecten van deze meekoppelkansen zijn beperkt, waardoor alle meekoppelkansen onderdeel van het Voorkeursalternatief zijn gemaakt. Gelet op het feit dat het om initiatieven van derden gaat en er sprake is van beperkte effecten is er geen aanleiding om alternatieven voor de meekoppelkansen te onderzoeken.
21	Indiener stelt dat het advies richtlijnen voor de milieueffectrapportage niet volledig is opgevolgd. Gewezen wordt op de ADC-toets die op een verkeerd niveau is uitgevoerd. Er wordt gewezen op de Passende beoordeling die ten onrecht geen onderdeel is van het MER. Er ontbreekt een duidelijk overzicht van instandhoudingsdoelstellingen. Ook de aanbevelingen van de Commissie m.e.r. voor de afzonderlijke onderwerpen zijn onvoldoende opgevolgd.	Het advies waar indiener op wijst benoemt dat uit de wetgeving volgt dat een project alleen doorgang kan vinden, als uit de passende beoordeling de zekerheid wordt verkregen dat de natuurlijke kenmerken niet worden aangetast, of als een ADC-toets met succes wordt doorlopen. Er is ten behoeve van de Wnb-vergunning een Passende Beoordeling gemaakt. Uit de Passende beoordeling volgt dat de natuurlijke waarden en kenmerken niet worden aangetast. Daarmee is een ADC-toets niet aan de orde. In de Passende Beoordeling zijn overzichten van de instandhoudingsdoelstellingen opgenomen in paragraaf 6.2.1 en paragraaf 6.3. Daarin is

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		toegelicht dat de instandhoudingsdoelstellingen als randvoorwaarde moeten worden opgenomen in het project. Het project mag het behalen van die instandhoudingsdoelstellingen niet belemmeren. Uit de Passende beoordeling volgt dat dit niet het geval is. De aanbevelingen die op natuur zien zijn inmiddels opgevolgd. Verwezen wordt naar bijlage 1.20 en bijlage 1.24 van het Bijlagenboek en paragraaf 9.2.3 'Soortenbescherming' van het Projectplan. In algemene zin geldt dat juist in het tussentijds toetsingsadvies van de Commissie m.e.r. is opgenomen: "De Passende beoordeling geeft een goede weergave van de effecten van het Voorkeursalternatief op beschermde soorten kwalificerend voor het Markermeer, IJmeer en de Polder Zeevang.". Voorts heeft de Commissie m,e.r. in het toetsingsadvies van 12 juli 2018 geconcludeerd dat het MER en de aanvulling tezamen voldoende informatie bevatten om het milieubelang volwaardig te kunnen meewegen bij het besluit over het Projectplan.
22	Indiener wijst erop dat de Versterking leidt tot een aantasting van verschillende natuurwaarden. Bij verschillende onderzoeken die dienen als onderbouwing van het project worden de resultaten op verschillende niveaus gepresenteerd. Soms is niet duidelijk wat de reden voor die keuze is, bijvoorbeeld bij de afname van het voedselaanbod worden de effecten vergeleken met de gehele oppervlakte van het Markeermeer. Sommige locaties zijn te ondiep zodat daar niet gefoerageerd kan worden. Het gebied onder de Gouwzee blijft buiten beschouwing. Indiener stelt verder dat niet overal hetzelfde kaartmateriaal en detailniveau is gebruikt en dat de dijkmodules meer in detail onderzocht moeten worden voor de daar voorkomende soorten. In de Passende beoordeling en ook in de soortenbeschermingstoets zijn fietspaden weergegeven met betrekking tot verstoring door recreatie. Daarin wordt het plangebied op een vrij grote schaal weergegeven waardoor niet goed te zien is waar er een uitbreiding plaatsvindt.	Het is juist dat het detailniveau niet gelijk is in alle onderzoeken. Dat heeft onder meer te maken met de schaalgrootte waarop het betreffende onderzoek uitgevoerd moest worden. In de verschillende natuurtoetsen zijn de afbakeningen van de effecten gegeven. Er is per natuurwaarde op het vereiste niveau gekeken welke effecten samen optreden. Op basis daarvan is gekomen tot een oordeel dat aansluit bij het uitgangspunt van de wet (instandhoudingsdoelstelling). Indiener heeft niet inhoudelijk onderbouwd dat de gebruikte analyses niet aansluiten bij de beoordelingen die zijn gemaakt. Het is niet noodzakelijk om nader onderzoek te doen. Voor zover indiener stelt dat niet goed is te zien waar een uitbreiding van het fietspad plaatsvindt, is juist in afbeelding 21 en 22 van de Passende beoordeling met rode kleur aangegeven waar wijzigingen worden gerealiseerd en tot welke wijzigingen dat leidt in de verstoringscontour. Er is gekozen voor deze schaal om de integraliteit van de ontwikkeling te kunnen laten zien. Wellicht doelt indiener in dit onderdeel van de zienswijze (ook) op figuur 30 en 31 van de Passende beoordeling. Per abuis laat de Passende beoordeling die ter inzage heeft gelegen in beide afbeeldingen de waterplanten van het noordelijke dijktracé zien. In de definitieve Passende beoordeling is in figuur 31 de waterplantenkaart van het zuidelijk deel toegevoegd.
23	Indiener stelt dat het toegepaste referentiejaar van de onderzoeken onduidelijk is. Gewezen wordt op Bijlage 8.7 waarin referentiejaar 2006 is gekozen. De keuze wordt niet uitgelegd terwijl voor bijvoorbeeld de krooneend de conclusie wordt getrokken dat significant negatieve	In bijlage 8.7 van het Bijlagenboek is het vertroebelingsonderzoek opgenomen. Het referentiejaar van de modelberekening van Deltares is inderdaad 2006. Dit is het best beschikbare model om de effecten van vertroebeling te bepalen. Voor de slibverspreiding geeft modellering in het jaar 2006 een goed

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	effecten zijn uitgesloten, omdat de afgelopen jaren het voedselaanbod is gestegen. Het onderzoek zou echter uit moeten gaan van de actuele stand van zaken. Ook de weergave van onderzoeksresultaten is onjuist.	beeld van de situatie voor de periode van uitvoering, bij de interpretatie is wel degelijk rekening gehouden met de huidige situatie (het helderder worden van het water sindsdien, het voorkomen van waterplanten (meest recente kartering 2016) en vogels (gemiddelde over periode 2011-2016)). Dit is beschreven in bijlage 8.7 en in paragraaf 8.2.5 van de Passende beoordeling. De reden dat voor de krooneend is geconcludeerd dat er geen significante effecten zijn, zit er niet in dat er in het vertroebelingsmodel met referentiejaar 2006 is gerekend. Dat er geen significante effecten zijn, heeft inderdaad wel (onder andere) te maken met het toegenomen voedselaanbod. In de Passende beoordeling is waar relevant uitgegaan van een worst case effect. Dit is zo veel mogelijk kwantitatief in beeld gebracht. Vervolgens is een nadere beoordeling gemaakt, die voor een deel op basis van expert judgement tot stand is gekomen, en waarbij ook de beste beschikbare en recente kennis is gebruikt.
24	Onduidelijk is hoe de ontwikkeling van de natuurcompensatie / natuurontwikkeling van de oeverdijk en het bijbehorende beheer zal worden geborgd. De reden van de oeverdijk als natuurcompensatie blijft ook onduidelijk. Het ontwikkelen van de natuurwaarden levert ook ruimtebeslag op in Natura 2000-gebied Markermeer & IJsselmeer terwijl niet blijkt dat het nodig is voor de Versterking Markermeerdijken. Niet duidelijk is onderzocht dat de oeverdijk dus een negatief effect heeft voor dit gebied. Indiener stelt dat het onduidelijk is waarom de compensatie op de oeverdijk niet vanuit een visie in het beheerplan wordt aangestuurd. De oeverdijk zou slechts op lange termijn mogelijk compensatie voor de verstoring of aantasting bieden. In de bestaande situatie is er te weinig budget om de huidige dijk goed te kunnen onderhouden. De oeverdijk wordt pas in de volgende fase aangelegd, terwijl er geen melding is gemaakt van budget voor het beheer en hoelang dat budget beschikbaar is. De exacte uitvoering van het (maai)beheer is nog niet bekend. Niet verzekerd is dat de geplande natuurontwikkeling ook tot wasdom zal komen en in stand zal blijven met de benodigde beheermaatregelen.	In paragraaf 3.3.3 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) zijn de te nemen maatregelen onderbouwd en is toegelicht waarom is gekozen voor compensatie op de oeverdijk. De inrichting van de oeverdijk is toegelicht in paragraaf 2.5 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). In bijlage 8.8 tot en met bijlage 8.15 van het Bijlagenboek is per kader beschreven hoe de oeverdijk kan bijdragen aan een verbetering. Het is juist dat het enige tijd in beslag zal nemen tot de compensatie gerealiseerd is, maar de aanleg van de oeverdijk wordt - als onderdeel van de Versterking - medio 2018 gestart en uiterlijk op 31 december 2021 afgerond. Het tijdschema is toegelicht in paragraaf 8.2.2.3 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden'. Daar is ook toegelicht hoe de natuurontwikkeling wordt gemonitord en geëvalueerd. Verder is in deze paragraaf toegelicht hoe het beheer van de oeverdijk is geregeld. HHNK is verantwoordelijk voor het beheer van de compensatieopgave. Ook als HHNK het beheer aan derden zou uitbesteden, blijft HHNK verantwoordelijk voor het beheer. Voor het realiseren van de compensatie is een overeenkomst met de provincie gesloten waarin de verplichtingen van HHNK omtrent realisatie en instandhouding zijn geregeld. Met de compensatieovereenkomst is de compensatie voldoende geborgd. Zowel de realisatie als het beheer van de oeverdijk wordt gefinancierd uit het projectbudget van de Markermeerdijken als onderdeel van de versterkingsopgave voor de Markermeerdijken. Hiermee is het beheer financieel gedekt. Wat betreft het effect van de oeverdijk is het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		volgende van belang. De aanleg van de oeverdijk is meegenomen in het onderzoek naar de effecten van de Versterking in de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek). Uit tabel 21 in paragraaf 7.2 en tabel 24 in paragraaf 8.2 volgt wat de effecten van de Versterking als geheel zijn voor Markermeer & IJmeer. In paragraaf 8.7 en tabel 35 is beschreven dat met de mitigerende maatregelen die onderdeel uitmaken van de Versterking er geen significant negatieve resteffecten zijn. De Versterking heeft geen gevolgen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.
25	Indiener wijst erop dat een 'tussenwater' wordt gerealiseerd achter de oeverdijk, maar dat het te klein is om als kraamkamer te kunnen fungeren voor vissen en dat het de vraag is of er voldoende stroming kan worden geborgd voor een goede kwaliteit. Indiener stelt dat het beter langs de westkant van het Markermeer gerealiseerd kan worden, omdat het daar het meest luw is en dus de beste kans voor plantengroei heeft wat weer goed is voor de vissen vanwege schuilplaatsen en zuurstof. Een geleidelijke overgang van land naar water is beter voor vissen. Dat is ook weer goed voor visetende, mosseletende en plantetende vogels die Natura 2000 wil behouden en versterken. Indiener stelt dat het effect van het verlagen van het grondwaterpeil met circa 40 cm niet is onderzocht en dat er geen peilbesluit aan het Ontwerp Projectplan is toegevoegd terwijl dit grote gevolgen kan hebben voor de natuurwaarden van de voorlanden.	Het tussenwater wordt gerealiseerd tussen de oeverdijk en de bestaande dijk. Daarmee wordt het, zoals indiener wenst, ten westen van het Markermeer en ten oosten van de Markermeerdijk gerealiseerd. Het tussenwater wordt ingericht zodat het een goede ecologische staat kan bereiken met helder water en waterplanten. Het beschutte tussenwater met waterplanten, moerasvegetatie en variatie in waterdiepte vormt een ideaal opgroeihabitat voor jonge vis. Met de migratiemogelijkheden tussen het tussenwater en het Markermeer kan het tussenwater dienst doen als kraamkamer voor vis. Dat draagt bij aan een gezonde visstand in het Markermeer, wat van belang is voor de vele vogelsoorten in het gebied. Daarnaast worden er geleidelijke overgangen van land naar water gerealiseerd. Een en ander is uitgebreid toegelicht in paragraaf 8.2.2.1 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek). Ten aanzien van de waterkwaliteit in de tussenwateren (noord en zuid) wordt opgemerkt dat er op deze wateren zowel een gemaal als een inlaat komt, waarmee de doorstroming wordt gewaarborgd. De pompcapaciteit is dusdanig groot dat, indien nodig, het gehele volume van het tussenwater kan worden ververst binnen tien dagen. In het midden van de oeverdijk wordt een te waterlaatplaats/losplaats gerealiseerd om maaibootjes te water te kunnen laten, zodat de onderwatervegetatie gemaaid kan worden ter voorkoming van belemmering van de doorstroming. Eind 2021 moet de dijk weer veilig zijn. Vanaf dat moment gaat de 'instelperiode' in. Deze periode duurt 5 jaar, waarin veel wordt gemonitord, o.a. ook de waterkwaliteit van het tussenwater. Indiener laat na te onderbouwen waarom het tussenwater zoals het is voorzien ongeschikt zou zijn. Verder wordt niet het grondwaterpeil maar het oppervlaktewaterpeil voor de voorlanden ten oosten en ten westen van de oeverdijk met (maximaal) 40 cm verlaagd. Die verlaging is juist voorzien ten behoeve van de natuurontwikkeling. Een en ander is toegelicht in paragraaf 5.3.2 van 'Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden'. De

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		effecten van de verandering in het oppervlaktewaterpeil zijn beschreven in paragraaf 7.2.2 en 7.2.5. Daaruit volgt dat er hydrologische veranderingen optreden op de voorlanden. Er is een kans op drogere omstandigheden wat niet gunstig is voor de moerassen en overstromingsgraslanden. Om dat negatieve effect tegen te gaan is met Staatsbosbeheer een Intentieverklaring getekend (bijlage 8.17 van het Bijlagenboek). Daarin is vastgelegd dat de natuurkwaliteiten van de functionele eenheid in ieder geval bewaard blijven of verbeteren door het nemen van concrete maatregelen. Verder worden de voorlanden zodanig ingericht dat zij beter aansluiten op het tussenwater. Negatieve effecten op de voorlanden door de verlaging van het peil zijn uitgesloten. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar bijlage 8.20 van het Bijlagenboek. Voor zover indiener stelt dat het peilbesluit ontbreekt wordt gewezen op hetgeen hiervoor in de reactie op onderdeel 11 van deze zienswijze is toegelicht.
26	Indiener stelt dat in de Wnb-vergunning oorzaken worden genoemd voor effecten maar dat die aspecten niet duidelijk worden besproken in de vergunning. Het definitieve ruimtebeslag wordt niet gecompenseerd. De effecten van alternatieven op de beschermde natuurwaarden zijn niet inzichtelijk gemaakt. Er is niet inzichtelijk gemaakt wat het kwantitatieve verschil is tussen een uitvoering zonder extra recreatie en met extra recreatie. Verder stelt indiener dat er ten onrechte geen ADC-toets is uitgevoerd. In de Passende beoordeling zou te prominent aanwezig zijn dat er een dwingende reden van openbaar belang is, is omdat voor modules 1, 2, 3, 7 en 10 er geen veiligheidsopgave is. Ten onrechte wordt gesteld dat er voor het gehele dijktraject een dwingende reden van openbaar belang is. Voorts stelt indiener dat er geen alternatieventoets is uitgevoerd waarin alternatieven zijn afgewogen die niet dergelijke ingrijpende gevolgen op het leefgebied en de instandhoudingsdoelstellingen hebben. De instandhoudingsdoelstellingen zijn niet duidelijk opgenomen als de randvoorwaarden van het project. Ook de aanbevelingen van de Commissie m.e.r. voor natuur zijn onvoldoende opgevolgd. Voorts stelt indiener dat de cumulatieve effecten van verschillende soorten vogels en van enkele jaren verstoring achter elkaar niet zijn onderzocht.	In de reactie op onderdeel 13 van deze zienswijze is ingegaan op de veiligheidsopgave van module 1, 2, 3, 7 en 10. Het is juist dat na de beschrijving van de mogelijk negatieve (significante) effecten op blz. 10 van de Wnb-vergunning, deze effecten niet per effect beschreven worden (met uitzondering van de verstoring door recreanten tijdens de gebruiksfase en vermesting en verzuring op blz. 18-19 van de ontwerpvergunning). De andere mogelijke negatieve effecten zijn verwerkt in de beschrijving van mogelijke effecten per soort (zie blz. 10 t/m 18). Zo is het aspect ruimtebeslag uitgebreid besproken bij de soorten kuifeend en brilduiker op blz. 15 van de Wnb-vergunning. Het ruimtebeslag van de Versterking wordt inderdaad niet (volledig) gecompenseerd, maar dat is op basis van de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) ook niet nodig. Daaruit volgt dat significant negatieve effecten met inachtneming van de mitigerende maatregelen die zijn verwerkt in het ontwerp van de Versterking, zijn uit te sluiten. De Versterking heeft geen gevolgen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Gelet daarop hoefde geen ADC-toets te worden uitgevoerd. Voor de Versterking is een Wnb-vergunning verleend, nu is uitgesloten dat het project leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden. Het tussenadvies van de Commissie is verwerkt in het Projectplan en de bijbehorende planproducten. Dat geldt ook voor de definitieve adviezen van de Commissie (d.d. 22 maart en 12 juli 2018). Dat geldt ook voor de definitieve adviezen van de Commissie (d.d. 22 maart en 12 juli 2018). Verwezen wordt naar de reactie op onderdeel 21 van deze zienswijze. Tot slot is de cumulatie van meerdere jaren werkzaamheden wel degelijk onderzocht. De

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		planning zoals opgenomen in paragraaf 2.4.4 van de Passende beoordeling is uitgangspunt geweest bij het onderzoeken van de effecten van de Versterking. Daarmee zijn alle werkzaamheden betrokken. Wat betreft de cumulatie in soorten waarop wordt gewezen is van belang dat bij soortenbescherming de effecten per soort worden getoetst, niet cumulatief met verschillende soorten.
27	Indiener stelt dat het project een aanzienlijk ruimtebeslag op het gebied Markermeer & IJmeer zal veroorzaken, hetgeen niet gecompenseerd wordt. Verder stellen zij dat grote delen van het ecosysteem langs de dijken worden vernietigd door het project.	Het is juist dat de Versterking ruimtebeslag heeft op het gebied Markermeer en IJmeer. Zoals in de reactie op onderdeel 26 van deze zienswijze is toegelicht, zijn er met in acht name van de mitigerende maatregelen geen significant negatieve resteffecten en heeft de Versterking geen gevolgen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Wat betreft het ecosysteem geldt het volgende. In paragraaf 7.2.5 van de 'Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden' (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) is ingegaan op het verlies van NNN en weidevogelleefgebieden. Daaruit volgt dat alleen aan de randen van de systemen relatief kleine oppervlaktes worden weggehaald. Het is dus onjuist dat grote delen van de ecosystemen worden vernietigd.
28	Indiener stelt dat geen vergunning is gevraagd voor de stikstofdepositie ten gevolge van de aanleg en het gebruik voor Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang. Zij wijzen erop dat het onzeker is of de PAS in stand blijft. Zij stellen dat in Noord-Holland alle Natura 2000-gebieden aan hun maximale capaciteit zitten en dat iedere overschrijding een negatief effect zal hebben. Indiener stelt dat, als de PAS acceptabel wordt geacht, er kanttekeningen zijn te plaatsen bij de gemaakte berekeningen en dat er geen alternatieve stikstofdepositieberekeningen zijn gedaan. Verder wordt gesteld dat er geen vergunning is gevraagd voor Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder terwijl daar geen depositieruimte beschikbaar is.	In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is voor alle projecten van het Hoogwaterbeschermingsprogramma, dus ook voor Versterking Markermeerdijken, stikstofruimte gereserveerd in segment 1 van het Programma (prioritaire projecten). Het project is opgenomen als 'Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam (planstudie); Dijkversterking Markermeerdijk Marken', projectnummer R2-061 in de Basisrapportage HWBP-2 van 26 september 2011 (zie Kamerstukken II 2011/12, 27 625, nr. 237). De stikstofuitstoot ten gevolge van de Versterking past binnen de gereserveerde ruimte van de PAS, en is dus al passend beoordeeld in de Passende Beoordeling die voor de PAS is opgesteld. Dat geldt voor eventuele effecten op alle gebieden, dus ook Wormer- en Jisperveld & Kalverveld. Zie paragraaf 3.2 van de Passende beoordeling voor de Versterking. De PAS heeft nog steeds rechtskracht. De besluitvorming voor de Versterking kon daarom daarop gebaseerd worden. Indiener laat na te onderbouwen waarom de berekeningen onjuist zouden zijn. Naast de beoordeling in het kader van de PAS is in de Passende Beoordeling ook een inhoudelijke beoordeling van het stikstofeffect opgenomen (zie voor de uitgebreide tekst bijlage 8.31 van het bijlageboek). Uit deze beoordeling blijkt dat als gevolg van de Versterking er sprake is van een geringe toename van de permanente en tijdelijke stikstofdepositie. Uit de inhoudelijke beoordeling blijkt dat de stikstofdepositie als

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		gevolg van de versterking zeer gering is gezien de hoeveelheid stikstof die planten nodig hebben, de aanwezige stikstofkringlopen, de daling van stikstofdepositie, de jaarlijkse fluctuatie en het reguliere beheer dat noodzakelijk is om verschillende habitattypen in stand te houden (zelfs als de kritische depositiewaarde niet overschreden wordt). Daarnaast is per Natura 2000-gebied ook gekeken naar de trend en de huidige kwaliteit. Uit deze beoordeling volgt dat als gevolg van de zeer geringe hoeveelheid stikstofdepositie van de versterking bij voorbaat een ecologisch merkbaar en meetbaar effect is uitgesloten.
29	Indiener stelt dat het project deels buiten de eerste PAS-periode van zes jaar zal vallen. Onduidelijk is hoe de depositiewaarde dan gewaarborgd is. Er is ten onrechte geen Wnb-vergunning gevraagd voor de andere Natura 2000-gebieden. Ten aanzien van Markermeer & IJmeer is in de Passende beoordeling overwogen dat een PAS-aanvraag is nagelaten omdat er geen stikstofgevoelige soorten in het gebied voorkomen. Voor Polder Zeevang is dit niet benoemd. Onduidelijk is waarom voor beide gebieden geen PAS-berekening is gemaakt. Onduidelijk is of en zo ja hoeveel ruimte is gereserveerd en wat de stikstofdepositie zal zijn.	De PAS geldt voor 118 Natura 2000-gebieden. De gebieden Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang zijn daar niet in opgenomen. Beide gebieden bevatten geen stikstofgevoelige habitattypen of leefgebieden. Voor de andere gebieden geldt dat deze vallen onder de gereserveerde ruimte in de PAS voor het project. Uit de Passende beoordeling die voor de PAS is uitgevoerd, blijkt dat uitgifte van de gereserveerde ruimte niet leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van de betreffende gebieden. Dat het project feitelijk deels wordt uitgevoerd in de volgende beheerperiode, maakt die conclusie niet anders. De ruimte is immers voor dit project gereserveerd.
30	Indiener stelt dat de conclusie in de vergunning dat effecten op het habitattype kranswierwateren zijn uitgesloten omdat daarvoor het zuidelijk deel van de Gouwzee is aangewezen, in strijd is met de aanwijzing van het Natura 2000-gebied Markermeer en IJmeer waarbinnen de Gouwzee in zijn geheel is aangewezen voor dit type. Ten onrechte wordt niet het gehele gebied beoordeeld voor dit type. Volgens het profieldocument gaan de populaties in het IJsselmeergebied al achteruit. De conclusie dat er geen effecten te verwachten zijn, is onvoldoende onderbouwd.	In de ontwerp Wnb-vergunning is ten onrechte de indruk gewekt dat de toetsing voor de kranswierwateren is beperkt tot het Habitatrichtlijn deel van Markermeer en IJmeer, te weten het zuidelijk deel van de Gouwzee. Voor de kranswierwateren is het gehele habitatgebied (de gehele Gouwzee) beoordeeld. Uit paragraaf 7.2.2 van de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) volgt dat binnen de reikwijdte van de effecten van de Versterking het habitattype Kranswierwateren niet voorkomt binnen het Habitatrichtlijngebied. Werkzaamheden vinden niet plaats binnen het Habitatrichtlijngebied. De dichtstbijzijnde locaties waar werkzaamheden zijn voorzien, zijn module 12 en 13. Module 12 ligt op minimaal 700 m afstand. Vertroebeling en sedimentatie zijn beperkt tot de directe omgeving van de werkzaamheden en reiken niet tot in het Habitatrichtlijngebied, omdat bij module 11 en 12 geen tijdelijke toegangsgeulen worden gegraven. Op deze locatie wordt gebruikgemaakt van vletten. Vertroebeling door overige werkzaamheden is lokaal van aard. Erosie/verspreiding door windgedreven golven van het gebaggerde materiaal uit de tijdelijke toegangsgeulen reikt echter verder dan de zone langs de dijk. Uit de modelberekening van Deltares (bijlage 8.7 van het Bijlagenboek) blijkt echter dat in de Gouwzee de hoeveelheid licht in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		het voorjaar nauwelijks verandert. Module 13 is door de N518/Zeedijk afgescheiden van de Gouwzee. Via het water is de afstand tussen het Habitatrichtlijngedeelte en module 13 meer dan 10 km. De afgelopen jaren is het habitattype Kranswierwateren bovendien sterk in omvang toegenomen. Het oppervlak in het totale Markermeer en IJmeer was in 2016 1.057 ha. Het oppervlak binnen Habitatrichtlijngebied was in 2016 733 ha. Op basis hiervan is geconcludeerd dat er geen sprake is van negatieve effecten op het habitattype binnen het Habitatrichtlijngebied.
31	Indiener stelt dat uit de Passende beoordeling niet duidelijk blijkt of de Visdief een locatie- of een nestspecifieke soort is. Dat is van belang voor de vraag of sprake is van mitigerende of compenserende maatregelen. Indiener gaat er vanuit dat de Visdief weer terug zal keren waardoor er een verstoring optreedt die niet wordt voorkomen door alternatieve broedplaatsen, maar wordt gecompenseerd. Compensatie is niet mogelijk omdat bij de dijkmodule waar de visdief broedt geen sprake is van een dwingende reden van openbaar belang. Indiener stelt dat er geen inschatting is gemaakt van het effect in kwantitatieve zin. De Passende beoordeling zou te optimistisch zijn over het effect van de recreatieve voorzieningen in de beheerfase op de visdief. Onduidelijk is of die voorzieningen potentiële broedplaatsen onmogelijk maken.	De visdief is een soort die op kale grond broedt, en een soort die in korte tijd op een andere, geschikte locatie kan broeden. De huidige pontons en Markerwadden waarop de visdiefjes in de huidige situatie broeden, bewijzen dat. In de Passende beoordeling (bijlage 8.1) zijn de effecten van de Versterking op de visdief beschreven in paragraaf 7.2.4 en 8.2.4. Door de Versterking worden tijdens de aanlegfase in het broedseizoen de nestlocaties van de visdief langs de dijk verstoord. In paragraaf 8.2.4 is het aantal broedparen in het Natura 2000-gebied gekwantificeerd ten opzichte van de instandhoudingsdoelstelling. Daaruit volgt dat die niet gehaald wordt en dat elke afname significant is. Daarom worden mitigerende maatregelen genomen, zodat er tijdens de aanlegfase geen afname van geschikte broedgelegenheden is. Compensatie is alleen aan de orde als sprake is van blijvend schadelijk effect, ondanks het nemen van een maatregel. Daarvan is geen sprake, het schadelijke effect (de verstoring) wordt gemitigeerd waardoor de visdiefjes ergens anders broeden. De mitigerende maatregelen zijn beschreven in paragraaf 8.2.6. Deze richten zich op het creëren van voldoende alternatieve broedgelegenheid met voldoende rust door een speciaal ingericht ponton in het Markermeer. Daarnaast wordt voorkomen dat visdiefjes zich binnen het werkgebied vestigen, waar gedurende het broedseizoen werkzaamheden uitgevoerd worden, zodat verstoring van broedende visdieven niet aan de orde is. Met deze maatregelen wordt gezorgd voor steeds tenminste even veel geschikte broedgelegenheid als in de huidige situatie langs het te versterken dijktraject. Daarmee blijft de functionaliteit van broed- en foerageergebied bestaan. Er is geen sprake van een resteffect en er zijn geen gevolgen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Significant negatieve effecten op de visdief zijn uitgesloten. Er is geen ruimtebeslag van recreatieve voorzieningen op de broedplaatsen van de visdief en ten behoeve van de natuurontwikkeling wordt het fietspad van de oeverdijk terug naar de ligging van het huidige fietspad geleid.
32	Indiener stelt dat de rapporten over het effect van de werkzaamheden op het	Het voedselaanbod en de eventuele effecten van de Versterking daarop is onderzocht. Het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	voedselaanbod of de voedselbereikbaarheid maar een deel van de benodigde informatie geven. Ook zouden sommige analyses niet zijn uitgevoerd, bijvoorbeeld hoe groot de doorzichtigheid van water moet zijn om voedsel te vinden. Onduidelijk is waarom geen nader onderzoek is gedaan naar de behoefte van de verschillende vogels, terwijl die informatie noodzakelijk is voor het verlenen van een Wnb-vergunning. Indiener stelt verder dat er ruime marges worden aangehouden bij de onderzoeken en dat uit een combinatie van die marges blijkt dat er onvoldoende informatie aanwezig is voor een goede inschatting van de voedselbereikbaarheid en het aanbod.	voedselaanbod is een van de factoren die van invloed zijn op de staat van instandhouding. In paragraaf 5.2.4 van de Passende beoordeling (bijlage 8.1 van het Bijlagenboek) is beschreven wat de effecten van de Versterking voor wat betreft vertroebeling en sedimentatie zijn. Het is juist dat niet exact duidelijk is in welke mate vertroebeling zal optreden, maar daarom is daarbij de worst case situatie als uitgangspunt genomen. Op basis daarvan zijn de effecten van (onder meer) vertroebeling bepaald. In pararagraaf 7.2.5 en 8.2.5 zijn de effecten daarvan op de verschillende soorten vogels beschreven. Indiener maakt niet duidelijk waarom de conclusies die daar zijn opgenomen onjuist zouden zijn.
33	Indiener stelt dat een gedegen populatieonderzoek van de verschillende vogelsoorten ontbreekt. Er is basisinformatie, waaraan gebreken kleven, maar er worden meteen conclusies getrokken over het effect. Indiener wijst ter illustratie op de conclusie dat er gedurende de werkzaamheden de voedselbereikbaarheid kleiner is vanwege het vertroebelde water maar dat in de jaren daarna het aanbod groter zal zijn. Verder stelt indiener dat de Passende beoordeling ten onrechte uitsluitend voor niet-broedvogels een kwantitatieve inschatting bevat van de gevolgen als het dijktraject niet meer beschikbaar is. De Passende beoordeling is te optimistisch over negatieve effecten. Er is bijvoorbeeld geen rekening gehouden met het cumulatieve effect dat alle soorten moeten uitwijken en van meerdere jaren verstoren achter elkaar. Ook is de Passende beoordeling te optimistisch dat de aalscholver in een groep gaat jagen.	In de paragrafen 7.2.4, 7.2.5, 8.2.4 en 8.2.5 van de Passende beoordeling zijn de effecten van de Versterking op vogels uitvoerig toegelicht. Er is uitgebreid onderzoek gedaan, daar waar mogelijk zijn kwantitatieve benaderingen gedaan, waarna alles kwalitatief is beschreven. Wat betreft de effecten van de vertroebeling van water wordt gewezen op hetgeen hiervoor in reactie op onderdeel 32 van deze zienswijze is toegelicht. Voor zover indiener stelt dat er geen inzicht is gegeven in de cumulatieve effecten van de Versterking omdat de verstoring meerdere jaren duurt, is het volgende van belang. In de Passende beoordeling is rekening gehouden met het gegeven dat de werkzaamheden vijf jaar in beslag nemen. Zie paragraaf 2.4.4. Dat gegeven is integraal in alle effecten meegenomen. De cumulatie in jaren is dus meegenomen. Verder wordt ten onrechte gesteld dat geen rekening zou zijn gehouden met voedselafname en de afname van voedselbereikbaarheid. Die aspecten zijn een onlosmakelijk onderdeel van de Versterking. In de effecten van de Versterking zijn die aspecten dus meegenomen voor die periode van vijf jaar. Wat betreft de aalscholver geldt dat dit is onderbouwd door middel van een verwijzing in paragraaf 8.2.3 van de Passende beoordeling naar het Natura 2000 Profielendocument (versie 1 september 2008) van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Dit stuk is te raadplegen op de website van het ministerie van EZ. Indiener laat na te onderbouwen waarom dit onjuist of te optimistisch zou zijn.
34	Indiener stelt dat voor niet-broedvogels in Polder Zeevang een worst case scenario is opgesteld maar de effecten van de verstoring worden te optimistisch ingeschat zonder enige kwantitatieve analyse. Het cumulatieve effect is niet meegewogen. Het gebied herbergt veel andere vogelsoorten die ook verstoord worden. De mitigerende maatregelen leiden voor die soorten die geen aangewezen soorten, voor het Natura	Het is onduidelijk waarop indiener baseert dat er geen kwantitatieve analyses zijn uitgevoerd. In dit kader wordt gewezen op de paragrafen 6.3, 7.3 en 8.3.2 van de Passende beoordeling. Er is wel degelijk gekeken naar de aantallen vogels die nabij de dijk voorkomen. Gewezen wordt ook op paragraaf 7.2 van de Soortenbeschermingstoets voor het MER (bijlage 1.7 van het Bijlagenboek) en de Analyse broedende vogels langs het dijktraject (bijlage 8.26 van het Bijlagenboek).

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	2000-gebied zijn maar wel worden beschermd onder de Vogelrichtlijn, tot een toename van de verstoring.	Uit de Analyses volgt welke waarnemingen van vogels in het gebied zijn gedaan. Op basis daarvan is bepaald welke broedvogels in het gebied aanwezig zijn, en welke vogels een jaarrond beschermde nestplaats in het gebied hebben. In de Soortenbeschermingstoets zijn voor de soorten die onder de Vogelrichtlijn vallen, de effecten bepaald (met het oog op de verbodsbepalingen uit de Wnb).
35	Indiener stelt dat ten onrechte een ontheffing Wnb voor het onderdeel soortbescherming is verleend. Uit het project blijkt onvoldoende dat er geen andere bevredigende oplossing als bedoeld in artikel 3.8 Wnb bestaat. De effecten van recreatie zijn onvoldoende en niet objectief onderzocht. Ook de cumulatie is niet onderzocht. Indiener stelt dat er waarschijnlijk effect is op de beschermde natuurwaarden in de voorlanden, maar dat dit niet is onderzocht. Het voorkomen van soorten klopt niet met de bij indiener aanwezige informatie.	Aan de Wnb-vergunning ligt uitgebreid onderzoek ten grondslag. In de Soortenbeschermingstoets is rekening gehouden met alle beschermde soorten die op en rond de dijk voorkomen. Dat geldt ook voor de voorlanden. Indiener noemt een aantal soorten, maar laat na dit nader te onderbouwen. Indiener gaat er verder aan voorbij dat de recreatiemogelijkheden onderdeel uitmaken van de Versterking. Dat wil zeggen: in de effecten van de Versterking en het ruimtebeslag daarvan zitten de recreatiemogelijkheden inbegrepen. Hiervoor is in de reactie op onderdeel 33 van deze zienswijze al toegelicht dat cumulatie in jaren wel degelijk is onderzocht.
36	Indiener stelt dat een te snelle conclusie is getrokken dat voor niet-broedvogels geen negatief effect optreedt omdat ze weg kunnen vliegen. Indiener stelt dat het vanwege de grote hoeveelheden vogels die verstoord zullen worden maar de vraag is waar de afzonderlijke soorten en individuen nieuwe foerageer- en rustgebieden kunnen vinden en dus of de verstoring geen negatief effect kan opleveren. De verstoring van rust- en foerageergebieden kan strijd opleveren met het soortbeschermingsrecht uit de Wnb. In dat kader moet het effect van overslibben van mosselen of het vernietigen van kranswieren worden meegenomen. Voor moerassoorten met een grote verstoringsgevoeligheid wordt een kleinere afstand aangehouden (terwijl afstand op onbekend staat) dan bij soorten die gemiddeld verstoringsgevoelig zijn.	Uit paragraaf 7.2 van de Soortenbeschermingstoets volgt dat de niet-broedvogels het werkgebied bij aanvang van de werkzaamheden ontvluchten naar een rustiger plek in de directe omgeving. Bij deze vogels is doden of verwonden uitgesloten, gezien hun mobiliteit. Het tijdelijk ontvluchten wordt niet aangemerkt als een opzettelijke verontrusting. Na afronding van de werkzaamheden vormt de dijk ook weer een leefgebied dat vergelijkbaar is met de huidige situatie. Er is dus geen sprake van wezenlijke effecten op niet-broedende vogels. Bij het bepalen van de effecten zijn ook de effecten op het voedselaanbod betrokken. In paragraaf 8.2.5 van de Passende beoordeling is beschreven wat de effecten op mosselen en waterplanten voor de verschillende vogels zijn. Dat effect is dus wel degelijk meegenomen.
37	Indiener stelt dat bij de mitigerende maatregelen geen inventarisatie is gemaakt om welke broedvogels het specifiek gaat. Ook is niet bekend of de broedvogels locatie- of nestspecifiek zijn. Indiener stelt dat veel broedvogels plaatstrouw zijn en definitief vertrekken wanneer een nestpoging mislukt. Er wordt ook geen rekening gehouden met verstoring tijdens de voederfase van de jongen. Voor enkele broedvogels wordt zonder onderbouwing van locaties en functionele leefgebieden gesteld dat deze weliswaar jaarronde beschermde nesten hebben, maar dat deze buiten het plangebied liggen en er geen verstoring zal optreden.	Het is onjuist dat er geen onderzoek is gedaan. In de Analyse broedende vogels langs het dijktraject (bijlage 8.26 van het Bijlagenboek) is de inventarisatie van de in het gebied aanwezige broedvogels te vinden. De effecten van de Versterking op de broedvogels staan beschreven in paragraaf 7.2 van de Soortenbeschermingstoets. De vogels zijn in categorieën ingedeeld. Categorie 1 t/m 4 heeft een vaste nestlocatie. Categorie 5 zijn soorten zonder jaarrond beschermde nestplaats. Van die soorten wordt uitgegaan dat die kunnen uitwijken naar een andere locatie. Uit de analyse volgt dat voor de door indiener genoemde soorten is beoordeeld wat de effecten van de Versterking voor die betreffende soorten zijn. Daaruit volgt

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		dat er weliswaar een verstoring kan optreden, maar niet dat de gunstige staat van instandhouding wordt aangetast. Indiener laat na te onderbouwen waarom deze conclusie onjuist zou zijn. Het is onjuist dat er geen rekening is gehouden met verstoring tijdens de voederfase van jongen. In paragraaf 7.2.4 van de Passende beoordeling is aangegeven dat de werkzaamheden aanvangen voorafgaand aan de start van het broedseizoen. De verstoring begint dus niet ineens tijdens het broedseizoen. Daarmee is ook rekening gehouden met de verstoring tijdens de voederfase.
38	Indiener stelt dat uit de Soortenbeschermingstoets niet blijkt dat het mogelijk is om met mitigerende maatregelen te voorkomen dat er een overtreding is ten aanzien van de noordse woelmuis, de waterspitsmuis, de bunzing en de hermelijn. Er wordt te optimistisch gesteld dat deze soorten een nieuwe verblijfplaats vinden als deze wordt verstoord of vernietigd. Het is onduidelijk hoe de verstoring op andere soorten dan vogels is beoordeeld. De uitvoering van de dijk voor wat betreft de dijkbekleding is niet meegenomen als effect in de beheerfase op beschermde soorten. Voor de ringslang zou de Noordse steen heel waardevol zijn en zou provincie de winterverblijfplaatsen moeten uitvoeren, hetgeen niet geborgd is.	De door indiener genoemde soorten en de effecten van de Versterking daarop zijn uitvoerig beschreven in de Soortenbeschermingstoets, in paragraaf 7.3 voor de noordse woelmuis en de waterspitsmuis en paragraaf 7.4 voor de bunzing en de hermelijn. Daarin is onder meer de staat van instandhouding beoordeeld. Ook is beschreven voor welke effecten de soorten wel of niet gevoelig zijn. Wat betreft de ringslang geldt dat er als mitigerende maatregelen extra verblijven worden gerealiseerd, als extra maatregel om de populatie te versterken. Dit volgt uit paragraaf 7.7.4. Ten aanzien van de winterverblijfplaatsen geldt dat de compensatie tussen Uitdam en Amsterdam plaatsvindt. Dit is toegelicht in paragraaf 7.7.6.
39	Indiener stelt dat de gebieden Zeevang en Markermeer & IJmeer (grotendeels) niet binnen de NNN vallen, en dat daarop dus niet het beschermingsregime van art. 19 PRV van toepassing is, maar wel art. 25 PRV. Er zal een compensatieplan worden uitgevoerd voor de weidevogelleefgebieden maar die gebieden worden langs het gehele traject verstoord. Er zijn geen mitigerende maatregelen voor beperking van de verstoring in het broedseizoen voorgesteld. Onderzocht moet worden of in Waterland-oost en overige gebieden buiten het Natura 2000-gebied mitigerende maatregelen kunnen worden genomen voor beperking van de verstoring door activiteiten in het broedseizoen. Alleen de verstoring door ruimtebeslag wordt gecompenseerd. De effectiviteit van het compensatieplan is discutabel en het plan voldoet niet aan de compensatieverplichtingen als bedoeld in artikel 25 PRV. Niet is aangetoond dat de compensatie niet in de nabijheid van de versterking kan worden uitgevoerd. Inzicht ontbreekt over verstoring wegens licht en beweging en over de berekening van de oppervlakte die wordt verstoord door geluid.	In paragraaf 7.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden (bijlage 8.2 van het Bijlagenboek) zijn de effecten van de Versterking beschreven op de weidevogelleefgebieden. De toetsing is in paragraaf 8.3 opgenomen. Daarnaast is het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) van belang. Op de door indiener genoemde punten over dit plan wordt hierna puntsgewijs gereageerd: - Dat er weidevogelleefgebied wordt aangetast langs het gehele traject is onderkend in paragraaf 5.2. en 5.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden. Voor die aantasting worden compenserende maatregelen getroffen, zoals beschreven in het Plan voor compensatiemaatregelen. - De mitigerende maatregelen worden in het kader van de soortenbescherming uitgevoerd; - In paragraaf 7.3.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden is beschreven dat er geen sprake is van een wezenlijke verandering van de verstoring op weidevogelleefgebied door de realisatie van de nieuwe recreatieve mogelijkheden. Uit afbeelding 46 volgt dat het nieuw aan te leggen fietspad binnen de verstoringszone van de huidige recreatieve mogelijkheden blijft. Het is dus niet nodig om

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		mitigerende maatregelen te treffen. - Er wordt gecompenseerd voor de effecten van de Versterking, ruimtebeslag is daarbij het enige relevante effect voor compensatie. - Het Compensatieplan weidevogelleefgebieden voldoet aan artikel 25 PRV. De toetsing daaraan is te vinden in paragraaf 8.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden. Er is geen reden om te twijfelen aan de effectiviteit van de compensatie. In het Plan is uitvoerig gemotiveerd waarom is gekozen voor die maatregelen, aan welke voorwaarden wordt voldaan etc. - In paragraaf 8.3.2.2 van de Toetsing is toegelicht en uitgewerkt waar en waarom daar de compensatie wordt uitgevoerd. In paragraaf 1.2 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden is dit nader toegelicht. Er is eerst gezocht op eigen percelen. Vervolgens zijn binnen een straal van 5 km rond de dijk boeren benaderd voor compensatie. Dit gebeurt op vrijwillige basis. Op basis daarvan is de compensatie bepaald op de dichtstbij zijnde percelen. - In paragraaf 5.3.3 van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden is toegelicht welke verstoring vanwege beweging kan optreden. Verstoring wegens licht is niet aan de orde, en is daarom niet beoordeeld. - Het effect van geluid is toegelicht in paragraaf 5.3.3. van de Toetsing NNN en Weidevogelleefgebieden. De berekening van de oppervlakte die wordt verstoord door geluid is opgenomen paragraaf 5.2.
40	Indiener wijst op het totale ruimtebeslag op weidevogelleefgebieden en de omvang van de totale compensatie. Indiener stelt dat er teveel vanuit een agrarische benadering wordt gedacht en dat de compensatie teveel versnipperd is over een te groot gebied. Maatregelen zouden alleen zin hebben als ze worden uitgevoerd in een weidevogelleefgebied met een groot oppervlak aaneengesloten kruidenrijk hooiland, hoog waterpeil, geen intensieve bemesting en waar eventueel slechts enkele percelen extensief worden beweid in het broedseizoen. Indiener twijfelt of het weidevogelbeheer op de boerderijen succes vol zal zijn allereerst vanwege het geringe aantal afgesproken hectares waarop voorrang aan de weidevogels wordt gegeven. Onduidelijk is hoe het beheer op de aangrenzende percelen wordt uitgevoerd. Ook daar zou aan de voornoemde eisen moeten worden voldaan. Verder wordt er geen mestbeperking en hoogwaterpeil geëist terwijl dat noodzakelijk is voor de verbetering van de kruidenrijkdom en het bodemleven en dus de betere beschikbaarheid van voedsel voor weidevogels. Na de rustperiode mag op alle percelen drijfmest en kunstmest worden	In het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek) is het compensatieplan voor de weidevogelleefgebieden opgenomen. In paragraaf 2.1.2 van dit plan is beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer plaatsvindt binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarische natuurbeheer). Dit betekent dat de percelen dus bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast en leiden tot vergroting van weidevogelgebied. Het beheer op de percelen welke worden gefinancierd met compensatiegelden is optimaal voor weidevogels. Daarnaast voorziet het beheer op de omliggende percelen, door afspraken binnen ANLb, hier ook in. Voor de omliggende percelen maakt de veldregisseur van WLD namelijk afspraken over het aanvullend beheer. Met de inzet van de verschillende inrichtings- en beheermaatregelen binnen het compensatieproject wordt zoveel mogelijk ingezet op versterking en motivatie. Zo worden workshops georganiseerd om ook omliggende boeren nog meer te enthousiasmeren om weidevogelbeheer te combineren met een agrarische bedrijfsvoering. Daarnaast wordt middels (agrarisch)natuurbeheer ook beoogd om

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	uitgereden. Voor het afgesproken hoog waterpeil is onduidelijk hoe hoog het is en hoe lang het peil hoog moet zijn.	omstandigheden te optimaliseren of te behouden voor weidevogels. Met de maatregelen wordt de potentie voor broedende weidevogels verbeterd. Het effect van de maatregelen is dan het areaal waar de maatregel wordt genomen, omdat er wordt aangesloten op bestaande weidevogelgebieden c.q. gaten worden opgevuld waardoor er een uitstralend effect is naar de omgeving. Voor een reactie op dit onderdeel wordt verder gewezen op hetgeen hiervoor in de reactie op onderdeel 39 van deze zienswijze is toegelicht. In aanvulling daarop is van belang dat in paragraaf 2.2.1 en 2.2.4 van het Compensatieplan is toegelicht dat moet worden voldaan aan de pakketvoorwaarden van het pakket 'Kruidenrijk grasland' binnen ANLb. In die voorwaarden zijn beperkingen aan de bemesting gegeven. Bemesting vindt plaats onder begeleiding van de beheerregisseur. Dit geldt voor alle percelen. Verder zijn in paragraaf 2.3 de maatregelen voor de waterhuishouding beschreven. Daarnaast is in paragraaf 2.1.1 aangegeven dat een hoog waterpeil niet overal kan worden toegepast omdat beweiding cruciaal is bij weidevogelbeheer en dat gaat niet op natte grond, omdat toegang met machines dan niet mogelijk is. Deze afweging is steeds op lokaal niveau gemaakt.
41	Indiener stelt dat aan het plan van aanpak moet worden toegevoegd dat op tenminste 40-50 ha zwaar beheer moet worden toegepast. Zij wijzen op de verschillen tussen de op blz. 8 van het compensatieplan genoemde vormen van beheer. Er kan daarom niet de garantie worden geboden dat het beheer voor weidevogels optimaal wordt uitgevoerd. De toezegging dat er extra maatregelen genomen kunnen worden, stelt niet gerust.	Het plan van aanpak waar indiener op wijst, is als het ware de voorloper van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden dat als bijlage 8.30 van het Bijlagenboek bij het Projectplan is gevoegd. Daarin is aangegeven welke compensatie wordt gerealiseerd. Dat is wat er gaat gebeuren, en uit hoofdstuk 6 van dit plan blijkt dat dit voldoende is.
42	Indiener zet vraagtekens bij de wijze waarop verbetering van de kruidenrijkdom wordt gerealiseerd. Het is niet nodig om kruidenmengsel te zaaien, maar het beste zou zijn te extensiveren (geen bemesting gedurende 5 jaar en hooien) en het waterpeil op de afgesproken percelen te verhogen. Als wel wordt besloten tot zaaien van kruidenrijke mengsel dan moeten duidelijke afspraken worden gemaakt met boeren. Indiener wijst op het advies van Louis Bolk en de randvoorwaarden die daar worden gesteld. Indiener vindt het niet duidelijk waarom die randvoorwaarden niet in het compensatieplan worden genoemd. Ze moeten in de contracten met de boeren worden opgenomen. Indiener vraagt waarom sommige compensatielocaties zo ver van het aangetaste gebied liggen. Ongeveer 64% ligt ver buiten het gebied van de Versterking. De percelen voor de	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen hiervoor in de reactie op onderdeel 40 van deze zienswijze is toegelicht. In aanvulling daarop is van belang dat in paragraaf 2.2.5 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30) is beschreven dat de effecten van kruidenrijke percelen op de weidevogelpopulaties zijn aangetoond in het advies waar indiener op wijst. Uit paragraaf 2.2.1 volgt dat de kruidenrijkdom van percelen weliswaar kan worden verhoogd door beheer aan te passen of af te plaggen, maar dat het jaren duurt voor er een verbetering van de kruidenrijkdom zichtbaar wordt. Om het proces van de gewijzigde vegetatiesamenstelling te bevorderen wordt met deze maatregel grasland opnieuw ingezaaid met een speciaal mengsel. Hiervoor worden de mengsels ‘Kruidenrijk grasland’ (B141) en ‘Kuikenlandmengsel’ (B145) van Biodivers gebruikt. Deze zijn goed geschikt als zaadmengsel voor kruidenrijk grasland voor

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	maatregelen zijn relatief klein. De effectiviteit is slechts te beoordelen in samenhang met de omstandigheden voor weidevogels op de aangrenzende percelen.	weidevogels. Zij komen goed overeen met de plantengemeenschappen (Kamgrasweiden en Glanshaverhooilanden) die van nature als kruidenrijke graslanden nog worden aangetroffen in het werkgebied van WLD. Daarna gelden de pakketvoorwaarden van ANLb van het pakket 'kruidenrijk grasland' zodat een en ander goed in stand blijft. Tot slot is van belang dat WLD in dit geval aan de hand van gebiedskennis, ervaring en specifieke kennis over de percelen is gekomen tot het plan en de daarin genoemde maatregelen, waardoor die effectief zijn. Daarbij is het door indiener genoemde advies met de daaruit voortvloeiende voorwaarden meegenomen, maar daar is dus nog een specifieke slag over heen gegaan. Wat betreft de locatie en effectiviteit van de compensatielocaties wordt gewezen op hetgeen hiervoor is toegelicht.
43	Indiener stelt dat het succes van de realisatie van plasdras en het verhogen van waterpeilen op bepaalde percelen in samenhang met het weidevogelbeheer op aangrenzende percelen moet worden beoordeeld. De kaarten laten een versnipperd beeld van de percelen die worden vernat en plasdras zien, waardoor de voorgestelde maatregelen bij voorbaat al niet effectief zijn omdat de omvang te klein is. De keuze voor de percelen moet daarom beter worden toegelicht. Onduidelijk is wat wordt bedoeld met Werkgebied WLD en waar dat ligt.	Voor zover wordt gesteld dat de compensatie versnipperd wordt uitgevoerd, waardoor het gebied voor de weidevogels te klein is en de maatregelen niet effectief zouden zijn, is het volgende van belang. In paragraaf 2.1 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30) is beschreven hoe tot de locaties is gekomen. Met deze locaties wordt aangesloten bij bestaande weidevogellocaties, waardoor dit gebied groter wordt. Daarnaast is in paragraaf 2.1.2 beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarische natuurbeheer) plaatsvindt. Dit betekent dat de percelen dus bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast en leiden tot vergroting van weidevogelgebied. In paragraaf 1.2 van het Plan is beschreven wat het werkgebied is van WLD. Het werkgebied van WLD omvat twee grote gebieden; Laag Holland, het gebied ten noorden van Amsterdam, in de lijn Amsterdam-Zaanstad-Alkmaar-Hoorn-Amsterdam, en Noord-Kennemerland, vanaf het landelijk gebied ten noorden van Beverwijk tot aan Camperduin, inclusief de Harger- en Pettemerpolder.
44	Indiener stelt dat ook voor weidevogelvriendelijke taluds geldt dat het resultaat sterk afhankelijk is van het weidevogelbeheer op aangrenzende percelen. De keuze van de locaties moet nader worden toegelicht. Egmond a/d Hoef ligt buiten de regio Waterland.	Uit het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30) volgt dat niet alleen wordt ingezet op de percelen waar daadwerkelijk de compensatie plaatsvindt, maar dat ook aandacht is voor de omliggende percelen. Verder is in dit stuk de keuze voor de locaties uitgebreid toegelicht, in paragraaf 1.2 van het Plan. Daar is toegelicht dat is gezocht naar locaties zo dicht mogelijk bij de dijk, maar omdat de maatregelen op basis van vrijwilligheid worden genomen blijft de keuze bij de eigenaar. Om deze reden zullen er ook maatregelen worden genomen welke verder van de Markermeerdijken af liggen.
45	Indiener stelt dat het plaatsen van vossenrasters alleen effectief kan zijn als	In paragraaf 2.5 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30 van het

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	deze goed worden onderhouden. De vossenrasters moeten vrij van vegetatie worden gehouden, en dat moet wekelijks worden gecontroleerd en dus moeten er goede afspraken worden gemaakt met de boeren. Dat er iets is afgesproken, is onvoldoende concreet. Vossenrasters hebben bovendien alleen zin als deze om een groot gebied worden geplaatst. Onduidelijk is waarom alleen de dammen worden afgezet, vossen kunnen goed zwemmen.	Bijlagenboek) wordt ingegaan op het voeren van een verantwoord predatiebeheer. Daarin wordt ook ingegaan op vossenpredatie. Om vossenpredatie te beperken zullen vossenrasters aangelegd worden. Er worden tijdens het broedseizoen drie tot vier stroomdraden horizontaal boven elkaar om een gebied gezet en onderhouden. Gebieden kunnen hiermee veilig gesteld worden voor de vos. Vrijwilligers en boeren voeren tijdens het weidevogelseizoen tweewekelijks controles uit op planten- en grasgroei tegen het raster aan. Daar waar dit plaats vindt worden de planten ingekort aangezien het een negatief effect heeft op de stroomtoevoer. In paragraaf 2.5.2 is toegelicht waar vossenrasters worden geplaatst. Met de aanleg van vossenrasters wordt 20,59 hectare veiliggesteld voor de vos. Op locatienummer 102 zullen alleen de dammen afgeschermd worden. Dit omdat de vos op die locatie alleen via de dammen binnen kan komen. Er ligt een zeer brede ringvaart rondom de percelen en de wegkant is erg diep waardoor de vos niet in of uit het water komt. Op locatienummer 12 wordt het vossenraster volledig rondom 14,78 hectare neergezet; ook de sloten worden voorzien van een raster. Dit raster wordt jaarlijks geplaatst tijdens het weidevogelseizoen van 1 maart tot en met 1 juli. Uit ervaringen van acht eerdere projecten met een vossenraster kan geconcludeerd worden dat het plaatsen van een vossenraster ook rondom kleine terreinen een gunstig effect heeft op het aantal broedparen weidevogels en het broedsucces. In paragraaf 2.5.5. is de monitoring beschreven, zodat ook bijgestuurd kan worden als de resultaten niet naar wens zijn. Het vossenraster is niet permanent, het kan opgepakt worden en op een andere locatie worden neergezet. Mocht blijken dat in een omrasterd gebied onverhoopt geen weidevogels aanwezig zijn, dan zal het vossenraster worden verplaatst naar een betere locatie.
46	Indiener wijst op art. 3 sub b van de Uitvoeringsregeling op grond waarvan compensatie in de nabijheid van het aangetaste gebied moet plaatsvinden tenzij wordt aangetoond dat dit niet mogelijk is. Een groot aantal locaties voldoet daar niet aan. Er is niet aangetoond waarom compensatie op andere locaties in de polder Zeevang en Waterland-Oost niet te realiseren is. Uit niets blijkt dat is gesproken met Staatsbosbeheer om weidevogelbeheer op hun terreinen te verbeteren. Als niet aangetoond kan worden dat het niet mogelijk is compensatie in de nabijheid van de Versterking uit te voeren dan gaat de voorkeur uit naar storting van het resterende bedrag in een provinciaal fonds, waaruit in de toekomst projecten of maatregelen kunnen worden gefinancierd	Er is gezocht naar locaties voor compensatie binnen een straal van 5 km van de dijk, zoals is toegelicht in 2.3.3 van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden. Met de locaties die gekozen zijn, wordt juist een groot aaneengesloten gebied voor weidevogels gecreëerd. De keuze voor de locaties is ook uitvoerig toegelicht in het Compensatieplan weidevogelleefgebieden (bijlage 8.30). In paragraaf 2.1 van dit plan is beschreven hoe tot de locaties is gekomen. Met deze locaties wordt aangesloten bij bestaande weidevogellocaties, waardoor dit gebied groter wordt. Daarnaast is in paragraaf 2.1.2 beschreven dat de percelen waar maatregelen worden genomen grenzen aan percelen waar bestaand weidevogelbeheer binnen ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de huidige subsidieregeling voor agrarische natuurbeheer) plaatsvindt. Dit betekent dat de

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	voor verbetering van de weidevogelleefgebieden.	percelen dus bijdragen aan het vergroten van de huidige gebieden waar weidevogelbeheer wordt toegepast en leiden tot vergroting van weidevogelgebied. Er is contact geweest met Staatsbosbeheer, over onder meer de mogelijkheden om ander beheer toe te passen. Op die percelen wordt echter al meer natuurbeheer ingezet dan op de agrarische gronden waardoor de winst die te behalen is beperkter is dan op de agrarische gronden. Door de natuurcompensatie door WLD uit te laten voeren naast de huidige provinciale inspanningen voor natuurrealisatie in Waterland-Oost gebeurt er uiteindelijk meer voor natuur. Wat betreft de combinatie met het NNN van Waterland Oost is van belang dat dit hoofdzakelijk uit water en moeras bestaat, wat niet geschikt is voor weidevogels. Weidevogels mijden de omgeving van moerassen, omdat predatoren zich daar schuil kunnen houden. Het is dus niet juist dat de ontwikkeling van NNN zonder meer succesvol met weidevogelleefgebieden te combineren is.
47	Indiener stelt dat de meekoppelkansen ruimtelijk een veel zwaardere ingreep in de bestaande lokale omgeving veroorzaken, terwijl de aanvraag ziet op de gestelde noodzaak voor een dijkversterking en dus het veiligheidsaspect. In de ruimtelijke onderbouwing is de motivering van het provinciaal belang voor de lokale uitvoering van meekoppelkansen onvoldoende onderbouwd. Ze liften mee op de dijkversterkingsopgave en mogen geen onderdeel zijn van de projectbesluitvorming. De inbouw van deze meekoppelkansen is onvoldoende lokaal-democratisch gelegitimeerd. Ze vertroebelen het zicht op onderbouwde écht noodzakelijke ingrepen en veroorzaken een groter ruimtebeslag dan nodig of maken een minder ingrijpende oplossingsvariant onmogelijk. Voor de buitendijkse ingrepen die niet direct verband houden met het oplossen van een gemotiveerde veiligheidsopgave en bebouwing, recreatieontwikkeling en landaanwinning in het buitendijkse hoofdwatersysteem betreffen, is onduidelijk waarom het besluit niet in strijd komt met onder meer artikel 2.12.2, lid 1, Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) en in dat verband de uitzondering die is opgenomen in het tweede lid, onder f.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen in de reactie op onderdeel 13 van deze zienswijze is toegelicht. In aanvulling daarop is het volgende van belang. De keuze van de noodzakelijke veiligheidsoplossing is volstrekt helder en staat los van de meekoppelkans. In verband met de Versterking wordt de bestaande dijkbekleding, waarvan het fiets- en wandelpad deel uitmaakt, verwijderd. Het terugbrengen van de dijkbekleding biedt kansen om de recreatieve verbindingen aan te passen naar de eisen van deze tijd. Het doorlopend fiets- en wandelpad leidt niet tot extra ruimtebeslag van de versterkingsoplossing. Artikel 2.12.2, lid 1 Barro geeft aan dat een bestemmingsplan geen bestemmingen bevat die ten opzichte van het ten tijde van inwerkingtreding van titel 2.12 'IJsselmeergebied' van het Barro geldende bestemmingsplan nieuwe bebouwing of landaanwinning mogelijk maakt. In lid 3 van genoemd artikel is een uitzondering opgenomen op deze regel voor onder andere projecten in het kader van dijk- of kustversterking en overstroombare natuurontwikkeling en de daarvoor benodigde beschermende waterstaatkundige constructies. Verder is in lid 2, sub f onder 2 van artikel 2.12.2 aangegeven dat het eerste lid niet geldt voor nieuwe bebouwing of landaanwinning, die na 22 december 2009 in een bestemmingsplan zijn of worden mogelijk gemaakt met een totale oppervlakte per gemeente van ten hoogste 5 hectare voor andere bestemmingen dan natuurontwikkeling. De oppervlakte die nodig is voor meekoppelkansen buiten het ruimtebeslag

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		voor de dijkversterking bedraagt minder dan genoemde 5 ha per gemeente.
48	Indiener stelt dat een negatief effect van de module aanpak is dat de modules een eigen werkelijkheid lijken te hebben gekregen. Ze stellen dat een aanpak per module niet wil zeggen dat een gekozen versterkingsoplossing ook aansluit bij de versterkingsnoodzaak van die module. Als voorbeeld wordt gewezen op de overgang van module 7 naar 6, van module 14 naar 13 en module 14 naar 15. Het behoud van de dijk ter hoogte van Uitdam dorp wordt ruimtelijk en cultuurhistorisch verstoord door visueel zware ingrepen.	Dat de verdeling van het traject in modules geen effect heeft op het voldoen aan de norm met betrekking tot de overstromingskans is hiervoor in de reactie op onderdeel 6 van deze zienswijze al toegelicht. Per dijkvak is een dijkontwerp ontwikkeld, waarbij wordt voldaan aan de norm. Hoe dat bereikt wordt, is per module of per sectie bepaald. Op die manier wordt zo goed mogelijk bij de lokale situatie en de kenmerkende waarden daar aangesloten. Hierdoor zit er verschil in versterkingsoplossingen bij de verschillende modules. Met betrekking tot de overgangen tussen de modules het volgende. In het MER zijn verschillende oplossingen per module en/of sectie onderzocht. Vervolgens is een voorkeursoplossing gekozen. Hierbij heeft uiteraard ook de aansluiting van oplossingen tussen de modules een rol gespeeld. Op deze wijze is de landschappelijke kwaliteit integraal meegenomen op grotere schaalgrootte dan afzonderlijke modules. De gekozen oplossing op de laatste sectie in module 6 sluit goed aan op de gekozen oplossing in de eerste sectie van module 7, in beide gevallen is sprake van een oplossing met een buitenwaartse asverschuiving. Dat geldt ook voor de overgang tussen module 13 op 14. Hier wordt de overgang tussen de buitenberm bij Uitdam en buitenwaarste asverschuiving ten noorden van Uitdam ingepast ter plaatste van de kaap om de overgang in het landschap op te nemen. De locatie van de overgang tussen module 14 en 15 is zo gekozen dat de ene landschappelijke inpassing op een goede manier wordt vormgegeven. Daarnaast wordt gewezen op de Ontwerpvisie (bijlage 12.12 van het Bijlagenboek) waar is toegelicht hoe de aansluitingen en overgangen meer in detail worden uitgewerkt.
49	Indiener wijst op art. 6 lid 3 van de Monumentenverordening. Deze weigeringsgrond geeft weinig sturing voor de belangenafweging. Verder wijst indiener op het advies van de interne dienst dat als uitgangspunt heeft de aantasting van monumentale waarden zo beperkt mogelijk te houden en dat ingrepen te accepteren zijn voor zover ze onvermijdelijk zijn. Indiener kan zich niet vinden in de uitwerking van dat begrip 'onvermijdelijk' omdat het leidt tot een vernietiging van 40% van de dijk en de karakteristieke Noordse steen slechts op drie plaatsen zal terugkeren.	Voor een toelichting op de effecten op de monumentale waarden van de dijk wordt gewezen op paragraaf 2.4 van deze Nota. Voor een reactie op het onderwerp 'Noordse steen' wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van deze Nota.
50	Indiener stelt dat als het behoud van de waarde van de Markermeerdijk meer als centraal uitgangspunt zou worden gekozen, het terugbrengen van de Noordse steen wel	Bij het dijkontwerp is zorgvuldig gekeken naar het behouden van de cultuurhistorische waarden, waaronder de op bepaalde gedeelten aanwezige Noordse steen. Voor een

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	als ontwerp-eis kan worden gesteld of dat er een andere technische oplossing mogelijk is waardoor die er niet uit hoeft te worden genomen. De Noordse steen is van belang voor de beleving en marktante cultuurhistorische uitstraling. Daarom is een onafhankelijk advies nodig en aansturing richting de Alliantie.	uitgebreide toelichting op de wijze waarop met de Noordse steen wordt omgegaan, wordt verwezen naar paragraaf 2.4.2 van deze Nota en naar paragraaf 3.3 van de Rapportage cultuurhistorie (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek).
51	Indiener stelt dat handhaafbare planologische voorschriften en voorwaardelijke verplichtingen ontbreken in het ontwerpprojectbesluit. Er is niet gesteld dat de aanvraag handhaafbaar deel uitmaakt daarvan. Er is geen enkel voorschrift opgenomen over de planologische gebruiks-, bouw- en aanlegmogelijkheden. Er blijkt verder niet welk kaartbeeld de precieze begrenzing van het projectbesluit toont. Verder mist indiener een toelichting en voorschrift over de vrijheid van HHNK als aanvrager om de vormgeving van de dijkverzwaring naar eigen inzicht in te richten. Er ontbreken ook voorschriften voor het tijdelijk gebruik van gronden in de uitvoeringsfase, een uitvoeringsplan voor bouw- en verkeersveiligheid, de regeling schade en monitorings- en registratieverplichtingen.	Naast het Projectplan is er een omgevingsvergunning strijdig gebruik verleend waarmee - daar waar nodig - wordt afgeweken van de ter plaatse geldende bestemmingsplannen. In de omgevingsvergunning is uitsluitend geregeld wat specifiek nodig is voor de realisatie van de Versterking. Voor het overige blijven de onderliggende bestemmingsplannen, met hun planologische voorschriften, gelden. Wat betreft bouwvoorschriften geldt dat die nog niet in de omgevingsvergunning zitten, omdat alleen een strijdig gebruik is aangevraagd en verleend. De omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen wordt in een later stadium aangevraagd, waarna tegen de vergunning afzonderlijke rechtsbeschermingsmogelijkheden openstaan. Voor de begrenzing van de Versterking zijn de kaarten uit bijlage 11.36 van het Bijlagenboek van belang. Die kaarten geven het definitieve ruimtebeslag weer. Daarbinnen wordt de Versterking gerealiseerd. Wat betreft de uitvoeringsfase en de monitorings- en registratieverplichtingen geldt dat er verschillende monitoringsmaatregelen worden getroffen om schade door de werkzaamheden te voorkomen. In paragraaf 10.1.8 van het Projectplan is dit uitgebreid toegelicht. Verder wordt er per module of deel daarvan voorafgaand aan de uitvoeringsfase een werkplan opgesteld. Daarin worden de te nemen maatregelen gedetailleerd en uitgewerkt, waarbij ook aandacht wordt besteed aan de monitoring van de effecten van de maatregelen.
52	Indiener vindt de toelichting op het toetsingskader in bijlage 3 bij de ontwerp-vvgb een juridisch te beperkende uitleg aan het begrip 'goede ruimtelijke ordening'. Gewezen wordt op art. 3.1 Wro.	Op grond van artikel 2.27 eerste lid Wabo jo. artikel 6.5 Bro wordt een vvgb geweigerd als deze in strijd is met een goede ruimtelijke ordening. Ten behoeve van de toets aan de goede ruimtelijke ordening is de ruimtelijke onderbouwing opgesteld. Uit de ruimtelijke onderbouwing, die ingaat op alle ruimtelijk relevante aspecten van het project, volgt dat er geen sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening.
53	Indiener wijst op de vrees voor het ontstaan van schade aan eigendommen en langdurige hinder in de bestaande woon- en leefomgeving. Veel weerstand zou ontstaan zijn door gevreesde risico's, die zijn versterkt door het gebrek aan transparantie. Ook wordt gevreesd door trillingschade door tijdelijke bouw- en constructieactiviteiten en zwaar	In hoofdstuk 7 van het Projectplan is per module ingegaan op de uitvoeringsplanning en is een impressie van de uitvoering gegeven. Per module is de wijze van uitvoering grafisch toegelicht en is tevens een indicatie van de uitvoeringsplanning opgenomen. In paragraaf 2.6.3 van deze Nota en hoofdstuk 10 van het Projectplan is toegelicht hoe wordt omgegaan met hinder en overlast tijdens de uitvoeringsfase. Uitgangspunt is dat

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	bouwverkeer. Indiener vreest het risico van een dijkverzakking, kwel- en zettingschade waardoor schade ontstaat bij (agrarische) bedrijven en eigendom van omwonenden. Elk benoemd risico vergt een vooraf beschreven aanpak in een calamiteitenplan, geborgd in handhaafbare voorschriften.	overlast tijdens de uitvoeringsfase zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er is een omgevingsteam opgericht dat het aanspreekpunt is voor de omwonenden en belanghebbenden voorafgaand aan en tijdens de uitvoering. Het omgevingsteam zorgt ervoor dat omwonenden goed worden geïnformeerd over de werkzaamheden die plaatsvinden. Verder wordt in de voorbereidingsfase voorafgaand aan de uitvoering per (combinaties van) module(s) een werkplan opgesteld. Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt per module een informatiebijeenkomst gehouden. Tijdens deze informatiebijeenkomst worden bewoners en andere belanghebbenden ingelicht over de planning van het werk, de wijze van uitvoering, de te verwachten overlast en de eventuele tijdelijke maatregelen die nodig zijn, bijvoorbeeld voor verkeersveiligheid. Tijdens de informatiebijeenkomsten kunnen belanghebbenden hun zorgen, wensen en opmerkingen met betrekking tot de uitvoering kenbaar maken. Deze reacties worden geregistreerd en er vindt een terugkoppeling plaats van de behandeling van de reacties. In paragraaf 12.2 van het Projectplan is dit proces toegelicht. Wat betreft overlast door trillingen is uitgebreid onderzoek gedaan voor trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden. In dat kader wordt gewezen op paragraaf 10.1.2 van het Projectplan en op bijlage 7.1 van het Bijlagenboek. De potentiële overlast als gevolg van trillingen is in kaart gebracht. De resultaten van dit onderzoek zien op een worst case situatie en vormen de basis voor de maatregelen die in het werkplan worden opgenomen om trillingen door bouwverkeer en door bouwwerkzaamheden zoveel mogelijk te beperken. In het werkplan wordt voor wat betreft trillingen door bouwverkeer vooraf vastgelegd welke gebieden gevoelig zijn en welke interventiewaarden gehanteerd worden. Daar worden trillingmeters geplaatst om trillingen te monitoren. Bij overschrijding van de interventiewaarden worden in de uitvoering passende maatregelen getroffen, zoals het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden, andere werkmethodiek of andere aanvoerroutes. Daarnaast worden voor trillingen door de bouwwerkzaamheden, zodra de exacte bouwmethode bekend is, de risicocontouren ten aanzien van schade aan gebouwen en hinder voor personen in gebouwen nader onderzocht. De SBR richtlijnen voor trillingshinder dienen als basis voor de monitoring en zo nodig worden er maatregelen getroffen. Voor zover effecten worden gevreesd door zettingen geldt het volgende. Bij het opstellen van de plannen voor de dijkversterking hebben mogelijke effecten op de omgeving een belangrijke rol gespeeld. Het voorkomen van schade aan woningen en andere gebouwen is een topprioriteit. De vooraf verzamelde informatie

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		leidt tot de conclusie dat bij een zorgvuldige uitvoering geen ongewenste gevolgen voor de omgeving zijn te verwachten. Door de vinger aan de pols te houden tijdens de uitvoering kan direct worden ingegrepen als zich – onverwacht – toch negatieve effecten voordoen. Voor een uitgebreidere toelichting op de risico's van de dijkversterking, de omgang met risico's, schadevergoeding en nadeelcompensatie en het risicodossier (waaronder de risicoanalyse) wordt gewezen op paragraaf 2.6 van deze Nota. Voor wat betreft de wijze waarop rekening is gehouden met het risico op schade (bijvoorbeeld als gevolg van zetting en trilling) wordt in het bijzonder gewezen op paragraaf 2.6.3 van deze Nota en paragrafen 5.1 en 10.1 van het Projectplan. In het geval er nog specifieke zorgen resteren over risico's in de eigen woonomgeving is de Alliantie graag bereid om die desgewenst met indiener te bespreken. Wat betreft de wijzigingen in het grondwaterpeil en de effecten daarvan voor bijvoorbeeld kwel, geldt dat bij het ontwerp daarnaar gekeken is. Variaties in het grondwaterpeil worden voorkomen doordat in het ontwerp rekening is gehouden met het terugbrengen van het huidige watersysteem. Door het toepassen van drainage kan de verhoging van de grondwaterstand teniet worden gedaan. In het betreffende werkplan worden dezelfde punten opgenomen als hierboven reeds aangegeven. In aanvulling hierop geldt dat de grondwaterstand volgt uit de totale waterbalans van een perceel. Neerslag en kwel hebben beide een positieve bijdrage aan de waterbalans (het wordt natter), verdamping en afvoer door drainage en watergangen hebben een negatieve bijdrage aan de waterbalans (het wordt droger). In de positieve termen is de jaarlijkse neerslag vele malen groter dan de jaarlijkse kwel. Daarmee leidt kwel niet tot een aanmerkelijke wijziging van de grondwaterstand en zijn er geen risico's te verwachten op de omgeving. Gewezen wordt op paragraaf 10.1.7 van het Projectplan. Daar waar bebouwing tussen de teensloot en de dijk staat waar werkzaamheden de grondwaterstand kunnen beïnvloeden, wordt een werkplan opgesteld met daarin de te verwachten effecten, de monitoring en de eventuele passende maatregelen. Voor zover indiener toch schade meent te lijden, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
54	Indiener stelt dat er een specifiek voor het project geldend schadeafhandelingsprotocol moet zijn en een 1-loketvoorziening geborgd in handhaafbare voorschriften, dat recht doet aan de belangen van betrokkenen en zorgt voor een snelle en adequate schadeafwikkeling. Omdat het project wordt uitgevoerd door de Alliantie behoren betrokkenen niet terecht te komen in schadekwesties waarbij de aansprakelijkheid van HHNK of de Alliantie	Voor schade en schadevergoeding wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	niet helder is geregeld. Dit inzicht ontbreekt in het Projectplan. Het protocol voor schademeldingen is niet ter inzage gelegd en niet geborgd in handhaafbare voorschriften. Indiener stelt dat uit het Ontwerp Projectplan onvoldoende blijkt welke aanpak in werking zal treden wanneer een risico zich verwezenlijkt waardoor schade ontstaat.	
55	Indiener stelt dat in het Ontwerp Projectplan niet inzichtelijk is gemaakt op welke wijze de verkeerscirculatie op dijkwegen en ontsluitende wegen zal worden ingericht. De overlast kan jaren voortduren. De tijdelijke inrichting van de verkeerscirculatie behoort volgens indiener onderdeel te zijn van de ruimtelijke onderbouwing.	In paragraaf 10.2 van het Projectplan is toegelicht hoe tijdens de uitvoering van de Versterking wordt omgegaan met infrastructuur en bereikbaarheid. Voor de start van de uitvoering wordt een verkeersplan opgesteld, waarin wordt vastgelegd hoe het verkeer zal circuleren. Het gaat om de uitvoeringsfase, die geen onderdeel hoeft te zijn van de ruimtelijke onderbouwing.
56	Met betrekking tot module 1 en 2 wordt gewezen op de zienswijze van Vereniging Collectief op de Westdijk. De meekoppelkans de aanleg van een stadsstrand is nooit gepresenteerd voor Module 2, hiertoe bestaat geen noodzaak vanuit de veiligheidsopgave. Vanaf 2007 is het vooroeverplan als landaanwinningsplan voor recreatieve doeleinden steeds groter geworden en was er van enige participatie geen sprake meer. De ingreep leidt ertoe dat voor de bewoners in module 1 de zichtlijnen op de openheid van het water van het Markermeer verslechteren. Ook het voetpad/fietspad is een meekoppelkans waardoor de ruimtelijke ingreep zwaarder zal zijn dan noodzakelijk voor de veiligheidsopgave. Het vormt ook geen verbindende schakel. De effecten staan niet in verhouding tot de inbreuk op de bestaande woon- en leefkwaliteit van de omwonenden op de Westerdijk. Er zijn bestaande alternatieve routes.	Het is onjuist dat vanwege de meekoppelkansen de ingreep zwaarder wordt dan noodzakelijk vanuit de veiligheidsopgave. Eerst is berekend welke mogelijkheden er zijn om de versterking te realiseren. De verschillende alternatieven zijn in het MER onderzocht waarna een keuze is gemaakt voor de te realiseren versterkingsoplossing. Van alle onderzochte oplossingen bleek de oeverdijk de meest passende. Niet voor niets is de oeverdijk ook het MMA. De keuze voor de oeverdijk als Voorkeursalternatief maakte de realisatie van de meekoppelkans mogelijk, niet omgekeerd. Het stadsstrand zelf maakt overigens geen deel uit van de Versterking. Hetzelfde geldt voor het fiets- en wandelpad. Pas nadat de keuze voor de buitenberm is gemaakt, is de uitwerking met het fiets- en wandelpad ter hand genomen. De gekozen veiligheidsoplossing biedt voldoende ruimte voor een fiets- en wandelpad.Met betrekking tot de communicatie over de meekoppelkans stadsstrand Hoorn wordt verwezen naar papagraaf 2.7 van deze Nota.
57	Indiener stelt dat de ingrepen schadelijke gevolgen kunnen hebben voor de woningen 8 t/m 50 langs de Westerdijk, waaronder trillingschade. Elke ingreep in de bodem levert een onvoorspelbaar risico op, zoals het verticaal boren in de grondwaterkerende bodemlaag, het graven van geulen voor de aanvoer van materieel en zand, het beschadigen van de zandplaat in combinatie met het bestaan van opwaartse druk, levert vooralsnog onvoorspelbare risico's op. Verder ontbreekt een verkeerscirculatieplan voor het bouwverkeer.	Voor een reactie op het aspect trillingschade wordt gewezen op hetgeen in de reactie op onderdeel 53 van deze zienswijze is toegelicht. Voor het verkeersplan voor het bouwverkeer wordt gewezen op de reactie op onderdeel 55 van deze zienswijze. Voor zover wordt gevreesd voor schade door ingrepen in de bodem, is het volgende van belang. De verticale drainage waarop wordt gewezen wordt aangebracht tot circa één meter boven de onderliggende zandlaag. Het effect van graven van de tijdelijke vaargeulen is meegenomen in de ontgrondingenvergunning en onderzocht in het rapport Geohydrologisch effect

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		tijdelijke vaargeulen en loswallen (bijlage 9.4 van het Bijlagenboek). Voor zover indiener meent schade te lijden, wordt gewezen op paragraaf 2.6.5 van deze Nota.
58	Een grote zorg van indiener is het verder dichtslibben van de Hoornse Hop/Markermeer. De monitoringsverplichting uit het Ontwerp Projectplan is niet gecombineerd met registratieverplichtingen en handhaafbaar vastgelegd. Het is de vraag wat er gebeurt als de problemen zich voordoen. Gevreesd wordt dat de aanwezige Noordse steen zal verdwijnen en plaats zal maken voor een strakke onaantrekkelijke bekleding waardoor de cultuurhistorische beleving verloren gaat.	Op een aantal locaties wordt de oeverdijk voorzien van strekdammen. Deze strekdammen beperken het langstransport van zanddeeltjes. Uit een stromingsanalyse is naar voren gekomen dat door de oeverdijk, inclusief strekdammen geen grote wijzigingen in het stroombeeld van het Hoornse Hop ontstaan. Het eventueel dichtslibben van een gebied hangt samen met de mate waarin fijne slibdeeltjes kunnen neerslaan op de bodem (met dus dichtslibben tot gevolg). In hydrodynamisch actieve gebieden zal slib minder snel neerslaan dan in minder actieve gebieden. Uit de stromingsanalyse blijkt dat het stroombeeld in het Hoornse Hop niet noemenswaardig verandert als gevolg van de implementatie van de oeverdijk (inclusief strekdammen). Dit betekent dat het effect van de stroming op de slibdeeltjes in de situatie met oeverdijk vergelijkbaar is met de huidige situatie. Op basis hiervan verwachten we geen grote wijzigingen in het gedrag van slib naar aanleiding van de Versterking. Zekerheidshalve wordt voor het dichtslibben en het risico daarop een monitoring- en evaluatie- en maatregelenplan opgesteld voorafgaand aan de uitvoering. Tijdens de uitvoering wordt dat plan in acht genomen. Op basis daarvan worden maatregelen getroffen als dat nodig blijkt. Voor wat betreft het dichtslibben van het Markermeer: dit is reeds het geval. Het Markermeer kent momenteel een hoog slibgehalte en een beperkte habitatdiversiteit. De Versterking draagt niet bij aan een wezenlijke verandering van de hoeveelheid slib in het Markermeer. Voor een toelichting op de Noordse steen wordt gewezen op paragraaf 2.4.2 van de Nota.
59	Ten aanzien van Module 3 en 4 wordt gewezen op de zienswijzen van de dijkbewoners (ZW-0067) en de Stichting Belangengroep Scharwoude. Zij strijden tegen de onnodige oeverdijk en ingrepen buiten de bestaande karakteristieke dijk. Er wordt getwijfeld aan de succeskans van de natuurontwikkeling op de oeverdijk. Er wordt in strijd met het uitgangspunt van robuustheid slechts een houdbaarheid tot 25 jaar gegeven. Er is wel draagvlak voor de al eerder voorgestelde sobere minst ingrijpende buitenwaartse dijkversterking in aansluiting op de bestaande vooroever, en het is onduidelijk waarom dit alternatief terzijde is gelegd.	Voor de oeverdijk wordt gewezen op paragraaf 2.3.2 van deze Nota en hetgeen hiervoor onder 24 is toegelicht over de natuurontwikkeling op de oeverdijk.
60	Indiener vreest voor het ontstaan van zoute	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	kwel door wijzigingen in de grondwatersituatie door de oeverdijk als zandpakket dat verstoringen te weeg kan brengen in de kwetsbare grondwaterhuishouding. Onduidelijk is hoe dit wordt opgelost als het ontstaat. Monitoring is niet geregeld.	op hetgeen hiervoor onder 53 is toegelicht over kwel en wijzigingen in de grondwaterstand. Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op paragraaf 2.6.3. van deze Nota en paragraaf 10.1.7 van het Projectplan.
61	Voor module 6 en 7 wordt gewezen op de inhoudelijke zienswijzen ingediend door individuele omwonenden.	Voor een reactie wordt op de reactie bij de betreffende zienswijzen gewezen.
62	Voor module 9 wordt gewezen op ZW-0100, waarvan het belangrijkste pijnpunt de geplande binnenwaartse versterking is waarbij diep wordt ingegrepen op de bestaande woon- en leefsituatie van omwonenden. Een buitenwaartse versterking kan rekenen op draagvlak. Voor module 10 wordt gewezen op de zienswijze van Vereniging tot behoud van het Noordeinde te Volendam. De ingreep van de buitenwaartse versterking wordt zwaarder dan nodig voor de gestelde veiligheidsopgave uitgevoerd vanwege de meekoppelkans een robuustere uitvoering van het voet- en fietspad.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie op zienswijze ZW-0100 en op de reactie op de zienswijze van de Vereniging tot behoud van het Noordeinde (ZW-0082). In aanvulling daarop is van belang dat per module alternatieven zijn afgewogen en op basis daarvan de versterkingsoplossing is gekozen. De gekozen versterkingsoplossingen zijn niet zwaarder dan noodzakelijk voor de veiligheidsopgave. Het fiets- en wandelpad past binnen het ruimtebeslag van de buitenwaartse versterking.
63	Indiener wijst op de meekoppelkans een afrit voor auto's en bussen van het Noordeinde naar het parkeerterrein achter Spaander. Onduidelijk is of het Ontwerp Projectplan kaderstellend is daarvoor. Een eventueel voet-/fietspad heeft geen aansluitende vrijliggende fietsinfrastructuur. Daarom is geen provinciaal belang aan te wijzen terwijl er wel mogelijke ongewenste neveneffecten zijn.	De door indiener genoemde afrit zit niet in het Projectplan. Mocht deze afrit op een later moment toch nog gerealiseerd worden, dan is daar een afzonderlijk besluit voor vereist waartegen afzonderlijke rechtsbeschermingsmogelijkheden openstaan. Het fiets- en wandelpad betreft een doorlopende verbinding tussen Hoorn en Amsterdam.
64	Verder wordt gevreesd dat het graven van een vaargeul en een buitenwaartse versterking in grond technisch problematisch is en nieuwe risico's oplevert van extra druk en kwel. Vragen daarover en oplossingen daarvoor bij de Alliantie zijn niet beantwoord. Tot slot is het van cruciaal belang dat de bestaande cultuurhistorische leesbaarheid en beleving van de Noordse stenen niet verdwijnt.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op hetgeen hiervoor in de reactie op de onderdelen 50, 53 en 57 van deze zienswijze is toegelicht.
65	Voor Module 13, 14 en 15 wordt gewezen op de zienswijze van de Stichting de Kwade Zwaan en losse zienswijzen van omwonenden. Er blijft inspanning nodig van de Alliantie om de detaillering van de geplande ingrepen in het overleg met het dorp te brengen. Ook voor de aansluitingen tussen de dijkvakken per module, afgraving van de dijk en de verdere afwerking in de geest van het advies van de Deltacommissaris is overleg toegezegd. Ook hier speelt de weerstand tegen meekoppelkansen die worden ervaren als onnodig verhogen van recreatiedruk.	Voor een reactie op dit onderdeel wordt gewezen op de reactie op de genoemde zienswijzen. Verder is paragraaf 2.3.3 van deze Nota relevant voor Uitdam en paragraaf 2.5.2 voor Participatie. Wat betreft de meekoppelkansen is onduidelijk wat indiener bedoelt met een verhoging van de recreatiedruk bij module 13, 14 en 15. Bij deze modules speelt uitsluitend de verbreding van de doorlopende fiets- en wandelverbinding, ten noorden en ten zuiden van Uitdam. Het gaat dus uitsluitend om het terugbrengen van bestaande voorzieningen, waardoor van een verhoging van de recreatiedruk geen sprake zal zijn. Voorts wordt voor een reactie op het onderwerp meekoppelkansen,

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		waaronder het fietspad, verwezen naar paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
66	Indiener stelt dat nog steeds sprake is van het gewraakte afgraven van de dijk ten noorden van Uitdam, terwijl in het dorp de dijk behouden kan blijven. Aan de binnenzijde van de dijk zal vernageling plaatsvinden. Deze vernageling loopt buiten het dorp nog 75 meter door. Er blijft dus tot EuroParcs nog slechts ruim 200 meter over, waarvoor wordt gekozen voor de zwaarste vorm van dijkversterking met een groot extra ruimtebeslag in het water. De noodzaak daarvan is niet aangetoond. Daar is nooit met bewoners overleg over gevoerd.	Voor Uitdam wordt verwezen naar paragraaf 2.3.3 van deze Nota. In aanvulling daarop is het volgende van belang. Bij Uitdam dorp is sprake van een unieke situatie, die niet aan de orde is voor het traject waar indiener op doelt. Na advisering door de Deltacommissaris is voor Uitdam dorp gekozen voor een versterkingsoplossing met vernageling. Het advies van de Deltacommissaris is gericht op de dijkversterking van sectie EA-7 van module 14 (Uitdam dorp), begrensd door dijkpaal 73+50 tot en met dijkpaal 81. Voor module 13 is een oplossing gekozen op basis van het onderzoek van effecten van drie alternatieven. Op die manier is tot het Voorkeursalternatief voor module 13 gekomen. In paragraaf 4.3.13 van het Projectplan en paragraaf 5.3.2 van het MER deel A (bijlage 1.1 van het Bijlagenboek) is toegelicht hoe is gekomen tot het Voorkeursalternatief, waarvan de buitenwaartse asverschuiving deel uitmaakt. Bij het uitvoeringgereed maken van het ontwerp is blijvend aandacht voor het minimaliseren van de buitenwaartse asverschuiving. Voor nut en noodzaak van de Versterking en daaronder begrepen module 13, wordt gewezen op paragraaf 2.2.2 van deze Nota. Het is onjuist dat de bewoners niet betrokken zijn bij de planvorming. Voor een uitgebreide toelichting op de wijze waarop de participatie heeft plaatsgevonden, wordt gewezen op hoofdstuk 12 van het Projectplan en de Rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).
67	Indiener stelt dat niet voldoende inzichtelijk is gemaakt hoe de juridische begrenzing is vastgelegd op een verbeelding gecombineerd met een handhaafbare regeling inzake de toegestane gebruiks- en bouwmogelijkheden. Ter illustratie wordt gewezen op de onzekere aanleg van het fietspad langs de dijk. In het geval het projectbesluit een dergelijk fietspad juridisch-ruimtelijk mogelijk maakt, dan wenst men gebruik te kunnen maken van beschikbare rechtsbeschermingsmogelijkheden. Uit het ontwerpbesluit blijkt niet of de of de aanleg van een fietspad over de dijk straks bij recht mogelijk zal zijn of dat daartoe een separaat ruimtelijk besluit noodzakelijk is. Gewezen wordt ook op de toezegging door de gemeente en HHNK dat de uitgang naar het noorden zou worden verplaatst, maar die toezegging is niet zichtbaar verwerkt in het ontwerpbesluit. Door verlegging zou de dorpskern Uitdam worden ontlast voor het verkeer van en naar EuroParcs. De aanleg van extra parkeercapaciteit is evenmin duidelijk geregeld.	In de (ontwerp)omgevingsvergunning die samen met het Ontwerp Projectplan ter inzage is gelegd is aangegeven: "Het dijkversterkingsproject betreft een integraal geheel van een dijkversterking, met daarbij behorende kunstwerken, wandel- en fietsverbindingen en andere meekoppelkansen. Deze onderdelen zijn alle betrokken bij de beoordeling op planologische strijdigheid." De omgevingsvergunning is derhalve het ruimtelijke besluit dat de wandel- en fietsverbinding mogelijk maakt. Daartegen staat voor belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend de mogelijkheid open van beroep bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State na bekendmaking van het definitieve besluit. Voor zover het indiener gaat om bezwaren tegen de aanleg van een fietspad achter de bebouwing van Uitdam wordt gewezen op hetgeen daarover in paragraaf 2.5.3 van deze Nota is opgemerkt. Ten aanzien van de verplaatsing van de inrit van EuroParcs wordt opgemerkt dat de verplaatsing van de inrit ter sprake is vanwege een afspraak tussen de gemeente en EuroParcs in het kader van het bestemmingsplan. In het Projectplan is in

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		algemene zin aangegeven dat aanwezige in- en uitritten worden teruggebracht. Hiermee is rekening gehouden in het ruimtebeslag. De uitwerking op detailniveau vindt plaats na vaststelling van het Projectplan en daarom is dit niet in detail zichtbaar in de tekeningen. Zo ook bij EuroParcs. Er vindt overleg plaats met EuroParcs over de wijze waarop de in- en uitrit wordt teruggebracht, waarbij kan worden bezien of de beoogde verplaatsing kan worden meegenomen. Dit maakt echter geen onderdeel uit van het Projectplan. Ten aanzien van parkeercapaciteit wordt gewezen op hetgeen daarover is toegelicht in paragraaf 2.5.3 van deze Nota.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is in figuur 31 van de Passende beoordeling de waterplantkaart van het zuidelijk deel opgenomen in plaats van de kaart van het noordelijk deel. Ook is in de Passende beoordeling aangegeven dat de toetsing voor kranswierwateren voor het gehele habitatgebied is beoordeeld. Tot slot heeft er een nadere aanvulling van het Compensatieplan weidevogelleefgebieden plaatsgevonden (bijlage 8.30 van het Bijlagenboek).		

Zienswijze ZW-0143: College van de gemeente Edam-Volendam **Module 06, 07, 08, 09, 10**

Nr.	Samenvatting	Antwoord
1	Indiener geeft aan in te kunnen stemmen met de voorgestane globale versterkingsoplossing, maar geeft ook aan dat de tekeningen (zoals bijvoorbeeld bijlage 11.1 Basiskaart met versterking) naar hun mening qua maatvoering en detaillering in deze fase te kort schiet om een goed oordeel te kunnen geven.	Het verheugt ons te kunnen vernemen dat de gemeente Edam-Volendam zich kan vinden in de gekozen versterkingsoplossing. Ten aanzien van detaillering en maatvoering van de Basiskaart wordt opgemerkt dat hierop het permanente en tijdelijke (horizontale) ruimtebeslag is aangegeven. Het permanente ruimtebeslag bestaat uit het integrale ontwerp inclusief de ruimte benodigd voor meekoppelkansen en ruimtelijke inpassingsmaatregelen. Daarnaast is een opleverprofiel 2021 per maatgevend dwarsprofiel opgenomen. Het maximale ruimtebeslag, zowel tijdelijk als permanent, is gebruikt voor de effectbeschrijving. Dit detailniveau volstaat voor het Projectplan. Het integrale ontwerp wordt ter voorbereiding op de realisatie (uitvoering gereed maken) meer in detail uitgewerkt. Een belangrijk onderdeel vormt de inrichting van de dijk (dijktrappen, dijkmeubilair, steenbekleding), de fiets- en wandelpaden en de eerder genoemde dijkplaatsen. Met Provincie Noord-Holland, HHNK, de gemeenten Amsterdam, Edam-Volendam, Hoorn, Koggenland, Waterland, het Recreatieschap Twiske-Waterland (tevens vertegenwoordiging van Recreatieschap West-Friesland) en de Alliantie is in gezamenlijkheid een Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) opgesteld waarin de visie op de vormgeving en de architectonische specificaties van deze zaken zijn vastgelegd. Uiteraard vindt bij de nadere detaillering en

Nr.	Samenvatting	Antwoord
		uitwerking van het ontwerp overleg plaats met onder andere de gemeente Edam-Volendam.
2	Indiener wijst op de bijzondere situatie bij het Noordeinde (module 10), waar een aansluiting tussen twee verschillende varianten van de dijkversterking is voorzien. De overgang tussen beide delen vraagt om een zorgvuldige ontwerpoplossing en actieve betrokkenheid van de gemeente bij de nadere uitwerking hiervan.	De uitwerking van de overgangen tussen verschillende deeltrajecten van module 10 zal plaatsvinden in overleg met de gemeente.
3	Indiener verzoekt, hoewel er geen concrete plannen bestaan, om ter hoogte van het industrieterrein voldoende ruimte over te laten voor het eventueel realiseren van een nieuw lint van woonhuizen langs de dijk (doortrekken van de bebouwingsstructuur van de dijk).	Het maximale ruimtebeslag in het Projectplan primair is bedoeld voor de dijkversterking. Uiteraard is het hoogheemraadschap ten aanzien toekomstige ontwikkelingen bereid met de gemeente in overleg te treden, zodra de gemeente concretere plannen heeft. Deze zullen dan echter getoetst moeten worden aan het vergunningenbeleid van het hoogheemraadschap aangezien daarin beperkingen zijn opgenomen ten aanzien van bouwen op en langs waterkeringen. Dit aspect kan ook aan de orde komen tijdens het nader overleg met de gemeente over de nadere uitwerking van de Versterking.
4	Indiener vindt het noodzakelijk dat het profiel van het Noordeinde wordt gedetailleerd, waarbij ook de invulling van een recreatieve buitenberm, inclusief wandel-/fietspad wordt meegenomen. Indiener geeft aan dat het noodzakelijk is dat het strand van Willempie wordt teruggebracht. Dit ontbreekt in bijlage 11.4 t/m 11.18.	In module 10 wordt als meekoppelkans tot dijkpaal 24 een gecombineerd fiets- en wandelpad op de kruin van de dijk aangelegd. Daarnaast wordt het bestaande fietspad of behouden, of teruggebracht. Een en ander volgt uit paragraaf 4.3.10, tabel 6 van paragraaf 4.3.16 en paragraaf 7.10 van het Projectplan. Het strandje van Willempie wordt teruggebracht. Dit is ook benoemd in het Projectplan in paragraaf 7.10 (Module 10 Noordeinde Volendam) en in tabel 16 van paragraaf 8.3.2.5. Abusievelijk was het strandje van Willempie niet overal consistent in de kaartbijlagen van het Ontwerp Projectplan opgenomen. Dit is aangepast.
5	Indiener verzoekt waar mogelijk Noordse steen toe te passen als onderdeel van de primaire dijkbekleding, bij voorkeur bij de markante dijkplaatsen. Het vormgevingsplan zoals opgesteld biedt daartoe goede inhoudelijke bouwstenen.	In paragraaf 5.4 (Dijkbekleding) van het Vormgevingsplan is uitgebreid ingegaan op de toepassing van de Noordse steen in het ontwerp van de Versterking. Dit plan is opgesteld met de provincie Noord-Holland, de bij de versterking betrokken gemeenten en het recreatieschap. Het vormgevingsplan is uitgangspunt bij de nadere detaillering van het ontwerp.
6	Indiener is van mening dat de natuurlijke en ecologische inpassing van de voorlanden ter hoogte van Zeevang alsmede de nieuwe binnenbermen aandacht behoren te krijgen, zodat er voldoende maatschappelijk draagvlak wordt bewerkstelligd.	De inrichting en inpassing van het dijkontwerp in de omgeving is over het gehele dijktraject een aandachtspunt bij de nadere detailuitwerking van het ontwerp. We nemen de opmerking van indiener ter harte.
7	Indiener verzoekt om bij de uitwerking van fiets/wandelverbinding samen met indiener, omwonenden en andere belanghebbenden te zoeken naar een goed eindresultaat.	Er is ten opzichte van het Ontwerp Projectplan een wijziging doorgevoerd in het ruimtebeslag van de Versterking in module 6 ter hoogte van sectie HE-8B, ter plaatse van het zwembad Warder. Ten zuiden van het kruispunt aan het einde van Warder is een buitenwaartse asverschuiving

Nr.	Samenvatting	Antwoord
	Indiener wijst daarbij op het belang van een overzichtelijke en verkeersveilige situatie, met name ook bij het zwembad Warder. Indiener geeft in overweging om ter hoogte van de polder Zeevang (module 7) in plaats van een gecombineerd fietspad op de weg een vrijliggend fietspad als optie in beeld te houden als dat voor de verkeersveiligheid wenselijk is. Indiener vindt het wenselijk dat deze optie qua ruimte en financiering wordt meegenomen.	voorzien. Dit betekent voor het wegontwerp dat er, ten opzichte van de huidige situatie, meer ruimte ontstaat om het kruispunt op een verkeersveilige wijze in te passen. Aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen. De op- en afrit is tevens zuidelijker geplaatst en langer en flauwer gemaakt. Verder is de inrichting aangepast zodat de inrichting ter plaatse van het Zwembad meer een verblijfsgebied wordt dan een knooppunt. Dit past binnen de nadere uitwerking binnen het kader van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Voor een toelichting op de wijzigingen tussen het Ontwerp Projectplan en het Projectplan wordt gewezen op paragraaf 1.4 van deze Nota en paragraaf 1.6 van het Projectplan. Ten aanzien van de suggestie om ook ter plaatse van module 7 een vrijliggend fietspad in beeld te houden, kan worden opgemerkt dat dit is afgewogen, maar dat er toch voor gekozen is het ontwerp ongewijzigd te laten, om de volgende redenen. Als er een onverplicht fietspad vlak naast de weg wordt aangelegd, blijft er onzekerheid voor de automobilist waar de fietser gaat fietsen. Dit komt de verkeersveiligheid niet ten goede. Daarom is het uit oogpunt van verkeersveiligheid beter een combinatie fietspad/weg aan te leggen. Ook voor de continuïteit van het wegbeeld in Zeevang is het veiliger voor één oplossing te kiezen. Tenslotte is het hier niet mogelijk een vrijliggend fietspad aan de buitenkant van de dijk aan te leggen, aangezien dit negatieve effecten heeft op natuur.
Conclusie zienswijze		
In reactie op de zienswijze is het ontwerp voor de Versterking aangepast. Ter hoogte van het zwembad Warder is extra ruimte toegevoegd om de fiets- en wandelverbinding veilig in te passen. Ook is het strandje Willempie overal in de kaartbijlagen consequent opgenomen.		

BIJLAGE BIJ DE BEANTWOORDINGSTABEL

Module 14 Uitdam dorp

1. Advies Deltacommissaris

Indieners geven aan niet te kunnen beoordelen of plan voldoet aan het advies van de Deltacommissaris, omdat ze de uitwerking te globaal vinden.

Het advies van de Deltacommissaris is in onderstaand kader weergegeven:

> Ik adviseer daarom om de dijk bij Uitdam te versterken zonder asverschuiving, met een buitenberm en met aanvullende constructieve elementen en dit nader uit te werken in het detail ontwerp, met als elementen:
> 1. aanleg van een golfbrekende berm aan de zijde van het Markermeer, om het tekort aan hoogte en buitenwaartse macrostabiliteit op te lossen;
> 2. herstel aan het huidige onregelmatige dijkprofiel;
> 3. waar nodig een constructieve versterking van het binnentalud, door nagels en (indien goedkoper of beter) een stukje damwand, om het tekort aan binnenwaartse macrostabiliteit op te lossen.
>
> Ik adviseer deze wijze van dijkversterking in de fase tot het definitief ontwerp te optimaliseren zodat duidelijk is in hoeverre en waar constructieve elementen (met name nagels) nodig zijn. Bij dit optimaliseren denk ik met name aan het betrekken van bebouwing in de stabiliteitsanalyse (schematiseren, 3D-analyse en het meenemen van bebouwd gewicht van de huizen).

Middels onderstaande figuur, zoals opgenomen in paragraaf 7.1.14 'Module 14 Uitdam dorp' van het Projectplan, wordt een toelichting gegeven hoe invulling is gegeven aan het advies van de Deltacommissaris.

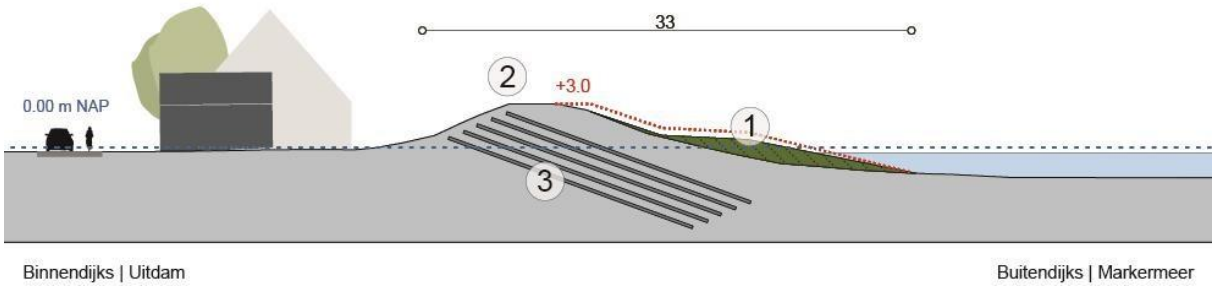

1. Hier is de golfbrekende berm weergegeven. Het talud en de hoogte van deze berm is zo gekozen dat deze een optimale golfbrekende werking heeft. In paragraaf 5.4 Dijkbekleding van het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek) is aangegeven dat op het buitentalud zetsteen wordt toegepast. Dit wordt een betonzuil met steentoeslag. De taludruwheid van dit type zetsteen bepaalt tot welke hoogte deze vanuit waterveiligheid doorloopt.
2. Het gehele dijkprofiel wordt hersteld. Dit betekent dat zowel de binnenberm, kruin als buitenberm worden hersteld. De binnenberm wordt geherprofileerd. De kruin wordt over de gehele lengte van de module geëgaliseerd, waardoor de kruin afhankelijk van het huidige profiel iets hoger komt te liggen of juist iets lager komt te liggen. De buitenberm wordt geheel nieuw aangebracht. Tevens wordt een landschappelijk inpassing van de aansluitingen opgenomen.
3. Hier is de dijkvernageling weergegeven. Gebleken is dat er 5 lagen van nagels nodig zijn en dat de nagels op circa 0,8 meter van elkaar geplaatst dienen te worden.

In diverse zienswijzen van inwoners van Uitdam wordt gerefereerd aan een tekening behorend bij het advies van de Deltacommissaris, bij dit advies behoort echter geen tekening. De indieners refereren aan een tekening die gebruikt is tijdens een overleg op 6 juni 2017 waarbij het vertrekpunt is gevisualiseerd. Hieronder is deze tekening weergegeven, deze tekening schetst een versterking zonder asverschuiving.

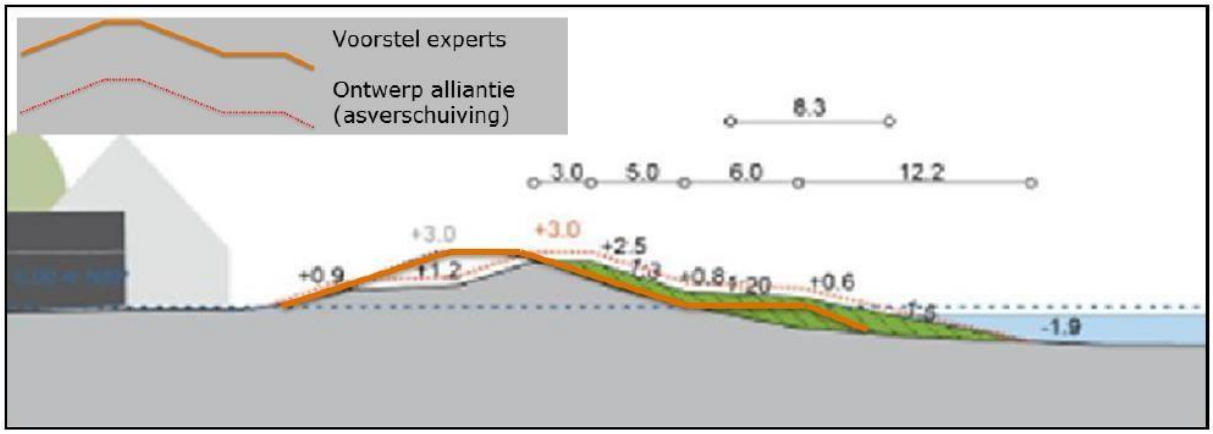

Wanneer de gekozen oplossing over het voorstel van de experts wordt geprojecteerd blijkt dat voldaan is aan het voorstel van de experts. De kruin blijft op de huidige locatie waardoor er geen asverschuiving nodig is, alleen de buitenberm wijkt enigszins af. Wanneer het profiel van de golfbrekende berm op de waterlijn wordt aangehouden, zou een kruinverhoging noodzakelijk zijn. Dit is onwenselijk. Voor de buitenberm is daarom het talud zodanig gekozen dat deze een optimale golfbrekende werking heeft, zodat kruinverhoging niet nodig is.

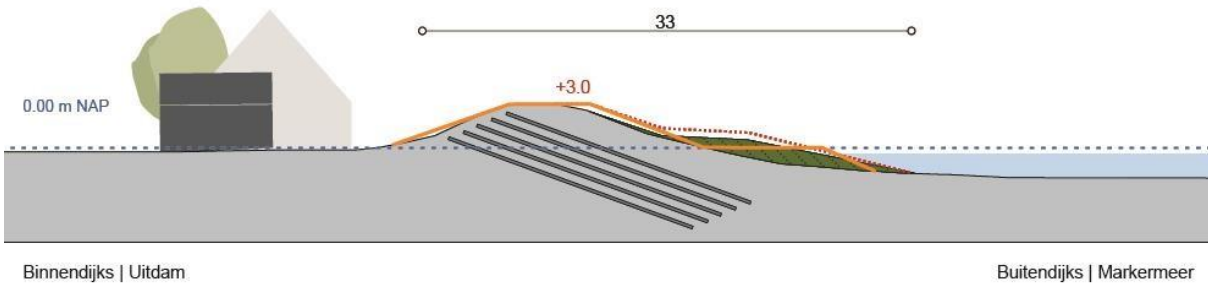

Naast het advies over de oplossing, heeft de Deltacommissaris tevens geadviseerd over de optimalisatie van de gekozen oplossing. Hieronder is toegelicht hoe hieraan invulling is gegeven.

Stabiliteitsanalyse
De bebouwing is betrokken bij de stabiliteitsanalyse ten behoeve van de vernageling, evenals een verfijning van de schematisering. De 3D- analyse behoort bij de werkwijze van de vernageling. De vier onafhankelijke experts zijn blijvend geraadpleegd voor deze verdiepingsslag. Tevens vraagt HHNK aan het Expertise Netwerk Waterveiligheid (ENW) om een oordeel over de voorgestelde wijze van het meenemen van bebouwing in de stabiliteitsanalyse. Zodra dit advies gereed is wordt dit gepubliceerd op de website van het ENW.

2. Landschappelijke inpassing

De aansluitingen tussen Module 14 zonder asverschuiving en Modules 13 en 14, met asverschuiving lijken erg abrupt. Indieners geven aan dat deze landschappelijk verantwoord ingepast dienen te worden.

Voor aansluitingen zijn in het Addendum Kader Ruimtelijke Kwaliteit (bijlage 1.5 van het Bijlagenboek) in paragraaf 3.1 "Profiel" de leidende principes opgenomen om ervoor te zorgen dat aansluitingen niet abrupt zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met hoogteverschillen en verschillen tussen gekozen oplossing.

Voor de verspringingen, tussen buitenwaartse asverschuiving en de buitenberm, geldt dat de aansluitingen tussen deze twee situaties zo min mogelijk moeten opvallen. Daarom wordt hiervoor een hedendaagse bochtstraal gehanteerd. Dit wil zeggen: één meter asverschuiving in het breedteprofiel oplossen over minimaal vier meter in het lengteprofiel.

Hieronder zijn voor beide aansluitingen de huidige situatie en een impressie weergegeven.

Aansluiting ten noorden van Uitdam dorp

Huidige situatie

Impressie

Aansluiting ten zuiden van Uitdam dorp

Huidige situatie

Impressie

Vormgeving

Het advies van de Deltacommissaris gaat over de landschappelijke inpassing van de dijk bij Uitdam. In tegenstelling tot wat diverse indieners aangeven gaat het advies van de Deltacommissaris niet in op de vormgeving van de uiteindelijke dijk. Door de Alliantie wordt in samenwerking met de Provincie Noord-Holland, de betrokken gemeenten (waaronder de gemeente Waterland) en recreatieschap Twiske-Waterland aan de vormgeving invulling gegeven middels het Vormgevingsplan (bijlage 12.9 van het Bijlagenboek). Op onderstaande in diverse zienswijze aangehaalde impressie is een buitentalud met steenbekleding weergeven.

Voor de bekleding binnen de Versterking is gekozen voor betonzuil met een steentoeslag. Deze bekleding sluit qua visuele uitstraling zoveel mogelijk aan bij de oorspronkelijke dijkbekleding met een mix van diverse (natuur)steen. Bij de keuze van de bekleding zijn ook de beloopbaarheid en de ecologische functies beoordelingscriteria. Uitgangspunt voor de bekleding is breuksteen voor de land-water overgang (de zogenaamde kreukelberm) en zetsteen voor het onderste deel van het buitentalud, specifiek voor Uitdam de buitenberm. Hiermee wordt op een passende wijze invulling gegeven aan het advies van de Deltacommissaris.

3. Uitvoering

In het werkplan voor Module 14 Uitdam dorp wordt aangegeven hoe de uitvoering zo zorgvuldig mogelijk wordt uitgevoerd. Hinder dient hierbij voor de omgeving zo veel als mogelijk voorkomen te worden maar is niet geheel te vermijden, de directe omgeving zal overlast ondervinden van de werkzaamheden. Voor start van de uitvoering wordt voor de Module 14 Uitdam een Werkplan opgesteld met daarin de hinderbeperkende maatregelen, dit werkplan wordt met bewoners besproken. In paragraaf 12.2 'Participatie tijdens uitvoering' van het Projectplan is het omgevingsmanagement tijdens de uitvoering toegelicht.

1072963/1117383

Verklaring van geen bedenkingen Markermeerdijken

motivering voor het afgeven van een verklaring van geen bedenkingen

Dit memo bevat de motivering voor het afgeven van een verklaring van geen bedenkingen ex artikel 2.27 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in samenhang gelezen met artikel 6.5 van het Besluit omgevingsrecht (Bor), voor de versterking van de Markermeerdijken in de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam.

1. Inleiding

Op 4 augustus 2017 is door Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (verder: HHNK) een omgevingsvergunning aangevraagd voor de versterking van de Markermeerdijken. De aanvraag heeft betrekking op de volgende activiteiten: 'handelen in strijd met regels ruimtelijke ordening', 'het wijzigen van een monument', 'het bouwen van een bouwwerk' en 'het vellen van een houtopstand'. De aanvraag is geregistreerd onder het nummer OLO-3096693 en namens Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland in behandeling genomen door de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied en daar geregistreerd onder nummer 5194263. De aanvraag bevat een uitvoerige Ruimtelijke onderbouwing.
Op 4 september 2017 is de activiteit 'het bouwen van een bouwwerk' door de aanvrager ingetrokken.
De volledige stukken van de aanvraag omgevingsvergunning zijn in te zien via www.odnzkg.nl (www.officielebekendmakingen.nl)

Ingevolge artikel 2.27 Wabo in samenhang gelezen met artikel 6.5, eerste en vierde lid, Bor dienen PS in dit geval een verklaring van geen bedenkingen (vvgb) af te geven vóórdat een omgevingsvergunning voor de activiteit 'handelen in strijd met regels ruimtelijke ordening' kan worden verleend.

PS geven met een vvgb aan dat zij geen bedenkingen hebben tegen het verlenen van de omgevingsvergunning. Ingevolge artikel 6.5, tweede lid, van het Bor kunnen PS alleen een vvgb weigeren in het belang van een goede ruimtelijke ordening.

2. Toelichting project

Al eeuwenlang beschermen de Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam het achterland tegen overstromingen. In de loop van de tijd zijn ze versterkt, doorgebroken en weer hersteld, volgens de steeds veranderende mogelijkheden, eisen en behoeften. Bescherming tegen het water was de voorwaarde voor ontginning van het land en economische bloei van de steden en dorpen in deze regio. De dijk is onderdeel van een oer-Hollands landschap met grote waarde voor recreatie, wonen, natuur en cultuurhistorie. Tot 1932 keerden de dijken de Zuiderzee, na de komst van de Afsluitdijk en de Houtribdijk het Markermeer. Sinds de wijziging van de Wet op de waterkering in 2002, is het Markermeer aangewezen als buitenwater. De eerdere plannen tot inpoldering zijn sindsdien formeel van de baan. Hierdoor geldt voor de Markermeerdijken een veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen.
Sinds 1996 kent Nederland een periodieke, wettelijke voorgeschreven toetsing van de primaire waterkering. Op die manier is tijdig bekend wat de conditie is van de waterkeringen in Nederland en kunnen indien nodig tijdig maatregelen worden genomen. Uit de zogenaamde 2e waterkeringen toetsronde (2006) is gebleken dat delen van Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam niet meer voldoen aan de wettelijke norm. Van het totale traject van 47 kilometer is een gezamenlijke lengte van circa 33 kilometer afgekeurd op de faalmechanismen Hoogte en

Stabiliteit. Deze 33 kilometer is verdeeld in 24 dijksecties met ieder zijn eigen kenmerken en aandachtspunten. De 24 secties zijn samengevoegd tot 16 modules. In het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) van het Rijk is opgenomen om de afgekeurde delen te versterken, in 2021 moet de dijk veilig zijn.

In de 21e eeuw is de dijk onlosmakelijk verbonden met het landschap, het gebruik daarvan en de ontwikkelingen er omheen. De dijkversterking is niet slechts een waterbouwkundig project. Naast het herstellen van de elementen die met de dijkversterking op de schop gaan en het inpassen in het landschap, biedt de dijkversterking ook kansen om extra waarden toe te voegen (zogenoemde meekoppelkansen). Na de versterking is de dijk weer veilig voor minimaal 50 jaar. De versterkte Markermeerdijken bieden ruimte aan de groei van recreatie en toerisme, dat zich meer zal verspreiden over de regio. Niet alleen de dijk wordt versterkt. Ook de stedelijke waterfronten en de toegankelijkheid van de dijk worden waar mogelijk verbeterd. Met de versterkte dijk wordt geanticipeerd op veranderende weersomstandigheden. Door natuurkwaliteiten toe te voegen, wordt een bijdrage geleverd aan de biodiversiteit in Noord-Holland, waaronder de kwaliteit van het Markermeer. Ten slotte blijft de historie van de dijk zichtbaar.

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier bereidt de versterking voor van deze 33 kilometer van de Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam en is eind 2015 hiertoe een publiek-private samenwerking aangegaan met Boskalis en Volker Wessels (de Alliantie Markermeerdijken).
Voor de dijkversterking wordt een projectplan Waterwet opgesteld door het Hoogheemraadschap (HHNK) dat goedgekeurd dient te worden door GS. Voor de ruimtelijke inpassing van het project is een omgevingsvergunning aangevraagd bij GS.

Op 5 juli 2017 is door de Minister van Infrastructuur en Milieu besloten om de dijkversterking bij Durgerdam (Module 16: Durgerdammerdijk) te temporiseren, hiervoor komt een separate uitwerking in een eigen projectplan en een separate aanvraag omgevingsvergunning (streven is om het projectplan eind 2018 ter inzage te leggen).

In de Versterking Markermeerdijken zijn kunstwerken aanwezig. Het betreft constructieve dijkversterkingen, nieuwe inlaat- en uitlaatconstructies en duikers. De activiteit bouwen en het wijzigen van een monument ten behoeve van het realiseren van de kunstwerken is geen onderdeel meer van deze aanvraag OLO-3096693; hiervoor wordt op een latere tijdstip apart een aanvraag ingediend. De activiteit ‘handelen in strijd met regels ruimtelijke ordening’ ten aanzien van de kunstwerken is wel onderdeel van de thans aangevraagde omgevingsvergunning met kenmerk OLO-3096693.

3. Wijzigingen in het Projectplan

In vergelijking met het ontwerp is het vastgestelde Projectplan Waterwet Markermeerdijken op verschillende punten aangepast. Het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage en diverse zienswijzen hebben aanleiding gegeven om de keuzen in het projectplan nader toe te lichten en te onderbouwen. Het gaat om tal van punten verspreid in het hele plan, waaronder de onderbouwing van het Voorkeursalternatief in de module 11 en 13 en de uitleg van de gehanteerde Ontwerpvisie. Aan het Projectplan is toegevoegd dat de talrijke ‘informele’ strandjes, die geen officiële zwemwaterlocatie zijn, na de uitvoering van de werkzaamheden weer als strandje worden hersteld. In zienswijzen is voorts opgemerkt dat de gemaakte afspraken over het ontzien van particuliere percelen met bebouwing niet duidelijk in (de kaarten bij) het projectplan

zijn opgenomen. Ook dit punt leidt tot aanpassingen in het projectplan, waarbij de bebouwde percelen worden ontzien.

Een belangrijke verandering in het projectplan komt voort uit nieuw beschikbaar gekomen kennis over waterveiligheid, toetsen en ontwerpen. Voor het bepalen van de veiligheidstekorten en van de meest passende wijze om dit tekort aan te pakken wordt een landelijke ontwerpmethodiek gebruikt. In de afgelopen periode is daarvan een nieuwe versie beschikbaar gekomen: Ontwerpinstrumentarium versie 4. De toepassing van deze nieuwe versie van de ontwerpmethodiek leidt voor zes modules over een gezamenlijke lengte van 3.700 m tot een aanpassing van het ontwerp en daarmee van het ruimtebeslag. Het gaat om het aanbrengen van een extra constructie in de dijk (300 meter in module 4), de toevoeging van een binnenwaartse berm aan de voorgenomen kruinverhoging (400 meter in module 5 en 300 meter in module 8), een buitenwaartse asverschuiving in plaats van een gecombineerde oplossing met kruinverhoging (900 meter in module 6), de verandering van een buitenwaartse asverschuiving in een buitenberm (1000 meter in module 7) en een minimale buitenwaartse asverschuiving in plaats van een kruinverhoging (800 meter in module 15). Daarnaast blijkt bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp dat wat meer ruimte nodig is voor het aanbrengen van overgangen tussen versterkingsoplossingen, de inpassing van op- en afritten en het inpassen van de doorlopende fietsverbinding. Het betreft in het totaal vijf aanpassingen in de modules 6, 14 en 15.
De bovenstaande veranderingen komen deels ook tegemoet aan punten die in zienswijzen naar voren zijn gebracht.

(Een compleet overzicht van alle wijzigingen is opgenomen in paragraaf 1.6 van het projectplan.)

4. Bestemmingsplannen

Het ruimtebeslag van de versterking Markermeerdijken is gelegen in diverse bestemmingsplannen van de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam en in een beheersverordening van de gemeente Edam-Volendam.
Het dijkversterkingsproject omvat een dijkversterking, met daarbij behorende kunstwerken, wandel-fietsverbindingen en andere meekoppelkansen. Deze onderdelen zijn alle betrokken bij de beoordeling op planologische strijdigheid.

Op een groot deel van het ruimtebeslag van de dijkversterking rust de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering, binnen deze bestemming zijn werken en werkzaamheden ten behoeve van de dijkversterking toegestaan, dit deel is dan ook niet in strijd met de vigerende bestemmingsplannen. Ter plaatse waar de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering (gedeeltelijk) niet is aangewezen, o.a. ter plaatse van de bestemmingen Agrarisch (met waarden), Groen, Tuin, Bedrijf, Water, Natuur(gebied), Dag- en Verblijfsrecreatie, Recreatieve doeleinden-Strand, Verkeer-Verblijfsgebied, en Verkeersdoeleinden is de dijkversterking wel in strijd met de vigerende bestemmingsplannen.

Binnen de bestemmingen Archeologie, Leiding-Water, Waarde-Aardkundig, Waarde-Landschap, Waterstaat-Waterkering, Beschermde structuur en Waarde Edams-Volendams Erfgoed, wordt er in de planregels een vergunning voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde (aanlegvergunning) verplicht gesteld. Deze eis vervalt bij dit project echter op grond van artikel 5.10 van de Waterwet. Ingevolge dit artikel geldt, voor zover een bestemmingsplan voor de uitvoering van werken en werkzaamheden een omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder b, van de Wabo vereist, een zodanige eis niet in het gebied dat is begrepen in een vastgesteld projectplan. Voor de versterking van de Markermeerdijken wordt een dergelijk projectplan op grond van de Waterwet vastgesteld.

Het ruimtebeslag van de dijkversterking is op nagenoeg het gehele traject van een dubbelbestemming Waarde-Archeologie (Waarde-Archeologie 1, 2, 3 etc.) voorzien. Ten behoeve van de dijkversterking is archeologisch onderzoek uitgevoerd, zie paragraaf 6.6 Ruimtelijke Onderbouwing voor de resultaten van dit onderzoek en de wijze waarop met deze resultaten wordt omgegaan.

De fiets- en wandelverbinding valt voor een groot deel in de bestemming Verkeer. De fiets- en wandelverbinding is niet in strijd met die bestemming in de vigerende bestemmingsplannen. Het fiets/wandelpad is wel in strijd met de bestemmingen Cultuur en ontspanning, Agrarisch met waarden, Natuur, Water, Waterkering (primaire bestemming) en Verkeersdoeleinden (zonder aanduiding langzaamverkeersroute). Ter plaatse van de bestemming Groen is het fiets- en wandelpad volgens de planregels in sommige bestemmingsplannen wel toegestaan en in andere niet.

De dijkversterking en het fiets- en wandelpad zijn in strijd met het standaarddwarsprofiel ter plaatse van de bestemming Verkeer (dit geldt alleen voor een bestemmingsplan in Waterland).

De kunstwerken zijn o.a. in strijd met de bestemmingen Groen, Natuur, Water en Waterstaat-Waterkering, omdat op die gronden geen gebouwen zijn toegestaan (inspectieschacht inlaat/uitlaat is conform definitie bestemmingsplan een ‘gebouw’) en met de bestemming Natuur omdat de maximaal toegestane bouwhoogte wordt overschreden.
Tevens is er strijdigheid met de bestemmingen Verkeer, Agrarisch met waarden, Leiding-Water, omdat hier geen bouwwerken zijn toegestaan die niet ten dienste zijn van deze bestemmingen.

Voor een gedetailleerde planologische toetsing verwijzen wij verder naar de bijlage ‘Toetsing planologische strijdigheid (documentnummer AMMD-003912 (17.118100)’.

5. Toetsingskader goede ruimtelijke ordening

Op grond van artikel 2.27 van de Wabo en artikel 6.5, eerste en vierde lid, van het Bor dienen Provinciale Staten voor het afwijken van een bestemmingsplan een verklaring van geen bedenkingen (hierna: vvgb) af te gegeven. De verklaring van geen bedenkingen kan op grond van artikel 6.5, tweede lid, van het Bor slechts worden geweigerd in het belang van een goede ruimtelijke ordening.

In dit geval is uit de aanvraag en de daarbij behorende Ruimtelijke Onderbouwing (zie bijlage) gebleken dat er geen sprake is van strijdigheid met een goede ruimtelijke ordening.

De voorgenomen dijkversterking is niet in strijd met het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro).
Het Barro verplicht om bij de eerstvolgende herziening van een bestemmingsplan dat betrekking heeft op gronden waarop een primaire waterkering ligt, voor die gronden de bestemming waterkering op te nemen. Omdat de versterking Markermeerdijken geregeld wordt via een omgevingsvergunning strijdig gebruik, is het aan de gemeenten om bij een volgende bestemmingsplanherziening de bestemmingen voor de primaire waterkeringen op te nemen in het bestemmingsplan.

De voorgenomen dijkversterking Markermeerdijken is in lijn met de Structuurvisie Noord-Holland 2040 en het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland. Het ontwerp voor de dijkversterking is tot stand gekomen na een integrale belangenafweging van de verschillende

kenmerkende waarden en functies op het gebied van waterveiligheid, cultuurhistorie, natuur en recreatie. Er wordt beoogd deze waarden en functies niet alleen zo veel mogelijk te behouden, maar ook te versterken c.q. te ontwikkelen. De dijkversterking zal niet alleen bescherming bieden tegen overstromingen en wateroverlast, maar biedt ook kansen voor het versterken van de cultuurhistorie, natuur en recreatie. Een mooi voorbeeld daarvan is het gebied Hoornse Hop, waar de monumentale waarde van de dijk behouden blijft door de aanleg van een oeverdijk voor de bestaande dijk en tegelijkertijd nieuwe mogelijkheden biedt voor recreatie en natuur. Op recreatief gebied hebben wij als voorbeeld de ontwikkeling van het stadstrand bij Hoorn en het voorzien in een doorgaande fietsroute tussen Hoorn en Amsterdam. Daarnaast worden diverse maatregelen getroffen om de natuur in het gebied te versterken (zie hiervoor ook de Ruimtelijke Onderbouwing).

De versterking is getoetst aan de Provinciale Ruimtelijke Verordening. De relevante aspecten zijn aardkundig waardevolle gebieden, meerlaagse veiligheid, ruimtelijke kwaliteitseis ingeval van verstedelijking in het landelijk gebied, ecologische hoofdstructuur en ecologische verbindingszones (Natuurnetwerk Nederland), UNESCO-Werelderfgoed en Weidevogelleefgebieden. Geconcludeerd wordt dat er aan de regels wordt voldaan, zie hiervoor verder hoofdstuk 6 van de Ruimtelijke Onderbouwing.

De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2010 maakt deel uit van het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland en wordt gebruikt als richtlijn bij het toetsen van ruimtelijke ontwikkelingen. De leidraad geeft richting op basis van de kernkwaliteiten van de verschillende landschapstypen, het dorps DNA, de openheid van het landschap, de historische structuurlijnen en de cultuurhistorische objecten.
Een groot deel van de Markermeerdijk vormt de grens van het Voormalige Zuiderzeelandschap. Kernkwaliteiten van dit landschap zijn de openheid van het Markermeer en IJsselmeer, en de kwaliteit van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken.
Kenmerken van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken zijn:
1. de grilligheid van het dijktracé;
2. de oude braken (relicten van voormalige doorbraken);
3. de buitendijkse voorlanden.
De dijken zijn daarmee beeldbepalend in het open polderlandschap. Handhaving van een brede open zone aan weerszijden van het dijklichaam is dan ook gewenst, zo staat beschreven in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie. Voor de herkenbaarheid van de dijken is de continuïteit van het dijkprofiel, het behoud van het oorspronkelijke dijktracé en materiaalkeuze van belang. Dijkversterking en –verzwaring dient op een zorgvuldige en cultuurhistorisch verantwoorde wijze verricht te worden.
In paragraaf 6.4 (Landschap) en 6.5 (Cultuurhistorie) van de Ruimtelijke Onderbouwing wordt aan de uitgangspunten en aanbevelingen van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2010 getoetst. Geconcludeerd wordt dat hieraan wordt voldaan.

Op 30 juni 2009 hebben Gedeputeerde Staten van Noord-Holland het beeldkwaliteitsplan 'Westfriese Omringdijk 2009' vastgesteld. In dit beleidsplan staat een visie op de Westfriese Omringdijk beschreven. Het doel van het beeldkwaliteitsplan is het versterken van zowel de ruimtelijke als de cultuurhistorische kwaliteit van de omringdijk.
De landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk wordt bepaald door:
 De openheid rondom de dijk.
 Het zicht van en naar de dijk.

 De continuïteit van het dijkprofiel of de herkenbaarheid van de Westfriese Omringdijk als geheel, als concentrisch element met een ringvorm die het oude “eiland van Noord-Holland” omsluit.
 De relatie tussen de dijk en het “kralensnoer” van typische aan de dijk gerelateerde elementen zoals kleiputten, braken, inlaaglanden, beschermde stadsgezichten, en de afwisseling in de kralen.
 De herkenbaarheid van de verschillende dijktrajecten. De Westfriese Omringdijk heeft een samengesteld karakter, waarbij er grote verschillen zijn tussen delen van de dijk. Het plangebied ligt in het dijktraject Markermeerdijk en stedelijk traject Hoorn.
 Het materiaalgebruik.
In paragraaf 6.4 (Landschap) en 6.5 (Cultuurhistorie) van de Ruimtelijke Onderbouwing wordt aan bovenstaande uitgangspunten van het Beeldkwaliteitsplan getoetst. De conclusie is dat hieraan wordt voldaan.

De bescherming van provinciale monumenten is geborgd in de Monumentenverordening Noord-Holland 2010. In deze verordening is een verbodsbepaling opgenomen voor het beschadigen of vernielen van beschermde monumenten en een omgevingsvergunningplicht in het leven geroepen voor het slopen, verstoren, verplaatsen of wijzigen van beschermde monumenten of het herstellen of (laten) gebruiken van beschermde monumenten op een wijze waarop het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.
In 1986 hebben Gedeputeerde Staten, vanwege de grote cultuurhistorische, historisch morfologische en beeldbepalende waarde die de West-Friese Omringdijk voor de Provincie Noord-Holland heeft, besloten om deze dijk op de provinciale monumentenlijst te plaatsen. In 2001 hebben Gedeputeerde Staten, op basis van grotendeels dezelfde redenen, de Noorder IJ- en Zeedijken op de provinciale monumentenlijst geplaatst.

In september 2015 is de Monumentenverordening door Provinciale Staten van Noord-Holland aangepast, waarbij expliciet is aangegeven dat aantasting van de monumentale waarden van het beschermd monument niet tot weigering van de omgevingsvergunning hoeft te leiden in geval van zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang. De dijkversterking leidt onvermijdelijk tot aantasting van een deel van de monumentale waarden van de dijk. Gelet op de zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang die met de dijkversterking gemoeid zijn (de bescherming van het achterland tegen overstroming) staat de verordening hier in principe niet aan in de weg. In paragraaf 6.5 van de Ruimtelijke Onderbouwing is toegelicht op welke wijze bij het ontwerp van het nieuwe dijkprofiel rekening is gehouden met de monumentale waarden van de dijk. Nu de omgevingsvergunning voor de activiteit ‘het wijzigen van een monument’ op grond van de verordening naar verwachting wordt verleend, is de versterking ook op dit aspect in overeenstemming met een goede ruimtelijke ordening.

Er zijn geen belemmeringen in het kader van externe veiligheid. Doordat er geen sprake is van kwetsbare of beperkt kwetsbare objecten binnen een PR10-6 contour voldoet het plan Markermeerdijken aan de normen voor het plaatsgebonden risico. Het stadsstrand in Hoorn is aangemerkt als een beperkt kwetsbaar object. Dit strand ligt echter buiten de PR10-6 contour van het nabij gelegen tankstation en de A7. Er worden geen kwetsbare of beperkt kwetsbare objecten binnen het invloedsgebied van de risicobronnen gerealiseerd. Gelet hierop vindt geen verandering in het groepsrisico plaats en is een verantwoording van het groepsrisico niet nodig.

Verder is sprake van economische uitvoerbaarheid van het plan. De voorgenomen versterking van de Markermeerdijken is door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu opgenomen in het

landelijk tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2), wat betekent dat het Rijk dit project financiert. Daarnaast is er vanuit de Provincie Noord-Holland subsidie beschikbaar gesteld voor het realiseren van voorzieningen ten behoeve van de ruimtelijke kwaliteit, natuur en recreatie. Meekoppelkansen worden door de initiatiefnemers gefinancierd, financiële afspraken worden in samenwerkingsovereenkomsten (HHNK-betreffende gemeente)vastgelegd.

De maatschappelijke uitvoerbaarheid is geborgd in een uitgebreid participatieproces met direct belanghebbenden/bewoners, dat reeds in 2008 is begonnen.

Op 21 juli 2017 is door HHNK een vergunning/ontheffing Wet natuurbescherming aangevraagd bij de Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord. Wij gaan ervan uit dat deze vergunning/ontheffing Wet natuurbescherming kan worden verleend.

Naar verwachting is de procedure voor het Projectplan Waterwet voor de Versterking Markermeerdijken eind oktober 2018 afgerond.

Uit het bovenstaande blijkt dat sprake is van een goede ruimtelijke ordening. De verklaring van geen bedenkingen kan daarom door u worden afgegeven.

6. Procedure en beantwoording van zienswijzen

Op 19 oktober 2017 is de ontwerp-vvgb besproken in de vergadering van de Statencommissie RWW.
De ontwerp-vvgb heeft gedurende zes weken samen met de ontwerp-omgevingsvergunning ter inzage gelegen tussen 14 december 2017 tot en 24 januari 2018. Er zijn 141 zienswijzen ingediend.
(Voor de inhoud en beantwoording van de zienswijzen verwijzen wij naar de omgevingsvergunning).

De definitieve verklaring van geen bedenkingen wordt samen met de definitieve omgevingsvergunning ter inzage gelegd. Er kan geen beroep tegen de verklaring van geen bedenkingen als zodanig worden ingesteld. Belanghebbenden kunnen wel beroep instellen tegen de omgevingsvergunning waarvoor de verklaring van geen bedenkingen is verleend. In deze procedure kunnen beroepsgronden mede betrekking hebben op de verklaring van geen bedenkingen.

6. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten om een verklaring van geen bedenkingen af te geven voor de versterking van de Markermeerdijken in de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam.

Bijlagen

- Ruimtelijke Onderbouwing
- Toetsing planologische strijdigheid (documentnummer AMMD-003912 (18.0215231)

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Versterking Markermeerdijken
Ruimtelijke onderbouwing

Projectomschrijving	Versterking Markermeerdijken		
Documentnummer	AMMD-002442 (18.0215808)		
Verantwoordelijk cluster	Planproces en Vergunningen		
Werkpakket	Planproces		
Object	Ruimtelijke onderbouwing		
Versienummer	3.0	Versiedatum	september 2018

Autorisatiekader

Opsteller		Gecontroleerd		Vrijgegeven	
Maritte Ruumpol Liesbeth Buwalda		Pieter Anne Faber		Erica Nijpels	

Documenthistorie

Versienummer	Versiedatum	Omschrijving
2.3	30 oktober 2017	Ruimtelijke onderbouwing, ingediende aanvraag
3.0	september 2018	Ruimtelijke onderbouwing, definitieve ontwerpvergunning

Inhoudsopgave

Inleiding 8

1.1 Aanleiding 8

1.2 Doelstelling en scope van het project 11

1.3 Te doorlopen procedures 12

1.3.1 Procedure Projectplan Waterwet 12
1.3.2 Vergunningen en ontheffingen 12

1.4 Omgevingsvergunning 14

1.4.1 Verhouding omgevingsvergunning en ruimtelijke onderbouwing 14
1.4.2 Het bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland 15

1.5 Crisis- en herstelwet van toepassing 15

1.6 Wijzigingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvergunning 15

1.6.1 Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r. 16
1.6.2 Actuele technische inzichten 16
1.6.3 Zienswijzen 17
1.6.4 Uitwerken van overgangen en aansluiting fiets- en wandelverbinding 18
1.6.5 Ruimtelijke inpassingsmaatregelen 18
1.6.6 Actualisering naar aanleiding van het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp en redactionele wijzigingen 19

1.7 Leeswijzer 20

2 Beschrijving van de huidige situatie 21

2.1 Voorgeschiedenis 21

2.2 Korte algemene beschrijving van de huidige situatie 21

2.3 Ruimtelijke kwaliteit en belangrijkste waarden 22

2.4 Ruimtelijk functioneel gebruik 31

2.5 Beschrijving huidige situatie per module 32

2.5.1 Hoorn binnenstad (module 1) 32
2.5.2 Strand Hoorn (module 2) 33
2.5.3 Grote Waal en de Hulk (module 3) 33
2.5.4 De Kogen (module 4) 34
2.5.5 Etersheimerbraak (module 5) 35
2.5.6 Heintjesbraak en Warder (module 6) 35

2.5.7 Polder Zeevang (module 7) 36
2.5.8 Haven Edam (module 8) 36
2.5.9 Broeckgouw Edam (module 9) 37
2.5.10 Noordeinde Volendam (module 10) 37
2.5.11 Pieterman (module 11) 38
2.5.12 Katwoude (module 12) 38
2.5.13 De Nes en Opperwoud (module 13) 39
2.5.14 Uitdam dorp (module 14) 40
2.5.15 Uitdammerdijk (module 15) 40

2.6 Veiligheidstekorten (faalmechanismen) 41

2.6.1 Wat houden veiligheidstekorten in? 41
2.6.2 Overzicht van de veiligheidstekorten per module 43

3 Planbeschrijving 47

3.1 Dijkversterking in vogelvlucht 47

3.2 Beschrijving versterkingsoplossingen 49

3.2.1 Binnenwaartse asverschuiving 49
3.2.2 Buitenwaartse asverschuiving 50
3.2.3 Op de as 51
3.2.4 Oeverdijk 52
3.2.5 Constructieve versterkingsmaatregelen 52

3.3 Beschrijving nieuwe situatie per module 53

3.3.1 Deelgebied Hoornse Hop 55
3.3.2 Deelgebied Kogenland 63
3.3.3 Deelgebied Zeevang 78
3.3.4 Deelgebied Gouwzee 93
3.3.5 Deelgebied Waterland 95
3.3.6 Totaaloverzicht Versterking 108
3.3.7 Ruimtelijke opgave Provincie Noord-Holland en gemeenten 117

4 Toets planologische strijdigheid 118

4.1 Strijdigheid met geldende bestemmingsplannen 118

4.1.1 Gemeente Hoorn 118
4.1.2 Gemeente Koggenland 120
4.1.3 Gemeente Edam - Volendam 121
4.1.4 Gemeente Waterland 124
4.1.5 Gemeente Amsterdam 127

5 Beleid 129

5.1 Beleid op internationaal en Europees niveau 129

5.1.1 Kaderrichtlijn Water 129
5.1.2 Richtlijn Overstromingsrisico's 129
5.1.3 Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (Europees Parlement / EU-Raad) 130
5.1.4 Verdrag van Malta 130
5.1.5 UNESCO Werelderfgoedverdrag 130

5.2 Beleid op rijksniveau 131

5.2.1 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte 131
5.2.2 Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) 132
5.2.3 Water 133
5.2.4 Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM) 135

5.3 Beleid op provinciaal niveau 135

5.3.1 Structuurvisie Noord-Holland 2040 135
5.3.2 Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland 139
5.3.3 Omgevingsvisie Noord-Holland 2050 140
5.3.4 Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) 140
5.3.5 Kader Ruimtelijke Kwaliteit Dijkversterking Hoorn-Amsterdam (KRK) 142
5.3.6 Provinciale beleidskaders: Landschap en Cultuurhistorie 143
5.3.7 Provinciale beleidskaders: water 147
5.3.8 Provinciale Milieuverordening Noord-Holland 148
5.3.9 Natuurbeheerplan 2018 148
5.3.10 Provinciaal Verkeers- en Vervoerplan 2007-2013 149

5.4 Beleid op regionaal niveau - Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 149

5.4.1 Waterprogramma HHNK 2016 - 2021 149
5.4.2 Beleidsnota Waterkeringen 2012 - 2017 150
5.4.3 Keur en Legger Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (2009) 150
5.4.4 Wegenbeleidsplan Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2012 - 2017 151
5.4.5 Beleid met betrekking tot de watertoets 152

5.5 Beleid op regionaal niveau - overig 152

5.5.1 Recreatieplan Waterland, actualisatie 2012, Recreatieschap Twiske - Waterland 152

5.6 Beleid op gemeentelijk niveau 152

5.6.1 Gemeente Hoorn 152
5.6.2 Gemeente Koggenland 153
5.6.3 Gemeente Edam-Volendam 154
5.6.4 Gemeente Waterland 155
5.6.5 Gemeente Amsterdam 155

6 Toetsing omgevingsaspecten 158

6.1 Inleiding 158

6.2 Water 158

6.2.1 Waterparagraaf 158
6.2.2 Overige wateraspecten 163
6.2.3 Conclusie water 164

6.3 Natuur 164

6.3.1 Invloed op Natura 2000-gebieden 165
6.3.2 Invloed op Natuurnetwerk Nederland en Ecologische Verbindingszones, Weidevogelleefgebieden 173
6.3.3 Soortenbescherming 178
6.3.4 Conclusie natuur 186

6.4 Landschap 187

6.4.1 Toetsingskader 187
6.4.2 Gevolgen Versterking voor landschappelijke waarden 187

6.5 Cultuurhistorische waarden 201

6.5.1 Beschrijving cultuurhistorische waarden Markermeerdijken 201
6.5.2 Gevolgen Versterking voor cultuurhistorische waarden Markermeerdijken 202
6.5.3 Conclusie cultuurhistorische waarden 208

6.6 Archeologie 209

6.6.1 Toetsingskader 209
6.6.2 Archeologisch bureauonderzoek 209
6.6.3 Archeologisch inventariserend onderzoek waterbodem 214
6.6.4 Conclusie archeologie 215

6.7 Bodemkwaliteit 215

6.7.1 Toetsingskader 215
6.7.2 Resultaten onderzoeken 216
6.7.3 Grondstromenplan 218
6.7.4 Conclusie bodemkwaliteit 219

6.8 Verkeer en Geluid 219

6.8.1 Verkeer 219
6.8.2 Geluid 220

6.9 Luchtkwaliteit 226

6.10 Externe veiligheid 227

6.11 Niet gesprongen explosieven 230

6.12 Planologisch relevante kabels en leidingen 231

6.13 Scheepvaart en recreatie 232

6.13.1 Scheepvaart 232
6.13.2 Recreatie 233

6.14 Uitvoering 235

6.14.1 Wijze van uitvoering 236
6.14.2 Aanvoer van materialen 238
6.14.3 Beperking hinder 242

7 Maatschappelijke en financiële uitvoerbaarheid 247

7.1 Maatschappelijke uitvoerbaarheid 247

7.1.1 Participatie 247
7.1.2 Invloed omgeving op ontwerp-oplossingen 248
7.1.3 Samenwerkingsovereenkomsten 250
7.1.4 Procedure 250
7.1.5 Doorkijk vervolg 251
7.1.6 Planning uitvoering 252

7.2 Financiële uitvoerbaarheid 253

7.2.1 Grondverwerving 253
7.2.2 Regelingen voor schadevergoeding 253
7.2.3 Grondexploitatie 254
7.2.4 Financiering 254
7.2.5 Conclusie financiële uitvoerbaarheid 255

Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding voor de dijkversterking, de scope van het project, de te doorlopen procedures en de plek van deze Ruimtelijke onderbouwing daarin. Afgesloten wordt met een leeswijzer.

1.1 Aanleiding

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (verder: HHNK) heeft als kerntaak het beschermen van het land tegen het water, tegen wateroverlast en watertekort, het zorgen voor schoon en gezond oppervlaktewater en voor veilige (vaar)wegen. Waterkeringen als dijken, dammen, duinen en kaden moeten het water tegenhouden. HNNK spant zich ervoor in dat de waterkeringen in goede staat zijn, zodat bewoners van het beheergebied van HHNK veilig kunnen wonen, werken en recreëren.

In het beheergebied van HHNK, het gebied van Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal, inclusief Texel, ligt ongeveer 300 kilometer primaire waterkering, waaronder de Markermeerdijken. Primaire waterkeringen zijn dijken, dammen en duinen die tezamen een achterland beschermen. De primaire waterkeringen beschermen Noord-Holland tegen overstromingen van water uit de Noordzee, de Waddenzee, het IJsselmeer en het Markermeer.

Al eeuwenlang beschermen de Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam het achterland tegen overstromingen. In de loop van de tijd zijn ze versterkt, doorgebroken en weer hersteld, volgens de steeds veranderende mogelijkheden, eisen en behoeften. Zo is dit provinciale monument vooral ook een ‘levend monument’. Bescherming tegen het water was de voorwaarde voor ontginning van het land en economische bloei van de steden en dorpen in deze regio. De dijk is onderdeel van een oer-Hollands landschap met grote waarde voor recreatie, wonen, natuur en cultuurhistorie. In het landschap is de geschiedenis van de dijk goed zichtbaar door braken, het bochtig verloop en de bekleding, zoals de Noordse steen. Bebouwing op de dijk kenmerkt historische plekken in Volendam, Uitdam en Durgerdam. De dijk beschermt 1,2 miljoen mensen en de in het achterland aanwezige 25 miljard euro aan economische waarde tegen het water. Tot 1932 keerden de dijken de Zuiderzee, na de komst van de Afsluitdijk en de Houtribdijk het Markermeer.

In 2002 is door een wijziging van de toenmalige Wet op de waterkering, het Markermeer aangewezen als buitenwater. Hierdoor gelden voor de Markermeerdijken de veiligheidsnormen voor primaire keringen. De veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen zijn opgenomen in de Waterwet. Landelijke toetsing van de dijken in 2006 heeft vervolgens aangetoond dat een groot deel van de Markermeerdijken, zo’n 33 kilometer, niet voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm. Om de waterveiligheid op orde te brengen, dienen de Markermeerdijken versterkt te worden. In 2006 is het gedeelte van de Markermeerdijken dat in 2006 is afgekeurd, opgenomen in het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Het HWBP-2 wordt gefinancierd door het Rijk en de waterschappen samen. Het programma heeft als uitgangspunt dat een dijkversterking sober, robuust en doelmatig plaatsvindt.

In de 21e eeuw is de dijk onlosmakelijk verbonden met het landschap, het gebruik daarvan en de ontwikkelingen er omheen. De dijkversterking is daarmee niet slechts een waterbouwkundig project. Naast het herstellen van de elementen die met de dijkversterking op de schop gaan en het

inpassen in het landschap, biedt de dijkversterking ook kansen om extra waarden toe te voegen. De versterking van de Markermeerdijken (verder: de Versterking) is onderdeel van een gebiedsontwikkeling. Na de versterking is de dijk weer veilig voor minimaal vijftig jaar. De dijk anticipeert op de ontwikkelingen die in die periode op ons afkomen. De versterkte Markermeerdijken bieden ruimte aan de groei van recreatie en toerisme, dat zich meer zal verspreiden over de regio, waaronder Waterland. Niet alleen de dijk wordt versterkt, maar ook de stedelijke waterfronten en de toegankelijkheid van de dijk. De dijk draagt bij aan de noodzakelijke klimaatadaptatie; de versterkte dijk anticipeert op veranderende weersomstandigheden. Door natuurkwaliteiten toe te voegen, wordt een bijdrage geleverd aan de biodiversiteit in Noord-Holland, waaronder de kwaliteit van het Markermeer. Ten slotte blijft de historie van de dijk zichtbaar.

Alliantie Markermeerdijken
Het HHNK, de formele opdrachtgever, heeft om dit project te kunnen realiseren al vroegtijdig gekozen voor het aangaan van een samenwerking met een consortium van marktpartijen (onder leiding van Boskalis Nederland B.V. met consortiumpartners VolkerWessels ondernemingen, KWS Infra en Van Hattem en Blankevoort), om zo te kunnen beschikken over specialistische kennis en ervaring. Eind 2015 heeft dit geresulteerd in een overeenkomst waarin is vastgelegd dat deze partijen samen de 'Alliantie Markermeerdijken' vormen en waarin opdrachtgever en opdrachtnemer samen aan de lat staan voor het ontwerp, het verkrijgen van de benodigde vergunningen en ontheffingen, de uitvoering en de oplevering van de dijkversterking.

De Alliantie werkt nauw samen met de provincie, als bevoegd gezag voor de dijkversterking, en Rijkswaterstaat (RWS), verantwoordelijk voor het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma. De uitwerking van de dijkversterkingsmaatregelen heeft plaatsgevonden binnen het door Provincie, Hoogheemraadschap en RWS gezamenlijk opgestelde Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK, 2014). Daarnaast is gebruik gemaakt van de laatste technische kennis, bijvoorbeeld over de sterkte van dijken op veengrond en de veiligheidsnormering die vanaf 2017 geldt. Zo is gekomen tot een toekomstbestendig dijkontwerp dat passend is in haar omgeving.

Gezien de lengte van het te versterken dijktraject heeft de Alliantie besloten om het traject onder te verdelen in 16 modules, bestaande uit een of meer dijksecties. Deze modules zijn zo gekozen dat samenhangende trajecten zoveel mogelijk als zodanig behandeld kunnen worden. In afbeelding 1 (volgende pagina) en in Bijlagenboek bijlage 11.5 is de ligging van de Markermeerdijken en het te versterken traject opgenomen, inclusief de 16 modules en 25 secties waarin het traject is verdeeld. De niet te versterken dijkdelen zijn geen onderdeel van het project.[1]

Op 5 juli 2017 is door de Minister van Infrastructuur en Milieu besloten om de dijkversterking bij Durgerdam (module 16: Durgerdammerdijk) te temporiseren. Dit betekent dat Durgerdam wel tot de versterkingsopgave behoort, maar een separate uitwerking in een eigen Projectplan krijgt. Er wordt naar gestreefd om het Ontwerp-Projectplan Waterwet voor Durgerdam eind 2018 ter inzage te leggen. De Versterking van module 16 maakt dan ook geen deel uit van de aanvraag voor een omgevingsvergunning (en daarmee ook niet van deze Ruimtelijke onderbouwing). In de tekst van de Ruimtelijke onderbouwing komt daarom module 16 niet meer terug. Op afbeeldingen en figuren kan module 16 nog wel zijn opgenomen. Benadrukt dient te worden dat module 16 desondanks geen deel uitmaakt van de aan te vragen omgevingsvergunning.

[1] In het Bijlagenboek zijn de diverse kaarten, ontwerptekeningen en figuren opgenomen. De reden daarvoor is dat deze het beste tot hun recht komen in een groter formaat. Ook de uitgevoerde onderzoeken zijn gebundeld in het Bijlagenboek.

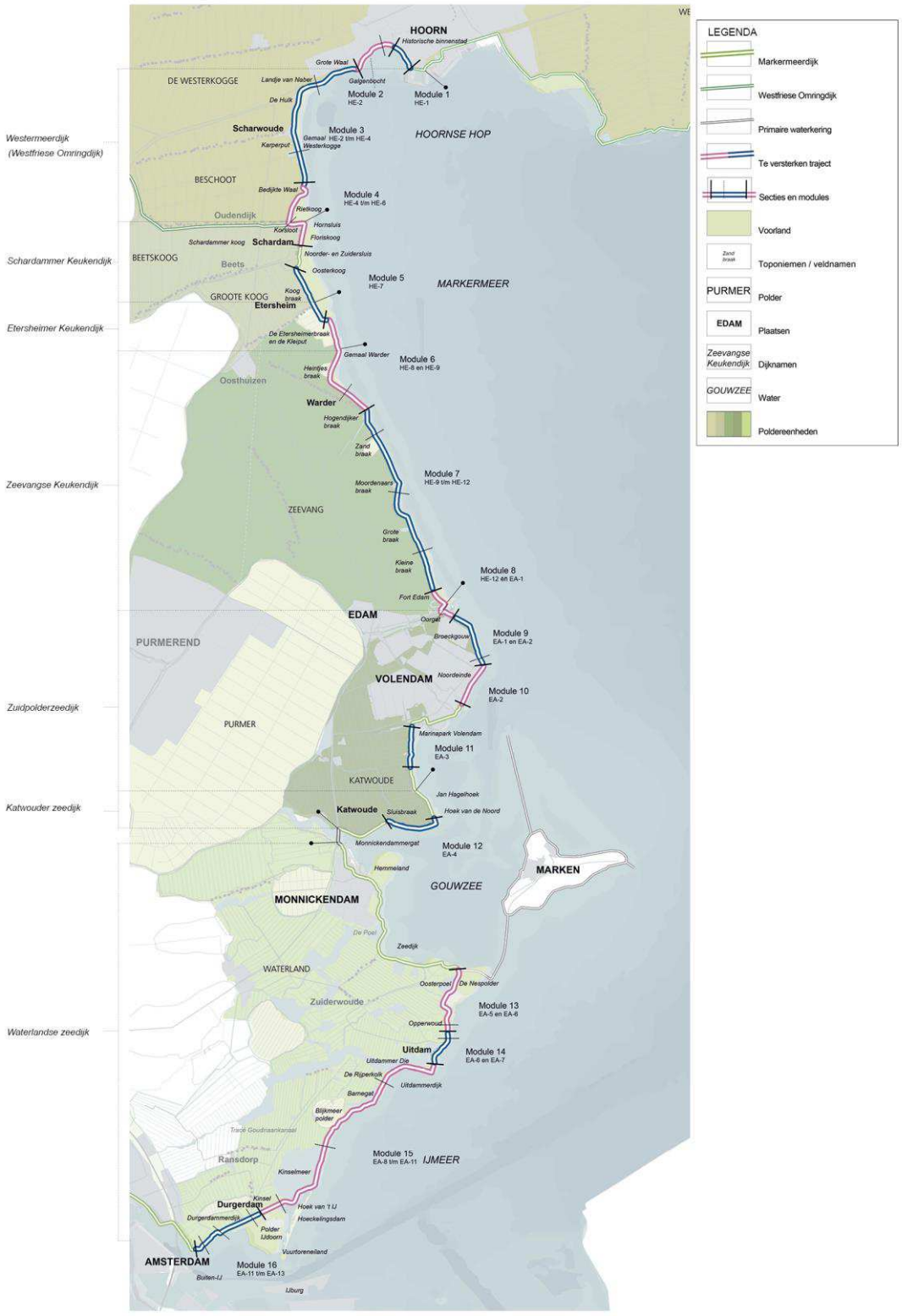

Figuur 1: Ligging Markermeerdijken met de versterkingsopgave

Strijdigheid vigerende bestemmingsplannen
De inrichting van het gebied na de uitvoering van het project is in strijd met de vigerende bestemmingsplannen van respectievelijk de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam. Om die reden wordt een omgevingsvergunning voor planologische strijdigheid aangevraagd. De aanvraag voor de omgevingsvergunning moet een ruimtelijke onderbouwing bevatten. Deze onderbouwing is in dit rapport verwoord.

1.2 Doelstelling en scope van het project

De Versterking heeft twee doelstellingen:
1. Een veilige dijk die voldoet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromingen.
2. Een dijk die zo veel als mogelijk ruimtelijk wordt ingepast in haar omgeving.

De eerste doelstelling van de Versterking is ervoor te zorgen dat de Markermeerdijken gedurende de planperiode van 50 jaar aan de wettelijke veiligheidseisen voldoen. Dit houdt in dat in het ontwerp rekening is gehouden met toekomstige ontwikkelingen (onder andere door een toeslag op de ontwerpwaterstand voor klimaateffecten en bodemdaling) en (kennis)onzekerheden, zodat het uitgevoerde ontwerp tijdens de planperiode blijft functioneren zonder dat ingrijpende en kostbare aanpassingen noodzakelijk zijn. In paragraaf 2.4 van het Projectplan Waterwet is dit nader uitgewerkt.

De tweede doelstelling van het project is de dijk zoveel als mogelijk ruimtelijk in te passen in haar omgeving. Door de inpassingsdoelstelling vindt bij de versterkingsopgave een zorgvuldige afweging plaats tussen - soms tegenstrijdige - belangen en belangrijke waarden van de dijk en haar omgeving. De dijk is een provinciaal monument, kent archeologische en landschappelijke waarden en delen van de dijk zijn onderdeel van de Stelling van Amsterdam (UNESCO werelderfgoed). Daarnaast liggen aan de dijk beschermde dorpsgezichten en historische plaatsen die van recreatieve en toeristische waarde zijn, net als de dijk zelf. Ook grenst de dijk aan diverse beschermde natuurgebieden en vormt de dijk het leefgebied voor bijzondere plant- en diersoorten. Als leidraad voor de afweging tussen de verschillende belangen is het KRK ontwikkeld. Het KRK benoemt per deelgebied van de dijk de belangrijkste waarden. Deze hebben geleid tot de parels die per module zijn benoemd in de zogenoemde Parelkaart. Het KRK en de Parelkaart worden betrokken bij de keuze voor de voorkeursoplossingen. Hierdoor is geborgd dat het ontwerp van de versterkte dijk, zowel per module als per deelgebied, zo veel als mogelijk is ingepast in haar omgeving en wordt de ruimtelijke kwaliteit geborgd. In paragraaf 3.3 is dit nader uitgewerkt.

Het project beslaat circa 33,8 km aan te versterken dijk tussen Hoorn en Amsterdam. De Versterking wordt op de trajectdelen op verschillende wijzen uitgevoerd. Binnen deze scope zijn ook kunstwerken opgenomen, die aangepast moeten worden in het kader van de Versterking. In het kader van de ruimtelijke inpassing wordt in een aantal modules het fietspad op de kruin van de dijk gelegd, van waaruit recreanten een aantrekkelijk uitzicht hebben over het Markermeer.

Daarnaast worden maatregelen meegenomen die niet ter verwezenlijking van de veiligheidsopgave of als inpassing in de omgeving dienen. Deze maatregelen (meekoppelkansen genoemd) zijn:
- stadsstrand Hoorn;
- doorgaande fietsroute Hoorn-Amsterdam;
- ecologisch inrichten en onderhouden berm in module 7.

Naar verwachting is de procedure voor het Projectplan Waterwet (met bijbehorende vergunningen en ontheffingen) voor de Versterking Markermeerdijken eind 2018 afgerond, zodat de werkzaamheden aan de dijk begin 2019 kunnen worden gestart. De planning is erop gericht dat op 31 december 2021 het sein 'dijk veilig' kan worden gegeven. Het kan zijn dat na 2021 nog werkzaamheden plaats vinden op een beperkt aantal secties en modules.

1.3 Te doorlopen procedures

1.3.1 Procedure Projectplan Waterwet

Voor de aanleg of wijziging van een waterstaatswerk stelt de beheerder, in dit geval HHNK, een Projectplan Waterwet op. Het Projectplan Waterwet beschrijft (conform artikel 5.4 van de Waterwet) onder meer nut en noodzaak, de versterkingsmaatregelen, de wijze waarop de Versterking wordt uitgevoerd, de eventuele nadelige effecten van de Versterking en hoe die nadelige effecten worden voorkomen of hersteld.

Ter onderbouwing van het besluit over het Projectplan Waterwet is een milieueffectrapport opgesteld (MER). De noodzaak tot het opstellen van een MER is voorgeschreven in het Besluit milieueffectrapportage; de achtergronden hiervan zijn nader toegelicht in het MER. In het MER is een aantal alternatieven voor de dijkversterking onderzocht en zijn de bijbehorende milieueffecten en de gemaakte keuzes beschreven.

Gecoördineerde procedure
Het Projectplan Waterwet en de besluiten ter uitvoering hiervan zijn conform hoofdstuk 5.2 van de Waterwet (Wtw) gecoördineerd voorbereid. Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland zijn het coördinerend bevoegd gezag. De wettelijke beslistermijnen van de vergunningen die gecoördineerd worden komen te vervallen en worden genomen binnen een door Gedeputeerde Staten te bepalen termijn. Artikel 5.9 Wtw verklaart op de gecoördineerde voorbereiding afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van toepassing. Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland hebben vanwege de coördinatie de voorbereiding, bekendmaking en vaststelling van de benodigde besluiten gebundeld.

Gedeputeerde Staten kunnen ingevolge artikel 5.8 Wtw andere bevoegde bestuursorganen, zoals gemeenten en HHNK, verplichten om medewerking te verlenen aan de coördinatie. Gedeputeerde Staten zijn daarnaast ingevolge artikel 5.11 Wtw bevoegd om in plaats van het bevoegd gezag een besluit te nemen dat nodig is ter uitvoering van het projectplan, indien het bevoegd gezag niet (tijdig) een besluit neemt (in overeenstemming met het projectplan) of indien het besluit naar het oordeel van Gedeputeerde Staten wijziging behoeft.

Tijdens de procedure zijn de ontwerpbesluiten 6 weken ter inzage gelegd, waarbij zienswijzen konden worden ingediend. In paragraaf 7.1.4 wordt expliciet ingegaan op de zienswijzenprocedure en de mogelijkheid tot het instellen van beroep op de definitieve besluiten. De terinzagelegging van de definitieve besluiten staat gepland in het najaar van 2018.

1.3.2 Vergunningen en ontheffingen

Ter uitvoering van het Projectplan Waterwet dient een aantal vergunningen en ontheffingen te worden aangevraagd en verleend. Deze vergunningen en ontheffingen doorlopen de hiervoor bedoelde gecoördineerde procedure. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de benodigde vergunningen en ontheffingen.

Tabel 1. Overzicht vergunningen en ontheffingen

Vergunning/Ontheffing	Omschrijving	Bevoegd gezag
Omgevingsvergunning Wet algemene bepalingen omgevingsrecht	Afwijken van het bestemmingsplan; Wijzigen provinciaal monument; Bouwen van kunstwerken en waterstaatkundige bouwwerken; Kappen van bomen.	Gedeputeerde Staten Provincie Noord-Holland
Vergunning Wet natuurbescherming, Natura 2000-gebieden	Uitvoeren van activiteiten binnen een beschermd Natura 2000-gebied of activiteiten die een effect hebben op een beschermd Natura 2000 gebied	Gedeputeerde Staten Provincie Noord-Holland
Ontheffing Wet natuurbescherming, flora en fauna	Uitvoeren van activiteiten met negatieve effecten op beschermde planten- en diersoorten	Gedeputeerde Staten Provincie Noord-Holland
Vergunning Ontgrondingenwet	Aanleg van tijdelijke toegangsgeulen in het Markermeer	Minister van Infrastructuur en Waterstaat

In artikel 5.10 van de Waterwet is bepaald dat voor de uitvoering van het projectplan geen omgevingsvergunning is vereist voor een aanlegactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder b, van de Wabo.

Navolgend schema geeft de verschillende besluiten aan die benodigd zijn en de planproducten die daarvoor zijn opgesteld.

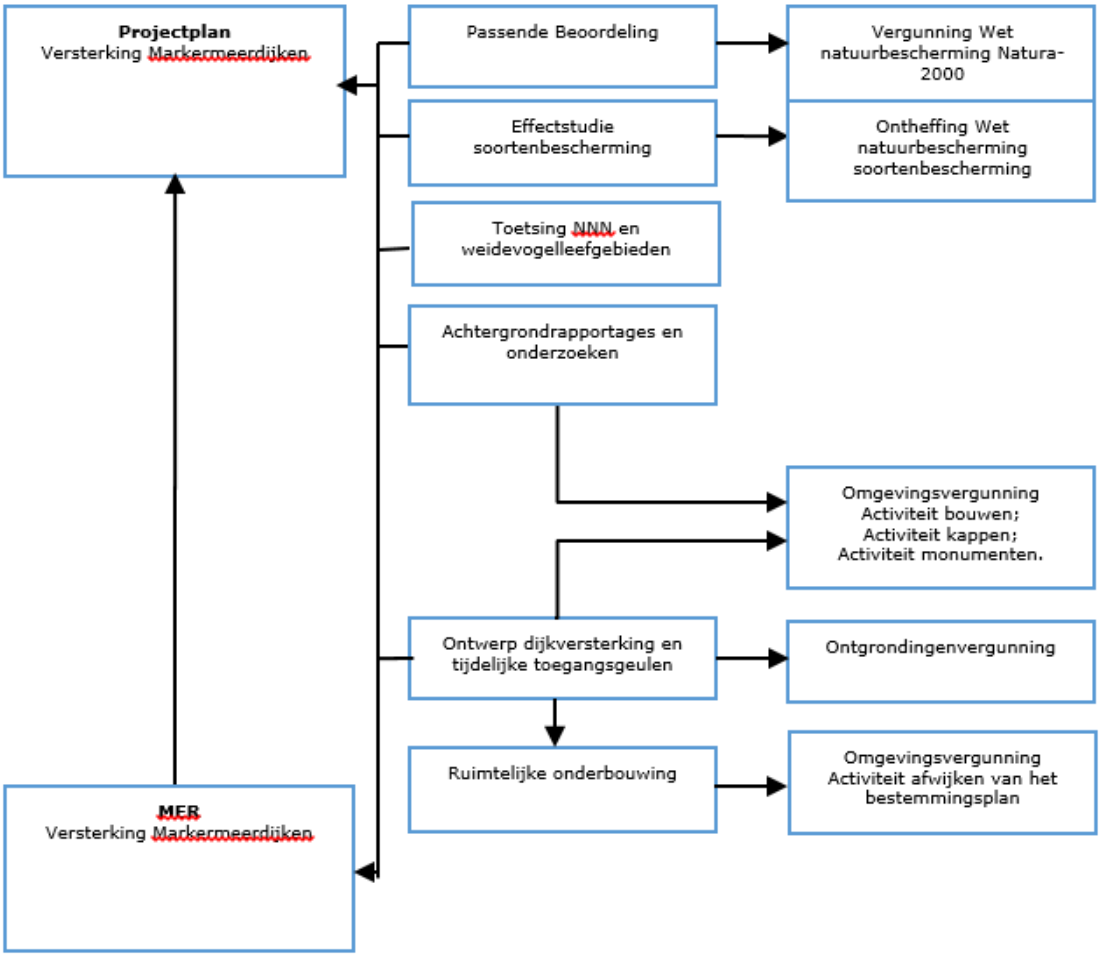

Figuur 2: Overzicht planproducten

1.4 Omgevingsvergunning

1.4.1 Verhouding omgevingsvergunning en ruimtelijke onderbouwing

De Versterking Markermeerdijken leidt tot veranderingen aan de bestaande dijk die strijdig zijn met de vigerende bestemmingsplannen of beheersverordening. Er wordt een omgevingsvergunning voor het afwijken van vigerende bestemmingsplannen aangevraagd, alsmede voor bouwen van kunstwerken, wijzigen van een provinciaal monument en het kappen van bomen.

De juridische noodzaak tot het aanvragen van een omgevingsvergunning voor afwijken van de vigerende bestemmingsplannen vindt zijn oorsprong in artikel 2.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

Een omgevingsvergunning voor afwijking van het bestemmingsplan wordt alleen verleend, indien de activiteit niet in strijd is met een goede ruimtelijke ordening en de motivering van het besluit een ruimtelijke onderbouwing bevat. In algemene zin wordt in deze ruimtelijke onderbouwing gemotiveerd of er, bij realisatie van het project, sprake is van een ‘goede ruimtelijke ordening’. Vertrekpunt voor deze motivering zijn de geldende planologische kaders, bestaande

omgevingswaarden, alsmede sectorale wet- en regelgeving. De ruimtelijke onderbouwing beschrijft de ruimtelijke inpasbaarheid van de dijkversterking in haar omgeving en motiveert waarom het aanvaardbaar is om van de vigerende bestemmingsplannen af te wijken. De onderbouwing gaat in op alle planologisch relevante gevolgen van de dijkversterking, zoals natuur en landschap, milieu, bebouwde omgeving, verkeer, waterhuishouding en cultuurhistorie.

1.4.2 Het bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland

De Wabo kent als uitgangspunt dat er per project één bevoegd gezag is. Dit bevoegd gezag is vervolgens verantwoordelijk voor de verlening en de (bestuursrechtelijke) handhaving van de omgevingsvergunning. Als basisregel kent de Wabo het bevoegd gezag toe aan burgemeester en wethouders van de gemeente waar het project (in hoofdzaak) zal worden uitgevoerd.

In dit geval is echter sprake van een uitzondering op deze hoofdregel, namelijk de uitzondering betreffende een project van provinciaal belang. Bij een project van provinciaal belang kunnen Gedeputeerde Staten van de provincie bevoegd gezag zijn indien ten behoeve van de verwezenlijking van een project via een omgevingsvergunning wordt afweken van het bestemmingsplan (artikel 2.4 lid 2 Wabo in combinatie met artikel 3.1, aanhef en onder b van het Besluit omgevingsrecht (Bor)). De Versterking Markermeerdijken valt in deze categorie. Dit omvangrijke project ligt in meerdere gemeenten. Daarnaast overstijgt het waterveiligheidsaspect het niveau van het gemeentelijk belang. Om deze redenen is sprake van een project van provinciaal belang. Dit volgt ook uit de Structuurvisie Noord-Holland 2040, waarin in paragraaf 3.3 als één van de provinciale belangen 'voldoende bescherming tegen overstroming en wateroverlast', is genoemd. Op basis hiervan is er door Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland voor gekozen om als bevoegd gezag op te treden.

1.5 Crisis- en herstelwet van toepassing

Op het project Markermeerdijken is afdeling 2 van hoofdstuk 1 van de Crisis- en herstelwet van toepassing. Het project behelst namelijk categorie 7.3 van bijlage I, de aanleg of wijziging van waterstaatswerken als bedoeld in artikel 5.4, eerste lid Waterwet. In artikel 5.4, lid 1 van de Waterwet staat genoemd de aanleg of wijziging van een waterstaatswerk door de beheerder. Daarmee vallen het projectplan Waterwet en alle overige besluiten voor de uitvoering van de maatregelen onder de werking van deze wet. Dit heeft een aantal gevolgen voor de eventuele beroepsprocedure tegen de besluiten. Zo moeten de beroepsgronden in het beroepschrift worden opgenomen, wordt het beroepschrift niet ontvankelijk verklaard indien binnen de beroepstermijn geen gronden zijn ingediend en kunnen deze na afloop van de beroepstermijn niet meer worden aangevuld. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State doet uiterlijk binnen zes maanden na afloop van de beroepstermijn uitspraak.

1.6 Wijzigingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvergunning

Na de besluitvorming over het ontwerpbesluit voor de verlening van de omgevingsvergunning door Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord Holland in december 2017 is in de Ruimtelijke onderbouwing een aantal wijzigingen doorgevoerd. Het betreft hier wijzigingen naar aanleiding van:

1. Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r;
2. Actuele technische inzichten;
3. Zienswijzen;
4. Inpassen van overgangen en aansluiting fiets- en wandelverbinding;

5. Actualisering naar aanleiding van het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp en redactionele wijzigingen;
6. Ruimtelijke inpassingsmaatregelen.

1.6.1 Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r.

De Commissie voor de m.e.r. heeft op 22 maart 2018 en 12 juli 2018 adviezen uitgebracht.[2] Naar aanleiding hiervan is de Notitie aanvullende informatie MER Markermeerdijken opgesteld, welke in bijlage 1.20 van het Bijlagenboek is opgenomen. Daarnaast zijn aanpassingen doorgevoerd in de Rapportage cultuurhistorie Versterking Markermeerdijken (bijlage 5.8 van het Bijlagenboek). Dit heeft ook geleid tot wijzigingen in paragraaf 6.5 (Cultuurhistorie) van de Ruimtelijke onderbouwing.

1.6.2 Actuele technische inzichten

De ontwikkeling van kennis op het gebied van waterveiligheid staat niet stil. Periodiek vinden aanvullingen en verbeteringen in het ontwerpinstrumentarium plaats. De Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing is gebaseerd op Ontwerpinstrumentarium versie 3 (OIv3). Vanwege de komst van de nieuwe normering is op de veiligheidstekorten (faalmechanismen) een beoordeling uitgevoerd met de meest recente versie van het Ontwerpinstrumentarium versie 4 (OIv4). Op delen van een vijftal modules bleek sprake van een ander veiligheidstekort dan waarvan eerder was uitgegaan. De eerder voor deze locaties gekozen oplossingen bleken het gewijzigd veiligheidstekort niet op te lossen. Voor één module bleek het ontwerp van een deelsectie met de nieuwe technische inzichten (OIv4) niet meer maakbaar, waardoor ook hier de eerder gekozen oplossing niet meer veilig was. Dit heeft geleid tot aangepaste alternatieven voor de onderstaande (deel)secties:

- In module 4 (De Kogen), sectie HE-5A, komt over een lengte van 300 meter een constructieve versterking in combinatie met een buitenwaartse asverschuiving. In de Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing was op deze locatie een buitenwaartse asverschuiving opgenomen. Alleen een buitenwaartse asverschuiving volstaat niet langer, nu uit de actuele beoordeling blijkt dat ook het veiligheidstekort 'piping' zich voordoet.
- In module 5 (Etersheimerbraak), sectie HE-7A1, komt over een lengte van 400 meter een binnenwaartse berm met kruinverhoging. Hier was in de Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing een minimale kruinverhoging opgenomen. Uit de actuele beoordeling blijkt dat een kruinverhoging niet langer volstaat, omdat zich nu 'binnenwaartse stabiliteit' als veiligheidstekort voordoet.
- In module 6 (Heintjesbraak en Warder), sectie HE-8A1, komt over een lengte van 900 meter een buitenwaartse asverschuiving. Hier was in de Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing een gecombineerde oplossing met kruinverhoging opgenomen. Door de toepassing van OIv4 is de eerder gekozen oplossing niet meer veilig.
- In module 7 (Polder Zeevang), sectie HE-10B, komt over een lengte van 1.000 meter een buitenberm. In de Ontwerp Ruimtelijke Onderbouwing was hier een buitenwaartse asverschuiving opgenomen. Doordat geen sprake meer is van 'binnenwaartse stabiliteit' als veiligheidstekort, volstaat een buitenwaartse berm als oplossing.
- In module 8 (Haven Edam), sectie EA-1A, komt over een lengte van 300 meter een binnenwaartse berm inclusief kruinverhoging. Hier was in de Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing een minimale versterking opgenomen. Uit de actuele beoordeling blijkt dat een enkel een kruinverhoging hier niet volstaat, nu zich ook het veiligheidstekort binnenwaartse

[2] De volledige adviezen van de Commissie voor de milieueffectrapportage voor de Versterking Markermeerdijken (projectnummer 3129) zijn te vinden op https://www.commissiemer.nl/adviezen/3129.

stabiliteit voordoet. Ter plaatse van de woningen wordt lokaal maatwerk toegepast in de vorm van een constructie.
- In module 15 (Uitdammerdijk), sectie EA-11, wordt over een lengte van 800 meter een minimale buitenwaartse asverschuiving opgenomen. Hier was in de Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing een kruinverhoging opgenomen. Uit de actuele beoordeling blijkt dat een kruinverhoging niet langer volstaat, omdat zich ook het veiligheidstekort 'binnenwaartse stabiliteit' voordoet.

Het gewijzigde ruimtebeslag ten gevolge van de gewijzigde oplossingen is opgenomen in:
- de projectbeschrijving in hoofdstuk 3;
- de toets planologische strijdigheid, hoofdstuk 4 (met de bijbehorende Strijdigheidstoets, bijlage 11.38 van het Bijlagenboek)
- de Basiskaart (Bijlage 11.1 van het Bijlagenboek).
- zoals beschreven zal in module 4 (De Kogen) een constructieve versterking worden toegepast. Hierdoor is de tabel 17 in paragraaf 6.14 van deze Ruimtelijke onderbouwing aangepast.

Het gewijzigde ontwerp, zoals hierboven beschreven, is getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. Dit heeft geleid tot wijzigingen in hoofdstuk 6. Het betreft de paragraaf 6.2 (Water), paragraaf 6.3 (Natuur), paragraaf 6.4 (Landschap) en paragraaf 6.5 (Cultuurhistorie) en de onderliggende rapporten. De gewijzigde rapporten zijn aan het Bijlagenboek toegevoegd. Tot slot zijn vanwege het gewijzigde ruimtebeslag beperkte wijzigingen doorgevoerd in de paragraaf Grondverwerving (paragraaf 7.1).

1.6.3 Zienswijzen
In diverse zienswijzen is naar voren gebracht dat tijdens keukentafelgesprekken en bijeenkomsten is aangegeven dat het betreffende particuliere perceel zou worden ontzien, maar dat dit niet duidelijk bleek uit de Basiskaarten bij de Ontwerp Ruimtelijke onderbouwing. Bij het ontzien van particuliere bebouwde percelen vindt in eerste instantie een oplossing in grond plaats en alleen wanneer dit niet mogelijk is, wordt als lokaal maatwerk een constructieve versterking toegepast.

Naar aanleiding hiervan zijn de volgende wijzigingen in het ruimtebeslag doorgevoerd:
- Module 6 Heintjesbraak en Warder, HE-8A1/2, de particulier bebouwde percelen worden ontzien. Het ruimtebeslag aan de binnenzijde van de dijk wordt kleiner.
- Module 9 Broekgouw, EA-1, ter particuliere bebouwde percelen worden ontzien. Het ruimtebeslag aan de binnenzijde van de dijk wordt hier kleiner.
- Module 13 De Nes en Opperwoud, EA-5, ter plaatse van Europarcs; aan de buitenzijde wordt het perceel van Europarcs ontzien. Het ruimtebeslag aan de buitenzijde wordt hier kleiner.
- Module 15 Uitdammerdijk, EA-8, ter plaatse van de woningen; aan de binnenzijde worden de particuliere bebouwde percelen ontzien. Het ruimtebeslag wordt hier kleiner.

In diverse zienswijzen is tevens naar voren gebracht dat de fiets- en wandelverbinding niet zichtbaar was ingepast in het ontwerp. Naar aanleiding hiervan zijn de volgende wijzigingen in het ontwerp en ruimtebeslag doorgevoerd:
- Module 6 Heintjesbraak en Warder, HE-8B, ter plaatse van het zwembad; aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 250 meter extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen;
- Module 14 Uitdam, EA-7, ter plaatse van de overgang van Uitdam dorp naar Uitdammerdijk; is extra ruimte toegevoegd om de op- en afrit van de fiets- en wandelverbinding in te passen.

Het gewijzigde ruimtebeslag van zowel de particuliere bebouwde percelen als de fiets- en wandelverbinding is opgenomen in:
- de projectbeschrijving in hoofdstuk 3;
- de toets planologische strijdigheid, hoofdstuk 4 (met de bijbehorende Strijdigheidstoets, bijlage 11.38 van het Bijlagenboek)
- de Basiskaart (Bijlage 11.1 van het Bijlagenboek).
- Ook het 'overzicht werkzaamheden constructieve versterking' bij woningen in tabel 17 is geactualiseerd vanwege de hiervoor genoemde wijzigingen als gevolg van lokaal maatwerk.

Daarnaast zijn naar aanleiding van de zienswijzen de volgende wijzigingen opgenomen:
- Module 2 Strand Hoorn en module 3 Grote Waal en de Hulk, HE-2 tot en met HE-4, aanpassing aanduiding fiets- en wandelverbinding, zodat de tekeningen in overeenstemming zijn met het ontwerp.
- De memo 'Ontwerpmaatregelen de Hulk' is als bijlage 8.20 van het Bijlagenboek toegevoegd;
- Naar aanleiding van vragen vanuit de zienswijzen zijn in paragraaf 6.13 de aspecten scheepvaart en recreatie (zwemwaterlocaties en informele strandjes) beschreven. Alle geraakte informele strandjes (niet-zijnde officiële zwemwaterlocaties) worden teruggebracht.

1.6.4 Uitwerken van overgangen en aansluiting fiets- en wandelverbinding

De overgangen en de doorlopende fiets- en wandelverbinding zijn bij het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp ingepast. Dit heeft geleid tot de volgende wijzigingen in het ruimtebeslag:
- Module 6 (Heintjesbraak en Warder), sectie HE-8B, ter plaatse van het voorland; aan de buitenzijde van de dijk is over een lengte van circa 750 meter extra ruimtebeslag opgenomen om de aansluiting van de fietsverbinding in te passen.
- Module 14 (Uitdam), sectie EA-7, ter plaatse van de overgang van Uitdam dorp naar Uitdammerdijk; hier is over een lengte van circa 150 meter extra ruimte toegevoegd aan zowel de binnen- als buitenzijde om de overgang in te passen.
- Module 15 (Uitdammerdijk), met het toepassen van OIv4 blijkt het technisch niet haalbaar een wandelpad(gras) in het buitentalud aan te leggen en de dijk ook aan de waterveiligheidsaspecten te laten voldoen.
- Module 15 (Uitdammerdijk), sectie EA-10B, ter plaatse van de aansluiting met EA-11; hier is het ruimtebeslag aan de buitenzijde iets vergroot om de aansluiting in te passen.
- Module 15 (Uitdammerdijk), sectie EA-11, hier is door de aangepaste gekozen oplossing sprake van een buitenwaartse asverschuiving en is het mogelijk om een verbreed fietspad op de kruin te realiseren, dit verbrede fietspad heeft dezelfde afmetingen als de aansluitende sectie EA-10B. Deze meekoppelkans is daarom toegevoegd aan tabel 4 en de projectbeschrijving van module 15 (Uitdammerdijk).

Het gewijzigde ruimtebeslag is opgenomen op de Basiskaart met Versterking (Bijlage 11.1 van het Bijlagenboek). Daarnaast zijn naar aanleiding van het gewijzigde ruimtebeslag wijzigingen doorgevoerd in hoofdstuk 4 en de bijbehorende Strijdigheidstoets.

1.6.5 Ruimtelijke inpassingsmaatregelen

In de ontwerp omgevingsvergunning heeft de Provincie verschillende (aanvullende) maatregelen voor ruimtelijke inpassing in de voorschriften opgenomen. De in het Ontwerp Projectplan opgenomen maatregelen zijn afgestemd op de voorschriften uit de omgevingsvergunning. Per maatregel is, waar van toepassing, aangegeven uit welk vergunningvoorschrift deze afkomstig is.

De volgende wijzigingen zijn naar aanleiding van de vergunningsvoorschriften doorgevoerd in tabel 4:

- Toevoeging van locaties waar sprake is van een buitenwaartse asverschuiving met afgraving van de huidige kern, dat de dijkweg indien (milieu)technisch mogelijk naar de voet van de nieuwe dijk wordt verschoven. Dit is als toevoeging voor module 4, 5, 6 (deels), 9, 10, 11, 12, 13, 14 en 15 opgenomen als ruimtelijke inpassingsmaatregelen;
- Wijziging van de meekoppelkans: van buitendijkse voorlanden van module 7 Polder Zeevang, naar ruimtelijke inpassingsmaatregelen;
- Toevoeging van een dijkplaats in module 15 Uitdammerdijk, opgenomen als ruimtelijke inpassingsmaatregel;
- Toevoeging van zogenaamde 'oeverzones' langs de Waterlandse Zeedijk en Zeevang bij module 7 Polder Zeevang en module 15 Uitdammerdijk. Deze is opgenomen als ruimtelijke inpassingsmaatregel.

Tot slot is het overzicht in paragraaf 3.3.7 van de maatregelen waarmee in de toekomst extra ruimtelijke kwaliteit wordt toegevoegd aangepast en is een beschrijving van het Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit toegevoegd.

1.6.6 Actualisering naar aanleiding van het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp en redactionele wijzigingen

Naast de actuele technische inzichten (paragraaf 1.6.2) zijn tevens onderstaande beperkte overige actualiseringen, naar aanleiding van het uitvoeringsgereed maken van het ontwerp, en redactionele wijzigingen doorgevoerd:

- Door actuele technische inzichten bleek dat diverse lokale maatregelen, in de vorm van een constructieve versterking, niet meer benodigd zijn. Dit heeft tot wijzigingen in tabel 17 geleid, evenals in de projectbeschrijving (hoofdstuk 3) en in de toets strijdigheid (hoofdstuk 4 en de bijbehorende bijlage). Het betreft de constructieve versterkingen bij de volgende woningen:
  - IJsselmeerdijk 1, Oosthuizen;
  - IJselmeerdijk 2, Oosthuizen;
  - Etersheim 14, Oosthuizen;
  - Warder 189, Warder;
  - IJsselmeerdijk 30, Warder;
- Hoofdstuk 4 (Toets planologische strijdigheid) is aangepast. De wijziging van het ontwerp is getoetst aan de vigerende bestemmingsplannen. Ook de onderliggende Strijdigheidstoets en de bijbehorende kaarten zijn gewijzigd vanwege de bovenstaande actualisaties. Tevens zijn er verschillende nieuwe bestemmingsplannen in werking getreden:
  - In de gemeente Koggenland is Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 in werking getreden; dit bestemmingsplan vult bestemmingsplan Landelijk gebied 2013 aan.
  - In de gemeente Edam-Volendam is 'Bestemmingsplan Bedrijventerrein Julianaweg' in werking getreden. Dit plan komt in de plaats van de bestemmingsplannen 'Zuidpolder Oost, incl. 1e en 2e herziening (2005)', 'Uitbreidingsplan Volendam 1949', 'Oud Volendam 1998' en 'Oude kom Volendam 2012'.
  - In de gemeente Waterland is Parapluplan-Waterland 2018 in werking getreden. Dit plan vormt een aanvulling op Bestemmingsplan Buitengebied Waterland
- Hoofdstuk 5 (Beleid) is geactualiseerd: er is een doorkijk opgenomen naar de gewijzigde Leidraad Landschap en Cultuurhistorie. Ook zijn de Erfgoedverordening Noord Holland 2017, het Deltaprogramma 2018 en het Natuurbeheerplan 2018, die na de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten in werking zijn getreden, verwerkt.

- In verband met de wijziging in het ontwerp en het aantreffen van ringslangen is de paragraaf Natuur geactualiseerd (paragraaf 6.3, idem onderliggende onderzoeken).
- In verband met de wijzigingen in het ontwerp is paragraaf 6.4 Landschap geactualiseerd. Tevens is een doorkijk naar de gewijzigde Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018 toegevoegd.
- Nu het moment van uitvoering is verplaatst van medio 2018 naar begin 2019, zijn twee onderzoeken naar de geluidsbelasting vanwege het stadsstrand geactualiseerd. Dit heeft geresulteerd in de aanpassing van de paragraaf Verkeer en Geluid (paragraaf 6.8.2).
- Nu de start van de uitvoering is verplaatst van medio 2018 naar begin 2019, is het onderzoek naar de effecten van het stadsstrand op de luchtkwaliteit geactualiseerd. Dit heeft geresulteerd in de aanpassing van de paragraaf Luchtkwaliteit (paragraaf 6.9).

Wanneer de wijzigingen hebben geleid tot een aangepaste situatietekening of verbeelding is in de Ruimtelijke onderbouwing de aangepaste figuur opgenomen. In het Bijlagenboek zijn zowel de aangepaste figuur als een figuur waarop de wijzigingen zichtbaar zijn gemaakt opgenomen.

Tevens zijn diverse redactionele verbeteringen doorgevoerd, zoals correctie van spel- en grammaticafouten en tekstverduidelijkingen.

Voor een zorgvuldige beantwoording van de zienswijzen en omgang met het Toetsingsadvies is voldoende tijd genomen. Dit heeft als consequentie dat niet medio 2018, maar begin 2019 zal worden gestart met de uitvoering van de Versterking. Er wordt nog steeds gestreefd om de Versterking in 2021 af te ronden, voor de meeste secties en modules zal dit ook het geval zijn. Het kan zijn dat na 2021 nog werkzaamheden plaats vinden aan een beperkt aantal secties en modules.

1.7 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt de huidige situatie van het plangebied beschreven. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van het project. In hoofdstuk 4 wordt de strijdigheid met de vigerende bestemmingsplannen beschreven. Hoofdstuk 5 vervolgens geeft een overzicht van de beleidskaders en laat zien of daaraan wordt voldaan. In hoofdstuk 6 worden per omgevingsaspect de samengevatte resultaten van de onderzoeken beschreven. Hoofdstuk 7 gaat in op de maatschappelijke en financiële uitvoerbaarheid en de planning van de uitvoering.

De bijlagen behorende bij de Ruimtelijke onderbouwing zijn gebundeld in een separaat Bijlagen- en kaartenboek. Hierin zijn diverse kaarten, ontwerptekeningen en figuren opgenomen. De reden daarvoor is dat deze het beste tot hun recht komen in een groter formaat. Ook de uitgevoerde onderzoeken zijn gebundeld in het Bijlagenboek.

2 Beschrijving van de huidige situatie

Dit hoofdstuk beschrijft de voorgeschiedenis, de huidige situatie en de projectgeschiedenis van de Versterking.

2.1 Voorgeschiedenis

De dijken tussen Hoorn en Amsterdam kennen een zeer lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze historie is voor een groot deel bewaard gebleven in de dijkkern, de dijkbekleding, het dijkprofiel, het dijktracé en in elementen als stuwen en sluizen, braken en voorlanden.

De dijk tussen Hoorn en Amsterdam was vóór 1932 een zeedijk. De toenmalige Zuiderzee kende nog eb en vloed. Het zeewater uit de Noordzee en de Waddenzee stuwde op en vloeide weg onder invloed van wind en getij. Bij storm kon de waterstand behoorlijk oplopen en konden de golven hevig zijn. In 1916 brak de dijk, op twee plaatsen ten noorden van Zuiderwoude in Waterland voor de laatste keer door. Naar aanleiding van deze overstroming is de dijk rond 1920 uitgebreid versterkt, waarbij hoogte en stabiliteit werden verbeterd met de aanleg van zogenaamde binnenbermen aan de landzijde.

In 1932 werd de Afsluitdijk gesloten. In 1976 werd met de voltooiing van de Houtribdijk het Markermeer gevormd met als doel dit verder in te polderen tot Markerwaard. Omdat de bedreiging steeds verder zou gaan afnemen, zijn er geen plannen ontwikkeld om de dijk tussen Hoorn en Amsterdam verder te versterken. In 1986 besloot het kabinet echter de Markerwaard voorlopig niet aan te leggen. In 2003 is de ruimtelijke reservering voor de inpoldering van het Markermeer definitief vervallen. Met het besluit het Markermeer niet in te polderen is het Markermeer logischerwijs als bedreigend buitenwater in de Waterwet (toen nog: Wet op de Waterkering) opgenomen en dienen de Markermeerdijken aan de normen te voldoen zoals opgenomen in deze wet. Vanaf 1 januari 2017 geldt de nieuwe normering voor de waterveiligheid. Deze nieuwe normering is gebaseerd op overstromingskansen in plaats van de vorige normering die gebaseerd was op overschrijdingskansen.

2.2 Korte algemene beschrijving van de huidige situatie

De Versterking van de dijk tussen Hoorn en Amsterdam vindt plaats in een oer-Hollands landschap met grote waarde voor recreatie, wonen, natuur en cultuurhistorie. De dijken tussen Hoorn en Amsterdam zijn onlosmakelijk met dit landschap verbonden. Bescherming tegen de voormalige Zuiderzee was de voorwaarde voor de ontginning van het land en de economische bloei van de steden en dorpen in het gebied. Mede om deze reden is de dijk aangewezen als provinciaal cultuurhistorisch monument.

Het achterland van de dijk dankt zijn eigen identiteit onder andere aan de open veenweidegebieden, oude dijkdoorbraken, oude veenrivieren, kleine dorpen zoals Schardam, Warder, Uitdam en grotere plaatsen zoals Hoorn, Edam en Volendam. De dijk is op de meeste plekken relatief smal: de kruin is enkele meters breed en de steunberm aan de binnenzijde ongeveer 5 tot 20 meter. De dijk is aan de binnenzijde, op de kruin en op het bovenste deel van het buitentalud met gras bekleed. Op het onderste deel van het buitentalud ligt een gezette steenbekleding, hoofdzakelijk bestaande uit basalt of Noordse steen. Het binnendijkse gebied bestaat uit een afwisseling van ondiepe polders waar de oorspronkelijke veengrond nog aanwezig is en dieper gelegen droogmakerijen. Kenmerkend voor de waterhuishouding van het gebied is dat door het waterpeilverschil tussen het Markermeer en het binnendijkse gebied water uit het

Markermeer opwelt in de binnendijks gelegen poldersloten, voornamelijk in de diepe droogmakerijen. Vooral de polders met een bovengrond van veen en/of slappe klei zijn onderhevig aan een continue daling van het maaiveld (circa 4 mm per jaar). Het polderpeil wordt hier regelmatig op aangepast.

2.3 Ruimtelijke kwaliteit en belangrijkste waarden

In deze paragraaf wordt in gegaan op de kwaliteiten van het te versterken deel van de Markermeerdijken: wat is de ruimtelijke kwaliteit van de dijken wat zijn de belangrijkste waarden?

Kader Ruimtelijke Kwaliteit en parelkaart

Door de Provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat (Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)) en HHNK is een Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) opgesteld dat uitgangspunten en principe-oplossingen voor de dijkversterking formuleert die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied. In het KRK is de dijk op basis van de ontstaansgeschiedenis en de huidige visueel- en functioneel-ruimtelijke karakteristieken gebundeld in vijf consistente deelgebieden.

In navolging op het KRK zijn de belangrijkste waarden in de deelgebieden nader benoemd. Deze zijn opgenomen op de zogenaamde 'parelkaart' (zie verderop figuur 9). De parelkaart sluit aan bij de vijf deelgebieden uit het KRK. Elk deelgebied heeft een specifieke kwaliteit waarmee de dijkversterking rekening moet houden. Parels zijn daarbinnen de hoogtepunten van de verschillende waarden van de dijk. Hoogtepunten in de ogen van de vakspecialisten, bewoners en belanghebbenden rond de dijk. Zowel het KRK als de parelkaart spelen een rol bij het bepalen van het ontwerp voor de dijkversterking en de ruimtelijke inpassing.

Gelet op de lengte van de te versterken dijk is de huidige situatie in het plangebied hierna per deelgebied beschreven. Dit zijn:

1. Hoornse Hop: volmaakte baai met stedelijke recreatie uitwaaierend naar extensief buitengebied.
2. Kogenland: smalle historische dijk met dijkdorp als afsluiting Kogenland.
3. Zeevang: groene kustzone met lange gerekte natuurkern en markante stedelijke kern.
4. Gouwzee: met afwisseling natuurrijke oevers en historische kernen.
5. Waterland: Waterlandse loper als aaneenschakeling van sterke ensembles[3], maar met eenduidige drager in de schaal van waterland als geheel.

In figuur 3 (volgende pagina) en in bijlage 11.19 van het Bijlagenboek zijn de locatie van de verschillende deelgebieden aangegeven. De volgende beschrijving is afkomstig uit het KRK. Daarnaast zijn door de Alliantie de belangrijkste waarden in het gebied nader benoemd in een zogenaamde parelkaart (figuur 9 en bijlage 11.21 van het Bijlagenboek).

[3] Een ensemble is een architectonisch en stedenbouwkundig compositorisch geheel.

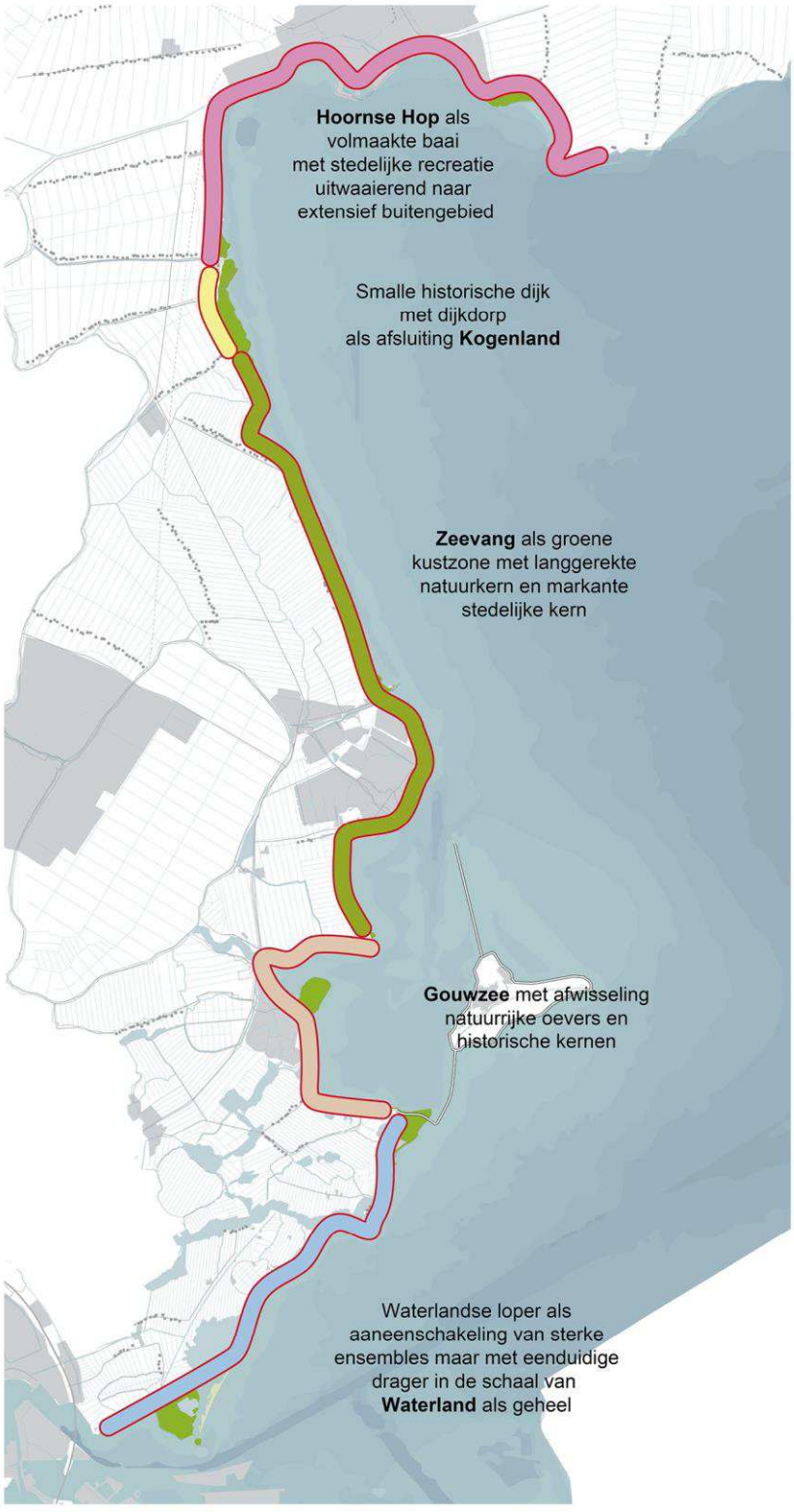

Figuur 3: Locaties deelgebieden

Hoornse Hop
Onder de Hoornse Hop valt het stadslandschap van Hoorn, omrand door (een deel van) de Westfriese Omringdijk. De Hoornse Hop wordt ruimtelijk bepaald door twee markante knikpunten in de dijk. Het traject loopt tot Lutje Schardam. De Westfriese Omringdijk is in de 13e eeuw gesloten ter bescherming van West-Friesland, dat in die periode omringd was door de Zuiderzee en de vele binnenwateren in de veenontginningen van Noord-Holland. De Westfriese Omringdijk vormde een van de weinige goed begaanbare verbindingen in het gebied. In de loop der tijd ontstonden nederzettingen langs deze 'ringweg', waaronder Hoorn (figuur 4).

Voor de Versterking staat hier centraal: Nieuw leven voor de historische dijk. Parels zijn bijvoorbeeld: stadsrecreatie langs het waterfront, het natuurgebied De Hulk met de visdiefjeskolonie en de beleving van het Markermeer bij de Bedijkte Waal.

Figuur 4: Uitzicht vanaf Hoorn op de Hoornse Hop en vanaf de dijk op Hoorn

Karakteristiek:
- Kenmerkend profiel bestaande uit grasbekleding, buitendijkse keien en een weg bovenop de dijk.
- Grotendeels open landschap aan de binnendijkse zijde waardoor de dijk van grote afstand herkenbaar is.
- Het water van het Markermeer staat grotendeels tot aan de voet van de dijk, slechts op enkele plekken doorbroken door smal voorland.
- Hoornse Hop als baai met stedelijke recreatie uitwaaierend naar extensief buitengebied.
- Stadsfront Hoorn als grootste blikvanger.
- Afbuiging Westfriese Omringdijk van het Markermeer ter hoogte van Lutje Schardam.
- In West-Friesland: lintdorpen en watergangen haaks op de dijk.
- Drager continuïteit: weg op de dijk.
- Tracéverloop: dijk met kapen en baaien en markante bochten bij braken en kogen.
- Voorland met hoge natuurwaarden (broedkolonie Visdief) en recreatieve functies.
- Hoge archeologische verwachtingswaarde buitendijks: een groot deel van de huidige Hoornse Hop lag lange tijd binnendijks en de haven van Hoorn zorgde voor een concentratie van schepen.

Voor de Versterking staat hier centraal: Nieuw leven voor de historische dijk. Parels zijn bijvoorbeeld: recreatie langs het waterfront bij Hoorn, de visdiefjeskolonie en de Westfriese Omringdijk.

Kogenland
De dijk tussen Lutje Schardam en Etersheim vormt één deelgebied: Kogenland. Een koog is een laag, door de zee aangeslibd, buitendijks stuk land. Tussen de Westfriese Omringdijk en de ringdijk om Zeevang lag een verbinding tussen de Zuiderzee en de Beemster: de Korsloot. Tussen 1311 en 1319 is deze sloot, tot op dat moment een belangrijke vaarroute, afgedamd (de Schardam) om zodoende de invloed van de Zuiderzee op het achterland te doen verminderen. Met het leggen van deze dam ontstond de Schardammer Keukendijk, welke als het ware het 'zetstuk' vormt tussen West-Friesland en Zeevang. Aan weerszijden van de Korsloot lagen slibgronden. Aan de invloed van de Zuiderzee hierop was door de Schardam een einde gemaakt. De Beemster, inmiddels een binnenmeer, had echter nog wel invloed op deze gronden. De slibgronden zijn daarom op enig moment (in ieder geval voor 1388) voorzien van kades en vormden daarmee de Oosthuizerkoog en de Beetskoog. Drie sluizen in het dorp Schardam zorgden (en zorgen) voor de uitwatering van de Beemster. De Etersheimer Keukendijk loopt tot aan de scheidingspaal (Grafelijkheidspaal) uit 1718. Kenmerkend voor dit traject is een afwisselend historisch ensemble bestaande uit kogen, de dorpen Schardam en Etersheim, sluizen, uitwateringen en breed voorland (figuur 5).

Figuur 5: Omgeving Kogenland

Karakteristiek:
- Historische water(kunst)werken als sluitstuk tussen Westfriese Omringdijk en Keukendijk.
- Historisch ensemble Schardam: een pittoresk en kleinschalig ensemble van dorpjes, huizen en voorland.
- Drager continuïteit: tracéverloop met scherpe knikken, relatie binnendijks (watergangen haaks op de dijk) en bebouwingslint.
- Breed voorland aan de buitenzijde van de dijk.
- Smal dijkprofiel bestaande uit grasbekleding; de weg ligt grotendeels op de binnendijkse steunberm.
- Twee bijzondere punten ter hoogte van sluizen: weg op de dijk met uitzicht op uitwatering, voorland, polder en Schardam.
- Lintdorpen en watergangen liggen haaks ten opzichte van de dijk.

Voor de Versterking staat hier centraal: Historisch zetstuk. Parels zijn bijvoorbeeld: de visdiefjeskolonie bij Schardam en de Noordse steen. Op deze locatie is in juni 2017 het Gemaal C. Mantel in gebruik genomen.

Zeevang
De Zeevangse Keukendijk tussen Etersheim en Edam en de Zeepolderdijk tussen Edam en Volendam vallen beide binnen dit deelgebied Zeevang. Langs de Zeevangse Keukendijk ligt nauwelijks bebouwing, met uitzondering van het lintdorp Warder. De dijk fungeert hier als een grote groene kustzone tussen de meest uitgestrekte en open gebieden van de regio: het Markermeer en het veenweidegebied van Zeevang. Een groot deel van de polder heeft vanwege de hoge natuurwaarde een Natura 2000 status. Er is op dit traject een hoge cultuurhistorische verwachting zoals bij het verdronken dorp Etersheim. De dijk heeft een hoekig tracé als gevolg van inlaagdijken en doorbraken. De vele braken herinneren aan stormvloeden en dijkdoorbraken uit het verleden. Een deel van de dijk lag juist gunstig ten opzichte van de heersende windrichting waardoor het voorland hier lang behouden is gebleven. Dit verklaart ook dat er, relatief gezien, minder steenbekleding is toegepast. Een bijzonder element is het fort Edam en omgeving.
Dit maakt onderdeel uit van de Stelling van Amsterdam en is door UNESCO aangewezen als Wereld Erfgoed.

De Zeepolderdijk is een afwijkend deelgebied binnen het tracé. In tegenstelling tot de rest van deze eenheid, is dit stukje dijk vrijwel geheel onderdeel van het bebouwd gebied. Volendam is een belangrijke toeristische trekpleister. De dijk wordt intensief gebruikt als toeristische route én als uitloopgebied voor bewoners. Dit stuk dijk heeft in het verleden weinig van doorbraken te lijden gehad. In de Middeleeuwen bestond de Zuidpolderdijk op sommige plaatsen uit een wierdijk[4]. Na het verschijnen van paalworm werden de palen vervangen door steenglooiingen. In figuur 6 zijn afbeeldingen opgenomen van Noordeinde bij Volendam en Polder Zeevang.

Figuur 6: Noordeinde bij Volendam, de huizen staan dicht op het water (links), Polder Zeevang, met schaarse bebouwing (rechts)

Karakteristiek:
- Drager continuïteit: de openheid en de grote maat en schaal van het landschap.
- Behoud van het dijkprofiel bestaande uit grasbekleding, buitendijks keien en een weg op de binnendijkse steunberm.
- Grotendeels open landschap binnendijkse, waardoor de dijk van grote afstand herkenbaar is.
- Het water van het Markermeer staat grotendeels tot aan de voet van de dijk, slechts op enkele plekken doorbroken door smal voorland.
- Hoge natuurwaarden in het binnendijks veenweidegebied van Zeevang (stapsteen voor de natuur tussen noord en zuid).
- Binnendijks water (braken) als refugia.

[4] Een dijk die vroeger bestond uit zeegras, een plant die voorheen tot de zeewieren werd gerekend.

- Hoge mate van rust en ruimte.
- Etersheimer braak, lintdorp Warder en fort Edam als bijzondere plekken.
- De dijk heeft bij Edam-Volendam een robuust profiel met een relatief brede weg op de steunberm en een verhard wandelpad op de kruin. Ter hoogte van Noordeinde ligt de weg op de brede kruin.
- Noordeinde met karakteristieke bebouwing op de dijk en uitzicht op de Gouwzee en Marken als toeristische trekpleister.
- Katwoude kent relatief veel braken kort naast elkaar.

Voor de Versterking staat hier centraal: Uitgestrekte natuur met cultuurkern. Parels zijn bijvoorbeeld: de waterrecreatie bij Warder, fort Edam en het toerisme op het Noordeinde in Volendam.

Gouwzee
De Gouwzee is een luwe baai omgeven door de historische dorpen Marken, Monnickendam en Katwoude (figuur 7). In het ondiepe heldere water is de zoetwaternatuur op zijn best. Bovendien is de Gouwzee het enige stukje Markermeer dat aangewezen is als Habitatrichtlijngebied, omdat daar uitgebreide kranswiervegetaties zijn. Vergeleken met het Markermeer, is de Gouwzee kleinschalig. Het dijktraject dat onderdeel is van dit deelgebied loopt van Katwoude tot de verbindingsdijk met Marken. Het tracé kent een afwisseling tussen natuurlijke oevers en historische kernen (Katwoude, Monnickendam en Marken). De weg langs de dijk wordt veel gebruikt als verbindingsroute tussen Volendam, Monnickendam en Marken. De Gouwzee wordt intensief gebruikt voor waterrecreatie. De dijk zelf is relatief rustig en de buitendijkse voorlanden zijn slecht toegankelijk.

Figuur 7: Gouwzee, water aan de voet van dijk (links); Bebouwing langs de dijk (rechts)

Karakteristiek:
- Gouwzee als kleinschalig open water met hoge natuurwaarden.
- Dijkprofiel bestaande uit grasbekleding, buitendijks keien en een weg op de binnendijkse steunberm.
- Het water van het Markermeer staat grotendeels tot aan de voet van de dijk, slechts op enkele plekken doorbroken door smal voorland.
- Nauwelijks zicht op het water vanaf binnendijks gelegen wegen en routes.
- Dijk als verbindingsroute tussen de toeristische en historische plaatsen Volendam, Monnickendam en Marken.
- Waterrecreatie met jachthavens Volendam (Pieterman) en Monnickendam.
- Karakteristiek tracéverloop kaap Katwoude met voorland.

- Katwoude kent relatief veel braken kort naast elkaar.
- Natuurlijke oevers met hoge cultuurhistorische-, aardkundige- en natuurwaarden.

Voor de Versterking staat hier centraal: Kraamkamer voor de natuur. Parels zijn hier bijvoorbeeld: de beleving van de Gouwzee en de historisch waardevolle dijkbekleding met Noordse steen.

Waterland
Tussen de verbindingswegen naar Marken en Durgerdam vormt Waterland een deelgebied. De Waterlandse zeedijk dateert even als de andere zeedijken uit Noord-Holland uit de 12de of 13de eeuw. Door het slappe veen is de dijk altijd zeer instabiel geweest. De littekens van meerdere stormvloeden tekenen zich af in de vele braken en het kenmerkende bochtige verloop van de dijk. De dijk verbindt een veelheid aan kleinschalige en cultuurhistorisch waardevolle ensembles: de pittoreske dorpen Durgerdam en Uitdam, voorlanden en braken. Voor natuur zijn de buitendijkse voorlanden en het binnendijkse veenweidegebied van hoge waarde. Openheid, rust, ruimte en natuur staan centraal. Tegelijkertijd ligt Waterland direct boven de rook van Amsterdam. Het contrast tussen rust en dynamiek kan niet groter (figuur 8).

Figuur 8: De kronkelende dijk bij het Kinselmeer (links) en het zicht op Durgerdam en de haven (rechts)

Karakteristiek:
- Kleinschalig profiel bestaande uit grasbekleding, buitendijks keien en een fietspad bovenop de dijk.
- Grotendeels open landschap met agrarische functie, dijk van verre zichtbaar.
- Aaneenschakeling van sterke ensembles en bijzondere plekken: dijk als drager.
- Water staat grotendeels aan de voet van de dijk, alleen onderbroken door historisch buitendijks gelegen voorland.
- Rust, ruimte en openheid bepalen de beleving van het landschap.
- Belangrijk recreatiegebied voor Amsterdam.
- Uitdam als bijzondere blikvanger.
- Veel grote braken binnendijks: Kinselmeer, Barnegat, Oosterpoel.
- Binnendijks water (braken en dieën) als refugia.

Voor de Versterking staat hier centraal: Ruimte voor recreatie, natuur en beleving. Parels zijn bijvoorbeeld: de landschappelijke ligging van Uitdam, fiets- en wandelrecreatie op de Uitdammerdijk en de ringslangen in de dijkbekleding.

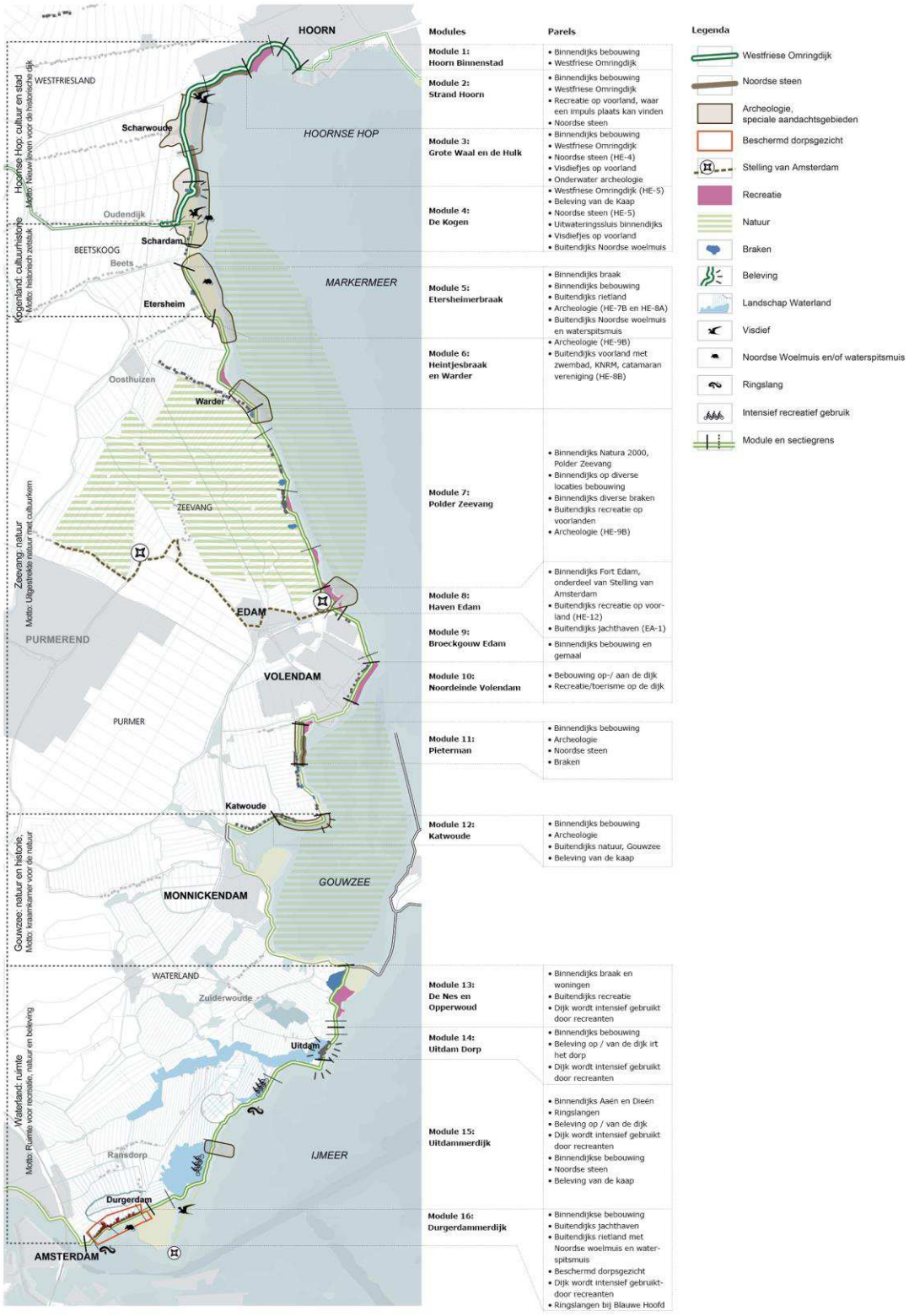

Figuur 9: Parelkaart

2.4 Ruimtelijk functioneel gebruik

Naast de ruimtelijke kwaliteit en belangrijkste waarden in het gebied moet de Versterking ook rekening houden met het ruimtelijk functioneel gebruik.

Wonen en werken

De Markermeerdijken beschermen 1,2 miljoen inwoners van Noord-Holland en 25 miljard euro aan economische waarden. Van noord naar zuid zijn diverse kernen langs de dijk gelegen. In Hoorn, Edam, Volendam en Uitdam staan woningen direct aan de binnenzijde van en op de dijk. Verder zijn binnendijks boerderijen en overige verspreide (agrarische) bebouwing gelegen, ook aan (de teen van) de bestaande dijk. Buitendijks, op de voorlanden, is beperkt bebouwing aanwezig. In het noordoostelijk deel van de kern Volendam ligt het bedrijventerrein Julianaweg aan de binnenzijde van de dijk. Aan de noordzijde van Scharwoude is een kleiner cluster van bedrijvigheid gesitueerd. Overige bedrijfslocaties langs het traject zijn verspreid gelegen landbouwbedrijven, horecagelegenheden, recreatieondernemingen en overige kleinschalige bedrijvigheid.

Infrastructuur en bereikbaarheid

Op het dijktraject ligt vrijwel overal een (onverhard) voetpad op de kruin. Ten zuiden van Monnickendam ligt een fietspad op de kruin. Op het overgrote deel van het gehele traject ligt een weg op de binnenberm van de dijk; dit is een belangrijke lokale ontsluitingsweg. De ontsluiting van het gebied met wegen is beperkt. Vanaf de weg onderlangs de dijk lopen maar op enkele locaties wegen het binnenland in. Het gaat om relatief smalle wegen met een lokaal karakter. De belangrijkste ontsluiting voor gemotoriseerd verkeer is de N247; die ligt in het binnenland op enkele kilometers afstand parallel aan de Markermeerdijken.

(Water)recreatie

Het gebied tussen Hoorn en Amsterdam heeft een grote aantrekkingskracht voor verschillende vormen van recreatie. Met name in de zomer is er sprake van drukte doordat recreanten naar de Markermeerdijken trekken. De weg en het fietspad worden op mooie dagen druk gebruikt door automobilisten, motorrijders en recreatieve fietsers en wielrenners. De dijk zelf is onderdeel van diverse wandelroutes. Het Noordeinde in Volendam is een toeristische trekpleister. Het water wordt met name in het zomerseizoen veel gebruikt door watersporters, zwemmers en vissers. Langs het gehele dijktraject vind je dan ook jachthavens, recreatieterreinen, campings, officiële zwemwaterlocaties, strandjes en watersportverenigingen.

Natuur

Het gehele Markermeer-IJmeer en Polder Zeevang valt onder de bescherming van Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen Ecologische Hoofdstructuur). De belangrijkste natuurfuncties zijn broed-, foerageer- en rustgebied van diverse vogelsoorten (vnl. eenden- en ganzensoorten). Daarnaast zijn ook binnendijks vanuit Natuurnetwerk Nederland (NNN) en Natura 2000 beschermde natuurgebieden gelegen. Ook hier is de bescherming met name gericht op vogels; grasetende watervogels en broedgebied voor weidevogels. Verder zijn kleinere gebiedjes beschermd vanwege natuurwaarden die een relatie hebben met de kenmerken van het veengebied. Ten slotte is het traject van de dijk van belang voor diverse beschermde soorten in het kader van soortenbescherming, waarvan de belangrijkste zijn: noordse woelmuis, waterspitsmuis, ringslang, meervleermuis en rugstreeppad. Voor het ontwikkelen en behouden van natuur speelt de waterkwaliteit ook een rol. De waterkwaliteit van zowel het Markermeer als de binnendijkse wateren voldoet over het algemeen (nog) niet aan de normen van de Kaderrichtlijn Water (KRW).

De belangrijkste oorzaken zijn een teveel aan nutriënten (binnendijks) en de aanwezigheid van slib (Markermeer).

Landbouw
Binnendijks bevinden zich hoofdzakelijk veehouderijen met voornamelijk koeien. Buitendijks is het daarvoor veelal te nat en wordt veehouderij met voornamelijk schapen bedreven.

Visserij
Langs het dijktraject zijn twee families van vissers actief. Zij hebben langs het gehele traject op diverse plaatsen netten en fuiken staan. Daarnaast wordt de dijk gebruikt door sportvissers.

Historisch landschap, cultuurhistorische waarden en archeologie
Het gebied langs het huidige Markermeer kent een lange bewoningsgeschiedenis en strijd met het water. De dijk is duidelijk herkenbaar als een voormalige Zuiderzeedijk: het buitentalud is iets minder steil dan het binnentalud. Kenmerkend is het grillige verloop van de dijk met kapen en diverse braken (watertjes als restant van een dijkdoorbraak) en kogen (buitendijks land). Zij herinneren aan de dijkdoorbraken en het achteruit leggen van het dijktraject. Het dijktraject is ontstaan door aaneenschakeling van lokale dijkjes. Het noordelijk deel is onderdeel van de Westfriese Omringdijk; deze buigt ten noorden van Schardam af naar het westen. Het hele dijktraject van de Markermeerdijken is door de provincie aangewezen als cultuurhistorisch monument en element van archeologische waarde. De plaatsen Hoorn, Edam en Monnikendam hebben de status van rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht. De huidige stads- en dorpsstructuren langs de dijk hebben dan ook een historische waarde. De ontginningsstructuur in het gebied is van cultuurhistorische waarde. Aan de buitenzijde in het Markermeer zijn ook vindplaatsen bekend van verdronken dorpen (bijvoorbeeld Etersheim) en scheeps- en vliegtuigresten.

2.5 Beschrijving huidige situatie per module

In deze paragraaf volgt een beschrijving per module, waarbij uitsneden zijn gebruikt van de overzichtskaart met indeling in deelgebieden, modules en secties uit bijlage 11.4 van het Bijlagenboek.

2.5.1 Hoorn binnenstad (module 1)

Aan de binnenzijde van de dijk ligt lintbebouwing en de historische binnenstad van Hoorn. Dit is een beschermd stadsgezicht. Het beeld aan de binnenzijde van de dijk bestaat uit twee delen. Een gedeelte met diverse parkeervoorzieningen direct aan de dijk grenzend. Dit is de locatie waar de oude schouwburg stond. Het andere gedeelte (tegen de nieuwe schouwburg aan) betreft een rij huizen waarvan de tuinen direct aan de dijk grenzen. Het uitgaansgebied van Hoorn is vlak achter dit traject van de Westerdijk gelegen. Op een afstand van ongeveer 100 meter uit de kust ligt de grens van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). Het voetpad (asfalt) ligt op de kruin van de dijk, het fietspad ligt achter de huizen. De huidige dijk maakt onderdeel uit van de Westfriese Omringdijk, de gehele dijk is provinciaal monument. In figuur 10 is de ligging van module 1 weergegeven.

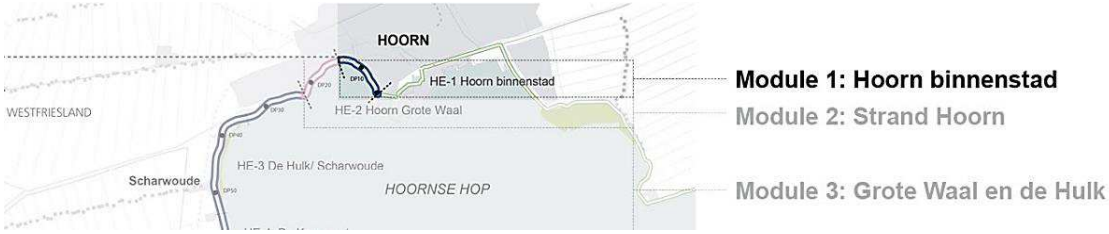

Figuur 10: Ligging module 1: Hoorn Binnenstad

2.5.2 Strand Hoorn (module 2)

Deze module ligt in een karakteristieke bocht van het Hoornse Hop en biedt vanaf de dijk een wijds uitzicht over het Markermeer. De Galgenbocht vormt een markant uitzichtpunt (kaap). Op de dijk is rond 1960 een kanteldijk aangebracht. Binnendijks ligt de woonwijk Grote Waal en buitendijks grenst de dijk direct aan het Markermeer, het Hoornse Hop. De bebouwing aan de dijk is divers. Deze bestaat uit appartementencomplexen en woonhuizen. Het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn) ligt ter hoogte van de bebouwde kom ongeveer 100 meter uit de oever, in tegenstelling tot het grootste deel van het Natura 2000-gebied waar de grens aan de oever ligt. In deze module ligt het voetpad (gras) op de kruin van de dijk, en is het fietspad op de weg. De huidige dijk maakt onderdeel uit van de Westfriese Omringdijk, de gehele dijk is provinciaal monument. In figuur 11 is de ligging van module 2 weergegeven.

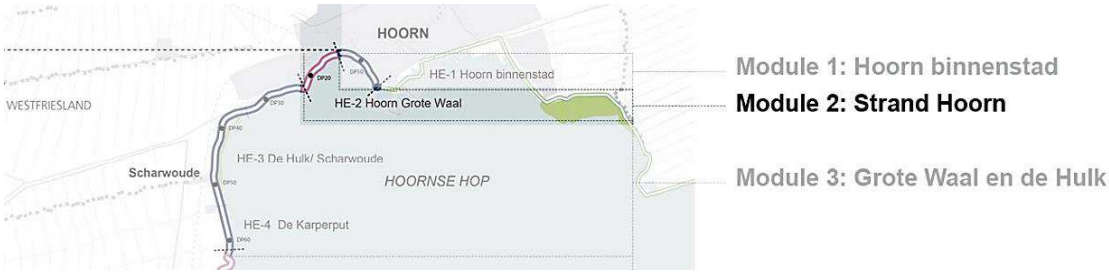

Figuur 11: Ligging module 2: Strand Hoorn

2.5.3 Grote Waal en de Hulk (module 3)

Vanaf de Galgenbocht zuidwaarts is binnendijks het landje van Naber aanwezig. Dit gebied herbergt een aantal natuurwaarden maar is geen beschermd gebied. Vanaf de kruising met De Hulk ligt binnendijks het natuurgebied De Hulk, ook het buitendijks voorland behoort tot dit natuurgebied. Het buitendijkse voorland maakt onderdeel uit van het Nationaal Natuurnetwerk Nederland. Op het buitendijkse voorland nabij het oude gemaal Westerkogge is een visdiefjeskolonie aanwezig. Dit is ook relevant voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer.

Aan de binnenzijde van de dijk is een aantal huizen aanwezig. Deze huizen variëren van woonhuizen nabij het oude gemaal Westerkogge tot een appartementencomplex in het lint van Scharwoude. De huidige dijk maakt onderdeel uit van de Westfriese Omringdijk, de gehele dijk is provinciaal monument. De bekleding bestaat uit Noordse steen. Ten zuiden van het appartementencomplex staan binnendijks een aantal huizen en is een pannenkoekenhuis aanwezig. Achter het pannenkoekenhuis ligt de Karperput. De overige percelen aan de binnenzijde van de dijk zijn in gebruik als landbouwgrond.

Het voetpad ligt in deze module op de dijk, en het fietspad op de weg. Buitendijks grenst de dijk of het voorland direct aan het Markermeer en daarmee ook aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. In figuur 12 is de ligging van module 3 weergegeven.

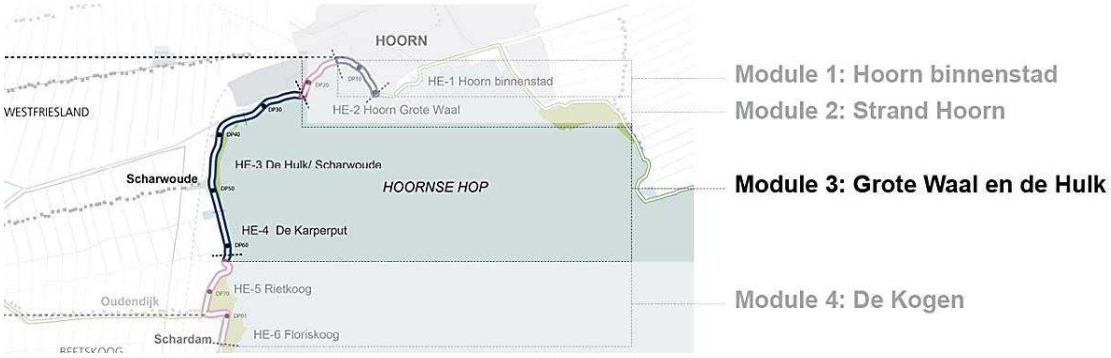

Figuur 12: Ligging module 3: Grote Waal en de Hulk

2.5.4 De Kogen (module 4)

De percelen net ten noorden van de bedijkte Waal die aan de binnenzijde van de dijk liggen zijn in gebruik als landbouwgrond. Buitendijks grenst de dijk direct aan het Markermeer en daarmee ook aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De dijk is onderdeel van de Westfriese Omringdijk, dat een provinciaal monument is. De dijk heeft hier een sterke kromming, een zogenaamde kaap. Binnendijks ligt de Bedijkte Waal, een waterplas als gevolg van een oude dijkdoorbraak. Dit is een niet-beschermd natuurgebied en een aardkundig waardevol gebied. Buitendijks grenst de teen van de dijk direct aan het Markermeer. Boven op de dijk is hier een uitzichtpunt met een monument uit 1975, ter nagedachtenis aan de dijkdoorbraak van 1675. De buitendijkse bekleding bestaat uit Noordse Steen. Ten zuiden van De Bedijkte Waal ligt de dijk verder landinwaarts. Buitendijks ligt het voorland 'De Rietkoog', welke onderdeel uitmaakt van het Natuurnetwerk Nederland. Er is hier nauwelijks binnendijkse bebouwing. De Westfriese Omringdijk raakt ten noorden van Schardam aan de Schardammer Keukendijk (onderdeel van de Noorder IJ- en Zeedijken) en buigt met een scherpe knik het binnenland in. Ter plaatse van het voorland is geen steenbekleding aanwezig. In de Schardammer Keukendijk ligt het nieuwe gemaal C. Mantel. Aan de binnenzijde loopt parallel aan de dijk een uitwateringskanaal en staan 2 gebouwen. Om het uitstromingskanaal van gemaal C. Mantel wordt een wandelpad aangelegd inclusief een passage over het water. De Hornsluis watert via een kanaal in het voorland uit op het Markermeer. Ten zuiden van deze sluis ligt binnendijks een aantal gebouwen. Buitendijks ligt een voorland 'Floriskoog'. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In figuur 13 is de ligging van module 4 weergegeven.

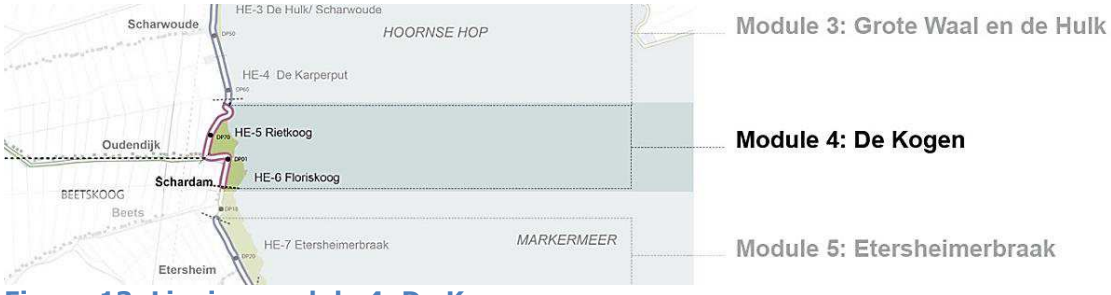

Figuur 13: Ligging module 4: De Kogen

2.5.5 Etersheimerbraak (module 5)

Kenmerkend in dit gebied zijn de landbouwgronden, enkele bebouwing en een braak binnendijks. Nabij de Koogbraak staat een woning die praktisch in de voet van de dijk staat. Na de braak komt de lintbebouwing van Etersheim op de dijk uit. Buitendijks ligt het voorland Oosterkoog dat aan de noordzijde grenst aan Schardam. Het voorland maakt onderdeel uit van het Natuurnetwerk Nederland. De buitenzijde van het voorland vormt de grens van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). Kenmerkend voor dit gebied is dat de verkaveling aan de binnenzijde en aan de buitenzijde van de dijk gedeeltelijk haaks op de dijk staan, en gedeeltelijk parallel aan de dijk loopt. Op de kruin van de dijk ligt een voetpad (gras) en is het fietspad in de berm van de weg. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In figuur 14 is de ligging van module 5 weergegeven.

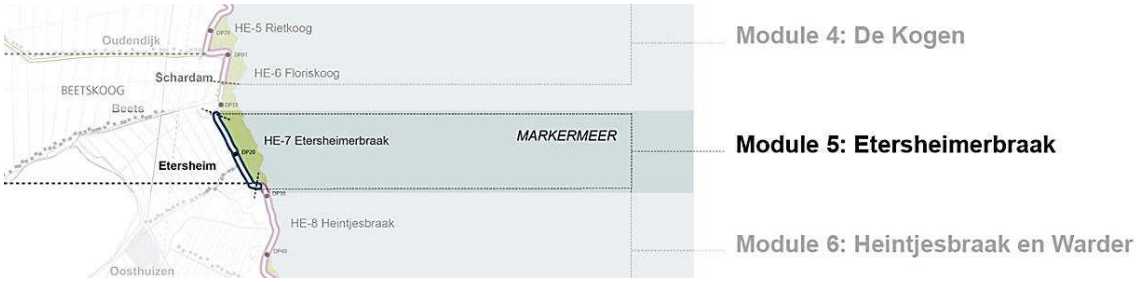

Figuur 14: Ligging module 5: Etersheimerbraak

2.5.6 Heintjesbraak en Warder (module 6)

Deze module start in de zuidpunt van de Oosterkoog en loopt door tot halverwege Warder. Binnendijks ligt het dorp Warder en er staan enkele gebouwen direct aan de dijk. Het betreft hier twee boerderijen in de polder, een gemaal en de aansluiting van het lintdorp Warder op de dijk, het kruispunt met de Badhuisweg. Verder liggen er voornamelijk agrarische percelen binnendijks in de droogmakerij Etersheimer Braakpolder. Op de binnenberm in het noorden van het traject loopt de molensloot, onderdeel van het boezemwater van deze droogmakerij. Buitendijks ligt het verdronken dorp Etersheim op circa 20 meter van de bocht in de overgang van module 5 naar module 6. Ter hoogte van het kruispunt met de Badhuisweg ligt buitendijks een voorland. Op dit voorland zijn een zwembad, de reddingsbrigade en een watersportvereniging aanwezig. De buitenzijde van de dijk en het voorland vormen de grens met het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. Het fietspad ligt in deze module op de weg in de berm van de dijk. Het voetpad ligt op de kruin. In figuur 15 is de ligging van module 6 weergegeven.

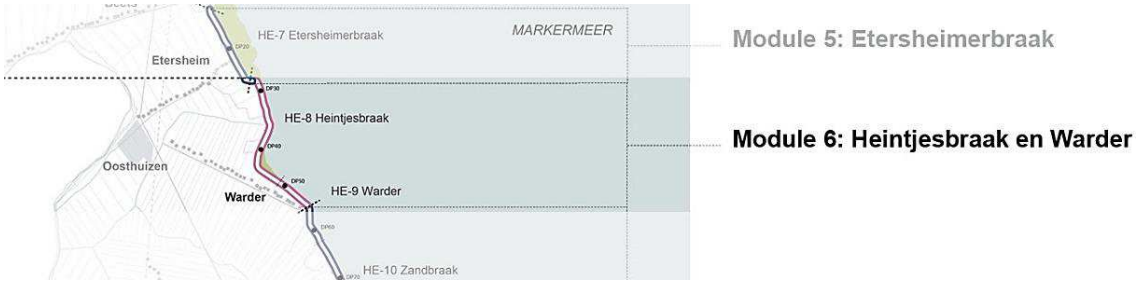

Figuur 15: Ligging module 6: Heintjesbraak en Warder

2.5.7 Polder Zeevang (module 7)

Binnendijks is het gebied vrij divers. Deze beschrijven we van noord naar zuid. In het noorden is binnendijks lintbebouwing aanwezig die op enkele locaties direct aan de dijk grenst. Aan de binnenzijde van de dijk is bekend dat er een slechte ondergrond aanwezig is (zeer slap) en ligt de 'Hoogendijkerbraak', een waterplas als gevolg van een oude dijkdoorbraak, tevens een aardkundig waardevol gebied. Ook is de droogmakerij Zandbraak aanwezig, net na deze droogmakerij staat een aantal woningen direct achter de dijk. Net ten noorden van de Grote Braak, waar de dijk een stukje naar binnen lijkt te liggen is aan de buitenzijde van de dijk een smal voorland aanwezig, hier zijn een strandje en een aantal recreatieve mogelijkheden op gesitueerd. De Grote Braak is een waardevol aardkundig monument, een restant van een dijkdoorbraak. Binnendijks is geen dijksloot aanwezig. In het traject ten zuiden hiervan tot aan het Fort Edam bevinden zich een aantal boerencampings en woningen net als de Kleine Braak. Een waardevol aardkundig monument. Ook zijn hier aan de buitenzijde een aantal voorlanden aanwezig met diverse recreatieve voorzieningen. De binnendijks gelegen polder Zeevang maakt onderdeel uit van Natura 2000-gebied Polder Zeevang (Vogelrichtlijn). Buitendijks grenst de dijk direct aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. Het fietspad ligt op de weg in de berm van de dijk. Het voetpad ligt op de kruin van de dijk. In figuur 16 is de ligging van module 7 weergegeven.

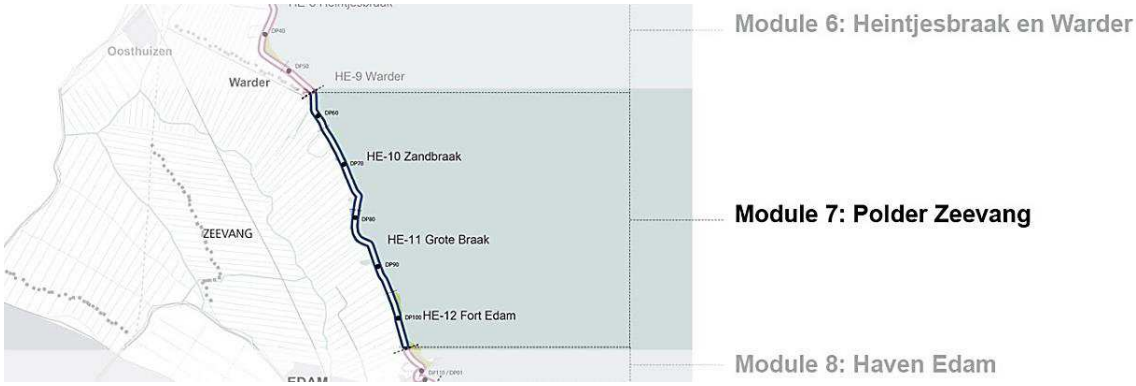

Figuur 16: Ligging module 7: Polder Zeevang

2.5.8 Haven Edam (module 8)

Ten noorden van de zeesluis Edam ligt het Fort Edam. Ook staat er een aantal woningen. Zowel het Fort als het noordelijk gelegen inundatieveld zijn onderdeel van de Stelling van Amsterdam (UNESCO Werelderfgoed). In deze module staat een aantal rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten waaronder twee stolpboerderijen. Op het voorland vanaf dijkpaal 103 is buitendijks een camping aanwezig met een aantal recreatiewoningen/caravans. Binnendijks ligt het Oorgat, een aardkundig waardevol en daardoor beschermd gebied. De gehele dijk is provinciaal monument. Halverwege deze module ligt de zeesluis Edam. Op de kruin van de dijk ligt een onverhard wandelpad. Het fietspad bevindt zich op de weg. Ten zuiden van de zeesluis loopt de Zuidpolderzeedijk. Buitendijks ligt een jachthaven en aansluitend een voorland. Aan de buitenzijde van het voorland en de dijk ligt de grens van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). Binnendijks is weidevogelleefgebied. Ook komt de kleine modderkruiper hier voor. In figuur 17 is de ligging van module 8 weergegeven.

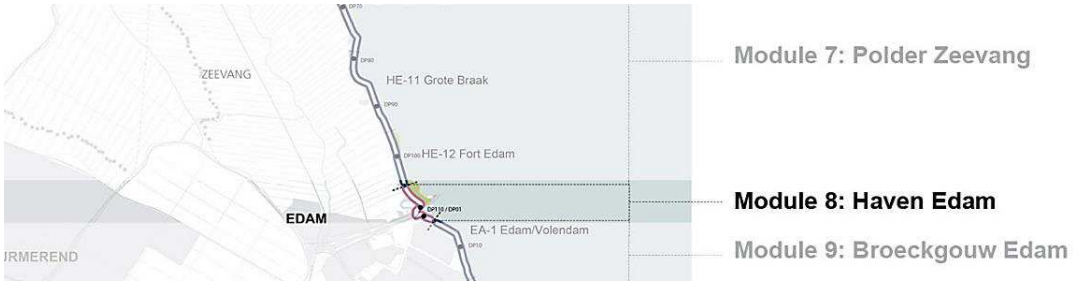

Figuur 17: Ligging module 8: Haven Edam

2.5.9 Broeckgouw Edam (module 9)

Op de kruin van de dijk is een wandelpad aanwezig dat intensief wordt gebruikt, auto's en fietsverkeer rijden over de (op de binnenberm gelegen) weg. De dijk kronkelt karakteristiek in het landschap en maakt ongeveer halverwege dit traject een scherpe knik, dit is een van de twee kapen. In de bochten van de dijk is de weg rechtgetrokken, waardoor er kleine inhammen zijn ontstaan waar (dagjes) mensen hun auto parkeren. In het zuidelijke deel ligt binnendijks een verlande braak die onderdeel uitmaakt van het provinciale monument. De verlande braak is een restant van de 'Crap Hoofs Braeck', die reeds voorkomt op de kaart van 1680. Wat verder zuidwaarts is op de genoemde kaart nog een waal ingetekend, de 'Heeren Braeck'. In deze sectie ligt het gemaal Volendam (ook wel gemaal Zuidpolder genoemd). De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In figuur 18 is de ligging van module 9 weergegeven.

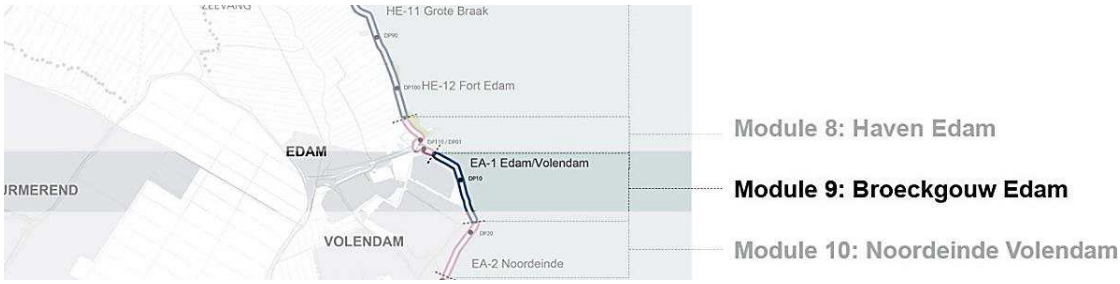

Figuur 18: Ligging module 9: Broeckgouw Edam

2.5.10 Noordeinde Volendam (module 10)

Het noorden van module 10 loopt vanaf het bedrijventerrein tot en met Noordeinde. Kenmerkend voor het meest noordelijke deel van de module (vanaf het bedrijventerrein tot aan de knik in de dijk ter hoogte van dijkpaal 24) is een steile groene berm aan de binnenkant van de dijk waarna het overgaat in bebouwing van een bedrijventerrein. De module kenmerkt zich door de binnendijkse bebouwing die in het eerste deel bestaat uit een bedrijventerrein los van de dijk en karakteristieke woningen op het binnendijkse talud. De dijk zelf is kleinschalig en smal. De weg op de dijk vormt een belangrijke route voor het (toeristische) verkeer naar Hotel Spaander en het toeristische centrum bij de Haven. Het voetpad ligt in het noordelijk deel van de module op de kruin, het fietspad ligt daar op de weg in de berm van de dijk (wel met uitzicht op het water). De weg, fietspad en voetpad liggen in het zuidelijk deel op de kruin van de dijk. Beleving vanaf het water wordt als belangrijke kwaliteit gezien. In de bocht nabij Hotel Spaander ligt het strandje van Willempie. De grens van Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn) ligt op ongeveer 80 meter uit de kust. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In figuur 19 is de ligging van module 10 weergegeven.

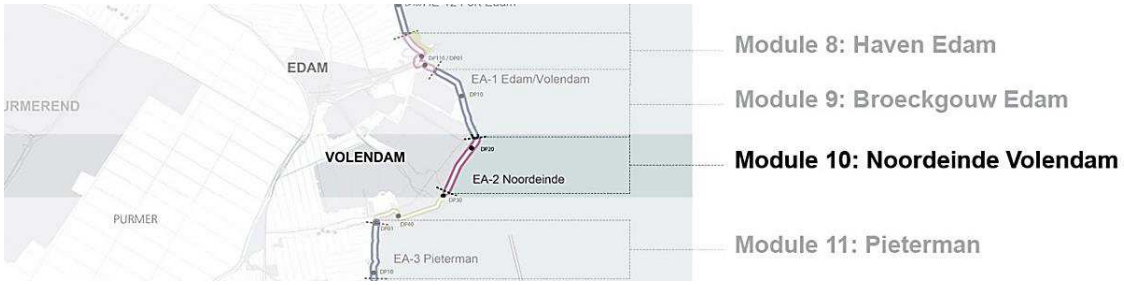

Figuur 19: Ligging module 10: Noordeinde Volendam

2.5.11 Pieterman (module 11)

In het noorden van deze module liggen de historische waardevolle molensluis en molen. Buitendijks is in dit deel voorland aanwezig met daarop Marinapark Volendam met jachthaven en meer naar het zuiden een strandje. In het zuidelijke deel van de module bestaat de bekleding uit noordse steen. Op het voorland is ook een voormalige vuilstort aanwezig. Deze voormalige vuilstort is gesaneerd. Binnendijks bestaat het landschap uit veenweidelandschap wat waardevol is als weidevogelleefgebied. In het noordelijke deel van de module zijn twee woningen aanwezig, waarvan één tevens een ijssalon en bed & breakfast is met kinderboerderij. Net ten zuiden van de woningen ligt een beschermde braak. Halverwege de module eindigt het voorland, de dijk grenst direct aan de Gouwzee, wat onderdeel is van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). Karakteristiek element vormt de loop van de dijk rondom de beschermde verlande braak, de zogenaamde vliegasbocht. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. Het voetpad ligt op de kruin van de dijk en het fietspad op de weg in de berm van de dijk. In figuur 20 is de ligging van module 11 weergegeven.

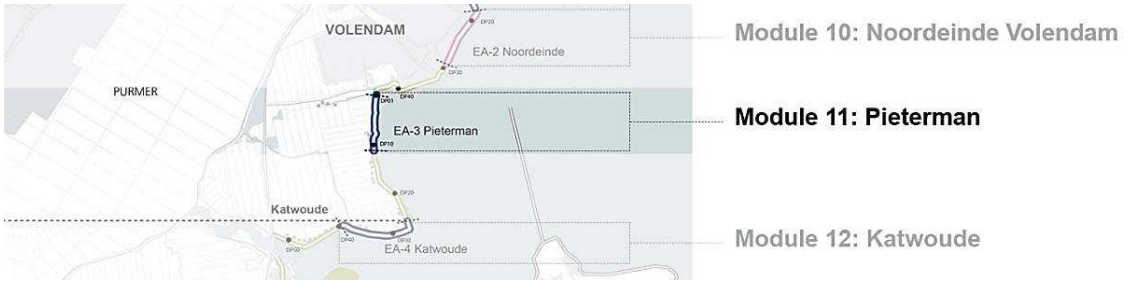

Figuur 20: Ligging module 11: Pieterman

2.5.12 Katwoude (module 12)

De dijk bij Katwoude vormt de noordelijke begrenzing van het Markerdammergat, wat onderdeel uitmaakt van de Gouwzee en Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn, het zuidelijk deel van de Gouwzee maakt ook onderdeel uit van het Habitatrichtlijn). Opvallend is de kleine schaal van het water en (zeker op mooie dagen) de grote drukte op het water met recreatievaart. Karakteristiek in dit traject zijn de kaap met zicht op de Gouwzee en Marken en het smalle profiel van de dijk met de aanliggende waardevolle bebouwing. Binnendijks ligt het veenweidelandschap met de strokenverkaveling. Net ten noorden van deze modulesectie ligt het archeologisch beschermde voorland Jan Hagelhoek. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In deze module ligt het fietspad op de weg in de berm van de dijk en het voetpad op de kruin van de dijk. In figuur 21 is de ligging van module 12 weergegeven.

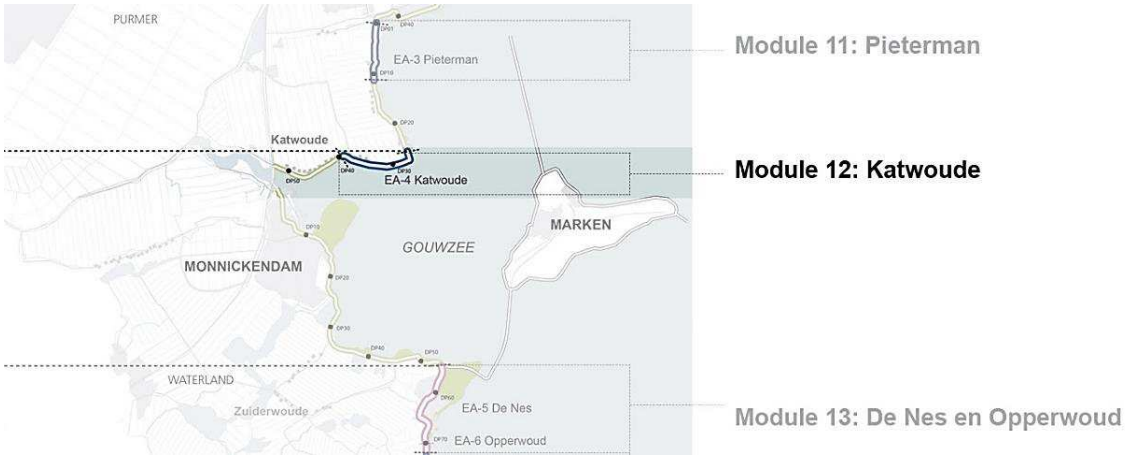

Figuur 21: Ligging module 12: Katwoude

2.5.13 De Nes en Opperwoud (module 13)

Binnendijks ligt de beschermde braak Oosterpoel, er zijn enkele woningen en boerderijen en tevens is binnendijks Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebied. De Gouwzee (Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn) en Markermeer (Vogelrichtlijn) maken onderdeel uit van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. In de omgeving van de dijk komen beschermde soorten zoals de ringslang, waterspitsmuis voor. Vrijwel het hele gebied is aangewezen als aardkundig waardevol gebied. Het gedeelte tussen Resort Poort van Amsterdam en het dorp Uitdam heeft geen voorland, de dijk is hier direct gelegen aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). Binnendijks ligt het karakteristieke veenweidelandschap en waardevol weidevogelleefgebied van Waterland in de Polder Opperwoud. In het zuidelijk deel ligt binnendijks de eerste bebouwing van Uitdam. Buitendijks ligt een klein strandje. In het zuidelijke deel van de module bestaat de bekleding uit Noordse steen. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. Buitendijks zijn potentiële sterke bodemverontreinigingen aanwezig. Het fietspad ligt in het noordelijk deel van de module buitendijks in de teen van de dijk. In het zuidelijk deel ligt het fietspad op de kruin van de dijk. Het voetpad ligt over de hele module op de kruin van de dijk. In figuur 22 is de ligging van module 13 weergegeven.

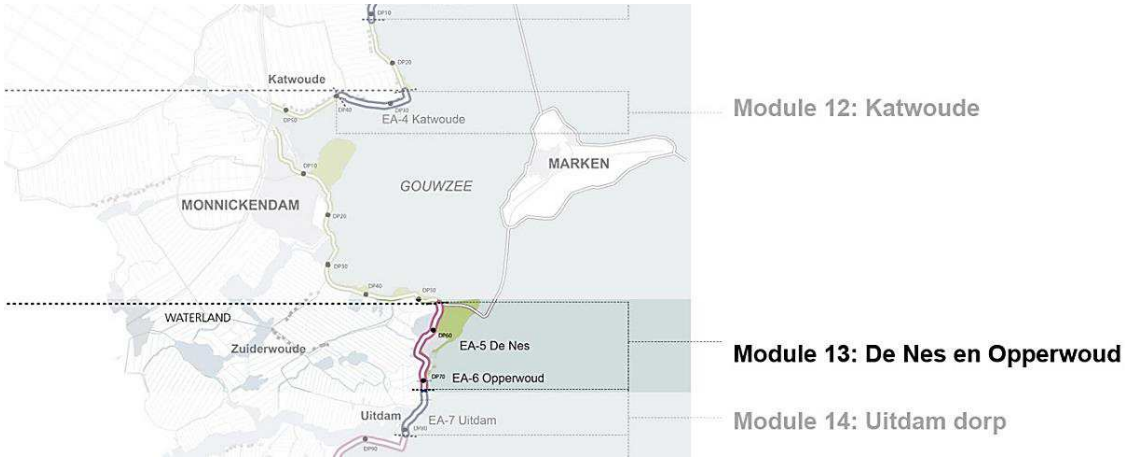

Figuur 22: Ligging module 13: De Nes en Opperwoud

2.5.14 Uitdam dorp (module 14)

Het Markermeer maakt deel uit van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). De huizen staan direct aan de teen van de dijk en de bewoners kunnen vanuit hun huizen over de dijk heen kijken. De combinatie van dijk, huizen en het water levert een uniek beeld op. De bewoners hechten waarde aan de landschappelijke kwaliteit van het dorp met het kenmerkende karakter van de huizen dicht tegen de dijk aan. De fietsroute bij Uitdam gaat van de dijk af en loopt door het dorp. Het wandelpad loopt wel door op de kruin van de dijk. Voor het grootste deel is geen weg op de kruin of direct aan de teen van de dijk, dit is alleen ten zuiden van het dorp. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In figuur 23 is de ligging van module 14 weergegeven.

Figuur 23: Ligging module 14: Uitdam Dorp

2.5.15 Uitdammerdijk (module 15)

De Uitdammerdijk kenmerkt zich door het smalle uiterlijk met een wandel-/fietspad op de kruin van de dijk. Binnendijks ligt de Rijperkolk, deel van Natuurnetwerk Nederland en weidevogelleefgebied. De Kaap vormt een mooi uitzichtpunt over het water en het landschap. Het Markermeer is deel van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Vogelrichtlijn). Opvallend is de aanwezigheid van grote aantallen vogels. Direct voor het stoomgemaal ligt een strandje dat wordt gebruikt als zwemplek. Ook in de bocht richting Uitdam ligt een klein strandje, de samenhang tussen de dijk en de landschapselementen in directe nabijheid van de dijk is van groot belang. De dijk kent een kenmerkend verloop: een kleinschalig profiel en slingerend dijktracé met curves en lijnen. Ook het weidse zicht vanaf de dijk, de wisseling en de oriëntatie zijn zeer kenmerkend voor het gebied. De weg op de binnenberm volgt niet overal het tracé van de dijk ter hoogte van Blijkmeer. Er zijn hier op twee plekken inhammen tussen de dijk en de weg. Deze inhammen worden volop gebruikt door recreanten om de auto te parkeren en op de dijk te klimmen. Op de kruin van de dijk ligt een verhard fiets- en wandelpad. Binnendijks ligt de beschermde oude dijkdoorbraak het Barnegat en de Blijkmeerpolder. Het gebied grenst binnendijks aan het veenweidelandschap: weidevogelleefgebied en NNN. Overigens is de Blijkmeerpolder een drooggemalen doorbraak. Meer zuidwaarts ligt het Kinselmeer. Het Kinselmeer wordt intensief gebruikt als recreatie- en watersportplas. Direct aan de weg en voor een deel op de berm van de dijk liggen diverse recreatiewoningen. Recreanten gebruiken de berm van de dijkweg voor het parkeren van auto's. Het HHNK en de recreatieverenigingen hebben op 18 maart 2016 een intentieovereenkomst getekend, om ter plaatse van de dijkversterking te voorzien in de aanleg van meer parkeergelegenheid ten behoeve van de recreatieve verenigingen. Bijzonder punt is de kaap met vlakbij het begin van de Hoeckelingsdam. Er ligt hier Noordse steen op de kapen. De dijk loopt door het weidevogelleefgebied, zowel het binnendijks waterland als buitendijks de beschermde Polder IJdoorn zijn van hoge ecologische waarde. Het voorland van Polder IJdoorn is beschermd, kenmerkend is het slotenpatroon van deze polder. De grens van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer ligt aan de buitenzijde van het voorland en de dijk. De dijk vormt een belangrijke schakel in de recreatieve route uit Amsterdam. Ook hier geldt het belang van de

samenhang tussen de dijk en landschapselementen in de directe nabijheid van de dijk, het kenmerkende tracéverloop van de dijk en het weidse zicht van de dijk, de afwisseling en oriëntatie vanuit het kader ruimtelijke kwaliteit. De dijk op dit hele traject is provinciaal monument. In figuur 24 is de ligging van module 15 weergegeven.

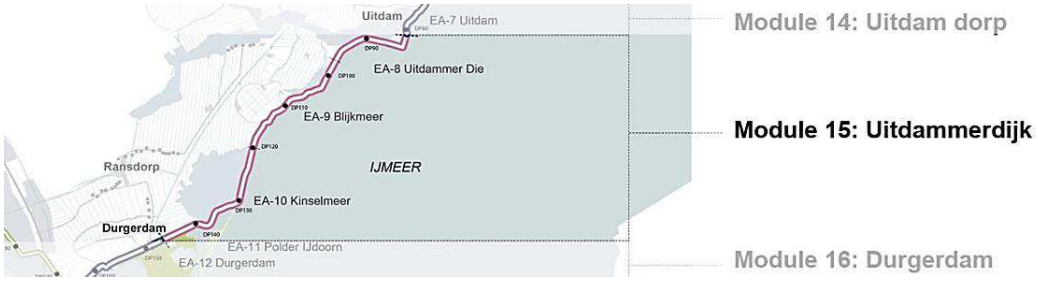

Figuur 24: Ligging module 15: Uitdammerdijk

2.6 Veiligheidstekorten (faalmechanismen)

Het grootste deel van de dijk tussen Hoorn en Amsterdam moet, zoals in 2006 en 2011 uit de toetsingsrondes naar voren is gekomen, op basis van de geldende veiligheidsnormen, versterkt worden. Deze paragraaf licht eerst kort de verschillende veiligheidstekorten toe die spelen langs de Markermeerdijken. Vervolgens is per module op hoofdlijnen toegelicht welke veiligheidstekorten de dijk kent. In paragraaf 2.6.2 wordt nader toegelicht waarom de dijk in twee toetsingsrondes is getoetst op veiligheid.

2.6.1 Wat houden veiligheidstekorten in?

In deze paragraaf worden de veiligheidstekorten (faalmechanismen) voor de Markermeerdijken toegelicht. Een veiligheidstekort is een beschermende eigenschap van de dijk die tekort schiet, zoals de hoogte of de stabiliteit. De veiligheidstekorten betreffen:

- Onvoldoende kruinhoogte van de dijk.
- Onvoldoende binnenwaartse of buitenwaartse stabiliteit.
- Onvoldoende kwaliteit van de taludbekleding (stenen of gras).
- Kans op openbarsten/piping of opdrijven van de dijk.

Het veiligheidstekort per module is weergegeven in paragraaf 2.6.2.

Onvoldoende kruinhoogte van de dijk

Om maatgevende waterstanden (waterstand inclusief golven) te kunnen keren moet een dijk een minimale kruinhoogte hebben. Deze hoogte dient in de eerste plaats voldoende te zijn om te voorkomen dat het water over de dijk komt (overloop) of om te voorkomen dat er te veel water over de dijk slaat (golfoverslag). In figuur 25 is dit weergegeven.

De hoeveelheid water die in het geval van overslag over de kruin slaat, wordt uitgedrukt in liters per meter per seconde (l/m1/s) en wordt 'overslagdebiet' genoemd. Te grote hoeveelheden water die over de dijk slaan leiden tot onbeheersbare situaties bij hoogwater. Ander nadelig gevolg van water over de dijk is de mogelijkheid dat het binnentalud gaat eroderen door overstroming van dit binnentalud, waardoor binnenwaartse instabiliteit ontstaat. Dit komt in de volgende paragraaf aan bod.

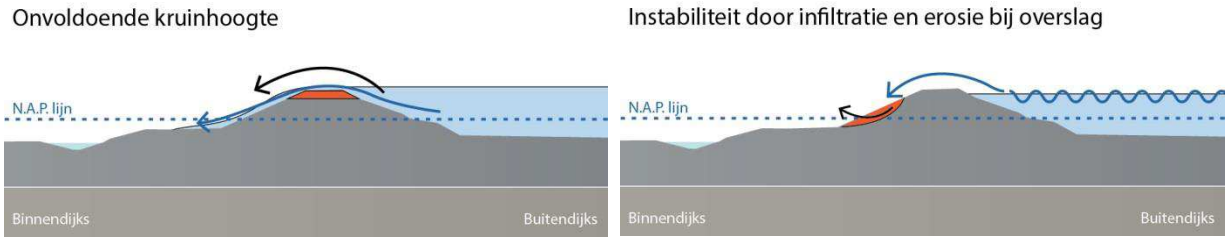

Figuur 25: Veiligheidsprobleem kruinhoogte en overslag

Onvoldoende binnen- en buitenwaartse (macro)stabiliteit

Onder macrostabiliteit wordt de veiligheid verstaan van het dijklichaam tegen binnen- of buitenwaartse afschuiving van het talud. In figuur 26 is dit weergegeven. De macrostabiliteit van de waterkering kan in gevaar komen als de geometrie van het dijklichaam niet in staat is om weerstand te bieden aan de maatgevende hoogwaterstand. Dit kan optreden bij te steile taluds, geerodeerde taluds of een niet draagkrachtige ondergrond. De macrostabiliteit is eveneens in het geding wanneer de sterkte van de dijk is gereduceerd door een van nature hoge grondwaterstand in het dijklichaam of wanneer het dijklichaam verzadigd is met water na zware regenval of storm. Op het moment dat er veel en lang water tegen de dijk aan staat, zal ook de dijk zelf infiltreren met water, wat kan leiden tot instabiliteit van de dijk. Buitenwaartse instabiliteit ontstaat nadat het water weer gezakt is.

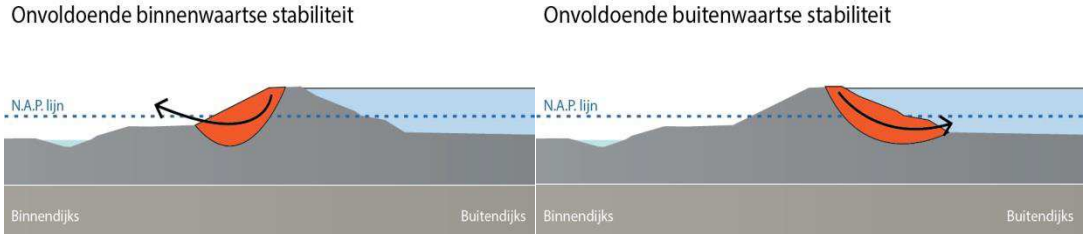

Figuur 26: Veiligheidsprobleem macrostabiliteit

Onvoldoende stabiliteit/kwaliteit van de bekleding

De taluds en de kruin van de dijk zijn voorzien van een bekleding. Op het buitentalud kan deze bestaan uit een steenbekleding of een grasbekleding. Op de kruin en het binnentalud, daar waar geen weg op de kruin loopt, bestaat deze enkel uit een grasbekleding. Deze bekleding biedt bescherming tegen erosie van het dijklichaam. Ten gevolge van een sterke golfaanval of snel langsstromend water kan het buitentalud van een dijk door erosie worden aangetast (figuur 27).

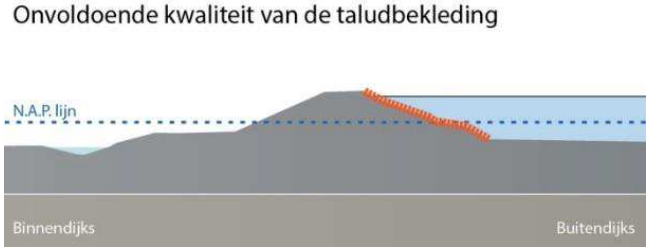

Figuur 27: Veiligheidsprobleem kwaliteit van de bekleding

Kans op openbarsten of opdrijven van de dijk
Bij hoogwater neemt de hoeveelheid water in de dijk en de opwaartse waterdruk onder de dijk toe (figuur 28). Door deze toenemende druk kunnen op veel plaatsen ondoorlatende lagen aan de landzijde van de dijk gaan drijven of kan water onder de dijk doorstromen, met een zodanige stroomsnelheid dat gronddeeltjes worden meegenomen. Hierdoor ontstaan onder de dijk holle ruimten, dit wordt piping genoemd. Ook kan de binnenberm van de dijk of dijksloot opbarsten. Hierdoor kan de macrostabiliteit afnemen en is de dijkstabiliteit niet gegarandeerd. In figuur 28 is dit weergegeven.

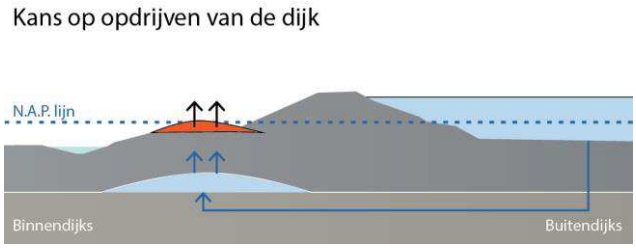

Figuur 28: Veiligheidsprobleem opbarsten of opdrijven

2.6.2 Overzicht van de veiligheidstekorten per module
In 2006 (en voor een klein deel 2011) is tijdens respectievelijk de tweede en derde toetsronde een deel van de Markermeerdijken afgekeurd op verschillende faalmechanismen. Om de veiligheidstekorten te bepalen is gebruik gemaakt van het op dat moment vigerende toetsinstrumentarium. De veiligheidstekorten die voor de toekomst tot 2071 aanwezig zijn, kunnen verschillen van deze veiligheidstoetsing.

Dit heeft de volgende oorzaken:
- Het toepassen van de nieuwe normering in het ontwerpproces (deze geldt vanaf 1 januari 2017). Door deze nieuwe normering is vaker sprake van een hoogtetekort dan voorheen, dan wel is er sprake van een groter hoogtetekort dan voorheen.
- De Versterking wordt ontworpen voor een planperiode van 50 jaar. Dit kan ertoe leiden dat er ten opzichte van de veiligheidstoetsing 2006 - die uitgaat van de situatie op dat moment - nog aanvullende veiligheidstekorten een rol spelen, gericht op de periode tot 2071. Bij het dijkontwerp wordt 50 jaar vooruit gekeken (2071). In die periode neemt de belasting van de dijken onder extreme omstandigheden toe, onder andere door klimaatontwikkeling. Hierdoor kunnen soms ook andere veiligheidstekorten ontstaan.

Per module is in tabel 2 het veiligheidstekort van zowel 2006 als 2071 weergegeven. Het geconstateerd veiligheidstekort is tevens op kaart weergegeven in figuur 29 en in bijlage 11.18 van het Bijlagenboek. Het veiligheidstekort 2071 betreft de knelpunten die in hetd ijkversterkingsontwerp voor een periode van 50 jaar moeten worden opgelost. Doordat opdrijven onderdeel is van binnenwaartse stabiliteit is dit niet als alleenstaand veiligheidstekort voor 2071 geconstateerd.

Tabel 2. Veiligheidstekort 2071 per module

Module	Naam module	Toetsing 2006	Geconstateerd veiligheidstekort 2071
1	**Hoorn Binnenstad**	Hoogte	Hoogte Buitenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding
2	**Strand Hoorn**	Hoogte Binnenwaartse stabiliteit	Hoogte Binnenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding
3	**Grote Waal en de Hulk**	Hoogte (secties HE-2B en HE-2C) Binnenwaartse stabiliteit Opdrijven (sectie HE-3B)	Hoogte (secties HE-2B en HE-2C, HE-4) Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit (sectie HE-2B) Kwaliteit taludbekleding
4	**De Kogen**	Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit (sectie HE-6B)	Hoogte (secties HE-4 en HE-5A) Binnenwaartse stabiliteit (secties HE-4 t/m HE-6A) Buitenwaartse stabiliteit (sectie HE-6A) Piping (secties HE-5A) Kwaliteit taludbekleding
5	**Etersheimer braak**	Binnenwaartse stabiliteit	Hoogte (sectie HE-7B) Binnenwaartse stabiliteit (secties HE-7A en HE-7B) Kwaliteit taludbekleding
6	**Heintjesbraak en Warder**	Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit (sectie HE-9A)	Hoogte (secties HE-8A en HE-9) Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding
7	**Polder Zeevang**	Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit (sectie HE-9B t/m HE-10B)	Hoogte (sectie HE-9 t/m HE11) Binnenwaartse stabiliteit (secties HE-9 t/m HE-10A, HE-11A, HE-11B en HE-11C) Kwaliteit taludbekleding
8	**Haven Edam**	Binnenwaartse stabiliteit Opdrijven (sectie EA-1A) Kwaliteit taludbekleding (sectie EA-1A)	Binnenwaartse stabiliteit (sectie HE-12A3 en EA-1) Kwaliteit taludbekleding
9	**Broeckgouw Edam**	Binnenwaartse stabiliteit Opdrijven Kwaliteit taludbekleding	Hoogte Binnenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding
10	**Noordeinde Volendam**	Binnenwaartse stabiliteit Opdrijven Kwaliteit taludbekleding	Hoogte Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit (sectie EA-2B) Kwaliteit taludbekleding
11	**Pieterman**	Binnenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding	Hoogte (sectie EA-3B) Binnenwaartse stabiliteit (sectie EA-3B) Buitenwaartse stabiliteit (sectie EA-3B) Kwaliteit taludbekleding
12	**Katwoude**	Binnenwaartse stabiliteit Opdrijven	Hoogte Binnenwaartse stabiliteit

		Kwaliteit taludbekleding	Kwaliteit taludbekleding
13	**De Nes en Opperwoud**	Binnenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding (sectie EA-5)	Hoogte (sectie EA-6) Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding
14	**Uitdam dorp**	Binnenwaartse stabiliteit	Hoogte Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit Kwaliteit taludbekleding
15	**Uitdammerdijk**	Hoogte (sectie EA-8B t/m EA-11) Binnenwaartse stabiliteit Opdrijven (sectie EA-9, EA-11) Kwaliteit taludbekleding (sectie EA-9 t/m EA-10)	Hoogte (sectie EA-8 t/m EA-10) Binnenwaartse stabiliteit Buitenwaartse stabiliteit (sectie EA-8 t/m EA-10) Kwaliteit taludbekleding

Figuur 29: Veiligheidstekort 2071 per module

3 Planbeschrijving

In dit hoofdstuk wordt het ontwerp voor de Versterking nader beschreven.

Vanwege de lengte van de Versterking (33,8 km) is het ontwerp opgedeeld in vijf deelgebieden (Hoornse Hop, Kogenland, Zeevang, Gouwzee en Waterland). Paragraaf 3.1 geeft een korte beschrijving van het ontwerp op hoofdlijnen, aan de hand van deze vijf deelgebieden (van noord naar zuid).

Om de dijk te versterken zijn verschillende oplossingen gekozen: binnenwaarts versterken, gecombineerd versterken, buitenwaarts versterken, een Oeverdijk, etc. Omwille van de leesbaarheid van de rest van dit hoofdstuk wordt in paragraaf 3.2 nader beschreven wat deze oplossingen precies inhouden. Paragraaf 3.3 geeft een beschrijving van het ontwerp per module.

3.1 Dijkversterking in vogelvlucht

Van Hoorn naar Amsterdam
In figuur 30 en in bijlage 11.22 van het Bijlagenboek is de Versterking schematisch weergegeven. Het beginpunt van de Versterking is het centrum van Hoorn met een versterking in de vorm van een buitenwaartse berm, waarop gewandeld en gefietst kan worden. Ten westen van de schouwburg komt in het Hoornse Hop de oeverdijk voor de 'oude' dijk te liggen. De oeverdijk biedt in het noorden ruimte voor recreatie en in het zuiden voor natuur. De huidige Westfriese Omringdijk blijft behouden in haar huidige vorm, duidelijk zichtbaar als de ´oude´ dijk.

Verderop in Kogenland tussen de polders West-Friesland en Zeevang is de huidige dijk later aangelegd - in het KRK daarom 'zetstuk' genoemd. Hier zijn geen forse ingrepen aan de dijk noodzakelijk; het zetstuk blijft dan ook intact. Plaatselijk wordt de dijk afwisselend buitenwaarts versterkt (met asverschuiving), binnenwaarts en buitenwaarts. Voorbij het gemaal Schardam volstaat een kruinverhoging.

Bij polder Zeevang - over een lang stuk van Etersheim tot en met Volendam - wordt de dijk afwisselend buitenwaarts, gecombineerd en binnenwaarts versterkt. Voor delen van de dijk volstaat een kruinverhoging. Bij een buitenwaartse versterking met een asverschuiving wordt de huidige dijk afgegraven, wat een aantasting betekent van de monumentale dijk. Het ontwerp vormt een robuust, herkenbaar en eenduidig nieuw geheel waarin invulling is gegeven aan de natuurdoelstellingen uit het KRK en waarin ook de historie van de dijk zichtbaar blijft. Voor natuur(beleving) en cultuurhistorie worden plekken op en langs de dijk ingericht.

Voorbij Volendam ligt de dijk aan de Gouwzee, het kleine, omsloten deel van het Markermeer met hoge zoetwaternatuurwaarden. Hier is bij Pieterman en bij Katwoude versterking nodig. Hier wordt de dijk buitenwaarts versterkt (met een asverschuiving).

In Waterland tenslotte verbindt de slingerende dijk diverse historische landschappelijke ensembles en vormt een recreatieve 'uitloper' voor de metropoolregio Amsterdam. Recreatie, natuur en cultuur gaan hier samen. De dijk wordt tot en met Uitdam buitenwaarts versterkt, om zo de binnendijkse bebouwing te ontzien. Hierbij wordt ter hoogte van Uitdam dorp tevens gebruik gemaakt van een vernagelingsconstructie.

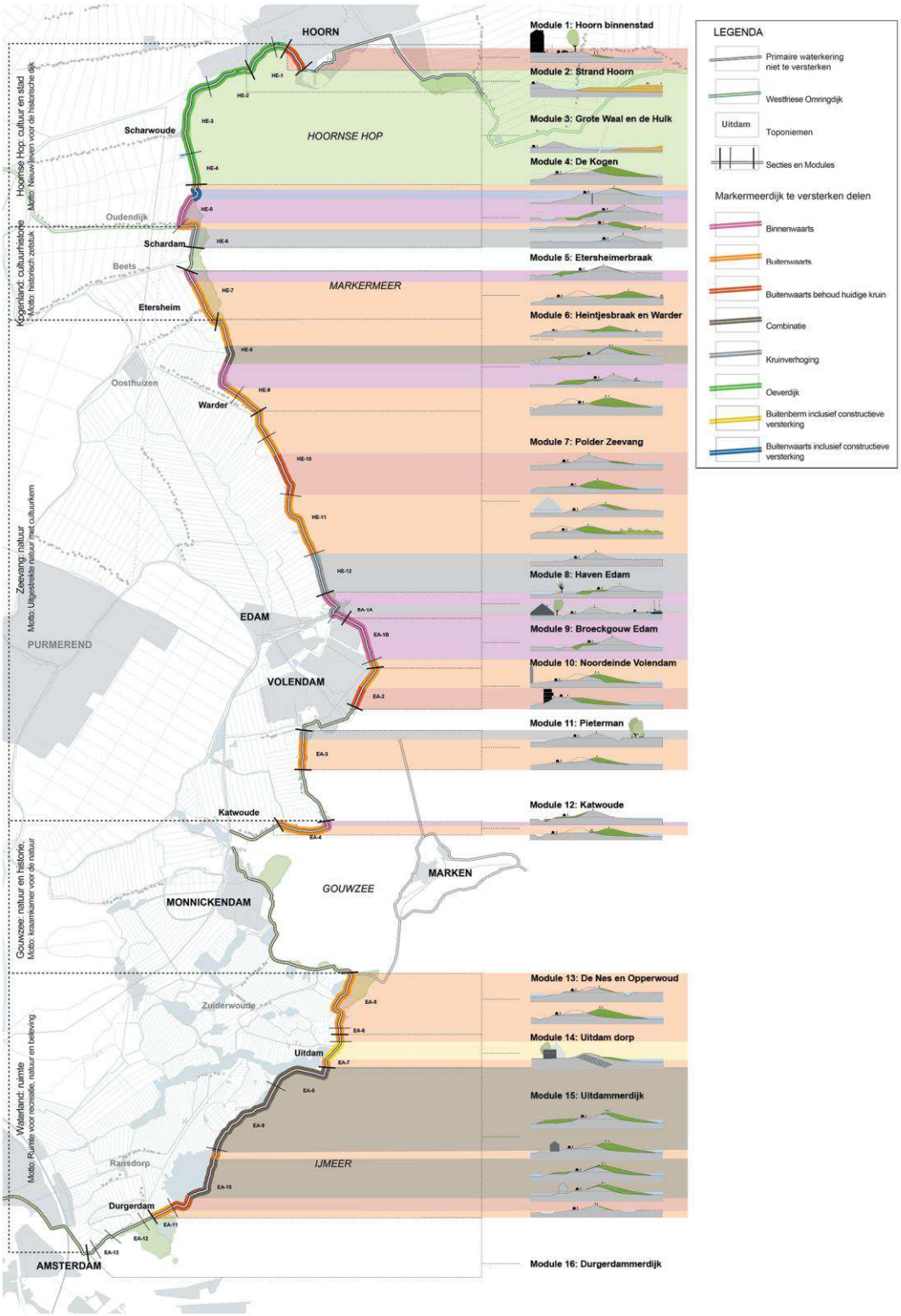

Figuur 30: Schematische weergave dijkversterking

3.2 Beschrijving versterkingsoplossingen

Om de dijk te versterken is gekozen voor diverse oplossingen die aansluiten bij de module of de sectie van de dijk. In deze paragraaf zijn de verschillende typen oplossingen beschreven. In paragraaf 3.3 staat vervolgens beschreven in welke module welke oplossingen worden toegepast.

Elke oplossingsrichting wordt in onderstaande paragrafen beschreven vanuit de veiligheidstekorten hoogte, stabiliteit binnenwaarts en stabiliteit buitenwaarts.

Voor de Markermeerdijken kan een dijkversterking bestaan uit:
1. Binnenwaartse asverschuiving (paragraaf 3.2.1).
2. Buitenwaartse asverschuiving (paragraaf 3.2.2).
3. Op de as (paragraaf 3.2.3):
   a. binnenwaartse berm;
   b. buitenwaartse berm;
   c. gecombineerd;
   d. kruinverhoging.
4. Oeverdijk (paragraaf 3.2.4).
5. Constructieve versterking (paragraaf 3.2.5).

De rode stippellijn op de onderstaande figuren betreft het opleverprofiel in 2021. Het veiligheidsprofiel 2071 is de hoogte die de dijk aan het eind van de planperiode (dus na 50 jaar) moet hebben, om aan de veiligheidsnorm te kunnen voldoen. Het profiel van een dijk is bij oplevering echter hoger. Deze extra hoogte is noodzakelijk om (rest)zettingen in de periode tussen oplevering (2021) en einde planperiode (2071) te compenseren. Vanwege deze processen is het opleverprofiel van de dijk maximaal een halve meter hoger dan het veiligheidsprofiel. In figuur 31 is dit proces weergegeven.

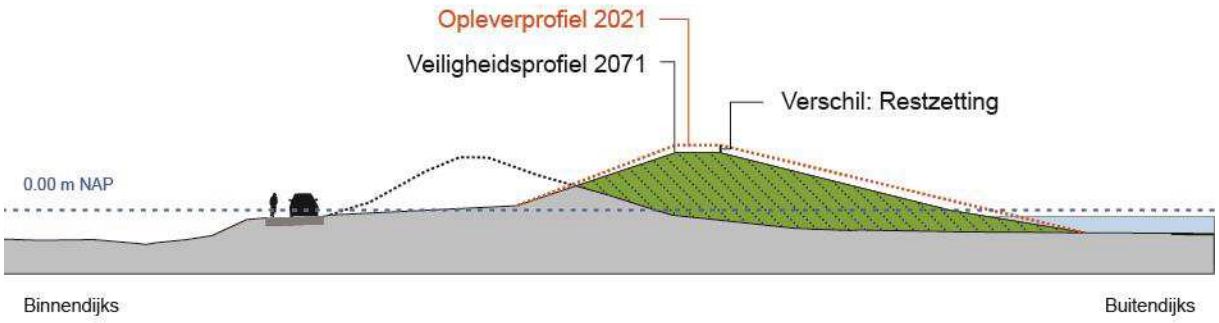

Figuur 31: Opleverprofiel 2021 en Veiligheidsprofiel 2071

3.2.1 Binnenwaartse asverschuiving

De binnenwaartse asverschuiving betekent dat de as van de dijk naar de landzijde verschuift. De ruimte voor de versterkingsopgave wordt gevonden aan de landzijde. Voor de Markermeerdijken wordt de binnenwaartse asverschuiving alleen toegepast voor een hoogtetekort en/of een binnenwaartse instabiliteit. Versteviging aan de binnenzijde van de dijk wordt in deze oplossing uitgevoerd door extra grond (gewicht) aan te brengen aan de binnenkant van de dijk.
Dit kan door het aanbrengen van een verhoogde of een verlengde berm en/of een verflauwd binnentalud. Hierdoor wordt de stabiliteit van de dijk vergroot. Bij een hoogtetekort is tevens een

ophoging van de kruin benodigd. Door binnenwaartse versterking kan het bestaande buitentalud gehandhaafd blijven, het kan echter wel zijn dat de bekleding van het buitentalud nog aangepast moet worden.

In figuur 32 wordt een impressie gegeven van een binnenwaartse asverschuiving.

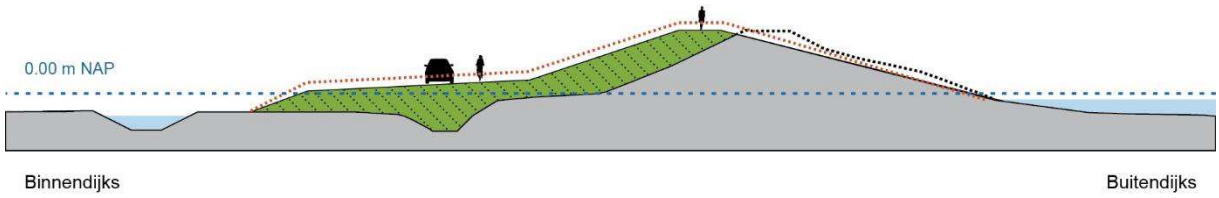

Figuur 32: Doorsnede binnenwaartse asverschuiving (indicatief)

3.2.2 Buitenwaartse asverschuiving

De buitenwaartse asverschuiving betekent dat de as van de dijk naar de waterzijde verschuift. De ruimte voor de versterkingsopgave wordt gevonden aan de waterzijde. Voor de Markermeerdijken kan de buitenwaartse asverschuiving toegepast worden bij het veiligheidstekort hoogte, binnen- en/of buitenwaartse instabiliteit.

Doordat de kruinlijn naar buiten wordt verplaatst wordt de binnenberm verlengd of het binnentalud verflauwd, hierdoor wordt de binnenwaartse stabiliteit verhoogd. Een deel van de voormalige kruin dient hiervoor afgegraven te worden. Tegelijkertijd kan door de asverschuiving de dijk verhoogd worden of de stabiliteit van het buitentalud verbeterd worden. De buitenwaartse asverschuiving biedt in principe oplossing voor alle veiligheidstekorten over de gehele versterkingsopgave.

Bij een kruinhoogtetekort kan ook het buitentalud verflauwd worden. Op dit nieuwe buitentalud wordt een nieuwe dijkbekleding aangebracht.

In figuur 33 wordt een impressie gegeven van een buitenwaartse asverschuiving.

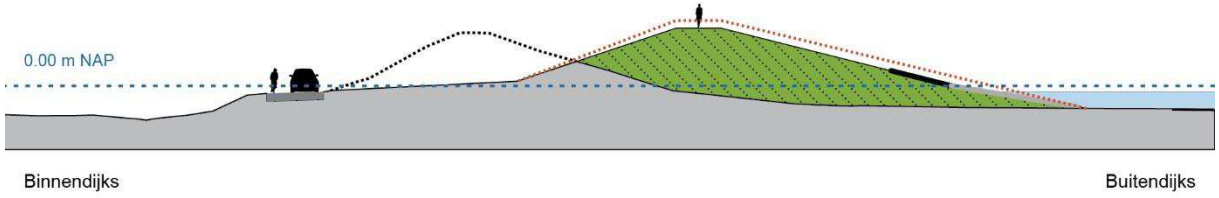

Figuur 33: Doorsnede buitenwaartse asverschuiving (indicatief)

3.2.3 Op de as

Een versterking op de as betekent dat de as van de dijk op de bestaande locatie blijft. De dijk kan dan binnenwaarts of buitenwaarts versterkt worden. Of allebei (binnen- en buitenwaarts) dan heet dat 'gecombineerd', een minimale gecombineerde versterking is de 'kruinverhoging'. Deze vier opties worden hieronder beschreven.

Binnenwaartse berm
Hierbij wordt de binnenberm verlengd of het binnentalud verflauwd. Hierdoor wordt de binnenwaartse stabiliteit verbeterd. In figuur 34 wordt een impressie gegeven van een op de as binnenwaartse versterking.

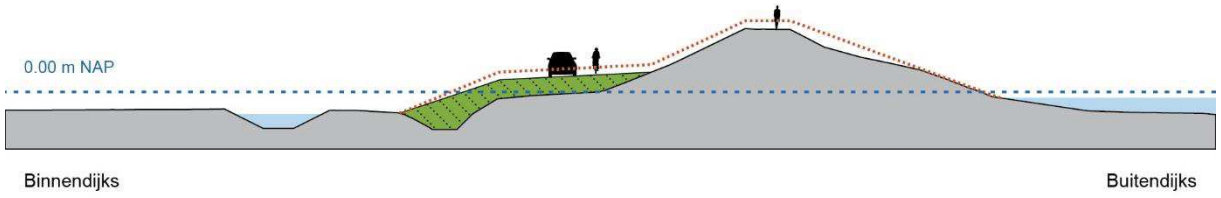

Figuur 34: Doorsnede binnenwaartse berm (indicatief)

Buitenwaartse berm
Hierbij wordt het buitentalud aangepast. Hierdoor kan de buitenwaartse stabiliteit worden verbeterd en/of de benodigde kruinhoogte worden verlaagd. In figuur 35 wordt een impressie gegeven van een op de as buitenwaartse versterking.

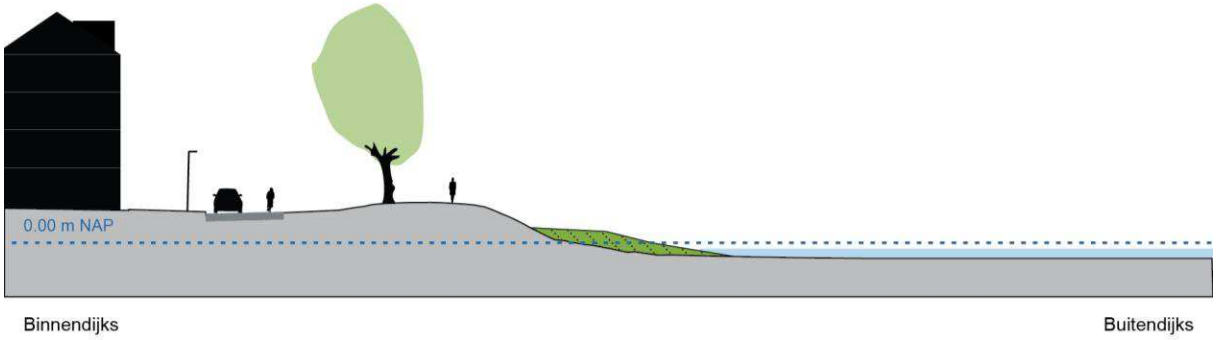

Figuur 35: Doorsnede buitenwaartse berm (indicatief)

Gecombineerd
Hierbij wordt een combinatie van bovenstaande verbeteringen toegepast. Eventueel aangevuld met een kruinverhoging om het hoogtetekort te kunnen oplossen. In figuur 36 wordt een impressie gegeven van een gecombineerde op de as versterking.

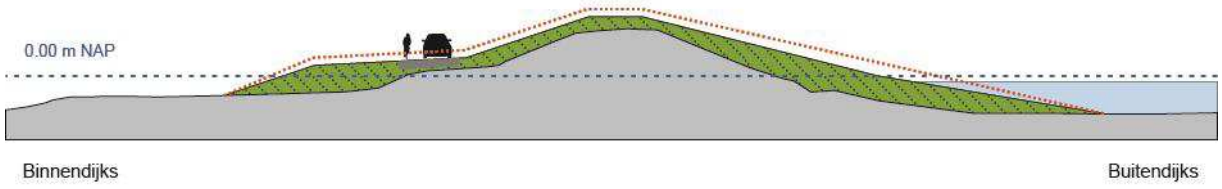

Figuur 36: Doorsnede op de as gecombineerde versterking (indicatief)

Kruinverhoging
Bij een kruinverhoging wordt een minimale versterking toegepast. De kruin iets hoger en daarnaast beperkt breder. In figuur 37 is een kruinverhoging weergegeven figuur 37
Figuur 37: Doorsnede kruinverhoging (indicatief)

3.2.4 Oeverdijk

De oeverdijk is een innovatieve manier van dijkversterking, waarbij een zandlichaam voor de bestaande gronddijk wordt aangebracht. De nieuwe oeverdijk neemt de functie van primaire waterkering van de bestaande, achterliggende dijk geheel over. Daarmee is dit een geheel nieuwe oplossing die wezenlijk anders is dan een reguliere dijkversterking. Tussen de oeverdijk en de bestaande dijk ontstaat hierdoor een watergang (tussenwater) waarmee de oeverdijk wordt gescheiden van de bestaande kering. Een oeverdijk is een duinachtig zandlichaam dat ruimte kan bieden voor natuurontwikkeling en recreatie. In figuur 38 wordt een impressie gegeven van de oeverdijk.

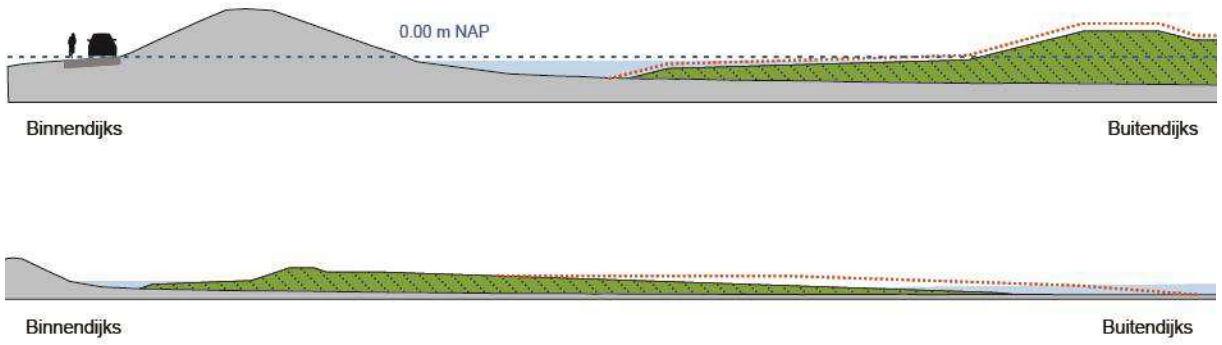

Figuur 38: Doorsneden oeverdijk (indicatief)

3.2.5 Constructieve versterkingsmaatregelen

Indien lokaal de ruimte ontbreekt om de dijkversterking uit te voeren zoals voor de betreffende module wenselijk is, zijn constructieve versterkingsmaatregelen toegepast. Voorbeelden van constructieve versterkingsmaatregelen zijn een damwand en een vernagelingsconstructie (zie figuren 39 en 40). De waterkerende functie wordt hierbij deels vervuld door een grondlichaam en deels door de constructie. Het toepassen van deze maatregelen vindt enkel lokaal plaats: binnen de Versterking geldt het uitgangspunt dat deze sober, robuust en doelmatig moet worden uitgevoerd. Vanwege dit uitgangspunt zijn constructieve versterkingsmaatregelen niet toepasbaar op langere trajecten. In paragraaf 3.3 van het Projectplan Waterwet is dit nader toegelicht.

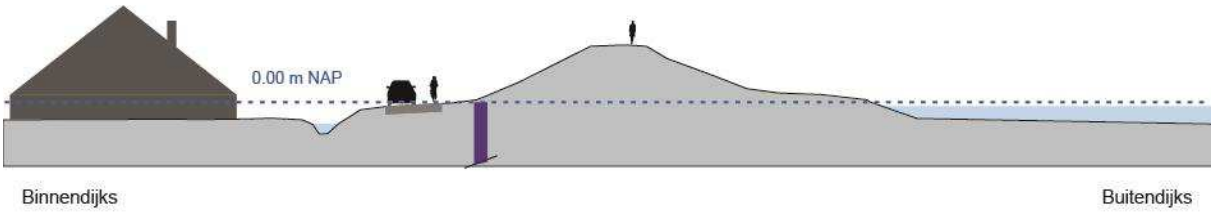

Figuur 39: Voorbeeld van een schematische tekening van een damwand (indicatief)

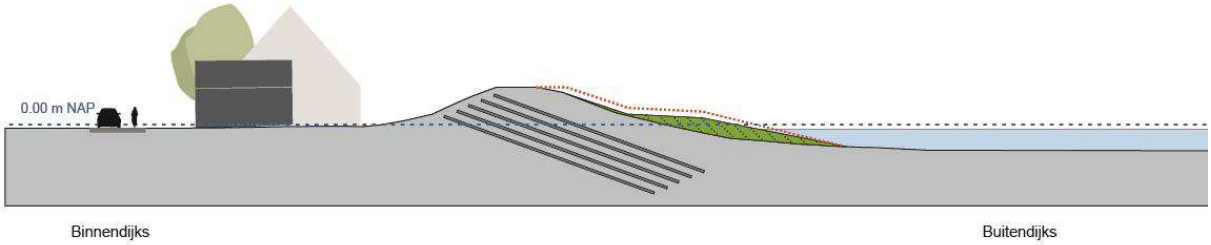

Figuur 40: Voorbeeld van een schematische tekening van een vernagelingsconstructie met buitenberm (indicatief)

3.3 Beschrijving nieuwe situatie per module

De Versterking is opgedeeld in modules. Een module omvat een gedeelte van de dijkversterking. Omwille van de leesbaarheid is ervoor gekozen om per deelgebied de modules nader toe te lichten. Hieronder zijn allereerst een aantal algemene uitgangspunten en ontwikkelingen beschreven die van toepassing zijn op de hele Versterking. Daarna worden de deelgebieden en modules nader toegelicht. Bij de nadere toelichting wordt steeds verwezen naar bladzijdes van de basiskaarten, de basiskaarten zijn opgenomen in bijlage 11.1 tot en met 11.3 van het Bijlagenboek. In 2006 zijn de Markermeerdijken als twee aparte versterkingsprojecten begonnen: project Hoorn-Amsterdam en project Edam-Amsterdam. Hiervoor zijn twee startnotities m.e.r. opgesteld. In deze startnotities zijn de dijktrajecten verdeeld in dijksecties. De secties zijn opgesteld op basis van faalmechanismen waarop de dijk is afgekeurd en geografische indeling. Deze sectie indeling is ook de basis voor het doorrekenen van de maatgevende profielen. De codering in de sectie indeling verwijst naar het dijktraject uit de startnotitie, HE staat voor Hoorn-Edam en EA voor Edam-Amsterdam. Om meer eenheid te creëren is de dijk onderverdeeld in 16 modules. De modules zijn zo gekozen dat binnen één module zoveel mogelijk dezelfde uitgangspunten, veiligheidsprobleem en geografisch beeld gehanteerd worden[5]. De aanvraag voor de omgevingsvergunning afwijken van het bestemmingsplan ziet op de modules 1 tot en met 15. In tabel 3 zijn de secties en modules opgenomen.

[5] De kans is groot dat de veiligheidsoplossing binnen de module daarmee ook gelijk is, maar dit is geen noodzaak.

Tabel 3. Modules, secties, dijknamen en dijk(paal)nummers (DP)van Noord naar Zuid

Module	Modulenaam	Dijkpaal-nummers	Sectie	Sectienaam	Dijknummer en dijknaam	Dijkpaal-nummers
1	Hoorn Binnenstad	DP 5- 10^{+40}	HE-1	Hoorn - Binnenstad	20: Westerdijk van Drechterland	DP 5- 10^{+40}
2	Strand Hoorn	DP 14 - 22^{+50}	HE-2	Hoorn - Grote Waal	20: Westerdijk van Drechterland	DP 10+40 - 34
3	Grote Waal en de Hulk	DP 22^{+50} - 61^{+80}	HE-3	de Hulk	20: Westerdijk van Drechterland	DP 34 - 53
			HE-4	De Karperput	20: Westerdijk van Drechterland	DP 53 - 63
4	De Kogen	DP 61^{+80} - 06	HE-5	Rietkoog	20: Westerdijk van Drechterland	DP 63 - 74
			HE-6	Floriskoog	21: Klamdijk 22: Schardam en Keukendijk	DP 74 - 06
5	Etersheimerbraak	DP 12 - 27^{+50}	HE-7	Etersheimerbraak	22: Schardam en Keukendijk	DP 12 - 27^{+50}
6	Heintjesbraak en Warder	DP 27^{+50} - 56	HE-8	Heintjesbraak	23: Zeevangszeedijk	DP 27^{+50} - 49
			HE-9	Warder	23: Zeevangszeedijk	DP 49 - 62^{+50}
7	Polder Zeevang	DP 56 - 106	HE-10	Zandbraak	23: Zeevangszeedijk	DP 62^{+50} - 78^{+50}
			HE-11	Grote Braak	23: Zeevangszeedijk	DP 78^{+50} - 95
			HE-12	Fort Edam	23: Zeevangszeedijk	DP 95 - 111^{+20}
8	Haven Edam	DP106 - 3	EA-1	Edam/Volendam	24: Zuiderpolderzeedijk	DP 0 - 16
9	Broeckgouw Edam	DP 3 - 18	EA-2	Noordeinde	24: Zuiderpolderzeedijk	DP 16 - 29
10	Noordeinde Volendam	DP 18 - 29				
11	Pieterman	DP 1 - 11	EA-3	Pieterman	25: Katwouderzeedijk	DP 1 - 11
12	Katwoude	DP 25^{+50} - 39^{+50}	EA-4	Katwoude	25: Katwouderzeedijk	DP 25^{+50} - 39^{+50}
13	De Nes en Opperwoud	DP 54 - 72	EA-5	De Nes	28: Uitdammerdijk	DP 54 - 70
			EA-6	Opperwoud	28: Uitdammerdijk	DP 70 - 73^{+50}
14	Uitdam dorp	DP 72 - 81	EA-7	Uitdam	28: Uitdammerdijk	DP 73^{+50} - 81
15	Uitdammerdijk	DP 81 - 147^{+50}	EA-8	Uitdammer Die	28: Uitdammerdijk	DP 81 - 97
			EA-9	Blijkmeer	28: Uitdammerdijk	DP 97 - 120
			EA-10	Kinselmeer	28: Uitdammerdijk	DP 120 - 141
			EA-11	Polder IJdoorn	28: Uitdammerdijk	DP 141 - 147^{+50}

16	Durgerdammerdijk	DP 147^{+50}-165^{+50}				

Uitgangspunt: terugbrengen bestaande voorzieningen
Voor het gehele traject geldt dat de bestaande voorzieningen worden teruggebracht. Voor objecten (zoals steigers) geldt dat deze in principe enkel zullen worden teruggebracht indien hiervoor een vergunning is verleend (of kan worden verleend). Voor de aanwezige wandel- en fietsverbindingen geldt dat deze worden teruggebracht. Bij het terugbrengen van een bestaande weg wordt rekening gehouden met de bestaande situatie. Dit betekent dat indien een weg in de huidige situatie niet geschikt is om te parkeren, in principe een vergelijkbare situatie wordt teruggebracht. Dit wordt afgestemd met de betreffende gemeente en de wegbeheerder. Daarnaast worden officiële zwemwaterlocaties teruggebracht. De strandjes bij Hoorn worden vervangen door een stadsstrand op de oeverdijk. De functionaliteit van het bestaande strandje bij het oude badhuis in Scharwoude teruggebracht na de Versterking. Ook informele strandjes worden actief teruggebracht. Voor mogelijke nieuwe strandjes geldt dat het opnieuw ontstaan hiervan wordt overgelaten aan de natuur. In paragraaf 6.13 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt hier nader op ingegaan.

Kunstwerken
De dijkversterking heeft tot gevolg dat het profiel van de dijk en de hoogte van de dijk wijzigen. Dit heeft tot gevolg dat onder meer gemalen, sluizen en duikers die aansluiten op de huidige dijk, moeten worden aangepast of vervangen. In totaal wordt er aan 15 kunstwerken gewerkt. Het betreft dan de aanpassing of vervanging van het bestaande kunstwerk of de realisatie van een nieuw kunstwerk. De te realiseren kunstwerken zijn ingedeeld in 2 categorieën, namelijk: constructieve dijkversterkingen en kunstwerken ten behoeve van het in- en uitlaten van water. In de beschrijving per module is aangegeven welke maatregelen getroffen worden aan de kunstwerken in de desbetreffende module. In paragraaf 3.3.6 is een overzicht van alle kunstwerken opgenomen in tabel 5.

Doorlopende fiets- en wandelverbinding
De dijkversterking wordt aangewend om een doorlopende fietsverbinding te realiseren tussen Hoorn en Amsterdam. Deze doorlopende fietsverbinding is tezamen met een doorlopende wandelverbinding onderdeel van de Versterking en loopt door alle modules heen. In de module beschrijving en in paragraaf 3.3.6 is een tabel opgenomen met de exacte ligging van de verbinding opgenomen.

3.3.1 Deelgebied Hoornse Hop
Het deelgebied Hoornse Hop beslaat de Hoornse Binnenstad (module 1), het Strand Hoorn (module 2) en de Grote Waal en de Hulk (module 3).

In deelgebied Hoornse Hop voegt de oeverdijk een nieuwe laag toe aan de historie van de dijk. De oeverdijk komt te liggen in een landschap met aan weerszijden natte natuur. De oeverdijk biedt in het noorden ruimte voor recreatie en in het zuiden voor natuur. Het stadsstrand van Hoorn wordt door de gemeente Hoorn toegankelijk gemaakt door het realiseren van twee bruggen tussen de bestaande dijk en de oeverdijk. De inwoners van Hoorn en Scharwoude houden uitzicht over de Hoornse Hop. Het wordt mogelijk een aantrekkelijk rondje te fietsen en te wandelen langs de Hoornse Hop vanuit de woonwijk Grote Waal en vanuit het centrum van Hoorn. In het deel ten zuiden van de Galgenbocht krijgt de natuur een kwaliteitsimpuls. Het gevarieerde tussenwater

vergroot het leefgebied van diverse soorten en de zachte land-waterovergang is een meerwaarde voor het Markermeer als geheel.

Module 1 - Hoornse Binnenstad
Ter hoogte van de Hoornse Binnenstad wordt de dijk versterkt door middel van een berm van vijf meter breed aan de buitenzijde. De kruin hoeft hierdoor slechts minimaal te worden verhoogd (op slechts enkele locaties en met maximaal 0,2 meter).

Als meekoppelkans wordt een wandel- en fietsverbinding aangelegd. Op de verbrede berm komt een fiets- en wandelverbinding vanaf West tot aan de schouwburg. Het bestaande voetpad op de dijk wordt teruggebracht. Ook aan de buitenzijde van de schouwburg komt de doorgaande wandel- en fietsverbinding te liggen, waarna deze afbuigt naar de oeverdijk. De Westerdijk krijgt zo een levendig en stedelijk karakter en heeft positief effect op de belangrijkste waarde 'stedelijke recreatie'. Door de nieuwe fietsverbinding worden de huidige recreatieve fietsroutes verbeterd. Ter hoogte van West buigt het fietspad af de binnenstad in. Vanaf dit punt volgt het fietsverkeer het historisch tracé van de Westfriese Omringdijk.

In figuur 41 is weergegeven hoe de Versterking er in module 1 en 2 uit komt te zien. Op blad 1 van de basiskaarten is een grotere figuur opgenomen, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 41: De Versterking in module 1 en 2 (Hoornse Hop en Strand Hoorn)

In figuur 42 en 43 zijn de maatgevende profielen van de dijk opgenomen.

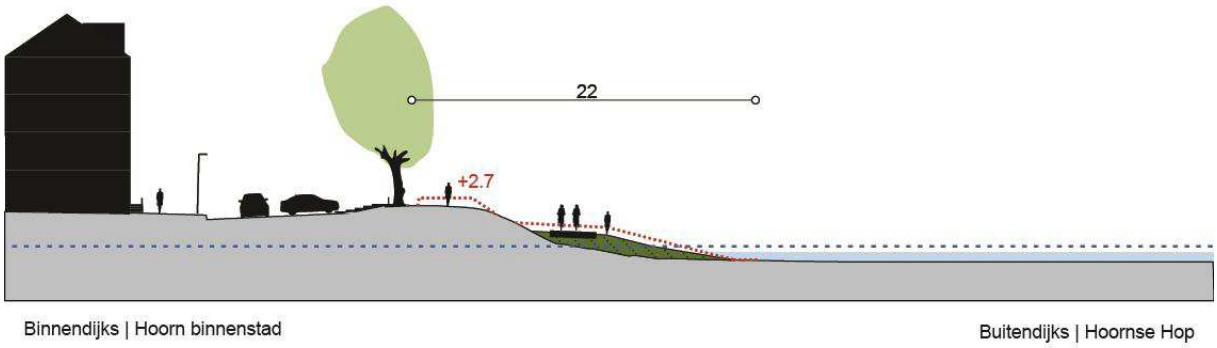

Figuur 42: Maatgevend profiel t.h.v. Hoorn binnenstad, sectie HE-1A, bij dijkpaal 6+10 (profiel is van toepassing van dijkpaal 5 tot 7)

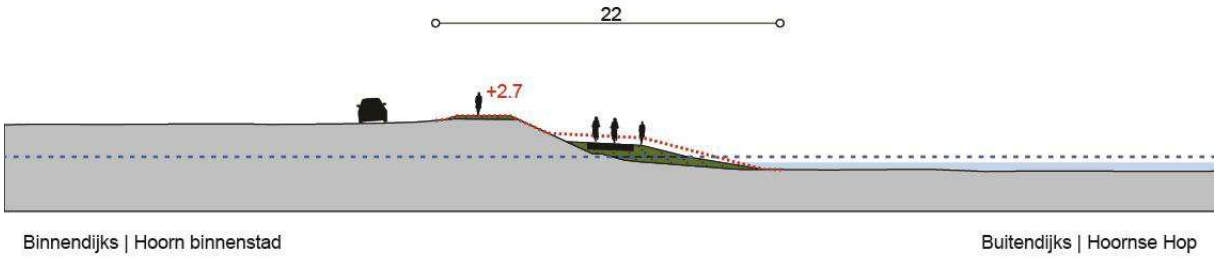

Figuur 43: Maatgevend profiel t.h.v. de westzijde Westerdijk, sectie HE-1B, bij dijkpaal 7+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 7 tot 10+40)

Module 2 - Strand Hoorn
Voor de dijk van de Grote Waal komt een oeverdijk te liggen. Dit is een nieuwe dijk die vóór de bestaande dijk wordt aangelegd. De oeverdijk heeft een kruin met een flauw talud het water in.

Als meekoppelkans wordt de oeverdijk in deze module in zijn geheel ingericht als stadsstrand. Deze ontwikkeling maakt onderdeel uit van het project het Hoornse Waterfront. Het stadsstrand komt te liggen tussen de schouwburg en de Galgenbocht. De oeverdijk wordt zo aangelegd dat verschillende voorzieningen (waaronder sportveldjes, speelplekken en steigers) hier een plaats kunnen krijgen. Op het binnentalud van de oeverdijk is een parkeerterrein voorzien. De bestaande dijk blijft intact. Door de gemeente worden - naast de voorgenoemde voorzieningen - twee bruggen aangelegd tussen de bestaande dijk en de oeverdijk om het stadsstrand toegankelijk te maken. Daarnaast wordt als meekoppelkans de doorgaande wandel- en fietsverbinding Hoorn-Amsterdam aangelegd.

De gemeente en HHNK hebben in een samenwerkingsovereenkomst financiële afspraken gemaakt over de kosten voor de aanleg van het stadsstrand. In paragraaf 7.2.4 wordt hier nader op ingegaan.

In bovenstaande figuur 41 is weergegeven hoe de Versterking er in module 2 uit komt te zien. Op blad 1 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen, inclusief de maatgevende profielen.

In figuur 44 is het maatgevende profiel van het stadsstrand opgenomen.

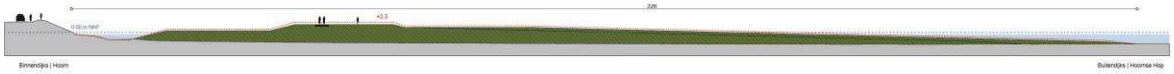

Figuur 44: Maatgevend profiel van het stadsstrand, sectie HE-2A, bij dijkpaal 20 (profiel is van toepassing van dijkpaal 12+50 tot 22+50)

Ter verduidelijking is in figuur 45 een close up van het tussenwater opgenomen.

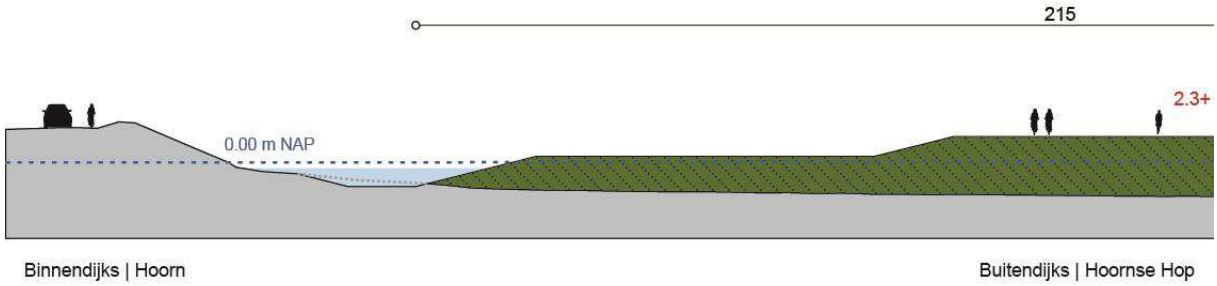

Figuur 45: Maatgevend profiel van het stadsstrand met het tussenwater in close-up, sectie HE-2A, bij dijkpaal 20

Inlaat Noord
In module 2 dient één kunstwerk te worden gerealiseerd: Inlaat Noord. Dit kunstwerk wordt nieuw gerealiseerd ter hoogte van dijkpaal 13 en verbindt het noordelijke tussenwater met het Markermeer. De constructie functioneert onder vrij verval en heeft een totale lengte van 100 meter.

Module 3 - Grote Waal en De Hulk
De genoemde oeverdijk zal doorlopen langs Grote Waal en De Hulk (in figuur 46 is het noordelijke deel van de module weergegeven, in figuur 51 het zuidelijke deel). Op blad 2 en 3 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Door de aanleg van de oeverdijk blijft de huidige dijk intact. De oeverdijk wordt in module 3 niet recreatief ingericht, maar primair voor natuur. Wel wordt als meekoppelkans de doorgaande wandel- en fietsverbinding Hoorn-Amsterdam over een deel van de oeverdijk geleid. Het fietspad gaat ten noorden van het oude gemaal Westerkogge via een fietsbrug terug naar de huidige dijk (de exacte locatie hiervoor wordt verder uitgewerkt). Het doorgaande fietspad loopt daarna vanaf het oude gemaal Westerkogge over de bestaande weg en komt via de zuidelijke strekdam bij het huidige gemaal Westerkogge weer op de kruin van de oeverdijk te liggen. De zuidelijke strekdam, die mogelijk ook beloopbaar wordt gemaakt, draagt dan bij aan het aantrekkelijker maken van een

looprondje. Ter plaatse van de meest zuidelijk strekdam gaat het fietspad weer terug naar de bestaande weg. Met name de oeverdijk tussen de beide gemalen is geschikt voor natuurcompensatie doordat daar geen fietspad op de oeverdijk aanwezig is en dit traject is afgesloten voor recreanten.

De functionaliteit van het bestaande strandje bij het oude badhuis wordt teruggebracht na de Versterking.

Figuur 46: De Versterking in module 3, noordelijk deel (Grote Waal en de Hulk)

De maatgevende profielen van de dijk in het noordelijk deel zijn in de figuren 47 t/m 50 weergegeven.

Figuur 47: Maatgevend profiel t.h.v. woonwijk Grote Waal, sectie HE-2, bij dijkpaal 27 (profiel is van toepassing van dijkpaal 22+50 tot 33+50)

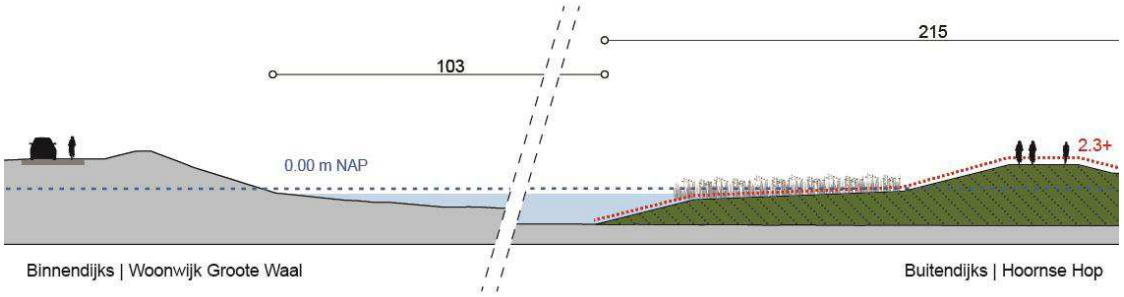

Figuur 48: Maatgevend profiel t.h.v. woonwijk Grote Waal (ingekort profiel) sectie HE-2, bij dijkpaal 27

Figuur 49: Maatgevend profiel t.h.v. De Hulk, sectie HE-3, bij dijkpaal 42 (profiel is van toepassing van dijkpaal 33+50 tot 4)

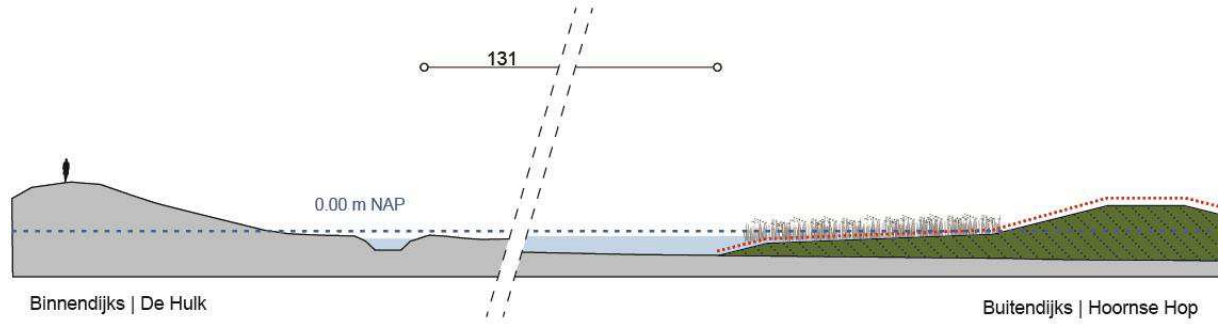

Figuur 50: Maatgevend profiel t.h.v. De Hulk, sectie HE-3, bij dijkpaal 42, ingekort profiel

In figuur 51 is opgenomen hoe de Versterking er in het zuidelijke deel van module 3 uit komt te zien (zie ook Blad 4 van de Basiskaart).

De maatgevende profielen van het zuidelijke deel van de module zijn hieronder opgenomen in figuur 52 en figuur 53.

Figuur 51: De Versterking in module 3, zuidelijk deel (nabij Scharwoude)

Figuur 52: Maatgevend profiel van module 3, sectie HE-4, bij dijkpaal 53+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 46 tot 61+80 (zuidelijk deel, Scharwoude)

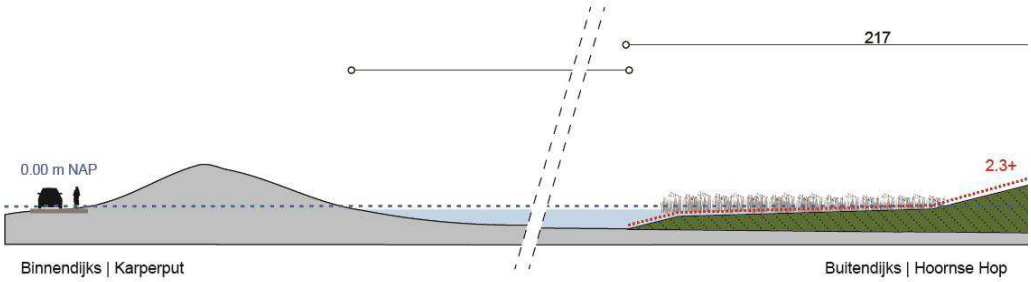

Figuur 53: Maatgevend profiel van de dijk nabij Scharwoude, sectie HE-4, bij dijkpaal 53+50 (ingekort profiel)

In module 3 moeten aan twee bestaande kunstwerken maatregelen worden getroffen om deze optimaal te laten aansluiten op de dijkversterking. Daarnaast wordt een aantal nieuwe kunstwerken gerealiseerd.

Inlaat Westerkogge
Inlaat Westerkogge is gelegen in module 3, sectie HE-3, ter hoogte van dijkpaal 36, nabij Hoorn. Inlaat Westerkogge is onderdeel van het voormalig gemaal Westerkogge. Dit gemaal is niet meer in werking, waardoor de huidige inlaat nu enkel wordt gebruikt voor het inlaten van water naar het achtergelegen gebied.

Door het realiseren van de oeverdijk voor de huidige dijk waarin de inlaat Westerkogge is gelegen is inlaten vanuit het Markermeer niet meer mogelijk en dient de inlaatfunctie van het kunstwerk te worden verplaatst naar een andere locatie. De huidige inlaat vervult in de nieuwe situatie enkel de functie van verversing van de oude maalkom. De waterkerende functie van het huidige kunstwerk bij hoogwater blijft ongewijzigd.

De Inlaat Westerkogge wordt verplaatst naar het huidig gemaal Westerkogge. De inlaat verbindt het Markermeer met de achterliggende polder.

Uitlaatconstructie Noord
Uitlaatconstructie Noord bevindt zich in module 3, sectie HE-3, ter hoogte van dijkpaal 46. De uitlaat zorgt voor doorstroming in het noordelijk deel van het tussenwater. Het gemaal is vispasseerbaar en verbindt het Markermeer met het noordelijk tussenwater.

Constructieve dijkversterking Gemaal Westerkogge
Gemaal Westerkogge is gelegen in module 3, sectie HE-3 en nabij dijkpaal 46. Het gemaal Westerkogge pompt het water vanuit de twee achterliggende polders naar het Markermeer. Het gemaal blijft zijn huidige functie vervullen en wordt niet gewijzigd. De aansluiting van het gemaal en de dijkversterking vindt plaats door het realiseren van een constructieve dijkversterking bestaande uit damwanden.

Uitlaatconstructie Zuid
Uitlaatconstructie Zuid bevindt zich in module 3, sectie HE-3, ter hoogte van dijkpaal 46. De uitlaat zorgt ervoor dat het water uit het zuidelijke tussenwater op niveau gehouden kan worden, daarnaast wordt het kunstwerk zo uitgevoerd dat er vismigratie kan plaats vinden tussen het

Markermeer en het zuidelijke tussenwater. Om dit te realiseren bestaat de uitlaat uit een vispasseerbaar gemaal, welke het Markermeer met het zuidelijk tussenwater verbindt.

Inlaat Zuid
Ter plaatse van de zuidelijke strekdam wordt Inlaat Zuid gerealiseerd. De inlaat bevindt zich in module 3, sectie HE-4 en ter hoogte van dijkpaal 62. Deze inlaat verbindt het zuidelijke tussenwater met het Markermeer en zal onder vrij verval functioneren. De inlaat bestaat uit een in- en uitstroomconstructie en een inspectieschacht.

3.3.2 Deelgebied Kogenland

Tussen West-Friesland en de polder Zeevang is de huidige dijk later aangelegd, dit wordt het historisch zetstuk genoemd. Aangezien hier geen forse ingrepen zijn voorzien blijft het historisch zetstuk goed herkenbaar, de oude kenmerken blijven behouden. De dijk is ook na de Versterking een smalle dijk met scherpe knikken, waar de uitwatering van de Beemster door historische sluizen en gemaal C. Mantel de geschiedenis van het gebied accentueert. Er is verbinding tussen binnen en buiten: uitzicht op het water met de Riet- en Floriskoog en uitzicht op het land over de Korsloot. Het voorland en de binnendijkse bebouwing blijven in stand[6].

Deelgebied Kogenland bestaat uit de modules 4 tot en met 6: De Kogen, Etersheimersbraak en Heintjesbraak en Warder. Hieronder is per module toegelicht hoe het deelgebied er uit komt te zien.

Module 4 - De Kogen
De Versterking wordt in module 4 vormgegeven door middel van een buitenwaartse asverschuiving (secties HE-4 (deels), HE-6A). In sectie HE-5A komt er over een lengte van 300 meter een damwand in combinatie met een buitenwaartse asverschuiving. De buitenwaartse asverschuiving (in combinatie met de damwand) ontziet de binnendijks aanwezige cultuurhistorisch en aardkundig waardevolle Bedijkte Waal, onderdeel van het provinciaal monument. Bij kaap Bedijkte Waal wordt de Noordse steen teruggebracht.

Sectie HE-5B wordt binnenwaarts versterkt en de kruin van de dijk blijft liggen; hiermee blijft het historische dijklichaam bewaard. In sectie HE-6B wordt enkel de kruin verhoogd, waarbij het tevens mogelijk is om de bekleding aan te passen. De kruin van de dijk wordt over de gehele module verhoogd, deels wordt de huidige dijk afgegraven.

De dijk is ook na de Versterking een smalle dijk met scherpe knikken, waar de uitwatering van de Beemster door historische sluizen en het nieuwe gemaal de geschiedenis van het gebied accentueert. Er is verbinding tussen binnen- en buitendijkse gebied: uitzicht op het water met de Riet- en Floriskoog en uitzicht op het land over de Korsloot. Het voorland en de binnendijkse bebouwing blijven in stand.

De huidige weg, inclusief fietsverbinding, blijft gehandhaafd. Op de nieuwe kruin wordt de wandelverbinding teruggebracht. Daarnaast komt er een wandelpad op het voorland aan de teen van de dijk (van dijkpaal 74 tot aan de Hornsluis). Na de Hornsluis buigt de wandelverbinding weer

[6] Voorlanden zijn buitendijks gelegen gebieden.

af naar de kruin van de huidige dijk. De doorgaande fietsverbinding Hoorn-Amsterdam blijft op de weg liggen.

In figuur 54 is weergegeven hoe de Versterking er in module 4 uit komt te zien. Op blad 4 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 54: De Versterking in module 4 (De Kogen)

In figuren 55 tot en met 59 zijn de maatgevende profielen van de dijk opgenomen.

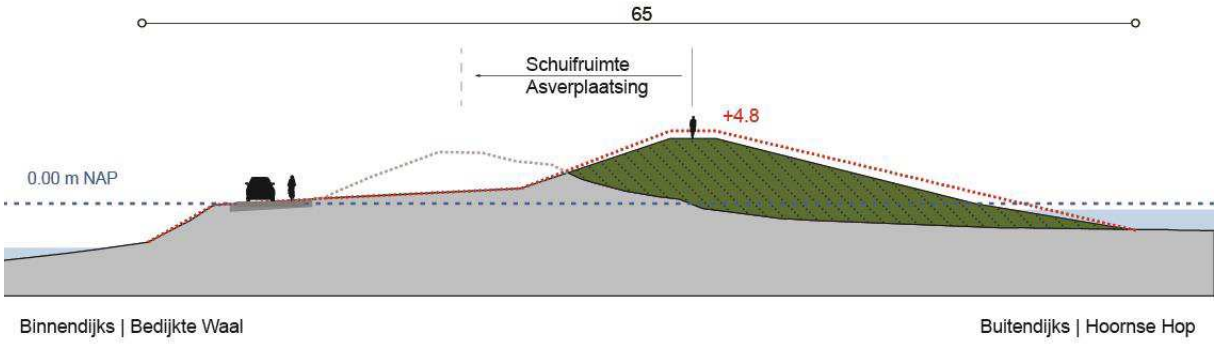

Figuur 55: Maatgevend profiel van sectie HE-4 en HE-5A, bij dijkpaal 62+10. Profiel is van toepassing van dijkpaal 61+80 tot 63 (t.h.v. de Bedijkte Waal)

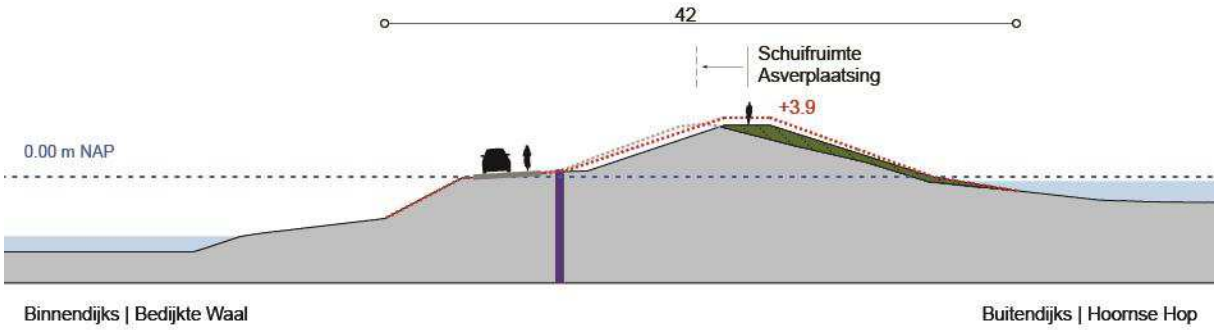

Figuur 56: Maatgevend profiel van sectie HE-5A, bij dijkpaal 64+90. Profiel is van toepassing van dijkpaal 63 tot 66 (t.h.v. de Bedijkte Waal)

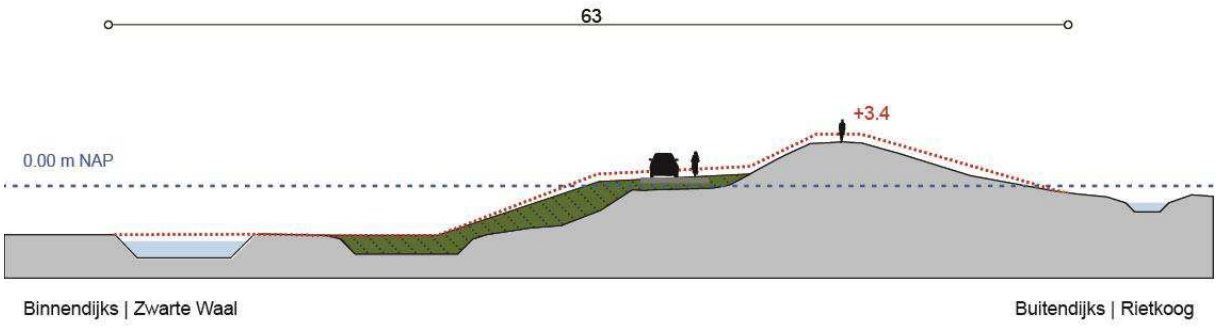

Figuur 57: Maatgevend profiel van sectie HE-5B, bij dijkpaal 71+90. Profiel is van toepassing van dijkpaal 66 tot 74 (t.h.v. de Zwarte Waal en de Rietkoog)

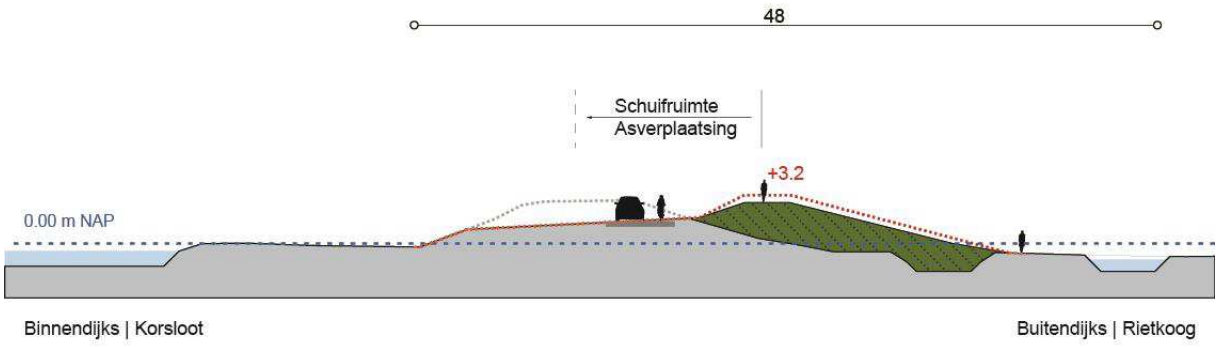

Figuur 58: Maatgevend profiel van sectie HE-6A, bij dijkpaal 74+90. Profiel is van toepassing van dijkpaal 74 tot 1 (t.h.v. Klamdijk)

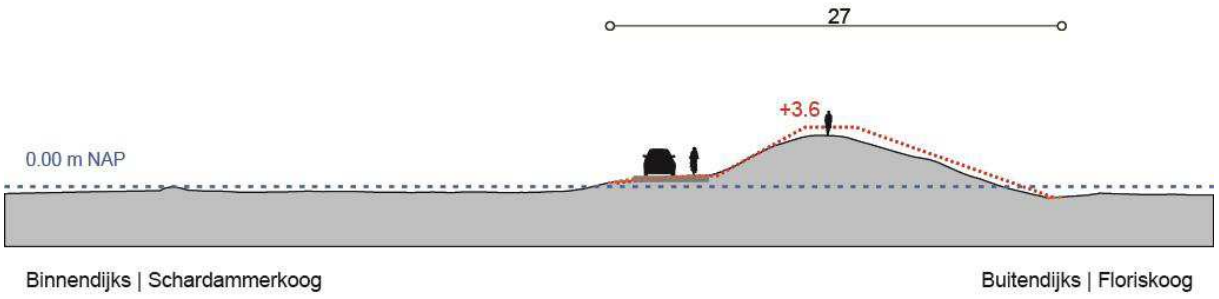

Figuur 59: Maatgevend profiel van sectie HE-6B, bij dijkpaal 3+90. Profiel is van toepassing van dijkpaal 1 tot 6 (t.h.v. Floriskoog)

In module 4 worden aan twee kunstwerken maatregelen getroffen om deze optimaal te laten aansluiten op de dijkversterking:

Constructieve versterking Bedijkte Waal
De constructieve versterking Bedijkte Waal is gelegen in module 4, sectie HE-5A en tussen dijkpaal 63 en 67. Plaatselijk zal hier een constructieve versterking plaatsvinden middels damwanden, aangezien een versterking in grond vanwege de aanwezige koog hier geen optie is.

Duiker Rietkoog
Afwateringsduiker Rietkoog is gelegen in module 4, sectie HE-5 en nabij dijkpaal 73. De duiker doorkruist de dijk en heeft een aflaatfunctie vanaf de Rietkoog (buitendijks) naar polder Westerkogge. De duiker wordt vervangen door een nieuw te realiseren duiker met in- en uitstroomconstructie en een inspectieschacht. De duiker kan worden afgesloten door middel van twee in de inspectieschacht geplaatste schuifafsluiters. De aansluiting van de duiker en de dijkversterking vindt plaats door het realiseren van een constructieve dijkversterking bestaande uit damwanden.

Keersluis Hornsluis
Keersluis Hornsluis is gelegen in module 4, HE-5 en nabij dijkpaal 1. De keersluis is een spuisluis die enkel kerend het water reguleert vanuit de Schemerboezem. Vanwege de Versterking wordt de dijk lokaal constructief versterkt middels damwanden. De constructieve versterking sluit aan op de bestaande Hornsluis (sectie HE-6). De sluis zelf blijft ongewijzigd.

Module 5 - Etersheimersbraak
In het noordelijk deel (sectie HE-7A1) van de module komt er over een lengte van 400 meter een binnenwaartse versterking met kruinverhoging. Hiermee worden de ter plaatse aanwezige cultuurhistorische en archeologische waarden gespaard. Op de rest van de module komt een buitenwaartse asverschuiving. Hiermee blijven de binnendijks gelegen braak en de bebouwing gespaard. Daarnaast wordt de sloot aan de binnenzijde van de dijk teruggebracht.

In figuur 60 is weergegeven hoe de Versterking er in module 5 er in sectie HE-7 uit komt te zien. Op blad 5 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 60: De Versterking in module 5 (Etersheimerbraak) (sectie HE-7)

In figuur 61 en 62 zijn de maatgevende profielen van deze sectie opgenomen.

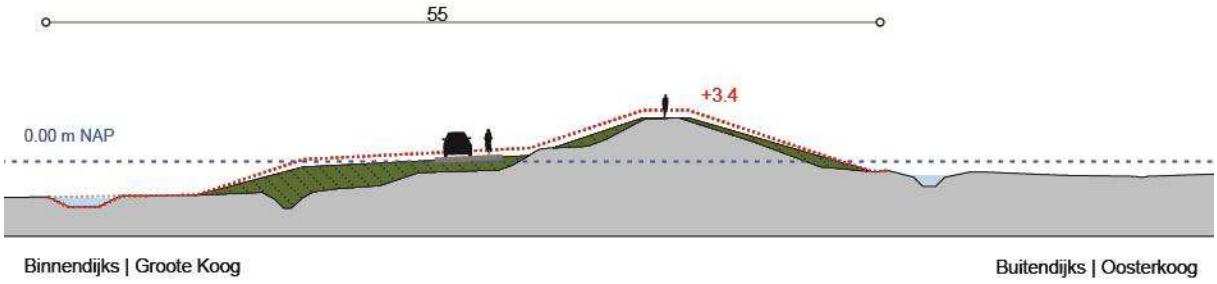

Figuur 61: Maatgevend profiel t.h.v. de Groote Koog, sectie HE-7A1, bij dijkpaal 13+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 12 tot 16)

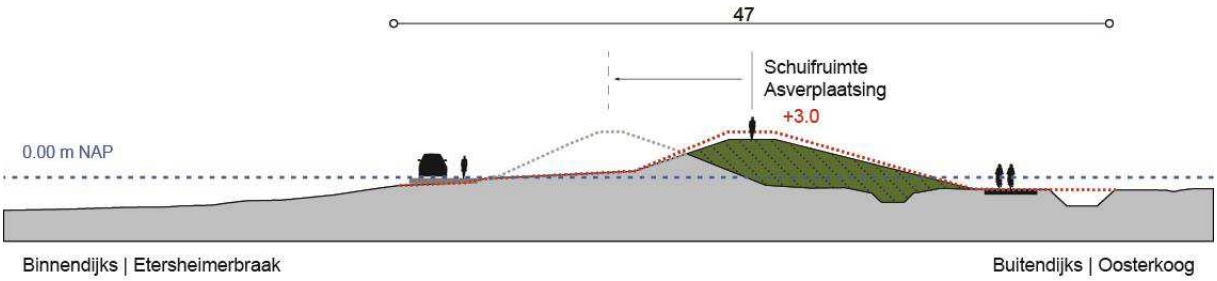

Figuur 62: Maatgevend profiel t.h.v. de Koogbraak en Etersheimerbraak, sectie HE-7A2 en HE-7A3, bij dijkpaal 15+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 16 tot 22+50)

In het zuidelijke deel van de module, ter plaatse van de Koogbraak (sectie HE-7A2, HE-7A3) en Polder Etersheim (sectie HE-7B) is gekozen voor een buitenwaartse asverschuiving. De kruin van de dijk wordt hoger dan de huidige dijk. De binnendijks gelegen woningen en de lintbebouwing van Etersheim blijven behouden. In figuur 63 is weergegeven hoe de versterking er in module 5 uit komt te zien. Op blad 5 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen. In figuur 64 is het maatgevend profiel van de dijk nabij Etersheimerbraak opgenomen.

Figuur 63: De Versterking in module 5 (sectie HE-7 en HE-8)

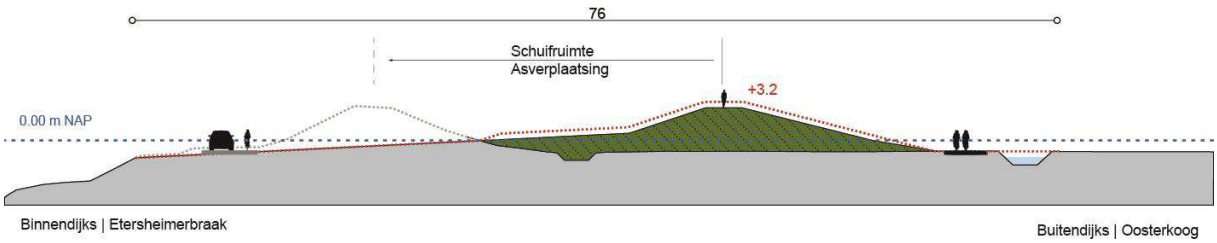

Figuur 64: Maatgevend profiel van sectie HE-7B, bij dijkpaal 45+90. Profiel is van toepassing van dijkpaal 22+50 tot 27+50 (t.h.v. Etersheimerbraak)

De doorgaande fietsverbinding loopt in het noordelijke deel van de module over de bestaande weg. In het zuidelijk deel van de module ligt de fietsverbinding op het voorland. Het wandelpad op de kruin van de dijk blijft behouden.

Module 6 - Heintjesbraak en Warder

In het meest noordelijke deel (bij Heintjesbraak) van deze module vindt een buitenwaartse asverschuiving plaats (sectie HE-8A1 en HE-8A2). De bestaande dijk blijft zo veel mogelijk intact en de binnendijkse- en buitendijkse bebouwing worden niet geraakt. Ook de samenhang tussen de molensloot en de Etersheimerbraakmolen, de historische lintbebouwing van het dorp Warder en de Hoogendijkerbraak blijven behouden. Van sectie HE-8A3 tot met HE-8A5 vindt een gecombineerde versterking plaats.

In figuur 65 en 66 is weergegeven hoe de Versterking er in module 6 uit komt te zien. Op blad 6 en 7 van de Basiskaart zijn grotere figuren opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

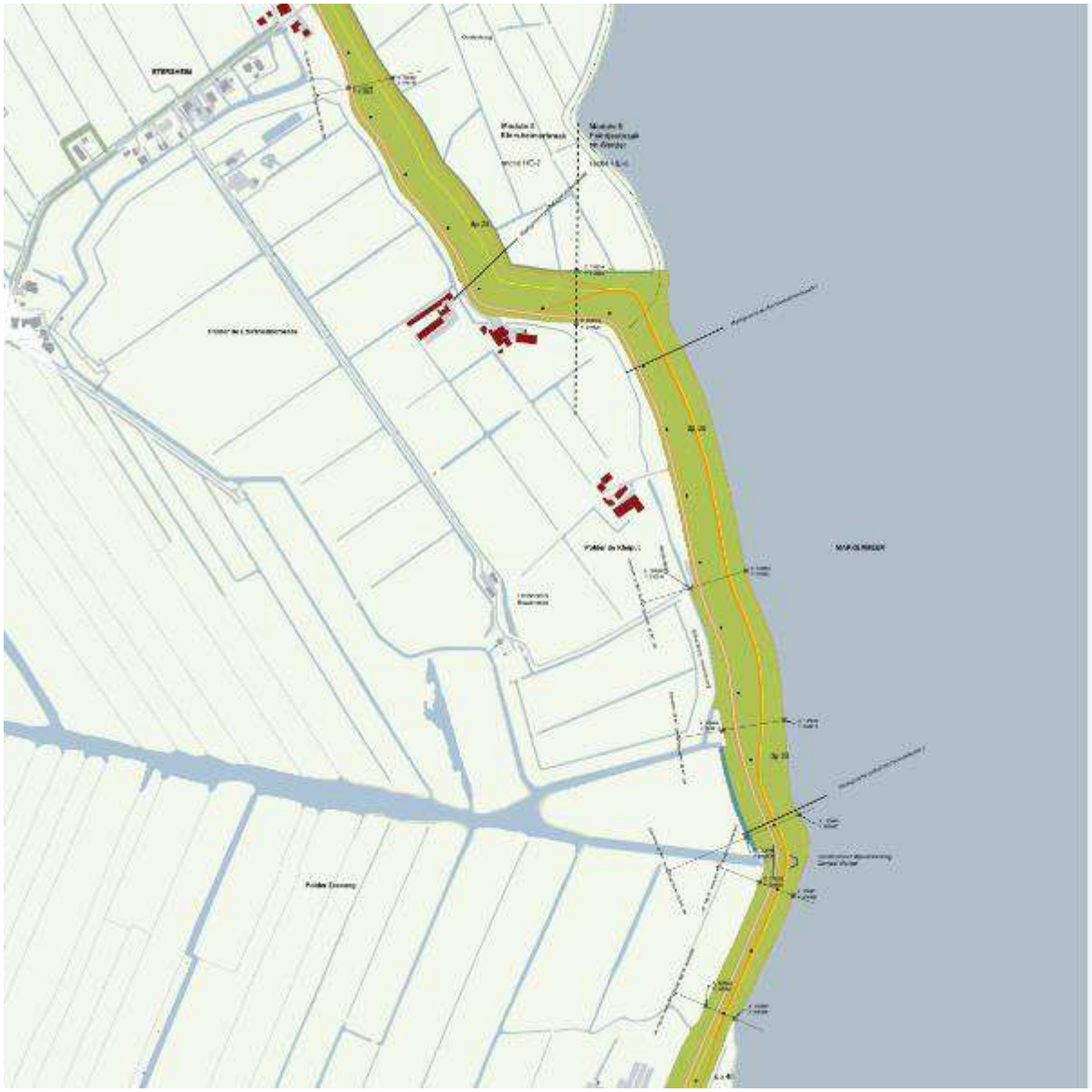

Figuur 65: De Versterking in module 6, sectie HE-7 en HE-8

Figuur 66: De Versterking in module 6, sectie HE-9

In figuur 67 is het maatgevend profiel van sectie HE-8A1 en HE-8A2 opgenomen.

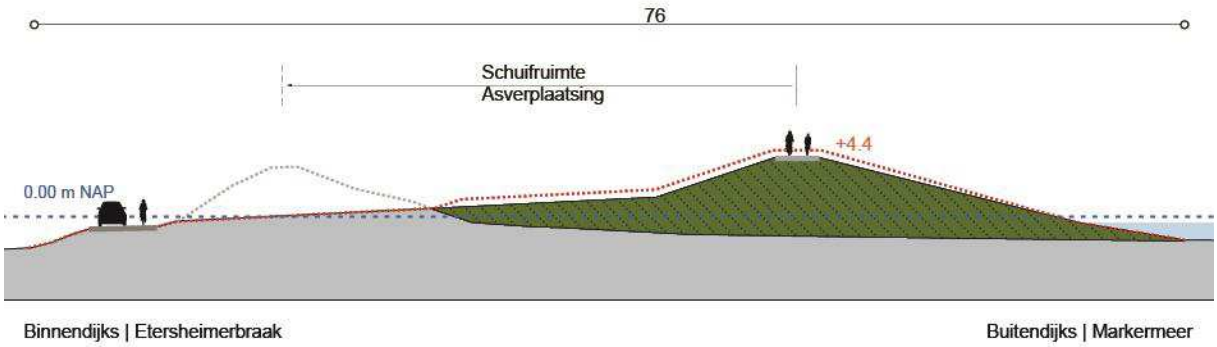

Figuur 67: Maatgevend profiel Etersheimerbraak, sectie HE-8A1 en HE-8A2, bij dijkpaal 28+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 27+50 tot 34+50)

De Versterking in sectie HE-8A3 tot en met HE-8A5 bestaat uit een gecombineerde versterking ter plaatse van de Etersheimerbraak en Heintjesbraak. In figuur 68 is het maatgevend profiel van sectie HE-8A3 tot en met HE-8A5 opgenomen.

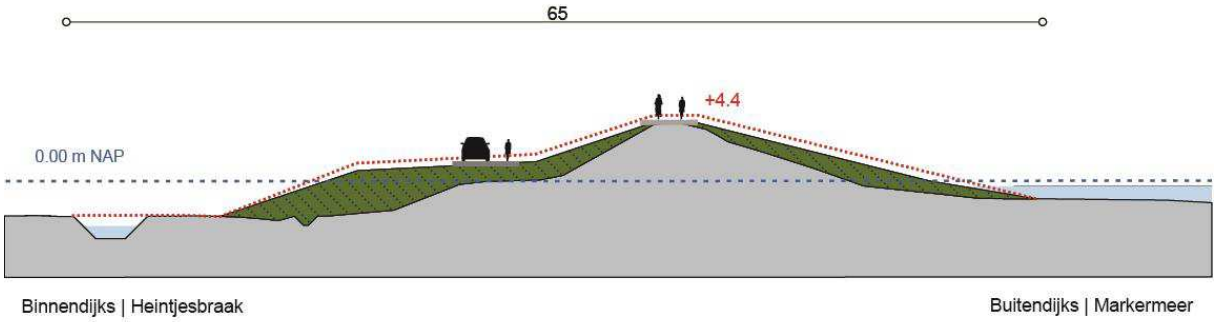

Figuur 68: Maatgevend profiel t.h.v. Heintjesbraak, sectie HE-8A3 t/m HE-8A5, bij dijkpaal 35+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 34+50 tot 39)

De Versterking in sectie HE-8B bestaat uit een binnenwaartse berm met kruinverhoging ter plaatse van Heintjesbraak. Hiermee blijft de archeologische kern van de dijk behouden op deze sectie. Ter plaatse van zwembad Warder is ruimte gereserveerd om de op- en afrit in te kunnen passen. Daarbij wordt mogelijk lokaal maatwerk toegepast (bijvoorbeeld in de vorm van een damwand) ter plaatse van Badhuisweg 16 in Warder. In sectie HE-9 bestaat de Versterking uit een buitenwaartse asverschuiving. In de figuren 69 en 70 zijn de maatgevende profielen van sectie HE-9A1 en HE-8B2 opgenomen.

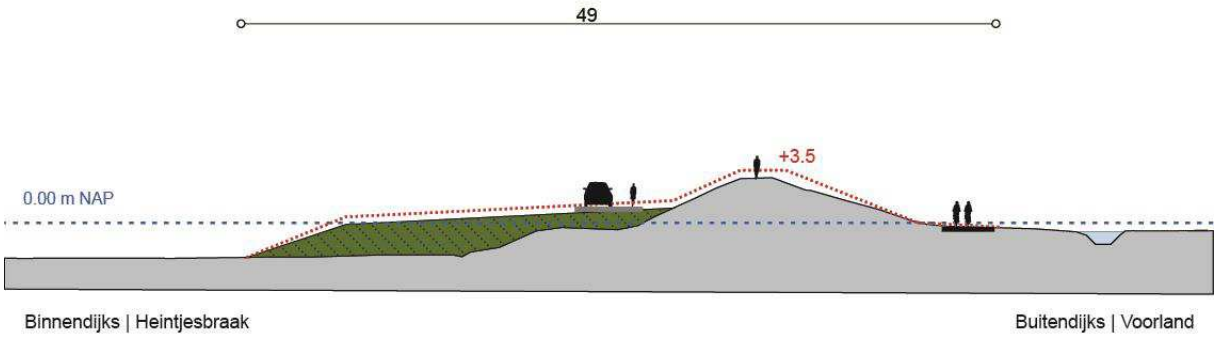

Figuur 69: Maatgevend profiel Heintjesbraak, sectie HE-9A1, bij dijkpaal 50+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 48+50 tot 52)

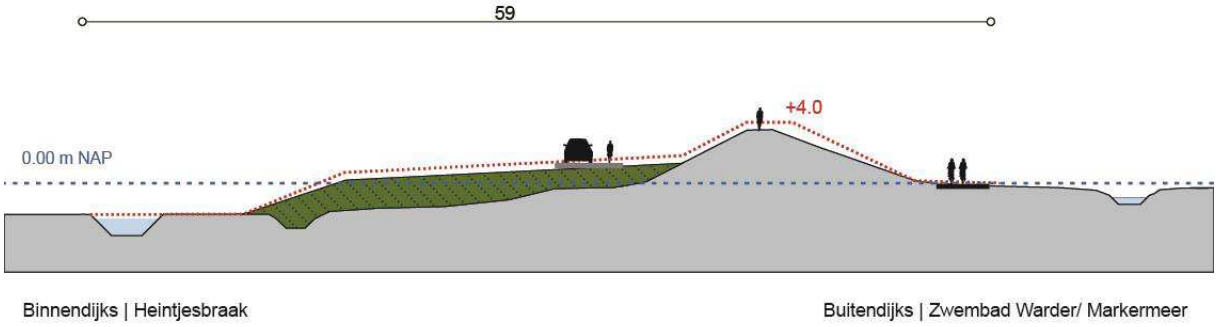

Figuur 70: Maatgevend profiel t.h.v. Heintjesbraak, sectie HE-8B2, bij dijkpaal 46+30 (profiel is van toepassing van dijkpaal 44+50 tot 48+50)

Samen met de buitenwaartse asverschuiving in sectie HE-9 wordt ook de weg verplaatst. De weg blijft, net als in de huidige situatie, op de berm van de dijk liggen. Uitgangspunt is dat de weg mee schuift met de buitenwaartse asverschuiving van de nieuwe dijk. De weg komt dus niet dichter bij de huizen te liggen dan in de huidige situatie.

In de figuren 71 en 72 de maatgevende profielen van de dijk nabij Warder weergegeven.

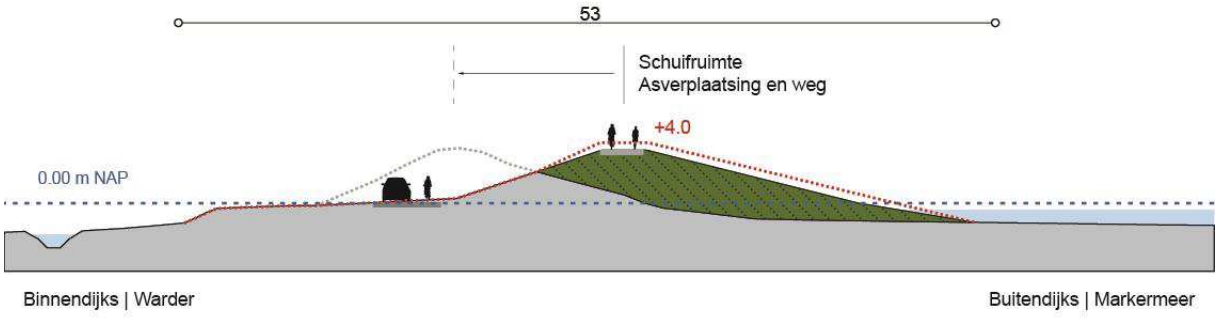

Figuur 71: Maatgevend profiel van de dijk nabij Warder, sectie HE-9A, bij dijkpaal 50+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 48+50 tot 52)

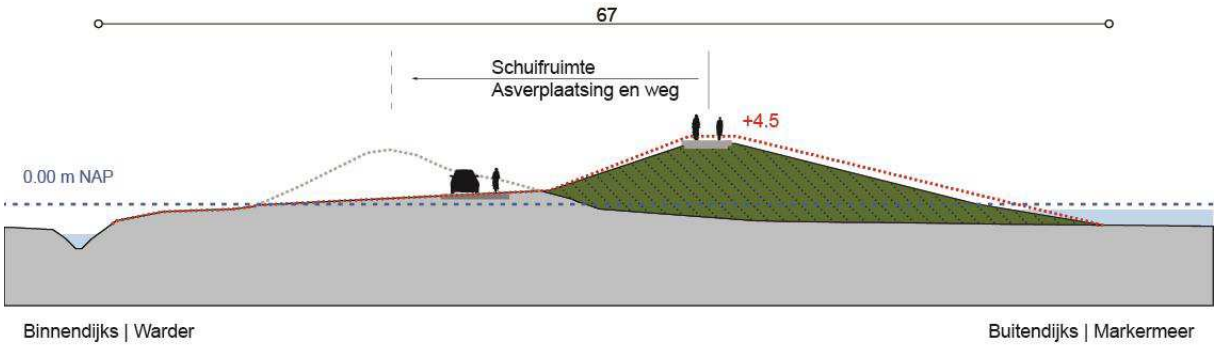

Figuur 72: Maatgevend profiel van de dijk nabij Warder, sectie HE-9B ter plaatse van dijkpaal 52+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 52 tot 62+50)

De doorgaande fiets- en wandelverbinding Hoorn-Amsterdam komt in sectie HE-8A op de kruin. In sectie HE-8B komt de fietsverbinding op het voorland en de wandelverbinding blijft op de kruin. In het laatste deel van de module wordt het fietspad gecombineerd op de kruin van de dijk. De meekoppelkans vergroot de recreatieve mogelijkheden en door verplaatsing van het fietspad van de huidige binnenberm naar de kruin van de dijk is er meer afstand tot de tuinen van bewoners.

Gemaal Warder
Gemaal Warder ligt in sectie HE-8 en nabij dijkpaal 36. Het gemaal bestaat uit een gemaalgebouw achter de dijk die door middel van twee persleidingen het overtollige water uit de Zeevangsepolder naar het Markermeer loost. Het gemaal zelf behoeft geen aanpassingen; wel dient een constructieve versterking plaats te vinden en wordt plaatselijk het maaiveld verhoogd.

Constructieve versterking Zwembad Warder
Zwembad Warder ligt in sectie HE-8 en nabij dijkpaal 47. Ter plaatse van het Zwembad Warder is door bebouwing aan weerzijden van de dijk slechts beperkt ruimte om de Markermeerdijk te versterken. Om ook hier voldoende dijkstabiliteit te garanderen en daarbij de huidige dijkfuncties

kunnen te behouden (zoals het buitendijkse zwembad en de toegangsweg hier naartoe) vindt een constructieve versterking plaats, die aansluit op de versterking.

3.3.3 Deelgebied Zeevang

Het deelgebied Zeevang bestaat uit de modules 7: Polder Zeevang, module 8: Haven Edam en module 9: Broeckgouw Edam, module 10: Noordeinde-Volendam en module 11: Pieterman.

In het deelgebied Zeevang wordt de dijk afwisselend buitenwaarts, gecombineerd en binnenwaarts versterkt. Voor delen van de dijk volstaat een kruinverhoging. Bij een buitenwaartse versterking met een asverschuiving wordt de huidige dijk afgegraven, wat een aantasting betekent aan de monumentale dijk. Het ontwerp vormt een robuust, herkenbaar en eenduidig nieuw geheel waarin de Versterking is aangegrepen om veel kwaliteiten voor natuur toe te voegen waarin ook de historie van de dijk zichtbaar blijft. Er komen extra voorlanden die een migratiezone vormen voor de ringslang, waterspitsmuis en andere insecten en zoogdieren. De voorlanden vormen zo de gewenste zachte land-waterovergang die de ecologische kwaliteiten van het Markermeer versterken. Ook de verbrede binnenberm krijgt een belangrijke natuurfunctie door haar (bloemrijke)vegetatie aansluitend op het veenweidegebied.

Er wordt niet voorbijgegaan aan de cultuurhistorie van de dijk, aan de wens om niet alleen de natuur maar ook de cultuurhistorie te beleven. De cultuurhistorie wordt op verschillende manieren goed zichtbaar gemaakt. Zo komt de nieuwe weg weer tegen de dijk aan te liggen, karakteristiek zoals in de huidige situatie en worden de weg en het fietspad als één onopvallend geheel vormgegeven. De markante kernen van Edam en Volendam behouden hun positie aan het Markermeer.

De relatie tussen het fort bij Edam en de dijk blijft intact en het water bereikbaar. Het waterfront bij Noordeinde houdt haar beleving van het Markermeer, maar is nu door de verbreding ook beter bruikbaar en toegankelijk.

Module 7 - Polder Zeevang

De binnendijks gelegen polder Zeevang maakt onderdeel uit van Natura 2000-gebied Polder Zeevang. Buitendijks grenst de dijk direct aan het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De module omvat de secties HE-9B, HE-10, HE-11, HE-12A1 en HE-12A2.

De secties HE-9B, HE-10A, HE-10B (deels) en HE-11 worden versterkt middels een buitenwaartse asverschuiving en de huidige dijk wordt afgegraven. De buitenwaartse asverschuiving vormt een logische voortzetting van de buitenwaartse asverschuiving op het zuidelijke deel van module 6. De weg komt op de berm van de nieuwe dijk te liggen, deze schuift in deze secties mee met de asverschuiving van de kruin van dijk richting het Markermeer. De weg komt hierdoor verder van de huizen te liggen, maar blijft, in de historische context van de dijk, dicht bij de voet van de dijk liggen. Door de buitenwaartse versterking blijft de beleving van de dijk aan open water behouden. In sectie HE-11 blijft de weg op dezelfde plaats liggen als in de huidige situatie.

Zoals aangegeven wordt een groot deel van de module versterkt door middel van een buitenwaartse asverschuiving. Uitzondering hierop wordt gevormd door sectie HE-10B2 (van dijkpaal 68 tot en met 78+50), waar over een lengte van 1.050 meter een buitenberm wordt aangebracht. Hierdoor worden delen van het venige slotenpatroon en de Moordenaarsbraak

ontzien. Daarnaast blijft de monumentale dijk, welke een grote cultuurhistorische waarde heeft in deze sectie behouden. In sectie HE-12 (bij Fort Edam) vindt enkel een kruinverhoging plaats.

In figuur 73 is weergegeven hoe de Versterking er in sectie HE-9 en HE-10 van module 7 uit komt te zien. In figuur 74 is sectie HE-11 weergegeven. Op blad 8 en 9 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

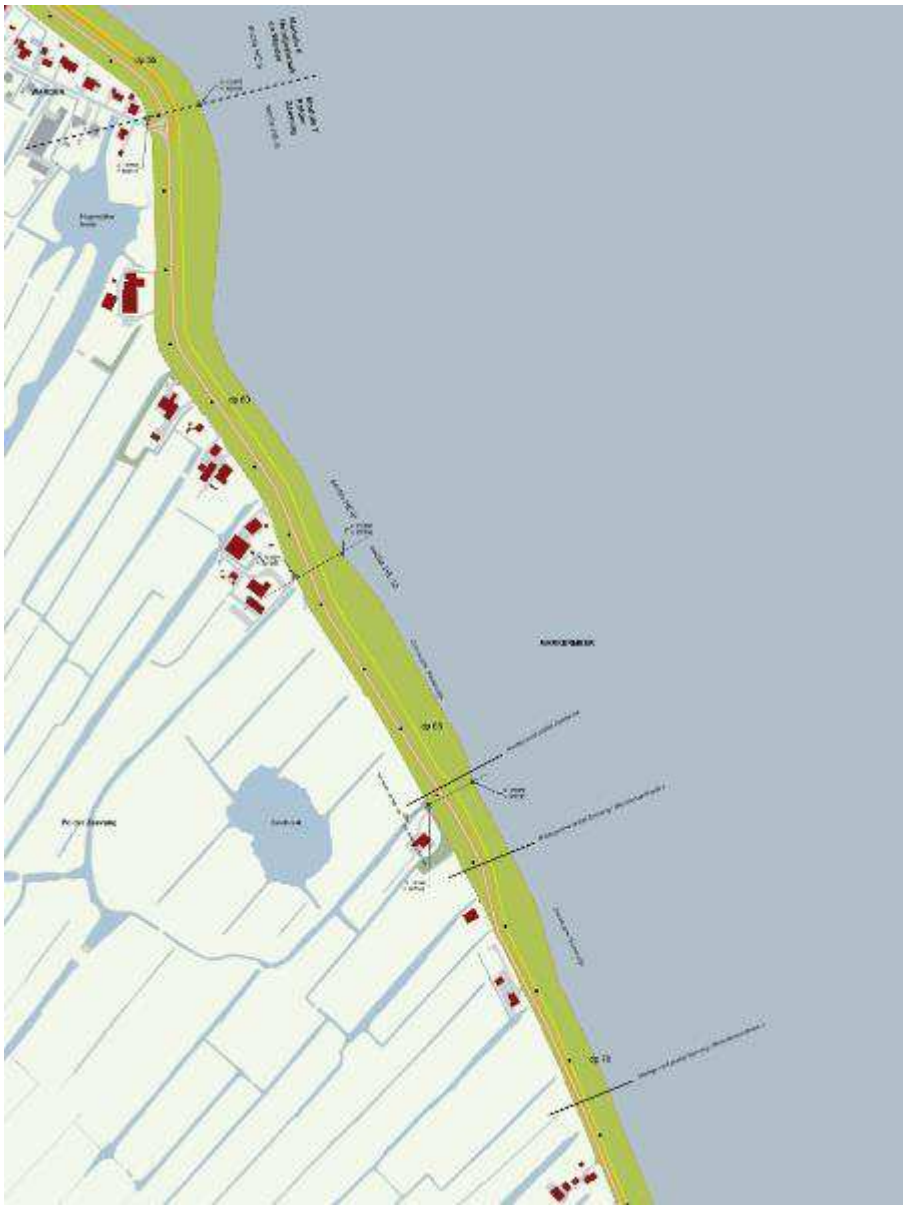

Figuur 73: De Versterking in module 7, secties HE 9 en HE-10

Figuur 74: De Versterking in module 7 (Polder Zeevang), sectie HE-11

In sectie HE-12A1 en HE-12A2 vindt enkel een kruinverhoging plaats. Op blad 10 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

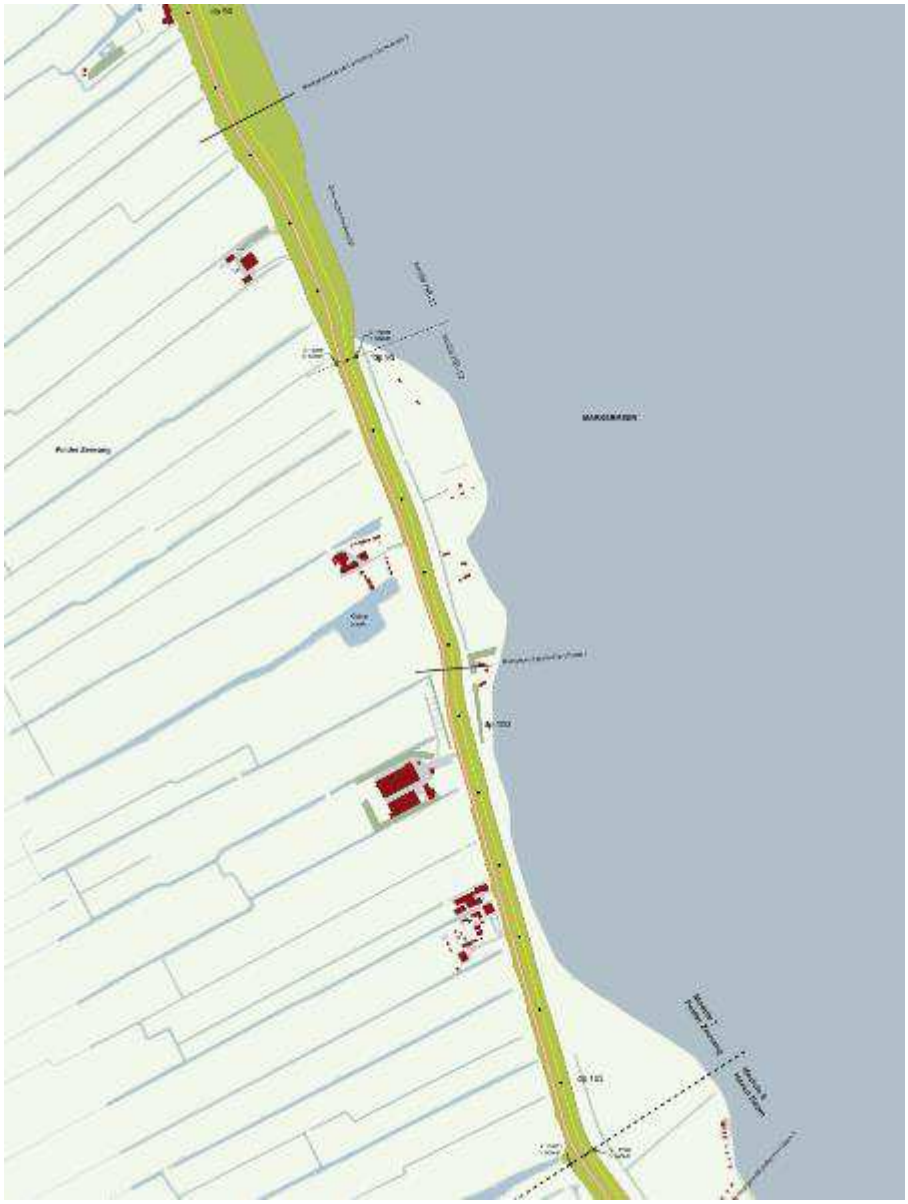

Figuur 75: De Versterking in sectie HE-12 van module 7 (Polder Zeevang)

In de figuren 76 tot en met 83 zijn de maatgevend profielen weergegeven van de secties HE-9B, HE-10A, HE-10B, HE-10B2, HE-11A, HE-11B, HE-11C en HE-12A.

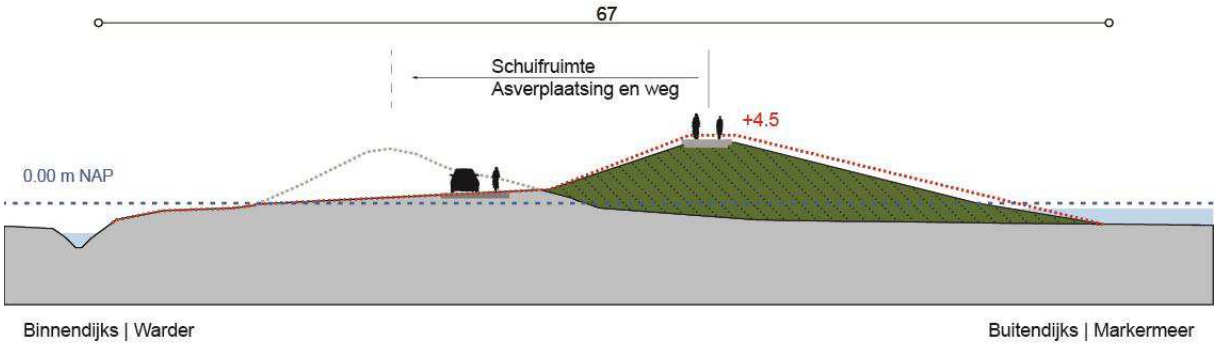

Figuur 76: Maatgevend profiel sectie HE-9B ter plaatse van dijkpaal 52+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 52 tot 62+50)

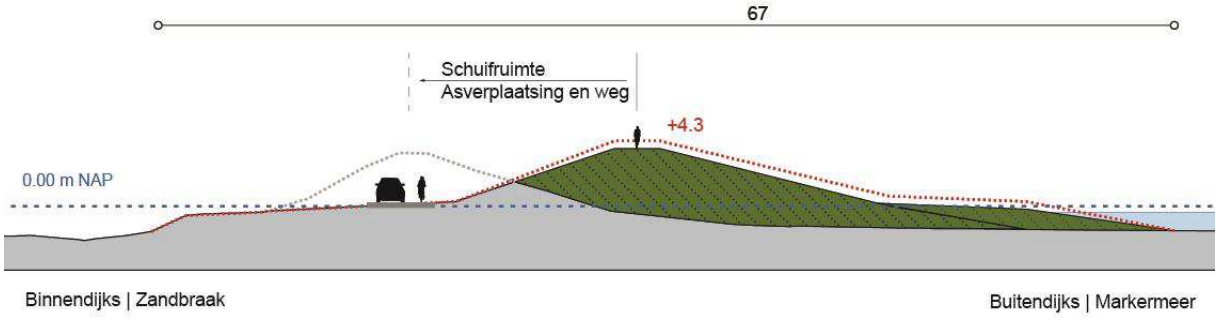

Figuur 77: Maatgevend profiel van de dijk nabij Zandbraak, sectie HE-10A bij dijkpaal 65+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 62+50 tot 66)

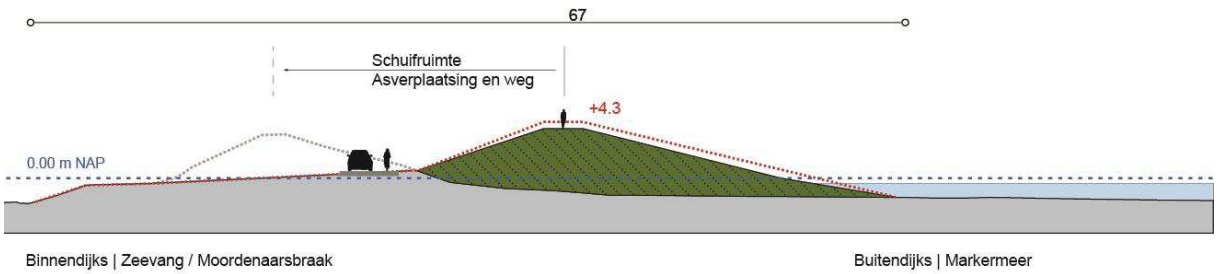

Figuur 78: Maatgevend profiel van de dijk nabij Zandbraak, sectie HE-10B bij dijkpaal 67+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 66 tot 68)

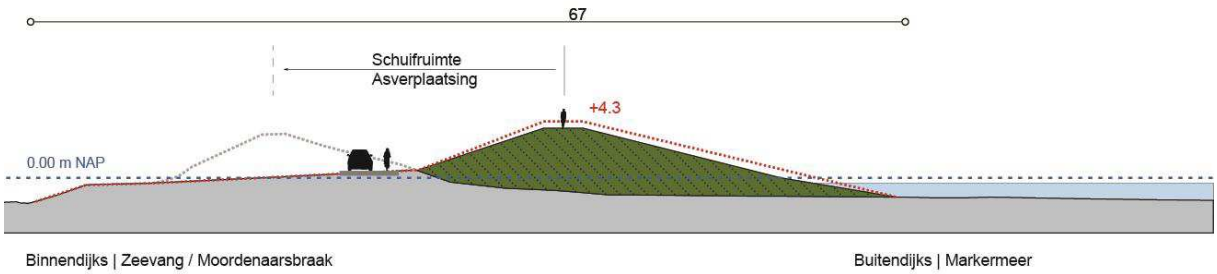

Figuur 79: Maatgevend profiel van de dijk nabij de Moordenaarsbraak, sectie HE-10B2, bij dijkpaal 70+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 68 tot 78+50)

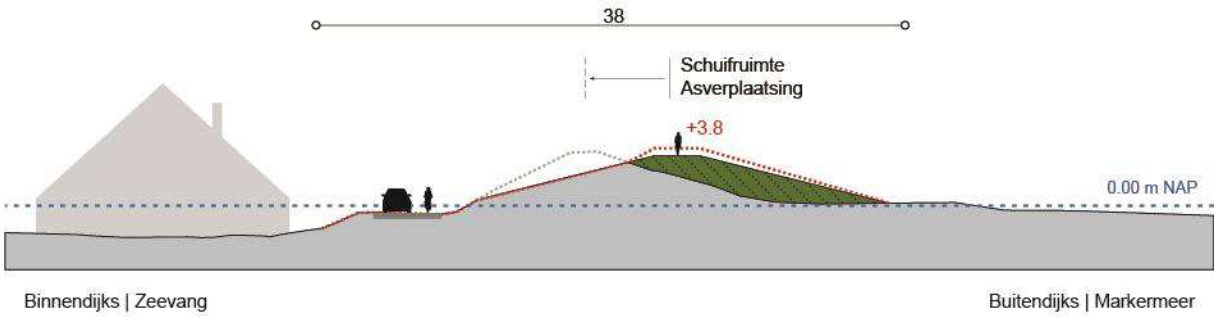

Figuur 80: Maatgevend profiel van de dijk nabij Zeevang, sectie HE-11A ter plaatse van dijkpaal 80+70 (profiel is van toepassing van dijkpaal 78+50 tot 85)

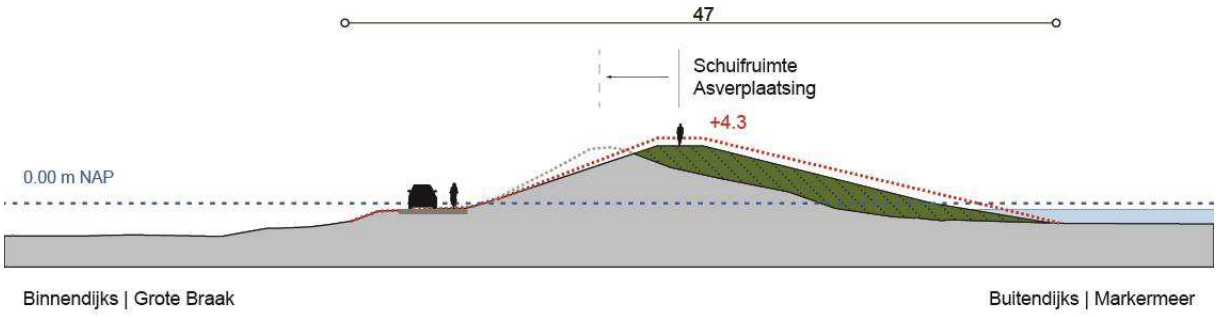

Figuur 81: Maatgevend profiel van de dijk nabij Zeevang, sectie HE-11B, ter plaatse van dijkpaal 88 (profiel is van toepassing van dijkpaal 95 tot 106)

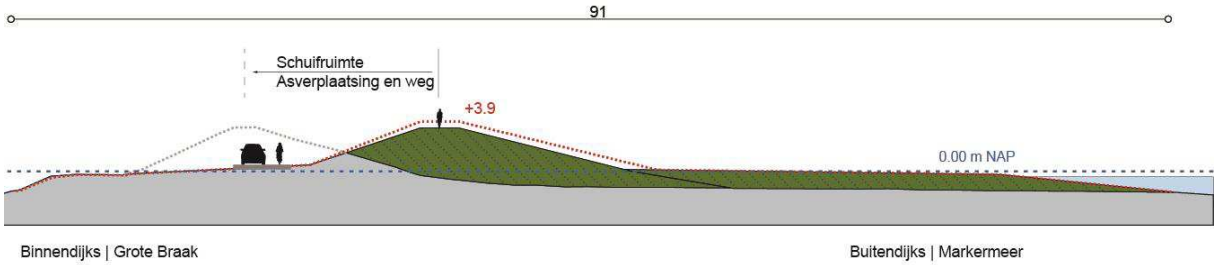

Figuur 82: Maatgevend profiel sectie nabij Zeevang, HE-11C, bij dijkpaal 91+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 89 tot 95)

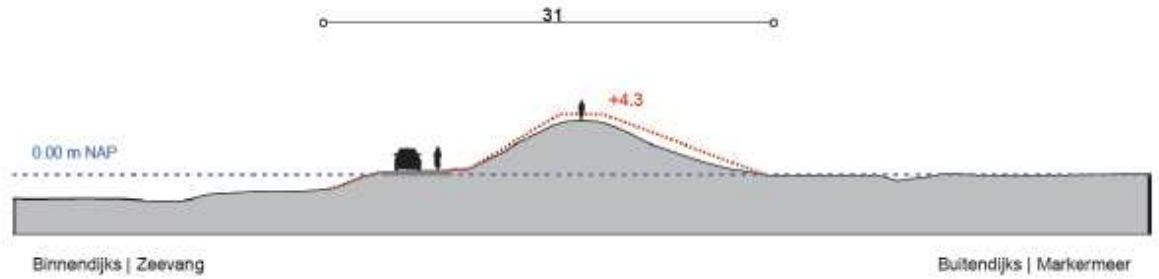

Figuur 83: Maatgevend profiel nabij Fort Edam, sectie HE-12A, bij dijkpaal 99+30 (profiel is van toepassing van dijkpaal 95 tot 106)

De doorgaande fietsverbinding Hoorn-Amsterdam komt in de hele module op de bestaande weg. Op de kruin van de dijk blijft het wandelpad aanwezig.

Overgangen tussen de verschillende secties worden geaccentueerd en op maximaal vier locaties wordt het verhaal van de dijk verteld. Dit kan door bijvoorbeeld markante overgangen te accentueren en eventueel te voorzien van informatiepanelen. De exacte locaties hiervan worden nader bepaald bij de realisatie van de dijkversterking.

Daar waar de weg dichter tegen de berm aan komt, kan de ontstane ruimte ingericht en onderhouden worden op een ecologische manier, wat zorgt voor een grotere biodiversiteit (meekoppelkans).

Buitendijks worden als ruimtelijke inpassingsmaatregel op een viertal locaties voorlanden aangelegd. Deze voorlanden worden aangelegd in de nabijheid van de binnendijks aanwezige braken en versterken de daar aanwezige ecologische waarden. Op het voorland wordt een migratiezone ingericht met lage begroeiing die de hele zomer gebruikt kan worden door kleine zoogdieren, insecten en ringslangen. Daarnaast wordt met de aanleg van de voorlanden teruggegrepen naar de historie van de dijk, toen langs het gehele traject, met uitzondering van Grote Braak, voorlanden voor de dijk lagen. De voorlanden bevinden zich tussen dijkpaal 56 en 59+50, tussen dijkpaal 62+50 en 66, tussen dijkpaal 73 en 76 en tussen dijkpaal 88+50 en 92+50). Het voorland bij Grote Braak is gepositioneerd ten zuiden van de braak, omdat hier in het verleden nooit voorland aanwezig is geweest.

Module 8 - Haven Edam

De ligging van de verschillende secties in module 8 is weergegeven in figuur 84. Op blad 11 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Op het eerste deel van de module (sectie HE-12A3) wordt een binnenwaartse berm aangelegd. Daarbij wordt de kruin verhoogd. Op het tweede deel (sectie HE-12B, ter plaatse van het Oorgat) volstaat een kruinverhoging. Op het derde deel van de module (sectie EA-1A, van dijkpaal 0 tot 3, komt er over een lengte van 300 meter een binnenwaartse berm met kruinverhoging. Ter plaatse van de woningen wordt maatwerk in de vorm van een damwand toegepast tussen dijkpaal 1 en 5. Hierdoor worden woonpercelen ontzien.

Verder staan in deze module twee woningen dicht bij de voet van de dijk, waardoor mogelijk lokaal maatwerk (bijvoorbeeld in de vorm van een damwand) moet worden toegepast. Het betreft hier het adres Zeedijk 3 te Edam.

De doorgaande fietsverbinding blijft op de berm, op de bestaande weg liggen. Op de kruin van de dijk blijft het wandelpad aanwezig.

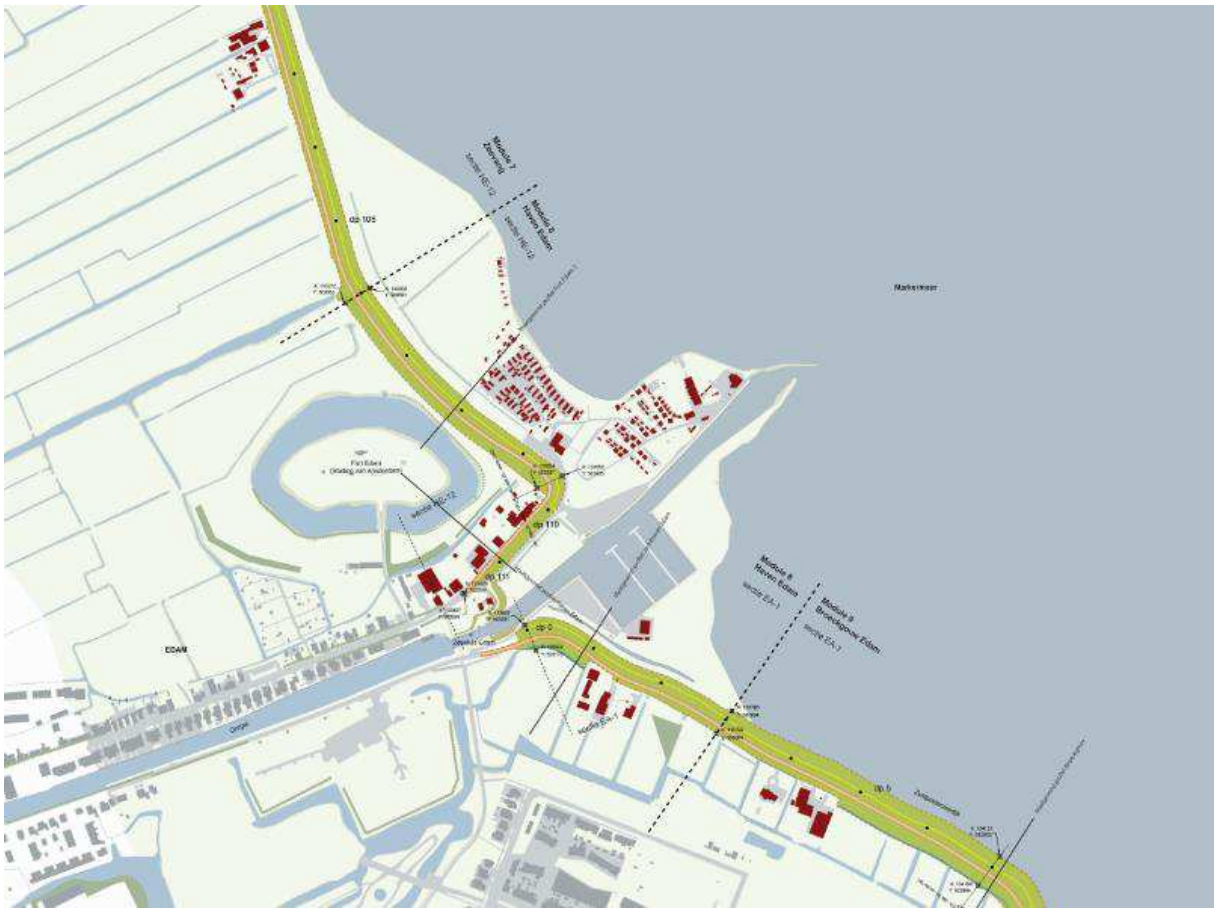

Figuur 84: De Versterking in module 8 (Haven Edam)

Fort Edam, onderdeel van de Stelling van Amsterdam (UNESCO Werelderfgoed), blijft intact en de verhouding fort - dijk - open water verandert niet door de Versterking. Er vinden geen

aanpassingen plaats aan de slotgracht die onderdeel uitmaakt van Fort Edam. In figuur 85 is het maatgevend profiel opgenomen van de Versterking ter hoogte van Fort Edam.

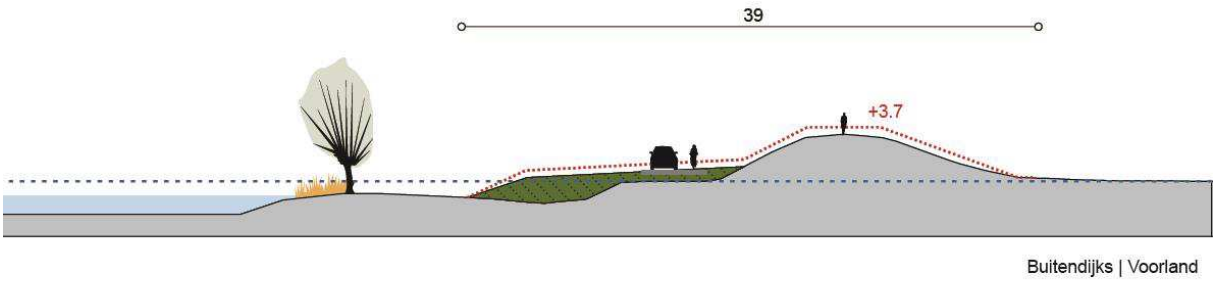

Figuur 85: Maatgevend profiel bij Fort Edam, sectie HE-12A3, bij dijkpaal 107+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 106 tot 109+50)

In figuur 86 is weergegeven hoe de versterking er nabij haven Edam uit komt te zien.

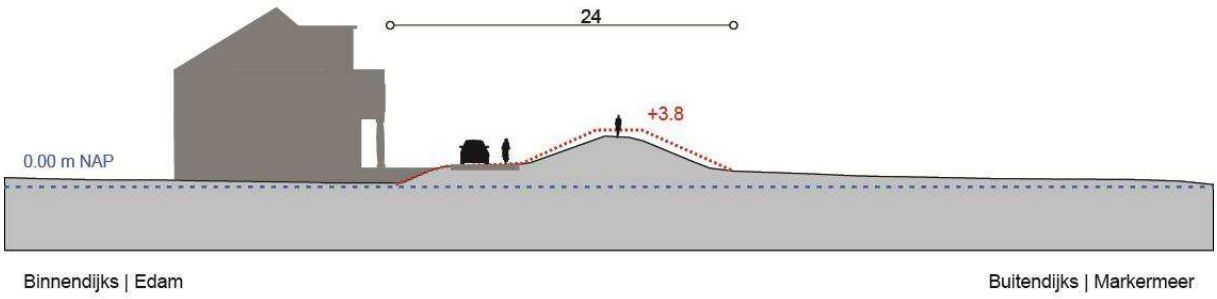

Figuur 86: Maatgevend profiel nabij haven Edam, sectie HE-12B, ter plaatse van dijkpaal 109+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 109+50 tot 111+20)

In figuur 87 is weergegeven hoe de Versterking er nabij de jachthaven van Edam uit komt te zien.

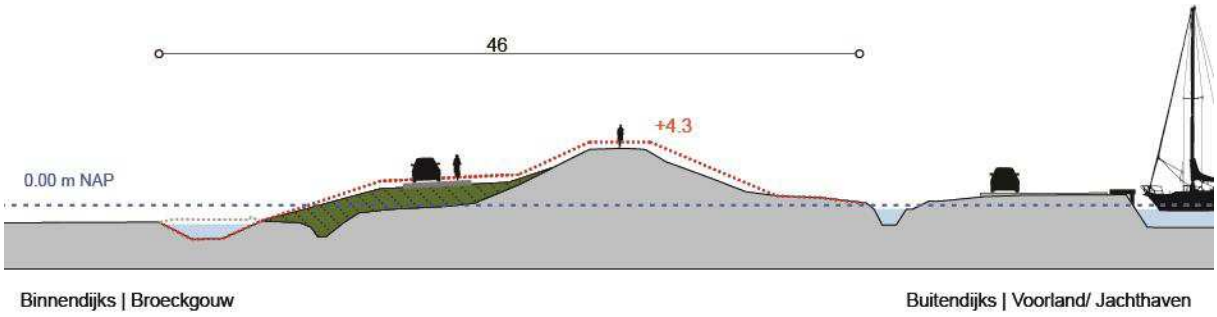

Figuur 87: Maatgevend profiel nabij Jachthaven Edam, sectie EA-1A, ter plaatse van dijkpaal 0+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 0 tot 3)

Module 9 - Broeckgouw Edam

De ligging van de verschillende secties in module 9 is weergegeven in figuur 88. Op blad 12 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 88: De Versterking in module 9 (Broeckgouw Edam)

De gekozen oplossing is in sectie EA-1B een binnenwaartse berm met een kruinverhoging. Met de binnenwaartse versterking blijft de bestaande dijk zo veel mogelijk intact en de binnendijkse waardevolle bebouwing wordt niet geraakt. De Stelling van Amsterdam wordt niet aangetast. De binnendijks gelegen sloot wordt opnieuw gegraven om waterhuishouding binnendijks in stand te houden. In figuur 89 het maatgevend profiel van sectie EA-1B opgenomen.

In deze module staan vijf woningen dicht bij de voet van de dijk, waardoor mogelijk lokaal maatwerk moet worden toegepast, bijvoorbeeld in de vorm van het een damwand. Het betreft:

- Zeedijk 2a, Edam.
- Zeedijk 2, Edam.
- Zeedijk 1b, Edam.
- Zeedijk 1a, Edam.
- Zeedijk 1, Edam.

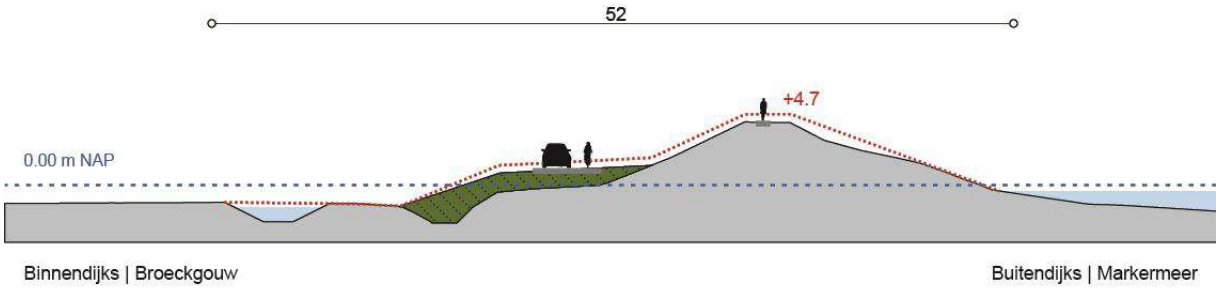

Figuur 89: Maatgevend profiel nabij Broeckgouw, sectie EA-1B, bij dijkpaal 7+10 (profiel is van toepassing van dijkpaal 3 tot 15)

Op het tweede stuk van de module, in sectie EA-2A, vindt een buitenwaartse asverschuiving plaats[7]. Deze is weergegeven in figuur 90. Doordat buitenwaarts wordt versterkt, wordt de binnendijks gelegen waardevolle bebouwing ontzien. De huidige kruin van de dijk wordt afgegraven. De doorgaande fietsverbinding blijft tot aan het gemaal onderdeel van de weg en komt na het gemaal op de kruin van de dijk. Het verharde wandelpad blijft op de kruin van de dijk aanwezig. De weg ligt op de binnenberm, inclusief fietsstroken.

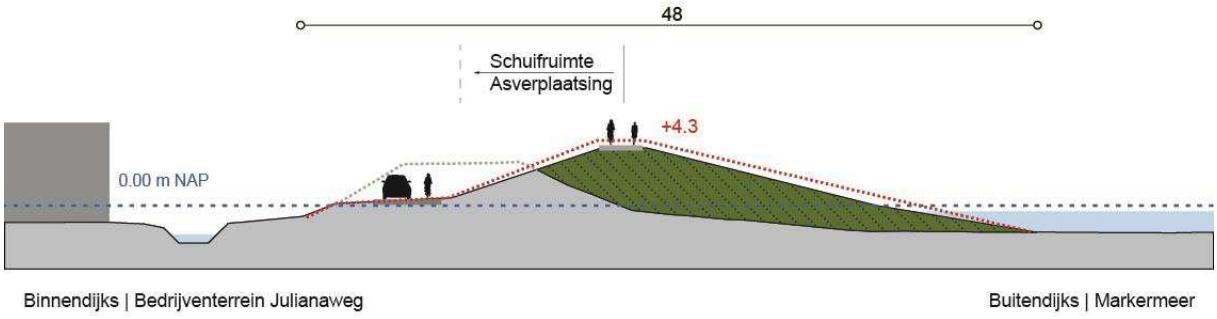

Figuur 90: Maatgevend profiel nabij Bedrijventerrein Julianaweg, sectie EA-2A, ter plaatse van dijkpaal 17 (profiel is van toepassing van dijkpaal 15 tot 21)

Gemaal Volendam
Gemaal Volendam is gelegen in sectie EA-1 en nabij dijkpaal 15. Het gemaal loost het water van de Zuidpolder af op het Markermeer. Ter plaatse van het gemaal vindt een constructieve versterking plaats, die aansluit op de Versterking.

Module 10 - Noordeinde-Volendam
In module 10 wordt de buitenwaartse asverschuiving voortgezet (vervolg sectie EA-2A en EA-2B1). Hiermee wordt de binnendijkse bebouwing ontzien. De kruin van de huidige dijk wordt afgegraven. De weg komt op de binnenberm te liggen, inclusief fietsstrook. Daarnaast komt de doorgaande

[7] Sectie EA-2A ligt zowel in module 9 als in module 10. In module 9 loopt sectie EA-2A tot dijkpaal 18. Vanaf dijkpaal 18 begint module 10.

fiets- en wandelverbinding tussen Hoorn en Amsterdam op de kruin van de dijk te liggen. Op figuur 91 is weergegeven hoe de module er uit komt te zien. Op blad 13 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 91: De Versterking in module 10 (Noordeinde-Volendam)

In sectie EA-2B2 wordt de dijk versterkt door een buitenwaartse asverschuiving, waarbij de huidige dijk behouden blijft. De doorgaande fiets- en wandelverbinding komt tot aan dijkpaal 24 op de kruin van de dijk. Vanaf dijkpaal 24 komt er een gecombineerd weg- en fietspad op de berm aan de binnenzijde van de dijk. Hiermee wordt ook invulling gegeven aan de doorgaande fietsverbinding Hoorn - Amsterdam. In de figuren 92, 93, en 94 zijn de maatgevende profielen nabij Bedrijventerrein Julianaweg (sectie EA-2A en EA-2B1) en nabij Noordeinde opgenomen.

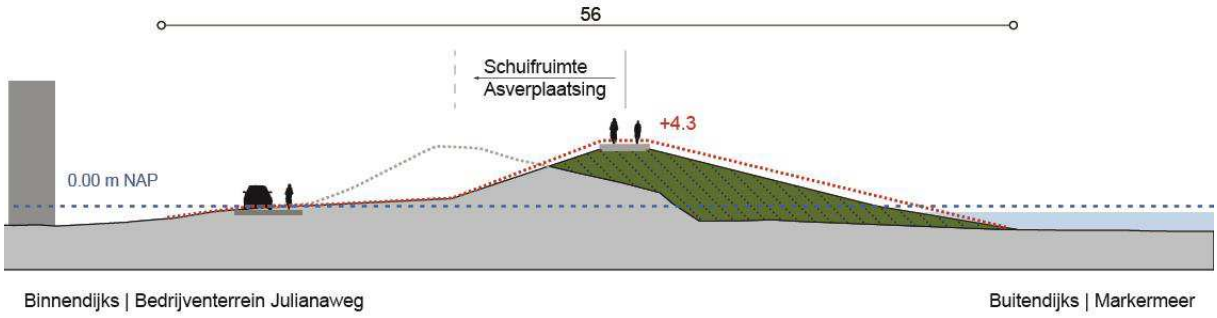

Figuur 92: Maatgevend profiel nabij Bedrijventerrein Julianaweg, sectie EA-2A, bij dijkpaal 17 (profiel is van toepassing van dijkpaal 15 tot 21)

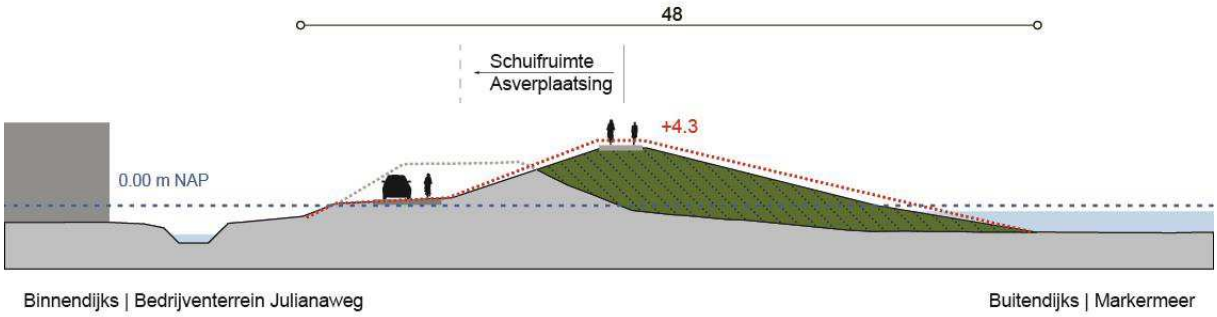

Figuur 93: Maatgevend profiel nabij Bedrijventerrein Julianaweg, sectie EA-2B1, bij dijkpaal 23 (profiel is van toepassing van dijkpaal 21 tot 24)

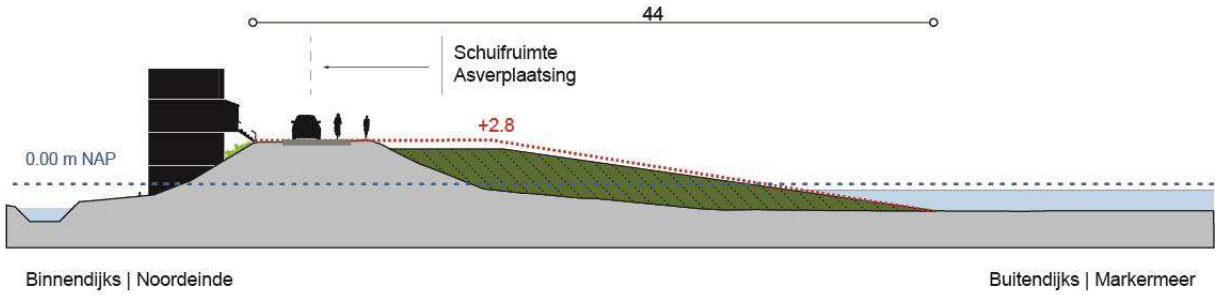

Figuur 94: Maatgevend profiel t.h.v. Noordeinde-Volendam, sectie EA-2B2, bij dijkpaal 26 (profiel is van toepassing van dijkpaal 24 tot 29)

Module 11 - Pieterman

De ligging van de verschillende secties in module 11 is weergegeven op figuur 95. Op blad 14 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

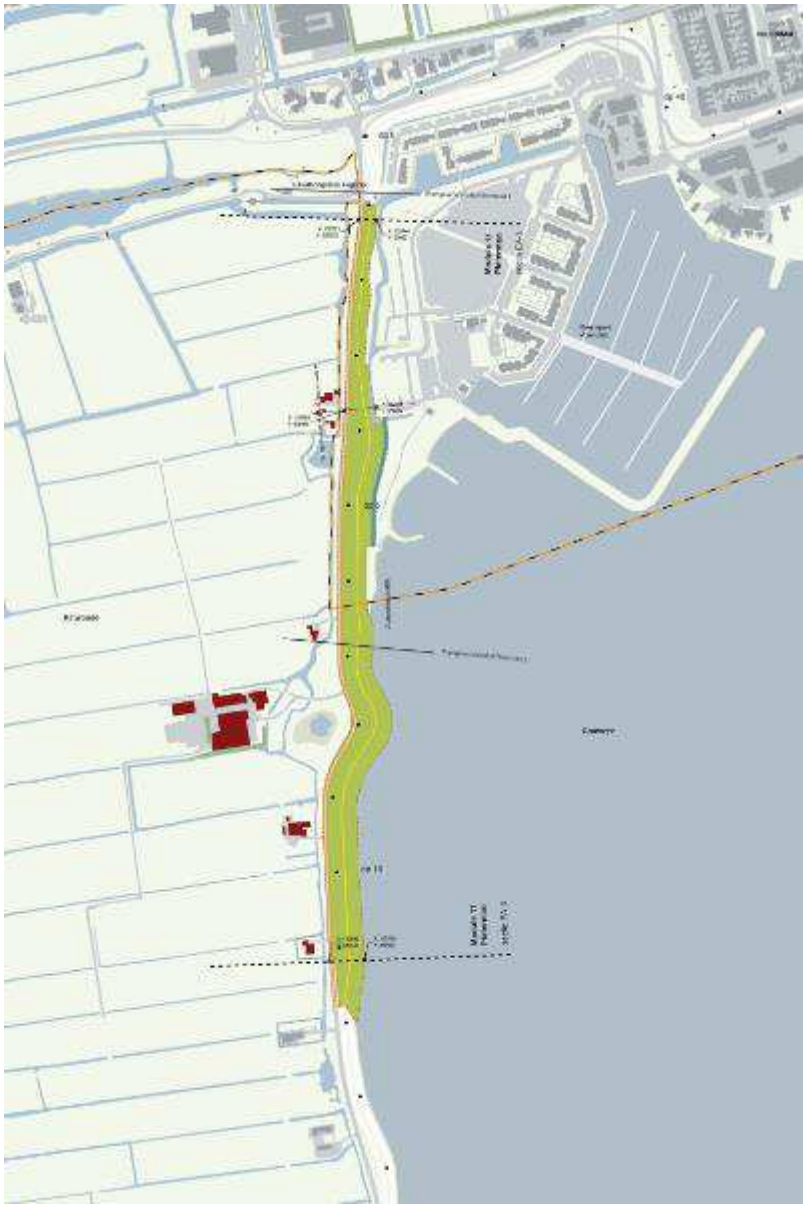

Figuur 95: De Versterking in module 11 (Pieterman)

Op sectie EA-3A vindt een kruinverhoging plaats (figuur 96). Sectie EA-3B voorziet in een buitenwaartse asverschuiving. De bestaande kruin van de dijk wordt afgegraven tot een nieuwe brede berm (figuur 97).

Het fietspad blijft op de berm van de dijk, op de bestaande weg. Op de kruin van de dijk blijft het wandelpad aanwezig. De buitenwaartse versterking ontziet de leidende waarden (KRK en parelkaart) zoals archeologische, cultuurhistorische waarden in de vorm van braken en aanwezige bebouwing. De waardevolle braken (onderdeel van het provinciaal monument) blijven behouden en

zichtbaar in het landschap. Zij vertellen het cultuurhistorische verhaal van dijkdoorbraken uit het verleden.

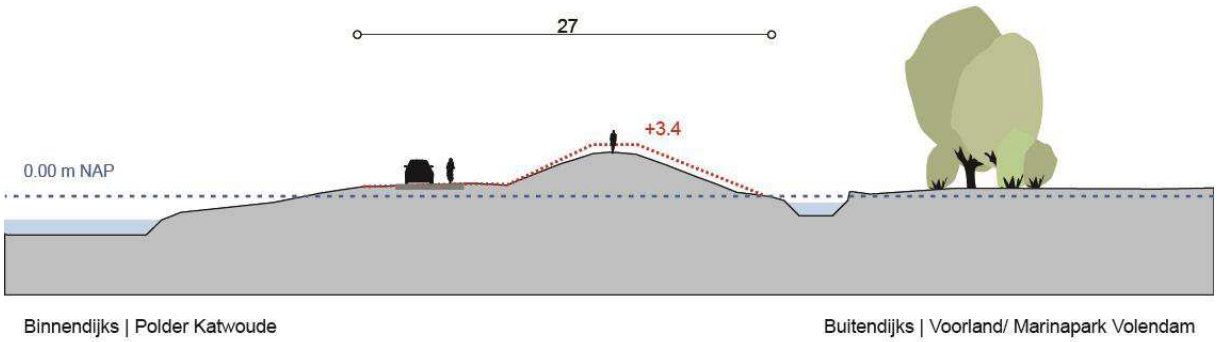

Figuur 96: Maatgevend profiel van de dijk bij Marinapark Volendam, sectie EA-3A, bij dijkpaal 0+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 1 tot 3)

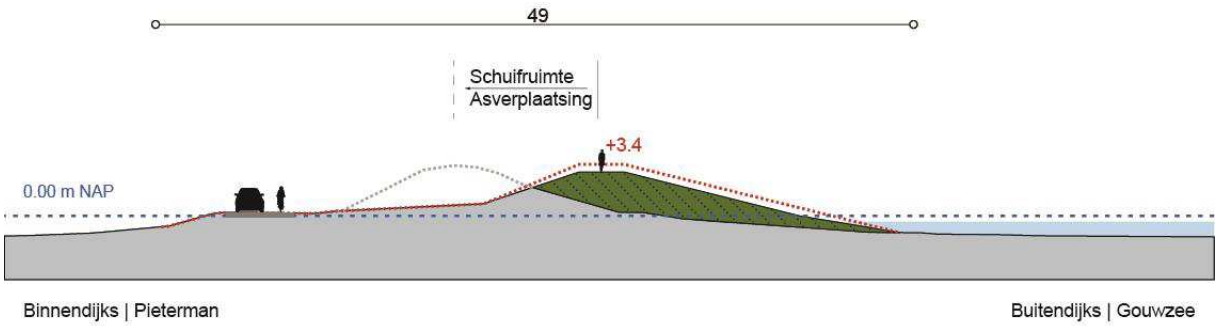

Figuur 97: Maatgevend profiel van de dijk bij de Gouwzee, sectie EA-3B, bij dijkpaal 6+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 3 tot 11)

Uitwateringssluis Hoge Dijk
De uitwateringssluis Hoge Dijk bevindt zich in module 11, sectie EA-3 en nabij dijkpaal 1. Aan de uitwateringssluis zullen naar verwachting geen werkzaamheden plaatsvinden.

3.3.4 Deelgebied Gouwzee

De Gouwzee, de kraamkamer van het Markermeer, blijft een samenhangende, kleinschalige baai van rust, ruimte en gevarieerde natuurlijke oevers. Hier is alleen sprake van een buitenwaartse asverschuiving bij Katwoude. De rust wordt bewaakt door de dijk niet toegankelijk te maken, dus geen weg of fietspad op de kruin van de dijk. Het fietspad komt hier getrapt op de binnenberm. Een uitzondering wordt gemaakt voor de kaap bij de Jan Hagelhoek. Hier is de Gouwzee in optima forma beleefbaar. De scherpe knik in het tracé bij deze kaap inclusief het bijzondere voorland blijven behouden. Hierna is per module toegelicht hoe de Versterking er ter plaatse uit zal komen te zien.

Module 12 - Katwoude

Module 12 is weergegeven in figuur 98. Op blad 15 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen. De gekozen oplossing is in het eerste deel een binnenwaartse versterking en vervolgens een buitenwaartse asverschuiving waarbij de huidige dijk deels wordt afgegraven en de kruin wordt verhoogd. Het fietspad komt vrijliggend op de berm te liggen. Voor deze specifieke locatie wordt gekeken of het fietspad door middel van een getrapt profiel tegen de dijk kan worden aangelegd, waarmee de historie van de dijk wordt benadrukt. De kaap (Hoek van de Noord) blijft herkenbaar, maar de bochtstralen worden flauwer en de hoeken minder scherp. Bij de kaap wordt de Noordse steen teruggebracht. De afstand van de woonbebouwing tot de dijk en het water neemt toe.

Figuur 98: De Versterking in module 12

In figuren 99 en 100 zijn de maatgevende profielen opgenomen van de dijkversterking bij Katwoude.

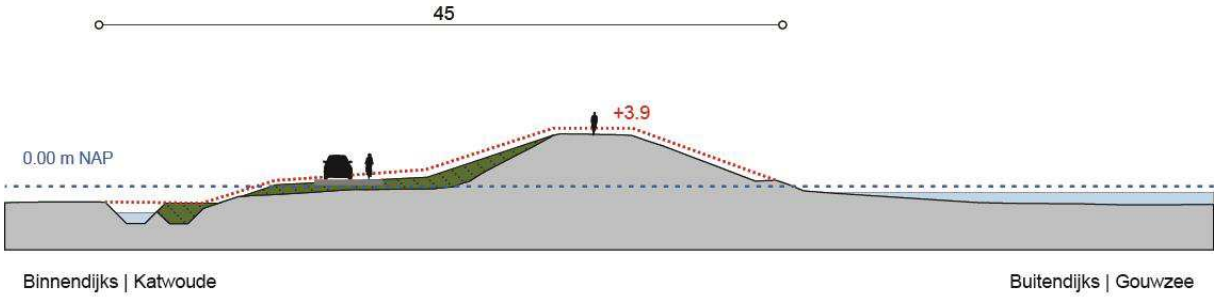

Figuur 99: Maatgevend profiel van de dijk bij Katwoude, sectie EA-4A, bij dijkpaal 26 (profiel is van toepassing van dijkpaal 25+50 tot 27)

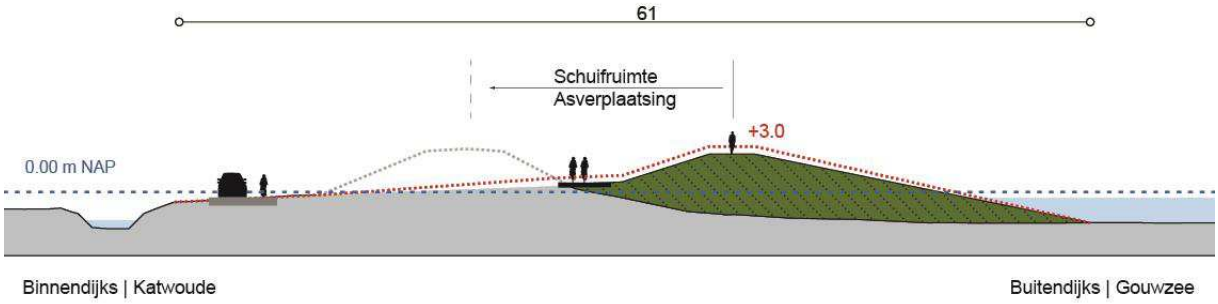

Figuur 100: Maatgevend profiel van de dijk bij Katwoude, sectie EA-4B, bij dijkpaal 37+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 27 tot 39+50)

Inlaat/hevelleiding Katwoude
De hevelleiding Katwoude bevindt zich in sectie EA-4, en nabij dijkpaal 37. De hevelleiding kan water inlaten vanuit het Markermeer naar het achterliggend binnendijks gebied. Als gevolg van de dijkversterking dient een nieuwe constructie te worden gerealiseerd, een nieuwe hevelleiding vervangt de huidige hevelleiding. De hevelleiding bestaat uit een in- en uitstroomconstructie.

3.3.5 Deelgebied Waterland

De Versterking is onderdeel van de Waterlandse Zeedijk. De Waterlandse Zeedijk is de drager en verbinder van historische ensembles zoals Uitdam en Durgerdam. De dijk kent een fijnmazige structuur waar soms natuur, soms recreatie en soms cultuurhistorie de boventoon voeren. In het noordelijk deel tot en met Uitdam wordt de dijk buitenwaarts versterkt. Het ontwerp voor de dijkversterking toont dit 'rijksmuseum aan het water' en maakt het toegankelijker voor recreanten in de metropoolregio Amsterdam. De historische kern van de oude dijk wordt zo veel mogelijk ingepakt, hierdoor blijft het archeologische bodemarchief behouden en evenals het slingerende karakter van de dijk. Bij de parel Uitdam blijft de dijk verbonden met de bebouwing en daarmee met het Markermeer. De dijk wordt ten noorden en ten zuiden van Uitdam buitenwaarts versterkt, ter hoogte van Uitdam wordt een vernagelingsconstructie toegepast. De recreatieve route verbetert door een fietsverbinding op de kruin van de dijk. In Uitdam loopt de route door het dorp.

Module 13 - De Nes en Opperwoud
Module 13 wordt versterkt door middel van een buitenwaartse asverschuiving over de gehele module. Ter plaatse van EuroParcs wordt aan de buitenzijde het perceel van EuroParcs ontzien. In samenspraak met EuroParcs wordt de in- en uitrit van het resort nader uitgewerkt.
In figuur 101 is de ligging van de Versterking in module 13 weergegeven. Op blad 16 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 101: De Versterking in module 13 (De Nes en Opperwoud)

In figuur 102 tot en met 105 zijn de maatgevende profielen van de dijk bij Nespolder en Waterland opgenomen (EA-5 en EA-6).

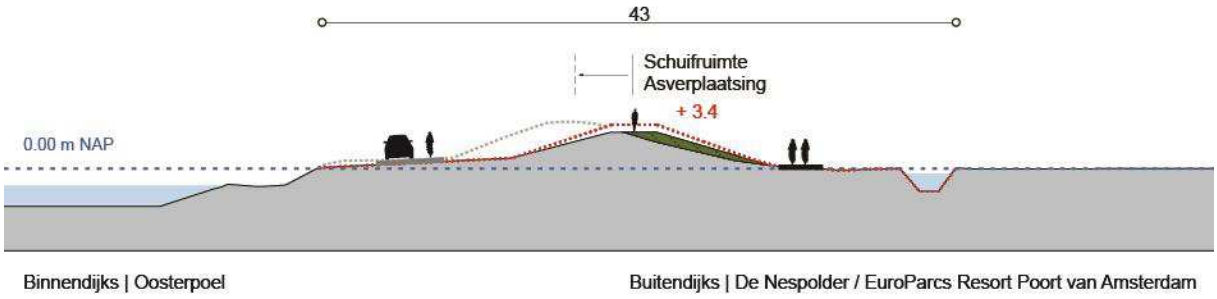

Figuur 102: Maatgevend profiel van de dijk bij de Nespolder, sectie EA-5, bij dijkpaal 56+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 54 tot 59)

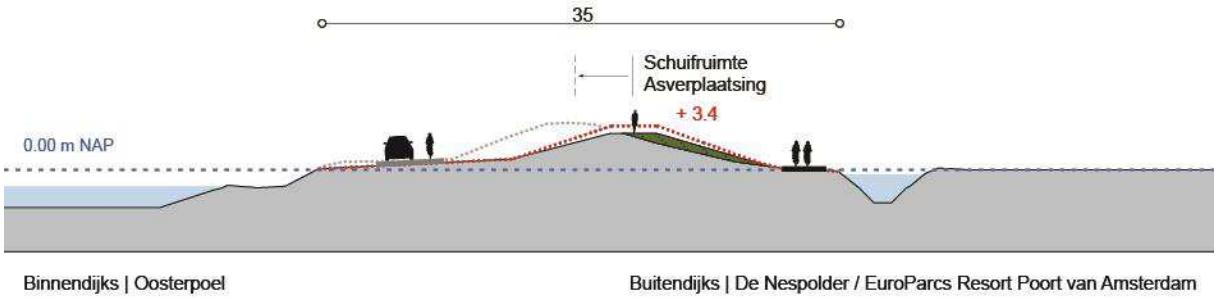

Figuur 103: Maatgevend profiel van de dijk bij de Nespolder, sectie EA-5, bij dijkpaal 59+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 59 tot 66+50)

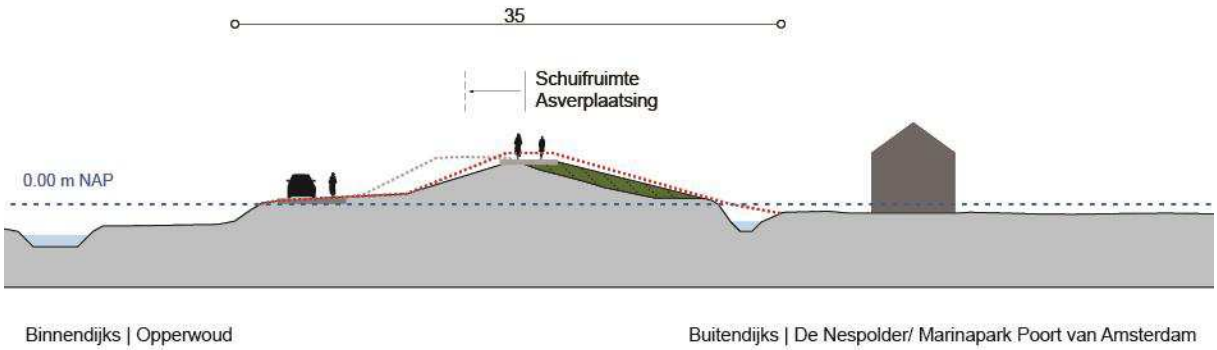

Figuur 104: Maatgevend profiel van de dijk bij Opperwoud, sectie EA-5 bij dijkpaal 68+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 66+50 tot 90)

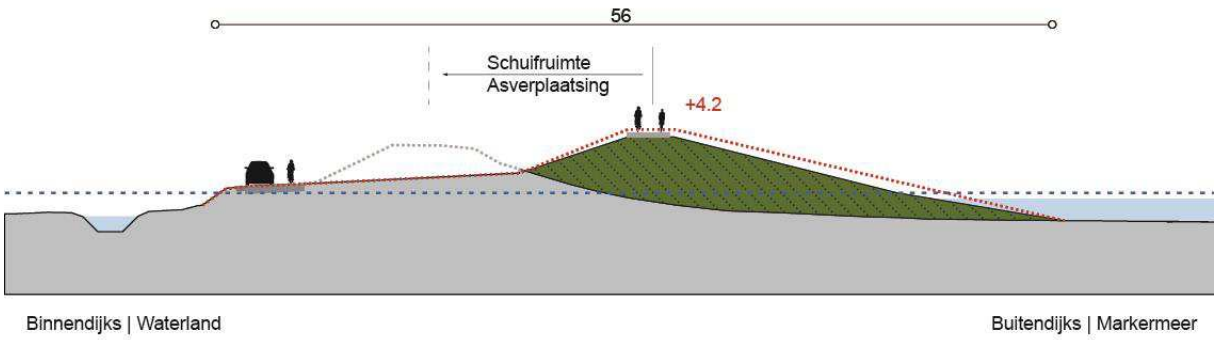

Figuur 105: Maatgevend profiel van de dijk bij Waterland, sectie EA-6, bij dijkpaal 71+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 70 tot 73+50)

De infrastructuur wijzigt niet in vergelijking met de huidige situatie, De doorgaande fietsverbinding wordt tot dijkpaal 66 verbreed op het voorland teruggebracht Het onverharde wandelpad blijft op de kruin van de dijk liggen. Vanaf dijkpaal 66 komt het verbreedde doorgaande fietspad met wandelpad op de kruin van de dijk te liggen. De weg komt op de berm van de dijk te liggen.

De buitenwaartse versterking ontziet de braak (Oosterpoel) en de binnendijks gelegen woningen. Daarnaast blijft het lijnvorming ontwerp van de dijk behouden door de gehele module buitenwaarts te versterken.

Als meekoppelkans zal het fietspad op de Uitdammerdijk worden verbreed in het kader van de groei van recreatie en toerisme.

De dijkversterking vindt plaats op gronden op het terrein van het verblijfsrecreatiepark (Resort Poort van Amsterdam) en raakt de camping bij Uitdam. Bij de ontwikkeling van Resort Poort van Amsterdam waren deze gronden echter al gereserveerd voor de dijkversterking.

Afwateringsduiker De Nes
Afwateringsduiker De Nes bevindt zich in sectie EA-5, ter plaatse van dijkpaal 59. De afwateringsduiker De Nes kan overtollig water van de buitendijkse polder De Nes onder vrij verval afwateren op het binnendijkse watersysteem. Tezamen met de dijkversterking zal de duiker vervangen worden door een duiker met in- en uitstroomconstructie en een inspectieschacht. De duiker kan worden afgesloten door middel van twee in de inspectieschacht geplaatste schuifafsluiters.

Module 14 - Uitdam Dorp
De buitenwaartse versterking van module 13 wordt doorgezet in een buitenwaartse versterking van module 14. In figuur 106 is de ligging van de dijkversterking in module 14 weergegeven. Op blad 17 van de Basiskaart is een grotere figuur opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

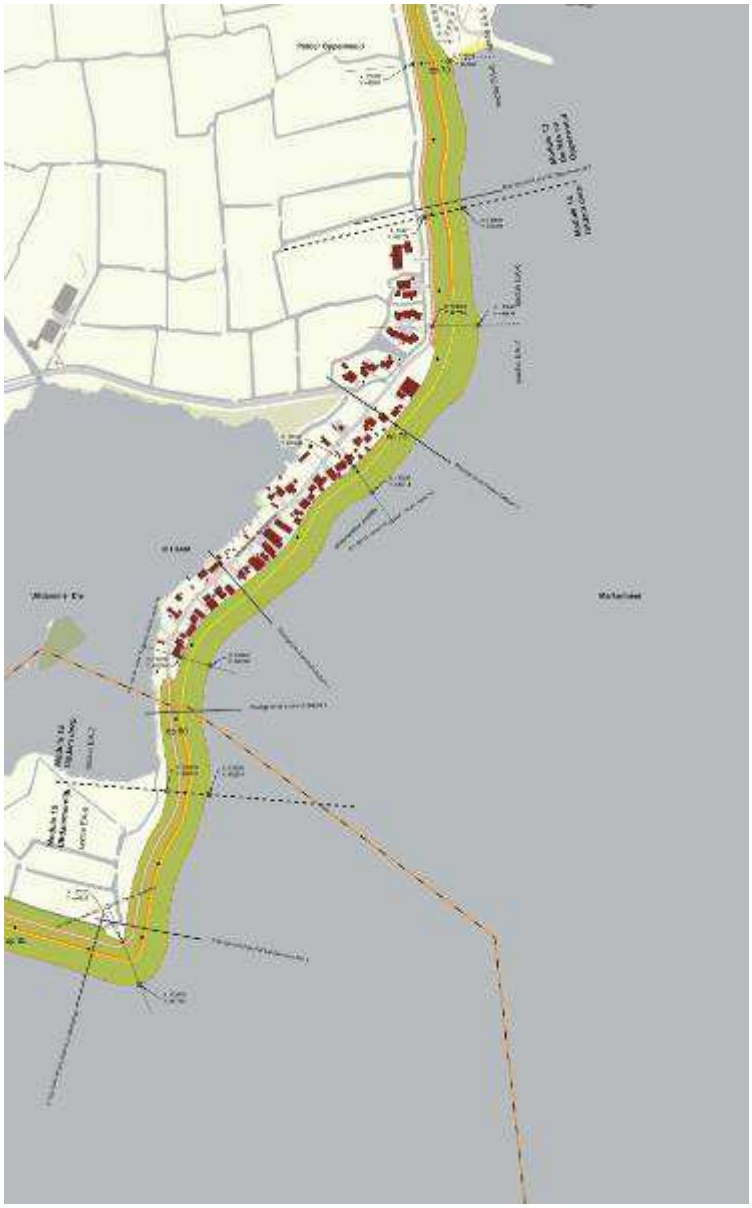

Figuur 106: De Versterking in module 14 (Uitdam Dorp)

Ten noorden van het dorp is sprake van een buitenwaartse asverschuiving met afgraven van de kruin. In figuur 107 is dit weergegeven.

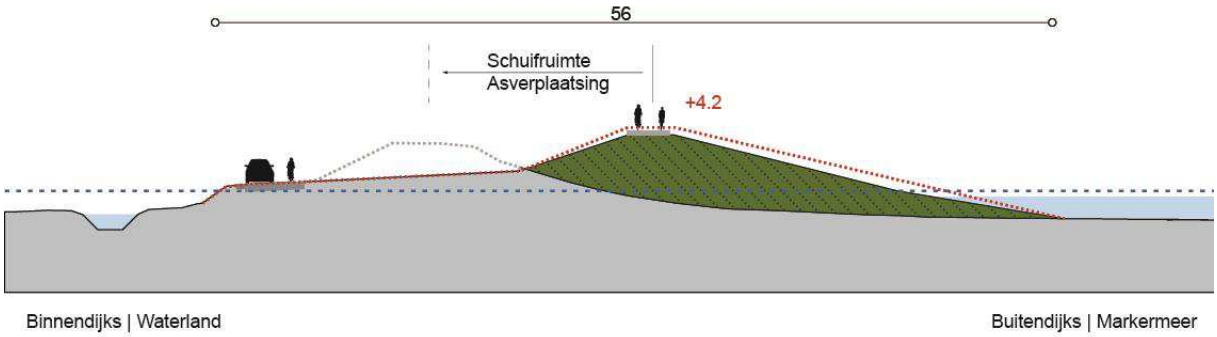

Figuur 107: Maatgevend profiel van de dijk bij Waterland, sectie EA-6, bij dijkpaal 71+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 70 tot 73+50)

Ter hoogte van Uitdam Dorp (sectie EA-7A) wordt een vernagelingsconstructie toegepast. Dit houdt in dat in de dijk nagels worden aangebracht. De kruin van de dijk verschuift niet. Wel wordt een golfbrekende berm aangelegd. Ook het huidige onregelmatige dijkprofiel wordt hersteld. In figuur 108 en in figuur 109 is dit weergegeven.

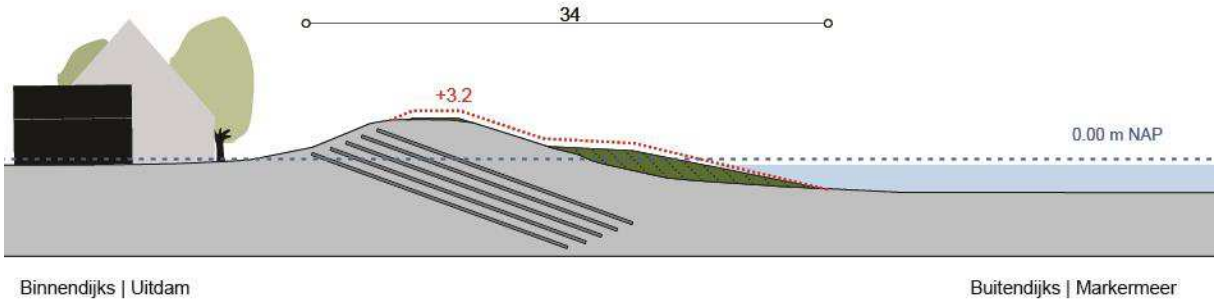

Figuur 108: Maatgevend profiel van de dijk bij Uitdam Dorp, sectie EA-7A, bij dijkpaal 75 (profiel is van toepassing van dijkpaal 73+50 tot 75+80)

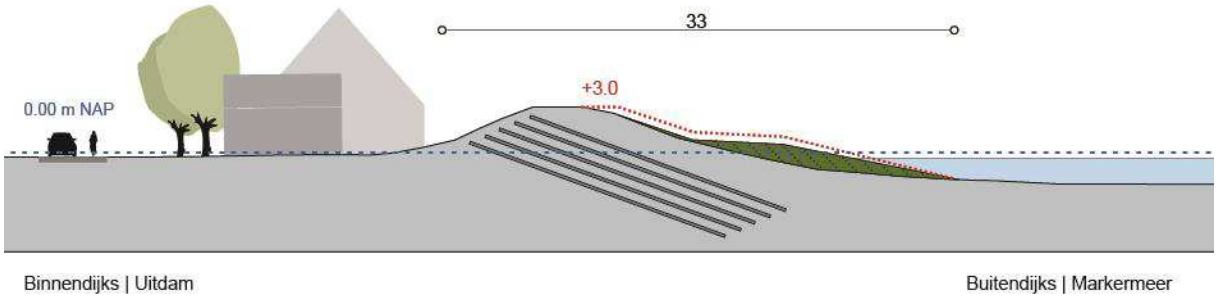

Figuur 109: Maatgevend profiel van de dijk bij Uitdam Dorp, sectie EA-7A, bij dijkpaal 78 (sectie EA-7A) (profiel is van toepassing van dijkpaal 5+80 tot 79+20)

Ten zuiden van het dorp (sectie EA-7B) is sprake van een buitenwaartse versterking met een beperkte asverschuiving (buitenwaartse asverschuiving). In figuur 110 is dit weergegeven.

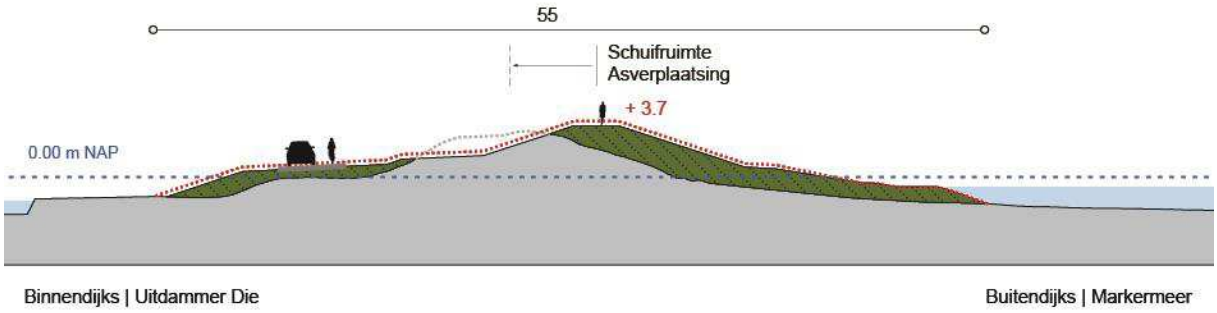

Figuur 110: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. de Uitdammer Die, sectie EA-7B, bij dijkpaal 79+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 79+20 tot 81)

Door de buitenwaartse asverschuiving en het toepassen van de vernagelingsconstructie worden effecten op de binnendijks gelegen bebouwing voorkomen. In zowel de huidige als de nieuwe situatie is er vanaf de benedenverdieping van de woningen veelal geen uitzicht op het water. De woonbeleving wordt in enige mate aangetast.

Het historisch karakter van het dorp Uitdam, ingeklemd tussen het Uitdammer Die en het Markermeer blijft bestaan. Dit historisch karakter is van belang bij de beleving van de dijk. De recreatieve routes lopen binnendijks aan de voorkant van de huizen en niet direct op de dijk, waardoor deze niet aangetast worden. Het fietspad ligt op dezelfde locatie als nu, tot aan het dorp op de kruin van de dijk. In het dorp loopt deze op de weg en na het dorp gaat het fietspad weer naar de kruin van de dijk. Ten noorden en ten zuiden van het dorp wordt het fietspad verbreed in het kader van de groei van recreatie en toerisme (meekoppelkans). Op de kruin van de dijk blijft het wandelpad aanwezig.

Module 15 - Uitdammerdijk

Module 15 is opgedeeld in verschillende secties. In figuur 111 is de ligging van de secties EA-8 en EA-9 weergegeven. In figuur 112 is de ligging van de secties EA-9 en EA-10 weergegeven. In figuur 113 is de ligging van de secties EA-10 en EA-11 weergegeven Op blad 18, 19 en 20 van de Basiskaart zijn grotere figuren opgenomen van de module, inclusief de maatgevende profielen.

Figuur 111: De Versterking in de secties EA-8 en EA-9 van module 15 (Uitdammerdijk)

Figuur 112: De Versterking in de secties EA-9 en EA-10 van module 15 (Uitdammerdijk)

Figuur 113: De Versterking in sectie EA-10 en EA-11 van module 15 (Uitdammerdijk)

In sectie EA-8 is gekozen voor een gecombineerde versterking, inclusief kruinverhoging. Daarbij worden bebouwde percelen aan de binnenzijde van de dijk ontzien. Op een aantal locaties staan woningen dicht bij de voet van de dijk en wordt mogelijk lokaal maatwerk toegepast, bijvoorbeeld door het aanbrengen van een damwand. Het gaat om de volgende locaties:

- Uitdammerdijk 42, Amsterdam.
- Uitdammerdijk 40, Amsterdam.
- Uitdammerdijk 35, Amsterdam.
- Uitdammerdijk 36, Amsterdam.

In de figuren 114, 115 en 116 zijn de maatgevende profielen opgenomen van de dijk ter hoogte van het Uitdammer Die.

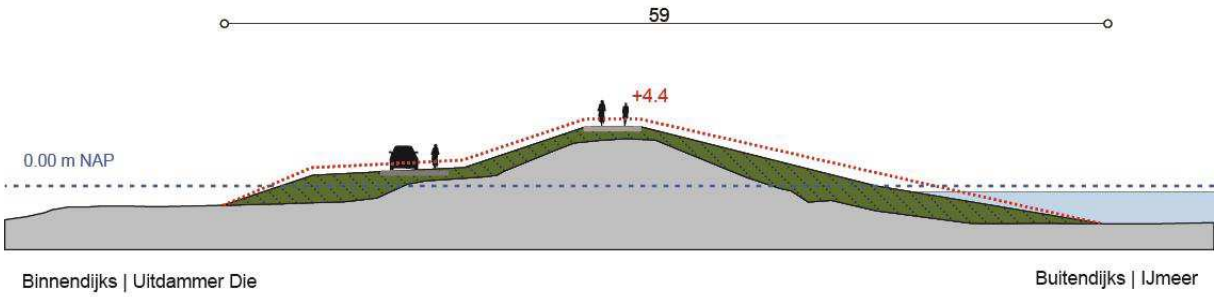

Figuur 114: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. Uitdammer Die, sectie EA-8A1 bij dijkpaal 82+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 81 tot 83+50)

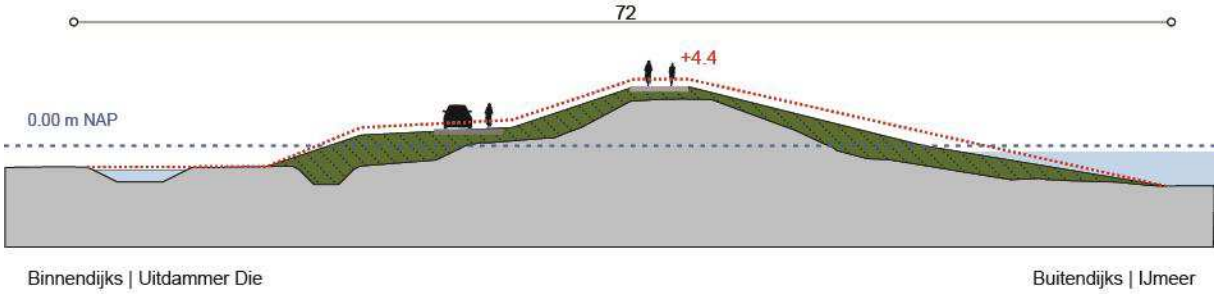

Figuur 115: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. Uitdammer Die, sectie EA-8A2, bij dijkpaal 83+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 83+50 tot 95)

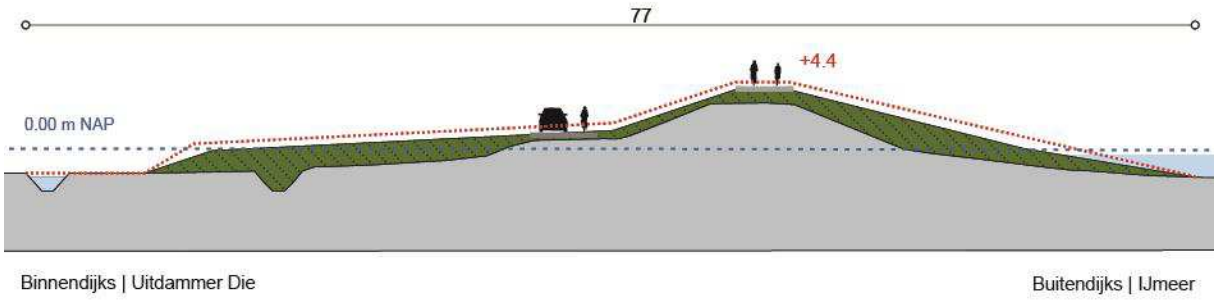

Figuur 116: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. Uitdammer Die, sectie EA-8B, ter plaatse van dijkpaal 96+50 (profiel is van toepassing van dijkpaal 95 tot 97)

Op sectie EA-9 en EA-10 vindt - behalve bij de recreatieverenigingen - een gecombineerde versterking plaats met een buitenwaartse asverschuiving. In figuur 117, figuur 118, figuur 119 en figuur 120 is dit weergegeven.

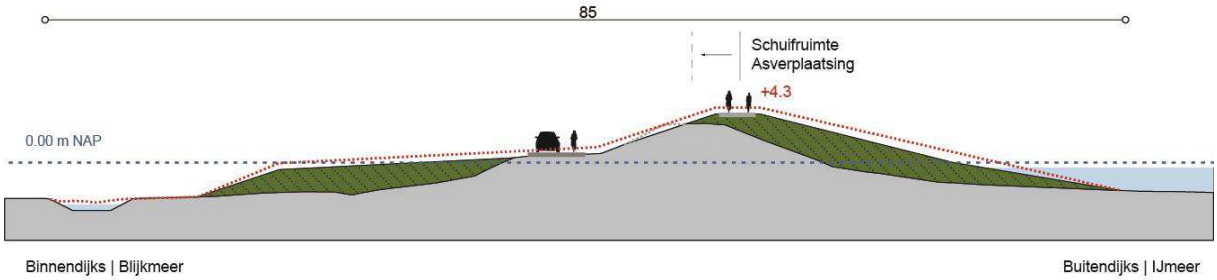

Figuur 117: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. het Blijkmeer, sectie EA-9, bij dijkpaal 111+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 97 tot 119)

Ter plaatse van de recreatieverenigingen ter plaatse van dijkpaal 119 tot 121+70 en dijkpaal 134+90 tot 141 vindt een buitenwaartse asverschuiving plaats. Met deze oplossing blijven de recreatiewoningen op beide locaties behouden.

De Noordse steen wordt teruggebracht op de kaap ten zuiden van Uitdam.

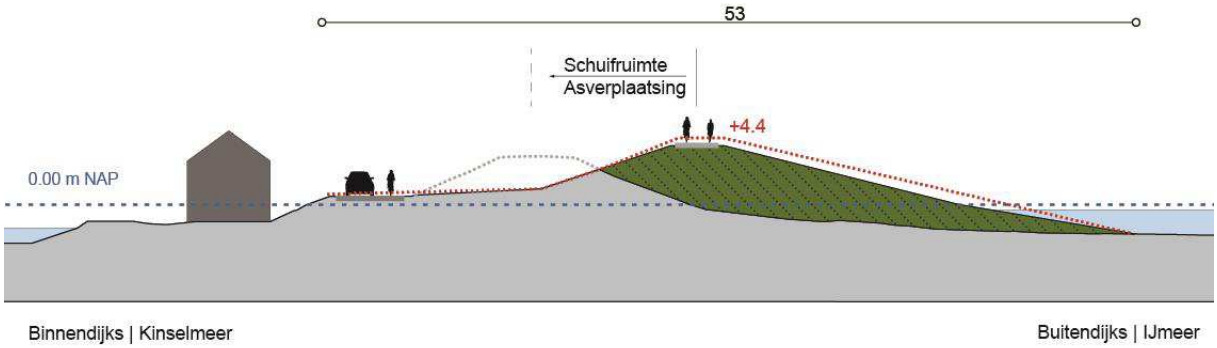

Figuur 118: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. het Kinselmeer Noord, sectie EA-9 en EA-10 bij dijkpaal 120+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 119 tot 121+70)

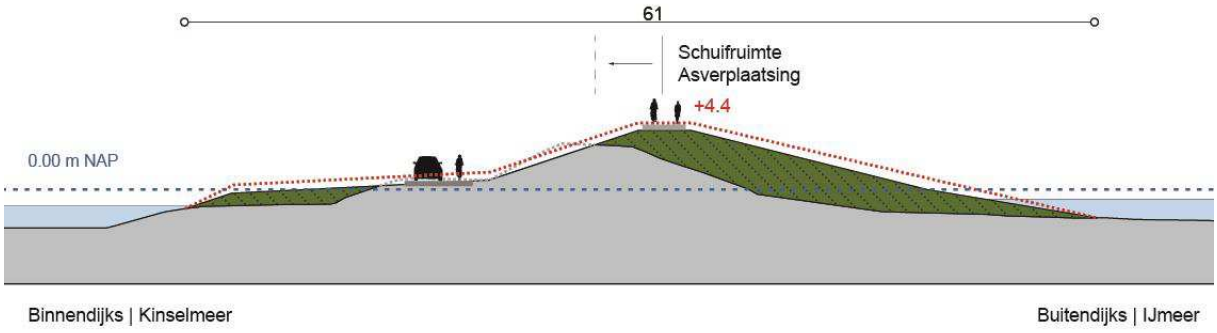

Figuur 119: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. het Kinselmeer Midden, sectie EA-10, bij dijkpaal 134+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 121+70 tot 134)

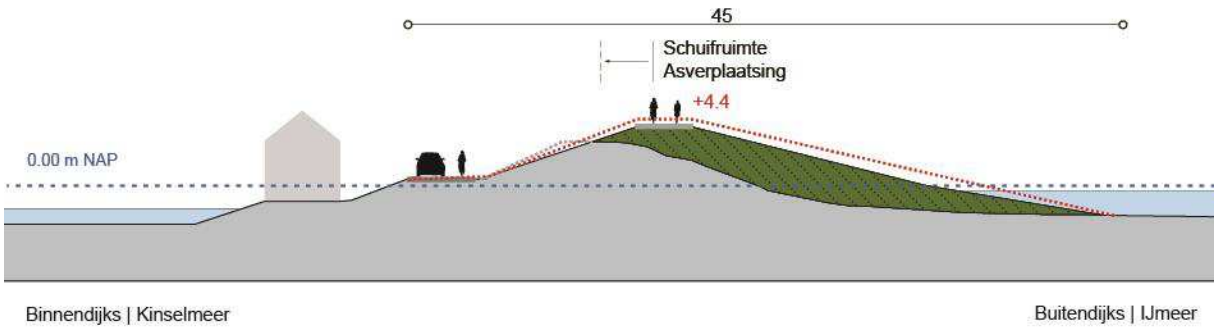

Figuur 120: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. het Kinselmeer Zuid, sectie EA-10, bij dijkpaal 134+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 134+90 tot 141)

Op het laatste deel, sectie EA-11 wordt over een lengte van 800 meter een minimale buitenwaartse asverschuiving opgenomen. In figuur 121 is dit weergegeven. De fiets- en wandelverbinding ligt in bijna de hele module op de kruin van de dijk en wordt ter plaatse van de secties EA-8 t/m EA-11 verbreed aangelegd vanwege de groei van recreatie en toerisme (meekoppelkans). De weg blijft op de berm liggen.

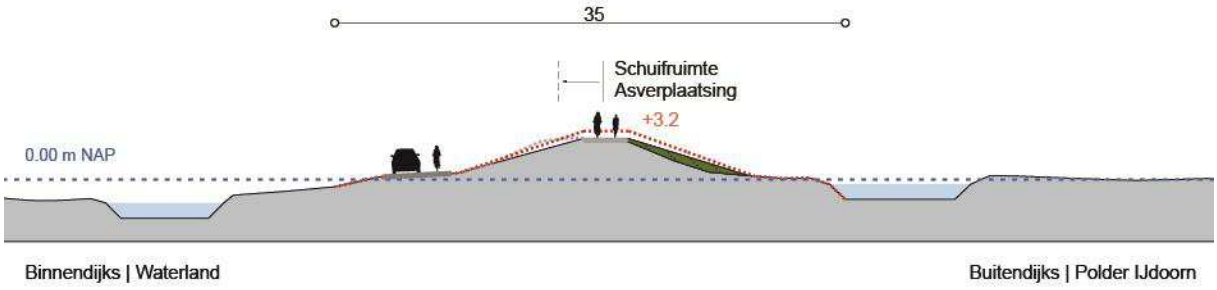

Figuur 121: Maatgevend profiel van de dijk t.h.v. Polder IJdoorn, sectie EA-11, bij dijkpaal 145+90 (profiel is van toepassing van dijkpaal 141 tot 147+50)

3.3.6 Totaaloverzicht Versterking

Tabel 4 geeft per module een overzicht van het gekozen ontwerp. Aangegeven is wat de bestaande situatie is voor de fiets- en wandelpaden, en waar de fiets- en wandelpaden straks komen te liggen. In tabel 4, tabel 5, figuur 122 en bijlage 11.25 van het Bijlagenboek zijn een overzicht van de gekozen oplossingen voor de kunstwerken opgenomen en de locaties van de kunstwerken.

Tabel 4. Integraal ontwerp, bestaande situatie, ruimtelijke inpassing en meekoppelkansen per module

	Naam module	Bestaande situatie Fiets- en wandelpaden	Integraal ontwerp	Ruimtelijke inpassingsmaatregelen/ terugbrengen bestaande waarden	Meekoppelkans
1	**Hoorn Binnenstad**		Buitenwaartse berm*		
		Fietspad niet op of langs de dijk.		-	Doorgaande fiets- en wandelverbinding op de berm.
		Wandelpad op de kruin van de dijk.		Wandelpad terugbrengen op de kruin van de dijk.	-
2	**Strand Hoorn**		Oeverdijk inclusief benodigde kunstwerken	-	Stadsstrand
		Wandelpad aan buitenzijde van de schouwburg.		Huidige situatie blijft behouden.	Doorgaande fietsverbinding aan de buitenzijde van de schouwburg.
		Fietspad op de weg d.m.v. fietssuggestiestroken. Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Huidige situatie blijft behouden.	Doorgaande fiets- en wandelverbinding, vanaf dp 13 op de kruin van de oeverdijk.
3	**Grote Waal en de Hulk**		Oeverdijk inclusief benodigde kunstwerken	De oeverdijk vormt een geleidelijke overgang van land naar water in het Markermeer[18]. Op de oeverdijk vindt ontwikkeling van moerassen, water- en oeverplanten en graslanden plaats.	-
		Fietspad op de weg d.m.v. fietssuggestiestroken. Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Huidige situatie blijft behouden.	Doorgaande fiets- en wandelverbinding tot aan dp 34 op de kruin van de oeverdijk. Door middel van een verbinding (brug) terug naar de huidige dijk.
					Doorgaande fiets- en wandelverbinding bij dp 46 tot door middel van een verbinding (over de strekdam) terug naar de oeverdijk en over de kruin van de oeverdijk.
	Gemaal Westerkogge (t.h.v. dp 46)		Constructieve aansluiting realiseren.		
4	**De Kogen**		Buitenwaartse asverschuiving* (HE-4 deels, HE-6A)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
			Buitenwaartse asverschuiving inclusief constructieve versterking* (HE-5A)	De dijk blijft beter herkenbaar doordat de bochtstraal bij een kaap of knik in de dijk zorgvuldig vorm is gegeven[9].	
				Noordse stenen worden plaatselijk teruggebracht als dijkbekleding op markante punten[10]. Het betreft hier Kaap Bedijkte Waal.	
			Binnenwaartse berm* (HE-5B)	-	-
			Kruinverhoging (HE-6B)	-	-
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm. Overgang van HE-6A naar HE-6B, ligt de weg inclusief fietspad op de kruin.		Fietspad terugbrengen op de weg op de berm. Bij overgang van HE6A naar HE6B, fietspad terugbrengen op de weg op de kruin.	-
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk.	Wandelverbinding dp 74 - 75+50 (deel HE-6A) in de buitenteen op het voorland.
	Duiker Rietkoog (t.h.v. 73)		Duiker vervangen en constructieve aansluiting realiseren		

[8] Dergelijke overgangen ontbreken nu in dit watersysteem.

10 Deze markante punten zijn gekozen aan de hand van de historische locatie en de belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water.

	Naam module	Bestaande situatie Fiets- en wandelpaden	Integraal ontwerp	Ruimtelijke inpassingsmaatregelen/ terugbrengen bestaande waarden	Meekoppelkans
	Keersluis Hornsluis (t.h.v. dp 1)		Constructieve aansluiting realiseren		
5	**Etersheimer-braak**		Binnenwaartse berm* (HE-7A1)	-	-
			Buitenwaartse asverschuiving (HE-7A2, HE-7A3, HE-7B*)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Huidige situatie fietspad blijft behouden.	Doorgaande fietsverbinding op het voorland (HE-7A2, HE-7A3, HE-7B).
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk.	-
6	**Heintjes-braak en Warder**				-
			Gecombineerd* (HE-8A3 t/m HE-8A5)		-
			Binnenwaartse berm* (HE-8B)	Terugbrengen terrein catamaranvereniging bij Warder.	-
			Buitenwaartse asverschuiving* (HE-8A1, HE-8A2 en HE-9A)		
				In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				De dijk blijft beter herkenbaar doordat de bochtstraal bij een kaap of knik in de dijk zorgvuldig vorm is gegeven[11].	
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Huidige situatie fietspad blijft behouden (HE-8A1 en HE-8A2)	Doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk (HE-8A).
				Fietspad terugbrengen op de weg (HE-8A3 t/m HE-9A).	Doorgaande fietsverbinding buitendijks op het voorland (HE-8B).
				Bestaande weg inclusief fietspad meeschuiven met de kruin van de dijk (HE-9A).	Doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk (HE-9A).
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk (HE-8B). Op HE-8A en HE-9A is het wandelpad onderdeel van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk.	
	Gemaal Warder (t.h.v. dp 36)		Constructieve aansluiting realiseren		
	Constructieve versterking Zwembad Warder (t.h.v. dp 47)		Constructieve versterking realiseren		
7	**Polder Zeevang**		Buitenwaartse asverschuiving* (HE-9B, HE-10B deels, HE-11)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	

11 Hierbij is rekening gehouden met de overgangen tussen onderscheidende stukken dijk.

	Naam module	Bestaande situatie Fiets- en wandelpaden	Integraal ontwerp	Ruimtelijke inpassingsmaatregelen/ terugbrengen bestaande waarden	Meekoppelkans
				De dijk blijft beter herkenbaar doordat de bochtstraal bij een kaap of knik in de dijk zorgvuldig vorm is gegeven[12].	
				Scheppen condities voor het ontstaan van zachte land-water overgangen (toegevoegd naar aanleiding van vergunningsvoorschrift 4 uit de ontwerp-omgevingsvergunning).	
				Maximaal een viertal dijkplaatsen gepositioneerd op interessante en relevante plekken worden geaccentueerd. Deze accenten kunnen verschillen in grootte en vorm.	
			Buitenwaartse berm* (HE-10B)	Aanleggen vier korte voorlanden in Markermeer, gekoppeld aan de historische braken.	
			Kruinverhoging (HE-12A1 en HE-12A2)	-	
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Huidige situatie fietspad blijft behouden (HE-11A, HE-11B, HE-12A1, HE-12A2).	-
				Fietspad terugbrengen op de weg. (HE-9B, HE-10, HE-11C).	
				Bestaande weg inclusief fietspad meeschuiven met de kruin van de dijk (HE-9B, HE-10, HE-11C).	Berm inrichten en onderhouden op een ecologische manier (HE-9B, HE-10, HE-11).
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk.	-
8	**Haven Edam**		Binnenwaartse berm* (HE-12A3 en EA-1A)	-	-
			Kruinverhoging (HE-12B)	-	-
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Huidige situatie fietspad blijft behouden (HE-12B, EA-1A).	
				Fietspad terugbrengen op de weg op de berm (HE-12A3).	
		Wandelpad op de kruin van de dijk. Bij HE-12 is het wandelpad een graspad, bij EA-1 is het wandelpad een asfaltpad.		Wandelpad terugbrengen op de kruin van de dijk. Bij HE-12 komt deze terug als graspad en bij EA-1 als asfaltpad.	
9	**Broeckgouw Edam**		Binnenwaartse berm* (EA-1B)	-	-
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-2A)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Fietspad terugbrengen op de weg op de berm.	Doorgaande fietsverbinding i.c.m. bestaande wandelpad verbinding op de kruin van de dijk (EA-2A).
		Wandelpad (asfalt) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (asfalt) terugbrengen op de kruin van de dijk. Op EA-2A is het wandelpad onderdeel van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk.	
	Gemaal Volendam (t.h.v. dp 15)		Constructieve versterking realiseren		

12 Hierbij is rekening gehouden met de overgangen tussen onderscheidende stukken dijk.

	Naam module	Bestaande situatie Fiets- en wandelpaden	Integraal ontwerp	Ruimtelijke inpassingsmaatregelen/ terugbrengen bestaande waarden	Meekoppelkans
10	**Noordeinde Volendam**		Buitenwaartse asverschuiving* (EA-2A)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
			Buitenwaartse asverschuiving (met behoud kruin) (EA-2B)	Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	-
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de kruin van de dijk.		Fietspad terugbrengen op de weg. De weg komt op de berm (EA-2A en EA-2B1).	Doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk (EA-2A en EA-2B1).
				Huidige situatie fietspad blijft behouden (EA-2B2).	
		Wandelpad (asfalt) op de kruin van de dijk (EA-2A en EA-2B1).		Wandelpad terugbrengen op de kruin van de dijk (EA-2A en EA-2B1). Op EA-2 is het wandelpad onderdeel van de doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin van de dijk.	
		Wandelpad op het trottoir op kruin van de dijk naast de weg.		Huidige situatie wandelpad blijft behouden (EA-2B2).	
11	**Pieterman**		Kruinverhoging (EA-3A)	-	-
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-3B)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Huidige situatie fietspad blijft behouden	
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk.	
12	**Katwoude**		Binnenwaartse berm* (EA-4A)	De dijk blijft beter herkenbaar doordat de bochtstraal bij een kaap of knik in de dijk zorgvuldig vorm is gegeven[13].	-
				Noordse stenen worden plaatselijk teruggebracht als dijkbekleding op markante punten[14]. Het betreft hier Kaap Hoek van Noord.	
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-4B)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
				Op deze locatie wordt gekeken of het fietspad door middel van een getrapt profiel tegen de dijk kan worden aangelegd, waarmee de historie van de dijk wordt benadrukt.	
		Fietspad ligt op de weg, de weg ligt op de berm.		Fietspad op de weg op de berm.	Doorgaande fietsverbinding vrijliggend naast de weg (EA-4B).
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk.		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk.	

13 Hierbij is rekening gehouden met de overgangen tussen onderscheidende stukken dijk.
14 Deze markante punten zijn gekozen aan de hand van de historische locatie en de belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water.

	Naam module	Bestaande situatie Fiets- en wandelpaden	Integraal ontwerp	Ruimtelijke inpassingsmaatregelen/ terugbrengen bestaande waarden	Meekoppelkans
	Hevelleiding Katwoude (t.h.v. dp 38)		Bestaande hevelleiding vervangen door duiker		
13	**De Nes en Opperwoud**		Buitenwaartse asverschuiving*	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
		Fietspad buitendijks in de teen van de dijk (EA-5 tot dp 66).		Fietspad buitendijks terugbrengen in de teen van de dijk (EA-5 tot dp 66).	Verbreding van doorgaande fietsverbinding op het voorland (EA-5 tot dp 66).
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk (EA-5 tot dp 66).		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk (EA-5 tot dp 66).	
		Fietspad i.c.m. wandelpad op de kruin van de dijk (EA-5 vanaf dp 66 en EA-6).		Fietspad i.c.m. wandelpad terugbrengen op de kruin van de dijk (EA-5 vanaf dp 66 en EA-6).	Verbreding van doorgaande fietsverbinding op de kruin van de dijk (EA-5 vanaf dp 66 en EA-6).
	Afwateringsduiker De Nes (t.h.v. dp 59)		Huidige duiker vervangen door nieuwe inlaat		
14	**Uitdam dorp**		Buitenwaartse berm met vernageling* (EA-7A)	-	-
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-6, EA-7A)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
		Fietspad i.c.m. wandelpad ligt op de kruin van de dijk (EA-6 en EA-7B).		Fietspad i.c.m. wandelpad terugbrengen op de kruin van de dijk (EA-6 en EA-7B).	Verbreding van doorgaande fiets- en wandelverbinding op de kruin (EA-6 en EA-7B).
		Fietspad ligt op de weg, deze ligt achter de huizen in het dorp (EA-7A).		Huidige situatie fietspad blijft behouden.	
		Wandelpad (gras) op de kruin van de dijk (EA-7A).		Wandelpad (gras) terugbrengen op de kruin van de dijk (EA-7A).	
15	**Uitdammerdijk**		Gecombineerd* (EA-8)	Noordse stenen worden plaatselijk teruggebracht als dijkbekleding op markante punten[15]. Het betreft hier Kaap Uitdam.	Verbreding doorgaande fietsverbinding op de kruin (EA-8 t/m EA-11)
			Gecombineerd, met buitenwaartse asverschuiving* (EA-9, EA-10)	-	-
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-10 ter plaatse van Kinselmeerzicht)	In de nieuwe situatie wordt waar mogelijk de bestaande locatie van de dijk zichtbaar gemaakt met de bestaande dijkpalen.	-
				Bij de buitenwaartse asverschuiving is deze zo klein mogelijk gehouden en de vorm van de huidige dijk zo veel mogelijk behouden.	
			Gecombineerd, met buitenwaartse asverschuiving* (EA-10 tussen Kinselmeerzicht en de Doordrijvers)	Scheppen condities voor het ontstaan van zachte land-water overgangen (toegevoegd naar aanleiding van vergunningsvoorschrift 4 uit de ontwerp-omgevingsvergunning).	-
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-10 ter plaatse van Doordrijvers)	-	-

[15] Deze markante punten zijn gekozen aan de hand van de historische locatie en de belevingswaarde vanaf de dijk en vanaf het water.

	Naam module	Bestaande situatie Fiets- en wandelpaden	Integraal ontwerp	Ruimtelijke inpassingsmaatregelen/ terugbrengen bestaande waarden	Meekoppelkans
			Buitenwaartse asverschuiving* (EA-10 dp 135-141, EA-11)		
		Fietspad op de kruin van de dijk (vrijliggend).		Fietspad terugbrengen op de kruin van de dijk (EA-8 t/m EA-10).	Verbreding doorgaande fietsverbinding op de kruin (EA-8 t/m EA-11)
		Wandelpad (asfalt) op de kruin van de dijk. Er wordt gewandeld over het fietspad.		Wandelpad (asfalt) terugbrengen op de kruin van de dijk.	
	Gehele traject			Terugbrengen bestaande voorzieningen zoals strandjes, wegen, parkeerplekken, in- en uitritten en watergangen. Over de exacte uitstraling van de inrichtingselementen en dijkbekledingen worden met provincie Noord-Holland, recreatieschap en gemeenten nadere afspraken gemaakt.	

* In de bovenstaande tabel is met een * aangegeven waar kruinverhoging plaatsvindt bij een binnenwaartse, buitenwaartse of gecombineerde versterking. Met kruinverhoging wordt bedoeld: de verhoging van de reeds aanwezige kruin.

Bij een buitenwaartse asverschuiving wordt de bestaande dijk afgegraven en vindt daarmee derhalve geen kruinverhoging plaats. Wel is bij een buitenwaartse asverschuiving in de meeste gevallen de kruin van de nieuwe dijk hoger dan die van de bestaande dijk. Daar waar bij de buitenwaartse asverschuiving de bestaande kruin blijft behouden, is dit expliciet aangegeven.

Tabel 5. Overzicht oplossingen kunstwerken

Module & sectie	Kunstwerken	t.h.v. dijkpaal	Huidige object	Nieuw object	Werkzaamheden
2 | HE-2	**Inlaat Noord**	13	-	Inlaat	Realiseren
3 | HE-3	**Inlaat Westerkogge**	36	Inlaat	Inlaat	Verplaatsen
3 | HE-3	**Uitlaatconstructie Noord**	46	-	Uitlaat	Realiseren
3 | HE-3	**Gemaal Westerkogge**	46	Gemaal	-	Constructieve dijkversterking
3 | HE-3	**Uitlaatconstructie Zuid**	46	-	Uitlaat	Realiseren
3 | HE-4	**Inlaat Zuid**	62	-	Inlaat	Realiseren
4 | HE-5A	**Constructieve versterking Bedijkte Waal**	63-67	-	-	Constructieve dijkversterking
4 | HE-5	**Duiker Rietkoog**	73	Duiker	Duiker	Vervangen
4 | HE-6	**Keersluis Hornsluis**	1	Sluis	-	Constructieve dijkversterking
6 | HE-8	**Gemaal Warder**	36	Gemaal	-	Constructieve dijkversterking
6 | HE-8	**Constructieve versterking Zwembad Warder**	47	-	-	Constructieve dijkversterking
9 | EA-1	**Gemaal Volendam**	15	Gemaal	-	Constructieve dijkversterking
11 | EA-3	**Uitwateringsluis Hoge Dijk**	1	Uitlaat	-	Op dit moment geen werkzaamheden voorzien
12 | EA-4	**Hevelleiding Katwoude**	37	Hevelleiding	Hevelleiding	Vervangen
13 | EA-5	**Afwateringsduiker de Nes**	59	Duiker	Duiker	Vervangen
14 | EA-7A	**Constructieve dijkversterking Uitdam Dorp**	74-80	-	-	Constructieve dijkversterking

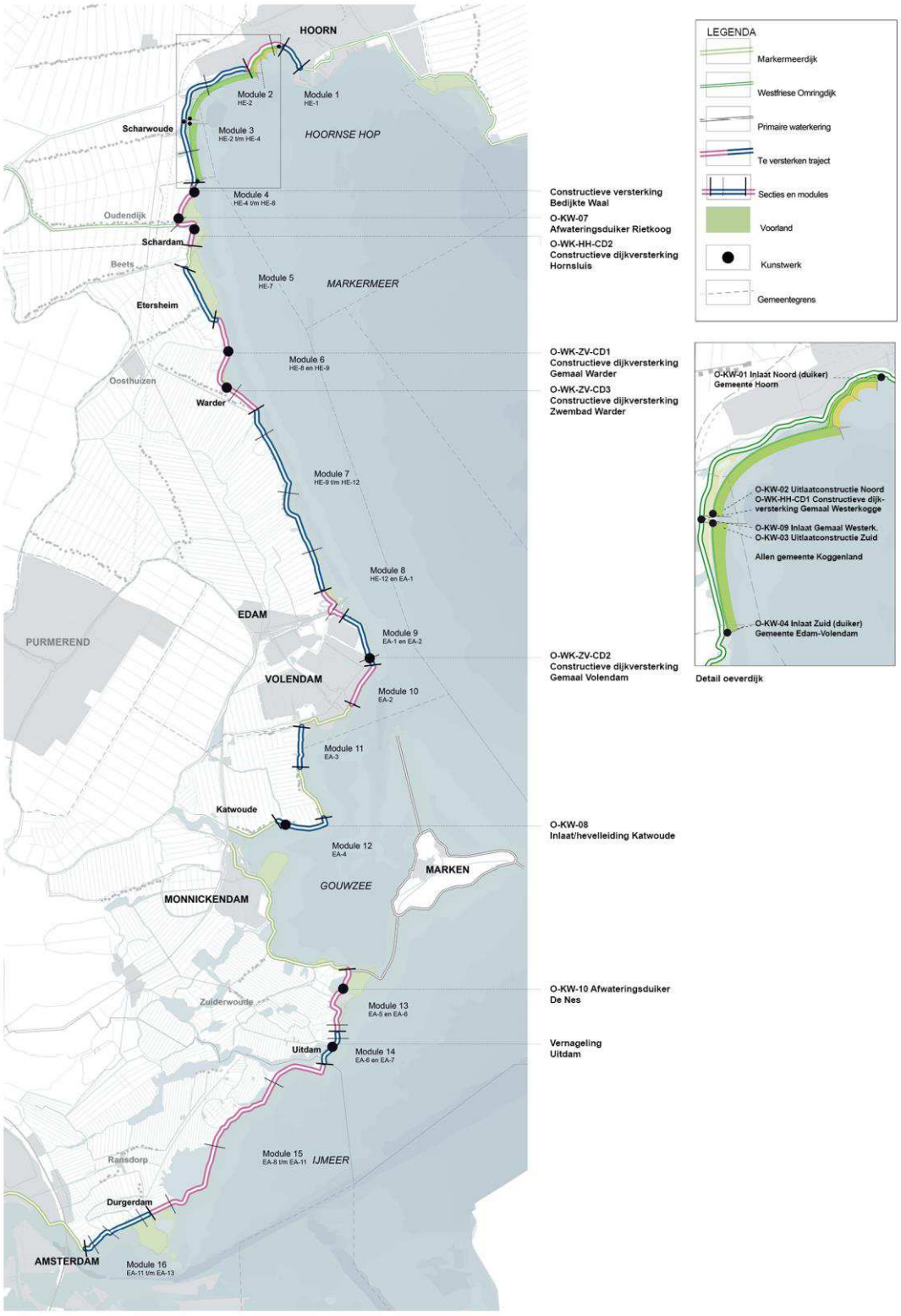

Figuur 122: Overzicht oplossingen voor kunstwerken

3.3.7 Ruimtelijke opgave Provincie Noord-Holland en gemeenten

De provincie Noord-Holland, gemeenten, recreatie- en natuurorganisaties hebben - naast de meekoppelkansen en ruimtelijke inpassingsmaatregelen die deel uitmaken van de Versterking - nog andere ambities voor het gebied waartoe de Markermeerdijken behoort. De provincie Noord-Holland werkt samen met deze partijen en (in een later stadium) ondernemers aan een Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam. De maatregelen in het Ambitieprogramma maken geen deel uit van de Versterking en volgen voor de uitvoering een eigen financierings- en vergunningentraject.

Tabel 6. Ruimtelijke kwaliteitsmaatregelen, apart vergunningstraject

Module	Maatregel
2: Strand Hoorn	Halverwege het stadsstrand wordt een brug aangelegd om de oeverdijk met de huidige dijk te verbinden.
2: Strand Hoorn	Ter hoogte van de Galgenbocht komt een brug voor voetgangers, fietsers en gemotoriseerd verkeer.
3: Grote Waal en De Hulk	Het huidige fietspad wordt verbonden met de oeverdijk, door een nieuwe verbinding aan te leggen. Deze verbinding komt ter hoogte van de oude inlaat Westerkogge.

4 Toets planologische strijdigheid

In dit hoofdstuk wordt beschreven op welke locaties het integraal ontwerp strijdig is met de vigerende bestemmingsplannen (paragraaf 4.1 en 4.2). In bijlage 11.38 van het Bijlagenboek zijn de Strijdigheidstoets en de Kaart Strijdigheid Bestemmingsplannen opgenomen.

Algemene opmerkingen
Voor de hieronder uitgewerkte analyse gelden enkele algemene uitgangpunten / opmerkingen.

- Het dijkversterkingsproject betreft een integraal geheel van een dijkversterking, met daarbij behorende kunstwerken en meekoppelkansen. Deze aspecten zijn allen betrokken bij de beoordeling op planologische strijdigheid.
- Voor een nadere uitwerking en toelichting van onderstaande constateringen, is in de bijlage een uitgebreid bestemmingsplanschema te vinden waar de strijdigheden per module en per bestemmingsplan nader zijn uitgewerkt.
- Op een groot deel van het betreffende plangebied rust de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering'. Binnen deze bestemming zijn onder meer werken en werkzaamheden ten behoeve van de waterkering toegestaan. De dijkversterking past binnen deze bestemming waardoor er, daar waar deze dubbelbestemming geldt, in principe geen strijdigheid geconstateerd is met het bestemmingsplan.
- Op nagenoeg het gehele traject van de dijkversterking is een dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie' van toepassing. Deze dubbelbestemming is onderverdeeld in verschillende categorieën ('Waarde - Archeologie 1, 2, 3, etc.), corresponderend met de mate van de ter plaatse noodzakelijke bescherming van archeologische (en deels ook cultuurhistorische) waarden. Het projectplan Waterwet zorgt ervoor dat de in deze bestemmingsregels opgenomen omgevingsvergunningplicht voor werken/werkzaamheden niet geldt (artikel 5.10 Waterwet). Ten behoeve van de dijkversterking is archeologisch onderzoek uitgevoerd. De resultaten hiervan komen aan de orde in paragraaf 6.6.
- Met name binnen de bestemmingen 'Archeologie', 'Waterstaat-Waterkering', 'Natuur', 'Water', 'Agrarisch', 'Landschap' en 'Waarde Volendams Erfgoed' wordt er in de planregels een vergunning voor het uitvoeren van werken, geen werkzaamheden zijnde (de aanlegvergunning) verplicht gesteld. Deze vergunningplicht wordt niet gezien als zijnde 'strijdigheid' met de bestemmingsplanregels, maar enkel als een vergunning op basis van het bestemmingsplan (op grond van artikel 2.1 lid 1 onder b en c Wabo). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter nu voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet en is daarom niet als zodanig opgenomen in de onderstaande constateringen.

4.1 Strijdigheid met geldende bestemmingsplannen

Hieronder wordt beschreven in hoeverre het ruimtebeslag van de voorgenomen ontwikkeling samenvalt met geldende bestemmingsplannen.

4.1.1 Gemeente Hoorn

BP Binnenstad (onherroepelijk d.d. 02-02-2011)
Van toepassing op: Module 1, 2
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding, parkeervoorziening, Inlaat Noord.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking en de overige te realiseren functies valt samen met de volgende bestemmingen:

- Enkelbestemmingen: Groen, Cultuur en ontspanning, Verkeer-Verblijf en Verkeer
- Dubbelbestemmingen: Waarde - Beschermd stadsgezicht, Waarde - Archeologie, Waterstaat - Waterkering.

Voor **module 1** is voor de volgende onderdelen strijdigheid geconstateerd met dit bestemmingsplan:

- Waar het fiets- en voetpad wordt aangelegd binnen de bestemming **'Cultuur en ontspanning'** geldt strijdigheid met het bestemmingsplan. Binnen de bestemming zijn gebouwen ten behoeve van cultuur en ontspanning alsmede daarbij behorende groen- en parkeervoorzieningen planologisch mogelijk gemaakt. Op grond van de bestemmingsomschrijving is de mogelijkheid tot het opnemen van een fiets- en wandelverbinding niet geregeld.

Voor **module 2** is voor de volgende onderdelen strijdigheid geconstateerd met dit bestemmingsplan:

- De parkeervoorziening is strijdig binnen de enkelbestemming **'Groen'**. Binnen deze bestemming zijn zoal groenstroken, waterlopen en waterpartijen toegestaan. De mogelijkheid tot het realiseren van een parkeervoorziening is binnen de bestemming niet als mogelijkheid opgenomen.
- Waar het fiets- en voetpad wordt aangelegd binnen de bestemming **'Cultuur en ontspanning'** geldt strijdigheid met het bestemmingsplan. Binnen de bestemming zijn gebouwen ten behoeve van cultuur en ontspanning alsmede daarbij behorende groen- en parkeervoorzieningen planologisch mogelijk gemaakt. Op grond van de bestemmingsomschrijving is de mogelijkheid tot het opnemen van een fiets- en wandelverbinding niet geregeld.

BP Hoornsche Hop (vastgesteld d.d. 08-12-1998)
Van toepassing op: Module 1, 2, 3
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding, parkeervoorziening, stadsstrand, Inlaat Noord, strekdammen en bruggen.
Het ruimtebeslag voor de dijkversterking en andere te realiseren functies valt samen met de volgende bestemmingen:

- enkelbestemmingen: Markermeer;
- dubbelbestemmingen: geen.

Voor module 1 zijn er geen strijdigheden geconstateerd
Voor module 2 is voor de volgende onderdelen strijdigheid geconstateerd met dit bestemmingsplan:

- Waar de parkeervoorzieningen worden aangelegd binnen de bestemming '**Markermeer**' geldt strijdigheid met het bestemmingsplan. Binnen de bestemming zijn de gronden bedoeld voor de ontwikkeling van het waterecosysteem en de daaraan landschappelijke en natuurlijke waarden in dit gebied. Op grond van de bestemmingsomschrijving is het realiseren van parkeervoorzieningen niet mogelijk.
- Waar de inlaat wordt aangelegd binnen de bestemming '**Markermeer**' geldt strijdigheid met het bestemmingsplan. De inlaat als zodanig is hoger dan toegestaan is volgens de regels van het bestemmingsplan. Hierdoor is sprake van strijdigheid met het bestemmingsplan.

Voor **module 3** zijn er geen strijdigheden geconstateerd

Paraplubestemmingsplan Archeologie (vastgesteld d.d. 07-03-2017)
Van toepassing op: Module 1, 2, 3
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding, parkeervoorziening, stadsstrand, Inlaat Noord en bruggen.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking en andere te realiseren functies valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: geen;
- dubbelbestemmingen: Waarde - Archeologie 1, Waarde - Archeologie 3, Waarde - Archeologie 5.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- Geen strijdigheden geconstateerd. Zie nader het bestemmingsplanschema zoals opgenomen in de bijlage.

BP Grote waal 2005 (vastgesteld d.d. 08-03-2006)
Van toepassing op: Module 2, 3
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding en bruggen.
Het ruimtebeslag voor de dijkversterking en andere te realiseren functies valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Waterkering/Omringdijk
- dubbelbestemmingen: geen.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- Geen strijdigheden geconstateerd. Zie nader het bestemmingsplanschema zoals opgenomen in de bijlage.

4.1.2 Gemeente Koggenland

BP Landelijk gebied (vastgesteld d.d. 27-07-2013), incl. gedeeltelijke herziening ten gevolge van Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 (vastgesteld 14-05-2018).
Van toepassing op: Module 3
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding, inlaat gemaal Westerkogge, constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden), uitlaatconstructie Zuid en Noord, strekdam.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Natuur - 1, Natuur - 2, Water, Bedrijf-Nutsvoorziening, Wonen, Recreatie - Dagrecreatie 1, Water - Waterkering.
- dubbelbestemmingen: Waarde - Archeologie 2, 3 en 5, Waarde-Cultuurhistorie.
- gebiedsaanduiding: Vrijwaringszone - dijken.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- De wandel- en fietsverbinding is strijdig binnen de bestemming '**Natuur-1**'. De met natuur aangewezen gronden zijn bestemd voor doeleinden die voornamelijk zien op natuur en landschap. In de planregels is geen mogelijkheid opgenomen voor het realiseren van wandel- en fietsverbindingen.

- De inlaat gemaal Westerkogge is strijdig met bestemmingen '**Natuur-1**', '**Natuur-2**' en **'Water'.**
- De uitlaatconstructies Noord en Zuid zijn strijdig met de bestemmingen '**Natuur-1**' en '**Recreatie- Dagrecreatie-1**'.

4.1.3 Gemeente Edam - Volendam

BP Buitengebied Zeevang 2016 (vastgesteld d.d. 13-04-2017)
Van toepassing op: Module 3, 4, 5, 6, 7
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding, Inlaat Zuid, Constructieve versterking Warder (constructief scherm), Gemaal Warder, Afwateringsduiker Rietkoog (incl. kwelscherm), constructieve versterking Bedijkte Waal, sloot.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking en de andere te realiseren functies valt samen met de volgende bestemmingen:

- enkelbestemmingen: Water (waaronder 'Specifieke vorm van water - Markermeer'), Agrarisch met waarden, Verkeer, Natuur, Tuin, Recreatie-Dagrecreatie;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat - Waterkering, Waarde - Landschap, Waarde- Landschap-Stelling van Amsterdam, Waarde Archeologie 1, 3, 4, 5, 6;
- gebiedsaanduidingen: Vrijwaringszone- dijk, Wetgevingszone- wijzigingsgebied;
- functieaanduiding: Specifieke vorm van water - Markermeer.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
Voor module 3 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De dijkversterking is in strijd met de bestemming **'Agrarisch met waarden'** en '**Natuur**' voor het deel waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' geldt. In de planregels is bij de enkelbestemming agrarisch en natuur geen mogelijkheid opgenomen voor het realiseren van een dijkversterking. Op een deel van deze agrarische gronden geldt de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk nu deze de activiteiten ten dienste staan van de waterkering.
- De Inlaat Zuid in strijdig met bestemming **'Water',** waaronder ook de specifieke functieaanduiding **'Markermeer'**.

Voor module 4 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De dijkversterking is in strijd met de bestemming **'Agrarisch met waarden'** voor het deel waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' geldt. In de planregels is bij de enkelbestemming agrarisch en natuur geen mogelijkheid opgenomen voor het realiseren van een dijkversterking. Op een deel van deze agrarische gronden geldt de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk nu deze de activiteiten ten dienste staan van de waterkering.
- De sloot is strijdig met de bestemming '**Natuur**' en '**Verkeer**'. De gronden zijn respectievelijk bedoeld voor natuur- en verkeersdoeleinden. Het aanleggen van wateren is binnen beide bestemmingen niet als mogelijke activiteit opgenomen hetgeen strijdigheid oplevert.
- De Inlaat Zuid in strijdig met de bestemming **'Water',** waaronder ook de specifieke functieaanduiding **'Markermeer'**.

- De Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) is strijdig met bestemmingen '**Water**', **'Natuur**' en **'Agrarisch met Waarden'**, **'Verkeer'** en **'Waterstaat- waterkering'.**

Voor module 5 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De fiets- en wandelverbinding is in strijd met de bestemming '**Natuur**' en '**Water**'. De bestemmingen geven geen mogelijkheid voor de realisatie van fiets- en wandelverbindingen nu de mogelijkheid tot het aanleggen van paden niet staat omschreven als toegestane activiteit.

Voor module 6 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De fiets- en wandelverbinding is in strijd met de bestemming '**Water**' nu deze bestemming de mogelijkheid voor het realiseren van fiets- en wandelverbindingen niet als zodanig toestaat.

Voor module 7 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De fiets- en wandelverbinding is in strijd met de bestemming '**Water**' nu deze bestemming de mogelijkheid voor het realiseren van fiets- en wandelverbindingen niet als zodanig toestaat.

BP Dorpskernen 2016 (vastgesteld d.d. 13-04-2017)
Van toepassing op: Module 4, 5, 6
Te realiseren functies: Dijkversterking, wandel- en fietsverbinding, afwateringsduiker Rietkoog (+ kwelscherm) en constructieve dijkversterking Hornsluis, constructieve dijkverversterking Gemaal Warder, constructieve versterking Zwembad Warder, sloot.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:

- enkelbestemmingen: Verkeer, Water, Natuur, Tuin, Wonen, Agrarisch met waarden;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat - Waterkering, Waarde - Archeologie (specifieke vorm van waarde - 3, 4 en 5), Waarde - Landschap;
- gebiedsaanduiding: Vrijwaringszone - dijk, Wetgevingszone- wijzigingsgebied;

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
Voor modules 5 en 6 is geen strijdigheid geconstateerd.

Voor module 4 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De wandel- en fietsverbinding is strijdig met de bestemming **'Agrarisch met waarden'**, **'Natuur'** en **'Water'**. In de planregels is bij deze bestemmingen geen mogelijkheid opgenomen voor het realiseren van wandel- en fietsverbindingen.

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam/Bestemmingsplan Buitengebied (1995)
Van toepassing op: Module 7, 8, 9
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding.
Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:

- enkelbestemmingen: Verkeer - aanduiding langzaamverkeersroute, Markermeer, Natuurgebied (deels aanduiding cultuurhistorische waarden, Fort en recreatief medegebruik);
- dubbelbestemming: Waterkering.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
Voor geen enkele module is er strijdigheid geconstateerd met dit bestemmingsplan.

BP Oorgat e.o. (vastgesteld 19-01-2012)
Van toepassing op: Module 8
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Groen, Verkeer - Verblijfsgebied, Bedrijf, Tuin;
- dubbelbestemmingen: Waarde - Archeologie, Waterstaat - Waterkering;
- gebiedsaanduiding: Provinciaal monument.

Voor module 8 is de volgende strijdigheid geconstateerd:
- Het ruimtebeslag van de dijkversterking is in strijdig met de enkelbestemmingen **'Groen'**, '**Tuin**', '**Bedrijf**' en **'Verkeer - Verblijfsgebied'** voor het deel waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' geldt. In de planregels is bij een deel van de enkelbestemmingen geen mogelijkheid opgenomen voor het realiseren van een dijkversterking. Op een deel van deze met groen en verkeer aangeduide gronden geldt de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk nu deze de dijkversterking ten dienste staat van de waterkerende functie.

BP De Broeckgouw (vastgesteld d.d. 14-09-2017)
Van toepassing op: Module 8, 9
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding, constructieve dijkversterking Gemaal Volendam.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Natuur, Verkeer-Verblijfsgebied, Wonen -3, Groen;
- dubbelbestemmingen: Waarde - Archeologie 1 en 2, Waterstaat - Waterkering, Waarde Landschap - Stelling van Amsterdam

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- Geen strijdigheid geconstateerd. Zie nader het bestemmingsplanschema zoals opgenomen in de bijlage.

BP Bedrijventerrein Julianaweg e.o. (vastgesteld d.d. 18-01-2018)
Van toepassing op: Module 9, 10
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding, Constructieve dijkversterking gemaal Volendam.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Groen, Verkeer-Verblijfsgebied;
- dubbelbestemmingen: Waarde - Archeologie 1 en 2, Waterstaat - Waterkering, Waarde Landschap - Stelling van Amsterdam

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- Geen strijdigheid geconstateerd. Zie nader het bestemmingsplanschema zoals opgenomen in de bijlage.

Bp Oude kom Volendam 2012 (vastgesteld 17-10-2013)
Van toepassing op: Module 10
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Verkeer-verblijfsgebied, Water, Tuin;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat- waterkering, Waarde- Archeologie 1 en 2, Waarde- Edams Volendams Erfgoed;
- aanduiding: bijgebouwen, cultuurhistorisch attentiegebied, provinciaal monument

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid
Voor module 10 is er geen strijdigheid geconstateerd met dit bestemmingsplan.

BP Kleiperk (vastgesteld 25-08-2015)
Van toepassing op: Module 10
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Verkeer - Verblijfsgebied;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat - Waterkering, Waarde Edams Volendams Erfgoed, Waarde Archeologie.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- Geen strijdigheid geconstateerd. Zie nader het bestemmingsplanschema zoals opgenomen in de bijlage.

BP De Pieterman Slobbeland (analoog)
Van toepassing op: Module 11
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Verkeersdoeleinden, Recreatieve doeleinden (met aanduiding 'Strand');
- dubbelbestemming: Waterkering;
- aanduiding: Langzaamverkeersroute.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- De fiets- en wandelverbinding is strijdig met de bestemming '**Waterkering**' en '**Verkeersdoeleinden**'. Enkel binnen de aanduiding 'langzaamverkeersroute' of 10 meter aan de weerszijden ervan is een fiets- en wandelverbinding mogelijk. Daar waar het fietspad komt, rust geen aanduiding 'langzaamverkeersroute'. Dit maakt dat er geen paden zijn toegestaan.
- De dijkversterking is niet strijdig voor zover op deze gronden de bestemming 'Waterkering' aanwezig is.

4.1.4 Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013 (vastgesteld d.d. 27-11-2014), inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018).
Van toepassing op: Module 11, 12, 13, 14
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding, Afwateringsduiker de Nes, inlaat Katwoude en inspectieschacht inlaat Katwoude, sloot.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking binnen deze modules valt samen met de volgende bestemmingen:

- enkelbestemmingen: Groen, Natuur- 1, 2 en 3, Verkeer, Agrarisch, Verkeer-fiets en voetpaden;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat- Waterkering, Waarde- Archeologie 2, Waarde- Archeologie 3, Waarde- Archeologie 4, Waarde- Archeologie 5, Leiding- water, Waarde- Aardkundig;
- gebiedsaanduiding: Vrijwaringszone - dijk.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid
Voor module 11 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De dijkversterking komt niet overeen met het bij de bestemming '**Verkeer**' aangegeven dwarsprofiel.
- De fietsverbinding is in strijd met de bestemming '**Verkeer**' en '**Natuur-1**'. Binnen deze bestemmingen staan verkeersdoeleinden evenals de natuur- en landschapswaarden voorop waarbij enkele sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden tevens mogelijk gemaakt zijn. Paden worden hier niet onder gerekend. Dit levert strijdigheid op met de natuurbestemming.

Voor module 12 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De inlaat Katwoude is in strijd met de bestemming '**Leiding-Water**'. De met deze bestemming aangewezen gronden zijn bestemd voor hoofdwaterleidingen en bijbehorende bouwwerken. De inlaat staat niet ten dienste van de hoofdwaterleiding waardoor er sprake is van strijdigheid.
- De inspectieschacht inlaat Katwoude is strijdig met de bestemming '**Natuur- 1**', '**Waterstaat-waterkering'**. Een inspectieschacht betreft een gebouw nu deze door mensen betreden kan worden. De bestemmingen laten de realisering van gebouwen niet toe.
- De fietsverbinding is in strijd met de bestemming '**Verkeer**' en '**Natuur-1**'. Binnen deze bestemmingen staan verkeersdoeleinden evenals de natuur- en landschapswaarden voorop waarbij enkele sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden tevens mogelijk gemaakt zijn. Paden worden hier niet onder gerekend. Dit levert strijdigheid op met de natuurbestemming.
- De dijkversterking komt niet overeen met het bij de bestemming '**Verkeer**' aangegeven dwarsprofiel.

Voor module 13 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De fietsverbinding is in strijd met de bestemming '**Verkeer**' en '**Natuur-1**'. Binnen deze bestemmingen staan verkeersdoeleinden evenals de natuur- en landschapswaarden voorop waarbij enkele sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden tevens mogelijk gemaakt zijn. Paden worden hier niet onder gerekend. Dit levert strijdigheid op met de natuurbestemming.
- De dijkversterking komt niet overeen met het bij de bestemming '**Verkeer**' aangegeven dwarsprofiel.
- De inspectieschacht van de afwateringsduiker is in strijd met de bestemming '**Groen**' en '**Waterstaat-waterkering**'. Een inspectieschacht betreft een gebouw nu deze door mensen betreden kan worden. De bestemmingen laten de realisering van gebouwen niet toe.
- De sloot is in strijd met de bestemming **'Natuur-3'** en **'Waarde - aardkundig'**, nu deze bestemming het niet toe staat sloten te graven.

Voor module 14 is de volgende strijdigheid geconstateerd:
- De dijkversterking komt niet overeen met het bij de bestemming '**Verkeer**' aangegeven dwarsprofiel.
- De fietsverbinding is in strijd met de bestemming '**Verkeer**' en '**Natuur-1**'. Binnen deze bestemmingen staan verkeersdoeleinden evenals de natuur- en landschapswaarden voorop waarbij enkele sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden tevens mogelijk gemaakt zijn. Paden worden hier niet onder gerekend. Dit levert strijdigheid op met de natuurbestemming.

BP Camping Jachthaven Uitdam (analoog, vastgesteld d.d. 18-02-2010), inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018).
Van toepassing op: Module 13
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding
Het ruimtebeslag voor de dijkversterking binnen deze modules valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Recreatie- 2, Recreatie- 4, Water;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat - Waterkering;
- gebiedsaanduiding: Vrijwaringszone - dijk 1, Vrijwaringszone - dijk 2

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- De dijkversterking is strijdig binnen de bestemming '**Water**' voor het deel van de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat- Waterkering' geldt. De fietsverbinding is strijdig met de bestemming **'Water'**. De gronden met de bestemming 'Water' zijn bestemd voor de waterhuishouding, water ten behoeve van recreatieve doeleinden en het behoud van de natuurwaarden. De dijkversterking en de fietsverbinding zijn niet passend binnen deze omschrijving. Op slechts een deel van deze met water aangeduide gronden geldt echter wel de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringsdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk aangezien de dijkversterking ten dienste staat van deze waterkerende functie.

BP Kernen Waterland (vastgesteld d.d. 11-04-2013), inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018).
Van toepassing op: Module 14
Te realiseren functies: Dijkversterking, fiets- en wandelverbinding.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Groen, Tuinen-overtuinen, Verkeer- verblijf;
- dubbelbestemmingen: Waterstaat - Waterkering, Waarde - Archeologie 1, 2, 3, 4, Waarde - Aardkundig, Leiding-Riool; Waarde - Cultuurhistorie ensemble dijk & dorp Uitdam.
- gebiedsaanduiding: Vrijwaringszone Dijk.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- Geen strijdigheid geconstateerd. Zie nader het bestemmingsplanschema zoals opgenomen in de bijlage.

4.1.5 Gemeente Amsterdam

BP Kinselmeer, incl. 1e herziening (onherroepelijk d.d. 31-07-2007)
Van toepassing op: Module 15
Te realiseren functies: Dijkversterking, fietsverbinding, sloot.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Verkeersareaal, Natuurgebied, Dag- en Verblijfsrecreatie;
- dubbelbestemming: Primaire waterkering, Beschermde structuur.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid:
- De dijkversterking is strijdig binnen de bestemming '**Natuurgebied**' voor het deel van de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat- Waterkering' geldt. De gronden met de bestemming 'Natuurgebied' zien op de natuurbehoud gerichte agrarische exploitatie, het behoud en herstel van landschappelijke en natuurlijke waarden en water. Binnen deze bestemming is geen dijkversterking mogelijk. Op een deel van deze met natuur aangeduide gronden geldt echter wel de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringsdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk aangezien de dijkversterking ten dienste staat van deze waterkerende functie.
- De dijkversterking is strijdig binnen de bestemming '**Dag- en Verblijfsrecreatie**' voor het deel van de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat- Waterkering' geldt. De met de bestemming 'Dag- en Verblijfsrecreatie' aangewezen gronden zijn o.a. bestemd voor de dagrecreatie en voor recreatieverblijven. Binnen deze bestemming is geen dijkversterking mogelijk. Op een deel van deze met dag- en verblijfsrecreatie aangeduide gronden geldt echter wel de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringsdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk.

BP Landelijk Noord (vastgesteld d.d. 26-06-2013)
1e herziening Bestemmingsplan Noord
3e herziening Bestemmingsplan Landelijk Noord

Van toepassing op: Module 14, 15
Te realiseren functies: Dijkversterking, fietsverbinding, sloot.

Het ruimtebeslag voor de dijkversterking valt samen met de volgende bestemmingen:
- enkelbestemmingen: Agrarisch met waarden-Droogmakerij, Agrarisch met waarden-Veenweidegebied, Natuur, Tuin, Verkeer, Water;
- dubbelbestemmingen: Waarde-Archeologie-1, Waarde-Archeologie-5, Waarde-Archeologie-6, Waterstaat-Waterkering.

Opmerkingen ten aanzien van strijdigheid
Voor module 14 is de volgende strijdigheid geconstateerd:
- De dijkversterking is strijdig binnen de bestemming '**Water**' het deel van de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat- Waterkering' op rust. De voor 'water' aangewezen gronden zijn bestemd voor water, waterhuishoudkundige doeleinden, beroepsscheepvaart, beroepsvisserij en recreatieve doeleinden. Op grond van deze bestemming is de dijkversterking planologisch strijdig. Op een deel van deze met water aangeduide gronden geldt wel de

dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringsdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Enkel binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking mogelijk nu de dijkversterking ten dienste staat van de waterkerende functie.

Voor module 15 is de volgende strijdigheid geconstateerd:

- De dijkversterking is strijdig binnen de bestemming **'Natuur'** voor het deel van de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat- Waterkering' geldt. De natuurbestemming ziet op het behoud en herstel van natuur- en landschapswaarden en bijbehorende voorzieningen. In de planregels is binnen de enkelbestemming geen mogelijkheid opgenomen tot het realiseren van een dijkversterking. Op een deel van deze met natuur aangeduide gronden geldt de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk nu de dijkversterking ten dienste staat van de waterkerende functie.
- De dijkversterking is strijdig met de bestemming '**Agrarisch met waarden - Veenweidegebied'** voor het deel van de grond waar geen dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' geldt. In de planregels is bij de enkelbestemming geen mogelijkheid opgenomen tot het realiseren van een dijkversterking. Op een deel van deze met agrarisch aangeduide gronden geldt de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking wel mogelijk nu de dijkversterking ten dienste staat van de waterkerende functie.
- De dijkversterking is strijdig binnen de bestemming '**Water**' voor het deel van de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat- Waterkering' op rust. De voor 'water' aangewezen gronden zijn bestemd voor water, waterhuishoudkundige doeleinden, beroepsscheepvaart, beroepsvisserij en recreatieve doeleinden. Op grond van deze bestemming is de dijkversterking planologisch strijdig. Op een deel van deze met water aangeduide gronden geldt wel de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' waardoor de gronden mede bestemd zijn voor waterkeringsdoeleinden, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken. Enkel binnen deze dubbelbestemming is dijkversterking mogelijk nu de dijkversterking ten dienste staat van de waterkerende functie.

5 Beleid

Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dient rekening te worden gehouden met het door de overheden (rijk, provincie, regio en gemeente) geformuleerde beleid. Dit hoofdstuk bevat een opsomming van de relevante beleidsstukken. Tevens is per document kort aangegeven wat de relatie is met de voorgenomen ontwikkeling.

5.1 Beleid op internationaal en Europees niveau

In deze paragraaf is het internationaal en Europees kaderstellende beleid opgesomd dat vervolgens zijn doorvertaling heeft gevonden naar het beleid op nationaal, provinciaal, regionaal en gemeentelijk niveau.

5.1.1 Kaderrichtlijn Water

Door de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW; 2000/60/EG) heeft Nederland een resultaatsverplichting voor het bereiken van de gewenste waterkwaliteit en ecologie van grond- en oppervlaktewatersystemen. Voor grote wateren of watersystemen, de zogenaamde KRW-waterlichamen, zijn hiertoe doelen opgesteld. De (bindende) maatregelen om de doelen te bereiken zijn vastgelegd in de stroomgebiedbeheersplannen. Voor de overige wateren geldt minimaal het stand-still principe. Waterbeheerders mogen hiervoor zelf aanvullende doelen opstellen.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling

De voorgenomen ontwikkeling past in zijn totaliteit binnen de doelen die de Kaderrichtlijn Water stelt ten aanzien van de gewenste waterkwaliteit en ecologie van grond- en oppervlaktewatersystemen. Dit is getoetst door Rijkswaterstaat ten behoeve van het Projectplan Waterwet en de voor het project benodigde vergunning op grond van de Ontgrondingenwet. In paragraaf 6.2 van de Ruimtelijke onderbouwing wordt nader ingegaan op de toetsing aan de KRW.

5.1.2 Richtlijn Overstromingsrisico’s

De Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) dateert van november 2007 en heeft als doel de negatieve gevolgen van overstromingen voor de gezondheid van de mens, het milieu, het culturele erfgoed en de economische bedrijvigheid te beperken. De eerste implementatieronde van de ROR (ROR1) is in 2016, met de rapportage van de overstromingsrisicobeheerplannen, afgerond. Direct daarna zijn de voorbereidingen voor de tweede implementatieronde (ROR2) gestart. Nederland kiest voor een sobere, doelmatige aanpak en gaat uit van bestaande kennis en bestaand beleid. Nederland ontwikkelt geen nieuw beleid in het kader van de ROR, maar zoekt zoveel mogelijk aansluiting bij lopende programma's en trajecten.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling

Een belangrijk doel van de voorgenomen ontwikkeling is het versterken van de primaire waterkering zodat deze voldoet aan de Nederlandse hoogwaterveiligheidseisen. Deze eisen dragen bij aan het voorkomen van overstromingen en het beperken van negatieve gevolgen op de genoemde waarden in de ROR.

5.1.3 Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (Europees Parlement / EU-Raad)

De Vogelrichtlijn (79/409/EEG) en de Habitatrichtlijn (92/43/EEG) zijn richtlijnen die door de Europese Unie zijn opgesteld. In deze richtlijnen wordt aangegeven welke dieren en planten en hun leefomgeving (habitats) de lidstaten van de Europese Unie moeten beschermen. Gebieden in Nederland die zijn aangewezen in het kader van één of beide richtlijnen zijn Natura 2000-gebieden. Op een afstand van ongeveer 80 meter uit de kust ligt de grens van het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. De Gouwzee is tevens aangewezen als Habitatrichtlijngebied. Samen vormen deze gebieden het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Langs het dijktraject ligt binnendijks het Vogelrichtlijngebied Polder Zeevang (tevens Natura 2000-gebied). Beide richtlijnen zijn in Nederland geïmplementeerd in de Wet natuurbescherming.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling

In paragraaf 6.3 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt nader ingegaan op het aspect natuur en meer specifiek soorten- en gebiedsbescherming. In deze paragraaf is onder andere aangegeven dat voor de voorgenomen ontwikkeling een passende beoordeling is opgesteld en een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming wordt aangevraagd voor de effecten op beschermde Natura 2000-gebieden. Ook is een ontheffing op basis van de Wet natuurbescherming aangevraagd voor de effecten op beschermde soorten. Geconcludeerd wordt dat aan de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn wordt voldaan.

5.1.4 Verdrag van Malta

Het verdrag van Malta, ook wel het verdrag van Valetta genoemd, heeft tot doel het archeologisch erfgoed te beschermen als bron van het Europees gemeenschappelijk geheugen en als middel voor geschiedkundige en wetenschappelijke studie. Archeologie dient daarom al vanaf het begin bij de planvorming te worden betrokken. Mogelijk bevinden zich archeologische waarden in het studiegebied. Het belangrijkste uitgangspunt van het verdrag is behoud van archeologische waarden in de bodem.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling

In paragraaf 6.6 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt nader ingegaan op het aspect archeologie. Deze paragraaf beschrijft hoe wordt omgegaan met archeologische waarden en geeft beknopt de resultaten van de uitgevoerde onderzoeken weer. Geconcludeerd wordt dat de voorgenomen ontwikkeling voldoet aan het verdrag van Malta, aangezien onderzoek heeft plaatsgevonden en op basis hiervan de benodigde maatregelen zijn geformuleerd.

5.1.5 UNESCO Werelderfgoedverdrag

Het Koninkrijk der Nederlanden heeft het Werelderfgoedverdrag in 1992 geratificeerd. Het verdrag is het meest bekende van UNESCO en is inmiddels door 192 lidstaten ondertekend. De landen die het verdrag hebben geratificeerd, hebben met elkaar afgesproken dat zij zich zullen inzetten voor identificatie, bescherming, behoud, het toegankelijk maken van cultureel erfgoed en het overdragen van cultureel erfgoed aan komende generaties binnen hun landsgrenzen.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling

Binnen het project bevinden zich onderdelen van het UNESCO-monument Stelling van Amsterdam. Deze verdedigingslinie, aangelegd tussen 1880 en 1920, is belangrijk cultureel erfgoed. In 1996 is de Stelling van Amsterdam op de Werelderfgoedlijst van UNESCO geplaatst. Binnen de begrenzing van de Stelling van Amsterdam vallen in module 8 het Fort bij Edam (met het schootsveld en het inundatiegebied) en in module 16 het Vuurtoreneiland. In paragraaf 6.5 van deze Ruimtelijke

onderbouwing wordt beschreven op welke wijze de Stelling van Amsterdam is betrokken in het ontwerp.

5.2 Beleid op rijksniveau

In deze paragraaf wordt het beleid en de wet- en regelgeving op rijksniveau beschreven. Daar waar dit nuttig is worden verschillende beleidskaders die ingaan op een specifiek aspect, zoals water, gebundeld beschreven in een sub paragraaf.

5.2.1 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)[16] schetst het Rijk ambities van het ruimtelijk en mobiliteitsbeleid voor Nederland in 2040. In de SVIR schetst het kabinet hoe Nederland er in 2040 uit moet zien: concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig. Het ruimtelijk en mobiliteitsbeleid wordt meer aan de provincies en de gemeenten overgelaten. De Rijksoverheid richt zich op nationale belangen, zoals een goed vestigingsklimaat, een degelijk wegennet en waterveiligheid. Eén van de rijksdoelen tot 2028 is zorgen voor een leefbare en veilige omgeving met unieke natuurlijke en cultuurhistorische waarden.

Waterveiligheid

Eén van de nationale belangen is de waterveiligheid. Het Rijk beschermt en stelt de normen voor de primaire waterkeringen. De staat van de primaire keringen wordt in een meerjaarlijkse toetsing in beeld gebracht. In het Deltaprogramma worden de opgaven voor de primaire keringen voor de korte en lange termijn inzichtelijk gemaakt. Het Rijk is samen met de waterschappen verantwoordelijk voor de bescherming van Nederland tegen overstromingen.

Cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten

Een andere nationaal belang is ruimte voor behoud en versterking van (inter)nationale unieke cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten. Het behouden en versterken van unieke cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en draagt bij aan de concurrentiekracht van Nederland. De Rijksoverheid is daarbij verantwoordelijk voor het UNESCO Werelderfgoed waarbij gebieden ruimtelijk worden beschermd en kernkwaliteiten van het gebied worden behouden of versterkt. Ontwikkelingen in deze gebieden zijn mogelijk, mits deze de aan de uitzonderlijke universele waarde verbonden kernkwaliteiten behouden of versterken. De Stelling van Amsterdam is onderdeel van de UNESCO werelderfgoedgebieden en is opgenomen in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro).

Natuur

Om flora- en faunasoorten in staat te stellen om op lange termijn te overleven en zich te ontwikkelen zijn vanuit ruimtelijk oogpunt twee zaken essentieel: het behoud van leefgebieden en de mogelijkheden om zich te kunnen verplaatsen tussen leefgebieden. In internationaal verband heeft Nederland zich met het Biodiversiteitsverdrag en de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (Natura 2000) gecommitteerd aan afspraken over soorten (flora en fauna) en leefgebieden van soorten (habitats). Dit heeft haar vertaling gekregen naar landelijke en provinciale wet- en regelgeving. Daarom is als nationaal belang opgenomen: ruimte voor een nationaal netwerk van natuur voor het overleven en ontwikkelen van flora- en faunasoorten. Het Rijk is verantwoordelijk voor, en door de EU aanspreekbaar op, het nakomen van die aangegane verplichtingen. Binnen de door het Rijk gestelde kaders begrenzen, beschermen en onderhouden de provincies een

[16] SVIR, structuurvisie infrastructuur en ruimte, 13 maart 2012.

natuurnetwerk met de juiste ruimtelijke, water- en milieucondities voor kenmerkende ecosystemen van (inter)nationaal belang.

In de SVIR is opgenomen dat bij toetsing van de ingreep aan het Natuurnetwerk Nederland (hierna: NNN) de 'Spelregels EHS' van toepassing zijn, welke tot stand zijn gekomen door middel vaneen gezamenlijke uitwerking van het Rijk en provincies in 2007. Inmiddels is met het Bestuursakkoord Natuur (2011) tussen rijk en provincies overeengekomen dat de provincies verantwoordelijk zijn voor beheer en ontwikkeling van het NNN-gebieden. Waar voorheen de Spelregels EHS van toepassing waren, vindt de uitwerking van het natuurbeleid nu plaats via de provincies, in de vorm van de provinciale structuurvisies en verordeningen.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Met de Versterking van de Markermeerdijken wordt uitvoering gegeven aan de doelen die de SVIR formuleert ten aanzien van waterveiligheid. Echter, omdat de Versterking integraal is ontworpen is bij de verdere uitwerking ook rekening gehouden met andere opgaven vanuit de SVIR, zoals de aanwezige onderdelen van het NNN in en nabij het plangebied.

In hoofdstuk zes van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt nader ingegaan op de relatie met het UNESCO-Werelderfgoedgebied Stelling van Amsterdam (paragraaf 6.5) en de relatie met beleid en regelgeving met betrekking tot natuurbescherming en -ontwikkeling (NNN, paragraaf 6.3). Daarbij wordt nader aangegeven in hoeverre de voorgenomen ontwikkeling in lijn is met de gestelde doelen uit de SVIR.

5.2.2 Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro)
In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) heeft de Rijksoverheid de nationale belangen gedefinieerd waarvoor het Rijk verantwoordelijkheid draagt. Een aantal van deze nationale belangen wordt juridisch geborgd via het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro). Bij besluit van 18 mei 2016 tot wijziging van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (grote rivieren, elektriciteitsvoorzieningen, ecologische hoofdstructuur, IJsselmeergebied en enige technische wijzigingen) is een aantal wijzigingen doorgevoerd. Het betreft in de eerste plaats de bepaling dat een bestemmingsplan geen bestemmingen bevat die nieuwe bebouwing of landaanwinning mogelijk maken. Projecten in het kader van dijk- of kustversterking zijn van deze regel vrijgesteld. De voorgenomen dijkversterking valt onder deze vrijstelling en is dus toegestaan in het Barro. Daarnaast geldt voor gemeenten een vrijstelling van deze bepaling voor zover de nieuwe bebouwing of landaanwinning in het IJsselmeergebied niet meer bedraagt dan 5 ha.
In de tweede plaats zijn bij deze wijziging van het Barro regels opgenomen over de bescherming van de natuurwaarden van het NNN. De provincies hebben de plicht in een verordening dit beschermingsregime verder uit te werken.

Voor UNESCO-Werelderfgoed de Stelling van Amsterdam dient de provincie de kernkwaliteiten verder uit te werken. De provincie heeft in de Provinciale Ruimtelijke Verordening regels gesteld over de inhoud van bestemmingsplannen, zodat de kernkwaliteiten worden behouden of versterkt. Dit komt aan de orde in paragraaf 5.3.3.

Het Barro verplicht om bij de eerstvolgende herziening van een bestemmingsplan dat betrekking heeft op gronden waarop een primaire waterkering ligt of die de functie van primaire waterkering hebben, voor die gronden de bestemming waterkering op te nemen. Hetzelfde geldt voor gronden in de beschermingszone. Gelet op het feit dat de Versterking van de Markermeerdijken wordt geregeld via een omgevingsvergunning strijdig gebruik, is het aan de gemeenten om bij een

volgende bestemmingsplanherziening de bestemmingen voor de primaire waterkeringen en de bijbehorende beschermingszones op te nemen in het bestemmingsplan.
Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Met de Versterking van de Markermeerdijken wordt uitvoering gegeven aan de eisen voor waterveiligheid uit de Waterwet in het hoofdwatersysteem. De extra buitendijkse gebruiksruimte die geen direct verband houdt met de waterveiligheidsopgave bedraagt minder dan 5 ha. (Nadere besluitvorming over het exacte ruimtebeslag vindt plaats door de gemeente Hoorn.)
De voorgenomen ontwikkeling voldoet dus aan de voorwaarden van het Barro op dit punt.

In hoofdstuk 6 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt nader ingegaan op de relatie van de voorgenomen ontwikkeling met het UNESCO-Werelderfgoedgebied Stelling van Amsterdam (paragraaf 6.5) en met beleid en regelgeving met betrekking tot natuurbescherming en natuurontwikkeling (NNN, paragraaf 6.3). Uit dit hoofdstuk blijkt dat de voorgenomen ontwikkeling in lijn is met de in dit kader gestelde doelen uit het Barro.

5.2.3 Water

Nationaal Waterplan 2016-2021
Op 10 december 2015 is door de minister van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken het Nationaal Waterplan 2016-2021 (NWP) vastgesteld. Het NWP bevat de hoofdlijnen van het nationale waterbeleid en de daarbij behorende aspecten van het nationale ruimtelijke beleid voor de komende zes jaar met een vooruitblik richting 2050.

Onderdeel van het Nationaal Waterplan zijn:
- De deltabeslissingen (waterveiligheid, zoetwatervoorziening en ruimtelijke adaptatie).
- De Beleidsnota Noordzee.
- De verankering van afspraken die betrekking hebben op water vanuit het Energieakkoord.
- De verankering van afspraken die betrekking hebben op water vanuit de Natuurvisie.
- De verankering van afspraken die betrekking hebben op water vanuit de Internationale waterambitie.
- De geactualiseerde plannen en maatregelenprogramma’s om te voldoen aan de Europese eisen voor waterkwaliteit, overstromingsrisico's en het mariene milieu.

Binnen het Deltaprogramma is een nieuwe normering voor waterveiligheid ontwikkeld en uitgewerkt, zoals vastgelegd in de Deltabeslissing Waterveiligheid. Deze nieuwe normering is in de Waterwet verankerd en per 1 januari 2017 van kracht. In de nieuwe normering wordt niet alleen gekeken naar de kans op een overstroming, maar ook naar de gevolgen van een overstroming. Het uitgangspunt is dat iedereen in Nederland dezelfde basisveiligheid krijgt van een kans van 1:100.000 per jaar op overlijden als gevolg van een overstroming. Op basis van het basisveiligheidsniveau en de economische waarde wordt een overstromingsnorm toegekend aan dijktrajecten. In tegenstelling tot een overschrijdingsnorm - die bepaalt welk belastingniveau een dijk moet kunnen weerstaan - bepaalt een overstromingsnorm de maximaal toelaatbare kans dat een belasting optreedt die groter is dan de sterkte van de dijk en dat daardoor een overstroming optreedt.

Onderdeel van het Nationaal Waterplan 2016-2021 zijn de overstromingsrisicobeheerplannen. De projectlocatie valt onder het Overstromingsrisicobeheerplan Rijn. Hierin is inzicht gegeven in de doelen die Nederland stelt om het risico van overstromingen in het stroomgebied van de Rijn te

beperken en de maatregelen die daarvoor getroffen worden. Eén van de belangrijkste doelen van het Overstromingsrisicobeheerplan Rijn is het op orde brengen van de primaire waterkeringen.

Bestuursakkoord Water
In mei 2011 hebben het Rijk, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Unie van Waterschappen (UvW) en de Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin) het Bestuursakkoord Water ondertekend. Doel van het Bestuursakkoord Water is te blijven zorgen voor:
- veiligheid tegen overstromingen;
- een goede kwaliteit water;
- voldoende zoet water.

Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening & Deltaprogramma 2018
De wettelijke afspraken over het Deltaprogramma staan in de Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Op grond van deze wet zijn er wijzigingen aangebracht in de Waterwet, waardoor het Deltaprogramma wettelijke grondslag heeft gekregen. In deze wet staat dat er elk jaar een Deltaprogramma moet komen. Het Deltaprogramma moet volgens de wet uit plannen bestaan om Nederland te beschermen tegen hoogwater. Ook moet het programma zorgen voor voldoende zoetwater. Verder moet er een planning in staan en een overzicht van de kosten. Tot slot staat in de Waterwet dat het Deltaprogramma jaarlijks op Prinsjesdag aangeboden moet worden aan het parlement.

Het Deltaprogramma is een nationaal programma. Rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen werken hierin samen met inbreng van maatschappelijke organisaties. Het doel is om Nederland ook voor de volgende generaties te beschermen tegen hoogwater en te zorgen voor voldoende zoetwater. Het Deltaprogramma bevat maatregelen om waterveiligheid en zoetwatervoorziening op orde te houden, inclusief de planning daarvan en een (globale) raming van de kosten. voorkeursstrategie voor zoetwater in het IJsselmeer bestaat uit een samenhangende set maatregelen in het hoofdwatersysteem (flexibel peilbeheer), de regionale watersystemen (optimalisatie) en bij de gebruikers (zuinig omgaan met water) om de zoetwatervoorraad op peil te houden. Daarnaast wordt gerapporteerd over de voortgang van de implementatie van de Deltaplannen.

In 2015 is het eerste Deltaprogramma bekend gemaakt. De laatste versie is het Deltaprogramma 2018. In het Deltaprogramma 2018 staat beschreven dat de invoering van een flexibel peil voor het IJsselmeergebied op schema ligt. Op 14 juni 2018 is het nieuwe peilbesluit vastgesteld en wordt flexibel peilbeheer mogelijk. Voor nadere informatie wordt verwezen naar paragraaf 6.2 van deze Ruimtelijke onderbouwing.

Nieuw in dit Deltaprogramma is het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie. Hierin zijn een aanpak en maatregelen opgenomen om Nederland klimaatbestendig en waterrobuust in te richten. Reden voor het toevoegen van het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie zijn de recente inzichten in klimaatveranderingen. Hierdoor is een tijdige uitvoering van het Deltaprogramma urgenter geworden en vergen sommige aspecten extra inzet om ervoor te zorgen dat Nederland weerbaar is voor extreme weersomstandigheden.

Stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021
De Ministerraad heeft op 22 december 2015 de stroomgebiedbeheerplannen 2009-2015 van Eems, Maas, Rijndelta (Nederlandse deel) en Schelde geactualiseerd. In het stroomgebiedbeheerplan

Rijndelta is een KRW-maatregelenprogramma opgenomen. Het KRW-maatregelenprogramma voor de periode 2016-2021 bestaat in de eerste plaats uit maatregelen die voortkomen uit Europese en/of nationale wetgeving. Aanvullend hierop is een aantal regionale en locatie gebonden maatregelen geformuleerd die in de plannen van Rijkswaterstaat, waterschappen, provincies en gemeenten zijn opgenomen. De belangrijkste aanvullende regionale en locatie gebonden maatregelen in het KRW-maatregelenprogramma zijn de (her)inrichting van de waterlopen en het aanleggen van ecologische verbindingszones. Voor beschermde Natura 2000-gebieden zijn maatregelen opgenomen ter verbetering van de grondwatercondities. Een verdere aanpak ter bescherming van de Natura 2000-gebieden vindt plaats via de op te stellen beheerplannen.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Na Versterking voldoet de dijk aan de nieuwe normering, zodat ook in de toekomst voldoende (water-)veiligheid geboden kan worden. Bij de Versterking wordt daarnaast rekening gehouden met de ecologische waarden van de omgeving en wordt zoveel mogelijk natuur teruggebracht of worden de ontwikkelvoorwaarden voor natuur versterkt. Tot slot wordt bij de Versterking rekening gehouden met de effecten op grondwater(kwaliteit) en oppervlaktewater(kwaliteit), mede om tot betere ontwikkelvoorwaarden voor natuur te komen. Zo wordt door toepassing van een oeverdijk en de monitoring van het tussenwater een meerwaarde gecreëerd voor de ontwikkeling van natuurwaarden. Dit sluit aan bij de doelen van de verschillende nationale beleidsplannen met betrekking op het aspect water.

In paragraaf 6.2 wordt in de waterparagraaf ingegaan op de voor het project uitgevoerde watertoets.

5.2.4 Rijksstructuurvisie Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM)
Rijk en regio hebben eind 2013 overeenstemming bereikt over de uitvoering van de Structuurvisie Amsterdam-Almere-Markeermeer (RRAAM). Hiertoe hebben de partijen twee overeenkomsten ondertekend, waarin onder meer afspraken zijn vastgelegd over de samenwerking en financiering op het gebied van verstedelijking, bereikbaarheid en ecologie en recreatie. Het Markermeer-IJmeer groeit uit tot een omvangrijk natuur- en recreatiegebied, van essentiële waarde voor de aantrekkingskracht van de regio.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
De voorgenomen ontwikkeling voorziet in een integraal ontwerp voor de dijkversterking en hierbij is uitgebreid aandacht besteed aan de ontwikkeling van natuurwaarden en de versterking van de recreatieve mogelijkheden. Hiermee past de Versterking binnen de uitgangspunten van de RRAAM.

5.3 Beleid op provinciaal niveau
In deze paragraaf wordt het relevante provinciale beleid beschreven. Daar waar dit nuttig is worden verschillende beleidskaders die ingaan op een specifiek aspect, zoals water, gebundeld beschreven in een sub paragraaf.

5.3.1 Structuurvisie Noord-Holland 2040
In de Structuurvisie staat op welke manier de provincie de ruimte in Noord-Holland tot 2040 wil gebruiken en ontwikkelen. Bij het maken van ruimtelijke plannen moeten gemeenten rekening houden met de Structuurvisie. De Structuurvisie 2040 dateert van 2010. In 2015 is de Structuurvisie voor het laatst bijgewerkt, inclusief de besluiten over Wind op Land van 15 december en 2 maart 2015.

Provinciale belangen

De Provincie Noord-Holland zorgt dat Noord-Holland een mooie, veelzijdige en internationaal concurrerende provincie blijft door in te zetten op klimaatbestendigheid, ruimtelijke kwaliteit en duurzaam ruimtegebruik. Om het geschetste toekomstbeeld ruimtelijk te realiseren heeft de Provincie Noord-Holland op basis van de bovengenoemde criteria provinciale belangen benoemd. Deze vallen uiteen in drie hoofdbelangen en twaalf ondergeschikte belangen, zie figuur 123. Daarbij richt de Provincie zich uitdrukkelijk op ruimtelijke vraagstukken die op regionale en bovenregionale schaal spelen en/of gevolgen hebben.

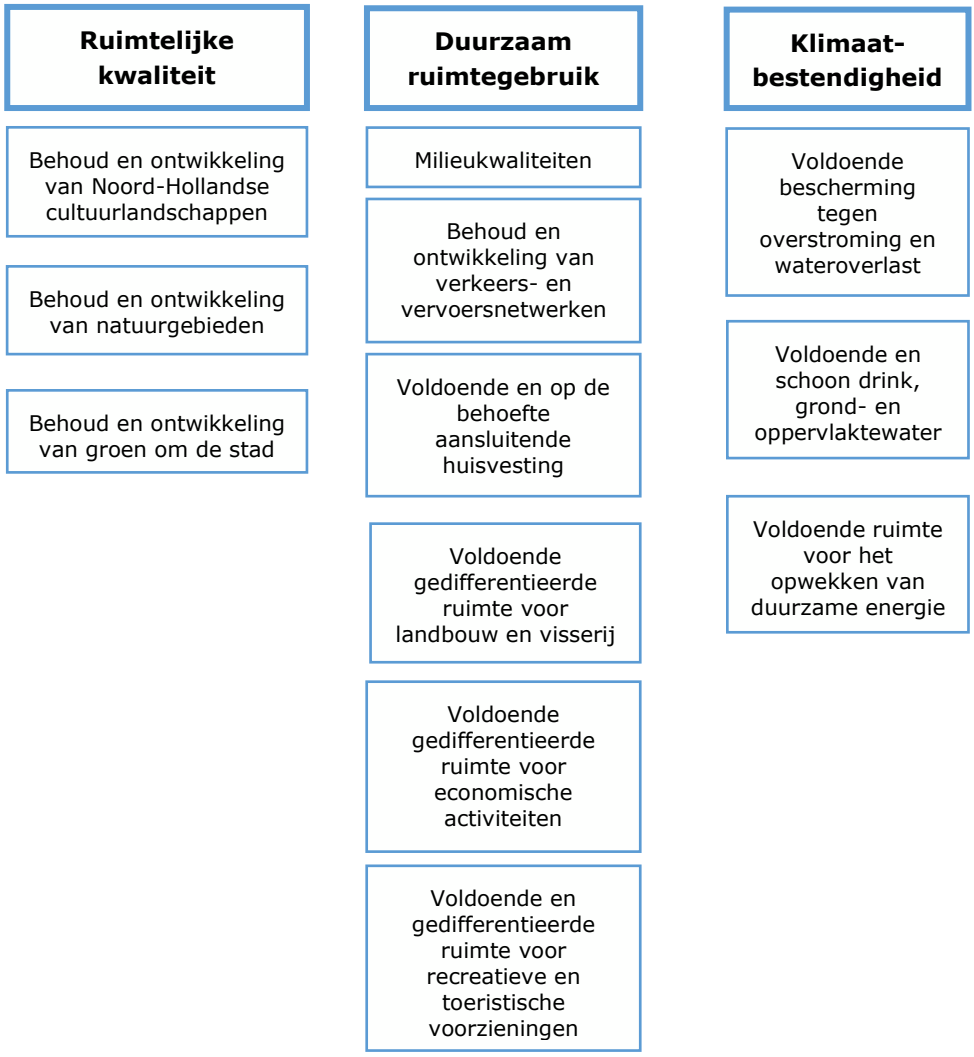

Figuur 123: Provinciale belangen schematisch weergegeven

De drie hoofdbelangen vormen gezamenlijk de ruimtelijke hoofddoelstelling van de provincie. Aan de ruimtelijke beslissingen van de Provincie Noord-Holland gaat daarom altijd een afweging van deze drie belangen vooraf. Klimaatverandering heeft grote ruimtelijke consequenties. Om hier adequaat op te kunnen inspelen, is klimaatbestendigheid als hoofdbelang van de provincie benoemd. Voor een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat is het belangrijk dat de grote variëteit aan cultuur- en natuurlandschappen behouden wordt. Daarom is ruimtelijke kwaliteit als tweede

hoofdbelang benoemd. Duurzaam ruimtegebruik is het derde hoofdbelang. Het inpassen van nieuwe woningen, bedrijven, wegen en andere ruimte vragende functies is en blijft een hoofdtaak van de provincie. De provincie zorgt dat deze inpassing op een efficiënte en toekomstbestendige manier tot stand komt.

De hoofdbelangen worden geborgd en uitgevoerd door instrumenten in te zetten vanuit twaalf onderliggende provinciale ruimtelijke belangen.

Voor de Versterking zijn de volgende in de structuurvisie genoemde belangen aan de orde:
- Voldoende bescherming tegen overstroming en wateroverlast.
- Behoud en ontwikkeling van Noord-Hollandse cultuurlandschappen.
- Behoud en ontwikkeling van natuurgebieden.
- Behoud en ontwikkeling van groen om de stad.
- Voldoende en gedifferentieerde ruimte voor recreatieve en toeristische voorzieningen.

Voldoende bescherming tegen overstroming en wateroverlast
Met de gevolgen van klimaatverandering in beeld - het wordt natter, warmer, droger, zouter en het water komt hoger- wil de Provincie haar grondgebied klimaatbestendig maken. De Provincie Noord-Holland beschermt bewoners en bedrijven tegen de stijging van de zeespiegel en tegen wateroverlast door regenwater. De gevolgen van klimaatverandering worden onder andere opgevangen door het versterken van de waterkeringen.

Primaire waterkeringen beschermen Noord-Holland tegen overstromingen vanuit de Noordzee, Waddenzee, IJssel- en Markermeer. In de Waterwet zijn voor deze waterkeringen veiligheidsnormen vastgelegd om deze bescherming voldoende te waarborgen. In de meeste gevallen nemen de waterschappen en Rijkswaterstaat het initiatief tot dijkversterkingen.

De Provincie Noord-Holland ziet het belang van een innovatieve aanpak, nieuwe technieken en andere oplossingsrichtingen voor goede landschappelijke inpassing en mogelijke functiecombinaties voor toekomstige dijkversterkingen. De Provincie Noord-Holland vindt dit belangrijk omdat de beschikbare ruimte beperkt is en andere waarden op en rond de waterkeringen steeds zwaarder wegen bij dijkverbeteringen. De Provincie Noord-Holland zorgt dat versterkingen van primaire waterkeringen niet onmogelijk worden gemaakt door andere ontwikkelingen. De Versterking van de Markermeerdijken is in lijn met de Structuurvisie Noord-Holland, aangezien de Versterking waarborgt dat in de toekomst tevens sprake is van voldoende bescherming tegen overstroming en wateroverlast.

Behoud en ontwikkeling van Noord-Hollandse cultuurlandschappen
De verschillende landschappen en de rijkdom aan cultuurhistorie zijn de kracht van Noord-Holland. De veenweiden, de droogmakerijen, de Westfriese Omringdijk, de Noorder IJ- en Zeedijken, de Stelling van Amsterdam en het Blauwe Hart (Markermeer-IJmeer) zijn geliefd en uniek. Ze maken Noord-Holland tot een prettige provincie om te wonen, te werken en te recreëren. De landschappen zijn van groot belang voor de aantrekkelijkheid van Noord-Holland als vestigingsplaats voor internationaal concurrerende bedrijven en hun kenniswerkers.

Nieuwe plannen dienen de ontwikkelingsgeschiedenis, de ordeningsprincipes en bebouwingskarakteristiek van het landschap en de inpassing in de wijdere omgeving als uitgangspunt te hanteren. Mogelijke negatieve effecten dienen te worden gecompenseerd.

De Provincie Noord-Holland omschrijft ruimtelijke kwaliteit aan de hand van kernkwaliteiten van het landschap. Natuurlijke omstandigheden en vooral ook menselijk handelen, hebben in ieder landschap hun eigen sporen nagelaten. Nieuwe ontwikkelingen moeten zich tot deze karakteristieken verhouden. Elk landschapstype heeft zijn eigen specifieke kernkwaliteiten die gebieden een eigen karakter en identiteit geven. Relevante kernkwaliteiten voor onderhavige project zijn: archeologie en tijdsdiepte (tezamen 'ondergrond'), aardkundige waarden, historische structuurlijnen, cultuurhistorische objecten en openheid.

Behoud en ontwikkeling van natuurgebieden
Ook in de toekomst wil de provincie een groen, aantrekkelijk en toegankelijk Noord-Holland waarborgen. Dit doet zij door het realiseren van een provinciale groenstructuur voor mensen, dieren en planten. Deze groenstructuur beschermt de biodiversiteit, biedt ruimte voor het behoud door ontwikkeling van de Noord-Hollandse landschappen en is zo toegankelijk mogelijk voor bewoners en bezoekers van Noord-Holland.

Een belangrijk onderdeel van de provinciale groenstructuur is het NNN. Het NNN, waar ook natuurbruggen, natuurverbindingen en de Nationale Parken deel van uitmaken, vormt een samenhangend netwerk van (inter)nationaal belangrijke, duurzaam te behouden ecosystemen. Dit netwerk bestaat voor een groot deel uit reeds bestaande natuurgebieden en grote wateren. Daarnaast worden nieuwe natuurgebieden gerealiseerd. Het NNN wordt in de periode tot en met 2027 gerealiseerd. Het NNN wordt beschermd op grond van de Provinciale Ruimtelijke Verordening. Een groot deel van het NNN is ook onderdeel van Natura 2000, het Europese natuurnetwerk dat op grond van de Wet natuurbescherming wordt beschermd. De Provincie Noord-Holland is in veel gevallen bevoegd gezag om een afweging te maken, als sprake is van ruimtelijke ontwikkelingen die strijdig zijn met de bijzondere kenmerken en waarden van het natuurgebied. Doorgaans zijn dergelijke ontwikkelingen niet toegestaan. Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen, die een negatief effect hebben op natuurgebieden, toch moeten doorgaan vanwege een groot maatschappelijk belang en gebrek aan alternatieve locaties, wordt de schade aan de natuur zoveel mogelijk gemitigeerd en gecompenseerd.

Weidevogels zijn karakteristiek voor Noord-Holland. Ze gedijen goed in het open (veen)weidelandschap. Ondanks de terugval van de weidevogelpopulatie, die het gevolg is van veranderingen van het traditionele landschap en de manier waarop dat wordt beheerd, blijft Noord-Holland nog steeds één van de provincies met de hoogste weidevogeldichtheid. Weidevogels hebben zowel een ecologische als cultuurhistorische waarde die bescherming blijft verdienen. Dit doet de provincie door de weidevogelleefgebieden te beschermen tegen inbreuken op de openheid.

Behoud en ontwikkeling van groen om de stad
Het Noord-Hollandse landschap is gevarieerd, open, heeft hoge cultuurhistorische waarden en is over het algemeen goed bereikbaar vanuit de stad. De Provincie Noord-Holland vindt een goede toegankelijkheid van groen voor haar bewoners en bezoekers belangrijk, zowel voor de leefbaarheid als voor het vestigingsklimaat. Daarom draagt de provincie zorg voor de bereikbaarheid van natuur- en recreatiegebieden. Iedere Noord-Hollander moet met de fiets of het openbaar vervoer in tien minuten in het groen kunnen staan. Het is belangrijk dat er een gevarieerd aanbod is aan recreatiemogelijkheden in het groen. Ook aan waterrecreatie bestaat een belangrijke en groeiende behoefte, waarvoor het Blauwe Hart (het gebied van Markermeer en IJmeer) een belangrijke locatie is. De Provincie Noord-Holland streeft naar meer samenhang in de totale recreatieve structuur: verbindingen tussen bestaande recreatiegebieden en het recreatief medegebruik van natuur- en landbouwgebieden.

Voldoende en gedifferentieerde ruimte voor recreatieve en toeristische voorzieningen
De Provincie Noord-Holland zet zich in voor het ontwikkelen van een compleet, toegankelijk en samenhangend regionaal netwerk van recreatieve verbindingen, voor wandelen, fietsen en varen. De provincie richt zich specifiek op het oplossen van knelpunten en ontbrekende schakels in deze netwerken. Extra aandacht is er de komende jaren voor de recreatieve verbindingen tussen de steden en het buitengebied en het aanleggen van extra verbindingen tussen natuur- en recreatiegebieden. Hier zitten de grootste knelpunten en zijn de recreatietekorten zo veel mogelijk terug te dringen. Daarnaast richt de provincie zich op het versterken van de samenhang tussen verschillende netwerken door de ontwikkeling van goed bereikbare recreatieknooppunten. Dit varieert van kleinschalige punten waar verschillende routes bij elkaar komen en waar kleine voorzieningen voor de recreant zijn aangelegd tot volwaardige recreatieknooppunten. De provincie zet zich waar nodig extra in op het realiseren van de volwaardige recreatieknooppunten, waarin meerdere functies worden gecombineerd zoals parkeren, fietsverhuur, informatievoorziening en horeca. Hiervoor is een aantal potentiële locaties in beeld gebracht. Zo wordt het recreatieaanbod aantrekkelijker en beter ontsloten en vermindert de druk op plekken die niet op recreatie zijn toegerust.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
De Versterking is landschappelijk ingepast en er is rekening gehouden met de ruimtelijke structuur van het landschap. Natuurlijke omstandigheden en vooral ook menselijk handelen hebben hun sporen nagelaten in het landschap, die behouden blijven. Het ontwerp van de Versterking is tot stand gekomen na een integrale belangenafweging van de verschillende kenmerkende waarden en functies op het gebied van waterveiligheid, cultuurhistorie, natuur en recreatie. Met de voorgenomen ontwikkeling wordt beoogd deze waarden en functies niet alleen zoveel mogelijk te behouden, maar ook te versterken c.q. te ontwikkelen.

5.3.2 Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland
Om de beleidsdoelen uit de Structuurvisie te realiseren heeft de Provincie Noord-Holland het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland vastgesteld. In dit programma zijn de belangrijkste provinciale projecten die uitvoering geven aan de Structuurvisiedoelen opgenomen en in samenhang met elkaar gebracht. Het project Dijkversterking Hoorn - Amsterdam (Markermeerdijken) is hierin ook opgenomen en voor dit project zijn de volgende doelen gesteld:

Klimaatbestendigheid
De Versterking moet voldoende bescherming bieden tegen overstromingen en wateroverlast. Meer concreet houdt dit in dat voldoende ruimte bestaat voor het verbeteren, aanpassen en vernieuwen van de waterkeringen, watersystemen en piek- en calamiteitenbergingen en dat daarbij aandacht wordt besteed aan de robuustheid en de ruimtelijke kwaliteit bij de dijkverbetering.

Ruimtelijke kwaliteit
Cultuurlandschappen en natuurgebieden moeten worden behouden en verder ontwikkeld. De Provincie Noord-Holland realiseert daarom een robuust samenhangend natuurnetwerk met een hoge biodiversiteit. Daarnaast is het behoud en de ontwikkeling van groen om de stad van groot belang voor de ruimtelijke kwaliteit. De ambitie is de metropoolregio en de bijbehorende groenblauwe structuur te behouden, versterken en ontwikkelen, met als extra ambitie voor de uitbreiding van recreatiemogelijkheden.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
De voorgenomen ontwikkeling is in lijn met de Structuurvisie Noord-Holland 2040 en het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord Holland. Zoals in hoofdstuk 3 is beschreven, is het ontwerp voor de dijkversterking tot stand is gekomen na een integrale belangenafweging van de verschillende kenmerkende waarden en functies op het gebied van waterveiligheid, cultuurhistorie, natuur en recreatie. Met de voorgenomen ontwikkeling wordt beoogd deze waarden en functies niet alleen zoveel mogelijk te behouden, maar ook te versterken c.q. te ontwikkelen. De dijkversterking zal dus niet alleen bescherming bieden tegen overstromingen en wateroverlast, maar biedt ook kansen voor het versterken van de cultuurhistorie, natuur en recreatieve mogelijkheden in het gebied. Een mooi voorbeeld daarvan is het gebied Hoornse Hop, waar de monumentale waarde van de dijk behouden blijft door de aanleg van een oeverdijk voor de huidige dijk. Op recreatief gebied zijn van belang om te noemen de ontwikkeling van het stadsstrand bij Hoorn en het voorzien in een doorgaande fietsroute tussen Hoorn en Amsterdam. Daarnaast worden diverse maatregelen getroffen om de natuur in het gebied te versterken.

5.3.3 Omgevingsvisie Noord-Holland 2050
Op dit moment wordt er gewerkt aan de Omgevingsvisie Noord-Holland 2050 (hierna: Omgevingsvisie NH2050). Met de komst van deze omgevingsvisie komen de huidige provinciale plannen (Structuurvisie, het Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan, het Milieubeleidsplan, de Watervisie en de Agenda Groen) te vervallen en zullen deze worden opgenomen in de integrale omgevingsvisie.

De eerste fase om tot de Omgevingsvisie NH2050 te komen is afgerond. Deze eerste fase is opgenomen in de Verkenningen NH2050. Hier staan tien grote vraagstukken in beschreven, die grotendeels betrekking hebben op ontwikkelingen en hun mogelijke effecten. Het gaat hier echter om een verkenning en er zijn nog geen definitieve keuzes gemaakt inzake de onderwerpen die in de Omgevingsvisie NH2050 opgenomen gaan worden.

Wel bekend is dat duurzame ontwikkeling van de fysieke leefomgeving centraal komt te staan in de Omgevingsvisie NH2050. Daarbij wordt er van uitgegaan dat de leefomgeving de basis is, die gebruikt wordt voor ruimtelijk-economische ontwikkelingen, en dat een samenleving wensen en behoeften heeft.

Op 12 juni 2018 hebben Gedeputeerde Staten de ontwerp-Omgevingsvisie vrijgegeven om ter visie te leggen. De ontwerpvisie heeft in de periode van 18 juni tot en met 30 juli 2018 voor inspraak ter visie gelegen. Gedurende deze termijn kon door een ieder een zienswijzen worden ingediend.

5.3.4 Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV)
Bij de Structuurvisie hoort een Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV).[17] In de PRV staan de regels waaraan bestemmingsplannen, beheersverordeningen, wijzigings- en uitwerkingsplannen en omgevingsvergunningen voor strijdig planologisch gebruik in Noord-Holland moeten voldoen.

De artikelen die van toepassing zijn voor de Versterking, zijn in de volgende tabel weergegeven, alsmede de vindplaats van de verantwoording van de toetsing:

[17] Dit project is getoetst aan de versie van de PRV welke dateert van 1 maart 2017. Op 12 mei 2018 is de gewijzigde PRV inwerking getreden. In artikel 46a is het overgangsrecht opgenomen en op grond hiervan is de PRV geldend op 1 maart 2017 van toepassing op dit project.

Tabel 7. Artikel uit de PRV en vindplaats motivering dat wordt voldaan aan de regels

Artikel uit de PRV	Hoofdstuk/paragraaf waarin de motivering is opgenomen dat voldaan wordt aan de regels
Artikel 8 Aardkundig waardevolle gebieden	Hoofdstuk 6, paragraaf Landschap
Artikel 8a Meerlaagse veiligheid	Hoofdstuk 2, Beschrijving van de huidige situatie en hoofdstuk 3, Projectbeschrijving en hoofdstuk 6, paragraaf Water.
Artikel 15 Ruimtelijke kwaliteitseis ingeval van een nieuwe stedelijke ontwikkeling in het landelijk gebied en voor windturbines	Hoofdstuk 3, Projectbeschrijving en Hoofdstuk 6, paragrafen Landschap en Cultuurhistorie
Artikel 19 Ecologische Hoofdstructuur en provinciale Ecologische Verbindingszones	Hoofdstuk 6, paragraaf Natuur
Artikel 20, 21 en 22 UNESCO werelderfgoederen van uitzonderlijke universele waarden	Hoofdstuk 6, paragraaf Cultuurhistorie
Artikel 25 Weidevogelleefgebieden	Hoofdstuk 6, paragraaf Natuur

Aardkundig waardevolle gebieden
Op grond van artikel 8 PRV dient de toelichting bij een bestemmingsplan aan te geven in hoeverre rekening is gehouden met de in het gebied voorkomende bijzondere aardkundige waarden. Let wel, het betreft hier niet de zgn. aardkundige monumenten, deze worden beschermd door de Provinciale Milieuverordening. Aardkundige monumenten komen in het projectgebied niet voor. De voorkomende aardkundige waarden genieten de bescherming van de Provinciale Milieuverordening echter niet. Vandaar dat de Provincie aan de gemeenten vraagt om bij bestemmingsplannen die (geheel of gedeeltelijk) zien op aardkundig waardevolle gebieden, in de toelichting bij het bestemmingsplan aan te geven hoe rekening is gehouden met de ter plaatse voorkomende bijzondere aardkundige waarden.

Meerlaagse veiligheid
In artikel 8a PRV staat voorgeschreven dat de toelichting van een bestemmingsplan een beschrijving dient te bevatten van de wijze waarop in het plan rekening is gehouden met de risico's van een overstroming en welke maatregelen en voorzieningen worden getroffen om die risico's te voorkomen of te beperken (motiveringsverplichting).

Ruimtelijke kwaliteitseis ingeval van verstedelijking in het landelijk gebied
Artikel 15 PRV bepaalt dat een bestemmingsplan dat voorziet in een stedelijke ontwikkeling of uitbreiding van een bestaande verstedelijking voldoet aan de uitgangspunten die staan vermeld in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (PS. d.d. 21 juni 2010).

De toelichting bij het bestemmingsplan dient aan te geven in welke mate ten aanzien van de bovengenoemde functies rekening is gehouden met:

- Ontwikkelingsgeschiedenis van het landschap;
- De ordeningsprincipes van het landschap;
- De bebouwingskarakteristieken ter plaatse;
- De inpassing van nieuwe functies in de wijdere omgeving;
- De bestaande kwaliteiten van het gebied.

Ecologische hoofdstructuur en ecologische verbindingszones (Natuurnetwerk Nederland)
De Provincie Noord-Holland beoogt de Ecologische Hoofdstructuur (EHS, thans: Natuurnetwerk Nederland (NNN)) en de ecologische verbindingszones te behouden en ontwikkelen. Artikel 19 PRV

schrijft voor dat het NNN wordt opgenomen in het bestemmingsplan. Voor ruimtelijke ontwikkelingen die in NNN-gebied liggen schrijft de PRV het 'nee, tenzij'-beginsel en een compensatieplicht voor.

UNESCO-Werelderfgoed
Onder meer de Stelling van Amsterdam maakt onderdeel uit van het UNESCO-Werelderfgoed (artikel 20 PRV). De PRV schrijft voor dat voor gronden die gelegen zijn binnen deze erfgoederen, in het bestemmingsplan regels moeten worden opgenomen voor het behoud en de versterking van de kernkwaliteiten van de erfgoederen van uitzonderlijke universele waarde (artikel 21 PRV). Op grond van artikel 22 PRV zijn nieuwe functies en uitbreiding van bebouwing enkel toegestaan voor zover deze de kernkwaliteiten van het UNESCO-Werelderfgoed versterken, als bedoeld in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (zoals hieronder beschreven). Op grond van de PRV mag een bestemmingsplan niet voorzien in bestemmingen of regels die voorzien in:

a. een grootschalige stads- of dorpsontwikkeling of glastuinbouwlocatie dan wel grootschalig;
b. bedrijventerrein of infrastructuurproject;
c. een project dat, of een activiteit die de uitgewerkte Uitzonderlijke Universele Waarden van het UNESCO-Werelderfgoed aantast of doet verdwijnen.

De PRV bepaalt dat in afwijking van sub a een bestemmingsplan hierin wel kan voorzien indien:

a. sprake is van een groot openbaar belang;
b. er voldoende maatregelen worden getroffen om de nadelige effecten van de ontwikkeling op het behoud of de Versterking van de uitgewerkte kernkwaliteiten te mitigeren of te compenseren;
c. het bestemmingsplan in overeenstemming is met artikel 13, tweede lid, en artikel 14, tweede lid, van de PRV;
d. het bestemmingsplan in overeenstemming is met de kwaliteitseisen zoals opgenomen in artikel 15 van de PRV en
e. er geen reële andere mogelijkheden zijn.

Weidevogelleefgebieden
De afwezigheid van opgaande begroeiing, gunstige omgevingscondities en de afwezigheid van bebouwing zijn in hoge mate bepalend voor het succes van weidevogelpopulaties. Zodoende is het onwenselijk dat in nieuwe bestemmingsplannen nieuwe bouwblokken worden toegekend in open gebieden. Uitbreiding op bestaande of uitbreiding van bestaande bouwblokken is minder schadelijk voor weidevogels. Artikel 25 PRV beoogt weidevogelleefgebieden te beschermen.
Als toch leefgebied moet wijken voor andere functies dient dit te worden gecompenseerd door de realisatie van nieuw geschikt leefgebied.

Bij weginfrastructuur voor wandelen en fietsen moet worden gezocht naar een inpassing met een minimale verstoring voor weidevogels, indien nodig moeten paden voor het broedseizoen worden afgesloten.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
De Versterking is getoetst aan de betreffende artikelen in de PRV. Dit is nader uitgewerkt in hoofdstuk 6. Geconcludeerd wordt dat er aan de regels wordt voldaan.

5.3.5 Kader Ruimtelijke Kwaliteit Dijkversterking Hoorn-Amsterdam (KRK)
Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) Dijkversterking Hoorn-Amsterdam is in gezamenlijkheid opgesteld door Provincie Noord-Holland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Rijkswaterstaat (Hoogwaterbeschermingsprogramma).

Het KRK is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen, en om deze kwaliteiten een volwaardige plek te geven in de planvorming. Het KRK formuleert uitgangspunten en principe-oplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benut. Daarnaast formuleert het KRK uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de versterkingsmaatregelen. In het KRK wordt het begrip 'ruimtelijke kwaliteit' opgevat als de meerwaarde die ontstaat als de verschillende thema's rond de dijkversterking - natuur, cultuurhistorie, archeologie, recreatie, landschap en ruimte - met elkaar in verband worden gebracht. Het KRK speelt een rol bij het bepalen afwegen van de alternatieven in de m.e.r.-procedure, en bij de keuze van het ontwerp voor de dijkversterking zoals vastgelegd in het Projectplan Waterwet.

Het KRK formuleert uitgangspunten en principe-oplossingen voor de dijkversterking die recht doen aan de kwaliteiten van het gebied en tegelijkertijd de kansen benut. Daarnaast formuleert het KRK uitgangspunten voor de uitwerking van het Projectplan voor de dijk, vooral met betrekking tot de ruimtelijke vormgeving en inpassing van de versterkingsmaatregelen.

Continuïteit van de Markermeerdijk als geheel staat voorop. Uit de analyse in het KRK blijkt dat de Markermeerdijk uit verschillende met elkaar verbonden dijktrajecten is opgebouwd. Een vijftal deelgebieden is onderscheiden en gehanteerd als basis voor de verdere uitwerking. Deze deelgebieden zijn: Hoornse Hop, Kogenland, Zeevang, Gouwzee en Waterland. Elk van deze deelgebieden is voorzien van kernkwaliteiten en karakteristieken, om richting te geven aan het ontwerpproces. Er zijn principeprofielen opgesteld en per deelgebied is ook een voorkeursoplossing gegeven.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Het KRK is gebruikt om te komen tot een ontwerp dat recht doet aan de ruimtelijke kwaliteiten van het betrokken gebied. In paragraaf 6.4 (Landschap) en 6.5 (Cultuurhistorie) van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt aan de uitgangspunten van het Kader Ruimtelijke Kwaliteit getoetst.

5.3.6 Provinciale beleidskaders: Landschap en Cultuurhistorie

Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2010 en Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie 2011
De Provincie Noord-Holland wil de kwaliteit en de diversiteit van het Noord-Hollands landschap en de dorpen graag behouden en verder ontwikkelen. De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (2010) maakt deel uit van het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland en is één van de instrumenten om de ruimtelijke kwaliteit in Noord-Holland te stimuleren. De leidraad geldt als toetsingskader voor ruimtelijke ontwikkelingen.

De leidraad geeft inzicht in de ontstaansgeschiedenis en de ruimtelijke en cultuurhistorische karakteristieken van het Noord-Hollands landschap. De leidraad geeft daarbij richting op basis van de kernkwaliteiten van de verschillende landschapstypen, het dorps DNA, de openheid van het landschap, de historische structuurlijnen en de cultuurhistorische objecten.

Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018
Op 20 maart 2018 is een nieuwe Leidraad Landschap en Cultuurhistorie vastgesteld. Ingevolge het overgangsrecht van de PRV is deze versie van de leidraad niet van toepassing op dit project. Wel is in paragraaf 6.4.2 een doorkijk opgenomen naar deze nieuwe Leidraad.

De vernieuwde Leidraad Landschap en Cultuurhistorie beschrijft de bestaande waarden en de ontwikkelingskansen voor de verschillende gebieden in Noord-Holland. De provincie Noord-Holland is onderverdeeld in twintig landschappelijke eenheden (zogenaamde ensembles, waaronder West-Friesland Midden, Zeevang en Waterland) en tien provinciale structuren (waaronder de Westfriese Omringdijk). Van elk ensemble en elke structuur geeft de Leidraad 2018 eerst een beschrijving van de context, de ontstaansgeschiedenis en de dynamiek in het gebied. Vervolgens wordt een analyse gegeven van de drie belangrijkste provinciale kernwaarden:
1. *Landschappelijke karakteristiek* (de landschapstypen en de kenmerken van het landschap);
2. *Openheid en ruimtebeleving* (de beleving van de ruimte);
3. *Ruimtelijke dragers* (driedimensionale structuren en lijnen, zoals bebouwingslinten en dijken).

De leidraad is uitgewerkt in de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart is een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie geeft onder andere informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en molens, militaire structuren en historische dijken[18].

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Een groot deel van de Markermeerdijk vormt de grens van het Voormalige Zuiderzeelandschap. Kernkwaliteiten van dit landschap zijn de openheid van het Markermeer en IJmeer, en de kwaliteit van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken.

De beide delen van de Markermeerdijk, de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken, zijn beschermd op grond van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 (zie paragraaf 6.5.2.3).

Kenmerken van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken op basis van Erfgoedverordening zijn:
1. de grilligheid van het dijktracé;
2. de oude braken (relicten van voormalige doorbraken);
3. de buitendijkse voorlanden.

De dijken zijn daarmee beeldbepalend in het open polderlandschap. Handhaving van een brede open zone aan weerszijden van het dijklichaam is dan ook gewenst, zo staat beschreven in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (2010). Voor de herkenbaarheid van de dijken is de continuïteit van het dijkprofiel, het behoud van het oorspronkelijke dijktracé en materiaalkeuze van belang. Dijkversterking en -verzwaring dient op een zorgvuldige en cultuurhistorisch verantwoorde wijze verricht te worden.

De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie en de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie zijn als bronnen van beleid betrokken bij het opstellen van het Kader Ruimtelijke Kwaliteit, dat aan het ontwerp van de maatregelen (en de onderbouwing daarvan) mede ten grondslag ligt (zie Kader Ruimtelijke Kwaliteit).

[18] De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie is informatief en heeft geen juridische status. De juridische doorwerking van de Leidraad is verankerd in de Provinciale Ruimtelijke Verodening (PRV), artikel 15.

In paragraaf 6.4 (Landschap) en 6.5 (Cultuurhistorie) van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt aan de aanbevelingen en de uitgangspunten van de Leidraad en de Informatiekaart getoetst.

Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk 2009
Op 30 juni 2009 hebben Gedeputeerde Staten van Noord-Holland het beeldkwaliteitsplan 'Westfriese Omringdijk' vastgesteld. In dit beleidsplan staat een visie op de Westfriese Omringdijk beschreven. Het doel van het beeldkwaliteitsplan is het versterken van zowel de ruimtelijke als de cultuurhistorische kwaliteit van de omringdijk. Op lokaal niveau wordt verdere invulling gegeven aan dit beeldkwaliteitsplan.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Het Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk geeft de cultuurhistorische waarde van de dijk weer. Door de gaafheid van de dijk is de cultuurhistorische waarde hoog. Deze waarde is in het Beeldkwaliteitsplan als volgt gedefinieerd:

1. Leesbaarheid.
De dijk is nog steeds herkenbaar als ringdijk in het landschap. Door de grote samenhang met de omgeving vertelt de dijk de ontstaansgeschiedenis van dit landschap; de strijd tegen het water is nog altijd voelbaar, zeker waar weidse vergezichten zijn over het open water van IJsselmeer en Markermeer. De dijk ligt op veel plaatsen nog vrij in het landschap, doordat er van oudsher 200 meter vrije ruimte binnendijks gereserveerd werd. De dijk vormt een verbindend element langs de verschillende fasen van ontginning en drooglegging van Noord-Holland vanuit het oude Westfriese land. Ten slotte is de dijk ook een dynamisch element en dankt daaraan zijn vorm. Een rode draad in de ontstaansgeschiedenis is de permanente verbouwing: telkens weer zijn delen van de dijk versterkt en verlegd. Daarmee is de dijk als het ware een Westfriese variant van de Sagrada Familia. De onderdelen van deze geschiedenis zijn nog steeds herkenbaar in het landschap aanwezig.

2. Symboliek.
Bovendien heeft de dijk een belangrijke emotionele waarde. De dijk leeft in de harten van de West-Friezen. Binnen de omringdijk koesteren de West-Friezen hun eigen cultuur, hun dialect, hun tradities en geschiedenis. De dijk is daarom een belangrijk symbool voor de Westfriese identiteit.

3. Archeologie.
Het dijklichaam is een archeologische schatkamer. In het dijkprofiel zijn sporen aanwezig van de dynamiek van de dijk, zoals resten van aarden-, wier- en steenbekleding. Daarnaast verbergt de dijk nog andere sporen van het verleden, variërend van scheepsresten, opgeheven sluisjes tot dode dijkwerkers.

De landschappelijke waarde van de Westfriese Omringdijk wordt bepaald door:
- De openheid rondom de dijk.
- Het zicht van en naar de dijk.
- De continuïteit van het dijkprofiel of de herkenbaarheid van de Westfriese Omringdijk als geheel, als concentrisch element met een ringvorm die het oude 'eiland van Noord-Holland' omsluit.
- De relatie tussen de dijk en het 'kralensnoer' van typische aan de dijk gerelateerde elementen zoals kleiputten, braken, inlaaglanden, beschermde stadsgezichten, en de afwisseling in de kralen.

- De herkenbaarheid van de verschillende dijktrajecten. De Westfriese Omringdijk heeft een samengesteld karakter, waarbij er grote verschillen zijn tussen delen van de dijk. Het plangebied ligt in het dijktraject Markermeerdijk en stedelijk traject Hoorn.
- Het materiaalgebruik.

Samengevat, zijn de aanbevelingen voor ruimtelijke ontwikkelingen op dit deeltraject:
- Water tegen de dijk zoveel mogelijk behouden.
- Wanneer nieuw voorland nodig is, blijft dit bij voorkeur kleinschalig en smal, in elk geval laag en extensief ingericht.
- Voorlanden en vooroevers worden open gehouden.
- Binnendijkse natte natuur wordt versterkt danwel behouden.
- Herkenbaarheid dijk behouden: weg op de kruin handhaven en noordse steen aan de waterzijde terug laten komen.
- Bij dijkversterking kansen voor realisatie van pleisterplekken en rustplaatsen, nieuwe uitzichtpunten.

Voor de uitwerking zijn vijf schaalniveaus onderscheiden van de continuïteit van de dijk. Deze schaalniveaus hebben een bereik van groot naar klein, van het gehele omringde gebied tot op de detaillering van de dijk. Het zijn: de Westfriese Omringdijk als eiland in Noord-Holland, de dijk als regionale schakel, het schaalniveau van de dijk zelf als geheel, het schaalniveau van de kralen (opeenvolgende bijzondere elementen aan de dijk), en het niveau van de materialisatie op de dijk.

In paragraaf 6.4 (Landschap) en 6.5 (Cultuurhistorie) van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt aan bovenstaande aanbevelingen en uitgangspunten van het Beeldkwaliteitsplan getoetst.

Erfgoedverordening Noord-Holland 2017
De bescherming van provinciale monumenten is geborgd in de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017.

Op grond van de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 kunnen GS besluiten om monumenten op nemen in het erfgoedregister, dan wel deze hieruit te verwijderen. GS kunnen dit eveneens besluiten voor beschermde structuren. Tevens wordt in deze verordening voor zowel de beschermde monumenten als de beschermde structuren verwezen naar het vergunningenstelsel zoals opgenomen in de Wabo.

In de verordening is een verbodsbepaling opgenomen voor het beschadigen of vernielen van beschermde monumenten en een omgevingsvergunningplicht in het leven geroepen voor het slopen, verstoren, verplaatsen of wijzigen van beschermde monumenten of het herstellen of (laten) gebruiken van beschermde monumenten op een wijze waarop het wordt ontsierd of in gevaar gebracht. Ook werkzaamheden aan de fundering of riolering van een beschermd monument zonder voorafgaand archeologisch onderzoek is omgevingsvergunningplichtig.

In 1986 hebben Gedeputeerde Staten, vanwege de grote cultuurhistorische, historisch morfologische en beeldbepalende waarde die de Westfriese Omringdijk voor de Provincie Noord-Holland heeft, besloten om deze dijk op de provinciale monumentenlijst te plaatsen. In 2001 hebben Gedeputeerde Staten, op basis van grotendeels dezelfde redenen, de Noorder IJ- en Zeedijken op de provinciale monumentenlijst, thans het erfgoedregister genoemd, geplaatst.

In september 2015 is de toenmalige monumentenverordening door de Provincie Noord-Holland aangepast, waarbij expliciet is aangegeven dat aantasting van de monumentale waarden van het beschermd monument niet tot weigering van de omgevingsvergunning hoeft te leiden in geval van zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang. Op 6 november 2017 is vanwege de intrekking van de Monumentenwet 1988 en de inwerktreding van de Erfgoedwet een nieuwe erfgoedverordening vastgesteld: de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. De nieuwe Erfgoedverordening 2017 is op 30 november 2017 in werking getreden.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
De provinciale erfgoedverordening heeft betrekking op het dijklichaam, dat wil zeggen de kruin van de dijk inclusief de bestrating, de beide taluds en het tracé en op de omliggende braken en voorlanden. Met de Versterking worden de monumentale dijken gewijzigd. In paragraaf 6.5 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt getoetst of de Versterking in overeenstemming is met de provinciale erfgoedverordening.

5.3.7 Provinciale beleidskaders: water
In deze paragraaf worden de provinciale beleidskaders besproken die ingaan op het aspect water.

Watervisie 2021 'Buiten de oevers' en het Uitvoeringsprogramma 2016 - 2021
De Watervisie 2021 is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland. In de Watervisie 2021 staan het regionale waterbeleid tot 2040 en de prioriteiten van de provincie op het gebied van waterveiligheid en schoon en voldoende (drink)water in de periode 2016-2021 beschreven. Door middel van het Uitvoeringsprogramma 2016-2021 is concreet invulling gegeven aan de ambities die in de Watervisie 2021 zijn geformuleerd.

In de Watervisie 2021 zijn het regionale waterbeleid tot 2040 en de prioriteiten van de provincie op het gebied van waterveiligheid en schoon en voldoende (drink)water in de periode 2016-2021 opgenomen. Het thema waterveiligheid behelst onder meer veilige dijken en duinen, waterrobuuste ruimtelijke inrichting van het achterland, adequate rampenbeheersing, buitendijkse waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit. Eén van de ambities van de provincie is een goede ruimtelijke inpassing van de versterkte primaire keringen in de omgeving en dit - waar wenselijk en mogelijk - te combineren met extra ruimtelijke kwaliteit, mede door gebruik te maken van innovatieve oplossingen (zandig versterken, aanleg van voor- en achteroevers, realisatie van multifunctionele of klimaatdijken, benutting van meegroeiconcepten voor de Noordzeekustplaatsen etc.). Een kust die niet alleen veilig is, maar ook aantrekkelijk, divers en economische vitaal, of ertoe bijdraagt dat het achterland dat is. In de Watervisie 2021 geeft de provincie aan dat bij de dijkversterkingen die tot 2021 nog plaatsvinden, wordt toegezien op een goede ruimtelijke inpassing en geprobeerd wordt zoveel mogelijk extra ruimtelijke kwaliteit te realiseren.

Het thema schoon en voldoende water is onderverdeeld in zes sub thema's: grondwater, oppervlaktewater, zwemwater, zoetwatervoorziening, wateroverlast en veengebieden & bodemdaling. Een belangrijk onderdeel daarvan is de kwaliteit van het oppervlaktewater. De Watervisie 2021 geeft de ecologische doelen voor niet-natuurlijk oppervlaktewater, zoals het versterken van ecologische verbindingen door de aanleg, het beheer en het monitoren van vispassages en natuurvriendelijke oevers.

Het uitvoeringsprogramma is opgesteld om aan te geven welke acties de provincie voor ogen heeft om het waterbeleid uit de Watervisie 2021 uit te voeren. Het uitvoeringsprogramma geeft inzicht in de uit te voeren acties, de instrumenten die daarbij worden ingezet en het beschikbare budget.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
De Versterking heeft in beginsel geen invloed op de waterkwaliteit. Zo worden er geen milieuvreemde stoffen toegepast en vindt de uitvoering van het project plaats met schoon materiaal. Voor een uitgebreide beschrijving van de waterkwaliteit wordt verwezen naar paragraaf 6.2 van deze Ruimtelijke onderbouwing. Daarnaast is bij het ontwerp van de dijkversterking rekening gehouden met innovatieve oplossingen. Een voorbeeld hiervan is de aanleg van de oeverdijk. Bij deze manier van dijkversterking wordt een zandlichaam met voorland voor de bestaande gronddijk aangebracht. De ruimtelijke inpassing wordt bij de Versterking niet uit het oog verloren. In deze Ruimtelijke onderbouwing is gemotiveerd waaruit dat blijkt. Gelet op voorgaande wordt geconcludeerd dat de Versterking in lijn is met het waterbeleid van de Provincie Noord-Holland.

In het uitvoeringsprogramma is de Versterking Markermeerdijken opgenomen.

5.3.8 Provinciale Milieuverordening Noord-Holland
De Provinciale Milieuverordening (PMV) is gebaseerd op de Wet milieubeheer en de Wet bodemsanering. De PMV is bij besluit van 6 februari 2017 laatstelijk gewijzigd. Het beschermen van aardkundige waarden is één van de speerpunten van het provinciale landschaps- en bodembeschermingsbeleid.

Daarnaast bevat de PMV beleid voor stiltegebieden. In een stiltegebied is het verboden om een toestel te gebruiken, indien daardoor de ervaring van de natuurlijke geluiden kan worden verstoord. Dit verbod geldt niet voor een activiteit die rechtstreeks verband houdt met onder meer de bescherming, het onderhoud of het beheer van een gebied, inclusief dijkwerkzaamheden, dan wel de openbare veiligheid of de afwending van dreigend gevaar.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
In het projectgebied komen geen aardkundige monumenten voor. Wel valt het projectgebied gedeeltelijk samen met de stiltegebieden IJsselmeerkust Zeevang (nr. 24) en Ransdorp Holysloot (nr. 33). Gelet op de aard van het project is op de (uitvoerings)activiteiten die met het project verband houden, een vrijstelling van toepassing (artikel 4.3.2 onder e van de PMV). Hierdoor is het project uit oogpunt van de PMV uitvoerbaar.

5.3.9 Natuurbeheerplan 2018
De provincie heeft op 13 november 2017 het Natuurbeheerplan 2018 vastgesteld. Het Natuurbeheerplan beschrijft meerdere aspecten, namelijk waar in Noord-Holland welke natuur aanwezig is, wat de beleidsdoelen en de subsidiemogelijkheden zijn voor de ontwikkeling en het beheer van natuur, alsmede agrarische natuur en landschapselementen.

Bij het Natuurbeheerplan behoren ook vier kaarten, die online zijn te vinden, waarop onder andere de grenzen van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) staan aangegeven.[19]

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Het plangebied maakt onderdeel uit van de gebieden die zijn aangeduid als 'Laag Holland' en 'West-Friesland'. Het Markermeer en IJmeer zijn aangeduid als beschermingstype Vogelrichtlijn met de doelbegrenzing NNN grote wateren. Diverse gebieden op het vaste land zijn aangeduid als NNN bestaande natuur. Grote delen van het waterrijke veenweidegebied en het Markermeer maken deel uit van het Europese natuurnetwerk Natura 2000. Voor het Markermeer bestaat de opgave vooral uit behoud en herstel van samenhang tussen slaapplaatsen en foerageergebieden voor

[19] https://maps.noord-holland.nl/GeoWeb51HTML5/index.html?viewer=nbp

grasetende watervogels en meervleermuizen. Voor de natuurtoets wordt verder verwezen naar paragraaf 6.2 van deze Ruimtelijke onderbouwing.

5.3.10 Provinciaal Verkeers- en Vervoerplan 2007-2013

Het Provinciaal Verkeers- en Vervoerplan (PVVP) bevat het beleid van de Provincie Noord-Holland op het gebied van Verkeer en Vervoer. Doel is 'vlot en veilig door Noord-Holland'. Lopende plannen voor verbetering van de infrastructuur worden verder ontwikkeld en waar mogelijk verwezenlijkt. Verschillende andere beleidsonderdelen worden geïntensiveerd, zodat het totaal van netwerken - auto, openbaar vervoer, fiets - efficiënter wordt gebruikt en alternatieven voor het autogebruik worden gestimuleerd. Eén van de speerpunten van de provincie Noord-Holland is het bevorderen van het fietsgebruik. Dit gebeurt door uitbreiding van het fietsnetwerk en een verbetering van de kwaliteit van de fietsverbindingen.

Het PVVP geeft tevens de essentiële onderdelen aan voor het beleid van de andere wegbeheerders in Noord-Holland, zoals gemeenten en hoogheemraadschap. Uitgangspunten hierin zijn gebiedsbenadering, verkeersveiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid.
Ook wordt het volgende essentiële onderdeel voor gemeenten genoemd: bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dient zorg te worden gedragen voor goede fietsverbindingen met het omliggende gebied.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling

De Versterking ziet tevens toe op het aanleggen van een doorlopend fietspad van Hoorn naar Amsterdam. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan één van de speerpunten uit het PVVP. Met het aanleggen van een doorlopend fietspad wordt immers een impuls gegeven aan het bevorderen van het fietsgebruik. Een doorlopend fietspad draagt bij aan de uitbreiding van het fietsnetwerk en een verbetering van de kwaliteit van de fietsverbindingen met het omliggende gebied. Geconcludeerd wordt dat met de Versterking uitvoering wordt gegeven aan het PVVP.

5.4 Beleid op regionaal niveau - Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

In deze paragraaf wordt het relevante regionale beleid beschreven.

5.4.1 Waterprogramma HHNK 2016 - 2021

Met het Waterprogramma 2016-2021 geeft het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier richting aan het waterbeheer tussen 2016 en 2021. Het programma is toegespitst op de thema's waterveiligheid, wateroverlast, watertekort, schoon en gezond water en crisisbeheersing. Voor waterveiligheid zijn sterke waterkeringen bepalend.

Voor Waterveiligheid volgt HHNK de benadering van meerlaagsveiligheid, opgenomen in het Nationale Waterplan. Sterke waterkeringen blijven bepalend voor de waterveiligheid. Het nieuwe landelijke veiligheidsbeleid is gebaseerd op een risicobenadering. De kans op een overstroming en de mogelijke gevolgen bepalen het gewenste veiligheidsniveau. Dit betekent dat het HHNK naar een andere manier van toetsen, ontwerpen en gegevensbeheer toegaat. Beheer, onderhoud en vergunningverlening worden aangepast en de functie van regionale en overige waterkeringen bij de waterveiligheid worden onderzocht. Daarnaast worden innovatieve oplossingen gesteund. Het HHNK continueert het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en het programma om de boezemkades te versterken.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Ten aanzien van de Versterking van de Markermeerdijken (Hoorn-Edam-Amsterdam) wordt in het programma opgemerkt dat sprake is van een bijzonder project omdat de dijk niet alleen een kustverdediger is, maar ook een plek om te wonen, werken en recreëren. Door het gebruik van nieuwe technieken wordt ervoor gezorgd dat de impact op de omgeving van deze dijken tussen Hoorn en Amsterdam zo beperkt mogelijk blijft. Voor elke sectie wordt onderzocht op welke wijze de dijk het beste versterkt kan worden. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan recreatieve voorzieningen en natuur, zoals de ontwikkeling van een stadsstrand bij Hoorn. Tevens zal de uitvoering in samenhang maar gefaseerd uitgevoerd gaan worden om dit zo goed mogelijk af te stemmen met de omgeving en ruimte te laten voor nieuwe methoden en technieken.

De Versterking is van groot belang voor de waterveiligheid in het gebied van het HHNK. De noodzaak daarvan vloeit voort uit het Nationale Waterplan en is hiervoor reeds toegelicht. De Versterking van de Markermeerdijken vindt zijn grondslag in de toetsing van de dijken en de afkeuring van de dijken als gevolg van deze toetsing. Het HHNK heeft daarnaast, voorafgaand aan de introductie van de nieuwe normering, de Markermeerdijken al conform de nieuwe normering getoetst. Ook voor het ontwerp is de nieuwe normering het uitgangspunt, met als resultaat dat de dijken in de toekomst ook voldoen aan de nieuwe normering, waarbij risicobenadering een belangrijk uitgangspunt is.

Bij de Versterking van de Markermeerdijken zijn daarnaast meerdere locaties aangewezen waarbij innovatieve oplossingen, zoals de aanleg van een oeverdijk bij Hoorn, worden toegepast. Deze zijn nader beschreven in het Projectplan Waterwet. Geconcludeerd wordt dat de Versterking van de Markermeerdijken in lijn is met het Waterprogramma 2016-2021 van het HHNK.

5.4.2 Beleidsnota Waterkeringen 2012 - 2017
De Beleidsnota Waterkeringen 2012 - 2017 is een verdere uitwerking van het Waterbeheersplan 2010-2015[20]. In de Beleidsnota Waterkeringen worden het beleid en de uitgangspunten voor het beheer en medegebruik van de waterkeringen beschreven. Centraal in deze nota staat de veiligheid. Medegebruik in het waterstaatswerk, de beschermingszone en het profiel van vrije ruimte van de waterkering is onder maatschappelijk verantwoorde kosten mogelijk als het functioneren van de waterkering volgens gestelde veiligheidseisen nu en in de toekomst niet wordt aangetast en als het beheer en onderhoud van de kering niet wordt belemmerd.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Bij de Versterking van de Markermeerdijken is zoveel mogelijk gezocht naar het creëren van medegebruik van de kering. Dit heeft o.a. geresulteerd in de meekoppelkansen van het stadsstrand Hoorn, in samenwerking met de gemeente Hoorn, en een doorlopende fietsverbinding op de dijk, in samenwerking met de Provincie Noord-Holland. Daarnaast blijft het HHNK in de toekomst open staan voor medegebruik van de kering, indien dit onder maatschappelijk verantwoorde kosten mogelijk is en beheer en onderhoud niet belemmert. Geconcludeerd wordt dat de Versterking van de Markermeerdijken in lijn is met de Beleidsnota Waterkeringen 2012-2017.

5.4.3 Keur en Legger Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (2009)
De keur bevat algemene voorwaarden en voorschriften voor werken (oeverbeschermingen, oeverinrichtingen, steigers en werken aan waterstaatswerken). De regels in de keur zijn onder te

[20] Het Waterbeheersplan 2010-2015 is inmiddels vervangen door het Waterprogramma 2016-2021.

verdelen in twee categorieën: gebodsbepalingen en verbodsbepalingen. De legger bepaalt waar de geboden en verboden uit de keur van toepassing zijn, de Keur schetst daarnaast ook de voorwaarden voor eventuele ontheffingsmogelijkheden van de gebods- en verbodsbepalingen.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Voor de Versterking van de Markermeerdijken is in de Waterwet de plicht opgenomen voor het opstellen van een Projectplan Waterwet. Deze plicht is tevens opgenomen in de keur van het HHNK. Aanpassing en vaststelling van de legger van de waterkering vindt voor de gehele versterking plaats na realisatie. Voor de begrenzing van het waterstaatswerk worden de begrenzingen zoals opgenomen in het Projectplan Waterwet aangehouden (conform artikel 2.12 lid 2 van de Keur HHNK 2016). Door het opstellen van het Projectplan Waterwet en het nadien conform aanpassen van de legger is de Versterking van de Markermeerdijken in lijn met de Keur van het HHNK.

5.4.4 Wegenbeleidsplan Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier 2012 - 2017

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) is beheerder voor een groot deel van de wegen die gelegen zijn binnen het projectgebied van de Versterking. Het betreft gebiedsontsluitingswegen en erftoegangswegen (voor zover gelegen buiten de bebouwde kom in de zin van de Wegenwet). In het Wegenbeleidsplan 2012 - 2017 geeft HHNK aan wat het de komende jaren gaat doen om het maatschappelijk gewenste effect 'Veilige wegen' te bereiken. Hier moeten de volgende twee acties aan bijdragen:

1. Het beheren van gebiedsontsluitings- en erftoegangswegen, utilitaire fietspaden en wandelpaden buiten de bebouwde kom in de zin van de Wegenverkeerswet.
2. Het inrichten van de wegen conform het landelijke programma 'Duurzaam Veilig'.

HHNK hanteert in het wegenbeleid verschillende uitgangspunten en randvoorwaarden. Dit zijn onder andere:

- Mobiliteit: mobiliteit draagt bij aan de economische groei en geeft mensen de kans zich te ontwikkelen en te ontspannen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het bevorderen van het gebruik van de fiets.
- Landschap en cultuurhistorie: HHNK draagt met zijn taken bij aan de belevingswaarde van zijn beheergebied. Het gaat daarbij om natuur-, cultuurhistorische- en landschappelijke waarden.
- Recreatie: HHNK beheert recreatieve fiets-, wandel- en ruiterpaden wanneer het gecombineerd is met andere taken van het hoogheemraadschap. Zo liggen veel recreatieve fietspaden op primaire waterkeringen.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Het HHNK heeft diverse wegen binnen het projectgebied in beheer. Bij de realisatie van de Versterking is rekening gehouden met het wegenbeleidsplan van het HHNK. Zo voorziet de Versterking in de aanleg van een doorlopend fietspad van Hoorn naar Amsterdam; hiermee wordt het gebruik van de fiets bevorderd. Ook geeft de Versterking een impuls aan de recreatie; de volledige recreatieve fietsroutes worden immers verbeterd. De aspecten landschap en cultuurhistorie worden integraal besproken in de paragrafen 6.4 en 6.5 van deze Ruimtelijke onderbouwing. Gelet op voorgaande wordt geconcludeerd dat de Versterking in lijn is met het wegenbeleidsplan HHNK.

5.4.5 Beleid met betrekking tot de watertoets

Naast voornoemde beleidsstukken komen in het kader van de watertoets op grond van de Wro (artikel 3.1.6 Besluit ruimtelijke ordening) de volgende beleidsregels aan de orde:

- beleidsregels compensatie en verhardingstoename;
- beleidsregel alternatieve vormen van waterberging.

In paragraaf 6.2 van deze Ruimtelijke onderbouwing wordt nader ingegaan op de uitgevoerde watertoets ten behoeve van de dijkversterking.

5.5 Beleid op regionaal niveau - overig

5.5.1 Recreatieplan Waterland, actualisatie 2012, Recreatieschap Twiske - Waterland

Het Recreatieschap Landschap Waterland is een samenwerkingsorgaan van tien Waterlandse gemeenten en de Provincie Noord-Holland. Het heeft als doelstelling de waarden van het landschap te bewaken en zorg te dragen voor een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie. De visie van het Recreatieschap is uitgewerkt in het Recreatieplan Waterland. In het Recreatieplan wordt gesproken over de kansen die de dijkversterking Hoorn-Amsterdam met zich meebrengt voor recreatieve meekoppeling. De dijkversterking functioneert hierbij als een langgerekt park waar het op mooie dagen een drukte van belang is van fietsers, wandelaars en gemotoriseerd verkeer. Geambieerd wordt om aan al deze groepen recreanten voldoende plaats te bieden.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
De Versterking is in lijn met het Recreatieplan Waterschap aangezien hierin een fiets-voetverbinding is voorzien tussen Hoorn en Amsterdam. Waar mogelijk komt het fietspad los te liggen van de weg. Hierdoor kunnen verschillende groepen recreanten zich veilig en ontspannen verpozen.

5.6 Beleid op gemeentelijk niveau

In deze paragraaf wordt relevant gemeentelijk beleid beschreven.

5.6.1 Gemeente Hoorn

Structuurvisie gemeente Hoorn (2012)
De structuurvisie vormt het kader voor (ruimtelijke) ontwikkelingen en benoemt de opgaven waar Hoorn de komende jaren voor staat. De structuurvisie is een integraal beleidsdocument en vertaalt de verschillende maatschappelijke (sociale en economische) opgaven in ruimtelijk beleid.

Over de ligging van Hoorn aan het water vermeldt de structuurvisie onder meer het volgende:

"De kustzone wordt gezien als een belangrijke kwaliteitsdrager van Hoorn. Hoorn wil de gehele kustzone de komende jaren versterken zodat Hoorn daadwerkelijk de 'aantrekkelijke stad aan het Blauwe Hart' wordt. Het waterfront van de binnenstad wordt verder ontwikkeld. Een forse kwaliteitsimpuls is gewenst. Terug naar de kust behelst de kwalitatieve versterking van een aantal deelgebieden en de fysieke en functionele verbinding tussen deze gebieden. De deelgebieden dienen vanuit een 'overstijgend' perspectief op de kustzone te worden ontwikkeld. Daarnaast vraagt de verbinding tussen de kust en het (landschappelijke) achterland aandacht.
De wijk De Grote Waal ligt aan de kust, direct achter de Westerdijk. De kwaliteit van het Markermeer is hier nergens voelbaar. De oeverzone, van schouwburg Het Park tot aan

natuurgebied De Hulk, wordt geleidelijk herontwikkeld. Strandvorming, dijkversterking en natuurontwikkeling gaan hier samen. De transformatie van de Grote Waal en deze oeverontwikkeling kunnen op elkaar worden afgestemd. Dit kan leiden tot interessante programma's (vrije tijdseconomie) op en aan de dijk."

Programma Waterfront (2013)
Een van de opgaven uit de structuurvisie omvat het ontwikkelen van een aantrekkelijke stad in een complete regio. Het waterfront is een belangrijke kwaliteitsdrager van Hoorn en moet beter benut worden. Het Programma Waterfront is een lange termijn visie op de Hoornse kust. Daarin wordt beschreven hoe Hoorn de potentie van de kust het beste kan benutten. Uit het programma volgt een aantal projecten die met prioriteit worden uitgevoerd. De projecten Stadsstrand en Boulevard Westerdijk hebben een directe relatie met de dijkversterking.

De aanleg van een oeverdijk biedt een unieke kans om het recreatieve aanbod van Hoorn te versterken door direct ten Westen van de schouwburg een stadsstrand aan te leggen. Het stadsstrand krijgt een recreatief fiets- voetpad, parkeergelegenheid, sportvelden en speelplekken. De uitloop van de oeverdijk richting De Hulk en Koggenland kan een meer natuurlijke invulling krijgen.

Hoorn heeft de enige verstedelijkte baai van Nederland. Hierbij past een stedelijk waterfront van Park Schouwburg tot aan Visserseiland. De Westerdijk wordt een boulevard. Een voorkant, die een nieuw gezicht geeft aan de stad. Komend vanaf het westen wordt dit een belangrijk entreegebied van de binnenstad voor fietsers en wandelaars.

Wijkvisie Grote Waal 2012-2032
De wijk Grote Waal is gelegen direct achter de dijk. Voor deze wijk is een visie en actieplan opgesteld waarin staat wat de gemeente samen met anderen doet om de woon-, werk- en leefomgeving van de Grote Waal te verbeteren. De aanleg van het stadsstrand is één van de prioriteiten uit het actieplan Grote Waal.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Het project is volledig in lijn met het beleid van de gemeente Hoorn. Met de Versterking wordt uitvoering gegeven aan het vergroten van het recreatieve aanbod in de gemeente Hoorn. Dit gebeurt door het aanleggen van fiets- en wandelpaden op en naast de dijk, aanleggen van een stadsstrand en natuurontwikkeling op de oeverdijk.

5.6.2 Gemeente Koggenland

Structuurvisie 2009-2020
In de structuurvisie is omschreven wat de visie is van de gemeente Koggenland met betrekking tot de ontwikkeling van o.a. de dorpskernen en het landelijk gebied van de gemeente. Ten aanzien van het thema water is een concreet programmapunt opgenomen, namelijk de verzwaring van de Markermeerdijk tussen Hoorn en Edam.

Relatie met de voorgenomen ontwikkeling
Met de uitvoering van het project wordt tegemoet gekomen aan dit programmapunt uit de structuurvisie van de gemeente Koggenland.

5.6.3 Gemeente Edam-Volendam

Structuurvisie Edam-Volendam
In de structuurvisie (2009) worden afwegingen gemaakt voor het toekomstig ruimtelijk beleid op lokaal niveau. Er worden keuzes gemaakt over de gewenste ruimtelijke ontwikkeling op de lange termijn, en de daarvoor noodzakelijke maatregelen op korte termijn.

In de Structuurvisie is een wateropgave opgenomen. Hierin staat vermeld dat in het kader van waterveiligheid voor in de toekomst, vrijwaringszones langs de dijken van het Markermeer zijn gereserveerd voor dijkverbetering. Voor ontwikkelingen langs waterkeringen dient rekening te worden gehouden met de bepalingen uit de Keur. Voor de Zuidpolderdijk/Zuideinde dient een beschermingszone in acht te worden genomen.

Ten aanzien van de planvorming van het Markermeer is opgenomen dat deze sterk in beweging is. Aanleiding daarvoor zijn onder meer de waterkwaliteit, de kwaliteit van de dijken en de toenemende druk van verstedelijking en recreatie.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Met de Versterking van de Markermeerdijken wordt tegemoetgekomen aan de verbetering van de waterkwaliteit en de kwaliteit van de dijken. Door de Versterking wordt hieraan uitvoering gegeven. Het project wordt conform de Keur uitgevoerd.

Structuurvisie Zeevang 2040, Vitaal perspectief
De Structuurvisie Zeevang 2040, vastgesteld in 2013, schetst een ruimtelijk vergezicht voor de gemeente Zeevang. Hierbij zijn ruimtelijke ontwikkelingen voor de middellange termijn op hoofdlijnen beschreven.

Met betrekking tot de Markermeerdijken is het volgende opgenomen:
'Geotechnisch onderzoek heeft uitgewezen dat van de dijk Hoorn-Edam het grootste deel niet voldoet aan de wettelijk gestelde eisen met betrekking tot de veiligheid en daarom versterkt moet worden. De dijklichamen, een primaire waterkering tussen Hoorn en Amsterdam, moeten in het kader van hoogwaterbeschermingsprogramma worden versterkt. Zij voldoen niet aan de geldende normen. Volgens het concept projectplan geschiedt dat door binnen- dan wel buitenwaartse verplaatsing van het dijklichaam. Ook worden met name ten zuiden van Warder vooroevers voorzien.

Hoewel het primair om veiligheid gaat, is ook bij de planvorming rekening gehouden met landschappelijke- en cultuurhistorische belangen. Aandachtspunten zijn onder andere:
- het tracé van de dijk en de open zichtlijnen over het water langs de dijk;
- behoud van de vorm, de breedte en het karakter van structuurdragers aan de voet van de dijk.

Deze versterking moet die voor 2021 moet zijn uitgevoerd, biedt kansen om projecten mee te koppelen. De kwaliteit van de omgeving kan worden versterkt door de aanleg van een wandelfietsroute en ontwikkeling van natuur en kleinschalige recreatievoorzieningen.'

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Met de Versterking wordt uitvoering gegeven aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Daarbij is rekening gehouden met de landschappelijke- en cultuurhistorische belangen. In de paragrafen

6.4 en 6.5 van de Ruimtelijke onderbouwing worden deze aspecten besproken. Door de aanleg van een doorgaande fietsverbinding op bestaande weg wordt tegemoet gekomen aan de wens van de gemeente om de kwaliteit van de omgeving een impuls te geven.

5.6.4 Gemeente Waterland

Omgevingsvisie Waterland 2030
In de Omgevingsvisie Waterland 2030 is het project in het kader van de waterveiligheid opgenomen. Uit de Versterking vloeit een aantal meekoppelkansen voor recreatieve- en natuurontwikkeling voort. Dit zijn onder andere:

- wandel- en fietspaden;
- kleine recreatieve voorzieningen langs de dijken;
- vergroten van de zwemmogelijkheden;
- verbeteren van de vaarverbindingen;
- natuurontwikkeling;
- verbinding van eiland/achterland met het buitenwater.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
Met de Versterking wordt een doorgaande fietsverbinding gerealiseerd. Hiermee wordt dan ook uitvoering gegeven aan de Omgevingsvisie van de gemeente Waterland.

5.6.5 Gemeente Amsterdam

Structuurvisie Amsterdam 2040
Ten aanzien van de waterveiligheid is opgenomen dat duinen, dijken en kunstwerken Amsterdam beschermen tegen overstromingen vanuit zee, het Markermeer en de rivieren. Klimaatverandering en mogelijke nieuwe nationale beschermingsnormeringen zorgen er voor dat duinen, dijken en kunstwerken moeten blijven worden onderhouden en worden aangepast. Aanpassen van het dijkenstelsel heeft grote ruimtelijk gevolgen in de stad en moet zorgvuldig worden ingepast.

In het Markermeer moet ruimte beschikbaar blijven voor waterberging zodat de stadsboezem bij extreem hoogwater op Amstel en IJ kan uitmalen via het gemaal Zeeburg. Daarnaast is het Markermeer in de toekomst van belang voor de drinkwatervoorziening. Tenslotte is in de structuurvisie opgenomen dat het Markermeer belangrijk is voor de recreatie.

Kaart Hoofdgroenstructuur (versie 23 mei 2012)
De dijkversterking ligt in het gebied dat in de Kaart Hoofdgroenstructuur is aangeduid als 'hoofdgroenstructuur'. De typen waarop de Versterking van toepassing zijn 'stadsrandpolder'. Met de vaststelling van de Structuurvisie Amsterdam 2040 is het aanvullend toetsingskader geïntegreerd in de beleidsregels voor de Hoofdgroenstructuur. Ten aanzien van grote groengebieden is in de Structuurvisie het volgende opgenomen:

'Bij de grote groengebieden is het bewaren van het eigen, cultuurhistorische karakter en het bewaken van de onderlinge variatie het uitgangspunt. De grote variatie aan snel bereikbare, karakteristieke landschappen om de stad is één van de sterkste punten waarmee Amsterdam zich profileert als groene topstad. Deze landschappen dienen optimaal ontsloten te worden voor de recreatie, zonder dat het cultuurhistorische karakter of de natuurwaarden ervan worden aangetast. Daarbij wil Amsterdam samenwerken met alle betrokken gemeenten. De scheggen houden niet op bij de

gemeentegrenzen, integendeel. De grootste stukken liggen daarbuiten. Vanuit de Amsterdamse recreant gezien lopen de scheggen door tot aan de Stelling van Amsterdam.

Bij de parken en de grote groengebieden moet de bereikbaarheid vanuit de stad optimaal zijn. Hierbij zetten we vooral in op de fiets en het openbaar vervoer. Bij alle groenelementen geldt dat een hoge kwaliteit alleen maar in stand gehouden kan worden door een uitgekiend beheer.

Om te zorgen voor de optimale groenkwaliteit is optimaliseren van het recreatief fietspadennetwerk dat de parken en grote groengebieden op een prettige manier bereikbaar maakt, van belang.'

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
De Versterking wordt zorgvuldig ruimtelijk ingepast. Daarnaast heeft het project geen significante invloed op de waterberging in het Markermeer en in de toekomst zal het geen gevolgen hebben voor de drinkwatervoorziening. Tenslotte draagt de Versterking van de Markermeerdijken bij aan de recreatie. Dit gebeurt middels het aanleggen van een doorgaande fietsverbinding op de bestaande weg. Deze fietsverbinding draagt bij aan de bereikbaarheid van grote groengebieden (stadsrandpolder en ruigtegebied/struinnatuur) vanuit de stad. De aspecten natuur en cultuurhistorie worden integraal besproken in de paragrafen 6.3 en 6.5 van deze Ruimtelijke onderbouwing. Gelet op voorgaande dient dan ook geconcludeerd te worden dat de Versterking in lijn is met de structuurvisie en de Hoofdgroenstructuur.

Beleidsvisie en toetskader Stadsrandpolder Waterland (2012)
De gemeente Amsterdam heeft een beleidsvisie voor Waterland opgesteld. Deze visie gaat over het gebied dat valt binnen de volgende begrenzing: de Ring A10 (zuidzijde), de grens met de gemeente Landsmeer (westzijde), de grens met de gemeente Waterland (noordzijde) en het Markermeer/IJmeer (oostzijde) en dat in de Structuurvisie Amsterdam 2040 in de hoofdgroenstructuur valt en het groentype Stadsrandpolder heeft. Centraal staat dat de boeren in het gebied een rendabel bedrijf moeten kunnen voeren, zonder dat dit ten koste gaat van het landschap en de natuur.

Waterland is voor Amsterdam heel belangrijk. Het open veenweidelandschap met de oude dorpen en de vele weidevogels trekt wandelaars en fietsers uit heel Amsterdam en ver daarbuiten. Dit landschap is gevormd door de natuur (de grillig gevormde dijkdoorbraken langs de IJmeerdijk) en door eeuwenlange veehouderij. Ook nu zijn de boeren de belangrijkste beheerders van het gebied. Om het unieke landschap van Waterland te behouden, moeten de Waterlandse boeren een rendabel bedrijf kunnen voeren. De gemeente Amsterdam wil de boeren daarbij faciliteren, op voorwaarde dat het landschap, de natuurwaarden en de recreatieve waarden er op vooruit gaan. De visie biedt een toetsingskader voor initiatieven tot schaalvergroting en verbreding van boerenbedrijven in Waterland. De visie is een uitwerking van Structuurvisie Amsterdam 2040.

Hoofdstuk twee van de visie gaat in op landbouwontwikkeling, te weten: het vergroten, verplaatsen, de nieuwvestiging, dan wel het stoppen van agrarische bedrijven. De visie is ook gericht op verbreding van boerenbedrijven, door het koppelen van maatschappelijke functies zoals zorg en educatie aan bestaande boerenbedrijven (hoofdstuk drie). Recreatieve functies zijn toegestaan als deze de recreatieve waarde van een gebied bevorderen. Leisure (zoals pretparken) of andere grootschalige recreatieve voorzieningen met een sterk verkeersaantrekkende werking zijn niet toegestaan. Recreatieve functies die kleinschaliger van aard zijn, zoals kamperen bij de

boer of boerengolf, zijn wel toegestaan. Hetzelfde geldt voor recreatieve wandel- en fietspaden. Voor dergelijke functies gelden een aantal algemene criteria. Zo mogen de bestaande landschappelijke en natuurwaarden niet worden aangetast, dient de publieks- en verkeersaantrekkende werking beperkt te blijven, moet parkeren binnen het bouwvlak worden opgelost en moeten de recreatieve functies gericht zijn op ondersteuning van extensieve recreatievormen, zoals wandelen, fietsen, kanovaren en zwemmen.

Relatie met voorgenomen ontwikkeling
In het ontwerp is rekening gehouden met de aanwezige natuurwaarden en recreatieve functies langs de dijk. In het kader van de dijkversterking is geen verplaatsing van agrarische bedrijven vereist. Ook het stoppen van agrarische bedrijven is niet aan de orde. De Versterking maakt voorts geen maatschappelijke- en recreatieve functies mogelijk bij bestaande boerenbedrijven. Wel omvat de Versterking de realisatie van een doorgaande fiets- en wandelverbinding tussen Hoorn en Amsterdam. De realisatie daarvan ondersteunt extensieve recreatievormen (fietsen en wandelen). In paragraaf 3.3 is de doorgaande fiets- en wandelverbinding nader toegelicht.

6 Toetsing omgevingsaspecten

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de voorgenomen ontwikkeling, daar waar sprake is van strijdigheid met geldende bestemmingsplannen, getoetst aan de relevante planologische en milieu hygiënische aspecten. Per aspect is aangegeven wat de effecten zijn van de voorgenomen ontwikkeling.

6.2 Water

De watertoets is een procedure waarbij de waterbeheerders in een vroegtijdig stadium worden betrokken bij de voorgenomen ontwikkeling, zodat verschillende aspecten van 'water' een goede plaats krijgen in de planvorming.

Het beleid van HHNK voor nieuwe ontwikkelingen is opgenomen in de Beleidsregels '*Compensatie verhardingstoename*' en '*Alternatieve vormen van waterberging*' (2015). Bij ingrepen in het oppervlaktewater is verder de Keur 2016 van toepassing.

Ten behoeve van de watertoets is de voorgenomen dijkversterking getoetst op de gevolgen voor de deelaspecten voor water, te weten:

- waterkwantiteit;
- waterkwaliteit;
- beheer en onderhoud;
- tijdelijke situatie;
- kunstwerken;
- (grond)waterpeilen.

In de Watertoets zijn de effecten van de Versterking onderzocht voor wat betreft het aspect 'water'(bijlage 9.7 van het Bijlagenboek). In de hierna volgende Waterparagraaf, paragraaf 6.2.1, staan de resultaten van de Watertoets beschreven. In paragraaf 6.2.2 is ingegaan op overige wateraspecten, te weten: de Bprw-toets en meerlaagse veiligheid.

6.2.1 Waterparagraaf

Beheer binnendijks en buitendijks

De dijkversterking heeft betrekking op zowel binnendijkse als buitendijkse gebieden. Over de volle lengte van het tracé is daarmee sprake van twee watersystemen, het binnendijkse regionale watersysteem en het buitendijkse hoofdwatersysteem.

Binnendijks zijn de polders gelegen. Het HHNK is verantwoordelijk voor onder meer het peilbeheer in de polders. Noord-Holland bestaat uit verschillende polders, die ieder hun eigen afwatering hebben op het boezemwater en/of op het Markermeer. Per polder en daarbinnen liggend peilvak is een streefpeil vastgelegd.

Buitendijks is het Markermeer / IJmeer gelegen. Rijkswaterstaat is de beheerder van het Markermeer / IJmeer. Het Markermeer is door de Houtribdijk afgescheiden van het IJsselmeer. Het IJmeer betreft het zuidwestelijke deel van het Markermeer nabij Amsterdam. Hier is geen fysieke scheiding aanwezig.

Het IJsselmeergebied (waaronder ook het Markermeer en het IJmeer worden begrepen) is voor Nederland van groot belang, zowel voor de waterveiligheid als de zoetwatervoorziening. In verband met veranderende omstandigheden zoals de klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling wordt de zoetwatervoorraad in het IJsselmeergebied van toenemend belang. Op 14 juni 2018 is een nieuw peilbesluit vastgesteld voor het IJsselmeer. Het gevolg van dit besluit is dat het vaste zomerstreefpeil wordt vervangen door een bandbreedte meerpeil. In maart zal een voorjaarsopzet plaatsvinden. Het waterpeil wordt dan opgezet tot NAP -0,10 m. Dit zorgt enerzijds voor een natuurlijker peilverloop, anderzijds wordt hiermee een grotere zoetwaterbuffer gevormd. Wanneer hoog water of ernstige wateroverlast wordt verwacht wordt de voorjaarsopzet uitgesteld of geheel niet uitgevoerd. De bandbreedte van het Markermeerpeil wordt in de winterperiode NAP -0,40 tot -0,10 m. Het waterpeil van het Markermeer wordt op peil gehouden door afvoer naar het IJsselmeer, via de sluizen in de Houtribdijk.

Waterkwantiteit

Voor het wateraspect 'waterkwantiteit' geldt dat moet worden aangegeven hoe rekening is gehouden met de compensatie van gedempt oppervlaktewater, de compensatie van de toename van verharding en de verbetering van de waterhuishouding door realisatie van extra waterberging (eventueel in combinatie met andere functies).

Oppervlaktewater

Bij de dijkversterking wordt als algemeen uitgangspunt gehanteerd dat het oppervlaktewater zo min mogelijk wordt gewijzigd. Dit houdt bijvoorbeeld in dat een (dijk)sloot die voor de Versterking wordt gedempt, met dezelfde afmetingen als in de huidige situatie (of met de afmetingen conform de Keur2016 als deze groter zijn) wordt teruggebracht. Hiermee blijft de aan- en afvoer van water gewaarborgd, evenals de beschikbare waterberging en de afvoer naar gemalen.

Door de (deels) buitendijkse versterking wordt de oppervlakte van het Markermeer iets kleiner. Echter, dit heeft geen invloed op de werking van het watersysteem van het Markermeer en de binnendijks gelegen gebieden. De in- en uitlaten van het beheergebied van HHNK blijven functioneren zoals in de huidige situatie. Daardoor treden er voor de aan- en afvoer van water en ijs van het Markermeer ook geen wijzigingen op. De doorstroming van zowel water als ijs van het Markermeer worden niet beïnvloed.

Bij module 2 en 3 (aanleg van de oeverdijk) is door de aanleg van nieuwe grondlichamen in het Markermeer een invloed op de morfologie (zandtransport) te verwachten. De opbouw van de oeverdijk is zodanig dat erosie zoveel mogelijk wordt beperkt. Daarnaast worden strekdammen aangelegd die luwe plaatsen vormen om het zandtransport zoveel mogelijk te beperken. Om de erosie en sedimentatie te kunnen volgen en eventueel maatregelen te kunnen treffen, wordt een monitoringsplan opgesteld. Het waterbeheer van het tussenwater kan worden gestuurd door afsluitbare duikers.

Waterberging

De waterberging wordt door de dijkversterking niet gewijzigd. Bij een binnenwaartse versterking wordt een eventuele dijksloot met dezelfde afmetingen (of het minimale leggerprofiel) als de huidige waterloop teruggebracht. Gebleken is dat het percentage oppervlaktewater in de polders gelijk blijft, dus dat de beschikbare waterberging (het bergingspercentage) niet wijzigt. De aan- en afvoer van water zijn gewaarborgd, evenals de beschikbare waterberging en de afvoer naar gemalen.

Bij een buitenwaartse dijkversterking (met asverschuiving) kan de oppervlakte van het beheergebied van HHNK iets toenemen. Dit betreft enkele hectares op een totaal beheergebied van vele honderden hectares en is dus niet van wezenlijk belang.

Het oppervlaktewater van het Markermeer wordt bij een buitenwaartse versterking ook iets kleiner. De beschikbare berging neemt hier dus iets af. Uit een indicatieve berekening (afname waterbreedte per dwarsprofiel, vermenigvuldigd met de lengte waarover het dwarsprofiel is voorzien) blijkt dat de afname van de oppervlakte van het Markermeer in de orde van 100 ha ligt. De beschikbare waterberging en de zoetwatervoorziening van het Markermeer nemen - afgezet tegen de totale oppervlakte van het Markermeer - dus in geringe mate af. Deze afname valt onder de vrijstelling van artikel 2.12.2, derde lid van het Barro, omdat de wijzigingen in het kader van een dijkversterking plaatsvinden. Voor meekoppelkansen die het ruimtebeslag vergroten ten opzichte van het ruimtebeslag dat benodigd is voor de Versterking geldt de vrijstelling van artikel 2.12.2, tweede lid, onder f, onder 2°, van het Barro. De daarvoor extra benodigde oppervlakte bedraagt minder dan 5 ha per gemeente.

Ten aanzien van de zoetwatervoorziening kan worden opgemerkt dat geen drinkwatervoorziening vanuit het Markermeer plaatsvindt. Wel kent het Markermeer, vanuit de Beleidsnota drinkwater een drinkwaterreservering. Van deze reservering wordt de komende decennia echter geen gebruik gemaakt. De Versterking zal de toekomstige functie van het Markermeer niet veranderen, de Versterking heeft hier daarom geen effect op.

Het Markermeerwater wordt tevens gebruikt voor het doorspoelen van het achterland tijdens droge zomerperioden. Alle inlaten blijven tijdens de Versterking gegarandeerd, waardoor hier geen effecten te verwachten zijn.

Bedrijven die gebruik maken van het water van het Markermeer voor proces- en koelwater zitten niet langs het te versterken dijktraject. Zowel in de permanente als tijdelijke situatie zijn derhalve geen effecten te verwachten.

Op verschillende locaties wordt nieuwe verharding voor een fietspad aangelegd. Waar deze verharding afstroomt naar het beheergebied van HHNK, wordt een versnelde afstroming van water voorkomen door extra waterberging aan te leggen. Bij een afstroming richting het Markermeer is geen compensatie vereist. De afname van het waterbergend vermogen van het Markermeer valt immers onder de vrijstelling van het Barro.

Waterkwaliteit
Voor het wateraspect ‘waterkwaliteit’ dient te worden aangegeven hoe rekening is gehouden met het voorkomen van vervuiling en de afstroming van potentieel vervuild hemelwater. Daarnaast zijn van belang de realisatie van een doorspoelbaar watersysteem en het voorkomen van snipper-blauw. Waterkwaliteit kan worden verbeterd door de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Voor de toetsing aan de KRW-doelen (Bprw-toets) wordt verwezen naar paragraaf 6.2.2.

Verontreiniging
De dijkversterking heeft in beginsel geen invloed op de waterkwaliteit. Er worden geen milieuvreemde stoffen toegepast en de dijkversterking wordt uitgevoerd met schoon materiaal zoals stortsteen of basalton en schone grond. Waar de dijksloot landinwaarts wordt verplaatst,

blijft deze de sloten verbinden die loodrecht op de dijk liggen. Er wordt dus voorkomen dat er doodlopende sloten ontstaan.

Bij het nieuwe tussenwater bij de oeverdijk worden in- en uitlaatduikers aangelegd, zodat een doorstroming kan optreden. Hierbij wordt een natuurlijke peilfluctuatie nagestreefd (i.e. het nastreven van een vast winter- en zomerpeil. De gehanteerde peilen zijn respectievelijk NAP-0,4 m NAP en -0,6 m). De bestaande waterbodem van het nieuwe tussenwater wordt met zand afgedekt, zodat nutriënten vanuit de waterbodem niet uitspoelen naar het tussenwater en de waterkwaliteit niet negatief wordt beïnvloed. Door de inrichting wordt de groei van waterplanten gestimuleerd, waardoor de natuurlijke afbraak van nutriënten vergroot wordt. Daarmee wordt een goede waterkwaliteit behouden. Voor het tussenwater is in verband met de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) een onderzoek uitgevoerd welke is opgenomen in bijlage 9.6 van het Bijlagenboek.

Uit de toetsing blijkt dat de Versterking geen noemenswaardig permanent effect heeft op fytoplankton en daarom geen gevolgen voor de score op de KRW-maatlat fytoplankton voor het Markermeer. Bij de juiste inrichting en beheer wordt voor macrofyten verwacht dat het tussenwater helder en plantenrijk zal worden. Daarnaast heeft de Versterking geen wezenlijk permanent effect op macrofauna en op macrofyten en daarom geen gevolgen voor de score op de KRW-maatlat macrofauna en de KRW-maatlat macrofyten voor het Markermeer. Voor vis is er een positief effect te verwachten vanwege de kraamkamerfunctie en schuilmogelijkheden voor volwassen vis in het nieuw gevormde tussenwater. Ook de tijdelijke effecten zijn getoetst. Hieruit blijkt dat er geen tijdelijke negatieve invloed is op de voorgenoemde KRW-maatlatten.

Aan de Markermeerzijde van de oeverdijk wordt het bestaande strandje met zwemwaterfunctie vervangen door het nieuwe strand van de oeverdijk. Omdat het zwemwater aan de Markermeerzijde ligt, is er geen reden om een verslechtering van de huidige goede zwemwaterkwaliteit te verwachten. Voorwaarde is wel dat er voldoende voorzieningen zijn om het ontstaan van verontreiniging door zwemmers te voorkomen, zoals afvalbakken en sanitaire voorzieningen.

Snipperblauw en doorspoelbare watersystemen
Het ontstaan van 'snipper-blauw' (zoals geïsoleerde slootjes) wordt voorkomen en er worden doorspoelbare watersystemen gerealiseerd. Waar de dijksloot landinwaarts wordt verplaatst, blijft deze de sloten verbinden die loodrecht op de dijk liggen. Er wordt dus voorkomen dat er doodlopende watergangen ontstaan.
Aanleg van natuurvriendelijke oevers
Het beleid van HHNK is om waar mogelijk natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Hieronder is voor het project aangegeven hoe met dit uitgangspunt om is gegaan.

De oeverdijk bij Hoorn is een locatie waar natuurvriendelijke oevers worden gerealiseerd. De oeverdijk wordt gedeeltelijk ingericht als natuurgebied en voorziet aan de zijde van het Markermeer in een licht aflopend talud. De flauw aflopende oever, uitgevoerd in zandig materiaal biedt mogelijkheden voor met name onderwatervegetatie om zich ontwikkelen. Dit is gunstig voor vis- en vogelsoorten in het Markermeer. Ook aan de zijde van het tussenwater worden de oevers natuurvriendelijk ingericht. Door in het tussenwater een natuurlijk peil te hanteren, ontwikkelen zich naast watervegetaties ook (riet)moerassen[21]. Het tussenwater heeft een functie als kraamkamer voor vissen uit het Markermeer en vormt een leefgebied van water- en moerasvogels.

[21] Natuurlijk peil: het waterpeil volgt het natuurlijk seizoensverloop: het zomerpeil is lager dan het winterpeil.

Bij Zeevang worden voorlanden aangelegd voor de dijk. Deze voorlanden worden op een ecologische wijze ingericht, maar de oevers zijn gevat in steen. Natuurvriendelijke oevers zijn hier niet mogelijk, omdat de voorlandjes zouden afkalven bij zachte geleidelijke oevers in het Markermeer[22]. De voorlanden bij Zeevang zijn beperkt in omvang. De voorlanden zijn zoveel mogelijk gelegen ter hoogte van de binnendijkse braken met moerassen. Op deze manier versterken de voorlanden de natuurwaarden die aanwezig zijn in de diverse braken die zijn gelegen aan de binnenzijde van de dijk en wordt migratie aan de buitenzijde van de dijk mogelijk gemaakt.

De overige delen van de Versterking worden niet voorzien van natuurlijke oevers. Dit om het huidige karakter van de dijk vanuit landschappelijk en cultuurhistorisch oogpunt te behouden. De Versterking heeft tot gevolg dat een aantal sloten aan de binnenzijde van de dijk wordt gedempt. Ter compensatie worden nieuwe sloten aangelegd, maar deze worden niet voorzien van natuurlijke oevers. De reden daarvoor is dat natuurvriendelijke oevers kleine zoogdieren aantrekken in de veiligheidszone van de dijk; het graven van deze dieren in de dijk kan de waterveiligheid aantasten. Daarnaast is voor natuurvriendelijke oevers ruimte nodig. De aanleg van natuurvriendelijke oevers zou leiden tot een groter ruimtebeslag, terwijl juist getracht wordt om het ruimtebeslag beperkt te houden. Tot slot liggen aan de binnenzijde van de dijk overal weidevogelleefgebieden. Natuurvriendelijke oevers gaan ook ten koste van deze gebieden, wat ook een reden is om het ruimtebeslag beperkt te houden en geen natuurvriendelijke oevers langs de binnendijkse sloten aan te leggen.

Beheer en onderhoud
Het beheer van de dijken blijft bij het HHNK: het waterbeheer binnendijks blijft in beheer van het HHNK. Rijkswaterstaat blijft verantwoordelijk voor het waterbeheer van buitendijks gelegen gebieden.

Tussen de teen van de dijk en de insteek van de sloot (waar van toepassing) wordt een onderhoudspad van circa 5 meter breed aangebracht ten behoeve van zowel het beheer van de dijk als van de sloot.

In module 2 en 3 wordt een oeverdijk aangelegd. De huidige kering wordt afgewaardeerd tot regionale kering. De te realiseren oeverdijk wordt de primaire kering. De nieuwe beheergrenzen en de functiewijziging worden in een leggerbesluit opgenomen nadat de voorgenomen ingreep (dus het projectbesluit) onherroepelijk is. In het leggerbesluit kan worden opgenomen dat de wijziging pas wordt geëffectueerd wanneer de situatie in het veld daadwerkelijk is gewijzigd. Waarschijnlijk wordt het natuurbeheer van het tussenwater overgedragen aan een natuurbeschermings-organisatie. Hiervoor wordt het gebied toegevoegd aan het Nederlands Natuurnetwerk (NNN). Het waterbeheer komt naar verwachting bij het HHNK te liggen.

Tijdelijke situatie
Bij de uitvoering van de werkzaamheden worden eerst eventuele aanpassingen in het watersysteem doorgevoerd, zoals de aanleg van een nieuwe dijksloot of de compensatie van verharding. Pas daarna wordt de oude sloot gedempt of de verharding aangelegd. Hiermee wordt voorkomen dat in de tijdelijke situatie negatieve effecten op kunnen treden.

[22] Bij de oeverdijk bij Hoorn speelt hetzelfde, maar hier is in de dimensionering van de dijk rekening gehouden met verplaatsing van zand.

Bij de aanleg van de oeverdijk wordt een verticale drainage toegepast om de zettingen sneller te laten verlopen. Uit een onderzoek is gebleken dat in de slechtst denkbare situatie er een korte periode een geringe toename van de kwel binnendijks op kan treden. De gemalen kunnen dit extra waterbezwaar goed aan. Omdat de drainage tijdens de zetting van de slecht doorlatende lagen dichtgedrukt wordt, neemt de extra kwel vanzelf weer af.

Kunstwerken
Bij kunstwerken (bijvoorbeeld gemalen) wordt de dijkversterking zodanig uitgewerkt dat de kunstwerken blijven functioneren.

(Grond)waterpeilen
De dijkversterking heeft door de dikke deklaag van klei en veen een bodemzetting tot gevolg. De hydraulische weerstand in de deklaag kan daardoor iets toenemen. Omdat deze weerstand nu ook al meerdere honderden dagen bedraagt (doordat de deklaag overwegend uit 10 tot 15 meter Holocene afzettingen bestaat), is deze toename verwaarloosbaar klein.

De waterpeilen blijven volgens de huidige plannen overal gelijk als in de huidige situatie. Er is daardoor geen invloed op het oppervlaktewater, en evenmin op de grondwatersituatie.
Bij het tussenwater bij module 2 en 3, wordt een natuurlijk peilfluctuatie nagestreefd (i.e. het nastreven van een vast winter- en zomerpeil. De gehanteerde peilen zijn respectievelijk NAP -0,4 m en NAP -0,6 m. Deze peilfluctuatie wordt mogelijk gemaakt door nieuw aan te leggen in- en uitlaatduikers, waardoor een doorstroming kan optreden Uit onderzoek, zie bijlage 9.9 van het Bijlagenboek, is gebleken dat hierdoor geen negatieve gevolgen voor andere belangen op zullen treden.

6.2.2 Overige wateraspecten

Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren 2016 - 2021 (Bprw)
Op het project is het Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren (Bprw) 2016-2021 van Rijkswaterstaat van toepassing. Dit plan zet in op het beschermen van Nederland tegen het water, het afvoeren van overtollig water, watertekort beperken, het verbeteren van de waterkwaliteit, het mogelijk maken van vlot en veilig verkeer over water en het bijdragen aan een duurzame leefomgeving. Rijkswaterstaat is actief betrokken geweest bij de planvorming voor de Versterking van de Markermeerdijken. Voor het project is een toets op grond van het Beheer- en ontwikkelplan voor Rijkswateren (Bprw-toets) doorlopen, welke is opgenomen in bijlage 9.6 van het Bijlagenboek. De uitkomsten hiervan zijn beschreven in het Projectplan Waterwet (een samenvatting daarvan is opgenomen in paragraaf 8.2.2). Geconcludeerd wordt dat als gevolg van de Versterking (voor wat betreft het permanente ruimtebeslag) sprake is van ruimtebeslag op het Ecologisch Relevant Areaal. Dit ruimtebeslag is, ook in cumulatie, kleiner dan 1% van het totale Ecologisch Relevant Areaal van het Markermeer en is daarmee acceptabel binnen het Toetsingskader waterkwaliteit dat is opgenomen in het Bprw. Voor het overige is de Versterking in lijn met het Bprw, aangezien de in dit plan genoemde belangen een positieve uitwerking hebben gekregen in de Versterking.

Meerlaagse veiligheid
Aanvullend op de Watertoets en de aspecten die hierbij een de orde komen, is het aspect meerlaagse veiligheid van belang. In artikel 8a PRV staat voorgeschreven dat de toelichting van een bestemmingsplan een beschrijving dient te bevatten van de wijze waarop in het plan rekening

is gehouden met de risico's van en bij een overstroming en maatregelen en voorzieningen die worden getroffen om die risico's te voorkomen of te beperken. Het is namelijk van provinciaal belang dat vitale infrastructuur en kwetsbare objecten, woonwijken en bedrijventerreinen bestand zijn tegen overstromingen. Een doordachte locatiekeuze en slimme ruimtelijke en stedenbouwkundige inrichting kunnen de gevolgen van een overstroming aanzienlijk beperken. Daarom dient in de toelichting van het bestemmingsplan inzicht te worden gegeven in de risico's van en bij overstromingen en de maatregelen en voorzieningen die worden getroffen om deze risico's te voorkomen of te beperken, aanvullend op de veiligheid die de dijken blijven bieden.

De Versterking betreft een waterveiligheidsproject. Het doel van het project is het realiseren van een veilige dijk die voldoet aan de wettelijke veiligheidsnormen. In paragraaf 2.5 van het Projectplan Waterwet zijn de randvoorwaarden beschreven waaraan de Versterking moet voldoen:

- de dijk moet voldoen aan de nieuwe normering;
- de dijk voldoet van 2021 tot en met 2071 (50 jaar veilig);
- de dijk is sober, robuust en doelmatig uitgevoerd.

Op dit moment vertoont de dijk een aantal veiligheidstekorten (nader beschreven in paragraaf 2.6 van deze Ruimtelijke onderbouwing en paragraaf 3.1 van het Projectplan Waterwet). De dijk heeft bijvoorbeeld onvoldoende kruinhoogte of de taluds zijn te steil. Om deze veiligheidstekorten te ondervangen zijn (op basis van het milieueffectrapport) keuzes gemaakt voor bepaalde versterkingsoplossingen. De gekozen versterkingsoplossingen zijn beschreven in paragraaf 4.1 van het PPW en in paragraaf 3.3 van de Ruimtelijke onderbouwing. Hierin is per module beschreven welke maatregelen en voorzieningen (zoals het verhogen en verbreden van de dijk, het aanpassen of realiseren van kunstwerken en het plaatsen van damwanden) er worden getroffen.

6.2.3 Conclusie water

De dijkversterking zoals deze is voorgenomen, is in overeenstemming met de vigerende regelgeving en het vigerende beleid. De dijkversterking wordt zodanig uitgevoerd dat er geen negatieve gevolgen zijn voor zowel het binnendijkse als het buitendijkse oppervlaktewater. Er zijn geen gevolgen voor de waterkwaliteit van het oppervlaktewater en het grondwater. De waterberging wordt niet significant beïnvloed. Vanzelfsprekend komt de dijkversterking de waterveiligheid ten goede.

6.3 Natuur

Bij de Versterking wordt rekening gehouden met de aanwezigheid van beschermde natuurwaarden door het ruimtebeslag van het ontwerp zoveel mogelijk te beperken, de recreatieve voorzieningen (op de oeverdijk) aan te passen en/of door nog andere mitigerende maatregelen te nemen. Indien nodig, is voor restschade van bijzondere natuurwaarden gecompenseerd. Kort samengevat betekent dit dat vanwege de aanwezigheid van beschermde natuurwaarden drie stappen zijn genomen 1) Inpassing, 2) Mitigatie en 3) Compensatie. Op deze manier is rekening gehouden met beschermde natuurwaarden in en om de te versterken dijk.

In het kader van Natuur ligt de focus op de volgende onderwerpen:

1. Natura 2000-gebieden (bescherming via de Wet natuurbescherming, aspect gebiedsbescherming).
2. Natuurnetwerk Nederland en Ecologische Verbindingszones, Weidevogelleefgebied (bescherming via de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV)).

3. Soortenbescherming (bescherming via de Wet natuurbescherming, aspect soortenbescherming).

Deze onderwerpen zijn uitgebreid beschreven in de volgende onderzoeken:
Passende Beoordeling (hierna te noemen: PB), Toetsing NNN en weidevogelleefgebieden en Soortenbeschermingstoets. Er zijn een vergunning en een ontheffing aangevraagd, te weten: vergunning Wet natuurbescherming in het kader van gebiedsbescherming en ontheffing Wet natuurbescherming in het kader van soortenbescherming.

In de onderstaande paragrafen worden de genoemde onderwerpen en effecten op de bijzondere natuurwaarden beschreven.

6.3.1 Invloed op Natura 2000-gebieden

De Versterking is deels gelegen binnen een Natura 2000-gebied. Verder zijn in de omgeving meer Natura 2000-gebieden gelegen, zie figuur 124. Plannen en projecten mogen niet leiden tot significante effecten op deze Natura 2000-gebieden. De Natura 2000-gebieden zijn aangewezen voor specifieke habitats en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn gesteld. Wanneer effecten leiden tot het in gevaar komen van deze instandhoudingsdoelstellingen, dan zijn deze effecten significant. In de volgende tekst zijn de effecten opgesplitst in gebruiksfase en aanlegfase, omdat deze leiden tot wezenlijk andere effecten.

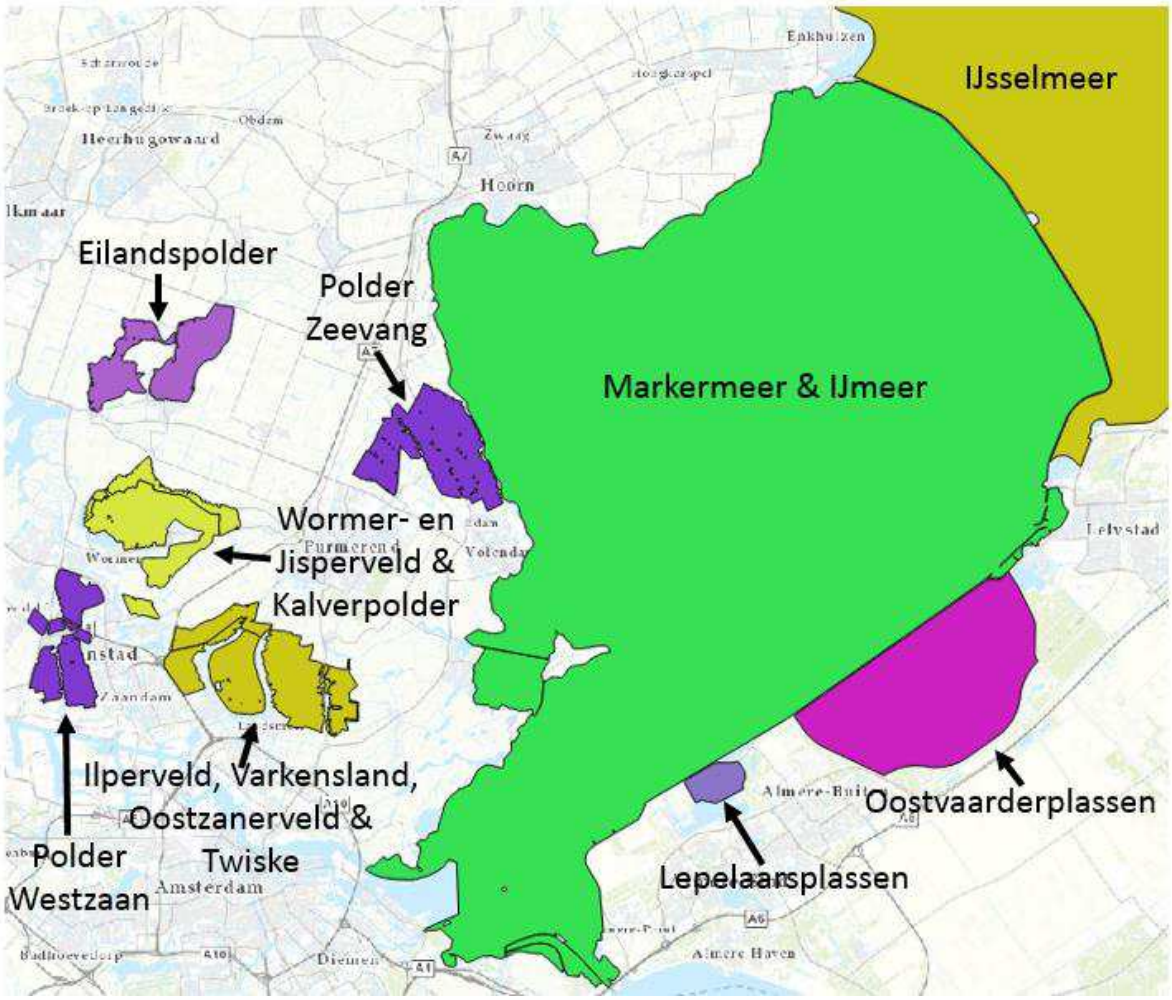

Figuur 124: Natura 2000-gebieden

Effecten gebruiksfase
Langs de dijk liggen twee Natura 2000-gebieden: Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang. In de PB, inclusief voortoets, is onderzoek gedaan naar de effecten van de Versterking op Natura 2000-gebieden. Effecten in de gebruiksfase zijn het gevolg van ruimtebeslag en verstoring door beweging en geluid door recreanten.

Tabel 8 geeft een compleet overzicht van de habitattypen en kwalificerende soorten en de impact van verwachte effecten hierop tijdens de gebruiksfase. In de PB is geconcludeerd dat er geen sprake is van een significant negatief effect, omdat de instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van effecten in de gebruiksfase niet in gevaar komen.

Tabel 8. Effecten gebruiksfase Natura 2000-gebieden

Soort	Effecten gebruiksfase
MARKERMEER & IJMEER	
Habitattypen	
Kranswierwateren	Geen effect
Habitatrichtlijnsoorten	
Rivierdonderpad	Geen effect
Meervleermuis	Geen effect, want geen nieuwe verlichting.
Vogelrichtlijnsoorten: Broedvogels	
Aalscholver	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Visdief	Geen effect. Huidige broedplaatsen kunnen weer gebruikt worden. Geen toename verstoring door recreatie.
Vogelrichtlijnsoorten: Niet-broedvogels	
Aalscholver	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Fuut	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Nonnetje	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Dwergmeeuw	Soort komt niet voor langs het te versterken traject, effecten zijn uitgesloten.
Zwarte stern	Soort komt niet voor langs het te versterken traject, effecten zijn uitgesloten.
Grote zaagbek	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Lepelaar	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Kuifeend	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Toppereend	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Brilduiker	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Tafeleend	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Meerkoet	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Krakeend	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Krooneend	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Grauwe gans	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Brandgans	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Smient	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
Slobeend	Beperkte toename verstoring, significant effect uitgesloten.
POLDER ZEEVANG	
Vogelrichtlijnsoorten: Niet-broedvogels	
Kleine Zwaan	Geen effect
Kolgans	Geen effect
Grauwe Gans	Geen effect
Brandgans	Geen effect
Smient	Geen effect
Goudplevier	Geen effect
Kievit	Geen effect
Grutto	Geen effect
Wulp	Geen effect

Effecten aanlegfase
In de aanlegfase treden effecten op als het gevolg van werkzaamheden aan de dijk en aanleg van tijdelijke voorzieningen (bijvoorbeeld depots, werkstroken en vaargeulen). Hieronder is opgesomd welke effecten zich als gevolg daarvan voordoen:

- ruimtebeslag op leefgebieden van kwalificerende soorten.
- verstoring van individuen door aanwezigheid van personeel en materieel wat leidt tot een toename van visuele prikkels, geluid en licht.
- vertroebeling van het Markermeer door de werkzaamheden waardoor de geschiktheid van leefgebieden afneemt.

Tabel 9 geeft een compleet overzicht van de habitattypen en kwalificerende soorten en impact van verwachte effecten hierop tijdens de aanlegfase. De effecten leiden mogelijk tot het in gevaar komen van instandhoudingsdoelstellingen en dit is te voorkomen met mitigerende maatregelen. Na de tabel zijn de mitigerende maatregelen beschreven.

Tabel 9. Effecten aanlegfase Natura 2000-gebieden

Soort	Effecten aanlegfase
MARKERMEER & IJMEER	
Habitattypen	
Kranswierwateren	Geen effect
Habitatrichtlijnsoorten	
Rivierdonderpad	Beperkte verstoring door onderwatergeluid, significant negatief effect uitgesloten.
Meervleermuis	Geen verstoring binnen Habitatrichtlijngebied. Significant effect uitgesloten.
Vogelrichtlijnsoorten: Broedvogels	
Aalscholver	Beperkte verstoring en vertroebeling. Significant effect uitgesloten.
Visdief	Door waarborgen voldoende broedgelegenheid tijdens en na afronding van de werkzaamheden, geen significant effect. Beperkte verstoring, en vertroebeling. Significant effect uitgesloten.
Vogelrichtlijnsoorten: Niet-broedvogels	
Aalscholver	Beperkte verstoring en vertroebeling tijdens werkzaamheden. Significant effect uitgesloten.
Fuut	Door beperking verstoring in Hoornse Hop en Gouwzee in augustus en september geen significante effecten. Beperkte vertroebeling. Significant effect uitgesloten.
Nonnetje	Beperkte verstoring en vertroebeling tijdens werkzaamheden. Significant effect uitgesloten.
Dwergmeeuw	Soort komt niet voor langs het te versterken traject. Beperkte vertroebeling. Significant effect uitgesloten.
Zwarte stern	Soort komt niet voor langs het te versterken traject. Beperkte vertroebeling. Significant effect uitgesloten.
Grote zaagbek	Beperkte verstoring en vertroebeling tijdens werkzaamheden. Significant effect uitgesloten.
Lepelaar	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Kuifeend	Door beperking verstoring van belangrijke gebieden in de periode dat veel vogels aanwezig zijn, zijn significante effecten uitgesloten.
Toppereend	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.

Brilduiker	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Tafeleend	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Meerkoet	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Krakeend	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Krooneend	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Grauwe gans	Door beperking verstoring rustgebied in Markermeer ter hoogte van Hoornse Hop, Gouwzee en Waterland in december geen significante effecten.
Brandgans	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
Smient	Door beperking verstoring rustgebied in Markermeer ter hoogte van Polder Zeevang en Waterland in de periode oktober t/m maart geen significante effecten.
Slobeend	Beperkte verstoring tijdens werkzaamheden, significant effect uitgesloten.
POLDER ZEEVANG	
Vogelrichtlijnsoorten: Niet-broedvogels	
Kleine Zwaan	Enige verstoring tijdens werkzaamheden, geen significant effect.
Kolgans	Enige verstoring tijdens werkzaamheden, geen significant effect.
Grauwe Gans	Enige verstoring tijdens werkzaamheden, geen significant effect.
Brandgans	Enige verstoring tijdens werkzaamheden, geen significant effect.
Smient	Door beperking verstoring geen significante effecten.
Goudplevier	Door beperking verstoring geen significante effecten.
Kievit	Enige verstoring tijdens werkzaamheden, geen significant effect.
Grutto	Door beperking verstoring geen significante effecten.
Wulp	Door beperking verstoring geen significante effecten.

Mitigerende maatregelen

De mitigerende maatregelen in tabel 10 richten zich op het voorkomen van significante effecten op kwalificerende soorten als gevolg van de werkzaamheden. De maatregelen worden met name genomen om verstoring tijdens de uitvoering te beperken. De maatregelen zijn nader omschreven in de Passende Beoordeling en worden vastgelegd in de vergunning Wet natuurbescherming.

Tabel 10. Mitigerende maatregelen voor Natura 2000-gebieden

Kwalificerende soort	Maatregel	Beschrijving	Periode	Locatie
MARKERMEER & IJMEER				
Visdief	Tijdelijke alternatieve broedplaats	De alternatieve broedplaats is voor het begin van het eerste broedseizoen van de uitvoeringsperiode gereed en hier vindt gedurende het broedseizoen geen verstoring plaats. De alternatieve broedplaats bestaat uit een speciaal ingericht ponton. Deze ligt voor de kust t.h.v. module 3/4, buiten de verstoringszone van 350 meter van de werkzaamheden. Het ponton wordt buiten de vaargeul en niet verder dan 350 tot 500 meter van het land geplaatst.	Elk jaar van 15 april tot 1 september (ponton kan gehele werkperiode blijven liggen, maar kan eventueel buiten het broedseizoen verplaatst worden).	De Hulk Module 3/ Schardam Module 4.
	Ongeschikt houden potentiële broedlocaties tijdens broedperiode.	Door in het broedseizoen continu te blijven werken/verstoren op de oeverdijk en de huidige broedlocaties is vestiging van visdiefjes te voorkomen. Verstoring kan bestaan uit heen- en weer rijden of bijvoorbeeld tijdelijk (niet permanent in verband met gewenning) roofvogelvliegers plaatsen, of andere vormen van verstoring. Rustige perioden duren maximaal twee dagen. Vestiging van visdiefjes is mogelijk wanneer de werkzaamheden voor langere periode worden onderbroken. Indien visdiefjes tot broeden zijn gekomen, worden rondom die locatie geen werkzaamheden verricht tot het einde van het broedseizoen.	15 april tot 1 augustus (broedseizoen loopt door tot 1 september, maar laat in het seizoen worden geen nieuwe legsels begonnen).	Huidige broedlocaties : De Hulk Module 3 Schardam Module 4 Hoeckelings-dam Module 15 oeverdijk Module 2 en 3
Fuut	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.	1 augustus tot 1 oktober.	Hoornse Hop Module 1 t/m 4 Gouwzee Module 11

Kwalificerende soort	Maatregel	Beschrijving	Periode	Locatie
Kuifeend	Fasering werkzaamheden	Er worden in de aangegeven periode geen werkzaamheden uitgevoerd die verstoring richting de Gouwzee veroorzaken. Dit zijn alle werkzaamheden waarbij op of aan de buitenzijde van de dijk machines worden gebruikt.	1 oktober tot 1 december.	Gouwzee Module 11 en 12
		Er wordt op maximaal 50% van het traject tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.	1 oktober tot 1 december.	Waterland Module 15 (tussen Polder IJdoorn en Kaap Kinselmeer, sectie EA10B en EA11)
Smient	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject	1 oktober tot 1 april.	Polders tussen Schardam en Edam Module 4 t/m 7
				Gouwzee Module 11*
		verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.		Waterland Module 13 t/m 15
Grauwe gans	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.	1 december tot 1 januari.	Zeevang Module 4 t/m 7
				Gouwzee Module 11

Kwalificerende soort	Maatregel	Beschrijving	Periode	Locatie
POLDER ZEEVANG				
Smient	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.	1 oktober tot 1 april.	Zeevang Module 7
		Binnendijks geen werkzaamheden tussen dijkpaal 62 en 66.		Zeevang Module 7 Dijkpaal 62-66
Goudplevier	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.	1 oktober tot 1 april.	Zeevang Module 7
Wulp	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.	1 oktober tot 1 april.	Zeevang Module 7
		Binnendijks geen werkzaamheden tussen dijkpaal 62 en 66.		Zeevang Module 7 Dijkpaal 62-66
Grutto	Fasering werkzaamheden	Er wordt op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd aan de dijk gewerkt. Deze werklocatie kan zich met enkele honderden meters per dag langs het	1 oktober tot 1 april.	Zeevang Module 7

Kwalificerende soort	Maatregel	Beschrijving	Periode	Locatie
		dijktraject verplaatsen. Werklocaties liggen minimaal 2 km uit elkaar. Hulpvaartuigen zoals survey boten, bemanningswissel vaartuigen etc. dienen dezelfde vaarroutes aan te houden als het groot materieel.		
		Binnendijks geen werkzaamheden tussen dijkpaal 62 en 66.	1 februari - 15 april.	Zeevang Module 7 Dijkpaal 62-66

6.3.2 Invloed op Natuurnetwerk Nederland en Ecologische Verbindingszones, Weidevogelleefgebieden

In deze paragraaf wordt ingegaan op de relevante effecten voor de provinciaal beschermde gebieden en is geen onderscheid gemaakt in aanleg- of gebruiksfase. Voor het NNN zijn alle effecten van belang die voortduren ook nadat werkzaamheden zijn afgerond, ongeacht of deze effecten optreden in de aanleg- of gebruiksfase.

Langs de dijk liggen gebieden die provinciaal beschermd zijn: het Natuurnetwerk Nederland (NNN)[23], Ecologische Verbindingszones (EVZ's) en Weidevogelleefgebieden. Het NNN en de EVZ's zijn beschermd ingevolge artikel 19 van de PRV, Weidevogelleefgebieden ingevolge artikel 25 van de PRV. Figuur 125 geeft de ligging van het NNN weer en figuur 126 de ligging van Weidevogelleefgebieden.

[23] Voorheen: Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

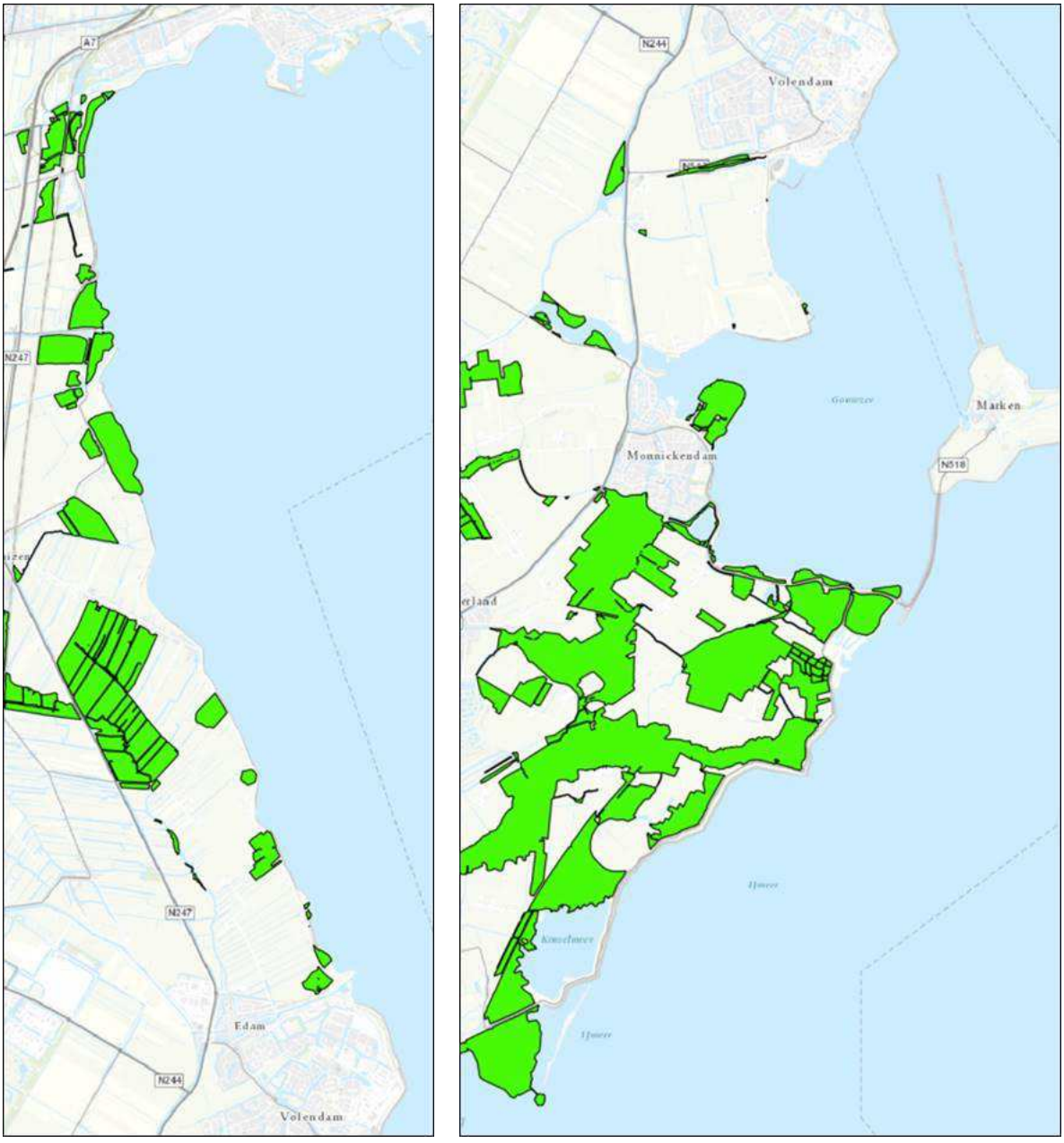

Figuur 125: Ligging NNN (groen) tussen Hoorn-Edam (links) en Volendam-Amsterdam (rechts)

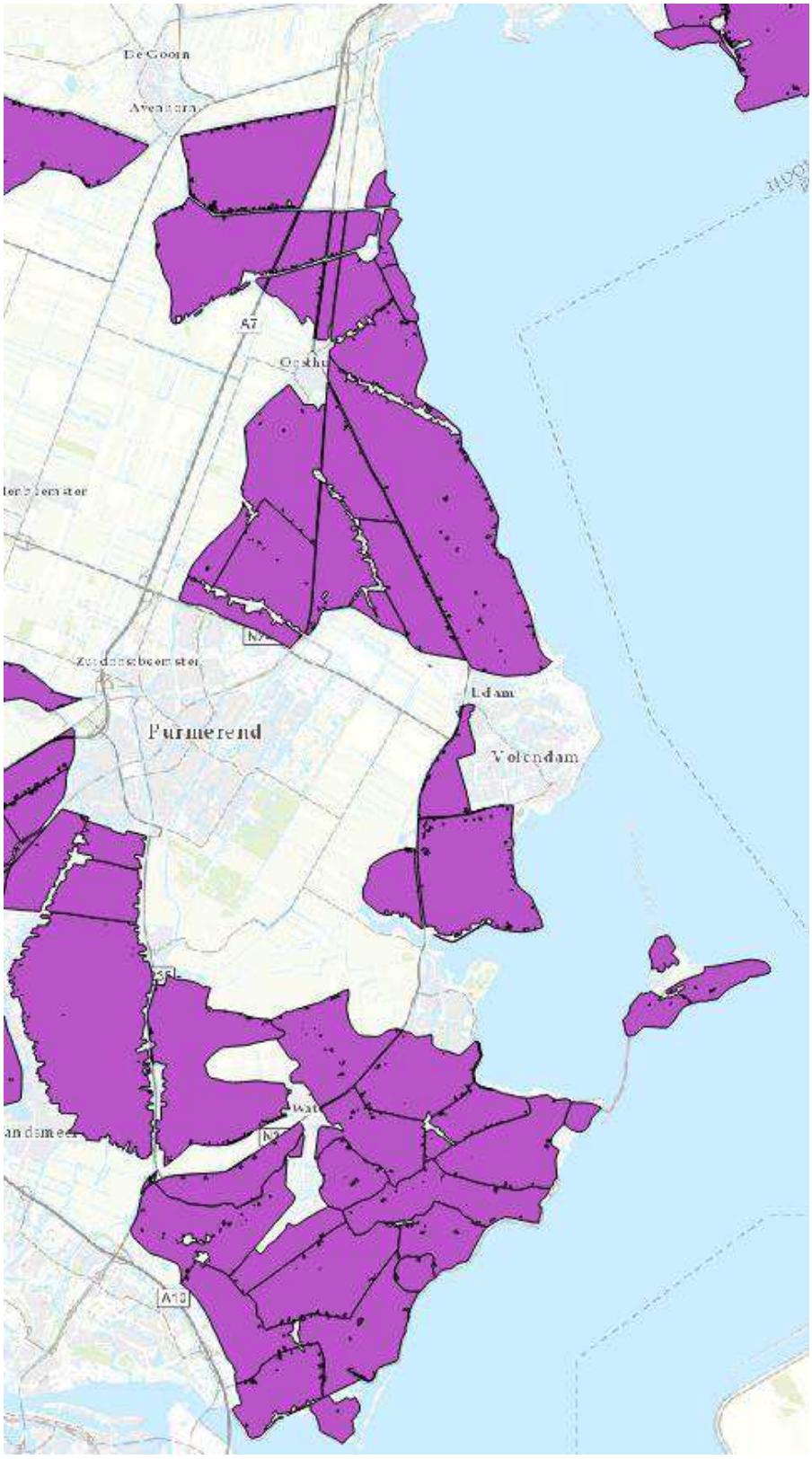

Figuur 126: Ligging weidevogelleefgebieden (paars) tussen Hoorn-Amsterdam

NNN en EVZ's

De effecten op het NNN zijn relevant voor zover het ruimtebeslag en permanente veranderingen van verstoring betreft. Deze zaken tasten de wezenlijke waarden en kenmerken aan en zijn niet zonder meer te herstellen in de gebruiksfase. Het tijdelijke ruimtebeslag is het gevolg van de ruimte die het ontwerp inneemt en de ruimte die nodig is om het ontwerp te realiseren. Het tijdelijke ruimtebeslag wordt gezien als permanent ruimtebeslag: omdat herstel niet zeker is, is uitgegaan van permanent verlies. Met deze achtergrond is gekozen om geen onderscheid te maken in aanleg- of gebruiksfase. Voor het NNN zijn alle effecten meegenomen die voortduren ook nadat werkzaamheden zijn afgerond, ongeacht of deze effecten optreden in de aanleg- of gebruiksfase.

Ruimtebeslag en verstoring door geluid en beweging leiden tot het kleiner worden en verstoring van de rust van NNN. Effecten op EVZ's zijn uitgesloten omdat deze op aanzienlijke afstand van de dijk zijn gelegen. De Versterking vindt hoofdzakelijk plaats door een aanpassing van de huidige dijk en dat betekent dat, daar waar NNN langs de dijken is gelegen, snippers en randen van de aanliggende NNN-gebieden opgaan in de versterkte dijk. In totaal leidt dit tot een areaal verlies van 15,9 hectare. In tabel 11 is dit areaal nader gespecificeerd per natuurbeheertype. Verder is er plaatselijk sprake van een verandering van verstoring door een verandering van locatie van fietspaden.

Tabel 11. Totaal ruimtebeslag per natuurbeheertype. Let op: voor de berekening zijn onafgeronde getallen gebruikt

Natuurbeheertype	Ruimtebeslag in ha
A01.01 Weidevogelgebied	1,0
N05.01 Moeras	1,2
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	0,4
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	1,2
N12.04 Zilt en overstromingsgrasland	7,4
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	3,5
L02.01 Fortterrein*	0,2
TOTAAL	15,9

*Let op: fortterreinen zijn - naast cultuurhistorische waarden - ook rijk aan natuurwaarden. In dit geval gaat het voor het ruimtebeslag echter om een strook grasland dat aan de binnenzijde van de dijk ligt (maar buiten de gracht van het fort). De waarden hiervan zijn vergelijkbaar met andere graslanden waar ruimtebeslag op plaatsvindt en zijn niet wezenlijk anders ondanks de ligging nabij het fort.

Verloren natuurwaarden worden niet teruggebracht op de plaats waar deze verdwijnen. De natuurwaarden die verdwijnen liggen als snippers verspreid langs het dijktraject. De oppervlakte hiervan is in totaal 15,9 ha. Voor de compensatie van deze snippers is gekozen voor bundeling van deze snippers tot één groot natuurgebied (van 42,2 tot 77,5 ha) als onderdeel van de oeverdijk bij Hoorn. Het voordeel van deze bundeling van compensatie is dat hiermee per saldo meer natuurwaarde wordt gerealiseerd. Tevens is realisatie van natuurgebieden van de omvang als voorzien in het project binnendijks niet mogelijk vanwege ruimtegebruik en conflict met bestaande functies (waaronder weidevogelleefgebieden).

Ondanks het optreden van effecten op het NNN kan de Versterking worden uitgevoerd als wordt voldaan aan de eisen die zijn gesteld in artikel 19 van de PRV. Voor het NNN heeft een toetsing aan

artikel 19, lid 3, onderdeel a en lid 4 van de PRV plaatsgevonden. Hierbij staat centraal of het project plaatsvindt in het kader van een groot openbaar belang, er geen reële andere mogelijkheden zijn en de negatieve effecten beperkt worden en voor de overblijvende effecten wordt gecompenseerd (lid 3, onderdeel a). Ook dient voldaan te worden aan de voorwaarden met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit (lid 4). Deze toetsing is succesvol doorlopen omdat er geen aanvaardbaar alternatief is dat leidt tot minder effecten op natuur en de werkzaamheden plaatsvinden in het kader van een groot openbaar belang, de hoogwaterveiligheid. Bovendien zijn maatregelen genomen om effecten te beperken en vindt compensatie plaats van de resteffecten op de oeverdijk (met uitzondering van de weidevogelleefgebieden, deze compensatie is meegenomen bij de compensatie van de weidevogelleefgebieden). Het verlies van wezenlijke waarden en kenmerken beperkt zich tot de omvang van de gebieden (ruimtebeslag), de compensatie brengt deze omvang terug (tegenover een verlies van 15,9 ha van het NNN staat het realiseren van 42,2 ha tot 77,5 ha NNN) en draagt bovendien ook bij aan andere wezenlijke waarden en kenmerken van het NNN door het terugbrengen van bloemrijke graslanden en rietrijke oevers en moerassen die leefgebieden vormen voor soorten als snor, roerdomp, ringslang en noordse woelmuis. Het aanleggen en beheren van een dergelijk gebied zorgt dat aan de voorwaarden die gesteld zijn in artikel 19, lid 3, onderdeel a, en lid 4 van de PRV en de bijbehorende regels uit de Uitvoeringsregeling Natuurcompensatie Noord-Holland wordt voldaan.

Weidevogelleefgebieden
Effecten op weidevogelleefgebieden zijn het gevolg van ruimtebeslag en verstoring. Ruimtebeslag op weidevogelleefgebieden vindt plaats over een oppervlakte van 61,7 ha op smalle stroken langs het grootste deel van het dijktraject (daarbij komt ook nog 3,5 ha ruimtebeslag op de Vochtige weidevogelgraslanden van het NNN). Als gevolg van de aanpassing van de dijk, worden ook recreatieve voorzieningen (fietspad, wandelpad) aangepast. Met name verschuivingen in de ruimte kunnen leiden tot verschuivingen van de verstoring. In dit geval volgt uit de toetsing dat de verschuiving van de recreatieve voorzieningen niet leidt tot een wezenlijke toename van verstoring op weidevogelleefgebieden.

Voor weidevogelleefgebieden heeft een toetsing plaatsgevonden aan artikel 25, lid 3 en lid 4 van de PRV. Voorwaarden voor een dergelijk project zijn dat er geen sprake is van een aanvaardbaar alternatief, het project moet een groot openbaar belang dienen of de netto verstoring op weidevogelleefgebieden mag niet toenemen.

Er is geen aanvaardbaar alternatief dat leidt tot wezenlijk minder effecten. Over het grootste deel van het traject is gekozen voor een buitenwaartse versterking (inclusief oeverdijk), omdat hiermee de overlast voor omwonenden wordt beperkt en ook omdat hiermee waardevolle gebieden zoveel mogelijk worden gespaard. Het is echter niet te voorkomen dat beperkt ruimtebeslag binnendijks of op voorlanden buitendijks (ook Weidevogelleefgebieden) plaatsvindt. De weidevogelleefgebieden zijn wijd verspreid aan de binnen- en buitenzijde van de dijk: gezien de ligging van de weidevogelleefgebieden leidt een aanpassing van de dijk vrijwel altijd tot effecten op weidevogelleefgebieden in de vorm van verstoring en afname van de oppervlakte van het leefgebied. De Versterking dient een groot openbaar belang. Op grond van de PRV dient verstoring en afname van het oppervlak aan weidevogelleefgebied te worden gecompenseerd door de aanleg van nieuw geschikt leefgebied.

De compensatie moet voldoen aan de voorwaarden uit de Uitvoeringsregeling Natuurcompensatie Noord-Holland en aan de voorwaarden als opgenomen in artikel 25, lid 4 van de PRV. De verloren

weidevogelleefgebieden worden niet teruggebracht op de oeverdijk, omdat de omstandigheden hier niet geschikt zijn. In samenwerking met de Agrarische Natuurvereniging Water, Land en Dijken is een compensatieplan opgesteld om bestaande weidevogelleefgebieden van een hogere kwaliteit te voorzien, om daarmee een mogelijke daling van de weidevogelstand door de dijkversterking te voorkomen. In het plan zijn verschillende maatregelen opgenomen om de kwaliteit van bestaande weidevogelleefgebieden te verhogen. Deze maatregelen bestaan uit het verbeteren van de kruidenrijkdom en waterhuishouding, het bewerkstelligen van meer openheid, het voeren van verantwoord predatiebeheer en het treffen maatregelen ten behoeve van 'weidevogelboerderijen'.

Het project voldoet aan een van de uitzonderingsvoorwaarden geformuleerd in artikel 25, lid 3 van de PRV en aan de compensatie is invulling gegeven volgens de voorwaarden artikel 25, lid 4 van de PRV en de Uitvoeringsregeling Natuurcompensatie van de provincie Noord-Holland. Hiermee is de toetsing succesvol doorlopen. Er is geen aanvaardbaar alternatief, het project vindt plaats in het kader van een groot openbaar belang en er wordt gecompenseerd volgens de regels uit de Uitvoeringsregeling natuurcompensatie Noord-Holland.

6.3.3 Soortenbescherming

Verspreid langs de dijk komen beschermde diersoorten voor. Met name de moerassen vormen geschikte leefgebieden voor beschermde dieren, maar ook de dijk zelf heeft een functie voor beschermde soorten als leefgebied. Overal langs de dijk zijn broedvogels te verwachten, vogels met een jaarrond beschermd nest komen niet voor langs het dijktraject. De noordse woelmuis en waterspitsmuis zijn soorten die verspreid langs de dijk in de moerassen voorkomen. De bunzing is een soort die incidenteel langs de dijk te verwachten is. Hermelijn en wezel zijn soorten die meer algemeen voorkomen. De dijk vormt voor beide soorten leefgebied maar tussen de steenbekleding zijn er mogelijk ook verblijfplaatsen aanwezig. Verschillende vleermuissoorten zijn overal langs de dijk te verwachten. Op de dijk bevinden zich geen verblijfplaatsen van vleermuizen, maar de dijk en omgeving vormen wel foerageergebied. Een soort die hierbij bijzonder opvalt, is de meervleermuis, die verblijft in kolonies in het binnenland en via watergangen naar het Markermeer vliegt om daar te foerageren. Verder vormt de kust van het Markermeer voor vleermuizen een migratieroute. Vooral in het zuidelijk deel van het dijktraject komt de ringslang voor. De leefgebieden bevinden zich vooral binnendijks in de moerassen, maar de dijk heeft ook een specifieke functie. Ringslangen overwinteren onder de steenbekleding van de dijk in holle ruimtes. Ten slotte komt in de omgeving van de dijk nog de rugstreeppad voor. De soort is in de huidige situatie niet op de dijk aanwezig, maar bij werkzaamheden kunnen omstandigheden ontstaan die aantrekkelijk zijn voor deze soort om zich te vestigen.
Effecten op beschermde soorten die leiden tot een overtreding van verbodsbepalingen zijn het gevolg van permanente effecten door ruimtebeslag op leefgebieden en tijdelijke effecten door verstoring door geluid en beweging en verlichting tijdens de werkzaamheden.

Voor het overtreden van deze verbodsbepalingen kan Gedeputeerde Staten onder voorwaarden een ontheffing verlenen.

Tabel 12 geeft een compleet overzicht van beschermde soorten en de noodzaak tot het aanvragen van een ontheffing per beschermde soort.

Tabel 12. Overzicht van soorten, relevante artikelen en belangen waarvoor een ontheffing wordt aangevraagd voor beschermde soorten in het kader van de Wet natuurbescherming

Soort	Beschermings-categorie	Overtreding van artikel:	Ontheffing wordt aangevraagd vanwege belang:
Vogels	Vogelrichtlijn	Effecten worden voorkomen door het nemen van mitigerende maatregelen. Hierdoor worden effecten voorkomen. Voor vogels wordt geen ontheffing aangevraagd.	
Noordse woelmuis	Habitatrichtlijn	3.5, lid 1 3.5, lid 4	• Artikel 3.8 lid 5 sub b onder 3: In het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.
Waterspitsmuis	Andere soorten	3.10, lid 1a 3.10, lid 1b	• Artikel 3.10 lid 2 in verbinding met artikel 3.8 lid 5 sub b onder 3: In het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten, • Artikel 3.10 lid 2 sub a: In het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied.
Bunzing	Andere soorten	Effecten worden voorkomen door het nemen van mitigerende maatregelen. Hierdoor worden effecten voorkomen. Voor deze soort wordt geen ontheffing aangevraagd.	
Hermelijn	Andere soorten	3.10, lid 1a 3.10, lid 1b	• Artikel 3.10 lid 2 in verbinding met artikel 3.8 lid 5 sub b onder 3: In het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten. • Artikel 3.10 lid 2 sub a: In het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied.
Wezel	Andere soorten		
Meervleermuis	Habitatrichtlijn	Effecten worden voorkomen door het nemen van mitigerende maatregelen. Hierdoor worden effecten voorkomen. Voor deze soortgroep wordt geen ontheffing aangevraagd.	
Overige vleermuissoorten	Habitatrichtlijn	Effecten op deze soorten zijn uitgesloten. Voor deze soorten wordt geen ontheffing aangevraagd.	
Ringslang	Andere soorten	3.10, lid 1a 3.10, lid 1b	• Artikel 3.10 lid 2 in verbinding met artikel 3.8 lid 5 sub b onder 3: In het belang van de

Soort	Beschermings-categorie	Overtreding van artikel:	Ontheffing wordt aangevraagd vanwege belang:
			volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten. • Artikel 3.10 lid 2 sub a: In het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied.
Rugstreeppad	Habitatrichtlijn	Effecten worden voorkomen door het nemen van mitigerende maatregelen. Hierdoor worden effecten voorkomen. Voor deze soortgroep wordt geen ontheffing aangevraagd.	

Het is voor een aantal beschermde soorten noodzakelijk om mitigerende maatregelen te nemen om effecten te beperken. De maatregelen zijn opgenomen in tabel 13. Voor de ringslang is het noodzakelijk om compenserende maatregelen te nemen voor het permanent verlies van winterverblijfplaatsen, deze maatregel is ook opgenomen in tabel 13. Voor de ringslang worden er op basis van de projectervaringen van de dijkversterking op Marken en in samenwerking met stichting RAVON nieuwe overwinteringsplaatsen in de dijk gecreëerd op plaatsen waar bekend is dat ringslangen overwinteren en daar waar potentie is voor uitbreiding van de populatie. Door monitoring in samenwerking met RAVON wordt bepaald of de nieuwe overwinteringsplekken een goed alternatief bieden. Als dit niet geval is, worden aanvullend maatregelen genomen die worden bepaald aan de hand van de resultaten van de monitoring. Vooralsnog wordt uitgegaan dat dergelijke maatregelen niet nodig zijn, omdat de gekozen oplossing de beste benadering is van de huidige situatie.

De maatregelen, de periode waarin deze van toepassing is en de manier van werken zijn nader omschreven de Soortenbeschermingstoets en komen uiteindelijk in de ontheffing Wet natuurbescherming.

Tabel 13. Mitigerende en compenserende maatregelen voor beschermde soorten in het kader van de Wet natuurbescherming

Beschermde soorten waarvoor maatregel vereist is: Doel van de maatregel	Relevante werkzaamheden / activiteiten	Maatregel	Locatie (module) van de maatregel (niet per gelijk aan waar soorten zijn waargenomen)
Alle aanwezige diersoorten: voldoen aan de zorgplicht door het beperken van effecten	Heien	• De heiwerkzaamheden beginnen niet meteen op volle kracht. Voer de intensiteit van het heien langzaam op (zacht beginnen) om verstoring van dieren te beperken in het kader van de zorgplicht. • Bij werkzaamheden in het broedseizoen beginnen de heiwerkzaamheden voorafgaand aan het broedseizoen. Het heien wordt niet voor meer dan 2 kalenderdagen onderbroken. Voor het broedseizoen wordt de periode 1	Gehele plangebied

Beschermde soorten waarvoor maatregel vereist is: Doel van de maatregel	Relevante werkzaamheden / activiteiten	Maatregel	Locatie (module) van de maatregel (niet per gelijk aan waar soorten zijn waargenomen)
		maart tot 1 augustus aangehouden.	
Vogels: voorkomen van broedende vogels door ongeschikt maken broedgebieden Hermelijn, wezel, kleine grondgebonden zoogdieren, ringslang, amfibieën (vrijgestelde soorten): voorkomen van schade aan populaties door ongeschikt maken van leefgebieden	Alle werkzaamheden	• De werkzaamheden en bijbehorende activiteiten in het werkgebied beginnen voorafgaand het broedseizoen, hier wordt de periode 1 maart tot 1 augustus aangehouden. De werkzaamheden worden continu uitgevoerd zodat vogels in een rustigere periode niet alsnog tot broeden komen. • Als het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, wordt het werkgebied kort gemaaid voorafgaand aan het broedseizoen en kort gehouden totdat de werkzaamheden zijn afgerond of het broedseizoen is afgelopen. De frequentie is afhankelijk van de vegetatie en de mate waarin deze kort genoeg blijft, maar het is belangrijk dat het gras kort (gazon) blijft. Dit betekent dat in ieder geval met een frequentie van 12 keer in de periode 1 maart tot 1 augustus gemaaid moet worden. • Het maaien beperkt zich tot het werkgebied tenzij anders aangegeven in de volgende maatregelen: aangrenzende delen waar geen werkzaamheden plaatsvinden worden niet kort gemaaid of gekapt tenzij dit in een mitigerende maatregel expliciet is aangegeven. Voor kale grond geldt dat dit mogelijk ook een broedplaats voor vogels kan vormen. Dit geldt in het bijzonder voor het broedgebied bij De Hulk, de oeverdijk, zodra het grondlichaam boven water komt, en voor de depots. Het is belangrijk om hier de volgende maatregelen te nemen: • Er wordt continu gewerkt op of aan de oeverdijk en in de depots waarmee wordt voorkomen dat er vogels tot broeden komen in het werkgebied of directe omgeving. • Wanneer is voorzien om gedurende periodes minder of geen werkzaamheden (minimaal twee kalenderdagen geen werkzaamheden) uit te voeren, moeten voorzieningen worden genomen om het broeden te voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld door vliegers te plaatsen (zie onderstaand voorbeeld). Op het moment dat de werkzaamheden weer beginnen, moet de vlieger verwijderd worden. Het afwisselen van maatregelen zorgt ervoor dat de kans op gewenning minimaal blijft.	Gehele plangebied

Beschermde soorten waarvoor maatregel vereist is: Doel van de maatregel	Relevante werkzaamheden / activiteiten	Maatregel	Locatie (module) van de maatregel (niet per gelijk aan waar soorten zijn waargenomen)
		 Voorbeeld van een vlieger die een verschrikkende werking heeft • Op het moment dat vogels zich wel op de oeverdijk of in het depot vestigen, ondanks alle maatregelen, moet het nest worden afgezet zodat er niet overheen gereden wordt. In dat geval komt de functionaliteit van het nest niet in gevaar tijdens de werkzaamheden: de vogels hebben zich immers tijdens de werkzaamheden gevestigd en verstoring is dus niet aan de orde. Op deze manier blijft de functionaliteit van het nest behouden. Als de functionaliteit van het nest op enig moment door de werkzaamheden in geding dreigt te komen, zullen de werkzaamheden in de nabijheid van het nest worden gestaakt.	
Noordse woelmuis en waterspitsmuis: voorkomen van schade aan populaties door ongeschikt maken van leefgebieden	Werkzaamheden waarbij moerassen verloren gaan	De volgende maatregelen zijn van toepassing voor de gebieden daar waar het werkgebied overlapt met de groene onderbroken lijn in Tabel 16: • De aanwezige vegetatie wordt in het werkgebied kort gemaaid (kort, maar niet korter dan 10 cm om het doden van aanwezige muizen zoveel mogelijk te voorkomen). Dit moet in april voorafgaand aan de werkzaamheden al gebeuren en kort worden gehouden voor de duur van de werkzaamheden. • Er wordt in één richting naar de te behouden leefgebieden gemaaid, zodat aanwezige individuen hiernaar kunnen wegvluchten. • Het maaisel wordt meteen na het maaien afgevoerd. Het opnemen van maaisel moet gebeuren met materieel met grote kieren of mazen, zodat noordse woelmuizen en waterspitsmuizen in het maaisel nog kunnen ontsnappen. • Hakselen/klepelen of branden zijn maatregelen die niet toegestaan voor vegetaties waar de noordse woelmuis of waterspitsmuis voorkomt. Voor de overige delen van de dijk geldt deze beperking niet vanuit soortbescherming.	4, 5, 15
Meervleermuis: behoud vliegroute door	Alle werkzaamheden	• Er wordt geen gebruik gemaakt van verlichting die uitstraalt naar het water en de oevers van het Oorgat bij Edam, het Goudriaankanaal bij	4, 8, 15

Beschermde soorten waarvoor maatregel vereist is: Doel van de maatregel	Relevante werkzaamheden / activiteiten	Maatregel	Locatie (module) van de maatregel (niet per gelijk aan waar soorten zijn waargenomen)
voorkomen versnippering		Durgerdam en de Beemster Uitwatering bij Schardam tussen zonsondergang en zonsopgang in gevoelige periode. De gevoelige periode is 1 april tot 15 augustus, waarbij 1 april als maatgevend beschouwd kan worden voor de werkperiode: zonsopgang rond 07:15 en zonsondergang rond 20:15. Dit kan gedaan worden door: - Geen werkzaamheden uit te voeren tussen zonsondergang en zonsopkomst. - Bij werkzaamheden tussen zonsondergang en zonsopgang de verlichting dusdanig aan te passen dat deze niet uitstraalt naar het water en de oevers van de Beemster Uitwatering bij Schardam, het Oorgat bij Edam en het Goudriaankanaal bij Durgerdam. Dit is te doen door verlichting op het werk te richten, lage lichtpunten te gebruiken en deze af te schermen. Als het niet mogelijk is om verlichting op voorgenoemde locaties te voorkomen, dan kunnen de werkzaamheden tussen zonsondergang en zonsopkomst niet plaatsvinden. • Bij het opspuiten van de oeverdijk moet worden voorkomen dat de migratieroute wordt onderbroken. De migratieroute loopt langs de dijk. De schepen die de oeverdijk opspuiten liggen op enige afstand van de dijk, het is belangrijk dat de migratieroute blijft functioneren. Dit gebeurt door te voorkomen dat meervleermuizen op de route rechtstreeks tegen een lichtbron in moeten vliegen. Dit wordt gedaan door het nemen van één of meer van de volgende maatregelen: - Voorkomen van strooilicht door het kunstmatig licht enkel daar te richten waar het ook daadwerkelijk nodig is (doelgericht) en dit zo te doen dat niet parallel aan de migratieroute schijnt. - Maak gebruik van armaturen die het licht door middel van een scherpe bundel één bepaalde kant op richten. Bovendien moeten deze armaturen zorgen voor een minimale verstrooiing van licht. - Beperk het aantal lampen en de lichtintensiteit tot het minimum. - In het geval het niet mogelijk is om voorgenoemde maatregelen met betrekking tot verlichting te nemen: gebruik geen verlichting bij de werkzaamheden tussen zonsondergang en zonsopgang in de gevoelige periode van de meervleermuizen. De gevoelige periode is de periode waarin meervleermuizen migreren: van 15 augustus tot 1 oktober en van 15 maart tot 1 mei.	
Ringslang: behoud populatie	Ontwerp	Compenseer winterverblijfplaatsen op de locaties waar deze verdwijnen. De locaties zijn aangeduid	14, 15

Beschermde soorten waarvoor maatregel vereist is: Doel van de maatregel	Relevante werkzaamheden / activiteiten	Maatregel	Locatie (module) van de maatregel (niet per gelijk aan waar soorten zijn waargenomen)
door behoud van winterverblijf-plaatsen		als 'IJdoorn', 'Nieuwe plek', 'Barnegat' en 'Uitdam' en lijken zich te concentreren rond de kapen in de dijk. - Op IJdoorn worden op acht plekken breuksteenpakketten van grove sortering met een diepte van 1 m in de dijk aangebracht. Verder komen op drie locaties achter de dijk hibernacula (permanent) en voor de duur van de werkzaamheden op vijf locaties achter de dijk broeihopen. - Voor de overige plaatsen worden vergelijkbare breuksteenpakketten in de dijk aangebracht op drie (IJdoorn, Nieuwe plek, Barnegat) of vier (Uitdam) locaties en voor de duur van de werkzaamheden broeihopen op drie locaties achter de dijk.	
Ringslang: behoud populatie door behoud van winterverblijf-plaatsen	Ontwerp	Realiseer nieuwe winterverblijfplaatsen tussen Schardam en Volendam. In het kader van de Versterking gaat het om vijf locaties t.h.v. de Rietkoog, Sluis Schardam, Floriskoog, Oosterkoog en Volendam. De winterverblijfplaatsen bestaan uit breuksteenpakketten van grove sortering met een diepte van 1 m in de dijk.	4, 5, 8
Ringslang: behoud van de populatie door zorgvuldig te werken Hermelijn, wezel, kleine zoogdieren (vrijgestelde soorten): behoud van populatie door zorgvuldig te werken	Alle werkzaamheden: bijzondere aandacht bij verwijderen steenbekleding	• De aanwezigheid van nieuwe hopen organisch materiaal binnen de werkgrenzen (bijvoorbeeld takkenhopen, hopen met maaiafval, etc.) wordt voorkomen. • Tijdens de werkzaamheden (in het bijzonder maaien en verwijderen van steenbekleding) worden ringslangen niet ingesloten. Er wordt gezorgd dat er voldoende vluchtmogelijkheden blijven bestaan, zodat het doden van individuen wordt voorkomen. Dit is bijvoorbeeld mogelijk door rustig in één richting te werken, zodat ringslangen in de gelegenheid zijn om te vluchten. • Verwijder steenbekleding op de locaties van de overwinteringsplaatsen buiten de periode van overwintering van de ringslang. Dit betekent dat de werkzaamheden plaats kunnen vinden vanaf 15 maart onder de voorwaarde dat de overwinteringslocaties zijn vrijgegeven door een ecoloog. Het is belangrijk dat in de periode 15 oktober - 15 april wel altijd winterverblijven beschikbaar zijn. Bij aanwezigheid van broeiplaatsen in het werkgebied: • Verplaats of maak nieuwe broeihopen naar buiten het werkgebied buiten de periode van voortplanting (15 oktober - 15 maart) na vrijgave door ecoloog. De broeihopen moeten in ieder geval voor de duur van de werkzaamheden blijven liggen in overleg met de werkgroep die ringslangen onderzoekt langs de kust van het Markermeer. • Realiseer na de werkzaamheden nieuwe broeihopen tussen Hoorn en Volendam. De	Gehele plangebied, in het bijzonder 4, 5, 13, 14, 15

Beschermde soorten waarvoor maatregel vereist is: Doel van de maatregel	Relevante werkzaamheden / activiteiten	Maatregel	Locatie (module) van de maatregel (niet per gelijk aan waar soorten zijn waargenomen)
		beste locatie hiervoor is nabij de sluis van Schardam (module 4), waar al ringslangen zijn waargenomen. Meer broeihopen in het voorgenoemde gebied kunnen ook bijdragen aan uitbreiding van de populatie ringslangen.	
Rugstreeppad: voorkomen effecten door voorkomen kolonisatie	Alle werkzaamheden	• Voorkom in de periode van 1 april tot 1 oktober de aanwezigheid van ondiepe plassen (dit zijn alle plassen die minstens een dag blijven staan) in het werkgebied. Dit is te doen door met geultjes plassen op de werkwegen en depots af te laten wateren op de aanwezige sloten of ander oppervlaktewater. Plaats in de periode van 1 april tot 1 oktober paddenschermen om zandhopen die langere tijd in depot liggen. Het uitgangspunt voor de depots is dat deze alleen worden gebruikt om materiaal op te slaan wat vrijwel meteen weer in het werk gebruikt wordt. Op het moment dat zand niet binnen twee kalenderdagen weer in het werk wordt gebruikt, moet een paddenscherm worden geplaatst. Deze maatregel voorkomt dat de soort zich ingraaft. De soort doet dit alleen in mul zand in de nabijheid van geschikt voorplantingsbiotoop. • Wanneer de soort toch koloniseert, dan wordt met een ecoloog gekeken welke mogelijkheden er zijn om effecten te beperken. Wat de mogelijkheden zijn, hangt af van het aantal, de locatie en de werkzaamheden. Als het nodig is, wordt contact opgenomen met het bevoegd gezag.	Gehele plangebied
Amfibieën (vrijgestelde soorten): behoud van populaties door zorgvuldig werken	Dempen van sloten	Demp of verleg sloten bij voorkeur in de periode tussen 15 juli en 1 november, maar tenminste bij temperaturen van >0°C, wanneer geen sprake is van ijsgang en de watertemperaturen <25°C liggen. Het dempen gebeurt in één richting zodat het voor aanwezige dieren mogelijk is om te vluchten naar resterende delen van de watergangen.	Gehele plangebied

Uit de Soortenbeschermingstoets volgt dat wordt voldaan aan de voorwaarden voor het verlenen van de ontheffing. In de eerste plaats bestaat er geen andere bevredigende oplossing voor de handelingen omdat bij de versterking van een dijk, de werkzaamheden plaatsvinden op en rond de dijk. Er zijn geen reële alternatieven waarbij er sprake is van wezenlijk minder effecten op beschermde soorten. Alle werkzaamheden die rond de dijk plaatsvinden, leiden tot vergelijkbare effecten op beschermde soorten in de omgeving: ruimtebeslag op leefgebieden en verstoring van aanwezige individuen en leefgebieden. Daar waar mogelijk is al geprobeerd om beschermde soorten zo veel mogelijk te ontzien. Bovendien wordt de Versterking uitgevoerd in het kader van de wettelijke belangen die een ontheffing voor de relevante beschermde soorten mogelijk maken.

6.3.4 Conclusie natuur

De uitkomsten van de onderzoeken voor het aspect:

- Natura 2000-gebieden: Er zijn Natura 2000-gebieden aanwezig binnen en nabij de Versterking. Voor deze gebieden kwalificerende natuurwaarden komen voor binnen het nieuwe ontwerp en de verstoringszone van de Versterking. Bij de voorgenomen dijkversterking Hoorn-Amsterdam zijn negatieve effecten op kwalificerende habitats en soorten niet uitgesloten voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang. Het aanvragen van een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming is hierdoor vereist. Wanneer de voorgestelde mitigerende maatregelen met betrekking tot manier en tijdstip van uitvoering worden toegepast, is geen sprake van significante effecten. Het voorgenomen initiatief leidt niet tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van omliggende Natura 2000-gebieden. In dit geval kan de vergunning als bedoeld in artikel 2.7, lid 2 van de Wet natuurbescherming verleend worden.
- NNN, EVZ's en weidevogelleefgebieden: Binnen en nabij de Versterking liggen gebieden die zijn aangewezen als NNN, EVZ's en weidevogelleefgebieden. De Versterking leidt tot verlies van omvang van NNN, dit is een wezenlijke waarde van het NNN. Effecten op EVZ's zijn uitgesloten omdat deze zich buiten de invloedssfeer van de versterking bevinden. De versterking leidt ook tot verlies van weidevogelleefgebieden. Hierbij gaat het om smalle stroken die langs de dijk liggen. Voor zowel het NNN als de weidevogelleefgebieden wordt het ruimtebeslag gecompenseerd:
  - Compensatie van het NNN vindt plaats op de oeverdijk die bij Hoorn gerealiseerd wordt. Tegenover een verlies van 15,9 ha van het NNN staat het realiseren van minimaal 42,2 tot 77,5 ha NNN. Dit betekent dat voor werkzaamheden binnen het NNN wordt voldaan aan de voorwaarden die gesteld zijn in artikel 19, lid 3, onderdeel a van de PRV en de Uitvoeringsregeling natuurcompensatie van de Provincie Noord-Holland.
  - Compensatie van weidevogelleefgebieden vindt plaats door het nemen van kwaliteitsverbeterende maatregelen in de weidevogelleefgebieden. Deze maatregelen bestaan uit het verbeteren van de kruidenrijkdom en waterhuishouding, het bewerkstelligen van meer openheid, het voeren van verantwoord predatiebeheer en het treffen maatregelen ten behoeve van 'weidevogelboerderijen'. Hiermee wordt voldaan aan de voorwaarden zoals deze zijn gesteld in artikel 25, lid 4 van de PRV en de Uitvoeringsregeling Natuurcompensatie van de Provincie Noord-Holland en aan de voorwaarden als opgenomen in.
- Soortenbescherming: Op en rond de dijk komen verschillende beschermde diersoorten voor. Bij de Versterking is overtreding van verbodsbepalingen van verschillende beschermde soorten niet uitgesloten. Het aanvragen van een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming is hierdoor vereist. Wanneer de beschreven mitigerende maatregelen worden toegepast, is voor sommige soorten geen sprake meer van overtreding van de verbodsbepalingen. Voor de overige soorten is inclusief mitigerende en compenserende maatregelen geen sprake van negatieve effecten op de staat van instandhouding. Er wordt voldaan aan de voorwaarden (geen andere bevredigende oplossing, wettelijk belang) voor verlenen van een ontheffing. De ontheffing als bedoeld in artikel 3.8, lid 1 en artikel 3.10, lid 1, onder b van de Wet natuurbescherming kan daarom verleend worden.

6.4 Landschap

In deze paragraaf wordt ingegaan op de gevolgen van de Versterking van de Markermeerdijken voor het aspect Landschap. Eerst wordt het toetsingskader uiteengezet, daarna is ingegaan op de gevolgen voor landschappelijke waarden.

6.4.1 Toetsingskader

Het toetsingskader voor landschap wordt gevormd door de Structuurvisie Noord-Holland 2040, de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) (aardkundig waardevolle gebieden), de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (2010) met de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (2011), het Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk (2009) en het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (2014).

De Structuurvisie Noord-Holland beschrijft het ruimtelijk beleid van de provincie op lange termijn. De Structuurvisie geeft richting op hoofdlijnen en de uitwerking is terug te vinden in de genoemde documenten. Er vindt daarom geen afzonderlijke toetsing aan de Structuurvisie plaats.

Hieronder worden de bovengenoemde kaders gehanteerd voor de beschrijving van de gevolgen van de Versterking voor landschappelijke waarden.

6.4.2 Gevolgen Versterking voor landschappelijke waarden

6.4.2.1 Kader Ruimtelijke Kwaliteit (2014)

Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (KRK) voor de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam is opgesteld om de kwaliteiten van het gebied te borgen en ervoor te zorgen dat deze een volwaardige plek krijgen in de planvorming. Het KRK is tevens ontwikkeld om het uiteindelijke ontwerp te kunnen toetsen. Het kader beschrijft de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en geeft vervolgens richting aan de uitwerking van het projectplan.

De Markermeerdijk is in het KRK ingedeeld in vijf consistente eenheden (deelgebieden) met elk hun eigen karakteristieken, kansen en leidende waarden. De deelgebieden zijn van noord naar zuid:

- Hoornse Hop (module 1 - 4);
- Kogenland (module 4 - 5);
- Zeevang (module 6 - 11);
- Gouwzee (module 12);
- Waterland (module 13 - 16).

Voor elk van de deelgebieden zijn de karakteristieken en de kernkwaliteiten benoemd en zijn ‘leidende waarden’ benoemd. Die leidende waarden zijn richtinggevend in het ontwerpproces van het nieuwe dijklandschap, de zonering van (gebruiks)functies en de uiteindelijke inrichting. Tegelijk zijn ook de eerste principe-oplossingen voor het ontwerp op hoofdlijnen aangegeven. Tijdens de uitwerking van het ontwerp zijn deze voorkeursrichtingen niet altijd vastgehouden, voortschrijdend inzicht, gedetailleerdere technische gegevens en randvoorwaarden of specifieke (lokale) situaties nabij de Markermeerdijken kunnen aanleiding hebben gegeven tot aanpassing of andere keuzes. Leidend voor het ontwerp zijn hierbij steeds de leidende waarden geweest: dat wat in het KRK als belangrijke waarde is benoemd voor een deelgebied.
In deze paragraaf wordt de inpassing van de dijkversterking aan het KRK getoetst aan de hand van de leidende waarden per deelgebied. Per deelgebied wordt tegelijk ingegaan op de keuze voor de wijze van versterking voor het betreffende deel van het tracé, in relatie tot de mogelijkheden die weergegeven zijn in het KRK. Vervolgens wordt ingegaan op het dijkprofiel en de continuïteit en samenhang van het geheel.

6.4.2.1.1 Leidende waarden per deelgebied

Hoornse Hop en Westfriese Omringdijk (module 1 - 4)
De leidende waarden voor dit deelgebied zijn:
1. behoud historisch dijklichaam Westfriese Omringdijk;
2. behoud Noordse steen buitendijks;
3. direct contact met het water;
4. ruimte voor stedelijke recreatie en stadsfront ontwikkeling centrum Hoorn;
5. ruimte voor extensieve recreatie ten zuiden van Hoorn;
6. nevendoel: het huidige voorland creëert een zachte land-waterovergang.

Ad 1. Het historisch dijklichaam in het Hoornse Hop is grotendeels behouden in de huidige vorm. Alleen ten noorden van de Bedijkte Waal verandert de Westfriese Omringdijk door een buitenwaartse asverschuiving. Bij de Bedijkte Waal blijft het huidige profiel behouden door toepassing van een constructie. Bij de Rietkoog is vooral sprake van versterking van de binnenberm. Ook hier wordt het historisch dijklichaam behouden.
Ad 2. De Noordse steen aan het historisch dijklichaam is behouden. Bij de versterking van de Bedijkte Waal wordt Noordse Steen teruggeplaatst. Bij de bermversterking bij de binnenstad van Hoorn wordt de Noordse Steen niet teruggeplaatst, wel wordt de nieuwe berm ingepast in het stadscentrum van Hoorn.
Ad 3. Met het aanbrengen van de oeverdijk vermindert de beleving en herkenbaarheid van het Hoornse hop als baai en verandert de beleving van het directe contact met het water. Direct contact met het water is mogelijk, alleen betreft het niet het open water van het Hoornse Hop, maar om een smallere watergang tussen dijk en oeverdijk. Het is wel mogelijk over deze nieuwe oeverdijk heen te kijken, waardoor zicht op het open water van het Hoornse Hop mogelijk blijft.
Ad. 4. De mogelijkheden voor stedelijke recreatie zijn vergroot door de dijk beter toegankelijk te maken. De Westerdijk krijgt een levendig en meer stedelijk karakter, passend bij het karakter van de binnenstad van Hoorn. De recreatieve mogelijkheden zijn vergroot door de gebruiksfuncties op de oeverdijk, in het bijzonder het stadsstrand met recreatieve voorzieningen.
Ad. 5. De mogelijkheden voor extensieve recreatie ten zuiden van Hoorn blijven behouden en nemen toe, door wandel- en fietsverbinding op de bestaande dijk en nieuwe gebruiksfuncties op de oeverdijk van Hoorn.
Ad. 6. Het huidige voorland is behouden, waarbij de zachte, geleidelijke land-waterovergangen van het bestaande voorland behouden blijven en vergroot worden met de oeverdijk.

De conclusie voor deelgebied Hoornse Hop en Westfriese Omringdijk is dat de leidende waarden richtinggevend geweest zijn voor de gemaakte keuzes en goed herkenbaar zijn in het ontwerp. Het behoud van het dijklichaam van de Westfriese Omringdijk is uiteindelijk de belangrijkste leidende waarde voor het ontwerp. Ook aan de andere leidende waarden is echter aandacht besteed; de Noordse steen wordt buitendijks deels teruggeplaatst, en ook het zicht op het open water van het Hoornse Hop blijft mogelijk.

Kogenland (module 4 en 5)
De leidende waarden voor Kogenland zijn:
1. herkenbaarheid (historisch) zetstuk, verbinding tussen water en land door uitwatering van Kogenland;
2. beleefbaar onderscheid tussen West-Friesland en Zeevang Kogenland;
3. behoud binnendijkse bebouwing Schardam;
4. behoud voorland.

Ad 1.
Het historisch zetstuk blijft goed herkenbaar, de oude kenmerken blijven behouden. De dijk is ook na de Versterking een smalle dijk met scherpe knikken, waar de uitwatering van de Beemster door historische sluizen en het nieuwe gemaal bij Schardam de geschiedenis van het gebied accentueert.

Ad 2.
Het onderscheid tussen het kleinschalige oude kleilandschap van West-Friesland en de veenpolders van Kogenland blijft behouden. Het voornemen blijft beperkt tot de Markermeerdijken zelf en een smalle direct aanliggende zone.

Ad 3.
De binnendijkse bebouwing van Schardam blijft behouden, omdat de dijkversterking is vormgegeven als buitenwaartse asverschuiving.

Ad 4.
Door de buitenwaartse asverschuiving is het voorland niet geheel te behouden, aan de noordzijde van het Kogenland verdwijnt de eerste sloot in de Rietkoog onder het dijklichaam. Deze sloot wordt later teruggebracht. Hetzelfde geldt aan de zuidzijde voor de Oosterkoog. De aantasting van het voorland is op beide locaties beperkt tot een smalle zone langs de dijk, en betreft een klein deel van de oppervlakte van het voorland.

Door de buitenwaartse versterking met asverschuiving blijven de bebouwing van Schardam en het veenpolderlandschap van het Kogenland behouden. Omdat door de aanwezigheid van het voorland de dijk niet zwaar versterkt hoeft te worden, blijft ook het karakteristieke knikkende verloop behouden, waarmee drie van de vier leidende waarden behouden zijn. Dit is afgewogen ten opzichte van de vierde leidende waarde, het voorland, waarvan de aantasting beperkt is tot een smalle strook. De conclusie voor deelgebied Kogenland is dat de leidende waarden richtinggevend geweest zijn voor de gemaakte keuzes en goed herkenbaar zijn in het ontwerp.

Zeevang (module 5 - 11)
De leidende waarden voor Zeevang zijn gekoppeld aan het oude open veenweidegebied met hoge beschermde natuurwaarden, welke leidend zijn voor dit traject:
1. kwaliteitsverbetering ecologisch systeem Markermeer door zachte oevers;
2. behoud binnendijks veenweidegebied (Natura 2000);
3. verbinding van binnendijks en buitendijks gelegen natuur;
4. rust en ruimte voor natuur;
5. ontwikkeling van een aantrekkelijk waterfront ter hoogte van Edam en Volendam.

Ad 1.
De versterkte dijk heeft een flauw buitentalud, waardoor enige natuurlijke oeverontwikkeling mogelijk is. Bovendien is op een flink deel van dit deel van het gebied voorzien in een smal voorland, dat bijdraagt aan de ecologische kwaliteitsverbetering van de rand van het Markermeer.

Ad 2.
Het binnendijkse Veenweidegebied van de polder Zeevang (Natura 2000) blijft behouden, omdat het voornemen uitgaat van een buitendijkse asverschuiving in de aan de veenpolders grenzende

modules, namelijk module 6 en 7 grenzend aan de polder Zeevang, en in module 11 ten zuiden van Volendam. Er wordt hier geen binnendijks gebied aangetast.

Ad 3.
De verbinding van binnendijkse en buitendijkse natuur zal gelijk blijven. Een klein pluspunt is dat het ontwerp op delen van het tracé stroken voorland heeft aan buitendijkse zijde, waarop zich een natuurlijke begroeiing van kruidig gras en lage struiken kan ontwikkelen.

Ad 4.
De rust en ruimte voor natuur is gehandhaafd.

Ad 5.
De versterking is in Edam beperkt in omvang, waardoor de huidige organisch gegroeide structuur van de stad gehandhaafd wordt. De versterking bij Volendam bestaat uit een buitenwaartse versterking met een flauw buitentalud. De huidige kruin blijft herkenbaar. Aan de Markermeerzijde is voorzien in een brede buitenberm, lager dan de huidige kruin. De flauwere helling maakt het mogelijk naar het water toe te lopen. Het aantrekkelijke waterfront blijft hierbij grotendeels intact: de relatie tussen de huizen aan de dijk en de dijkkruin blijft behouden, maar de sterke visuele relatie en de (directe) nabijheid van het water vermindert. Daartegenover staat wel de grotere bereikbaarheid van de waterrand, omdat de taluds veel flauwer zijn. Ten zuiden van Volendam wordt slechts een klein deel van de Markermeerdijk versterkt. Hier wordt de dijk buitenwaarts versterkt om zoveel mogelijk bestaande binnendijkse huizen en ecologische waarden te ontzien.

De conclusie is dat de leidende waarden inderdaad richtinggevend geweest zijn de gemaakte keuzes en herkenbaar zijn in het ontwerp.

Gouwzee (module 12)
De leidende waarden van de Gouwzee hangen nauw samen met de hoge ecologische waarden van de Gouwzee:
1. bescherming van zoetwaternatuur door het behouden van rust, ruimte en gevarieerde en natuurlijke oevers;
2. beleving van de Gouwzee als één samenhangende en kleinschalige baai;
3. ontoegankelijke dijk.

Ad 1.
De dijkversterking rond de Gouwzee is beperkt tot het deel bij Katwoude. In een groot deel van dit dijktraject blijft de bijzondere zoetwaternatuur dus behouden. De buitendijkse versterking ter hoogte van Katwoude is voorzien van een flauwe oever waardoor de ontwikkeling van een natuurlijke oever mogelijk is.

Ad 2.
De scherpe knikken in het tracé blijven gewaarborgd, waarbij het historische voorland bij de Jan Hagelhoek gespaard blijft door hier een binnendijkse berm aan te leggen. Vanaf het rustpunt bij de knik (Jan Hagelhoek) is de Gouwzee als één samenhangende baai goed zichtbaar en waarneembaar.

Ad 3.
De kruin van de dijk is ook na de Versterking slechts toegankelijk voor wandelaars. Voor fietsers wordt een fietspad ingericht op de weg, op de berm van de dijk.

De conclusie voor deelgebied Gouwzee is dat de leidende waarden inderdaad richtinggevend geweest zijn voor gemaakte keuzes en goed herkenbaar zijn in het ontwerp.

Waterland (module 13-16)
Voor het deelgebied Waterland zijn de leidende waarden verbonden aan het profiel en het tracé van de dijk:
1. de dijk als drager en verbindend element van sterke historische ensembles;
2. beleving Markermeer: water tot aan de dijk;
3. ruimte voor kleinschalige ontwikkelingen langs de dijk ten behoeve van natuur en recreatie;
4. verbeterde verbinding met de metropoolregio Amsterdam door uitbreiding routestructuur;
5. slingerend dijktracé met fraaie curves en lijnen.

Ad 1.
Met de gekozen oplossing blijft de dijk de drager en het verbindende element in Waterland. Ook in het voornemen fungeert de Markermeerdijk met aangrenzende weg als hoofdverbinding en herkenbare hoofdlijn in het aangrenzende open landschap. Vanuit de omgeving blijft er zicht op de Markermeerdijken. Ter hoogte van dorpslinten zoals Uitdam is de dijk lokaal ingepast, waarbij een zorgvuldige belangenafweging heeft plaatsgevonden.

Ad 2.
Het water van het Markermeer ligt aan de voet van alle voorgestelde dijkprofielen in het ontwerp, met uitzondering van de delen die liggen aan (historisch) voorland.

Ad 3.
In het ontwerp is gekozen voor een gecombineerde versterking, waarbij de kruin overwegend buitenwaarts is versterkt. Door het volgen van het bochtige dijktracé en behoud van bestaande landschapselementen binnen- en buitendijks, blijft ruimte voor kleinschalige ontwikkelingen ten behoeve van natuur en recreatie bestaan.

Ad 4.
De kruin van de dijk is in de gekozen oplossing toegankelijk, evenals de polder IJdoorn en de Nespolder. Door de verbreding van het fietspad wordt de fietsverbinding met de metropoolregio robuuster.

Ad 5.
Het slingerende dijktracé blijft intact, ondanks dat de dijk fors breder en hoger wordt, omdat het tracé over het grootste deel van het traject hetzelfde blijft door het toepassen van een gecombineerde versterking voor de Uitdammerdijk. Alleen bij de buitenwaartse asverschuiving in module 13 aan de noordkant van dit traject worden de bochten verflauwd door iets ruimere boogstralen.

De conclusie dat alle leidende waarden in deelgebied Waterland inderdaad richtinggevend zijn geweest zijn bij de gemaakte keuzes en herkenbaar zijn in het ontwerp.

Conclusie (module 1-16)
Bij de keuze voor de versterking van de Markermeerdijken zijn de leidende waarden per deelgebied inderdaad richtinggevend geweest voor het ontwerp. Op enkele plaatsen heeft de belangenafweging geleid tot een resultaat waarbij één van de leidende waarden anders is uitgewerkt in het ontwerp. Zo is er door de oeverdijk bij het Hoornse Hop weliswaar geen direct contact meer met het open water, maar wel zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn en blijft het historisch dijklichaam van de Westfriese Omringdijk juist behouden. In het Kogenland wordt, om de binnendijkse bebouwing te behouden, het voorland licht aangetast door de dijkverbreding. Bij Volendam is er minder direct contact met het water door de verbrede dijk met flauwer talud en in Waterland zijn op enkele plaatsen de bochten wat verflauwd door de ruimere boogstralen. De conclusie is dat de Versterking acceptabel is uit oogpunt van de leidende waarden per deelgebied zoals benoemd in het KRK.

6.4.2.1.2 De Markermeerdijken als geheel
Voor de inpassing is het van belang dat de gekozen oplossingsrichting(en) voor de diverse modules samen een samenhangend geheel vormen. Doel is om de karakteristieken van de deelgebieden van de Markermeerdijk herkenbaar te houden en kernkwaliteiten te versterken. De deelgebieden moeten samen ook weer een herkenbaar geheel opleveren.

Belangrijke uitgangspunten zijn:
1. de continuïteit in het dijkprofiel;
2. de consistentie in de oplossingen.

De continuïteit in het dijkprofiel van noord naar zuid is bereikt door gebruik te maken van met elkaar vergelijkbare oplossingen, die verschillen voor zover dit noodzakelijk is voor de inpassing van de nieuwe Markermeerdijk.

Belangrijke eigenschappen van de toekomstige Markermeerdijk in alle profielen zijn:
- De relatief smalle kruin, de steilte van de taluds: de kruin is herkenbaar, de hoogte ten opzichte van de binnenberm is ongeveer gelijk over het gehele traject.
- De bochtigheid van het tracé met scherpe knikken: bij de toepassing van de gekozen profielen zijn de continuïteit en het eigen bochtige karakter van de Markermeerdijken zoveel mogelijk behouden. Er is zorg besteed aan de inpassing van de vele kapen, zodat scherpe knikken en bochten behouden zijn, ondanks het veel bredere dijklichaam. Een voorbeeld van een dergelijke knik is de kaap bij de Hornsluis.
- De locatie van de weg: de locatie van de weg op de binnenberm is over het algemeen herkenbaar, aan de voet van de kruin voor het grootste deel van het traject, met enkele lokale uitzonderingen. Ook in de nieuwe situatie is dit het geval, de weg ligt op de binnenberm aan de voet van de kruin, met als enige uitzondering het gedeelte bij de Etersheimerpolder, waar de weg aan de buitenkant van de zeer brede binnenberm ligt.

Ad 2. Consistentie in de oplossingen
De hierboven beschreven werkwijze heeft geresulteerd in samenhangende profielen, die het mogelijk maken tot consistentie in de oplossingen te komen. Binnen elk deelgebied is gekozen voor accenten in de oplossingen, die de verschillende delen van het traject tot recht laten komen. In de inpassing is rekening gehouden met lokale verschillen:
- In het Hoornse Hop is behoudens het noordelijk gedeelte bij de binnenstad van Hoorn sprake van een consistente oplossing in de vorm van een oeverdijk. Op het laatste deel rondom de Bedijkte Waal is ter behoud van de Bedijkte Waal voor een andere oplossing gekozen.

- Voor Kogenland is de samenhang in oplossingsrichtingen consistent, er is gekozen voor buitenwaartse asverschuiving in de oost-west gerichte dijkdelen, bij de noord-zuid verlopende delen is de kruin versterkt.
- De gekozen oplossing voor Zeevang is vrijwel over het gehele deelgebied consistent, er zijn sterk gelijkende oplossingen gekozen voor de dijkversterking. Hier op zijn een aantal uitzonderingen: In het stedelijk gebied van Volendam is een duidelijk andere invulling gekozen, maar dit is gezien de context (stedelijk gebied Volendam) een logische keuze. De dijk bij Zeevang wordt over een deel versterkt met buitenberm in afwijking op de buitenwaartse asverschuiving.
- De Versterking in Gouwzee sluit logisch aan op aangrenzende delen en vormt een consistent geheel met de bestaande dijk, waarbij de oplossingen aansluiten op bestaande knikken en bochten, en één oplossing gekozen is.
- De samenhang in oplossingsrichtingen in Waterland is in het zuidelijk deel consistent, er is gekozen voor de 'gecombineerde versterking' in een groot deel van het deelgebied. Het noordelijk deel wijkt hiervan af. De continuïteit van het dijkprofiel blijft wel gewaarborgd doordat enkel bij Uitdam een afwijkende vormgeving is toegepast, passend bij de schaal van het dorpslint.

6.4.2.2 Provinciale Ruimtelijke Verordening: bijzondere aardkundige waarden

In de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) worden de bijzondere aardkundige waarden gespecificeerd. Bijzondere aardkundige waarden moeten worden onderscheiden van aardkundige monumenten, die beschermd worden door de Provinciale Milieuverordening (PMV). In het gebied komen geen aardkundige monumenten voor. Bijzondere aardkundige waarden zijn gave en representatieve elementen en patronen die aan het oppervlak zichtbaar zijn. Deze waarden hebben een relatie met geomorfologie, geologische opbouw, geohydrologie en bodemkunde. In bestemmingsplannen, en in ruimtelijke onderbouwingen zoals de onderhavige, die geheel of gedeeltelijk betrekking hebben op de op kaart 10 van de PRV aangegeven aardkundig waardevolle gebieden, moet worden toegelicht in hoeverre rekening is gehouden met de in dat gebied voorkomende bijzondere aardkundige waarden zoals beschreven in het bijlagenrapport Actualisatie Intentieprogramma Bodembeschermingsgebieden (vastgesteld door Provinciale Staten d.d. 12 januari 2004, nr. 68).

De in het plangebied voorkomende aardkundig waardevolle gebieden zijn (van noord naar zuid):

- Wielen en overslaggronden: het betreft de Bedijkte Waal bij Schardam (nr. 50A), Koogbraak bij Etersheim (nr. 50E), Hogendijker Braak, Moordenaars Braak, Groote Braak, Kleine Braak in de polder Zeevang (nr. 50 B, C, D en F). De braken zijn niet zeldzaam.
- De natuurlijke oevers van de voormalige Zuiderzee: Katwoude, De Nes, Polder IJdoorn (nr. 49 A, C, D en F).
- Aeën en dieën gebied Waterland: Het veenweidegebied van Waterland, tussen Monnickendam en Amsterdam Noord, is benoemd als aardkundig waardevol gebied (nr. 51). Waterland is een van de representatieve delen van het voormalige Hollandveen. De aanwezigheid van braken, samen met de voormalige veenrivieren (de aeën en dieën), is uniek.
- De Etersheimerbraak, de Heintjesbraak en Zandbraak zijn drooggemalen braken, maar niet aangemerkt als aardkundig waardevolle gebieden. Binnen de Polder de Etersheimerbraak ligt een voormalige kleiafgraving en kleine polder, genaamd de Kleiput. Ook de Kleiput is geen aardkundig waardevol gebied. De Blijkmeerpolder en de Markermeerdijk maken geen onderdeel uit van het aardkundig waardevol gebied Waterland.

In onderstaande toetsing is beschreven wat de effecten zijn voor de in het plangebied aanwezige aardkundig waardevolle gebieden.

Wielen en overslaggronden
Voor de wielen en overslaggronden geldt dat vanwege de ligging en de diepte van de braken hier gekozen is voor een buitenwaartse versterking, waarmee de hierboven genoemde aardkundige waardevolle wielen en overslaggronden in zijn geheel behouden blijven.

De natuurlijke oevers van de voormalige Zuiderzee
Het aardkundig waardevolle gebied Jan Hagelhoek bij Katwoude (49 A) blijft geheel intact, hier is mede vanwege de buitendijkse aardkundige waarde gekozen voor een binnenwaartse versterking. Voor de Nes (Nespolder) (49 C) geldt dat hier een buitenwaartse versterking zal plaatsvinden, vanwege binnendijkse waarden van de Oosterpoel en Waterland. Van het aardkundig waardevolle gebied de Nes zal een strook in beslag worden genomen door de dijkversterking. Het betreft hier slechts een relatief klein deel van het totale aardkundig waardevolle gebied. Het buitendijkse land bij polder IJdoorn (49 D) wordt nagenoeg niet aangetast omdat hier enkel een kruinverhoging noodzakelijk is (aantasting is er alleen bij de overgang naar de gecombineerde versterking direct ten noorden van de polder IJdoorn).

Aeën en dieën gebied Waterland
Het binnendijks gelegen aardkundig waardevolle gebied van de Aeën en dieën Waterland (51) is een aardkundig waardevol gebied dat vrijwel geheel Waterland omvat. Dit waardevolle gebied is nog vrijwel intact nabij de Markermeerdijk. Aan de rand van het gebied Aeën en dieën Waterland (51) zal het dijklichaam opgenomen worden in de nieuwe versterkte dijk, door toepassing van een gecombineerde versterking, waarbij de berm landinwaarts wordt verlengd. Het intact laten van het historische dijklichaam (provinciaal monument) is hier als uitgangspunt genomen.

Op het aardkundig waardevolle gebied Waterland zijn enkele depots voorzien. Dit zal de aardkundige waarden aantasten vooral op het veen, waar inklinking van de venige ondergrond te verwachten is door de druk van de depots. Op de veengrond zijn dit blijvende effecten. Het betreft hier echter enkele kleine oppervlakten nabij de Markermeerdijk, in het gebied Waterland zal dan ook een beperkt gedeelte van de totale oppervlakte worden aangetast door de depots.

Conclusie
De aardkundig waardevolle gebieden zijn zoveel mogelijk ontzien. Enkel bij De Nes is een aantasting van een klein deel niet te vermijden. Een aantal werkzaamheden kan tijdens de uitvoering voor blijvende effecten zorgen, voor wat betreft de bovengenoemde depots op veengrond. Ook deze effecten zijn beperkt tot een klein deel van de oppervlakte van het aardkundig waardevolle Aeën en dieën gebied Waterland.

6.4.2.3 Leidraad Landschap en Cultuurhistorie en Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie
In de leidraad Landschap en Cultuurhistorie (2010) van de Provincie Noord Holland zijn twee belangrijke beleidsuitgangspunten onderscheiden voor landschap, die van belang zijn voor de Versterking:
- het behoud van de kenmerken van de Markermeerdijken;
- het behoud van de kenmerken van de landschappen.

Doorkijk naar de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018
In de actualisatie van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie in 2018 is de provincie Noord-Holland onderverdeeld in twee categorieën die van belang zijn voor de Versterking:

- *Ensembles*: het behoud van de kenmerken van de landschappen. De voor het project Versterking Markermeerdijken relevante ensembles zijn: West-Friesland Midden, Zeevang en Waterland.
- *Structuren* (Westfriese Omringdijk); het behoud van de kenmerken van de Markermeerdijken;

Per ensemble en structuur is een beschrijving opgenomen van de drie kernwaarden van de provincie: (1) landschappelijke karakteristiek, (2) openheid en ruimtebeleving en (3) ruimtelijke dragers. Voor het project Versterking Markermeerdijken is de Westfriese Omringdijk een relevante structuur.

Toets behoud kenmerken van de Markermeerdijken
De te versterken Markermeerdijken bestaan uit de Westfriese Omringdijk (in het noordelijk deel) en de Noorder IJ- en Zeedijken (in het zuidelijk deel). Deze dijken zijn aangewezen als provinciaal monument. Aan de versterking ervan worden strenge eisen gesteld: de belangrijkste kenmerken dienen behouden te blijven.

De belangrijkste kenmerken van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken zijn:
1. de grilligheid van het tracé;
2. de aangrenzende openheid;
3. landschappelijke elementen aan de dijk zoals de braken (restanten van dijkdoorbraken) en het buitendijkse voorland.

Ad 1.
De Markermeerdijken worden gekenmerkt door het grillige traject met bochten en scherpe knikken (kapen). Het dijkprofiel van de dijk is zeer kenmerkend door de smalle kruin, een smalle en lage binnenberm en steile taluds. De veranderende waterveiligheidseisen staan op gespannen voet met de huidige kenmerkende opbouw van de dijk. Deze kenmerken zullen dan ook bij de Versterking veranderen: de dijken krijgen een brede lange en vaak ook hogere binnenberm, een flauwer talud en deels ook een hogere kruin. Door deze noodzakelijke verbreding en verflauwing van het dijkprofiel zullen de bochten in het traject enigszins verflauwen en worden knikken minder scherp. Aan de vormgeving van de knikken is echter aandacht besteed, ze zijn zodanig ontworpen dat deze wel herkenbaar blijven. Er worden daarnaast wat nieuwe (flauwe) bochten geïntroduceerd door afwisseling in binnendijkse en buitendijkse versterking. Hierdoor blijft de grilligheid van het dijklichaam in het landschap gehandhaafd.

Ad 2.
De openheid van het gebied grenzend aan de dijk zal niet veranderen. Ook bij Hoorn (module 2 en 3) verandert de openheid niet, wel verandert het karakter van het open gebied buitendijks door de brede lage oeverdijk. Het behoud van het cultuurhistorisch monument de Westfriese Omringdijk heeft zwaar gewogen bij de keuze voor deze oplossing. De oeverdijk maakt dat de beleving van de baai verandert. Om de ruimtelijke eenheid zoveel mogelijk te behouden is de oeverdijk zodanig vormgegeven dat men er vanaf de kruin van de Markermeerdijk ruim overheen kijkt. Daarbij blijven de openheid en het zicht op het open water en de stad Hoorn behouden.

Op een lokaal schaalniveau verandert de openheid enkel nabij de woonbebouwing langs de dijk. In 5 van de 15 modules wordt in een deel van het traject binnenwaarts de berm versterkt. Daar waar de dijk binnenwaarts versterkt wordt, wordt de open ruimte tussen woonbebouwing en Markermeerdijk kleiner dan in de huidige situatie. Bij de woonbebouwing is, waar nodig, maatwerk toegepast op de dijkversterking, zodanig dat deze woningen met erf behouden kunnen worden. Landschappelijk gezien is dan weliswaar sprake van een aantasting, maar de aanwezige woningen blijven behouden, waardoor de aantasting als geheel beperkt wordt.

Ad 3.
Landschappelijke elementen, zoals oude braken en buitendijkse voorlanden, zijn bij de dijkversterking zoveel mogelijk gespaard. Dit komt doordat de verbreding beperkt is gehouden (waardoor aantasting van buitendijks voorland beperkt is tot de rand) en veelal voor buitenwaartse asverschuiving is gekozen (waardoor binnendijks zoveel mogelijke elementen intact kunnen blijven). In enkele modules zijn de randen van landschappelijke elementen aangetast. Bij 1 van de 15 modules betreft dit kleine elementen, zoals de teensloten aan de voet van de dijk. Bij 6 van de 15 modules worden de randen van een aantal bijzondere elementen aangetast. Het gaat daarbij om de volgende elementen: de voorlanden Rietkoog, de Nespolder en IJdoorn, en de braken de Heintjesbraak, het Barnegat, het Kinselmeer en de Verlande Braak. De elementen zelf blijven behouden, het gaat om aantasting van een relatief kleine oppervlakte, om een deel van de rand van de elementen. Het grootste deel van de elementen blijft gespaard.

Doorkijk naar de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018
De belangrijkste kernwaarden van de Westfriese Omringdijk zijn:
- *Landschappelijke karakteristiek*: cultuurhistorisch waardevolle objecten aan de dijk zoals braken (restanten van dijkdoorbraken) en het buitendijkse voorland;
- *Openheid en ruimtebeleving*: de aangrenzende openheid en het (directe) contact met het water;
- *Ruimtelijke dragers*: het karakteristieke kronkelige verloop het tracé (kronkelende dijk slingert langs voormalige kreken en doorbraken).

De toetsing van het behoud van de kernwaarden komt inhoudelijk overeen met de toetsing van het behoud van de kenmerken van de Markermeerdijken.

Toets behoud kenmerken van de landschappen

De kenmerken
De aangrenzende binnendijkse landschappen zijn zoveel mogelijk behouden. Overwegend is gekozen voor een buitendijkse versterking. Daar waar dat niet mogelijk was, vanwege bijzondere waarden buitendijks, is binnenwaarts versterkt. Hieronder zijn eerst de kenmerken van de landschappen beschreven. Daarna is getoetst of bij de dijkversterking deze kenmerken van de landschappen behouden worden.

Binnendijks grenst de Markermeerdijk aan het Oude Zeekleilandschap, de Veenpolders en een enkele Droogmakerij. De kernkwaliteiten van deze landschapstypen zijn hieronder toegelicht. Binnen de Westfriese Omringdijk ligt het Oude Zeekleilandschap. Kernkwaliteiten van het Oude Zeekleilandschap die van toepassing zijn in het plangebied en omgeving:
- de Westfriese Omringdijk die als hoofdstructuur om West-Friesland heen ligt, een deel van de Westfriese Omringdijk is tegelijk ook de Markermeerdijk.

- open en zeer open landschappen, waarin wegen (en dijken) de belangrijkste structuurdragers zijn.
- aan wegen en dijken langgerekte lintdorpen met vele stolpboerderijen; tussen de bebouwing zicht op het open landschap; de achterzijde van deze lintdorpen vormt een zachte overgang naar het landschap.
- kleinschalig reliëf van het voormalige getijdengebied in het gehele landschap.

De polders Zeevang, De Kogen en Broek- en Waterland behoren tot het Veenpolderlandschap. Kernkwaliteiten van het Veenpolderlandschap, die van toepassing zijn in het plangebied en omgeving:
- kenmerken die samenhangen met de ontginningsstructuur zoals de landscheidingskaden, strokenverkaveling.
- de hoge dichtheid aan (brede) waterlopen - tevens hoofdontsluiting in de vaarpolders.
- langgerekte lintdorpen in een open tot zeer open landschap.
- tussen de lintdorpen nat open graslandschap.

Het Droogmakerijenlandschap grenst aan het plangebied bij de Blijkmeerpolder, de Nespolder en de Etersheimerbraakpolder. Kernkwaliteiten van het droogmakerijenlandschap voor het plangebied en omgeving:
- planmatige opzet.
- open en vlak landschap.
- duidelijke begrenzing door een grillig gevormde ringdijk, ringsloot of oude hogere oeverlanden.

Toets behoud kenmerken
Hieronder wordt voor het Oude Zeekleilandschap, het Veenpolderlandschap en het Droogmakerijenlandschap het behoud van de landschappelijke kenmerken besproken:

Oude Zeekleilandschap: de Westfriese Omringdijk (om het oude zeekleilandschap) en het behoud van de beeldkwaliteit ervan wordt in de paragraaf Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk besproken. Het landschap binnendijks wordt op dit deel van de dijkversterking niet aangetast.

Veenpolderlandschap: in het Veenpolderlandschap wordt door het grotere ruimtebeslag van de versterkte dijk een klein deel van het typische verkavelings- en slotenpatroon aangetast in module 4 en module 9. Deze aantasting is acceptabel omdat het een relatief kleine aantasting betreft, die zich beperkt tot de randen van de polders. De landschappelijke kwaliteit van het gehele gebied blijft dan ook behouden. Ook elders veranderen de bijzondere eigenschappen van het Veenpolderlandschap niet door aanleg van de Markermeerdijken.

Droogmakerijenlandschap: er zijn twee kleine droogmakerijen in het plangebied. Bij de Blijkmeerpolder veranderen de kenmerkende randen in lichte mate omdat de rand iets verhoogd en verbreed wordt. Deze aantasting is acceptabel omdat het een relatief kleine aantasting betreft. De Etersheimerbraak wordt niet geraakt. De landschappelijke kwaliteit van de droogmakerijen blijft behouden.

Conclusie
De grilligheid van het tracé en de openheid van het landschap nabij de dijk worden grotendeels behouden. Daar waar de openheid aangetast zou kunnen worden door de oeverdijk, is de oeverdijk bewust zo laag gehouden, dat je er vanaf de dijk in elk geval overheen kijkt. Het (uit)zicht op het open water en de stad Hoorn blijft dan ook behouden. De oeverdijk voorkomt bovendien aantasting

van het cultuurhistorisch monument de Westfriese Omringdijk. De Markermeerdijken krijgen door de versterking een ander aanzien. Hierbij zijn echter vrijwel alle waardevolle elementen aan de dijk gespaard. In enkele modules was dat niet mogelijk, en worden de randen van landschappelijke elementen aangetast. Deze aantasting is acceptabel omdat desondanks de landschappelijke kwaliteit in het gebied als geheel behouden blijft.

Doorkijk naar de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018
Binnendijks grenzen de Markermeerdijken aan drie ensembles: West-Friesland Midden, Zeevang en Waterland. Hieronder zijn de kernwaarden van de drie ensembles beschreven en is getoetst of bij de dijkversterking deze kernwaarden behouden blijven.

<u>West-Friesland Midden</u>
West-Friesland Midden is een oud zeekleilandschap met kleinere, verspreid liggende droogmakerijen. Kernwaarden van het ensemble die van toepassing zijn in het plangebied en omgeving:
- *Landschappelijke karakteristiek*: lange veenlinten en opstrekkende verkaveling haaks op de linten;
- *Openheid en ruimtebeleving*: matig open tot zeer open gebieden, vanaf de Westfriese Omringdijk is zicht naar beide zijden, tussen de linten zijn lange zichtlijnen haaks op de kavels;
- *Ruimtelijke dragers*: de Westfriese Omringdijk.

Het landschap binnendijks van het ensemble West-Friesland Midden wordt op dit deel van de dijkversterking niet aangetast.

<u>Zeevang</u>
Het ensemble Zeevang is een veenpolderlandschap met een paar kleine droogmakerijen (de Etersheimerbraakpolder) en buitendijkse voorlanden (de Rietkoog). Kernwaarden van het ensemble die van toepassing zijn in het plangebied en omgeving:
- *Landschappelijke karakteristiek*: regelmatige veerverkaveling met smalle lange kavels en langgerekte dorpslinten;
- *Openheid en ruimtebeleving*: een van de kernkwaliteiten van het ensemble is de zeer grote openheid;
- *Ruimtelijke dragers*: de Westfriese Omringdijk en de Markermeerdijk.

Door het grotere ruimtebeslag van de versterkte dijk wordt een klein deel van het typische verkavelings- en slotenpatroon van Zeevang aangetast in module 4. Deze aantasting is acceptabel omdat het een relatief kleine aantasting betreft, die zich beperkt tot de randen van de polder. De kernwaarden van het gehele ensemble blijven dan ook behouden.

<u>Waterland</u>
Het ensemble Waterland wordt grotendeels bepaald door een waterrijk veenpolderlandschap met kleine droogmakerijen. Kernwaarden van het ensemble die van toepassing zijn in het plangebied en omgeving:
- *Landschappelijke karakteristiek*: onregelmatig historisch verkavelingspatroon;
- *Openheid en ruimtebeleving*: open karakter;
- *Ruimtelijke dragers*: Waterlandse Zeedijk met grillig tracé door de vele dijkdoorbraken.

Bij de Blijkmeerpolder wordt de rand van de droogmakerij iets verhoogd en verbreed. Het grotere ruimtebeslag van de versterkte dijk zorgt ervoor dat een klein deel van het typische verkavelings- en slotenpatroon van Waterland in module 9 aangetast wordt. Deze aantasting is acceptabel omdat

het een relatief kleine aantasting betreft. De kernwaarden van het ensemble Waterland blijven behouden.

6.4.2.4 Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk

Hieronder wordt kort ingegaan op de landschappelijke waarden en aanbevelingen voor ruimtelijke ontwikkelingen van het Beeldkwaliteitsplan Westfriese Omringdijk. Het Beeldkwaliteitsplan voor de Westfriese Omringdijk is van toepassing op het meest noordelijke deel van de Markermeerdijken, het gedeelte dat onderdeel is van de Westfriese Omringdijk. In het beeldkwaliteitsplan worden niet alleen de bestaande landschappelijke waarden beschreven, maar zijn ook een aantal aanbevelingen opgenomen voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Beide worden hieronder getoetst. Toetsing van de omgang met cultuurhistorische waarden volgt in de paragraaf Cultuurhistorie.

Toets landschappelijke waarden Westfriese Omringdijk

In het Beeldkwaliteitsplan voor de Westfriese Omringdijk worden een aantal landschappelijke waarden van deze historische dijk genoemd, dit zijn:

1. openheid;
2. het zicht van en naar de dijk;
3. de continuïteit van het dijkprofiel;
4. de relatie tussen dijk en 'kralensnoer' van landschapselementen;
5. de herkenbaarheid van de verschillende dijktrajecten.

De historische dijk zelf is op een groot deel van het tracé binnen het plangebied gespaard, omdat ter hoogte van het Hoornse Hop een oeverdijk wordt aangelegd. De openheid (1) blijft bestaan, omdat de brede lage oeverdijk zodanig is vormgegeven dat men er overheen kijkt vanaf de huidige kruin van de dijk. Hierdoor blijft het zicht op de stad Hoorn en het zicht op het open water van het Hoornse Hop behouden. Het zicht van en naar de dijk (2) blijft behouden door het tussenwater tussen de bestaande dijk en de oeverdijk. Met het behoud van de bestaande dijk zijn in dit deel van het plangebied de continuïteit van het dijkprofiel (3), de relatie tussen dijk en landschapselementen (4) en de herkenbaarheid van het dijktraject (5) dan ook integraal behouden. Tegenover de binnenstad van Hoorn wordt de historische dijk voorzien van een bredere buitenberm. Ook hierbij blijven de historische dijk en de historische kruin van de dijk en daarmee de continuïteit van het dijkprofiel (3) behouden. Tevens blijven de openheid (1), het zicht van en naar de dijk (2), de relatie met de stad Hoorn (4) en de herkenbaarheid van dit dijktracé (5) behouden. De enige uitzondering hierop vormt de versterking (buitenwaarts) bij de Bedijkte Waal, waardoor de Westfriese Omringdijk hier sterk in breedte toeneemt, en de bocht ruimer wordt. Ter hoogte van de Rietkoog wordt vooral de binnenberm verbreed en verhoogd, het tracé wijzigt daar niet. Wel wordt de kruin iets minder herkenbaar door het geringere hoogteverschil tussen kruin en binnenberm. De continuïteit van de Westfriese Omringdijk wordt door de versterking niet verminderd: de kruin blijft in het landschap herkenbaar aanwezig bij de versterkte delen (5), de openheid verandert niet (1) en het zicht van en naar de dijk blijft intact (2). De relatie van de dijk en het met de dijk verbonden landschapselement - de Bedijkte Waal - is hetzelfde (4).

Toets aansluiting op aanbevelingen voor ruimtelijke ontwikkelingen

Voor de herkenbaarheid van het deeltraject Markermeerdijk zijn in het beeldkwaliteitsplan de volgende ruimtelijke aanbevelingen ter toetsing opgenomen:

1. water tegen de dijk behouden;
2. wanneer nieuw voorland nodig is blijft dit bij voorkeur kleinschalig en smal, in elk geval laag en extensief ingericht;

3. voorlanden en vooroevers worden open gehouden;
4. binnendijkse natte natuur wordt versterkt danwel behouden;
5. weg op de kruin handhaven, noordse steen aan de waterzijde laten terugkomen;
6. bij dijkversterking kansen voor realisatie van pleisterplekken en rustplaatsen.

Ad 1.
Het water aan de buitendijkse teen van de dijk is behouden. Het is echter wel veel smaller geworden, door de aanwezigheid van de oeverdijk (module 2 en 3).

Ad 2.
De oeverdijk is vergelijkbaar met een nieuw voorland. Het nieuwe voorland, is niet kleinschalig en smal, maar lang en breed. De oeverdijk is overwegend laag, met een lage kruin, en is overwegend extensief ingericht. Het nieuwe voorland is zo laag, dat men vanaf de huidige dijk over de oeverdijk kan kijken. Hiermee beantwoordt de oeverdijk aan de eis 'in elk geval laag en extensief ingericht'.

Ad 3.
Het nieuwe voorland wordt open gehouden, waardoor uitzicht op de beeldbepalende stadsrand van Hoorn en het open water van het Hoornse Hop achter de oeverdijk mogelijk blijft.

Ad 4.
Ten aanzien van natte natuur binnendijks is niets veranderd. Buitendijks is een zone met natte natuur toegevoegd tussen de bestaande dijk en de oeverdijk. Aan de waterzijde van de oeverdijk is sprake van een geleidelijke land-waterovergang. Op het meest zuidelijke deel van de oeverdijk (module 3) vindt natuurcompensatie plaats.

Ad 5.
De weg op de kruin is behouden op die plaatsen waar de weg in de huidige situatie ook op de kruin ligt. De Noordse steen op het dijkprofiel zelf is behouden, omdat een groot deel van het dijklichaam zelf behouden is met de aanleg van de oeverdijk (module 2 en 3). Bij de binnenstad van Hoorn (module 1) verdwijnt de Noordse steen op het buitentalud door de aanleg van een buitenberm. Bij de kaap van de Bedijkte Waal wordt Noordse steen teruggeplaatst op het verlegde buitentalud.

Ad 6. Pleisterplekken en rustplaatsen voor recreanten zijn behouden op de bestaande Markermeerdijk voor zover ze er zijn. Er worden nieuwe plekken gerealiseerd op de oeverdijk.

Conclusie
De Westfriese Omringdijk is grotendeels behouden in de huidige staat. Bij nieuwe delen van het bestaande tracé (Bedijkte Waal en Rietkoog, binnenstad Hoorn) is zorgvuldig met bestaande waarden omgegaan. Door de aanleg van de oeverdijk wordt voorkomen dat ingrijpende maatregelen aan de cultuurhistorisch monumentale Westfriese Omringdijk zelf nodig zijn. Waar de oeverdijk wordt aangelegd blijft de Westfriese Omringdijk behouden in de huidige staat. Het nieuwe voorland is weliswaar breed, maar laag en overwegend extensief ingericht. De openheid wordt bovendien slechts beperkt aangetast, omdat de oeverdijk laag gehouden is, en het zicht op het open water van het Hoornse Hop en de stad Hoorn behouden blijft.

6.5 Cultuurhistorische waarden

6.5.1 Beschrijving cultuurhistorische waarden Markermeerdijken

In het gebied rond de dijk zijn veel zichtbare elementen in het landschap aanwezig die in de loop van vele eeuwen door mensen zijn gevormd. Zo zijn de verkavelingspatronen (blok- en strookverkaveling), nederzettingsvormen (o.a. lintbebouwing), zee- en veendijken en braken elementen met hoge historisch geografische waarde (beschrijving Waterland/Zeevang in Rijksnota Belvedere, met betrekking tot de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden in Nederland, 1999). Vanwege zijn hoge cultuurhistorische waarde en gaafheid zijn de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken aangewezen als provinciaal cultuurhistorisch monument. De dijken zijn van cultuurhistorische betekenis omdat zij West-Friesland, Kogenland, Zeevang en Waterland door de eeuwen heen beschermd hebben tegen de Zuiderzee. Het tracé is historisch bepaald en vertegenwoordigt daardoor een grote cultuurhistorische waarde. De verbeteringen aan de Markermeerdijken na de stormramp van 1916 die in 1916-1918 hebben plaatsgevonden, hebben geleid tot de huidige situatie met de weg grotendeels op een binnenberm onderlangs de dijk. Op de dijk bevinden zich elementen met cultuurhistorische waarde zoals dijkpalen (deze geven de grenzen tussen de dorpsgebieden aan, in verband met de verdeling van de onderhoudslasten), steenbekleding (o.a. Noordse steen en basalt) en enkele kunstwerken.

Naast de dijk zelf is zowel het binnen- als buitendijkse gebied dat direct grenst aan de dijk, van belang. Binnendijks betreft het de overgang naar het agrarische gebied en het agrarische gebied zelf. In dit gebied gaat het om de historische verkaveling, het bewoningslint met stolpboerderijen, aanwezige braken, voormalige braken (kleine droogmakerijen) en eventuele beplantingselementen.

Buitendijkse voorlanden en braken zijn onlosmakelijk met de dijk verbonden, zij hebben het huidige tracé van de dijk bepaald. De braken, waar in het verleden de dijk doorgebroken is, zijn verantwoordelijk voor de vele bochten in de dijk. Voorlanden zijn het resultaat van het binnenwaarts verplaatsen van de dijk. De dijken om de buitendijkse voorlanden De Nes en Polder IJdoorn stammen uit de Middeleeuwen en zijn van cultuurhistorische waarde.

De blokverkaveling in Waterland is kenmerkend voor het veenweidegebied en van grote cultuurhistorische waarde omdat deze door ontginningen in de vroege Middeleeuwen is ontstaan. Het verkavelingspatroon is tevens beschermd tussen Monnickendam, Uitdam, Durgerdam. Uitdam is een dijkdorp met een lineaire bewoning, op de plek van nederzettingen uit de Vroege tot Late Middeleeuwen.

Stelling van Amsterdam

De gehele Markermeerdijk tussen Edam en Amsterdam maakte onderdeel uit van het Zuiderzeefront van de Stelling van Amsterdam. Deze verdedigingslinie, aangelegd tussen 1880 en 1920, is een uitermate belangrijk cultureel erfgoed. Het poldergebied ten noorden van Edam vormde als inundatiegebied een essentieel onderdeel van de verdediging van de Stelling. Het Zuiderzeefront kende verder geen inundatiepolders maar wel enkele verdedigingswerken waaronder het fort bij Edam en de kustbatterij bij Durgerdam (Vuurtoreneiland). Na de aanleg van de Afsluitdijk in 1932 werd een aanval op Amsterdam via het IJsselmeer hoogst onwaarschijnlijk.

Historisch bouwkundige objecten

Bij de waardevolle historisch-bouwkundige objecten gaat het vooral om de voor Noord-Holland typerende stolpboerderijen. Deze staan zowel min of meer solitair langs de binnenkant van de dijk,

als in enkele losse linten. Daarnaast reikt de bebouwing van Hoorn, Scharwoude, Etersheim, Warder, Edam, Volendam, Monnickendam (wordt niet versterkt) en Uitdam tot tegen de dijk. In de dijkzone staan ook enkele opvallende kaakbergen (omtimmerde hooibergen), nu merendeels in gebruik als woning. Specifieke elementen in de dijk zijn de dijkpalen en de Noorder- en Zuidersluis en de Hornsluis. Alleen de laatstgenoemde sluis is in de dijkversterking betrokken (module 4).

Kaarten met de ligging van rijksbeschermde stads- of dorpsgezichten, rijksmonumenten, provinciale monumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende of waardevolle panden langs de Markermeerdijken Hoorn - Uitdam zijn opgenomen in bijlage 11.41 tot en met 11.47 van het Bijlagenboek.

6.5.2 Gevolgen Versterking voor cultuurhistorische waarden Markermeerdijken

6.5.2.1 Werelderfgoed Stelling van Amsterdam

In 1996 is de Stelling van Amsterdam op de Werelderfgoedlijst van UNESCO geplaatst. In de Conventie inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed van de wereld (World Heritage Convention, opgesteld in 1972), is sprake van erfgoederen van 'uitzonderlijke universele waarde', die onderdeel zijn van 'het erfgoed van de gehele mensheid' en die 'bescherming en overdracht aan komende generaties' behoeven. Nederland heeft het Werelderfgoedverdrag in 1992 geratificeerd en heeft zich daarmee verplicht de erfgoederen van uitzonderlijke waarde te behouden en bij te dragen aan het gezamenlijk erfgoed van de mensheid. Dit betekent in de praktijk dat de uitzonderlijke universele waarde van het erfgoed in stand moet worden gehouden door de kernkwaliteiten daarvan te beschermen.

Binnen de begrenzing van het werelderfgoed Stelling van Amsterdam vallen het Fort Edam met het schootsveld (waarin ook de Markermeerdijk en een stuk open water van het Markermeer) en het inundatiegebied (begrensd door de dijk, Oorgat en Noordervesting) en het Vuurtoreneiland. In module 8 wordt ten noorden van het Oorgat de cultuurhistorische waarde bepaald door Fort Edam, de dijk is hier tevens liniedijk van de Stelling van Amsterdam. De Versterking voorziet voor het noordelijk deel van de module, waar het fort ligt, in een binnenwaartse oplossing, door het verlengen van de binnenberm. De fortgracht, onderdeel van Fort Edam, verandert hierdoor niet. Ook de verhouding tussen het fort, de dijk en het open water of tussen het fort en het inundatiegebied verandert niet. Er vindt geen aantasting plaats van de Stelling van Amsterdam.

6.5.2.2 Rijksbeschermde monumentale waarden

In de Erfgoedwet, in werking getreden op 1 juli 2016, is vastgelegd hoe met het cultureel erfgoed wordt omgegaan, wie welke verantwoordelijkheid daarbij heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Voor musea, monumenten en archeologie beoogt de Erfgoedwet een zorgvuldige omgang met het erfgoed. Voor archeologie gaan nieuwe kwaliteitsnormen gelden, door het archeologisch veld zelf opgesteld. Voor rijksmonumenten geldt vanaf nu een onderhoudsplicht, zodat instandhouding is gewaarborgd. De nieuwe wet vervangt o.a. de Monumentenwet 1988. Het beschermingsniveau, zoals dat in de oude wetten en regelingen gold, blijft gehandhaafd. De aanwijzing van stads- en dorpsgezichten en de omgang met cultureel erfgoed in de leefomgeving komt te zijner tijd in de Omgevingswet (2021). Tot die tijd blijft voor deze aspecten de Monumentenwet 1988 van kracht. In het gebied langs de dijk Hoorn - Uitdam ligt een groot aantal rijksmonumenten en hebben Monnickendam, Hoorn en Edam een rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht.

Rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten

De Monumentenwet 1988 maakt het mogelijk om Rijksbeschermde Stads- of Dorpsgezichten aan te wijzen. Doel van de bescherming van een als zodanig aangewezen (deel van een) stad of dorp is de instandhouding van de combinatie van historisch waardevolle bebouwing met een eveneens waardevolle historisch-ruimtelijke structuur. Daartoe moeten de waarden die in de Toelichting bij de aanwijzing van het beschermd stads- of dorpsgezicht worden beschreven beschermd worden ineen specifiek bestemmingsplan. In vergelijking met een gewoon bestemmingsplan is dit gedetailleerder en gelden strengere regels, zowel voor de bebouwde als voor de onbebouwde ruimte. Ruimtelijke ingrepen in een beschermd stads- of dorpsgezicht worden beoordeeld op hun impact op de beschermde waarden. Voor een aantal bouwactiviteiten en/of sloopactiviteiten, die in niet-beschermde gebieden niet of minder gereguleerd zijn, is een vergunning nodig. Sinds 2012 wijst het Rijk geen nieuwe rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten meer aan, met uitzondering van gebieden die nog in procedure zijn.

Langs de dijk Hoorn - Uitdam hebben de plaatsen Hoorn, Monnickendam en Edam de status van Rijksbeschermd Stads- of Dorpsgezicht. De binnenstad van Hoorn is dit sinds 1970, Monnickendam sinds 1970 en Edam sinds 1977. Het beschermd stadsgezicht Monnickendam en omgeving is niet in het beïnvloedingsgebied van de dijkverbetering betrokken; het gebied van het beschermd stadsgezicht Edam (module 8) valt er net buiten. Wel in de dijkverbetering betrokken is een deel van het beschermd stadsgezicht Hoorn, in module 1.

In module 1 maakt de Westerdijk deel uit van het beschermd stadsgezicht Hoorn. Aan de binnenzijde van de dijk ligt lintbebouwing en de historische binnenstad van Hoorn. Aan de binnenkant van de dijk aan de zuidkant staan woonhuizen achter de dijk met de voorgevel gericht naar de straat. Vervolgens grenst de locatie van de oude schouwburg aan de dijk, met parkeervoorzieningen en een groenstrook. Aan de noordkant van de module staat een rij huizen waarvan de achtertuinen direct aan de dijk grenzen.

In module 1 bestaat de dijkverbetering uit een buitenwaartse berm aan de bestaande dijk. Omdat het dijkprofiel hier door eerdere ingrepen als geheel een weinig historisch karakter heeft, de binnendijkse historische bebouwing, waar aanwezig, op enige afstand staat en tenslotte de dijk aan de buitenkant wordt versterkt, is er minimaal effect op het beschermd stadsgezicht.

Rijksmonumenten

Op grond van de Erfgoedwet (voorheen Monumentenwet) kunnen rijksmonumenten aangewezen worden. Bedoeling van de aanwijzing is dat als zodanig aangemerkte bouwkundige objecten in de toekomst bewaard blijven en aantasting wordt voorkomen. Bouwactiviteiten worden beoordeeld op grond van de Erfgoedwet 2016 (vervanger Monumentenwet 1988). Voor het aantasten of slopen van rijksmonumenten is een omgevingsvergunning nodig.

Bij de dijkversterking is echter in geen van de modules sprake van aantasting of sloop van rijksmonumenten, waardoor een omgevingsvergunning voor deze activiteit niet nodig is.

Bij het rijksmonument Hornsluis (in module 4, sectie HE-6A) is op korte afstand een damwand voorzien. De damwand wordt op zorgvuldige wijze geplaatst door deze in de grond te drukken, in plaats van heien. Deze uitvoeringswijze heeft de minst mogelijke impact op de omgeving. Voorafgaand aan het plaatsen van de damwand worden nulmetingen uitgevoerd bij de omliggende

bebouwing en de sluis. Daarnaast wordt een aanvullend onderzoek uitgevoerd naar eventueel mogelijke effecten op de Hornsluis als gevolg van het aanbrengen van de damwand. Tijdens de werkzaamheden wordt gemonitord of effecten optreden aan de sluis. Deze werkwijze is gericht op het voorkomen van eventuele schade aan het monument. Over deze werkwijze heeft afstemming plaatsgevonden met de gemeente Edam-Volendam.

6.5.2.3 Provinciaal monument

Ook provincies kunnen monumenten aanwijzen. De Provincie Noord-Holland heeft een Monumentenverordening vastgesteld (Monumentenverordening Noord-Holland 2010). Inmiddels is op 24 november 2017 de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 in werking getreden en daarmee is de Monumentenverordening Noord-Holland 2010 ingetrokken. In de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 staan regels omtrent de plaatsing van monumenten op de provinciale monumentenlijst, de aanwijzing van beschermde structuren (voorheen: stads- en dorpsgezichten) en de verlening van een omgevingsvergunning. De Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 beoogt de in de Provinciale Monumentenlijst opgenomen monumenten te beschermen tegen beschadigingen of vernietiging. Het slopen, verstoren, verplaatsen en wijzigen van een beschermd monument, evenals het herstellen, gebruiken of laten gebruiken van het monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar wordt gebracht is verboden, tenzij hiervoor een omgevingsvergunning is verleend.

Provinciale monumenten tussen Hoorn en Amsterdam

Langs het dijktraject Hoorn - Amsterdam zijn de volgende provinciale monumenten relevant bij de dijkverbetering:

- De dijk is over de gehele lengte provinciaal monument als onderdeel van de Westfriese Omringdijk of als onderdeel van de Noorder IJ- en Zeedijk.
- Fort Edam (1913), Oorgat 10, als onderdeel van de Stelling van Amsterdam.
- Oorgat, zonder nummer, zeesluis met sluiswachterswoning. Het wachthuisje is niet monumentaal.

De invloed van de dijkverbetering op het Fort Edam is hierboven al aan de orde gekomen in de paragraaf over de Stelling van Amsterdam als werelderfgoed. Het fortterrein en het noordelijk gelegen inundatieveld maken onderdeel uit van het provinciaal monument. Fort Edam blijft ongemoeid met de versterking. Zo blijft de gracht van Fort Edam in stand, vindt er geen ruimtebeslag plaats en verandert de verhouding fort - dijk - open water niet door de versterking. De zeesluis met de sluiswachterswoning is niet in de dijkverbetering betrokken. Hiervoor hoeft dus geen omgevingsvergunning te worden aangevraagd.

De Markermeerdijken als provinciaal monument

De Markermeerdijken - bestaande uit (een deel van) de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken - zijn vanwege hun cultuurhistorische waarde door de provincie Noord-Holland aangewezen als provinciaal monument. De Westfriese Omringdijk is in 1983 door de provincie Noord-Holland aangewezen als provinciaal monument. Het overige deel van de Markermeerdijken, de Noorder IJ- en Zeedijken zijn in 2004 aangewezen als provinciaal monument. De Markermeerdijken zijn aangewezen als provinciaal monument omdat ze historisch gezien een belangrijke rol hebben gespeeld (en nog spelen).

Omdat de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken op de provinciale monumentenlijst staan, is het van belang bij het ontwerp van de dijkversterking de monumentale waarden goed mee te wegen. Voor het wijzigen van provinciaal beschermde monumenten is een

omgevingsvergunning nodig van gedeputeerde staten van Noord-Holland op grond van artikel 2.2 lid 1 onder b van de Wabo jo. artikel 6 van de Monumentenverordening Noord-Holland 2010.[24]

De provinciale monumentenverordening is op 30 oktober 2015 door Provinciale Staten gewijzigd. Bij de wijziging zijn de artikelen 6 en 12 aangevuld en aangepast. De artikelen geven aan dat een omgevingsvergunning wordt geweigerd indien de monumentale waarden van een beschermd monument of een beschermde structuur worden geschaad, 'tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten'.

Deze wijziging maakt het mogelijk om voor een wijziging van de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken een omgevingsvergunning af te geven wegens een zwaarwichtige reden van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang, zoals in elk geval de waterveiligheid van de provincie Noord-Holland. De wijziging is echter niet bedoeld om hier bij dijkversterkingen vrijblijvend een beroep op te doen. Uit de toelichting bij de wijziging van de monumentenverordening van 30 oktober 2015 volgt dat de inspanning erop gericht moet zijn om de ingreep zo klein mogelijk te maken door alternatieven te onderzoeken.

Op 24 november 2017 de Erfgoedverordening Noord-Holland 2017 in werking getreden en daarmee is de Monumentenverordening Noord-Holland 2010 ingetrokken. De hier relevante artikelen 6 en 12 van de Monumentenverordening Noord-Holland 2010 zijn ongewijzigd opgenomen in respectievelijk artikel 7 en 11 van de vigerende Erfgoedverordening Noord-Holland 2017. Het inhoudelijke toetsingskader blijft daarmee onveranderd van kracht. De artikelen geven aan dat een omgevingsvergunning voor het schaden van de monumentale waarden van een beschermd monument of een beschermde structuur wordt geweigerd, 'tenzij zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zich tegen een weigering verzetten'. In de toelichting op de wijziging van de monumentenverordening van 30 oktober 2015 is de waterveiligheid van de provincie Noord-Holland aangemerkt als een dergelijke zwaarwichtige reden van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang.

De redengevende omschrijvingen van de Westfriese Omringdijk en Noorder IJ- en Zeedijken beschrijven de beschermde waarden. In het geval van de Westfriese Omringdijk is er sprake van vier beschermde waarden: de cultuurhistorische waarde, de historisch-morfologische waarde, de dijk als beeldbepalend element en tot slot de historisch-ruimtelijke betekenis van de dijk.

Cultuurhistorische, historisch morfologische en beeldbepalende waarden

- *cultuurhistorische waarde*: de eeuwenlange ontstaansgeschiedenis van de dijk met bijbehorende transformaties in dijklichaam en biotoop (bochten en hoeken in de dijk, wielen en buitendijkse voorlanden)
- *historisch morfologische waarde*: de fysieke verschijning van de dijk (de samenstelling van het dijklichaam en de vorm van het profiel daarvan)
- *beeldbepalende waarde*: de waarde van de dijk als continuerende lijn in het landschap
- *historisch-ruimtelijke betekenis:* de scheiding tussen oud land en de zee en tussen oud en nieuw land, waardoor de dijk een essentieel onderdeel van het omringende dijklandschap is.

[24] Meer volledig is een omgevingsvergunning vereist om een provinciaal monument 1°. te slopen, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen of 2°. te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Bij de Noorder IJ- en Zeedijken wordt voor de beschermde waarden onderscheid gemaakt tussen de dijken zelf en de buitendijkse landen en braken. Hiervoor geldt steeds dat de cultuurhistorische waarde, de historisch morfologische waarde en de beeldbepalende waarde beschermd zijn.

Cultuurhistorische, historisch morfologische en beeldbepalende waarden

- *cultuurhistorische waarde*: de eeuwenlange ontstaansgeschiedenis van de dijk met bijbehorende transformaties in dijklichaam en biotoop (bochten en hoeken in de dijk, wielen en buitendijkse voorlanden)
- *historisch morfologische waarde*: de fysieke verschijning van de dijk (de samenstelling van het dijklichaam en de vorm van het profiel daarvan)
- *beeldbepalende waarde*: de waarde van de dijk als continuerende lijn in het landschap.

Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit is mede opgesteld om deze monumentale waarden op een evenwichtige wijze in te brengen bij het opstellen van het projectplan. De aanwijzing biedt bescherming aan de monumentale waarden van de Markermeerdijken, bestaande uit (een deel van) de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken. Aantasting van deze monumentale waarden mag alleen plaatsvinden als daarvoor zwaarwichtige redenen van aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang zijn aan te voeren.

De provincie Noord-Holland is van oordeel dat de versterkingsopgave van de Markermeerdijken onder de genoemde zwaarwichtige redenen valt; het waterstaatsbelang heeft te allen tijde voorrang op het behoud van de dijken als provinciaal monument. Het monument wijzigt dus op momenten waarop de dijk waterstaatkundige wijzigingen ondervindt en wanneer andere zwaarwegende maatschappelijke belangen dat rechtvaardigen. De aanwijzing van de dijken als beschermd monument is erop gericht om die wijzigingen met respect voor de cultuurhistorische waarden te laten plaatsvinden. Deze inspanning wordt aangeduid als “behoud door ontwikkeling”.

De verandering, die de dijkversterking met zich mee brengt, past bovendien binnen het ‘verhaal’ van de Markermeerdijken. De Markermeerdijken hebben hun karakteristieke opbouw en ligging immers mede gekregen doordat de dijk in de loop der jaren steeds is aangepast met doorbraken en versterkingen. Er bestaat geen eenduidig tijdstip waarop de monumentale waarde kan worden vastgepind. Met de term “levend monument” wordt bedoeld dat de dijk niet statisch is: in de loop der jaren is de dijk steeds aangepast, door doorbraken en door versterkingen. De dijk is naar zijn aard immers eerst en vooral een waterkering, die aangepast moet worden ingeval de waterveiligheid dat vereist. Bij de aanwijzing van de dijken als monument en bij de wijziging van de monumentenverordening in 2015 is niet voor niets vermeld dat het waterstaatsbelang te allen tijde voorgaat. De aanwijzing als monument is erop gericht om de noodzakelijke wijzigingen van de dijken door middel van vergunningen zowel aan de tegenwoordige tijd als aan de cultuurhistorie aan te passen.

Beoordeling wijziging provinciaal monument

In de Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken (zie bijlage 5.8 van het Bijlagenboek) is het voorkeursalternatief voor de versterking per module getoetst op de effecten daarvan op de kenmerkende waarden van de monumenten. Uit de beoordeling per module blijkt dat voor acht van de vijftien modules geen minder ingrijpend alternatief aanwezig is, dat tot minder effecten op de monumentale waarden leidt. Voor module 1 (Hoorn binnenstad), module 2 (Strand Hoorn), module 3 (Grote Waal en De Hulk), module 4 (De Kogen), module 8 (Haven Edam), module 9 (Broeckgouw Edam), module 10 (Noordeinde Volendam) en module 14 (Uitdam dorp) is de aantasting van de kenmerkende waarden van het provinciaal monument zo beperkt mogelijk gehouden met de keuze voor het voorkeursalternatief.

Voor een zevental modules is een minder ingrijpend alternatief aanwezig, dat daarmee tot een minder negatief effect op de monumentale waarden van de dijken leidt. Dit alternatief is echter om zwaarwichtige redenen van maatschappelijk belang niet gekozen. In de genoemde rapportage is per module toegelicht om welke reden(en) dit het geval is.

Conclusie
De versterking van de Markermeerdijken, zoals beoogd met het voorkeursalternatief, heeft tot gevolg dat het tweetal hier relevante provinciale monumenten, namelijk de Westfriese Omringdijk en de Noorder IJ- en Zeedijken, wordt geschaad. Het voorkeursalternatief kent een diversiteit aan oplossingen; binnenwaarts, buitenwaarts of gecombineerd op de as versterken, al dan niet een asverschuiving en ten slotte een oeverdijk. Deze diverse oplossingen grijpen op verschillende wijze en mate in op het monument. Om een integraal beeld (over de gehele lengte van het te versterken gedeelte van de dijk) te kunnen geven van de mate van aantasting van de beschermde monumentale waarden, zijn de begrippen 'behoud', 'transformatie' en 'afgraven' geïntroduceerd:

Behoud = Het historisch dijklichaam blijft op zijn huidige plek behouden. Er treedt geen asverschuiving op. De voorlanden en braken worden niet aangetast. Wel kunnen voor de versterking grondsuppleties plaatsvinden, waarbij de historische dijkbekleding niet behouden kan blijven, waardoor de historisch-morfologische waarde wordt aangetast. De grondsuppleties voegen iets toe aan het bestaande dijkprofiel; dat blijft herkenbaar. De overige beschermde waarden (cultuurhistorisch, beeldbepalend en historisch-ruimtelijk) blijven onaangetast. Voorbeelden van versterkingsoplossingen die worden aangeduid als 'behoud' zijn:
- Oeverdijk;
- Gecombineerde versterking;
- Binnenwaartse of buitenwaartse berm;
- Kruinverhoging.

Transformatie = Het historisch dijklichaam wordt gedeeltelijk gewijzigd door afgraving van een deel van de dijk en grondsuppletie aan het andere deel van de dijk. De as van de dijk verschuift. De historische dijkbekleding kan niet behouden blijven. De historisch-morfologische waarde (samenstelling van het dijklichaam en vorm van het dijkprofiel) wordt in grotere mate aangetast dan bij behoud. In geval van een buitenwaartse asverschuiving ter plaatse van een voorland vindt ruimtebeslag plaats op het voorland; dit is een aantasting van de cultuurhistorische waarde. De braken blijven geheel onaangeroerd. De beeldbepalende waarde blijft onaangetast. Voorbeelden van versterkingsoplossingen die worden aangeduid als 'transformatie zijn:
- Een versterking van de huidige dijk met een kleine asverplaatsing;

Afgraven = Het historisch dijklichaam wordt voor circa 75-100% boven de dijkvoet afgegraven. Het oorspronkelijke dijkprofiel en zijn samenstelling verdwijnen daardoor. Buitenwaarts wordt een geheel nieuw dijklichaam aangebracht. Dit is een aantasting van de historisch-morfologische waarde, groter dan bij transformatie. Daar waar voorlanden aanwezig zijn, worden deze gedeeltelijk bedekt door de nieuwe dijk. Dit is een aantasting van de cultuurhistorische waarde. De braken blijven geheel onaangeroerd. De beeldbepalende waarde blijft onaangetast.
Het voorkeursalternatief leidt tot drie omgangsvormen met het te versterken gedeelte van de monumentale dijken met een totaallengte van 32,06 kilometer:
- Behoud: 20,35 kilometer dijk (63,5%);
- Transformeren: 3,22 kilometer dijk (10,1%);
- Afgraven: 8,49 kilometer dijk (26,4%).

Uit de beoordeling per module blijkt dat voor 8 van de 15 modules geen minder ingrijpend alternatief (dat tot minder effecten op de monumentale waarden leidt) aanwezig is. Voor 7 van de 15 modules is wel een minder ingrijpend alternatief denkbaar, maar is dat alternatief niet gekozen om andere zwaarwichtige redenen van maatschappelijk belang. Met de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de aantasting van de kenmerkende waarden van de provinciale monumenten kortom zo beperkt mogelijk gehouden. Daar waar een (al dan niet gedeeltelijke) aantasting van deze waarden niet te voorkomen is, zijn de andere onderdelen van het provinciaal monument zoveel mogelijk gespaard.

6.5.2.4 Gemeentelijke bescherming van cultuurhistorische waarden

Gemeentelijke beschermd stads- of dorpsgezicht
Zoals hierboven vermeld, wijst het Rijk sinds 2012 geen nieuwe rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten meer aan, met uitzondering van gebieden die nog in procedure zijn. Gemeenten houden in bestemmingsplannen voor bijzondere gebieden al (verplicht) rekening met cultuurhistorie. Een stads- of dorpsgezicht kan nog wel op gemeentelijk niveau als beschermd aangemerkt worden; dan gaat het om een gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht. Dit geldt voor gemeenten waar dit is vastgelegd in het gemeentelijk beleid. Voor de Versterking van de Markermeerdijken zijn de gezichten alleen aangewezen door het Rijk, er is geen sprake van gemeentelijk beschermde stads- en/of dorpsgezichten.

Gemeentelijke monumenten
Langs de Markermeerdijken zijn meerdere gemeentelijke monumenten gelegen. Net als bij rijksmonumenten is voor het aantasten of slopen van gemeentelijke monumenten een omgevingsvergunning nodig. Bij de Versterking van de Markermeerdijken is geen sprake van aantasting of sloop van gemeentelijke monumenten, waardoor een omgevingsvergunning voor deze activiteit niet nodig is.

6.5.3 Conclusie cultuurhistorische waarden
Geconcludeerd kan worden dat de versterking van de Markermeerdijken de Stelling van Amsterdam bij Edam, en daarmee het UNESCO-Werelderfgoed, niet aantast.

Bij Hoorn is een minimaal negatief effect op het rijksbeschermd stadsgezicht, bij Edam en Monnickendam is daarop geen effect. Bij Hornsluis wordt het drukken van de damwand zorgvuldig gemonitord, opdat aantasting van het monument wordt voorkomen. Rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten worden niet aangetast.

De Versterking van de dijk gaat gepaard met een aantasting van de monumentale dijk. Op basis van de uitgevoerde toetsing kan geconcludeerd worden dat het algemene maatschappelijke belang van de hoogwaterveiligheid zich verzet tegen weigering van de omgevingsvergunning voor het aantasten van de provinciaal beschermde Westfriese Omringdijk en Noorder IJ- en Zeedijken. De omgevingsvergunning voor het wijzigen van het provinciaal monument wordt dan ook verleenbaar geacht. Het verlies van cultuurhistorische waarden is gezien het aantoonbaar algemeen maatschappelijk belang aanvaardbaar.

6.6 Archeologie

Hierna wordt ingegaan op het aspect archeologie. Allereerst wordt het toetsingskader beschreven. Daarna wordt ingegaan op de resultaten van de archeologische onderzoeken.

6.6.1 Toetsingskader

Via de Erfgoedwet[25] (per 1 juli 2016 van kracht), en de onderdelen uit de Monumentenwet 1988 die van toepassing zijn gebleven, heeft het Verdrag van Malta zijn doorvertaling gekregen in de Nederlandse wetgeving. De bescherming heeft als doel om archeologisch erfgoed zoveel mogelijk in situ, dus in de grond, te behouden. De Erfgoedwet beschermt zowel het archeologisch erfgoed in de grond als het archeologisch erfgoed onder water.

Langs het gehele traject van de dijkversterking zijn in de bestemmingsplannen gebieden aangewezen die archeologische waardevol zijn. In de van toepassing zijnde bestemmingsplannen zijn toetsingscriteria opgenomen voor het verlenen van deze omgevingsvergunningen indien de werkzaamheden plaatsvinden in archeologisch waardevol gebied. Vanwege het PPW vervalt aanlegvergunningplicht (artikel 5.10 Waterwet). Bij de uitvoering van de werkzaamheden wordt echter wel voldaan aan de toetsingscriteria in het bestemmingsplan.

Archeologisch onderzoek vindt plaats op basis van de zogenoemde Archeologische Monumentenzorg cyclus. De AMZ-cyclus kent de volgende fasen:

- een bureauonderzoek;
- een verkennend bodemonderzoek;
- een karterend bodemonderzoek;
- een waarderend bodemonderzoek;
- een selectiebesluit.

Doel van deze AMZ-cyclus is om in verschillende stadia het onderzoek steeds meer te verfijnen om uiteindelijk een besluit te kunnen nemen over wat er met de archeologie moet gebeuren: behouden in de grond of buiten de grond (= opgraven). Na iedere onderzoeksstap wordt een advies uitgebracht aan het bevoegd gezag over het eventuele vervolg. Het bevoegd gezag neemt op basis van dat advies een besluit of er verder onderzoek noodzakelijk is. In principe moet de hele AMZ-cyclus worden doorlopen, tenzij het bevoegd gezag van mening is dat de onderzoeksresultaten voldoende aantonen dat er geen behoudenswaardige archeologische sporen aanwezig zijn of verwacht worden. Dan wordt de cyclus gestopt en wordt het terrein vrijgegeven voor het werk.

6.6.2 Archeologisch bureauonderzoek

Om meer inzicht te krijgen in de archeologische waarde van het gebied is voor het volledige plangebied het tracé van de zeedijk tussen Hoorn en Amsterdam een aantal archeologische bureauonderzoeken uitgevoerd, zowel voor de landbodem als voor de waterbodem, inclusief opwater onderzoek[26] en duikinspecties. Het betreft:

- Een spiegel van water, dijk en land, zie bijlage 5.3 van het Bijlagenboek;
- Archeologisch bureauonderzoek IJdoornpolder e.o, zie bijlage 5.4 van het Bijlagenboek;
- Opwater onderzoek vaargeulen, zie bijlage 5.9 van het Bijlagenboek;
- Duikinspecties Markermeer, zie bijlage 5.10 van het Bijlagenboek.

[25] De Erfgoedwet vervangt 6 wetten en regelingen op het gebied van cultureel erfgoed, waaronder de Monumentenwet 1988.
[26] Opwateronderzoek: onderzoek van de waterbodem op archeologische resten met behulp van sonar en magnetometers.

De archeologische waarde van de Markermeerdijken wordt ingegeven door het volgende: rondom de dijk liggen tientallen middeleeuwse huisplaatsen en dorpen die voor een deel hebben moeten wijken voor het wassende water en de hieruit voortvloeiende dijkbouw. Daarnaast liggen op diverse plaatsen waterbouwkundige werken als dijkmagazijnen, duikers en sluizen, maar ook militaire werken, zoals batterijen en bunkers. De dijk zelf is een aaneenschakeling van bouwwerkzaamheden, calamiteiten en reparaties door de eeuwen heen, waarbij zelfs hele schepen in de dijkgaten werden gevaren en afgezonken. De waterbodem laat meerdere scheepswrakken, dammen, dijkresten en verdronken voorland met verdwenen bebouwing zien.

Het gebied rond de zeedijk Hoorn-Amsterdam is rijk aan bekende archeologische waarden en archeologische verwachtingsgebieden. Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) zijn de archeologische terreinen aangegeven. In de nationale archeologische database Archis III van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan de onderzoeken en de archeologische waarnemingen. Daarnaast heeft archeologisch bureauonderzoek plaatsgevonden, is lokale kennis ingewonnen en hebben voor de waterbodem zowel archeologische opwateronderzoeken als duikinspecties plaatsgevonden.

Resultaten bureauonderzoek
Langs de gehele lengte van het dijktraject zijn gebieden met een hoge archeologische verwachting te vinden. Verwezen wordt naar tabel 14 en figuur 127 en bijlage 11.11 van het Bijlagenboek. Hierbij is soms een duidelijke relatie te zien met de aanwezige functies langs het tracé. Veel van de huidige stads- en dorpsstructuren zijn aangemerkt als archeologische waardevol gebied. Het gaat om Hoorn, Scharwoude, Schardam, Warder, Etersheim, Edam, Volendam, Monnickendam en Uitdam of nederzettingen die door dijkveranderingen en/of wateroverlast zijn verdwenen of verplaatst. In al deze plaatsen geldt een hoge verwachting voor resten van (post)middeleeuwse bewoningssporen. Verder zijn in het gehele gebied (verlaten) huisterpen of veenterpen in het landschap aanwezig. Voor deze locaties geldt een hoge verwachting voor laatmiddeleeuwse resten. De bekende buitendijkse vindplaatsen (zoals Scharwoude, Warder, Etersheim, Katwoude en IJdoorningerdam) geven aan dat op een aantal locaties laatmiddeleeuwse bewoningssporen aanwezig zijn in het Markermeer. Op basis van het uitgevoerde archeologisch bureauonderzoek en de opwaterfase met multibeam en magnetometer is een verwachtingsmodel opgesteld voor het gebied buitendijks (deels voor het voorland maar merendeels onder water). Op het gebied van scheepsresten, verdronken archeologische vindplaatsen is aangegeven waar archeologische waarden aanwezig zijn. Met behulp van het verwachtingsmodel kan bij de aanleg van de dijk gemakkelijk worden vastgesteld waar archeologische waarden aanwezig zijn en nader onderzoek plaats moet vinden, bijvoorbeeld door het graven van proefsleuven.

In de dijk kunnen resten van (post) middeleeuwse watermanagementstructuren verwacht worden. Het gaat bijvoorbeeld om (resten van) duikers en sluizen, molens en dijkmagazijnen. In de omgeving van wielen[27] kunnen (post)middeleeuwse schepen gevonden worden die zijn afgezonken om de dijk te verstevigen of bij een dijkdoorbraak om de nieuwe dijk te funderen. Daarnaast kunnen (sporen van) militaire structuren worden aangetroffen. Buiten de bewoningskernen kunnen sporen van landbouwactiviteiten verwacht worden. Het gaat dan met name om verkavelingsstructuren zoals sloten. Nederzettingssporen, zoals funderingen van laatmiddeleeuwse boerderijen, worden ook verwacht. Deze kunnen zich in de directe omgeving en zelfs onder het dijklichaam bevinden, omdat de dijken in het verleden mogelijk (deels) ergens anders lagen.

[27] Wielen (ook wel kolken of waaien genoemd) zijn overblijfselen van vroegere dijkdoorbraken.

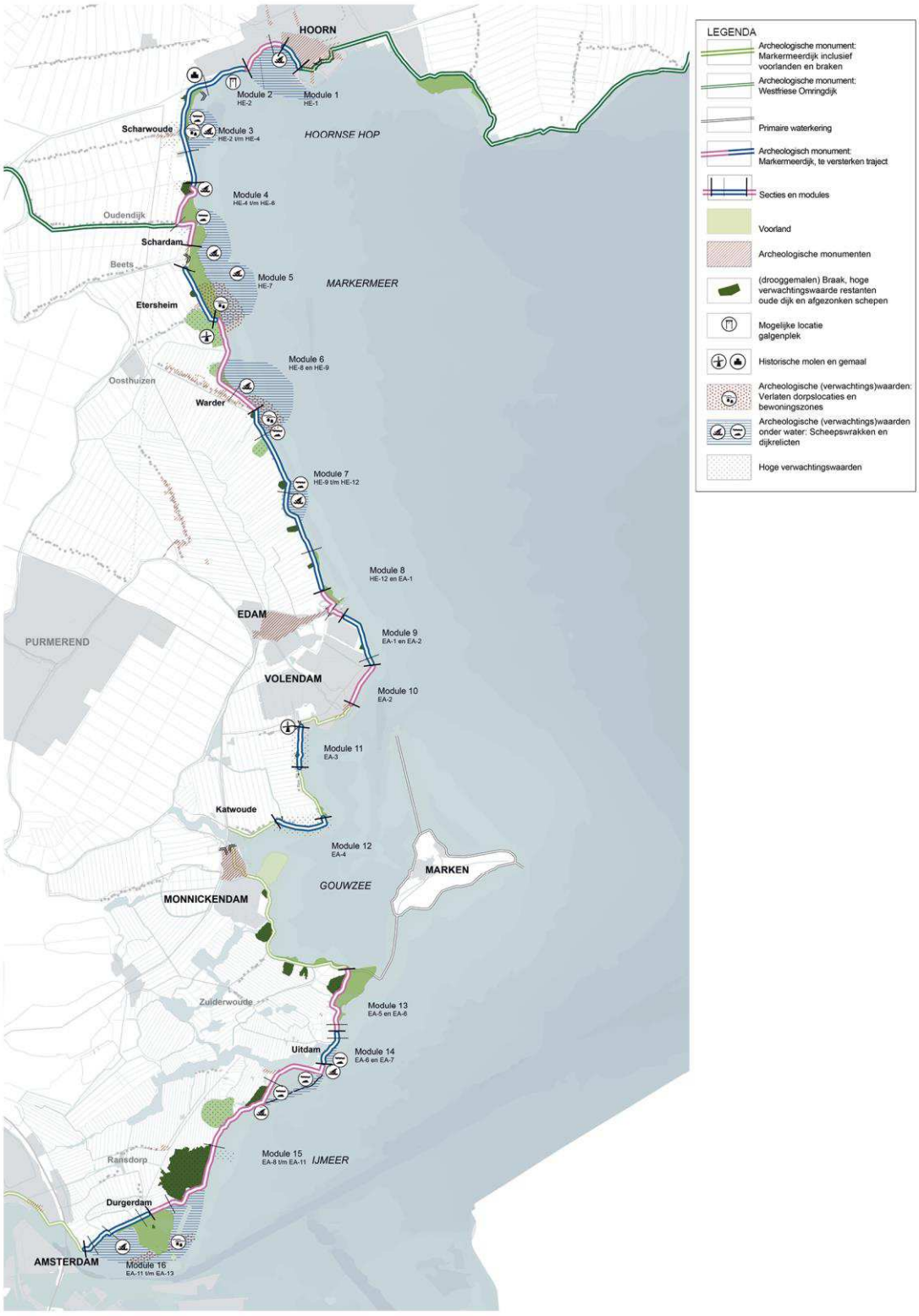

Figuur 127: Gebieden met hoge archeologische verwachtingswaarde

Tabel 14. Bekende waarden en verwachtingswaarden per module

Module	Bekende waarden	Verwachtingswaarden
1	1,2,3	1,2,3,4,5,6,7
2	1,2,3	1,2,4,5,6,7
3	1,2	1,2,3,4,5,6,7
4	1,2,3	1,2,3,4,5,6,7
5	1,2,3	1,2,3,4,5,6,7
6	1,2,3	1,2,3,4,5,6,7
7	1,2	4,5,6,7
8	1,2	1,2,3,4,5,7
9	1,2	2,4,5
10	1,2	1,2,4
11	1,2	1,2,3,4,6,7
12	1,2	1,2,3,4,5,6,7
13	1,2	4,5,6,7
14	1,2	1,2,3,4,8
15	1,2	1,2,3,4,6,8

Legenda bekende waarden:
1. AMK;
2. provinciaal monument;
3. waarneming.

Legenda verwachtingswaarden:
1. verdwenen verwachtingswaarden binnendijks;
2. verdwenen verwachtingswaarden op/in de dijk;
3. verdwenen verwachtingswaarden buitendijks;
4. onderwater archeologische verwachtingswaarden;
5. voorland;
6. walen;
7. waterwerken;
8. militaire werken.

Op basis van de beschikbare informatie over de archeologische waarden en het uiteindelijke ruimtebeslag van het ontwerp is bepaald waar archeologisch waardevolle gebieden geraakt kunnen worden. In het ontwerp van de Versterking is zo veel mogelijk rekening gehouden met de archeologische waarden, bijvoorbeeld door inpassing van de archeologische waarden in het ontwerp of aanpassing van het ontwerp (zodat zo min mogelijk wordt afgegraven). Zo is de locatie van twee vaargeulen aangepast vanwege de aanwezigheid van archeologische waarden binnen het zoekgebied van de geulen. In paragraaf 6.6.3 is hier nader op ingegaan.

Vervolgstappen: nader onderzoek
Op alle terreinen met hoge verwachtingswaarde waar grondroerende werkzaamheden zullen plaatsvinden, en waarbij mogelijk de archeologische waarden verstoord worden, wordt nader

onderzoek verricht in de vorm van het graven van proefsleuven. Het proefsleuvenonderzoek van de landbodem staat gepland vanaf medio 2018. Het doel van dit onderzoek is het vaststellen en waarderen van archeologische resten. Vervolgens wordt een selectiebesluit genomen: dit leidt tot vrijgave, dan wel vervolgonderzoek van het gebied. Ten aanzien van de waterbodem heeft reeds nader onderzoek plaatsgevonden door middel van duikinspecties. De resultaten van de duikinspecties staan beschreven in paragraaf 6.6.3.

6.6.3 Archeologisch inventariserend onderzoek waterbodem

Voor de waterbodem heeft reeds nader onderzoek plaatsgevonden. De aanleg van de toegangsgeulen of voorbelasting kan tot gevolg hebben dat aanwezige behoudenswaardige archeologische waarden op de waterbodem verstoord raken. De resultaten van het archeologisch inventariserend onderzoek van de waterbodem (opwaterfase en duikinspecties) zijn hieronder beschreven.

Voor het aanleggen van de toegangsgeulen is archeologisch inventariserend veldonderzoek (opwaterfase) uitgevoerd met side scan sonar, singlebeam echolood en magnetometer. Daar waar nodig zijn ook nog duikinspecties uitgevoerd. Naast het onderzoek naar de toegangsgeulen, heeft ook onderzoek plaats gevonden naar de oeverdijk en een aantal wrakken ter hoogte van Durgerdam.

Per geul is een zoekgebied onderzocht van 250 meter breedte. Doel van het onderzoek van dit zoekgebied is het voorkomen van negatieve effecten op archeologische waarden. Binnen ieder zoekgebied zal de geul op dermate wijze worden aangelegd dat effecten op archeologische waarden worden voorkomen. Dit betekent dat binnen een afstand van 100 meter rond behoudenswaardige archeologische objecten geen verdieping of andere bodemverstorende activiteiten zullen worden uitgevoerd. Indien te verwachten archeologische resten hiertoe aanleiding gaven, is de voorziene ligging van geulen binnen een zoekgebied aangepast, zodat aantasting van archeologische waarden voorkomen wordt. Aanpassing van de voorziene ligging van de geulen heeft al plaatsgevonden bij Geul 5 en 10, vanwege de aanwezigheid van scheepswrakken.

Daar waar planaanpassing niet mogelijk was (Geul 1) heeft, in overleg met de RCE, voorafgaand aan de ontgronding, nader archeologisch onderzoek plaats gevonden. Het wrak in Geul 1 is archeologisch onderzocht en gedocumenteerd. Hier ligt een schuit-/praamachtig houten scheepswrak, waarvan met name het vlak bewaard is gebleven. Het wrak is na het onderzoek gedeselecteerd. Dat wil zeggen dat berging niet noodzakelijk is.

In Geul 5 en Geul 9 zijn relicten van een oude dijk aangetroffen. Deze relicten zijn beoordeeld als niet behoudenswaardig. Het aanleggen van de toegangsgeulen zal hier onder archeologische begeleiding plaatsvinden.
Samengevat heeft het inventariserend onderzoek waterbodem geleid tot de volgende stappen:

- Het scheepswrak in Geul 1 is na nader onderzoek vrijgegeven;
- Het gebied rond Geul 5 en Geul 10 is vrijgegeven na planaanpassing. De resten worden hierdoor ontzien van effecten; de overige geulen zijn vrijgegeven, aangezien geen archeologische waarden zijn aangetroffen.
- Het dijkrelict in Geul 5 en Geul 9 zal door middel van boringen onderzocht worden (archeologische begeleiding).
- De locaties die tijdens het magnetometrische onderzoek in Geul 4 en 7 uitslagen van meer dan 500nTesla hebben opgeleverd zullen omwille van de ARBO-wetgeving in het kader van NGE

onderzocht worden. Echter, voor NGE dient echter eerst nog een meer gedetailleerd magnetometeronderzoek plaats te vinden van alle geulen. Tijdens de hierop volgende NGE benaderingsfase worden met een spuitlans verdachte locaties onderzocht. Hierbij zal een NAS gecertificeerde duiker stand-by worden gehouden voor het geval van archeologisch relevante objecten.

Uitvoering
Tijdens de diverse graafactiviteiten bestaat de kans dat er archeologische resten vrijgegraven worden. Om die reden zal op vooraf aangewezen locaties tijdens het civieltechnische werk archeologische begeleiding plaatsvinden en is een protocol voor toevalsvondsten van toepassing. Dit onderzoek zal conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) worden uitgevoerd, maar zal sober en doelmatig van aard zijn. In gebieden waar nader onderzoek niet het gewenste resultaat heeft geleverd en wel hoge verwachtingen zijn of in gebieden met hoge verwachtingen waar om civieltechnische redenen geen vooronderzoek mogelijk was, zullen civieltechnische graafwerkzaamheden waar nodig onder archeologische begeleiding worden uitgevoerd. De gebieden worden vooraf besproken met bevoegd gezag. In vrijgegeven gebieden kan altijd een toevalsvondst worden gedaan. Dan treedt het protocol toevalsvondsten in werking en zal onder archeologische begeleiding verder gegraven worden. Het onderzoek (veldwerk) zal, gezien de grote lengte van de dijk en de fasering van de civieltechnische werkzaamheden, zowel op het land als in de waterbodem, gefaseerd plaats vinden.

6.6.4 Conclusie archeologie
Op basis van het beschikbare onderzoek is voor het plangebied een archeologische verwachtingskaart opgesteld. Primair uitgangspunt is het behouden van archeologische waarden in situ. Daar waar planaanpassing niet tot behoud van archeologische waarden kan leiden, zal behoud ex situ plaats vinden. Dit zal gebeuren door middel van proefsleuven, profielsleuven, opgravingen en archeologische begeleiding van civieltechnische werkzaamheden op relevante locaties. Dit onderzoek wordt uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).

6.7 Bodemkwaliteit
Bij een ruimtelijk plan moet de bodemkwaliteit van het betreffende gebied inzichtelijk worden gemaakt. Hierbij is van belang te weten of er bodemverontreiniging is die de functiedoelen kan frustreren, of er daardoor gezondheidsrisico's, ecologische risico's of verspreidingsrisico's zijn en wat de mogelijkheden zijn om er tijdig iets aan te doen.

6.7.1 Toetsingskader
De wettelijk toepasselijke kaders voor het uitvoeren van de dijkversterkingswerkzaamheden zijn de Wet bodembescherming (binnendijks) en de Waterwet (buitendijks). Hierbij ligt de scheidslijn op de buitenkruinlijn van de bestaande primaire kering. Voor het grondverzet binnen- en buitendijks is het Besluit bodemkwaliteit van toepassing. De Wet bodembescherming en de Waterwet gaan over beschermen en het niet verslechteren van de bestaande bodemkwaliteit en het saneren van verontreiniging. Het Besluit bodemkwaliteit ziet op verantwoord grondverzet met betrekking tot het vergraven, vervoeren, tijdelijk opslaan en toepassen van grond, baggerspecie en bouwstoffen. Daarnaast is het Besluit lozen buiten inrichtingen van toepassing bij baggerwerkzaamheden in oppervlaktewateren (binnen- en buitendijks). Voor alle grondwerkzaamheden, binnen of buitendijks, geldt de zorgplicht.

Om na te gaan of ter plaatse van de voorgenomen graafwerkzaamheden verontreinigde (water)bodem aanwezig is, is historisch (voor)onderzoek nodig. Historisch onderzoek is een onderdeel van het vooronderzoek conform de NEN 5725 (Bodem - Landbodem - Strategie voor het uitvoeren van vooronderzoek bij verkennend en nader onderzoek) of NEN 5717 (Bodem - Waterbodem - Strategie voor het uitvoeren van vooronderzoek bij verkennend en nader onderzoek). Het vooronderzoek is bedoeld om (historische) bodembedreigende activiteiten inzichtelijk te krijgen en daarmee te bepalen welke onderzoeksstrategie gevolgd dient te worden.

6.7.2 Resultaten onderzoeken

Omdat zowel binnendijks, buitendijks op het voorland, op de dijk, in het Markermeer en in dijksloten handelingen worden verricht, is er onderzoek uitgevoerd naar zowel de landbodem als ook (droge en natte) waterbodem.

Het betreft de volgende onderzoeken:

- Vooronderzoek bodemkwaliteit in relatie tot de dijkversterkingsmaatregelen, zie bijlage 3.2 van het Bijlagenboek.
- Historisch bodemonderzoek traject Hoorn-Edam, zie bijlage 3.3 van het Bijlagenboek.
- Memo Uitwerking omgang vrijkomende materialen vanuit de Conditionering, zie bijlage 3.4 van het Bijlagenboek.
- Vooronderzoek NEN5717 Waterbodemonderzoek Versterking Markermeerdijken, zie bijlage 3.7 van het Bijlagenboek.

Historisch (water)bodemonderzoek

Voor het gehele dijktraject en de waterbodem zijn historische (water)bodemonderzoeken (archiefonderzoek) uitgevoerd. Uit deze onderzoeken zijn onderstaande verdachte locaties naar voren gekomen en samengevat in bijlage 3.5 van het Bijlagenboek:

- Module 1 (sectie HE-1): In de baai van Hoorn (Hoornse Hop) zijn diverse bodemvreemde objecten geconstateerd, het betreft hier met name bakstenen. Indien hier ten behoeve van de Versterking baggerwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van deze werkzaamheden een nader waterbodemonderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen baggerwerkzaamheden voorzien.
- Module 3 (sectie HE-3 en HE-4): Ter hoogte van de kleiduivenschietvereniging is mogelijk een loodverontreiniging aanwezig in de waterbodem. Indien hier ten behoeve van de Versterking baggerwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van deze werkzaamheden een nader waterbodemonderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen baggerwerkzaamheden voorzien.
- Module 4 (sectie HE-6A/B): Er zijn binnendijks gedempte sloten aanwezig. Indien hier ten behoeve van de Versterking graafwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van deze werkzaamheden een nader bodemonderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen graafwerkzaamheden voorzien.
- Module 7 (sectie HE-10): Ter hoogte van dijkpaal 77 is een verontreiniging van de waterbodem aangetroffen. Indien hier ten behoeve van de Versterking baggerwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van deze werkzaamheden een nader waterbodemonderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen baggerwerkzaamheden voorzien.
- Module 7/8 (Sectie HE-12A/B): Nabij Fort Edam/ binnendijks ten westen van de schutsluis is een aantal bekende verontreinigingen aanwezig. De locatie Fort Edam is verdacht (grond, grondwater en waterbodem), evenals de waterbodem in de buitendijkse watergang en haven.

Indien hier ten behoeve van de Versterking bagger- of graafwerkzaamheden moeten plaatsvinden, wordt voor aanvang van deze werkzaamheden een nader (water)bodemonderzoek uitgevoerd.

- Module 11 (sectie EA-3): De Pieterman bij Volendam, een voormalige stort en nu in gebruik als vakantiepark. De locatie is gesaneerd. Er is een beschikking op grond van Wet bodembescherming afgegeven en daarmee door bevoegde gezag formeel als afgerond beschouwd. Voor de locatie geldt een gebruiksbeperking. Bij toekomstige graafwerkzaamheden of aanbrengen van constructies in de afdeklaag evenals het veranderen van de overige beschermingsconstructies dienen gemeld te worden bij het bevoegd gezag, de Provincie Noord-Holland. Gezien het een gesaneerde locatie betreft zijn hier geen werkzaamheden voorzien.
- Module 12 (sectie EA-4): In de punt van Katwoude is binnendijks, een voormalig depot waar (ongecontroleerd) materiaal is gestort. Indien hier ten behoeve van de Versterking graafwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van de werkzaamheden een nader onderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen graafwerkzaamheden voorzien.
- Module 13 (sectie EA-5): Bij T-splitsing bij Waterlandse Zeedijk is buitendijks stortmateriaal aangetroffen. Indien er ten behoeve van de Versterking graafwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van de werkzaamheden een nader onderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen graafwerkzaamheden voorzien.
- Module 13 (sectie EA-6): Op het terrein van Camping Jachthaven Uitdam (thans Europarcs) is (ongecontroleerd) materiaal gestort. Hier heeft een sanering plaatsgevonden. Er is een beschikking op grond van Wet bodembescherming afgegeven en daarmee door bevoegde gezag formeel als afgerond beschouwd. Voor de locatie geldt een gebruiksbeperking. Bij toekomstige graafwerkzaamheden of aanbrengen van constructies in de afdeklaag evenals het veranderen van de overige beschermingsconstructies dienen gemeld te worden bij het bevoegd gezag, de Provincie Noord-Holland.
- Module 15 (waterbodem): Buitendijks tussen Uitdam en Durgerdam zijn diverse bodemvreemde objecten geconstateerd, het betreft hier met name bakstenen. Indien hier ten behoeve van de Versterking baggerwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van deze werkzaamheden een nader waterbodemonderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen baggerwerkzaamheden voorzien.
- Module 15 (sectie EA-10): Aan het Kinselmeer zijn verschillende locaties met een vakantiewoning aanwezig. Diverse locatie zijn hiervan onderzocht en verdacht voor bodemverontreiniging. Indien hier ten behoeve van de Versterking graafwerkzaamheden moeten plaatsvinden, zal voor aanvang van de werkzaamheden een nader onderzoek worden uitgevoerd. Er zijn hier vooralsnog geen graafwerkzaamheden voorzien.
- Module 15 (sectie EA-11/12/13): Parallelkanaal tussen Durgerdammerdijk en natuurgebied (droge oever gebied Markermeer) is mogelijk verdacht voor (water) bodemverontreiniging. Durgerdammerdijk kent veel historisch bodembedreigende activiteiten. Onduidelijk of deze activiteiten een negatieve invloed heeft op de waterbodem. Onderzoeken zijn niet bekend.
- Gehele traject (voor zover bekend):
  - Wegbermen: vanwege depositie uitlaatgassen, afstromend regenwater, toepassing teerhoudend asfalt verdacht.
  - Dammen: alle dammen die verwijderd worden voor de dijkversterking worden vooraf chemisch-analytisch onderzocht, zodat het materiaal waar de dam mee is opgebouwd bekend is voor aanvang van de werkzaamheden.
  - Slootdempingen: op meerdere locaties langs de dijk hebben slootdempingen plaatsgevonden.

Chemisch-analytisch (water)bodemonderzoek
De verdachte (water)bodem wordt bemonsterd en chemisch/analytisch onderzocht, zoals voorgeschreven in vigerende Nederlandse normen en richtlijnen[28].
Indien tijdens graafwerkzaamheden ter plaatse van onverdachte locaties op basis van zintuigelijke waarneming wordt geconstateerd dat sprake is van afwijkende bodemkwaliteit worden de graafwerkzaamheden gestaakt en zal chemisch-analytisch (water)bodemonderzoek worden uitgevoerd volgens de onderzoeksrichtlijnen om vast te stellen of sprake is van overschrijding van de desbetreffende interventiewaarde(n). Hierbij moet gedacht worden aan afwijkende geuren en kleuren, bovenmatig puin en asbestverdacht plaatmateriaal. Indien sprake is van overschrijding van de desbetreffende interventiewaarde(n) wordt dit volgens vigerende milieuwet- en -regelgeving gesaneerd. Her te gebruiken grond/waterbodem wordt conform Besluit bodemkwaliteit (Bbk) voorzien van een erkend bewijsmiddel, zijnde milieu hygiënische verklaring of productcertificaat.

Raamsaneringsplan
Voor de Versterking wordt een (raam)saneringsplan opgesteld, waarin beschreven wordt op welke wijze er met bekende en (nog) onbekende verontreinigingen wordt omgegaan. Een verontreiniging is nog te vergraven land- (inclusief grondwater) en waterbodem, waarbij deze grond of baggerspecie concentraties bevat boven de gestelde interventiewaarde(n).

Voor landbodem wordt dit plan formeel getoetst en beschikt door het bevoegd gezag, in deze Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland[29]. In het (raam)saneringsplan worden de volgende standaard werkmethodes en procedures beschreven, die vallen onder de volgende saneringsvormen:

- vergraven: afvoeren naar erkend be- of verwerker;
- herschikken: verplaatsen van verontreiniging binnen het geval van bodemverontreiniging;
- aanbrengen leef- of isolatielaag: afdekken van het geval van bodemverontreiniging met grond danwel (half)verharding;
- in-situ sanering grondwater: bodemverontreiniging verwijderen middels natuurlijke/biologisch/chemisch afbraaktechnieken (zonder vergraving).

Voor waterbodem wordt dit plan ter informatie gedeeld met het bevoegde gezag. Voor elke vergraving in de waterbodem met concentraties boven de interventiewaarde wordt de te volgen 'sanerings' methodiek beschreven in een werkplan, dat ter goedkeuring wordt aangeboden bij het bevoegde gezag, zijnde Rijkswaterstaat (Rijkswater) of Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (niet-zijnde Rijkswater). Dit is een bijlage bij een melding in het kader van Besluit lozen buiten inrichtingen.

6.7.3 Grondstromenplan
Er wordt ten behoeve van de Versterking van de Markermeerdijken een Grondstromenplan opgesteld. Hierin wordt het theoretisch milieu hygiënisch kader beschreven aan welke eisen de hier te gebruiken, de te leveren en af te voeren grond, baggerspecie en bouwstoffen dient te voldoen. In het Grondstromenplan staat eveneens beschreven hoe het vrijkomende materiaal binnen de

[26] Landbodem: NEN 5740 / NTA 5755 (Bodem – landbodem – Strategie voor uitvoeren verkennend / nader bodemonderzoek Onderzoek naar de milieuhygiënische kwaliteit van bodem en grond / onderzoek naar de aard en omvang van bodemverontreiniging)
Asbest in grond en puin: NEN 5707 (Bodem – Inspectie en monsterneming van asbest in bodem en partijen grond) en NEN 5897 (Inspectie en monsterneming van asbest in bouw- en sloopafval en recyclinggranualaat)
Waterbodem: NEN 5720 (Bodem – Waterbodem – Strategie voor het uitvoeren van milieuhygiënisch onderzoek)
[29] Artikel 28 Wbb.

vigerende wet- en regelgeving wordt onderzocht, vergraven, tijdelijke opgeslagen, bewerkt, getransporteerd en toegepast dan wel afgevoerd naar een erkend be- of verwerker. Dit plan wordt afgestemd met alle gerelateerde bevoegde gezagen.

6.7.4 Conclusie bodemkwaliteit

De voorgenomen ontwikkeling wordt vanuit het aspect bodem niet belemmerd. Voor de gehele Versterking geldt dat wordt gehandeld overeenkomstig de vigerende wet- en regelgeving op het gebied van de vrijkomende, her te gebruiken en te leveren grond, baggerspecie en bouwstoffen.

6.8 Verkeer en Geluid

In het kader van de Versterking treden er veranderingen op met betrekking tot de verkeers- en geluidsituatie. Zo is er sprake van het verleggen van een doorgaande weg over een beperkt aantal meters en /of verhoogde ligging van de weg op een vijftal locaties op dijk (zie figuur 128). Daarnaast worden als meekoppelkansen de volgende ontwikkelingen gerealiseerd:

- realiseren doorgaande fietsverbinding Hoorn - Amsterdam;
- aanleggen stadsstrand Hoorn en parkeerterrein.

Ten behoeve van voornoemde ontwikkelingen zijn onderzoeken uitgevoerd naar de verkeerssituatie en geluidsituatie. In het kader van de Wet geluidhinder is akoestisch onderzoek gedaan naar de verlegging van de doorgaande wegen op een vijftal locaties, zie bijlage 7.2 van het Bijlagenboek. Voor de aan te leggen parkeerplaatsen bij het stadsstrand is een verkeerskundig advies opgesteld en is een parkeerstudie uitgevoerd, zie bijlagen 6.1 en 6.2 van het Bijlagenboek.

Daarnaast is er een akoestisch onderzoek uitgevoerd naar het geluid in de omgeving ten gevolge van wegverkeer na realisatie van het stadsstrand (bijlage 7.4 van het Bijlagenboek). Ook is er een onderzoek uitgevoerd naar het geluid in de omgeving ten gevolge van stemgeluid van bezoekers van het stadsstrand (bijlage 7.5 van het Bijlagenboek).

6.8.1 Verkeer

Verlegging wegen op de dijk

De wegen blijven qua verkeersbeeld, verkeersintensiteit en gebruik gelijk aan de referentiesituatie. Er is ook geen sprake van nieuwe aansluitingen op andere wegen. Daarom kan worden gesteld dat de beperkte aanpassing aan de wegen geen gevolgen heeft voor de verkeersafwikkeling of verkeersveiligheid.

Bij het terugbrengen van een bestaande weg wordt rekening gehouden met de bestaande situatie. Dit betekent dat indien een weg in de huidige situatie niet geschikt is om te parkeren, in principe in een vergelijkbare situatie wordt teruggebracht (de weg wordt dus in principe niet gewijzigd om deze geschikt te maken voor parkeren). Dit wordt afgestemd met de betreffende gemeente en de wegbeheerder.

Aanleg doorgaande fietsverbinding Hoorn - Amsterdam

Als meekoppelkans wordt een fiets- en wandelverbinding aangelegd. Deze fiets- en wandelverbinding is onderdeel van de recreatieve route tussen Hoorn en Amsterdam. Een nadere uitwerking van de doorgaande fietsverbinding volgt nog. Voor het gehele traject van de Versterking

geldt dat bestaande wandel- en fietsverbindingen in relatie met de Versterking worden teruggebracht. De nieuwe wandel- en fietspaden worden aangesloten op het bestaande wegennet.

Bij het ontwerp van de Versterking is rekening gehouden met de verkeersveiligheid door ruimte te reserveren voor benodigde verkeersveilige maatregelen daar waar fietsers en auto's elkaar kruisen.

Parkeerplaatsen bij het stadsstrand
De gemeente zal bij de schouwburg ongeveer 250 en bij de Galgenbocht ongeveer 120 permanente parkeerplaatsen aanleggen. Deze bevinden zich aan de uiteinden van het strand. In het tussengebied komen zo'n 130 parkeerplaatsen die alleen worden gebruikt op piekdagen. Het strand wordt bereikbaar via de bestaande Westerdijk. Er komen twee toegangen tot het parkeerterrein: nabij de schouwburg en uit de richting van De Hulk.

Voor het stadsstrand wordt er in de maximale situatie van uitgegaan dat hier 1500 motorvoertuigen per etmaal parkeren. Dit betreft een worst case situatie die alleen in de zomerperiode een aantal maal zal optreden.

Uit het verkeerskundig advies, dat is uitgevoerd door de gemeente Hoorn blijkt dat het extra verkeer zijn weg naar het strand zal vinden via de aanloopwegen Keern, Hoge Vest en Westerdijk[30]. De intensiteit op het Keern neemt toe tot circa 22.700 motorvoertuigen per dag als alle verkeer richting het strand over de spoorwegovergang rijdt. De intensiteit op de Hoge Vest neemt dan toe van circa 8.800 tot circa 10.300 motorvoertuigen per dag. Op de Westerdijk is de relatieve toename het grootst: van circa 2.000 naar circa 3.500 motorvoertuigen per dag. Er is dan uitgegaan van het meest drukke scenario en dat alle verkeer via het Keern, Hoge Vest en Westerdijk rijdt. De wegen kunnen deze intensiteiten aan. Geconcludeerd wordt dat na realisatie van het stadsstrand sprake is van een goede verkeersafwikkeling en een veilige verkeerssituatie.

De te realiseren hoeveelheid parkeerplaatsen is afgestemd op het toekomstige gebruik. Omdat een deel van de parkeerplaatsen dichtbij de binnenstad komt te liggen, is betaald parkeren op alle parkeerplaatsen het uitgangspunt. Buiten het zomerseizoen geldt dit echter niet voor de parkeerplaatsen bij de Galgenbocht. Daar kan dan gratis geparkeerd worden, want in de wintermaanden is op die locatie geen parkeerregulering nodig.

6.8.2 Geluid

Verleggen wegen op dijk
Ter hoogte van Schardam, IJsselmeerdijk, Zeevangsezeedijk, Zeedijk en Uitdammerdijk worden bestaande wegen als gevolg van de Versterking verplaatst (zie ook figuur 128). Het gaat hier telkens om een verplaatsing/verschuiving van enkele meters, of een verhoogde ligging van de weg. Deze verandering aan de wegen leidt in geen geval tot een andere verkeerssituatie.

[30] Stadsstrand Hoorn verkeerskundig advies (gemeente Hoorn, d.d. december 2016, versie 161214-1 (definitief), met bijbehorende Parkeerstudie Stadsstrand Hoorn, gemeente Hoorn, januari 2016.

Figuur 128: Locaties fysieke wijzigingen geluidsgezoneerde wegen

Toetsingskader en uitgangspunten

Langs alle wegen - met uitzondering van 30 km/u-wegen en woonerven - bevinden zich op grond van de Wet geluidhinder (Wgh) geluidszones waarbinnen de geluidshinder vanwege de weg getoetst moet worden. Op grond van de Wet geluidhinder is akoestisch onderzoek[31] uitgevoerd, omdat sprake is van wijzigingen aan bestaande gezoneerde wegen waarbij geluidgevoelige objecten aanwezig zijn binnen de wettelijke geluidzone. Vanwege de wijziging van een bestaande weg geldt dat nagegaan dient te worden of sprake is van reconstructie in de zin van de Wet geluidhinder. Hiervan is sprake als de geluidbelasting in het toekomstige maatgevende jaar (in onderhavige situatie is hiervoor het jaar 2031 gehanteerd) met (afgerond) 2 dB of meer toeneemt ten opzichte van de heersende waarde (één jaar voor realisatie: in onderhavige situatie is hiervoor het jaar 2016 gehanteerd) ter hoogte van bestaande geluidgevoelige bestemmingen.

[31] Akoestisch onderzoek Markermeerdijken Rho Adviseurs, d.d. 22 december 2016, projectnummer 400881.20160341.3.

Op vrijwel alle wegen van het onderzoek geldt een maximumsnelheid van 60 km/u. In de kernen die binnen het onderzoeksgebied vallen, zoals Uitdam en Edam, geldt een maximumsnelheid van 30 km/u.

Alle wegen uit dit akoestisch onderzoek zijn in de huidige situatie uitgevoerd in dicht asfaltbeton (in het akoestisch model aangegeven als 'referentiewegdek'). In het onderzoek wordt er van uitgegaan dat alle wegen ook na reconstructie uitgevoerd zijn in dicht asfaltbeton.

Het akoestisch onderzoek is uitgevoerd volgens Standaard Rekenmethode II (SRM II) conform het Reken- en meetvoorschrift geluidhinder 2012. De berekeningen zijn uitgevoerd met behulp van het softwareprogramma Geomilieu versie 4.10 van DGMR.

Conclusie
Uit het akoestisch onderzoek blijkt dat de geluidsbelasting niet met meer dan 2 dB toeneemt ten gevolge van de fysieke wijzigingen. Er is geen sprake van een reconstructie ingevolge de Wgh. Er blijft sprake van een aanvaardbaar akoestisch klimaat aan de gevels van de bestaande woningen. Verdere procedures zijn ingevolge de Wet geluidhinder niet nodig.

Stadsstrand Hoorn
Het stadsstrand en het parkeerterrein hebben een verkeersaantrekkende werking. Dit leidt tot een toename van de verkeersintensiteit op de aanliggende wegen. Voor het beoogde stadsstrand met bijbehorende parkeerterrein is daarom een akoestisch onderzoek uitgevoerd[32]. Omdat in onderhavige situatie sprake is van de wijziging van een bestaande weg (Westerdijk), is nagegaan of sprake is van een reconstructie in de zin van de Wet geluidhinder (zie ook voorgaande paragraaf). Als maatgevende jaren zijn gehanteerd 2017 (huidige situatie) en de toekomstige situatie (2030). Naast de Westerdijk is ook de Hoge Vest beschouwd.

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de toename van de geluidsbelasting ten gevolge van het verkeer op de Westerdijk en de Hoge Vest lager is dan 2 dB. Van een reconstructie in de zin van de Wet geluidhinder is dan ook geen sprake.

Met betrekking tot het parkeerterrein blijkt dat de geluidbelasting op de woningen ten gevolge van de activiteiten van het verkeer op het parkeerterrein ten hoogste 36 dB(A) bedraagt, in de maximale situatie. Deze bijdrage aan de gecumuleerde geluidbelasting is verwaarloosbaar ten opzichte van de gecumuleerde geluidbelasting ten gevolge van het wegverkeer op de Westerdijk.

De gecumuleerde geluidbelasting (dat is de belasting van het verkeer op de Westerdijk en de Hoge Vest en de activiteiten van het verkeer op het parkeerterrein) neemt tot maximaal 1,3 dB toe. De hoogste waarde in de huidige situatie bedraagt 59 dB (dit is na aftrek van 5 dB op grond van artikel 110g Wgh). De hoogste waarde in de toekomstige situatie is 60 dB (eveneens na aftrek van 5 dB op grond van artikel 110g Wgh). Deze toename van 1dB is in de praktijk nauwelijks waarneembaar en treedt alleen op in de situatie dat voor het stadsstrand de maximale invulling van toepassing is (hetgeen alleen in de zomer een aantal maal optreedt).

Stemgeluid
Het beoogde stadsstrand met bijbehorend parkeerterrein in Hoorn leidt naast een toename aan verkeersbewegingen ook tot een toename aan stemgeluid. Daarom is het stemgeluid van

[32] Stadsstrand Hoorn, onderzoek naar geluidbelasting ten gevolge van wegverkeer, uitgevoerd door Peutz BV, d.d. 30 oktober 2017 met kenmerk O 15762-1-RA-002.

bezoekers (pratende en sportende mensen) beschouwd om na te gaan wat de akoestische stemgeluidbelasting van de strandbezoekers op de omgeving is[33].

Voor het berekenen van de geluidbelasting is gerekend met een akoestisch rekenmodel volgens de Handleiding meten en rekenen industrielawaai.

De uitgangspunten zijn worst-case gekozen, bijvoorbeeld door uit te gaan van twee volledige teams voor het uitoefenen van een wedstrijd of training voor voetbal of hockey of strandvolleybal. In het model is verder rekening gehouden met een verdeling over de dag-, avond- en nachtperiode en de duur van het verblijf op het strand. Ook het stemgeluid is worst-case gekozen. In het onderzoek zijn vier situaties onderzocht aangaande de mogelijke verdeling van de bezoekers over het stadsstrand (zie figuur 129). Ook de beschouwde situaties betreffen worst-case aannames, waardoor de werkelijk optredende geluidsniveaus lager zullen zijn dan is berekend.

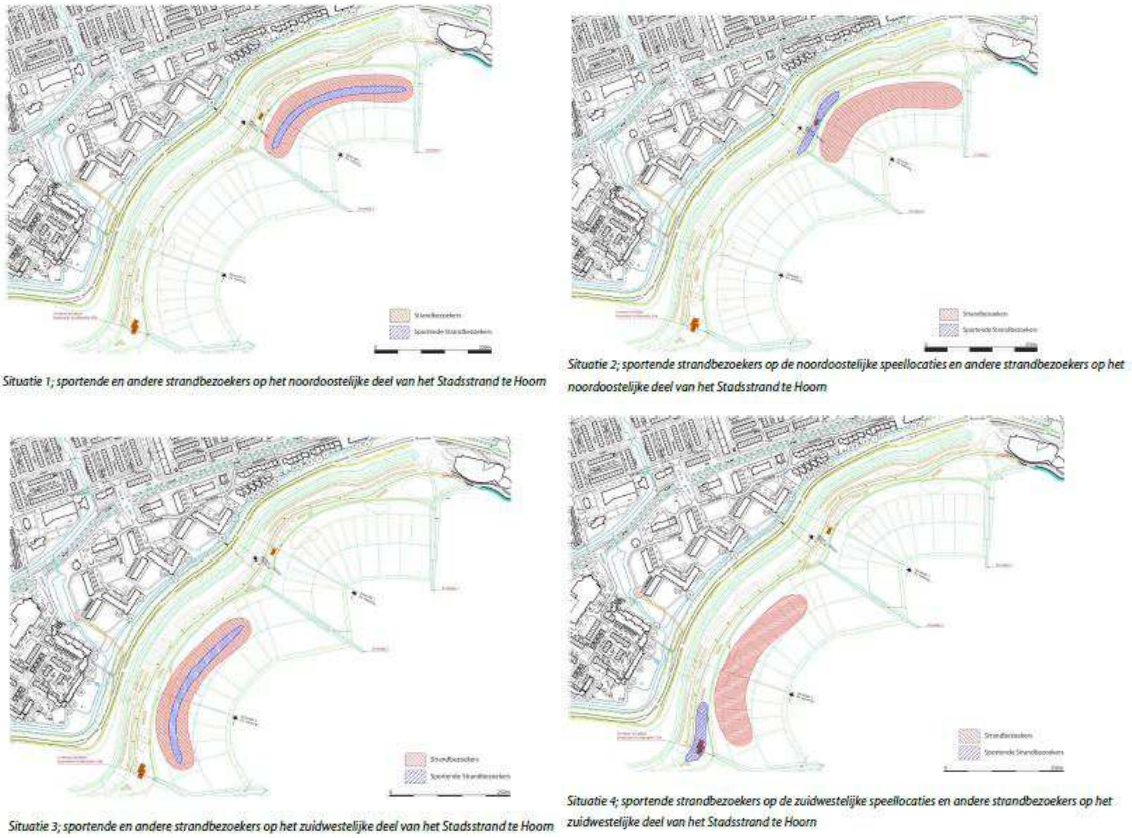

Situatie 1; sportende en andere strandbezoekers op het noordoostelijke deel van het Stadsstrand te Hoorn

Situatie 2; sportende strandbezoekers op de noordoostelijke speellocaties en andere strandbezoekers op het noordoostelijke deel van het Stadsstrand te Hoorn

Situatie 3; sportende en andere strandbezoekers op het zuidwestelijke deel van het Stadsstrand te Hoorn

Situatie 4; sportende strandbezoekers op de zuidwestelijke speellocaties en andere strandbezoekers op het zuidwestelijke deel van het Stadsstrand te Hoorn

Figuur 129: Verdeling bezoekers over het stadsstrand in situaties 1 t/m 4

Langtijdgemiddelde beoordelingsniveau
Het langtijdgemiddelde beoordelingsniveau ten gevolge van strandbezoekers van het stadsstrand is berekend in de vier situaties. In figuur 130 zijn de resultaten van deze berekening opgenomen.

[33] Stadsstrand Hoorn, onderzoek naar geluidsbelasting ten gevolge van stemgeluid van strandbezoekers d.d. 31 oktober 2017, Peutz, met kenmerk JO/JO/O 15762-1-NO-001.

Positie (zie fig. 1)	Betreft	$L_{Ar,LT}$ in dB(A)							
		Dag				Avond			
		Situatie 1	Situatie 2	Situatie 3	Situatie 4	Situatie 1	Situatie 2	Situatie 3	Situatie 4
T01-T05	Woningen Lambert Meliszweg	≤43	≤43	≤31	≤30	≤39	≤38	≤27	≤26
T06-T16	Woningen Astronautenweg	≤41	≤42	≤33	≤33	≤41	≤42	≤31	≤30
T17-T19	Appartementen Astronautenweg	≤43	≤45	≤41	≤40	≤38	≤42	≤37	≤36
T20-T25	Appartementen Astronautenweg	≤39	≤41	≤42	≤42	≤35	≤38	≤38	≤39
T26-T34	Appartementen Poolster	≤33	≤34	≤42	≤44	≤29	≤30	≤38	≤40
T35-T42	Woningen Westersingel, Hoge Vest en Westerdijk	≤35	≤34	≤27	≤27	≤31	≤30	≤23	≤22

Figuur 130: Berekende langtijdgemiddelde beoordelingsniveau (Lar, lt) ten gevolge van strandbezoekers van het stadsstrand voor de situaties 1 tot en met 4

Hieruit blijkt dat de optredende bijdrage van de strandbezoekers aan het langtijdgemiddelde beoordelingsniveau op de beoordelingsposities als volgt bedragen:

- situatie 1: ten hoogste 43 en 41 dB(A) in respectievelijk de dag- en avondperiode.
- situatie 2: ten hoogste 45 en 42 dB(A) in respectievelijk de dag- en avondperiode.
- situatie 3: ten hoogste 42 en 38 dB(A) in respectievelijk de dag- en avondperiode.
- situatie 4: ten hoogste 44 en 40 dB(A) in respectievelijk de dag- en avondperiode.

Hiermee wordt binnen de meet- en rekennauwkeurigheid voldaan aan de streefwaarden van de VNG-brochure 'Bedrijven en milieuzonering' van 45 dB(A) in de dagperiode, geldend voor woningen in een woonwijk met weinig verkeer. In de avondperiode wordt de streefwaarde van 40 dB(A)in de situaties 1 en 2 marginaal overschreden. In de situaties 3 en 4 wordt voldaan aan deze streefwaarde. Voor de beschouwde situaties geldt dat het worst case aannames betreffen, die slechts enkele keren per jaar zullen optreden. Met inachtneming van het feit dat de gekozen typering van 'woonwijk met weinig verkeer' ook worst case is[34], is op basis van akoestische situatie sprake een goede ruimtelijke ordening.

Maximale geluidniveaus
Het maximale geluidsniveau ten gevolge van strandbezoekers van het stadsstrand is berekend in de vier situaties. In figuur 131 zijn de resultaten van deze berekening opgenomen.

[34] Gelet op de aanwezigheid van de Westerdijk en de Hoge Vest en de hoge verkeersintensiteiten op deze wegen geldt voor de woningen gelegen aan deze wegen dat de kwalificatie 'woonwijk met weinig verkeer' niet van toepassing geacht kan worden. Voor de beschouwde woningen wordt de toename veroorzaakt door het wegverkeer en niet door het stemgeluid van de bezoekers van het stadsstrand (dit wordt nader toegelicht onder het kopje *Maximale geluidsniveaus).*

Positie (zie fig. 1)	Betreft	L_{Amax} in dB(A)							
		Dag				Avond			
		Situatie 1	Situatie 2	Situatie 3	Situatie 4	Situatie 1	Situatie 2	Situatie 3	Situatie 4
T01-T05	Woningen Lambert Meliszweg	≤58	≤58	≤46	≤46	≤58	≤58	≤46	≤46
T06-T16	Woningen Astronautenweg	≤58	≤62	≤49	≤49	≤61	≤65	≤51	≤51
T17-T19	Appartementen Astronautenweg	≤60	≤64	≤58	≤58	≤60	≤64	≤58	≤58
T20-T25	Appartementen Astronautenweg	≤56	≤60	≤59	≤59	≤56	≤60	≤59	≤59
T26-T34	Appartementen Poolster	≤48	≤51	≤57	≤59	≤48	≤51	≤57	≤59
T35-T42	Woningen Westersingel, Hoge Vest en Westerdijk	≤50	≤51	≤42	≤42	≤50	≤51	≤42	≤42

Figuur 131: Berekende maximale geluidniveau (LAmax) ten gevolge van de strandbezoekers van het Stadsstrand voor de situaties 1 tot en met 4

Hieruit blijkt dat de optredende maximale geluidniveaus op de beoordelingsposities als volgt bedragen:

- situatie 1: ten hoogste 60 dB(A) in zowel de dag- als de avondperiode.
- situatie 2: ten hoogste 64 en 65 dB(A) in respectievelijk de dag- en avondperiode.
- situatie 3: ten hoogste 59 dB(A) in zowel de dag- als de avondperiode.
- situatie 4: ten hoogste 59 dB(A) in zowel de dag- als de avondperiode.

Ten behoeve van de beoordeling van de ruimtelijke inpasbaarheid van de maximale geluidniveaus kan worden aangesloten bij de standaard geluidgrenswaarden uit het Activiteitenbesluit milieubeheer[35]. De optredende maximale geluidniveaus voldoen aan de geluidgrenswaarden uit het Activiteitenbesluit van 70 dB(A) in de dagperiode en 65 dB(A) in de avondperiode.

Stemgeluid en wegverkeerslawaai
De optredende geluidniveaus voor de situaties 1 tot en met 4 zijn tevens gecumuleerd met de berekende geluidniveaus ten gevolge van wegverkeer. Voor de berekening van de gecumuleerde geluidbelasting is gebruik gemaakt van de rekenregels van bijlage I van het Reken- en meetvoorschrift geluid 2012.

Hieruit blijkt dat de gecumuleerde geluidbelasting inclusief de bijdrage van het stemgeluid in de toekomstige situatie afhankelijk van de locatie met 1,8 dB afneemt tot 1,3 dB toeneemt ten opzichte van de huidige situatie. De hoogste waarde van Lden bedraagt (inclusief 5 dB aftrek ex artikel 110g Wgh) ten hoogste 59 dB in de huidige situatie en ten hoogste 60 dB in de toekomstige situatie. De toename wordt veroorzaakt door het wegverkeer en niet door het stemgeluid van de bezoekers van het stadsstrand. Een dergelijke toename is in de praktijk niet waarneembaar.

[35] Er is geen sprake van een inrichting waarop het Activiteitenbesluit van toepassing is, het Activiteitenbelsuit wordt slechts gebruikt als referentiekader.

Bovendien treedt deze toename alleen op als voor het stadsstrand de maximale situatie van toepassing is. Deze situatie treedt alleen in de zomer een aantal maal op.
Tevens blijkt dat de bijdrage van het stemgeluid aan de gecumuleerde geluidbelasting verwaarloosbaar is ten opzichte van de geluidbelasting ten gevolge van het wegverkeer op de Westerdijk en de Hoge Vest.

Conclusie
Uit het akoestisch onderzoek voor het stadsstrand Hoorn blijkt dat de geluidsbelasting vanwege het verkeer op de aansluitende wegen met minder dan 2 dB toeneemt. Van een een reconstructie van de weg in de zin van de Wet geluidhinder is geen sprake. Er blijft sprake van een aanvaardbaar akoestisch klimaat aan de gevels van de bestaande woningen. Verdere procedures zijn ingevolge de Wet geluidhinder niet nodig.
Voor wat betreft stemgeluid is sprake van een zeer marginale overschrijding. Deze overschrijding is berekend aan de hand van worst-case aannames. Voor zover zich een daadwerkelijke overschrijding voordoet, is van belang dat deze zich slechts enkele malen per jaar zal voordoen en vanwege het aanwezige wegverkeer nauwelijks waarneembaar zal zijn. Gelet op het bovenstaande is nog steeds sprake van een goed woon- en leefklimaat. Het ontwerp voor de Versterking is uitvoerbaar voor wat betreft het aspect geluid.

6.9 Luchtkwaliteit
De Wet milieubeheer titel 5.2 (luchtkwaliteitseisen) (ook wel Wet luchtkwaliteit genoemd) bevat grenswaarden voor zwaveldioxide, stikstofdioxide en stikstofoxiden, fijnstof, lood, koolmonoxide en benzeen. Hierbij zijn vooral de grenswaarden voor stikstofdioxide (jaargemiddelde) en fijnstof (jaar- en daggemiddelde) van maatgevend.

De Versterking van de Markermeerdijken en de daarmee samenhangende afwijkingen van de vigerende bestemmingsplannen hebben geen grote gevolgen voor de verkeerssituatie in het gebied langs het Markermeer. Lokaal zijn beperkte aanpassingen aan de infrastructuur noodzakelijk, maar deze zullen niet leiden tot een relevante verkeerstoename. De beoogde ingrepen hebben dan ook geen gevolgen voor de concentraties luchtverontreinigende stoffen langs wegen.

Het beoogde strand met parkeerplaats bij Hoorn leidt tot een toename van verkeer. Omdat hierdoor wel sprake kan zijn van een relevante invloed op de luchtkwaliteit is voor dit onderdeel beoordeeld wat het effect is op de luchtkwaliteit, zie bijlage 4.2 van het Bijlagenboek.

Toetsingskader
Om de effecten van de realisatie van de parkeerplaats op de luchtkwaliteit te beoordelen is onderzocht of sprake is van een relevante invloed op de luchtkwaliteit (bijdrage in betekenende mate). Voor plannen met een beperkte omvang kan met de zogeheten NIBM-tool op basis van het aantal motorvoertuigbewegingen, het percentage vrachtverkeer en het verwachte realisatiejaar, worden vastgesteld of sprake is van een relevante invloed op de luchtkwaliteit. Een project draagt niet in betekenende mate (NIBM) bij indien de concentratietoename tot maximaal 3% van de grenswaarden wordt beperkt (in geval van NO2 en PM10 is dat dus maximaal 1,2 µg/m^3). Aan het beoordelen van een project op deze wijze zijn wel voorwaarden gesteld.

Uitgangspunten

Bij de toetsing aan de grenswaarden voor luchtkwaliteit is de maximale verkeerstoename als uitgangspunt gehanteerd[36]. Uit de verkeersparagraaf blijkt dat de verkeersgeneratie op een piekdag maximaal 1.500 motorvoertuigbewegingen per etmaal bedraagt.

Resultaten

In de onderstaande afbeelding staan de resultaten van de NIBM-berekening weergegeven. Op basis van de NIBM-toets kan worden geconcludeerd dat de toename van het aantal motorvoertuigbewegingen niet zorgt voor overschrijding van de NIBM-grens. Daarom is geen extra onderzoek naar de luchtkwaliteit nodig voor het ontwikkelen van het stadsstrand met de bijbehorende parkeerplaatsen.

Jaar van planrealisatie		2020
Extra verkeer als gevolg van het plan		
Extra voertuigbewegingen (weekdaggemiddelde)		1500
Aandeel vrachtverkeer		0.1%
Maximale bijdrage extra verkeer	NO_2 in µg/m^3	0.98
	PM_{10} in µg/m^3	0.22
Grens voor 'Niet In Betekenende Mate' in µg/m^3		1.2
Conclusie		
De bijdrage van het extra verkeer is niet in betekenende mate; geen nader onderzoek nodig		

Figuur 132: Worst-case berekening voor de bijdrage van het extra verkeer als gevolg van een plan op de luchtkwaliteit

Conclusie

Met betrekking tot de dijkversterking is geconcludeerd dat geen sprake is van overschrijding van de grenswaarden als opgenomen in bijlage 2 van de Wet milieubeheer. Het plan voor dijkversterking is daarmee uitvoerbaar op grond van artikel 5.16 lid 1 onder a van de Wet milieubeheer. Met betrekking tot het stadsstrand in Hoorn en de te realiseren parkeerplaats blijkt dat sprake van toepasselijkheid van grondslag c van artikel 5.16 lid 1 Wm, namelijk het plan draagt niet in betekenende mate bij aan de verslechtering van de luchtkwaliteit.

6.10 Externe veiligheid

Het transport, de opslag en productie van gevaarlijke stoffen brengen risico's met zich mee door de mogelijkheid dat bij een ongeval gevaarlijke lading vrij kan komen. De discipline externe veiligheid houdt zich bezig met het beheersen van de hieraan verbonden risico's voor mensen die zich in de nabijheid van gevaarlijke stoffen bevinden.

Het Nederlandse externe veiligheidsbeleid is gericht op de bescherming van individuen die zich bevinden in beperkt kwetsbare en kwetsbare objecten[37]. Deze twee soorten (kwetsbare) objecten worden ook wel de risico-ontvangers genoemd. In het kader van het vaststellen van nieuwe ruimtelijke plannen zoals een bestemmingsplan moet worden getoetst of het realiseren van het

[36] Onderzoek luchtkwaliteit parkeerterrein stadsstrand Hoorn, dGmr, d.d. 19 oktober 2017, met kenmerk M.2016.1428.00.R001.

[37] Een onderscheid tussen beperkt kwetsbare en kwetsbare objecten is gegeven in artikel 1 van het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi, staatssecretaris van VROM, 2004: laatst gewijzigd op 26-09-2012, Staatsblad 2012, 424).

plan een onacceptabel externe veiligheidsrisico oplevert. Bij de toetsing moet gekeken worden naar twee soorten risico's, plaatsgebonden risico en groepsrisico.

In deze paragraaf wordt eerst het toetsingskader beschreven met de daarbij behorende definities van het plaatsgebonden en groepsrisico. Daarna komen de risicobronnen die zich in het gebied bevinden aan de orde en is getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. Geconcludeerd wordt dat hieraan wordt voldaan, zie bijlage 12.2 van het Bijlagenboek.

Toetsingskader
De richtlijnen voor stationaire bronnen zijn vastgelegd in het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) en de Regeling externe veiligheid inrichtingen (Revi). De richtlijnen voor transport zijn vastgelegd in het Besluit externe veiligheid transport. Voor zowel inrichtingen als transportassen worden normwaarden gegeven voor twee verschillende typen risico's, het plaatsgebonden risico en het groepsrisico. De richtlijnen voor buisleidingen zijn weergegeven in het Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb), als ook de bijbehorende regeling (Revb).

Het plaatsgebonden risico (PR) is de kans per jaar dat een persoon die permanent en onbeschermd zou verblijven in de directe omgeving van een risicobron, overlijdt als gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen. De grenswaarde van het plaatsgebonden risico van gevaarlijke stoffen is een kans van één op de miljoen per jaar (10-6 per jaar). Binnen de risicocontour van 10-6 per jaar zijn kwetsbare objecten niet toegestaan.

Het groepsrisico (GR) geeft aan wat de kans is op een ramp met een bepaald aantal dodelijke slachtoffers in de omgeving van de risicobron. Het groepsrisico wordt bepaald door het aantal aanwezige mensen in de nabijheid van een eventueel ongeval (het invloedsgebied van de risicobron). Bij het bepalen van het groepsrisico wordt getoetst aan de oriëntatiewaarde. Dit is geen harde norm, maar geldt als richtwaarde. Het bevoegd gezag bepaalt zelf of zij een groepsrisico in een bepaalde situatie acceptabel vindt of niet.

Risicobronnen
In de omgeving van het plangebied liggen de volgende risicobronnen:
1. Op ruim 350 meter: LPG-tankstation Commandeur Tankstations BV, Keern 17 in Hoorn.
2. Op ruim 600 meter: Rijksweg A7 (afrit 7 Avenhorn - afrit 8 Hoorn).
3. Op ruim 150 meter: Ammoniakkoelinstallatie bij visverwerker Mooijer-Volendam B.V., Dwarskuul 4 in Volendam.
4. Op ruim 200 meter: LPG-tankstation BP 'Molenaar', Julianaweg 1 in Volendam.
5. Op ruim 220 meter: de vaarweg Amsterdam - Lelystad.

In of nabij het plangebied zijn geen relevante buisleidingen aanwezig, waardoor deze verder niet is getoetst aan het Bevn en Revb.

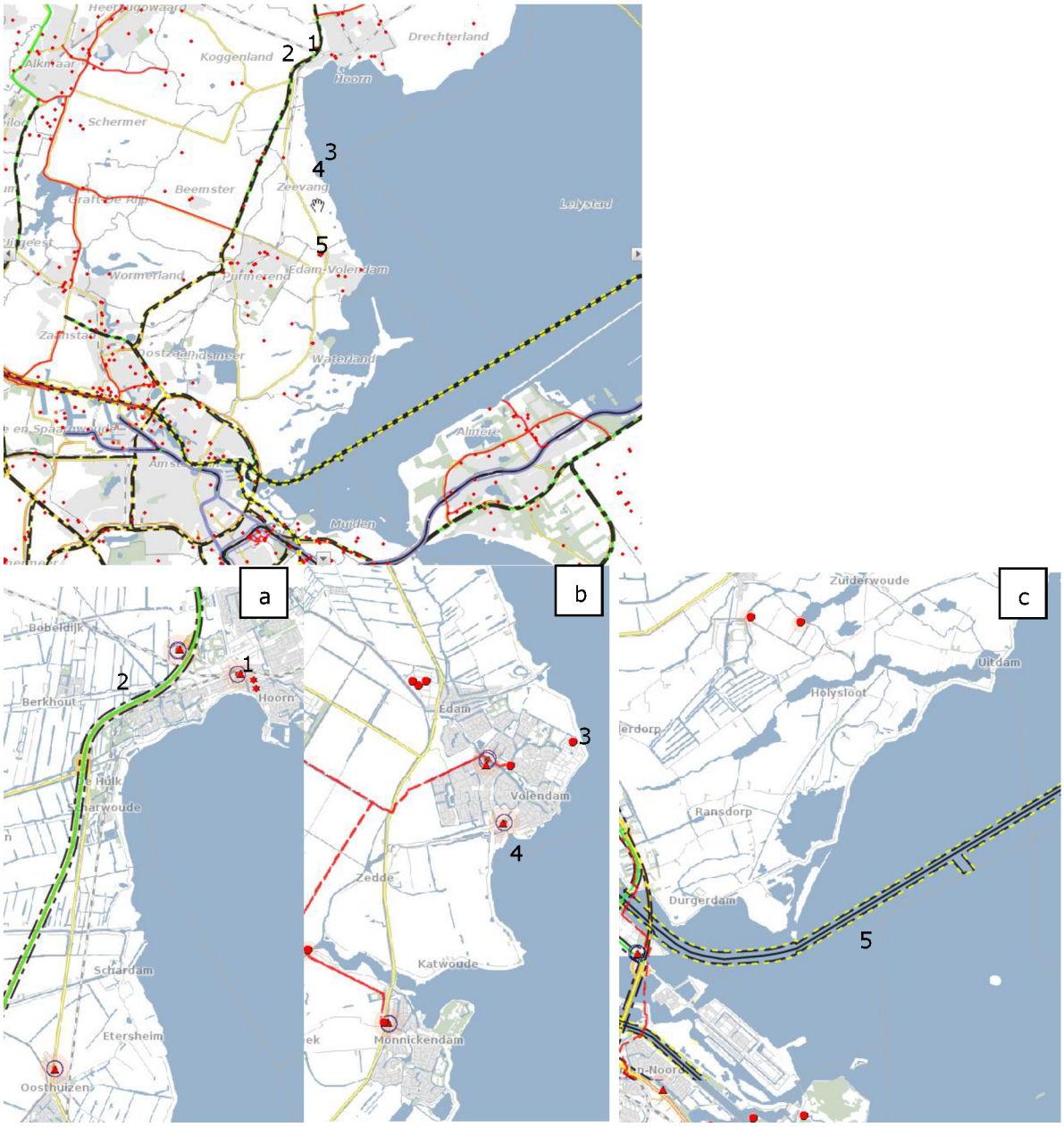

Figuur 133: Risicobronnen (1 t/m 5) in de omgeving van plangebied Markermeerdijken, ingezoomd van noord naar zuid (a t/m c). Bron: Professionele Risicokaart

Toetsing plaatsgebonden risico

Met de versterking van de Markermeerdijken wordt ook een nieuw stadsstrand gerealiseerd bij Hoorn. Dit stadsstrand kan worden aangemerkt als een beperkt kwetsbaar object.

Het stadsstrand ligt op 350 meter afstand van het LPG-tankstation en op 600 meter afstand van de Rijksweg A7. Daarmee ligt het strand ruim buiten de PR 10^{-6} contour van het LPG-tankstation (25 meter) en van de Rijksweg A7 (afrit 7 Avenhorn - afrit 8 Hoorn, 0 meter).

Naast de realisatie van het stadsstrand maakt de Versterking geen nieuwe (beperkt) kwetsbare objecten mogelijk. Ook worden er geen risicobronnen toegevoegd. Gelet daarop voldoet de Versterking in zijn totaliteit aan de normen voor het plaatsgebonden risico.

Toetsing groepsrisico
Het groepsrisico dient te worden verantwoord indien het plangebied binnen het invloedsgebied ligt van een risicobron. In de omgeving van het stadsstrand liggen het LPG-tankstation en de Rijksweg A7 ((afrit 7 Avenhorn - afrit 8 Hoorn). Het LPG-tankstation heeft een invloedsgebied van 150 meter en de Rijksweg A7 (afrit 7 Avenhorn - afrit 8 Hoorn) heeft een invloedsgebied van 355 meter. Het stadsstrand ligt op 350 meter afstand van het LPG-tankstation en op 600 meter afstand van de Rijksweg A7. Daarmee ligt het stadsstrand ruim buiten het invloedsgebied van deze risicobronnen en is een verantwoording van het groepsrisico niet noodzakelijk.

Naast de realisatie van het stadsstrand maakt de Versterking geen nieuwe (beperkt) kwetsbare objecten mogelijk. Ook worden er geen risicobronnen toegevoegd. Gelet daarop voldoet de Versterking in zijn totaliteit aan de normen voor het groepsrisico.

Bluswatervoorziening Hoorn
De blusdam bij Hoorn (module 1) wordt vernieuwd. Gedurende de periode van realisatie (ongeveer één jaar) moet dan een tijdelijke blusdam gerealiseerd worden. Hierover heeft afstemming plaatsgevonden met de Veiligheidsregio. De bluswatervoorziening blijft ten behoeve van de brandveiligheid in Hoorn binnenstad behouden. In overleg met de Veiligheidsregio wordt voorzien in een tijdelijke oplossing voor de bluswatervoorziening.

Conclusie
Doordat er geen sprake is van kwetsbare of beperkt kwetsbare objecten binnen een PR 10^{-6} contour voldoet het plan Markermeerdijken aan de normen voor het plaatsgebonden risico. Het stadsstrand in Hoorn is aangemerkt als maximaal een beperkt kwetsbaar object. Dit strand ligt echter buiten de PR10-6 contour van het tankstation en de A7.

Ten aanzien van het groepsrisico kan worden geconcludeerd dat geen kwetsbare of beperkt kwetsbare objecten binnen het invloedsgebied van de risicobronnen worden gerealiseerd. Gelet hierop wordt geen verandering in het groepsrisico verwacht en is een verantwoording van het groepsrisico niet noodzakelijk.

6.11 Niet gesprongen explosieven

Toetsingskader
Na de Tweede Wereldoorlog zijn op diverse plekken in Nederland niet gesprongen explosieven(verder NGE genoemd) achtergebleven. Deze NGE vormen een risico op het moment dat in de nabijheid van deze explosieven activiteiten in de bodem worden uitgevoerd, zoals graven. Voorafgaand aan deze werkzaamheden dienen eventuele NGE's verwijderd te worden, dan wel dient de aanwezigheid van deze NGE's uitgesloten te worden.

Onderzoek
Voor het gehele dijktraject en de waterbodem zijn twee vooronderzoeken (conform de WSCS-OCE richtlijn) uitgevoerd naar de mogelijke aanwezigheid van NGE:

- Dijktraject: ECG, Vooronderzoek niet gesprongen explosieven Markermeerdijken, zie bijlage 2.1 van het Bijlagenboek;
- Waterbodem Markermeer: aanvullend vooronderzoek conventionele explosieven uit de tweede wereldoorlog, zie bijlage 2.2 van het Bijlagenboek.

Uit het vooronderzoek zijn de volgende verdachte gebieden naar voren gekomen:
- Markermeer rond Pampus: op Pampus heeft in de Tweede Wereldoorlog luchtafweergeschut gestaan. Het bereik van deze kanonnen ligt deels in binnen het te versterken gebied. In figuur 134 en bijlage 11.28 van het Bijlagenboek is het verdachte gebied afgebeeld.
- Durgerdam: Durgerdammerdijk (ter hoogte van huisnummer 29, 55 en 103) heeft een verhoogd risico op het aantreffen van achtergebleven munitie. Daarnaast is in de luchtfotoanalyse op de Durgerdammerdijk een bodemverstoring nabij de huisnummers 126 t/m 132 aangetroffen.

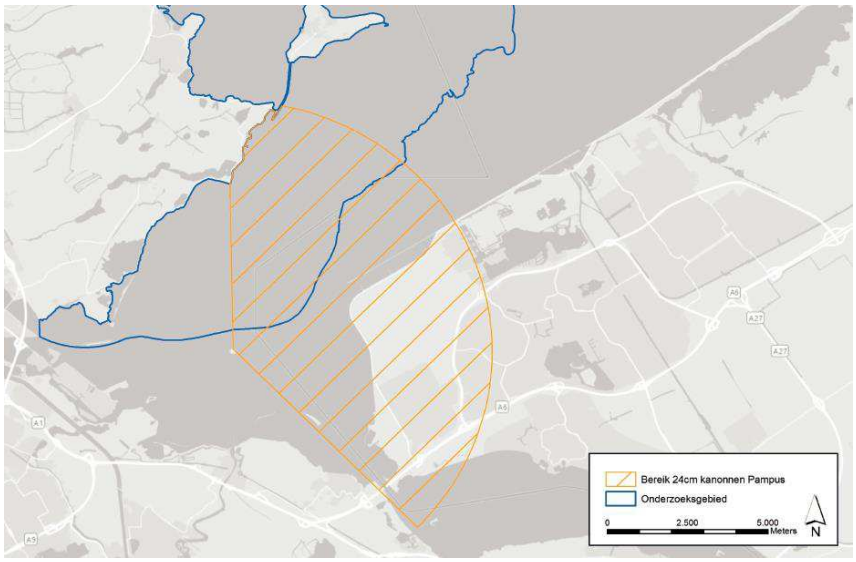

Figuur 134: Verdachte gebieden

Voordat de werkzaamheden plaatsvinden wordt van de verdachte gebieden op basis van de vooronderzoeken een projectgebonden risicoanalyse (PRA) gemaakt. Uit deze risicoanalyse volgt de conclusie of de gebieden worden vrijgegeven of waar vervolgonderzoek moet plaats moet vinden danwel beschermende maatregelen moeten worden getroffen. Dit heeft geen gevolgen voor de uitvoerbaarheid, aangezien er voldoende financiële middelen zijn voor aanvullende maatregelen.

Voor de overige gebieden geldt dat de kans op het aantreffen van niet gesprongen explosieven klein is. Hiermee is het geen verdacht gebied. Voor alle werkzaamheden is een protocol opgesteld hoe om te gaan met zogenaamde toevalsvondsten.

6.12 Planologisch relevante kabels en leidingen

Met een Oriëntatiemelding is nagegaan op welke locaties kabels en leidingen worden verwacht binnen het gebied waar de dijkversterking plaatsvindt. Aanvullend zijn diverse overleggen met de kabels- en leidingbeheerders (netbeheerders) gevoerd om alle locaties scherper in beeld te brengen. Binnen de Versterking worden alleen maatregelen genomen die noodzakelijk zijn omdat de kabels en leidingen een risico vormen voor de waterveiligheid.

In het gebied liggen geen grote kritische (hoofd)transportleidingen. De aanwezige kabels en leidingen bestaan voornamelijk uit lokale distributieleidingen en huisaansluitingen en betreffen:
- datatransportkabels;
- riolering onder druk en onder vrij verval;
- laag- en middenspanningskabels;
- waterleidingen;
- gasleidingen lage- en hogedruk.

Aandachtspunten bij kabels en leidingen:
- Asbest Cement (AC)-leidingen: Indien een AC-leiding verlegd moet worden dan wordt indien mogelijk de hele leiding vervangen in verband met het aanwezige asbest.
- Damwanden: bij het aanbrengen van damwanden of andere constructieve oplossingen zullen voorzieningen worden getroffen om de aanwezige kabels en leidingen te beschermen. Dit geldt bijvoorbeeld voor het strandbad bij Warder en de aansluiting bij de Hornsluis.
- Verdeelstations: langs het dijktraject staan circa 15 trafostations en 5 gasverdeelhuisjes. Om deze stations te beschermen worden passende maatregelen genomen.

Het uitgangspunt is dat de te verleggen kabels en leidingen verlegd zijn voor de start van de uitvoering. Indien het niet mogelijk is of blijkt om de kabels en leidingen te verleggen dan worden beschermende maatregelen en passende maatwerkoplossingen getroffen. Deze verleggingsplannen worden in overleg met de netbeheerders opgesteld. Het streven is de uitvoering van de verleggingen gecoördineerd te doen zodat de sleuf maar één keer open hoeft. Voor de verleggingen worden vooraf de benodigde toestemmingen verkregen. Hierbij zal voor aanvang van de verleggingswerkzaamheden de periode en dag worden afgestemd met de bewoners en andere gebruikers, waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de betrokken belangen. Indien nodig worden tijdelijke maatregelen getroffen.

6.13 Scheepvaart en recreatie
In deze paragraaf zijn de effecten van de Versterking voor scheepvaart en recreatie beschreven. Daarbij is zowel ingegaan op de permanente als op tijdelijke effecten.

6.13.1 Scheepvaart
In het Markermeer is één hoofdvaarweg aanwezig (CEMT-klasse Vb), deze loopt van de Oranjesluizen bij Amsterdam langs Durgerdam voor de kust van Flevoland langs richting de Houtribsluizen in Lelystad. Dit is de Vaarweg Amsterdam-Lelystad-Lemmer (VAL).
Daarnaast zijn er diverse vaarroutes aanwezig die gebruikt worden door de beroepsvaart, deze lopen op enkele kilometers van de (ondiepe) Noord-Hollandse kust vanaf de VAL richting de havens van onder meer Hoorn, Edam en Volendam.

Voor de effectbepaling is gebruikt gemaakt van het onderzoek 'Sedimentverspreiding Oeverdijk', dit onderzoek is opgenomen in bijlage 8.29 van het Bijlagenboek. Daaruit is gebleken dat alleen de oeverdijk voor permanente effecten op de beroepsvaart kan zorgen.

Sedimentverspreiding
Uit het onderzoek blijkt dat het zand maximaal 50 meter uit de teen van de oeverdijk verspreid wordt. Binnen deze zone zijn geen vaarroutes of havens aanwezig. De vaarroutes voor de beroepsvaart liggen op enkele honderden meters van de oeverdijk. Het is daarom niet aannemelijk dat zand van de versterking in de vaarroutes terecht komt en voor verondieping zorgt. Om dit te

verifiëren zal een monitoringsprogramma worden opgezet. Dit programma wordt afgestemd met Rijkswaterstaat (RWS), als waterbeheerder van het Markermeer.

Scheepvaartverkeer
Voor de beroepsvaart is er mogelijk sprake van tijdelijk langere wachttijden bij de sluiscomplexen in de Houtribdijk en Oranjesluizen, vanwege de toename in schuttingen door het vervoer van materialen over water. Gezien het project meerdere jaren duurt, verspreid over het jaar plaatsvindt en het aantal vaarbewegingen in verhouding beperkt zijn, zijn deze effecten beperkt. De tijdelijke loswallen worden buiten de vaarweg gerealiseerd, waardoor de effecten beperkt zijn. Tevens wordt ervoor gezorgd dat de benodigde tijdelijke toegangsgeulen nautisch veilig worden ingepast.
Om de vlotheid en veiligheid van het scheepvaartverkeer te kunnen garanderen worden diverse maatregelen genomen:

- Er wordt altijd voldaan aan de eisen zoals gesteld in de Scheepvaartverkeerswet, het Binnenvaartpolitiereglement en de onderliggende regelgeving. Conform de 'Werkwijzer Minder Hinder Vaarwegen' van RWS zal hierover minimaal zes weken voor aanvang van de werkzaamheden met de betreffende stakeholders worden gecommuniceerd.
- Voor de tijdelijke loswallen wordt gezorgd dat deze buiten de vaarwegen en vaarroutes liggen en duidelijk zijn gemarkeerd. Wanneer tijdelijke ligplaatsen benodigd zijn worden hierover afspraken gemaakt met de vaarwegbeheerder.
- Alle maatregelen worden beschreven in het Vaarwegmanagementplan dat voor aanvang van de werkzaamheden wordt afgestemd met de vaarwegbeheerder.

Waterrecreanten
Op het Markermeer vinden diverse zeilwedstrijden plaats, deze vinden niet nabij de oevers van het Markermeer plaats, waar de Versterking wordt uitgevoerd. De loswallen en toegangsgeulen zijn zo gepositioneerd dat deze niet nabij de Sportboeien H, G en het snelvaargebied in de Gouwzee worden gerealiseerd. Hiermee ondervinden de wedstrijdorganisaties van zeilwedstrijden geen hinder van de werkzaamheden. Ook zeilwedstrijden krijgen een plek in het Vaarwegmanagementplan. De loswallen en toegangsgeulen worden tevens zo gepositioneerd dat deze haventoegangen niet afsluiten en middels passende maatregelen, zoals werkbetonning worden afgeschermd. Hiermee wordt voorkomen dat waterrecreanten in de nabijheid van deze loswallen en toegangsgeulen kunnen komen. Tevens zijn deze locaties in het Vaarwegmanagementplan opgenomen.

Met de te nemen maatregelen zijn zowel in de permanente als in de tijdelijke situatie geen effecten te verwachten.

6.13.2 Recreatie
Binnen de versterkingsopgave zijn verschillende recreatieve voorzieningen gelegen, het betreffen:

- officiële zwemwaterlocaties;
- informele strandjes.

Officiële zwemwaterlocaties
Binnen de versterkingsopgave zijn in totaal zes officiële zwemwaterlocaties gelegen (zie ook tabel @PM). In module 2 ligt de zwemwaterlocatie Zon en Vreugd, hier wordt het nieuwe stadsstrand van Hoorn op de oeverdijk gerealiseerd. Hiermee vervalt deze zwemwaterlocatie, deze wordt teruggebracht in de vorm van een stadsstrand (welke dan opnieuw de status krijgt van officiële zwemlocatie).

Gedurende de uitvoering zijn de zwemwaterlocaties Zon & Vreugd en Strand Uitdam niet te gebruiken en dienen gebruikers gebruik te maken van de overige zwemwaterlocaties in de gemeente Hoorn. Daarnaast zijn zowel de locaties Strandbad Warder als Strandbad Edam gedurende de uitvoering lastiger bereikbaar. De bereikbaarheid tijdens de uitvoering blijft echter gegarandeerd. Zie hiervoor ook paragraaf 10.2 en 11.1.5 van het Projectplan Waterwet.

In tabel 15 is per zwemlocatie nader weergegeven of de versterking effect heeft op de zwemwaterlocaties.

Tabel 15. Officiële zwemwaterlocaties langs de Markermeerdijken

Naam	Gelegen	T.h.v. dijkpaal	Module & sectie	Type oplossing	Effecten
Zon en Vreugd	Westerdijk, Hoorn	14	2 | HE-2	Oeverdijk	Ontwerp oeverdijk raakt zwemwaterlocatie
Strand Schardam	Burgerwoudweg, Schardam ter plaatse van Camping 'Voor Anker'	8	-	Geen	Buiten versterkingsopgave
Zwembad Warder	IJsselmeerdijk, Warder	47	6 | HE-8	Damwand en binnenwaartse berm	Bereikbaarheid tijdens uitvoering
Strandbad Edam	Zeevangszeedijk, Edam	3	8| HE-12	Binnenwaarts met een kruinverhoging	Bereikbaarheid tijdens uitvoering
Strand Pieterman	Hoogedijk, Volendam	5	11| EA-3	Kruinverhoging	Geen
Strand Uitdam	Zeedijk, Uitdam	70	13 | EA-5	Buitenwaartse asverschuiving	Loswal tijdens uitvoering, Locatie geraakt door voorbelasting tijdens uitvoering

Informele strandjes (geen officiële zwemwaterlocaties)
Langs de dijk zijn ook enkele locaties waar gebruik wordt gemaakt van 'strandjes'. Dit zijn geen officiële zwemwaterlocaties, maar worden wel als recreatief zwemwater gebruikt. Deze informele strandjes zijn in de loop der tijd op natuurlijke wijze ontstaan. De strandjes die binnen de versterkingsopgave vallen zijn in de tabel 17 opgenomen.

Alleen (een deel van) de strandjes bij Warder en Edam worden niet geraakt door het ontwerp. Na realisatie worden alle - door de Versterking geraakte - strandjes n de realisatie weer teruggebracht door ter plaatse zand aan te brengen. In de loop van de tijd zullen langs het gehele dijktraject op natuurlijke wijze mogelijk weer nieuwe strandjes ontstaan. In module 7 en 15 worden tevens de condities geschapen, waardoor de ontwikkeling van een soortgelijke zachte land-water overgang sneller mogelijk worden gemaakt. Daar waar mogelijk wordt bij het scheppen van deze condities gebruik gemaakt van de oorspronkelijk aanwezige natuursteenbekledingsmaterialen.

Om de veiligheid van de gebruikers te kunnen garanderen zijn alle informele strandjes, die binnen de versterkingsopgave vallen, niet te gebruiken gedurende de realisatie van het project.

Tabel 16: Informele strandjes langs de Markermeerdijken

Naam	Gelegen	T.h.v. dijkpaal	Module & sectie	Type versterking	Effecten
Strandje Blusdam	Hoorn	8	1 | HE-1	Buitenwaartse versterking	Ontwerp raakt locatie
Badhuis	Badhuis Scharwoude	50	3 | HE-3	Oeverdijk	Voorbelasting tijdens uitvoering
Strandje de Weel	Schardam	63	4 | HE-5	Buitenwaartse asverschuiving	Ontwerp raakt locatie
Strandje	IJsselmeerdijk 4, Oosthuizen	28	6 | HE-8	Buitenwaartse asverschuiving	Ontwerp raakt locatie
Strandje	IJsselmeerdijk 5b, Warder	39	6 | HE-8	Gecombineerd	Ontwerp raakt locatie, inclusief werkstrook en voorbelasting
Strandje	IJsselmeerdijk 5b, Warder	41-45	6 | HE-8	Binnenwaartse berm	Nabij depot tijdens uitvoering
Strandje	IJsselmeerdijk 8/9, Warder	59	7 | HE-9	Buitenwaartse asverschuiving	Ontwerp raakt locatie
Strandje	IJsselmeerdijk 26, Warder	81-84	7 | HE-11	Buitenwaartse asverschuiving	Ontwerp raakt locatie, inclusief werkstrook en voorbelasting
Strandje	IJsselmeerdijk 32, Warder - Zeevangszeedijk 5/66a, Edam	98-104	7 | HE- 12	Kruinverhoging	Werkstrook tijdens uitvoering
Strandje	Zeedijk, Edam	3	8 | EA-1	Binnenwaartse berm	Depot en werkstrook tijdens uitvoering
Strandje	Zeedijk, Volendam	15	9 | EA-1	Constructieve versterking bij gemaal Volendam	Werkstrook tijdens uitvoering
Strandje Willempie	Haven, Volendam	29	10 | EA-2	Buitenwaartse versterking	Ontwerp raakt locatie, inclusief voorbelasting en werkstrook
Strandje en zitje	Hoogedijk, Katwoude	25	12 | EA-4	Binnenwaartse berm	Werkstrook tijdens uitvoering
Strandje	Uitdammerdijk 38/39, Amsterdam	92	15 | EA-8	Gecombineerd	Ontwerp raakt locatie, inclusief voorbelasting en werkstrook

6.14 Uitvoering

In deze paragraaf is de uitvoering van de Versterking van de Markermeerdijken beschreven. Allereerst komt de wijze van uitvoering aan bod (paragraaf 6.14.1), daarna is beschreven hoe de benodigde materialen worden aangevoerd (paragraaf 6.14.2). Vervolgens wordt beschreven welke maatregelen er worden getroffen om de hinder, die ontstaat door de uitvoering van de werkzaamheden, te beperken (paragraaf 6.14.3.). Tot slot wordt aangegeven welke infrastructurele maatregelen worden getroffen (paragraaf 6.14.4).

6.14.1 Wijze van uitvoering

In deze paragraaf worden per versterkingsoplossing de wijzen van uitvoering beschreven die ruimtelijk relevant zijn. Voor meer informatie wordt verwezen naar hoofdstuk 6 van het Projectplan Waterwet.

Binnenwaartse versterking

Bij een binnenwaartse versterking wordt eerst de bestaande inrichting op de binnenberm geamoveerd: de bestaande verhardingen worden waar nodig verwijderd en dijkpalen, verkeersborden en overig meubilair worden weggehaald[38]. Vervolgens wordt de grasbekleding en bovengrond verwijderd. Na het verwijderen van de bovengrond wordt indien nodig de aanwezige kleibekleding verwijderd. Vervolgens wordt de binnenberm laagsgewijs opgehoogd door het aanbrengen van een grondlichaam. Daar waar sloten gedempt moeten worden, dient vooraf compensatie plaats te vinden voor onder andere de waterberging, natuur en cultuurhistorie. Hierdoor wordt de waterhuishouding geborgd en blijven de diverse waarden behouden. Na het aanbrengen van het grondlichaam wordt een rustperiode in acht genomen van een half jaar tot een jaar. Aan het einde van deze periode wordt een eventueel aanwezige overhoogte verwijderd en wordt de dijk geprofileerd. Daarna wordt een laag bovengrond aangebracht, geprofileerd en ingezaaid. Na de totstandkoming van het grondwerk wordt de rijweg opnieuw aangebracht en worden de overige inrichtingselementen herplaatst.

Buitenwaartse versterking

Bij een buitenwaartse versterking wordt eerst de bestaande inrichting op de dijk weggehaald: de bestaande verharding, steenbekleding dijkpalen, verkeersborden en overig meubilair worden verwijderd. Vervolgens wordt de grasbekleding en bovengrond verwijderd. Na het verwijderen van de bovengrond wordt de aanwezige kleibekleding verwijderd. Vervolgens wordt het nieuwe grondlichaam laagsgewijs aangebracht. Indien de uitvoeringstijd in combinatie met het zettingsproces langer dan één open seizoen is, wordt het nieuwe grondlichaam tijdens de zettingsperiode voorzien van een tijdelijke bescherming. Nadat de grootste zettingen zijn opgetreden wordt de tijdelijke bescherming verwijderd. Eventuele overhoogte zal worden afgegraven, vervolgens wordt de buitenzijde en de kruin geprofileerd en voorzien van een kleibekleding. Het buitentalud zal veelal voorzien worden van een harde steenbekleding, op enkele locaties zal de Noordse steen worden hergebruikt. Na het aanbrengen van de steenbekleding wordt de bovengrond aangebracht en ingezaaid. Tot slot wordt de eventueel verwijderde verharding aangebracht en worden de inrichtingselementen herplaatst.

Gecombineerde versterking (binnen- en buitenwaarts)

Een gecombineerde dijkversterking is een combinatie van de twee bovenstaande werkwijzen.

Strekdam

De strekdam wordt aangebracht vanaf het water; de aanvoer van het benodigde materiaal vindt plaats via het water. Voorafgaand aan de opbouw van de dammen wordt een grondverbetering uitgevoerd. Dit wordt gedaan door een gedeelte van de slappe/samendrukbare klei en veenlagen te verwijderen en te vervangen door zand. Vervolgens worden de dammen laagsgewijs aangebracht. Indien de uitvoeringstijd in combinatie met het zettingsproces langer dan één open seizoen is, wordt het nieuwe grondlichaam tijdens de zettingsperiode voorzien van een tijdelijke bescherming. Nadat de grootste zettingen zijn opgetreden wordt de tijdelijke bescherming verwijderd. Eventuele

[38] In sommige gevallen kan, indien de berm aan de binnenzijde ruim genoeg is, de ophoging gefaseerd worden uitgevoerd. De verharding kan dan langer in tact blijven en wordt pas in een later stadium verwijderd en vervangen.

tijdelijke overhoogte zal worden afgegraven, vervolgens worden dammen geprofileerd en voorzien van zink- en kraagstukken. Vervolgens wordt deze afgedekt met (breuk)steen.

Oeverdijk
De oeverdijk wordt grotendeels opgebouwd uit zand en is voorzien van strekdammen (zes strekdammen in totaal). Deze strekdammen beperken dat langstransport (erosie) van het zand. Het zand voor de oeverdijk wordt met schepen aangevoerd en aangebracht vanaf het water.

Het zand onder de waterlijn zal middels sproeien worden aangebracht. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een zogenaamd sproeiponton. De profilering van het zand vindt plaats met bulldozers en hydraulische graafmachines. Vervolgens worden de strekdammen worden gerealiseerd. Tot slot wordt waar nodig de vegetatie en overige inrichtingselementen aangebracht.

De strekdammen worden voor een gedeelte vanaf het water uitgevoerd en gedeeltelijk vanaf het land (bij onvoldoende diepgang). Om de ondergrond voldoende te laten zetten wordt eerst zand aangebracht, daarna wordt een deel van het zand afgegraven en wordt de zandkern geprofileerd. De kern wordt afgedekt met een zink- of kraagstuk. Na het aanbrengen van het zink- of kraagstuk wordt de steenbekleding aangebracht. Bovenstaande werkzaamheden zullen zowel vanaf het land als vanaf water uitgevoerd worden.

Werkzaamheden constructies
Op verschillende plaatsen langs de dijk vinden constructieve werkzaamheden plaats. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen kunstwerken en lokale maatregelen.

Werkzaamheden kunstwerken
Zoals in hoofdstuk 3 per module is beschreven worden vier bestaande kunstwerken vervangen door nieuwe kunstwerken. Daarnaast worden vier geheel nieuwe kunstwerken gerealiseerd.

Voor de bouw van de kunstwerken zal waar nodig eerst het bestaande kunstwerk verplaatst worden. Vervolgens worden een bouwkuip en andere tijdelijke werken aangebracht waarin in den droge gewerkt kan worden. Dit betekent dat er een tijdelijke bronbemaling kan plaatsvinden. Gezien het een slappe veen- en kleibodem betreft, zal voor nieuwe kunstwerken een fundering worden aangebracht door middel van heien of schroeven. Vervolgens wordt het betonwerk gerealiseerd waarin de installaties (pompen, etc.) worden geplaatst.

Constructieve versterkingsmaatregelen
De constructieve versterkingsmaatregelen die toegepast worden, bestaan veelal uit een stalen damwand. Deze damwand wordt drukkend of trillend wordt aangebracht. Voor de lokale maatregelen kunnen ook de innovatieve methoden zoals beschreven in paragraaf 3.3 worden toegepast. Ook de innovatieve methoden worden veelal met een heistelling aangebracht. Bij Uitdam Dorp wordt de innovatieve methode ‘vernageling’ toegepast. Bij vernageling wordt een boorbuis onder een hoek in de dijk geboord, hierin worden nagels aangebracht en deze worden vastgezet door middel van grout[39]. In tabel 17 is weergegeven waar constructieve versterkingsmaatregelen worden getroffen.

[39] Grout is een pap van cement en water.

Tabel 17. Constructieve versterkingsmaatregelen

Type lokale maatregelen	Locatie (module | sectie)	
Constructieve versterking bij Kunstwerken	1. Gemaal Westerkogge 2. Keersluis Hornsluis 3. Gemaal Warder 4. Gemaal Volendam	
Constructieve versterking bij lintbebouwing aan de dijk	1. (14 | EA-7A)	Uitdam Dorp
Lokale maatregelen, in de vorm van een constructieve versterking	1. (5 | HE-5A) 2. (6 | HE-8) 3. (6 | HE-8) 4. (8 | EA-1) 5. (8 | EA-1) 6. (15 | EA-8) 7. (15 | EA-8) 	Bedijkte Waal Zwembad Warder, ter plaatse van Badhuisweg Warder Woning, Badhuisweg 16, Warder Woning, Zeedijk 3, Edam Woning, Zeedijk 2, Edam Woning, Zeedijk 2a, Edam Woning, Zeedijk 1, Edam Woning, Zeedijk 1a, Edam Woning, Zeedijk 1b, Edam Woning, Uitdammerdijk 42, Amsterdam Woning, Uitdammerdijk 40, Amsterdam Woning, Uitdammerdijk 35, Amsterdam Woning, Uitdammerdijk 36, Amsterdam

6.14.2 Aanvoer van materialen

- De aanvoer van materiaal en materieel kan over land en water plaatsvinden.
- Aanvoer materiaal vindt hoofdzakelijk plaats over water naar loslocaties aan de wal (loswallen). Voor de overslag van het bulkmateriaal van schip naar het land worden gedurende de uitvoering van de Versterking tijdelijke loswallen aangelegd. Omdat het Markermeer een geringe diepte heeft is het noodzakelijk 8 tijdelijke toegangsgeulen en 2 tijdelijke vaarroutes te creëren. De tijdelijke toegangsgeulen worden gebaggerd. Hiervoor is een ontgrondingenvergunning aangevraagd. Na de afronding van het project wordt de waterbodem in oorspronkelijke staat hersteld. In figuur 135 en bijlage 11.26 van het Bijlagenboek zijn de loswallen en de tijdelijke toegangsgeulen weergegeven.
- Overige materialen worden per as aangevoerd. Het betreft hier materialen zoals asfalt, beton, wapening en damwanden. Voor de aanvoer over de weg wordt deels gebruik gemaakt van de bestaande wegen en bouwwegen.

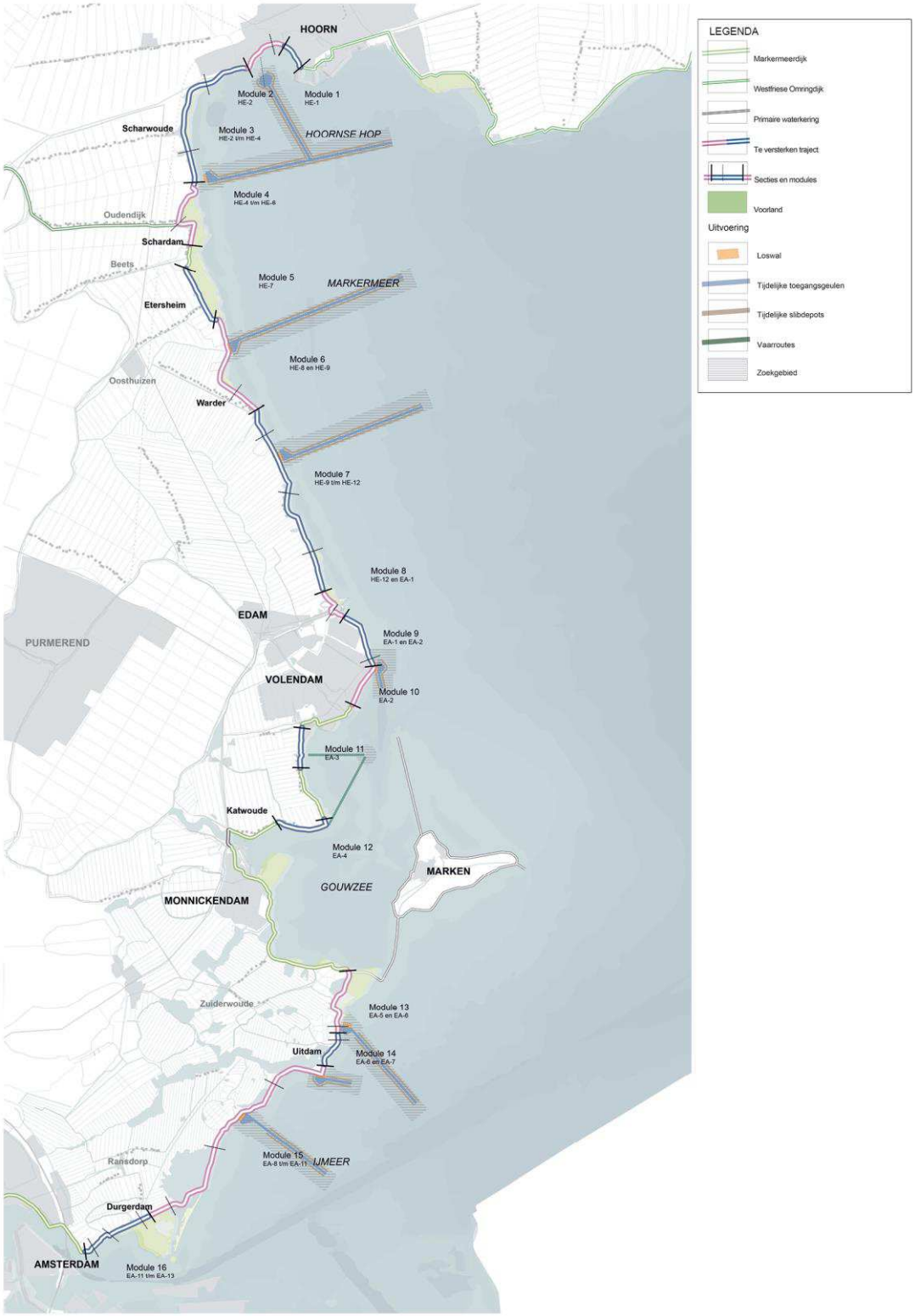

Figuur 135: Tijdelijke toegangsgeulen en loswallen

Depots

Wanneer het vrijkomend materiaal civiel- en milieutechnisch voldoet, wordt het materiaal zoveel als mogelijk in het project hergebruikt. Dit kan betekenen dat dit tijdelijk opgeslagen dient te worden in een depot. Ook het materiaal dat wordt aangevoerd, zal zoveel mogelijk direct in de dijk worden verwerkt. Tijdens de uitvoering zijn desalniettemin meerdere depots noodzakelijk. De depots worden gebruikt voor het tijdelijk opslaan van de materialen die benodigd zijn voor de dijkversterking. Op enkele locaties zullen de depots ook worden ingezet als parkeervoorziening voor personeel en materieel, op deze locaties worden ook uitvoeringsketen geplaatst. De locaties van de depots zijn in het Bijlagenboek weergegeven.

Figuur 136: Tijdelijke depots (bijlage 11.27 van het Bijlagenboek)

Ten behoeve van de realisatie van de depots wordt te zijner tijd een omgevingsvergunning aangevraagd voor het tijdelijk afwijken van het bestemmingsplan.

Loswallen
Voor de overslag van het bulkmateriaal van het schip naar het land worden tijdelijke loswallen aangelegd. Vanaf de loswal wordt het materiaal per as naar de uiteindelijke plek getransporteerd. Langs de dijk zijn 10 loswallen voorzien. Hoe meer loswallen, des te beperkter het transport per as binnen het projectgebied. Bij de keuze van de locatie van de loswallen is rekening gehouden met beschermde gebieden, natuurwaarden, aanwezige kabels en leidingen, grondeigendom, archeologische verwachtingswaarden en de aanwezigheid van niet gesprongen explosieven.

Transport binnen het werkterrein
In voor- en achterland van de waterkering moeten werkstroken aangelegd worden om materialen naar de aan te brengen bermen of dijkaanpassingen te brengen. Gedurende de uitvoering van de traditionele versterking zal er veel via bouwwegen (tijdelijke wegen) gewerkt worden.

6.14.3 Beperking hinder
De Versterking kan niet worden uitgevoerd zonder hinder te veroorzaken. De afwegingen met betrekking tot aanvaardbare hinder vindt plaats in het kader van de verlening van de omgevingsvergunning(en) en de Algemene Plaatselijke Verordening (APV)-vergunning(en). Bij de uitvoering van de werkzaamheden zal worden voldaan aan de voorwaarden zoals die in de vergunningen worden gesteld, evenals aan de algemene regels die gelden voor de uitvoering van bouw- en sloopwerken.

Bij de uitvoering wordt rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:
- Hinder voor de omgeving dient zo veel als mogelijk voorkomen te worden, maar is niet geheel te vermijden.
- Voor start van de uitvoering wordt per module en waar nodig per sectie een Werkplan opgesteld met de hinderbeperkende maatregelen en de wijze van monitoring.
- Tijdens de realisatiefase wordt een omgevingsloket opgericht. Nog voordat buiten de werkzaamheden starten, heeft er tussen de uitvoerder en het omgevingsloket al nauwe samenwerking plaatsgevonden. Hier wordt specifieke informatie over het betreffende gebied uitgewisseld over onder andere de ligging van kabels en leidingen, de gemaakte afspraken met bewoners en belanghebbenden, het geldende ecologische werkprotocol, het monitoringsregime in het gebied, de afgesproken verkeersmaatregelen met de wegbeheerder en de hinderbeperkende maatregelen. Een samenvatting van deze maatregelen wordt opgenomen in het betreffende Werkplan;
- De aanvoer van materiaal vindt zo veel mogelijk over het water plaats. De dijk heeft immers zijn beperkingen als het gaat om bereikbaarheid over de weg. De wegenstructuur is kwetsbaar op het punt van verkeersveiligheid bij grote aantallen vrachtverkeer. Bovendien is het profiel soms smal en zal zwaar verkeer mogelijk schade aanbrengen. Aanvoer over het water heeft daarnaast de minste impact op de leefomgeving (luchtkwaliteit, geluid, trillingen).
- Woningen en bedrijven blijven bereikbaar voor bestemmingsverkeer, hiervoor worden zo nodig per locatie maatwerkoplossingen bedacht.

Trillingen
Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden veroorzaken bouwverkeer, materieel en het realiseren van constructies (zoals heien en het slaan en van damwanden) trillingen.

Trillingen door bouwverkeer en materieel

De aanvoer van materiaal (klei, zand, stortsteen, etc.) vindt grotendeels plaats over het water. Tijdens de uitvoering van de Versterking kan het voorkomen dat materiaal (bijvoorbeeld asfalt, beton, materialen voor de kunstwerken) via de bestaande wegen worden aangevoerd. Hierdoor zal (extra) bouwverkeer naar het werkgebied rijden. Afhankelijk van de kwaliteit van het wegdek en de afstand tot woningen, kan dit aanleiding geven tot extra trillingshinder. Ook de inzet van materieel binnen het werkgebied zelf kan leiden tot trillingen in de nabije omgeving.

Maatregelen om de trillinghinder zoveel als mogelijk te voorkomen:

- aanvoer van materiaal zo veel mogelijk over het water;
- zones instellen waar geen bouwverkeer mag rijden;
- routes van het bouwverkeer vooraf afstemmen met de wegbeheerders.

In het Werkplan wordt vooraf bepaald welke gebieden gevoelig zijn en welke interventiewaarden gehanteerd worden. In de gevoelige gebieden worden trillingsmeters geplaatst om trillingen te monitoren. Bij overschrijding van de interventiewaarden krijgt de beheerder van de trillingsmeters een bericht zodat in de uitvoering passende maatregelen getroffen kunnen worden. Hierbij kan gedacht worden aan het tijdelijk stoppen van de werkzaamheden, andere werkmethodiek of andere aanvoerroutes.

Trillingen door realiseren van constructies

Ook door het uitvoeren van constructieve werkzaamheden kan trillingshinder ontstaan. Meer specifiek betreft het hier de heiwerkzaamheden van buispalen, het slaan van damwanden en het aanbrengen van de vernagelingsconstructie bij Uitdam Dorp. Om te voorkomen dat door deze werkzaamheden schade ontstaat, wordt de SBR-richtlijn gehanteerd. Indien nodig worden aanvullende maatregelen getroffen om te voorkomen dat schade ontstaat. Een voorbeeld daarvan kan zijn het drukken van damwanden of palen. Tijdens de bouwwerkzaamheden vindt monitoring plaats van de SBR-richtlijn deel A ‘Schade aan gebouwen’ en de SBR-richtlijn deel B ‘Hinder voor personen in gebouwen’.

Bouwkundige opnames

Het voorkomen van schade aan woningen door de werkzaamheden van het project is een topprioriteit, gezien de ondergrond met veenlagen en het feit dat veel woningen op staal gefundeerd zijn. Daarnaast zijn er meerdere rijks- en gemeentelijke monumenten op en langs de dijk aanwezig. Uiteraard wordt gestreefd naar het voorkomen van schade en er wordt vooraf en tijdens de uitvoering zorgvuldig onderzoek gedaan naar de gevolgen van de werkzaamheden voor de bebouwing. De inzet van de onderstaande monitoringsmaatregelen dragen bij aan het beperken van de nadelige gevolgen en indien onverhoopt toch schade optreedt een nauwkeurige bepaling van de oorzaak van de schade:

- Deformatiemetingen in het voortraject: er is al gestart met het meten van de deformatie (verzakkingen en scheurvorming) in het gebied. Een representatief deel van alle panden langs de dijk worden sinds 2015 twee keer per jaar ingemeten om de hoogteverschillen ten opzichte van de ondergrond te bepalen. Dit gaat door tijdens de uitvoeringsperiode en wordt indien nodig geïntensiveerd. Door hier vroeg mee te beginnen is inzichtelijk welke zakking van een pand ‘normaal’ is en wat door de werkzaamheden veroorzaakt wordt.
- Bouwkundige nulopnames: voor start uitvoering in een sectie wordt van elk pand tot een afstand van circa 50 meter vanaf de werkzaamheden, een bouwkundige nulopname gemaakt. Deze opnames worden bij een notaris gedeponeerd en zijn ook in te zien voor de eigenaren van het pand.

Geluidhinder
Tijdens de uitvoering van de versterkingswerkzaamheden veroorzaken bouwverkeer, materieel en bouwtechnieken tevens geluidhinder.

Geluidhinder door bouwverkeer en materieel
Om de geluidsoverlast te beperken vinden de meeste werkzaamheden plaats tussen 06.00 uur en 19.00 uur. Een uitzondering hierop is de aanleg van de oeverdijk, die van 06.00 tot 23.00 uur kan plaatsvinden. Voorwaarde is dat de werkzaamheden binnen de geldende wettelijke geluidskaders passen, dan wel hier ontheffing voor wordt aangevraagd. Om geluidhinder te voorkomen zal het materiaal zo veel mogelijk over het water worden aangevoerd.

Indien het op het land incidenteel nodig is om ‘s nachts en/of in het weekend te werken wordt een ontheffing op de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) aangevraagd met hierin de te verwachten geluidsoverlast en genomen maatregelen.

Geluidhinder door bouwwerkzaamheden
Bij locaties waar constructies worden toegepast of kunstwerken worden gerealiseerd, vinden werkzaamheden plaats die voor geluidhinder zorgen. Meer specifiek betreft het hier de heiwerkzaamheden; op dit moment is nog niet duidelijk wat de exacte bouwmethode zal worden. Voor de locaties waar de norm, van 80 dB(A) als dagwaarde, uit het Bouwbesluit 2012 overschreden wordt zijn maatregelen nodig om aan de Circulaire Bouwlawaai en de APV te kunnen voldoen. Indien nodig zal een ontheffing worden aangevraagd om tijdelijk af te kunnen wijken van de geluidsnormen.

Lichthinder
Om de lichtoverlast te beperken vinden de meeste werkzaamheden plaats tussen 06.00 uur en 19.00 uur. Alleen tijdens de winterperiode wordt verlichting toegepast voor zonsopgang en na zonsondergang. Met de plaatsing van de verlichting wordt rekening gehouden met de aanwezige bebouwing en de natuurwaarden.

Een uitzondering hierop is de aanleg van de oeverdijk. Werkzaamheden daar kunnen van 06.00 tot 23.00 uur plaatsvinden. Voorwaarde is dat de werkzaamheden binnen de geldende wettelijke kaders passen, dan wel hier ontheffing voor wordt aangevraagd.

Stuiven van zand
Bij het aanbrengen van zand kan het zand gaan stuiven en indien de wind vanaf het Markermeer komt, hinder veroorzaken voor direct omwonenden en weggebruikers. Maatregelen die ingezet kunnen worden om hinder te beperken zijn onder meer:
- het nathouden van de zandophogingen en werkwegen;
- het zo snel mogelijk afdekken van de zandophogingen met grond;
- plaatsen van anti-stuifschermen of het aanbrengen van beplanting op bijvoorbeeld de oeverdijk of voorbelastingen;
- het schoon houden van de wegen in het achterland.

Middels de Werkplannen worden de anti-stuifmaatregelen vastgesteld, de omwonenden en belanghebbenden worden geïnformeerd over de eventuele inzet van deze maatregelen.

Grondwaterpeil
Variaties in grondwaterpeil kunnen effect hebben op grasland en agrarische gronden (verdroging of vernatting). Daarnaast kan een langdurige wijziging van het grondwaterstand zorgen voor schade aan bebouwing en archeologie. In het ontwerp is rekening gehouden met het terugbrengen van het huidige watersysteem, zodat variatie in grondwaterpeil wordt voorkomen.

Op locaties met bebouwing tussen de teensloot en de dijk en op locaties waar constructieve werkzaamheden plaatsvinden die de grondwaterstand kunnen beïnvloeden, worden indien nodig peilbuizen geplaatst met sensoren die de grondwaterstand meten. Op deze wijze wordt nauwkeurig gemonitord of de grondwaterstand wijzigt en worden indien nodig zo snel mogelijk passende maatregelen getroffen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een lokale retourbemaling van grondwater. Op welke locaties de peilbuizen geplaatst worden, en hoe vaak deze worden uitgelezen wordt uitgewerkt in het betreffende Werkplan.

De aanleg van de tijdelijke toegangsgeulen en de bijbehorende loswal kunnen leiden tot een verhoging van de stijghoogte in de watervoerend lagen en daarmee tot een grotere kweldruk onder de dijk en in het achterland. In het achterland kan de grotere kweldruk leiden tot een verhoging van de grondwaterstand, indien de percelen niet voldoende gedraineerd zijn. Door het toepassen van drainage kan de verhoging van de grondwaterstand teniet worden gedaan. Bij de betreffende locaties worden de getroffen maatregelen in het betreffende Werkplan opgenomen.

Infrastructuur en bereikbaarheid
Tijdens de uitvoering is het niet te vermijden dat een deel van de wegen in het werkgebied tijdelijk niet of slecht bereikbaar is voor het verkeer. Uiteraard is het uitgangspunt wel dat de dijk, woningen en bedrijven tijdens de werkzaamheden bereikbaar zijn voor bestemmingsverkeer. Voor de start van de uitvoering worden per module in het Verkeersplan de voorziene wegafsluiting(en), in te stellen omleiding(en) en te treffen maatregelen met betrekking tot infrastructuur en bereikbaarheid beschreven. De Verkeersplannen worden conform de geldende procedure afgestemd met de lokale wegbeheerder(s) en met andere bouwprojecten in de omgeving. Voor aanwonenden en bedrijven van een afgesloten wegvak worden voorzieningen getroffen, zodat de bereikbaarheid van de woningen en bedrijven gegarandeerd blijft.

Uitgangspunten infrastructuur en bereikbaarheid:
- De bestaande weg op de binnenberm blijft zo lang mogelijk in gebruik.
- Op een bepaald moment moet de bestaande weg mogelijk in gebruik worden genomen als bouwweg. Voor bestemmingsverkeer worden maatregelen getroffen, waarmee de bereikbaarheid gegarandeerd blijft.
- Voor langzaam verkeer (fietser en voetgangers) wordt waar nodig een voorziening gecreëerd zodat ze langs het werkgebied kunnen rijden, dan wel lopen. Uitzondering hierop zijn de locaties waar fietser en voetgangers met een beperkte omleiding langs het werkgebied kunnen worden omgeleid of waar geen ruimte is om een tijdelijke maatregel aan te leggen.
- Bestemmingsverkeer naar de woningen, bedrijven en landbouwpercelen met een inrit langs de dijk, maakt ook gebruik van de tijdelijke voorziening voor het langzaam verkeer. Hierbij kan ook gedacht worden aan de gemeentelijke reinigingsdienst, postbezorging, taxi’s, etc. Met verkeersmaatregelen wordt de verkeersveiligheid gegarandeerd.
- Hulpdiensten maken ook gebruik van de tijdelijke voorziening langs het werkgebied. De weginrichting en inzet van verkeersmaatregelen wordt voorafgaand besproken met de

hulpdiensten. Dit geldt ook voor de bereikbaarheidsdiensten van gemalen en andere kunstwerken.

- De (tijdelijke) wegen rond de bouwlocatie worden autoluw gemaakt. Dit gebeurt door het instellen van een omleiding of bijvoorbeeld een weg met een-richtingsverkeer. Het doorgaande verkeer wordt dan omgeleid, alleen bestemmingsverkeer wordt toegelaten.
- Openbaar vervoersdiensten worden zo lang mogelijk in stand gehouden. Met de vervoerders worden afspraken gemaakt over eventuele omleidingen dan wel tijdelijke maatregelen om de lijndiensten in stand te houden.
- Gehele afsluiting van een weg voor alle verkeer wordt zoveel mogelijk voorkomen. Uitzondering hierop zijn kortdurende afsluitingen voor bijvoorbeeld het vervangen van de bestaande weg met de bijbehorende asfalteerwerkzaamheden.
- De omgeving wordt periodiek en vooraf geïnformeerd over de geplande afsluitingen en omleidingen.
- In de Verkeersplannen wordt tevens rekening gehouden met gebruikers van de wegen binnen het werkgebied. Hierbij kan gedacht worden aan evenementen die veel bezoekers aantrekken, evenementen die gebruik maken van wegen binnen het werkgebied (zoals wielerwedstrijden), lokale sportverenigingen, kerken, musea, kaasboerderijen, etc.
- De vaarwegen blijven gedurende de werkzaamheden beschikbaar voor beroeps- en recreatievaart.

7 Maatschappelijke en financiële uitvoerbaarheid

7.1 Maatschappelijke uitvoerbaarheid

7.1.1 Participatie

Het realiseren van een dijkversterking heeft een grote impact op de directe omgeving van het betreffende gebied. Daarom heeft HHNK er voor gekozen om voor al haar projecten onder het (tweede) hoogwaterbeschermingsprogramma een intensief participatieproces toe te passen.

Belangrijke doelen en kenmerken van deze publieksparticipatie zijn:

- komen tot een kwalitatief hoogwaardig plan rekening houdend met en passend in de unieke omgeving;
- het wekken van reële verwachtingen over de impact van het project;
- het zichtbaar maken van inbreng uit de omgeving en die een plek geven in het ontwerpproces (zie bijvoorbeeld de onderzoeken naar Dijken op Veen, naar de mogelijkheid van pompen op de Houtribdijk om de opgave te verkleinen; naar het kunnen rekenen met Bewezen Sterkte);
- het delen van informatie uit het ontwerpproces om begrip te creëren voor gemaakte keuzes;
- het breed informeren over relevante ontwikkelingen;
- het kunnen meenemen van aanpalende projecten (meekoppelkansen) ten behoeve van nog betere inpassing en ruimtelijke kwaliteit;
- het inzetten van vaste aanspreekpersonen voor vragen, overleggen, gesprekken, etc.

In 2006 zijn de Markermeerdijken in de tweede landelijke toetsronde afgekeurd en vervolgens als versterkingsprojecten opgenomen in het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma. Als eerste stap in het voorbereidingstraject zijn twee Startnotities m.e.r. opgesteld. Voorafgaand aan de publicatie van deze documenten (2008/2009) is per project een adviesgroep (met vertegenwoordigers van diverse belangengroepen in de omgeving, zoals dorpsraden, ondernemersverenigingen, natuur- en recreatieverenigingen en overige belangengroepen langs het traject) en een projectgroep (ambtelijke vertegenwoordiging van betrokken overheden) samengesteld. Deze groepen zijn betrokken geweest bij de totstandkoming van de startnotities. Rondom de publicatie zijn inloop- en inspraakavonden georganiseerd.

In 2011 zijn beide projecten samengevoegd tot één project. Vanaf dat moment wordt gewerkt met één adviesgroep (samenvoeging van de twee eerdere groepen) en één projectgroep. De samenstelling van de adviesgroep is geen vaststaand gegeven; afhankelijk van de ontwikkelingen in het project en/of de omgeving kunnen stakeholders worden toegevoegd, of vallen partijen af. Voor de projectgroep is maandelijks een overleg gereserveerd en de adviesgroep komt circa vier keer per jaar bij elkaar.

Op bestuurlijk niveau vindt afstemming plaats in een regionaal bestuurlijk overleg (HHNK en de Provincie Noord-Holland, gemeenten en recreatieschap) en is er een Kernteam bestuurlijk overleg (HHNK, de Provincie Noord-Holland en RWS Directoraat Generaal Ruimte en Water) ingericht. Uiteraard wordt ook het bestuur van HHNK op de hoogte gehouden van actuele ontwikkelingen. Met de diverse gemeenteraden wordt gemiddeld 1 à 2 keer per jaar officieel gesproken. Daarnaast vindt er sinds de start van het project een intensief communicatietraject plaats met diverse belanghebbenden zoals dorpsraden, verenigingen, bedrijven, individuele bewoners, natuurorganisaties, cultuurhistorische experts en -verenigingen in de vorm van bijeenkomsten, keukentafelgesprekken, ontwerpateliers en presentaties.

Voor een uitgebreidere toelichting op het participatieproces wordt gewezen op de Rapportage maatschappelijke participatie (bijlage 13.1 van het Bijlagenboek).

7.1.2 Invloed omgeving op ontwerp-oplossingen

Er is sinds 2008 samen met direct belanghebbenden intensief gezocht naar oplossingen die op zoveel mogelijk draagvlak kunnen rekenen. Het participatieproces was complex, maar is ook zeer vruchtbaar gebleken. Mede dankzij de inbreng van de omgeving is een schat aan nieuwe inzichten en kennis vergaard. Het onderzoek naar de sterkte van veen (Dijken op veen) is hier een belangrijk voorbeeld van. De kennis die met dit onderzoek is opgedaan, is verwerkt in de (nieuwe) normen voor waterveiligheid die sinds januari 2017 van kracht zijn. Daarnaast is mede dankzij de inbreng vanuit het participatieproces in sommige gevallen voor een andere versterkingsoplossing gekozen. Door bewoners zijn op meerdere trajecten oplossingen ingebracht die zijn meegenomen in het ontwerpproces.

De verslagen van de omgevingsbijeenkomsten georganiseerd door de Alliantie zijn te vinden op de website van de Versterking. De in tabel 18 opgenomen initiatieven zijn formeel kenbaar gemaakt, door middel van een brief of tijdens ateliers, aan HHNK of de Alliantie en hebben betrekking op de versterkingsopgave, meekoppelkansen zijn in deze tabel niet opgenomen.

Tabel 18. Initiatieven

Module	Initiatief	Resultaat
1	Bewoners Westerdijk willen geen kruinverhoging.	Ontwerp ingepast waardoor de dijk alleen rechtgetrokken wordt en niet substantieel verhoogd wordt (minimale kruinverhoging).
1	Bewoners Westerdijk willen meepraten over ligging fiets- en wandelpad.	In het VKA ligt deze op de berm. Gemeente Hoorn organiseert bijeenkomsten om over de inrichting met de bewoners van gedachten te wisselen.
3	Bewoners Scharwoude hebben alternatief aangedragen voor de oeverdijk.	Heeft geresulteerd tot het minimaliseren van de oeverdijk (geminimaliseerde slijtlaag) en niet tot een ander VKA. Deze compacte slijtlaag wordt gedurende de instelperiode nauwgezet gemonitord.
6	Ateliers kruispunt Warder: Bewoners en belanghebbenden willen inpassing dijkversterking met bestaande waarden; binnendijks woningen en buitendijks Zwembad, KNRM, WSV Warder.	Maatwerkoplossing ter plaatse van deze waarden (kruispunt Warder) en terugbrengen strand bij WSV Warder
7	Omwonenden hebben tijdens informatieavonden aangegeven geen oeverdijk te willen.	Door toepassen Dijken op veen sluit VKA aan bij de wensen. De voorlanden zijn zowel qua vorm/afmeting als de ligging aangepast in overleg met omwonenden.
8	Ateliers haven Edam: Bewoners en belanghebbenden willen inpassing dijkversterking met bestaande waarden; binnendijks woningen en het fort bij Edam en buitendijks Camping Strandbad Edam,	Maatwerkoplossing ter plaatse van deze waarden. Door toepassen Dijken op veen sluit VKA aan bij de wensen.

Module	Initiatief	Resultaat
	WSV Zeevang. Tevens wens om bestaande gebruiksfuncties te behouden.	
10	Ruimte voor Initiatief Volendam, Noordeinde.	Ontwerp ingepast waardoor de bestaande kruin van de dijk behouden blijft en de versterking wordt opgelost door een flauw talud.
11	Ruimte voor Initiatief Pieterman. Bewoners en belanghebbenden willen inpassing dijkversterking met bestaande waarden; binnendijks woningen en braak en buitendijks voorland.	Maatwerkoplossing ter plaatse van deze waarden. Het gekozen VKA sluit aan bij de wensen.
14	Ruimte voor Initiatief Uitdam.	Heeft uiteindelijk geresulteerd in het advies van de Deltacommissaris, welke is opgenomen in het VKA.
	Onderzoek naar sterkte van veen (Dijken op veen)	Toepassen van de resultaten in het ontwerp.
	Onderzoek naar haalbaarheid pompen Houtribdijk	Na uitvoerig onderzoek volgt besluit Minister om geen pompen toe te passen als alternatief voor de dijkversterking.
	Onderzoek naar toepasbaarheid Bewezen sterkte.	Toepassen van de resultaten in het ontwerp voor de vier toepassingslocaties, indien tijdig beschikbaar.

In februari 2017 hebben de bestuurders van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, de provincie Noord-Holland en HHNK afgesproken om vier maanden extra de tijd te nemen om te komen tot een kwalitatief hoogwaardige afronding van het plan- en participatieproces. In deze vier maanden is veel werk verzet bij Durgerdam en Uitdam. Op deze locaties bestond geen draagvlak voor de door de Alliantie voorgestelde oplossingsrichting en was een impasse ontstaan.

Voor Uitdam is Deltacommissaris Wim Kuijken gevraagd om als procesregisseur twee mogelijke versterkingsvarianten in overleg met bewoners en belanghebbenden verder uit te werken. Het richtinggevende advies van de Deltacommissaris om bij Uitdam een buitenberm in combinatie met een constructieve versterking door middel van vernageling) toe te passen, is overgenomen in het ontwerp.

In Durgerdam is een extern bureau ingeschakeld om samen met alle belanghebbenden een verdiepingsslag te doen. Voor Durgerdam is op 5 juli 2017 door de Minister van Infrastructuur en Milieu om de Versterking in module 16 (Durgerdammerdijk) te temporiseren. Dit betekent dat een jaar extra de tijd wordt genomen voordat een separaat Projectplan in procedure wordt gebracht. Hier zal nog een intensief participatietraject doorlopen worden.

Ook voor de modules Zeevang en Scharwoude is in 2017 extra overleg gevoerd met bewoners en andere belanghebbenden. In Zeevang heeft dit geleid tot een aangepast ontwerp (zowel qua vorm/afmeting als de ligging) van de voorlandjes. In Scharwoude is gesproken over het aanleggen van een compactere slijtlaag voor de oeverdijk (en deze gedurende de instelperiode nauwgezet te monitoren). Tijdens het ontwerpproces bleek dat een door de bewoners aangedragen variant geen veilige dijk zou opleveren. De aanleg van een oeverdijk is daarnaast een proportioneel alternatief

voor een buitenwaartse oplossing, omdat hiermee wordt voorkomen dat de Westfriese Omringdijk wordt aangetast.

7.1.3 Samenwerkingsovereenkomsten

In 2017 en 2018 zijn Samenwerkingsovereenkomsten opgesteld voor vier gemeenten (Amsterdam, Edam-Volendam, Koggenland en Hoorn) en één met het recreatieschap. Een samenwerkingsovereenkomst met de gemeente Waterland is in voorbereiding. De eerdere Samenwerkingsovereenkomst met Hoorn (2015) wordt in 2018 geactualiseerd (addendum). De betrokken overheden hechten veel waarde aan duidelijkheid over de inpassing van de dijkversterking in de omgeving, zodat de belangen van de gemeente, omwonenden en andere belanghebbenden op een transparante en evenwichtige wijze bij de volgende stappen van de dijkversterking worden meegewogen. Ook hebben de gemeenten bepaalde wensen ten aanzien van de wijze van inpassing van de dijkversterking in haar omgeving. In de overeenkomsten zijn procesafspraken gemaakt over het vervolgproces om tot een nadere detaillering voor de dijkversterking te komen.

Participatie door de gemeente Hoorn op het stadsstrand

Op 2 en 3 juli 2014 hebben HHNK en de gemeente Hoorn twee informatiemarkten georganiseerd. Op 2 juli vond de informatiemarkt plaats voor de omgeving Westerdijk (sectie HE-1) en de informatiemarkt op 3 juli stond voornamelijk in het teken van het stadsstrand (sectie HE-2). Tijdens deze bijeenkomsten heeft het HHNK het voorkeursalternatief gepresenteerd. De gemeente presenteerde de ideeën die zij had om gemeentelijke wensen mee te koppelen met de dijkversterking. Specifiek ging het hier om het fiets- voetpad Westerdijk en het stadsstrand. De aanwezigen kregen de mogelijkheid om vragen te stellen en ideeën in te brengen voor de verdere uitwerking van de plannen. In totaal hebben ongeveer driehonderd belangstellenden de twee bijeenkomsten bezocht. Op onderdelen zijn de plannen aangepast naar aanleiding van de inbreng van de omgeving. Op 9 december 2014 hebben HHNK en de gemeente Hoorn een vervolgbijeenkomst georganiseerd.

Tijdens deze bijeenkomst werden de voorlopige ontwerpen gepresenteerd waarover HHNK en de gemeente Hoorn afspraken wilden maken in een samenwerkingsovereenkomst. Voorafgaand aan de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen HHNK en de gemeente Hoorn heeft de gemeenteraad Hoorn op 18 februari 2015 de ontwerpuitgangspunten vastgesteld voor het fiets-voetpad Westerdijk en het stadsstrand. In nauw overleg met de bewoners van de wijk direct achter de dijk heeft de gemeente Hoorn de uitgangspunten voor het parkeren op het stadsstrand vastgesteld. Deze parkeervariant is op 19 april 2016 definitief vastgesteld door de gemeenteraad.

7.1.4 Procedure

Verklaring van geen bedenkingen

De versterking van de Markermeerdijken betreft een project van provinciaal belang. Het bevoegd gezag voor het verlenen van de omgevingsvergunning is Gedeputeerde Staten. Op grond van artikel 6.5, eerste lid Bor, gelezen in samenhang met artikel 3.1, aanhef en onder b Bor dient door Provinciale Staten een verklaring van geen bedenkingen te worden afgegeven. De omgevingsvergunning afwijken bestemmingsplan kan pas worden verleend, nadat Provinciale Staten heeft verklaard dat het hier geen bedenkingen tegen heeft. In het derde kwartaal van 2018 heeft Provinciale Staten deze verklaring afgegeven.

Overleg met instanties
Artikel 3.1.1 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) schrijft voor dat het bestuursorgaan dat belast is met de voorbereiding van een omgevingsvergunning overleg pleegt met instanties, zoals gemeenten, waterschappen, provinciale diensten en Rijk, die betrokken zijn bij de zorg voor ruimtelijke ordening of belast zijn met de behartiging van belangen welke in het plan in het geding zijn. De resultaten van dit overleg worden opgenomen in de omgevingsvergunning.

Zienswijzen
Op de totstandkoming van de omgevingsvergunning is afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing. Dit betekent dat de omgevingsvergunning als ontwerp ter inzage heeft gelegen van 14 december 2017 tot en met 24 januari 2018. Een ieder kon gedurende deze termijn een zienswijze over het ontwerp naar voren brengen. Er zijn in totaal 141 zienswijzen ontvangen. De beantwoording van de zienswijzen is opgenomen in de Nota van Beantwoording (bijlage 13.3 van het Bijlagenboek), die als bijlage is bijgevoegd bij deze Ruimtelijke onderbouwing. De zienswijzen hebben aanleiding gegeven tot het doorvoeren van wijzigingen in deze Ruimtelijke onderbouwing en de definitieve omgevingsvergunning.[40]

Beroepsfase
Belanghebbenden die over de ontwerp-omgevingsvergunning een zienswijze hebben ingediend, of belanghebbenden die redelijkerwijs niet kunnen worden verweten dat zij daarover geen zienswijze naar voren hebben gebracht, hebben de mogelijkheid om binnen zes weken na de dag waarop de omgevingsvergunning ter inzage wordt gelegd, beroep in te stellen bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze bestuursrechter beslist als enige en hoogste instantie over eventuele beroepen.

7.1.5 Doorkijk vervolg
Nadat de Versterking is gerealiseerd dienen nog twee procedures te worden doorlopen: de wijziging van de legger en het peilbesluit en de actualisatie van de bestemmingsplannen. Dit is hieronder nader toegelicht.

Vervolg: wijziging Legger en Peilbesluit
Vanwege het veiligheidsbelang stelt HHNK eisen aan eventueel (mede)gebruik van een waterkering en de ruimte er omheen. Wat daar wel en niet mag, staat beschreven in de Keur van HHNK.
De legger is het juridische document, waarin de vorm, ligging, afmeting en constructie van de waterkering én de zones voor het duurzaam in stand houden van de waterkering zijn vastgelegd. Nadat de Versterking gerealiseerd is, wordt de legger gewijzigd. In de legger worden de definitieve vorm, ligging, afmeting en constructie van de primaire kering (reguliere dijkversterking en Oeverdijk) en de daarbij behorende (beschermings)zones vastgelegd. Ook zal de afwaardering van de primaire kering achter de oeverdijk worden verwerkt in de legger. Deze 'oude' dijken krijgen de status van regionale kering. Deze behouden dan ook de status van een genormeerde kering wegens de hoeveelheid te keren water in het ontstane tussenwater. Na realisatie van de Versterking en verschuiving van de beheergrenzen zal door HHNK een nieuw peilbesluit worden opgesteld en vastgesteld voor het nieuwe beheergebied.

Vervolg: actualisatie bestemmingsplannen
Het benodigde ruimtebeslag voor de Versterking is het resultaat van het ontwerpproces. Aan weerszijden van het ruimtebeslag dient door de gemeenten Amsterdam, Hoorn, Koggenland, Waterland en Edam-Volendam bij de actualisatie van de bestemmingsplannen waarin de

[40] In paragraaf 1.6 ven deze Ruimtelijke onderbouwing is beschreven welke wijzigingen in het ontwerp zijn doorgevoerd naar aanleiding van zienswijzen.

Versterking is gelegen een beschermingszone voor de dijk te worden opgenomen. Doel van deze beschermingsstrook is het vrijwaren van deze gronden van eventuele toekomstige belemmeringen. Deze strook is bedoeld om de dijk te kunnen onderhouden in de beheerfase.

7.1.6 Planning uitvoering

De werkzaamheden aan de Markermeerdijken zullen naar verwachting begin 2019 starten. De werkzaamheden zullen naar verwachting tot het eind van 2021 duren, met een mogelijke uitloop op enkele secties naar 2022. De meeste werkzaamheden vinden plaats tussen 06:00 en 19:00 uur. Een uitzondering hierop is de aanleg van de oeverdijk. Hierbij is het werkvenster van 06.00 tot 22.00 uur. Indien daar aanleiding toe is, kan worden afgeweken van bovenstaande werktijden.

7.1.6.1 Open seizoen en gesloten seizoen

Voor werken aan primaire waterkeringen geldt een zogenaamde gesloten periode; het stormseizoen. Dit is de winterperiode (van 15 oktober tot 15 april) waarbij hoogwater in het Markermeer kan optreden. Om de risico's op calamiteiten zo gering mogelijk te houden, is het tijdens deze periode in principe verboden om aan, op of vlak langs de primaire waterkering werkzaamheden uit te voeren. Dit geldt voor derden en niet voor het HHNK of voor opdrachtnemers van HHNK. De waterkering dient wel te allen tijde zodanig in orde te zijn, dat de waterveiligheid gewaarborgd blijft. Werkzaamheden die de waterveiligheid van de huidige primaire kering niet aantasten, kunnen in het stormseizoen worden uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld de oeverdijk. De oeverdijk in module 2 en 3 wordt los van de huidige dijk in het water gebouwd, deze kan daarom ook in het gesloten seizoen aangelegd worden. Hierbij wordt uiteraard rekening gehouden met de voorwaarden die in de vergunningen zijn gesteld voor bijvoorbeeld natuur. Door te werken in het stormseizoen wordt de realisatietermijn verkort.

7.1.6.2 Fasering

Gedurende de hele periode van uitvoering zal op veel plaatsen langs de dijk tegelijkertijd worden gewerkt. Dit is noodzakelijk onder meer door de ophoogslagen waarin de dijk wordt opgehoogd of verbreed. Er zijn steeds tussenpozen om de ondergrond de tijd te geven om te ontwateren en op stabiele wijze in te klinken. Constructieve versterkingen (zoals een damwand) en kunstwerken kunnen vaak sneller worden aangebracht, afhankelijk van o.a. de lengte en de complexiteit van uitvoering. Bij de oeverdijk is sprake van grote hoeveelheden benodigd zand dat moet worden aangevoerd en verwerkt. Voor het faseren van de werkzaamheden geldt:

- De modules (of delen daarvan) met de langste uitvoeringstijd (inclusief zettingsperiode) worden eerst uitgevoerd. Er wordt dus niet op geografische volgorde gewerkt.
- De uitvoering vindt plaats in 'treintjes' langs de dijk, waarbij de verschillende werkzaamheden kort achter elkaar door verschillende machines worden uitgevoerd. Door deze werkwijze blijft de waterkerende functie van de dijk gewaarborgd.
- De uitvoering vindt gelijktijdig in meerdere modules (of delen daarvan) plaats.
- Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt een detailplanning en een Werkplan opgesteld. Deze plannen worden voor de start van de werkzaamheden met belanghebbenden gecommuniceerd.
- Bij het opstellen van de detailplanning wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met het recreatieseizoen en de belangen van betrokken bewoners en ondernemers.
- Tevens geldt de randvoorwaarde voor het opstellen van de detailplanning dat met het broedseizoen en het rustseizoen van vogels rekening wordt gehouden.

7.2 Financiële uitvoerbaarheid

Bij de voorbereiding van een ruimtelijk besluit dient op grond van artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) inzicht te worden gegeven in de economische uitvoerbaarheid van het plan.

7.2.1 Grondverwerving

Voor de aanleg, het beheer en het onderhoud van de waterkering is het van belang dat de Alliantie vrijelijk kan beschikken over de binnen het ruimtebeslag van de Versterking betrokken gronden en tijdelijk benodigde werkterreinen. Het dijklichaam is voor een groot deel eigendom van HHNK. Daar waar nodig worden de benodigde eigendommen conform het eigendommenbeleid van HHNK verworven. Het is niet nodig om woningen te verwerven. Daar waar derden gebruik maken van de eigendom van HHNK wordt dit gebruik beëindigd voor zover deze oppervlakte benodigd is voor de dijkversterking. Na de Versterking wordt door HHNK beoordeeld of verpachting wederom mogelijk is.

De oeverdijk en de Versterking van de dijk in het (buiten)water betreft voornamelijk eigendom van de Staat. Met de Staat is reeds overeenstemming over de verwerving van deze gronden door HHNK. De overige betrokken percelen betreffen eigendommen van diverse eigenaren; onder andere Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, gemeentelijke gronden en grond in bezit van particuliere partijen.

In totaal moet circa 148 hectare grond worden verworven, waarvan circa 12 hectare binnendijks en 136 hectare buitendijks. Van de benodigde buitendijkse oppervlakte betreft het circa 19 hectare tussenwater.

Naast de grond die benodigd is als ondergrond van de nieuwe dijk, is tijdens de uitvoering tijdelijk gebruik nodig van circa 110 hectare grond. Een oppervlakte van circa 70 hectare van deze tijdelijk benodigde terreinen is in eigendom van De Staat en HHNK. Deze tijdelijke benodigde grond wordt niet aangekocht, maar gehuurd, voor werkstroken, bouwwegen, voorbelasting en depots. Eveneens gaan transporten en werkzaamheden via het (buiten)water plaatsvinden. In de voorbereiding van de uitvoering worden de tijdelijk benodigde terreinen exact bepaald. Hiervoor worden de eigenaren en de gebruikers van de gronden individueel benaderd.

Het te kiezen spoor van de grondverwerving kan per individueel geval verschillend zijn. Als hoofdlijn wordt het minnelijk in eigendom verwerven van de permanent betrokken grond als uitgangspunt aangehouden. Als minnelijke verwerving niet mogelijk blijkt, kan worden overgegaan tot onteigening. Tijdens het grondverwervingstraject worden de verschillende sporen nader uitgewerkt.

7.2.2 Regelingen voor schadevergoeding

Indien een belanghebbende als gevolg van de uitvoering van dit Projectplan schade lijdt, zijn diverse regelingen voor schadevergoeding beschikbaar. Deze worden in deze paragraaf nader toegelicht.

Nadeelcompensatie

Indien een belanghebbende als gevolg van de uitvoering van dit Projectplan schade lijdt, kan degene bij HHNK een verzoek om een vergoeding indienen. De Verordening nadeelcompensatie 2015 van HHNK is hierop van toepassing. Mocht op basis van de Verordening recht bestaan op een vergoeding, dan keert het HHNK die uit. Dit betekent onder meer dat schade die binnen het

normaal maatschappelijke risico valt, niet wordt vergoed. Een belanghebbende kan een verzoek indienen tot uiterlijk vijf jaar nadat degene heeft vastgesteld dat deze in een wezenlijk nadeliger positie is komen te verkeren door de uitvoering van dit Projectplan. Twintig jaar na afronding van de werkzaamheden verjaart elke mogelijkheid om nadeelcompensatie te vragen. Bij de behandeling van een verzoek om nadeelcompensatie past HHNK de Verordening nadeelcompensatie 2015 van HHNK toe.

Nadeelcompensatie kabels en leidingen
Ook een beheerder of eigenaar die zijn kabel of leiding moet aanpassen vanwege dit Projectplan, kan HHNK om nadeelcompensatie vragen. De Verordening nadeelcompensatie 2015 van HHNK verklaart de Nadeelcompensatieregeling verleggen kabels en leidingen in en buiten Rijkswaterstaatwerken en Spoorwerken 1999 van overeenkomstige toepassing op deze verzoeken. De benadeelde eigenaar of gebruiker kan een verzoek indienen, zodra het algemeen bestuur het Projectplan heeft vastgesteld. Voor telecomkabels en -leidingen geldt een separate nadeelcompensatieregeling die zijn grondslag heeft in de Telecomwet.

Planschade
De mogelijkheid tot vergoeding van planschade is geregeld in afdeling 6.1 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Op grond van artikel 7.16 Waterwet blijft afdeling 6.1 van de Wro evenwel buiten toepassing, omdat een belanghebbende voor schade het gevolg van dit Projectplan een beroep kan doen op een schadevergoeding als bedoeld in artikel 7.14 lid 1 Waterwet. In dat geval wordt een planschadeverzoek opgevat als een verzoek om nadeelcompensatie ingevolge de Waterwet, dat wordt afgehandeld door HHNK overeenkomstig het bepaalde onder ‘Nadeelcompensatie’.

Uitvoeringsschade
Tijdens de realisatie van de Versterking kan sprake zijn van niet voorziene situaties waarbij als gevolg van werkzaamheden fysieke schade wordt toegebracht aan de eigendommen van derden (doorgaans gebouwen, grondstructuur, gewassen en dergelijke). Als deze schade onverhoopt optreedt, het HHNK daarvoor aansprakelijk is en de schade aan de werkzaamheden is toe te schrijven, dan komt die schade in beginsel voor vergoeding in aanmerking.

Derden die menen schade te ondervinden kunnen zich melden bij de Alliantie via www.markermeerdijken.nl. De schademeldingen worden conform een vast protocol afgehandeld.

7.2.3 Grondexploitatie
Op grond van het bepaalde in artikel 6.12 van de Wet ruimtelijke ordening dient de gemeenteraad, lees Provinciale Staten, voor gronden waarop een bouwplan als bedoeld in artikel 6.2.1 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is voorgenomen een exploitatieplan vast te stellen. Omdat er geen sprake is van een bouwplan in de zin van artikel 6.2.1 Bro is dit niet van toepassing.

7.2.4 Financiering
De voorgenomen versterking van de Markermeerdijken is door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat opgenomen in het landelijk tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Dat betekent dat het Rijk deze projecten financiert, mits het ontwerp voor de kustversterking sober, robuust en doelmatig is. Met sober en doelmatig wordt bedoeld dat de te leveren inspanningen en uitgaven daadwerkelijk bijdragen aan het op orde brengen van de veiligheid tegen de laagst mogelijke kosten. Robuust betekent dat in het ontwerp rekening wordt gehouden met toekomstige ontwikkelingen en onzekerheden, zodat de versterkte waterkering tijdens de planperiode blijft functioneren zonder dat ingrijpende en kostbare aanpassingen noodzakelijk zijn en dat daarnaast het ontwerp uitbreidbaar is.

Daarbij worden door het Rijk uitsluitend die werkzaamheden gefinancierd die noodzakelijk zijn om de hoogwaterveiligheid op het vereiste niveau te brengen. Dit behelst tevens de benodigde inpassingsmaatregelen en mitigerende of compenserende maatregelen. De totale kosten van het project worden, op voorwaarde dat aan de subsidievoorwaarden "sober robuust en doelmatig" wordt voldaan, vergoed middels een subsidiebeschikking van PB-HWBP2.

Samenwerkingsovereenkomst HHNK - Hoorn (stadsstrand)
Meekoppelkansen worden door de initiatiefnemers gefinancierd. Zo worden de extra kosten van het stadsstrand gefinancierd door de gemeente Hoorn zoals vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst HHNK-Hoorn. De gemeente en HHNK hebben in een samenwerkingsovereenkomst financiële afspraken gemaakt over de dijkaanpassingen ten behoeve van het strand en de aanleg van het fiets- voetpad. De gemeente heeft hiervoor een structureel budget beschikbaar gesteld dat dient voor dekking van de gemeentelijke meerkosten. Dit budget dient verder voor de infrastructurele en recreatieve voorzieningen, de inrichting en het beheer en onderhoud van het stadsstrand.

Subsidie Provincie Noord-Holland
Daarnaast is er vanuit de Provincie Noord-Holland subsidie beschikbaar gesteld voor het realiseren van voorzieningen ten behoeve van de ruimtelijke kwaliteit, natuur en recreatie.

De projectverantwoordelijkheid ligt bij het hoogheemraadschap, in nauwe samenwerking met de Provincie Noord-Holland en Rijkswaterstaat. De subsidie wordt verstrekt aan het hoogheemraadschap. De subsidie wordt verkregen na goedkeuring van Gedeputeerde Staten van het door het College van hoofdingelanden van het hoogheemraadschap vastgestelde Projectplan. Alleen werkelijk gemaakte kosten worden vergoed door deze regeling.

7.2.5 Conclusie financiële uitvoerbaarheid
Een deel van de gronden die benodigd zijn voor de versterking van de Markermeerdijken is al in eigendom bij het HHNK of bij de Staat. Een ander deel (circa 148 hectare) moet in eigendom worden verworven. Daarbij is het uitgangspunt om deze gronden langs minnelijke weg te verwerven. Blijkt dit net mogelijk te zijn, dan wordt overgegaan tot onteigening.

Belanghebbenden die schade lijden ten gevolge van de uitvoering van het projectplan kunnen een verzoek om nadeelcompensatie indienen bij het HHNK. Indien recht bestaat op nadeelcompensatie wordt de schade vergoed.

De financiële uitvoerbaarheid van het project is gewaarborgd via financiële afspraken. De Versterking is door het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat opgenomen in het HWBP-2. Dat betekent dat het rijk deze projecten financiert mits het ontwerp voor de kustversterking sober, robuust en doelmatig is. De financiële uitvoerbaarheid van het stadsstrand is geborgd via financiële afspraken op te nemen in de Samenwerkingsovereenkomst HHNK-Hoorn. Tot slot is voor het realiseren van ruimtelijke kwaliteit, natuur en recreatie subsidie beschikbaar gesteld door de Provincie Noord-Holland. Hiermee is het project financieel uitvoerbaar.

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Versterking Markermeerdijken
Toetsing planologische strijdigheid

Projectomschrijving	Versterking Markermeerdijken		
Documentnummer	AMMD-003912 (18.0215231)		
Verantwoordelijk cluster	Planproces en Vergunningen		
Werkpakket	Planproces		
Object	Toetsing planologische strijdigheid		
Versienummer	3.0	Versiedatum	september 2018

Autorisatiekader

Opsteller		Gecontroleerd		Vrijgegeven	
Adna Hasic		Monique Lammens		Erica Nijpels	

Documenthistorie

Versienummer	Versiedatum	Omschrijving
1.0	Maart 2017	Toetsing planologische strijdigheid
2.0	Juli 2017	Toetsing planologische strijdigheid inclusief wijzigingen naar aanleiding van besluit minister
2.1	21 september 2017	Toetsing planologische strijdigheid inclusief aanpassing op basis van preadvies Omgevingsdienst en opmerkingen gemeenten
2.2	oktober 2017	Toetsing planologische strijdigheid inclusief aanpassingen naar aanleiding van advisering Omgevingsdienst met betrekking tot versie 2.1.
3.0	september 2018	Toetsing planologische strijdigheid Versterking Markermeerdijken (definitief)

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4

1.1 Toets planologische strijdigheid 4

2 Strijdigheid met geldende bestemmingsplannen 5

2.1.1 Module 1: Gemeente Hoorn 5
2.1.2 Module 2: Gemeente Hoorn 8
2.1.3 Module 3: Gemeente Hoorn 15
2.1.4 Module 3: Gemeente Koggenland 17
2.1.5 Module 3: Gemeente Edam-Volendam 23
2.1.6 Module 4: Gemeente Edam-Volendam 27
2.1.7 Module 5: Gemeente Edam-Volendam 35
2.1.8 Module 6: Gemeente Edam-Volendam 40
2.1.9 Module 7: Gemeente Edam-Volendam 46
2.1.10 Module 8: Gemeente Edam-Volendam 51
2.1.11 Module 9: Gemeente Edam-Volendam 56
2.1.12 Module 10: Gemeente Edam-Volendam 62
2.1.13 Module 11: Gemeente Edam-Volendam 68
2.1.14 Module 11: Gemeente Waterland 70
2.1.15 Module 12: Gemeente Waterland 72
2.1.16 Module 13: Gemeente Waterland 76
2.1.17 Module 14: Gemeente Waterland 82
2.1.18 Module 14: Gemeente Amsterdam 88
2.1.19 Module 15: Gemeente Amsterdam 89

3 Bijbehorende kaarten voor toetsing strijdigheid met geldende bestemmingsplannen 94

1 Inleiding

Dit document is een bijlage bij de Ruimtelijke onderbouwing. In dit document is per module en per bestemmingsplan getoetst in hoeverre het ruimtebeslag van de voorgenomen ontwikkeling samenvalt met geldende bestemmingsplannen.

1.1 Toets planologische strijdigheid

Opmerkingen bij de inhoudelijke toets

- In de toets wordt ervan uitgegaan dat de te realiseren activiteiten geen onevenredige afbreuk doen aan bijvoorbeeld de landschappelijke en archeologische waarden van het betreffende gebied. Wat verstaan wordt onder onevenredige schade is aan het bevoegd gezag om te bepalen? Hierover kan op voorhand geen uitspraak worden gedaan.

2 Strijdigheid met geldende bestemmingsplannen

Algemene opmerkingen - schema

- bestemmingen in het schema die aangeduid staan met 'P' zijn primair ten opzichte van andere geldende bestemmingen;
- een * duidt erop dat in de bestemmingsplanregels is aangegeven dat er een aanlegvergunning vereist is;
- een aanlegvergunning wordt in onderstaand schema niet gezien als zijnde 'strijdigheid' met het bestemmingsplan maar puur als een vergunning op basis van het bestemmingsplan (op grond van artikel 2.1 lid 1 onder b en c Wabo);
- de fietslijnen komen terug in de check enkel daar waar deze ook in de betreffende bestemming vallen. Het komt dus voor dat de wandel- en fietsverbinding niet in alle bestemmingen is beoordeeld.

2.1.1 Module 1: Gemeente Hoorn

Bestemmingsplan Binnenstad: onherroepelijk 02-02-2011						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie	28	Bescherming en veiligstelling van de archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
Enkelbestemming Groen	13	Plantsoenen, groenstroken en beplanting, woonstraten en paden, sloten en bermen en bijbehorende gebouwen, nutsvoorzieningen en bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Verkeer-Verblijf	22	Woonstraten, paden, parkeervoorzieningen, groenvoorzieningen, sloten, bermen en beplanting met daarbij behorende nutsvoorzieningen, waterhuishoudkundige voorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Cultuur en ontspanning	9	Gebouwen ten behoeve van cultuur en ontspanning met daarbij behorende groenvoorzieningen, water, parkeervoorzieningen, nutsvoorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding		x x	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	30	Werken ten behoeve van waterkering en daarbij behorende bouwwerken, geen gebouw zijnde	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x*	 x	
Dubbelbestemming Waarde-Beschermd stadsgezicht	29	Behoud en herstel van aangegeven cultuurhistorische en ruimtelijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Toelichting

Waarde- Archeologie
Binnen de bestemming waarde- archeologie staat het behoud van de archeologische waarden van gronden voorop. Deze bestemming heeft echter geen effect op de aan te leggen paden en de dijkversterking nu voorliggende activiteiten geen *gebouwen* betreffen. De activiteiten leveren daarom geen strijdigheid op met de bestemming.

Groen
In de groenbestemming zijn paden toegestaan op grond van de bestemmingsomschrijving. De dijkversterking is onder de bestemming 'Groen' niet toegestaan nu deze activiteit niet wordt genoemd in de bestemmingsomschrijving. Echter, door de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' zijn werken ten behoeve van de waterkering wel toegestaan, hieronder verstaan de dijkversterking. Dit maakt dat de dijkversterking niet strijdig is met het bestemmingsplan.

Verkeer-Verblijf en Verkeer
Binnen de bestemming zijn de gronden onder andere bedoeld voor woonstraten, paden, parkeervoorzieningen, groenvoorzieningen en daarbij behorende nutsvoorzieningen, waterhuishoudkundige voorzieningen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde waarbij het behoud van cultuurhistorische en ruimtelijke waarden van het beschermd stadsgezicht uitgangspunt is. De dijkversterking is binnen de bestemming niet mogelijk nu de waterhuishoudkundige voorzieningen alleen planologisch toegestaan zijn indien deze aangemerkt kunnen worden als 'bijbehorend'. Dit is bij de dijkversterking niet aan de orde. De als dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' aangewezen gronden zijn bestemd voor werken ten behoeve van de waterkering waardoor de dijkversterking uiteindelijk toch niet strijdig is met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding zijn toegestaan nu de bestemmingsomschrijving de mogelijkheid voor paden expliciet benoemd.

Cultuur en ontspanning
Binnen de bestemming zijn gebouwen ten behoeve van cultuur en ontspanning met daarbij behorende groenvoorzieningen, water, parkeervoorzieningen, nutsvoorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde toegestaan. Binnen de bestemming cultuur-en ontspanning is het aanleggen van paden strijdig met de planregels nu de bestemmingsomschrijving hiertoe geen mogelijkheid geeft. De bestemming staat enkel gebouwen toe ten behoeve van cultuur en ontspanning met daarbij behorende voorzieningen, waaronder niet tevens paden. Ook de dijkversterking is onder de bestemmingsomschrijving niet toegestaan. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking uiteindelijk niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie hiervoor onder *'Waterstaat-Waterkering'*.

Waterstaat-Waterkering
Binnen de bestemming zijn onder meer werken ten behoeve van de primaire waterkering toegestaan. De dijkversterking staat ten dienste van de primaire waterkering en is onder deze bestemming toegestaan. De wandel- en fietsverbinding wordt onder deze dubbelbestemming echter niet expliciet mogelijk gemaakt. Dit betekent dat de strijdigheid van de fiets- en wandelverbinding met de bestemming 'cultuur en ontspanning' blijft bestaan.

Waarde- beschermd stadsgezicht
De bestemming beschermt het behoud en herstel van cultuurhistorische en ruimtelijke waarden. Binnen deze bestemming is zowel een wandel- en fietsverbinding toegestaan evenals de dijkversterking nu de bestemming geen belemmeringen opwerpt. Wel is een aanlegvergunning vereist voor het aanleggen, verbreden en verharden van paden. Zie verder onder '*Aanlegvergunning'.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

2. **Wandel- en fietspaden:**
   - **Strijdig binnen de bestemming 'cultuur en ontspanning'**

Paraplubestemmingsplan Archeologie: Vastgesteld 07-03-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Dubbelbestemming Waarde Archeologie 1	3	Behoud en bescherming archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsroutes	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde Archeologie 3	5	Behoud en bescherming archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsroutes	x* x*		

Toelichting

Archeologie
De gronden zijn, naast voor de in het bestemmingsplan 'Binnenstad' aangegeven bestemmingen, op grond van het paraplubestemmingsplan 'Archeologie' mede bestemd voor het behoud en de bescherming van de archeologische waarden van de gronden. Op grond van de dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie 1' en 'Waarde-Archeologie 5' zijn geen inhoudelijke verboden opgenomen voor het verrichten van bepaalde activiteiten. Enkel de aanlegvergunning wordt geregeld (zie hieronder bij '**Aanlegvergunning*') evenals de plicht tot het overleggen van een archeologisch rapport.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

2. **Wandel- en fietspaden**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Hoornsche Hop (analoog): Vastgesteld 8-12-1998					
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**	
				Ja	**Nee**
Markermeer	4	Landschap en natuur, waterecosysteem Markermeer, sociaal- economische en sociaal-culturele doeleinden zijnde integraal waterbeheer, recreatie uitgezonderd verblijfsrecreatie. Daarbij behorende kaden en dijken, aanleggelegenheid, water, bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x	 x*

Toelichting

Markermeer
Binnen de bestemming Markermeer zijn de gronden bestemd voor de ontwikkeling van het waterecosysteem Markermeer en de daaraan eigen landschappelijke en natuurlijke waarden in dit gebied. Ook sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden als integraal waterbeheer, recreatie (uitgezonderd verblijfsrecreatie) en daarbij behorende kaden en dijken.
Op grond van deze doeleindenomschrijving is de dijkversterking toegestaan. Voor het aanleggen van de fiets- en voetverbinding is een aanlegvergunning vereist.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   •Geen strijdigheid geconstateerd

2. **Wandel- en fietspaden**
   •Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.2 Module 2: Gemeente Hoorn

Bestemmingsplan Binnenstad: onherroepelijk 02-02-2011						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie (deels alleen in de bestemmingen ‘cultuur en ontspanning’ en ‘verkeer’)	28	Bescherming en veiligstelling van archeologische waarden	Dijkversterking Parkeervoorzieningen Fiets- en wandelverbinding	x* x* x*		
Enkelbestemmingen Verkeer en Verkeer-Verblijf	20 en 22	Woonstraten, paden, parkeervoorzieningen, groenvoorzieningen, sloten, bermen en beplanting met daarbij behorende nutsvoorzieningen, waterhuishoudkundige voorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Parkeervoorzieningen Fiets- en wandelverbinding	 x x	x	
Enkelbestemming Cultuur & Ontspanning	9	Gebouwen ten behoeve van cultuur en ontspanning met daarbij behorende	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding		x x	

Bestemmingsplan Binnenstad: onherroepelijk 02-02-2011						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		groenvoorzieningen, water, parkeervoorzieningen, nutsvoorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde				
Enkelbestemming Groen	13	Plantsoenen, groenstroken en beplanting, waterlopen en waterpartijen, speelvoorzieningen, woonstraten en paden, sloten en bermen en daar bijbehorende gebouwen, nutsvoorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Parkeervoorzieningen Fiets- en wandelverbinding Inlaat Noord	 x	x x x	
Dubbelbestemming Waarde-Beschermd stadsgezicht	29	Behoud en herstel van aangegeven cultuurhistorische en ruimtelijke waarden	Dijkversterking Parkeervoorzieningen Fiets- en wandelverbinding	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waterstaat – Waterkering	30	Werken ten behoeve van waterkering met daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Parkeervoorzieningen Fiets- en wandelverbinding Inlaat Noord	x* x*	 x x 	

Toelichting

Dubbelbestemming 'Waarde- Archeologie'
De dubbelbestemming Waarde-Archeologie valt enkel voor een deel binnen de bestemmingen 'cultuur en ontspanning' en 'verkeer'. Deze bestemming is primair ten opzichte van andere toegekende bestemmingen.
Binnen deze bestemming is het verbod opgenomen dat bouwwerken niet mogen worden gebouwd, tenzij het gaat om de bouw van een bijgebouw of de uitbreiding van een bestaand bouwwerk met ten hoogste 15 m^2.

Verkeer-Verblijf en Verkeer
Binnen de bestemming zijn de gronden onder andere bedoeld voor woonstraten, paden, parkeervoorzieningen, groenvoorzieningen en daarbij behorende nutsvoorzieningen, waterhuishoudkundige voorzieningen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde waarbij het behoud van cultuurhistorische en ruimtelijke waarden van het beschermd stadsgezicht uitgangspunt is. De als dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' aangewezen gronden zijn bestemd voor werken ten behoeve van de waterkering. Binnen deze bestemming wordt geen fiets- en wandelverbinding mogelijk gemaakt.

Cultuur en ontspanning
Binnen de bestemming zijn gebouwen ten behoeve van cultuur en ontspanning met daarbij behorende groenvoorzieningen, water, parkeervoorzieningen, nutsvoorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde toegestaan. Het aanleggen van parkeervoorzieningen is daarmee evident toegestaan. Binnen de bestemming cultuur-en ontspanning is het aanleggen van paden strijdig met de planregels nu de bestemmingsomschrijving hiertoe geen mogelijkheid geeft. De bestemming staat enkel gebouwen toe ten behoeve van cultuur en ontspanning toe met daarbij behorende voorzieningen, waaronder niet verstaan paden. Ook de dijkversterking is onder de bestemmingsomschrijving niet toegestaan. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking uiteindelijk niet strijdig met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding blijft echter wel strijdig met de dubbelbestemming. Zie daarvoor onder 'waterstaat-waterkering'.

Groen
De groenbestemming is bedoeld voor zoal groenstroken, waterlopen en waterpartijen, woonstraten en paden en daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde en nutsvoorzieningen. Binnen deze groenbestemming is het aanleggen van fiets- en wandelverbindingen mogelijk nu paden expliciet in de bestemmingsomschrijving benoemd worden. Het aanleggen van parkeervoorzieningen is strijdig met het bestemmingsplan nu dit niet in de bestemmingsomschrijving wordt benoemd. Ook de dijkversterking zijn binnen de groenbestemming niet mogelijk nu de bestemmingsomschrijving deze activiteit niet als zodanig benoemt. Omdat echter op deze gronden ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust (welke werken ten behoeve van de waterkering toestaat) is de dijkversterking uiteindelijk niet strijdig met het bestemmingsplan.

-Inlaat Noord
De bestemmingsomschrijving laat bouwwerken, geen gebouwen zijnde toe voor zover deze 'bijbehorend' zijn aan de in de bestemmingsomschrijving opgenomen doeleinden. De inlaat dient deze primaire doeleinden niet waardoor er strijdigheid optreedt met de bestemming groen. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust, is de inlaat uiteindelijk niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie onder *'Waterstaat-Waterkering'*.

Waarde- beschermd stadsgezicht
De bestemming beschermt het behoud en herstel van cultuurhistorische en ruimtelijke waarden. Binnen deze bestemming is zowel een wandel- en fietsverbinding toegestaan evenals de dijkversterking nu de bestemming geen belemmeringen opwerpt. Wel is een aanlegvergunning vereist voor het aanleggen, verbreden en verharden van paden. Zie verder onder '*Aanlegvergunning'.

Waterstaat-Waterkering
Met betrekking tot de aanleg van de fiets- en wandelverbinding en de parkeervoorziening verandert de dubbelbestemming waterstaat-waterkering niets aan de eerder geconstateerde strijdigheid. De dubbelbestemming staat werken ten behoeve van de waterkering en daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde toe. Zowel de fiets- en wandelverbinding als de parkeervoorziening zijn geen werken welke dienen ten behoeve van de waterkering maar voorzien in een recreatieve functie waardoor dit planologisch niet toegestaan is onder de huidige bestemmingsomschrijving van waterstaat-waterkering. De dijkversterking is onder deze dubbelbestemming wel mogelijk waardoor (ondanks dat de dijkversterking strijdig is met de bovengenoemde *enkel*bestemmingen) uiteindelijk tóch planologisch is toegestaan. Hierdoor ontstaat wat betreft de dijkversterking geen strijdigheid met het bestemmingsplan.

-Inlaat Noord
De inlaat betreft een kunstwerk ten behoeve van de waterkering en is op grond van de primaire dubbelbestemming planologisch toegestaan. Op grond van de bouwregels mag de bouwhoogte van bouwwerken, geen gebouwen zijnde een hoogte van maximaal 5 m. hebben. De inlaat blijft onder deze afmeting en is daarmee niet strijdig met het bestemmingsplan op grond van de dubbelbestemming.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie:

1. **Dijkversterking**
   •Geen strijdigheid geconstateerd

2. **Inlaat Noord**
   •Geen strijdigheid geconstateerd

3. **Parkeervoorzieningen**
   • Strijdig binnen de enkelbestemmingen 'Groen'

4. **Fiets- en wandelverbindingen**
   • Strijdigheid binnen de bestemming 'Cultuur- en ontspanning'

   **De enkelbestemmingen geven aan dat de in bijlage 4 en 5 van de toelichting aangeven cultuurhistorische en ruimtelijke waarden van het beschermd stadsgezicht bij de te realiseren activiteiten behouden dienen te blijven.*

Paraplubestemmingsplan Archeologie: Vastgesteld 07-03-2017					
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**	
				Ja	**Nee**
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1	3	Behoud en bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*	
			Parkeervoorzieningen	x*	
			Bruggen	x*	
			Fiets- en wandelverbinding	x*	
Dubbelbestemming Waarde Archeologie 3	5	Behoud en bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*	
			Parkeervoorzieningen	x*	
			Bruggen	x*	
			Fiets- en wandelverbinding	x*	
			Inlaat Noord	x*	
			Stadsstrand	x*	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	8	Behoud en bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*	
			Parkeervoorzieningen	x*	
			Bruggen	x*	
			Fiets- en wandelverbinding	x*	
			Inlaat Noord	x*	

Toelichting

Archeologie
De gronden zijn, naast voor de in de bestemmingsplannen 'Binnenstad', Bestemmingsplan Grote Waal 2005 en Bestemmingsplan Hoornsche Hop aangegeven bestemmingen, op grond van het paraplubestemmingsplan 'Archeologie' mede bestemd voor het behoud en de bescherming van de archeologische waarden van de gronden. Op grond van de dubbelbestemmingen 'Waarde-Archeologie 1', Waarde-Archeologie 3' en 'Waarde-Archeologie 5' zijn geen inhoudelijke verboden opgenomen voor het verrichten van bepaalde activiteiten.
Enkel de aanlegvergunning wordt geregeld (zie hieronder bij '**Aanlegvergunning*') evenals de plicht tot het overleggen van een archeologisch rapport.
Voor gronden bestemd met waarde 1, geldt dat een rapport moet worden overlegd voor alle bouwwerken.
Voor gronden bestemd met waarde 3, geldt het rapport voor bouwwerken groter dan 500 m^2.
Voor gronden bestemd met waarde 5, geldt het rapport voor bouwwerken groter dan 10.000 m^2.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
2. **Inlaat Noord**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
3. **Parkeervoorzieningen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
4. **Fiets- en wandelverbinding**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
5. **Stadsstrand**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
6. **Bruggen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Hoornsche Hop (analoog): Vastgesteld 8-12-1998						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
Markermeer	4	Landschap en natuur, waterecosysteem Markermeer, sociaal- economische en sociaal-culturele doeleinden zijnde integraal waterbeheer, recreatie uitgezonderd verblijfsrecreatie. Daarbij behorende kaden en dijken, aanleggelegenheid, water, bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking	x		
			Fiets- en wandelverbinding		x*	
			Parkeervoorzieningen		x	
			Bruggen	x		2 m

Bestemmingsplan Hoornsche Hop (analoog): Vastgesteld 8-12-1998						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
			Stadsstrand	x*		
			Inlaat Noord		x	
			Strekdam	x		

Toelichting

Markermeer
Binnen de bestemming Markermeer zijn de gronden bestemd voor de ontwikkeling van het waterecosysteem Markermeer en de daaraan eigen landschappelijke en natuurlijke waarden in dit gebied. Ook sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden als integraal waterbeheer, recreatie (uitgezonderd verblijfsrecreatie) en daarbij behorende kaden en dijken en bijbehorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde, vallen binnen de bestemmingsomschrijving. Op grond hiervan is de dijkversterking toegestaan evenals de strekdammen. Voor het aanleggen van de fiets- en voetverbinding is een aanlegvergunning vereist, maar deze komt gelet op artikel 5.10 Waterwet te vervallen*. De inlaat is niet overeenkomstig het bestemmingsplan nu de bouwhoogte als voorgeschreven wordt overschreden. Ook de parkeervoorziening is strijdig met de bestemming nu deze mogelijkheden niet als zodanig worden benoemd binnen de bestemmingsomschrijving. Het stadsstrand daarentegen is niet strijdig met het bestemmingsplan aangezien deze activiteiten ten dienste staan van de recreatieve functie, niet zijnde verblijfsrecreatie. Op grond van het bestemmingsplan zijn de bruggen toegestaan. Wel geldt er voor de bruggen een beperking ten aanzien van de bouwhoogte, deze mag maximaal 2 m. bedragen. Daarmee treedt wat betreft deze activiteiten geen strijdigheid op met de regels in het bestemmingsplan.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
2. **Wandel- en fietspaden**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
3. **Parkeervoorzieningen**
   - **Strijd met de bestemming 'Markermeer'**
4. **Stadsstrand**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
5. **Inlaat Noord**
   - **Strijd met de bestemming 'Markermeer'**
6. **Strekdammen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
7. **Bruggen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Grote Waal 2005: Vastgesteld 08-03-2006						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens regel**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming 'Waterkering/Omringdijk'	27	Werken ten behoeve van de waterkering- en geleiding, paden, sloten, bermen en beplanting met daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Bruggen Wandel- en fietsverbinding	x* x* x*		

Toelichting

Waterkering/Omringdijk
De gronden zijn bestemd voor werken ten behoeve van de waterkering- en geleiding, paden en daarbij behorende bouwwerken geen gebouwen zijnde. Op grond hiervan zijn de dijkversterking en wandel- en fietsverbinding planologisch toegestaan. De bruggen zijn eveneens planologisch toegestaan, echter voor zover de toegestane maximale hoogte van 5 m. niet wordt overschreden.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

2. **Wandel- en fietsverbindingen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

3. **Bruggen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.1.3 Module 3: Gemeente Hoorn

Bestemmingsplan Grote Waal 2005: Vastgesteld 08-03-2006						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens regel**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming 'Waterkering/Omringdijk'	27	Werken ten behoeve van de waterkering- en geleiding, paden, sloten, bermen en beplanting met daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Toelichting

Waterkering/Omringdijk
De gronden zijn bestemd werken ten behoeve van de waterkering- en geleiding, paden en daarbij behorende bouwwerken geen gebouwen zijnde. Op grond hiervan is de dijkversterking en wandel- en fietsverbinding planologisch toegestaan.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

2. **Wandel- en fietsverbindingen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Hoornsche Hop (analoog): Vastgesteld 8-12-1998					
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**	
				Ja	**Nee**
Markermeer	4	Landschap en natuur, waterecosysteem Markermeer, sociaal- economische en sociaal-culturele doeleinden zijnde integraal waterbeheer, recreatie uitgezonderd verblijfsrecreatie. Daarbij behorende kaden en dijken, aanleggelegenheid, water, bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Strekdam Brug	x x x	x*

Toelichting

Markermeer
Binnen de bestemming Markermeer zijn de gronden bestemd voor de ontwikkeling van het waterecosysteem Markermeer en de daaraan eigen landschappelijke en natuurlijke waarden in dit gebied. Ook sociaaleconomische en sociaal-culturele doeleinden als integraal waterbeheer, recreatie (uitgezonderd verblijfsrecreatie) en daarbij behorende kaden en dijken vallen binnen de bestemmingsomschrijving. Op grond van deze doeleindenomschrijving is de dijkversterking toegestaan. Het aanleggen van de fiets- en wandelverbinding is aanlegvergunningplichtig*. Ook de te realiseren strekdam (welke deels binnen deze bestemming valt) is niet strijdig met het bestemmingsplan nu de bebouwingsregels enkel zien op *gebouwen* en *bouwwerken, geen gebouwen zijnde.* De strekdam betreft namelijk een werk waardoor dit geen strijdigheid oplevert met de bebouwingsbepalingen in het bestemmingsplan. De brug mag op grond van de bebouwingsbepalingen een hoogte hebben van maximaal 2 m.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
2. **Wandel- en fietspaden**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
3. **Strekdam**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
4. **Brug**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

Paraplubestemmingsplan Archeologie: Vastgesteld 07-03-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens regel**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	5	Behoud en bescherming van de archeologische waarden van de gronden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Brug	x* x* x		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	8	Behoud en bescherming van de archeologische waarden van de gronden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Brug	x* x* x		

Toelichting

Archeologie
De gronden zijn mede bestemd voor het behoud en de bescherming van de archeologische waarden. Op grond van de dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie ' is geen inhoudelijk verbod opgenomen voor het verrichten van bepaalde activiteiten. Enkel de aanlegvergunning wordt geregeld (zie hieronder bij '**Aanlegvergunning*') evenals de plicht tot het overleggen van een archeologisch rapport.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
2. **Wandel- en fietsverbindingen**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
3. **Brug**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.1.4 Module 3: Gemeente Koggenland

Bestemmingsplan Landelijk Gebied: Vastgesteld 27-06-2013, inclusief gedeeltelijke herziening ten gevolge van Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 (vastgesteld 14-05-2018)[1]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone - dijken	54.3/32.3	De aangeduide gronden zijn mede bestemd voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen	Dijkversterking	x		
			Inlaat gemaal Westerkogge en		x	Max 2 m.
			Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden)	x		
			Uitlaatconstructie Zuid		x	Max. 2 m
			Uitlaatconstructie Noord		x	Max. 2 m
Enkelbestemming Natuur-1	22/ -	Doeleinden van natuur en landschap, sociaaleconomische en sociaal-culturele doeleinden, zijnde de beroepsvisserij, integraal waterbeheer, dagrecreatief medegebruik en de wateraanvoer, -afvoer en –berging met daarbij behorende kaden en dijken en andere bouwwerken	Dijkversterking (primair ingericht voor natuur)	x*		
			Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en Inlaat gemaal Westerkogge	x*		Max. 3 m
			Strekdam	x*		
			Wandel- en fietsverbinding		x	
			Uitlaatconstructie Zuid		x	

[1] Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 dient blijkens de toelichting te worden gelezen in samenhang met Bestemmingsplan Landelijk Gebied, welke is vastgesteld op 27 juni 2013. Indien het Reparatieplan geen wijzigingen heeft doorgevoerd op een bepaalde bestemming is een streepje opgenomen.

Bestemmingsplan Landelijk Gebied: Vastgesteld 27-06-2013, inclusief gedeeltelijke herziening ten gevolge van Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 (vastgesteld 14-05-2018)[1]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
			[2] Uitlaatconstructie Noord		x	
Enkelbestemming Natuur-2	23/ -	Natuurlijke- en landschappelijke waarden van de natuurgebieden, sloten, vaarten, poelen en daarmee gelijk te stellen waterlopen en –partijen, mede bestemd voor waterberging, met ondergeschikt agrarisch medegebruik, extensief dagrecreatief medegebruik en educatief medegebruik, paden en nutsvoorzieningen	Dijkversterking (primair ingericht voor natuur) Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	x	x x	
Enkelbestemming Water	34/16	Vaarten, sloten, en daarmee gelijk te stellen waterlopen ten behoeve van de wateraanvoer en -afvoer, de waterberging en het behoud van de natuurlijke en landschappelijke waarden, met dien verstande dat bij wateroverlast de vervulling van de waterbergfunctie voorrang heeft boven de andere functies, evenals bij het daarvoor noodzakelijke onderhoud en daarbij behorende kaden, dijken, paden en andere bouwwerken	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	x x	x	Max. 3 m
Enkelbestemming Wonen	36/18	Onder andere woonhuizen met bijbehorende bouwwerken en daaraan ondergeschikte wegen, paden, water en nutsvoorzieningen	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	x	x	

[2] Bij 'Artikel' is in de tabel eerst het artikel uit het Bestemmingsplan Landelijk Gebied aangegeven, en daarna het desbetreffende artikel in het Reparatieplan Landelijk Gebied 2017.

Bestemmingsplan Landelijk Gebied: Vastgesteld 27-06-2013, inclusief gedeeltelijke herziening ten gevolge van Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 (vastgesteld 14-05-2018)[1]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Water – Waterkering	35/17	Primaire waterkering, agrarisch en recreatief medegebruik, wegen en paden en daarbij behorend water en andere bouwwerken	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge Wandel- en fietsverbinding	x x x	 x 	Max. 5 m
Enkelbestemming Recreatie – Dagrecreatie 1 Met functieaanduiding: Zwembad	24/ -	Onder meer Water Behoud en herstel natuurlijke waarden met daaraan ondergeschikte paden en daar bijbehorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Uitlaatconstructie Zuid	 x 	x x	
Enkelbestemming Bedrijf-Nutsvoorziening	10/ -	Gebouwen en overkappingen ten behoeve van de waterhuishouding, energievoorzieningen naar de aard daarmee gelijk te stellen openbare nutsvoorzieningen, niet zijnde geluidszoneringsplichtige inrichtingen, risicovolle inrichtingen en/of vuurwerkbedrijven	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	 x	x 	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 2	44 (vervallen)/23	Mede bestemd voor het behoud van de in de grond aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge Wandel- en fietsverbinding	x* x* x*	 	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	45 (vervallen)/24	Behoud van de aldaar in of op de grond aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	x* x*	 	

Bestemmingsplan Landelijk Gebied: Vastgesteld 27-06-2013, inclusief gedeeltelijke herziening ten gevolge van Reparatieplan Landelijk Gebied 2017 (vastgesteld 14-05-2018)[1]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
			Uitlaatconstructie Zuid Uitlaatconstructie Noord Wandel- en fietsverbinding	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	47 (vervallen)/26	Mede bestemd voor het behoud van de aldaar in of op de grond aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde - Cultuurhistorie	48/27	Het behoud van de landschappelijk en cultuurhistorische waarden van de dijken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge	x* x*	x*	

Toelichting

Natuur-1
Binnen de bestemming Natuur-1 zijn onder meer natuur, dagrecreatief medegebruik en wateraanvoer, –afvoer en -berging toegestaan. Dijkversterking, constructieve dijkversterking Westerkogge (damwanden), strekdam, natuur passen binnen de bestemming Natuur-1. Dijkversterking (het aanleggen van dijken en kaden), constructieve dijkversterking Westerkogge en de strekdam zijn toegestaan, omdat de kaden en dijken onderdeel zijn van wateraanvoer- afvoer en -berging zoals benoemd in de bestemmingsomschrijving. De oeverdijk wordt primair ingericht voor natuur. De maximale bouwhoogte van de bouwwerken bedraagt 3 m. De fiets- en wandelverbinding is echter wel strijdig met de bestemming natuur, nu de mogelijkheid tot het aanbrengen van paden niet als mogelijkheid in de planregels is opgenomen.

- Uitlaatconstructie Noord en uitlaatconstructie Zuid
Binnen de natuurbestemming worden tevens de uitlaatconstructie noord en uitlaatconstructie zuid gerealiseerd. Deze zijn niet-passend nu de maatvoering niet past binnen de maximale toegestane bouwhoogte (maximaal 2 meter). Dit levert strijdigheid op met het bestemmingsplan.

- Inlaatconstructie Westerkogge
Binnen de bestemming ‘Natuur-1’wordt tevens een deel van inlaatconstructie Westerkogge gerealiseerd. Deze past niet binnen de maximale toegestane bouwhoogte (maximaal 2 m.). Dit levert strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Natuur-2
De gronden zijn onder meer bestemd voor de natuurlijke- en landschappelijke waarden van de natuurgebieden, sloten, vaarten, poelen en daarmee gelijk te stellen waterlopen en –partijen, mede bestemd voor waterberging. Binnen deze bestemming is het

realiseren van een dijkversterking niet toegestaan nu de bestemmingsomschrijving een dergelijke activiteit niet toelaat. Omdat op deze grond echter ook de gebiedsaanduiding 'vrijwaringszone- dijken' rust, waarbij de gronden mede bestemd zijn voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan.

-Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge
De constructieve dijkversterking is op grond van de bestemming Natuur-2 niet toegestaan nu de dijkversterking met damwanden niet binnen de bestemmingsomschrijving valt. Omdat op deze grond echter ook de gebiedsaanduiding 'vrijwaringszone- dijken' rust, waarbij de gronden mede bestemd zijn voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen is de constructieve dijkversterking, nu deze noodzakelijk is voor het functioneren van de waterkering, niet strijdig met het bestemmingsplan.

Water
De voor 'water' aangewezen gronden zijn bedoeld voor vaarten, sloten en daarmee gelijk te stellen waterlopen, waterberging met behoud van natuurlijke en landschappelijke waarden met daarbij behorende kaden en dijken, paden en andere bouwwerken waaronder steigers, bruggen, dammen en/of duikers, en naar de aard daarmee gelijk te stellen kunstwerken. Binnen deze bestemming is de dijkversterking toegestaan nu dijken als zodanig benoemd staan.

-Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge
Op grond van de bestemming zijn bijbehorende kaden, dijken en andere bouwwerken (onder andere bruggen, dammen/duikers) en naar de aard daarmee gelijk te stellen kunstwerken toegestaan. De constructieve dijkversterking met bijbehorende damwanden valt binnen de omschrijving en is op grond van de waterbestemming toegestaan. Met betrekking tot de inlaat Westerkogge geldt dat deze niet past binnen het bestemmingsplan.

Wonen
De met wonen aangewezen gronden zijn bestemd voor woningen en daaraan ondergeschikt onder andere paden, nutsvoorzieningen en water. Binnen de woonbestemming is de dijkversterking evenals de inlaat gemaal Westerkogge niet toegestaan nu deze geenszins ten dienste staan aan de woonbestemming. Dit levert strijdigheid op met het bestemmingsplan. De functieaanduiding 'vrijwaringszone-dijken' geeft aan dat de gronden mede zijn bestemd voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen. Er mogen geen gebouwen en andere bouwwerken worden gebouwd dan ten behoeve van de gebiedsaanduiding. Middels de functieaanduiding wordt de strijdigheid met de enkelbestemming opgeheven. Er doet zich middels de functieaanduiding geen strijdigheid meer voor.

Water – Waterkering
Binnen de bestemming zijn onder meer werken ten behoeve van de primaire waterkering toegestaan. Hieronder vallen dus ook de dijkversterking, de constructieve dijkversterking Westerkogge en de inlaat Westerkogge. De maximale bouwhoogte van de bouwwerken bedraagt 5 m. De fiets- en wandelverbinding is onder de bestemming mogelijk nu de bestemmingsomschrijving paden als zodanig noemt.

Recreatie – Dagrecreatie 1
Binnen deze bestemming is onder meer water toegestaan. Onder de bestemmingsomschrijving van recreatie- dagrecreatie 1 is dijkversterking echter niet als zodanig bestemd en valt ook niet onder het begrip 'water'. Daarmee is de dijkversterking strijdig met de bestemming. Omdat op deze gronden echter ook de gebiedsaanduiding vrijwaringszone-dijken rust (zie hieronder bij '*Gebiedsaanduiding vrijwaringszone-dijken*') is de dijkversterking uiteindelijk toch niet strijdig met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding is binnen de bestemming tevens niet strijdig nu paden, mits ondergeschikt aan de hoofdbestemming, zijn toegestaan.

-Uitlaatconstructie Zuid
Op grond van de bestemming is er geen mogelijkheid opgenomen tot het realiseren van een uitlaatconstructie voor het water. Omdat er op de grond tevens een gebiedsaanduiding 'vrijwaringszone-dijken' rust, is een uitlaatconstructie middels de gebiedsaanduiding niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie hieronder ook bij '*vrijwaringszone-dijken'*.

Bedrijf-Nutsvoorziening
Binnen de bestemming zijn gebouwen en overkappingen ten behoeve van de waterhuishouding toegestaan en daarmee naar aard gelijk te stellen openbare nutsvoorzieningen met daarbij behorende andere bouwwerken. De dijkversterking is strijdig binnen deze bestemming nu deze niet als zodanig benoemd wordt.

-Constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaatconstructie Westerkogge
De inlaat betreft een (kunst)werk ten behoeve van de waterhuishouding en is daarmee op grond van de (bovengenoemde) bestemmingsomschrijving toegestaan.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone-dijken
Binnen de gebiedsaanduiding zijn de gronden mede bestemd voor het functioneren van de waterkering. Daarom zijn alle werkzaamheden ten behoeve van de waterkering, zoals de dijkversterking en de constructieve dijkversterking mede als de inlaat- en uitlaat toegestaan nu deze allen noodzakelijk zijn voor het doelmatig functioneren van de waterkering. Omdat de gronden mede bestemd zijn ten behoeve van de waterkering, zijn ook activiteiten ten behoeve van de andere bestemming (zoals Natuur en Recreatie-dagrecreatie) hier toegestaan. Daarmee zijn, zover de andere enkelbestemmingen dijkversterking en werkzaamheden ten behoeve van de waterkering niet toestaan, toch planologisch mogelijk middels deze gebiedsaanduiding.

Waarde-archeologie-2
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij geldt dat voor bouwwerken met een oppervlakte van meer dan 100 m^2 bij de omgevingsvergunning voor bouwen een archeologisch rapport moet worden overlegd dat voldoet aan de voorwaarden gesteld in het bestemmingsplan. Er treedt geen strijdigheid op met de bestemming.

Waarde-archeologie-3
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij geldt dat voor bouwwerken met een oppervlakte van meer dan 500 m^2 en dieper dan 0,35 m. onder maaiveld bij de omgevingsvergunning voor bouwen een archeologisch rapport moet worden overlegd dat voldoet aan de voorwaarden gesteld in het bestemmingsplan. Er treedt geen strijdigheid op met de bestemming.

Waarde-archeologie-5
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. De dijkversterking is niet strijdig binnen de bestemming nu hiertegen geen belemmeringen worden opgeworpen. De bouwregels die aan de bestemming gekoppeld zijn zien op bouwwerken. De inlaat betreft een kunstwerk waardoor de bouwregels hier niet van op toepassing zijn. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat een archeologisch rapport dient te worden overlegd indien deze een oppervlakte hebben van meer dan 20.000 m^2 en dieper dan 0,4 m. onder maaiveld alvorens een omgevingsvergunning voor het bouwen kan worden verleend. Er treedt geen strijdigheid op met de bestemming.

Waarde- Cultuurhistorie
De dubbelbestemming Waarde-Cultuurhistorie ziet mede op het behoud van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van de dijken. De bouwregels bepalen dat anders dan ten behoeve van de dubbelbestemming op deze gronden niet mag worden gebouwd. Dit betekent dat gebouwen en bouwwerken die ten dienste van de waterkering staan wel zijn toegestaan. De constructieve dijkversterking gemaal Westerkogge (damwanden) en inlaat gemaal Westerkogge zijn passend binnen de bestemming.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist (tenzij het gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud of beheer betreffen) en kan enkel worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan de toegekende bestemming van het gebied. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking / constructieve dijkversterking/ strekdam**
   - **Geen strijdigheid geconstateerd**
2. **Inlaat gemaal Westerkogge**
   - **Strijdig binnen 'Natuur-1' en 'Natuur-2' en 'Water'**
3. **Uitlaatconstructies Noord en Zuid**
   - **Strijdig binnen 'Natuur -1' en 'Recreatie - Dagrecreatie -1'**
4. **Wandel- en fietsverbinding**
   - **Strijdig binnen de bestemming 'Natuur-1'**

2.1.5 Module 3: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone - dijk	34	Bouwen slechts toegestaan na advies dijkbeheerder	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
Enkelbestemming Water *Functieaanduiding specifieke vorm van water - markermeer*	19	Water met de voor de waterhuishouding en het verkeer in en over het water noodzakelijke voorzieningen, met daarbij behorende kaden en dijken en wateren, terreinen en overige onbebouwde gronden Ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van water - markermeer' voor afwijkend gebruik ten behoeve van: doeleinden van landschap en natuur, sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden, zijnde: integraal waterbeheer; beroepsscheepvaart; beroepsvisserij; recreatie, uitgezonderd verblijfsrecreatie; de berging van bodemmateriaal	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Inlaat zuid	x* x	x	Maximaal 2 m

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Uitoefening veehouderijen en weidebedrijven, extensief recreatief medegebruik, verbouwen van ruwvoergewassen, […], groen, water, het behoud, herstel en de ontwikkeling van natuurlijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Verkeer	17	Wegen, kaden (inclusief kaden, voet-/fietspaden et cetera)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Tuin	16	Tuinen, water en parkeren	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	30	Mede bestemd voor: Waterkering Waterbeheersing Daarbij behorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
Dubbelbestemming Waarde-Landschap	28	Mede bestemd voor: Behoud en herstel landschappelijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	24	Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	25	Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Inlaat zuid	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	26	Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Toelichting

Water
Binnen de bestemming water (met aanduiding 'specifieke vorm van water – Markermeer') zijn alle activiteiten ten dienste van de waterhuishouding en het integraal waterbeheer toegestaan. Dit houdt in dat de dijkversterking is toegestaan. Binnen deze bestemming past de realisatie van de inlaat zuid niet voor zover dit betrekking heeft op de onderdelen gebouwen. Met betrekking tot de bouwwerken geldt dat deze strijdig zijn vanwege de bouwhoogte van deze bouwwerken. De doorgaande wandel- en fietsverbinding is wel passend binnen deze bestemming nu recreatie ter plaatse van de aanduiding is toegestaan.

Agrarisch met waarden
Binnen de bestemming agrarisch zijn activiteiten ten dienste van de agrarische bestemming alsmede extensief recreatief medegebruik en water toegestaan. De fiets- en wandelverbinding past binnen deze bestemming. Binnen de bestemmingsomschrijving is water weliswaar mogelijk gemaakt, maar hieronder wordt niet mede verstaan de dijkversterking. Blijkens de toelichting bij het plan doelt de bestemming op wateren zoals sloten en daarbij behorende mogelijkheden tot waterberging. Dijkversterking valt hier buiten en is daarmee strijdig met de agrarische bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering ligt, is de dijkversterking daarom toch niet strijdig met het bestemmingsplan. (Zie ook onderstaand bij *'Waterstaat-waterkering'*).

Tuin
De voor tuin aangewezen gronden zijn bestemd voor tuinen, water en parkeren. Onder dit 'water' wordt verstaan sloten en andersoortige kleine wateren. De dijkversterking is onder deze bestemming daarmee niet toegestaan. Nu op de met tuin bestemde gronden tevens de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust, treedt er geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Zie ook onder 'Waterstaat-waterkering'.

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn onder meer kaden, voet- en fietspaden toegestaan. Dit betekent dat de wandel- en fietsverbindingen zijn toegestaan. Daarnaast geldt hier ook de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering. Deze regelt dat de gronden tevens bestemd zijn voor de waterkering waardoor ook de dijkversterking geen strijdigheid oplevert met het bestemmingsplan. Het realiseren van de sloot levert wel strijdigheid op met het bestemmingsplan nu het zodanig realiseren van watergangen niet tot de bestemmingsomschrijving behoort.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking en afwateringsduiker, welke ten dienste staat van de waterkerende functie, op deze gronden mogelijk is. De wandel- en fietsverbinding wordt middels deze bestemming niet uitgesloten nu er enkel bouwregels gelden die zien op *bouwwerken*. Hiervan is met de voorliggende activiteit geen sprake. De dubbelbestemming waterstaat-waterkering staat daarmee de fiets- en wandelverbinding niet in de weg.

Waarde-Landschap
De dubbelbestemming Waarde-Landschap ziet mede op het behoud en herstel van landschappelijke waarden van het gebied. De bouwregels bepalen enkel dat niet mag worden gebouwd. Met de voorgestelde plannen wordt er niet gebouwd maar vinden er werken/werkzaamheden plaats. Ook de specifieke gebruiksregels welke aangeven wat voor soort activiteiten in ieder geval als strijdig worden gerekend met het bestemmingsplan, zijn niet van toepassing op de dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding. Omdat daarnaast ook de bestemming Waterstaat-waterkering geldt, zijn alle voorgestelde activiteiten hier toegestaan, voor zover deze geen afbreuk doen aan de landschappelijke waarden van het gebied.

Waarde-archeologie-3
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 50 m^2 en minder dan 0,40 m onder maaiveld.

Waarde-archeologie-4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 500 m^2.

Waarde-archeologie-5
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen

binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 500 m^2 en minder dan 0,40 m onder maaiveld.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden over een oppervlakte van meer dan 500 m^2 (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Strijdig met de bestemmingen 'Natuur' en 'Agrarisch met Waarden, voor het deel waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' op rust.

2. Fiets- en wandelverbinding
Geen strijdigheid geconstateerd.

3. Inlaat zuid
• Strijdigheid met de bestemming 'Water' en de functieaanduiding specifieke vorm van 'water - markermeer'.

2.1.6 Module 4: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone - dijk	34	Bouwen slechts toegestaan na advies dijkbeheerder	Dijkversterking	x		
			Wandel- en fietsverbinding	x		
			Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)	x		
			Constructieve versterking Bedijkte Waal	x		
Enkelbestemming Water	19	Water met de voor de waterhuishouding en het verkeer in en over het water noodzakelijke voorzieningen, met daarbij behorende kaden en dijken en wateren, terreinen en overige onbebouwde gronden.	Dijkversterking	x*		
			Inlaat zuid		x	Max. 2 m
			Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)		x	Max. 2 m
			Wandel- en fietsverbinding	x		
Functieaanduiding specifieke vorm van water - markermeer		Ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van water - markermeer' voor afwijkend gebruik ten behoeve van: doeleinden van landschap en natuur, sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden, zijnde: integraal waterbeheer; beroepsscheepvaart; beroepsvisserij; recreatie, uitgezonderd verblijfsrecreatie; de berging van bodemmateriaal				
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Uitoefening veehouderijen en weidebedrijven, extensief recreatief medegebruik, verbouwen van ruwvoergewassen, […], groen, water, het behoud, herstel en de ontwikkeling van	Dijkversterking		x	
			Wandel- en fietsverbinding	x		
			Sloot	x		
			Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)		x	

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		natuurlijke waarden	Constructieve versterking Bedijkte Waal		x	Max . 2 m
Enkelbestemming Verkeer	17	Wegen, kaden (inclusief kaden, voet-/fietspaden et cetera)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Sloot Constructieve versterking Bedijkte Waal	 x 	x x x x	 Max. 8 m
Enkelbestemming Natuur	11	Behoud of het herstel van natuurwetenschappelijke, landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige waarden, agrarisch medegebruik en extensief recreatief medegebruik	Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)		x	
Enkelbestemming Tuin	16	Tuinen, water en parkeren	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	30	Mede bestemd voor: Waterkering Waterbeheersing Daarbij behorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Constructieve versterking Bedijkte Waal	x x x	 x 	 Max. 3 m.
Dubbelbestemming Waarde-Landschap	28	Mede bestemd voor: Behoud en herstel landschappelijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Constructieve versterking Bedijkte Waal	x* x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	24	Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
			Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Sloot Constructieve versterking Bedijkte Waal	x* x*	 x*	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	25	Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Inlaat zuid	x* x* x* x*		Max. 500 m^2
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	26	Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Sloot	x* x* x* x*		

Toelichting

Water
Binnen de bestemming water (met aanduiding 'specifieke vorm van water – Markermeer') zijn alle activiteiten ten dienste van de waterhuishouding en het integraal waterbeheer toegestaan. Dit houdt in dat de dijkversterking is toegestaan. Binnen deze bestemming past de realisatie van de inlaat zuid niet voor zover dit betrekking heeft op de onderdelen gebouwen. Met betrekking tot de bouwwerken geldt dat deze strijdig zijn vanwege de bouwhoogte van deze bouwwerken. De doorgaande wandel- en fietsverbinding is niet strijdig nu binnen de aanduiding recreatie is toegestaan.

-Afwateringsduiker Rietkoog
De afwateringsduiker Rietkoog is binnen de bestemming water niet toegestaan nu enkel water met de voor de waterhuishouding en het verkeer in en over het water noodzakelijke voorzieningen mogelijk is. De afwateringsduiker valt hier niet onder. Zie ook onderstaand bij '*Waterstaat-Waterkering*'.

Agrarisch met waarden
Binnen de bestemming agrarisch zijn activiteiten ten dienste van de agrarische bestemming alsmede extensief recreatief medegebruik en water toegestaan. De fiets- en wandelverbinding is passend binnen de bestemming.
Binnen de bestemmingsomschrijving is water weliswaar mogelijk gemaakt maar hieronder wordt niet mede verstaan de dijkversterking. Blijkens de toelichting bij het plan doelt de bestemming op wateren zoals sloten en daarbij behorende mogelijkheden tot waterberging. Dijkversterking valt hier buiten en is daarmee strijdig met de agrarische bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering ligt, is de dijkversterking daarom toch niet strijdig met het bestemmingsplan. (Zie ook onderstaand bij *'Waterstaat-waterkering'*).

- Constructieve versterking Bedijkte Waal
De constructieve versterking is binnen de agrarische bestemming niet toegestaan nu de bestemmingsomschrijving geen optie geeft tot het aanbrengen van kunstwerken ten behoeve van de waterkering. Zie ook onderstaand bij 'Waterstaat-waterkering'. De overige dubbelbestemmingen zoals waarde- archeologie en agrarisch met waarden werpen geen belemmeringen op tegen de realisering van de constructieve versterking in dit gebied.
Binnen de bestemming agrarisch met waarden zijn enkel bouwwerken toegestaan met een bouwhoogte tot maximaal 2 m.

-Afwateringsduiker Rietkoog
De afwateringsduiker is binnen de agrarische bestemming niet toegestaan nu de bestemmingsomschrijving geen optie geeft tot het aanbrengen van kunstwerken ten behoeve van de waterkering. Zie ook onderstaand bij 'Waterstaat-waterkering'. De overige dubbelbestemmingen zoals waarde- archeologie en agrarisch met waarden werpen geen belemmeringen op tegen de realisering van de afwateringsduiker in dit gebied.

Natuur
De voor natuur aangewezen gronden zijn bestemd voor het behoud of het herstel natuurwetenschappelijke, landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige waarden, agrarisch medegebruik en extensief recreatief medegebruik. Binnen deze bestemming is de afwateringsduiker Rietkoog niet toegestaan, aangezien de bestemmingsomschrijving geen optie geeft tot het aanbrengen van kunstwerken ten behoeve van de waterkering. Zie ook onderstaand bij 'Waterstaat-waterkering'.

Tuin
De voor tuin aangewezen gronden zijn bestemd voor tuinen, water en parkeren. Onder dit 'water' wordt verstaan sloten en andersoortige kleine wateren. De dijkversterking is onder deze bestemming daarmee niet toegestaan. Nu op de met tuin bestemde gronden tevens de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust, treedt er geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Zie ook onder 'Waterstaat-waterkering'.

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn onder meer kaden, voet- en fietspaden toegestaan. Dit betekent dat de wandel- en fietsverbindingen zijn toegestaan. Daarnaast geldt hier ook de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering. Deze regelt dat de gronden tevens bestemd zijn voor de waterkering waardoor ook de dijkversterking geen strijdigheid oplevert met het bestemmingsplan. Het realiseren van de sloot levert wel strijdigheid op met het bestemmingsplan nu het zodanig realiseren van watergangen niet tot de bestemmingsomschrijving behoort.

- Constructieve versterking Bedijkte Waal
Een deel van het ruimtebeslag van de constructieve versterking valt binnen de bestemming verkeer. De bestemming laat echter geen constructieve versterking toe, zie ook bovenstaande omschrijving. Zie ook onder '*Waterstaat-Waterkering*'.
Binnen de bestemming Verkeer zijn bouwwerken toegestaan, met dien verstande dat deze een maximale bouwhoogte mogen hebben van 8 m.

-Afwateringsduiker Rietkoog
Een deel van het ruimtebeslag van de afwateringsduiker valt ook binnen de bestemming verkeer. De bestemming laat echter geen afwateringsduiker toe, zie ook bovenstaande omschrijving. Zie ook onder '*Waterstaat-Waterkering*'.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking, de constructieve versterking[3] en de afwateringsduiker, welke ten dienste staat van de waterkerende functie, op deze gronden mogelijk is. Vanwege de maatvoering is de afwateringsduiker echter strijdig. De wandel- en fietsverbinding wordt middels deze bestemming niet uitgesloten nu er enkel bouwregels gelden die zien op *bouwwerken*. Hiervan is met de voorliggende activiteit geen sprake. De dubbelbestemming waterstaat-waterkering staat daarmee de fiets- en wandelverbinding niet in de weg.

Waarde-landschap
De dubbelbestemming Waarde-Landschap ziet mede op het behoud en herstel van landschappelijke waarden van het gebied. De bouwregels bepalen enkel dat niet mag worden gebouwd. Gelet hierop zijn het aanbrengen van de constructieve versterking en de

[3] De constructieve versterking zal in de dijk worden aangebracht en valt daarmee binnen de bestemming Waterstaat-Waterkering.

afwateringsduiker Rietkoog in strijd met deze waarde. Voor het overige vinden er werken/werkzaamheden plaats. De specifieke gebruiksregels welke aangeven wat voor soort activiteiten in ieder geval als strijdig worden gerekend met het bestemmingsplan, zijn niet van toepassing op de dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding. Omdat daarnaast ook de bestemming Waterstaat-waterkering geldt, zijn alle voorgestelde activiteiten hier toegestaan, voor zover deze geen afbreuk doen aan de landschappelijke waarden van het gebied.

Waarde-archeologie-3
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 50 m² en minder dan 0,40 m. onder maaiveld.

Waarde-archeologie-4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 500 m².

Waarde-archeologie-5
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 500 m² en minder dan 0,40 m. onder maaiveld.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden over een oppervlakte van meer dan 500 m² (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Strijdig met de bestemming 'Agrarisch met Waarden, voor het deel waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' op rust.

2. Fiets- en wandelverbinding
Geen strijdigheid geconstateerd.

3. Inlaat zuid
• Strijdigheid met de bestemming 'Water' en de functieaanduiding specifieke vorm van 'water - markermeer'.

4. Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)
• Strijdig met 'Water', 'Natuur' en 'Agrarisch met Waarden, 'Verkeer' en 'Waterstaat- waterkering'

5. Sloot
• Strijdig met de bestemming 'Natuur' en 'Verkeer'.

6. Constructieve versterking Bedijkte Waal
Geen strijdigheid geconstateerd, met dien verstande dat de toegestane maximale bouwhoogte van 8 m. niet wordt overschreden.

Bestemmingsplan Dorpskernen 2016: Vastgesteld 13-04-2016						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Agrarische doeleinden en onder meer extensief recreatief medegebruik, behoud en ontwikkeling natuurlijke waarden, nutsvoorzieningen en daar bijbehorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)		x* x* x*	
Enkelbestemming Verkeer	18	Wegen, nutsvoorzieningen met daar bijbehorende wegen, paden, parkeerplaatsen et cetera	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Constructieve dijkversterking Hornsluis	x	x x x	Ma. 8 m
Enkelbestemming Water	20	Water, waterhuishouding en verkeer in en over het water noodzakelijke bouwwerken ter plaatse van 'Sluis' een sluis	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Keersluis Hornsluis Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)	 x x	x* x*	Max. 6 m Max. 3 m
Enkelbestemming Natuur	12	Behoud en herstel natuurlijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Duiker Rietkoog (+kwelscherm) Sloot	 x*	x* x* x*	
Enkelbestemming Tuin	17	Tuinen bij woningen en daarbij behorende bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)		x x	
Enkelbestemming Wonen	21	Woningen en daarbij behorende bijgebouwen/bouwwerken	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waarde Archeologie *Aanduiding:*	22	Behoud van archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Bestemmingsplan Dorpskernen 2016: Vastgesteld 13-04-2016						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Specifieke vorm van waarde 3 *Specifieke vorm van waarde 4* *Specifieke vorm van waarde 5*			Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Constructieve dijkversterking Hornsluis Sloot	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde Landschap	23	Behoud en herstel landschappelijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking Hornsluis Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm)	x* x* x* x*		
Dubbelbestemming Waterstaat – Waterkering	25	Mede bestemd voor: Waterkering, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Constructieve dijkversterking Hornsluis Sloot	x x x x x		Max. 3 m Max. 3 m
Gebiedsaanduiding Wetgevingszone-wijzigingsgebied	29	Mogelijkheid wijzigen bouwvlak door B&W. Niet van toepassing.	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone Dijk	29	Bouwen slechts toegestaan na advies en ontheffing dijkbeheerder	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Afwateringsduiker Rietkoog (+kwelscherm) Constructieve dijkversterking Hornsluis Sloot	x x x x x		

Toelichting
Agrarisch met waarden De fiets- en wandelverbinding, dijkversterking en de duiker Rietkoog zijn niet toegestaan. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering

ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking en de duiker toch passend zijn.
De fiets- en wandelverbinding blijft echter wel strijdig met de planregels.

Verkeer
De bestemming voorziet in de mogelijkheid tot het realiseren van wegen evenals nutsvoorzieningen. Binnen deze bestemming zijn ook fietspaden en voetpaden toegestaan. Daarom is de wandel- en fietsverbinding passend in de bestemming. De dijkversterking, de afwateringsduiker en constructieve dijkversterking Hornsluis zijn niet toegestaan. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking, constructieve dijkversterking en de duiker toch passend zijn in het bestemmingsplan.

Water
Binnen deze bestemmingen zijn alle activiteiten ten dienste van water en waterhuishouding toegestaan, alsmede voorzieningen ten behoeve van verkeer over het water en ter plaatse van de aanduiding 'sluis' een sluis. Keersluis Hornsluis bevindt zich binnen deze aanduiding. De afwateringsduiker Rietkoog is binnen deze bestemming toegestaan nu deze ten dienste staat van de waterhuishouding als benoemd in de bestemmingsomschrijving. De fiets en wandelverbinding is echter wel strijdig binnen de bestemming nu middels de bestemmingsomschrijving niet mede in de mogelijkheid wordt voorzien tot het aanleggen van fiets- en wandelverbindingen. De dijkversterking is niet toegestaan nu deze ten dienste staat van de waterkering. Omdat op deze gronden echter de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’ rust, treedt er geen strijdigheid op met het bestemmingsplan wat de dijkversterking betreft.

Natuur
Binnen deze bestemming is behoud en herstel van natuurlijke waarden toegestaan. Zowel de dijkversterking en afwateringsduiker Rietkoog als de wandel- en fietsverbinding passen niet binnen deze bestemmingsomschrijving. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking en afwateringsduiker toch passend zijn. De fiets- en wandelverbinding blijft echter strijdig met het bestemmingsplan. Voor de sloot is een aanlegvergunning vereist, zie onder ‘**Aanlegvergunning*’.

Tuin
Binnen deze bestemming zijn alleen tuinen bij woningen toegestaan. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking en afwateringsduiker toch passend zijn.

Wonen
De voor wonen bestemd gronden zijn bestemd voor woningen en daarbij behorende bouwwerken. Hieronder is geen dijkversterking toegestaan. Omdat op de gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking planologisch toch niet strijdig met het bestemmingsplan.

Waarde Archeologie
Deze bestemming richt zich op het behoud van archeologische waarden. Voor werkzaamheden groter dan 50 m^2 en dieper dan 0,40 m. is een aanlegvergunning vereist (zie hieronder bij '**Aanlegvergunning*'). Voor bouwwerken geldt dat deze niet zijn toegestaan voor zover groter dan 50 m^2 en dieper dan 0,40 m.

Waarde Landschap
Deze bestemming richt zich op het behoud en herstel van landschappelijke waarden. Op deze gronden mag blijkens de bouwregels niet worden gebouwd. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking, de afwateringsduiker Rietkoog, de constructieve dijkversterking Hornsluis passend zijn, voor zover deze geen afbreuk doen aan de landschappelijke waarden van het gebied. De bestemming doet ook geen afbreuk voor de mogelijkheid tot het aanleggen van fiets- en wandelverbinding nu de bestemming hiervoor geen verboden opwerpt. De bouwregels zien namelijk enkel op het bouwen, waar met de aanleg van de verbinding geen sprake is (betreft werken/werkzaamheden). Wel is voor het aanleggen van de fiets- en wandelverbindingen een aanlegvergunning vereist. Zie daarvoor onder ‘**Aanlegvergunning*’).

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle activiteiten ten dienste van de waterkering of waterbeheersing toegestaan. Alle voorgestelde activiteiten passen in de bestemmingsomschrijving, met dien verstande dat voor bouwwerken een maximale hoogte geldt van 3 m.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor onder meer oeververzwaringen en het aanleggen van paden. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1.Dijkversterking
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.Fiets- en wandelverbinding
- **Strijdig met de enkelbestemmingen 'Agrarisch met waarden', 'Natuur' en 'Water'**

3. Constructieve dijkversterking Hornsluis
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

4. Afwateringsduiker Rietkoog (+ kwelscherm)
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

5. Sloot
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.1.7 Module 5: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan Dorpskernen 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Agrarische doeleinden en onder meer extensief recreatief medegebruik, behoud en ontwikkeling natuurlijke waarden, nutsvoorzieningen en daar bijbehorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Tuin	17	Tuinen bij woningen en daarbij behorende bouwwerken geen gebouwen zijnde	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Verkeer	18	Wegen, nutsvoorzieningen met daar bijbehorende wegen, paden, parkeerplaatsen et cetera	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Dubbelbestemming Waarde Archeologie	22	Behoud van archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Bestemmingsplan Dorpskernen 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Specifieke vorm van waarde-3 *Specifieke vorm van waarde-4*						
Dubbelbestemming Waarde Landschap	23	Behoud en herstel landschappelijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waterstaat – Waterkering	25	Mede bestemd voor: Waterkering, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone Dijk	29	Bouwen slechts toegestaan na advies en ontheffing dijkbeheerder	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		

Toelichting

Agrarisch met waarden
De gronden zijn bedoeld voor agrarische doeleinden. Ook is de dijkversterking niet toegestaan. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking toch passend is. Binnen de bestemming agrarisch met waarden is extensief recreatief medegebruik toegestaan. De wandel- en fietsverbinding valt daar ook onder en deze is daarom passend binnen de bestemming agrarisch met waarden.

Tuin
Binnen deze bestemming zijn alleen tuinen bij woningen toegestaan. Zowel de dijkversterking als de wandel- en fietsverbinding passen niet binnen deze bestemmingsomschrijving. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking toch passend is.

Verkeer
Binnen deze bestemming zijn fietspaden en voetpaden toegestaan. Daarom is de wandel- en fietsverbinding passend in de bestemming. De dijkversterking is niet toegestaan. De bestemming voorziet niet in activiteiten ten dienste van de waterkering of de waterhuishouding. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking en de duiker toch passend zijn.

Waarde Archeologie
Deze bestemming richt zich op het behoud van archeologische waarden. Voor werkzaamheden groter dan 50 m² en dieper dan 0,40 m. is een aanlegvergunning vereist (zie hieronder bij '**Aanlegvergunning*'). Voor bouwwerken geldt dat deze niet zijn toegestaan voor zover groter dan 50 m² en dieper dan 0,40 m.

Waarde Landschap
Deze bestemming richt zich op het behoud en herstel van landschappelijke waarden. Op deze gronden mag blijkens de bouwregels niet worden gebouwd. Omdat echter de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering ook geldt, zijn deze gronden tevens bestemd voor waterkering, waardoor de dijkversterking passend is, voor zover deze geen afbreuk doen aan de landschappelijke waarden van het gebied. De bestemming doet ook geen afbreuk voor de mogelijkheid tot het aanleggen van fiets- en wandelverbinding nu de bestemming hiervoor geen verboden opwerpt. De bouwregels zien namelijk enkel op het bouwen, waar met de aanleg van de verbinding geen sprake is (betreft werken/werkzaamheden). Wel is voor het aanleggen van de fiets- en wandelverbindingen een aanlegvergunning vereist. Zie daarvoor onder '**Aanlegvergunning*').

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle activiteiten ten dienste van de waterkering of waterbeheersing toegestaan. Alle voorgestelde activiteiten passen in de bestemmingsomschrijving, met dien verstande dat voor bouwwerken een maximale hoogte geldt van 3 m. De strijdigheden van de enkelbestemmingen voor wat betreft de dijkversterking wordt middels deze dubbelbestemming opgeheven.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor onder meer oeververzwaringen en het aanleggen van paden. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1.Dijkversterking
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.Fiets- en wandelverbinding
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone - dijk	34	Bouwen slechts toegestaan na advies dijkbeheerder	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot	x x x		
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Uitoefening veehouderijen en weidebedrijven, extensief recreatief medegebruik, verbouwen van ruwvoergewassen, […], groen, water, het behoud, herstel en de ontwikkeling van natuurlijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot	 x x	x	
Enkelbestemming Water	19	Water met voor de waterhuishouding en het verkeer in en over het water noodzakelijke voorzieningen	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot	x* x	 x*	

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Verkeer	17	Wegen, kaden (inclusief kaden, voet-/fietspaden et cetera)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Natuur	11	Behoud en herstel natuurwetenschappelijke, landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige waarden Extensief recreatief medegebruik	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot		x* x* x*	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	30	Mede bestemd voor: Waterkering Waterbeheersing Daarbij behorende bouwwerken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot	x x x		
Dubbelbestemming Waarde-Landschap	28	Mede bestemd voor: Behoud en herstel landschappelijke waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	24	Mede bestemd voor: Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	26	Mede bestemd voor: Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Sloot	x* x* X*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 6	27	Mede bestemd voor: Behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

Toelichting

Water
Binnen de bestemming water zijn alle activiteiten ten dienste van de waterhuishouding en het integraal waterbeheer toegestaan. Dit houdt in dat de dijkversterking en de sloot zijn toegestaan. Ook het behoud en herstel van de natuurlijke waarden is toegestaan. Wandel- en fietsverbindingen vallen niet binnen de bestemming Water en zijn daarmee niet toegestaan.

Agrarisch met waarden
Binnen de bestemming agrarisch zijn activiteiten ten dienste van de agrarische bestemming alsmede extensief recreatief medegebruik en water toegestaan. De fiets- en voetpaden en de sloot zijn binnen de bestemmingsomschrijving mogelijk en zijn daarom passend binnen het bestemmingsplan.
Binnen de bestemmingsomschrijving is water weliswaar mogelijk gemaakt maar hieronder wordt niet mede verstaan de dijkversterking. Blijkens de toelichting bij het plan doelt de bestemming op wateren zoals sloten en daarbij behorende mogelijkheden tot waterberging. Dijkversterking valt hier buiten en is daarmee strijdig met de agrarische bestemming. Omdat op

deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering ligt, is de dijkversterking daarom toch niet strijdig met het bestemmingsplan. (Zie ook onderstaand bij *'Waterstaat-waterkering'*).

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn onder meer kaden, voet- en fietspaden toegestaan. Dit betekent dat de wandel- en fietsverbinding zijn toegestaan. Daarnaast geldt hier ook de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering. Deze regelt dat de gronden tevens bestemd zijn voor de waterkering. Door de dubbelbestemming treedt er ook geen strijdigheid op met het bestemmingsplan wat de dijkversterking betreft. Wat betreft de sloot is er wel sprake van strijdigheid met de verkeersbestemming nu deze niet passend is binnen de enkelbestemming. Echter, gelet op de dubbelbestemming waterstaat waterkering zijn sloten toegestaan nu deze gronden ook gebruikt mogen worden ten behoeve van de waterbeheersing.

Natuur
De bestemming natuur is gericht op behoud en herstel van de natuurlijke waarden van het gebied. Een wandel- en fietsverbinding is in strijd is met het plan. De dijkversterking past tevens niet in de bestemming natuur, nu deze daar geen grond voor biedt, maar omdat de gronden zoal mede bestemd zijn voor Waterstaat-Waterkering, is ook de dijkversterking op deze plek toegestaan. Binnen de bestemming is een aanlegvergunning vereist voor de sloot.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking, welke ten dienste staat van de waterkerende functie, op deze gronden mogelijk is. De wandel- en fietsverbinding wordt middels deze bestemming niet uitgesloten nu er enkel bouwregels gelden die zien op *bouwwerken*. Hiervan is met de voorliggende activiteit geen sprake. De dubbelbestemming waterstaat-waterkering staat daarmee de fiets- en wandelverbinding niet in de weg. Er is geen strijd met de bestemming. Tevens heft de dubbelbestemming de strijdigheden van de enkelbestemmingen op voor wat betreft de dijkversterking. De sloot is passend binnen de bestemming, omdat ter plaatse van de bestemming Waterstaat-waterkering gronden ook gebruikt mogen worden ten behoeve van de waterbeheersing.

Waarde-landschap
De dubbelbestemming Waarde-Landschap ziet mede op het behoud en herstel van landschappelijke waarden van het gebied. De bouwregels bepalen enkel dat niet mag worden gebouwd. Met de voorgestelde plannen wordt er niet gebouwd maar vinden er werken/werkzaamheden plaats. Ook de specifieke gebruiksregels welke aangeven wat voor soort activiteiten in ieder geval als strijdig worden gerekend met het bestemmingsplan, zijn niet van toepassing op de dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding. Omdat daarnaast ook de bestemming Waterstaat-waterkering geldt, zijn alle voorgestelde activiteiten hier toegestaan, voor zover deze geen afbreuk doen aan de landschappelijke waarden van het gebied.

Waarde-archeologie-3
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 50 m^2 en minder dan 0,40 m. onder maaiveld.

Waarde-archeologie-5
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 500 m^2 en minder dan 0,40 m. onder maaiveld.

Waarde-archeologie-6
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij voor bouwwerken geldt dat deze alleen zijn toegelaten tot maximaal 10.000 m^2 en maximaal 0,40 m. onder maaiveld.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1.Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Strijdig met de bestemmingen 'Water' en 'Natuur'

3. Sloot
• Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.8 Module 6: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Uitoefening veehouderijen en weidebedrijven, extensief recreatief medegebruik, water, groen, behoud en herstel van natuurlijke waarden	Dijkversterking		x	
			Fiets- en wandelverbinding	x		
			Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder		x	Maximaal 2m
			Constructieve versterking Zwembad Warder (middels constructief scherm)		x	Maximaal 2m
			Sloot	x		
Enkelbestemming Bedrijf-Nutsbedrijf	8	Utilitaire voorzieningen en daarbij behorende open terreinen	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Water *Met functieaanduiding water-markermeer*	19	Water met de voor waterhuishouding en het verkeer in en over het water noodzakelijke voorzieningen met daarbij behorende kaden en dijken, wateren, terreinen en overige onbebouwde gronden Ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van water-markermeer' afwijkend gebruik ten behoeve van recreatie, uitgezonderd	Dijkversterking	x*		
			Fiets- en wandelverbinding		x	
			Sloot	x		

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		verblijfsrecreatie				
Enkelbestemming Verkeer	17	Wegen, kaden waaronder de nodige rijwegen, voet- en fietspaden, bermen et cetera, bruggen, nutsvoorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder	x	x x	Maximaal 8m.
Enkelbestemming Recreatie-Dagrecreatie	12	Dagrecreatie en de daarbij behorende open terreinen	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waarde-Landschap	28	Tevens bestemd voor landschappelijke waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder Constructieve versterking Zwembad Warder (middels constructief scherm)	x* x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1	22	Mede bestemd voor het behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking	x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	24	Mede bestemd voor het behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder Constructieve versterking Zwembad Warder (middels constructief scherm)	x* x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	25	Mede bestemd voor het behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	26	Mede bestemd voor het behoud van de aanwezige	Dijkversterking	x*		

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		archeologische waarden	Fiets- en wandelverbinding Sloot Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 6	27	Mede bestemd voor het behoud van de aanwezige archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	30	Mede bestemd voor de waterkering en de waterbeheersing met de daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder Sloot	x x x x		
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone – dijk	34	Er mag niet eerder worden gebouwd dan na advies dijkbeheerder	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Sloot Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder	x x x x		

Toelichting

Agrarisch met waarden
Binnen de bestemming agrarisch zijn activiteiten ten dienste van de agrarische bestemming toegestaan. Binnen de bestemming agrarisch zijn activiteiten ten dienste van de agrarische bestemming alsmede extensief recreatief medegebruik en water toegestaan. De fiets- en voetpaden vallen onder de definitie van extensief recreatief medegebruik, en dus is geen sprake van strijdigheid met het bestemmingsplan. Sloten zijn ook passend binnen het bestemmingsplan, nu ook water binnen de bestemming is toegestaan.
Binnen de bestemmingsomschrijving is water weliswaar mogelijk gemaakt maar hieronder wordt niet mede verstaan de dijkversterking. Blijkens de toelichting bij het plan doelt de bestemming op wateren zoals sloten en daarbij behorende mogelijkheden tot waterberging. Dijkversterking valt hier buiten en is daarmee strijdig met de agrarische bestemming. Hetzelfde geldt voor het constructieve dijkversterking gemaal Warder, welke ook niet passend is binnen de bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering ligt, is de dijkversterking evenals de constructieve dijkversterking bij het gemaal daarom toch niet strijdig met het bestemmingsplan.

-Constructieve versterking Zwembad Warder (middels constructief scherm)
Binnen de bestemming vindt tevens constructieve versterking van het zwembad Warder plaats. Om voldoende dijkstabiliteit te garanderen en de daarbij behorende dijkfuncties te behouden, wordt de dijk verstrekt middels een constructief scherm. Het constructieve scherm betreft een bouwwerk, geen gebouw zijnde. Deze is niet toegestaan binnen de enkelbestemming agrarisch.

Op grond van de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' zijn dergelijke bouwwerken welke ten dienste staan van de waterkering en waterbeheersing toegestaan, mits niet hoger dan 3 m. Ervan uitgaande dat het constructieve scherm de dijkstabiliteit in voldoende mate garandeert, is de versterking niet in strijd met het bestemmingsplan.

Bedrijf-Nutsbedrijf
Binnen de bestemming zijn utilitaire voorzieningen en bijbehorende open terreinen toegestaan. De dijkversterking valt niet binnen deze omschrijving en is daarmee strijdig binnen de bestemming. Omdat op deze locatie echter ook de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust, levert de dijkversterking toch geen planologische strijdigheid op.

Water
Binnen de bestemming water zijn alle activiteiten ten dienste van de voor waterhuishouding noodzakelijke voorzieningen toegestaan met daarbij behorende kaden en dijken. Dit houdt in dat de dijkversterking mogelijk is. Ook het behoud en herstel van de natuurlijke waarden is daarbij nodig. De wandel- en fietsverbindingen zijn binnen de bestemming 'water' niet toegestaan nu deze niet als zodanig benoemd worden in de bestemmingsomschrijving. Dit levert strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn onder meer kaden, voet- en fietspaden toegestaan. Dijkversterking is binnen de bestemming niet mogelijk. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering rust, levert dit echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Binnen deze bestemming zijn wandel- en fietsverbindingen planologisch wel toegestaan nu dit als zodanig wordt benoemd in de bestemmingsomschrijving.

-Constructieve dijkversterking bestaande gemaal Warder, binnen de bestemming Verkeer
Binnen deze bestemming vindt tevens constructieve dijkversterking plaats aan de binnenzijde van de kruin ter hoogte van het bestaande gemaal Warder. Omdat deze gronden mede zijn bestemd voor waterstaat-waterkering is middels deze dubbelbestemming een versterking van het gemaal planologisch mogelijk. Het gegeven dat binnen de dubbelbestemming enkel bijbehorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde zijn toegestaan, gaat in dit geval niet op nu het gemaal een al bestaand gebouw betreft waar verder niets aan verandert. De voorliggende plannen betreffen enkel een constructieve dijkversterking waarbij het gemaal zelf geen aanpassingen behoeft. Dit levert geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Recreatie-Dagrecreatie
De gronden zijn bestemd voor dagrecreatie. Binnen deze bestemming is de dijkversterking ten dienste van de waterkering niet mogelijk. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering rust, levert dit echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Waarde- Landschap
Op grond van de bestemming zijn gronden mede bedoeld voor het behoud en het herstel van landschappelijke waarden. Op deze gronden mag niet worden *gebouwd*. Nu hiervan met de dijkversterking en het fiets- en wandelpad geen sprake van is, leveren deze activiteiten geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Wel is een aanlegvergunning vereist. Zie hieronder bij '*Aanlegvergunning'.

Waarde- Archeologie 1, 3, 4, 5, 6
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Het verbod binnen de bestemming ziet op het bouwen van bouwwerken. Nu hier in de voorgestelde activiteiten geen sprake van is, levert deze bestemming geen strijdigheid op met de dijkversterking en de wandel- en fietsverbinding.
Bouwwerken binnen de bestemming archeologie-5 zijn niet toegestaan bij een oppervlakte van meer dan 500 m^2 en dieper dan 0,40 m. Het gemaal Warder zal binnen de afmeting blijven waardoor er geen strijdigheid optreedt met de dubbelbestemming. Er wordt ook voldaan aan de maten in de bestemmingen archeologie 4 en 3. Wel geldt er een aanlegvergunning. Zie ook onder 'aanlegvergunning'.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking, welke ten dienste staat van de waterkerende functie, op deze gronden mogelijk is. De sloot is passend, omdat ter plaatse van de bestemming Waterstaat-waterkering gronden ook gebruikt mogen worden ten behoeve van de waterbeheersing. De wandel- en fietsverbinding wordt middels deze bestemming niet uitgesloten nu er enkel bouwregels gelden die zien op *bouwwerken*. Hiervan is met de voorliggende activiteit geen sprake. De dubbelbestemming waterstaat-waterkering

staat daarmee de fiets- en wandelverbinding niet in de weg. Er is geen strijd met de bestemming. De dubbelbestemming heft tevens de strijdigheden op voor de enkelbestemmingen ten aanzien van de (constructieve) dijkversterking.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijvoorbeeld gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Strijdigheid geconstateerd binnen de bestemming 'Water'

3. Constructieve versterking Zwembad Warder
• Geen strijdigheid geconstateerd

4. Constructieve dijkversterking bestaande gemaal Warder
• Geen strijdigheid geconstateerd

5. Sloot
• Geen strijdigheid met het bestemmingsplan.

Bestemmingsplan Dorpskernen 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
Enkelbestemming Verkeer	18	Wegen, nutsvoorzieningen en daarbij behorende voet- en fietspaden, kaden, straatmeubilair, bruggen et cetera	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Tuin	17	Tuinen en bijbehorende erkers, bijgebouwen en bouwwerken	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Water	20	Water en onder andere nutsvoorzieningen	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Wonen	21	Woningen en bijbehorende bijgebouwen, bouwwerken en erven	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie Functieaanduiding specifieke vorm van waarde- 4	22	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden Functieaanduiding ziet enkel op bouwwerken (niet van toepassing)	Dijkversterking	x*		
Dubbelbestemming Waterstaat-	25	Mede bestemd voor	Dijkversterking	x		

Bestemmingsplan Dorpskernen 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Waterkering		waterkering, waterbeheersing met daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde				
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone – dijk	29	Enkel bouwen na advies en ontheffing dijkbeheerder	Dijkversterking	x		

Toelichting

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn onder meer wegen en nutsvoorzieningen toegestaan. Dijkversterking lijkt niet binnen deze bestemmingsomschrijving te vallen en zou daarmee per definitie niet passend zijn binnen de bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering rust, levert de dijkversterking echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu deze dubbelbestemming aangeeft dat de gronden mede bestemd zijn voor de waterkering, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde. De verkeersbestemming is geen primair toegekende bestemming waardoor de dijkversterking planologisch mogelijk is.

Tuin
De bestemming tuin is bedoeld voor tuinen en bijbehorende erkers, bijgebouwen ter plaatse van de betreffende aanduiding en bouwwerken geen gebouwen zijnde. Binnen deze bestemming staat geen mogelijkheid open voor de dijkversterking. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering rust, levert de dijkversterking echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu deze dubbelbestemming aangeeft dat de gronden mede bestemd zijn voor de waterkering, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde.

Water
De gronden zijn bestemd voor water (zoals sloten), niet zijnde water in de vorm van dijkversterking. Dit levert op zichzelf strijdigheid op met de bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering rust, levert de dijkversterking echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Wonen
De gronden zijn met name bestemd voor woningen. De dijkversterking is binnen de woonbestemming niet toegestaan. Dit levert op zichzelf strijdigheid op met de bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering rust, levert de dijkversterking echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu deze dubbelbestemming aangeeft dat de gronden mede bestemd zijn voor de waterkering, waterbeheersing en daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde.

Waarde- Archeologie
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Het verbod binnen de bestemming ziet op het bouwen van bouwwerken. Nu hier met de dijkversterking geen sprake van is, levert deze bestemming geen directe strijdigheid op.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming is de dijkversterking ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Tevens heft de dubbelbestemming de strijdigheden uit de enkelbestemmingen op.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone – dijk
Op de gronden ter plaatse van de aanduiding “vrijwaringszone – dijk” mag niet eerder worden gebouwd dan nadat de aanvrager/vergunninghouder ontheffing (Zie hiervoor ook onder ‘*Aanlegvergunning’) heeft verkregen van de dijkbeheerder en advies is ingewonnen bij de dijkbeheerder.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
•Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.9 Module 7: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden	5	Veehouderijen, weidebedrijven, extensief recreatief medegebruik, water, groen, behoud en herstel van natuurlijke waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Verkeer	17	Wegen, kaden met inbegrip van de nodige voet- en fietspaden, nutsvoorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Water *Met functieaanduiding specifieke vorm van water – markermeer*	19	Water met de voor de waterhuishouding en het verkeer in en over het water noodzakelijke voorzieningen, met daarbij behorende kaden en dijken en wateren, terreinen en overige onbebouwde gronden Ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van water - markermeer' voor afwijkend gebruik ten behoeve van: doeleinden van landschap en natuur, sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden, zijnde: integraal waterbeheer; beroepsscheepvaart; beroepsvisserij; recreatie, uitgezonderd	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* 	 x	

Bestemmingsplan Buitengebied Zeevang 2016: Vastgesteld 13-04-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		verblijfsrecreatie; de berging van bodemmateriaal				
Dubbelbestemming Waarde-Landschap	28	Mede bestemd voor landschappelijke waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	24	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	25	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	26	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	30	Mede bestemd voor de waterkering en waterbeheersing met daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Landschap-Stelling van Amsterdam	29	Mede bestemd voor het behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone- dijk	34	Er mag pas gebouwd worden na schriftelijk advies dijkbeheerder	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		

Toelichting

Agrarisch met waarden
Binnen de bestemming agrarisch zijn activiteiten ten dienste van de agrarische bestemming alsmede extensief recreatief medegebruik en water toegestaan. De fiets- en voetpaden zijn binnen deze bestemmingsomschrijving mogelijk. Deze activiteit is daarmee passend binnen de bestemming.

Binnen de bestemmingsomschrijving is water weliswaar mogelijk gemaakt maar hieronder wordt niet mede verstaan de dijkversterking. Blijkens de toelichting bij het plan doelt de bestemming op wateren zoals sloten en daarbij behorende mogelijkheden tot waterberging. Dijkversterking valt hier buiten en is daarmee strijdig met de agrarische bestemming. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering ligt, is de dijkversterking daarom toch niet strijdig met het bestemmingsplan. (Zie ook onderstaand bij *'Waterstaat-waterkering'*).

Tuin
Binnen de bestemming tuin zijn tuinen toegestaan evenals water en parkeren. Binnen deze bestemming is een dijkversterking niet mogelijk nu de bestemmingsomschrijving geen optie geeft voor dijkversterking ten behoeve van de waterkering. Omdat op de

gronden tevens de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie ook onder '*Waterstaat-Waterkering'*.

Wonen
Binnen deze bestemming zijn de gronden bedoeld voor woningen en bijbehorende erven, wateren en parkeren. Binnen deze bestemming is de dijkversterking, welke ten dienste staat van de waterkering niet toegestaan. Op de gronden rust echter de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering'. Hierdoor is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie ook onder '*Waterstaat-Waterkering'*.

Verkeer
Binnen de verkeersbestemming zijn wegen, kaden met inbegrip van de nodige rijwegen, voet- en fietspaden toegestaan. De voet- en fietsverbinding past binnen deze omschrijving en is niet strijdig met de bestemming. De dijkversterking is echter wel strijdig met de verkeersbestemming nu deze activiteit niet in de bestemmingsomschrijving benoemd staat.

Water
Binnen de bestemming water zijn alle activiteiten ten dienste van de waterhuishouding noodzakelijke voorzieningen toegestaan met daarbij behorende kaden en dijken. Dit houdt in dat de dijkversterking mogelijk is. De fiets- en wandelverbinding past niet binnen de bestemming en dit levert wel strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Waarde- Landschap
Op grond van de bestemming zijn gronden mede bedoeld voor het behoud en het herstel van landschappelijke waarden. Op deze gronden mag niet worden *gebouwd*. Nu hiervan met de dijkversterking en het fiets- en wandelpad geen sprake van is, leveren deze activiteiten geen directe strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Waarde- Archeologie 3, 4, 5
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Het verbod binnen de bestemming ziet op het *bouwen van bouwwerken*. Nu hier in de voorgestelde activiteiten geen sprake van is, levert deze bestemming geen directe strijdigheid op met de dijkversterking en de wandel- en fietsverbinding. Wel is een aanlegvergunning vereist. Zie daarvoor onder '**Aanlegvergunning'.*

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking, welke ten dienste staat van de waterkerende functie, op deze gronden mogelijk is. De strijdigheid van de dijkversterking met de enkelbestemmingen wordt middels deze dubbelbestemming opgeheven.
De wandel- en fietsverbinding wordt middels deze bestemming niet uitgesloten nu er enkel bouwregels gelden die zien op *bouwwerken*. Hiervan is met de voorliggende activiteit geen sprake. De dubbelbestemming waterstaat-waterkering staat daarmee de fiets- en wandelverbinding niet in de weg (maar heft echter geen strijdigheid op met de enkelbestemmingen).

Waarde- Landschap-Stelling van Amsterdam
De gronden zijn mede bestemd voor het behoud en de versterking van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'. Op deze gronden mag blijkens de regels niet worden *gebouwd*. Met het aanleggen van fiets- en voetverbindingen en de dijkversterking wordt niet gebouwd (betreft werken/werkzaamheden).

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Strijdig met de bestemming 'Water'

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam / Bestemmingsplan Buitengebied (1995)						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterkering	18	Dijken en dijkbermen ten behoeve van waterbeheersing en waterkering	Dijkversterking	x*		
Enkelbestemming Verkeer Aanduiding Langzaam-verkeersroute	16	Wegen, parkeerplaatsen, fiets- en voetpaden Watergangen ten behoeve van waterberging en waterhuishouding	Dijkversterking Fiets- en voetpaden	 x	x*	
Enkelbestemming Natuurgebied	6	Behoud en herstel landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden Overig water ten behoeve van waterberging en waterhuishouding	Dijkversterking		x*	

Toelichting

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam 2015
In het gebied is de beheersverordening Edam-Volendam 2015 van toepassing. Van overeenkomstige toepassing op de beheersverordening zijn onder meer de regels van Bestemmingsplan Buitengebied (1995) met uitzondering van de aanlegvergunningenstelsels, wijzigingsbevoegdheden en overgangsbepalingen. De andere bestemmingsplannen die de beheersverordening vervangt, zijn niet van toepassing op dit plangebied. De beheersverordening moet worden gelezen in samenhang met het bestemmingsplan Buitengebied (1995).

Verkeer
Deze gronden zijn naast wegen, fietspaden en voetpaden ook bestemd voor watergangen ten behoeve van de waterberging en waterhuishouding. De dijkversterking valt hier echter niet onder en is strijdig met het plan. Nu op dit gebied echter tevens de primaire dubbelbestemming waterkering rust, is de dijkversterking niet strijdig. Zie ook bij '*Waterkering*'. Er treedt daarmee geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Natuurgebied
Deze gronden zijn naast voor het behoud en herstel van landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden ook bestemd voor overig water ten behoeve van waterberging en waterhuishouding. De dijkversterking valt hier niet onder en is strijdig met het plan. Nu in dit gebied tevens de primaire dubbelbestemming waterkering rust heft deze de strijdigheid van de bestemming natuurgebied op. Zie ook bij '*Waterkering*'.

Waterkering
Deze gronden zijn bestemd voor dijken en dijkbermen ten behoeve van de waterbeheersing en de waterkering. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige bestemmingen. De dijkversterking dient een waterkerende functie en past binnen deze bestemming. De dubbelbestemming heft tevens de strijdigheden op voor de enkelbestemming ten aanzien van de waterkering.

**Aanlegvergunning*
In artikel 2.4 van de beheersverordening is een vervangend aanlegvergunningenstelsel opgenomen, waarin onder meer het verhogen van gronden en het aanleggen van wegen, paden en andere oppervlakteverhardingen zonder aanlegvergunning verboden is. De aanlegvergunning kan alleen worden verleend, indien de werken de gronden niet minder geschikt maken voor de verwezenlijking van de bestemming of indien de waterstaatsbelangen daardoor niet onevenredig worden geschaad.

Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.
Conclusie **1.Dijkversterking** **• Geen strijdigheid geconstateerd** **2.Fiets- en wandelverbinding** **• Geen strijdigheid geconstateerd**

2.1.10 Module 8: Gemeente Edam-Volendam

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam / Bestemmingsplan Buitengebied (1995)						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterkering	18	Dijken en dijkbermen ten behoeve van waterbeheersing en waterkering	Dijkversterking	x*		
Enkelbestemming Verkeer Aanduiding Langzaam-verkeersroute	16	Wegen, parkeerplaatsen, fiets- en voetpaden Watergangen ten behoeve van waterberging en waterhuishouding	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x*	x*	
Enkelbestemming Natuurgebied *Met functieaanduidingen Cultuurhistorische waarden, Fort en Recreatief medegebruik*	6	Behoud en herstel landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden en cultuurhistorische waarden Fort Edam Overig water ten behoeve van waterberging en waterhuishouding	Dijkversterking		x	

Toelichting

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam 2015
In het gebied is de beheersverordening Edam-Volendam 2015 van toepassing. Van overeenkomstige toepassing op de beheersverordening zijn onder meer de regels van Bestemmingsplan Buitengebied (1995) met uitzondering van de aanlegvergunningenstelsels, wijzigingsbevoegdheden en overgangsbepalingen. De andere bestemmingsplannen die de beheersverordening vervangt, zijn niet van toepassing op dit plangebied. De beheersverordening moet worden gelezen in samenhang met het bestemmingsplan Buitengebied (1995).

Aanlegvergunning
In artikel 2.4 van de beheersverordening is een vervangend aanlegvergunningenstelsel opgenomen, waarin onder meer het verhogen van gronden en het aanleggen van wegen, paden en andere oppervlakteverhardingen zonder aanlegvergunning verboden is. De aanlegvergunning kan alleen worden verleend, indien de werken de gronden niet minder geschikt maken voor de verwezenlijking van de bestemming of indien de waterstaatsbelangen daardoor niet onevenredig worden geschaad.

Verkeer
Deze gronden zijn naast wegen, fietspaden en voetpaden ook bestemd voor watergangen ten behoeve van de waterberging en waterhuishouding. De dijkversteking is binnen de bestemming verkeer niet toegestaan nu de dijkversterking de waterkerende functie dient en niet onder de noemer van waterberging valt. Echter, nu op dit gebied tevens de primaire dubbelbestemming waterkering rust, is de dijkversterking niet strijdig. Zie hiervoor bij '*Waterkering*'.
De fiets- en wandelverbinding is binnen de verkeersbestemming wel toegestaan nu fiets- en wandelverbindingen expliciet in de bestemmingsomschrijving benoemd zijn. De verbinding levert geen strijd op met het bestemmingsplan.

Natuurgebied
Deze gronden zijn naast voor het behoud en herstel van landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden ook bestemd voor overig water ten behoeve van waterberging en waterhuishouding. De dijkversterking valt niet onder deze noemer en is daarmee

strijdig met de natuurbestemming. Echter, middels de primaire dubbelbestemming 'Waterkering' welke tevens op de gronden rust is de dijkversterking is niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie ook bij '*Waterkering*'.

Waterkering
Deze gronden zijn bestemd voor dijken en dijkbermen ten behoeve van de waterbeheersing en de waterkering. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige bestemmingen. De dijkversterking dient een waterkerende functie en past binnen deze bestemming. De dubbelbestemming heft de strijdigheden uit de enkelbestemmingen op wat betreft de realisering van de dijkversterking.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie
1.Dijkversterking
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.Fiets- en wandelverbinding
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Oorgat e.o.: Vastgesteld 19-01-2012						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
Enkelbestemming Groen	4	Groenvoorzieningen, water, wegen en paden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Verkeer-Verblijfsgebied	8	Verblijfsgebied, parkeervoorzieningen, groen et cetera	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Bedrijf	3	Bedrijven en onder andere ondergeschikte wegen, paden en nutsvoorzieningen	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Tuin	7	Tuinen en erven en terreinen	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie	11	Mede bestemd voor archeologisch waardevolle gebieden	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x*		
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	13	Mede bestemd voor: waterkering en waterbeheersing (met inachtneming Keur Waterschap)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
Gebiedsaanduiding Provinciaal Monument	4/8	Mede bestemd voor: Provinciaal monument	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		

Toelichting

Groen
Binnen deze bestemming zijn zowel water als wegen en paden toegestaan. De fiets- en wandelverbinding is daarmee passend binnen deze bestemming. De dijkversterking is echter strijdig met de groenbestemming nu deze niet als zodanig binnen de bestemmingsomschrijving valt. Het is tevens te ver gezocht om onder de noemer van 'water' tevens dijkversterking te verstaan. Echter, nu op de met groen bestemde gronden gedeeltelijk de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversteking binnen deze dubbelbestemming wel mogelijk en niet strijdig met het bestemmingsplan. Voor de met groen bestemde gronden waar deze dubbelbestemming niet rust, is een dijkversterking wél strijdig met het bestemmingsplan.

Bedrijf
Binnen de bedrijfsbestemming zijn met name bedrijven en onderschikte wegen en paden toegestaan. De dijkversterking is binnen deze bestemming niet toegestaan.

Tuin
De bestemming is bedoeld voor tuinen, erven en terreinen. Binnen deze bestemming is de dijkversterking niet toegestaan. Er treedt daarmee strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Verkeer-verblijfsgebied
Binnen de bestemming is een wandel- en fietsverbinding toegestaan. Dijkversterking is echter niet toegestaan, omdat een dergelijke activiteit niet in de bestemmingsomschrijving is opgenomen. Binnen een deel van deze bestemming geldt ook de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering, zodat hier de gronden ook voor de waterkering zijn bestemd. Het gedeelte van de bestemming Verkeer-Verblijfsgebied zonder deze dubbelbestemming laat de dijkversterking niet toe.

Waarde-Archeologie
De gronden bestemd voor waarde-archeologie zijn mede bestemd voor archeologisch waardevolle gebieden. De bestemming brengt op zichzelf geen verboden mee voor het realiseren van de dijkversterking alsmede de fiets- en wandelverbinding. Wel geldt dat er een aanlegvergunning vereist is voor het aanleggen van paden. Zie daarvoor ook onder *'*Aanlegvergunning'*.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan, *één en ander met inachtneming van de Keur van het Waterschap*. Dit betekent dat de dijkversterking is toegestaan nu de dijkversterking ten dienste staat van de waterkerende functie. Dit brengt met zich mee dat waar deze dubbelbestemming rust, de strijdigheden uit de enkelbestemmingen worden opgeheven ten aanzien van de dijkversterking.
De dubbelbestemming werpt geen directe belemmeringen op wat betreft de fiets- en wandelverbinding nu de bouwregels zien op gebouwen en bouwwerken. De fiets- en wandelverbinding betreft het verrichten van werken/werkzaamheden. In zoverre is de bestemming niet strijdig met deze activiteit. Wel geldt ook hier dat gewerkt dient te worden met inachtneming van de regels uit de Keur.

Gebiedsaanduiding Provinciaal Monument
Deze gebiedsaanduiding geldt binnen de bestemmingen Groen en Verkeer-verblijfsgebied. De aanduiding verbiedt de dijkversterking en de aanleg van een wandel- en fietsverbinding niet en stelt er ook geen voorwaarden aan. Omdat de gronden mede zijn bestemd voor provinciaal monument, dienen echter de monumentale waarden van de dijk wel in acht te worden genomen.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Strijdig met de bestemming 'Groen' en 'Verkeer-verblijfsgebied', 'Tuin' en 'Bedrijf' voor de gronden waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' geldt

2. Wandel- en fietsverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

Bestemmingsplan De Broeckgouw: Vastgesteld 14-09-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	17	Mede bestemd voor: aanleg, behoud en herstel van dijken en dijkbermen ten behoeve van waterkering en waterbeheersing met daarbij behorende waterstaatswerken zoals dijken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-1	14	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-2	15	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking	x*		
P Dubbelbestemming Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam	16	Mede bestemd voor behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'	Dijkversterking	x		
Enkelbestemming Verkeer-verblijfsgebied	9	Wegen, straten, paden met verblijfsfunctie, water en waterhuishoudkundige voorzieningen	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Natuur	8	Ontwikkeling en instandhouding natuur- en landschapswaarden, fiets- en voetpaden, nutsvoorzieningen, water en waterhuishoudkundige voorzieningen	Dijkversterking		x	

Toelichting

Verkeer-verblijfsgebied
Binnen deze bestemming zijn zowel wegen, paden als water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De wandel- en fietsverbinding is daarmee binnen deze bestemming mogelijk. De dijkversterking en lokaal maatwerk in de vorm van een constructieve versterking echter wel strijdig met de bestemming maar middels de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’ wordt deze strijdigheid opgeheven. De dijkversterking, wandel- en fietsverbinding en de constructieve versterking zijn daarmee passend binnen deze bestemming.

Natuur
Binnen deze bestemming zijn zowel natuur als fiets- en voetpaden, water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De dijkversterking en lokaal maatwerk in de vorm van een constructieve versterking zijn echter niet mogelijk binnen de natuurbestemming. De strijdigheid voor de dijkversterking en lokaal maatwerk in de vorm van een constructieve versterking wordt opgeheven nu op de gronden tevens de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust.

Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam
De bestemming geeft aan dat de gronden mede zijn bestemd voor het behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'. Er vloeien geen directe verboden voort uit de bestemming voor de dijkversterking. Bovendien is de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' primair aan deze bestemming. Er treedt geen strijdigheid op.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Deze bestemming is primair ten opzichte van alle andere bestemmingen. De dijkversterking is passend binnen de bestemming nu deze de waterkerende functie van de dijk dient. Daar waar deze dubbelbestemming geldt, worden de strijdigheden van de enkelbestemmingen voor wat betreft de dijkversterking en lokaal maatwerk in de vorm van een constructieve versterking opgeheven. De dubbelbestemming werpt tevens geen belemmeringen op de mogelijkheid tot het aanleggen van de wandel- en fietsverbinding. Wel kan een aanlegvergunning vereist voor het verlagen, ophogen en egaliseren van de gronden. Zie hiervoor onderstaand bij *'*Aanlegvergunning'*.

Archeologie 1, 2
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. De bouwregels uit de bestemming zien op het bouwen van gebouwen. Het gemaal Volendam past niet in de bestemming. Alle andere voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden dieper dan 0,40 m. onder maaiveld een aanlegvergunning is vereist. Omdat op de gronden echter ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is het gemaal uiteindelijk niet strijdig met het bestemmingplan. (Dit komt omdat de bestemming 'waarde archeologie 1' in de bestemmingsomschrijving bepaalt dat de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' voorrang heeft.)

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.11 Module 9: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan De Broeckgouw: Vastgesteld 14-09-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	17	Mede bestemd voor: aanleg, behoud en herstel van dijken en dijkbermen ten behoeve van waterkering en waterbeheersing met daarbij behorende waterstaatswerken zoals dijken	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Volendam	x* x x		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-1	14	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Volendam	x* x x		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-2	15	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x		
P Dubbelbestemming Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam	16	Mede bestemd voor behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'	Dijkversterking	x		
Enkelbestemming Verkeer-verblijfsgebied	9	Wegen, straten, paden met verblijfsfunctie, water en waterhuishoudkundige voorzieningen	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Volendam	 x	x x	 Maximaal 9m
Enkelbestemming Natuur	8	Ontwikkeling en instandhouding natuur- en landschapswaarden, fiets- en voetpaden, nutsvoorzieningen, water en waterhuishoudkundige voorzieningen	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Wonen-3	13	Woningen en daaraan ondergeschikt onder	Dijkversterking		x	

Bestemmingsplan De Broeckgouw: Vastgesteld 14-09-2017						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		andere wegen en paden, nutsvoorzieningen, water en waterhuishoudkundige voorzieningen				
Enkelbestemming Groen	6	Plantsoenen, groenstroken, water en waterhuishoudkundige voorzieningen met daaraan ondergeschikte wegen en paden met hoofdzakelijk een verblijfsfunctie	Dijkversterking		x	

Toelichting

Verkeer-verblijfsgebied
Binnen deze bestemming zijn zowel wegen, paden als water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De wandel- en fietsverbinding is daarmee binnen deze bestemming mogelijk. De dijkversterking en de constructieve dijkversterking gemaal Volendam zijn echter wel strijdig met de bestemming maar middels de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’ wordt deze strijdigheid opgeheven. De dijkversterking, de constructieve dijkversterking gemaal Volendam en de wandel- en fietsverbinding zijn daarmee passend binnen deze bestemming.

Natuur
Binnen deze bestemming zijn zowel natuur als fiets- en voetpaden, water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De dijkversterking is echter niet mogelijk binnen de natuurbestemming. De strijdigheid voor de dijkversterking wordt opgeheven nu op de gronden tevens de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’ rust.

Water
De gronden zijn bestemd voor water ten behoeve van de waterhuishouding, watergangen en behorende waterhuishoudkundige voorzieningen. Binnen de omschrijving is het gemaal Volendam toegestaan. Ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering die op de gronden rust, maakt een gemaal mogelijk. Dit levert geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Wonen-3
Binnen deze bestemming zijn alleen woningen toegestaan. Wegen, paden, water en waterhuishoudkundige voorzieningen zijn enkel toegestaan voor zover deze ondergeschikt zijn aan de woonbestemming. De dijkversterking is niet passend binnen de woonbestemming. Er bestaat geen koppeling met de woonfunctie. Daarmee treedt strijdigheid op met de bestemming. Nu de gronden echter primair bestemd zijn voor Waterstaat-Waterkering (zie ook onderstaand bij ‘*Waterstaat-waterkering’*), is de dijkversterking toch planologisch toegestaan en niet strijdig met het bestemmingsplan.

Groen
Binnen deze bestemming zijn zowel groen als fiets- en voetpaden, water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan.
De dijkversterking is binnen de bestemming niet toegestaan maar deze strijdigheid wordt middels de primaire dubbelbestemming waterstaat-waterkering opgeheven (zie ook onderstaand bij ‘*Waterstaat-waterkering’*). De fiets- en wandelpaden zijn passend binnen de groenbestemming nu deze als zodanig benoemd worden in de bestemmingsomschrijving.

Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam
De bestemming geeft aan dat de gronden mede zijn bestemd voor het behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam’. Er vloeien geen directe verboden voort uit de bestemming voor de dijkversterking. Bovendien is de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’ primair aan deze bestemming. Er treedt geen strijdigheid op.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Deze bestemming is primair ten opzichte van alle andere bestemmingen. De dijkversterking, de constructieve dijkversterking gemaal Volendam zijn passend binnen de bestemming nu allen de waterkerende functie van de dijk dienen. Daar waar de dubbelbestemming geldt, wordt de strijdigheid uit de enkelbestemmingen wat betreft de dijkversterking opgeheven.
De dubbelbestemming werpt geen belemmeringen op de mogelijkheid tot het aanleggen van de wandel- en fietsverbinding. Wel kan een aanlegvergunning vereist voor het verlagen, ophogen en egaliseren van de gronden. Zie hiervoor onderstaand bij *'*Aanlegvergunning'*.

Archeologie
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. De bouwregels uit de bestemming zien op het bouwen van gebouwen. De bestemming roept geen belemmeringen op wat betreft de dijkversterking. Daarbij geldt dat de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' primair is ten opzichte van de dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie'.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2. Wandel- en fietsverbinding
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

3. Constructieve dijkversterking gemaal Volendam
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

Bestemmingsplan Bedrijventerrein Julianaweg e.o.: Vastgesteld 18-01-2018						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
Enkelbestemming Verkeer-verblijfsgebied	7	Onder meer Wegen, straten en paden met hoofdzakelijk een verblijfsfunctie, water, brug(constructies) en waterhuishoudkundige voorzieningen met zoal daarbij behorende waterlopen, bermen	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
P Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	14	Mede bestemd voor: primair de waterkering en de waterbeheersing met de daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde, één en ander met inachtneming	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Volendam	x x x		

Bestemmingsplan Bedrijventerrein Julianaweg e.o.: Vastgesteld 18-01-2018						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		van de Keur van het Hoogheemraadschap en secundair voor de andere daar voorkomende bestemming(en) + advies waterbeheerder.				
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-1	10	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Volendam	x* x* x*		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-2	11	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
P Dubbelbestemming Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam	12	Mede bestemd voor behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		
Enkelbestemming Groen	6	Plantsoenen, groenstroken, water en waterhuishoudkundige voorzieningen met daaraan ondergeschikte wegen en paden met hoofdzakelijk een verblijfsfunctie	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding Constructieve dijkversterking gemaal Volendam	 x	x x	 3 m.

Toelichting

Verkeer-verblijfsgebied
Binnen deze bestemming zijn zowel wegen, paden als water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De wandel- en fietsverbinding is daarmee binnen deze bestemming mogelijk. De dijkversterking is echter wel strijdig met de bestemming, maar middels de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' wordt deze strijdigheid opgeheven (zie ook onderstaand bij '*Waterstaat*-waterkering'). De dijkversterking en de wandel- en fietsverbinding zijn daarmee passend binnen deze bestemming.

Groen
Binnen deze bestemming zijn zowel groen als fiets- en voetpaden, water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan.
De dijkversterking is binnen de bestemming niet toegestaan maar deze strijdigheid wordt middels de primaire dubbelbestemming

waterstaat-waterkering opgeheven (zie ook onderstaand bij '*Waterstaat-waterkering'*). De fiets- en wandelpaden zijn passend binnen de groenbestemming nu deze als zodanig benoemd worden in de bestemmingsomschrijving. De constructieve versterking bij Gemaal Volendam is niet passend binnen de bestemming Groen, echter de strijdigheid wordt opgeheven door de dubbelbestemming waterstaat-waterkering (zie ook onderstaand bij '*Waterstaat-waterkering')*.

Waarde - Landschap – Stelling van Amsterdam
De bestemming ziet mede op het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed. Binnen deze bestemming zijn geen verboden opgenomen voor de dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding. Het verbod ziet enkel op het bouwen van gebouwen. Het gemaal Volendam betreft daarbij op deze gronden geen gebouw. Wel geldt een aanlegvergunning voor werkzaamheden. Zie daarvoor onderstaand bij '**Aanlegvergunning*'.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Deze bestemming is primair ten opzichte van alle andere bestemmingen. De dijkversterking is passend binnen de bestemming nu deze de waterkerende functie van de dijk dient. Daar waar de dubbelbestemming geldt, wordt de strijdigheid uit de enkelbestemmingen wat betreft de dijkversterking opgeheven. Wel wordt aangestipt dat de activiteiten in overeenstemming dienen te zijn met de Keur van het Hoogheemraadschap.

- Constructieve versterking Gemaal Volendam (middels constructief scherm)
Binnen de bestemming vindt tevens constructieve versterking van gemaal Volendam plaats. Om voldoende dijkstabiliteit te garanderen en de daarbij behorende dijkfuncties te behouden, wordt de dijk verstrekt middels een constructief scherm. Deze constructie is niet passend binnen de bestemmingen Groen. Binnen de bestemming Groen geldt een maximale toegestane hoogte van 3 m. Echter, op grond van de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering zijn dergelijke bouwwerken die ten dienste staan van de waterkering en waterbeheersing toegestaan, mits daartegen uit hoofde van de waterstaatsbelangen geen bezwaren bestaan en vooraf advies wordt ingewonnen bij de waterbeheerder.

Waarde Archeologie 1, 2
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, nu de bestemming enkel verboden met zich meebrengt voor het bouwen van *gebouwen*. Het gemaal Volendam betreft daarbij op deze gronden geen gebouw. Wel is op grond van de regels een aanlegvergunning vereist. Zie daarvoor onderstaand '**Aanlegvergunning*'. Omdat er tevens een dubbelbestemming waterstaat-waterkering op de gronden rust, levert dit geen strijdigheid op.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan is toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

3. Constructieve versterking gemaal Volendam
• Geen strijdigheid geconstateerd

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam / Bestemmingsplan Buitengebied (1995)						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterkering	18	Dijken en dijkbermen ten behoeve van waterbeheersing en waterkering	Dijkversterking	x*		
Enkelbestemming Markermeer	19	Landschap en natuur, sociaal- economische en sociaal-culturele doeleinden waaronder integraal waterbeheer en wateren	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Verkeer	16	Wegen, parkeerplaatsen, fiets- en voetpaden Watergangen ten behoeve van waterberging en waterhuishouding	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x*	x*	

Toelichting

Beheersverordening Buitengebied Edam-Volendam 2015

In het gebied is de beheersverordening Edam-Volendam 2015 van toepassing. Van overeenkomstige toepassing op de beheersverordening zijn onder meer de regels van Bestemmingsplan Buitengebied (1995) met uitzondering van de aanlegvergunningenstelsels, wijzigingsbevoegdheden en overgangsbepalingen. De andere bestemmingsplannen die de beheerverordening vervangt, zijn niet van toepassing op dit plangebied. De beheersverordening moet worden gelezen in samenhang met het bestemmingsplan Buitengebied (1995).

Aanlegvergunning
In artikel 2.4 van de beheersverordening is een vervangend aanlegvergunningenstelsel opgenomen, waarin onder meer het verhogen van gronden en het aanleggen van wegen, paden en andere oppervlakteverhardingen zonder aanlegvergunning verboden is. De aanlegvergunning kan alleen worden verleend, indien de werken de gronden niet minder geschikt maken voor de verwezenlijking van de bestemming of indien de waterstaatsbelangen daardoor niet onevenredig worden geschaad.

Verkeer
Deze gronden zijn naast wegen, fietspaden en voetpaden ook bestemd voor watergangen ten behoeve van de waterberging en waterhuishouding. De dijkversteking is binnen de bestemming verkeer niet toegestaan nu de dijkversterking de waterkerende functie dient en niet onder de noemer van waterberging valt. Echter, nu op dit gebied tevens de primaire dubbelbestemming waterkering rust, is de dijkversterking niet strijdig. Zie hiervoor bij '*Waterkering*'.
De fiets- en wandelverbinding is binnen de verkeersbestemming wel toegestaan nu fiets- en wandelverbindingen expliciet in de bestemmingsomschrijving benoemd zijn. De verbinding levert geen strijd op met het bestemmingsplan.

Markermeer
Deze gronden zijn naast voor het behoud en herstel van landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden ook bestemd voor overig water ten behoeve van waterberging en waterhuishouding. De dijkversterking valt niet onder deze noemer en is daarmee strijdig met de bestemming Markermeer. Echter, middels de primaire dubbelbestemming 'Waterkering' welke tevens op de gronden rust is de dijkversterking is niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie ook bij '*Waterkering*'.

Waterkering
Deze gronden zijn bestemd voor dijken en dijkbermen ten behoeve van de waterbeheersing en de waterkering. Deze bestemming is primair ten opzichte van de overige bestemmingen. De dijkversterking dient een waterkerende functie en past binnen deze

bestemming. De dubbelbestemming heft de strijdigheden uit de enkelbestemmingen op wat betreft de realisering van de dijkversterking.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie
1.Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2.Fiets- en wandelverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.12 Module 10: Gemeente Edam-Volendam

•Let op: Voor een deel van het gebied is in Module 10 aan de waterzijde geen bestemmingsplan te vinden. Het gaat hier om een witte vlek.
•Let op: Ter plaatse van het bestemmingsplan 'Oud Volendam 1998' is de dijk niet strijdig met het bestemmingsplan. Een groot deel van de dijk en het fietspad vallen wel in het gebied van de plankaart waaraan goedkeuring door Gedeputeerde Staten is onthouden.

Bestemmingsplan Bedrijventerrein Julianaweg e.o.: Vastgesteld 18-01-2018						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
P Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	14	Mede bestemd voor: primair de waterkering en de waterbeheersing met de daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde, één en ander met inachtneming van de Keur van het Hoogheemraadschap en secundair voor de andere daar voorkomende bestemming(en) + advies waterbeheerder.	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-1	10	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking	x*		
P Dubbelbestemming Waarde-Archeologie-2	11	Mede bestemd voor: behoud van archeologische waarden (Waterkering primair ten opzichte van archeologie)	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x* x*		

P Dubbelbestemming Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam	12	Mede bestemd voor behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	x x		
Enkelbestemming Verkeer-verblijfsgebied	7	Wegen, straten, paden met verblijfsfunctie, water en waterhuishoudkundige voorzieningen	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Groen	6	Plantsoenen, groenstroken, water en waterhuishoudkundige voorzieningen met daaraan ondergeschikte wegen en paden met hoofdzakelijk een verblijfsfunctie	Dijkversterking Wandel- en fietsverbinding	 x	x	

Toelichting

Verkeer-verblijfsgebied
Binnen deze bestemming zijn zowel wegen, paden als water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De wandel- en fietsverbinding is daarmee binnen deze bestemming mogelijk. De dijkversterking is echter wel strijdig met de bestemming maar middels de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' wordt deze strijdigheid opgeheven. De dijkversterking en de wandel- en fietsverbinding zijn daarmee passend binnen deze bestemming.

Groen
Binnen deze bestemming zijn zowel groen als fiets- en voetpaden, water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan.
De dijkversterking is binnen de bestemming niet toegestaan maar deze strijdigheid wordt middels de primaire dubbelbestemming waterstaat-waterkering opgeheven (zie ook onderstaand bij '*Waterstaat-waterkering*'). De fiets- en wandelpaden zijn passend binnen de groenbestemming nu deze als zodanig benoemd worden in de bestemmingsomschrijving.

Waarde-Landschap- Stelling van Amsterdam
De bestemming geeft aan dat de gronden mede zijn bestemd voor het behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het Nationaal landschap en werelderfgoed 'De Stelling van Amsterdam'. Er vloeien geen directe verboden voort uit de bestemming voor de dijkversterking. Bovendien is de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' primair aan deze bestemming. Er treedt geen strijdigheid op.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Deze bestemming is primair ten opzichte van alle andere bestemmingen. De dijkversterking is passend binnen de bestemming nu allen de waterkerende functie van de dijk dienen. Daar waar de dubbelbestemming geldt, wordt de strijdigheid uit de enkelbestemmingen wat betreft de dijkversterking opgeheven.
De dubbelbestemming werpt geen belemmeringen op de mogelijkheid tot het aanleggen van de wandel- en fietsverbinding. Wel kan een aanlegvergunning vereist zijn voor het verlagen, ophogen en egaliseren van de gronden. Zie hiervoor onderstaand bij '**Aanlegvergunning*'.

Archeologie 1, 2
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen

binnen de bestemming, nu de bestemming enkel verboden met zich meebrengt voor het bouwen van *gebouwen*. Wel is op grond van de regels een aanlegvergunning vereist. Zie daarvoor onderstaand '**Aanlegvergunning*'. Omdat er tevens een dubbelbestemming waterstaat-waterkering op de gronden rust, levert dit geen strijdigheid op.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

Bestemmingsplan Oude Kom Volendam 2012: Vastgesteld 17-10-2013						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterstaat - Waterkering	20	Primair bestemd voor waterkering en waterbeheersing met daarbij behorende bouwwerken (geen gebouwen zijnde), met inachtneming van de Keur + Advies waterbeheerder	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Enkelbestemming Verkeer – Verblijfsgebied	12	Verblijfsgebied met een functie voor verblijf, verplaatsing, water en waterhuishoudkundige voorzieningen met daarbij behorende bouwwerken, geen gebouwen zijnde	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x		
Enkelbestemming Water	13	Recreatie, watergangen en waterpartijen, water ten behoeve van de waterhuishouding met daaraan ondergeschikt wegen/paden en waterhuiskundige voorzieningen	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Tuin Met deels bouwaanduiding 'bijgebouwen'	9	Tuinen, behorende bij de op de aangrenzende bestemming gelegen hoofdgebouwen met	Dijkversterking		x	

Bestemmingsplan Oude Kom Volendam 2012: Vastgesteld 17-10-2013						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		daarbij behorend water, waterhuiskundige voorzieningen en bouwwerken geen gebouwen zijnde				
Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 1	17	Mede bestemd voor archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 2	18	Mede bestemd voor archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Edams Volendams Erfgoed Met deels aanduiding 'other: cultuurhistorisch attentiegebied'	19	Mede bestemd voor aanwezig cultureel erfgoed	Dijkversterking	x		
Gebiedsaanduiding: provinciaal monument	24	Mede bestemd voor provinciaal monument	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		

Toelichting

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat zowel de dijkversterking is toegestaan evenals de wandel- en fietsverbinding nu de bestemming hiertegen geen bezwaren oproept. Wel wordt dienen de activiteiten in overeenstemming te zijn met de Keur van het Waterschap.

Verkeer-verblijfsgebied
De voor 'Verkeer - Verblijfsgebied' aangewezen gronden betreffen het openbare verblijfsgebied met een functie voor verblijf, verplaatsing en gebruik ten dienste van de aangrenzende bestemmingen waarbij ook water en waterhuishoudkundige voorzieningen mogelijk zijn gemaakt. De dijkversterking past niet onder deze noemer nu de dijkversterking ten dienste staat van de waterkering. Er treedt echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust. Deze maakt de dijkversterking planologisch mogelijk.
De voor 'Verkeer - Verblijfsgebied' aangewezen gronden betreffen het openbare verblijfsgebied met een functie voor verblijf, verplaatsing en gebruik ten dienste van de aangrenzende bestemmingen. De fiets- en voetverbinding valt binnen deze omschrijving. De activiteiten leveren geen strijdigheid op met de bestemming.

Water
Binnen deze bestemming zijn watergangen en waterpartijen toegestaan. Hieraan ondergeschikt zijn ook wegen en paden evenals waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De dijkversterking onder de bestemmingsomschrijving van water (en waterhuishouding) niet toegestaan nu de waterbestemming ziet op kleinere wateren zoals sloten et cetera De dijkversterking levert echter geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu op deze gronden ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust.

Zie ook bovenstaand bij 'Waterstaat-Waterkering'. Er worden geen fiets- en wandelverbindingen gerealiseerd binnen deze bestemming.

Tuin
Binnen de tuinbestemming zijn tuinen en daarbij behorende parkeervoorzieningen water en waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. Binnen deze bestemming is de dijkversterking niet toegestaan. De dijkversterking dient namelijk niet de tuinfunctie zoals benoemd in de bestemmingsomschrijving. Omdat op deze gronden echter tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking toch niet strijdig met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding wordt binnen deze bestemming niet gerealiseerd.

Waarde Archeologie 1, 2
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, nu de bouwregels zien op het *bouwen*. Bij de dijkversterking en het aanleggen van de verbindingen is geen sprake van het bouwen (maar van werken/werkzaamheden) waardoor deze bestemming geen belemmering oplevert voor deze activiteiten.

Waarde-Edams Volendams Erfgoed
De gronden zijn mede bedoeld voor de bescherming van het aanwezig cultureel erfgoed. Dit brengt met zich mee dat dit erfgoed dient te worden beschermd. Uit de bestemming vloeien verder geen directe belemmeringen voort voor de dijkversterking. Dit maakt de activiteiten op grond van de bestemming planologisch mogelijk, mits eventueel erfgoed wordt beschermd. Binnen deze bestemming worden geen fiets- en wandelverbindingen gerealiseerd.

Gebiedsaanduiding: provinciaal monument
De bestemming zegt enkel dat de gronden mede zijn bestemd voor een provinciaal monument. Blijkens het artikel worden hier verder geen belemmeringen aan gekoppeld. De dijkversterking evenals de fiets- en wandelverbindingen zijn onder deze bestemming mogelijk.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

Bestemmingsplan Kleiperk: Vastgesteld 25-08-2015						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterstaat- Waterkering	9	Primair bestemd voor waterkering en waterbeheersing met daarbij behorende bouwwerken (geen gebouwen zijnde), met inachtneming van de Keur + Advies waterbeheerder	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		

Bestemmingsplan Kleiperk: Vastgesteld 25-08-2015						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Verkeer-Verblijfsgebied	5	Verblijfsgebied met een functie voor verblijf, verplaatsing en gebruik ten dienste van de aangrenzende bestemmingen, nutsvoorzieningen, kunstwerken, water en waterhuiskundige voorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x	x	
Dubbelbestemming Waarde – Edams-Volendams Erfgoed Gekoppeld aan: Gebiedsaanduiding overige zone-cultuurhistorisch attentiegebied	8	Mede bestemd voor de bescherming van cultureel erfgoed. Ter plaatse van de aanduiding 'overige zone - cultuurhistorisch attentiegebied': cultuurhistorisch attentiegebied dat wordt beschermd	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie	7	Mede bestemd voor de instandhouding van archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x		

Toelichting

Waterstaat-waterkering
Binnen deze primaire bestemming zijn activiteiten ten behoeve van de waterkering en waterhuishouding toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking is toegestaan. Onderstaande strijdigheden worden middels deze dubbelbestemming opgeheven. Wat betreft de wandel- en fietsverbinding roept de dubbelbestemming waterstaat-waterkering geen belemmeringen op. Wel wordt aangestipt dat de activiteiten in overeenstemming dienen te zijn met de Keur van het Waterschap.

Verkeer-verblijfsgebied
De voor 'Verkeer - Verblijfsgebied' aangewezen gronden betreffen het openbare verblijfsgebied met een functie voor verblijf, verplaatsing en gebruik ten dienste van de aangrenzende bestemmingen waarbij ook water en waterhuishoudkundige voorzieningen mogelijk zijn gemaakt. De fiets en voetpaden zijn binnen de bestemming verkeer-verblijfsgebied toegestaan. De dijkversterking is niet passend binnen deze bestemming nu deze geen deel uitmaakt van water als zodanig of een waterhuishoudkundige voorziening. Nu op deze bestemming teven de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’ rust, heft dit de strijdigheid op met het bestemmingsplan. Zie ook bovenstaand bij ‘*Waterstaat-Waterkering*’.

Waarde – Edams-Volendams Erfgoed met de aanduiding overige zone- cultuurhistorisch attentiegebied
Middels deze bestemming worden de waardevolle gebieden beschermd doordat deze gronden niet zomaar kunnen worden gebouwd voor zover het gaat om beschermde gemeentelijke monumenten. Het gaat in de planregels wel om het *bouwen*. Bij de voorgenomen activiteiten wordt er niet gebouwd. Daarmee levert de dijkversterking en de fiets- en voetverbindingen geen op

zichzelf staande strijdigheid op met de planregels. Op deze gronden is echter wel een aanlegvergunning vereist voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerk zijnde of van werkzaamheden. Zie daarvoor verder *'*Aanlegvergunning'*.

Waarde Archeologie
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, nu de bouwregels zien op het *bouwen*. Bij de dijkversterking en het aanleggen van de verbindingen is geen sprake van het bouwen waardoor deze bestemming geen belemmering oplevert voor de bedoelde activiteiten.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Geen strijdigheid geconstateerd

2. Wandel- en fietsverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.13 Module 11: Gemeente Edam-Volendam

Bestemmingsplan Pieterman Slobbeland (Analoog plan)						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Waterkering Met aanduiding 'langzaamverkeersroute'	8	Dijken en dijkbermen ten behoeve van de waterkering en waterbeheersing, instandhouding van, uit cultuurhistorisch oogpunt waardevolle dijken en dijkbermen, langzaamverkeersverbinding ter plaatse van de aanduiding of binnen 10m aan weerszijden daarvan	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x*	x	Indien 10m.
Enkelbestemming Recreatieve doeleinden (met aanduiding 'Strand')	3	Aangeduid met code 'Rs': strand, speel- en zonneweiden en water, bij een en ander behorende parkeer-, verkeers-, dienst-, nuts-, sanitaire en groenvoorzieningen en fietsenstallingen, een langzaamverkeersverbinding ter plaatse van de aanduiding of binnen 10m aan weerszijden daarvan	Dijkversterking		x	

Bestemmingsplan Pieterman Slobbeland (Analoog plan)						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Verkeersdoeleinden	6	Wegen, fiets- en voetpaden, watergangen, langzaamverkeersverbinding ter plaatse van e aanduiding of binnen 10m aan weerszijden, overige bij een ander behorende voorzieningen waaronder nutsvoorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding		x x	 Indien 10m.

Toelichting

Waterkering
Binnen de bestemming zijn dijken en dijkbermen ten behoeve van de waterkering en waterbeheersing toegestaan evenals de instandhouding van waardevolle dijken en dijkbermen. De dijkversterking valt evident binnen deze bestemming en is daarmee planologisch toegestaan. De bestemming maakt langzaamverkeersverbindingen tevens mogelijk ter plaatse van de aanduiding 'langzaamverkeersroute' of binnen een afstand van 10 m. aan de weerszijden daarvan. De te realiseren wandelverbinding bevindt zich niet op de aangegeven 'langzaamverkeersroute' maar er vlak naast. De wandelverbinding is daarmee strijdig met het bestemmingsplan. De fietsverbinding valt binnen de bestemming waterkering, maar ligt tevens binnen de bestemming verkeersdoeleinden. Binnen de bestemming verkeersdoeleinden zijn fietspaden toegestaan. De fietsverbinding is daarmee passend.
Recreatieve doeleinden (met aanduiding 'Strand')
Binnen de bestemming is onder meer water toegestaan. Hieronder wordt niet mede verstaan de dijkversterking nu deze ten dienste staat van de waterkerende functie en het geen water betreft als bedoeld in de bestemming recreatieve doeleinden. Echter, voor zover op deze gronden ook de bestemming 'Waterkering' ligt, is de dijkversterking planologisch toegestaan.

Verkeersdoeleinden
Binnen de bestemming zijn zoal wegen en fiets- en voetpaden toegestaan. Wat betreft de fiets- en wandelverbinding geeft de bestemming aan dat langzaamverkeersverbindingen zijn toegestaan ter plaatse van de aanduiding 'langzaamverkeersroute' of binnen een afstand van 10 m. aan de weerszijden daarvan, met daarbij behorende groen- en andere voorzieningen.
Het fietspad bevindt zich op de weg en deze blijft op dezelfde plek liggen. Daarmee is de fietsverbinding niet strijdig met het bestemmingsplan.
De wandelverbinding wordt hier niet gecombineerd met de weg en het fietspad, maar ligt op de kruin van de dijk en raakt de bestemming verkeersdoeleinden niet.
Ook de dijkversterking levert strijd op met de planregels nu de mogelijkheid tot het realiseren van een dijkversterking niet is opgenomen in de planregels. Echter, voor zover op deze gronden ook de bestemming 'Waterkering' ligt, is de dijkversterking planologisch toegestaan.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor de werkzaamheden. Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
- **Geen strijdigheid geconstateerd voor zover op deze gronden de bestemming 'Waterkering 'aanwezig is.**

2. Wandel- en fietsverbinding
• De wandelverbinding is strijdig met de bestemming 'Waterkering' en 'Verkeersdoeleinden', omdat de aanduiding 'langzaamverkeersroute' niet aanwezig is ter plaatse van de wandelverbinding. Ten aanzien van de fietsverbinding is geen strijdigheid geconstateerd.

2.1.14 Module 11: Gemeente Waterland

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))[4]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Natuur- 1	16	Natuur en landschap, ontwikkeling Natura 2000 gebied, sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden met daarbijbehorende kaden en dijken, vaarwegmarkeringen en andere bouwwerken	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* 	 x	
Enkelbestemming Groen	12	Groenstroken en beplanting, water met daaraan ondergeschikt wegen en paden, nutsvoorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x 	
Enkelbestemming Verkeer	24/4[5]	Wegen en paden, sloten bermen en beplanting met daarbij behorende bruggen, dammen en/of duikers en naar aard gelijksoortige kunstwerken en andere bouwwerken Er dient voldaan te worden aan het standaarddwarsprofiel	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding		x x	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	45	Mede bestemd voor het behoud, het herstel en het beheer van de waterstaatsdoeleinden en de cultuurhistorische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 2	38	Mede bestemd voor behoud van archeologische waarden	Dijkversterking	x		

[4] Het bestemmingsplan Waterland-Parapluplan 2018 is vastgesteld op 7 juni 2018. Het bestemmingsplan ligt ter inzage van 22 juni tot en met 2 augustus 2018.
[5] Daar waar relevant is aangegeven welke artikelen uit Waterland-Parapluplan 2018 van toepassing zijn.

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))[4]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	39	Mede bestemd voor behoud van archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	40	Mede bestemd voor behoud van archeologische waarden	Dijkversterking	x		
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone- dijk	49	Mede bestemd voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		

Toelichting

Natuur – 1
Binnen Natuur- 1 zijn de gronden bestemd voor de doeleinden van natuur en landschap en sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden, zijnde dagrecreatief medegebruik met bijbehorende kaden en dijken, vaarwegmarkeringen en andere bouwwerken. De wandelverbinding is binnen de natuurbestemming niet mogelijk (nb. de fietsverbinding ligt op de weg en doorkruist de bestemming Natuur-1 daarmee niet). Dit betekent dat de wandelverbinding strijdig is met het bestemmingsplan. De dijkversterking past echter wel binnen de bestemming nu dijken expliciet zijn benoemd in de bestemmingsomschrijving.

Groen
De bestemming groen maakt groenstroken, beplanting en water mogelijk. Hieraan ondergeschikt zijn wegen en paden toegestaan. Wat betreft de aanleg van fiets- en voetpaden levert dit geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu de aan te fiets- en wandelverbinding als zodanig benoemd is. Binnen de groenbestemming is de dijkversterking niet mogelijk. Echter, dit gegeven levert alsnog geen strijdigheid op met het bestemmingsplan nu op deze gronden tevens de bestemming ‘waterstaat-waterkering’ rust. Binnen deze dubbelbestemming is de dijkversterking wel toegestaan. Dit maakt dat er geen strijdigheid is met het bestemmingsplan.

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn wegen en paden en daarbij behorende bruggen, dammen, duikers en daarmee gelijk te stellen kunstwerken toegestaan. Hierbij dient voldaan te worden aan het dwarsprofiel als aangegeven in het plan. De dijk en de fiets- en wandelverbinding voldoen niet aan het dwarsprofiel en zijn daarmee strijdig met het bestemmingsplan.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn activiteiten ten behoeve van de waterstaatsdoeleinden en cultuurhistorische waarden toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking mogelijk is nu deze ten dienste staat van de waterkerende functie. Ter plaatse van deze dubbelbestemming worden strijdigheden die zien op de dijkversterking opgeheven. Wat betreft de wandel- en fietsverbinding roept de bestemming hiertegen geen belemmeringen op waardoor er geen strijdigheid optreedt met de dubbelbestemming. Wel kan een aanlegvergunning vereist zijn. Zie daarvoor ook onder ‘**Aanlegvergunning’.*

Waarde Archeologie 2,3,4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming aangezien de bestemming geen belemmerende eisen stelt voor zowel de dijkversterking als de fiets- en wandelverbindingen.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone- dijk
De gronden binnen deze aanduiding zijn mede bestemd voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen. Binnen deze aanduiding worden enkel regels gesteld met betrekking tot bouwwerken. Nu voorliggende activiteiten geen bouwwerken betreffen, zijn de gestelde regels binnen deze aanduiding hierop niet van toepassing. Activiteiten leveren daarmee geen strijdigheid op met de gebiedsaanduiding.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking:
• Strijdig met de bestemming 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel

2. Wandel- en fietsverbinding
• Strijdig met de bestemmingen 'Natuur-1' en 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel

2.1.15 Module 12: Gemeente Waterland

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Natuur- 1	16	Natuur en landschap, ontwikkeling Natura 2000 gebied, sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden met daarbijbehorende kaden en dijken, vaarwegmarkeringen en andere bouwwerken	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht) Inspectieschacht Inlaat Katwoude	x* x	 x x	 Maximaal 3m.
Enkelbestemming Agrarisch	3	Agrarisch grondgebruik en daaraan ondergeschikte zaken	Dijkversterking Sloot	 x	x	
Enkelbestemming Groen	12	Groenstroken en beplanting, water met daaraan ondergeschikt wegen en paden, nutsvoorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht)	 x x	x	 Maximaal 5m
Enkelbestemming Verkeer	24/4[6]	Wegen en paden, sloten bermen en beplanting met daarbij behorende	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding		x x	

[6] Daar waar relevant is aangegeven welke artikelen uit Waterland-Parapluplan 2018 van toepassing zijn.

		bruggen, dammen en/of duikers en naar aard gelijksoortige kunstwerken en andere bouwwerken Er dient hierbij te worden voldaan aan het genummerde dwarsprofiel/het standaarddwarsprofiel	Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht)	x		
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	45	Mede bestemd voor het behoud, het herstel en het beheer van de waterstaatsdoeleinden en de cultuurhistorische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht) Inspectieschacht Inlaat Katwoude Sloot	x* x* x* x*	 x	Maximaal 5m.
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 2	38	Mede bestemd voor behoud van archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht)	x x x		<100m^2
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	39	Mede bestemd voor behoud van archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht) Sloot	x x x x		<500m^2
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	40	Mede bestemd voor behoud van archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht) Inspectieschacht Inlaat Katwoude	x x x x		<2500 m^2 <2500 m^2
Dubbelbestemming Leiding-water	35	Mede bestemd voor hoofdwaterleiding en daar bijbehorende andere bouwwerken	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht)	x* x* 	 x	
Gebiedsaanduiding vrijwaringszone- dijk	49	Mede bestemd voor de bescherming van het	Dijkversterking	x		

		doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen	Fiets- en wandelverbinding	x		
			Inlaat Katwoude (zonder inspectieschacht)	x		Max. 2 m
			Inspectieschacht Inlaat Katwoude	x		
			Sloot	x		

Toelichting

Natuur – 1
Binnen Natuur- 1 zijn de gronden bestemd voor de doeleinden van natuur en landschap en sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden, zijnde dagrecreatief medegebruik met de daarbijbehorende kaden en dijken, vaarwegmarkeringen en andere bouwwerken. De wandel- en fietsverbinding is strijdig met de bestemming nu deze niet als zodanig wordt benoemd. Dit levert strijdigheid op met het bestemmingsplan.
De dijkversterking is op het eerste gezicht strijdig binnen de bestemming nu de dijk niet bijbehorend is aan de bestemming ‘natuur’ maar ten dienste staat aan de waterkerende functie. Omdat er echter op de gronden tevens een dubbelbestemming ‘Waterstaat-Waterkering’ rust, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan.

-Inlaat Katwoude
Binnen de bestemming natuur wordt tevens een deel van de inlaat gerealiseerd. De bestemming laat de mogelijkheid voor het bouwen van andere bouwwerken een maximale hoogte toe van 3 m. Binnen de bestemming natuur wordt tevens een inspectieschacht (als onderdeel van de inlaat) gerealiseerd. De bestemming laat geen gebouwen en overkappingen toe. Nu de inspectieschacht wordt aangemerkt als een voor mensen toegankelijk gebouw, treedt er strijd op met het bestemmingsplan.

Agrarisch
De met agrarische bestemming aangewezen gronden zijn bestemd voor agrarisch grondgebruik en bedrijfsvoering. De dijkversterking is binnen deze bestemming niet toegestaan nu deze niet als mogelijkheid is opgenomen in de bestemmingsomschrijving. Omdat er echter op de gronden tevens de bestemming ‘waterstaat-waterkering’ rust, levert dit toch geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Binnen deze dubbelbestemming is de dijkversterking wel mogelijk. Dit maakt dat er geen strijdigheid is met het bestemmingsplan. Zie ook onder ‘waterstaat-waterkering’. De sloot is passend binnen de bestemming agrarisch, nu daarbinnen ook sloten, vaarten en daarmee gelijk te stellen waterlopen zijn toegestaan.

Groen
De bestemming groen maakt groenstroken, beplanting en water mogelijk. Hieraan ondergeschikt zijn wegen en paden toegestaan. De aan te leggen fiets- en wandelverbinding is daarmee niet strijdig met het bestemmingsplan.
De dijkversterking en inlaat passen niet binnen de bestemming. Omdat er echter op de gronden tevens de bestemming ‘waterstaat-waterkering’ rust, levert dit toch geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Binnen deze dubbelbestemming is de dijkversterking wel mogelijk. Dit maakt dat er geen strijdigheid is met het bestemmingsplan. Zie ook onder ‘waterstaat-waterkering’.

-Inlaat Katwoude
Binnen de bestemming groen wordt tevens een inlaat gerealiseerd. Binnen de bestemming groen zijn andere bouwwerken toegestaan. De inlaat valt onder deze categorie.

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer zijn wegen en paden en daarbij behorende bruggen, dammen, duikers en daarmee gelijk te stellen kunstwerken toegestaan. Hierbij dient te worden voldaan aan het standaarddwarsprofiel als aangegeven in het plan. De dijk en de fiets- en wandelverbinding voldoen niet aan het aangegeven profiel en zijn daarmee in strijd met het bestemmingsplan.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn activiteiten ten behoeve van de waterstaatsdoeleinden en cultuurhistorische waarden toegestaan. Dit betekent dat zowel de dijkversterking en inlaat mogelijk is omdat deze de zien op de waterkering. De wandel- en fietsverbinding

is ook mogelijk nu de bestemming hiertegen geen bezwaren oproept. Dit geldt ook voor de sloot. De strijdigheden met de bestemmingen 'Agrarisch' en 'Groen' worden opgeheven met de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering'.

-Inlaat Katwoude (inspectieschacht)
Binnen de bestemming Waterstaat-waterkering wordt tevens een inspectieschacht gerealiseerd. De bestemming laat geen gebouwen en overkappingen toe. Nu de inspectieschacht wordt aangemerkt als een voor mensen toegankelijk gebouw, treedt er strijd op met het bestemmingsplan.

Waarde Archeologie 2,3,4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming aangezien de bestemming geen belemmerende eisen stelt voor zowel de dijkversterking, de sloot, de inlaat als de fiets- en wandelverbindingen.

Leiding- water
De gronden zijn mede bestemd voor een hoofdwaterleiding en daar bijbehorende andere bouwwerken. De dijkversterking is onder deze noemer planologisch toegestaan. Ook de fiets- en wandelverbinding is binnen deze bestemming mogelijk nu de bestemming hiertegen geen belemmeringen oproept.

-Inlaat Katwoude
Binnen de bestemming wordt een deel van de inlaat gerealiseerd. De voor leiding-water aangewezen gronden zijn mede bestemd voor een hoofdwaterleiding met de daarbijbehorende andere bouwwerken. De inlaat Katwoude staat niet ten dienste van een waterhoofdleiding als bedoeld en dit levert daarmee strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone- dijk
De gronden binnen deze aanduiding zijn mede bestemd voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkeringen. Binnen deze aanduiding worden enkel regels gesteld met betrekking tot bouwwerken. Nu voorliggende activiteiten geen bouwwerken betreffen, zijn de gestelde regels binnen deze aanduiding hierop niet van toepassing. Activiteiten leveren daarmee geen strijdigheid op met de gebiedsaanduiding.

Sloot
De sloot is niet strijdig met de dubbelbestemming 'Waterstaat - Waterkering' nu deze bestemming hiertegen geen bezwaren oproept. Wel geldt een aanlegvergunningplicht vanwege het aanleggen en dempen van watergangen (zie hieronder: *aanlegvergunning). De sloot past binnen de bestemming 'Agrarisch', nu binnen deze bestemming waterlopen, sloten en vaarten zijn toegestaan. De sloot levert eveneens geen strijdigheid op met 'Waarde archeologie 3' nu deze bestemming geen belemmerende eisen stelt. Wel is sprake van een aanlegvergunningplicht (zie hieronder: * aanlegvergunning)

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
•Strijdig met de bestemming 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel

2. Inlaat Katwoude
•Strijdig met de bestemming 'Leiding-Water' , 'Natuur-1' en 'Waterstaat-Waterkering

3. Wandel- en fietsverbinding
• Strijdig met de bestemming 'Natuur-1' en 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel

4. Sloot
•Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.16 Module 13: Gemeente Waterland

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Groen	12	Groenstroken, beplanting, water, met daaraan ondergeschikt wegen, paden, nutsvoorzieningen en daar bijbehorende andere bouwwerken	Dijkversterking		x	
			Fiets- en wandelverbinding	x		
			Afwateringsduiker De Nes, zonder inspectieschacht	x		Maximaal 5m.
			Inspectieschacht afwateringsduiker De Nes		x	
Enkelbestemming Verkeer	24/4[7]	Wegen en paden, sloten, bermen en beplanting met daarbij behorende bruggen, dammen en/of duikers en naar de aard daarmee gelijk te stellen kunstwerken, andere bouwwerken. Dient in overeenstemming te zijn met het standaard dwarsprofiel.	Dijkversterking		x	
			Fiets- en wandelverbinding		x	
			Afwateringsduiker De Nes	x		
Enkelbestemming Verkeer-Fiets en voetpaden	25	Fiets- en voetpaden, sloten, bermen en daaraan ondergeschikt kaden en dijken met bijbehorende bruggen, dammen en duikers	Dijkversterking	x		
			Afwateringsduiker De Nes	x		Maximaal 5m.
			Fiets- en wandelverbinding	x		
Enkelbestemming Natuur-1	16	Doeleinden van natuur en landschap en sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden zijnde onder andere integraal waterbeheer en daarbij behorende kaden en dijken	Dijkversterking	x		
			Fiets- en wandelverbinding		x	
Enkelbestemming Natuur-2	17	Behoud, herstel en ontwikkeling landschappelijke waarden van meren, poelen, waterlopen met daaraan ondergeschikt extensief dagrecreatief medegebruik en educatief medegebruik,	Dijkversterking		x	

[7] Daar waar relevant is aangegeven welke artikelen uit Waterland-Parapluplan 2018 van toepassing zijn.

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		nutsvoorzieningen				
Enkelbestemming Natuur-3	18	Behoud en herstel natuurlijke en landschappelijke waarden Sloten, poelen Wandel- en fietspaden Extensief recreatief medegebruik	Dijkversterking Afwateringsduiker De Nes Sloot Wandel- en fietsverbinding	 x x	x x 	Maximaal 3m
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	45	Mede bestemd voor behoud en herstel waterstaatsdoeleinden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Afwateringsduiker De Nes Sloot	x* x* x x*		Maximaal 5m
Dubbelbestemming Waarde-Aardkundig	36	Mede bestemd voor behoud aardkundige waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Afwateringsduiker De Nes Sloot	x x x 	 x	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 2	38	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Afwateringsduiker De Nes	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	39	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking	x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	40	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	41	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Afwateringsduiker De Nes	x* x* x*		

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
			Sloot	x*		
Dubbelbestemming Leiding-Water	35	Mede bestemd voor hoofdwaterleiding	Dijkversterking	x*		
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone- dijk	49	Bescherming doelmatig en veilig functioneren waterkering	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Afwateringsduiker De Nes Sloot	x x x x		

Toelichting

Groen
Binnen deze bestemming zijn zowel groen als water toegestaan en ondergeschikte wegen en paden. De dijkversterking past hier niet binnen. Omdat op deze gronden ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, zijn de dijkversterking en de afwateringsduiker uiteindelijk toch niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie ook onder 'waterstaat-waterkering'. De fiets- en wandelverbinding is onder de groenbestemming toegestaan nu wegen en paden in de bestemmingsomschrijving als zodanig benoemd worden.

-Afwateringsduiker De Nes
De afwateringsduiker valt deels binnen de groenbestemming. Omdat de mogelijkheid tot het realiseren van andere bouwwerken als zodanig worden benoemd binnen de bestemmingsomschrijving, is de afwateringsduiker passend binnen de bestemming tot een hoogte van maximaal 5m. Er treedt geen strijdigheid op. Binnen de groenbestemming wordt ook de inspectieschacht gerealiseerd. De groenbestemming geeft aan dat op de gronden geen gebouwen mogen worden gebouwd. De inspectieschacht is daarmee strijdig binnen de bestemming.

Verkeer
Binnen deze bestemming zijn zowel wegen en paden toegestaan en daarbij behorende bruggen, dammen en/of duikers en daarmee gelijk te stellen kunstwerken. De aan te leggen wegen, paden en het anderszins inrichten van het bestemmingsvlak mag niet worden afgeweken van het standaarddwarsprofiel. Nu de fiets- en wandelpaden hiervan afwijken, is er sprake van strijdigheid met het bestemmingsplan.

-Afwateringsduiker De Nes
De afwateringsduiker valt deels binnen de verkeersbestemming. Omdat duikers als zodanig worden benoemd binnen de bestemmingsomschrijving, is deze passend binnen de bestemming. Er treedt geen strijdigheid op.

Verkeer-Fiets en voetpaden
Op grond van de bestemming zijn fiets- en voetpaden, sloten, bermen en daaraan ondergeschikt kaden en dijken met bijbehorende bruggen, dammen en duikers toegestaan. Omdat daaraan ondergeschikte kaden en dijken worden benoemd, is de dijkversterking planologisch toegestaan.

-Afwateringsduiker De Nes
De afwateringsduiker valt deels binnen de verkeersbestemming. Omdat duikers als zodanig worden benoemd binnen de bestemmingsomschrijving, is deze passend binnen de bestemming onder een hoogte van 5m. Er treedt geen strijdigheid op.

Natuur 1, 2, 3
Binnen de bestemming natuur-1 worden in de bestemmingsomschrijving kaden en dijken als zodanig benoemd. Hierdoor ontstaat geen strijdigheid met het bestemmingsplan. De dijkversterking is onder deze noemer mogelijk. De fiets- en wandelverbinding is echter strijdig met de natuurbestemming omdat de bestemmingsomschrijving hiertoe geen mogelijkheid biedt.
Binnen de bestemming natuur- 2 staat het behoud en herstel van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van meren, poelen en waterlopen centraal. Hieraan ondergeschikt is extensief dagrecreatief medegebruik toegestaan. Onder deze bestemmingsomschrijving is dijkversterking niet toegestaan. Echter, nu op deze grond tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is dijkversterking uiteindelijk niet strijdig met het bestemmingsplan. In deze bestemming wordt geen fiets- en wandelverbinding aangelegd.
Binnen de bestemming natuur 3 is alleen natuur toegestaan. Het ophogen van gronden wordt gerekend tot een strijdig gebruik met de bestemming. De dijkversterking is niet passend binnen deze bestemming. Nu op deze bestemming tevens de dubbelbestemming waterstaat- waterkering rust, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan. Het aanleggen van de fiets- en wandelverbindingen is niet overeenkomstig de regels van de bestemming nu de aanleg van nieuwe wegen, paden en/of verhardingen expliciet wordt gerekend tot strijdig gebruik. Ook het aanleggen van een sloot is strijdig met de bestemmingsplanregels, aangezien de het graven en dempen van sloten wordt aangemerkt als strijdig gebruik.

-Afwateringsduiker De Nes
De afwateringsduiker valt deels binnen de bestemming Natuur-3. Omdat het realiseren van bijbehorende bouwwerken als zodanig wordt benoemd binnen de bestemmingsomschrijving, is deze passend binnen de bestemming tot maximaal 3m. Er treedt geen strijdigheid op.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking is toegestaan. De strijdigheid met de bestemmingen ‘Groen’, ‘Natuur-2’ en ‘Natuur-3’ worden door de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering opgeheven. Voor het aanleggen van fiets- en wandelverbindingen en de sloot levert deze bestemming tevens geen strijdigheden op.

-Afwateringsduiker De Nes
De dubbelbestemming waterstaat-waterkering maakt in ieder geval dat de afwateringsduiker niet strijdig is met het bestemmingsplan nu deze voorziet in het behoud van de waterstaatsdoeleinden. De maximale bouwhoogte van andere bouwwerken (waaronder de afwateringsduiker De Nes) bedraagt volgens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering maximaal 5 m. Geen strijdigheid met het bestemmingsplan. Binnen de bestemming wordt ook de inspectieschacht gerealiseerd. De bestemming geeft aan dat op de gronden geen gebouwen mogen worden gebouwd. De inspectieschacht is daarmee strijdig binnen de bestemming.

Leiding-Water
De gronden zijn mede bestemd voor een hoofdwaterleiding en daar bijbehorende andere bouwwerken. De dubbelbestemming geeft aan dat er geen gebouwen en overkappingen mogen worden gebouwd. De bestemming levert voor de overige activiteiten geen strijdigheden op met de bestemming dat betekent dat de dijkversterking is toegestaan nu dit geen gebouw betreft.

Archeologie-2
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden dieper dan 0,35 m. onder maaiveld en groter dan 100 m^2 een aanlegvergunning is vereist. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Dijkversterking is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Zie hieronder bij ‘**Aanlegvergunning’*.

- Afwateringsduiker De Nes (inspectieschacht)
Binnen de bestemming wordt ook de inspectieschacht gerealiseerd. De bestemming archeologie geeft aan dat op de gronden geen gebouwen mogen worden gebouwd van een oppervlakte van meer dan 100m^2. De inspectieschacht blijft binnen deze omvang en is daarmee niet strijdig binnen de bestemming.

Archeologie-3
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming. Wel is een aanlegvergunning vereist. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Dijkversterking is toegestaan, mits

de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Zie hieronder bij '**Aanlegvergunning'*.

Archeologie-4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden dieper dan 0,40 m. onder maaiveld en groter dan 2.500 m^2 een aanlegvergunning is vereist. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Dijkversterking is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Zie hieronder bij '**Aanlegvergunning'*.

Archeologie-5
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden dieper dan 0,40 m. onder maaiveld en groter dan 10.000 m^2 een aanlegvergunning is vereist. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Dijkversterking is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Zie hieronder bij '**Aanlegvergunning'*.

-Afwateringsduiker De Nes
De afwateringsduiker valt deels binnen de bestemming archeologie-5. De bestemming werpt geen belemmeringen op bij een oppervlakte kleiner dan 10.000 m^2. Er treedt daarmee geen strijdigheid op.

Waarde - Aardkundig
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de aardkundige waarden in de grond. Tot een strijdig gebruik wordt blijkens de planregels in ieder geval verstaan het graven van sloten, andere waterlopen of partijen. De dijkversterking is onder de enkelbestemming niet toegestaan. Omdat op de gronden echter ook de dubbelbestemming; waterstaat-waterkering' rust, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding is tevens niet strijdig met het bestemmingsplan. De realisatie van een sloot is onder deze bestemming niet toegestaan.

-Afwateringsduiker De Nes en inspectieschacht De Nes
De afwateringsduiker en de inspectieschacht vallen deels binnen de bestemming waarde-aardkundig. Omdat het dempen en graven van sloten en andere waterlopen of -partijen mogelijk is, zijn de duiker en de schacht passend binnen de bestemming. Er treedt geen strijdigheid op.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone- dijk
Deze gebiedsaanduiding ziet op het veilig en doelmatig functioneren van de waterkering. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen deze aanduiding nu deze geen belemmeringen oproept voor voorgestelde werkzaamheden nu deze enkel ziet op 'bouwwerken'. Hiervan is met voorliggende activiteiten geen sprake.

-Afwateringsduiker De Nes en inspectieschacht De Nes
De afwateringsduiker en de inspectieschacht vallen deels binnen de gebiedsaanduiding. Omdat het realiseren van bijbehorende bouwwerken als zodanig wordt benoemd binnen de bestemmingsomschrijving, is deze passend binnen de bestemming. Er treedt geen strijdigheid op.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. **Dijkversterking**
   - **Strijdig binnen de bestemming 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel**

2. **Fiets- en wandelverbinding**
   - **Strijdig binnen de bestemming 'Natuur-1' en 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel**

3. Afwateringsduiker (met inspectieschacht)
- **De inspectieschacht is in strijd met de bestemming 'Groen' en 'Waterstaat-Waterkering'**

4. Sloot
- **Strijdig met dubbelbestemming 'Waarde - aardkundig' en 'Natuur-3'**

Bestemmingsplan Camping-Jachthaven Uitdam: analoog plan, vastgesteld d.d. 18-02-2010 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Recreatie 2 en 4	4 en 6	Recreatie, water, kaden en dijken, waterhuiskundige voorzieningen, watergangen en waterpartijen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Enkelbestemming Water	7	Waterhuishouding, water ten behoeve van recreatieve doeleinden, oevers, strandjes	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding		x x	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	8	Mede bestemd voor voorzieningen voor de directe en indirecte kering van het water, aanleg en instandhouding van de waterkering, verhardingen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone Dijk-1 en Dijk-2	12	Geen gebouwen en bouwwerken anders dan ten behoeve van waterkering en geen onomkeerbare bouwwerken	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		

Toelichting

Recreatie
De dijkversterking is niet passend binnen de bestemming recreatie nu de bestemmingsomschrijving de aangeeft dat de gronden zijn bestemd voor verblijfsrecreatie en bij de bestemming behorende voorzieningen zoals kaden, dijken, ontsluitingswegen en (steiger)paden. De fiets- en wandelverbinding is daarmee tevens niet strijdig met de bestemming nu de enkelbestemming paden expliciet mogelijk maakt.

Water
Binnen de bestemming water zijn de gronden bestemd voor de waterhuishouding (berging, aanvoer en afvoer), water ten behoeve van recreatieve doeleinden, oevers en strandjes en behoud en versterking van de natuurwaarden, met name ten aanzien van vogels. De dijkversterking past niet binnen deze bestemmingsomschrijving nu de dijk niet wordt aangelegd ten dienste van de waterhuishouding en het ook geen recreatieve doeleinden dient maar ten dienste staat van de waterkering. Omdat op deze gronden grotendeels de dubbelbestemming waterstaat-waterkering ligt, is de dijkversterking voor het deel waar de dubbelbestemming geldt, niet strijdig met het bestemmingsplan. Echter, op een deel van de met water bestemde gronden rust geen dubbelbestemming waterstaat-waterkering. Voor dit deel blijft dus ook strijdigheid bestaan met de bestemming.

De fiets- en wandelverbinding is tevens strijdig met de bestemming nu paden als zodanig niet mogelijk worden gemaakt. De dubbelbestemming waterstaat-waterkering verandert hier niets in.

Waterstaat-waterkering
De gronden zijn mede bestemd voor de waterkering. Dijkversterking is onder deze omschrijving mogelijk. Ook de fiets- en wandelverbindingen zijn toegestaan nu de bestemmingsomschrijving expliciet verhardingen benoemt.
Grotendeels wordt de strijdigheid door de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering opgeheven, en is de dijk zomede niet in strijd met het bestemmingsplan ter plaatse van deze dubbelbestemming. Voor een deel van de dijk is de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering echter niet aangewezen, namelijk ter plaatse van de bestemming 'Water', daar blijft de strijdigheid dan ook bestaan.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone Dijk-1 of Dijk-2
De gebiedsaanduiding geeft enkel aan dat er geen gebouwen en bouwwerken mogen worden geplaatst, anders dan ten behoeve van de waterkering. Nu er met voorgestelde activiteiten geen sprake is van bouwwerken of gebouwen, werpt de gebiedsaanduiding geen belemmeringen op.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
- **Strijdig binnen de bestemming 'Water', voor het deel waar geen dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' geldt**

2. Fiets- en wandelverbinding
- **Strijdig binnen de bestemming 'Water'**

2.1.17 Module 14: Gemeente Waterland

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Natuur-1	16	Behoud en herstel natuurlijke en landschappelijke waarden met daaraan ondergeschikt kaden en dijken, sociaal-economische en sociaal-culturele doeleinden zijnde onder andere integraal waterbeheer en dagrecreatief medegebruik	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x*	 x	
Enkelbestemming Groen	12	Groenstroken en beplanting, water met daaraan ondergeschikt wegen en paden	Dijkversterking		x	

Bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013: Vastgesteld 27-11-2014 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Verkeer- Fiets en voetpaden	25	Fiets- en voetpaden, sloten, bermen en beplanting met daaraan ondergeschikt kaden en dijken en daarbij behorende bruggen, dammen of duikers	Dijkversterking	x		
Enkelbestemming Verkeer	24/4[8]	Wegen en paden, sloten, bermen en beplanting met daarbij behorende bruggen, dammen en duikers en naar de aard daarmee gelijk te stellen kunstwerken. Voldaan dient te worden aan het dwarsprofiel als aangegeven in het plan.	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	45	Mede bestemd voor: Behoud en herstel waterstaatsdoeleinden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 2	38	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking	x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 3	39	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking	x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 4	40	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Aardkundig	36	Mede bestemd voor behoud aardkundige waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Dubbelbestemming Leiding-Water	35	Mede bestemd voor hoofdwaterleidingen	Dijkversterking	x		
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone Dijk	49	Mede bestemd voor de bescherming van het doelmatig en veilig functioneren van de waterkering	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		

[8] Daar waar relevant is aangegeven welke artikelen uit Waterland-Parapluplan 2018 van toepassing zijn.

Toelichting

Natuur -1
Binnen deze bestemming zijn naast natuur ook daaraan ondergeschikte kaden en dijken toegestaan evenals integraal waterbeheer. De dijkversterking is blijkens deze omschrijving passend binnen de bestemming. De fiets- en wandelverbinding strijdig binnen de bestemming.

Groen
De onder groen aangewezen gronden zijn bestemd voor groenstroken en beplanting en daaraan ondergeschikt wegen en paden. De dijkversterking past niet binnen deze groenbestemming. Nu op deze gronden echter ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan. Zie onderstaand ook bij *'Waterstaat-waterkering'*.

Verkeer- Fiets- en voetpaden
Binnen de bestemming zijn kaden en dijken aangegeven binnen de begripsomschrijving. De dijkversterking is daarmee niet strijdig met het bestemmingsplan. Binnen deze bestemming worden geen fiets- en wandelverbindingen aangelegd.

Verkeer
Binnen de bestemming verkeer is dijkversterking toegestaan nu de mogelijkheid wordt opengesteld dammen aan te leggen. In de specifieke gebruiksregels van het bestemmingsplan wordt tot een strijdig gebruik in ieder geval gerekend het aanleggen van wegen en paden of anderszins inrichten van het bestemmingsvlak in afwijking van een ter plaatse aangegeven genummerd dwarsprofiel, dan wel in afwijking van het standaarddwarsprofiel. De dijk is niet in overeenstemming met het standaarddwarsprofiel, hetgeen strijdigheid oplevert met het bestemmingsplan. Ook de fiets- en wandelverbinding valt deels buiten het vereiste standaarddwarsprofiel als aangegeven in het bestemmingsplan. Dit maakt zowel de dijkversterking als de fiets- en wandelverbinding strijdig met de bestemming verkeer.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn activiteiten ten behoeve van de waterkering toegestaan. Dit betekent dat de dijkversterking is toegestaan. De strijdigheid met de bestemming 'Groen' wordt door de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' opgeheven. De fiets- en wandelverbinding levert geen strijdigheid op met het bestemming nu de bestemmingsomschrijving hiertoe geen verboden opwerpt, anders dan dat de cultuurhistorische waarden niet aangetast dienen te worden.

Archeologie 2, 3, 4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden groter dan een bepaalde afmeting/diepte een aanlegvergunning is vereist. Zie ook onder '*Aanlegvergunning'. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad.

Waarde Aardkundig
De gronden zijn mede bestemd voor het behoud en herstel van aardkundige waarden. Onder strijdig gebruik wordt blijkens de regels in ieder geval verstaan het dempen en/of graven van sloten en/of andere waterlopen en/of partijen. Hieronder valt niet de dijkversterking nu deze regel ziet op het dempen en graven van sloten en andere waterlopen. De specifieke gebruiksregel is daarom niet van toepassing is op de dijkversterking en daardoor ontstaat er geen strijdigheid met het bestemmingsplan. Ook de fiets- en wandelverbinding levert met deze bestemming geen strijdigheid op nu de regels hiertoe geen regels stellen. Wel dient een aanlegvergunning afgegeven te worden indien de bodemstructuur ingrijpend wordt gewijzigd. Zie hiervoor onder bij *'*Aanlegvergunning'*.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone Dijk
Deze gebiedsaanduiding ziet op het veilig en doelmatig functioneren van de waterkering. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen deze aanduiding nu deze geen afbreuk doen (maar juist bijdragen) aan het functioneren van de waterkering.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
- **Strijdig binnen de bestemming 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel**

2. Fiets- en wandelverbinding
- **Strijdig binnen de bestemming 'Natuur-1' en 'Verkeer' met betrekking tot het standaarddwarsprofiel**

Bestemmingsplan Kernen Waterland 2013: Vastgesteld 11-04-2013 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))[9]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Enkelbestemming Groen	7	Plantsoenen, groenvoorzieningen, water, met daaraan ondergeschikt wegen en paden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Tuin-Overtuinen	17	Overtuinen met ondergeschikt nutsvoorzieningen, kleinschalige duurzame energiewinning, water en daarbijbehorende andere bouwwerken	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Verkeer – verblijf	19	Straten, pleinen, voet- en rijwielpaden, water	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x	
Dubbelbestemming Waterstaat-waterkering	36	Mede bestemd voor behoud en herstel waterstaatsdoeleinden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 1	30	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 2	31/7[10]	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 3	32	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		

[9] Het bestemmingsplan Waterland-Parapluplan 2018 is vastgesteld op 7 juni 2018. Het bestemmingsplan ligt ter inzage van 22 juni tot en met 2 augustus 2018.
[10] Daar waar relevant is aangegeven welke artikelen uit Waterland-Parapluplan 2018 van toepassing zijn.

Bestemmingsplan Kernen Waterland 2013: Vastgesteld 11-04-2013 (inclusief Waterland-Parapluplan 2018 (vastgesteld 21 juni 2018))[9]						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 4	33	Mede bestemd voor behoud archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Aardkundig	29	Mede bestemd voor: Behoud aardkundige waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Leiding-Riool	28	Mede bestemd voor rioolpersleiding	Fiets- en wandelverbinding	x*		
Gebiedsaanduiding Vrijwaringszone Dijk	41	Bescherming doelmatig en veilig functioneren waterkering	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Waarde - Cultuurhistorie ensemble dijk & dorp Uitdam	9	Behoud en bescherming van de cultuurhistorische waarden van het ensemble dijk & dorp Uitdam ter plaatse van de gebiedsaanduiding overige zone - dwarsprofielen bestaande dijk	Dijkversterking	x*		

Toelichting

Groen
De bestemming groen is zoal bedoeld voor groenstroken en ondergeschikte wegen en paden. Binnen deze bestemming is de dijkversterking niet mogelijk. Omdat op deze gronden ook de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking toch passend binnen het bestemmingsplan. Zie ook onderstaand bij '*Waterstaat-waterkering'*.
Ook wegen en paden worden binnen de bestemming expliciet benoemd. De activiteiten leveren geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Tuin-Overtuinen
De gronden met de bestemming 'tuin-overtuinen' zijn met name bedoeld voor overtuinen. Binnen deze bestemming is een dijkversterking niet toegestaan. Omdat op deze gronden echter ook de dubbelbestemming 'waterstaat-waterkering' rust, is de dijkversterking binnen deze bestemming planologisch toch toegestaan. Er treedt geen strijdigheid op.

Verkeer- verblijf
Binnen de bestemming zijn voet- en rijwielpaden mogelijk. Dit betekent dat de fiets- en wandelverbindingen passend zijn binnen de bestemming. De dijkversterking is binnen de enkelbestemming niet mogelijk. Nu op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking toch passend binnen het bestemmingsplan.

Waterstaat- Waterkering

De bestemming is mede bedoeld voor het behoud en beheer van de waterstaatsdoeleinden. De dijkversterking valt binnen deze omschrijving nu deze ten dienste van de waterkerende functie staat. De strijdigheid met de bestemmingen 'Verkeer-Verblijf' en 'Groen' worden opgeheven. De dijk is zomede niet in strijd met het bestemmingsplan Kernen Waterland 2013.
De fiets- en wandelverbinding is binnen de bestemming toegestaan nu enkel voor bouwwerken strijdigheden gelden. Wel is hiervoor een aanlegvergunning vereist. Zie daarvoor onder *'*Aanlegvergunning'*.

Archeologie 1, 2, 3, 4
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond waarbij met name regels gelden voor bouwwerken. Van bouwwerken is met de voorliggende activiteiten geen sprake. Alle voorgestelde werkzaamheden passen daarmee binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden dieper en groter dan daarbinnen benoemde afmetingen een aanlegvergunning is vereist. Zie daarvoor onder *'*Aanlegvergunning'*. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Dijkversterking en fiets- en wandelverbinding is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad.

Aardkundig
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de aardkundige waarden in de grond. Tot een strijdig gebruik wordt in ieder geval gerekend het dempen/graven van sloten of andere waterlopen. De dijkversterking is mogelijk omdat op de gronden de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust. De fiets- en wandelverbinding is niet strijdig met de bestemming nu hiertegen geen directe planologische belemmeringen worden opgeworpen. Wel geldt dat er een aanlegvergunning is vereist voor het wijzigen van de bodemstructuur. Zie hiervoor onder bij *'*Aanlegvergunning'*.

Gebiedsaanduiding vrijwaringszone Dijk
Deze gebiedsaanduiding ziet op het veilig en doelmatig functioneren van de waterkering. De dijkversterking dient ter verbetering van de waterkerende functie. De wandel- en fietsverbinding zal geen afbreuk doen aan het veilig en doelmatig functioneren van de waterkering. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen deze aanduiding.

Waarde - Cultuurhistorie ensemble dijk & dorp Uitdam
Deze bestemming ziet mede op het behoud en bescherming van de cultuurhistorische waarden van het ensemble dijk & dorp Uitdam, waarbij de aanduiding 'overige zone- dwarsprofielen bestaande dijk' de ter plaatse vastgelegde dwarsprofielen weergeeft. Er geldt een aanlegvergunningplicht voor het ingrijpend wijzigen van de bodemstructuur . Zie hiervoor onder bij *'*Aanlegvergunning'*.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2. Fiets- en wandelverbinding
- **Geen strijdigheid geconstateerd**

2.1.18 Module 14: Gemeente Amsterdam

Bestemmingsplan Landelijk Noord, inclusief 1e en 3e herziening: Vastgesteld 26-06-2013						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	33	Bescherming, instandhouding en onderhoud waterkering	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Enkelbestemming Verkeer	21	Rijwegen, voet- en fietspaden, bij de bestemming behorende voorzieningen zoals water	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Natuur	15	Behoud en herstel natuur- en landschapswaarden, bij deze bestemming behorende voorzieningen zoals fiets- en wandelpaden, water	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Water	22	Water Waterhuishoudkundige voorzieningen	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1	26	Mede bestemd voor bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	30	Mede bestemd voor bescherming archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 6	31	Mede bestemd voor bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*		

Toelichting

Verkeer
Binnen deze bestemming zijn zowel rijwegen, voetpaden en fietspaden toegestaan. De dijkversterking is niet passend binnen deze bestemmingsomschrijving. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking uiteindelijk toch niet strijdig met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding is evident passend binnen de bestemming.

Natuur
De bestemming is met name bedoeld voor het in stand houden van de natuur- en landschapswaarden. Binnen de bestemming is de dijkversterking niet passend. Omdat op de gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, treedt er geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Water
Binnen deze bestemming zijn zowel water als waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De dijkversterking is niet passend binnen deze bestemming nu deze niet als zodanig wordt benoemd. Omdat op een deel van de gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, treedt er geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Voor het deel waar de dubbelbestemming niet op rust, blijft de strijdigheid met de dijkversterking bestaan.

Archeologie 1, 5, 6
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden een aanlegvergunning is vereist. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Zie onder bij *'*Aanlegvergunning'*. Dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering toegestaan. Deze bestemming is primair ten opzichte van alle andere toegekende bestemmingen. Dit betekent dat de dijkversterking, welke ten dienste staat van de waterkering is toegestaan. De strijdigheid met de bestemmingen 'Natuur', 'Verkeer' en 'Water' worden door de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering opgeven. De dijk is zomede niet in strijd met het bestemmingsplan
Landelijk Noord ter plaatse van deze dubbelbestemming. Voor een deel is de dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering echter niet aangewezen, ter plaatse van de enkelbestemming 'Water', daar blijft de strijdigheid bestaan.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Strijdig met de bestemming 'Water' voor het deel waar niet tevens de dubbelbestemming 'Waterstaat-Waterkering' rust.

2. Fiets- en wandelverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

2.1.19 Module 15: Gemeente Amsterdam

Bestemmingsplan Landelijk Noord, inclusief 1e en 3e herziening: Vastgesteld 26-06-2013						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
P Dubbelbestemming Waterstaat-Waterkering	33	Bescherming, instandhouding en onderhoud waterkering	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Sloot	x x x		
Enkelbestemming Verkeer	21	Rijwegen, voet- en fietspaden, bij de bestemming behorende voorzieningen zoals water	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	 x	x	
Enkelbestemming Natuur	15	Behoud en herstel natuur- en landschapswaarden, bij deze bestemming behorende voorzieningen zoals fiets- en wandelpaden, water	Dijkversterking Sloot	 x*	x	
Enkelbestemming Water	22	Water Waterhuishoudkundige	Dijkversterking		x	

Bestemmingsplan Landelijk Noord, inclusief 1e en 3e herziening: Vastgesteld 26-06-2013						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		voorzieningen				
Enkelbestemming Tuin	20	Tuinen bij woningen, water, (ontsluitings)wegen	Dijkversterking		x	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden - Veenweidegebied	5	onder andere Agrarisch bedrijf	Dijkversterking Sloot	 x*	x	
Enkelbestemming Agrarisch met waarden - Droogmakerij	3	onder andere Agrarisch bedrijf	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1	26	Mede bestemd voor bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*		-
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 5	30	Mede bestemd voor bescherming archeologische waarden	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding Sloot	x* x* x*		
Dubbelbestemming Waarde-Archeologie 6	31	Mede bestemd voor bescherming archeologische waarden	Dijkversterking	x*		

Toelichting

Verkeer
Binnen deze bestemming zijn zowel rijwegen, voetpaden en fietspaden toegestaan. De dijkversterking is niet passend binnen deze bestemmingsomschrijving. Omdat op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking toch niet strijdig met het bestemmingsplan. De fiets- en wandelverbinding is evident passend binnen de bestemming.

Natuur
De bestemming is met name bedoeld voor het in stand houden van de natuur- en landschapswaarden. Binnen de bestemming is de dijkversterking niet passend. Omdat op de gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, treedt er voor het grootste gedeelte geen strijdigheid op met het bestemmingsplan. Nu echter een aantal kleine stukken van de dijkversterking buiten de dubbelbestemming waterstaat-waterkering vallen, is voor deze delen wel sprake van strijdigheid met het bestemmingsplan. Een aantal sloten valt ook in de bestemming Natuur. Binnen deze bestemming zijn de sloten toegestaan nu op deze gronden ook bij de bestemming horende voorzieningen zoals water is toegestaan. Voor de aanleg van de sloten is een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden nodig (zie onder *Aanlegvergunning).

Water
Binnen deze bestemming zijn zowel water als waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. De dijkversterking is niet passend binnen deze bestemming nu de dijkversterking geen waterhuishoudkundige doeleinden dient maar ten dienste staat van de waterkering. Op een deel van de gronden rust echter de dubbelbestemming ‘waterstaat-waterkering’. Hierdoor wordt de strijdigheid opgeheven. Op een deel van de gronden rust echter geen dubbelbestemming. Op dit deel van de gronden blijft de strijdigheid dan ook bestaan.

Tuin
Binnen deze bestemming zijn zowel tuinen bij woningen als waterhuishoudkundige voorzieningen toegestaan. Nu op de gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking passend binnen het bestemmingsplan.

Agrarisch met waarden – Veenweidegebied
Binnen de bestemming zijn agrarische (deeltijd)bedrijven toegestaan. Dijkversterking past hier niet onder. Nu echter op een deel van de bestemming een dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking wat betreft dit deel niet strijdig met het bestemmingsplan. Nu echter ook een deel van de dijkversterking buiten deze dubbelbestemming valt, is de dijkversterking wat betreft deze gronden wel strijdig met het bestemmingsplan. Sloten zijn niet strijdig met de bestemming, nu daarbinnen water is toegestaan.

Agrarisch met waarden – Droogmakerij
Binnen de bestemming zijn agrarische (deeltijd)bedrijven toegestaan. Dijkversterking past hier niet onder. Nu echter op deze gronden tevens de dubbelbestemming waterstaat-waterkering rust, is de dijkversterking niet strijdig met het bestemmingsplan.

Archeologie 1, 5, 6
Deze bestemming ziet mede op het behoud van de archeologische waarden in de grond. Alle voorgestelde werkzaamheden passen binnen de bestemming, waarbij er bij werkzaamheden een aanlegvergunning is vereist. Voorwaarde voor verlening van de aanlegvergunning is dat uit een archeologisch rapport blijkt dat de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad. Zie onder bij '*Aanlegvergunning'. Dijkversterking, de sloot en de fiets- en wandelverbinding is toegestaan, mits de archeologische waarden niet onevenredig worden geschaad.

Waterstaat-waterkering
Binnen deze bestemming zijn alle voorgestelde activiteiten ten behoeve van de waterkering toegestaan. Deze bestemming is primair ten opzichte van alle andere toegekende bestemmingen. Dit betekent dat de dijkversterking is toegestaan. Ook de fiets- en wandelverbinding is in deze bestemming mogelijk. De strijdigheid van de dijk met de bestemmingen 'agrarisch met waarden', 'tuin', en 'verkeer' wordt door de dubbelbestemming 'Waterstaat-waterkering' volledig opgeheven. Ter plaatse van de bestemmingen 'agrarisch met waarden-Veenweidegebied', 'water' en 'natuur' is de dubbelbestemming Waterstaat-waterkering echter alleen gedeeltelijk aangewezen, daar blijft de strijdigheid bestaan met het bestemmingsplan Landelijk Noord.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Strijdig met de bestemming 'Natuur', 'Water en 'Agrarisch met waarden- veenweidegebied' voor de delen waar geen dubbelbestemming Waterstaat-waterkering rust

2. Fiets- en wandelverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

3. Sloot
• Geen strijdigheid geconstateerd

Bestemmingsplan Kinselmeer inclusief 1e herziening: analoog, onherroepelijk d.d. 31-07-2007						
Bestemming	Artikel	Volgens de regel is grond bestemd voor	Volgens aanvraag	Overeenkomstig BP		
				Ja	Nee	
Enkelbestemming Natuurgebied	2.4	Op natuurbehoud gerichte agrarische exploitatie	Dijkversterking Sloot	 x	x	

Bestemmingsplan Kinselmeer inclusief 1e herziening: analoog, onherroepelijk d.d. 31-07-2007						
Bestemming	**Artikel**	**Volgens de regel is grond bestemd voor**	**Volgens aanvraag**	**Overeenkomstig BP**		
				Ja	**Nee**	
		Behoud en herstel landschappelijke en natuurlijke waarden Water				
Enkelbestemming Verkeersareaal	2.5	o.a Wegen, fiets- en voetpaden en groenvoorzieningen	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding		x x	
Enkelbestemming Dag- en Verblijfsrecreatie	2.1	Dagrecreatie Water	Dijkversterking		x	
Dubbelbestemming Primaire waterkering	2.6	Mede bestemd voor: instandhouding primaire waterkering	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x x		
Dubbelbestemming Beschermde structuur	2.7	Mede bestemd voor: instandhouding cultuurhistorische waarden dijklichaam	Dijkversterking Fiets- en wandelverbinding	x* x*		

Toelichting

Verkeersareaal
De gronden zijn o. a. bestemd voor wegen, fiets- en voetpaden en groenvoorzieningen. De fiets- en wandelverbinding is passend op grond van de bestemming. Binnen deze bestemming is dijkversterking niet toegestaan nu deze mogelijkheid niet als zodanig is benoemd. Dit levert strijdigheid op met de bestemming. Omdat op de gronden tevens de dubbelbestemming primaire waterkering rust, wordt de strijdigheid middels deze dubbelbestemming opgeheven. Zie ook onder ‘Primaire Waterkering’. Er treedt daarmee geen strijdigheid op met het bestemmingsplan.

Natuurgebied
Deze gronden zijn naast voor het behoud en herstel van landschappelijke en natuurlijke waarden ook bestemd voor water. De sloot past binnen deze bestemming nu het om water gaat. De dijkversterking past niet binnen deze bestemming. Omdat op een deel van de gronden tevens de dubbelbestemming primaire waterkering rust, is de dijkversterking voor wat betreft deze gronden niet strijdig met het bestemmingsplan. Echter, op een deel van de met natuur bestemde gronden rust geen dubbelbestemming. Voor dit deel blijft de strijdigheid bestaan.

Dag- en verblijfsrecreatie
Deze gronden zijn bestemd voor dagrecreatief medegebruik en water. De dijkversterking past niet binnen deze bestemming. Het begrip ‘water’ ziet namelijk niet op dergelijke dijkversterkingen maar op water in de vorm van sloten et cetera De dijkversterking valt als zodanig niet onder dit begrip. Nu op een deel van de gronden tevens de dubbelbestemming primaire waterkering rust, is de dijkversterking voor wat betreft deze gronden niet strijdig met het bestemmingsplan. Echter, op een deel van de met recreatie bestemde gronden rust geen dubbelbestemming. Voor dit deel blijft de strijdigheid dan ook bestaan.

Primaire Waterkering
Deze gronden zijn mede bestemd voor de primaire waterkering. De dijkversterking past binnen deze bestemming nu deze ten dienste staat van de waterkerende functie. Ook de fiets- en wandelverbinding is toegestaan nu de bestemming hiertegen geen belemmeringen opwerpt. Grotendeels worden de geconstateerde strijdigheden door de dubbelbestemming ‘Primaire waterkering’ opgeheven, en is de dijk zomede niet in strijd met het bestemmingsplan Kinselmeer ter plaatse van deze dubbelbestemming. Voor een deel van de dijk is de dubbelbestemming Primaire waterkering echter niet aangewezen, ter plaatse van de bestemming ‘Natuurgebied’ en ‘Dag- en verblijfsrecreatie’, daar blijft de strijdigheid bestaan.

Beschermde structuur
Deze gronden zijn mede bestemd voor de instandhouding van de cultuurhistorische waarden van het dijklichaam. De dijkversterking en de fiets- en wandelverbinding zijn passend binnen deze bestemming. Voor het verhogen van de gronden is een aanlegvergunning vereist. Deze kan alleen worden verleend, indien de cultuurhistorische waarden van het dijklichaam niet onevenredig worden aangetast.

**Aanlegvergunning*
Een aanlegvergunning is vereist voor werkzaamheden wanneer deze groter zijn of dieper plaatsvinden dan in toegestaan volgens de specifieke bestemmingsregel (tenzij het bijv. gaat om werkzaamheden die het normale onderhoud betreffen). Het vereiste van een aanlegvergunning vervalt echter indien voldaan wordt aan artikel 5.10 Waterwet.

Conclusie

1. Dijkversterking
• Strijdig met de bestemming 'Natuurgebied' en 'Dag- en verblijfsrecreatie' voor de delen waar geen dubbelbestemming 'Primaire Waterkering' rust.

2. Fiets- en wandelverbinding
• Geen strijdigheid geconstateerd

3. Sloot
• Geen strijdigheid geconstateerd

3 Bijbehorende kaarten voor toetsing strijdigheid met geldende bestemmingsplannen

Gemeente Hoorn

BP Grote Waal

BP Binnenstad

Module 2
Module 1

Inlaat Noord

Strekdam 1

Strekdam 2

Strekdam 3a

Strekdam 3b

Module 2
Module 3

Gemeente Hoorn

BP Hoornsche Hop

X: 131942
Y: 517063

X: 131942
Y: 516958

X: 131490
Y: 516764

X: 131705
Y: 516695

X: 132598
Y: 516864

X: 132581
Y: 516851

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch
- Bedrijf
- Bedrijventerrein
- Centrum
- Cultuur en ontspanning
- Detailhandel
- Dienstverlening
- Gemengd
- Groen
- Maatschappelijk
- Sport
- Tuin
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Waterkering Omringdijk
- Wonen
- Bestemming Markermeer
- Leidingen
- Waarde - Beschermd dorpsgezicht
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	1/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Hoorn

BP Grote Waal

X: 130594
Y: 516282

X: 130692
Y: 516094

Gemeente Hoorn

BP Hoornsche Hop

Gemeente Koggenland

BP Landelijk Gebied
incl. reparatieplan
Landelijk gebied 2017

X: 129972
Y: 515589

X: 130178
Y: 515524

Nieuwe Inlaat Westerkogge

Constructieve Dijkversterking Gemaal Westerkogge

Strekdam 4

Uitlaatcontructie Noord

Uitlaatcontructie Zuid

Constructieve Dijkversterking Gemaal Westerkogge

Strekdam 5

BP Bedrijventerrein Ooms Scharwoude

X: 129932
Y: 515120

X: 130199
Y: 515130

BP Landelijk Gebied
incl. reparatieplan
Landelijk gebied 2017

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch
- Agrarisch met waarden
- Bedrijf (- Nutsvoorziening)
- Bedrijventerrein
- Gemengd
- Groen
- Horeca
- Maatschappelijk
- Natuur - 1
- Natuur - 2
- Recreatie
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Wonen
- Bestemming Markermeer
- Leiding
- Waarde - Cultuurhistorie
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	2/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Hoorn

BP Hoornsche Hop

Gemeente Koggenland

BP Landelijk Gebied
incl. reparatieplan
Landelijk gebied 2017

Module 3

Module 4

Inlaat Zuid (duiker)

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Afwateringsduiker Rietkoog

Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
Bestemmingsplangrens
Agrarisch
Agrarisch met waarden
Groen
Horeca
Natuur - 1
Natuur - 2
Tuin
Verkeer
Verkeer - Verblijfsgebied
Water
Wonen
Bestemming Markermeer
Leiding
Waarde - Cultuurhistorie
Waarde - Landschap
Waarde - Archeologie
Waterstaat - Waterkering
Vrijwaringszone - dijk(en)
Permanent ruimtebeslag
Planologische strijdigheid
Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	3/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

BP Dorpskernen 2016

Afwateringsduiker Rietkoog

Constructieve Dijkversterking Hornsluis

Keersluis Hornsluis

Module 4

Module 5

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch met waarden
- Bedrijf
- Groen
- Horeca
- Maatschappelijk
- Natuur - 1
- Recreatie
- Tuin
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Wonen
- Waarde - Landschap
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Wijzigingsgebied
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	4/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

BP Dorpskernen 2016

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Module 5

Module 6

Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch met waarden
- Bedrijf
- Groen
- Horeca
- Maatschappelijk
- Natuur - 1
- Recreatie
- Tuin
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Wonen
- Waarde - Landschap
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Wijzigingsgebied
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	5/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Constructieve Dijkversterking Gemaal Warder

X: 130880
Y: 509659

X: 130944
Y: 509689

X: 130763
Y: 509137

X: 130745
Y: 509321

X: 130868
Y: 508781

Constructieve Dijkversterking Zwembad Warder

X: 130837
Y: 508736

X: 131276
Y: 508543

X: 131244
Y: 508500

X: 131432
Y: 508412

X: 131386
Y: 508363

BP Dorpskernen 2016

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Module 6
Module 7

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch
- Agrarisch met waarden
- Bedrijf
- Horeca
- Maatschappelijk
- Natuur - 1
- Recreatie
- Tuin
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Wonen
- Waarde - Landschap
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Wijzigingsgebied
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	6/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Module 6
Module 7

X: 131386
Y: 508363

X: 132036
Y: 507306

X: 131965
Y: 507268

X: 132171
Y: 506861

X: 132236
Y: 506886

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch
- Agrarisch met waarden
- Bedrijf
- Horeca
- Maatschappelijk
- Natuur - 1
- Tuin
- Verkeer
- Water
- Wonen
- Waarde - Landschap
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	7/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
Bestemmingsplangrens
Agrarisch
Agrarisch met waarden
Natuur - 1
Recreatie
Tuin
Verkeer
Verkeer - Verblijfsgebied
Water
Wonen
Waarde - Landschap
Waarde - Landschap - Stelling van Amsterdam
Waarde - Archeologie
Waterstaat - Waterkering
Wijzigingsgebied
Vrijwaringszone - dijk(en)
Permanent ruimtebeslag
Planologische strijdigheid
Fietspad / Voetpad

X: 132343
Y: 505921

X: 132381
Y: 505918

X: 132731
Y: 505340

X: 132687
Y: 505324

X: 132889
Y: 505040

X: 132816
Y: 505002

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	8/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Gemeente Edam-Volendam

BP Zeevang 2016

Beheersverordening Buitengebied

BP Buitengebied, deelplan Zeevang

Module 7 / Module 8

Module 8 / Module 9

BP Oorgat e.o.

BP De Broeckgouw

Gemeente Edam-Volendam

Beheersverordening Buitengebied

Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens

Bestemmingsplangrens

Agrarisch

Agrarisch met waarden

Bedrijf

Groen

Horeca

Maatschappelijk

Natuur - 1

Recreatie

Tuin

Verkeer

Verkeer - Verblijfsgebied

Water

Wonen

Waarde - Landschap

Waarde - Landschap - Stelling van Amsterdam

Waarde - Archeologie

Waterstaat - Waterkering

Vrijwaringszone - dijk(en)

Wijzigingsgebied

Permanent ruimtebeslag

Planologische strijdigheid

Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	9/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Edam-Volendam

BP De Broeckgouw

X: 134141
Y: 502897

X: 134115
Y: 502857

Constructieve Dijkversterking Gemaal Volendam

Gemeente Edam-Volendam

Beheersverordening Buitengebied

X: 134501
Y: 501973

X: 134448
Y: 501933

BP Bedrijventerrein Julianaweg eo

Module 9
Module 10

X: 134239
Y: 501466

X: 134277
Y: 501438

X: 134103
Y: 501078

X: 134137
Y: 501163

BP Oude kom Volendam 2012

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Bedrijf
- Bedrijventerrein
- Centrum
- Cultuur en ontspanning
- Detailhandel
- Gemengd
- Groen
- Maatschappelijk
- Tuin
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Wonen
- Waarde - Edams-Volendams Erfgoed
- Waarde - Landschap - Stelling van Amsterdam
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	10/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Edam-Volendam

Module 10

BP Kleiperk e.o.

BP Oude kom Volendam 2012

Beheersverordening Buitengebied

BP Pieterman Slobbeland

Module 11

BP Slobbeland5

Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013

incl. Waterland-Parapluplan 2018

Gemeente Edam-Volendam

Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013

incl. Waterland-Parapluplan 2018

Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens

Bestemmingsplangrens

Agrarisch

Agrarisch met waarden

Bedrijf

Cultuur en ontspanning

Gemengd

Groen

Horeca

Maatschappelijk

Natuur - 1

Natuur - 2

Recreatie

Tuin

Verkeer

Verkeer - Verblijfsgebied

Water

Wonen

Waarde - Edams-Volendams Erfgoed

Waarde - Archeologie

Waterstaat - Waterkering

Vrijwaringszone - dijk(en)

Permanent ruimtebeslag

Planologische strijdigheid

Fietspad / Voetpad

BEBOUWINGSGRENS

100 % BEBOUWINGSPERCENTAGE

3 / 8 GOOTHOOGTE/HOOGTE IN METERS

LANGZAAMVERKEERSROUTE - goedkeur gebieden

BESTEMMINGEN

R - RECREATIEVE DOELEINDEN
- c - campterrein
- cv - centrumvoorzieningen
- d - dagrecreatie
- j - jachthaven
- jt - jachthaventerrein
- jv - jachthavenvoorzieningen
- p - parkeer- en verkeersvoorzieningen
- r - recreatiewoningen
- s - strand
- v - verblijfsrecreatie

D - DETAILHANDEL EN AANVERWANTE DIENSTVERLENING

Bd - BEDRIJVEN
- hs - historische scheepswerf

V - VERKEERSDOELEINDEN

W - WATER

a b - WATERKERING (primaire bestemming)

Behoort bij besluit van de Raad van Edam-Volendam d.d. 23-3-2000 nr. 30-2000
Mij bekend.
De Gemeentesecretaris.

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
	11/17
kaart	
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013

incl. Waterland-Parapluplan 2018

Module 11

Module 12

Module 12

Inlaat Katwoude

Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013

incl. Waterland-Parapluplan 2018

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch
- Groen
- Natuur - 1
- Natuur - 2
- Tuin
- Verkeer
- Verkeer - Verblijfsgebied
- Water
- Wonen
- Leiding
- Waarde - Aardkundig
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Vrijwaringszone - dijk(en)
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	12/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Module 13

Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013
incl. Waterland-Parapluplan 2018

Afwateringsduiker De Nes

X: 133709
Y: 493815

X: 133746
Y: 493791

V-D-2

BP camping-jachthaven Uitdam
incl. Waterland-Parapluplan 2018

R-1
R-2
R-3
R-4
WA
WS-WK
V-D-1
V-D-2

X: 133620
Y: 493215

X: 133657
Y: 493195

X: 133664
Y: 492880

X: 133608
Y: 492790

Module 13
Module 14

X: 133575
Y: 492505

X: 133603
Y: 492482

Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
Bestemmingsplangrens
Agrarisch
Bedrijf
Groen
Maatschappelijk
Natuur - 1
Natuur - 2
Natuur - 3
Tuin
Verkeer
Verkeer - Verblijfsgebied
Water
Wonen
Leidingen
Waarde - Aardkundig
Waarde - Archeologie
Waarde - Cultuurhistorie
Waterstaat - Waterkering
Overige zone - dwars-profielen bestaande dijk
Vrijwaringszone - dijk(en)
Permanent ruimtebeslag
Planologische strijdigheid
Fietspad / Voetpad

Bestemmingen

Bestemmingen

R-1 Recreatie - 1
R-2 Recreatie - 2
R-3 Recreatie - 3
R-4 Recreatie - 4
WA Water

Dubbel bestemmingen

WS-WK Waterstaat - Waterkering

Aanduidingen

Gebiedsaanduidingen

milieuzone - geurzone
V-D-1 vrijwaringszone - dijk - 1
V-D-2 vrijwaringszone - dijk - 2

BP Kernen Waterland 2013
incl. Waterland-Parapluplan 2018

Gemeente Waterland

BP Buitengebied Waterland 2013
incl. Waterland-Parapluplan 2018

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	13/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Waterland
BP Buitengebied Waterland 2013
incl. Waterland-Parapluplan 2018

BP Kernen Waterland 2013
incl. Waterland-Parapluplan 2018

Gemeente Amsterdam
BP Landelijk Noord

Module 14
Module 15

X: 133603
Y: 492482
X: 133399
Y: 492258
X: 133322
Y: 492099
X: 133275
Y: 492090
X: 133218
Y: 491839
X: 133187
Y: 491845
X: 133277
Y: 491829
X: 133168
Y: 491775
X: 132031
Y: 491611
X: 132095
Y: 491577

Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
Bestemmingsplangrens
Agrarisch
Agrarisch met waarden - Veenweidegebied en Droogmakerij
Bedrijf
Groen
Maatschappelijk
Natuur - 1
Natuur - 2
Tuin
Verkeer
Verkeer - Verblijfsgebied
Water
Wonen
Leidingen
Waarde - Aardkundig
Waarde - Archeologie
Waarde - Cultuurhistorie
Waterstaat - Waterkering
Overige zone - dwars-profielen bestaande dijk
Vrijwaringszone - dijk(en)
Permanent ruimtebeslag
Planologische strijdigheid
Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	14/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Amsterdam
BP Landelijk Noord

X: 130984
Y: 490666

X: 131019
Y: 490587

X: 130609
Y: 489893

Gemeente Amsterdam
BP Landelijk Noord

BESTEMMINGEN

DIRECTE BESTEMMINGEN

- DVR – DAG– EN VERBLIJFSRECREATIE
- WS – WATERSPORTDOELEINDEN
- W – WONINGEN EN TUINEN
- N – NATUURGEBIED
- Va – VERKEERSAREAAL

TOEGEVOEGDE BESTEMMINGEN

- PRIMAIRE WATERWERING
- BESCHERMDE STRUCTUUR

NADERE AANDUIDINGEN

- BEDRIJFSWONING
- 3 X – GEBIEDSNUMMERING MET MAXIMAAL AANTAL RECREATIEVERBLIJVEN

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch met waarden - Droogmakerij
- Agrarisch met waarden - Veenweidegebied
- Natuur - 1
- Verkeer
- Water
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

N

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	15/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Gemeente Amsterdam
BP Kinselmeer

X: 130609
Y: 489893
X: 130544
Y: 489911

X: 129916
Y: 488837
X: 129950
Y: 488787

Gemeente Amsterdam
BP Landelijk Noord

BESTEMMINGEN

DIRECTE BESTEMMINGEN

- DVR – DAG- EN VERBLIJFSRECREATIE
- H – WATERSPORTDOELEINDEN
- W – WONINGEN EN TUINEN
- N – NATUURGEBIED
- Va – VERKEERSAREAAL

TOEGEVOEGDE BESTEMMINGEN

- PRIMAIRE WATERWERING
- BESCHERMDE STRUCTUUR

NADERE AANDUIDINGEN

- BEDRIJFSWONING
- 3 X – GEBIEDSNUMMERING MET MAXIMAAL AANTAL RECREATIEVERBLIJVEN

- Bestemmingsplangrens, tevens gemeentegrens
- Bestemmingsplangrens
- Agrarisch met waarden
- Natuur - 1
- Verkeer
- Water
- Waarde - Archeologie
- Waterstaat - Waterkering
- Permanent ruimtebeslag
- Planologische strijdigheid
- Fietspad / Voetpad

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	16/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

N

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

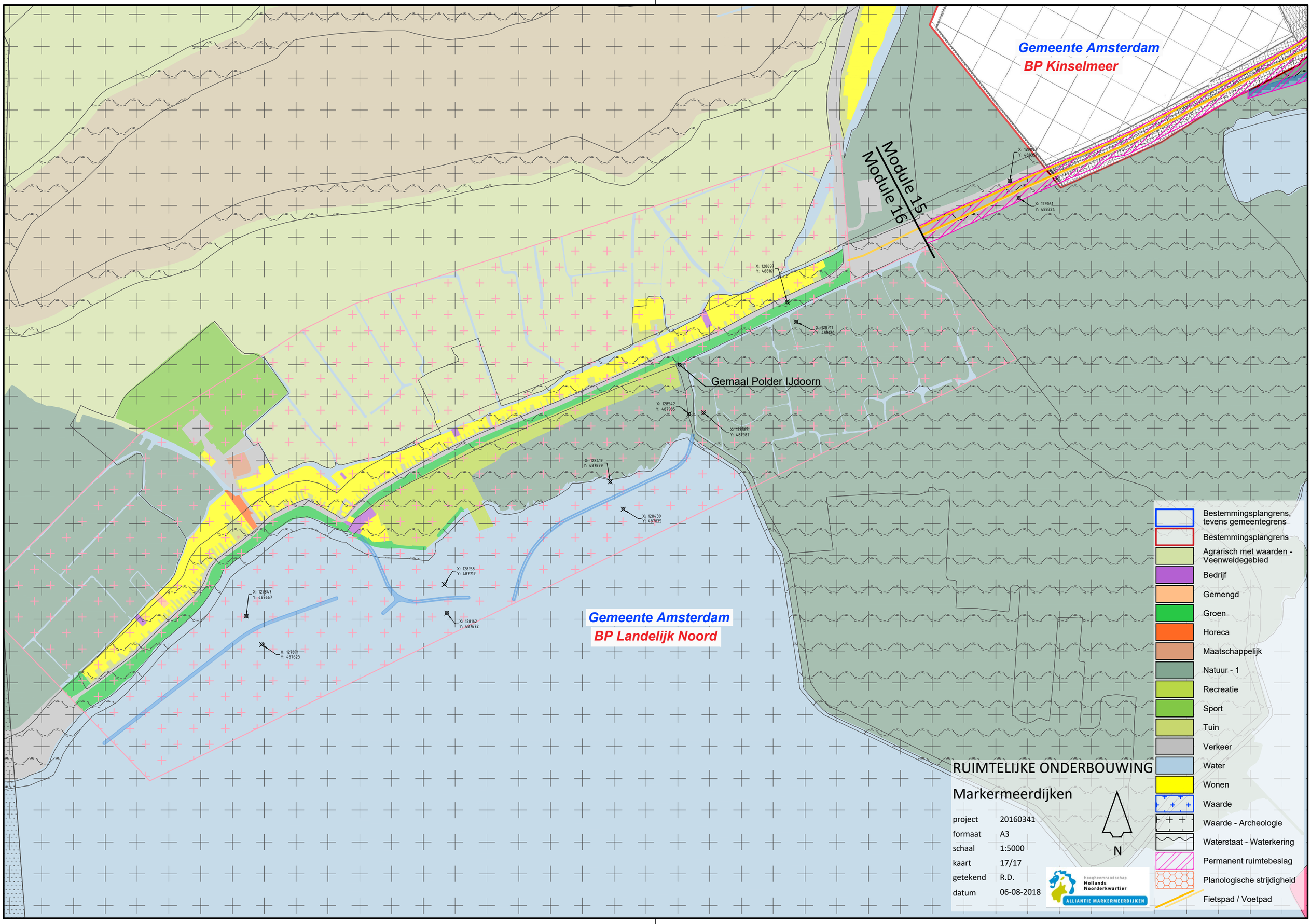

RUIMTELIJKE ONDERBOUWING

Markermeerdijken

project	20160341
formaat	A3
schaal	1:5000
kaart	17/17
getekend	R.D.
datum	06-08-2018

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
ALLIANTIE MARKERMEERDIJKEN

Memo

Aan
College van Hoofdingelanden

Kopie aan

Van	Doorkiesnummer	E-mail
Yaron Daniel		y.daniel@hhnk.nl

Onderwerp	Registratienummer	Datum
Reflectie op reviews Markermeerdijken	18.0264164	18 september 2018

Achtergrond
Tijdens de behandeling op 5 september jl. van het Projectplan Waterwet Markermeerdijken inclusief bijbehorende stukken in de Commissie Water en Wegen van HHNK, heeft de portefeuillehouder een reflectie op de review toegezegd. Deze memo geeft bedoelde reflectie.

Waarom de review
Zoals eerder aangegeven is extra tijd genomen om de zienswijzen te beantwoorden.
Naast het inhoudelijk beantwoorden van de zienswijzen heeft HHNK in samenspraak met de provincie Noord-Holland en met steun van de minister van I&W, de Alliantie gevraagd om een technische review uit te laten voeren op die modules waar in de zienswijzen veel vragen over zijn gesteld. Vanuit de zienswijzen zijn de volgende modules naar voren gekomen om door de reviewcommissie te laten onderzoeken:

- de overgang van module 5 naar module 6, module 6 en module 7, allen vanwege afgraving
- module 3 zuidelijk deel ter hoogte van Scharwoude vanwege de oeverdijk

Samenstelling en werkwijze reviewcommissie
Beide reviews worden uitgevoerd door een daartoe samengestelde reviewcommissie (verder: Commissie) van experts die niet direct betrokken zijn bij het project. De Commissie opereert onder onafhankelijk voorzitterschap van prof. ir. drs. H. Vrijling. De kracht van deze Commissie is de frisse blik die zij inbrengt op basis van jarenlange expertise in de waterbouw. Vanuit de provincie Noord-Holland en de Alliantie schuift telkens een toehoorder aan om vragen te kunnen beantwoorden en eventuele ideeën van de Commissie toe te lichten voor verder onderzoek.

Specifieke opdracht met betrekking tot genoemde modules
Aan de Commissie zijn de volgende vragen voorgelegd:

- <u>De overgang van module 5 naar module 6, module 6 en module 7.</u>
  De vraag hier was:
  Zijn er alternatieve versterkingswijzen mogelijk die de waterveiligheid borgen en het bestaande dijklichaam over een substantiële lengte (vanaf minimaal 300 meter) zoveel mogelijk wat plaats en vorm betreft te behouden?
- <u>Module 3 zuidelijk deel (t.h.v. Scharwoude).</u>
  De vragen hier waren:
  1. Heeft de Alliantie de berekeningen juist uitgevoerd?
  2. Leidt het door de bewoners aangedragen ontwerp naar de mening van de commissie tot een veilige dijk?

3. Is er een alternatief voor een veilige dijk bij Scharwoude die nog niet is onderzocht in het MER, geen constructieve oplossing is, waarbij de afstand tot het open water niet verandert en het monument zo goed als mogelijk wordt gespaard?

De door de bewoners in de zienswijze aangedragen oplossing voor module 3 is:
- een voorlandkering met Noorse steen als slijtlaag

Daarnaast hebben de bewoners mondeling nog twee varianten aangedragen:
- de oeverdijk (deels) op het bestaande voorland realiseren
- de bouw van een nieuwe primaire kering op de plek van de voorlandkering (opwaarderen voorlandkering)

Bevindingen Commissie tot en met 18 september
De Commissie is op 4 juni en 4 september jl. bijeen geweest.

De uitkomsten uit de eerste sessie van 4 juni:
1. de Commissie heeft een aantal denkrichtingen per beschouwde module meegegeven voor het Definitief Ontwerp (proces). Deze punten kunnen worden samengevat als kansen om het afgraven van de dijk mogelijk te kunnen verminderen.
2. de Commissie adviseert om de overgang module 5 en 6 (Molensloot) nader te beschouwen. Zij ziet de innovatieve oplossing 'sloot in berm' nog als mogelijke oplossing.

De onder 1 benoemde denkrichtingen worden ingebracht in het DO ontwerpproces voor de betreffende modules. Het advies van de Commissie zoals onder punt 2 geformuleerd, is opgepakt met het volgende resultaat:
De Alliantie heeft de door de Commissie aangereikte innovatieve oplossing van een 'sloot in berm' doorgerekend. Deze berekeningen tonen aan dat een sloot in de berm wel enig effect op de omvang van de buitenwaartse as-verplaatsing heeft, maar dat het bestaande dijklichaam, wat plaats en vorm betreft, niet behouden blijft (wordt afgegraven). Zie bijlage I voor de uitwerking.

De uitkomsten van de tweede sessie van 4 september:

<u>Module 6:</u>
De in bijlage I opgenomen uitwerking (sloot in berm) is beoordeeld door de Commissie. De Commissie vond geen aanleiding om te twijfelen aan de conclusies van de berekeningen. De Commissie geeft eveneens aan, dat nu is gebleken dat de Molensloot geen cultuurhistorische waarde heeft, een buitenwaartse as-verschuiving voor de hand ligt.

<u>Module 3:</u>
1. De Commissie geeft aan dat voor zover zij kan overzien, de juiste faalmechanismen in beschouwing zijn genomen bij de door de bewoners aangedragen, alternatieve varianten voor de oeverdijk.
2. De Commissie constateert dat de in de zienswijze aangedragen oplossing van de voorlandkering met Noorse steen als slijtlaag geen veilige dijk oplevert.
3. De Commissie geeft aan dat het technisch mogelijk is om de oeverdijk (deels) op en/of tegen het voorland te leggen (waar er geen voorland is tegen de bestaande dijk).
4. De Commissie bevestigt dat de nieuwe primaire kering op plaats van de zomerkade technisch mogelijk kan zijn.
5. De Commissie geeft aan dat het vrijwel onmogelijk is om onder de gestelde randvoorwaarden (dijk sparen) een echte alternatieve oplossing aan te dragen. De enige mogelijkheid die de Commissie ziet, raakt de monumentale waarde van de dijk en bestaat uit grondverbetering

onder de binnenberm/teen c.q. achterland/sloot van de bestaande dijk in combinatie met het doortrekken van het bestaande voorland (zodat het veiligheidstekort naar aanleiding van het faalmechanisme hoogte wordt opgelost).

Naar aanleiding van de uitkomsten heeft de Alliantie punt 3 als minst ingrijpende variant uitgewerkt in een dwarsdoorsnede (zie bijlage II voor de uitwerking).
Deze variant levert geen zichtbaar beter plan op: het directe contact met het water gaat in deze variant eveneens verloren en de oeverdijk zelf wordt niet kleiner. Daarnaast zijn meer strekdammen nodig en biedt deze variant vanuit het perspectief van de natuur minder kansen.
Ook punt 5 is uitgewerkt in een dwarsdoorsnede. Hier is te zien dat huizen geamoveerd moeten worden. Om die reden is deze variant voor HHNK geen alternatief (zie bijlage III voor de uitwerking)

Tot slot
Op basis van het werk van de Commissie en de uitwerkingen van de Alliantie ziet HHNK geen aanleiding om het voorliggende projectplan op de modules 3, overgang 5/6, module 6 en module 7 te wijzigen. De aanbevelingen en inzichten die de Commissie heeft mee gegeven voor het Definitief Ontwerpproces worden dankbaar omarmd. Bij het uitwerken van het Definitieve Ontwerp heeft de Alliantie HHNK verzekerd de omgeving hierbij te betrekken. Tot slot dankt HHNK de Commissie voor haar werk.

Namens het college van Dijkgraaf en hoogheemraden

A.E.M. van Oostrum
Hoofd afdeling Hoogwaterbeschermingsprogramma

Bijlagen:

I: Uitwerking Molensloot

Situatie PPW:

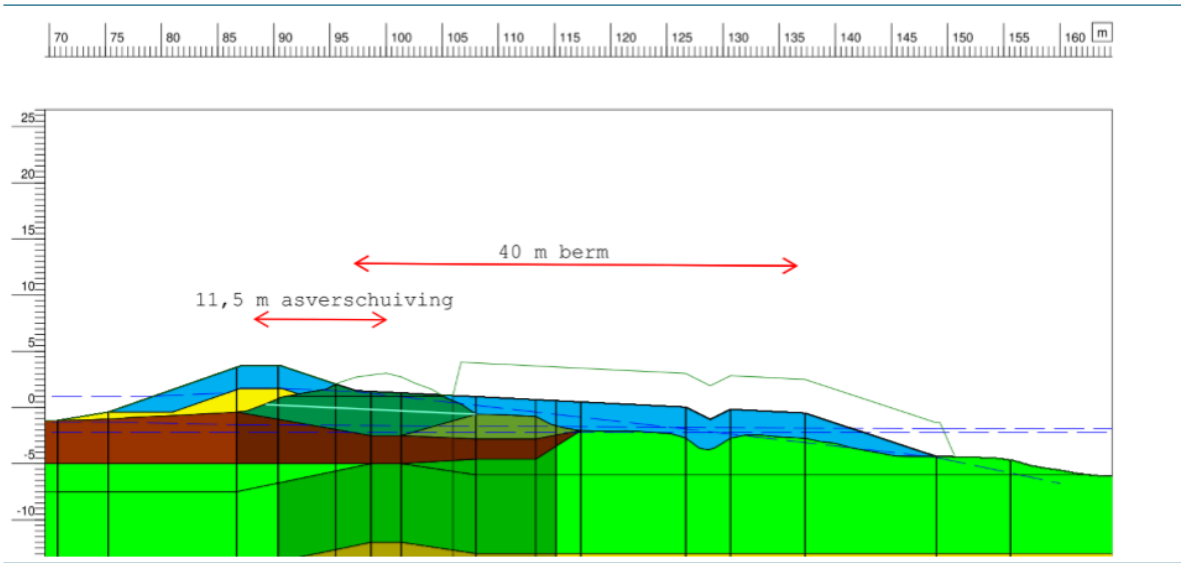

Onderzochte optimalisatie:

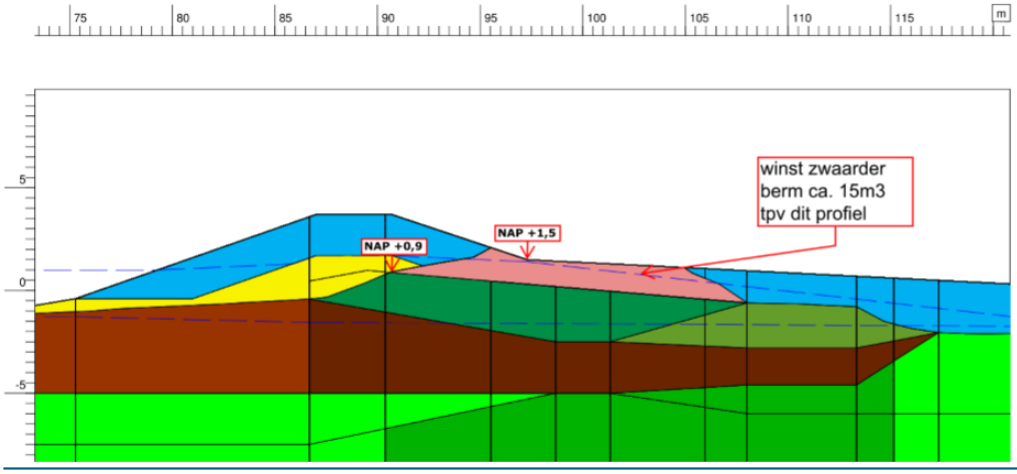

Conclusie:
Het doel van deze berekening is om te onderzoeken of de negatieve effecten ten aanzien van het afgraven van de dijk geminimaliseerd kunnen worden.
Het toepassen van een hogere en verzwaarde berm zorgt ervoor dat de asverschuiving wordt verminderd, maar ook in dit geval is afgraven van de kruin van de dijk noodzakelijk.
Met deze aanvullende maatregel worden de negatieve effecten niet minder, dus de maatregel is niet effectief.

II: Uitwerking variant Oeverdijk (deels) op voorland of tegen bestaande dijk

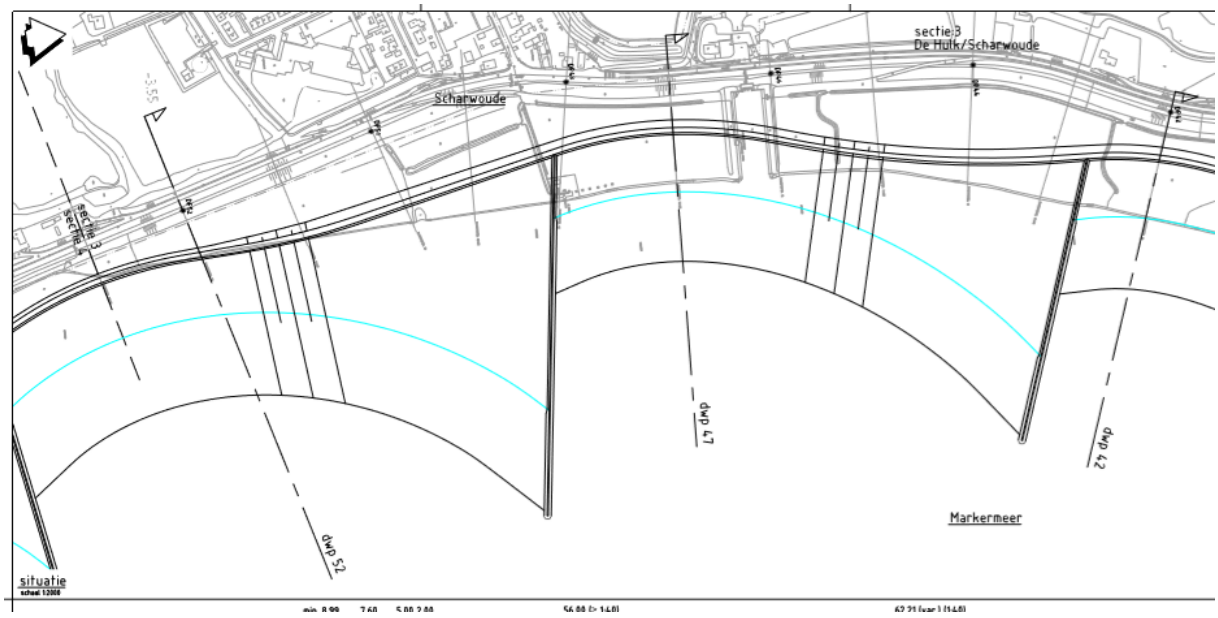

III: Dwarsprofiel met verbetering binnenberm Scharwoude

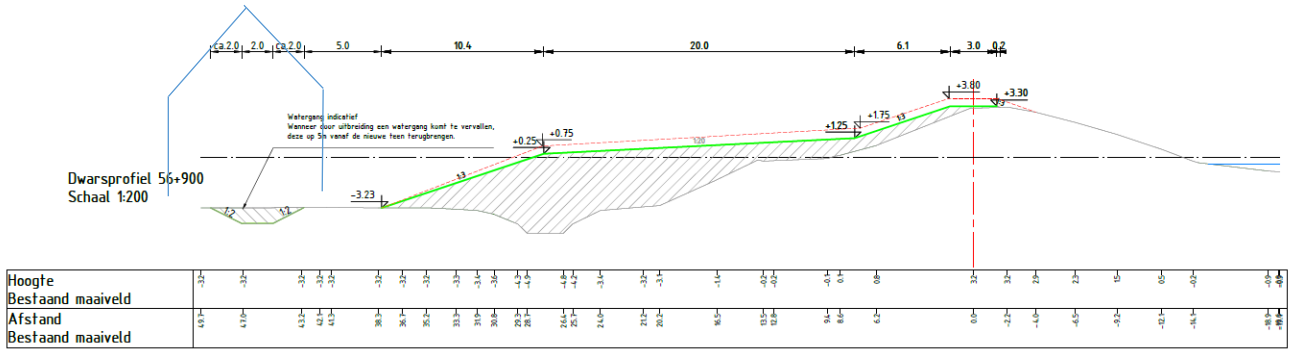

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 28 augustus 2018

Onderwerp: Verklaring van geen bedenkingen Versterking Markermeerdijken

Kenmerk: 1072963

Bijlagen:
- Motivering vvgb versterking Markermeerdijken
  Toetsing planologische strijdigheid
- Ruimtelijke onderbouwing
- Concept Nota van Beantwoording zienswijzen

1. Inleiding, samenvatting en conclusies

Op basis van de 2e landelijke veiligheidstoetsing (2006) is gebleken dat delen van Markermeerdijken tussen Hoorn en Amsterdam niet meer voldoen aan de wettelijke norm. Van het totale traject van 47 kilometer is een gezamenlijke lengte van circa 33 kilometer afgekeurd. In het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) van het Rijk is opgenomen om de afgekeurde delen te versterken, in 2021 moet de dijk veilig zijn.

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft op 4 augustus 2017 een omgevingsvergunning aangevraagd voor het project Versterking Markermeerdijken, voor de activiteit ‘afwijken van het bestemmingsplan’. Deze omgevingsvergunning is nodig omdat het gebruik van de gronden voor de dijkversterking in strijd is met diverse bestemmingsplannen van de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam. Voor het verlenen van een dergelijke omgevingsvergunning door Gedeputeerde Staten (GS) is een verklaring van geen bedenkingen (vvgb) nodig, die wordt afgegeven door Provinciale Staten (zie hierover ook hierna, onder ‘2. juridisch kader’).

Op 13 november 2017 heeft u de ontwerp-vvgb afgegeven. Op 5 december 2017 hebben GS de ontwerp-omgevingsvergunning vastgesteld, hebben zij kennis genomen van alle overige ontwerpbesluiten en hebben zij toestemming verleend voor de ter inzage legging daarvan (1016992/1016999).

De terinzagelegging heeft plaatsgevonden van 14 december 2017 t/m 24 januari 2018. Gedurende deze termijn konden door een ieder zienswijzen worden ingediend op de ontwerp-omgevingsvergunning en bijbehorende ontwerp-vvgb.

Voor een zorgvuldige beantwoording van de zienswijzen en omgang met het Toetsingsadvies van de Commissie voor de milieueffectrapportage is voldoende tijd genomen. Dit heeft als consequentie dat niet medio 2018 (zoals voorzien voorafgaande aan de terinzagelegging), maar begin 2019 zal worden gestart met de uitvoering van de versterking. Er wordt nog steeds gestreefd om de versterking in 2021 af te ronden. De uitvoering start als de vergunningen zijn verleend.

Naar aanleiding van de zienswijzen en ambtshalve wijzigingen is het projectplan ten opzichte van het ontwerpprojectplan op verschillende punten gewijzigd[1].
Als gevolg hiervan is ook de Ruimtelijke onderbouwing behorend bij de aanvraag van HHNK voor de omgevingsvergunning aangepast. Dientengevolge wijzigt ook de omgevingsvergunning op onderdelen.

In onderstaande paragrafen wordt een en ander nader toegelicht. Opgemerkt moet worden dat hier alleen wijzigingen besproken worden die effect hebben op de ruimtelijke ordening, omdat de vvgb uitsluitend betrekking heeft op de activiteit 'afwijken van het bestemmingsplan'. Er zijn méér wijzigingen, deze worden beschreven in paragraaf 1.6 van de Ruimtelijke onderbouwing. Ook onderdelen van de omgevingsvergunning die niet te maken hebben met de ruimtelijke ordening, bijvoorbeeld de noodzakelijke vergunning voor het aantasten van het monument, komen in deze voordracht niet aan de orde.
U vindt meer informatie hierover in de aanbiedingsbrief van ons college bij deze statenvoordracht.

2. Juridisch kader

Op grond van artikel 3.1 aanhef en onder b Besluit omgevingsrecht (Bor) zijn GS bevoegd te beslissen op een aanvraag om omgevingsvergunning ten behoeve van de verwezenlijking van een project van provinciaal ruimtelijk belang. Het provinciaal belang bestaat uit het beschermen van Noord-Holland tegen overstromingen zoals genoemd in paragraaf 3.3 van de Structuurvisie van de provincie Noord-Holland als één van de provinciale belangen: "voldoende bescherming tegen overstroming en wateroverlast". Verder bestaat er vanwege het bovengemeentelijke karakter van het project een provinciaal belang.

Verklaring van geen bedenkingen
Op grond van artikel 2.27 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in samenhang met de artikelen 6.5, eerste en vierde lid, en 3.1, aanhef en onder b, van het Bor wordt de omgevingsvergunning voor een project van provinciaal belang pas verleend nadat Provinciale Staten hebben verklaard dat zij daartegen geen bedenkingen hebben.

Beoordelingskader verklaring van geen bedenkingen
Op grond van artikel 6.5, tweede lid, van het Besluit omgevingsrecht kan de verklaring van geen bedenkingen slechts worden geweigerd in het belang van een goede ruimtelijke ordening.

3. Wijzigingen ten opzicht van de ontwerpbesluiten met effect op de ruimtelijke ordening

Als gezegd hebben de zienswijzen gezorgd voor wijzigingen ten opzichte van de ontwerpbesluiten, waaronder de omgevingsvergunning. Ook ambtshalve zijn er wijzigingen doorgevoerd.

Naar aanleiding van zienswijzen
Er zijn 141 zienswijzen ingediend; deze zijn samengevat en integraal beantwoord in de Nota van Beantwoording zienswijzen door de bevoegde gezagen voor dat deel waarvoor zij eindverantwoordelijk zijn. De zienswijzen die zien op ruimtelijke aspecten zijn van belang voor de vvgb.

[1] Het toetsingsadvies van de Commissie voor de m.e.r. heeft niet tot wijzigingen in het projectplan geleid.

4. De in dat kader relevante wijzigingen ten opzichte van de ontwerpbesluiten zijn in de eerste plaats ingegeven door zienswijzen over particuliere bebouwde percelen die geraakt worden en in eigendom zijn van de betrokken indiener. Het plan is dusdanig geoptimaliseerd dat deze percelen nu ontzien worden. Verder is naar aanleiding van zienswijzen een aantal kleinere wijzigingen in het ruimtebeslag van de dijkversterking doorgevoerd, bijvoorbeeld voor de inpassing van het fiets- en wandelpad.

Er is één zienswijze ingediend die direct betrekking heeft op de vvgb zelf. Indiener is van mening dat de definitie van 'een goede ruimtelijke ordening' in het toetsingskader, zoals onder paragraaf 2 beschreven, een te beperkende is. Ten behoeve van de toets aan de goede ruimtelijke ordening is de Ruimtelijke onderbouwing opgesteld. Dit document beschrijft alle ruimtelijk relevante aspecten van het project. Wij zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een te beperkt ingevuld toetsingskader. Uit de Ruimtelijke onderbouwing blijkt vervolgens dat er geen sprake is van strijd met een goede ruimtelijke ordening.
Het projectplan is niet gewijzigd naar aanleiding van deze ingediende zienswijze, wel wordt nadere uitleg en onderbouwing in de Nota van Beantwoording zienswijzen gegeven (ZW-0142, onderdeel 52 NvB).

Ambtshalve wijzigingen
Het effect op de ruimtelijke ordening wijzigt ten opzichte van het ontwerpprojectplan verder door toepassing van het de meest recente versie van het (wettelijk) ontwerpinstrumentarium versie 4 (OIv4) door de Alliantie. Het ontwerpprojectplan was gebaseerd op een eerdere versie van dit ontwerpinstrumentarium versie 3 (OI3). Dit heeft geleid tot een aanpassing van het projectplan op delen van een zestal modules, waarvan vijf op het grondgebied van de gemeente Edam-Volendam en één op het grondgebied van de gemeente Amsterdam.

Al deze wijzigingen leiden er toe dat het ruimtebeslag van de dijkversterking wijzigt, en daarmee ook de Ruimtelijke onderbouwing.

Ten opzichte van het ontwerpprojectplan Waterwet kunnen de beschermde waarden van de monumentale dijk iets meer gespaard worden. Ons college heeft HHNK en de Alliantie verzocht een extra technische check uit te voeren, met als doel zeker te weten dat geen technische oplossingen buiten beeld gebleven zijn, die het monument (meer) hadden kunnen sparen. Deze check is uitgevoerd op delen van modules waar de oplossing nu een omvangrijke buitenwaartse asverschuiving inhoudt, met bijbehorende afgravingen van de monumentale dijk. Het betreft dan met name ook Zeevang. Ook voor Scharwoude vindt zo'n extra technische check plaats. Bewoners zijn hier tegen de oeverdijk. Maar de oeverdijk spaart juist de monumentale dijk. De vraag aan de technische experts is daar: is er een alternatief voor een veilige dijk bij het dorp Scharwoude dat nog niet onderzocht is in het MER (en ook geen constructie is), waarbij de afstand tot het open water niet verandert en het monument toch zo goed als gespaard wordt.

De extra checks worden uitgevoerd door technische experts die met een zogenoemde frisse blik naar de ontwerpen hebben gekeken. Dit proces is nog niet afgerond, maar tussentijdse resultaten wijzen niet in de richting van nieuwe oplossingen, die leiden tot andere ambtshalve wijzigingen, dan op basis van het OIv4.

De vvgb zelf verandert ten opzichte van de ontwerp vvgb niet als gevolg van de hierboven beschreven wijzigingen, maar ziet nu op de gewijzigde documenten, in het bijzonder de Ruimtelijke onderbouwing. De door GS te verlenen definitieve omgevingsvergunning wordt waar nodig wel op deze punten aangepast.

5. Motivering verklaring van geen bedenkingen

U wordt gevraagd de definitieve vvgb af te geven. De vvgb kan op grond van artikel 6.5, lid 2, van het Bor slechts worden geweigerd in het belang van een goede ruimtelijke ordening. Uit de aanvraag en de daarbij gevoegde stukken, in het bijzonder de daarbij behorende Ruimtelijke onderbouwing, en de beantwoording van de binnengekomen zienswijzen die betrekking hebben op de ruimtelijke ordening, volgt dat dit plan voldoet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening en dat de motivering van het besluit een goede ruimtelijke onderbouwing bevat (zie bijgevoegde motivering van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (ODNZKG). De dijkversterking wordt op verantwoorde wijze geregeld. De dijkversterking van de Markermeerdijken past binnen de Structuurvisie Noord-Holland 2040 en het Uitvoeringsprogramma Structuurvisie Noord-Holland. Het ontwerp voor de dijkversterking is tot stand gekomen na een integrale belangenafweging van de verschillende kenmerkende waarden en functies op het gebied van waterveiligheid, cultuurhistorie, natuur en recreatie. Gelet op het voorgaande bestaat geen reden om tot weigering van de verklaring van geen bedenkingen over te gaan.

6. Communicatie

De communicatie van het project Markermeerdijken naar de bewoners, belangenorganisaties en andere betrokkenen in de omgeving is geregeld door de projectorganisatie Alliantie Markermeerdijken. Als provincie hebben we actief gecommuniceerd na uw besluitvorming medio november 2017, waarin we aankondigden dat de formele inspraakprocedure medio december 2017 van start zou gaan met de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten. Bij de start van de terinzagelegging op 14 december 2017 zijn alle ontwerpbesluiten, inclusief de ontwerp-vvgb, gepubliceerd op de websites van de provincie, HHNK, in de Staatscourant, in een regionaal dagblad en op ruimtelijkeplannen.nl. We hebben tijdens de terinzagelegging periode op 9 januari 2018 een inloopavond georganiseerd. Diverse inhoudelijk specialisten waren aanwezig om alle vragen over de ter inzage liggende documenten te beantwoorden.

De indieners van zienswijzen hebben een ontvangstbevestiging gekregen op hun ingediende zienswijze. Medio augustus 2018 hebben ze een brief over de verdere besluitvormingsprocedure gekregen. In deze brief zijn de zienswijze-indieners persoonlijk geïnformeerd over de (concept) Nota van Beantwoording zienswijzen en is hen - vanwege privacy redenen - een uniek persoonlijk zienswijzenummer toegekend waarmee zij de reactie op hun ingediende zienswijze kunnen terugvinden.

Op 28 augustus 2018 wordt op de site van de Provincie Noord-Holland melding gemaakt (met een link naar de website Alliantie Markermeerdijken) dat de voordracht tot het afgeven van de vvgb door ons is vastgesteld. De websites maken ook melding van uw definitieve besluitvorming op 8 oktober over de vvgb en besluitvorming door ons college eind oktober 2018 over goedkeuring van het projectplan van HHNK en alle definitieve uitvoeringsbesluiten (inclusief de vvgb).

7. Proces en procedure

Dijkgraaf en hoogheemraden van HHNK hebben op 19 september 2018 het definitieve projectplan en de Nota van Beantwoording zienswijzen vastgesteld (voor wat betreft de zienswijzen die zien op het projectplan Waterwet).

De vvgb zal na besluitvorming in PS (8 oktober 2018) als bijlage bij de omgevingsver-gunning gevoegd worden.

Het is de bedoeling dat ons college op 30 oktober 2018 de definitieve omgevingsvergunning en natuurbesluiten vaststelt, een goedkeuringsbesluit neemt op het definitieve Projectplan Waterwet, kennisneemt van de ontgrondingenvergunning en het door HHNK vastgestelde deel van de Nota van Beantwoording zienswijzen. Daarnaast besluiten wij dan tot bekendmaking van het goedkeuringsbesluit, het definitieve projectplan, de Nota van Beantwoording zienswijzen en alle uitvoeringsbesluiten.

Alle besluiten worden officieel gepubliceerd in de Staatscourant, online bij www.ruimtelijkeplannen.nl en in een regionaal dagblad. Alle besluiten worden vervolgens met het Projectplan Waterwet van HHNK en de Nota van Beantwoording zienswijzen van een termijn van zes weken (begin november tot medio december 2018) ter inzage gelegd.
Belanghebbenden die tevens zienswijzen hebben ingediend, kunnen tegen deze besluiten beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Bij inhoudelijke wijzigingen ten opzichte van de ontwerpbesluiten geldt dat het eerder indienen van zienswijzen geen noodzakelijke voorwaarde is om als belanghebbende in beroep te kunnen gaan.

In onderstaande tabel staat de vervolgplanning weergegeven:

Product/besluit	**Wie besluit**	**GS /PS**	**Wanneer**
Vaststellen Projectplan Waterwet/MER	CHI Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier		19 september 2018
Verklaring van geen bedenkingen	Provincie Noord-Holland	PS	8 okt. 2018
Natuurvergunning (gebieds-bescherming, Natura2000)	Provincie Noord-Holland	GS	30 okt. 2018
Natuurontheffing (soortenbescherming, Flora- en fauna)	Provincie Noord-Holland	GS	30 okt. 2018
Ontgrondingenvergunning	Ministerie van I&W		30 okt. 2018
Goedkeuring Projectplan Waterwet	Provincie Noord-Holland	**GS**	30 okt. 2018
Omgevingsvergunning	Provincie Noord-Holland	**GS**	30 okt. 2018

8. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgaand besluit tot afgifte van de vvgb voor het verlenen van de omgevingsvergunning voor het project Versterking Markermeerdijken.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerp-besluit

Nr. 57-2018

Verklaring van geen bedenkingen

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 28 augustus 2018;

gelet op artikel 2.27, eerste lid, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in samenhang met de artikelen 6.5 en 3.1, aanhef en onder b, van het Besluit omgevingsrecht (Bor);

gelezen de aanvraag van 4 augustus 2017 om een omgevingsvergunning voor het project Versterking Markermeerdijken Noord-Holland (OLO nr. OLO-3096693) van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en de bij de aanvraag behorende stukken;

gelezen de zienswijzen die zijn ingediend op het ontwerp van de omgevingsvergunning van Gedeputeerde Staten (1016992/1017134) van 5 december 2017 en de beantwoording van de zienswijzen de ruimtelijke ordening betreffend;

overwegende dat de wijzigingen in de Ruimtelijke onderbouwing naar aanleiding van de ingediende zienswijzen en de ambtshalve wijzigingen, voor zover deze mede betrekking hebben op de ruimtelijke ordening, geen aanleiding geven om de verklaring niet af te geven;

besluiten:

voor het project Versterking Markermeerdijken een verklaring van geen bedenkingen af te geven over de door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier ingediende aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het afwijken van meerdere bestemmingsplannen in de gemeenten Hoorn, Koggenland, Edam-Volendam, Waterland en Amsterdam.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

Tbv Statenvergadering d.d	**08-10-2018**
Commissie	
Datum commissievergadering	**24-9-2018**

Onderwerp: **Voordracht VVGB Markermeerdijken**

Uw contactpersoon
E. Krijgsman
AD/STG

Doorkiesnummer +31235143288
krijgsmane@noord-holland.nl

De commissie adviseert:

de Voordracht VVGB Markermeerdijken met het verslag van deze vergadering als bespreekstuk door te geleiden naar PS van 8 oktober 2018.

Uittreksel concept-verslag commissie NLWM 24-09-2018:

6a. Voordracht VVGB Markermeerdijken
De **voorzitter** geeft als eerste het woord aan twaalf insprekers. *(De inspraakbijdragen worden bij de commissiestukken gepubliceerd, indien aangeleverd.)*

INSPRAAK
Mevrouw **Verhorst-Van Leeuwen** spreekt namens de Dorpsraad Uitdam en Stichting De Kwade Zwaan in over de gewenste burgerparticipatie bij het voorgenomen dijkontwerp in Uitdam. Ze vraagt PS om nog geen verklaring van geen bedenkingen (VVGB) af te geven.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) vraagt namens hoeveel inwoners mevrouw Verhorst spreekt. Mevrouw **Verhorst** spreekt namens het gehele dorp.

De heer **Klein** (CU/SGP) vraagt of er overleg is geweest met de Alliantie over de ontwerpateliers. Mevrouw **Verhorst** antwoordt dat steeds is toegezegd dat het eerst om het ontwerp ging en dat de invulling later zou volgen in een ontwerpatelier. Nu ligt er ineens een eindbeeld.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of toch begroeiing mogelijk is op de dijk bij Uitdam. Mevrouw **Verhorst** verwacht bij een beschermd monument geen basaltblokken met daartussenin grit. Op de dijk bij Hoorn groeit na vier jaar niets meer.

INSPRAAK
De heer **Kluessien** spreekt namens stichting Zuyderzeedijk in over de knelpunten in het ontwerpproces. Bewoners hebben niet overal kunnen participeren.

INSPRAAK
Mevrouw **Neppelenbroek** spreekt namens de Stichting Behoud Waterland in over het feit dat het plan en de onderbouwing ervan nog niet voldoen aan een goede ruimtelijke ordening en niet kan worden getoetst aan geldende beleidsregels. Ze vraagt PS om nog geen VVGB af te geven.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt wat mevrouw Neppelenbroek bedoeld met een "levend monument". Dit zijn niet de woorden van mevrouw **Neppelenbroek**. In de stukken wordt gesproken over behoud door ontwikkeling, maar er moet getoetst worden aan het bestaande monument.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) vraagt welke mogelijkheden niet zijn onderzocht. Mevrouw **Neppelenbroek** weet dat er constructieve alternatieve combinatieoplossingen zijn die onvoldoende zijn onderzocht. Bij de MMA's (meest milieuvriendelijke alternatief) zijn de randvoorwaarden sober, robuust en doelmatig zwaar meegewogen, wat zorgt voor een trechter naar bepaalde oplossingen.

De heer **Kramer** (GroenLinks) vraagt of bewoners inderdaad geen inzage hebben gehad in de nadere review. Mevrouw **Neppelenbroek** beaamt dit. Ze weet wel dat de bevindingen daaruit niet leiden tot aanpassing van het ontwerp.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) vraagt of het MMA niet verenigbaar is met de randvoorwaarden. Mevrouw **Neppelenbroek** herhaalt dat dit juist wel het geval is.

INSPRAAK
Mevrouw **Kasanmoentalib** spreekt namens de IJsselmeervereniging in over trots op cultureel erfgoed en respect voor het verleden, in combinatie met aandacht voor moderne technologie en gevoel voor schoonheid. Deze combinatie verdient navolging, ook in de versterking van een van de oudste dijken van Nederland.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) meent dat er ook technische mogelijkheden zijn onderzocht. Mevrouw **Kasanmoentalib** zegt dat constructieve initiatieven vaak niet aan de orde waren omdat ze niet duurzaam zouden zijn. Ze denkt dat ze niet grondig aan de orde zijn geweest in de MMA's.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de gevraagde wijzigingen invloed hebben op de veiligheid van de dijk. Mevrouw **Kasanmoentalib** legt uit dat de wijzigingen per module verschillen, maar bijvoorbeeld ook grotere versterkingen bevatten.

De heer **Rook** (D66) vraagt waar de leden van de IJsselmeervereniging vandaan komen. Mevrouw **Kasanmoentalib** antwoordt dat de vereniging 1.300 leden heeft uit het hele IJsselmeergebied.

INSPRAAK
Mevrouw **Bouwman** spreekt namens de Stichting Zuyderzeedijk in over het gebrek aan bewonersparticipatie bij het ontwerp van de dijk bij Warder en vraagt PS om nog geen VVGB af te geven.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) vraagt of de constatering dat de dijk tussen Warder en Edam veilig genoeg is tot aanpassingen in het projectplan heeft geleid. Mevrouw **Bouwman** legt uit dat op dat stuk geen asverschuiving meer nodig is, maar dat er een binnen- en buitendijkse versterking met behoud van het monument komt. Het is onduidelijk waarom niet de gehele dijk op deze minder ingrijpende manier kan worden versterkt.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) vraagt of waarom er geen bewonersparticipatie is geweest. Mevrouw **Bouwman** geeft aan dat bewoners wel via de gemeente Edam-Volendam op het eerste plan konden reageren, maar dat ze zijn verrast door het nieuwe plan met afgraving van de dijk.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de bewoners met extra uitleg en openheid wel akkoord gaan met de oplossing. Mevrouw **Bouwman** ziet graag op meer plekken dezelfde beperkte aanpassing van de dijk. Recent archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat het een massieve dijk is.

INSPRAAK
Mevrouw **Van der Meer** spreekt namens de Stichting Zuyderzeedijk in over de onvergunbaarheid van delen van het nieuwe plan voor de dijk. Ze vraagt PS nog geen VVGB af te geven.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) vraagt welke alternatieve oplossingen niet zijn onderzocht. Mevrouw **Van der Meer** merkt op dat bijvoorbeeld bij module 13 de lichte damwand niet is onderzocht, omdat er al twee grondversterkingsalternatieven waren.

Mevrouw **Rommel** (VVD) vraagt of de burgerparticipatie later in het proces is verbeterd. Mevrouw **Van der Meer** heeft veel contact gehad met de Alliantie. Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft nooit contact gezocht, maar de bewoners gingen naar alle informatiebijeenkomsten. Er konden echter geen vragen worden gesteld over alternatieven.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of mevrouw Van der Meer met leden van het AB van het HHNK heeft gesproken. Mevrouw **Van der Meer** beaamt dit.

INSPRAAK
De heer **Van der Maarel** spreekt namens de Stichting Zuyderzeedijk en als bewoner van Warder in en vraagt PS om nog geen VVGB af te geven. Er is veel verzet tegen de plannen. Hij vraagt waar de haast en schimmigheid in het besluitvormingsproces op zijn gebaseerd en betreurt het feit dat er geen innovatieve oplossingen worden gekozen in dit omvangrijke project.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) vraagt of de stichting een WOB-verzoek heeft gedaan voor alle onderzoeken. De heer **Van der Maarel** weet dat er WOB-verzoeken zijn gedaan, maar dat veel informatie was weggelakt.

INSPRAAK
De heer **Stern** spreekt namens de Stichting Zuyderzeedijk in over het besluitvormingsproces over de plannen voor de dijkversterking bij HHNK. Hij pleit voor respect voor het dijkmonument, voor meer tijd om alternatieven te bestuderen en voor burgerparticipatie.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of het nemen van meer tijd wel kan met de verwachte zeespiegelstijging. De heer **Stern** merkt op dat al veel langer bekend is dat de zeespiegel stijgt en meent dat dit niet acuut tot een nieuwe aanpak leidt.

INSPRAAK
De heer **Korsse** spreekt namens Pampus BV in over het weidevogelleefgebied Waterlandse Weide. Dit natuurgebied gaat verloren in de nieuwe plannen voor de Markermeerdijk, maar er is een alternatieve versterking voorhanden.

De heer **Klein** (CU/SGP) vraagt waarom het alternatief niet is gekozen. De heer **Korsse** kan dit niet uitleggen.

De heer **Rook** (D66) vraagt of de planning in gevaar komt als een onteigeningsprocedure voor het depot wordt gestart. De heer **Korsse** merkt op dat voor zowel het gronddepot als de dijkversterking particuliere gronden worden beoogd en dat de eigenares niet direct bereid is om mee te werken. Naast tijd is hiervoor bovendien een aanzienlijke investering nodig.

INSPRAAK
Mevrouw **Daan** spreekt namens Stichting De Kwade Zwaan in over het in stand houden van het karakter en het dijklichaam van de monumentale dijk. Dit is blijkens de plannen voor de Alliantie geen uitgangspunt. Ze vraagt PS daarom nog geen VVGB af te geven.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) vraagt of het hergebruik van Noorse steen consequenties heeft voor de veiligheid van de dijk. Mevrouw **Daan** meent dat dit niet minder veilig is dan het storten van breuksteen.

INSPRAAK
De heer **Van der Geld** spreekt namens het Weidevogelleefgebied Pampus in over de gevolgen van de aanleg en versterking van de dijk voor het unieke natuurgebied Waterlandse Weide.

INSPRAAK
De heer **Posthumus**, burgemeester in Koggenland, spreekt namens de gemeenteraad van Koggenland en de inwoners van Scharwoude in over de waarde van de Markermeerdijk voor Scharwoude. Hij pleit voor een toets door een afhankelijke partij op mogelijke alternatieve oplossingen en op het werk van de reviewcommissie.

De heer **Voskuil** (PvdA) vraagt of de gemeenteraad weet dat dat de situatie van de dijk bij Scharwoude de beoogde rigoureuze aanpak vraagt en of de raad zelf een onafhankelijke beoordeling van het projectplan wil laten doen. De heer **Posthumus** beaamt dat de aandachtspunten in de dijk bekend zijn en merkt op dat de inwoners zelf experts hebben ingeschakeld.

De heer **Bakker** (D66) vraagt of een extra toets nodig is omdat alle eerdere toetsen niet onafhankelijk zijn en wat een extra toets kan opleveren. De heer **Posthumus** geeft aan dat de samenstelling van de reviewcommissie buiten iedereen om is gegaan en dat de onderzoeksopdracht onduidelijk is. Ook is alleen een memo over de uitkomsten beschikbaar voor de inwoners. De gang van zaken in de afgelopen twaalf jaar heeft tot wantrouwen bij de inwoners geleid.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt wat voor toets de heer Posthumus voorstelt, hoeveel tijd deze kost en welke onafhankelijke deskundige hij wil inschakelen. De heer **Posthumus** wil graag samen met PS en de inwoners een deskundige kiezen, bijvoorbeeld oud-gedeputeerde Waterman uit Zuid-Holland.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) vraagt waarom de gemeenteraad vindt dat de inwonersparticipatie en de kosten en technische oplossingen beter kunnen. De heer **Posthumus** verwijst naar de beoordeling van de berekeningen van de Alliantie door verschillende deskundigen. De commissie MER heeft aangegeven dat de gekozen oeverdijk 30 tot 70% duurder is. Als HHNK daarop antwoordt dat het subsidiabel is, dan is het te duur.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) uit haar zorg over het gevoel van de inspreker dat de reviewcommissie niet onafhankelijk is. De heer **Posthumus** benadrukt dat de commissie werkte met een vooraf onbekende opdracht en dat het toetsresultaat niet wordt gedeeld. Er is geen betrokkenheid van burgers, waardoor er onvoldoende vertrouwen is dat de waterveiligheid vooropstaat.
Mevrouw **Vermaas** (PvdD) vraagt of hij twijfelt aan de uitkomsten van de reviewcommissie. De heer **Posthumus** heeft onvoldoende inzicht om alles te kunnen toetsen, maar is niet overtuigd door het memo over het rapport.

De **voorzitter** dankt alle insprekers voor hun bijdrage. Hij licht het agendapunt toe en geeft het in bespreking.

EERSTE TERMIJN
Mevrouw **Vermaas** (PvdD) heeft een punt van orde. Ze vraagt of het memo over de reviewcommissie betrokken kan worden in de bespreking. De **voorzitter** bevestigt dat het memo openbaar is.

De heer **Van der Sluijs** (PVV) maakt alle insprekers een compliment over hun betrokkenheid en kennis van het dossier. De plannen zijn een dijk van een opgave, ook voor PS. Hij vraagt GS hoe de burgerparticipatie heeft plaatsgevonden en hoe deze kan worden verbeterd. Ook wil hij weten of nog aanpassingen mogelijk zijn in de plannen en of er mogelijkheden zijn om het verlies van groen door de plannen te compenseren.

Mevrouw **De Groot** (SP) denkt dat de toegenomen zeespiegelstijging invloed kan hebben op de plannen voor de Markermeerdijken. Ze wil de VVGB eerst bespreken in haar fractie, omdat de afweging tussen het belang van alle Noord-Hollanders en dat van de directe omwonenden van de dijk ingewikkeld is. Veel dijkbewoners voelen zich niet gehoord en hun inzet is verschillend, terwijl de keuzes op zich al ingewikkeld zijn. De adviezen van de commissie MER moeten worden gevolgd. PS moeten in ieder geval nog de meekoppelkansen beoordelen.

De heer **Kramer** (GroenLinks) benadrukt dat de vraag is of de uitkomsten van het planproces zonder bedenkingen passen bij een goede ruimtelijke ordening en of de input van omwonenden daartoe voldoende is benut. Hij vraagt hoe het kan dat het gevoel leeft dat de burgerparticipatie niet voldoende was en dat alternatieven onvoldoende zijn onderzocht. Cocreatie hoeft niet te leiden tot overeenstemming, maar kan wel bijdragen aan betere en maatschappelijk meer gedragen oplossingen. De verantwoordelijkheid voor het missen van deze kans om maatschappelijk draagvlak te creëren ligt overigens niet bij de provincie. Verschillende alternatieven hebben in de totaalaanpak te weinig aandacht gekregen. GroenLinks meent dat bij een gecombineerde aanpak volstaan had kunnen worden met minder vergaande oplossingen voor versterking. De dijk is een beschermd monument en moet zo veel mogelijk worden gespaard, ook als ingrepen nodig zijn voor de veiligheid. Natuurcompensatie en meekoppelkansen mogen geen argument zijn voor grootschalige ingrepen. GroenLinks heeft bedenkingen bij de plannen en wil minder impact op dijk, natuur en landschap. Nader overleg met betrokkenen over alternatieven en de recente review is gewenst.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) meldt dat dijken die niet veilig zijn, versterkt moeten worden, zeker nu door klimaatverandering het weer extremer wordt. De Markermeerdijk voldoet sinds 2016 niet meer aan de veiligheidsnormen. Het plannen van de versterking van de dijk is een moeizaam proces gebleken. Ze vraagt of dit niet anders had gekund. Er zijn veel zienswijzen ingediend en er is inspraak geweest, maar zeker na de inspraakronde vandaag is duidelijk dat het moment van beslissen nog niet is aangebroken. De PvdD ziet veel losse eindjes en vraagt of GS van mening zijn dat alle mogelijkheden tot verbetering van de plannen zijn benut.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) dankt de indieners van de zienswijzen voor hun betrokkenheid en twijfelt niet aan nut en noodzaak van de dijkversterking. Ze uit de zorg dat veel mensen zich niet gehoord voelen en begrijpt

niet waarom een WOB-verzoek niet tot transparante informatie leidt. Zo kunnen bewoners zich geen oordeel vormen over de geschiktheid van alternatieven. 50PLUS schort de beoordeling van de VVGB op tot de Statenvergadering en roept GS op om tafel te gaan met bewoners om uit te leggen waarom alternatieven niet mogelijk zijn.

De heer **Klein** (CU/SGP) dankt alle betrokkenen voor het vele werk dat is verzet voor de planvorming voor de Markermeerdijken. De voorgestelde plannen zijn ingrijpend. Hij is kritisch geweest over de inzet van een publiek-privaat consortium in het proces tot nu toe, gezien de verschillende belangen die een rol spelen. Er is een groot verschil van inzicht over de waarde en het nut van participatie. Hij dankt GS voor de extra review, maar vraagt of GS van mening zijn dat alle alternatieven voldoende onderzocht zijn, of de review objectief genoeg was, dat uitstel van de VVGB kan leiden tot een beter plan, of er ruimte is voor inspraak en burgerparticipatie bij de detailuitwerking en wat de relatie van de dijkplannen is met ontwikkelingen in het NNN en natuurgebied Waterlandse Weide.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) weet dat alle stakeholders veel tijd en geld in het planproces hebben gestoken om tot gedragen keuzes te komen. Hij geeft aan dat de antwoorden op zijn technische vragen en de bijdrage van de insprekers ertoe leiden dat ONH nog geen VVGB wil afgeven. Hij sluit zich aan bij de vragen van de CU/SGP.

Mevrouw **Rommel** (VVD) merkt op dat de versterking van de dijk noodzakelijk is. De betrokkenheid van alle partijen is erg groot en alle input heeft geholpen bij de beeldvorming over het plan en de wijzigingen die zijn doorgevoerd. Ze vraagt GS de komende tijd in gesprek te blijven met de bewoners en wil meer weten over de onderzoeksvraag en het rapport van de reviewcommissie.

> De heer **Kramer** (GroenLinks) vraagt of dit vervolggesprekken over alternatieven of alleen over details van het ontwerp op hoofdlijnen zijn.

Mevrouw **Rommel** (VVD) weet dat er nog geen definitief plan is en wil dat de provincie waar mogelijk in gesprek blijft met de bewoners.

> De heer **Kramer** (GroenLinks) meent dat het plan definitief is, omdat PS worden gevraagd om een VVGB. Hij vraagt of de VVD de VVGB wil uitstellen.

Mevrouw **Rommel** (VVD) heeft geen bedenkingen bij het voorliggende plan, maar begrijpt dat het uitvoeringsplan nog niet definitief is. Het is van belang dat de inwoners daarbij betrokken blijven.

De heer **Bakker** (D66) merkt op dat het bij de VVGB gaat om de vraag of er sprake is van een goede ruimtelijke ordening. Het participatieproces is hier onderdeel van en het is zorgelijk dat er signalen zijn dat dit niet goed is verlopen. De plannen zijn op onderdelen aangepast, maar mensen hebben het gevoel dat ze niet alle informatie hebben. Geslaagde participatie vraagt om uitleg van de keuzes en de belangenafweging. Hij vraagt GS hoe het participatieproces verder verloopt en welke ruimte er is voor aanpassing van details, zeker bij een gronddepot in een natuurgebied. Voor D66 staat de veiligheid van de Noord-Hollanders voorop, maar die kan op verschillende manieren worden gegarandeerd. Het dijkmonument moet zo veel mogelijk gespaard blijven, natuurwaarden moeten overeind blijven en moeten extra worden gecompenseerd. Het MMA gaat hier ook vanuit, maar er zijn plekken waar hiervan wordt afgeweken. D66 kan op diverse plekken de onderbouwing daarvan volgen, maar vindt het "lastig uitbreidbaar en inspecteerbaar" zijn van voorkeursalternatieven geen argument. De heer Bakker vraagt of in enkele gevallen de kosten van het MMA de doorslag hebben gegeven en of met meer geld betere oplossingen gekozen hadden kunnen worden. Hij is blij met de review, maar vraagt waarom belanghebbenden niet zijn betrokken en of de resultaten breder kunnen worden gedeeld, liefst nog voor de Statenvergadering. D66 kan nog geen VVGB afgeven.

Ook de heer **Voskuil** (PvdA) refereert aan de hoge mate van betrokkenheid bij alle bewoners en belanghebbenden. Iedereen wil dat de dijk veilig is. PS zullen een gedegen afweging maken. Er is veel tijd en energie gestoken in participatie, maar bewoners herkennen zich niet in de oplossingen en voelen zich niet gehoord. Er zijn dus nog stappen te zetten in de inhoud en vorm van de communicatie, zoals de toegankelijkheid van documenten. Wantrouwen vergroot het verzet en de ruis over mogelijke alternatieven. Niet alle Statenleden zijn waterdeskundige, zij moeten dus vertrouwen op de kennis van onafhankelijke experts. Het huidige dijkprofiel voldoet niet meer gezien de belasting en de faalmechanismes. De afweging over de complexe en zeer technische plannen is lastig. Hij vraagt of de VVGB ook geldt voor de plandelen die

nog moeten worden uitgewerkt en roept GS op om met de Alliantie een alternatief te zoeken voor het depot in de Waterlandse Weide.

De heer **De Kam** (CDA) hoopt dat alle cultuurhistorische verhalen over de Markermeerdijken met de versterking behouden blijven. Dankzij alle insprekers is niet gekozen voor een lange homogene dijk, maar zijn per meter analyses en plannen gemaakt. In het komende project hebben overheid en inwoners elkaar weer nodig. Hij vraagt GS om toe te zien op de verdere detaillering van de plannen, met ruimte voor maatwerk en tijd en aandacht voor direct betrokkenen. Het CDA blijft dit project in PS en in de Waterschapsfractie met grote betrokkenheid volgen.

De heer **Loggen** (ged.) dankt alle insprekers en commissieleden voor de inbreng en vragen over de problematiek. Hij snapt dat er veel liefde voor het dijkgebied is, maar alle partijen staan voor een heel grote opgave. Die moet worden ingevuld op een wijze die op zo breed mogelijke steun kan rekenen en zo toekomstbestendig mogelijk is, ook in het kader van de uitdagingen rond klimaatadaptatie. Hij zegt toe het recente Deltares-rapport over zeespiegelstijging voor en na 2050 aan de commissie toe te sturen. In 2006 is 33 kilometer dijk afgekeurd op basis van objectieve wettelijke normen. De dijk is een uniek stukje Nederland, met een zo verschillende ondergrond dat verschillende en robuuste oplossingen nodig zijn. GS zijn ervan overtuigd dat is geprobeerd om de beste oplossing te kiezen.
In de brief van 29 augustus hebben GS veel vragen beantwoord, maar de heer Loggen loopt de vragen themagewijs nogmaals door. De nut- en noodzaakdiscussie is terecht, maar er zijn wettelijke normeringen die versterking nodig maken. Hij benadrukt dat de heer Frijlink, voorzitter van de reviewcommissie, een zeer gerespecteerd wetenschapper is en vindt het niet terecht om de bevindingen van deze commissie in twijfel te trekken.
Vragen over de betrokkenheid zijn begrijpelijk, net als de onderwerpen die ze betreffen.
Gedeputeerde benadrukt dat de kosten niet de doorslag hebben gegeven, omdat de ontwerpen steeds zijn getoetst aan zestien parameters. Een constructieve oplossing is niet overal mogelijk en wenselijk, gezien die beoordelingsparameters. Gedeputeerde noemt als voorbeeld een mogelijke damwand bij Durgerdam. Die is niet mogelijk, omdat het een buitengewoon kwetsbare locatie is met huizen met zwakke funderingen. Deze uitleg is ook in het AB van het HHNK besproken. Er zijn veel alternatieven onderzocht. Wellicht zijn er in de toekomst nieuwe mogelijkheden, maar binnen de MER zijn altijd drie of vier alternatieven onderzocht. Alle plannen zijn ook besproken in de klankbordgroep, waarin ook dijkbewoners participeren.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) meent dat in Opperwoud maar twee oplossingen zijn onderzocht.

De heer **Loggen** (ged.) heeft dit niet paraat. Er worden altijd meer dan één en meestal drie of vier oplossingen gegeven. Hij herhaalt dat niet alles wat kan, wenselijk is.
De burgerparticipatie is al lang geleden gestart en heeft geleid tot drie serieuze onderzoeken, die zelfs besproken zijn in de Tweede Kamer. De plannen zijn besproken op alle niveaus die over de inhoud gaan. GS gaan over het afgeven van een VVGB, op basis van een goede ruimtelijke ordening, en hebben daar vertrouwen in. De heer Loggen noemt als voorbeeld het onderzoek Bewezen sterkte. Dat klinkt hoopgevend, maar betreft alleen de dijkvakken waar nog nooit iets is gedaan. Als de configuratie is veranderd, mag het dijkvak niet mee in de bewezen sterkte. Dit is een van de redenen dat er een brede schakering in oplossingen nodig is.
Naast de Alliantie hebben het HHNK, het programmabureau, de Designboard, de klankbordgroep en de adviesgroep alle plannen beoordeeld en sproken. Procap heeft de participatie rond de dijk geobjectiveerd in een rapport. Het budget voor de dijkversterking is met alle alternatieven gestegen van 450 miljoen naar een half miljard. Er is wel geluisterd naar de betrokkenen, maar niet iedereen kan zijn eigen oplossing krijgen. GS hechten belang aan goede participatie en in de verdere uitwerking wordt overlegd met de bewoners over de detailinvulling. GS zien daarop toe.
De plannen betreffen het maximale ruimtebeslag, dat alleen minder kan worden. Er is vaak gekozen voor grondoplossingen, omdat grond de meest toekomstvaste oplossing is. Een grondconstructie kan immers snel worden aangepast. Gedeputeerde vindt dit een veilige gedachte gezien de klimaatveranderingen. Hij benadrukt dat de kans dat er iets gebeurd aan de oostkust van Noord-Holland heel klein is, maar dat er toch op moet worden geanticipeerd.
De dijk is een monument en de cultuurhistorische verhalen blijven voor 65% hetzelfde na de aanpassingen. Op de aangepaste onderdelen ontstaat dan het ook herkenbare verhaal van het levende monument. De dijk is dit overigens al, omdat het profiel in de loop der tijd al is gewijzigd door breuken en wielen.
De heer Loggen zegt toe dat er geen gronddepot komt in natuurgebied Waterlandse Weide. In overleg met de provincie wordt gezocht naar een alternatieve locatie, die uiteraard met de omwonenden wordt besproken.

Mevrouw Weemhoff neemt het voorzitterschap over.

TWEEDE TERMIJN
De heer **Voskuil** (PvdA) dankt gedeputeerde voor zijn uitgebreide bespiegeling, maar mist de antwoorden op zijn vragen over de nadere uitwerking van sommige planonderdelen in relatie tot het afgeven van de VVGB en de terughoudendheid in het beschikbaar stellen van documenten.

> De heer **Kramer** (GroenLinks) meent dat een voorbehoud op een VVGB omdat iets moet worden uitgewerkt geen voorbehoud is. De VVGB betekent dat er geen bezwaar is om door te gaan met het plan. De uitwerking moet nog plaatsvinden.

De heer **Voskuil** (PvdA) vraagt of de VVGB per onderdeel wordt afgegeven en later kan wijzigen bij wezenlijke afwijkingen.

De heer **Van der Sluijs** (PVV) vraagt of alles vaststaat of dat na het afgeven van de VVGV nog wijzigingen mogelijk zijn, en hoe GS omgaan met de burgerparticipatie in het vervolgtraject.

De heer **Klein** (CU/SGP) dankt gedeputeerde voor zijn antwoorden. Hij hoort graag meer toelichting op de opdracht van de reviewcommissie om twijfel over de onafhankelijkheid weg te nemen en wil weten of de provincie sturende invloed heeft op het vervolgtraject.

Mevrouw **De Meij** (50PLUS) dankt gedeputeerde voor zijn antwoorden. Ze mist het antwoord op haar vraag over meer transparantie bij de WOB-verzoeken en wil weten of GS aanvullende gesprekken met bewoners zullen voeren om keuzes uit te leggen.

De heer **Bakker** (D66) vraagt of het feit dat grondconstructies gemakkelijker aan te passen zijn de reden is om niet voor een damwand te kiezen. Het is fijn dat kosten nooit doorslaggevend zijn, maar in het samenspel van belangen heeft het kostenargument wel een bepalende rol gespeeld. Hij vraagt of er met meer geld andere oplossingen waren gekozen en wat bewoners kunnen verwachten van de participatie in het vervolgproces.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt wie het aanstellen van een externe deskundige voor het beoordelen van de ruimtelijke inpassing van de plannen betaalt.

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) hoort gedeputeerde benadrukken dat de provincie toeziet op het verdere proces. De insprekers hebben duidelijk gemaakt waar de knelpunten zitten en GS moeten ingaan op hun argumenten.

Mevrouw **Vermaas** (PvdD) is blij dat het gronddepot niet in het weidevogelleefgebied komt en voelt voor het vaststellen van de VVGB per module. PS kunnen dan per module de borging van de ruimtelijke ordening bezien. Ze herhaalt dat er te veel losse eindjes zijn voor het afgeven van een integrale VVGB.

De heer **Loggen** (ged.) heeft PS eerder vandaag een memo over het rapport van de reviewcommissie toegestuurd, omdat het definitieve rapport pas eind oktober beschikbaar is. De onderzoeksvraag was te bezien of er andere technische oplossingen zijn voor de gekozen maatregelen. Het is goed als experts zich daarover buigen, zonder last en ruggespraak, om alle niet-deskundigen te informeren over de materie. Zodra het rapport beschikbaar is, wordt het aan de commissie toegestuurd.

> De heer **Bakker** (D66) weet dat PS op 8 oktober een besluit moeten nemen en vindt een rapport dat eind oktober beschikbaar is mosterd na maaltijd.

De heer **Loggen** (ged.) antwoordt dat het rapport per module beziet of een volwaardig technisch alternatief beschikbaar is. Voor de verdere uitwerking maken deze bevindingen geen verschil, omdat het over een maximaal grondbeslag gaat. Als het slimmer kan in de uitwerking, gebeurt dat. Gedeputeerde benadrukt dat het evident is dat PS worden geïnformeerd als er alternatieven zijn.
Hij legt uit dat de WOB-verzoeken in dit traject zijn gedaan aan de Alliantie. De zwarte pagina's betreffen bedrijfsgevoelige informatie. Hij weet dat van de 40.000 opgevraagde pagina's 30 pagina's deels of geheel zijn zwartgelakt. De informatie is conform de wettelijke regels verschaft en de Alliantie heeft in extra informatie voorzien door elke vrijdagochtend in Katwoude een technisch team beschikbaar te stellen, waarmee men ook de twijfels over de risicoparagraaf kon bespreken.

Voor de dijk bij Opperwoud staan drie varianten in de MER.
Hij raadt PS aan de VVGB niet per module te bekijken, omdat daarmee de integraliteit van het plan verloren gaat.

> De heer **Voskuil** (PvdA) vraagt of PS bij wezenlijke veranderingen op basis van de nadere uitwerking een nieuwe VVGB moeten afgeven, of dat deze VVGB voor alle toekomstige wijzigingen geldt.

De heer **Loggen** (ged.) legt uit dat veranderingen binnen het projectplan plaatsvinden. Dit plan geeft het maximale ruimtebeslag aan. Als voorbeeld hiervan geeft hij de keuze tussen een tunnel en een brug. Daarmee staat vast wat het grondbeslag is. Hij herhaalt dat de verschillen in de ondergrond maken dat niet alle oplossingen overal passen. De ondergrond is ook een van de parameters.
Het Hoogwaterbeschermingsplan is onderdeel van de financiering, waarin de doelstellingen "sober" en "doelmatig" leidend zijn. Het totale budget voor de dijken is al gestegen. Dit bewijst dat de kosten geen dominante rol hebben, maar wel meespelen.
GS hechten grote waarde aan participatie, maar gaan de Alliantie niet voorschrijven hoe participatie vorm moet krijgen. De heer Loggen hecht aan rolzuiverheid van de overheidslagen. De Alliantie luistert naar de input van GS en speelt in op de verwachtingen. Een plan kan echter nooit iedereen tevreden stellen en de angst voor verandering en onherstelbare beschadiging is niet weg te nemen.

> De heer **De Kam** (CDA) vraagt of GS de Alliantie vragen hoe de participatie vormkrijgt.

De heer **Loggen** (ged.) wil de Alliantie vragen naar de uitwerking in maatwerkoplossingen en bijzondere wijzigingen met PS delen. Hij benadrukt dat dit altijd ter informatie is omdat het niet bij de provinciale rol past. De Alliantie is vandaag aanwezig bij de commissievergadering en zal zeker acteren op de grote betrokkenheid van PS.
Gedeputeerde merkt op dat een overzicht van de meekoppelkansen nog wordt besproken met PS, maar dat deze nergens leidend zijn.

> Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt door wie de deskundige voor het beoordelen van de situatie in Koggenland wordt ingeschakeld.

De heer **Loggen** (ged.) meent dat de heer Frijlink een zeer onafhankelijke deskundige en een autoriteit is. Alle experts op dit gebied in Nederland zijn al betrokken bij de Markermeerdijken. Hij vraagt wanneer PS vinden dat er genoeg expertise is ingeschakeld. GS zijn van mening dat er in de afgelopen periode een goede ruimtelijke afweging heeft plaatsgevonden en dat de VVGB kan worden afgegeven.

> De heer **Kramer** (GroenLinks) meent dat het draait om de vraag die in de laatste fase aan een expert wordt voorgelegd. Het zou jammer zijn als de beoordeling beperkt blijft tot de tunnel of de brug en dat de pont niet mag worden meegewogen.

De heer **Loggen** (ged.) verwijst naar de lijst organisaties die de plannen hebben beoordeeld, waarin ook burgers en bewoners deelnamen. In de reviewgroep is gekeken of er oplossingen zijn gemist, zoals de pont. Hij ziet geen meerwaarde in het aanzoeken van nog een expert.
De ONH vond de argumenten voor de verdere invulling van de participatie te licht. Gedeputeerde weet dat PS betrokken willen worden bij de voortgang van het dossier Markermeerdijken en dat PS hechten aan participatie. GS hebben dus de opdracht om dit in de verdere uitwerking te borgen. In de detaillering moet maatwerk geleverd worden, zodat minder ingrijpende oplossingen worden gekozen waar dat kan en zodat alle betrokken serieus worden genomen.

De **voorzitter** concludeert dat de *Voordracht VVGB Markermeerdijken* met het verslag van deze vergadering wordt doorgeleid naar PS van 8 oktober 2018.

De heer **Klein** (CU/SGP) betreurt het feit dat het definitieve rapport pas eind oktober beschikbaar is, terwijl PS op 8 oktober beslissen over de plannen.

De **voorzitter** neemt hier nota van. Het komt in de notulen en ze raadt de heer Klein aan dit punt ook te bespreken in het Presidium.

Beantwoording Statenvragen CDA van 24 september 2018
4 oktober 2018

Voorafgaande aan beantwoording:
Bij de beantwoording zijn twee bijlagen gevoegd:

- *Notitie 'Betrokkenheid belanghebbenden versterking Markermeerdijken in de uitvoering' met een toelichting op het Plan van aanpak voor het vervolgproces omgevingsmanagement bij de versterking Markermeerdijken. Dit document wordt genoemd in de beantwoording van de statenvragen.*
  In deze notitie staan 2 documenten genoemd die niet eerder aan u toegestuurd zijn, het Kader Ruimtelijke Kwaliteit (+ Addendum) en het Vormgevingsplan. U kunt deze vinden onder https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Water_Bodem/Waterveiligheid , onder het kopje 'Markermeerdijken'.
- *Conform de toezegging van de gedeputeerde in de cie NLWM van 24 september jl. wordt hierbij tevens een notitie over de stand van zaken Review Markermeerdijken aan u gestuurd.*

Vragen en *antwoorden:*
Nav. het onderwerp VVGB markermeerdijken wil ik graag nog de volgende vragen stellen:

- Hoe voorkomen we dat de toezegging om maatwerk en participatie te organiseren in de volgende (DO) fase, een wassen neus blijkt?

De Alliantie Markermeerdijken stelt een Plan van aanpak op voor de participatie na de goedkeuring van het Projectplan Waterwet (PPW) Markermeerdijken.
GS zijn betrokken bij het opstellen van het Plan van aanpak voor het vervolgproces van het omgevingsmanagement bij de versterking van de Markermeerdijken. Een notitie met toelichting op het plan vindt u als bijlage bij de beantwoording van deze vragen.
Naar dit plan wordt ook verwezen in de vergunningvoorschriften bij de omgevingsvergunning, die naar verwachting op 30 oktober wordt afgegeven. GS zien toe op de naleving daarvan.

- Kunnen we inzage krijgen in de afspraken met de Alliantie over hoe maatwerk en participatie zal worden vormgegeven?

Het Plan van aanpak wordt u toegezonden zodra het gereed is. Met de Alliantie is afgesproken dat dit voor afloop van de termijn is dat het Projectplan Waterwet (PPW) en de bijbehorende vergunningen en ontheffing ter inzage hebben gelegen. Dit is rond de kerst.

- Kunnen we bevestigd krijgen dat er ook financiële ruimte is om optimalisaties door te voeren? Hoe wordt die ruimte gevonden?

Het optimaliseren van het PPW tot een definitief ontwerp en een uitvoeringsontwerp is een regulier onderdeel van het ontwerpproces. Er zijn dus middelen voor beschikbaar.

- Is het mogelijk om vrijkomende materialen van de 'oude dijk' weer toe te passen in de nieuwe dijk, om 'het verhaal' van de dijk te versterken? Voorbeeld van de Noorse Steenbekleding, ook al biedt die onvoldoende stevigheid, kan hij wel ergens worden toegepast?

Ja, we zijn voornemens om, ter mitigatie van de noodzakelijke aantasting van het monument, voorschriften op te nemen bij de omgevingsvergunning over het toepassen van de historische steenbekleding (waaronder Noordse Steen), maar ook voor de nieuwe steenbekleding.
In de voorschriften wordt een aantal categorieën onderscheiden: locaties waar de Noordse steen en andere historische steenbekleding blijft liggen (bv bij de oeverdijk), locaties waar de steen opnieuw gezet wordt als veiligheidsoplossing, locaties waar de historische stenen gebruikt worden ter verfraaiing of voor gebruik (bv dijktrappen, ringslangverblijven), en in de kreukelberm waar nu steenbekleding aanwezig is.

Voor de nieuwe steenbekleding wordt bepaald dat deze in aanblik en uitstraling dient te passen bij de oorspronkelijke bekleding van de Markermeerdijken.
De steenbekleding (oud en nieuw) wordt ook besproken in het vervolgproces omgevingsmanagement, onder categorie II (zie bijlage).

Hartelijke groet,
Joacim de Kam
06 4637 0745

Memo

Aan
Algemeen bestuur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
Provinciale Staten van Noord-Holland

Kopie aan

Van	Doorkiesnummer	E-mail
Yaron Daniel		y.daniel@hhnk.nl
Onderwerp	**Registratienummer**	**Datum**
Betrokkenheid belanghebbenden Markermeerdijken in uitvoering	18.0276132	4 oktober 2018

In al haar projecten met een grote impact op de omgeving (zoals dijkversterkingen) wordt door HHNK ingezet op omgevingsgericht werken. De Alliantie Markermeerdijken hanteert voor haar inzet tijdens de uitvoering het motto “te gast op de dijk”. De werkzaamheden in de (plan)voorbereiding en straks de uitvoering kenmerken zich door de jaren heen door een intensieve interactie met de omgeving.

Het omgevingsproces dat is doorlopen in de totstandkoming van het Projectplan Waterwet (PPW) heeft niet op alle deeltrajecten tot 100% draagvlak geleid, zoals zichtbaar is geworden in de ingediende zienswijzen en door insprekers bij bestuursvergaderingen van zowel HHNK als de Provincie is verwoord. Desalniettemin zijn met dank aan de inbreng van de omgeving meerdere keuzes in het ontwerp gewijzigd. In paragraaf 1.6 van het PPW is een overzicht opgenomen van wijzigingen naar aanleiding van zienswijzen; in de rapportage Maatschappelijke Participatie (bijlage 13.1 bij het PPW) is verantwoord hoe is omgegaan met eerdere inbreng vanuit de omgeving.

Nu het Projectplan Waterwet in de laatste fase van de besluitvormingsprocedure is terechtgekomen, wordt gewerkt aan een Plan van aanpak voor het betrekken van de omgeving (provincie, gemeenten, recreatieschappen, bewoners, bedrijven en andere betrokkenen en belanghebbenden) bij het vervolgproces van verfijnen en detaillering van het ontwerp en de uitvoering van de dijkversterking.
Het doel van het betrekken van de omgeving is het plan nóg beter te maken voor mensen (en organisaties) en hen te betrekken bij de invulling van het antwoord op de vraag “hoe ziet het er over een tijd voor mijn deur uit”.

Dit Plan van aanpak is gereed uiterlijk voor het einde van de ter inzage legging van de definitieve stukken, de inhoud ervan wordt afgestemd met de opdrachtgever en de provincie. In dit plan worden de kaders en spelregels nader uitgewerkt, zoals ze hierna zijn benoemd.

Voor de vervolgfase beschouwen we 3 categorieën waarbij de Alliantie de omgeving betrekt. De categorieën en de bijpassende werkwijze worden hierna uitgewerkt:

I Optimalisatie van het ontwerp
II Verfijning en detaillering van het ontwerp
III Uitvoering en uitvoeringsaspecten

Hoogheemraadschap
Hollands Noorderkwartier
Postbus 250, 1700 AG Heerhugowaard
Stationsplein 136, 1703 WC Heerhugowaard

T 072-5828282
F 072-5827010
post@hhnk.nl
www.hhnk.nl

NL66 NWAB 0636 7537 78
KvK 37161516

Kaders

- Het Projectplan Waterwet geldt als uitgangspunt, inclusief alle kaders (zoals eisen vanuit waterveiligheid, subsidie, etc) en afspraken die daaraan ten grondslag liggen.
    - Dat betekent dat de type oplossingen per module zoals vastgelegd in het PPW niet ter discussie staan (zie hiervoor de vergelijking met brug en tunnel: de tunnel staat vast – het gaat vanaf nu over de verdere uitwerking ervan).
- De vergunningsvoorschriften gelden voor alle categorieën.
- Het Kader Ruimtelijke Kwaliteit wordt met name bij categorieën I en II toegepast.
- Het Vormgevingsplan[1] geldt als kader voor de uitwerking in categorie II en III.
- Voor goede ideeën kan indachtig de Code Maatschappelijke Participatie ruimte worden gecreëerd, als dit in concrete voorstellen wordt gegoten.
    - Te denken valt aan een vraag als "in project x wordt methode y gebruikt – is dat voor deze module ook toepasbaar?"
    - Afhankelijk van de categorie waarbinnen het voorstel past en de planning van de betreffende module kan dit voorstel, het daaropvolgende onderzoek en het onderzoeksresultaat mogelijk leiden tot aanpassingen in de uitwerking of detaillering van het ontwerp en/of de uitvoering (-smethode) van de dijkversterking. Ook kan het leiden tot onderzoek dat op landelijk niveau voor andere dijkversterkingen van toepassing is.
    - Ten overvloede: de eisen van waterveiligheid (bewezen techniek) en subsidiekaders (inclusief uitvoeringstermijn) gelden ook voor de toepasbaarheid van nieuwe ideeën.

Spelregels

- Per module wordt per categorie minimaal één contactmoment georganiseerd. De vorm van de contactmomenten (variërend van keukentafelgesprek tot informatiebijeenkomst) wordt per keer bepaald.
- Voor alle categorieën geldt dat de uitwerking en contactmomenten *per module* worden ingericht.
    - De Alliantie bepaalt, aan de hand van de planning van de uitwerking van de ontwerpen, wanneer voor welke module het contactmoment plaatsvindt.
    - In het nader uit te werken Plan van aanpak wordt de mogelijke planning van de contactmomenten op hoofdlijnen weergegeven (welke module, welke periode, over welke onderwerpen).
    - Via de communicatiekanalen van de Alliantie wordt deze planning actief onder belanghebbenden bekend gemaakt.
    - Uiteraard staat het belanghebbenden vrij om vooruitlopend op de contactmomenten hun ideeën en voorstellen in te brengen via contact@markermeerdijken.nl of daartoe een afspraak te maken op het projectkantoor te Katwoude.
- Voor de contactmomenten worden (afhankelijk van de onderwerpen) direct belanghebbenden (aan de dijk) en vertegenwoordigers van belangenorganisaties uitgenodigd.
    - De vorm van het contactmoment wordt per module bepaald, afhankelijk van de onderwerpen en het aantal deelnemers.
    - Als een contactmoment de vorm van een bredere bijeenkomst heeft, wordt hiervoor zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een nader te selecteren onafhankelijke voorzitter.
    - Degenen die zich hebben aangemeld voor de bouwklankbordgroepen worden geïnformeerd over het contactmoment.
    - Indien gewenst kunnen belanghebbenden eigen experts meenemen naar de bijeenkomsten.
- Met overkoepelende stakeholders (zoals bv LTO, SBB, Het Blauwe Hart etc) worden daarnaast afspraken gemaakt over periodieke informatie momenten.

[1] Het Vormgevingsplan betreft een verkenning door Alliantie, Provincie, recreatieschap en gemeenten naar een eenduidig beeldverhaal voor de inrichting van de gehele dijk. (bijlage 12.9 bij het PPW)

- Met recreatieschap, gemeenten, CHI en provincie worden daarnaast afspraken gemaakt over periodieke informatie momenten.
- De voortgang en ontwikkelingen (resultaten per categorie, per module) worden periodiek gedeeld met het dagelijks en algemeen bestuur van HHNK, de portefeuillehouder Water van provincie Noord-Holland en gepubliceerd op www.markermeerdijken.nl.

Gesprekspartners per contactmoment
In het nader uit te werken Plan van aanpak wordt ingegaan op de samenstelling van de gesprekspartners per contactmoment per module en per categorie. In algemene zin kan worden uitgegaan van de volgende samenstelling, of een selectie daarvan:

- (Onafhankelijk) voorzitter, experts en omgevingsmanager Alliantie.
- Vertegenwoordiging van publieke partners (Provincie, gemeente, recreatieschap).
- Vertegenwoordiging van direct belanghebbenden (bijvoorbeeld de bouwklankbordgroep) en belangenorganisaties.

Periodiek zet de Alliantie het dijkenpanel in; dit panel wordt benut om kwalitatief en kwantitatief onderzoek te doen onder dijkbewoners, bedrijven en inwoners van het achterland. Het dijkenpanel is in 2017 van start gegaan. Met deze tool vindt monitoring plaats naar tevredenheid over de uitvoering van het werk en op basis van de uitkomsten kan zo nodig bijsturing plaatsvinden.

Uitwerking betrekken belanghebbenden per categorie

I Optimalisatie van het ontwerp
Doel: uitwerking van het vergunningontwerp (VO) tot een definitief ontwerp (DO). Daarbij wordt binnen de gekozen oplossing gezocht naar mogelijkheden tot het verkleinen van de ingreep, het ruimtebeslag en de aantasting van de huidige dijk (het monument).
Randvoorwaarde is uiteraard dat deze blijft voldoen aan de eis ‘voor tenminste 50 jaar veilig’.

Voorwerk: De Alliantie het vergunningontwerp van het PPW uit tot een concept DO, waarin de mogelijkheden tot optimalisatie zijn uitgewerkt en onderbouwt de achtergronden hiervan. Hierbij anticipeert de Alliantie op vragen die vanuit de omgeving redelijkerwijs verwacht kunnen worden met betrekking tot gewenste optimalisaties.

- Het basis ontwerp van de type oplossing staat niet ter discussie. Binnen de grenzen van het PPW wordt het VO uitwerkt tot DO, waarin mogelijke optimalisaties (verkleining) van het ruimtebeslag in tijdelijke en/of permanente situatie zijn verwerkt.
- In het contactmoment met de omgeving presenteert Alliantie het concept DO met de mogelijke optimalisaties.
    - Hierbij met name aandacht besteden aan uitleg, achtergrond, hoe optimalisaties tot stand zijn gekomen, waarom de aantasting van de dijk niet nog verder kan worden beperkt.
- Er is ruimte om vragen te stellen en ideeën in te brengen. De terugkoppeling van ideeën en vragen wordt geborgd.

Voor module 3 (gedeelte ten zuiden van gemaal, Scharwoude) geldt dat de uitkomsten van de review met bewoners worden gedeeld alvorens we starten met bovengenoemde stappen. De voorzitter van de reviewcommissie (de heer Vrijling) wordt betrokken bij de voorbereiding van deze terugkoppeling.

II Verfijning en detaillering van het ontwerp
Doel: nadere uitwerking van het ontwerp, waarbij specifiek wordt gekeken naar de inrichting van de dijk (materiaalgebruik en objecten) en de overgangen tussen oplossingstypes (locatie, maatvoering en vormgeving).

Voorwerk:

- Gedacht wordt om onder betrokkenen breed te inventariseren wat als belangrijk wordt gezien ten aanzien van de verfijning, detaillering (categorie II). In de contactmomenten wordt hierop teruggekomen. In het uit te werken Plan van aanpak wordt deze stap nader ingevuld, mogelijk door middel van een enquête onder het dijkenpanel.
- De Alliantie werkt verschillende opties uit voor de inrichting (materiaalgebruik, locatie van objecten) en de overgangen (maatvoering, vormgeving en locatie). De uitgewerkte opties worden voorafgaand aan de bijeenkomst met de betrokkenen gedeeld.

In het contactmoment worden de verschillende opties verkend, toegelicht en besproken. Afhankelijk van de aard van de mogelijkheden kan het contactmoment het karakter van een ontwerpatelier krijgen.
Beoogd resultaat uit de contactmomenten is een beargumenteerde keuze en uitwerking van de nadere detaillering van inrichtingsaspecten en overgangen.

III Uitvoeringsaspecten

Doel:

- Afstemming van uitvoeringsaspecten zoals werktijden, aanrijroutes, omleidingsroutes, (extra) verkeers- of veiligheidsmaatregelen met gemeenten, hulpverleningsdiensten, openbaar vervoersdiensten, etc.
- Informeren van aanwonenden en gebruikers (recreanten) over uitvoeringsaspecten zoals werktijden, aanrijroutes, omleidingsroutes, (extra) verkeers- of veiligheidsmaatregelen.

Voorwerk: De Alliantie voert per deelgebied zogeheten BLVC-overleggen met wegbeheerders, gemeenten, hulpdiensten, openbaar vervoersdiensten etc. De afspraken in dit verband worden vastgelegd in BLVC[2]-plannen. Het BLVC-detailplan (per module) is ca 3 maanden voor start uitvoering gereed.

- De Alliantie heeft reeds een oproep gedaan voor deelname aan de bouwklankbordgroepen per module. Tot nu toe zijn er zo'n 80 aanmeldingen, waarbij nog niet een gelijke verdeling over de modules is bereikt.
- In het Plan van aanpak wordt de rol van de bouwklankbordgroep nader uitgewerkt.
- Voorafgaand aan start uitvoering wordt nadere invulling gegeven aan het *omgevingsloket*. Dit omgevingsloket wordt ingericht om in het geval van schade of klachten het proces van de meldingen eenvoudig te houden en de afhandeling ervan te versnellen.

Met de bouwklankbordgroepen wordt besproken hoe we overlast kunnen beperken en de uitvoering zo soepel als mogelijk kunnen laten verlopen. Beoogd resultaat is een beargumenteerde keuze en uitwerking van de gemaakte afspraken ten aanzien van de uitvoering. Ook tijdens de uitvoering wordt met de bouwklankbordgroep gesproken om vinger aan de pols te houden met betrekking tot hinder van de uitvoering en mogelijk (aanvullende) maatregelen.

Voorafgaand aan de daadwerkelijke start (ca 2 maanden voor 'schop in de grond') wordt per module een informatiebijeenkomst georganiseerd. Twee weken voor start uitvoering volgt een bewonersbrief.

Terugkoppelingen

Per module en per categorie worden verslagen van de contactmomenten met daarin de gemaakte keuzes (voorzien van een beknopte onderbouwing) en uitwerkingen gepubliceerd op www.markermeerdijken.nl nadat deze met de betrokkenen gedeeld zijn.

[2] BLVC staat voor Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie. In een BLVC-plan worden maatregelen onderzocht, beschreven en in kaart gebracht die nodig zijn om een goede balans te creëren tussen het veilig en efficiënt bouwen en het handhaven van de bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid van de directe omgeving

Aan
Algemeen bestuur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
Provinciale Staten van Noord-Holland

Kopie aan

Van	Doorkiesnummer	E-mail
Yaron Daniel		y.daniel@hhnk.nl
Onderwerp	**Registratienummer**	**Datum**
Stand van zaken Review Markermeerdijken	18.0276138	4 oktober 2018

Achtergrond
Naast het inhoudelijk beantwoorden van de zienswijzen is er na overleg tussen HHNK en de provincie Noord-Holland besloten om de Alliantie opdracht te geven om twee technische reviews uit te laten voeren op die modules waar in de zienswijzen veel vragen over zijn gesteld. Dit om uit te sluiten dat er technische mogelijkheden over het hoofd zijn gezien die de aantasting van het monument mogelijk kunnen voorkomen. Bij dit besluit zijn de volgende modules, welke vanuit de zienswijzen naar voren zijn gekomen, opgedragen voor de technische reviews:

- Review 1: de overgang van module 5 naar module 6, module 6 en module 7, allen vanwege afgraving
- Review 2: module 3 zuidelijk deel ter hoogte van Scharwoude vanwege de oeverdijk

Bij de opdracht is de Alliantie gevraagd om te zoeken naar een bezetting van de commissie met deskundigen uit de waterbouw die geen directe bemoeienis hebben met het project Markermeerdijken en onder leiding van een expert (boegbeeld) van de waterbouw in Nederland kunnen opereren.

Doel memo
Bij de bespreking in de commissie Water & Wegen van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (5 september 2018) en de Commissie Natuur, Landschap Water en Milieu van provinciale Noord-Holland (24 september 2018) is gevraagd om, vooruitlopend op de formele afronding van de review, meegenomen te worden in het doorlopen proces. In een eerdere verzending is u daarvoor een ‘reflectie-memo’ aangeboden. De reflectie-memo is op 24 september gebruikt bij de besluitvorming projectplan Waterwet Markermeerdijken binnen HHNK (CHI). De nu voorliggende memo geeft verdere invulling aan het doorlopen proces.

Doel, Proces en werkwijze review
De uitgevoerde reviews waren erop gericht om uit te sluiten dat in de aanloop naar het Projectplan Waterwet alternatieve technische oplossingen over het hoofd zouden worden gezien. De opdrachten voor de reviews zijn als bijlage bij deze memo opgenomen evenals als op de website van de Alliantie Markermeerdijken (vanaf vrijdag 5 oktober).
Bij de samenstelling van de reviewcommissie bestond de wens van de provincie Noord-Holland en HHNK om deze commissie onder onafhankelijk voorzitterschap te laten opereren van een deskundige die zijn sporen in de wereld van de waterbouw heeft verdiend. Deze deskundigheid werd door de Alliantie gevonden in de persoon van prof. dr. ir. H. Vrijling.

De overige commissieleden bestaan uit deskundigen die geen directe bemoeienis hebben met het project Markermeerdijken. Teneinde een toelichting te kunnen geven op eventuele vragen van de commissieleden is de commissie aangevuld met een medewerker van de provincie Noord-Holland en een medewerker van de Alliantie Markermeerdijken. Deze twee medewerkers waren toegevoegd aan de commissie, geen actief lid. Voorafgaand aan de doorlopen reviews heeft de Alliantie de leden van de commissie van alle gewenste informatie voorzien. Dit betrof onder andere de benodigde achtergrondinformatie zoals tekeningen en andere data.
De opdracht voor de reviewcommissie is in goed overleg tussen HHNK en de provincie geformuleerd en besloten. Na elke commissievergadering is een verslag gemaakt en ging de Alliantie aan de slag met de gevraagde uitwerkingen. Deze uitwerkingen zijn opnieuw aan de commissie voorgelegd.

De startbijeenkomst is op 4 juni geweest voor de modules waar een grote buitenwaartse asverschuiving het voorkeursalternatief in het PPW vormt. Na de eerste bijeenkomst is medio juli het verzoek gekomen van de provincie Noord-Holland en HHNK aan de Alliantie om ook voor module 3 de reviewcommissie een technische review uit te laten voeren. De afhechting van opdracht 1 en het oppakken van opdracht 2 (module 3) heeft op 4 september 2018 plaats gehad. De afhechting van module 3 zal voor 30 oktober door de reviewcommissie worden gedaan. De relevante documenten (onder andere opdrachten en verslagen) zijn vrijdag 5 oktober in concept beschikbaar op de website van de Alliantie Markermeerdijken. Alle definitieve stukken volgen zo snel mogelijk na 30 oktober op de website van de Alliantie Markermeerdijken.

Voorlopige conclusie

Op dit moment is de conclusie dat er geen nieuwe oplossingen naar voren zijn gekomen. Wel zijn er nieuwe inzichten waar mogelijke optimalisaties uit kunnen volgen. De uitkomsten van de reviews worden meegenomen in het proces met betrokkenen om te komen tot verfijning en detaillering van het ontwerp (zie notitie vervolgproces betrekken bewoners).

Omdat bewoners niet bij de opdrachtformulering noch bij de reviewsessies zelf zijn betrokken heeft het proces, los van de gekozen oplossingen en de kwaliteit van de reviews, niet het vertrouwen gebracht waarop werd gehoopt. In retroperspectief is de les uit dit traject om bewoners te betrekken bij de opdrachtformulering omdat zij aangeven dat dit vertrouwen kan vergroten.

Delen uitkomsten review
In overleg met de provincie en HHNK is afgesproken dat indien de uitkomsten van de commissie leiden tot (a) heroverweging van de oplossing zoals opgenomen in het projectplan, dan wel (b) nieuwe inzichten over opties voor optimalisatie opleveren, de Alliantie dit met de bewoners zal bespreken.
Bovenstaande afspraak komt voort uit de evaluatie van de participatie van de Alliantie (zie rapport Procap). In dat rapport is als leerpunt naar voren gekomen dat het voor bewoners verwarrend werkt als er verschillende opties op tafel komen waarbij nog niet duidelijk is of ze het veiligheidsvraagstuk daadwerkelijk kunnen oplossen.

Bijlage: Opdrachtformuleringen review commissie

Opdracht voor Review 1

De gehele Markermeerdijken zijn aangewezen als provinciaal monument. Dit staat aanpassingen aan en versterking van de dijk niet in de weg, want de Markermeerdijken zijn en blijven een primaire waterkering. Ze vormen een "levend monument" waaraan de diverse transformaties, doorbraken en versterkingen door de eeuwen heen af te "lezen" zijn. Dit gezegd hebbende bestaat vanuit het oogpunt van cultuurhistorie de wens om grootschalige buitenwaartse asverschuivingen en daarbij behorende afgravingen zoveel als mogelijk te beperken (liever transformeren dan vergraven).

De provincie wil graag zeker weten dat er geen kansen zijn gemist om vergraven van de dijk te voorkomen. Daarom wordt een extra beschouwing gehouden op een aantal locaties waar sprake is van een grote lengte afgraving van de dijk. Het betreft de volgende locaties:

Module 7:	van dijkpaal 56 tm 106 dijkpaal
Module 6:	van dijkpaal 27+50 tm 56 dijkpaal
Overgang module 5 -> 6:	van dijkpaal 23 tm 27+50 dijkpaal

Gevraagd: review op afgraven van de dijk gegeven de veiligheidsopgave op deze locaties en gelezen de ontwerpnota's, zijn er alternatieve versterkingswijzen mogelijk die de waterveiligheid borgen en het bestaande dijklichaam over een substantiële lengte (vanaf minimaal 300 meter) zoveel als mogelijk op zijn plek houden?

Opdracht voor Review 2

Bij de provincie Noord-Holland, HHNK en Alliantie Markermeerdijken leeft de behoefte opnieuw een beroep te doen op de Commissie Review. Dit om het onderzoek dat heeft plaatsgehad naar aanleiding van de eerdere review terug te koppelen en om een review te verkrijgen op de locatie Scharwoude. Ons idee van de aanpak is gelijk aan de aanpak zoals die in juni voor Zeevang heeft plaatsgevonden. Het gaat dus om een technische benadering van de genoemde zaken.
Vragen aan de Commissie:

Molensloot

Naar aanleiding van uw conclusies van de sessie van 4 juni het volgende:
De molensloot als zodanig blijkt geen beschermde of bijzondere cultuurhistorische status te hebben. Desondanks is wel de door u aangereikte innovatieve oplossing van “een sloot in de berm” doorgerekend. Dat heeft enig effect op de omvang van de buitenwaartse asverplaatsing, maar leidt ook tot een forse binnenwaartse berm. Zie de hiertoe de bijlage.

1 Deelt u de weergegeven resultaten/conclusie?

Scharwoude

Door bewoners is een alternatieve oplossing voor de dijkversterking bij Scharwoude aangedragen. Dit is door de Alliantie doorgerekend. Zie de bijlage. Dit leidt niet tot oplossing van de waterveiligheidsopgave. De volgende vragen worden daartoe voorgelegd aan de Commissie;

2 a. Heeft de alliantie de berekeningen juist uitgevoerd?;

b. Leidt het door de bewoners aangedragen ontwerp naar uw mening tot een veilige dijk?

3 Is er een alternatief voor een veilige dijk bij het dorp Scharwoude dat nog niet onderzocht is in het MER (en ook geen constructie is) waarbij de afstand tot het open water niet verandert en het monument toch zo goed als gespaard wordt. Hou er rekening mee dat de weg, oude dijkteen en kern onderdeel zijn van het monument.

Deltares

Enabling Delta Life

Mogelijke gevolgen van versnelde zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma

Een verkenning

Inhoud

1 Inleiding **13**
1.1 Signaal van mogelijk extra versnelde zeespiegelstijging 13
1.2 Doel van deze studie 14
1.3 Het Deltaprogramma en het signaal van versnelde zeespiegelstijging 14
1.4 Afbakening 16

2 Aanpak **18**
2.1 Stapsgewijze aanpak 19
2.2 Identificeren van het optreden van knikpunten 19
2.3 Onderzochte thema's 20

3 Scenario's en projecties voor zeespiegelstijging **22**
3.1 Huidige Deltascenario's en nieuwe inzichten 23
3.2 Projecties voor versnelde zeespiegelstijging 27
3.3 Gebruik projecties met versnelde zeespiegelstijging in deze studie 28
3.4 Gebruik van projecties met versnelde zeespiegelstijging in het buitenland 28

4 Kustfundament, Waddenzee en zuidwestelijke delta **30**
4.1 Inleiding 31
4.2 Kust 31
4.2.1 Zeespiegelstijging en kusterosie 31
4.2.2 Suppletievolume en frequentie 32
4.2.3 Beschikbaarheid en bruikbaarheid zand 33
4.2.4 Organisatie en kosten uitvoering 34
4.2.5 Impact van zandwinning en suppletie op natuur en gebruik kust 37
4.3 Waddenzee 38
4.4 Zuidwestelijke Delta 39
4.5 Rijn-Maasdelta 40
4.6 Gevolgen voor voorkeursstrategie 41

5 Waterveiligheid **44**
5.1 Inleiding 45
5.2 De betekenis van versnelde zeespiegelstijging in het kort 45
5.3 Gevolgen van de versnelde zeespiegelstijging voor stormvloedkeringen en zeesluizen 46
5.3.1 Invloed van de zeespiegelstijging op het kerende vermogen 47
5.3.2 Verandering van de sluitfrequentie van de Maeslantkering en Oosterscheldekering 48
5.4 Invloed van zeespiegelstijging op rivierwaterstanden 52
5.4.1 Invloed zeespiegelstijging bij dagelijkse condities 52
5.4.2 Invloed zeespiegelstijging bij stormcondities en hoge afvoeren 53
5.4.3 Coïncidentie hoge zeewaterstanden en grote rivierafvoeren 54
5.4.4 Effectiviteit rivierverruimingsmaatregelen 54
5.5 IJsselmeer en Afsluitdijk 54
5.6 Gevolgen voor de voorkeursstrategie en vervolgopties 56

6 Zoetwatervoorziening **58**
6.1 Inleiding 59
6.2 Verzilting via de rivieren en het gebruik van inlaatpunten 60
6.3 Verzilting via het grondwater en de watervraag 66
6.3.1 Kwel en zoutbelasting in Zuid-Holland 66
6.3.2 Watervraag voor doorspoelen in Hoogheemraadschap Rijnland 68
6.3.3 Watervraag aan het IJsselmeer 69
6.4 Zoetwatervoorraden onder de duinen 70
6.5 Verzilting van de zoetwatervoorraad in het IJsselmeer 71
6.6 Opbarsting van de bodem en consequenties voor grondwateroverlast en zout 71
6.7 Gevolgen voor voorkeursstrategie en vervolgopties 72

7 Conclusies en aanbevelingen **74**
7.1 Conclusies 75
7.1.1 Zeespiegelstijging 75
7.1.2 Gevolgen voor het Deltaprogramma 75
7.1.3 Gevolgen voor de voorkeurstrategieën op basis van knikpunten en hun moment van optreden 76
7.2 Aanbevelingen voor een kennisagenda 80

Samenvatting

De zeespiegel kan mogelijk (veel) sneller gaan stijgen dan tot nog toe is aangenomen in het Deltaprogramma. Deze extra versnelling heeft te maken met recente inzichten over het mogelijk versneld afbreken en smelten van het landijs op Antarctica. Op voorstel van de Signaalgroep[1] is in het Deltaprogramma 2018 opgenomen dat de mogelijke consequenties van de resulterende extra versnelde zeespiegelstijging nader onderzocht gaan worden. Dit rapport beschrijft de resultaten van een eerste verkenning naar de mogelijke gevolgen van deze extra versnelde zeespiegelstijging voor het kustfundament (inclusief de Wadden en zuidwestelijke delta), de waterveiligheid, en de zoetwatervoorziening in Nederland en de implicaties voor de voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma.

Dat de zeespiegel de komende eeuw en ook daarna blijft stijgen is zeker. Onzeker is echter hoeveel en met welke snelheid dit zal gaan gebeuren. Dit hangt onder meer af van de emissies van broeikasgassen en dus ook van het internationale klimaatbeleid. Het Nederlandse beleid is er op gericht om de doelstellingen uit het akkoord van Parijs te halen (maximaal 2ºC wereldwijde temperatuurstijging). Er is nog veel onzekerheid over de toekomstige emissies en de opwarming en zeespiegelstijging die daarmee gepaard gaat. Vanwege de potentieel grote implicaties voor Nederland en daarmee ook voor het Deltaprogramma is daarom ook gekeken naar een extreme zeespiegelstijging die het gevolg kan zijn van een emissiescenario dat leidt tot 4ºC wereldwijde temperatuurstijging.

Deze verkenning is gericht op een aantal sleutelvragen die samen met betrokkenen van het Deltaprogramma zijn vastgesteld, maar is beperkt in zijn opzet. Zo beperkt de studie zich tot de fysieke wereld, en richt deze zich op de fysieke interventies die binnen het huidige watersysteem met het huidige gebruik van het water en de huidige instituties gedaan worden. Daarbij is als uitgangspunt verondersteld dat de vigerende beleidsstrategieën worden doorgezet en de maatschappij (in Nederland en daarbuiten) niet verandert, terwijl dit in werkelijkheid wel het geval zal zijn.

Welke zeespiegelstijging kunnen we in Nederland verwachten in 2050, 2100 en 2200 bij een extra versnelde zeespiegelstijging?

De zeespiegelstijging langs de Nederlandse kust bedraagt momenteel circa 2 mm per jaar. De nu in Nederland gebruikte Deltascenario's zijn gebaseerd op de KNMI'14 scenario's. Deze gaan uit van een zeespiegelstijging met maximaal 0,4 m in 2050 en maximaal 1,0 m in 2100 (ten opzichte van 1995). Recente signalen en inzichten over mogelijk extra versnelde zeespiegelstijging als gevolg van het versneld afbreken en afsmelten van Antarctica zijn hierin niet verwerkt. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) zal deze nieuwe inzichten nader bestuderen en hierover in 2019 (Special Report on Ocean and Cryosphere in a Changing Climate) en 2021 (6th Assessment Report) rapporteren. Daarna zal het KNMI de scenario's voor Nederland actualiseren (publicatie verwacht in 2021).

Hierop vooruitlopend heeft het KNMI projecties gemaakt voor zeespiegelstijging tot het jaar 2100, waarin deze nieuwe inzichten, die overigens nog onzeker zijn, over Antarctica wel verwerkt zijn[2]. Tot 2050 verschillen deze projecties nauwelijks van de bovenwaarde van de Deltascenario's[3] (de scenario's Warm en Stoom). Na 2050 gaan de projecties sterk van de Deltascenario's afwijken en neemt ook de onzekerheidsmarge toe, vooral aan de bovenzijde. Voor 2100 gaan de Deltascenario's uit van een stijging tussen 0,35 m en 1,0 m. In de nieuwe projecties wordt een zeespiegelstijging van 0,3 tot maximaal 2,0 m mogelijk geacht, mits de Parijs-doelen van maximaal 2ºC opwarming in deze eeuw worden gehaald. Bij een sterkere opwarming van de aarde (met 4ºC in 2100) kan dit oplopen tot 2,0 m (middenwaarde) en maximaal 3,0 m (bovenwaarde) in 2100 [4]. Na 2100 kan deze extra versnelde zeespiegelstijging doorzetten tot 5 en mogelijk 8 m in 2200.

Niet alleen de absolute stijging van de zeespiegel is belangrijk, maar ook de stijgsnelheid per jaar. De zeespiegelstijging langs de Nederlandse kust is momenteel circa 2 mm/jr. In de Deltascenario's loopt deze snelheid op naar 10 mm/jaar rond 2050 tot maximaal 14 mm/jaar in 2100. Bij de extra versnelde zeespiegelstijging kan deze laatste snelheid al bereikt worden rond 2050, en loopt deze daarna op tot circa 20-35 mm/jaar rond 2070 en tot mogelijk zelfs 60 mm/jaar of meer aan het einde van deze eeuw.

Hoe zijn de mogelijke gevolgen verkend?

De voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma bestaan uit een combinatie van maatregelen die, naarmate de omstandigheden veranderen, ingezet kunnen worden. Het moment waarop nieuwe of aanvullende maatregelen aan de orde kunnen komen noemen we een knikpunt. Voorbeeld: de sluitfrequentie van een stormvloedkering wordt dermate hoog dat de ontwerpeisen overschreden worden of dat de kosten of effecten maatschappelijk onaanvaardbaar worden.

In deze verkenning is eerst in beeld gebracht op welke wijze de extra versnelde zeespiegelstijging knikpunten kan veroorzaken op het gebied van het kustfundament, waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Beschreven wordt bij welke mate van zeespiegelstijging of bij welke snelheid van zeespiegelstijging een knikpunt kan optreden. Met de projecties voor extra versnelde zeespiegelstijging is vervolgens geschat *wanneer* een knikpunt optreedt en hoeveel eerder dit is ten opzichte van de Deltascenario's. Hoe sneller de zeespiegelstijging, hoe eerder knikpunten optreden, en ook hoe korter de functionele levensduur van maatregelen wordt (Figuur 1).

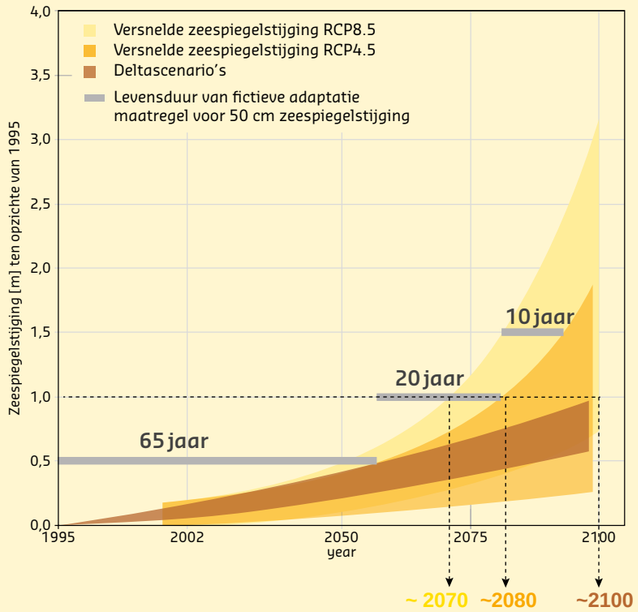

Figuur 1 Gevolgen van extra versnelde zeespiegelstijging geïllustreerd aan de hand van de bandbreedte van de Deltascenario's en de projecties voor 2 en 4ºC opwarming in 2100 (RCP4.5 en RCP8.5). De functionele levensduur van adaptatiemaatregelen wordt kleiner (links). Bijvoorbeeld: de functionele levensduur van een maatregel voor 50 cm zeespiegelstijging kan bij een versnellende zeespiegelstijging afnemen van circa 65, naar 20, naar 10 jaar. Knikpunten treden eerder op. Bijvoorbeeld: Een knikpunt bij 1 m treedt volgens de bovenwaarde van de Deltascenario's op rond 2100, maar komt bij extra versnelde zeespiegelstijging op zijn vroegst 20 tot 30 jaar eerder. Een knikpunt bij 2 m treedt in de Deltascenario's op ver na 2100, maar komt bij extra versnelde zeespiegelstijging al voor in deze eeuw (op zijn vroegst rond 2090).

Wat zijn de mogelijke gevolgen van extra versnelde zeespiegelstijging?

Kustfundament

De voorkeursstrategie voor de kust, Wadden en zuidwestelijke delta beoogt het doen meegroeien van het kustfundament met de zeespiegelstijging door middel van zandsuppleties. Op dit moment wordt circa 12 miljoen m³ zand per jaar aangebracht ter compensatie van erosie en voor het meegroeien van het kustfundament. Naarmate de stijgsnelheid van de zeespiegel toeneemt, is meer zand nodig. Een eenvoudige berekening geeft enig idee over de toename van de zandbehoefte bij grotere stijgsnelheden. In de Deltascenario's Warm en Stoom loopt de stijgsnelheid op via circa 10 mm/jaar in 2050 tot circa 14 mm/jaar aan het eind van de eeuw. Rond 2050 is als gevolg daarvan al 3 à 4 keer zo veel zand nodig als nu jaarlijks aangebracht wordt, oplopend tot 4 à 5 keer zoveel aan het eind van de eeuw. De projecties met extra versnelde zeespiegelstijging vragen tot 2050 ongeveer evenveel zand als de Deltascenario's Stoom en Warm, maar vereisen rond 2100 een suppletiehoeveelheid die kan oplopen tot 20 keer zo veel als de huidige volumes (+2ºC) of nog veel meer (+4ºC). Het is nog onduidelijk wat de gevolgen van deze structurele en grootschalige zandwinning en suppleties zijn voor andere belangen en waarden (recreatie, natuurwaarden) en wat dit betekent voor de kosten, organisatie en uitvoering.

[1] De Signaalgroep heeft als taak relevante, externe ontwikkelingen voor het Deltaprogramma en haar Deltabeslissingen te signaleren en aan te geven of bijsturing voor de hand ligt. De Signaalgroep bestaat uit inhoudelijke experts van voor het Deltaprogramma relevante en gezaghebbende kennisinstellingen.
[2] Le Bars, D. et al. (2017), Environmental Research Letters, 12, 044013. http://dx.doi.org/10.1088/1748-9326/aa6512
[3] De Deltascenario's vertonen ook een versnelling na 2050, zij het zeer beperkt. In de nieuwe projecties gaat het om een extra versnelling ten gevolge van het versneld afsmelten van landijs op Antarctica.
[4] Een temperatuurstijging van 2 ºC in 2100 wordt benaderd door het IPCC RCP4.5 scenario, een temperatuurstijging van 4 ºC in 2100 wordt benaderd door het IPCC RCP8.5 scenario.

Hoewel een deel van het gesuppleerde zand door zeestromingen uiteindelijk in de Waddenzee terecht komt, is het de vraag of dit voldoende is om de bodem van de Waddenzee te laten meestijgen met de zeewaterstand. Verkennende berekeningen laten zien dat de Westelijke Waddenzee vanaf een zeespiegelstijging van 6 mm/jaar en de Oostelijke Waddenzee vanaf 10 mm/jaar de stijging niet meer kan bijhouden. Bij een snellere stijging neemt het areaal aan intergetijdengebied (slikken, platen en kwelders) sneller en sterker af. Deze kritieke stijgsnelheden worden rond 2050 en uiterlijk 2065 overschreden in zowel de Deltascenario's Warm en Stoom als in de projecties met versnelde zeespiegelstijging.

De gevolgen voor de zuidwestelijke delta variëren sterk per deltabekken. De Oosterschelde heeft nu al een groot zandtekort. Om de schorren en platen te laten meegroeien met de zeespiegelstijging zullen grootschalige suppleties nodig zijn. De Westerschelde wordt sterk beïnvloed door menselijk handelen, onder meer door het verplaatsen van sediment uit de vaargeul naar elders. Ook hier zal op termijn extra sediment nodig zijn om buitendijkse gebieden mee te laten groeien. Nader onderzoek is nodig naar de effecten van versnelde zeespiegelstijging op de afgedamde deltabekkens (Grevelingen, Veerse Meer, Volkerak-Zoommeer).

Waterveiligheid

De analyse voor waterveiligheid in deze studie is gericht op de waterkerende kunstwerken langs de kust (sluizen, stormvloedkeringen). De voorkeursstrategieën zijn gericht op het voldoen aan de nieuwe normen voor de waterkeringen in 2050. De extra versnelde zeespiegelstijging manifesteert zich naar verwachting op zijn vroegst vanaf 2050. Tot 2050 zijn de voorkeursstrategieën daarom nog houdbaar. De extra versnelling zorgt ervoor dat vanaf 2050 de functionele levensduur van de kunstwerken korter wordt en vervanging 10 (+2 ºC) tot 20 jaar (+4ºC) eerder aan de orde kan zijn als geen compenserende (levensduur-verlengende) maatregelen worden genomen. Ook de vervanging van een aantal stormvloedkeringen (zoals de Maeslantkering en de Oosterscheldekering) kan eerder nodig zijn dan tot nu toe voorzien, bijvoorbeeld vanwege een sterk oplopende sluitfrequentie.

Bij een extra versnelde zeespiegelstijging wordt de functionele levensduur van de buitenste waterkeringen bekort als geen aanvullende maatregelen worden genomen (Figuur 1). Dit kan betekenen dat in het ontwerp van nieuwe stormvloedkeringen en zeesluizen of bij het aanpassen van bestaande keringen al rekening gehouden moet worden met mogelijke uitbreidingen, verhogingen en/of versterkingen. Verder is van belang in welke mate het achter de buitenste waterkering liggende gebied aangepast moet worden om bestand te zijn tegen zeespiegelstijging. De stijging van de zeespiegel zal immers doorwerken naar het gebied dat beschermd wordt door de afsluitbare keringen, zowel binnen- als buitendijks. Dat gebeurt via oplopende waterstanden (bij niet gesloten kering) en een toenemende kans op het gelijktijdig optreden van sluiting van de kering en hoge rivierafvoer. Hierdoor nemen de belastingen op de waterkeringen in het benedenrivierengebied toe in hoogte, duur en frequentie. Hoewel de kans op coïncidentie van hoogwater op de rivieren en storm op zee toeneemt, nemen de effecten hiervan niet overal evenredig toe met de zeespiegelstijging. Nader onderzoek moet uitwijzen voor welke locaties dit effect van belang is voor de maatgevende waterstanden en hoe snel deze bij versnelde zeespiegelstijging toenemen. Ook zullen eerder maatregelen nodig zijn voor de buitendijkse gebieden en zal de vraag hoe lang de huidige strategie van "afsluitbaar-open" voor het Rijnmondgebied houdbaar is naar voren komen.

De verkorte functionele levensduur heeft ook gevolgen voor de planning en uitvoering van versterkingen van keringen. Voor de waterkeringen langs de kust en de Westerschelde wordt de stijgsnelheid waaraan we ons moeten aanpassen ongeveer 10-30 keer zo groot in het jaar 2100.

De voorkeurstrategie voor het IJsselmeergebied gaat uit van spuien als het kan, pompen als het moet. Bij een zeespiegelstijging van 0,65 m wordt spuien onder vrij verval onder gemiddelde condities van neerslag, Rijnafvoer en stormopzet vrijwel onmogelijk, omdat het niveau van het meerpeil dan zelfs bij laagtij onder het niveau van de buitenwaterstand ligt. Bij (extreme) hoogwatergebeurtenissen op het IJsselmeer kan spuien nog wel een bijdrage blijven leveren, omdat het meerpeil dan hoger staat. Bij een zeespiegelstijging van 1,75 m is er een pompcapaciteit op de Afsluitdijk nodig van 1.000 tot maximaal 3.200 m^3/s om alle IJsselafvoer en neerslagoverschot af te voeren, afhankelijk van de eisen die worden gesteld aan de waterveiligheid (4 tot 13 keer zo veel als de nu geplande beschikbare capaciteit in 2022). Een dergelijke zeespiegelstijging kan volgens de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging mogelijk al worden bereikt rond het jaar 2100. Uitbreiding van de pompcapaciteit kan worden uitgesteld of gereduceerd indien het streefpeil op het IJsselmeer wordt verhoogd, maar hier is extra inspanning voor dijkversterking rond het meer mee gemoeid.

Zoetwatervoorziening

De onzekerheden over de zoetwateropgaven voor de eerstkomende decennia worden gedomineerd door de onzekere ontwikkelingen in watervraag en waterbeschikbaarheid vanuit rivieren en neerslag. Meer verzilting door een stijgende zeespiegel speelt daarin tot 2050 een ondergeschikte rol. Een extra versnelde zeespiegelstijging kan vanaf 2050 wél een significante toename van de zoutindringing via de rivieren opleveren, waardoor inlaatpunten in het benedenrivierengebied (Gouda, Lek, Bernisse) vaker en langer moeten sluiten. Om dit te compenseren zou rond 1 m zeespiegelstijging een permanent alternatief nodig kunnen zijn voor inlaatpunt Gouda, bijvoorbeeld de dagelijkse inzet van wat nu de calamiteitenaanvoer is in geval van extreme droogte; de klimaatbestendige wateraanvoer (KWA). Bij een opwarming van 2ºC is dit rond 2100 mogelijk noodzakelijk, in de meer extremere projectie die uitgaat van 4ºC opwarming is dat mogelijk rond 2070 al aan de orde. Capaciteitsvergroting is dan mogelijk ook nodig door toename van het neerslagtekort, het vaker samenvallen van verzilting en piek in watervraag, en een toename van de vraag door verzilting via de ondergrond. Nadere analyses zijn nodig om dit te bepalen. Rond 2 m zeespiegelstijging en in combinatie met lage afvoeren volgens de Deltascenario's Warm en Stoom is inlaatpunt Bernisse regelmatig niet bruikbaar voor het Brielse Meer. De alternatieve inlaat via Spijkenisse is mogelijk al eerder (bij weinig zeespiegelstijging) beperkt bruikbaar.

Door toenemende zoute kwel vanuit het diepe grondwater kunnen in de laag gelegen gebieden aan de kust (zone 10-20 km) grondwaterproblemen optreden, en kan de zoetwatervraag voor doorspoelen toenemen. Dit is het gevolg van zowel zeespiegelstijging als autonome ontwikkeling door de inpoldering, bodemdaling, grondwateronttrekkingen.
Waar de toenemende verzilting in de diepe polders ten zuiden van het Noordzeekanaal tot 2100 met name veroorzaakt wordt door autonome ontwikkelingen, domineert in andere gebieden waarschijnlijk de invloed van de stijgende zeewaterstand (Noord-Holland, Friesland, Groningen). Nader onderzoek moet uitwijzen wat dit betekent voor de benodigde beschikbare zoetwatervoorraden in het IJsselmeer en de delta. Eerste berekeningen laten zien dat de watervraag voor doorspoelen tegen het einde van de eeuw significant kan groeien als gevolg van verzilting via de ondergrond in alle projecties en scenario's.

Wat zijn de mogelijke gevolgen van extra versnelde zeespiegelstijging voor de voorkeursstrategieën?

De onzekerheid over de toekomstige zeespiegelstijging is met de nieuwe projecties groter geworden, vooral inzake de bovenwaarden. Deze bovenwaarden bepalen wanneer op zijn vroegst knikpunten kunnen optreden en andere maatregelen uit de voorkeursstrategieën of geheel andere maatregelen aan de orde kunnen komen. Het onderzoek laat zien dat het daarbij belangrijk is onderscheid te maken tussen een projectie met extra versnelde zeespiegelstijging die uitgaat van 2ºC opwarming (dus conform het klimaatakkoord van Parijs), en een meer extreme projectie die uitgaat van 4ºC opwarming, met name voor het moment waarop dit kan gebeuren (zie Figuur 2).

In een emissiescenario dat leidt tot maximaal 2ºC opwarming is er tot 2050 geen extra versnelde zeespiegelstijging merkbaar en zijn de voorkeursstrategieën houdbaar, maar is in 2100 een zeespiegelstijging mogelijk van 1,0 m tot maximaal 2,0 m. Vanaf 2050 zijn de volgende ontwikkelingen mogelijk (zie ook figuur 2):

- Toenemend verlies aan intergetijdengebied in de westelijke en later oostelijke Waddenzee.
- Toenemende behoefte aan suppletiezand: 3 tot 4 keer zo veel als huidig rond 2050 (geldt ook voor de Deltascenario's) en mogelijk 12 tot 20 keer zo veel als huidig in 2100; deze behoefte neemt verder toe na 2100.
- Verkorting van de functionele levensduur van een aantal kunstwerken en stormvloedkeringen als geen aanvullende maatregelen worden genomen, en daardoor mogelijk eerdere vervanging hiervan (eerder dan conform hun technische levensduur).
- Toename van de sluitfrequentie van de Maeslantkering en Oosterscheldekering met ongeveer een factor 30 bij 1 m stijging (in 2100 bij RCP4.5 en de Deltascenario's Warm en Stoom). Dit komt neer op 3 keer per jaar sluiten voor de Maeslantkering en 45 keer per jaar voor de Oosterscheldekering. Bij een verdere stijging is dit nog vaker, namelijk 30 keer per jaar voor de Maeslantkering bij stijging met 1,5 m en ieder getij bij 1,3 m stijging voor de Oosterscheldekering.
- Toename van de frequentie en mate van overschrijding van ontwerppeilen van stormvloedkeringen in het jaar 2100 met een factor 20 tot 100. De herhalingstijden van de ontwerppeilen zijn bij 1 m stijging circa eens in de 20 jaar voor de Maeslantkering.
- Structurele inzet van pompen op de Afsluitdijk vanaf 0,65 m stijging (rond 2085).
- Structurele inzet van een alternatief voor zoetwatervoorziening via Gouda (mogelijk KWA) bij een zeespiegelstijging van 1 m. Mogelijk capaciteitsvergroting en een nieuwe oostelijke aanvoer voor zoetwatervoorziening Midden-West Nederland nodig rond 2100. Rond 2100 zijn aanvullende maatregelen voor Bernisse nodig.
- Significante toename van de watervraag aan het IJsselmeer voor doorspoelen als gevolg van zoutindringing via het grondwater, en nog verdere toename na 2100.

In een emissiescenario dat leidt tot 4ºC mondiale opwarming kan de zeespiegel in 2100 volgens de projecties 2 m tot maximaal 3 m zijn gestegen. Ook in dit geval is tot 2050 de extra versnelde zeespiegelstijging nauwelijks merkbaar en zijn de voorkeursstrategieën houdbaar. Bij deze projectie dient rekening te worden gehouden met (zie ook figuur 2):

- Eerder verlies van het intergetijdengebied in de Waddenzee.
- Toename van de suppletiebehoefte met een factor 3 tot 4 keer de huidige hoeveelheden rond 2050 tot meer dan 25 keer zo veel of meer in 2100, en verdere toename na 2100.
- Voortijdige vervanging van een aantal kunstwerken en stormvloedkeringen; veel eerder dan conform hun technische levensduur.
- Een dusdanig frequentere sluiting van de Maeslantkering en Oosterscheldekering dat deze nagenoeg permanent gesloten zijn.
- Toename van de frequentie en mate van overschrijding van ontwerppeilen van stormvloedkeringen. Bij 2 m stijging is dit met een factor 300 tot 10.000. Voor de Maeslantkering en Haringvlietdam zal deze overschrijding vaker zijn dan eens per 10 jaar. Voor de Oosterscheldekering is dit bijna eens per 10 jaar. Dit neemt verder toe bij een stijging van 3 m.
- Structurele inzet van pompen op de Afsluitdijk vanaf 0,65 m zeespiegelstijging (rond 2075) om het volledige neerslagoverschot en de IJsselafvoer uit te kunnen pompen.
- Verschuiving van de structurele inzet van KWA naar 2070 voor de zoetwatervoorziening van Midden-West Nederland. Een nieuwe oostelijke aanvoer is mogelijk nodig vanaf 2 m, met ook een grotere capaciteit. Tegen het eind van de eeuw zijn grootschalige alternatieven voor onder meer Bernisse waarschijnlijk noodzakelijk.
- Significante toename van de watervraag aan het IJsselmeer voor doorspoelen als gevolg van zoutindringing via het grondwater (meer dan bij RCP4.5), en nog veel meer na 2100.

Conclusies en aanbevelingen

De nieuwe inzichten over het mogelijk versneld afbreken en smelten van het landijs op Antarctica kunnen leiden tot een extra versnelde zeespiegelstijging en dus een grotere zeespiegelstijging dan is aangenomen in de Deltascenario's. De extra versnelling is mogelijk door een aantal processen die leiden tot het versneld afsmelten van landijs op Antarctica en die tot nu toe niet waren onderkend. Naar verwachting leveren deze processen tot 2050 geen grote bijdrage aan de zeespiegelstijging, maar daarna kan deze bijdrage snel toenemen. Of deze versnelde zeespiegelstijging in de toekomst werkelijk zal optreden is vooralsnog onzeker, en zal in de komende jaren door IPCC en KNMI verder onderzocht en met (internationale) monitoring en onderzoek aangetoond moeten worden.

Deze verkenning laat zien dat een extra versnelling van de zeespiegelstijging op zijn vroegst vanaf 2050 merkbaar gaat worden in de zeespiegel zelf. Zoals hiervoor geschetst betekent dit voor de voorkeursstrategieën dat maatregelen die in de tweede helft van deze eeuw voorzien worden eerder op de agenda kunnen komen en/of meer inspanning vragen. Naarmate het minder goed lukt om de klimaatafspraken van Parijs na te komen, en daarmee de opwarming te beperken tot 2 graden, verschuiven de knikpunten meer naar voren en nemen de benodigde inspanningen meer toe. Zowel in de keuze van maatregelen als het ontwerp zal nadrukkelijker rekening gehouden moeten worden met deze mogelijke extra versnelling van de zeespiegelstijging, maar ook met de bijbehorende grotere onzekerheidsmarges.

Vanwege de potentieel grote gevolgen voor Nederland is het ten eerste belangrijk om het afbreken en afsmelten van Antarctica en de daaruit resulterende zeespiegelstijging op de voet te volgen door (internationale) observaties en onderzoek, en daarmee enerzijds de onzekerheid over dit verschijnsel op korte termijn te verkleinen en anderzijds tijdig signalen te krijgen over dit verschijnsel om adequaat handelen te kunnen voorbereiden.

Ten tweede is het belangrijk tijdig te starten met het verkennen en uitvoeren van de benodigde adaptatiemaatregelen. Hierbij is zowel de snelheid van de stijging als ook de periode na 2100 van belang, want maatregelen met een levensduur van 100 jaar worden nu al ontworpen voor 2120 en een snellere stijging vraagt eveneens om een snellere planning en implementatie of een veel grotere maatregel. Vooral de functionele levensduur, die bij een extra versnelde zeespiegelstijging sterk afneemt, vraagt bijzondere aandacht. Voor grote investeringen met een lange levensduur of langdurig grote gevolgen voor de samenleving is het verstandig te onderzoeken hoe we de veel grotere onzekerheid in de projecties van (snelheid van) zeespiegelstijging mee kunnen nemen in de planstudie of ontwerpfase, bijvoorbeeld in de vorm van een robuustheidstoets. Voor kleinere en flexibele maatregelen is monitoren en signaleren op basis van waarnemingen en projecties voorlopig voldoende.

Ten derde is het noodzakelijk meer kennis te verwerven over de relatie tussen opwarming, afsmelten van landijs en zeespiegelstijging, en de mogelijke gevolgen van een extra versnelde zeespiegelstijging. Denk daarbij aan:

- de lange-termijn sedimenthuishouding van het kustfundament (inclusief de (voormalige) estuaria in de zuidwestelijke delta, de Waddenzee en het benedenrivierengebied), de benodigde suppleties en de effecten daarvan op andere belangen en waarden;
- de ontwikkeling in de faalkans, het sluitpeil en de sluitfrequentie van stormvloedkeringen;
- de impact op de dijkopgave en buitendijkse gebieden;
- de zoutindringing in het benedenrivierengebied en de consequenties voor het gebruik en de capaciteit van inlaten;
- de zoutindringing via het grondwater en consequenties voor de watervraag;
- de benodigde pompcapaciteit als gevolg van een toename van de kwel;
- de ruimtelijke inrichting en het waterbeheer van de delta, de overgangsgebieden en de kuststrook (bebouwing, inrichting van havens, doorlaatmiddelen);
- de maatschappelijke gevolgen van het te laat of te vroeg investeren;
- en het in beeld brengen van alternatieve adaptatiepaden voor een (snelle) stijging van meer dan 1 m, inclusief planning en implementatie.

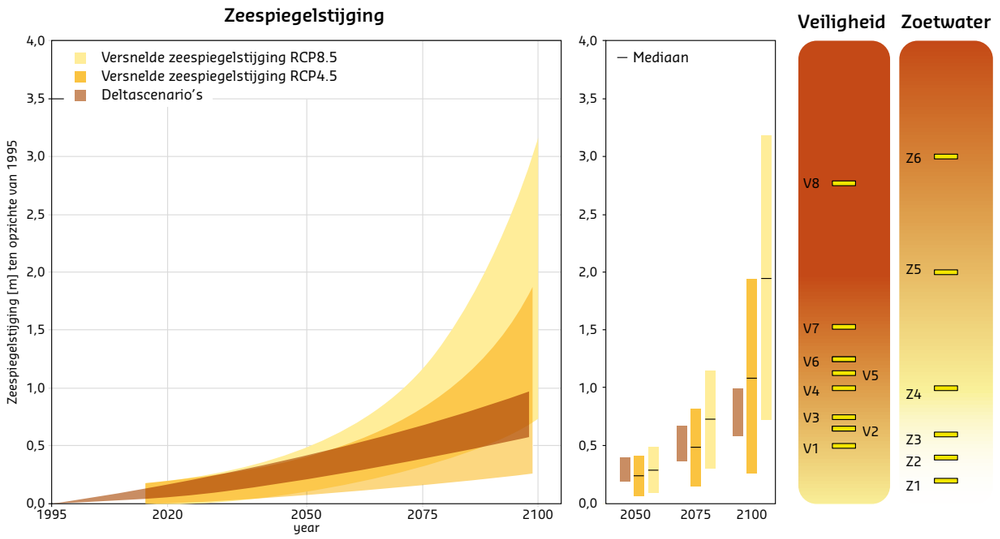

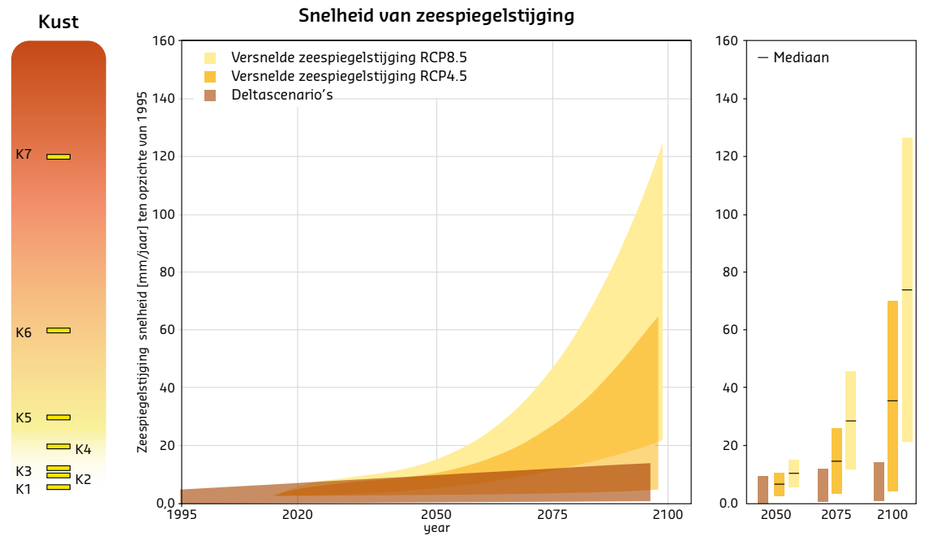

V1: Sluitfrequentie Maeslantkering is eens per 3 jaar
V2: Herhalingstijd ontwerppeil Maeslantkering is 100 jaar
Sluitfrequentie Oosterschelde is 10 keer per jaar
Spuien IJsselmeer beperkt effectief (bij huidig streefpeil)
V3: Sluitfrequentie Maeslantkering is eens per jaar
V4: Sluitfrequentie Maeslantkering is 3 keer per jaar
V5: Herhalingstijd ontwerppeil Oosterscheldekering is 100 jaar
V6: Herhalingstijd ontwerppeil Haringvlietdam is 100 jaar
Spuien IJsselmeer beperkt effectief (bij 0,6m hoger streefpeil)
V7: Sluitfrequentie Oosterschelde is 100 keer per jaar
V8: Herhalingstijd ontwerppeil Afsluitdijk is 100 jaar

Z1: Onzeker Spijkenisse voldoende betrouwbaar alternatief is voor Bernisse
Z2: KWA jaarlijks ingezet, eens in 5 jaar 20 dagen
Z3: Lek steeds vaker tientallen m³/s nodig op bruikbaar te houden
Z4: KWA structureel ingezet. Capaciteit vergroting mogelijk nodig. Hollandsche IJssel mogelijk niet meer bruikbaar en dus oostelijke aanvoer nodig.
Z5: Bernisse regelmatig niet meer bruikbaar. Spijkenisse geen alternatief.
Z6: Significant grotere watervraag aan IJsselmeer door toename doorspoelbehoefte als gevolg van toename zoutvracht

K1: Westelijke Waddenzee gaat geleidelijk verdrinken vanaf 6 mm/jaar
K2: Oostelijke Waddenzee gaat geleidelijk verdrinken vanaf 10 mm/jaar 40 miljoen m³ zand nodig per jaar om kustfundament mee te laten groeien (3 á 4 keer zo veel als gebruikt in de huidige situatie)
K3: 50 miljoen m³ zand nodig per jaar
K4: Rivier heeft onvoldoende sediment om zeespiegelstijging bij te houden met aanzanding. De rivier wordt dieper.
K5: 120 miljoen m³ zand nodig per jaar (10 keer zoveel als huidig)
K6: 240 miljoen m³ zand nodig per jaar
K7: 480 miljoen m³ zand nodig per jaar

Figuur 2 Samenvatting van de gevonden knikpunten (midden) bij een stijgende zeespiegel (in cm ten opzichte van 1995) voor waterveiligheid (v1-v8), zoetwatervoorziening (z1-z6) en bij een toename in de stijgsnelheid (mm/jaar) voor het kustfundament, Waddenzee, de zuidelijke delta en morfologische ontwikkeling van de rivieren (k1-k7). De linker en rechter figuur geven de gebruikte zeespiegelscenario's in deze studie, volgens KNMI' 2014 (Deltascenario's met bandbreedte 2 tot 4ºC opwarming in 2100) en de projecties (RCP4.5 en RCP8.5; die ook een bandbreedte is van 2 tot 4ºC opwarming in 2100) ten opzichte van 1995. De projecties zijn specifiek voor de Nederlandse kust, en wijken dus iets af van die in de publicatie van Le Bars et al. 2017. De bandbreedte is weergegeven voor de onderwaarde (p5) en de bovenwaarde (p95), ook voor 2050, 2075 en 2100 aan de rechterkant van de figuur. De middenwaarde (p50) is hier aangegeven met een zwarte lijn. De Deltascenario's hebben geen middenwaarde. Bijvoorbeeld: V7 (sluitfrequentie Oosterscheldekering is 100 keer per jaar) vindt plaats rond 1.5 m. Dat is na 2100 in de Deltascenario's en rond 2080 en 2090 volgens bovenwaarden van respectievelijk RCP8.5 en RCP4.5. Ook na 2100 stijgt de zeespiegel verder en zullen meer knikpunten in beeld komen.

Inleiding

1

Foto: IMAU iWS station, British Antarctic Survey.

1.1 | Signaal van mogelijk extra versnelde zeespiegelstijging

In een aantal recente wetenschappelijke publicaties wordt de conclusie getrokken dat de zeespiegel mogelijk (veel) sneller kan gaan stijgen dan nu verondersteld wordt in de Deltascenario's. De Deltascenario's zijn de uitgangspunten voor het Deltaprogramma. Deze extra versnelling heeft te maken met recente inzichten over het mogelijk versneld afbreken en smelten van het landijs op Antarctica, en is de aanleiding voor dit onderzoek dat in opdracht van de Staf Deltacommissaris is uitgevoerd.

Een destabilisatie van delen van de Antarctische IJskap kan wereldwijd leiden tot zeer grote zeespiegelstijging. Hierover wordt sinds de jaren zestig van de vorige eeuw met regelmaat in de wetenschappelijke literatuur gerapporteerd[5]. De Conto en Pollard hebben in 2016[6] op grond van de uitkomsten van een nieuw model van de Antarctische ijskap geconcludeerd dat deze mogelijk veel onstabieler is dan werd verondersteld. Ze geven aan dat de bijdrage van enkel deze ijskap aan mondiale zeespiegelstijging in 2100 mogelijk meer dan een meter bedraagt, en in 2500 meer dan 15 meter. Naar aanleiding hiervan heeft Deltares in november 2016 een eendaagse 'hackathon' georganiseerd[7], om de gevolgen van een dergelijke zeespiegelstijging voor Nederland te bestuderen. Medewerkers van het KNMI[8] hebben de studie van De Conto en Pollard vertaald naar probabilistische scenario's voor de mondiale zeespiegelstijging in 2100. Deze projecties geven een zeespiegelstijging tot maximaal ruim drie meter in 2100 (zie ook Hoofdstuk 3). Deze bevindingen zijn door KNMI en Deltares samengevat in een factsheet voor de Signaalgroep[9] van het Deltaprogramma. De signalering van mogelijk versnelde zeespiegelstijging is tevens in het Deltaprogramma 2018 opgenomen:

"Op 30 maart 2016 heeft het tijdschrift Nature nieuwe wetenschappelijke inzichten gepubliceerd over het afbraakproces van de Antarctische ijskap en de versnelde zeespiegelstijging, die daar mogelijk het gevolg van is. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) zal deze inzichten valideren en hierover in 2019 rapporteren. Daarna kan het KNMI de zeespiegelstijgingsprojecties actualiseren. Het Deltaprogramma beoordeelt daarna via het proces van 'meten, weten, handelen' of bijstelling van de voorkeursstrategieën nodig is en op welke manier."[10]

Of de verdere versnelling van zeespiegelstijging werkelijk optreedt en of deze extra versnelling werkelijk zo extreem kan zijn als geschetst wordt in het scenario van De Conto en Pollard, is zeer onzeker. Toch zijn deze publicatie, de studies van het KNMI en die van de Universiteit Utrecht[11] voor het Deltaprogramma aanleiding geweest om de gevolgen van de mogelijke versnelling en extreme zeespiegelstijging voor Nederland te onderzoeken. De ontwikkelingen kunnen namelijk gevolgen hebben voor de strategische keuzes in het Deltaprogramma en er is tijd nodig om keuzes eventueel bij te stellen. De versnelde zeespiegelstijging is niet iets waar we morgen mee te maken gaan krijgen. Naar de huidige inzichten

5 Nature (2018).The scientist who predicted ice-sheet collapse — 50 years ago. Nature 554, 5-6 (2018). http://dx.doi.org/10.1038/d41586-018-01390-x
6 De Conto, R., Pollard, D. (2016). Contribution of Antarctica to past and future sea-level rise. Nature, 531, 591-597. http://dx.doi.org/10.1038/nature17145
7 https://www.deltares.nl/nl/nieuws/gevolgen-versnelde-zeespiegelstijging-hacken/
8 Le Bars, D. et al. (2017), Environmental Research Letters, 12, 044013. http://dx.doi.org/10.1088/1748-9326/aa6512
9 De Signaalgroep van het Deltaprogramma heeft als taak relevante externe ontwikkelingen te signaleren en aan te geven of bijsturing voor de hand ligt en bestaat uit inhoudelijke experts van een aantal voor het Deltaprogramma relevante en gezaghebbende kennisinstellingen.
10 https://deltaprogramma2016.deltacommissaris.nl/viewer/paragraph/1/1-deltaprogramma-/chapter/inleidende-samenvatting/paragraph/opgaven-verbinden-samen-op-koers#809BF238-B587-4A04-93646961A0999D8B
11 De Winter, R.C. et al. (2017). Natural Hazards and Earth System Sciences, 17, 2125-2141. https://doi.org/10.5194/nhess-17-2125-2017

gaat het spelen na 2050. De aanpassingen die mogelijk nodig zijn, vragen een tijdig onderzoek en, indien nodig, planvorming en voorbereiding van implementatie. Daarmee is verkenning van dit onderwerp niet urgent, maar wel zeer belangrijk.

Met het beoordelen van effecten van zeespiegelstijging van meer dan 1 m die ook nog eens binnen 2 à 3 generaties kan plaatsvinden, komen we op nieuw terrein. Er bestaan slechts een beperkt aantal rapportages over de gevolgen van grote zeespiegelstijging[12,13,14,15,16]. Een verkenning naar gevolgen van *extra versnelde* zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma ontbreekt, hetgeen heeft geleid tot de vraag naar de onderliggende studie.

1.2 | Doel van deze studie

Het **doel** van deze studie is het **verkennen** van de mogelijke gevolgen van versnelde en extra versnelde zeespiegelstijging voor de voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma. Het doel is om een aantal belangrijke implicaties van een snellere zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma te beschrijven in het licht van de duurzame effectiviteit van de voorgenomen maatregelen. Daarnaast wordt een kennisagenda voor aanvullend onderzoek opgesteld om aannames beter te onderbouwen en gevolgen en keuzes voor beleid concreter te duiden.

Deze studie heeft daarom tot doel de volgende hoofdvragen te beantwoorden:

1. Welke **zeespiegelstijging** kunnen we volgens de genoemde studies naar extra versnelde zeespiegelstijging in Nederland verwachten in 2050, 2100 en 2200?
2. Welke zeespiegelstijging en snelheid van die stijging leveren knelpunten op voor de voorgenomen maatregelen? Met andere woorden: hoeveel zeespiegelstijging kunnen de **voorkeursstrategieën** aan? Tot wanneer zijn de voorkeursstrategieën toereikend onder de huidige Deltascenario's en tot wanneer bij de geprojecteerde versnelde zeespiegelstijging?
3. Welk aanvullend **onderzoek** is nodig om belangrijke aannames en gevolgen van versnelde zeespiegelstijging nader te onderzoeken?

Vanwege het verkennende karakter en de beperkte doorlooptijd van deze studie is het onderzoek beperkt tot de voorkeursstrategieën voor Waterveiligheid, het Kustfundament en de Zoetwatervoorziening en daarbinnen gericht op een aantal sleutelvragen. Deze vragen zijn geformuleerd samen met staf Deltacommissaris, het kennisnetwerk en andere betrokkenen bij het Deltaprogramma. De sleutelvragen komen in de hoofdstukken over de betreffende thema's aan bod.

1.3 | Het Deltaprogramma en het signaal van versnelde zeespiegelstijging

Het Deltaprogramma omarmt het principe van adaptief deltamanagement. Adaptief deltamanagement is een vorm van management waarbij bewust en op transparante wijze wordt omgegaan met toekomstonzekerheden[17,18]. Voor adaptief deltamanagement is het tijdig signaleren van toekomstige veranderingen cruciaal voor tijdige implementatie en bijstelling van de voorkeursstrategieën. Via de systematiek van meten-weten-handelen wordt gemonitord en geëvalueerd of we nog in de goede richting en in het goede tempo werken[19]. Hiervoor is een Signaalgroep opgericht met als taak relevante ontwikkelingen te signaleren en aan te geven of bijsturing voor de hand ligt. De signaalgroep heeft de mogelijk versnelde zeespiegelstijging gesignaleerd en ingebracht in het Deltaprogramma.

Het Deltaprogramma gebruikt de Deltascenario's om op basis van het concept adaptief deltamanagement voorkeurstrategieën te ontwikkelen. Op basis van deze toekomstscenario's en een verkenning van alternatieve

12 Rijkswaterstaat DGW. Zeespiegelrijzing, Rijkswaterstaat Dienst Getijdewateren, 1986.
13 Aerts, J, T. Sprong, B. Bannink. Aandacht voor Veiligheid. Leven met Water, Klimaat voor Ruimte, DG Water. Rapportnummer: 009/2008
14 Klijn, F., P. Baan, K.M. de Bruijn & J. Kwadijk (2007). Overstromingsrisico's in Nederland in een veranderend klimaat; verwachtingen, schattingen en berekeningen voor het project Nederland Later. WL-rapport Q4290, Delft.
15 Kok, M, B. Jonkman, W. Kanning, T. Rijcken, J. Stijnen (2008). Toekomst voor het Nederlandse polderconcept. Technische en financiële houdbaarheid. PR1468. 10 TU Delft, Royal Haskoning, HKV
16 Olsthoorn, X., P. van der Werff, P., L.M. Bouwer, D. Huitema, 2008. Neo-Atlantis: The Netherlands under a 5-m sea level rise. Clim. Change 91, 103–122. https://doi.org/10.1007/s10584-008-9423-z
17 Deltaprogramma (2012). Deltaprogramma 2013. Werk aan de delta. De weg naar deltabeslissingen. https://www.deltacommissaris.nl/documenten/publicaties/2012/09/18/deltaprogramma-2013
18 Van Rhee, G. C. (2012) Handreiking Adaptief deltamanagement. Stratelligence Rapport. https://deltaprogramma.pleio.nl/file/download/9761712
19 Deltaprogramma (2017). Deltaprogramma 2018. Doorwerken aan een duurzame en veilige delta. https://www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma/documenten/publicaties/2017/09/19/dp2018-nl-printversie

adaptatiepaden (opeenvolging gelinkte van maatregelen) zijn in de voorkeursstrategieën korte-termijn maatregelen en lange-termijnopties beschreven. Een adaptatiepadenkaart laat zien welke paden kunnen worden doorlopen om bij veranderende omstandigheden aan de gestelde doelen te voldoen (zie Figuur 1.1). De volgende stap in een adaptatiepad wordt genomen als de stap ervoor niet meer voldoende is voor het bereiken van de doelen. Er is dan een **knikpunt** bereikt. Afhankelijk van hoe de toekomst uitpakt, kunnen de strategieën sneller of langzamer uitgevoerd worden, dan wel worden bijgesteld. Inzicht in signalen over veranderingen in de toekomstontwikkeling is daarom belangrijk, zodat investeringsbeslissingen tijdig (niet te vroeg of te laat) worden genomen en waar nodig kunnen worden aangepast.

Signalen voor een sneller stijgende zeespiegelstijging dan is aangenomen bij het bepalen van voorkeurstrategieën, kunnen leiden tot bijsturing van deze strategieën. Een belangrijke veronderstelling in de Deltascenario's is namelijk dat de veranderingen (zeespiegelstijging, klimaatverandering) na 2050 niet veel sneller zullen gaan dan voor 2050. De tijd waarbinnen beslissingen zullen moeten worden voorbereid en genomen blijft dan min of meer gelijk. Bij een extra versnelde zeespiegelstijging verandert dit echter: De tijd om beslissingen te nemen en maatregelen te implementeren wordt veel korter. En het betekent ook dat de periode waarin bepaalde maatregelen effectief zijn wordt verkort. Versnelde zeespiegelstijging kan er toe leiden dat de maatregelen versneld moeten worden uitgevoerd, of dat sommige maatregelen beter kunnen worden overgeslagen, omdat er maar kort profijt is of dat heel andere maatregelen nodig zijn (zie Figuur 1.2). Vooralsnog is dit onzeker. Omgaan met deze onzekerheden hoort bij het anticiperen op de toekomst zoals beoogd wordt met adaptief deltamanagement.

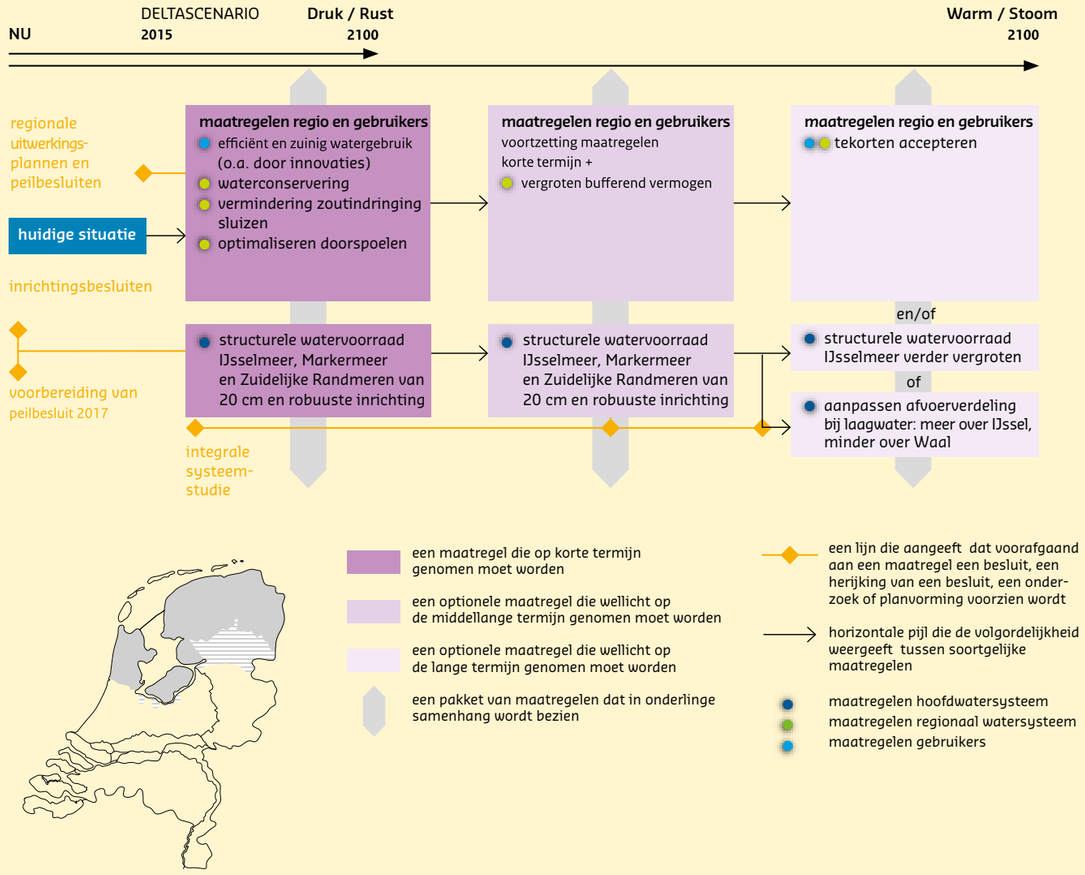

Figuur 1.1 Voorbeeld van een adaptatiepadenkaart: de voorkeursstrategie Zoetwater IJsselmeergebied (Deltaprogramma, 2015).

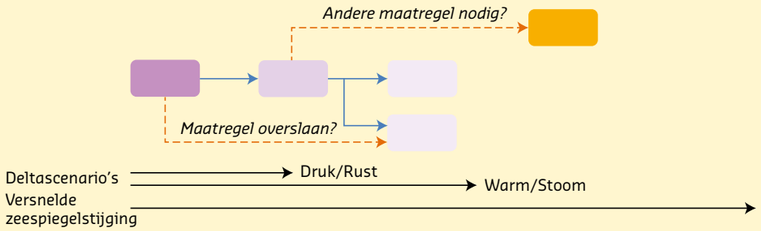

Figuur 1.2 Een fictief adaptatiepad en mogelijke gevolgen van versnelde zeespiegelstijging. De paarse blokken zijn de huidige blokken met maatregelen voor de korte, midden en lange termijn (2 opties in dit voorbeeld). Bij versnelde en extreme zeespiegelstijging zijn mogelijk alternatieve maatregelen nodig (oranje blok), en kan het zijn dat sommige maatregelen slechts kort effectief zijn, waardoor ze overgeslagen kunnen worden (onderste oranje pijl).

1.4 | Afbakening

Deze studie richt zich op de nu voorziene maatregelen in Nederland en dus de huidige voorkeurstrategieën in het Deltaprogramma, en niet op het identificeren van nieuwe maatregelen dan wel veranderingen in de inrichting van Nederland. Het is echter denkbaar dat bij snellere zeespiegelstijging naar nieuwe en 'out-of-the-box' oplossingen gekeken moet worden die wellicht de Nederlandse grenzen overschrijden.

In deze studie worden nieuwe inzichten over zeespiegelstijging beschouwd. Voor de projecties voor bodemdaling, intense neerslag en maximale rivierafvoeren handhaven we hetgeen is verondersteld in de Deltascenario's.

De studie beperkt zich tot de fysieke en maakbare wereld, en richt zich op de "harde" maatregelen die binnen het huidige watersysteem met het huidige gebruik van het water en de huidige wetgeving en instituties genomen worden. Daarbij is als uitgangspunt genomen dat de strategieën worden doorgezet en de maatschappij (in Nederland en daarbuiten) niet verandert, terwijl dit in werkelijkheid wel het geval zal zijn. In deze verkenning zijn ook niet alle aspecten van het deltabeheer meegenomen (bijvoorbeeld natuur, governance). Belangrijke aandachtspunten die niet aan de orde komen zijn o.m.

- Natuur; deze zal als gevolg van de zeespiegelstijging en bijbehorende adaptatiemaatregelen sterk veranderen;
- Instituties en wetgeving; ook deze zullen in de loop van de tijd sterk veranderen. Ze vormen belangrijke randvoorwaarden voor het al dan niet implementeren van maatregelen; en
- Economie, maatschappij en maatschappelijke krachten. Ook deze zullen zowel nationaal als internationaal bij dergelijke grote veranderingen in de leefomgeving grote veranderingen doormaken.

Ook zijn de gevolgen voor andere, minder goed beschermde, delta's en kustgebieden waarmee Nederland belangrijke (economische) relaties heeft niet in beschouwing genomen.

Het rapport is geschreven voor de medewerkers van het Deltaprogramma. Met een aantal is er gedurende het onderzoek contact geweest, zowel bij een startbijeenkomst als bij presentaties en besprekingen van tussenresultaten in het Kennisnetwerk.

Aanpak

2

2.1| Stapsgewijze aanpak

De werkwijze van deze studie volgde de onderstaande stappen:

- Welke zeespiegelstijging we in 2050, 2100 en 2200 kunnen verwachten bij een extra versnelde zeespiegelstijging als gevolg van het versneld afbrokkelen en afsmelten van Antarctica is gedefinieerd in een bijeenkomst over zeespiegelstijging met experts van KNMI en Universiteit Utrecht. Dit heeft geleid tot projecties voor versnelde zeespiegelstijging tot 2100 met een doorkijk naar 2200 die verder worden gebruikt in deze studie.
- Vervolgens zijn de te beantwoorden kennisvragen nader gespecificeerd in overleg met vertegenwoordigers Deltaprogramma in een startbijeenkomst.
- Feedback op deze kennisvragen is gegeven door het Kennisnetwerk van het Deltaprogramma. Hieruit zijn aanvullende onderwerpen gekomen, die in deze studie beschreven worden op basis van bestaande studies, maar niet nader bestudeerd zijn met extra analyses.
- Daarna zijn de kennisvragen uitgewerkt en beantwoord via verkennende (model)berekeningen, deskundigenoordeel en een literatuurstudie.
- De tussenresultaten zijn besproken met staf Deltacommisaris en vertegenwoordigers van de onderwerpen uit het Deltaprogramma en in bijeenkomsten van het Kennisnetwerk.
- Vervolgens is er een rapport opgesteld, dat in concept en ter commentaar gestuurd is naar o.a. RWS, KNMI en de staf Deltacommisaris.
- In het Kennisnetwerk is gevraagd om feedback op de vertaling van de resultaten naar de betekenis voor de voorkeursstrategieën.
- Uiteindelijk zijn de resultaten besproken met de begeleidingscommissie bestaande uit vertegenwoordigers van Staf DC, DGWB en RWS.
- Vijf onafhankelijke hoogleraren hebben een externe review uitgevoerd op het conceptrapport.

Deze verkenning is gericht op het beantwoorden van een aantal sleutelvragen en benoemt een aantal aanvullende belangrijke onderwerpen. De mate van detail van de analyse en bepaling van de effecten kan daardoor sterk verschillen. Ook zijn niet alle aspecten van deltabeheer meegenomen.

2.2 | Identificeren van het optreden van knikpunten

De voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma bestaan uit een combinatie van maatregelen die, naarmate de omstandigheden veranderen, ingezet kunnen worden. Het moment waarop nieuwe of aanvullende maatregelen aan de orde kunnen komen noemen we een **knikpunt**[20].

Om te onderzoeken hoeveel zeespiegelstijging de voorkeursstrategieën aan kunnen, zonder noodzakelijke transitie naar een andere strategie, kijken we in deze studie naar knikpunten. Er is sprake van een knikpunt, ook wel beleidsomslagpunt genoemd, als de gestelde doelen door de veranderde omstandigheden niet meer behaald kunnen worden en vervolgstappen of aanvullende maatregelen nodig zijn. In werkelijkheid is er zelden sprake van een hard knikpunt, maar zijn er wel belangrijke omstandigheden of gebeurtenissen te identificeren die aanpassing van het beleid vergen. We identificeren knikpunten in termen van mate van zeespiegelstijging of snelheid van zeespiegelstijging. Bijvoorbeeld: ‘de sluitfrequentie van een stormvloedkering wordt dermate groot dat de ontwerpeisen overschreden worden of de kosten of effecten maatschappelijk onaanvaardbaar worden’. Ook de noodzaak van een significante intensivering van een maatregel rekenen we hier tot knikpunt. Bijvoorbeeld: een forse toename van het benodigde suppletievolume doordat de snelheid van zeespiegelstijging toeneemt.

20 Kwadijk, J.C.J., M. Haasnoot, et al. *(2010) Using adaptation tipping points to prepare for climate change and sea level rise: a case study in the Netherlands.* WIRES Climate Change 10.1002/wcc.64

De **Deltascenario's** voor zeespiegelstijging uit het Deltaprogramma en de **projecties** voor versnelde zeespiegelstijging gebruiken we om te schatten *wanneer* een knikpunt optreedt. Bij minder grote en snelle stijging zal dit later zijn dan in scenario's met versnelde en extreme zeespiegelstijging. Met de scenario's en projecties doen we een zogenaamde 'Wat-als' studie in combinatie met de knikpuntenanalyse. Bijvoorbeeld: een stijging van 1 m resulteert in belangrijk gevolg Y (knikpunt). Als de zeespiegel stijgt volgens projectie X dan zal dit eerder, namelijk rond 2060-2070, plaatsvinden.

2.3 | Onderzochte thema's

De studie omvat zoals overeengekomen tijdens de startbijeenkomst drie thema's, in aansluiting op drie belangrijke deelprogramma's van het Deltaprogramma. Binnen elk van die thema's zijn weer keuzes gemaakt wat precies nader te analyseren. Het gaat om de volgend thema's:

- Kustfundament;
- Waterveiligheid;
- Zoetwatervoorziening.

In het thema **Kustfundament** richten we ons op de vraag hoe de kustlijnpositie met zandsuppletie gehandhaafd kan worden bij verschillende snelheden van zeespiegelstijging. We gaan hiervoor na of er voldoende zand beschikbaar is en welk volume nodig is. We maken gebruik van bestaande studies en kennis over effecten van de snelheid van de zeespiegelstijging voor de sedimentbalans van de Nederlandse kust, waaronder verkennende berekeningen voor de Waddenzee.

In het thema **Waterveiligheid** richten we ons op de vraag in hoeverre een versnelde zeespiegelstijging de levensduur van belangrijke kunstwerken kan beïnvloeden. We doen dat door overschrijdingskansen van ontwerpcondities en sluitfrequenties te beschouwen in het licht van versnelde zeespiegelstijging. Verder geven we beschouwingen over de gevolgen van zeespiegelstijging op het achterland van de kunstwerken en over de gevolgen voor de benodigde pomp- en spuicapaciteit voor het IJsselmeer.

In het thema **Zoetwatervoorziening** richten we ons op de vraag in hoeverre de invloed van zeespiegelstijging op zoutindringing via het grondwater en via de rivieren verandert met snellere zeespiegelstijging. En op de vraag wat die verandering betekent voor de zoetwatervraag en de beschikbaarheid van de inlaatpunten. We hebben hiervoor verkennende modelberekeningen voor het benedenrivierengebied en Rijnland gemaakt. Op basis hiervan hebben we een extrapolatie gedaan naar de rest van Nederland.

Scenario's en projecties voor zeespiegelstijging

3

3.1 | Huidige Deltascenario's en nieuwe inzichten

Het Deltaprogramma gaat uit van de vier Deltascenario's[21,22]. Deze scenario's zijn een weergave van een onder- en bovenwaarde aangenomen voor zeespiegelstijging, gerelateerd aan een 2ºC en 4ºC wereldwijde temperatuurstijging in 2050 en 2100. De waarden zijn weergegeven in onderstaande tabel. Deze zeespiegelscenario's zijn gebaseerd op de KNMI'14 scenario's[23], waarin inzichten uit het vijfde assessment-rapport van het IPCC[24] (gepubliceerd in 2013) zijn verwerkt. Voor 2100 is een bovenwaarde van 1 m vastgesteld[25]. Dit is de 95% bovenwaarde die is afgeleid van de bandbreedte van CMIP5 klimaatprojecties en expert judgement over de bijdrage van grote ijskappen en gletsjers[26]. Het IPCC komt in 2019 (Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate (SROCC) rapport) en 2021 (Zesde assessment-rapport) met nieuwe bevindingen ten aanzien van zeespiegelstijging. Het KNMI zal in 2019 een duiding geven van de betekenis van het SROCC rapport voor Nederland, en publiceert in 2021 nieuwe klimaatscenario's voor Nederland.

Tabel 3.1 Zeespiegelstijging in de Deltascenario's uit 2014 in cm ten opzichte van 1995 [21,22].

Scenario	Warm/Stoom	Druk/Rust
2050	+40	+15
2100	+100	+35

Op 26 juli 2017 vond een workshop plaats met experts van KNMI, Universiteit Utrecht, Staf Deltacommissaris en Deltares. De workshop had tot doel de mogelijke zeespiegelstijging in 2050, 2100 en daarna (tot 2200) vast te stellen, rekening houdend met nieuwe inzichten over veranderingen in de massabalans van Groenland en vooral Antarctica. De kwantitatieve informatie die op basis van deze workshop is verzameld, is geen voorschot op de nieuwe KNMI scenario's, maar is uitsluitend voor deze studie bedoeld als invoer voor de bepaling van de gevoeligheid van de voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma voor versnelde zeespiegelstijging. Om verwarring met de officiële KNMI scenario's te voorkomen, spreken we van *projecties* voor versnelde zeespiegelstijging (en niet van scenario's).

Wereldwijd stijgt de zeespiegel als gevolg van thermische expansie en toenemend watervolume in de oceaan door veranderingen in de massabalans van ijskappen en gletsjers, grondwateronttrekking en opslag in stuwmeren. Zeespiegelverandering vertoont ruimtelijke variaties, door zwaartekrachteffecten van de ijskappen op de lokale zeespiegel, atmosfeer- en oceaancirculatie, en lokale bodemdaling of -stijging.

Het IPCC maakt schattingen van de toekomstige gemiddelde mondiale zeespiegelstijging op grond van paleo-reconstructies, analyses van waarnemingen en uitkomsten van klimaatmodellen. Een veranderende ijsmassabalans van Antarctica is hierin een zeer onzekere factor.

21 Deltascenario's voor 2050 en 2100. Nadere uitwerking 2012-2013. Deltares, KNMI, PBL, CPB, LEI. https://www.deltacommissaris.nl/binaries/deltacommissaris/documenten/publicaties/2014/05/27/deltascenarios-voor-2050-en-2100-nadere-uitwerking-2012-2013/Deltascenario%27s+voor+2050+en+2100_tcm309-351190.pdf
22 Bruggeman, W., J.C.J. Kwadijk,B. van den Hurk, J.J. Beersma, R. van Dorland, G. van den Born, J. Matthijsen (2016) Verkenning actualiteit Deltascenario's. Deltares, KNMI, PBL. https://www.deltares.nl/app/uploads/2016/09/20160906-verkenning-houdbaarheid-deltascenarios-incl-bijlagen.pdf
23 KNMI'14. Klimaatscenario's voor Nederland. http://www.klimaatscenarios.nl/images/Brochure_KNMI14_NL.pdf
24 IPCC, 2013: Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Stocker, T. F., D. Qin, G.-K. Plattner, M. Tignor, S. K. Allen, J. Boschung, A. Nauels, Y. Xia, V. Bex and P. M. Midgley (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA
25 Tijdens deze studie is naar voren gekomen dat het gebruik van de geactualiseerde Deltascenario's (1 meter zeespiegelstijging in 2100, in plaats van 85 cm) niet altijd in de volle breedte van het Deltaprogramma lijkt te zijn meegenomen, terwijl dit wel belangrijk kan zijn voor de robuustheid van de voorkeursstrategieën
26 De Vries, H., Katsman, C. and Drijfhout, S., 2014: Constructing scenarios of regional sea level change using global temperature pathways, Environmental Research Letters, Volume 9, Number 11

Mogelijke gevolgen van versnelde zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma

Nieuwe inzichten van De Conto en Pollard[27] (2016) laten zien dat de Antarctische bijdrage aan zeespiegelstijging mogelijk veel groter kan zijn dan waar tot voor kort vanuit gegaan werd. Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen enorme ijsplaten, langs de randen van Antarctica, waar het landijs zich drijvend in de oceaan uitstrekt en afkalft in de vorm van ijsbergen, en het landijs dat zich met een dikte van 2 tot maximaal 5 km op het vasteland van Antarctica bevindt. De ijsplaten langs de rand van Antarctica nemen de laatste jaren in omvang af, maar drijven op het water en hebben bij afsmelten geen effect op de zeespiegelstijging. Deze ijsplaten remmen wel het afstromen van landijs af. Dit landijs voegt bij afsmelten smeltwater aan de oceaan toe en heeft daarom wel effect op de zeespiegelstijging.

De ijsplaten nemen in omvang af door twee mechanismen:
- Marine Ice Sheet Instability: afsmelten van onderaf van gletsjers op een komvormige zeebodem. De zogenaamde “grounding line” van het ijs verplaatst zich landinwaarts, waardoor nog meer ijs aan relatief warm water wordt blootgesteld en er nog meer afsmelt.
- Hydrofracturing: Warme lucht, neerslag, smeltwater en warm oceaanwater zorgen voor scheuren in de ijsplaten voor de kust, waardoor water omlaag sijpelt en het ijs erodeert. Aangezien deze ijsplaten het landijs op Antarctica op zijn plaats houden heeft erosie van die ijsplaten potentieel een groot effect op de snelheid waarmee het landijs in zee terecht komt.

De combinatie van deze twee mechanismen leidt tot het afbreken van enorme stukken van de ijsplaten, maar omdat dit drijvend ijs betreft heeft het nog geen effect op de zeespiegelstijging. Afsmelten van landijs kan gaan optreden als de ijsplaten langs de randen verdwenen zijn en het landijs niet meer tegenhouden. Dan kan een onomkeerbaar proces optreden waarbij de randen van de landijskap onder het eigen gewicht afbreken (“Ice Cliff Instability”) en zich steeds verder terugtrekken. Deze processen leveren naar verwachting tot 2050 nog geen significante bijdrage aan de zeespiegelstijging, maar daarna kan het afbrokkelen en afsmelten van het landijs hard gaan en met een grote bijdrage aan de zeespiegelstijging tot gevolg.

Medewerkers van het KNMI[28] hebben de studie van De Conto en Pollard als uitgangspunt genomen voor een doorvertaling naar projecties van de mondiale zeespiegelstijging in 2100. In deze studie van Le Bars et al is aangenomen dat versnelde afbraak van de Antarctische ijskap een realistisch beeld geeft van de bovenwaarde van de te verwachten zeespiegelstijging. Gegeven een bepaald concentratieverloop van broeikasgassen in de atmosfeer is de zeespiegelstijging gekwantificeerd door middel van een kansverdeling, waarin de mediaan (50% kans) en 5%- en 95%-percentielwaarden zijn bepaald (zie ook kader). In Tabel 3.2 is de mediaanwaarde aangeduid als “middenwaarde”, terwijl de p95 is aangeduid als “bovenwaarde”. Ten behoeve van deze studie zijn deze resultaten door Le Bars omgezet in projecties voor de Nederlandse kust. Deze projecties zijn dus schattingen voor de zeespiegelstijging die uitgaan van de RCP4.5 en RCP8.5 concentratiescenario’s (Tabel 3.2) van het IPCC. RCP4.5 veronderstelt lagere emissies en opwarming dan RCP8.5, en kan geassocieerd worden met 2ºC wereldwijde temperatuurstijging in 2100 en een redelijk succesvolle uitvoering van het Parijs-akkoord. RCP8.5 veronderstelt hogere broeikasgas-emissies en leidt in 2100 tot 4ºC wereldwijde temperatuurstijging.

Internationaal klimaatbeleid en het Nederlandse beleid zijn er op gericht om de twee gradendoelstelling van het akkoord van Parijs te halen. Er is echter een kans dat deze doelstelling niet gehaald wordt, ofwel doordat emissies hoger zijn of doordat de opwarming groter blijkt te zijn. Daarom is er ook gekeken naar een scenario van 4 ºC temperatuurstijging.

Tabel 3.2 Zeespiegelstijging volgens de projecties voor versnelde zeespiegelstijging voor de onderwaarde (p5), middenwaarde (p50) en bovenwaarde (p95) in cm ten opzichte van 1995 (Le Bars et al. 2017). Deze projecties zijn specifiek voor de Nederlandse kust, en wijken dus iets af van de publicatie. Zie kader (p26) voor de uitleg van de betekenis van de onder, midden, bovenwaarde.

Concentratie scenario	RCP4.5			RCP8.5		
	Onderwaarde	Middenwaarde	Bovenwaarde	Onderwaarde	Middenwaarde	Bovenwaarde
2050	7	24	41	9	29	47
2100	29	108	192	75	195	317

27 *De Conto, R., Pollard, D. (2016). Contribution of Antarctica to past and future sea-level rise. Nature, 531, 591-597. http://dx.doi.org/10.1038/nature17145*
28 *Le Bars, D. et al. (2017), Environmental Research Letters, 12, 044013. http://dx.doi.org/10.1088/1748-9326/aa6512*

Deze projecties zijn omgeven met de nodige onzekerheid. De bron van die onzekerheid betreft in de eerste plaats de grote onzekerheid over de mechanismes die De Conto en Pollard onderkennen (er zijn nog weinig empirische onderzoeken en modelstudies) over de terugkoppelingen in de respons van de ijskappen. Ook is er onzekerheid over hoe die onzekerheden met elkaar gecombineerd moeten worden. Voor meer informatie over de workshop en achtergrond van deze projecties wordt verwezen naar bijlage A. In de workshop werd ook het belang onderkend van waarnemingen en modelstudies om veranderingen in de ijskappen op Antarctica en Groenland en de zeespiegel te verifiëren en om vroegtijdig signalen over een mogelijke versnelling te verkrijgen. Dit laatste is belangrijk omdat fysieke monitoring van het zeeniveau in informatie met een enorme vertraging levert.

Het is minstens zo belangrijk om de wetenschappelijke inzichten goed te monitoren (en dus genoeg expertise in huis te hebben), en te monitoren welke scenario’s en maatregelen in andere gebieden in de wereld worden gebruikt of overwogen. Nederland zal mogelijk niet het eerste land zijn waar de impact van versnelde zeespiegelstijging een grote impact zal hebben. Verder moet niet alleen de lokale zeespiegel aan de Nederlandse kust worden gemonitord, maar moeten ook de mondiale veranderingen in de zeespiegel worden gevolgd. Lokale fluctuaties zijn namelijk niet representatief voor wereldwijde zeespiegelvariaties.

Toelichting op de onderwaarde, middenwaarde en bovenwaarde (p05, p50 en p95) van projecties

We gebruiken in de beschrijving van de projecties de termen "onderwaarde", "middenwaarde" en "bovenwaarde" als synoniem voor de wiskundige termen p05, p50 en p95. De term 'p05' verwijst naar de waarde van de zeespiegelstijging die, *gegeven een scenario en bepaalde aannames*, een kans op onderschrijden heeft van 5% (zie onderstaand figuur) en dus een kans op overschrijden van 95%. Analoog hebben de p50 en p95 waarden een onderschrijdingskans van 50% resp. 95%. De p50-waarde is een middenwaarde, omdat er een even grote kans (50%) op overschrijding respectievelijk onderschrijding van deze waarde is. De p05 en p95 waarden worden gebruikt als onderwaarde respectievelijk bovenwaarde van een onzekerheidsband. Nadrukkelijk zijn dit geen uiterste grenzen; er is een kans van 10% dat een waarde buiten deze grenzen valt.

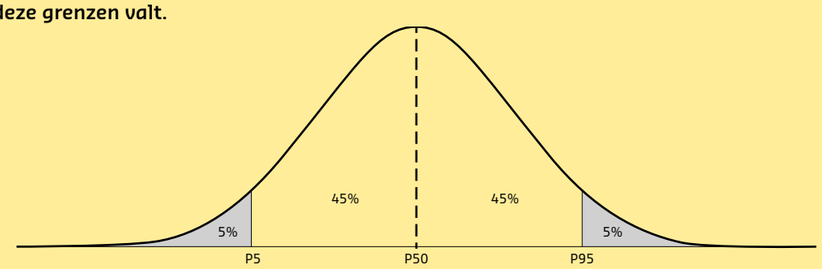

Gebruik in deze studie

Met deze naamgeving volgen we het KNMI. In de voorliggende studie moeten deze termen echter niet geïnterpreteerd worden alsof ze de volledige onzekerheid kwantificeren. De onzekerheden die LeBars beschrijft met de p05 en p95 hebben deels betrekking op de onzekerheden die De Conto en Pollard gebruiken in hun model. LeBars breidt die onzekerheden uit door ook de onzekerheid in de stijging van de temperatuur rond Antarctica mee te nemen voor zowel de RCP4.5. en de RCP8.5. Omdat ze niet de volledige onzekerheid beschrijven, kunnen ze niet als achterliggende statistiek worden gebruikt om een formele risicoanalyse te doen. Daarom moeten ze niet worden geïnterpreteerd als: "de kans dat de zeespiegel nog meer stijgt dan volgens de p95 van LeBars projectie is 5%". LeBars doet namelijk een aantal aannamen die ook een (grote, maar onbekende) onzekerheid in zich dragen, namelijk:

- **dat De Conto en Pollard het bij het rechte eind hebben en hun model de (onzekerheid in) de response van de ijskap juist weergeeft.**
- **dat de temperatuur van het oceaanwater rond Antarctica zich onder de ontwikkeling van broeikasgasconcentratie RCP4.5 en RCP8.5 zich in de komende decades inderdaad zo ontwikkelen als de gekoppelde klimaat-oceaan modellen suggereren.**
- **Naast de onderzochte RCP4.5 en RCP8.5 zijn nog heel veel andere mogelijke ontwikkelingen van concentraties van broeikasgassen in de atmosfeer denkbaar. Dit zijn overigens wel de twee toekomsten die vaak in adaptatiestudies worden gebruikt.**

De duiding die wij aan deze projecties geven is dat het fysisch plausibele ontwikkelingen zijn van de stijging van de zeespiegel in de komende eeuw op basis van de beste inzichten die momenteel voorhanden zijn over de (in)stabiliteit van de Antarctische ijskap. Daarbij reflecteert de zeespiegelstijging volgens RCP8.5-bovenwaarde een zeer hoge (maar plausibele) ontwikkeling en de zeespiegelstijging volgens RCP4.5-onderwaarde een zeer lage (maar eveneens plausibele) ontwikkeling.

Vanuit risicobeheer is het gebruikelijk om conservatieve aannames te doen, en hiervoor worden vaak bandbreedtes van 90-95% aangehouden, waarbij er dus aandacht is voor de extreme waardes die weliswaar een kleine kans hebben, maar mogelijk tot grote gevolgen leiden, zoals dat ook voor de Deltascenario's Warm en Stoom is gedaan.

3.2 | Projecties voor versnelde zeespiegelstijging

Figuur 3.1 geeft een vergelijking van de Deltascenario's en de twee projecties met versnelde zeespiegelstijging van Le Bars et al. (2017), inclusief metingen afkomstig uit de zeespiegelmonitor[29]. Tevens is in Figuur 3.2 de stijgsnelheid gegeven in mm/jaar. Zowel bij de projecties voor versnelde zeespiegelstijging als bij de Deltascenario's is een verdeling van onzekerheden weergegeven in de vorm van onzekerheidsbanden (p05 – P95), en de onder, midden en bovenwaarden (zie Kader voor een toelichting op deze bandbreedte).

De bovenwaarde van de bandbreedte van de Deltascenario's is gebruikt voor de Deltascenario's Warm en Stoom. De onderwaarden zijn gebruikt in de scenario's Rust en Stoom. Ook voor de projecties is een bandbreedte aangegeven. De middenwaarden voor de projecties staan aan de rechterzijde van de figuur weergegeven met zwarte lijnen (zie ook tabel 3.2). De Deltascenario's hebben geen middenwaarde.

De waargenomen stijgsnelheid van de zeespiegel aan de Nederlandse kust gedurende de laatste eeuw is in de orde van 2 mm/jaar. Dat ligt onder het wereldwijde gemiddelde van circa 3 mm/jaar zoals nu wordt waargenomen. Zowel de Deltascenario's Warm en Stoom als de projecties voor versnelde zeespiegelstijging voorzien een grotere stijgsnelheid voor de nabije toekomst. De Deltascenario's vertonen een versnelling van de zeespiegelstijging na 2050, zij het zeer beperkt. In feite gaat het in de nieuwe projecties dus om een extra versnelling van de zeespiegelstijging.

Een vergelijking van de Deltascenario's Warm en Stoom met de twee projecties voor versnelde zeespiegelstijging laat het volgende zien:

- Tot het jaar 2050 wordt nog geen substantieel grotere zeespiegelstijging verwacht; in zowel de Deltascenario's Warm en Stoom als bij versnelde zeespiegelstijging is de stijging rond 2050 0,4 m t.o.v. 1995.
- Verschillen tussen de Deltascenario's en de projecties met versnelde zeespiegelstijging worden pas zichtbaar na het jaar 2050.
- De zeespiegelstand volgens de (hoge) Deltascenario's Warm en Stoom komt overeen met de middenwaarde volgens het lage emissiescenario (RCP4.5). Met andere woorden een hoge zeespiegelstand volgens de Deltascenario's, is in de projecties van versnelde zeespiegelstijging na 2050 een middenwaarde in de RCP4.5 projectie. De bovenwaarde van dit lage emissiescenario is vergelijkbaar met de middenwaarde van het hogere emissie scenario (RPC8.5).
- In het jaar 2100 zou volgens de Deltascenario's Warm en Stoom een stijging van 1 m kunnen zijn bereikt. Dit is ook het geval volgens de middenwaarde van de RCP4.5 projectie met versnelde zeespiegelstijging. Volgens de middenwaarde van de RCP8.5 is dat eerder: rond 2080. Volgens de bovenwaarden van de projecties voor versnelde zeespiegelstijging wordt 1 m al bereikt rond 2070 en 2080 voor respectievelijk RCP8.5 en RCP4.5.
- De snelheid van de stijging loopt in het Deltascenario op naar ongeveer 10 mm/jaar rond 2050 en 14 mm/jaar in 2100. Bij versnelde zeespiegelstijging is deze snelheid 10 tot 15 mm/jaar in 2050, circa 20-35 mm/jaar in 2070 en aan het einde van deze eeuw tot (veel) meer dan 60 mm/jaar.

Belangrijk is ook om vast te stellen dat de stijging van de zeespiegel volgens alle scenario's en projecties doorgaat na het jaar 2100.

29 Baart, F., G. Rongen, R. Nicolai, C. van de Vries. (2017, November 24). Sea-level monitor (Version v2017.04). Zenodo. http://doi.org/10.5281/zenodo.1065964

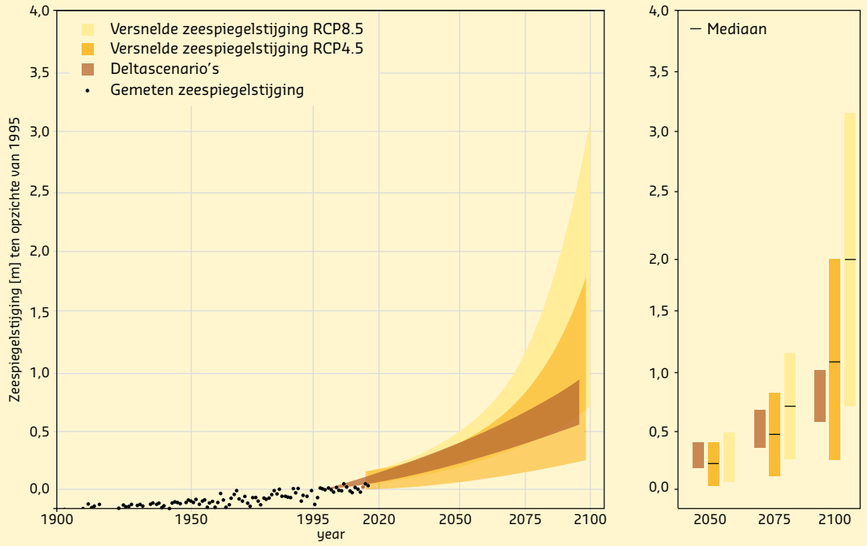

Figuur 3.1 Gebruikte zeespiegelscenario's volgens KNMI'14 (Deltascenario's) en de projecties van Le Bars et al. 2017 (RCP4.5 en RCP8.5), alsmede de metingen t.o.v. 1995 (Baart et al. 2017). De projecties zijn specifiek voor de Nederlandse kust, en wijken dus iets af van de publicatie. De bandbreedte is weergegeven voor de onderwaarde (p5) en de bovenwaarde (p95), ook voor 2050, 2075 en 2100 aan de rechterkant van de figuur. De middenwaarde (p50) is aangegeven met een zwarte lijn. De Deltascenario's hebben geen middenwaarde. De metingen zijn ook t.o.v. de stand in 1995. Toen stond de zeespiegel 0,04 m tov NAP.

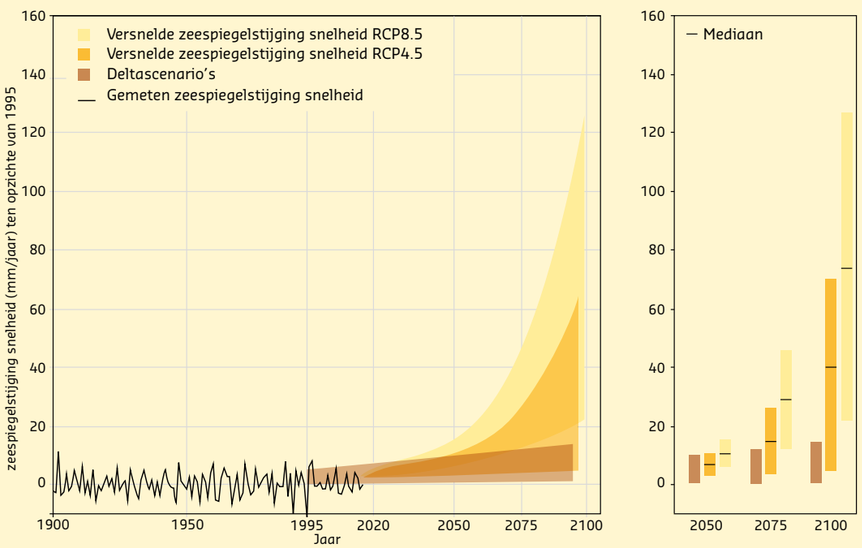

Figuur 3.2 Stijgnelheden van de Deltascenario's en de projecties voor zeespiegelstijging, volgens KNMI'14 (Deltascenario) en de projecties van Le Bars et al. 2017,en de metingen (Baart et al. 2017). De bandbreedte is weergegeven voor de onderwaarde (p5) en de bovenwaarde (p95), ook voor 2050, 2075 en 2100 aan de rechterkant van de figuur. De middenwaarde (p50) is hier aangegeven met een zwarte lijn. De Deltascenario's hebben geen middenwaarde.

3.3 | Gebruik projecties met versnelde zeespiegelstijging in deze studie

De Deltascenario's en de projecties voor versnelde zeespiegelstijging worden in deze studie gebruikt om de mogelijke gevolgen van extra versnelling van de zeespiegelstijging door het versneld afsmelten van Antarctica voor het Deltaprogramma te illustreren. We verkennen hoeveel zeespiegelstijging de voorkeursstrategieën aan kunnen en welke belangrijke knikpunten (zie hoofdstuk 2), er kunnen worden bereikt. De scenario's gebruiken we om aan te geven *wanneer*, en met welke onzekerheid (bandbreedte), knikpunten zouden kunnen optreden. We houden rekening met de onzekerheden per emissiescenario en geven aan vanaf wanneer knikpunten ongeveer kunnen gaan optreden bij respectievelijk de middenwaarde en de bovenwaarde van de projecties van versnelde zeespiegelstijging.

De scenario's en projecties worden dus gebruikt om te verkennen wat er kan gebeuren (en wanneer) als de zeespiegel sneller stijgt dan aangenomen is in de Deltascenario's. Met andere woorden: we doen een zogenaamde 'Wat-als' studie; wat als de projecties van De Conto en Pollard en LeBars et al. de waarheid worden. De onzekerheid is immers groot. De relevantie van de recente bevindingen is ook al groot in geval van de middenwaarde van de projecties. Daarom worden de gevolgen ook voor deze middenwaarde projecties in beeld gebracht. Vanwege de mogelijk grote impact worden ook de consequenties van de bovenwaarde van de projecties geanalyseerd, zoals gebruikelijk bij risico-analyses. De onderwaarde van de projecties behoort ook tot de mogelijke toekomsten, maar is niet nader beschouwd, omdat de Deltascenario's hogere waarden meenemen en er hier in de strategievorming dus al rekening mee is gehouden. Er is geen probabilistische risicoanalyse gedaan waarmee kansen van de scenario's zijn verdisconteerd.

Voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening is niet alleen de zeespiegel van belang, maar zijn ook rivierafvoeren en lokale neerslag belangrijk. Waar relevant voor de analyse maken we hier gebruik van de aannamen en gegevens van de Deltascenario's.

3.4 | Gebruik van projecties met versnelde zeespiegelstijging in het buitenland

In het buitenland worden ook geregeld projecties van extreme zeespiegelstijging gebruikt voor beleidsstudies. De federale overheidsorganisatie NOAA in de VS gaf al eerder en onafhankelijk van de studie van De Conto en Pollard een hoge schatting voor de gemiddelde zeespiegelstijging in 2100: 2,5 m op basis van literatuurstudies en waarnemingen[30]. De Thames Estuary 2100 studie ontwikkelde een adaptief plan tot een stijging van 2,7 m. In een rapport aan het UK Parliament wordt een overzicht gegeven van de recente literatuur[31]. Hierin wordt verwezen naar een studie van UK Goverment Office of Science[32] dat recent onderzoek naar projecties voor zeespiegelstijging beschrijft. Daarin wordt een zeespiegelstijging van 2,5 m in 2100 genoemd uit de UKCP09 scenario's uit 2009, dat kan worden gebruikt bij bijvoorbeeld de planning van aanleg van gevoelige infrastructuur.

30 Sweet, W.V. et al. (2017). Global and Regional Sea Level Rise Scenarios for the United States. NOAA Technical Report NOS CO-OPS 083.
31 Houses of Parliament (2017) Projecting Future Sea Level Rise www.parliament.uk/post
32 Edwards, T. (2018). Current and Future Impacts of Sea Level Rise on the UK. Foresight, Government Office of Science: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/663885/Future_of_the_sea_-_sea_level_rise.pdf

Kustfundament, Waddenzee en zuidwestelijke delta

4

4.1 | Inleiding

De duinen, stranden, vooroever en buitendelta's langs de Nederlandse kust vormen de natuurlijke hoogwaterbescherming tegen overstroming vanuit zee. Om deze duinen mee te laten groeien met de zeespiegelstijging dient het kustfundament waar ze deel van uitmaken eveneens mee te groeien. De voorkeurstrategie voor de kust bestaat dan ook uit het mee laten groeien van dit kustfundament door zandsuppletie waarbij de volumina worden aangepast op basis van monitoring. Het suppletiebeleid beoogt overigens niet alleen het handhaven van de kustlijn (het eerste doel), maar ook het bijdragen aan lokale en regionale doelen gericht op een economisch sterke en aantrekkelijke kust.

De hoofdvragen voor dit thema zijn:
- Wat is de invloed van (versnelde) zeespiegelstijging op de benodigde hoeveelheid zandsuppletie?
- Tot welke (snelheid van) zeespiegelstijging kan de kustlijnpositie gehandhaafd worden met zandsuppleties?
- Is er voldoende zand beschikbaar voor uitbreiding van het jaarlijks suppletievolume?
- Bij welke (snelheid van) zeespiegelstijging is er een kans dat de Waddenzee niet meer kan meegroeien?
- Wat zijn de effecten op de sedimentbalans in de Zuidwestelijke delta en de Rijn-Maasmonding?

Ter beantwoording van deze vragen is gebruik gemaakt van (model)studies waarin de effecten van hogere zeewaterstanden geanalyseerd worden, en van kennis over de sedimentbalans van de kust, Waddenzee, Zuidwestelijke delta en Rijn-Maasmonding.

4.2 | Kust

4.2.1 Zeespiegelstijging en kusterosie

Een stijging van het gemiddelde zeeniveau betekent ook een toenemende frequentie van hoge waterstanden, met als gevolg een sterkere erosie van strand en duin. Figuur 4.1 illustreert deze relatie tussen hoogwater en zeespiegelstijging: een stijging van het gemiddeld hoogwater bij West-Terschelling met 1 m resulteert in een toename van de frequentie van een stormvloedwaterstand van 3 m + NAP van eens per 10 jaar naar ca. 5 keer per jaar.

Onder evenwichtscondities wordt het afgeslagen zand afgezet op het meest zeewaartse deel van het strand en op de ondiepe onderwateroever, vanwaar het in verloop van de tijd weer terugkeert naar strand en de duinen (zeereep). Bij de vaker optredende hoogwaterstanden door een stijging van de zeespiegel zal echter de beschikbare hersteltijd voor het kustprofiel ook afnemen, waardoor de erosie structureel wordt. Dit effect wordt versterkt door de afvoer van het afgeslagen sediment in kustlangse of kustdwarse richting. Vooral in de buurt van zeegaten zal de netto afvoer van zand naar achterliggende getijdebekkens de sedimenthoeveelheid van de kust verkleinen. Zonder aanvulling van het zandvolume zal de kustlijn landwaarts opschuiven. Mèt aanvulling kan de kustlijn op zijn positie blijven en wordt bovendien de toename van de frequentie van extreme waterstanden gepareerd door kustfundament, strand en zeereep mee omhoog te laten groeien.

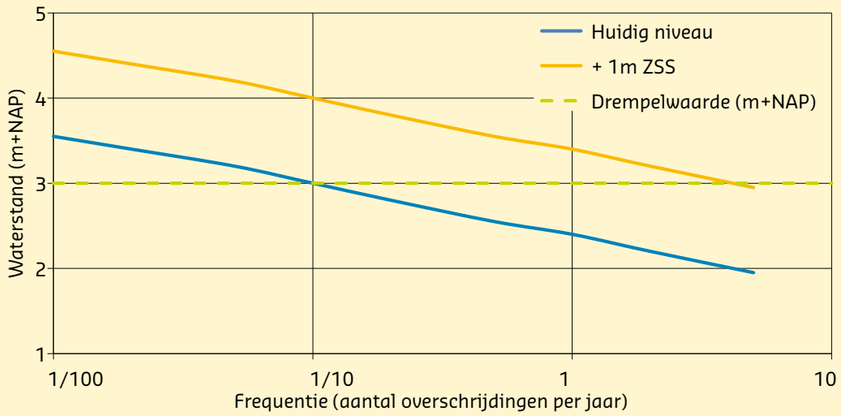

Figuur 4.1 Effect van een 1 m hoger gemiddeld hoogwater met 1 meter op de frequentie van overschrijding van + 3 m NAP (Dutch Ordnance Datum = DOD), voor West-Terschelling.

Kortom: om de kustlijn op zijn plaats te houden bij een stijging van de zeespiegel is aanvulling met zand nodig, waarbij het aan te brengen volume zand bepaald wordt door de snelheid van stijging. Hierbij kunnen er verschillende redenen zijn om een knikpunt te onderkennen, zoals: het suppletievolume wordt te groot, de beschikbaarheid van zand schiet tekort, de effecten op recreatie en natuur zijn onaanvaardbaar, of de organisatie en kosten van de suppleties zijn onaanvaardbaar. Deze elementen worden hieronder nader beschreven.

4.2.2 Suppletievolume en frequentie

De kust handhaven met het suppleren van zand heeft twee componenten: 1) zand voor het aanvullen van het zand dat erodeert uit het kustprofiel en verdwijnt richting getijdebekkens en over de landsgrens; en 2) zand voor het meegroeien van het kustfundament met een stijgende zeespiegel. Bij een sneller stijgende zeespiegel zullen beide toenemen en zal er dus meer zand nodig zijn. Hoewel hier niet echt sprake van een hard knikpunt is, kunnen we wel schatten welke suppletievolumes bij bepaalde stijgingssnelheden nodig zijn.

Op dit moment is het niet duidelijk wat de suppletiebehoefte is voor een structureel en duurzaam evenwicht in de Nederlandse kustzone bij een stijgende zeespiegel. Daartoe wordt het onderzoeksprogramma Kustgenese 2.0 uitgevoerd dat in 2020 vragen moet beantwoorden over hoe zo'n evenwicht eruit ziet, en wat de daarvoor benodigde suppletievolumina en effectieve uitvoeringswijzen zijn.

Volume van suppleties

In de huidige situatie wordt 12 miljoen m³/jaar zand aangebracht ter compensatie van erosie en voor het meegroeien van het kustfundament met de zeespiegel. Naarmate de snelheid van zeespiegelstijging groter wordt, is ook meer zand nodig en zullen de kosten oplopen (Tabel 4.1). Een sterk vereenvoudigde berekening geeft enig inzicht in de toename van de zandbehoefte als gevolg van een stijgend zeeniveau. Uitgaand van de (deel)doelstelling dat het kustfundament meegroeit met het stijgend zeeniveau, en van een oppervlakte van het kustfundament van 4.000 km² (NB dit is zónder Waddenzee en Ooster- en Westerschelde), kan het benodigde zandvolume berekend worden door vermenigvuldiging van dit oppervlak met het aantal mm zeespiegelstijging per jaar. Zo is voor het meegroeien met een stijging van 1 mm/jaar 4 miljoen m³ zand nodig en bij 5 mm/jaar 20 miljoen m³. Naarmate de snelheid van zeespiegelstijging groter wordt, is ook meer zand nodig en zullen de kosten oplopen (Tabel 4.1). Het werkelijk benodigde zandvolume zal waarschijnlijk zelfs nog groter zijn aangezien in deze berekening géén rekening is gehouden met de te compenseren erosie van de kustlijn.

Met 40 miljoen m³/jaar kan bijvoorbeeld een stijging van 10 mm/jaar worden bijgehouden. In de Deltascenario's Warm en Stoom loopt de stijgsnelheid op van circa 10 mm/jaar in 2050 tot circa 14 mm/jaar aan het eind van de eeuw. Rond 2050 is dus al 3 à 4 keer zo veel zand nodig dan dat nu jaarlijks aangebracht wordt, en aan het eind van de eeuw 4 à 5 keer zo veel.

Ook bij versnelde zeespiegelstijging zal op zijn vroegst rond 2050 3 à 4 keer zo veel zand nodig zijn, als we uitgaan van de bovenwaarden van deze projecties. Het verschil tussen de projecties voor versnelde zeespiegelstijging en ook de Deltascenario's is in die periode niet groot. Als 'Parijs' niet gehaald wordt en er grotere emissie plaatsvinden (RCP8.5) dan zal dit tot 5 jaar eerder het geval zijn. Volgens de middenwaarden van de projecties met RCP4.5 en RCP8.5 wordt de stijgsnelheid van 10 mm/jaar bereikt in respectievelijk 2065 en 2045.

In geval van RCP4.5 loopt het suppletievolume voor het meegroeien met de zeespiegelstijging aan het einde van de eeuw op tot 12 tot 20 keer zo veel voor respectievelijk de midden- en bovenwaarde van de projecties. Voor RCP8.5 is dit 20 tot 40 keer zo veel voor de midden en bovenwaarde. De snelheid kan in dat geval oplopen tot meer dan 60 mm/jaar, waarbij circa 240 miljoen m³/jaar gesuppleerd moet worden om het kustfundament te mee te laten groeien. Ter illustratie: dit komt overeen met 12 Zandmotoren per jaar.

Tabel 4.1 Schatting van de relatie tussen snelheid van zeespiegelstijging en het benodigde volume zand om het kustfundament mee te laten groeien met de zeespiegelstijging en de kosten daarvan. Dit is gebaseerd op een eenvoudige berekening van het oppervlak van kustfundament (4000 km2) en de zeespiegelstijging. Het zandvolume ten behoeve van het handhaven van de kustlijn bij een snellere zeespiegelstijging als gevolg van erosie is hierin niet meegenomen. Dat wordt onderzocht in kustgenese 2.0.

Snelheid (mm/jaar)	Benodigde volume zand (miljoen m³ /jaar)	Kosten suppletie (miljoen euro)
2	8	28 - 40 €
3	12	42 - 60 €
5	20	70 - 100 €
12,5	50	175 - 250 €
30	120	420 - 600 €
40	160	560 - 800 €
60	240	840 - 1200 €

Voortzetting van de huidige suppletiepraktijk (onderwatersuppleties in de zone van NAP-5 tot -8 m) zal resulteren in een versteiling van het kustprofiel. Dit kan op den duur een extra toename van de afvoer van zand uit het ondiepe deel van het kustprofiel naar het diepe deel veroorzaken. Dit effect is ook te verwachten bij de Zandmotor maar is vooralsnog niet waargenomen. De benodigde volumes kunnen dus groter uitvallen en monitoring blijft noodzakelijk.

Frequentie van suppleties

Bij een gegeven suppletiebehoefte wordt de frequentie van suppleren bepaald door het volume van de individuele suppleties. Bij een toenemende vraag zijn er dus 2 opties: vaker terugkomen of meer zand per keer aanbrengen. Bij een toenemende frequentie van hoge waterstanden, met daarmee het risico van meer kustafslag, lijkt het aanleggen van grotere zandbuffers zinvol. De huidige suppletiepraktijk is gebaseerd op suppleties op de onderwateroever met een gemiddelde omvang van 1 à 2 miljoen m³ en een frequentie van ongeveer eens per 5 jaar. Inmiddels wordt geëxperimenteerd met andere suppletievormen om ervaring op te doen. Zo zijn de laatste 10 jaar bijvoorbeeld geulwandsuppleties die tevens een getijgeul stabiliseren (volume ca. 5 miljoen m³) en megasuppleties zoals de Zandmotor (volume ca. 20 miljoen m³) uitgevoerd. De snelheid en wijze van herverdeling van de aangebrachte zandvolumina is een van de te onderzoeken aspecten. Daarnaast zijn de effecten van de aanleg op het bodemleven op de onderwateroever van belang.

4.2.3 Beschikbaarheid en bruikbaarheid zand

Er ligt voldoende zand in het Nederlandse deel van de Noordzee de kust te handhaven. Er zijn drie factoren die de daadwerkelijke beschikbaarheid en bruikbaarheid van dat zand voor suppleties beïnvloeden: de kwaliteit van het zand, ruimtebeslag door andere functies en de windiepte.

Kwaliteit van het zand

Niet al het zand is geschikt om op de kust te suppleren. Zandvoorkomens kunnen aanzienlijk verschillen in mineralogische samenstelling en korrelgrootteverdeling. Om de nadelige gevolgen van suppleren op de natuur van onderwateroever, strand en duin te minimaliseren wordt zand gebruikt dat zoveel mogelijk lijkt op het zand op de doellocatie. Ook vanuit het gebruik van het strand worden eisen gesteld aan de samenstelling (afronding korrels, laag schelp- en grindgehalte). Tenslotte wordt gebruik gemaakt van zandvoorkomens met een zo laag mogelijk slibgehalte om vertroebeling van het water zoveel mogelijk te voorkomen, omdat een aantasting van het lichtklimaat negatieve gevolgen voor de natuur met zich meebrengt.

Ruimtebeslag door andere functies

Een toenemend ruimtebeslag van activiteiten op de Noordzee heeft gevolgen voor de beschikbaarheid van zand (Figuur 4.2). Door de aanleg van vaste infrastructuur zoals kabels, pijpleidingen, windmolenparken en dergelijke neemt het voor zandwinning beschikbare oppervlak zeebodem in het huidige reserveringsgebied voor zandwinning (oppervlakte ca. 5200 km^2) af. Ook het toenemende ruimtebeslag buiten het reserveringsgebied beperkt de winbare zandvoorraad. Zo heeft het PBL scenario's van de ontwikkeling van windenergie op de Noordzee uitgewerkt, waarbij in het scenario met de hoogste groei in 2050 17 tot 26 % van het Nederlands Continentaal plat door windparken in beslag genomen zal worden[33]). Dat betekent dat mogelijk een deel van de zandwinning buiten het huidige reserveringsgebied zal gaan plaats vinden. Figuur 4.3 toont beschikbare gebieden voor zandwinning buiten het huidige reserveringsgebied, rekening houdend met bestaand of toekomstig ruimtegebruik. De transportkosten, en daarmee de zandprijs, zullen toenemen met de afstand van het zandwingebied tot de kust.

Windiepte

Het winnen van zand op grotere diepte brengt hogere kosten met zich mee. De samenstelling van de zeebodem varieert aanzienlijk met de diepte. Dit betekent dat vergroting van de maximale windiepte om het ruimtebeslag van de zandwinning te verkleinen niet altijd mogelijk is. Dit vraagt om een gedegen inventarisatie, planning en monitoring van zandwingebieden.

33 Matthijsen, J, Dammers, E, Elzenga, H, 2018. De toekomst van de Noordzee. De Noordzee in 2030 en 2050: een scenariostudie. PBL publicatie 2728, Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag

4.2.4 Organisatie en kosten uitvoering

Technisch gezien is zandsuppletie lang op te schalen. Grotere volumes vragen echter een andere organisatie en uitvoering en bekostiging. Ook zal de cyclus van jaarlijkse toetsing en suppletieplanning opgeschaald moeten worden.

De kostprijs van suppleties hangt sterk af van de vaarafstand tussen de win- en stortlocatie en van contractvorm. De brandstofkosten zullen een direct effect hebben op de prijs per kubieke meter. Flexibilisering van de uitvoeringsperiode resulteert meestal in een lagere prijs. De huidige kosten van reguliere zandsuppleties bedragen circa € 5 per m^3. Uitgaand van deze prijs komen de kosten voor het suppleren van 160 miljoen m^3 op € 800 miljoen. Bij grote projecten daalt de prijs per m^3. Rekenen we met een Zandmotorprijs van ca. € 3,50 per m^3 dan komen de totale kosten op € 560 miljoen.

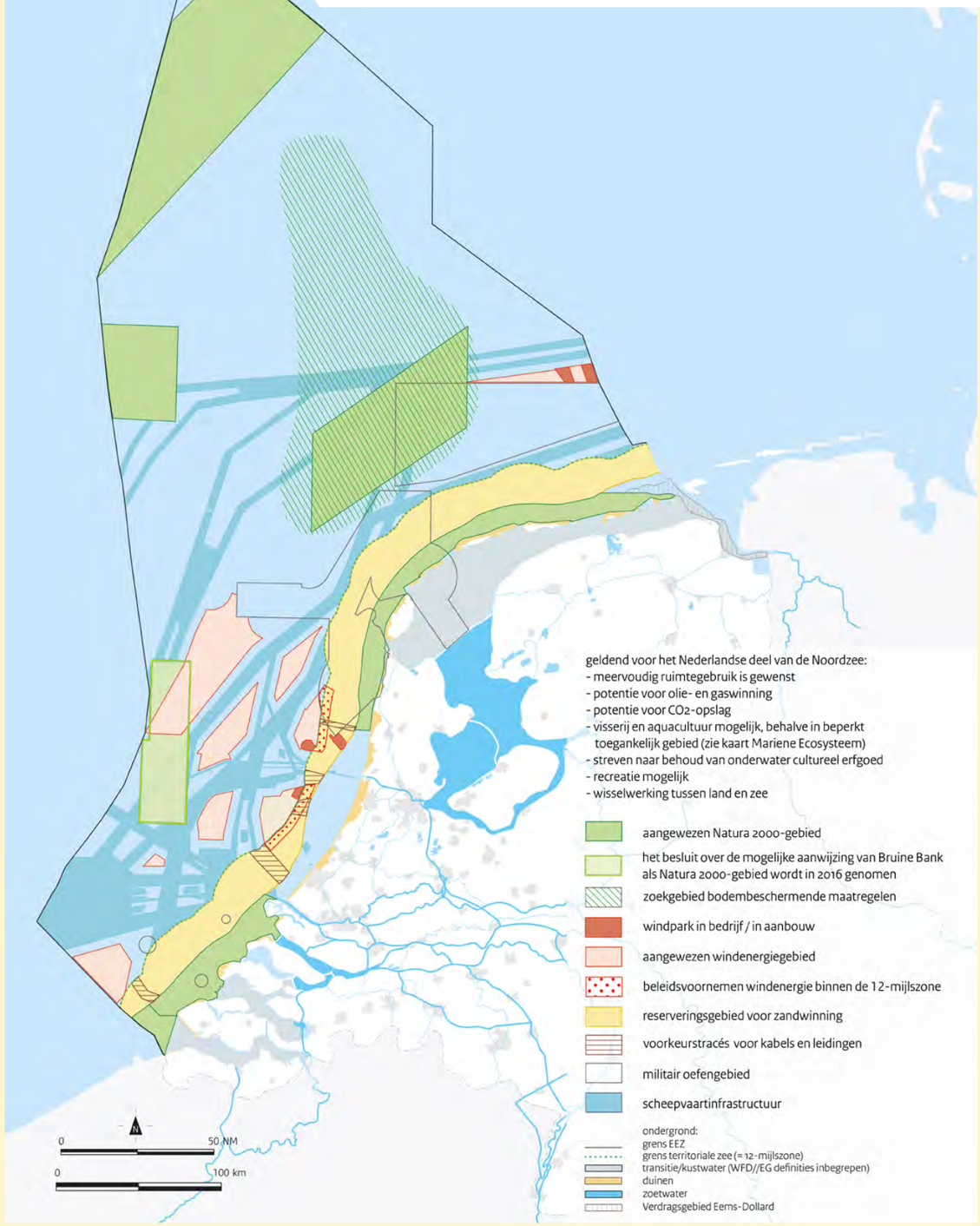

Figuur 4.2 De ruimtelijke ordening van het Nederlands Continentaal Plat. De reserveringszone voor zandwinning is met geel aangegeven. (Bron: Beleidsnota Noordzee 2016-202134)

34 Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Ministerie van Economische Zaken, 2015. Beleidsnota Noordzee 2016-2020. Bijlage 2 bij het Nationaal Waterplan 2016-2021, 118 pp

Figuur 4.3 Mogelijke extra gebieden voor zandwinning buiten het huidige reserveringsgebied, rekening houdend met bestaand of toekomstig ruimtegebruik. De transportkosten, en daarmee de zandprijs, zullen toenemen met de afstand van het zandwingebied tot de kust.

4.2.5 Impact van zandwinning en suppletie op natuur en gebruik kust

Verplaatsing van zeer grote volumina zand zal grote gevolgen hebben voor bodemleven, zowel in wingebieden als in suppletiegebieden. Het is de vraag of het bodemleven in de kustzone nog voldoende tijd krijgt om te herstellen. Het inzetten van megasuppleties, als alternatief voor kleinschaliger suppleties, verlaagt de verstoringsfrequentie waardoor het bodemleven meer tijd voor herstel krijgt. Door de toegenomen zandverliezen en het frequent aanbrengen van grote hoeveelheden zand om de verliezen te compenseren, nemen de zandtransporten en daarmee de snelheid van morfologische veranderingen in de kustzone toe. Dit houdt in dat ook stroming en golven in dit gebied sterker gaan variëren, waardoor bijvoorbeeld zandbanken en muistromen sneller ontstaan en zich verplaatsen. Dit heeft gevolgen voor het gebruik van strand en kust.

4.3 | Waddenzee

Vraag en aanbod van sediment

De Waddenzee en de aangrenzende kustzone maken deel uit van een sedimentdelend systeem. Dat betekent dat de Waddenzee voor aanvulling van zijn sedimentvoorraad afhankelijk is van aanvoer via de zeegaten uit de Noordzeekustzone (Figuur 4.4). De ontwikkeling van de bodemligging van de Waddenzee sinds 1935 laat zien dat netto sediment wordt afgezet, waarbij de gemiddelde sedimentatie groter is dan de huidige relatieve zeespiegelstijging[35]. De belangrijkste bronnen van zand zijn de buitendelta's, die onder meer eroderen als gevolg van de afsluitingen van de Zuiderzee en de Lauwerszee, en de kust van Noord-Holland en de Waddeneilanden. Zandverliezen aan de kustlijn worden gecompenseerd met suppleties, waardoor deze suppleties eveneens een rol spelen in de sedimentbalans van de Waddenzee.

Een snellere zeespiegelstijging zal leiden tot een toenemende behoefte aan sediment in de Waddenzee. Hoewel een deel van het gesuppleerde sediment in de Waddenzee terecht komt, is het de vraag of dit voldoende is om de bodem van de Waddenzee te laten meestijgen. Dit hangt mede af van de transportcapaciteit voor zand en de snelheid van stijging.

De morfologische ontwikkeling van de Waddenzee kan beschouwd worden als een balans-vraagstuk: om de wadplaten te handhaven moet aan de *vraag* in de bekkens voldaan worden door *aanbod* uit de kustzone. In de huidige situatie kunnen in de Waddenzee twee delen worden onderscheiden:

- de westelijke Waddenzee, van Texel tot aan het wantij van Terschelling, waar relatief weinig wadplaten (tot 40% van het totale oppervlak) voorkomen, en
- de oostelijke Waddenzee, van het wantij van Terschelling tot aan de Eems, waar het oppervlak aan wadplaten groot is, tot 70 % van het bekkenoppervlak.

Het relatief geringe plaatoppervlak in de westelijke Waddenzee betekent dat er nu reeds een grote vraag naar sediment is. Er is echter geen sprake van extreme netto import van zand, ondanks voldoende beschikbaarheid van zand in de kustzone. Dit is een gevolg van het feit dat er een bovengrens is aan de transportcapaciteit voor zand door de zeegaten: het systeem is *transport-gelimiteerd* (Figuur 4.4). In de oostelijke Waddenzee wordt relatief weinig sediment afgezet, het systeem van geulen en platen lijkt in dynamisch evenwicht en zelfs bodemdaling door gaswinning heeft in de huidige situatie geen effect op de gemiddelde ligging van de wadplaten. De daling van de wadbodem wordt vrijwel direct aangevuld. Dit deel van het systeem is *vraag-gelimiteerd*.

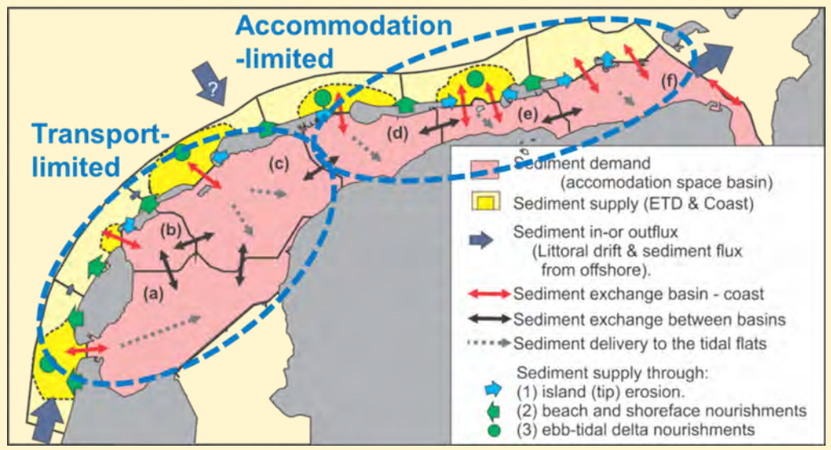

Figuur 4.4 Het sedimentdelend systeem van de Waddenzee. De import van zand wordt in de westelijke Waddenzee beperkt door de transportcapaciteit en in de oostelijke Waddenzee door de ruimte om zand af te zetten. (Bron: WaddenAcademie, 2018.[36])

35 Elias, EPL, van der Spek, AJF, Wang, ZB, de Ronde, J, 2012. Morphodynamic development and sediment budget of the Dutch Wadden Sea over the last century. Netherlands Journal of Geosciences, 91 (3), 293-310

36 WaddenAcademie 2018. Position paper Sea-level rise, subsidence and morphodynamics in the Dutch Wadden Sea, 2030, 2050, 2100

Versnelde zeespiegelstijging

Bij een snellere zeespiegelstijging zal de gemiddelde waterdiepte in de waddenbekkens toenemen, waardoor er extra sediment nodig is om de wadplaten te handhaven. Voor de westelijke Waddenzee, waar de vraag al groter is dan de aanvoer, zal de aanvoer steeds verder achter gaan lopen, waardoor het oppervlak aan wadplaten zal afnemen. Verkennende berekeningen (met het ASMITA-model) laten zien dat bij een totale stijgsnelheid vanaf circa 6 mm/jaar (inclusief bodemdaling) mogelijk het kritieke punt bereikt word waarbij de westelijke Waddenzee de stijging niet meer bij kan houden. Voor de oostelijke Waddenzee wordt het omslagpunt bepaald door het moment waarop de transportcapaciteit niet langer voldoende is om aan de toenemende vraag te voldoen. Vanaf een totale stijgsnelheid van circa 10 mm/jaar zal de aanvoer gaan achterlopen.

De zandtransporten in en rond de zeegaten zijn cruciaal voor de aanvoer van voldoende zand. Het effect van de erosie van buitendelta's (zie hierboven) op waterbeweging en sedimenttransporten is onderzocht met behulp van een numeriek model[37]. Deze verkennende berekeningen laten het volgende zien:

- het effect van zowel in oppervlak als in hoogte sterk gereduceerde buitendelta's op de transporten is gering.
- Een hogere zeespiegel resulteert in grotere netto transporten langs de (eiland) kust naar de zeegaten.
- Een verkenning van het effect van het niet meegroeien van wadplaten op de waterbeweging in en rond het zeegat geeft aan dat bij een zeespiegelstijging van 1 m het effect op de waterbeweging en daarmee op het zandtransport klein is, terwijl bij een zeespiegelstijging van 2 m het effect groot is. De gevolgen hiervan voor de sedimenttransporten tussen kustzone en getijdebekkens zijn nog onvoldoende duidelijk.

De morfologische ontwikkelingen in het Eems estuarium worden in de huidige situatie vooral door menselijk handelen bepaald. Of en hoe dit systeem mee kan groeien met toekomstige zeespiegelstijging zal hier mede van afhangen.

4.4 | Zuidwestelijke Delta

Door het verschillende karakter van de voormalige zeegaten en estuaria in de Zuidwestelijke Delta zijn er verschillende ontwikkelingen te verwachten van versnelde zeespiegelstijging.

Westerschelde

De sedimentbalans van de Westerschelde is sterk beïnvloed door menselijk handelen en dat zal in de toekomst niet anders zijn. Momenteel wordt er jaarlijks circa 10 miljoen m^3 sediment verplaatst binnen de Westerschelde om de vaargeul op diepte en breedte te houden (exclusief het baggerwerk in havens). De ruimte voor het storten van het opgebaggerde sediment is daarbij vaak juist genoeg in dit netto zandvangende systeem. Dat heeft in de eerste plaats vergunningstechnische achtergronden.

Toch heeft ook dit estuarium op termijn extra sediment nodig, om mee omhoog te groeien met het stijgend zeeniveau. Hierbij gaat het niet simpelweg om een vermenigvuldiging van het oppervlak met de zeespiegelstijging, omdat sedimenttransport hier een significante invloed heeft op de balans. Op dit moment worden de mogelijkheden onderzocht voor grootschalig sedimentbeheer, zoals verspreiden van zand in het mondingsgebied als dat vrijkomt bij vaargeulonderhoud in het estuarium. Grootschalig sedimentbeheer kan alleen binnen randvoorwaarden betreffende de hoogwaterbescherming langs het estuarium en mede met het oog op natuurwaarden.

Oosterschelde

Meegroeien met de zeespiegelstijging is in de Oosterschelde onmogelijk gezien het grote tekort op de zandbalans dat daar nu al bestaat. Dat wordt veroorzaakt door het feit dat er door de aanwezigheid van de kering vrijwel geen netto zandimport plaatsvindt, zand bezinkt in de grote ontgrondingskuilen aan weerszijden van de kering. Het gereduceerde getij achter de kering leidt daarnaast tot afbraak van de platen. Een belangrijke te beantwoorden vraag is of, en zo ja hoe de geulen, platen en schorren in de Oosterschelde mee moeten groeien. Dit zal niet vanzelf gaan. De effecten van zeespiegelstijging op de gebruiksfuncties van de Oosterschelde en eventuele maatregelen worden op dit moment in een ander kader onderzocht.

37 Met een ASMITA-model is de grootschalige uitwisseling van zand tussen kustzone en getijdebekkens berekend. Voor ieder zeegat van de Nederlandse Waddenzee is uitgerekend wat de kritische snelheid is. Eventuele veranderingen in de in- en uitstroming door de zeegaten worden daarin meegenomen. Van der Spek, AJF, Elias, EPL, Lodder, Q, Hoogland, R, 2015. Toekomstige Suppletievolumes – Eindrapport. Deltares rapport 1208140-005-ZKS-0001.

Overige Deltabekkens

Voor de Grevelingen is een stijgende zeespiegel niet het grootste probleem. Door de afsluitdam is er geen directe relatie tussen de waterstanden op zee en in het afgesloten bekken. Op termijn zal het peil van het Grevelingenmeer echter aangepast moeten worden aan het gestegen waterpeil op zee, of er moet worden gepompt. Plannen om de Grevelingen door te spoelen met zeewater ter verbetering van de waterkwaliteit zullen deze aanpassing eerder nodig maken. In alle gevallen heeft dit consequenties voor de buitendijkse gebieden die niet uit zichzelf mee kunnen groeien. Vergelijkbare problemen met buitendijkse gebieden kunnen ontstaan in andere afgesloten delen van het zuidwestelijk estuariumgebied (Veerse Meer, Volkerak-Zoommeer). De gevolgen voor het Haringvliet hangen af van het beheer van de spuisluizen.

Voordelta

De voormalige buitendelta's van Haringvliet en Grevelingen vormen een zandige buffer voor de kusten van Voorne en Goeree. Door de landwaartse verplaatsing van het zand in de voormalige buitendelta's kan de morfologie meegroeien met een stijgende zeespiegel. Lokaal kunnen complicaties ontstaan door inscharende kortsluitgeultjes die de kust eroderen of te sterke afscherming van de kust waardoor de opbouwende werking van golven wegvalt en eroderende krachten niet langer gecompenseerd worden.

De buitendelta van de Oosterschelde kan zich vrij aanpassen. Door de zeespiegelstijging zullen de getijdebieten in de hoofdgeulen toenemen, waardoor de buitendelta zich door interne herverdeling van zand zelfs weer kan uitbreiden.

De Westerscheldemonding blijkt min of meer stabiel te blijven ondanks grote veranderingen in het estuarium[38]. Ontwikkelingen hier zullen vooral bepaald worden door menselijk handelen. Het meegroeien met de zeespiegel zal hierbij wel grote hoeveelheden zand vragen die waarschijnlijk aan de kust en aan het estuarium worden onttrokken. Daarbij kan een geul die nu al dicht onder de kust van Walcheren loopt (Oostgat) en aansluit op de Westerschelde nog verder uitschuren. In welke mate een snellere zeespiegelstijging tot volstrekt ander geulgedrag leidt is nog niet onderzocht. Wel zijn er initiatieven om hier via praktijkproeven meer inzicht in te krijgen.

4.5 | Rijn-Maasdelta

Een rivier ontwikkelt zich morfologisch door een samenspel tussen de bewegingen van water en sediment. Dit samenspel wordt gestuurd door (1) de waterstanden benedenstrooms, (2) veranderingen in eigenschappen als geometrie en ruwheid van het beschouwde riviertraject (bijvoorbeeld door adaptatiemaatregelen), en (3) toevoer van water en sediment van bovenstrooms. Menselijk ingrijpen in het stroomgebied heeft een veel groter effect op de morfologische ontwikkeling van de waterlopen dan klimaatverandering. Adaptatiemaatregelen in reactie op (versnelde) zeespiegelstijging zijn daarom overheersend. Bovendien blijken de morfologische effecten van hogere piekafvoeren en langduriger lage afvoeren elkaar min of meer op te heffen[39].

Een belangrijke vraag voor de rivieren in de Rijn-Maasdelta is hoe de benedenrivieren zich morfologisch zullen aanpassen aan een stijgende zeespiegel. Door stijging van de zeespiegel zal de invloed van de zee in de vorm van getijdewerking, zoutindringing en waterstandsverhoging zich landinwaarts uitbreiden.

Aanzanding blijft niet beperkt tot de benedenloop

In theorie is de belangrijkste morfologische aanpassing aan een stijgend zeeniveau aanzanding als gevolg van afnemende stroomsnelheden. Zulke aanzanding begint in de benedenrivieren en zou zich uit kunnen breiden naar de Nederlandse bovenrivieren (Rijntakken en Maas) en zelfs tot in Duitsland. Door zo'n stroomopwaartse uitbreiding van de aanzanding zouden op lange termijn de waterstanden in de bovenrivieren kunnen stijgen. Op zeer lange termijn zou het gehele lengteprofiel omhoog kunnen schuiven. In de praktijk worden onze rivieren echter voortdurend door baggerwerkzaamheden op diepte gehouden. Daarom moet onderscheid gemaakt worden tussen wat in het zomerbed gebeurt en wat er intussen met de uiterwaarden gebeurt.

Als het zeeniveau snel stijgt, kan aanzanding in de rivieren dat niet volgen. Een snelle berekening laat zien dat het lengteprofiel van de Waal en Merwede met een lengte van ca. 100 km, een breedte van 350 m en een jaarlijks zandtransport van 0,7 miljoen m^3, per jaar 20 mm kan stijgen. Hierbij moet opgemerkt worden dat aanzanding in werkelijkheid niet gelijkmatig over de lengte van de rivieren zal optreden. Uitgaande van 20 mm/jaar, zou dat vanaf 2060-2070 overschreden gaan worden bij een versnelde zeespiegelstijging

Niet alleen nadelen voor de rivieren

Een van de grootste zorgen van Rijkswaterstaat is echter niet de aanzanding, maar juist de voortdurende bodemerosie in het bovenrivierengebied, die plaatselijk oploopt tot 2 tot 3 cm per jaar. Bodemerosie kan de bevaarbaarheid van het vaarwegennet aantasten, ondermijnt waterbouwkundige kunstwerken, verdroogt uiterwaarden en kan de afvoerverdeling op de riviersplitsingen doen veranderen. Deze erosie is het gevolg van ingrepen zoals stuwen en dammen in het stroomgebied, normalisering van de rivier, zandwinning en vaarwegonderhoud.

De gesignaleerde mogelijke aanzanding als gevolg van een stijging van de zeespiegel kan helpen deze erosie af te remmen. Als aanzanding van de rivierbodem de stijging van de waterstanden echter niet kan bijhouden, zal het verhang van de rivier verder afnemen.

Morfologische aanpassing hangt af van keuzes voor adaptatie

De te verwachten morfologische aanpassing zal afhangen van de ingrepen die worden gedaan om de effecten van de zeespiegelstijging op waterstanden en zoutindringing te mitigeren (blijft de Waal een vrij afstromende rivier of worden stuwen en sluizen aangelegd? Komen er nieuwe keringen in de mondingen? Worden uiterwaarden anders ingericht? Blijft het IJsselmeerpeil laag of stijgt dit mee met het zeeniveau?). Voor de morfologische ontwikkeling van de rivieren zelf lijkt er niet direct aanleiding om maatregelen te nemen, maar de morfologische reactie op andere ingrepen zou wel aanvullende maatregelen nodig kunnen maken.

Naast zand ook slib

Rivieren transporteren niet alleen zand maar ook slib. Veranderingen in getijdewerking en zoutindringing als gevolg van zeespiegelstijging verplaatsen het troebelingsmaximum van slibtransport en de plekken waar slib op de bodem wordt afgezet.

Getijdewerking in de Rijn-Maasmonding

Sterke getijstromen en grote variatie in de samenstelling van de ondergrond bepalen de morfodynamica van de rivieren in de Rijn-Maasmonding rond Rotterdam. Daardoor zijn diepe erosiekuilen ontstaan die kabels en leidingen blootleggen en de stabiliteit van primaire waterkeringen aantasten. Als de sedimentatie achterblijft op de zeespiegelstijging wordt het getijvolume vergroot. Dat kan lokaal leiden tot grotere stroomsnelheden. Bestaande erosiekuilen kunnen verder uitschuren en nieuwe erosiekuilen kunnen ontstaan.

4.6 | Gevolgen voor voorkeursstrategie

De kust met zand op orde houden bij een snel stijgende zeespiegel vraagt zeer veel zand, maar het is technisch gezien niet onmogelijk. Ruimtelijke reservering om voldoende zand beschikbaar te hebben is dan wel nodig.

De frequentie en omvang van zandsuppleties worden bepaald door de snelheid van zeespiegelstijging. Bij de stijging van circa 2 mm/jaar zoals waargenomen langs de Nederlandse kust, voldoet de huidige praktijk. Het meegroeien van de Waddenzee is daar niet expliciet in meegenomen, omdat dat geen beleidsdoelstelling is voor de Kustlijnzorg. Alleen de verliezen uit de kustzone worden gecompenseerd. Het onderzoeksprogramma Kustgenese 2.0 moet in 2020 antwoorden geven op de vraag hoe een structureel en duurzaam evenwicht in de Nederlandse kustzone eruit ziet, en wat de daarbij benodigde suppletiebehoefte en effectieve uitvoeringswijzen zijn.

38 Elias, EPL, van der Spek, AJF, Lazar, M, 2017. The 'Voordelta', the contiguous ebb-tidal deltas in the SW Netherlands: large-scale morphological changes and sediment budget 1965-2013; impacts of large-scale engineering. Netherlands Journal of Geosciences, 96 (3), 233-259.

39 Krekt, A.H., T.J. van der Laan, R.A.E. van der Meer, B. Turpijn, O.E. Jonkeren, A. van der Toorn, E. Mosselman, J. van Meijeren & T. Groen (2011): Climate change and inland waterway transport: impacts on the sector, the Port of Rotterdam and potential solutions. Arcadis, Port of Rotterdam, Ministry of Infrastructure and the Environment, VU University of Amsterdam, Delft University of Technology, Deltares and TNO. Knowledge for Climate, project HSRR08, CfK/037/2011, ISBN/EAN 978-94-90070-434.

Naar verwachting kan de westelijke Waddenzee een zeespiegelstijging van meer dan circa 6 mm/jaar niet meer bijhouden, met een afname van het areaal wadplaten tot gevolg. Ditzelfde gebeurt bij ongeveer 10 mm/jaar in de Oostelijke Waddenzee. In zowel de Deltascenario's Warm en Stoom als de projecties met versnelde zeespiegelstijging wordt deze stijgsnelheid bereikt binnen enkele decennia (zie hoofdstuk 3).

Voor de Zuidwestelijke Delta verschillen de gevolgen van een versnelde zeespiegelstijging sterk per deelsysteem. Zo wordt de sedimentbalans van de Westerschelde vooral bepaald door menselijk handelen (baggeren) en dat zal in de toekomst zo blijven. Om mee te groeien met de zeespiegel zal extra sediment nodig zijn. Voor de Oosterschelde is meegroeien met de zeespiegelstijging naar verwachting echter onmogelijk, gezien het grote tekort aan zand dat er nu al bestaat. De vraag is of en hoe platen en schorren mee moeten en kunnen groeien. In de huidige situatie wordt jaarlijks 12 miljoen m^3 zand gesuppleerd. Met dit volume kan het kustfundament in principe 3 mm/jaar meegroeien. (NB de berekening van het huidige suppletievolume gaat niet alleen uit van meegroeien, maar ook van erosie van het kustfundament!) Een snellere stijging van de zeespiegel vraagt meer zand. In de Deltascenario's Warm en Stoom stijgt de zeespiegel met een snelheid van 10 mm/jaar rond 2050 en met 14 mm/jaar aan het einde van de eeuw. Bij versnelde zeespiegelstijging is de snelheid rond 2050 nog vergelijkbaar met de Deltascenario's. In al deze toekomstprojecties moeten we dus rekening houden met een 3 tot 4 keer groter suppletievolume in 2050. Bij versnelde zeespiegelstijging kan de snelheid aan het einde van de eeuw oplopen tot 60 mm/jaar of meer. Dit vraagt (volgens de eenvoudige berekening) om tenminste 20 keer zo veel zand als nu wordt gesuppleerd. Hierin is een toename van erosie van het fundament niet meegenomen. Bij lagere emissies volgens RCP4.5, is dit tegen het einde van de eeuw of later. Bij hoge emissies volgens het RCP8.5 is dit rond 2080 – 2095 voor respectievelijk de boven- en middenwaarde van de projecties.

De vraag is tot welke snelheid van stijging de huidige voorkeurstrategie kan worden voortgezet. Duidelijk is dat een dergelijke grootschalige suppletie-operatie om een andere organisatie van de uitvoering vraagt. Daarnaast zal het winnen en aanbrengen van zeer grote volumes zand serieuze gevolgen hebben voor de ecologie van de kustzone. De kosten van grootschalig suppleren zijn aanzienlijk maar zijn vergeleken bij andere uitgaven op de rijksbegroting beperkt. Een continue grootschalige aanvulling van de zandvoorraad van de kust vergroot de dynamiek van kustzone en strand, wat consequenties zal hebben voor de verschillende gebruiksfuncties en natuurwaarden.

Of suppleren een 'no regret'-maatregel is, als op termijn bij een steeds grotere en snellere stijging alsnog tot andere maatregelen wordt besloten, hangt af van de effecten waar rekening mee wordt gehouden. Door te suppleren blijft de samenhang van de kuststrook behouden. De effecten voor bodemfauna en ecologie van de kustzone zullen echter aanzienlijk zijn. Het is vooralsnog niet duidelijk of deze effecten reversibel en acceptabel zijn.

Rijn-Maasdelta

Aanzanding als gevolg van afname van de stroomsnelheden door zeespiegelstijging kan het huidige probleem van bodemerosie in de rivieren verminderen. Met het huidige aanbod van rivierzand kan de aanzanding 2 cm zeespiegelstijging per jaar bijhouden, geschat op basis van zandtransport en oppervlak van de rivier. Als aanzanding van de rivierbodem de waterstandsstijging niet kan bijhouden, zal de gemiddelde diepte en daarmee de bevaarbaarheid toenemen. Erosiekuilen kunnen groter worden en nieuwe kuilen kunnen ontstaan door toenemende stroomsnelheden als gevolg van een groter getijvolume door hogere zeewaterstanden.

Waterveiligheid

5

5.1 | Inleiding

Het belangrijkste operationele doel van de voorkeursstrategie voor het Deltaprogramma Waterveiligheid voor de periode tot 2050 is dat de hoogwaterbescherming van Nederland moet voldoen aan de nieuwe veiligheidsnormering. Om hieraan te voldoen bevat het Deltaprogramma een groot aantal maatregelen die voor 2050 gerealiseerd moeten worden. Veel van deze maatregelen zijn opgenomen in (lang) lopende uitvoeringsprogramma's. De belangrijkste maatregelen zijn de versterking van waterkeringen, rivierverruiming, aanpassen van stormvloedkeringen, vergroten van de pompcapaciteit van de Afsluitdijk, het suppleren van zand en het op orde krijgen van de rampenbestrijding. In de voorkeurstrategieën komen voor de periode na 2050, bij een zich voortzettende klimaatverandering en versnelde zeespiegelstijging, nieuw te maken keuzes in beeld. Voorbeelden daarvan zijn het al dan niet aanpassen van de afvoerverdeling van de rivieren, het aanpassen of vervangen van de Maeslantkering, Hartelkering en Hollandse IJsselkering, het al dan niet handhaven van de streefpeilen in het IJsselmeer en Markermeer, een beslissing of de huidige kustlijn gehandhaafd wordt en het al dan niet afsluiten van de Nieuwe Waterweg middels de aanleg van een zeesluis.

Om deze keuzes weloverwogen te maken, zijn in veel situaties al voor 2050 verkennende studies nodig voor onderbouwing van beslissingen die na 2050 moeten worden genomen. De uitkomsten daarvan zouden kunnen leiden tot het aanpassen van mogelijke strategieën die na 2050 moeten worden geïmplementeerd en mogelijk al tot het nemen van voorlopige beslissingen.

5.2 | De betekenis van versnelde zeespiegelstijging in het kort

De voorkeurstrategie voor waterveiligheid houdt rekening met adaptatie aan een doorlopend stijgende zeespiegel gedurende deze eeuw. Hierbij is verondersteld dat de stijgsnelheid per jaar in de loop van deze eeuw niet veel groter wordt dan deze nu is. In de geschetste projecties van de versneld stijgende zeespiegel wordt deze stijgsnelheid na 2050 echter voortdurend groter. Hoewel het onzeker is of deze projecties uitkomen, is het belangrijk om de mogelijke gevolgen ervan op de voorkeursstrategie tijdig in kaart te brengen.

Tot 2050 ontlopen de zeespiegelstijging volgens de beide Deltascenario's Warm en Stoom enerzijds en die volgens de projecties van de versnelde zeespiegelstijging anderzijds elkaar weinig. Op grond van de geprojecteerde zeespiegelstanden hoeft de huidige voorkeursstrategie voor Waterveiligheid dan ook in elk geval tot 2050 niet aangepast te worden. Dat betekent versterking van waterkeringen tot aan het jaar 2050, conform de nieuwe normen. De beoordeling van de keringen ten opzichte van de nieuwe normen is nog bezig en evaluatie van de normen is voorzien van nu tot 2050. Zonder aanpassingen van de normen zal ook bij het uitblijven van versnelde en extreme zeespiegelstijging een aantal kunstwerken vanaf 2040 naar verwachting niet meer voldoen aan de normen; dit komt doordat voor deze kunstwerken de normen strenger zijn dan voorheen.

Wat de mogelijke versnelling van de zeespiegelstijging betekent voor de uitvoering van de strategie na 2050 wordt geïllustreerd in Figuur 5.1. Als we de middenwaarde van de RCP8.5 projectie of de bovenwaarde van RCP4.5 als uitgangspunt nemen, dan was een aanpassing voor 0,5 m stijging in 1995 nog voldoende om circa 65 jaar vooruit te kunnen. In 2060 is de functionele levensduur van een extra 0,5 m afgenomen tot 20 jaar en daarna neemt deze af tot 10 jaar. Dat brengt met zich mee dat adaptatie met relatief kleine stappen steeds lastiger wordt. De maatregelen zullen dan immers steeds korter effectief zijn, en er is weinig tijd voor planning en implementatie. Een optie is om (heel veel) grotere maatregelen te nemen.

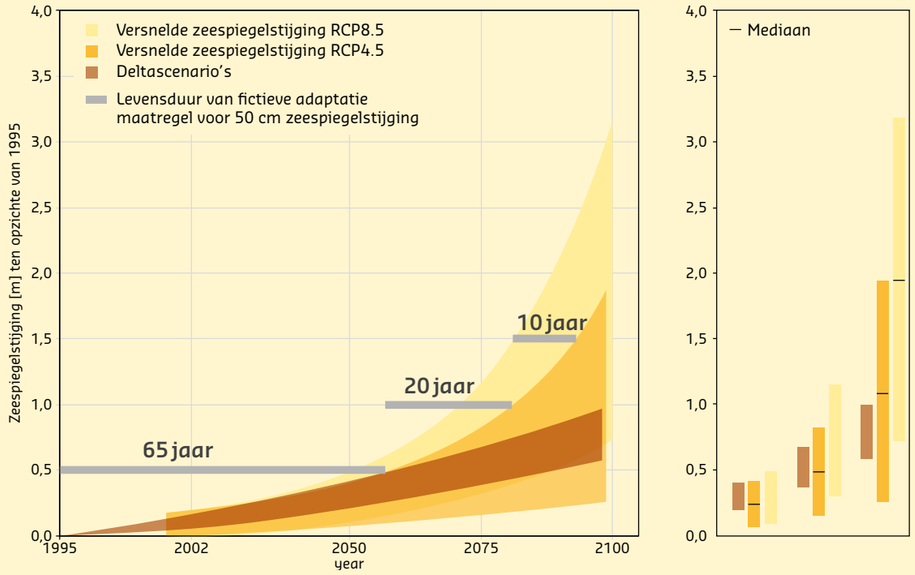

Figuur 5.1 Illustratie van de verkleining van de functionele levensduur van adaptatiemaatregelen aan 0,5 m stijging van de zeespiegel. Deze illustratie geldt voor de bovenwaarde van RCP4.5 en de middenwaarde van RCP8.5.

5.3 | Gevolgen van de versnelde zeespiegelstijging voor stormvloedkeringen en zeesluizen

Voor de hoogwaterbescherming van Nederland vormen de grote stormvloedkeringen en zeesluizen belangrijke schakels. Er is daarom een verkenning uitgevoerd wat de zeespiegelstijging in de loop van deze eeuw zou betekenen voor de functionaliteit van vier van de belangrijkste kunstwerken: de Afsluitdijk, de Maeslantkering, De Haringvlietdam en de Oosterscheldekering. Belangrijke eigenschappen die de functionaliteit van deze keringen bepalen zijn het kerende vermogen, hun sterkte, de frequentie waarmee ze moeten sluiten en de betrouwbaarheid van de sluitprocedure. Van deze eigenschappen zijn de eerste en derde in beschouwing genomen in onze analyses. Mechanismen zoals piping, sterkte en stabiliteit van de kering, die bepalend zijn voor het 'falen' van de kering, zijn dus niet meegenomen evenmin als de betrouwbaarheid van sluiting. Onderstaande analyse vormt dan ook een eerste-ordebenadering van de functionaliteit van de keringen in de komende 80 jaar onder de aanname van een mogelijk extra versnelde zeespiegelstijging. Een volledige beoordeling van wat de keringen maximaal kunnen keren, vergt een veel gecompliceerder onderzoek, omdat dit afhankelijk is van de specifieke eigenschappen van de keringen en hun omgeving. Een dergelijk onderzoek valt buiten de scope van deze verkenning en zal in elk geval uitgevoerd worden in het kader van de 12-jarige cyclus van beoordelen.

5.3.1 Invloed van de zeespiegelstijging op het kerende vermogen

Het kerende vermogen is voor de waterveiligheid de belangrijkste eigenschap van deze kunstwerken. De eisen die hiervoor aan de kunstwerken gesteld worden vinden hun oorsprong in de in 2017 ingevoerde nieuwe normen. Toch hebben we er niet voor gekozen om deze analyse uit te voeren in het licht van de nieuwe normering, om verwarring met de formele beoordeling te voorkomen. De voorliggende verkenning voor de lange termijn is dan ook geen beoordeling op grond waarvan de keringen goed- of afgekeurd zouden moeten worden. Die beoordeling vindt immers plaats in een ander traject, waarin door de keringbeheerders voor alle keringen een beoordeling wordt opgesteld.

5.3.1.1 Ontwerppeilen

De verkenning start met een schatting van wat de keringen aan waterstanden kunnen keren. Er is bewust voor gekozen om de golfbelasting buiten de analyses te houden. Het nader vaststellen van de mate van golfoverslag vraagt om uitgebreider onderzoek, waarin gebruik gemaakt wordt van meer detailgegevens van de keringen dan voor de onderhavige studie beschikbaar waren. Waar mogelijk zijn de ontwerppeilen van de keringen gebruikt als maat voor de vergelijking met toekomstige stormvloedwaterstanden. Voor de kunstwerken waarvoor geen ontwerppeil beschikbaar is, is de kerende hoogte als maat genomen. De volgende ontwerppeilen, welke zijn verkregen van contactpersonen bij Rijkswaterstaat, zijn gebruikt in de analyses:

- Afsluitdijk: Als onderdeel van het 'Deltaprogramma Veiligheid' is voorzien om de Afsluitdijk te renoveren waarbij deze dijk stormvloedwaterstanden die optreden bij een zeespiegelstijging van 1 m zou moeten kunnen keren. Voor de Afsluitdijk gebruiken we als criterium het ontwerppeil bij Den Oever zoals dat is opgegeven voor de nieuw te bouwen keersluis aan de buitenkant van de bestaande schutsluizen. Dit ontwerppeil is NAP +6,5 m.
- Maeslantkering: Voor de Maeslantkering gebruiken we als criterium de gemiddelde kerende hoogte van NAP +5 m. Die is gelijk aan het niveau van de bovenzijde van de sluitdeuren.
- Haringvlietdam: Voor de Haringvlietdam gebruiken we als criterium de kerende hoogte van de binnenste deur van de spuisluis. Deze is NAP +5 m.
- Oosterscheldekering: Voor de Oosterscheldekering gebruiken we het ontwerppeil van NAP +5,5 m zoals dat was voorgeschreven tijdens de bouw.

Bij de huidige zeewaterstand hebben deze ontwerppeilen een bepaalde frequentie van overschrijden. Met een stijgende zeespiegel zal die frequentie omhoog gaan. Dit zal tevens, indien sluitcriteria niet wijzingen, aanleiding geven tot het vaker sluiten van de stormvloedkeringen. Ter illustratie een voorbeeld: bij de huidige zeespiegel is de geschatte frequentie van een stormvloedwaterstand van NAP +3 m bij Hoek van Holland ongeveer eens per tien jaar (of een kans van 1/10 per jaar). Als de zeespiegel met 1 meter stijgt, zal die frequentie ongeveer drie keer per jaar zijn, een toename met een factor 30. In elk jaar is het dan zeer waarschijnlijk dat de waarde van NAP +3 m bij Hoek van Holland tenminste één keer wordt overschreden.

De huidige frequentie van overschrijden gebruiken we als referentiewaarde waarmee we de projecties voor de toekomstige frequenties gaan vergelijken. Hoe snel de frequentie in de loop van de jaren verandert, is afhankelijk van de snelheid waarmee de zeespiegel stijgt. Om dat te bepalen zijn de stormvloedwaterstanden verhoogd met behulp van de verschillende zeespiegelprojecties.

Een vergelijking tussen de ontwerppeilen en deze veranderende overschrijdingsfrequenties laat zien wat we in de loop van de eeuw kunnen verwachten van het waterkerende vermogen van stormvloedkeringen op basis van hun huidige hoogte. Uiteraard kan door het versterken of verhogen van de keringen een aanpassing worden gedaan waardoor de stormvloedkering hogere waterstanden kan keren. Verder geldt dat een overschrijding van het ontwerppeil in de huidige toestand van de keringen niet per definitie betekent dat deze keringen 'falen' of 'bezwijken'.

5.3.1.2 Bepaling van de frequenties van de ontwerppeilen

Voor de verschillende kunstwerken zijn met Hydra-NL, dat onderdeel is van het WBI-instrumentarium[40], berekeningen uitgevoerd om overschrijdingsfrequenties te bepalen van de ontwerppeilen. Dit is gedaan voor de huidige zeespiegelstand en voor verschillende zeespiegelstijgingen die in de projecties en scenario's voorkomen.

We nemen aan dat de (kans op een bepaalde) stormopzet ongewijzigd blijft onder alle scenario's. Dat betekent dat de zeespiegelstijging één-op-één doorwerkt in hogere piekwaterstanden op zee. Als voorbeeld: stel dat op een bepaalde locatie de waterstand bij de normfrequentie wordt geschat op NAP +4 m en één van de scenario's verwacht voor een bepaald jaar een stijging van de zeespiegel met 0,5 m, dan wordt de verwachte waterstand bij de normfrequentie NAP +4,5 m. Overigens is het niet zeker dat de aanname van een ongewijzigde stormopzet correct is, dit zou in een later stadium uitgezocht moeten worden.

40 Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2017: Regeling veiligheid primaire waterkeringen 2017; Bijlage II Voorschriften bepaling hydraulische belasting primaire waterkeringen

De stijging van de gemiddelde zeespiegel voor de komende eeuw volgt uit de scenario's en projecties. Hierbij is de zeespiegelstijging relatief genomen ten opzichte van het jaar 1995. We gaan uit van de stijging volgens de middenwaarde van de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging (zie hoofdstuk 3). We laten echter ook zien bij welke zeespiegelstijging dit gebeurt. Door dit te relateren aan de projecties kan worden geschat wanneer dit optreedt bij de onder-, midden-, en bovenwaarde van de projecties. De betekenis voor het Deltaprogramma brengen we in beeld door eenzelfde exercitie te doen met als uitgangspunt de zeespiegelstijging volgens de Deltascenario's Warm en Stoom. Deze analyse levert een eerste indicatie op voor de verandering van overschrijdingsfrequenties in de tijd en de onzekerheden daarover.

5.3.1.3 Veranderingen in terugkeertijden van ontwerppeilen voor deze eeuw

De resultaten presenteren we twee manieren:

- De zeespiegelstijging waarbij belangrijke terugkeertijden van de overschrijding van ontwerppeilen van de onderzochte keringen naar verwachting gaan voorkomen. Hiermee volgen we de 'knikpunten'-aanpak zoals beschreven in hoofdstuk 2, al gaat het hier niet om heel harde knikpunten waarbij doelen niet gehaald worden, maar om belangrijke mijlpalen waarbij een frequentie van overschrijding van het ontwerppeil van eens in de 10, 100, 1000, 10.000 en 100.000 jaar wordt gehaald (Figuur 5.2). Met behulp van de scenario's en projecties kan worden ingeschat wanneer dit kan gaan gebeuren . Deze resultaten zijn scenario-neutraal. Bij nieuwe scenario's kan gemakkelijk opnieuw worden ingeschat wanner de terugkeertijden worden verwacht bij een bepaald scenario.
- Voor drie zichtjaren (2050, 2085, 2100) presenteren we de verwachte terugkeertijden van de ontwerppeilen voor de onderzochte keringen voor de Deltascenario's Warm en Stoom en voor de middenwaarde van de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging (Tabel 5.1). Voor de volledigheid toont de tabel ook de frequenties voor het referentiejaar 2023. Het onderlinge verschil in terugkeertijden tussen de vier verschillende jaartallen geeft een eerste indicatie van het verloop van het kerende vermogen van de onderzochte kunstwerken in de komende 80 jaar, op basis van hun huidige hoogte.

Uit Tabel 5.1 blijkt dat er tot 2050 weinig verschillen optreden tussen de verschillende projecties en scenario's. Dit is het gevolg van de kleine verschillen tussen de zeespiegelstanden volgens de projecties en scenario's. Na 2050 en vooral in de laatste twee decades van deze eeuw blijkt duidelijk dat het kerende vermogen van de kunstwerken erg sterk afneemt bij de projecties van een versneld stijgende zeespiegel. Anders gezegd: de kans dat een storm leidt tot een piekwaterstand op zee die hoger is dan het ontwerppeil, wordt snel groter. Handhaving van het gewenste beschermingsniveau zal in de 2e helft van deze eeuw meer en meer inspanning kosten.

In Tabel 5.1 zijn we uitgegaan van middenwaarden van zeespiegelstijging voor de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging. Om deze middenwaarden liggen brede pluimen die de onzekerheden om deze waarden weergeven. Figuur 5.2 brengt deze onzekerheid in verband met verschillende terugkeertijden voor de ontwerppeilen. Deze figuur laat zien dat bij een zeespiegelstijging van rond de 2 m de jaarlijkse kans op een storm die leidt tot het overschrijden van de ontwerppeilen van de Haringvlietsluis en Oosterscheldekering in de orde van eens in de 10 jaar ligt; voor de Maeslantkering zelfs hoger. Het ligt binnen de bandbreedte van de onzekerheden dat we dit binnen deze eeuw kunnen bereiken. Het ligt ook binnen de bandbreedte van de projecties dat dit mogelijk pas lange tijd na 2100 bereikt gaat worden.

Tabel 5.1 Indicatie van de terugkeertijden (jaren) van de overschrijding van het ontwerppeil voor de stormvloedkeringen voor (a) de huidige situatie (2023) en de zichtjaren (b) 2050; (c) 2085 en (d) 2100 bij zeespiegelstijging ten opzichte van 1995 volgens de middenwaarden van de projecties voor extra versnelde zeespiegelstijging die uitgaan van de uitvoering van het Parijsakkoord (RCP4.5); sterk toenemende broeikasgasconcentraties (RCP8.5) en de Deltascenario's Warm en Stoom. De terugkeertijden zijn afgerond. Tussen de 100 duizend en 10 duizend afgerond op 10.000-tallen, tussen 10.000 en 1000 op 1000-tallen; tussen 1000 en 100 op 100-tallen en beneden de 100 op 10-tallen.

(a) 2023				
Kering	**Ontwerppeil (m+NAP)**	**Deltascenario's Warm en Stoom (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP4.5 (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP8.5 (Jaren)**
Zeespiegelstijging (m)		**0,17**	**0,10**	**0,10**
Maeslantkering	**5,0**	**> 1.000**	**>1.000**	**>1.000**
Haringvlietdam	**5,0**	**> 3.000**	**>3.000**	**>3.000**
Oosterscheldekering	**5,5**	**> 10.000**	**>10.000**	**>10.000**
Afsluitdijk	**6,5**	**>100.000**	**> 100.000**	**> 100.000**

(b) 2050				
Kering	**Ontwerppeil (m+NAP)**	**Deltascenario's Warm en Stoom (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP4.5 (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP8.5 (Jaren)**
Zeespiegelstijging (m)		**0,40**	**0,23**	**0,28**
Maeslantkering	**5,0**	**> 300**	**>500**	**>400**
Haringvlietdam	**5,0**	**> 1.000**	**>2.000**	**>1.000**
Oosterscheldekering	**5,5**	**> 7.000**	**>10.000**	**>9.000**
Afsluitdijk	**6,5**	**>100.000**	**> 100.000**	**> 100.000**

(c) 2085				
Kering	**Ontwerppeil (m+NAP)**	**Deltascenario's Warm en Stoom (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP4.5 (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP8.5 (Jaren)**
Zeespiegelstijging (m)		**0,80**	**0,64**	**106**
Maeslantkering	**5,0**	**>50**	**>80**	**>10**
Haringvlietdam	**5,0**	**>400**	**>500**	**>100**
Oosterscheldekering	**5,5**	**>1.000**	**>2.000**	**>500**
Afsluitdijk	**6,5**	**>100.000**	**>100.000**	**>60.000**

(d) 2100				
Kering	**Ontwerppeil (m+NAP)**	**Deltascenario's Warm en Stoom (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP4.5 (Jaren)**	**Versnelde zeespiegelstijging RCP8.5 (Jaren)**
Zeespiegelstijging (m)		**1,00**	**1,07**	**1,94**
Maeslantkering	**5,0**	**>20**	**>10**	**<10**
Haringvlietdam	**5,0**	**>200**	**>60**	**<10**
Oosterscheldekering	**5,5**	**>800**	**>400**	**>20**
Afsluitdijk	**6,5**	**>100.000**	**>60.000**	**>2.000**

Figuur 5.2 geeft de terugkeertijden voor overschrijdingen van de ontwerppeilen als functie van de zeespiegelstijging. Met behulp van de bandbreedte voor de Deltascenario's en de projecties kan worden afgeleid wanneer dit ongeveer kan gaan plaatsvinden. Uit Figuur 5.2 blijkt dat voor alle keringen de overschrijdingsfrequentie van het stormvloedpeil telkens met een factor 10 toeneemt bij een zeespiegelstijging in het bereik van 0,5 tot 0,8 meter. Dat impliceert dat de decimeringshoogte[41] van waterstanden bij de stormvloedkeringen in het bereik van 0,5 tot 0,8 meter ligt. Deze decimeringshoogte is een indicator voor het effect van een mogelijk extra versnelde zeespiegelstijging. Om een voorbeeld te geven: bij de middenwaarde van de RCP4.5 projectie en de Deltascenario's Warm en Stoom is de zeespiegel in het jaar 2100 met ongeveer 1 m gestegen ten opzichte van 1995. Dat is dus gelijk aan ongeveer 1,3 à 2 keer de decimeringshoogte. Dat betekent dat bij RCP4.5 volgens de middenwaarde in het jaar 2100 de overschrijdingskansen van ontwerppeilen met een factor 20-100 zijn toegenomen ten opzichte van de referentiesituatie van 1995. Dit is rond 2080 volgens de middenwaarde in de RCP8.5 projectie. In 2100 is volgens de middenwaarde van de RCP8.5 projectie de zeespiegel ongeveer 2 m gestegen. Dat is dus gelijk aan ongeveer 2,5 à 4 keer de decimeringshoogte. In dat geval zijn de overschrijdingskansen van ontwerppeilen met een factor 300-10.000 toegenomen.

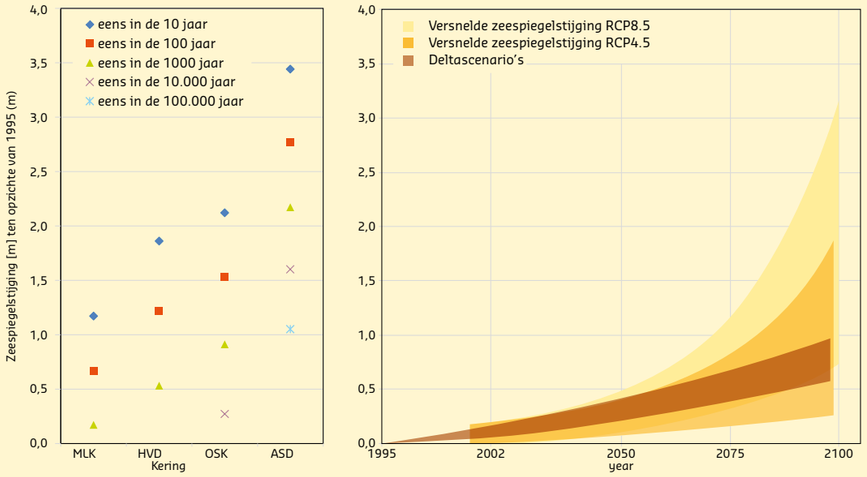

Figuur 5.2 Terugkeertijden (10, 100, 1000, 10.000 en 100.000 jaar) van de overschrijding van het ontwerppeil voor de Maeslantkering (MLK), Haringvlietdam (HVD), Oosterscheldekering (OSK) en Afsluitdijk (ASD) (links). Met behulp van de scenario's en projecties in de rechter figuur kan worden geschat wanneer dit kan gaan optreden. Bijvoorbeeld: de terugkeertijd van eens in de 10 jaar voor de overschrijding van het ontwerppeil van de Maeslantkeringwordt bereikt bij 1,15 m zeespiegelstijging. Dit komt op z'n vroegst voor rond 2075 (bovenwaarde RCP8.5), of later, rond 2085 volgens de middenwaarde van RCP8.5 of de bovenwaarde van RCP4.5 of na 2100 in de Deltascenario's.

5.3.2 Verandering van de sluitfrequentie van de Maeslantkering en Oosterscheldekering

De Maeslantkering en de Oosterscheldekering zijn het grootste deel van de tijd geopend. De Maeslantkering vanwege het scheepvaartverkeer naar en vanuit Rotterdam via de Nieuwe Waterweg, de Oosterscheldekering om de natuurwaarden en schelpdierkweek in de Oosterschelde te garanderen. Deze keringen sluiten alleen bij een dreigende stormopzet op zee. Wanneer deze keringen vaker en langer moeten sluiten als gevolg van een stijgende zeespiegel, verliezen ze mogelijk deze gewenste functionaliteiten. Voor de Oosterscheldekering en de Maeslantkering is de sluitfrequentie dan ook een belangrijk criterium voor het functioneren.

Met een stijgende zeespiegel zal de sluitfrequentie toenemen. De Maeslantkering moet nu sluiten bij een waterstand van NAP +3,0 m bij Rotterdam (en/of NAP +2,9 m bij Dordrecht). Dat komt nu ongeveer eens in de 10 jaar voor. Wanneer de zeespiegel bijvoorbeeld met 1,5 meter is gestegen zal die kering, bij gelijke sluitcriteria, in de wintermaanden zeer regelmatig dicht zijn. Deze stijging zal rond 2090 voorkomen volgens de middenwaarde van de RCP8.5 en de bovenwaarde van de RCP4.5 projectie en rond 2080 volgens de bovenwaarde van de RCP8.5 projectie.

41 *Absoluut verschil in hoogte tussen een waterstand met een bepaalde overschrijdingsfrequentie en een waterstand met een overschrijdingsfrequentie, die een factor 10 hoger of lager is.*

Met behulp van Hydra-NL is berekend wat de invloed is van zeespiegelstijging op de sluitfrequentie van deze keringen (Figuur 5.3 en Figuur 5.4), onder de aanname van gelijkblijvende sluitcriteria. De sluitfrequentie neemt bij benadering exponentieel toe met de zeespiegelstijging. Dit exponentiele verloop zet zich door tot het moment dat de kering vrijwel permanent gesloten is, daarna heeft de lijn een vlak verloop (zie Figuur 5.4). Voor de Maeslantkering loopt de frequentie op van eens per 16 jaar naar eens per 3 jaar (0,5 m zeespiegelstijging), 3 keer per jaar (1,0 m zeespiegelstijging) tot 30 keer per jaar (1,5 m zeespiegelstijging). Voor de Oosterscheldekering loopt de frequentie op van eens per anderhalf jaar naar 5 keer per jaar (0,5 m zeespiegelstijging), via 45 keer per jaar (1,0 m zeespiegelstijging) tot vrijwel permanente sluiting (1,5 m. zeespiegelstijging).

Voor de Maeslantkering is een sluitfrequentie van 1 keer per jaar gesuggereerd als knikpunt in verband met de belemmering voor de scheepvaart[42]. Dat knikpunt wordt overschreden bij ongeveer 0,75 m zeespiegelstijging. Vanuit constructief oogpunt kan de Maeslantkering naar verwachting een sluitfrequentie van maximaal 3 keer per jaar aan[43]; dat knikpunt wordt overschreden bij ongeveer 1,0 m zeespiegelstijging. Er zijn geen vergelijkbare knikpunten voor de Oosterschelde, maar ergens tussen de 1,0 en 1,5 m zeespiegelstijging zal de kering zó vaak moeten sluiten dat die niet meer functioneert en vervangen moet worden door een alternatief.

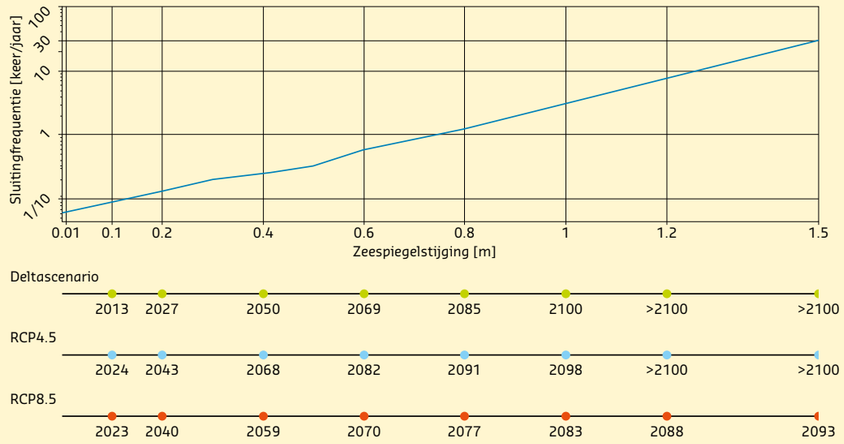

Figuur 5.3 Sluitfrequentie Maeslantkering afhankelijk van de zeespiegelstijging. Deze grafiek is bepaald met Hydra-NL. Onder de grafiek is aangegeven wanneer bepaalde niveaus van zeespiegelstijging worden bereikt in de Deltascenario's Warm en Stoom en bij de middenwaarden van de projecties voor extra versnelde zeespiegelstijging.

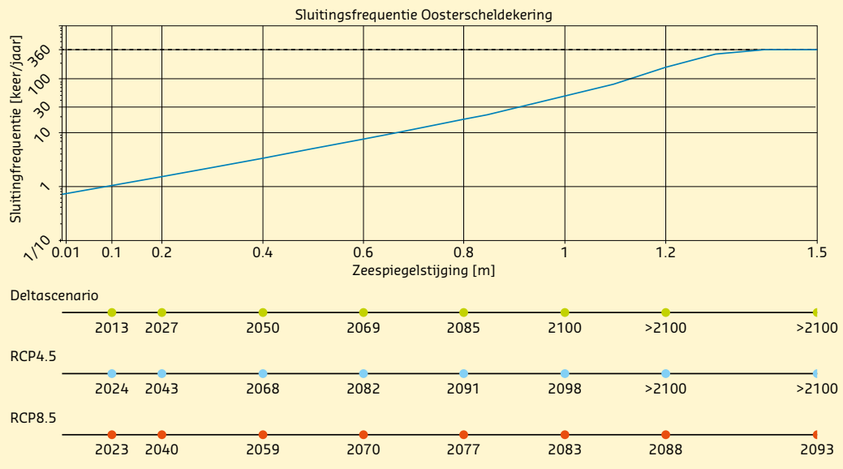

Figuur 5.4 Sluitfrequentie Oosterscheldekering afhankelijk van de zeespiegelstijging. Deze grafiek is bepaald met Hydra-NL. Onder de grafiek is aangegeven wanneer bepaalde niveaus van zeespiegelstijging worden bereikt in de Deltascenario's Warm en Stoom en bij de middenwaarden van de projecties voor extra versnelde zeespiegelstijging. De stippellijn geeft de maximale frequentie aan dat met dit model berekend kan worden. Dit maximum is gelijk aan het aantal getijden per winterhalfjaar (360). Het bereiken van dit maximum impliceert dat in elke getijperiode het sluitcriterium wordt bereikt.

42 Deltaprogramma | Rijnmond-Drechtsteden, 2011: Deltaprogramma 2012 - Probleemanalyse Rijnmond-Drechtsteden; Impact van klimaatverandering en sociaal-economische ontwikkeling op waterveiligheid en zoetwatervoorziening.
43 Sacha de Goederen, Rijkswaterstaat, persoonlijke communicatie

Door de snellere toename in sluitfrequentie van de Maeslantkering en de Oosterscheldekering komt een belangrijke keuze voor de voorkeursstrategie op lange termijn in beeld over het al dan niet permanent afsluiten van zeearmen die nu nog een open verbinding met de zee hebben. Mogelijk moet daarom al voor 2050 worden nagedacht over gesloten varianten die nodig zouden kunnen zijn om na 2050 de effecten van versnelde zeespiegelstijging op te vangen.

De bovenstaande sluitfrequenties zijn, zoals vermeld, berekend onder de aanname van ongewijzigde sluitcriteria. De keringen zouden wellicht meer zeespiegelstijging aan kunnen door het sluitpeil te laten “meestijgen” met de zeespiegel, zodat de sluitfrequentie niet, of minder snel, toeneemt. Dit stelt wel hogere eisen aan de waterkeringen in het achterland. Tevens geldt dat de buitendijkse gebieden achter de keringen dan vaker onder water zullen staan. Het reducerende effect van de Maeslantkering op hydraulische belastingen zal naar verwachting onder alle scenario’s en bij alle projecties behouden blijven als de sluitcriteria meebewegen met de zeespiegel.

5.3.2.1 Gevolgen voor het achterliggende gebied

Omdat de Maeslantkering en de Oosterscheldekering normaliter open staan, zal het water achter deze keringen meestijgen met de zeespiegel. Dit geldt ook voor het water achter de Haringvlietsluizen, dat in open verbinding staat met de rest van het Benedenrivierengebied. Daarbij komt: het peil van het Haringvliet moet hoog genoeg blijven om het rivierwater te kunnen spuien rond laagwater op zee.

Deze hogere waterstanden op de binnenwateren hebben tot gevolg dat de marge tussen de waterstand bij sluiten van de keringen en de dijkhoogtes langs de rivieren kleiner wordt. Voor de veiligheid in het benedenrivierengebied is deze marge van belang voor het bergen van de afvoer van de Rijn en Maas. Met het stijgen van de zeespiegel zal ook tijdens extreme hoogwatergebeurtenissen het overslagdebiet over de stormvloedkeringen kunnen toenemen; en dat extra water zal geborgen moeten kunnen worden. Het effect hiervan is overigens naar verwachting klein. Een bijkomend effect van de hogere waterstanden op de binnenwateren is dat buitendijks gelegen bewoonde gebieden in toenemende mate te maken krijgen met wateroverlast.

Omdat de keringen vaker moeten sluiten bij hogere zeespiegel, zal ook de frequentie toenemen dat een kering ten onrechte niet sluit. Dat heeft gevolgen voor maatgevende waterstanden in het zee-gedomineerde deel van het benedenrivierengebied, zoals we verderop beschrijven in paragraaf 5.4.2.

Als de marge voor berging kleiner wordt en het totale overslagdebiet over de kering groter wordt zal de waterberging op het Volkerak-Zoommeer (VZM) vaker moeten worden ingezet. De capaciteit hiervan zal echter ook afnemen: omdat het VZM moet kunnen spuien naar o.a. de Westerschelde (bij Bath) zal de reguliere waterstand van het VZM ook hoger worden, waarmee de capaciteit van de waterberging afneemt. De stijging van de zeespiegel heeft dus ook gevolgen voor de waterveiligheid in het achterliggende gebied. Dergelijke consequenties zijn in deze studie nog niet verkend.

5.4 Invloed van zeespiegelstijging op rivierwaterstanden

5.4.1 Invloed zeespiegelstijging bij dagelijkse condities

Een hogere zeespiegel resulteert, bij open stormvloedkeringen, in een evenredige toename van de waterstanden in het zee-gedomineerde deel van het benedenrivierengebied. Maar ook verder bovenstrooms kan een hogere zeewaterstand invloed hebben op waterstanden als gevolg van het ‘backwater effect’[44]. Figuur 5.5 illustreert dit effect door voor verschillende zeewaterstanden de berekende waterstand te tonen lang de Waal. In alle berekeningen is een gemiddelde rivierafvoer aangenomen: 2.200 m³/s bij Lobith.

Uit de figuur blijkt dat het effect van een verhoogde zeewaterstand weliswaar afneemt in stroomopwaartse richting, maar vanwege het backwater-effect tot ver bovenstrooms merkbaar is, *in extremis* zelfs tot aan de splitsingspunten. Op diverse trajecten zal de relatieve invloed van de zeewaterstand op bijvoorbeeld maatgevende waterstanden daarom toenemen als gevolg van de zeespiegelstijging. In de huidige situatie komt de zee-invloed op maatgevende waterstanden ongeveer tot Gorinchem.

44 Het backwater-effect beschrijft de invloed van een ‘obstructie’ in de rivier op bovenstroomse waterstanden. In dit geval is de zee(waterstand) de obstructie.

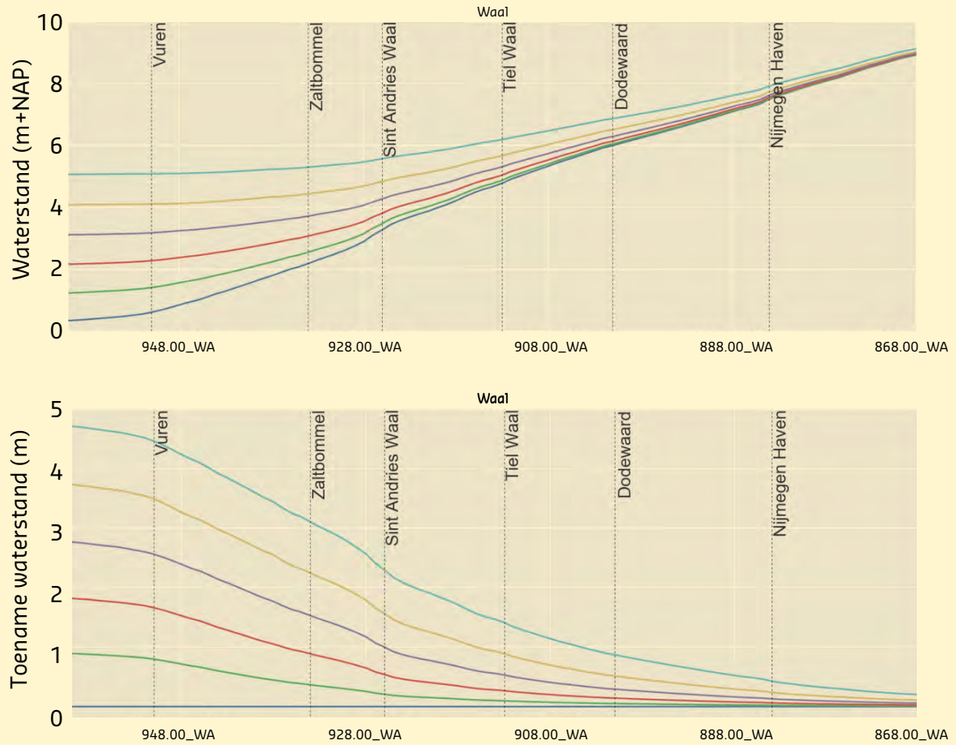

Figuur 5.5 Waterstanden op de Waal bij een gemiddelde Rijnafvoer (2200 m³/s) en zes verschillende zeewaterstanden bij Hoek van Holland (NAP +0 m tot +5 m). Onder: waterstandsverhoging in vergelijking met de situatie van een zeewaterstand van NAP +0 m.

5.4.2 Invloed zeespiegelstijging bij stormcondities en hoge afvoeren

Bij (extreme) stormcondities wordt de Maeslantkering gesloten en is Figuur 5.5 niet meer van toepassing. De invloed van de zeespiegelstijging werkt daarom niet één-op-één door op maatgevende waterstanden in het benedenrivierengebied. Dat neemt niet weg dat in het zee-gedomineerde deel van het benedenrivierengebied de maatgevende waterstanden voor een belangrijk deel worden bepaald door gebeurtenissen waarbij de stormvloedkering toch open is. Dit zijn gebeurtenissen waarbij de kering had moeten sluiten vanwege hoge zeewaterstanden, maar waarbij dat ten onrechte niet is gelukt. De kans dat de kering ten onrechte niet sluit bij een sluitvraag is geschat op 1%[45]. De invloed van de zeespiegelstijging werkt daarom weliswaar niet één-op-één door, maar bij Rotterdam is de invloed van zeespiegelstijging nog altijd in de orde van 85%[46]. Dit betekent dat een zeespiegelstijging van 1 m ongeveer 0,85 m toename in de maatgevende waterstanden tot gevolg heeft in het zee-gedomineerde deel van het benedenrivierengebied. Dit effect kan mogelijk (deels) gemitigeerd worden door een grotere betrouwbaarheid van sluiting te realiseren (ofwel: het verlagen van de kans dat de kering ten onrechte niet sluit).

In het bovenrivierengebied zijn condities met hoge rivierafvoeren maatgevend. Voor deze condities is Figuur 5.5 evenmin van toepassing, omdat het *backwater-effect* veel minder groot is bij hoge afvoeren dan bij lage of gemiddelde afvoeren. Zolang de zeespiegelstijging beperkt blijft tot 1 à 2 m zal de invloed ervan op maatgevende waterstanden in het bovenrivierengebied daarom beperkt zijn. Het strekt wel tot aanbeveling om uit te zoeken tot hoe ver bovenstrooms de zeespiegelstijging een (significante) invloed heeft op maatgevende waterstanden.

45 Dit is de kans die binnen het Wettelijk Beoordelings Instrumentarium (WBI) wordt gebruikt bij het berekenen van hydraulische belastingen. Deze kans is dus geïmplementeerd in Hydra-NL

46 HKV en TU Delft, 2012: Afsluitbare waterkeringen in de Rijnmond; beantwoording van vragen Deltadeelprogramma Rijnmond-Drechtsteden. (Tabel 4.9)

5.4.3 Coïncidentie hoge zeewaterstanden en grote rivierafvoeren

Coïncidentie heeft betrekking op het gelijktijdig voorkomen van gebeurtenissen. Op het gebied van coïncidentie is in de Rijn-Maasmonding (RMM) vooral het samenvallen van grote rivierafvoeren van Rijn en Maas en hoge zeewaterstanden relevant, voor:

- Hoge waterstanden in het gebied, vooral in het 'overgangsgebied'; het gebied waar de hoogwaterstanden significant worden beïnvloed door zowel rivierafvoeren als zeewaterstanden.
- De langst mogelijke sluitingsduur van de stormvloedkeringen. Als de keringen gesloten zijn kan het rivierwater tijdelijk niet afgevoerd worden. Bij relatief hoge rivierafvoeren zal het bergingsvolume in het benedenrivierengebied eerder gevuld zijn en moeten de keringen ook eerder geopend worden.

Zeespiegelstijging heeft tot gevolg dat hoge zeewaterstanden vaker voorkomen. De kans op het gelijktijdig voorkomen van hoge afvoeren en hoge zeewaterstanden zal dan evenredig toenemen. In het zee-gedomineerde deel heeft dit, zoals vermeld in paragraaf 5.4.1, tot gevolg dat de maatgevende waterstanden substantieel hoger worden, met ongeveer 85% van de zeespiegelstijging. Hoe verder stroomopwaarts, hoe groter de relatieve invloed van de rivierafvoer op de lokale waterstanden. Voor rivier-gedomineerde locaties is het effect van zeespiegelstijging daarom minder sterk dan voor zee-gedomineerde locaties. Bij zeespiegelstijging neemt de omvang van het zee-gedomineerde gebied echter toe.

Concluderend kan worden vastgesteld dat hoewel de kans op coïncidentie toeneemt, de effecten hiervan niet overal evenredig toenemen met de zeespiegelstijging.

5.4.4 Effectiviteit rivierverruimingsmaatregelen

Ruimte-voor-de-riviermaatregelen hebben als doel het verlagen van hoogwaterstanden als gevolg van grote rivierafvoeren. In het zee-gedomineerde deel van het benedenrivierengebied is de invloed van de rivierafvoer voor de hoogwaterstanden gering en daarmee is de toegevoegde waarde van rivierverruimingsmaatregelen op die locaties eveneens gering. Over het algemeen geldt: hoe verder stroomafwaarts, hoe groter de relatieve invloed van de zeewaterstand op de lokale hoogwaterstanden en dus hoe beperkter de effectiviteit van rivierverruiming.

Paragraaf 5.4.1 beschrijft dat één van de gevolgen van zeespiegelstijging is dat het zee-gedomineerde gebied in landwaartse richting verschuift. Op diverse riviertrajecten zal de relatieve invloed van de zeewaterstand daarom toenemen als gevolg van de zeespiegelstijging. Dat heeft tot gevolg dat op deze locaties het waterstandsverlagende effect van rivierverruiming zal afnemen.

Het aantal ruimte-voor-de-rivierprojecten dat zich in het benedenrivierengebied bevindt is gering. Een zeespiegelstijging van 2 tot 3 m heeft alleen gevolgen voor ver stroomafwaarts gelegen projecten. Aangezien hier de maatgevende waterstand meer wordt bepaald door de zeewaterstand dan door de rivierafvoer, heeft versnelde zeespiegelstijging naar verwachting slechts beperkte gevolgen voor de voorkeursstrategie op korte en lange termijn ten aanzien van rivierverruiming. Mogelijk heeft de zeespiegelstijging nog enige invloed op de effectiviteit van de maatregelen Noordwaar' en Overdiepse Polder; dit zal uitgezocht moeten worden.

5.5 | IJsselmeer en Afsluitdijk

Bij een stijgende zeespiegel nemen de mogelijkheden om onder vrij verval te spuien bij de Afsluitdijk af. Daarom is al eerder gekozen voor het installeren van pompen om peilstijging op het IJsselmeer tot 2050 te voorkomen. Hiertoe komen in het jaar 2022 een pompcapaciteit van 240 m³/s en twee extra spuimiddelen beschikbaar. Bij een stijgende zeespiegel zullen de mogelijkheden onder vrij verval te spuien echter afnemen en zijn op termijn extra maatregelen nodig om het streefpeil te handhaven.

Figuur 5.6 toont geeft een schematische weergave van de wisselwerking tussen beschikbare spuicapaciteit en benodigde pompcapaciteit en de invloed van zeespiegelstijging daarop[47]. Een stijging van de zeespiegel heeft tot gevolg dat de (etmaalgemiddelde) spuicapaciteit afneemt. De afname kan gecompenseerd worden door vergroting van de pompcapaciteit en/of uitbreiding van de spuicapaciteit. De spuicapaciteit kan vergroot worden door extra spuien te installeren, of door het IJsselmeer op een hoger peil te beheren. De laatste maatregel resulteert wel in hogere belastingen voor de waterkeringen rond het meer, met mogelijk een extra opgave voor dijkversterking tot gevolg. De benodigde pompcapaciteit bij de Afsluitdijk is dus afhankelijk van meerdere factoren: de spuicapaciteit, het streefpeil van het IJsselmeer, de gestelde veiligheidsnorm en de keuze om maatgevende hoogwatergebeurtenissen wel/niet/ten dele te mitigeren door berging in het IJsselmeer.

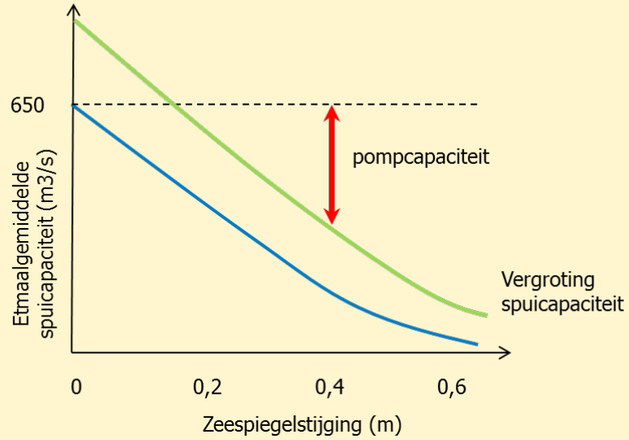

Figuur 5.6 Schematische weergave van de wisselwerking tussen beschikbare spuicapaciteit en benodigde pompcapaciteit en de invloed van zeespiegelstijging daarop. Bron: intreerede Prof. Dr. Ir. Bas Jonkman.

Het uitgangspunt van de deltabeslissing IJsselmeergebied is dat het gemiddelde winterpeil (NAP-0,25 m) van het IJsselmeer en Markermeer in ieder geval tot 2050 gelijk blijft. Het meerpeil fluctueert sterk in de tijd. In perioden met hoge IJsselafvoeren stijgt het meerpeil; in de perioden daarna wordt het meerpeil terug gebracht naar het streefpeil van NAP-0,40 m[48]. Door zeespiegelstijging zal de spuicapaciteit geleidelijk afnemen. Uitgaande van een getij-amplitude bij Den Oever en Kornwerderzand[49] van circa 0,9 m en een gemiddeld peil van NAP-0,25 m, zijn er bij een zeespiegelstijging 0,65 m onder "gemiddelde" condities dus vrijwel geen spuimogelijkheden meer. Bij een dergelijke zeespiegelstijging kan alleen gespuid worden bij hoge meerpeilen en/of bij oostenwind (afwaaiing op de Waddenzee). Een zeespiegelstijging van 0,65 m kan dus als een knikpunt beschouwd worden. Dit is rond 2085 voor de middenwaarde van de RCP4.5 projectie en rond 2070 volgens de middenwaarde van RCP8.5. Volgens de projecties kan dit op zijn vroegst rond 2060 gaan gebeuren. De spuien bij het IJsselmeer zullen echter niet buiten gebruik raken bij ene dergelijke zeespiegelstijging. Vooral bij (extreme) hoogwatergebeurtenissen kan spuien een belangrijke bijdrage blijven leveren omdat dan het meerpeil hoger staat. Verder zal het eventueel verhogen van het streefpeil ertoe bijdragen dat de spuicapaciteit extra benut kan worden.

In de integrale studie waterveiligheid en peilbeheer IJsselmeergebied (ISWP)[50] is gekeken naar noodzakelijke versterkingen van keringen rond het IJsselmeer na 2050, rekening houdend met voortgaande zeespiegelstijging. In de ISWP-studie zijn verschillende opties voor pompen, spuien en peilverhoging verder uitgewerkt. Hierbij is gekeken naar het ophogen van het streefpeil van het IJsselmeerpeil in de winter met 0,30 meter tussen 2050 en 2100, en vervolgens met nog eens 0,30 meter extra tussen 2100 en 2150. De analyses in de ISWP-studie zijn uitgevoerd voor de periode tot het jaar 2175, waarbij rekening is gehouden met een zeespiegelstijging van 1,15 m in 2125 en 1,75 m in 2175. Uit deze studie blijkt dat een pompcapaciteit nodig is van 3200 m³/s indien [a] de spuicapaciteit en het winterpeil gelijk blijven aan de huidige situatie en [b] de eis gesteld wordt dat de meerpeilpiek met een herhalingstijd van 100.000 jaar bij 1,75 m zeespiegelstijging gelijk moet blijven aan de piek met dezelfde herhalingstijd in de referentiesituatie (0 m zeespiegelstijging). Echter, als "slechts" de meerpeilpiek met een herhalingstijd van 1 jaar bij 1,75 m zeespiegelstijging gelijk moet blijven aan de piek met dezelfde herhalingstijd in de referentiesituatie, is een pompcapaciteit van 1200 m³/s voldoende.

47 Bron: Intreerede Prof. Dr. Ir. Bas Jonkman

48 RWS, sept 2015, Zoetwatervoorraad IJsselmeergebied op peil. Een nieuw peilbesluit voor het IJsselmeergebied

49 Vlag, 2009, Hydrologische Trends IJsselmeer, Dirk Vlag, Rijkswaterstaat Dienst IJsselmeergebied, afdeling Watersystemen, Datum 16 december 2009

50 RWS, 2018, Technische en economische analyse van langetermijnstrategieën, voor peilbeheer in het IJsselmeergebied, Integrale Studie Waterveiligheid en Peilbeheer IJsselmeergebied fase 3, At Remmelzwaal, A. Kors, I. Tanczos, J. Helmer & H. Berger.

Uitbreiding van de pompcapaciteit kan worden uitgesteld of gereduceerd indien het streefpeil op het IJsselmeer wordt verhoogd, maar hier zijn dus extra kosten voor dijkversterking rond het meer mee gemoeid. Verhogen van het winterpeil met 0,6 m en het verdubbelen van de spuicapaciteit verminderen allebei de eerder genoemde benodigde pompcapaciteit van 3.200 m^3/s, tot respectievelijk 2.500 m^3/s en 3.100 m^3/s, en in combinatie tot 2.200 m^3/s. Dit geldt dus bij een prestatie-eis waarbij de meerpeilpiek met een herhalingstijd van 100.000 jaar bij 1,75 m zeespiegelstijging gelijk moet blijven aan de piek met dezelfde herhalingstijd in de referentiesituatie. Als deze eis wordt verlaagd tot het gelijk blijven van de meerpeilpiek met een herhalingstijd van 1 jaar, dan is 1.000 m^3/s pompcapaciteit voldoende.

De maximaal benodigde pompcapaciteit voor het IJsselmeer bij 1,75 m zeespiegelstijging ligt dus ongeveer tussen de 1.000 en 3.200 m^3/s, afhankelijk van keuzes die gemaakt worden over de spuicapaciteit, het streefpeil en de prestatie-eis. Verder leidt meer pompcapaciteit tot een kleinere versterkingsopgave van de waterkeringen langs de grote meren, maar voor de totale kosten lijkt dit volgens de ISWP-studie weinig uit te maken.

Een zeespiegelstijging van 1,75 m kan volgens de huidige studie mogelijk al worden bereikt rond het jaar 2100 volgens de middenwaarde van de hogere projectie voor versnelde zeespiegelstijging (RCP8.5) en de bovenwaarde van de lagere projectie (RCP4.5). Bij de middenwaarde van de lagere project is dit na 2100. Dit kan in deze projectie eind van deze eeuw leiden tot het vergroten van de pompcapaciteit en een eventuele opzet van het winterpeil, plus versterkingsopgave van de waterkeringen om het IJsselmeer.

5.6 | Gevolgen voor de voorkeursstrategie en vervolgopties

Een extra versnelde zeespiegelstijging heeft tot gevolg dat we steeds minder tijd krijgen om ons hieraan aan te passen. Dat brengt met zich mee dat adaptatie met een reeks van relatief kleine ingrepen lastig wordt. Maatregelen zullen dan immers steeds korter effectief zijn. In Figuur 5.1 is inzichtelijk gemaakt hoe een reeks aanpassingen van de kerende hoogte met telkens 0,5 m de levensduur van de kering zou kunnen verlengen. Wat de figuur vooral laat zien is dat iedere volgende verhoging van de kering een steeds kortere verlenging van de levensduur geeft. Dit illustreert dat er tot 2050 nog voldoende tijd is voor het aanpassen van kunstwerken, maar dat de situatie na 2060 vrij snel tot een veel grotere opgave zal leiden. Dit vraagt om grotere aanpassingen en/of maatregelen die relatief eenvoudig uit te breiden zijn.

Die verkorte functionele levensduur heeft grote gevolgen voor de planning en uitvoering van versterkingen van keringen. Versterking van keringen vraagt capaciteit, financiële middelen en (heel veel) tijd voor de uitvoering. Ter illustratie: de huidige uitvoeringssnelheid van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) van ongeveer 25 kilometer per jaar betekent dat de totale lengte van primaire keringen in Nederland (ca. 3150 km) in ongeveer 125 jaar één keer wordt versterkt. In de afgelopen 125 jaar is de zeespiegel ruim 0,2 m gestegen. In de komende 125 jaar zou, volgens de middenwaarden van de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging, de zeespiegel tot meer dan 2 m hoger kunnen worden. Voor de keringen langs de Hollandse en Zeeuwse kust (325 km), de Waddenzee (285 km) en de Westerschelde (165 km) wordt de snelheid waarmee we ons moeten aanpassen daarmee ongeveer 10 keer zo groot. In mindere mate geldt dit ook voor keringen langs de Oosterschelde (195 km), het merengebied (530 km) en het benedenrivierengebied (680 km), waar de belastingen door de zeewaterstand worden beïnvloed. Bij het tussentijds versterken van deze keringen zal (veel) meer marge ingebouwd moeten worden om rekening te houden met de mogelijke toekomstige omstandigheden. Verder kan de extra versnelde zeespiegelstijging aanleiding zijn om na te denken over alternatieve oplossingen.

De extra versnelling van de zeespiegelstijging kan ook gevolgen hebben voor de normering van de waterkeringen. De basis van de huidige normering berust op een combinatie van een economische optimalisatie en eisen aan veiligheid van individuen en groepen. In de betreffende analyses is rekening gehouden met veranderingen in de tijd van zowel de schade die optreedt bij overstroming van het beschermde gebied als met veranderingen in de kans op overstromingen als gevolg van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Bij deze analyses was het uitgangspunt voor de huidige normering een maximaal te verwachten zeespiegelstijging van 1 m in 2100, ten opzichte van de stand in 1995. Hier was de (impliciete) aanname dat de stijgsnelheid maximaal circa 14 mm/jaar zou bedragen. Bij een extra versnelde zeespiegelstijging kan de stijgsnelheid toenemen tot 60mm/jaar of meer. Dit zal van invloed zijn op de uitkomst van de kosten-optimalisatie, en kan daarmee van invloed zijn op de normen zelf. Deze invloed zal echter pas na 2050 merkbaar zijn, en een aanpassing van de normen is al voorzien rond 2050 vanwege maatschappelijke en fysische veranderingen.

Ook bij de beoordeling van primaire waterkeringen (WBI) zal ingespeeld moeten worden op de mogelijkheid van extra versnelde zeespiegelstijging. In de huidige beoordelingsprocedure (WBI) van de waterkeringen wordt gebruik gemaakt van twee normen: een signaleringswaarde en een ondergrens. De signaleringswaarde is de strengste van de twee en heeft tot doel de beheerder tijdig aan te zetten tot planning van een versterking. Een extra versnelde zeespiegelstijging verkort de periode tussen het niet meer voldoen aan de signaleringswaarde en het niet meer voldoen aan de ondergrens. Dit vraagt naar verwachting op de lange termijn (ruim na 2050, dus als de normen mogelijk alweer een keer zijn geactualiseerd) om een heroverweging van deze waarden, waarbij grotere onderling verschillen worden gehanteerd om de periode tussen signalering en het bereiken van de ondergrenswaarde te verlengen.

Kunstwerken en keringen worden zo ontworpen dat deze binnen de gehele verwachte levensduur voldoen aan de gestelde normen. Vooral voor keringen met een lange levensduur is het van belang dat in de randvoorwaarden rekening wordt gehouden met mogelijk veranderende condities tijdens de levensduur van de kering zoals zeespiegelstijging en verhoogde kansen op extreme afvoeren. Momenteel worden hiervoor het G en W+ scenario van KNMI'06 gehanteerd voor zowel zeespiegelstijging als afvoerstatistiek. Er zijn plannen om bij het ontwerpen ook rekening te houden met scenario-onzekerheid, vooral ten aanzien van zeespiegelstijging en hoge rivierafvoeren. De voorgaande analyse laat zien dat dit zeker voor de zeespiegelstijging verstandig lijkt. Bij een versnelde zeespiegelstijging wordt de levensduur van kunstwerken korter, en dit vraagt om robuustere of uitbreidbare ontwerpen. Een extra uitdaging hierbij is dat de nieuwe projecties resulteren in grotere onzekerheidsbanden. Dit is van belang in het afwegingskader van robuust ontwerpen tegen maatschappelijk verantwoorde kosten. Ontwerpen voor adaptatie zal daarmee in toenemende mate een aantrekkelijk alternatief zijn. Dit zou betekenen dat in het ontwerp al rekening gehouden wordt met mogelijke uitbreidingen, verhogingen en/of versterkingen van de waterkering indien gedurende de levensduur van de kering blijkt dat de effecten van klimaatverandering (veel) sneller gaan dan waar in het ontwerp rekening mee is gehouden.

Voor de diverse stormvloedkeringen zal een knikpunt voor een eventuele systeemsprong zich op verschillende momenten openbaren. De huidige studie geeft inzicht in de mogelijke invloed van versnelde zeespiegelstijging op het vervroegd optreden van dergelijke knikpunten. Zo blijkt bijvoorbeeld dat voor alle stormvloedkeringen de overschrijdingsfrequentie van het stormvloedpeil telkens met een factor 10 toeneemt bij een zeespiegelstijging in het bereik van 0,5 tot 0,8 meter. Voor ieder scenario en elke projectie kunnen deze waarden vertaald worden in een tijdstip van optreden van een knikpunt. Het nader vaststellen van het tijdstip van optreden van relevante knikpunten vraagt echter om uitgebreider onderzoek, waarin gebruik gemaakt wordt van meer detailgegevens van de keringen dan voor de onderhavige studie beschikbaar waren, en waarbij ook rekening wordt gehouden met de gevolgen voor het achterliggende gebied wat betreft dijkversterkingen, buitendijkse gebruiksfuncties, natuurwaarden en zoutindringing.

Een eventueel extra versnelde zeespiegelstijging leidt tot hogere kosten voor hoogwaterbescherming. De kosten zijn sterk afhankelijk van de gekozen oplossing. Zo kan voor de Maeslantkering bij de beoogde vervanging rond 2070 worden gekozen voor wederom een open-afsluitbare zeezijde of voor een gesloten zeezijde. De kosten voor een open-afsluitbare zeezijde zullen, bij versnelde zeespiegelstijging, mogelijk hoger uitvallen dan voor een gesloten zeezijde. Dit komt vooral door grotere overstromingsrisico's buitendijks, hogere investeringskosten voor dijkversterking langs de benedenrivieren en schade door zoutindringing.

Zoetwatervoorziening

6

6.1 | Inleiding

Zeespiegelstijging en veranderingen in rivierafvoer beïnvloeden de zoetwatervoorziening in westelijke en noordelijke provincies van Nederland. Ook de lokale neerslag en de verdamping als gevolg van klimaatverandering en veranderingen in landgebruik beïnvloeden de zoetwatervoorziening; zowel de beschikbaarheid van als de vraag naar zoetwater. Het belangrijkste effect van zeespiegelstijging en klimaatverandering is de verdeling tussen zoet en zout water in dit gebied. Zeewater stroomt door het deels open estuarium het land binnen, maar wordt door het zoete water van de rivieren tegengehouden. Bij hoge zeewaterstanden en lage rivierafvoeren komt het zoute water verder landinwaarts. Bij lage zeewaterstanden en hoge rivierafvoeren stroomt juist relatief veel zoetwater de Noordzee in. Door de afwisseling van hoge en lage zeewaterstanden en rivierafvoeren varieert het zoutgehalte in het benedenrivierengebied sterk in de tijd. Dagelijks spelen de getijden een rol. De afwisseling van hoge en lage rivierafvoeren speelt op de tijdschaal van seizoenen, maar bij hoogwaters ook soms op die van weken. Op de lange termijn zijn veranderingen relevant in de gemiddelde zeewaterstand en in de duur, frequentie en intensiteit van (zeer) lage rivierafvoeren die naar verwachting als gevolg van klimaatverandering veranderen.

Naast het indringen van zout zeewater via het open water in het estuarium, leidt zeespiegelstijging tot een toename van de grondwaterdruk en daarmee tot een toename van (zoute) kwel. Ook dat leidt tot hogere zoutconcentraties in het polderwatersysteem van West- en Noord-Nederland. Om de gevolgen van deze (interne) verzilting te beheersen wordt het polderwatersysteem doorgespoeld, waar veel zoetwater voor nodig is. De verwachte toename in de verzilting heeft daarom invloed op de vraag naar zoetwater voor de doorspoeling.

Het (beneden)rivierengebied vormt een belangrijke bron van zoetwater door het inlaten van water vanuit het hoofdwatersysteem naar regionale wateren ten behoeve van peilbeheer, doorspoelen, beregening en voor de inname van koel-, proces- en drinkwater. Zoutconcentraties groter dan 150 tot 250 mg Cl/l zijn in veel gebieden een grens waarboven geen water meer ingelaten wordt vanwege zoutgevoelige functies.

Om de zoetwatervoorziening ook bij klimaatverandering op orde te houden bestaat de voorkeurstrategie uit maatregelen in het hoofdwatersysteem, de regionale watersystemen en bij watergebruikers. Deze studie richt zich op de maatregelen in het hoofdwatersysteem[51] voor de zoetwatervoorziening van de noordelijke provincies, het benedenrivierengebied en het zuidelijke en westelijke deel van Rijnmond.

Voor de zoetwatervoorziening van de noordelijke provincies bestaat de strategie in het hoofdwatersysteem uit een stapsgewijze voorraadvergroting in het IJsselmeer door aanpassingen van het streefpeil. Op de korte termijn levert dit een extra buffer op van 0,2 m waterschijf (~ 240 miljoen m^3 of ~400 miljoen m^3 als het Markermeer ook wordt meegerekend), die op de middellange termijn vergroot kan gaan worden tot 0,4-0,5 m waterschijf (~480-600 miljoen m^3; ~800-1.000 miljoen m^3 inclusief Markermeer). Op de lange termijn kan deze buffer nog verder worden vergroot of kan de aanvoer van water naar het IJsselmeer worden vergroot door verhoudingsgewijs meer Rijnwater via de IJssel te leiden.

51 Overige maatregelen vallen onder de vlag “slim waterbeheer” en bestaan o.a. uit de mogelijkheden van waterbesparende maatregelen in de regio, het uitvoeren van klimaatpilots, en het accepteren van tekorten of hogere zoutconcentraties onderzocht.

In het benedenrivierengebied ligt een groot aantal inlaatpunten voor water. Die inlaatpunten voorzien onder meer de hoogheemraadschappen van Rijnland, Delfland en Schieland. Deze inlaten worden gesloten als het buitenwater (tijdelijk) te zout is. In Midden-West Nederland wordt de zogenaamde Klimaatbestendige Water Aanvoer (KWA) gebruikt om gedurende die periodes toch voldoende zoetwater in te laten. De KWA wordt in de huidige situatie gevoed via het Amsterdam Rijnkanaal dat zó ver bovenstrooms ligt dat dit buiten het bereik van de zoutindringing ligt. De benedenstroomse inlaatpunten (zoals bij Gouda) zullen vaker en langer dicht moeten bij een stijgende zeespiegel. In de huidige Deltascenario's (vooral Warm en Stoom) zijn het vooral de lagere afvoeren, die in deze scenario's frequenter voorkomen, die aanleiding geven tot het vaker afsluiten van de inlaatpunten. Bij klimaatverandering kan ook de vraag van de regio naar zoetwater uit het hoofdwatersysteem toenemen door een toenemende verdamping en een afnemende neerslag. De maatregelen die voor het benedenrivierengebied worden overwogen in de voorkeurstrategie zijn:

- Het vergroten van de capaciteit van de KWA. Op de korte termijn gaat het om een uitbreiding van 7 m^3/s naar 15 m^3/s (KWA+). Om een capaciteit van meer dan 11 m^3/s te kunnen realiseren zijn mogelijk aanvullende inlaten nodig.
- Voor de lange termijn is het een optie om de capaciteit van de KWA verder uit te breiden naar 24 m^3/s (KWA++) of nog meer, en eventueel te komen tot een permanente aanvoer vanuit het oosten.

Het zuidelijke en westelijke deel van Rijnmond ontvangt zoetwater voor een belangrijk deel via het Bernisse-Brielse Meer systeem. Dit wordt gevoed door het inlaatpunt Bernisse. Om meer frequente en langdurigere sluiting van deze inlaatpunten het hoofd te bieden voorziet de voorkeurstrategie van het Deltaprogramma in:

- voor de korte termijn het weer in gebruik nemen van de oude inlaat van Spijkenisse en het vervolgens optimaliseren van het samenspel tussen de innamepunten van Bernisse en Spijkenisse;
- voor de langere termijn het vergroten van de voorraad via een verdubbeling van de buffercapaciteit van het Brielse Meer, eventueel in combinatie met extra aanvoer vanuit de oostelijker gelegen Biesbosch; en
- voor de zeer lange termijn een grootschalige alternatieve aanvoer.

Hoofdvragen van dit onderzoek voor de zoetwatervoorziening zijn:

- Wat is het effect van de versnelde zeespiegelstijging op de zoutconcentraties in het benedenrivierengebied en aldus voor de inlaten voor watervoorziening langs de Hollandse IJssel, Lek en het Bernisse-Brielse Meer systeem, en wat zijn de implicaties voor de voorkeursstrategie van zoetwater?
- Wat is het effect van zeespiegelstijging via een toename van zoute kwel en bijgevolg hogere zoutconcentraties in polders op de watervraag voor doorspoelen?
- Wat zijn de gevolgen van zeespiegelstijging op de zoetwatervoorraden in de duinen, op de kans op opbarsting van deklagen in diepe polders, op de grondwaterstanden langs de kust en op de zoutlast voor het IJsselmeer?

Om deze vragen te beantwoorden hebben we gebruik gemaakt van (bestaande) simulaties met numerieke modellen. Bij alle simulaties geldt de belangrijke randvoorwaarde dat we uitgaan van een open Rijnmond (d.w.z. open Nieuwe Waterweg, maar een tijdens laagwatersituaties gesloten Haringvliet).

6.2 | Verzilting via de rivieren en het gebruik van inlaatpunten

De mate van verzilting via de rivieren hangt af van zowel de zeewaterstanden, en dus het dagelijkse getij en de lange-termijn zeespiegelstijging, alsmede de rivierafvoeren, welke vooral seizoensafhankelijk zijn. Een lagere rivierafvoer betekent minder tegendruk van het zoete rivierwater en heeft dus tot gevolg dat zout water verder stroomopwaarts kan indringen. Deze (externe) verzilting treedt vooral op in zomer en najaar als de rivierafvoeren laag zijn. In de zomerperiode is de watervraag aan het hoofdwatersysteem het grootst. Een stijging van de zeespiegel betekent een grotere zoutindringing. Daarnaast heeft klimaatverandering tot gevolg dat de verdamping toeneemt en daarmee de vraag naar zoetwater uit de regio aan het hoofdwatersysteem. In de Deltascenario's Warm en Stoom neemt ook de rivierafvoer af in de zomerperiode.

Aanpak

Voor het kwantificeren van de effecten van zeespiegelstijging is gebruik gemaakt van het volgende:

1. bestaande simulaties met een 1D stromingsmodel voor lage zeespiegelstijgingen in combinatie met verschillende afvoeren.
2. een 3 dimensionaal (3D) stromingsmodel voor hoge zeespiegelstijgingen.

Ad1) Een zeespiegelstijging van 0,4 m en 0,85 m is doorgerekend in combinatie met een 100-jarige reeks van rivierafvoeren. Dit is gedaan met het Nationale Water Model (NWM). In dit model wordt de waterbeweging door een 1D stromingsmodel (Sobek-NDB) gesimuleerd.

Ad2) Een 3D model is beter geschikt voor grote zeespiegelstijging omdat de zout-concentraties vanwege dichtheidsverschillen in de diepte variëren (zie Bijlage B) en de mate van zoutindringing hierdoor beïnvloed wordt. Berekeningen van 3D stromingsmodellen zijn echter rekenintensief. Daarom is een beperkt aantal simulaties uitgevoerd voor 0, 2 en 4 m zeespiegelstijging. Hierbij zijn steeds 31 dagen doorgerekend waarin de rivierafvoer bij Lobith afnam van ongeveer 4.000 m^3/s tot 2.200 m^3/s (zie bijlage B). Deze afvoer is meer dan wat er gemiddeld wordt afgevoerd gedurende het zomerhalfjaar. De gemiddelde afvoer van de Rijn in het zomerhalfjaar (April-September) kan door klimaatverandering afnemen van 2100 m^3/s in de huidige situatie naar 1850 m^3/s in 2050 en 1800 m^3/s in 2085[52].

Voor de beoordeling van de effecten zijn drie locaties gekozen:

- Monding Hollandsche IJssel. Deze locatie is een indicator voor de verzilting van de Hollandse IJssel. Langs deze riviertak liggen belangrijke innamepunten voor zoetwater.
- Monding Lek. Deze locatie is een indicator voor de verzilting van de Lek. Langs de Lek ligt een aantal belangrijke innamepunten voor zoetwater, waaronder voor drinkwaterinname.
- Bernisse en Spijkenisse. Het Brielse Meer wordt gebruikt voor zoetwatervoorziening voor diverse waterschappen en de industrie in de Rijnmond. Het Brielse Meer wordt gevuld via de Bernisse-inlaat aan het Spui. Spijkenisse wordt meegenomen in de analyses, omdat wordt overwogen om de Spijkenisse-inlaat (Oude Maas) in te gaan zetten als neveninlaat voor als het water bij Bernisse tijdelijk te zout is.

Monding Hollandsche IJssel

In de huidige situatie kan de monding van de Hollandsche IJssel verzilt raken bij een lage rivierafvoer en windopzet op zee. Bij windopzet gaat het vaak om kortdurende verzilting en bij lage rivierafvoer om langdurige verzilting. Indien de monding verzilt raakt is het verstandig om geen water aan de Hollandsche IJssel te onttrekken, omdat hiermee relatief zout water de rivier opgetrokken wordt. Bij langdurige verzilting is inzet van de KWA nodig. Deze inzet is nodig bij minimaal 7 dagen aaneengesloten zoutconcentraties van meer dan 200 mg/l (zie Figuur 6.1). Dit komt onder de huidige klimaatomstandigheden naar verwachting ongeveer eens in de 10 à 20 jaar voor.

Bij een zeespiegelstijging van 0,4 m zal de inzet van de KWA naar schatting ongeveer eens in de 5 jaar nodig zijn als ook rekening wordt gehouden met lagere rivierafvoeren volgens het Deltascenario Warm in 2050. Hierbij is uitgegaan van een overschrijding van 200 mg Cl/l van minimaal 20 dagen, waarvan minimaal 7 dagen aaneengesloten, gedurende het zomerhalfjaar. Een langdurige inzet van mogelijk maanden in plaats van enkele weken zal eens in de 10 à 20 jaar voorkomen.

Bij een zeespiegelstijging van 1 m zal de monding van de Hollandsche IJssel naar schatting bijna jaarlijks gedurende 1 tot 3 maanden te hoge zoutconcentraties kennen. De KWA moet dan zo vaak en zo lang worden ingezet, dat het geen noodmaatregel meer is, maar een structurele maatregel. Figuur 6.1 geeft voor verschillende waarden van de zeespiegelstijging (zie legenda) weer hoe vaak perioden met voortdurende (> 7 dagen) verzilting (>200 mg/l) voorkomen gedurende het zomerhalfjaar. Deze grafieken zijn gebaseerd op een combinatie van simulaties uit het Deltaprogramma en expert judgement. In de simulaties is uitgegaan van een zeespiegelstijging van 0,85 m, maar lagere afvoeren van de Rijn die horen bij de vorige generatie klimaatscenario's. Ook de simulaties met het 3D-model wijzen in deze richting. Er is volgens deze 3D simulaties bij een gemiddelde afvoer van ongeveer 2.200 m^3/s namelijk sprake van een lineaire toename van de zoutindringing in relatie tot de zeespiegelstijging

52 Klijn, F, M. Hegnauer, J. Beersma & F. Sperna Weiland (2015). Wat betekenen de nieuwe klimaatscenario's voor de rivierafvoeren van Rijn en Maas? Samenvatting van onderzoek met GRADE naar implicaties van nieuwe klimaatprojecties voor rivierafvoeren. Deltares-rapport 1220042, Delft. DOI: 10.13140/RG.2.1.4399.5601

(Figuur 6.2). Bij 1 m hogere zeespiegel zou de inlaat van de Hollandsche IJssel dan nog net wel of net niet bruikbaar zijn bij gemiddelde afvoeren en waarschijnlijk niet meer bruikbaar bij lagere afvoeren.

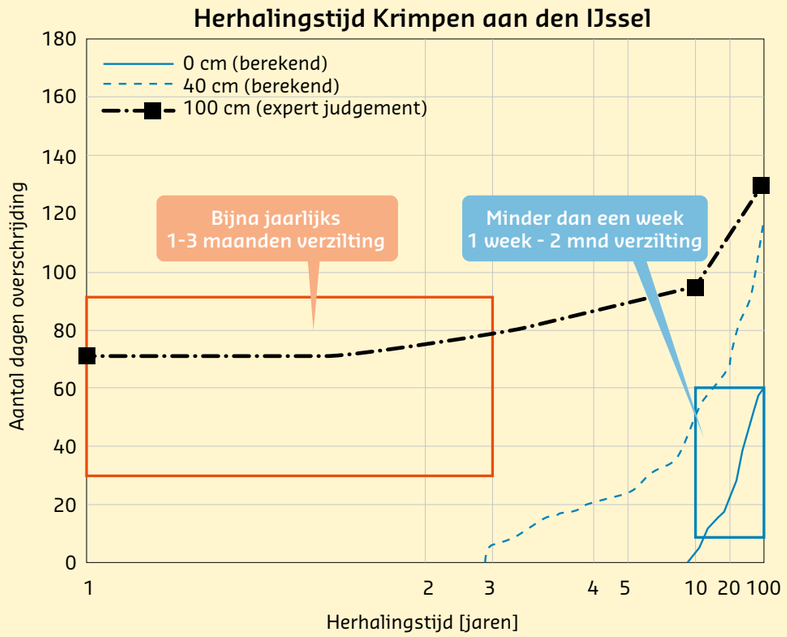

Figuur 6.1 Herhalingstijd van het voorkomen van perioden met langdurige (> 7 dagen) verzilting (>200 mg/l) gedurende het zomerhalfjaar voor verschillende waarden van de zeespiegelstijging (zie legenda). Deze grafieken zijn gebaseerd op een combinatie van simulaties uit het Deltaprogramma en expert judgement.

Een 2 m hogere zeespiegel leidt, volgens de 3D berekeningen, tijdens vloed en bij gemiddelde afvoeren tot hoge zoutconcentraties (> 500 mg Cl^-/l) bij de monding van de Hollandsche IJssel (Figuur 6.2). In dergelijke situaties is het stopzetten van onttrekkingen uit de Hollandsche IJssel nodig om het water op de Hollandsche IJssel voldoende zoet te houden. Bij lagere rivierafvoeren, die bij klimaatverandering volgens het Deltascenario Warm en Stoom vaker optreden, is de monding naar schatting gedurende de gehele getijdecyclus verzilt. Bij 2 m zeespiegelstijging kan dus bij gemiddelde afvoeren niet ingelaten worden.

De resultaten hebben de volgende betekenis voor de inzet van de KWA, uitgaande van een open Nieuwe Waterweg:

- Rond 0,4 m zeespiegelstijging in combinatie met het frequenter voorkomen van lagere rivierafvoeren, zal eens in de ongeveer 5 jaar langdurige verzilting optreden. Hiervoor is inzet van de KWA nodig om aan de watervraag vanuit de regio te voldoen. Dit is gebaseerd op resultaten van eerder onderzoek ten behoeve van het Deltaprogramma.
- Voorliggend onderzoek laat zien dat bij 1 m zeespiegelstijging de KWA dusdanig vaak en lang moeten worden ingezet, dat deze niet langer als een noodmaatregel kan worden beschouwd.
- Vanaf 2 m zeespiegelstijging voldoet de KWA helemaal niet meer en is een permanent alternatief nodig voor de zoetwatervoorziening van West-Nederland.

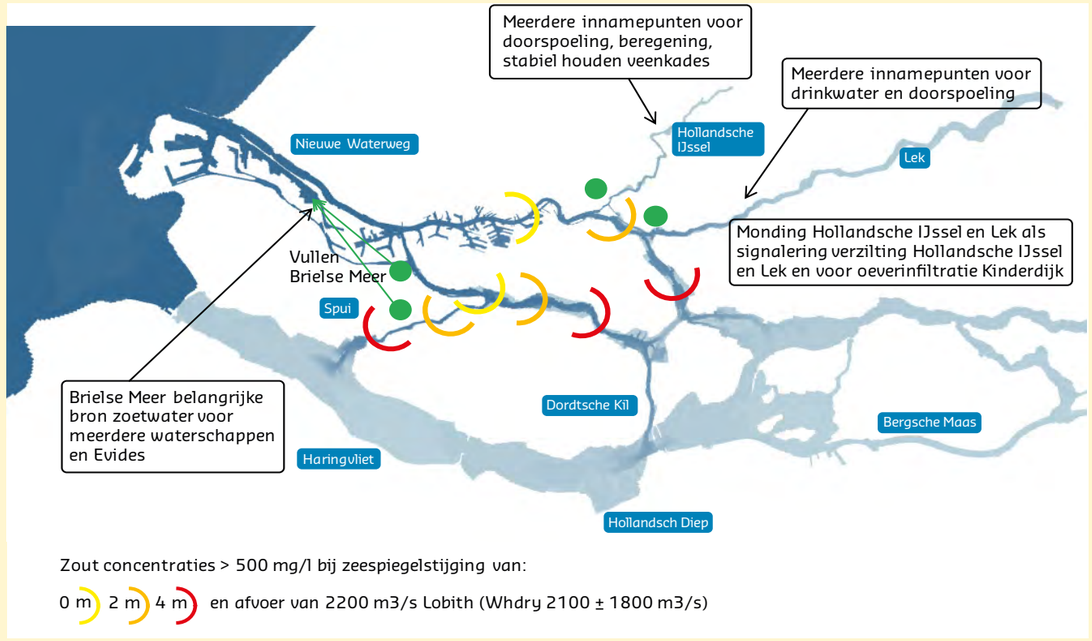

Figuur 6.2 Zoutindringing tijdens vloed voor verschillende zeewaterstanden bij een afvoer van 2200 m³/s.

Monding Lek

In de huidige situatie is de monding van de Lek zelden langdurig verzilt. Bij een zeespiegelstijging van 0,4 m is de monding van de Lek ongeveer elke 5 à 10 jaar verzilt bij lagere afvoeren (zie bijlage B). Doorspoeling van de Lek is onder deze condities noodzakelijk om te voorkomen dat het zout de Lek optrekt.

Bij 2 m zeespiegelstijging blijft volgens de simulaties met het 3D model de monding van de Lek nog zoet, bij gemiddelde rivierafvoeren (circa 2200 m³/s in Figuur 6.2). Wel is de verwachting dat bij lagere rivierafvoeren dan waarmee gesimuleerd is, de monding regelmatig zal verzilten.

Tussen de 2 en 4 m zal steeds vaker verzilting optreden. Meer water zal nodig zijn om het zoute water terug te dringen. Hoeveel water hiervoor beschikbaar is, hangt af van de afvoerverdeling over de Rijntakken en van hoeveel water er uit de Lek wordt onttrokken. Of dit water ook beschikbaar is, is nu nog ongewis.

Bij een zeespiegelstijging van 4 m treedt er bij een afvoer van 2.200 m³/s al bijna dagelijks verzilting op bij hoogwater (>500 mg/l) (Figuur 6.2). Bij lagere afvoeren is de monding van de Lek waarschijnlijk gedurende de gehele getijcyclus verzilt.

Bernisse en Spijkenisse

Bernisse is onder normale condities zoet. Kortdurende verzilting kan optreden ten gevolge van windopzet, waarbij zout via de Nieuwe Waterweg, Oude Maas en het Spui naar het Haringvliet komt (achterwaartse verzilting). Langdurige verzilting (> paar dagen) treedt alleen op als gevolg van nalevering door achterwaartse verzilting[53]. Het gaat hierbij meestal om een beperkte (<30%) verhoging ten opzichte van de norm van 150 mg Cl/l. Spijkenisse is onder normale condities afwisselend zoet/zout ten gevolge van getijdestromingen. Inname kan dan onder vrij verval tijdens periodes waarbij de chlorideconcentratie lager is dan 150 mg Cl/l (zogenaamd inlaatvenster).vBij een zeespiegelstijging van 0,4 m is de verwachting dat achterwaartse verzilting van het Spui ter hoogte van inlaat Bernisse vaker zal voorkomen en ook groter zal zijn. Achterwaartse verzilting kan op dit moment echter nog niet goed gesimuleerd

53 Door windopzet kan zout via de Nieuwe Waterweg, Oude Maas en Spui doordringen tot in het Haringvliet, dit wordt achterwaartse verzilting genoemd. Indien de Haringvlietsluizen (nagenoeg) dicht staan, blijft zout op het Haringvliet en wordt het via het Spui, de Oude Maas en Nieuwe Waterweg weer teruggeleverd aan zee. Dit kan voor langdurig verhoogde chlorideconcentraties zorgen bij Bernisse.

worden met de modellen. Dit zal nader onderzocht moeten worden om de gevolgen bij minder vergaande zeespiegelstijging beter te kunnen schatten. Omdat Spijkenisse dichter bij zee ligt dan Bernisse is deze locatie gevoeliger voor zeespiegelstijging en is het ook bij minder zeespiegelstijging (< 0.4 m) onduidelijk of Spijkenisse een voldoende alternatief is in geval Bernisse langdurig verzilt. Mogelijk is de volgende stap uit het adaptatiepad - het vergroten van de buffer op en kleinschalige aanvoer vanuit de Biesbosch – dan al nodig.

Bij een zeespiegelstijging van 2 m bereiken tijdens vloed en rivierafvoeren van 2200 m^3/s zoutconcentraties van meer dan 500 mg Cl/l het Spui. Water met deze concentraties bereikt Bernisse niet (zie Figuur 6.3). Bij Bernisse treden alleen incidentele zoutpieken (>150 mg Cl/l) op. Bij lage rivierafvoeren en/of windopzet zullen deze zoutpieken vaker optreden en bestaat de kans op langdurige nalevering. Tijdens deze perioden is een alternatieve aanvoer voor het Brielse Meer gewenst, maar lijkt Spijkenisse geen bruikbaar alternatief meer, omdat onder gemiddelde afvoercondities bij Spijkenisse het inlaatvenster al beperkt is.

Een zeespiegelstijging van 4 m leidt in de 3D simulaties bij gemiddelde rivierafvoeren tot nagenoeg dagelijkse zoutpieken bij Bernisse (Figuur 6.3). Of er onder deze omstandigheden voldoende inlaatvenster[54] over is om het Brielse Meer via Bernisse van zoetwater te voorzien is niet bekend. Bij windopzet of lage rivierafvoeren worden echter langdurige inlaatbeperkingen verwacht; Spijkenisse is dan geen bruikbaar alternatief inlaatpunt meer voor Bernisse.

54 Moment gedurende het getij waarbij het water zoet is (<150 mg Cl/l) en het waterstandverhang voldoende is om zoetwater in te kunnen nemen voor het Brielse Meer.

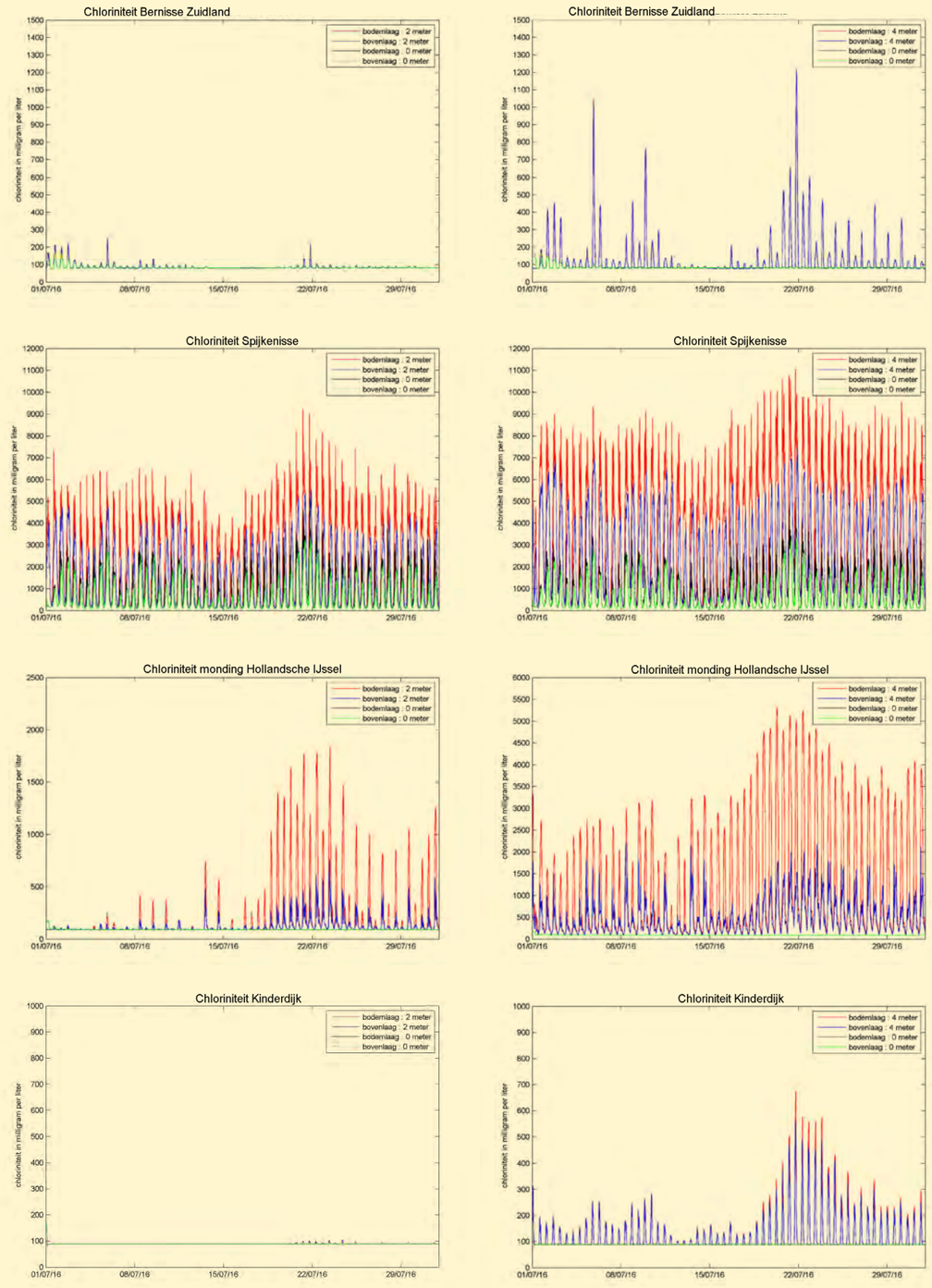

Figuur 6.3 Zoutconcentraties voor Bernisse (boven), Spijkenisse, Monding Hollandse IJssel, en Kinderdijk (onder) bij 0, 2, en 4 m zeespiegelstijging. De locaties van de tijdseries zijn weergegeven in bijlage B.

6.3 | Verzilting via het grondwater en de watervraag

Een hogere zeewaterstand leidt in de laaggelegen kustgebieden tot een toename van de kwel (grondwaterstroom naar de oppervlakte). In geval van een zoute ondergrond leidt dit ook tot een toename van zout in het ondiepe grondwater en in het oppervlaktewater. Bij een stijgende zeespiegel neemt de kwel en zoutbelasting direct toe. Bovendien stroomt relatief zout grondwater van grotere diepten naar de oppervlakte, waardoor de zoutbelasting extra toeneemt. Dit is een veel langzamer proces dat speelt op een tijdschaal van decennia. Laaggelegen polders in West- en Noord-Nederland worden 'doorgespoeld' met zoet water om negatieve consequenties van te hoge zoutconcentraties voor de landbouw tegen te gaan. Dit is een belangrijk deel van de totale watervraag van het landelijk gebied aan het hoofdwatersysteem.

Ook zonder zeespiegelstijging is er sprake van verzilting via het grondwater als gevolg van natuurlijke processen en menselijke activiteiten, die al vele eeuwen gaande zijn. Inpoldering, bodemdaling en grondwateronttrekkingen zorgen er voor dat zout grondwater uit de diepe ondergrond met de tijd langzaam naar de ondiepe ondergrond stroomt en uiteindelijk het grond- en oppervlaktewater bereikt. Dit zijn ontwikkelingen die los staan van de zeespiegelstijging.

Om effecten van extra versnelde zeespiegelstijging op zoutindringing en de watervraag te kunnen beoordelen zijn verkennende berekeningen gedaan met het grondwater- en zouttransportmodel van Zuid-Holland en een waterbalans- en waterverdelingsmodel voor Rijnland, omdat er geen landelijk model beschikbaar is voor dergelijke analyses (zie Bijlage B). Een 'vertaling' naar andere gebieden is gemaakt op basis van de geologische eigenschappen van de ondergrond en watersysteemkenmerken. Vanwege het verkennende karakter van de studie en de lange rekentijd van de modellen zijn slechts twee situaties doorgerekend:

1. Een referentie zonder zeespiegelstijging om inzicht te krijgen in de autonome ontwikkeling van zoutindringing via de ondergrond;
2. Een situatie met een extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie volgens RCP8.5 om inzicht te krijgen in de maximaal mogelijke zoutindringing. De neerslag en verdamping zijn gebaseerd op het jaar 2003, en zijn niet aangepast. Omdat de stroming van zout grondwater langzaam verloopt, is ver vooruit gekeken, namelijk naar de jaren 2050, 2100, 2150 en 2200.

6.3.1 Kwel en zoutbelasting in Zuid-Holland

De invloed van zeespiegelstijging op de kwel is vooral te vinden in de zone tot 10 á 15 kilometer van de kust. Figuur 6.4 geeft weer welk percentage van een verhoging van de zeewaterstand op de Noordzee terug te vinden is in de stijghoogte van het grondwater. Dat is een indicator voor de mogelijke kwelflux. Te zien is dat stedelijk gebied in de duinrand te maken krijgt met een flink hogere stijghoogte[55]. In het zuidelijke deel van Zuid-Holland is de invloed van een zeespiegelstijging groter, omdat open water, waarvan de waterstand onder directe invloed is van de zee, hier altijd dichtbij is. De meeste diepe polders die momenteel voor een flinke zoutvracht zorgen in Zuid-Holland bevinden zich juist buiten de invloedssfeer van de zeespiegelstijging. Het betreft hier polders zoals de Haarlemmermeer, Groot-Mijdrecht, de Noordplaspolder, en de Middelburg-Tempelpolder.

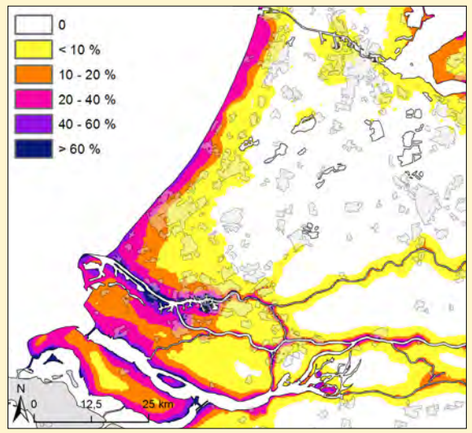

Figuur 6.4 Invloedssfeer van een zeespiegelstijging (als % van de stijging van het zeewaterpeil op de Noordzee).

De simulaties geven de kwelflux aan de onderkant van de deklaag. Dit is een indicator voor de kwel aan het oppervlak. De verandering van de kwel en de zoutvracht bij een extra versnelde zeespiegelstijging zijn te zien in Figuur 6.5. Dit geeft een indicatie van de verzilting van het grond- en oppervlaktewater. Verschillen in polderpeilen en ondergrondparameters veroorzaken een grillig patroon. Buiten de invloedssfeer neemt de kwel bij een zeespiegelstijging niet toe, maar in de kustzone wel. In het zuidelijke deel van de provincie, en dan met name de kuststrook, slaat infiltratie om naar (flinke) kwel. Dit gebeurt ook in de bollenstreek; hier is op sommige locaties sprake van een omslag van 'zoete' infiltratie naar zoute kwel. Met een toename van de kwel neemt ook de zoutvracht toe; bij de RCP8.5 projectie met een factor 1,5 in 2050, een factor 5 in 2100, tot een factor 15 in 2200 ten opzichte van de huidige situatie. Autonome verzilting speelt een belangrijke rol in de diepe polders, over de hele provincie is de bijdrage van autonome verzilting echter te verwaarlozen. In het zuidelijke deel van de provincie neemt de zoutvracht flink toe bij extra versnelde zeespiegelstijging, en ook aan de duinrand is een toename te zien. In de diepe polders, die buiten de invloedssfeer van zeespiegelstijging liggen, neemt de zoutvracht toe door het autonome verziltingsproces (verzilting neemt met de tijd toe en is hier niet gerelateerd aan zeespiegelstijging).

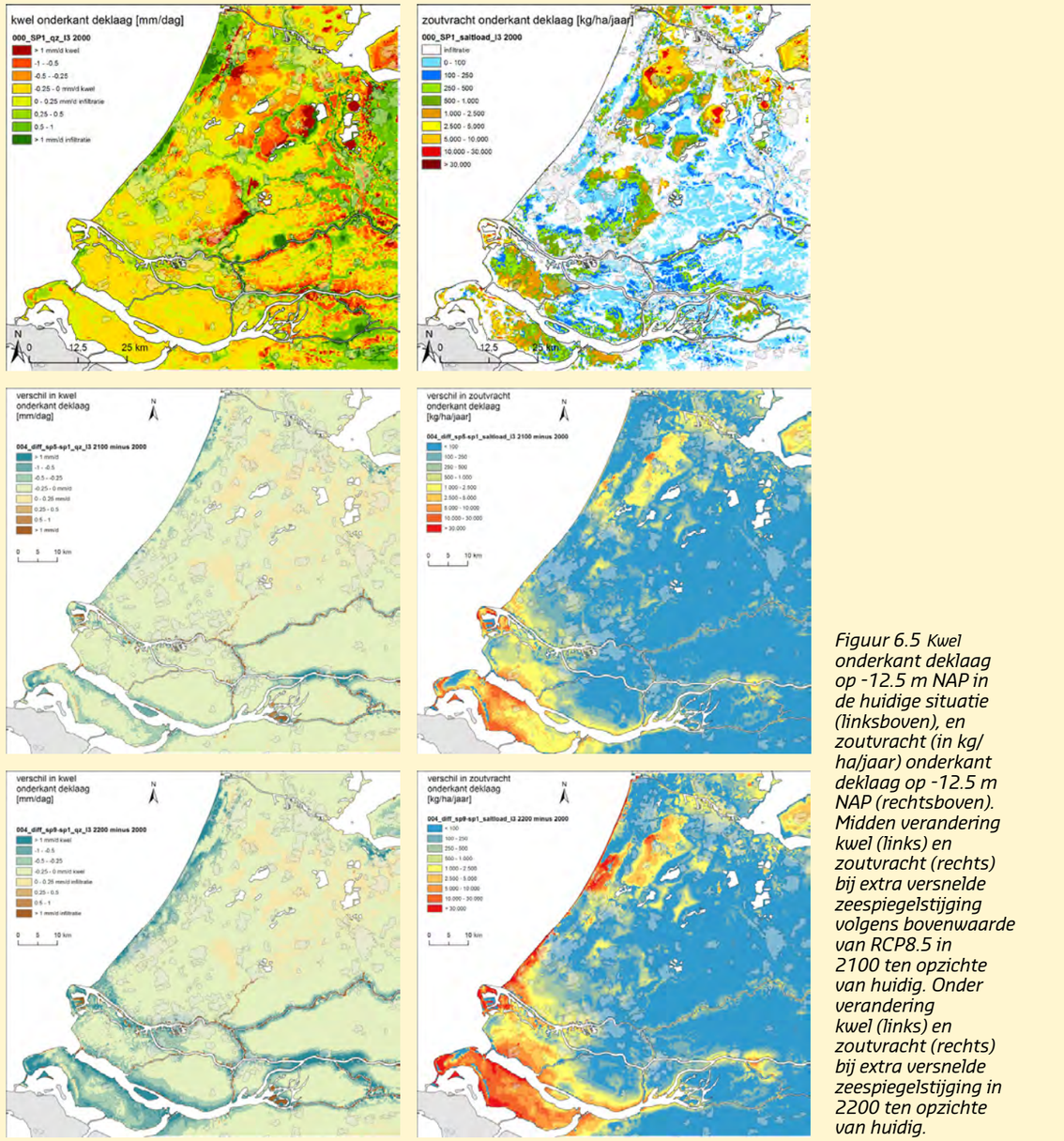

Figuur 6.5 Kwel onderkant deklaag op -12.5 m NAP in de huidige situatie (linksboven), en zoutvracht (in kg/ha/jaar) onderkant deklaag op -12.5 m NAP (rechtsboven). Midden verandering kwel (links) en zoutvracht (rechts) bij extra versnelde zeespiegelstijging volgens bovenwaarde van RCP8.5 in 2100 ten opzichte van huidig. Onder verandering kwel (links) en zoutvracht (rechts) bij extra versnelde zeespiegelstijging in 2200 ten opzichte van huidig.

55 De stijghoogte is de hoogte ten opzichte van een referentievlak, tot waar het grondwater opstijgt in een buis die zowel in open verbinding staat met de atmosfeer als met het grondwater in een watervoerend pakket.

De totale infiltratie-kwelbalans in het beheersgebied van het Hoogheemraadschap van Rijnland verandert van netto circa 8.5 Mm³ per jaar infiltratie naar circa 7.5 Mm³ kwel in het jaar 2100, en naar 33 Mm³ kwel in 2200 bij een extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie voor RCP8.5. Omdat de kwelbalans alleen reageert op de extra druk door de hogere zeespiegel, mogen andere ontwikkelingen worden verwaarloosd.

Tot 2100 neemt de zoutvracht toe door processen die nu al optreden als gevolg van andere ontwikkelingen; van circa 85 naar 105 Mton/jaar. Er is een beperkte extra toename door versnelde zeespiegelstijging, namelijk met circa 10 Mton/jaar. Dit komt door het trage proces van zoutindringing via de diepe ondergrond en de dominantie van de andere ontwikkelingen in het gebied van Rijnland (zie discussie eind 6.3.2). Na 2100 neemt de zoutvracht bij zeespiegelstijging beduidend meer toe dan wanneer alleen de autonome ontwikkelingen worden meegenomen, en wordt zeespiegelstijging steeds meer het dominante proces. De toename bedraagt dan circa 180 Mton/jaar in 2150 en meer dan 250 Mton/jaar in 2200.

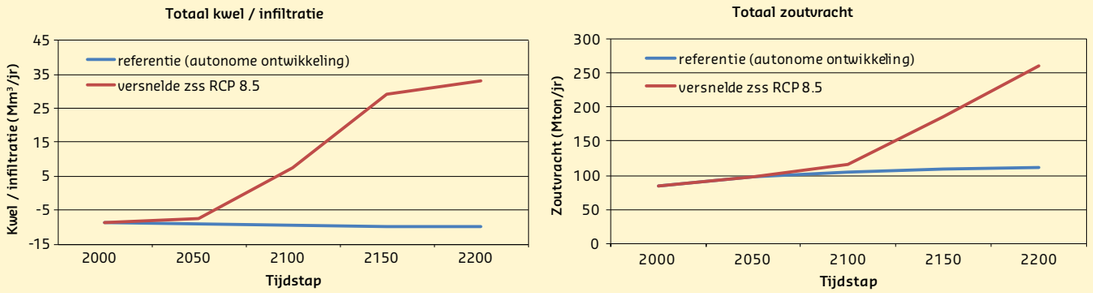

Figuur 6.6 Ontwikkeling kwel/infiltratie en zoutvracht in het beheersgebied van Hoogheemraadschap van Rijnland bij autonome ontwikkeling zonder zeespiegelstijging (referentie) en bij extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie RCP8.5.

6.3.2 Watervraag voor doorspoelen in Hoogheemraadschap Rijnland

Als door zeespiegelstijging de hoeveelheid kwel en de zoutvracht toeneemt, heeft dit gevolgen voor de watervraag voor het doorspoelen van de polders. De verkennende berekeningen laten zien dat de doorspoelbehoefte zich proportioneel ontwikkelt aan de zoutvracht. In de referentiesituatie verdubbelt de doorspoelbehoefte van circa 40 Mm³ tot 70 Mm³ per zomerhalfjaar in 2100 en tot 80 Mm³ per zomerhalfjaar in 2200 als gevolg van autonome ontwikkelingen. Bij een extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie RCP8.5 neemt de doorspoelbehoefte toe tot 90 Mm³ per zomerhalfjaar in 2100 en tot 200 Mm³ per zomerhalfjaar in 2200. In 2100 is de doorspoelbehoefte bij de bovenwaarde van de projectie RCP8.5 dus ongeveer verdubbeld en in 2200 verviervoudigd ten opzichte van de huidige situatie. Dit is het gevolg van een combinatie van autonome ontwikkelingen en de zeespiegelstijging. In dit gebied tot 2100 in een verhouding 6:4 (zie ook eind van deze paragraaf).

De grotere doorspoelbehoefte leidt tot een grotere watervraag aan het hoofdwatersysteem. Die is minder dan de totale vraag, omdat deze in Rijnland deels voldaan kan worden met water uit andere polders, onder andere doordat ook de zoete kwel toeneemt als gevolg van een grotere grondwaterdruk door een groter verschil tussen de zeewaterstand en de waterstanden in het binnenland. De totale watervraag aan het hoofdwatersysteem, inclusief de watervraag voor peilbeheer, neemt toe van circa 85 Mm³ in een huidig droog jaar, tot circa 120 Mm³ in 2100 en tot circa 185 Mm³ (continu ongeveer 12 m³/s) in 2200 bij de bovenwaarde van de RCP8.5 projectie, terwijl deze door autonome ontwikkelingen slechts toeneemt tot 110 Mm³ in 2100 en 125 Mm³ in 2200. Door zeespiegelstijging neemt de totale watervraag dus met ongeveer 10 Mm³ toe in 2100 en met 100 Mm³ in 2200.

De capaciteit van de inlaat bij Gouda lijkt in eerste instantie niet beperkend voor deze grotere gemiddelde inlaatbehoefte. Deze is 285 Mm³ bij dagelijks inlaten gedurende het zomerhalfjaar, wat overeenkomt met circa 18 m³/s. Deze getallen zijn echter gebaseerd op een gemiddelde watervraag, en niet op een piekwatervraag. Verder zijn in de berekening geen andere effecten van klimaatverandering meegenomen, zoals een verandering van neerslag en verdamping die in de Deltascenario's Warm en Stoom ook tot een toename van de watervraag leiden. Ook de socio-economische ontwikkelingen zijn niet meegenomen die tot grotere watervraag kunnen leiden. Bovendien is de berekende watervraag aan het hoofdwatersysteem meer dan verdubbeld, terwijl die in de huidige situatie al af en toe beperkt is en inzet van de KWA nodig is. Een nadere analyse van de benodigde (piek)capaciteit is nodig om betere uitspraken te doen over zowel de autonome ontwikkeling als de situatie met klimaatverandering en (versnelde)

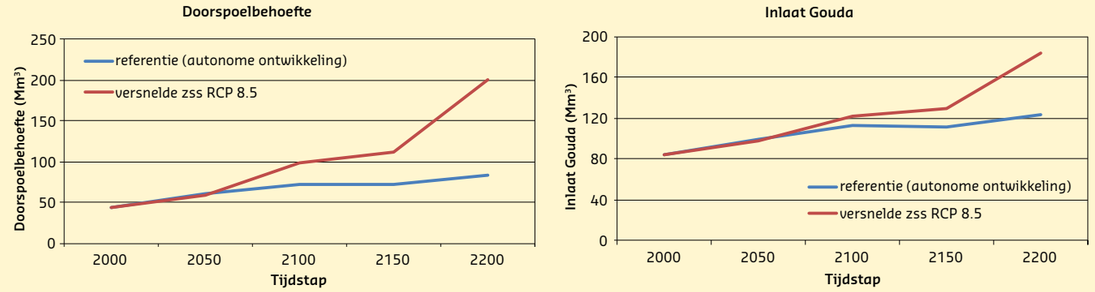

zeespiegelstijging.
Figuur 6.7 Ontwikkeling doorspoeling en inlaatbehoefte tussen huidig en 2200 bij autonome ontwikkeling (referentie) en bij extra versnelde zeespiegelstijging (bovenwaarde RCP8.5).

Het Hoogheemraadschap van Rijnland kent een aantal specifieke kenmerken waardoor de effecten van versnelde zeespiegelstijging op de toename van zoutvracht, doorspoelbehoefte en watervraag aan het hoofdwatersysteem beperkt blijven. De grootste bron van verzilting zijn diepe polders met zoute kwel, vooral veroorzaakt door zoute wellen (De Louw et al., 2013, 2011, 2010; Delsman et al., 2013). Deze polders liggen op ruime afstand van de kust, waardoor het effect van zeespiegelstijging beperkt is. Binnen de invloedssfeer van de zeespiegelstijging liggen juist met name relatief 'zoete' polders, die er met toegenomen zoete kwel voor zorgen dat de watervraag aan het hoofdwatersysteem deels wordt 'gecompenseerd'. Rijnland is een gebied waar de ingrepen in het landschap van de laatste eeuwen nog sterk doorwerken in de verdeling van zoet en zout in het grondwater (Delsman et al., 2014). Hierdoor is in het gebied sprake van sterke autonome verzilting.

6.3.3 Watervraag aan het IJsselmeer

Ook in de rest van Nederland kan een toename van de zoutvracht als gevolg van autonome verzilting en versnelde zeespiegelstijging leiden tot een grotere watervraag voor doorspoelen. Dit is naar verwachting vooral het geval in de volgende twee typen gebieden:

- Doorgespoelde (landbouw)gebieden dichtbij de kust waar de invloed van de zeespiegelstijging groot is.
- Doorgespoelde (landbouw)gebieden verder van de kust met zoute wellen. Hier is de invloed van de zeespiegelstijging beperkt tot afwezig, maar speelt autonome verzilting een rol, die ook doortelt in de doorspoelbehoefte.

Op basis van deze kenmerken kunnen we de kop van Noord-Holland, en een deel van de Friese en Groningse kustregio aanmerken als gevoelig voor een toenemende doorspoelvraag als gevolg van zeespiegelstijging. Deze gebieden in Noord-Nederland krijgen hun doorspoelwater aangeleverd uit het IJsselmeer. In de huidige situatie krijgen deze voor zeespiegelstijging kwetsbare gebieden circa 127 Mm³ per zomerhalfjaar voor doorspoelen. Dit is bijna de helft van wat totaal aan het IJsselmeer (300 Mm³) wordt gevraagd voor doorspoelen[56]. Om een schatting te kunnen maken van de toename van de watervraag aan het IJsselmeer dient te worden bepaald: 1) hoe de zoutvracht toeneemt in deze gebieden, en 2) hoe deze toename zich vertaalt in een grotere doorspoelvraag.

Voor de zoutvracht is gebruik gemaakt van de resultaten voor Zuid-Holland en Rijnland (paragraaf 6.3.2). Opschalen van deze bevindingen naar andere delen van Nederland is lastig omdat de specifieke geologische omstandigheden sterk variëren. Vergelijkbare gebieden als in Rijnland liggen rondom de Rijn-Maasmonding (Voorne-Putten, Delfland en Goeree-Overflakkee).

56 In (Ter Maat et al., 2014) wordt zo'n 300 Mm³ aangegeven als doorspoeling waarvoor water aan het IJsselmeer wordt onttrokken. De hier gepresenteerde getallen wijken af, doordat ze recenter zijn, en niet alle doorspoeling bevatten waarvoor IJsselmeerwater wordt gebruikt. Doorspoeling buiten de invloedssfeer, en doorspoeling van de boezemkanalen zijn in de hier gepresenteerde getallen niet meegenomen.

Net als in de beïnvloede gebieden in Noord-Nederland liggen deze binnen de invloedssfeer van de zeespiegel, komt er op verschillende plekken ondiep zout grondwater voor en zijn dit geen diepe polders. De overige brakke kwelpolders in Rijnland zijn niet geschikt als referentie, omdat deze zich buiten de invloedssfeer van versnelde zeespiegelstijging bevinden en vooral te maken hebben met het autonome verziltingsproces. De toegenomen zoutvracht verschilt per polder en is bij een extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie RCP8.5 voor respectievelijk Voorne-Putten, Delfland en Goeree-Overflakkee ongeveer 2, 3, tot 5 keer zo veel in 2100 als in de huidige situatie. Na 2100 neemt deze nog verder toe, maar voor een eerste schatting kijken we alleen naar 2100. Op basis van een relatie tussen de toename van de zoutvracht en de toename van de doorspoelbehoefte voor Rijnland (de toename voor doorspoelen is 2 tot 3 keer zo veel als de zoutvracht, zie Bijlage B3), schatten we dat de doorspoelbehoefte over deze drie gebieden gemiddeld zo'n 5 tot 8 keer toeneemt. Extrapolerend naar Noord-Nederland en daarmee naar de watervraag aan het IJsselmeer voor doorspoelen, zou dit een doorspoelbehoefte betekenen van zo'n 700 tot 1100 Mm^3 (44 – 63 m^3/s of 0,6-0,9 m- waterschijf in het IJsselmeer en Markermeer). Dit is vergelijkbaar met de huidige totale watervraag aan het IJsselmeer in een huidig droog jaar (950 Mm^3; Ter Maat et al., 2014). In een extreem droog jaar is de watervraag in de huidige situatie zo'n 1300 Mm^3. Aan deze watervraag kan in de huidige situatie met het huidige waterpeilbeheer nog net worden voldaan.

Bij een lagere zeespiegelstijging, volgens de projectie RCP4.5, is naar verwachting ook een grotere buffer nodig. Een eerste schatting is dat de toename van de zoutvracht en daarmee gepaard gaande doorspoelbehoefte ongeveer de helft is van de RCP8.5 projectie. Aanvullend onderzoek is nodig om betere schattingen te maken, ook voor de zeespiegelstijging volgens de Deltascenario's.

6.4 | Zoetwatervoorraden onder de duinen

De diepe grote zoetwaterlenzen die voor de drinkwatervoorziening van Zuid- en Noord-Holland belangrijk zijn (beheerd door Dunea, Waternet, en PWN) kunnen met aangepast beheer de komende 100 jaar een zeespiegelstijging van enkele meters aan, zolang het duinmassief groot en hoog genoeg is en aldus grondwaterstandsopbolling toestaat. Hier nemen de volumes met maximaal 10% af. De afname in zoetwatervolume vindt vertraagd plaats, omdat tijd nodig is om het volume af te bouwen.

Op een nog langere termijn - na 2200 zal bij een extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie RCP8.5 (3 m in 2100) het zoetwatervolume uiteindelijk flink afnemen, tot 40% van het oorspronkelijke volume. Op deze termijn - na 2200 - verdwijnen bij dergelijke zeespiegelstanden in elk geval alle middelgrote zoetwaterlenzen (tot ~60-80m dik). Dit zijn de zoetwaterlenzen op de Waddeneilanden, in Friesland en Groningen (waar zoetwaterlenzen een beperkte dikte hebben), in de Kop van Noord-Holland, en in de omgeving van Hoek van Holland en Katwijk. De grotere zoetwaterlenzen zullen waarschijnlijk zodanig krimpen dat ze functioneel niet meer kunnen worden ingezet voor de drinkwatervoorziening.

Tabel 6.1 Schatting van de verandering in zoetwatervoorraad in de duinen langs de Hollandse Kust bij extra versnelde zeespiegelstijging volgens de bovenwaarde van de projectie RCP8.5.

Segment langs de Nederlandse kust	Lengte profiel (km)	Grove schatting huidige zoetwatervolume (miljoen m3)	Overgebleven volume onder RCP8.5 in 2100, (%)	Overgebleven volume onder RCP8.5 in 2200, (%)
Hoek van Holland - Ter Heijde	15	45	20	0
Ter Heijde – Wassenaar	15	575	90	40
Wassenaar – Katwijk	12.5	35	60	0
Katwijk – Ijmuiden	17.5	1400	90	60
Wijk aan Zee – Egmond	17.5	875	90	60
Egmond - Hondsbossche Zeewering	12.5	1075	100	70
Hondsbossche Zeewering - Den Helder	22.5	275	80	20

6.5 | Verzilting van de zoetwatervoorraad in het IJsselmeer

Het waterstandverschil aan weerskanten van de Afsluitdijk veroorzaakt een grondwaterstroming vanuit de Waddenzee in de richting van het IJsselmeer, een zogenaamde dijkse kwel. Omdat het grondwater hier brak tot zout is, zal dit gepaard gaan met een zoutvracht naar het IJsselmeer. Volgens een eerste orde schatting op basis van enkele analytische formules zal bij een zeespiegelstijging van 3 m (de bovenwaarde van RCP8.5 projectie in 2200>) de zoutvracht over de Afsluitdijk naar het IJsselmeer toenemen met een factor 10 (zie Bijlage B).

6.6 | Opbarsting van de bodem en consequenties voor grondwateroverlast en zout

Bij een hoge kweldruk en een 'lichtgewicht' bodem, kan de bodem opbarsten. Bij opbarsting ontstaat een verticale verbinding in de afdekkende laag en kan grondwater gemakkelijk uit het watervoerend pakket naar het oppervlaktewater stromen; dit resulteert in een zogenaamde wel. Dit fenomeen kan leiden tot een grote kwelstroom met vaak zout en nutriëntenrijk grondwater, met verslechtering van de oppervlaktewaterkwaliteit tot gevolg (De Louw et al., 2007). Opbarsten kan ook gevolgen hebben voor de stabiliteit van dijken, voornamelijk op risicolocaties zoals langs rivieren en polders.

Binnen de invloedssfeer van de kust (zie paragraaf 6.3.1) neemt het risico op opbarsten toe door zeespiegelstijging, omdat de kweldruk toeneemt. Figuur 6.8 laat zien dat er op dit moment voornamelijk in het noordwesten van de provincie Utrecht een opbarstingsrisico aanwezig is. De komende 50 jaar zullen er niet veel gebieden met verhoogd opbarstingsrisico bijkomen. In de duinen (dicht bij zee) is er namelijk nauwelijks een deklaag aanwezig; indien die er wel is dan ligt er een zware grondmassa bovenop. Het Westland heeft een zeer dikke deklaag en dat biedt zodoende ook voldoende tegenwicht. In 2200> kan op de Zuid-Hollandse eilanden (Goeree-Overflakkee en Voorne-Putten) de kans op opbarsting toenemen. Opschalen van deze bevindingen naar andere delen van Nederland is lastig omdat de specifieke geologische omstandigheden sterk variëren. Omstandigheden die een grotere kans op opbarsten geven zijn de aanwezigheid van goed doorlatende lagen en het ontbreken van een zware afdekkende grondmassa. Gebieden die hier mogelijk aan voldoen zijn onder andere Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee. Volgens een eerdere quickscan[57] bevinden andere risicogebieden zich in de Kop van Noord-Holland en het benedenrivierengebied (o.a. Drechtsteden), en mogelijk ook in de kustzone van Friesland.

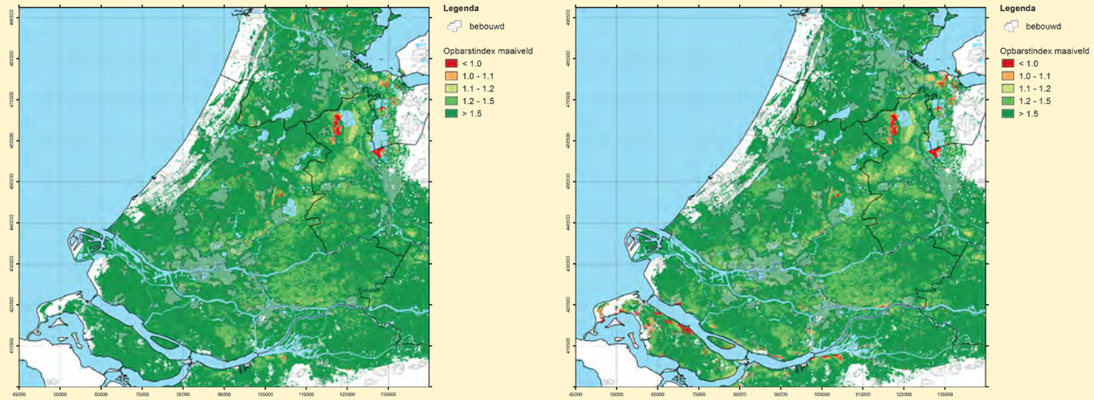

Figuur 6.8 Opbarstingsindex op het maaiveld in de Provincie Zuid-Holland bij extreme zeespiegelstijging: links boven huidige situatie, rechts bij 8m zeespiegelstijging (bovenwaarde RCP8.5 in 2200).

57 Kwadijk, J.C.J., Van Vuren, S., Verhoeven, G., Oude Essink, G.H.P., Snepvangers, J. J.J. C., Calle, E., 2007: Gevolgen van grote zeespiegelstijging op de Nederlandse zoetwaterhuishouding; Verwachtingen, schattingen en berekeningen voor het MNP-project "Nederlands later".

6.7 | Gevolgen voor voorkeursstrategie en vervolgopties

Zoetwatervoorziening Midden West Nederland (verzilting via rivieren)

Zeespiegelstijging zorgt voor een toename van de zoutindringing in het benedenrivierengebied, terwijl hier belangrijke inlaatpunten voor de drinkwatervoorziening liggen. Eerste analyses wijzen er op dat al bij 1 m zeespiegelstijging de monding van de Hollandsche IJssel jaarlijks langdurig kan verzilten. De inzet van de KWA als alternatief voor inlaten bij Gouda kan daardoor niet meer als noodmaatregel worden gezien, zeker niet als ook de rivierafvoeren in het zomerhalfjaar gaan afnemen door klimaatverandering (volgens Deltascenario's Warm en Stoom). Er zal naar een structurelere oplossing moeten worden gezocht. In Deltascenario's Warm en Stoom is dit in 2100 het geval. Bij een extra versnelde zeespiegelstijging is dit op zijn vroegst rond 2070 – 2080 (respectievelijk boven- en middenwaarde voor de RCP8.5 projectie) of in ieder geval rond 2080-2100 (respectievelijk de boven en middenwaarde volgens projectie RCP4.5). Bovendien zullen aanvoerproblemen vaker samenvallen met een piek in de watervraag voor peilhandhaving en beregening en een verhoogde vraag voor doorspoelen als gevolg van een toename van de zoutvracht via het grondwater. Dit is een extra aanleiding voor het vergroten van de KWA. Om te beoordelen of die maatregelen zinvol zijn, zijn aanvullende analyses nodig. Op lange termijn komt een oostelijke aanvoer of misschien het accepteren van hogere zoutconcentraties in de polders in beeld.

Door zeespiegelstijging zal inlaatpunt Bernisse steeds vaker langdurig verzilten. Tijdens deze perioden is een alternatieve aanvoer nodig om het Brielse Meer te vullen. Bij zeespiegelstijging < 0.4 m is onduidelijk of Spijkenisse een voldoende alternatief is als Bernisse langdurig verzilt. Mogelijk is het vergroten van de buffer en kleinschalige aanvoer vanuit de Biesbosch dan al nodig. Bij circa 2 m zeespiegelstijging en in combinatie met lage afvoeren volgens Deltascenario's Warm en Stoom is Bernisse regelmatig niet meer bruikbaar. Afhankelijk van de projectie is dit rond 2090 (bovenwaarde RCP8.5), 2100 (middenwaarde RCP8.5 of de bovenwaarde RCP4.5) of na 2100 (middenwaarde RCP4.5 en Deltascenario's). De alternatieve aanvoer via Spijkenisse is mogelijk al vrij snel, bij weinig zeespiegelstijging, slechts beperkt bruikbaar. Verder onderzoek is nodig om te verkennen welke stappen noodzakelijk zijn onder deze condities. De Lek heeft in de huidige klimaatcondities zeer zelden te maken met verzilting. Bij 0,4 m zeespiegelstijging (rond 2050) zal langdurige verzilting van de monding naar verwachting elke 5 à 10 jaar optreden en is het nodig om voldoende afvoer over de Lek te garanderen om te voorkomen dat de Lek verzilt. Bij grotere zeespiegelstijging zal dit steeds vaker en langer nodig zijn.

Zoetwatervoorziening voor doorspoelen (verzilting via het grondwater)

Tot 2050 lijken de gevolgen voor de zoetwatervoorziening niet groot, omdat ook bij een extra versnelde zeespiegelstijging het zeewaterpeil pas na 2050 flink gaat stijgen. Richting 2100 kunnen de effecten echter tot verschillende knelpunten leiden. In stedelijke gebieden binnen enkele kilometers langs de kustlijn zorgen verhoogde stijghoogten en grondwaterstanden voor (veel) meer grondwateroverlast. De toename van de zoutvracht leidt in de poldersystemen nabij de kust tot een grotere doorspoelbehoefte, en daarmee tot een grotere watervraag aan het hoofdwatersysteem. In de diepe Hollandse polders is de toename van verzilting het gevolg van zowel autonome ontwikkeling alsmede de zeespiegelstijging, in de overige gebieden domineert de zeespiegelstijging. Na 2100 domineert de zeespiegelstijging overal.

Over het algemeen hebben de diepe polders ten zuiden van het Noordzeekanaal weinig problemen, doordat ze veelal buiten de invloedssfeer van de zeespiegelstijging liggen en er ook een toename is van zoete kwel. De agrarische kustgebieden in Friesland, Groningen, op de Hollandse eilanden, en in de kop van Noord-Holland kunnen daarentegen sterk gaan verzilten. Handhaven van de eisen aan zoutconcentraties in het polderwater door het huidig landgebruik impliceert een veel grotere doorspoelvraag, naar schatting ongeveer ter grootte van de huidige totale watervraag in een droog jaar. Deze grotere watervraag kan zonder verdere maatregelen leiden tot tekorten in het IJsselmeergebied in droge jaren. Het is echter denkbaar dat de watervraag verandert als gevolg van waterbesparende maatregelen.

Een toename van de watervraag voor doorspoelen komt bovenop een mogelijk toenemende watervraag door klimaatverandering (vooral bij Deltascenario's Warm en Stoom), waarvoor in de voorkeursstrategie al een grotere buffer is gepland. Vanwege het feit dat in de projecties de extra versnelling vooral na 2050 plaatsvindt, is de mogelijk benodigde extra buffer in het IJsselmeer door extra versnelde zeespiegelstijging naar schatting vooral in het laatste kwartaal van deze eeuw nodig. Daarmee lijkt de geplande maatregel dus niet zozeer eerder nodig, maar is voor de laatste stap in de voorkeurstrategie mogelijk wel een veel grotere buffer nodig bij gelijkblijvende doorspoelbehoefte.

De toename van het opbarstingsrisico is lokaal, maar kan daar leiden tot verzilting. Drinkwatervoorziening uit zoetwatervoorraden in de duinen kunnen met aangepast beheer van het duinmassief een zeespiegelstijging van enkele meters aan (max volumeafname 10%). Op de zeer lange termijn kan het volume verder afnemen (circa 40% in 2200).

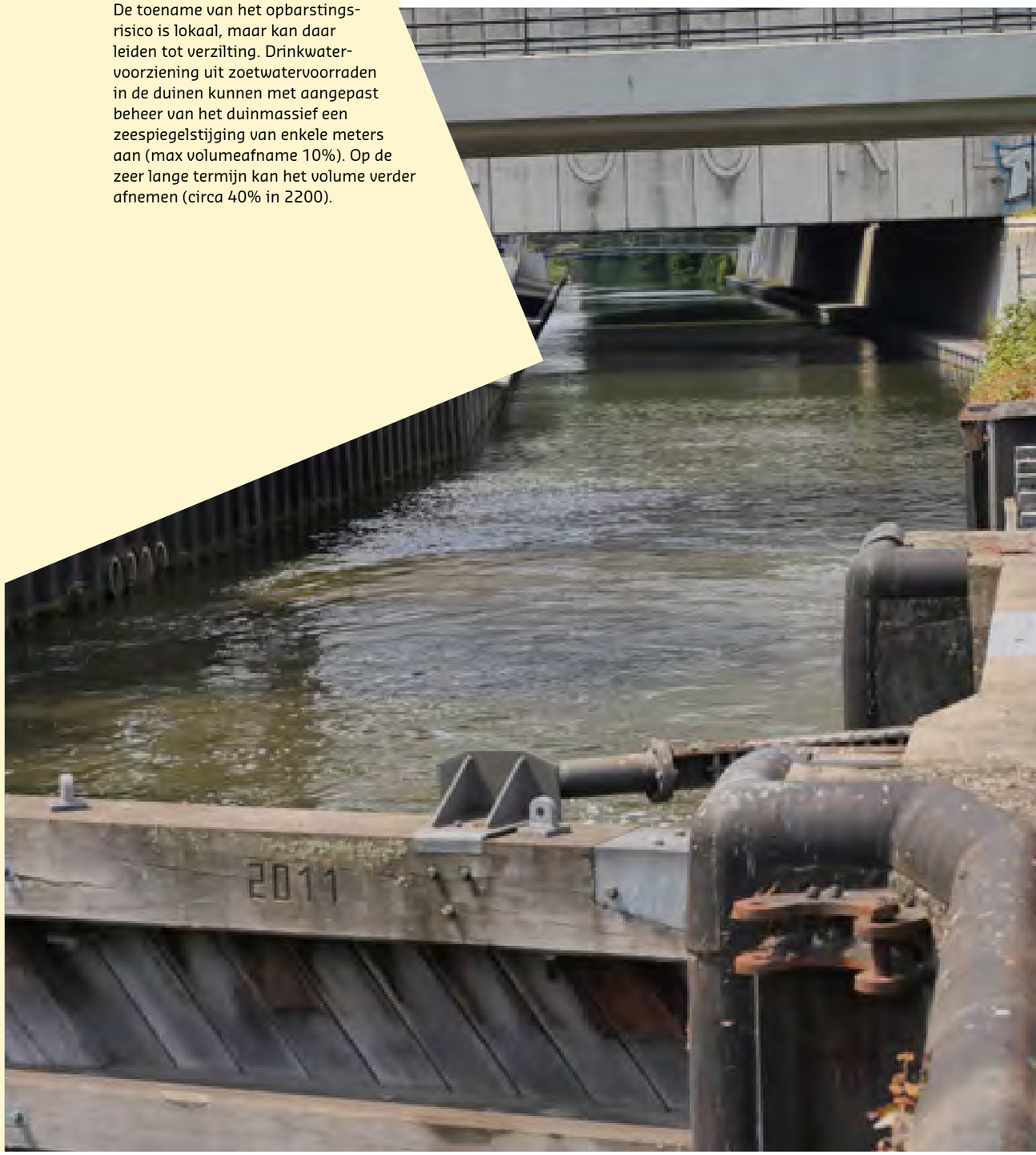

Conclusies en aanbevelingen

7

7.1 | Conclusies

7.1.1 Zeespiegelstijging

Dat de zeespiegel de komende eeuw en ook daarna blijft stijgen is zeker. Onzeker is hoeveel en met welke snelheid dit zal gaan gebeuren. Het is niet de vraag *of* Nederland te maken gaat krijgen met 1, 2, 3 of meer meter zeespiegelstijging; het is de vraag *wanneer* dit gaat gebeuren.

Tot 2050 verschillen de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging niet veel van de huidige Deltascenario's Warm en Stoom, waarin is uitgegaan van sterke klimaatverandering. Na 2050 (rond 0,4 m stijging ten opzichte van 1995) treden echter significante verschillen op. In het jaar 2100 zou volgens de Deltascenario's een stijging van maximaal 1 m zijn bereikt, volgens nieuwe projecties van het KNMI kan deze stijging hoger uitvallen. In een projectie van 4ºC opwarming (RPC8.5 [58]) kan de zeespiegelstijging mogelijk zelfs tot 3 m oplopen in 2100. De nu gehanteerde bovengrens uit de Deltascenario's van 1 m wordt in de projecties voor versnelde zeespiegelstijging mogelijk al bereikt vanaf 2070 (RCP8.5) of vanaf 2080 (RCP4.5). Na 2100 houdt de zeespiegel niet op met stijgen. Bij een extra versnelde zeespiegelstijging kan dit oplopen tot 5 à 8 m in 2200.

Niet alleen de absolute stijging van de zeespiegel is een belangrijk gegeven, ook de stijgsnelheid per jaar is belangrijk voor adaptatie. Ook deze stijgsnelheid is onzeker, maar is in de projecties voor extra versnelde zeespiegelstijging in elk geval veel groter dan waar nu vanuit wordt gegaan. De zeespiegelstijging langs de Nederlandse kust is momenteel 2 à 3 mm/jaar. In de Deltascenario's Warm en Stoom loopt deze snelheid op naar 10 mm/jaar rond 2050 en naar maximaal 14 mm/jaar in 2100. Bij de extra versnelde zeespiegelstijging is een stijgsnelheid van 10 mm/jaar al bereikt rond 2050, en deze loopt daarna op tot circa 20-35 mm/jaar rond 2070 en tot mogelijk zelfs 60 mm/jaar of meer aan het einde van deze eeuw.

7.1.2 Gevolgen voor het Deltaprogramma

Algemene conclusies voor het Deltaprogramma op basis van de verkenning zijn:

1. De **plausibiliteit en mogelijke gevolgen van een extra versnelde zeespiegelstijging zijn belangrijk om nader te onderzoeken**, omdat deze stijging er na 2050 toe kan leiden dat we anders met ons water- en kustbeheer om zullen moeten gaan. De mate van versnelling van de zeespiegelstijging is onzeker, maar kan belangrijke gevolgen hebben voor Nederland en voor de voorkeurstrategieën van het Deltaprogramma.
2. **Extra versnelde zeespiegelstijging is belangrijk, maar nog niet urgent voor het Deltaprogramma**, omdat we nu nog niet direct op een andere strategie over hoeven te gaan. Er is tijd om het signaal en de mogelijke gevolgen nader te onderzoeken en na te denken over alternatieven en deze tijdig in te zetten indien dit nodig blijkt. Het verkrijgen van signalen en het bijstellen van strategieën is een essentieel onderdeel van adaptief deltamanagement. Het goed monitoren door analyses van (internationale) observaties en het bijhouden en opstellen van toekomstprojecties is dan ook belangrijk om signalen tijdig te krijgen en onzekerheden te verkleinen.
3. Het is raadzaam om **bij de (extra) versnelde zeespiegelstijging ook met de periode na 2100 rekening te houden**. De zeespiegel blijft ook na 2100 (mogelijk sneller) stijgen. Dergelijke stijgingen zijn nu al relevant voor investeringen die in de komende jaren worden gedaan met een lange beoogde levensduur en/of effect op de samenleving. Sommige processen, zoals aanpassing van

58 RCP4.5 scenario benadert een temperatuurstijging van 2 ºC in 2100, en RCP8.5 een temperatuurstijging van 4 ºC in 2100.

grondwaterpeilen aan zeespiegelstijging en verzilting via het grondwater gaan (zeer) langzaam, maar duren onverminderd voort. Een en ander betekent dat aanpassing aan veranderende natuurlijke randvoorwaarden nog zeer lang het adagium in het Deltabeheer zal zijn.

4. **Tijd wordt cruciaal bij een extra versnelde zeespiegelstijging.** Volgens de projecties van het KNMI wordt de versnelde zeespiegelstijging vanaf het jaar 2050 voor het eerst merkbaar. Na 2050 verloopt de stijging veel sneller dan nu en moet er binnen korte tijd veel gebeuren, zoals sneller en meer suppleren aan de kust, het op kortere termijn versterken of vervangen van stormvloedkeringen en andere hoogwaterbeschermingskunstwerken dan we nu voorzien, en het verplaatsen en vergroten van zoetwaterinlaten. Ter illustratie: aanpassingen die in 1995 ontworpen zijn voor een stijging van 0,5 m hadden een functionele levensduur van 65 jaar. Bij versnelde zeespiegelstijging kan de functionele levensduur per 0,5 m zeespiegelstijging in 2060 zijn afgenomen tot 20 jaar en in 2080 tot 10 jaar[59]. Dat betekent dat adaptatie aan relatief kleine zeespiegelstijgingen niet meer volstaat. De maatregelen zullen dan immers steeds korter effectief zijn en snellere planning en besluitvorming zal nodig zijn. Of en tot welk moment de voorkeurstrategieën toereikend zijn, zal in de eerste plaats hiervan afhangen. Naast de mate van zeespiegelstijging is dus ook de stijgsnelheid belangrijk; zowel voor de gevolgen (voorbeeld: bij grotere snelheden moet meer zand gesuppleerd worden), als voor het bepalen welke adaptatiemaatregelen nodig zijn.

7.1.3 Gevolgen voor de voorkeurstrategieën op basis van knikpunten en hun moment van optreden

Om te onderzoeken of de voorkeursstrategieën een versnelde zeespiegelstijging - zoals beschreven in recente studies - aan kunnen, is gekeken naar knikpunten, oftewel: veranderde omstandigheden die aanpassingen van het beleid vragen. Afhankelijk van de mate en snelheid van de stijging zal dit eerder of later nodig zijn (zie figuur 7.1). De onzekerheid over de zeespiegelstijging is met de nieuwe projecties, vooral hun bovenwaarden, sterk toegenomen. Deze bovenwaarden zijn belangrijk voor de beslissing wanneer op zijn vroegst actie moet worden genomen. Bij nieuwe inzichten over zeespiegelstijging kunnen de resultaten van deze studie worden gebruikt om het moment van optreden van de knikpunten te actualiseren zonder de hele analyse opnieuw te hoeven doen.

Bij een zeespiegelstijging tot 0,4 m (rond 2050): In zowel de Deltascenario's Warm en Stoom als in de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging vindt dit rond 2050 plaats.

- *Kustfundament, Waddenzee en zuidwestelijke delta:*
  - Rond 2050 is de stijgsnelheid dusdanig groot dat er 3 tot 4 keer de huidige hoeveelheden voor zandsuppletie nodig zijn om de kust te kunnen laten meegroeien. In de Deltascenario's is dit circa 10 jaar later.
  - De Westelijke en Oostelijke Waddenzee kunnen de stijging niet meer bij houden vanaf respectievelijk 6 en 10 mm/jaar en gaan langzaam verdrinken. In de rivieren is sprake van aanzanding, omdat er nog net voldoende sedimentaanvoer is om de stijging bij te houden.
- *Waterveiligheid:*
  - De sluitfrequentie is toegenomen tot eens per 4 jaar voor de Maeslantkering en 3 keer per jaar voor de Oosterscheldekering bij gelijkblijvend sluitcriterium.
  - De frequentie van overschrijden van het ontwerppeil van de belangrijke kunstwerken voor waterveiligheid neemt toe met ongeveer een factor 3 à 5.
- *Zoetwatervoorziening:*
  - Inzet van de Klimaatbestendige WaterAanvoer (KWA) is ongeveer eens in de 5 jaar nodig om aan de watervraag vanuit Midden-West Nederland te voldoen.
  - Onduidelijk of Spijkenisse een voldoende alternatief is als Bernisse langdurig verzilt.
  - Voldoende doorspoeling van de Lek is noodzakelijk als de monding van de Lek langdurig verzilt.

Bij een zeespiegelstijging tussen 0,4 en 1 m (vanaf 2050 tot afhankelijk van de projectie/het scenario 2070 à 2100): Een stijging van 1 m is de bovenwaarde van de huidige Deltascenario's in 2100 en de middenwaarde van de RCP4.5 projectie (leidt naar verwachting tot een opwarming van ongeveer 2 ºC in 2100, uitgaande van nakomen klimaatafspraken Parijs) en komt volgens de projecties met een extra versnelde stijging (bovenwaarde RCP8.5; een projectie met hoge emissies en 4 ºC in 2100) op zijn vroegst rond 2070 voor.

- *Kustfundament, Waddenzee en zuidwestelijke delta:*
  - Als gevolg van de grotere stijgsnelheid in de projecties met een extra versnelde zeespiegelstijging zal zandsuppletie voor de kust verder moeten worden opgeschaald. Dit vraagt een andere organisatie. De benedenrivieren worden dieper omdat er onvoldoende sediment wordt aangevoerd.
- *Waterveiligheid:*
  - Bij gelijkblijvend sluitpeil gaan de Oosterscheldekering en Maeslantkering steeds vaker sluiten. De sluitfrequentie van de Maeslantkering is rond 1 m zeespiegelstijging 3 keer per jaar. De Oosterscheldekering sluit ongeveer 45 keer per jaar bij 1 m zeespiegelstijging.
  - De overschrijdingsfrequentie van het ontwerppeil van de keringen neemt toe met ongeveer een factor 20 à 50. Voor de Maeslantkering betekent dit ongeveer eens in de 20 jaar.
  - Vanaf 0,65 m zeespiegelstijging is het niet meer goed mogelijk om onder vrij verval te spuien via de Afsluitdijk en is structurele inzet van pompen nodig.
- *Zoetwatervoorziening:*
  - De betrouwbaarheid van de zoetwatervoorziening via Gouda is zodanig laag geworden dat er een structurele inzet van een alternatief voor zoetwatervoorziening nodig is. Een nieuwe oostelijke aanvoer voor zoetwatervoorziening in Midden-West Nederland is mogelijk nodig .
  - De capaciteit van bestaande alternatieve aanvoerroutes wordt ontoereikend. De mate waarin is afhankelijk van de ontwikkeling van de watervraag. Er zal mogelijk capaciteitsvergroting nodig zijn.
  - Aanvullende maatregelen vanwege de afnemende leveringszekerheid van zoetwater via de inlaat Bernisse zijn nodig ten behoeve van zoetwatervoorziening via Brielse Meer.
  - Door een toenemende zoute kwel neemt de watervraag voor het doorspoelen van laaggelegen gebieden in de kustzone toe. Zo ook de watervraag aan het IJsselmeer. Dit is het gevolg van zowel de autonome ontwikkeling als de zeespiegelstijging.

Bij een zeespiegelstijging van meer dan 1 m (vanaf 2070 à 2100). Deze stijging ligt buiten de huidige bandbreedte van de Deltascenario's tot 2100. In de projecties met extra versnelde zeespiegelstijging wordt 1 m stijging op zijn vroegst omstreeks 2070-2085 bereikt. In alle scenario's stijgt de zeespiegel na 2100 meer dan 1 m. Bij extra versnelde zeespiegelstijging kan dit oplopen tot 5 tot 8 m in 2200.

- *Kustfundament, Waddenzee en zuidwestelijke delta:*
  - Als gevolg van de hogere stijgingssnelheid zal tot 25 keer meer zand nodig zijn om mee te groeien met de zeespiegelstijging.
- *Waterveiligheid:*
  - Tussen 1 en 2 m stijging nemen de sluitfrequenties van de open afsluitbare keringen verder toe. Bij 2 m is er, onder de huidige sluitcriteria, een dusdanig grote toename van de sluitfrequentie van de Maeslantkering en Oosterscheldekering dat deze nagenoeg permanent gesloten zijn.
  - Tussen 1 en 2 m stijging neemt de frequentie van overschrijding van de ontwerppeilen van de keringen toe met een factor 300 tot 10.000; tot (meer dan) eens in de 10 jaar (Maeslantkering, Oosterscheldekering en Haringvlietdam).
  - Vanaf 1,35 m zeespiegelstijging is het ook bij een verhoging van het streefpeil met 0,6 m onder gemiddelde condities niet meer mogelijk om onder vrij verval te spuien door de Afsluitdijk.
  - Bij een zeespiegelstijging van 1,75 m is er een pompcapaciteit op de Afsluitdijk nodig tot maximaal 3200 m3/s om alle IJsselafvoer en neerslagoverschot af te voeren.
  - Als we er van uitgaan dat we minimaal een gelijkblijvend beschermingsniveau willen handhaven, lijkt het een redelijke veronderstelling dat de grote kunstwerken moeten zijn aangepast of vervangen bij een zeespiegelstijging van 1 à 1,5 m. Op zijn vroegst, onder de aanname van een extra versnelde zeespiegelstijging, wordt dat niveau omstreeks 2070 bereikt.
- *Zoetwatervoorziening:*
  - Een nieuwe oostelijke zoetwateraanvoer is nodig voor Midden-West Nederland.
  - Bernisse als inlaat voor Brielse Meer is zeer regelmatig niet bruikbaar en alternatieve aanvoer via Spijkenisse is niet of onvoldoende inzetbaar. Grootschalige alternatieven voor onder meer de Bernisse inlaat zijn waarschijnlijk noodzakelijk.
  - De watervraag aan het IJsselmeer neemt significant toe (mogelijk verdubbeling) door een toename van de doorspoelbehoefte tegen verzilting via het grondwater, aannemende dat de landbouw vergelijkbare zouttolerantie en daarmee waterbehoefte blijft houden. Zeespiegelstijging wordt steeds meer de dominante factor ten op zichte van de autonome ontwikkelingen.

Implicaties voor de voorkeursstrategieën

Bovenstaande knikpunten betekenen op hoofdlijnen dat de voorkeursstrategieën tot 2050 houdbaar zijn. De inzet van waterbeheermaatregelen zal echter frequenter zijn, dan wel geïntensifieerd worden; keringen zullen vaker sluiten, veel meer suppletiezand is nodig voor het meegroeien van de kust, en de alternatieve aanvoer van zoetwater zal vaker nodig zijn:

59 Deze getallen gelden voor de middenwaarde van de projectie voor RCP8.5 en de bovenwaarde van RCP4.5 van het IPCC.

Op de korte termijn is het van belang om goed te monitoren wat er gebeurt en in de toekomst kan gebeuren op Antarctica en met de zeespiegel. Daarnaast is nader onderzoek nodig naar de gevolgen van extra versnelde zeespiegelstijging en een beleidsanalyse om alternatieve strategieën voor een stijging van meer dan 1 m te verkennen. Hierbij horen tijdpaden voor planning en implementatie. Het is raadzaam te onderzoeken hoe we de veel grotere onzekerheid in de projecties van (snelheid van) zeespiegelstijging mee kunnen nemen in planstudies en ontwerpen, bijvoorbeeld in de vorm van een robuustheidstoets.

Na 2050 zal de vervanging van kunstwerken eerder in beeld komen als gevolg van een sterk afnemende functionele levensduur. Ook zullen eerder maatregelen nodig zijn voor de buitendijkse gebieden en zal de vraag hoe lang de huidige strategie van “open afsluitbaar” houdbaar is naar voren komen. Een sterke toename van de behoefte van suppletiezand om de kust mee te laten groeien vraagt mogelijk om een andere uitvoering. Niet alleen vanwege de hoeveelheid en frequentie, maar ook vanwege de gevolgen voor natuur en recreatie. De vraag naar zoetwater neemt sterk toe. Dit vraagt eerdere implementatie van geplande maatregelen en mogelijk een capaciteitsvergroting en/of alternatieve aanvoer voor zoetwater richting Midden-West Nederland (KWA, Brielse Meer) en Noord Nederland (IJsselmeer), dan wel een transformatieve aanpassing van het watergebruik.

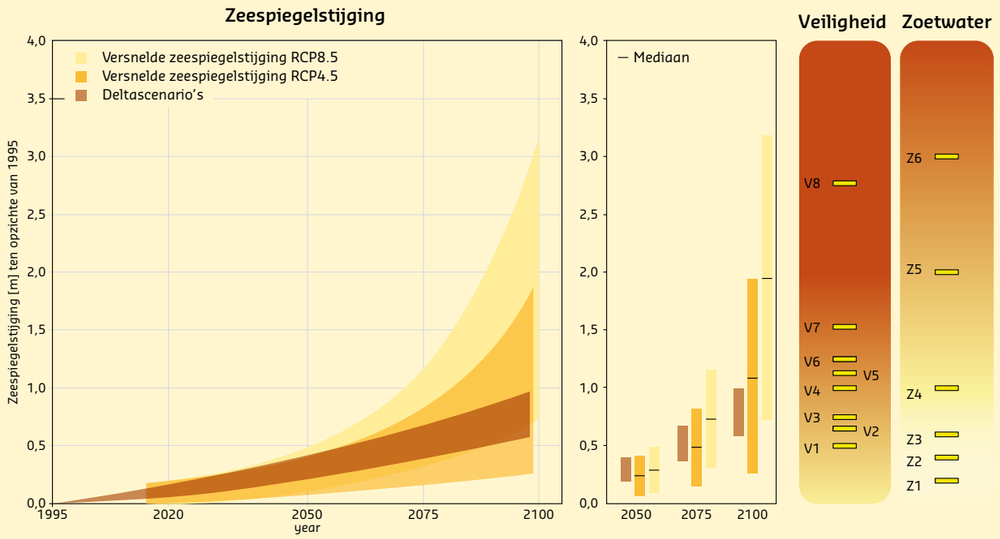

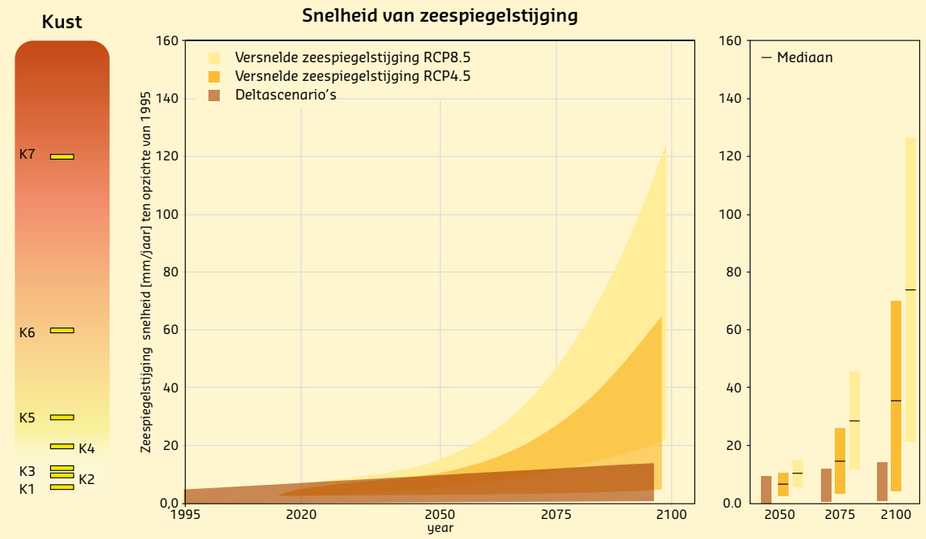

V1: Sluitfrequentie Maeslantkering is eens per 3 jaar
V2: Herhalingstijd ontwerppeil Maeslantkering is 100 jaar
Sluitfrequentie Oosterschelde is 10 keer per jaar
Spuien IJsselmeer beperkt effectief (bij huidig streefpeil)
V3: Sluitfrequentie Maeslantkering is eens per jaar
V4: Sluitfrequentie Maeslantkering is 3 keer per jaar
V5: Herhalingstijd ontwerppeil Oosterscheldekering is 100 jaar
V6: Herhalingstijd ontwerppeil Haringvlietdam is 100 jaar
Spuien IJsselmeer beperkt effectief (bij 0,6m hoger streefpeil)
V7: Sluitfrequentie Oosterschelde is 100 keer per jaar
V8: Herhalingstijd ontwerppeil Afsluitdijk is 100 jaar

Z1: Onzeker Spijkenisse voldoende betrouwbaar alternatief is voor Bernisse
Z2: KWA jaarlijks ingezet, eens in 5 jaar 20 dagen
Z3: Lek steeds vaker tientallen m^3/s nodig op bruikbaar te houden
Z4: KWA structureel ingezet. Capaciteit vergroting mogelijk nodig. Hollandsche IJssel mogelijk niet meer bruikbaar en dus oostelijke aanvoer nodig.
Z5: Bernisse regelmatig niet meer bruikbaar. Spijkenisse geen alternatief.
Z6: Significant grotere watervraag aan IJsselmeer door toename doorspoelbehoefte als gevolg van toename zoutvracht

K1: Westelijke Waddenzee gaat geleidelijk verdrinken vanaf 6 mm/jaar
K2: Oostelijke Waddenzee gaat geleidelijk verdrinken vanaf 10 mm/jaar 40 miljoen m^3 zand nodig per jaar om kustfundament mee te laten groeien (3 á 4 keer zo veel als gebruikt in de huidige situatie)
K3: 50 miljoen m^3 zand nodig per jaar
K4: Rivier heeft onvoldoende sediment om zeespiegelstijging bij te houden met aanzanding. De rivier wordt dieper.
K5: 120 miljoen m^3 zand nodig per jaar (10 keer zoveel als huidig)
K6: 240 miljoen m^3 zand nodig per jaar
K7: 480 miljoen m^3 zand nodig per jaar

Figuur 7.1 Samenvatting van de gevonden knikpunten (midden) bij een stijgende zeespiegel (in cm ten opzichte van 1995) voor waterveiligheid (v1-v8), zoetwatervoorziening (z1-z6) en bij een toename in de stijgsnelheid (mm/jaar) voor het kustfundament, Waddenzee, de zuidelijke delta en morfologische ontwikkeling van de rivieren (k1-k7). De linker en rechter figuur geven de gebruikte zeespiegelscenario's in deze studie, volgens KNMI' 2014 (Deltascenario's met bandbreedte 2 tot 4ºC opwarming in 2100) en de projecties (RCP4.5 en RCP8.5; die ook een bandbreedte is van 2 tot 4ºC opwarming in 2100) ten opzichte van 1995. De projecties zijn specifiek voor de Nederlandse kust, en wijken dus iets af van die in de publicatie van Le Bars et al. 2017. De bandbreedte is weergegeven voor de onderwaarde (p5) en de bovenwaarde (p95), ook voor 2050, 2075 en 2100 aan de rechterkant van de figuur. De middenwaarde (p50) is hier aangegeven met een zwarte lijn. De Deltascenario's hebben geen middenwaarde. Bijvoorbeeld: V7 (sluitfrequentie Oosterscheldekering is 100 keer per jaar) vindt plaats rond 1.5 m. Dat is na 2100 in de Deltascenario's en rond 2080 en 2090 volgens bovenwaarden van respectievelijk RCP8.5 en RCP4.5. Ook na 2100 stijgt de zeespiegel verder en zullen meer knikpunten in beeld komen.

7.2 | Aanbevelingen voor een kennisagenda

Het versneld afbreken en smelten van de ijskappen van Antarctica is te vertragen als klimaatverandering beperkt blijft. Dat kan als iedereen zich aan het Parijsakkoord houdt. Dit geeft extra tijd voor adaptatie. Dit kan voor Nederland een extra reden zijn om een streng mitigatiebeleid te voeren en ook andere landen te stimuleren zich aan de afspraken van het Parijsakkoord te houden.

In de context van een onzekere, maar mogelijke extra versnelde zeespiegelstijging betekent adaptief delta management (ADM) immers:
- Inspanning om een eventuele versnelde zeespiegelstijging tijdig te signaleren,
- verkennen en kwantificeren van mogelijke gevolgen,
- uitvoeren van aanvullend onderzoek om te beoordelen of het nodig is de huidige voorkeursstrategieën aan te passen, en zo ja wanneer, en
- nadenken over alternatieve (robuuste en/of flexibeler) strategieën, en tijdig implementeren indien nodig.

Onderstaande aanbevelingen hebben betrekking op deze aspecten van ADM en hebben samenvattend tot doel: de onzekerheden over mogelijke zeespiegelstijging te verkleinen en het inzicht in de gevolgen voor en het adaptieve vermogen van de maatschappij te vergroten. Ze vormen de aanzet tot een op te stellen kennisagenda.

Versterk onderzoek naar zeespiegelstijging
Vanwege de mogelijke gevolgen en de snelheid van de zeespiegelstijging is het nader onderzoeken en de vinger aan de pols houden belangrijk. Dit vraagt om fundamenteel onderzoek, waaronder het monitoren en modelleren van het gedrag van de grote ijskappen zoals op Antarctica en de gevolgen daarvan voor de zeespiegel, alsmede het bijhouden van internationale wetenschappelijke literatuur en publicaties van het IPCC. Het monitoren van de zeespiegelstijging rond Nederland blijft noodzakelijk, maar een versnelling kan vaak pas na enige tot vele jaren worden gesignaleerd. Door de grote natuurlijke variabiliteit van de lokale zeewaterstanden is monitoring van de wereldgemiddelde zeespiegelstijging en het bijhouden van wetenschappelijke kennis over mechanismen een indicator die eerder een signaal kan geven. Ook het bijhouden van wat er in andere landen in de wereld gebeurt, zal waarschijnlijk krachtiger “early warning” signalen opleveren dan de zeespiegel zelf. Nederland is niet het eerste land wat in grote problemen zal komen.

Onderwerpen die relevant zijn voor de mogelijke gevolgen van een extra versnelde zeespiegelstijging zijn:
- De lange-termijn sedimenthuishouding van het kustfundament (inclusief de (voormalige) estuaria in de Zuidwestelijke Delta, de Waddenzee en het benedenrivierengebied), de benodigde suppleties en de effecten daarvan op andere belangen en waarden zoals natuur en recreatie, en de noodzaak tot ruimtelijke reserveringen voor zandwinning;
- De ontwikkeling in de faalkans, het sluitpeil en de sluitfrequentie van stormvloedkeringen;
- De ontwikkeling van de dijkversterkingsopgave en van de overstromingsrisico’s in buitendijkse gebieden;
- De zoutindringing in het benedenrivierengebied;
- De zoutindringing via het grondwater en de consequenties voor de watervraag aan het IJsselmeer en de benedenrivieren;
- De benodigde pompcapaciteit voor poldergemalen als gevolg van een toename van de kwel;
- De maatschappelijke gevolgen van te vroeg of te laat investeren.
- Verkennen van aanpassingen en alternatieven voor een grotere en snellere zeespiegelstijging (meer dan 1 m en meer 10 mm/jaar) inclusief planning, organisatie en tijdpaden.
- De mogelijke gevolgen voor andere delta’s in de wereld en de gevolgen daarvan voor Nederland, denk alleen al aan de internationale handel over zee.

Ontwikkel een methode om robuustheid en adaptiviteit van plannen en ontwerpen te evalueren en onzekerheid over de snelheid van zeespiegelstijging mee te nemen, bijvoorbeeld in de vorm van een robuustheidstoets. Vooral voor investeringen met een lange levensduur of mogelijk grote maatschappelijke gevolgen, zoals nieuw te bouwen of te vervangen kunstwerken, is dit belangrijk. Hierbij gaat het zowel om de mogelijkheid tot het snel genoeg kunnen aanpassen via levensduurverlenging als om alternatieven, zoals het open houden van de opties voor toekomstige aanpassingen en alternatieven.

Verken alternatieven voor aanpassing aan zeespiegelstijgingen van in totaal meer dan 1 m en met een snelheid groter dan 10 á 15 mm/jaar en schat aan de hand van de verwachte implementatietijd wanneer uiterlijk een beslissing moet worden genomen en of dit in de pas loopt met het mogelijk opmerken van signalen. Het voorbereiden en implementeren van adequate maatregelen kan immers veel tijd kosten (zie kader bijlage C). Bij versnelde stijging wordt de functionele levensduur korter. Dit kan een reden zijn om bepaalde maatregelen niet meer in te zetten omdat er immers maar kort van kan worden geprofiteerd. Neem hierbij ook de samenhang tussen de gevolgen voor de strategieën voor hoogwaterbescherming en zoetwatervoorziening mee, bijvoorbeeld door de gevonden knikpunten en noodzaak en timing van maatregelen in samenhang te beschouwen. Dit kan namelijk aanleiding geven tot andere besluiten dan wanneer ze afzonderlijk worden beschouwd. Een voorbeeld van een verband tussen de strategieën voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening is het open houden van afsluitbare waterkeringen in het benedenrivierengebied, respectievelijk hun vervanging door sluizen, die immers de zoutindringing en daarmee de zoetwatervoorziening zal beïnvloeden.

Colofon

Uitgave Deltares, in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur & Water - staf Deltacommissaris en Rijkswaterstaat - Water Verkeer en Leefomgeving

Datum September 2018, Delft

Projectteam Marjolijn Haasnoot, Laurens Bouwer, Ferdinand Diermanse, Jaap Kwadijk, Ad van der Spek, Gualbert Oude Essink, Joost Delsman, Otto Weiler, Marjolein Mens, Judith ter Maat, Theo van der Kaaij, Remco Plieger, Ymkje Huismans, Kees Sloff, Erik Mosselman, Gerda Lenselink.

Review Prof. Dr. Frans Klijn (Deltares)
Externe review Prof. Dr. Hans Middelkoop (Universiteit Utrecht), Prof. Dr. Bart van den Hurk (KNMI), Prof. Dr. Ir. Bas Jonkman (Technische universiteit Delft), Prof. Ir. Eelco van Beek (Universiteit Twente), Prof. Dr. Jeroen Aerts (Vrije Universiteit Amsterdam – IVM)

Begeleidingscommissie Jos van Alphen, Chantal Bijkerk, Stefan Pluis (staf Deltacommissaris), Harold van Waveren, Wout de Vries, Marko Ludeking (Rijkswaterstaat, Water Verkeer en Leefomgeving), Frank Hallie (Ministerie van Infrastructuur & Waterstaat, DG Water en Bodem)

Externe betrokkenen Dewi Le Bars, Sybren Drijfhout (KNMI), Neeltje Kielen (Rijkswaterstaat, Water Verkeer en Leefomgeving), Koos Poot (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat). De auteurs zijn deze partijen erkentelijk voor hun bijdragen.

Referentie M. Haasnoot, L. Bouwer, F. Diermanse, J. Kwadijk, A. van der Spek, G. Oude Essink, J. Delsman, O. Weiler, M. Mens, J. ter Maat, Y. Huismans, K. Sloff, E. Mosselman, 2018, Mogelijke gevolgen van versnelde zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma. Een verkenning. Deltares rapport 11202230-005-0002.

Contactpersoon Dr. Marjolijn Haasnoot (marjolijn.haasnoot@deltares.nl)

Bijlagen zijn te downloaden van: https://www.deltares.nl/nl/publication/mogelijke-gevolgen-van-versnelde-zeespiegelstijging-voor-het-deltaprogramma-een-verkenning/

Foto's Adobe Stock: Cover, p3, p23 en p64
RWS beeldbank: p9, p15, p30, p57 en p81
Guus Schoonewille: p11

AANGENOMEN M37/08-10-2018 punt 11

Motie Betrek de betrokken inwoners Markermeerdijken

Overwegende

- dat PS grote waarde hecht aan het betrekken van onze inwoners bij het tot stand komen en uitwerken van plannen;
- dat de Markermeerdijken tussen Hoorn en Durgerdam niet langer voldoen aan de eisen die in het kader van de veiligheid aan een primaire waterkering gesteld moeten worden;
- dat de komende jaren gewerkt zal worden aan een versterking van de Markermeerdijken conform het projectplan zoals dat op 19 september door het Algemeen Bestuur van HHNK is vastgesteld;
- dat om een vergunning te kunnen verlenen hiervoor, PS een VVGB dient af te geven;
- dat er binnen de kaders van het projectplan uitwerking gegeven gaat worden aan de landschappelijke en ruimtelijke invulling van de nieuwe dijk;
- dat de Gedeputeerde heeft toegezegd dat de bewoners daar nadrukkelijk bij betrokken zullen worden in het vervolg van het proces;

voorts overwegende

- dat PS het als haar verantwoordelijkheid ziet om een goed proces van burgerparticipatie bij de landschappelijke uitwerking te borgen;
- dat het van belang is vooraf duidelijkheid te geven over het participatieniveau, de vormen van de participatie, de ruimte binnen het participatieproces voor deelnemende bewoners en de verwachtingen die zij bij dit proces mogen hebben;

roept het college op

- met de betrokken partners binnen de 'Alliantie Markermeerdijken' voor de verdere uitwerking van de ruimtelijke invulling een concept plan van aanpak burgerparticipatie op te stellen waarin tenminste tot uitdrukking komt
  a. het niveau van participatie
  b. de vormen van participatie
  c. de verwachtingen die inwoners en belanghebbenden bij het participatieproces mogen hebben;
- het opstellen van dit plan van aanpak als voorwaarde op te nemen bij het verlenen van de vergunning;

en gaat over tot de orde van de dag

Lars Voskuil (PvdA)

Esther Rommel (VVD)

Wim Bakker (D66)

Joachim de Kam (CDA)

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

INGEKOMEN 20 JUNI 2018

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
mw M.A. Kamps

BEL/BS

Telefoonnummer +31235143993

kampsm@noord-holland.nl

Verzenddatum
20 JUNI 2018

Kenmerk
1075384/1075412

Uw kenmerk

Betreft: Inzet gelden voor de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving in het kader van de Voortgangsagenda Warmtetransitie

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de inzet van gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving, in het kader van de Voortgangsagenda Warmtetransitie.

De Voortgangsagenda Warmtetransitie
De Voortgangsagenda Warmtetransitie is opgesteld conform afspraken tussen het Rijk en het IPO. De Voortgangsagenda Warmtetransitie biedt inzicht in wat er moet gebeuren op het gebied van de warmtetransitie, wat we van plan zijn in de periode 2016-2020 te realiseren (zoals beschreven staat in de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020), wat we al gedaan hebben, en wat er de komende tijd nog gerealiseerd zal worden of wat we willen realiseren.

In de Voortgangsagenda Warmtetransitie wordt ingegaan op verduurzamingsmaatregelen bij de sectoren die een warmtevraag hebben (gebouwde omgeving, glastuinbouw en industrie). Daarna wordt het aanbod van duurzame warmtebronnen behandeld, te weten geothermie en overige (rest)warmtebronnen. Tot slot wordt ingegaan op de benodigde infrastructuur (warmtenetten).

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
J.W. Remkes

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk nummer 34362354
Btw nummer NL.0010.03.124.B.08

2 bijlage(n)

Voortgangsagenda Warmtetransitie

Statenvoordracht 'Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving'

Voortgangsagenda Warmtetransitie Noord-Holland 2016-2020

1. Inleiding

Aanleiding
Deze Voortgangsagenda Warmtetransitie is opgesteld door Provincie Noord-Holland conform afspraak tussen Rijk en IPO. In deze Voortgangsagenda Warmtetransitie wordt aangegeven welke stappen Provincie Noord-Holland zet in het kader van de warmtetransitie, uitgaande van de rollen van eigenaar, opdrachtgever, toezichthouder, regelaar, (beleids-)ontwikkelaar, partner en verbinder en het juridisch, financieel en communicatief instrumentarium dat de provincie ter beschikking staat. Het gaat daarbij om zowel het terugdringen van de warmtevraag door energie-efficiënte maatregelen, als om het verduurzamen van de benodigde warmtebronnen en de aanleg van de benodigde infrastructuur.

Context
Nederland heeft in 2015 het Klimaatakkoord van Parijs getekend. Het doel van dit klimaatakkoord is de gemiddelde temperatuurstijging op aarde tot 2°C te beperken, bij voorkeur zelfs tot 1,5°C. Hiervoor moet de mondiale CO_2-emissie tot vrijwel nul worden teruggebracht.
De ambitie van het kabinet Rutte lll is om in 2030 de CO_2-uitstoot met minimaal 49% gereduceerd te hebben, in lijn met Europese doelstellingen. Momenteel wordt landelijk aan een Klimaat- en Energieakkoord (KEA) gewerkt om hieraan invulling te geven. Wat de gevolgen hiervan zijn voor de provincie, zal later dit jaar duidelijker worden.

Een belangrijke opgave binnen het landelijk streven om de CO_2-uitstoot terug te dringen is de zogenoemde 'warmtetransitie'. Meer dan 50% van het energieverbruik in Nederland betreft namelijk het gebruik van aardgas, een fossiele brandstof, dat ingezet wordt om in de behoefte aan warmte te voorzien. Het gaat dan om lage-temperatuurwarmte (LTW, <100°C) om gebouwen en kassen te verwarmen, en om hoge-temperatuurwarmte (HTW, >100°C) die gebruikt wordt bij industriële productieprocessen. Onderstaande figuur laat dit zien.

Figuur 3.3 Bruto finaal energieverbruik per verbruikstype.
Projectie bij voorgenomen beleid.

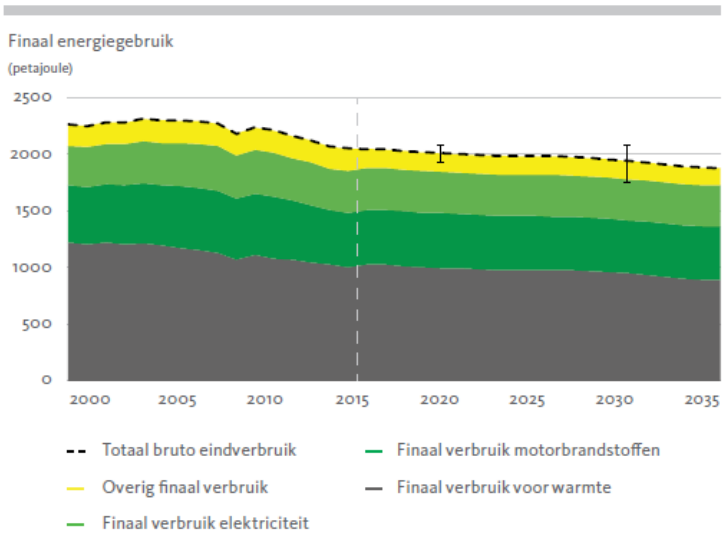

Bron illustratie: Nationale Energieverkenning 2017

Ook voor Noord-Holland geldt dat er vooral aardgas wordt ingezet om te voorzien in de warmtebehoefte van verschillende sectoren. Om de CO_2-uitstoot te reduceren, zal er afscheid moeten worden genomen van het aardgas en zullen er duurzame alternatieven moeten worden ingezet. De Provincie Noord-Holland levert hier een bijdrage aan. Een deel van de benodigde acties loopt al, want deze zijn benoemd in de provinciale Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020. Vaak zijn deze acties inmiddels uitgebouwd en/of geïntensiveerd.

Afbakening
Deze Voortgangsagenda Warmtetransitie is niet in beton gegoten, want de provincie bevindt zich in een transitie waarin alle panelen voortdurend schuiven: de betrokken partijen bepalen samen steeds opnieuw hoe verder te gaan en in welk tempo. Het is van belang te focussen op wat nu prioriteit heeft en wat daarvoor nodig is. De kans is bovendien groot dat het Klimaat- en Energieakkoord tot aanvullende acties leidt. Deze kunnen in een nieuwe agenda en/of de Uitvoeringsparagraaf van de Beleidsagenda Energietransitie worden verwerkt.

Stand van zaken Klimaat- en energieakkoord
In maart 2017 hebben IPO, VNG en Unie van Waterschappen het Rijk aangeboden regionale energiestrategieën (RES'sen) op te stellen in het kader van een nationale aanpak van de energietransitie (zie de investeringsagenda *Naar een duurzaam Nederland*). In het Regeerakkoord van het nieuwe kabinet worden deze RES'sen vooral gekoppeld aan de warmtetransitie.
De RES'sen gaan nu deel uitmaken van het Klimaatakkoord, conform het Interbestuurlijk Programma. Dit Klimaatakkoord wordt opgebouwd via vijf zogenoemde 'klimaattafels', waarin per sector afspraken worden gemaakt, ook met decentrale overheden en maatschappelijke organisaties. Het betreft de sectoren Landbouw, Industrie, Gebouwde Omgeving, Mobiliteit en Elektriciteit.
Huidig voorstel van de koepels is om de RES'sen vooral te richten op de warmtetransitie van de gebouwde omgeving en de benodigde duurzame opwekking (elektriciteit). De relatie met de onderwerpen mobiliteit, industrie en landbouw zal dan wel nadrukkelijk gelegd moeten worden in de RES'sen.

Vanuit de provincie wordt verder gedacht aan de volgende uitgangspunten voor de RES'sen:
- de RES'sen zullen in de periode 2018-2021 gestalte krijgen;
- in Noord-Holland zal er sprake zijn van twee RES'sen, één voor Noord-Holland Noord en één voor de MRA;
- er zal sprake zijn van een gezamenlijke resultaatverplichting op nationaal niveau;
- er zal gewerkt worden met één en dezelfde methodiek. Hierbij kan het Planbureau voor de Leefomgeving worden betrokken.

Leeswijzer
In deze Voortgangsagenda Warmtetransitie wordt ten eerste ingegaan op verduurzamingsmaatregelen bij de sectoren die een warmtevraag hebben (gebouwde omgeving, glastuinbouw en industrie). Ten tweede wordt ingegaan op het aanbod van duurzame warmtebronnen, te weten geothermie en overige (rest)warmtebronnen. Ten derde wordt ingegaan op de benodigde infrastructuur (warmtenetten).

Agendapunten
In deze paragraaf worden achtereenvolgens de volgende agendapunten uitgewerkt:
A. Intensivering verduurzaming gebouwde omgeving

B. Intensivering verduurzaming glastuinbouw
C. Verduurzaming hoge-temperatuurwarmte industrie NZKG
D. Geothermie
E. Overige duurzame (rest)warmtebronnen
F. Warmtenetten

A. Intensivering verduurzaming gebouwde omgeving

Onder de 'gebouwde omgeving' vallen alle woningen, al het commercieel vastgoed en het maatschappelijk vastgoed. Denk hierbij aan kantoren, bedrijfsgebouwen, winkels, loodsen en alle gebouwen met een publieke functie op het gebied van politiek en bestuur, onderwijs, sport, cultuur, welzijn en (medische) zorg.

Wat is de opgave tot 2050?
Vanaf 2021 moeten alle nieuwe gebouwen energieneutraal gebouwd gaan worden, in overeenstemming met Europese regelgeving. De focus ligt daarom enerzijds op de bestaande gebouwenvoorraad, anderzijds op de gebouwen die tot 2021 nog gebouwd moeten gaan worden. Voor de bestaande gebouwen geldt dat er maatregelen getroffen moeten worden enerzijds op het gebied van isolatie om de warmtevraag terug te dringen, anderzijds op het gebied van verduurzaming van de warmtevraag.
Uit de *Routeplanner Energietransitie 2020-2050* blijkt dat in de periode van nu tot 2021, tegen geringe meerkosten gebouwen al energieneutraal gebouwd kunnen worden. Om dit daadwerkelijk te realiseren, zullen gemeenten en projectontwikkelaars hiertoe overgehaald moeten worden. Verder zal de capaciteit van de bouw- en installatiesector optimaal benut moeten worden.

Wat zegt de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020?
- De focus wordt op de bestaande woningvoorraad gelegd, met daarbinnen de particuliere woningen als grootste uitdaging. De doelgroep bestaat uit gemeenten, maar ook uit woningbouwcorporaties en de bouwwereld.
- De inzet van het Servicepunt Duurzame Energie (SPDE) - dat gemeenten adviseert over energiebesparing en duurzame energie – wordt gecontinueerd.
- Duurzame nieuwbouw en renovatie worden gestimuleerd via afspraken in de Regionale Actieprogramma's Wonen (RAP's). Daarbij wordt het Servicepunt Duurzame Energie ingezet.
- Nieuwbouw moet vanaf 2020 energieneutraal gebouwd worden. Er worden afspraken gemaakt met Bouwend Nederland over de kansen bij het nu al (ver)bouwen volgens deze norm.

Wat is gerealiseerd?
- Gemeenten zijn gestimuleerd om een **intentieverklaring 'aardgasvrije nieuwbouw'** te ondertekenen. Doel hiervan is zoveel mogelijk woningen die vóór 2021 gebouwd worden, al 'aardgasvrij' op te leveren. 47 van 48 Noord-Hollandse gemeenten hebben een intentieverklaring ondertekend.
- Het **Servicepunt Duurzame Energie (SPDE) is** in 2016 opnieuw aanbesteed. Het SPDE helpt met het versnellen van de energietransitie in de gebouwde omgeving, door gemeenten, woningcorporaties en uitvoeringsdiensten te adviseren, door het opzetten van pilotprojecten, het actief benaderen van stakeholders en door leerervaringen te delen. Verder laat het SPDE gemeenten en projectontwikkelaars zien wat er nu al mogelijk is om tot aardgasloos bouwen over te gaan.
- Het **onderzoeksbureau CE Delft** heeft - samen met de gemeenten - op wijkniveau in kaart gebracht wat vanuit oogpunt van maatschappelijke kosten het meest optimale

alternatief voor aardgasverwarming zou zijn.[1] Gedeputeerde Van der Hoek heeft vervolgens alle gemeenten bezocht om de resultaten van dit onderzoek te bespreken. Daarbij kwam ook aan bod wat nodig is om de benodigde vervolgstappen te kunnen zetten, zoals de aanpassing van landelijke wetgeving en het verkrijgen van meer gedetailleerd inzicht in de verschillende opties en de kosten en baten daarvan, ook voor de bewoners.

- De Kamer van Koophandel heeft in opdracht van de provincie een **'challenge'** georganiseerd waarbij consortia van bouwbedrijven slimme oplossingen hebben ontworpen voor de verduurzaming van corporatiewoningen van zeven woningbouwcorporaties. Het doel hiervan is het aanjagen van de verduurzaming van corporatiewoningen.
- In 2016 is met **Bouwend Nederland** een samenwerkingsagenda opgesteld met betrekking tot onder andere duurzaamheidsactiviteiten. Een van de mogelijke activiteiten is het opstellen van een wijkkansenkaart, een kaart waarmee ondernemers kunnen inschatten welke wijk interessant is om actie voor verduurzamingsmaatregelen zoals isolatie te starten.
- In 2017 is het **convenant TerraTechnica** gesloten met het onderwijs en bedrijfsleven. TerraTechnica is het verbindende platform voor onderwijs, onderzoek en innovatie in duurzame energietechnologie. Doel is technische opleidingen beter te laten aansluiten op de arbeidsmarkt voor wat betreft kennis van verduurzamingstechnieken, o.a. op het gebied van de warmtetransitie.
- Begin 2018 is € 10 miljoen ter beschikking gesteld voor het **programma 'Verduurzaming bestaande woningvoorraad in Noord-Holland'**. Dit bestaat uit de volgende onderdelen:
  - een subsidieregeling voor gemeenten, waarmee zij activiteiten kunnen opzetten/uitvoeren waarmee particuliere woningeigenaren worden gestimuleerd om te investeren in het verduurzamen van hun woning;
  - een software programma voor particuliere woningeigenaren waarmee voor de woning kan worden bepaald welke maatregelen nodig zijn om de woning energieneutraal te maken, rekening houdend met toekomstige duurzame warmtevoorziening;
  - een regeling voor het testen van gebouwgebonden financieringsconcepten
  - een regeling voor lokale duurzame energiecoöperaties bedoeld om hen te ondersteunen bij het uitvoeren van acties die leiden tot energiebesparing of opwekken van (collectieve) duurzame energie.

Wat is het vervolg?

- In de zomer van 2018 zal CE Delft een vervolg op haar eerdere onderzoek opleveren. Dit gaat met name over oplossingen voor gebieden met een lage woningdichtheid. Het richt zich op de keuzemogelijkheden die individuele woningeigenaren dan hebben, al dan niet samen met anderen in dezelfde straat. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan een wens van de gemeenten met buitengebieden en kleine kernen.
- In aanvulling op wat het rijk doet, wil de provincie gemeenten stimuleren om op buurt- en wijkniveau concreet met de warmtetransitie aan de slag te gaan, door onderzoeksprojecten te financieren waarmee de omschakeling dichterbij komt. Denk aan onderzoek naar de vraag of er voldoende warmtepotentie in een buurt is en of er voldoende belangstelling is onder potentiële afnemers om warmte af te nemen om een warmtenet en/of geothermiebron rendabel te kunnen exploiteren. Indien dit het geval is,

[1] *Noord-Holland: warmte in transitie* (CE Delft, 2017).

zal vervolgonderzoek nodig zijn naar de kosten voor realisatie van het warmtenet. Ook kan gedacht worden aan onderzoeken om te kijken of bepaalde bronnen, bijvoorbeeld lage temperatuurwarmte uit oppervlaktewater, geschikt zijn voor de warmtevoorziening van een wijk. Diverse gemeenten willen hiermee aan de slag, maar de kosten voor deze onderzoeken kunnen behoorlijk oplopen tot soms wel een enkele tonnen, terwijl in deze fase nog onzeker is in hoeverre een duurzame warmtevoorziening rendabel te exploiteren is. Mocht uit deze onderzoeken blijken dat verduurzaming van de warmtevoorziening rendabel is, dan is het relatief eenvoudig om voor het ontwerp, de bouw en de exploitatie van de duurzame warmtevoorziening externe financiering te verkrijgen. Provinciale subsidie richt zich dus op het nemen van de eerste drempel.

Wat is hiervoor nodig?
Voorgesteld zal worden om € 890.000 uit de reserve Werkgelegenheid en Economie in te zetten voor het oppakken van warmtetransitieprojecten in gemeenten. In september 2018 wordt dit bedrag via een subsidieregeling voor gemeenten beschikbaar gesteld. Provinciale Staten worden voorgesteld € 2.000.000 van EXIN-H Duurzame Energie voor deze subsidieregeling te bestemmen.

B. Intensivering verduurzaming glastuinbouw

Noord-Holland telt ongeveer 1.300 glastuinbouwbedrijven. Het overgrote deel van deze bedrijven verwarmt zijn kassen. Zo'n 60% van de bedrijven is gevestigd in een van de drie grote glastuinbouwgebieden: de Glasdriehoek (Agriport A7, Alton en Grootslag), Greenport Aalsmeer en het binnenduingebied Heemskerk. Van de overige 40% 'verspreid glas' is ongeveer de helft geschikt voor concentratie.
Momenteel zetten de meeste telers een warmtekrachtkoppeling (WKK) in om aan hun warmtevraag te voldoen. Deze WKK produceert uit aardgas niet alleen warmte, maar ook CO_2 en elektriciteit. Binnen de glastuinbouw kan de warmtetransitie daarom niet los gezien worden van de behoefte aan een alternatieve CO_2-voorziening en voldoende beschikbare elektriciteit.

Wat is de opgave tot 2050?
Om de doelstelling van 2050 te halen, is het enerzijds van belang om het warmteverlies van kassen zoveel mogelijk te reduceren en energie-efficiënt te telen, anderzijds om de kassen op een duurzame warmtevoorziening aan te sluiten. Hiertoe is het van belang de bedrijven die daartoe in aanmerking komen, zoveel mogelijk te concentreren. Concentratie in clusters maakt namelijk collectieve verduurzaming mogelijk en zorgt voor betere businesscases voor wat betreft de infrastructuur van warmte en CO_2, het aanboren van geothermiepotentieel en de benutting van restwarmte. Bestaande gebieden kleiner dan 100 ha zijn vaak te klein om over te gaan op grootschalige voorzieningen voor duurzaamheid.

Wat zegt de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020?
De Beleidsagenda geeft aan dat de Greenports de aangewezen platforms zijn om het gesprek over verduurzaming van de glastuinbouw te voeren en om via hun uitvoeringsagenda's tot acties te komen. Het gaat dan om zowel visievorming als om concrete projecten. Langs de volgende sporen wordt ingezet op verduurzaming van de glastuinbouw:

- kennisdeling en het verbinden van partijen omtrent verduurzaming van kassen;
- concentratie van de glastuinbouw in enkele clusters;
- het maken van energievisies voor de beide Greenports;
- het bevorderen van de aansluiting van de Greenports op regionale warmtenetten en CO_2-leidingen;

- het bevorderen van geothermie als duurzame bron voor de warmtenetten, zie verder agendapunt D;
- samenwerking binnen het programma Warmte en Koude van de MRA, zie hiervoor verder agendapunt E en F.

Wat is gerealiseerd?
- Er wordt een bijdrage geleverd aan de programmabureaus van Greenport Aalsmeer en Noord-Holland Noord en aan uitvoeringsprojecten van de Greenports. Voor zowel Greenport Aalsmeer als Greenport Noord-Holland Noord zijn regionale energievisies gemaakt.
- Er wordt geld ingezet voor de verplaatsing van glastuinbouwbedrijven naar clusters (*UVR POP3 verplaatsing glastuinbouwbedrijven Noord-Holland*).
- Er worden gelden vanuit motie 110 ingezet voor de aansluiting op CO_2-leidingen, regionale warmtenetten en proefboringen naar geothermie.
- De provincie heeft deelgenomen aan de Green Deal CO_2.
- Het Rijk is gevraagd gelden uit de klimaatenveloppe beschikbaar te stellen voor de aansluiting van de glastuinbouw op warmtenetten en CO_2-leidingen.
- De provincie heeft met 25 andere partijen geparticipeerd in het project 'CO_2-smart grid'. Dit betreft een CO_2-leidingennetwerk dat ervoor zorgt dat CO_2-uitstoot kan worden afgevangen, getransporteerd en hergebruikt of (tijdelijk) opgeslagen, onder meer ten behoeve van de glastuinbouw.
- In samenwerking met andere partijen zijn business cases opgesteld voor CO_2-afvangst bij diverse bedrijven in Noord-Holland.

Wat is het vervolg?
Bovengenoemde activiteiten lopen door en worden in de loop van 2018 uitgebreid met de volgende activiteiten:
- Er wordt geld beschikbaar gesteld vanuit het budget Investeringsprogramma duurzame energie (753307) voor het Uitvoeringsprogramma 'Het nieuwe telen'. Dit richt zich op energiebesparing in de glastuinbouw door het gericht toepassen van nieuwe teelttechnieken en ander gedrag.
- Er zal worden gewerkt aan een nieuwe Green Deal CO_2, aangezien de huidige in juni 2018 afloopt. Doel is om tot meer uitvoeringsprojecten te komen op het gebied van afvang, opslag en transport van CO_2.
- Vanuit de impulsagenda Greenports 3.0 (Beraad van Boskoop) wordt bestuurlijk ingezet op het thema 'klimaatneutrale tuinbouw'.

Wat is hiervoor nodig?
Er zijn geen aanvullende bedragen nodig voor bovengenoemde activiteiten. De verwachting is dat er voor clustering en het opruimen van oud glas in de nieuwe collegeperiode opnieuw budget zal moeten worden vrijgemaakt.

C. Hoge temperatuurwarmte industrie
De industrie omvat alle bedrijven die machinaal producten maken en verwerken. Ook de bouwnijverheid valt onder deze sector. ICT-gerelateerde bedrijven en de creatieve industrie vallen niet onder de Industrie maar onder gebouwde omgeving.

Wat is de opgave tot 2050?
Uit de *Routeplanner Energietransitie 2020-2050* blijkt dat de industrie een geringe behoefte heeft aan lage-temperatuurwarmte (LTW, <100°C). Deze kan in 2050 naar verwachting

ingevuld worden via eigen opwekking (bijvoorbeeld geothermie) of aansluiting op een (rest)warmtenet als dat aanwezig is, al dan niet aangevuld met warmtepompen.
De industrie heeft een grote behoefte aan hoge-temperatuurwarmte (HTW, vanaf 100°C). De verwachting is dat rond 2050 deze behoefte aan HTW voornamelijk ingevuld zal worden met elektriciteit, biomassa of duurzaam gecreëerd gas.[2] Dit vereist wel innovatie van productieprocessen. De keuze tussen de energiebronnen zal afhangen van de behoefte van het type proces waar de warmte voor nodig is. Hierbij geldt dat massa en geografische concentratie binnen een cluster collectieve verduurzaming mogelijk maakt en zorgt voor betere businesscases. In combinatie met CO_2-afvang en -opslag, kan een deel van de warmtebehoefte wellicht ook nog met fossiele bronnen worden ingevuld, zolang er geen alternatieven voorhanden zijn.

Wat zegt de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020?
De Beleidsagenda zet in op het bevorderen van energiebesparing bij de industrie, onder meer via de Wet Milieubeheer. Deze verplicht bedrijven om alle besparingsmaatregelen te treffen die zich binnen vijf jaar terug verdienen. De provincie is voor een deel van de bedrijven bevoegd gezag en laat de vergunningverlening, toezicht en handhaving ('VTH-taken') uitvoeren door de omgevingsdiensten. Onze inzet hierbij is om eerst te adviseren en te verleiden, en dan pas te handhaven. Concreet is de ambitie:

- In 2021 moet voor alle bedrijven die onder het bevoegd gezag van de provincie vallen en niet deelnemen aan één van de convenanten met het Rijk, inzichtelijk zijn gemaakt wat het besparingspotentieel is.

Wat is het beleid?

- Bij de uitvoering van de VTH-taken wordt prioriteit gegeven aan de energiebesparingsverplichting in de Wet milieubeheer. Hierbij wordt rekening gehouden met de omstandigheden van het bedrijf (technische haalbaarheid, financiële omstandigheden).
- Daarnaast wordt geprobeerd om via de omgevingsdiensten een makelaarsrol te vervullen, door bedrijven bijvoorbeeld te verleiden om extra maatregelen te nemen of door voor te rekenen hoeveel ze kunnen besparen.
- Naast energiebesparing wordt inzet gepleegd op het beter benutten van restwarmte van bedrijven door andere bedrijven.

Wat is gerealiseerd?

- Om Provinciale Staten inzicht te bieden in het besparingspotentieel van de industrie, is een nulmeting gedaan[3] om dit in beeld te brengen. Ook is er een bijeenkomst geweest met vertegenwoordigers van de industrie om de resultaten van de nulmeting te bespreken en te verkennen waaraan de bedrijven behoefte hadden. Het bleek dat zij vooral behoefte hadden aan kennis en informatie.
- De Omgevingsdienst NZKG ontvangt nu tot 2020 extra geld om binnen de VTH-taak prioriteit aan energiebesparing te kunnen geven. In de huidige opdracht aan de Omgevingsdienst NZKG is opgenomen dat van nagenoeg alle grootverbruikers uiterlijk 1 januari 2021 zal moeten zijn vastgesteld of zij voldoen aan de Wet milieubeheer, dus dat alle maatregelen daadwerkelijk zijn genomen of dat hierover afspraken zijn gemaakt. Bij

[2] Ultradiepe geothermie is niet aan de orde, want dit levert warmte tot 'slechts' circa 200°C, terwijl de industrie vooral temperaturen boven de 200°C nodig heeft.
[3] *Nulmeting energiebesparing industrie. Energiebesparingspotentieel bij industrie waarvoor de provincie Noord-Holland het bevoegd gezag is* (ECN, 2017).

middelgrote verbruikers van energie wordt het onderwerp energiebesparing meegenomen bij reguliere VTH-werkzaamheden.
- Voor wat betreft het cluster Noordzeekanaalgebied, heeft het Bestuursplatform NZKG (waarvan de provincie voorzitter is) opdracht gegeven voor een ontwikkelingsstrategie, die in juli 2018 gereed zal zijn. Industrieclusters als het NZKG bieden door hun massa en geografische concentratie immers kansen voor opschaling van hernieuwbare energie en industriële symbiose (uitwisseling van reststromen, waaronder warmte). Ook kunnen clusters fungeren als 'balancing hubs' binnen de energievoorziening (door omzetting en opslag van energie). Dit vraagt wel om een adequate infrastructuur en milieuruimte. De energietransitie concurreert daarbij met andere ruimte-vragende functies. Dit alles kan grote gevolgen hebben voor de inrichting van het NZKG, de behoefte aan terreinen in de toekomst en de kwaliteiten van de leefomgeving. De ontwikkelstrategie brengt alle ontwikkelingen in kaart en zal helpen om tot integrale afwegingen te komen. Hiervoor is een Plan van aanpak opgesteld dat inmiddels is geaccordeerd door het Platform NZKG.

Wat is het vervolg?
De afspraken uit het Klimaatakkoord en de ontwikkelstrategie voor het NZKG zullen de komende jaren richting en sturing aan onze verdere inspanningen geven. Er is echter nog geen volledig beeld van alle investeringen, projecten en initiatieven in het gebied, die bovendien in samenhang moeten worden beschouwd met keuzes voor de omliggende regio en strategieën van gemeenten, de provincie, het Rijk en de Havenbedrijven.

Wat is hiervoor nodig?
Wat nodig is, is nog onbekend. Dit is afhankelijk van het Klimaatakkoord en de Ontwikkelstrategie NZKG. Wellicht wordt PS in de nieuwe collegeperiode verzocht hiervoor budget te reserveren.

D. Geothermie als duurzame warmtebron

Geothermie (aardwarmte) betreft het oppompen van – van nature aanwezig - warm water uit de ondergrond ten behoeve van de verwarming van huizen, kassen en industrie. Geothermie is relatief kostenefficiënt (misboringen daargelaten, maar daar is een Rijksregeling voor getroffen). Investeringen zijn hoog, maar verdienen zich snel genoeg terug dankzij de bestaande subsidieregelingen van het Rijk. Geothermie kan echter gevolgen hebben voor de ondergrond en de drinkwatervoorziening. De provincies zijn primair verantwoordelijk voor de bescherming van het grondwater ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Het Rijk is verantwoordelijk voor de vergunningverlening voor boringen. De eventuele inpassing van de leidingen van de put naar de afnemers of het regionale warmtenet, valt onder de gemeente. Het Rijk heeft een Ontwerp Structuurvisie Ondergrond opgesteld, om functies als aardwarmtewinning en gasopslag af te kunnen wegen tegen andere functies in een gebied, zoals drinkwaterwinning.

Wat is de opgave tot 2050?
In Noord-Holland Noord, waar meer dan voldoende potentie is vastgesteld, kan de realisatie in principe beginnen. Het tempo van de ontwikkeling van geothermie zal in Noord-Holland Noord mede worden bepaald door de snelheid van de ontwikkeling van warmtenetten – in combinatie met de benodigde aanpassingen in de gebouwde omgeving. Om de maximale potentie van geothermie in Noord-Holland Noord te realiseren, moet er regie genomen worden op de optimale ruimtelijke verdeling van geothermieputten. Aangezien dit een bovenlokale opgave is, ligt betrokkenheid van de provincie voor de hand.

In de MRA is onderzoek naar de potentie van geothermie nodig, omdat er onvoldoende beeld is van de ondergrond.

Wat zegt de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020?
In de Beleidsagenda wordt gesteld dat geothermie belangrijk is voor de verduurzaming van warmtenetten, maar dat de kosten hoog zijn. De kosten van de proefboringen zijn het belangrijkste knelpunt en daarvoor zijn initiatiefnemers afhankelijk van de garantieregeling van het rijk.

Wat is gerealiseerd?
De provincie heeft inbreng geleverd op de Ontwerp Structuurvisie Ondergrond (Strong) van het Rijk. Deze is opgesteld om de belangen met betrekking tot de drinkwatervoorziening en de belangen met betrekking tot geothermie met elkaar in overeenstemming te brengen en de drinkwatervoorziening te beschermen.

Wat is het vervolg?
De provincie, het ministerie van EZK en EBN zijn in gesprek over een regionaal exploratieprogramma in de MRA. Het exploratieprogramma zal in ieder geval moeten bestaan uit de volgende onderdelen: seismisch onderzoek, een kennisprogramma en enkele (proef)boringen. Het is de wens van de provincie om nog in 2018 te starten met het exploratieprogramma, zodat de resultaten in 2019 ter beschikking komen.
In 2019 kan dan aanvullend onderzoek worden gedaan en business cases voor beoogde projectlocaties worden ontwikkeld.

Wat is hiervoor nodig?
Er is voor de genoemde activiteiten geen aanvullend beleid of budget nodig. De provincie heeft € 6,5 miljoen beschikbaar gesteld voor het exploratieprogramma: op de begroting 2018 (OD 5.3.4) staat een bedrag van € 2,5 miljoen opgenomen voor geothermie. Via de tweede begrotingswijzing 2018 (motie 110) is € 24,4 miljoen gereserveerd voor Energietransitie (OD 4.2.1), waarvan € 4 miljoen voor geothermie. Dit bedrag van € 6,5 miljoen betreft de helft van de verwachte kosten: er wordt uitgegaan van 50% cofinanciering van het Rijk.

E. Overige duurzame (rest)warmtebronnen

Wat is de opgave tot 2050?
Naast geothermie kan ook biomassa of restwarmte uit bijvoorbeeld de industrie, van afvalbedrijven of van datacenters in de vraag naar hoge- of lage-temperatuurwarmte voorzien. Het is daarom van belang om inzicht te hebben in locatie en omvang van bestaande en potentiële (rest)warmtebronnen. Ook is de hoeveelheid CO_2-uitstoot van belang (duurzaamheidsladder), zodat deze warmtebronnen verder verduurzaamd kunnen worden.

Wat zegt de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020?
In de Beleidsagenda staan de volgende ambities:
- De vraag naar en het aanbod van (rest- en duurzame) warmte moeten in kaart worden gebracht, zodat inzichtelijk wordt waar een warmtenet mogelijk is en waar op andere wijze in warmte moet worden voorzien.

Wat is gerealiseerd?

- Samen met Alliander Duurzame Gebiedsontwikkeling is een Warmtebronnenkaart ontwikkeld. Deze kaart biedt een geografisch overzicht van de bij de provincie en Alliander bekende warmteaanbod in de MRA en Noord-Holland Noord. Warmtebronnen zijn dan bedrijven, datacenters, energie- en afvalverwerkingsbedrijven (biomassa), glastuinbouw, bio-vergisting, geothermie, rioolzuiveringsinstallaties en gemalen. Op de kaart wordt onderscheid gemaakt tussen het (potentiële of operationele) vermogen (kW), de temperatuur en de hoeveelheid CO_2-uitstoot (duurzaamheidsladder). Ook zijn projecten opgenomen die duurzame warmtebronnen stimuleren en realiseren. Tenslotte is een overzicht van gerealiseerde en gewenste warmtenetwerken opgenomen. Uiteraard zal de kaart voortdurend geactualiseerd worden.
- In opdracht van de MRA is een voorlopig 'Grand Design' van een (regionaal) warmtenet getekend. Hiervoor is onder meer de locatie en de grootte van het bestaande en potentiële (rest)warmteaanbod in kaart gebracht en gekoppeld aan potentiele warmteklanten. Bovendien is onderzocht hoe het restwarmteaanbod verduurzaamd kan worden, dus hoe restwarmtebronnen kunnen worden vervangen door CO_2-vrije bronnen.
- De provincie neemt als partner deel aan de realisatie van Ambigo, een innovatieve biomassavergassingsinstallatie in Alkmaar. Ambigo is een onderzoeks- en demonstratieproject waar drie innovatieve Nederlandse technologieën (MILENA, OLGA en ESME) voor het eerst ter wereld gecombineerd worden in een industrieel proces om groen gas te produceren. Naar verwachting kan de onderzoek- en demonstratiefaciliteit vanaf 2018 worden ingezet om reststromen biomassa, zoals afvalhout, zeer efficiënt om te zetten in groen gas.

Wat is het vervolg?

- De gegevens over het bestaand en potentieel warmteaanbod zullen regelmatig worden geactualiseerd.
- In juli 2018 zal een Grand Design 2.0 gereed zijn. De partners in het programma MRA Warmte Koude hebben met elkaar afgesproken dat het Grand Design elke twee jaar geactualiseerd wordt.

Wat is hiervoor nodig?

Er is voor deze activiteiten geen aanvullend beleid of budget nodig.

F. Warmtenetten

Om de gebouwde omgeving, de glastuinbouw en de industrie van warmte te kunnen voorzien zonder gebruik te maken van aardgas, zullen onder meer warmtenetten moeten worden uitgebreid en aangelegd.

Wat is de opgave tot 2050?

Om warmtenetten te realiseren, is het volgende nodig: inzicht in de vraag en aanbod van warmte, inzicht in hoe vraag en aanbod het meest efficiënt en effectief bij elkaar kunnen worden gebracht (dus wat optimale tracés zijn, ook in relatie tot de temperatuur van de warmte), een heldere rolverdeling/marktordening en natuurlijk de daadwerkelijk aanleg van de benodigde infrastructuur op basis van een goede business case. Voor de inzet van een warmtenet in de gebouwde omgeving is het van groot belang dat deze afweging gemaakt wordt ten opzichte van andere alternatieven, zoals groen gas en 'all electric'. Van Noord-Holland Noord is al bekend, dat daar voldoende geothermiepotentieel is om aldaar aan de vraag naar lage-temperatuurwarmte te voldoen.

Wat zegt de Beleidsagenda Energietransitie 2016-2020?

- Aansluitend op wat er ligt, moeten er meer regionale warmtenetten worden gerealiseerd, aanvankelijk op basis van fossiele restwarmte, uiteindelijk op basis van duurzame bronnen zoals geothermie. Voor de MRA is het doel om in 2040 500.000 woningen of een equivalent daaraan aangesloten te hebben.
- De ontwikkeling van warmtenetten wordt gestimuleerd door financieel bij te dragen aan haalbaarheidsonderzoeken en door te helpen bij het opzetten van samenwerkingsverbanden.
- De provincie richt zich op het Rijk voor het wegnemen van de vele obstakels die er voor warmtenetten nog zijn.

Wat is gerealiseerd?

- Onderzoeksbureau CE Delft heeft in opdracht van de provincie onderzoek verricht naar de meest kostenoptimale warmtevoorziening op wijkniveau. Dit heeft geleid tot het rapport *Noord-Holland: warmte in transitie* (CE Delft, 2017). Warmtenetten maken hier onderdeel van uit.
- In respectievelijk de MRA en Noord-Holland Noord zijn verkenningen uitgevoerd naar de ruimtelijke consequenties van de inpassing van de opwekking, opslag en het transport van hernieuwbare energie.[4] In deze verkenningen is onder meer in beeld gebracht welk type woningen waar domineert en hoe de woningdichtheid varieert over de provincie. Dit geeft een goed beeld van de verdeling van de warmtevraag.
- Netbeheerders zijn in ateliers samengebracht om meer inzicht te krijgen in de gezamenlijke opgave. Dit heeft geleid tot het inzicht dat de diverse ondergrondse netten deels opnieuw gerangschikt moeten worden om tot optimalisatie van de ondergrondse ruimte te komen. Ook blijkt inzicht in elkaars netten en investeringstermijnen, slimme planning en goede afstemming van netbeheerders onderling nodig om de benodigde mens- en machinecapaciteit optimaal te benutten.
- Het programma MRA Warmte Koude is operationeel, waarin met 36 publiek-private partijen samengewerkt wordt met als doel realisatie van een regionaal robuust en duurzaam warmtenet in de MRA. Inhoudelijke bouwsteen is een voorlopig 'Grand Design' van een warmtenet getekend op basis van vraag en aanbod naar warmte. Vanuit dit programma wordt onderzoek gedaan naar verduurzaming, de overgang van hoge temperatuur netten naar lage temperatuurnetten, CO_2 impact van warmtebronnen enzovoort.

Wat is het vervolg?

- De ambitie is om de ontwikkeling van warmtenetten verder te stimuleren. Hiervoor zullen gemeenten een beroep kunnen doen op een op te zetten subsidieregeling die genoemd is onder agendapunt A, Gebouwde Omgeving.
- Het programma MRA Warmte Koude wordt voor drie jaar gecontinueerd, ingaande op 18 juli 2018. Binnen de MRA wordt er gewerkt aan een Grand Design 2.0, met daarin een herijking van vraag, aanbod en gewenste warmte-infrastructuur, meer aandacht voor de verduurzamingsstrategie voor warmtenetten en een goed overzicht van de mogelijkheden van warmtenetten op wijkniveau.
- De provincie richt zich op het Rijk voor het wegnemen van de vele obstakels die er voor warmtenetten nog zijn, zoals onduidelijkheid met betrekking tot de marktordening bij

[4] *Energie en ruimte Noord-Holland Noord. Verkenning van ruimtelijke perspectieven voor de energietransitie in Noord-Holland Noord (2017)* en *Ruimtelijke verkenning Energietransitie MRA* (ECN/Marco.Broekman/Posad 2017).

warmtenetten. onze aandacht hierbij is gericht op de energiewetgevingsagenda, waaronder de warmtewet die in 2019 herzien zal worden.

Wat is hiervoor nodig?
Zie ook agendapunt A: Voorgesteld wordt om € 890.000 uit de reserve Werkgelegenheid en Economie in te zetten voor het oppakken van warmtetransitieprojecten in gemeenten. In september 2018 wordt dit bedrag via een subsidieregeling voor gemeenten beschikbaar gesteld. Provinciale Staten worden voorgesteld € 2.000.000 van EXIN-H Duurzame Energie voor deze subsidieregeling te bestemmen.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 19 juni 2018

Onderwerp: Inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving

Kenmerk: 1075384

Bijlagen:
1. Brief aan PS
2. Voortgangsagenda Warmtetransitie

1. Inleiding

In Noord-Holland bestaat de sector 'Gebouwde Omgeving' uit ca. 1,3 miljoen woningen en ca. 250.000 utiliteitsgebouwen. Binnen deze sector wordt de meeste energie gebruikt in de vorm van aardgas ten behoeve van de warmtevoorziening. De warmtetransitie is binnen deze sector dan ook de belangrijkste opgave binnen de energietransitie. In het kader van het Interbestuurlijke Bestuurlijke Programma (IBP), ondertekend op 14 februari 2018, hebben Rijk, provincies en gemeenten afgesproken dat gemeenten uiterlijk in 2021 zullen vaststellen hoe de transitie naar een aardgasloze gebouwde omgeving in 2050 zal zijn gerealiseerd.
De warmtetransitie in de gebouwde omgeving is echter buitengewoon omvangrijk en complex. Omvangrijk, omdat er binnen een tijdsbestek van pakweg 32 jaar jaarlijks zo'n 35.000 à 50.000 gebouwen aangepast moeten worden op en voorzien van een alternatieve warmtevoorziening. De complexiteit ontstaat omdat er zoveel en zo diverse partijen betrokken zijn, met ieder hun eigen belangen en drijfveren die zowel zakelijk als emotioneel kunnen zijn. Denk aan huiseigenaren, woningcorporaties, eigenaren van commercieel en maatschappelijk vastgoed, gemeenten en netbeheerders, Daarbij is er geen sprake van één generiek alternatief voor aardgas dat geïmplementeerd kan worden. Er zijn meerdere alternatieven en het type woning in combinatie met het type wijk zal bepalen welke alternatieven het meest voor de hand liggen.

Gezien het belang, de omvang en het tijdpad van de opgave moet er snel begonnen worden met de warmtetransitie in de gebouwde omgeving. De provincie Noord-Holland heeft voor alle gemeenten per buurt al in beeld laten brengen welke optie vanuit maatschappelijk oogpunt het goedkoopst is en waar een gemeente het beste kan beginnen met de warmtetransitie. 'Voorlopers' zijn nu nodig om de warmtetransitie op gang brengen en daarmee innovatie en opschaling in technieken en processen te stimuleren. Voorlopers lopen echter risico's. Ten eerste doordat investeringen in technologieën ingehaald kunnen worden door nieuwere technologieën. Ten tweede dreigen voorlopers duurder uit zijn dan de achterblijvers, omdat concepten nu eenmaal goedkoper worden als ze gemeengoed worden.

Tegelijkertijd is opschaling van innovaties hard nodig om innovaties betaalbaar te maken. Er zijn dan ook enkele programma's ingesteld die voorlopers ondersteunen en daarmee de warmtetransitie in de gebouwde omgeving aanjagen:

- Het provinciale programma 'Verduurzaming bestaande woningvoorraad in Noord-Holland' richt zich op maatregelen die op gebouwniveau genomen kunnen worden. Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:
    - een subsidieregeling voor gemeenten, waarmee zij activiteiten kunnen opzetten/uitvoeren waarmee particuliere woningeigenaren worden gestimuleerd om te investeren in het verduurzamen van hun woning;
    - een softwareprogramma voor particuliere woningeigenaren waarmee voor de woning kan worden bepaald welke maatregelen nodig zijn om de woning energieneutraal te maken, rekening houdend met toekomstige duurzame warmtevoorziening;
    - een regeling voor het testen van gebouwgebonden financierings-concepten;
    - een regeling voor lokale duurzame energiecoöperaties bedoeld om hen te ondersteunen bij het uitvoeren van concrete acties die leiden tot energiebesparing of opwekken van (collectieve) duurzame energie.
- Het rijk richt zich op maatregelen die op wijkniveau genomen kunnen worden. Het rijk gaat namelijk starten met proeftuinen voor het aardgasvrij maken van bestaande wijken. Zij stelt hiervoor in 2018 een subsidieregeling van 90 miljoen euro beschikbaar. In Noord-Holland gaat het waarschijnlijk om tien gemeenten die hiervoor gezamenlijk een aanvraag willen indienen. Voorwaarde om voor subsidie in aanmerking te komen is dat er een haalbaarheidsstudie of concreet uitvoeringsplan gereed is.

We willen, in aanvulling op wat het rijk doet, gemeenten stimuleren om op buurt- en wijkniveau concreet met de warmtetransitie aan de slag te gaan. Dit willen we doen door het financieren van onderzoeksprojecten waarmee de omschakeling dichterbij komt. Denk aan onderzoek naar de vraag of er voldoende warmtepotentie in een buurt is en of er voldoende belangstelling is onder potentiële afnemers om warmte af te nemen om een warmtenet en/of geothermiebron rendabel te kunnen exploiteren. Indien dit het geval is, zal vervolgonderzoek nodig zijn naar de kosten voor realisatie van het warmtenet. Ook kan gedacht worden aan onderzoeken om te kijken of bepaalde bronnen, bijvoorbeeld lage temperatuurwarmte uit oppervlaktewater, geschikt zijn voor de warmtevoorziening van een wijk. Diverse gemeenten willen hiermee aan de slag, maar de kosten voor deze onderzoeken kunnen behoorlijk oplopen tot soms wel een enkele tonnen, terwijl in deze fase nog onzeker is in hoeverre een duurzame warmtevoorziening rendabel te exploiteren is. Mocht uit deze onderzoeken blijken dat verduurzaming van de warmtevoorziening rendabel is, dan is het relatief eenvoudig om voor het ontwerp, de bouw en de exploitatie van de duurzame warmtevoorziening externe financiering te verkrijgen. Provinciale subsidie richt zich dus op het nemen van de eerste drempel. Om financiële drempels voor gemeenten weg te nemen en de warmtetransitie in de gebouwde omgeving te versnellen hebben wij op 19 juni 2018 een bedrag van € 890.000 gereserveerd vanuit de reserve Werkgelegenheid en Economie. In september 2018 wordt dit bedrag via een subsidieregeling voor gemeenten beschikbaar gesteld. Wij stellen voor dat u vanuit uw kaderstellende rol aanvullend hierop € 2.000.000 uit de reserve EXIN-H Duurzame Energie beschikbaar stelt.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Met het beschikbaar stellen van gelden in de vorm van subsidies aan gemeenten willen wij bijdragen aan versnelling van de verduurzaming van de warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving. Hierbij denken we aan:

- Onderzoeken naar bronnen van lage temperatuurwarmte voor verwarming van de gebouwde omgeving.
- Het uitvoeren van noodzakelijke onderzoeken naar de haalbaarheid van een duurzame energievoorziening op wijkniveau. Denk hierbij aan:
    - Onderzoek of er voldoende warmtepotentie in een buurt/dorp is en of er voldoende belangstelling is onder potentiële afnemers om warmte af te nemen om een warmtenet en/of geothermie bron rendabel te kunnen exploiteren;
    - Indien bovenstaande vraag positief is beantwoord een vervolgonderzoek naar de kosten voor realisatie van een warmtenet;
    - Indien geothermie in het gebied kansrijk is, het laten uitvoeren van seismisch onderzoek om de beste locatie voor de geothermieputten te bepalen.

Criteria om voor subsidie in aanmerking te komen, zullen zich richten op:

- Een positieve indruk, op basis van een eerste globale inventarisatie, van de kansen voor verduurzaming van de warmtevoorziening;
- Voldoende draagvlak binnen de gemeenteraad om bij een positieve uitkomst van de onderzoeken, daadwerkelijk aan de slag te gaan met de verduurzaming van de warmtevoorziening?
- Spreiding van de subsidies over gemeenten;
- Lerend effect van de aanpak (in hoeverre is de aanpak ook in andere gemeenten goed toepasbaar).

De subsidieregeling zal geëvalueerd worden op het volgende punt:

- Bijdrage aan het versnellen van de warmtetransitie: was zonder de bijdrage het onderzoek of project niet of pas veel later uitgevoerd?

3. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Financiering:
Financiering van de subsidieregeling zal plaatsvinden door inzet van € 2.000.000 vanuit de reserve EXIN-H Duurzame Energie. Daarnaast hebben GS € 890.000 beschikbaar gesteld vanuit de reserve Werkgelegenheid en Economie.

Communicatie:
De gemeenten in Noord-Holland zullen worden geïnformeerd over het PS-besluit.

Participatie:
Gemeenten worden via vroegtijdige consultatie betrokken bij het opstellen van de subsidieregeling.

4. Proces en procedure

Na besluitvorming door Provinciale Staten zal € 2.000.000 worden toegevoegd aan de subsidieregeling voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving, die in totaal € 2.890.000 zal bedragen. Dit bedrag zal over een periode van drie jaar beschikbaar worden gesteld. Na anderhalf jaar worden Provinciale Staten geïnformeerd over de voortgang. Na afloop wordt de regeling geëvalueerd.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. J.W. Remkes, voorzitter

mw. mr. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 58-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 19 juni 2018;

gelet op het belang, de omvang en urgentie van de warmtetransitieopgave in de gebouwde omgeving,

besluiten:

Voor de uitvoering van de Voortgangsagenda Warmtetransitie, onderdeel Warmtetransitie van de gebouwde omgeving, een bedrag van € 2 miljoen beschikbaar te stellen uit de reserve EXIN-H, compartiment Duurzame Energie.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

T.b.v. Statenvergadering d.d. **8 oktober 2018**
Commissie **Economie, Energie en Bestuur**
Datum commissievergadering **17 september 2018**

Onderwerp: **Voordracht inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving**

Uw contactpersoon
M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

De commissie Economie, Energie en Bestuur adviseert om de Statenvoordracht te agenderen voor de PS-vergadering van 8 oktober 2018.
Voor de discussie/vragen in de commissie: zie uittreksel uit het conceptverslag commissie EEB 17 september 2018 hieronder.
De heer Van der Hoek heeft aangeven dat het aspect van veiligheid is betrokken in de onderzoeken en vrijgemaakte gelden voor geothermie, maar hoe dit wordt doorvertaald op wijkniveau en of hier nog een taak ligt voor de provincie of dat dat op andere manieren is geborgd, zal later schriftelijk aan PS gemeld worden.

8. A-Agenda Energie, Duurzaamheid, Circulaire Economie, Bestuur, Culturele Infrastructuur, Inkoop (algemeen) en Archieven (Van der Gedeputeerde Van der Hoek)

8.a. Energie: Voordracht inzet gelden voor de warmtetransitie van de gebouwde omgeving

De heer **De Kam** (CDA) vindt 2 miljoen euro een mooi bedrag voor het opstarten van onderzoeken door gemeenten naar het efficiënt en duurzaam voldoen aan de warmtevraag, maar wat gebeurt er wanneer gemeenten niet in staat zijn om deze onderzoeken uit te voeren? Als niet alleen financiële middelen maar ook andere factoren belemmerend werken? Voorgesteld wordt om eerst te onderzoeken of gemeenten van deze regeling gebruik gaan maken, alvorens dit voorstel in stemming te brengen. Mocht dat niet mogelijk zijn, zijn GS dan bereid om andere instrumenten beschikbaar te stellen om de transitie in gang te zetten?

De heer **Bouberg Wilson** (ONH) twijfelt niet aan de mate waarin de gemeenten aan hun verplichtingen zullen voldoen. ONH stemt in met de voordracht.

De heer **Zoon** (PvdD) is van mening dat niet enkel aangesloten moet worden 'in aanvulling op het Rijk', maar de provincie heeft ook een eigen opgave. Gezien de drie genoemde opgaven in de voortgangsrapportage is enige twijfel ontstaan. Het gaat dan om de hoge temperatuurwarmte industrie. Hier is in 2015 ook al over gesproken, maar de resultaten vallen tegen. Hetzelfde geldt voor geowarmte en restwarmte, waar het Milena Olga project wordt genoemd, maar ook hier is weinig voortgang geboekt. Hoe gaat het college ervoor zorgen dat de middelen benut worden?

Mevrouw **Klaassen** (GL) vindt het voorstel goed passen bij de inspanningen van de provincie, want de provincie is ervoor om kennis en ervaring te

delen. Kan het draagvlak bij gemeenten eventueel worden uitgebreid door cofinanciering? De onderzoeksvragen van de provincie richten zich op wie het hoofdwarmtenet gaat beheren, hoe de governance wordt ingericht en hoe vraag en aanbod beter met elkaar in overeenstemming worden gebracht. Waar of wanneer krijgen deze vragen een plek?

De heer **Wiesehahn** (VVD) is positief over de voordracht, maar heeft wel zorgen over de veiligheid van geothermische boringen. In Noord-Holland-Noord wordt dit toegepast op plaatsen waar weinig mensen wonen, hoewel erkend wordt dat zich hier ook problemen kunnen voordoen. Maar hoe worden dichtbevolkte gebieden verwarmd met geothermische bronnen en hoe is de veiligheid dan geborgd?

Mevrouw **Doevendans** (PvdA) constateert dat het provinciale programma verduurzaming woningvoorraad is gericht op gemeenten, met een softwareprogramma voor particuliere woningeigenaren en een regeling voor lokale duurzame energiecorporaties. Maar het allerbelangrijkste is de participatie en daar wordt enkel vermeld dat gemeenten vroegtijdig worden betrokken bij het opstellen van een subsidieregeling en dat zij worden geïnformeerd over PS-besluiten. Hoe zit het met lokale duurzame energiecorporaties en woningeigenaren die kennis moeten nemen van een softwareprogramma?

De heer **Klein** (CU/SGP) is blij dat de urgentie duidelijk wordt in de voordracht die zich richt op verkenning van wel of niet kansrijke initiatieven. Met deze subsidie kunnen voorlopers gestimuleerd worden. De criteria voor de evaluatie zijn enigszins vaag, maar dat is geen probleem, want het gaat erom projecten financieel te stimuleren. Het is een mooie invulling van de provinciale rol. Hij is niet enthousiast over het voorstel om cofinanciering van gemeenten te vragen, dat beperkt de mogelijkheden. 47 van de 48 gemeenten in Noord-Holland hebben de intentieverklaring aardgasvrij bouwen ondertekend. Kan die ene gemeente alsnog overtuigd worden?

De heer **Kaptheijns** (PVV) is niet blij met deze voordracht, want het kost veel belastinggeld en schept nieuwe problemen. Gemeenten moeten uiterlijk in 2021 vaststellen hoe de transitie naar een aardgasloze gebouwde omgeving in 2050 wordt gerealiseerd. Binnen 32 jaar moeten jaarlijks 35.000 tot 50.000 gebouwen worden aangepast en voorzien worden van een alternatieve warmtevoorziening, maar aardgas is een populaire en schone fossiele brandstof voor verwarming en het is goedkoop. Het gebruik neemt wereldwijd toe, in Spanje wordt een compleet nieuw gasnet aangelegd. Deze waaromvraag wordt gelukkig door meer mensen gesteld, zoals blijkt uit het artikel in de Volkskrant van 21 juli jl. waarin de heer Richard Rhodes aangeeft het besluit van de Nederlandse regering om van het aardgas af te gaan, sterk te betwijfelen. Windmolens en zonne-energie zijn onvoorspelbaar in hun energieproductie en een gascentrale kan hier juist op anticiperen. Hoe wordt omgegaan met momenten waarop de alternatieve bronnen onvoldoende energie produceren?

De heer **Wiesehahn** (VVD) vraagt de PVV naar hun mening over welke alternatieve bronnen in de toekomst dan toegepast kunnen worden.

De heer **Kaptheijns** (PVV) is van mening dat er stapsgewijze moet worden geacteerd, zeker met het oog op het drukken van de kosten voor de burgers. De PVV is het ermee eens dat moet worden afgestapt van fossiele brandstoffen maar het gaat om de wijze waarop. Voor alternatieve oplossingen en andere ontwikkelingen verwijst hij naar eerdere bijdragen van de heer Van der Sluijs in de commissie en PS. Bovendien spelen hierbij

transnationale en transcontinentale problemen, want alle initiatieven wereldwijd hebben effect op elkaar. Daarom is het niet zinvol om als Nederland het braafste jongetje van de klas te zijn. Kerncentrales moeten een voorname rol blijven spelen zolang er geen goed alternatief is. In het artikel van Hans Slootweg in de Telegraaf van 2 juli jl. wordt gemeld dat door de energietransitie de kosten voor het transport van elektriciteit explosief zullen stijgen van 50 naar 300 euro per jaar. Daarom dient Nederland de komende jaren miljarden te investeren in het elektriciteitsnetwerk, want er zal meer stroom gebruikt gaan worden. Er moet in Noord-Holland rationeel technisch naar de energietransitie worden gekeken en niet op basis van emoties. De voordracht wordt dan ook niet ondersteund, het bedrag van 2 miljoen euro kan beter worden besteed.

Mevrouw **De Meij** (50plus) is het in grote lijnen eens met de PVV, want hoe kunnen alle huurwoningen – ondanks het feit dat het Rijk een aantal miljoen euro beschikbaar heeft gesteld – binnen afzienbare tijd aangesloten worden op warmtemeters? Bovendien wordt gevreesd dat de aanleg van nog meer windmolens en zonneparken ten koste gaat van landbouwgrond en het heeft een enorm ruimtebeslag tot gevolg op het al volle Nederland. De transitie 'van het gas af' moet meer getemporiseerd worden, want het gelijktijdig realiseren van alle doelstellingen is onmogelijk. De kolencentrales moeten gesloten worden terwijl er in de toekomst meer elektriciteit nodig is. De gestelde subsidiecriteria zijn vaag, dus hoe wordt gecontroleerd of de subsidies aan gemeenten goed terechtkomen? Zij verwijst naar het door haar samen met de SP uitgevoerde onderzoek naar subsidies in het kader van HIRB, waaruit ook bleek dat de subsidies niet allemaal goed terecht zijn gekomen.

Gedeputeerde **Van der Hoek** meldt dat de provincie, ook binnen IPO-verband, zich heeft verbonden aan meewerken aan de opgave, omdat men allemaal de urgentie ziet. Het tempo is niet te hoog en er is ruimte voor het maken van keuzes met oog voor innovaties. De invalshoek van een aantal partijen in de commissie wijkt hiervan af, want zij willen wachten tot de omstandigheden ideaal zijn en alle vragen zijn beantwoord, terwijl de overheid ervoor heeft gekozen om zelf bij te dragen aan het creëren van ideale omstandigheden en het zoeken naar antwoorden op de vragen. Aan de subsidieregelingen worden criteria verbonden die gecontroleerd worden door het Subsidiebureau en er moet verantwoording worden afgelegd over de besteding van de gelden. De provincie biedt een aanvulling op hetgeen het Rijk aan de koplopers aanbiedt bij het verduurzamen van de wijken. Het is de bedoeling om op basis van cofinanciering te acteren, zodat de gemeenten zich ook gaan inzetten. De provincie ondersteunt gemeenten die onvoldoende financiering beschikbaar hebben, door middel van cofinanciering. Daar bestaat zeker behoefte aan en dit blijkt ook te werken, maar gemeenten zijn vrij om medefinanciering bij andere partijen voor de onderzoeken aan te trekken om de cofinanciering vorm te geven. Voor geowarmte is een exploratieprogramma ontwikkeld en er is geld vrijgemaakt voor seismisch onderzoek. Het contract met Milena Olga wordt in oktober getekend en dan kan men van start gaan. Deze trajecten duren inderdaad lang, maar het gaat ook om complexe innovaties. De vraag over governance komt bij het IPO en het Rijk op tafel. Het aspect van veiligheid is betrokken in de onderzoeken en vrijgemaakte gelden voor geothermie, maar hoe dit wordt doorvertaald op wijkniveau en of hier nog een taak ligt voor de provincie of dat dat op andere manieren is geborgd, zal later schriftelijk aan PS gemeld worden. Het onderzoek waar het geld voor beschikbaar is gesteld, betreft niet enkel de technische mogelijkheden in een wijk, maar is ook gericht op het onderzoeken of er voldoende draagvlak voor is en dit vindt plaats in de vorm van participatie. De opmerkingen van de PvdA betreffen verduurzaming van bestaande woningbouw van onder andere particuliere eigenaren en dat valt onder de

portefeuille van gedeputeerde Geldhof. De 28e gemeente betreft Amsterdam-Meerlanden en die heeft aardgasvrij bouwen al in het beleid opgenomen.

Beantwoording vraag over veiligheid Geothermie, gesteld door de hr. Wiesehahn bij voordracht inzet gelden warmtetransitie EEB 17 september 2018.

Aan: Provinciale Staten
Over: Geothermie

Geachte leden,

In de commissie EEB van 17 september jl. is de vraag gesteld hoe het aspect veiligheid bij geothermieboringen wordt doorvertaald op wijkniveau en of daar nog een taak voor de provincie ligt of dat dit op andere manieren is geborgd.

Het korte antwoord is dat dit op andere manieren is geborgd. De veiligheidsaspecten bij geothermieboringen zijn integraal onderdeel van de vergunningverlening en het toezicht.

In de vergunningverlening door het Rijk is de mijnbouwondernemer verplicht een risicobeoordeling te laten maken. Dit is een objectieve beoordeling die bestaat uit een inventarisatie en karakterisering van gevaren, een schatting van blootstelling, en een analyse waarin de risico's voor omwonenden, gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan worden beschreven. De risicobeoordeling wordt getoetst door het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) en de Technische commissie bodembeweging (Tcbb). Ook wordt de risicobeoordeling voorgelegd aan de decentrale overheden, zodat zij hier in hun advisering op kunnen reageren.

Voorafgaand aan een boring wordt seismisch onderzoek uitgevoerd waarbij ook eventuele breuken in kaart worden gebracht. Deze informatie wordt gebruikt voor het bepalen van de beste locatie voor een boring.

Tijdens de boring vindt doorlopend monitoring plaats, zodat ingegrepen kan worden indien zich onverwachte zaken voordoen, bijvoorbeeld indien men een breuk ontdekt die niet uit het seismisch onderzoek naar boven was gekomen. Eventuele afwijkingen dienen direct te worden gemeld aan het SodM.

Na afronden van de boring wordt een boorput enige tijd getest alvorens deze in productie wordt genomen. Zowel in testfase als na het in productie nemen van de put wordt de monitoring voortgezet en dienen eventuele afwijkingen te worden gemeld.

Omgevingsmanagement is tegenwoordig is belangrijk onderdeel in de vergunningverlening. Een mijnbouwondernemer is verplicht de omgeving te informeren over de werkzaamheden en eventuele schadeclaims af te handelen. Voor de schadeafhandeling is momenteel een gestandaardiseerde aanpak in voorbereiding, zodat er voor omwonenden op voorhand duidelijkheid bestaat over hun rechten en de wijze van afhandeling van hun claims.

In zowel het vergunningenproces als bij het omgevingsmanagement is er een rol voor de decentrale overheden weggelegd. Daarbij kunnen zij hun belangen inbrengen en de mijnbouwondernemer wijzen op specifieke kenmerken van het gebied waarmee deze rekening dient te houden.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 17 september 2018

Onderwerp: Instelling Ribbius Peletier Penning

Bijlagen:
- Bijlage A: Reglement Ribbius Peletier Penning (met ontwerpbesluit 59A-2018);
- Bijlage B: voordracht kandidaat-leden voor de jury;
- Bijlage C: biografie van Mw. Mr. A.E. Ribbius Peletier.

1. Inleiding.

In het kader van de viering van 100 jaar vrouwenkiesrecht organiseert de werkgroep 100 jaar vrouwenkiesrecht in opdracht van het presidium verschillende activiteiten in 2018 en 2019. Eén van die activiteiten is het instellen van een penning voor Noord-Hollandse vrouwen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de positie en rol van vrouwen in de politiek in Noord-Holland. Het overkoepelende doel van alle activiteiten die de werkgroep organiseert, is ervoor te zorgen dat er meer vrouwen actief worden in de Noord-Hollandse politiek. Met het uitreiken van de penning wordt daar aandacht aan besteed.
In de vergadering van 11 juni 2018 stemde het presidium in met het jaarlijks uitreiken van een penning voor een periode van vijf jaar.

Mevrouw Ribbius Peletier was lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 5 juni 1946 tot 1 juli 1958. Daarnaast was zij onder andere het eerste vrouwelijke lid van de Raad van State, van 1 juli 1958 tot 1 augustus 1966. De werkgroep heeft ervoor gekozen de penning naar haar te vernoemen, omdat zij door haar politiek-maatschappelijke carrière een groot voorbeeld is voor hedendaagse vrouwelijke politici. Zo heeft zij zich zeer verdienstelijk gemaakt voor de scholing van arbeidersvrouwen en financierde zij in dat kader grotendeels zelf de stichting van het vormingsinstituut “De Born”.

In bijgevoegd ontwerpreglement worden regels gesteld omtrent de taak, samenstelling en werkwijze van de jury die bepaalt wie voor de penning in aanmerking komt. Verder zijn in het ontwerpreglement regels opgenomen ter bescherming van de privacy van de kandidaten.

Het reglement is voorbereid door de werkgroep 100 jaar vrouwenkiesrecht en besproken in het presidium van 17 september 2018.

2. De jury.

Bijgevoegde ontwerpbesluiten voorzien in de instelling van de Ribius Peletier Penning, het vaststellen van het reglement “Reglement Ribbius Peletier Penning” en de benoeming van de leden en de voorzitter van de jury die de kandidaten beoordeelt en bepaalt wie de penning ontvangt.

De jury is onafhankelijk. Een jurylid is zodoende geen Statenlid of duo-commissielid en niet werkzaam bij een fractie of de ambtelijke organisatie van de provincie Noord-Holland of gelieerd aan een van de verbonden partijen.

Voor de samenstelling van de jury wordt voorgesteld om de kandidaten die worden genoemd in bijlage B te benoemen tot lid van de jury. Een Staten- en commissieadviseur van de griffie is secretaris van de jury. De secretaris neemt deel aan de vergaderingen, maar is geen lid van de jury en heeft geen stemrecht. De vergaderingen van de jury vinden plaats in beslotenheid. Het presidium ontvangt jaarlijks een vertrouwelijke rapportage van de jury, waarin zij aangeeft hoe zij tot de selectie en keuze is gekomen. Het presidium zal op basis van de Provinciewet geheimhouding betrachten ten opzichte van de rapportage tot de dag waarop de penning wordt uitgereikt.

3. Financiering en communicatie.

Met de werkzaamheden van de jury zijn kosten gemoeid. Te denken valt aan vergader- en reiskosten van de juryleden. De jury kan worden aangemerkt als een commissie in de zin van artikel 82 Provinciewet. De totaal geraamde kosten liggen ter bijraming op de lopende provinciale begroting voor in de Zomernota in de Statenvergadering van 8 oktober 2018. Het betreft een voorstel van het presidium van 11 juni 2018, dat de budgetten van uw Staten beheert.

4. Proces en procedure.

Na het vaststellen van het Reglement Ribbius Peletier Penning door uw Staten zal deze worden gepubliceerd in het Provinciaal Blad. Na publicatie van het reglement zal de jury met haar werkzaamheden beginnen.

Naar verwachting wordt in de week van 8 maart 2019 de eerste penning door de jury uitgereikt

5. Voorstel.

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig bijgaande ontwerpbesluiten.

Het Presidium,

J.W. Remkes, voorzitter

J.R. Loggen, griffier

Ontwerpbesluit van Provinciale Staten van Noord-Holland van 8 oktober 2018 betreffende de Ribbius Peletier Penning

Nr. 59-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

Gelezen de voordracht van het presidium van 17 september 2018;

besluiten:

1. Tot het instellen van de Ribbius Peletier Penning;

2. tot vaststelling van het Reglement Ribbius Peletier Penning overeenkomstig bijlage A;

3. De in bijlage B van deze voordracht genoemde kandidaten te benoemen tot lid dan wel voorzitter van de jury.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Bijlage A: Reglement Ribbius Peletier Penning

Besluit van Provinciale Staten van 8 oktober 2018 tot vaststelling van het Reglement Ribbius Peletier Penning

Nr. 59A-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland;

Gelezen de voordracht van het presidium van 17 september 2018,

Overwegende dat het gewenst is om regels te stellen inzake de selectie van kandidaten en de uitreiking van de penning,

Gelet op artikel 82 Provinciewet,

Besluiten vast te stellen:

Reglement Ribbius Peletier Penning

Artikel 1 Begripsbepalingen

In dit reglement wordt verstaan onder:

a. penning: de Ribbius Peletier Penning die jaarlijks door een jury wordt uitgereikt aan een Noord-Hollandse vrouw die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor de positie en rol van vrouwen in de politiek in de provincie Noord-Holland.

b. jury: de jury die de ontvanger van de penning selecteert en de penning uitreikt.

Artikel 2 Penning

Er is een penning die jaarlijks door een jury wordt uitgereikt aan een Noord-Hollandse vrouw die zich verdienstelijk heeft gemaakt om de positie en rol van vrouwen in de politiek in de provincie Noord-Holland te verbeteren.

Artikel 3 Instelling jury

1. Er is een jury waarvan de leden worden benoemd door Provinciale Staten op voordracht van het presidium.
2. De jury bestaat uit vier leden, waaronder de voorzitter.
3. De ontvanger van de penning kan voor de duur van één jaar aansluitend op de uitreiking als extra lid zitting nemen in de jury.

4. Bij de samenstelling van de jury wordt gelet op de diversiteit van de jury als geheel, waarbij er naar wordt gestreefd dat de netwerken van de verschillende leden zoveel mogelijk complementair aan elkaar zijn.

5. De jury vergadert maximaal vier keer per jaar.

Artikel 4 Lidmaatschap jury

1. Een lid is geen Statenlid of duo-commissielid en niet werkzaam bij een fractie of de ambtelijke organisatie van de provincie Noord-Holland of gelieerd aan een van de voorgenoemde partijen.
2. Elk lid neemt op persoonlijke titel zitting in de jury.
3. Voor de leden geldt een benoemingstermijn van vijf jaar.
4. Het lidmaatschap van de jury eindigt:
   a. op het moment dat de termijn van benoeming is verstreken;
   b. door schriftelijk ontslag op eigen verzoek, of
   c. door ontslag van rechtswege indien het lid niet langer voldoet aan de voorwaarde genoemd in het eerste lid.
5. Het ontslag genoemd in het vierde lid, onderdeel b, geschiedt door middel van een brief aan het presidium. Het presidium draagt in dat geval een nieuw lid voor ter benoeming door Provinciale Staten voor de resterende duur van de benoemingstermijn van vijf jaar.

Artikel 5 Ondersteuning jury

De jury wordt bij haar werkzaamheden ambtelijk ondersteund door een Staten- en commissieadviseur van de Statengriffie, die zal optreden als secretaris van de jury.

Artikel 6 Procedure selectie kandidaat

1. Eenieder kan in het jaar voorafgaand aan het jaar waarin de penning wordt uitgereikt tot twee maanden voorafgaand aan de beoogde uitreikingsdatum een kandidaat voor de penning voordragen aan de jury.
2. De voordracht wordt schriftelijk of per email ingediend bij de secretaris van de jury.
3. De voordracht wordt voorzien van een uitvoerige beschrijving van de verdiensten van de kandidaat en van een curriculum vitae van de kandidaat.
4. De jury kent de penning toe op basis van de criteria als bedoeld in artikel 6 en stelt een juryrapport op met een onderbouwing van haar keuze.
5. De beslissing inzake het toekennen van de penning geschiedt bij meerderheid van stemmen.
6. Bij staking van de stemmen beslist de voorzitter.
7. De jury vergadert in beslotenheid.
8. De jury brengt uiterlijk op 5 februari van elk jaar het juryrapport onder geheimhouding ter kennis van het presidium.
9. Over de beslissing van de jury wordt niet gecorrespondeerd.

Artikel 7 Criteria voor de toekenning van de penning

1. Om in aanmerking te kunnen komen voor de penning dient betrokkene:
   a. zich verdienstelijk te hebben gemaakt voor de positie en rol van vrouwen in de politiek in de provincie Noord-Holland;
   b. van onbesproken gedrag te zijn.

2. De penning wordt niet toegekend in het geval dat waardering en erkentelijkheid voor de verdiensten reeds in een vergelijkbare vorm tot uitdrukking zijn of worden gebracht.

Artikel 8 Uitreiking

1. De uitreiking van de penning geschiedt jaarlijks in de week van internationale vrouwendag.

2. De jury reikt de penning uit.
3. De ontvanger van de penning verkrijgt naast de penning een oorkonde waarin de uitzonderlijke verdiensten worden vermeld, alsmede de datum van uitreiking.
4. Het juryrapport wordt op de dag van uitreiking van de penning openbaar gemaakt.

Artikel 9 Inwerkingtreding

Dit reglement treedt in werking met ingang van de eerste dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin zij wordt geplaatst.

Haarlem, 8 oktober 2018

Provinciale Staten van Noord-Holland,

, voorzitter

, statengriffier

Bijlage B. Kandidaat-leden voor de jury

Leden:

- **Mw. Mr. A. Broekers-Knol (voorzitter)**
- **Mw. H. Benmiloud**
- **Mw. dr. L.M. Mügge**
- **Mw. Mr. E. Doets**

Bijlage C

Mr. A.E. (Liesbeth) Ribbius Peletier

Eerste Kamerlid en na de oorlog gedeputeerde van Noord-Holland. Dochter van een ontwikkelde welgestelde onconventionele sigarenfabrikant. Had al tijdens haar studie belangstelling voor maatschappelijke problemen en bekeerde zich in Engeland tot het socialisme. Werkte aan de School voor Maatschappelijk Werk en werd bezoldigd secretaris van de SDAP, speciaal voor de Bond van sociaaldemocratische vrouwenclubs. Bekwaam organisatrice met grote verdiensten voor scholing van arbeidersvrouwen. Financierde grotendeels zelf de stichting van vormingsinstituut "De Born". Strijdbaar feministe en haar hele leven antimilitariste. In 1958 het eerste vrouwelijke lid van de Raad van State. Energieke besluitvaardige vrouw met grote overtuigingskracht. Meer bestuurder dan politica.

SDAP , PvdA
in de periode 1937-1966: lid Eerste Kamer, lid Raad van State

Voornamen (roepnaam)

Anna Elisabeth (Liesbeth)

Personalia

geboorteplaats en -datum
Utrecht, 29 juli 1891

overlijdensplaats en -datum
Scheveningen (gem. 's-Gravenhage), 30 september 1989

Partij/stroming

partij(en)

- SDAP (Sociaal-Democratische Arbeiderspartij), van 1925 tot 9 februari 1946
- PvdA (Partij van de Arbeid), vanaf 9 februari 1946

Hoofdfuncties/beroepen (3/9)

- lid Raad van State, van 1 juli 1958 tot 1 augustus 1966 (benoemd bij K.B. van 17 april 1958)
- lid Gedeputeerde Staten (onder meer belast met gezondheidszorg, later met ruimtelijke ordening) van Noord-Holland, van 5 juni 1946 tot 1 juli 1958
- lid Eerste Kamer der Staten-Generaal, van 8 juni 1937 tot 16 januari 1947

U ziet een selectie van de loopbaan. In de uitgebreide versie is de gehele loopbaan in te zien.

Partijpolitieke functies (0/7)

In de uitgebreide versie is een overzicht van partijpolitieke functies opgenomen.

Nevenfuncties (2/12)

- lid College van Curatoren Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam
- lid Nederlandse delegatie naar de algemene vergadering van de Verenigde Naties, 1956

afgeleide functies, presidia etc. (2/8)
- lid afdeling geschillen van bestuur (Raad van State)
- lid afdeling Cultuur, Recreatie en Maatschappelijke Werk (Raad van State)

U ziet een selectie van de nevenfuncties. In de uitgebreide versie is een overzicht van nevenfuncties in te zien.

Opleiding

In de uitgebreide versie is een overzicht van de opleiding(en) opgenomen.

Activiteiten
als parlementariër

- Was woordvoerster justitie en sociale zaken van de SDAP-Eerste Kamerfractie. Hield zich verder bezig met binnenlandse zaken.

opvallend stemgedrag (0/1)

In de uitgebreide versie is een overzicht van opvallend stemgedrag opgenomen.

Wetenswaardigheden
algemeen (3/4)

- Had als gedeputeerde een belangrijke rol bij de plannen om de woningbehoefte van Amsterdam op te vangen in groeikernen, zoals Purmerend en Amstelveen
- Nam ontslag als Eerste Kamerlid in verband met drukke werkzaamheden als gedeputeerde
- Medeoprichtster van het IAV (Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging)

uit de privésfeer (3/7)
- Haar vader was sigarenfabrikant
- Haar zus was gehuwd met een broer van F.M.A. Schokking, burgemeester van 's-Gravenhage
- Enkele schilderijen van Vincent van Gogh legateerde zij aan het Van Goghmuseum in Amsterdam

verkiezingen
- Werd in 1937 en 1946 gekozen door Groep II: Gelderland, Overijssel, Groningen en Drenthe

U ziet een selectie van wetenswaardigheden. In de uitgebreide versie is een overzicht van wetenswaardigheden opgenomen.

Familie/gezin

In de uitgebreide versie zijn, indien bekend, de familierelaties opgenomen.

Uitgebreide versie

In het digitale biografisch archief van PDC, partner van het Montesquieu Instituut, is een uitgebreide versie van deze pagina aanwezig met bijvoorbeeld partijpolitieke functies, maatschappelijke nevenfuncties, opleiding en wetenswaardigheden. Laat het ons weten als u daar belangstelling voor heeft.

Op bovenstaande tekst en gegevens zijn auteursrechten van PDC van toepassing; overname, in welke vorm dan ook, is zonder expliciete goedkeuring niet toegestaan. Ook de afbeeldingen zijn niet rechtenvrij.
De biografieën betreffen vooral de periode waarin iemand politiek en bestuurlijk actief is of was. PDC ontvangt graag gemotiveerde aanvullingen of correcties.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 1 oktober 2018

Onderwerp: benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing.

Kenmerk: 1130542

1. Inleiding

Provinciale Staten hebben als leden van de werkgroep Willem Arondéuslezing benoemd mevrouw A.A.J. Jellema (PvdA, voorzitter), mevrouw J.F.L. Kaamer van Hoegee (VVD), mevrouw A.J.C.E. Strens (D66), mevrouw H. Keur-Polman (CDA), mevrouw R.P.M. Kocken (GroenLinks) en de heer B.I.M. Bouberg Wilson (duocommissielid Ouderenpartij Noord-Holland).

Mevrouw H. Keur-Polman (CDA) is per 12 september 2018 afgetreden als Statenlid. Door het vertrek van mevrouw Keur-Polman is een vacature ontstaan.

2. Voordracht

De voorzitter van de werkgroep, mevrouw Jellema, heeft aan de fractievoorzitter van het CDA, de heer Heijnen, gevraagd of zijn fractie een lid voor de werkgroep wenst voor te dragen ten behoeve van de organisatie van de lezing in 2019.

Deze vraag is gebaseerd op twee uitgangspunten: de werkgroep streeft naar een evenwichtige samenstelling van de werkgroep (verhouding coalitie-oppositie) en in het presidium is de afspraak gemaakt dat de oorspronkelijk ‘leverende’ fractie als eerste een nieuwe kandidaat kan voordragen.

De heer Heijnen heeft laten weten dat zijn fractie de heer H.J. de Graaf als lid van de werkgroep voordraagt.

3. Proces en procedure

De aanwijzing van leden geldt voor de (resterende) Statenperiode 2015-2019.

4. Voorstel

Het presidium stelt u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Het presidium,

J.W. Remkes, voorzitter

K. Bolt, Statengriffier

Ontwerpbesluit

Nr. 48-2018

Provinciale Staten van Noord-Holland

Benoemen lid werkgroep Willem Arondéuslezing

gelezen de voordracht van het presidium van 1 oktober 2018;

besluiten:

de heer H.J. de Graaf aan te wijzen als lid van de werkgroep Willem Arondéuslezing voor de (resterende) periode 2015-2019.

Haarlem, 8 oktober 2018,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

ACTUALITEIT*

* Actualiteiten kunnen tot uiterlijk vrijdag voorafgaand aan de Statenvergadering om 12.00 uur schriftelijk worden ingediend bij de griffie. (statengriffie@noord-holland.nl). Zie verder artikel 48 van het Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten en Statencommissies van Noord-Holland 2015.

Voor de Statenvergadering van 08-10-2018

Onderwerp : Geen vergunningen voor biomassacentrales

Toelichting :

Nuon heeft een vergunning aangevraagd en zoekt een aannemer voor de bouw van een 120MW BMC in Diemen. Hiermee gaat Nuon CO2-reductie uitstellen tot na 2030. (bron Energeia en Tendernet)

Reden van spoedeisendheid :

PS moet snel kaders geven aan GS hoe om te gaan met biomassacentrales, vooruitlopend op het klimaatakkoord en voordat overgegaan wordt tot bouw. De Nuon-tender sluit op 5-11. Volgende PS is op 12-11

Indiener (naam/namen invullen)

F.A.S. Zoon